HENRICI
JACOBI ZOESII
COMMENTARIUS
IN
JUS CANONICUM UNIVERSUUM.

HENRICI JACOBI ZOESII
IN ACCADEMIA LOVANIENSI
J. U. D. & Legum Professoris Ordinarii

COMMENTARIUS
IN
JUS CANONICUM UNIVERSUM
SIVE
AD DECRETALES EPISTOLAS GREGORII IX. P. M.

Pluribus nunc Additamentis

AB JOANNE NABBEN & MAURITIO a GEISMAER

Illustratus ac locupletatus

CUM INDICIBUS TITULORUM, RERUM, QUÆSTIONUMQUE NOTABILIUM.

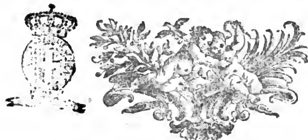

VENETIIS;
Apud NICOLAUM PEZZANA.

M. DCC. LVII.

CUM SUPERIORUM LICENTIA AC PRIVILEGIO.

INDEX TITULORUM.

LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

LIBER TERTIUS.

XI. *De*

LIBER QUARTUS.

LIBER QUINTUS.

F I N I S.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, & Approvazione del P. F. Gio: Paolo Zapparella Inquisitor General del Santo Ufficio di Venezia nel Libro intitolato *Henrici Jacobi Zoesii Commentarius in Jus Canonicum universum*, non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi concediamo Licenza a Niccolò Pezzana, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 12. Aprile 1756.

(Z. *Alvise Mocenigo 2. Rif.*
(
(*Barbon Morosini Kav. Proc. Rif.*

Registrato in Libro a Carte 36. al N. 281.

Giacomo Zuccato Segr.

Adi 17. Aprile 1756.
Registrato nel Mag. Eccell. degli Esecutori contra la Bestemmia

Francesco Bianchi Segr.

HEN-

PRÆFATIUNCULA
AD LECTOREM BENEVOLUM,
Et candidum juris utriusque Candidatum.

Uandoquidem perspecta sint recta multorum vota, & desideria, ut Clarissimi Domini Zoesii Commentariis in Quinque Libros Decretalium *ad meliorem eorumdem intelligentiam succincta quæpiam instructio, & quasi manuductio adderetur; non abs re optatis annuendum, ac publicæ legentium commoditati, & utilitati consulendum existimavi. Præbet itaque huc* Enchiridion, *huic novissimæ Editioni adimpressum, lumen perspicuum explanando breviter, ac evidenter* Definitionibus, Distinctionibus, ac Quæstionibus *propemodum infinitis* quemcumque Librum, & Titulos Decretalium; *ut hac breviore licet Epitome omnia Operis capita strictim comprehensa dignoscas: quibus utere ac fruere.*

ENCHIRIDION

Definitionum, & Distinctionum

TITULORUM

DECRETALIUM.

LIBER PRIMUS.

Quid est jus Canonicum? Vide Pag. 1.

QUOD constat Decretis Pontificum, Statutis Conciliorum tam generalium, quam provincialium, aliisque regulis SS. Patrum.

Unde dictum est Canonicum?

A verbo Græco *canon*, quod latine regula nuncupatur, eo quod normam recte vivendi præbeat, & quod distortum, pravumque est, corrigat: ut hominem ad cœlestem beatitudinem perducat.

Quæ sunt partes Juris Canonici?

Hæ: Decretum, Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, & Extravagantes tum Joannis 22. tum communes.

Decretum a quo, & unde collectum?

Collectum est a Gratiano ex variis sacræ Scripturæ locis, SS. Patrum sententiis, summorum Pontificum Epistolis, & Conciliis. Decreti tres sunt Partes. Prima continet distinctiones 101. Secunda complectitur causas 36. cui insertus est tractatus de pœnitentia. Tertia materiam consecrationis quinque distinctionibus declarat.

Decretales a quo, & unde collectæ?

A Gregorio IX. summo Pontifice ex summorum Pontificum epistolis, constitutionibus, ac conciliis. Decretales constant 5. libris, in quibus iste ordo servatur, ut primo libro agatur de personis. 2. De ordine judiciorum. 3. De rebus. 4. De sponsalibus, & matrimonio. 5. De criminibus, quod etiam hic versus significat.

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Sextus Decretalium unde, & a quo collectus?

A Bonifacio VIII. in Concilio Lugdunensi ex quibusdam Gregorii X. subsequentiumque Pontificum constitutionibus, multis insuper ejusdem Bonifacii insertis.

Cur appellatur sextus?

Quia 5. a Gregorio IX. Decretalium libris editis, demum a Bonifacio VIII. contectus est, constans tamen pariter 5. libris ordine superiori versu demonstrato.

Unde Clementinæ, & Extravagantes collectæ?

Ex Clementis V. & variorum Pontificum constitutionibus. Ex quibus palam fit, Decretales, sextum Decretalium, Clementinas, & Extravagantes indubie Authenticam habere auctoritatem.

Cur dicuntur Clementinæ?

Quia nullas continent Constitutiones præter eas, quæ sunt Clementis V.

Quotuplex est causa Juris Canonici?

Multiplex: *Efficiens* est Legislator. *Materialis* consistit in rebus & personis Ecclesiasticis. *Formalis* in dispositione & serie titulorum. *Finalis* est salus animarum, seu vita talis, quam sequatur beatitudo, qui finis multum differt a fine juris Civilis, externam politiam tantum spectantis.

TITULUS I.

De summa Trinitate. *Pag.* 7.

Cur primo Titulo agitur de summa Trinitate.

QUia a Deo omne opus est inchoandum, merito Pontifex a solidissimo Trinitatis fundamento orsus est, in quo Deum unum in essentia, & trinum in personis, tanquam præcipuum fidei nostræ articulum confitemur.

TITULUS II.

De Constitutionibus. *Pag.* 9.

Quid est Constitutio;

COnstitutio sive jus scriptum dicitur a constituendo, id est, simul statuendo; sit enim dupliciter, generaliter aut specialiter; generaliter omnes juris scripti sive Canonici, sive Civilis partes comprehendit.

Quot modis constituitur?

Tribus: per Epistolam, Decretum, & Edictum.

Quotuplex est Constitutio?

Duplex: alia Civilis, alia Ecclesiastica. Civilis est, quam Princeps, aut Magistratus, aut populus sibi faciunt. Ecclesiastica igitur est, quæ a potestate, seu jurisdictione Ecclesiastica emanat.

Quot sunt species Constitutionis Ecclesiasticæ?

Septem: Canon, Decretales Epistolæ, Decreta, Dogmata, Mandata, Interdicta, Sanctiones.

Quid est Canon?

Canon (stricte) est Constitutio, quæ in Concilio generali, provinciali, vel Episcopali promulgatur.

Cur dicis stricte?

Quia in latiori significatione sumitur pro qualibet Constitutione, eo quod ratio Canonis, sive regula conveniat omni Constitutioni Ecclesiasticæ.

Quæ sunt Decretales Epistolæ?

Sunt Constitutiones, quas Romanus Pontifex alicui transmittit ad ejus consultationem.

Quæ sunt Decreta?

Sunt Romani Pontificis Constitutiones, quæ ad nullius consultationem ex Concilio Cardinalium sunt editæ.

Quæ dicuntur Dogmata, Mandata, Interdicta, Sanctiones?

Dogmata dicuntur Constitutiones Ecclesiæ, quæ ad fidem Christianam; *Mandata*, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam; *Interdicta*, quæ ad correctionem imminentium malorum ordinantur. *Sanctiones*, quæ pœnam continent ad cautelam futurorum.

Explica, quæ Concilia generalia, Provincialia, & Episcopalia sint?

Generalia sunt, quibus intersunt Episcopi totius orbis, nisi impediantur: debent ea celebrari Romani Pontificis auctoritate, quibus ipsemet præsidet, aut ejus Legatus ad id specialiter destinatus. *Provincialia*, quæ auctoritate Patriarchæ, Primatuum, aut Metropolitanorum, seu Arciepiscoporum ejusdem *regni*, *nationis*, vel *provinciæ* celebrantur. Unde patet sub *Provincialibus* comprehendi Concilia, quæ vocantur nationalia; licet sæpe universalia & generalia nuncupantur. *Concilia Episcopalia* sunt, in quibus conveniunt tantum Præsbyteri unius Episcopatus, & iis Episcopus præsidet. *Generalia Concilia* celebrantur, quoties Romano Pontifici visum fuerit: *Provincialia* olim bis in anno celebrari debebant, postea sufficiebat semel in anno celebrare; *hodie* vero ex decreto Concilii Tridentini (*a*) quolibet saltem triennio celebrentur oportet, & Synodali Diœcesanæ quotannis. Quæ in

Con-

Conciliis *generalibus* statuuntur, omnes indistincte adstringunt: quæ vero in Conciliis *Provincialibus*, ejus Provinciæ, Civitatis, & Diœcesis homines dumtaxat devincunt.

Qui possunt leges condere?

Concilia Generalia, Provincialia & Episcopalia: deinde Papa solus etiam sine Concilio Cardinalium; Legati Pontificis, Episcopi, & Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, Abbates exempti habentes Episcopalem jurisdictionem, Cardinales, aliique Antistites.

Qui obligantur legibus Romani Pontificis?

Distinguo: quoad *Spiritualia* obligantur omnes exceptis infidelibus, qui scilicet baptizati non sunt: quoad *temporalia* illi solum, qui sunt in ejus provinciis, quas vulgo vocant terras Ecclesiæ. Ratio differentiæ est, quia Papa in spiritualibus ubique habet jurisdictionem, in temporalibus tantum in quibusdam provinciis.

Cur dicis: Exceptis infidelibus?

Quia infideles non sunt de Ecclesia, unde ait Apostolus: quid mihi de his, qui foris sunt, judicare.

Qui obligantur legibus inferiorum Romani Pontificis?

Illi dumtaxat, qui sunt intra eorum provinciam & Diœcesim.

Quæ requiritur, ut lex obliget?

1. Ut sit justa, & lata ab eo, qui potestatem ferendi habet, respiciat bonum commune, non contineat materiam malam, & servet æqualitatem proportionis inter subditos. 2. Ut sit promulgata. 3. Ut sit recepta. 4. Non sit probabiliter ignorata. 5. Nam probabilis ignorantia excusat a pœna in lege comprehensa.

Ad quæ negotia leges extenduntur?

Ad futura, non ad præterita, nisi id expressum sit.

(*a*) *Trid. Sess.* 24. *de reform. c.* 2.

TITULUS III.

De Rescriptis. *Pag.* 20.

Quid est Rescriptum.

Est concessio Principis per litteras authenticas facta. (*a*)

Quotuplex est?

Multiplex: aliud Canonicum, aliud civile, aliud gratiæ, aliud justitiæ.

Quid est Rescriptum justitiæ?

Quod tendit ad justitiam administrandam.

Quid est Rescriptum gratiæ?

Quando aliquid gratiose conceditur, uti quando Papa alicui de dignitate, aut beneficio providet.

Quomodo differt Rescriptum gratiæ a privilegio?

Quod privilegium sit jussio specialis contra jus commune, veluti si Papa litteris suis permittat alicui duas dignitates obtinere.

Quæ est altera divisio?

Quod aliud sit falsum, aliud obreptitium, & subreptitium.

Quid est Rescriptum falsum?

Quod non emanat a Principe, sed aliquis privatus sibi affinxit.

Quid est Rescriptum obreptitium, & subreptitium?

Prius est, dum exprimitur falsitas; posterius, dum veritas supprimitur.

Quid si malitiose, vel per errorem sive simplicitatem contigerit?

Priori casu rescriptum gratiæ, quia ambitiosum, erit plane nullum: posteriori valebit, ut pro veritate & æquitate procedatur, si videlicet Princeps eo non obstante fuisset rescripturus. *Cap. super litteris b. t.*

Cur dicis Rescriptum gratiæ?

Quia rescriptum justitiæ tantum eliditur ope exceptionis, quandoquidem in eo tantum vertitur interesse partis.

Quis rescribere potest?

Solus Princeps, Superiorem non habens, & omnes (non impediti ut hæretici, servi) rescriptum impetrare possunt.

Si duo rescripta a diversis proferantur?

Prius prævalebit posteriori, nisi posterius de priori mentionem faciat, vel sit speciale, quia in toto jure generali per speciem derogatur. *Rebuff. ad constitut. reg. tom.* 2. *tit. de ref.*

TITULUS IV.

De Consuetudine. *Pag.* 31.

Quid est consuetudo?

Jus non scriptum tacito populi consensu diuturnis moribus introductum. n.

Quæ requiruntur ad consuetudinem?

1. Ut sit rationabilis; 2. deinde aliquot

actus intervenerint. 3. præterierit tempus a lege requisitum, vel scientia Principis Superiorem non agnoscentis, & ejus consensus, saltem tacitus. Nam consuetudo intrat via conniventiæ vel præscriptionis.

Quotuplex est?

Alia generalis, alia particularis; item alia Canonica, & alia Civilis, & utraque subdividitur in eam, quæ est præter Legem, & aliam, quæ est secundum Legem, & aliam, quæ est contra Legem?

Quot actus requiruntur?

Videtur ad relinquendum judicis arbitrio. *Menoch. de arbitr. cas.* 81. & 83. eius enim est æstimare, qualiter, & quando populus videatur consensisse.

TITULUS V.

De Postulatione. *Pag.* 36.

Quid est Postulatio?

Est concors capitularium petitio alicujus in Prælatum, qui ex aliquo defectu canonico ad regendam Ecclesiam eligi non poterat.

Cur addis Canonico?

Quia naturaliter incapax non potest postulari.

An Cardinales, Abbates, & alii Religiosi possint eligi, an vero debeant postulari?

Possunt eligi Cardinales, Abbates, Religiosi, tamen assensum suum præstare non possunt sine Superioris licentia.

An postulantes possint postulationem revocare?

Possunt, si necdum est præsentata Superiori, at vero ubi est præsentata Superiori, non possunt revocare, quia quod semel placuit, amplius displicere non potest.

TITULUS VI.

De Electione, & Electi potestate. *Pag.* 39.

Quid est Electio?

Electio est personæ idoneæ ad Prælaturam, vel dignitatem canonice facta vocatio.

Quomodo differt a postulatione?

Quod hæc fit personæ canonice inidoneæ, electio vero idoneæ facta vocatio, unde postulatione nititur gratia, electio jure; ideoque electus confirmari debet, non sic postulatus. Denique postulatio fieri debet omnium votis, electio vero tantum a majori & saniori parte capituli, Nisi numerus postulantium fuerit duplo major numero eligentium.

Quot modis fit?

His tribus: per veram inspirationem. 2. Per compromissum. 3. Per scrutinium. *Per veram inspirationem* fit, quando omnium vota in unam eamdemque personam cadunt, ita inspirante S. Spiritu. *Per quasi inspirationem*, quando omnium quidem vota in unam eamdemque personam cadunt sine prævia conspiratione. *Per compromissum*, quando electores in aliquos compromittunt, ut ipsimet eligant nomine omnium. *Per scrutinium*, quando singulorum eligentium vota in secreto recipiuntur a quibusdam.

Qui possunt eligere?

Soli Clerici, & quidem *Papa* eligitur a Cardinalibus: *Episcopus* a Capitulo demptis impuberibus, suspensis, & aliis censura detentis: *Abbas* a Religiosis illius Monasterii, exceptis laicis & conversis, & iis, qui necdum sunt professi.

An absens, qui jus habet eligendi, debeat vocari?

Omnino, & quidem si aliquo casu ad electionem accedere fuerit impeditus; votum suum *uni* de Capitulo, vel *pluribus in solidum* mandare potest.

Cur dicis, uni de Capitulo?

Quia extraneo invitis Canonicis demandare non potest, sed bene volentibus.

An iste unus de capitulo possit votum suum, & mandatum in diversas personas dirigere?

Minime, nisi de certa eligenda persona mandatum acceperit.

Cur dicis, vel pluribus in solidum?

Quia si non in solidum mandaverit, nulluseorum admittetur, sibique mandans imputet, qui sic imprudenter eos constituerit.

Ex istis pluribus sic constitutis: quis præferri debet in reddendo voto?

Melior erit conditio occupantis: quod si nullus prior appareat, ille admittitur, quem Capitulum elegerit.

An absens non possit per litteras votum suum reddere?

Minime, quia vota secrete, & sigillatim sunt exscribenda.

Electione facta quid agendum?

Debet scriptura (cui electionis series inscripta est) electo intra 8. dies offerri, ex quo id commode potest & electi consensus peti: electus vero acceptis electionis

suæ

suæ codicillis debet *assensum* præstare; assensu præstito debet *confirmationem* petere, deinde *consecrationem*, & Metropolitanus post Consecrationem *Pallium* petere.

Intra quod tempus debet Electus assensum suum præstare?

Intra mensem, computando a die præsentationis, & notitiæ electionis. Alias ipso jure amittet jus, quod ex electione acquisiverat, electoresque ad aliam electionem libere poterunt convolare. Quod si electus esset Religiosus, qui non potest assentiri venia a Prælato non impetrata, huic supra dictum mensem tantum tempus dabitur, quantum satis esse videtur licentiæ a Prælato impetrandæ, considerata Prælati longitudine.

Intra quod tempus debeat peti confirmatio?

Intra tres menses post consensum præstitum electioni, si nullum justum impedimentum obstet; alias viribus evacuatur electio: confirmatio autem debet fieri cum causæ cognitione & vocatis illis, quorum interest.

Intra quod tempus debeat peti consecratio?

Intra tres menses a tempore confirmationis obtentæ, cui consecrationi intersunt Metropolitanus, & Episcopi comprovinciales saltem duo, quod si deficiunt Episcopi comprovinciales, advocandi sunt Episcopi vicinæ provinciæ.

Quomodo fit consecratio?

Fit unctione capitis, & manuum sacro Chrismate (quod ex oleo & balsamo confectum est) solemnibus verbis additis.

Intra quod tempus debet Metropolitanus Pallium petere?

Intra tres menses a die consecrationis.

An electus ante confirmationem possit res Ecclesiæ administrare?

Non, neque in spiritualibus, neque in temporalibus, quantumvis ut procurator, aut œconomus vellet administrare, quod si negotiis Ecclesiæ se temere ingerat, privatur suo jure.

An electus confirmatus ante consecrationem possit administrare?

Potest ea, quæ sunt jurisdictionis, exercere, v. g. corrigere, excommunicare, non autem ea, quæ sunt ordinis, v. g. Clericos ordinare, altaria consecrare.

An Metropolitanus ante pallii impetrationem possit administrare?

Omnino; sunt tamen multa, quæ sine pallio non possunt fieri, ut convocare Concilium, Chrisma conficere, basilicas dedicare, Clericos ordinare, Episcopos consecrare.

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi. *Pag. 55.*

Quid est Translatio Episcopi?

Est transitio Episcopi de una Ecclesia ad aliam.

An Episcopus transferri possit?

Potest, si id Ecclesiæ necessitas, vel patens utilitas postulat, alias non; cum enim per confirmationem ineatur inter Episcopum, & Ecclesiam spirituale matrimonium, non potest Episcopus sine causa ab Ecclesia sua, cui semel desponsatus est, divertere sive separari. Et si propria auctoritate id facere ausus, carebit utraque Ecclesia.

Ad quem ergo pertinet jus transferendi Episcopum?

Ad solum Romanum Pontificem, sive Episcopus fuerit consecratus, sive tantum confirmatus, quia consecratio subsequens quoad substantiam spiritualis vinculi nihil addit, sed denotat solam consummationem.

TITULUS VIII.

De Auctoritate, & usu Pallii. *Pag. 56.*

Quid est Pallium?

Est ornamentum Patriarcharum, Archiepiscoporum (& interdum ex privilegio Episcoporum) de corpore B. Petri sumptum, Pastoralis officii plenitudinem conferens.

Cur dicitur sumi de corpore B. Petri?

Vel quia super altare B. Petri benedicitur & consecratur, atque statim ab illo excipitur, qui usurus est, si præsens sit, aut si absens, ab ipsius procuratore ejus nomine: vel quia a Romana Ecclesia proficiscitur.

A quo petitur pallium?

Patriarchæ petunt a S. Pontifice, Archiepiscopi, qui subsunt Patriarchis, ab iis pallium petunt.

Quomodo ergo dicis: Pallium a Romana Ecclesia proficisci?

Quia, dum Patriarchæ Archiepiscopis, sibi subditis pallium conferunt, non id faciunt citra Papæ auctoritatem.

Quando licet uti pallio.

Romano Pontifici licet semper uti, aliis vero nonnisi in certis diebus solemnibus.

Quo in loco licet uti pallio.

Romano Pontifici ubique, aliis nonnisi in Ecclesiis suæ Provinciæ, nisi de licentia Papæ habuerint ampliorem utendi potestatem.

An quis pallium suum alteri possit concedere?

Non, quia est personale & personæ debet adhærere. Ideoque Episcopus defunctus cum pallio sepelitur.

TITULUS IX.

De Renuntiatione. *Pag. 57.*

Quid est Renuntiatio?

Est spontanea abdicatio juris sibi competentis.

An quis libere renuntiare possit beneficio Ecclesiastico?

Minime, licet ordinarii juris sit, in rebus privatis quemlibet res suas libere posse abdicare.

Quid requiritur, ut valida sit?

Debet fieri sponte cum licentia Superioris.

A quo Superiore petenda est licentia?

Episcopi a Romano Pontifice licentiam impetrare debent, quæ facile conceditur ob unam ex causis his carminibus comprehensis:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit?

Alii vero licentiam petent ab iis, a quibus confirmati sunt, aut instituti.

Quid, si quis nondum cesserit, sed cedenti licentiam a Superiore impetraverit, an licebit ei postea a cessione abstinere?

Non, sed a Superiore cedere cogi poterit.

Si quis ergo propria auctoritate cesserit, an beneficium perdat?

Non, nam saltem beneficii proprietas penes eum remanet.

An Papa renuntiare non possit Papatui, cum nullum habeat Superiorem?

Ita, quod ergo dicitur, renunciationem debere fieri auctoritate Superioris, intellige, ubi est Superior.

Quid si ergo vi, vel metu facta est renuntiatio, irritabitur.

TITULUS X.

De supplenda negligentia Prælatorum. *Pag. 60.*

Intra quod Tempus debeat fieri electio, & collatio beneficiorum.

Episcopi, aut Prælati regularis electio debet fieri intra tres menses: aliarum vero dignitatum, & beneficiorum electio, aut collatio intra sex menses.

Quid si intra prædictum tempus per negligentiam non fuerit facta.

Pro ea vice jus eligendi, aut conferendi devolvetur ad Superiorem, v. g. Episcopo negligente devolutio fit ad Archiepiscopum, & sic consequenter.

TITULUS XI.

De Temporibus ordinationum, & qualitate Ordinandorum. *Pag. 62.*

Quid est Ordinatio?

Est ritus consecrandi personas Ecclesiasticas, quo confertur gratia ad obeunda decenter munia Ecclesiastica.

Quotuplex est Ordinatio generice sumpta?

Duplex: major, quæ majores ordines continet: & minor, quæ minores.

Quot sunt Ordines?

Dissentiunt hic Theologi & Canonistæ, hi 1. agnoscunt, 5. *minores*, ostiariorum, Psalmistarum seu cantorum, lectorum, exorcistarum acolytorum, & 4. *majores*, seu sacros, Subdiaconorum, Diaconorum, Præsbyterorum, & Episcoporum: illi agnoscunt tantum 7. 4. *minores* (rejiciunt scilicet officium Psalmistæ) & 3. *majores*, omisso Episcoporum ordine. Utrique tamen bene numerant: cum enim Theologi considerent ordines, ut se habent ad Sacrificium Missæ, recte tantum septem ordines ponunt, Episcopus & Præsbyter, Psalmista, & Cantor idem ministerium exhibent, adeoque Episcoporum & Psalmistarum ordines non sunt diver-

diversi ab ordinibus Præsbyterorum & Lectorum. At vero Canonistæ considerant ordines, ut hierarchiam constituunt, seu distinctionem personarum Deo electarum, & idcirco recte distinguunt Episcopos & Psalmistas a Præsbyteris & Lectoribus.

Qui sunt Ostiarii?

Ii sunt, ad quos pertinent claves Templi, omnia intus & extra custodientes.

Qui Psalmistæ?

Qui officium suscipiunt cantandi Præsbytero solum jubente.

Qui Lectores?

Qui lectiones debent pronuntiare.

Qui Exorcistæ?

Qui semper catechumenos invocant ad expellendos malos spiritus.

Qui Acolyti?

Qui cereum deferre debent, unde & *Ceroferarii* latine dicuntur.

Qui Subdiaconi?

Qui subjacent officiis Diaconorum, ad quos pertinet patenam, & calicem ad altare deferre.

Qui Diaconi?

Qui Sacerdotibus celebrantibus in omnibus assistunt?

Qui Sacerdotes?

Qui Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini in altari conficiunt.

Qui Episcopi?

Ad quos pertinet Sacerdotum & Basilicarum consecratio, unctio altaris, & confectio Chrysmatis.

Quotuplex est ordo Episcoporum?

Quadruplex: alii enim sunt Patriarchæ, alii Archiepiscopi, alii Metropolitani, alii Episcopi.

Qui Episcopi?

Qui singulis civitatibus cum Diœcesi præsunt.

Qui Metropolitani?

Metropolitani, (qui & Archiepiscopi quandoque nuncupantur) sunt illi, qui singulis provinciis præsident.

Qui Archiepiscopi?

Archiepiscopi seu Primates sunt, quibus Metropolitani subjiciuntur, cæterique ejus Provinciæ Episcopi. Ejusmodi sunt Cantuariensis, Aquilejensis, & Bituricensis, & hi Patriarchæ interdum appellantur.

Qui Patriarchæ?

Proprie sunt illi summi Patres, qui primum post Pontificem locum obtinent, quales sunt Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus.

Quibus diebus conferuntur Ordines?

Minores Ordines conferri possunt diebus Sabbatinis, & Dominicis, & Festis: at *Sacri* Ordines debent conferri diebus Sabbati, nisi conferantur a summo Pontifice.

Quinam Ordines dicuntur Sacri?

Qui Sacram Continentiæ obligationem annexam habent, ut Subdiaconatus, Diaconatus, & Præsbyteratus.

Quoties in anno conferuntur Ordines?

Sacri Ordines non conferuntur, nisi sexies in anno, quatuor temporibus: Sabato Sancto, & Sabbato ante Dominicam de Passione.

Quid, si quis ergo extra dicta tempora sit ordinatus?

Taliter ordinatus ab ordinum susceptorum executione suspenditur, & Episcopus graviter punitur: hodieque suspensus est ab ordinum collatione per annum ex Concilio Tridentino.

An omnes Ordines possint eidem eodem die conferri?

Nonnisi unus ex sacris Ordinibus uno die conferri potest, at *minores* Ordines ex opinione multorum conferri possunt omnes eodem die secundum dispositionem juris Canonici. Imo Navarrus (*a*) putat etiam post Concilium Tridentinum (ubi esset hujusmodi consuetudo) posse quempiam suscipere uno, eodemque die quatuor *minores* Ordines, & Subdiaconatum, quod tamen non est sine difficultate.

A quo debent peti Ordines?

A proprio Episcopo sacri Ordines petuntur, nec ab alio conferri possunt, nisi cum litteris dimissoriis. 1. Nisi ex Episcopi proprii permissione, minores autem Ordines potest etiam Abbas conferre suis Monachis, & his, in quos habet Episcopalem jurisdictionem.

Quid, si quis sit ordinatus ab alio Episcopo, sine litteris dimissoriis.

Ordinans a collatione ordinum, per annum, & ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu Ordinario proprio videbitur, suspensus erit.

An Latini Clerici a Græcis, & contra possint ordinari?

Non, ne rituum fiant commixtiones.

(a) *Sess. 23. de Ref. c. 8. in manu. conf. c. 25. n. 71. Conc. Trid. d. c. 8.*

TITULUS XII.

De Scrutinio in Ordine faciendo. *Pag. 66.*

Quid est Scrutinium, & unde dictum?

SCrutinium varie accipitur: modo pro inquisitione suffragiorum, quæ fit in electionibus: modo pro catechismis, quos primitiva Ecclesia facere consueverat in baptizandis iis, qui habebant usum rationis: hic autem accipitur pro quodam examine ordinandorum, & dicitur a scrutor, scrutaris, quia is, qui examinat ordinandos, scrutatur sive examinat mores & conditiones eorum, qui se offerunt ad ordines.

Quando fit istud examen?

Feria quarta ante Sabbatum, quo conferuntur ordines: tunc enim inquiritur in natales, mores, & conditiones eorum, qui se offerunt ad ordines.

(c) *Unc. h.t. Conc. Trid. Sess. 23. de ref. c. 7.*

TITULUS XIII.

De ordinatis ab Episcopo. *pag. 67.*

Hæretici excommunicati, vel qui renuntiavit Episcopatui, an recipiant characterem, & executionem ordinum?

REcipiunt characterem, sed non executionem ordinum: poterit tamen Episcopus cum eis dispensare.

TITULUS XIV.

De ætate, & qualitate ad Ordines Præficiendorum. *Pag. 68.*

An quilibet promovere possit ad Ordines?

MInime: prohibentur enim aliqui ob ætatem, vitium corporis, animi, &c.

Cujus ætatis debet esse?

Jure Pontificio ad minores ordines septennis admittebatur, ad Subdiaconatum in anno 18. ad Diaconatum in anno 20. ad Præsbyteratum in anno 25. at Concilium Tridentinum, nullam ætatem præfixit minoribus ordinibus. Sed ad Subdiaconatum neminem admittit ante annum 22. ad Diaconatum ante annum 23. & ad Præsbyteratum ante 25. ætatis suæ incœptum.

Sed quæ ætas requiritur ad obtinenda beneficia simplicia?

Jure Pontificio poterunt conferri septennii: at Concilium Trid. vetat ante annum 14. obtinere.

Quæ ætas requiritur ad obtinenda beneficia non simplicia?

Ad Episcopatum requiritur annus 30. & ad Abbatias autem & dignitates Episcopatu inferiores debet quis attigisse annum 25. & ad obtinendam Ecclesiam Parochialem. Verum ad obtinendas dignitates & Personatus, quibus animarum cura non est annexa, non debet esse minor annis 21. ex definitione Concilii Trid. etsi tamen jus Pontificium annum 25. requirere videbatur.

Quæ ætas requiritur in Abbatissa, & aliis Præpositis Monialium.

Non eliguntur, nisi excesserint annum 30. & ex Concilio Trid. non eliguntur minores annis 40.

Quibus ordinibus insignitos eos esse oportet, qui ad dignitates promoventur?

Subdiaconum esse oportet, qui eligitur in Episcopum, & oportet eum esse Præsbyterum, priusquam consecretur: qui vero assumuntur ad dignitates Episcopatu inferiores: vel ad Ecclesiam Parochialem, non debent necessario ex multorum opinione esse Subdiaconi tempore electionis, aut collationis, sed sufficit, si habeant minores, aut forte tonsuram clericalem.

(a) *Sess. 23. de Ref. c. 13. Sess. 23. c. 6. d. c. 12. Sess. 25. c. 7.*

TITULUS XV.

De Sacra Unctione. *Pag. 70.*

Quid est Sacra Unctio?

EST Sacri Olei materialis delibatio, seu delibutio, secundum formam Ecclesiæ traditam.

Quotuplex est Unctio?

Duplex: *exterior* est materialis, qua corpus inungitur: *interior* est spiritualis, qua ad nitorem conscientiæ conservandum., & divinam gratiam adipiscendam ungitur.

Quid, & quomodo unguntur?

Episcopi unguntur Chrismate ex oleo, & balsamo confecto, in capite & manibus. *Sacerdotes* simplici oleo benedicto in manibus unguntur: *Reges* oleo benedicto un-

ungantur in brachio: item omnes *Christiani* unguntur ante, & post baptismum: Ecclesia etiam ungitur Chrismate, dum dedicatur: *Altare* dum consecratur oleo, & Chrismate: *Calix* cum benedicitur, Chrismate ungitur, &c.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis. *Pag.* 72.

An Sacramenta possint iterari?

QUædam possunt, quædam non possunt.

Quæ possunt iterari?

Pœnitentia, Eucharistia, Extrema Unctio, & Matrimonium, sive quæ non imprimunt characterem.

Quæ non possunt iterari?

Hæc sola tria: Baptismus, Confirmatio, & Ordo, sive quæ imprimunt characterem, id est, signum indelebile impressum animæ remanens in beatis ad gloriam, in damnatis ad confusionem.

Quid si in ordinando sit aliquid omissum, quod pertinet ad solemnitatem tantum, & non ad essentiam, an non iterabitur Ordo?

Non, sed id supplebitur tempore congruo.

Cur dicis; & non ad essentiam sive substantiam?

Quia alias foret nullus ordo.

TITULUS XVII.

De Filiis Præsbyterorum ordinandis, vel non ordinandis. *Pag.* 73.

An illegitimi possint ordinari?

NOn, nisi vel Monachi fiant, vel in congregatione canonica vivant sub quadam regula, vel sit cum illis dispensatum ad ordines suscipiendos.

Quare non alias?

Quia idem incontinentiæ vitium parentum timetur in iis juxta illud:

Sæpe solet similis filius esse patri.

Qui possunt dispensare?

Episcopus potest dispensare ad minores ordines; ad majores tantum Papa dispensat.

An illegitimi possint obtinere beneficia?

Minime, nisi ad hæc quoque dispensatum sit.

Qui possunt dispensare?

Episcopus ad simplicia beneficia sacros ordines non requirentia potest dispensare; ad majores dignitates tantum Papa.

An illegitimus ad beneficia dispensatus possit obtinere beneficium in Ecclesia, in qua pater habet, aut habuit unum simile?

Minime, multoque minus potest obtinere beneficium paternum mediate vel immediate, ne memoria paternæ incontinentiæ refricetur.

TITULUS XVIII.

De Servis ordinandis, vel non. *Pag.* 77.

An servi possint ordinari?

SErvi non possunt licite ordinari propter dignitatem clericalem. Poterit tamen valide, ut ordo valeat, sufficit, quod quis sit masculus baptizatus.

An servus cum domini licentia possit ordinarii?

Omnino, & tunc statim fit liber.

Quid si forte servus sit ordinatus non cum expressa domini licentia, sed domino sciente, & non contradicente, an rite sit ordinatus?

Omnino certe, statim enim fiet liber, quoniam, qui tacet, consentire videtur in libertatem.

TITULUS XIX.

De obligatis ad Ratiocinia ordinandis, vel non. *Pag.* 79.

Qui dicuntur obligati ad Ratiocinia?

QUi propter negotia aliena gesta tenentur ad rationes reddendas, quales sunt procuratores, actores.

An obligati ad ratiocinia possint ordinari?

Vel sunt obligati ad ratiocinia propter administrationem publicam, vel privatam: priori casu non possunt; at posteriori possunt ordinari finita administratione; etsi rationes necdum reddiderint, si non sit suspicio eis litem motum iri de dolo in administratione commisso: Quia actio de dolo famosa est: infamibus autem portæ non pateant dignitatum.

TITULUS XX.

De Corpore vitiatis ordinandis, vel non. *Pag. ibid.*

Qui dicuntur corpore vitiati?

QUi debilitate, deformitate, aut impotentia membri, vel totius corporis laborant.

An corpore vitiati possint ad ordines promoveri?

Si vitia sunt apparentia, quæ magnam deformitatem corporis vel faciei inducunt, ordinari non possunt, sive defectus culpa vitiatorum, sive casu contingerint, quia hujusmodi vitia nata sunt parere scandalum, si vero sunt latentia (ut puta qui sunt castrati) non prohibentur, nisi forte se ipsos castraverint. Quia castratio est homicidium inchoatum.

An Monoculus possit ordinari.

Ita; si habeat oculum Canonis, id est, sinistrum.

Quare vocatur Canonis.

Quia necessarius est ad legendum Canonem Missæ.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis. *Pag. 82.*

Quid est bigamia?

EST irregularitas impediens ordinationem ex defectu Sacramenti procedens.

Quotuplex est bigamia?

Triplex: proprie dicta, interpretativa, & similitudinaria.

Quid est bigamia proprie dicta?

Quam incurrit is, qui cum duabus uxoribus matrimonium contraxit, & consummavit.

Cur dicis: consummavit?

Quia non sufficit bis nuptias contraxisse, nisi quoque utramque cognoverit carnaliter, quia bigamus proprie is appellatur, qui *carnem* suam in plures divisit.

Cur ita contrahens, & consummans non potest ordinari?

Quia in eo est defectus unitatis Sacramenti, quod est inter Deum, & Ecclesiam, Matrimonium enim inter Christum & Ecclesiam fuit unius sponsi cum unica sponsa, quod non potest a tali bigamo repræsentari.

Quid est bigamia interpretativa?

Cum quis viduam, vel aliter extra matrimonium ab alio corruptam, ducit in uxorem.

Cur dicis viduam, vel aliter ab alio corruptam?

Quia qui viduam a priore viro non cognitam, aut qui eam, quam ante corruperat, uxorem ducit, non est bigamus ex frequenti DD. sententia.

Cur illa bigamia vocatur interpretativa?

Quia deest signaculum unionis naturæ humanæ ad Deum, quæ facta est in utero incorruptæ Virg. Mariæ per incarnationem Verbi.

Quid est bigamia similitudinaria?

In quam incidit is, qui post ordinis sacri susceptionem votive solemnis emissionem, matrimonium de facto contraxit, & consummavit.

Cur talis dicitur similitudinaria?

Quia censetur contrahere duo quasi matrimonia; in ordinis namque sacri susceptione votive solemnis emissione, quasi quoddam matrimonium spirituale contraxit, & jam *de facto* matrimonium carnale consummat.

Cur dicis de facto?

Quia de jure non potest contrahere.

Quis est effectus bigamiæ?

Quod ab ordinum susceptione arcet, vel a susceptorum executione suspendit.

TITULUS XXII.

De Clericis peregrinis non ordinandis. *Pag. 87.*

Qui dicuntur Clerici peregrini?

QUi in remotis regionibus sunt ordinati.

Ad possint admitti ad administrationem sacri ministerii?

Minime, nisi de eorum ordinatione legitime constet, vel per litteras commendatitias vel per testes, vel alio modo. * Concilium autem Tridentinum statuit, ut nullus Clericus peregrinus sine commendatitiis sui Ordinarii litteris, ab Episcopo ad divinam celebranda admittatur.

* *Sess. 23. de refor. c. 26.*

TI-

TITULUS XXIII.

De Officio Archidiaconi. *Pag.* 88.

Qui dicitur Archidiaconus?

ARchidiaconus est Vicarius proximus Episcopi, omnem curam in Ecclesiis, & Clericis, atque ordinariam jurisdictionem habens.

Quod est officium Archidiaconi?

Providere, ut divina officia rite exequantur, acolytum statuere, custodiam vasorum Ecclesiæ habere, de tertio in tertium annum Ecclesias visitare, &c. Unde oculus Episcopi nominatur.

TITULUS XXIV.

De Officio Archipræsbyteri. *Pag.* 89.

Quis dicitur Archipræsbyter?

QUi cæteris præsbyteris eminet, & præest.

Quotuplex est Archipræsbyter?

Duplex: Urbanus, & Foraneus seu Ruralis. Urbanus est, qui præest præsbyteris alicujus Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ. Ruralis, qui in minore Ecclesia tanquam Pastor præest reliquis Parochiarum præsbyteris.

Quod est officium Archipræsbyteri Ruralis?

Non tantum vulgi, sed & præsbyterorum curam gerere, & qua unusquisque industria divinum opus exerceat, Episcopo renuntiare. Communiter vocari solet Decanus.

TITULUS XXV.

De Officio Primicerii. *Pag.* 89.

Quis dicitur Primicerius?

CAntor seu Præcentor, sic dictus, quia primus in cera erat descriptus, in qua psallentium ordo describi solebat.

Quod est ejus officium.

Inter alia, assignare ea, quæ alii debent canere.

TITULUS XXVI.

De Officio Sacristæ. *Pag.* 89.

Qui dicitur Sacrista?

THesaurarius.

Quod est ejus officium?

Sacrorum vasorum, & totius thesauri Ecclesiastici custodiam habere.

TITULUS XXVII.

De Officio Custodis. *Pag. ibid.*

Qui dicitur Custos?

CUi omnia, quæ Ecclesiæ sunt custodienda, committuntur.

Quod est ejus officium?

Custodire ea, quæ ipsi commissa sunt, lampades accendere, extinguere, horis canonicis signa tintinnabulorum pulsare.

TITULUS XXVIII.

De Officii Vicarii. *Pag. ibid.*

Quis dicitur Vicarius?

QUi alterius vices gerit in divinis, vel jurisdictionalibus.

Quotuplex est Vicarius?

Alius est in spiritualibus, alius in temporalibus, aut in utrisque simul, qualis Vicarius generalis nominatur.

Quotuplex est Vicarius in spiritualibus, sive divinis?

Duplex: perpetuus, & temporalis. Vicarius perpetuus est, qui canonice, & auctoritate Episcopi est institutus, & certam debet percipere portionem. Vicariæ perpetuæ habentur loco beneficii; adeoque nemo duas Vicarias perpetuas habere potest.

An Vicarius possit substituere Vicarium?

Minime, cum Vicarius non habeat officium proprio nomine, sed alieno.

TITULUS XXXIX.

De Officio, & potestate Judicis delegati. *Pag.* 92.

Quis dicitur Judex delegatus?

IS, cui una causa, vel pluribus potestas cognoscendi, & judicandi commissa est.

Qui

Qui possunt delegare?

Princeps tam sæcularis, quam Ecclesiasticus; Papa, Episcopus, Officiales Episcopi: item Papæ, & Principum delegati *subdelegare* possunt; at delegati inferiorum a Principe non possunt subdelegare.

Quibus delegatur?

Papa delegat iis, qui dignitatem vel personatum habent, aut iis, qui sunt Canonici Ecclesiæ Cathedralis, vel principales officiales Episcopi, vel Religiosi prioratum conventualem habentes. At Episcopus, & loci Ordinarius non tenetur hujusmodi personis delegare, cum melius norit, qui sint aptiores ad causas decidendas, quam Romanus Pontifex.

Quod est officium Judicis delegati?

Ut diligenter fines mandati & præscriptam (si forte præscripta est) a delegante judicandi formam omnino servet.

Quæ est potestas delegati?

De causa cognoscere, coercere, contumaces punire, & sententiam executioni intra annum mandare, saltem si sit Papæ vel Principis delegatus.

Quomodo finitur potestas delegati?

Finitur 1. Morte delegati, quod si tamen delegatio non sit facta personæ, sed dignitati, quæ nunquam moritur, ad successorem devolvitur. 2. Finitur morte delegantis re adhuc integra. 3. Finitur lite finita, & executione peracta.

Dicis: morte delegati *expirare potestatem: sed quid, si plures sint delegati, & unus tantum eorum moriatur?*

Uno eorum mortuo omnium potestas expirat.

TITULUS XXX.

De Officio Legati. *Pag.* 98.

Quis dicitur Legatus summi Pontificis?

IS, cui facta est commissio cujusdam negotii, quod Pontificis auctoritatem desiderat, in provincia administrandi.

Quotuplex est Legatus?

Triplex: natus, de latere, & constitutus.

Quis dicitur Legatus natus?

Qui est Legatus ratione suæ dignitatis: hujusmodi sunt Archiepiscopus Cantuariensis, Eboracensis, Remensis, & Pisanus.

Quis dicitur Legatus de latere?

Qui ex collegio Cardinalium mittitur ad aliquam provinciam.

Quis dicitur Legatus constitutus sive Nuncius?

Qui mittitur ad aliquam provinciam, sed non est Cardinalis, adeoque Legati constituti Cardinalibus multo sunt inferiores.

Quod est officium, & potestas Legati?

Cognoscere de causis ad eum delatis, concilium provinciæ vocare, facere statuta in provincia sibi commissa; deinde Legatus a latere potest conferre beneficia, etsi beneficia sint in alicujus clerici (non laici) patronatu, cum tamen alii legati conferre non possunt, nisi nominatim eis concedatur: item Legatus a latere suæ provinciæ beneficia collationi suæ reservare potest, exceptis dignitatibus: potest quoque quoscumque, etiam propter manus in clericum injectionem, excommunicatos absolvere, tam in provincia sibi commissa, quam extra, & tam extraneos, quam subditos, cum tamen Legatus constitutus solum eos absolvere possit, qui sunt subditi commissæ provinciæ, vel qui in ea provincia deliquerunt: sed Legatus natus excommunicatos absolvendi non habeat auctoritatem.

An Legati jurisdictio expiret morte S. Pontificis?

Minime, quod indubie procedit, ubi res non est integra, vel Legatus a S. Sede.

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis ordinarii. *Pag.* 100.

Quis dicitur Judex ordinarius?

QUi jure suo, vel Principis beneficio jurisdictionem exercere potest: hujusmodi sunt Patriarchæ, Primates, Episcopi, &c.

Quod est officium, & potestas Ordinarii?

Ordinariorum, qui Episcopali gradu sunt illustrati, est in suis diœcesibus in adulteria, & crimina inquirere, judicare, punire, & sæculare brachium implorare.

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis. *Pag.* 102.

Quod est ejus officium?

EST potestas lites dirimendi, puniendi, aliaque gravamina tollendi.

Quo-

Quotuplex est judicis officium?
Duplex: nobile, & mercenarium.
Quod est officium nobile?
Quod nulli subservit actioni, quodque judex nemine agente exercet, veluti dum restituit in integrum minorem, dum restituit natalibus, dum creat notarios.
Quod est officium mercenarium?
Quod actioni propositæ deservit, ut dum compellit venditorem agentem solvere usuras emptori.

TITULUS XXXIII.

De Majoritate, & obedientia. *Pag.* 104.

Quid est Majoritas?
EST prærogativa, qua quis aliis est dignior, & honorabilior.
Majoritas illa unde spectatur?
1. Ex dignitate, & jurisdictione; sic Episcopus est major Archidiacono; Archidiaconus major est Archipræsbytero. 2. Ex ordine: sic Archipræsbyter major est Archidiacono. 3. Ex dignitate ordinantis; sic præfertur cæteris paribus, qui a Pontifice est consecratus. 4. Ex tempore: sic cæteris præfertur, qui dignitatem, vel beneficium diutius obtinuit.

TITULUS XXXIV.

De Tregua, & Pace, *Pag.* 106.

Quid est Tregua?
SUnt induciæ, & ab armis cessatio pro interim, pax est finis belli.
Quotuplex est Tregua?
Duplex; conventionalis, quæ ex conventione recipit formam; & canonica, eaque vel perpetua, vel temporalis,

TITULUS XXXV.

De Pactis. *Pag. ibid.*

An valeat pactum initum inter Religiosos, & Rectorem Ecclesiæ, ut illi non sepeliant in Ecclesiis suis parochianos?
OMnino, quia sic reditur ad jus commune, quo Religiosis non licet alienos parochianos ad sepulturam libere admittere.

An valeat pactum, ut beneficium Ecclesiasticum data pecunia resignetur?
Minime, quia hoc est contra bonos mores, & est simonia.

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus. *Pag.* 107.

An valeat transactio de beneficio Ecclesiastico, jurepatronatus, &c.
NOn: cum enim transactio fiat aliquo dato, & accepto, id est, non gratuito, si de beneficio, & re spirituali fieret, incideret in crimen simoniæ.
Quid igitur est Transactio?
Est rei dubiæ ratione litis non gratuita remissio.

TITULUS XXXVII.

De Postulando. *Pag.* 107.

Quid est Postulare?
POstulare (quod est proprium Advocatorum officium) est desiderium suum vel amici apud eum, qui jurisdictioni præest, proponere, vel alicujus desiderio contradicere; hoc enim facit Advocatus Rei, istud vero proponit Advocatus Actoris.
An Clerici possint postulare?
Clerici in sacris ordinibus possunt postulare coram Ecclesiastico, non coram sæculari, nisi suam causam, aut Ecclesiæ, aut personarum miserabilium, vel conjunctarum prosequantur; similiter Clerici in minoribus non possunt postulare coram sæculari, si alantur ex stipendiis Ecclesiæ; quod si tamen ex stipendiis Ecclesiæ non alantur, possunt ex postulatione victum sibi quærere, dummodo a causis criminalibus abstineant.
An Monachi?
Minime, nec in foro sæculari, nec Ecclesiastico, nisi forte id monasterii utilitas exigat, accedatque simul Abbatis mandatum.

TI-

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus. *Pag.* 109.

Quid Procurator, & quotuplex?

PRocurator est, qui aliena negotia mandato Domini administrat in judicio vel extra. Hic ad negotia, ille procurator ad lites vocatur.

Quomodo differt a defensore?

Quod hic sine mandato rebus alienis sponte sese offerat in judicio.

TITULUS XXXIX.

De Syndico. *Pag.* 111.

Quid est Syndicus?

EST Procurator ab Universitate aut Collegio constitutus. Dictus Pensionarius a Pensione, quam recipit pro negotiis gerendis; differens in eo tantum a Procuratore in specie, quod hic soleat privato constitui, & Domino, ille etiam ab administratore.

TITULUS XL.

De His, quæ vi, metusve causa fiunt. *Pag. ibid.*

Quid est Vis, & quid est metus?

VIs est majoris rei impetus, cui resisti non potest. Metus est instantis, vel futuri periculi justa mentis trepidatio. Dicitur justa, quia vani timoris nulla est excusatio. Alius est levis, qui virum constantem a proposito dimovere non solet, adeoque non præbet materiam in integrum restitutionis.

TITULUS XLI.

De in integrum Restitutione. *Pag.* 115.

Quid est illa?

EST prioris status redintegratio a judice, Majoribus ratione doli, vis vel justi metus, aut Minoribus ratione ætatis, vel etiam Ecclesiæ intra quadriennium concedi solita.

TITULUS XLII.

De Alienatione judicii mutandi causa facta. *Pag.* 116.

Quid si res, vel possessio alienetur causa mutandi Judicium futurum?

IS, in cujus præjudicium id actum erit, in integrum restituetur, quia alteri per alterum iniqua conditio non est inferenda.

TITULUS XLIII.

De Arbitris. *Pag.* 117.

Quid si quis causam suam in judicio ob nimios sumptus, aut litis protractionem controvertere non desideret?

POterit sub stipulatione certæ pœnæ, ut ejus motu a placitis non recedatur uni, vel pluribus illam dirimendam committere per compromissum; qualis hinc dicitur arbiter compromissarius, ejusque arbitrium est redactum ad similitudinem judiciorum.

An ab ejus arbitrio appellari possit?

Nequaquam, quia non habet jurisdictionem, nisi fuerit arbiter juris.

Quis dicitur Arbiter juris?

Qui in casu suspecti judicis dari solet. Arbiter arbitrator est, qui rem aliquam amicabiliter tanquam vir bonus & æquus definit, aut componit.

LIBER SECUNDUS.

TITULUS I.

De Judiciis. *Pag.* 119.

Quid est Judicium, & quotuplex?

JUdicium proprie est controversa apud judicem competentem legitima tractatio, atque terminatio. Aliud dicitur *Ecclesiasticum*, quod coram judice Ecclesiastico peragitur; aliud *Sæculare*, quod coram judice laico inter personas sæculares agitatur. Aliud est *Civile*, in quo agitur principaliter ad commodum privatum. Aliud *Criminale*, in quo agitur ad commo-

modum publicum. Aliud *Mixtum*, in quo & civiliter, & criminaliter agitur.

TITULUS II.

De Foro competenti. *Pag.* 121.

Quid est forum competens?

Est tribunal, cui reus subjicitur: nam regulariter actor sequi debet forum rei.

Quibus modis illud sortimur?

Pluribus, videlicet, ratione delicti, contractus, privilegii, rei sitæ, Domicilii prorogationis, sive Consensus non suum judicem.

TITULUS III.

De Libelli oblatione. *Pag.* 129.

Quid est Libellus?

Est brevis scriptura, in qua rei, & actionis series ac forma certe, & clare per actorem coram judice exhibetur. Sententia enim debet esse conformis libello.

TITULUS IV.

De Mutuis petitionibus. *Pag.* 130.

Quid est mutua petitio?

Est reconventio, qua videlicet reus, viso libello auctoris, vicissim aliud ab eo petit, coram eodem judice, & in eodem judicio.

An Clericus non possit coram judice Laico reconveniri.

Ita, quamvis coram eo conveniri nequeat; favorabilior enim est reconventio conventione, hæc enim instar actionis, ista vero instar exceptionis, seu defensionis coram eodem judice proponitur. Deinde æquum est, ut etiam quis patiatur judicem contra se, quem debet habere pro se, ut duæ lites uno judicio terminentur.

TITULUS V.

De Litis contestatione. *Pag.* 132.

Quot sunt judicii partes.

Tres, a citatione ad litis contestationem, a litis contestatione ad conclusionem in causa, sive sententiam definitivam exclusive, a sententia definitiva executionem.

Quid est litis Contestatio?

Est rei ad actoris, vel actoris ad rei petitionem principalem, coram judice contradictio animo contestandi litem.

Quis est effectus litis contestationis?

Quod rem inductam in judicio tam reali, quam in personali actione reddat litigiosam, ut ne quidem alienari possit.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam. *Pag.* 134.

Quia litis contestatio est totius judicii fundamentum. Si tamen timeatur de testium morte, puta si senes, aut valetudinarii sint, aut alias diu absfuturi, poterit ad testium receptionem procedi propter necessitatem.

TITULUS VII.

De Juramento calumniæ. *Pag.* 135.

Quid est Juramentum calumniæ.

Est, quo uterque collitigantium jurat, se bona fide, & non calumniandi, id est, vexandi animo in judicio contendere.

TITULUS VIII.

De Dilationibus. *Pag.* 137.

Quid est Dilatio, & quotuplex.

Dilatio in genere est justum temporis intervallum, quod vel a lege, vel a judice, vel conventione partium, actori, vel reo conceditur. Dividiturque in *legalem*, quæ a lege absque ministerio judicis, vel litigantium conceditur; *judicialem*, quam judex dat, vel ex permissione legis, vel præcepto; & *conventionalem*, quæ ex conventione partium competit.

TI-

TITULUS IX.

De Feriis. *Pag.* 138.

Quæ dicuntur Feriæ?

Dies, quibus jurisdictionis exercitium, & forensis strepitus quiescit.

TITULUS X.

De Ordine cog[illegible] *Pag.* 144.

Quid si actio criminalis, & civilis concurrant, quænam præferenda?

Criminalis, si sit principaliter intentata, excludit civilem. *Facbin. lib.* 4. *c.* 2. nisi civilis præjudicet criminali, vel econtra.

TITULUS XI.

De plus petitionibus. *Pag.* 144.

Quot modis plus petitur?

Re, si quatuor debeantur & petantur 5. *Tempore*, si ante diem, vel impletam conditionem obligationi, vel pactioni adjectam. *Loco*, qui id, quod certo loco stipulatus est, in alio dari petit. *Causa*, cum aliquid in genere vel alternative debetur, res in specie vel unum præcise petitur.

TITULUS XII.

De Causa proprietatis, & possessionis. *Pag.* 145.

Causa proprietatis est, in qua principaliter agitur de rei controversæ proprietate, seu dominio, aut alio jure extra possessionem, vel quasi possessionem.

Causa possessionis est, in qua principaliter agitur de retinenda, vel recuperanda, vel adipiscenda possessione.

TITULUS XIII.

De Restitutione spoliatorum. *Pag.* 148.

Cui, & adversus quem competit hoc Beneficium, quod spoliatus ante omnia sit restituendus?

Et qui vi dejectus est, etsi dominus non fuerit; ut si sit usufructuarius: modo tamen possederit, cum fuit dejectus, item hæredi ac ejus successori, non quidem adversus quemlibet possessorem, qui non spoliavit; sed adversus eum, qui per se, aut per alium exspoliavit, idque in odium violentiæ.

TITULUS XIV.

De Dolo, & Contumacia. *Pag.* 152.

Quid est Contumacia?

Erga Judicem, seu Superiorem inobedientia. Contumax hic censetur, qui tribus edictis simplicibus, vel uno peremtorio vocatus, non comparet, contra quem actor mittetur in possessionem rei servandæ gratia.

TITULUS XV.

De eo, qui mittitur in possessionem rei servandæ causa. *Pag.* 154.

An missio hæc locum non habeat in beneficialibus?

Nequaquam, ut evitetur vitiosus ingressus ad beneficia, quæ sine institutione Canonica licite obtineri non possunt.

TITULUS XVI.

Ut lite pendente nihil innovetur. *Pag.* 155.

An pendente lite nihil possit innovari?

Minime; Ne quidem Principi, vel summo Pontifici supplicare licet. Imo impetrata rescripta, nullam litis mentionem facienti tanquam subreptitia destruuntur, *c.* 1. & *fin. h. t.*

TI-

TITULUS XVII.

De Sequestratione, &c. *Pag. 157.*

Quis dicitur Sequester?

APud quem plures eamdem rem, de qua controversia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrenti, aut quasi *sequenti* eos, qui contendunt, committitur. *L. 110. ff. de V. S.*

TITULUS XVIII.

De Confessis. *Pag. 158.*

An post confessionem ferenda sit sententia?

SI ordine judiciario procedatur, definitiva necessaria est; cum ordo praecipuus judicii, praecipuumque momentum in sententia versetur: sin autem de plano cognoscat judex, sententia post confessionem opus non est.

Quotuplex est Confessio?

Alia *judicialis* nuncupatur, alia *extrajudicialis*; effectus autem *judicialis*, est, ut confessus pro judicato habeatur, ita ut nec revocari possit, nisi a minore impetrata in integrum restitutione.

TITULUS XIX.

De Probationibus. *Pag. 161.*

EST judici rei dubiae, apud eum controversae, per legitimos modos facta ostensio.

Quomodo dividitur?

In *artificialem*, quae arte intellectus veluti ratiocinationibus, & syllogismis, & *inartificialem*, quae nudis Testibus & instrumentis conficitur, in *plenam*, quae plenam fidem judici facit, & *semiplenam*. Item in *judicialem*, quae in judicio post litem contestatem; & in *extrajudicialem*, quae fit extra.

TITULUS XX.

De Testibus, & attestationibus. *Pag. 163.*

Qui dicuntur Testes?

QUi ad alicujus rei fidem faciendam assumuntur.

Quot testes requirantur.

Duo ut minimum: licet tamen quaedam causae plures, quam duos desiderent, unius tamen testimonio res decidi nequit. Unde dictum unius, dictum nullius.

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis. *Pag. 169.*

An testes cogi possint ad testimonium?

ITa, quia publice expedit veritatem revelari. Excipiuntur tamen liberi contra parentes; liberi, contra patronos, & alii.

TITULUS XXII.

De fide Instrumentorum. *Pag. 171.*

Quid est Instrumentum?

EST scriptura, quae fidem rei, quam continet, judici facit: dividitur in *publicum*, quod per tabellionem rite confectum est, de cujus fide dubitare non licet; & *privatum*, quod ab homine privato, nulla auctoritate publica conscriptum, quod chyrographum quandoque vocatur.

TITULUS XXIII.

De Praesumptionibus. *Pag. 176.*

Quid est praesumptio?

EST conjectura probabilis, ex certo signo proveniens ad adstruendam fidem. Alia *hominis*, quae ab homine. Alia *juris*, quae a jure formatur. Hominis alia *levis*, alia *probabilis*: Juris alia *juris & de jure*. Id est, quae a jure vertitur in veritatem: nullam admittens in contrarium probationem.

Quandonam allegari potest haec praesumptio?

Quovis tempore allegari posse, verius est, sive in oblatione libelli, &c. sive post conclusionem in causa.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando. *Pag.* 180.

Quid est Juramentum?

Est invocatio divini Numinis in testimonium, ad fidem faciendam, vel promissionem firmandam.

Quæ requiruntur, ut sit licitum, & quotuplex?

Tres comites: Veritas, Judicium, & Justitia: aliud est assertorium, promissorium, & comminatorium.

Quando Juramentum confirmat contractum?

Actus jure naturæ nullus, vel irritabilis, item immediate, & principaliter prohibitus ob favorem publicum, bonum communitatis non confirmatur. juramento: secus dicendum si principaliter, & immediate ob privatam utilitatem sit nullus, cum cuique permissum sit favori suo renuntiare.

TITULUS XXV.

De Exceptionibus. *Pag.* 202.

Quid est Exceptio, & quotuplex?

Est actionis, vel intentionis exclusio. Alia est *facti*, quæ nullo jure agentis intentionem excludit: alia *juris*, qua reus excludit actoris jus ipso jure competens. Juris exceptiones aliæ *dilatoriæ*, quæ principalem causam, & actionem non perimunt, sed tantum ad tempus differunt: aliæ *peremptoriæ*, quæ actionem perimunt, & elidunt, ut exceptio doli mali.

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus. *Pag.* 205.

Quid est Præscriptio?

Prout confunditur cum usucapione: Est adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti. Alias est exceptio, qua jus alterius lapsu temporis, a lege definiti extinctum esse ostenditur.

An mala fides auctoris noceat successori?

Resp. Nocere universali, ut hæredi, & immediato: particulari, ut donatario, legatario, aut mediato minime.

TITULUS XXVII.

De Sententia, & re judicata. *Pag.* 208.

Quid est Sententia?

Est pronuntiatio seu definitio Judicis. Res judicata est, ipsa causa controversa, quæ finem judicis pronunciatione accepit, absolutione vel condemnatione.

Definitiva, est, quæ causam principalem definit, ac terminat absolvendo vel condemnando. *Interlocutoria*, quæ inter principium, & finem causæ super aliquo incidenti profertur.

Quis est effectus definitivæ sententiæ?

Est litem, & judicis potestatem finire inter partes, jus facere, prætextu instrumentorum repertorum non rescindi.

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus. *Pag.* 212.

Quid est Appellatio?

Est ab inferiore judice ad Superiorem facta provocatio ratione gravaminis illati, vel inferendi: alia judicialis, ut a sententia; alia extrajudicialis, veluti ab electione.

Cur non dicis gradatim?

Quia licet de jure civili non possit, omisso judice inferiore, immediate appellari ad supremum Principem, poterit tamen de jure Canonico ab infimo immediate ad Pontificem appellari, quia hic cum omni inferiore, ille non, item quoad jurisdictionem concurrit.

Quinam appellare potest, & a quorum sententiis?

Quilibet gravatus ab omnibus judicibus recognoscentibus Superiorem, a quacumque sententia, & casibus non prohibetur a jure sive civilibus, sive criminalibus, *c.* 5. *hoc tit.*

An a delegato ad delegantem?

Omnino, non tamen a Vicario Episcopi ad Episcopum, quia habet eamdem cum eo jurisdictionem.

Qui dicantur Apostoli, & quotuplices?

Sunt litteræ dimissoriæ, quas Judex, a quo appellatum est, transmittit ad judicem, ad quem appellatum est, in testimonium, & fidem appellationis in-

terpo-

terpositæ. Alii dimissorii, Reverentiales, Refutatorii.

Quid est Relatio?

Est judicis inferioris de jure dubitantis ad Superiorem transmissa consultatio, ut sciat, quid in judicando sequendum sit.

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus. *Pag.* 219.

Quis hic Peregrinans dicitur?

QUi ad sedem Apostolicam, aut ad limina Apostolorum, sive ex causa peregrinationis, sive ex alia proficiscitur.

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili, vel inutili. *Pag.* 220.

SI Pontifex ex certa scientia sententiam, privilegium, aut quid aliud confirmet, ratum manet: secus si per ob- vel subreptionem concessa fuerit confirmatio, *c. ad nostram h. t.* unde & in rescriptis Canonicis hæc clausula subintelligitur: *si preces veritate nitantur*. In incivilibus autem necessario est exprimenda.

LIBER TERTIUS.

TITULUS I.

De Vita, & honestate Clericorum. *Pag.* 221.

QUia Clerici sunt populus electus Dei, omnium oculis ad imitationem expositus, necesse est, ut cautius sese gerant, quia non omne, quod licet, honestum est.

Quæ sunt regulæ Clericorum?

Hæ scil. ne artes ignominiosas, vel officium macellaniorum, aut tabernariorum exerceant; ne mimis, histrionibus, & joculatoribus operam impendant, aut dictent: ne proferant sententiam sanguinis: ne exerceant artem chirurgicam, quæ ad ustionem aut incisionem inducit, &c. utantur vestibus decentibus; ne comam aut barbam nutriant, &c. ut a crapula se abstineant.

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum, & Mulierum. *Pag.* 224.

An prohibeantur Clerici habitare cum mulieribus?

PRohibentur, si agatur de iis, de quibus potest esse suspicio.

An non possit Clericus habitare cum matre, aut avia?

Potest, cum de iis naturale fœdus nihil permittat fœdi criminis suspicari. Hæc tamen cohabitatio prohiberetur, quando esset suspecta.

Quomodo puniuntur Clerici concubinarii, & fornicarii?

Notorii ab ordinibus ipso jure suspensi sunt. Imo si ab Episcopo moniti, concubinas non deferant, a beneficio suspenduntur, & correctione non secuta deponuntur.

TITULUS III.

De Clericis conjugatis. *Pag.* 225.

An Clerici possint matrimonium contrahere?

CLerici in sacris ordinibus non possunt, at in minoribus constituti, possunt.

An in minoribus contrahentes retineant sua privilegia?

Si cum unica, eaque virgine contrahant, tonsuramque gerant, & habitum clericalem, retinent privilegia fori, & canonis. *Si quis suadente 17. q. 4.*

Quid fori Privilegium?

Est, quo eximitur a sæculari jurisdictione.

An non possit Clericus huic privilegio renunciare?

Minime, quia non est ipsi in particulari concessum, sed ut est membrum totius ordinis Clericorum, cui præjudicium inferre non potest, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari. *R. in 29. in 6.*

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus. *Pag.* 232.

An Clerici in suis præbendis debeant residere?

OMnino, nec refert, an beneficium sit tenue.

An Clerici non residentes privari possint suis beneficiis?

Omnino, nisi quis absit ob justas causas.

Quæ sunt justæ causæ?

Si quis sit in famulatu Papæ, vel sui Episcopi: si quis sit infirmus, si quis concessa facultate in probato gymnasio studeat, &c.

An absentes ex justa causa, recipiant fructus Beneficii?

Recipiunt grossos, sive annuos proventus.

An etiam quoditianas distributiones?

Non, quia non dantur, nisi præsentibus in divinis. Hic tamen, qui abest propter morbum, recipit, si fuerit solitus interesse.

TITULUS V.

De Præbendis, & Dignitatibus. *Pag.* 237.

Quid est Beneficium.

Est jus perpetuum percipiendi fructus ratione ministerii Ecclesiastici. Ad quod tria requiruntur; officium, jus fructus percipiendi ex bonis Ecclesiasticis, & ipsi fructus.

Quomodo differt ab officio?

Quod officium sit ipsum ministerium Ecclesiasticum. v. g. Missæ celebratio.

Quomodo differt Canonicatus a Præbenda.

Quod præbenda consistat in fructuum perceptione, uti nomen indicat, cum sit dicta, quod portionem Clericis præbeat. Canonica autem, in jure præstandi officium divinum, habendi locum in choro, in Capitulo etiam circa fructuum receptionem: quæ tamen primo vacans assumpto in Canonicum debetur. *cap. relatum hoc titul. Glossa in cap.* 2. *de Conc. Præb. in* 6. unde Canonicatus potest esse sine Præbenda.

Quotuplex est Beneficium?

Multiplex: aliud est sæculare, aliud regulare, aliud simplex, aliud non simplex. Item aliud patrimoniale, aliud non patrimoniale, item jurispatronatus, & non jurispatronatus.

Quid est Beneficium sæculare, quid regulare?

Regulare, quod pro Regularibus (ut Abbatia) *Sæculare*, quod pro Sæcularibus est institutum. Unde Regula: Regularia Regularibus, Sæcularia Sæcularibus sunt conferenda.

Quid est Beneficium non simplex?

Quod præter ministerium Ecclesiasticum habet vel jurisdictionem, ut Papatus, Episcopatus, &c. Et hoc beneficium vocatur dignitas: vel præeminentia, ut Cantoria, beneficium Sacristæ, Thesaurarius, &c. & hoc beneficium vocatur personatus, vel curam habet animarum, & dicitur curatum.

Quid est beneficium simplex?

Quod neque jurisdictionem, neque præeminentiam, aut administrationem singularem habet.

Quid est beneficium monoculum?

Quod Prælatus unicum habet conferendum. Non monoculum econtra.

Quomodo acquiritur Beneficium?

Per electionem, postulationem, & translationem subsecuta confirmatione, & per collationem.

Quotuplex est collatio?

Duplex: *libera*, & *non libera*. *Libera*, (quæ & proprie collatio dicitur) est, quando collator unicuique, ut vult, potest conferre beneficia: *non libera*, quando fit ad mandatum Pontificis, vel ad præsentationem patroni.

Quis habet jus beneficia libera conferendi?

Papa, Episcopus interdum cum consensu Capituli, Præpositus, vel Decanus Ecclesiæ collegiatæ: verum his consuetudo plerumque derogat.

An habenti beneficium possit aliud conferri.

Jure scripto plures dignitates, vel parochiales Ecclesiæ eidem non possunt conferri, nisi ex dispensatione S. Pontificis, qui potest dispensare cum sublimibus, & litteratis viris: neque potest quis retinere plura beneficia simplicia sine dispensatione, nisi eorum alterum non sufficeret decenti

tenti statui Clerici, neque personalem residentiam requireret.

An non possit quis per alium residere?

Non, quia R. potest quis per alium, quod potest per se ipsum, exceptionem patitur, quando est electa industria personæ.

Quid sunt beneficia incompatibilia primi ordinis?

Quorum uno obtento vacat ipso jure alterum. Quod si tantum sit dimittendum, erunt incompatibilia secundi ordinis.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante. *Pag.* 251.

An Clericus ægrotans privari possit Beneficiis?

MInime, quia afflictis afflictio non est addenda. Imo neque privandus fructibus, & distributionibus quotidianis, ut diximus supra. Quia imputare non debet ei, per quem non stat, si non facit, quod per eum est faciendum. *R.* 41. *in* 6.

An Clerico ægrotanti detur coadjutor?

Prælatis, aut Ecclesiarum Pastoribus perpetuo morbo laborantibus datur coadjutor, qui interim curam animarum habeat, assignata ei certa ex fructibus portione.

TITULUS VII.

De Institutionibus. *Pag.* 252.

Quid est Institutio?

HOc loco est collatio illa non libera, quæ fit ad præsentationem patroni.

Ad quem pertinet?

Ad Episcopum, vel ad ejus vicarium, & ad Capitulum sede vacante.

Cur dixisti: Institutio hoc loco?

Quia varie sumitur, modo pro deductione in beneficii possessionem, modo pro qualibet provisione Ecclesiastica. Ut in hac R. beneficium Ecclesiasticum non potest licite, sine institutione Canonica obtineri. *R.* 1. *in* 6.

TITULUS VIII.

De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis. *Pag.* 253.

An valeat collatio facta de beneficio viventis?

MInime, quia talis collatio votum captandæ mortis alterius inducit.

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur. *Pag.* 255.

An Episcopo mortuo, sive Sede vacante Capitulum possit conferre beneficia spectantia ad liberam collationem Episcopi?

MInime; poterit tamen Clericus instituere, & conferre beneficia, quæ ad Episcopum & Capitulum simul pertinebant.

In quem sede vacante, transit jurisdictio Episcopalis?

In Capitulum.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli. *Pag.* 256.

An Episcopus possit omnia facere pro suo lubitu?

NOn, nam in aliquibus requiritur Capituli consensus, ut in alienatione rei Ecclesiasticæ, aliquando consilium Capituli, ut in institutionibus.

Quid refert an consensus, an consilium?

Plurimum; nam quando requiritur consensus, Episcopus nil aliud facere potest, quam quod permittit major & sanior pars Capituli: at ubi requiritur consilium, satis est rem communicasse, & aliorum sententiam explorasse.

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt a majori parte Capituli. *Pag.* 257.

Quæ dicitur major pars, & quæ sanior?

MAjor, quæ excedit personarum numerum; *Sanior*, quæ majori zelo & dignitate præstat.

Quid si pars minor rationabili de causa moveatur, an possit contradicere, & appellare?
Potest.

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. *Pag. 258.*

An Beneficia debeant conferri sine diminutione?

MAxime, nam collator non potest partem proventuum sibi servare, *c. unic. h. t.*

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. *Pag. 259.*

Quid est Alienatio?

EST actus, quo dominium, vel jus reale transfertur.

An res Ecclesiæ possint alienari?

Non possunt, nisi justa causa subsit, & insuper solemnitates requisitæ adhibeantur.

Quid est justa causa?

Urgens necessitas, vel evidens Ecclesiæ utilitas.

Quæ solemnitates requiruntur?

Si alienatio fiat per Episcopum, requiritur tractatus, & consensus Capituli: si ab Abbate minore Episcopo Episcopi diœcesis consensus: si vero alienatio fiat rei Parochialis, requiritur Episcopi, & Præsbyteri consensus.

Quid si alienatione legitime facta Ecclesia læsa, an possit restitui in integrum?

TITULUS XIV.

De Precariis. *Pag. 265.*

Quid est contractus Precariarum?

QUo res in perpetuum, vel ad vitam, vel ad longum tempus conceditur ea lege, ut renovetur de quinquennio ad quinquennium, secundum antiquam consuetudinem.

Quomodo differt a precario?

Quod per precarium, utenda concedatur, quamdiu patitur, qui concessit, unde precarium ad nutum concedentis potest revocari: at precaria non item.

Quando res non gratis, sed sub annua pensione conceditur, quomodo differt ab emphyteusi?

Quod in emphyteusi non fiat ista renovatio de quinquennio in quinquennium.

TITULUS XV.

De Commodato. *Pag. ibid.*

Quid est commodatum?

EST contractus re initus, quo res gratis datur utenda, ut expleto usu eadem restituatur.

TITULUS XVI.

De Deposito. *Pag. 266.*

An Ecclesia teneatur de re, apud Clericum deposita?

NOn, nisi depositum fuerit conversum in Ecclesiæ utilitatem, quia delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare. *R. 76. in 6.*

TITULUS XVII.

De Emptione, & Venditione. *Pag. 267.*

An Emptio rescindatur, si læsio ultra dimidium intervenerit?

OMnino, neque tantum ex dispositione juris civilis, sed etiam juris canonici, nisi maluerit Læsor contractum ad justam æqualitatem revocari. In alternativis enim electio est debitoris. *R. 70. in 6.*

TITULUS XVIII.

De Locato, & conductione. *Pag. 273.*

Ad quot annos res Ecclesiæ possunt locari?

EX constitutione Pauli Veneti non possunt locari ultra triennium, verum hæc constitutio vix est recepta, & passim observatur, ut locari possunt usque ad 9. annos: neque in tali locatione requiruntur solemnitates requisitæ in alienationibus rerum Ecclesiasticarum.

TI-

TITULUS XIX.

De rerum permutatione. *Pag.* 277.

An permissa sit beneficiorum permutatio?

SI quis propria sua auctoritate, beneficium suum cum altero permutare ausus fuerit, beneficio privabitur: valet tamen permutatio accedente Superioris auctoritate: & si collatio ad alium spectaverit, ejus etiam requiritur consensus.

Quid si Episcopus beneficia ex causa per mutationis resignata aliis conferat, an valebit collatio.

Nonne concessione juris utentibus, maxime circa spiritualia, illudatur.

TITULUS XX.

De Feudis. *Pag.* 285.

Quid est Feudum?

EST concessio rei immobilis, vel æquipollentis sub fidelitate per accipientem, id est, vasallum præstanda.

Quæ ejus divisio.

Aliud est novum, aliud antiquum seu paternum. *Novum* est, quod adhuc existit apud primum acquirentem: & si hic primus acquirens moriatur sine liberis, reddit ad dominum. *Paternum* est, dum est in persona filiorum aut nepotum acquirentis, vasallo moriente sine liberis, transit ad agnatos.

TITULUS XXI.

De Pignoribus, & aliis Cautionibus. *P.* 287.

An Clericus possit rem Ecclesiæ dare pignori?

NEquaquam, cum res aliena pignori dari non possit.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus. *Pag.* 289.

An Religiosi possint fidejubere?

NOn, nisi ab Abbate, & conventu mandatum habeant.

An Clerici?

Possunt, licet eis prohibeantur frequentes dejussiones.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus. *Pag.* 291.

An Prælatus successor teneatur solvere debita prædecessoris?

NOn, nisi fuerint contracta pro Ecclesiæ necessitate.

An Clericus debitor habeat beneficium competentiæ?

Omnino, & eatenus tenetur solvere, quatenus facere potest, *cap. Odoardus hoc titul.*

TITULUS XXIV.

De Donationibus. *Pag.* 292.

An Episcopi; aliique Prælati res Ecclesiæ donare possint?

NOn, cum Prælati Ecclesiasticarum rerum sint administratores, non domini.

An non ergo plus tribuatur Prælato, quam Procuratori?

Plus tribuitur in eo, quod Prælatus exiguas donationes, quæ Ecclesiæ non sint graves, facere possit; quæ vero exiguæ debeant, spectandum ex consuetudine.

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum. *Pag.* 296.

Quid est peculium?

EST parva pecunia servo, vel filiofam. a domino vel patre concessa, seorsim a rationibus domini vel patris.

Quotuplex est peculium?

Quadruplex, castrense, quasi castrense, adventitium, profectitium. *Castrense*, quod ratione militiæ: *quasi Castrense*, quod ea advocatura, proventibus Sacerdotiorum acquiritur: *Profectitium*, quod ex re Patris: *Adventitium*, quod aliunde advenit, quam ex militia armata, rogata vel clericali.

TITULUS XXVI.

De Testamentius, & ultimis voluntatibus. *Pag.* 300.

An Clericus testari possit?

DE iis potest, quæ non habuit intuitu Ecclesiæ, sed aliunde.

Cur potius potest de iis disponere inter vivos, quam post mortem?

Ne fiant avari juxta illud: de tua, dum tua sunt, post mortem tua non sunt.

TITULUS XXVII.

De Successionibus ab intestato. *Pag.* 309.

Clerico mortuo ab intestato, ad quos bona deferantur?

BOna acquisita intuitu Ecclesiæ deferuntur ad Ecclesiam: bona aliunde acquisita deferuntur ad parentes & consanguineos Clerici, si nullos reliquerit consanguineos, deferuntur ad Ecclesiam.

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis. *Pag.* 312.

UBi electa est sepultura, cum quis sepelitur extra propriam Parochiam, Ecclesiæ Parochiali debetur portio ex illis, quæ reliquit Ecclesiæ, in qua eligit sepulturam, & hæc portio vocatur canonica.

Quid, si quis, non elegerit sepulturam?

Sepelitur in Ecclesia Parochiali, vel in sepulchro majorum, vel si sit uxor, in sepulchro mariti mortui: si plures maritos habuerit, sequetur sepulturam ultimi mariti.

An filiusfam. possit eligere sepulturam?

Potest, nisi sit infans, quia in ea ætate velle & nolle non habet.

An Religiosi?

Minime, quia eorum voluntas est in arca Prælati, sed apud propria monasteria sunt tumulandi.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & aliis Parochianis. *Pag.* 315.

EST locus, in quo degit populus uni Ecclesiæ deputatus certis limitibus constitutus.

Unde dicta Parochia?

Dicta a græco: Parechin: quod est præbere, largiri, quia ibi fit Sacramentorum distributio.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, & oblationibus. *Pag.* 320.

Quid sunt Decimæ?

SUnt decima, vel quota pars bonorum licite quæsitorum Deo debita.

Quot sunt species Decimarum?

Tres: prædiales, personales, mixtæ: *Prædiales* sunt, quæ ex prædiorum fructibus: *Personales*, quæ ex negotiatione: *Mixtæ*, quæ ex pecorum fœtu debentur.

Quomodo sunt solvendæ?

Integræ sine diminutione: & prædiales quidem sunt solvendæ sumptu non deducto: personales vero sumptu deducto.

An laici habeant jus petendi, & possidendi decimas?

Non, nisi sint infeudatæ ante Concilium Lateranense.

Qui dicuntur primitiæ?

Primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo immediate offeruntur in gratiarum actionem pro frugibus terræ, & deinde cedunt in usum ministrorum.

Quæ dicuntur Oblationes?

Omnia ea, quæ Deo offeruntur, ut agri fructus, pecuniæ, ornamenta.

TITULUS XXXI.

De Regularibus, & Transeuntibus Religionem. *Pag.* 337.

Quis dicitur Regularis, vel Religiosus?

QUi per emissionem professionis, vel paternam devotionem sequenti ratihabitione, Prælati imperio sub aliqua speciali a Romano Pontifice approbata regula subjicitur. Dixi ratihabitione, &c. quia ratihabitionem retrotrahi, & mandato

dato non est dubium computari. R. 10. *in 6.*

Quo ætatis anno permissa est professio?

Jure Pontificio masculis anno 14. fœminis anno 12. At ex *Concil. Trid.* professio sive a masculis, sive a fœminis, non potest fieri ante annum 16. expletum.

TITULUS XXXII.

De Conversione conjugatorum. *Pag.* 348.

An conjux altero invito, possit transire ad Religionem?

Omnino, si copula non intercesserit: alias secus.

An conjux remanente in sæculo, possit inire secundum nuptias?

Omnino, si copula non intercesserit; alias deberet alter conjux etiam transire ad religionem, vel continentiam vovere.

TITULUS XXXIII.

De Conversione infidelium. *Pag.* 357.

Quid si conjux infidelis ad fidem convertatur?

Vide infra Tit. 19. Lib. 4. *Pag.* 529.

TITULUS XXXIV.

De Voto, & Voti redemptione. *Pag.* 357.

Est promissio saltem interior Deo facta de bono scilicet meliori. Unde licet bonum sit nubere, votum tamen nubendi non ligat, quia Deo gratius est se continere, quam matrimonium inire.

Quotuplex est?

Aliud *simplex*, aliud *solemne*; item aliud *personale*, aliud *reale*: aliud *mixtum*. *Solemne* est, quod susceptioni sacri Ordinis, vel professioni religionis approbatæ est conjunctum. *Simplex*, dum alias simpliciter vovens vitam cælibem, religionem, jejunium, &c. *Reale*: quo res aliqua externa: *Personale*, quo factum, *Mixtum*, quo utrumque promittitur, ut peregrinatio cum oblatione.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum, & Canonicorum Regularium. *Pag.* 383.

Quid Status hic?

Est vitæ conditio, qua quis alteri devincitur, veluti professus per votum triplex: Castitatis, paupertatis, & Obedientiæ vitæ religiosæ adstringitur, quam aliqui Solitarii & contemplativi a cœtu hominum remoti degunt, dicti *Monachi*. Alii inter homines: dicti *Regulares*.

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ. *Pag.* 384.

Quid venit nomine Domus Religiosæ?

Quilibet locus pius, etiam monasterium. Proprie tamen dicuntur domus religiosæ: Xenodochia, Nozocomia, Berotiophia, & similia.

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum. *Pag.* 385.

Quid sunt Capellæ Monachorum?

Sunt Ecclesiæ quædam. in quibus Monachi administrant Sacramenta.

An etiam Episcopo sint subjectæ, sicuti domus Religiosæ?

Omnino: nisi hac jurisdictione speciali privilegio, vel legitima præscriptione probentur exemptæ.

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus. *Pag.* 385.

Quomodo differt a patronatu civili?

Quod sit jus illud, quod habent patroni in liberos ex manumissione: at jus patronatus hic, est jus præsentandi clericum ad beneficium vacans.

Quotuplex est?

Duplex: Ecclesiasticum,& Laicum. *Ecclesiasticum* est, quod quis acquisivit ex eo, quod fundaverit, vel dotaverit Ecclesiam ex bonis Ecclesiasticis *Laicum* autem, quod quis Ecclesiam fundaverit ex bonis sæcularibus.

Quo-

Quomodo ergo acquiritur?

Fundatione, constructione, & dotatione Ecclesiæ. Item donatione, emptione alicujus rei, cui patronatus annexus est. Propterea pretium augere foret simonia.

Intra quod tempus debet patronus præsentare?

Laicus intra quatuor menses: Ecclesiasticus intra sex.

Patrono mortuo, ad quos devolvitur jus patronatus?

Ad hæredes, non in capita, sed in stirpes.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus. Pag. 400.

Quid est Census?

Census hic est quædam pensio, quæ de proventibus Ecclesiæ solvitur.

Quotupliciter Census sumitur?

Dupliciter: primo enim sumitur generaliter, cum aliquid annuatim præstatur: secundo stricte pro eo, quod solvitur Ecclesiæ, aut Episcopo in signum subjectionis, quale Cathedraticum dici solet.

Quid est exactio?

Est vectigal portorium, pedagium, quod Regibus tribuitur.

Quid est Procuratio?

Est exhibitio sumptuum necessariorum facta illis, qui Ecclesias solemni jure visitant.

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, &, Altaris. Pag. 402.

Quare Ecclesia indotata non consecratur?

Quia sine dote non potest per ministros divino cultui satisfieri.

An Ecclesia polluta indigeat nova Consecratione?

R. Non, sed tantum benedictione, polluitur autem per homicidium voluntarium, & injuriosum. Per injuriosam sanguinis effusionem, voluntariam & publicam seminis emissionem. Per sepulturam excommunicati, hæretici, & infidelis.

TITULUS XLI.

De Celebratione Missarum, &c. Pag. 406.

An Missa uno die semel tantum sit celebranda?

Omnino, nisi aliud exegerit necessitas. Excipitur Dies Natalis Domini, in quo tres Missæ dicuntur.

TITULUS XLII.

De Baptismo, & ejus effectu. Pag. 418.

An infantes infidelium invitis parentibus sint baptizandi?

Non, nisi alter parentum consenserit, qui hac in parte tam favorabili præfertur recusanti. *Cap. sicuti de Judæis.*

Quare non aliter?

Quia cum parentes adfinem non sint cogendi inviti, non debent juribus paternis privari.

TITULUS XLIII.

De Præsbytero non baptizato. Pag. 424.

An Ordinatio ejus subsistat?

Neg. quia Baptismus est janua omnium Sacramentorum.

TITULUS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ. Pag. 425.

Quomodo Eucharistia custodienda?

Munde, reverenter & devote, ut prompta ejus sit copia, viaticum in necessitate ministrandi. Servandum & Chrisma, id est, Sacramentum extremæ Unctionis, ut & hujus sit copia ad infirmos cum lumine deferendi.

TI-

TITULUS XLV.

De Reliquiis, & Veneratione SS. *Pag.* 425.

Quinam pro Sanctis venerandi?

QUi Apostolica auctoritate approbati, & in numerum Sanctorum relati, seu canonizati sunt. Juxta illud *Psalm.* 150. Laudate Dominum in Sanctis ejus.

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum. *Pag.* 428.

Quid est Jejunium?

EST major quædam victus parsimonia & abstinentia, quam communis temperantiæ regula postulat ab Ecclesia certis temporibus ad refrænanda vitia instituta. Ad quam Christi fideles omnes sub gravi obligatione ab anno 21. (nisi corporis debilitas, aut labor excuset) usque ad annum 60. adstringuntur.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post Partum. *Pag.* 431.

An adhuc hodie Mulier post partum sit ab ingressu Ecclesiæ arcenda?

MInime, nam lex antiqua statuens, quod pariens masculum usque ad 40. fœminam vero usque ad 80. dies ab Ecclesia arceretur, adventu Legis novæ, sicut quoad reliqua ceremonialia & judicialia sua evanuit.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis. *Pag.* 431.

Quinam ad hoc obligentur?

QUi destructioni causam dederunt, vel si vetustate lapsa sit Ecclesia, tenebitur Fabrica, quæ si non sufficiat, Clerici, & alii fructus Ecclesiæ percipientes, quatenus superest sustentationi eorum. Si nec hi sufficiant, ad contributionem cogantur Parochiani, quorum gratia S. Ædes instaurantur, nisi inopes fuerint, tum enim referenda foret Ecclesia ad Matricem, vel maxime vicinam. *Trid. Sess.* 21. *cap.* 7. *de Reform.* Sed hæc intelligenda sunt, nisi aliud habeat consuetudo, quia in actus humanos influit mos regionis.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Ecclesiarum, &c. *Pag.* 433.

Quid est immunitas, & quotuplex?

EST liberatio quædam ab onere, aut munere alicui commisso. Est triplex: realis, personalis, localis. *Realis* est, qua res Ecclesiasticæ liberæ sunt, & exemptæ a tributis & oneribus, quæ a sæcularibus imponuntur. *Personalis*, qua Ecclesiasticæ personæ a sæculari jurisdictione eximuntur. Localis, quæ Ecclesiis & Religiosis locis tribuitur. Has immunitate gaudent delinquentes, qui ad Ecclesias confugiunt, nisi reperiantur prohibiti, ut publici latrones, nocturni agrorum depopulatores, & qui in Ecclesia delinquunt.

TITULUS L.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant. *Pag.* 440.

Quæ ratio prohibitionis?

QUia cum sint Electi in sorte n Dei, eorum est divinis vacare, ne vel ministerii negligentiam admittant, vel æternæ felicitatis jacturam. Culpa enim est immiscere se rei ad se non pertinenti. *R.* 19. *in* 6.

LIBER QUARTUS.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimoniis. *Pag.* 442.

Quid sunt sponsalia?

FUturarum nuptiarum promissio & repromissio. Jure tamen Pontificio ipsummet matrimonium non infrequenter denotant, *c. pen. h. t.*

Quo-

Quotuplicia ergo sunt sponsalia?

Duplicia: sponsalia de futuro, & sponsalia de præsenti. *Sponsalia de futuro*, sunt jam definita, quæ fiunt per verba futuri temporis, v. g. *Ego te ducam in uxorem*. *Sponsalia de præsenti* sunt ipsum matrimonium, quæ fiunt per verba exprimentia præsentem consensum conjugalem, v. g. *Ego te accipio in uxorem*.

Quid sentis de similibus verbis?

Volo contrahere tecum, habebo te in uxorem; contrahuntur sponsalia, non matrimonium, si tamen dicantur cum intentione se obligandi. Sed per hæc verba: *non habebo aliam uxorem, nisi te*, nec matrimonium, nec sponsalia contrahuntur. *Covarr. de Sponsal. p. 2. c. 4. §. 1.* quia pura negativa nihil ponit.

An qui contraxit Sponsalia, possit compelli matrimonium contrahere?

Probabile est compelli posse a judice, qui tamen perspectis circumstantiis, si ex coacto matrimonio gravia mala futura videat, non amplius coget.

Quomodo dissolvi possunt sponsalia?

Mutuo contrahentium consensu propter nimiam absentiam sponsi, per religionis professionem, propter supervenientem gravem, & incurabilem morbum, propter supervenientem notabilem sponsæ deformitatem, & similem causam, quæ si ab initio adfuisse, non promisisset.

TITULUS II.

De Desponsatione impuberum. *Pag.* 465.

An impubes possit contrahere sponsalia?

IMpubes minor septennio non potest, quia requiritur consensus: ante septennium autem pueri non habent usum rationis, quod si tamen haberent usum rationis, probabile est (etsi multi dissentiant) posse contrahere sponsalia. Impubes vero major septennio potest, utique si habeat usum rationis.

An impuberes contrahentes sponsalia possint ab iis resilire ante pubertatem?

Non possunt, ne quidem communi consensu; at vero ubi ambo ad pubertatem pervenerint.

Quid si eorum alter altero prior ad pubertatem pervenerit?

Multi putant posse, imo debere statim resilire: alii docent debere alterius pubertatem expectare.

Quid si impubes contraxerit sponsalia cum impubere?

Pubes non poterit: impubes autem poterit resilire, ubi ad pubertatem pervenerit.

An impuberes possint contrahere Matrimonium?

Non: & si per verba de præsenti matrimonium contraxerint, ille contractus resolvitur in sponsalia de futuro, nempe si contraxerint coram Parocho & testibus, post Concilium Tridentinum. Cæterum impuberes de jure Canon. matrimonium contrahere possunt, si malitia suppleat ætatem, quia melius est nubere, quam uri. Imo nonnunquam pro bono pacis, ut puta inter Principes ad eos continendos in amicitia, matrimonium infra pubertatem contrahendi permittitur.

TITULUS III.

De Clandestina desponsatione. *Pag.* 467.

An Matrimonium clandestine contractum valeat?

VAlet jure canonico, quamvis ita contrahentes peccent. An hodie ex Concilio Trident. est nullum sine præsentia proprii Parochi, vel alterius Sacerdotis de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia; & duorum aut trium testium. Hæc tamen Concilii prohibitio non est extendenda ad sponsalia de futuro.

TITULUS IV.

De Sponsa duorum. *Pag.* 474.

An una possit simul habere duos maritos?

NOn, sicut econtra unus maritus non potest habere duas uxores: nam eodem tempore duas uxores habens viventes, fit infamis. *L. neminem C. de incertis nuptiis.*

Quid si ergo nubat duobus per verba de præsenti?

Prior desponsatio posteriori prævalet, & secunda nulla est ipso jure.

TI-

TITULUS V.

De Conditionibus appositis. *Pag.* 475.

Quæ dicuntur Sponsalia conditionata?

CUm quis pollicetur, se nuptias contracturum, si quid tale fiat, vel contigerit, v. g. Si dederit decem, si pater consenserit, &c.

Quotuplex est Conditio?

Triplex: vel honesta & possibilis, veluti *si pater consentiat*; vel turpis, veluti *si Titiam occideris*, vel impossibilis, veluti *si mare ebiberis*.

Quis est effectus Conditionis sponsalibus appositæ?

Conditio honesta & possibilis matrimonium, sicut & reliquos contractus, atque hæredum institutiones, & legata suspendit. At conditio impossibilis & turpis, licet vitiet cæteros contractus, non vitiat tamen matrimonium, sed pro non adjecta habetur, si modo non repugnet substantiæ, aut bono fidei ipsius.

Assignes mihi conditiones sic repugnantes?

Bono repugnat, si dicam: *Volo tecum contrahere, si generationem prolis evites*, repugnat substantiæ, si dicam: *Tecum contraho, donec inveniam ditiorem*; repugnat fidei matrimonii, si dicam: *Tecum contraho, si pro quæstu adulterandam te tradas*.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel voventes, &c. *Pag.* 482.

An votum solemne, vel simplex castitatis, impediat, & dirimat matrimonium?

SImplex votum impedit tantum matrimonium contrahi; votum solemne dirimit. Si quis igitur post votum simplex contrahat matrimonium, erit ratum, nec propter votum dissolvetur.

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. *Pag.* 486.

Si quis vivente uxore, cum alia adulterium commiserit, an cum illa possit contrahere, legitima uxore defuncta?

POtest; fallit tamen duobus casibus. 1. Si insuper adulteræ fidem dederit de contrahendo matrimonio, vel de facto cum illa contrahat, vivente adhuc uxore. 2. Si mortem uxoris prioris adultera, aut adulter sit machinatus; si machinatio fiat animo contrahendi, & insuper habeat effectum occasione secuta.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum. *Pag.* 488.

An Lepra rescindat matrimonium, & sponsalia?

SUperveniens post sponsalia de futuro ante nuptias contractas rescindit illa. Lepra vero superveniens non dirimit matrimonium ante contractum.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum. *Pag.* 488.

An Servus possit contrahere matrimonium?

ITa etiam domino contradicente, quamquam propter tale matrimonium dominus non privetur debitis servitiis.

An valeat matrimonium, si liber homo cum ancilla contrahat?

Vel liber homo scivit illam esse ancillam, & valet matrimonium, vel putavit illam esse liberam; hoc casu nullum est matrimonium. Error enim hujusmodi conditionis est impedimentum dirimens matrimonium.

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre. *Pag.* 491.

An natus ex patre libero matre ancilla sit liber?

ESt servus, quia partus ventrem sequitur quoad libertatem, Patrem quoad dignitatem.

TI-

TITULUS XI.

De Cognatione spirituali. *Pag.* 491.

Quotuplex est Cognatio?

TRiplex: spiritualis, legalis, & sanguinis, seu naturalis.

Unde oritur spiritualis Cognatio?

Ex Baptismo, & Confirmatione.

Quotuplex est Cognatio spiritualis?

Duplex: paternitas, compaternitas: post Concilium Tridentinum paternitas contrahitur inter baptizantem & baptizatum; inter suscipientem, seu patrinum & susceptum. Compaternitas oritur inter suscipientem ex baptismo, & parentem baptizati. Quod dixi de cognatione ex baptismo, idem dic de cognatione orta ex confirmatione.

An inter patrinum & patrinam contrahitur compaternitas?

Minime.

Quis est effectus cognationis spiritualis?

Quod dirimat contractum: verum nota hodie ex Conc. Trid. compaternitatem, quæ oriebatur inter uxorem patrini, & parentes baptizati, & etiam fraternitatem esse sublatam, adeoque baptizatus cum filia patrini recte contrahit matrimonium. *Sess.* 24. *de Reform. matrimonii c.* 2.

TITULUS XII.

De Cognatione legali. *Pag.* 494.

Quid cognatio legalis?

EST propinquitas, quæ per adoptionem, vel arrogationem contrahitur.

Quotuplex est Cognatio legalis?

Triplex, prima est *ascendentium*, aut *descendentium*, adoptantis scilicet & adoptati, quæ nec adoptionis dissolutione, nec emancipatione tollitur. Secunda est quasi *transversalis*, scilicet inter adoptatum & filios naturales adoptantis, quæ adoptionis dissolutione & emancipatione tollitur. Tertia est illa, quæ contrahitur inter uxorem adoptati & adoptantem; inter adoptatum & adoptantis uxorem, quæ perpetuo durat, sicut prima.

Quis est effectus cognationis legalis?

Quod qualibet impediat, & dirimat matrimonium, proveniens scilicet ex arrogatione, sive ex adoptione perfecta, quia de altera id minus est probabile.

TITULUS XII.

De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ. *Pag.* 495.

Quid est affinitas?

PRopinquitas personarum proveniens ex carnali copula. Porro hoc titulo agitur de affinitate contracta per illicitam: titulo seq. de affinitate contracta per copulam licitam.

Quis est effectus hujus affinitatis?

Distingue, an supervenit sponsalibus, vel nuptiis contractis, an vero affinitas fuerit contracta ante matrimonium: priori casu sponsalia de futuro dirimuntur, non tamen dirimitur matrimonium contractum: posteriori casu dirimitur matrimonium, & impeditur contrahendum usque ad 4. gradum jure canonico; nam postea Concilium Tridentinum limitavit impedimentum affinitatis ex illicita copula, usque ad primum dumtaxat, & secundum gradum, non ulterius. Unde in tertio, vel in quarto affinitatis non dirimitur matrimonium contractum, sed nequidem impeditur contrahendum, ut postea Pius V. Pontifex motu proprio declaravit, ut refert Navarr. *in Manual. confess. cap.* 22. 24. *in fin. Dixi: modo affinitatem supervenientem non dirimere matrimonium contractum*, v. g. Si quis uxoris suæ consanguineam cognoscat.

An non ergo ille punietur?

Omnino: nam ab uxore propria non poterit debitum petere, licet uxori petenti non possit denegare, ne innocens privetur jure suo. Deinde uxore sua defuncta, non permittetur aliam uxorem ducere, quamvis si duxerit, sit validum matrimonium, ita tamen, ut non possit debitum exigere. *Sess.* 24. *de Reform. matrimonii.*

Quid est publica honestas?

Est impedimentum hodie oriens ex sponsalibus validis de futuro, vel de præsenti nondum consummatis. Dicitur *honestas*, quia minime honestum est, personas, inter quas hoc impedimentum intervenit, nuptias inire.

Quo-

Quousque dirimit matrimonium, dum oritur ex sponsalibus de futuro?

Resp. Non ultra primum gradum, juxta *Conc. Trid. Sess.* 2. *c.* 3. *de reform.*

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & affinitate. *Pag.* 498.

Quotuplex est Consanguinitas?

TRiplex, juxta linearum ordinem & diversitatem, ascendentium scilicet, & descendentium, & collateralium. Ascendentes sunt parentes, & qui nos genuerunt, ut pater, avus, proavus: descendentes sunt liberi, & qui ex iis geniti, ut filius, nepos, pronepos; collaterales sunt, qui communem nobiscum propinquum parentem habent, ut frater, patruus, patruelis.

An inter consanguineos sint nuptiæ prohibitæ?

In linea recta, hoc est, inter ascendentes & descendentes, prohibitæ sunt in infinitum, utroque jure; in linea collaterali jure civili usque ad quartum gradum exclusive; at jure canonico prohibitæ sunt usque ad quartum gradum inclusive.

Quomodo computantur gradus utroque jure?

In linea recta singulæ personæ singulos constituunt gradus, una persona dempta; in hac numeratione conveniunt jus canonicum & civile: at in collaterali linea discrepant: nam jure civili singulæ personæ dempto stipite, singulos gradus constituunt; jure vero canonico duæ semper personæ lineæ æqualis numerantur, & illo jure tantum spectatur, quantum quis a communi parente distet, unde jure canonico frater a fratre tantum distat uno gradu, eo quod uterque a communi parente uno tantum gradu distet. Unde tres regulæ. *Prima est*: In linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ stipite dempto, v. g. a me ad abavum, quinque numerantur personæ: ergo, pater, avus, proavus, abavus; hinc igitur inter me & abavum quatuor gradus recensebuntur, quia una persona demitur. *Secunda regula*: In linea collaterali tot gradibus collaterales distant inter se, quot gradibus a stipite is distat, qui ex iis remotior est, v. g. filius consobrini tertio gradu distat a communi stipite, quia quatuor personæ numerantur, patruelis secundo gradu; ergo consobrini filius & patruelis tertio gradu a se distant. *Tertia regula*, in linea collaterali, si neuter longius a stipite distet, tot gradus inter eos cognationis recensentur, quot utervis eorum ab eodem communi stipite remotus est, v. g. consobrinus a communi stipite distat duobus tantum gradibus, & patruelis pariter tantum distat duobus gradibus, igitur a se invicem eodem, seu secundo gradu.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis. *Pag.* 511.

Quæ impotentia dirimit matrimonium?

IMpotentia perpetua naturalis, vel accidentalis ad copulam.

Cur dicis perpetua?

Quia temporalis non dirimit: est autem perpetua, quæ sine miraculo, vel sine probabili corporis aut animæ periculo tolli non potest.

Naturalis dicitur, quæ ex causa naturali contingit, qualis est frigitas, ad quam reducitur omnis naturæ defectus, vel excessus, & arctio membri, quæ copulam impedit: adventitia dicitur, quæ ex maleficio, aut fascinatione, aut aliter contingit.

An conjugi afferenti se, aut conjugem impotentem, statim credendum?

Minime, sed demum præmissis solemnitatibus a jure hac in re acquisitis, cognita causa in judicio, separatio decerni debet.

Quid si post sententiam deprehendatur revera potens, qui judicis sententia fuit impotens declaratus, an stabitur rei judicatæ?

Minime: nam sententia de matrimonio lata, nunquam transit in rem judicatam, ideoque cogitur ad priorem conjugem redire.

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. *Pag.* 516.

ESt prohibitio matrimonialis; Ecclesia namque certis temporibus nuptias prohibet.

Quis

Qui effectus interdicti?

Matrimonium impedire contrahendum: sed non dirimere contractum, juxta illud: *Multa prohibentur, quæ tamen acta tenent.*

TITULUS XVII.

Qui filii sint legitimi? *Pag.* 519.

QUi ex justo matrimonio nati, ex illicito coitu illegitimi sunt.

An illegitimi legitimari possint?

Possunt, vel per subsequens matrimonium, vel per rescriptum Principis, vel per oblationem curiæ. Nota legitimatos per subsequens matrimonium omnino legitimos censeri, adeo ut hujusmodi legitimati fieri possunt Episcopi, & omnia jura consequi, quæ consequuntur ii, qui ex justo matrimonio nati sunt.

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari. *Pag.* 526.

An omnes accusare possint matrimonium?

MInime: neque enim admittuntur illi, qui tempore factarum denuntiationum non allegarunt impedimenta matrimonii.

An domestici possint esse testes in causa Matrimonii?

Possunt, maxime quando agitur de consanguinitate: idque in favorem matrimonii, alias domesticum testimonium reprobatur.

TITULUS XIX.

De Divortiis. *Pag.* 529.

Quid est Divortium, & quotuplex?

EST legitima mariti, & uxoris apud competentem judicem facta separatio, vel quoad vinculum, vel quoad thorum.

An Matrimonium dissolvi possit quoad vinculum?

Fidelium consummatum non potest, ne quidem propter hæresim, aut adulterium; dixi fidelium; quia matrimonium infidelium consummatum dissolvi potest quoad vinculum, quia non fuit Sacramentum; si unus conjugum ad fidem conversus, altero infideli manere non possit sine evidenti periculo peccati.

Cur dicis: & consummatum?

Quia fidelium ratum tantum (per hoc enim conjuges non fiunt una caro, adeoque non repræsentant individuam unionem Christi cum Ecclesia) potest per ingressum religionis dissolvi.

Quandonam post matrimonium ratum, & consummatum fieri potest divortium quoad thorum?

Si justa subsit causa, ut est, 1. Adulterium ab altero commissum. 2. Hæresis, in quam alter conjugum lapsus est. 3. Sævitia conjugis, &c. Hoc nota, si quis petat divortium ob adulterium, non debere ipsum commisisse, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur.

TITULUS XX.

De Donatione inter virum, & uxorem, & dote post divortium restituenda. *Pag.* 536.

Divortio facto, apud quem dos, & donatio propter nuptias debet remanere?

VEl factum est quoad vinculum, vel quoad thorum: priori dotem suam uxor recipit, & insuper mediam conquestuum partem: posteriori casu, ille, qui peccavit, punitur amissione suæ dotis, vel donationis. Unde si uxor peccavit, amittet dotem; si maritus; uxor lucrabitur donationem propter nuptias.

TITULUS XXI.

De secundis nuptiis. *Pag.* 439.

An secundæ, seu iteratæ nuptiæ sint permissæ, & extra pœnas civiles?

OMnino, damnato jam pridem errore Origenis secundas nuptias prohibitas asserentis.

An sint benedicendæ?

Minime, ne propter frequentiam benedictionum in eadem persona res in vilipendium abeat.

LI-

LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus. *Pag.* 541.

Quomodo publica judicia instituuntur?

VEl per accusationem, vel per denuntiationem, vel per inquisitionem.

Quid est accusatio?

Est criminis apud Judicem praecedente inscriptione per accusatorem facta delatio.

Quid est Inscriptio?

Est obligatio in scriptis facta; qua accusator se obligat ad Talionem, sive eamdem poenam, si non probaverit, quam reus debuisset pati, si probasset.

Quid est denuntiatio?

Cum nulla praecedente inscriptione, sed tantum charitativa monitione ad Judicis notitiam crimen deducitur. Unde denuntiator differt ab accusatore, quod hic debeat se inscribere, non item ille.

Quid est Inquisitio?

Cum praecedenti diffamatione, ac quasi denuntiante Fama de crimine Judex inquirit.

An laici possunt accusare Clericos?

Non, quia illis oppido infesti sunt, nisi suam suorumque injuriam prosequantur, quibusdam etiam articulis, & criminibus exceptis.

TITULUS II.

De Calumniatoribus. *Pag.* 544.

Quis dicitur Calumniator hic?

Qui falso crimina intendit.

TITULUS III.

De Simonia. *Pag.* 544.

Quid est Simonia?

ESt studiosa voluntas emendi vel vendendi rem spiritualem, vel spirituali annexam pretio temporali, veluti si quis per pecunias, serviat Episcopo, ut obliget eum ad beneficium conferendum.

Zoesii in Jus Canonicum.

Quot modis quid annectetur rei spirituali?

Tribus scilicet: per modum antecedentis, concomitantis, & consequentis. 1. modo patronatus. 2. labor Sacramentorum. 3. beneficium rei spirituali annexum est.

Quotuplex est Simonia?

Triplex: Realis, mentalis, conventionalis. *Realis* est, quando rei traditio praecedente conventione utrimque intervenit, veluti si tibi dedi pecunias, & mihi vicissim dedisti praebenda. *Mentalis* est, quando vitium simoniae in mente remansit, & nulla praecessit conventio, ut si velim servire Episcopo, ut obligem illum ad conferendum mihi beneficium. *Conventionalis* est, quando nihil datum est, sed tantum facta conventio de dando.

Quomodo Simoniaci puniuntur?

Quod sint infames, & altaris ministerio expellendi: a suorum ordinum executione suspensi, quod per electiones, confirmationes, provisiones, seu quasvis alias dispositiones, quas simoniaca labe fieri contigerit, nullum omnino jus cuiquam acquiratur, sed omnium, quae perceperit, restitutioni sub animae periculo sit adstrictus. Item quod omnes, qui simoniam commiserint, excommunicationi obnoxii sint, nec absolvi ab alio queant, quam a Pontifice, quod etiam post criminis sui absolutionem ad idem beneficium, circa, quod simonia commissa fuit, sint incapaces, licet aliud possint acceptare.

An quilibet etiam criminosi admittantur ad accusationem hujus criminis?

Omnino, & etiam meretrix, & servus contra dominum.

TITULUS IV.

Ne Praelati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. *P.* 608.

An Praelati jurisdictionem suam, vel Ecclesiam sub annua pensione cedere possint?

QUi pecuniam dederit, ut spiritualem jurisdictionem exerceat, officio privandus est, & simoniacus efficitur *c.* 3. *b. t.* Aliter tamen judicandum de fructibus Ecclesiarum seu beneficiorum, qui nullam rei spiritualis ratio nem habent *c. ult. b. t.*

d T I-

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. *P. 609.*

An licitum pecuniam accipere pro labore docendi?

AFfirmo, cum hic nullus actus spiritualis sit, sed politicus.

TITULUS VI.

De Judeis, & Saracenis. *P. 611.*

Qui Judæi, & Saraceni?

QUi testamentum vetus recipiunt, & ad litteram observant. Illis pueros circumcidere; ritus exercere permittitur, oneribus publicis gravantur, ad nullos honores evehuntur. Saraceni nec vetus, nec novum testamentum recipiunt. Perez *l. 1. C. tit. 9.*

TITULUS VII.

De Hæreticis. *P. 612.*

Quid Heresis, ejusque pœna?

ESt error contra fidem ejus, qui eam professus est in baptismo, cum pertinacia.

Estque pœna a jure statuta, excommunicatio, infamia, beneficiorum incapacitas, bonorum confiscatio non ante fiat, quam per sententiam Judicis Ecclesiastici de hæresi condemnati sint, *c. Secund. x. de Heret.*

TITULUS VIII.

De Schismaticis, & Ordinatis ab eis. *Pag. 617.*

Schismatici unde dicti?

ASchismate, id est, scissura, quod ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, quæ est in Romano Pontifice, tanquam in capite, se præscindunt, sive a membris non expresse a capite, sive ab utroque.

TITULUS IX.

De Apostatis, & reiterantibus Baptismum. *Pag. 617.*

Quisnam dicitur Apostata?

QUi recedit ab eo, quod jure, ratione officii, aut status tenetur. Estque triplex, a fide, obedientia, seu lege Dei, & religione.

Quæ pœna Baptismum reiterantium?

Scienter & absolute rebaptizati, est irregularitas rebaptizantis, si factum sit publicum, quæ est impedimentum, ne ascendere possit ad Ordines altiores, *c. litterar. de Apost.* pœna civilis utriusque moris. *Lib. 2. cap. ne sanctum baptisma reiteretur.*

TITULUS X.

De his, qui filios occiderunt. *Pag. 619.*

Qui sunt Parricidæ?

QUi patrem, matrem, fratrem, sororem, filium, filiam dolo malo occiderunt.

TITULUS XI.

De Infantibus, & languidis expositis. *Pag. 620.*

PAtria potestate indignus est pater, qui filium absque necessitate exponit, si vero eo invito, vel ignorante ab extraneo expositus fuerit filius, eum pater sibi jure vindicabit.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario, vel casuali. *Pag. 620.*

Quid est homicidium, & quotuplex?

ESt hominis occisio ab homine. Aliud est *voluntarium*, aliud *casuale*, aliud necessarium. *Necessarium*, quod fit ad necessariam sui defensionem, idque vel legis auctoritate, vel Superioris jus gladii habentis, vel cum moderamine inculpatæ tutelæ, ad injuriam, & vim arcendam, quando alia evadendi via non est, *c. 2. h. t.*

Ad quid tenetur homicida?

Pro vita præcise, aut hominis liberi membro, ad nihil tenetur: ita Molina *tom. 4. disp. 14.* Sed tantum ad injuriæ, & damni reparationem.

TITULUS XIII.

De Torneamentis. *P. 646.*

Quid sunt Torneamenta?

INduciæ quædam, vel nundinæ ac feriæ, in quibus milites ex condicto convenien-

venientes ad ostensionem virium suarum temere congredi, & aggredi solent. Nav. *in Manual. c. 15. n. 18.*

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello. *Pag. 646.*

Quodnam dicitur duellum?

DUellum quasi duorum bellum, aliud *solemne* est, quod fit habita loci securitate adhibitis, ut vocant, patrinis & aliis provocatoriis præmissis solemnitatibus. Aliud *privatum*, quod absque his fit, ex condicto tamen & statuto tempore ac loco contento, ut a rixa differat.

An solis Clerics prohibeatur hoc duellum?

Non, sed & laicis, ne propter propensionem, quæ in homicidio est ad ostentandum robur, & famam acquirendam, multiplicentur duella, & fortissimi, qui ad patriæ necessitates essent referendi, passim occumberent, excommunicantur patrini, & pugnantes infamiam incurrunt, & ut homicidæ puniuntur. *Trid. Sess. 25. c. 19. de reform.*

TITULUS XV.

De Sagitariis. *Pag. 648.*

Quis Sagittarius dicitur?

QUi sagittas ex arcu non majori solum, sed & minori emittit, cujus usus in bello fuit.

TITULUS XVI.

De Adulterio, & stupro. *P. 648.*

Quid adulterium, & qui de eo accusari possint?

ADulterium est de jure Canonico alieni thori violatio. Accusari de eo possunt omnes quacumque dignitate præditi. *L. 35. §. ult. h. t.*

Quæ pœna Adulterii?

Jure divino *Deuteron. 22.* erat lapidatio. Civili, nulla olim fuit certa, postea relegatione puniebantur. Justin. tandem pœnam gladii irrogari constituit. *L. transig. Cod. de transact.* Hodie mutata est in pecuniariam, si absuerit violentia.

Quomodo committitur stuprum; & ejus pœna?

Proprie committitur, cum quis virgini, vel viduæ honeste viventi, vim intulerit. Ejus pœna jure Civili in personis honestis publicatio dimidiæ partis bonorum: in humilibus coercitio corporis cum relegatione, *§. item lex Jul. de adult.* Ex præscripto vero SS. CC. compellitur is, qui stuprum virgini intulit, eam dotare, & in uxorem ducere.

Quomodo incestus committitur?

Per concubinatum cum consanguinea, vel affine, cum qua interdictæ sunt nuptiæ. Pœna eadem est, quæ adulterii.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum. *P. 652.*

Quid raptus, ejusque pœna?

ESt puellæ, seu mulieris abductio, vi vel gravi facta ex domicilio in alium locum, matrimonii causa. Pœna raptoris, præbentium illi consilium; auxilium vel favorem, statuta est a Trid. excommunicatio latæ sententiæ, infamia perpetua, incapacitas dignitatum, privatio gradus clericalis, obligatio dotandi raptam juxta Judicis arbitrium, sive raptor eam ducat, sive non; aliæ pœnæ præter excommunicationem non videntur incurri ante Judicis sententiam.

Quid est Rapina?

Est violenta & manifesta rei alienæ invito domino contrectatio. Si raptor manifestus fuerit, vel Ecclesiæ violator, ipso jure subjacet excommunicationi Ecclesiæ, vel rerum Ecclesiasticarum; incendiarii, ultra damni restitutionem, excommunicandi, factaque denutiatione ab Ecclesia, non ab alio absolvi possunt, quam a Summo Pontifice, *c. 19. inf. de sentent. excommunic.*

TITULUS XVIII.

De Furtis. *Pag. 655.*

Quid est Furtum?

ESt occulta contrectatio rei alienæ, domino rationabiliter invito.

An fur ad sacros ordines possit promoveri?

Non, nisi sit occultus, & pœnitentiam peregerit *c. ult. h. t.*

TITULUS XIX.

De usuris. *Pag. 661.*

Quid est Usura?

USura hic est lucrum ultra sortem ratione mutui proveniens; prohibita est jure divino, naturali, & canonico.

An Usura non sit permissa pro captivis redimendis, vel eleemosynis dandis?

Minime, nec enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

Quomodo dividitur?

In mentalem, & conventionalem, in formalem, & virtualem.

Quid Usura mentalis?

Ubi nulla pactione interveniente mutuator ea intentione dat mutuum, ut ex eo lucrum recipiat: *Conventionalis* est, quando expressa, vel tacita lucri pactio intercessit; veluti si mutuans expresse paciscatur de usuris sibi præstandis, vel moveat mutuatarium suæ consuetudinis.

Quid est Usura formalis, quid palliata?

Formalis est, quæ ex vero, & formali mutuo recipitur: *Virtualis*, seu *Palliata* est, quæ ex mutuo virtuali percipitur; veluti si propter dilationem solutionis res carius vendatur.

Quæ est pœna Usurariorum?

Manifestorum est infamia, & exclusio a communione altaris, nec ad oblationes offerendas, nec ad sepulturam Ecclesiasticam, nec ad confessionem peccatorum, nisi satisfecerint re ipsa, vel idoneam & legitimam cautionem dederint, admittuntur, deinde testamenta irrita sunt, nisi vel satisfecerint, vel legitime caverint.

Quænam est differentia inter Usurarium mentalem, & Simoniacum mentalem?

Quod ille teneatur ad restitutionem; hic vero minime. Quia non habet conscientiam, quod teneat alienum, sicut ille.

Quid est Fœnus nauticum?

Cum mutuans aliquid recipit ultra sortem ex eo, quod in se recipiat periculum pecuniæ per mare, vel terras longinquas rejiciendæ.

TITULUS XX.

De Crimine falsi. *P. 677.*

FAlsitas est veritatis immutatio. In crimen hoc incidit, si dolo malo admittatur, alias minime, *c. bom.* 21. *quæst.* 2.

TITULUS XXI.

De Sortilegiis. *Pag. 679.*

Qui Sortilegi dicantur?

QUi id, quod latet, eventu alicujus rei explorant. Uti qui ad deprehendendum furem astrolabium movent. Aliæ sunt sortes divisoriæ, & licitæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ & illicitæ, juxta illud D. Pauli: *Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum.* 1. *ad Corinth.* 10.

TITULUS XXII.

De Collusione detegenda. *Pag. 686.*

Quid est collusio?

ESt inter actorem & reum latens & fraudulenta conventio, quare Clericus colludens suo beneficio privatur. Quia publice expedit crimina puniri.

TITULUS XXIII.

De delictis puerorum. *Pag. 686.*

INfantes doli capaces, & minores licet ob lubricum animi judicium non tam graviter peccent, pura furando, mentiendo, hominem enecando, nihilominus pœnam omnino non effugiunt, sed ætatis ratio est habenda.

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore. *Pag. 687.*

An Clericus venari liceat?

CLericus sine strepitu & clamore venari potest, alias si cum voluptate sæculari ita venationi deditus sit, ut cultum divinum negligat, abstinere debet. Nam, ut Hieron. ait: *Nullum in sacris scripturis invenimus sanctum venatorem.*

T I-

TITULUS XXV.

De Clerico percussore. *Pag. 687.*

Quis dicitur percussor?

QUi sæpe alium percutit, & monitus non desistit, deponitur; non enim severitate, comminatione, aut potestate, sed charitate subditos, Prælati corrigere debent.

TITULUS XXVI.

De Maledicis. *Pag. 688.*

MAledici sunt, quasi male dicentes, & si in Deum, Deiparam Virginem, & Sanctos admissa sit blasphemia, jure Canonico solemni pœnitentia coercentur, jure civili ultimo supplicio plectuntur. Covar. *ad c. quamvis de pact. in 6.*

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. *Pag. 689.*

Quæ Pœna Clerici excommunicati celebrantis?

EPiscopus, præsbyter, aut diaconus juste pro certis criminibus ministerium sibi dudum interdictum attrectans, excommunicatur, *c. h. t.*

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante. *Pag. 695.*

Quæ pœna illius?

QUi non legitime ordinatus divinum aliquod officium ad sacrum ordinem pertinens præsumens exercere, deponendus est, & amplius non ordinandus. Si non Clericus talia exerceat, judicis arbitrio puniendus erit.

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto. *Pag. 697.*

Quis dicitur per saltum promotus?

QUi prætermisso ordine inferiore ad Superiorem ascendit, per sententiam ei executio ordinis interdicenda est, donec congruo tempore ordo prætermissus suppleatur, & cum eo pœnitentia imposita dispensetur ab Episcopo, ut in ordine suscepto ministret.

TITULUS XXX.

De eo, qui furtive Ordines suscepit. *Pag. 698.*

Quis censetur Ordinem furtive suscipere?

QUi sine ordinatione & Episcopi consensu, vel sine examine omnino necessario in multitudinem ordinandorum subrepsit, tam ab usu recepti ordinis, quam ab aliis imposterum recipiendis, submovetur, quamdiu Ordinario videbitur, nisi his verbis utatur Episcopus: *Non intendimus ordinare non examinatos & approbatos*, tum ordo non subsistit, omnia enim Sacramenta tribus perficiuntur Rebus tanquam materia, Verbis, tanquam Forma, & intentione Ministri.

TITULUS XXXI.

De excessibus Prælatorum, & Subditorum. *Pag. 700.*

Quid est excessus?

DElictum vel vitium, quo quis modum, quem servari injuncti muneris ratio requirit, transgreditur.

TITULUS XXXII.

De Novi operis nuntiatione. *Pag. 701.*

Quid nuntiare, & qui novum opus?

NUntiare significat hic prohibere, & novum opus nunciat, qui denunciat vicino, ne ædificet. Novum autem opus facit, qui pristinam operis faciem mutat.

TITULUS XXXIII.

De privilegiis, & excessibus privilegiatorum. *Pag. 702.*

Quid est Privilegium?

PRivilegium quasi privata lex dicitur; quia alicui particulari personæ, aut rei, aut communicati seu corpori vel loco, speciale jus concedit. Unde Regula; privile-

privilegium personale, personam sequitur, & extinguitur cum persona. Realem cum re transit, excessus est privilegii abusus.

TITULUS XXXIV.

De Purgatione Canonica. *Pag. 716.*

VOcatur Canonica, eo quod a SS. Canonibus inventa & prodita sit, ut jurejurando reus innocentiam suam testetur.

Quibus hic purgatio indicitur?

Non cuilibet reo, sed tantummodo fide digno, quem verisimile est, non facile perjuraturum.

TITULUS XXXV.

De Purgatione vulgari. *Pag. 718.*

Quid Purgatio vulgaris, & an licita?

EST, quam vulgus invenit & sequitur; ut cum aquæ frigidæ, candentis ferri, vel singularis certaminis subit quis judicium. Hæc per sacros Canones damnatur, quod per eam Deus tentari videatur, *c. quæritur 22. qu. 2.*

TITULUS XXXVI

De Injuriis, & damno dato. *Pag. 719.*

Quibus modis sumitur injuria, & quomodo hic?

GEneraliter dicitur omne id, quod non jure fit, specialiter tripliciter sumitur. 1. Pro contumelia, quæ a contemnendo dicitur. 2. Pro injustitia, ut dum judex inique judicat. Hic autem sumitur pro contumelia, quæ re & verbis fit.

Quale damnum reparari debet?

Damnum omne etiam, levissima culpa datum probato crimine, sive per se, sive per alium, sive Clericus sit, sive laicus, reparari oportet.

TITULUS XXXVII.

De Pœnis. *Pag. 724.*

Cur inventæ sunt pœnæ?

UT earum metu homines in officiis suis contineantur.

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis, & Remissionibus. *Pag. 733.*

Quotuplex, & quid Pœnitentia?

DUplex: interna, & externa. Illa vocatur pœnitentiæ virtus, quæ peccatum tanquam Dei offensam detestatur; hæc Sacramentum novæ legis, in quo peccator contritus integre peccata sua confitens a Sacerdote absolvitur.

Quot partes Pœnitentiæ?

Contritio, Confessio, Satisfactio.

Contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Contritus est, qui actu aut virtute eo est animo, ut malit generaliter pati quamlibet pœnam, quam mortifere peccare aut peccasse: omnis enim contritus habet charitatem, qui charitatem habet, Deum plusquam se amat: qui Deum ita amat, mavult perdere se & suam vitam, quam Deum: cum autem per mortale perdatur Deus, consequens est, ut malit omnia pati, quam sic peccare.

An ergo Contritio non justificet ante susceptionem Sacramenti?

Omnino si perfecta sit, nam imperfecta, quæ vulgo attritio dicitur, tantum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandum disponit. *Trid. Sess. 14. cap. 6.*

Quid est Confessio?

Est externa peccatorum accusatio, Sacerdoti habenti jurisdictionem facta, eo animo suscepta, ut virtute clavium veniam impetremus. Per *claves* intelligitur potestas absolvendi a peccatis. Quæ ad quoslibet Sacerdotes extenditur in mortis articulo.

Quæ peccata in Confessione exprimenda sunt?

Venialia utiliter, sed non necessario, mortalia vero omnia aperte & distincte, quantum post diligens conscientiæ examen fieri potest, cum circumstantiis notabiliter aggravantibus aut minuentibus.

Quid Sigillum seu Secretum Confessionis?

Est obligatio celandi ea, quæ in confessione Sacramentali dicuntur. Sub hoc continentur omnia peccata mortalia, venialia, circumstantiæ, & omne id, per quod peccatum in confessione detectum directe

recte vel indirecte possit reservari in genere, vel in specie.

Quid est Satisfactio?

Est quædam recompensatio pro injuria Deo facta, cum proposito amplius eum non offendendi. Satisfacit pœnitens per bona opera, etiam non pœnalia, imo & alias debita, debent tamen esse bona, & sic ait Trid. c. 8. neque vero ita nostra est satisfactio sic, ut non sit per Christum Jesum.

Quid Remissio, seu Indulgentia?

Est remissio pœnæ temporalis Deo debitæ facta extra sacramentum, per applicationem satisfactionum, quæ in Thesauro Ecclesiæ continentur. Ut quis eam consequatur, debet esse in gratia, & ea omnia facere, quæ exigit indulgentiarum dispensator.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.
Pag. 737.

Quid est Censura Ecclesiastica?

Est juris Ecclesiastici pœna in tempus correctionis aut satisfactionis, imposita. Censuræ Ecclesiasticæ nomine regulariter comprehenditur *excommunicatio*, *suspensio*, *interdictio*.

Quid est Excommunicatio.

Est ab Ecclesiæ communicatione separatio.

Quotuplex est Excommunicatio?

Duplex: major & minor. *Minor* est, per quam quis privatur Sacramentorum perceptione. *Major*, per quam quis & Sacramentorum perceptione, & fidelium communione privatur.

Quando est sermo de Excommunicatione sine addito, de quo debet intelligi?

De majori: nam excommunicatio, a S. Pontifice non mortalis, sed medicinalis, non eradicans, sed disciplinans dicitur. Unde nihil refert, quod in pœnalibus mitior interpretatio sit facienda, quia id est mitius, quod animæ salubrius.

Si Excommunicatus minori obdurescat in ea; an poterit excommunicari majori.

Poterit, nam crescente contumacia crescit pœna.

Qui possunt excommunicari?

Soli homines, vivi, adulti, baptizati, adeoque Angeli, Bestiæ, Mortui, Ethnici, judæi non possunt excommunicari.

An excommunicari possit universitas?

Non potest, ne forte quis innocens, aut non contumax excommunicetur, nam ad excommunicationem requiritur peccatum mortale, cui adjuncta sit contumacia.

Quæ est forma ferendæ Excommunicationis?

1. Ut præcedant monitiones legitimæ 2. ut in scriptis excommunicationis causa nominatum promulgetur, nisi necessitas aliud suadeat.

Quid est interdictum?

Est censura prohibens divina officia, & Sacramenta Ecclesiastica celebrari.

Quid est Suspensio?

Est censura ordinum, vel officiorum executionem impediens.

Quid est irregularitas?

Est inhabilitas ad ordines suscipiendos, differens a censura, quod hæc in tempus correctionis, illa vero in perpetuum soleat infligi.

Ad judex ferendo sententiam sanguinis justam, fiat irregularis?

Omnino. Unde Ecclesia non habet potestatem exercendi gladium materialem, debet enim in Ecclesiasticis mansuetudo, cui judicium sanguinis est contrarium, eminere.

TITULUS XL.

De Verborum Significatione. *Pag. 792.*

Quandoquidem verba inventa sint, ut mentem exprimant, semper voluntas potius, quam verba spectanda erit. Nisi quis verba conceperit ad fallendum; tunc enim non secundum mentem proferentis, sed secundum intellectum alterius forent interpretanda: unde ait cap. quacumque 22. qu. 5. quacumque arte verborum quis juret. Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Quia alteri per alterum, non est iniqua conditio inferenda.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris. *Pag. 793.*

Quid est Regula?

REgula est, quæ rem, quæ est, breviter enarrat. Per hanc enim brevis rerum, quæ jure constitutæ sunt, narratio traditur. Regula ut omne jus (unde sumitur) ad Personas, res, & actiones pertinet.

Quotuplex est Regula?

Alia est generalis, quæ scilicet nullo certo loco aut argumento comprehensa per totum jus effunditur, ut hæc locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel damno, cap. 48. in 6. alia particularis, quæ certo loco aut materiæ adaptatur, ut hæc possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit cap. 2. eodem; item ista non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum, cap. 58. eodem.

Quodnam est officium Regulæ?

Mentem dirigere ad casus decidendos.

Quandonam perdit officium suum?

Ait Sabinus, cum in aliquo vitiata, sive dum patitur exceptionem. Tum enim non habet legis auctoritatem, quia non potest casui excepto applicari. Unde oportet bene scire exceptionem, exceptionem firmat regulam in casibus non exceptis.

HEN-

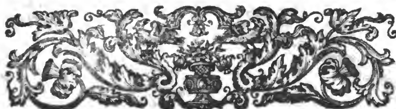

HENRICI ZOESII J. C.

COMMENTARIUS PARATITLARIS IN DECRETALES EPISTOLAS GREGORII IX. P. M. SEU JUS CANONICUM UNIVERSUM.

PRÆFATIO.

SUMMARIUM.

1 *Societas humana stare sine imperio non potest.*
2 *Politia & potestas alia civilis, alia Ecclesiastica.*
3 *Polities hujus temporis taxantur.*
4 *Differentia inter Jus Civile, & Canonicum.*
5 *Utriusque hujus juris inter se affinitas.*
6 *Corpus Juris Canonici unde formatum.*
7 *Corporis illius partes sunt Decretum, respondens Digestis.*
8 *Et Decretales Epistolæ, respondentes Codici.*
9 *Autoritas horum librorum.*
10 *Decretum Gratiani an habeat vim legis.*
11 *Canones qui, quibus derogent.*

Ominum inter ipsos societatem, & quasi vitæ communitatem contineri, & stare non posse sine imperio, qui senioris & rectioris sunt judicii, adserunt omnes, cum, ut ait Sapiens, *Proverb.* 11. ubi non est gubernator, corruat populus. Versatur circa eam duplex politica, civilis scilicet sive temporalis, & Canonica sive spiritualis. * Unde duplex potestas temporalis, & spiritualis sive Ecclesiastica: illa ad temporalia, hæc ad spiritualia spectat. Utraque suis subnixa legibus & statutis specialem habet & proprium intentum finem, secundum hominis partes, qui constat corpore & anima. Hæc enim ordinata ad æternam salutem consequendam; ut proprium & præcipue intentum, ultimumque finem habeat felicitatem vitæ futuræ, qua subditos intendit dignos reddere, *can. Quoniam dist.* 11. *can.* 1 2

eum ad verum & can. Duo sunt dist. 96. Ubi non obstat, quod & hoc jure ea tractemur, quæ ad extremam pacem & justitiæ conservationem spectant, ut patet ex proœmio Decretalium: nam hic tantum, ut facilius suum finem adsequatur. Illa vero ordinata ad servandam Reipublicæ tranquillitatem, & moralem honestatem; ut finem proprium habeat, felicitatem naturalem communitatis humanæ perfectæ, cujus gerit curam, non etiam singulorum hominum, nisi ut membra sint talis communitatis, ut in ea vivant cum ejusmodi morum probitate, quæ ad externam pacem, & Reip. tranquillitatem est necessaria. In ordine ad quem finem leges feruntur super materia vere honesta cum proportione, id est, præcipiendo honestum, & prohibendo, quod malum est, vel saltem aliud non præcipiendo.

3 Ubi graviter hallucinantur nostri temporis Politici, speciolo, ut vocantur, nomine, qui, doctore impio Machiavello adserunt, potestatem civilem primo & immediate intendere statum politicum, ejusque conservationem & agumentum; & in ordine ad hunc finem leges ferri, sive in iis inveniatur vera honestas, sive simulata tantum & apparens: quasi satis sit ad status conservationem, si bonus esse non possis, aut nolis, saltem haberi & videri: si justitia displicear, larvam ejus adsumere; ut sine reprehensione sis iniquus, optime loqui, etiamsi animus ab initio corruptis rebus pessimis delectetur, ut ita simulando dissimulando (quod regium esse volunt) finis ipse habeatur, nulla attenta veræ religionis cura. Quæ opinio ut pessimo cuique probata, ita etiam hodie, pro dolor! optimus quisque, cui mens sana, & recta, in Dei timore firmata eam abominatur & abhorret, ut impiam & perniciosam.

4 Differentia itaque, ut ex dictis patet, est inter jus civile, quo Politica sive civilis potestas, aut Magistratus utitur; & Canonicum sive spirituale, quo utitur potestas spiritualis sive Ecclesiasticus Ma-

5 gistratus. * Qua non obstante, hæc duo jura magnam inter se habent affinitatem, traduntque operas mutuas, uti est colligere ex *c. 1. de novi operis nunt & nov. Ut clerici apud proprios Episcopos & c. 83. in fine*, ubi dicuntur leges civiles non dedignari sacros imitari Canones, & sacrorum Statuta Canonum constitutionibus Principum adjuvari: ut quadret iis istud Horatii:

..... Alterius sic.
Altera poscit opem, simul & conjurat amice.

Eodem facit, quod ait Bald. *in proœmio dec. n. 2.* juris Canonici sanctitatem juris civilis sublimitate decorari; & juris civilis majestatem Canonum auctoritate firmari. Et Lud. Rom. *Singulari 654.* Legistam ait sine Canonibus parum valere; Canonistam sine legibus nihil, ut recte Rebuffus jus Canonicum vocet practicam juris civilis; & Cic. *l. 3. de Oratore*, malos eos ad Rempublicam venire dicat, qui tantum habent legalem scientiam, non conjunctam ei Pontificiam. Ut ferendi non sint, qui hæc studia ita connexa separant; juri civili tantum operam dantes & imprudenter contendentes cognitionem Canonum esse inutilem, non tantum ipsi ab eorum lectione abhorrentes, sed & alios ab ea avocantes; cum tamen sine Canonibus pars bona controversiarum etiam maximarum, definiri facile nequeat, & ordo judicialis modernus magis sit accomodatus præscripto Canonum, quam legum. Nec est, quod culpent sermonis inelegantiam: usi enim Pontifices communi illius temporis sermone, ut facilius intelligantur: cum etiam secundum Horat.

Ornari res ipsa neget, contenta doceri.

Et secundum Euripidem simplex sit oratio veritatis. Recteque Cicero, *l. 3. de fin.* Grandiores, inquit, res dicere ornate, puerile est; plane autem & perspicue expedire posse, docti & intelligentis est viri. Facit *can. Sedulo monendi 12. dist. 38.*

Ut autem civilis politiæ regulæ quibusdam voluminibus (quæ veniunt nomine *Corporis juris Civilis*,) sub certa methodo sunt conclusæ, ad faciliorem doctrinam: ita & Ecclesiastici juris regulæ, ab iis, qui Ecclesiasticæ politiæ præsunt, conscriptæ, & in certa volumina redactæ, veniuntque nomine *Corporis Juris Canonici*, ita dicti, quod Canones, id est regula recte vivendi tradat. *Can. 1. & 2. dist. 3.* Dicitur & Pontificium, quod a Romano Pontifice, ut capite Ecclesiæ Catholicæ, suam sortiatur auctoritatem. Digestumque est hoc Corpus fere ad imitationem juris civilis, & comprehensum tribus volum- 6

* quo-

7 * quorum primum appellatur *decretum*, respondens Digestis juris civilis, quibus ut continentur responsa prudentum & senatus-consulta, ita illo Canones Apostolorum, statuta Conciliorum, quæ possunt esse loco Senatus-consultorum; sententiæ sanctorum Patrum, quæ sunt quasi responsa prudentum; nec non quorumdam Pontificum constitutiones. Compilatum fuit hoc volumen a *Gratiano* Monacho Benedictino, circa annum Dom. cIↃ. cl. approbatum per Eugenium Tertium, ante quem & alii circa eam rem laborarunt, ut Isidorus Episcopus Hispalensis, Burchardus Episcopus Wormatiensis, qui vivere desiit an. cIↃ. xxv. & Ivo Episcopus Carnotensis, qui claruit circa annum cIↃ. LXXXVIII.

8 Secundo volumine continentur Epistolæ Decretales, & respondent Codici, quo ut continentur Imperatorum rescripta, ita istæ continent Pontificias constitutiones, quarum aliæ sunt *Gregorianæ*, jussu Gregorii IX. post aliorum compilationes a Raymundo ejus Capellano emendatæ, & in certam methodum redactæ, adjectis, quos ipse Gregor. remiserat; in unumque volumen congestæ Universitati Bononiensi sunt missæ legendæ, & pro certo jure habendæ. Denotatur istud volumen vocula, *Extra*, sive littera X. brevitatis gratia, quod sit extra Decretum. Aliæ sunt *Bonifacianæ* Bonifacii VIII. ad methodum secundi voluminis congestæ, digestæque in unum volumen, (quod Corporis Juris Canonici ad tertium) circa annum cIↃ. CC. XCVIII. Cui *Sixti* nomen indidit, eo quod senarium numerum cum quinque Decretalium Gregorii IX. Libris compleat. Continentur eodem volumine Decretales Clementis V. ab ejus nomine *Clementinæ* dictæ, uti & *Extravag.* sive Novellæ constitutiones postea editæ a Joan. XXII. atque aliis, & quæ *Communes* appellantur. Plebiscita hoc in jure locum non habet, propterea quod potestas ferendi leges Canonicas non manarit a populo, ut dicitur infra *Tit.* 2. Ordo constitutionum hic idem est, qui in Codice rescriptorum Imperialium: habetur enim ratio temporis, quo quisque Pont. vixit.

9 De auctoritate horum librorum & vinculo obligandi non est dubitandum, cum Pontifici Rom. ut summo Præsuli, sua sit auctoritas & potestas, ut dicetur infra, his libris attributa. Quod non patitur controversiam quoad volumen secundum & tertium, quibus continentur Decretales Epistolæ, ac responsa Romanorum Pontificum, *can.* 1. *Dist.* 19.

Quæstio autem est, an sententiis Patrum a Gratiano collectis, & Decreto insertis, adsit vis legis? Resp. ita velle quosdam, quos refert & sequitur Felin. *in c.* 2. *n.* 44. *infr. de rescript.* Moventur, quod ut tales, habentes scilicet vim legis, sint Decreto insertæ. Verius est, non adesse ita legis vim per se, & quatenus nituntur auctoritate ipsorum auctorum, *ut notat Glossa*, *& colligitur ex dist.* 20. *in princ.* Ratio est; quod lex non sit actus doctrinæ tantum, sed potestatis, qua SS. Patres caruere, nec ea intentione sua tradidere scripta. Non accepisse eam vim a Gratiano patet, quod potestatem, quam non habuit, attribuere iis potuerit, a Pontifice approbatas esse non constat. Nec recte objiceris *can.* 3. *dist.* 15. nam ibi agitur de sola Leonis Epistola, in qua ille ut Pontifex locutus est. Neque item recte quis allegaverit, Decretum a Gregorio XIII emendatum, retineri jussum, cique addi aut detrahi quid vitium esse: nam hoc nihil ad confirmationem singulorum eo contentorum, & non alio fine id factum, quam ut fides sit penes auctorem; nec alia Canonum ibi contentorum est auctoritas, quam fontium unde manarunt. Ubi notandum, non pauca referri a Gratiano ex Conciliis, & SS. Patribus, quæ in iis non inveniuntur, sed aliter, aut non eo sensu; ex hac causa, quod non semper sit secutus ipsa originalia, sed vel exempla, aut alios collectores, ut videre est ex correcto & nuper edicto Decreto Gregorii XIII. jussu, imo & nonnulla ab eo allegari, quæ videntur pugnare cum veritate, & simul stare non posse, propter male intellectos auctores, ut proinde inconveniens foret passim eo contentis attribuere vim legis. Covarr. 4. *Var. res. cap.* 13. 10

Dixi per se, & quatenus auctoritate nituntur suorum auctorum, quia interdum testificantur de præcepto a Christo, vel ab Apostolis tradito Ecclesiasticave traditione introducto, aut continent Conciliorum generalium aut ipsorum Pontificum decreta, quibus ex se sua vis adest. Non recte quis hic alleget consuetudinem,

dinem, quæ juxta communem conceptum non est eo sensu introducta.

Est & in hisce voluminibus quoad obligationem ordo servandus, nam uti in legibus, ita & hic canones posteriores derogant prioribus. Sic Decretales Gregorii IX. derogant iis, quæ in Decreto possent videri contraria. Decretalibus Greg. IX. derogant Decretales Bonifacii VIII. his Clementinæ, quibus potiores sunt Extravagantes, quæ cedent aliis Decretalibus Epistolis, postea editis aut edendis, quatenus in iis quid contrarium invenitur, quod cum prioribus stare nequeat.

Cæterum quia volumen Decretalium jussu Gregorii IX. editum, continet Titulos frequentiores, quam tertium volumen, e re fuerit ac sufficerit hujus Titulos sequi atque explicare; eoque referre, si quid posterioribus, prout res usu sve tulit, additum, rejectum, mutatum. Ordo hic observatus non respondet quidem per omnia ordini Codicis: non multum tamen dissonat, cum ut ibi generalia præmittuntur, tum de Magistratu subjicitur, ita & hic post generalia juris præcepta usque ad Tit. V. lib. primi agatur, deinceps de Ministris Ecclesiæ, & magistratibus, eorum creatione, ordinatione, officiis, usque ad Tit. xxxiv. & sub finem ejusdem libri primi Τὰ πρῶτα, id est, principia judiciorum subnectuntur, quorum processus & exitus pulcherrima methodo traditur, *Lib.* 3. Jus, quod circa res præcipue est. De Clericis *Lib.* 3. Matrimoniorum jura, *Lib.* 4. Crimina, & pœnæ, *Lib.* 5. Quæ omnia brevi hoc versiculo continentur:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

ADDITAMENTA.

Ad num. 5. Nec objicies, si tanta sit affinitas inter jus Canonicum & Civile; ergo non debuit sub pœna excommunicationis juris civilis studium personis Ecclesiasticis esse interdictum, *cap. vel ne Cler. vel Monach. &c.* Resp. disting. Consequens, absolute & universaliter non debuit esse interdictum, *c. restrictive*, & cum intentione subeundi munera & officia sæcularium Advocatorum, nego consequentiam, non ergo interdicitur juris civilis studium in ordine ad perfectam juris canonici intelligentiam acquirendam, sed in quantum abstrahit a vita Ecclesiastica.

Ad num. 7. post verba: *Qui claruit circa annum* CIↃ. LXXXVIII. addatur: cæterum decretum, quod alias inscribitur concordia discordantium Canonum, eo quod Gratianus Canonum inter se apparentem contrarietatem tollere, & in consonantia redigere intenderit, in partes tres speciales dividitur. Pars prima centum distinctiones & unam continet. In primis viginti tractatur de principiis & dignitate Juris Ecclesiastici. A vigesima prima usque ad nonagesimam tertiam agitur de Cleri origine, officiis, & moribus. A nonagesima tertia usque ad finem hujus partis tractat Gratianus de Principatu Pontificis. Altera pars divisa est in triginta sex causas, & hæ subdivisæ sunt in Quæstiones & Capita. In his tractat Gratianus de Generibus Judiciorum Ecclesiasticorum, nisi, quod in causa trigesima tertia, Quæstione tertia immisceatur Tractatus de Pœnitentia in septem distinctiones divisus.

Pars tertia continet Tractatum de Consecratione, qui iterum in quinque Distinctiones divisus; & in prima quidem agitur de consecratione Ecclesiarum, & Missarum celebratione, in secunda de Sacramento Eucharistiæ, in tertia de observatione Festorum & Cæremoniarum Ecclesiasticarum, in quarta de Sacramento Baptismi; & tandem in quinta de Sacramento Confirmationis & jejuniis Ecclesiæ tractatur. Præter hæc in Decreto reperiuntur quædam inscriptiones sub nomine Paleæ, quod videtur denotare Additiones aliquas, quæ factæ sunt ad Collectionem primam Gratiani; sive ab ipso Gratiano, sive ab alio factæ sint.

Ad num. 8. *in fine*. Quæres, quid de septimo libro Decretalium, qui hodie corpori Canonico annectitur, sentiendum sit? Resp. Quod factus Liber a quodam Petro Matthæo Juris consulto Lugdunensi, privato studio & auctoritate ex variis bullis & Constitutionibus Pontificiis, secundum formam Decretalium in Libros & Titulos quidem digestus sit; sed quia absque mandato vel approbatione Summi Pontificis editus est, juris auctoritate etiam destituitur, prout auctor bene tradit *num.* 9. *de Gratiano*.

Additionaliter quæras, an non ergo præte.

ter authenticas Corporis Canonici partes alii Libri pro Decisionibus causarum authentice allegari possint? R. Affirmative, ut Concilium Tridentinum, regulæ Cancellariæ, & declarationes Cardinalium. De primo nullum est dubium: de secundo scilicet regulis Cancellariæ sciendum est, quod illæ sint certæ constitutiones Pontificiæ majori ex parte causas beneficiales concernentes a Joanne XXII. primum emanatæ, & a Successorib. Pontificibus auctæ & declaratæ; quæ proinde, licet morte Summi Pontificis exspirent, & nullam vim habeant sede vacante, a novo tamen Pontifice reassumptæ & renovatæ vim legis obtinent, ac jus Universale inducunt. *Joann. a Choquier in commentario ad factas regulas in proœmio n.* 19. Tertio nempe Declarationibus Cardinalium legis authoritas similiter tribuenda est, *arg. §. 8. Inst. de jur. natur. gent. & civ.* ex ratione, quod Summus Pontifex Cardinalibus declarandi potestatem concesserit. De cætero & bullarium cum Decisionibus Rotæ allegari solet; quia tamen a nullo Pontifice illis auctoritas juris data est, pro authentico jure citari nequeunt.

Ad n. 9. in §. Dixi, ad verba finalia: *Non est eo consensu introducta*, addatur Concilium, quod Græce vocatur Synodus, duplex est, aliud Ecclesiasticum, & aliud sæculare. Ecclesiasticum, quod aliter vocatur de sceptro curvo, iterum duplex est; aliud Universale, & aliud Particulare seu Locale. Ecclesiasticum universale est, quod a Pontifice, vel ejus Legato constituitur, convocatis omnibus ex toto orbe Christiano Episcopis. Gloss. *in Can. Generali Dist.* 18. ubi convocatio omnium Episcoporum requiritur ad hoc, ut sit Concilium Universale, licet personalis comparitio necessaria non sit. Bellarm. *lib. 1. Controversiarum de Conciliis cap.* 15.

Concilia universalia præcipua, & quæ ab Ecclesia Catholica tanquam quatuor Evangelia recepta sunt, uti probat Justin. *in Novell. 131. cap. 1. & in l. 4. & 7. §. sequentes, C. de summa Trinit.* recensentur quatuor. Primum est Concilium Nicænum, in quo damnatus fuit Arius, qui docuit Christum esse absolute inæqualem Patri. Secundum Concilium Universale fuit Constantinopolitanum, in quo damnatus fuit Macedonius, qui docebat Spiritum Sanctum esse servum Patris, & Filii. Tertium Concilium est Ephesinum, in quo damnatus fuit Nestorius, qui asserebat duas personas in Christo. Quartum Concilium Oecumenicum, fuit Chalcedonense, in quo damnatus fuit Eutiches, qui Verbi DEI, & Carnis unam naturam esse pronuntiavit. *Can. 1. dist.* 15. in quam hæresim Imperator Justinianus circa An. Christi 563. Imperii sui 37. lapsus fuisse dicitur. *Ægidius Perinus in vita*. Sunt & adhuc alia post hæc quatuor habita Universalia Concilia, quæ si modo nitantur Confirmatione & Authoritate Summi Pontificis, suam habent authoritatem obligandi. *Can. Sancta 3. Dist.* 15. & alioquin, si auctoritate Pontificis careant, nomen Conciliorum non merentur, sed potius Conciliabula appellantur, *Can. 11. & 5. dist.* 17. & tanquam Conventicula improbantur.

Particulare Concilium est, ad quod omnes Episcopi ex Orbe Christiano non convocantur, & est vel Nationale, quo tota aliqua Natio convocatur, & idipsum Patriarcha vel Primas cum Archi-Episcopis & Episcopis unius Nationis, vel plurium Provinciarum celebrat. Talia sunt Concilia Toletana & Affricana. *Turrecrem. 3. de summa Ecclesia cap. 3.* ad sui valorem tamen, ut omnes obliget, a Summo Pontifice approbandum est.

Provinciale Concilium est, quod Archi-Episcopus sive Metropolitanus celebrat cum suis Suffraganeis, Episcopis, Abbatibus, aliisque Clericis suæ Provinciæ, & olim quidem bis vel saltem semel singulis annis. *Can. quoniam 8. dist. 18. & c. 25. infra de Accusat.* Concilium tamen Tridentin. *in Sess. 24. c. 2. de Reform.* jubet, ut quolibet saltem triennio per Metropolitanum, vel eo impedito per Episcopum Antiquiorem Concilium Provinciale convocetur, cui etiam omnes Episcopi, & Abbates in Provincia commorantes, quibus id de jure competit, vel etiam consuetudine ita receptum est, sub certis pœnis interesse jubentur.

Quæres: an Canones Apostolorum vim obligandi habeant? Ubi prius observa Apocryphum, & hæreticum librum esse distincte, nam apocryphus dicitur, cujus Auctor ignoratur, ut possit esse liber Apocryphus & tamen Canonicus, uti Sapientia Salomonis, & Historia Jobi. *Trident. sess.* 4. Item dicuntur Apocryphi, qui

ſunt extra Canonem. *Trid. d. ſeſſ.* 4. Item illi, qui non probantur ab Eccleſia, ut legantur publice, ſicut econtra dicuntur Agiographi, qui leguntur publice: Canonici dicuntur, qui ab Eccleſia definiti ſunt, habere auctoritatem Canonicam ad ea, quæ ſunt fidei irrefragabiliter probandæ. Jam ad quæſtionem reſpondetur: aliquos eſſe Apocryphos, non tamen hæreticos, uti habet *Can.* 1. *diſt.* 16. Quia hoc verbum ex ignorantia linguæ Græcæ irrepiſſe dicit Covarruvias, & alii.

Obſerva I. In laudem Juris Canonici, quod proteſtantes, Lutheri & Calvini doctrinam amplexi, Jus Canonicum non abdicarent, ſed eo in cauſis ſuis decidendis etiamnum utantur. *Matth. Steph. de Juris. lib.* 3. *p.* 3. *in præf. & diſp.* 1. *vol.* 1.

Obſerva II. Librum ſextum Decretalium Galli non receperunt, ſive ob graves inimicitias inter Bonifacium VII. Auctorem, & Philippum pulchrum Regem ſuum, ſive ob id, quod multa jura Regni & Eccleſiæ Gallicanæ imminueret. *Arct. Duck. lib.* 1. *c.* 7. *n.* 15. *obſ.*

Obſerva III. Primi & primarii Interpretes juris Canonici ſunt 1. Hoſtienſis. 2. Joannes Andreas. 3. Butrius. 4. Anchoranus. 5. Zarabella. 6. Abbas Panormitanus. 7. Aretinus. 8. Felinus. 9. Archidiaconus. 10. Geminianus.

HEN-

HENRICI ZOESII J. C.

IN LIBRUM I. DECRETALIUM GREGORII IX. P. M.

COMMENTARIUS.

TITULUS I.

De Summa Trinitate, & Fide Catholica.

SUMMARIUM.

1 *Circa summam Trinitatem quid credendum.*
2 *Ecclesia novum fidei articulum non condit, sed declarat.*
3 *Disputare de iis, quæ fidei sunt, non licet. Hæretici taxantur.*
4 *Pœna adversus transgressores etiam ab Imp. statuta.*
5 *Confessio fidei actu aliquo exteriori imprimenda.*

SAcri juris doctrinam traditurus Pontifex, a Fide Catholica, & quæ ejus est objectum, summa Trinitate sumit initium, quod sit forma, finis, & norma ipsius juris sacri. 1 * Circa quam non aliud a quoquam statuendum, aut credendum, quam quod universalis Ecclesia scripturis sacris, aut traditionibus Apostolicis, Spiritus Sancti ministerio, ejusque lumine edocta, decrevit, ac professa est: veluti Deum essentia unum esse, in personis trinum, Patrem scilicet & Filium & Spiritum sanctum, quem cum duabus prioribus personis Ecclesia Catholica credidit ὁμοούσιον, id est ejusdem substantiæ, contra impium Arium. Cui rei, uti & aliis, quæ continentur Symbolo D. Athanasii, per œcumenica Concilia approbato, & quæ circa Sacramenta, aliaque declaravit Ecclesia, & fides servat Catholica, devota ac fideli confessione adsentiendum esse mandat Pontifex, *cap. 1. & 3. hoc tit. & cap. 1. eod. in 6.* Nam cum privato intellectu divinum hoc mysterium adsequi non possimus, devote tutius credimus, quam scrupulose scrutamur, cum maximum sit stipendium credere, quod nescias.

2 Dico decrevit, non statuendo novum Fidei articulum, quod minime concessum Ecclesiæ, aut ejus Capiti Romano Pontifici, uti probant citati a Covarruv. *lib. 4. Variar. resolut. cap. 14. num. 2.* sed latentem aut dubium declarando. Est enim Ecclesia firmissima regula, ad discernendum, ad dijudicandum, fidei quid sit, nec ne. Unde Augustinus: *Ego inquit, Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret auctoritas.* Ut magnæ temeritatis sint arguendi quidam tenebriones, quorum hoc ævum est fertile, excitati non studio veritatis, sed vanæ ambitionis stimulis aut odio, vindictæ lucrativæ cupiditate, privatim disputantes, & in dubium revocantes ea, quæ semel recte sunt definita; ipsi ingressi viam erroris, alios ad eamdem trahentes. Quæ res non est citra sacrilegium: cum enim instar sacrilegii habeatur, disputare, an quem ad munus aliquod elegit Imperator, sit dignus, quidni disputare de iis, quæ sunt fidei, semel recte definita; ut recte dixerit Martianus Imper. *l. 4. Cod. hoc tit.* eos injuriam facere Judicio reverendissimæ Synodi, qui semel Judicata, ac recte disposita revolvere, & iterum publice disputare contendunt: subjuncta itidem pœna & in Clericos, & in milites, & in liberos, & servos. Pontifex excommunicationem statuit, *cap. 2. de Hæret. in 6.* ferendæ tamen, non latæ sententiæ. *Gloss. ibid.*

Ubi non potest Imperator pœnam statuendo in hujusmodi transgressores, & reliquos hæreticos, videri forum suum transgredi, cum hæc res concernat sta- 3

ium Reipublicæ Christianæ, ejusque pacem ac conservationem, quæ convellitur: nam, ut ad Theodosium Imper. scribit Leo, tunc optimus regni vestri est status, quando sempiternæ Trinitati unius Deitatis confessione servitur. Ut ea res sit mixti fori, recteque per leges civiles cohibeantur & puniantur transgressores. Præterea Imperatoris, tanquam Ecclesiæ Protectoris officio incumbit, contra contemptores legum Ecclesiasticarum insurgere, ut ea, quæ ab Ecclesia sunt definita, validioris sint observantiæ, vigilantibus utique ejus ministris in jugem eorum observantiam.

Nec hic recte quis objecerit, fidem esse donum Dei, ex libera pendere voluntate, ut frustra ad eam quis cogatur invitus, nam ejus coactionis finis non est, quod quis possit fieri bonus invitus: sed ut timendo, quod non vult pati, vel relinquat impedientem animositatem, vel ignoratam compellatur cognoscere veritatem, ut timens, vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens jam teneatur, quod nolebat secundum istud Scripturæ: *Da sapienti occasionem, & sapientior erit*. Et hac via varios hæreticos resipuisse & ad Catholicam Ecclesiam, adjurata hæresi, reversos esse, tradit August. *in can. Vides* XXIII. *q. 6.*

5 Non sufficit autem corde credere, verum & ore, aliove actu exteriore exprimenda confessio, ubi ita exigit honor Dei, ut proximi utilitas periculo quovis non obstante; cui præponderat honor divinus: & licet hominem Christianum non faciat lingua, sed conscientia, non potest tamen habere salutem, qui confessionem non habet, cum dicat *ad Rom.* 10. Apostolus: *Corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem*: & formidandum sit illud Salvatoris, *Matthæi* 10. *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo, qui in cœlis est*, & Lucæ 9. *Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum veniat in majestate sua*. Non timendus iste, qui corpus occidit, animam autem occidere non potest, sed is potius, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. *Matth.* 10.

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. *Quæres* 1. Quænam dicatur Fides Catholica? R. Quam Ecclesia Catholica, (id est universalis) Romana, cujus caput est Romanus Pontifex, Vicarius Christi, & B. Petri successor nobis proponit; & continetur partim in sacris Scripturis, sive libris Biblicis, partim in traditione & definitione Ecclesiæ. *Ludovicus Engel. hic numer. 6.*

Quæres 2. *ad num.* 5. Qualiter homo Catholicus obligetur ad faciendam positivam confessionem externæ Fidei. Resp. Obligatur quidem semper, sed non ad semper: id est, licet quandoque Fidem tacere, & dissimulare: v. g. transiens cum periculo loca hæreticorum in die jejunii carnibus licite vesci potest, si talis comestio ab ipso non petatur expresse in contemptum Fidei. *Layman in Theolog. moral. lib. 2. tract. 1. cap. 11. num. 5.*

Ad finem hujus Tituli adde. Cæterum tres personæ unius essentiæ vocantur *Trinitas*, non Triplicitas, quia hoc nomen significat proportionem inæqualitatis, quæ in illis non datur. Prima autem Persona dicitur Pater & non Genitor, quia hoc nomine imperfectam generationem in fieri tantum dicit. Secunda Persona dicitur Filius, qui per Generationem & actionem intellectus procedit. Tertia Persona dicitur Spiritus Sanctus, qui per amorem & actionem voluntatis procedit. Ratio harum Personarum est perfectio, consistens in fœcunditate & communicatione sui ad intra. Pater & filius possunt dici quidem duo spirantes, non tamen spiratores: quia illud suppositorum, hoc vero spirationum dualitatem significat, cum tamen una tantum sit in utroque. Ita *D. Thom.* 1. *p. q.* 41. *art.* 1. 2. 3. & 4.

TI-

TITULUS II.

De Constitutionibus.

SUMMARIUM.

1 *Constitutionum nomine quid veniat.*
2 *Sunt vel Generales, vel Particulares, vel Personales.*
3 17. *Generales a summo Pontifice eduntur.*
4 *Primatus Ecclesiæ Romanæ adscribitur.*
5 *Franc. Hotomannus notatur.*
6 *Ecclesia Rom. unde dicatur universalis.*
7 *Pontificem Rom. esse supra Concilium, probatur.*
8 *Pontifex articulum fidei tollere aut novum inducere non potest.*
9 *Pontifex non tenetur decretis Concilii.*
10 *Pontifex Roman. est supra Reges & Principes.*
11 *Intellectus loci ad Rom. 13.* Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subdita: &c.
12 *Notantur Politici hujus temporis.*
13 *Judiciaria potestas ab initio an fuerit penes Ecclesiam.*
14 *Leges super personis & rebus sacris a Justiniano Imp. cur latæ.*
15 *Concilii generalis confirmatio a Theodosio Imp. cur facta.*
16 *Potestas Ecclesiastica, & civilis an possint in eadem persona concurrere.*
18 *Constitutio Ecclesiastica quid sit.*
19 *Decretales Epistolæ constituunt jus generale.*
20 *Pontifex sine consensu Cardinalium potest ferre legem.*
21 *Decreta Conciliorum generalium habent vim constitutionum generalium.*
22 *Constitutiones particulares fiunt a Prælatis inferioribus.*
23 *Illam potestatem iis competere jure humano.*
24 *Episcopi statuta facere possunt sine Pontificis voluntate.*
25 *Item sine consensu aut consilio Capituli.*
26 *Eadem potestas est Cardinalibus in Ecclesiis suorum Titulorum, &c.*
27 *Concilia provincialia, & diœcesana quando, & a quibus, & qui ad ea convocentur.*
28 *Communitates inferiores quæ statuta condere possint.*
29 *Constitutiones Ecclesiasticæ Pontificiæ obligant omnes Christianos.*
30 *Concilia generalia confirmata a Pont. eamdem vim habent.*
31 *Statuta Episcoporum & decreta Conciliorum provincialium, ac diœcesanorum quatenus vim suam exerceant.*
32 *Delinquens contra statutum sui Episcopi in loco exempto tenetur statuto.*
33 *Peregrini quatenus teneantur statutis locorum.*
34 *Peregrinus superior quatenus teneatur.*
35 *Constitutiones Ecclesiæ quando ligent personas laicas.*
36 *Lex civilis in casu, quo nulla est Canonica, an & quatenus obliget Clericos.*
37 *Legibus laicorum toti communitati in materia communi impositis etiam obligari Clericos.*
38 *Obligationem hanc pendere ab approbatione Ecclesiæ non a potestate procedere Principum Laicorum.*
39 *Potestas laica non potest inducere observationem festi alicujus.*
40 *Lex non obligat nisi justa, & promulgata sufficienter.*
41 *Ad effectum obligandi sufficere Romæ promulgationem factam esse.*
42 *Removentur argumenta contraria.*
43 *Lex Pontificia an obliget statim a promulgatione.*
44 *Videri hoc non improbabile.*
45 *Etiam in constitutionibus Episcoporum, & aliorum Prælatorum.*
46 *Ad leg. Pontificiæ valorem non requiri consensum, & acceptationem fidelium.*
47 *Lex Canonica per consuetudinem desinit obligare.*
48 *Leges, & Constitutiones respiciunt futura.*

Reipublicæ sustentaculum atque fundamentum esse leges, rectes Leo Imp. Nov. 36. adserit, easque sanitatem suam conservare debere, ut illa in tuto sit; quæ

[illegible] in jure civili, ita & hic alia scri-
1 ptæ, aliæ non scriptæ. * Ad scriptas re-
ferre Constitutiones, quo nomine Eccle-
siasticæ leges denotantur, quarum auctor
est Rom. Pontifex, hoc tamen [illegible] la-
tius istud nomen videtur [illegible], ut etiam
pertineat ad statuta ab inferioribus, ut
patet ex *cap. 6. & 9. & aliis h. tit.* Vo-
cantur & Decreta, Rescripta, sanctio-
nes, Canones. *Gloss. [illegible] in pr. V. Ca-
nones.* Dicuntur & Epistolæ Decretales.
2 Sunt autem vel Generales, quæ ad o-
mnes Christianos spectant, vel Particula-
res, quæ certa tantum loca [illegible].
Sunt & Personales, [illegible] &
[illegible] privilegia & [illegible]
[illegible]
3 Generales [illegible]
Romanæ Ecclesiæ [illegible]
[illegible]
[illegible]
4 [illegible]
[illegible] declaramus.
[illegible]
Rom. [illegible]
[illegible] Hæc autem
[illegible] qui in L
[illegible] *Thom.* re-
[illegible] Pont. ad
[illegible], Romanæ Sedi
[illegible] novator
5 [illegible] *lib. 1. cap. 1.* [illegible]
[illegible] flagrabat in
[illegible] etiam odio veritatis,
[illegible] justiniani, &
[illegible] nos gentium,
[illegible] hæc
[illegible] impieta-
[illegible] cujus & me-
[illegible] Alciato, 4. *Parer.*
[illegible] *cap. 26.* & Fa-
[illegible] *cap. 1.* Et sane [illegible]
[illegible] præcissæ Epistolæ ac le-

[illegible]
[illegible]
[illegible] Romanam Ecclesiam esse omni-
um Ecclesiarum primam: [illegible]
[illegible]
6 [illegible] Romana Ec-
clesia [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Universalis [illegible]
[illegible]
[illegible] *Tit.* [illegible] Romano Ponti-
[illegible] Concilio,
[illegible]
7 [illegible] An Roman. [illegible]
[illegible], partem negan-
[illegible]
[illegible] Concilio Constantiensi, [illegible] & Basilien-
si, [illegible] verum affirmativam esse communem & ve-
riorem, cum D. Thoma, [illegible]
[illegible] *ad c. 1. nu.*
24. [illegible] textu in *cap. Nunc autem* [illegible]
can. [illegible] a
nemine [illegible] ju-
dicio; ut neque [illegible] Concilio,
licet generali. Secundo per [illegible]
4. [illegible] omnia Concilia per
Romani Pontificis auctoritatem, & facta
esse, & robur accepisse [illegible]
ejus confirmatione [illegible]
vim obligandi. Unde & Concilia [illegible]
a Pontifice postularunt confirmationem,
ut habet [illegible], nec ante fuis-
se in Ecclesia recepta. [illegible] Ro-
manum Pontificem [illegible]
minori, vel [illegible]
[illegible]
[illegible]
Imperiali [illegible]
[illegible]
[illegible] quia [illegible]

tur. Facit, quod habet Abbas *d. cap.* 4. *nu.* 2. potestatem quidem Papæ & Ecclesiæ toti esse a Deo datam, Papæ tamen tanquam capiti esse attributam, & ad ejus dispositionem debere corpus moveri; saltem in iis; quæ sunt juris positivi, non
8 etiam in iis, quæ sunt fidei; cum non possit Pontifex articulum fidei positivum tollere, & novum inducere: & hoc modo accipiendum, quod habetur in *can. Sunt quidam; & can. Contra xxv. qu.* 1. Tertio idem aperte definitum est in Concilio Lateranensi, sub Leone X. *Sess.* xi. ubi decretum Concilii Basilensis, quo Pontifex subiiciebatur Concilio generali, revocatur; quod nec ante ab ullo Pontifice approbatum legitur. Quod adfertur de Concilio Constantiensi, non potest promovere contrariam partem; cum constet illud non fuisse generale, nec etiam approbatum eatenus, ut pluribus ostendit Bellarm. *d. lib.* 2. *c.* 13. *& seqq.* Denique quod a Concilio ligata solvantur a Romano Pontifice, signum expressum est superioritatis.

9 Hinc dependet decisio quæstionis: An possit Concilium sancire decreta, quibus teneatur ipse Pontifex? Respond. non posse: neque enim lex fertur nisi a Superiore, ut mox dicemus. Concilium autem non tam supra Pontificem est, quam infra, secundum jam dicta: Quo expresse facit primo, quod habetur *in d. cap.* 4. *de Elect.* nulla Concilia præfigere legem Romanæ Ecclesiæ, nec posse quemquam contra eam levare suum calcaneum. Secundo *text. in can. Si Papa dist.* 40. ubi Papa a nemine mortalium judicari aut redargui dicitur, quia cunctos ipse judicaturus a nemine sit judicandus. Facit & quod habet Bellarm. *d. l. c.* 18. Pontificem se subjicere non posse sententiæ coactivæ Conciliorum.

10 Lubet etiam quærere, an Pontifex Romanus sit supra Reges & Principes? R. Certam esse doctrinam & communem apud eos, qui orthodoxam, atque hactenus receptam fidem sequuntur, non tantum nobiliorem, sed & superiorem potestatem esse penes Ecclesiam, eamque habere sibi subordinatam & subjectam potestatem civilem; ac proinde Rom. Pontifici, tanquam Capiti Ecclesiæ subesse Reges, & Principes. Prob. ex loco *Matth.* 16. *& Joan.* 21. ubi dantur Petro claves ligandi & solvendi, eidemque committuntur pascendæ oves a Christo; qua appellatione Christiani omnes continentur: non exceptis Regibus & Principibus, cum dictio indefinita æquivaleat universali. Quo facit, quod Paulus *ad Hebr.* 5. ait: *Omnis Pontifex ab hominibus adsumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum*. Et Bonifacius VIII. *in Extravag. Unam sanctam de Majorit. & Obed. oportet*, inquit, *gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati*. Nam cum unum sit corpus, unum quoque sit caput necesse est, ad quod omnia alio modo revocentur: neque enim alias pax, & unitas posset esse in corpore, idque spirituale esse oportet, cum sit dignius. Quo facit, quod habetur in Gratiano *can. Duo sunt; distinct.* 96. Pontifices in divino examine esse reddituros rationem etiam pro ipsis Regibus, ut debeant posse eos corrigere, & emendare quidquid ipsi, non tantum ut homines, sed etiam ut Reges in usu suæ potestatis peccarint. Præterea non foret alias sufficienter Ecclesiæ provisum, si in ea non esset Potestas, quæ Reges & Principes posset in officio continere, saltem utendo gladio spirituali. Fatendum itaque in Rom. Pontifice, tanquam Ecclesiæ Capite esse unam potestatem, quæ directe respiciat spiritualia; indirecte vero, & consequenter extendatur ad temporalia. Nam licet Princeps, ejusque potestas in suis actibus, ad finem suum ordinatis, directe non pendeat ab aliqua potestate ejusdem ordinis, quæ eumdem finem tantum respiciat; fieri nihilominus potest, ut necesse sit ipsum dirigi, adjuvari vel corrigi in sua materia a superiore potestate gubernante homines in ordine ad finem excellentiorem & æternum; quæ subjectio aut dependentia vocatur indirecta, quod non per se, sed indirecte fit circa temporalia, & propter aliud circa ea versetur, ad obtinendum faciliorem & utiliorem usum potestatis spiritualis, & obviandum detrimento animarum, quæ possent periclitari facto Regum aut Principum, in temporalibus permittentium quid, aut negligentium. Unde est, quod leges ab Imperatoribus & Regibus circa materiam Ecclesiasticam latæ, & peccatum involventes, a Romanis Pontificibus sint rejectæ, vel correctæ; uti quæ loquuntur de

de usucapione complectenda, etiam mala fide media, de usuris & aliis. Atque ita habet sanior & verior opinio: quo, praeter allegata, facit quod, cum D. Petro, ejusque successoribus (nam & his eamdem potestatem datam esse fatendum est, ex eo, quod militans Ecclesia Christi sit duratura perpetuo, quamdiu mundus est duraturus, cui debuit providere de capite, ad servandam unitatem, quam rem in hodiernum usque diem succedentium sibimet Episcoporum seriem confirmavit) universalis Ecclesiae cura demandata sit, simul concessa intelligantur ea, quae ad eum finem sunt necessaria. Generale enim in mandatis est, ut ea quoque censeantur mandata, sine quibus, quod mandatum est, nequeat expediri, *l. 3. ff. de jurisd.* ut hoc in casu; cum praecipuus regnorum sit finis, ut populus in vera religione & concordia teneatur. Probat hanc partem usus Ecclesiae ex historicis notus, quae varia tradunt exempla, quibus Pontifices hac potestate usi saepius in Impp. & Reges, eos excommunicando, solio dejiciendo, *d. can. Duo sunt can. Nos sanctorum, & can. fin. xv. q. 6.* late Bellarm. *loco citato lib. 2. cap. 6.*

11 Nihil facit pro iis, qui Principes nolunt esse subjectos Pontifici, quod habetur ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subdita, non est enim potestas nisi a Deo*: & ad Titum 3. *Admone illos & Principibus, & potestati subditos esse*: neque enim hoc simpliciter immediate accipiendum, quasi Deus sit causa proxima & per se donans potestatem, sed mediante electione, & consensu populorum, ut patet ex variis juris civilis locis, *Instit. de jure nat. gent. & civili §. sed & quod Principi, & l. 2. §. novissime de orig. juris.* Videatur Covarr. *Pract. quaest. cap. 1. n. 6.* Ut non repugnet, eos Pontifici subesse, tanquam oves Christi, Petro, & ejus successoribus ab

12 ipso Christo commendatas. * Facessat igitur politicorum & sectariorum nostri temporis & superiorum vana opinio; qui Reges & Principes a Romani Pontificis potestate ita exemptos esse volunt, & absolutos eos faciunt, ut quod lubet, eisdem liceat, sine metu superioris; duplex in eodem tempore caput admittentes, uberrimum omnium dissensionum fontem, ut docet modernus in aliquibus locis Reipublicae status, quibus Principes quidam ex novo (quod nescio quis exclusit) Evangelio, auctoritatem sibi assumunt de fide praecepta praescribendi; ipsi ignari ejus rei, & Doctore indigentes, Doctorum licet auctoritatem prae se ferentes. Unde fit, ut quae una est Christi fides, non laudatur unis fidibus, sed pro lubitu suo eam quisque signat, quam subsequens deinde Princeps immutet & transformet cum certissima animarum pernicie, quasi ad lubitum novi, vel etiam ejusdem Principis, si ei mutare libuerit, aliam formam adsumat Deus. Late de hac quaestione Molina, *tract. 4. Disp. 29.*

Alia hic se offert quaestio: An judiciaria potestas Ecclesiae vel Pontificibus sit concessa per Imperatores? Resp. esse, qui hoc adserant: Primo ex eo, quod inveniantur multae leges conditae ab Impp. super personis, & rebus sacris, ut constat ex lib. 1. Cod. Secundo quod Concilii generalis confirmatio legatur petita a Theodosio Imperat. Tertio, quia sine Tribunali aliquando fuerit Ecclesia & ab Honorio restituta inveniatur Episcopis judicandi potestas & auctoritas, *l. 7. Cod. de Episc. audientia.* Verum ab initio fuisse judiciariam potestatem penes Ecclesiam, eamque Episcopos exercuisse, minime acceptam ab Impp. patet ex antiquis historicis. Patet item ex Apostoli *1. ad Corinth. 6.* his verbis: *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alium apud iniquos judicari, & non apud sanctos?* & paulo inferius: *Nescitis*, inquit, *quia Angelos judicabimus?* quanto magis saecularia? necesse siquidem fuit tribunal aliquod erigi, quod fideles cupidi essent rerum temporalium, non tantum sua avide possidentes, sed & in aliena procaciter inhiantes; & a vero, cum aliorum detrimento, deviantes, quo opus non fuisset, si omnes ex aequo, qua semel imbuti erant, Evangelicam ex coluissent pietatem. Potestatem hanc ab Apostolis esse testatur D. Augustinus *lib. de Operib. Monach. c. 29.* dum quaeritur se molestiis dirigendorum negotiorum ab Apostolo esse affixam: & Ambrosius contra Auxentium Imperator. inquit bonus intra Ecclesiam est, non supra eam. Ut non possit videri potestas Ecclesiastica procedere a laicorum imperio, cum inferior in superiorem non habeat auctoritatem, a quo procedit 13

cedit ista concessio. Esse autem Imperatorem subjectum Ecclesiæ, probatum paulo ante.

14 Nihil facit, quod leges quædam positæ inveniantur a Justiniano super personis, & rebus sacris; cum hoc non possit videri alio fine ab eo attentatum, quam ut major reverentia sacris attribueretur Canonibus, & per eos definitis, prohiberetur insana hæreticorum petulantia, atque eorum Antistitum refrenaretur temeritas, qui in contemptum Sedis Apostolicæ vilipendi ab hæreticis Canones permittebant: quibus donec intemerata sua servaretur auctoritas ac reverentia, sciebant turbari non posse Ecclesiæ tranquillitatem pro suo desiderio. Validioris autem quod essent Canones observantiæ propter leges Imperatorias, inde eveniebat, quod Provinciarum præsides invigilarent in jugem eorum observantiam, ut testatur ipse Imper. Justinianus *novel. de ordin. Episc.* 137.

Concilii generalis confirmatio non aliam ob causam a Theodosio petita, quam ob oppignorandam ejus fidem, uti colligere est ex eo, quod idem non Inveniatur factum ab aliis Imperatoribus.

15 Ideo vero restituta legitur ab Honorio auctoritas judicandi Episcopis, quia male erat usurpata ab aliis: ut non debeat ea res officere potestati Ecclesiæ, sicut nec officit, quod sub Imperatoribus Ethnicis & persecutoribus, pro tribunali dicendi jus licentia non fuerit Christianis, cum vis, quæ facta est, non auferat ea, quæ sunt juris.

16 Lubet subjicere: An Ecclesiastica potestas & civilis possint in eadem persona concurrere? Resp. Esse hæresim hujus ævi, quæ utramque potestatem cuilibet Principi in suo Regno, ac dominio conjunctim tribuit; eamque etiam aliquos usurpare, ac scriptis defendere notius est, quam ut probari debeat, aliam a novatoribus inductam civilem potestatem repugnare sacerdotali. Receptum tamen apud Orthodoxos, neque necessario has potestates esse conjunctas, ut patet ex usu Ecclesiæ; neque etiam necessario separatas, ut patet ex usu in Romano Pontifice & multis Episcopis, aliisque Prælatis, qui simul cum potestate Ecclesiastica habent conjunctam civilem, acquisitam sibi ex Principum donationibus, *cap. Fundamentum* 17. *de elect. in 6.* Quæ res nulli virtuti est contraria, nec per se mali quid involvit: imo ista conjunctio deservit ad majorem pacem & unionem; facitque temporale regimen melius se referre ad spirituale, & conciliari majorem reverentiam Prælatis. Nec est, quod quis objiciat verba Christi, Lucæ 22. *Regentes gentium dominantur eorum, vos autem non sic*: accipienda enim sunt, quasi Christus non dederit humanam potestatem, non etiam quasi eam habere prohibuerit. Nec facit illud Apost. 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo se implicat negotiis sæcularibus*, cum ille locus sit accipiendus de negotiatione & nimia solicitudine circa temporalia lucra, quæ non decet Deo militantes; & passim reprehenditur in hoc jure: non etiam de temporali potestate, cujus conjunctio cum spirituali deservit utilitati Ecclesiæ, & commodis fidelium. Et profecto pluribus locis vera fides defecisset, nisi & gubernationi politicæ præfuissent Prælati Ecclesiastici: qua de re latius videatur Bell. *Tom. 1. Controv. de Rom. Pont. lib. 5. cap. 9. & 10.*

Generales itaque Constitutiones eduntur per Rom. Pontificem, sive decernendo post cognitionem, sive interloquendo, sive per edictum præcipiendo, *l. 1. ff. de Const. Princ.* ubi idipsum Principi attribuitur; ut debeat idem concedi Pontifici cujus auctoritas non est minor. 17

* Est autem Constitutio Ecclesiastica ordinatio rationis, quid quaque in re faciendum sit præscribens; sive commune præceptum in bonum publicum ab habente potestatem ordinatum. A lege civili non distat in alio, quam in materia, quæ ibi temporalis, uti & finis hic spiritualis. De effectu ejus agetur *infr. eod. tit.* uti & quando ille operetur hic discipiendum. 18

An Epistolæ Decretales, quibus respondetur ad speciales consultationes, faciant legem generalem? Resp. Responsa per ejusmodi Epistolas non raro esse potius declarativa juris superioris, quam constitutiva juris novi: constituti tamen & jus generale per hujusmodi Epistolas. Nam cum ea sit auctoritas Principibus, *§. Sed & quod Principi Instit. De jure agent. & civil. l. 2. C. de leg.* quid in idem tribueretur Pontifici. Quo facit *cap. 1. dist. 19. can. facta, vers. Item Decretales dist. 15. Gloss. in cap. ex tua. V. consultationem inf. de* 19

de filiis præsbyt. ordin. Exemplum est in *c. Tuæ inf de Sponsalib.* ubi responsum Pontificis per Epistolam induci obligationem legalem: & ita communiter sentiunt Doctores. Licet autem non raro contineatur dictis Epistolis declaratio aut interpretatio juris superioris, non tamen ideo minus iis adest vis obligandi, ad ejusmodi interpretationem. Non est autem necesse, ad vim istarum Epistolarum sint adscriptæ corpori Canonico, quia per se vim istam habent, *d. can.* 1. *dist.* 19. Vide Suarez. *de legib.* 4. *c.* 14. *n.* 3.

20 Quæri posset: An Pontifex sine Cardinalium consensu, in re præsertim gravi, possit ferre legem? Resp. Hoc negari per Joannem Monachum, *in c. super de hær. in* 6. sed contrarium esse verius, & receptius, cum potestas Pontificis sit absoluta, non dependens a Cardinalibus, & supponatur in variis locis soli Pontifici competere ea potestas, *can. Cuncta* ix. *qu.* 3. *can. Sunt quidam* xxv. *qu.* 1. Vid. Felin. *in rubr. hic n.* 2. Abbas *in cap.* 2. *nu.* 4. *inf. de Cleric. non resident.* & Ant. de Padilla, *in l. Univer.* 7. *n.* 10. *C. de Diverf. rescript.* Ex decentia tamen regulariter eos consulit Pontifex.

21 Habent & vim constitutionum generalium decreta in Conciliis generalibus, quatenus tamen a Romano Pontifice sunt convocata & confirmata, uti dicetur infra. Convocantur ad ejusmodi Concilia Prælati Ecclesiarum, & alii viri Ecclesiastici, Principibus laicis, cum ad eos tractare sacra non pertineat, & potius sint auditores, quam Doctores, *can. Convenior §. allegatur* xxiii. *q.* 8. interesse synodalibus conventibus non datur, nisi forte ad fidem confirmandam, *can. Nos ad fidem & can. Ubinam dist.* 96.

22 Particulares constitutiones fiunt ab iis, qui sunt inferiores Romano Pontifice: cujus ordinis sunt Episcopi, adsumpti a Pontifice in partem solicitudinis, quasi judices singulis civitatibus præpositi; neque enim poterat Ecclesia immediate per unum gubernari: quibus, cum sint in Ecclesia Dei Pastores, ut eam recte regant, necesse est, competant ea, quæ ad regimen sunt necessaria *arg. l.* 2. *ff. de Jurisdict.* veluti potestas legislativa, & potestas statuta faciendi, quibus sibi subjectos dirigant: quam iis competere patet ex *c.* 2. *h. t. in* 6. *& c.* 2. *infr. de majorit. & obedientia.*

Dubitatur autem: An ista potestas iis competat jure humano, an vero divino? 23
Resp. Posterius aliquos tentare, ex eo quod Apostolis ea potestas immediate sit attributa, & per eos transierit ad Episcopos. C. T. *Sess.* 23. *c.* 4. facit, quod munus Episcopale sit de jure divino, cui est adnexa hæc potestas. Rectius tamen dixeris, potestatem istam esse juris humani, & immediate a Pontifice proficisci. Probatur *c. Decreto* 11. *q.* 6. ubi Romana Ecclesia dicitur aliis vices suas impertivisse, easque vocasse in partem solicitudinis, non etiam in plenitudinem potestatis. Probatur & ex eo, quod Pont. Romanus Episcopalem potestatem interdum limitet, & immutet: quod non posset, si foret juris divini; nam ejus juris præcepta sunt immutabilia, & jus alicui concessum per superiorem non potest ab eodem auferri aut diminui per inferiorem. Non obstat Trid. *d. c.* 4. nam succedunt quidem Apostolis, ut Episcopi, non tamen ut Apostoli; & quoad consecrationem, per quam jure divino imprimitur character, non etiam quoad hanc potestatem ipsis a Pontifice vel illo mediante concessam. Ut non obstet, quod hæc potestas sit adnexa dignitati Episcopali: neque enim hoc tam ex jure divino immediate, quam mediante Pontificis auctoritate; eo modo quo Reges dicuntur regere per Deum, ab eo habere potestatem, quæ tamen illis collata immediate per populum. Vid. Bellarm. *Contract. Tomo* 1. *de Rom. Pont. lib.* 4. *c.* 24.

Aliud dubium occurrit, an possint Episcopi statuta facere sine Pontificis voluntate? Resp posse, quoad subditos suos, ex ordinario jure sibi competente, ut nulla indigeant Pontificis auctoritate, & approbatione, *c.* 2. *eod. in* 6. Nihil tamen statuunt contra jus, quod inferior non immutat: uti nec super iis, quæ reservavit Pontifex, *cap.* 1. *inf de translat. Ep.* In causis quoque gravioribus nihil statuunt citra Pontificis auctoritatem, cum sub generali concessione non veniant ea, quæ in specie verisimiliter non essent concedenda, *c. fin. de Offic. Vicarii in* 6. cujus ordinis sunt Ecclesiam unam alteri subjicere, Episcopatus unire, aut dividere, aut alia similia statum Ecclesiasticum concernentia, *c. Translationes infr. de off. Legati*, ubi Abbas & alii, Bart. *in l. Omnes n.* 26. *D. de Just. & jure.*

Du-

25 Dubitari etiam potest: An liceat Episcopis statuta facere sine consensu aut consilio Capituli? Resp. Regulariter Episcopos non pendere hac in re a Capitulo, cum ab eo non sint consecuti potestatem suam, sed a Romano Pontifice, nec inveniatur ullo jure prodita hæc dependentia. Ut non sit generaliter constituenda, extra casus jure expressos, ut in *c. fin. inf. de feriis*, in his rebus, quæ specialem rationem, vel necessitatem præseferunt, *infr. de his, quæ fiunt a Prælato sine cons. Cap.* Vide Suar. *de Leg. l. 4. c. 3. & de Religione Tr. 2. l. 2. c. 11. n. 7.*

26 Est & hujusmodi potestas Cardinalibus in Ecclesiis suorum Titulorum, *c. His, quæ 11. inf. t. 73. de Majorit. & Obed.* uti & Legatis Pontificiis in provinciis sibi commissis, *infr. t. 30.* Abbatibus, aliisque Prælatis habentibus jurisdictionem spiritualem, nisi sit iis specialiter inhibitum.

27 Est & sua auctoritas decretis in Conciliis provincialibus & diœcesanis. Illa per Metropolitanos convocantur, & ad ea conveniunt Episcopi, & Clerici ejus provinciæ, quibus ut intersint, vel jus vel consuetudo permisit. Olim ad minus ea bis in anno convocabantur, ut facilius errata corrigerentur, *c. 6. & 7. d. 18.* Hodie saltem quolibet triennio convocanda, ex præscripto Concil. Trid. *Sess. 24. de Reformat. c. 2.* Hæc per Episcopos singulis annis indicenda Clericis ejus diœcesis: ad quæ convenire, & comparere tenentur etiam exempti, qui alias cessante exemptione, possent cogi comparere: nisi subsint Capitulis generalibus, quæ certa sua statuta habent. Ratione tamen parochialium ecclesiarum, aut aliarum etiam sæcularium, adnexarum, debent & ii, qui earum curam gerunt, quicumque illi sint; comparere, *d. cap. 2.*

28 Quantum ad inferiores communitates videtur & iis adesse potestas condendi statuta concernentia eos, qui sunt sub ista communitate: quæ ut talia obligabunt, si Capitulo sit jurisdictio concessa a Pontifice, vel quæsita consuetudine: alias tantum obligabunt ex vi juramenti, aut pacti. Episcopi consensus hic non desideratur, nisi in gravioribus. Felinus *in c. Cum omnes 6. nu. 9. b. t.* Uti nec statuta ab Episcopis, & Conciliis provincialibus ac diœcesanis indigent confirmatione Pontificia, *d. c. 6.* nisi aliud postulet materiæ gravitas. Solent autem Episcopi, ad majus auctoritatis robur petere confirmationem suorum statutorum a Sede Apostolica: quæ tamen res non faciet ea extra territorium extendi, nisi hac Ratione Pontifex ea confirmaverit.

His positis, de utilitate & auctoritate Ecclesiasticarum Constitutionum agamus, de qua non est quod quis ambigat, aut cum Centuriatoribus Magdeburgensibus improbe & insulse effutiat, illas cum Ecclesiastica libertate pugnare, cum ei non magis repugnent, quam præcepta Decalogi, ut probat Franc. Turrianus *Tract. de Canonibus Apost. & pro Epist. Decret. P. adversus eosdem Magdeburg. l. 4 c. 16.*

Potestas obligandi subditos non est iis minor: quam legibus civilibus, & tam quoad vim directivam, quam quoad coactivam, qua de re actum *ad tit. C. de legib.* Quæ quidem omnino procedit in his Pontificiis Constitutionibus, qui obligant omnes Christianos, pro concessa summa per Christum auctoritate, non tantum D. Petro, ut somniant novatores, verum & ejus successoribus, ut pluribus probat Bellarm. *De Rom. Pont. lib. 2. c. 12. & seq.* & Suarez. in *Defensione fidei lib. 3. c. 12. seqq.* Obligant vero etiam in conscientia, & sub peccato, cum Pontifici sit legitima potestas, cui resistens Dei ordinationi resistit, secundum Apostolum, *ad Rom. c. 13.* & quidem sub mortali interdum, interdum & sub veniali, pro qualitate materiæ & circumstantiarum, pro fine & intento legislatoris justo & rationabili, interdum etiam pro affectu transgressoris: quamvis communiter non obligent ad peccatum, vel nonnisi sub veniali, qua de re Navar. in *Manu. c. 23. n. 49. & seqq.* 29

Quæri autem posset, an & Conciliis generalibus sit eadem potestas? R. non alias iis adesse auctoritatem ligandi Christianos, quam si quæ in iis decreta & definita sunt, a Romano Pont. sunt confirmata, ut patet ex perpetua traditione atque usu, quo confirmatio eorum a Rom. Pontificibus peti solet, quod & factum nuper in Conc. Tridentino, *ut patet ex Sess. 25. in fine.* Nam cum Concilia non habeant auctoritatem ex jure divino super universa Ecclesia, quando tantum D. Petro illa invenitur concessa, necessario ab illo petenda erat, qui tanquam caput universæ præest Ecclesiæ, successor D. Petri. Non solet autem 30

tem is eam concedere, nisi per confirmationem. Ut ante nullius sint roboris, & habeantur tanquam conciliabula sine effectu, ut videre est in variis Conciliis: licet nihil implicet, quin ante eam obtentam aliqui recipiant statuta in iis Conciliis: non tamen tanquam auctoritate Conciliorum, quæ iis adesse nequit, sed propria voluntate, aut præcepto suorum Prælatorum. Na varr. *conf.* 1. *n.* 4. *b. t.*

31 Statuta ab Episcopis tantum in locis, quibus legitime præsunt, vim suam exercent *c.* 1. *b. t.* eadem est auctoritas Conciliis provincialibus & diœcesanis, quæ nisi subditos obligarent, frustra cogi juberentur ad morum correctionem. Extra territorium non obligant, nequidem subditum: nam cum jurisdictio, ut respicit territorium, intra illud limitetur, lex, quæ territorio fertur, non potest extra illud obligare, quia excederetur jurisdictio; quomodo in *l. fin ff. De jurisd.* extra territorium jus dicenti impune non paretur, & in *c.* 2. *col. in* 6. excommunicationis sententia ab Episc. in fures lata, non ligantur subditi extra territorium furta committentes, cum eatenus non possit videri committere in legem sui Prælati. Quod omnino procedit in casu legis aut statuti, neque enim hæc obligant subditum alibi existentem, *juxta d. c.* 2. Aliter se res habet in casu præcepti vel sententiæ Prælati, nam ejus vis etiam se extendit ad subditum extra territorium. Inn. *ad c. a nobis* 21. *inf. de sent. excom. quam differentiam agnoscit &* Glossa *in c. Romana §. caveant V. futuris de sent. excom. in* 6. *&* Did. Covarr. *ad c. Alma Mater eod. in* 6. & Clement. *Si furiosus p.* 1. *§.* 10. *nu.* 3. Ratio differentiæ est, quod præceptum sive sententia directo feratur in personam, ad contumaciam ejus convincendam, quæ subdita alicui territorio, etiam extra illud existens eidem subdita manet, atque ita ligatur præcepto sive sententia sui judicis: qua eodem modo non tenetur non subditus, in territorio existens, cum, ut dictum, feratur in personam, & prærequirat subjectionem, qua cessante cessat obligatio, *d. c. A nobis*. Lex vero vel statutum fertur ipsi territorio: atque ideo obligat personas ibi existentes, quasi mediante loco, id est, quatenus ibi versantur, licet alias non subjectas. Inn. *in d. c. A nobis*.

32 Quid si quis delinquat contra statutum sui Episcopi in loco exempto? Posset videre eum teneri statuto Episcopi, quod sit intra ejus territorium, non etiam extra illud, quia textus *in d. c.* 2. *b. t. in* 6. tantum excipit delinquentes extra territorium. Dicendum tamen, materialiter quidem eum contineri intra terminos territorii sui Episc. quod locus exemptus sit in territorium: formaliter tamen esse extra illud, cum sit extra jurisdictionem sui Episcopi, quæ pro terminis talis loci cessat, uti patet ex *c.* 7. *de offic. ordin. in* 6. ubi in exemptos non exercet Episcopus jurisdictionis suæ actus. Præterea in loco exempto existens obligatur statutis ejus Prælati; ut debeat esse liber a statutis loci domicilii pro eo tempore ne alias peccatorem contingat duplici pœna puniri. Est autem hoc accipiendum de locis omnino exemptis, ut leges Episcopi ibi locum non habeant, non etiam de locis exemptis ratione quarumdam personarum, quo modo monasteria pleraque sunt exempta quoad personas subjectas: nam tum subditus Episcopi ibi delinquens, tenetur ejusdem Episcopi statutis, & secundum ea punitur; quia exemptio eum non concernit, quandoquidem non sit de personis exemptione comprehensis: proprie enim censentur ea loca exempta hac in materia, in quibus cessat jurisdictio ordinarii, eaque alteri est concessa.

Dubium esse potest: An peregrini teneantur legibus, sive statutis locorum? R. 33
Eos teneri, non tantum si sedem ibi fixerint, cum habeantur incolæ, sed etsi transeant tantum, cum quisque contrahendo, & delinquendo sortiatur forum in loco contractus ac delicti, videaturque ejus se legibus subjicere, quæ concernunt territorium, pro tempore præsentiæ: quo modo die festo ibi abstinet ab operibus servilibus, licet in loco domicilii non sit festum. Dico, quæ concernunt territorium: nam præcepta personalia non ligant transeuntes, cum prærequirant subjectionem, uti paulo ante dictum.

Quid autem, si peregrinus sit superior, 34
veluti Archiepiscopus, & similes? Resp. Eum non teneri legibus vel statutis Episcopi, quia non inferior superiorem, sed superior inferiorem liget regulariter, *c. pen. inf. de Majorit. & Obed.* Abbas *in c.* 1. *in fine inf. de Rapt.* Si tamen sit superior jurisdictione: nam licet sit superior dignitate, non tamen ideo immunis est a statutis Episcopatus,

tus, in quo versatur, ejusque censuris teneatur, cum censeatur ibi privata persona: dignitas namque sine jurisdictione non impedit subjectionem. Abbas *d. l.* Innoc. *in d. c. pen.*

35 Est itaque Ecclesiasticis Constitutionibus vis obligandi universos Christianos etiam laicos, saltem in materia, quæ Ecclesiam concernit: nam eatenus laici subjiciuntur Ecclesiæ: in aliis suorum Principum leges sequuntur, quas nec tollit, nec immutat Pontifex. Quod si contingat legem Pontificiam discrepare ab Imperatoria, utraque in suo foro ligabit: nisi agitur de Ecclesiastica materia, veluti matrimonio, beneficio; aut subsit peccatum, ut cum agitur de concubinatu, usuris, præscriptione cum mala fide; tunc enim canonica prævalebit civili, etiam in foro civili servanda.

36 Quæri autem posset: An in casu, quo nulla est lex Canonica, est vero civilis, ea obliget Clericos? Resp. Non aspernari hæc jura alterius ab altero præsidium, *c. 1. de novi op. nunt.* non tamen per se istas leges obligare Clericos, cum a laicorum jurisdictione sint exempti, ut dicetur inferius *ad tit. de foro comp.* Ubi autem cessat jurisdictio; cessat & imperandi, ligandive potestas, *l. fin. ff. de jurisd.* nisi ab Ecclesia approbatæ fuerint, *c. Eccles. b. t. & can. 1. dist. 96.* Facit enim approbatio ab Ecclesia lata videri. Approbatæ non sunt dicendæ ex hoc, quod sint relatæ in Decretum per Gratianum, cum illi non fuerit potestas condendi jus, & relatis ab eo in Decretum non sit major auctoritas, quam auctoribus eorum, *ut d. sup. in præf.* Illæ laicorum leges, quæ continent confirmationem Canonum, & concernunt immunitatem ac libertatem Ecclesiasticam, non sunt inutiles, quod ejus protectio Imperatoribus incumbat.

37 Tota quæstio est de legibus ac statutis laicorum, justis ac necessariis, quæ pro tota communitate ponuntur super materia communi Clericis & laicis, veluti ne equi extra provinciam educantur, fruges evehantur, certum pretium rerum taxetur, & similia, an non obligent Clericos? Posset videri, non teneri prima facie ad eorum observantiam Clericos ex supradicta ratione, quod scilicet desit potestas, *can. bene quidem dist. 96. & aliis locis*, atque ita vult Nav. *conf. b. t.* Videtur tamen verius contrarium, scilicet Clericos obligari. Quo faciunt varia loca, in quibus dicitur, Canones non dedignari leges sequi civiles, & Pontifices curare, ut serventur leges civiles; & pro cursu rerum temporalium eosdem Pontifices legibus uti Imperialibus, *can. Quoniam dist. 10. cap. 1. infr. de novi operis nuntiat.* Facit ratio, quod cum sint materiæ communes omnibus, necessaria sit conformitas ad bonam & tranquillam gubernationem, & ad justitiæ æquitatem. Hinc leges civiles quoad ordinem successionis, jus primogenituræ, exclusionem fœminarum a successionibus, & alia similia apud Clericos observantur, de quibus Abbas, *in c. Ecclesia 10. b. t.* Molina *Tract. 3. disp. 21. concl. 6.*

Verum alia hic suboritur difficultas, unde hæc obligatio procedat? Respond. Non posse procedere a potestate Principum laicorum, quæ, uti dictum, nulla est in Clericos, sed pendere ab approbatione Ecclesiæ, expressa vel tacita, saltem eo ipso, quo eas non approbavit, quatenus sunt favorabiles: quales censentur hoc ipso, quo sunt utiles toti communitati, & Clericis per se loquendo non nocent. Quod ita procedet, legibus laicorum disponentibus universaliter & in communi, ex potestate gubernandi Rempublicam in temporalibus, in quo libertas Ecclesiæ non offenditur. Adeo, ut etiam teneantur Clerici transgressores talium legum; qui tamen nonnisi a suo judice puniendi, & quidem per sententiam, antequam nemo ad pœnam teneatur, uti communiter est receptum. Aliud est, si in specie disponatur per leges laicorum super personis & rebus Clericorum: neque enim tenebunt, propter defectum potestatis, etiamsi eorum favorem concernant *d. c. 10.* ubi Felinus *n. 40.* Cui non obstat, quod leges ejusmodi aliquas sit videre, nam id tantum factum dissimulanter Pontificibus, propter statum temporis. 38

Ex his venit resolvenda alia quæstio: An potestas laica possit inducere observationem alicujus festi, aut alterius rei spiritualis? R. Ejusmodi actus ad Ecclesiasticos tantum pertinere, & sine eorum consensu non posse induci per Principes, qui eatenus jurisdictionem extra territorium suum extenderent. Nam, ut patet ex *c. de laicis inf. de reb. Eccl. non alien.* Laici in spiritualibus non habent præcipiendi auctoritatem, imo dicuntur subesse, non præesse, discere, 39

non docere, in iis, quæ ad religionem spectant, *can. Si Imp. dist. 96. quod & repet. in c. fin. de reb. Eccl. non alien.* Ubi amplius additur, illicite præsumere laicos super mortuariis, & aliis, quæ juri spirituali sunt adnexa, statuere. Præterea si potestas laica posset præcipere ejusmodi actus, posset per se prohibere; nam est eadem ratio: consequens profecto esset, contra debitum Ecclesiæ ordinem, & gravia causaret inconvenientia. Accedens tamen approbatio Episcopi faciet ratam observationem. Abbas in *c. 2. num. 2. inf. de feriis, & conf. 26. num. 1.* Concedendum autem; posse Principes, non concio Episcopo, præcipere subditis feriari a laboribus & operibus mechanicis, ad civilem honorem vel ostentationem lætitiæ, vel in ordine ad collectionem fructuum, *ut D. & C. de feriis*: non tamen in ordine ad religiosum cultum; neque enim hæc cura spectat ad Principes, verum ad Ecclesiæ Prælatos.

40 Dicta de valore Constitutionum procedunt, quatenus sunt justæ & rationabiles; non abrogatæ per constitutiones posteriores, aut consuetudinem; ut fieri posse, colligi potest ex iis, quæ dicta sunt *ad Tit. D. de legib. & de conf. ad l. 32. eod. tit.* & dicitur inferius *Tit. 4.* Inter alia requiritur, ut sint promulgatæ sufficienter: est enim promulgatio de ratione legis, adeo, ut ante ne quidem nomen legis mereatur.

41 Quæritur autem hac in materia: An ad effectum obligandi sufficiat, si promulgatio sit Romæ facta? Resp. Id velle Navarrum *hic conf. 1. n. 19.* sufficere scilicet promulgationem Romæ factam esse, etiam ad obligandam totam Ecclesiam; neque esse necesse, ut in singulis diœcesibus promulgatio fiat, quod alias nec sextus liber Decretalium Bonifacii VIII. nec alii libri Juris Canonici obligarent in terris, in quibus nec promulgati sunt, nec docentur. Idem tenet Gomez. *ad Regul. Cancell. in proœm. q. 2. circa fin.* Et videtur fundamentum esse, quod ex natura rei promulgatio ista sufficere debeat, cum sit caput Ecclesiarum, si aliud Ecclesia non statuerit: nusquam autem apparet aliud statuisse, saltem generaliter.

42 Nihil proinde facit Novella: *ut factæ novæ constit. & c. 66.* ubi requiritur, ut lex civilis publicetur in Provinciis, priusquam obliget: nam non videtur ea Novella per Ecclesiam recepta. Licet enim Canones velint servari leges civiles in causarum judiciis, ubi desunt Canones, non tamen & modum ferendi leges potest, videri acceptasse Ecclesia. Quod patet ex eo, quod in curia Romana lites definiantur juxta leges Pontif. ibi tantum, non alibi publicatas. Quod injustum foret, nisi & me alibi obligarent.

Non obstat textus in *c. noverit 49. inf. de sent. excom.* Nam ibi requiritur publicatio in loco, ad evitandam pœnam specialem, de qua ibidem. Unde potius sumitur argumentum pro alia opinione, quia non foret opus specialiter publicationem isto casu præcipere, si generaliter non obligaret constitutio ante publicationem in loco factam. Eodem modo & in Concilio Trident. *Sess. 24. de refor. matr.* specialiter requiritur publicatio in loco ad obligationem legis novæ, ne ignoranter contra eam peccetur. Hinc Regulæ Cancellariæ, quæ nonnisi in Cancellaria publicantur, ligant tamen extra eam existentes. Navar. & Gomez. *dict. locis*. Videtur tamen aliquibus durior ista sententia, propter novas Constitutiones, quæ propter defectum publicationis possent juste ignorari; non tamen impune. Verum durities ista non timenda, cum lex, etsi non publicata in loco, sed Romæ tantum, non tamen antea obliget alibi, quam ubi potuit deverisse ad notitiam intra debitum tempus, uti mox dicetur.

Illud etiam in dubium vocatur, an continuo ab ipsa promulgatione obliget lex Pontificia, an vero demum post bimestre ab ea lapsum, ad instar legis civilis? R. Posterius videri posse quoad constitutionem universalem, si non addatur tempus per Pontificem, aut Conc. *arg. d. Nov. 66.* ubi idipsum statuitur in lege civili, ut possit videri idem statuendum in lege Canonica, & ita sentit Nav. *d. conf. 1. n. 19.* * 43

Non est tamen improbabilis eorum sententia, qui continuo a promulgatione volunt obligare leges Ecclesiasticas, non exspectato bimestri. Nihil obstante *d. Nov. 66.* quæ non magis est recepta ab Ecclesia quoad hanc partem, quam quoad priorem, de qua superius. Et facit textus in *c. cum singula de præbendis in 6.* ubi dicitur constitutio obligare hoc ipso, quo ejus habetur scientia: & in *c. 1. de conceff. præbend.* 44

in

in 6. ubi dicitur lex non obstringere, nisi ubi ad notitiam pervenerit; unde tunc obstringere dicenda. Unde apparet, nec hac in parte dictam Novellam receptam esse ab Ecclesia. Neque obstat absurdum, quo aliqui possent moveri, scilicet quod juste legem ignorantes illa obligarentur; nam licet lex Pontificia ex natura sua statim a promulgatione obligare incipiat, non tamen in momento obligat totum territorium, cui fertur, quia hoc excedit potestatem Legislatoris, sed successive, & intra tempus moraliter sufficiens, ut notitiam legis promulgatæ per totum territorium diffundatur, *secundum d. c.* 1. Panorm. *in c.* 2. *n.* 7. Fel. *ibid. n.* 7. *h. t.* & ita in Curia servari tradit Nav. *d. conf.* 2. *nu.* 18. Nisi Pontifex addiderit modum specialem, vel temporis determinationem, uti contingit in Tridentino.

45 Idem obtinet in constitutionibus Episcoporum & aliorum Prælatorum: nulla enim his adjuncta de jure restrictio, quo minus continuo obligent; nisi ab iis sit tempus præscriptum, aut loci distantia ex prudentis arbitrio id desideret, quo moraliter ad notitia potest pervenire, excludendam ignorantiam Abbas *d. loco*. Quæ tamen si postea justa appareat, excusabit transgressores a pœna, quæ non infertur, nisi ob culpam prævia, quam aufert ignorantia.

46 Subjicienda hic alia quæstio: An ad Pontificiæ legis valorem desideretur consensus & acceptatio fidelium? Resp. Ad legis civilis valorem aliquos desiderare consensum populi, per *leg. de quibus* 32. *de leg.* qua tamen non obstante, diximus alibi, ne quidem ad legis civilis valorem desiderari assensum populi. Quod multo magis dicendum in lege Canonica, cum spiritualis Principis potestas non ab Ecclesia, sed a Christo immediate dependeat: ut per se possit Pontifex efficaciter operari sine dependentia ab Ecclesiæ consensu; atque ita ferre leges, habentes efficaciam & valorem ad obligandam Ecclesiam. Quod eam potestatem a Christo habeat, patet ex verbis ejus Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cœlorum, quodcumque ligaveris super terram, &c.* & Jo. 21. *Pasce oves meas, &c.* Quæ sunt dicta Petro sine ulla conditione, aut relatione ad populum, vel Ecclesiam; & per Petrum successoribus ejus, quibus eadem potestas: quidquid nugentur novatores quidam, qui coacti fatentur quidem Petro esse datam potestatem a Christo super universa Ecclesia, Successoribus tamen ejus eamdem competere negant, Christi Ecclesiam post Petrum defunctum sine capite constituentes, quod absurdum est minime respondens divinæ Providentiæ; qua de re luculenter Bellarm. *Controv.* 1. *de R. P. lib.* 2. *per totum*.

47 Quod si tamen per consuetudinem toleratam lex Canonica non acceptaretur, aut potius ejus non esset observantia, tandem non obligabit; licet ab initio non citra culpam fuerit non observata. Quo facit *c. fin. inf. de consuet.* ubi lex recepta dicitur consuetudine abrogari: ut facilius a principio ejus obligatio impediatur, cum ante acceptionem minus virium habeat. Quo modo accipiendum, quod habet Gratianus, *dist.* 4. *§. leges*, firmari leges moribus utentium. Ratio posita est in conniventia legislatoris, qui non videtur communitatem cum tanto periculo obligare velle. Et ita observat usus totius Ecclesiæ, Nav. *d. c.* 1. *n.* 23. *& in Manual. c.* 23. *num.* 41.

Respiciunt leges & constitutiones futura, non etiam præterita, nisi expressim in lege caveatur, *c.* 2. *& fin. h. t. Clem.* 1. *in fin. de judic.* qua de re videatur plenius Fel. *in c. fin. n.* 3. *& seqq. h. t.* & ea, quæ dicta sunt ad *tit. ff. de legib.* ubi etiam actum ad quos spectet & interpretari leges, & quomodo eæ interpretandæ.

ADDITAMENTA.

Ad fin. n. 1. *adde*: Proprie dogma est constitutio Ecclesiastica, quæ ad fidem; mandatum autem, quæ ad disciplinam; interdictum, quæ ad correctionem malorum pertinet. Alia sanctio, quæ pœnam capitalem irrogat, si proprie sumatur *L. sanctio de pœna*. Alia Canon, quæ in Conciliis promulgatur. Alia Decretum hic, quam Papa non consultus consensu Cardinalium tulit. Alia decretalis Epistola, quam Pontifex consultis rescribit. Motus proprius idem, quod edictum. Præceptum idem, quod mandatum. Pragmatica autem Sanctio, quam Imperator cum consilio procerum statuit.

Ad n. 3. Observa, quod potestas spiritualis immediate a Deo sit, temporalis au-

tem tantum mediate, unde Cardinales jurisdictionem Papæ non non conferunt, sicut populus Principi, sed personam tantum designant, cui a Deo vi promissionis a Christo factæ jurisdictio confertur. Probatur *ex c. Novit. X. de Jud.* Laym. *lib. 1. tr. 4. c. 6. §. 1.*

Ad n. 23. ad fin. adde. Objicies, *Matth. 18. & Joan. 21.* Dictum est omnibus Apostolis: *quodcumque ligaveritis super terram, &c.* Item: *Sicut me misit Pater, ita & ego mitto vos*. Atqui a Patre immediate est missus Christus, ergo etiam Episcopi omnes immediate a Christo acceperunt suam potestatem, consequenter non habent illam jure humano, sed potius jure divino? Resp. imprimis S. Petrum fuisse Caput Apostolorum, & ipsi etiam soli specifice a Christo dictum esse: *quidquid ligaveris super terram, &c.* Adeoque Petrum tanquam Caput aliquid speciale tamen habuisse præ cæteris. Resp. secundo & melius, quod S. Petrus acceperit a Christo potestatem realem sedi cohærentem, reliqui autem Apostoli acceperint personalem personæ eorum cohærentem. Vel etiam tertio dici potest, licet cæteri Apostoli S. Petro dicantur pares: id tantum intelligendum esse quoad consecrationem, non autem quoad jurisdictionem.

Ad num. 36. ad fin. adde: Alias autem Laicis super Ecclesiis & personis Ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi *d. c. Eccl. h. t.* in tantum, ut si quid a laica potestate motu proprio directe simile quid statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam commodum concernit & favorem, nullius firmitatis existant, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum.

Ad n. 43. Quæres 1. An Obliget lex Pontificia usu non recepta? R. Si lex sive constitutio Pontificia legitime promulgata a tota communitate, vel majore ejus parte ex rationabili causa non fuit recepta, nec observata, tandem desinit obligare; licet forte ab initio culpabiliter non fuerit acceptata. Pirhing. *ad hunc tit. §. 5. n. 39.*

Quæres 2. Quantum temporis ad hoc requiratur, ut desinat obligare? R. Ignorante Papa non receptionem, sufficit tempus 10. annorum. Azor. *l. 5. c. 4. q. 4.* Si vero Papa sciat legem non receptam a majori parte populi, & non observari, illudque dissimulet, nec contradicat cum potset, statim post nonnullos actus contrarios toleratos, censetur legem tacite revocasse. Pirh. *h. §. 5. n. 40. q. 3.* An leges, seu constitutiones canonicæ etiam obligent ignorantes? Resp. Sub distinctione: vel lex illa est irritans actum, vel non; in posteriori casu lex illa vel constitutio non obligat, nec ad pœnam, si ignorantia sit justa seu probabilis, *cap. 2. h. t.* quia sine culpa aliquis non est puniendus, *reg. 23. in 6.* in priori vero casu obligat etiam ignorantes ignorantia justa sive probabili, v. g. Si lex proscribat certam formam contractui, ita ut ea non servata contractus sit irritus, tum si quis talem contractum inivit contra illam formam, etsi bona fide & per ignorantiam inculpabilem, contractus erit invalidus. Abbas *in cit. c. 2. nu. 5.* Ratio est, quia irritatio talis non est pœna, sed taliter contrahens ob bonum publicum ejusmodi damnum sustinere debet.

TITULUS III.

De Rescriptis.

SUMMARIUM.

1 *Rescripta sunt constitutiones, quæ per epistolam eduntur, & nominis ratio.*
2 *Rescriptum quid, & quid eo nomine veniat.*
3 *Rescripta alia sunt ad lites sive justitiæ, alia ad beneficia sive gratiæ.*
4 *In quo rescripta illa distinguantur a privilegiis.*
5 *Rescriptum datur contra jus, præter jus, & secundum jus.*
6 *Rescripta secundum jus operari non debent ultra jus commune.*
7 *A quo impetrentur.*
8 *De quibus rebus, & qui ea impetrent.*
9 *Non impetrat regulariter excommunicatus.*
10 *Impetratio ab eo facta, ipso jure non tenet.*
11 *Pontif. rescribendo scienter excommunicato, censetur cum eo dispensare.*
12 *Scientia hæc probanda ab eo, qui rescriptum obtinuit.*
13 *Scientia an requiratur in Pont. qui si conscius fuisset vitii, nihilominus dispensasset.*
14 *Rescriptum impetrat qu, q ie pro se.*

15 Pro

Constitutiones eduntur vel per edictum, vel per Epistolam, vel per sententiam, *l. 1. ff. de constitut. Princ. §. Sed & quod Principi Instit. de jure natur. gent. & civil.* Ad eas, quæ per Epistolam eduntur, spectant rescripta; ita dicta, non quod iterum scribantur, sed quasi responsa scripta per antonomasiam. Ita appellantur Imperatorum responsa ad juris dubia ab aliis proposita, ut colligere est ex *l. 1. §. 1. de appell. & l. 1. in princ. Quando appelland. sit.* Ea scripturam desiderant, uti & nomen indicat, & probatur, *l. 3. C. de div. rescriptis*, ubi originalia rescripta, & Imperatoris subscripta manu, dicuntur insinuanda, non etiam exempla. Potest tamen & responsum dari scripto, ut vim habeat, si Imp. velit. 1

Est autem Rescriptum id, quod supplicanti aut consulenti a Pontifice, aut Principe respondetur, *dict. l. 1. §. 2. de appellat.* Large sumpto hoc nomine venit, & privilegium & beneficium Principis; stricte vero ab iis distinguitur, ut contineat decretum ad juris communis conservationem. Atque hic ita videtur sumi, ut non tantum spectet ad lites, causasve, sed & ad beneficia. * Unde rescripta alia sunt ad lites, quæ dantur vel ad jus explicandum, vel dicendum jus inter partes, & vulgo dicuntur justitiæ, quod iis agatur, ut jus suum quis consequatur? alia ad beneficia, quæ impetrantur ad obtinendum aliquod beneficium; & vulgo dicuntur gratiæ, quia gratis quid detur, aut potius, quia gratia fiat in dando. Cujus ordinis sunt rescripta beneficialia, dari solita ad collationes, resignationes, aut alias dispositiones de beneficiis Ecclesiasticis faciendas: quibus respondent civilia, per Imperatores conferri solita, ad dignitates, ad administrationes civiles. 2 3

Primum illud genus omnino distat a privilegio, cum detur secundum jus com- 4

mune, vel ad ejus interpretationem, aut debitam executionem. Privilegium vero datur contra jus, vel saltem ultra jus, cum sit privata lex, aliquid speciale concedens. Alterum quoque genus, quatenus versatur circa beneficia, est distinctum a privilegio, quia eatenus non potest lex privata dici, nec dat facultatem operandi aliquid contra, vel præter legem, uti dat privilegium. Ut conveniat cum rescriptis justitiæ in eo, quod ejusmodi rescripta sint intelligenda secundum jus commune, si nihil aliud exprimatur. Dico quatenus versatur circa beneficia; nam si versetur circa jus operandi, continebit subse privilegium, cum contineat quid contra jus; privilegii tamen nomine latius sumpto, cum & alias gratias contineat, quæ privilegia non sunt, ut dispensationes, quæ privilegia proprie dici non possunt, quod frequenter dentur ad unum actum dumtaxat, ut matrimonium contrahendum, ordinem suscipiendum ante ætatem, aut ab irregulari; aut simile quid.

5 Rescriptum in genere aliud faciunt contra jus commune, quod aliquid contra juris regulas conceditur, sub quo veniunt dispensationes, ac privilegia: aliud præter jus, circa ea, quæ jure non decisa, ut est beneficiorum impetratio. Est & aliud secundum jus, quo respondetur de jure consulentibus: quod cum non contineat, aliud, quam jus commune, videri posset non habere vim rescripti.

6 Ubi disputatur: An rescriptum secundum jus sit accipiendum, ut aliquid operetur ultra jus commune? Resp. hoc posse videri, quod verba debeant aliquid operari. Verum, ut hoc in privilegiis obtineat, secundum Abbat. in *cap.* 1. *num.* 9. & 11. *hoc tit.* non etiam in hujusmodi rescriptis, quæ intelligenda secundum jus commune, ut quam minimum illud lædant, suntque ad illud reducenda; ut ulterior non sit facienda interpretatio, quam ratio juris admittit. Felin. in *cap. Causam* 18. *num.* 6. *hoc tit.* & vult Abbas, *ibidem nu.* 1. rescriptum dubium debere reduci ad jus commune, etiamsi verba essent improprie sumenda; ex eo, quod cum rescriptum concedatur ad juris conservationem, non debeat aliquid continere contra jus. Non spectant itaque ad hanc rescriptorum materiam privilegia, quæ ponunt facultatem contra jus quid agendi, aut non agendi; sed tantum huc spectant rescripta ad lites, & ad beneficia.

Impetrantur rescripta a Pontifice vel Principe: nam inferiores non tam dicuntur rescribere, quam respondere. 7

Materia sunt res omnes, quæ concedi possunt, & quatenus ad jus pertinent, vel gratiam continent, ut ad lites, beneficia, *l.* 1. & 3. *C. de divers. rescriptis.* 8

Impetrant rescripta quilibet non prohibiti. * Inter prohibitos est excommunicatus: facit enim excommunicatio inhabilem ad ea, quæ rescripto possent impetrari, sive ea sint gratiæ, ut dicetur infra, *ad tit. de elect. & de præbend.* sive justitiæ, veluti ad agendum, ut dicetur *ad tit. de sent. excommunicat.* Nisi impetrentur super articulo excommunicationis, cum cuilibet debeat esse liberum se emendare, *cap.* 1. *eod. in* 6. aut appellationis, cum durum sit a sui defensione naturaliter competente removeri. Quæ ita procedunt in legato excommunicatione majori, sive ea nominatim sit inflicta aut incursa propter notoriam Clerici percussionem, qua de re infra *de sentent. excomm.* sive occulta tantum, cum etiam ignorata inhabilitet personam, quam afficit, ut dicetur inf. *de elect. & præb.* Et hoc quantum ad rescripti impetrationem; licet alias talis excommunicatus non sit vitandus. 9

Ad effectum ejusmodi rescripti impediendum non est opus aliqua partis oppositione, cum ipso jure non teneat impetratio. Nihil obstante textu in *cap.* 1. *de except. in* 6. ubi actus excommunicati valent, donec exceptio excommunicationis objiciatur: agitur enim ibi de judice ordinario, qui non accipit novam jurisdictionem per aliquod rescriptum, sed ante obtentam retinet, ut actus coram eo gesti licet ab excommunicato, valeant, donec per exceptionem impediantur. Quæ res aliter se habet in casu nostro, quo per rescriptum ab excommunicato impetratum quæritur nova jurisdictio, & quidem inutiliter, propter actum nullum. 10

Quid si Pontifex conscius excommunicationis rescribat nihilominus? Resp. Concordem esse sententiam, quando impedimentum est juris humani, Pontif. scienter admittentem aliquem ad actum 11

pro-

prohibitum, censeri cum eo dispensare; etiam sine causæ cognitione, quæ non desideratur ad valorem dispensationis, dummodo de voluntate constet dispensantis. Probatur ea sententia per *leg. Quidam* 57. *ff. de re judic.* Ubi Princeps minori magistratum conferens, censetur decrevisse, ut omnia gereret valide. Idem colligitur ex *leg. Barbarius de officio Prætor.* ubi, si Populus decreverit servo Præturam scienter, innuitur, quod videatur libertate donare. Probatur & ratione, quia non videtur superior, qui tollere potest impedimentum, lœdere, conferendo ei scienter munus aliquod, quem scit ad hoc inhabilem. Abbas, *in cap. Nonnulli* 28. *num.* 9. *&* 11. *hoc tit.* Covarruv. *ad c. Alma mater de sentent. excommun. p.* 1. *§.* 7. *num.* 2. Gabriel. *lib.* 1. *commun. conclus. Tit. de præsumpt. concl.* 8. Suarez *de Censuris disp.* 40. *sect.* 2. *num.* 34. Necesse autem omnino ad eum effectum, Pontifex sit conscius impedimenti: nam in eo ponitur fundamentum voluntatis dispensandi.

12 Non præsumitur vero ista scientia, cum sit facti, sed probanda ab eo, qui rescriptum meruit, utpote fundamentum suæ intentionis, cujus probatio alleganti incumbit. De modo probandi non est hic quærendum, cum sufficiat quoque modo constare, Pontif. conscium fuisse inhabilitatis. Nec sufficiet litteris insertam clausulam esse: *ex certa scientia*: quia ea nihil operatur quoad extrinseca ignorata, sed tantum quoad expressa. Neque enim potest præsumi Pontifex, aut alius superior omnia promoti vitia præscivisse. Imo clausulæ istius appositio in hoc tantum conducit, ut censeatur Pontifex dispensare. Felin. *in cap. cum interim* 5. *infr. de except.* Nihil etiam videtur facere quoad hanc rem clausula: *motu proprio*, quia ea non tendit alio, quam ut indicetur, neminem super ista re supplicasse; quod nihil facit ad scientiam latentis vitii.

13 Quid si tale fuerit vitium, cujus, si fuisset conscius Pontif. nihilominus admisisset in habilem? Sunt, qui eo casu scientiam non requirant, *l.* 3. *ff. de officio Præt.* in cujus fine dicitur: *Sed etsi scisset populus servum esse, liberum effecisset.* Ita Bartolum renuisse, in *l.* 2. *Cod. Si servum aut libert. ad decurion. aspir.* tradit Gabriel. *d. concl.* 8. *num.* 15. quasi cum censeatur promotus ob probitatem, satis sit verosimile, Principem, si vitium scivisset, fuisse dispensaturum. Quæ opinio ut videatur communis, minus tamen vera; eo quod posita ignorantia non possit poni voluntas Pontificis ad dispensandum, quæ requiritur, ut ponatur dispensatio ejus effectus. Non enim ex eo, quod posset facere, aut quod non esset facturus difficultatem, Princeps inhabilitando, sequitur eum fecisse, & inhabilem ignoratum habilitasse. Nec facit quidquam *dict. leg.* 3. cujus sensus est, quod populus Romanus, si scivisset servum esse, eum liberum fecisset, ne gesta ab eo forent irrita. Ut ea res non ponat actum, qui requirat voluntatem præsentem; cum non quæ potuit facere, fecisse dicendus sit. Neutiquam autem ista præsumpta dispensatio operatur ultra eum actum, cum nec expressa aliud operetur quam dictum.

Rescriptum pro se quisque impetrat, 14 non etiam pro alio; saltem ad lites, nisi ad hoc mandatum speciale habeat, aut sit conjuncta persona: facit enim conjunctio sanguinis videri mandatum, *cap. Nonnulli* 28. *§. sunt & alii hoc tit.* nisi res talis sit, quæ speciale requirat mandatum. Jason. *in l. Exigendi nu.* 9. *C. de procurat. ubi alias ponit fallentias.* Abbas *ad d. §. sunt, & alii nu.* 2. Quæ sint conjunctæ personæ hac in persona, dicetur *inf. de procur.*

Quæritur hic, an pro alio impetratum 15 sine mandato sit ipso jure nullum? Respond. Abbatem *dict. loco num.* 6. velle, tale rescriptum non esse ipso jure nullum, propter verba in isto textu, *non valeat*, quæ sunt futuri temporis, ut ipso jure non annullent, sed demum per exceptionem. Verius rescriptum esse ipso jure nullum: neque enim verborum istorum, *non valeat*, potest alius esse sensus. Quo facit text. *in cap. Ex parte* 33. *hoc tit.* ubi dicitur litteras tales non debere valere. Item ratio, quod factum contra leges aut Canonis prohibitionem sit ipso jure nullum, *l. Non dubium C. de leg.* Unde Abbas, *d. loco num.* 5. dicit, non posse talia rescripta ratificari; quod & tradit Baldus, *d. cap. Nonnulli nu.* 2. dicens rescriptum esse nullum. Cessabit tamen hac ex parte vitium per subjunctam clausulam:

Ex certa scientia. Felin. *in c. Cum inter n. 6. inf. de excep.*

16 Rescriptum gratiæ pro alio recte impetratur sine mandato : *cap. Si motu* 23. *de præbend. in 6.* Quod Rebuffus *in praxi benef. de differentiis inter rescripta gratiæ num.* 16. & Navarr. *conf.* 14. *num.* 4. *hoc tit.* ad omnes gratias trahunt, etiam ad dispensationes. Ratio differentiæ est, quod lites sopitas resuscitare sit odiosum, uti & novas excitare dominis ignorantibus : contra favorabile, alicui gratiam & beneficium procurare, etiam ignoranti, cum per hoc nemini noceatur.

17 Impetrantur rescripta tam contra laicos, quam contra Clericos, sive unum, sive plures, etiam cum clausula : *& quidam alii*, *& res aliæ*. Per quam tamen non est data licentia conveniendi majores & digniores personas expressis in libello, nec agendi super negotiis gravioribus, quam sunt expressa; nec evocandi multitudinem effrænatam, *capit. Sedes* 15. *hoc titul.* Imo ultra tres vel quatuor vi illius particulæ non esse trahendos ad judicium definivit Innoc. *cap.* 2. *eod. in 6.* Et hoc ita, ad evitandas fraudes, quæ possent contingere. Ubi nihil faciet generalis clausula : nam ea subsequens alia specialiter expressa restringitur ad ea, quæ sunt similia præmissis. Felin. *ad d. cap.* 15. *num.* 3. Excludendæ quoque fraudis ergo, plures personales actiones contra aliquem movere volens, non potest contra eumdem ad varios Judices impetrare rescripta, *cap.* 3. *eodem in 6.* quod agere hoc videatur, ut adversarius vexatus cesset a juris sui prosecutione : ut talis ideo recte rescripti commodo carere jubeatur, & in expensas damnetur *dict. cap.* 3.

18 Rescriptorum ea vis est, quod iis sit parendum, & jus inter omnes faciant, si non sint restricta ad personam vel causam : tunc enim inter eos tantum valent : & jus ponunt, quos concernunt, nec ab aliquo retractanda dicuntur, *l.* 1. *Cod. de legib.* qualia vocantur personalia : quo spectant non pauca hujus Tit. capitula : nisi rescribens generaliter ea obtinere voluerit, ex certa licet causa tantum occasio eorum sit data, *l.* 3. *C. eod.* Non ita tamen stricte ad unius personam directum rescriptum accipiendum, ut socio non faciat prodesse communio causæ, *secundum l.* 1. *C. de divers. rescriptis & Gloss. in l. fin. vers. fratribus C. de munerib.* quam approbans sequitur Jason. *in l.* 1. *num.* 2. *C. de transact. & in l.* 9. *nu.* 9. *C. de collat.* Navarr. *de sent. excom. conf.* 44. *num.* 7.

Plura si contingat impetrari rescripta super eadem re, quod non est infrequens in beneficiis, ordo in iis est servandus : potior enim erit prior impetrans, *capit. Tibi* 12. *eodem in 6.* nam prioritas temporis facit jus ejus esse potius. Adeo, ut etiam prius facta collatio posteriori, in prioris detrimentum non valeat; non tantum si Pontif. Ipse contulerit beneficium, *juxta text. in cap. Eum, cui* 7. *de præbend. in 6.* quia jam jus habet acquisitum, priori licet necdum receptus fuerit in Canonicum, sed etiamsi tantum gratiam impetraverit ad vacaturam. Idque tribus casibus. Primo, si posterior præsentaverit quidem litteras suas, prius tamen illi sit collata præbenda vacans : tunc enim in pari causa facit, prioritas datæ præferri eum, si concurrat, cui prior gratia facta est, *dict. capit. Eum, cui in princip.* Secundo, si per executoris dati insinuationem & inhibitionem, ne cui alii præbenda conferatur, acquisitum sit jus priori, quod non debet illi postea auferri, *dict. capit.* 12. *vers. Idem quoque*. Tertio, si gratia prior contineat decretum irritans, quod contra contigerit attentari ? tunc enim & ante receptionem, ac præsentationem prioris præbenda nihilominus erit adfecta, & posteriori cum effectu non conferetur, *d. cap.* 12. *in fine*, quod hujusmodi decretum etiam afficiat ignorantes, *cap. si postquam* 13. *cap. Si beneficia* 20. *& penult. de præb. in 6.* 19

Cæterum hæc ita demum procedunt, si priori nullus possit imputari dolus, vel notabilis negligentia; ut quia alteri tacite vel expresse primo vacantem conferri permiserit, vel vacantem neglexerit, intra terminum non acceptando : tunc enim jure suo excidit, *dict. capit.* 12. *in fine*; non tantum quoad istam præbendam, sed quoad totam gratiam, propter extinctam executoris potestatem, *capit. Si clericus* 11. *De præbend. in 6.* quæ tantum ad primum vacans beneficium erat restricta. *Gloss. in dict. capit.* 11. *V. extincta*. Clausula tamen : *quam au-* 20

duxerit acceptandum, inserta litteris faciet non obesse negligentiam, quominus postea vacans, non adfecta vigore ejusdem gratiæ; acceptari possit. Staphilæus, *de lit. grat. tit. Quib. mod. exspir. l. ad benef. art.* 30. *n.* 3. & 4. Cessabit præterea effectus prioritatis datæ, si Pont.
21 ex certa scientia prius mandatum revocaverit: potest enim gratiam revocare, aut ejus impedire effectum posteriorem priori præferendo; licet jus quæsitum non avocet, ut dicetur inf. *De præbendis*. Dico ex certa scientia, facta scilicet mentione prioris; nam alias prius prævalebit, *c. 3. h. t.*

22 Erit & potior qui posterior, si pure rescriptum obtinuerit, prior autem sub conditione *c. Si pro te hoc t. in 6.* Nec facit, quod conditio existens solet retrotrahi ad tempus, quo facta est concessio, *arg. l. Potior. §. videamus. D. qui pot. in pignore hab.* Hoc enim ex mente contrahentium ita receptum; quæ non præsumitur eadem in scribente, qui potius videtur eum potiorem habere, cui simpliciter gratiam fecit, quæ minime retractanda, nec jus per eam acquisitum, implemento conditionis postea subsecuto, diminuendum aut auferendum.

23 Habetur quoque specialis gratia subsequens potior generali priori ex regula, quod in toto jure generi per speciem derogetur, *c. 1. in fine hoc titul.* Quod si de prioritate non appareat, ut quia rescripta sunt ejusdem datæ, sive diei, tum adhibenda distinctio *cap. Duobus 14. eod. in 6.* An alteri eorum Canonicatus per Pontificem sit collatus, an utrique, aut neutri. Priori casu vult Pont. eum potiorem esse, cui canonicatum contulit: nihil faciente pro altero, quod prior litteras obtulerit, & in Canonicum sit receptus ab his, quibus recipiendi est jus. Ratio est, quod iste majore sit suffultus gratia, imo præsens jus videatur habere per collationem a Pontifice factam, & jam effectum consecutam, ut merito potior sit ea, quæ effectum non habet. ¶ Posteriori vero casu, stante paritate gratiæ in utroque, eum potiorem habere vult Pontifex in præbenda, qui primo litteras suas præsentavit; non tantum propter vigilantiam, quam jura commendant, *l. Pupillus 24. D. Quæ in fraud. credit.* Sed quod in dubio possit videri prior impetrasse, qui prior eas præsentat: unde possidentis conditio semper judicatur potior, *c. Si a sede 31. De præben. in 6.* Quod si uterque concurrat, concessum iis, ad quos acceptio, aut collatio spectat, eligere alterum, pro suo arbitrio, eo, qui non fuerit electus, cariturо effectu gratiæ impetratæ, *d. c. 13. in fine*: ut quæ ne quidem operatura sit quoad sequentem præbendam vacantem, quod mens Pont. non fuerit nisi uni providere, cum aliud non expressit: nam si expresserit, alteri neglecto vacans postea conferenda. Expressisse censendus, si apposita fuerit clausula: *non obstante, si pro alio, &c. Gloss. in d. cap. Duobus V. expresse*.

Interpretatio rescriptorum stricte est 24 facienda, quando sunt contra jus commune, ut quam minimum ab eo recedatur. Et in dubio reducenda esse ad jus commune etiam per verborum improprietatem seu clausularum transpositionem voluit Abbas in *c. Causam 18. numer. 1. hoc titul.* propterea quod cum ad juris observantiam sint concessa, nihil debeant continere contra jus. Unde & subjunctas clausulas secundum jus esse accipiendas rescriptum est, *d. c. 16.* præcipue quando agitur de tertii præjudicio, aut juris communis derogatione; quatenus tamen verba patiuntur. Si non agitur de jure communi, sed tantum de præjudicio ipsius rescribentis, late sunt interpretanda, *6. Olim infr. de verb. sign. l. Beneficium ff. De const. Princ.* nisi sint ambitiosa, talia enim sunt restringenda, *c. 4. De præb. in 6.* ubi mandetur alicui provideri in aliqua Ecclesia civitatis, aut diœcesis, non comprehendetur sub ista generalitate Ecclesiæ Cathedralis, in qua forte vacat beneficium; nec mandatum de conferendo beneficium, per resignationem vacans, trahetur ad idem vacans per mortem, quod hæc sunt diversa, ut uno aliud non concludatur, *c. 6. eod. in 6.* nisi aliter appareat de mente mandantis, ex verborum generalitate aut natura. Sic cui provideri mandatum in aliqua Ecclesiarum provincia; etiam in Cathedrali est providendum, quod gratia ista sit uberior *d. c. 4. in fine.*

Servandus est stricte modus præscriptus 25 nec extra terminos aut clausulas facienda ex-

da extensio, *c. Per prudentiam infr. de officio jud. de leg.* præcipue si agatur præjudicium tertii, quod est evitandum. Ut subintelligatur conditio : *sine juris alterius præjudicio*, *cp.8. eod. in 6.* cum non sit moris, nostri inquit Imp. in cujusquam injuriam tribuere beneficium, *l. 4. C. de emancipat. liber.* nisi aliud voluisse rescribentem appareat ; cum possit Pont. gratiam concessam alicui revocare, *d. c.* 8. quod non censetur facere, nisi exprimat, & non sine causa antequam tamen jus occasione gratiæ concessæ sit acquisitum, quod non adimit, ut dicetur inf. *de præben.*

26 Ne autem contingat jus privati rescripto vel per importunitatem vel per pravam insinuationem extorto, lædi antequam executioni mandetur, is, cujus posset interesse, audiendus est, si forte justam executioni causam opponere velit. Unde judicis, ad quem rescripta diriguntur, est in primis advertere, num preces veri-
27 tate nitantur. * Quæ clausula jure civili est exprimenda ; ad rescripti valorem, *l. fin. C. de diversf. rescript.* Jure Canonico eam exprimi non est necesse, siquidem isto jure subintelligatur, *c. 2. in fine hoc*
28 *t.* * Advertere etiam debet ad vitia, quæ solent subesse rescriptis, causata plerumque per obreptionem : quæ est allegatio falsi ; & subreptionem, quæ est suppressio veri. Ita enim hæc duo distinguuntur ; quamvis distinctio illa parum deserviat huic rescriptorum irritationi. Ut recte aliqui indifferenter dicant obreptitia, vel subreptitia, quoties male impetrantur sive tacite veritate necessario explicanda, sive falso, quod ad rem confert, narrato. V. Menoch. *De arbitr. jud. quæst. lib. 2. casu 201. n. 14.*

29 Hac in materia ita distinguit Pont. Innocentius in *c. Super 20. h. t.* ut, si per malitiam & fraudem falsum sit expressum vel verum suppressum, impetrans in suæ perversitatis pœnam nullum ex litteris istis consequatur commodum, si vero per simplicitatem hoc ipsum contigerit, aut per ignorantiam, ita demum rescriptum nihil operetur, si cognita veritate non fuisset rescripturus ; secus si nihilominus petitioni annuisset. Ratio prioris partis non tantum consistit in defectu voluntatis, quem causat verum suppressum, vel falsum expressum, sed & in perversitate, quæ eam pœnam meretur, *d. c.* 20. Æquum enim est, ut mendax precator penitus careat impetratis, ne fraus sua ei patrocinetur, *c. Sedes 15. in fine eod.* Posterioris partis quoad prius membrum ratio tantum consistit in causato per ista vitia defectu voluntatis ejus, qui rescribit, qui non voluit alias effectum habere rescripta, quam stante veritate causæ allegatæ : nisi clausula : *pro expressis haberi, quæ sunt expressa, aut alias nocitura supplicanti*, vitium purget. Quod & videtur dicendum, si justissima ignorantia causaverit suppressionem. Exemplum est in *c. Gratia 7. eod. in 6.* Ubi omissio collati beneficii, quæ facta erat supplicanti absenti & ignoranti, non vitiat rescriptum quoad beneficium per illud impetratum ; saltem ut quod volet, retineat, non etiam ut utrumque simul. Ratio quoad membrum posterius est, tum quod simplicitas supplicantis, quæ culpam non ponit non mereatur pœnam ; tum quod vitium, quod subest, non avertat mentem scribentis. Rescriptum tamen non alias sustinebitur, quam in forma communi, non etiam speciali, *d. c.* 20. Ubi jubetur judex delegatus procedere secundum ordinem juris communis, quod in ejus forma nihilominus daturus erat Pont. rescriptum ; non etiam in forma speciali, quoad clausulas : *appellatione remota*, & similes ; veluti si judici sit commissa causa, ut de plano cognoscat, litteræ valebunt, ut cognoscat jure communi, non etiam forma speciali de plano. Ratio est ; quia substantia rescripti istius est jurisdictio ; forma autem accidentalis est specialis procedendi modus, circa quem subreptio facit eam solum vitiari.

Quæritur hic primo : An rescriptum 30
per subreptionem dolosam extortum omnino irritetur, etiam quoad partes separatas non vitiosas : Resp. in *d. c.* 20. simpliciter dici, impetrantes carere commodo talium litterarum : ut videatur simpliciter intelligendum, & vitientur omnia in litteris contenta. Abbas *d. c.* 29. *num.* 2. Quæ opinio ut procedat in casu, quo vitium versatur circa totum rescriptum, aut principalem ejus partem ; posset tamen dici non procedere in capitibus separatis non vitiosis. Probatur ex eo ; quod irritatio, de qua in *d. c.* 20. fit in pœnam doli & malitiæ, quibus fundatur *d. cap.* ut decisio non veniat exten-

extendenda ultra casum textu contentum, quando scilicet contenta habent inter se connexionem: ut non vitientur separata, ne pœnalia extendantur. Et videtur pro hac parte facere textus in *c. Si eo tempore 9. eod. in 6.* in quo sunt diversæ gratiæ & ad diversos effectus; & tamen subreptio, quæ est ibi (quam aliqui ad lubitum attribuunt ignorantiæ) non facit vitiosum rescriptum, nisi quoad partem, quam vitiat subreptio. Decius *d. cap. 20. notab. 1. n. 7. & 8.*

31 Quid si subreptio sit circa causam impulsivam, non finalem. Inspecto textu *d. cap. 20.* simpliciter loquentis, videtur etiam in hac sola dolosam subreptionem contingentem vitiare totum rescriptum. Facit ratio: quod ea causa cognita impediisset Pontificem a concessione, vel saltem difficilem eum effecisset. Deinde facit regula generalis: *Si preces veritate nitantur*, quæ videtur formam ponere, quam facit deficere falsitas circa causam, licet impulsivam tantum. Et ita habet communis opinio in *d. c. 20.* Posset tamen contrarium videri probabilius, scilicet non alias dicendum subreptitium esse rescriptum, ejusque effectum impediri, quam si contingerit supprimi verum; aut exprimi falsum circa causam finalem, aut talem, qua sublata non fuisset concessurus Pont. aut non taliter; tunc enim consensus cessat. Quando autem concessurus erat non potest dici invitus concedens, non attento, quod difficulter concessisset, quia ea res non minuit voluntatem, ut, stante principali causa, debeat concessio effectum sortiri, ne principale utile vitietur per minus principale inutile. Quo facit textus in *cap. Dudum 14. vers. considerantes de præbend. in 6.* Ubi gratia non dicitur inutilis, propter omissum id, quod expositum non impedivisset rescribentem. Facit, quod tacens veritatem, quam explicare non tenetur, qualis est, quæ versatur circa causam impulsivam, non potest fraudis vel malitiæ notari. Et concesso, quod obreptio vel subreptio culpam habeat, non potest tamen ea afficere ipsius rescripti valorem, nec irritare pendentia a voluntate gratuita, utpote non auferens voluntarium, *arg. text. in l. Cum tale 72. §. falsam causam ff. de condit. & demonst* Ubi falsa causa, qua motus legans, non alias facit legatum inutile, quam si testator sciens falsum non fuisset legaturus. Atque ita Covarr. *lib. 1. var. resolut. c. 10. num. 5.* impulsivæ causæ falsitatem non alias vult rescriptis gratiæ officere ex communi opinione, quam si ea probabiliter avertisset Principem a concessione.

Non recte objicitur indistincte allata differentia in *d. c. 20* cum ea commode accipiatur, quando vitium est circa finalem causam rescripti, non etiam circa impulsivam. Quod ex eo apparet, quod textus ille tantum agat de vitio conducente ad rescripti valorem, quale est circa causam finalem contingens. Quantum ad conditionem: *Si preces veritate nitantur*, ea tantum intelligitur de substantialibus, id est iis, ex quibus gratia pendet, alias non concedenda. Faciunt huc, quæ passim traduntur de causæ impulsivæ falsitate non irritante donationem, aut aliam concessionem. Navarr. *in Summa c. 17. num. 107.* Speculator *de dispens. §. 10. n. 12.* Hac in re Judicis arbitrium adhibendum esse tradit Menochius *d. casu 201. n. 24. & 36.*

Quæ ita procedunt, nisi tales sint causæ, quibus licet expressis Princeps eadem facilitate erat concessurus: tamen specialiter jura eas jubent exprimi, ad vitandam subreptionem. Ratio est, quod jure requirant earum expressionem pro forma, quæ ad unguem observanda est etiam in minimis. Exemplum est in *c. Si motu de præbendis in 6.* Ubi gratia concessa, non facta mentione beneficii quantumcumque modici, quod obtinebat impetrans, judicatur subreptitia, licet hoc expressum non impedivisset gratiam. Idem prorsus dicendum de qualitate ex stylo Curiæ in rescriptis exprimenda: non attento, an in ea expressa Princeps foret concessurus, nec ne petita: nam cum stylus Curiæ jus faciat, *c. Quam gravi inf. de crimin. falsi*, ab eo non recedendum: Idem dicendum, si consuetudo habeat, ut aliquid sit necessario explicandum; nam & ea jus facit. Menoch. *d. casu 201. num. 28. & seqq.* Ubi plures refert conditiones in rescripto explicandas ad ejus valorem. 32

Quæritur etiam: An pœnam irritationis rescripti ipso jure causet dolosa subreptio? Pro affirmativa parte facit text. in *c. Sedes 15. hoc tit.* in verbis: *tanquam* 33

mendax

mendax precator penitus careat impetratis, & text. in *d. cap. Super* 20. qui habet: *nullum ex litteris illis commodum consequatur impetrans.* * Nam dictiones *penitus & nullum* important aliquid ipso jure, præcipue, *nullum* propter inclusam in eo universalem negationem. *Gl. in cap. innotuit* 20. *V. nullum ius. tit.* 5. *de postulat. Prælat.* Consequeretur autem commodum, si litteræ ipso jure valerent. Dicendum tamen, non tam ipso jure esse rescriptum nullum, quam potius exceptione doli opposita, & probanda, esse irritandum. Nam licet verba: *penitus & nullum* ipso jure inducant nullitatem, hoc tamen, ubi aliud non habet adjunctum textus, uti habet in *d. c. super* 20. Tum demum scilicet non posse judicem procedere in causa, postquam super dolo facta fides. Et facit, quod ista irritatio contineat pœnam, quæ sine aperto textu non est inferenda. Facit & pro hac parte textus in *c. Si autem* 9. & *c. Plerumque* 23. *hoc t.* ubi subreptio non facit posteriores litteras nullas, si prior impetrans suis non utatur. Et hoc ita in rescripto justitiæ.

35 Quid in rescripto gratiæ? Illud ex causa subreptionis non valet ipso jure, *per text. expressum in cap. fin. de filiis presbyt in* 6. & hoc saltem quoad eam partem, quam subreptio adficit. Qua in re diversum jus quoad hujus generis rescriptum obtinet, quam in rescripto justitiæ, quod non esse ipso jure nullum jam probatum. Rationem differentiæ variam adsignat Abbas, in *c. ad audientiam* 32. *n.* 14. *h. t.* Communiter dant eam, quod rescripta justitiæ contractibus stricti juris comparentur, rescripta vero gratiæ contractibus bonæ fidei. Ut autem in his exuberare debet bona fides, quæ non fert dolum; ita in rescriptis gratiæ invenire non debet, quod bonæ fidei repugnet. Dixi, saltem quoad partem, quam subreptio adficit; nam quoad illam partem, quæ libera est; probabile est impetratum quoad eam non esse ipso jure irritum: irritandum tamen ex conditione pœnæ; quæ est, ut non inducatur ipso jure nisi sit expressum: non est autem expressum in *d. c.* 20. Cum istud tantum loquatur de impetrato vitiose, ut pars vitio vacans sit extra irritationem, quæ ipso jure contingit, ne pœnalia extendantur.

36 Quid si ex pluribus causis aliquæ sint veræ, aliquæ falsæ, allegatæ circa dolum? Non est quæstio; si ex disjunctive allegatis altera vera sit, altera falsa; cum sufficiat ex taliter conjunctis alteram esse veram, *c. alternativis de reg. juris in* 6. ut subreptum dici nequeat. Si vero copulative allegatæ sint, posset videri non valere rescriptum, quod ad istius orationis veritatem requiratur omnium partium existentia, *l. Si ita quis* 129. *ff. de verb. obligat. §. fin. Instit. de hæred. institut.* Quæ cum isto casu deficiat, videtur succedere decisio *d. c.* 20. saltem in casu, quo copulative allegata talia sunt, ut neutrum per se sufficiat, quod probatur *c. Olim.* 25. *hoc tit.* Spectat enim tunc utriusque veritas ad formam rescripti, quæ diligenter observanda. Sin allegata talia sint, ut unumquodque eorum sufficiens sit ad movendum Pontificem, ut annuat petitis; non poterit subreptionis alicujus argui, cum causa, qua nititur rescriptum, vera sit: & alterius falsitas obesse nequeat, cum non vitiet mentem rescribentis, qui sufficienti vera causa motus est, ut in isto casu copulativa resolvatur in disjunctivam, *l. sæpe* 53. *ff. de verb. sign.* ne utile per inutile vitietur. Et ita tenet *Gl. in c.* 2. *V. perpetuo hoc tit. per text. in c.* 4. *cod.* & hoc ita in rescriptis ad lites.

Quæritur: An idem procedat in gratiosis? Resp. Id plerosque negare, in casu, quo omnes causæ sunt æque principales, quia ad eas videatur se retulisse rescribens, iisque motus esse: ut patet ex eo, quod Pont. rescribens soleat subjungere clausulam: *si repereris preces veritate niti*: quæ cum sit conditionalis, videtur inducere formam quoad omnes causas expressas. Verius tamen est unius causæ veritatem, quæ sola sit sufficiens ad impetrandum rescriptum, etiam in his facere illud carere vitio, si aliæ falsæ adjunctæ non sint necessariæ ad operandum, aut inducendum rescribentem, cum sufficiat quid efficax subesse, quo nitatur gratiæ concessio, & ita in simili respondit Navar. *cons.* 1. *h. t.* Nihil debet movere dicta clausula, quia respicit causas, quæ concurrunt ad impetrandum rescriptum; non etiam eas, sine quibus nihilominus Pontifex rescripsisset. 37

Est & difficultas in casu, quo sollicitator subreptionem causaverit. Dicendum, si nul- 38

si nulla culpa ipsius supplicantis comitetur, non esse, quare ei obsit dolus alterius: non tamen ita, ut totum rescriptum valeat, etiam in casu, quo Pontifex conscius viri non concessisset, ut videtur velle Felinus in *d. c. super* 20. *n.* 7. neque enim alterius dolus debet alteri esse lucro, sed ut de illo sit judicandum ac de impetrato per ignorantiam, ut scilicet si non sit totius rescripti causa falsa relata, sed partis tantum, illa solum vitietur, non etiam alia, quam non concernit dolus: & quam Pont. etiam conscius concessurus erat juxta distinctionem *d. c.* 20. Navar. *conf.* 78. *n.* 3. *h. t.* Quæ vero in litteris exprimenda sint, videantur in *Gl. d. c.* 30. *V. litteras*, ubi Felin. *n.* 8. & apud Menoch. *d. casu* 201.

39 Rejicienda præterea a judice rescripta continentia absurdum & iniquum, veluti ut nullæ admittantur exceptiones, ut quemcumque judicem licet eligere sibi propitium, parti adversæ suspectum. *Ad hec h. t. & c. Ex parte* 13. *inf. t.* 29. *de Off. jud. de leg.* hoc enim grave nimis est parti, ut concedi non debeat.

40 Suspecta sunt & ea rescripta, quæ contra Curiæ stylum impetrata videntur. Unde eorum executionem differt judex, donec secundo jubeatur exequi; tunc enim videntur profecta ex certa scientia. Quod & agendum, si rationabilis causa videa-

41 tur iis obstare, *c. si quando* 5. *hoc tit.* Facit & peccatum in Latinitate, aut constructione, non esse adhibendam litteris fidem, *c. ad audientiam* 11. *hoc tit.* quod cum non appareant mature dictata, non possint videri emanasse a Sede Apostolica, *c. Quam gravi infr. de crim. falsi*. Ut non obstet, quod ejusmodi vitium non faciat testamenta suspecta, *l. in legatis Codic. de legat.* in quibus non requiritur tanta maturitas, sed satis est, de voluntate constet. Non est tamen hoc tam stricte accipiendum, ut etiam unius litteræ vel syllabæ omissione vitiari dicamus rescriptum, *c. ex parte* 11. *infr. de fide instrument.* quia ejusmodi defectus minor est, quam ut considerandus veniat.

42 Non operatur etiam effectum aliquem rescriptum impetratum lite pendente, si ex eo fit alteri præjudicium, *c.* 1. 2. *in fin. infr. Ut lite pendente*, &c. cum lite pendente supplicare non liceat; nisi in certis casibus, si vel actorum communium, vel pronuntiationis editio denegetur, *l.* 2. *C. Ut lite pendent.* Contra terminatam vel rescripto, vel consultatione quæstionem exquisitum suffragium facit impetrantem damnari adversario in litis æstimationem, *d. l.* 2.

Ad effectum rescriptorum refertur & 43
hæc quæstio: An rescripta perpetuo durent? Resp. Eorum vim esse perpetuam & perennem, quæ ad jus rescripta sunt, *l.* 2. *C. de divers. rescript.* cum tendant ad juris communis conservationem: nisi vel tempus sit adjectum, quo lapso cessat eorum vis, quia ad tempus concessa, eo lapso censentur denegata, vel intra annum iis uti per malitiam vel negligentiam distulerit; si tamen alter contrarias literas obtinuerit, postea etiam non facientes mentionem priorum, idque ut obvietur malitiis, *c. Plerumque* 23. *h. t.* Rebuff. *in praxi benef. tit. Forma mandati*, *Apost. ad V. inducentes*, *vers. quatuor.* Fachin. *l.* 8. *Controvers. c.* 65.

Superest postremo dispicere: An rescri- 44
pti vires exspirent morte concedentis: extra dubium est rescripta emanantia per modum Canonis non exspirare morte concedentis, cum tanquam Canones suapte natura sint perpetua. Idem est, si per modum contractus emissa sint, neque enim successor revocat contractum prædecessoris, *c.* 1. *infr. de Probat.* Felin. *in c. Licet* 30. *inf. de off. jud. de leg.* Tantum est difficultas de rescriptis ad lites, de quibus commodius infra, *d. tit. de off. jud. de leg.* & de rescriptis gratiæ: in quibus distinguendum hoc modo: An gratia sit facta, quando scilicet ei conceditur, in cujus gratiam datur independenter ab alio, an sit facienda, quando scilicet alicui committitur facienda gratia in favorem tertii. Iterum, an absolute concedatur, an vero ad beneplacitum concedentis aut sedis. Absolute gratia facta non exspirat morte concedentis: nam quæ semel habent perfectum esse, contrario casu superveniente non immutantur. Facienda vero gratia exspirat, quia est instar mandati, quod cessat morte concedentis, re tamen integra, *c. Si cui* 36. *ubi Glossa de præbend. in* 6. quatenus facta ad concedentis placitum, qui amplius velle post mortem non habet. Quod & recte dicetur, si concedens officio

officio sit defunctus, nam non habens officium, amplius probare aut improbare nequit ab illo dependens. Ad beneplacitum Sedis concessum non expirat morte concedentis, sed durat, donec a successore revocetur, *c. Si gratiose 5. hoc titul. in 6.*

ADDITAMENTA.

Ad nu. 5. ad finem adde: Rescriptum contra jus vel est destructivum, & tunc est contra Legem divinam vel naturalem & non valet, vel est modificativum, uti: quos Deus conjunxit, homo non separet, quod Ecclesia interpretatur de matrimonio consummato; & tale valet, vel est declarativum, ut in ore duorum stat omne verbum, non excluduntur plures, negantur tamen pauciores; vel est provisivum uti in exemptione decimarum, & ista rescripta tenent: vel etiam Rescriptum est contra jus humanum, idque vel publicum vel privatum, de quibus vide plura apud Hostiensem ad hunc titulum, qui hanc materiam fuse pertractat.

Ad nu. 9. Quæres: An rescriptum sit irritum, si excommunicatus impetret rescriptum pro se & non excommunicato? Resp. Sub distinct. Si impetret in causa individua ex parte utriusque, erit irritum, in causa vero dividua, si impetratum sit rescriptum a non excommunicato simul cum excommunicato ignoranter, quia nescivit illum esse excommunicatum, valet rescriptum ex parte non excommunicati tantum: Si vero scienter, invalidum est ex parte utriusque. Barbos. *in cap. 1. de except. in 6.* Ratio est, quia utile per inutile non vitiatur, si ab invicem separari possint, secus si non possint, juxta *reg. jur. 27. in 6.*

Quæres 2. An rescriptum, quod impetravit excommunicatus ab Episcopo, vel alio Ordinario Papa inferiore, etiam sit ipso jure irritum? Resp. negative. Ratio est, quia sub appellatione rescripti simpliciter, & absolute prolati comprehenditur tantum rescriptum, seu responsum Principis, sive illius, qui Superiorem non habet, quæ ratio confirmatur, quia rescripta Principum faciunt jus etiam quoad alios non nominatos in rescriptis, saltem in similibus casibus, non vero rescripta ordinariorum inferiorum. Navarr. *lib. 5. cons. 44. num. 4. & seq. de sent. excomm.*

Quæres 3. An rescriptum, quod excommunicatus impetravit ab Imperatore, Rege, vel alio Principe sæculari, similiter sit irritum? Resp. Negat. cum quia Constitutio irritans rescripta, impetrata ab excommunicato est odiosa, ergo restringenda ad rescripta Pontificia & Ecclesiastica, tum etiam quia inde sequeretur hoc incommodum, quod Princeps sæcularis non posset impetrantem habilem reddere ad effectum rescripti. Layman. *in cap. 1. n. 4. q. 3. h. t. in 6.*

Ad num. 13. post illa verba; *ignoratum habilitasse*, adde: Objicies infra *numer. 29.* ubi dicitur Rescriptum nihil operaturum, si cognita veritate non fuisset rescripturus, secus si nihilominus petitioni annuisset, ergo male dicitur, licet Pontifex fuisset dispensaturus, non sufficere. Respondetur primo, quod prior num. 13. loquatur de vitio substantiali personæ impetrantis rescriptum, quod ipsam personam afficit, eamque omni favore indignam reddit, posterior vero numerus 29. tantum de vitio causæ allegatæ, quod minus est, quam primum. Respondetur secundo, rescriptum tale, de quo in num. 29. tantum valere secundum formam juris communis, in num. autem 13. semper esset contra formam juris communis, ergo ibi valere nullo modo potest.

Ad num. 19. ut fin. adde: In summa regula est: prior tempore est potior, unde si duo impetrent rescripta, prius impetrans præfertur secundo, licet secundus suas litteras prius præsentarit, & receptus sit in fratrem, modo ei nudum sit collatum beneficium. Hæc enim valde differunt, ut patet ex Gloss. *c. ad 12. in 6.* Unde si secundo esset collatum, puto eum præferri. Quod si autem Pontifex mihi potius conferat, & post eam conferatur alteri, & is installetur, tunc ego præferor, quia collatio Pontificis mihi statim jus in re dat, & in dicto casu loquitur, *cap. eum cui in 6.* Quod si autem non conferat, sed tantum dat gratiam ad proxime vacaturum, tunc prior præfertur posteriori in tribus casibus, qui supra recensentur. Ubi in primo puto legendum tamen illi *necdum* sit collata Præbenda vacans. Objicies contra dicta *Ca. 17. de* Pra-

Præbend. in 6. Respondeo ibi solum dici, quod posterior ordinari possit, intellige licite, non negat autem valide. Vel potius dic, id non posse, quod dedeceat Clericos variatio. Vel melius, quod loquatur de Ordinatione, non de collatione. Quod autem dicatur *L. quoties C. 2. de 2. v.* non habere locum in beneficiis, hunc sensum habet; quod is, cui primo collatum beneficium, licet necdum sit installatus, sit potius prior installato. Quia in beneficiis per collationem & acceptationem jus in re acquiritur; ut colligitur ex *d. cap.* 17. idem ex Gl. *ad d. c.* 12. idem asserit Vallens. *de institut. n.* 5.

Ad num. 42. ad finem adde. Ubi observa ex Rebuffo in Tract. de rescript. quod subreptionis suspicio tollatur, si rescriptum habet clausulam adjunctam: *ex certa scientia*, vel etiam: *ex plenitudine potestatis*, sive *pro expressis habentes & supplentes omnes defectus*, item si apposita sit clausula: *si alteri jus non sit quæsitum*, quia videtur concessum sub conditione *Cap. Quamvis eod. in 6.* quod etiam non operatur clausula *motus proprii*, vel *non obstante Vid.* Rebuff. loco citat.

TITULUS IV.

De Consuetudine.

SUMMARIUM.

1 *Consuetudo quid sit.*
2 *Requisita ad justitiam, & valorem consuetudinis.*
3 *Consuetudo irrationabilis excusat a pœna fori exterioris, non interioris.*
4 *Consuetudinis vis & effectus non minor, quam legis.*
5 *Consuetudo Laicorum super rebus Ecclesiasticis quid possit.*
6 *Consuetudo Ecclesiæ Romanæ an, & quando obliget reliquas.*
7 *Intellectus* c. 3. de Cognat. spirituali.
8 *Consuetudo an contra Canones induci possit.*
9 *Respondetur ad loca non admittentia consuetudinem contra Canones.*
10 *Intellectus* can. Institutionis XXIV, q. 2.
11 *Consuetudo an possit quid mutare circa sacramentalia.*
12 *Consuetudinem generalem tolli per legem subsequentem generalem, non etiam particularis loci consuetudinem.*
13 *Quod & obtinet jure civili.*
14 *Quanto tempore consuetudo deroget Canoni.*
15 *Traditiones quædam scriptæ, quædam non scriptæ.*
16 *Traditiones item aliæ divinæ, aliæ Apostolicæ, aliæ Ecclesiasticæ.*
17 *Traditionum, vis & authoritas.*
18 *Hæretici nostri temporis traditiones rejicientes taxantur.*

ALteram Juris speciem, scilicet jus 1
non scriptum ponit consuetudo:
quod nomen accipitur vel pro ipso usu
& frequentibus moribus, vel pro ipso jure, quod ex diuturno usu, moribusque nascitur, uti hic; definiturque jus non scriptum, tacitis utentium moribus introductum, *l. de quibus* 32. *ff. de leg.* §. *ex non scripto Institut. de jure natur.* Ad 2
cujus justitiam & valorem requiritur Primo, ut sit inducta a communitate, capace legislationis, saltem passivæ. Secundo, ut major ejus pars sciat & consentiat in illius observationem: nam quod major pars Curiæ effecit, pro eo habetur, ac si omnes egissent, *l. Quod major, ff. Ad municip. & inf. tit. de his quæ fiunt a majore parte cap.* ut & reliqui obligentur. III. ut adsit diuturnitas temporis, & actuum frequentia. Ad illam volunt communiter sufficere indistincte decennium: hanc vero esse relinquendam judicis arbitrio, juris rationi convenientius est. Sint tamen actus voluntarii (neque enim circa necessarios est consuetudo) & liberi, cum intentione inducendi consuetudinem; cum & possit intendi consuetudo citra obligationem, ut in actibus devotionis; actus enim agentium non transgrediuntur eorum intentionem. Actus isti non sunt necessario judiciales, cum & sufficiant extrajudiciales, qua de re alibi latius egimus.

IV. Requiritur, ut sit rationabilis, communitati utilis, non abrogata, non prohibita, non reprobata. Unde requirit materiam bonam, honestam: improbum enim foret, eam, quæ est contraria bonis moribus, ligare: cujusmodi est invitans ad dissipationem bonorum, in-

dul-

dulgens ad remissionem pœnæ propter adulterium, *c. ex parte penult. h. t.* disciplinam Ecclesiasticam enervans, *c. cum inter 5. & c. cum venerabilis. 7. hoc t.* Canonicis obvians institutis ad corruptelam dicendum, *d. c. 7. in fine*: uti & illa, quæ gravis est Ecclesiæ, ejus impediens libertatem, laicis super bonis, personisque Clericorum auctoritatem judicandi attribuens, *c. 1. & 3. h. t.* plurium dignitatum Ecclesiasticarum sine dispensatione Apostolica retentionem concedens, *c. 2. eod. in 6.* reverentiam & auctoritatem sacris debitam imminuens, veluti non Episcopo attribuens reservata ordini Episcopali, qua de re, *c. 4. h. t. & c. pen. inf. de consecrat. Eccles.*

3 Quæri potest: An consuetudo irrationabilis excuset a pœna fori exterioris? Resp. Pœnam cessare, ex eo, quod permissum eo in foro non debeat puniri; licet in foro interiori non sit minus peccatum, imo potius aggravetur per temporis diuturnitatem, *c. fin. h. t.* uti latius dictum, *ad l. de quibus 32. ff. de legib.* ubi etiam traditum, non desiderari titulum, quod consensus populi requiratur ad consuetudinem inducendam, Abbas & Glossa *in d. c. fin.* Dictum etiam ibi, non requiri scientiam Principis vel Pontificis, quod & satis patet ex *c. 1. de const. in 6.* ubi dicitur Pontificem probabiliter ignorare locorum consuetudinem & statuta.

4 Prædictis positis, sequitur effectus consuetudinis, qui non est minor quam legis, aut constitutionis: obligat enim omnes ad sui observantiam, universaliter, si sit universalis; sin particularis, eos tantum, qui subsunt loco ubi, ea viget; idque sub peccato vel veniali vel mortali, pro materiæ gravitate, aut fine intento. Spectant etiam ad consuetudinis effectum, legem interpretari, quia optima interpres est consuetudo, legi derogare, imo abrogare, qua de re latius dictum, *ad t. C. Quæ sit longa consuet. & ad ff. d. loc.* ideoque iis omissis tantum subjungemus ea, quæ huic loco potissimum conveniunt.

5 Ubi in primis quæritur: An super Ecclesiasticis rebus quid possit laicorum consuetudo. Resp. Non magis eam posse super hujusmodi rebus, atque dictum est *sub t. 2. n. 2.* tenere eorum leges super talibus, propter cessantem potestatem: nisi a loci Prælato fuerit approbata & recepta, expresse aut tacite, cujus est super talibus arbitrari. Consuetudo vero per laicos inducta super rebus temporalibus, seu materia civili & politica, valida quidem est, non tamen per eam obligantur Clerici: quia ut non potest populus per voluntatem expressam Clericos obligare, ita nec per hanc tacitam, sine consensu Prælati, cui subsunt Clerici. Quod si fuerit materia communis, & totius communitatis intersit sustineri consuetudinem, videntur & Clerici teneri ad ejus observantiam eo modo, quo dictum est superius, *d. loco*, eos obligari ejusmodi laicorum lege, ex eadem ratione. Si materia fuerit spiritualis, uti jejunium, festum, cum non teneat consuetudo, sine auctoritate Prælati Ecclesiastici, ut paulo ante dictum, ita nec obligabit Clericos sine expresso vel tacito consensu Prælati: qui potest jus Episcopale inducere pro sua diœcesi, quod præsumatur consentire in ejusmodi materia, in qua non potest sine scandalo unus obligari, alter non, & in qua subditi non considerantur ut Laici, aut ut Clerici, sed ut Christiani. *Bart. ad L. de quibus Lect. 2. numer. 30. ff. de Legib.*

Ulterius quæri potest: An consuetudo Ecclesiæ Romanæ obliget reliqua? Resp. Non videri, quatenus per se spectatur ut particularis Ecclesia, quia sic non gerit se tanquam superior aliis, quod tamen oportet, ut generaliter obliget; nisi Pontifex præcipiat & alibi eam observari, ut notavit Panorm. in *c. fin. infr. de feriis* Idem juris est in consuetudine Metropolitanæ Ecclesiæ, quod scilicet neutiquam obliget suffraganeas Ecclesias ad sui observantiam, ex regula generali, qua consuetudo unius civitatis non obligat aliam distinctam: uti nec una communitas habet potestatem dandi leges alteri. 6

Nec obstat, *cap. 3. infr. de Cognat. spirit.* ubi dicitur Episcopo inspicienda, & imitanda consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ, loquitur enim is casu, quo consuetudo prævaluit in tota provincia, & aliqua in diœcesi ignoratur, quia forte is casus non contigerit, in quo praxis conformis posset ostendi: tunc enim vult Pontif. inspiciendam & imitandam, esse consuetudinem Ecclesiæ Metropolitanæ 7

tanæ

tanæ, aut vicinorum locorum, in quibus illa observatur tanquam universalis totius Provinciæ. Aliqui *d. cap. 3.* accipiunt in casu, quo in ista Ecclesia non erat consuetudo propria, tunc scilicet imitandam esse Metropolitanæ, aut vicinorum locorum: sed hoc minus recte dici posse videtur ex eo, quod ut statutum Metropolitanæ Ecclesiæ non obligat suffraganeas, ita nec istius consuetudo, quia desit subjectio, & immediata jurisdictio.

8 Dubitari etiam posset: An contra Canones consuetudo induci queat? Respond. Recte dici per universalem consuetudinem abrogari posse universalem legem Ecclesiasticam, vel in totum, vel pro parte, uti in una Provincia, salva manente lege, & integra in aliis; per particularem vero abrogari posse legem particularem: nam cum altera sit juris species, non minor est lege, quæ prosequens priorem abrogat, ut idem consuetudini sit dandum. Facit in eam rem *Clement. fin. de ætate & qual. profic.* ubi antiquis juribus præfertur generalis Ecclesiæ observantia. Facit & *c. 3. eod. in 6.* quod probat consuetudinem, qua Episcopus solus sibi usurpat potestatem, advertendi in delinquentes, cum tamen jure communi requiratur capituli assensus, *cap. 2. de his, quæ fiunt a majori parte Capit.* Facit præterea, quod ad hunc effectum nec desit populo potestas ex connivenția Pontificis, nec voluntas, cujus sufficiens signum dat ipsa consuetudo.

9 Non obstant loca quædam *dist. 11.* quæ non admittunt consuetudinem contra Canones: nam, vel loquuntur de ea, quæ non est rationabilis & legitime præscripta, *juxta c. fin. h. tit.* vel de ea, quæ est contra jus naturæ, vel divinum, ut patet ex ipsorum locorum lectione.

10 Neque obstat *can. Institutionis XXV. quæst. 2.* quia loquitur de inferioribus expresse derogantibus, aut contravenientibus juri communi, quod gravius est: minus enim delinquitur a populo tacite inducente contrariam consuetudinem, quam expresse legi non parente, quæ res habet contumaciam conjunctam. V. Suarez *lib. 7. de legib. cap. 18.* ubi *num. 11. & 12.* tempus requirit quadraginta annorum, ut consuetudo contra Canones valeat.

11 Difficultatem patitur: An consuetudo possit quid mutare circa sacramentalia? Respond. Ita videri, etiam citra scientiam Pontificis, *per cap. fin. hoc tit.* ubi dicitur generaliter, consuetudinem rationi consentaneam, & legitime præscriptam obtinere vim cujuscumque legis destruendæ. Ut etiam obtineat circa sacramentalia, cum non detur ratio diversitatis, quatenus tamen cessat scandalum, & contemptus Sacramentorum, & non attinguntur ipsa Sacramenta, aut non inducitur quid circa ea, quæ præcipuam Sacramentorum vim habent. Cov. in 4. *Decretal. p. 2. c. 6. §. 10. n. 36.*

Nec obstat, quod consuetudinem non inducant, nisi qui valent legem constituere Clerici autem contra Canones legem non inducant, *d. can. Institutionis.* Respondetur enim, non requiri ad hunc effectum condendæ legis potestatem, quæ actu adsit, sed sufficere capacitatem, quam Clericorum communitas vere habet, cum possit iis dari potestas specialiter, quid statuendi contra Canones, licet actu non sit data. Quomodo & populus inducit consuetudinem contra legem Principis, in quem tamen omnem potestatem suam resignavit, *§. sed & quod Principi Institut. de jure natur. gent. & civili.* Quæri autem hic etiam posset, an per consuetudinem possit induci omissio benedictionis nuptialis: tolli impedimentum matrimonii etiam dirimens; verum de his commodius agetur infra libro IV.

Dicta de consuetudinis effectu vera sunt, quatenus est in vigore, non sublata per consuetudinem posteriorem contrariam, ut fieri posse non est dubium, aut etiam per legem, qua de re actum *ad tit. ff. de legib. & C. Quæ sit longa consuetudo.*

Quæritur autem: An quælibet consuetudo præcedens censeatur per contrariam legem subsequentem tolli? Resp. Per legem subsequentem generalem in universum eam aboleri consuetudinem, quæ est generalis, ut tradit Bartol. in *leg. de quibus de legib.* etiam non facta ejus mentione: quia cum non censeatur ignorare talem consuetudinem Princeps, non potest non videri eam tollere per contrariam legem, quæ consistere non potest cum ista consuetudine. Quo modo recte Abbas, *cap. fin. nu. 25. h. t.* docet, quod civitas statutum faciendo contra 12

 stram

suam consuetudinem, censeatur hanc tollere, cum ejus non possit esse ignara. Non ita aboletur per legem generalem particularis loci consuetudo, de quo est textus expressus in *cap.* 1. *de constit. in* 6. qui hoc decidit, subjuncta ratione: quod legislator non censeatur scire facta particularia, ad quæ spectant particulares locorum consuetudines; atque ita non censeatur eas revocare, non facta illarum mentione expressa, ubi volunt sufficere clausulam: *non obstante*, subjunctam: quod ita in lege Canonica admittitur.

13 An etiam in lege civili hoc sit admittendum; disputatur. Resp. Aliquibus videri aliter obtinere in lege civili, *per text. in l.* 5. *§. Divus ff. de sepulchro viol.* ubi dicitur, generalia rescripta, & Imperialia statuta vim suam obtinere, & in omni loco valere, sublata etiam municipali lege, de qua ibi, contraria. Verum idem dicendum obtinere jure civili; cum *d. cap.* 1. non tam sit specialis juris constitutivum, quam declarativum ejus juris, quod secundum rectam rationem in quocumque legislatore locum habet. Nihil facit *d. §. Divinus*, nam intelligendus in casu, quo Princeps singularem consuetudinem expresse voluit tollere, ut satis ibi apparet. Bartol. in *dict. leg. de quibus Lect.* 2. *num.* 4. *de legib.*

14 Quia autem dictum in superioribus, per consuetudinem posteriorem derogari Canoni, recte requiritur, quantum temporis ad hoc requiratur. Resp. Esse, qui velint annos decem sufficere, ad instar juris civilis, quatenus rationabilis, & præscripta, *per text. cap. fin. hoc tit.* Quorum opinio procedere videtur in casu, quo agitur de nova lege necdum recepta: cujus vis omnis cessabit desuetudine tanti temporis. Alias si lex in usum deducta fuerit, plerique volunt, eam non abrogari; nisi spatio quadraginta annorum. Innoc. in *d. cap. fin.* & ibi Abbas *num.* 11. *& ad cap.* 1. *num.* 13. *infra de Tregua, & pace.* Rationem dant, quod contra Ecclesiam non præscribatur, nisi quadraginta annis, *cap.* 4. *&* 6. *infra de præscript.* Consuetudo autem contra Canones merito dicitur contra Ecclesiam; atque ideo, ut dicatur legitime præscripta, debet viguisse annis quadraginta. Ubi non recte quidam videntur singulariter requirere scientiam Pontificis, quos reprehendit. Cov. *d. loco n.* 30.

De Traditionibus.

AD jus non scriptum recte referuntur 15
ea, quæ per traditiones ab Apostolis & sanctis Patribus ad nos quasi per manus pervenerunt, sine scripto. Quod addo, quia traditiones quædam scripto sunt mandatæ, ut patet ex D. Paulo mox allegando. In quo a consuetudine distant, quæ tantum in usu consistit; uti & in eo, quod pleræque ex præcepto dimanant, vel divino, vel Apostolico, vel Ecclesiastico. * Ut sint triplicis generis: 16
aliæ Divinæ, quæ ab ipso Christo docente per Apostolos sunt acceptæ, quarum in sacris litteris nusquam sit mentio, ut quæ spectant ad materiam & formam sacramentorum: aliæ Apostolicæ, quæ per Apostolos non sine assistentia Spiritus Sancti traditæ: aliæ Ecclesiasticæ; quæ sunt quædam consuetudines antiquæ a Prælatis, vel populis inchoatæ, quæ paulatim tacito consensu populorum vim legis obtinuerunt. Ex his traditionibus manavit jejunium quadragesimale, quatuor temporum, baptizare parvulos, baptizatos ter oleo inungere, signare se signo Crucis, & & similia, *cap. Ecclesiasticarum distinct.* 2. * Prioribus duobus generibus esse suam 17
vim non est dubium, ratione auctorum; unde Paulus: *State*, inquit, *& tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per litteras* 2. *ad Thessal.* 2. Et 1. *ad Corinth.* 11. laudat eos, quod tradita a se præcepta teneant. Quantum ad tertium genus, eamdem illis vim esse, quæ est decretorum & constitutionum, ex eo patet, quod verbo an scripto disposita antiquitus tradantur, nisi intersit: ut patet ex Lacedæmoniis apud, quos leges memoriæ mandabantur, & hac via ad posteros transibant, non minori obligatione quam leges Atheniensium scripto mandatæ *§. fine scripto Instit. de jure nat.* *
Ut hæretici nostri temporis, dum traditionibus nihil deferunt, eas tanquam aniles nugas respuentes, in reprobum sensum dari videantur, cum hac via & ipsi Evangelio suam derogent fidem atque, auctoritatem, & sacræ Scripturæ convellant fundamentum: ut desuper structam molem 18

lem collabi sit necesse. Quo respicit Tertullianus, *lib. 2. de Corona militis*, dum inquit: *Si legem postulas, scripturam nullam invenies, traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix*. Et S. Aug. *Evang.* inquit, *non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret auctoritas*. Item S. Basilius a Gratiano *d. c. Ecclesiasticarum* citatus: *Si attenderimus*, inquit, *consuetudines Ecclesiæ non per scripturam a Patribus traditas, nihil æstimare, quantum religio detrimenti sit latura, tatente inspicientibus liquido constabit*. Et hodie docet experientia; neq; enim potest per ipsam Scripturam constare, eam veram esse, non confictam non suppositam; nam hoc foret in propria causa testem agere. Quod Spiritus Sancti, qui errare non potest, dictamine se instrui, quæ sit vera Scriptura, persuasum sibi habeant nostri temporis sectarii, est mera diaboli elusio: ut patet ex illorum opinionibus super intellectu sacræ Scripturæ, quæ ita sunt discordes, etiam inter eos, qui eamdem sectam sunt amplexi, ut ad concordiam neutiquam queat revocari. Quas certe non est dicendus causare Spiritus Sanctus, qui ubique unus, verus, constans, concordiæ & sanctitatis, nusquam discordiæ & impietatis auctor, aversatur inconstantiam, quæ inter hæreticos dominatur: inter quos in dies novæ opiniones, novi intellectus super Scriptura sacra oboriuntur, & acceptantur, prioribus rejectis, in eoque laboratur, non ut secundum Scripturam fides, & actus formentur, sed Scriptura iis adaptetur. Hinc recte Nicolaus Papa dedecus abominabile dicit, traditiones ab Ecclesia receptas pati pro libitu semper errantium infringi, *can. Ridiculum dist.* 12. vide plura de his apud Suarez, *De leg. l. 7. c. 3. n. 7. in fine & c. 4. n. 10. item in defensione Fidei Catholicæ adversus Anglicanæ sectæ errores lib. 1. c. 9. n. 7. & seqq.* & Bellarm. *Contr. Tomo 1. de Verbo Dei lib. 4.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. Quæres 1. Qualis consensus, sive populi, sive Principis necessarius sit ad inducendam consuetudinem? Resp. 1. Ad consuetudinem abrogatoriam legis canonicæ, vel etiam civilis non requiritur consensus personalis, neque expressus, neque tacitus Principis, sed sufficit generalis, sive legalis, ac proinde potest lex abrogari per legitimam consuetudinem ignorante Principe, sive legislatore. Abbas *c. ult. n. 13. h. t.* Ratio est, quia ibi duæ tantum conditiones necessariæ ad consuetudinem abrogatoriam legis proscribuntur; videlicet, ut sit rationabilis & legitime præscripta: quibus accedit, quod Pontifex ignoret speciales locorum consuetudines *c. 1. de const. in 6.* Resp. 2. ad inducendam consuetudinem juris constitutivam, per quam novum jus non scriptum introducitur, etiam probabiliter sufficit generalis consensus legislatoris; quia quando lex abrogatur a populo per contrariam consuetudinem, indirecte solum lex tollitur per viam præscriptionis; atque etiam, quando nova lex non scripta inducitur, id non fit directa potestate jurisdictionis, sed indirecte per viam præscriptionis, ergo quoad hoc paritas est inter consuetudinem abrogatoriam, & constitutivam novi juris, ita Pirhing. *ad hunc tit. §. 3. n. 18.*

Quæres 2. An ad consuetudinem introducendam requiratur bona Fides? Resp. juxta sententiam probabiliorem requiritur bona Fides, adeoque præscriptionis tempus non computatur a primis, qui contra legem consuetudinem introducere incipiunt, quia illi primi peccant; sed tempus hoc incipit numerari ab iis, qui primis succedunt, præsumendo ex rationabili causa a suis antecessoribus legem non esse observatam. Sylvest. *verbo consuetudo q. 7.*

Plane ad finem tituli adde: Huc etiam referri potest stylus, qui consideratur dupliciter, vel ut est facti, vel ut est juris, si ut est facti consideretur, accipitur pro modo & formula procedendi in judicio, si vero accipiatur prout est juris, tunc sumitur pro jure ex modo procedendi nato, si jus non sit contrarium, differt tamen stylus a consuetudine, quod consuetudo versetur circa ipsam causæ decisionem, stylus non. Item ritus, si, ut est facti; sumatur pro observantia circa solemnitatem actus, si, prout est juris, accipiatur, pro jure inde nato sumitur.

TITULUS V.

De Postulatione Prælatorum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis ; & objecta juris Canonici.*
2 *Magistratus Ecclesiasticus acquiritur per Postulationem, Electionem, & Translationem.*
3 *De postulatione cur primo loco agatur, & cur inventa.*
4 *Postulatio quid, an & concorditer fieri debeat.*
5 *Qui postulent, & de postulantibus indignum.*
6 *Quis postulandus.*
7 *Postulandus eligi non potest.*
8 *Postulatio debet esse certa, & certis verbis facta.*
9 *Electus, & postulatus, adhibendo consensum debet alteram viam eligere.*
10 *Postulatio est insinuanda postulato.*
11 *Postulantibus an liceat variare.*
12 *Postulatio habito consensu postulati, est insinuanda superiori.*
13 *Superior est summus Pont. exceptis dignitatibus inferioribus.*
14 *Postulatio admissa dat postulatio jus administrationis.*

1 POsitis principiis juris Canonici, ejusque origine, & auctoritate, de objecto illius videndum. Quod hic triplex est, ut in jure civili Personæ scil. quibus jus redditur. Res circa quas, & judicia, per quæ redditur. Personæ merito primas tenent, cum ut ait Imp. *inst. de jur. nat. in fin. ex l. Cod. l.2. ff. de statu hom.* parum sit, jus nosse si personæ, quarum causa constitutum est, ignorentur. Ubi non incongrue primo proponuntur personæ, quæ tanquam ministri & executores juris, ipsum jus exequuntur, & invigilant ejus observationi: quales non tantum sunt illi, qui judiciis præsunt, litesque determinant, sed qui aliquo magistratu, aut dignitate, aut superioritate Ecclesiastica excellunt. Pertinet iste magistratus hac in materia ad solos Clericos.
2 * Acquiruntur per postulationem, Electionem, & translationem; de quibus ordine deinceps agitur. Est & Nominatio, quæ posset concludi sub electione: nam est designatio unius ad dignitatem, sive etiam plurium personarum, ex quibus superior unum deligat, quem dignitati præponat, quale jus Principes aliqui in suis ditionibus sibi adrogant.

De Postulatione agitur primo loco, quod sit via quasi præparatoria ad electionem: nam postulatione personæ admissa ad electionem ejus procedi potest; quæ tamen etiam omittitur, circuitus evitandi causa, quod censeatur inclusam in ipsa postulatione, a qua per Superiorem admissa non recedunt postulantes. Inventa est postulatio in subsidium electionis, ut qui per Canones eligi prohibentur, propter impedimentum Canonicum, quo tenentur, ex Superioris gratia habeantur in Prælatum. Contingit enim nonnunquam aliquem, propter insignem eruditionem, prudentiam, aliasque animi dotes, regendæ Ecclesiæ maxime convenire; defectu tamen natalium, ætatis, alteriusve qualitatis, eligi non posse. 3

Omissis itaque aliis acceptionibus, Postulatio hic est Capituli, vel Collegii coram Superiore facta petitio alicujus personæ in Prælatum, idoneæ quidem, sed cui obstet defectus Canonicus. 4

Addunt aliqui, Concors; unde quæritur, an debeat fieri concorditer? Resp. Ita velle Gloss. in *c. Cum omnes sup. tit. 2. de Constit.* Ab aliis duas partes collegii desiderari: at ex veriori & constantiori sententia sufficere a majori & saniori parte factam esse, nam cum electio taliter facta prævaleat, *ut dicetur t. seq.* quidni & postulatio? ex rationis paritate: nisi contingat a minori parte aliquem esse electum; tunc enim a majori parte facta postulatio non alias prævalitura, quam si pro ea stet duplo major numerus, *c. script. 40. tit. seq. de elect.* Cujus ratio est, quod electio nitatur via ordinaria postulatio vero extraordinaria, ideoque inferior habenda, nisi numero fulciatur: prævalebitque electio, ordinario jure procedens, etiam nixa numero minori, propterea quod non facile ab ordinario modo recedatur, *d. c. Scriptum §. quod si.*

Si postulantium numerus duplo quidem major fuerit, postulatus tamen sit indignus, moribus, vita, doctrina, & aliis, neuter actus tenebit: non postulantium, quia postularunt indignum; non eligentium, quia eorum numerus tertiam 5

Capituli partem non adæquat; nisi tamen scienter indignus ab aliis postulatus fuerit, *d. c.* 40. *in fin.* tunc enim privantur postulantes pro ea vice voto, & Capituli vis apud minorem partem residet, quasi ad eam solam spectet electio. Abbas, & Innoc. *ad d. c.* 40.

Postulent illi, qnibus est jus eligendi, *c.* 1. *fin. h. t.* Ubi controvertitur: An qui postularunt indignum; removeantur a postulando, aut eligendo? Resp. Esse, qui negent, quod hoc ipsum pœnæ causa, quæ non est laxanda, sed restringenda, sit inductum in eligentibus indignum. Nec facit secundum eos modo allegatum ex textu *d. c.* 40. *in fine*: nam hoc volunt esse speciale, propter concursum eligentium. Attamen verius est, pœnam istam concernere & postulantes indignum, *per d. text.* Cujus ratio tantum consistit in eo, quod indignum postularint, non etiam in eo, quod concurrant eligentes: & colligitur idipsum ex *c.* 1. *in fine & c.* 2. ubi Abbas *num.* 3. *h. t.*

6 Postulatur ille, qui alias moribus, doctrina, vitæ probitate licet idoneus, defectum tamen habet Canonicum, per quem eligi nequit: ut quia non est sufficientis ætatis, non thori legitimi; non professus, si petatur, ut præsit professis, alterius loci Episcopus, *c. Cum monasterium* 13. *c. innotuit* 20. *infr. de elect. c. fin.*
7 *hoc tit.* * Ubi cavendum est, ne talis persona eligatur, quia per electionem istius committeretur vitium, nihilque accederet juris electo, *d. c. fin.* cum, quod est nullum, nullum non possit producere aliquem effectum. Postulando vero talem non peccatur, quia admissio postulati committitur arbitrio superioris; ut nihil accedat juris postulato. In quo distinguitur postulatio ab electione, hæc enim jus dat electo, ut capaci. Unde est, quod frustra postuletur, cum male petatur gratia, ubi
8 est justitiæ debitum. Cavendum etiam, ne sit postulatio incerta, cujus species aliquot a perniciosa curiositate inventas, quibus postulationi electio mixta facit eam incertam, proponit Pont. in *c. unico eod. in* 6. & edicto perpetuo earum usum prohibet. Forma autem earum hæc est: *Eligo postulando, & postulo eligendo*; aut: *Eligo postulandum, & postulo eligendum. Eligo & postulo, prout potest melius de jure valere.* Quas formulas ideo damnat Pont. quod contineant rem imperfectam, propter incertitudinem voluntatis, cum eligens consensum præsentem explicet, nullo præsupposito defectu electi: postulans vero non quod certo consentiat & in postulato defectum aut impedimentum fateatur. Unde fit, quod in uno, eodemq; actu committatur contrarietas, & ex ea ponatur incertitudo, actum penitus vitians: uti penitus nullus declaratur, *d. c. unico*: *in verb. irritum decernentes*: adeo ut etiam effectum aliquem consequi nequeat ex subsequenti superioris confirmatione, propter regulam, quæ non patitur confirmari, quod est ab initio nullum. Glossa in *c. unico*, *V. irritum*. Quod sibi imputent taliter procedentes, non servata debita & præscripta forma. Permittit tamen Pont. ut procedat ejusmodi postulatio in casu, quo probabiliter dubitatur, ob facti ignorantiam, an sit persona eligibilis nec ne, cujusmodi aliquot exempla proponit Glos. *d. c. unico V. probabiliter*: causat enim justa ignorantia actum sustineri, qui alias inutilis fuisset.

Debet autem electus & postulatus taliter, adhibendo suum consensum, alteram viam eligere *d. cap. un. in fine*: ne vagando in incerto, contra juris prohibitionem, duplicem titulum sibi præfigere videatur, & exspectare, quod jura non ferunt, *c. ut quis* 25. *De elect. in* 6. *l. Eum, qui duobus* 51. *ff. de acquir. hæred.* Electa autem altera, non erit illi liber regressus ad omissam, sed via est interclusa, *d. c. in fin.* quia alias sibi contrariaretur. 9

Postulatione peracta ex plurium consensu, tum ea est insinuanda postulato quam citissime, qui intra mensem exprimere consensum debet, nisi causa plus temporis tribuat. 10

Ubi quæri potest, an liceat variare postulantibus? Resp. Per solam postulationem nullum jus acquiri postulato, sive quoad postulantes, qui non tam consentiunt, quam votum suum declarant; sive quoad postulatum, qui per Canones impeditur quid juris acquirere ad Prælaturam. Unde *c.* 4. *h. t.* dicitur demum præsentata superiori postulatione variare inhibitum esse postulantibus; idque ne superiori illudatur, & judicium ejus ex inferiorum arbitrio pendere videatur. 11

Post consensum postulati habitum po- 12

stulatio superiori præsentanda. Cujus rei non is est effectus, ut quid juris det postulato, nisi subsecuta approbatione: dependet enim ex superioris arbitrio, eam admittat, nec ne: nisi, quod uti jam dictum, per eam variare prohibeantur postulantes.

13 Cæterum hac in re superior est, qui Canones & jura obstantia laxare, ac vinculum, quo obstringere postulatus, solvere potest, ut habilis efficiatur, & eligi queat. Talis est Pont. tantum, si agatur super postulato in Episcopum, qui alteri Ecclesiæ, ut Episcopus præest: neque enim talis potest sine Romani Pont. auctoritate de una Ecclesia ad aliam migrare, ut dicetur inferius *ad tit. 7. de Transl. Episc.* Dispensat & is solus super ætate, & natalibus postulati. Glossa *in cap. fin. infra tit. 14. de Ætate & qual. præfic.* Quantum ad dignitates inferiores, suus Superior est adeundus, quatenus defectum potest tollere.

14 Postremo postulatio admissa idem dat juris postulato, quod confirmatio electo: neque enim postea electioni datur locus, ad evitandum circuitum, cum non possint postulantes a postulato admisso recedere. Unde, ut confirmato electo est data administratio, ita & postulato.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 6. Ad finem adde: Obstat dictis numerus 43. tituli sequentis, in quo dicitur, quod quidem conveniens sit, ut eligatur de gremio, non sit tamen necessarium. Respondeo, quod non obstet, quia num. 43. supponit tamen esse professum.

Ad n. 7. quæres primo: An bigamus, spurius, seu ex damnato coitu natus postulari possit? Resp. Negat. Ratio est, quia quando defectus, vel inhabilitas est talis, in qua dispensari non potest, aut non debet ad prælaturam obtinendam, aut dispensari non solet, ut in ante nominatis, *cap. nisi cum pridem § personæ vero de renunt.* talis nec postulari potest. Laym. *in pr. h. t. corollar.* 2.

Quæres 2. Ad n. 13. An alii Prælati Episcopo inferiores eligi possint, an vero postulari debeant? Resp. Prælati Episcopo inferiores etiam regulares ad alterius Ecclesiæ similem dignitatem, vel etiam ad Superiorem, seu Ecclesiam Cathedralem, sive ea regularis sit, sive sæcularis, non debent postulari solemniter, sed eligi possunt, dummodo consensus, aut licentia Superioris accedat, *cap. Si Abbatem de elect. in 6. & Clement. 1. eodem*. Ratio est, quod nullum habeant impedimentum Canonicum, ideoque postulatione opus non est.

Quæres tertio ad num. 14. An superior possit postulationem sibi præsentatam rejicere, vel non admittere? Resp. Affirm. contra Abbatem *in c. 5. h. t.* & probatur per Gloss. *in c. bonæ V. gratia h.t.* Hostiens. *in summ. eod. n.* 12. Probatur etiam per *cap. postulationem h. t.* & per rationem, quod tota admissio postulationis gratiam dispensationis contineat.

Quæres 4. Additionaliter. An in postulatione solemni necessario sit observanda forma electionis per scrutinium præscripta? Resp. Neg. cum Hostiens. *in summa n.* 20. Sylvest. *v. Postulatio, q. 2. contra Innoc. in c. in causis n. 1. de elect.* Abbatem *in c. quia propter q.* 2. & probatur, quia si in postulatione necesse esset formare Decretum, & alia agere, quæ requiruntur ad Canonicam electionem, tum postulantes non possent recedere a postulatione, antequam ea superiori esset præsentata, consequens est falsum: ergo.

Dices, postulatio & electio in jure æquiparantur? Ergo. Respond. Disting. anteced. Æquiparantur, quoad omnes effectus juris, nego; aliquos, concedo anteced. & neg. conseq. explico, æquiparantur in illis, in quibus essentialiter non differunt.

Ad nu. 9. in fine adde: Sic casus ponit Gloss. *h. t. in 6.* in verbo *probabiliter*, primo si in beneficiis cum cura dubitetur, an assumendus attigerit Annum 25. an non. Secundo, an eligendus in Episcopum compleverit 30 Annum, *c. cum in cunctis 7. de elect.* Tertio, an assumendus in Prælatum expresse sit professus, *c. nullus 28. de elect. in 6.* modo istud dubium consistat in facto, & non in jure, ut in his casibus similis postulatio incerta admittatur.

T I-

TITULUS VI.

De Electione, & Electi potestate.

SUMMARIUM.

Ex jure & more usitato per electionem ad dignitates pervenitur: quæ habet locum in iis, quibus est annexa superioritas, & hoc, ut eligendus iis sit gratior, quibus præficitur: neque enim solet esse gratus, qui invitis obtruditur. 1

Electio est alicujus idoneæ personæ ad dignitatem vel minus aliquod Canonice facta vocatio. 2

Canonice ut fiat, oportet ab iis facta sit, ad quos de jure, consuetudine, aut privilegio, id juris spectat. Regulariter spectat ad eos, qui sunt de gremio loci, cui præficiendus quæritur. Dico, regulariter; & quia extraneis competere interdum potest ex privilegio, & consuetudine, *c.* 8. *sup. tit.* 4. *de consuet.*

In sæcularibus est penes Canonicos, modo sint puberes, sanæ mentis: nam impuberes (non facta distinctione, malitia ætatem suppleat nec ne, cum Canon non distinguat) & quibus mens minus sana est, carent discretione & judicio, quo opus in discernenda cujusque qualitate & conditione, *c. Ex ea* 32. *b. t. in* 6. Ut merito & suffragio careant, nec faciant non vocati electionem irritam. 3

* Ubi nihil implicat esse Canonicum, & non habere suffragium, *l.* 6. *§. duo ff. de decurion.* propter dictam rationem. * Ut autem quis suffragium habeat, non requiritur sit verus Canonicus, sed sufficit, sit possessor bonæ fidei, & sine lite pacificus, *c. Cum olim inf. de causa poss. & propr. c. In Genesi* 55. *ubi Glossa in V. possess. b. t.* & hoc ad evitandam confusionem, quæ contingeret, si a possessore tantum facta electio, re patefacta postea evacuaretur. Necesse præterea est, existant in minoribus ordinibus; *Clem.* 2. *de ætate & qual. præfic.* 4 5

In Regularib. jus eligendi est penes Monachos professos expresse, vel tacite; non etiam penes non professos, *d. c.* 32 *in fin.* uti nec penes laicos, quos conversos vocant. * Omnino rejiciuntur excommunicati majori excommunicatione, quibus comunicare cum aliis non licet, *c. is, qui* 15. *in fine de sent. excomm. in* 6. 6 7

Ubi dubitari potest: An unus aut aliqui excommunicati faciant aliorum suffragia nulla? R. Non videri; ex regula, quæ habet, non vitiari utile per inutile. Quo facit textus in *c. Cum Vvintoniensis* 25. *b. t.* ubi aliquorum inhabilitas non irri- 8

irritat aliorum suffragia. Nisi certus sit eligentium numerus, quorum omnium requiritur consensus: tunc enim excommunicatio unius faceret irritam electionem, quia faceret deesse requisitum numerum, *c. Ad probandum* 14. *inf. de sent. & re judic. & c. Cum super* 23. *inf. de off. jud. deleg.* Nam uti dissensus unius ex eo numero poneret invalidam electionem, quia faceret non adesse omnium consensum; ita & consensus nullitas, quæ facit non adesse requisitum numerum. Erit autem superior decisio, si alias stet pro una parte sufficiens eligentium numerus, ut demptis excommunicatis, major Capituli pars sit pro ista. V. G. si ex viginti eligentibus, duo sint excommunicati, superabit illa pars, pro qua sunt decem suffragia. Et hoc ita, si ignoranter admissi sint excommunicati.

9 Quid vero juris, si scienter & voluntarie sint admissi? ℞. Non subsistere, ex sententias Innocentii, *c. illa* 39. *h. t.* & Abbatis *ib. n.* 7. *& in c. fin. n.* 6. *inf. de procurat.* Fundant hanc suam opinionem in *c. Massana* 56. *h. t.* ubi electio facta per Clericos & laicos habetur irrita; & in *d. cap.* 23. *de off. jud. deleg.* ubi decretum ab habili & inhabili dicitur nullum. Item in ratione, quod voluntarie admittentes inhabilem, videantur uti jure suo nolle, & se facere inhabiles. Posset tamen contrarium videri potius, electionem scilicet aliorum esse validam; propterea quod licet peccarint admittendo istos, non tamen ideo priventur eligendi potestate, cum nullo jure id sit cautum. Et licet cum excommunicatis communicantes incidant in excommunicationem minorem, non tamen ista eos repellit ab eligendo, ut mox dicetur. Ut ab aliis facta electio sit dicenda valida, consortio excommunicati nihil ponente contra substantiam electionis. Ad *d. c.* 23. posset dici, quod actus, de quo ibi, simul ab omnibus habeatur pendens, & inhabilis junctus ponat ejus nullitatem. Nec obstat *d. c.* 56. nam ibi hoc ita statutum in odium eorum, qui laicis id juris contra Canones permittebant; ut non debeant extendi.

Prior tamen opinio, quia communis, posset videri servanda in praxi: & facere pro ea videtur textus in *d. c. fin.* ubi ex eo, quod communitas cum majoribus & juratis, quos sciebat excommunicatos, constituisset Procuratorem, dicitur constitutio irrita. Quod idem ex rationis paritate dicendum in electione Prælati. Quod omnino procedet in excommunicato nominatim, & notorio Clerici percussore.

Quæstionis est, an idem procedat in 10
excommunicato tolerato? Resp. Videri hoc aliquibus: pro quibus est textus in *canon. Audivimus XX. V. quæst.* 1. *& cap. Advers. infra de immun. Eccles.* ubi excommunicatio, vel sententia lata ab excommunicato, dicitur invalida. Ratio est in defectu jurisdictionis, ut patet ex *cap. Si is, cui de offic. jud. deleg. in* 6. ubi, excommunicato delegante, dicitur delegatus carere jurisdictione. Quæ opinio juxta antiquum jus est vera in excommunicato notorio, nam in occulto aliud mox dicetur. Ad jus novum, quod attinet, verior opinio est, excommunicati licet notorii, tolerati tamen, actus subsistere, etiam publicos. Ratio est, quod post Extravag. Martini V. *ad evitanda*, citra pœnam possit communicari cum excommunicato quocumque, excepto denuntiato, & notorio Clerici percussore. Quod ita inductum, ad succurrendum conscientiis timoratis, & ad evitanda animarum pericula, ut cum possimus, cum tali communicare etiam in perceptione Sacramentorum, debeant & acta ejus esse valida, atque ita & tenere ejus electio, & similia. Frustra enim cum tali communicare esset licitum, si acta non valerent: atque ita tenet Nav. in *Summa c.* 27. *n.* 7. Nihil facit, quod sit suspensus ab officio & beneficio; ut videatur nihil agere posse, quæ ratione istorum competunt, inter quæ est electio: nam hoc verum est, quatenus ea licite exercet, quoad se, non etiam, quoad alios. Ut ipse peccet se ingerendo, & suffragium dando, nihil tamen hoc noceat electioni, quamdiu non rejicitur, sed toleratur, licet privatus sit jurisdictione, Ecclesia suppleat, seu conferat ad talem actum jurisdictionis. Non facit etiam, quod dicta Extravagans noluerit aliquem favorem tribuere excommunicato, cum quod electio, & alii actus sustineantur, non sit tam ob favorem excommunicati, quam fidelium. Videatur. Covar. *ad cap. Alma p.* 2. *§.* 7. *n.* 9.

Quid in excommunicato occulto? Resp. 11
Mul-

Multo magis ejus acta esse sustinenda, etiam jure antiquo inspecto, quo quilibet excommunicatus erat vitandus. Ratio est, quia, cum aliquis exercet munus aliquod publicum, in eoque sustinetur defectus occultus, non adficit actus illius, qui ex Reip. interpretatione sunt judicandi validi, ut apud Jurisconsultos est notissimum, per *l. Barbarius 3. ff. de off. praetoris*: qui textus licet loquatur de civili Magistratu, idem tamen statuendum in Ecclesiastico, quod Ecclesia non minori providentia prospiciat fidelium utilitati, quam Reipubl. suorum civium.

Quid in denuntiato quidem, sed ignorato? Idem in hoc statuendum, quod in occulto, quod scilicet electio, & alia ejus acta sint valida: cum licet alibi sit nominatus & publicus, in loco tamen exercitii habeatur non excommunicatus: ut acta ejus sustinenda sint, ita postulante necessitate & utilitate publica; etiam secundum jus antiquum in hoc non mutatum, quo tantum notorius erat vitandus. Abbas in *c. Ad nostra, n. 13. inf. de jurejurando.*

12 Speciale est in Cardinali excommunicato, etiam nominatim, sive denuntiato, ut repelli nequeat ab eligendo Papam, per *Clement. 2. §. caeterum hoc tit.* qui textus facit ad declarationem *c. Licet hoc t.* in quo electus a duabus Cardinalium partibus sine exceptione dicitur habendus pro legitimo Pontifice. Ratio specialitatis posita est in evitandis periculis schismatis, & aliorum inconvenientium, quae possent subsequi, si admitterentur exceptiones, & dilationes post factam electionem. Confirmata est haec sententia per constitutionem novam Gregorii xv. incip. *Aeterni Patris*, anno 1621. xvii. Kal. Decemb.

13 Haec de irretitis majori excommunicatione: nam quos minor tantum ligat, non removentur ab eligendo, *c. Illa 39. h. t.* Ratio est, quod haec non privet hominum communione, ut dicetur inferius *ad tit. de sent. excommunic.*

14 In suspensis idem juris est, quod scilicet a facultate eligendi non sint exclusi, nisi fuerint denuntiati: nam ante denuntiationem, cum Ecclesia eos toleret in officiis, acta eorum sunt dicenda valida. Ita tamen denuntiati inhabiles habendi, si ab officio absolute sint suspensi. Abbas in *c. Cum inter 16. n. 6. h. t.* nam tunc nomen *officii* denotat tam ea, quae sunt ordinis, quam quae jurisdictionis: licet alias suspensio ab ordine non contineat suspensionem a jurisdictione, nec e diverso, ut suo loco dicetur. Idem dicendum, si suspensus quis sit fine limitatione, quia verba generalia, cur limitentur ad aliquid, non est ratio. Nihil obstat *c. Cum dilectus 8. sup. tit. 4. De consuet.* ubi electio per suspensos, & de suspenso facta cassatur; quod & habetur *cap. Cum Inter 16. h. t.* nam accipienda loca ista secundum jus vetus, quo sufficiebat sola suspensio; quod ipsum mutatum est per extravag. Martini V. *Ad evitanda*, ut paulo ante dictum, & dicetur latius, *inf. ad tit. De sent. excom.* A beneficio suspensus videtur habere integram eligendi facultatem, quod ejusmodi suspensio concernat tantum fructus beneficii, non etiam actus officii, modo ab aliis admittatur, *c. Cum Vuintoniensis 25. ubi Glossa V. admiserunt h. titul.* 15

Quaeritur, an interdictus vocem sive suffragium habeat? resp. Videri non prohibitum, cum interdicti effectus tantum pertineat ad privationem divinorum officiorum, Sacramentorum quorumdam, & Ecclesiasticae; sepulturae sub nullo autem istorum contineatur privatio juris eligendi: quae cum sit poena, non est inferenda sine Canone. Facit, quod interdictum non privet beneficio, ejusve administratione, ad quam spectat electio, sive potius ad fructus beneficii, qui salvi sunt interdicto. 16

Quid statuendum in irregulari? Posset videri huic non esse jus eligendi, quia omnino sit inhabilis ad beneficia, ordines, aliaque Ecclesiastica. Dicendum tamen, electionem a tali factam esse validam, ut pote factam ab habente potestatem, non impeditam, neque ligatam. Ratio est, quia licet irregularitas reddat inhabilem ad beneficia, non tamen ipso jure privat obtentis: ut administratio eorum sit libera eis, ad quos spectant, & fructus, quibus adnumeratur electio, is cedant, donec priventur beneficiis. Ut, cum eatenus ex vi irregularitatis non prohibeatur eligere, dicendum sit, ab irregulari electionem licite fieri. 17

Porro haeretico nullum esse suffragii jus, vel ex eo patet, quod hoc ipso privetur omni jure non tantum circa bona patrimonialia, 18

lia, sed & Ecclesiastica, ut dicetur infra *tit. de hæreticis*, ut jus eligendi illi salvum esse nequeat. Si tamen occultus fuerit, ut ipse toleratur, ita & suffragium ejus valebit, *arg. l. Barbar. de off. præt.*

Sunt & privati facultate eligendi, qui scienter indignum elegerunt: non tamen nisi ista vice, uti mox latius dicetur.

19 Ubi quæritur: An præsumatur quis scienter indignum elegisse? Negat hoc Molina *de jure primogenituræ l. 2. c. 4. n. 48.* quod nemo sit præsumendus in dolo esse. Contra tamen vult Franc. Sarmientes, in *l. Cum quidam 24. n. 17. de l. 2. per text. in l. Qui cum alio 19. de R. J.* ubi qui cum alio contrahit, gnarus debet esse conditionis ejus, & per textum in *cap. fin. §. si quis de cland. desp.* ubi in simili præsumitur adfectata ignorantia. Quæ sententia confirmatur per text. in *c. innotuit 20. h. t.* ubi ignorantia ejusmodi probanda est: ut videatur præsumi scientia.

20 In casu autem, quo eligentes indignum removentur, contrahitur ista facultas ad reliquos, qui non peccarunt, etiam unum dumtaxat; ne aliorum peccatum redundet in injuriam innocentium, penes quos residet Capituli potestas. Si omnes peccaverint eligendo indignum, ad Superiorem ista potestas devolvitur. Ab. in *c. Bonæ 23. & c. 25. n. 2. h. t. l. Sicut in fin. ff. Quod. cujusque universitatis, &c.*

21 Laicis, sive solis (quod neutiquam licuit, adeo ut Conc. Trident. *sess. 23. c. 4. in fine* velit a populo & sæculari potestate vocatos atque institutos haberi, ut fures & latrones, per ostium non intrantes) sive simul cum Clericis eligendi non est potestas: ut electioni per eos de se factæ consentiens sit hoc ipso inhabilis, *c. Quisquis 43. c. Massana 56. h. t.* Nihil faciente consuetudine, aut præscriptione, cum ea requirat possessionem, cujus hac in materia sunt incapaces laici, ut nec possit iis concedi per Capitulum, *c. Sacros. 31. h. t.*

22 Olim in Episcoporum & Romanorum Pontificum electionibus Principum & populi vota intervenisse; videtur colligi ex iis, quæ coacervavit Gratin. *dist. 63.* De Imperatorib. quæritur: An illis quid juris fuerit in Electionibus Rom. Pontif.? resp. Electionem illam liberam fuisse ab initio, & pertinuisse ad Clerum; quo spectant pleraque loca apud Gratian. *d. dist. 63* quem negant laicorum esse, immiscere se electionibus Pontificum, quia res ea sit Ecclesiastica, in qua nihil est juris Imperatori & laicis: verum ambitione causante schismata, eorum tollendorum & impediendorum causa interponi cœpisse Imperatoriam auctoritatem. Quæ res eo paulatim divenit, ut sine jussu Imp. non potuerit consecrari electus Pont. quod ideo a Justiniano (cujus tunc erat summa auctoritas & potestas) usurpatum creditur, ne, ordinato aliquo Pontif. minus grato Imperatori, urbs & Italia ab orientali deficerent Imperio. Verum sub Benedicto II. libertas plena rediit. Per Adrian. vero concessum videtur Carolo M. jus eligendi Pontificem, *can. Adrianus dist. 63.* cujus filius Ludov. huic juri renunciavit, *can. Ego d. dist. 63.* Sed Leo VIII. illud iterum concessit Othoni, *can. in Synodo d. dist. 63.* & duravit penes Imperatores usque ad Henr. IV. Justissimis deindo de caussit abrogavit id ipsum Imperatoribus Gregor. VII. occasione sumpta a schismate, & libertas deinceps duravit in Rom. Ecclesia. Permansitque penes Cardin. electio, ut mox dicetur. Ex quibus patet, olim Imperatoribus non tam fuisse jus eligendi Pontifices, quam confirmandi, ob jam dictam rationem, primo usurpatum, & postea concessum. Nec facit, quod textus in *d. can. Adrianus dist. 63.* adserat jus eligendi fuisse Carolo M. concessum: nam verbum *eligendi* ibi large & ample positum, non stricte & presse, pro eo, quod est, canonice factæ electioni ad sensum præbere. Quo facit, quod habetur post textum in *can. Vota d. dist. 63.* repræsentari electiones Pont. solitas Imperatorib. ut ipsis graviores essent, & roborerentur contra schismaticorum & hæreticorum audaciam. Si tamen quis obstinate velit, verbum istud *eligendi* stricte accipi debere, detur Imperatoribus id juris fuisse: fatendum tamen erit non fuisse, nisi ex concessione Pontificum, non etiam suo jure, idque liberaliter, ob majus scilicet bonum, quo cessante, tanquam causa potuit merito ipsis eripi. * Hodie qui- 23 busdam Principibus competit Episcoporum nominatio, quos præsentant Pontifici, qui super vita, & meritis eorum scrutinio præmisso confirmant taliter nominatos. Quod toleratur, quia interest

Prin-

Principum sibi habere addictos Antistites, qui subditorum animos a se non avertant. Vide de hac materia Chopinum *de demanio Franciæ lib. 2. cap.* 10.

24 Lubet & quærere: An populus in electionibus Pont. quid juris habuerit? resp. variis locis *dist. 63.* dici, electiones consuevisse fieri a clero, vicinis scilicet Episcop. & populo. Verum hoc non ita accipiendum, quasi populus suffragia daret; sed quod vel populus aliquem postularet, aut desideraret, quem postea clerus pro populi voto eligeret, non tamen necessario: vel quod postea consentiret in electum per clerum populus, ut gratior esset, juxta *can. Nosse & can. Vota d. dist. 63.* Hodie jus eligendi Roman. Pontificis est penes Card. S. R. E. a quibus electus non alias pro Pont. est habendus, quam si duæ præsentium partes consentiant in eumdem, *c. licet 6. h. tit.* Pluraque servanda sunt in ista electione, ut patet ex *cap. 3. eodem in 6. & Clem. 2. eod.* adinventa pluraque, ut avertantur fraudes, & ne in longum protrahatur electio cum detrimento Ecclesiæ. Eligendus debet esse ætatis sufficien-

25 tis, *de quo infr. tit. 14. de ætate & qual. præficien.* morum honestate & modestia, litterarum scientia requisita orna-

26 tus, natalium defectu carens. * Non irretitus excommunicatione præcipue majori, quæ poneret electionem nullam, *c. Postulasti 7. inf. de Cler. exc.* ubi non potest tali conferri beneficium, nec talis collatum retinere. Ratio, quia datur beneficium propter officium, ad quod talis inhabilis est; nisi forte post appellationem legitime interpositam sit collatum, qualis non ligat, *cap. ad præsentiam nostra 16. inf. de appellat.*

27 Quid si non sit vitandus? Posset videri non obesse, secundum tex. *in d. Extrav. ad evitanda.* Verum dicendum, nihil ex eo quæri sublevaminis excommunicato: quam quidem ibi Pontif. expresserit, se nolle in aliquo sublevare excommunicatos: ut, cum ex se sint inhabiles, nihil ipsis profit, quod non sint vitandi.

28 Quid si electus postea absolvatur? Resp. *per d. Extrav. Martini V.* actiones fidelium circa hujusmodi excommunicatum, quantum est ex parte illorum, validas esse ut cum tantum ponatur obex ex parte subjecti, illo sublato videatur consequi effectum. Verum contra dicendum electionem ab initio invalidam ex parte subjecti non convalescere solo sublato obice, cum quod est ab initio nullum, non convalescat, nisi posito novo eligentium facto, secundum notissimas juris regulas *l. Quod ab initio 29. ff. de R. J. & tit. D. de reg. Catoniana, c. Non firmat. de R. J. in 6.* Quo facit, quod paulo ante dictum, Pontif. in *d. Extrav.* non intendere ullatenus relevare excomunicatum: relevaret autem, si electio ex parte eligentium subsisteret, & confirmaretur, secuta absolutione. Quæ res contineret in se aliquam repugnantiam, scilicet quod ex parte eligentium esset valida electio, circa subjectum tamen inhabile. Deinde eligentium mens est, continuo per electionem jus conferre, non etiam de futuro promittere, & quidem pure, non sub conditione, si absolvaris: ut, cum tempore actus non cadat electio super subjectum habile, sit dicenda irrita. Ubi non recte quis distinguat inter scientiam & ignorantiam eligentium; cum scienter eligentes excommunicatum graviter peccent, & nihil promoveant actum, contra regulas juris, quas suo facto non immutant.

Impedit & eligi excommunicatio minor, 29
eo quod eligendus debeat esse habilis ad susceptionem eorum, ad quæ eligitur; qualis non est minori excommunicatione ligatus, *c. fin. inf. de clerico excom. ministrante. Glos. in c. Illa 39. h. t.* ubi dicitur peccare graviter celebrans.

Quæritur autem, an electio taliter ligati sit ipso jure nulla? Resp. Eligentes 30
peccare graviter, quia materia est gravis; peccare item electum acceptando: non esse tamen electionem, tam irritam, quam irritandam, secundum verba *d. c. fin: ejus electio irritanda.* Ubi licet videatur non improbabilis interpretatio. Covar. *ad R. peccatum p. 2. §. 7. n. 3.* & aliorum verbum *irritanda* ibi accipientium pro *irrita* declaranda; propter subjectam rationem, *pro eo, quod ad susceptionem eorum eligatur, a quorum perceptione a SS. Patrib. est privatus*: tamen cum verbum istud pœnam contineat, in qua benignior interpretatio est facienda, & obstet verbi propria significatio, factum hominis requirens, nullusque alius detur textus, quo ista opinio possit firmari; verius cum Felino, *ad c. Dilecta 10. n. 4. in fin. infr. de except.* dixeris, non tam ipso ju-

re

re esse irritam, quam irritandam; etiam in casu, quo eligentes sciverunt vitium, uti exprimitur *d. c. fin.*

31 Anne ergo non irritabitur electio in casum quo ignorarunt? Posset videri, non esse irritandam, quod in casu scientiæ notetur factum eligentium, quæ eos facit culpæ obnoxios: ut illa sublata tollatur & culpa, ac proinde cessare debeat pœna. Pro qua parte facit, quod alias dictio: *scienter in d. c. fin.* tanquam supervacua nihil operaretur, quod videtur non admittendum. Contra tamen dicendum, nihilominus irritandam venire, quod culpa commissa circa electionem non tam fundetur in nova culpa eligentium, aut electi, quam in natura, seu institutione talis censuræ, impedientis passivum Sacramentorum usum, & consequenter electionem ad munus isti usui destinatum. Nec obstat dictio: *scienter*, cum ibi ponatur potius ad augendum, quam limitandum, quasi dixisset Pontif. etiamsi scienter elegerint, nihilominus irritandam. Ut sensus sit non tantum irritandam, quia ab ignorantibus facta sit, atque ita involuntaria, & subreptitia, sed & si scientibus, ex jam dicta ratione. Et ita sentit Glossa in *d. c. fin. V. scienter*, & vult ratio ibi subjecta, quod scilicet a sanctis Patribus sit privatus ab eorum perceptione: quam privationem, sive inhabilitatem non tollit ignorantia eligentium.

32 Quid, si & electus se excommunicatione irretitum ignoret? Ejus ignorantia nihil faciet ad tollendum actus vitium, cum nihilominus maneat inhabilitas, quæ non causatur ex culpa, quam electus se ingerendo committit, sed ex natura censuræ, uti dictum, & colligitur ex ratione ibi subjecta. Cov. *ad c. alma p. 1. §. 7. n. 3.*

33 Dubitari etiam potest: An excommunicatio electi in Pontif. Rom. impediat electionis valorem? dictum fuit superius, excommunicationem eligentium non impedire istam electionem. *Clem. ne Romanis §. cæterum h. t.* ut idem sit dicendum ex parte electi; cum ratio ibi posita, ne detur occasio fraudibus, aut schismaticis, habeat locum etiam in ipso electo: & quidem multo magis, tum quod magis agant contra censuram eligentes, quam electus: tum quod in *d. §. cæterum* dicatur nullus ab electione repellendus: quæ verba sunt generalia, & non magis excludunt ab electione passiva, quam activa.

Est & inhabilis suspensus ab ordine, officio, vel beneficio; ex ratione *text. in c. fin. de Clerico excom. min.* quod ad susceptionem eorum eligatur, a quorum perceptione est privatus, cum prohibitus ab aliquo opere, vel usu ejus simpliciter interdictus, consequenter sit prohibitus, ne possit ei conferri id, quod est proprium talis actus, seu quod ad illum ordinatur. 34

Ubi quæstio est: An talis electio, aut collatio sit ipso jure irrita? Resp. Videri potius irritandam, *arg. d. cap. fin.* in quo hoc ipsum exprimitur quoad irretitum minori excommunicatione: nec est alius textus irritam declarans ejusmodi electionem. Ad idem allegatur *c. per inquisitionem 16. eod.* ubi dicitur amovendus ab officio Præpositura, qui scienter indignum ad Episcopatum eligendo, se indignum fecerit beneficiis Ecclesiasticis: quæ verba significant, male quidem electum fuisse, non tamen electionem fuisse ipso jure irritam, cum dicatur privandus officio. 35

Irregularitas licet obtentis non privet ipso facto. Abbas in *c. nisi 10. n. 4. infr. de renuntiat.* & dictum paulo ante, ponit tamen inhabilitatem ad obtinenda munia Ecclesiastica.

Ubi controvertitur: An id faciat ipso jure? Resp. Non deesse, qui volunt irregularitatem non efficere electionem aut collationem ipso jure nullam, quia non inveniatur in jure expressa hujusmodi inhabilitas; sine textu autem non sit inducenda. Et licet varii adducantur textus, qui prohibent irregularem admitti ad ordines, & beneficia illis conferri, etiam non habentia curam animarum, nullo tamen illorum continetur verbum irritans actum; Et facit, quod irregularis non sit incapax professionis, *c. 1. de filiis præsb. c. 2. de cler. non ordin. minist.* Ut etiam dicendus non sit inhabilis ipso jure ad beneficia, quisquis obtentis non privatur ipso facto per irregularitatem. Ut opinio ista de rigore juris sit probabilis. Felin. *in c. inquisitionis n. 6. inf. de accusat.* Securior tamen & probabilior est contraria, scilicet ipso jure non tenere electionem, quam communis usus optimus interpres recepit, in- 36

interpretans textus hac in materia adductos, & indicantes, non esse canonicam electionem ejus, qui est irregularis, in eum sensum, quod ipso jure electio non teneat. Et ita tenet Felin. *in c. 2. sup. tit. 3. de rescr.* Nav. *in Summa c. 27. n. 249. dub. 6.* Cov. *ad c. Alma p. 1. §. 7. n. 1. & §. 8. n. 3. & in reg. Peccatum p. 2. §. 8. n. 6. in fin. & n. 8.* Pro qua parte videtur facere Conc. Trid. *Sess. 14. c. 7. de reform.* ubi homicida nullo unquam tempore potest ad sacros ordines promoveri, nec ulla beneficia illi conferri, ea ratione, quod beneficia dentur propter officium, ut qui ad hoc est in habilis, etiam ad illa talis sit judicandus.

37 Inter irregulares poni hæreticos extra dubium est, ut dicetur infra suo loco: uti & apostatas, ac schismaticos esse inhabiles ad dignitates, & beneficia, patet *ex c. 1. h. t.* ubi etiam post abjuratum schisma dicitur dispensative confirmanda schismatica electio.

38 Sed dubitatur: An inter inhabiles ad Prælaturam censendus sit habens liberos? Quod videri posset, per *can. de Syracusanæ 13. dist. 28. & can. antepon. Dist. 6.* ubi propter liberos non videtur quis admittendus ad Episcopatum. Sed dicendum nullatenus ideo induci inhabilitatem, cum nullibi de ea pateat, & sine textu non sit inducenda. Nihil faciunt adducti textus, quia per eos non tam ponitur inhabilitas, quam datur consilium; ne facile tales admittantur, quod per liberos possent deperdi bona Ecclesiastica, quem metum, si auferat personæ qualitas, non est ea rejicienda; uti & si alio modo ei occurratur, *can. Sunt* XII. *quæst. 1.* Abbas *in c. 1. in 2. infr. de testam.* Unde est, quod ejusmodi qualitas sit exprimenda Pontifici, quia cum possit ponere impedimentum, faceret confirmationem subreptitiam. Nihil etiam facit, quod habet Imperat. Novel. *6. c. 1. §. 4.* ordinatum filios aut nepotes habentem Sacerdotio cadere; ut, si admissus rejicitur multo minus admittendus sit: nam non est legis civilis inducere inhabilitatem. sed tantum Canonicæ, nisi hæc ab ista statutum approbet, cujus contrarium hac in materia patet ex *can. Episc.* XII. *qu. 2.* ubi liberos habens admittitur ad Episcopatum.

39 Majus dubium est: An habens liberos illegitimos sit inhabilis? hoc aliqui volunt per *d. can. 13.* verum cum textus ibi indistincte faciat mentionem liberorum, quod eorum causa possent perire bona Ecclesiastica, quæ non ita habet locum in legitimis, cessabit etiam prohibitio, si personæ qualitas respondeat & aliud nihil impediat.

Regularibus non est præficiendus non professus, cessaturque ejus electio, non obstante consuetudine *c. cum causam 27. h. t.* & nonnisi instructus in regula monachali, quod minus conveniat esse magistrum, qui necdum fuit discipulus, *c. officii 38. h. t.* ubi aliter facta electio decernitur irrita, & inanis. 40

Eligendus itaque ex voto Ecclesiæ dignus & ex pluribus dignis dignior, quem morum sanctitas commendat præ cæteris, quatenus idem utilior, aptiorque administrationi. Quæ res facit, ut etiam minus doctus doctiori præferatur, & non raro potius habeatur ratio sanctitatis morum, quam scientiæ, ut in Religionibus. Interdum utrumque requiritur, ut in iis, qui præsunt, velut Episcopi, in quibus præcipue requiritur prudentia. * Ubi nobilitas & potentia non faciet aliquem sine noxa præferri digniori, nisi Ecclesiæ status requirat potentem. Faciet tamen & generis splendor & claritas in paritate aliquem potiorem eo, cui ista desunt. Consanguinitatis & amicitiæ hic non est habenda ratio, quamvis & hæc in paritate sine piaculo faciat quem inclinari in amicum, aut consanguineum; non etiam in imparitate. 41 42

De gremio Ecclesiæ vacantis ut quis eligatur, conveniens quidem est, si ibi idoneus habeatur, *c. ne pro defectu 41. h. t.* non tamen necessarium, cum & teneat electio extranei, & interdum quis sit adsumendus ex alio loco, cui id juris consuetudine aut privilegio quæsitum, *cap. 8. sup. de consuetud.* 43

Ubi quæri posset: An sine peccato præteriti possit extraneus dignior, accepto digno? ℞. Actum istum videri vacare peccato acceptionis personarum, cum textus in *can. Metrop. dist. 63.* velit ex præsbyteris Ecclesiæ optimum ordinari: & textus in *can. Nullus dist. 61.* non alias aliunde adsumi aliquem permittat, quam si in Ecclesia non sit aliquis dignus. Qui canones etsi usu minus frequententur, faciunt 44

tamen

tamen extra noxam esse eligentes dignum internum, quod ea res sit minus obnoxia, turpis, gratiorque esse soleat internus externo, atque ita major cum benevolentia munus suum peragat. Ut hac ex parte compensetur id, quo extraneus superat. Quod vel maxime tunc procedet: quando fundator voluit aliquem adsumi ex certa familia, aut civitate, in qua si idoneus haberi possit, non est extraneus adsumendus.

45 Quæritur etiam, an teneat electio digni, omisso digniore? Juri Canonico, & rationi naturali magis est consentanenm, eligentes illo casu non esse immunes a peccato mortali, cum enim Canones eum præfici velint, qui præstantior est, qui doctior, qui sanctior, qui omni in virtute eminentior, *can. licet*, 15. VIII. *q.* 1. qui optimus, *d. can. Metropolitano*, qui Præsulatu dignus. *Novel.* 5. *c.* 9. docet ratio, non fungi eligentes administratoris boni vice, digniorem prætereundo, & potius providere personæ quam loco: quod pro dolor! non esse infrequens facit favor. Utroque tamen in foro, tam interno quam externo, valet electio, nec rescindi potest, ex communi sententia, nixa textu, *c. cum nobis* 19. *§. illius b. t. ubi Gloss.* Cov. *ad reg. Peccatum p.* 2. *§.* 7. *n.* 3. Nec obstat, quod Ecclesiæ intentum sit, habere dignissimum, cum non rejiciat dignum, & hoc ad servandam Ecclesiæ quietem. Alicqui omnes electiones versarentur in discrimine, & infinitis litibus locus foret, si ea sola de causa everti possent, quod dignior esset præteritus. Nav. *de Simonia conf.* 8. *n.* 1.

46 Alia hic occurrit quæstio: An omisso dignior teneantur eligentes & conferentes ad restitutionem? Resp. Verius esse, nec teneri eos Ecclesiæ, nec omisso: non isti, quia ei non nocuerunt, cum de idoneo providerint ministro: non huic, quia ante electionem nullum jus, vel ad rem, vel in rem habuit, cum id demum ei quæratur per electionem. Navar. in *Manuali c.* 17. *nu.* 72. antequam nihil juris habet, quod prætendat. Covar. *d. §.* 7. *n.* 6. Lessius *de jure & Just. lib.* 2. *cap.* 34. *dubio* 15.

47 Similiter electus non tenetur ad aliquam restitutionem digniori, propterea quod dici nequeat aliquo jure privasse eum, qui necdum ullum quæsitum habuerit; neque ullam etiam injuriam intulisse videri possit. Nam si qua illatio, illa est per eligentes illata; quorum suffragiis consentiens electus, non potest dici peccasse, tanquam consentiens peccantibus, cum ejus non sit merita propria dissentere ac dijudicare. Less. *d. loco n.* 76.

Aliud est in eo, qui fraude impedit aliquem, quo minus eligatur: hic quippe tenetur ad restitutionem, quando jus quæsitum avertit, quia cum injuste causam damni deberit, tenetur id ipsum resarcire ex regula communi. Quod modo cum ante electionem necdum firmum jus sit acquisitum, verius est, ex arbitrio sapientis satisfactionem esse injungendam impedienti, qua de re plenius agetur infra, *ad tit. de præbend.* vid. Covar. *ad d. c. Peccatum p.* 2. *§.* 7. *n.* 8. Navar. *d. c.* 17. *n.* 69. *& seqq.* Pet. Navarra *de rest. c.* 7. 48

Indignum eligentes scienter, præterquamquod graviter peccent, præcipue si agatur de cura animarum, & teneantur ad restitutionem damni Ecclesiæ, quæ damnum accepit, *c. fin. infr. de injur.* atque insuper inducere electum Ecclesiam dimittat, privantur, ut ipso jure suffragio pro ea vice, suspenduntur a beneficiis Ecclesiasticis per triennium, *c. cum in cunctis* 7. *§. Cler. h. tit.* quæ scilicet habent in ea Ecclesia, quam per talem electionem offenderunt: non etiam, quæ alibi habent, ne pœna excedat culpam, *c. si compromissarius* 37. *in fin. eod. in* 6. Ubi eamdem pœnam subiit is, inquem compromissum, ut eligat, si scienter indignum elegerit, & compromittentes, si talem electionem scienter habuerint ratam. 49

Quæritur hic, an ipso jure istæ pęnæ inferantur? Resp. Quantum ad pœnam suspensionis a beneficiis, eam esse latæ sententiæ, quoad eligentes indignum, ut patet ex *d. §. Clerici in verb. noverint se suspensos*. Idem & in compromissario, *d. cap.* 37. Consentientes vero electioni factæ per compromissarium, non videri aliam pęnam incurrere, quam privationis eligendi, aut compromittendi pro ista vice, ut indicant verba *d. c.* 37. *vers. nisi & ipsi scienter.* Quo respicit verbum subsequens, *puniuntur*, non etiam verbum *suspenditur*, cum non sit tam grave peccatum in casu consensus solius, atque est in casu electionis per eos factæ, in quo eorum versatur factum. 50

51 Tenet-

51 Tenet autem pœna suspensionis eos quoque, qui personæ dignæ electionem aut provisionem infringere, & confirmationem impedire temere sunt conati, *d. c.* 27. Et hoc tantum in electis ad dignitates, personatus, aut Canonias, *cap.* 1. *in*
52 *eod.* 6. * In Episcopo eligente indignum non habet locum ista suspensio, *d. cap.* 37. *§. hujusmodi*, quæ non solet eligere Episcopos, nisi exprimatur: quod illis datum propter officii necessitatem, *cap. Quia periculosum de sent. excomm. in* 6. Deinde iis est proposita pœna alia, privatio scilicet potestatis conferendi officia, aut beneficia; *cap.* 7. *in fine* & *c. Nihil* 44. *§. Episcopi hoc titul.* Scienter itaque eligentes indignum notantur.

53 Quid si sciat quis indignum non aliter, quam ex sola confessione? Resp. Scientiæ quidem istius rationem non habere; non posse tamen, nec debere eligenti talem suffragari, quod non minus habeat locum ratio prohibitionis isto casu, *d. c.* 7. *in fine h. t.* Et supposita inhabilitate personæ, actus eligentis talem in se fit malus, ut patet ex *c.* 2. *inf. tit.* 31. *de off. jud. ordin.* Quod indicat eum contra conscientiam agere, qui adejusmodi, concurrit electionem: nam ejus causa ponitur scientis; qua posita de modo scientiæ disputandum non est. Ut contra Paludanum & Adrianum recte teneat Navar. *can. penult. n.* 146. *de pœnit. dist.* 6. pœnam suspensionis istum incurrere: qui & vult *ibid. d. n.* 15. dissuadere, eumdem posse aliis, ne eum, cujus malitiam novit, licet per confessionem, eligant salvo tamen sigillo. Et hoc citra peccatum, quia alteri munus, quod ambit, non debeatur, nec istud acceptare possit citra detrimentum animæ.

54 Dubitatur, an electio de indigno facta sit ipso jure nulla? Resp. Solum hic quæri de indignitate, resultante ex defectu litteraturæ, morum, gravitatis, ætatis, natalium; dicendumque eam causare nullitatem, *d. c.* 7. in cujus principio prohibetur eligi habens hujusmodi defectum: in fine autem eligentes dicuntur eligendi tunc potestate privati: & in *cap. Innotuit.* 20. *in fine hoc tit.* Decernitur electio talis irrita & inanis: item in *cap. Congregato* 53. *in fine h. t.* dicitur electio irrita nuntianda ejus, qui expers est scientiæ litteralis, quod & Gloss. *ibid. V. in litteratura* confirmat. Ratio est, quod habens hujusmodi defectum nequeat satisfacere intentioni Ecclesiæ.

Quæri autem hic posset, an in casu electi indigni, eligentes, aut ipse electus, teneantur digno præterito ad restitutionem? 55
Non videri, ex eo, quod obligatio ad restituendum præsupponat ablationem ab eo, cui est jus in rem vel ad rem: neutrum est omissio, cum agatur de justitia distributiva. Nam beneficia Ecclesiastica, cum sint potius stipendia & merces laborum, quam bona communia, in eorum distributione peccatur quidem per distribuentes contra officium commissum; non possunt tamen ulli teneri ad restitutionem, præquam Ecclesiæ, cujus jus violatum, præponendo ei indignum, non etiam alterius, cui jus non potest dici quæsitum ante electionem. Vid. Navar. in *Summa c.* 17. *n.* 69. & *seqq.* Covar. *d. §. n.* 2. Molina *de jure primogenit. lib.* 2. *c.* 5. *num.* 58.

Occurrit & alia quæstio: an pœnæ propositæ eligentibus indignos, obtineant, si ex votis indigno præstitis non sequatur electio? Resp. Juxta antiquum jus in *d. cap.* 7. nihilominus fuisse locum pœnis, quod quantum ad eligentes delictum fuerit completum; ejus tamen rigorem esse mitigatum per *cap. perpetuo* 7. *eod. in* 6. Saltem quoad privationem potestatis eligendi pro ista vice. Ut maneat iis salva electio; ex ratione, quod non habuerit effectum eorum conatus, prævalentibus aliorum suffragiis. Habent tamen tales læsam conscientiam, ut juste metuant divinam ultionem, & Apostolicam, *d. c.* 7. *in fine eod. in* 6. Quantum ad pœnam suspensionis a beneficiis, non videtur jus antiquum mitigatum, ut hodie etiam obtineat. 56

Cæterum prædictæ pœnæ non alias obtinent, quam si eligatur indignus, ob defectum scientiæ, morum, ætatis, natalium; de iis enim loquitur textus in *d. cap.* 7. *h. t.* & similes: ut qui aliis modis indignum elegerit ad Episcopatum, aut curam animarum, arbitrio superioris veniat puniendus. 57

Loquuntur autem Canones de eligente, aut consentiente in indignum scienter, *cap. cum Wintoniensis* 25. *h. t. d. c.* 7. *eod. in* 6. Unde: dubitari potest, An ergo ignorantia 58

rantia impediat pœnam? Resp. Si invincibilis fuerit ignorantia, rem esse manifestam, quia scilicet tunc nulla pœna sit commissa: uti & non disputandum, si fuerit adfectata, quia scientiæ adæquatur; quæ cum ponat delictum, merito illud sequitur pœna. Si non fuerit omnino invincibilis, sed aliquo modo voluntaria, videri eligentes non excusari a culpa, aut pœna: probabile tamen eo casu non incurri pœnam, nisi interveniente dolo, & malitia, ut posita ignorantia, licet ea vinci potuisset, & non cesset culpa, excusatio tamen sit admittenda a pœna, ne dictio: *scienter*, in textibus posita nihil operetur. Quo facit, quod pœnæ sint potius mitigandæ, quam exasperandæ & non facile inducendæ.

59 Porro seipsum quis non recte eligit, *arg. c. Per nostras inf. de jure patron.* ubi Glos. hoc dicit esse ambitiosum. Ut merito talis repellatur, cum sit contra Apostolum, adsumere sibi honorem, *can. in Scripturis VII. q. 1. c. Qualiter 17. h. t.* qui non desiderantibus, sed fugientibus est deferendus. Facit, quod inter eligentem & electum debeat esse distinctio, tanquam inter patientem & agentem, dantem & accipientem, *c. fin. inf. de instit.* V. Flam. *de resignat. benef. l. 9. q. 17. n. 109.*

60 Quæsitum hic est, an consentiens in electionem sui connumeretur numero eligentium, eumque augeat? Resp. Ita videri per *c. cum in jure 33. h. t. Gloss. in l. Plane ff. quod cujusque universitatis nomine, &c.* Panorm. *consil. 25. n. 3. p. 2.* Neque obstat, quod nemo se eligat, quia hoc verum est, quando se ingereret; hic autem non se ingerit, sed tantum electionem sui approbat. Quod ita videtur dispositum a Pontif. ad evitandas discordias, quibus facilis est occasio in eligentibus. Abbas *d. cap. cum in jure 33. & ibi* Innoc. videtur autem *d. cap. 33.* loqui in casu, quo in aliquos est compromissum, qui ex suo

61 numero aliquem elegerunt. * Quo facit, quod Cujacius *ad d. l. plane, quæ est ex lib. IX. Pauli ad edictum*, ex septem Electoribus Imperatoris attestare dicit electionem eorum, qui unum ex suo corpore elegerint, si modo is electioni de se factæ adsensum præbeat. Atque eo casu tantum Baldus vult procedere decisionem *d. cap. 33.*

62 Superest videre an nominatio successoris sit probanda? Resp. Gratianum, *can. 1. & 2. VIII. q. 1.* velle Divum Petrum in successorem sibi delegisse Clementem; qui tamen ibidem non numeratur proximus a D. Petro, sed demum in ordine quartus post Linum & Cletum: ut videatur prælectus & ordinatus quidem fuisse in Rom. Ecclesiæ Episcopum, cessisse tamen, ut habet Gloss. in *d. can. 1.* Pluribus de ea re agit Card. Baron. *Annal. Tom. 1. ad an. 69.* Ut ut est, speciale fuit, nec trahendum ad exemplum aut consequentiam, *can. non exemplo* XXVI. *q. 2.* propter detrimentum, quod inde redundare posset in Ecclesiam, privato affectu causante promotionem indignorum: unde & successoris constitutio prohibita, *can. 3. & 4. VIII. q. 1.* Fuit tamen & usus aliquis nominationis in successorem: tum ad avertendum, ne per hæreticos sedes Episcopales invaderentur, tum ad impediendas fraudes ac sordes, quæ non raro in Episcopis eligendis committebantur. Non ita tamen, ut nominatus necessario esset præficiendus, sed quod non leve pondus haberet in suffragiis commendatio prædecessoris, quod is apprime nosset, quis muneri isti magis foret idoneus. Hæc de eligentibus, & electis.

Ad formam & modum electionis quod 63 attinet, de ea non tractandum, nisi post vacantem & viduatam pastore Ecclesiam, eumque sepulturæ traditum, *c. Bonæ, 36. h. t.* quod festinatio sapiat contemptum. Imo nonnisi tertio post sepultum pastorem die ad electionem novi procedendum esse, habet textus in *can. nullus 7. dist. 79.* *

Vocatis iis, ad quos electio spectat, vel 64 jure communi, vel speciali, quatenus commode vocari possunt, *c. cum inter 8. & c. quod sicut 28. h. t.* ut quia sunt in provincia *c. coram 35. &c. quid propter 42. h. t.* Unius omissio faceret electionem indebite factam, & magis obesset, quam multorum contradictio, *d. c. Bonæ 36.* Potuisset enim omissus alios rationibus suis in diversam traxisse sententiam.

Sed controvertitur, an ipso jure sit irrita? Posset hoc videri per *cap. in Genesi 55. in fine h. t.* ubi decernitur irrita, & inanis: quam opinionem videtur tenere Gloss. in *d. c. 55. in fin. & d. c. Quod sicut 28. V. Consentire h. t.* Contrarium recte tenet Abbas, in *d. c. 42. in fine princ. h. t.* quod scilicet non sit ipso jure irrita, 65

ſed irritanda: niſi propter bonum pacis omiſſi poſtea conſentiant, & electionem factam approbent, per text. in *c. Eccleſia* 57. *h. t.* ubi Gloſſa *V. ſicut* dicit, non eſſe de forma electionis, ut omnes ſint præſentes. Facit *d. c.* 42. *in fin.* ubi Innoc. *n.* 1. *& d. c.* 57. *num.* 3. dicit electionem non eſſe omnino nullam, ſed ceſſare poſſe. Hoſtienſis *hic in ſumma n.* 11.

66 Quid ſi a præſentibus ſit electus dignus, an omiſſus tenebitur approbare? Negat hoc Innoc. *d. c.* 57. *n.* 4. ex ratione, quod omnes ſint vocandi, *d. c.* 42. Et facit *d. c.* 25. quo dicitur penitus infirmanda electio per contemptos, niſi conſentiant: quod & vult *Gl. V. conſentire*, propter injuriam illis illatam. Ut nihil obſtet, quod negotium Eccleſiæ ſit utiliter geſtum.

67 Vocandi itaque omnes, etiam abſentes, modo in loco tali, ut commode vocari poſſint: alias eorum omiſſio, uti & aliorum, qui vocandi non ſunt, nihil impediet, *d. c.* 42. *§. illud.* Abſentes vocati non

68 coguntur neceſſario comparere. * Eſt tamen legitime impeditis (quod jurati adſerere, ſi opus cogi poſſunt, *d. §. illud*) ſuffragium ſuum ſalvum: quod explicare poſſunt, non quidem ſcripto, cum ſecreto & ſigillatim ſit exprimendum, *c. pen.*

69 *in fin. eod. in* 6. * ſed per alium de Collegio, qui ſuffragium habeat unum aut plures, quibus vices ſuas demandent. Is, cui demandatum, non poterit alium ſuo nomine, alium procuratorio eligere, quia ea res ſaperet inconſtantiam; niſi de expreſſa perſona eligenda ſit mandatum, *d. c.* 42. *§. porro.* Pluribus ſi vices ſuas quis commiſerit; ſingulis in ſolidum committere debet, quod ea res videatur facere unum tantum eſſe conſtitutum; admitteturque præoccupans ſolus, cœteris excluſis. Si omnes compareant, ne vota in diverſos diſtrahantur abſque effectu, electio unius eſt penes Capitulum. Quod ſi concordare nequeat, admittetur primo loco ſcriptus, *d. c.* 42. *§.* 1. Nam in dubio, ſi de voluntate diſponentis aliter non conſtet, ſequimur ſcripturæ ordinem; ex eo enim præſumitur ordo voluntatis, *l. cum pater* 77. *§. penult. de legat.* 2. *cap. Man-*

70 *dato* 20. *de præben. in* 6. * Dixi, de collegio; quia extraneo non poſſunt iſtæ vices demandari ſine conſenſu eorum, qui ſunt de collegio; *d. §. illud*: etiam in caſu, quo nullus de Capitulo mandatum acceptat, atque ita voto ſit cariturus abſens. Ad eum, qui in loco eſt præſens, ſed impeditus, mittendi de Capitulo, qui ſuffragium ejus excipiant; niſi malit vices ſuas alteri demandare, aut etiam iſti juri renuntiare, *l. penult. C. de pactis.* Quantum ad Regularium electionem, abſentium vices in ea demandari nequeunt, Concilium Tridentinum *Seſſione* 29. *de Regul. capite ſexto.* Itaque nonniſi tradito ſepulturæ Epiſcopo de electione tractandum, quæ niſi intra tres menſes perficiatur, ad Superiorem jus iſtud devolvitur, *inf. t.* 10. *de ſupp. negl. Prælat.*

Modi celebrandæ electionis tres ſunt uſitati Primus, qui & antiquiſſimus per Inſpirationem, cum electores, nulla præcedente conſultatione, ſimul omnes in unum conſentiunt, *d. c.* 42. *in princ.* Secundus per Scrutinium, cum præſentibus omnibus, qui debent, poſſunt, & volunt intereſſe, tres fide digni adſumuntur, qui ſecreto & ſigillatim ſingulorum vota exquirant, & in ſcriptum redigant, poſteaque denuncient perſonam, in quam pars numero major & ſanior, meritis, auctoritate, zelo convenit, *d. c.* 42. *&c. Sicut* 71

eod. in 6. * Ut major pars ſola non ſufficiat, niſi & ſanior ſit, requiruntur enim iſta duo conjunctim: imo etiam ſanior pars, licet numero minor prævaleat numero majori, quam merita, zelus, auctoritas non comitantur. Quod verum, niſi altera eligentium pars ſit duplo major: tunc enim inæqualitas major eſt, quam ut zeli aut meritorum ratione ſit infringenda. Ut proinde Pont. in *c. ſi quando* 9. *eod. in* 6. nolit ei quidquam opponi ea ex parte, excepta ſuffragii nullitate, quam opponi poſſe ibi permittit. 72

Tertius per compromiſſum, quando in unum, aut plures idoneos transfunditur eligendi facultas, ſive ejuſdem ſint collegii, ſive externi, ut vult Gloſſ. *c.* 42. & ſatis colligitur ex *c. cauſam, quæ* 8. *h. tit.* Modus hic expeditior eſt, ut minus obnoxius naturali ad diſſentiendum inclinationi. 73

Quæritur autem: An neceſſe ſit, omnes in compromiſſum conſentire? Videri poſſet, ſufficere majorem partem, quæ ſolet minori prævalere, ſecundum ea, quæ traduntur infra, *tit. de his, quæ a majori parte, &c.* Contra tamen vult Gloſſa in *d. c.* 42. *& ibid.* Abbas *num.* 9. & alii, eo quod invitus nemo jure ſit privandus; 74

dus: item ex regula, quæ habet: quod omnes tangit, ab omnibus approbandum esse: & videtur pro ea parte esse tex. in *d. cap.* 42. *§.* 1. *vers. vice omnium, &c. Scriptum* 40. *in verb. mutuo consensu h. t.*

Non potest autem demandata potestas revocari re non integra, quando scilicet cæptus haberi tractatus super eligendo, *c. in causis* 40. *hoc tit.* & electa persona ab iis, in quos compromissum, acceptanda est, si nihil ei objici possit. Hæc de probatis eligendi modis. Sortes hac in materia sunt reprobatæ.

75 His modis id commune, quod eodem tempore & unico actu electio sit facienda, ne alias contingat plures esse electiones, *c. in Genesi* 55. *h. t.* Electionis deinde fieri debet publicatio, quæ ex tacita approbatione, nemine se opponente, ab omnibus facta censetur. Effectus electionis publicatæ est, quod ab ea recedere eligentibus non liceat, *c. Publicato* 58. *hoc tit.* cum quod semel placuit, amplius displicere nequeat, & quia, ut ait Abbas, electores sint functi suo munere, & jus ipsi electo quæsitum.

76 Ad perfectionem electionis facienda præsentatio ipsi electo intra octo dies si commode fieri poterit, sub pœna exclusionis a processus persecutione, & suspensionis per triennium a beneficiis, *c. cupientes*

77 16. *§. cæterum eod. in* 6.* Electus vero assensum declarare debet intra mensem, alias jure sibi per electionem quæsito, cadet ipso jure: nisi forte nihil ei imputari queat, propter Superioris arbitrium, unde dependet, *c.* 6. *eod. in* 6. Quod si electus libere acceptare recuset, aut tempus sibi labi permittat, aut inhabilis sit ex occulto vitio, electoribus manet tempus integrum & salvum, quod eorum culpæ nihil sit imputandum, qui quantum in se erat, sint functi munere suo, ut puniri non debeant: & ita expressum est in *c. Si electio* 26. *eod. in* 6. Potest autem electus libere non acceptare electionem imo etiam post acceptationem eidem renunciare coram eligentibus tantum, non requisita superioris auctoritate, *d. c.* 26. *in princ.* qua non est opus in infirmando, cum non sit adhibita in confirmando. Post confirmationem ea desideratur, ut dicetur infra *tit.* 9. Post renuntiationem, qua jure quæsito se privavit, non admittitur pœnitentia, utpote sera, *c. Cum inter* 16. *h. tit.* Non impeditur tamen renuntians iterato eligi, & electioni iteratæ consentire, cum nullibi propter renuntiationem jubeatur esse ineligibilis ad eamdem dignitatem, vel beneficium: res enim ista ad pœnam spectat, quæ sine textu non inducenda.

Acceptata electione, incumbit electo procurare confirmationem, quæ est juris per electionem quæsiti corroborativa declaratio. Petenda ea est jure communi ab immediato superiori. Sic Abbates & alii confirmandi ab Episcopo: nisi sint exempti; quorum confirmatio petenda a Rom. Pontifice, *cap. Nihil,* 44. *h. t.* Abbas *in c.* 4. *inf. de suppl. neg. Prælat.* Episcopus jure communi a Metropolitano confirmandus, hic a Primate, Primas a Patriarcha, hic a Pont. Romano. Hodie Episcoporum confirmatio petenda a Pont. præcipue, ubi Principes habent jus nominandi Episcopos, quos Pont. præsentant confirmandos. 78

Confirmationem prosequitur electus, vel ipse personaliter, si commode potest, se præsentando, aut idoneas personas transmittendo, *d. c.* 44. Idque intra tres menses ab assensu electioni præstito: alias nisi impedimentum excuset, eo ipso vacuatur electio viribus, *c.* 6. *in fine eod. in* 6. ut ea res sit latæ sententiæ *juxta Gloss. ibid.* Restrictum hoc spatium postea ad unum mensem, intra quem electus ad cathedralem aut regularem Ecclesiam, cujus confirmatio a Sede pendet, per se suscipere debet iter: nisi procuratorem admitti faciat causa, reliquo tempore pro distantia loci computando, *c. Cupientes* 16. *in princ. eod. in* 6. 79

Superior confirmationi præmittere debet examen super electione, an sit facta canonice super moribus, ætate, scientia, natalibus electi, & hoc ne indignus promoveatur. Qua in re si peccatum fuerit, eligentes eo gravius peccant, quo gravior eorum excessus, & dejiciendus ipse indigne promotus, *d. c.* 44. Quod si confirmatio præcipitanter, non præmissa causæ cognitione, & sine inquisitione super præmissis, nec citatis, se opponere volentibus, saltem generaliter; & in Ecclesia non assignato termino peremptorio, intra quem comparere debeant, adhibita fuerit, decernitur irrita & inanis, *c. fin. eod. in* 6. Abbas in *c.* 3. *n.* 4. *h. t.* 80

Ubi quæri posset, an teneat confirmatio sine 81

sine consensu aut consilio Capituli? R. Adhibendum esse saltem consilium Capituli expressum, *c. 4. & 5. inf. de his, quæ fiunt a Prælatis sine cons. Capit. ubi Gloss. 1. & Gloss. in c. Qua fronte 25. V. contra debitum*, ubi Abbas *nu. 14. infr. de appellat.* quod causa Ecclesiastica alicujus momenti, qualis est hæc, non sit tractanda sine consilio Capituli. Videtur tamen toleranda contraria consuetudo, *c. non est eod. n. 6.*

82 Tractanda autem in loco Ecclesiastico, cum sit contra dignitatem Ecclesiasticæ jurisdictionis, eam exerceri in loco ad exercitium hujusmodi jurisdictionis non designato, *d. c. 25.*

Verum aliqua quæstio est an confirmatio in loco profano facta sit nulla? Resp. Non desunt, qui aperte inductam volunt prohibitionem, *d. c. 25.* atque ita nullitatem, *per text. l. non dubium C. de legib.* Verius tamen, isto cap. non contineri, nisi nudam reprehensionem confirmationis factæ in loco profano, sine alio juris effectu: ut non tam declaretur irrita, quam minus honeste & convenienter facta. Innoc. *d. c. 25. & ibid.* Wames. *n. 3. & 4.* Quo facit, quod potestas confirmationis magna ex parte sit voluntariæ jurisdictionis, & plerumque in contentionem, nemine se opponente, non erumpat, modo servetur forma præscripta, *cap. fin. eod. in 6.* in quo requisita omissa ponerent nullitatem.

83 Confirmatio electione inchoatum matrimonium spirituale ratificat, ponit jus in rem, dat facultatem administrandi spiritualia & temporalia, atque exercendi ea, quæ sunt jurisdictionis, quatenus electio

84 est valida. * Ante confirmationem se immiscens administrationi, vel per se, vel per alium, quocumque tandem titulo id faciat, omni jure per electionem quæsito hoc ipso privatur, *c. 5. eod. in 6.* quod honorem sibi contra Apostolum adsumat, *c. Qualiter 17. hoc tit.* Nisi per Transalpinum confirmatio sit petenda a Romano Pontifice, nam eo casu ante obtentam confirmationem est electis potestas administrandi permissa; circa alienationem tamen, ne pendente confirmatione depereat quid rerum Ecclesiæ; *cap. Nihil 44. in fine b. t.*

Quid si confirmatio fuerit nulla? Resp. Si quidem per ignorantiam facti, quæ est probabilis, nullam pœnam subit electus administrationi se ingerens, quia abest culpa: si vero juris, non erit immunis electus a pœna prædicta, quia illa, cum sit improbabilis, culpam ponit. Quod & procedere eo casu, quo appellatione interposita & pendente, ea non obstante, electus se ingerit, *Glossa in d. c. 5. V. confirmetur*. Electæ in Abbatissam, a majori parte quidem, non tamen a duabus; si aliæ non accedant, interim, dum inquiritur per Superiorem, est facultas administrandi citra alienationem, *c. indemnitatibus 43. §. si vero eod. in 6.*

Consecratio spirituale matrimonium consummat, & concedit etiam ea, quæ sunt ordinis. Facienda ea est a Superiore, *infr. tit. 11. de temporib. ordinat.* 85

In Abbatibus loco consecrationis est benedictio, quæ si negligenter differatur per Episcopum, electus nihilominus gaudet nomine Abbatis & benedicit Monachos, ne ex mora monasterium patiatur detrimentum, *c. 1. ubi Glossa infr. de supplen. neglig. Prælat.* Quod aliter se habet in Episcopis, qui ante consecrationem ne quidem nomen Episcopi adsumunt, quod per eam demum censeatur conferri ordo Episcopalis. 86

Electio Pontificis Rom. olim penes Clerum fuit, vicinos scilicet Episcopos, adsentiente vel postulante populo. Nam penes populum non fuisse jus eligendi Pontificem, supra *h. t.* dictum. Hodie est penes Cardinales S. R. E a quibus electus non aliter pro P. R. est habendum, quam si duæ præsentium partes in eumdem consenserint, *c. 6. h. t.* In hac autem electione pleraque alia observanda proponuntur, *c. 3. h. t. in 6. & Clem. 2. eod.* adinventa ad hoc, ut avertantur fraudes, & ne in longum protrahatur electio R. Pont. cum detrimento Ecclesiæ: quibus postremo accessit Constitutio Gregorii XV. an. 1621. VII. Calend. Decemb. 87

Illud vero in ea speciale est, quod electo continuo quæratur jus citra confirmationem; qua non indiget, cum Superiorem non habeat. Quod olim ab Impp. confirmata legatur, id usurpatum potius, & postea abrogatum, ut dictum *sup. h. t. n. 12.* 88

Quantum ad Imperatoriam dignitatem, de qua agitur in *c. Venerabilem 34. h. t.* ea quoque defertur electione, non successione; quod optimum quemque electio inveniat, Tacit. *lib. 1.* & convenientius sit

fit imperaturum omnibus, eligi ab omnibus. Plin. in *Paneg. Trajani*: quamvis succedendi ratio in aliis plerisque usurpata minus habeat discriminis. Spectat electio ista ad septem Germaniæ Principes, tres Ecclesiasticos, quatuor sæculares. Vide Azorium *Instit. Moral. Tomo* 2. *lib.* 10.

89 Ubi quæritur, an hoc jus iis accesserit per Rom. Pontificem? Resp. Id quidem ab aliquibus in controversiam vocari, Molin. in *proœmio ad consuet. Paris.* Duar. *de sacris Eccles. minist. lib.* 1. *cap.* 4. *circa med.* satis tamen patere ex *d. c.* 34. a Romana Sede ad ipsos id juris, & potestatis pervenisse, ab eaque Imperium Romanum in personam Caroli Magni a Græcis ad Germanos esse translatum. Unde & jus examinandi electum Regem dicitur ibi spectare ad Roman. Pontificem, quod signum est ab ipso promanasse, quia alias id temere prætenderet, si suo Marte Germani id juris sibi vindicassent. Exprimitur idem aperte in *Clem. unica de jurej.* Consentiunt orthodoxi, dissentiunt novi quidam homines, præcipue nova sectariorum fæce infecti, nihil non a Romana Sede profectum nauseantes, super qua re disputare pluribus est præter hujus instituti rationem. Qui ampliorem discursum desiderat, legat Bellarm. *Tomo I. Controv.* 3. *lib.* 5. *cap.* 8. *vers. Sextum exemplum*, & Baronium *Tomo* 9. & 10. *Annal.*

90 Controversa autem est quæstio: An Rom. Pontifex possit Electores isto jure privare? Resp. Glossam penult. in *c.* 2. *de re judic.* & Joannem Andream *ibi*, velle, hoc non esse licitum Pontifici, nisi in casu, quo eligere nolunt. Verius posse auferre, & ad alios transferre justa causa ista postulante, ut quia schismatici, hæretici, negligentes in eligendo, cum detrimento & scandalo Ecclesiæ, populique Christiani. Nam ut ipse ab isto transtulit illam facultatem a Græcis ex causa, quidni & auferret? cum ejus sit destruere, cujus instituere: præcipue in privilegiis, ubi eorum est usus. Et hoc constat ex *d. Clem. unica* & *d. cap.* 34. Adde Azor. *d. lib.* 10. *cap.* 3.

91 Porro electus in Imperatorem non continuo adsumit Imperatoris nomen, sed designati vel electi tantum: & olim Germanorum Rex dictus. Postea Romanorum Rex appellari cœpit. Imperatoris nomen adsumit confirmatus a Rom. Pont. cui id esse juris docet jus, & habet praxis *d. Clem. un.* uti & reprobandi, ex causa indignitatis, & stante paritate votorum, ac discordia electorum alterius electionem approbandi, ut tradit Gloss. *d. Clem. un. V. Regis*.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *in fin. adde*: Electio sumitur dupliciter; generaliter, & specialiter. Si generaliter sumatur, comprehendit & postulationem & nominationem, præsentationem & collationem, quia in his omnibus persona idonea eligi debet. Si vero specialiter sumatur: tum est supra definita, *C.* 32. & 44. *h. tit.*

Ad nu. 3. *Quæres* 1. Si Collegium debeat eligere Prælatum, quot personæ requirantur, & sufficiant ad Collegium constituendum? R. licet apud Abbatem *in c.* 1. *h. t. n.* 6. communior dicatur sententia, quod duo Clerici sufficiant ad Collegium Ecclesiasticum, sive Ecclesiam Collegiatam instituendam, verior tamen est sententia, quod tres requirantur, *l. Neratius ff. de V.* 8. tam quod a jure civili non fit recedendum, nisi Canonico reperiatur mutatum, de jure autem Canonico id nullibi mutatum est, cum *in c.* 1. *h. t.* Pontifex non intendat definire, ut personæ ad Collegium sive congregationem faciendam de jure requirantur, tum etiam quia præter Prælatum debet esse Capitulum, cum Prælatus appellatione Capituli non comprehendatur. Gloss. *in Clem.* 2. *de ætat. & qualit.* Adeoque non potest esse Capitulum, nisi præter Prælatum ad minimum sint duæ personæ Capitulares, eo quod Capitulum ex vi nominis collectionem seu pluralitatem significet, ita ut solus non possit constituere Capitulum. Layman. *d. cap.* 1. *h. t.*

Quæres 2. Quid si ergo ab initio tres personæ constituerunt Collegium & unus moriatur, vel decedat. R. Tunc Collegium, & jura Collegii in duabus illis personis conservabuntur, ad eoque unus alterum eligere poterit in Prælatum, si electus in sui Electionem consentiat. Joan. Andr. *in reg. in toto de reg. jur. in* 6. Si vero unus solus remaneat, non erit quidem Collegium actu, sed habitu, & ideo is unus ac solus poterit exercere actus Collegio compe-

tentes, ut eligere, & postulare, ut docet Gloss. *in cit. l. Neratius*, vel etiam compromittere in alios vel in unum v. g. Episcopum, cui Collegium est subjectum juxta *cap. causam h. t.*

Objicies contra an. 21. Quod olim Apostoli non soli, sed cum tota Ecclesia, seu congregatione fidelium electionem fecerint. Actor. *cap.* 1. 6. & 13. Ergo & laicis simul cum clericis competit eligendi potestas? Resp. dist. antecedens ex necessitate aut obligatione legis divinæ nego, permissione Apostolorum concedo antecedens, & nego consequentiam, quia non quidquid Christus vel Apostoli fecerunt, id ab aliis etiam fieri præceperant.

Instabis: S. Cyprianus dicit epist. 68. traditione divina & Apostolica observatione servandum esse, ut Episcopus deligatur plebe præsente, ergo Resp. explicando S. Cyprianum, quod nomine traditionis non intelligat jus, seu præceptum divinum, sed usum & morem, sive exemplum & factum, quod tam in lege veteri, quam nova initio nascentis Ecclesiæ fuit observatum.

Ad n. 40. *Quæres*: An religiosus professus unius monasterii, si transferatur ad aliud monasterium vel assumatur in Abbatem alterius monasterii, retineat jus eligendi Abbatem prioris monasterii? Resp. Negative, licet a priori monasterio eidem illud jus permissum & reservatum esset, adeo ut talis pactio, & concessio illicita sit ac invalida. Pirrhing. *ad h. tit. sect.* 8. §. 4. *n.* 288.

Objicies jus eligendi Prælatum potest liberaliter concedi personæ extraneæ, ergo etiam potest concedi ei, qui ante erat professus illius monasterii. Resp. dist. antecedens, ratione dignitatis & personæ Ecclesia vacante, concedo; Ecclesia non vacante, nego antecedens & consequentiam.

Ad n. 48. *Adde ad finem*: Ratio retelutionis, quia impedire metum, per vim & mendacium, est modus impediendi justitiæ contrarius, ergo nonnisi per restitutionem resarciri potest; de Arauxo *de stat. Civil. disput.* 13. *n.* 3. Sed Quæstio: an teneatur ad restitutionem, qui impedit per modum charitati contrarium, ex odio aut livore vindictæ, sive alio injurioso opere. Respondet *nu.* 9. negative, ratio; quia non contrariatur justitiæ, sed soli charitati, & sic primum lædit justitiam commutativam, alterum distributivam.

Ad num. 85. Consecratio Episcopi debet fieri ab uno Episcopo, assistentibus duobus Episcopis, juxta formam præscriptam in Pontificali Romano, illicite autem fieret contra formam si assisterent non Episcopi. Licite autem, & valide fieri illa ex dispensatione Summi Pontificis, quia ad validam collationem Sacramenti sufficit unus Minister, licet ex statuto vel consuetudine, & sic ex necessitate præcepti requirantur assistentes, ut Patrini in Baptismo & Confirmatione: Præsbyter in Ordinatione Præsbyteri, de Arauxo *de statu Eccles. c.* 21. qui ibidem *n.* 20. ait, Quod solus Papa habeat potestatem conferendi Characterem Episcopalem, vel ex ejus commissione alius, quia collatio istius characteris, propter sui excellentiam a solo Romano Pontifice, vel ex ejus commissione fieri potest: nam sicut Ordines sacri inferiores respective Subdiaconatus, Diaconatus, & Præsbyteratus conferuntur ab Episcopo, qui est ad illos superior; ita Ordo Episcopalis debet a Supremo Antistite supra Episcopos conferri, vel ex ejus commissione.

Non obstat contra prius, *Can. porro dist.* 66. ubi Jacobus Minor in Hierosolimitanum Archiepiscopum primus ordinatus est a Petro, Jacobo, & Joanne, ut ita Episcopus non minus, quam a tribus Episcopis ordinetur. Respondeo istis verbis hoc denotari, quod licet Christus omnibus Apostolis immediate potestatem Episcopalem, tam consecrationis, quam jurisdictionis tribuerit, nihilominus tamen isti tres principatum tenentes, Jacobum uno consensu ordinarunt, hoc est, Ecclesiam illam ei specialiter regendam designarunt, ut visibili consecratione, hoc est, externis signis & Cæremoniis potestatem utramque a Christo acceptam manifestarent; de Arauxo *d. loco numer.* 24.

Ad n. 87. *Quæres*: An Papa possit sibi substituere, vel eligere successorem in Papatu? Resp. negative, *can. Apostolica §. his omnibus caus.* 8. *q.* 1.

Objicies 1. *can. Si transitus dist.* 9. ubi dicitur, quod Papa possit ante transitum suum de Successore decernere, ergo. R. dist. antecedens, illum nominando & sibi substituendo, nego; disponendo circa illius

illius electionem, concedo antecedens & nego conseq.

Instabis: Petrus elegit sibi Successorem Clementem, ergo. Resp. neg. consequentiam; quia Petrus ad id motus fuit inspiratione divina.

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

SUMMARIUM.

1 *Translationes cur regulariter prohibitæ.*
2 *Solus Pontifex transfert Episcopos.*
3 *Vinculum matrimonii spiritualis est fortius carnali.*
4 *Pœna transeuntium propria auctoritate ad aliam Ecclesiam.*
5 *Translatio facienda ad majorem Ecclesiam.*
6 *An quis invitus possit transferri.*

1 TRanslationes Episcoporum de Ecclesiis in Ecclesias regulariter prohibitæ; tum ad præscribendam ambitionis & avaritiæ occasionem, *can. Episc.* VII. *q.* I. *& passim*: tum quod matrimonium spirituale inter Prælatum, & Ecclesiam initum non sit dissolvendum, sive ex parte Ecclesiæ, sive ex parte Prælati, etiam tantum confirmati, quia confirmatio matrimonium spirituale faciat ratum, *c.* 2. *h. t.* Causa tamen facit eas licitas, *can. Mutationes, can. Scias, can. Omnes, can. Sicut*, VII. *qu.* I. utilitatis scilicet aut necessitatis; accedente nihilominus auctori-
2 tate sanctæ Sedis. * Soli enim Rom. Pont. est auctoritas transferendi Episcopos, *d. can. Sicut in fine*, *c.* I. *&* 2. *h. tit.* ubi
3 quod dicit Innoc. * vinculum matrimonii spiritualis esse fortius vinculo carnalis, non meretur reprehensionem, quasi secum pugnaret Pont. ut quidam volunt in Sedem Apostolicam minus bene adfecti; cum optimus ille, sanctissimusque omnium judicio habitus Pontifex recte prætulerit vinculum spiritualis matrimonii quasi fortius carnali, quod hoc solvatur morte; ita ut non teneatur redire ad uxorem resuscitatus, secundum Apostolum *ad Roman.* 7. & communem opinionem, de qua infr. *tit. de secundis nupt.* Præterea per ingressum & conversationem alterius, ut dicetur ad *tit. de convers. conjugat.* Spirituale vero non tollitur per mortem, propter impressum characterem; & per translationem non alias, quam auctoritate summi Pont. cui soli, uti jam dictum, est auctoritas transferendi Episcopos. Et hoc est, quod in *d. c.* I. solum intendit disputare Pontifex. Inferiores transferendi auctoritas est penes Episcopos, *c.* 4. *infr. tit.* 9. *de renuntiat.*

Episcopus propria auctoritate transiens 4
ad aliam Ecclesiam, sua relicta, nec ad suam redire, cujus mediocritatem despexit, nec in aliena, quam per avaritiam & improbam ambitionem concupivit, permanere permittitur, *cap.* 3. *h. t. can.* Si *quis* 32. VIII. *qu.* I. Sacerdos aut Diaconus propria auctoritate ad aliam Ecclesiam se transferens, nisi monitus revertatur, puniendus excommunicatione, *can. Si quis vero* VII. *q.* I.

Translatio autem, si eam faciendam sua- 5
deat utilitas, aut necessitas Ecclesiæ, facienda ad majorem Ecclesiam, non etiam ad minorem, *c.* I. *Cler. non resident.* vel parem, quod hoc minus deceat, & nulla subsit utilitas, quæ suadeat, *c.* I. *h. t.*

Dubitatur: An invitus quis possit trans- 6
ferri? Resp. Ita videri, *can. pen. & ult.* IX. *qu.* 13. Quo facit obedientiæ promissio, qua Rom. Pontifici se obstringunt Episcopi. Facit & textus in *c.* 6. *infr. de ætate, & qual. præfic.* ubi qui ad altiorem ordinem noluit ascendere, ita poscente Ecclesiæ utilitate, dicitur compellendus per bonorum amissionem, & beneficiorum subtractionem. Goffred. *in Summa hic n.* 4. *& ibid.* Hostien. *nu.* 6. Loca contraria *can.* I. *&* 2. *dist.* 74. accipienda sunt in casu quo non urget Ecclesiæ necessitas, vel de laico non ordinando invito. Abbas in *c. Quæsitum num.* 6. *inf. de rer. permutat.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 6. *Quæres*: An Episcopus invitus translatus, & non consentiens novæ Ecclesiæ copuletur matrimonio spirituali? Resp. neg. quia ad valorem matrimonii tam spiritualis, quam carnalis requiritur consensus electi, vel translati, *c.* 2. *de elect.*

TITULUS VIII.

De auctoritate, & usu pallii.

SUMMARIUM.

1 *Pallium quid sit.*
2 *Qui eo utantur.*
3 *Est personale.*
4 *Archiepiscopus ante receptionem pallii, quid possit.*

PEr consecrationem matrimonium spirituale consummatur, & per eam accedit Episcopis plena exequendi muneris sui auctoritas: exceptis Archiepiscopis, qui ea, quæ sunt ordinis, non exequuntur ante pallii receptionem, ita ut ne quidem nomen Archiepiscopi ante sibi vindicent, *cap. 1. h. t.*

1 Describitur pallium esse ornamentum de corpore D. Petri sumptum, designans plenitudinem pastoralis officii; quod hic intelligitur *Auctoritatis* nomine. Dicitur sumptum de corpore D. Petri *c. 4. in fine sup. de elect.* quia super altari, sub quo inquiescit corpus D. Petri, benedicitur, & deinde accipitur ab eo, qui usurus, vel alio ejus nomine, *c. 4. & ibid. Gloss. V. corpore sup. tit. 6. de elect.* Forma verborum, quam tradit Gloss. in *c. 4. V. ad honorem h. t.* ponitur supra alia ornamenta, circa humeros. Mysticus ejus sensus est, ut, cum sit de vellere ovis, intelligant se ovium pastores; & quia eo circimciguntur circa humeros, ut circumspiciant, ne aliqua erret; errantem humeris ad caulam reportent, cruce Domini insignitam. Ut illud Apostolicum ante oculos habeant: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

2 Gestat illud S. Pontifex sua auctoritate, semper, & ubique in Missarum solemniis, *d. cap. 4.* quippe adsumptus in plenitudinem potestatis Ecclesiasticæ. Ab eo accipiunt quatuor Patriarchæ, Constantinopolitanus, (qui licet postremus Patriarchali dignitate sit insignitus, importune tamen, & non sine turpi ambitione sæpius a Pontificibus repressa, primum locum invasit) Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, *c. Antiqua 23. inf. De privil.* Utuntur & Archiepiscopi, qui illud accipiunt a Rom. Pontifice, aut a prædictis Patriarchis, si illis sint subditi, *d. c. 23.* Utuntur hi pallio, non semper & ubique, sed certis tantum & solemnibus diebus, de quibus *Gloss. 1. d. c. 4.* atque in Ecclesiis suæ provinciæ duntaxat, non etiam extra, etiamsi processionaliter procedant, nihil ad hoc faciente consuetudine, nisi speciali concessione, ut alibi, utantur, indultum sit, *c. 4. hoc tit.* Ratio est, quod tantum sint vocati in partem solicitudinis, suæ scilicet provinciæ. Episcopis ordinarie non debetur pallium: aliquibus tamen ex privilegio concessum, ut patet ex *c. pen. inf. de præscription.*

Est autem personale; ut alteri commodari nequeat, *c. 2. hoc tit.* & ne quidem cum translato Archiepiscopo transeat ad usum novæ Ecclesiæ: ut enim translatus acquirit novam jurisdictionem, ita & novam impetrare debet potestatem per novum pallium. *Glossa fin. in c. 4. sup. t. De postulat. Prælat.* Sepelitur etiam pallium cum ipso Archiepiscopo defuncto, *d. c. 2.* 3

Si quæras, an igitur ante pallii receptionem nihil liceat Archiepiscopis? Resp. Ea quæ sunt ordinis, non esse illis permissa; nec etiam omnia, quæ sunt jurisdictionis, graviora scilicet, uti est convocare Concilium, *c. Quod sicut 28. §. præterea sup. de elect.* Possunt tamen aliqua, uti committere Episcopis, ut Suffraganeum suum consecrent, Ecclesias dedicent, alios ordinent, *c. Suffraganeus 11. sup. eod. tit.* Hostien. *hic §. quid sit pallium*, & similia. 4

ADDITAMENTA.

AD *n. 1. in fin. adde*: Forma traditionis pallii fit hoc modo: Ad honorem Dei omnipotentis & B. Mariæ Virginis, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & Domini Papæ N. & Ecclesiæ Romanæ, & Ecclesiæ talis tibi committitur tradimus tibi pallium de corpore B. Petri sumptum, in plenitudinem Pontificalis dignitatis, ut eo utaris intra Ecclesiam tuam dictis diebus, qui exprimuntur in privilegiis concessis Ecclesiæ tuæ ab Ecclesia Romana. *Gloss. in verb. honorem cap. 4. h. t.*

Ad nu. 2. in fin. adde: Quæres: An Patriarcha præcedat Cardinalem? Respondet. ab Andler. affirmat. *t. 1. tit. 5. p. 1. n. 46. per Can. penult. fin. Can. omnes. Can.*

Sa-

Sacramenta d. 22. *& per c. antiquá de priv.* Ubi post Apostolicam Sedem Patriarchalis dignitas proxima notatur, nulla facta mentione Cardinalium.

Quæres: Intra quod tempus petendum sit pallium? Resp. Is, cui pallii ius competit, debet intra tres menses, a die consecrationis, si ante non fuit consecratus, vel a die confirmationis, si jam ante fuit consecratus, cessante justo impedimento, per se, vel per alium ad hoc speciale mandatum habentem, *c. optatum dist.* 100. Abb. *in c. ad honorem n.* 8. *h. t.*

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

SUMMARIUM.

1 *Renuntiatio quid, & cui ea permissa.*
2 *Pontificem posse renunciare Pontificatui.*
3 *Nec requiri tunc alicujus consensum.*
4 *Episcopi renuntiant auctoritate summi Pont. & reliqui inferiores auctoritate suorum Superiorum.*
5 *Superior ex quibus causis renuntiationem admittere cogatur.*
6 *Qui vovit Religionem, an abdicare se debeat.*
7 *Renuntiatio beneficiorum coram quo fieri debeat.*
8 *Renuntiationis admissæ effectus.*
9 *Renuntians ob metum restituitur.*
10 *Ante renuntiationem admissam licet pœnitere.*
11 *Et revocare procuratorem ante resignationem.*
12 *Morte resignantis exspirat mandatum procuratoris.*
13 *Resignatio est nulla facta a procuratore ignorante mortem resignantis.*
14 *Renuntians temere an privandus beneficio.*
15 *Renuntiatio stricte accipienda.*
16 *Renuntiatio sive resignatio alia tacita, alia expressa.*
17 *Resignatio in favorem tertii non est licita.*
18 *Resignatio ab ægroto facta quando valeat.*

1 Acquisita dignitas renuntiatione amittitur, quæ est spontanea juris quæsiti dimissio sive repudiatio. Cuilibet ea permissa pro lubitu, quatenus non vertitur in præjudicium alterius: Quomodo electioni ante confirmationem recte renuntiat electus, uti supra dictum, *tit.* 6. quia necdum Ecclesiæ jus sit quæsitum: quod demum ei quæritur per confirmationem: quæ ponit ratum vinculum spiritualis matrimonii: ut proinde confirmatus renuntiare volens indigeat superioris auctoritate, ne licentia abdicandi se munere suo pro libitu pariat detrimentum Ecclesiæ, *can. Suggestum* VII. *q.* 1.

Controvertitur: An Pontif. Rom. abdicare se possit Pontificatu? Resp. Rem istam fuisse olim agitatam, nec defuisse, qui contenderent non posse, propterea quod ut legitimum matrimonium solius Dei auctoritate per Pont. solvitur, ita & speciale, quod est inter Episcopum & Ecclesiam nonnisi Dei auctoritate solvi possit, *c.* 4. *sup. tit.* 7. *de translat. Episc.* Supra Pontificem autem nullus est, cujus ea possit esse commissa auctoritas, nec licet inferiori auferre, quod Deus contulit. Alia argumenta videre est apud Joan. Andr. in *c.* 1. *eod. in* 6. Contra tamen, quod liberum ei sit renuntiare, decisum est *d. c.* 1. Est ratio, quod concessum aliis Episcopis, ut renuntient, causa id postulante, ut mox dicetur, non debeat denegari Pontifici. Sic Cælestinus disciplinæ regularis amore, vitæque monasticæ studio, Pontificatu se abdicavit; pluresque alios Papatui renuntiasse tradit Lud. Gomes. *ad reg. Cancell. de infirm. resin. q.* 1. An autem possit deponi Pont. propter hæresim, non est hujus loci. Videatur Bellarm. *Controv. Tom.* 1. *de Rom. Pont. lib.* 2. *c.* 3.

Sed hic quæritur, an renuntiando indigeat alicujus adsensum? Resp. Non posse eum a quoquam judicari, ne quidem si velit, cum ejus causæ sint reservatæ divino judicio, & semper maneat superior illo, cui jurisdictionem committit, donec tamen est Pont. in quo dispensare nequit, quod ea res sit juris divini. Quo modo Marcellino dicenti: *Peccavi, & non possum in ordine sacerdotum manere*, responsum a Concil. *Prima sedes a nemine judicatur*. Ut cum nullum superiorem habeat, nullius etiam adversum requirat, dignitate sua se abdicando: cujus abdicationem Eccles. acceptam, si causa id postulet. V. Bellarm. *de Conc. l.* 2. *c.* 17. *& de R. Pont. lib.* 2. *c.* 26. *& seqq.* 3

Episcopi auctoritatem summi Pont. desiderant, ut licite renuntient, *toto h. tit.* 4
Po-

Potest enim is solus, ut dictum, solvere matrimonium spirituale. Inferiores eum conveniunt, qui confirmandi & destituendi jus habet, *c. 3. & fin. hoc tit. Gloss. in Clement. 1. V. manibus hoc tit.* Unde Abbas auctoritate Episcopi indiget, ut locum suum deserat, *can. Abbas* XVIII. *q. 2.* nisi sit exemptus, quali Pontificia auctoritate est opus, *d. c. fin. h. t.*

5 Superior autem renuntiationem admittere non cogitur, nisi legitima causa subsit. Causæ numerantur sex. in *c. Nisi 10. h. t.* I. Conscientia criminis, quæ executionem muneris impedit, etiam peracta pœnitentia. II. Corporis debilitas, quæ muneri imparem reddit. III. Scientiæ defectus, qui non debet tolerari in Prælato. IV. Plebis malitia, non ferentis Prælatum, & ex ovibus conversæ in lupos, præcipue si mortis periculum immineat, *c. 9. h. t.* V. Grave scandalum, quod alias evitari nequit. VI. Irregularitas ex bigamia, aut alia causa, quæ si admittant dispensationem, & suadeat utilitas, dispensandum potius.

6 Dubitatur de eo, qui vovit Religionem. Videri posset, talem abdicare se debere *per text. in cap. pen. inf. de voto*: qui textus licet loquatur magis de eo, qui votum adimplere negligens electus est in Episcopum, qui ideo peccasse dicitur: ut possit videri aliud esse, si jam electus voveat, quod is nequeat officium sua sponte deserere; dicendum tamen idem obtinere in eo, qui jam est Episcopus. Nam & huic incumbit voto satisfacere: nisi videatur Pontifici utilius esse Ecclesiæ, votum ejus relaxare, quod in potestate est Pontificis, ut dicetur infra de Regularibus.

7 Quod dictum de Episcopatu, idem etiam obtinet in beneficiis, ut iis nemo renuntiet, nisi Episcopi, ad quem spectat eorum ordinatio, auctoritate, *cap. 4. hoc titul.*

Ubi quæritur, an renuntiatio recte fiat coram collatore inferiore? Resp. Textum in *d. c. 4.* loqui de renuntiatione coram Episcopo facienda: & ita vult Innoc. in *c. Quod in dubiis 8. h. t.* ex eo: quod illius sit destituere, cujus est ordinare, & quia ordinario jure ad Episcopum spectat ordinatio. Verum cum hodie ordinatio etiam spectet ad inferiores, dicendum & eos posse admittere renuntiationes, si id videatur utile Ecclesiæ, cui providere debent. Et ita habet, usus & probat Gloss. in *Clement. 1. V. manibus hoc tit.*

Admissæ renuntiationis effectus est, 8
quod excludat renuntiantem etiam pœnitentem, *c. 3. h. t.* adeo ut etiam cedere nolens cogi possit, *c. 6. & c. Quidam 12. hoc t.* cum illi juris, quod prætendat, nihil sit, quo renuntiando privavit. Non est tamen inhabilis, quin nova electione acquirere denuo possit idem jus *cap. 2. hoc tit.* nisi ex causa criminis ad vitam monasticam se contulerit: facit enim crimen inhabilem, *c. Per translationem 11. hoc tit.*

Dicta de effectu obtinent, quatenus legitime facta ex adsensu superioris: cujus defectus faciet renunciantem non esse privatum beneficio, quamvis non impune sit renuncianti, contra ejus prohibitionem, aut eo non consulto dimittere beneficium; præcipue si revocatus reverti renuat, *c. 4. & ibi* Gloss. *h. t.*

Motus, quo quis se ad renunciandum 9
inductum allegat (quod verosimile, quia ut ait Pont. *c. 5. h. t.* vix fieri de propria voluntate credatur) probatus, facit restitui renunciantem ad beneficium, non obstante juramento, quo illud abjuravit, *d. c. 5. dicetur inf. de metu.* * Ante ad- 10
missam renunciationem nullus ejus est effectus, nequidem quoad possessionem, quæ apud renunciantem remanet. Covarr. *lib. 1. Var. resol. c. 5. in fine*, & admittitur pœnitentia ante eam admissam, cum renunciatio necdum sit perfecta, ut necdum quid perdiderit renuncians, qui potius voluit renunciare, quam renunciavit; ad instar donationis, quæ revocari potest necdum acceptata, ut traditur, *tit. Cod. de donationibus*. Videndus ad hanc materiam Flaminius, *de resignat. benef. lib. 1. q. 2.*

Quid si procurator ad resignandum 11
datus fuerit? Ex eadem ratione, qua licet pœnitere ante admissam renunciationem, licebit quoque revocare procuratorem ante factam resignationem. *Clem. 1. hoc tit. & ibi Gloss. V. ignorante.* Facit, quod liceat revocare mandatum, re integra, *tit. ff. & C. Mandati*. Quod verum est non tantum in expressa revocatione, sed & tacita, constituendo scilicet procuratorem alium ad renunciandum. Zabarella

dCl. cm.

d. Clem. 1. *n.* 14. *per l. Si quis* 3. *in fine ff. de procur.* Nam eadem est vis taciti, quæ expressi, scilicet quod nolit per talem renunciare. Ita tamen si intimata fuerit revocatio procuratori, etiam tacita, *d. Clem.* 1. Alias renunciatio foret valida, nec posset illam impugnare mandans, *argum. l. Si mandasse* 15. *ff. Mandati*. Facit, quod in personis Ecclesiasticis variatio & illusio sit vitanda, *d. Clem.* 1. nisi revocatio, quominus ante cessionem innotuerit procuratori, malitiose sit impedita, *d. Clem.* 1. *in fine*, ne malitia sua alicui prosit, alteri inique obsit.

12 Quid si moriatur resignans ante cessionem? Non recte es postea fit per procuratorem, quia morte mandantis mandatum extinguitur, ut frustra procurator ultra se immisceat; ex ratione, quia mandanti nihil amplius sit juris ad beneficium, quod jam vacat per ejus mortem, ut non possit vacare per resignationem, *c. Susceptum* 6. *De rescript. in* 6. materia, circa quam versetur procuratoris munus, sublata, atque ita rescriptum a Pont. *Clem. fin. de procurat.* Vide Flamin. *De resignat. benef. lib.* 9. *q.* 24.

13 Quid si ignoret mortem procurator? Resp. Nihilominus resignationem nulliter esse factam ex jam dicta ratione, quia nihil sit, quod resignetur nomine mandantis, utpote cujus jus omnino per mortem est sublatum. Ut non obstet *l. Inter* 26. *cum similib. ff. Mandati*, quæ habet ex mandato per ignorantiam mortis impleto esse actionem mandatario: nam in iis hoc obtinet, quæ ad defunctum pertinuerunt, & hæredem ejus sequuntur, non etiam, si jus defuncti omnino extinguatur. Quod tamen ita limitant, nisi procurator ad resignandum porrexerit supplicationem, eaque signata fuerit vivo resignante: quod res non sit integra, & resignatario jus aliquod quæsitum, quod proinde explendum. Flamin. *d. lib.* 9. *q.* 24. *n.* 14. Cassad. *hic decis.* 1. Boer. *dec.* 348. Itaque ut renunciatio habeat effectum, admittenda est a superiore; alias non operabitur privationem ejus, qui renunciat.

14 In dubium vocari potest: An temere renuncians possit privari? Resp. Non videri, cum quod est inutile, & sine effectu, non debeat præstare impedimentum, *c. Non præstat, de R. J. in* 6. Et facit, quod ejusmodi privatio concernat pœnam sine lege, Canone non inducendam. Nec obstat text. in *c. Quod in dubiis* 8. *h. t.* nam ideo ibi renuncians est spoliandus, quia in manum laici resignaverat beneficium, & ab eodem receperat. Quod licet fuerit sine effectu, tamen indignum se fecit resignans: atque ita in pœnam spoliandus dicitur, qui casus cum sit singularis, non est extendendus, præcipue in odiosis. * Unde est, quod renunciatio non 15 facile censeatur facta, & stricte accipiatur: ut in *c.* 7. *hoc tit.* ubi renuncians litteris beneficialibus, non censetur renunciare beneficio; uti nec qui gratiæ adversarii se committit, *c. Veniens h. tit.* aut ab obedientia subditos absolvit, *cap. pen. hoc tit.*

Renunciatio sive resignatio beneficii alia 16 est tacita ex juris dispositione procedens: ut quando quis matrimonium init, hoc ipso enim beneficium vacat, *ut dicetur inf. l.* 3. *tit.* 3. Item habens dignitatem aut curam animarum, si simile beneficium recipiat; censetur enim priori renunciare. *Extravag. Execrabilis Joan.* XXII. *§. qui vero de præben.* Idem est in profitente Religionem. Habetur etiam pro renunciante, qui per triennium collationem non acceptat. Flamin. *De resignat. lib.* 10. *q.* 8. *n.* 18. Alia est expressa, quæ fit verbis expressis; vel pure, quæ acceptata continuo privat renunciantem, facitque ordinario licentiam libere conferendi; vel sub conditione, quæ etiam est licita, nisi contineat pactum juri dissonum, cujusmodi est diffidentiæ, de quo *inf. ad titulum, de Simonia.*

Ubi disputatur: An sit licita resignatio, 17 in favorem tertii? Resp. Eam merito improbari, quod faciat, ad instar patrimoniorum hæreditatis, aut legati jure transmitti beneficia, non sine gravi præjudicio Ecclesiarum; cum ejusmodi resignandi licentia plures causet abusus, præcipue quia non habita ratione probitatis, morum & scientiæ ad Sacerdotia evehantur, quibus est anima pro sale, ita mandante gratia aut malis artibus. V. Rebuff. in *tit. de resign. condit. n.* 1. & 2. Navarr. in *Summa cap.* 23. *n.* 107. & Annæus Robert. *Rer. judic. lib.* 1. *c.* 7. Unde Ecclesia improbat eas præcipue, quæ continent clausulam: *non alias nec aliter*, aut *nec alio modo*: quamvis eas, quæ non contineant

tinent istam clausulam, non ita improbet, qua de re latius infra, *ad. tit. de rer. permut.* An vero simoniam sapiat, resignare in favorem tertii, aut etiam sub pensione, alibi quoque dicetur.

18 Admissa itaque resignatio, atque ejus vi facta collatio est valida, & irrevocabilis. Nisi facta sit ab ægroto: tunc enim per regulas Cancellariæ nonante effectum consequeretur, quam si post eam diebus viginti supervivat resignans; alias habebitur beneficium vacans per mortem potius, quam si per resignationem, ut libere ab ordinario conferri possit. Ratio regulæ est, ne per dispositionem infirmi, seu quasi ultimam voluntatem, in perniciem collatorum, aut habentium expectativam, beneficia transferantur non raro fraude media, quam in beneficiis committi indecens. De regula ista videatur late Lud. Gomez, & alii *ad reg. Cancell. De infirmis resignantib.*

ADDITAMENTA.

AD *num. 16. quæres*: An sit tacita renunciatio, si quis post impetratas litteras Papales ad certos Judices delegatos de sibi conferenda certa præbenda, Capituli gratiæ sese submisit? Resp. Neg. & probabo per *c. Veniens b. t.* & per rationem, quod aliud sit renunciare litteris, vel juri suo, aliud vero se submittere gratiæ alterius.

Ad num. 7. Quæres 1. An beneficia reservata summo Pontifici possint resignari: Resp. Affirmative, quia licet reservatio afficiat beneficium quoad potestatem conferendi, non afficit tamen quoad potestatem renunciandi. Innocentius tamen VIII. *in constitutione*: *bonus pastor*, revocavit omnes facultates resignandi beneficia reservata. Azor. *lib. 7. cap. 25. quæst. 4.*

Quæres 2. An beneficium litigiosum possit resignari? Resp. Negative, quia lite perdente talis resignatio irrita est. *Paris. de resign. lib. 2. q. 3.*

Quæres 3. An clericus ob crimen ipso jure privatus beneficio ante sententiam judicis declaratoriam illud beneficium resignare possit? Resp. Negat. quia quam primum clericus tale crimen commisit, ipso facto perdidit jus & titulum beneficii, adeoque illud resignare nequit, licet possessionem ante executionem sententiæ non amittat. *Paris. lib. 3. de resign. q. 1. num. 1.*

TITULUS X.

De supplenda negligentia Prælatorum.

SUMMARIUM.

1 *Electioni Episcopi præfixum trimestre.*
2 *Aliarum dignitatum & beneficiorum collationi sex menses.*
3 *Electio indigno, ad Pont. jus devolvitur.*
4 *Tempus devolutionis quando currere incipiat.*
5 *Negligentia circa hoc purgari nequit.*
6 *Negligentiam Regularium supplet Diœcesanus.*
7 *Ecclesiæ vacantis administrationem quis suppleat.*
8 *Episcopus certum tempus Ordinario inferiori non potest.*

NE dignitates diu in Ecclesiarum detrimentum vacent, certum tempus assignatum est, intra quod iis providendum, & hoc vel trium vel sex mensium. * Electioni Episcopi, aut Prælati Regularis, trium mensium spatium est propositum, quo lapso ad Superiorem immediatum devolvitur providendi potestas, & gradatim; ab eo etiam commissa negligentia; ad alium, *c. Ne pro defectu 41. sup. tit. 6. de elect.* * Aliarum dignitatum & beneficiorum collationi sex menses sunt præscripti, quibus lapsis ad superiorem devolvitur collatio, *cap. fin. b. t.* Et hoc ita, si negligentia contingat in electione Episcoporum, aut collatione beneficiorum: * nam in casu, quo indignus electus scienter, aut non servata forma a generali Concilio præscripta, non ad immediatum superiorem, sed ad Pontificem devolvitur jus, uti statutum per *c. Quamquam 18. de elect. in 6.* quo Pontifex restringit *d. cap. 41.* Ratio diversitatis in temporis differentia est, quod in illis sit majus periculum, quam in his, ac proinde cautius advertendum, *arg. cap. 3. de elect. in 6.* 3

Quæritur hic temporis istius cursus 4 quan-

quando inchoetur? Resp. Demum a tempore notitiæ vacantis beneficii, *c. 3. hoc tit. &c. 5. in fine infr. de conceff. præbend.* Cujus ratio est, quod devolutio ad Superiorem fiat ex causa negligentiæ ejus, ad quem pertinet provisio; qui non potest videri negligens, si ignoret: uti nec dicendus negligens, si impeditus fuerit, propter suspensionem, etiam sua culpa causatam, *d. c. 5.* quod culpa ista directe non concernat conferendi licentiam, nisi committatur nova culpa in petenda absolutione, quæ imputatur negligenti, & facit ad Superiorem devolvi hanc potestatem. Gloss. *d. c. 5. V. suspensionis.* Sic nec excommunicatio facit ad Superiorem devolvi jurisdictionem Episcopi excommunicati, quia hoc nullibi cautum, *cap. 1. eod. in 6.*

5 Quæri potest: An negligentia ista possit purgari? Resp. Non posse, quia continuo jus istud devolvitur ad Superiorem, quod ei per purgationem, tanquam per factum alterius, non eripiendum: atque ita *c. finali hoc tit.* non tenet electio postea facta, quasi facta ab eo, cui non est jus. Ratio est, quod tempus a Canone requisitum sit de forma actus, ut purgatio non admittatur. Nec obstat *c. pen. h. t.* quia loquitur de sola patientia collationis factæ ab iis, qui erant privati temporis lapsu, quatenus facta personis idoneis: unde liquet ipso jure non valuisse. Potest tamen superior indulgere negligenti, ut beneficium conferat; quo facto tenebit collatio, quia potest sibi præjudicare superior, & concedere inferiori, ut is fungatur sua vice.

6 Si Prælatos Regulares contingat esse negligentes in Prioratibus, Ecclesiis, beneficiis conferendis, eaque non conferre intra sex menses, incumbit Diœcesano in non exemptis, sua Apostolica vero auctoritate in exemptis, supplere eorum negligentiam, iis scilicet adsignando vacantia, per quos gubernari solita. *Clem. 1. eod.*

7 Quantum ad administrationem Ecclesiæ vacantis eam suplet Capitulum, aut mittitur visitator a Pontifice, penes quem sit spiritualium & temporalium legitima administratio; item beneficiorum, ad Episcopi licet collationem spectantium, provisio, *c. fin. eod. in 6.* Capto quoque a paganis aut schismaticis Episcopo, administratio est penes Capitulum, donec aliud statuatur a Pontifice, *c. 3. eod. in 6.* Archi-Episcopus istis casibus administratorem non deputabit, nisi aliud exigat negligentia, aut malitia Capituli, cui tamen non erit licentia conferendi beneficia spectantia ad Episcopi collationem, *d. c. fin.* De Coadjutore dando Prælato ægroto dicetur infr. *tit. de Clerico ægrot. vel debit.*

8 Lubet subjungere: An Episcopus possit certam temporis metam ad conferendum beneficium præfigere Ordinario inferiori? R. Eum non posse terminum jure præscriptum restringere, *per text. expressum in c. indultum de R. J. in 6.* cum jure publico nemo deroget, nisi qui posuit: posse tamen, si nullus sit positus jure terminus, quia tum non aufert jus competens, & proficit Ecclesiæ, cui citius providebitur.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 5. Quæres 1. Si propter negligentiam privatus jure conferendi beneficium post elapsum terminum jure ad conferendum alieni præfixum, illud nihilominus conferat? Resp. Illa collatio erit nulla & invalida, nisi per patientiam vel ex misericordia toleretur, *cap. litteras hoc tit.*

Quæres 2. Utrum jurisdictio contentiosa Episcopi ob causam negligentiæ citra appellationem devolvatur ad Archiepiscopum? Resp. sub dist. vel causa coram inferiore cœpta & pendens est, vel non. Primo casu appellatione opus est, *arg. cap. ex parte de appellat.* Ratio est, quod prima instantia semel occupata per litis contestationem non detur transitus ad superiorem judicem, nisi per secundam instantiam, adeoque per appellationem ultimo casu, si Episcopus saltem semel debite requisitus justitiam denegarit, generaliter devolvitur jurisdictio primæ Instantiæ ad Superiorem, ut etiam per viam simplicis quærelæ adire possit. *Ludovicus Engel. h. n. 4.*

TI-

TITULUS XI.

De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum.

SUMMARIUM.

1 *Ordo quid?*
2 *Ordines quot.*
3 *Ordines sacri, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.*
4 *An & Episcopatus?*
5 *Tonsura Ordo non est.*
6 *Ordines confert solus Episcopus.*
7 *An & quos non Episcopus ex commissione Pontificis?*
8 *Conferendi a proprio Episcopo.*
9 *In propria diœcesi, non aliena.*
10 *An & tonsura sive Clericatus?*
11 *Consecratio Episcoporum quando celebranda.*
12 *Quo in loco, & qualiter.*
13 *Ordines minores majoresve quo tempore conferendi.*
14 *Pœna ordinantis & ordinati alio tempore.*
15 *Ordines plures uno die an recte conferantur.*
16 *Ordinandus in primis sit baptizatus, & confirmatus.*
17 *Sit mas, non fœmina.*
18 *Idque ex Christi institutione.*
19 *Diaconissæ, Præsbyteræ quæ.*
20 *De Joanna Papissa fabula.*
21 *Mulier dispensatione Pontificia an capax ordinum?*
22 *Sit item ordinandus legitimi tori, probatæ vitæ expers criminis, &c.*
23 *Reus criminis in exercitio ordinum qualiter tolerandus.*
24 *Ritus in ordinatione non committendi.*
25 *Religiosus nonnisi de consensu sui superioris ordinandus.*
26 *Ordinatus a summo Pont. non ordinandus ab Episcopo.*
27 *Tonsura prima qui, & quales initiandi.*
28 *Ordines minores an recte conferantur non habentibus animum ad ulteriores.*

Matrimonium spirituale inter Episcopum & Ecclesiam consummat consecratio, de qua hic: cujus occasione etiam agitur de temporibus conferendorum aliorum ordinum, & ordinandorum qualitate. Ubi præmittendum, Ordinem, de quo hic, esse Sacramentum, quo traditur potestas consecrandi Eucharistiam, vel ad eum finem ministrandi. Navarr. *in Summa cap. 22. n. 17.* 1

Ad numerum quod attinet, disputant inter se Theologi, & Canonistæ. Navarr. *d. loco num.* 18. Illi septem ponunt, scilicet quatuor Minores: primum Ostiarii, cujus est impedire, ne quis immundus ingrediatur Ecclesiam: secundum Lectoris, cujus est instruere catechumenos; tertium Exorcistæ, qui invocat super eos, qui habent immundum spiritum; quartum Acolyti, cujus est luminaria præparare, suggerere vasa, ex quibus vinum fundatur in usum sacrificii: tres Majores, scilicet Subdiaconatum, Diaconatum, Sacerdotium, quorum officia videantur in *can. Cleros dist.* 21. *can.* 1. *dist.* 25. Tres hi Sacri vocantur, non etiam priores: 3 non quod sacri non sint, sed quod non versentur proxime circa materiam sacram, nec habeant annexum votum continentiæ, qua de re *inf. t. de clericis conjug.* * Canonistæ addunt octavum Ordinem, scilicet Episcopatum, quod per 4 eum conferatur dignitas, & potestas circa Eucharistiam, distincta a potestate Sacerdotum, a quorum ordinatione distincta est ordinatio Episcopi, ut patet *can.* 1. *dist.* 31. ubi secernitur Episcopalis excellentia a Sacerdotii honore. Theologi Episcopatum speciem distinctam esse negant, tantum ei attribuentes speciales actiones. Conciliatur hæc differentia, quod Canonistarum opinio procedat, si inspiciamus hierarchiam, quam Episcopatus diversam a Sacerdotio continet: Theologorum vero, divino officio inspecto, quod æque a Præsbyteris atque Episcopis offertur. * Tonsuram aliqui ordinem po- 5 nunt: sed minus recte, cum non tam ponat functionem aliquam, quam inducat capacitatem quoad munera Ecclesiastica, & sit quasi initium sacri ministerii.

Conferendi Ordines nonnisi ab Episco- 6 po, & quidem baptizato; nam alias non esset verus Episcopus, nec ullos haberet ordines, *infr. tit. de præsbyt. non baptiz.*

nec

nec daret consequenter, cum nemo det, quod non habet.

7 Disputatur autem, an possit Roman. Pontifex committere non Episcopo collationem Ordinum? Resp. Quantum ad Ordines minores recte id dici, cum Abbatibus jam olim fuerit concessum primam tonsuram & minores Ordines conferre suis Regularibus, quod & comprobatum per Conc. Trid. *Sess.* 23. *cap.* 10. ubi Abbatibus prohibetur conferre istos Ordines alicui, qui Regularis non sit sibi subditus. Tantum est quæstio de majoribus. Gloss. 1. in *cap.* 4. *suo tit.* 4. *de consuet.* & alii, non Episcopo posse committi eorum collationem per Pont. adserunt, eo argumento, quod talis possit confirmare ex commissione Papæ, *can. pervenit dist.* 1. Verius illo non obstante, non posse alteri committi ordinationem sacrorum Ordinum non Episcopo, ut patet ex Trid. *a loco c.* 8. quod vult unumquemque a proprio Episcopo ordinari, utpote spectante hoc ordinandi munere ad Episcopalem ordinem. Consuletur D. Thomas, in 4. *Sent. dist.* 7. Covarr. *lib.* 1. *Var. Resol. c.* 10. *n.* 9. & Azor. *Institut. Moral. lib.* 3. *c.* 30. *q.* 4.

8 Non sufficit conferri ab Episcopo Ordines, sed & a suo sunt conferendi. Quod & procedit quoad primam tonsuram, quæ similiter danda ab Episcopo (exceptis Abbatibus in casu jam dicto) & mandato Episcopi sui, quod secutus alter recte non subdito dat tonsuram, qua de re inf. *tit.* 22. *de Cler. peregrinis.*

9 Conferendi præterea Ordines in sua Diœcesi, non aliena, sine consensu Episcopi loci. Non obstante, quod ea res sit voluntariæ jurisdictionis, cum non conferantur Ordines, nisi ab Episcopis celebrantibus, & indutis Episcopali habitu. Ut ea contineat aliquem strepitum judiciarium, ideoque non exercenda in aliena provincia. *Gloss. in Clem.* 1. *de privil. Trid. Sess.* 6. *c.* 5. *de reform.* Covarr. *lib.* 3. *v. Resol.* 20. *n.* 9. Navar. *cons.* 19. *de privil.*

10 Quid juris in tonsura prima; Resp. Hujus collationem esse omnino voluntariæ jurisdictionis, quæ etiam exercetur in aliena provincia, non petita licentia judicis loci, atque ita jure antiquo licitum fuisse alibi eam conferre, quod nulla alterius perverit dici turbata jurisdictio, cum sine Pontificalibus conferatur. Hoc die tamen per Trident. *d. c.* 5. id esse prohibitum, quia prohibet Concilium exercere Pontificalia (ad quæ etiam spectat tonsuræ collatio in aliena Diœcesi) idque ne facile oriatur confusio inter jurisdictiones & Diœceses. Covarr. *d. l.*

Quantum ad Episcoporum consecrationem, illa quovis tempore fieri potest, die tamen Dominico, *can.* 1. & 5. *dist.* 75. intra tertium a confirmatione mensem, *can.* 2. *ubi Gloss. dist.* 75. Cessans tenetur ad fructuum restitutionem, nisi causa excuset. Si distulerit ad sex menses, jure, quod ex electione ac confirmatione est consecutus, hoc ipso excidit. Trid. *Sess.* 23. *c.* 2. *de reform.* 11

Consecratio (si extra Romanam fiat Curiam) celebranda est in ipsa Ecclesia, ad quam quis electus, aut saltem in provincia, si commode fieri possit. Trid. *d. c.* 2. Metropolitani sive Archiepiscopi consecratio requirit omnium Suffraganeorum præsentiam, *c.* 6. *b. t.* Episcopi ordinandi ab Archiepiscopo, & duobus aut tribus comprovincialibus per Archi Episcopum requisitis, aliorum accedente consensu, *c.* 7. *b. t.* Si in provincia desint, ex vicinia advocandi, *can. Episcopus, dist.* 23. & *can. fin. dist* 75. 12

Quantum ad tempora collationis aliorum Ordinum, Romano quidem Pontifici licet quolibet die Dominico eos conferre, *c.* 1. *b t.* Episcopis vero minores tantum die Dominico & festo conferre permissum, sed nonnisi paucis, *c.* 3. *b. t.* majores autem nonnisi quatuor anni temporibus, die Sabbathi, aut continuato jejunio die Dominico, qui ideo pro eodem habetur, *c. Litteras* 15. *b. t.* Ratio est, ut solemnibus illis jejuniis, adjuvantibus fidelium precibus, facilius major gratia impetretur a Deo. Additum est Sabbathum Sanctum, & Sabbathum ante Dominicam de Passione, *d. cap.* 3. Alio die ordinatio est inhibita: * & licet facta teneat, imprimatque characterem, *c. penult. b. t.* ab Ordinis tamen executione facit suspendi ordinatum, donec gratiam a Rom. Pontifice impetraverit; ordinandi auctoritate privari, *c.* 2. *b. t.* nisi consuetudo loci permittat, quæ licet non toleranda, liberat tamen a pœna, *d. cap.* 2. & *dictum sup. tit.* 4. *de consuet.* 13 14

Minores plures uno die conferuntur, nisi repugnet consuetudo, *cap.* 2. *infr. de* 15

eo, *qui ord. furtive suscepit*. *Gloss. in cap. 3. V. aut minores h. t.* Majorum nonnisi unus uno die conferendus: & ne quidem alter adjungitur die insequenti, jejunio continuato, quod habeatur pro eodem. Commodum enim est intermittere aliquantum temporis inter Ordinum istorum susceptiones, ut in inferioribus bene probati, dignius ad superiores adsumantur. Trid. *Sess. 23. cap. 11. & 12. de reform.*

16 Quantum ad ordinandorum qualitatem, de qua loquitur altera Rubricæ pars, requiritur in primis, ordinandus sit baptizatus: neque enim alias character imprimeretur, *infr. de presbyt. non baptiz.* cum baptismus sit janua reliquorum Sacramentorum, *c. 2. de cognat. spirit. in 6.* Requiri etiam videtur, confirmationis Sacramentum susceperit. Trid. *Sess. 23. c. 4.* ubi id requiritur in eo, qui initiandus prima tonsura, ut multo magis requiri videatur in ordinando; non tamen necessario, cum eo omisso teneat ordinatio. Item justæ sit ætatis, de qua infra *tit. 4. de ætate, & qualit. præfic.*

17 Requiritur etiam, habilis sit quoad sexum: nam ad Ordines non admittuntur, nisi masculi, neutiquam mulieres, quibus est interdictum ministerium Ecclesiæ; adeo ut sacratas Deo fœminas & Monachas, sacra vasa, aut pallas contingere, incensum ad altare deferre, reprehensione dignum, & vituperatione plenum judicetur, *can. Sacratas, dist. 25.* ut si arceantur a sacrarum rerum contactu, multo magis sint arcendæ ab ordinatione. Quo facit, quod mulieribus non sit permissum docere, *can. Mulier XXXIII. q. fin. & can. Mulier. dist. 23.* sed potius in silentio discere jubeantur, per Apostolum, *1. ad Timoth. 2.* cum omni subjectione subesse viro, non ei dominari; cum ordinatio ad dominationem tendat, & ejus finis sit docere. Præterea in Clericis requisita, ut non alant comes, attonso & aperto capite ministrent, *can. non liceat 32. dist. 23.* cum non conveniant ea mulieribus, quibus turpe tonderi, gloria vero comam nutrire, caput legere, *1. ad Cor. 2.*

18 Ut rectius dicatur, ex Christi institutione unde Sacramenta vim suam habent, masculis tantum competere distributionem Sacramentorum. Quo facit, quod habet textus in *c. Novariens. de pœnit. & remiss.* Christum claves regni cœlorum non commisisse Deiparæ Virgini licet digniori, & excellentiori, propter merita, sed D. Petro. Spectare enim ad claves ordinationem nemo est, qui ignorare debeat, cum ei sit conjuncta potestas ligandi, ac solvendi. Hostiens. *hic n. 32.*

Nihil facit, quod mentio fiat apud antiquos Diaconissarum, Præsbyterarum, Episcoparum. *can. pen. & ult. dist. 31. & alibi*: hoc enim non est, quia aliquo ordine fuerint insignitæ; sed quod essent uxores eorum, qui erant Diaconi, Præsbyteri, Episcopi, separatam ab iis vitam agentes, & habitæ pro sororibus, non etiam pro uxoribus, *d. c. pen. & fin.* Vide Baron. *Tomo 1. Annal. Eccles. ad an. 34. §. 284.* & Bellarm. *de P. R. lic. 5. c. 24.* 19

Quod de Joanna Papissa vulgo dicta legitur, & circumfertur, merum & anile est figmentum, ut mendaciter adsertum, ita leviter creditum, & procaciter defensum, maxime a novatoribus fidei, in despectum Sedis & Ecclesiæ Romanæ, ad infringendam continuam Pontificum in ea successionem, cujus falsitas ex eo convincitur, quod super nomine, origine (quæ dicitur Moguntia in Anglia) tempore vitæ, studiorum, sedis, sit diversitas & repugnantia inter eos, qui hanc rem tradunt. Præterea, quod ponatur sedisse illo tempore, quo ab alio sedes occupata invenitur, & traditur in historiis ejus temporis, in quibus mentio nulla istius mulierculæ. Eas scripsere varii, & confutavere istud figmentum, Florimundus Ræmundus, Bellarm. *Tom. 1. Contr. de Rom. Pont. lib. 3. c. ult.* Onophrius Panvinius apud Platinam, *in vita Joannis VIII* Baron. *Tomo 10. Annal. ad an. 853. §. quod autem & seqq.* Detur tamen (quod nunquam fuit) fœminam in sede Pontificia sedisse, numquid Pontifex illa dicenda? nemo tam imprudens & vecors erit, qui adfirmet, resistentibus legibus omnibus, potuisse fœminam revera quorumvis suffragiis accedentibus esse Pontificem Maximo minoris ordinis clericatu initiari. 20

Lubet tamen quærere, cum sciolis, & curiosis, an dispensatione Pontificia possit mulier effici habilis ad Ordines? R. Istiusmodi generis homines & curiose movere, & leviter affirmare idipsum, hoc nixos argumento, quod nullus detur textus aperte declarans, fœminas esse incapaces Ordinum; 21

num; atque ita videri permissum Pontifici eas admittere ex generali solvendi, ligandique potestate. Sed frivolum hoc est argumentum; & hominis nugacis, ideo fieri quid posse, quia contrarium non sit expressum in Canonibus, quando non omnia sunt expressa scriptis, sed multa per traditiones transmissa, quibus plurimum nititur Ecclesia, ut dictum supra *ad t. de consuet. in fine*. Et quam sit indecens fœminas ordinari, ex dictis Apostoli superius patet. Quo facit, quod Leo X. inter articulos Lutheri & istum damnaverit, quo fœminis adstruebat potestatem absolvendi, & quod D. Aug. *lib. de hæresibus c.* 27. & Epiphanius, *hæresi.* 44. hæresi adscribant feminarum ordinationes. Ut recte Thomas in 4. *Sent. dist.* 25. *art.* 1. ubi Richardus de Media Villa, *art.* 4. *q.* 1. & communiter Theologi ac Canonistæ tradant, non esse capaces characteris mulieres, ut super ea re nihil valeat dispensatio Pontificia, quæ non mutat naturam Sacramentorum, nec inducit, quod est inconveniens, *secundum dicta paulo superius*.

22 Requiritur præterea ordinandus sit legitimi thori, non obligatus ad ratiocinia; non corpore vitiatus, non bigamus, de quibus paulo inferius: non conjugatus, *inf. de Clericis conjug.* vitæ, & morum exemplis excellens, scientia sufficienter ornatus, ut Ecclesiæ utilis esse possit, *inf. t.* 14. *de ætat. & qual. præfic.* positus extra crimen, ejusque suspicientem *can. Apostolus dist.* 81. *can. infames VI. q.* 1. Tendit enim ordinatio ad officium & ministerium Divini cultus, qui digne in Ecclesia est exercendus ab iis, quorum intercessio, Deo grata ejus animum placare valeat; nam licet officium Divinum, præcipue Missæ ex opere operato vim suam habeat, multum tamen valet ad impetrandum operantis, bonitas, ut tradit Bellarm. *Controv. Tomo* 2. *de Missa. lib.* 2. *cap.* 4. Unde vitiis maculati Deo offerre sacrificium prohibentur *can.* 1. *dist.* 49. Si tamen non sit notorium crimen, post peractam pœnitentiam non est impediendus reus ad ordines aspirare, *cap.* 4. *& fin. b. t.* nisi & occultam inducat irregularitatem, uti homicidium, *d. c.* 4.

23 Impœnitens pro delictis occultis tolerandus quidem est ministrans, ne occultum crimen detegatur, monendus tamen abstineat, cum circa grave peccatum mortale non ministret, quantum ad sacrificium, *can. fin. dist.* 33. Exercitium minorum Ordinum non videtur esse mortale, quod eorum materia sit levis, & remota a proximo actu sacrificandi. Quod & trahunt ad exercentem officium Diaconi ac Subdiaconi, quia illud speciali modo non sit ita sanctificatum. Sic & Sacramentalia conficiens, culpæ lethalis reus, non ideo lethaliter dicendus delinquere veluti nuptiis adsistens, eas benedicens, ut Parochus, quod actus talis & similes non contineant in se opus tam sanctum: ut non subsit tam gravis obligatio exercere eos in gratia. Matrimonium tamen ab infectis peccato mortali sine novo peccato non contrahitur: uti nec ulla Sacramenta suscipiuntur in mortali impune, quia committitur contra sanctitatem Sacramento debitam. Ut etiam Episcopus, si peccati mortalis conscius consecretur, delinquat lethaliter; eo quod indigne suscipiat potestatem spiritualem ministrandi Sacramenta.

Observandum in ordinando ab Episcopis, ne ritus commisceant: qua de causa Græcus prohibetur ordinari a Latino, & e contra, *c. cum secundum* 9. *b. t.* propter rituum diversitatem. Quod si latinus Episcopus habeat sibi subjectos & Græcos, non tamen a Græco illi ordinandi sine mandato aut licentia sui Episcopi & quidem more Latino, non Græco, *c. Quoad translationem* 11. *b. t.* Imo videtur eo casu Episcopus posse sibi constituere Vicarium Pontificem natione conformem, *c. quoniam*, 14. *tit.* 31. *de off. jud. ordin.* 24

Religiosus non est ordinandus ab Episcopo nisi ex consensu Superioris, ne secreta commissa, quorum ille magis conscius, vel ad tempus vel omnino ordinationem differri faciant, *can. nullus dist.* 50. 25

Ordinatum a Pontifice absque ejus licentia ordinari ab Episcopo non posse, habet textus in *c. cum in distribuendis* 12. *b. t.* idque propter honorem debitum Sedi, ut colligitur ex *c.* 7. *inf. de major. & obed.* Cum alias ab uno Episcopo ordinatus, ab alio recte ordinetur. Parentum consensus non desideratur; quippe qui non debeant posse impedire liberorum meliorem statum, quorum sufficit libera voluntas. Neque etiam inviti ordinandi, quandoquidem coactio difficiles habeat exitus, qua de re *infr. tit.* 40. *de his, quæ vi, metusve causa &c.* 26

27 Ad primam tonsuram quod attinet, nemo ea initiandus, qui non acceperit Sacramentum Confirmationis, nec edoctus elementa fidei, qui non noverit legere & scribere, nec quem probabile est magis fraude judicii sæcularis declinandi petere tonsuram, quam Deo exhibendi cultum. Trid. *Sess.* 23. *c.* 4. *de reformat.*

28 Quæri potest: An prima tonsura, & minores ordines recte conferatur iis, qui non habent animum ascendendi ad ulteriores? Resp. nullum hic subesse peccatum, cum nullo jure requiratur talis intentio in suscipiente: neque enim eam requirit textus in *c. fin. eod. in* 6. nec Trid. *d. c.* 4. Et facit, quod Episcopus dispensare possit cum illegitimis, ad suscipiendos ordines minores, qui tamen non admittuntur ad majores, sine dispensatione Apostolica. *c.* 1. *de filiis Præsb. in* 6. Laudandi tamen sunt illi Episcopi, qui tantum conferunt primam tonsuram adultis, quibus est animus ad ulteriores ordines. Unde conjugatis non conferenda dicitur *d. c. fin.* ex ratione, quod illi sunt adscribendi Ecclesiæ, qui valent ei deservire, quod non obtinet in conjugatis, nisi consensu alterius se offerat Ecclesiæ ministerio meritus.

ADDITAMENTA.

Ubi adde ad Num. 4. *in fine.* Iterum observa, quod cum Sacerdotium, quam Episcopatus imprimat characterem, tamen non sint duo ordines, sed unus, qui dicitur extendi & perfici in Episcopatu, unde necessario prærequiritur Sacerdotum. *Bonacin. in verb. Ordo n.* 2. Sunt autem omnes Ordines etiam minores eminenter instituti in ultima cœna. *Bonac. nu.* 4. Ubi nota, quod omnis baptizatus, etiam infans, sit subjectum capax Ordinis per se, quod probatur per *c. cui infr. de Cler. per salt. prom.* Ubi ordinatus inter annos discretionis, non reordinatur. *Bonac. n.* 17. ut & tali Episcopatus conferri possit, qui Episcopus erit Titularis *n.* 18. Hæc autem intellige absolute, & ad hoc, ut imprimatur character, jus enim certam ætatem requirit. Cum autem ordinandus debeat habere titulum, observa titulum esse triplicem. Primus est titulus beneficii Ecclesiastici, secundus est patrimonii, seu pensionis, seu propriorum bonorum. Tertius est Titulus Professionis in Religione. *Bonac. ibid. n.* 17.

Ad n. 8. *Quæres* 1. Quis sit suus Episcopus? Resp. Originis, Domicilii, & Beneficii, *c. cum nullus sit in* 6.

Ad n. 14. *Quæres primo.* An plane illiteratus sit capax recipiendæ primæ tonsuræ? R. neg. nam litteris carens sacris non potest esse aptus officiis *can.* 1. *dist.* 36. *cap. ult. h. t. in* 6.

Quæres 2. An hæretici publici, postquam Ecclesiæ reconciliati fuerunt, ordinari possint? Resp. licet in *cap.* 2. *§. hæretici de hæreticis, in* 6. statuatur, quod sine dispensatione ordinari nequeant, probabile tamen est, quod in Germania conversi Ordines suscipere possint, & quod in Imperio Romano Germanico non habeantur infames. *Pyrring. h. sect.* 1. *§.* 3. *n.* 10.

Quæres 3. Qualiter Episcopus alienæ diœceseos in vim litterarum dimissoriarum ordinare possit alienum subditum? R. Si is Episcopus in litteris dimissoriis nominatus sit, is solus ordinare poterit, adeoque si impeditus, per alium Episcopum ordinis in sua diœcesi conferri curet, is alius talem habentem dimissorias litteras ordinare non valebit: *Zerol. in praxi Episc.* 1. 2. *dimissoriæ ad Ordines in Resp. ad* 5.

TITULUS XII.

De Scrutinio in Ordine faciendo.

SUMMARIUM.

1 *Scrutinium quid?*
2 *Archidiaconi officium, peracto scrutinio.*

Nonnisi idonei, qui valent & volunt Ecclesiæ deservire, ad Ordines admittendi: unde ante admissionem, dicitur hic præmittendum Scrutinium, quod est examen, quo in mores, scientiam, ætatem, natales ordinandi inquiritur, & quidem rigorose, *c.* 7. *sup. de elect. can. quando dist.* 25. Spectat hoc de jure ad Archidiaconum, *c. ad hæc* 7. *inf. de off. Archidiac.* Potest tamen Episcopus ipsi examini præsidere, vel alii committere. *Gl. d. c. ad hæc.* * Peracto Scrutinio Archidiaconi est populum adstantem monere, si quid contra ordinandos habeat, quo impediri possent, id proponat, & nomine compa-

rente,

rente, eos Episcopo præsentare, juxta formam *cap. unici hoc t.* Cui roganti, an præsentatos sciat dignos, respondet, se quatenus patitur humana fragilitas, scire dignos esse. Qua responsione non peccat Archidiaconus, etiamsi forte præsentatorum aliquis sit indignus, modo ipsum hoc lateat, & non stet per eum, quominus lateat, *d. cap. unico*.

ADDITAMENTA.

Quæres. An judeorum vel gentilium liberi Christiani, & catholici ab ordinibus arceantur? Resp. Neg. *Engel. l. n. 5.*

TITULUS XIII.

De ordinatis ab Episcopo, qui Episcopatui renuntiavit, & ab excommunicato.

SUMMARIUM.

1 *Ordinatus taliter est suspensus ab usu Ordinum.*
2 *Ut & ordinatus scienter ab Episcopo excommunicato.*
3 *Sacramenta recte percipiuntur ab excommunicato, non vitando.*
4 *An & ab hæretico?*

1 AB Episcopo suo Ordines esse conferendos dictum supra, & repetetur *inf. c. 22.* Unde hic quæritur: An recte conferantur ab eo, qui renunciavit Episcopatui. Et distinguitur *c. 1. h. t.* an renunciaverit loco tantum, an simul & dignitati? ut illo casu rogatus conferat Ordines, etiam majores, non etiam hoc. Ratio differentiæ est, quod illo casu, etsi jurisdictioni renunciaverit, quoad ea tamen, quæ sunt ordinis, jus sibi reservaverit; hoc vero casu se omnino exuerit prærogativa Episcopatus. Poterit tamen conferre minores ordines rogatus, cum & eosdem Abbates conferant suis Regularibus. *Trid. Sess. 23. c. 10. de reform.* Dico rogatus, quia nonnisi subditis ordines conferuntur, quos hic cum nullos habeat, ordinare nequit alienos, nisi consensu Episcopi, cui subsunt. Quod si tamen talis Episcopus majores contulerit, tenebit quidem collatio, propterea quod renunciatio non faciat eum non Episcopum, quia character Episcopalis deleri nequit: scienter tamen a tali ordines suscipiens, usu ordinum hoc ipso est suspensus, nisi a Rom. Pont. dispensetur. Ignorantia non crassa faciet dispensare posse Episcopum, *d. c. in fine*.

Idem est in eo, qui ab excommunicato scienter ordines recepit: nam & iste ordinatus quidem est, sed suspensus usu ordinum, nisi ignorantia faciat Episcopum dispensare, *c. 2. h. t.* Idem in Episcopo hæretico vel schismatico: neque enim facit hæresis; aut schisma, quin maneat character, ut ordinatio teneat, licet non impune propter scientiam, *c. 1. & 2. inf. de schism.* 2

Quid si fuerit excommunicatus quidem Episcopus, sed non vitandus? R. Communiter auctores scribere, posse nos recipere Sacramenta ab excommunicato non vitando, secundum Bullam Martini V. *Ad evitanda*, per quam est sublata prohibitio communicandi cum excommunicatis toleratis. Ut & hoc in casu procedat, & pœnæ juris non obtineant, cum quod jure permissum, non mereatur pœnam. Posset tamen videri non esse extra peccatum, qui inducit talem administrandum Sacramenta, quasi cooperetur peccato alterius. Hæc de re latius infra, *ad tit. de sent. excomm.* 3

Quid de hæretico dicendum post dictam Bullam *ad evitanda*? Posse videri ab hoc licite accipi Sacramenta, & sine noxa, quod ut excommunicatus hodie non est vitandus, nisi denuntiatus, vel notorius Clerici percussor, ita nec hæreticus; ut ordo ab illo accipiatur impune. Et hoc vult Navar. *de hæret. conf. 10. n. 2.* Posset tamen in contrarium quis merito inclinare, eo quod hæreticus non solum sit vitandus, quia excommunicatus, sed & quia hæreticus, eoq; nomine jurisdictione omni privetur, etiam quoad usum, atque executionem ordinis, ut licet cum eo in Sacramentis impune communicemus; tanquam tolerato excommunicato, non tamen tanquam hæretico, cum & eatenus sit vitandus, ex causa, ne inficiamur, ut ex duobus vitiis uno sublato alterum permaneat. 4

ADDITAMENTA.

Quæres: An qui gravi & injusto metu coactus ordines suscepit ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, vel excommunicato vitando, nihilominus prædictam suspensionem vel irregularitatem, seu inhabili-

habilitatem ad usum vel exercitium ordinum susceptorum incurrat ? R. Affirmat. *Barbos. de of. Episc. alleg. 18. n. 10.* Ratio est, quia hæc inhabilitas non incurritur ob culpam ordinati, sed odium ordinantis.

TITULUS XIV.

De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.

SUMMARIUM.

1 *Cura animarum ætatem requirit 25. annorum.*
2 *Non etiam dignitates & personatus sine cura.*
3 *Ætas quæ requiratur in Abbatissis, Priorissis, Episcopis.*
4 *Quæ in simplicibus beneficiis, & præbendis.*
5 *Quæ in ordinandis.*
6 *Pœna ordinati ante requisitam ætatem, & qui super ea dispensent.*
7 *Qualitas ordinandorum in quibus consistat.*
8 *Scientia in ordinandis quæ requisita.*
9 *Nemo ordinandus sine patrimonio, aut titulo.*
10 *Ordo in præficiendis requisitus.*

EXamen in præficiendis potissimum habetur circa ætatem, qualitatem &
1 ordinem. * Ætas in iis varia est pro diversitate muneris. Animarum cura, quæ dicitur ars artium: requirit vicesimum quintum annum, saltem inchoatum uti & Archidiaconatus, Decanatus, Abbatialis di-
2 gnitas, *c. 7. §. inferiora sup. t.* * Ad dignitates alias & personatus, quibus nulla adest animarum cura, nemo admittendus xxII. annis minor. Conc. Trid. *Sess. 24. c.* 2. 12. *de reformat.* Dispensatio tamen Episcopi faciet, ut xx. annis major dignitatem obtineat, *c. unico eod. in 6.* Quod non mutatum per Trident. quippe de eo non disponens, relinquitur dispositioni juris
3 antiqui. * Abbatissa, Priorissa, & quæcumque alio nomine præfecta, olim eligi poterat triginta annis major: postea anni requisiti sunt XL. & simul in monasterio annis octo laudabiliter vixerit post professionem. Si talis in loco non habeatur, & aliunde assumere non sit commodum, sufficiet, sit annorum triginta, & laudabiliter in monasterio post professionem vixerit, saltem annis quinque, si ita videatur Episcopo aut Superiori. Trid. *Sess. 25. c. 6. de Regularib.* Episcopus non eligitur nisi annorum *XXX. d. c. 7. in princ.* * In simplicibus beneficiis hodie requiritur ætas XIV. Annorum Trid. 4
Sess. 23. c. 6. de reform. & Sess. 24. c. 12. de reform. Olim ante eam ætatem potuisse pueris conferri præbendas, etiam cathedrales, patet ex *c. ex eo 32. de elect. in 6.* Et est rationi consonum, ut nemo in Ecclesiis reputetur idoneus, quam qui in iis servire possit, & velit, quod vix est ante dictam ætatem. Quod si præbenda, aut portio, aut Canonicatus ordinem requirat, necesse est illum habeat ad præbendam aut portionem aspirans, aut ejus ætatis sit, qua initiari ordinibus possit, saltem intra annum *c. licet de elect. in 6.* Trid. *d. c. 12.*

In ordinandis ætas similiter varia est, 5
secundum cujusque ordinis munus. Tonsura confertur infantiam egressis, & contra faciens suspenditur ipso jure per annum a tonsuræ collatione, *c. fin. de tempor. ordinat. in 6.* qua ætate & minores ordines dari posse videtur *Gl. fin. in Clem. fin. h. tit. & in c. Super 35. de præbend.* Nec super iis quidquam mutatum per Trid. quod *Sess. 23. c. 5. & 11. de reform.* tantum requirit, ut linguam Latinam intelligant, & a Parocho, scholæque, in qua educantur, magistro bonum testimonium habeant. Ad Subdiaconatum nemo admittitur ante annum XXII. inchoatum; ad Diaconatum ante XXIII. ad Sacerdotium ante XXV. *d. Sess. 23. c. 12.* abrogato tempore, quod inductum erat per *d. Clem. fin.*

Ordinatus ante prædictam ætatem cha- 6
racterem quidem recipit, caret tamen executione, donec legitimæ ætatis fuerit factus, *c. vel non 14. sup. t. 11.* nisi per Rom. Pontificem dispensatum fuerit in ætate. Super qua Episcopo dispensare non licet, nisi forte circa dignitatem, aut personatum, cui non adest cura animarum; modo electus annum vigesimum impleverit, & aliud Canonicum non obstet impedimentum, *c. un. c. eod. in 6.* Quoad ætatem in Episcopo requisitam solus dispensat Pontifex: uti & super ætate requisita ad beneficium cui annexa cura animarum, cum

cum ea res spectet ad Canonem generalem, *d. c. 7. §. inferiora*, quem non relaxat Episcopus. Nihil facit *c. 2. h. tit.* in quo pueris per Episcopum concessa Ecclesia: nam hoc ibi non probatur, sed reprehensione dignum judicatur: & tum quidem permittitur, in posterum tamen fieri prohibetur, quod, ut habet *c. 1. eod.* non debeant Ecclesiis præesse, qui se regere non noverunt.

7 Ad qualitatem ordinandorum quod attinet, oportet vitæ, morumque exemplo præluceant, ut vita eorum sit probata senectus: ita enim decet monitores, quorum partes nemo recte suscipit, nisi qui suis actibus errata condemnat, *can. nemo dist.* 81. Unde oportet vitiis careant, de quibus infra. Non sint irregulares ex causa homicidii, aut alia: Medicum tamen non repelli ab ordinibus, propter mortem ægroti rescriptum *c. 7. h. tit.* Non sint excommunicati suspensi, aut simili nota

8 adfecti. * Scientia ea ornati, quæ muneri sit sufficiens, turpis enim in Clerico ignorantia, maxime qui præest, *tota dist. 28. c. cum te penult. & fin. hoc tit.* Quo majus autem est munus hoc, major desideratur scientia: unde Archidiaconi, Pœnitentiarii, Præpositi, Scholasterii, Episcopi; ubi fieri potest, sint Doctores vel Licentiati sacræ Theologiæ, vel juris Canonici, vel saltem habeant sufficiens doctrinæ testimonium, ab approbata aliqua Academia. Regulares simile testimonium habere debent a Superioribus sui Ordinis, Trid. *sess. 22. c. 2. de reform. & Sess.* 24. *c. 8. & 12.* ut muneris sibi injungendi necessitati possint satisfacere. Quomodo Dominus mandavit Moysi; Exodi 18. *Providere de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas.* Illi terratus magis est odio inquit Innoc. *in c. cum nostris inf. de concess. præb.* quam homicida. Requirit autem Concilium, ut merito, id est digne sint promoti, ut Episcopo & Ecclesiæ possint esse utiles, cui nihil præstant asini Phalerati.

9 Et præterea cavendum ordinanti, ne quem non habentem sufficiens patrimonium, ordinet sine titulo beneficii, unde sufficienter ali possit: alias, inspectis veteribus Canonibus *dist. 70. can. 1. & 2.* suspensus erit ordinatus: quos innovavit Innoc. III. *cap. cum secundum 16. infr. de præbend.* qui voluit ordinatorem teneri alere ordinatum sine titulo, donec ei fuerit provisum de sufficienti beneficio. Cujus ratio est, quod non deceat in Sacro Ordine constitutum mendicare, aut sordide quæstum facere. Unde & tituli, ad quem promotus aliquis, resignatio inhibita, nec ab Episcopo admittenda, nisi ejus facta mentione, & aliunde habeat resignans, unde alatur. Trident. *Sess. 21. c. 2. de reform.* quod in dictis casibus antiquorum Canonum pœnas innovavit, præcipue si fallaciis quis usus confinxerit sibi beneficium aut patrimonium esse, quo casu cum nulla sit Episcopi ordinantis culpa, non potest is dici teneri ad alendum, ne doloso dolus suus prosit. Navar. *cons. 4. n. 3. de temporib. ordinat.* Quod si ordinator aliquem sine titulo ordinarit, cum pacto de non molestando se, aut præsentatorem, certum est ordinatum esse suspensum ab ordine suscepto, nec posse ascendere ad Superiores: præsentatorem autem, cum quo initum tale pactum, ab ordinum executione ad triennium, ordinantem a collatione esse suspensum, donec a Sede Apostolica dispensetur. Navar. *d. loco cons. 17. n. 1. per c. pertuas 37. & c. pen. inf. de simonia.*

Requiritur & in aliquibus præficiendis ordo Episcopus nemo eligendus, nisi ad minimum Subdiaconus, *c. A multis 9. h. tit.* qui antequam consecretur, debet esse Sacerdos, ne per saltum promotus videatur. In Decanum, Præpositum, Abbatem, nonnisi Præsbyter adsumendus, aut idoneus, ut brevi creetur, *c. 1. h. t.* Potest tamen constitui Abbas in minoribus conquiescens; imo & irregularis, ita suadente necessitate ex provisione Episcopi, *cap. tuam 10. ubi Gl. h. tit.* Abbatiatus enim non tam est ordo, quam dignitas. Ad Ecclesiam Parochialem non potest adsumi existens in minoribus, nisi intra breve tempus possit in Præsbyterum ordinari, *c. 5. h. tit.* ubi breve tempus Glossa interpretatur annum. 10

Archidiaconus debet esse Diaconus, ne sit minor his, quibus præest, *d. c. 1.* Non suscipiens intra tempus ordinem requisitum, aut ad eum inhabilis repertus, removendus ab officio cessante appellatione, *d. c. 7. §. inferiora sup. t. 6.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 9. Quæres 1. An sufficiat, quod ordinandus doceat de titulo sibi actu collato? Resp. Negative, sed requiritur insuper, ut beneficium ab eo sit pacifice possessum. *Barbosa de off. Episc. alleg. 9. n. 15. & 16.*

Quæres 2. An super titulo mensæ quis ordinari possit? Resp. Affirmative, si is titulus non super sola obligatione personali constituatur, & non citra usum bonum ac necessitatem nimis multi sic ordinentur. *Engel. hic n. 14. & 7.*

Quæres 3. An titulus patrimonii sufficiat ad ordines suscipiendos? Resp. affirmative, si sufficiat ad clericum honeste alendum, & Clericus ut proprium possideat, vel in usumfructum ad vitam habeat. *Barbos. in collect. ad cap. 2. Trident. sess. 21. n. 36. & seqq.*

Ad num. 9. in fine adde. Opponi solet *dist. 70. Can.* 2. ubi dicitur, quod facta Ordinatio sine titulo irrita habeatur, unde inferunt: ergo est nulla. Respondeo sensum esse, quod talis ordinatio erit sine excusatione.

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

SUMMARIUM.

1 *Chrisma quid?*
2 *Chrismate cur ungantur Sacerdotes, & Episcopi.*
3 *Ejus usus in confirmatione.*
4 *Conficitur ab Episcopo.*
5 *Confirmationis Sacramentum quibus conferendum.*
6 *Conferendum jejunis.*
7 *Minister ejus est solus Episcopus.*
8 *An & non Episcopo ejus ministerium committi a R. P. possit?*
9 *Sacramentum extremæ Unctionis, ejusque effectus.*
10 *Minister est simplex Sacerdos.*
11 *Quibus, & quando conferendum.*
12 *Est iterabile.*

Agitur hoc Tit. de sacra unctione cujus materia est Chrisma, aut oleum benedictum, * Chrismatis nomen 1
licet ex prima impositione Græcæ linguæ unctionem absolute significet, & antiqui Patres isto verbo frequenter oleum designare inveniantur, & unctionem, unde Salvator dictus Christus, id est unctus: usu tamen accommodatum ad denotandam specialiter materiam, quæ continet oleum balsamo mixtum consecratum aut benedictum per Episcopum. * Hoc un- 2
guntur Sacerdotes & Episcopi in capite & manibus: ad augmentum divinæ gratiæ, & exequendum rectius ea, quæ cujusque ordinatio requirit, ut & interius, quantum ad Deum, habeant conscientiæ nitorem, qui significatur per oleum, & exterius, quantum ad proximum, bonæ famæ odorem, qui significatur per balsamum, *cap. 1. in pr. h. t.*

Est & Chrismatis usus in Sacramento 3
Confirmationis, quod est novæ legis, quo baptizati in gratia roborantur, & speciali modo Spiritum Sanctum accipiunt, interveniente unctione Chrismatis in fronte signo Crucis facto sub præscripta verborum forma.

Conficitur ab Episcopo, non tantum 4
ex necessitate præcepti, sed etiam Sacramenti: ut probabilius sit, ejus confectionem non posse delegari per Pontificem simplici Sacerdoti, qui non est capax eorum, quæ ad potestatem ordinis spectant, ut hic actus. Subjectum est, quilibet homo baptizatus: est enim baptismus janua reliquorum Sacramentorum.

Quoad ætatem non videtur distinguen- 5
dum, ut etiam infantibus olim ex pia consuetudine collatum fuerit hoc Sacramentum. Expedire tamen videtur, non confirmare infantes ante elucescentem rationis usum: nisi aliud causa exigat, ut longa Episcopi absentia, aut mortis periculum, ut perfecte quis moriatur. Qua ratione & carentibus sensu volunt posse dari hoc Sacramentum, sive perpetuo tales sint, sive ante habuerint rationis usum, modo credantur esse bene dispositi.

Jejunum esse debere & confirmantem 6
& confirmatum, patet ex *can. Ut jejuni can. Ut Episcopi de consecrat. dist.* 5. non tamen tam ex necessitate præcepti, quam Sacramenti decentia, cum istorum decretorum verba non inducant sufficienter præcepti obligationem: & si inducerent; non obligarent tamen, quod sint tantum Concilii provincialis: ut usus hac in re sit inspiciendus.

Mini-

7 Minister confirmans est Episcopus solus. Trid. *Sess. 3. c. 3. de confirmat.* & patet *Actor* 8. *&* 19. *& can. Manu, de consecrat. dist.* 5. ubi soli Apostoli tanquam Episcopi leguntur confirmasse fideles: ut tantum Episcopi fiat mentio *can.* 1. *dist.* 5. *de consecrat.* & Sacerdos simplex ex vi suae ordinationis hunc actum exercere nequeat.

8 Quaestio autem est, an saltem ex commissione Rom. Pont. possit hoc Sacramentum ministrare non Episcopus? Resp. Posse videri non licere, ex *d. cap. Manu*, ubi non reputatur Sacramentum, nisi fiat ab Episcopo, ut videatur esse de substantia, & mutari nequeat per Pont. qui habet tantum ministerialem circa Sacramenta potestatem, non etiam Sacramento superiorem. Contra tamen tradit D. Thomas, in 4. *Sent. dist.* 7. ex Pont. delegatione hoc Sacramentum ministrari posse per simplicem Sacerdotem, quem & alii sequuntur ex Jureconsultis, Navar. in *Summa c.* 22. *n.* 8. Covar. alios referens, *lib.* 1. *Variar. Resol. c.* 10. Pro quibus facit textus in *can. Pervenit, dist.* 95. ubi ait Pont. se concedere, ut per Sacerdotem fiat confirmatio, ne ex denegatione oriatur scandalum, in locis, ubi desunt Episcopi, ut non possit negari licite fieri. Facit Concilium Florent. quo adseritur ex causa urgente, per Apostolicae Sedis dispensationem, Sacerdotem simplicem hoc Sacramentum administrasse. Nec obstat *d. can.* 3. Conc. Trid. quia tantum dicit ordinarium esse ministrum Episcopum, non negat autem delegari posse. Ut negandum sit, quod aliqui volunt, ex institutione divina competere tantum Episcopo, quia sic non posset dispensare Pontifex.

9 Est & oleum benedictum, a Chrismate diversum, cum non habeat balsami mixtionem, sed ejus materia sit oleum olivarum, ex quo per Episcopum benedicto conficitur Sacramentum per unctionem hominis infirmi, in certis corporis partibus, praescripta verborum forma, vocaturque extremae Unctionis, institutum ad juvandum, confortandumque aegroti animum contra difficultates occurrentes in articulo mortis, ejusque praeparare animam, & quantum in se est, disponere proxime ad introitum gloriae, cum, sicut caetera Sacramenta, gratiam conferat, si non inveniat obicem in subjecto. Nullum quidem est affirmativum praeceptum de eo suscipiendo etiam positis in extremo vitae discrimine: est tamen per se utilissimum, & non sine peccato omittitur, quatenus subest contemptus aut scandalum.

Minister est Sacerdos etiam simplex. 10
Ex officio tenetur Parochus, cujus est ordinaria salutis remedia praebere suis. Aliis sine Parochi licentia, alicui praebere Sacramentum est inhibitum, sub poena, ut aliqui adserunt, excommunicationis latae sententiae. *Clement.* 1. *in princ. de privil.* Verum cum ista Clement. tantum loquatur de Religiosis ungentibus saeculares, & sit poenalis, non est extendenda ad non Religiosos. Nihil faciente argumento a simili aut majori quia hoc non procedit in poenalibus, cum possit subesse singularis causa movens Pontificem ad hanc poenam statuendam, in istis potius, quam in illis. In casu absentiae Parochi, necessitas, quae est extra legem, facit & alios posse impune administrare hoc Sacramentum.

Subjectum est homo baptizatus, (baptismus enim est janua reliquorum Sacramentorum) & adultus, qui habet, aut habuit rationis usum: nam in eo, qui non habuit, non obtinebit finis hujus Sacramenti. Quando autem habuit, etiamsi nunc non habeat, potest in eo suum habere effectum. Ministri tamen est curare eo tempore detur, quo sui compos est infirmus: hoc enim reverentiae Sacramenti, & modo operandi est convenientius. Ut non sit expectandum, dum infirmus sensu careat: quod consulto factum non foret sine culpa, licet tum temporis praestetur sine nova culpa. Istis praecipue dari vult Trident. *Sess.* 14. *cap.* 3. *de Sacram. unct.* qui ita periculose laborant, ut in exitu vitae constitui videantur; unde & ibidem hoc Sacramentum dicitur exeuntium, quibus maxime accommodatur ejus effectus. Iterabile est, cum characterem non imprimat, *inf. tit. seq.* & corporis aegritudo possit iterari, ut iterato sit opus auxilio: non tamen durante ejusdem morbi necessitate, cui est sufficiens medicina ista semel adhibita. Quae si postquam se remiserit, (quod judicandum arbitrio prudentis) iteretur, poterit & iterari hoc Sacramentum, tanquam novum auxilium. 11 12

Unguntur & Reges oleo benedicto in brachio, aut humero sive armo. Omnes item Christiani oleo benedicto bis unguntur ante baptismum, bis post baptismum, de quorum significatione videatur *c. unic. hoc tit.* Ungitur & altare, dum consecratur; templum, dum dedicatur; calix, dum benedicitur, *d. c. unico in fine*.

ADDITAMENTA.

Ad num. 3. ad finem adde: Et licet Apostoli per solam manuum impositionem sine Chrismate confirmaverint, uti legere est *Actor.* 8. Hoc tamen factum est ex speciali dispensatione Christi pro eo tempore, quo Spiritus Sanctus sub visibilibus signis descendebat; quando vero hæc signa cessarunt, usi sunt etiam chrismate.

Quæres: Ubi institutum sit Sacramentum Confirmationis? Respondeo probabilius, quod in Cœna Domini, quia illud tempus erat maxime idoneum, in quo toties promisit Spiritum sanctum. Tann. *Tom. 3. disp. 3. q. 1.*

Ad nu. 4. in fin. adde: Objicies: Cornelius & socii ejus ante Baptismum acceperunt Spiritum Sanctum. *Actor.* 10. *vers.* 44. & 48. Ergo Baptismus non est janua. Respondeo quod illi, vel jam fuerint baptizati Baptismo flaminis, vel extraordinario modo sine Sacramenti alicujus applicatione Spiritum Sanctum acceperint.

Ad num. 9. in fin. Adde: Quæres: quando instituta extrema Unctio? Respondeo probabilius esse, quod a Christo instituta sit post Resurrectionem, quando instituit pœnitentiæ Sacramentum; quia præsupponit potestatem remittendi peccata, & in materia conservanda Episcopalem benedictionem. Hanc autem contulit post Resurrectionem. *Joan.* 20. Ergo.

TITULUS XVI.

De Sacramentis reiterandis.

SUMMARIUM.

1 *Sacramenta non reiteranda: Baptismus, Confirmatio, Ordo.*
2 *Ordinatio etiam ab Episcopo hæretico, &c. facta imprimit characterem.*
3 *Ordinatus iterato an sit irregularis.*
4 *Defectus in ordinatione suppleri debet.*

Abominabile habitum, iterare Sacramenta, ea nimirum, quæ characterem imprimunt, cujus generis sunt Baptismus, Confirmatio, Ordo, quem sufficit semel suscepisse. Trid. *Sess. 23. c. 4.* 1

* Quatenus tamen ordinatio facta ab Episcopo, licet hæretico, apostata, excommunicato, simoniaco, cum nihilominus a tali imprimatur character ordinando, *ut dictum supra tit. 13.* Qua in re hæresis aliquorum fuit olim volentium a simoniacis ordinatos nonnisi iterato ordinatos esse admittendos; verum ea repressa est. Dixi; quatenus facta ab Episcopo, quia alias nihil accessit consecrationis, *can. Præsbyteri dist. 63.* ut iterari ordo dici nequeat. 2

Quæstionis est: An iterato ordinatus sit irregularis? Resp. Id velle Navar. *cons. 1. hoc tit. per can. 1. Dist. 68. can. dictum 8. de consecr. dist. 5.* verum ea loca ut prohibeant quempiam iterato ordinari, non loquuntur tamen de irregularitate. Adjicitur & pro ea parte textus in *can. Saluberrimum 1. q. 7.* ubi ordinati ab hæreticis in ordine suscepto permittuntur ministrare, nisi iterata tinctione sint maculati: verum hoc accipiendum de rebaptizatis, quorum factum est gravius; ut in iis sit singulare, quod ab Ecclesiæ militia omnino removeantur, *can. Qui in qualibet,* 10. 1. 7. & *ibi* Gl. nec videatur extendendum. Non obstante argumento a paritate rationis ducto, eo quod æque sit prohibita iterata ordinatio, atque iteratus baptismus: neque enim ea argumentatio procedit ad Constituendam irregularitatis pœnam, quæ requirit expressam constitutionem Pontificiam, *c. Is, qui de sen. excom. in 6.* Atque ita expresse in eo, qui bis confirmatus est, tenet Covar. in *Clement. C. furiosus in pr. num.* 8. subjungens idem in his ordinato statuendum est. 3

Defectus si quis contigerit in ordinatione, ille stato tempore est supplendus: 4 veluti si manuum impositio omissa sit, aut oleo, non chrismate fuerit facta inunctio; cætera legitime facta neutiquam iteranda, *c. 1. hoc tit.* Alia Sacramenta sine noxa iterantur: imo aliqua iterari cogit necessitas.

AD-

ADDITAMENTA.

Plane ad finem Tituli adde: Quæres: An Ordines minores sint Sacramentum? Respondent Divus Thomas & alii, quod sit, ratio, quia per unumquemque eorum datur potestas ordinato ad exercendam aliquam functionem in ordine ad Eucharistiam. Sed dices: Isti Ordines non sunt a Christo immediate instituti, nec de jure Divino, sicut nec prima tonsura, quæ non est Sacramentum, sicut & *Trid. Sess.* 23. *c.* 2. denotat omnes Ordines præter Diaconatum, & Sacerdotium ab Ecclesia institutos? Respondet illos immediate a Christo institutos: *implicite* in ipsa Sacerdotum & Diaconorum institutione, quos Ecclesia postea explicite distinxit. Sic Christus officium ostiarii exercuit flagello ejiciendo ementes, & vendentes in Templo dicens: *Ego sum ostium*. Lectoris officium exercuit in medio Seniorum aperiens Librum Isaiæ, & legens: *Spiritus Domini super me*. Exorcistam egit, ejiciendo Dæmones. Acolythum, quando dixit: *Ego sum lux mundi*. Subdiaconum quando linteo se præcinxit, & lavit pedes: Diaconum, quando corpus suum post Cœnam discipulis suis dispensavit, & quando dormientes excitavit dicens: *Vigilate & orate*. Sacerdotem egit, quando seipsum in ara Crucis pro Redemptione humana obtulit, idem Sacerdos & hostia.

Quæres 1. An irregularitas ex baptismo reiterato etiam ab ignorantibus contrahatur? Resp. Quia una sententia affirmat, altera negat, in casu contingente ad cautelam Episcopus, tanquam in jure dubio dispensatione vel declaratione, uti potest per tradita a Garcia *de benef. p.*7. *cap.* 2. *num.* 10.

Quæres 2. Quomodo intelligendum sit, quod in *can. Subdiaconus*, *d. st.* 23. dicatur Subdiaconum non accipere manus impositionem: cum tamen contrarium asseratur in *c.* 1. *h. t.* Resp. non accipit manus impositionem, per quam ordo conferatur, sed benedictionem. Gloss. & Panorm. *in d. c.* 1. *h. t.*

TITULUS XVII.

De filiis Præsbyterorum ordinandis, vel non ordinandis.

SUMMARIUM.

1 *Causa hujus irregularitatis, & cur ea filii Præsbyterorum imputetur.*
2 *Non etiam pari procreanti.*
3 *Circa admissionem naturalium quis dispenset.*
4 *Dispensatio simpliciter facta, an intelligenda de majoribus Ordinibus.*
5 *Irregularitatem non tollit occultus defectus natalium.*
6 *An eo casu dispenset Episcopus?*
7 *An saltem quoad executionem suscepti ordinis.*
8 *An credendum matri asserenti illegitimum esse.*
9 *Dispensatio non facit habilem, ut quis succedat in Ecclesia, aut beneficio patris.*
10 *An nepos recte succedat avo?*
11 *Ascendens recte succedit in beneficium descendentis, & collateralis.*
12 *Inhabilitas hæc non tangit nepotem legitimum ex filio illegitimo.*
13 *Expositii an censendi irregulares.*
14 *Legitimatione tollitur hæc irregularitas.*
15 *Etiam quoad Ordines, & Episcopatum.*
16 *Ordinatus aut beneficiatus ante matrimonium parentum, an per illud fiat habilis ad celebrandum, aut retinendum beneficium?*
17 *Vitæ probitas, scientia non tollit irregularitatem.*

Inter alia, quæ ab Ordinibus removent, est natalium defectus, quem habent filii Præsbyterorum.¹ Cujus causa non tam ponitur in infamia eorum, qui sic nati, cum illa non contrahatur nisi ex propria culpa, ut patet ex *l.* 1. *de his, qui notant. infamia*, quæ hic nulla in natalibus liberis est, ut illis imputari nequeat, *can Nati dist.* 72. Palæot *de spuriis c.* 55. late Pittorius *Quæst. juris p.* 1. *q.* 3. *n.* 20. *& seq.* quam in

In memoria turpitudinis paternæ, quæ procul a locis sacris removenda, & quia timeri possit, ne filius sit paternæ turpi-
2 tudinis imitator. * Non recte objicies, debuisse potius procreanti imponi hanc irregularitatem, in quo fit culpa; nam non agitur de pœna culpæ, sed de indecentia; & præcavenda in futurum simili turpitudine. Non consideratur autem in procreante indecentia ulla, præter delictum, quod alio modo punitur, ut dicetur infra *ad tit. de cohabit. Cleric. & mulierum*. Deinde pater non accepit esse per generationem turpem, sed dat filio, & actio non est in agente, sed in passo; ideoque indecentia sive defectus, inde natus non est in parente, sed redundat in filium: excepta culpa, quæ est quasi immanens in ipso operante. Idem judicium in aliis, natis ex conjunctione non legitima, vel pro tali non æstimata, de qua infra *tit. qui filii sint legit.* ponit rationis paritas: nonnisi monasticæ vel regulari disciplinæ se subjiciant, per quam tollitur incontinentiæ suspicio. *Nov. 5. in princ. Gloss. in c. fin. h. t.* secluso tamen aditu ad Prælaturas, citra Pontificis dispensationem, *d. c. fin. & ibi Gloss.* Qua in re contingit aliqua mutatio per Sixtum V. qui noluit admitti ad Religionem ex incesto, aut sacrilego concubitu natos, nisi ad locum conversorum. Ratio est in majori
3 turpitudine istius copulæ. * Circa admissionem aliorum naturalium, quorum conceptio non est tam turpis, nihil mutatum, nisi quod velit præmitti informationem super vita & moribus. Gregorius XIV. prohibitionem istam Sixti relaxavit, permittens illegitimorum admissionem arbitrio superiorum. Verum ea de re plenius infra *ad tit. de regularib.* Extra monasticam regulam positi ad Ordines non admittuntur, ne quidem minores, nisi ex dispensatione Episcopi, cui hoc permissum: uti & dispensare super beneficiis, quibus non adnexa cura animarum aut dignitas, si tamen nullum aliud Canonicum obstet, *cap. 1. eod. in 6.* Dispensatio Rom. Pontificis tollit irregularitatem, facitque eos habiles ad majores ordines, & capaces dignitatum ac beneficiorum, quibus adnexa cura animarum, si respondeant mores & merita; *can. Apostolica 12. cum seqq. dist. 6.*

4 Qu. An dispensatio facta super Ordinibus simpliciter, sit intelligenda de majoribus? Resp. Hoc aliquos velle, ductos eo argumento, quod indefinita oratio æquipolleat universali: videri tamen, receptius tantum ad minores esse restringendam, quod dispensatio sit stricte interpretanda, *c. 1. eod. in 6.* atque ita restringenda, ut quam minimum recedatur a jure communi. *Glossa in c. Litteras 14. h. t.* Specul. *de dispens. §. fin. num. 2.* Pro qua parte videtur facere textus in *c. 2. eod. in 6.* ubi frustra Pont. exprimeret: *ad omnes Ordines promoveri valeat*, si indefinita universali æquivaleret. Si tamen eum constituto in minoribus hoc sciens Pont. dispensaret, ejus dispensatio, ne nihil operetur, ad majores trahetur ordines, *arg. cap. Si Papa, de privil. in 6.* Abbas in *d. c. Litteras num. 6.* Quod si certum ordinem expresserit Pontif. neutiquam trahetur ad superiorem, quod unius inclusio sit alterius exclusio: quo casu est certum inferiorem ordinem concludi, cum virtute insit. Hinc facta dispensatio beneficia non continet alia, quam simplicia, *d. cap. 2.*

Occultus defectus natalium neutiquam 5
facit cessare irregularitatem, cum non tollat is defectus causam irregularitatis: ut dispensatione nihilominus sit opus, quæ & occulta sufficit. Navar. in *Summa c. 27. n. 201.*

Dubitatur, an isto casu dispenset Epi- 6
scopus? Resp. Id posse videri per Trid. *Sess. 24. c. 6. de reform.* quod permittit Episcopis dispensare super irregularitate ex delicto occulto; hoc autem in casu ea procedit ex delicto parentum occulto. Et facit, quod ratio Concilii scilicet ad evitanda pericula & scandala, quæ orirentur ex detectione occultorum criminum, quæ sequeretur, si ad Sedem Apostolicam esset eundum, etiam hic obtineat. Contrarium tamen probabilius, non posse Episcopum dispensare: nihil obstante dicto Concilio, quod tantum loquitur de ea irregularitate, quæ contracta ex crimine occulto ejus, qui est irregularis, cujus hoc in casu nullum est crimen, aut culpa, uti dictum. Nec facit, quod hic subsit delictum parentum, quia illud non respexit Concilium, atque eo id trahere, esset torquere ejus verba. Ita Navarr. *d. loco n. 104.*

Quid si susceperit Ordinem? An Episco- 7

scopus dispensabit quoad executionem? R. Hoc velle Navar. *d. num.* 201. *& Conf.* 4. 4. *b. t.* propter bonam ejus fidem. Adducit textum in *can. Lugd.* 20. *q.* 1. Probabilius nec posse dispensare Episcopum quoad ascensum ad alios Ordines, ne culpa prosit, nec quoad executionem susceptorum. Ratio est, quod in *cap.* 1. *eodem in* 6. generaliter negetur Episcopo potestas dispensandi quoad majores ordines, cum irregularitas ante contracta non tollatur per Ordinem temere susceptum, sed nihilominus maneat: nec ullibi pateat data potestas Episcopo dispensandi ea de causa. Et licet rationi sit consentaneum, ut detur, non sufficit tamen ista congruentia sine potestate. Nihil faciente bona fide, nisi quod peccatum minuat, quod grave committeret, si conscius defectus initiari se fecerit, aut etiam initiatus postea conscius defectus celebrare præsumpserit, non habita dispensatione. Non obstat allegatus textus, quia ut inde liquet, loquitur in diverso casu. Notandum autem hoc in casu non videri incurrisse novam irregularitatem, quod desit Canon, sine quo non inducitur irregularitas, *cap. Is, qui de sent. excom. in* 6. Covar. *ad Clem. Si furiosus p.* 1. *§.* 1. *n.* 3. Innoc. *ad cap. Si celebrat. ult. num.* 3. *infr. de Cler. excom. ministrante.*

8 Quæri hic etiam potest: An teneatur quis credere matri adserenti illegitimum esse? Resp. Non teneri, ut exprimitur *l.* 6. *de bis, qui sui, vel al. juris sunt*, ubi Costal. quod pro eo sit præsumptio causata per constans inter parentes matrimonium, unde procreatus habetur. Et licet dubium ex dicto matris oriatur, non tenetur tamen propter hoc, qui est in legitima possessione, se illa privare. Ubi nihil faciet, quod mater probetur adultera: nam potuit concepisse legitime, uti & præsumitur. Alciat. *reg.* 3. *præsumpt.* 37. & concurrit possessio ex titulo veri matrimonii. Navar. *d. n.* 201. Facit, quod dictum patris non præjudicet filio, *l.* 1. *ff de Carbon. edicto*: nisi alia sint indicia sufficientia, ut quia maritus tanto tempore abfuerit, ut non possit videri ex illo conceptus, *d. l.* 6. Quod si filius matri fidem habeat, non poterit ad Ordines ascendere, aut beneficium suscipere, sine dispensatione, quia ageret contra conscientiam, quæ & erronea obligat.

Facit itaque dispensatio habilem ad Ordines, & beneficia: non tamen, ut ea obtineat in Ecclesia, cui pater præest, aut præfuit, aut habuit beneficium, solet dispensare Pont. *cap.* 2. *&* 3. *boc tit.* Indignum enim est, paternæ incontinentiæ memoriam fovere in locis, & rebus Deo consecratis, quibus maxime competit puritas, sanctitasque. Trid. *Seff.* 25. *c.* 15. *de reform.* Multo minus, ut patri succedat in beneficium, quod ne quidem legitime ante sacerdotium genito est datum, qui licet non prohibeatur habere beneficium in Ecclesia, in qua pater ejus habuit, aut præest, præfuitve, *cap.* 7. *boc tit.* quod nihil inconveniens includat, talem filium in eadem cum patre Ecclesia stare; neutiquam tamen admissum, ut immediate ei succedat, *cap.* 10. *&* 11. *b. t.* ne quod maxime respuit Ecclesia, fiant beneficia hæreditaria: transirent enim hac via ad indignos, *can. Apostolica* 22. *quæst.* 1. Dispensat tamen Pont. ex causa, *c. pen. b. t.* Mediate succedat in idem beneficium nihil continere vitii rescripsit Alexander III. *cap.* 7. *&* 11. *b. t.* Verum Clemens VII. dicitur istam Alexandri Constitutionem immutasse, & prohibuisse, ne filius etiam post aliam personam intermediam, in idem beneficium possit succedere; & hoc, ut omnis offensionis occasio, quæ inde nasci solet, evellatur. 9

Q. An nepos succedat avo? Resp. Gloss. in *d. c.* 11. *boc tit.* id negare ratione prohibitæ successionis, quæ est in nepote: contrarium tamen esse probabilius, quod Canon non faciat mentionem nisi filiorum, quorum nomine non veniunt nepotes, præcipue in odiosis, quæ non extendenda. Eaque est sententia Joan. Andreæ, & Abb. *d. c.* 11. quæ procedet, quando nepos, filio vivo, succedit avo, quod non possit videri successio, secus, si filio defuncto, quod tunc jure communi videatur succedere. Innoc. *d. c.* 11. 10

Porro ascendens potest immediate succedere in beneficium descendentis aut collateralis, cum id non appareat prohibitum: loquuntur enim Canones tantum de filiis succedentibus patri. Ut non sit extendendum ad ascendentes, aut collaterales, cum odiosa non ferant extensionem, & cesset paritas rationis; quia successio filii in locum patris est ordinata, non etiam contra, *l. Nam etsi* 15. *ff. de inoff. testam.* 11

ftam. Quo modo & frater poterit obtinere beneficium fratris sui, etiam immediate, quia id vetitum non reperitur. *Gloff. d. l.*

12 Illud quæsitum est, an supradicta inhabilitas tangat nepotem legitimum ex filio illegitimo? Resp. Non videri, cum nec verba Canonis id exigant; loquitur enim de filiis Præsbyterorum; hic autem agitur de otiosis: nec ratio subest, quod scilicet putentur secuturi paternam incontinentiam, quæ non venit nepoti, cujus pater non fuerit incontinens, ut neque eum debeat tangere dicta inhabilitas. Nec facit, quod Trid *Seff. 25. de reform. c. 15.* utatur verbis: *longissime arceatur*: nam seipsum postea explicat, tantum agens de filiis illegitimis, eosque removens ab omni officio & ministerio Ecclesiæ, in qua pater beneficium habuit. Ita ut, cum nec jura vetera inhabilitent talem nepotem, nec novum per Trid. inductum, sit dicendus habilis. Et ita tenet Navar. *h. t. conf. 9. & 10.* & decisum tradit Papon. *l. 21. Arreft. tit. 3. Arr. 4.* Contra vult Lopez, in *Practica sua Criminali c. 48.*

13 Movetur hic alia quæstio, an illegitimi sint censendi, atque ideo irregulares expositi? Resp. Sola expositione non contrahi irregularitatem; si alias de parentibus constet: sin ignorentur rem esse admodum controversam, ut quidam graves auctores eam relinquant indecisam. Pro negativa parte facit regula juris, quæ habet, in dubiis semper esse benigniora præferenda, præsumendum quem esse bonum; qui non probatur malus. *Gloff. in c. Cum deputati inf. de judic.* Facit, quod contingat etiam legitime conceptos exponi, propter parentum inopiam, ut patet ex *c. unico inf. de infantib. expof.* cum dicatur ibi expositos liberari a patria potestate, ut ea sit præsupponenda contracta ex nuptiis. Facit & in simili regula, quæ mavult nocentem absolvi, quam innocentem damnari; & in dubio in favorem prolis esse judicandum, *c. Tenore inf. qui filii sint legit.* Quam opinionem volunt plane procedere quoad sæcularia, *arg. l. 3. Cod. de infant. expof.* & quoad Ordines bona fide susceptos, quorum executio non est suspendenda, cum in dubio præsumatur pro possessore, & negans alicui adesse qualitatem requisitam, idipsum probare debeat. Aliud dicendum quoad Ordines suscipiendos, qui non conferuntur nisi iis, qui apparent legitimi: non apparent autem tales, cum status eorum sit dubius, quæ res ponit quamdam indecentiam, Cov. *ad Clem. Si furiosus p. 1. in princ. n. 9.* Illi autem quorum ignorantur parentes, si habeantur ut legitimi, relinquendi suæ conscientiæ, & possunt se repurare ut legitimos, quia melior est conditio possidentis, præcipue post ordinationem. Quod si infamentur, ut illegitimi, eis incumbit purgatio: facit enim fama contra eos præsumi, quamvis non teneatur quis in dubio credere se illegitimum, ut dictum supra, *num. 12.* Hæc de defectu natalium: quem tolli per dispensationem Pontificiam, uti & irregularitatem ex eo procedentem, dictum est: imo & in aliquibus per Episcopalem, neutiquam vero per Imperialem, cum irregularitas non civilis, sed Ecclesiastici sit fori.

Facit & cessare eam legitimatio, quæ est natalium restitutio, ea præcipue, quæ 14
fit per subsequens matrimonium, cum faciat videri natum quasi ex legitimo toro, ut dicetur infra *ad tit. Qui filii sint legit.* quatenus tempore conceptionis inter parentes potuit esse matrimonium, ut ibidem dicetur. Idem effectus tribuitur legitimationi per rescriptum Pont. qui ut est supra jus humanum, ita potest impedimenta ab eo posita tollere legitimando, & habilitando personam effectam.

Sed quæritur, an ita legitimatus fiat 15
habilis ad Ordines, etiam Episcopatum? Resp. Id dicendum esse, non requisita nova dispensatione; quia legitimatio, sive de jure communi per matrimonium subsequens, sive de jure speciali per rescriptum simpliciter facta, continet dispensationem totalis defectus natalium, cujus effectus erat inhabilitas ad Ordines, beneficia, dignitates: ut, defectu simpliciter sublato, sit dicendus sublatus & ejus effectus etiam quoad Episcopatum. Nihil obstat, quod requiratur, ut Episcopus sit ex legitimo toro, *capit. 7. sup. titul. 6.* nam talis habetur per legitimationem, *capit. Tanta infr. qui filii sint legit.* ubi Gloff. *V. legitimi*, dicit eos haberi legitimos quoad ordines & honores, quod per matrimonium omnia præcedentia sint purgata: quod & adserit Gloff. in *cap. innotuit 20. V. conjugato supr. dict. titul. 6.* Non obstat etiam *d. cap. 20.* nam ex eo, licet dubia sit ejus electio, satis patet, ibi

non

non fuisse matrimonium initum inter parentes, ut dispensatio ibi requiratur. Nihil quoque facit, quod dispensatio simpliciter in Ordinibus non referatur ad majores, aut ad dignitates: quia illa est partialis tantum, ut restringatur; hæc autem totalis.

16 Quæritur etiam: an ante parentum matrimonium ordinatus, aut beneficio donatus, per illud subsequens fiat habilis ad celebrandum in susceptis, aut retinendum beneficium? Resp. Quantum ad beneficium attinet, illud dicendum male collatum, quippe inhabili, nec prodesse subsequentem habilitatem, cum ea non adfuerit tempore collationis, uti requiritur *capit. Si eo tempore 9. de rescriptis in 6.* qua de re infra *tit. de præbend.* Quantum ad Ordinis suscepit, qui characterem impressit, executionem, posset videri non impediri, utpote jam sublato impedimento, quod obstabat, scilicet irregularitate causata per defectum natalium, quo sublato non potest non cessare ejus effectus. Quo facit, quod dictum supra *hoc tit. n. 7.* ex ordinatione illegitimi citra dispensationem non contrahi ab eo novam aliquam irregularitatem aut suspensionem, quod Canon desit. Ut sublato antiquo impedimento per legitimationem, non possit subesse aliud, quod impediat; quamvis ordinatio non fuerit citra peccatum, eo gravius, quo gravior defectus. Est tamen hæc opinio valde dubia.

Tribus itaque modis aufertur irregularitas, ex defectu natalium procedens, scilicet ingressu in Religionem, dispensatione, & legitimatione. Vitæ probitas,
17 scientia, aliæque dotes, licet faciant tolli posse irregularitatem, ex certa tamen & indubitata scientia eam ex se non tollunt, ut patet ex *dict. cap. Innotuit 20. sup. tit. 6. & cap. Litteras 4. hoc tit.* quæ loca præsupponunt istas dotes, ut accedat dispensatio.

ADDITAMENTA.

Ad n. 4. Quæres 1. An dispensatio ad sacros ordines etiam extendatur ad beneficia? Resp. affirmat. Abbas *in cap. ult. h. t. num. 2.* quia licet dispensatio sit strictæ interpretationis, explicari tamen debet secundum verosimilem mentem dispensantis; verba enim debent intentioni deservire *cap. secund. requiris, de appellat.* qui ergo vult posse aliquem suscipere sacros ordines, vult etiam posse habere beneficium, ne cogatur mendicare. Engel *hoc num. 8.*

Quæres 2. An monialis illegitima absque dispensatione possit fieri Abbatissa vel Priorissa? Resp. negat. sive sit perpetua, sive temporalis. Fagnan. *in cap. 1. hoc t. num. 38. & seqq.* Ratio est, quia illegitimi prorsus excluduntur ab omni Prælatura, & Dignitate.

TITULUS XVIII.

De Servis ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1 *Servi cur ordinari prohibeantur.*
2 *Servus Domino consentiente recte ordinatur.*
3 *Consensus an requiratur absolutus, & simplex?*
4 *Quid si ordinatus fuerit Domino nesciente?*
5 *Ordinatus ignorante domino non contrahit novam irregularitatem.*
6 *Restitutus domino, an careat privilegio fori, & Canonis?*
7 *Libertus an recte ordinetur.*
8 *Servorum nomine, qui hic veniant.*

PRovenit & irregularitas ex defectu originis, scilicet servilis, saltem ex parte matris: sequitur enim partus ventrem, *Instit. de ingen. cap. fin. hoc tit.* * Unde 1
prohibentur ordinari servi *cap. 5. hoc tit. & tota distinct. 45.* non tam quod vilis conditio ponat indecentiam, cujus Canones non videntur habuisse rationem, quod illa pertineat ad bona per mala fortunæ, & nullam habeat conjunctionem cum pravis moribus, quam ratione justitiæ, respectu domini ex una parte, ne illi fiat injuria, re sua invito subtracta, unde procedunt blasphemiæ in Nomen Divinum, & sacrosanctam fidem; ex alia vero parte religionis causa, cujus ministerio non posset vacare servus ordinatus, si apud dominum relinquatur, aut ab eo in servitutem retrahatur, *can. quicumque, can. Ex antiquis dist. 54.* Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ est aggregandus, nec a castris Dominicis,

nicis, quibus nomen dedit, aliquo necessitatis vinculo abstrahendus. * Unde servitus non inducit obstaculum perpetuum absolute, sed quamdiu durat, & non consentit dominus, cujus consensus sufficit, ut patet ex *can. Apostolico* 81. *& can. Generalis dist.* 54. sive expressus, sive tacitus, veluti si sciat sacris initiari servum, & non contradicat, *can. Si servus sciente dist.* 54. qui non potest videri non consentire in libertatem, cum qui vult consequens, velit & antecedens.

3 Ubi quæritur, an debeat consensus iste domini esse absolutus? Resp. Absolutum & simplicem nullam quidem involvere conditionem, saltem sub obligatione justitiæ, atque ita servum pure esse liberum: non pugnare tamen conditionem apponi, statui Clericali non repugnantem, veluti de operibus spiritualibus præstandis, ut etiam de non præstandis officiis justitiæ, aut gratitudini repugnantibus. Probatur idipsum *capit. 2. inf. de condict. appos. cap. Nullus hoc titul.* ubi Abbas.

4 Ordinatus domino nesciente, manet quidem ordinatus, quia servitus non tam inducit incapacitatem, quam irregularitatem, quæ non impedit characteris impressionem. Ordinatus tamen in minoribus liberatur servitute, & domino suo restituendus, *can. Ex antiquis, can. Frequens dist.* 54. Nam cum eorum ordinatio sit remota ab actu sacro, prævalet regula, quod nulli fraus sua debeat patrocinari; nisi annus fuerit elapsus, non a tempore ordinationis, sed scientiæ computandus, ut vult Hostiens. *hic*, quod dissimulatio tanti temporis consensum ponat, aut nisi per triennium hæserit in Monasterio, *dict. can. Si servus sciente*. Sacerdos ordinatus manet quidem in gradu suo in reverentiam Sacerdotii, *d. can. Ex antiquis & d. can. Frequens*, mulctatur tamen amissione peculii, si quod habet, quod domino cedit, cui restituitur, non ad serviles, sed spirituales operas ei præstandas. Diaconus ordinatus non alias domino restituendus, quam si vicarium præstare nequeat, aut alias satisfacere; *d. can. ex antiquis*. Idem juris hodie est in Subdiacono, propterea quod Ordo Subdiaconatus reputetur nunc inter eos, qui sacri habentur, *c. pen. hoc tit.* quod olim aliter se habuit.

Hæc ita, si bona fides Episcopi, & aliorum, qui testimonium exhibuerunt, suffragetur: nam si Episcopus scienter servum alienum, domino ignorante, ordinaverit, tenebitur ei ad duplum. Si Episcopum excuset bona fides: non etiam eos, qui obtulerunt, tenebuntur hi ad prædictam satisfactionem, *d. can. Si servus absente dist.* 54. Videatur de his Glossa *fin. in c. 1. h. t.*

Cæterum ordinatus ignorante domino 5 non videtur contrahere novam irregularitatem, aut suspensionem, cum nullus Canon id habeat, & postea consensu domini superveniente, aut eum manumittente, desinat esse irregularis, absque alia dispensatione, utpote ablato fundamento irregularitatis. Idem erit, si ordinatus ante domini consensum celebret, cum non appareat Canon, qui tale quid statuat.

Dubium esse potest, an restitutus domino careat privilegio fori, & Canonis? 6 Resp. Quantum ad fori privilegium, illud non esse restituto, in minoribus tantum ordinato, cum per Trident. *Sess. 23. cap. 6.* non aliis competat, quam ferentibus habitum, & tonsuram. Non fert autem talis restitutus, cum jubeatur esse ejusdem conditionis, cujus erat ante gradum, *can. Nulli dist.* 54. Ut habitum & tonsuram eum deferre minus conveniat Ecclesiasticæ dignitati. Quantum ad privilegium Canonis, nec hoc ei salvum, saltem quoad dominum, cui in nullo præjudicatum per gradum. Idem quoad alios vult Glossa *fin. in d. can. Nulli*, quasi depositus careat omni Clericali privilegio. Sed contra dicendum eum non privari omni privilegio Clericali, atque ita non impune percuti ab aliis, ut tradit Hostiens. *hic c. 2. & Gloss. fin. in c. 2. de pœnis in 6.* Libertus licet videatur irregularis, 7 per *can. fin. dist.* 54. propter speciem quandam servitutis, quam retinet, consentiente tamen domino quin licite ordinetur non est dubitandum, & liberetur quoad tales saltem conditiones, non quoad eas, quæ concernunt exhibitionem honoris, & reverentiæ.

Porro servorum nomine videntur venire & originarii, & simili conditioni obnoxii, quoad impedimentum ordinationis, 8 propter generalitatem text. in *can. Generalis & can. Admittuntur dist.* 54. ne iis, qui-

quibus obligati sunt, fiat injuria. Possent dici etiam impediri causa obligationis, de qua Trid. sequenti.

TITULUS XIX.

De obligatis ad Ratiocinia ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1 *Ratio hujus impedimenti.*
2 *Obligatio ex administratione rerum saecularium procedat oportet.*
3 *Redditis rationibus quatenus quis admittendus ad Ordines.*

1 Ratio civilis, qua nemo per dolum aut fraudem rem suam alienare potest, quo duriorem faciat adversario conditionem, *tit. ff. de alienat. jud. mutand. caus.* etiam per Canones recepta facit obligatum ad reddendas rationes ordinari non posse. Fieri enim posset, ut hujusmodi homines, alienis negotiis implicati, ideo ad sacros Ordines properarent, ut hac Ratione laicorum jurisdictioni subtracti, nonnisi coram judice Ecclesiastico conveniantur: non sine detrimento eorum, quibus sunt obligati, quibus propterea redditur persecutio difficilior. Quae res reprehensioni obnoxiam faceret ipsam Ecclesiam, quae tale genus hominum suscipiendo videretur eorum fovere nequitiam. Praeterea condemnatio talium, propter male peractum officium, eos notaret infamia, quae redundaret in ipsam Ecclesiam.

2 Procedunt haec, sive obligatio tendat ad actiones sui ministerii peragendas, sive ad ratiocinia reddenda: quatenus tamen orta est ex administratione rerum saecularium, sive publicarum, sive privatarum, uti patet ex *c. unico h. t.*

Ubi etiam tutores repelluntur, & curatores, cum sit eadem in privatis ratio, quae in publicis. Aliud est, si concernat administrationem rerum Ecclesiae, aut pertinentium ad piam causam, cum ejusmodi administratio non sit aliena ab officio Clericali, nec subsit ratio mutandi fori. Pro quo facit, *can. 1. dist. 86. & can. Judicatum dist. 89.* Abbas, & Innoc. *ad d. c. unicum.*

3 Redditis rationibus, etiamsi administrans debitor remanserit, non videtur tamen removendus ab Ordinibus, cum nullo jure sit cautum, ob debitum privatae personae induci hoc impedimentum: nisi & simul ponatur paupertas, quia non haberet sustentationem congruam, uti requiri dictum supra *tit.* 14. aut debitum tale, cujus nomine lis, aut molestia metuatur: tunc enim eadem est ratio, quae in superioribus, ac proinde idem impedimentum.

ADDITAMENTA.

Quaeres 1. An publicis ratiociniis adstrictus ordinari possit, etiam non redditis rationibus, si idoneum fidejussorem dederit? Resp. Affirmat. Abbas *in c. unic. nu. 12. hoc tit.* modo fidejussor se constituat debitorem principalem, ita ut ante illum conveniri possit. Diaz. *in pract. canon. c. 10. num. 6.*

Quaeres 2. An obligatus puellae ex contractu sponsalitio, illa invita ordinari possit? Resp. Probabiliorem esse sententiam negativam, quam tenet Sanchez *de matr. lib. 1. disp.* 74. Ratio est, ut nemo cum alterius gravi praejudicio ordinetur; & speciale religionis privilegium est, ut per ingressum ejus sponsalia, & matrimonium ratum etiam invita altera parte dissolvantur, quod non est statui saeculari concessum. *Extrav. antiquae, de vot. & vot. redempt.*

Dices votum non obligat in praejudicium melioris boni, ergo nec sponsalia in praejudicium melioris status, scil. Sacerdotalis? Resp. negative conseq. ratio disparitatis est, quod votum a Deo non acceptetur in praejudicium melioris boni, sponsalia autem ab homine simpliciter acceptentur.

TITULUS XX.

De Corpore vitiatis ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1 *Corpore vitiatus culpa sua qualiter fiat irregularis.*
2 *An directe non concurrens ad sui mutilationem?*
3 *An neque inventus cum uxore alterius.*
4 *Sine vitiati culpa non incurritur irregularitas.*

5 *Exsectio virilium quatenus causet irregularitatem.*
6 *Qualiter defectus impediens usum Ordinis.*
7 *An, & qualiter defectus oculi.*
8 *An claudus removendus ab Ordinibus?*
9 *An surdaster?*
10 *An Luscitiosus?*
11 *Removendi leprosi, epileptici, &c.*
12 *An, & hermaphroditi?*
13 *Quid si fœminam contingat mutari in marem.*
14 *Dispensat super hoc vitio Pontifex.*

INducit & irregularitatem vitium corporis; consistens in alicujus membri defectu, impediente usum Ordinis, vel inducente notabilem deformitatem.

1 Ubi notandum defectum istum causari vel culpa ejus, cui accidit, vel sine ejus culpa, uti a nativitate, morbo, injuria alterius, casu. Priori modo, si abscissio fit membri principalis, quale est, quod habet distinctum ab aliis partibus officium, uti est oculus, manus, auris, & similia, sive partis ejus, inducitur irregularitas; sive notabiliter impediat usum Ordinis, aut deformitatem inducat, sive non: dummodo tanta sit, ut per se, & seclusa omni inadvertentia, fieri non potuerit sine mortali peccato. Quo modo partem digiti, etiam non necessarii ad usum Ordinis sibi per indignationem abscindens removetur, *can. Qui partem dist.* 55. Neque enim in eo tam consideratur defectus, quam voluntas ausa sibi ferrum injicere, ut, licet sit abscissio occulta, veluti digiti pedis, nihilo

2 magis excuset. * Quod si per alium contingat abscindi partem non principalem, non quidem sine culpa passi, sed qui directe non fuerit cooperatus ad sui mutilationem, si sine scandalo possit celebrare, ei est permittendum, veluti si cui in duello pars digiti sit abscissa, *c.* 1. *h. t.* Longe enim atrocius est, in se ferrum sumere, quam ab alio pati. Nec facit, quod *d. c.* 1. videatur loqui dispensative: nam hoc ipsum tantum respicit indignitatem facti, cui se immiscendo partem digiti amisit, quo per pœnitentiam purgato dicitur permittendus ab Episcopo celebrare. Qui directe quidem non concurrit, culpa tamen sua per alium patitur mutilationem membri principalis, licet occultam, neque impedientem usum Ordinis, nec adferentem deformitatem; nihilominus est irregularis, veluti, qui a judice est mutilatus ob crimen, vel ab alio, quem injuste fuerit aggressus.

Quidsi a marito turpiter quis inventus cum uxore, passus sit ab eo amputationem? Hunc esse irregularem tener Hostiens. *in Summa hic n.* 6. & Navar. *c.* 27. *n.* 198. Quæ sententia fundari potest in ratione, quod indirecta voluntas voluntarie se exponentis tali periculo æquiparetur directo affectui, per text. *in cap.* 3. *h. tit.* in verbis: *qui seipsos absciderint, vel adfectaverint, ut ab aliis abscinderentur.* Eamdem probat & Covar. *ad Clem. Si furiosus p.* 1. *in princ. n.* 6. & est communiter recepta, atque ita tuta. De rigore tamen dubitari de ea posset, cum *d. cap.* 3. loquatur de reo, qui se abscidit, vel adfectavit, ut abscinderetur; uti & *can. Si quis* 7. *dist.* 55. Ut videatur requiri propria voluntas vel adfectus. Nemo autem dixerit, eum, qui cum adultera invenitur, adfectare, ut a marito ejus abscindatur secundum ea, quæ dicentur inferius *ad tit. de homicidio.* 3

Posteriori casu, quando scilicet non subest culpa vitiati, distinguendum est, in qualitate defectus. Aut enim defectus talis est, qui impedit usum Ordinis, vel omnino, vel saltem, aut non secure, aut sine periculo scandalove fiat, propter deformitatem: vel non impedit, nec scandalum aliquod ponit. Posteriori hoc casu nulla ponitur irregularitas. Navar. *d. loco n.* 199. *c. fin. h. t. d. can. qui partem dist.* 55. ratio est, quod non imponatur nisi ex culpa vel causa. Culpa autem hic non est, uti præsupponitur, non etiam causa, cum non sit impedimentum usus Ordinis, nec indecentia ulla subsit. * Hinc, cui exsecta sunt genitalia, casu aut per injuriam, aut postulante vi morbi: aut per naturam iis caret, non rejicitur ab Ordinibus. Cum cesset culpa, & causa secundum jam dicta. Secus se res habet in eo, qui sibi abscidit virilia, licet causa sedandi motus libidinis, *can.* 4. & 5. *dist.* 55. Cum eo tamen, qui per simplicitatem putans mereri, se castravit, dispensari mandat Pont. citra tamen altaris ministerium, *c.* 4. *h. tit.* Non est autem necesse in casu abscissorum virilium, citra culpam abscissi, ea in pulverem redacta, aut siccata secum portare, ut vulgo putatur secundum Gl. *in can. Eunuch. dist.* 55. & Navar. *d. c.* 27. *n.* 200. 4 5

Prio-

6 Priori casu, quando scilicet impeditur usus Ordinis, inducitur omnino irregularitas, uti in eo, qui cœcus est, mutus, balbus sive blæsus, cui impedita est lingua (nam si usum ejus habeat commodum, aliud dicendum,) altera carens manu, ut digito ad celebrandum necessario, *c. pen. & fin. h. t.* Quod & procedet, si manus, aut digitus sit adeo debilitatus, ut ejus non sit usus, per *d. c. fin.* ubi vis ponitur in eo, quod sit potens ad frangendam hostiam, qua potentia sublata inducitur contraria
7 dispositio. * Oculi unius amissio, etsi non ponat impedimentum quoad usum, ponit tamen deformitatem, ex qua causatur irregularitas, *can. fin. dist.* 55. Ubi quidam distinguunt inter oculum dextrum & sinistrum, quod scilicet hujus defectus irregularitatem ponat, non etiam illius. Atque hunc tradunt esse stylum Curiæ, cum tamen *d. c. fin.* indistincte loquatur: nisi quod integer usus sinistri causet faciliorem dispensationem, cum faciat actum celebrandi aut legendi Canonem minus deformem; unde & vocatur oculus Canonis. Navar. *d. nu.* 199. Ubi quidam putant Episcopo esse licentiam dispensandi in casu, quo vitium sit exiguum. Deformitatem ponit oculus erutus, carentia nasi, aut partis notabilis, vulnus deforme in facie, pedis carentia.

8 Quid dicendum de claudo? Resp. Corpore quidem esse vitiatum, non tamen taliter, ut sit removendus ab ordinibus, modo incedat sine baculo ad Missæ officium celebrandum, uti responsum, *can. Nullus* 57. *de consecr. dist.* 1.

9 Defectus auriculæ non videtur ponere impedimentum, si cesset scandalum, & possit satis regi. Navar. *cons.* 6. *h. t.* Surdaster sive difficulter audiens non videtur esse irregularis; secundum Navar. *conf.* 5. *h. t.* Surdus tamen omnino non videtur idoneus: quia audire non possit ministrum respondentem, & facile sit oriri confusionem ac scandalum. Nulla est tamen juris super hac re dispositio: nec videtur omnino necessarium, ut Sacerdos audiat ministrum respondentem. Navar. *d. conf.* 6. V. Gloss. *in can Hoc quoque, de consecr. dist.* 1.

10 Quia juris in Iudicioso? Resp. Hoc certam definitionem non habere, sed, ut pleraque alia dubia corporis vitia, arbitrarium esse, & dependere a discretione illius ad quem cognitio ejus rei spectat, *cap.* 6. *h. t.* Qui si tantam eam videat, ut ob nimiam corporis inclinationem, & oculorum admotionem; ponat difformitatem, non admittet taliter affectum ad Ordines. Quod & dicendum de macula in oculo, si inducat deformitatem, *d. c.* 2. Et in genere notabilis deformitas apparentis partis corporis facit quem ad Ordines non admitti. Nam si ea occulta fuerit, non oberit, veluti si quis habeat ampliatos digitos pedis, aut diminutos, atque ita deformes.

Scandalum, & abominatio faciunt removeri leprosum, epilepticum, id est, laborantem morbo caduco; energumenum, id est a dæmone obsessum, *can. Maritum dist.* 33. Navar. *in Summa cap.* 27. *nu.* 202. abhorentem bibere vinum, ut sit emovendi periculum, & cui sunt manus tremulæ, ut sit periculum subversionis calicis. Sunt enim vitia hujusmodi, & similia impedientia commodum usum Ordinis: ut irregularitatem inducant omnino, si præcedant ordinationem, si vero subsequantur, tantum ejus Ordinis usum impediant, qui sine periculo & scandalo exerceri non potest, *c.* 2. *inf. de clerico ægrot.* ubi Sacerdos, cujus abscissa manus, licet celebrare nequeat, reliquis tamen sacerdotalibus fungitur. 11

Quæri potest de hermaphrodito, an & quatenus sit irregularis? Resp. Si in sexum fœmineum inclinet, non tantum esse irregularem, sed & incapacem characteris. Navar. *d. loco nu.* 203. Idem est, si utrumque sexum participet, quia absolute & simpliciter non est vir, quod ejus denominationem absolute non recipiat. Nec obstat, quod hoc casu detur illi optio, cui sexui inservire malit: hoc enim procedit quoad actiones externas & civiles, non etiam quoad Ordinum capacitatem, quæ non pendet ex electione unius, aut alterius sexus, sed ex naturali personæ conditione, qua credimus, nonnisi viris licere exercere hoc Sacramentum; secundum dicta superius *tit.* 11. Si virili sexu prævaleat, dici potest Ordinis capax, quia vir habetur, *l. quæritur ff. de statu hom.* Non videtur tamen plerisque admittendus propter monstruositatem, & ex ea indecentiam. Navar. *d. n.* 203. Quamvis non desint, qui velint ordinari posse, quod hæc monstruositas sit latens, & talis non impediat. Tolet. *in instit. c.* 57. *n.* 15. 12

Quid si contingat fœminam erumpen- 13

te natura in virum mutari? Resp. Hoc factum esse colligi ex Plinio. *Natur. hist. l. 7. c. 4.* eaque ideo nec incapacem videri, nec irregularem, cum tota in virum sit mutata, nec aliqua obstet monstrositas. Ut ordinari posse sit dicenda, nisi obstet scandalum.

De significatione mystica vitiorum quorumdam corporis, quæ ordinando removent, vide *can. 1. & 2. dist. 49.*

34 Dispensatio ex communi opinione super hoc vitio spectat ad Rom. Pont. Cov. *ad d. Clem. Si furiosus p. 1. in pr. n. 7.* non etiam ad Episcopum. Nihil obstante *c. 4. h. t.* cum in eo Episcopus dispenset auctoritate Pont. ut ex ejus electiore patet. Est tamen Episcopi arbitrio relictum examen causarum inhabilitatis, deformationis, mutilationis, scandali, causantium irregularitatem. Innoc. *c. 1. h. t. per c. 2. eod. & can. Commun. dist. 33.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 5. Quæres: An castratus ob vocem retinendam sit irregularis? Resp. Probabilius affirmat, contra Castro Palao & Caramuelem in Theolog. Fundament. 54. *§. 1.* ratio est, quia voluntarie procurans incisionem propter castitatem servandam, & sic propter finem supernaturalem est irregularis; ergo multo magis propter utilitatem humanam & finem minus excellentem & mutilatio ob vocem servandam est illicita D. Th. 2. 2. *q. 65. art. 1.* ergo causat irregularitatem.

Ad n. 11. Quæres: An Abstemius ab omnibus ordinibus removeatur? Resp. Negat. non enim est inhabile ad subdiaconatum, vel Diaconatum recipiendum, quia inferiores ordines dantur quidem in ordine ad ministerium Sacerdotii, sed non ad necessarium ascensum ad Sacerdotium, eo quod plures præbendæ in cathedralibus reperiantur, in quibus solus ordo Subdiaconatus sufficit. Zypæus *in analisi jur. Pontif. tit. de ordin. n. 11.*

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

SUMMARIUM.

1 *Bigamia spoliat omni privilegio Clericali.*
2 *Bigamia vera quomodo contrahatur.*
3 *An & sola copula citra immissionem seminis.*
4 *Non contrahitur per concubinatum.*
5 *Contrahitur etiam per uxorem, quam habuit ante baptismum, altera postea ducta.*
6 *Bigamia interpretativa.*
7 *Non contrahitur ab eo, qui falso putat se ducere corruptam.*
8 *Contrahitur ab eo, qui unam valide duxit, alteram de facto.*
9 *Et contra qui primam invalide, alteram valide.*
10 *Item qui duas duxerit de facto, & nulliter.*
11 *An & quando invalidum est matrimonium ex parte consensus.*
12 *An & vidua ducta nulliter?*
13 *Bigamia Similitudinaria.*
14 *Irregularitas hæc est juris humani.*
15 *Bigamian careant omni privilegio Clericali.*
16 *Cum Bigamis dispensat Pontifex.*
17 *Dispensat & Episcopus super bigamia similitudinaria.*
18 *An & super vera occulta?*
19 *Bigamia non tollitur per ingressum Religionis.*
20 *Prælatis Religionis an sit jus dispensandi?*
21 *Bigamus cur habeatur contrahens cum corrupta, non ipse antea corruptus.*

Omni privilegio Clericali nudat bigamia, ut & ordine insigniri, & in suscepto ministrare impediat *c. un. eod. in 6.* 1
non ratione peccati: quod per eam minime incurritur, *can. fin. dist. 26.* licet secus somnient quidam hæretici, cum Ecclesia nequidem trigamiam damnet, & Christus septem viam non damnaverit, *can. Aperiatur cum seq.* XXXI. *q. 1.* sed quod deficiat repræsentatio ministerii unionis inter Christum, per ejus incarnationem; & Ecclesiam contractæ *c. 5.* Gl. *V. Sacramentum h. t.*

Biga-

2 Bigamia denotat duplices nuptias. Tres ejus species communiter adsignantur. Prima propria & vera, quæ contrahitur per nuptias consummatas successive cum diversis *can.4. & 5. dist. 26.* Dico consummatas, quia citra copulam non est carnis divisio in plures, in qua ponitur ratio bigamiæ.

3 Ubi quæritur, an ad bigamiam requiratur immissio seminis? Resp. Hoc aliquos negare, adserentes, solam sufficere copulam, ea ratione, quod Ecclesia præsumat ex copula consummatum matrimonium. Quæ ratio, ut in foro externo procedat, propter perfectæ copulæ præsumptionem, probabilius tamen in foro conscientiæ non poni bigamiam, liciteque promoveri ad ordines, si res sit occulta; nam alias scandalum obstaret. Pro qua parte urget, quod passim dicitur, nonnisi per divisionem carnis in plures contrahi bigamiam: quæ divisio non potest fieri nisi per consummationem; non etiam consummatio citra seminis immissionem. Qua ratione *in can. lex XXVII. q.2. & in c. 20. infr. de convers. conjug.* requiritur culpa & commixtio corporum ad consummationem matrimonii: copula vero non ponitur, uti nec commixtio, nisi immisso semine, per quod demum fiunt una caro vir & mulier. Vid. Sanchez *de matrim. Tract. 7. disp. 83. n. 6.* Steph. de Avila. *De censuris Eccles. p. 7. disp. 8. dub. 1. vers. Præterea.*

4 Dico, per nuptias: quia requiritur, ut adsectu maritali fiat divisio in plures. Ut per concubinatum cum diversis non contrahatur bigamia, quia deficit iste adsectus *c. 6. h. t.*

5 Dubitatur, an qui ante baptismum habuit unam uxorem, & alteram postea sit censendus bigamus. Resp. Reprobata opinione D. Hieronymi, *can. 1. dist. 26.* verius esse, eum proprie dici bigamum, ex sententia D. Augustini, *can.2. dist. 26. & can. si quis viduam dist. 34.* quod baptismus quidem tollat crimina, & inde procedentem irregularitatem, non etiam abroget conjugii legem, nec inde causatum defectum deleat: qui non est minor, si ante baptismum initæ nuptiæ fuerint, cum vere tales sint, ut dicetur inferius, quam si post. Quo facit, quod ante baptismum ducens viduam sit bigamus, *d. can. si quis viduam*; & quod ante baptismum corrupta non sit consecranda instar virginis, cum corruptio ista non virginem ponat. Cov. *ad Clem. si furiosus p. 1. §. 2. n. 5.*

Secunda est interpretativa, ita dicta, 6 quod licet vere non fiat divisio carnis in plures; tamen interpretatione censeatur facta; ut proinde deficiat significatio unionis Christi cum Ecclesia. Unde ducens corruptam ab alio, sive in justo matrimonio, sive extra illud, *can. maritum 2. dist. 33. can. curandum 9. dist. 34.* ut bigamus censetur irregularis. Dico ab alio, nam a se ante corruptam ducens, nulla adficitur bigamia, quod uxor carnem in plures non diviserit, ut moraliter secundum jura censeatur cum virgine contrahere, copula præcedente per matrimonium subsequens purgata, de quo infra *t. qui filii sint legit.* Alteri desponsatam necdum ab eo cognitam, ducens, non potest dici duxisse non virginem. Aliud juris in eo, qui quam duxit virginem, postea adulterio maculatam cognovit: adficitur enim hac specie bigamiæ, quod cum ea unitus sit, quæ carnem suam in plures divisit, ut & ipse in plures divisisse censeatur, in quo consistit ratio hujus bigamiæ. Non facta distinctione inter scientiam, & ignorantiam, cum non agatur de vitio, quod causat voluntas, sed de significationis defectu, quem etiam patitur ignorans, imo & demens. *Cov. d. loco n. 3.* Adeo ut non excusetur maritus, qui ex præcepto Ecclesiæ uxorem adulteram adfectu maritali tractavit. Host. *h. q. 9.* propter indecentiam, quæ inde exoritur, & hic inspicitur.

Q. An contrahat bigamiam, falso putans se cum corrupta inter matrimonium? 7 Minime; propterea, quod censuræ ex communi opinione non incurrantur sola intentione. Quo facit, quod non sit excommunicatus verberans laicum, quem putat esse Clericum, ut dicetur infra, *tit. de sent. excommun.*

Item quæritur, an si quis cum una valide contraxerit, cum altera defacto, pertineat ad secundam hanc speciem bigamiæ? 8 Resp. Pertinere, si cum utraque consummaverit, quia uti dictum, sine copula non ponitur bigamia. Ratio est, quod propter adfectum intentionis cum opere subsecuto sit interpretatio duorum matrimoniorum. Et licet Canon Apostolorum XVI. videatur loqui de eo, qui vera matrimonia contraxit, Canon tamen XVIII.

loquitur de eo, qui duxit duas sorores, qui non potest contraxisse nisi cum altera veras nuptias. Idem habet *c. 4. hoc tit.* quod licet de Clericis tantum loquatur, non est tamen ratio, nec verbum in illo cap. quo indicetur hoc fieri in specialem pœnam Clericorum; cum in genere loquatur, & ratio sit generalis, ac species facti de præsbytero subjungatur, quæ non solet restringere decisionem. Vid. Franc. Suarez *de Censuris disput.* 49. *Sect.* 2.

9 Quid si quis prius matrimonium invalidum contraxerit, deinde aliud validum? Respond. Videri aliquibus non incurri bigamiam: attamen verum esse, contrahentem ab ea non esse liberum, si quidem, & primum consummaverit adfectu maritali; cum parum referat, matrimonium invalidum sequatur, aut præcedat, dummodo sit consummatum, in quo ponitur vis bigamiæ.

10 Quid si quis cum duabus de facto contraxerit nulliter? Resp. Idem dicendum esse, si sit idem adfectus, cum opere subsecuto, quia militat eadem ratio; quæ in casu superiori, in quo indecentia ponit bigamiam, quæ hoc in casu non est minor. Nihil obstat, quod *d. c.* 4. meminerit Pont. Clericorum taliter matrimonia inenntium: nam non limitat responsum suum ad Clericos, ut pa et in subjecta ratione, quæ consistit in adfectu intentionis cum opere subsecuto, qui non tantum ponit indecentiam in Clericis, verum, & in laicis. Præterea qua ratione non requiritur, ut utrumque sit validum, ad ponendam hanc speciem, eadem non est necessarium, ut aliquid sit validum, cum indecentia, & defectus significationis miliiet quoque in casu. Navar. *cons.* 1. *hoc tit.* Suarez *d. loco num.* 1. Neque inferri inde potest, ex multiplici concubinatu, aut copula illicita iterata ponendam esse irregularitatem, cum in illa desit adfectus intentionis, quem Canon consideravit: & hoc ita, quando matrimonium est invalidum ex causa consanguinitatis, affinitatis, aut simili.

11 Q. An in casu, quo est invalidum ex parte consensus? Respond. Velle hoc aliquos, motos eo argumento, quod ad ponendam hanc speciem Canones requirant adfectum intentionis, qui deest, quando aliquis simulavit consensum, ad; consequendam copulam. Verum jus non tam inspexit consensum interiorem, quam exteriorem contractum, cum tali adfectu, unde oritur indecentia: ut posita causa sequatur effectus. Et probatur ex eo, quod Sacerdos scienter uxorem secundam ducens, qui non potest habere verum consensum, tamen hanc irregularitatem incurrat *c. 4. & fin. h. t.*

Quid si cum vidua quis nulliter contraxerit? R. Hunc casum videri aperte decisum *in c. fin. h. t.* ubi Subdiaconus viduam nulliter ducens fit irregularis, tanquam maritus viduæ propter adfectum intentionis, cum opere subsecuto. Verum Navar. *cons.* 1. *h. t. & in Manuali c.* 27. *n.* 195. vult hoc tantum procedere in Clerico, cujus ibi mentio, non etiam obtinere in laico, quod nullibi de eo caveatur: & Regula juris dictet, non præstare impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, juncto eo quod irregularitas non inducatur, nisi in casibus a jure expressis *c. Is, qui de sent. excom. in* 6. Rationem diversitatis inter Clericum & laicum dat, quod ille matrimonium contraxerit spirituale per votum solemni ordini annexum, non etiam hic. Verum probabilior est prior opinio, scilicet induci indistincte irregularitatem, cum *d. cap. fin.* non fundetur in ordinato ducente viduam, propter duplex matrimonium, spirituale scilicet & carnale, propter adfectum intentionis, nam eas species est alterius rationis, & spectat ad bigamiam similitudinariam, de qua mox: sed in eo, quod taliter contrahens sit tractandus tanquam maritus viduæ, ex eo, quod ad hanc speciem sufficiat matrimonium, de jure, vel de facto cum vidua initum, propter adfectum intentionis cum subsecuto opere. Quæ ratio cum locum habeat in laico, idem juris in eo ponendum: uti & in ducente corruptam, licet nulliter; ex rationis paritate, quod & talis sit judicandus maritus corruptæ. Covarr. *ad d Clem. Si furiosus p.* 1. *§.* 2. *num.* 2. Suarez *d. loco sect.* 3. *n.* 3. *&* 13. 12

13 Tertia est Similitudinaria, ita dicta ratione similitudinis. Eam incurrit sacro Ordine initiatus, aut professus, uxorem ducens licet virginem. De professo textus est expressus in *canon. Quotquot* : *XXVII. q.* 1. quem etiam trahunt ad ordinatum, ex rationis ibi contentæ paritate,

quæ

quæ consistit in virginitatis pollicitatione, quam & facit ordinatus, ut dicetur infra *lib. 3.* Nec facit, quod argumentum a simili non procedat ad inducendam irregularitatem; quia hic non proceditur a simili, sed ex illa dispositione juris, quæ dicit pro bigamis habendos, qui virginitatem pollicitam sunt prævaricati, inter quos sunt & ordinati, ut dictum. Adduci eo potest *c. sane inf. de Cler. conjug.* in quo Præsbyter conjugatus post pœnitentiam, & vitam laudabilem, officio restitui permittitur per Episcopum, ut præsupponatur irregularitas. Ratio est in duplici matrimonio: altero per solemnem votum cum Christo; altero carnali, de facto attentato, licet cum virgine. Est enim votum solemne aliquod matrimonii genus animæ cum Deo, quod violatur per sequentem copulam habitam affectu maritali, qui solus inspicitur, & causat impedimentum; *d. cap. 4. & fin.* Ut non obstet, quod tale matrimonium de facto non teneat. In obstrictis simplici castitatis voto, cum de iis nihil exprimatur, non habebit locum idem impedimentum, ex dicta regula, quod non inducatur irregularitas in casibus jure non expressis: cum &, ratio eadem non subsit, fundata in eo, quod qui matrimonium spirituale contraxit, conetur etiam inire carnale.

14 Ducitur hæc irregularitas ex veteri Testamento, & quæ obtinuit apud ethnicos. Covarr. *d. loco n. 1. Levit. 21.* Est tamen juris humani tantum, cum in lege Evangelica ejus nulla fiat mentio. Cui non obstat, quod Apostolus *1. ad Tim. 3.* voluerit Episcopum esse unius uxoris virum: neque enim Apostolus facit jus divinum. Peccat tamen contraveniens, cum in ordine, quem recipit, non permaneat quoad executionem, & ordinator ordinandi potestate, & officio privetur, *cap. 1. hoc titul.*

15 Quæri posset, an bigami hoc ipso careant omni privilegio Clericali? Resp. Hoc videri dicendum per *can. Quisquis, dist. 84.* ubi dicitur, *mox nudetur:* & clarius per *c. 1. eod. in 6.* ubi omni privilegio Clericali declarantur nudati: adeo ut tonsuram & habitum deferre Clericalem prohibeantur, sub anathemate. Quæ pœna non tantum habere locum dicenda in veris bigamis, verum & interpretativis, citra extensionem textus, cum *d. can. Quisquis*, etiam de illis agatur, & ad eum se referat, *d. c. 1.* Ut sint carituri & privilegio fori, quod non competit nisi ferentibus habitum & tonsuram; Canonis, ut eos percutientes sint immunes ab excommunicatione. *Gl. in d. can. quisquis & d. c. 1. V. omni privilegio*, Et hoc tantum in Clericis in minoribus positis *Gl. d. locis*: nam in sacris positi, donec degradentur, non priventur Clericali privilegio, neque habitu, & tonsura.

Nunc investigandum, an, & per quem cum bigamis dispensari possit? Resp. posse quidem dispensari, *can. quicumque dist. 50.* cum sit jure humano inducta ea irregularitas: verum nonnisi per Rom. Pontificem, qui est supra jus ab Ecclesia inductum. Covar. *d. loco 4.* Navar. *d. loco n. 197.* non etiam per Episcopos, quorum non est immutare jus commune. Non obstat *c. 2. & 4. h. t.* quæ habent, non licere contra Apostolorum dispensare: nam illis verbis difficultas dispensationis ostenditur, non etiam impossibilitas. Unde non dicitur ibi, *non potest*, sed *non licet*; nec hoc, quod nunquam liceat, sed quod non pro arbitrio & ex quavis causa, verum gravissima, urgente, & raro, quia scilicet minus decens sit tales promoveri. Nihil etiam facit, quod secundum *Gl. d. c. V. dispensare* non possit Pont. supplere defectum significationis, cum ea non sit necessaria & sufficiat tolli irregularitatem, ex ejusmodi defectu ortam. 16

Q. An Episcopis liceat dispensare super bigamia quoad minores ordines? Resp. Quoad veram, & interpretativam bigamiam contractam post Ordines jam susceptos, quamvis id aliqui velint etiam de novo suscipiendi, aliqui vero tantum, ut in iis ministrent, Navar. *dict. cap. 27. numer. 197.* Avila *de Censuris, part. 7. disput. 8. dub. 4 concl. 3.* probabilius esse, id non licere Episcopis, eo quod bigami omni privilegio Clericali priventur, & hæc potestas simpliciter Episcopis negetur, *cap. 4. hoc tit. & can. non impedit. dist. 50.* quodque si denegata simpliciter non fuisset, tamen Episcoporum non sit dispensare super jure communi, nisi in casibus jure expressis. Abbas in *cap. 2. numer. 5. hoc tit.* At vero super similitudinaria bigamia hoc videtur concessum Episcopis, per textum in *c. 10. infr. Qui* 17

Clerici, vel voventes matr. contrah. poss. &c. Sanc. infr. de Clericis conjug. & ibid. Gloss. ubi post peractam pœnitentiam, si laudabilis vita rei postulet, Episcopi dispensare possunt. Nihil in contrarium faciente *c. 2. inf. Qui cler. vel voventes &c.* ubi ista licentia concedi videtur tantum in casu, quo Monasterium ingreditur reus: nam ea limitatio tantum obtinet in casu singulari, de quo ibi, scilicet, quando Clericus ordinatus non sponte convertitur, sed cogitur abjurare eam, quam duxit, ut sentit ibi Gl. & Abbas. Et constat ex *d. c. 2.* Episcopum dispensare posse super simili bigamia cum Religioso, non etiam super propria, & interpretativa, de qua non agit *d. c. 2.* & alia loca simpliciter eam potestatem Episcopo denegant.

18 Consequenter quæritur, an possit dispensare Episcopus super vera bigamia occulta contracta ex accessu ad uxorem adulteram occultam? Resp. Id videri aliquibus, sed sine fundamento, cum regula generalis negativa sit in contrarium, uti dictum, & nova Conc. Trid. concessio parum adjuvet, quia tantum concedit Episcopis dispensare super irregularitate, veniente ex occulto delicto, quod non ponit bigamia. Vid. Turrecrem. in *can. Lector. 18. dist. 34.*

19 An per ingressum tollatur hæc irregularitas? Resp. Ne quidem similitudinariam tolli, cum nullibi sit textus id permittens: sine textu autem, ut non inducitur irregularitas, ita nec tollitur. Cov. *d. loco n. 6.* Imo contrarium potius insinuat textus in *d. c. 2.* dum requiritur Episcopi dispensationem in casu ingressus, quo opus non foret, si ingressus sufficeret.

20 An Prælatis, Religionis competat jus dispensandi cum suis? Resp. Videri id eis competere si exerceant quasi Episcopalem jurisdictionem, ut Generales, Provinciales, Abbates, & hoc quoad similitudinem, circa quam, & datum Episcopis dispensare. Aliis Religionum, licet mendicantium, Præfectis idem competere nullibi expressum: ut jure communi dicendum sit, non competere, nec ordinaria eorum privilegia hujusmodi potestatem concedere, an speciali jure competat facti est quæstio, super quo cujusque Prælati est in sua Religione inquirere.

21 Ultimo dubitatur, quare cum corrupta contrahens censeatur bigamus, non etiam ipse antea corruptus; sive quare magis inquiratur virginitas in sponsa, quam in sponso. Resp. Rationem adsignari, quod actus contrahendi matrimonium non specificetur a seipso, nec cadat super seipsum, sed super alterum conjugem: ut vitium corruptionis non habeat effectum, quoad corruptum, quia motus specificatur a terminis. Unde si uxor esset capax irregularitatis: fieret bigamia contrahendo cum corrupto. Potuit Ecclesia moralem rationem considerasse, quod majorem ponat indecentiam in sponsa, quam in sponso defectus virginitatis. Vid. Avila *de Censuris p. 7. disp. 8. dub. 1. vers. præterea 1.* Suar. *disp. 49. sect. 3. n. 2.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 5. Quæres: Cur jus Canonicum possit quoad infidelem constituere irregularitatem, quem tamen non ligat? Resp. Non ligat infidelem, ante Baptismum, bene tamen post, quia satis est tale matrimonium non esse aptum ad significandam conjunctionem Christi cum unica sponsa Ecclesia.

Ad n. 6. Quæres: An contrahat bigamiam interpretativam, sive quis sciverit, sive ignoraverit corruptam ab alio, quam duxit, & sive volens, sive vi sit corrupta? Resp. Affirmat. Sanchez *lib. 7. de matrim. disp.* 84. Ratio est, quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, vel infamia personæ, sed ex defectu significationis Sacramenti, qui etiam locum habet in ignorante.

Ad num. 16. Quæres. Quomodo Summus Pontifex dispensat cum bigamo contra verba sacræ Scripturæ *1. ad Timoth.* 1. Resp. Non dispensat Pontifex propterea contra jus divinum, ideo, quia hæc est ordinatio Apostoli separata a præcepto divino, sicuti idem Apostolus citato loco prohibuit, ne criminosus ordinetur, & tamen cum hoc dispensatur, *c. ut si clerici §. de Adulteriis X. de Judiciis.*

TITULUS XXII.

De Clericis peregrinis non ordinandis.

SUMMARIUM.

1 *Ordinandus quisque a suo Episcopo.*
2 *Nisi de consensu sui Episcopi per litteras dimissorias.*
3 *An eo casu censeatur & concessa dispensatio super impedimento?*
4 *Ordinatio ubi, & qualiter fieri debeat.*
5 *Peregrinus de ordine suscepto probare debet per commendatitias.*

1 NE contingat indignos, aut prohibitos clam alibi subrepere ad Ordines, aut per saltum promoveri, quilibet a suo Episcopo est ordinandus: adeo ut nequidem tonsura prima dari peregrino possit, *c. fin. de temporib. ordin. in 6.* Ratio generalis constituitur in vitando periculo imminente, quod indignos ordinari contingeret, si extra patriam in locis remotis, ubi incogniti admitti ad Ordines possent, *c. 1. d. 1.* Prohibitio tamen ista dirigitur ibi tantum ad Episcopos Italiæ, ut possit videri non comprehensos esse Episcopos Germaniæ, quod ibidem vult Gl. ex ratione, quod ad Episcopos Italiæ frequens esset concursus Ultramontanorum, non e converso. Ut non stante eodem in his periculo, nec debeat habere locum dicta decisio. Postea a Conc. Trid. *Sess. 23. c. 16. de reform.* generaliter prohibuit, ne quis Episcopus peregrinum, aut non suum ordinet, quod quisque Episcopus magis sciat suorum qualitates, & in eos inquirere valeat, sive sint Clerici, sive laici. Quod & obtinet in Archiepiscopo, qui non ordinat Suffraganeorum suorum subditos. Hostiens. *ad tit. de off. ord. per can. Salvo cum seq. IX. q. 3.* Subest autem, quis Episcopo ratione beneficii, aut originis, vel domicilii, *c.*
2 *fin. ubi* Gl. *infr. de Foro compet.* * Facit tamen Episcopi consensus alibi quem promoveri, qui probandus est litteris, ut vocant, dimissoriis, quarum forma habetur *dist. 73.* Conceduntur hæ ab Episcopo suo confirmato, saltem cui est jurisdictio, aut, eo in remotis agente, ab ejus Vicario generali in spiritualibus, aut Sede vacante a Capitulo, *c. cum nullus 3. de temp. ord. in 6.* Inferioribus Prælatis non est licentia faciendi ordinari suos, a quo velint, nisi a Sede Apostolica hoc iis specialiter indultum: *Trid. Sess. 23. c. 10 de Reform.* Conceduntur non alias, quam examinata habilitate ejus, qui eas petit, & justa causa postulante in litteris expressa. *Trident. Sess. 23. c. 3.* Non alias autem litteræ hæ Sede vacante a Capitulo concedendæ, quam post annum vacantis Sedis, si non arctetur necessitate Ordinis recipiendi postulans. *Trid. Sess. 7. c. 10. de Reform.* Vid. Piasec. *Praxis Episcopalis p. 1. art. 2. n. 10.*

Quæritur: An concessa alteri ordinatione, concessa & censeatur dispensatio super impedimento spectans ad committentem? Resp. Hoc velle Hostiensem, ex ratione, quod concessa facultate ordinandi, videantur ea concessa, quæ ad ordinationem spectant, *c. 5. inf tit. 25.* Probabilius tamen videri non concessa, eo quod sublato uno impedimento, non censeatur sublatum aliud, ab eo distinctum, *arg. l. si domus ff. de servit. urb. præd.* & requirens expressam facultatem, uti est dispensare super minoribus in illegitimis. Nam committens id non exprimens, vel ignorat defectum, vel non vult committere. Nav. *cons. 12. & 13. de temporib. ordin.* 3

Debet autem commissa ordinatio fieri ab Episcopo in sua diœcesi residente, aut pro eo Pontificalia exercente, prævio diligenti examine. *Trid. d. sess. 7. c. 11.* Concessarum dimissorialium effectus est, quod durent, non obstante morte naturali, aut civili concedentis, *c. si super de off. deleg. in 6. & extravag. inter §. ut autem de privileg.* ubi concessa semel licentia non expirat morte concedentis. Navar. *in can. placuit n. 34. & 163. dist. 6. de Pœnit.* Piasec. *d. loco n. 13.* 4

Quantum ad Peregrinum in Ordine suscepto ministrare volentem, is non admittatur, nisi Ordinem suum probet per commendatitias: quæ communiter distinguuntur a dimissoriis in eo, quod hæ contineant commissionem ordinandi, illæ autem probent Ordinem susceptum, ut in eo celebrare alibi liceat. Quæ ut operentur, debent esse munitæ quinque Episcoporum sigillis, saltem in Ultramontanis, & remotioris regionis Clericis incognitis, *c. 2. h. t.* Alias celebrare non sunt permittendi, nisi secreto, si non saltem per te- 5

stes ordinationem Canonicam probent, *c. 3. b. t.* nihil faciente juramento, *c. 2. b. tit.* Ratio est, ne vel non promoti admittantur, vel per saltum promoti, aut indigni: qua de causa Clerici alieni sine licentia Episcopi loci non sunt instituendi, *c. fin. b. t.*

ADDITAMENTA.

Ad finem tituli adde: Cæterum hic admonere non erit inconveniens, cum Episcopus alienæ Diœcesis subditum ordinare non possit absque Superioris ejus licentia, quæ obtinetur per litteras dimissorias, quod hæ, vel sint speciales, si quis nimirum obtineat, quod v. g. Bambergensis subditus possit ordinari ab Archi-Episcopo Pragensi, quæ expressio specifica hoc operatur, ut ab alio quam nominato ordinari non debet. *Arg. cap. 5. inf. de præsumpt.* Aliæ iterum vocantur generales, quando in hunc tenorem datur licentia, ut a quocumque Episcopo ordinari possit. In dimissoriis autem specifice ordo, quem alteri Episcopo conferendi facultatis datur exprimendus est; alias si in genere fiat mentio Ordinum, non comprehenduntur majores, multo minus id obtinebit, si Ordines minores tantum sint expressi, *c. 1. b. tit.* Dimissorias potest dare Episcopus propriis suis subditis, sive sit Episcopus originis, sive ratione beneficii, *c. cum nullius cod. in 6.* Archiepiscopus autem subditis Episcopi, cum non sit immediatus superior, eas dare non potest. *Canonist. ad d. c. cum nullus.* Ubi etiam notandum, quod litteræ dimissoriæ differant a commendatitiis; nam litteræ dimissoriæ hunc habent effectum, quod quis per eas dimittatur a jurisdictione sui Episcopi, eique conferatur facultas suscipiendi Ordines ab alio Episcopo. Commendatitiæ autem sunt, quibus non dimittitur quis a jurisdictione, sed tantum datur licentia suscipiendi Ordines ab alio Episcopo.

Fit etiam mentio in multis Conciliis Chor. Episcoporum, qui erant duplices; alii Præsbyteri, qui Episcoporum in Villis Vicarii erant, quos hodie vocamus Decanos, vel Vicarios Foraneos; alii erant simul ordinati Episcopi, qui ex commissione Ordines conferre poterant, quos hodie vocamus Suffraganeos, inter quos tamen est differentia, quod nimirum Suffraganei ad proprium alicujus Ecclesiæ ab hostibus occupatæ titulum canonice ordinentur, cum Chor-Episcopi tantum ordinati fuerint ad Ecclesiam ordinario subjectam, quod quemadmodum de jure fieri non debet, quoniam in eadem Civitate plures Episcopos jurisdictionem habentes esse non convenit, ita & Chor. Episcopi cassati, & amplius in usu non sunt. Laym. *lib. 5. tract. 9. c. 9. n. 2.*

TITULUS XXIII.

De officio Archidiaconi.

SUMMARIUM.

1 *Jurisdictio alia voluntaria, alia contentiosa.*
2 *Voluntaria exercet Archidiaconus.*
3 *Archidiaconi officium.*

HActenus de ordinationibus & dignitatibus: sequitur de officiis & jurisdictione, * quæ alia voluntaria, ad quam præcipue spectant, quæ hoc, & sequentibus quatuor Titulis traduntur; alia contentiosa. * Illam sine strepitu peragi solitam habet Archidiaconus, qui præerat Diaconis olim, ad pauperum ministerium creari solitis, ut patet ex actis Apostolorum. Verum postea crevit ejus auctoritas ex permissione Episcoporum, Vicaria illius opera utentium: unde & Oculus Episcopi dicitur *c. 7. b. t.* & non tantum in Diaconos, & Subdiaconos habet auctoritatem, sed & in Præsbyteros, licet ordine majores, *d. c. 7.* * Ejus officii est Vicarium Episcopi se præstare, in cura super Clero, ejus conservatione, restauratione Ecclesiasticorum & ordinatione, doctrina Ecclesiasticorum, visitatione, custodia vasorum, *c. 1. 2. 3. 4. b. t.* Ut recte inter officia curam animarum habentia computetur Archidiaconatus, & doctrina major in eo desideretur, ut dictum supra *t. 14.* Non committitur tamen curam animarum sine licentia Episcopi *c. 4. b. t.* Non excommunicat *c. 5. eod.* Causæ matrimoniales ejus examini non subsunt, sed Episcopo commissæ per Conc. Trid. *sess. 24. c. 2. de reform.* quo inconsulto non expedit ardua negotia, nec sine ejus conscientia dat dimissorias *c. 7. & 8. b. t.* In monasteria nihil juris habet, nisi quod illi dederit consuetudo *c. fin. b. t.* Audit tamen jurgia

jurgia singulorum in modicis, & curat, ut divinum officium rite, decenterque fiat, *c. 2. h. t.* Examinat ordinandos, ut dictum supra *t.* 12. Abbates, Abbatissas, aliosque in possessionem mittit, *c. p. eod.*

TITULUS XXIV.

De officio Archipræsbyteri.

SUMMARIUM.

1 *Archipresbyter subjectus Archidiacono.*
2 *Duplex est Urbanus & Ruralis.*

1 ARchipræsbyter Ordinis consecratione & potestate est major Archidiacono, jurisdictione minor; unde huic jure communi subjectus, *c. 1. h. t.* Præest Præsbyteris in iis, quæ sunt sacerdotalis officii, *c. 2. & 3. eod.* ut curam animarum ei incumbere sit certum. Institutio eorum, qui a patronis præsentantur, ad eum non spectat jure communi.

2 Duplex est, alter habens in civitate Episcopali sacerdotalis officii directionem, & venit nomine Decani Urbani, *c. 3. eod.* alter, qui extra sedem Episcopalem Præsbyterorum, aliorumque Clericorum, & plebis mores observat, defectus ad Episcopum refert, *c. fin. h. t.* & vocatur Decanus Ruralis.

TITULUS XXV.

De officio Primicerii.

SUMMARIUM.

1 *Primicerius quis, & unde dictus.*
2 *Ejus officium.*

1 PRimicerii nomen aliqui compositum existimant, quasi primus in cera, sive ceratis tabulis, aut scriptura positus. Quod licet videatur rei respondere, rectius tamen dicetur esse simplex, & denotare primum in aliqua dignitate, officio, aut ordine, ut *cerius* tantum sit productio nominis: quod & probat Cujac. *ad tit. C. de Primiceriis lib.* 12. & Brisson. in *Lexico V. Primicerius.* Frequens est hoc verbum in textibus juris civilis. Sic Primicerius defensorum, protectorum, do-
2 mesticorum, & similium. * Hic denotat primum inter Clericos, & Diaconos, quibus præest in docendo, & quorum curam habet, Deo pro animabus eorum rationem redditurus. Ad eum spectat ordo & modus canendi, de quibus *c. un. h. t. & can. 1. §. ad Primicerium dist.* 25.

TITULUS XXVI.

De Officio Sacristæ.

SAcris rebus custodiendis præpositus Sacrista, cui incumbit cura sacrorum vasorum, vestimentorum, sacri etiam thesauri (unde & Thesaurarius dicitur) ac luminarium. Subest Archidiacono *cap. 1. hoc tit.*

TITULUS XXVII.

De Officio Custodis.

CUstodis officium multa habet communia cum Sacrista, unde plerisque in locis tantum est alter eorum. Hujus est pulsu campanarum ad horas Canonicas convocari curare; pallia, linteamina Altaris custodire; lampades, cæteraque luminaria debito tempore accendere, & extinguere, *c. 1. hoc tit.* Quæ aliter atque aliter se habent pro locorum consuetudine, quæ rationabilis juri scripto derogat, uti dictum, supra *tit. de consuet.* Hujus etiam est decimas, oblationes inter fratres distribuere *cap. 2. hoc t.* Negligentia ejus corrigitur ab Archidiacono, *d. cap. 1.*

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarii.

SUMMARIUM.

1 *Vicarius quis.*
2 *Sunt & Episcopo sui Vicarii.*
3 *Vicarii generalis officium, & potestas.*
4 *An beneficia conferre possit.*
5 *An de causis matrimonialibus cognoscat.*
6 *An habens potestatem conferendi beneficia possit destruere.*
7 *Vicarium constituit Episcopo, sine Capitulo.*

8 *Vi-*

8 *Vicarius constituendus Clericus, non laicus.*
9 *Sæcularis, non regularis.*
10 *Idque, vel in causis spiritualibus, vel contentiosis, qui Officialis dicitur.*
11 *Vicario huic est ordinaria jurisdictio.*
12 *Vicarii potestas non est perpetua.*
13 *Episcopo mortuo creandus novus Vicarius, vel continuandus a capitulo.*
14 *Vicaria alia perpetua, quæ nonnisi una uni concedenda, alia temporalis.*
15 *Vicarius perpetuus constituitur auctoritate Episcopi.*
16 *Non potest alium sibi Vicarium perpetuum subrogare.*
17 *Quomodo destituatur.*
18 *Vicarius ad tempus ex quibus causis constituatur.*
19 *An & consuetudo sit justa causa.*
20 *Vicarii hujus officium quando cesset.*

1 VIcarius est, qui vices alienas gerit. Et huic locus in beneficiis Ecclesiastici, non obstante, quod quilibet officio per se fungi debeat *inf. tit. de Cler. non resident.* Sunt enim causæ, quæ aliud permittunt, uti in *c. exstirp. §. qui vero inf. de*
2 *præb.* * Sic Episcopo sunt sui Vicarii, non tantum qui nomen proprium & administrationem certam ex canonum præscripto habent, ut Archidiaconi, Archipræsbyteri, quales & Vicarii Episcopi possent appellari, sed ab Episcopo, aut ejus auctoritate constituuntur, & quibus vices suas demandat, ad sublevamen onerum, tam in iis, quę sunt voluntariæ jurisdictionis quam contentiosæ.
3 Generaliter constitutus in spiritualibus & temporalibus, dicitur Vicarius Generalis, qui, exceptis iis, quæ sunt Ordinis, nisi sit Episcopus, potest vices Episcopi gerere, modo mandatum speciale non requirant: neq; enim in concessione generali ea veniunt, quæ non esset quis in specie concessurus *c. 3. eod. in 6.* Hinc generaliter mandata causarum cognitione, non venire potestatem inquirendi, corrigendi, puniendi excessus, amovendi a beneficiis & administrationibus, dicitur in *c.2.eod.in 6.* Hinc & beneficia confe-
4 rendi potestas non est Vicario, *d. c.3.* * Quod intellige de iis, quæ spectant ad liberam Episcopi collationem, non etiam de iis, quæ non sunt liberæ collationis. Potest autem Vicarius a patronis præsentatos instituere, cum illa res contineat nullum, vel exiguum præjudicium Episcopi *c.1. de inst. in 6.* Ex eadem ratione & confirmat electos, cum hoc Capitulo Sede vacante liceat *c. cum olim 14. inf. t.33. de major. & obed.* Ex mandato speciali quin possit beneficia conferre non est dubium, cum res talis sit, quæ per alium recte expediatur.

Controvertitur: An causas cognoscat matrimoniales? Resp. Hoc aliquos negare, quasi hujusmodi cognitio sit propria Episcopi. Contra tamen velle Abbatem in *c. fin. de Cognat. spirit. per text. ibi*, quam opinionem probat & sequitur Cov. *de matrim. p. 2. cap. 8. §. 12. nu. 2.* estque horum opinio probabilior. 5

Quæritur etiam, an ex mandato speciali habens potestatem conferendi beneficia, possit destituere? Resp. Non posse, quod mandatum non extendatur ultra, quam continet, nec insit, uti patet ex eo, quod multis inferioribus sit potestas conferendi beneficia, quibus non est eadem auferendi. Confessiones excipere, concionari, & similia exequi quin illi liceat, non est dubium. 6

Vicarium constituere est Episcopi, etiam sine consensu Capituli, ut tradit Hostiens. *hic in summ. sub n. 4.* quem sequitur Abbas in *cap. pen. 4. h. t.* addens ita habere consuetudinem, eamque servandam *c. 6. inf. de his, quæ fiunt a Prælato.* * Clericus tamen sit, non conjugatus; habitu Clericali incedens, non laicus: nam si sociantur Pontificibus administratione Ecclesiæ, non debent discrepare professione, aut habitu, nec decet etiam laicos habere auctoritate statuendi quid in Ecclesia, *can. in nova, cum seqq. XVI. q. 7.* Non implicat tamen laicum esse adsessorem Episcopi, Abbas & Felin. in *c. de his &c. Decernimus inf. de Judic.* * Sit item sæcularis, non regularis, ne hic sæcularibus se immisceat, nisi ex arbitrio Prælati. Guido Papæ *decis. 563.* Exceptum volunt Religiosum mendicantem, ut ne quidem ex consensu Prælati possit adsumi per *Clement. 5. de elect.* Sit idoneus ætate, moribus, scientia. * Nec unum tantum Vicarium creat Episcopus, sed, & plures potest, si causa postulet, quorum unus curet spiritualia, qui dicitur Vicarius in spiritualibus, alter præcipue intendat causis fori contentiosi, quem vulgo Officialem vocamus, qui sit saltem Doctor, aut Licentiatus juris Canoni- 7 8 9 10

ci,

ci. *Trident. Seff.* 14. *cap.* 16. *de Reform. mat.* Debet autem uterque limites suæ potestatis observare, non egredi, nam alias factum non teneret, *arg. l. Diligenter, ff. Mandati*. Rebuff. *in forma Vicar. Episcopi, n.* 4.

11 Est Vicario huic non delegata, ut vult Goffredus, *hic in summa n.* 1. sed ordinaria jurisdictio. *Gl. in c.* 2. *eod. in* 6. Ideoque ejus tribunal unum & idem cum tribunali Episcopi. Unde ab eo ad Episcopum non appellari rescriptum, *c.* 2. *de consuet. in* 6. quatenus tamen est generalis, nam si sit particularis, quem Foraneum vocant, qualis est, cui extra Sedem Episcopalem certa causarum pars est delegata, tantum delegatam habet jurisdictionem.

12 Vicarii potestas non est perpetua, cum possit ab Episcopo revocari, pro ejus arbitrio, etiam tacite, alium constituendo: imo & in casu, quo juratum de eo non revocando, licet revocans non sit immunis a perjurio, *Gloss. in c. fin. de Procur. in* 6. Extinguitur etiam morte Episcopi constituentis: ejus item excommunicatio-

13 ne, ut dicetur infra *tit. seq.* * In casum vero, quo morte extinguitur, est Capituli intra octo dies alium creare, aut eumdem continuare: alias Metropolitanus eum deputabit. Trid. *d. c.* 6. ubi Metropolitanæ Ecclesiæ providere, dicitur spectare ad seniorem Episcopum in casu defectus Capituli.

14 Possunt & Vicarii esse in aliis beneficiis, ita causa exigente, qui aut perpetuam habeant vicariam, aut etiam temporalem. Perpetua nonnisi una uni tribuenda, & non habendi beneficium, cum sit instar beneficii, *c.* 1. & 2. *h. t. c. Postulasti*, 27. *sup. de Rescriptis*. Alias incurret Vicarius pœnas *cap. de Multa*; *inf. de Præben. &c. Execrabilis de Præbend. in Extravag. Joan.* XXII.

15 Constituitur auctoritate Episcopi, a quo & instituitur, in casu, quo habens Canonicatum, dignitatem, aut simile quid, cui adnexa cura animarum, uti utroque perfungi nequeat: atque ita receptum, ut huic deserviat per vicarium, *c. Extirpanda*. §. *qui vero inf. de Præben.* cui tanquam Rectori incumbat cura animarum, & cui ideo sua portio adsignanda, cum alteri deserviens de eo vivat sit necesse, *c.* 1. *de Prebend. in* 6.

Quæritur: An talis Vicarius possit sibi Vicarium perpetuum subrogare? Resp. Non posse, quia electa industria personæ, quæ non eadem in alio, & an sit examinandum ab Episcopo, cujus est instituere. Nec obstat, quod procurator lite contestata possit alium substituere, *c.* 1. & 2. *de Procurat. in* 6. nam ille est quasi dominus litis factus, nec in eo ita industria personæ inspicitur. 16

Destituitur talis, non ad lubitum ejus, cujus vices gerit, aut successoris, nec portione adsignata privari potest, sed per judicem, si ita causa postulet, *can.* 3. *hoc tit.* Illo, cujus vices gerit, defuncto aut remoto ab officio suo, non finitur jus vicarii: institutus enim per Episcopum, ab eoque consecutus est jus firmum, ut in eo eadem obtineant, quæ in aliis parochiarum Rectoribus. 17

Ad tempus constitui vicarium variæ causæ faciunt, velut negotia, quibus implicantur, uti peregrinatio ad loca pia, *c. fin. de Voto*: ægritudo *inf. de Cler. ægrot.* absentia, *c. Relatum, inf. de Cleric. non resid.* aliave justa causa permittens per substitutum deservire. 18

Quæritur: An consuetudo sit justa, permittens substitutum deservire Ecclesiæ? Resp. Eam in habente curam animarum non esse justam, cum requiratur personæ industria: in aliis beneficiis posse videri justam, quod officium eorum suppleri per alium: atque ita in multis obtinuisse locis: ut etiam non relicto vicario absentes ex justa causa fructus tamen perciperent, aut saltem partem, tradit Abbas *ad d.* §. *qui vero*; *num.* 31. Sed per Concilium Trid. hujusmodi consuetudines sunt abrogatæ, quod requirit residentiam, *Sess.* 24. *cap.* 13. *de reformat.* Dedit tamen aliquod absentiæ tempus, de quo libro III. 19

Vicarius hic revocatur ab lubitum ejus, qui dedit. Item morte ejusdem, aut eo ab officio remoto cessat vicarii hujus officium, cum ab illo pendeat, cujus vices gerit, *c.* 1. *eod. in* 6. Abbas *d.* §. *qui vero, n.* 19. 20

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. *Queres*: An Vicariatus Episcopalis sit beneficium Ecclesiasticum? Resp. Neg. Ratio est, quia fructus seu reditus annui, pro salario ab Episcopo Vicario assignati

gnati non habent rationem beneficii, eo quod ipso non conferantur in titulum stabilem, ac perpetuum, *Pirrh. h. t. sect. 2. §. 2. n. 33.* licet Vicarius generalis in dignitate constitutus sit. *Sbroz. lib. 2. de Vic. Episcop. q. 12. n. 1. & seqq.*

Ad n. 11. dices: Ordinaria jurisdictio a lege datur *l. 6. ff. de jurisdict.* jurisdictio autem Vicarii datur ab homine, videlicet Episcopo. R. Datur ab homine citra respectum ad dispositionem juris canonici, neg. cum respectu ad eam, concedo, ideoque cum jus canonicum permittat ab Episcopo Vicarium talem nominari, seu constitui, etiam illi dat jurisdictionem.

Ad n. 12. Quæres: Si causa aliqua a Sede Apostolica Vicario Episcopi non sub nomine proprio, sed sub nomine Officii delegata sit, an finita potestate Vicarii morte Episcopi, is adhuc causam sibi delegatam expedire possit, licet res adhuc integra sit? R. Affirmat. dummodo assumptus, & confirmatus est a Capitulo, quia reputatur quodammodo Vicarius Episcopi, & jurisdictionem Episcopalem vice Capituli exercet. Sanchez *lib. 8. matrimon. disp. 27. num. 33.*

TITULUS XXIX.

De Officio, & potestate Judicis delegati.

SUMMARIUM.

1 *Judex alius ordinarius, alius delegatus.*
2 *Delegatus differt a judice dato.*
3 *Quis deleget.*
4 *Delegatus an subdeleget.*
5 *Delegatus summi Pont. recte subdeleget.*
6 *Delegatus a Legato S. P. an subdeleget.*
7 *Subdelegat, cui potestas ea commissa.*
8 *Item cui delegata causarum universitas.*
9 *Quis delegandus.*
10 *Legato Pontificis an liceat minorem delegare.*
11 *Delegandus nonnisi in dignitate positus, vel ad hoc in Conciliis deputatus.*
12 *Et intra Diœcesim litigantium, & quando extra eam causa delegari possit.*
13 *In criminalibus causa appellationis quibus deleganda.*
14 *Delegari an ei possit, qui non est de jurisdictione delegantis.*
15 *Quæ causa delegari possit.*
16 *An & causa mixti imperii?*
17 *An quæ sunt meri imperii jure Canonico delegari possint.*
18 *Jure illo non dari merum imperium probatur.*
19 *Delegatio fit, vel uni, vel pluribus.*
20 *Officium, & Potestas differunt.*
21 *Delegati officium.*
22 *Potestas.*
23 *Potestas delegati quando suspendatur.*
24 *Finitur per sententiam.*
25 *Item morte delegantis re integra.*
26 *Desinit res esse integra per solam citationem.*
27 *Nisi hæc fuerit irrita.*
28 *Res non desinit esse integra per subdelegationem.*
29 *Desinit vero per solam rescripti præsentationem.*
30 *Delegatio facta a dignitate comitantis non finitur ejus morte.*
31 *An delegante excommunicato cesset potestas delegati?*
32 *Gesta post mortem delegantis quatenus irrita.*
33 *Finitur & potestas morte ipsius delegati.*
34 *Licet delegatio sit facta dignitati, & personæ.*
35 *An amissa dignitate extinguatur delegatio.*
36 *Extinguitur & morte ejus, qui conveniendus.*
37 *Item revocatione delegantis, re integra.*
38 *Lapsu temporis præfixi.*
39 *Relatione causæ ad delegantem.*
40 *Quæ objici delegato possint.*

SEquentes hujus libri Rubricæ versantur præcipue circa forum contentiosum, & continent Τὰ πρὸ τὰ id est, præparatoria judiciorum. In quibus primo de judice quæritur, * qui vel est ordinarius, 1
de quo infra tit. xxxi. vel delegatus, de quo hic. qualis est habens jurisdictionem sibi ab alio mandatam, quam ejus nomine exercet. Ut delegare sit, potestatem, quam quis habet causas cognoscendi, & judicandi, in alium transferre; sive ea una sit,

sit, sive plures, sive etiam causarum universitas. Cujusmodi delegatum officium habet Vicarius Episcopi, qui dicitur officialis, est enim illi delegata causarum contentiosarum universitas.

2 Distat hic delegatus a judice pedaneo sive dato, cujus frequens mentio in jure civili: qui ita dictus quasi imi subsellii judex, sive quod de plano stans aut sedens notionem causæ haberet, judicaretque secundum formulam a Prætore sibi præscriptam, a qua ne quidem latum unguem recedere dabatur. Plus esse concessum delegato, de quo hic, patebit ex dicendis.

3 Delegatis, ad quem ordinario jure spectat causæ definitio, *c. Cum vicesimum*. 41. *h. t. l.* 1. *C. Qui pro sua jurisdict.* Cujusmodi est summus Pontifex. Quivis etiam Princeps in sua ditione: *l.* 5. *Cod. de Judic.* & quilibet Ordinarius. Est & delegandi licentia Legatis Rom. Pontificis, *c.* 2. *eod. in* 6.

4 Q. An delegatus subdeleget? Minime, *d. l.* 5. *& c. Cum causam* 62. *inf. de appell. l.* 1. *§.* 1. *l.* 3. *de Offic. ejus cui mand. est jurisd.* cum proprii nihil habeat, alterius fungens officio, & vicibus, *d. l.* 3. Cujac. 1. *Obser. cap.* 1.

5 Excipe Primo delegatum summi Pontif. vel Principis, quia talis tantam habet auctoritatem, atque Ordinarius, ratione potestatis delegantis, qui eam censetur attribuere, constituendo eum, quem delegat supra eos, quibus est ordinaria jurisdictio, *d. l.* 5. *& d. c.* 62. *c. Sane* 11. *& fin. hoc tit.* nisi ea sint mandata, quæ spectant ad personæ industriam, aut personaliter quis sit jussus cognoscere, qualis tantum partium consensus poterit subdelegare, *d. c. fin. §. is autem*.

6 Quæritur vero: An & delegatus a Legato Pontificis subdeleget? R. Hoc quidem velle Abbatem, in *c. Cum Bertoldus* 8. *n.* 22. *inf. de Sent. & re jud.* quod in provincia sibi commissa vices gerat Pontificis; ut etiam judicem det, *arg. l. Legatus ff. de Officio Procons.* ubi hoc Proconsulis legato datum; ut idem videatur admittendum in Legato Pontificis, qui non est minor legato Proconsulis, *cap.* 2. *de Off. Legati in* 6. Cujus opinionem relati ab eo, & a Covar. *lib.* 3. *V. Resol. c.* 20. *n.* 11. sequuntur. Verum contraria sententia probabilior videtur, quod id privilegium attribuatur delegato Summi Pontificis, & Principis, *d. l.* 5. *d. c.* 62. *& d. cap. fin. in princ. hoc tit.* Ut eam opinionem frequentiori consensu probatam dicat, & sequatur Covar. *d. loco*, alios citans, propterea quod Pont. ibi loquatur cum exclusione aliorum, qui non sunt delegati a Pont. aut Principe, qualis non est delegatus a legato. Nec facit *d. c.* 18. cum in eo tantum narrative proponatur delegatus a legato subdelegasse; ut istud interpretatur Cujac. *ad d. c.* 62. Non etiam facit *c.* 2. *de offic. legat. in* 6. nam ibi æquiparatur legatus Pontificis legatis Proconsulum cæterorumque Præsidum, quod hi Ordinarii reputentur in moderandis provinciis, non etiam quoad alia. Nam legatus Proconsulis utebatur quidem vicaria ejus potestate, eam tamen a lege habebat ex nominatione Proconsulis. Cujac. *ad d. l. legatus. lib.* 2. *ad dictum Pauli*. Non idem datum Legato Pontificis. Vid. Wames. *ad d. c.* 62. *n.* 10. *& seqq.*

Excipe secundo quando subdelegandi potestas est commissa; quo casu non tam delegatus, quam delegans subdelegare videtur. *Gloss. fin. in c. Is, cui* 11. *eod. in* 6. ubi hoc textus insinuat. Costal. *ad l. Cum essent*, 33. *de serv. prædior. rustic.* 7

Tertio fallit in eo, cui ab inferiore est delegata causarum universitas, quod talis habeat jurisdictionem ordinariam, & idem cum delegante tribunal; quo modo officialis Episcopi recte subdelegat. Costal. *ad l. ult. ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisd.* 8

Delegandus est idoneus, non suspectus, *c. cum super.* 27. *in fine hoc tit.* quod non præsumatur ex fide acturus: non excommunicatus, quia non est capax jurisdictionis, ut dicetur *inf. de sent. excommunic.* non minor xx. annis, citra consensum partium, qui faciet delegatum XVIII. annis majorem juste datum, *d. c. cum vicesimum* 41. *hoc tit.* Pontifex vel Princeps consensu partium non indiget; satis enim est, quod sciat minorem esse, quia cum ei Magistratum dederit, decrevit omnia gerere, *l. Quidam*, 57. *ff. de re judic. ubi* Alexander. 9

Quæritur: An & Legato Pontificis liceat minorem delegare? Resp. Non videri, quod in *d. c.* 41. dicatur facta delegatio minori ab alio, quam Principe non tenere. Et facit, quod agatur de immutando jure communi, quod non licite mutat nisi Princeps, non item inferior. *Clem.* 2. 10

in

in princ. de Elect. Gloss. in c. statutum, 11. *in princ. V. Canonicis de rescript. in 6.* Laicus in spiritualibus non delegatur, nec ad ea, quæ sunt ordinis, non Episcopus
11 *cap. aqua 9. de consecrat. Eccl.* Qua in re Bonifacius VIII. decrevit, ut nullus nisi in dignitate positus, aut Ecclesiæ Cathedralis Canonicus delegetur a Sede, *d. c. 1. in princ. de rescript. in 6.* Concilium vero Trid. *Sess. 25. cap. 10. de refor.* voluit certas & insignes personas deputari in singulis Conciliis provincialibus: aut diœcesanis, quæ qualitates habeant, quibus præter Ordinarios locorum, causæ ad forum Ecclesiasticum pertinentes in partibus delegandæ committantur a legato vel Nuntio, atque etiam a Sede Apostolica. In locum defuncti ex designatis Ordinarii est alium substituere, cum consilio capituli. Designatus si dignitatem mutet, non ideo alius ei substituendus, cum sufficiat eum capacem fuisse tempore designationis. Et ita congregatio Cardinalium respondisse fertur. Episcopum ista designatio non obstringet, cum & alium recte deleget. Ratio enim designationis est, quo Pontifex sit remotior, ut juste ignoret singulorum qualitates: qui ideo designandi certi, ne contingat non idoneis causas committi. Episcopus autem cum adsit, singulorum Clericorum potest nosse qualitates.
12 Est præterea constitutum, intra diœcesim litigantium judices dentur, ad evitandos sumptus. Nisi forte inter superiorem & subditum lis agatur, aut contra Episcopum, locive universitatem, aut actor intrare suam diœcesim aut civitatem non audeat, propter inimicitias aut potentiam adversarii: iis enim casibus extra proprium locum potest impetrare causam delegati; facta tamen in impetratione metus mentione, eoque probato, dummodo ultra unam dietam, id est, unius diei iter adversarium a fine suæ diœcesis non extrahat, *d. c. 11. §. cum vero*: quo mutatur, quod rescriptum in *cap. Nulli. 28. in princ. sup. de rescript.* quo permissum erat per litteras Apostolicas aliquem tradere alio, non tamen ultra duas dietas. Facit & ejusmodi metus etiam post rescripti impetrationem peti posse a delegato, ut causam alteri subdeleget extra diœcesim: vult enim hoc æquitas & judiciorum securitas, modo tempore impetrationis causa metus non subfuerit. Anton. de Butrio *ad dict. §. cum vero numer. 16.*

A sententia Episcopi vel ipsius in spiritualibus Vicarii generalis, in criminalibus appellationis causam, in casibus, quibus ei locus, si committi per Sedem contingat in partibus, committenda est, non inferioribus judicibus, sed Metropolitano, aut ipsius vicario: aut, si ille suspectus aliqua de causa foret, vel ultra duas dietas legales distet, vel ab ipso appellatum fuerit, uni ex vicinioribus Episcopis, sive illorum Vicariis. *Trid. Sess. 23. cap. 2. de reform.* 13

Q. An possit causa delegari ei, qui non est de jurisdictione delegantis? Resp. Ita videri; nihil obstante *l. unica. Cod. qui pro sua jurisdict.* cum tantum loquatur de causa aliena non committenda alteri, non etiam de persona aliena, quæ tamen non cogitur parere deleganti, *arg. l. fin. de jurisdict.* cum impune non pareatur præcipienti extra suum territorium. 14

Delegari potest quælibet causa delegabilis, subjecta jurisdictioni delegantis, non alia, *d. l. unica.* 15

An & ea, quæ sunt mixti imperii? R. Veteres quosdam id negare; probabilem tamen videri Alciati opinionem contrariam, *l. 2. Paradox. c. 1. per l. 1. in fine, & l. §. ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisd.* nisi certa lege aut constitutione sint personæ concessa, quod talia personam non egrediantur *d. l. 1. in pr. ubi* Costal. Ea, quæ meri sunt imperii, delegari non posse jure civili extra dubium est, *d. l. 1.* quod speciali privilegio aut lege sint concessa, qualia sunt indelegabilia, *d. l. 1.* 16

Quæritur autem, an jure canonico ea, quæ sunt meri imperii, delegentur? Resp. istam esse controversam, & communiter quidem affirmativam esse receptam, ut videri est ex Gloss. Abbate, & aliis, *ad cap. Quod sedem infr. de offic. jud. ordin.* ubi varia in hanc rem citantur loca: contrariam tamen esse probabilem, propterea quod non sit inducenda differentia inter jus civile & Canonicum sine textu, qui hac in parte nullus videtur dari. Ut procedat regula, quod in dubio hæc jura sint concordanda, *arg. c. 1. de novi oper. nunt.* Contrariorum argumentorum solutiones videantur apud Alciatum, *ad d. c. Quod sedem n. 76.* & Covar. *3. Variar. Resol. cap. 2.* Verum, re penitus inspecta, videtur quæstio hæc esse de lana capri- 17

prima, quandoquidem non subsit materia,
18 quæ in disputationem trahatur, * cum jure Canonico nullum sit merum imperium: spectat enim illud ad ejus gladii, cum dicatur merum esse imperium, habere gladii potestatem ad advertendum in facinorosos homines, *l. 3. ff. de Jurisd.* quæ nulla penes Ecclesiam, *can. inter. XXXIII. quæst. 2.* Et, si quid meri Imperii foret penes illam, ad illud vel præcipue pertineret traditio facta brachio sæculari, cujus usus est in gravioribus criminibus, quam ut Ecclesiasticis pœnis condigne puniantur, ut dicetur infra libro V. Est tamen ea jurisdictionis tantum, & ad potestatem gladii neutiquam pertinet, cum non mandet aut imperet executionem, sed potius econtra judex jubeatur tradendo brachio sæculari intercedere, ut citra mortis periculum in reum sententia feratur, *c. Novimus infr. de verb. signif.* & hoc ad evitandam irregularitatem. Nec est, quod quis objiciat, Pontifices aliquot & Prælatos Ecclesiæ exercere & mandare merum imperium: nam hoc non ut tales, sed ut Duces ac comites, Dominosve, ex causa rerum sibi a Principibus donatarum, quibus ejusmodi jurisdictio cohæret. Quod non videri usque adeo improbandum, modo ea gubernatio a spirituali procuratione eos non avertat, colligi potest ex iis, quæ dicta sunt supra *de constitutionib. n. 16.* Vide Duaren. *lib. 1. de minist. Eccles. c. 4.*

19 Delegatio fit vel uni tantum, qui solus cognoscat, *c. 3. h. t.* vel pluribus, qui vel omnes simul causam cognoscant, & judicent: vel, si omnes interesse non possint, aliis procedere liceat, vel etiam ut omnes cognoscant, aut aliqui ex illis etiam unus tantum. Primo casu, uno absente, aliis procedere nequeunt, quod omnibus sit causa commissa, *c. causa. 16. c. Prudentiam 21. in princ. h. t.* Ut nihil faciat, quod, si omnes præsentes fuissent, & unus dissensisset, reliquis unam sententiam amplectentibus, dictum eorum substitisset. Ratio est, quod is, qui abfuit, si præsens fuisset, potuisset rationibus suis omnes vel aliquos in diversam traxisse sententiam. Secundo casu absentia alicujus, propter impedimentum juris, sive facti, non impediet, quominus reliqui procedant, ubi tamen constiterit tertium adesse non posse, *d. cap. 21. §. adjicimus.* Si non impeditus quis simpliciter adesse noluerit, videntur & alii posse procedere: redarguendus tamen contumax, qui mandatum Apostolicum exequi subterfugit, uti expressum in *d. §. adjicimus*, secundum quem videtur accipiendus textus in *c. Sciscitatus, 13. sup. de rescriptis.* Tertio casu quilibet nominatorum recte cognoscet, idque ex natura disjunctivæ, quæ alterius implemento est contenta.

Quantum ad officium & potestatem delegati, differunt hæc duo, quia potestas latius se extendit, quam officium, cum quidquid est officii ejus, sit & potestatis, non e contra: nam multa facere potest, quæ facere non tenetur, & multa permittuntur ejus potestati, quæ tamen non subjiciuntur juris necessitati, *l. Non quidquid 40. ff. de judic.* In primis diligenter servabit expressam rescripto delegationis formam. *c. Cum dilecto. 22. sup. de rescript.* finesque mandati non egredietur, quia alias actus foret nullus. Quomodo non prorogabit commissionem de persona in personam, veluti inter Titium & Sejum cognoscere jussus jurisdictionem suam non extendet ad alios, *c. P. & G. 40. ubi Gloss. h. tit.* De tempore ad tempus ex partium consensu prorogatio procedit, ut dicetur infra, *sub finem hoc tit.* Quod & admittitur de re ad rem. *Gloss. fin. in d. c. 42. per l. de qua re, 74. §. 1. ff. de judic. & c. Cum olim. 32. h. tit.* Si specialiter rescripto nihil sit mandatum, sequetur jus commune, cui in dubio non censetur Pontifex derogare voluisse, *c. Ex parte. 13. h. tit.* 20

Potestas delegati ex delegantis auctoritate est metienda. A summo Pontifice delegatus major est delegato ab inferioribus; vices enim illius gerit, adeo ut Ordinario suo sit major, *c. Statutum, 11. de rescriptis in 6.* qui jussus sententiam delegati exequi cogitur, etiam quam videt injustam, *c. Pastoralis 28. §. quia vero hoc tit.* Citat partes, comparere cogit contumacem, eaque omnia facit, sine quibus mandatam jurisdictionem exequi nequit, quod censeantur delegata, *c. 4. & 5. h. tit.* ut quemcumque impedientem punire & coercere possit, etiam se superiorem, adhibito tamen temperamento dignitatis personarum, *c. 2. eod. in 6.* Absolvit ab excommunicatione, nisi sit reservata Pontifici, aut profecta ab Ordinario, ne ejus infrin- 22

infringatur auctoritas: nisi tamen Ordinarius malitiose recuset absolvere, *d. c.* 1. *§. sexta*. Ad exequendam sententiam suam usque ad annum jurisdictionem sibi commissam retinet, a die latæ sententiæ, *cap. Quærenti*, 26. *h. tit.* imo & appellatione interposita, si eam contingat deseri a die desertionis. Innoc. *d. c.* 26. *ad V. annum.* Wames. *Conf. de jure Pont.* 41. *per d. c.* 28. *§. præterea*. Quæ se non habent eodem modo in delegatis ab inferioribus. Habentes commissam causam universitatis agunt secundum potestatem sibi concessam, & sententias suas exequuntur. Abbas, *in c. Si quis clericum, inf. De foro compet.*

23 Hæc ita quatenus delegati potestas est integra, quam contingit suspendi, vel in totum finiri. Suspenditur, quando de delegatione facta dubitatur; donec enim de ea certo pateat, sine effectu est, *c. Cum in jure*, 31. *h. tit.* aut quando ut suspectus recusatur: qui nihil attentabit, donec de causa suspecti cognitio sit habita coram arbitris, quos cogere potest delegatus rem determinare, *c. Suspicionis*, 39. *hoc tit.* Appellatio a sententia delegati interposita facit interim executionem suspendi, *d. c.* 28. *§. præterea.*

24 Finitur in totum: primo, per sententiam, quæ facit delegatum in ea causa desinere esse judicem *l. Judex*, 55. *ff. de re jud.* Functus enim est suo officio, *c. in litteris* 9. saltem quoad cognitionem; nam quoad executionem durat usque ad annum, ut paulo ante dictum.

25 Secundo; Morte delegantis re integra, *c. Licet* 30. *hoc tit.* Integra res est, quando necdum inchoata est jurisdictio: ut non sit nisi nudum præceptum, exspirans morte mandantis, *l. inter* 26. *D. mandati.* Si res integra non fuerit, aliud dicendum, *c. Gratum*, 20. *h. t.* quia licet cesset potestas delegantis, eo tamen superstite inchoata jurisdictio vires suas cepit in delegato, atque ita non extinguitur morte delegantis. Qua in parte distat delegatus a vicario, cujus potestas exspirat morte constituentis, etiam re non integra. Cujus ratio est, quod vicarius omnino dependeat a constituente, ut non habeat aliam quam ipse, jurisdictionem, & repræsentet ejus personam; mortui autem persona cum nulla sit, repræsentari nequit: delegato vero acquiratur firmiter jurisdictio, per hoc, quod delegatione uti cœperit; Covar. *pract. Quæst. cap.* 4. *n.* 4. Rebuff. *in Praxi benef. de forma vicar. Archiepis. n.* 182. * Res integra non est cœpto negotio. Cœptum interpretamur non tantum per litis contestationem, verum & per solam citationem, *d. c.* 20. & *c. fin. tit. seq.* Ubi non videtur necesse, citatio innotuerit citato, *d. c.* 10. *ubi proposito citationis libello*, Ratio est, quod solius judicis actus sit pensandus ad judicandum, quando res non sit integra. Est autem actus ejus in ipso mandato citationis, quæ & una sufficiet, quod & in una exerceatur actus judicis. 26

Quid si citatio sit irrita; Res manet integra, quia quod nullum est, nullum operatur effectum, estque pro non facto. Quo modo in *c. pen. infr. de foro compet.* dicitur, legitime citatus frustra declinare forum ejus, a quo citatur, licet post citationem mutaverit forum; ut aliud sit, si non legitime. Joan. Andr. & *Gloss. ad c. cum plures, de officio legati in* 6. 27

An res integra esse desinet per factam subdelegationem? Nequaquam, *c. pen. eod. in* 6. ubi delegante mortuo, subdelegatio non tenet. Nam licet sit actus jurisdictionis, non est tamen exercitium ejus delegatæ circa negotium commissum. 28

An per solam rescripti præsentationem censebitur res non integra? Minime; nam acceptare rescriptum non est incipere jurisdictione uti, sed tantum præparare se ad utendum *l.* 7. *ff. de inof. testam.* nec inducit ullum exercicium jurisdictionis, uti desideratur. Singulare est, inquisitionem hæreticæ pravitatis, non finiri morte delegantis, idque in favorem fidei, ut publico bono melius consulatur, *c. Ne aliqui* 10. *de hæret. in* 6. 29

Hæc ita procedunt, si delegatio sit facta a persona, secus si a dignitate committentis, quæ ut non moritur, ita nec jurisdictio inde profecta, *c. Si gratiose*, 5. *de rescript. in* 6. veluti si Pont. Romanus committat nomine Sedis. 30

Quæri potest: An delegante excommunicato, utatur sua potestate delegator? Resp. idem hic dicendum esse, quod de morte dictum, scilicet quod re integra superveniens excommunicatio faciat cessare jurisdictionem, utpote necdum firmatam, firmatur autem recepta; ut non impediatur per inhabilitatem supervenientem delegantis. 31

ganti. Quamvis ea res aliter se habeat in Vicario, cujus acta irrita sunt, donec excommunicatus manet ille, cujus vices gerit, *c. de off. Vicarii in 6.* ex dicta paulo ante ratione.

32 Ex dictis apparet gesta post mortem delegantis re integra irrita esse, utpote facta ab non habente potestatem, *c. licet 30. b. t.* Si tamen mors ignoretur, excusare videtur justa ignorantia, processus tenere. *Glossa in d. c. Gratum 20. b. t. per l. ejus, qui 41. ff. de rebus cred. & l. Fundi 33. De acquir. possess.*

33 Tertio, Finitur morte delegati; quia delegatio est facta personæ, quæ ideo cum ea extinguitur: nisi facta sit sub nomine dignitatis, quæ non moritur, *c. Quoniam 14. b. t. ubi Gloss. 2.*

34 Quid si fiat dignitati simul & personæ? Resp. Verius esse, finire morte, sive in commissione persona præcedat, sive dignitas, quia nomen dignitatis, quod est generale, videtur restrictum per nomen personæ, quod est speciale, solet enim genus per species restringi. Deinde verba debent aliquid operari: si autem successor veniret, nihil operarentur. Henr. Bohic *in d. cap. Quoniam 102. n. 12.* Denique duo ista exprimens, duo requirit, quæ cum non inveniantur in successore, faciet mors contingens deficere commissionem, *Gloss. in d. c. 14.* Et hoc, nisi alias commissio foret inutilis, tunc enim spectatur id nomen, sive proprium, sive dignitatis, quo dispositio sit valida, ex ratione, quod in dubio sit interpretatio sumenda, ut actus valeat, *l. Quoties, ff. de reb. dub.* Abbas in *d. c. 14. n. 8.*

35 Alia est quæstio, an sicut morte, ita & amissa dignitate dicenda sit extincta delegatio? Resp. Personæ factum non extingui dignitatis amissione, quæ non facit minus integram personam, non habito respectu, cœperit uti, nec ne: secus esse, si facta fuerit dignitati, transit enim ad successorem dignitas, cum commissione ei cohærente. Quod adeo verum est, ut, quamvis non sit integra res, id est, cœperit uti commissione delegatus, nihilominus cesset, & ad successorem in dignitate transeat, quia cum præcise illi sit facta, pendet ab ea in conservatione. Henr. Bohic. *d. loco n. 10.*

36 IV. Extinguitur morte ejus, qui conveniendus, *c. Significavit 36. de rescript.*

Gloss. *ad c. Ex litteris 9. b. t.* quia cum sit commissio personalis, non transit personam ejus, contra quem impetrata.

V. Revocatione per delegantem, & hoc re integra, neque enim revocari potest re non integra, *c. super 26. §. verum b. t.* quod in delegatum videatur jurisdictio efficaciter transiisse *c. 6. eod. in 6.* Revocari potest & pars, etiam tacite, alteri scilicet eam committendo, *cap. 2. infr. tit. seq.* procedat ista revocatio etiam in casu, quo juratur de non revocando, secundum ea, quæ tractat Glossa in *c. fin. de procurat. in 6.* 37

VI. Lapsu temporis præfixi, *c. 4. b. t.* Ad tempus enim concessa, eo lapso censentur revocata; nisi ante prorogetur jurisdictio per partes, uti fieri potest, *d. c. 4.* Et licet privati judicem non faciant, prorogant tamen jurisdictionem eam habenti, cum tempus sit appositum in favorem partium, ut lites citius finiantur; favori autem suo quisque renuntiat, *l. pen. C. de pactis.* Nisi prorogatio sit prohibita, *l. 1. §. si Judex de Jud. c.* Admittit & prorogationem de re ad rem. *Glossa fin. ad c. cum olim &c. P. & G. 40. b. t. per l. de qua re 74. §. 1. ff. de Judic.* 38

VII. Relatione causæ ad delegantem, *cap. 5. tit. seq.* Hostiens. *hic in summa n. 11.* 39

Ex dictis patet, quæ possint objici delegato, ut quod non debite sit delegatus, quod suspectus, inidoneus, quod suspensa aut definita sit delegatio. 40

ADDITAMENTA.

Quæres primo 4. n. 20. An gesta per delegatum sint ipso jure nulla, si non legitime probavit mandatum, seu commissionem suam? R. Affirm. v. gr. citatio, libelli oblatio, contestatio, & sententia excommunicationis in nolentem parere lata, *Pyrrhing b. t. sect. 3. §. 5. ad n. 69.*

Quæres 2. Quando pars litigans delegati possit objicere defectum jurisdictionis? Resp. Tantum id potest ante litem contestatam, eo quod exceptiones delatoriæ ab initio opponi debeant, *argum. c. 20. de sent. & re Judic.*

Ad num. 21. Quæres: An si alicui commissum sit, ut de illata injuria, damno, aut spoliatione cognoscat, vel judicet, is partem lædentem ad restitutionem,

vel satisfactionem praestandam compellere possit. Resp. Affirm. quia haec sunt accessoria & connexa. *Innocentius ad cap. cum olim h. t. num. 2.*

Ad num. 21. *adde*. Ubi observa, quod Delegatus debeat citato inserere verba commissionis delegatae, originale autem comparenti ostendere. *Mynf. 5. obs.* 1.

Ad num. 38. post verba, *l.* 1. *§. si Judex, ff. de Judic. adde*: Sic prorogari quidem potest de tempore ad tempus, non etiam de persona in personam. *Thom. Trivis.* 1. *decis.* 49.

TITULUS XXX.

De Officio legati.

SUMMARIUM.

1 *Legati unde dicti, & qui eo nomine veniant.*
2 *Legatus differt a delegato.*
3 *Legati alii a Latere, alii Constituti seu Missi, alii Nati.*
4 *Legatorum officium.*
5 *An consilium convocare possint.*
6 *Legati a Latere potestas.*
7 *Beneficia monocularia an conferre possit?*
8 *An creare canonicum ultra numerarium?*
9 *Confert beneficia extra provinciam existens.*
10 *Etiam cum jus conferendi spectat ad clericos alterius provinciae.*
11 *Confert & beneficia devoluta.*
12 *Reservat beneficia, exceptis dignitatibus majoribus.*
13 *Restituit natalibus.*
14 *Comparatur Proconsuli.*
15 *Legati missi seu Nuntii potestas.*
16 *Legati potestas quomodo finiatur.*

1 Legatos ex eo nomen habere tradit Varro, quia ut publice mittantur, leguntur. In libris Juris civilis Legati appellantur, qui a Republ. cum mandatis mittuntur ad Principem, *l.* 2. *§.* 3. *l. si quis*, 8. *& l. Non alias* 24. *ff. de judic.* Venit & Legati nomine Vicarius, & is, qui alterius vice fungitur, uti Legatus Proconsulis, *ff. de legato Proconf.* unde legatum alieni muneris vicarium vocat Pap. *l. Vicarius* 23. *ff. de legationib.* & sic dicitur Legatus Praesidis, Legatus Caesaris, qui Praesidis nomen sibi vindicat. Hoc quoque in Jure non dissimiliter Legati nomen sumitur vel pro eo, qui mittitur a Pont. ad actum aliquem expediendum, vel pro eo, qui mittitur in provinciam cum potestate administrandi ea, quae sunt muneris Apostolici, quo modo capitur hoc Tit. Nam cum Pontificis auctoritatem, aut praesentiam in provinciis saepe postulet negotiorum gravitas, & propter distantiam locorum praesentiam sui exhibere nequeat, mittitur eo, qui vices suppleat in causarum determinatione. 2
Differt a delegato Pont. de quo Tit. proximo actum, cui tantum una aut certae causae committuntur. Legato vero de omnibus causis, ut judici ordinario est cognoscendi auctoritas.

3 Potestas itaque major illi est, quam delegato, eaque varia, pro vario Legatorum genere, quod est triplex. Alii enim dicuntur Legati a Latere, quales sunt Cardinales, missi a Rom. Pontifice; dicti de Latere, quod ex iis, qui ad latus Pontifici adsistunt, mittantur. Cardinalibus solis hoc nomen competere bene notat Gloss. in *c. penult. h. t.* & ita usum Ecclesiae habere tradit Speculator, *p.* 1. *tit. De legato §.* 3. Alii dicuntur Constituti seu missi, qui vocantur Nuntii, missi quidem a Rom. Pont. non tamen de numero Cardinalium. Alii Nati, quorum dignitati, quam in Ecclesia obtinent, munus legationis est adnexum. Cujusmodi in Francia Archiepiscopus Remensis esse colligitur ex *cap. Per venerabilem* 13. *inf. Qui filii sint legit. & cap. pen. sup. tit.* in Hispania Toletanus, in Anglia Cantuariensis & Eboracensis, *c.* 1. *h. t. & c.* 1. *infr. de appelat.* & alii alibi.

Officium Legatorum est, quod in provinciis sibi commissis, ad instar Proconsulum, reputentur ordinarii, evellent, dissipent, aedificent, *d. c.* 2. *h. t. in* 6. audiant & cognoscant causas non tantum per appellationem ad se devolutas, sed & per quaerimoniam delatas, non jure metropolitico, quia eatenus non se immiscent Suffraganeorum suorum causis, nisi per appellationem; sed jure Legationis tanquam gerentes vices Pontificis, *d. c.* 1. *h. t.* Quod si quaerelae concernant Episcopum, videntur & in prima instantia proponi posse coram Archiepiscopo, qui est supe-

superior, & ad quem recursus habetur. Abbas in *d. c. 1.* An omisso medio possit ad legatum appellari, dicetur infra *tit. de appellat.*

Possunt & aliis causas delegare, cum hoc liceat Ordinariis: excessus delicti corrigere, quæ utilia sunt, statuere, etiam perpetuo duratura. Delegatis tamen alicui specialiter causis per Pont. se immiscere prohibentur, *c. 2. h. t.* Possuntque omnia alia, quæ in generali concessione venire solent, non etiam quæ in specie sunt concedenda. Quomodo non conferunt Ecclesias Cathedrales, Regulares, Collegiatas, ad quas electione pervenitur, *c. 4. eod. in 6.* Non dividunt Episcopatus, nec uniunt, nec unum alteri subjiciunt, non transferunt: hæc enim in signum singularis privilegii Pontifici sunt reservata, *c. 3. & 4. eod.*

5 Quæri potest: An Concilium convocare possit? Resp. Quantum ad generale, minime hoc iis licere sine speciali mandato R. P. *can. Regula, dist. 17. ut recte ibi supplet Glossa*, cui hoc specialiter reservatum, *can. ideo X. q. 6.* Provincialia videntur convocare posse, cum & Metropolitani ea convocent, ut quod datum minori, non sit denegandum majori. Hostiens. *hic in summa*, Abbas *d. c. 4. n. 7.*

6 Maximæ inter eos potestatis est Legatus a Latere, qui absolvit excommunicatum ex percussione Clerici, etiam extra suam provinciam, *c. pen. h. t.* Beneficia confert, præveniendo ordinarios collatores, etiam Ecclesiæ Cathedralis, *c. 1. eod. in 6.* ubi generatim illi conceditur tanquam quædam prærogativa, collatio beneficiorum: ut cum hæc non sint excepta, recte ab eo conferantur. Abbas in *c. dilecto 25. n. 4. inf. de præbend.* Quod & procedit in beneficiis patronatus Clerici, *c. dilectus 6. ubi gloss. h. t.* qua de re latius *inf. tit. de jure patron.* Ubi necesse est impetrans mentionem faciat beneficii, si quod jam obtinet: alias collatio erit irrita, *c. fin. eod. in 6.*

7 Quæstionis est: An beneficia monocularia conferre possit? Resp. Talia dici, quæ unica spectant ad alicujus collationem, qui ideo monocularis collator dicitur, & posse, eo non obstante, a Legato conferri, cum juxta dicta, Legato jus competat, ut possit conferre beneficia non distinguendo, qualia ea sint. Ut ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debeamus. Vide Wames. *Cons. 42. de jure Pont. n. 6. & 7.* Azor. *Instit. Moral. tom. 2. l. 5. c. 28. §. Quinto quæritur.* Manualia beneficia, quæ ad nutum Superioris adimi queunt, etiam conferri per Legatum posse communius est receptum, cum simpliciter beneficii rationem & naturam habeant, non obstante, quod auferri possint, ut tradit Navarr. *de Regularib. Comment. num. 6. vers. 8.*

Item quæritur, an possit legatus creare Canonicum in Ecclesia ultra numerum? Resp. Si non sit certus numerus a Pont. constitutus, aut ejus auctoritate confirmatus, id licitum esse, etiam contradicentibus Canonicis, cum creare Canonicum absque præbenda non sit contra jus commune, *c. Relatum 9. inf. de præb. & similibus.* Et idipsum competere Legato patet ex *c. Et, qui 12. de præbend. in 6.* Nec facit, quod possit videri frustra creari talis Canonicus, cum ad vacaturam nihil juris acquirat, quod tantum Pontifex concedere potest, ut dicetur *inf. ad tit. de concess. præbend.* nam recipit distributiones quotidianas, & obligatur Capitulum ad ei providendum. Abbas *in c. inter cætera, n. 6. inf. de præb.* ex ratione *c. relatum 9. ad tit.* Constituto auctoritate Papæ quin præbenda primo vacans sit conferenda tanquam adfecta, extra dubium esse tradit Abbas *d. l. n. 7. per c. Si soli de concess. præbend. n. 6.* 8

Dubitatur quoque: An possit Legatus conferre beneficia extra provinciam existens? Resp. Posse, cum ista res spectet ad voluntariam jurisdictionem, minime turbans alterius jurisdictionem. Facit, quod idem sit concessum Episcopis. Innoc. in *c. 5. inf. de concess. præbend. & dicetur inf. de præbend.* 9

Quid si jus conferendi spectet ad clericos alterius provinciæ? Resp Nihilominus posse; quia quoad hanc rem spectandus potius beneficii locus, quam ejus, ad quem spectat collatio, *arg. c. 3. inf. de foro compet.* Et facit, quod Episcopus suppleat negligentiam alterius externi, ad quem collatio spectat. *Gloss. in Clem. 1. V. locum, de supp. neglig. Prælat.* 10

Potest itaque Legatus conferre beneficia vacantia in sua provincia, etiam devoluta ad Ordinarium ex negligentia alterius, quod cum illo concurrat, & præveniens 11

fit potior. Confert & spectantia ad Pont. aut etiam ad eum devoluta. Abbas *ad c. pen. n. 2. inf. de præbend. per text. ibi & Gloss. in c. 1. h. t. in 6. V. ampliori*, non tamen eidem reservata, aut vacantia in Curia fine speciali mandato, *c. licet 2. de præbend. in 6. Gl. in c. 1. h. t. in 6.*

12 Est & concessum Legato reservare beneficia, præter Cathedrales & Regulares, Collegiatasve Ecclesias, earumque dignitates majores post Episcopos, *c. pen. h. t. in 6.* Non tamen pendente una reservatione, aliam superaddit, *c. 3. eod. tit. in 6.* Estque hujus reservationis ea conditio, quod sortiatur effectum, si durante legatione vacans sit collatum: nam finita legatione exspirat & reservatio, *d. c. 3.*

13 Potest & Legatus dispensare cum natis extra matrimonium, eosque restituere natalibus, ut habeantur habiles ad Ordines & beneficia, nam solet ista facultas concedi Legatis.

14 Comparatur autem Legatus Proconsuli, *c. 3. eod. in 6.* qua ratione ut iste urbem egressus proconsularibus insignibus uti poterat, *l. 1. ff. de offic. Procons.* ita & hic uti potest insignibus Legatorum propriis. In ingressu in provinciam servabit morem consuetum, ad instar Proconsulis, *l. Observare ff. d. t.*

15 Quantum ad Legatum Missum, quem Nuntium vocant, minor illi est potestas, cum talis non absolvat excommunicatum ob percussionem Clerici, nisi in sua provincia, & quidem subditum, non alienum, *d. c. pen. h. t.* Nisi hæc potestas illi sit concessa a Pontifice, veluti si cum potestate Legati de latere mittatur; tunc enim omnia posse videtur, quæ Legatus de latere: ut etiam beneficia conferre possit, concurrendo cum ordinariis; cum, ut non intersit, quis sit proconsul, an proconsulari potestate præditus, *l. 1. ff. de tutor. & curat. datis, &c.* ita nec quis sit Legatus de Latere, an Legatus simplex, cum illa potestate.

16 Finitur Legati potestas lapsu temporis appositi. Revocatione etiam tacita, ut quando negotium alteri committitur, *c. 2. h. t.* Morte Legati, quia est personalis; non item morte Pontificis constituentis, cum habeatur loco ordinarii, *c. 2. eod. in 6.* Cessat & Legati auctoritas, præsente Pontifice & Legato majori, *cap. Volentes 8. h. t.* cedit enim minor Magistratus majori. Denique egrediendo provinciam animo non redeundi, *l. 3. in pr. ff. de off. Præsidis*. Videatur Glossa *in c. 3. V. finitur eod. in 6.* Finita autem legatione finiuntur & mandata Legati, re integra, nisi quod statuta ab eo sint perpetua, *c. fin. h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 6. in fin. adde. Ubi incidenter nota, quod Nuncius Apostolicus debeat servare Ferias, vel Curiæ Romanæ vel Civitatis, in qua jus dicit. *Trivis. 1. dec. 31.*

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis ordinarii.

SUMMARIUM.

1 *Judex ordinarius quis?*
2 *Qui ordinariam potestatem exerceant.*
3 *Officium Episcopi in quibus consistat.*
4 *Ad legem diœcesanam quæ pertinere dicantur.*
5 *Quæ ad legem juritdictionis.*
6 *Episcopus inferiorum sententias non infringit.*
7 *Quatenus in mores laicorum animadvertat.*
8 *Vacanti Ecclesiæ providet de œconomo.*
9 *Episcopi est prædicare, confessiones audire.*
10 *In exemptos jurisdictionem non exercet.*
11 *Jurisdictio Archiepiscopi quatenus se extendat.*
12 *Summus Pontif. omnium judex est ordinarius.*

Ordinarius est, qui propriam exercet jurisdictionem, competentem sibi ratione dignitatis, ex lege, canone, consuetudine, *c. duo 9. hoc tit.* In quo distinguitur a delegato, qui fungitur vice delegantis. 1

Ordinariam potestatem per totum orbem habet Rom. Pontifex: Episcopi, Decani, aliique Prælati tantum in parte sibi commissa. Legatum Apostolicum inter ordinarios computari rescriptum *cap. 2. de off. legati in 6.* Parochialis Ecclesiæ 2

Re-

Rector etsi vocetur Prælatus, in *c. Tua inf. de clerico ægrot.* potestatem tamen judicis non habet, nec ullum forum contentiosum. Unde non excommunicat, nisi hoc ei tribuerit consuetudo; quomodo accipiendum *c. 3. h. t.*

6 Consistit officium Episcopi in duabus legibus, quibus jura Episcopalia concluduntur, de quibus *c. conquerente, 16. & Gloss. in c. dilectus, 28. h. t.* quarum altera jurisdictionis, altera Diœcesana dicitur. * Ad hanc spectat convocare Synodum: in signum reverentiæ & obedientiæ, & in honorem Cathedræ recipere duos solidos, qui veniunt nomine Cathedratici, qua de re textus, & Gloss. X. *q. 13.* Canonicam item portionem mortuariorum & decimationum, procurationes moderatas pro locorum facultatibus ex causa visitationis exigere, *d. c. 16.* modo ipse Episcopus visitet, nam alias nihil debent qui visitantur, sed visitanti nomine Episcopi tenentur providere de victualibus *c. 6. eod. in 6.* qua de re pluribus infra *ad tit. de censib.* petere subsidium moderatum ex manifesta & rationabili causa, *d. c. 16. in fine*, scilicet Episcopatus sit gravatus, si tenues sint reditus, si negotia publica ita postulent, Abbas *d. cap. 16. & Gloss. in d. c. dilectus, 18. & can. 1. X. q. 3.* Hostiensis *hic vers. sunt autem.* De hac lege diœcesana, vide Ren. Choppinum *de sacra Politia, lib. 2. c. 7.*

5 Ad legem jurisdictionis spectat, audire causas suorum, non tantum Clericorum, sed & laicorum, quatenus ad Ecclesiam pertinet earum cognitio: de moribus & statu subditorum inquirere. Cui rei Prælati ponentes impedimentum, constringendo suos subditos per juratas promissiones, obligationes, sententias, ne Superiori inquirenti pareant, ut statum Ecclesiæ patefaciant, sunt condigne castigandi, *d. c. 4. eod. in 6. c. 1. h. t.* Corrigere, reformare; remota appellatione: non obstante consuetudine, quæ illam indulget, ne impediatur morum correctio, nisi excedatur forma correctionis, *c. irrefragabili 13. h. t.* sicut nec obstante consuetudine, qua excessus Canonicorum corriguntur a Capitulo, prohibebitur eos corrigere, si ad Episcopi jussionem intra terminum ab eo præfixum non corrigantur. Quem novit secreto reum alicujus criminis, non nominatim, sed in genere arguet, auctorem etiam excommunicabit, *c. 2. h. t.* ne alias, notet infamia eum, qui publice habetur bonæ famæ.

Spectat enim ad officium Episcopi instituere, destituere, absolvere, etiam alii mandare absolutionem, *c. fin. h. t.* Non tamen inferiorum sententias censurasve infringit, aut relaxabit, *cap. 3. eod.* Sic a Decano excommunicatum Canonicum, ab Abbate incarceratum Monachum non solvit: multo minus excommunicatum a Defuncto delegato Papæ: nam hoc solius est Papæ, aut Successoris ejus, *c. Pastoralis, 11. §. t. h. t.* Vitabit & alibi excommunicatum, *c. ad reprimendam, 8. h. t.* Absolutum per desidiam vel malitiam delegati, si in peccato perseveret, potest in excommunicationis sententiam revocare, *c. Significavit, 6. h. tit.* ne foveantur delicta: Uti & potest absolutionem Pontificis, quam videt subreptitiam, rejicere, *c. ex parte 5. h. t.* 6

Advertit quoque in mores laicorum, & de criminibus eorum cognoscit, quatenus ad forum ejus pertinent, uti adulterium, hæresis, usura, & alia. Quæ si ita sint gravia, ut sufficienter nequeant puniri per censuras Ecclesiasticas, cum gladio non utatur Ecclesia, *can. inter XXXII. q. 2.* Invocabit brachium sæculare, *c. 1. h. t.* Quod & invocatur in defensionem Ecclesiarum & pauperum, contra divites & potentiores, si opprimantur; *can. 2. 3. pen. XXXIII. q. 3.* 7

Incumbit & Episcopo vacanti diutius Ecclesiæ, etiam patronatæ, providere de Œconomo, *c. 4. h. t.* Ipse autem prohibetur bona dignitatum, personatuum, Ecclesiarum vacantium occupare: quorum fructus sunt reservandi futuro successori, nisi aliter ex speciali privilegio aut consuetudine obtineat, *c. fin. eod. in 6.* 8

Incumbit item Episcopo munus prædicandi, confessiones audiendi; quod tamen supplet per personas idoneas substitutas, *c. inter cætera, 15. h. t.* in ea parte præcipue, ubi est diversum idioma: ubi etiam permissum constituere Vicarium Pontificem, *l. quoniam, 14. in fine.* Præcipitur autem Episcopo in casibus, quibus imponenda venit pœna, caveat a quæstu pecuniæ, aut alio gravamine, *d. cap. Irrefragabili, 13. in fine.* 9

In exemptos, vel Pontificio indulto, vel consuetudine, non exercet Episcopus ordi- 10

ordinariam jurisdictionem: uti nec in Monachos; cum subsint correctioni sui Superioris. *Abbates*, c. 6. XVIII. q. 2. nisi extra monasterium delinquant, tunc enim ab Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ legato puniri possunt. *Trid. Sess. 6. c. 3. de reform.* aut nisi Prælati correctionem negligant, *c. Quanto 7. b. t.* Ne tamen exemptos hac via liberius delinquere contingat, concessum Episcopis non tanquam Ordinariis, sed delegatis Apostolicæ Sedis, visitare loca exempta, emendare, corrigere. *Trid. Sess. 21. c. 8. de reform.*

11 Archiepiscopi in suos subditos exercent ordinariam quidem jurisdictionem, atque ita in sua Diœcesi; ad quos & spectat consecrare Suffraganeos, aut eorum consecrationem ex causa alteri committere, *c. Quoad sedem*, 10. *b. t.* In totam vero provinciam ordinariam potestatem non exercet Archiepiscopus, nec corrigit subditos suorum Suffraganeorum, cum in eos nihil juris prætendere possit, nisi ut eorum negligentiam suppleat, vel causa per appellationem ad eum sit devoluta, vel aliud privilegio aut consuetudine fuerit inductum, *can. Conquæstus* IX. *q. 3.* Datur hoc Episcopis, ut in quolibet loco suæ Diœcesis non exempto sedere possint pro tribunali, *c. 7. eod. in 6.*

12 Summus Pontifex etiam immediate, & in prima instantia omnium causas cognoscit, *can. Salvo IX. q. 3.* cum sit omnium Judex ordinarius: communicavit enim tantum cum aliis potestatem, non etiam sibi eam ademit.

ADDITAMENTA.

Ad num. 7. Quæres 1. An Episcopus possit inquirere in crimina laicorum mixti fori, & ea punire? R. Affirmat. *Innocent. ad c. 1. b. t. in princ. & Abbas n. 3.*

Quæres 2. Quonam usque puniendi procedere possint? R. Episcopi & similes Prælati, quasi Episcopalem jurisdictionem obtinentes, eos clericos in causis, seu criminibus ad forum Ecclesiasticum spectantibus, non solum per ministros suos capere, sed etiam pœna carceris, triremium, & verberum afficere possunt, *cap. Cum Episc. b. t. in 6.*

Quæres 3. An Parochus de jure communi habeat jurisdictionem ordinariam? Resp. Non habere in foro externo, sed tantum interno conscientiæ. *Pirrhing. b. sect. 5. §. 1.* Ideoque excommunicare nequit Abbas in *cap. 2. num. 10. de offic. ordin.*

Post verba de offic. legat. in 6. adde: Sic enim non possunt agnoscere causas civiles Regularium contra ipsos motas, vel quovis modo definire. *Trevis. 1. decis. 33.*

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

SUMMARIUM.

1 *Judicis officium nobile, & mercenarium.*
2 *Judicis est componere & decidere lites.*
3 *An obligetur imponere pœnam lege præscriptam.*
4 *Diminutio pœnæ non permissa judici.*
5 *An diminui vel remitti pœna per Principem possit.*
6 *Judex in judicando sequetur allegata & probata.*
7 *An iis rejectis possit sequi propriam scientiam, & conscientiam.*

Post tradita, quæ sunt Judicum in specie, subjiciuntur, quæ sunt officii judicum in genere. Ea vel spectant ipsum judicium, vel extra illud fiunt. Juri item sunt adstricta, & actioni subserviunt, qualia dicuntur spectare ad officium judicis mercenarium: vel eo sunt soluta, quippe judicis arbitrio relicta, ex æquitate decidenda, cessante actione, qualia spectant ad nobile officium Judicis quale pro actione dicitur proponi, *c. 2. b. t.* ut quando restitutio in integrum principaliter postulatur. Spectat eadem cautio damni infecti: uti & supplere ea, quæ desunt Advocatis partium, quatenus juris sunt: nam ea, quæ sunt facti, non supplet Judex, ut traditur *tit. Cod. Ut quæ desunt Advoc. partium, &c.* Advocatum dare parti, quæ illum habere non potest, qui licet fuerit judicis domesticus, non videtur tamen ideo recusandus ut suspectus, *c. 1. b. t.* Potest etiam judex cogere Advocatum gratis præstare patrocinium: si pars in extrema sit necessitate, quia tum denegare patrocinium est quasi occidere. Felin. *d. c. 1. b. t.* 1

Præ-

2 Præcipuum officium judicis est, lites componere, cum verecundæ cogitationis sit, eas execrari, *l. item* 14. *in fine princ. ff. de alienat. jud. mutandi cauf. facta*. Si nequeat componere causam, audire utrimque, auditam examinare, & secundum æquitatem Canonibus, legibus, consuetudini consonam determinare. A quibus non recedet, cum ut habetur, *can. in istis dist.* 4. non liceat judici de legibus judicare, sed secundum ipsas: & *can. Summopere* 70. *XI. q.* 3. divina & humana lex resolvatur, & secundum quod ibi constitutum est, sententia proferatur. Determinare, inquam, quam citissime, id est, intra triennium, uti decisum legibus civilibus, & sequuntur Canones, ut dicetur infra *tit. de judiciis*.

3 Quæritur hic, an obligetur judex ad imponendam pœnam lege præscriptam? R. Posse videri, non teneri, quod leges pœnales non tam contineant verba præscriptiva, respectu judicum, quam potius reorum, imo Ecclesia sanguinis reos defendat: *can. Reos*, 7. XXIII. *q.* 5. & pro iis intercedendum esse passim habeant sancti Patres, ut videre est ex *can.* 1. & *seqq.* XXIII. *q.* 8. Dicendum tamen, omnino obligari judicem ad inferendam pœnam lege præscriptam, sive ipso facto impositam, quia tum non aliud judicis officium, quam sententiam desuper proferre, & executioni mandare, sive imponendam, quia & tunc obligatur judex illam imponere, & exequi, ne temere lex mandet, & condemnatio sit frivola. Nec potest dici lex eo casu ferri ad reum, cum magis feratur ad judicem, mandando illi inflictionem pœnæ præscriptæ, quæ cum sit justa, servanda a judice, qui justitiæ est minister & executor. Non potest etiam dici, relictum esse arbitrium judici, ratione circumstantiarum: hoc enim, quando lex non expressit certum pœnæ genus, cujusmodi expressio tollit arbitrium, quod alias concessum videtur. Non est tamen exclusum per legem, quin, si circumstantiæ se atrox & gravissimum crimen ponant, possit illas specialiter punire judex: Ita enim exigit commune bonum, cui respondet metu pœnæ arcere alios ab insolentiis, & facere, pertimescant prosilire ad similia. *Clem.* 1. *in fine*, *de offic. judic. ordin.* Vide dicta ad *ff. tit. de pœnis*, *num.* 9.

Diminutio pœnæ legalis pecuniariæ, parti læsæ, fisco, aliisve applicandæ, est contra obligationem non tantum legis, sed & justitiæ, sive ipso facto imposita per legem, sive non, cum jus continuo acquiratur alteri ad talem pœnam consequendam. Quantum ad pœnam vindicativam, licet ejus diminutio non lædat jus tertii privati, lædit tamen jus Reipub. cujus bono cedit sumi vindictam a delinquente. Ut nec ea possit videri permissa judici, qui jubetur servare leges. V. Suar. *de legib. lib.* 5. *cap.* 11. 4

Sed hic quæsitum: An possit per Principem diminui aut remitti? R. Ita communiter receptum esse, quia sit supra leges, earumque vinculo non teneatur, saltem quoad vim coactivam. Tenetur autem quoad directivam, atque ita non erit immunis a peccato, remittendo sine causa, eo quod ex remissione alias sequatur moralis occasio multiplicationis criminum. Quæ & faciet inferiorem judicem posse diminuere pœnam. Ponit eam ætas, senectus, pueritia, *l. Auxilium*, 7. *§.* 1. *ff. de minorib.* modus peccandi, *l. Absentem*, *§. in fine ff. de pœnis*. In pecuniaria pœna causat diminutionem paupertas, *l. illicitas*, *§. fin. de offic. Præsidis*. 5

In judicando sequetur, non quod privata suadet scientia, sed quod ex allegatis & probatis constat, seposito omni affectu pravo, quem causat odium, vindictæ cupiditas, favor, cujus semiuncia sæpe pluris est, quam deunx juris & æquitatis, proh dolor! sordes levitas, consanguinitas, & similia recto judicio inimica, *can. Judices* III. *q.* 7. 6

Vulgata & celebris est quæstio: An certo sciens, reum falsis allegationibus onerari ac convinci, possit eum absolvere, an vero debeat condemnare? R. Privatam scientiam, etiam certissimam, non suffragari judici, quominus allegata & probata sequatur, quæ licet sciat non esse vera, quia tamen publice pro veris habentur, amplecti debet, *d. l. illicitas*, *§. veritas*, *ff. de officio præs.* tanquam sibi cognita, ut personæ publicæ, quam gerit in judicando, & ex qua judicat, non habito respectu ad personam privatam, informatam particulari, seu privata scientia, licet certissima. Et ita exigit Reip. bonum, in qua majora mala sequerentur, & magna perturbatio, si illa licentia judici 7

periorem nihil attentat: quo modo diœcesano non statuto non ligatur Archiepiscopus, etiam existens in diœcesi, ut dictum *sup. tit.* 2. neque enim minor majorem judicat, *can pen.* & *fin. dist.* 21.

4 Obedientia consistit in tribus, videlicet reverentia, præcepto, & judicio. Reverentia est in assurgendo majori, honorifice eum salutando, & aliis, quæ pro more patriæ majoribus & dignioribus exhiberi solent. Judicium & præceptum in eo consistunt, ut minor coram majore compareat, tanquam judice; monitiones, correctiones observet, mandato obtemperet.

5 Laico majorem & digniorem esse Clericum certum est. Unde & huic ille reverentiam debet, quam & Principes exhibent Episcopis, *c.* 4. & 6. *h. t.* Imo Sacerdotes Regum, aliorumque fidelium patres & magistros censeri habet *can. quis dubitet. dist.* 96.

6 Inter Clericos contingit aliquem esse majorem: I. Dignitate, & Juridictione, quo modo Episcopus major est Archidiacono, hic aliis Clericis. Abbas Monacis, *d. c.* 12. II. Ordine, quo modo Sacerdos est major Diacono, hic Subdiacono, *c. statuimus* 15. *hoc titul.* III. Antiquitate: sic prius ordinatus est posterius ordinato major, *c.* 1. *h. t.* Ubi nihil faciet nominatio ad Episcopum, seu confirmatio, sed ipsa ordinatio seu consecratio, cujus prioritas constituet antiquiorem, & ex consequenti digniorem. Sic & inter professos antiquior habetur major, eique prærogativa debetur.

7 Ubi quæri posset, an professus nulliter, postea professionem ratificans, retinere tuto possit locum priorem, & frui privilegiis ei competentibus? Hoc velle Navar. *Cons.* 27. *de regularib.* si ab initio in bona fide fuerit. Videri tamen potius, si inde aliquid præjudicii cedat religioni, aut Religiosis, quod si alicujus momenti, non posse eum in loco suo manere citra dispensationem: si tamen absque nota non posset cedere aliis, quia res est secreta, non teneri abstinere ratione communis erroris, quem auferre cum nota sua nemo tenetur. Quod multo magis procedet, si fuerit publica, cum ex tempore ratificationis incipiat demum esse professus, ex eo quoque tempore tantum habebit privilegia professorum.

IV. Prærogativa ordinantis facit quem majorem. Sic ordinatus a summo Pont. dignior est ordinato ab Episcopo; licet per hoc non eximatur a jurisdictione sui Episcopi, *c. Per tuas*, 7. *h. tit.* Inter hos absolute major est is, cui non solum debetur obedientia reverentiæ, verum, & præcepti, & judicii, quam solemniter promittit Episcopus Archiepiscopo, Abbates, Archidiaconi, & alii in dignitate positi, ipsi Episcopo, etiam cum juramento solemni, quale præstant Pontifici Episcopi, secundum formam *c. Ego* 4. *inf. de jurejur.* Non habentes dignitatem tantum promittunt manualem suis Prælatis obedientiam, *cap.* 3. *&c. His, quæ* 11. *hoc titul.* nisi aliud habeat consuetudo. Si aliqui sint jurisdictione pares, is inter eos major erit, cui ordo est major. Si & in hoc paritas; is, qui prius ordinatus, *d. cap.* 1. *ubi* Innoc. *hoc tit* Si in eo quoque paritas fuerit, dignior erit, qui a digniore ordinatus.

9 Quæritur, an plurium graduum cumulatio, quorum nullus per se sufficit ad præeminentiam, faciat aliquem majorem eo, qui habet unum præeminentem? R. Non videri, argumento *l. Spadonum.* 15. *§. qui jura, ff. de excusat. tutor.* ubi variæ species excusationis, si per se sint imperfectæ, non excusant: uti nec hac in re plures gradus in uno non ponent præferentiam, si in alio sit unus excellentior. Unde Episcopus Doctor non præcedet Archiepiscopum non Doctorem. Navar. *cons.* 5. *n.* 4. & 15. *h. t.* & Doctor Medicinæ aut Legum non præferendus Doctori Canonum. Felin. in *c. Cler. n.* 3. & *ibid.* Abbas *infr. de judic.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. *Quæres*. Qui, & quibus in rebus obedientiam debent exhibere Episcopis. *Resp.* Omnes homines fideles & Christiani, etiam Principes sive Imperatores, & Reges, *cap. omnes h. t.* Si tamen rex plures Episcopos in regno habeat, Episcopus ejus loci, seu civitatis, in qua Rex ordinarie residet, illius ordinarius erit: ei autem obediendum est, ubi Superior habet potestatem imperandi. *Engel. hic, §.* 1. *n.*69.

TITULUS XXXV.

De Tregua, & Pace.

SUMMARIUM.

1 *Tentanda compositio inter partes litigantes.*
2 *An Judex partes ad hoc cogere possit?*
3 *Tentanda compositio potissimum in bellis, idque per pacem vel inducias.*
Induciæ aliæ Conventionales, aliæ Canonicæ.

1 Ante judicii ingressum incumbit Magistratui, maxime Ecclesiastico tentare, si controversiæ quadam compositione possint sopiri. Quæ res tendit in bonum publicum, cujus status turbatur litibus, quas ideo quilibet bonus execratur.

2 Quæritur autem: An Judex possit cogere partes ad compositionem? Resp. Non posse cogere ad transigendum, aut compromittendum, cum hæc res eo tendat, ut quis invitus juri suo cedat. Quod iniquum, unde & merito id prohibitum judici. *Novel. Ut litigantes, & c.* 124. *in fine*. Nisi lis intrinseca sit, ut aliter expediri nequeat: & ita passim tradunt Doctores. Abbas *hic in Rubr. & c. cum pridem n. 6. inf. de pactis*. Felin. *hic Rubr.* Jason. *ad l. Quidam*, 21. *n.* 4. *ff. Si certum pet.* Facit eo textus *in c. fin. sup. tit. 3. De rescriptis*.

3 Recte tamen facit Judex, si annitatur componere partes, præcipue ubi scandali occasio subest: potissimum in bellis, quæ vel sopiuntur perpetuo per pacem, qua remissis injuriis, fœdus æternum sancitur; vel temporaliter per inducias, quæ hic Italico sive barbaro vocabulo Tregua dicuntur, quando ab armis abstinetur.

4 Hæ aliæ sunt Conventionales, quæ mutuo partium pacto inito stricte sunt observandæ, etiam inter hostes, *can. Noli vers. fides*. XXIII. *q.* 1. Aliæ Canonicæ, ex præcepto Ecclesiæ, quæ certis diebus ab armis abstinere jubet, ut diebus Dominicis, tempore Adventus usque ad octavam Epiphaniæ, tempore Quadragesimæ usque ad octavam Paschæ, *c.* 1. *hoc tit.* Nisi urgeat necessitas, propter ingruentem hostem, *can. si nulla* XXIII. *qu.* 8. Præcipit & Ecclesia, ut a certis personis abstineatur, veluti Præsbyteris, Monachis, Conversis, rusticis, mercatoribus: item ab animalibus, quorum usus est in arando, *c.* 2. *h. t.* Verum horum observatio a multis retro sæculis fuit neglecta, ut mirum non sit hac temporis iniquitate non servari: ita ut putet Abbas *ad d. c.* 2. non amplius obligare hujusmodi legem Canonicam. Cujus opinio, saltem quoad Ecclesiasticos, minime procedit, in quos violenta manuum injectio (hodie, proh dolor! frequens, præcipue inter hæreticos) etiam hodie interdicta manet sub pœna anathematis, ut dicetur infra *ad tit. de sent. excommunic.* Nisi tamen se ingerant rebus bellicis, quia privilegium amittit, qui eo abutitur, *can. Ubi ista Dist.* 74. Sævire in fœminas, pueros, semper est fœdum habitum, quos & divina lex & humana vetat occidere: prædæ tamen cedunt, & in servitutem rediguntur.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

SUMMARIUM.

1 *Pactum quid? Divisio in pacta nuda, & non nuda.*
2 *Qui paciscі possint.*
3 *Ex pacto alteri facto an naturalis obligatio oriatur.*
4 *Super quibus rebus pacisci liceat.*
5 *Effectus pactorum.*
6 *An ex pactis nudis jure Canonico detur actio.*

Quod plerumque dubius litis sit eventus, etiam in casu, quo quis bono jure nixus bonam causam fovet, & expensæ judicii graves sint, ut non immerito partes terreant, frequens est, ut vel ante litis ingressum, vel postea, pactis transactionibusve rem componant.

Pactum est duorum vel plurium in idem placitum consensus, *l.* 1. *ff. h. t.* de quo plura apud Interpp. *h. t. & ff. ac C. eod.* ubi variæ ejus afferuntur divisiones. Inter quas frequentior est, quod alia sint nuda, consistentia in sola placiti fide sine 1

ne causa, de quibus in *l. Juris gentium 7. §. sed cum ff. eod. tit.* Alia non nuda, quæ in proprii nominis contractum transeunt, ut emptio, venditio, locatio, conductio, &c. *d. l. 7. §. 1.* vel saltem causam habent, si nomine careant, cujus ordinis sunt contractus innominati, *d. l. 7. §. 2.*

2 Ineuntur pacta inter eos, quibus est sensus se obligandi: quomodo non ineuntur ab impubere, mente capto, prodigo, quod sensu careant. Alteri ne quidem jure canonico pacisci quem posse verius est, ut patet ex iis, quæ dicta sunt *ff. b. t. num. 15.*

3 Verum quæstio est, an saltem naturalis obligatio oriatur ex pacto alteri facto? Resp. Id aliquos velle, ratione consensus, inter quos est Covar. *ad c. Quamvis p. 2. §. 4. nu. 2. §. b. tit. in 6.* Contrarium tamen ejus esse verius, scil. ne quidem naturalem oriri obligationem. Quod vel ex eo constare potest: quod pactum requirat consensum duorum, *d. l. 1. ff. de pact.* qui hic deest, cum tantum ponatur factum promittentis, non etiam acceptatio ejus, cui fit promissio: quæ non suppletur per tertium, cujus factum lex non habet ratum, *§. alteri Instit. de inutil. stipul.* Pro hac parte facit textus in *l. qui absenti, 38. ff. de acquir. possess.* ubi scribens servo, ut in libertate moretur, non antecenetur dimittere servi possessionem, quam ipse ejus sit factus certior: & ita tenet Abbas *in proœmio Decretal. num. 25.*

4 Ineuntur pacta super rebus licitis, & honestis, etiam spiritualibus, gratuito tamen, ad evitandam simoniam, *c. 4. & 6. in fine hoc tit.* Turpe judicatur pactum de succedendo post mortem in alicujus Ecclesiam, *c. 5. hoc tit.* tum quia continet votum captandæ mortis, quod & jura civilia improbum dicunt: tum quia successiones in Ecclesia Dei prohibentur, *can. Apostolica. VIII. q. 1.* Uti & turpe judicatur pactum, ut filia dote contenta non habeat regressum ad bona paterna; quod tamen juramento firmatum servari jubetur, *c. 2. b. t. in 6.*

5 Effectus pactorum est, quod etiam nuda sint servanda, cum grave sit fidem tollere, *c. 1. & 3. b. t.* Non datur tamen ex iis actio per jus civile, ne nimis constringatur oris libertas, cum sæpe indeliberate & leviter ejusmodi fiant promissiones, citra animum obligandi. Unde leges maluerunt hujusmodi pactorum implementum relinquere arbitrio paciscentium, quam vinculo juris alligando lites augere.

De jure vero Canonico fuit dubitatum, 6
an eo jure ex nudo pacto actio detur? Resp. Hoc plerosque velle, per *d. c. 1. hoc tit.* quos citat, & sequitur Covar. *d. §. 4. n. 24.* Wesemb. *in Parat. ff. b. t. n. 9.* propterea, quod hoc jure neutiquam judicetur æquum & rationabile pacta conventa per improbationem adulterari. Probabilius tamen, eo non obstante, nec hoc jure actionem dari, cum id nullibi exprimatur, & ratio eadem obtineat hoc jure, quæ civili: nam & hoc litium frequentia est exosa, & non minus pleraque habentur dicta leviter, & indeliberate, citra animum obligandi. Alciat. *3. Parat. c. 1.* Nihil obstat, quod *d. c. 13.* dicatur, pacta servanda esse: nam & Prætor in edicto ait: *Pacta servabo*, quem tamen constat ex iis actionem non dare, sed ea servare, datis exceptionibus, propter naturalem, quæ subest, obligationem. Quod & idem hic dicendum, cum *c. 3. hoc tit.* dicatur studiose agendum esse, ut pacta custodiantur. Idem tenet Cujac. *ad c. 2. vers. Notandum inf. de sponsalib.* dicens eos lavare Peliam, qui contra volunt. De moribus tamen pactis nudis sua est vis, ad instar stipulationis, atque inter mercatores pactum nudum omnino obligat, inter quos bona fides locum sibi præcipue vindicat. Tiraq. *De pœnis, caus. 51. n. 14.* Cætera huc pertinentia repetantur ex *D. h. tit.* ubi late de hac pactorum materia.

ADDITAMENTA.

Ad n. 4. Quæres primo, an clerici tum regulares, tum sæculares ædes suas laicis elocantes, pacto valido illos obligare possint, ut apud se sepulturam eligant? R. Neg. *c. 7. b. t.* Ratio est, quia id pactum cedit in præjudicium Ecclesiæ Parochialis.

Ad n. 5. Quæres 2. Si quis promittat se alteri daturum pecuniam sine expressione causæ, annis etiam obligetur ad promissionem adimplenda? Resp. Negat. *l. 2. §. circa juncta Glossa. V. sine causa ff. de vol. mal. except.*

Ti-

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

SUMMARIUM.

1 *Transactio quid?*
2 *Quis super quibus rebus transigat, & qualiter.*
3 *Cur super dubiis tantum transigatur.*
4 *Effectus transactionis.*

1 TRansactionis nomine late accepto venit cujusque rei compositio: hic autem strictius sumitur, ut sit rei dubiæ & litis incertæ non gratuita decisio. In quo distinguitur a pacto, quod non est super re dubia, & plerumque gratuitum.

2 Transigit quisquis super re ad se pertinente, honesta tamen & dubia, ratione litis, vel motæ, vel movendæ, *l.* 2. *C. hoc tit.* temporali, non etiam spirituali, propter simoniacam pravitatem, quæ subest, cum transactio non fiat gratis, sed aliquo dato, retento, vel remisso: ut beneficia hac via retineri nequeant, ne quidem medio juramento, *c. Constitutus* 4. *c. Ex litteris*, *& c.* 7. *h. t.* Ex quo capite & prohibitum litis expensas pro beneficio factas offerre in finem, ut adversarius lite cedat, *c.* 4. *sup. de pactis*, qua de re *inf. tit. de simonia*. Amicabilis tamen compositio admissa, *d. c.* 4. *& cap. Praeterea*, 9. *h. t.* Non habet etiam locum in causa matrimoniali, *c. fin. eod.* quæ definienda secundum Canonicas sanctiones, ne contra eas contingat legitime contracta dissolvi, aut illegitime inita sustineri. Super aliis rebus & juribus etiam Ecclesiæ, quin rata sit transactio, non est dubium, *c.* 1. *& passim h. t.* modo adsensus superioris, ubi ille necessarius, fuerit adhibitus, *cap.* 2. *eod.* Alias non obligaret successorem, *c. Veniens* 8. *hoc titul.*

3 Ideo vero res dubiæ requiruntur, quia transactione aliquid deciditur; ut oporteat aliquid subsit decisioni aptum, cujusmodi est dubium. Quo modo non obtinebit in iis, quæ per sententiam sunt decisa: nisi appellatum fuerit, *d. l.* 7. *ff. h. tit.* aut judicatum negetur, aut ignoretur. Non etiam habet locum in re decisa juramento, a quo non receditur: ut res sit certa, atque ita non ponat materiam transactionis.

Effectus ejus est, quod habeat vim rei judicatæ, non tamen nisi inter partes. Actio autem ex ea non datur, quod nudæ conventionis terminos non egrediatur: qua de re, uti & aliis, quæ huc referri possent, latius dictum *ff. h. t.* 4

ADDITAMENTA.

Quæres ad num. 4. An rector Ecclesiæ vel alius beneficiatus transigendo super juribus Ecclesiæ vel beneficii sui absque Superioris auctoritate obligetur? Resp. Obligatur quoad se ad tempus vitæ, non tamen obligat suos successores: ratio est, quia sunt tantum usufructuarii seu usurarii, & pactum personale ad alium non transit *l. idem* 25. *ff. de pact.*

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

SUMMARIUM.

1 *Advocatorum munus publicum & honorificum.*
2 *Qui contra quos postulare prohibeantur.*
3 *Clericis in sacris constitutis causas agere quatenus permissum.*
4 *Item Religiosis.*
5 *Quotam litis pacisci cur non liceat.*

SI ad compositionem partes induci nequeant, ad Judicem itur: ubi etiam per alios causa agitur, ut advocatus, qui causis agendis quoque studio operantur, *l.* 1. *§. advocatos*, *ff. de extraord. cognit.* & Procuratores. * Illorum dignior est conditio, cum quæ juris sunt, suggerant, & dicantur postulare, quod est suum vel amici desiderium in jure apud judicem exponere, vel alterius desiderio contradicere. Munus hoc publicum est, ad quod non admittitur nisi habilis. Rejicitur mulier, quia munus est virile: infamis, *l.* 1. *§. ait Prætor ff. eod.* quia est honorificum: minor XVII. annis, *d. l.* 1. *§.* 3. quod necdum habeat perfectum judicium, quo opus in postulando. Major XVII. annis, cum possit insigniri titulo Jurisconsulti, quidni ad postulandum admit-

mittatur. Vide Wesemb. in *Parat. ff. hoc titul.*

2 Sunt, qui etsi ad postulandum admittantur, non impune tamen contra alios postulant: ut donatarius contra donatorem postulans privatur donatione, tanquam ingratus, si malitiose donatori grave damnum intulerit postulando per *l. fin. C. de revocand. donat.* Postulans quoque contra testamentum, amittit sibi eo relicta, *l. 8. §. meminisse, ff. de inoffic. testam.* ex ratione *c. Ex eo 28. de R. J. in 6.* Clericus contra Ecclesiam, in qua beneficium habet, postulans, ut ingratus eo privatur, *c. fin. ubi Gloss. h. t.* Quod & procedit, si in duabus Ecclesiis beneficia obtinens pro una contra aliam postulet, *arg. d. c. fin.* cum & isto casu Ecclesia, contra quam postulat, censeatur alere ingratum: nisi excuset jussus Superioris, propter necessitatem, *l. 5. §. advocatum, ff. de his, quae ut indignis aufer.*

3 Clericis in sacro constitutis Ordine causas agere in Curia Ecclesiastica non est turpe: a laica vero arcentur, quod negotiis saecularibus se non debeant immiscere. Propriam tamen vel suae Ecclesiae, miserabiliumve personarum, aut conjunctarum, si urgeat necessitas, causam ibi agere est permissum, *c. 1. & in fin. hoc tit.* Idem juris est Clericis in minoribus tantum constitutis, si Ecclesiae expensis sustententur, *d. c. 1.* quia alias non prohibentur coram laica Curia postulare, modo caveant a criminalibus causis ingerentibus poenam sanguinis, quia incurrerent irregularitatem, si sanguinis effusioni postulando causam dederint, qua de re inf. *de homicid.*

4 Religiosus ne quidem in causa sui Monasterii patrocinium praestat, sine Abbatis sui jussu, *c. 2. h. t.* ne saecularibus implicatus avocetur a Divinis, *inf. Ne Clerici vel Monachi, secul. neg. se immisc.*

5 Est autem advocandi munus liberale; non aversatur tamen salarium; licet pacisci, in casum victoriae, quotam litis sit turpe judicatum, quod possit hac via invitati advocatus procurare victoriam per fas, & nefas, *l. 5. C. h. t.*

ADDITAMENTA.

Quaeres additionaliter: An quis in contumaciam damnari possit, quamdiu non habet idoneum advocatum? Resp. Negat. quia tali induciae sunt concedendae ad quaerendum advocatum *c. 1. ut lite non contest. &c. juncta Gloss. v. advocatus. Wesemb. ff. h. t. n. 7.*

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

SUMMARIUM.

1 *Procuratores qui, & eorum officium.*
2 *A quibus, & qualiter constituantur.*
3 *Excommunicatus ad agendum non recte constituitur.*
4 *An recte constituatur procurator ab excommunicatis?*
5 *Qui constitui possit, & an minor XXV. annis?*
6 *In quibus causis.*
7 *Non constituitur sine mandato, exceptis conjunctis personis.*
8 *Effectus mandati procuratorii.*

PRocuratores sunt, qui aliena negotia mandato domini administrant, sive in judicio, sive extra. Negotiorum gestor excluditur, quia agit sine mandato. Officium procuratorum minus est honestum, cum versetur circa ea, quae sunt facti; usus tamen eorum necessarius, ut, qui rebus suis superesse non possunt, aut nolunt, per alios agant, & conveniantur, *l. 1. §. pen. ff. h. t.* 1

Eos constituit dominus habilis, etiam absens, vel coram, vel per Epistolam, aut nuntium, *dict. l. 1.* quia non desideratur verborum solemnitas. * Non fit tamen excommunicatus, cui non est persona standi in judicio ad agendum, quia cum eo non est communicandum, ut alteri eam personam dare nequeat: adeo ut ne quidem confirmetur datio per obtentam postea absolutionem, quod principium actus (hoc enim inspicitur, ex eo actus judicatur) sit nullum. Innoc. *cap. fin. num. 4. hoc tit.* Dixi, ad agendum; nam defensio sui non est tali inhibita *cap. dilecti 8. inf. de except.* * Datus a communitate, cujus majores & jurati, per quos regitur, sunt excommunicati, non ideo repellitur, ne utile per inutile vitietur, ut actus universitatis sustineatur, quatenus potest. Nisi tamen majores isti sint expressi in procuratorio, aut alias eorum auctoritate 2 3 4

ritate fit facta constitutio, quod eorum videatur factum; aut ipsa communitas, sciens esse excommunicatos, simul cum iis constituerit, *c. fin. hoc tit.* quia peccavit se iis sociando contra Canones. Constituit & Procurator procuratorem, si speciale ad hoc mandatum habeat, aut in rem suam datus sit, *c.* 1. *§.* 1. *eod. in 6.* & post litem contestatam: fit enim litis dominus per contestationem, *d. c.* 1. *& l.* 8. *&* 11. *Cod. eod.*

5 Procurator constituitur quilibet non impeditus. Jure civili majorem XVII. annis admitti volunt, *per §. eadem lege Instit. Quib. ex caus. manumit. non licet*, *ubi* Cujac. *& dictum, ff. h. t. n.* 11. Jure Canonico expressum est, nonnisi XXV. annis majorem admitti, *c.* 5. *n.* 6. *in fine eod. in 6.* ut securius aliena tractentur negotia. Constituitur non tantum paterfamilias, sed & filius, etiam patre inscio, *l. tam ex contractibus ff. Judic.* Infamis etsi a postulando rejiciatur, non tamen a procurando, quod munus hoc non tam sit honorificum, quam vile. Constituitur sive unus, sive plures, qui si simul sint constituti, non potest alter sine altero admitti, nisi in solidum singuli sint constituti, *c. Si duo* 6. *eod. in 6.*

6 Admittitur procurator in omnibus causis etiam matrimonialibus, & quidem ad matrimonium contrahendum, *c. fin. eod. in 6.* non tamen nisi ex speciali mandato. Exceptis criminalibus si criminaliter intententur, *c.* 5. *h. t. & dictum ff. eod. n.* 3. *& seqq.*

7 Non alias autem admittitur in judiciis, nisi mandatum legitime factum ostenderit. Exceptis conjunctis personis, in quibus mandatum non desideratur: quales videntur esse in linea recta omnes in infinitum, secundum text. in *l. sed & h. tit.* 35. *ff. eod.* in transversa vero qui quarum gradum non excedunt, secundum aliquos; cum tamen in *d. l.* 35. tantum fiat mentio fratrum & affinium. Ut verius sit, non intelligi alios, quam qui parentum, fratrum, filiorum locum obtinent. Innoc. *& eum secutus* Abbas in *c. Nonnulli* 28. *§. sunt & alii, hoc tit.* Si de mandato dubitetur, satisdatione de rato oneratur procurator, *l.* 1. *C. h. t.* Procurator rei indistincte compellitur cavere de judicato, nisi ipse reus caverit, qua de re *D. h. t.* la ius.

Effectus mandati procuratorii est, quod 8 factum procuratoris domino noceat, & prosit, quatenus servati sunt fines praescripti: nam gerens ea, quae speciale mandatum requirunt, non potest petere ea rata haberi, *c.* 4. *eod. in 6.* uti nec agens post revocationem sibi denuntiatam, *c.* 3. *&* 4. *h. t.* Quae revocatio procedit, etiamsi quis juraverit non revocare procuratorem, secundum *Gloss. receptam, in c. fin. eod. in 6* Est & ille effectus, quod procuratori expensae sint refundendae, quas nomine causae commissae utiliter fecerit, *cap.* 6. *hoc tit.* Caetera videantur, *ff. hoc tit.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 8. *Quaeres*. Quomodo succurratur domino, si procurator non appellaverit? Resp. tum jura quidem dicunt, non posse dominum postea appellare, *l.* 1. *quando appellandum*: habet tamen in actione mandati contra Procuratorem, qui si non sit solvendo, succurritur domino per restitutionem in integrum. *Zoesius in ff. h. t. n.* 22.

Ad finem tituli, post haec verba *L.* 6. *h. tit.* adde: Advocatus quidem potest in causis civilibus causam minus probabilem suscipere, dummodo cliens de majori probabilitate admoneatur, non tamen licet in causa criminali dubia tueri partes Actoris sive Accusatoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum, idem si agatur contra possessionem, qui injuste vexatur, cum in dubio judicetur pro eo. *Busemb. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. In causa tamen criminali potest reus etiam fortem defendere, quia reus non tenetur ad poenam nisi convictus, ergo potest illa per se vel per alium avertere, donec convincatur *Busenb. d. l.*

Item tenetur pauperibus in gravi necessitate gratis patrocinari sine notabili tamen suo incommodo.

Advocans scienter in causa injusta, tenetur parti, contra quam patrocinium praestitit, ex peccato commissionis, damna resarcire, parti autem cui inservivit, ex peccato omissionis, ita Busembaum dictis locis.

TITULUS XXIX.

De Syndico.

SUMMARIUM.

1 *Syndicus quis, & in quo a procuratore differat.*
2 *Syndicus constitui in monasteriis etiam extraneus potest.*

1 SYndici sunt actores universitatum, collegiorum, societatum, corporum, per quos, quod communiter fieri, agereve oportet, agitur, sic *c. 1. ff. Quod cujusque univers. nom. &c.* quo nomine veniunt & defensores Civitatum, *l. fin. §. defensores ff. de munerib.* Differt a procuratore Syndicus, quod ille constituatur a privatis, hic vero a Republic. aut corpore; uti & in eo, quod ad Syndicum constituendum possit cogi Resp. aut corpus, *d. l. 1. §. quibus*, non etiam privatus ad dandum procuratorem, *cap. 2. sup. tit. prox.* Sit de collegio, a quo constituitur,
2 an extraneus; non refert. * In Monasteriis potius extraneus est accipiendus, quam Religiosus, quem a fori strepitu abstinere & a divinis non avocari est convenientius, *c. 1. h. t.* De rato cavere non tenetur, modo constet de decreto, *l. 6. in fine ff. Quod cujusque univers.* Acta ejus a collegio probanda, nisi gesta sint post revocationem, ad instar procuratoris.

TITULUS XL.

De his, quæ vi, metusve causa fiunt.

SUMMARIUM.

1 *Restitutio ad quid necessaria.*
2 *Per vim aut metum gesta quatenus non excludant consensum.*
3 *Contractus metu initi tenent, sed datur restitutio.*
4 *Quid veniat restituendum.*
5 *Juramentum super actu per metum extorto an obliget.*
6 *An justus metus requiratur ad relaxationem talis juramenti.*
7 *Matrimonium metu initum, & votum metu emissum non tenet.*
8 *Ut neque absolutio a sententia excommunicationis metu extorta.*
9 *An neque testamenti factio coacta.*
10 *Requisita ad restitutionem ex causa metus. I. Ut propter metum quid sit ad datum, &c.*
11 *II. Ut sit metus gravis.*
12 *III. Præsens.* 13 *IV Incussus injuste.*
14 *V. Incussus ab extrinseco.*
15 *Judicis est arbitrari, num si sit sufficiens metus.*
16 *Metus etiam liberis, uxori, fratribus, &c. illatus facit locum restitutioni.*
17 *Communicans cum excommunicato ob justum metum an excusetur.*
18 *Metus reverentialis non censetur justus.*
19 *Restitutionem non admittunt baptismus, & ordo.*
20 *Ordinatus per justum metum, an teneatur ad continentiam?*

ANtequam ad judicium eatur, agitur 1
interdum de restitutione, qua actio summo jure extincta recuperatur. aut nata quoad effectum impeditur; opposita actori exceptione. * Ejusmodi inter alia sunt 2
gesta per vim & metum, quæ non excludunt consensum; quem si excluderent, esset propter coactionem, quam non ponit simpliciter metus, cum concurrat voluntas: nam & qui coacte vult, equidem vult, *l Si mulier, 21. §. fin. ff. h. t.* Unde coacte voluntas dicitur voluntas, & summo jure obligare, ut traditur passim *ff. & C. eod. tit.* Et hoc, quatenus non agitur de vi præcisa & absoluta, quæ facit omnino abesse animum parentis, cum principium sit ab extrinseco; passo non concurrente; unde vocatur majoris rei impetus, cui resisti non potest, *l. 2. ff. h. t.* sed de conditionali tantum & compulsiva, cujus hic mentio, quæ ponit metum, qui non excludit voluntatem, sed, ut dictum, eam admittit. Licet enim ab extrinseco impulsio fiat, passum tamen adjuvat, consentiendo in minus malum, evitetur majus, *can. Merito xv. q 5.*

Tenent itaque contractus metu ini- 3
ti, sive bonæ fidei sint, sive stricti juris; sive inciderit in contractum, sive causam dederit: quæ distinctio nullibi in Jure expressa, ut latius probatum *ff. h. t.* Quia tamen excluso metu cessasset voluntas,

ex

ex æquitate indulgetur restitutio, per quam datur actio in rem, vel personam, ad restituendum id, quod ablatum; aut exceptio, si needum completum sit negotium, *l. 9. §. sed quod, & l. 10. ff eod.* Sic coactus metu renuntiare beneficio, illud repetere non impeditur, *c. 2. 3. 4. h. tit.* Non competit tantum contra eum, qui vim intulit, sed & possessorem, penes quem est res metu ablata, *l. Item 14. §. in hac, ff. h. t. Glos. in d. c.*

4 Venit autem restituendum simplum ejus, quod datum, aut ablatum, nisi is, qui metum intulit, per contumaciam non parens judicis, rem restitui jubentis, arbitrio in quadruplum damnari mereatur, idque intra annum tantum: est enim eatenus hæc actio Prætoria pœnalis, quæ annum non excedit. *Instit. de perpet. & temp. act.* Rerum, quæ amissæ, aut ablatæ per metum, taxatio judicis arbitrio est permissa; & secundum juramentum partis, cui metus illatus, condemnatio, *cap. fin. h. tit.*

5 Quæritur vero, an juramentum super actu per metum extorto obliget? Resp. Omnino obligare, quod sit super re, quæ servari potest citra detrimentum animæ jurantis, quale servandum, *c. Si vero 8. infr. de jurejur.* Deinde si non valeret juramentum, esset vel ratione contractus, vel ratione metus. Prius dici nequit, quia etiam actui a jure improbato accedens juramentum tenet, *cap. Quamvis de pactis in 6.* Non etiam posterius, quia ut patet ex *d. c. 8.* metus non impedit vinculum juramenti. Quod & patet ex *cap. 3. hoc tit.* ubi jurata renuntiatio dicitur servanda. Ab utroque non potest dici provenire, quia nullum jus irritans invenitur, imo potius contra invenitur non irritans, *d. c. Quamvis*. Præterea quod juramentum injuste extortum obliget, si servari possit, est, quia obligatio Deo quæritur, *d. c. 8.* ideoque servandum, ne divinum ejus nomen in vanum sumi videatur. Cassat tamen metus faciliorum absolutionem & relaxationem juramenti, *d. cap. Si vero 8.* Nihil obstante, quod dolus irritum faciat contractum bonæ fidei, quem causavit: quia is aufert causam consensus, non etiam metus, ut latius dictum *ff. hoc tit.*

6 Q. An ad relaxationis justitiam requiratur justus metus? Resp. Ita videri passim per multa jura, quæ gravem metum desiderant, ut relatio fiat, *c. 3. 4. & fin. h. t. d. c. Si vero 8. & c. Verum 15. inf. de jurejur.* Et probatur ratione, quia ad rescindendum contractum requiritur gravis metus: ut idem in relaxando juramento videatur necessarius. Ita tradit Felin. in *c. 2. n. 3. inf. de jurejur.* & in foro exteriori ita videtur servandum. In foro tamen conscientiæ, cum teneatur ad restitutionem accepti per metum, licet non justum, ille, qui metum intulit, propterea quod turpiter acceperit, & cum injuria jurantis, absolutionem esse concedendam recte tradit Abbas *d. c. 13. n. 5.* quem sequitur Covarr. in *c. Peccatum, p. 2. §. 3. n. 7.* quod licet jus civile non det rescissionem, nisi gestorum per metum gravem, non probet tamen gesta per metum minus gravem, sed tantum, ne humana commercia passim impedirentur, & multitudo litium in Rep. caufaretur, deneget restitutionem. Non obstat *c. 3. h. t.* ubi videtur non posse repetere, si juraverit, licet metu inductus, nam ibi agitur ante petitam absolutionem per Superiorem, illa enim facit justam esse repetitionem, secundum alia loca, & patet ex eo, quod qui coactus juramento renuntiavit beneficio, non impediatur repetere, *c. 2. & 4. h. tit.* Vide Sanchez *de matrim. Tract. 4. disp. 20. q. 2.* Suarez *lib. 2. de jurament. cap. 41. n. 18.*

Quod dictum est, metum non impedire obligationem, patitur exceptionem in matrimonio, in quo requiritur summa libertas, ut metus interveniens actum omnino impediat, qua de re latius infra libro IV. De voto idem dicendum, cum & hoc desideret summam libertatem. Ratio utriusque ulterior videtur, quod matrimonium metu initum, si validum foret, a judice dissolvi non posset, ut & obligatio voti per metum emissi. Sanch. *de matrim. tract. 7. disp. 29. n. 5.* 7

Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia, vel quamcumque revocationem illius, aut suspensionis, aut interdicti, vi vel metu extortam, auctoritate omnino vacuari rescriptum est *cap. unico eod. in 6.* ubi excommunicationis sententiæ subjacere dicuntur vi, aut metu absolutionem, aut revocationem extorquentes. 8

Volunt & testamenti factionem coactam 9

ctam esse irritam, *arg. l. qui testamento* 20. *in fin. ff. qui testam. fac. possunt*; ubi testis coacti testimonium non tenet, nec salvat testamentum, quod multo magis dicendum in testatore coacto. Jas. in *Rub. C. Si quis aliquem testari prohib.* Diss. Menoch. *De arbitr. jud. quæst. lib. 2. casu* 395. *n.* 7. Fachin. 10. *c.* 15. Tutoris auctoritatem metu expressam inutilem esse responsum *l.* 1. *de auctor. tutor.* & prorogatam in aliquem jurisdictionem invita parte nullam esse, habet *l.* 2. *in princ. ff. de judic. Vide Gloss. in c.* 2. *&* 6. *h. t.*

10 Cæterum, ut quæ de irritando actu per metum inito sunt dicta, procedant, oportet: Primo metus sit illatus ab eo, cui datum, factum, promissum, aut ab alio in eum finem, ut daretur, fieret, promitteretur, *l. Item* 14. *§. in hac actione ff. h. t.* cum satis sit propter metum esse datum, factum, promissum. Quod quis sibi metuens, alteri auxilii gratia promittit, aut dat, ad metum non pertinet, nec ideo restitutio petetur, quod vis non sit submissa per eum, cui datum, neque ab alio eum in finem, ut eleganter respondisse dicitur Pomponius in *leg. Metum* 9. *§.* 1. *ff. eodem.*

11 Secundo: Sit metus gravis alicujus mali, cadens in virum constantem, *l.* 5. *&* 6. *ff. h. t.* eum movens, ut potius eligat, quod offertur, quam gravius, quod intentatur, incurrat; cujusmodi est metus mortis, mutilationis, gravis cruciatus corporis, servitutis, carceris, stupri, amissionis bonorum, gravis infamiæ, *c.* 1. 2. 6. *h. t. l.* 3. 4. 8. *& pen. ff. eod.* Ratio est, quod talis metus si non tollat consensum, impediat tamen requisitam libertatem consensus: quam cum non impediat levior metus, licet graviori malo anteponatur, non facit tamen restitutionem indulgeri *d. c.* 6. *h. t.*

12 III. Si metus præsens, non suspicio tantum inferendi, quæ sæpe vana est. Quo modo minæ non ponent justum metum, qui non ex jactationibus, sed facti atrocitate probatur, *l.* 1. 6. *&* 7. *hoc tit. & l.* 7. *C. eod.* Justa tamen, & probabilis suspicio metus habetur pro metu, *l.* 7. *§.* 1. *Quod falso tut. auctore gest. esse dic. ff.* Peckius *de testam. conjug. l.* 1. *c.* 9. *n.* 4. Sic minæ incussæ ab eo, qui solet eas exequi, justum ponunt metum, *arg. l.* 7. *§. hoc tamen ff. ad L. Jul. majest.*

IV. Sit incussus injuste; quia si juste incutiatur, est, quod actum ponat irritandum. Hinc damnatus, si eligat ducere meretricem, aut turpem personam, ut liberetur, tenet matrimonium, quia non potest dici subesse justus metus, cum damnatus sua sponte elegerit hunc modum, ad evitandam mortem. Idem est, si promittatur impunitas, sub conditione ducendi aliquam, quod offeratur modus evadendi periculum instans. Sic & tempestatis causa vovens tenetur, quia non tam ab alio, quam a se impellitur. Vid. Suar. *de voto l.* 1. *c.* 7. 13

V. Sit incussus ab extrinseco; quia si ab intrinseco procedat, uti a morbo causante mortis metum, non potest dici injuriosus, cum a natura procedat. Hinc ex adsertione Medici, ob humoris abundantiam, quæ mortem causaret, ducens uxorem, non potest dici impulsus a causa injuriosa, tenebitque matrimonium. 14

Hac in re plurimum valet judicis arbitrium, *l.* 3. *ff. ex quibus caus. majores, &c.* qui perpendet ex circumstantiis & subjecti qualitate, an metus sit sufficiens: neque enim quivis eodem judicandus ordine, cum puero sit gravior metus, quam viro; fœminæ, quam masculo, *arg. can. Indignantur* 32. *q.* 6. *& c. Licet infr. de homicidio.* 15

In se, an in liberis quis metuat, non interesse habetur in *d. l.* 9. *in fine D. h. t.* quod pro affectu in liberos magis terreantur parentes. Quod & de uxore dicendum, cum habeatur una persona cum viro: item de parentibus. Innoc. *ad c. Cum locum n.* 1. *inf. de sponsalib.* & de fratribus, ac consanguineis, aliisque, quorum personis rationabiliter quis timet, ne offendantur, per *cap. sciant* 2. *de elect. in* 6. Quo modo Felinus in *c. Ecclesiam S. Mariæ n.* 99. *de Constit.* dicit resignationem factam ob metum consanguineis resignantis illatam, esse illi restituendam. 16

Nullus metus, etiam gravissimus, a peccato excusabit, *c. Sacris* 5. *h. t.*

Hinc quæritur, an communicans cum excommunicato excusetur propter justum metum? Respond. Non videri, eo quod subsit peccatum, ad quod nullo metu quis induci debet. Nisi forte metus tollat actus communicandi malitiam, veluti si de vita agatur, nisi communicet. Neque enim pura Ecclesiastica lex per se 17

obligat cum mortis periculo, secundum omnes; per accidens tamen posset obligare, ratione concurrentis juris naturalis aut divini, obligantis cum vitæ discrimine. Quo modo si communicatio pareret scandalum, aut in contemptum clavium pareretur, aut in ipso crimine, aut in divinis, minime excusabit eum, qui causa metus incussi, etiam gravissimi, obsequitur. Ratio non est in præcepto humano de non communicando, sed in vi præcepti divini tunc currentis, quod mandat evitari scandala, tueri religionis æstimationem, reprimere contemptum clavium; ut actui isti subsit intrinseca malitia. Et hoc in casu accipiendus Pontif. in *d. c. 5. h. t.* non etiam generaliter, licet generaliter loquatur Covar. *ad c. Alma p. 1. §. 2. n. 9. & seqq.* Adde Tiraq. *de pœnis caus. 36.* & Suarez *de censuris disp. 4. sect. 3. n. 12.*

18 Metum reverentialem uxoris erga maritum, liberorum erga patrem, non censeri justum, colligi potest ex dictis, & patet ex *l. si parte ff. de ritu nupt.* nisi alia accedat violentiæ incussio, *l. 1. §. qui onerandæ, ff. quarum rerum actio non &c.* Covar. *de matr. p. 2. c. 3. §. 6. Vide dicta, ff. h. t. n. 21.*

19 Finaliter notandum est, esse quædam, quæ posito etiam justissimo metu, non admittunt tamen ullam restitutionem, ut Baptismus & Ordo: nam cum metus non tollat voluntatem, non impedit etiam characteris impressionem, *t. 3. inf. de Bapt.*

20 Ubi quæri posset, an ordinatus per justum metum teneatur ad continentiam? R. Hoc posse videri. Primo, quia characterem recipiat, cui adnexa est castitas, quæ tanquam accessorium sequitur Ordinem, tanquam principale. Secundo, quia baptizatus licet coacte, teneatur tamen legibus Ecclesiæ, *can. de Judæis dist. 45.* ex vi characteris impressi, quem comitantur Ecclesiasticæ leges, uti & comitatur castitas Ordinis characterem. Dicendum tamen, non teneri talem ad continentiam. Ratio est, quod Ordo sacer non obliget ex natura rei ad castitatem, sed ratione voti, ex Ecclesiæ constitutione adjuncti. Votum autem hoc, sive expressum, sive tacitum, irritum facit justus metus, *c. 2. h. t.* Nihil facit, quod ordini sit adjunctum continentiæ votum, quia hoc non jure divino, sed humano, ut dicetur inf. *ad tit. de Cleric. conjug.* Ut per metum, qui humana rescindit, impediatur ejus obligatio.

Nihil obstat prius argumentum, cum tantum procedat, quando est eadem ratio principalis & accessorii: quæ hic non est eadem, cum ad characteris impressionem sufficiat quæcumque voluntas, ad votum autem continentiæ libera desideretur, *d. c. 1.* Nihil etiam obstat secundum; quia baptismus continet professionem religionis, ad quam nascitur obligatio ex mera natura Sacramenti, posita qualicumque voluntate, ut eam metus irritare nequeat, tanquam juri divino adnexam. In voto autem aliud est, quod ex institutione Ecclesiæ adest, quæ requiritur libertatem omnimodam. Ita Gloss. *d. c. 3. V. Conditionaliter.* Navar. *Cons. 3. n. 8 & cons. 4. n. 8. & seqq. h. t.* ubi illam tradit esse communem opinionem. Quo modo talis poterit ad nuptias transire, non requisita ulla dispensatione Pontificia: nisi tamen, cessante metu approbaverit susceptum Ordinem, sive verbo, sive facto, etiam semel eo usus citra coactionem, quia actum ratificando facit eum voluntarium, cogiturque continere, quatenus non subest error. Nav. *d. conf. 4. n. 8. & 9.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. Quæres. Qualiter intersit, an contractus aliquis gravi metu factus ipso jure irritus sit, vel rescindendus, sive irritandus per sententiam judicis? R. Multum interesse, quia si resignatio beneficii ex gravi metu facta esset ipso jure irrita, renuntians adhuc tenebitur ad recitandas horas Canonicas, & poterit ad titulum illius beneficii ordinari, eo quod vere adhuc suum sit: Si vero renuntiatio esset valida, licet rescindenda, tum ad horas canonicas recitandas non tenebitur, si solum ratione beneficii ad illas obligabatur, neque ordinari poterit, quia jam non habet beneficium. Ita *Pirrh. h. §. 4. in fine.*

Ad n. 5. Quæres: Si quis metu adactus, jurato promisit, postea sponte solvat, an possit repetere solutum? Resp. Affirmat. quia videtur potius solvere, & vitet perjurium, quam ratificet promissionem & metum purget, *cap. debitores de jurejur.* Sanchez *l. 4. de matr. disp. 18. n. 10.* Nav. *lib. 1. consil. 4. n. 10.*

TI-

TITULUS XLI.

De restitutionibus in integrum.

SUMMARIUM.

1 *Restitutio in integrum quid, & ex qua causa fiat.*
2 *Ecclesia, exemplo minorum, restituitur.*
3 *Restitutio contra quem petatur.*
4 *An detur minori laeso in renuntiatione beneficii?*
5 *An si beneficium alteri sit collatum?*
6 *Restitutio coram quo judice petenda.*
7 *Quo modo, & intra quod tempus.*
8 *Nonnisi semel super eadem repeti potest.*
9 *Effectus impetratae restitutionis.*

1 Restitutio est causae redintegratio, estque extraordinarium remedium, quo laesus in jus pristinum restituitur ex justa causa, quam dat metus, dolus adversarii, absentia, aliave similis; modo causa probetur: quamvis si non plene probetur, concedatur nihilominus in causa favorabili, *c. 4. b. t.* uti est matrimonium. Ponit & justam causam aetas minor, quatenus per eam causata laesio, ut traditur *C. de*
2 *in integr. restit. minor. & ff. de minor.* Minorum jure gaudet Ecclesia, si vendendo, locando laesa fuerit: restituitur enim salvo tamen pretio emptori aut conductori, & sumptibus, si quos fecit, *c. 1. hoc tit.* Item si consitendo fuerit laesa, *c. 2. eod. in 6.* aut omittendo probationem necessariam, *c. 3. b. t.* Non obstante termino juris exclusivo. Procedit ea restitutio etiam contra sententiam Papae, *c. 5. b. t. arg. l. Minor 18. §. 5. ff. de Minorib. &c.* Non obstante facto Praelati, quo Ecclesia laesa fuit, nec negligentia procuratoris, qui jura Ecclesiae non produxit, *c. 2. b. t.*

3 Petitur contra quemcumque, a quo laesio contigit, adeo ut Ecclesia contra Ecclesiam eam petat, *d. c. 3. b. t. & l. Si minor 24. de minorib.* Non obstante, quod privilegiatus non utatur suo privilegio contra privilegiatum, & possessori habeatur potior: hoc enim verum est, quando utrimque est par causa: hic autem est impar, cum alter de damno vitando agat, alter locum captet.

Quaeritur autem: An detur restitutio in integrum minori laeso in renunciatione beneficii? R. Ita recte dici, & velle Cov. *lib. 1. Var. Resol. c. 5. nu. 3.* nixum tam multorum auctoritate, quam ratione; quia minores laesos jura passim volunt restitui, nusquam excepta laesione, quae circa beneficium contingit. Cui non obstat, quod in beneficiis habeatur major, ut constituere possit procuratorem, *c. fin. de judic. in 6.* minor autem qua minor, non etiam qua major, restituatur: nam non ideo minor esse, ejusque beneficiis uti desinit, cum concessio unius beneficii non debeat causare detrimentum quoad aliud, quod hic foret. Vid. Gomes. *ad Reg. de triennali poss. qu. 15.* 4

Quaestio major est: An restitutio procedat, si beneficium alteri sit collatum? R. Posse videtur non procedere, per *leg. Quod si minor 24. §. Scaevola, de minor.* ubi non succurritur minori, nisi re integra, hoc autem casu non integra res. Vult tamen Covar. *d. l.* nihilominus restitutionem competere, ex regula generali, quod minori laeso sit salva restitutio. Non obstat *d. §. Scaevola*, quia agit in casu, quo agitur de lucro captando, scilicet acquirenda haereditate repudiata, non etiam de damno vitando, uti hac in quaestione. Gomes. *d. q. 15. Vid.* Molina *de just. & jure, Disp. 573. vers. utrum autem.* 5

Restitutionis petitio proponenda est coram adversarii ordinario; *l. 2. C. ubi, & apud quem restit. peti deb.* Sequitur enim actor forum rei. Si tamen eo major, contra ejus sententiam imploratur, *d. l. Minor ff. de minorib.* quia minori in majore n, cum non sit jurisdictio; minus conveniens per illum, hujus sententias rescindi. 6

Clericus contra laicum acturus, eam petere debet coram laico, nam & ipse forum rei sequitur, nisi agatur causa Ecclesiastica, quae tractanda coram suo judice, ut dicetur infra *de foro comp.* Coram arbitro non recte proponitur, *l. 1. C. ubi, & apud quem restit.* cum jurisdictionem non habeat. Non potest etiam coram delegato proponi, nisi specialiter demandetur, aut in commisso negotio incidat, *c. pen. b. t.* aut datus sit ad universitatem causarum, qualis habetur instar ordinarii, aut datus a Pontifice, cui est jus pinguius, ut dictum supra *Tit. 29.*

H 2 Recte

7 Recte ut censeatur petita, petenda est libello, *c.* 5. *b. t.* Citanda pars, ne causa, quæ alios tangit, temere iis inconsultis mutetur, *c. quod omnes de R. J. in 6.* Proponenda intra quadriennium, *l. fin. C. de temporib. in integ. rest.* Quod & Ecclesiæ currit, numerandum a die læsionis. *Clem. un. b. t.* minori ab inchoato anno XXVI. *d. l. fin.* Postea frustra petitur, nisi rationabile quid subsit, quod aliud suadeat, *c. 2. eod. in 6. ubi Gloss.* Restitutionis ex causa metus, aut doli brevius tempus præscriptum, illi scilicet anni, huic biennii, ut patet ex Tit. *ff. & C. de his, quæ vi & dolo.*

8 Non solet autem restitutio super aliqua repeti, nisi semel: nam rejecta iterato cum effectu non petitur, *c. fin. b. t.* cum bis super eadem re nemo experiatur; & videatur deesse justa causa, nisi tamen nova emerserit.

9 Effectus petitæ contra sententiam restitutionis est, ut executio ejus suspendatur; nisi subsit malitia in detrimentum alterius, *c. 6. b. t.* Probata causa læsionis facit causam redintegrari illi, qui se læsum probavit, non tamen ultra, quam læsus est. *Clem. un. b. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. An beneficium restitutionis in integrum concedatur etiam locis piis? Resp. Non tantum datur Ecclesiis, sed etiam omnibus aliis locis piis, v. g. Hospitalibus, si Episcopi auctoritate sint erecta & fundata, & confraternitatibus, seu congregationibus, quæ ad pietatem & religionis augmentum sunt instituta, *L. omnia 24. C. de Episc. & Cler.* Abbas *in c. 1. b. t. n. 15.*

Quæres 2. An etiam Ecclesia extruenda gaudeat beneficio restitutionis in integrum? Resp. Affirmat. v. g. legat quis mille florenos pro ædificanda Ecclesia, de quibus in judicio litigatum fuit, & appellatio a testatore interposita, ob negligentiam executoris sit deserta; tum enim nomine Ecclesiæ in integrum restitutio peti poterit. *Laym. in c. 3. b. t. in 6. n. 3.*

Ad n. 6. post hæc verba: *l. quod omnes de R. J. in 6. adde.* Prævia causæ cognitione, in qua primo versatur, num res minima sit, propter quam restitutio postulatur, neque enim ob minimam causam id, quod bona fide actum est, rescindi debet. *L. Res bona fide ff. de action. empt.* quod potissimum obtinet, si causæ majori præjudicium fieret, *l. 4. ff. b. t.* Præstat enim in re vel quantitate modica læsum manere eum, qui restitutionem petit, quam quid majus rescindi, quæ autem res minima vocetur, Judicis arbitrio committi debet. Cov. *l. 1. var. resol. c. 3. n. 11.*

Secundo in causæ cognitione versatur, an auxilium commune & ordinarium supplicanti competere possit, quo habito ipsi succurrendum non est per remedium extraordinarium. *L. in causa 16. in princ. ff. de minor.* Quin tamen possit etiam in tali causa Pontifex seu Princeps, si velit restituere, & auxilium extraordinarium impertiri, dubium non est, *l. 1. §. defertur D. de bon. possess. secund. tabul.*

TITULUS XLII.

De alienatione judicii mutandi causa facta.

SUMMARIUM.

1 *Quid hoc casu obtineat jure ff. & C.*
2 *Alienatio hujusmodi non nocet impetrationi rescripti.*
3 *Cessiones in Clericos fieri prohibentur.*

Læditur & pars alienatione rei judicii mutandi causa, aut in personam potentiorem, ut agere volenti durior fit ejus persecutio. Cui rei occurritur jure Digest. concessa actione in factum quanti interest, jure Codicis in rem contra possessorem. 1
* Statuitur hoc tit. alienationem ejusmodi in fraudem rescripti impetrati non obesse, quominus cogatur possessor, in quem alienatio est facta, comparere ex vi ipsius rescripti, *c. 1. b. t.* ubi appellatio a diversa parte nullius dicitur esse momenti. * 2
Prohibentur etiam cessiones in Clericos ne fori mutatione durior fiat adversarii condictio *c. 2. b. t.* 3

ADDITAMENTA.

Quæres. Quænam sint requisita, ut actioni in factum contra alienantem detur locus? Resp. Tria. Primum, ut alienatio facta sit causa mutandi judicii futuri *l. 8. §. ff. b. t.* Secundum, ut dolo malo res, seu possessio in alterum translata sit, *l. 4. §.*

Si

Si quis b. t. & tertium, ut intersit actoris, sive ejus, qui petit restitutionem ex hoc Edicto *l. 3. §. ex quibus ff. b. t.*

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIUM.

1 *Arbitrorum duo genera.*
2 *In arbitrum qui compromittant.*
3 *In quos compromittatur.*
4 *Compromittatur in unum vel plures.*
5 *Arbitri inter se discordes non eligunt tertium.*
6 *Licet sint concordes in eligendo tertium.*
7 *Super quibus rebus compromittatur, vel non.*
8 *Arbitrum suscipere est voluntatis, susceptum implere est necessitatis.*
9 *Ex arbitro, an, & quæ actio competat.*
10 *Arbitris dissentientibus, quæ sententia prævaleat.*
11 *Ab arbitro n n appellatur: nec reconventio apud arbitrum proponitur.*

1 MInori strepitu & sumptu per arbitros privatim solent controversiæ componi, sive ante litis ingressum, sive etiam postea, quæ eatenus sistitur. Horum duo sunt genera: aliud eorum, qui secundum juris ordinem procedunt, de quibus hic, qui proprie Arbitri dicuntur: aliud eorum, quos Arbitratores vulgo vocant, sive Amicabiles Compositores, qui non ad lites, sed ad actus extrajudiciales adhibentur, *l. societatem 76. §. Arbitrorum ff. pro socio.*

2 In arbitrum compromittit quilibet habens rerum suarum administrationem liberam. Non procurator, nisi speciale habens mandatum, aut liberam administrationem, ut colligere est ex *c. per tuas 9. juncta Gloss. b. t. & arg. l. Procurat. 38. ff. de procurator.*

3 Compromittitur in quemlibet, quem nec status, nec ætas removet. Quo modo non compromittitur in servum, qui tamen liber factus recte ex partium consensu sententiam dicit, *l. sed si 9. ff. eod.* Non in mulierem, quia arbitrari est civile munus, *l. fin. C. eod.* Si tamen jurisdictionem habeat in eam, compromitti potest *c. 4. b. t.* cum cui licet, quod plus est, etiam sit permittendum, quod est minus. Non in minorem annis XVIII. *leg. Quidam 57. ff. de re judic.* nisi ex arbitrio Principis, *arg. c. cum vigesimum 45. sup. de off. jud. deleg.* cum ex lege Julia non liceat compromittere in minorem XX. annis *l. cum lege 41. ff. b. t.* non laicum in causa spirituali, qui spiritualibus se non immiscet, *c. contigit 8. b. t.* Auctoritate tamen delegati in Clericum & laicum compromissum validum est, *d. c. per tuas 9. b. t.* cum censeatur causa per Clericum tractari, tanquam magis dignum, ejusque auctoritate niti compromissum. *Glossa ad d. c. 8.*

Compromittitur non tantum in unum, 4 sed & in plures, convenientius numero impares, ne contingat arbitrium per paritatem impediri, *c. 1. b. t. item si unus 17. §. principaliter ff. eod.* * Certi autem adsumendi, nec danda licentia arbitris inter 5 se discordibus tertium eligendi, *c. innotuit 12. b. t.* Possent enim vel ipsi arbitri inter se dissentire in eligendo, aut etiam ab iis electus minus placere partibus, ut res sit futura sine exitu, *l. non distinguemus 32. §. quæsitum ff b. t.* nisi nominata sit persona tertia in casum dissensus. *Gl. d. l. 27. §. si in duos*, quia cessat vitium incertitudinis.

Quid si arbitri isto casu sint concordes 6 in eligendo tertium? Resp. Nihil magis tenere arbitrium, quippe ab initio nullum, ut non convalescat ex post facto, secundum *l quod ab initio ff. de R. J. & ita tenet* Gloss. Abbas, Innoc. *d. c. 12.* Objicitur textus in *c. pen. b. t.* verum ibi non agitur nisi de concessa ista licentia judici, a quo nominatur recte tertius, cum possit Judex arbitros dissentientes cogere, ut tertium eligant, nec causa maneat indecisa, *d. l. 17. §. principaliter*, juxta quam intelligendum *cap. cum speciali 61 infr. de appellat. & c. suspicionis 39. sup. de off. jud. deleg.*

Compromittitur super quavis causa, 7 nisi in alicujus præjudicium tendat. Quo modo non compromittit Ecclesia exempta super exemptione sine licentia Rom. Pontificis, cujus vertitur præjudicium, *c. 5. hoc tit.* Excipitur & causa criminalis, quia crimina non privato arbitrio remittenda, sed vindicanda condigne per publicam auctoritatem, *c. pen. in fin. sup. tit. 41. de in integr. restit.* Item libertatis. *d. l. 32. §.*

Julianus ff. h. t. quia requirit majorem judicem Matrimonialis, ne contingat matrimonia dissolvi, aut conciliati contra Canones, *d. c. pen. in fine*. Beneficialis, ne fine Canonica institutione aperiatur via ad beneficia, contra *c. 1. de R. J. in 6*. Excipitur & res judicata, ne publico judicio prævaleat arbitrium privatum, *c. Exposita 11. h. t.*

8 Arbitrium suscipere nemo cogitur, siquidem sit extra jurisdictionis necessitatem, & mandato proxime accedat: susceptum tamen est implendum, *l. 3. §. 1. ff. eod.*

9 Non erat autem olim ex arbitrio actio, nisi stipulatio intervenisset de stando arbitrio, sub certa pœna, quæ petebatur: vel si simpliciter convenisset sententiæ stari, incerti erat actio, *l. idem 27. in fine ff. eod.* Postea ex sententia arbitri homologata, ut vocant, id est, vel expresse, vel tacite per silentium decem dierum comprobata, actio data & exceptio *l. pen. C. eod.* Quod jure Canonico obtinet, *d. c. h. t.* quatenus arbitrium non continet peccatum per partes non remissibile, *cap. 2. eod.* & servari fines, ac formam compromissi. Quo modo, uno ex arbitris assumptis mortuo ante sententiam, ab aliis ea prolata non tenebit, *c. ex parte 10. h. tit.* Uti nec tenebit, altero compromittentium mortuo: neque enim in hæredem extenditur, nisi aliud sit cautum, *c. fin. hoc tit.* Quamvis unius ex tribus contumacia dictam ab aliis sententiam non faciat inutilem, *c. fin. eod. in 6.* ne malitia unius actum impediat; nisi tamen cautum sit, ut omnes adsint, & per omnes sententia proferatur. *Gloss. in d. c. fin. eod. in 6.*

10 Si contingat arbitros dissentire, ea sententia prævalebit, quam plures dixerint; & si omnes discordent, minor prævalebit, quod in eam consenserint omnes, *c. 1. eod. in 6.*

11 Non appellatur ab arbitro, *l. 1. c. eod.* quod jurisdictione careat: An vero reductio ab arbitri sententia peti possit, dictum *D. eod. n. 31.* Non proponitur etiam coram arbitris reconventio, cum de his tantum, super quibus in eos compromissum exstitit, arbitrentur, nisi forte ita cohæreant, ut causa sine iis expediri commode nequeat, *c. 6. h. t.* ut supplet ibi Glossa.

ADDITAMENTA.

Ad num. 8. ad fin. adde: Nisi tamen sordes aut turpitudo arbitri sit manifesta, tunc enim arbiter ad ferendum laudum compellendus non est, vel si litigatores ipsum infamaverint. *L. sed si 9. §. 3. & 4. ff. h. tit.*

Non cogitur etiam arbitrum susceptum prosequi, si se partes semel spreverint, & ad alium iverint, etsi in continenti partes pœniteat, *l. 9. in fin. l. 10. & 11. ff. h. tit.* Si plures sint arbitri, omnes adesse debent, adeo, ut si duo ex tribus adsint, dictum illorum tertio absente nullius sit momenti, *l. ficuti 18. ff. eodem*, potuisset enim tertius reliquos duos in contrariam sententiam allatis rationibus traxisse, quamvis si omnes præsentes fuerint, id prævaleat, in quod plures consentiunt, *d. l. 18.* Inimicitiæ etiam capitales si superaverint, etiam cum altero litigatorum excusant arbitrum, uti & ætas vel adversa valetudo. *L. licet 51. ff. eodem.* Quod etiam obtinet, si alter litigantium bonis cedat. *L. 17. in princ. ff. eod.* Ratio est, quod nulla foret exactio pœnæ contra illum, qui foris cessit. Eodem modo arbiter non tenetur sententiam proferre, nisi uterque ex litigatoribus pœnam compromiserit, & quidem pure, nam si unus tantum compromitteret in pœnam, claudicaret compromissum contra *L. litigatores, 11. §. pen. ff. h. t.*

Ad n. 11. Quæres. An a sententia arbitri compromissarii detur reductio ad arbitrium boni viri? Resp. Negative Abbas in *c. Quinta vallis n. 3. de jurejur.* Ratio est, quia arbitri sententiæ lapsu in dierum approbatæ standum est, *l. 27. §. stari ff. h. t. l. pen. C. eodem*. Si vero nondum sit homologata, non datur reductio, eo quod partes transegisse videantur, quod velint desistere ab ulteriori prosecutione causæ, lis autem semel per transactionem decisa non restauratur; excipe nisi sententia arbitri contineat enormissimam læsionem, vel manifestam & evidentem iniquitatem. Abbas *cit. cap. nu. 29. Gail. 1. observ. 105. n. 9.*

HEN-

HENRICI ZOESII J. C.

IN LIBRUM II. DECRETALIUM.

GREGORII IX. P. M.

COMMENTARIUS.

TITULUS I.

De Judiciis.

SUMMARIUM.

1 *Ordinis ratio.*
2 *Judicium quid, & quotuplex.*
3 *Citatio etiam in summario judicio necessaria.*
4 *Judicium constituunt Judex, Actor, Reus.*
5 *Judicem qualem esse oporteat.*
6 *An Minor possit esse judex.*
7 *An fœmina, servus, & filius in causa patris.*
8 *Actor, & reus quis.*
9 *Minor & religiosus personam standi in judicio non habent.*
10 *Judicis partes.*
11 *Judicis officium.*
12 *Judicium civile intra triennium terminandum, criminale intra biennium.*
13 *Etiam jure Canonico.*
14 *Intellectus* c. pen. h. t.
15 *Judicis potestas.*

Expositis præparatoriis quibusdam judiciorum sub finem libri primi, hoc libro secundo principaliter, quæ ad ipsa judicia spectant, exsequitur Pont. methodo pulcherrima, recedens ab ordine juris civilis, in quo post personas agitur de re-
1 bus, utpote natura prioribus. * Ratio hujus ordinis est, quod actiones judiciales forma sint digniores, magisque universales. Universalia autem præmittere non abhorret a vera methodo. Præmittit vero Pont. primo universalem de judiciis tractatum: quæ inventa, ne quis propria auctoritate jus sibi diceret, & ultionem sumeret, sed legitime per judicem obtineret, ad hoc enim inductum esse Magistratum tradit J. C. in *l. 2. §. post originem, ff. de orig. juris.*

Dictum judicium quasi jurisdictio, *leg.* 2
Forus inf. de V. S. Estque legitima rei controversæ inter litigantes coram judice disceptatio.

Varia ejus est divisio. Secundum materiam aliud est Civile, aliud Criminale, aliud Ecclesiasticum, quod vertitur super re ad forum Ecclesiæ spectante: aliud Laicum, in quo res temporalis tractatur. Hoc coram laico vertitur, non istud: neque enim laicorum est tractare Ecclesiastica, *c. 2. h. t.* Atque ita in *c. 3. eod.* causa jurispatronatus dicitur tractanda a judice Ecclesiastico. Aliud item Petitorium, quo agitur de proprietate, aliud possessorium, in quo quæritur de possessione. Secundum formam, aliud est Ordinarium, in quo servatur solemnis procedendi modus, aliud Summarium, in quo de plano, sine strepitu aut figura judicii, proceditur, & præter citationem, ac necessarias probationes, reliqua juris solemnia omittuntur, *Clem. sæpe de verb. signif.* ut in causa electionis, postulationis, provisionis, dignitatum, aliorumque beneficiorum, ne Ecclesia diu ministris careat, & ne ministri Ecclesiarum diu stipendiis priventur: item matrimoniorum, ne mutuo corporis usu cum periculo incontinentiæ, diu fraudentur conjuges; usurarum, ut citissime restituantur. *Clem. dispendiosa hoc tit.* * Citatio non magis omitti potest in 3
summario, quam ordinario, cum spectat ad juris sui defensionem, quæ est naturalis, *d. Clem. sæpe, & Clem. Pastoralis de jurejur.* ut ne quidem Princeps eam

remittat. Unde contra non citatum sententia lata non valet, etiamsi tendat in ejus favorem, quod ejus omissio contineat defectum substantialem, qui facit actum nulla sui parte valere. *Gail.* 1. *obs. c.* 75. *n.* 9. Vant. *de nullitatib. process. Tit. de null. ex defect. cit. n.* 10.

4 Judicium constituunt tres personæ, Judex, Actor, Reus: Judex est, ad quem vel jure dignitatis spectat causæ cognitio, qualis dicitur Ordinarius; vel ex commissione, qualis dicitur delegatus, de quo

5 supra *lib. Tit.* 20. * Judex vir bonus sit oportet, prudens, a vitiis alienus: quod enim scelus damnet indulgens sibi, & qui exercebit justitiæ munus, ipse iniquitatis famulus. Sit & Jurisconsultus, aut saltem Icto Assessore utatur: item sit competens, de quo Tit. seq.

6 Qu. An & minor possit esse Judex? Resp. Videri quidem posse minorem XX. annis, modo sit major XVIII. *l. quidem* 57. *ff. de re judic.* ubi hoc exprimi videtur. Verum dicendum, non posse secundum *c. cum vigesimum* 41. *supr. de officio iud. deleg.* nisi ex partium consensu adjumatur, & sit major annis XVIII. Atque ita accipienda *d. l. juxta d. c.* 4. Potest tamen Princeps minorem judicem dare, & minoris magistratum habentis sententia tenet, propterea quod Princeps, qui magistratum dedit, omnia eum gerere decreverit, *d. l.* 57. ubi Alex. *& dixi, ff. hoc tit. num.* 20. *& 21.*

7 Non sit improbatus natura, moribus, legibus. Qua ratione fœmina, quæ officiis virilibus non fungitur, judicio regulariter non præponitur, *c.* 4. *sup. de arbitr.* uti nec servus, *l. cum Prætor,* 12. *§. non autem ff. h. t.* Dicta tamen a servo judice sententia, qui publice liber habebatur, tenet, propter errorem communem, qui titulo subnixus jus facit, *l. Barbarius ff. de officio Præt.* Non laicus in spiritualibus, quæ non tractanda a laico, *c.* 3. *h. t.* Filius in privata patris causa non videtur prohibitus esse judex, *l. in privatis* 77. *ff. h. t.* licet non sit satis honestum, & detur adversario justa recusandi causa, secundum *l.* 10. *ff. de jurisdict.* Costal. *ibid.* & Cujac. 3. *ad African.*

8 Actor est, qui actionem intentat, & prior ad judicium provocat, *l. in tribus,* 13. *l. inter* 62. *ff. eod.* Reus, a quo petitur, & qui causam dicit a re dictus, quam debet, & plerumque debitorem significat, interdum & creditorem, *instit. de duobus reis.* Oportet autem partes sint habiles & majores: * nam contra minores 9
non tenet judicium, cum iis desit persona legitima standi in judicio: qualis nec est Religioso sine consensu Superioris sui, *c. causam* 9. *h. t.* a quo possit actus judiciarius irritari. Lata tamen sententia pro minori, aut Religioso agente sine consensu Superioris, tenet, *l. non eo minus* 14. *C. de procurat.* Interdum sine reo judicium peragatur, eo absente per contumaciam, *c. novit. inf. tit.* 14. Interdum etiam sine actore, quando agitur via denuntiationis Evangelicæ, aut inquisitionis, *cap. Novit.* 13. *hoc tit.*

Judicii partes sunt duæ: contestatio, 10
quæ est principium sive ingressus litis; & sententia, quæ eam finit. Cætera aut sunt præparatoria, ut citatio, libelli oblatio; aut media, ut probationes; aut consequentia, ut executio.

Incumbit judici causas examinare & ju- 11
dicare, quatenus cognitio ad eum spectat. Nam sunt, quo nonnisi a Pont. judicandæ, veluti si agatur de privilegiis Sedis Apostolicæ, *cap. cum venissent* 12. *hoc tit.* Finire controversias, quam citissime, debita observata solemnitate, ne lites fiant immortales, & partes gravibus impensis onerentur.

Jure civili intra triennium causa civi- 12
lis est terminanda, addita pœna in eos, per quos stabit, quominus terminetur. Præterea eo decurso finitur instantia, quæ agere pergenti renovanda, cum omnibus iis, quæ ad litis ordinationem pertinent, *l. properandum* 13. *§.* 1. *C h. t.* Illis tamen salvis, quæ concernunt litis decisionem, cujus ordinis sunt acta probatoria, quæ & alio in judicio vim habent, *l. pen. in fin. C. de receptis arbit. l. ult. C. de testib.* Quæ decisio cum præcipue sit fundata in publica utilitate, non admittit partium prorogationem, quia juri publico privata pacta non prævalent. Vid. Natta *ad Clem. sæpe n.* 71. *de verb. signif.* Causa criminalis intra biennium a lite contestata finienda, *l.* 3. *C. ut intra certum tempus crim. q. term.* Ratio videtur esse, quod publicæ causæ privati sunt potiores, aut potius quod triste sit longo tempore in reatu hærere. Quo modo ejus pœna sublevanda dicitur, qui longo tempore fuit in reatu, *l. si diutino ff.*

de pœnis. Si interea temporis per partes in compromissum itum fuerit, dictum tempus videtur, labi, *arg. Clem. quamdiu de appel. auth. si tamen C. de temporib. appellat.*

13 Est autem controversum, an ista dispositio juris civilis obtineat jure Canonico? R. Esse qui negent, per text. in *c. pen. h. t.* ubi etiam decurso triennio jubetur nihilominus delegatus causam cognoscere. Abbas in aliis *ad d. c. pen.* Verius tamen est, non esse differentiam inter hæc jura quoad hanc materiam, cum per Canones nullibi sit contrarium dispositum & ratio abbreviandarum litium etiam hoc jure militet, *c. finem* 5. *inf. t.* 14. *de dolo & contum.* Covar. *ad c. quamvis p.* 2. *§.* 11. *n.*

14 10. * Nihil facit *d. c. penult.* cum in illo tantum agatur de jurisdictionis perpetratione, qua per lapsum triennii delegatus non privatur: neque enim finitur nisi modis, de quibus supra *tit. de off. & potest. jud. deleg.* Ut causam cognoscere deinceps non impediatur, nova nimirum inchoata instantia, quod & insinuat Innoc. *d. c. pen.* In quo non eadem maneat instantia, an vero sit diversa, non decernitur, ut res illa determinanda veniat secundum jus civile, *arg. c.* 1. *de novi operis nunciat.* Quo facit Conc. Trid. quod intra biennium, a die motæ litis, si judicium terminatum non fuerit, dat licentiam adeundi judicem superiorem. *Sess.* 24. *de reformat. c.* 20. Quod ipsum recte dicitur procedere tantum in casu, quo stat per judicem quominus causa definiatur non etiam si ob causæ qualitatem, aut partium cavillationem, ne puniatur, qui non deliquit, & commodum reportent, qui cavillationibus suis tempus protraxerint, *d. c. pen. h. t.* Et ita resolvisse dicitur Cong. Card. sacri Conc. Interpretum.

15 Permissa omnia ea Judici, sine quibus commissa jurisdictio commode exerceri nequit: quo modo citat partes, cogit comparere, respondere, contumaces excommunicationi subjicit, *c.* 1. *h. t.* Personaliter tamen, ut quis compareat, jubere non potest, nisi ex speciali Pont. mandato, aut causa exigente præsentiam, ut quia criminalis, aut quia agitur de veritate dicenda, *c.* 1. *eod. in* 6. & alias, *de quibus Gloss. in c. Pastoralis* 14. *h. t.* Facta quoque per principales personas proponenda, *d. c.* 14. Mulierum testimonium si necessarium fuerit, non ipsæ vocandæ coram judice, sed ad eas mittendus, qui depositionem excipiat, *c.* 1. *eod. in* 6. Præterea punit convictum coram se Clericum, non etiam coram laico tanquam non suo judice, *c.* 4. *h. tit.* suspendendo, interdicendo, deponendo, tradendo brachio sæculari, non tamen pro quibusvis criminibus, *d. c.* 4. *in fine*, & non alias, quam si sit incorrigibilis, *c. cum non ab homine* 10. *h. t.* qua de re latius infra, *ad t. de pœnis*.

ADDITAMENTA.

De judic. ad finem tituli. Porro sine jurisdictione judicium stare non potest, juxta vulgarem regulam, quæ habet, quod extra territorium jus dicenti impune non pareatur. *L. fin. ff. de jurisd.*

16. Jurisdictio definitur, quod sit potestas publica statuendi & exequendi quid super negotio civili, vel criminali: vel secundum Cujacium est notio, sive definitio causarum Magistratui proprio. jure competens: ubi notio recte ponitur loco generis, cum latius pateat, & competat etiam Judici dato, qui tamen in definitione non comprehenditur.

17. Jurisdictio alia est voluntaria, alia contentiosa: Illa ubique & quandocumque, non tamen nisi inter volentes exercetur, uti sunt manumissiones, adoptiones, &c. Hæc autem inter invitos, sed non nisi intra territorium. Contentiosa iterum vel est ordinaria, quam Judex habet jure proprio, hoc est, a Principe, vel populo, vel lege: vel est delegata, quam quis habet beneficio alieno, *L. 6. ff. de jurisd.*

18. Iterum dividitur jurisdictio in mixtum & merum imperium. Mixtum imperium est potestas cognoscendi & statuendi quid super negotio civili, quo spectat jubere, caveri, dare Judicem, in possessionem mittere, mulctam dicere, jubere rem ratam haberi, judicatum solvi, dare bonorum possessionem, & similia. *L.* 3. *&* 4. *ff. de jurisd.*

19. Merum imperium est jus gladii ad animadvertendum in facinorosos, & sic locum habet in criminalibus. Olim erat penes populum, hodie est penes Principem.

20. Quæres, an merum imperium sit penes Ecclesiam? R. Jus quidem meri imperii esse penes Ecclesiam, ab exercitio tamen jus abstineri propter mansuetudinem. Christi,

Christi, quam profitentur Clerici. Non obstat, quod soleant tradere nocentes foro sæculari, quia per hoc non excercetur merum imperium, sed tantum designatur, eum, qui hoc modo traditur foro laico, indignum esse privilegiis Clericalibus. Neque adversatur *cap. fin. de Cleric. vel Monach. infr. in 6.* quia ibi conceditur usus meri imperii Episcopo non ut tali, sed ut habenti simul conjunctam temporalem potestatem, prout hodierno tempore plerique fere omnes Episcopi in Romano Imperio habent.

21. Cæterum jurisdictionis causa efficiens est Princeps, populus vel lex, privatus jurisdictionem dare non potest. *L. privatorum. Codic. de jurisdictione omnium judic.* Potest tamen jurisdictionem habenti eam, prorogare: quæ prorogatio duplex est, vel expressa, quando constat de expresso partium consensu in judicem, quem sciunt non esse suum; *l. 2. ff. de jud.* vel tacita, quando quis coram Judice non suo litem contestatur, & non opponit exceptionem declinatoriam fori. *Felin. in cap. inter. num. 4. & seq. h. t.*

22. Quæres 1. An jurisdictio acquiri possit per præscriptionem? Resp. Quod sic, & quidem jure civili, si cohæreat territorio, longo tempore procedet præscriptio, quia & ipsum territorium tanto tempore præscribitur; circa territorium videtur longissimum tempus requiri, & hæc ita contra privatum, contra Principem vero non præscribetur, nisi tempore immemoriali, quod est loco constituti *l. 6. c. de præscript.* Jason. *in l. imperium num. 20. ff. de jurid.* Covarruv. *ad c. possessor. p. 2. §. 3. num. 3.* De jure Canonico sive cohæreat territorio, sive non, requiritur tempus 40. annorum *c. 8. infr. de præscript.* nisi præscribatur contra Romanam Ecclesiam, tunc enim opus esset spatio centum annorum, *cap. ad audientiam 13. & infr. eod.* & ibi Abbas *n. 12.*

23. Quæres, an per præscriptionem & exercitium unius actus jurisdictionis, acquiratur etiam jus exercendi alios actus? Resp. In regula dici quantum possessum, tantum præscriptum; id tamen non nisi species jurisdictionis distinctas respicere, quia ab una specie exercitium unius actus recte extendetur ad actus alios ejusdem speciei; sic si quis per præscriptionem acquisivit unum actum, recte extendetur ad cæteros actus ejusdem speciei. Alexand. *consil. 68. num. 18. vol. 2.* Nisi tamen alius esset in quasi possessione aliorum actuum, tunc enim actus unius speciei non posset extendi ad cæteros actus, eo quod videantur esse omnino a se invicem separati. Bald. *de præscript. p. 2. qu. 2. num. 22. & seqq.* Bronch. *cent. 1. misc. assert. 9.*

TITULUS II.

De Foro competenti.

SUMMARIUM.

1 *Citatio, principium instituendi judicii, alia est verbalis, alia realis.*
2 *Forum competens quid?*
3 *Citatus coram judice incompetente impune non comparet.*
4 *Reo dicente se Clericum, cujus sit cognitio.*
5 *Sortitur quis forum ratione domicilii.*
6 *Ratione rei sitæ.*
7 *Ratione contractus.*
8 *Ratione causæ.*
9 *In causa possessoria rei Ecclesiasticæ an laicus sit judex competens.*
10 *Item ratione delicti.*
11 *Ratione privilegii.*
12 *Clericus coram quo judice conveniendus, etiam in criminalibus.*
13 *Laicus judicans clericum excommunicatur ipso jure.*
14 *An & conveniens clericum coram laico?*
15 *Causa civilis clerici an laico recte delegetur.*
16 *Causas spirituales laico S. P. recte delegat.*
17 *Non etiam Episcopus aut alius Prælatus.*
18 *Laicus delinquens una cum clerico non gaudet privilegio fori.*
19 *Clericus de causis temporalibus laicorum quando cognoscere possit.*
20 *Clericus foro suo renuntiare non potest.*
21 *Ne quidem addito juramento.*
22 *Clericus renuntians, aut prorogans forum suum quas pœnas incurrat.*

23 T o-

23 *Pœna illa non incurruntur sola citatione.*
24 *Clericus ne quidem ratione rei sortitur forum laici.*
25 *An neque ratione tutelæ, aut curæ?*
26 27 *Clericus laici hæres ubi conveniendus.*
28 *In causa evictionis reo laico vendita ejus judicem sequitur.*
29 *Clericatus superveniens judicio inchoato non nocet.*
30 *Suscipiens Ordines post delictum an exemptus a foro laici?*
31 *Exemptio Clericorum a jurisdictione, an sit juris divini.*
32 *An Papa potuerit Clericos in temporalibus eximere a jurisdictione, Principum?*

1 PRincipium instituendi judicii est Citatio, qua quis in judicium vocatur juris experiundi causa. Omitti ea non potest, ut dictum Tit. superiori, quia alias judicium non procederet, cum nemo inauditus sit damnandus. Alia est verbalis, quæ fit per apparitorem, aut litteras, vel edicto publico, *c. fin. inf. titul.* 15. Alia realis, quæ fit per apprehensionem personæ, ex mandato judicis, *l. fin. c. de exhib. reis*; & quidem rei, non actoris; est enim judiciorum communis forma, ut instituantur in foro rei, *l. 2. Cod. de Jurisdict.* quod sequitur actor, *c. 5. h. t.*

2 Forum est exercendorum judiciorum locus, sive sedes jurisdictionis. Competens forum est ordinaria jurisdictionis sedes, cui reus est subjectus; & quidem immediate: nam, proximo judice omisso, non recte trahitur reus ad ulteriorem. Quomodo Archiepiscopus non est competens judex in prima instantia subditorum suis Suffraganeis, *c. 1. eod. in 6.* Excipitur Rom. Pont. ad quem immediate & in prima istantia quis recte vocatur, quod illi sit jurisdictio immediate in omnes Christianos etiam in prima instantia: nisi subsit justa & necessaria causa revocandi domum, ut ratione legationis *c. fin. hoc tit.* nisi tamen in loco legationis contractus sit initus, *l. 2. §. omnes. ff. de jud.*

3 qua de re Covar. *Pract. quæst. c. 5.* Coram incompetente judice citatus impune non comparet, *l. fin. ff. de jurisd.* cum extra territorium jus dicenti impune non pareatur; nisi ad hoc, ut de jurisdictione cognoscatur, *l. 5. de jud.* Si tamen non sit notorium, vocatum non esse de territorio vocantis. *Clem. Pastoralis. §. illud de sent. excom.* nam quæ sunt certa, non sunt amplius certioranda.

Q. An reo se dicente Clericum, cognitio ejus spectat ad laicum? Resp. Potius ad Clericum spectare, cum sit causa Ecclesiastica, non tractanda a laico, *c. 2. supr. de jud.* Interim laicus Judex etsi supersedere debeat in causa cognoscenda, *c. 3. inf. de ordine cognit.* Incarceratum tamen non relaxabit, cum judicio pendente nihil sit innovandum. Innoc. *c. ut famæ, infr. de sent. excom.* Vide Covar. *Pract. quæst. c. 33.* Barbosa *ad l. Titia, 35. num. 23. & num. 42. ff. soluto matrim. & Remiss. ad Concil. Trid. sess. 23. c. 6. de reform. V. Tonsuram deferens.* 4

Sortitur quis forum ratione domicilii, quod certum alibi fixit, inde non recessurus, si nihil avocet, *l. Cives. 7. Cod. de incolis, lib.* 10. Quo modo incolæ ibi conveniuntur, ubi habitant, quatenus ibi quærent: nam domicilium habitationis saltem (originis enim semper manet, cum sit naturale, *l. de origine. Cod. de municip. lib.* 10.) pro lubitu mutari potest, alio transferendo rerum suarum ac fortunarum summa, *l. Domicilium, D. ad municipal.* Hæres sequitur domicilium defuncti, ejusque forum, *l. Hæres absens. 19. ff. de re judic.* 5

Sunt autem causæ; ex quibus conveniendi alibi aliquem est licentia. Primo Ratione rei, de qua quæstio: ut enim in personam agens, illam sequitur, ita agens in rem, eam, ubi sita est, petit, *l. 3. Cod. Ubi in rem actio exer. deb.* ubi dictum agi in possessorem, qui judicium non subterfugiet, laudando suum auctorem, quatenus habet rei restituendæ facultatem? nam alias laudando suum auctorem, judicium reale non sustineret, *l. 1. Cod. hoc tit.* Res sit mobilis, an immobilis, non refert, *l. quod legatur, 38. ff. de judic.* Ubi excipitur Clericus, qui ratione rei non recte convenitur coram laico, ut patebit ex iis, quæ inferius dicentur. 6

Secundo, ratione contractus; censentur enim contrahentes loci legibus se accommodasse, nisi conventum fuerit de solutione 7

est, coram laico, *c. si diligenti* 12. *h. tit.* quod non est extendendum ad laicos, cum pœnam contineat. Non fert tamen impune laicus Clericum conveniens coram judice laico, cum causa cadat, judicatum non teneat, judex judicandi potestate privetur. *Auth. statuimus Cod. de Episc. & Cleric.*

15 Quod vero ad civilia negotia attinet, ea laicis delegari posse vult Gloss. *in d. c.* 2. & Felinus *ibid. n.* 1. *alios citans per c. Exposita* 11. *sup. de arbitris*, ubi in laicum fuit compromissum. Et hoc quatenus singularis causa committitur, non etiam universitas causarum: videretur enim commissa ordinaria jurisdictio, secundum dicta superius, *titul. de officio judic. deleg.* qualis non potest committi laico. Ratio diversitatis est, quia hoc casu suo nomine exerceret jurisdictionem in Clericos, quod non decet, illo vero nomine delegantis tantum, cum proprium nihil habeat.

16 De eo dubitatum: An possit Pont. laico delegare causas spirituales? R. Non tantum civiles eum recte delegare, sed etiam spirituales. *Gl. in can. præter §. ad hoc. V. duci dist.* 31. quæ vult etiam posse committi laico per Pont. ut excommunicet. Abbas *ad c. Ecclesia* 10. *n.* 5. & Felin. *ibid. n.* 6. *sup. de constit.* Non obstante *c.* 2. *sup. de judic. & aliis locis*; cum loquantur de communi & ordinario jure, supra quod est Pontifex. Et hoc ita quoad delegatam jurisdictionem, & in aliquo casu particulari: nam ordinarium regimen Ecclesiæ non potest Regibus aut laicis committi; nec fieri potest, ut ex vi Regiæ potestatis Rex Clerico jus dicat, cum jure divino sit statutum, ut per Episcopos gubernetur Ecclesia. Ut contrarium cohonestari non possit una dispensatione, citra eversionem ordinarii Ecclesiæ regiminis, cum nequeat habere justam & rationabilem causam. Quod vitium non subest, quando causa aliqua delegatur, hoc enim non divino jure prohibitum, cum delegatus fungatur vice delegantis, penes quem manet jurisdictio Ecclesiastica.

17 Episcopi aut alterius Prælati commissio non habet eumdem effectum, cum non possit mutare ea, quæ sunt juris publici. Posset tamen videri tenere commissio causæ spiritualis facta Clerico simul & laico, *arg. c. per tuas* 9. *sup. de arbitris*, quod Clerici, ut dignioris, auctoritate nitatur judicium. Verum non procedit hoc argumentum, cum arbitrium non det aliquam jurisdictionem, ut dat delegatio.

Exempti itaque Clerici a laicorum jurisdictione non tantum in civilibus sed & criminalibus. Ubi quæret aliquis, an prosit ea exemptio laico, qui simul cum Clerico deliquit? R. Neutiquam prodesse, cum in qualibet persona ponatur delictum, distinctum, *l.* 1. *C. de condict. furt.* & facit eodem optime textus in *l. si quis uxor.* 52. *in princ. & §.* 1. *de furtis*, ubi cum uxore alicujus subtrahens res mariti, furti tenetur, licet uxor non teneatur. Ad idem etiam facit textus in *l. Mulieri* 74. *D. de condit. & demonst.* Videatur Gomez. 2. *Var. cap.* 10. *n.* 6. Covar. *Pract. qu. c.* 3. Fachin. 9. *Controv. c.* 31. 18

Temporales laicorum causæ coram suo judice sunt agitandæ, neutiquam coram Clerico, nisi hoc admittat consuetudo; aut judex sit negligens in exhibenda justitia, *c. licet* 10. & 11. *h. t.* cujus defectum supplet Clericus. Miserabilis quoque persona recte ad Ecclesiam confugit, pro consequenda justitia, *c. ex parte* 13. *hoc tit.* Non alias tamen, laico Judice negligente, adeundus est Clericus, quam si superior laicus desit: neque enim censetur deficere justitiæ exhibitio, quamdiu a Superiore potest corrigi negligentia inferioris, *d. c.* 10. Defectus judicis spiritualis non potest corrigi, vel suppleri per laicum, *c. qualiter* 17. *sup. de judic.* cui ne quidem in habitu est potestas in Clericos. Denegante tamen Clerico justitiam facere, videtur quid posse laicus, non per modum jurisdictionis, sed extrajudicialiter in officii sui, consequentiam; quomodo accipiendus *can. filii* XVI. *h. t.* 19

Quæritur, an liceat Clerico renuntiare beneficio fori? Laico quidem id est permissum, *l. pen. C. de pactis*, quod juri pro se introducto quilibet recte renuntiet: at Clerico minime, qui nec tacite nec expresse potest in se prorogare jurisdictionem laici, *c. si diligenti* 12. *hoc t.* Neque enim privilegium hoc datum tam personæ, quam toti ordini, cui injuria irrogaretur, si Clericus, qui laico est dignior, ab eo judicaretur. Ut hoc privilegium sit juris publici, cui minime renuntiatur; & cesset decisio *d. l. pen* Innoc. & Felin. *ad d.* 20

ad d. c. 12. Nihil facit textus in *c. Delectis* 17. *h. t.* nam ibi non renuntiatur privilegio ordinis, de quo hic, sed tantum singulari privilegio certo loco concesso, ne scilicet possint conveniri citra mare: cujus derogatio, cum concernat aliquod ordinis detrimentum, est servanda.

21 Quod adeo procedit, ut juramentum subjunctum prorogationi fori in laicos per Clericum, eam minime justificet; cum juramentum illicitum non sit obligatorium *c.* 1. *inf. de juram. ubi de ea re latius.* Est autem hac in materia illicitum, cum tendat in alterius detrimentum, ordinis uti dictum, Clericalis. Quo modo & in *d. c.* 11. *circa fin.* dicitur tale juramentum licite servari non posse, quod sit contra Canonica statuta.

22 Renuntians foro suo Clericus, aut vocans Clericum coram judice laico, perdit causam, & a communione habetur extraneus: quibus verbis non tam excommunicatio fertur, quam ferri mandatur, secundum Abbatem, *ad d. c.* 12. *n.* 5. *l.* 21. & 22. Præterea purgans se coram judice laico in criminali negotio locum amittit, etiamsi pro eo sententia feratur: in civili vero perdit, quod evicit, si locum obtinere maluerit, *d. c.* 12. *in fine.* Quæ pœna non videtur ipso jure infligi, sed per Judicem infligenda, secundum *Gl. ad d. c.* 12. *V. causam perdant*; quod verbum *perdant*, non tam sit præsentis, quam futuri temporis. Et facit, quod in dubio mitior in pœnis sit adsumenda pars. Huc recte adducitur textus in *c. Gravem.* 18. *inf. de excessib. Prælat.* ubi aperte requiritur sententia judicis.

23 Per solam citationem hæc pœna non videtur incurri, cum textus *d. c.* 12. habeat, *ad judicia pertrahant*, quod requirit litis contestationem, & effectum citationis: ut ante pœnitere liceat, *arg. Quamvis ff. de in jus vocando.* Ante enim non tam quis periit, quam petere voluit.

24 Procedunt dicta non tantum si agatur in personam, verum & si in rem. Nam licet potius res videatur conveniri, quam persona, *l. Imperatores ff. de publ. canis & vectig.* persona tamen ad judicium cogitur, & posset damnari ad restitutionem per laicum, contra *d. c.* 12. Felin. in *c. Qualiter* 17. *n.* 8. *sup. t.* 1. quamvis contrarium in plerisque locis habeat praxis. Vide dicta ad *tit. ff. de judic. n.* 79. Excipitur causa feudalis, uti dictum paulo superius, coram domino, aut ejus Curia tractanda.

Quæritur hic, an Clericus possit conveniri coram laico ex causa tutelæ, aut curæ? R. Id posse videri, quod non tam personæ causa conveniatur, quam officii. 25
Gail. 1. *Obs. c.* 37. *n.* 7. *v. Sexto.* Verum non respondet verbis *d. c.* 12. quæ Clericos conveniri coram laico omnino prohibent, quod indignum sit, eos a laico damnari; quæ indignitas & isto casu obtinet, cum licet officii nomine, personalis tamen actionis causa Clericus coram laico conveniatur; quod isto cap. est prohibitum. Ut stante ratione prohibitionis, etiam ipsa prohibitio obtineat, ne sit imperfecta. Quod & de jure procedet in iis, qui habent officia in Principum aula, de praxi tamen non servari tradit Covar. *Pract. Quæst. c.* 33. *n.* 6. dicens eos privari officiis, & stipendiis, si declinaverint forum sæculare, quod & tradit Clarus *§. fin. q.* 36. *n.* 25.

Quæsitum & illud, an Clericus laici hæres ut talis conveniatur coram laico? R. 26
Judicium inchoatum per defunctum coram laico, ibidem a Clerico successore perficiendum esse: ex eo, quod proprium privilegium non excuset hæredem, *l. Hæres absens.* 9. *in pr. ff. de jud.* & quod de jure communi ibi sit judicium perficiendum, ubi inchoatum. Quam sententiam, ut communem & veram tenet Covar. *Pract. qq. c.* 8. *n.* 3. quamvis contra velit Abbas in *c. Quia n.* 11. & 12. *sup. t.* 1. Felin. *ibid. n.* 3. *in fine.* Scilicet quod instantia inchoata non transeat in hæredem Clericum communi regula, quod Clericus non debeat conveniri coram laico. Verum prior opinio vera est.

Quid, si necdum judicium sit inchoatum coram laico, sed post inchoetur? 27
Sunt, qui velint etiam tunc Clericum esse conveniendum coram laico; ex eo, quod non debeat qualitas obligationis mutari ex persona hæredis, qui defunctum repræsentat; & quod excusetur proprio privilegio *d. l.* 19. *in pr.* & ibi Barbosa *n.* 104. *plurib. seq.* quam opinionem tenet Vasq. *de success. tom.* 1. *§.* 22. *n.* 7. Verius tamen hoc in casu Clericum esse conveniendum coram suo judice, *per d. c.* 12. cum his contra Clericum inchoetur, ex causa quidem defuncti, nomine tamen pro-

pr.o

prio se defendentem, cujus ideo inspicienda qualitas. Nihil obstat *d. l. 19.* quia loquitur de privilegio particulari, non de eo, quod jure competit. Covar. *d. c. 8. num. 4.* Abbas & Felin. *d. loco* Gail. *1. de Obser. c. 37. n. 8.* Et est communis hæc opinio.

28 Est & quæstio, an Clericus in causa evictionis rei laico venditæ comparere debeat coram ejus judice? R. Debere cum non agatur primario contra Clericum sed contra laicum emptorem, ad cujus defensionem tenetur venditor, etiam Clericus. Quo facit, quod in *l. Venditor 49. in pr. ff. de judic.* non obstante privilegio sui judicis, cogatur venditor sequi forum emptoris hac in causa. Si tamen primo conveniatur Clericus, est coram suo judice vocandus. Covarruv. *dicto loco num 3.* Fachin. *lib. 2. cap. 38.* Gail. *dicto loco numer. 7.*

29 Movetur quoque dubium, an Clericatus superveniens faciat judicium inchoatum coram laico cessare? R. Non videri, per textum in *c. pen. h. t.* ubi sola citatio facit nihil prodesse mutationem domicilii citato, quo minus compareat coram judice citante, cum ibi judicium semel acceptum ibi finiri debeat, *l. Ubi 31. D. de judiciis*. Nihil faciente privilegio superveniente, cum illud non faciat mutari statum causæ, *l. pen. ff. de jurisdict. l. 7. ff. de judic.* Quo facit, quod dictum paulo ante: Clericum hæredem laici teneri perficere judicium coram laico incœptum. Et ita in civili causa procedere plerique tradunt. Specul. *de Reo §. 1. n. 4.* Abbas *d. c. pen. in fin.*

30 Quid, si post delictum suscipiat Ordines? R. Plerosque velle, non esse judici laico facultatem coercendi talem reum tanquam exemptum ab ejus jurisdictione, *arg. l. Qui cum uno §. reus de re milit.* Nisi tamen in fraudem legis hoc egerit, quæ illi prodesse non debet. Quo casu minime æquum, eum liberari a foro judicis sæcularis, *arg. l. Hos accusare in fine princ. 1. ff. de accus.* Et hoc etiamsi necdum fuerit inchoatum judicium, ne per eam liberatus reus a sæculari potestate delictum impune ferat. Fraus præsumitur ex eo, quod accusatus aut denuntiatus, aut infamatus ordinari se fecerit, aut Religionem ingressus. Quo tamen casu non posse per judicem sæcularem puniri reum, nisi quoad bona, tradit communiter teneri Covar. *Pract. q. 32.* non etiam in corpore. Fraus si nulla appareat, liberari a jurisdictione sæculari per privilegium superveniens, per *l. Non distinguemus 32. §. Sacerdotio ff. de receptis arbit.* Fraudem non subesse mutationi status, volunt præsumi ex voto Religionis, aut Ordinis ante emisso, idque probari sufficienter juramento rei, propterea quod in his, quæ in animo consistunt, probatio sufficiens censeatur ea, quæ fit proprio juramento: qua tamen de re aliqui non immerito dubitant, quod fac le sit jurare reo in sui liberationem, cum detrimento publico. Ut Chassan. *ad Consuet. Burg. Rub. 1. §. 5. fallent. 14. n. 75.* Jul. Clarus *§. fin q 98. n. 4.* dicant hanc rem non prodesse, quod, licet destinatus ad Clericatum habeatur pro Clerico, ex quo tamen nondum receptus in Clericos, non possit dici reus esse extra jurisdictionem sæcularis judicis.

Controversa admodum quæstio est, an exemptio Clericorum a jurisdictione Laicorum sit juris divini, aut humani? R. non paucos contendere, indistincte esse juris divini, quos citat Vivius *lib. 3. commun. opin. V. Clericus a potestate*, & Covar. *Pract. qq. c. 33. n. 1.* Alios econtra, esse juris humani, quos citat idem Covar. *d. loco n. 2.* ipse mediam viam eligens, asserensque divini juris esse in iis, quæ sunt spiritualia, quod potestas circa ea a Deo commissa sit iis, penes quos est potestas spiritualis. Quam non esse penes Reges, aut eorum subordinatam potestati, ex eo patet, quod potestas spiritualis & temporalis distinguatur, *can. Cum ad verum, & can. Duo sunt dist. 96.* Ut necesse sit eam circa distinctas versari materias, & unamquamque sibi propriam vindicare, atque intra eam se continere, tanquam proprium objectum Spiritualis potestatis proprium objectum sunt res spirituales, quales sunt Clerici: temporalis autem res temporales. Probat hanc partem Joannes Papa, *can. si Imperator. d. Dist. 96.* *Habet*, inquit, *hæc privilegia sua potestatis* (Imperator) *ut ejus beneficiis non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nil usurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt pertinere, non ad sæculi potestates.* Idem patet ex aliis Canonibus. *can. certum, can. Imperium can. Quoniam* 31

niam dist. 10. *cap. Ecclesia sup. De constitut. &c. Sollicitæ de majorit. & obed.* Humani vero juris in iis, quæ circa temporalia & criminalia versantur, qualia in primitiva Ecclesia subjecta fuisse jurisdictioni Principum certum est, & constat sufficienter ex Covar. *d. l.*

32 Ubi quæsitum, an Papa potuerit, & conveniens fuerit eximi Clericos in rebus & causis temporalibus a jurisdictione Principum? R. Potuisse, & conveniens fuisse. Prior pars probatur ex indirecta potestate, quam in temporalibus habere Pontificem probatum supra, *tit. de constitut. n.* 19. & patet ex *c.* 2. *sup. de majorit. & obed.* ubi Innoc. III. adserit, etiam invito Imperatore, potuisse Pontificem Clericos eximere a jurisdictione laicorum, Estque ea communis Canonistarum sententia in *d. c. Ecclesia supr. de constit.* pro qua faciunt varia loca, *c. fin. infr. de reb. Eccl. alien. vel non c. fin. de censib. in 6. & passim de immunit. Eccles.* Vid. Suarez. *de defens. Fidei Cathol. lib.* 4. *c.* 3. *nu.* 11. *& seqq.* Posterior pars ex eo probatur, quod Clerici sint res sacræ, ex vi consecrationis aut destinationis ad officium sacrum; atque ita decens sit, eos cum rebus suis subesse potestati iis respondenti, spirituali scilicet. Indecens enim foret, ut, qui Judicibus temporalibus tanquam patres spirituales præsunt, ab iisdem in temporalibus judicentur & puniantur. Ab Imperatore, aut Principe potuisse eos eximi, nec Justitiæ, nec rationi repugnat, cum tendat in favorem fidei & religionis, nullique noceat, nisi ipsimet Principi concedenti privilegium; qui potest sibi præjudicare: ubi alterius non subest nocumentum, uti hoc in casu non subest. Exemptioni isti per laicos præjudicari non potest: uti nec per consuetudinem, nisi forte non subsit damnum ordinis. Videtur tamen Pont. ei derogare posse, cum ejus sit tollere legem, qui posuit. Qua ratione ipse temperavit aliquatenus hanc exceptionem in Clericis conjugatis, ut dicetur infra *tit. de Cler. conjug.* Et Concilium Trid. *Sess.* 23. *cap.* 6. *de reformat.* non alias fori privilegium Clericis primæ tonsuræ permisit, quam si majores XIV. annis beneficium obtinerent, aut si Clericalem habitum, & tonsuram deferentes, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inservirent, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola vel Universitate de licentia Episcopi versarentur, quasi in via ad alios Ordines suscipiendos.

Exempti itaque Clerici a jurisdictione laicorum, subditi suo Episcopo; sine cujus venia ne quidem alterius personæ Ecclesiasticæ jurisdictionem in se prorogant, *c. significasti* 18. *b. t. & c.* 1. *eod. in eod.* 6. idque ratione beneficii aut Ordinis ab eo collati.

ADDITAMENTA.

Ad finem n. 1. *adde*: Realis regulariter locum habet in criminalibus? ne facinorosus fugam arripiat, regulariter tamen requiritur, ut præcedat mandatum Judicis *l.* 3. *C. de exhib. reis*. Ratio est, quod ab executione inchoandum non sit, nisi tamen quis in flagranti crimine deprehendatur; vel sit suspectus de fuga, quia talis mox sine ulla commissione ulteriori capi potest per *L. ait Prætor,* 10. *§. si debitorem ff. Quæ in fraud. credit.* in causis civilibus autem regulariter est prohibita, *l. un. C. de probib. sequest.* Eo quod inverso juris ordine sumatur exordium, excepto tamen si debitor sit suspectus de fuga, quo casu etiam in causa civili propria auctoritate debitor potest detineri, maxime si forensis sit. Peckius *in Tractat. de jure sist.*

Ad n. 2. *Quæres* 1. Quotuplex sit forum? R. duplex, externum sive contentiosum, & forum internum, hoc est forum pœnitentiæ, aut conscientiæ, quamvis hoc latius pateat, quam forum pœnitentiæ, sive Sacramentalis confessionis. Barbos. *in collect. in pr. b. t. n.* 7. Forum externum vocari solet jus fori, seu forum fori, internum jus poli, seu forum poli, *c. quicumque* 43. *in fine caus. q.* 4.

Quæres 2. An sit faciendum discrimen inter forum exernum, seu contentiosum, & internum conscientiæ? R. Regulariter negative, ita ut quod in uno foro est licitum vel illicitum, etiam in altero sit licitum vel illicitum, nisi quando forum externum fundatur in præsumptione aliqua & secundum illam procedit, præter rei veritatem secreto cognitam, tum enim si constet de veritate, ea in conscientia præferenda est falsæ præsumptioni. Pirrhing. *h. §.* 1. *in fine*.

Ad

Ad fin. n. 2. adde: Citatio autem continere debet primo nomen citantis, ut sciatur, an habeat legitimam personam. Secundo nomen Judicis citantis, ut sciatur, an ille, qui citat, sit Judex competens; si enim esset incompetens, impune citanti non paretur, citatus tamen ad Judicem incompetentem comparere tenetur, & suam exceptionem si quam habet, Judici exhibere, *tot. tit. ff. si quis in jus vocat. non ierit.* Tertio, locum judicii, ut sciatur, an locus sit tutus, quod tamen intelligendum est tantum de judicio delegato, quia si quis citetur ad tribunal ordinarium & nihil exprimatur, censetur quis ad locum solitum citatus. *L. si locus 59. ff. de judic.* Quarto citatio continere debet nomen rei, sive ejus, qui citatur, ut citatus positive sciat se vocari ad judicium. Quinto causam, ob quam citatur, ut sciat semper, quare conveniatur, *Clem. 1. ut lite non contest.* Sexto, diem, & terminum, ut citatus sciat diem, ad quem vocatur, non esse feriatum. Debet autem citatio fieri per apparitorem, qui si dicat ex mandato Judicis citare, fides ei adhibenda est ex communi praxi. Marant. *p. 6. §. citationis* 52. Hoc etiam extra quæstionem est, quod, si apparitor dicat se citationem fecisse, ei omnimode credatur, tum quod deponat de facto proprio, tum etiam quod electa in hoc sit ejus industria, adeoque pro ipsius dicto præsumitur. Gail. *lib. 1. obs. 54. nu.* 4. Menoch. *de arbitr. casu* 112.

Ad n. 5. Quæres 1. An quis non possit conveniri in domicilio originis? Resp. Affirmat. si scilicet ibi reperiatur. Abbas in *c. 1. h. t. n.* 5.

Quæres 2. An quis in duobus, vel pluribus locis simul possit habere domicilium ad eum effectum, ut utrobique subditus habeatur, & conveniri possit? Resp. Affirm. *l. Labeo 5. & l. assumptio §. viris ff. ad municip.*

TITULUS III.

De Libelli oblatione.

SUMMARIUM.

1 *Libellus quis, & cui edendus.*
2 *Qualiter concipiendus.*
3 *Causa petendi in actione reali, & personali.*
4 *Actionis nomen an exprimendum?*
5 *Conclusio necessaria in civilibus, non in criminalibus.*
6 *Libellus quousque emendari & mutari possit remissive.*
7 *Anni, mensis, diei editio an, & quatenus facienda.*

Constituto foro, proponitur petitio per actionem, vel voce, uti in summariis & extraordinariis, in quibus proceditur de plano & simpliciter, quæ actis inseritur, ut postea de ea constet. *Clem. Sæpe, de verb. signif.* vel scripto, ut in ordinariis, *c. 1. h. t.* * diciturque Libellus, qui 1 est scriptura actoris petitionem, ejusque causam continens.

Edendus est & Judici, qui juxta illum decernat citationem, atque eatenus est citationi prior, & reo, & eatenus est citatione posterior. Edere est exhibere, dictare, copiam inspiciendi, describendi dare, *l. 1. ff. de edendo.* Libelli partes duæ sunt præcipuæ, petitio, & ejus causa, *c. 3. h.*

Concipiendus est idonee, ut demonstret 2 futuræ litis speciem, & melius intelligat reus, quid, quale, quantum petatur; cedendum sit, nec ne; quid respondendum ad petitionem actoris. In libello criminali nomen accusati & accusatoris, item delicti locus, annus, mensis, designanda, *l. 3. D. de accus.* In civili. *Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & a quo*, exprimendum: scil. in personam, an in rem agatur, universalem an particularem, mobilem an immobilem: tota an pars petatur, & ubi sita, *l. si in rem 6. ff. de rei vindic. c. 2. h. t.* Alio enim modo universalis, alio particularis petitur. Illam universaliter petere sufficit; veluti *Peto hæreditatem mihi relictam. Peto rationem tutelæ meæ pupillo gestæ.* In hac res per circumstantias est describenda, ut sciatur, quid petatur, *d. c. 2. d. c.* Alias esset incertus libellus, super quo non recte fertur sententia, *§. curare 32. Inst. de actionib.*

Est & differentia inter actionem in rem 3 & actionem in personam. Non in illa causam propinquam, scilicet dominium, allegare satis est: in hac etiam remota allegandam, hoc est, non tantum dicendum, quod reus sit obligatus, verum & addendum, quo ex contractu. Rationem differentiæ ponunt, quod in illa censeatur causa remota expressa, eo quod res non-

nisi

nisi una ex causa possit haberi *l. 3. §. ex pluribus ff. de acq. possess.* Quod aliter se habet in personali, cum ex pluribus causis quid possit deberi, ut incertum esse queat, qua ex causa agatur, *l. Et an ead. 14. ff. de except. rei judic.* Gail. 1. *obs. 61. n. 1. & seqq.*

4 Actionis nomen non esse necessario exprimendum, patet ex *c. 6. sup. de jud.* modo jus petendi & causa ex conceptione libelli & conclusione colligi possit. Jure civili volunt opus esse expressione, per *l. 1. D. de edendo & l. 3. C. eod.* Potest tamen non male cum Azone, *ad d. tit. Cod.* teneri, nec hoc jure necessarium esse, cum nihil referat, proprio nomine quid exprimatur, an demonstretur per æquipollens, *l. Certum 6. Cod. de reb. credit.* Gail. *d. loco.*

5 In civilibus conclusione est opus, non etiam in criminalibus. In illis enim agitur, ut parti quid fiat, vel detur, quod exprimendum, quid, quale, quantum sit: in his vero conclusio dependet ex lege, vel Judicis arbitrio, ut frustra per actorem exprimeretur: nisi tamen pœna parti veniret applicanda. Gail. *d. loco n. 10.*

6 Emendari posse libellum usque ad sententiam, & mutari etiam post litis contestationem, non tamen permanente eadem instantia, dictum *D. eodem num. 10. & seqq.*

7 Dictum autem supra, esse designandum annum & mensem; nam diei & consulis editio ad partis instructionem non est necessaria, cui sufficit vidisse intentionem actoris, idque ut evitetur subornatio, hac in re obvia *l. 1. §. editiones. D. d. tit.* Ad fidem vero faciendam est necessaria *l. 4. C. de divers. rescript.* In criminalibus quoque dies & hora omittuntur *l. 3. in pr. ff. de accusat.* nisi ex eo contingat reo læsio, propter indirectam probationem negationis. Clarus *§. fin. q. 12. n. 13.* Dies, quo solutio facienda, necessario est exprimenda, quod sit pars stipulationis, *d. §. editionis.*

ADDITAMENTA.

Ad finem n. 1. adde. Libellus alius est articulatus, alius simplex. Articulatus est, qui continet in se plures articulos'. Simplex vero est, in quo continuata fit narratio. Treutl. *disp. 4.* Vult. *ad pr. de action. instit.* alii hunc vocant summarium, illum vero positionalem.

Ad n. 2. Quæres 1. An nunquam super libello incerto possit ferri sententia? Resp. Negat. Quia si incertitudo consistat in accessoriis, ut fructibus, expensis, & quando agitur ad id, quod consistit in faciendo, super libello incerto optime fertur sententia *l. 7. §. qui id &c. ff. de verb. oblig.*

Quæres 2. An actor libello oblato possit invito reo a lite desistere? Affirmat. Si rei non intersit *l. postquam 4. Cod. de pact.* alias secus. Hostiens. in *summa n. 12. & 13. h. t.*

TITULUS IV.

De mutuis Petitionibus.

SUMMARIUM.

1 *Mutua petitio, sive reconventio coram eodem judice, etiam alias incompetente, instituenda.*
2 *Non coram arbitro.*
3 *Reconvenire quis possit; & an excommunicatus.*
4 *Clericus coram laico an reconveniri possit?*
5 *Reconventio in quibus causis locum habeat.*
6 *An in criminalibus?*
7 *An in causa spoliationis.*
8 *Non obtinet in casu appellationis.*
9 *Non etiam, si in una parte debitum illiquidum sit.*
10 *Reconventio, quo tempore proponenda.*

Intellecta actoris petitione, si quid vicissim putet sibi deberi reus, id proponere potest reconveniendo actorem, per mutuam, ut hic vocant Pontif. petitionem, aut, ut J. C. mutuas actiones *leg. Si idem 11. §. 1. ff. de jurisdict.* coram eodem Judice, sive ordinario, sive delegato *c. 1. & 2. h. t.* etiam prorogato, quia retinet plenam jurisdictionem. Judicem hunc, licet sibi incompetentem, non detrectat actor: cujus enim in agendo, quis observat arbitrum, cum contra se habere judicem non debet dedignari *Leum Papinianus 14. & Auth. Et consequenter Cod. eod. de sent. & interloc. omni judic.* idque, ut facilius, & citius lites diri-

dirimantur; quod publico bono respondet. Qua de causa si alter minorem quantitatem petierit, quæ sit intra jurisdictionem judicantis, alter vero majorem, quæ modum excedat, tractanda nihilominus causa coram eodem Judice, *d. l. Si idem §. 1. de jurisdict.*

2 Coram arbitro non habet locum mutua petitio, sive reconventio, ut vocant, quod compromissi terminos non egrediatur, *c. 6. sup. de arbitris*. V. Maranta *de ord. jud. p. 4. dist. 6. nu. 12.* ubi distinguit inter arbitrum voluntarium, & arbitrum juris.

3 Reconvenire quilibet per quemcumque conventus eumdem suum actorem potest. An igitur & excommunicatus? Resp. Permitti quidem excommunicato sui defensionem, quæ naturalis est, ut negari nequeat; quo modo excipere potest, & appellare *c. 5. ubi Gl. inf. de except.* ita postulante æquitate, ne contingat condemnari absolvendum: actionem tamen ei non concedi, ne quisquam cogatur cum eo communicare, in animæ suæ detrimentum, *c. exceptionem inf. de except.* Ad actionem autem spectat reconventio, ut hæc ei non sit permissa, *d. c. 5. in fin. ubi Gloss.*

4 Verum acriter disputatur: An clericus recte reconveniatur coram laico? R. Ita communes obtinuisse, *per d. l. cum Papinianus*: & quod civili & Canonico jure sit permissa reconventio sine distinctione judicis, laicus sit, an Clericus; ordinarius, an delegatus, etiamsi causæ per reconventionem propositæ non sit competens, *d. l. 11. §. 1.* Non facta etiam distinctione inter personas reconvenientes, & reconventas, laici sint, an Clerici. Et facit, quod etiam eo casu militet naturalis causa defensionis, qua jus reconveniendi in genere niti traditur; & quod isto in casu iniquum sit, non licere reo, quod licet actori. Bart. in *d. l. cum Papinianus n. 19. Gl. in c. 1.* & ibi Innoc. *sup. tit. 2. de foro compet.* Felin. *c. 4 n. 8. sup. tit. 1. de jud.* Posset tamen alicui contrarium non improbabiliter videri, per textum in *c. Si diligenti 12. sup. tit. 2.* quod non vult Clericos, sive volentes sive invitos, subire judicia sæcularia, ne quidem ex pacto per juramentum vallato. Alii tamen, qui opinionem communem tuentur, ibi tantum volunt prohiberi prorogationem jurisdictionis laicæ per hominem, quando hoc principaliter agitur; non etiam quando ex consequenti per legem inducitur prorogatio. Et hoc si agatur de re profana, de qua in abstracto judicare potest laicus: nam si spiritualis esset, reconventio non permitteretur. *Gl. c. 1. h. t.* Wames. *Conf. de jure Pont. 71. n. 3.* Vid. dicta *ad tit. ff. de jud. n. 89. & tit. de re jud. n. 34. & seqq.*

Habet locum in omnibus causis, etiam habentibus diversas qualitates: quo modo & agenti super feudo coram Feudali Curia proponi potest de pecunia aliunde debita. Wames. *d. Conf. 71. n. 5.* 5

An & in criminalibus? Resp. Non habere quod non relaxatione criminis, sed purgatione quis fiat innocens, *can. 1. 2. & Prius III. q. 11.* nisi agatur civiliter, *l. Si ambo §. 1. ff. de compensat.* Deinde non potest proponi nisi spectans ad reconvenientem, cui quæri posset, hic autem ei non potest quæri, cum pœna Reip. cedat. Quo facit, quod dictum alibi, compensationem non opponi in criminalibus, *tit. ff. de compensat. n. 8. & re jud. n. 37.* 6

Conventus super spoliatione videtur non posse reconvenire, nisi super spoliatione, ex ratione, quod spoliatus ante omnia sit restituendus, *c. fin. inf. de ord. cognit.* hac de re latius infra, *tit. 13. de restit. spoliat.* Deinde reconventio locum habet in causis, quæ habent actionis faciem, & formam, qualem non habet causa spolii. 7

Q. An obtineat in causa appellationis? Resp. Non obtinere; quia aut reus appellat, & frustra reconveniet actor, cui debetur; aut appellat actor, & reconventione non indiget reus victor. Adde quod judex appellationis non habeat jurisdictionem nisi in causa appellationis. 8

Quid si ab una parte non sit liquidum debitum, ab altera vero liquidum? Videtur dicendum, non admitti magis reconventionem, quam admittitur compensatio, cum qua habet adfinitatem: & in plerisque identitatem; quæ requirit utrimque debitum ejusdem ordinis liquidum. Unde & hoc in casu utraque causa sit liquida necesse est, aut illiquida; quia alias alteri, cujus causa est liquida, fieret injuria, quod ejus decisio retardaretur, propter causam ab altero propositam, quæ longiorem requirit indaginem. 9

Proponenda reconventio tempori, scil. vel ante litem contestatam; quo modo Tit. hic præponitur ei, qui est de litis 10

contestatione; vel paulo post, *d. Auth. Et consequenter. Clem. Sæpe de verb. signif.* ut simul commodius cognosci, & una sententia, saltem prolatione (sunt enim realiter duæ) terminari possit conventionis, & reconventionis causa, *c. 1. h. t.* Unde est, quod conventio & reconventio pari passu ambulare dicantur, ita ut, si in illa remota sit appellatio, etiam in hac remota censeatur, *c. 2. h. t.* ne quod uni licet, alteri denegetur. Si detrectaverit actor respondere reconventioni, compelletur per Judicem denegata actione, & audientia non accommodata, aliave via. Si Judex, non habita ratione reconventionis, in causa processerit, reo licitum est appellare, *l. 1. in fine. Quæ sent. sine appell. rescind.* Quod si ab initio non fuerit reconventio proposita, sed serius, non terminabitur simul ejus causa; idque ne causæ conventionis decisio producatur in damnum actoris. Quod sibi imputet reus, qui tempori, ut oportebat, juxta *d. l. Clem. sæpe*, sibi non providerit. Abbas in *d. c. 19.* Sic & si conventionis causa summarie absolvi possit, causa reconventionis, quæ summarie petractari non potest, non remorabitur ejus decisionem.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. An actor reum coram eodem Judice reconventus, iterum possit reconvenire? Resp. Neg. ne mutuæ petitiones in infinitum procedant, *cap. 2. de rescript. in 6.* quia reconventio non intelligitur, nisi quoad illum, qui primo convenitur. *Gl. in c. 2. V. eod. modo h. tit.*

Quæres 2. An promiscue & sine distinctione coram judice prorogato locum habeat reconventio? Resp. Neg. sed illud tantum est intelligendum, si causa, super qua fit reconventio, non excedat jurisdictionem Judicis prorogati, v. g. si actor conveniat reum in causa civili, & reus vellet reconvenire actorem super causa criminali, quam is Judex alias etiam inter suos subditos cognoscere non possit, reconventio fieri nequit. Marant. *de ordin. jud. p. 4. dist. 6. n. 23. & 24.*

TITULUS V.

De Litis contestatione.

SUMMARIUM.

1 *Litis contestatio necessaria in judiciis ordinariis.*
2 *Non in summariis.*
3 *An neque in ordinariis ex consensu partium?*
4 *In causa appellationis quatenus necessaria.*
5 *Litis contestatio quomodo inducatur.*
6 *Litis contestatio quid?*
7 *Litis contestationem non inducit confessio.*
8 *Impedit eamdem protestatio.*

Initium Judicii est a litis contestatione, ante quam non tam petit actor, quam petere vult. Gail. 1. *obs. c. 74.* * Quæque 1
ita necessaria, ut omissa sententiam faciat nullam, *c. 1. h. t. l. Prolatam. C. de sent. & interloc. omnium jud.* quasi latam super re in judicium non deducta. Quod primo procedit in judiciis ordinariis. * Nam in 2
summariis, in iisque, quibus summarie causæ pertractantur, litis contestatio non requiritur, *per text. expressum in d. Clem. Sæpe, de V. S.* uti nec alia solemnia, quæ tamen servari possunt, partibus non contradicentibus.

Ubi quæri posset: An similiter in ordinariis ex consensu partium possint omitti 3
solemnitates? Resp. Minime, quia non possunt partes immutari jus commune. Nihil obstante, quod ex eorum consensu possit observari solemnitas & in summariis: nam, ut recte ait *Gl. fin. in d. Clem. Sæpe quam ibid. probat.* Zabarella per hoc reditur ad jus commune: in nostro autem casu ab eo receditur; cum facilius res ad naturam suam redeat, & formæ suæ reddatur *l. Si unus 27. §. pactus in fine de pactis.*

Secundo procedit in prima instantia: 4
nam appellationis causa non est præcise necessaria non tantum absente altera parte, *c. Per tuas 58. inf. de appellat.* sed etiam præsente utraque, si non petatur ab altera partium. Cov. *ad c. Raynaldus 18. §. 2. num. 1. in fine x. de testam.* & in prima instantia sit lis contestata. Gail. 1. *observ.*

serv. 76. n. 5. Wamef. *Conf. 47. in princ. b. tit. & ad d. c. per tuas, n. 4. & 6.* Si agitur judicio ordinario; nam si summario, ut in prima instantia, potest omitti contestatio, ita & in secunda, cum sit ejusdem naturæ, & qualitatis. In supremis Curiis valere nihilominus processum & sententiam, omissa litis contestatione, tradit Gail. *d. l. 1. c. 75. n. 5. & 11. & d. c. 76. in fine*, Wamef. *d. Conf. 74. in fine*.

5 Ut inducatur litis contestatio, non sufficit simplex citatio, quamvis ea faciat rem non esse integram. *Clem. 2. Ut lite pendente &c.* interrumpat præscriptionem, modo in termino citationis compareat actor; alias sine effectu foret. Jason. *ad Rubr. De in jus vocando n. 4.* Non etiam opus est forma solemni, per interpositas stipulationes, pro more pristino: sed sufficit per actorem & reum declaretur voluntas litem contestandi. Quæ colligitur ex eo, quod reus ad petitionem actoris contradictorie respondeat, coram Judice, qui per narrationem negotii causam audire incipiat, quam audit, qui alteram tantum partem audit; ut nuda postulatio non sufficiat *l. 1. Cod. hoc tit.*

6 Ut litis contestatio sit rei ad principalem actoris petitionem responsio animo contestandi litem. Dico, principalem; nam responsio ad positionem non facit litem contestatam, quia positiones principalis negotii decisionem non concernunt.

7 Sic neque litis contestationem inducit confessio, cum hæc contradictionem non habeat, *l. Si reus 73. D. de procurat.* Felin. *ad cap. 1. num. 5. hoc tit.* Ut nec contradicit excipiens, *cap. 2. eodem in 6.* cum qui excipit, neque neget, neque affirmet, *c. 6. inf. de except.* Felin. *in d. c. 1. num. 6.*

8 Impedit & litis contestationem protestatio de non contestando subjecta per reum responsioni suæ; quæ reo permissa, quia ipsi utile non contestari litem. Si tamen perseveret fallaciter in sua protestatione, potest a Judice cogi contestari litem. Hac de re latius *Cod. eod.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres: An ad litis contestationem requiratur, ut fiat coram judice utraque parte præsente, & simul ac eodem tempore? Resp. Neg. Abbas *in c. un. n. 7. h. t.* quia licet litis contestatio numeretur inter quasi contractus, non tamen regulari debet secundum stipulationem, sed secundum naturam aliorum contractuum, qui inter absentes & per epistolam fieri possunt.

Ad finem, n. 2. adde. Litis contestatio dicitur secundum Oldendorpium, cum ab Actore primum, deinde a reo negotii principalis fit narratio, ad hoc ut Judex de causa incipiat cognoscere *l. 1. C. eod.* Originem habet a libertate Romanorum, ne alicui in judicio fieret violentia in causis civilibus, quare post affirmationem actoris, & responsum rei eo animo factum, ut Judex litem decideret, solebant testari, id est, testes rogare, ut litis contestatio dicta sit quasi duorum, vel plurium adversariorum testata ordinatio judiciaria, & exinde cæpit Judex habere potestatem cognoscendi, decidendi, exequendi, juxta illa Prætoris verba: do, dico, do judicium postulantibus, dico sententiam post litem contestatam, addico rem victori, & exequor illam, quod postremum dicitur legis actio, quasi jussu plane legis id fieri sit necessarium. Adeoque litis contestatio quoad originem descendit ex jure naturali, quoad solemnitatem ex Romanorum auctoritate, materia sunt controversiæ, quæ sine judicio componi non possunt. Forma expositio facta judici ab actore, & reo animo contestandi litem. Finis, ut partium voluntate causa subjiciatur cognitioni judicis, ne quid violentum admittatur in sacrosancta justitiæ officina, & ne quis ullam de executione juris, sed de seipso habeat occasionem conquerendi.

Ad num. 6. Quæres: An per oppositionem exceptionis lis censeatur contestata? Resp. Si dilatoria sit, certum est quod non, quia hæc principalem petitionem actoris non concernit, quæstio est de peremptoria: v. g. peto a Titio decem, quia promisit, ille respondet, quod metu inductus promiserit? Resp. Adhuc negative, quia adhuc non est contradictoria responsio, neque adhuc patet, de quo Judex cognoscere debeat. Probatur 1. *ex cap. 1. eod. in 6.* Ubi dicitur, quod talis exceptionis objectio litis contestationem non impediat, ergo per illam adhuc facta non est; probatur 2. *ex c. 2. eod. in 6.* ubi dicitur, quod per hoc nequaquam litis con-

contestatio facta intelligatur, sed ea non obstante illam fieri oporteat, nisi sit exceptio talis, quæ litis finita dicitur, hæc enim si in continenti probari queat, etiam litis contestationem impedit, *d. c. 2.*

Objicies *cap. prout x. de dolo, & contum.* in quod per exceptionem præscriptionis videtur lis contestata, & dicitur esse contestata, item in *cap. Venerabilis inf. de except.* per exceptionem permutationis, seu cambii, item in *cap. Raynutius, infr. de testam.* per exceptionem annalis præscriptionis, item in *l. si filius, § exceptionibus ff. de interrogat. act.* Instituta actione, & opposita tali exceptione videtur esse judicium. Respondet *Gloss. in c. 2. h. tit. in 6.* Aut reus directe respondet libello, se non teneri, quia intervenit pactum, & est litis contestatio, aut simpliciter dicitur, pactum intervenisse, & non est litis contestatio, cujus ratio ulterior est, quod per litis contestationem debeat ordinari judicium, per talem exceptionem destruatur, ergo per illam non potest fieri litis contestatio, quia eadem res diversos seu contrarios effectus parere non potest, quod hic directe fieret.

Quæres. An per confessionem rei inducatur litis contestatio? Resp. quod non, quia per eam non fit contradictoria responsio, & Judex non habet, super quo cognoscere incipiat, nullæ enim sunt partes judicis in confitentem. *L. proinde 25. in fin. ad leg. Aquil.* quia confessus habetur pro judicato, *l. 1. ff. de confessis*.

Ad n. 7. Quæres. An litis contestatio, ex parte rei etiam fieri possit affirmative, sive per confessionem? Resp. Affirmative, dummodo ea fiat animo litigandi, ita ut appareat confitentem non velle cedere liti, sed velle subire judicium, & ut feratur sententia definitiva. *Gloss. in cap. unic. V. responsiones h. t.* & hinc patet solutio argumentorum oppositæ sententiæ, cum procedat extra allegata requisita.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

SUMMARIUM.

1 *Testes ante litem contestatam non recipiantur.*
2 *Exceptio quoad exceptiones dilatorias, & peremptorias litis finitæ.*
3 *Testium receptio admissa ob metum mortis vel absentiæ diuturnæ.*
4 *Ob periculum oblivionis.*
5 *In causa inquisitionis, & ad perpetuam rei memoriam.*
6 *In causa electionis, & matrimonii.*

Ante litis contestationem, quæ est solemnis judicii fundamentum, & antequam incertum, an lis sit futura, nec testium receptio locum habet, nec definitiva ferenda sententia; cum super quo testes recipiantur, aut sententia feratur, nihil sit, actore non tam petente, quam petere volente, *l. Amplius ff. Rem ratam haberi.* Super exceptionibus tamen dilatoriis testes recte recipiuntur, cum tendant ad dilationem litis, ideoque ante proponendæ, ut dicetur infra *tit. de except.* Idem juris in peremptoriis, quæ dicuntur litis finitæ, & ingressum ejus impediunt, de quibus *c. 1. de litis contest. in 6.* 1 2

3 Recipiuntur quoque testes super principali, quando de morte testium, vel diutina eorum absentia timetur, ne probationis copia fortuito eripiatur: absente scilicet parte adversa, sive contumaciter, sive etiam sine malitia, ut convenire nequeat. Quo casu actor intra annum, ex quo convenire reum potuit, in jus eum vocare debet, aut saltem receptionem hujusmodi testium ei denuntiare: alias attestationes receptæ non valituræ. Et hoc, ne hac ratione forte per fraudem reo eripiatur conditio objiciendi quid contra testes, *c. fin. in princ. h. t.*

Idem dicendum, si sit periculum oblivionis ex causa moræ aut subornationis, *arg. l. 3. §. duæ ff. de Carbon. edicto.*

4 Quid si postea comparuerit reus, vivis adhuc testibus, an eorum examen erit repetendum? Ita videri per *c. Præsentata 50. inf.*

50. *inf. de testib.* & *l. fin. C. eod. tit.* ubi testes per arbitrum recepti denno sunt examinandi, si ita pars velit, nisi sint mortui.

5 In causa quoque inquisitionis super excessibus, non attenta contestatione, qua non est opus, testes audiuntur. Uti & quando producuntur ad perpetuam rei memoriam, *d. c. fin.* §. *sunt & alii &c. Significavit* 41. *inf. de testibus*, facta tamen denuntiatione ei, cui inde periculum esse posset. Contra contumacem agitur missione in bona, de qua infra *tit.* 14. Quæ si minus sit commoda, judex excommunicatione uti potest, *cap.* 1. & 3. *hoc tit.*

6 In causa tamen electionis, matrimonii, ne Ecclesia patiatur detrimentum propter moram, aut alteri conjugi detur occasio fornicationis, testes recipiuntur etiam ante contestationem, & si de causa liquear, ad definitivam proceditur, *d. c. fin.* §. *porro*. Quod si nulla subsit contumacia, sed aliunde causetur absentia, tunc in causa electionis exspectandus electus ad sex menses, nisi aliud suadeant circumstantiæ. In causa confirmationis exspectandus confirmatus usque ad tempus definitum per Canones, quod Glossa in *d.* §. *porro*, *V. Canonibus*, vult esse sex mensium. In contractu matrimonii exspectare alter debet, donec de morte absentis probabiliter quid intelligatur, idque ne contingat, propter absentiam non malitiosam, aliquem cedere justis exceptionibus. Et licet parti posset esse durum, se continere, sine sua culpa, non deest tamen causa, *d.* §. *porro in fine*. Alii casus, quibus ante contestationem testes admittuntur, videantur in *Gloss.* 1. *ad c.* 5. *h. t.* Facienda autem his casibus testium receptio coram illo, ad quem discussio futuræ litis spectat. Vid. Gothofr. *ad l.* 1. *l. Aquilia*. 40. *ff. Ad L. Aquil.* Mynf. *cent.* 4. *Obs.* & 72.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *Quæres*. An si agatur de crimine adulterii ad separationem thori lite non contestata in contumaciam rei procedi possit ad testium receptionem vel sententiam definitivam? Resp. Negat. Vivian. *in ration. jur. Pontif. in c.* 1. *h. t.* Ratio est, quia hic rigidus & ordinarius processus instituendus est, eo quod individuæ vitæ dissolutio petatur.

Ad n. 5. *Quæres*: An partis adversæ citatio semper sit necessaria? Resp. Si sit periculum de morte vel absentia testium, tunc citatio non requiritur. Farin. *in Praxi crim. de testib. tit.* 8. *quæst.* 76.

Ad finem hujus tituli adde: Observa ex Vallensi, quod effectus litis contestatæ sit. 1. Quod faciat rem litigiosam. 2. Excludat dilatorias Exceptiones. 3. Inducat quasi contractum & instantiam. 4. Interrumpat præscriptionem, 5. Perpetuet actiones pœnales descendere in hæredes. 6. Constituat possessorem quoad fructus in mala fide. 7. Faciat Procuratorem dominum litis. 8. Perpetuet jurisdictionem. 9. Faciat ut ad sententiam definitivam Judex procedere possit. Ita *Vallens. hoc tit.*

TITULUS VII.

De juramento calumniæ.

SUMMARIUM.

1 *Juramentum hoc quando præstandum.*
2 *Quoties.* 3. *A quibus.*
4 *In quibus causis.*
5 *An & in causa criminali?*
6 *Quid contineat.*
7 *Advocati quid jurent.*
8 *Juramenti hujus necessitas, & effectus.*

UT litigantes a calumniosa litium persecutione avertantur, exigitur ab iis juramentum calumniæ: quæ hic sumitur pro calumniosa alicujus in judicio vexatione, *l. si calumnietur*, 233. *D. De V. S.*

Præstandum hoc juramentum in exordio litis, *c.* 1. *eod. in* 6. publice coram judice, nisi aliud postulet personarum qualitas, aut sexus verecundia. Omissum tamen in exordio, in qualibet litis parte exigi potest, prout judici videbitur, *d. c.* 1. *in princ.* Præstari autem semel sufficit, quia extenditur ad omnia subsequentia. *Auth. hoc sacramento, C. de jurejur. propter calum.* Si tamen suspicetur judex agi quid malitiose, juramentum malitiæ exigere potest, etiam sæpius, *c.* 1. *in fine*, *eod. in* 6. cum hoc non concernat totam litem, sed tantum articulum, cui adhibetur, ultra quem non extenditur. 1
2

3 Subeundum non ab aliis, quam qui in lite sunt, si quidem agatur de debito litis processu, quem turbare malis artibus non censentur, nisi qui in lite sunt. Ut præstare istud cogatur actor & reus, hæres item eorum *l. 2. in pr. C. b. t.* sive per se, sive per alium, uti procuratorem ex speciali mandato. Est enim hoc juramentum credulitatis, quod etiam per alium præstatur, in animam tamen jurantis, *c. 3. b. t.* nisi agatur de proprio facto *d. c. 2. §. 1.* Tutor, curator pro minoribus in animam suam jurant, quod causam eorum habeant satis perspectam. *Auth. Principales in fine C. b. t.* uti syndicus, œconomus, administrator xenodochiorum, *d. c. 2. & 6. b. t.* Ab hujusmodi juramenti præstatione; ne quidem Clerici sunt immunes, non obstante consuetudine *c. 5. b. t.* qui tamen non sunt cogendi per se præstare, cum possint alteri committere: & per se præstare volentes non alias admittentur, quam consulto suo Prælato; Episcopi consulto summo Pontifice, *c. 1. b. t.*

4 Subeundum est in omni causa, etiam appellationis, per quam nova instantia inchoatur, *c. 2. in princ. eod. in 6.* & spirituali, quod & in ea calumniari contingat, *c. 1. eod. in 6.* per quod corrigitur, *c. 2. b. t.*

5 An & in criminali? Resp. Id aliquos velle, per *l. 1. & 2. C. b. t.* ubi dicitur esse præstandum in omnibus causis: & per *d. c. 1. b. t.* in cujus fine videtur insinuari, in quacumque causa, sive civili sive criminali, esse subeundum: veriorem tamen videri Martini sententiam, quam probat & sequitur Cujac. *ad Nov. 49. & c. 1. b. t.* in criminali scilicet non recte exigi, quatenus criminaliter intentatur; tum propter obvium perjurium, tum quod in ea sufficiat inscriptio: si vero civiliter intentetur, juramentum hoc exigi posse. Quam sententiam firmat Cujac. per *Novel. Leonis 97. & 107.* Sichard. *ad l. 2. Cod. b. titul.*

6 Tria hoc Juramentum continet. I. Quod litem movendi, aut contradicendi justam causam habere se putant partes. II. Quod nullam exigent probationem calumniosam, protrahendæ litis ergo. III. Quod nihil promiserint, dederint, daturi, promissuri sint, per se, aut per alios, ad corrumpendum judicem, *d. Auth. Principales C. b. t.*

Advocati in ingressu cujusque judicii jurant, se nonnisi quod justum in causa esse perspexerint, clientibus suis procuraturos, ab ea vero recessuros, ubi eam iniquam viderint, *l. Rem non novam 14. §. patroni C. de jud.* Causam minus probabilem, vel ab initio non suscipere, vel susceptam deserere non coguntur, cum non semper id, quod probabilius apparet, sit & verius, & contingat judicem in id, quod minus est probabile, inclinari. Receptum autem moribus, ut non in cujusque judicii ingressu, sed initio muneris, dum adsumuntur, juramentum hoc præstent patroni. 7

Subeundi hujus juramenti ea est necessitas, ut remitti a partibus nequeat: licet tacite omissum non vitiet processum, *c. 1. §. 1. eod. in 6.* Recusans actor præstare, causa cadit, reus pro confesso habetur, *d. l. §. Quod si actor*, quod non videatur justa causa nixus. Præstiti effectus est, quod præstans excusetur a præsumpta calumnia, nisi aliud appareat: cedit enim veritati præsumptio. 8

ADDITAMENTA.

Ad num. 6. in fin. adde: Ubi nota versus vulgares ex Gl. *in c. 1. b. t.*

Illud juretur, quod lis sibi justa videtur.

Et si quæretur, verum non inficietur.

Nil promittetur, nec falsa probatio detur.

Ut lis tradetur, dilatio nulla petetur.

Ad n. 8. Quæres 1. An necessario præstandum sit juramentum calumniæ? Resp. Si exactum fuerit; Affirmat. adeo ut omissum vitiet totum processum. Francus *in c. 1. b. t. in 6.*

Quæres 2. An eadem sit pœna recusantis præstare juramentum malitiæ, quæ recusantis præstare calumniæ, quod scilicet & is causa cadat? Resp. Negative. Ratio est, quia in *c. 2. b. t. in 6.* nulla fit mentio pœnæ, adeoque tantum erit pœna arbitraria.

Quæres 3. Si actor, vel reus mortuus sit, qui recusavit jurare de calumnia, antequam judex tulit sententiam declaratoriam pœnæ, in ea pœna ad illius hæredem transeat? Resp. Negat. *per l. ejus, qui ff. de jure fisci.* Adeoque hæres præstito prius jura-

juramento calumniæ causam prosequi potest. Gail. *lib.* 1. *Observ.* 86.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

SUMMARIUM.

1 *Dilationes aliæ Legales, aliæ Conventionales, aliæ Arbitrariæ.*
2 *Item aliæ Citatoriæ, aliæ Deliberatoriæ, aliæ Probatoriæ.*
3 *Probatoriis quod tempus præfixum.*
4 *Dilationes quot dentur actori, & reo.*
5 *Dilationum effectus.*

UT deliberate petitis respondeatur, Dilationes sunt inductæ, quæ sunt adsignatio temporis, intra quod actus judicialis expediendus, 1 * Quædam sunt Legales a lege datæ: quædam Conventionales, ex consensu partium concessæ: quædam arbitrariæ, quæ arbitrio judicis dantur, causa cognita, pro personæ, causæ, temporis conditione, *l. Numquam*. 71. *D. de jud.* 2 * Aliæ item initio litis, sive ante litem contestatam dantur, ut citatoriæ: quæ vocato dantur ad comparendum termino adsignato, etiam interdum peremptorio, ita dicto, quod perimat disceptationem, id est, ultra non patiatur adversarium tergiversari, *l. Et tertium*. 70. *D. de jud.* Non sit tamen nimis brevis, præcipue in rebus Ecclesiasticis, *c.* 1. *h. t.* Deliberatoriæ, quæ sunt viginti dierum, *Auth. Offeratur*, *C. de litis contest.* ut deliberet reus. Hæ denegantur, si ex litteris citatoriis plene potuit reus instrui, *c.* 2. 3. *h. t.* In medio sive post litem contestatam dantur probatoriæ, ad allegatorum & exceptionum probationem. 3 * quarum spatium lex ita est moderata, si ex ea provincia, in qualis agitur, sint producendi testes; aut instrumenta, non amplius quam tres menses indulgeantur, si ex aliena, continenti tamen, non ultra sex; si ex Ultramarina, non ultra novem. Quod tempus non excedit judex, quamvis diminuat ex causa. Potest tamen iterato dare hoc spatium ex causa argenti, ut habet textus *in l.* 1. *C. h. t. & in l.* 7. *D. de feriis*. Post judicium datur decendium, sive decem dierum dilatio ad appellandum, appellationisque actus exercendos, *de quibus infr. tit. de appellat.*

In criminalibus causis duæ dilationes actori, reo tres dari possunt, causa cognita. In civilibus autem una tantum danda *l. fin. D. h. t.* nisi aliud urgens causa velit, *d. l.* 7. Ratio diversi juris est, quod causæ criminales sint gravioris momenti, in quibus contingeret facile lædi innocentiam. Dantur vero plures dilationes reo, quam actori, quia favorabilior, ut ejus innocentia facilius defendatur. 4

Effectus dilationis est, quod stante tempore dato, quod est continuum, officium judicis cesset super isto articulo; *l.* 3. *C. h. t.* Dies pro termino adsignatus totus cedit illi, cui adsignatus, datus enim in commodum alicujus non debet restringi in ejus odium. Unde ultimo etiam momento recte comparet, *§. omnis stipulatio*. 2. *Inst. D. V. O.* 5

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. *Quæres* 1. An appellari possit, si dies seu terminus peremptorius nimis brevis citato ad comparendum statuatur? Resp. Affirmat. maxime in causis Ecclesiasticis, *cap.* 1. *h. t.*

Quæres. 2. An citatus in causa ardua ex loco valde remoto citatione peremptoria cum præfixione certi termini, si is postea, antequam compareat, ad eumdem locum judicii citetur, ob publicam utilitatem, an inquam is ex causa publica præsens in causa privata respondere teneatur? Resp. Negat. *cap.* 4 *& ult. h. t.* Ratio est, quia præsentia ob utilitatem publicam, non debet ei in privata causa damno esse, adeoque nova illi dilatio dari debet.

Ad n. 3. *circa finem adde*: Verum hodie pro consuetudine & moribus locorum inspiciendus stylus cujusque curiæ. Judex enim pro differentia loci, temporis, & personarum dilationem moderari potest, vel augendo vel minuendo, *cap.* 24. *sup. de offic. delegat. & l.* 1. *C. h. t.* Unde est, quod jure Canonico & passim moderno tempore dilationes dicantur esse arbitrariæ, eo quod Judex, prout fert circumstantia causæ & loci, vel restringere eas possit, vel prorogare. Busius ad *l.* 68. *n.* 8. *ff. de judic.* Hinc etiam procedit, quod ex justa causa, si videlicet periculum sit in mora, Judex non teneatur reum

ter

ter citare, sed sufficiat una peremptoria citatio pro trina, *c. ult. infr. de dolo & contum. l. 2. l. contumacia, ff de re judic.* Vocatur autem peremptoria, quod reo sive citato perimatur via ad ulterius legitime comparendum, eo quod habeatur pro contumaci, modo tamen in citatione particula illa *peremptorie* addatur, *l. 70. ff. de judic. & d. l. 68. cum duab. seqq.*

Ad nu. 4. in fin. adde: Dantur etiam dilationes executoriæ, quæ sunt quatuor mensium, & dantur illi, qui actione personali condemnatus est, ut satisfaciat *cap. quærenti, sup. de offic. deleg. & l. fin. C. de usur. rei jud.* Quod tamen tempus nequaquam concedendum videtur condemnato actione depositi commodati, aut simili, quibus certa species petitur, ne malitiis indulgeatur. *Ita* D. Schambogen. *ad §. 2. Instit. de offic. Jud.* Nisi tamen & hic in rei petitæ æstimationem condemnatus esset. Vinn. *ad d. §. 2.* In actionibus realibus dicto quadrimestri locus non est, quia cum reus habeat rei restituendæ facultatem & rem possideat, executio differri non debet, ne ipsi subministretur occasio malignandi, adeo ut si frustratorie inducias petat, res, quæ penes eum est, manu militari auferri possit. *L. qui restituere, 68. ff. de rei vind.* Eodem modo condemnatus in causa criminali non gaudet illa dilatione, quia expedit, ut facinorosi, quam citissime ultimo supplicio, vel alia pœna facto condigna afficiantur in terrorem aliorum, nisi causa magna sit, uti si mulier prægnans condemnata sit, & similibus.

Quæres: An dilationes prorogari possint? Resp. quod prima dilatio prorogari non possit juxta Gail. *1. obser. 91.* Quia habito remedio ordinario non est recurrendum ad extraordinarium, adeoq; cum possit adhuc peti secunda & tertia dilatio, sequitur priores prorogari non posse, quod prorogatio in hoc passu sit remedium extraordinarium, ad quod facile descendendum non est. Docet tamen Gail. *1. observ. 91. num. 2.* Prorogationem quartæ dilationis posse ex legitima causa prorogari cum eadem solemnitate, qua data fuit, licet facile prorogari non debeat. Gail. *d. n. 2.* Est autem prorogatio dilationis labentis, nondum tamen lapsæ extensio. Valens. *ad §. 2. num. 4. ff. h. tit.* Ubi adsit, quod lapso termino non prorogatio, sed nova dilatio petenda sit.

TITULUS IX.

De Feriis.

SUMMARIUM.

1 *Feriæ aliæ Solemnes, & Ordinariæ; aliæ Repentinæ, & Extraordinariæ.*
2 *Festis diebus ab omni opere servili cessandum.*
3 *Liberalia opera iis diebus non prohibentur.*
4 *An scribere die festo liceat?*
5 *An pingere?*
6 *An iter facere?*
7 *An saltus, actusve musicos exercere?*
8 *An venari, & piscari?*
9 *Actus bellandi an licitus die festo?*
10 *Militia & studium quatenus æquiparentur.*
11 *Intellectus* l. Divus ff. de Feriis, & dilationibus.
12 *Opera quædam non servilia prohibita exerceri diebus festis, ut mercatus.*
13 *Ut quæ concernunt processus judiciales.*
14 *Citatio facta die feriato ad non feriatum est nulla.*
15 *Item facta die non feriato ad feriatum.*
16 *Citatus an tunc teneatur comparere die proximo non feriato?*
17 *Citatio pro die feriato causa hominum tenet.*
18 *An appellationem interponere die festo liceat?*
19 *Arbiter an procedere eo die possit?*
20 *Executio an die festo licite fiat?*
21 *Actus voluntariæ jurisdictionis non prohibiti die festo.*
22 *Juramentum judiciale probibitum die festo.*
23 *An & extrajudiciale?*
24 *Excessus hujusmodi præcepti quale peccatum causet.*
25 *Obligatio illius durat toto die, & quomodo dies computetur.*
26 *Opera naturalia hac prohibitione non continentur.*
27 *Excusat ab observatione hujus præcepti primo, Necessitas privata, publica, proximi.*
28 *Secundo, Opera pietatis; licet de se servilia.*

29 *Ter-*

29 *Tertio, Materiæ levitas, vel opus modici temporis.*
30 *Quantum temporis spatium censeatur modicum.*
31 *IV. Excusat consuetudo.*
32 *V. Dispensatio Superioris.*
33 *An feriis renunciari possit.*

1 AD dilationes spectant Feriæ, a feriendis hostiis nuncupatæ: * quæ aliæ sunt Solemnes, & Ordinariæ, aliæ repentinæ & Extraordinariæ, Priores vel in cultum divinum sunt institutæ, ut sunt dies Dominici & Festi, tempus Quadragesimale, vel in usum humanum, ad fructuum collectionem: quibus id commune, ut iis cessent judicia privata & publica, nemoque in jus vocari possit.

2 Festis diebus hoc singulare est, quod ab omni opere servili Christianos vacare oporteat *c. 1. h. t.* quale est opus mechanicum & corporale non solum ex parte instrumenti, sed etiam ex proximo effectu, ad quem natura sua, vel ex vi suæ institutionis ordinatum, ut fuere, texere, fodere, & similia.

3 Liberalia opera non veniunt sub prohibitione istius præcepti: ut etiam tota die iis inhærere liceat citra peccatum, modo secundum Ecclesiæ præceptum audiatur Missa; non distinguendo, subsit lucri causa, nec ne, quia ea non mutat rationem præcepti. Quo modo tota die dans operam studiis, non tantum Theologicis, in quibus minus dubium, sed etiam Juris, Medicinæ, Matheseos, & aliis non peccat, quamvis aliqui contra velint, ut videre est apud Abbatem, in *d. c. 1. num. 4. h. tit.* cum studium ordinetur tantum ad mentem illuminandam & perficiendam, & nihil habeat servile. Non recte objicies, ea ratione licere etiam addiscere mechanicas artes die festo, quod intellectum perficiat, nam instructio in iis fit per exteriores actus serviles. Hinc licitum est docere die festo quamcumque scientiam & artem, prout ad mentem instruendam pertinet, sive voce, sive scripto, quia hoc totum est liberale.

4 Q. An liceat scribere die festo? Resp. Scripturam esse potius mentis opus, cum sit quædam locutio permanens, atque ita non tam servile, quam liberale opus; non tantum, si quis proprios conceptus exprimere, sed & alienos excipiat, uti discipulus magistri, etiam mercede media; Navar. in *Summa c. 13. n. 12. & 14.* quia hujusmodi merces non facit mutari conditionem rei, ut fiat servilis, quæ ex se est liberalis. Quod videtur etiam dicendum in nuda transcriptione instrumenti alicujus, cum nihilominus sit mentis opus: quamvis ea de re quidam dubitent, & aliud velit Navar. *d. loco num.* 14. Cujus opinio posset procedere in isto hominum genere, quos publica potestas aut propria voluntas ad hoc occupationis genus destinavit, ut servirent communi, quales sunt servi ac cæteri opifices: Nihil facit, quod imprimere libros sit servile; quia id non fit per modum locutionis & expressionis conceptuum mentis, uti scriptio, sed per actionem mere mechanicam, componendo, ac disponendo litteras singulas, easque imprimendo, quod mechanicum & servile, atque ita illicitum die festo.

Quid de actu pingendi dicendum? Posset videri, non esse servilem magis, quam scribendi, cum sit opus mentis, ad ejus informationem ordinatum: enarrat enim quodam modo pictura historias, atque ita die festo licere videtur. Titius tamen inter servilia ponitur, die festo prohibita, sive pretio, sive liberaliter fiat, quia hoc non variat rationem operis servilis, quale est actus ille, continens opus corporale terminatum ad materiam extrinsecam, dirigibile per artem mechanicam; ad instar artis sculpendi & conflandi imagines, quam constat esse mechanicam, & die festo illicitam. Neque enim magis, quam illa, exprimit conceptus mentis, & non tendit per se, ut illam instruat: atque ita non est opus doctrinæ, & disciplinæ, uti est scriptura. 5

Iter facere inter servilia non ponitur, & die festo citra peccatum licet; cum animum non impediat, quo minus Deo vacat, audita tamen Missa. Nisi circumstantiæ quid servile includant: quo modo etsi licitum sit curru vehi, non licet tamen, citra præcepti violationem, una res transvehere, quia idipsum est servile. * Simile judicium est de saltu, & actibus musicis vocum, instrumentorum, qui inter artes liberales ponuntur, atque ita non prohibiti; quamvis finis, qui non facit opus servile, sit malus, qui non ad hujus, sed ad alterius præcepti violationem pertinet. 6 7

Q. An

8 Q. An liceat venari, piſcari die feſto? Reſp. Navarrum, *d. cap.* 13. *num.* 11. *verſ.* 6. negare opus eſſe ſervile piſcari, atque ita die feſto licitam videri venationem, etiam quæſtus cauſa. Verum patet ex *cap.* 3. *b. t.* piſcationem die feſto illicitam eſſe, cum ibi permittatur ex neceſſitate, ut alias non ſit permiſſa: piſcationi autem ſimilis eſt venatio, ratio eſt, quia non ſit ſine opere corporali, eoque gravi, ut inter illicita die feſto opera poſſit poni; niſi moderata ſit, & gratia recreationis vitandique otii eam excuſet. Videtur & conſuetudo excuſationem aliquam dare, quæ ut poteſt legem humanam remittere, ita & opera, lege humana prohibita, licita facere.

9 Quid de actu bellandi dicendum? Videtur opus actualis militiæ, & pugnæ de ſe ſervile eſſe, ſive bellum ſit juſtum, ſive injuſtum, cum hoc non variat rationem prohibitionis, quia licet regimen militiæ ſit potius opus mentis, quam corporis, ipſe tamen actualis congreſſus potius eſt corporis actus, habetque multa ſervilia. Ut nihil faciat, quod exerceatur etiam ab ingenuis & nobilibus, habeatque adjunctam nobilitatem, nam ea procedit niſi ex fine remoto, quia ſcilicet tendit ad Reipubl. defenſionem per oſtentationem virium, & indicium præſtantis animi, unde quædam nobilitas & fama acquiritur, cum proximus ſit in actuali uſu corporis, de ſe ſervili, non liberali.

10 Nihil facit, quod Imper. in *l. Advocati, Cod. De advoc. diverſ. jud.* militiam & ſtudium in honore comparet: nam illa comparatio non eſt in omnibus, & neutiquam in intrinſecis conditionibus, ſed tantum quoad utilitatem & neceſſitatem eorum in bonum publicum.

11 Nihil etiam facit, quod J. C. in *l. Divus, ff. b. tit.* dicat ea, quæ ad militarem diſciplinam pertinent, diebus etiam feriatis eſſe peragenda; nam loquitur de quibuſdam exercitationibus & demonſtrationibus militaribus, quæ de conſuetudine ex moralis neceſſitatis ratione fieri ſolent, etiam feriato die magis commode, quam aliis; & præterea habent parum aut nihil ſervilis operis. Poſſet etiam iſta lex accipi de bello defenſivo, quod licitum quocumque die facit neceſſitas, *can. ſi nulla* XXIII. *q.* 8. Quamvis & aggreſſivum licitum faciat occaſio comparandi victoriam, quæ ſemel amiſſa non facile redit, *arg. c.* 3. *b. tit.* ubi occaſio facit licitum quod alias illicitum.

Sunt & quædam opera non ſervilia prohibita, de quibus in *c.* 1. *b. tit.* Primo Mercatus: quo nomine venit contractus emptionis, locationis, permutationis. Præcipue prohibitæ ſunt publicæ nundinæ, cum magno hominum concurſu fieri ſolitæ. Idem eſt judicium de privatis nundinis. Fiunt tamen publicæ etiam die feſto pleriſque in locis. Fiunt & elocationes rerum diebus feſtis, quas conſuetudo videtur excuſare. Sunt tamen cavendæ, quantum fieri poteſt, & moderandæ, ut non introducantur, & introductæ non extendantur. 12

Secundo, prohibentur ea, quæ concernunt judiciales proceſſus, *c. fin. b. t.* veluti citare, in proceſſu procedere, teſtes examinare, ſententiam ferre, quia ſpectant hæc ad ſtrepitum judicialem, *d. c. fin.* prohibitum. 13

Ubi quæritur: An citatio die feſto facta ſit valida? Reſp. Citationem die feſto intimatam, licet pro die feriato, eſſe omnino nullam, cum *d. c. fin.* non tantum prohibeat actus judiciales, ad quos illa ſpectat, ſed etiam annullet, ſive decretum emanarit a judice die feſto, & omnino nulliter, ſive etiam valide die pro feſto: nam vitium commiſſum eſt in citationis intimatione, quæ eam annullat. 14

Similiter nulla eſt citatio pro die feſto, ut ſcilicet tunc quis compareat & reſpondeat, etiamſi intimatio facta ſit die non feriato; quia canon vult actus judiciales ceſſare diebus feſtis, ne homines a divinis avocentur. 15

Ubi quæſitum: An citatus ad diem feriatum teneatur comparere die ſequenti non feriato? Reſp. Si expreſſe & formaliter quis citatus fuerit pro die feſto, veluti D. Joannis omnino nullum & invalidum eſſe actum, & ne quidem teneri citatum comparere die proxime ſequenti non feriato, quod directe ſit contra præceptum de obſervatione feſtorum, ut nihil operetur, & nullum producat effectum. Si non exprimatur dies feſtus, ſed certus dies menſis, in quem forte feſtum incidit, non videri eſſe actum contra legem, ideoque non irritum, & obligari citatum parere, ut poteſt ſcilicet proximo die habili. Unde moris eſt in citatione 16

adde-

addere: *Si juridica dies fuerit*, *alias prima die juridica*, *&c.* Citatio facta usque ad diem festum justa est, cum tantum contineat prorogationem temporis, intra quod compareat reus. Abbas *in d. c. fin.*

17 Et hæc ita quoad ferias in honorem Dei inductas, nam quoad inductas causa hominum, volunt valere citationem factam pro feriato tempore, licet non cogatur comparere citatus. Si tamen compareat & sententia feratur, ea valebit, *l. 1. ff. b. t.*

18 An die festo liceat appellationem interponere? Resp. Posset videri, appellationis interjectionem spectare ad strepitum judicialem, sicut spectat prosecutio, ideoque esse prohibitam, uti hæc est prohibita. Facit, quod nullibi jus Canonicum talem det licentiam, & quod videatur venire sub generali præcepto de observatione festorum. Communiter tamen videtur contrarium receptum. Gloss. *in d. c. fin. & in l. 1. Cod. b. tit.* Abbas *d. c. fin. num. 13.* qui volunt omni tempore appellationem interponi posse. Verum loca ab iis allegata non probant hoc ipsum. Ut ista opinio procedat præcipue in casu necessitatis, qua alias periret occasio ejus interponendæ, per lapsum temporis præfiniti, quod est continuum: merito enim tunc conceditur, cum spectet ad defensionem naturalem.

19 Quid de arbitro dicendum? Resp. Nec posse arbitrum verum procedere; aut sententiam ferre die festo; cum ille procedat modo judiciali, qui prohibitus in die festo: quo modo expressum est in *l. 7. Cod. b. t.* nec apud arbitros esse ullam cognitionem jurgiorum die feriato. Arbitrator tamen, cum sit tantum amicabilis conciliator pacis, non impeditur ab exercendo suo munere, Abbas *d. c. fin. n.* 10 Advocatum posse die festo judicem informare citra noxam, est verius, cum nec sit actus judicialis, nec servilis.

20 Dubitatur & de executione sententiæ ante latæ, an ea prohibita die festo? Resp. Abbatem *in c. fin. num. 22. sup. de judic.* tenere, executionem esse omnino validam, ex eo, quod non sit actus judicialis, atque ita non contenta sub prohibitione de qua *c. fin. h. t.* Verius eam esse prohibitam & irritam, juxta *d. c. fin.* quod licet non loquatur de executione expresse tamen, cum sententiam ferri prohibeat, etiam executionem fieri prohibet: præcipue cum & jure civili executio sit prohibita, *l. 2. & l. fin. Cod. b. t.* per quod recte explicatur Canonicum, ubi agitur favor religionis. Et facit ratio eadem, cum major sit partium & populi turbatio in executione, quam in sententiæ prolatione.

Quantum ad actus voluntariæ jurisdictionis, illi non sunt prohibiti, cum *d. c. fin.* tantum prohibeantur actus judiciales, & qui eo pertinent, propter strepitum judicialem a divino cultu avertentem, quem non requirunt dicti actus, ut validi sint dicendi. Unde emancipationes, manumissiones recte illis diebus fiunt, uti & super iis acta fieri permittuntur; *l. Actus. C. b. t.* 21

Tertio prohibitum est juramentum; *d. c. 1. b. t.* tam super spiritualibus, quam temporalibus, propter textus istius generalitatem, quem limitare ad causas temporales, est sine fundamento, nec fert eam limitationem duplex exceptio indistincte proposita, *nisi pro pace*, *vel alia necessitate*. Et hoc omnino verum est quoad juramentum judiciale. 22

Quæsitum est, an extrajudiciale sit licitum die festo? Resp. Posse videri, nec hoc esse licitum; nam alias superflua subjungeretur specialiter prohibitio juramenti, cum illa sit contenta in prohibitione actuum judicialium. Deinde excipitur ibi juramentum pro pace, quod solet fieri extra judicium, in quacumque conventione; ut necesse sit poni regulam. Sed in contrarium facit quod sit juramentum, alioqui licitum ex obecto, fine, & aliis circumstantiis; ex eo solum poneret speciale peccatum, quod in festo fiat, quod est contra omnem usum & sensum Ecclesiæ, & contra rationem, cum nulla sit causa omnia juramenta prohibendi. Dicendum, non esse prohibita ibi sola juramenta judicialia, nec tamen omnia extra judicialia: sed & quibus contractus & conventa, quæ ibi veniunt nomine mercatus, firmantur. Nam cum textus in *d. c. 1.* duo prohibeat, & addat juramentum, quo illa solent firmari, eatenus etiam illud prohiberi dicendum, non item generaliter. Et facit eo exceptio subjuncta, *nisi pro pace*, quale juramentum non est judiciale, sed pertinens ad juramenta conventionum & huma- 23

mana-

manarum obligationum. Ideo autem istud excipitur specialiter, quia pium opus est, pacem procurare, ut in diebus etiam festis debeat esse licitum. Notanda autem est differentia inter prohibitionem quoad contractus & actus judiciales, eoque spectantes, nam hi omnino sunt irriti *d. c. fin. in fine*, non etiam isti, a quibus lex vult quidem abstinendum esse, non tamen eos irritos declarat.

24 Obligatio hujus prohibitionis, quia materiam gravem continet, ordinatur ad gravissimum finem, qui est cultus divinus. Ut ponat reatum mortalem ejus transgressio, licet in individuo possit esse venialis, ex levitate materiæ: aut excusari ex conscientia erronea probabili, aut etiam inadvertentia simplici.

25 Durat autem istius præcepti obligatio toto tempore diei civilis XXIV. horarum, qui varie computatur. In lege veteri a vespera usque ad vesperam, quo se refert, *c. 1. h. t.* de cujus intellectu disputatur, ut videre est apud Covar. 4. *Var. resolut. c. 19. n. 9.* Hodie juxta regularem Ecclesiæ usum, a media nocte usque ad mediam noctem, secundum morem Romanum, *l. More*, 8. *D. h. t.* Ubi Gloss. tradit apud aliquos ab occasu ad occasum, aut ab ortu ad ortum computari. Posset & in Ecclesia dari præceptum vocandi in festo pro dimidio tantum die ut ab ortu Solis usque ad meridiem, quod ista determinatio nunc fit de jure Ecclesiastico, neque enim hodie obligat lex antiqua.

26 Hæc de præcepto observandi ferias. Sub quo non veniunt opera naturalia, edere, bibere, & alia, quæ corpus humanum vitare non potest, etiam in diebus festis, ut indui, exui, & similia, quod non sint servilia, cum per artem non dirigantur. Sunt autem causæ excusantes ab ejus observatione.

27 I. Necessitas imminens, quæ præveniri non potuit, ut propriæ conservationis vel sustentationis vitæ & familiæ; quia intentio Ecclesiæ non est obligare cum tanto gravamine. Facit enim necessitas licitum, quod alias illicitum, cum legem non habeat *c. quod non est infr. De R. J.* Sic excusantur pauperes operantes die festo, qui alias se, suamque familiam sustentare non possent. Caveant tamen secreto & sine scandalo id agant, & sit necessitas certa. Agricolæ quoque, ingruente pluvia, licite laborant, ut segetes tuantur; uti & si festo die colendi terram occasio se offerat, quæ aliis non data, ne occasione momenti pereat commoditas, cœlesti provisione concessa, ut ait Imp. *l. 3. C. h. t.* Ea de causa etiam indulgetur alcionum capturæ intendere die festo, si ejus rei alias non facilis offeratur occasio, *c. 3. h. t.* Excusat multo magis necessitas Reipubl. cui potius subveniendum, quam propriæ. Item necessitas proximi etiam privata, non tantum si agatur de vita ejus, sed & si de facultatibus conservandis. Sic licite chirurgus alicujus veniam secat, si valetudo postulet: licite ad extinguendum ignem, qui domum alterius attigit, die festo subvenitur; cum inducta pro charitate, non debeant contra charitatem militare. Pauperi & inopi recte succurritur per opus servile, si necessitas instet pro illo die, non alias.

II. Dant omnino excusationem opera pietatis in divinum cultum tendentia, licet de se servilia, uti campanas pulsare, onera deferre, tabulatum in usum istius diei efficere, viam, templa, altaria ornare. Consulendum tamen pridie hæc fiant, si sit commoditas. Præcipue actio mundandi templum scopis, vestiendi parietes auleis & tapetis, non reservanda in diem festum; neque enim deerit culpa, saltem venialis, nisi contemptus letalem ponat. Quæ omnia probantur *arg. c. 1. h. t. & c. fin. ibi, nisi necessitas urgeat, vel pietas aliud suadeat.* 28

III. Excusat etiam, saltem a mortali, materiæ levitas, & opus parvi temporis. Sic excusant plerique tondentem barbam ab omni peccato si pridie non licuit, vel saltem a letali. Distinctis tamen vicibus eodem die exercens servilia parvo tempore, quæ conjunctim ponunt tempus notabile, non est extra culpam letalem; quod tempora illa parva in unum coalescant, & notabile tempus ponant, in festi violationem. Dico, eodem die; nam si diversis diebus, modica illa tempora non coalescant, propterea quod cujuslibet diei obligatio eo transacto cesset, ut continuatio fieri nequeat; Uti nec si eodem die plures modico tempore operentur; quia neque modica illa singulorum tempora possunt dici coalescere, cum cujuslibet culpa non excedat venialem, quæ non potest transire in letalem. Nam tunc veluti una poneretur ex plu- 29

pluribus aggregatis. Quod dici non potest, cum non sciatur, in cujus persona ponenda sit; non enim magis in unius, quam alterius: omnes autem ea constringere nequeat.

30 Disputatur: Quantum temporis spatium censeatur modicum? Resp. esse, qui tradant, modicum esse, quod non attingit etiam diei partem. Verum, ea sententia non nititur probabili ratione, & præjudicat multum isti præcepto. Probabilior est eorum opinio, qui ad horam restringunt, quod respectu totius diei vicesima pars non possit dici nimia, nec excedere modicum tempus: ut per consequens non ponat letalem culpam. Videtur tamen tempus minus hora ponere violationem festi, nec vacare gravi culpa, qua in re arbitrio judicis standum.

31 IV. Facit & consuetudo, aliqua esse exempta ab istius præcepti prohibitione: illa enim legi humanæ derogat, eam limitat, interpretatur. Sic actio coquendi & præparandi cibos ex se est servilis, & sub præcepto illo continetur, saltem quoad ea, quæ pridie fieri commode possunt, eoque videtur facere, quod habetur Exodi *c. 12. Dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis, nihil operis facietis in eis, exceptis his; quæ ad vescendum pertinent:* ex consuetudine tamen populi Christiani etiam permissa est præparatio ciborum, alias ad quotidianum, & ordinarium victum non necessariorum. Nam ad ordinarium victum (cujus præparatio nunquam inhibita ab Ecclesia) non erant necessarii pastilli, & alii cibi artificiosi, quia magno constant labore, per consuetudinem tamen permittuntur, & præparatio ciborum ad omnes has delitias ampliata, quamvis coarctanda sit ad ea, quæ convenienter pridie fieri nequeunt.

32 Eximit denique dispensatio Superioris ab observatione præcepti, qualis est Pontifex, Episcopus, aut Ordinarius Epicopalem habens jurisdictionem; imo & Pastor loci, in Episcopi absentia, aut si non potest facile ad Superiorem recurri. Subsit tamen causa rationabilis, quia non facile recedendum a Jure semel posito, nec in eo dispensandum. Nec recte objicies, causam necessariam per se excusare, ut inutilis sit dispensatio: nam omnis causa per se sufficit ad tollendam obligationem, sed tunc demum cum tanta est necessitas, ut constet clare legem non obligare. Navar. in *Summa c. 17.*

Dicta de observatione festorum non concernunt tantum festa, quæ ubique observanda, sed etiam, quæ in loco singulari, sive statutis Episcopalibus, sive etiam consuetudine inducta. An autem induci possint per laicorum statuta, dictum supra *Tit. de Constitut. num. 30.*

Posterioris generis feriæ imponuntur a Principe, ex occurrente causa victoriæ, natæ prolis, unde & vocantur Imperiales, quod ipse solus eas indicat, *l. 2. C. h. t.*

Q. An feriis renunciari per partes possit? Resp. Solemnibus in honorem Dei inductis non renunciari, uti nec repentinis, inductæ enim sunt in honorem & favorem Superioris, nemo autem nisi favori suo renunciat, *l. pen. ult. C. de pactis.* Ut renunciatio ista procedat in feriis messium, vindemiarum, *c. ult. h. t.* quod in favorem privatorum principaliter sint inductæ, quæ competunt non rusticis tantum, sed & non rusticis & otiosis, cum *l. 1. D. h. t.* indistincte loquatur, ut notat ibi Glossa. 33

ADDITAMENTA.

Ad num. 21. Quæres 1. An sit licitum ferre sententiam excommunicationis in die festo? Resp. Affirmat. Abbas in *c. fin. h. t.* Ratio est, quia ferre sententiam excommunicationis est veluti legem ferre, aut præceptum imponere, quæ die festo sunt licita. *Pirrhing. ad h. t. n. 22.*

Dices *l. fin. Cod. h. t.* prohibet omnem vocem judicis in die festo; ergo. Resp. Prohibet vocem judicis cum strepitu, concedo; absque strepitu judiciarii processus; nego antecedens & consequentiam.

Ad fin. num. Quæres 2. An quando partes renunciarunt feriis messium, judex illis teneatur jus dicere. Resp. Negative, quia feriæ etiam in gratiam judicis sunt institutæ, ideoque nec testes cogi possunt ad veniendum, & testimonium dicendum in feriis messium. *Gloss. fin. l. omnes, C. h. tit.*

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

SUMMARIUM.

1 *Causa criminalis præjudicat civili.*
2 *Possessoria causa præmittenda causæ proprietatis.*
3 *Præjudicialis suspendit decisionem principalis.*

ORdine deinceps res cognoscenda, qui exigit causas præponderantes præ-
1 cognosci. * Hinc causa criminalis præmittitur civili, nisi plus periculi sit in civili, *l. fin. C. de ord. judic.* Potest tamen & simul utraque disceptari & dirimi, si simul utraque proponatur, *l. 3. C. d. tit.*
2 * Possessorium potius est petitorio, ut dicetur infra Tit. XII. etiamsi agatur de crimine, *l. 1. C. de appellat.* quod plus periculi sit in possessione, quia interim, dum de crimine agitur, careret dejectus in sui detrimentum, & periculum esset, ne ad manus venirent partes, possessionis obtinendæ causa, propter ejus commoda. Unde spoliatus ante omnia restituendus, nec audiendus; spoliatur ante restitutionem, nisi per modum exceptionis spoliationem objiciat, *c. 2. & fin. h. t. & infr. tit. 13. de restit. spoliat.*
3 Præjudicialis quoque causa suspendit principalis causæ decisionem. Sic hæreditatis petitio cessat, donec causa status aut nativitatis objecta sit decisa, *c. 3. h. t.* Et lis super matrimonio suspenditur, donec consanguinitatis liquidetur objectio, *c. 1. h. t.* Hujus enim decisio illi præjudicium facit, *l. 2. C. h. t.* Exceptio quoque testibus objecta prius excutienda, quam testimonium earum accipiatur. Tractanda autem quæstio præjudicialis coram eodem judice, licet alias non competente, *l. 1. Cod. de ord. judic.* Nisi tamen fuerit causa alterius fori, quæ ne quidem incidenter a laico definienda, *c. Lator, infr. qui filii sint legit. & c. pen. h. t.* ubi hæreditatis quæstio coram laico pendens non impedit quæstionem matrimonii remitti ad Ecclesiasticum.

ADDITAMENTA.

Ad principium tituli sic incipe. Ordine deinceps res cognoscenda; qui exigit causas præponderantes præcognosci. Ubi observanda regula, quod per minorem causam majori cognitioni non sit faciendum præjudicium, quia major quæstio causam minorem ad se trahit, *l. per minorem. 54. ff. de judic.* Unde si plures causæ concurrant, quarum una pendet ex altera, prius illa cognoscenda est, a qua altera dependet, *l. 5. §. 8. 9. & 10. ff. de agnosc. & al. lib. Farinac. de var. crim. q. 100. n. 137. & seqq.*

Quæres 1. Quid si coram judice sæculari petatur dos, & petenti objiciatur exceptio invalidi matrimonii? Resp. Tunc prius coram judice Ecclesiastico debet discuti & terminari quæstio, an matrimonium fuerit validum, & tum judex laicus cognoscere potest de petitione dotis, *c. 3. h. t.*

Quæres 2. An si excipiens contra testem, ne illius testimonium admittatur, illud prohibet hic testis, pœna juris ordinarie puniri possit? Resp. Negat. *c. 2. h. t.* Ratio, quia ad id non est actum.

TITULUS XI.

De plus Petitionibus.

SUMMARIUM.

1 *Plus petere quot modis quis dicatur.*
2 *Pœna plus petentis.*

PLus justo nihil debet continere libellus. † Plus justo continere potest quatuor modis, scilicet re, loco, tempore, causa, quos explicat *cap. 1. h. t. circa finem.* * Ubi pœna plus petentis, esse dicitur, quod re vel causa plus petens in expensas teneatur reo, loco vero ad interesse: tempore plus petenti induciæ duplicentur, nec alter cogatur litem excipere, nisi expensis sibi solutis. Videantur dicta *Instit. de actionib. §. plus autem. & tit. C. de plus petitionib.* 1 2

ADDITAMENTA.

Actori in libello attendendum est, ne in eo petat quid amplius, quam sibi debeatur. Plus autem petitur quatuor modis,

Re,

Re, modo seu causa, loco & tempore. *Re* plus peti dicitur; cui nimirum debentur tantum quinque, & ille petit octo vel novem. *Causa* plus petit, cui quid debetur alternative, vel in genere, & alter petit speciem simpliciter, *§. 33. Instit. de Action. Loco* plus petere dicitur, qui non facta mentione loci, ubi quid promissum alio loco pure petit, *d. §. 33. Tempore*, plus petit, si id, quod in diem, vel sub conditione debetur, quis petat pure.

Ubi observandum tempus esse triplex, *ex natura rei*, uti si quis fructus nasci-turos promittat, vel *lege*, si nimirum a lege concedatur dilatio, uti si dos consistat in re mobili, tunc enim datur anni spatium. *L. un. C. de rei Uxor. act.* Vel est tempus ex conventione, si tempus nimirum contractui inferatur. *Ita D. Schambog. ad d. §. 31. Inst. de action.*

Quæres, quæ sit differentia inter illum, qui plus petit *re*, & illum qui plus petit *causa*. Resp. qui plus petit *re*, petit aliquid quod ipsi plane nullo modo debetur, qui vero plus *causa* petit, petit quidem quod, sed non ut debetur. *D. Schambog. d. §. 33* Ubi observa, quod distincta sint *cadere causa*, & *cadere formula*, illud enim denotat ipsam rem amitti, hoc vero tantum instantiam perimi, ut per novam instantiam res adhuc peti possit. *Vult. §. 33. Inst. de act. num. 9.* Pœna plus petentis olim erat, ut caderet causa, & rem amitteret, postea tamen est mitigata, & statutum, ut si quis plus *tempore* petat, ipsi tempus duplicetur, *arg. L. aut damnum, §. quisquis ff. de pæn.* Qui vero plus petit *re*, *loco* vel *causa*, condemnatur in omne damnum, quod reo per suam petitionem intulit, etiam certo casu in triplum, uti habetur *in §. tripl. Inst. de Action.* D. Schambog. *d. §. 33. Instit. de Action.*

Quæres: Hæc exceptio *tu petis plus tempore*, quid operetur? Resp. si opponatur ista exceptio dilatione, hoc est, ante litem contestatam, judicium suspendetur, si autem opponatur peremptorie, id est, post litem contestatam, judicium non suspendetur, quia exceptiones dilatoriæ ante litem contestatam proponi debent, eo quod respiciant judicium constituendum. *Ita Vallens. ex Panormit. ff. de plus pet. num. 3.*

Quæres. Quomodo petens ante conditionis eventum dicatur plus petere, cum adhuc non sit debitum *l. cedere diem ff. de V. Signif.* Resp. est debitum in spe, licet non sit debitum in re; vel est debitum conditionale, licet non sit absolutum.

Quæres. An actor plus debito petens, & ante litis contestationem desistens, incurrat pœnam plus petentis? Resp. Negative, *cap. unic. h. t.* Ratio est, quia non petiit jure debiti, sed petere voluit. *Gloss. in unic. vers. dispendio. Cod. h. t.*

TITULUS XII.

De causa Possessionis, & Proprietatis.

SUMMARIUM.

1 *Possessio quid?*
2 *Alia est Civilis, alia Naturalis.*
3 *Quo modo acquiratur, retineatur, amittatur.*
4 *Possessionis causa præmittenda causæ proprietatis.*
5 *Judicium petitorium ubi instituendum.*
6 *Petitorium cum possessorio an cumulari possit?*
7 *Utraque causa an, & quando una sententia sit terminanda.*
8 *Judicio petitorio inchoato, actor ad possessorium an redire possit?*

ORdo cognitionis postulat, ut de possessione prius statuatur, quam ad proprietatem datur. * Possessio est rei corporalis detentio; animo affectioneve possidendi. 1
Dicitur, rei corporalis, quia incorporalia proprie non possidentur. Cujusmodi est beneficium, cujus tamen dicitur quædam possessio vel fictitia, quæ acquiritur per investituram, extra locum beneficii, vel corporalis seu actualis, de qua infra *tit. de constitutionib.* commodius dicetur. Dicitur, animo possidendi, quia alias non tam possessio quam detentio erit, qualem habent inquilinus, colonus, commodatarius.

Duplex autem est: alia Civilis, quæ 2
constat jure & animo domini, qualem habet, qui credit se a vero domino & justo titulo rem habere, cum habeat a non domino: alia Naturalis, quæ affectione quidem Domini caret, non tamen affectione possidendi, qualem habet credi or in re pignorata. Prior est juris & facti, cum non con-

consistat sine jure & animo Domini, nec sine corpore, quam possidetur. Posterior est potius facti, quam juris, cum destituatur animo & adfectu Domini, consistat vero in corpore, *l. Nemo* 10. *C. de acquir. possess.*

5 Acquiritur animo & corpore, id est corporali apprehensione. Retinetur etiam per alios solo animo; facilior enim est retentio, quam adquisitio. Amittitur solo quoque animo, quamvis non sit perfecta amissio, nisi & corpore deseratur, *l. quemadmod.* 8. *ff. de acquir. poss. l. Fere* 153. *de R. J.* ubi ut in acquirendo, ita & in amittendo requiritur animus, & corpus. Plura videantur ad *Tit. ff. de acquir. & amit. poss.*

6 Quod ad Tit. hunc & materiam hujus loci attinet possessionis cognitio praemittenda cognitioni proprietatis, ut sciatur, quis petitoris onera sustineat, quis commodo possessionis fruatur, *l. inter*, 62. *de judic. l.* 3. *C. de interdict.* Alias incertum foret, quis a quo petere debeat.

5 Constituta possessione, is, qui succubuit, petitorium intentat coram eodem judice, *c.* 1. *h. t.* secundum praescriptum juris civilis, *l. Ordinarii C. de rei vindic.* quia continentia causae non est dividenda; quatenus tamen judex est capax. Quo modo hodie, licet causa possessionis super beneficiis coram laicis tractetur, proprietatis tamen causa coram Ecclesiastico est ventilanda. Obtinens in petitorio reo adjudicatam possessionem ab eodem avocat: praevalet enim possessioni proprietas tantum, in exequendo, *c.* 6. *h. t.* Beneficii tamen collatio facta ab eo, qui tempore collationis erat in possessione conferendi, non invalidatur ab eo, quod postea in causa proprietatis collator succumbat, *c. pen. h. tit.* cum res inter alios acta aliis non praejudicet. Vide Covar. *Pract. qq. c.* 14.

6 Quaeritur autem: Utrum petitorium & possessorium simul in judicio proponi possint? Ubi praenotandum, ad possessionis jura defendenda inventa esse interdicta, quae, omissis aliis minus huic loco servientibus divisionibus, de quibus *Inst. de interd.* alia sunt adipiscendae possessionis, ad consequendam possessionem nunquam habitam; alia recuperandae, ad amissam recipiendam; alia retinendae, ut ea, quae habetur, pacifice & sine turbatione retineatur. *Instit. d. tit. & Cod. eod.* Quantum ad propositam quaestionem, plerique contendunt, cumulationem possessorii adipiscendae vel recuperandae cum petitorio procedere, ut scilicet possit quis contendere, se esse Dominum rei, & in possessione inique turbari ab adversario, vel agere ad eam sibi cedendam, *c.* 34. 6. *h. t.* non etiam possessorium retinendae. Verius tamen, & hic videri cumulationem admittendam, cum Pontifex *in d. c.* 4. & 6. indistincte loquatur de proposito possessorio cum petitorio, nec subsit ulla repugnantia, cum possessorio retinendae agens, etsi sibi adroget possessionem, non tamen agens petitorio eam adversario concedat, ne quidem tacite, cum possit petitorium intentari in eum, qui detinet, tantum modo restituendae rei habeat facultatem *l. Officium* 9. *ff. de rei vindic.* Nec obstat, quod spoliatus ante omnia sit restituendus: hoc enim verum, nisi spoliatus utriusque probationem suscipiat, ut saltem in altero triumphare possit, *c.* 3. *hoc tit.* Sed & jure civili idem non male procedere dicetur; quia illud litium abbreviationem & diminutionem desiderat, *l.* 3. *C. de interd. & aliis similib.* quae cum dicunt possessionis causam prius decidendam esse, non negant utramque simul suscipi posse: neque enim hoc casu eadem res est: cum nihil habeat commune possessio cum proprietate. *L. Naturaliter* 12. *§. nihil de adquir. possess.* Vide dicta plenius de hac quaestione, *ad Tit. D. de interd. n.* 7. & 8.

Est autem utraque causa simul in judicio proposita, una sententia terminanda, 7 *c.* 5. *h. t.* cum simul de utraque actum, ad evitandas expensas. Nisi judici videatur consultius suspendere petitorii decisionem, *c.* 2. *h. tit.* quia de proprietate non satis constet, *c. Ex conquestione* 10. *inf. tit. seq.* Quo casu causae petitorii nullum fit praejudicium, quominus ea postea decidatur, nisi tale sit possessorium, cui proprietatis causa conjuncta, quae & simul decisa censetur *l.* 2. *§. quaedam*, *ff. de interd.* Quando autem una sententia utraque causa terminanda, prius pronunciandum de possessorio quam petitorio, cum possessorii ea natura sit, ut praemitti debeat, *d. l.* 2. & *l. Ordinarii C. de rei vindic.* In executione tamen (si forte alteri parti adjudicetur proprietas) praevalebit causa petitorii, *d. c.* 5. quia potentior, cum

cum dominium sit potentius possessione, eamque ad se trahat. Ut in dolo versari videatur volens sibi restitui possessionem, in qua superavit, quam mox restituere cogatur adversario victori in causa Dominii. Quod non male etiam procedere dicitur in possessorio recuperandæ, cum petitorii causa hujusmodi possessorio etiam sit potentior.

8 Quæritur & hic: An inchoato judicio petitorio, sive ejus videat difficilem pronunciationem, redire possit actor ad possessorium? Resp. Posse, *per text. d. c.* 5. *h. t.* cum res facile ad naturam suam redeat, ut hic: ordinario enim possessorium petitorio præmittunt, idque antequam in causa concludatur, *d. cap.* 5. Per hoc enim renunciatur, ulterioribus probationibus & causa est pæne decisa. Nihil obstat *Auth. Qui semel C. Quomodo, & quando judex sent. prof. deb.* quia tantum agit de eo, qui tergiversandi animo conatur in causa semel suscepta non procedere: hic autem justa causa subest, ut scilicet saltem possessio probetur, & causa suscepta non tam extinguatur aut deseratur, quam tantum suspendatur, *l. Cum fundum, §. fin. ff. de vi arm.* Quod an procedat in possessorio retinendæ quæritur. Et pluribus videtur non obtinere, propter text. in *d. c.* 5. *h. t.* ubi tantum fit mentio recuperandæ & adipiscendæ. Quia tamen & hic eadem ratio, quæ in nominatis *d. c.* 5. cum possessioni non videatur renunciasse, qui petitorium intentavit, putant idem hic obtinere. Non obstante *d. c.* 5. quod licet tantum mentionem faciat adipiscendæ & recuperandæ; non excludi tamen putant retinendæ, eo quod de illis tantum fuerat consultus Pont. Idem de hoc responsurus, si interrogatus fuisset. Videantur Interpp. ad *d. l. Naturaliter §. nihil, & ibi* Cujac. *ff. de acquir. poss. & quæ diximus ad d. t. ff. de vi & vi arm. n.* 13. & 14.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *circa finem adde*: Causa possessionis vocatur, in qua principaliter agitur de possessione vel quasi, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda. *Ita Valens. h. t. n.* 1.

Ad n. 5. *in fin. adde*: Causa proprietatis appellatur, ubi agitur principaliter de dominio rei vel jure, sive in re, sive ad rem, sic si agatur actione personali, vel etiam ad usumfructum, vel servitutes cæteras, dicetur esse causa proprietatis. Ita *Marant. p.* 4. *dist.* 7. *n.* 1. & hoc vocatur judicium petitorium. *Vall. h. t. n.* 2.

Quæres, unde cognosci possit, an agatur judicio possessorio vel petitorio. Resp. ex conclusione libelli id adverti posse, nam si actor principaliter concludat ad possessionem, agit judicio possessorio, si vero agat ex jure in re, vel ad rem, agit in judicio petitorio.

Cæterum judicium possessorium est triplex, vel enim est adipiscendæ, vel retinendæ, vel recuperandæ, *§.* 3. 4. 5. & 6. *Instit. de interdict.* Adipiscendæ possessionis judicium est, si quis petat possessionem, quam ante nunquam habuit, tale est 1. Interdictum quorum bonorum, quod datur ei, cui decreta est bonorum possessio adversus eum, qui bona pro hærede vel possessore possidet ad possessionem adipiscendam, & hoc proxime accedit ad naturam hæreditatis petitionis, præterquamquod illud non indigeat tam exacta probatione, sed sufficiat summaria cognitio. *Maniz. §.* 1. *Inst. de interd.* Tale etiam remedium adipiscendæ possessionis 2. est remedium possessorium, quod introduxit *Justin. in l. fin. C. de edict. D. Adr. toll.* in qua provisum est, ut, si quis produxerit in judicio testamentum prima fronte nullo vitio visibili laborans, successor in eo denominatus statim mittatur in possessionem bonorum, ut hoc remedium utpote in quo nulla alia probatio requiritur, inter cætera sit maxime expediens, cum sufficiat docere, se in tali testamento esse scriptum hæredem. Ita *D. Scamborg. §.* 3. *Instit. de interdict.* Similiter. 3. judicium adipiscendæ possessionis est interdictum *Quod legatorum*, & datur hæredi contra Legatarios, qui propria auctoritate occuparunt res sibi legatas ad adipiscendam possessionem, ut hæres certus sit de sua Falcidia. *Cod. Quod legatur.*

Hinc accedit 4. Salvianum interdictum, quod similitudinem habet cum Actione Serviana, & datur locatori prædii rustici adversus colonum, cum quo expresse conventum est, ut illata & invecta sint pignori, *d. §.* 3. *instit. de interd. in fin.* ad illarum rerum possessionem adipiscendam. Retinendæ possessionis judicium est, ubi

 agi-

agitur contra eum, qui aliquem in sua possessione turbat, & tale est primo Interdictum *uti possidetis*, quod competit illi, qui in possessione rerum immobilium turbatur contra ipsum turbatorem, ad hoc ut turbare & molestare desinat, præstito simul eo, quod interest, turbationem factam non esse.

Secundo, etiam judicium retinendæ possessionis est, interdictum *utrubi*, quod detur ei, qui turbatur in possessione rerum mobilium. *Gloss. & Abbas in cap. Pastoralis b. t. n. 16.*

Quæres, quid si uterque se possidere contendat. Resp. Si uterque probet suam possessionem, is obtinere debet, qui probat antiquiorem possessionem, *per text. in cap. licet causam, ff. de probat. Gloss. ib. in verb. uti possidetis*. Quod procedit, quando res est omnino dubia, eo quod intricata sit possessio propter mixturam actuum hinc inde, ut inquit *D. Scambog. §. 4. vers. communiter instit. de Interd.* Quia Junior possessio præsumitur clandestina. *Abb. in d. c. licet n. 9.* Sed

Quæres, quid si uterque æque antiquam possessionem probet, quæ prævalebit. R. Præferenda erit possessio ista, quæ innititur titulo, illa enim magis justa videtur. *Gail. de pignorat. obs. 22. nu. 8. & seqq.*

Recuperandæ possessionis interdictum est, quod intentatur ad amissam possessionem recipiendam, & tale est interdictum *unde vi*, quid datur ei, qui vi atroci de possessione rerum immobilium dejectus est, & ejus hæredi contra eum, qui vi, sive per se, sive per alium dejecit ad possessionem recuperandam, & ad omne damnum datum reficiendum intra annum, post annum autem quantum ad spoliatorem pervenit.

Ad finem tituli adde: Cæterum interpretes duplex judicium possessorium solent ponere, unum ordinarium sive plenarium, alterum summarium seu momentaneum, quod aliter etiam vocant fiduciariam vel depositoriam possessionem, aut remedium provisionale. Illud est, ubi servatur ordo juris in processu, & plenæ probationes requiruntur. Hoc autem ubi juris ordo non servatur, sed summarie tantum proceditur, ne partes veniant ad arma, ideoque etiam non perpetuum, sed momentaneum & reparabile præjudicium adfert, quod in ordinario possessorio restaurari potest, neque inde datur appellatio. *Gail. 1. obs. 7. in fin.*

Quæritur 1. Quibus modis acquiratur possessio rerum corporalium? R. Per apprehensionem rei veram sive fictam, apprehensio vera fit manibus vel pedibus *l. 3. ff. de acquir. vel amit. poss.* interdum tamen etiam transfertur possessio absque ulla vera vel ficta apprehensione, ex legis dispositione, quæ statuit possessionem ita transferri in alterum v. g. hæredem. Covar. *lib. 3. variar. resol. cap. 5. n. 6.*

Quæres 2. Quibus modis acquiratur possessio vel quasi rerum incorporalium, sive jurium? R. Per exercitium illius juris, & ita quidem, ut si actus vix unquam alicui ex gratia concedatur, unus solus ad acquirendam quasi possessionem sufficiat, *cap. cum de beneficio de præb. in 6.* Ubi qui semel elegit intra 10. annos, est in quasi possessione juris eligendi; alias plures actus requiruntur *arg. l. 1. §. hoc interdict. ff. de itin. actuque privat.*

Quæres 3. Quomodo amittatur Possessio? Resp. Corpore & animo, imo etiam solo animo *l. 3. §. in amittenda ff. de acquir. vel amit. poss.* si v. g. rei corpore insistens maneat alterius nomine, cui rem donavit vel vendidit.

TITULUS XIII.

De Restitutione Spoliatorum.

SUMMARIUM.

1 *Spoliatus quis dicatur.*
2 *Spoliatus restituendus ex sola allegatione spoliationis.*
3 *Modo probet se possedisse tempore spoliationis.*
4 *Petitio restitutionis ex causa spolii adversus quem locum babeat.*
5 *An contra tertium bonæ fidei possessorem, ex remedio* can. Redintegrandæ
6 *Cui competat.*
7 *Contra quem.*
8 *Quid veniat in banc restitutionem.*
9 *Restitutio hæc locum non babet in causa matrimoniali?*
10 *Exceptio spolii an removeat agentem per modum reconventionis.*
11 *Intellectus* c. fin. de ord. cognit.
12 *Spoliato agenti an recte objiciatur exceptio Dominii.*

13 *An*

13 *An hæc exceptio jure Canonico prædonem notorium ſpoliatum removeat?*

1 SI ſpoliationis incidat quæſtio, ante omnia reſtitutio facienda. * Spoliatus hic dicitur, qui vi vel clam poſſeſſione rerum dejectus, *D. Quod vi, aut clam.* Quod & de eo colligitur, qui a Judice ſpoliatus juris ordine prætermiſſo, *c. Conquerente 7. b. t.* aut ab eo, qui reſcriptum aut ſententiam obtinuerat, ejus propria auctoritate eſt dejectus, *l. 6. C. Unde vi.*

2 In petenda reſtitutione, præter ſpoliationis allegationem, nihil aliud eſt adferendum, *c. 5. b. t.* Nec remorabitur eam objecta exceptio Dominii per reum, etiam oblata probatione incontinenti, *c. 1. b. t.* qua de re plenius infra, aut exceptio inſtitutionis Canonicæ, *d. c. 5.* aut criminis, *c. 6. b. t.* Eſt enim hoc caſu actor reo favorabilior, idque in odium & pœnam ejus, qui contra juris prohibitionem jus ſibi dicere attentavit. Neceſſe tamen actor intentionem ſuam legitime probet, ut conſequatur effectum.

3 Ubi Primo requiritur, probet poſſeſſionem ſe habuiſſe tempore ſpoliationis, *l. 1. V. dejeciſſe, & D. de vi, & vi arm. c. Ex parte 14. b. t.* eamque legitimam. Alias conquerens de ſpolio non audietur. Si non ſufficit ad probandam uxoris poſſeſſionem, quod in domum fuerit introducta ante annos pubertatis, cum res ſit inhabilis poſſideri, & ita deciſum *d. c. 14.* Nec laicus beneficio ſe ſpoliatum recte conqueritur, quod poſſidere nequit, *c. Cauſam 7. inf. t. 26. de præſcript.* Parochialis juris poſſeſſio non probatur ex eo, quod excommunicatio lata ab auctore ſit ſervata, *c. Olim 17. b. t.* quod argumentum hoc ſit in ſufficiens, cum potuerit timore potius, quam obedientiæ aut ſubjectionis cauſa fuiſſe ſervata.

4 Secundo requiritur, ut ſpolium ſit factum ab eo, in quem agitur, aut alio jus mandato vel ratihabitione, *c. cum ad ſedem 15. b. tit.* In eum, qui non ſpoliavit, minime intentatur, *l. Cum a te 7. de vi, & vi arm.* ne quidem ſi mala fide poſſideat: inſpecto ſaltem jure civili, quia non intulit vim, qua nititur interdictum. Unde vi, quod eſt reſtitutorium. Qua in re jure Canonico quid emendatum, quo in poſſidentem ſcienter rem a ſpoliatore agi poteſt condictione, ex *d. c. Cum ad ſedem, & c. Sæpe, 18. b. t.* quod videatur talis ſuccedere in vitium ſui auctoris; & non multum interſit, quoad animæ periculum, injuſte & ſcienter rem alienam detinere, aut invadere. Multo minus jure civili competit contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem. Concepta enim iſto jure interdicta in perſonam, non competunt adverſus tertios poſſeſſores, quia perſonalia perſonas non egrediuntur.

Q. autem: An jure Canonico competat contra tertium poſſeſſorem bonæ fidei? 5
R. Videri receptum communius, competere condictionem ex remedio, *can. Redintegranda, III. q. 1.* propter generalitatem verborum iſtius canonis, in quo dicitur quilibet ſpoliatus reſtituendus, fruſtra temporis, aut alia quacumque conditione objecta. Sed contrarium eſt verius, per *d. c. 15. & 18.* in quibus hoc remedium datur contra poſſeſſorem, qui ſcienter alienam poſſeſſionem tenet, & eſt ſucceſſor in vitium: ut aliter res ſe habere ſit dicenda in eo, qui eſt bonæ fidei poſſeſſor, qui non ſucceſſit in vitium alterius. Ut ratione, qua nituntur prædicta duo capitula, non militante in bonæ fidei poſſeſſore, nec debeat obtinere eorum deciſio. Cumque ſint poſteriora dicto *can. Redintegranda*, dicendum, per iſta hujus reſtringi generalitatem. Reliqua repetere ex dictis ad *t. D. de vi, & vi arm. n. 12.*

Competit hæc reſtitutionis petitio ſpoliato, ſive per ſe, ſive per alium: hæredi item ejus, qui fungitur vice defuncti. 6
Poſſeſſio ſit civilis, an naturalis tantum, non diſtinguitur: unde & fructuario competit, *l. 3. §. in id, D. d. tit* cum naturaliter poſſidere dicatur, *l. Naturaliter 12. in princ. D. de acquir. poſſeſſ.* Uti nec diſtinguitur, juſta ſit, an injuſta poſſeſſio, cum & prædo reſtituendus veniat, *l. 1. §. qui a me 30. D. de vi, & vi arm.* excommunicatus non auditur, cum agere illi non detur.

Datur contra ſpoliantem, ſive per ſe, ſive per alium mandando, ratum habendo, cum in maleficiis ratihabitio ſit pro mandato, *d. l. 1. §. dejeciſſe 12. & §. ſed etſi quod 14.* non in tertium poſſeſſorem, uti jam dictum. 7

Venit reſtitutio ablati, & omnis damni per ſpoliatorem dati, *d. l. 1. §. rectiſſime 34. & c. Gravis 11. b. t.* ne qua injuria fiat ſpoliato, & ex ſua injuria ſpolians quid 8

accrescat. Non interest, res sint salvæ, nec ne: satis enim, ejus facto spoliato damnum esse datum. Non ultra tamen quis restituendus, quam est spoliatus: neque enim restitui commode id potest, quo quis non destitutus. Hinc spoliatum se dicens uxore ante consummationem, non recte petet restitutionem ad copulam, quam non habuit: quo tamen casu superest illi actio ex vi contractus matrimonialis.

9 Cæterum quæ de restitutione ante omnia facienda dicta sunt, patiuntur exceptionem in causa matrimoniali. Agens enim recuperandæ uxoris rejicitur per objectionem consanguinitatis, præcipue in gradibus divina lege prohibitis, cujus prompta offertur probatio, *l. Litteras* 13. *h. t.* Alias, si non sint paratæ probationes, non differenda restitutio, maxime si consummatum fuerit matrimonium, *cap. Ex conquæstione* 10. *h. t.* Facit & Fornicatio spoliati ei denegari restitutionem, cum præbeat justam divortii causam. Item magna sævitia viri in uxorem, si nequeat sufficiens securitas mulieri dari, *d. cap.* 13. *in fine*, *&c. Ex transmissa* 8. *h. t.*

10 Quæstionis est: An exceptio spolii removeat agentem per modum reconventionis? R. inspecto jure civili minime removeri, ut patet ex *l.* 7. *C. ad L. Jul. de vi*, quod ultimum vitium sit primo purgandum, & quod peccaverit, secundus spoliator contra prohibitionem juris, sibi propria auctoritate jus dicendo, in cujus odium & pœnam indistincte audientia denegatur Jure tamen Canonico ejusmodi exceptio videtur obstare spoliato agenti, cum non continuo & ante omnia restituatur, sed audiatur reus objiciens spolii exceptionem per expressum text. in *c. fin. sup. de ord. cognit.* ubi dicitur audiendus reus super

11 quæstione spoliationis. * Quod aliqui accipiunt, quando spoliatio hinc inde est facta circa res diversas, non etiam circa rem eamdem. Qui intellectus non videtur posse subsistere, cum *d. c. fin.* simpliciter loquatur, & spoliatio circa res diversas non debeat posse excludere una aliam, aut impedire restitutionem per compensationem, quæ non habet locum nisi in quantitatibus. Unde verius accipitur *d. cap. fin.* de spoliatione circa unam & eamdem rem; ut primus spoliator agens contra secundum sit indignus privilegio restitutionis, juxta vulgare dictum: Qui paratus est in alium dicere, ipse omni vitio careat.

Neutiquam audietur super spoliatione, qui alienam ingressus possessionem postea a domino adveniente est repulsus, cum non tam sit spoliatus, quam impeditus, ne spoliet, *c. Olim* 12. *h. t.* quod cuilibet licet, cum defensionem rerum suarum natura permittat. Et hoc, si in continenti fiat; nam alias non tam ad defensionem spectabit, quam vindictam sapiet, *l.* 3. *§. cum igitur. D. de vi, & vi arm.* Nihil jurabit spoliantem, quod post spoliationem beneficio renunciarit spoliatus, aut illud ejuraverit, præsumitur enim renunciatio facta potius metu, quam libere, *d. c.* 2. *h. t.* Ante spoliationem facta renunciatio facit cessare præsumptionem metus, nisi aliud probetur. *d. c.* 2. *&* 3. *h. t.*

Alia quæstio est: An spoliato agenti recte objiciatur dominii exceptio? R. Si jus civile inspicias, videri, non rejici spoliatum per exceptionem dominii per varia juris loca, quæ volunt spoliatum ante omnia restituendum esse, *l.* 7. *C. Ad L. Jul. de vi*, *l.* 4 *C. Unde vi*, & similia. Verum ea loca loquuntur quidem indistincte de spoliato restituendo; accipi tamen possunt & commode de spoliato, qui non est certus prædo, & spoliante domino quidem, sed de cujus domino non patet. Unde si de dominio spoliantis certo constet, simul & spoliatum esse notorium prædonem, contra dicendum erit, cum non voluerit lex prædonem adficere præmio, qui pœna dignior. Atque ita hanc partem tenet Covarr. 4. *Decretal. p.* 2. *c.* 7. *§.* 5. *n.* 12. quam latius probavimus, *D. de vi, & vi arm. n.* 17. *& seqq.* 12

Tantum hic repetenda venit quæstio, ut propria hujus loci. An jure Canonico exceptio dominii notorium prædonem spoliatum removeat? R. Prima facie videri non removere. Pro quo primo facit, quod spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus de rigore juris, *c.* 1. *h. t.* Non facta distinctione, an contra dominium, an contra tertium spoliantem. Secundo, quod restitutionis petitio ex causa spoliationis, ita sit privilegiata, ut actor non cogatur respondere spoliatori ante restitutionem. *C.* 3. *sup. de ord. cognit.* Ex quibus & aliis est collecta regula & recepta, spoliatum ante omnia esse restituendum. Tertio videtur facere textus in *c. Porro*, 13

inf.

inf. de divort. ubi etiam positum publica & notoria parentela, dicitur tamen vir non posse expellere uxorem suam absque judicio Ecclesiæ, jubeturque recipere eam temere expulsam.

His tamen non obstantibus, dicendum nihilominus cessare restitutionem. Quam sententiam quidam probare nituntur, *c. Litteras 13. h. t.* ubi oblata in continenti probatione causæ, ob quam quis alterum conjugem spoliavit, non datur plena restitutio. Verum iste textus parum facit, cum loquatur in casu speciali, quo agitur de vitando peccato incestus, a quo conscium impedimenti non salvaret mandatum judicis, ut patet ex ipso textu: ut cum decisio ista sit singularis, non veniat excludenda. Rectius aliqui in probationem posterioris opinionis adducuntur, *c. fin. eod. in 6.* ubi possessor spoliatus ab eo, pro quo est jus commune, nequaquam dicitur restituendus; non alia ratione, quam quod clarum sit, eum injuste possidere, spoliantem vero esse dominum. Nec est, quod quis dicat ibi agi de causa beneficiali, in qua si de jure spoliantis pateat, ideo denegari restitutionem, ne detur vitiosus ingressus; cum & in beneficiis supradicta regula, de restituendo ante omnia spoliato obtineat, si non constet de jure, uti patet expresse ex *c. 5. h. tit.* & tradit Covarr. *ad 4. Decretal. p. 2. c. 7. §. 5. n. 12. & 13.* Facit pro ista parte ratio, quod cum constet de jure proprietatis, non sit attendenda causa possessionis: hæc enim licet in pronunciatione sit præmittenda, illa tamen in executione prævalet, *c. 7. sup. t. prox.* Ut frustraneum foret concedere restitutionem prædoni contra dominum, cui mox rem restituere cogeretur, *d. c. 6.* Facit eo text. in *l. Bona fides D. depositi*, ubi licet deposita res sit restituenda ipsi deponenti, dominus tamen comparens præferendus, quod justior ejus sit causa.

Nihil obstat regula primo & secundo loco allata, quia recte accipitur in casu, quo non concurrit dominus cum notorio prædone.

Non obstat tertium; nam aliqui respondent in isto cap. idcirco juberi restitutionem, quod dimissio conjugis sit facta contra Ecclesiæ prohibitionem: sed minus accommode, cum & sit contra juris prohibitionem: per vim rem licet suam alteri auferre, & in odium spoliationis videatur lex mandasse restitutionem spolianti. Dicendum itaque in isto textu agi de dissolvendo matrimonii vinculo, ad quod nullum notorium potest sufficere, ne quid temere fiat etiam in notorio, sed expectandum est judicium Ecclesiæ. Ut recte ibi temere dimissam recipere cogatur, & superinductam dimittere & hoc tantum quoad cohabitationem, & similia, quæ peccati nihil involvunt, non etiam quoad opus carnis, quia peccatum poneret ejus restitutio in sciente impedimentum, quem neutiquam excusaret jussus judicis, *d. c. Litteras 13. h. t.*

Quod autem in *d. c. Porro*, causa dissolvendi vinculi matrimonialis restitutionem caveat, patet ex eo, quod alias restitutio denegetur, si prompta offeratur probatio causæ dissolutionis, ut in *d. c. 13.* ex ratione quod frustra restitui se petat, quæ restituta dimitti potest. Ut idem sit statuendum hac in quæstione. Vide Menoch. *de recup. possess. remed. 1. n. 111.* & Sanch. *de matrim. tract. 10. disp. 12. n. 38.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. Objicies 1. Causæ possessionis & proprietatis simul possunt proponi in eodem judicio, *c. 2. de ordine cognit.* ergo etiam quæstio restitutionis ac proprietatis? Resp. Dist. anteced. ab una & eadem persona concedo, a diversis personis, ita ut a spoliato quæstio restitutionis, a spoliante vero quæstio proprietatis proponatur neg. antec.d. & conseq. *Objicies 2.* Dolo facit qui petit id, quod mox restituturus est *l. 8 ff. de dol. except.* ergo spoliatus carens institutione canonica ad restitutionem efficaciter agere nequit. Resp. explicando dictam legem: dolo facit, qui petit, quod restiturus est ei, a quo petit; concedo: alii, nego antecedens, & consequent.

Quæres: Quid igitur juris, si ego Titium a possessione ædium dejecero, & Titius ex intervallo me rursum dejiciat, potero ego tamen agere interdicto recuperandæ? Resp. Affirmative, ratio est, quia ultimum spolium est purgandum *l. 3. §. cum igitur ff. de vi.*

Ad num. 3. in fin. adde: Ubi observa, quod sufficiat ad spolium, ut quis vi sit dejectus, sive fuerit dominus rei, sive non, adeoque sive sit naturalis & civilis possessor

K 4 simul,

simul, sive naturalis tantum, qualis est usufructuarius, vel Creditor *L. 3. §. fin. ff. de vi, & vi arm.* Et hinc nota differentiam, inter interdictum retinendæ possessionis, quod est uti possideris, & utrubi, & interdictum unde vi, quod nimirum in hoc non distinguatur, an dejectus vi, vel clam, vel precario ab adversario suo possideat, ut nihilominus tanquam spoliatus ante omnia sit restituendus. *L. sed si vi. 14. ff de vi, & vi arm.* modo alias vere rem possederit tempore dejectionis, *L. 1. §. Interdictum autem hoc 23. ff. de vi, & vi arm. c. consultationibus 10. sup. de offic. delegat.* idque in odium ejus, qui postrema vice spoliavit. In interdicto autem retinendæ possessionis non audietur is, qui vi vel clam, vel precario respectu adversarii sui possidet, *d. l. sed si vi 14.*

Ad n. 9. in fine adde: Sic etiam si spoliatus beneficio Ecclesiastico ante spoliationem beneficio suo sponte renuntiavit *cap. accepta 3. h. t.* alioqui facta demum spoliatione renunciavit juxta regulam datam; adhuc si petat, ante omnia veniet restituendus, quia semper erit præscriptio, quod non sponte, sed vel vi, vel metu inductus renunciaverit, nisi tamen actor, utpote contra quem stat præsumptio, contrarium probet *c. sollicite 2. h. t.*

Ad finem tituli adde: Porro, qui tanquam spoliatus ante omnia petit restitui, jam siquidem agat *interdicto unde vi*, jam supradictum, quod duo probare debeat, nimirum primo, quod eo tempore dum spoliaretur, possederit rem, ad quam petit restitui, secundo se de possessione esse dejectum ab adversario, vel alio ejus nomine, vel saltem eum, contra quem agit, dejectionem ratam habuisse, quam alius fecit. Quod si autem spoliatus sive dejectus intentare velit remedium, quod in *c. sæpe 18. h. t.* introductum est, satis erit, si probet; se fuisse antea in possessione, illa autem dejectum, & illum, qui possidet jam, mala fide possidere, eo quod sciat spoliationem factam esse, quia vigore remedii, *in d. cap. sæpe* introducti, non modo ipse spolians, sed etiam hæredes ipsius, imo & quicumque singularis successor, æque ac si spoliassent, ad restitutionem tenentur. *Abb. in d. c. sæpe.*

Ubi observa adhuc ex *Vallens. §. 5. h. tit. in fin.* ut quis possit legitime privari beneficio, tria concurrere debere. Primo sufficiens & gravis causa. Secundo, ut causa ista sit manifesta. Tertio, ut privatio fiat servato juris ordine. *Vallens. d. §. 5.*

TITULUS XIV.

De Dolo & Contumacia.

SUMMARIUM.

1 *Contumacia quid, & quis contumax?*
2 *Pœnæ rei contumacis ante litem contestatam.*
3 *Post litem contestatam.*
4 *Contumax appellans non auditur.*
5 *Actor contumax qualiter puniatur.*
6 *Sententia contra contumacem lata in beneficialibus an transeat in rem judicatam.*

QUod si pars judicium subterfugit per dolum aut contumaciam non feret hoc impune. Dolus hic non omnis accipitur, sed quatenus contumaciæ adjunctus. * Quæ est inobedientia ejus, qui tribus edictis propositis, ab uno peremptorio pro tribus aut litteris, denunciationibusve evocatus, præsentiam sui coram judice facere contemnit, *l. Contumacia 53. §. 1. ff. de re judic.* Habetur & contumax, qui accepta citatione in judicium venire sine justa causa recusat, aut dolo facit, quominus citatio ad eum perveniat: nam qui dolo facit, aut aliquid non habeat, quod eum habere oportet, pro eo habetur, ac si acceperit; *l. ad ea 157. ff. de R. J.* Ut & ille, qui sine licentia judicis a judicio abit, *c. 4. ubi Gloss. 1. h. t.* Dolo cessante nemo dicendus contumax, *d. l. 53. §. pœnam*: cessante enim culpa, cessat & pœna. 1

Contumaciæ autem sunt variæ pœnæ: aliæ ante litem contestatam, aliæ post eam; aliæ actoris, aliæ rei. Reo contumace ante litem contestatam judex, cognita summarie contumaciæ causa, mittit actorem in bona rei, *d. c. 4.* qua de re *Tit. seq.* ut affectus tædio ablatæ possessionis veniat responsurus. Quod si rei potentia aut dolus actorem a possessione excludat, ne sua illi malitia prosit, elapso anno actor constituetur verus possessor, *c. penult. h. tit.* Si tamen reus intra annum caveat stare juri, extra pœnam erit: & hoc de benignitate Canonica, quæ in personis, 2

& negotiis Ecclesiasticis rigorem non ita servat, *c.* 1. *h. t.* Utitur & Judex sequestratione rerum, & condemnet contumacem in expensas, *c.* 2. *h. t.* Suspendit etiam ab officio, *c. Veritatis* 8. *h. t.* aut excommunicat, *c.* 3. *sup. tit.* 6. *Ut lite non contest.*

3 Post litem contestatam reo contumaciter agente, sententia ferri poterit, si actor legitime intentionem suam probet, rei absentiam supplente divina praesentia, *l. Properandum*, 13. *§. fin. autem*, *C. de jud. & d. c.* 4. *h. t.* Idque in odium contumaciae, cum alias contra absentem indefensum sententia lata non teneat, *l* 1. *C. de sent. & interlocut. omn. jud.* * Contumax appellans non auditur, cum non-

4 nisi de se queri possit, *d. §. fin. autem vid. Gloss. fin. in Clem.* 1. *h. t.* Si agatur via inquisitionis, ad testes & sententiam, proceditur contra contumacem & ad poenam, quatenus absenti infligi potest; cujusmodi est dispositio, ut per contumaciam contingat delictorum impunitas, *d. c.* 8. *h. t.*

5 Cum actore absente per contumaciam, quia gravior est, durius agitur. Admittitur enim reus etiam ante contestationem ad intentionis suae probationem per testes, aut alia documenta: per quae si de causa liqueat, absolvi poterit, *c.* 3. *h. t.* ita ut denuo agere volentem exceptione rei judicatae repellat. Potest & reus damnari actore absente, si hujus causa inveniatur melior; *d. l.* 13. *§ & si quidem*, *C. de judic.* Alias ab instantia tantum absolvetur, salvo actori jure agendi ex alia instantia, solutis tamen prius expensis, *c.* 1. *eod. in* 6. *d. §. & si quidem*. Et hoc intra annum; intra quem non comparens actor videtur ab omni actione cadere. *Novell. de litigios.* 112. *in fine*.

6 Quantum ad sententiam latam contra absentem & contumacem in beneficialibus, ea non videtur transire in rem judicatam, quoad Superiorem, quominus possit & partium juribus inquirere, *c.* 7. *h. t.* Idque ex misericordia: solet enim in iis juris rigor non ita attendi, si justitia non periclitetur, *d. c.* 1. *h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 4. *Quaeres* 1. An contumax indistincte non appellet? Resp. Negat. Sed is tantum, qui verus contumax est, qui scilicet personaliter citatus non venit, nec probat legitimum impedimentum, absentiae, ut fictus contumax appellare potest, qui scilicet ad domum citatus in termino praefixo non comparet, nisi judicialiter probari possit, quod citatio ad illius notitiam pervenerit, tunc enim habetur pro vero contumace, nisi probet se legitime impeditum fuisse. Abbas in *Clement. unic. h. tit. n.* 4. & 5.

Quaeres 2. An Judex, quando quis illegitime appellavit ab interlocutoria, absque ulteriore citatione contra illum possit procedere ad sententiam definitivam? R. Affirm. *Ancharano ad c.* 2. *h. t. in* 6.

Objicies contra n. 5. Actione non probante reus est absolvendus, etiamsi hic nihil probaverit, *c. fin. de jurejur.* Ergo actore contumace nihil aliud contra eum est faciendum, quam, ut reus absolvatur? Resp. Disting. anteced. utroque praesente concedo, altero absente, nego antecedens & consequentiam, quia scilicet absenti actori non sunt dati termini debiti ad probandum.

Ad n. 5. *ad verba: Rei judicatae repellat. adde:* Et sic est casus, ubi etiam sine litis contestatione sententiam ferri potest, si enim actor ante litem contestatam absit, & reus probet innocentiam suam, potest etiam a re perita absolvi *d. c.* 3.

Ad n. in fin. adde: Et sic iterum est casus, ubi victor potest condemnari in expensas, si enim pro eo, qui per contumaciam absens est, feratur sententia, ipse quidem victor est, nihilominus autem in expensis venit condemnandus.

Ad finem tituli adde: Alias varie solet coerceri contumacia, aliquando enim contumax condemnatur in expensas, *c. cum delicti h. t.* Aliquando rapitur invitus ad judicium, *L. consentaneum*, *C. quomodo & quando judex*. Aliquando ipsi indicitur mulcta, *L.* 1. *ff. si quis in jus vocatus*, interdum sequestratione, vel etiam excommunicatione punitur. *Vallens. h. t. n.* 3. Ubi circa finem tradit, quod quoties contra aliquem potest fieri realis, aut personalis executio, non deveniatur hodie ad poenam excommunicationis. *Trid. Sess.* 24. *c.* 3. *de reformat. Vide Vallens. d. loco.*

TITULUS XV.

De eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandæ.

SUMMARIUM.

1 *Missio in bona ex primo decreto quid operetur.*
2 *Quid ex secundo decreto.*
3 *Effectus hujusmodi missionis.*
4 *Non habet locum in beneficiis.*

Contumacia fugientis ac latitantis missionem in bona decerni facit. Ea
1 duplex est. * Prior ex primo decreto, qua missus nec dominium, nec veram possessionem rei acquirit, sed tantum detentionem, *c. fin. §. in aliis sup. Ut lite non contest.* Quod non tantum verum est in actione personali, sed & reali; nam nec in hac ex primo decreto acquiritur possessio, saltem incommutabiliter, quod ea reo intra annum comparenti, & cautionem præstandi, sit restituenda, *c. 1. & 2 h. t.* Quod & dicendum, si sistere se, aut cautionem offerre impediatur, aut oblata non acceptetur, *d. c. 2.* ne pœna sit, ubi culpa non est. Ita ut ne quidem ad expensas teneatur, quod iis causam non dederit, aut tertii injuria. Quas etiam evitabit, & in pristinum statum restituetur, qui probet se contumacem non fuisse, *c. 1. h. tit.*

2 Posterior est ex secundo decreto, per quam actor fit verus possessor, servata reo legitima defensione super dominio, donec præscriptione aut alias excludatur. *Gloss. d. §. in aliis.* Opus est hoc decreto in personalibus, non etiam in realibus in his enim lapsus anni sufficit ad veram possessionem, *d. c. 1. h. t.* Ratio differentiæ est, quia in his actor intendit rem suam esse, & pro eo præsumi facit rei contumacia: in illis vero tantum rem sibi deberi, unde opus alio decreto ad consequendam veram possessionem rei alienæ.

Tempus 2. decreti interponendi ponunt in arbitrio Judicis, quod nullibi illud sit expressum, non solet tamen Judex anni tempus prævenire.

3 Prodest hæc missio non tantum missis, sed & non missis, qui debiti causam prætendunt, si degentes in eadem provincia intra biennium, absentes intra quadriennium compareant, de debito probent, expensas factas pro rata persolvant. *l. fin. C. de bonis auctorit. jud. possid.* & *dixi hac de re ad tit. D. de reb. auct. jud. possid. n. 9. Vide latius* Wesemb. D. *de damno infecto.* Si rei potentia, aut dolus incluserit actorem a possessione ex primo decreto, ne suus dolus illi prosit, lapso anno actor nihilominus constituetur verus possessor, *c. pen. h. t.*

Non in omnibus autem huic missioni locus est: non in beneficiis, ne ad ea detur ingressus vitiosus, contra *c. 1. De R. J. in 6.* Unde in iis diligenter examinato negotio procedendum, ad sententiam, *cap. 1. h. t. in 6.* Aliud est, si agatur de proprietate Ecclesiarum: tunc enim habebit locum missio, ut patet ex *c. 2. h. t.* & tradit *Gloss. in c. 2. V. vitiosus eod. in 6.* 4

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres. An ad missionem ex primo decreto sufficiat, quod reus contumaciter absens semel sit personaliter citatus? *Resp.* Negat. Sed debet iterum citari ad actum immissionis in possessionem decernendum, & quidem peremptorie, saltem per publicum Edictum, si personaliter citari nequeat, & nullum procuratorem constituat, nisi amicus absentis in judicio compareat illius defendendi causa, quia tunc cessat immissio. *Abbas in cap. ult. h. t.*

Ad n. 1. in fine adde: Est autem primum decretum, decretum Judicis, quo ob contumaciam rei actor in possessionem bonorum custodiæ causa mittitur, ut ea pignoris vice detineat, donec reus veniat responsurus. Ita *Wesemb. ad tit. de damni infect. Causa efficiens*, est Judex habens saltem mixtum imperium ad petitionem Actoris ob contumaciam rei. *Materia circa quam*, sunt omnes actiones personales, vel reales. *Materia in qua*, sunt bona contumacis observato ordine præscripto, *in l. a Divo Pio ff. de re judic.* Quamvis in jura propria missio non fiat, sed vocatis debitoribus, fit inhibitio iis, ne creditori solvant. *Forma est*, quod actor offerat libellum, quo oblato reus a judice citatus, qui autem contumaciter recusat venire, actor contumaciam Rei allegat, qua allegata, & cum de ea constat. Prætor.

tor actorem in possessionem mittit, in realibus quidem citra ullam causæ cognitionem, in personalibus autem cum prævia summaria cognitione, & insuper olim in omnia bona. *Gloss. in l. 9. C. de reb. auth. possid.* Hodie autem servato ordine pro quantitate debiti, *Auth. & qui jurat C. de reb. Auth. jud.* absurdum enim foret, quemquam in plus mitti, aut plus ei adjudicari, quam petat. *Finis* est, ut actor rem servet, & ut reus tedio affectus veniat ad respondendum. *Effectus* est, quod missio uni facta, quandoque etiam aliis prosit, *l. fin. C. h. tit.* quod tamen videtur tantum procedere de jure veteri, quo missio fiebat in omnia bona, item quod inducat jus pignoris, *l. fin. C. de præt. pignor.* Unde etiam taliter missus videtur acquirere possessionem naturalem, *d. l. fin.* Tandem etiam efficit, ut sine ipso, qui missus est, dominus rei in ea nihil agere possit.

Ad n. 2. Quæres. Si reus ante citationem discessit, & post affixum Edictum citationis se non sistit, neque alium defensorem habet, an actor tunc ex secundo decreto possit in absentis bona immitti? Resp. Negat. *l. Fulcinius §. adeo ff. ex quib. caus. in poss. eat.* quia hoc ipso non constat illum fraudulenter vel malitiose latitare.

Ad n. 2. post hæc verba, Gloss. d. §. in aliis, adde: Secundum vero decretum est alterum Prætoris jussum, quo ob contumaciam & moram absentis debitoris, eum qui ad rem detinendam in possessionem missus fuerat, verum possessorem decernit, aut etiam dominum esse jubet, causa tamen prius cognita, *c. 1. h. t.*

Ad n. 2. post verba illa: Possessionem rei alienæ: *adde:* in realibus enim frustra quis petit sibi dominium adjudicari, quod ante se habere prætendit, & frustra petit facultatem distrahendi, quam ut dominus jure suo habet, item quia lex in realibus possessionem tantum aufert, salva ad longum tempus proprietatis quæstione, quod jus per decretum ei auferri iniquum foret. Potest nihilominus actor, si controversiam timeat, petere a Judice, ut is statuat certum terminum, intra quem reus, vel etiam alii veniant: & jus suum producant sub pœna præclusi. *L. fin. C. de jur. dom. impetr.*

Firma in personalibus consistit in eo: Anno elapso rursus facienda ad petitionem actoris citatio, qua facta si reus non compareat, vel debitam cautionem & refusionem expensarum non offerat, judex cognoscet, num reus juste absit, quod si satis de contumacia constet, tunc ex officio nobili secundum decretum interponet, & actorem in vera & legitima possessione esse, & ea frui jubebit.

Unde differunt hæc duo, jubere possidere, & mittere in possessionem, quia hoc nudam possessionem complectitur, illud vero non nudam possessionem, sed cum causa bonorum & dominii complecti solet, sicut in bonorum possessionibus.

Finis, ut contumacia puniatur, & actori succurratur.

Effectus, quod faciat verum possessorem, quia Prætor dominus non facit. Hodie tamen videtur statim dominus fieri, si modo antecessor fuit dominus, alias usucapiendi conditionem acquirit.

Dices: si reservetur alteri quæstio super proprietate, quomodo ergo fit dominus? Resp. Fit dominus præsumptive, quæ præsumptio durat, donec alter probet se esse dominum.

Ad n. 4. in fin. adde: Idem obtinet in causa matrimonii, ubi alter conjugum ita abest, quod peremptorie vocatus contumaciter comparere nolit, aut se malitiose occultet, vel impediat citationem ad se pervenire, *C. fin. §. porro sup. ut lit. non contest.* Potest tamen in casibus illis, quibus missioni in possessionem locus non est, si reus contumax sit, ante litis contestationem per censuras compelli, ut juri pateat. Ita habetur in *cap. Tuæ fraternitatis sup. ut lit. non contest.*

TITULUS XVI.

Ut lite pendente nihil innovetur.

SUMMARIUM.

1 *Lis pendere quando dicatur.*
2 *Lite pendente cur nihil innovandum, &c. ejus rei exempla.*
3 *Attentatum quomodo revocandum.*
4 *Alienatio necessaria non revocatur.*

QUod dictum, ratione contumaciæ decerni missionem in possessionem, non est extendendum, ut contra

regu-

regulam juris aliquid innovetur lite pendente. † Lis pendere dicitur, simul atque citatio debite est facta, qua plene instrui potuit reus. *Clem.* 1. *h. t.* Ut appareat, aliud esse, litem pendere, aliud litem esse contestatam.

2 Ideo autem lite pendente omnia in eodem statu sunt relinquenda, quo erat tempore litis inchoatæ, secundum *c.* 1. *h. tit.* ne quis conqueratur, se injuste privatum suo jure, & in sui dispendium quid attentatum in re controversa. Quo modo possessio rei controversiæ manet penes reum, donec lis decidatur, etiamsi ex causa adulterii agatur ad thori separationem, *c.* 2. *h. t.* Privilegium impetratum lite pendente, non facta ejus mentione, viribus caret, *c. fin. h. t.* Rescriptum, quo quid innovatur pend. lite, habetur subreptitium, quia non præsumitur Pont. cuiquam jus suum velle auferre, nisi hoc expresserit. Hinc & subrogationes in locum defuncti, aut alterius ex litigatoribus resignantis, non tenent, cum contineant odiosas litium prorogationes, *c.* 1. *&* 2. *eod. in* 6. Ad defensionem tamen litis illi, quorum interest, admittuntur, & hoc juxta statum, in quo litem inveniunt, *d. c. in fin.* V. Rebuff. in *Praxi benef. de subrog.*

3 Attentatum si quid fuerit, sive alienando, sive alio modo, est revocandum. Imo is, in quem alienatio facta, non ignarus causæ, rem restituit, pretio amisso, quod non cedit alienanti, qui & alterum tantum fisco inferre tenetur, *l. fin. C. de litigiosis*. Ignorantia emptoris dat ei licentiam pretii repetendi; cui & tertia pretii pars, a venditore, aut alio alienatore, decipiente superadditur, reliquis duabus in fiscum relatis, *d. l. fin. §.* 1. Quod si res alienata restitui nequeat, æquivalens substituendum, *cap.* 3. *&* 4. *h. t.* Si vero hujusmodi res fuerit facta obnoxia religioni, non rescinditur quidem alienatio in religionis favorem, quia tamen dedicans contumeliosus in Deum extitit, falsa religionis specie in alterius injuriam eum honorans, duplum alteri rependere jubetur, *l. fin. D. de litigiosis*.

4 Patiuntur dicta exceptionem in alienatione necessaria, sub nomine dotis, donationis propter nuptias, transactionis, legati, fideicommissi, divisionis hæreditatis, *l. fin. in fine C. de litig.* ponit enim necessitas alienationem extra vitium.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. Hunc totum numerum expunge, & pone sic: Lis autem pendere dicitur, quam primum reus ab actore expressa tamen causa, propter quam vocatur citatus est. *Clement.* 2. *h. t.* Ut ita ad litis pendentiam contestatio litis non requiratur, *d. Clem.* 2. Et hic notandum, quod aliud sit litem pendere, & aliud rem esse litigiosam, quia res litigiosa est, quando inter possessorem & petitorem de alicujus rei dominio controversia movetur in judicio. *L.* 1. *cum Auth. litigiosa, C. de litigios.* Et hinc est, quod inquit Gloss. *in c.* 1. *infr. de confir. util. vel inut.* Si fiat controversia super possessione, rem per id non dici factam esse litigiosam. Ideoque secundum Panormitanum *in c.* 2. *n.* 4. *infr. Qui filii sint legit.* Si maritus sit ab uxore sua accusatus adulterii, & uxor agat ad thori separationem, pendente lite, possessione maritali non est privandus, neque ab uxore separandus, quia litis pendentia non suspendit exercitium matrimonii. Sic etiam, si duo litigent super beneficio Ecclesiastico, & unus illorum decedat ante finitam litem cum superstite, beneficium alteri conferri non potest, & si id fieret, ipso jure nullum est & irritum.

Objicies contra n. 2. *Cap. Tenor de sent. & re jud. & c. veniens de regular.* ubi lite pendente ante finem causæ interdicitur carnale commercium, ergo lite pendente licite innovatur? R. Explicando illa *c. interdicitur lite pendente carnale commercium existente possessione*, justa & legitima neg. injusta & illegitima, conced. anteced. & neg. conseq.

Quæres 1. Si quis pendente lite super matrimonio, quod prius contraxit, secundum rite & legitime contrahat cum alia, sed postea primum matrimonium declaretur nullum fuisse, secundum ex eo, quod pendente lite sit contractum, irritari possit? R. Neg. per *c. cum in Apostolica de spons.* quia non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *reg. jur.* 53. *in* 6.

Quæres 2. An privilegium impetratum lite pendente in præjudicium alterius, cum quo lis mota est, nulla facta mentione litis pendentis, validum sit? R. Negat. ratio est, quia Princeps non censetur

dare

dare privilegium cum præjudicio alterius, præsertim possessoris, *cap. dilectus*, *& ult. hoc tit.*

TITULUS XVII.

De Sequestratione possessionum, & fructuum.

SUMMARIUM.

1 *Sequestratio regulariter prohibita.*
2 *Sequester quis dicatur.*
3 *Rei sequestratæ possessio an transeat in sequestrum?*

1 EX eo, quod lite pendente nihil fit innovandum, sequitur, sequestrationem possessionis & fructuum regulariter esse inhibitam, *l. unica C. de prohib. sequest. pec.* Continet enim innovationem, & est instar spoliationis; cum sit rei litigiosæ a possessore separatio, & in manus tertii securitatis ergo, depositio, *l. licet 17. ff. Depositi*. Quod accipiendum non de voluntaria sequestratione; ea enim cum fiat partium consensu, nihil vitii habet: sed de necessaria & judiciali, quæ fit auctoritate Judicis, parte invita, ideoque odiosa & prohibita, *d. l. un.* Nisi aliud causa suaserit, veluti si dissipet possessor fructus, *c. 2. & 3. h. t.* si rem mobilem possidens de fuga sit suspectus, aut rei translatione, cujus difficilis futura sit recuperatio, aliisve casibus, de quibus *Gloss.*
2 *fin. d. c. 2. h. t.* * Sequester dicitur, apud quem res controversa deponitur; ita dictus, quod ejus fidem utraque pars vel Judex sequatur, *l. Sequester 110. ff. de verb. signif.*
3 Quæsitum est: An possessio rei sequestratæ transeat in sequestrum? R. Id aliquos admittere in ea, quæ est voluntaria, non etiam in necessaria; ex ratione, quod actus voluntarius sit potentior necessario. Verius tamen neutra transire possessionem, nisi hoc sit actum, *l. Interesse 37. ff. de acq. poss.* secundum quam accipienda *d. l. licet ff. depositi*. Facit ratio, quod nunquam transeat possessio per traditionem sine titulo, quæ alias censetur potius facta custodiæ causa, *l. Proprie ff. eod.* Non est autem sequestratio titulus sufficiens. Facit etiam, quod non sit verisimile possessorem commodum possessionis velle amittere. V. Zibar. *ad Clem. 1. n. 25. h. t.* Coras. 3. *Misc. c. 2. n. 11. & seqq. & dicta ad t. ff. depositi n. 35.* An præbendas conferat sequester, dicetur infra, *t. de præb.*

ADDITAMENTA.

Ad finem n. 1. adde: Sequestro vicinum est depositum, quod tamen in aliquibus differt; primo enim possunt & plures, & unus rem deponere, apud sequestrum autem nonnisi sint plures, *L. 17. ff. deposit.* Secundo, res quælibet potest deponi, etiam illa, quæ non est controversa, sequestrari autem res nulla potest, nisi controversa. Tertio, plures rem deponentes deponunt pro rata, sequestrantes vero deponunt in solidum. Ita D. Schambogen. *ad Tit. Inst. quib. mod. re contr. §. 1. circ. fin.*

Ad n. 2. in fin. adde: Habere autem potest locum sequestratio, tam in controversiis rerum profanarum, quam etiam spiritualium, seu beneficiorum Ecclesiasticorum, unde juxta *Clement. un. h. t.* Si in petitorio vel possessorio sit lata, & promulgata sententia definitiva in curia Romana super beneficio contra possessorem, qui triennio non possedit, tunc jubetur ordinario, quod debeat beneficium & fructus sequestrare. Ubi adhuc observandum, quod si res mobilis, quæ servando servari non potest, timeatur deterior futura, tunc lite pendente implorari debet judicis officium, & res vendi, ac deinde ipsum pretium loco rei sequestrari. Gail. 1. *obs.* 148. *n. 3. ubi n. 4.* pulchre addit, quod illas res proprie dicantur servando servari non posse, quæ ultra triennium in naturali sua bonitate non possunt conservari.

Ubi quæres, an detur medium aliquod evitandi sequestrationem? Resp. Si de rebus conservandis idonea præstetur cautio, sequestrationem evitari posse, an autem cautio juratoria sufficiat, 1. dic, si sit offerens bonæ vitæ & famæ, posse; alias si suspectus sit, quod non. Gail. *d. loco*.

Ad n. 3. in fin. adde. Effectus sequestrationis est, quod sequester finito tempore teneatur actione sequestraria, ut rem sequestratam una cum fructibus tempore sequestrationis perceptis, quos victori eum servare oportet, exhibeat, & restituat. *L. 11, apud quem §. 1. ff. deposit.*

Ad n. 5. Quæres 1. Quid juris, si sponsa vel uxor adhuc virgo timeat, ne corrumpatur

patur a marito petente ejus restitutionem, cum tamen ipsa dicat se non libere contraxisse? Resp. tunc quodammodo sequestrari, & in loco tuto collocari debet, *cap. cum locum de sponsal.*

Quæres 2. Quænam concurrere debeant, ut judex ad sequestrationem procedere possit? Resp. Hæc quatuor: 1. ut judici saltem summarie constet de jure illius, qui sequestrationem fieri postulat? 2. ut is, in cujus præjudicium postulatur sequestratio, citetur, ut videre possit eam fieri: 3. ut postulans sequestrationem juratus affirmat, sed non calumniæ vel æmulationis causa, sed ad sui juris, vel debiti conservationem eam petere: 4. ut in parte illius, contra quem petitur fieri sequestrum, sit, vel appareat aliqua suspicio, his vero cessantibus non debet procedi ad sequestrationem. Mynsing. *cent.* 2. *obs.* 11.

TITULUS XVIII.

De Confessis.

SUMMARIUM.

1 8 *Confessa habentur pro veritate, & confessus pro judicato.*
2 *Confessus de se non interrogandus de socio.*
3 *Confessio debet fieri præsente adversario, & ex certa causa.*
4 *Debet esse certa, & absque errore.*
5 *Facienda super re principali.*
6 *Confessio procuratoris, an præjudicet domino.*
7 *Confessio an revocari possit?*
9 *Ad confessionem an requiratur sententia?*
10 *Confessio in criminalibus quid operetur.*
11 *Confessio extrajudicialis qualiter probet?*
12 *Confessio liberatoria quid operetur, parte absente.*
13 *Confessio extrajudicialis geminata, an plene probet?*

1 DEfinitis iis, quæ circa causam incidere solent, venitur ad principalem intentionem libello contentam: quæ probanda ab actore; nisi per rei confessionem (de qua ideo præmittitur) relevetur ab onere probandi.

Confessio alia est Judicialis, quæ fit in judicio, alia Extrajudicialis. Illius effectus est, quod confessa habeantur pro veritate, quoad ipsum confitentem, eumque faciat pro judicato haberi, *c.* 2. *h. t. l.* 1. *C. eod.* quasi damnatum sua sententia, *l.* 1. 3. *D. eod.* cum nemo præsumatur contra se temere confiteri. Dico, quoad confitentem: quia alii per alium non præjudicatur confitendo, *l. Non debet* 74. *D. de reg. jur.* nisi causam a confitente habeat, quia videtur causa confitentem concernere. * Quo 2
modo socius criminis, de se confessus, super aliorum conscientiis non est interrogandus, nisi in crimine excepto, uti Majestatis, *c.* 1. *h. t.* Nec confessus audiendus super aliis, quod res ea periculo non vacet, ut patet ex *l. fin. C. de accusat.* cum posset aliquis alienam salutem in dubium deducere, de sua desperans. Si tamen socius infamis laboret, ei injungenda purgatio, *d. cap.* 1. *in fine*. Et hoc quoad Judicialem factam coram Judice competente; nam alias non excederet vires extrajudicialis, quæ plene non probat.

Fiat præsente adversario, ejusque procuratore, *l. Certum* 6. *§. si quis absente h. t.* quia ut judicatum non tenet, nisi inter præsentes, ita nec confessio, *l. de unoquoque* 47. *D. de re judic.* Vide Tessaur. *decis.* 109. Gabriel *lib.* 1. *Commun. Opin. tit. de confessis concl.* 1. Fiat & ex certa causa, quod alias non videatur facta ex certa scientia, sed ex abrupto potius. Felin. in *c. Si cautio, n.* 10. *infr. de fide instr.* Unde etiam volunt causam habeat abjectam. Sit profecta a majore XXV. annis sanæ mentis. Minori læso salva est restitutio, *d. l.* 6. *§. penult.* Ejus qui mente caret, confessio nulla est, ut pupilli citra auctoritatem tutoris. Sit quoque certa; 4
Judicatum enim debet esse certum. Unde reus urgendus, ut certum confiteatur. Absit error, saltem facti; cum non fateatur, qui errat, *l.* 2. *& pen. D. h. t.* Nihil faciente juramento, quod sequitur naturam actus. Error juris non videtur excusare confitentem, *d. l.* 2. quod non sit justus, secundum ea, quæ traduntur, *tit. D. & C. de jur. & facti ignor.* saltem quoad lucrum captandum: aliud in damno vitando. *
Si super re principali, non etiam super uno 5
ex pluribus articulis, quos solet actor ponere, ut explicat Glossa in *c.* 1. *eod. in* 6. Nec-

que

que enim relevatur ab onere probandi actor, nisi quoad ea, quæ confessus est reus.

6 Ubi quæri solet: An Procuratoris confessio præjudicet domino? R. Posse videri non præjudicare, ne alteri per alterum adferatur iniqua conditio, *l. Si fine 9. §. si defensor, ff. de interrog. act. & melior. text. in d. l. certum 6. §. sed an ff. h. t.* ubi non sufficit Procuratores tutores fateri; ex ratione, quod viderentur donare, perdere rem domini. Et hoc volunt communiter, quando voluntarie confitetur; si enim per viam contentiosæ jurisdictionis, dicunt communiter præjudicari domino per confessionem Procuratoris, quod ex necessitate officii, debeat respondere ad exhibitas partis adversæ positiones: pro qua sententia est *c. fin. h. t.* ubi confessio œconomi nocet, si ante finitum negotium non doceatur error. Eodem facit, quod sententia contra Procuratorem lata noceat domino, *l. Plautius 61, ff. de procurat.* Ut & contumacia Procuratoris domino, si sciens eam non purgaverit, adferat præjudicium, *c. 1. in fin. sup. t. 6.* Abb. in *d. c. 1. n. 29.* Specul. *de confessionib. §. Postremo n. 1.* Jos. Ludov. *decis. Lucen. 5. n. 30.*

7 Alia est quæstio: An revocari confessio possit? R. Si acceptata fuerit a parte, & intervallum intercesserit, & præcipue si geminata, non posse revocari, quod geminatio faciat præsumi confessionem fuisse deliberatam: ut prætextu erroris, aut allegatæ falsitatis revocari eam nolit. Román. *cons. 134. per l. Odiosas, C. de plus petit.* Posse tamen videri, nihil impedire geminationem, quin revocari possit, probato errore, quem geminatio non excludit. Et quamvis faciat præsumi pro confessione, ea tamen præsumptio est juris tantum, non etiam juris & de jure, non excludens probationem in contrarium. Quo facit, quod dictum *ff. de pactis*, pacta etiam geminata actionem non Producere, propterea quod geminatio non faciat cessare levitatem. Et hoc, sive sit confessio ipsius partis, sive Advocati ejus, procuratorisve, ne quis nihil debens, aut insons damnetur. Quo facit, quod habet Anton. Gabriel. *t. Commun. Opin. tit. de confess. concl. 5.* æquius esse, posse revocari confessionem deliberate factam, si de errore probetur. Jas. in *l. Error. 19. C. de juris, & facti ignor.* etiamsi jurata fuerit: nam qui errat, perjurus dici nequit, *can. Homines* XXII. *q. 2.*

Hæc de judiciali confessione, cujus effectum diximus esse, quod faciat confitentem haberi pro judicato, id est, confessionem habere vim judicati, *l. 1. ff. h. t.* ut nullæ dicantur esse partes judicantis in confessum, *l. Proinde 25. in fine, ff. Ad L. Aquil.* 8

An ergo non requiritur sententia? R. Judicialem confessionem omnino requirere sententiam, ut patet ex *l. 3. ff. eod. tit.* Judicium enim semel cœptum sententia dirimendum, & Judex super re, de qua cognovit, pronuntiare debet, *l. de qua re 74. ff. de re judic.* Nec facit, quod confessus pro judicato habeatur, hoc enim ideo tantum, quia non est opus probationibus, aut ulteriori inquisitione; quod nemo censeatur temere contra se confiteri. Uti nec obstat, quod dicitur, nullas esse partes judicantis in confitentem, cum hoc non excludat condemnationem, juxta *d. l. 3. & 5. ff. h. t.* 9

In criminali negotio confessiones reorum pro exploratis haberi non oportet facinoribus, si nulla alia probatio religionem cognoscentis instruat, *l. 1. §. Divus, ff. de quæst onibus*, posset enim confessio potius tædio vitæ, aut desperatione emissa esse, quam conscientia criminis, *d. l. 1. §. si quis ultro.* Et in hac necessariam esse sententiam, sive præcedat confessio litem, sive sequatur, verum est, *l. 5. ff. de custodia reor.* cum ad pœnam etiam ipso jure inflictam nemo teneatur ante sententiam, ut habet receptissima opinio. 10

Ad extrajudicialem quod attinet, ei non adest vis plenæ probationis: ut non faciat haberi pro judicio confitentem, *l. 1. C. h. t.* cum non præsumatur facta deliberate. Semiplenæ tamen probationis loco communiter volunt haberi, si coram parte fiat, & ab ea acceptetur, quamvis acceptationem non esse necessariam non pauci velint, ut videre est apud Gabriel. *d. loco concl. 2.* & Mascard. *de probat. concl. 346.* Vid., Præses Everardi *consil. 136. num. 1.* Absente vero parte facta nullas vires habet. 11

Unde quæsitum, an liberatoria confessio quid operetur, parte absente? R. Non videri plene probare, cum non sit nisi confessio extrajudicialis, cui non adest vis plenæ probationis, etiamsi per duos testes 12

pro-

probetur, cum testes non faciant eam judicialem, aut habere majorem vim, sed tantum probent emissam. Præterea hujusmodi confessio continet speciem quamdam donationis, quæ non est firma, antequam accepta fuerit, ut dicetur infra *t. de donat.* ante enim liberum est promittenti recedere: ut etiam videatur liberum revocare ejusmodi confessionem, Gabriel. *d. loco concl. 1. n. 23.* Tessaur. *decis. 109.* Si tamen confessio talis facta fuerit coram quinque testibus rogatis, fide dignis, effectum habebit & probabit sufficienter, *l. Testium 18. C. de testib. juncta Novel. de testib. 90. §. 2.* Jure Canonico probatam duobus testibus vult præjudicare confitenti Covarr. *ad c. quamvis, p. 2. §. 3. n. 1.* quasi eo jure alteri per alterum acquiri possit; cujus contrarium est verius, ut traditum *ff. de verb. oblig. n. 69.* Uti & verius, eo jure non dari actionem ex nudo pacto, ut dictum supra de pactis.

13 Quæsitum & illud: An geminata confessio extrajudicialis probet plene? R. Hoc plerosque velle; uti & actionem producere, ut videre est apud Grabriel. *d. loco concl. 3.* Marantam *p. 6. de confess. n. 15.* Præs. Everard. *d. cons. 131. n. 1. vers. 4.* propterea quod ejusmodi geminatio faciat eam esse adinstar judicialis. Moventur *arg. l. si mulier 12. C. ad S.C. Vellej.* ubi mulier post biennium iterato cavens non utitur Vellejano. Facit & pro iis textus in *l. Odiosas, C. de plus petit.* atque ita tradit Jason. in *l. Sed si 11. §. si cum n. 4. D. jurejur. alios citans.* Posset tamen contrarium videri alicui probabilius argumento eorum, quæ alibi dicta sunt de nudo pacto, illud scilicet geminatum non producere actionem, quod geminatio non debeat esse loco plenæ probationis, & actionem producere, cum nullibi hoc jure probetur, vel loca allegata in alio casu loquantur, scilicet quo quis confessioni suæ vult contravenire, aut exceptionem contra eam proponere, idque ibi certis requisitis. Ut soli geminationi dari nequeat, ut ne quis ex ea conveniatur, cum geminata confessio nihil plus virium contineat, quam prima & simplex confessio. Verum communis opinio videtur esse in contrarium, ut & possit videri in praxi sequenda. Gabriel. *d. concl. 3.* Jos. Ludovic. *decis. 9. n. 4.*

An vero defuncti confessio quid operetur, & quibus ea prosit, aut obsit, repetere licebit ex dictis ad *ff. eod. tit. n. 8. & seqq.*

ADDITAMENTA.

IN principio tituli post verba illa: *relevetur ab onere probandi*, adde: legitima probatio fit quatuor modis: vel enim fit per testes, vel per instrumenta, vel per juramenti præstationem, vel per adversarii confessionem. Hanc facillimam esse constat, & ad litium expeditionem promptissimam esse asserit Vallens. *h. t. num. 1.*

Ad num. 2. Quæres 1. An Confessio apud protocollum coram notario facta judicialis censeatur? R. Affirm. quia plerique actus legitimi, qui in judicio coram judice expediuntur, etiam coram notario hodie expediri possunt, & eamdem vim habent. Hilrop. *in proces. jud. p. 3. tit. 17.*

Ad n. 5. Quæres. An etiam ad confessionem judicialem requiratur causæ expressio R. Negat. quia in judicio quasi contrahitur, *l. 3. ff. de pecul.* & confessio in judicio præsumitur consulte & sponte facta. Barbos. *in c. ult. n. 11. h. t.*

Ad n 7. in fin. adde: Cum inter practicos sæpe fiat mentio juramenti Dandorum & Respondendorum, qualia illa sint juramenta? Resp. Ex Vallensi *h. t. num.* 2 quod per usum diuturnum sit introductum, quod post litem contestatam, antequam aliæ probationes suscipiantur loco interrogationum, quæ olim de jure Digestorum fieri solebant, de quibus in *Tit. ff. de interrogat. in jur. faciend.* v. g. an adversarius possideret pro hærede, an ex testamento, an ab intestato, an in totum, an pro parte, tam actor ex porrecto a se libello, quam reus ex sua exceptione ediceret aliquas positiones, easque suo advertario in judicio proponeret, ubi tamen proponens prius debet præstare juramentum calumniæ, & hoc vocatur juramentum Dandorum, cui jam proponuntur illæ positiones, ut desuper respondeat, debebit & ille antequam respondere velit, prius præstare juramentum calumniæ, quod vocant Practici juramentum Respondendorum. *Clement. sæpe, §. quia positiones de V. S. junct. cap. dudum, sup. de elect. cap. unic. sup. de litis contest. & cap. 2. de confess.* Vallent. *d. num. 2.*

Itaque

Idque fit plerumque, per verbum credit vel non credit, quia responsio per verbum dubitat, vel dubito, non admittitur, nisi forte positio consistat in facto alieno, ad causam tamen controversam faciente, quia alias negari posset responsio, si enim impertinens esset, interrogans respondere non tenebitur, *L. fin. in fin. ff. pro suo.* Ubi ex Gail. *lib.* 1. *obser.* 80. *num.* 2. notandum, quod post litem contestatam, si quis positionibus adversarii respondere jussus, id facere contumaciter recuset, quod habeatur confessus omnia ista, quæ in positionibus continentur, vel etiam negasse, in quantum ipsi durius est; si vero justam causam habeat, responsionem suam legitime recusare potest, sic si esset positio incerta vel dubia, vel si sit ex omni parte impertinens, uti si nullo modo tangat causam principalem in libello expressam, vel si sit captiosa & cavillosa, ut
11 inquit Vall. *b. t. n.* 4.

Ad num. 8. *Quæres*. An confessio pro parte acceptari & pro parte negari possit? Resp. Sub distinctione vel enim qualitati annexæ confessioni resistit juris præsumptio, & tunc potest pro parte acceptari, & si quis confiteatur se occidisse hominem, sed sui defendendi causa, cujus membrum prius acceptatur, qualitatem autem adjectam confitens probare debet, vel contra illam qualitatem nulla est præsumptio juris, & tunc si contineat confessio unum capitulum, seu articulum & tota debet acceptari vel repudiari, ut si quis confiteatur se promisisse Titio daturum centum florenos, sed sub conditione, secus si contineat plura capitula. Marant. *p.* 6. *de ordin. jud. tit. de confess. n.* 27.

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIUM.

1 *Probatio quid?*
2 *Alia est artificialis, alia Inartificialis.*
3 *Alia plena, alia semiplena.*
4 *An alia juris, alia facti.*
5 *Probandi onus cui incumbat.*
6 *Probatio facienda post litem contestatam.*
7 *Negans probatione non oneratur.*
8 *Ordo in probando quis servandus.*
9 *Probationem quisque secum adferre debet, non desumere ab adversario.*
10 *Probationis effectus.*
11 *Probatio semiplena quam fidem præstet.*

SI non confiteatur reus, probatione est opus, cum inanis sit actio, nisi indubitata probationis fide liqueat vera esse, quæ adducuntur. Alias jus quidem non deficere, sed probatio, *leg. duo.* 30. *D. de testam.* 1. *tut.* * Agitur autem pri- 1
mo de probatione in genere, quæ est rei dubiæ, vel non apertæ, per argumenta facta fides.

Aliam ponunt Artificialem, ex ipsa cau- 2
sa adsumptam, unde & Insitam vocant, cujus ordinis est præsumptio ex facti circumstantiis producta: aliam Inartificialem, quæ extrinsecus & extra causam adsumitur, unde Adsumpta & Extranea dicitur, cujus ordinis sunt testes, tabulæ, instrumenta. * Aliam item Planam, per 3
quam tanta fides fit judici, ut plene instructus sententiam ferre possit, *leg. scriptum.* 11. *Cod. hoc tit.* Ejus ordinis præcipue sunt testes, instrumenta publica, legitima indicia, sive præsumptiones, *leg. fin. Cod. hoc tit.* aliam Semiplenam, quæ plenam fidem non facit, & opinionem potius quam fidem gignit, aut causam certam ponit: est tamen adminiculum quoddam probationis, cujus ordinis est testis unus, vel plures singulares, instrumentum privatum, fama: * Faciunt & pro- 4
bationem aliam juris, aliam facti: minus recte, cum ea, quæ juris sunt, per se nota & certa, ut probatione non egeant, facta autem sint incerta; ideoque probanda, *l. sive* 16. *C. h. t.*

Facienda probatio ab eo, qui allegat, 5
sive is actor sit, sive reus, *l.* 1. *C. h. t.* Actorem regulariter tenet onus probandi, non etiam reum, nisi excipiendo actoris vices subeat, aut alias onus probandi in eum rejiciatur, ut in casu *l.* 3. & *l. cum de indebito. D. eod.* In communibus judiciis uterq; probat, & si pariter probent, absolvitur reus, nisi actoris partem foveat causa favorabilis, *c.* 3. *h. t.* Superat, qui probat antiquiorem possessionem, *c.* 9. *hoc tit.* uti communiter is, pro quo stat

6 firmior probatio, *c.* 4. *h. t.* * Negans probatione non oneratur *l. Actor.* 23. *h. tit.* cum negationis, ut non entis, nullæ sint differentiæ, nulla proprietas, secundum quæ probatio desumitur. Nisi talis sit, quæ affirmationem includat; ut in casu *c. super. sup. de renuntiat.* & *l.* 8. *D. eod.* aut negativa juris, ut in casu *l.* 5. *D. eod.* Indirecte quoque negativa probatur, loco, tempore limitata, *l. optimam vers. nisi is, cod. de contrah. & commit. stipulat.* Vide Osasc. *Decis.* 174. *num.* 5. Menoch. *lib.* 2. *Præsumpt.* 50. *num.* 8. Gabriel. *Commun. concl. lib.* 1. *tit. de probat. concl.* 6.

7 Facienda probatio post litem contestatam; ante enim nihil est, super quo adhibeatur, nisi valetudo, aut longa absentia testium instans aliud exigat, qua de re *sup. tit.* 6.

8 Servandus autem ordo in probando. Primo enim intentionem suam probat actor, tum reus in sua exceptione auditur *l. exceptionem.* 19. *C. h. t.* Deficiente actore in sua probatione reus absolvitur, saltem ab instantia, etiamsi nihil præstiterit, *l.* 4. *C. de edendo.* Qui si fretus suo jure velit, non audito actore, exceptionem suam probare, non prohibetur, cum juri suo quisque renuntiet. In quo si deficiat, non ideo condemnabitur, quia per hoc non firmatur actoris intentio, quæ nihilominus illi probanda est. Allegans tamen solutionem, si eam non probet, non potest non videri firmasse intentionem actoris, si non probet solutionem a se factam, quia eam allegans videtur se agnovisse debitorem. Cujac. *in Recit. Cod. eod. in princ.*

9 Adfert autem quisque probationem secum: neutiquam eam desumit a domo adversarii, cum contra se nemo cogatur adferre documenta, *c.* 1. *h. tit.* & *l. Nimis* 7. *C. de testib.* Debet enim actor venire instructus ad judicium; nisi sint communia, aut publica, aut descripta ab aliquibus ex officio. Sic apud Romanos argentarii, nummularii, mensales coguntur edere rationes, *l. quædam.* §. 2. *l. Argentarius.* 10. *in princ. D. de edendo.* Excipitur & fiscus, cui civiliter agenti reus exhibere suas rationes cogitur, ut ex iis firmet suam intentionem, *l.* 2. §. *Divus cum seqq. D. de jure fisci.* Usurarius quoque, si de usuris restituendus agatur, rationes suas edere jubetur. *Clem.* 1. §. 1. *de usuris.* Denique instrumentum, quo reus usurus pro se, necessario actori edit, ut ejus inquiratur veritas. Quomodo actor omnino tenetur reo convento edere instrumenta ad fundandam suam defensionem, & actoris includendam intentionem, *l.* 5. & *fin. cod. de edendo.*

Effectus probationis est, quod plena, certa, liquida (maxime in capitalibus, in quibus requiruntur probationes luce meridiana clariores, *l. fin. cod. h. t.*) non impertinens, libello respondens saltem qualitate, faciat secundum se ferri sententiam, *l. scriptam.* 11. *cum seq. cod. h. t.* Ut purgatio non fit admittenda *c. Ad nostram* 12. *h. t.* cui tum demum locus, quando suspectus est reus criminis, quod non probatum, *cap.* 1. *sup. De confess.* Quando sit plena censenda, & quantum adhibendum fidei testibus, arbitrio judicis relinquendum; facti enim ea res est. 10

Semiplenæ probationis non est magnus effectus, unde & probationis simpliciter prolatæ nomine non venit. Præstat tamen aliqualem fidem, cum faciat deferri juramentum necessarium. Sufficit interdum ad torturam, uti dictum *D. de quæstionib.* Onus probationis interdum in adversarium retorquet. Facit & ei, contra quem militat, juramentum purgationis injungi *d. c.* 1. 11

Mandat autem Pont. *c. Quoniam* 11. *h. tit.* ut judex habeat notarium, aut duos idoneos viros, qui acta judicialia describant, ut emergente difficultate de iis constare possit; habentur enim legitima ea documenta.

ADDITAMENTA.

Ad num. 5. *Quæres* 1. An reus teneatur exhibere actori ad probandam intentionem ejus instrumenta seu documenta sua contra se. Resp. Regulariter negative *cap. ex Epistola. h. tit.* Dico regulariter negative, quia excipitur, si reus instrumentis utitur producendo illa in judicio, tunc enim necessario illa actori edere tenetur, *l.* 1. §. *edenda. ff. de edend.* Item si instrumenta sint communia *cap.* 12. *de fide instrum.* vel actor intentionem suam fundatam habeat, ut si quis fateatur se emphyteutam, sed ignorentur fines fundi emphyteutici. Bald. *in leg. num.* 7. *Cod. de edend. &c.*

Quæ-

Quæres 2. An actor quando plene probavit, cogi possit ad jurandum? Resp. Negative, quia plena probatione facta lis pro decisa habetur: & reus est condemnandus; *leg. 9. Cod. de obligat. & act.*

Quæres 3. An acta judicii probentur per testes. Resp. Negat. *per cap. quoniam, hoc tit.* nisi acta amissa fuerint, & duo testes deponant se illa ante inspexisse & legisse, illis enim fides habenda est. Felin. in *cit. capitulo quoniam. numero* 55.

Ad num. 6. in fin. adde: Dices, regulam esse, quod per rerum naturam factum negantis non egeat probatione, quia dici solet, quod negationis nullæ sint differentiæ, & nullæ qualitates? Resp. hoc obtinere & procedere in negativa, quæ vaga est, & indeterminata, quia talis negativa directe probari non potest, ut si quis neget contraxisse, Procuratorem habere mandatum a suo principali, & hoc sensu etiam verum est, quod dicitur magis credi duobus affirmantibus, quam mille negantibus. Mascard. *de probat. conclus.* 1109. 2. *numero* 7. Non autem procedit hoc, si quis se fundet in aliqua negativa, & eam alleget vel tacite, vel expresse, quia tunc eam probare debebit *L. optimam*. 14 *Cod. de contrah. & commit. stipul.* Surd. *Decis.* 316. *numero* 14. Unde qui negat aliquem habilem fuisse ver. gr. ut ineat contractum, & ideo contractum petat declarari nullum, ut quia non habuisset legitimam ætatem, id probare debet, sic negans testamenti valorem, vitium ejus ostendere debet. Surd. *Decis.* 104. *numero* 21.

TITULUS XX.

De Testibus.

SUMMARIUM.

1 *Testes qui, & quales esse debeant.*
2 *Testis, qui fuerit de familia actoris, an repellendus.*
3 *Testes domestici qui habeantur.*
4 *Testis idoneus nemo in propria causa.*
5 *Consanguinei in causa consanguinitatis audiuntur.*
6 *Testimonium dicere cogi potest, qui juravit non dicere.*
7 *Minores, & servi quatenus audiendi.*
8 *Mulier etiam in criminali causa auditur.*
9 *An & jure Canonico?*
10 *Socii criminis rejiciuntur a testimonio.*
11 13. *Infames, damnati judicio publico.*
12 *Criminosi convicti, aut confessi.*
14 *Inimici capitales.*
15 *Laicus contra Clericum an, & quatenus admittendus.*
16 *Item excommunicati, Monachi, Sacerdotes*
17 *Forma producendorum testium.*
18 *Citanda pars adversa.*
19 *Testes qualiter examinandi.*
20 *Debent esse jurati: & an juramentum hoc remitti possit.*
21 *Ratio dictorum a testibus petenda.*
22 *Productio quarta qualiter admittenda.*
23 *Productio nova non admittenda post publicata testimonia, aut articulos directe contrarios.*
24 *Idque quoad eosdem articulos, non etiam novum a veteri dependentem.*
25 *Articulus novus quis dicatur.*
26 *Casus directo contrarii qui.*
27 *Testes novi in causa appellationis an produci possint.*
28 *Renuntiatione facta qualiter productio ulterior concedatur.*
29 *Testes post publicationem quando reprobari possint.*
30 *Testes de novo quando producendi.*
31 *Testium publicatio.*
32 *Testium fides unde colligenda.*
33 *Testes regulariter quot probent.*
34 *Testis unus non probat.*
35 *Semiplene quando probet.*
36 *Apparitori ratione officii sui cur credatur.*
37 *Testes plures singulares quo modo, & quando probent.*
38 *Quid si tales diversimode deponant.*

39 *Testes diffidentes conciliandi.*
40 *Testi contraria deponenti, aut varianti non creditur.*
41 *Testis dictum suum revocare an possit etiam ex intervallo.*
42 *Priori, an posteriori dicto sit habenda fides.*
43 *Testi corrupto non habenda fides.*
44 *Testis uno in judicio productus an fidem faciat in alio.*

1 INter præcipuas probationis species sunt testes, qui sunt personæ ad fidem alicujus rei adstruendam adhibitæ. Habiles sint & idonei oportet ætate, moribus, conditione: extra suspicionem quod gratiæ ac potentatui sint posthabituri suam ædem; pretio non conducti, *capite* 1. *hoc tit. leg.* 5. *Cod. eodem.* Qua in re multum valet judicis arbitrium. Hinc non recte evocantur domestici, aut de familia actoris, *leg.* 2. *Cod. hoc tit.*

2 Quid si de familia actoris fuerit tempore actus, super quo adhibetur. Resp. Si tempore depositionis sit extra ejus familiam, non esse illum repellendum, *leg.* 1. *§. item Mummio.* 12. *D. de quæst.* Bart. *ad d. leg.* 1. *§. si servus*, Castr. *ad leg.* 2. *num.* 2. *hoc tit.* Wames. *Cons.* 109. *num.* 11. quia cessat affectus, qui præsumitur impedire existentem in familia, quominus veritatem adsequatur judex: nisi tamen cum fraude sit expulsus, ut testimonium perhiberet, quæ fraus colligetur etiam ex eo, quod postea recipiatur. E contra si tempore dicendi testimonii sit de familia, qui tempore actus non fuerat, repellitur.

3 Domestici habentur, qui una habitant, ut uxor, liberi, famuli. Liberi etiam non cohabitantes de familia habentur; imo & extra potestatem positos repellit affectus, quominus pro parente audiantur, *capite super eo* 22. *hoc titul.* qui & fratrem pro fratre rejicit. Vid. Menoch. *Arbitr.* 2. *casu* 104. Facit enim ille supprimi veritatem: Ex qua ratione, & advocatus in causa, quem defendit, non est idoneus testis, *argum. leg. fin. Cod. hoc titul.* & *capit.* 3 *eodem in* 6. Unde in locum delegati judicis, si necessario in testimonium sit adhibendus, alius subrogatur, *capit. dilecto* 14. *hoc tit.* * Hinc 4
& in propria causa nemo idoneus, *leg.*
omnibus, 10. *Cod. hoc titul. leg. nullus.*
10. *ff. eodem.* Excipe causam denuntiationis, in qua denuntians pro teste auditur,
capit. 4. *hoc tit.* Excipe & legatarios, &
fideicommissarios, de quibus *Institut. de*
testament. ordin. In causa quoque universitatis aut Ecclesiæ audituris, qui est de
Ecclesia, aut universitate, cum aliud sit
universitas, aliud singuli de universitate,
& res universitatis non sint res singulorum
§. universitatis Institut. de rer. divis. Ut nemo illorum, qui de collegio
vel universitate sunt, possit dici in propria causa testificari, nisi causam ipsam
procurent, aut singulos negotium concernat, *capit. Insuper.* 6. & *c. cum nuntius.* 12. *h. t.* * In causa consanguinitatis 5
consanguinei audiuntur, quod eam præsumantur magis scire: *capit.* 5. *h. t.* Imo
& ipsius matris attestantis de consanguinitate dicto statur ante contractum matrimonium, non tamen contractum dissolvitur ex ejus solius dicto, sed plurium
testimonium audiendum, *d. capit.* 22. neque enim tam facile dissolvitur, atque
impeditur matrimonium.

Qui juravit non dicere testimonium, 6
non ideo repellendus, sed cogendus illud dicere, *capit. intimavit*, 18. *hoc titul.*
cum hujusmodi juramentum non teneat,
ne occultetur veritas, *capit. constitutus,*
4. *hoc tit.*

Ætas facit rejici impuberes, propter 7
judicii defectum. Minores audiuntur in
causa civili, non etiam in criminali,
nisi sint majores XX. annis, *leg. in testimonium.* 20. *ff. hoc titul.* Servum rejicit conditio, qui tamen liber factus super iis, quæ vidit in servitute, recte
deponit, cum sensum habuerit, *leg. Notionem.* 99. *paragr.* 2. *digest. de Verb.*
Sign. nisi lex tempore actus requirat habilitatem, uti in testamentis. * Mulier ne quidem in causa criminali rejicitur de jure civili, ut patet ex *leg.*
3. *paragr. lege Julia, digest. hoc titul.*
ubi tantum ea rejicitur de jure civili, quæ corpore quæstum fecit, ut
exclusio singularis casus faciat in aliis
eam admitti, *canon. ex eo XV. quæst.* 3.

Q. An jure Canonico rejiciatur in criminalibus? Resp. Id plerosque velle; per c. 9
Fe-

Forus in fine de verb. sign. & per text. in can. mulierem. XXXIII. *qu.* 5. nisi de crimine agatur civiliter. Abbas in *c.* 3. *n.* 2. *h. t. Glos.* 1. *ibid.* & Hostiens. *in Summa eod. tit. n.* 2. aut si crimen exceptum, ex ratione, quod varia sit & mutabilis. Quæ ratio non aliud convincit, quam non facile esse habendam fidem dicto mulieris, non etiam omnino repellendam esse, cum id non exprimatur in jure Canonico, & diversum non statuatur a jure civili. Nisi forte sit meretrix, quæ dicitur etiam audienda in crimine simoniæ; *c. Tanta.* 7. *inf. de simonia*, quasi alias non sit audienda, propter civilitatem: quæ cum non obtineat in mulieribus honestis, non recte traxeris ad eas istam decisionem. Communis tamen opinio habet, eam rejici a criminalibus criminaliter intentatis, ex ratione, quod in iis desideretur probatio omni exceptione major.

10 Rejiciuntur & criminis socii, *cap. veniens* 10. *& c. personas.* 20. *h. t. & dictum sup. tit.* 18. Propterea quod qui sibi non pepercit, multo minus aliis sit parciturus. Excepto crimine læsæ majestatis, *c.* 1. *sup. de confess.* Ubi & recte addideris crimen sortilegii. Excipitur & crimen simoniæ, *c.* 1. *eod. in* 6. si agatur civiliter.

11 Rejiciuntur præterea infames, quibus actus legitimi sunt interdicti, *c. licet.* 47. *h. t.* Sic rejiciuntur hæretici, apostatæ, Judæi, pagani, si testentur contra orthodoxos, *can. pagani cum seqq.* 1. *q.* 7. quod non ferantur bono zelo; quamvis econtra Christiani adversus Judæos audiantur, *c. judæi* 12. *h. t.* cum nihil indecentiæ ea res habeat. Neophitus, qui recens ad fidem est conversus, non videtur rejiciendus testis in Christianos, ut recte tradit contra Felinum Covar. *ad Clem. Si furiosus*, *p.* 2. *§.* 2. *num.* 8.

12 Facit & crimen aliquos removeri a testimonio, quod periculo non vacet, tales admittere, *can. Neganda* III. *q.* 1. modo convicti sint, aut confessi, & non emandati, *c. Super eo* 13. *& c. Testimonium*, 54. *h. t.* Non emendati testimonium non reprobatur, etiam in causa criminali, si civiliter agatur, non si criminaliter, *d. c.* 54. Nisi tamen eum comitetur infamia, aut reatum perjurii incurrerit, quem non aufert pœnitentia, *d. c.* 54. *ubi Gl.*

Quod dictum de infami, accipiendum de damnato judicio publico, secundum leges civiles, *d. l.* 3. *§. lege Julia*, non etiam privato. Duar. 2. *disputat. c.* 23. Possunt tamen & ex alia causa infames a judice rejici: cujus est etiam integræ fidei hominis testimonium perpendere, *l. Quæsitum.* 13. *ff. eod.* Jure canonico infames simpliciter removeri videntur, cum eo requiratur, testes sint fide digni, & omni exceptione majores, *c. licet.* 47. *h. t.* quales non sunt infames, etiam ex judicio privato. 13

Inimicitiæ capitales quin faciant reprobari posse testem, non est dubium, cum non præsumatur, quid ex fide dicturus; si tamen probentur *l. Si quis* 17. *cod. hoc tit.* 14

Laicus in criminalibus contra Clericum ideo non admittitur, quod non tam charitate, quam pravitate moveri putetur; nisi forte suam, suorumque injuriam persequatur, *can.* 1. 2. 3. 11. *q.* 7. & tunc ut accuset, non etiam testetur, *c. de cætero* 14. *h. t.* In causis civilibus laici non reprobantur contra Clericos: imo & fœminæ admittuntur in causa impedimenti, quo arguitur teneri electus, *c. tam litteris.* 33. *h. t.* 15

Excommunicati quin removeantur, extra dubium est, quod non habeant licentiam cum aliis communicandi. Monachi & Sacerdotes, etsi pro negotiis sæcularibus aut instrumentis conficiendis non sint rogandi, si tamen interfuerint, fidem faciunt, *can. fin. XIV. q.* 2. 16

Ad formam productionis testium requiritur eorum citatio: qui si non compareant, cogi possunt, *inf. tit. seq.* Producendi regulariter post litem contestatam, excepto casu, de quo *inf. c.* 6. coram judice, nisi aliud exigat personæ qualitas, aut sexus verecundia, absentia, aliudve impedimentum: tunc enim mittenda persona discreta, quæ testimonium excipiat. *c.* 8. *h. t.* aut si distent, judici loci examen committendum. Moris est committere Notario causæ, quod permittitur *Clement.* 1. *de offic. de leg.* Ubi necessario citanda pars adversa, si forte quid habeat, quod testibus objiciat, eoque reprobet, *c.* 2. *h. t.* Ubi rursus alteri parti licitum est, per testes novos refutare eos, qui alios refutarunt. Ultra refutatio non est permissa: & hoc est, quod dicitur, probatorios & reprobatorios probatoriorum probare licere, non etiam re- 17 18

reprobatorium, *l. Licet.* 49. *hoc. tit.* & *cap.* 2. *eod. in* 6. ne res in infinitum abeat.

19 Testibus si nihil a parte objectum fuerit, aut contumaciter pars non comparuerit, judex ad examen procedet. Examinabit autem singulos secreto clam partibus, Notario dicta eorum adnotante: exacto prius ab iis juramento de dicenda veritate, omni favore, odio & commodo sepostto, *c.* 5. *h. tit.* neque enim injurato testi creditur, etiam Religioso, *c. Tuis.* 39. *c. Nuper.* 51. *h. t.*

20 Q. An juramentum hoc sit de substantia. Resp. Ita velle Abbatem *ad d. c.* 39. *hoc tit.* verius tamen non esse, cum possit remitti; non tamen nisi utriusque partis consensu, quod utriusque subsit interesse Judicis consensu opus non videtur, cum causa sit privata, tantum concernens partium commodum, quæ possunt jus suum remittere; quo modo & textus isti nullam faciunt mentionem judicis. Non recte objicitur, quod juramentum calumniæ nequeat a partibus remitti, ut dictum *sup. tit.* 7. nam ejus remissio invitaret proxime ad delinquendum, non etiam hujus juramenti. Præterea illud concernit magis favorem publicum, ut judicia sincere procedant, & lites non protrahantur calumniose, hoc vero potius favorem partium, ut facilius remitti possit. Abbas *d. c.* 39. *n.* 6. Felin. *ibid.*

Examen fit super articulis, id est, capitulis ipsius negotii controversi ab actore prolatis. Addere poterit reus interrogatoria, ut facilius appareat subornatio, si

21 qua subsit, *c.* 2. *eod. in* 6. * In depositione testium illud vel maxime curandum, ut ratio dictorum petatur, quia alias dicta fidem non facerent, *l. Sola. C. h. t.* quatenus tamen agitur de re perceptibili intellectu. Gloss. *in d. l. Sola*: secus si agatur de re perceptibili sensu exteriori, ut visu, auditu, & quidem proprio, non alieno.

22 Examinatis ab actore productis testibus, reus suos producit, post iterum actor: quarta productio non est admissa, nisi cum solemnitate legali, *c. in causis.* 15. *c. Significaverunt.* 36. *h. t.* scilicet ut postulans præstet juramentum, quod neque per se, neque per alium testificata, subtraxerit; vel didicerit, nec per dolum aut artem aliquam quartam productionem exposcat; sed quia, quos producere, desiderat prius habere nequiverit, *c. pen. h. t.* & *Nov. de testib.* 90. *§. quia vero.*

Non est etiam productio admissa post publicationem testificatorum, quod facile sit subornatis testibus dicta invertere, *c. cum venisset.* 25. & 26. *h. tit.* Quod & verum est, quando aliquis testificata adversæ partis didicit, ex eadem ratione. 23

* Et hoc quoad eosdem articulos, aut directo iis contrarios, *c. fraternitatis.* 17. *h. tit.* nam quoad novum articulum, qui tamen ex veteri dependeat, recte audiuntur testes, cum nunquam super eo sint audiii aut producti, ut cesset subornationis metus. Dico, ex veteri dependeat, nam alias frustra super eo producentur testes, ad causæ promotionem, *c. cum Joannes.* 10. *inf. tit.* 22. *de fide instr.* cum ad causam non pertineat. 24

Quæritur: Quis hac in parte dicendus novus articulus a veteri dependens? Resp. Eum esse, qui facti quidem necessitate sub priori concluditur, non tamen necessitate probationis, hoc est, qui ad factum quidem pertinet, probatio tamen nulla super eo producta. Exemplum est in *d. cap.* 10. *inf. tit.* 22. ubi victus damnatus ad rei venditæ restitutionem auditur, postea probare volens tantum fuisse venditionem conditionalem, quia super conditione nullus erat auditus testis, sed tantum super venditione. Felin. *ad d. c. Fraternitatis.* 17. *n.* 11. & *ibi* Joan. Andreas. 25

Alia quæstio est: Qui sint dicendi casus directo contrarii? Resp Eos, qui directo oppugnant id, super quo testes auditi. V. M. Testes sunt auditi super contractu inito *, quem adseverarunt initum esse certo loco: non producentur postea testes novi, qui deponant eo loci reum non fuisse publicatis nimirum testimoniis. Super exceptione tamen audiri possunt; veluti si actor probavit se dominum, audietur reus producens testes super præscriptione completa, *l. Emptor. cod. de præscript. longi temp. l. Siquidem. C. de except. l. Exceptionem. C. de probat.* Est enim articulus iste novus, ut non sit deneganda productio, etiam post didicita testificata. Et hoc ita in prima instantia. 26

Quæritur autem: An in causa appellationis super iisdem articulis possint produci novi testes? Resp. Hanc rem controverti inter interpretes juris Canonici & civilis: & hos quidem id admittere, ex eo, quod

d. Nov.

d. Nov de testib. 90. §. quia vero; tantum loquatur de prima instantia, non vero de causa appellationis, illos vero negare, quod non minor sit metus subornationis in causa appellationis, post publicata testimonia in secunda instantia, quam in prima, ut posita eadem ratione prohibitionis, etiam hic locum habere debeat prohibitio. Et horum opinio verior est, nixa textu aperto in *Clem. 2. hoc tit.* ubi ut propter merum subornationis in prima instantia non producuntur testes post publicata testimonia super iisdem aut directe contrariis articulis, ita nec in secunda ex eodem metu. Nec dicendum cum Felino, *d. c. 17. n. 3.* quando altero jure quid dubium est, tunc sequendum esse aliud, quo res decisa: nam hic neutro jure res dubia: non Canonico, quia clare decisa, *d. Clem. 2.* non civili, quia decisa quoad primam instantiam: ut succedat argumentum, *l. non possunt. D. de legib.* eadem ratione, quæ anima est legis, militante.

27 Nec est, quod aliqui J.C. nixi *l. per hanc. c. de temporib. appel.* aliud velint, quod per eam detur licentia utendi novis adsertionibus; recte enim ea accipitur de capitulis nondum probatis, secundum *l. 6. §. 2. cod. de appellat.* sive non tam probandi per testes, quam alio modo non obnoxio subornationi. Nihil etiam facit, quod causa appellationis sit alia a prima instantia: nam hoc verum, si instantiam inspiciamus, non etiam respectu ejus, quod in judicium est deductum, cum attestationes in uno judicio faciant fidem in alio, *c. causam. 11. b. tit.* ut inferius dicetur. Videatur hac de re plenius Covar. *Pract. quæst. c. 18. n. 16.* Gloss. *in d. Clem. 2. & d. c. 17.* ubi Abbas, & Felin.

28 Itaque post publicata vel cognita dicta testium, non conceditur ulterior productio, ex causa jam dicta, super istis articulis. Facit & renuntiatio, quominus productio concedatur: nisi sit quoad certos articulos, nam tunc non impediet, quominus super aliis fiat productio, *c. causam. 39. b. t.*

29 Sunt autem causæ, quæ post publicationem depositionum admittunt objectionem in personas testium, si postea demum sit cognitum, quod objicere quis vult, aut ante sit protestatus de iis reprobandis, præmisso juramento, quod non agat idipsum ex malitia, *cap. Præsentium. 31. hoc tit.*

Attestationes receptæ in judicio summario, licet publicatæ, non impediunt, quominus in judicio ordinario iidem, vel alii de novo examinentur, *cap. veniens. 38. hoc tit.* Coram arbitro quoque deposita non faciunt fidem in ordinario, sed de novo sunt testes producendi, non obstante publicatione attestationum, nisi vel ipse, contra quem sunt producti, iis stare velit, aut testes sint mortui, *c. Præsentata. 50. b. t.* Sunt & de novo examinandi testes, si antea super quibusdam capitulis male aut minus exacte examinati dicantur, *c. Per tuas. 48. b. t.* Guido Papæ *decis. 72. n. 3. & ibid.* Ant. Rambaudus, *in addit.* Causa matrimonialis post publicationem alios produci testes postulat, quia non transit in rem judicatam, & ne peccatum foveatur. Abbas in *c. Later. 7. infr. de sentent. & de re judic. & in c. 6. sup. de probat.* 30

Ubi ulteriori productioni omnis via est clausa, post examinata testium dicta. Judex ea publicat; imo petentibus partibus publicare debet: recusare enim esse præripere reo defensionis facultatem, Felin. *in c. cum 1. & A. 22. n. 2. inf. de sent. & re judic.* * Quibus quantum tribuat ex statu, dignitate, aliisque testium circumstantiis perpendet, *c. Licet. 23. b. t. l. 3. §. 2. l. Quæsitum. 13. D. eod.* Nam vilitas testis fidem ejus minuere solet: uti & diminuit, si dubitanter loquatur veluti per verbum: *Credo, videtur*; nisi alia desint, quæ firment depositionem. 31 32

Ad minimum duorum testimonium desideratur, quod & regulariter sufficit, *l. ubi 12. D. eod.* Interdum tamen & plurium exigitur, ut in testamentis, & in casu *l. Testium. 18. cod. hoc. t. & l. Antiquæ. C. Ad S. C. Vellejan.* & aliis variis casibus. 33

Unus neutiquam audiendus, & minime probat, etiamsi Præsidali præfulgeat auctoritate, *l. 9. in fine, cod. b. t.* aut judex sit, *c. cum a nobis. 28. b. t.* etiamsi super actu proprio deponat, nullum inde consecuturus commodum. Covar. *Pract. quæst. cap. 33. n. 3.* Facilis enim est lapsus unius, adeo ut ne quidem Princeps generaliter statuere possit, ut unius testimonio stetur, quia repugnat præcepto divino, *c. Licet. 23. b. t.* cui non prævalet lex humana, *can. sunt quidam. XXV. q. 1.* * Facit tamen unius dictum semiplenam probationem, si sit 34 35

L 4 omni

omni exceptione major, & extra omnem suspicionem, non etiam alias, ut recte tenet Jas. in *l. Admonendi. n. 166. D. de jurejur.* & eo tantum casu deferendum juramentum necessarium in supplementum, ut dicetur *infra tit.* 25.

36 Apparitori tamen adserenti citationem, a se peractam creditur: facit enim electa personæ fides cuilibet de officii sui actu legitime exhibito adserenti fidem haberi Gail. *l. Observ. c.* 54. *n.* 4.

37 Plures testes singulares majorem vim non habent, quam unus, *c. Licet.* 9. *sup. de probat.* quales sunt, qui in actibus singularibus sunt singulares, & non concordant. Et hoc, quando super uno actu specifico non iterabili diversimode testatur, veluti, si unus dicat, per Mævium occisum esse Titium in foro, alter vero in extrema civitate, plene de homicidio probatum dici nequit, quia testes non concordent, cum duobus locis non potuerit contigisse cædes. Et hoc extra controversiam est.

38 Dubitatur, quid dicendum, si diversimode deponant de actu iterabili sive generico. R. Non paucis videri, non rejici tales depositiones, propterea quod, licet sint singulares, ad eumdem tamen finem tendant, & ex multis singularibus actibus totum probetur. Covar. *alios citans*, 3. *Variar. cap.* 3. *nu.* 8. Menoch. *de arbitr.* 2. *casu* 235. *n.* 23. Sic usurarium volunt probari per plures singulares attestationes de receptis usuris, & hoc, ut in genere quis censeatur usurarius, non etiam ut singuli actus censeantur probati. Dubitari tamen de ista sententia posset, cum actus specificus tantum uno teste singulari probetur, atque ita non sufficienti, qui cum altero similiter specifico, unum tantum teste probato, non ponit plenam probationem, ut videre est apud Guttierrez, §. *Pract. quæst.* 12. Priorem tamen partem, ut communem, plures tenent. Pacianus *de probat. lib.* 1. *cap.* 14. Cravetta *de antiq. temp. lib.* 4. *c.* 4. *n.* 1. Gabriel. *com. conclus. lib.* 1. *de testib. concl.* 2. *n.* 20. Gail. 2. *Observ. c.* 66. *n.* 12. Wamef. *consf. de jure Pont.* 550. *n.* 9. & alii.

39 Si diffideant testes, sive ab una parte, sive a diversis hinc inde, judicis est eos, si possibile est, conciliare, *c. cum nu.* 16. *ubi* Gloss. *h. t.* Si utrimque testes contrario deponentes fuerint pares numero, videtur standum esse dignioribus, & verosimilia deponentibus, magis affirmative & præcise, ac majori certitudine. Si in his sit paritas, præferendi testes rei, quod promptiora sint jura ad absolvendum, quam condemnandum, *cap. ex litteris.* 3. *sup. tit. prox.* Nisi favorabilis causa militet ex parte actoris, uti est liberabilis, matrimonialis, & eam concernens, uti dotis donationis propter nuptias, testamenti, *c. fin. infr. tit.* 27. *De sent. & re jud.* Gloss. *in d. c.* 3.

Contraria deponenti non statur: ut nec 40 varianti, quatenus variatio respicit substantiam rei, super qua testes producitur. Circa accessoria toleratur, nec ita per omnia fidem derogat. Baldus in *l. eos.* 27. *D. ad L. Corn. de falsis.*

* In continenti revocans dictum suum 41 præsumitur errasse. Quod & dicendum videtur, si ex intervallo dictum corrigere velit, errorem allegans, & ostendens, eritque extra falsi pœnam, ultimumque dictum habebitur validum & legitimum, *c.* 7. *tit. seq.* neque enim falsi pœna tenet innocentem, qualem isto casu ponit error, Gloss. *in c. fin. de jurejur. in* 6. Ex intervallo, citra erroris probationem contraria respondentem receptum pejerare, & falsi reum esse, falsique pœna teneri. Bart. in *d. l. Eos, d. ad L. corn. de falsis.*

Dubium tamen est, An priori dicto, an 42 posteriori sit habenda fides? Resp. Posse videri neutri fidem esse habendam, propter testis vacillationem, quæ facit eum non respondisse verosimilia. Eo facit *c.* 7. *infr. de testib. cogendis*, ubi non reprobantur testimonia incontinenti correcta. Dicendum tamen, si utrumque sit judiciale juramento firmatum, prius prævalere, illique stari. Pro qua parte facit textus in *c. sicut*, 9. *h. t.* uti testi, adserenti se corruptum deposuisse falsum; non statur, nisi aliunde probetur ejus adsertio. Facit & ratio, quia non debet esse in manu testis, per falsi machinationem, parti, pro qua deposuit, præjudicare; cum posterior falsitas non debeat derogare fidem testi in priori testimonio, & jus alteri quæsitum auferre. Covar. 2. *Variar. resol. c.* 13. *n.* 8. Clarus §. *fin. qu.* 53. *num.* 13. Deinde subsequens qualitas testis, futuris quidem nocet, non etiam præteritis. Et hoc ita in paritate qualitatis depositionem. Nihil obstat *d. cap.* 7. quia vult ultimum

testi-

testimonium non esse validum tanquam perjuri. Quod si alterum judiciale fuerit, alterum extrajudiciale, illud videtur prævalere tanquam magis qualificatum & deliberatum. Gail. 1. *Obser. c.* 109. *nu.* 7. Capel. Tholos. *decis.* 81. Vide Fachin. *lib.* 9. *c.* 84. & 85.

43 Testi corrupto neutiquam habenda fides: imo, probata corruptione, sententia est revocanda, *d. c. sicut* 9. *h. t.* tanquam lata ex falso testimonio, puniendusque testis tanquam perjurus etiam ab ipsomet judice, coram quo productus, cujus forum sortitur, ratione delicti. Ratio ejus est, quod judicii auctoritas in tuto sit collocanda, quam maxime debilitaret impunitas perjurii in ipsis subselliis commissi. Adeo ut cesset exceptio quævis, & fori privilegium, *l. Nullum*. 14. *C. h. t.* ubi adserit Glossa, etiam Clericos posse puniri a laico, coram quo perjurium commiserunt. Caute tamen, admissa ejus opinione, agendum, si pœna veniat corporalis infligenda, quam laicus Ecclesiastico judici relinquet: cui & videtur exactio pœnæ pecuniariæ relinquenda, propter textum in *c. si diligendi sup. de foro compet.* Videatur ea de materia late Covar. *Pract. qu. c.* 1*. *num.* 8.

44 Cæterum testimonium testis uno in judicio etiam in alio fidem faciet, in eadem causa, & inter easdem personas, *c. causam* 11. *hoc tit.* Idem non tribuitur testimonio recepto in judicio summario, ut fidem faciat in plenario, *c. veniens*. 38. *hoc tit.* uti nec recepto coram arbitro: sed iterum est examinandus testis, si pars velit, nisi mortuus sit, quia cum examinari nequeat, præsumitur pro ejus dicto, *l. fin. C. h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *Quæres*. An cœcus possit esse testis? Resp. Negat. quia in teste præsentia & visus requiritur *cap. cum causam*. *h. t.* Sed qui non vident, præsentes non dicuntur, *l. coram Titio. ff. de verb. signif.* exceptis iis, quæ non visu, sed auditu solo, aut alio sensu percipiuntur. Farinac. *quæst.* 61. *num.* 24.

Ad n. 7. *Quæres*. An proxeneta possit esse testis in negotio, cujus fuit mediator? Resp. Negative, *cap.* 1. & *ibi* Gloss. *v. civiliter*. *h. t. in* 6. nisi utraque pars consentiat, ut testetur, tunc enim etiam invitus compellitur esse testis, ut probatur *per Auth. de testib.* §. *quoniam vero*.

Ad n. 12. *Quæres*. An testes criminosi repellantur etiam in causis summariis? Resp. Negative, si levis aliqua & apparens probatio sufficiat, neque plena, aut exacte semiplena probatio requiratur. Menoch. *de arbit. jud. lib.* 1. *qu.* 32.

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis.

SUMMARIUM:

1 *Testes sunt citandi, & cogi possunt dicere testimonium.*
2 *Etiam in causa criminali.*
3 *Non obstante juramento ipsius testis; quod contra reum non deponet.*
4 *Non cogendi parentes & liberi adversus se invicem.*
5 *Non etiam socer, gener, vitricus, privignus, &c.*
6 *An neque frater pro, vel contra fratrem?*
7 *Adfines an cogi possint.*
8 *Uxor an cogi possit deponere contra sororium sui mariti.*
9 *Cogi non possunt valetudinarii, senes, &c.*
10 *Non Clerici in causis criminalibus.*
11 *Non Sacerdotes super auditis in confessione.*

AD formam productionis testium requiritur eorum citatio: qui si non compareant, aut se subtrahant, odio, gratia, timore, compelli de rigore juris possunt ferre testimonium, *c.* 1. & 6. *h. t* vel mulctæ indictione, vel pignoris ablatione, vel per censuram Ecclesiasticam, suspensionem, depositionem, excommunicationem, *c.* 2. & 5. *h. t.* Hostiens. in *Summa num.* 5. Est enim testimonii dictio juris publici, ad cujus executionem cogi quis potest, cum publice interfit sciri, & non occultari veritatem. Sunt tamen primo monendi, *c.* 3. *h. t.* 1

Quæritur, an & cogi possint in causa criminali? Resp. In pecuniariis testes cogi posse, 2

posse, *l. Si quando penult. in princ. C. h. tit.* ex ratione, quod reprehensione non careat in iis celare veritatem, *can. Quisquis*. XI. *qu.* 3. Econtra extra reprehensionem esse videtur, non patefacere crimen alterius, & laudabile, subvenire existenti in periculo. *Gloss. in c. pen. h. tit. per text. ib.* Verius tamen & in causa criminali aliquem cogi posse ad dicendum testimonium, etiamsi agatur de sanguine, cum Reip. intersit crimina sciri,
3 ne maneant impunita. * Ubi nihil obstabit juramentum, quo quis se obstrinxit reo, quod contra eum non deponet: est enim tale juramentum injustum, quia tendit tam in detrimentum publicum, quam privatum partis, cui instrumenta substrahuntur, *cap.* 4. & 5. *h. t.* Facit, quod veritatem occultans metu potestatis, peccet graviter, cum magis timeat hominem, quam Deum *d. c. Quisquis*: quod indistincte dictum obtinebit quoque in criminalibus.

Nihil obstat *d. c. pen. quo movetur. Gloss. ibi* ubi dicuntur cogendi testes praeterquam in criminalibus: nam in eo agitur de lite inchoata per procuratorem, per quem non tractatur causa criminalis, quae per partes praesentes agitanda est; ut, quatenus illae non comparent, super crimine nihil fit movendum per procuratorem. Cujac. *ad d. c. penult.*

4 Excipiuntur parentes & liberi, qui non tantum inviti non coguntur invicem adversus se dicere testimonium, sed ne quidem volentes admittuntur, *l. Parentes*. 6. *C. de testib.* adeo ut ne quidem filius contra patrem etiam volentem audiendus sit, cum lex non distinguat, sed simpliciter audiri nolit. Quod singulari ratione pietatis statutum in liberis, quorum lex mentionem facit, non etiam filiorum tantum, cum & reliquos descendentes pietas haec teneat. Ex parte parentis est caritas erga liberos, quae non permittit adversus eos audiri. Quominus hi pro se testentur, nihil impedit, nisi quod affectus judicetur impediturus veritatem. Statur tamen dicto parentum quoad possessionem status, ingenuitatis, aetatis, *l. Etiam. D. de probat. l.* 1. *§. Julianus. D. de liber. agnos.* quod ea res iis maxime sit cognita. An vero pater possit esse testis inter duos filios, inter quos lis est, dictum ad *t. D. de testib. n.* 10.

Ex eadem ratione non cogitur dicere testimonium socer, gener, vitricus, privignus, sobrinus, sobrina, sobrino natus, sobrina nata, & illi, qui propriore sunt gradu, libertus, liberta, patronus, patrona, vir & uxor, adversum se mutuo, *l.* 4. *D. de testib.* 5

Frater in causa civili pro & contra fratrem videtur admitti, cum fraternitas integritati testimonii non obstet. *Gloss. fin. in d. l. Parentes*, nisi obstet domesticitas, aut intensa familiaritas, in causa criminali non tantum non cogitur, & non audiendus, sed & instituens capitale crimen, exilii poena plectendus dicitur, *l. Si magnum*. 13. *C. de his, qui accus. non poss.* Excipiunt causam haereseos, Abbas in *c. Litteras*. 14. *n.* 8. *inf. tit.* 23. *de praesumpt. per can. Legis* XXIII. *qu.* 8. Quod & videtur posse dici in causa sortilegii, in qua etiam patrem contra filium, & e diverso, audiri volunt, quod anima sit corpore pretiosior, si admonitione privata corrigi nequeat, quod crimen haereseos communiter conjunctum habet. In causa majestatis non revelans crimen filii non punitur, ne videatur filium offerre ad supplicium, *l. Miles*. *§. desertorem*. *D. de re milit.* Occidens tamen talem filium, praemio adficiendus dicitur, *l. Minime*. 35. *D. de religios. & sumptib. fun.* si aliter averti ab instituto nequiverit. 6

Q. An & adfines ultra eos, qui sunt in linea recta, sint ponendi inter eos, qui cogi non possunt? Resp. Non fieri mentionem in Jure nisi exceptionis adfinium in linea recta, *l.* 4. & 5. *D. de testib.* propter pietatem, & majorem conjunctionem, quam ut contrario testimonio sit violanda in criminalibus, aut famosis. Ut exceptio ista non sit extendenda, cum regula in non exceptis maneat firma. Facit, quod si & in aliis adfinibus habuisset locum exceptio, non debuisset specialiter excipi sponsus filiae *in d. l.* 5. Nihil facit, quod in *d. l.* 1. fiat mentio sobrini & sobrinae; quia ea nomina sunt consanguinitatis, non adfinitatis, ut patet ex *tit. D. de gradib. & adfinib.* Et ratio est, quod in adfinibus reliquis non sit tanta conjunctio. Nihil facit *facit can. absens*. III. *qu.* 9. nam ibi adfines accipiendi juxta *can. Si testes. §. Lege Julia public. jud.* IV. *q.* 3. ubi tantum fit mentio adfinium in linea recta, ne alias textus discordet. Ita tenet Gabriel alios citans, *t. de te-* 7

de testib. concl. 15. Admittendo tamen generaliter, adfines cogi non posse, non alias hoc procedet, quam si aliter haberi veritas possit, ne ex privilegio personarum quarumdam contingat præjudicium fieri publico. Abbas in *c.* 1. *num.* 14. *hoc tit.* Capel. Tholos. *Decis.* 413. *num.* 3.

8 An ergo cogi poterit uxor viri contra sororium sui mariti deponere? Resp. Nihil videri implicare, quominus sit cogenda, cum secundum dicta non computetur inter privilegiatas personas, & ne quidem sit adfinis, ut patet ex *cap. Non debet inf. de consanguinit.* Nec facit, quod jure pristino talis conjunctio posuerit secundum adfinitatis genus; cum in locis juris Canonici, præcipue *d. can. Absens*, veniat nomen adfinis intelligendum proprie, juxta *d. §. Lege Julia*, non etiam improprie; & jure civili istud improprium genus non sit cognitum. Facit ratio, quod tum adfectus desierit, & nulla aut exigua sit conjunctio, ut ea nequeat dici violari.

9 Excipiuntur & valetudinarii, senes, milites, Reipubl. causa absentes, & alii, *l. Inviti.* 18. *&* 19. *D. de testib.* non simpliciter, sed ne evocentur, propter
10 impotentiam aut occupationem. * Clerici in causis criminalibus non coguntur, propter periculum irregularitatis, *infr. de*
11 *homicidio*. * Sacerdos super eo, quod in confessione sacramentali audivit, in testem non adducitur, quia non tanquam homo istud scit, sed ut Dei Vicarius; imo ne quidem læsæ Majestatis crimen sibi confessum revelat sine scelere personam indicando. Gail. 1. *observ. p.* 100. *n.* 8. & rogatus recte negat se scire, sub restrictione mentali (ut tibi dicam) quia ut homo & testis ignorat factum, super quo interrogatur, nec licet ei revelare, propter sigillum confessionis, *cap. Omnis utriusque sexus infr. de pœnit. & remiss. c. si Sacerdos, de Off. jud. ordin. & ib.* Abbas, Navar. *ad can. Humanæ aures*. XXII. *qu.* 5. Vasallus etiam excipitur in causa domini, contra quem non deponit, *c.* 1. *§. item si delator.* 2. *Feud. tit.* 24. *&c. Ex parte cum c. seq. sup. D. de postuland.* Coactus tamen officii nomine est extra pœnam, *arg. l.* 5. *§. advocatum D. de his, quæ ut indignis auf.*

ADDITAMENTA:

Ad n. 2. *Quæres*. An de crimine occulto, cujus nulla publica suspicio est, sive aliqua infamia non præcessit, testes cogi possint, ut testificentur? Resp. neg. nisi crimen perniciosum sit. Farinac. *in Tract. de testib. q.* 78. *numer.* 121. *& seq.*

Ad num. 8. *Quæres*. An uxor possit cogi ad testificandum contra maritum, & maritus contra uxorem? Resp. neg. Farinac. *qu.* 54. *&* 58.

TITULUS XXII.

De Fide instrumentorum.

SUMMARIUM.

1 *Instrumentum quid, & unde dictum.*
2 *Aliud est publicum, aliud privatum.*
3 *Solemnitates requisitæ ad instrumentum publicum.*
4 *Effectus hujusmodi instrumenti est fidem facere.*
5 *Protocollo an sit habenda fides?*
6 *Ei standum, licet contrarietur instrumento.*
7 *Instrumentum factum a Notario putativo an probet?*
8 *Instrumentum privatum probat contra scribentem regulariter.*
9 *Pro scribente quando probet.*
10 *Libri mercatorum qualiter probent.*
11 *Instrumentum negatum quo modo probandum.*
12 *Ex duobus instrumentis eodem die confectis quodnam præferendum?*
13 *Instrumentum cancellatum, rasum, &c.*
14 *In parte falsum an totum rejiciatur?*

EST & Instrumentis sua probandi vis 1
non minor, quam testibus, *l. in exercendis*. 15. *C. hoc tit.* Etymologia nominis ex eo desumpta, quod causam instruant, generalior est, etiam aliis competens, *l.* 1. *D. h. tit.* Hic sumitur pro ea in-

ea instructione causæ, quæ fit per scripturam, ad alicujus rei probationem.

2 Instrumentum aliud Publicum, auctoritate publica factum; cujus ea auctoritas; ut secundum modum, quo juxta leges aut consuetudinem factum est, publicam mercatur fidem tanquam id, quod rite & legitime factum, ut sunt tabulæ testamentorum, donationum, mandatorum. Item acta judicaria; *c. Quoniam*, 11. *sup. de probat.* & aliæ id genus scripturæ a tabellione legitime confectæ. Aliud Privatum, quod sola scribentium aut contrahentium auctoritate subsistit. Ejus ordinis sunt chyrographa debitorum, apochæ creditorum, antapochæ, codices rationum, epistolæ, & similes scripturæ, *l. Plures. C. hoc tit.* Fiunt instrumenta supra quamvis materiam.

3 Ad eorum, quæ publica sunt, solemnitatem aliqui requirunt, præmittatur divini Numinis invocatio: qua tamen omissa non vitiari instrumentum, tradit Abbas *c.* 1. *n.* 3. *h. tit.* cum non detur textus id exprimens, quod & tradit Covar. *Pract. qq. cap.* 20. *n.* 1. Adijiciatur & annus regnantis Principis, indictio: quorum etiam adjectionem necessariam non esse ponat idem Covar. 1. *Variar. Resol. cap.* 12. *in fine*. Annus Domini, mensis, dies, locus contractus necessario sunt adjiciendi. Sunt & necessarii testes. Covar, *d. cap.* 20. *numer.* 2. *&* 3. ipsi instrumento inscribendi, regulariter duo, per quos, si dubium exoriatur, possit constare de veritate. Subscriptio tamen eorum non semper necessaria est. Notarii vero subscriptio est necessaria, eaque sufficit, etiamsi ab alio instrumentum sit conscriptum, vel e protocollo translatum, modo rei gestæ interfuerit. Covar. *Pract. qq. c.* 21. *num.* 1. Gail. 2. *Obser.* 41. *numer.* 3.

4 Effectus instrumenti est, quod fidem faciat; & quidem plenam, si publicum fuerit: facit enim auctoritas publica de ejus præsumi veritate & solemnitate, *l. optimam*. 24. *C. de contrah. & commit. stipul.* Si tamen sit authenticum vel originale, ut vulgo vocant; nam exemplo (quod est scriptura ex authentico transumpta, copiam sive sumptum vulgo vocant) non est eadem vis, *l.* 2. *D. h. tit.* nisi auctoritate judicis traductio sit facta *c. fin. h. tit.* Covar. *d. c.* 21. *n.* 3. ubi quæ ad hanc transumptionem necessaria sunt, tradit.

Q. An protocollo sit habenda fides? 5
Resp. Et fidem haberi; cum inde extractum instrumentum citra controversiam probet, *c. penult. hoc tit.* ubi etiam post mortem Notarii extractum ex ejus protocollo fidem facit: ut multo magis ipsum protocollum probet, cum propter quod unumquodque est tale, ipsum sit magis tale; quatenus tamen in eo contractus perfecte continetur, nam alias viribus carebit. Sumitur autem Protocollum, pro memoriali tabellionis scriptura domi adservata, in qua gesti negotii annotatio obiter continetur. Viglius *ad §. nihil. Instit. de testam. ordin.* Covar. *Pract. qq. c.* 19. *n.* 20.

Quid si contrarietur protocollum instrumento? Resp. Videri potius standum esse protocollo, quod, uti dictum, ex eo attrahatur instrumentum, vel litteræ in forma secundum illud expediantur: ut potius illi, tanquam priori & continenti primam contractus conceptionem, sit standum. Quo facit, quod, quando de instrumenti fide dubitatur, ad protocollum recurri soleat. Feln. in *c. Quoniam.* 11. *n.* 10. *sup. de probat.* Pet. Gregor. *Syntag.* 47. *c.* 42. *num.* 9. 6

Quid si factum fuerit instrumentum a Notario putativo? Resp. Si titulum habeat (ut si creatus fuerit Notarius, licet alias inhabilis) sustineri ejus acta, propter potestatem acceptam, & errorem communem, qui jus facit, *arg. l. Barbarius. D. de officio Prætor.* Secus, si titulum sui officii sibi collatum non habeat, quia non est, in quo fundetur error. Abbas in *c. Sicut. n. fin. inf. Ne Clerici vel Monach.* Donec autem non probatur defectus tituli, pro eo præsumendum. Covar. *d. c.* 19. *n.* 9. Vid. D. Wamef. *de jure Pont. Conf.* 128. *n.* 4. *& Conf.* 130. *numer.* 3. 7

Privato instrumento non adest vis plena probandi. Contra scribentem quidem regulariter valet, si de scriptura constet, *l. Publica*, 26. *§. fin. D. depositi*: & causa debiti sit adjecta, *c. Si cautio* 14. *h. t.* quæ facit indebiti probationem incumbere scribenti: cum alias ab actore debitum esset probandum, nisi circumstantiæ pro eo faciant præsumi contra scribentem, ut puta, conjunctio sanguinis, juncto modo & genere promissi. *Ultrum*. 74. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* Quod si ad causam 8

ſam præcedentem referatur, certum eſt, quod effectum habebit, cum non poſſit dici cauſa deeſſe, *l. Triticum* 49. *D. de V. O.* Liberatoriam confeſſionem ſine cauſa valere volunt, ut quando quis profitetur ſibi ſolutum; idque favore liberationis, *l. Tale pactum*. 40. *D. de pactis*. In ultima quoque voluntate confeſſio ſine cauſa omiſſa valere videtur; cum inducat legatum, ſi verba admittant, *l. Lucius*. 84. *§. quiſquam*. 10. *D. de legatis*. 2.

9 Pro ſcribente nullam fidem facit, niſi trium teſtium ſignis ſit roboratum, *l. Scripturas*, *C. Qui pot. in pignore hab.* Si agatur cum imperito litterarum, quinque teſtes deſiderantur, quando contractus libram auri excedit. *Nov. de inſtrum. cautela* 73. *§. oportet.* Alias privata ſcriptura non proderit ſcribenti, nec alteri oberit, etiam accuratiſſima, *l. Rationes*. 6. *C. de probat.* Hinc teſtamento, licet ſancte & religioſe confici ſolito a morituris, quo ſcriptum, quid ſibi debitum a quopiam, non ſtabitur, ſine alia probatione, *d. l. 6.*

10 Libri mercatorum, quibus inſcribunt ſibi debita, etiamſi privata tantum ſint inſtrumenta, ut excedere non debeant privati inſtrumenti vim, atque ita nec facere fidem pro ipſis mercatoribus ſcribentibus; de conſuetudine tamen, & inter mercatores plene probant, accedente juramento ſcribentis, cujus fama eſt illæſa, & ſemotis iis, quæ poſſent notare fidem librorum. Unde non excluditur arbitrium Judicis, qui ex aliis advertat, quantum fidei iſtis libris habeat. Vid. Menoch. 2. *Arbitrar. caſu*, 91. 92. 93. Gail. 2. *Obſ. c.* 20. & 43. ubi etiam poſt mortem ſcribentis id vult obtinere, quod non ſit veriſimile, mortuum reliquiſſe falſam ſcripturam; de quo tamen poſſet dubitari.

11 Quid ſi quis inſtrumentum a ſe conſcriptum neget? R. Probari poſſe per collationem cum ſcriptura alterius inſtrumenti publici, imo & privati, ſaltem jure veteri: quod hodie non alias obtinet, quam ſi habeat trium teſtium ſubſcriptionem, quorum duo ſaltem recognoſcant ſuam manum, aut ſubſcripſiſſe convincantur, *l. Comparationes*. 20. *C. h. t.* aut privata ſcriptura ſine teſtium ſubſcriptione proferatur ex archiviis publicis; aut ſit ſcriptura, qua adverſarius utitur, cum videatur probare ejus fidem, qua ſuam firmat intentionem. *Nov. de his, qui ingrediuntur*, & *c.* 49. *§. illud*.

Quid ſi duo inſtrumenta eodem die ſint confecta? Reſp. Si de prioritate eorum non appareat, neutrum valere, propter incertitudinem, *arg. l. Duo Titii. D. de teſt. tut. Gloſſ. in leg. fin. Cod. de edicto D. Adr. tollen.* Peck. *ad cap. In pari n.* 1. *de R. J. in 6.* Niſi pro uno faciat favor cauſæ, veluti dotis, cujus continet hypothecam; alterum vero contineat hypothecam reſpectu mutui. Sic & dotis cauſa erit potior, ſi cum fiſco concurrat in tali caſu. Barboſa ad *l. p.* 2. *n.* 1. *D. Soluto matrim. per l. in ambiguis*. 85. *de R. J.* ubi Decius, *num.* 1. & 2. Quod ſi alterum inſtrumentum habeat horam appoſitam, nihil faciet alterius privilegium; nam horam certam habens melius probat eo, quod horam certam non habet; ut non attento privilegio ſit præferendum, niſi adverſarius contrarium probet, ut recte tradit Menoch. 2. *Arbitrar. caſu*. 48. *nu.* 25. 12

Hæc quoad inſtrumenti vim, & effectum; quem derogant cancellatio, inductio, raſio, innovatio. *leg. Si chyrographum*, 24. *D. de probat.* niſi tali ſit parte, qua non faciat inſtrumentum ſuſpectum, *c. 3. h. t.* 13

Q. In parte falſum an totum rejiciatur? Reſp. Totum reddi ſuſpectum, *arg. can. Pura* III. *q. 3.* ubi tota teſtimonii fides irrita partis mendacio declaratur. Quod omnino verum eſt; ſi ſint connexa capitula, vel unum alterius ſit acceſſorium, cum falſitas unius omnia adficiat, *can. Si ad ſcripturas. diſt. 9.* Ut producendi, quoad reliqua incumbat probatio eſſe vera. Si fuerint ſeparata capitula & diverſa, dicunt alii non haberi ſuſpecta, ne utile vitietur per inutile; de quo tamen dubitat Gloſſ. *d. can. Si ad ſcripturas*, & vult totum rejici. Vid. Menoch. *de præſumpt. l.* 5. *Præſ.* 21. & Fach. *l.* 9. *c.* 79. 14

Ab una parte contraria prolata indiſtincte rejiciuntur, ſi inter ſe conciliari nequeant, quod imputet ipſe ſibi producens, *l. Scripturæ* 14. *C. h. tit.* Si hinc inde producantur contraria, publica prævalebunt privatis, quia potiora, *l. Cum ætate*, 14. *D. de probat.* niſi & privata habeant ſubſcriptionem trium teſtium probatæ fidei, *l. Scripturas*. *C. Qui pot. in pign. hab.* 15

Q. An contra inſtrumenta admittantur teſtes? R. Admitti, ut & alias legiti- 16

mas

mas probationes, *c. Cum a nobis. sup. de testib.* Distinguendum autem esse inter testes inscriptos ipsi instrumento; & extraneos. Nam primo casu omnes contradicentes instrumento ipsum reprobum reddunt. Ratio est, quod instrumentum per testium fidem firmetur; ut, ista deficiente, deficiat & instrumentum. Aliqui si contradicant, & tot testes integri pro instrumento stent, ut, remota vel adjuncta Notarii persona, contradicentes vel superent, vel adæquent, videtur potius standum esse instrumento, quam testibus, propter Notarii fidem: pro quo, si sit bonæ famæ, est præsumptio juris propter publicum officium, quod bene, & fideliter id exercuerit. Specul. *De instrument. edit. §. 8. n. 16.* Nisi tamen sit testis necessarius, qui scriptum in instrumento negat se deposuisse, uti in testamento, si unus ex septem contradicat testamento; tunc enim videtur illud vacillare, quod non constet sua solemnitate necessario requisita. Quod si testes dicant, se non esse memores eorum, quæ instrumento sunt inscripta, non potest dici vacillare ejus fides, cum nihil contra illud dicatur. Secundo casu certum est, per unum extraneum, deponentem contra instrumentum, illud non everti, quod ejus fides validior sit, quam ut per unum testem invalidetur. Per duos omni exceptione majores contra instrumentum deponentes, illud invalidari, aliquorum est opinio. Quibus obstat, quod instrumentum duobus testibus firmetur, ut, stante paritate, potius pro illo sit præsumendum, atque ita necessario plures requirantur. Si tamen testes instrumento descripti sint defuncti, volunt quidam, testamento fidem derogari, cum tamen Notarius duobus æquivaleat, *c. Quoniam. 11. sup. de probat.* Ut, cum adhuc maneat paritas, pro instrumento videatur judicandum. Alii arbitrio judicis eam rem videntur relinquere, qui, quantum fidei habeat testibus, ex circumstantiis judicet. Vid. Covar. 2. *Var. Resol. c. 13.* Menoch. 2. *Arbitrar. casu* 105. Amissio instrumenti non obest creditori, si alias de debito constet, *l. 1. & 4. C. h. t.* quia tantum est loco probationis, quæ suppleri potest.

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. post hæc verba: Sunt adjicienda: *adde*: Ubi notandum circa indictionem, quod tria olim fuerint, per quæ conservabatur Respublica. Canones; oblationes, & indictiones; per Canones intelliguntur vectigalia & jura fiscalia, per oblationes vero pensiones, quas populus offert; per indictiones contributiones. Hæ cœperunt sub Augusto Cæsare, qui anno ante Christum natum tertio pacificato orbe census indixit, qui tribus lustris, id est, 15. annis duravit, & primo quinquennio populus censum solvebat in auro, ad demonstrandam imperii Majestatem, secundo anno solvebat in argento, ad stipendia militibus eroganda, tertio anno in ferro, pro reparandis & fabricandis armis. Extraordinariæ contributiones vocabantur superindictiones. Ut autem populus sciret, quid solvere deberet, statuit Imperator, ut nullum instrumentum valeret, nisi quota indictionis ei esset inserta, germanice. Ut igitur sciatur, quota sit indictio, hi versus notandi:

Si per quindenos Domini diviseris annos.
His tribus adjectis indictio certa notatur.

Ad num. 4. ad finem adde: Cæterum instrumentum publicum tamdiu facit plenam fidem, donec probetur contrarium, pro quo stent ad minimum duo testes omni exceptione majores. *L. 18. C. de probat.* Vel contrarium instrumentum, contra quod adversarius nihil objicit, *cap. 10. hoc tit.* veluti quod a notario, qui subscriptus invenitur, non sit confectum, vel quod reperiatur cancellatum, aut inductum circa substantialia instrumenti, aut ejus immutetur sensus, ut exinde suspectum fiat. *Cap. inter dilectos. §. instrumentum hoc tit. & cap. licet. inf. de fals.*

Dantur adhuc alia instrumenta, quæ quidem a persona publica confecta non sunt, quoad effectum tamen probandi comparantur publicis, sic si inveniatur scriptura munita sigillo Episcopi, cui tamdiu creditur, donec monstretur contrarium. *Cap. 7. sup. de probat. Can. curæ, causa 11. quæst. 3.* Idem est, si appositam

tum fit sigillum Capituli, vel alicujus Communitatis, jus sigilli habentis, *d. c. inter dilectos*, sic etiam scripturæ, quæ ex Archivio publico sunt extractæ, vel apud acta publica fiunt, *L. 1. & 2. C. qui in Eccles. manumit.* Felin. *ad cap 13. inf. de præscript.* Prout quoque eumdem effectum habet subscriptio scribentis, & testium, *c. 2. hoc tit.* Porro dividit Vallens. *hic num.* 4. Instrumenta publica, quod alia sint judicialia, quæ apud acta in judicio fiunt judice actore, & alia extrajudicialia, quæ fiunt in contractibus extra judicium a Notario, ad hoc specialiter requisito, quia, si rogatus non fuerit, instrumentum reputabitur privatum, quæ etiam causa est, quod Notarii semper id apponere soleant, quod nimirum rogati subscripserint.

Ad num. 7. Quæres. Quis & qualis debeat creari Notarius? Resp. Debet esse legitimo thoro natus, Sylvester in *Summ. tabello qu. 2.* Item peritus juris, id est, tenetur scire ea, quæ ad officium pertinent, alias tenebitur de damno ob imperitiam illato. Pirhing. *hoc tit. §. 4. numer. 9.*

Ad n. 9. in fin. adde: Ubi notandum, quod apocha sit scriptura quædam, qua creditor fatetur sibi solutum debitum, vulgo quietantia.

Sed dices: ergo acceptilatio & apocha sunt idem, quia in acceptilatione etiam creditor fatetur sibi solutum esse. Resp. Esse hanc disparitatem primo, quod in acceptilatione dicat, sibi satisfactum esse, cum tamen nihil solutum sit, sed habeat pro eo, ac si solutum esset; in apocha autem dicit sibi solutum esse, quod vere etiam est solutum, & ideo secundo per acceptilationem liberatur debitor, licet pecunia soluta non sit, quia creditor illam habet pro soluta; per apocham vero non liberatur debitor, nisi pecunia sit soluta, quod patet sufficienter ex eo, quod illi, qui spe futuræ solutionis apocham dedit intra 30. dies, exceptio privilegiata competat, de qua in *l. 14. §. super cæteris 2. C. de non num. pecun.* Antapocha est, quando debitor fatetur per scripturam se creditori solvisse, & habet locum in præstationibus annuis, ut creditor hoc modo probare possit sibi annue solutum esse, & sic impedire præscriptionem. Formulam ejus tradit hic Vallens. Fateor me tantum pensionis, aut interesse nomine solvisse.

Syngrapha est scriptura, qua quis fatetur se alterius debitorem.

Liber rationum est, qui continet data, & accepta.

Epistola est scriptura, quam absens mittit absenti.

Ad num. 11. ad fin. adde: Quæres, quomodo instrumenta produci debeant? Resp. Parte ad hoc citata, in judicio, & quidem post litem contestatam ea produci debere, etiam post publicationem testium usque ad rotulum seu conclusionem in causa, *cap. 9. h. tit.* cujus contrarium in testibus obtinet, qui post publicationem amplius produci non possunt propter metum subornationis, qui in instrumentis subesse non potest.

Quæres 2. An instrumenta produci possint post conclusionem in causa? Resp. Regulariter quod non, quia per conclusionem in causa omnibus probationibus est renunciatum, nisi tamen Judex ea admitti velit, judici enim nunquam concluditur in causa. Gloss. *in cap. 11. hoc tit.* Vel si producens instrumenta juret, quod ante conclusionem de iis nihil sciverit, *c. pastoralis inf. de Excep.* Idem est in causa matrimonii, ubi periculum peccati facit sententiam nunquam transire in rem judicatam. Gloss. *in cap. 7. inf. de re judic.* Quod etiam obtinet in criminalibus favore defensionis. Sic etiam in causa appellationis possunt instrumenta produci, quæ in priori instantia, ubi in causa erat conclusum, producta non sunt. *D. ad leg. per hanc C. de tempore appell.* Possunt autem instrumenta etiam quandoque produci ante litem contestatam, si scilicet in libello eorum sit facta mentio, & in illis actor suam intentionem fundet, tunc enim una cum actione adversario sunt edenda. *L. 2. §. 1. & fin. ff. de edend.*

Quæres 3. Qualiter, & cui edi debeant instrumenta? Resp. Originalia esse edenda, uti supra dictum, Judici, & quidem totum instrumentum edendum exhibita parti copia, & hoc ita in Actore. Reus econtra actori instrumenta contra se edere non tenetur. *L. 4. C. de edend.* Nisi tamen instrumenta sint communia; neque obstat, quod reus excipiendo fiat actor, quia licet id verum sit, est tamen actor tan-

tantum necessarius & invitus, utpote in cujus potestate non est, quando conveniatur. *L. pure. §. ult. ff. de doli mali except.* Alias in regula instrumentum tertio edendum non est, nisi ejus intersit, & de eo Judici summarie constet, quia tunc sicut testis cogi potest ad testimonium dicendum, ita etiam pars ad exhibendum instrumentum, quod in casu est pars probationis. *L. quædam. §. fin. & in l. 2. Cod. de edend.* Idem favore speciali Fisci & Reipublicæ, nec non in odium contra usurarios receptum est. *l. 2. §. item. divi, ff. de Jur. Fisc. Clement. 1. §. cæterum de usur.*

Ad nu. 16. *Quæres* 1. An instrumentum semper sit loco probationis? Resp. Negat. quia id cessat in casu, ubi instrumentum est de essentia contractus, *l. 17. C. de fide instrum.* & quando ex legis dispositione scriptura intervenire debet, ut in testamento solemni, in scriptis condito, *l. hac consultissima 21. Cod. de testam.*

Quæres 2. Quid faciendum, ubi Originale transferri non est? Resp. Tunc timens originale vidimari, seu transcribi curet adhibito notario publico, nam tali præsumpto seu vidimus, amisso originali, par fides habetur *cap. penult. & ult. hoc tit.*

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

SUMMARIUM.

1 *Præsumptio quid?*
2 *Alia est legis, alia hominis, & illa vel juris & de-jure, vel juris tantum.*
3 *Præsumptio hominis, quæ dicatur, & an detur.*
4 *Præsumptio est loco probationis.*
5 *An admittat probationem in contrarium?*
6 *Confessio adversæ partis an prævaleat præsumptioni?*
7 *An & notorium?*
8 *An & juramentum ejus, cui obstat præsumptio?*
9 *Præsumptio an impediat appellationem?*
10 *An operetur in foro conscientiæ?*
11 *Ex præsumptione an sententia ferri possit?*
12 *Ex præsumptione in causa criminali quæ pœna inferri possit.*

Præsumptio spectat ad probationis genus, quod ex facto, de quo agitur, vel ex circumstantiis antecedentibus vel insequentibus colligitur, ut pertineat ad speciem probationis artificialis *. Est autem conjectura ex aliquo verisimili signo ad probandum assumpta. Distinguitur a Fictione, quæ licet naturam imitetur, *§. Minorem, Instit. de adopt.* veritati tamen non consonat, cum quod impossibile est, in specie lex fingat, ita postulante æquitate, ut videre est in jure postliminii, & lege Cornelia, quoad captum reversum aut mortuum. 1

Præsumptionem aliam faciunt legis, aliam hominis. Legis iterum, aliam juris & de jure, aliam juris tantum. Hæc est dispositio legis, ex aliquo signo sive judicio quid præsumentis. Exemplum est in *cap. Adferte 2. & passim hoc tit. & in l. Filium, D. de his, qui sunt sui vel, al. jur.* ubi præsumitur filius, qui ex uxore, cum qua maritus assidue conversatus est, natus. Illa est dispositio legis, ex aliquo signo quid præsumentis, & super præsumpto tanquam comperto jus statuentis. Dicitur, juris; quia a lege est inducta. Dicitur, de jure; quia super tali præsumptione lex firmum jus statuit, habendo eam quasi pro veritate. Alciatus *de præsumpt. p. 2. nu. 2.* Exemplum est, secundum jus vetus, in *c. Is, qui fidem. 15. inf. de sponsalib. & in l. fin. Cod. de Jure delib.* 2

Præsumptionem hominis eam dicunt, quæ lege quidem non est expressa, est tamen justa & rationi respondens: eamque aut violentam faciunt, quæ urgenti conjectura nititur; aut probabilem, quæ probabili. Posset tamen dici, non dari præsumptionem hominis, quæ si bona sit, lege non nitatur; præsumit enim homo, lege id approbante; alioquin non præsumptio, sed temerarium foret judicium, ut in *cap. 2. inf. de R. J.* & refertur ad eam præsumptionis speciem, quam levem & temerariam ponunt: quæ merito rejicienda, cum nulla nitatur ratione, & peccatum sit, temere quid præsumere. Quo facit, quod Abbas in *cap. Accedens. 23. numer. 7. inf. de accusat.* dum ponit præsumptionem juris & hominis, dicat illam non ita fallere, ut hæc fallit. 3

Sar-

Sarmient. *Selest. Interp. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 9. Ponunt tamen Interpretes & præsumptionem hominis. Præses Everardi in *loco a verisimili n.* 18. qui describit eam esse, cujus effectus non est jure expressus, sed judicis arbitrio dimissus. Exemplum ponit in *cap.* 1. *hoc tit.* quo tamen agitur de præsumptione naturali & civili. Vid. Farinac. *Praxis Crimin. p.* 1. *q.* 36. *n.* 98. *&* 99.

4 Quæri potest, an præsumptio sit instar probationis? R. Proprie quidem probationem non esse, cum probatio vera percipiatur sensu corporeo; veluti quod testes viderint hominem occidi, audiverint, interfuerint: præsumptio vero per discursum rationis colligatur ex facti circumstantiis. Est autem loco probationis, ejusque effectum habet, a probandi onere relevat, idque in adversarium rejicit; cum sint probare, & habere pro se præsumptionem. Quod non tantum verum est in præsumptione juris & de jure, sed & juris tantum, uti aliis allegatis, probat Alciat. *de Præsumpt. p.* 3. *n.* 2. *&* 3. & videtur probari *l. Quicumque Cod. de apochis lib.* 10. ubi requiritur probatio, & sufficit præsumptio juris, *c. Illud* 11. *cum seq. h. t.* quæ facit rem videri probatam. Ut autem est in arbitrio judicis, quantum testibus fidei habeat, ita & perscrutari, an conjecturæ hujusmodi sint, ut ad credendum induci possit. Menoch. 1. *Præsumpt. q.* 36. *&* 2. *Arbitr. casu* 115. *in fine*, propterea quod in facto consistant, in quo requiritur arbitrium judicis & quidem discretum.

5 Illud etiam quæritur, an præsumptio admittat probationem in contrarium? R. Extra dubium esse, eam, quæ hominis est (si aliqua est dicenda & probanda) admittere; cum vera probatio eam admittat, cujus instar non videtur esse ista præsumptio. Idem dicendum in ea, quæ juris est, quod tantum faciat præsumi pro veritate ad instar alterius probationis, qua non est fortior: ut cum ista admittat probationem in contrarium, etiam illa debeat admittere, secundum rationem ab æquiparatis. Quo facit, quod *l. fin. Cod. si minor se majorem dix.* veritati per probationem patefactæ cedere dicatur. Sic licet quis præsumatur bonus, & non recessisse a modestia & innocentia vitæ, admittitur tamen probatio in contrarium, *c.* 3. *ubi Gl.* & Innoc. *h. t.* Necesse autem probatio sit plena, *l. ult. in fine D. Quod metus caus. gest. erit.* alias prævaleret præsumptio, quæ plenæ probationi æquivalet. Ea, quæ est juris, & de jure, nullam admittit probationem in contrarium, cum lex tale præsumptum tanquam compertum habeat, *d. c. is, qui fidem*, ut amplius non veniat dubitandum, aut inquirendum.

Q. III. An confessio adversæ partis contra eam admittatur? R. Ex communi opinione admitti & prævalere, saltem judicialem. Pro quo facit bona ratio, quod ne quidem talis præsumptio ponat veritatem, sed pro ea tantum habeatur, versetur que circa dubium: confessio autem adversæ partis habeatur vera, cum nemo præsumatur contra se temere confiteri, nullaque sit melior & efficacior probatio; quam proprii oris confessio. Præses *d. loco n.* 20. qui hoc limitat, nisi subjecta materia aliud suadeat, *per text. in c. Super eo* 5. *inf. de eo, qui cognovit consang.* qui vult in causa matrimoniali non stare confessionem litigantis. Quæ limitatio non procedit simpliciter; nam confessioni ejus, qui contendit matrimonium esse validum, quidni stabitur? cum nemo sine causa sibi judicandus contradiceret; nisi sit præsumptio collusionis; qua de re infra lib. IV. Covar. *de sponsal. p.* 1. *§.* 1. *n.* 3. *&* 4. Extrajudicialis confessio non videtur habere eamdem vim, cum non sit tam certa, secundum dicta superius *Tit.* 18. nec æquivaleat plenæ probationi, etsi in judicio per partes probetur; tunc enim non tam in confessione, quam in testibus vis poneretur, quos non admitti, contra istam præsumptionem dictum est paulo ante. Alciat. *de Præsumption. p.* 2. *n.* 6. *&* 7. 6

Q. IV. An notorium prævaleat dictæ præsumptioni? R. Hoc omnino dicendum esse; cum adveniente veritate cesset dubium, circa quod versatur præsumptio. Præses *d. num.* 20. & hoc ita in notorio permanente, quod ponit rei evidentiam fortiorem ista præsumptione. Aliud dicendum est de notorio transeunte, quod probandum per testes, quibus ista præsumptio est efficacior, & prævalet. Alciat. *d. l. n.* 19. 7

Q. V. An juramentum ejus, cui obstet præsumptio, eidem prævaleat? R. non deferri a judice ei casu juramentum, ut patet 8

patet ex *t. C. non numer. pecunia l. In contract.* 14. *§. illo*; cum non deferatur, nisi ubi causa dubia, hæc autem non est dubia, sed certa potius habetur.

9 Q. VI. An impediat appellationem? R. Recte dici, appellationi interpositæ per eum, contra quem militat, non esse deferendum, propterea quod, cum præsumptio ista habeatur pro veritate, & rejiciat probationem in contrarium, non possit videri appellatio justa, cui ideo temere deferetur.

10 Q. VII. An operetur in foro conscientiæ? R. Non operari, quod versetur circa dubium casum; in conscientia autem omnia sint certa. Menoch. 1. *Præsumpt. c.* 8. Quomodo hæres, omisso inventario, non tenetur in foro conscientiæ ultra vires hæreditatis, uti dictum *D. de jure deliber. n.* 14. Sic & dispositio Trid. *Sess.* 28. *de Regul. c.* 19. quoad professionem invalidam, cui intra quinquennium non est reclamatum, validandam, super præsumptione fundatur. Ut in conscientia non obliget, si mens professi non fuit, professionem ratificare tacendo. Navar. *Comment. de Regularib.* 4. *n. penult.*

11 Q. VIII. An sententia ex præsumptione ferri possit? R. Omnino posse, non tantum ex ea, quæ est juris & de jure, qualis habetur instar plenæ probationis & pro veritate, ita ut probationem in contrarium non admittat, secundum dicta paulo ante, sed etiam ex ea, quæ est juris tantum; nam & hæc probationis vim habet, quatenus non evertitur contraria probatione. Unde ut ex probatione plena sententia fertur, ita & ex præsumptione, quæ est instar probationis plenæ. Hominis præsumptio, si lege non nitatur, non est magnæ efficaciæ: arbitrio tamen judicis relinquunt, quantum ei fidei habeat. Menoch. 1. *Præsumpt. q.* 49. Et hoc ita in causa civili: ubi quidam volunt, sententiam latam ex præsumptione juris non transire in rem judicatam, & retractari posse per contrarias probationes postea adductas, quasi latam prætextu falsorum instrumentorum juxta *l.* 2. *C. Si ex falsis instrum.* Præsumptionibus non est danda eadem vis, si postea contrariæ superveniant, quod par in parem non habeat imperium. Potest tamen interim mandari executioni sententia, ut patet ex *c.* 6. *infr. de frigidis, & malef.* Præsumptio juris & de jure, quia fortior est, præsumptionem juris superat. Menoch. 1. *præsumpt. q.* 95.

Postremo celebris est quæstio: An in causa criminali ex præsumptione possit inferri pœna ordinaria? R. Ita dicendum videri, quatenus habetur pro liquida probatione, qualis desideratur in criminalibus, & judicem omnino inducit, ut credat. Nam cum delictum habeatur probatum, quidni sequetur ordinaria pœna? per textum satis expressum in *l. Si quis* 34. *Codic. ad L. Jul. de adult.* ubi ex indiciis quis convincitur adulterii commissi, diciturque veluti convictus & confessus severe puniendus. Quod omnino procedit in præsumptione juris & de jure, quæ habetur certissima. Videtur & idem dicendum de ea, quæ juris tantum, si fuerit indubitata, *per l. fin. Cod. de probat.* ex dicta ratione, præcipue quando agitur de delictis occultis, & quæ sunt difficilis probationis, ne alias reddatur res improbabilis. Hinc ex actu propinquo adulterio dicitur adulter manifestus, *c. Litteris* 12. *h. t.* Quod si non sint certa indicia, sed iis subsit dubitatio, non videtur judex procedere posse ad condemnationem, sed absolvere debere reum. Ut media via, scilicet ut mitius puniatur, habere locum non possit, ne vel innocens oneretur, vel nocenti justa delicti pœna non irrogetur. Solet tamen in causa hæreseos suspecto abjuratio injungi, & alia cautio adhiberi, ut possit constare de veritate, *l. Litteras* 24. *h. t.* Non obstat *l. Absentem D. de pœnis*, quæ vult aliquem non esse damnandum ex suspicionibus; quia illæ continent tantum levia signa. Non obstat etiam *c.* 2. *h. t.* nam in eo non agitur nisi civiliter ad prolis restitutionem, & super ea tantum judicatur, nulla facta mentione criminalis judicii. Vid. Sarmientus 1. *Select. interp. c.* 1. Praxi communi receptum videtur, pœnam delicti tantum præsumptive probari mitigandam esse: quod, licet non omnino videatur reus innocens, non pateat tamen de crimine per veram probationem, qua de re Menoch. *d. lib.* 1. *c.* 97. & latissime Barbosa *ad l.* 1. *in princ. n.* 76. *& seq. Soluto matr.* 12

A D-

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. in fin. adde: Unde fictio est falsitatis indubiæ pro veritate ex justa aliqua causa assumptio ex legis dispositione semper præcedens, directe probationem in contrarium non admittens. Vallens. *hic num.* 4. quæ regularier in præsumptione contra obtinet, utpote quæ probationem saltem indirectam semper in contrarium admittit, ut una potentior nimirum alteram infirmiorem tollit, & cum alia præsumptio concurrere potest, quod fictio non admittit, ne duo specialia concurrant.

Ad n. 4. Quæres 1. Quid si lite pendente inter duas illas mulieres *cap. Affinitate b. t.* utraque mulier fuisset mortua, cui tunc illa proles successura fuisset? R. Illi, quæ fuisset in possessione filiationis, si autem neutra in possessione fuisset, in optione filii superstitis erat adire hæreditatem illius, cujus voluerit: si autem unius sese immiscuisset, alterius hæreditatem petere non potuisset, cum non possit habere duas matres. Abbas *ad præcit. cap. num.* 7.

Quæres 2. Si quis fugiat, an tunc præsumi debeat, aut possit eum crimen commisisse? R. Si quis ante factam inquisitionem vel accusationem, metu ejusdem fugiat, ea fuga non quidem probationem facit, nec semiplenam, præbet tamen indicium, seu præsumptionem, ac suspicionem non levem criminis commissi. Farinac. *in Praxi crimin. lib. 1. q. 48. n. 1. & seqq.* Secus si fugiat post institutam inquisitionem vel accusationem, quia jam præsumitur fugisse non ex conscientia criminis, sed ob probabilem timorem instituti processus. Menoch. *lib. 1. de præsumpt. quæst. 89. n. 39.*

Quæres 3. An per præsumptiones probari possit matrimonium? R. Quamvis olim potuerit per *cap. illud b. t.* Hodie tamen post Concilium Tridentinum *Sess. 24. cap. 1. de reform. matrim.* negat, quia coram Parocho & duobus testibus celebrare debet. Barbos. *in collect. b. t. n. 2.*

Ad n. 5. in fin. adde: Dices: Reus non debet indefensus condemnari, ergo præsumptio juris & de jure debet admittere probationem in contrarium, quia certum est, quod reus maneret indefensus, si contra ejusmodi præsumptionem non admittatur probatio? Resp. 1. Talem reum censeri de jure nullam habere posse probationem in contrarium, ergo non potest dici, quod maneat indefensus, cum illi nullæ defensiones competant. R. 2. Distinguendo consequens, debet admittere probationem in contrarium, directam nego, indirectam concedo; sic etenim admittitur notorium permanens, & confessio partis adversæ, v. g. præsumptio juris, & de jure est, quod si mulier metu inducta inierit matrimonium, cohabitatio diuturna faciat præsumi eam in matrimonium consensisse, si tamen probetur postea, ipsam etiam cohabitationem non spontaneam fuisse, sed vi vel metu extortam, indirecta admittitur probatio super durante nullitate matrimonii.

Ad n. 11. circa finem post verba hæc: de frigid. & malef. *adde.* Dices: præsumptio est fallibilis, ergo ex illa in causa criminali non potest feri sententia contra reum? R. nego consequentiam, & retorqueo, etiam conforme dictum duorum testium in judicio est fallibile, possunt enim dicere falsum, & tamen nemo negaverit ex illo Judicem procedere posse ad ultimum supplicium.

Instabis: Si ex præsumptione juris tantum Judex possit procedere ad ultimum supplicium, illa deberet æquivalere plenæ probationi, atqui non æquivalet illi, ergo. Min. probatur, ut æquivaleat plenæ probationi, debet valere tantum quantum valent duo testes omni exceptione majores, atqui tantum non valet, quia per duos testes tollitur præsumptio & probatur contrarium, ergo. R. præsumptionem juris valere tantum, quantum duo testes valent, quamdiu non est elisa, & ideo proprie probatio non est, sed tantum loco probationis, adeoque non est mirum, si superveniat vera probatio, quod illa faciat præsumptionem cessare, & elidi.

Instabis 2. Ergo non erit differentia inter præsumptionem juris tantum, & præsumptionem juris & de jure simul, quia utraque fundatur in comperto. Respond. esse differentiam, quia in præsumptione juris & de jure simul Judex potest statim ferre sententiam; in præsumptione juris tantum, id facere statim non potest.

Ad finem numeri undecimi adde. Quæres tertio, an præsumptio allegari debeat?

beat? R. Præsumptio juris si versetur circa factum proprium, alleganda est, sicut qui olim fuit Dominus, præsumitur etiam hodie Dominus. Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 48.* Si vero præsumptio oriatur ex facto alterius, vel circa ejus factum versetur, illa alleganda non est, prout etiam necesse non est, ut allegetur, si præsumptio juris oriatur ex facto utriusque, cujus exemplum habetur in *cap. Affert, h. tit.* Ubi præsumptio una erat pro vera matre, quia nolebat dividi infantem; altera præsumptio stabat contra fictitiam matrem, quæ volebat, ut puer divideretur; quo tempore autem præsumptio sit alleganda, vide Menoch. *lib. 1. quæst. 50.* Ubi inquit quovis tempore eam allegari posse, neque ad conclusionem in causa, sive ad rotulam.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

SUMMARIUM.

1 *Juramentum unde dictum, & quid.*
2 *Jurandi usus, an licitus Christianis?*
3 *Explicatur locus* Matthæi 5.
4 *Juramentum recte exigitur.*
5 *Ad juramenti honestatem requiritur in primis personæ capacitas, & pubertas.*
6 *Impubes ne quidem si velit admittendus.*
7 *A juramento rejiciuntur infames.*
8 *Clericis, Sacerdotibus, Episcopis quatenus jurare licitum.*
9 *Secundo requiritur intentio jurandi.*
10 *Juramentum an teneat, si quis nolit obligari.*
11 III. *Comites tres. Veritas, Justitia, Judicium.*
12 *Juramentum an exigere liceat ab eo, qui putatur pejeraturus.*
13 IV. *Requiritur forma debita.*
14 *Jurandi formulæ variæ.*
15 *Verbis*: In fide mea, & per fidem meam, Per fidem Regiam, &c. *non inesse vim juramenti.*
16 *Ut neque his*: Certo, Certissime, Vere, &c.
17 *Homagium an significet juramentum?*
18 *Juramentum præstandum per solius Dei invocationem, non per creaturas.*
19 *Non juratur per Jovem, Herculem, Junonem.*
20 *Christianus jurans per falsos Deos an teneatur.*
21 *Intellectus*, can. Ecce, XXII. q. 5.
22 *Intellectus*, cap. Etsi Christus 26. h. titul.
23 *Ethnicus per falsos Deos jurans an teneatur.*
24 *Ab Ethnico taliter juraturo an liceat exigere juramentum?*
25 *Solemnitas, & ritus præstandi juramenti.*
26 *Juramentum per execrationem.*
27 *Per adjurationem.*
28 *Juramentum aliud Sacrum, aliud Temporale.*
29 *Item aliud assertorium, aliud Promissorium.*
30 *In assertorio prædictos tres comites: Veritatem, Judicium & Justitiam requiri declaratur.*
31 *Juramentum hoc quis deferat.*
32 *An deferat minor curatorem habens?*
33 *Juramentum hoc aliud Voluntarium, aliud Judiciale, aliud Necessarium.*
34 *Necessitas illud præstandi.*
35 *Ab actore nihil probante an deferri possit?*
36 *Delatum an possit recusari ab eo, qui mallit probare.*
37 *Ab per procuratorem recte præstetur?*
38 *Materia hujus juramenti sunt causæ civiles.*
39 *In criminalibus non est deferendum.*
40 *Continent speciem transactionis.*
41 *Excepto juramento necessario, & exacto super testamento, non visis tabulis.*
42 *Perjurus an teneatur ad restitutionem deferenti.*
43 *Promissorium juramentum in quibus locum habeat.*
44 *Comites similiter tres requirit.*
45 *Illicita juramenta, quæ?*
46 *An peccatum veniale faciat illud illicitum.*
47 *Intellectus*, c. Cum quidam 12. §. illi vero hoc tit.
48 *Actus indifferens an sit materia peccati?*
49 *Juramentum de non mutuando, non fidejubendo an sit obligatorium?*
50 *Juramentum impediens majus bonum an valeat?*

51 *Jura-*

51 *Juramentum de non accusando uxorem super crimine non obligat.*
52 *An neque de non accusando super adulterio?*
53 *Juramentum de usuris solvendis ratione mutui obligat.*
54 *Licet contineat clausulam de non repetendo.*
55 *Obligat & exactum de non petenda relaxatione.*
56 *An additum pacto commissorio in pignoribus.*
57 *An posterius contra prius teneat?*
58 *An actus posterior contra prius Juramentum.*
59 *Juratam alienationem fundi dotal's an mulier revocare possit?*
60 *Juramentum actus lege humana prohibitos non confirmat.*
61 *Neque actum in commodum privatum lege prohibitum.*
62 *An neque actum in favorem debitoris lege prohibitum.*
63 *Juramentum metu extortum an servandum.*
64 *Relaxatus e carcere sub juramento de redeundo, an redire teneatur?*
65 *Juramentum dolo vel errore extortum quatenus obliget.*
66 *Dolus & metus quoad effectum qualiter æquiparentur.*
67 *Ex causa læsionis enormissimæ an liceat contravenire juramento?*
68 71 *Juramenti effectus.*
69 *Materiæ levitas in juramento assertorio non excusat perjerantem a peccato mortali.*
70 *An neque in juramento promissorio?*
72 *Qui juravit solvere, an compensare possit.*
73 *Jurans rem semel promissam an commutare possit?*
74 *Juramentum per procuratorem præstitum an obliget.*
75 *Juramenti obligatio an transeat ad hæredes.*
76 *Ex juramento promissorio an detur actio?*
77 *Juramenti obligatio quando cesset.*
78 *Cessat & remissione ejus, cui juratum.*
79 *Item per relationem superioris.*
80 *An relaxet potestas civilis?*
81 *Irritatio juramenti ad quos spectet.*
82 *Interpretatio juramenti quomodo facienda.*

Zoesii in Jus Canonicum.

83 *Juramentum stricte interpretandum.*
84 *Juramentum dolosum, & simulatum an obliget.*
85 *Jurandi verbis amphibologicis & restrictione mentali an, & quatenus uti liceat.*

Inter alia expediendarum litium remedia non est leve juramentum, *l. 1. D. eod.* quod nonnisi ex sincera fide videatur procedere, ut recte dicat Cicero, *3. De offic.* nullum vinculum ad adstringendum esse majus juramento, * Derivans illud a verbo, *Juro*, quod a *Jure* deductum volunt, quod divino firmatur testimonio, quasi jure suo pro vero sit habendum. Unde & appellatur Jusjurandum, quod Cicero *d. loco*, vocat sanctam & religiosam adfirmationem, sub ea negationem comprehendens: alii invocationem divini Numinis in alicujus rei testimonium, alii actum invocandi seu adducendi Deum in testem, sive enunciationem, quæ cum divino testimonio profertur. Non male, cum Jurare sit Deum in testem advocare. 1

Ubi primo occurrit quæstio: An jurandi usus sit honestus & licitus Christianis? 2
R. Fuisse hæreticos, & etiamnum esse, inter quos sunt hodie Anabaptistæ, dicentes, jurandi usum esse interdum Christianis, nixos illo dicto Christi, *Matth. 5. Ego autem dico vobis, non jurate omnino. Sit sermo vester: Est, est, Non, non, quod his abundantius est, a malo est*: & D. Jacobi *Epist. suæ c. 5.* qui repetens ea Christi verba subjungit: *Ut non sub judicio decidatis.* Et posset videri per se malum esse, jurare per Deum, quod nomen ejus videatur adsumi in vanum, Catholicam tamen & veram esse sententiam, ejus usum minime esse prohibitum Christianis, ut patet ex variis Scripturæ exemplis, & ex secundo præcepto Decalogi, quo non prohibetur simpliciter adsumi nomen Dei in testimonium, sed in vanum; & subjungitur: *Non enim insontem habebit eum Dominus, qui adsumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Facit, quod David & reliqui Prophetæ utantur frequenter his verbis: *Vivit Dominus*, quæ continent speciem juramenti. Et *Psal. 62. Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* Possent plura loca adduci, sed hæc sufficiant iis, qui bonæ mentis sunt, aliis nulla sufficiunt. Respondet isti sententiæ Ecclesiæ con-

suetudo, subnixa Sanctorum exemplis, & ratione, quod, cum juramentum sit invocatio divini numinis, si ex vera fide procedat, tacitam contineat fidei confessionem, quod scilicet Deus sit pura veritas, ut non possit dici continere intrinsecam malitiam ex parte objecti.

3 Nihil obstat locus *Matth.* 5. neque enim accipiendus de absoluta jurandi prohibitione, sed de frequentia: ut verba illa sint potius consilii, quam praecepti, propter periculum, quod est in frequentia, secundum *Eccles. c.* 23 *Jurationi non adsuescat os tuum*: *& Vir multum jurans replebitur iniquitate*. Nec est, quod quis verba ista urgeat. *Quod his abundantius, a malo est*. Notandum enim, quod Christus non dicat, *malum*, sed *a malo est*, id est, ab infirmitate jurare cogentis. Quo modo explicat illa verba Pont. *in c. etsi* 26. *h. t.* Unde & D. Augustinus praedicta Christi verba accipit de assiduitate, per quam facile in perjuria incidimus, & in graves blasphemias, quibus Deo quid denegatur ipsi competens, aut attribuitur non competens. Covar. *de pactis p.* 1. *§.* 7. *n.* 11. quales sunt in usu apud vulgum, praecipue apud sceleratos. Sic & per membra Christi jurare dicitur blasphemia, *can. si quis per capillum. XXII. quaest.* 1. si nimirum id fiat per contumeliam. Ut alias nihil illicitum contineat jurare, quod vel ex dicto loco Matthaei patet, ubi inquit Salvator: *Non perjurabis*; *reddet autem Domino juramenta tua*. Et hoc exigente necessitatis causa; veluti cum quis videt homines ad credendum, quod sibi utile est, pigros, nisi juramento firmetur. Sic D. Paulum pro auditorum diffidentia jurasse, testantur ejus Epistolae: qui ad Hebr. 6. *Omnis*, inquit, *controversiae finis est juramentum*.

4 Unde patet, etiam nihil continere iniquitatis, exigere juramentum, cum correlativa videantur: praestare & exigere, concurrentibus iisdem conditionibus. Sic recte praecipiunt Judices reis vel testibus juridice interrogatis, verum jurent. Et recte privatus, in contractus aut alicujus promissi confirmationem, aut in bonum finem, exigit juramentum, veluti rixam sedandam, subveniendum proximo in necessitate existenti. Sic & humanae leges, tam Canonicae, quam civiles, variis casibus imponunt necessitatem praestandi juramenti, ubi id Reipub. bono aut ejus membris convenit. Potest enim Magistratus ad publicum bonum praecipere actus honestos, inter quos est juramentum. Ejus ordinis est juramentum fidelitatis, obedientiae, *c. Ea te*, 22. *h. t.* Atque ita secundum hanc interpretationem jurare est licitum, neutiquam per sacram Scripturam inhibitum, quatenus continet tres comites, de quibus mox infra dicemus, & ita accipienda sunt loca a Gratiano in contrarium allata. XXII. *q.* 1. *&* 2. Vide Less. *de just. & jure lib.* 2. *c.* 42. *Dub.* 3.

Finis juramenti est confirmatio veritatis, quod ut honeste fiat, & finem suum consequi possit, aliqua requiruntur. 5

Primo in persona capacitas, quam dabit rationis usus, qui ex natura rei facit omnes capaces juramenti: non determinandus ex certa aetate, quod non sit idem tempus omnibus perveniendi ad usum rationis, sed prudenter in singulis conjectandus. Praescripta a jure pubertas, saltem antequam possit cogi quis jurare judicio, *can. Parvuli*, *& can. pueri* XXII. *qu.* 5. quod careat discretione, ut debita cum reverentia quis non sit juraturus.

Quaeritur: An si velit, possit jurare impubes in judicio? R. Id aliquos velle, propter *d. can. Pueri*, ubi dicuntur non cogendi, quasi si libere velint, non prohibeantur: sed aliud vult ratio, quia non sunt in rationabili aetate. Et idipsum aperte innuit textus in *can.* 1. *IV. qu.* 3. Certe extra judicium juramentum impuberis servandum, cum perjurium dicatur committere posse, *c.* 1. *inf. de delictis puer.* 6

Non omnes puberes ad juramentum admittendi. Rejiciuntur perjuri, infames, *d. can. Parvuli*, *& can. Si quis convictus XXII. qu.* 5. qui tamen non videntur tam se subtrahere debere, si rogentur; quam repelli a judice, cum passim dicant Canones: *non recipiantur*, *removeantur*, *sint repellendi*, qualia verba non tam spectant ad sententiam latam, quam ferendam, ut juramentum ab iis emissum teneat, argumento ejus, quod dicitur, *c.* 1. *de except. in* 6. excommunicati, donec a judice rejiciatur, acta tenere. 7

Sacerdotibus non est inhibitum jurare, si magna causa postulet. Sic pro fide, pace, obedientia, Ecclesiae immunitate jurare possunt, & si agatur praejudicium alterius, ut hoc avertatur. In propria etiam 8

causa

causa litigantes licite substituere alium possunt coram laicis, tanquam suis superioribus. Clericis jurare inhibitum sine licentia sui Episcopi, *can. Nullus XXII. q. 5.* Et hoc in judicio, nam extra judicium non requirunt eam licentiam, *c. ex rescripto 9. h. t.* Ratio est, indecentia status clericalis, cui magis præjudicatur, juramentum exigere in judicio, quam præstando illud extra judicium. Episcopis nonnisi in arduis causis juramenta offerenda, ut pro fide, in abjuratione erroris, causa purgationis, *can. 1. can. 3. Habet, cum simil. lib. II. q. 5.* ad præstandam obedientiam Papæ, *c. Ego h. t.* de calumnia, *infr. de juram. propter calum. dando.*

9 Secundo, requiritur voluntaria & deliberata intentio jurandi: nam ut juramentum inducat obligationem, ab intentione procedat necesse est, quia non esset juramentum. Ubi videtur sufficere ea deliberatio, quæ ad peccandum mortaliter sufficit. Quæ & sufficiet ad obligationem, etiamsi eam non intendat jurans, cum juramentum per se & natura sua producat obligationem, supposita materia capaci. Sic in voto satis est, velle vovere, ut quis tenetur, etiamsi non cogitet de obligatione & implemento, quia hac virtute in voto includuntur.

10 Quid si quis nolit obligari juramento? R. Posset videri, non tenere juramentum nec obligari jurantem, quod homo non obligetur, nisi ex propria voluntate, quæ cum hic desit, non potest oriri obligatio. Probabilius tamen juramentum tenere, eo quod, licet sit in potestate hominis, jurare, vel non, non tamen ex juramento præstito obligari. Applicata enim causa ex voluntate sequitur ejus effectus, quem vult applicans causare.

11 Tertio desideratur ad honestatem juramenti, tres habeat comites, Veritatem scilicet, Justitiam, & Judicium. Constat ex textu *can. 2. XXII. q. 2.* & D. Hieron. *ibid. cap. 7. q. 1. Jurabant: Vivit Dominus, in veritate, justitia, & judicio.* Veritas, ut in juramento assertorio, id, quod asseritur, sit verum, saltem secundum prudentem non levem conjecturam, in promissorio, ut & animus adsit implendi promissi, & ipsum impleatur, ex fine juramenti, qui est confirmatio veritatis, quem deesse faceret defectus hujus comitis. Neque enim foret parva Deo injuria, eum qui infallibilis est veritas, vocari in testem rei falsæ. Unde recte Ps. 14. laudatur ille, qui jurat proximo suo, & non decipit. Justitia, ut sit licitum & decens, & res sit honesta, quia turpes sub obligationem non veniunt, *c. Non est obligatorium 58. de R. J. in 6.* Ex parte materiæ tendat ad bonum, sub ratione debiti, in comparatione ad proximum; a malo declinet, id est, non contineat damnum vel præjudicium proximi. Quo facient ea, quæ dicentur de materiæ honestate. Judicium, ut præstetur mature cum debita ac prudenti deliberatione. Est enim ad omnem virtutis actum, ut studiose fiat, necessarium prudentiæ judicium; quæ est auriga moralium virtutum. Hæc conditio latius patet, ut etiam duas priores suo ambitu concludat: cum nihil possit fieri cum prudenti judicio, absolute loquendo, nisi quod & vere, & juste fit. Unde, ut sit distinctio, hæc conditio referenda ad necessitatem aut gravem utilitatem, quæ juramenti præstationem postulet: hæc enim accedens ad veritatem & justitiam facit compleri legitimam & honestam jurandi causam, sine qua juramentum futurum vanum & otiosum, & contra reverentiam Deo debitam. Quanta autem debeat esse necessitas & utilitas, discretioni judicis committendum.

Hi tres comites faciunt juramentum recte præstari & exigi, defectus vero non ponet extra peccatum exigentem: nam si non præstatur citra peccatum, quidni etiam sine eo non exigitur, cum ad peccandum inducens non sit extra labem, tanquam illi dans causam?

Ubi quæsitum: An ne ergo non liceat petere juramentum ab eo, quem scis falsum Juraturum? R. Omnino illicitum esse, exigere juramentum ab eo, qui illud nequit præstare sine injustitia, aut turpitudine. Nam petere a tali est inducere ad peccandum; inducens autem ratione cooperationis quidni peccare dicendus? Idem est, si sine mendacio, aut falsitate, aut morali ejus periculo præstari nequeat; *can. Si quis pejeraverit & can. Si quis convictus XXII. q. 5.* Tota difficultas est, an super materia licita recte exigatur ab eo, qui putatur pejeraturus? Et sunt adfirmantes, id non licere privatæ personæ, *can. Qui exigit XXII. quæst. 5.* ubi dicitur homicida esse, ad jurandum inducere eum, quem 12

 scit

scit perjeraturum, cum præbeat occasionem ruinæ: publicæ autem personæ, id est, judici id licere propter functionem publicam. D.Thom. 2. 2. *q. 98. art.* 4. Navar. *in manuali cap.* 12. *n.* 20. Posset tamen non male videri, nec privatum peccare petendo tale juramentum, si non inducat determinate ad jurandum id, quod falsum est, & subsit justa causa petendi; veluti si cogat necessitas aut utilitas aliqua, ad quam aliquis jus habet, quo merito uti potest, nec tenetur alteri id cedere, qui redderetur promptior ad occultanda delicta aut debita; & sic reportaret commodum ex sua malitia, quod non est permittendum. Nec vis facienda in eo, quod alter jurare offerat; nam & deferre sine noxa potest non offerenti, modo non petatur determinare id, quod falsum est, ut jam dictum, & justa subsit causa: cessat enim tunc inductio ad perjurium, cum petatur juratio veritatis, ut negotium alterius saltem sit juramento confirmatum, ad exigendum id, quod prætenditur. Nec potest dici exigens consentire in perjurium, cum permissive tantum se habeat, uti potest, utendo jure proprio in necessitate, in nullo lædens ordinem charitatis, quæ non mandat vitare peccatum alterius, cum magna rei suæ jactura, quando ille sua culpa & voluntate peccat. Quo facit argumentum ejus, qui ab usurario mutuum petit sub usuris, ad subveniendum suæ necessitati, quarum solutionem juratam non recusat, ut inferius dicetur. Vid. Covar. ad *c. Quamvis de pactis in 6. p.* 1. *§. 6. n.* 4. Less. *De Just. & jure, lib.* 2. *c.* 42. *Dubit.* 10.

13 Quarto necesse, fiat debita forma, quæ ex natura rei non requirit necessario verba, cum possit & per alia æquipollentia exteriora suppleri, ut in muto, quem posse juramentum indicare per signa non est dubitandum, cum illi non sit alius modus. Ut idem fit in aliis, quamvis loqui possint, sæpe tamen expediat. Covar. *ad d. cap. Quamvis in princ. n.* 4 Suar. 1. *de juram. cap.* 11. *n.* 4. Imo & solus mente jurans in conscientia quis obstringitur; in foro tamen exteriori est valde consentaneum rationi & convenientius, ut qui loqui potest, præsens præsenti juret per verba.

14 Varias verborum jurandi formulas apud veteres fuisse, notius est, quam ut hic referri debeat. Apud Christianos non alias rite fit juramentum, quam si contineat invocationem divinam, veluti: *Per Deum juro. Testem Deum invoco.* Solum verbum *Juro* videtur sufficere ad juramentum ex vi verbi: in usu tamen consideranda est intentio, & circumstantiæ, quæ alienant verborum vim; ipsum vero non est necessarium, cum & sine eo vere juretur. D. Paulus, dicendo: *Deus sit mihi testis*, vere juravit, quia sufficienter expressit invocationem. De istis verbis vid. Suarez. *d. lib.* 1. *De juram. c.* 13. *n.* 9. *& seq.*

Q. An verba: *in fide mea*, vel *Per fidem meam*, contineant juramentum? R. Hoc aliquos velle, inter quos est Felin. *ad c. Quærelam* 7. *b. t. & ibid.* Abbas *n fine, & per eos relat.* Andr. Gail 2. *Obs.* 59 quasi proferens intelligatur adfirmare per fidem Christi. Nituntur, *c. ad aures sup. de his, quæ vi metusve caus. & c. fin. inf. Ne Prælati vices suas &c. & can. juramenti XXII. q.* 5. quibus & aliis locis videtur adfirmatio per fidem æquiparari juramento. Verius tamen prolationi talium verborum non inesse juramentum, inspecto ordinario & morali modo talia verba proferentium; nisi additio faciat aliud judicari; veluti: *In fide Christi, in fide Christiana*. Clarum etenim est, neutiquam consisteri juramentum hac formula: *Per fidem Regiam, per fidem Nobilis, per fidem boni viri*. Intelligitur enim fides humana, quæ non ponit juramentum etiam in casu, quo dicitur, *in fide bona*, nam & humana fides bona est. 15

Non obstant loca in contrarium allata, nam in iis vel agitur de fide Christiana interposita, de qua etiam agi *d. can. ad aures*, verisimile, cum agatur ibi de fide præstita a Clericis, quos præsumit Pont. religioso modo fidem dedisse: vel non patet ex eorum verbis, adsertionem per fidem firmatam esse loco juramenti, secundum *d. c. fin.* Quod ad *d. can. juramenti* hic comparando juramentum & simplicem loquelam, non facit ea æqualia, cum tantum intendat fidelibus commendare veritatem, ut iis simpliciter, & non jurato quid asserentibus perinde credatur, ac si jurassent. Vid. Covar. *d. loco p.* 1. *§.* 2. *n.* 3. *&* 4. Navar. *in Summ. c.* 12. *n.* 2. Less. *d. loco Dub.* 1. *n.* 4.

Formulæ: *Certo Certissime, Vere, in veritate,* 16

tate, & similes, cum aliud nihil indicent, quam absolute ita rem se habere, non ponunt juramentum, nisi intendat proferens summam veritatem, id est, Deum adducere in testem. Idem dicendum de formula: *Per conscientiam*, *in conscientia*, quia sensus est, stricte non proferri verba, sed juxta mentem loquentis, cum communiter non firmatur verbum illud in ordine ad Deum, sed ad significandum proferentem loqui respondenter suæ conscientiæ. Nisi accipiatur conscientia, ut res sacra, quatenus testimonium conscientiæ est quodammodo divinum, & participatio divinæ veritatis, sicut anima peculiari modo est imago vel templum Dei. Ut attestationem: *Per animam suam*, velint plerique esse juramentum, nisi hoc verbum non adducatur in testimonium veritatis. Ab hujusmodi tamen verbis, & similibus securius est abstinere.

17 Illud quæsitum, an homagium, quod facit Vasallus Domino, significet juramentum? R. Hoc videri, secundum eos, qui hoc verbum a Græco ὅμοσ, id est, *Juro*, deductum volunt; vel ab ἅγιος, id est, *Sanctus*, quod rem sanctam, id est, juramentum contineat. Quo facit, quod Glossa *in c. fin. inf. de R. J.* homagium interpretetur sacramentum fidelitatis; & Covar. *de pactis p.* 1. *§.* 1. *n.* 3. interpretatur esse juramentum. Plerique tamen judicant vocabulum istud esse barbarum, nec tam significare juramentum, quam pactum aliquod humanum, quo quis, & se recognoscit hominem alterius esse, & servitio ejus addictum. Ex usu tamen videtur juramentum adjunctum, qua in re considerānda consuetudo.

18 Juramentum itaque non fit nisi per solius Dei, Numinisve divini invocationem. Est enim actus religionis, & continet cultum Latriæ; finisque ejus est confirmatio veritatis infallibili testimonio, quantum ab homine fieri potest, quæ infallibilis auctoritas non est nisi in solo Deo. Per creaturas igitur non juratur, sine gravi peccato, si ad eas fiat relatio, tanquam testes infallibiles; cum sit species idololatriæ, iis attribuere, quod est solius Dei, nisi referatur in Creatorem. Quo modo licitum est jurare per Evangelium, per Crucem, quia juratur per eum, qui in Cruce pro nobis pependit, & ille invocatur. Sic & per res sanctas, licet creatas, jurans videtur jurare per respectum ad Deum: quod & fieri potest per non sanctas, etiam facta relatione ad Deum, cujus majestas & nomen in iis relucet, seu qua ex parte a Deo conditæ: sed non ita sine scandalo, ut sit cavendum. Cov. *d. p.* 1. *§.* 1. *n.* 16. Less. *d. lib* 2. *c.* 42. *Dub.* 1. *n.* 6. *& dub.* 2. *n.* 10. Malder. *de justit. & relig. Tract.* 10. *c.* 6. *dub.* 4.

Per Jovem, Junonem, Herculem, aliaque idola non juratur sine idololatria, cum non sint convenientes creaturæ, ut ad Deum referantur. Quo spectat textus in *can. clericum* 22. *quæst.* 1. Ubi Clericus jurans per creaturas, acerrime objurgandus dicitur, &, si persistat in vitio, excommunicandus, quia scilicet jurat per creaturas more gentium, iis aliquid divinitatis attribuendo. Less. *dict. loco*, *dub.* 3. *num.* 16. 19

Sed sit quæsitum, an habeat vim juramenti id, quod præstitum sub invocatione falsorum Deorum? Resp. Esse quidem materialiter juramentum, quoad verborum sonum, sive esse putatum juramentum, ex conscientia erronea, sicut idolum est putatus Deus: revera tamen non haberi juramenti subsistentiam, quod desit illi verum constitutivum juramentum, scilicet adsumptio divini Nominis; nulla autem idolis divinitas, ut quæ erant ligna, lapides, aurum, argentum, opera manuum hominum. Ut talis modus jurandi spectat ad blasphemiam, & idololatriam, cum falsis Diis attribuatur id, quod veri Dei est proprium. Covar. *d. p.* 1. *n.* 12. Suarez *de juramento*, *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 3. *& seqq.* Sanchez *in Decalogum lib.* 3. *c.* 2. *n.* 6. 20

Difficultatem facit, quod habet D. August. in *can. Ecce* XXII. *q.* 5. ubi videtur, indicare, quod jurare per lapidem, sine relatione ad Deum, sufficiat ad obligationem juramenti, & falsum jurantem crimine teneri perjurii. Verum D. August. non reprehendit ibi jurantem falsum per lapidem, ut verum perjurii reum, sed tanquam reum injustæ deceptionis, vel tanquam reum perjurii quoad speciem & scandalum, quia doloso juramento utebatur. Quod alii accipiebant, ut verum, quod putarent fieri per lapidem, ut sanctum, sive idolum ex lapide factum pro sancto habitum, ab iis, quibus juratur, atque ita cum relatione ad divi- 21

divinitatem: ut ejus transgressio appareret perjurium, revera tamen non sit, cum non ponatur juramentum, nec obligatio religionis in re ipsa inducatur.

22 Nihil obstat *c. Etsi Christus 26. h. t.* ubi dicitur, non esse jurandum per creaturas, si tamen juratum fuerit, servandum esse juramentum; nam hoc accipiendum, quatenus in iis relucet Deus, ut ibi subjungitur: *Qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.* Nec obstat, quod ibi dicitur, non esse jurandum per creaturas; nam hoc non, quia ita jurare per se malum sit, sed ex causa, ad vitandum mali periculum, si non urgeat necessitas, ut ibidem explicatur. Et hoc ita in Christiano jurante per falsos Deos.

23 Quid si Ethnicus per falsos Deos suos juret, an teneatur juramenti religione? R. Ex se, & vi sua non esse juramentum, quia exigit rem sacram, aut eo relatam, atque ita nec obligationem ex eo induci, cum quod non est, obligationem inducere nequeat; non potest ejus violatio esse contra honorem Dei, cum non pertineat ad veri Dei honorem: ex conscientia tamen erronea ejus, qui jurat, putantis pertinere ad putati Dei honorem, & ad religionem putatam, obligare, & servandum esse ab Ethnico. Suarez *d. loco n. 6.* & Sanchez *n. 5.* Quo faciunt leges civiles & placita Philosophorum etiam infidelium, qui juramentis suis per falsos Deos majorem obligationem inesse judicarunt, quam illi fidei humanæ, ut videre est ex Cicer. *3. de offic. circa fin.* ubi nullum vinculum ad adstringendam fidem jurejurando majores arctius esse voluisse tradit. Et hoc sensu D. August. *in can. Movet, 16.* XXII. *q.* I. dicit eum, qui jurat per falsos Deos, se fidem servaturum, & non servat, bis peccare, quod & fidem, & juramentum frangat. Unde sequitur, Ethnicum ad verum Deum conversum non teneri isto juramento, propter depulsam conscientiam erroneam, & intellectam Deorum suorum falsitatem. Quo modo nec Christianus per eos jurans tenebitur, uti dictum; quamvis obligatio justitiæ, si de re licita fuerit, veniat servanda, uti etiam dictum est.

24 Ex his se offert quæstio: An liceat petere juramentum ab Ethnico, qui creditur juraturus per falsos Deos? Resp. Non licere quidem determinate aliquem inducere ad malum, quod non fit sine gravi peccato; non videri tamen per se esse illicitum, petere a tali juramentum in genere, si causa necessitatis, aut mortalis utilitatis subsit. Pars prior probatur, quia in genere petendo, petit rem licitam, uti licite fieri potest, scilicet, ut juret: ut non possit videri ad malum inducere jurantem, qui si juraverit per falsos Deos, id ejus malitiæ est imputandum. Et facit argumentum a simili, desumptum ab eo, qui petit mutuum ab eo, qui exacturus usuras non peccat, cum, si juraverit se eas soluturum; teneatur, ut infra dicetur. Sic & non illicitum, petere in genere a malefico, ut maleficium destruat: licet forte usurus arte prava, ut dicetur ad *tit. de frigidis, & malefic.* Nam talis non tam cooperatur peccato alterius, quam se habet instar permittentis aliquem male facere in re bene petita, quam & bene peragere poterat. Quod facilius procedet, si Ethnicus, a quo juramentum petitur, sciat petentem esse Christianum, quia potest intelligere, peti a se juramentum more Christianorum: aut si Christianus exigat juramentum per verum Deum, tunc enim si alter nihilominus præstet per idola, nulla est culpa in exigente. Posterior pars eo constat, quod causa justa faciat petentem usum esse jure suo, ad sopiendam controversiam, aut securitatem in negotio humano accipiendam. Quo facit, quod habet D. August. *in d. can. Movet: Qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, qui per dæmonia juraverit.* Covar. *de pactis p. 1. §. 10. n. 2. & 3.* Suar. *de juram. l. 3. c. 13.* & Sanchez *in decal l. 3. c. 8. n* 11.

Quantum ad solemnitatem juramenti, 25 illa ex vi rei nulla requiritur, cum ipsa verba invocationis Dei in testem; non seclusa intentione, sufficiant. In usu tamen olim fuisse varios ritus, videre est apud Alexandrum ab Alexandro, *Genial. Dier. l. 5. c. 10.* & alios. Hodie solemne juramentum fit, tangendo Crucem, Reliquias, sacra Evangelia, subjuncta verborum formula: SIC ME DEUS ADJUVET, ET SANCTA DEI EVANGELIA, *can. Tibi Domino dist. 63.* Cujusmodi ritus conveniens est, quod inducat majorem ejiciandi

randi religionem, ob majorem timorem jurantium, ex præsentia & contractu rei sacræ conceptum. Unde licet peccatum grave sit perjurium simplex, gravius tamen solemniter præstitum graviorемque meretur pœnam: quanto enim id, per quod juratur, est magis sanctum, tanto magis pœnale perjurium. Covar. *d. §. 1. nu.* 2. Imo & interdum necessarium solemniter tactis Evangeliis, aut Cruce jurare, si jus præscribat, & licet nihilominus juramento adstringatur non tangens, non est tamen satisfactum actui. Sacerdotes regulariter non tenentur sacra tangere, sed satisfaciunt, si per suam consecrationem, tangendo proprium pectus jurent, *can. Si quis Præsbyter.* 4. 1 i. *l. q.* 5. Exceptis causis gravioribus, & in quibus jure præscribitur ista forma. Covar. *d. §. 1. num.* 13. Hæc de juramento, quod fit per simplicem contestationem.

26 Est & juramenti modus quidam per Exsecrationem, per quam implicite nobis, aut rei nobis caræ malum imprecamur; veluti cum dicimus: *Ita me Deus adjuvet*. Nam dictum istud involvit mali imprecationem, sensus enim est, si mentior, me non adjuvet. Similiter per fidem, per vitam jurans, exponit illam divino judicio, ut illa privetur, si falsum juret. Vel etiam explicite per expressam mali imprecationem, vel sibi caris: inter quas gravissimæ illæ sunt, quibus quis imprecatur sibi aut alii mortem æternam, judicium divinum, aut simile quid, in casum defectus veritatis ejus; quod allegamus. A quibus & similibus dictis cavendum est, propter scandalum, quod generare solent. Vid. Suarez *de juram. lib.* 1. *c.* 13. *n.* 18. & Sanchez in *Decal. l.* 3. *c.* 2. *num.* 36. Ejusmodi juramenti modus est, quem describit Covar. *d. §.* 1. *n.* 8. cujus usus secundum antiquos Scriptores erat in fœderibus ineundis, quem contineri vult *can. Ecc. XXII. b.* 5. minus recte, cum ea interpretatio non conveniat verbis *d. canonis*, quæ potius indicant, per lapidem tanquam per idolum, ibi fuisse juratum.

27 Præterea pertinet ad juramenti materiam Adjuratio, quæ est contestatio rei sacræ, ad promovendum aliquem ad quid agendum, aut non agendum; veluti: *Adjuro te per Deum vivum, ne me torqueas*. Matth. 5. Distinguitur juramentum, quia per hoc adducitur Deus in testem veritatis, aut quasi fidejussor promissionis, aut illam autem tanquam objectum amoris, aut timoris ejus, quem adjuramus, ut consequamur, quod intendimus. Adjurari potest Deus per hominem, non per modum imperii, sed obsecrationis. Adjurantur & Angeli, Sanctique eodem modo, quo homines, dæmones quoque, sed imperando, item rationales creaturæ; verum his in rebus cavenda est superstitio, quæ obvia esse solet. Navar. *de sent. excommunic. cons.* 57. *n.* 9. & 10.

Hujus loci est illa juramenti species, quæ fit per simplicem contestationem, ad quam requiri ex parte materiæ, ut, quod juratur, sit licitum, decens, dictum superius. Quod ut paulo latius explicetur, sciendum. * Juramentum ex parte materiæ aliud esse Sacrum, sive Spirituale, ut est juramentum in confirmationem voti, ob causam obedientiæ & reverentiæ Prælatis debitæ, & quod fit in promissione fidei de fide tuenda & retinenda: aliud Temporale, quale adhiberi solet in judiciis & contractibus, aliisque adsertionibus humanis, iisque vel præteritis, vel præsentibus, vel futuris, quod humana providentia pendeat ex hujusmodi rebus, & circa eas sæpe necessario utatur cognitione fundata in fide humana, quæ de se fallibilis est: ut istis omnibus inveniatur utilitas, aut necessitas confirmationis per juramentum. 28

Hinc communem dividunt Juramentum ex parte materiæ in Adsertorium, cujus usus est in adserendis præteritis & præsentibus, ad ferendum judicium, unde & dicitur Decisorium litium: & Promissorium, quod adhibetur futuris ad confirmanda pacta & fœdera humana: ut illius finis non sit alius, quam scire veritatem rei gestæ: hujus vero major & firmior obligatio. 29

In utraque hac juramenti specie tres comites, de quibus supra, requiruntur. Et quantum ad Assertorium, omnino in eo requiritur Veritas, quod, uti dictum, juramenti finis sit confirmatio veritatis. Judicium requiri, ex eo patet, quod defectus necessitatis, aut utilitatis causæ faceret juramentum esse vanum & otiosum; esset enim contra reverentiam Deo debitam, ejus nomen invocare in vanis, & frivolis confirmandis. De Justitia dubitari potest, ex eo, quod materia ejus possit 30

esse

esse res turpis, ut adulterium, homicidium, furtum, cum super ejusmodi rebus licite testimonium juramento præbeatur. Verum etiam hac in specie requiritur justitia, saltem ex parte materiæ proximæ ad honestatem juramenti, qualis est illa, in quam immediate juramentum cadit, ipsa videlicet assertio, quam justam esse oportet. Remota, qualis est res sive factum, quod adseritur, turpis esse potest, videlicet adulterium, homicidium, & similia. Quo modo non est satis, esse verum, quod asseritur, sed debet & justo modo proferri. Sic afferens factum alicujus occultum, etsi non peccet contra requisitam in juramento veritatem, peccat tamen contra justitiam, cum sit contra reverentiam Deo debitam, adducere illum in testem assertionem iniquam confirmandam, utpote prolatam contra juris ordinem.

Hujus juramenti usus est in judiciis, ad faciliorem veritatis inquisitionem, & li-
31 tium decisionem, juxta *l. 1. D. h. t.* * Deferri potest ab eo, qui litis decidendæ, aut remittendæ arbitrium habet, si quidem hac in specie id agatur, ut a lite discedatur, & jus nostrum remittatur, *l. 2. D. eod.* Ut recte illud deferat dominus habens rerum suarum administrationem, sive is sit actor, sive reus, *d. l. 1.* Dominorum loco habentur, quibus rerum alienarum libera administratio est concessa, vel a lege, ut tutor, curator, *l. jusjurandum 17. §. 2. D. eod.* vel mandato domini, ut procurator universorum bonorum, aut datus in rem suam, aut nominatim habens id sibi mandatum, *d. l. 17. §. fin. & l. 10. in fin. 1. & 13. D. de pactis.* Non alias tamen hi deferunt juramentum, quam deficiente alia probatione, *l. Tutor. 36. D. eod.* ne alias videantur perdere rem
32 alterius. * Minor habens curatorem non videtur posse deferre, cum ea res spectet ad juris sui remissionem, quod remittere non potest, *l. 3. C. de in integr. restit.* licet ex contractu persona ejus teneatur, *l. Puberis, 105. D. de V. O.* ubi Cujac. Cujus ratio est in eo, quod personam habeat liberam, ut obligare se possit. Non habens curatorem, recte defert juramentum; læsus tamen restituitur intra tempora, *d. l. 3. & l. Nam postea, 9. §. si minor, D. eod.* Deferunt & filii familias, & servi super re peculiari, cujus administratio illis est concessa, *l. Servus 20. 21. D. eod.* Videtur & iisdem personis deferri posse.

Notandum triplicem esse hujus Adsertorii jusjurandi speciem, scilicet Voluntarium, quod ex partium conventione defertur extra judicium: Judiciale, quod a parte parti in judicio defertur: Necessarium, quod defertur a judice, vel actori ad causæ victoriam, vel reo ad sui purgationem, *c. fin. h. t.* 33

Quantum ad necessitatem illud præstandi, ea non est omnibus æqualis. Nam voluntarium necessario est præstandum, nec referendum, uti indicat nomen: judiciale vero necessario vel præstandum, vel referendum, nisi cedere malit is, cui delatum, *l. dilata 9. C. hoc tit.* quod alias res manifestæ sit turpitudinis, & confessionis, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre, *l. Manifestæ 3. D. hoc tit.* Si tamen actor juraverit de calumnia, *d. l. 9.* & judex approbaverit delationem, *l. pen. §. 1. Cod. hoc titul.* Nisi a parte fuerit remissum; habetur enim pro præstito, cum sit genus satisfactionis, quæ est pro solutione, *l. Satisfactio, 52. D. de solut. & liberat.* aut causa subsit excusans, *l. jusjurandum, 34. D. h. tit.* Relatum ab actore præstandum: alias eidem denegaretur actio, cum non sit ferendus is, qui conditionem recusat adimplere, quam adversario suo detulit, *d. l. pen. §. 1.* Potest tamen & hic esse causa excusans, *l. Marcellus, D. Rerum amotar.* Necessarium omnino præstandum ab eo, cui defertur, secundum nomen; nisi & hunc causa excuset, *d. c. fin. h. t.* 34

Quæri solet, an actore nihil probante possit ab eo deferri juramentum? Resp. Differentiam esse inter hæc genera. Nam certum est, postremum non posse deferri nisi stante aliqua probatione, cum deferatur in supplementum probationis imperfectæ, quam ideo præcedere est necesse: alias absolveretur reus, juxta regulam, quod actore non probante, reus veniat absolvendus; nisi præsumptio aliqua eum onerans faciat ab eo exigi juramentum purgationis, *d. cap. fin. in fine.* Contra se res habet in duobus prioribus, quæ admittunt hanc delationem; tum quia ita postulat litium dirimendarum favor: tum quia, quod quæratur adversarius, non habet, qui constituitur in propria causa judex, 35

dex, quæ sententia expresse probatur, *l. Tutor 35. ff. h. t. & ibid.* Cujac. *& lib. 22. obs. c. 82.* Duar. *de jurejur. c. 3.* Quod obtinebit non tantum in casu, quo nihil probare incœpit, verum & quo in probatione adsumpta defecit, eadem ratione militante. Nisi tamen semel revocaverit, quia probare maluit; ex ratione, quod absurdum sit, ad id, cui renuntiandum duxeris, redire, *l. Si quis 11. C. h. t.* Non obstat regula, quod actore non probante, reus absolvitur, etiamsi nihil præstiterit, cum non possit videri non probare, qui juramentum defert: nam ea dilatio ita actori tributa, ut, si adversarius sine causa recusaverit præstare, statim ea res cedat pro justa probatione.

36 Q. II. An is, cui defertur, si malit probare, teneatur Jurare? Resp. Ita videri Duareno *de jurejur. c. 3.* propter promptum remedium expediendarum litium. Pro altera tamen parte facit *cap. 2. supr. tit. 19. de probat.* ubi tum demum recurritur ad juramentum, quando aliæ desunt probationes: cum non sit recurrendum ad extraordinaria remedia, ubi ordinatum est, convenientius ad litem decidendam. Quomodo, & qui non probavit, non onerandus hac præstatione, quod hæc delatio tantum spectet ad litem decidendam, non etiam ad decisam. Nihil facit, quod modo dictum, eum, cui defertur juramentum, solvere debere, nisi juret aut referat juramentum; nam habet limitationem, nisi justa causa excuset recusantem, qualis est hæc.

37 Q. III. An possit juramentum præstari per procuratorem? R. Juramentum calumniæ præstari per procuratorem posse, cum tantum sit credulitatis, quod & per alium præstatur habentem ad hoc speciale mandatum, *c. fin. de jurament. calumniæ in 6.* Quod & in aliis juramentis admissum, quatenus lex non requirit, fiat in propria persona, ad majorem causæ examinationem, & partis satisfactionem, *c. Licet 47. in verba, proprio juramento, supra de testib.* Ut videatur per alium suppleri non posse, etiam ex speciali mandato; cum agitur de veritate facti, quæ per alium non recte exhibetur circa factum alienum, etiamsi juretur in animam Domini. Hinc hæres, a quo petitur ex causa defuncti, non cogitur jurare, cum habeat justam causam ignorantiæ, licet ab eo agente recte juramentum exigatur, cum nonnisi re bene explorata experiri debeat, *l. qui in alterius 42. de R. J.* Atque ita posset videri in hoc juramenti genere non admitti ejus præstationem per procuratorem, quod agatur de acquirenda veritate alicujus facti; ut videatur opus præsentia ejus, de cujus scientia vel facto quæritur. Videtur tamen Felin. in *d. cap. Licet 47. num. 1.* & Covarr. *de pactis part. 1. §. 5. num. 18.* velle, per procuratorem præstari posse, nisi lex requirat, in propria persona præstetur, quod & tenet Abbas, *d. c. 47. num. 6.* ut non sufficiat speciale mandatum. Si tamen procurator vel defensor juraverit ex delato sibi juramento, res ea domino proderit, eique competet exceptio, & actio saltem utilis, *l. Nam postea 9. §. pen. & l. fin. §. pen. ff. h. t.*

Materia hujus juramenti sunt causæ civiles; nisi sint tales, de quibus pacisci non licet, quod jus commune læderetur; *l. 7. §. & generaliter ff. de pactis.* In necessario requiruntur dubiæ causæ, ut deferatur, *l. Admonendi 31. ff. h. t.* quales non tantum sunt, quando utrimque plene probatum, ut judex nesciat, quo se inclinet, sed etiam quando probatio ab una parte est semiplena. Est enim hoc juramentum in supplementum defectus probationum adhiberi solitum, *l. 3. C. h. t.* Cui autem deferat judex, cujus arbitrio, juxta causæ circumstantias est relictum. * In criminalibus non est deferendum hoc juramentum, cum non sit damnandus reus criminis, nisi ex clarissimis probationibus, *l. fin. C. de probat.* & quod ex juramento actoris reo pœnam inferri sit durum, qui potius in dubio absolvendus; reo vero deferre juramentum non sit extra periculum perjurii. Purgationis tamen juramentum solet a reo exigi jure Canonico, in casu, quo suspicione aliqua gravatur, *c. fin. in fine h. t.* qua de re infra latius *ad tit. de purg. Canon.* 38 39

Denique juramenti hujus vis non est minor, quam rei judicatæ & transactionis, cujus speciem continet, *l. 2. ff. h. t.* Valet ad exceptionem ei, qui juravit se non debere, & ad actionem ei, qui juravit sibi deberi, saltem jure Prætorio. *Inst. de act. §. item si quis postulante.* Et ita firmum est, ut retractari nequeat, *l. 1. C. h. t.* nec rescindatur per nova instrumenta postea reperta, 40

ferta, ni fint fuppreffa dolo malo per adverfarium, *l. Sub prætextu* 19. *C. de tranf.* idque propter vim tranfactionis, quæ fubeft. * Excipe juramentum neceffarium,
41 quod non continet caufam tranfactionis; neque enim tam defertur ex arbitrio partium, quam parte invita, a judice, in fupplementum probationis. Excipe & juramentum appofitum relictis teftamento, non vifis tabulis, quæ poftea repertæ perjurium detegunt, *l. fin. C. b. t.* quod non fponte, fed coactæ fit delatum juramentum, non apparente teftamento, fuper cujus controverfia non tranfigitur fine judice, qui non poteft inquirere veritatem, nifi vifis tabulis.

42 Perjurium detectum poftea non dabit repetitionem deferenti, propter vim tranfactionis, faltem de jure civili, cum eo non quæratur, an fit debitum, fed an juratum, *d. §. item fi quis*. Jure Canonico obligatur perjurus ad reftitutionem, cum fuo perjurio alteri damnum dederit, & is, qui detulit, non alias remiferit, quod præter debat, aut dederit, quod petebatur, nifi quatenus veritas refpondere adfertioni juratæ, quæ cum deficiat, inique damnum datum refarciendum ab eo, qui dedit, juxta ea, quæ inferius dicentur *tit. de rjur. & damno dato*.

43 Promifforium juramentum (de quo hoc Tit. plerifque in locis agitur) futuris apponitur in contractuum confirmationem: & frequens eft in promiffione fidelitatis, quam debet vafallus domino, etiam Clericus laico, quatenus quid temporale ab eo poffidet, *c. Nimis 30. b. t.*

44 Neceffe & in hoc tres fupradicti comites concurrunt, oportet enim adfit veritas, cum debeat jurans habere propofitum implendi id, quod jurat, illudque implere; Judicium item, id eft, prudens & debita confideratio, & Juftitia, ex parte materiæ, quæ fit poffibilis & honefta. *

45 Inhonefta & impoffibilia non ponunt materiam juramenti, quia foret vinculum iniquitatis contra textum in *c. quantum*, 18. *b. t.* Hinc illicita funt juramenta, quæ tertio nociva, quale eft, quod fuperiori præjudicat, *cap. Veniens* 19. *hoc titul.* & quod præftitum contra utilitatem Ecclefiæ, *cap. Sicut* 27. *hoc tit.* Illicita funt, & circa actus illos, qui non poffunt fine peccato fervari a jurante. Sic illicitum habere Juramentum Monachi clauftrum abjurantis, *cap. Sicut* 13. *hoc tit.* Quod omnino procedit, quando fubeft peccatum mortale, ex decifione *cap. Cum contingat* 28. *b. t.*

Quæritur autem, an peccatum veniale, 46 quod fubeft, faciat juramentum illicitum? R. Ita habere, communem fententiam, fundatam in *d. c.* 18. in quo dicitur, illicitum juramentum non effe fervandum, ex ratione fupradicta, & regula in *cap. Non eft*, 83. *de R. J. in* 6. ubi dicitur, non effe obligatorium contra bonos mores præftitum juramentum. Actus autem includens peccatum veniale eft contra bonos mores, ponitque malitiam, atque ita circa illud dicendum, illicitum effe juramentum, nec fervandum, *can. in malis & paffim* 22. *quæft.* 4. Covar. *de pactis part.* 5. *§.* 6. *num.* 16. Suarez *lib.* 2. *de juram. c.* 15.

Non obftat, quod *c. Si vero & d. cap. Cum contingat* 28. *h. t. & c.* 2. *de pactis in* 6. loquantur de juramento fervando, quod non vergit in detrimentum animæ jurantis: nam & hic actus vergit in detrimentum animæ; cum peccatum veniale, licet non per fe, & immediate privet hominem vita æterna, difponat tamen de fe ad mortale, & reddat hominem inhabilem ad perfectum Dei amorem: ut temere dicantur non vergere in detrimentum falutis æternæ.

Magis obftare videtur, *c. Cum quidam* 47 12. *§. illi vero h. t.* ubi dicitur aliquis abfolvendus a juramento, quod erat illicitum, fcilicet contra humanitatis officium, ut non loqui patri vel matri, fratri vel forori, ut neceffario videatur præfupponi valor juramenti. Quem textum non recte intellexeris cum aliquibus, in cafu, quo juramentum tale eft obligatorium, de re quippe bona, cum textus ipfe ponat illicitum, & pœnitentiam velint injungi: ut recte eam interpretationem rejiciat. Covar. *d. l. part.* 2. *in princ. n.* 15. Quomodo nec recte, cum Gloffa *ibid.* & Abbafe *in fine*, acceperis de abfolutione ad cautelam: nam illa adhibetur in cafu, quo vinculum eft dubium, & rationabiliter timetur: hic autem ex textu patet effe certum. Interpretatio Covar. *d. loco*, fcilicet abfolutionem ibi referendam effe ad peccatum, non etiam ad juramentum, quod eft nullum, non convenit verbis textus, in quo abfolutio refertur ad

ad observantiam juramenti: ut ista interpretatio videatur violenta. Magis congrue videatur, si dicatur verbum *absolvendi* accipi ibi de absolutione declarativa nullitatis, non etiam pro dissolutiva vinculi, quod nullum fuit; qualem absolutionem facti vocat Abbas in *dict. cap. 12. in fine*, qui modus loquendi non est in jure novus, ut patet ex *canon. Audivimus* XXIV. *q.* 1.

48 Q. II. An actus indifferens sit materia juramenti? R. Si subsit honestus finis, vel proximi utilitas, tenet juramentum: cum talis actus spectet ad opus virtutis, super quo præstitum juramentum ponit obligationem: alias actum talem fore otiosum, super quo juramentum factum est temerarium, atque ita non obligatorium. Navar. in *Summa c.* 12. *n.* 12.

49 Q. III. An juramentum de non mutuando, non fide jubendo, sit obligatorium? R. Negare Abbatem in *c. Si vero* 8. *nu.* 5. *h. t.* quasi sit contra caritatem, quem sequitur Covar. *d. p.* 1. *§.* 6. *n.* 18. Aliis econtra videri obligatorium, quod non sit de re illicita, nisi aliud exigat necessitas proximi. Oldrad. *Consil.* 90. Dicendum, tale juramentum, si fiat in gratiam tertii, cui ex ipsius violatione generaretur incommodum, omnino servandum esse, *per text. in d cap.* 28. *hoc tit.* Quod & dicendum, si subsit periculum proprii incommodi. Alias necessitas & incommodum temporale proximi, quod ex observatione ille incurreret, faciet non esse obligatorium absolute factum juramentum, quod repugnet caritati proximo debitæ, secundum primam opinonem. Vid. Suarez *lib.* 2. *de juram. c.* 17. *n.* 12. Suarez in *Decal. lib.* 3. *c.* 9. *n.* 13.

50 Q. IV. Quid dicendum de juramento impeditivo majoris boni? Posset videri non valere, argumento voti, quod, ut dicetur infra *ad tit. de voto*, non tenet, si sit impeditivum majoris boni; ex ratione, quod commutans propositum vel promissum in melius, non dicatur illud infringere, *c.* 3. *h. t.* Verius tamen, tale juramentum factum homini simpliciter, obligare ad sui observantiam, nec posse in melius commutari, cum nocumento ejus, cui factum, ipso invito. Nam per hujusmodi promissionem acquiritur illi jus ad rem, quod invito non est eripiendum, etiam propter bonum Deo gratius: quod hoc in casu non esse Deo gratius, facit promissio alteri facta, cui detrectare promissum esset contra justitiam, atque ita Deo ingratum. Non obstat argumentum sumptum a voto, quia illud fit Deo, cui gratius omnino est melius bonum, imo minus non censetur acceptasse, ad exclusionem majoris. Quod & idem dicendum de juramento, si Deo factum sit: hic autem agimus de eo, quod factum est homini, cui jus quæsitum ad rem promissam, licet impeditivam melioris boni, qui ideo non cogitur cedere juri quæsito. Ut Reg. non frangit fidem, qui in melius commutat, recte quidem respectu Dei procedat; respectu vero hominis non alias, quam quatenus sine ejus præjudicio fit commutatio, quæ sæpe continet ejus detrimentum. Vid. Suarez *d. l.* 2. *c.* 12. Patitur tamen hoc exceptionem ex statu perfectiore, quem non impedit juramentum etiam homini factum, quatenus id non compatitur. Hinc qui juravit ducere aliquam in uxorem, non impeditur ideo ingredi Religionem, ut colligi poterit ex iis, quæ dicentur ad *tit. de sponsalib. & de convers. conjugat.*

Q. V. An valeat juramentum de non accusando uxorem super crimine? R. Duplicem casum hujus juramenti proponi ab Innoc. in *c. Quemadmodum* 25. *§. Illud h. t.* Prior est, quando jurat maritus, quod non accusabit uxorem super ullo crimine; alter, quod non accusabit super adulterio. Decidit autem, juramentum in priori casu esse temerarium, & non obligare, saltem in tota sua universalitate, quod sint casus, in quibus accusatio est præcepti, ut in casu fidelitatis, de quo *d. §. illud*, aut omissio ejus est impeditiva melioris boni, secundum dicta paulo superius. Servandum tamen & hoc videri in casibus, quibus nihil est vitii omissioni, nec subest impedimentum boni melioris; ne utile per inutile vitietur, cum servandum sit juramentum, quatenus servari potest. In posteriori casu posset etiam videri, non esse obligatorium juramentum, quod omittens accusationem videatur patronus turpitudinis suæ uxoris, celans ejus crimen, ut habet text. *in d. c.* 25. *§. fin. & c. Si vir inf. de adult.* eamque invitare ad adulterandum, promissa quasi spe impunitatis, præcipue si ante delictum juramentum hoc sit præstitum, 51 52

tum, *leg. Si unus §. pacta ff. de pactis*. Rescripsit tamen Pontif. *d. §. illud*, istis non obstantibus, tutius esse propter juramentum, vir desistat accusare uxorem, non tantum in casu, quo delicto jam commisso juraverit, quo minus difficultatis habet, quod non videtur contra bonos mores esse, delictum, & injuriam ex eo acceptam remittere, imo sit opus misericordiæ, & non cogatur quis injuriam vindicare, emendata jam muliere. Imo videtur & textus iste loqui de muliere non emendata, cum dicat eam debere agere pœnitentiam, & de juramento præstito ante delictum commissum, cum in prima parte istius §. *illud* loquatur Pont. de delictis committendis, ut ex verbis patet, & in posteriori non distinguat. Nec obstabit ratio jam mota, eo quod sufficienter censeat Pontif. obviari licentiæ peccandi per facultatem denuntiandi, ad agendam pœnitentiam, quæ salva est marito, non exclusa per juramentum. Si denuntiatio non prosit, accusatio erit licita viro; imo necessaria, tum ad punitionem uxoris, tum ita requirente decentia & honestate viri, ac scandalo, quod tollendum: faciunt enim hæc juramento tali deesse honestas conditiones, ut obligare cesset. Innoc. *d. c.* 25. *in fine*. Præterea non simpliciter Pont. negat uxorem accusari posse, sed tantum ad divortium celebrandum, & sic ad privatum commodum: ut videatur viro non esse ablata licentia accusandi criminaliter, ad vindictam publicam, ita bono publico postulante, cui juramento nemo præjudicat. Vid. Suarez *d. l.* 2. *c.* 17. *n.* 14.

53 Q. VI. An valeat juramentum de usuris solvendi ratione mutui? Resp. Posse videri, non valere. Primo, quod promissio ista sit invalida, utpote Canonibus prohibita, *inf. de usuris*, ut nec juramentum adjectum videatur valere, *l. Non dubium C. de legib.* quia illud sequitur actus, cui adjungitur, naturam; *l. fin. C. de non nu. pecunia*. Secundo, quod videtur non posse servari sine peccato, cum solvens videatur consentire & cooperari delicto alterius, scilicet recipiendi usuras. Contra tamen rescriptum est, *c. 6. h. t.* teneri scilicet jurantem Domino reddere juramentum, id est, secundum juramentum solvere usuras: non quod parti quid juris accesserit, sed ne nomen Domini in vanum adsumpsisse videatur jurans, in cujus reverentiam jubetur illud observare. Et hoc non ad petitionem partis, sed ex officio judicis, ad vitandum peccatum ipsius jurantis: & ita accipiendum verbum *cogendi sunt*; nisi velit, & valeat aut relaxationem obtinere, aut usurarium per competentem Judicem compellere, ut juramentum remittat, cum ex parte ejus contineat iniquitatem, *c.* 1. *h. t.*

Unde non obstat prius argumentum, cum Deo quæsita obligatio reddatur. Non obstat etiam posterius, quia solvens usuras jurato promissas non peccat, cum non det usurario peccandi occasionem, quam ille ex propria malitia arripit: petens enim mutuum mallet illud gratis accipere. Et quamvis peccet mutuans, tamen petenti mutuum licet uti ejus peccato ad bonum finem; ad suum scilicet bonum, id est, ad succurrendum propriæ necessitati, aut utilitati, cui alias commode subveniri non potest, & quam communiter requirunt, ut sit licitum hoc juramentum. Nam ejus defectus faceret petentem mutuum ab usurario non esse immunem a peccato, cui sine causa excusante cooperaretur. Facit itaque causa, quæ subest, juramentum istud continere actum virtutis, scilicet charitatis propriæ ex parte jurantis, atque ita ex ejus parte esse obligatorium. Et licet accipere usuras sit prohibitum, cum nulla causa acceptionem salvare possit, solutio tamen salvatur ex causa, quæ subest. Satis autem est, expletum esse juramentum per solutionem, ut non impediatur solutas usuras repetere solvens, tanquam indebitas, aut ex turpi causa respectu accipientis solutas; quia quando exactio juramenti est turpis, respectu petentis, satis est expleri illud ex parte jurantis per traditionem rei promissæ; statimque repeti potest, cum non sit causa, ob quam maneat penes accipientem, cui, ut dictum, nullum jus quæsitum. Vid. Suarez *d. l.* 2. *c.* 9. *& cap.* 27. *num.* 5.

Q. VII. Quid si juramentum contineat clausulam de non petendo? Resp. Videri, non posse repeti, uti colligitur argumento a contrario ex textu in *c.* 4. *sup. de his, quæ vi metusve caus.* ubi non obstat juramentum ad resignandum, quominus repetat, si non etiam interpositum ad non repetendum. Et facit, quod 54

nec

sed ea res contineat solutis periculum in jurante, qui juri suo renuntiare potest, *cap. Si vero* 8. *hoc tit.* atque ita servare juramentum, cum tantum jus ejus concernat. Obstat, quod tale juramentum videatur vergere in detrimentum alterius, scilicet mutuantis, apud quem manebit res illi non debita, cum gravamine conscientiæ. Verum illi occurritur, quod, ut juramentum de non accusando uxorem super adulterio admittit tamen denuntiationem, ita & hoc juramentum de non repetendo admittet denuntiationem, non tam in commodum jurantis, cui renuntiatum, uti potuit, nisi prius relaxetur, quam ipsius accipientis, ut liberetur a statu peccati per restitutionem rei male acceptæ; quod secundario recte intenditur cum emendatione.

55 Q. VIII. Quid si fuerit exactum juramentum de non petenda relaxatione? R. Esse, qui volunt, tale juramentum non esse obligatorium, propter iniquitatem, quam continet, impediendo jus Superioris, & cooperando peccato alterius. Felin. in *c. Constitutus n.* 9. 14. 18. *sup. de rescrip.* Verum non agitur de jure Superioris, sed tantum de facto jurantis, non petituri relaxationem, ut possit videri obligatorium; non tamen ita, ut absolutionem ab hoc juramento petendi non sit salva licentia juranti, aut coram Superiore factum proponendum, & ab illo petendi remedium. Securior tamen via est petendi relaxationem a tali juramento, quia hoc remedium nunquam excluditur. Covarr. *De pactis p.* 2. *§.* 3. *num.* 2. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 9.

56 Q. IX. An pacto, aut legi commissoriæ in pignoribus additum juramentum sit servandum? Resp. Eamdem esse hujus quæstionis resolutionem, quæ de usuris solvendis, scilicet servandum evidenti esse, quia servari potest sine detrimento animæ jurantis; non tamen aliquod jus accedere ipsi creditori, sed eum nihilominus teneri, ad lubitum debitoris, fructus restituere, aut eos in sortem computare, secundum ea, quæ dicta de restitutione usurarum, quibus hoc pactum est simile. Nihil obstante juramento, cui satisfecit jurans, permittendo fructus ex re cedere creditori, ut postea eos alia ex causa repetat, propterea quod sine causa sint apud creditorem.

Q. X. An teneat juramentum posterius contra prius, cui contrarium? Resp. Si prius sit licitum & honestum, non posse obligare posterius ei contrarium, propter materiæ defectum, quæ mala est. Nam cum juramenti vis de se sit æqualis, si præcedens obligationem induxit, ea non poterit per subsequens juramentum infirmari. Facit eo textus in *c. Sicut* 22. *infr. de sponsalib.* ubi subsequens juramentum super sponsalibus cum Titia non solvit prius super sponsalibus cum Mævia, quod sit de re iniqua. Dico, si prius sit licitum; nam alias prævalebit posterius, ut in *c. Tua nos* 24. *h. t.* Idem dicendum, si præcesserit nuda & simplex promissio, obligationem in conscientia ponens; nam & hanc subsequens juramentum non potest dici constitui super materia bona, sed potius mala, quod & priori promissioni honestæ contraveniens, peccato involvatur. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 19. Sanchez *in Decal. l.* 3. *c.* 17. *n.* 18. 57

Q. XI. An saltem actus posterior contra prius juramentum teneat? Resp. Ex vi juramenti actum subsequentem irritum fieri non posse, si dependeat ex voluntate agentis, uti est revocatio procuratoris, contractus matrimonii, qui actus, & similes, etiam posita promissione jurata de non revocando, de non ducendo aliam, valent, tametsi procurator revocetur, aut alia ducatur, cum consummatio actus contrarii præsupponat quidem pravitatem, propter prius juramentum; non cadat tamen in actum, ut malus est, sed in effectum ejus, qui bonus est. Sic si juravi non donare, aut donare certam rem Titio, si eam postea do Mævio, pecco quidem; tenet tamen donatio, & alteri jus est quæsitum, propterea quod ea res pendeat ex voluntate jurantis, lege non impedita: ut prius juramentum prohibeat quidem fieri, non tamen actum contrarium irritet, cum tollat libertatem faciendi, non etiam simpliciter potestatem. Secus est, si non pendeat actus a voluntate agentis, sed jure sit invalidus: nam cum ex solo juramento vim accipiat, quod est inutile ratione prioris, non est, cur actus posterior valere possit. Covar. *d. p.* 2. *§.* 2. *n.* 3. Sanchez *d. c.* 17. *n.* 19. Azor. *Inst. Moral. p.* 1. *l.* 10. *c.* 5. *q.* 3. 58

Q. XII. Quid si mulier juraverit non alienare fundum dotalem, an subsequens 59

alienatio, subjuncto juramento de ea non revocanda, revocari queat? Resp. Posse hoc videri, quod talis promissio ex vi juris sit invalida, & ex voluntate jurantis non possit reddi valida, propter prius juramentum, quod facit posterius non posse servari sine dispendio salutis æternæ. Cov. *d. §. 2. n. 2. ubi alios citat.* Videtur tamen contraria opinio habere probabilitatem, eo quod posterius juramentum ex parte materiæ non sit illicitum, nec priorum contrarium. Prius enim tantum agit de non alienando, posterius autem de non revocanda alienatione jam facta: quod non est contrarium priori, cum non cadat in promissionem non alienandi, sed in promissionem non revocandi jam factam alienationem; atque ita non versetur circa idem; quod necesse est, ut ponatur contrarium alteri. Nec facit, quod alienatio contra prius juramentum sit mala; nam & mala est etiam sine juramento. Sustinendum tamen juramentum de ea non retractanda, quod secundum dicta, nihil contineat iniqui ex parte materiæ, sive non sit de re, quæ sine peccato impleri non potest, cum juramentum prius lege conforme, non sit fortius ipsa lege. Gomez *ad L. 53. Taurin.* 58 Limitanda tamen posterior opinio. Primo nisi per prius juramentum sit alteri jus quæsitum, quod ei non potest eripi per secundum, *c. 2. De pactis in 6. c. Cum contingit* 28. *b. t.* ubi dicitur juramentum non posse vergere in præjudicium tertii. Secundo, nisi alter, cum quo contractus initur, sit conscius prioris juramenti: non quod scientia ponat illicitum ex parte materiæ proxime juratæ, sed quod ponat turpitudinem ex parte ejus, cui juratur, cujus licet turpitudo non inspiciatur ad juramenti valorem, *arg. d. c. 6.* sed tantum ipsius jurantis, dabit tamen facilem relaxationem. Vid. Suarez *d. l. 2. c.* 30. Sanchez *d. l. 3. c. 12. n. 37. & in l. de matrim. 6. Disp. 13. n. 3. 4. 5.*

60 Q. XIII. An teneat juramentum super actu prohibito lege humana, eumque confirmet? Resp. Non videri valere, si actus absolute per legem sit prohibitus, cum habeatur malus, ac proinde non ponat materiam, cui accedat juramentum. Ut appositum nihil operetur, cum non possit eximere hominem ab obligatione justæ legis. Quod omnino procedit in lege respiciente bonum commune, cui nullus privatus renuntiare potest *l. Jus publicum D. De pactis & c. Si diligenti sup. De foro compet.* Deinde peccatum est, pacisci in præjudicium boni publici & communis, & renuntiare juri alieno: ut juramentum, quod in tali materia versatur, sit iniquum, atque ita non observandum, ac proinde non possit actum confirmare. Idem est, si agatur de præjudicio tertii privati, quia & ea res continet iniquitatem, & ponit improbum juramentum, *d. c. 28. b. tit.* Vid. Suarez *d. lib. 2. c. 26. & De Legib. lib. 5. c. 28.* Sanchez *in Decal. d. lib. 3. c. 12. n. 42.*

61 Q. XIV. Quid in casu, quo lex prohibens actum, respicit tantum jus privatum? Resp. Multorum esse sententiam, ejusmodi actum juramento confirmari: quæ tamen non videtur universaliter procedere, sed distinctione utendum inter pacta reprobata per legem in favorem debitoris, & inter ea, quæ reprobata in odium creditoris, propter ejus turpitudinem. Nam posteriori casu certum est non confirmari actum ipsum, licet juramentum adjectum sit servandum, si sine peccato servari possit; uti dictum paulo ante de jurata promissione usurarum, & de jurato pacto commissorio in pignoribus, quale juramentum per se tantum stat, & obligat jurantem unica obligatione ad religionem pertinente. Ut tantum sit faciendum, quod est juratum, nec sit necessarium confirmari contractum, qui nec habere potest confirmationem ex vi juramenti, nec ex adminiculo legis, cum neutrum intendat fovere turpitudinem creditoris.

62 Q. XV. An actus in favorem debitoris lege prohibitus firmetur juramento? Resp. Esse, qui putent nec jure civili confirmari contractum, nec esse juramentum servandum, per *l. Non dubium C. De legib. & l. 7. §. & generaliter; D. De pactis*, ubi juramenta remota a jure communi dicuntur non servanda *l. Si quis pro eo, D. De fidejussorib.* ubi non tenere juramentum patet ex eo, quod fidejussor datus non teneatur, qui tamen foret liber, si juramentum obligaret ipsum principalem; jure vero Canonico tale pactum servandum esse, & confirmari juramento, *per text. in c. Quamvis; De pactis in 6. & d. c.* [illegible] 28.

28. ubi præcipitur tale juramentum servari, si non vergat in detrimentum animæ jurantis, nec in præjudicium alterius. Barbosa *ad l. 1. p. 1. n. 73. D. Soluto matrim.* Sunt tamen, qui nullam differentiam ponunt inter jus Canonicum & Civile; sed utroque non tam contractum confirmari velint directo & formaliter, quam indirecto, & saltem quoad effectum. Ut juramentum non cadat immediate in contractum, sed in promissionem illi conjunctam, eamque confirmet, ut non prohibitam a jure, licet contractus ipse sit prohibitus. Sic inhibita quidem alienatio rei dotalis, non tamen inhibitum mulieri non contravenire; hoc enim lex arbitrio relinquit mulieris, quæ ei renunciando per juramentum, tenetur observare. Et ita accipiendum *d. c. Quamvis, & auth Sacramenta, C. Si adversus vendit. in V. super contractibus rerum suarum non retractandis*. Nec facit, quod *d. c.* 28. dicatur mulieris consensus non obligatorius in talibus, secundum legitimas sanctiones; nam hoc accipiendum de ipso alienationis contractu, non etiam de pacto de non contraveniendo, cum lex non cogat mulierem ad revocandam rem alienatam, nec peccato eam obnoxiam faciat, repetendo; sed velit tantum ejus consensum in alienationem non officere, quominus actionem in rem exerceat. *Auth. Sive a me. C. Ad S. C. Vellejan.* Ad *d. l. Non dubium* respondent, illam loqui de ipso contractu in se, non etiam de promissione non contraveniendi illi conjuncta. Quo modo & loquitur *d. §. & generaliter*. Volunt tamen communiter, contractum in privatum commodum prohibitum per leges civiles jure Canonico confirmari, si non sit contra bonos mores naturales.

63 Q. XVI. An juramentum metu extortum sit servandum? Resp. Non esse quæstionem de metu sine injuria illato, cum pro certo habeatur, tale esse servandum, quod obligatio, cui accedit juramentum, sit voluntaria simpliciter, & obliget; *l. 3. §. 1. l. Si mulier 12. in princ. D. Quod met. causa gest. erit*; ut non obstet metus, quominus juramentum teneat: sed tantum esse quæstionem de metu per injuriam illato. Nam Abbas in *d. c. 28. n. 7.* dicit, non obligare juramentum tali metu extortum super actu per legem prohibito. Contrarium tamen receptius, scilicet servandum esse juramentum, si sit super materia capaci, & honeste impleri possit. Quod probatur *c. Si vero 8. cap. Verum 15. h. t. c.* Abbas *2. & cap. 4. sup. De his, quæ vi, metus. caus.* ubi per metum injuria illatum juramento confirmata dicuntur irritanda, non etiam irrita esse; ut præsupponenda sit obligatio: & ita tenet Cov. *ad 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 5. n. 2. post alios, quos ibidem citat, quibus adde* Matth. de Afflictis *Decis. 263.* Suarez *de juram. 2. c. 10.* Sanchez *in Decal. lib. 3. c. 11. n. 13.* Ratio est, quod nec metus solus, nec sola injuria, nec utrumque simul auferat intentionem & voluntatem obligandi, cum coacta voluntas sit voluntas, & injuria nihil conferat ad minuendum voluntarium: ut non obstante metu injurioso sit verum juramentum, quod consequitur sua obligatio.

Non obstat textus in *c. 2. h. t.* ubi dicitur nullis juramenti vinculis constringi, qui metu coactus juravit: nam dicendum, illis verbis non significari, juramentum illud non obligasse, sed ita non obligasse, quin jurare coactus justam habeat petendæ absolutionis causam, quæ & in isto textu indulgetur.

Nec recte objicitur votum metu justo emissum non obligare, ut nec matrimonium metu justo contractum tenere: nam hoc est propter summam eorum libertatem, quam vitum Ecclesiæ in istis permittere, propter status perpetuitatem, in quo actio difficiles causaret exitus.

Itaque juramentum servandum, si possit honeste servari, ex parte jurantis saltem, uti dictum de usuris solvendis.

Sic & qui latroni jurato quid dare promisit pro dimissione, tenetur: nam licet per injuriam coactus sit promittere, & jurare; juravit tamen, & quod juravit, servare potest sine animæ detrimento, proinde cogitur Domino reddere juramentum. Hinc & relaxatus e carcere sub 64 juramento de redeundo, tenetur redire, non tantum, si carcer sit justus, & justa timeatur pœna mortis; quia res justa est promissa juramento, quod ideo servandum: sed etiamsi injustus sit carcer, aut injusta timeatur mors, cum non vergat in animæ dispendium talis juramenti observatio; imo contineat opus virtutis, ejus vero omissio deceptionem. Nec obstat, quod se offerre morti sit malum, cum su-

subinde liceat ex justa causa, quam hic ponit juramentum. Contrarium multis tenet Covar. alios citans. *Var. Resolut. cap.* 2. *nu.* 7. Navar. similiter alios allegans in *Summa cap.* 12. *n.* 8. Suarez *d. cap.* 10. *nu.* 10. Sanchez *d. cap.* 11. *nu.* 25. Quorum opinio potest procedere, quando periculum non fuit prævisum, aut cogitatum: facit enim ignorantia non subesse animum jurandi, atque deficere conditionem, quæ subest, scilicet: si sine periculo redire possit. Et licet etiam conscius periculi jurasset, tamen non spectandum, quid fuisset juraturus, sed qui, & quatenus juraverit. Uti nec facit, quod, nisi jurasset rediturum, in eodem fuisset periculo, quia satis est, quod non juraverit se rediturum, cum illo periculo. Vid. Malder. *de just. & relig. Tract.* 10. *cap.* 6. *Dub.* 6.

65 Q. XVII. An juramentum dolose extortum inducat obligationem? Resp. Dolum circa rei substantiam irritum ponere contractum. Ratio non est injuria, quæ in extorquendo juramento intervenit; nam ista nihil facit ad invalidandum juramentum: sed in defectu voluntarii consensus, quem ponit dolus. Circa causam vero extrinsecam moventem ad jurandum, sive circa qualitatem accidentariam rei jurandæ, non irritare, cum non auferat consensum circa rem principalem. De errore idem est judicium, scilicet, quod non obliget, quando est circa rei substantiam, quia ponit incognitum, ad quod non extenditur juramentum, aut obligatio ex eo; cum error faciat, non fuisse jurantis intentionem, comprehendere rem aliam sub sua promissione, quam propositam, sive intentam. Neque sufficiet in generali esse intentionem jurandi, cum debeat esse in particulari.

66 Videtur dictis obstare, quod in *auth. Sacramenta puberum C. Si adversus vendit. & in c. Quamvis de pactis in* 6. *& d. c.* 2. *h. t.* comparetur dolus & metus; ut, si ille faciat non tenere juramentum, idem de hoc sit dicendum, cujus tamen contrarium paulo ante probatum. Sed dicendum, non æquiparari ibi dolum & metum quoad totale impedimentum, sed tantum quoad effectum, habita proportione impedimenti ex parte consensus: quem dolus quidem totum aufert, causans simpliciter involuntarium, atque ita ipsius juramenti effectum omnino impediens; metus vero causat quidem involuntarium, sed secundum quid tantum; relinquit enim absolutum consensum, cum neque tollat cognitionem ex parte intellectus, neque ex parte voluntatis illam cogat, sed potius inclinet ad consentiendum in aliquid: quia tamen incluso metu nollet is, cui infertur, datur facilis absolutio. Vid. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 11. & Sanchez *d. cap.* 11. *num.* 38.

Q. XVIII. An enormissima læsio, quæ 67 suberat tempore præstiti juramenti, faciat ei contraveniri? Respond. Ita aliquos sentire, quos citat Guttierrez *ad d. Auth. Sacramenta, num.* 96. propter dolum in re, qui subest; veriorem tamen, & securiorem in animi judicio esse sententiam contrariam, scilicet reum non posse contravenire juramento ante petitam absolutionem, quod dolus talis non auferat consensum, sed det justam causam petendi absolutionem, juxta *cap.* 1. *hoc tit.* Cov. *ad d. c. Quamvis p.* 3. *§.* 4. *n.* 5.

Effectus juramenti, habentis supradictos 68 tres comites, est, quod omnino sit servandum ab eo, qui præstitit, *aut passim h. t. & c.* 2. *&* 3. *sup. de pactis*: ubi pactum servari præcipitur, ut multo magis servandum sit juramentum, quod ponit firmiorem obligationem, respectu Dei in testimonium vocati, ut violatio ejus non fiat sine gravi peccato, si res sit gravis.

Quæritur autem: An violatio juramenti 69 super re levi ponat reatum mortalem? R. Non esse quæstionem de juramento assertorio, cum inter omnes conveniat, illius falsitatem ponere peccatum mortale, etiam posita materia levissima, quia Deum adducere in testem mendacii, est gravissima injuria, abstrahendo a quacumque materia, cujus levitas est accidentaria ad gravitatem malitiæ juramenti, nec diminuit illa id, quod per se est in objecto perjurii, formalem scil. inordinationem inventam in tali materia, respectu talis peccati. Ut non obstet, quod de furto objici posset, quod veniale faciat materiæ levitas; nam illa diminuit nocumentum per acceptationem rei alienæ, in quo consistit peccatum. Quod & procedit in eo, qui falsum putans jurat, quod in se verum est, quia formaliter jurat falsum. Posset tamen a mortali excusari ex defectu plenæ deliberationis, aut inadvertentiæ, qui esse potest tam exiguus, ut excu-

excuset saltem a mortali. Hæc ita quoad defectum veritatis. Defectus judicii, modo adsit veritas sufficienter cognita non ponit semper mortale in jurante, cum levitas materiæ faciat esse veniale tantum, neque enim adducitur Deus in testem falsitatis, & per talem invocationem non agitur contra aliquod Dei attributum, ut macula in eo non ponatur: & licet fiat quid contra auctoritatem Dei, unde peccatum aliquod est, non tamen destruitur ejus Majestas. Idem dicendum de defectu justitiæ, quia, nec hic evacuat directe finem juramenti, nec facit Deum testem mendacii, sed ad summum testem rei indecentis, quæ res per se non ponit gravem injuriam. Vid. Suarez *3. de juram. cap.* 4. Sanchez *d. lib. 3. cap. 4. num. 3. & 6.* Azor. *instit. moral. p. 1. lib. 11. c. 5. q. 3.*

70 Major quæstio est: An violatio juramenti promissorii ex levitate materiæ possit esse venialis? Resp. Ita velle Nav. *in Manuali c. 12. n. 10. & c. 18. n. 7.* argumento furti, injuriarum, & similium, in quibus parvitas a mortali excusat: quem & alii sequuntur, dicentes, non implere promissum non esse semper mortale ex parte materiæ, modo a principio juramentum recta intentione sit emissum, ex ratione, quod non sit vocatus Deus in testem mendacii propter rectam intentionem jurantis, ut mentitus esse dici nequeat. Sed non adimplens promissum sub divina auctoritate infidelitatem committere censetur; quæ, ut potest ex causa honestante extra vitium esse, ita etiam ratione parvitatis materiæ diminui, quæ opinio est valde probabilis. Tutior tamen mihi videtur contraria, scilicet ex parte levitatis rei non excusari a mortali pejerantem, quod, ut jam dictum, quantitas materiæ non conferat ad augmentum, ad diminutionem peccati, nisi quando ipsa materia est objectum immediatum, & per se ipsius peccati, uti in furto & injuriis: hic autem non est materia res ipsa, sed ipsa assertio, quatenus vera, aut falsa, in cujus confirmationem Deus adductus: ad cujus reverentiam pertinet, jurans faciat id, quod juravit, qui alias gravis irreverentiæ notaretur, quia quantum in se est, faceret Deum esse testatum falsum. Cov. *1. Variar. Resol. cap.* 1. *n.* 2. qui in argumentum hujus opinionis adducit *c. 6. h. tit.* in quo, qui juravit usuras solvere; cogitur Domino reddere juramentum; licet ea res habeat parum utilitatis, cum solutas condicere possit solvens, & accipiens teneatur eas restituere. Potest tamen causa excusans peccato subesse, propter tacitam conditionem, aut mutationem circa promissum: v. g. si quis juraverit se redditurum depositum gladium repetenti, non tenetur eum reddere furioso postea facto, aut ebrio, *arg. l. Bona fides D. depositi*. Cicero *lib. 3. de offic.* Seneca 4. *benef. c.* 10.

Effectus itaque juramenti est, ut omnino servandum & implendum sit, etiamsi non exigat is, cui juratum, quando nimirum absolutam ponit obligationem, veluti juro, quod decem dabo Cal. Martiis: nisi actus promissus exactionem involvat, v.g. si quis juraverit se mutuum daturum Titio; intelligitur enim, si petierit. 71

Quæri hic potest, an juramento satisfiat compensando? Resp. Communem Canonistarum opinionem esse, non satisfieri, ut videre est ex Covar. *de pactis p. 1. §. 4. n. 15. per text. in c. 7. h. t.* Contrariam tamen esse veriorem, nixam ratione, quod nil intersit; compenset quis, an solvat, *lib. 4. D. de compensat.* Paria enim sunt quoad effectum, *l. Si debitor D. qui potiores in pign. hab.* ex paribus autem, quid fiat, nihil interest. Nihil facit *d. c.* 7. quia tantum in genere dicit, non posse eo casu pignus repeti ante solutionem, ut non possit videri exclusa compensatio, cum Pontificis non sit alia mens, quam non posse repeti pignus ante satisfactionem, quæ contingit compensando: ibi autem necdum satisfactum, quia non constat tot fructus perceptos, qui sortem adæquent. Covar. *d. loco*. Hæc ita, si simpliciter quis juravit solvere, nihil de reali traditione cogitans; nam alias non satisfieret juramento per compensationem, quia diversa est a reali solutione. Vid. Suarez *l. 2. de juram. c. 37.* Sanch. *d. l. 3. c. 17. n. 15.* 72

Q. II. An jurans rem semel promissam commutare possit? Resp. Non posse, invito creditore: sequitur enim juramentum naturam contractus, cui subjungitur, qui est in specie adimplendus; ut non sit licentia debitori commutandi rem promissam in aliam etiam meliorem, 73

l. 1. *§.* 1. *D. Si certum pet.* neque enim jus alicui quæsitum auferendum. Facit, quod juramentum obliget ad id, quod juratum, hoc autem non facit aliud agens, vel dans, licet æquivalens, aut melius. Dico, invito creditore; quia in consensu ejus potest fieri commutatio, non solum in melius, sed & in minus, potest enim quilibet sibi præjudicare. Vid. Guttierez *de Juram. p.* 3. *cap.* 6. Suarez *lib.* 3. *cap.* 36.

74 Q. III. An juramentum per Procuratorem præstitum obliget dominum? Respond. Certum esse hoc juramentum per Procuratorem præstari posse, & non obligantem, sed eum, cujus nomine juratur, quia per alium agens ipse agere videtur. Quo facit, quod matrimonium recte per alium ineatur, obligetque ipsum mandantem, non etiam Procuratorem, ut dicetur infra lib. IV. Opus est tamen speciali mandato, & jurandum in animam mandantis: nam si citra mandatum, & in animam propriam quis juraverit, non alius quam jurans obligari posset. Ubi & opus est, non sit revocatum mandatum, tunc enim juramentum non teneret mandantem, modo revocatio ante ad notitiam Procuratoris pervenerit, alias obligaretur mandans, saltem in foro exteriori, excepto matrimonio, *cap. fin. de procurat. in* 6. in quo non tenetur ad matrimonium complendum per Procuratorem initum, quem ante pœnituit mandati, & consensus, licet mutatio non pervenerit ad notitiam procuratoris. Ratio est in libertate matrimonii.

75 Q. IV. An juramenti obligatio transeat ad hæredes. Resp. Ad successorem ejus, cui juratum, transire. Pro qua parte adducitur textus in *c. Veritatis* 14. *hoc tit.* & facit decisio *l. si pactum* 9. *D. de pactis*, ubi pactum cum aliquo factum intelligitur etiam pro hærede factum: unde pro regula receptum, contrahentem non sibi tantum, sed etiam hæredi cavisse censeri. Sic & juramentum fidelitatis præstitum domino feudi, censetur & præstitum ejus successori. Ad successorem autem ejus, qui juravit, minime transire, habet communis resolutio, quod contineat personale vinculum, ipsum jurantem dumtaxat stringens, non etiam alium. Cov. *de pactis p.* 1. *§.* 5. *n.* 11. Ratio diversitatis est, quod posteriori casu sint plures distinctæ personæ, ut unius factum alterum non tangat; priori vero casu plures personæ sint objectum juramenti, quod ipse jurans intendit, nisi de contraria mente constet, quod scilicet tantum personam se adstringere voluerit, non hæredi ejus. Licet autem non teneatur hæres jurantis ex ejus juramento, tenetur tamen ex ejus promissione, cum succedat in omne defuncti jus active & passive, *l. Ex contractibus* 49. *D. de obligat. & act.* Si tamen promissio sit valida, & alteri jus contulerit; nam alias per se spectata non tenebit hæredem, ne quidem vi juramenti, cujus obligatio cum actore est finita.

Q. V. An actio ex juramento promissorio detur? Resp. Verius esse, nec dare jure civili, quo juramentum non est modus inducendæ obligationis, nihil obstante *Nov. Leonis* 72. quia non recepta; nec jure Canonico, quod nullibi patet actionem dedisse. Nec facit, quod servari jusserit, neque enim hoc tam per actionem, quam per officium judicis Ecclesiastici, ad evitandum perjurii peccatum, *cap. fin. de procurat. in* 6. quod tanto est gravius, quo sanctius est id, per quod temere juratum. Vide de hoc plura *D. hoc t. num.* 86. 76

Dicta de effectu juramenti procedunt, nisi materia promissa sit extincta, aut facta impossibilis, quia ad impossibilia nulla est obligatio; aut turpis, ex eadem ratione: si conditio, quæ suberat, etiam tacite non fuerit impleta, aut ei contraventum, quia non servanti conventa non est servandum juramentum eo nomine præstitum. 77

Facit & partis, cui res promissa, remissio cessare ejus obligationem, quia quisque juri suo renuntiare potest. Nihil faciens, quod in testimonium sit adductus Deus, hoc enim quatenus pars vult, cui res promissa cedit; nam si alteri cedat, nihil operabitur remissio ejus, cui factum juramentum, veluti pauperi data eleemosynam, ingredi Religionem, cum non in gratiam ejus, cui juratur, sed tertii Deus vocetur in testem, ut sine perjurio nequeat contravenire jurans. Vide dicta *D. h. t. n.* 88. 78

Facit item relaxatio per Superiorem (ejus enim auctoritas semper censetur excepta, *c. Veniens* 19. *hoc tit.*) cessare juramenti effectum. Talem esse summum 79

Pont.

Pont. extra dubium est. Idem etiam competit Episcopis, & habentibus Episcopalem jurisdictionem. Covar. *de pactis p. 1. §. 3. n. 14.* Inferioribus non competit ea potestas, nisi forte tanquam Confessoribus vi Bullæ, aut privilegii, quatenus non subest tertii præjudicium. Videtur autem requiri causa, ut læsio, gravis metus, *c. Si vero 8. h. t.*

80 Ubi quæsitum, an potestas civilis, sive temporalis possit juramenta relaxare? Resp. Negare hoc Covar. *d. loco n. 22.* ex ratione, quod juramentum ponat vinculum spirituale, cujus relaxatio spectat ad actum spiritualis potestatis, non etiam civilis, quæ se non immiscet spiritualibus, *cap. fin. de foro compet. in 6.* Dici tamen potest, Principem posse relaxare juramentum præstitum alteri homini. Probatur ex eo, quod privatus homo, cui est juratum, possit illud relaxare, & remittere: ut etiam Princeps posse debeat, ubi causa concurrit, quæ facit Principem etiam posse alteri jus suum eripere. Et hoc, quando agitur de relaxatione per modum condonationis, quæ fit ex parte hominis, cui facta promissio; non si agatur de relaxatione, quæ fit ex parte Dei, quæ spectat ad spiritualem potestatem. Vid. Barbosa *ad l. Titia 34. D. Soluto matrim.* Suarez *De juram. lib. 2. c. 38. n. 6. & c. 41. n. 41. & 17.*

81 Irritatio juramenti spectat ad eos, qui habent jurantes subjectos suæ potestati, aut gubernationi, ut sunt parentes, mariti, Prælati regulares, quibus etiam competit jus irritandi vota suorum, quatenus iis præjudicant, ut dicetur infra, *tit. de voto.* Hæc ita de juramento promissorio. Ab assertorio non potest absolutio peti, aut dari, quia parti jus est quæsitum, cui per absolutionem, aut relaxationem injuria fieret.

Quantum ad interpretationem juramenti, illa facienda potissime secundum naturam actus, cui adjungitur, *l. fin. C. de*
82 *non num. pec.* Juramentum enim se non mutat, vel auget naturalem obligationem actus, sed tantum illi addit religionis vinculum, quatenus actus natura non est exclusa, ut in *c. ex rescripto 9. h. t.* ubi mulier, quæ jurato fidejussit, non potest uti beneficio S. C. Vellejani, quod istud non compatiatur juramenti vinculum, qua de re videatur Cov. *De pactis p. 2. §. n. 8.*

Stricte autem interpretandum juramentum; non obstante, quod concernat favorem religionis: nam cum hæc obligatio pendeat ex voluntate jurantis, verosimilius est eum voluisse quam minimum se obligare. Talis enim interpretatio sumi solet, quando agitur de inducenda obligatione. Abbas in *cap. cum Clerici in fine infr. de verb. signif.* Quo facit decicisio *c. pen. h. t. & c. 1. eod. in 6.* ubi juramenti de servandis statutis ea fit interpretatio, ut non extendatur ad ea, quæ postea sunt statuta. Vid. Suarez *de juram. lib. 1. c. 11. n. 17.* 83

Habet & juramentum eam interpretationem, si res in eo statu maneat, *c. Quemadmodum 15. h. t.* Accipiendum item juxta verosimilem mentem jurantis, prout propria & communis fer. significatio verborum.

Unde quæsitum, an juramentum dolosum, vel simulatum inducat obligationem? 84
Resp. Pro affirmativa facere *can. quacunque XXII. q. 5.* qui dicit, quacumque arte verborum quis juret, Deum tamen, qui conscientiæ est testis, ita hoc accipere, sicut ille, cui juratur, intelligit. Facit & regula, quod dolus & fraus sua nemini debeat prodesse. Contrariam tamen sententiam videri probabiliorem, scilicet accipientem per fraudem & dolum verba in alio sensu, quam præseferunt, & quam accipiuntur ab eo, cui juratur, atque intentionem suam accommodantem ad significationem, & sensum a se intentum, non obligari ex vi juramenti directe ad implenda verba, juxta sensum ejus, cui juratur, sed proprium tantum. Probatur per textum generaliter loquentem *in can. Humanæ aures XXII. quæst. 4.* ubi non verba, sed intentio, & voluntas consideranda dicitur, cui verba deserviunt, non contra; ut cum intentio hic desit, vel limitata sit, non possit aliam producere obligationem, quam intentam.

Nihil obstat *d. can. Quacumque* quia non loquitur de effectu inducendi obligationem, sed committendi culpam, quoad Deum, in quem propter fraudem commissam peccatum est. Nec patrocinatur hic fraus sua doloso, cum graviter peccet, & commodum temporale interdum quidem ex dolo suo, aut maleficio quis reportat, de facto potius, quam de jure, ut vult reg. allata. Nihil etiam facit,

quod dictum supra, intendentem jurare cum intentione se non obligandi, nihilominus obligari, quia ibi est voluntas jurandi, quam tanquam causam sequitur obligatio, ut effectus: hic autem voluntas deest, vel non alia est, quam limitata, ut non alias teneatur jurans.

85 Denique quæsitum & illud, an amphibologia uti liceat juranti citra perjurium? Resp. Prudenti viro amphibologia uti licere citra perjurium, ubi causæ necessitas aut utilitas exigit, qualis est, si agatur de salute corporis, de honore, de re familiari, aut alio actu virtutis, cujus occultatio est expediens; modo restrictio mente concepta sit proportionata verbis, & materiæ, de qua agitur, vel talis, quæ si voce exprimeretur, & cum alia orationis parte conjungeretur, congruum & verum sensum efficeret, ex quo apta & conveniens responsio resultaret. Sic si petatur rei secretæ revelatio, potest quis jurare, se nescire, cum tali restrictione, ut roganti dicatur, Judici non debite roganti, aut non competenti licet negare id, quod verum est, sibi intelligendo quatenus licere, teneor: & Confessarius eadem restrictione potest negare se audivisse in Confessione alicujus peccatum, ut scilicet detegat. Navar. *ad d. canon. Humanæ aures quæst.* 1. *&* 2. *num.* 7. Sic multa leguntur in Sacra Scriptura de Patriarcha Jacob, de Judith, & aliis, imo & de ipso Salvatore, quæ citra restrictionem non possent salvari. Sententia hæc videtur probari *dict. can. Humana*, qui habet considerandam esse humanam intentionem, & secundum eam Deum judicare. Nec est, quod dicatur proximus per talem amphibologiam decipi in foro exteriori, quia causa id permittit, quæ si non subsit, non foret extra reatum jurans. Quo modo Judicem competentem juridice rogantem non licet tali amphibologia, aut æquivocatione ludere, quia injusta. Cavendum tamen, ne ex isto amphibologiæ usu sumatur nimia loquendi, vel jurandi licentia, quia foret contra bonos mores. Citra calliditatem aliud mente agitans, aliquid jurans non tenebitur, nisi juxta suum conceptum; serviunt enim verba intentioni, non contra. Covar. *de pactis p.* 1. *§.* 5. Vid. Nav. *d. can. Humanæ & in Manual. c.* 12. *n.* 8. 9. *&* 5. *& c.* 25. *n.* 41. Less. *de Just. & jure lib.* 2. *c.* 42. *Dubit.* 4. *num.* 22. *& Dubit.* 9. *n.* 47. & D. Malder. *de abusu restrict. mentalium*. Sunt & aliæ species juramenti, veluti calumniæ, in litem purgationis, testimonii, de quibus suis locis.

ADDITAMENTA.

Ad n. 34. *Quæres* 2. An parte non petente Judex juramentum suppletorium deferre debeat? Resp. Affirm. Gail. 1. *observ.* 118. Ratio est, quia Judex cuncta rimari, & pro veritate tuenda modis omnibus laborare debet, *canon. judicantem* 11. *caus.* 30. *quæst.* 5. *l.* 9. *C. de jud.* quando scilicet Judex id expedite, & æquum judicaverit.

Ad n. 40. *Quæres* 3. An, si ille, cui delatum fuit juramentum judiciale, litis decisorium, si illud præstet, & deprehendatur falso jurasse, tale juramentum retractetur? Resp. Neg. per *l.* 1. *C. de reb. credit. & jurejur.* ratio est, quia sic res habetur pro decisa per transactionem, licet perjurium possit per Fiscum vindicari *l. Lucius* 9. *ff. de jure Fisci*.

Ad num. 58. *in fine adde*: Ubi notandum, quod juramentum aliquando sit nullum, aliquando simpliciter sit servandum, aliquando autem confirmet actum.

Nullum est, si contineat iniquitatem ex parte jurantis, uti si jurem me velle adulterium committere, vel patriam prodere, & tunc contraveniens tali juramento, quod per se servare non tenetur, non sit perjurus.

Simpliciter servandum est, si ex parte illius continet iniquitatem, cui juratur, uti si quis juret se velle solvere usuras, & tali juramento contraveniens sit perjurus, ut juramentum istud omnino sit servandum non vi actus, seu promissionis, sed vi juramenti, & ita dividitur in *cap.* 6. *b. t.*

Actum confirmare dicitur juramentum; quando actus in se est nullus, si autem juramentum actui isti accedat, actus ille saltem per indirectum confirmatur, quod plerumque contingit in actibus illis, qui ob privatam utilitatem principaliter sunt prohibiti, sic si mulier jurato alienet fundum dotalem, alienatio ista confirmatur lege ita statuente, *auth. Sacramenta puberum*, *C. si advers. vendit. & l.* 1. *ib.* Ubi iterum adverten-

tenda distinctio, quia si juramentum confirmet actum, tunc alteri non tantum vi juramenti jus acquiritur; sed etiam vi contractus, ut licet juramentum quoad vinculum suum relaxetur, maneat tamen adhuc obligatio ex justitia ligans in conscientia jurantem, sicut & hæredem ejus: quæ aliter se habent in casu, ubi juramentum simpliciter est servandum, quia tunc relaxato juramento jurans ad nihil amplius tenetur, quia alteri nullum jus fuit quæsitum, & per consequens subsecuta relaxatione jurisjurandi, in quo tota vis obligationis resedit, omne debitum extinctum est, neque etiam ejusmodi obligatio hæredem ullo modo ligat, quia cum juramentum sit vinculum mere personale, subtracta persona jurantis, nullus est, qui teneretur; defunctus non, cum ipsum excuset impossibilitas pro nunc juramentum implendi; hæres non, quia ipse ex defuncti promissione, quæ plane, præscindendo a juramento, nulla fuit, obligari non potuit. Vide Dominum Schambogen. *ad §. 11. Instit. de actionibus*.

Ad num. 68. *Quæres* 1. An jurans ante electionem vel promotionem ad dignitatem aliquam, postquam ad illam assumptus est, teneatur ad observationem eorum, quæ tendunt in præjudicium illius dignitatis? Barbos. *in collect. ad cap. Sicut nostris h. t.*

Ad num. 69. *in fine adde*: Unde juramenti violatio semper est peccatum mortale. Sed obstat *cap. verum* 15. *in fin. h. t.* ubi si qui juramenta metu exorta non attenderint, ob hoc non sunt tanquam pro mortali crimine puniendi; ergo. Respond. Glossa dicit non esse puniendos de directo perjurio, vel melius, non sunt puniendi, concedo, ergo non committitur peccatum mortale, nego.

Ad num. 70. Statim in principio post hæc verba: *possit esse venialis*, *adde*: Antequam respondeam ad quæstionem, notandum, quod in juramento promissorio duæ affirmentur veritates, una de præsenti primaria, quæ habet animum implendi id, quod promittit, altera secundaria de futuro, quod sit impleturus. Jam respondeo, si sit defectus primæ veritatis, semper est peccatum mortale, etiamsi jurans dubitet, an sit facturus, vel si putet mortaliter sibi impossibile esse, quod promittit, quia quoad istam veritatem præsentem juramentum promissorium ab assertorio non differt. Quoad secundam veritatem v. g. si quis juraverit se nolle minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, speculative videtur, quod etiam peccet mortaliter, nihilominus probabiliter teneri contrarium inquit Busemb. *lib. 3. Tract. 2. c. 2. dub.* 5. Illud certum est, si ex eo, quod jurasti tantummodo, parum aliquid non serves, non esse grave, v. g. jurasti te non biciturum vinum, non peccas mortaliter parum, bibendo, quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Collegii, si postea parvum aliquod statutum violent; sic etiam, qui ex summa, quam alteri se daturum juravit, parum detrahit, venialiter tantum peccat. Alias Navarra omnino tenet contrarium, & dicit contravenientem juramento promissorio nunquam peccare mortaliter.

Ad num. 79. *in fin. adde*: Hic tamen notandum, quod absolutio a juramento ad effectum agendi, requirat citationem illius, in cujus gratiam pars juravit. Trivis *l. 1. decis.* 64.

Ad num. 83. *in fine adde*: Exemplum: si quis promisisset Cajæ diviti, sanæ, bonæ famæ matrimonium cum juramento, non tenetur, si illa fiat pauper, infirma, malæ famæ.

Ad num. 84. *in fin. adde*: Objicies, volo te infamare, & proferre verba infamatoria, sunt idem: ergo etiam jurare, & proferre verba juratoria sunt idem? Resp. Nego consequentiam, quia in antecedenti totum consistit in prolatione verborum, non etiam in nostro casu, ubi Deus cognoscit animum & intentionem hominis jurantis, homo autem capit verba injuriantia prout sonant. Vid P. Kichl. *d. 9. sect. 6.*

Objicies 2. qui scit alterum ficte jurasse, potest in conscientia retinere, ergo solus consensus exterior illum obligavit? Resp. Nego antecedens, nisi dicas per modum pœnæ id fieri, de quo textus non est. Taliter autem juratoria verba proferens, lege veracitatis implere non tenetur, & Judice interrogante potest respondere, se non jurasse. P. Kichl. *d. 10.* 10. qui *disp. 10. sect. 11.* addit, quod promissorium juramentum ut juramentum est, inducat ex natura sua obligationem religionis, non justitiæ, quia ex natura sua tantum petit, ut ex reverentia erga Deum id facias, quod jurasti, & hoc posse fieri sine

ne obligatione justitiæ, demonstrat ex juramento comminatorio, & solvendis usuris.

Ad num. 85. *ad hæc verba*, sic multa leguntur in sacra Scriptura; *adde*: Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares, tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc esse expediens.

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

SUMMARIUM.

1 *Exceptio quid?*
2 *Divisio exceptionum varia.*
3 *Præcipua est in reales, & personales, & harum in dilatorias, & peremptorias.*
4 *Exceptione qui uti possint.*
5 *Dilatoriæ quando proponendæ.*
6 *Quando peremptoriæ.*
7 *An & post sententiam, & a quibus?*
8 *Pluribus exceptionibus reo uti permissum.*
9 *Exceptioni opponitur replicatio, & huic duplicatio, &c.*

IMpleta actoris intentione, ad exceptionem admittitur reus. * Quo nomine latius sumpto venit quævis defensio; stricte autem exclusio actori opponi soluta, ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve est deductum, *l.* 2. *l. Exceptio* 21. *h. t.* Juris gentium eam esse verius est, cum spectet ad defensionem sui, & sic exclusiva actionis, quæ origine est juris gentium. Abbas *hic in rubr.* Cujus autem juris est actus, ejusdem & est distractus.

2 Varie dividitur: Aliam juris, aliam facti quidam ponunt: quæ divisio non subsistit, cum exceptio facti proprie non sit exceptio. Est enim Excipere actionem excludere, quod non competit isti exceptioni, per quam negatur actio esse. A causa efficiente alia est Civilis, alia Prætoria; quæ divisio spectat ad jus civile, de qua actum *Instit. eod.* Alia justa, alia injusta.

Præcipua divisio est, quod aliæ sint Reales, quæ rei cohærent, eamque sequuntur, danturque non tantum principali, sed & fidejussori, mandatori; aliæ Personales, quæ dantur intuitu personæ, aut causæ, eamque non egrediuntur, *l.* 7. *D. eod.* Hæ aliæ sunt Perpetuæ & Peremptoriæ, aliæ Temporales & Dilatoriæ. Illæ semper objici possunt in qualibet litis parte, unde Perpetuæ dictæ, tollunt, perimuntque omnino actoris intentionem, unde dictæ Peremptoriæ, ut doli mali, metus, erroris, & similes. Hæ non perimunt ipsam actionem, sed suspendunt & differunt ad tempus, quæ postea utilis, unde dictæ Dilatoriæ & Temporales, cujusmodi est pactio de non petendo ante tempus. *Instit. hoc tit. §. temporales.* 3

Spectat exceptio, uti dictum, ad sui defensionem, ut ab ea proponenda nemo arceatur; adeo ut etiam excommunicato liceat excipere, *l.* 5. *h. t.* ubi & appellationis prosecutione non repellitur reus per exceptionem excommunicationis, *c. Significaverunt* 11. *h. t.* Sic & recusat judicem, *d. c.* 5. licet agere illi non permittatur in odium excommunicationis, ut citius ad cor redeat, & ne quis cogatur cum eo communicare cum periculo animæ, *c. Exceptionem* 12. *h. t* Ut ei agenti recte opponatur exceptio excommunicationis, etiam ab eo, qui cum eo scienter communicavit; qui etsi deliquerit, non removetur tamen ab hominum communione, *cap.* 2. *h. tit.* Quod si pars exceptionem omiserit, judicis incumbit officio eamdem repellere, *d. c.* 2. 4

Habens plura beneficia, contra alium de pluralitate excipiens minime est audiendus, *c.* 3. *h. t.* cum quod in se quis probat, non debeat in aliis reprobare; ut & econtra consonum juri, & viri boni officio, quod in alio reprobat, in se non probare, juxta tit. *D. Quod quisque juris in alium statuerit, &c.*

Quod ad tempus exceptionum proponendarum attinet, id diversum est. Nam dilatoriæ pleræque ante litis contestationem sunt proponendæ, cujus & ingressum impediunt, *l. pen. C. h. t. & l. fin. D. eod.* quia respiciunt ea, quæ judicium potissimum constituunt, personas scilicet, locum, tempus: quo jam constituto, præpostere proponerentur, cum pars iis renunciasse videatur ante litem, aut intra termi- 5

terminum a judice adsignatum eas non proponendo, *c. 4. h. t.* nisi postea ex nova causa emerserint, aut justa ignorantia obsuerit juramento adserta, aut de iis postea proponendis protestatus sit reus, *d. c. 4.* aut judicium reddatur retro nullum. Quo modo falsi procuratoris exceptio etiam lite currente opponitur; neq; enim sententia talis dominum ligaret, cum inter alios acta aliis non præjudicent. Proponitur & excommunicationis exceptio quandocumque *d. c. 12.* ex ratione paulo ante dicta. Has etiam ante judicium probandas esse est verius, ne respondendo in judicem consentire, agentiumve personas approbare videatur reus. *Glossa & D. D. in l. Exceptionem 19. C. de Probat.*

Dixi, pleræque, quia sunt & dilatoriæ exceptiones ipsam causam respicientes, quæ poterunt & post litem cœptam objici, & probari, cum non videatur reus in ullo sibi præjudicare, ante litem non proponendo; cum ea, quæ causam concernunt, nonnisi constituto judicio sint proponenda & tractanda.

6 Hinc peremptoriæ post litem cœptam proponuntur, quia judicium constitutum concernunt, *l. Si quidem 9. C. h. t. l. Peremptorias 2. C. Sententiam rescindi non poss.* Quædam tamen earum etiam ante litem proponuntur, cujus contestationem impediunt, quod ex earum objectu appareat, aut actionem non competere, aut solutum esse; cujus ordinis sunt, rei judicatæ, transactionis, jurisjurandi, *c. 1. de litis contest. in 6. ubi Gloss.* quæ ideo & litis finitæ dicuntur. Ratio est, quod præter rem principalem etiam concernant instantiam.

7 Post sententiam ne quidem peremptoriæ recte objiciuntur, *d. l. Peremptorias*, quia post sententiam nemo pulsatur. Excipitur exceptio S. C. Macedoniani, & Vellejani hæc favore mulierum, illa odio fœneratorum, ut & post condemnationem proponantur, *l. Tamen 11. D. ad S. C. Macedon.* quod non tam sententiam impugnent, quam excutionem. Est & militi post sententiam excipere permissum, *l. 1. C. de Juris, & facti ignor.* Uti & donato licet post sententiam opponere beneficium competentiæ, *l. Nesennius 4. §. fin. D. de Re jud.* quod non tam sententiæ in justitiam arguat, quam executionis rigorem. Idem quoque videtur dandum patrono, socio, & aliis, quibus est illud beneficium, eadem militante ratione; quæ & habet locum in compensatione *c. 2. C. de Compensat.* Auditur & Clericus post sententiam excipiens, *c. 3. inf. de Solut.* Quæ ita procedunt, nisi exceptio, ante opposita a judice fuerit rejecta; tunc enim ejus oppositio tanquam injusta non impediet, quominus sententia transeat in rem judicatam, non opposita appellatione, *c. suborta 21. in fine inf. de sent. & re jud.*

Potest autem quis non una tantum, sed & pluribus exceptionibus uti, quia plures defensiones non sunt prohibitæ, *l. 5. C. h. t.* etiam diversis, *l. Nemo ff. eod.* non tamen contrariis, ne videatur opponens sibi contradicere; nisi alternative proponantur, & conditionaliter ad tollendam contrarietatem. Zas. *ad d. l. Nemo*. Nec obstat, quod actor una actione tantum experiatur, *l. Nemo 43. §. 1. ff. de R. J.* nam ille paratus ad judicium venit, ideoque apud se recte statuit, qua actione utatur: reus vero ad judicium imparatus trahitur, qui posset jus suum immerito amittere, si nonnisi uno modo posset se defendere. 8

Exceptioni contraria est Replicatio, qua actor elidit exceptionem rei; si minus justa appareat; quam ut actionem excludat: cui iterum objicitur Duplicatio per reum, per quam tolluntur in replicatione objecta. Eam refutat Triplicatio ex parte actoris, cujus objecta diluuntur per Quadruplicationem rei, & deinceps multiplicantur nomina, quoad objecta hinc inde diluenda veniunt. *Inst. de Replicat.* Est tamen judicis modus præfigere, ne res in infinitum abeat. 9

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. in fin. adde: Ubi quæres primo: An exceptio personalis competat hæredibus? Resp. eam nec fidejussori competere, nec obstat eam competere defensori, quia in primis quoad fidejussorem est differentia, quod is conveniatur ex propria, & alia obligatione, quam principalis, cujus personam fidejussor non repræsentat, & licet hæres sit eadem persona cum defuncto, tamen ipsi exceptio personalis nequaquam prodest, sicut prodest defensori, quia defensor repræsentat per-

personam alterius vivi, hæres autem mortui, & si eo tempore vellet uti privilegio, quo illud jam extinctum est & cessat, defensor autem in illo tempore utitur, quo durat adhuc privilegium. Neque obstabit, si dixeris hoc modo privilegium personale, quod fidejussori non prodest; nec prodesse principali, cum Fidejussor excussus regressum suum habeat contra principalem, sicut potest esse casus in materia competentiæ, quæ exceptio postea fidejussori opponi non potest. Respondetur, quod verum sit fidejussori directe non prodesse similem exceptionem personalem, id est, quod fidejussor conventus non possit in persona propria eam opponere, prodesse tamen ipsi per indirectum, hoc est, quod Fidejussor conventus denuntiare debeat suo principali se esse conventum, & petere, ut is in judicio compareat & causam defendat; quo facto principalis in judicio comparere tenetur, & protestari, ne fidejussor excutiatur, cum sua intererit ipsum non executi, & hoc modo salvabitur etiam fidejussor, qui si denuntiationem negligat facere, damnum, quod postea patitur, suæ debet facilitati imputare.

Quæres secundo: An exceptio moratorii prosit fidejussori? Resp. quod sic, ratio, quia alias esset inutilis ipsi principali, cum fidejussor excussus recte conveniret principalem, qui illi objicere cum effectu non potest moratorium; quod quidem competit contra creditores respectu moratorii anteriores, non autem quoad creditores posteriores, qualis est fidejussor, qui primo creditor fit per solutionem. Quibus nihil obstat, quod cessionis beneficium non prosit fidejussori, quia fidejussor in illum casum accipitur, qui forte debitor cedat bonis; ut mirum non sit, eo in casu beneficium hoc mere personale esse, neque transire in fidejussorem; *§. fin. Instit. de replicat.*

Ad Nu. 4. Quæres 1. An exceptio rei judicatæ sive sententiæ latæ per judicem sæcularem, opponi possit coram judice Ecclesiastico, & ab illo admitti debeat in causis mixti fori v. g. mutui juramento roborati, & vice versa? Resp. Affirm. probatur *per c. quidam & ult. h. tit. in 6.* Ratio est, quia per sententiam judicis jus parti quæsitum est, pro qua lata est sententia, quod jus alius judex lædere vel auferre et non debet, & licet fora ac jurisdictiones sint diversæ, debent tamen se invicem adjuvare; & mutuo jura sua defendere, nisi sententia coram judice laico lata sit juncta cum periculo animæ.

Quæres 2. An excipiens fateatur? Resp. negative v. g. conventus ratione mutui, respondet, solvi, non tamen fatetur intentionem actoris, quia non sequitur solvi; ergo erat vere debitum, cum etiam per errorem ut indebitum potuerit esse solutum. Pirrhing. *hic §. 6.*

Ad nu. 5. in fin. adde. Judex ad proponendas Exceptiones dilatorias debet certum terminum statuere, post quem reus eas opponens non est audiendus, nisi in tribus casibus exceptis. Ita Gonzalez *ad c. pastorales* 4. *h. t.* Notandum tamen, quod Exceptio excommunicationis, etsi dilatoria sit, possit opponi in quacumque parte litis, ideoque a quibusdam dicitur esse anomala. Gonzal. *ad c. Exceptionem* 12. *h. tit.*

Ad Nu. 9. Quæres. An is semper tutus sit, qui contrariis Exceptionibus uti vellet conditionaliter? Resp. negat. quia si quis a Parocho conventus de solutione decimarum excipiat; se per privilegium exemptum esse, vel si exemptus non sit, se tutum esse præscriptione 40. annorum, is enim, cui jus immunitatis a decimis titulo privilegii competit, non potest illud vi præscriptionis acquirere, cum nemo possit præscribere jus, quod jam habet vi privilegii. Alexander. de Novo *in cap. Pastoralis. numer.* 39. *&* 40. Ideoque hoc modo excipere debet, se privilegium habere, etsi in probatione ejus succumbat se probaturum præscriptionem.

Ad num. 9. in fin. adde: Et observandum, quod si reus excipiat de excommunicatione actoris, non obstet reo replicatio de communicatione cum excommunicato actore. Ita Gonzal. *ad c. a nobis* 2. *hoc tit.*

Potest etiam excommunicatus pro Ecclesiæ suæ defensione opponere contra electum excommunicationis exceptionem, nec repelletur simili excommunicationis replicatione, Gonzal. *ad cap. dilecti* 8. *hoc tit.*

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus.

SUMMARIUM.

1 *Præscriptio quid?*
2 *Usucapio quid, & cur introducta?*
3 *Requiritur I. ad usucapionem possessio.*
4 *Actione personali quanto tempore præscribatur.*
5 *Res mobiles Ecclesiæ, an triennio usucapi possint.*
6 *Possessio debet esse continuata.*
7 *II. Desideratur bona fides.*
8 *Tempus 100. annorum an purget malam fidem.*
9 *Dubitans an recte præscribat?*
10 *Completa usucapione scientia rei alienæ, an obliget ad restitutionem?*
11 *Bona fides necessaria etiam in successore.*
12 *Mala fides defuncti nocet hæredi quoad usucapionem.*
13 *Quod & procedit jure Canonum.*
14 *Vitium Prælati non nocet successori.*
15 *III. Titulus justus requiritur ad usucapionem.*
16 *Nec sufficit titulus putativus.*
17 *An titulus sit probandus?*
18 *IV. Requiritur, res sit præscriptibilis.*
19 *Beneficium Ecclesiasticum non acquiritur præscriptione.*

1 EXceptionis species est Præscriptio, uti ei recte subjungatur. * Estque nihil aliud, quam exceptio temporis, quo alienam rem quis possedit, domino eam vindicanti opposita. Inter hanc & usucapionem olim fuisse plures differentias hodie sublatas, patet ex *t. Cod. de usucap. transform.*

2 Usucapio est adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti, *l. 3. ff. de usucap.* Introducta est bono publico, ut certa essent rerum dominia, & litium frequentia impediretur, *l. 1. D. d. tit.* Qua ratione & a Canonibus approbata & recepta, atque in foro animæ locum vindicat, si tamen quatuor ad eam concurrant.

3 Requiritur quippe: Primo possessio, sine qua nulla procedit præscriptio, *cap. 3. de R. J. in 6.* & quidem per tempus lege definitum, quod in mobilibus est triennium, in immobilibus vero longum tempus, scilicet decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Ubi præsens dicitur, qui in eadem provincia cum adversa parte domicilium habet, ut conveniri possit, sive res ibi sita sit, sive alibi, absens vero, qui in illa provincia domicilium habet, *l. fin. C. de long. temp. præscript.* Et hoc quantum ad actionem realem: * nam personali non præscribitur, nisi longissimo tempore, quod est triginta annorum, *t. C. de Præscript. 30. vel 40. ann.* Actioni hypothecariæ non præscribitur, nisi spatio quadraginta annorum, *l. 7. C. d. t.* Quod tempus etiam requiritur in præscribendis rebus Ecclesiæ, *c. 8. h. t.* nisi quod res Romanæ Ecclesiæ gaudeant præscriptione centum annorum, *c. ad Audientiam, 13. & 14. hoc tit. & ibi.* Abbas *n. 12.* Et hoc quoad res immobiles. 4

Quæstionis est, an res mobiles Ecclesiæ usu capi queant triennio? R. Verius esse, in iis locum habere triennalem præscriptionem, ex ratione, quod jure civili ita generaliter sit dispositum, & jure Canonico nusquam inveniatur facta mutatio, ut procedat regula in *c. 1. inf. de novi operis nuntiat.* Nec movere debet, quod jura Canonica passim indistincte requirant quadraginta annos, nam id accipiendum de rebus immobilibus, secundum jus civile. Jason. *in Auth. Quas actiones n. 4. C. de SS. Eccles.* Abbas *in c. 1. n. 11. sup. de Restit. in integrum.* Vide Covarr. *ad c. Possessor. de R. J. in 6. p. 2 §. 2. n. 5.* Less. *de just. & jure cap. 6. dub. 7.* 5

Possessio ista sit continua, necesse est: nam interruptio, sive naturalis, sive civilis, etiam quæ contigit per malam fidem, faciet interrumpi præscriptionem, cum, ut mox dicetur, hoc jure requiratur bona fides toto tempore currentis usucapionis. Censetur continuata possessio, non tantum si apud unum permaneat, donec compleatur, verum & si in alium transferatur, sive titulo universali, sive singulari, qua de re, *Instit. b. t.* 6

Secundo, desideratur bona fides, quæ est illæsa conscientia, excusans possessoris ignorantiam. Etsi enim bono publico introducta sit usucapio, non est tamen æquum pro lubitu cujusque eam procedere. Non est autem satis in principio bonam fidem adesse, secundum 7

lege

leges civiles, uti dictum *inst. de usucap.* sed Canones requirunt toto tempore adsit, *c. fin. h. t.* ex ratione, quod quidquid non est ex fide, peccatum sit; eo gravius, quo diutius detinet infelicem animam; *c. fin. sup. de Consuet.* Standum autem hac in re decreto Canonum, quia agitur de peccato, quod non dimittitur, nisi restituto ablato, *c. Peccatum* 4. *de R. J. in* 6. Ubi nihil proderit longissimum tempus; neque enim hoc purgare potest malam fidem, cum non tollat peccatum, quod uti dictum, non tollitur nisi per restitutionem ejus, quod alienum esse dignoscitur, *d. c.* 4.

8 Quæritur autem: An tempus centum annorum purget malam fidem? Resp. Covar. *ad d. c. Possessor. p.* 2. *§.* 8. *n.* 5. tradere, aliquos id adfirmare, sed improbandam esse eorum opinionem, quod *d. c. Possessor.* dicatur possessorem malæ fidei ullo tempore non præscribere: *& c. Vigilanti* 5. *h. tit.* nulla antiqua dierum possessio juvare malæ fidei possessorem: item *d. c. fin* in nulla temporis parte debere adesse conscientiam rei alienæ. Quæ loca cum contineant universalem negativam, recte ex iis colligitur, ne quidem immemoriali tempore præscribi posse cum mala fide, propterea quod non purgatur mala fides, atque ita semper maneat peccatum, quod ab initio existens vitiat omnes actus sequentes. Covar. *d. §.* 8. *num.* 5. Abbas *in c. fin. n.* 15. *h. tit.* Alex. *Cons.* 113. *lib.* 1. Anton. Faber. *lib.* 7. *Cod. tit.* 13. *de fin.* 2. Ut necessarium requisitum semper desit, cum tempus illud supplere nequeat.

9 Q. II. An dubitans præscribat? Resp. A dubitante non recte inchoari præscriptionem, eo quod in principio requiratur bona fides positive, quam non ponit dubium; alias exponeret se periculo detinendi rem alienam. Dubium autem superveniens non sistit possessionem inchoatam; præmissa tamen, quantum in se est, omni diligentia super rei veritate: tunc enim procedit Reg. quod in pari causa sit potior possessor. Quo facit, quod præscriptione currente satis sit non intervenire malam fidem, quam non ponit dubium. Covar. *d. p.* 2. *§.* 7. *num.* 3. Fachin. 1. *Contr. cap.* 65.

10 Q. III. Quid si completa usucapione possessor intelligat rem fuisse alienam? Resp. Non teneri eum ad restitutionem, cum nequeat dici detineri alienum, cujus per justam legem habet sibi adjectum dominium, quæ a Canonibus approbata etiam in conscientia sibi locum vindicat. Covar. *d. loco p.* 3. *§.* 2. *n.* 1. Si tamen hæc res alicujus conscientiam distineat, tutius ille restituet, cum & erronea conscientia peccatum ponat in contravenientе, qui non potest dici agere ex fide, etiamsi res in se nullum peccatum habeat. Covar. 1. *Variarum resolut. c.* 1. *num.* 2. Vide dicta *D. h. tit. num.* 60.

Bona fides non satis est, in eo sit, 11
qui incœpit usucapere; sed & in ejus successore ejus debet, sive is sit singularis, sive universalis. Hac tamen differentia, quod ille etiam possit usucapere, licet auctor ejus non potuerit; hic vero usucapere nequeat, si auctorem ejus impediverit mala fides. *Institut. de usucap. §. diutina.* Ratio diversitatis est, quod ille non repræsentet personam defuncti, nec succedat in ejus vitium, sed sua fide nitatur; hic vero repræsentet, & in omne jus defuncti succedat; *l. Cum hæres D. de divers. & temp. præscript.* Ut recte dicat Imp. in *l. Vitia C. de acquir. poss.* vitia possessionum a majoribus contracta perdurare, & successorem auctoris sui culpam comitari, quod omnino est extra controversiam, quando hæres vult uti accessione defuncti.

Quæstio est: An a se inchoando posses- 12
sionem perficiat hæres usucapionem, non obstante mala fide, quæ in defuncto fuit? Resp. Verius esse, non prodesse illi tempus; etiam in casu, quo non vult uti accessione defuncti, cum dicta loca loquantur simpliciter, & nitantur eo, quod repræsentet defuncti personam & vitium: repræsentat autem etiam non utendo accessione. Ut limitatio ista, nisi velit uti accessione, sit præter mentem legum, cum nihilominus sit hæres, & a defuncto causam habeat. Ut recte dicatur *d. l. Cum hæres*, exordium bonæ fidei rationem non tueri. Et facit, quod habet *l.* 4. *§. hæres D. de usucap.* hæredem ignorantia sua non excludere vitia defuncti: quod tamen dicendum esset, si a se inchoando possessionem posset perficere usucapionem, & rem suam facere. Covar. *d. p.* 2. *§.* 9. Vide dicta plenius *ad D. hoc tit. num.* 62.

Q. An

13 Q. An idem procedat jure Canonico? Resp. Ita dicendum esse; tum quod hac in parte nullibi inveniantur Canones recedere a jure civili: ut procedat decisio *cap. 1. inf. de novi operis nuntiat.* & regula juri civili recepta, quod non possit præscribere hæres id, quod non potuit præscribere defunctus, quia personam & vitia ejus repræsentet secundum dicta loca, tum quod teneatur hæres exonerare defuncti conscientiam *c. fin. de sepult.* Et licet persona hæredis non inficiatur delicto defuncti, non potest tamen dari justum initium, cum a defuncto illud habeat, atque ita vitiosum, ut ille habebat: & ita expresse tenet Abbas, *in c. 2. n. 8. & c. Si diligenti n. 29. ubi vide addit. h. t.* quem alii sequuntur. Et recte, cum nec hoc jure possit induci separatio possessionis, quæ fuit penes hæredem, ab ea, quam habuit defunctus, quia jam mutaret causam suæ possessionis, quod non est licitum. Ubi excipitur hæres, qui inventarium confecit; nam ea res non minus facit hæredem repræsentare personam defuncti, ejusque vitia, cum nihilominus sit hæres. Covar. *d. §. 9. n. 6.* Et hoc ita accipiendum, quando in defuncto fuit vera mala fides, non etiam si præsumpta aut ficta tantum. Covar. *ibid. n. 7.* Quod si hæres aliunde, quam a defuncto titulum habeat, non obstabit ei mala fides defuncti, cum ejus jure non utatur, *l. an vitium §. 1. D. de diversf. & temporal. præscript.*

14 Q. An vitium defuncti Prælati successorem impediat? Resp. Minime, cum non succedat in jus defuncti, sed novum consequatur ex nova collatione; ut nec vitiis impediatur, atque ita cessante causa impedimenti, cesset & impedimentum, ut tradit Abbas, in *c. 2. num. 8. & c. 4. num. 9. h. tit.* Felin. *d. c. 4. num. 6.*

15 Tertio, desideratur Titulus, qui est justa causa possessionis, seu jus, quo aliquid possidetur, habile ad dominii translationem, si tradens foret Dominus, cujusmodi est emptio, donatio, dos, legatum, & similes tituli, de quibus *D. & C. hac in materia.* Hunc lex desideravit, quod injustum videretur non præcedente justa causa, pro cujusque adfectu procedere usucapionem,

16 Ubi non sufficit putare aliquem, quod justo titulo possideat, si vero titulo careat secundum Justinianum *Instit. de usucap. §. error.* Cujus dictum procedit, si ex ea causa, quæ putabatur subesse, possessio non sit tradita, sed alio modo possessor eam nactus, ultro sibi hanc opinionem ceperit, ut falso existimet sibi donatum, legatum, *l. 1. D. Pro donato.* Nam si ex ea causa res tradita sit, veluti si hæres ex causa legati rem tradiderit, quæ non erat legata, accipienti bona fide currit usucapio, *d. l. 1. & l. Quod vulgo 11. D. Pro emptore.* Ratio est, quod hoc in casu sit error probabilis, non etiam in illo. Et hoc ita in errore facti, & quidem alieni, in quo tolerabilis est ignorantia; nam error juris usucapionem non parit, *l. Nonnunquam 31. D. de usuc.*

Quæritur autem: An titulus hic sit probandus? Resp. In longissimi temporis præscriptione non alias probandum esse, quam si præscribenti obstet jus commune, aut præsumptio Canonis *c. 1. eod. in 6.* Exemplum est in *c. 7. h. t. & c. Cum contingat. 9. inf. de Decimis.* Immemoriale tempus a tituli ostensione liberare, ex eo patet, quod sit locus constituti, *d. c. 1. eod. in 6.* Longum tempus non facit pro titulo præsumi, sed ille probandus est, cum *d. c. 1.* tantum loquatur de longissimo tempore, quod facit pro titulo præsumi. Clarus *§. Feudum q. 19.* 17

IV. Requiritur res sit talis, quæ præscriptionem non refugiat; quo modo non acquiruntur possessione res fisci, *§. res fisci. Instit. de Usucap.* Quod accipe de tempore longo; nam longissimum: id est, quadraginta annorum spatium, contra fiscum currere videtur, quoad res jam adquisitas, per *l. Omnes 4. Cod. de Præscript. 30. vel 40. annor.* generaliter loquentem. Quod si debeantur quidem, necdum tamen sint acquisitæ fisco, decennium cum bona fide videtur sufficere; imo & interdum quinquennium, *l. 2. Cod. de Vectigalib. & Commiss.* Covar. *ad. d. c. Possessor. p. 2. §. 2. num. 8.* Ut pœnæ præscribatur, non requiritur bona fides, cum pœna non debeatur in foro conscientiæ ante sententiam. Covar. in *4. Decretal. p. 2. c. 6. §. 8. num. 31.* Non præscribunt decimas laici, *c. Cum causam 7. h. t. qua de re latius inf. de Decimis*: uti nec alias res spirituales, quarum sunt incapaces. Prohibitæ & usucapi res dotales, pupillares, Minoribus non currit longum tempus; 18

uti

uti nec illis, quibus non est agendi licentia, de quibus videatur Glossa in *d. §. res fisci & Cod. Quibus non objic. longi temp. præscr.* Non præscribit etiam subditus obedientiam contra Prælatum, *c. Cum non liceat* 12. *hoc tit.* Oldrad. *Conf.* 254. Jurisdictio tamen præscribi potest, veluti jus Episcopale per inferiorem Prælatum ; *c. Auditis* 15. *& c.* 18. *h. tit.* Contra res coronæ non currit tempus nisi immemoriale, qua de re latius Covar. *d. p.* 2. *§.* 2. *n.* 9. Non præscribuntur etiam procurationes debitæ visitantibus ; *c. Accidentibus* 11. *& c. Cum ex officiis* 16. *hoc tit.*

Q. An beneficium acquiratur præscriptione? Minime; cum non possint beneficia obtineri sine canonica institutione, *c.* 1. *de R. J. in* 6. Triennalis tamen pacifica possessio cum titulo colorato prodest ad exceptionem. Navar. *de Præben. Conf.* 3. Covar. *d. p.* 2. *§.* 10. Si tamen adsit bona fides; nam alias nec in foro interno tutus quis est, nec in foro externo tolerandus. D. Peckius *ad d. c.* 1. *n.* 31. *de R. J. in* 6. Videatur hac de re latius Rebuff. *de Pacif. Possessorib.* Gomez. *ad Reg. Cancell. de trien. possess.* 33. Est & possessio unius anni in beneficiis, quæ facit contra possidentem non impetrati beneficium: nisi in litteris exprimatur nomen, & aliæ conditiones possessoris, & ex vi impetrationis intra sex menses possessor in judicium vocetur. Rebuff. *de annali possess.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 4. *circa finem ante hæc verba* : & hoc quoad res immobiles. Per triennalem possessionem loca unius Diœcesis præscribuntur ab alio Prælato ipsius Provinciæ. Gonzal. *ad cap.* 3. *h. t.*

Parochus per 40. annos præscribit jus quartæ decimarum, & mortuariorum contra Episcopum, nec minori tempore quam 40. annorum contra Ecclesiam præscribitur. Gonzal *ad cap.* 4. *h. t.*

Ad num. 6. *in fin. adde*: Probata autem interruptione præscriptio cessat. Gonzal. *ad cap. illud autem* 8. *h. t.* Sic etiam tempore hostilitatis, vel cum in judicio agi non potest, cessat præscriptio. Gonzal. *ad cap.* 10. *h. tit.*

Ad nu. 12. *Quæres*: An hæres hæredis qui bonam fidem habuit non obstante mala fide mediate defuncti, ex sua persona possit usucapionem inchoare & perficere? Resp. affirm. saltem si non sit suus hæres. Molin. *disp.* 65. *n.* 7. Ratio est, quia primus hæres fictione juris tantum est in mala Fide, quæ proinde hæredis hæredem afficere nequit; duplex enim fictio de jure reprobatur in una, eademque causa.

Ad nu. 15. *Quæres* 1. An titulus sit necessarius, ubi jus resistit possidenti, non tamen assistit petitori? Resp. neg. v. g. unus Parochus petit decimas ab altero Parocho possidente, quæ sitæ sunt in Parochia tertii Parochi, in hoc enim possidente sufficiet tempus legitimum & bona fides. Alexander de Novo *in cap. Si diligenti nu.* 53. *h. tit.* quia in pari causa melior est conditio possidentis, cum scilicet intentio Parochi petentis de jure communi intra fines alterius parochiæ non sit fundata.

Quæres 2. Qualiter præscribatur servitutibus realibus? Resp. Si sit urbana per non usum 10. annis inter præsentes, viginti inter absentes *l. ult. Cod. de servitut.* Ita tamen ut is, qui illam debet, positivum actum contrarium servituti bona fide exerceat, *l. hæc autem jura ff. de servit. urban. prædior.* v. g. Si Titius habeat jus, ne Vicinus altius tollat ædes suas, & luminibus ædium officiat, non amittit Titius jus, nisi Vicinus contra faciat, & ipse Titius post illud factum præsens 10. vel absens 20. annis sileat; at vero si sit servitus rustica, v. g. itineris, actus, viæ &c. sufficit, quod qui jus illud habet, intra decem annos præsens illud non exerceat, adeo ut debens mala fide eidem juri præscribat Zoes. *ad t. ff. quemad. servit. amit. n.* 9.

TITULUS XXVII.

De sententia & re judicata.

SUMMARIUM.

1 *Sententia & res judicata in quo differant.*
2 *Sententia unde dicta, & quid.*
3 *Sententia debet esse certa, & conformis libello.*
4 *Judex conclusionem libelli an egredi possit?*
5 *Sententia qualiter proferri debeat.*
6 *Proferenda a judice competente, non tamen excommunicato.*

7 *Sen-*

7 *Sententia contra Canones lata an sit nulla ipso jure?*
8 *Sententia valet non continens expressum juris errorem.*
9 *Sententia in causa matrimoniali non transit in rem judicatam.*
10 *Sententia lata ex falsis instrumentis, vel testimoniis non tenet.*
11 *Sententiæ effectus est sopire litem.*
12 *Item facere jus inter partes.*
13 *Executio sententiæ concernit Dominum non procuratorem.*
14 *Executionem sententiæ quæ impediant.*
15 18 *Sententiæ executio ad quem spectet.*
16 *Judex loci an de novo cognoscere possit?*
17 *Sententiis duabus latis a diversis judicibus utra potior?*
18 *Executio quo ordine facienda.*

Allegatis utrimque probatis, quantum satis videtur partibus, restat, ut jus dicatur a Judice, per sententiam non interlocutoriam, quæ tantum fertur super aliquo incidenti, sed definitivam, quæ principalem causam determinat. De ea hic agitur, simul & de re judicata:
1 * quæ duo licet adfinia, diversa tamen sunt. Nam sententia se habet per modum agentis, & non tam negotium, quam instantiæ finem imponit, res vero judicata per modum facti, & controversiam omnino sopitam facit.

2 Sententia dicta, quod Judex quid sentiat super re proposita declaret: quam Cujac. *ad t. Cod. de Sent. & Interloc. om. jud.* describit esse decretum, a Judice competente interpositum, servato judiciorum ordine, de summa vel capitulo quodam litis, continens absolutionem vel condemnationem. Decreti nomen latius patet, sed hic restringitur a sententia per verba, *absolutionem vel condemnationem*. Brevius alii definitionem rei controversæ dicunt.

3 Necesse est, sit certa, *l. Post sententiam 9. C. de Sent. & Interloc. om. jud. §. curare Instit. de Actionib.* quia alias litem non dirimeret, imo non teneret, *l. pen. & ult. C. de Sent. quæ sine certa quant. prof.* Et hoc, quatenus natura actus fert, quæ interdum est talis, ut incerta sit ferenda, veluti si fructus petantur, ex obligatione alternativa agatur, *l. Ubi autem 75. §. qui illud D. de V. O. Doct.* *ad d. §. curare*. Sit libello conformis; saltem qualitate, id est, aliud non contineat, quam petitum, *leg. Ut fundus D. Communi divid.*

Quantitate ut respondeat, libello non est necesse, cum contingat plus debito peti.

Ubi quæri potest, an judex ita sit adstrictus actioni, ut conclusionem actoris egredi nequeat? Resp. Hoc videri, per *l. Non potest D. de Judic.* & alia jura vulgata, quæ volunt sententiam debere esse conformem libello, & secundum petitionem judicati. Specul. *de Sent. §. 5. nu. 15.* Vult tamen Charondas 5. *Resp. 67.* non ita esse adstrictum judicem actioni, quin possit, æquitate postulante, adjudicari actori, quid libello ejus non comprensum, si ex actis pateat debeti, juxta *l. Bovem. 43. §. aliquando D. de Ædil. edicto*. Quod quidem posset videri æquum, ad anfractus & multiplicationes litium evitandas; nihil tamen favet ejus sententiæ *d. §. aliquando*, si quidem in eo actio est intentata, quæ alteram continet, secundum quam non potest videri male judicatum, *l. Si is, qui hæres 25. §. 1. de Except. rei jud.* Vide dicta *ad D. h. t. n. 47.* Præterea continere debet absolutionem aut condemnationem; neque enim sententia dicenda, quæ non liberat, aut obligat, *l. 3. C. de Sent. & Interloc.* 4

Ad formam ejus spectat, ut hinc inde allegatis & examinatis postquam in causa conclusum, partibus convocatis, proferatur ab ipso Judice, nisi sit persona dignior, *c. fin. eod. in 6.* pro tribunali sedente, ut volunt, per *Nov. de Judicib. 82. §. sedebunt*, ut major sit attentio, & sedens quasi in solio suæ majestatis judicet justum judicium; idque loco consueto, & ex scripto, nisi sit lis brevis, maxime vilium personarum aut causarum. *Auth. Nisi C. de Sent. ex peric. recitandis.* 5

Hoc vero præcipue desideratur ad valorem sententiæ, ut proferatur a Judice competente, qui jurisdictionem suam aut formam præscriptam non egrediatur, sive is sit ordinarius, sive delegatus. Non sit tamen excommunicatus, quia in tali nulla residet jurisdictio; adeo ut, si inter delegatos aliquis sit publice excommunicatus, sententia concidat, *c. Ad probandum 24. hoc tit.* Denique respondeat ordini ac præscripto juris, aut consuetudini, *cap. 1. hoc tit.* neque enim a jure scripto aut con- 6

consuetudine recepta recedere illi datur, ut dictum *sup. de Officio jud.*

7 Unde hic quæsitum, an sententia contra canores lata sit ipso jure nulla? Resp. Nullam esse, secundum *d. c. 1. h. tit.* Cujus decisio vera est, si contineat expressum juris errorem, *c. cum inter 13. h. t.* Expressum errorem continebit, quando pronunciatur de jure constitutionis, v. g. decimas in aliena parochia posse præscribi sine titulo; est enim hoc contra *c. 1. eod. in 6.* Alia exempla est videre in *l. 1. §. item D. Quæ sententiæ sine*
8 *appel. rescind.* * Si non contineat expressum juris errorem, sententia valet, ut quando de jure litigatoris pronunciatur, non etiam constitutionis, *d. cap. 13. in fine*, veluti si quis allegato privilegio competente, condemnetur nihilominus, eo tamen non expresso in sententia, *d. §. item.* Quæ transit in rem judicatam, si non fuerit appellatum intra decem dies, *cap. Inter 20. h. t.* habebiturque pro veritate, *l. Res judicata 207. D. de R. J.* & quidem præsumptione juris & de jure, ut postea nihil amplius quæratur, *l. Post rem. de Re judic.* & probatio in contrarium nulla admittatur, etiam per instrumenta de novo reperta, *c. suborta 21. h. t.* Quod imputet sibi læsus, qui passus est sibi labi appellationis terminum.

9 Excipitur causa matrimonialis, in qua non transit sententia in rem judicatam, *c. Lator. 7. c. Tenor. 11. & c. 2. h. t.* etiamsi his confirmata fuerit, & terminus ad provocandum sit lapsus. Ratio est, quod in reliquis aliquid operetur consensus non appellantis, *c. Quod ad 15. h. t.* in causa vero matrimoniali consensus partis non appellantis nihil faciat ad matrimonii validitatem aut invaliditatem, quia foveret peccatum in dissolvendo matrimonio legitime contracto, aut confirmando illegitime initum. In publico quoque negotio ex nova causa permissum uti instrumentis novis, *l. Imperatores 35. de re judic.* Excipitur & sententia lata ex juramento necessario, qua de re *sup. tit.*
10 *24. & D. h. t. n. 57.* * Lata item ex falsis instrumentis, *c. Cum I. & A 22. h. t.* Ratio est, quod per ejusmodi sit circumscripta judicantis auctoritas, ut sustineri nequeat ab eo prolatum; quatenus tamen probatur judex talium instrumentorum fidem secutus ita pronunciasse, *l. 3. C. Si ex falsis instru.* Idem juris dandum sententiæ latæ ex falsis aut corruptis testibus, *c. Sicut 9. sup. de Testib.* eadem suffragante ratione, si judex per eos moriis ita pronuntiarit, *l. Divus, 33. D. de Re jud. & dixi hac de re latius D. eod. tit. n. 53. 54. & 55.* Denique retractari potest sententia, si causa sit, quæ Pontificem aut Principem moveat, ut in *cap. 7. sup. de Dolo, & Contum.*

Effectus & sententiæ est, sopire litem 11
& controversiam, *c. 2. h. t.* saltem quoad instantiam, ita ut Judex eam retractare nequeat, quippe functus suo officio, sive æquam sive iniquam sententiam dixerit, ut in ea causa Judex esse desinat, *l. Judex 55. De re jud.* Quæ tamen ad causæ consequentiam spectant, ea omissa eodem die supplet, *l. Paulus 42. D. h. tit.* Si sententia fuerit nulla, cum suo officio non sit functus judex, ex integro causam cognoscere non prohibetur, *l. 1. C. de Sent. & Interloc.* Et hoc quoad definitivam, nam interlocutoriam revocare potest, cum interlocutiones plerumque, ut ait Imp. in *l. 9. C. d. tit.* non perimant causam.

Est & sententiæ effectus, jus facere in- 12
ter eos, inter quos lata; neq; enim aliis nocent inter alios acta, *t. C. inter alios acta vel jud. aliis non noc.* Hinc contra unum hæredem lata non obstabit alteri, qui in judicio non fuit, *l. 2. C. Quibus res judic. non nocet, ubi ea de re agendi plenior est locus*: nisi jus ejus, qui non egit, dependeat a jure ejus, qui egit, *pen. hoc t. Papinianus 8. §. 16. D. de inoff. testam. & l. Sæpe 63. D. de Re jud.* aut is, qui primus habet rei controversæ defensiones, patitur agere sequentem *d. c. pen. & d. l. Sæpe.* Sic creditor passus debitorem agere super proprietate pignoris, maritus socerum vel uxorem super re dotali, emptor venditorem super re empta, sibi præjudicant. Ratio est, quod tales videantur consentire judicato; dummodo sciat causam agi is, cui primæ competunt partes. Covar. *Pract. Quæst. c. 13. n. 7.* Falli tamen hoc variis casibus, de quibus Glos. in *d. c. pen.* Vide dicta ad *D. h. t. n. 131. & seqq.*

Ad executionem sententiæ quod attinet, 13
illa dominum concernit, cum, licet condemnatio fiat in personam ejus, qui litem est contestatus, procuratoris scilicet, *l. a. C. de sent. & Interloc.* qui contestando litem fit ejus Dominus, actio tamen judicati & Do-

Domino detur & in Dominum, in ejusque bona fit executio, cum ejus agatur negotium. Est autem perpetua, etiam in hæredem competens, ad hoc, ut judicato satisfiat, *l. Miles 6. in fine D. de Re judic.* & quidem in continenti parata in realibus: in personalibus quatuor menses dantur reo, *l. 2. C. de re jud.* Quod tempus prorogari ex causa potest, *l. 4. §.*
14 *Si quis D. de Re jud.* * Impedit tamen executionem privilegium competentiæ, *l. Sunt, qui 16. D. de Re jud.* Uti & oppositio nullitatis, falsitatis in continenti probandæ: nam cum executio fiat summarie, *l. A divo Pio. 15. §. si puer rebus D. de Re jud.* non admittit exceptiones, quæ altiorem indaginem requirunt, *l. 3. §. ibidem D. Ad exhibēn.* Impedit & eam restitutio in integrum, *l. 1. C. Si adversus sent.* appellatio *de qua t. seq.*

15 Spectat plerumque executio ad judicem, qui sententiam tulit, si reus sit ejus fori: alias missionem in bona decernet, cujus executio committenda judici loci, ubi bona sita, *c. 1. §. contrahentes, de Foro compet. in 6.*

16 Ubi quæritur, an judex loci possit causam de novo cognoscere? Resp. Non videri: foret enim elusoria prior sententia. Audire tamen exceptiones super nullitate, super falso, illi permissum, non tam ut judicet, quam ut remittat, *l. Si Prætor, 75. D. de judic. cap. 5.* ubi Innoc. *h. t.* Permissum & illi audire exceptiones, quæ post sententias competunt, ut solutiones, & similes, de quibus non judicatum. Guido Papæ *decis.* 574.

17 Quid si contingat duas a diversis ferri sententias, utra erit potior? Si ad diversos spectat causæ cognitio jure ordinario, illam prævalituram, quæ pro reo est, quia favorabilior ejus causa, nisi sit evidenter iniqua, aut agatur causa favorabilis, vel pia, ut matrimonii, dotis, &c. *c. fin. h. tit.* Si vero ad plures spectet jure delegationis, ab arbitrio pendere delegantis, utra approbetur, quia jurisdictionem non suo, sed delegantis nomine exercent. Ab arbitris latam neutram habere vigorem, *d. c. fin. & l. Diem §. si plures, D. de Receptis, qui arbitr.* quod iis nulla sit auctoritas, & inter partes non sit actum, cui eo casu sit standum.

18 Ad executionem faciendam quod attinet, illa spectat ad judicem ordinarium, aut etiam delegatum, *c. Quærenti 26. sup. de Off. jud. deleg.* non etiam ad datum, cui tantum est commissa causæ cognitio, non etiam est jurisdictio. * Facienda primo in mobilibus, ut quam minimum noceatur reo. Quibus deficientibus, veniendum ad immobilia, *d. l. A divo Pio 15. §. 2. d. de judic. secundum ea, quæ ibidem dicta sunt n. 147. & seqq.* 19

ADDITAMENTA.

Ad Nu. 2. in fine adde: Ubi sciendum, sententiam, prout supra insinuatum est, duplicem esse, aliam definitivam, & aliam interlocutoriam. Definitiva est iterum duplex, absolutoria, & alia condemnatoria; interlocutoria eodem modo duplex est, mere interlocutoria, & alia habens vim definitivæ. Illa est, quæ prolata non facit præjudicium irreparabile, & potest ab eodem judice revocari: hæc autem est, quæ parit præjudicium irreparabile, id est, tale, quod per definitivam emendari, aut reparari non potest, v. g. si Judex minorem petentem restitui in integrum, pronuntiet eum non esse minorem.

Sunt & aliæ inter utramque differentiæ, sic definitiva revocari non potest, quia Judex est functus suo officio, ne quidem quoad accessoria, expensas nimirum aut fructus, cum sequantur naturam principalis, modo tamen sententia definitiva sit valida, si enim nulla sit, tunc idem Judex eam revocare potest, & denuo cognoscere potest, *c. 24. h. t.*

Mere interlocutoria autem revocari indistincte potest, etiam post appellationem interpositam, & quidem ab eodem Judice, qui eam tulit, eo quod in mere interlocutoria Judex a quo retineat jurisdictionem, *c. cum cessante infr. de appellat.*

Dices: Jus parti quæsitum non potest ei auferri; ergo Judex non potest revocare interlocutoriam sententiam altera parte invita, quia jus quæsitum est alteri parti per lapsum decem dierum. Resp. Jus parti quæsitum irrevocabiliter invita parte tolli non potest: concedo; revocabiliter quæsitum non potest tolli: nego. Et dat hujus rei paritatem Vallens. *h. t. §. nu. 2. 6.* dum inquit, quod etiam in donatione mortis causa & contractibus innominatis parti jus quæratur, & tamen alteri adhuc pœnitere liceat, & hoc ma-

do jus quaesitum tollatur. Interlocutoria igitur revocari potest tam expresse, quam tacite, veluti si Judex testem, quem pronuntiavit non admittendum, postea admittat, dictum suum tacite revocasse dicendus est, quod etiam Judici successoris & Judici appellationis licere statuitur in *c. Solum* & *c. fin. de appellat. in 6.* & tamdiu revocari potest, donec executioni mandata non fuit, cum illo casu res non sit amplius integra. Aliter adhuc differunt, quod sententia definitiva debeat ferri in scriptis, cum interlocutoriam sufficiat recitari sine scripto. *L. fin. C. comminat. Epistol.* Item definitiva ferri debet servato juris ordine, & citata parte absente, alias sententia ipso jure est nulla *c. 18. h. t.* & *c. 2. de dolo in 6.* Quae in interlocutoria secus obtinent, in qua nec opus juris ordinem tam stricte observari, neque ut utraque pars citetur, sed tamen sine hoc sit valida. Vide Rebuff. *in L. quod jussit, ff. de re judic. versic. capiamus.*

Ad num. 6. Quaeres. Qualem opinionem judex in judicando sequi debeat? Resp. regulariter opinionem communem. Hostiensis *in c. 1. de constitut. cum ibidem citatis*, si vero judex dubitet, quae sit communis opinio, sequetur illam, quae sibi sit probabilior. Sylvester *in verb. opinio.*

Ad num. 11. Quaeres. Quomodo judex debeat habere rationem fructuum, si petiti non sint? Resp. Quoad fructus non petitos, post litem tamen contestatam perceptos, judex potest & debet pronuntiare, quia illi cum re principali in judicium fuerint deducti *l. aediles §. item sciendum ff. de aedilit. Edict. l. illud ff. de petit. haeredit.* Quoad perceptos vero ante litis contestationem potest pronuntiare, non tamen debet. Mynsinger. *cent. 4. observ. 55.* nisi tamen officium judicis per clausulam salutarem sit imploratum.

Ad num. 11. in fine adde: Ubi observandum, si plures sint Judices ejusdem litis, omnes proferre sententiam debent, alias si unus abesset, sententia foret nulla. *L. 27. §. 4. ff. de arbitr.* potuisset enim alios trahere in suam sententiam. Si vero omnes adsint quidem, sed inter se dissentiant in condemnatione, & diversas summas ponant, stabitur minimae; si vero duo absolvant, duo condemnent, tum reo potius est favendum, *c. fin. h. tit.* quae ita obtinent in Judice ordinario, nam si sint plures delegati, & vota paria in dissentiendo, tum delegantis judicis est unam, quam ipse vult eligere & confirmare, *d. c. fin.* & *l. 28. ff. de re judic.*

Ad num. 18. Quaeres. An executor metus exceptiones admittere & de iis cognoscere possit? Resp. Regulariter negative *l. sicut proponis l. executorem Cod. de execut. rei jud.* Si vero talis executor videat talem sententiam indubitato nullam esse, illam exequi non potest, *l. si se. §. condemnatum ff. de re judic.* & *cap. 2. de crimine falsi.*

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus.

SUMMARIUM.

1 *Appellatio quid?*
2 *Appellari jure Canonico potest, omisso medio.*
3 *An recte sic appelletur ad Legatum de lata re?*
4 *Finis appellationis.*
5 *Appellatio alia judicialis, alia extrajudicialis.*
6 *Appellat quilibet gravatus, & cujus interest.*
7 *A quolibet judice inferiore ad superiorem.*
8 *Laicus non appellat ad judicem Ecclesiasticum.*
9 *Appellat & uterque; Actor, & reus.*
10 *Utroque ad diversos judices appellante quid juris?*
11 *Ab arbitrio an appellare liceat.*
12 *Appellatur a qualibet sententia definitiva.*
13 *Ab interlocutoria quando appelletur.*
14 *Ab executione an appelletur?*
15 *An a sententia lata; in judicio possessorio?*
16 *An a poena?*
17 *A pronuntiatione poena appellari potest.*
18 *An a correctione appelletur?*
19 *Clausula*: appellatione remota, *an eam prorsus removeat?*
20 *Clausula ista in medio posita an adficiat & praecedentia & sequentia?*

21 *Ap-*

21 *Appellandum vel viva voce, vel per libellum.*
22 *Apostoli quid, qualiter, & quando petendi.*
23 *Apostoli refutatorii, testimoniales, & conventionales.*
24 *Appellatio quando præsentanda & prosequenda.*
25 *Appellanti a definitiva licet novis allegationibus uti, non ab interlocutoria.*
26 *Effectus appellationis.*
27 *Appellatio ab aliquo incidenti an suspendat causam principalem?*
28 *Appellatio ab uno interposita prodest aliis.*
29 *Sententia judicis ad quem an extinguat sententiam judicis a quo?*
30 *Appellationem deserere quis dicatur.*
31 *Appellatio cessat revocato gravamine.*
32 *Ab appellatione recedi potest, invito adversario.*
33 *Recusatio quid, ejusque finis.*
34 *Recusatio quando proponenda.*
35 *Recusatur jure Canonico judex etiam ordinarius.*
36 *An & jure civili?*
37 *Recusatio qualiter fieri debeat.*
38 *An ita suspendat jurisdictionem judicis, ut gesta ab eo sint nulla?*
39 *Appellatione remota, an & recusatio remota censeatur?*
40 *Relatio, & Consultatio quid?*

TRes sunt hujus Rubricæ partes. Prima est de Appellationibus, per quas sententiarum vis, ne in rem judicatam transeat, suspenditur.

1 Appellatio est transitus a judicio ad judicium, sive ab inferiori Judice ad Superiorem gradatim facta provocatio. Dico, gradatim; quia omisso medio non recte appellatur ad Principem, *l. Imperatores* 21. *D. eod.* quamvis appellatio non sit inutilis, cum ad proximum introdu-
2 catur, *l.* 1. *§. si quis D. eod.* * Jure Pontificio aliter res se habet, quo etiam immediate appellari potest ad Pontificem Rom. *c.* 7. *b. tit.* ex eo, quod non privative, uti Princeps laicus, sed cumulative cum inferioribus communicaverit suam jurisdictionem: ut etiam in prima instantia coram eo inchoari lis a quocum-

que possit, cum sit omnium Christianorum judex ordinarius. Vide dicta ad *D. hoc tit. num.* 16. & 17.

Quæritur: An ad Legatum de latere, 3
vel Nuncium cum potestate Legati appelletur, omisso medio? Resp. Videri non recte appellari; quod *dicto c.* 7. tantum hoc permittatur in Rom. Pont. propter potestatis præeminentiam, cui ab omnibus deferendum, *c. Antiqua* 23. *in fine de Privil.* ut in eo videatur speciale, atq; ideo non extendendum. Contrarium tamen in usu esse tradit Speculator, *de Appellat. §.* 4. *n.* 15. qui fundatur in eo, quod vices Pontificis gerat. Quo facit, quod in *c.* 1. *sup. de Off. Legati* dicitur legationis obtentu causas per appellationem aut querimoniam ad eum delatas audire posse, & debere, propterea quod reputetur Ordinarius in Provinciis sibi commissis, *c.* 2. *de Off. Legati in* 6. Ut cum appellatio ad ordinarium immediatum fiat, etiam ad eum recte fit tanquam Ordinarium immediatum. Abb. *d. c.* 1. *n.* 7. Bald. *c.* 4. *n.* 5. *sup. de Off. Legati.*

Finis appellationis est, ut innocentibus 4
subveniatur, imperitia & iniquitas judicis corrigatur, ne per eum quis lædatur, *l.* 1. *D. hoc tit.*

Alia & Judicialis, quæ fit a senten- 5
tia; alia Extrajudicialis, quæ fit ab actibus extrajudicialibus, quibus aliquis se gravatum queritur. Sic nominatus ad tutelam, si putet se gravatum propter rejectam excusationem, appellare potest, *l.* 1. *§. si quis tutor, D. Quando appelland. sit.*

Appellat quilibet gravatus, etiam cum 6
quo actum non est, si ejus intersit, *c. Cum super*, 17. *b. t.* & *l.* 4. *§. item D. eod.* imo etsi privatim non intersit. Sic pro eo, qui ducitur ad supplicium, tertium appellantem audiri vult humanitatis ratio, *l. Non tantum* 6. *D. h. t.* Excommunicatus appellans non rejicitur, cum ei non sit denegata sui defensio, ad quam spectat appellatio, *c. fin. sup. de Except.* & *dixi ad D. h. t. n.* 4. & *seq.* Rejicitur damnatus ex sua confessione judiciali, quæ manifestum reum constituit, *c. Cum speciali* 61. *§. porro h. t.* & *l.* 1. *C. h. t.* cum proprio testimonio resistere sit indignum, nisi allegetur causa erroris, *arg. l. Generaliter* 13. *C. de non num. pecunia.* Non auditur etiam, qui expresse vel tacite renuntiavit appellationi, gerendo aliquem

actum coram Judice a quo *l. fin. §. fin. D. Temporib. appellat.* Standum enim est pacto *l. 1. §. 3. D. A quib. appell. non licet*. Idem in eo, qui juravit stare judicio Ecclesiæ, *c. Ad hac 20. & 21. hoc tit.* nisi læsionem ostenderit, *d. c. 20. & ibi Gl.* Rejicitur & ille, qui non detulit appellanti in eadem causa, *c. An sit 42. h. t.* ex ratione regulæ; Quod quisque juris in alium, &c. Ut & ille, qui tres conformes sententias contra se habuit, *can. Sua nobis 65. h. t. & l. 1. C. Ne liceat in una, eademque causa tertio appel.* Ratio est, tum ut sit aliquis litium finis; tum quod præsumptio sit pro tribus conformibus sententiis, quibus acquiescendum. *Clem. fin. h. tit.*

7 Appellatur regulariter ab omni judice, & delegato & ordinario, ad Superiorem, non etiam ad Inferiorem, qui non potest corrigere defectum Superioris; nec ad parem, cui non est jurisdictio in parem. Hinc a Pontifice non appellatur, non a Principe, non etiam a sententia Præfecti Prætorii, *l. 1. C. de Sent. Præf. præt.* ne ejus explorata fides in dubium vocetur; cujus loco hodie habentur suprema Concilia; Supplicare tamen contra eam

8 licet Principi intra biennium, *d. l. 1.* Laicus non appellat ad Judicem Ecclesiasticum, cum non sit ejus Superior; nisi forte ex defectu justitiæ, aut nisi judex sæcularis sit subjectus Ecclesiastico judici, *c. Si duobus 7. §. fin. h. t.* aut Ecclesiasticus temporalem jurisdictionem exerceat, & causa controversa ejus sit fori, *c. 3. §. debet eod. in 6.* Facit & consuetudo a laico ad Ecclesiasticum appellari, *d. §. fin.* A delegato ad causam specialem appellatur ad delegantem, non etiam si universitas causarum delegata fuerit, *c. Super 27. sup. de Offic. deleg.* Quo modo non appellatur ab Officiali ad Episcopum, *c. 3. eod. in 6.* Ratio differentiæ est, quia hoc in casu idem est tribunal delegati & delegantis; ab eodem autem ad eumdem non appellatur: illo vero casu non est idem tribunal.

9 Appellatur autem non tantum ab uno, sed & ab utroque, si uterque læsum se conqueratur. Quod licet non sit necesse, cum unius appellatio faciat causam ad Superiorem transire, consultum tamen, ne alteri præjudicet suum silentium.

10 Ubi quæritur, quid juris sit, utroque appellante ad diversos judices? Resp. Non esse locum huic quæstioni, nisi jure Pontificio, quo etiam immediate appellari potest ad Rom. Pontificem. Eo itaque casu appellantem ad Pontificem esse potiorem altero appellante ad ordinarium; decisum *d. c. Si duob. 7. in princ.* propterea quod is sit ordinarius omnium Christianorum, etiam in prima instantia, & ejus tribunal majus. Quod aliqui putant procedere, si prius ad Pontificem sit provocatum, non etiam si prius ad Ordinarium. Minus recte, cum etiam postea interposita appellatio ad Pont. prævaleat ei, quæ interposita ab altero ad Ordinarium, quia textus in *d. c. 7.* indistincte loquitur, & ratio, quæ in majoritate tribunalis consistit, cui cedit minus, *l. Contra 54. in fine D. de Re jud.* etiam hoc casu militat, quando nimirum appellatio est permissa ad majus tribunal; ut in casu præsenti, quo appellatio ad Ordinarium erit futura sine effectu, nec poterit ille se immiscere: qui tamen ignarus appellationis interpositæ ad Pont. recte coget alteram partem ad comparendum coram se, quam & contumacem, subticentem se ad Pont. appellasse, puniet.

Quæsitum & illud: An ab arbitro 11 appellare liceat; Respon. Non licere, jure utique civili, *l. 1. C. de Receptis arbit.* sive adjecta sit pœna compromisso, sive non: tum quia per appellationem suspenditur jurisdictio, quæ nulla in arbitro; tum quia sententia arbitri non alias obliget, quam si expresse vel tacite lapsu decem dierum sit comprobata, *l. 5. C. d. tit.* Ubi parti imputandum, quod intra illos dies non contradixerit. Si tamen ex consensu partium a Præside sit datus judex, ab eo appellari poterit, *l. Ex consensu 23. D. h. t.* Ab arbitramento arbitratoris, cum petatur reductio ad arbitrium boni viri, ob læsionem, appellationi locus esse nequit, *l. Societatem 66. in fine. D. Pro socio*. Idem obtinet de jure Canonico, cum non pateat hac in parte quid esse mutatum, imo potius comprobatum, *can. A judicibus. II. q. 6. Dixi ad D. A quibus appell. non licet numer. 11.*

Appellatur a qualibet sententia definitiva, valida tamen, quia appellatio habet 12 vim suspensionis ejus, quod subest: nihil autem

autem subest, si sententia non teneat, *tit. C. Quando provoc. non est necesse*, etiam in criminalibus, *l. Addictos 19. Cod. hoc tit.* in quibus & alius pro invito appellat, ut dictum supra, quod omnium interfit innocentes defendi, eosque sponte non perire, *leg. 6. D. hoc tit.* In crimine notorio neutiquam auditur appellans, ne malitiæ indulgeatur, *cap. cum specialí 61. h. t.*

13 Ab interlocutoria non appellatur jure civili, nisi gravamen inflictum per definitivam corrigi nequeat, *leg. pen. Cod. Quorum appellatio non recip.* quod præsumat tantum litis differendæ causa eam interponi. Jure Canonico ab interlocutoria, & a quovis gravamine appellatur, *cap. 3. eod. in 6.* quod satius sit tempori gravamini occurrere, quam post læsam causam remedium quærere, non raro frustra. Ubi tamen opus est causæ expressione, ne frustratorie videatur interposita. verum eam juris veteris appellandi libertatem restrinxit Con. Trid *sess.* 24. *c.* 20. *de Ref.* non alias permittente appellationem ab interlocutoria, quam habente vim definitivæ, & cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequit: quod ipsum facti est, ac rei natura ac conditio detegere solet.

14 Q. An appelletur ab executione. Resp. Neutro jure id permissum esse, *l. 5. eod Quor. appell. non recip. & c. Novit, ille 43. hoc tit.* quod videatur fieri in fraudem executionis, post approbatam silentio sententiam; cum executor, etsi nova sit persona, juris tamen interpretatione eadem sit cum eo, qui executionem mandavit: cujus factum potius esse intelligitur, quam exequentis, qui tantum habet nudam facti explicationem. Nisi tamen modum excedat, propter gravamen, quod parti infert, *d. cap. 43.*

Non appellatur etiam a sententia super juramento lata, propter transactionem, quæ subest, *l. 2. D. de jurejur.*

15 Q. An appelletur a sententia lata in possessorio? Resp. Ita videri hoc jure. *Clem. 1. de sequest. poss.* quo a quolibet gravamine appellari potest. Covar. *Pract. quæst. 23. numer. 8.* Aliter se rem habere jure civili vult Cujac. *leg. unica, Cod. de moment. possess.* propter celeritatem reformationis, quam ejusmodi causa desiderat, & quia gravamen in petitorio corrigi potest. Covar. autem *d. loco vers. Secunda concl.* admittit quidem appellationem quoad effectum devolutionis, non etiam suspensionis, cum velit executionem minime impediri, quod quatenus procedat secundum Conc. Trident. dictum paulo ante.

Quæritur etiam: An appelletur a pœna? Resp. Non potuisse olim a pœna legitima appellari, *l. Si qua pœna 244. D. de verb signific.* Esset enim a lege provocare, cum ubi de crimine constat, pœna lege definita inferenda veniat, de cujus iniquitate non est quærendum. Comparata enim appellatio juris tuendi, non etiam infringendi gratia. * A pronuntiatione vel declaratione pœnæ appellari potest: cum & is, qui ad supplicium ducitur, appellare possit, & alius pro eo, *c. Cum sit Romana, 2. in fine h. t.* ubi auditur appellans damnatus rapinæ vel violentæ invasionis, *& l. 6. D. eod.* Ratio est, quod declaratio non sit legis, sed hominis: ut non tam de legis iniquitate conqueratur appellans, quam hominis excessione, nisi appellandi desit justa causa, ut quia delictum est notorium facti evidentia, aut confessione rei, *d. c. 5. in fine*. Capella Tolos. *dec.* 441. Hodie a pœna appellari potest, cum extra ordinem agatur, & pœnæ sint arbitrariæ, *l. Hodie 13. D. de pœnis*. Cujac. *ad cap. ad nostram 3. hoc tit. & ad l. aliud fraus. 131. D. de V. S.* 16 17

18 Hinc deciditur quæstio: An a correctione appelletur? Resp. In *c. 3. hoc tit.* Religiosis & Monachis, quibus pœna injuncta secundum Ordinis sui regulam, appellationem denegari, quod ejusmodi regula sit illis pro jure & lege, a quo appellantes ejus arguerent iniquitatem, quod foret temerarium. Et sane Religiosis ut arctior ex regula Ordinis vita, & humilitatis, obediendi æque necessitas major, ita minor danda audacia delinquendi: quæ daretur, si quando pro excessibus corriguntur, appellandi iis potestas concederetur. Verum quia contingit non raro, Superiorem in correctione excedere, aut aliam pro alia pœnam indicere, quidni licebit appellare gravato, cum nulli sit deneganda sui defensio? Et ita colligitur ex *c. Reprehensibilis 26. in fine h. tit. & c. Irrefragabilis. 13. sup. de off. jud. ord.* & vult Abbas *ad d. c. 3. n. 1.* ne quid forte

te superiori male affectu liceat tentare impune, maxime nulla causæ cognitione præmissa, contra *c. Qualiter* 24. *inf. de accusat.* nec audita parte, sed tantum delatoribus præcipue in propria causa testantibus, ut lucellum aliquod consequantur: Alii distinguunt inter regulares & sæculares, quod illi non appellent, hi vero appellantes audiantur, ex *d. c.* 3. *h. t.* quod de regularibus loquitur. Henr. Bohic. *ad d. c.* 3. *ubi alios citat.* Videtur tamen eadem in utrisque ratio. Aliis non male videtur in correctionibus neutiquam admitti appellationes quoad effectum suspensivum, secus quoad devolutivum. *Vide hæc eadem repetita ad tit. D. de appellationibus recip. vel non, n.* 13.

19 Non appellatur etiam, quando causa est delegata per clausulam: *appellatione remota*, vel: *appellationis obstaculo*, sive *remedio non obstante*, aut: *appellatione cessante*, aut simili.

Ubi de effectu ejus clausulæ quæritur: An rursus appellationem removeat? Resp. Hoc videri *d. c.* 3. *& l.* 1. *§. fin. D. A quibus appell. non licet*, quatenus per Principem aut Imp. ejusmodi clausula est apposita: ei tamen contrarium esse, quod per Pontificem aut Imp. eripi nequeat, quod est juris naturæ, scilicet defensio sui, ad quam diximus pertinere appellationem. Cujus objectionis causa, ut dictam clausulam quidam salvent, non alias ei locum esse volunt; quam ut removeat frivolam appellationem, non etiam eam, quæ justa est, & gravis, cum non censeatur Pont. aut Princeps alicui jus suum eripere sine causa, & sine causa lædere. Jason. *ad l.* 3. *§. is, pro quo n.* 1. *D. Quod quisque juris, &c.* Et ita communiter istam clausulam recipi testatur Gail. 1. *Observ. c.* 33. *n.* 5. *per text. in c. Ex parte* 13. *sup. de Off. & Potest. jud. deleg. &c. inter* 9. *sup. t. proximo.* Verum sic nihil aut parum operabitur ista clausula, cum etiam sine ea appellationes frivolæ sint rejiciendæ *cap.* 5. *eod. in* 6. ubi dicitur Pont. illis nec justitiam deferre, nec a judice deferendum esse. Dicendum, per ejusmodi clausulam censeri remotam eam appellationem etiam justam ac probabilem, quæ expresso aut speciali jure non est indulta, ut eam interpretatur ipse Pont. in *c. Pastoralis* 53. *h. t.* ut illi clausulæ insit conditio, sive exceptio: *Si expresso jure appellatio non est permissa*. Ut ejus vis non pertingat ad ea, quæ nominatim lege caventur, *l. Sanctio* 41. *D. de Pœnis*. Si tamen pars, appellatione justa rejecta, injuste gravata fuerit, recursus ad Superiorem non est illi præclusus, per quem gravamen emendetur, *d. c.* 53. *h. t. & ibid.* D. Wames. *Dixi plenius ad t. ff. A quibus appel. non licet n.* 6. *&* 8.

Circa prædictam clausulam alia est quæstio: An ea in medio posita & præcedentia & sequentia capitula adficiat? R. Pontifex, una in parte adjectam hanc clausulam, non repetitam in singulis, diffundi in omnes articulos, quacumque parte id sit, si & aliis subsit eadem ratio, ne ejusdem loci articuli diverso jure censeantur, cum hujusmodi causæ adjectio ad præpositæ rei determinationem pertineat, *c. Secundo requiris* 41. *hoc tit.* Dubium movet Gregor. IX. in *c. Inquisitioni* 71. *h. t.* ubi rescripsit clausulam istam in medio positam complecti præcedentia tantum, non etiam sequentia. Verum loquitur Pont. in casu, quo plura sunt negotia se non contingentia, nec sibi cohærentia; separatorum enim ut separata est ratio & consideratio, ita quoque non facilis eorum in unum conjunctio. Atque hæc res cum ex mente rescribentis pendeat, ut ait Pont. *d. c.* 41. ea inspicienda venit, quæ sæpe dubiam parit hæsitationem. Vid. Felin. in *c. Causam* 18. *n.* 4. *sup. de Rescriptis*, *&* Wames. *ad d. c. Secundo requiris*. 20

Cæterum appellatur vel in continenti viva voce, coram judice, vel ex intervallo, per libellum, qui contineat, a quo appelletur, adversus quem, a qua sententia, *l.* 1. *in fin. D. eod.* Et hoc quidem intra decem dies, quorum lapsus facit sententiam transire in rem judicatam. *c. Quod ad* 15. *sup. de Sent. & Re jud.* nisi judex copiam sui non fecerit, *l.* 1. *§. dies autem ff. quando appelland.* sit, quod tum non stet per partem, ut non veniat punienda. 21

Post appellationem petendi sunt apostoli, hoc est, litteræ dimissoriæ, quas tradit Judex a quo, appellationis deferens ad judicem ad quem, continentes appellationem esse interpositam. Sunt hi instanter petendi, ne videatur appellationi renuntiatum, *l.* 1. *D. de Libellis demiss.* & quidem intra triginta dies, computandos a tempore latæ sententiæ, secundum communem opinionem, *l. Judicibus* 24. *C. h. t.* 22

Ap-

Appellationi non deferens sine causa, Judex puniendus, *l. Quoniam* 21. *C. h. t.* Appellationi ad Pontificem interpositæ non deferens mittendus ad curiam puniendus, *c. de Priore* 31 *h. t.* Si denegentur apostoli a judice per injuriam, querelam super ea re potest deponere appellans, *l. si appellationem* 31. *C. h. t.* * Sunt & apostoli refutatorii, quos dat judex appellationi non deferens. Sunt & testimoniales, qui dantur causa testimonii super appellatione proposita coram judice recusante apostolos dare, vel coram alia publica vel honesta persona, non data judicis copia, *c. fin. h. t.* Sunt & conventionales, quos dat pars adversa admittens appellationem sive extra, sive in judicio.

24 Præsentandæ appellationis tempus non est definitum, sed arbitrio judicis relictum, *c.* 4. *h. tit.* Prosequendæ appellationi a jure præfixum est tempus anni, ex causa datur biennium. Quæ tempora dicuntur fatalia, & lapsa faciunt appellationem videri desertam. *Auth. ei, qui cod. de Temporib. appel.* nisi per judicem appellationis steterit, aut alia fuerit justa causa, *c. ex ratione* 8. *h. t.*

25 Licitum autem appellanti a definitiva non allegata allegare, non probata probare, *leg. eos* 6 *§.* 1. *leg. In offerendis* 35. *C. h. t.* non etiam testes producere super iisdem, aut directe contrariis articulis. *Clem.* 2. *de testib.* qua de re actum supra de testibus. Judex appellationis ab interlocutoria ex iisdem actis judicat, novis allegationibus non admissis. *Clem.* 5. *h. t. ubi Gl. V. nec processus, & dictum hac de re adt. D. Nihil novari appell. interposita n.* 12. *& seq.*

26 Effectus appellationis est, suspendere jurisdictionem judicis a quo in ea causa, in qua nihil innovandum; *tit. D. Nihil novari appell. interpos* sed integer status est servandus, qualis fuit in prima instantia, ad cujus principium res reducitur. Attentatum si quid fuerit, ante omnia revocandum, *c. Non solum, h. t. in* 6. Collatio beneficii est irrita, uti & subsecuta sententia excommunicationis, *c. dilectis* 55. *hoc t.* quod prior judex careat jurisdictione. Dico, subsecuta; nam ante lata non suspenditur, quod secum trahat executionem, *c. Is, cui* 20. *de Sent. excom. in* 6. a qua tamen absolutio datur ad cautelam, *cap. Qua fronte* 25. *hoc tit.* & hoc ita quoad appellationem ex justa causa, quia alias non tenet, & a tota causa, *cap.* 5. *eod. in* 6.

Quid si tantum ab aliquo incidenti sit appellatum? Posset videri non licere judici a quo se principali amplius immiscere, sive quia non convenit coram diversis judicibus eodem tempore eadem de causa inter eosdem agi, sive ne continentia causæ dividatur & separetur, *l.* 1. *&* 2. *D. de quib. reb. ad eumd. Iud. eatur.* Verum hoc procedit, quatenus incidens ita cohæret principali, ut sine eo principalis causa terminari nequeat; alias permissum est judici a quo in principali causa procedere, *c. super eo* 10. *hoc tit.* Uti & appellatio in una causa non facit, quominus in aliis agnoscat appellans eumdem judicem, *l.* 1. *D. Eum, qui appell.* neque enim jurisdictio impedita, nisi in una ista causa. 27

Habet & eum effectum appellatio, quod ab uno interposita & aliis prosit, quatenus una sententia condemnati, idemque negotium & eadem defensionis causa existit, *c. pen. hoc t. l.* 1. *&* 2. *C. Si unus ex pluribus, &c.* 28

Q. An subsequens sententia judicis ad quem extinguat sententiam judicis a quo? Resp. Indistincte, sive confirmans sive reformans sententia subsequatur, judicem a quo se immiscere non posse, & executionem fieri secundum posteriorem sententiam, licet conformem, *l. Furti* 6. *D. de his, qui not. infam.* cum cui auctoritatem meam impartior, hoc meum faciam. Et hoc, si sententia sequatur, parte appellationem prosequente, nam si eam deserat, priori judici redintegratur sua jurisdictio, *l. fin. §. fin. illud c. d. Temp. appellat.* * Deserere censetur, non tantum qui expresse renunciat, *c. Directe* 39. *h. t.* sed & tacite, intra tempus non comparendo, *c. Gratum* 20. *sup. de offic. jud. deleg.* Nisi protestatio subjuncta faciat hunc effectum impediri, quæ tamen & faciet eum non audiendum coram judice a quo, *c. Sollicitudinem* 54. *hoc tit.* 29 30

Facit & appellationem cessare revocatio gravaminis per judicem a quo, quia cessante causa cessat effectus, *c. cum cessante* 60. *h. t.* Appellationi renunciasse minime censendus, qui petit a judice a quo attentata, reparari, *c. cum teneam*, 17. *h. t.* cum ea res non spectat alio, quam ut inoffenso 31

pede

pede appellatio peragatur . * Potest autem recedere pars ab appellatione, invito adversario, cujus non fit pejor conditio; licet non impune tum adversarius vexiat damnandus in expensas, quia recessus iste indicat temeritatem appellationis, *c. interposita* 70. *§. ille hoc tit.*

33 Secunda Rubr. pars est de Recusationibus: quæ sunt allegationes suspecti judicis, ratione odii, favoris, conjunctionis, amicitiæ cum altera parte. Finis est, ut lites majori sinceritate procedant: etsi enim judicis fides publice sit probata, minus tamen æquum, ejus, quem privatæ causæ reddunt suspectum, judicio stare cogi.

34 Proponenda recusatio ante litis contestationem, imo & ante aliarum exceptionum objectionem, ne quis eas opponendas in judicem videatur consensisse, *c. inter* 20. *sup. de Sent. & Re jud.* Nisi forte post litem contestatam exorta fuerit causa, aut tum demum ejus scientiam habitam fuisse juramento adserat recusans, *c. Pastoralis* 4. *sup. de jurejur.* Removet enim eo casu ignorantia consensum in approbationem judicis. Covar. *Pract. qq. c.* 26. *num.* 2.

35 Recusatur hoc jure, tam ordinarius, quam delegatus, etiam a Pontifice, ut sæpe rescriptum est, præcipue *c. cum speciali* 61. *h. t. & c.* 5. *de officio jud. deleg. in* 6. ne alicujus causam contingat contra justitiam lædi.

36 Quæsitum vero, An & jure civili ordinarius recusetur? Resp. Posse quidem delegatum a Principe recusari, ut sine suspicione lites procedant, *l. Apertissimi* 16. *Cod. de judic.* in eo que convenire jus Canonicum cum civili; ordinarium vero recusari non posse, cum dictæ leges tantum mentionem faciant delegati; & *Auth. Si vero Cod. d. tit.* velit ordinario judici esse adjungendum Episcopum loci: & ita tenet Gloss. & Jason. *n.* 4. *& alii in d. l.* 16. Ratio diversitatis videtur consistere in præsumpta fide, & justitia judicis ordinarii, vel potius in eo, quod splendor Magistratus non debeat obscurari recusatione. Et ita habet communis opinio. De moribus non adsumitur Episcopus, sed alius vir bonus & candidus, ut ex aliis refert Covar. *pract. qq. c.* 26. *num.* 3.

37 Debet autem recusatio fieri ex causa, eaque proponi ipsi recusato, *d. cap.* 16. *in princ.* & quidem in scriptis, ad modum appellationis a sententia interlocutoria, *Clem.* 5. *hoc tit.* cui est similis, quæ non examinanda a judice recusato, ne in propria causa sit judex, sed ab arbitris, a partibus ipsis vel simul cum judice electis, *d. c.* 16. Instituenda autem recusatio ex causis propositis, non aliis, etiam adinstar appellationis ab interlocutoria, *d. Clem.* 5.

Q. An recusatio ita suspendat jurisdictionem judicis, ut postea ab eo gesta sint nulla? Resp. Hac in rei veritate Interpp. veriorem tamen videri sententiam, & communiorem, adserentium esse nulla. Nam cum judici sic recusato detrahatur, aut saltem suspendatur judicandi potestas, ex ratione supra allata ex *d. l.* 16. ut sine suspicione lites procedant, non possunt acta valere; argumento appellationis, quæ facit postea a judice gesta nulla esse, ut dictum. Quod si recusatio fuerit frustratoria, per eam minime suspendi jurisdictionem, dubium non est, *arg. cap. pastoralis* 53. *h. t.* Ang. *in §. ergo si quidem n.* 2. *Instit. de Fideicom. hæred.* Quod & dicendum, si recusatione remota causa delegetur per Pontificem, *arg. d. c.* 53. 38

Unde quæri posset: An appellatione remota censeatur & remota recusatio? Resp. Communem quidem Rubr. hanc habere de appellationibus & recusationibus, & ad eumdem finem aliquo modo utramque tendere, quod illa remedium adhibeat læsæ causæ, hæc futuræ læsioni provideat; esse tamen & in nomine inter eas differentiam, & in re. Ut non recte ducatur ab una ad alteram argumentum similitudinis, & dicendum sit remotam recusationem non videri, per expressum text. in *c. postremo* 36. *hoc t.* in quo, non obstante clausula (appellatione remota) causa tamen justa facit recusari posse judicem. Et hoc ante contestatam litem, secundum textum in *l. Apertissimi* 16. *Cod. de judic.* ubi appellatio remota non facit ante contestatam litem recusari non posse judicem. Imo ne quidem remota appellatio & recusatio facit hanc non posse objici ante litem, *l. fin. Cod. de sent. & interloc.* Verum obstare videtur *c. Super eo*, 12. *§.* 1. *hoc tit.* in quo ubi appellationis remedium est sublatum, uti appellationi, ita nec recusationi esse deferendum dicitur. Verum non incommode 39

mode iste textus accipitur de recusatione post litem contestatam, non etiam de ea, quæ ante proponitur, secundum jura civilia jam allegata, quibus potius conciliandi Canones, si aliud non pateat, quando loquuntur indistincte, secundum ea, quæ traduntur *inf. de nov. op. nuntiat.*

43 Tertia Rubr. pars est de Relationibus: quæ non sunt nisi consultatio ad Principem facta a Judice, dubitante, quid in causa statuere debeat. Quæ integre referenda, & taliter, ut ad plenam instructionem nihil desideretur: qua ratione & exemplum relationis partibus est edendum, ut, si fore minus integre videatur facta relatio, illis liceat refutatorias preces offerre, *l. 1. Cod. de Relationib.* ne silentium præjudicet, *c. Intimasti 68. & ibi Gloss. hoc tit.* Pronunciat autem judex secundum hoc, quod rescribitur, a cujus pronuntiatione parti gravatæ appellare licere videtur, non tanquam injuria concurrente a Principe illata, sed arguente judicis calliditatem, ejusque subreptionem, aut obreptionem commissam in causa relationis, *l. 1. §. 1. D. eod.* Relationes istæ ante sententiam postea prohibitæ sunt jure novissimo. *Auth. novo jure C. h. tit.* ubi causa examinata sententia est terminanda, & executioni mandanda, nisi ab ea appelletur. Consultationes, quæ fiunt ad Principem a judice, ante litem inchoatam dubitante, non sunt sublatæ.

ADDITAMENTA.

Ad num. 12. in fin. adde: Etiam non appellatur in crimine falsæ monetæ, læsæ Majestatis, *l. 1. C. falsa mon. & leg. Constitution. h. tit.* Neque in crimine hæresis, aut raptu virginis *c. ut inquisitionis de hæret. in 6. l. unica §. si autem, Cod. de raptu virginum*, in quibus tamen criminibus appellari potest ante sententiam.

Sic etiam Officialis Judicis condemnatus propter illa, quæ gessit in officio, non potest appellare, *l. nulli. Cod. quor. appellat. non recip.* Sicut nec appellatur a sententia lata in causa decimarum *cap. Tua nobis inf. de decim.* neque a sententia, quando quis expresse vel tacite renuntiavit appellationi, tacite censetur renuntiasse, quando appellans gerit actum aliquem judicialem earum Judice a quo in ea causa, *cap. gratum, ubi*, Abbas *n. 6. sup. de offic. deleg. & l. 2. C. quor. appellat. non recip.*

Ad num. 13. Quæres 1. An a citatione appelletur. Resp. negative, si sit citatio verbalis, & taliter citatus secure comparere possit; si vero sit citatio realis, potest appellari, quia tale gravamen per sententiam definitivam non potest reparari, cum carcer sit mala mansio *l. 1. §. quoniam ff. de quæstion. Lanfrancus ad tit. de interlocut. & appellat. num. 62.*

Quæres 2. An possit appellari a nimis brevi delatione? Resp. Si terminus nimis brevis sit statutus peremptorius, affirmative, alias secus *cap. 1. de dilation. & ibi Innocent. & Hostiens.*

Ad n. 23. in fin. adde: Ubi quæres, an etiam in appellatione extrajudicial. petendi sint Apostoli? Resp. Cum distinctione, vel judex extrajudicialiter procedit, & ab eo appellatur, & in hoc casu oportet eos petere, quia est, qui illos dare possit: vel appellatur a parte, & tunc necessario petendi non sunt, cum nullus sit, qui eos dare possit. Scaccia *de Appellat. q. 13. art. 2. n. 32.* qui tamen addit, tutius esse etiam tum petere sub hac conditione, si sit, quidare possit.

Ad num. 26. Quæres. An, si appellatio per inferiorem judicem non admittatur, is hoc ipso possit procedere ad executionem sententiæ? Resp. Negat. *l. penult. ff. de appellat. recip. & l. 1. ff. nihil innov. app. pend.*

TITULUS XXIX.

De Clericis peregrinantibus.

SUMMARIUM.

1 *Romipetæ appellantes sunt sub protectione summi Pont.*
2 *Modo integra adhuc sit res.*

Appellationis instar est, Romam versus iter arripere, appellationis interponendæ causa: ut hac via bona eorum in patria relicta constituantur interim in protectione Rom. Pontificis, eaque in causa nihil sit innovandum, & quod attentatum fuerit, revocandum, *c. 1. hoc tit.* * Et hoc, quatenus res integra; nam si præventus fuerit per citationem, etiam solam, Judex in causa procedet, *c. 9. sup. de Appellat.* Ut generaliter,

liter, ad subterfugiendum coram aliquo cœptum negotium, in jus vocato nihil prodest, quod postea alterius fori esse cœperit; ut in ea causa jus revocandi domum non habeat, *l.* 7. *D. de judic.* ubi enim judicium acceptum sive susceptum, ibi finem accipere debet, *l. ubi acceptum* 30. *d. hoc tit.* Deinde post citationem, non tam gravaminis depellendi, quam frustrandi judicii per malitiam, cui non deferendum, videtur iter arripuisse.

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili, vel inutili.

SUMMARIUM.

1 *Confirmari a Superiore quæ soleant.*
2 *Confirmatio utilis & inutilis quæ dicatur.*

1 CONfirmari solent a Superiore ad majorem securitatem contractus, *c.* 2. *sup. de Pact.* arbitria, *c.* 7. *hoc tit.* electiones, *sup. de elect.* collationes, *c. fin. h. t.* administrationes concessæ, *c.* 5. *h. tit.*

* Confirmatio si valeat, dicitur utilis, 2
nec inferior judex ei contravenire, aut de ea judicare potest. Inutilis erit, si contineat aliquod vitium subreptionis: debet enim suffragari veritas, & debent preces niti veritate, secundum dicta superius, *ad tit. de Rescriptis*. Inutilis erit etiam, quæ sententiam contra formam communem Juris latam confirmat, *d. cap. hoc tit.* quod subsit conditio, quatenus provide lata. Sic & collati beneficii confirmatio censetur facta, quatenus juste possidet impetrans, *cap.* 5. *inf. de possess. præbend.* & privilegii aut administrationis confirmatio nihil novi juris dat, sed quod competebat, conservat, *cap.* 4. *hoc tit.* Ita tamen hæc vitia obstant, nisi ex certa scientia Pontifex actus defectum suppleverit, *cap.* 1. *sup. de transact.* Vide Rebuff. *in Praxi benef. tit. de nova provisione.*

HEN-

HENRICI ZOESII J. C.

IN LIBRUM III. DECRETALIUM: GREGORII IX. P. M.

COMMENTARIUS.

TITULUS PRIMUS.

De Vita, & Honestate Clericorum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Clericis decet vitæ probitas & honestas.*
3 *Et præcipue Episcopos.*
4 *Honestas illa alia externa, alia interna.*
5 *Externa consistit Primo in vitæ & morum modestia.*
6 *Clericis fugienda luxuria & ebrietas.*
7 *Item avaritia.*
8 *II. Consistit honestas in vestitu & habitu.*
9 *Comam nutrire cur, & quatenus prohibiti Clerici.*
10 *Tonsuram omnes ferre tenentur.*
11 *III. In officiorum & negotiorum exercitio.*
12 *Clericus aleis ludere prohibetur.*
13 *Clerici olim in communi vivebant, & canonicorum origo.*

Exposita Judiciorum forma, proximum est materias & causas, quæ in iis tractari solent, videre: quæ aut civiles sunt, concernentes tum personas Ecclesiasticas, & specialiter earum res, de quibus hoc libro tertio; tum laicas, cujus ordinis est matrimonium, quod laici quidam ineunt, ejus tamen cognitio est penes Ecclesiam, de quo libro IV. aut criminales, de quibus libro V.

2 De personis Clericorum primo agitur; quorum ea debet esse vitæ probitas & honestas, quæ non modo pusillos non offendat, sed quod omnino est necessarium, omnes etiam ædificet, atque animarum salutem promoveat. Quo modo Conc. Trid. *sess.* 22. *c.* 1. *de refor.* nihil est, inquit, quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exemplum, qui in sortem Domini vocati, se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos, tanquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur. 3
Desideratur ex vitæ innocentia, præcipue in Episcopis, quod in primis optandum est, quæ suæ sint partes, agnoscant, ac se non ad propria commoda, ad divitias, luxum, sed ad labores ac sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, inquit idem Trid. *sess.* 25. *c.* 1. *de Reform.* reliquos fideles, ad religionem, innocentiamque facilius inflammandos, si præpositos suos viderint non ea, quæ mundi sunt, sed quæ sunt Dei, animarum salutem ac cœlestem patriam cogitantes.

Honestas ista alia est interna, consistens 4
in animi sinceritate, & in desiderio vivendi secundum præceptum juris, & virtutum: alia externa, quæ in factis ipsis ac vitæ actionibus secundum virtutum præscripta consistit, desideratque, ut clerici sint alieni ab omnibus iis, per quæ mens extra se sparsa confunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris extinguitur, reverentia sacerdotalis amittitur, & quod periculosum est, recte vivendi linea, quæ aliis ad exemplum proponenda fuerat, minime tenetur, non sine gravi scandalo. Facit enim Sacerdos delinquens populum delinquere, & ruina populi Sacerdos nequam.

Consistit hæc externa honestas præci- 5
pue in tribus: Primo in vitæ, morumque mo-

modestia, quæ dignam severitatis & sacerdotalis ingenii censuram decet. Quomodo Clericis continentiæ, benignitatis, huma-
6 nitatis bonum est amplectendum; * luxuriæ vitium ita aversandum, ut nequidem sinistra suspicione maculentur. Dedecet enim Clericos, maxime voto continentiæ adstrictos, ad actus impudicos se laxare, eos præcipue, propter quos venit ira Dei in filios diffidentiæ *c. Ut Clericorum* 13. *h. t.* Unde fœminis non cohabitant, qua de re *tit. seqq.* Decet eadem continentia Moniales, quibus clausura mandatur a Trid. *sess.* 25. *cap.* 5. *de reg.* & a Pontificibus postea subsecutis, ut dicetur infra *de statu Monach.* atque earum Monasteria frequentate prohibentur & Clerici & laici, nisi causa exigat, alias illi ab officio removendi, hi excommunicandi, *cap.* 8. *h. t.* Fugienda & Clericis ebrietas, quæ mentis aciem hebetat, ejus inducit exilium, libidinis est incentivum, *c. A crapula* 14. *hoc tit.* Unde jubetur aboleri usus ad æquales haustus provocandi, fœcundiores calices exhauriendi, *d. c.* 14. ubi commoniti, nisi destiterint, ab officio suspendi jubentur. Evitandi iis sales, facetiæ, dicacitates, & omnes verborum inanium pestes, quæ scurras potius, quam Sacerdotes offendunt.

7 Inter alia, quæ Clericalem dignitatem & auctoritatem infamant, & deprimunt vitia, non minimum est avaritia, ideoq; maxime Clericis fugienda, non tantum si sibi quærant, verum etiam si Ecclesiæ: neque enim probandi ministri, qui ut magis fideles videantur, & in aram Ecclesiæ quid inferant, cuncta distorquent, extorquent, corradunt, corrodunt, sacrificium per hoc Deo se facere putantes, minus ei gratum, quia est de rapina. Unde maxime cavebunt, ne, ut habetur *Ezech. c.* 34. lac gregis sui comedentes, & ejus lanis se cooperientes, absque ulla æternorum spe, mercedibus mercenarii pascantur, contra Apostolum de præsenti potius laboris fructum recipientes, quam in futuro. *Canon. Sacerdos* 91. *qu.* 3. ne captent morientium hæreditates; qua de causa olim ab Arcadio prohibitum quid relinquere Sacerdotibus, ut patet ex D. Hieron. *ad Nepotian*, qui non tam de lege conqueritur; quam dolet, quod eamdem nimia aviditate Clerici meruissent. Ad hanc magis evitandam Ecclesia testamenti factionem ademit Clericis, dicetur infra *de testam.* Mercium exercitium prohibuit, ut mox dicetur, & præcipue usurarum, & quidem sub excommunicatione *cap.* 2. *hoc tit.* Judices gratis judicare voluit, non acceptis litium decimis, nec earum quota, *cap. cum ab omni* 10. *hoc tit.* Exceptis expensis victualium; nemo enim gratis cogitur militare.

Secundo in vestitu & habitu: quo honesto & decenti pro statu suo uti jubentur Clerici sæculares, qui nec nimia brevitate, nec longitudine notentur. Unde pannis rubeis aut viridibus, manicis aut sotularibus consutitiis, calcaribus deauratis, & aliis id genus, quæ superfluitatem sapiunt, uti prohibentur, *c. Clerici pen. hoc tit.* Religiosi habitu utuntur suæ Regulæ, quam professi sunt, correspondente. Si moniti ab Episcopo honestum & convenientem ordini & statui habitum deferre contemnant, suspendendi sunt beneficiati a beneficii fructibus per sex menses: in sacris ordinibus positi, citra sacerdotium inhabiles per idem tempus ad beneficium Ecclesiasticum obtinendum: dignitatem, personarum, aut curam animarum habentes, per annum a fructuum perceptione suspenduntur, nisi excuset causa rationabilis. *Clem.* 2. *hoc tit.* 8

Ornatum quoque omnem Clericos vitare vult Ecclesia: * quo modo barbam & comam eos nutrire prohibet. Quod accipiendum de coma, quæ imitatur comam mulierum, nam ad aures usque coma licite & decenter fertur. Comam relaxantibus anathema positum a Gregorio IX. *c.* 4. *h. t.* ut exterioribus Symbolis testentur, se interiore voluntate blandimenta & voluptates sæcularium despicere, & vero Dei servitio devotos esse. Unde & annulis digitos non ornabunt, nec auri aut argenti ornatu utentur, nisi dignitas annuli usum admittat, *d. cap. pen. hoc tit.* cum sit signum matrimonii spiritualis & fidei, *arg. can. Fœmina XXX. qu.* 5. Doctores Clericos licite annulo uti tradit Abbas. *d. can. pen. nu.* 7. quod contineatur inter Doctoralia insignia; non abutantur tamen ad vanitatem. Pontificibus sua specialis est vestis: jubentur enim in publico & in Ecclesia super indumentis lineis uti; nisi Monachi fuerint, quos oportet monachalem ferre habitum, *d. c. pen. in fine.*

Omnibus autem Clericis præceptum 10
est

est ferre tonsuram in vertice capitis, quod ipsum ad traditionem Apostolicam referunt, Ecclesiæ auctoritate & consuetudine roboratum, ut qui sanctioris vitæ ordinibus mancipantur, excultiores etiam vitæ characterem in capite ferrent. Ampliata autem tonsura eorum est, qui majoribus initiantur Ordinibus. Monachi non verticem tantum, sed totum fere caput radere soliti, ut quod sit ipsorum vitæ studium declarent. Etenim abrasio ista est symbolum lugentium ac mœrentium. Vid. Baron. *tom.* 1. *Annal. ad an. Christi* 58. *num.* 123. *& seqq.*

11 Tertio, in officiorum & negotiorum exercitio; quæ sæcularia exercere, sive suo, sive alieno nomine, Clericis inhibitum. Cujus generis est mercatura, quam tertio monitus non deferens, perdit clericale privilegium quoad bona sua, *cap. fin. hoc tit.* Ejus ordinis est & officium tabernariorum & macellariorum, quod sub pœna privationis clericalis privilegii exercere prohibentur. Qui si nominatim & tertio moniti non desistant, aut resumant id genus negotii, conjugati id omnino amittunt, quamdiu isti officio insistunt; uti & non conjugati, nisi habitum deferant clericalem, tunc enim tantum in rebus isto privilegio privari, quatenus tali officio insistunt. Et hoc ita, quatenus per se ac publice istud exercent. *Clem.* 1. *h. t.* quæ tantum isto in casu loquitur, ut, cum sit pœnalis, non sit extendenda ad casum, quo per alios exercent. Detrahitur etiam non modicum dignitati ordinis, si Clerici faciant se joculatores, sive ut barbare dicunt Bufones. Qui si per annum artem illam ignominiosam exercuerint; jubentur ipso jure carere omni privilegio clericali; uti & si breviori tempore tertio moniti non resipuerint, *c.* 1. *eod. in* 6. Tabernas frequentare prorsus prohibentur, nisi forte causa necessitatis in itinere con-

12 stitutos urgeat, *d. c. pen. h. t.* * Similiter ludere aleis & taxillis, ne manum Dominici corporis immaculatæ hostiæ oblatricem, simul & linguam inter Deum & hominem mediatricem, hujusmodi ludibrii contaminatione fœdent. Imo & ab ejusmodi inspectione Clericos vult esse alienos Pont. in *d. c. pen.* uti & ludorum scenicorum, *can. non oportet* 37. *de consecr. dist.* 3. *& can. Præterea, dist.* 51. Videtur tamen non esse mortale per se, cessante scandalo, & contemptu, quæ ponit hac in re frequentia, ut colligere est ex iis, quæ traduntur *tit. eod. de aleatoribus*. Multo minus exercent ludos theatrales, nec in Ecclesiis illos admittunt, nihil faciente consuetudine in contrarium, *can. cum decorem* 12. *h. tit.*

Ut autem commodius Clerici morum 13 honestatem & præcipue castitatem servarent, vivebant olim in communi, *can. Præter s. præcipientes dist.* 32. *can. Necessaria XII. qu.* 1. Unde Canonicos dictos volunt. Cui mori, frigescente caritate, derogatum, & seorsum vivere cœptum; dictique Canonici, non a canone frumentario sive præbenda, sed quia ad Canonem, id est, regulam, vivant; qui ut majorem servent honestatem & modestiam in Choro, populum a cancellis excludant, tantum ei concesso altaris usu, *c.* 1. *h. t.* Admittere tamen intra cancellos non videtur peccatum, si ferat consuetudo. Innoc. *ad d. c.* 1.

ADDITAMENTA.

Ad Num. 8. *Quæres*. An captus a judice sæculari se dicens clericum dependeat a cognitione sæculari? Resp. Negat. Sed statim judici Ecclesiastico extradendus venit, qui etiam de illius statu cognoscet, *cap. si judex laicus de sentent. excomm. in* 6.

Ad num. 8. *in fin. adde*. Ubi notandum, si fœmina utatur veste virili, vel contra, tantum ex levitate, sine prava intentione, periculo scandali & libidinis, venialis est; alias mortale; nullum vero si ex necessitate. Busemb. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 2. *dub.* 5. *art.* 2.

Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei conspiciendam offerat, adeoque potest & debet non tantum publico, sed etiam sacro abstinere die Festo *semel atque iterum* ad peccatum illud evitandum. Id. ibid.

Mulier, quæ ex ornatu etiam conveniente statui suo probabiliter videt aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad *breve tempus* eum dimittere, vel talis conspectum fugere, &c. Id. Ibid. Ubi etiam quod peccent mortaliter, quæ denudatis uberibus incedunt, nisi consuetudo excuset a mortali.

In vestitu quoad Clericos observetur: 1. Ut

Ut honestus sit. 2. Ad usum loci, in quo vivitur, accommodatus. 3. Ut professioni paupertatis non repugnet, vel saltem quod omnino non recedat. *Const. p. 6. cap. 2. num. 5.*

Regulas modestiæ pulcherrimas lege in Regulis *pag. 143.*

Vestis non sit virgata, id est: in qua diversi coloris virgæ ducantur; nec partita, seu dissecta. Busemb. *lib. 4. cap. 2. dub. 4.*

Clerici a vestibus fluxis & pomposis, habitu inhonesto, & nimio ornatu debent se abstinere. Gonzal. *ad cap. Clericis 15. hoc tit.*

Ad num. 10. Quæres. An clericus beneficiatus & pensionarius non habens jus in beneficio, sed ad beneficium, non deferens habitum clericalem, ipso jure suis beneficiis privatus sit? Resp. licet Sixtus V. in Bulla *cum Sacrosancta* id voluerit, hæc tamen Bulla non est usu recepta saltem quoad hoc, ut non deferens habitum sine ulteriore monitione Episcopi, non ipso jure privatus sit. *Garc. de benef. p. 7. c. 1. n. 23.*

Ad num. 11. in fin. adde: Prohibetur iis etiam Medicorum & chirurgorum artes, ubi opus incisione, aut adustione, nisi erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate. Busemb. *lib. 4. cap. 2. dub. 4.*

Si transgrediantur clerici in recensitis *h. tit.* ait Navarra non esse mortale, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Nec refert, ait, quod sit excommunicandus, quia hæc pœna est ferenda, quam nonnisi contumax post monitionem incurrit. Alii dicunt mortale, maxime si habitum & tonsuram absque causa notabili tempore non deferant, &c.

Ad num. 12. adde: Ludi theatrales etiam prætextu consuetudinis in Festivitatibus Domini nostri, aut Sanctorum ejus, fieri in Ecclesiis non debent. Gonz. *ad c. cum decorem 12. hoc tit.*

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & mulierum.

SUMMARIUM.

1 *Clericis cur interdicta cohabitatio mulierum.*
2 *Cum matre & sorore habitare permissum.*
3 *Hodie ex consuetudine etiam cum consanguineis.*
4 *Clericorum concubinariorum pœna.*

UT commodius incontinentiæ occasiones evitent Clerici, seorsim a mulieribus habitare jubentur, *toto hoc tit. & can. Interdixit 16. distinct. 32. can. Oportet 23. cum seqq. dist. 81.* nam ad lapsum provocat cum iis conversatio, cum dicantur exurere conscientiam viri secum habitantis, *can. Hospitalium 17. d. dist.* ubi etiam consuetudinem cum iis habere, quod non sit citra periculum, est prohibitum, *passim per jura relata distinct. 81.* * Cum matre tamen & sorore habitare permissum, *d. can. interdixit & c. pen. hoc tit.* ex subjuncta ibi ratione, quod naturale fœdus nihil permittat fœdi (sive, ut legit Cujac. sævi) criminis suspicari, id est sinistri: nisi & has lasciviæ vitium reddat suspectas; quomodo accipiendum *c. 1. h. tit.* aut nisi cum his habitent, quæ non sunt matres aut sorores, *can. legitur. 25. dist. 81.* Admittit etiam Canon illas, quæ ætas & vitæ probitas ponit extra suspicionem, *d. can. Interdixit.* * Verum huic juri derogavit consuetudo, quæ etiam consanguinearum cohabitationem permittit, modo non sint suspectæ; nam istarum conversatio vitanda clericis. Qui si tertiam monitionem contemnant, excommunicationi sunt subjiciendi, fœminæ vero canonice judicandæ, *can. 2. hoc tit.*

4 A consortio concubinarum multo magis arceantur clerici: quas habentes suspenduntur ab officiis, *can. Prætor. dist. 32.* ita ut eorum, si sint notorii, Missæ non sint audiendæ, nec Sacramenta ab iis percipienda: non quod ea polluantur flagitiosa Sacerdotum vita; sancta enim sunt, ut coinquinari nequeant, ut pulchre

tra-

tradit Nicolaus Papa, in *can. fin.* 15. *q.* 8. sed ne peccantes foveantur in fordibus impudicitiæ, &, dum contemni se vident, ad frugem pœnitentiæ, & meliorem vitam revertantur, *cap. vestra hoc tit.* Nam notorii, ab Ecclesia tolerati, non sunt evitandi, ne forte contingat aliquem aspergi infamiæ nota, qui habetur bonus, *d. cap.* 7. *& fin. hoc titul.* Eaque distinctione intelligendus est textus in *can. Nullus, & can. Præter d. dist.* 32. qui indistincte dicunt, Præsbyterum, quem quis scit indubitanter concubinam habere, vitandum esse. Suspenduntur præterea a beneficiis, & tandem si moniti se non corrigant, deponuntur, *c.* 4. *&* 6. *hoc tit.* Ex decreto Concil. Trid. Sess. 25. *cap.* 14. *de reform.* post primam monitionem non parentes mulctantur tertia parte fructuum; post secundam hoc ipso omnibus etiam pensionibus, Ecclesiæ vel alii pio loco applicandis. Quod & vult suspendi eos ab administratione, donec resipiscant, &, si nihilominus eas detineant, privari omnino officiis & beneficiis, & ad ea inhabiles indignosque reddi, donec vitæ emendatio mereatur dispensationem. Repetentem fraudulose dimissæ mulieris consortium vult excommunicari. Episcopum admonitum a provinciali Synodo, si se non emendaverit, ipso facto suspendit, & si perseveraverit, ad Roman. Pontif. vult deferri. Abjurare concubinam nemo cogitur, ne per carnis fragilitatem via perjuriis aperiatur, *cap.* 3. *hoc tit.* Quod si hujusmodi Clerici suspensi a beneficio, & Ordinum executione, ausi fuerint celebrare, irregularitatem incurrunt, qua de re *inf. tit. de Cler. excomm. celebr.* Permisit præterea Trid. *Sess.* 25. *c.* 14. *de reform.* incontinentes Clericos, licet exemptos, ab Episcopis corrigi, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *in fine adde*: Si Clericus domi suæ alat mulierem suspectam, etsi absit omne peccatum, & peccati periculum, facit scandalum activum per accidens, quia interpretative & indirecte tantum causatur alterius peccatum. Facit enim id, quod scit notum aptum esse inducere alterum hic, & nunc ad peccatum. Scandalum vero activum per se dicitur, quando directe intenditur alterius ruina, v. g. Si adulter alienam sollicitet ad adulterandum. Scandalum vero dicitur peccatum occasionatum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis ob dictum, vel factum, vel omissum minus rectum. Scandalum autem passivum est ipsa ruina, seu peccatum, in quod labitur proximus occasione alterius. Quod dividitur in *datum*, quod oritur ex activo. Et in *acceptum*, quod oritur ex ipsius sumentis malitia. Quale erat Pharisæorum in Christum, unde & pharisaicum dicitur. Busemb. *lib.* 3. *tract.* 3. *capit.* 2. *dub.* 5. *art.* 2. ubi plura.

Ad num. 2. *in fin. adde*: Clerici non debent secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater vel soror. *Gonz. ad cap. inhibendum* 1. *hoc tit.*

Clerici concubinarii per suspensionis, excommunicationis, & depositionis beneficii pœnas cogendi sunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent. *Gonz. ad c. si autem* 6. *h. t.*

Quæres 1. *ad n.* 4. Quid sit notorium? Resp. Notorium est, quod publice fit, & quod fit coram decem testibus. Cravetta *consil.* 120. & accipitur plurimis modis, pro eo, quod ex actis judicialibus, vel saltem, quod ex confessione partis, patet, ita ut quandoque confundatur cum manifesto *cap. de manifesta* 2. *q.* 1. Innoc. *in c.* 8. *h. t.* Vide *Arist. nin. Tepat. c.* 66. *de notor. & manifesto.*

Quæres 2. An, si suspensus adhuc toleretur a suis Prælatis, tamen ob crimina notoria per evidentia facti, quoad interdicta sit vitandus? Resp. Affirmat. *Innoc. ad c.* 7. *h. t. num.* 8.

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

SUMMARIUM.

1 *Clericus cur conjugia interdicta.*
2 *Lege Mosaica cur permissa Sacerdotibus.*
3 *Continentia, quo jure adnexa Ordinibus?*
4 *Conjugii usus in Ecclesia primitiva, an permissus Clericis?*
5 *Continentiæ obligatio oritur ex voto?*

6 *Obligatio illa, an ex tacito voto induci possit.*
7 *Ignorantia an excuset ab hujusmodi voto?*
8 *An & expressa intentio non continendi?*
9 *Obligatio hæc non tenet in ordinato ante usum rationis.*
10 *An neque in ordinato ante pubertatem habente usum rationis?*
11 *Ordinatus per metum non obligatur ad continentiam.*
12 *Quid si Ordo fuerit irritus, deficiente aliquo substantiali?*
13 *Ordine sacro initiatus fornicans, est reus sacrilegii.*
14 *Clericus conjugatus non admittendus ad beneficia.*
15 *Clericus in minoribus constitutus per matrimonium beneficia sua ipso jure amittit.*
16 *Etiam matrimonio nondum consummato.*
17 *Quid si matrimonium fuerit irritum causa consanguinitatis, aut alia?*
18 *An impubes contrahens sit hoc privandus beneficio?*
19 *Pensio an debeatur contrahenti matrimonium.*
20 *Clericus per contractum matrimonii retinet privilegium fori in criminalibus.*
21 *An etiam in causa civili?*
22 *Veste clericali, & tonsura deposita, quatenus amittantur privilegia clericalia.*
23 *Clericus ex delicto ante conjugium commisso, an gaudeat privilegio fori?*
24 *Uxor Clerici, an gaudeat isto privilegio?*

1 UT puriore & minus impedita mente Clerici Deo, ejusque cultui vacent, conjugia non ineunt, quod indignum sit templa ac vasa Domini cubilibus, & immunditiis deservire, *can. decernimus dist.* 28. nam cythara cum psalterio male concordat, & conjugati plenam sui non habent potestatem, *c.* 3. & 5. *h. t.* Qui enim cum uxore est, inquit Apostolus, 1. *Cor.* 7. *v.* 32. sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est, de quo loco videndus Baron. *to. n.* 1. *Annal. an.* 57. *§.* 68. probans ex eo D. Pauli cœlibatum: & denique substantia rerum Ecclesiæ, non ita foret in tuto, quas sic deperdi contingeret. Quare & ordinatio eorum differtur, & beneficiis Ecclesiasticis, si quæ habent, privantur, *d. c.* 3. Ad Ordines quod attinet, ab iis removentur conjugati, *c.* 2. *h. t.*

Nihil movet, quod lege Mosaica permissum fuerit Sacerdotibus conjugium; hoc 2
enim ideo, quia tantum genti Leviticæ erat ad sacerdotium aditus, ad quam proinde propagandam conjugio erat opus, alias periisset. Quæ ratio cum cesset hodie, non immerito inductus fuit cœlibatus, & præcepta continentia Clericalis: ringantur licet & frendeant illi, quibus, tanquam suibus in volutabro, in sordibus incontinentiæ versari est volupe, & somnient continere se impossibile esse homini, cum continentia prædicata, & præcepta sit ab ipso Christo, Apostolis, tota Ecclesia, & commendatissima etiam fuerit sacerdotibus gentilibus, ut videre est ex Tiraquello, in *L.* 15. *connub. nu.* 118. Vide Baron. *ad d. an.* 57. *§.* 53. 54. & 58. & patet ex Vestalibus, quantum impudicitia gravissime apud eos mulctabatur, cum vivæ quoque sepelirentur. Lips. *de Vesta, & Vestalib. c.* 13. Ut non sit, quod reprehendatur Ecclesia suis Ministris continentiam præcipiens, *can. plurimos dist.* 82. ut conscientiæ integritate, vitæ sanctitate fulgentes, acceptabile Deo munus offerre queant.

Ubi quæritur: An continentia sit ad- 3
nexa Ordinibus jure divino, an Ecclesiastico? Resp. Non deesse, qui velint esse juris divini, ex eo, quod a tempore Apostolorum, nec in Latina, nec in Græca Ecclesia hactenus ad sacros Ordines promoti inierunt matrimonia, ut mox dicetur: verum ex eo non convincitur esse juris divini, cum Apostoli non statuant jus divinum; ut verius sit, juri Ecclesiastico esse attribuendam ejus originem. Quod confirmatur per Concil. Trid. *Sess.* 24. *can.* 9. ubi traditur, legem Ecclesiasticam obstare ordinatis, quominus matrimonia ineant. Nec facit, quod Ordo suapte natura adferat quamdam congruentiam & decentiam castitatis, matrimonio repugnantem, nam ex se non ponit præceptum, nec id invenitur a Christo inductum, & Græcis hucusque licitus fuit matrimonii usus, ut patet ex *c.* 6. *h. t.* Vid.

Azor.

Azor. *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 13. *cap.* 12. *q.* 1. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 27. *qu.* 1. Ad Episcopatum quod attinet, etsi requirat majorem perfectionem, non tamen & illi nisi jure Ecclesiastico invenitur adnexa continentia. Sanchez *ibidem num.* 7.

4 Quæstio alia est: An in primitiva Ecclesia fuerit permissus Sacerdotibus conjugii usus? Resp. Hoc multos adserere, nixos quibusdam Gratiani locis crude intellectis. Sed dicendum, apud Christianos, nunquam licuisse Clericis in sacris constitutis uxores ducere, *c.* 1. *h. t. & patet ex can. Apostolorum* 25. *& can. Præsb. distinct.* 28. ubi jubetur Præsbyter, qui uxorem duxit, deponi. Nam cum se totos transtulerint in Dei famulatum, non possunt se tradere uxoribus, cum non sint sui, & duobus dominis nemo recte inserviat, præcipue diversa præcipientibus. Subdiaconi, antequam Ordo iste sacris adnumeratus, uxores licite ducebant, nec cogebantur continere, cum nemo invitus ad continentiam obligetur: ubi autem sacris est adnumeratus, coguntur continere, & matrimonium ab iis initum est nullum, *can.* 1. *&* 2. *dist.* 28. *& c.* 1. *dist.* 31. Sunt tamen conjugati admissi ad sacros Ordines in primitiva Ecclesia: uti & hodie admittuntur tam in occidentali Latinorum, quam Orientali Græcorum Ecclesia; hac tamen differentia, quod Latini non admittant conjugatos, nisi promissa continentia permissu uxorem, quæ & castitatem vovere debent, vel tacite, vel expresse, ut hac via a conjugii usu arceantur, & non tam uxorem, quam sorores habeantur, *c.* 2. *hoc t. can. Omnino dist.* 3. *can.* 1. *& can. Cum in præterito*, *dist.* 84. Græci vero etiam hodie permittunt usum uxorum ante ordinationem ductarum, *can. Nicæna*, *& can. Quoniam distinct.* 31. præter id tamen tempus, quo altaris ministerio debent deservire, ut magis Deo vacantes consequantur postulata, *dict. cap. Quoniam*. Ad intellectum istorum Canonum videantur notata ad *can. Habeo dist.* 16. in corpore edito jussu Gregorii XIII. De hoc Græcorum usu patet ex *cap.* 6. *hoc tit.* ubi ex Græco Sacerdote natus habetur legitimus. Vid. Covarr. *de matrim. part.* 2. *cap.* 6. *§.* 3. *num.* 2. Baron. *Tom.* 1. *Annal. an.* 58. *§.* 18. *& seq.* Azor. *Instit. Moral. d. lib.* 13. *cap.* 3. Et secundum hanc distinctionem accipienda pleraque Gratiani loca hac in materia, quæ alias simpliciter, ut posita sint, accepta forent falsa. Itaque Ordine Sacro initiatum si contingat uxorem ducere, non tenet matrimonium, cogiturque deserere ductam, & pœnitentiam peragere, *c.* 1. *hoc tit.* Ab officio removetur, cui tamen restituitur, si post peractam pœnitentiam vitam laudabilem se ostenderit, *c.* 4. *h. t.* Nisi tamen duxerit viduam, aut secundam uxorem, *can. Quisquis dist.* 84. talis enim quasi bigamus repellendus, propter intentionem cum opere subsecuto. De continentia Clericorum vide late Bellarm. *tomo* 1. *controvers. de Clericis lib.* 1. *cap.* 18. *& seqq.* & Baron. *dict. loco §.* 20. *& seqq.*

5 Obligatio hujusmodi non tam exurgit immediate ex Ecclesiæ constitutione, quam ex voto castitatis, quod Ecclesia adnexuit Ordinibus sacris; quibus initiandi non expresse, sed facto ipso & tacite profiteri censentur castitatem, eamque servare coguntur.

6 Ubi posset dubitari: An Ecclesia possit injungere continentiam clericis per tacitum votum? Resp. Eos, qui sordibus incontinentiæ delectantur, ut plerique hæretici, negare id posse Ecclesiam, quod sit juris naturæ matrimonium, ideoque ab inferiori non possit prohiberi. *Institut. de jure natur. gent. & civili.* Catholicam tamen esse sententiam, Ecclesiam quidem non posse quempiam cogere absolute ad continentiam, quod sit res meri consilii, *can. Integritatis* XXXII. *q.* 1. posse tamen sacro Ordini apponere conditiones, & leges justas isti statui convenientes, qualis est, ut ille initiatus castitatem voveat, sicut potest quilibet traditioni rei suæ apponere conditionem, *l. in traditionibus* 48. *ff. de pact.* Ut supposita hac lege, sacris initiari desiderans velit ex consequenti vovere, & obligari: uti & obligatur ex propria voluntate, ut non habeat postea causam resiliendi, cum ante emissum tale votum debuerit se probare; quod nisi fecerit, imputet suæ temeritati. Vid. Azor. *d. l.* 13. *c.* 12. *quæst.* 6. Sanchez *d. disp.* 27. *q.* 2. *num.* 10.

7 Quid si ignoraverit ex constitutione Ecclesiæ votum esse Ordini adnexum? Resp. Nihilominus teneri ad continentiam, cum lex semel legitime promulgata omnes teneat,

P 2

neat, nec ejus dari possit probabilis ignorantia; sed procedat regula, quod qui sciens & prudens aliquid vult, velit & omnia onera ei adnexa: de quibus, quod non inquisiverit, sibi imputet, implicite enim votum fecit. Si tamen ignorarit facrum Ordinem se suscipere, videtur in foro conscientiæ non teneri, cum non sit voluntarius, licet in foro exteriori ignorantia ista non sit probabilis. Sanchez *d. loco num.* 11. & Azor. *d. l.* 13. *cap.* 14. *quæst.* 10.

8 Quid si habeat expressam intentionem non continendi? Resp. Talem ordinandum quidem esse, *can.* 1. *dist.* 27. ordinatum tamen nihilominus teneri ad continentiam, si non ex voto voluntario, saltem ex Ecclesiæ instituto, cum agens censeatur agere juxta legis ordinationem quam privata voluntate intervertit, *l. Nemo* 55. *ff. de legatis* 1. Deinde in necessario conjunctis inspicitur principalis voluntas, quæ est ordinari; non secundaria, quæ est continere, vel non subire onera connexa principali voluntati, *arg. l. Si ita scriptum* 13. *§.* 1. *de liberis, & posthum.* ubi stante principali voluntate testatoris instituentis servum hæredem, sequitur eum libertas etiam per testatorem adempta, propterea quod hæc illi necessario sit connexa. Quod procedit non tantum in tacita contraria voluntate, verum & in expressa protestatione, quæ facto contraria nihil solet operari. Navarr. *in Manuali cap.* 22. *num.* 51. Sanchez *d. qu.* 2. *num.* 12.

9 Quid si ante pubertatem quis ordinatus fuerit, an obtineat hæc obligatio? Resp. Non esse dubiam hanc quæstionem, in casu, quo quis ante usum rationis est ordinatus. Nam licet, non obstante, quod male fecerit talem ordinans, teneat Ordo, non potest tamen tenere obligatio ad continentiam, ad quam nemo obstringitur, nisi ex consensu, quo caret ista ætas: & proinde non tenetur, ne quidem postquam accesserit usus rationis, nisi novo posito consensu, qui dabit ei ordinis executionem, alias inhibitam. Vid. Azor. *d. l.* 13. *c.* 14. *qu.* 9. Suarez *de Censuris, disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 22.

10 Quid si ordinatus habeat usum rationis ante pubertatem? Resp. esse, qui velint, doli capacem ante pubertatem teneri, ex eo, quod intelligat quid agat, & obligetur naturaliter, secundum dicta *ad tit. ff. de pactis*. Verius tamen non obligari talem ad continentiam; nam cum ad eam expresse se non obliget, & votum solemne ante decimum sextum annum emissum hodie sit inutile, uti dicetur infra *de regul.* dicendum & votum tacitum, resultans ex Ordinis susceptione, ante pubertatem esse inutile; agitur enim res magni momenti, in qua non facile ponenda obligatio ante ætatem: Jo. Andr. in *c.* 1. *nu.* 5. *ubi* Abb. *num.* 3. *inf. de Cler. per saltum promoto*.

Quid si quis ordinatus sit per metum injustum? Resp. Non obligari ad continentiam, quod ea non tam sit præcepti, quam consilii & voti, quod liberum esse debet; nec obliget Ordo ex se ad continentiam, sed ex vi voti Ordini per Ecclesiam, uti dictum, adnexi, quod irritum ponit justus metus, propter summam in eo requisitam libertatem, uti dictum supra *de his, quæ vi, metusve caus.* & repetetur infra, *de voto*. Nihil obstante, quod metus non impediat characteris impressionem, nec quod minus baptismus obliget ad fidem, ut colligi potest ex iis, quæ dicta supra *de his, quæ vi &c. n.* 20. Vid. Azor. *d. l.* 13. *c.* 14. *q.* 8. 11

Quid si collatio Ordinis fuerit irrita, deficiente aliquo substantiali? Resp. Verius esse, non obligari talem ad continentiam, ne quidem ex simplici voto. Ratio est, quod Ordines suscipiens non faciat principaliter hoc votum, tanquam essentiale Ordini, sed tantum in consequentiam, propter Ecclesiæ constitutionem; ut non subsistente principali, subsistere nequeat, quod ejus nomine in consequentiam venit, ex notissima juris reg. *in leg. Nihil* 129. *§.* 1. *ff. de reg. jur.* ubi Cujac. varia refert exempla. Nec facit, quod professus in Religione non approbata, aut alias invalida, teneatur tamen ad castitatem ex voto simplici, resultante ex inutili professione, *c.* 3. *c. Placet* 12. *infr. de convers. conjug. &c. Consuluit* 4. *inf. Ne Clerici vel voventes &c.* nam castitas essentialiter adest voto, ut professus, licet inutiliter quoad simplex, juxta regulam, quæ habet: Si actus non valet, ut agitur, valet eo modo, quo potest. Barbosa 2. *p. Rub. num.* 100. *ff. solut. matr.* Sanchez *de matrim. d. disp.* 27. *quæst.* 2. *num.* 14. 12

Con-

13 Continentia itaque adnexa Ordini Sacro facit ordinatum abstinere non tantum a nuptiis, sed ab omni actu venereo. Nam si ab actu licito, seposito vero, abstinendum, quidni & ab illicito? *l. Sacris 42. C. de Episc. & Cler.* Ut detestanda sit eorum jactantia, qui, cum conjugium jure sibi non licere fateantur, ideo concubinas sibi habere licere adserunt: quarum copulam, ut sacrilegam plerique damnant, eamque circumstantiam necessario in confessione exprimendam, ad valorem confessionis tradunt. Nam ultra fornicationem, virtuti temperantiæ adversam, etiam committunt in religionem, violando votum castitatis, & ita sacrilegii reus talis Clericus damnatur, *can. de iis, dist. 28.* Sanchez *d. disp. 27. q. ult. n. 19.*

14 Ut autem non admittuntur ad Ordines conjugati, ita nec admittendi ad beneficia, quæ dantur propter officia, nisi & uxores Monasterium intrent, aut continentiam voveant, aut alias non sint suspectæ de incontinentia, qua de re infra *de converf. conjug.* Clericis in minoribus constitutis, aut beneficiatis tantum, non est denegatus matrimonii contractus, aut ejus usus; per quem tamen fiunt inhabiles ad beneficia obtinenda, & privantur obtentis, *c. 1. h. t.* non etiam per sponsalia, quæ non tam ponunt matrimonium, quam spem ejus, nisi sint de præsenti.

15 Ubi quæritur, an ipso jure vacent, an vero sit opus sententia judicis? Resp. Posterius posse videri. Primo, quod ad pœnam nemo teneatur in conscientia ante sententiam, ex receptissima sententia. II. Quod in *c. 1. & 3. hoc tit.* dicatur Clericus uxore ducta, compellendus relinquere beneficium, & eo privandus. III. Quod in *can. 3. dist. 32.* dicatur Clericus, accepta uxore, nihilominus stipendium suum accepturus. Certissimum nihilominus esse, vacare ipso jure beneficio, citra sententiam, ex opinione communiter approbata. Cujus ratio consurgit ex incompatibilitate matrimonii cum beneficio, quæ inducit spontaneam renuntiationem, *argum. can. Cum renuntiatur* XXXII. *qu.* I. Est & ea ratio, quod concessio beneficii habeat eam conditionem ex Ecclesiæ consuetudine, ne statum incompatibilem, qualem ponit matrimonium, ejusque usus, adsumat Clericus; quare, eo assumpto, tanquam deficiente conditione perdit beneficium: & ita communiter receptum tradit Covarr. *alios citans & ad 4. Decretal. p. 2. c. 6. §. 3. n. 5.* Sanchez *disp. 42. n. 3. & 4. similiter alios alleg.* Unde patet, amissionem non causari per modum pœnæ, ut cesset primum argumentum. Non obstat secundum; nam textus ibi allegati loquuntur de privatione possessionis facienda, quam de facto injuste, & violenter talis Clericus detinebat. Non obstat tertium; quia textus ille recte accipitur de eo, quod datur in stipendium, ratione laboris, quem canendo Ecclesiæ præstat, non etiam de eo, quod debetur in titulum. Hinc est, quod talia beneficia tanquam vacantia continuo impetrari possint, ut dicemus infra Tit. 8.

16 Quid si matrimonium non fuerit consummatum? Resp. Nihilominus beneficio privatum esse Clericum, ex eadem ratione militante, quæ in casu proximo. Nam cum copula nihil ad matrimonium faciat, negari non potest, quin sit vere adsumptus status incompatibilis cum beneficio, cum ad copulam teneatur. Ubi nihil facit, si sponsa ante copulam moriatur, vel Religionem ingrediatur; nam jus semel extinctum non recuperatur solo casu, extincta scilicet causa amissionis, sed nova collatione est opus. *Gl. pen. in Clem. Gratiæ de refer.* Abbas in *c. 1. n. 6. h. t.* Covarr. *d. n. 5. & 6.*

17 Quid si conjugium fuerit irritum causa consanguinitatis, aut alia? R. Distinguendum esse, an sit nullum ob defectum consensus, an vero consensus adsit, & alia de causa sit irritum. Primo casu certum est non vacare beneficium, nec eo privandum Clericum, cum ne quidem voluerit actum contrarium. Hinc contractum a furioso aut mente capto matrimonium non facit privari Clericum, uti nec metu justo a sponso initum, quia ista coactio, licet ponat voluntatem, secundum dicta supra *de his, quæ vi &c.* non tamen sufficit ad matrimonium, quod ponit nullum, ob defectum consensus, ut dicetur infra libro IV. Secundo casu probabile est, nihilominus privatum videri beneficio taliter contrahentem, ex ratione textus in *can. 4. sup. de bigamis non ordin.* ubi intentio cum opere subsecuto facit aliquem inter bigamos poni; etsi vere talis non sit, cui respondet text. in *c. Eum, qui 18. de præb. in 6.* ubi accipiens secundum beneficium cura-

curatum, licet nulliter, vacat tamen hoc ipso primum, subjuncta ratione, quod non deceat, ut status melioris, quam petitus constitutionis existat. Ut tota vis ponatur in eo solo; quod quis appetierit statum incompatibilem beneficii retentioni. Ut non sit nullis distinctio, quam quidam faciunt, an Clericus sciverit impedimentum, an ignoraverit; quia adest animus utroque casu appetendi statum incompatibilem: & ita tenet Covar. *d. nu.* 5. Abbas in *d. c.* 1. *num.* 7. *hoc tit.* & videtur communior sententia. Volunt tamen quidam, ipso jure non induci privationem, eo quod hic agatur de pœna delicti, quæ non infertur ipso jure; ne subsit eadem ratio, quæ subest matrimonio vero, quod inducit statum incompatibilem cum beneficio, non etiam irritum. Ut, cum non detur textus quid disponens hac in parte, non debeat dispositum in aliis casibus extendi, contra reg. in *c. Odia de R. J. in 6.* Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum. Adducunt pro hac parte *d. cap.* 1. *hoc tit.* ubi deciditur, constitutos in sacris ducentes uxores, solum cogendos eas dimittere, non facta mentione beneficiorum. Sed loquitur cap. de iis, qui non sunt in Ordinibus, qui non tam facile amittunt beneficia, sed demum per sententiam. Vide Sanchez *disp.* 43. *n.* 3.

18 Quid si impubes contraxerit matrimonium, an beneficio obtento hoc ipso privabitur? Resp. Non privari, ex vera & communi sententia. Ratio est, quod ejusmodi contractus matrimonii tantum habeat vim sponsalium, *cap. un. de despons. impub. in 6.* Per sponsalia autem non vacat beneficium, uti dictum. Nec obstant dicta superiori quæstione; quia ibi actum de pubere, qui contrahens, licet inutiliter, vult tamen statum incompatibilem: hic autem Canon inutilem actum transfert in alium casum utilem, qui non noceat. Covarr. *d. §.* 3. *num.* 5. Et hoc ita, si sponsus sit impubes: nam si sponsus sit pubes, sponsa autem impubes, aliqui dubitant, maxime si sponsus ignoret sponsam esse impuberem, quasi per sponsum non steterit, quominus actum incompatibilem gesserit. Videtur nihilominus dicendum, non vacare beneficium, eadem militante ratione, quod scilicet canon ejusmodi contractum velit valere, ut sponsalia, quæ non privant aliquem, ipso jure etiam privari faciunt. Abbas *d. c.* 1. *n.* 7. Jul. Clarus *§. fin. q.* 73. *n.* 5.

Q. An dicta obtineant in pensione, quam habet contrahens matrimonium? Resp. Hoc dicendum esse, quatenus debetur titulo Clericali, ut sit in loco beneficii, quod resignatum, & in ea habeat locum regula, quod subrogatum sapiat naturam ejus, in cujus locum subrogatur, itemque ratio status incompatibilis: atque ita habet communis opinio. Gigas *de pensionib. qu.* 54. Clarus *d. q.* 73. *num.* 3 Covar. *d. loco num.* 7. Sanchez *disp.* 44. *num.* 4. Nisi tamen Pont. voluerit pro vita deberi, etiam tanquam laico. Adsignata tanquam laico pro ministerio temporali minime vacat per matrimonium, quia non ponit incompatibilitatem, cum & conjugato adsignetur. 19

Privat quoque matrimonium Clericos privilegio ordinis Clericalis, *can. Joannes hoc tit.* Excepto privilegio ordinis canonis, de quo in *can. si quis suadente* 17. *quæst.* 4. & fori, quatenus tamen habitum Clericalem & tonsuram deferunt, & unicam, eamque virginem duxerint, *c. un. eod. in 6.* ubi tantum fit mentio causæ criminalis, sive intentetur criminaliter, sive civiliter. 20

Ut possit dubitari: An in causa civili habeant tales Clerici fori privilegium? Resp. Id aliquibus videri, per text. in *d. cap. un. in verbis, nec ab ipsis judicibus*, ubi generaliter inhibetur judicibus sæcularibus, ne condemnent Clericos. Facit, quod Concilium Parisiense, cujus ibi mentio, & quod habetur infr. *de foro compet. c.* 2. loquatur indistincte, ut sit intelligendum de causis tam civilibus, quam criminalibus. Communius tamen receptum, tantum habere locum in causis criminalibus, cum *d. c. unic.* expresse tantum de iis loquatur. Ut non obstent verba subsequentia generaliora; quia non est infrequens, ea restringi ad casum præmissum. Non obstat Conc. Parisiense, de quo in *d. c.* 2. nam hoc loquitur de Clericis in genere; dictum vero *c. un.* tantum de restringendis Clericorum conjugatorum privilegiis. Quod autem tantum causas criminales accipiat; Pont. est, quod indecentius sit, in causa criminali, in qua agitur ad vindictam, clericum subdi foro sæculari, quam in causa civili, in qua agi-

agitur de restitutione debiti. Non poterit tamen in causa civili capi talis Clericus a laico, propter *d. can. Si quis suadente*, quo prohibetur violenta manuum injectio in Clericos. Hæc ita, durante matrimonio; nam eo soluto, etiam in civilibus gaudebit Clericorum privilegiis omnibus, cum ea tantum restringantur in causa conjugii, per *d. cap. un.* Joan. Andreas *d. cap. . num.* 2. Covarr. *Pract. qq. cap.* 31. *numer.* 7. Sanchez *disp.* 46. *num.* 21. *& seqq.*

22 Illud etiam quæsitum: An vestem clericalem & tonsuram deponens amittat in perpetuum dicta privilegia? Resp. Tantum pro tempore, quo non gestat, amittere, & resumptis veste ac tonsura iterum iis gaudere. Ratio est, quod Canon propter dimissionem eorum, non tam privet Clericos privilegiis, quam eorum usu; unde resumpto habitu, tanquam cessante causa impedimenti, iterum iis fruentur. Et hoc ipsum probatur per *d. c. un.* in verbis: *nolumus gaudere Clericali privilegio*, quæ indicant tantum suspensionem. Facit ad idem *caput* 6. *supra de vita, & honestat. Cler. Clem.* 1. *eod.* & alia loca, quæ non privant nisi pro tempore, quo Clericus se non conformat Canonibus. Hinc, mortua conjuge, quam unam virginem habuit Clericus, si continuet & reassumat vestem clericalem & tonsuram, gaudebit omnibus privilegiis. Joan. Andr. *d. cap.* 1. *num.* 3. Covar. *d. l. n.* 18. Sanchez *d. disp.* 46. *q. ult.*

23 Quid si Clericus ante conjugium deliquerit, an conjugatus habitum & tonsuram non deferens habeat privilegium fori, ejus delicti nomine? R. Ita omnino dicendum esse, etiam in casu, quo omnino privaretur postea Clericorum privilegiis, ut in specie *c. un. de bigamis non ordin. in* 6. Ratio est, quod ad fori competentiam debeat attendi tempus, quo delictum est commissum, *arg. l.* 1. *ff. de pœnit.* & ita tenet, alios referens, Grammat. *decis.* 10. *n.* 3. tradens ita decisum esse. Nihil facit, quod *d. c. un. de bigam.* dicantur bigami nudari omni privilegio clericali; nam hoc tantum est accipiendum quoad delicta postea commissa, non quoad præcedentia. Barbosa *ad leg. Titia* 35. *n.* 33. *C. solut. matr.*

24 Postremo quæritur: An uxor Clerici gaudeat privilegio canonis & fori? Resp. Ex communi sententia, eam minime gaudere privilegio Canonis, cum sit personale, inductum tantum in reverentiam ordinis Clericalis, quæ non egreditur. De privilegio fori dubitatum; dicendum tamen, nec eo gaudere. Nihil obstante, quod uxor sortiatur viri forum; hoc enim tantum in iis, quæ possunt communicari cum uxore. Fori autem privilegium non est communicabile cum uxore, utpote concessum ratione Clericalis ordinis, cujus incapax mulier, ut dictum supra *lib.* 1. Joan. Andr. *d. cap. un. num.* 3. Sanchez *d. disp.* 47.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 3. *in fin.* Hinc Alexander VI. dispensavit cum Cæsare Diacono Cardinali, ut uxorem duceret, item cum Domino Antonio Lusitano Priore de Olrato Ordinis Militaris Sancti Joannis dispensatum fuit, qui & postea in Gallia nupsit. Idem ad instantiam Philippi II. Regis Catholici cum Archi-Duce Alberto Diacono Cardinali, ut duceret uxorem Elisabetham Castellæ Infantem. Rursus Clemens VIII. dispensavit cum Roderico Enriquez Diacono & Archidiacono Matti i. Et Paulus V. cum Francisco Chacon. Archidiacono Toleti, & cum Lupo de Mendoza Subdiacono. Ita Franc. de Arauzo, *de stat. Eccl. tract.* 1. *q.* 19. *num.* 29. qui *n.* 30. tenet, non requiri ad hanc dispensationem causam publicam, sed sufficere privatam, imo dispensationem esse validam, licet causa non sit.

Ad num. 4. *in fine adde.* Objici solet *can. volumus* 24. *dist.* 81. qui ait: Volumus, ut Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, excepta dumtaxat matre, sorore, vel uxore, quæ caste regenda est. Intellige vel juxta priora tempora, vel de uxore, quæ senex & votum castitatis emisit, ut non sit periculum. Gloss. *Unde additur: quæ caste regenda est.*

Objic. *Can. Præsbyter* 9. *dist.* 28. qui habet: Præsbyter si uxorem duxerit, ab Ordine suo illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos dirigi oportet. Respond. Si uxorem duxerit de facto, non de jure.

Dices : ergo deberet gravius puniri, quam fornicator, quod tamen non fit. Respondeo 1. posse dici, quod gravius puniatur, quia depositio est vera pœna & perpetua, excommunicatio tantum medicinalis.

Resp. 2. Negando illatum. Quia non procedit argumentum in pœnalibus. Ratio: quia prius non fit frequenter, sicut fornicatio. Sumpta instantia a similitudinaria bigamia.

Ad num. 21. Quæres 1. An sententia auctoris si probabilior? Resp. negat. quia Concilium Tridentinum generaliter impetat, ut Clerici conjugati servitio Ecclesiæ ab Episcopo deputentur; ergo tam bene in civilibus, quam criminalibus debent gaudere privilegio fori. Probatur consequentia; nam & familiæ Episcopi Ecclesiæ, imo & privatorum clericorum tale privilegium competit. *Mart. de jurisd. p. 4. capit. 111.* Ergo multo magis Clerico conjugato, quia plus est esse ministrum Ecclesiæ, & quidem clericalibus ordinibus insignitum, quam famulum Episcopi.

Quæres 2. An uxor talis Clerici etiam participet illius forum? Resp. Affirmat. quia uxor sequitur forum sui mariti, *leg. fœminæ ff. de Senat. l. fin. C. de incol. l. 2. C. de Episc. & Cler.*

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus.

SUMMARIUM.

1 *Clerici ad residentiam personalem tenentur.*
2 *Residentia illa, quo jure requisita.*
3 *Beneficia quæ obligent ad residentiam, quæ non.*
4 *Consuetudo an liberet a residentia?*
5 *Residentia stricte facienda.*
6 *Absentes an ipso jure priventur beneficiis?*
7 *An & fructibus?*
8 *Absentiæ spatium quantum ex Conc. Trident.*
9 *A residentia quænam causæ excusent?*
10 *Residentia 40. annorum an sit justa causa?*
11 *Distributiones quotidianæ (quæ & manualia beneficia) dantur solis præsentibus.*
12 *Absentibus quando debeantur?*
13 *An debitæ expulso a Capitulo?*
14 *An excommunicato?*
15 *Distributiones æqualiter faciendæ.*
16 *Duplex an debeatur ratione duplicis officii?*
17 *Distributiones absentium, an, & qualiter adcrescant præsentibus?*
18 *Victus in possessione, an teneatur ad restitutionem distributionum interim perceptarum?*

AD vitæ innocentiam, quæ in clericis desideratur, oportet, accedat diligentia procurandi officii, cujus ratione datur beneficium. Ea consistit in residentia, id est, præsentia personali in ipsa Ecclesia, in qua quis beneficium habet, etiam simplex & modicæ æstimationis, *c. 1. h. t.* Dico, personali, quia est electa personæ industria, quæ per alium non suppletur, maxime si fuerit cura animarum, ad quam admitti conductitios indignum. Unde consuetudo sub annuo censu committendi aliis Ecclesias, dicitur enormis, & improbatur *cap. 3. inf. Ne Prælati vices suas &c. ubi ea de re latius.* Ut tantum iis sint conferenda beneficia, qui in propria persona volunt, & possunt deservire, non etiam iis, qui nec possunt, nec volunt, *c. 4. h. t.* Excipe casum *c. Extirpandæ §. qui vero inf. t. seq.* de quo actum fuit supra *de offic. Vicarii.* 1

Quæritur autem: Quo jure requiratur residentia? Resp. Episcopos, & alios curam animarum habentes teneri & jure Divino. *Trid. Sess. 23. cap. 1. de reform.* quod Christus commiserit talibus oves pascendas; non pascuntur autem nisi a præsentibus: & naturale, cum in eum finem recipiant decimas, terrena metant, ut spiritualia ministrent; datum enim beneficium propter officium, *c. fin. de rescript. in 6.* Simplicia vero beneficia in dubio, quidem etiam præsumi habere adnexam residentiam, non tamen nisi jure humano Canonico. 2

Sunt eorum quædam, quæ tantum ad Horarum Canonicarum recitationem obligant, non etiam ad residentiam, aut ad substituendum sibi alium; cujus ordinis sunt Beneficia, quæ dicuntur Præstimonia, sive Præstimoniales portiones, a redditibus Ecclesiasticis abstractæ, & designatæ aliquibus per modum subjectionis, 3

nis, & adjutorii ad studia peragenda. Et esse beneficia non obligantia ad residentiam, patet ex Conc. Trid. *Sess.* 6. *c.* 2. *De reform.* ubi dicitur, obtinentes beneficia, residentiam personalem de jure aut consuetudine requirentia, cogendos esse residere: nam frustra ibi fieret mentio eorum, quæ desiderant residentiam: nisi & essent, quæ non desiderarent. Facit eodem, quod Trid. *Sess.* 23. *c.* 1. *De refor.* & *Sess.* 24. *c.* 12. *De refor.* tantum faciat mentionem Episcopatuum, & obtinentium curam animarum, aut præbendas, portionesve in Cathedrali, aut Collegiata Ecclesia.

4 Q. II. An consuetudo possit liberare a residentia? R. Neutiquam quoad eos, qui de jure divino aut naturali tenentur residere, cui non prævalet consuetudo, nec illud immutat. *Instit. De jure natur. gent.* & *civili*; substinendam tamen quoad eos qui tantum de jure Canonico obligantur, ut habentes beneficium simplex, quia potest consuetudo mutare jus humanum, & ab ejus observantia liberare. Quam distinctionem videtur adjuvare Conc. Trid. *d. Sess.* 23. *c.* 1. ubi agens de residentia eorum, quibus est cura animarum, dicit consuetudinem ab ea liberantem potius corruptelam censendam esse: ut contrarium sit colligendum in iis, qui non habent curam animarum. Vid. Abbas *ad c. Extirpandæ* 30. *§. qui vero num.* 31. & 32. *infr. tit. seqq.* & Covarr. 3. *Variar. Resol. cap.* 13. *numer.* 9. Consuetudine tamen non obstante, cogendi absentes residere, si ita exigat divinum ministerium.

5 Residentiam qui debent, stricte eam præstant, etiam Cardinales, *c.* 2. *h. tit.* sub mortalis peccati reatu; alias per fructuum subtractionem, sequestrationem, aliaque juris remedia, etiam usque ad beneficii privationem, compellendi. *Trid. d. Sess.* 23. *c.* 1.

6 Ubi quæritur: An ipso jure priventur beneficiis absentes? R. Factum hominis requiri, cum nusquam inveniatur textus illos ipso facto privans? sine textu autem non toleat pœna induci. Non alias tamen per hominem privandi, nisi legitima citatione prævia: quæ etiam una sufficere videtur personaliter facta, quando scitur, ubi locorum absens degat. Si citatus, cessante impedimento justo, non compareat, spoliari beneficio potest, *c. Ex parte* 8. & *c. fin. h. t.* Si ad absentem citatio pervenire non valeat, ut quando ignoratur ubinam agat, trina citatio desideratur per edictum, ut facilius ad absentis notitiam perveniat: qui si non compareat intra sex menses, spoliari potest beneficio, *c. Ex tua* 11. *h. t. Gl. in c. fin. §. porro V. Canonibus sup. Ut lite non contest.* Potest & Superior in contumaces uti suspensione & excommunicatione, *d. cap.* 11. *§.* 1.

7 Quæritur: An absentes fructibus ipso facto priventur? R. Hoc videri dicendum in iis, qui jure divino aut naturali tenentur ad residentiam, quales sunt habentes curam animarum, de quibus agens Trid. *d. Sess.* 23. *c.* 1. dicit eos non facere fructus suos pro rata temporis, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere posse, sed in pauperes loci erogandos esse, aut fabricæ Ecclesiarum applicandos, cessante quacumque conventione, aut compositione, qua fructus pro parte remittantur. In quibus vel maxime locum habet, quod beneficium detur propter officium, ut hoc cessante, tanquam causa perceptionis fructuum, perceptio ista sit injusta. In iis, qui non tenentur isto jure ad residentiam; videtur hæc privatio ipso jure non induci, sed per hominem inducenda, cum Trid. *c.* 1. & *Sess.* 24. *c.* 12. *de refor.* tantum agat de habentibus curam animarum, & ut mox dicetur, de aliis agens dicat eos privandos.

8 Loquitur autem Trid. uti & veteres Canones, de diuturna absentia, per quam patitur Ecclesia detrimentum, nam qui aliquantisper tantum abest, statim reversurus, non videtur abesse. Unde absentiæ spatium, quod sit extra pœnam, definivit singulis annis, sive continuum, sive interruptum, ut non excedat in Episcopis duos menses, aut ad summum tres, & subsit æqua causa, cessetque detrimentum commissi gregis. Ultra si abesse velint, causa legitimæ absentiæ est allleganda coram Pont. aut Metropolitano, aut seniore Suffraganeo, ab eoque in scriptis approbanda, nisi notoria sit ratione officii. Idem in iis, qui curam animarum habent, ne periclitetur grex commissus. Non habentes curam animarum tres menses habent, quibus abesse iis est impune. Non tamen

men omnes absint eodem tempore, ne cultus divinus jaceat. Admonet vero Trid. *d. Sess.* 23. *c.* 1. eos præcipue, quibus est animarum cura, ne absint solemnioribus diebus, quibus præsentia Pastoris maxime refici & gaudere solent oves. Ultra abesse nulli licitum, nihil faciente consuetudine, aut Ecclesiæ statutis, per quæ absentiæ restringi quidem possunt, non etiam prorogari, *d. c.* 12. *vers. Praterea*. Ultra qui abesse præsumpserit, primo anno privandum esse dimidia parte fructuum, secundo omnibus; crescente vero contumacia; contra talem procedi juxta Canonum constitutiones, mandat Trid. *d. vers. Præterea*.

9 Excusabit autem causa, quam ponit urgens necessitas, debita obedientia, evidens Ecclesiæ, aut Reip. utilitas. Talis est causa studii, Theologici scilicet vel Juris Canonici, & quidem ad quinquennium: & hoc quatenus vere in studiis agunt; neque enim cuipiam patrocinari collusio aut fraus debet, *c.* 4. *& c. Tuæ* 12. *h. t.* Vid. Horat. Lucius *de Privil. Scholar. privil.* 98. Pet. Greg. Tholos. *de Benef. Eccl. c.* 7. *n.* 10. 11. 12. Ponit & justam causam absentia ratione ministerii summi Pontificis, ad quod quis evocatus, *c. Cum dilectus* 14. *h. t.* Idem est, existente aliquo in servitio sui Episcopi, *c. Ad evidentiam* 15. *h. tit.* Non uretur tamen in servitio suo Episcopus opera Parochi, nisi eo spatio, quo communiter permissum ei abesse, utque non deseratur cura animarum. Ponit præterea justam causam dispensatio summi Pontificis super habendis pluribus beneficiis, qui hoc ipso dispensasse videtur super residentia alterius, cum nemo utrimque commode residere, id est deservire cultui divino possit, *c. Non potest* 21. *de præb. in* 6. Facit etiam indulgentia Summi Pont. quempiam impune abesse, qua tamen non obstante, possent Clerici cogi residere, si Ecclesiæ necessitas & cultus divini ministerium exigat; qui donec venerint, Superioris est alios substituere, qui deserviant Ecclesiæ, ex absentium alendos fructibus, *c. pen. hoc tit.* Præstat eamdem causam adversa valetudo, de qua infra *t.* 6. *de Clerico ægrot.* aeris intemperies pro certo anni tempore, graves inimicitiæ, cum plebe, aut Domino loci, unde vitæ discrimen aut scandalum, quo casu si reconciliatio sit desperata, dandum potius a Superiore tali Clerico aliud beneficium: grave periculum imminens ratione belli, tempestatis, & captivitatis. Est autem curandum præcipue habentibus curam animarum, ut in casu justæ absentiæ providcatur gregi de provido Vicario. Absentiæ huic ex justa causa neutiquam dici potest derogatum per Trident. dum passim exigit residentiam: posterior enim lex generaliter loquens limitatur per priorem specialiter loquentem, *l. Sed & posteriores D. de L. L.*

Q. An sit justa causa excusationis residentia XL. annorum? Resp. Hoc posse videri, *arg. l.* 1. *C. De profess. qui in urbe lib.* 12. ubi qui viginti annis legit, Comitatus dignitatem consequitur. Sed hoc argumentum parum urget, cum a diversis non fiat illatio: ut, cum desit textus hac in materia liberans, nulli anni dicendi sint liberare, quod passim hac in materia requiratur & mandetur residentia. Et deinde ut in argumento dicto accedat titulus Comitatus, non legitur tamen etiam liberari a legendo Doctor, & nihilominus lucrum capere. Navar. *cons.* 12. *h. t.* 10

Hæc ita quoad fructus, quos grossos vocant, quibus minime privandi justa de causa absentes. * Præter fructus istos inductum est in Ecclesia, ut tempore officii fierent distributiones quotidianæ præsentibus tantum, quæ manualia dicuntur beneficia, aut victualia, a Bonifacio VIII. *c. un. eod. in* 6. ut hac via excitarentur Clerici ad divinum officium celebrandum, & hoc non sine primario, vel qui habet rationem motivi, quia hoc foret inordinatum, sed secundario & occasionaliter. Præsentibus, inquam, tantum, neutiquam etiam absentibus, nihil faciente consuetudine contraria, quam improbat Bonif. P. *d. loco* statuens, absentes distributiones istas suas non facere: quam & reprobat Trid. *Sess.* 24. *c.* 12. *De reform.* renovans constitutionem Bonifacii. Præsens hic dicitur, non, qui est in oppido, aut loco, in quo sita Ecclesia, aut etiam in ipsa Ecclesia, sed qui in choro est, in quo celebratur Divinum officium, ibique simul cum reliquis operam impendit. Potest tamen & dici præsens, qui in oppido aut Ecclesia est, si talis præsentia muneri sufficiat, ut tra- 11

dit Covarr. 3. *Var. Resol. c.* 13. *n.* 3.

12 Quæri hic posset: An nullis absentibus debeantur distributiones? Respond. Absentibus nomine Ecclesiæ ex mandato Capituli recte dici deberi, propterea quod tales in plerisque habeantur pro præsentibus; ut æquum sit ab iis, quorum negotiis ex mandato eorum incumbunt, nihil contra eos attentetur ex causa absentiæ, *arg. l. Sed etsi* 26. *§. fin. D. ex quibus caus. majores, &c.* Quo facit, quod Joan. And. *d. c. un.* velit eas deberi Archidiacono visitanti. Facit & quod scribit Navarr. *cons.* 8. *hoc tit.* satisfacere Prælatum juratæ obligationi de residendo, si absit nomine Ecclesiæ, secundum text. in *c. Ex parte* 13. *hoc t.* Et colligi hoc ipsum videtur ex *d. c. un.* in quo Bonifac. dum negat absentibus cedere distributionum dominium, excipit absentes ex evidenti causa Ecclesiæ. Obstat tamen huic sententiæ *cap.* 7. *hoc tit.* in quo dicuntur victualia (qualia interpretamur distributiones *d.c.un.*) non cedere existenti in servitio Episcopi, quod ea absentibus non dentur: nisi dicamus, tales non posse dici abesse mandato Capituli & propter ejus negotia; sed potius Episcopi, cui jure permittente non mereatur hanc gratiam. De infirmis agetur infra *t.* 6.

13 Q. II. An debeantur expulso a capitulo, aut in exilium misso? R. Si sine culpa sua hæc patietur clericus; deberi ei distributiones, quas alias præsentia sua percepisset, quasi per vim majorem impeditus divinis interesse, easque lucrari, ne sine culpa inferatur alicui gravamen. Facit pro ea parte *c. un. eod. in* 6. ubi rationabilis necessitas facit absenti deberi distributiones, qualis hoc casu. Ex eodem textu idem dicendum de injuste carcerato, & de eo, qui vi majore detentus non potuisset interesse divinis; habendus enim taliter impeditus quasi præsens fuisset, ne, qui culpa caret, in damnum vocetur. Navarr. *Cons.* 11. *h. t.* Covar. 3. *Var. cap.* 3. *n.* 8. *vers. Undecimo.*

14 Q. III. Quid juris in excommunicato? R. Idem dicendum esse, si injuste sit excommunicatus, ne injuria alterius quis damnum sentiat, quatenus tamen interesse solitus divinis, nam alias nullum damnum sentit. Imo excommunicato licet injustum lucrum ei auferret, quod non est rationis. Juste expulsus, incarceratus, habet, quod imputet sibi, præcipue hic, in cujus potestate est dimissa contumacia mereri absolutionem, in qua, quod manserit, suæ culpæ attribuat; neque enim ejus fovenda malitia. Facit *c. Pastoralis* 53. *in fine & ibi Gloss. supr. de appellat.* ubi proventus Ecclesiastici subtrahuntur ei, cui denegatur communio Ecclesiæ, qualis est juste excommunicatus. Covarr. *d. nu.* 8. *vers. duodecimo.*

Distributiones itaque faciendæ præsentibus tantum & quantum fieri potest æqualiter, quod in omnibus æqualis sit causa, scilicet assiduitas & frequentia in divino officio, ut in pari onere diligentiæ merito par debeat esse lucri seu commodi compensatio: ut non debeat alicujus conditio ideo prævalere, quoad majorem distributionem, quod habeat pinguiorem præbendam: nam ea res non facit eum plus reliquis præstare sua præsentia, cui distributio debetur. D. Wames. *cons.*208. *n.* 2. Nihil tamen implicat inconveniens, si secundum officium & dignitatum qualitatem constituatur alicui major portio, quam salvat inæqualitas onerum, ut tradit Gloss. in *c. Statuimus* 15. *V. potiorem supr. de majorit. & obed.* 15

Q. IV. An duplici gaudens officio, veluti Archidiaconus simul & Canonicus, duplices recipiat distributiones? R. Hoc velle Joan. And. Abbatem, Felin. in *c. cum olim sup. de sent & re judic.* & pro iis facere textum in *l. Titia §. qui Marco D. de annuis legat.* Rationem dant, quod nihil inconveniens sit illi respondere duplex stipendium, cui est duplex officium. Atque hanc opinionem veriorem dicit Covarr. *d. loco numer.* 6. & maxime procedet, si consuetudo loci suffragetur. Alias contraria videtur æquior & probabilior, fundata in eo, quod distributio solummodo fiat propter exercitium in divinis, quod ut non duplicatur in eo, qui duplici munere fungitur, ita nec duplicari distributionem æquum est, in gravamen Ecclesiæ. Deinde, cum lucri causa sit eadem, quidni & idem lucrum statuitur, ne inter pares onera ponatur imparitas commodi, contra regulam juris. Facit huc textus in *l. Si plures* 9. *in princip. vers. nam difficile D. de pact.* ubi dicitur esse difficile, ut unus repræsentet plurium vices & labores, præcipue in personali, de qua 16

agi-

agimus; præsentia. Vid. Azor. *Institut. Moral. tomo* 2. *lib.* 3. *c.* 11. *q.* 19. & *lib.* 7. *q.* 12. Wamef. *d. Conf.* 208. *n.* 3.

17 Q. V. An absentium portiones adcrescant præsentibus? R. Seposita consuetudine, tum demum adcrescere præsentibus, quando certa portio in genere adsignata distribuenda iis, qui intersunt divinis; tunc enim absentes præsentibus partes non faciunt, exemplo hæreditatis aut rei conjunctim relictæ testamento, ad quam quo pauciores concurrunt, tanto maior pars singulis debetur. Si vero singulis adsignata fuerit portio, nihil adcrescet præsentibus, cum absentes nihilominus partes faciant, quamvis non capiant portionem adsignatam, quæ apud Ecclesiam remanet, ex cujus patrimonio datur. Covarr. *d. c.* 13. *n.* 7. Wamef. *Conf.* 209. *num.* 6. & *Conf.* 212. *n.* 2.

18 Q. VI. An qui ratione residentiæ id est, fiduciariæ & quasi depositariæ possessionis, distributiones percepit, postea in possessione victus teneatur ad earum restitutionem? R. Non teneri, quod illas receperit ratione personalis residentiæ & præsentiæ in divinis officiis, ut victor eas sibi abrogare nequeat, cum præsens non fuerit, nec veniant nomine fructuum beneficii, qui victori debentur. Sic & qui impetrant beneficium certæ taxæ, non imputant has distributiones. Oldrad. Conf. 118. Felin. in *c. ad aures* 13. *n.* 34. *de rescr.* Covar. *d. c.* 12. *num.* 1. Spectat etiam ad officium Clericorum lectio Horarum Canonicarum; qua de re inf. *De celebrat. Missar.*

ADDITAMENTA.

A n. 2. in medio post hac verba c. fin. de Rescript. in 6. Adde: Franc. De Arauxo *dist.* 11. *q.* 2. *n.* 33. *De stat. Civili*, ait: non esse adeo certum talem residentiam esse de jure Divino naturali, eo quod Trident. hoc clare non definiverit, sed potius magis recommendaverit, uti patet in *Sess.* 6. *de Reformat. Sess.* 23. *de Reformat. cap.* 1. Quia nullibi additur de propria persona, cum munia illa pascendi absolute & simpliciter ab absente impleri possint per alium. Sicut Paulus pascebat per Epistolas Corinthos, Romanos, Ephesiros, ubi non residebat. Et Pontifex Romanus pascit. Quamvis, ut bene & competenter fiant, petant residentiam personalem, ut sit valde conformis juri Divino & naturali. Unde & in toto hoc titulo non fit mentio juris Divini. Et hinc frequenter solet, & potest Ecclesia in hoc dispensare. Posita autem quod sit, adhuc potest fieri propria dispensatio. Quia Deus congruenter, ne Ecclesia deficeret in necessariis, reliquit Petro & successoribus delegatam potestatem dispensandi in præceptis Divinis & naturalibus: quorum materia ob necessitatem vel justam causam potest honestari (quo spectat præceptum residendi,) & ab indecentia & inconvenientibus vindicari. Idem *de stat. Eccles. q.* 32. *n.* 40. probat, Munus principale & matrimonii cujusdam spiritualis. Ergo propter vinculum hoc non licet Episcopis multum aut diu abesse a suis Ecclesiis, a pari cum sit fortius carnali. Item Petrus se projecit in mare, ut denotaret, teste Bernardo *lib.* 2. *de Consider.* quod in toto mundo debeat præesse. Discipuli navim egrediuntur ad significandam assistentiam, quam in suis Ecclesiis particularibus habere debeant.

Ad n. 8. Quæres 1. An Abbates & alii Prælati, Episcopo inferiores, ad residentiam in suis Ecclesiis teneantur, ita ut sine licentia ab Episcopo vel Superiori, cui immediate subsunt, obtenta, ad longius tempus discedere non possint? Resp. Affirm. ratio est, quia & ipsi nomine pastorum Ecclesiasticorum & curatorum Episcopis inferiorum comprehenduntur. Tambur. de jure. Abbas *tom.* 1. *disp.* 14. *q.* 1. *n.* 4.

Quæres 2. An residens habeatur, qui non frequentat Ecclesiam? Resp. Negat. *Trident. Sess.* 24. *de reformat. cap.* 12.

Quæres 3. An canonici absentes tribus mensibus a jure sibi concessis, sicut lucrentur fructus totius anni, ita & lucrentur distributiones quotidianas? R. Neg. nam licet absentia trium mensium sit inculpabilis, & a jure permissa, non tamen est specialiter ad lucrandas distributiones privilegiata. Engel. hic *n.* 13.

Ad n. 9. in fine adde. Canonici, qui sunt in servitio Episcopi tanquam residentes percipiunt fructus suarum præbendarum, præter distributiones quotidianas. Gonz. ad *c. de cætero* 7. *h. t.* Fagnanus.

Si patitur Ecclesia Ministrorum defectum, privilegiati super absentia per subtractionem proventuum beneficii residere, cogun-

eliguntur. *Gonz. ad c. Cum ad hoc 16. b. t.* Paganus.

Absens studiorum causa fructus beneficii percepit, non quotidianas distributiones. Gonz. ad *c. licet 32. Præbend.* Fagnan.

TITULUS V.

De Præbendis & Dignitatibus.

SUMMARIUM.

1 *Clerici ex beneficiis alendi.*
2 *Beneficium, quid, & in quo differat a Pensione?*
3 *Præbenda Canonica quid, & Canonici qui?*
4 *Beneficia alia Sæcularia, alia Regularia.*
5 *Item alia Simplicia, alia Duplicia.*
6 *Alia Electiva, alia Collativa.*
7 *Beneficia conferunt Clerici, non Laici; nisi ex speciali indulto.*
8 *Præscriptio non prodest Laicis.*
9 *Ne quidem immemorialis.*
10 *Beneficia qui conferant?*
11 *Episcopus ante consecrationem an recte conferat.*
12 *An R. Pontificis in urbe Vicarius?*
13 *An adjutor Episcopo datus?*
14 *An existens in possessione conferendi?*
15 *An sequester?*
16 *Collatio an recte fiat extra diœcesim?*
17 *An existens in Rom. Curia recte conferat in Ecclesia sua?*
18 *Collatio ordinaria quibus modis impediatur?*
19 *Jure devolutionis quando impediatur collatio?*
20 *Collatio manet salva ordinario collatori non sortita effectum facto ejus, cui facta est, vel per casum, &c.*
21 *Devolutio fit ad Superiorem, non contra.*
22 *Idque iisdem conditionibus, quibus ordinarius tenebatur.*
23 *Devolutio etiam locum habet, collatione indigno facta.*
24 *Reservatio quid, & beneficia reservandi jus quibus competat?*
25 *Reservationes an, & quæ obtineant?*
26 *Reservatio corpore juris clausa quæ dicatur.*
27 *Reservationibus an & futura beneficia comprehendantur?*
28 *Non afficiunt beneficia Patronatus Laici.*
29 *Jure præventionis potior est, qui tempore prior.*
30 *Licet eodem die collatio facta sit.*
31 *Et ab uno eodemque unum, idemque beneficium fuerit collatum diversis.*
32 *Beneficia quibus conferenda.*
33 *An recte conferatur beneficium non habenti animum permanendi in statu Ecclesiastico.*
34 *Inter plures idoneos conferendum magis idoneo.*
35 *Collatio facta digno, omisso digniori, tenet.*
36 *Licet per tertium fuerit impeditus dignior.*
37 *Fraude ac mendaciis impediens tenetur omisso ad restitutionem.*
38 *An teneatur ad damnum totius beneficii?*
39 *Idoneus in dubio quis præsumendus?*
40 *Indigni omnino rejiciendi.*
41 *Conferens indigno, an eo casu privetur jure collationis.*
42 *Collatio indigno facta an ipso jure nulla?*
43 *Collatio perjuro facta est nulla.*
44 *Irregularitas facit collationem nullam.*
45 *Item excommunicatio major.*
46 *Non etiam minor.*
47 *Absolutio ab excommunicatione non facit convalescere collationem.*
48 *Collatio facta suspenso a beneficio irritanda.*
49 *Collatio a Pont facta excommunicato, aut irregulari an teneat?*
50 *Laici inhabiles sunt ad beneficia.*
51 *Beneficium an recte conferatur habenti sufficient patrimonium?*
52 *Beneficia qualiter conferenda?*
53 *Ad valorem collationis an scriptura opus?*
54 *Beneficium ad tempus an conferri possit?*
55 *Conferenda singula singulis, non plura uni.*
56 *Pluralitas beneficiorum, etiam simplicium, an damnata jure Decretalium.*

57 Re-

57 *Retentio duorum pluriumve beneficiorum simplicium quatenus consuetudine permissa?*
58 *Utroque sufficienti an alterum vacet ipso jure? Et quæ dicantur beneficia incompatibilia primi, & secundi generis?*
59 *Super pluralitate dispensat Pontifex.*
60 *An & Episcopus dispenset?*
61 *Ecclesias duas, alteram tutelarem, alteram commendatam habere olim permissum.*
62 *Collationis vis. Beneficia quibus modis vacare contingat.*
63 *Pont. an possit aliquem privare beneficio citra causam?*

1 Officii, quo funguntur Clerici, nomine dantur beneficia, cum altari serviens ab eo sit alendus, officio & dignitati convenienter, *c. cum secundum 6. b. tit. can. Ex his 22. XI. q. 1.* Turpe enim altaris addictum servitio, ab eo propter inopiam ad vilia vocari. Unde ad Ordines nemo admittendus sit sine titulo, id est, beneficio, nisi de suo habeat, unde honeste alatur, *c. 2. & c. Tuis 23. b. t.* alias a præsentante aut ordinante erit ei providendum, donec titulum sit consecutus, *c. 4. & d. c. 16. b. t.* De officio Clericorum dictum Tit. prioribus, præcipue proximo: hic de Beneficiis subjicitur.

2 Beneficium Seneca *de benef. lib. 1. c. 6.* vocat actionem benevolam; alii munus in aliquem collatum. Hoc loco, uti & toto Jure Canon. est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis ratione spiritualis ministerii. Dico, perceptum; quia si temporale foret, & ad nutum revocabile, non erit beneficium, cujus ordinis sunt, ea, quæ manualia dicuntur. Excluditur Pensio, quia non obligat ad aliquod ministerium Ecclesiasticum, *cap. 4. eod. in 6.* ne quidem ad Horas Canonicas nisi quod Pius V. ad Horas D. Virginis Pensionarios obligaverit, sub pœna amissionis fructuum pensionis. Hoc beneficii genus veteribus dictum Sacerdotium, ut patet ex *l. 1. D. de ambitu*, & aliis, quæ tamen possent videri potius munus & dignitatem denotasse, quam proventum.

3 Inscriptio hujus Rubr. quoad priorem partem, est *de præbendis*; nomine Præbendæ accepto pro ipso jure percipiendi reditus, ut rubrum nigro conveniat, atque ita idem sit cum Beneficio, cum alias verbi illius propria significatio denotet fructuum perceptionem Dicta enim Præbenda, quod Clericis sua portio tribuatur, distincta a Canonia: quo vocabulo designatur jus ipsum, quod sequitur jus habendi locum in Choro; ibi dicendi & peragendi officia divina; quo etiam consistit sine perceptione ulla fructuum. *Gl. in c. 9. V. receperunt sup. De constitut.* Potest enim esse Canonicus sine præbenda, quæ tamen proxime vacans debetur adsumpto in Canonicum, *c. Relatum 9. b. t. Gl. in c. 2. inf. de concess. præb.* ut econtra datur præbenda sine Canonia, ut videre est in *c. pen. inf. de Magistris*. Hinc dicitur Canonicus præbendarius, cui adest & Canonia & præbenda: qualem a Canone, quem ex ærario Ecclesiæ accipit, ita dictum aliqui volunt. Rectius Ivo *Epist. 95.* ex eo dictum vult; quod Canonicas regulas arctius cæteris observare adstringatur. Quo modo Canonici dicuntur Regulares, quæ duo verba idem denotant, nisi quod illud Græcum, hoc Latinum: distinctionis tamen gratia hoc nomine veniunt ii, qui communnem vitam agunt, *c. 5. sup. de relig. domib.* illi vero, qui seorsim & libere vivunt, dicti sæculares Canonici.

Hinc dividuntur Beneficia. Primo in sæcularia, quæ debentur Clericis sæcularibus, & Regularia, quæ iis conferenda, qui strictiori regulæ sunt obstricti; Regularibus scilicet, non etiam sæcularibus Clericis, ne quidem ex mandato Apostolico, nisi hoc expresse caveatur in litteris *c. 5. eod. in 6.* 4

Secundo; Alia sunt Simplicia, quæ nullam habent adjunctam qualitatem, sed tantum divinum officium, ut Canonicatus, Capellania; Alia Duplicia, sive Majora, quibus aliqua adest qualitas, sive præeminentia, veluti dignitas, jurisdictio; cura animarum; quorum aliqua habent dignitatem cum jurisdictione, unde altera Rub. pars est de Dignitatibus, uti Episcopatus, Abbatia Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus; alia neutram, sed tantum gradum aliquem honorificum, quo cæteris præstant, ut Personatus, officium Cantoris, Thesaurarii, vel curam tantum animarum, ut Parochiæ. 5

III. Alia sunt Electiva, ad quæ pervenitur per electionem, de qua supra lib. 1. alia 6

collati-

collativa, quæ per collationem acquiruntur, cujus generis sunt ista, quibus non adjuncta dignitas; eamque vel liberam, quorum collator non est adstrictus alicui nominationi aut præsentationi, sed vacantia pro lubitu conferri potest; vel non liberam, quæ facienda personæ per patronum præsentatæ, de qua *inf. de jure patron.* aut nominatæ a Principibus aut Universitatibus, quibus id privilegii specialiter est indultum a Sede. Dividunt beneficia & in Perpetua, quæ adimi nequeunt, nisi certis de causis, de quibus suo loco; & Manualia, verum hæc proprie beneficia non sunt; cum ad nutum amoveantur.

De modo, quo per collationem, eamque liberam jus quæritur ad beneficia, hoc
7 Tit. agitur. * Est ea spiritualis, ut tantum penes Clericos sit conferendi potestas, in laicam autem personam non cadat, *c. 2. sup. de judic.* cui spiritualia tractare non licet, *c. 7. de præsc.* nisi ex speciali indulto Pontificis, quo aliquibus Principibus id jus concessum invenitur, *c. dilectus 34. h. t.* ut Regi Galliæ, qui beneficia vacantia in Ecclesia Pastore destituta confert, exceptis Parochialibus. Pet. Greg. *Syntag. juris univers. lib. 17. c. 7. n. 19.* Azor. *Instit. Moral. p. 2. lib. 6. c. 25. q. 19.* Donationem beneficiorum competiisse Comitissæ Flandriæ legitur in *c. Dilecto 40. sup. de testib. & c. ult. inf. de concess. præb.* nisi donationem accipiamus pro præsentatione, quod est verisimile.

8 Præscriptio hac in re Laicis non prodest, saltem 30. aut 40. annorum, quia obstat jus commune, contra quod sine titulo non præscribitur, ut dictum supra, *ad tit. de præscript.*

9 Sed quæritur, an prosit iis in ea, quæ immemorialis? R. Ita videri, cum tale tempus sit loco tituli legitime constituti & privilegii, faciatque impræscriptibilia præscribi *l. Hoc jure §. ductus D. de aqua quotid. c. 1. de præscript. in 6.* Negare tamen aliquos eam vim esse tali tempori, quod Laicus incapax omnino istius juris nonnisi ex privilegio id consequi possit, quod licet tale tempus videatur ponere; non tamen vere ponit.

10 Inter Clericos plena dispositio beneficiorum est penes Rom. Pontificem, *c. 2. eod. in 6.* propter summam ejus in Ecclesia potestatem, *c. 2. h. t. can. cuncta per mundum IX. q. 3.* Azor. *d. c. 25. q. 1. & c. 26. q. 1.* Eadem potestas est Legatis a latere in provinciis suæ legationis, uti dictum sup. *t. de off. Legati*, & expressum in *c. Si a sede 31. eod. in 6.* Legatis missis non eadem est potestas, nisi specialiter indulta, *c. 1. de officio leg. in 6.* aut nisi his eadem potestas sit commissa, quæ est legatis a latere, ut si mittantur cum potestate Legati de latere. Legatis natis hæc est potestas, non jure legationis, sed ordinario ratione Episcopatus aut Archiepiscopatus. Quo modo Episcopis & Archiepiscopis competit licentia conferendi beneficia, quod eis sit commissum disponere Ecclesias, earumque res; *can. Decretum cum seqq. X. q. 1. &* hoc tenet Abbas in *c. cum olim 14. n. 32. sup. de majorit. & obedien.* Vid. Azor. *d. c. 25. q. 6.* Cui rei consuetudine est derogatum, qua vel Episcopus cum consensu aut consilio Capitul confert, vel Capitulum etiam solum; quo in sensu accipiendus textus *in cap. 4. inf. de concess. Præb.* vel etiam Abbates, aliive inferiores, quibus ex privilegio hoc indultum, *c. 4. infr. de Instit.* In collegiatis Ecclesiis spectare ad Capitulum collatio videtur facienda per Prælatum de consensu Capituli, nisi ipse præscripserit, *c. Ea noscitur 6. infr. de his, quæ fiunt a Prælato, &c.* quæ præscriptio nihil potest dici mali moris involvere; nisi moris sit, ut delegetur Vicarius, aut secundum turnum, ut vocant, singuli per ordinem conferant, ut insinuare videtur *c. fin. eod. in 6.* vel etiam habeant certas septimanas vel menses, quibus vacantes conferant præbendas. Et hoc ad vitandam dissensionem, quæ obvia est, ubi inter multos agitur. Cardinalibus in Ecclesiis suorum titulorum jus est conferendi beneficia. Felin. in *c. His, quæ sup. de majorit. & obed.* quod in iis habeant quasi Episcopalem auctoritatem.

Q. An Episcopus possit conferre beneficia ante consecrationem? Resp. Potestatem ea conferendi esse jurisdictionis, quæ per confirmationem accedit, *c. Transmissam 13. supr. de elect.* tum ut possit omnia, quæ sunt jurisdictionis, etiamsi necdum sit consecratus. Azor. *d. loco qu. 10.* Garf. *de benef. p. 5. cap. 4. §. 3. in princ.* 11

Capitulum an Sede vacante, beneficia conferat? dicetur inf. Tit. 9. *Ne Sede vacante, &c.* Vicarium generalem Episcopi non

non posse conferre beneficia, nisi specialiter id illi sit concessum; habet *c. fin. de off. Vicarii in 6. de quo* Garf. *d. p.* 5. *c.* 8. *n.* 11.

12 Quid in Rom. Pontificis Vicario in Urbe? R. Videri nec talem etiam Cardinalem nomine sui officii posse conferre beneficia, cum nihil plus juris inveniatur quoad hanc rem tributum tali Vicario, quam aliorum Episcoporum, qui ut non conferuntur, nisi ex speciali concessione, uti jam dictum per *d. c. fin.* ita nec hic dicendus alias posse conferre. Azor. *d. c.* 25. *quæst.* 4. *post* Rebuff. *in Praxi Benef. in forma Vicarii Archiepiscopi n.* 64.

13 Q. II. An adjutor Episcopo datus conferat beneficia? Resp. Datum Episcopo propter senium, habenti tamen sensus integros, non habere licentiam conferendi, sed eam penes Episcopum remanere, qui jure isto non est privandus: datum vero amenti conferre posse sine ulla Episcopi injuria, & magno Ecclesiæ commodo. Quo facit, quod & tutor infantis & curator amentis præsentent Clericum ad beneficium. Ubi nihil obstabit, quod ea res spectet ad alienationem, non concessam ei, cui est administratio commissa, *c. is, cui* 41. *de elect. in* 6. nam hoc verum in alienatione voluntaria, non etiam ea, quæ est necessaria, uti hæc, ne diu Ecclesia vacet ministro. Azor. *d. loco q.* 15.

14 Q. III. An existens in possessione conferendi valide conferat? R. Ita dicendum esse, quamdiu est bonæ fidei, cum possessio illa det tantum juris, quantum jus proprietatis. Facit, quod collatio spectet ad fructus, qui cedunt possessori, nec consumpti restituuntur, præcipue si non sit factus locupletior possessor, uti hoc in casu. Facit eodem textus in *c. Consultation. de jure patron.* Ubi nominatus a possessore non ideo jure suo cadit, quod possessori jus illud postea evincatur per sententiam, ut ibidem dicetur. Vid. Garf. *d. p.* 5. *c.* 5. *in princ.*

15 Q. IV. An conferat sequester? R. Veriorem videri negantium opinionem, quod ea res inter fructus computetur. *Gloss. in c. cum olim de majorit. & obed.* quos colligit quidem sequester, non tamen sibi, sed victori eos reservat. *Clem.* 1. *de sequest.* Conferendo autem dissiparet potius, cum hoc ipso fructus talis consumatur, & nihil reliquum ipsi victori restaret restituendum. Et ita tenet Abbas in *c. Examinatæ sup. de jud.* Facit, quod sequester vere non possideat, cum sciat se rem alienam detinere. Nec facit, quod *d. Clem.* 1. ei concedat administrationem; non tamen eorum, quæ administrando consumerentur & eliderentur, uti est collatio. Nihil etiam facit, quod possit objici, detrimento Ecclesiæ cedere dilationem collationis; nam ei rei providere, si tempori non fiat, Episcopo, non etiam sequestro, incumbit. Vid. Azor. *d. c.* 25. *qu.* 17. & Garf. *d. p.* 5. *c.* 6.

Q. V. An collatio recte fiat extra diœcesim? R. Ea; quæ cognitionem causæ requirunt, quia sunt contentiosæ jurisdictionis, non recte extra territorium expediri, quod ad eam opus sit jurisdictione, qua quis caret extra suum Territorium, *l. fin. D. jurisd.* Ea vero, quæ sunt voluntariæ jurisdictionis, recte alibi perfici, cum non requirant illam cognitionem, *l.* 2. *D. de off. Proconf.* cujus ordinis est collatio beneficiorum, ut extra territorium ea valide fiat sine strepitu & turbatione alienæ jurisdictionis. *Gl. fin. in c. Novit. sup. de off. Legati.* Covarr. 3. *Var. Resolut.* 20. *n.* 9. ubi plures allegat idem adherentes. Azor. *d. c.* 25. *q.* 12. 16

Q. VI. An existentes in Romana Curia vacantia in Ecclesiis suis conferant? 17
R. Ita aliquibus videri. Gomez. *in Reg. De non judicando &c. q* 3. ex ratione, quod hæc res sit jurisdictionis voluntariæ, quæ, uti dictum, extra diœcesim etiam exercetur. Verum praxis hoc neutiquam admittit; nec plane juri dissona, quo minoris apud majorem cessat jurisdictio, *l. fin. De off. Proconf.* ubi Proconsul imperium deponit, statim ubi urbem ingressus est. Sic & moris est Episcopis, ut valide conferant beneficia vacantia in sua Ecclesia Curiam exiri solita. Ubi nihil facit, quod sit voluntariæ jurisdictionis, nam nec ea in urbe exercetur per *l.* 2. *D. d. tit.* quæ demum dat voluntariam jurisdictionem Legato, ubi urbem est egressus.

Hæc ita, quatenus illi, ad quem collatio spectat, non est impedimentum positum per excommunicationem, aut simile vitium, quod contraxit; nam hoc faceret collationem nullam secundum ea, quæ dicta sunt supra, *De elect.* Præter quæ 18
vitia

vitia contingit conferendi facultatem inferioribus competentem & aliis modis impediri, præcipue tribus.

19 Primo per jus Devolutionis, quando ordinarius collator tempus, intra quod facienda collatio, patitur sibi labi per negligentiam; quod est trium mensium in Electione Episcopi & Prælati Regularis, sex mensium in aliis, uti dictum supr. *De supplend. neglect. Prælat.* Quo casu jus conferendi cedit proximo superiori; & ab eo, si negligentiam admiserit, transit ulterius ad remotiorem, *cap. Ne pro defectu* 41. *sup. de elect.* Quod ita inductum, ne Ecclesiæ vel beneficia diutius æquo vacent, non sine detrimento Ecclesiæ, *c 6. de elect. in 6.* Tempus hoc currere demum a die scientiæ vacationis dictum est supra *de suppl. negl. Prælat.* ubi etiam dictum, moram purgari non posse, sed tempore lapso continuo Superiori jus esse quæsitum, ut collatio postea ab inferiore facta sit invalida, utpote facta a non habente jus.

20 Ubi quæri posset: Quid juris si collatio non sit sortita suum exitum, non tam facto conferentis, quam ejus, cui collatio facta, aut per casum vitiumve occultum? Resp. Esse salvam collationem ei, cui de jure ordinario aut speciali competit, cum nihil ei sit imputandum, qui officio suo tempore & debite est functus, ut non sit puniendus, *c. 5. infr. de concess. præb.* & ita rescriptum simili in casu electionis, *c. Si electio 26. de elect. in 6.* concesso postea iterum spatio, quod de jure præscriptum, ut idem & hic sit dandum; ex eadem ratione. Azor. *d. l. 6. c. 17. q. 7.*

21 Fit hæc devolutio ad immediatum Superiorem, *c. 2. infr. d. tit. de concess. præb.* In exemptis fit ad Papam, non ad Episcopum, qui non est Superior exemptorum, *c. cum singula 32. §. 1. eod. in 6.* A Superiore ad inferiorem nunquam fit devolutio, quia non est inferioris corrigere negligentiam Superioris, cum hoc nullibi jura admittant. Cui non obstat, quod Episcopo negligente fiat devolutio ad Capitulum *d. c. 2.* nam hoc tantum propter Communionem, quæ est inter Capitulum & Episcopum. Non obstat etiam, quod nisi Pontif. reservata contulerit intra tres menses, ordinario licitum sit ea conferre, nam hoc, secundum Concordata Germanicæ nationis, non tam proprie vi devolutionis, quamvis verbo isto utantur concordata, quam relaxationis ipsius reservationis, de qua in illis agitur, cum sine vitio verba improprientur, ubi naturæ actus id postulat, ut conveniant materiæ subjectæ. D. Wamess. *Cons. 247. nu. 24.* Facit eo *cap. 3. eodem in 6.* ubi intra mensem non collata permittitur Ordinariis vacantia in Curia conferre.

Q. An teneatur Superior, ad quem facta devolutio, iisdem conditionibus, quibus tenebatur Ordinarius? Resp. Omnino, cum res transeat cum suo onere, & qualitate, *l. Alienatio 67. D. de contrah. empt.* & subrogatum sapiat naturam ejus, in cujus locum subrogatur, atque in locum alterius succedens utatur eodem jure, *c. 18. qui de R. J. in 6.* Quo modo si beneficium erat conferendum sæculari, licet devolutio sit facta ad regularem, conferendum nihilominus sæculari. Item in beneficio alicui ex certa familia conferendo ille omitti per Superiorem non potest. *Clement. 1. de suppl negl. Prælat.* Wamess. *Cons. 259. n 9.* Azor. *d cap. 27. q 8.* 22

Facit & collatio indigno scienter facta ad proximum superiorem devolvi jus conferendi, *c. cum in cunctis §. fin. sup. de elect.* excepta electione ad Cathedralem de indigno, aut contra formam Concilii generalis, quæ devolvitur ad Pontificem, *c. 18. de elect. in 6.* qua de re actum sup. *de suppl. negl. Prælat.* 23

Secundo, Jure Reservationis, quæ est alicujus beneficii Ecclesiastici vacaturi per habentem id potestatem ad se facta avocatio. Cujus effectus est, Ordinarii collatoris manus ita ligare, ut collatio ab eo fieri nequeat, & facta non teneat, *c. eod. in 6. Extravag. ad Rom. ult. h. t.* Reservandi beneficia licentiam habere Pontificem, dubitare nefas, pro summa ejus in Ecclesiam auctoritate. Est & ea permissa Legatis non tam libera, ut dictum supra, *ad tit. de off. Legati*. Reservat Pont. vel specialiter, quando certam Ecclesiam beneficiumve, aut dignitatem sibi, suæque dispositioni retinet, aut jubet certæ personæ de beneficio, ubi vacaverit, provideri, quod tamen posset fieri potius adfectum, de quo infra Titul. 8. vel generaliter, quam vocant generalem reser- 24

vationem, qua plura beneficia ejusdem generis sibi Pontifex reservat, veluti Ecclesias Metropolitanas, Cathedrales, Abbatias. Cujusmodi sunt omnia beneficia in curia vacantia, vel in loco Curiæ vicino, qualis est, qui ab eo duas dietas legales non distat; quæ singulæ viginti milliaria continent, *l. 1. Si quis cautionib. &c.* idque per mortem ejus, qui ad Curiam veniens, ibi, vel in loco vicino moritur, *c. Præsenti 34. eod.* Garcias *late de benef. p. 5. c. 1. §. 1. n. 6.* Eius etiam ordinis sunt beneficia habentia curam animarum, vacantia per acceptionem secundi similis beneficii, citra dispensationem. *Extrav. Execrabilis h. t.* Eodem spectant reservationes, de quibus *Extrav. ad regim. d. t.* & reservationes introductæ per Regulas Cancellariæ.

25 Verum quæritur: An etiamnum obtineant istæ reservationes? Resp. Dubitandi causam moveri ex Concil. Basileensi *Sess. 23.* quod omnes reservationes, ut Ecclesiæ onerosas, sive generales, sive speciales, sustulit, sive inductæ essent per dictas Extravagantes, sive per Regulas Cancellariæ, aut alias Apostolicas Constitutiones; iis exceptis, quæ conclusæ continentur corpore Juris. Verum dicendum, obtinere tam generales, quam speciales: nihil obstante Decreto Concil. Basileensis, quod quidem in Gallia receptum, non etiam Ecclesiæ universalis auctoritate confirmatum. Garf. *d. loco §. 2. in fine.* Ut dubitandum non sit, Rom. Pontifici reservandi beneficia facultatem non esse sublatam, cum amplissimam habeat de beneficiis statuendi potestatem *c. 1. eod. in 6.* quam ei Concilium adimere aut diminuere nequit, *can. Cuncta IX. q. 3* cum non tam sit subjectus Concilio, quam potius supra illud etiam universale, ut probatum supra, *tit. sup. de constitutionibus n. 7.*

26 Ubi se offert quæstio, quæ dicatur reservatio corpore Juris clausa? R. Doctores Gallicæ rationis eam habere juris corpore clausam, quæ continetur Decreto, Decretalibus Gregorii IX. Sixto & Clem. non etiam extravagantibus, aut Regulis Cancellariæ, per *d. Conc. Basil.* sed verum est, etiam his contentas censeri clausas Corpore Juris, cum ei sint insertæ, & ut insertæ non essent, Pontifici tamen non sit ligata manus, ut nec potuit ligari per Concilium, cum sit supra illud, ut jam dictum. Vide Azor. *Instit. Moral. part. 2. lib. 6. c. 36. q. 4.*

Esse plures reservationes Corpore Juris clausas, patet ex dicto Conc. Basileensi, quod habet in plurali: *exceptis reservationibus Corpore juris clausis.* Sunt & reservata Sedi Apostolicæ beneficia certis anni mensibus vacantia per obitum possessorum, non in Curia, aut prope eam. Et hodie plerisque in locis alterni menses eidem Sedi reservati, aliis Ordinario loci concessis. *Extrav. 1. de tregua & pace.* Scilicet Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri, Decembri: in aliquibus etiam concessi plures menses. Confert autem ea Pontifex, quocumque vacaverint modo, nisi vacent per resignationem aut cessum. Sunt etiam reservata beneficia Sedi, quæ hoc ipso vacant, quod per confidentiam accepta, ex Constitutionibus Pii IV. *incip. Romanum Pont.* & Pii V. *incip. Intollerabilis*: item vacantia propter hæresim .. *Cum ex Apostolatus.* Item spectantia ad Episcopos, si vacent vacante Sede, ex Constitut. Pii V. *incip. Sanctissimus*, & habentia curam animarum ad Episcopos spectantia, si sint collata, non servata forma Conc. Trid. præscripta, *Sess. 24. cap. 18. de reform.* idque ex Constitut. ejusdem Pii V. *incip. de conferendis.* Statuit & Gregorius XIII. beneficia collata Clericis prohibitis, propter generis originem, aut hæresim, aut a fide apostasiam, nullius esse momenti, & spectare ad provisionem Rom. Pontificis, *Constit. incip. Ecclesiis.* Vide plenius ista tractantem, Azor. *d. c. 29 qq. 11. & 12.*

Q. An reservationes, sive per Constitutiones Apostolicas, sive per Regulas Cancellariæ, comprehendant futura beneficia, an tantum de præsenti existentia? 27
Resp. Posterius videri posse, quod rerum non existentium nullæ sint partes. Facit, quod servitus nequeat imponi prædio, quod necdum est. Facit eodem *Clem. fin. de rescript.* ubi mandatum de conferendo alicui beneficium extenditur ad beneficia postea creata. Dicendum tamen, istas reservationes etiam ad instituta postea beneficia spectare, quod generatim lata etiam ad futura pertineant, si aliud non exprimatur. Sunt autem istæ reservationes jure factæ, & generaliter loquuntur. Azor. *dict. loco quæst. 13.* Garf. *de Be-*

Benefic. p. 5. cap. 1. §. 11. num. 519.

28 Denique quæritur, an istæ reservationes afficiant beneficia obnoxia Patronatui Laico? R. Minime, si aliud non exprimatur: neque enim solet Pontifex juri Patronatus Laici facile derogare, ut dicetur infra, *tit. de jure patron.* Quod & dicendum, si partim fuerit Patronatus Laicus, partim Ecclesiasticus, quia Laico non est minus jus propter adjunctum Clericum, quod illi non diminuendum. Vide Covarr. *Pract. qq. cap.* 3. *n.* 5. Garf. *d. c.* 1. *§.* 11. *& 12.*

29 Tertio, Jure Præventionis, quo prior tempore est potior. Utitur eo Summus Pontifex, qui cum inferioribus communicavit quidem conferendi jus: sibi tamen eam non ademit licentiam, *cap. dudum eod. in 6.* Quo casu si concurrat collatio Ordinarii cum ea, quæ facta a R. P. vel alio, cui id juris, ea potior erit, quæ tempore prior.

30 Quid si eodem die utraque collatio sit facta? R. Nihilominus si de prioritate constet, potiorem esse eum, qui prior est: si non constet, potiorem fore eum, qui est in possessione; si neuter sit in possessione, illum præferendum, cui a majore est collatum beneficium, *c. Si a Sede* 31. *eod. in 6.* Ratio est, in ampliori prærogativa conferentis. *Gloss. in cap.* 1. *V. Ampliori de officio Legati in 6.* Vide Menoch. 2. *arbitr casu* 48.

31 Si ab uno & eodem contingat diversis beneficium unum & idem conferri, is potior erit, cui primum collatio facta. Non obstante, quod alter sit primo adeptus possessionem, quia collatio saltem quoad conferentem continuo jus adquiritur, quod auferri non debet per variationem, quæ in personis Ecclesiasticis improbata. *Clem.* 1. *de Renuntiat.* non attentis traditis *in l. Quoties C. de rei vindic.* quæ in profanis quidem rebus obtinent, non etiam in spiritualibus; ex dicta ratione, quia continuo jus quæritur, si tamen collatio fuerit valida; *cap. Illud cap. suggestum infr. de jure patron.* Sed etiam Pont. impedire Ordinarium per mandatum providendo alicui, de quo infra Tit. 8.

Conferenda beneficia, secundum divinum beneplacitum & Ecclesiæ intentionem idoneis, qui præstantes morum gravitate & litterarum scientia velint & possint præesse, & prodesse Ecclesiæ, *c.* 7. *sup. de elect. Extrav. ad regimen h. tit.* cum frustra quis appetat mercedem pro munere, quod vel nolit, vel non possit exercere. Quo modo non conferenda aliis deferratis, ut ait Rebuff. *in concord. de collat. in præfat. circa med.* Quamvis proh dolor! non sit infrequens hoc in genere rosas ante porcos projici, & iis, quibus anima est pro sale, propinquiora beneficia conferri, prava affectione vincente rationem & æquitatem.

Præter mores & scientiam, adsit justa ætas ut pueris non sint conferenda, *cap. super* 35. *h. tit.* Conc. Trid. *Sess.* 23. *c.* 6. *de reform.* non aliis, quam XIV. annis majoribus, & prima tonsura, quæ est janua ad beneficia, initiatis conferri voluit. Ut excludantur laici, quibus non tractanda spiritualia; mulieres, quæ tonsuræ incapaces, secundum dicta superius *titul. De temporib. ordin.* De hermaphrodito quid sentiendum, colligi potest ex traditis supra *Titul. de corpore vitiatis*; ubi dictum, licet sexu virili prævaleat, indecens tamen esse eum ordinari; ut, cessante fine, beneficium illi non sit dandum. Adsint & alia requisita, ut Ordo, si officium requirat. Ubi tamen satis erit, promovendus sit in ea ætate, ut ad Ordinem promoveri possit, *cap. Si cui* 29. *eod. in 6.* alias collatio erit nulla. Promotus ad regimen parœcialis Ecclesiæ, non absumpto Ordine intra annum, cessante legitimo impedimento, hoc ipso privatus existit Ecclesia sibi commissa, adeo ut iterato eidem conferri nequeat, *cap. Licet* 14. *de elect. in 6. cap. Commissa* 35. *eod.* Imo recipiens talem Ecclesiam, sine intentione promotionis ad Sacerdotium, sed tantum animo recipiendi fructus ejus anni, ad restitutionem fructuum dicitur teneri, nisi mutata voluntate promotus fuerit, quia intentio non est sortita suum effectum, ut non obstet *dict. cap.* 34. Vide Azorius *p.* 2. *lib.* 6. *cap.* 6. *quæst.* 2. *& deinceps.* Qui alias dignitates aut præbendas, quibus adnexi sunt certi Ordines, pacifice obtinent, si intra annum se promoveri non fecerint, carent voce in Capitulo & mulctantur dimidia distributionum parte. *Clem.* 2. *de ætate & qualit. ord.* Si requirant certam qualitatem ab initio, veluti gradum licentiæ aut Doctoratus, illa tempore collationis adsit oportet, ut collatio

Q 2

latio teneat: cum qualitas, qua est affecta præbenda, ideo ab initio requiratur, ut continuo quis munus obire possit, in cujus defectum, tanquam deficiente conditione, collatio est nulla.

33 Q. An recte conferatur illi, qui non habet animum manendi in statu Ecclesiastico? Resp. Non recte conferri, & peccare scienter tali conferentem, uti & acceptantem, propter Ecclesiæ intentionem; quæ perpetuum optat habere ministrum. Veniale esse, non est dubium, propter ordinis perversionem. Mortale esse non pauci volunt; ad fructum tamen restitutionem talem non teneri probabile est, saltem qui ad beneficium simplex, de quo agimus, modo officium impleverit. Ne obstet *d. cap.* 35. quod loquitur de accipiente parœcialem Ecclesiam citra animum assumendi Ordinem adnexum: quia cum pœnam contineat, non est extendendum extra suum casum. Accipiens beneficium, cum intentione conditionali deferendi illud, si felicius aliquid contigerit, non videtur obnoxius saltem peccato mortali, propterea quod conditio non faciat, quominus subsit intentio permanendi in Ecclesia, & Canones non auferant licentiam recedendi a statu Ecclesiastico, *c.* 5. *sup. tit.* 3. Accipere beneficium citra animum suscipiendi Ordines non adnexos, extra peccatum est, cum nullo jure ad eos promotus teneatur. Navarr. *in Summæ c.* 25. *n.* 118. Guttier. 2. *Can. Quæst. c.* 5. *num.* 25. *Less. de just. & jure lib.* 2. *c.* 34. *Dubit.* 26.

34 Inter plures idoneos, magis idoneo conferenda, cum dicat Innoc. in *cap.* 1. *inf. tit.* 12. *Ut Eccles. beneficia sine dimin. confer.* non affectu carnali, sed discreto judicio officium Ecclesiasticum & beneficium in persona magis idonea dispensandum esse: & Trid. *Sess.* 23. *c.* 1. *de reform.* velit illi collationem fieri, qui cæteris magis est idoneus sine exceptione personarum, nec habita ratione cognationis, nobilitatis, cum, ut ait Georg. *c. penult. hoc tit.* non generis, sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum Deo, & idoneum faciat servitorem. Si tamen cum nobilitate, cognatione merita concurrant, nihil vitii est nobilem ignobili, cognatum externo præferre. Imo & sæpe necesse est, nobiles potentes plebeis doctioribus præferre, ubi Ecclesia potentioris defensione indiget. Abbas in *cap. Constitutis* 46. *n.* 11. *sup. de appellat.* Non etiam attendendum, externus sit, an internus, nam ille dignior huic præferendus. Caret tamen reprehensione, si hic illi præferatur, quod cum majori animi caritate contingat eum deservire, & idipsum exigat idioma. Vide dicta supr. *tit. de elect. num.* 44. Gomez. *ad Reg. Cancell. de idiomate q.* 1. Garf. *de Benef. p.* 7. *c.* 9.

Ut autem digniori sint beneficia conferenda digno tamen facta collatio tenet: ut conferens, nec teneatur Ecclesiæ; cui dignum dedit ministrum (quæ etsi digniorem intendat habere, non tam respuit dignum) nec præterito, cui nihil juris erat ad beneficium; ut etiam non teneatur is, cui collatum beneficium, qui ab eo nulla illata injuria præterito, qui tamen consensit conferentibus sibi beneficium, secundum dicta supra, *ad tit. de elect.* ubi hac de re latius. Vide Garf. *d. p.* 7. *c.* 16. *& seqq.* Non est autem circa peccatum grave, & quidem mortale per acceptationem personarum digniore omisso, conferre digno, *can. Licet VIII. q.* 1. & aperte patet ex Trident. *Sess.* 24. *cap.* 1. *de reform.* Et hoc maxime in beneficiis habentibus curam animarum; nam in aliis non videtur tam grave, digno conferre, digniore omisso, cum non vertatur idem præjudicium. Garf. *ib. n.* 1. *& seqq.* Less. *d. c.* 34. *Dub.* 14. 35

Quid si per tertium impediatur dignior a consequendo beneficio? Resp. hanc quæstionem non habere dubitationem in casu, quo quis animo quidem nocendi, non tamen fraude aut mendaciis impedivit: nam licet peccet, propter odium, non tamen tenetur ad restitutionem, quod necdum alteri aliquid juris fuerit ad beneficium. Consistit enim ratio restitutionis in jure quæsito ablato per injuriam, non etiam nocendi intentione injusta, ut recte tradit Navarr. in *Manuali c.* 17. *n.* 69. Facit, quod collator non conferendo alicui digno, non teneatur ei ad restitutionem, ex eo, quod ex justitia illi non sit debitum beneficium. Covarruv. *ad cap. Peccatum p.* 2. §. 7. *n.* 8. Petr. a Navarra, *de restitut. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 8. *&* 9. etiam ex animo malo, qui licet peccatum ponat, injuriam tamen non ponit. Verum huic objicitur textus in *l.* 1. §. *deniq. & in l.* 2. 36

l. 2. §. idem. Labeo D. de aqua, & aqua pluvia arc. ubi vicinus fodiendo in suo, uti suo jure poterat, neque ad damnum vicino tenetur, modo malo animo non fecerit; ut, si malo animo fecerit, dicendus sit teneri, argumento ducto a contrario sensu. Resp. Navarr. *d. l. n.* 70. illud quidem argumentum esse validum in jure, *l. 1. D. de off. eius cui mand. est jurisd.* sed non procedere quoad ea, in quibus contrarium reperitur cautum. Cujus responsio verissima est; verum non reperitur hac in materia contrarium statutum. Ut dicendum sit, quod & ipse Navarrus ibi sensit, leges citatas, & similes non tam fundari in malo animo, qui judici non est cognitus, quam in exteriori actione injuriosa dolose & injuste intentata, in damnum proximi, non causata per ullam utilitatem aut necessitatem agentis.

37 Quid vero si fraude ac mendaciis quis impedierit aliquem? R. Covar. *d. §. 7. n. 8.* velle, talem teneri ad restitutionem; & quidem ipsi omisso, cui per fraudem istam damnum contigit. Cujus dictum optime procedet, si jus quæsitum fuerit, ut spes talis, quæ citra calumnias istum suum suisset sortita effectum; nam alias, cum nullum sit jus ad beneficium, posset videri nulla facta injuria, impediendo id, quod necdum competit. Receptum tamen, impedientem teneri ratione fraudis & mendacii, per quæ avertit collatorem a conferendo alicui, & spem alteri invertit: quæ est considerabilis, ut ablatio per fraudem & mendacia injuriam ponat, & damnum, cujus restitutioni redditur obnoxius, illud causans. Navar. *d. loco*.

38 Ubi alia quæstio est: An teneatur ad damnum totius beneficii? Resp. Si nullo alio modo erat impedienda collatio, quam per factum utentis fraude & mendaciis, illum in totum teneri: cum non sit minor ista spes, quam res ipsa. Habere enim jus ad centum, non est minus quam habere centum, juxta Reg. Qui actionem habet ad rem, is rem habere videtur, *l. is, qui 25. D. de R. J.* Ut jus impediens & auferens, centum auferre videatur. Si vero spes illa alia via impediri poterat, non posse in solidum teneri impedientem, sed tantum arbitrio boni viri id relinquendum, qui inspiciat, quanti spes fuerit, & ponderet circumstantias, an probabilem ponant expectativam, & secundum eam damnet reum. Covar. *d. §. in fine*, Navarra, *d. c. 1. n. 25. & n. 30.*

Dignis itaque & idoneis conferenda beneficia. Ubi quæsitum: An quis in dubio præsumatur idoneus? R. Hoc velle Reg. quæ habet, quod quis præsumatur bonus, qui non probatur malus. Verius tamen qualitates requisitas esse probandas: neque enim qualitas a lege requisita præsumitur adesse, sed probanda, cum frustra alias lex eam requireret. Procedit autem supradicta Reg. quoad ea, quæ sunt intrinseca, ut bonum esse; non etiam quoad extrinseca, ut valere morum probitate, scientia, habere ætatem debitam. *Gloss. in c. Si forte 11. V. scientia de elect. in 6.* Alciat. *de præsumpt. reg. 3.* 39

Indigni omnino sunt rejiciendi; quales sunt, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur. Culpabilis hac in re inventus collator, utpote secutus carnalitatis adfectum (ut non raro hoc corrupto sæculo, quo carni & sanguini, & pessimo affectui ductus rationis cedit) post primam & secundam correptionem a beneficiis conferendis est suspendendus per Concilium, nec absolvendus, nisi a Rom. Pont. aut suo Patriarcha, *c. Grave 29. h. t.* Vid. Covar. *1. Var. Resol. c. 5. n. 4. ubi* Ussel. 40

Q. An talis collator privetur eo casu jure collationis? Resp. Aliquos velle, non privari, quod in *c. Cunctis 7. §. fin. sup. de elect.* ea pœna irrogetur eligentibus indignum: quod & confirmat *c. Quamquam de elect. in 6.* Ut non debeat extendi ad hunc casum, non comprehensum dictis capp. ne sine textu pœna inferatur. Probabilius tamen privari. Abbas in *d. c. 29. n. 11. & d. §. fin. num. 4.* ex eadem ratione, ut nimirum Ecclesia per idoneos administretur, non etiam per indignos, per quos omnia mala Ecclesiæ provenerunt, & proveniunt. Quod si non inveniatur dignus, indigno videtur posse conferri, ad evitanda majora mala, ne scilicet hæretici invadant Ecclesias, earumque bona dissipent, pro more suo. Tenetur autem talis se dignum reddere, & officium præstare pro viribus. 41

Item quæsitum: An indigno facta collatio sit ipso jure nulla? R. Id negare aliquos, ex eo, quod pœna irritationis tantum habeat locum in iis, qui scienter indignum 42

eligunt, ut traditum sup. *de elect. n. 53.* collationi autem beneficiorum non esse eam pœnam statutam, nec inducendam sine textu. Probabilius tamen, esse nullam, si talis sit defectus in proviso, qui muneri reddat inhabilem. Est enim beneficium datum propter officium, ut hoc cessante, & illud cessare debeat, argumento eorum, quæ habentur in *d. c. 7. sup. de elect.* Abbas *d. locis*.

43 Perjuro collationem factam esse irritam omnino, plerique volunt, quos citat Covarr. *de pactis p. 4. §. 7. n.* propterea quod infamibus portæ non pateant dignitatum, quod ipse recte interpretatur, quando infamia est notoria. Vid. Garz. *de Benef. p. 7. c. 8. n. 38. & seqq.*

44 Irregularitas superveniens, etsi non faciat quem ipso facto privari beneficio, ut dicetur infra *de homicid.* præcedens tamen ponit inhabilem, & facit nullam collationem, cum detur beneficium propter officium, a cujus executione irregularis est seclusus. Deinde cum subsequens faciat privari honore & loco, *c. Clerici inf. N. Clerici vel Monachi &c.* quidni & præcedens constituet inhabilem?

45 Idem de excommunicato dicendum, ex eadem ratione, estque textus expressus in *c. Postulasti 7. inf. de Cler. excomm. minist.* ubi dicitur excommunicatus beneficium sibi collatum retinere non posse; sive publice sit excommunicatus, sive occulte, sive a jure, sive ab homine; sive per sententiam generalem, sive specialem: quia hæ differentiæ sunt accidentariæ, nec mutant rationem aut effectum censuræ. Uti nec refert, sciat aut ignoret se excommunicatum provisus, aut etiam ipse conferens, cum non pendeat a scientia, aut ignorantia effectus inhabilitatis ad beneficia; satis enim est revera poni inhabilitatem, secundum dicta sup. *de elect. n. 31.* Covar. *in c. Alma mater p. 1. §. 7. n. 1. & seq.* Garz. *d. p. 7. c. 8. n. 9.* Et hoc ita sine dubio procedit in irretito majori excommunicatione.

46 Quid in irretito minori excommunicatione? R. Idem hic dicendum esse, quod dictum in simili sup. *de elect. n. 30.* prohibitum quidem est tali conferre beneficium, ideoque licite non conferri, nusquam tamen expressum esse effectum irritationis ipso facto. Unde cum agatur de pœna, non est ea ponenda sine textu, nec dicendum ipso facto collationem esse irritam, recte tamen irritandam, secundum text. *in c. fin. de Cler. excomm. minist.* Ubi nihil facit, quod iste textus loquatur de electione; nam collatio non raro fit per electionem, aut est quædam virtualis electio. Deinde ratio textus istius, quod scilicet aliquis adsumatur ad susceptionem eorum, & quorum perceptione est privatus, æque obtinet in beneficiorum collatione, cum ex intentione Ecclesiæ omnia beneficia ad hunc finem ordinentur. Nihil facit *d. c. 7.* quia agit de excommunicato majori, ut ex verbis ejus patet. Vide Garf. *d. loco n. 27. & seqq.*

Quæritur autem: An absolutio subsequens faciat collationem excommunicato factam convalescere? Resp. Nihilo magis per eam convalescere, quia ab initio invalida, ex solo casu non potest sumere vires, *c. Non firmatur de R. J. in 6.* Covarr. *ad c. Alma p. 1. §. 7. n. 2. vers. Septimo.* Aliud est, si collatio præcedat excommunicationem, quia per eam non irritatur, ut dicetur infra *de sent. excom.* ut post absolutionem recte acceptetur; ubi & dicetur, an ab excommunicato recte acceptari possit. 47

De suspenso a beneficio consequenter quæritur, an collatio facta sit ipso jure nulla? Resp. Esse quidem talem prohibitum ab adquirendo novo beneficio, non tamen ita, ut collatio sit ipso jure nulla, sed solum, ut a superiore irritetur, ex ratione *d. c. fin.* quod dicit electionem irritandam; cujus juris fundamento secluso, non datur alius textus irritam ponens collationem, sine quo non est imponenda pœna, ut sæpius dictum. Ita Suarez *de censuris disp. 27. sect. 1. n. 26.* Less. *de just. & jure lib. 2. c. 34. Dub. 22.* licet communior sententia sit in contrarium; Garf. *p. 7. c. 15. n. 5.* ubi alios citat. 48

Quid si a Pont. præbenda, aut dignitas conferatur excommunicato, irregulari, aut simili? Resp. Si ignoret Pont. excommunicationem, nihilo magis esse validam collationem etiam proprio motu factam: qui licet operetur ad removendam subreptionem, minime tamen tollit vitium, quod adest personæ, nec inducit super eo dispensationem, quæ supponit voluntatem in dispensante, quam removet ignorantia, si solverit excommunicationem, quia virtualiter dispensare creditur, & absolvere 49

ex-

excommunicatum, beneficium ei conferendo, tenet collatio. Ratio posterioris est: quia Pont. non praesumitur ludere: quam distinctionem approbat Alex. *in l. Quidam* 57. *de re jud.* Covarr. *d. §.* 7. *n.* 2. Non tamen excedit dispensatio istum actum, quia ne quidem expressa excederet, stricte enim accipienda, cum sit contra jus. Idem dicendum de inferioribus Praelatis, quatenus impedimentum est legibus eorum inductum, cum super eo dispensare possint, & censeantur, scienter admittendo ad actum eos, quibus est impedimentum. Navarr. *in Summa Praeludio 9. n.* 24. Non praesumitur autem haec scientia, sive in Pontifice, sive in alio, ut inhabili proviso incumbat ejus probatio. Felin. *in c. Praeterea n. 9. de testib. cogend.*

50 Rejiciuntur omnino a beneficiis Laici, uti dictum supra, & habetur *c. 2. inf. de institut.* Conjugati licet privilegio Canonis & fori aliquot casibus gaudeant, de quibus sup. *Tit.* 3. ad beneficia tamen sunt inhabiles: licet collatum iis scienter a Praelato, non possit ab eodem auferri, sed a Superiori sit auferendum; & hoc in poenam ejus, qui contulit, *c. 5. sup. t.* 3. Haec ita, donec durat conjugium, aut usus ejus retinetur; nam separati beneficiorum sunt habiles, secundum ea, quae dicta sunt, *d. t.* 3. nisi sint bigami, qui omnino inhabiles sunt ad beneficium & officium Ecclesiasticum, *sup. de bigamis non ordin.* Garf. *p. 7. c. 6. n. 1. & seqq.*

51 Q. An recte conferatur beneficium habenti sufficiens patrimonium? R. Recte; quia nullibi prohibetur, nec est ratio prohibitionis, cum tantum requiratur, ut officium praestetur, ad quod etiam habiles sunt multa possidentes, ut servitii nomine, nec divino, nec naturali jure impediantur ex rebus Ecclesiae portionem fructuum officio respondentem exigere, non solum ut debitum alimentum, sed ut stipendium operae & laborum, reservato patrimonio propinquis. Nec obstat *can. Clericos cum seq. I. q. 2. & can. Illi XII. q.* 1. Nam illis locis non agitur de beneficio divitibus non conferendo, sed de distributione bonorum beneficii nomine perceptorum, qua de re infra *tit. de peculio Clerici*, ut praesupponant ista loca etiam divitibus posse conferri beneficia. Vel dici potest, ibi agi de illis Clericis, qui cum non deservirent Ecclesiae, bonis tamen ejus volunt sustentari: quod male petunt, tum quia divites, tum quia non inserviunt altari, atque ita dicuntur inique usurpare bona pauperum. Navarr. *Cons. 1. de vita, & honest. Cler.* Covarr. *ad c. 1. n. 2. de testam. qui alios citat,* Azor. *Instit. Moral. p. 2. lib. 7. c. 9. q.* 13.

Conferenda beneficia integre, sine diminutione, pure, sine pacto aut conditione, qua de re *inf. tit.* 12. libere non per metum, ut dictum sup. *de his, quae vi, &c.* vacans, de quo infr. *t.* 8 in perpetuum, secundum dicta sup. *eod. in princ.* palam, praesentibus testibus fide dignis, ut vitetur fraus & litium occasio. Azor. *p. 2. lib. 6. c. 26. q.* 4. Subsistet tamen collatio occulta, secundum *Gloss. in c. 1. V. occulta inf. t.* 12. licet sit suspecta, uti omnia, quae clam geruntur, cum qui lucem odit, male agere censeatur, uti econtra extra mali suspicionem ponitur palam agens, qua de re multa pulchre tradit Menoch. *Arbitr. q. 2. casu* 244. Non obstat *c. quia propter 42. in fine sup. de elect.* ubi electio clandestina reprobatur, ut secundum *l. Non dubium C. de R. J.* dicenda sit nulla: quia hoc ita in electione, in qua majus periculum ponit clandestinitas. Ut non sit extendendum ad casum non expressum, praecipue, in quo non est idem periculum. Vide Garf. *p. 8. c. 4. n. 1. & seqq.* 52

Quaesitum hic, an scriptura sit opus? 53
R. Non esse opus ad valorem collationis, qui in consensu collatoris consistit nisi ut juridice, si dubium oriatur, de ea constare possit; scriptura enim probationis loco adhibenda. Nec obstat *Extrav. 1. de elect. in communib.* quia tantum loquitur de promotione facta a Rom. Pontif. non etiam de beneficiorum concessione. Et licet alii Pontifices generatim id obtinere voluerint in aliis beneficiis a Rom. Pont. concessis, ut non obtineret eorum collatio sine litteris, hoc tamen nonnisi in concessione facta ab eodem R. Pont. aut ejus Legato, non vero facta ab ordinario, locum obtinebit, quia facilius constare potest de ejus collatione, quam facta a Rom. Pont. Azor. *d. c. 26. q.* 5.

Quaesitum & illud, an possit benefi- 54
cium ad tempus conferri? R. Beneficii esse eam conditionem, ut sit perpetuum, secundum dicta *sup. h. t.* nec posse ei Or-

dinarios in conferendo contravenire, qui non mutant rerum conditiones juri communi præscriptas: Romano tamen Pont. id licere, propter summam ejus & liberam in iis potestatem. Quo facit, quod tradit Bald. in *l. Rescripta C. de precib. Imper. offerend.* omnia beneficia respectu Pontificis esse manualia. D. Peck. *ad c. 1. sup. n.* 27. *de R. J.*

55 Conferenda etiam beneficia singula singulis, non plura uni, *c.* 5. *b. t.* Exigunt enim singula suum officium, *c. Ad hæc* 13. *b. t.* nec unus debet sua aviditate stipendia plurium vindicare, quæ doctis piisque aliis, vitæ probitate, morum honestate, litterarum scientia pollentibus, inopia pressis, ut emergere nequeant, abunde, æquali facta distributione, sufficerent, in magnum Ecclesiæ totius ornamentum, & fidei promotionem. Facit, quod alias vagandi materia detur, Ecclesiæ destituantur suis ministris, quia unus pluribus in locis residere nequit, animarum cura negligatur, debita non servetur hospitalitas, Ecclesiarum honori, juribus, reparationibus minus consulatur. *Extrav. Joan. XXII. Execrabilis b. t.* Ut Concil. Trid. *Sess.* 14. *c.* 17. *de reform.* pluralitatem beneficiorum recte vocet Ecclesiastici Ornis perversionem, & dicat tales non Deum, sed se decipere: & Alexand. III. *c.* 5. *b. t* adserat certum continere animarum periculum. Qua de causa strictissime inhibita beneficiorum pluralitas, etiam simplicium, jure Decreti *can. Sanctorum, dist.* 70. *&* *can. Singula dist.* 80. *&* *XXI. q.* 1. *per tot.* Ubi Canones unum in duabus Ecclesiis conscribi, aut titulari non patiuntur; negotiationis hoc & turpis lucri esse proprium, ab Ecclesiastica consuetudine alienum adserentes, unde fœdæ ambitionis & turpis avaritiæ occasio arripiatur.

56 Quæstio autem est, an jure Decretalium pluralitas etiam simplicium sit damnata? Resp. Distingui ab aliquibus beneficia simplicia & duplicia; in his pluralitatem esse inhibitam, non etiam illis. Probant per text. in *c. de multa* 28. *b. t.* quod improbat pluralitatem beneficiorum duplicium, ut dignitatum, personatuum habentium curam animarum; non facta mentione simplicium, quasi eorum pluralitas sit admissa. Verum argumentum ab auctoritate negative non procedit, cum, licet uno in loco non habeatur, in alio contineri possit, ut in hoc casu. Nam licet *d. c.* 28. loquatur tantum de duplicibus, non excludit tamen simplicia, de quibus satis cautum in Decreto, *dictis locis* & aliis, ut *can. Episcopi dist.* 80. *&* *passim ibi*, ubi Præsbyteri dicuntur per singulos titulos constituendi. Habetur idem *d. c.* 5. *b. t.* ubi simpliciter præbendarum (quo nomine etiam veniunt simplicia beneficia) pluralitas dicitur Canonibus inimica & improbata. Facit ratio, quod beneficia sint iis adsignanda, qui deservire Ecclesiæ volunt & possunt, *c. Super* 35. *b. tit. &c. sup. t.* 4. Non potest autem quis duabus aut pluribus Ecclesiis deservire.

Verum isti juri consuetudo derogavit permittens plurium beneficiorum simplicium retentionem; quam Trid. *Sess.* 24. *de reform. c.* 17. approbat, quatenus obtentum ad vitam honeste sustentandam non sufficit, & utrumque non requirit residentiam, ut aliqua relaxatione Pont. non sit opus. Quod non tantum procedit, si utrumque sit simplex, nam & habenti duplex non sufficiens sustentationi decenti, pro dignitate & qualitate personæ ac loci, licet simplex adjungere Episcopi auctoritate, *d. Sess.* 24. *c.* 13. *de reform.* Quod si alterum sit sufficiens, aut utrumque requirat residentiam, simul retineri nequeunt, citra dispensationem Pontificiam, ut notum ex *d. cap.* 13. *&* 17. Quod multo magis obtinebit, si utrumque sit sufficiens. 57

Ubi quæritur, an alterum ipso jure vacet? R. Distinguendum esse inter beneficia incompatibilia Primi generis & Secundi generis. Primi generis sunt plura duplicia, ut Dignitates, Curæ animarum, plura etiam simplicia uniformia, sive similia sub eodem tecto, id est, eadem Ecclesia, ut duo Canonicatus, duæ Capellaniæ, duæ Portiones, Pensiones. Secundi generis beneficia sunt uniformia in diversis Ecclesiis requirentia residentiam difformia sub eodem tecto, qualia sunt habentia diversam functionem & munus, ut Dignitas & Canonicatus, Parochia & Capellania. 58

Quantum ad primi generis beneficia, etsi eorum conditio non sit talis, ut habentem unum faciat inhabilem, quominus alterum ei conferri possit; hoc enim nullo jure cavetur, & inhabilitas, præ-

cipue

cipue ipso jure , sine textu non inducenda ; id tamen optatur , ut per assecutionem secundi alterum dimittendum sit, & in electione olim fuerit beneficiati, utrum retinere mallet , *c. 7. &c. Præterea 14. h tit.* Postea vero secundum Conc. Lateranense , cui præsedit Innocentius III. prius ipso jure vacare jussum libere conferendum a collatore , *d. c. de mulcta 28. h. tit.* idque ut improbæ cupiditatis a Clero arceatur affectus ; quod utinam fieri posset. Adeo ut, si collator in eo conferendo negligens extiterit usque ad sex menses , ad Superiorem devolvatur collatio : qui præterea tantum jubetur de suis proventibus in utilitatem Ecclesiæ , cujus illud est beneficium , erogare , quantum a tempore vacationis perceptum , *d. cap. 28.* Idque ne injuria & desidia collatoris redundet in detrimentum Ecclesiæ , diutius carentis suis ministris. Si contingerit provisum beneficium prius a se non abdicare , dicitur *d. c. 28.* etiam secundo spoliandus esse , in pœnam , quod rem alienam detineat instar furis , secundum Gregor. *c. Dudum 54. sup. de elect.* Augetur pœna per *d. Extravag. Execrabilis hoc titul.* qua disponitur , ut post adeptum secundum, si intra mensem prius coram Ordinario non dimittant , etiam secundo privati sint , ut dispositio illis non sit salva ; & præterea facit inhabiles ad quæcumque alia beneficia , & Ordines sacros , dispositione taliter vacantium beneficiorum reservata Sedi Apostolicæ.

Quantum ad incompatibilia secundi generis , acceptatio posterioris non facit quidem ipso jure vacare prius. Navar. *hic Cons. 24.* Nihil obstante textu in *d. c. 28. & 54. & d. Extravag. Execrabilis* , quia tantum loquitur de duplicibus , ut non sit extendendus , sed concludendus suis terminis , cum contineat pœnam ; quo modo & accipiendum Trid. *d. cap. 17.* non tamen sine animæ periculo plura talia simul retinentur , nisi justa de causa , de qua supra , ut alterum sit resignandum.

Dicta procedunt Primo : Si secundi beneficii accepta sit possessio , neque enim per nudam collationem posterioris prius debet dici vacare , aut resignandum esse *d. Extravag. Execrabilis*. Gomes. *ad Regul. Cancel. de triennali possess. quæst. 53.* cum res perfecte non habeatur ante acquisitam possessionem , argumento alienationis , quæ non est perfecta ante traditionem. Secundo : Possessio sit pacifica , *cap. Licet 28. eod. in 6.* Nam lis super posteriori non facit quempiam dici duo habere beneficia , quia dubius litis eventus. Tertio : Fructus ejus non sint alteri reservati , quia res inutilis est, & sine effectu , quæ fructibus caret , ut non habeat locum ratio pluralitatis inhibitæ. Quo modo in *c. si tibi 26. eod. in 6.* secundum beneficium , cujus fructus reservari , non facit vacare prius. Vid. Azor. *Instit. Moral. p. 2. lib. 7. c. 16. q. 9 vers. Quæres , & vers. Quæret etiam aliquis.*

Patiuntur dicta exceptionem ; Primo , 59
Si beneficium habitum , sive simplex sive duplex , sit insufficiens honestæ sustentationi , ut dictum paulo superius ; alias alterum resignandum esset. Non tamen videtur ipso jure vacare , cum ea res non faciat esse incompatibilia primi generis , etiamsi sint sub eodem tecto , difformia tamen , cujusmodi est Cura cum Beneficio simplici , Dignitas cum Canonicatu. Dico resignandum esse ; quia non potest circa peccatum mortale alias utrumque simul retineri , cum desit conditio , sub qua Conc. Trid. *d. cap. 17.* permittit utriusque retentionem , qua cessante cessat provisio, & procedit ratio prohibitionis. Vult & Navar. *Cons. 24. hoc tit.* talia difformia sub eodem tecto , si alterum non sit sufficiens , cum residendo utrique satisfiat , non esse incompatibilia neque primi neque secundi generis, & ita posse obtineri auctoritate Episcopi. Secundo : Si dispensaverit Pontifex , qui ut posuit legem humanam , ita & eam tollit, *c. Cum non ignores 15. h. t.* Rebuff. in *Praxi de dispensat. super plural.* Viderint tamen, qui eam obtinent , ut causam dispensationis potius Deo comprobent , quam homini obtrudant , aut cœcæ avaritiæ ambitionique modum non ponentes , sibi fingant ; nam licet dispensationem Canon admittat, non est tamen ea abutendum. Causa sufficiens est necessitas Ecclesiæ , aut magna ejus utilitas. Sic litteratas , & sublimes personas majoribus honorari beneficiis , & , cum ratio postulat , cum iis per Sedem dispensari permittit *d. c. 28. hoc tit.*

Legi-

Legitima causa si non subsit, non est tutus in conscientia, cum quo Pontifex dispensavit super pluralitate, cum Papa non sit dominus beneficiorum, sed tantum dispensator, cujus est distribuere non pro suo arbitrio, sed juxta rationabilem voluntatem ejus, qui distribuendum reliquit. Deinde non videtur respondere juri naturæ, ut unus occupet plura beneficia, nisi excuset causa rationabilis. *Less. d. loco Dubit.* 28. *n.* 151.

60 Q. An Episcopus dispenset super pluralitate? Resp. Hoc olim licuisse, *can. Sanctorum Dist.* 70. Postea prohibitum esse per Innoc. III. *d. c. multa* 28. *h. tit.* ubi hoc ipsum Sedi Apostolicæ reservatur, saltem quoad plura duplicia. In simplicibus modo non sint uniformia sub eodem tecto, videtur Episcopis licere conferre plura, si unum non sufficiat ad sustentationem consentaneam, quia alia plura habere inhibitum est per Trid. *Sess.* 24. *c.* 17. *de reform.* contra quod non dispensat Episcopus, nec contra illud prævalet consuetudo, utpote non nixa ratione, *c.* 1. *eod. in* 6. Azor. *d. lib.* 7. *c.* 1. *quæst.* 6.

61 Permittebatur etiam olim plures habere Ecclesias, alteram ut titularem sive propriam, alteram ut commendatam, sive custodiæ suæ, & administrationi permissam, ad vitam, aut tempus, *can. Qui plures* XXI. *qu.* 1. Verum tum per *Extravag.* 2. *h. t.* tum per Trid. *Sess.* 7. *c.* 4. *de reform.* in commendam perpetuam dare cum beneficio incompatibili inhibitum, aut etiam plures tales commendas; quod & repetitum ab eodem Conc. *d. c.* 17. Ad tempus sex mensium videtur licitum habere unum in commendam cum altero in titulum. Navar. in *Summa c.* 55. *n.* 126. *per c. Nemo* 15. *de elect. in* 6. Dispensatio Pontificia facit etiam beneficium cum commenda perpetua licite obtineri, præter quem nemo alius contra Concilium dispensat, ne quidem Legatus ejus, *cap. Dilectus* 19. *ubi Gl. V. cum se facultas h. tit.* Non etiam Episcopus, nisi in casibus jure permissis. Rebuff. in *Praxi de dispensat. n.* 27. Beneficia legitime unita recte simul obtinentur sine dispensatione, cum habeantur pro uno, uti dictum supra, *de off. Vicarii*.

62 Collationis ea vis est, ut legitime facta ab habente potestatem, beneficiatus fructus suos faciat sine ullo scrupulo; nisi effectus collationis impediatur, & collatio ipsa evertatur, ut si contingat ei aliud incompatibile primi generis conferri, & pacifice obtineri. Sic & per matrimonium initum vacant beneficia, ut dictum sup. *tit.* 3. per ingressum in Religionem, *cap. pen. de Regularib. in* 6 per promotionem ad Episcopatum, non tamen nisi post consecrationem, vel post decursum tempus consecrationi præscriptum, *c.* 7. *§. sup. de elect.* quia ante consecrationem non potest dici nominato ad Episcopatum plene provisum. Facit & spontanea renuntiatio beneficium vacare. Item operatur & translatio Clerici ad aliam Ecclesiam. Militem factum beneficio spoliari vult Gloss. in *c. qualiter sup. t.* 4. Azor. *p.* 2. *lib.* 7. *c.* 15. *in pr.* Eum, qui intra annum non sumpsit requisitum ordinem, hoc ipso privari parochiali, habet *c. Licet.* 14. *& cap. commissa, de elect. in* 6. Vid. Azor. *d. l.* 7. *c.* 16. *per tot.* Variis etiam casibus vacant beneficia, ratione delicti, ut læsæ Majestatis, hæresis, falsi in litteris Apostolicis commissi, & aliis, de quibus Azor. *d. lib.* 7. *c.* 17. & dicetur infra suis locis. Operatur autem privatio ipso jure inducta, ut fructus non faciat suos Clericus, nec de beneficio disponere possit, cum non sit ejus amplius.

Quærere hic lubet: An possit Pontifex 63
aliquem privare beneficio juste possesso, citra delictum aut causam? Esse quidem penes Pontificem plenariam dispositionem beneficiorum. *Clem.* 1. *in fine. Ut lite pendente, &c.* non tamen ut dominum beneficiorum, quod adulantium est commentum; sed dispensatorem potius, ut jus quæsitum alteri sine causa auferre nequeat, quod repugnat rationi, exceditque ejus potestatem: neque enim hac in parte plus concessum esse debet Pontifici, quam Principi, qui jus alicui quæsitum sine causa auferre nequit ex omnium consensu, & ita tradit Abbas in *c. Sua nobis ult. nu.* 3. *sup. de confirmat. utili vel inut.* Non obstat *c. Quamvis* 8. *de rescr. in* 6. quia non loquitur de jure quæsito, & beneficio jam obtento, sed tantum de gratia, quæ necdum consecuta suum effectum, cujus revocatio est facilior. Nec est, quod absolutæ potestati hoc aliqui dent, ut possit Princeps jus quæsitum tollere; nam ea ad tyrannidem tendit, non dignam bono Principe, secundum dicta *aa tit.* 13.

de

de LL. numer. 35. Covar. 3. *Var. Resol. cap.* 6. *numer.* 8. Sarmient. 1. *Select. Interpp. cap.* 8. *num.* 20. & 25. Diff. Garf. *De benef. p.* 5. *cap.* 1. *num.* 2. *cum aliis, quos citat*.

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. *Quæres* 1. An beneficii appellatione veniat fundatio anniversarii vel certarum missarum? Resp. Si Episcopi approbatio non succedat negative. Barbos. *jur. Eccles. lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 15.

Ad n. 9. *Quæres* 1. An potestas conferendi beneficia solum dependeat a jure communi? R. negat. Quia etiam dependet a speciali indulto, privilegio, regulis cancellariæ & concordatis Germaniæ: sunt autem regulæ Cancellariæ constitutiones certæ, quas singuli Pontifices in ingressu sui regiminis circa beneficiales, & judic. causas facere solent, vel a prædecessoribus factas renovare, augere, vel minuere; quarum natura est, & tantum ad vitam summi Pontificis durent, & cum ipsius morte expirent, ac sede Papali vavante nullam obligandi vim habeant juxta *text. in proæm. Reg. Flamin. Parif. de resignat. lib.* 12. *q.* 2. ut & in proœmio dictum est. Concordata vero Germaniæ sunt tractatus inter Nicolaum V. Papam & Fridericum III. Imperatorem, aliosque Ecclesiasticos & sæculares Germaniæ Principes initus, & a Nicolao per Bullam confirmatus, eo quod olim circa Ecclesias & Ecclesiastica beneficia, eorumque collatione in Germania frequentes lites & confusiones essent. Vide Nicolaris, in speciali tractatu *de concordat. German.*

Quæres 2. An Pontifex fatis concordatis derogare possit? Resp. Negat. contra Brandenum de concordat. quia hæc concordata utpote pactum jure naturali obligant. *l.* 1. *ff. de pact.*

Quæres 3. Quid sint primæ preces Imperatoris? Resp. Quod Imperatori detur privilegium a summo Pontifice, ut in qualibet Ecclesia semel personam aliquam idoneam ordinario collatori nominare possit, quem ordinarius ad beneficium vacans omnino recipere teneatur, & ista nominatio primæ preces Imperatoris appellantur, de quibus vide Chokier *in suis scholis in primarias preces Imperatoris*.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante.

SUMMARIUM.

1 *Absens ex causa morbi vel senii habetur pro præsente.*
2 *An & qui morbo causam dedit nimia crapula?*
3 *Inutili ob morbum, aut senium datur coadjutor.*
4 *Adjutoris officium.*

Dictum supra *Tit.* 4. fructus dari propter officium, ideoque minime deberi non residenti. Quod patitur exceptionem in iis, qui morbo, senio, aliterve adfecti comparere nequeunt, quibus non tantum grossi, ut vocantur, fructus debentur, verum & quotidianæ distributiones, *c. un. de Cleric. non resid. in* 6. Navar. *Cons.* 10. *n.* 1. *de Clericis non resid.* cum ipsorum miseriæ potius sit miserendum, quam adflictio addenda, *c. pen. h. tit.* Et facit, quod habeantur pro præsentibus, ratione causæ impedientis, cui resisti non potest, *arg. c. Cum non stat.* 66. *de R. J. in* 6. Hoc tamen ita, quando morbus vel impedimentum causat absentiam in eo, qui solitus erat interesse divinis officiis, secundum *DD. in c. Ad audientiam, sup. tit.* 4. Felin. in *c. Apostolicæ nu.* 12. *sup. de except.* cum alias nulla daretur afflictio afflicto, denegando distributiones, quas cessante impedimento, non fuisset lucratus, utpote in divinis non solitus comparere. Posset tamen consuetudo videri bona, etiam talibus ægrotis distributiones elargiendi, ut afflicto subveniatur, & afflictio sublevetur. 1

Quid si morbo quis causam dederit nimia crapula? Resp. Non videri idem concedendum, quod absentiæ causa non sit justa, & culpa sua non debeat auctori prodesse, contra regulam juris. Facit *l.* 5. *D. Ex quibus caus. majores, &c.* ubi caret privilegio restitutionis, qui causam absentiæ procuravit. Posset tamen alicui contraria opinio probari ex eo, quod, licet sua culpa in morbum inciderit, non tamen eo fine & animo sit causatum impedimentum, quod per accidens est subsecu- 2

secutum; neque enim semper imputantur ea, quæ ex præcedenti culpa procedunt. Covar. 3. *Var. Resol.* 3. *cap.* 13. *num.* 8. *versic. Septimo*. Qui etiam tenet, pauperi, qui per luxum bona sua prodegit, eleemosynam tamen dandam esse, & posse bona Ecclesiæ alienari, ut ei subveniatur, 2. *Var. c.* 16. *n.* 9. De excommunicato, incarcerato, dimisso in exilium, dictum sup. *eod. lib. t.* 4.

3 Q. An, quem morbus, aut senium fecit Ecclesiæ inutilem, cogendus sit se abdicare suo munere? Resp. Minime, sed ei adjungendum esse coadjutorem, alendum ex fructibus beneficii. Quod & obtinet in majoribus dignitatibus, *c. fin. h. tit.* non distinguendo, quis moribus fit, ut etiam lepra infectus non sit removendus, sed ei coadjtor dandus, quo modo accipiendum *c.* 4. *hoc tit.* Pro qua parte facit quod matrimonium carnale non solvatur per lepram, a quo quoad spirituale procedit argumentum. Episcopis adjutorem dat Pontifex; aliis inferioribus Episcopus: aut is, cujus est confirmare, destituere, acceptare renuntiationem. Concessum tamen, ad evitandum detrimentum Ecclesiæ, ut Episcopus adjutorem sibi adsumat, unum aut duos, de Capituli consensu, aut, si demens sit, Capitulum ei provideat, *c. un. eod. in* 6. Si Capitulum consentire nolit Episcopo, aut Episcopus nolit admittere adjutorem; Rom. Pontifici ea res significanda, cum conditione, & circumstantiis Ecclesiæ & Episcopi, *d. c. un. vers. si vero*.

4 Adjutoris officium est, expedire ea, quæ sunt Episcopi quoad jurisdictionem & Ordines, si fuerit Episcopus. Beneficiorum collatio reservata Episcopo, etiam sine consensu adjutoris, nisi fuerit mentis inops, ut dictum Tit. superiori. Alienatio rerum adjutori omnino prohibita, *d. c. un. in fine*. Extinguitur officium adjutoris morte ejus, cui datus. Mortuo non succedit, cum tantum sit datus adjuvandum, nisi specialiter aliud fuerit indultum causa cognita a Rom. Pont. quo modo loquitur canon *Petisti* VII. *qu.* 1. & Trid. *Sess.* 25. *c.* 7. *de reform.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 4. *Quæres* 1. An Coadjutori in Ecclesia, Capitulo, aliisque locis eadem sedes & prærogativa competat, quæ principali? Resp. Coadjutori dignitatis, si sit consessus vel concurrentia cum aliis inferioris conditionis, eadem competit, secus si concurrat cum aliis Prælatis suo principali in dignitate æqualibus, & qui in persona compareant. *Garc. de benef. p.* 2. *c.* 5. & decisio Rotæ apud eumdem *num.* 148.

Quæres 2. An inferior summo Pontifice possit dare Coadjutorem cum futura successione? Resp. Negat Trid. *Sess.* 25. *de reform. cap.* 7.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

SUMMARIUM.

1 *Institutio quid?*
2 *Jus instituendi ad quem spectet.*
3 *Examen instituendorum ad Episc. spectat.*
4 *Inductio in possessionem qualiter fiat, & a quo?*

POst acceptationem beneficii sequitur Institutio: quæ interdum pro confirmatione electionis ponitur, interdum pro imaginaria beneficii traditione, interdum & collationem includit; proprie tamen ab ea differt, cum collatio sit libera, hæc autem necessario facienda ad alterius præsentationem: estque non libera beneficii translatio, facta legitima auctoritate. 1
Præterea institutio est ipsius personæ, quæ instituitur; collatio vero beneficii, quod confertur.

Spectat communi jure ad Episcopum, aut hujus consensu ad ejus vicarium, *c.* 3. *h. t.* Azor. *p.* 2 *lib.* 6. *c.* 22. Sede vacante spectat institutio præsentatorum a patronis ad Capitulum, non etiam eorum, quæ ad liberam Episcopi collationem pertinent, *c.* 1. *eod. in* 6. qua de re infra *Tit.* 9. De consuetudine vel privilegio etiam ad inferiores spectat, *c. pen. h. t.* 2

Est autem Episcopi instituendos ab inferioribus nominatos ad coram prius exa- 3
mina-

minare, ne indigni intrudantur: exceptis iis, qui ab Universitatibus seu collegiis Studiosorum generalium præsentantur, aut nominantur. Trid. *Sess. 7. c. 13. de reform. & Sess. 24. c. 18. de reformat.* quod præsumantur idonei. De origine, id est, patria instituendi, non est disputandum, cum in omni gente, qui facit justitiam, acceptus sit Deo, *c. 5. h. tit.* quamvis data paritate, incola non sit postponendus externo. Imo licet dignum internum præponere digniori externo, citra peccatum, ut probatum supra *de elect. n. 44.* Non recipiendi autem plures, quam Ecclesiæ aut Monasterii fert facultas, *cap. 1. & 4. h. t.* nec admittendi laici spiritualium incapaces, *c. 2. h. t.*

4 Institutionem subsequitur missio in corporalem sive actualem possessionem, quæ scripto jure spectat ad Archidiaconum; sup. *de officio Archid.* Varii ejus sunt ritus. In Abbate est inductio in templum, collocatio in sede: in Canonico adsignatio loci in Choro & Capitulo; in Pastore ingressus templi, aspersio aquæ benedictæ, osculum Altaris summi, pulsus campanæ. Videatur Rebuff. in *Concord. tit. de collat.* Inductio in realem possessionem, cum facti magis sit, etiam in laicum cadit, & improprie sumpto nomine designari per institutionem solet, quæ proprie sumpta, cum juris sit, in laicum cadere non potest, ut juris spiritualis incapacem. Wames. *Cons. 231. n. 6.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. Quid si præsentatus beneficium propria auctoritate ante institutionem occupet? Resp. Tunc omne jus ex præsentatione quæsitum amittit, *cap. avaritiæ de elect. in 6.*

Quæres 2. An institutus quoad titulum, (quando scilicet Episcopus præsentato litteras confirmationis impertitur) possessionem sine licentia, vel introductione superioris apprehendere possit? Resp. negat. Quia id faciens pœna arbitraria puniendus venit. Covar. *Variar. Resol. lib. 3. c. 16. n. 7. & 8.*

TITULUS VIII.

De concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

SUMMARIUM.

1 *Beneficia quando, & quot modis vacare dicantur.*
2 *Beneficia uti vacantia quæ recte impetrentur.*
3 *Beneficii non vacantis collatio nulla, & pœna illud impetrantis.*
4 *Supplicans pro beneficio viventis an incurrat pœnam.*
5 *Provisio talis ignoranti facta est extra pœnam.*
6 *Per vacationem subsequentem collatio an convalescat.*
7 *An & superveniente devolutione, ante eam facta?*
8 *De beneficiis non vacantibus recte providet S. P.*
9 *Nominandi jus ad beneficia, primo vacantia Universitatibus concessum.*

Ut collationes præbendarum & institutiones jure factæ censeantur, oportet earum sint, quæ ante vacabant. Vacare dicuntur, quæ possessore destitutæ, quod contingit tripliciter. Primo, de facto tantum, quando possessione facti magis quis est destitutus, quam titulo aut jure, ut si metu ejuraverit, *cap. 4. sup. de his, quæ vi, metusve caus.* si vi dejectus est, *sup. de rest. 1. spoliat.* Idem dicendum de eo, quod absenti collatum, a quo necdum acceptatum, *cap. Si tibi absente de præb. in 6.* nam, & hoc potius de facto vacare videtur, quam de jure, cum nequeat collator mutare, uti dictum sup. *tit. 5.* Secundo, de jure tantum, quando mortuo Prælato aut rectore quis reperitur in possessione saltem colorate, *cap. cum nostris 6. hoc titul.* vel quando quis per Canones privatur beneficio, cujus tamen de facto detinet possessionem. Tertio de facto simul & de jure, quando quis de jure privatus ne quidem possessionem detinet; sive propter dictum, tam in omittendo, ut si electus non procuret intra sex menses consecrationem. *Trid. Sess. 23. c. 2.*

c. 2. de ref aut obtinens parochialem Ecclesiam intra annum promoveri ad Ordines omittat; *c. licet 14. de elect. in 6.* quam in committendo, veluti per hæresim, schisma, percussionem Cardinalis, homicidium qualificatum, simoniam confidentialem, & similia, de quibus infra suis locis; sive sine delicto, veluti per matrimonium etiam non consummatum, quia cum faciat inhabilem ad officium, facit etiam inhabilem ad beneficium, quod datur propter officium, qua de re actum supr. *Tit. 3.* per mortem beneficiati, per spontaneam ejus resignationem, per adsecutionem secundi beneficii incompatibilis, qua de re sup. *Tit. 5.* Vid. Azor. *Instit. Moral. p. 2. c. 16. q. 2. & seqq.*

2 Primi generis beneficia cum vere non vacent, aut non habeantur vacantia, quod taliter privatis detur regressus, ut dictum supra, *De his, quæ vi, &c. & de rest. spoliat.* recte impetrari nequeunt. Secundi generis non alias recte impetrantur, quam facta mentione possessionis coloratæ, si quæ penes alium sit; qualis est, quæ plus facti, quam juris habet, ut si titulo quidem probato, a jure beneficium habeatur, aliunde tamen prohibeatur detentio, propter juris impedimentum. Exemplum est in *c. Cum nostris 6. h. tit.* ubi Episcopo electo collata est Propositura, quod, ut supra *Tit. 5.* dictum, jura non ferunt. Ratio, cur istius possessionis sit facienda mentio, est, ne quid temere, causa non cognita, fiat. Quod si colorata possessio non sit penes alium, sine mentione illius recte impetratur ab alio, *c. Licet 9. h. t.* Tertii generis recte impetrantur, quia vere vacant, non tantum de jure, sed & de facto, quoad possessionem, quæ non remanet penes priorem possessorem, uti per mortem, per resignationem puram: nam ea, quæ facta est ratione permutationis, impetrari nequit, quod collatio talis beneficii necessario alteri sit facienda, uti dicetur infra *Tit. 19.* ubi agetur de resignatione facta in favorem alterius.

3 Non vacantis beneficii collatio est nulla; adeo, ut qui in vivorum Sacerdotum locum substitui se patiuntur, ab Ecclesiæ communione sint repellendi, *c. 2. h. t.* & promissio non vacanti, in casum, quo vacabit, sit reprobata, *c. 2. eod. in 6.* Ut non impediatur promissor, non attenta promissione, postea vacans, cui velit conferre, *c. Ex tenore 19. h. t.* ne desiderare quis proximi mortem videatur, *c. 2. h. t.* quod improbum, & bonis moribus repugnans; *l. fin. C. de pactis*. Et quamvis generalis promissio de providendo, ubi vel quando poterit, jure Decretalium fuerit admissa, *c. Accedens 14. h. tit.* damnata tamen a Bonifacio III. *c. 2. eod. in 6.* quod & hæc improba ambitione extorqueatur, nec omnino sit libera a voto captandæ mortis, inferatque Prælatis gravamina. Unde & Trid. *Sess. 24. cap. 9. De reform.* mandata de providendo, & gratias, ut vocant, exspectativas sustulit.

Quæritur: An supradictam pœnam juxta *d. c. 1. h. t.* incurrat etiam is, qui 4
tantum supplicavit pro beneficio viventis? Resp. Non videri, propterea quod pœnæ non soleant induci, nisi post actum consummatum, ante enim tantum est conatus, qui non solet puniri. *l. 2. §. 2. D. quod quisque juris, &c.* nisi in gravioribus. Alciat. *ad l. sæpe 53. n 37. D. de V. S.* Quo facit, quod emphyteuta vendens rem emphyteuticam ante traditionem non cadat jure suo, ut traditum *C. de jure emphyt.* ut plene non censeatur res alienata ante traditionem.

Collatio beneficii viventis facta ignaro 5
minime eum obnoxium facit dictæ pœnæ, cum talem extra culpam ponat ignorantia, & *d. cap. 1. hoc t.* loquatur de sciente.

Ulterius quæsitum: An ignorantia faciat col- 6
lationem istam convalescere per subsequentem vacationem? Resp. Id posse videri, quod cesset improbitas voti, quam aversantur Canones. Verum dicendum nihil facere eam ad valorem collationis, quæ ab initio nulla, & a Canonibus indistincte prohibita, nam potest contra eos convalescere solo casu, non accedente novo Prælati, cujus est conferre, facto, *l. Quod utile 29 D. de R. J.*

Hinc quæri simili in casu potest: An 7
collatio ante devolutionem, ea superveniente convalescat? Resp. Id posse videri, ex eo, quod nihil sit sit peccatum contra Canones, qui prohibent & irritant tantum collationem non vacantis; hic autem vacat. Quibus non obstantibus, dicendum, non convalescere, ex ratione

jam

jam dicta, quod ab initio nulla tractu temporis non convalescant; & quod pro dato habeatur ab illo datum, qui de jure dare non potest, *c. 5. in fine inf. de jure patron.* uti hoc in casu, neque enim jus est dandi ante devolutionem. Facit eodem, *arg. c. Decernimus XVI. q. 7.* ubi si Episcopus intra tempus praesentationis spretis patronis conferat beneficium obnoxiam juripatronatus, dicitur irrita restitutio. Felin. in *c. Cum ex officiis n. 37. de praescript.* Rebuff. *Praxi benef. tit. de devolut. n. 32.*

8 Haec ita secundum juris communis dispositionem. Speciali jure S. Pontifici, ad quem spectat juris humani dispositio, est licentia ad non vacantia jus tribuere, *c. 13. in princ. de praebend. n. 6.* sive dando alicui jus Canonicatus sive praebenda, quae primo vacans eidem est conferenda, & alii licet ab ignorante Praelato facta collatio est nulla, *c. si postquam 13. de praebend. in 6.* sive mandando, ut alicui provideatur; quo casu collatio alteri facta ab Ordinario, licet non impune, non est tamen irrita, nisi contra factum Pontifex irritum & inane decreverit, aut executorem simul dederit, qui Ordinario suam i.. fi.. uavit potestatem. Fit enim per hoc affecta praebenda primo vacans, ut alteri non recte conferatur, & negligente ordinario, possit executor nominato per Pont. praebendam conferre, *cap. 5 & 6. eod. in 6.* Quid juris sit, si pluribus ad idem beneficium gratia exspectiva sit data, colligatur ex iis, quae dicta sunt supra, *de rescript. n. 19.*

Habent, & quaedam Universitates Studiorum generalium concessam sibi nominationem promotorum ad primo vacantia certis quibusdam legibus, idque tum in promotionem studiorum, tum etiam Ecclesiarum, ut docti in iis effulgeant, per eosque regantur: quae facit post insinuationem tempori factam illi, qui jus conferendi habet, alteri non recte conferri primo vacantem praebendam. Et quamvis Trid. *Sess. 24. c. 19. de refor.* mandata de providendo, gratias exspectativas, aliaque privilegia & provisiones ad vacatura etiam Universitatibus, & Collegiis, aliisque concessas revocaverit, consultus tamen postea Pont. declaravit per dictam revocationem jure nominando Universitatibus concesso non esse derogatum. Vid. D. Wamens. *Cons. 254. circa princ.* Inter quantum temporis beneficia vacantia sint conferenda; dictum supra *de suppl. neglig. Praelat.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. Quaeres 1. An Episcopus vel alius collator non possit valide promittere beneficium in casum vacaturae? Resp. negat. *c. ex tenore h. t.*

Quaeres 2. An, si Papa daret alicui facultatem conferendi omnia & quaecumque beneficia, talis etiam possit conferre beneficia reservata? Resp. negat. *Geminian. in c. si cui nulla, n. 8. de praebend. in 6.*

TITULUS IX.

Ne sede vacante quid innovetur.

SUMMARIUM.

1 *Sede vacante omnia in statu suo reservanda.*
2 4 *Capituli Sede vacante potestas, & quae beneficia recte conferat.*
3 *An & recte conferat, quae jure devoluto spectant ad Episcopi collationem?*
5 *Exerceat ea, quae sunt Jurisdictionis.*
6 *An & absolvat a Juramento?*

AD collationis validitatem inspiciendum, an Sede vacante sit facta, tunc enim ne vel futuro Episcopo vel Ecclesiae fiat aliqua injuria, omnia in suo statu sunt reservanda. Hinc contra Ecclesiam lis inchoata non recte per sententiam dirimitur, Sede vacante, quae tam pia n contra pupillum inde nsum lata n n teneret, *c. fin. h. t.* Vacantia interim beneficia non conferuntur a Capitulo, *c. 2. eod.* Collatio enim fructi us adnumeratur, *Gloss. in c. Cum olim 14. sup. de majorit. & obed.* ubi merito futuro Praelato reservetur, *c. 4. sup. de officio ordin.* Abbas *ad d. cap. 14. n. 2.* cum fructus de jure communi futuro Praelato sint reservandi, *c. fin. de off. ord. in 6.* Quod accipiendum de iis beneficiis, quorum libera collatio ad Episcopum solum pertinet. * Dico, libera, nam ea, quorum collatio est necessaria, recte per Capitulum Sede vacante conferuntur, quod & instituit praesentatos *c. 1. de instit.* 1 2

tut. in 6. & confirmat electos *d. c.* 14. Ratio est, quod per eam rem nullum contingat futuro Prælato detrimentum, cujus commodum consistit in libertate conferendi, cui velit, quæ hic non est. Abbas *ad c.* 2. *n.* 6. *h. t.*

3 Quæstio autem est: An Capitulum recte conferat ea, quæ jure devoluto spectant ad Episcopi collationem? Resp. Id velle Joan. Andr. *in cap. Quamquam* 38. *n.* 1. *de elect. in* 6. quem sequitur Abbas *d. c.* 8. *num.* 3. ex ratione, quod collatio ex causa devolutionis non computetur inter fructus. Verius tamen, non licere Capitulo ea conferre, eo quod sit ejusdem rationis cum iis, quæ jure proprio habet conferenda, quandoquidem & devoluta libere conferat, ut idem juris in iis statui debeat: quam opinionem probat Felin. *in d. c.* 14. *n.* 3. *circa med.* Abbas *ibid. num.* 2.

4 Dico, ad Episcopum solum, nam si communiter ad Episcopum & Capitulum spectet collatio, illo mortuo, vel suspenso, recte conferet Capitulum, quod in jure suo conferendi non est impediendum propter Episcopi causam, ut econtra recte confert Episcopus Capitulo reddito inhabili per suspensionem, vel per excommunicationem singulorum de Capitulo, *c. unico in princ. eod. in* 6. Si ad Episcopum solum spectet collatio, cum adsensu & consilio sui Capituli, eo mortuo, vel suspenso, non licet Capitulo conferre, quod per hoc nihil juris amittat, nisi in relaxatione petenda Episcopus sit negligens, *d. c. un.* §. 1. Si de consilio Episcopi spectet collatio ad Capitulum, illo mortuo, vel in remotis agente, non impeditur Capitulum conferre, ne interim Ecclesia patiatur detrimentum, *d. c. un. in fin.*

5 Ea, quæ sunt jurisdictionis, vacante Sede a Capitulo recte exercentur: quod suam accommodat auctoritatem permutationi. *Gloss. in Clem.* 1. *de rer. permut.* dat litteras dimissorias, *c.* 3. *de temporib. ordin. in* 6. in crimina inquirit, visitat, punit, dispensat cum illegitimis ad minores Ordines; cum & in ea, quæ sunt voluntariæ jurisdictionis, Capitulum succedat, præterquam in casibus exceptis. Nav. *c.* 1. *consil.* 7. *de filiis præsbyt.*

6 Q. An & absolvat a juramento? Resp. Ita videri, cum, ut dictum, ea, quæ sunt jurisdictionis Sede vacante, ad Capitulum transeant, si ea expresse non inveniantur prohibita. Felin. in *c.* 1. *nu.* 20. *sup. de jurejur.* & proprio jure ad Episcopum spectent. Nam ea, quæ sunt delegata, vel alias speciali jure competunt, non transeunt, quia sunt personalia. Ea, quæ sunt ordinis, mandat Capitulum vicino Episcopo, *c. Is, cui* 42. *de elect. in* 6. Abbas *in d. c.* 14. ubi plene tradit, quæ possit Capitulum Sede vacante.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 5. *Quæres* 1. An sede vacante Capitulum possit illa expedire, quæ defuncto Episcopo competebant ex speciali privilegio, commissione, vel ut Sedis Apostolicæ delegato? Resp. negat. *Barbos. de offic. Episcop. p.* 3. *allegat.* 92. *n.* 17.

Quæres 2. An Capitulum possit auctoritatem suam in alienationibus per inferiores Prælatos, & Clericos faciendis interponere? Resp. Affirmat. *Panormit. in c. cum olim de majorit. & obedient.*. Ratio est, *quia existente justa causa, hæc auctoritatis interpositio ex justitia debetur.*

TITULUS X.

De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli.

SUMMARIUM.

1 *Consensus Capituli quando, & in quibus requisitus.*
2 *In quibus Consilium.*

AD valorem eorum quæ facit Prælatus, videndum quoque; an integrum & plenum sit illi jus, non restrictum ad alterius consensum, aut consilium. Interdum enim Capituli consensus aut collaudatio requiritur, interdum consilium tantum.

Consensus in iis desideratur, quæ sunt 7 majoris momenti; ut si agatur de alienando, *c.* 1. *h. t.* de præsentando, in casu, quo jus etiam ad Capitulum spectat, quo invito non est facienda præsentatio, nisi aliud habeat consuetudo *c.* 6. *hoc tit.* de concedendo alteri Ecclesiæ juspatronatus, quia Ecclesia, ad quam spectat, læderetur, *c.* 8. *hoc tit.* Hinc nec parochiales Ecclesias, earumque obventiones, consentiente licet patrono, inconsulto Capitulo,

tulo, transfert in locum pium *cap. p. hoc tit.* Donationem tamen decimarum per laicum, quas ille ante Concilium Lateranense habuit, alteri, quam, a qua detinet, Ecclesiæ factam firmat solus consensus Episcopi, *cap. 7. hoc tit.* ex ratione, quod nihil alienetur spectans ad Ecclesiam, cum decimæ istæ laico in feudum concessæ, ab eodem jure detineantur, qua de re infra, *tit. de decimis*. Quantum ad concessionem rerum Ecclesiæ in feudum dicetur quoque inferius, *tit. de feudis*, ut & de alienatione rerum Ecclesiæ infra *Tit. 13.* Sufficit autem tacitus Capituli consensus, uti & subsecuta ratihabitio, quæ est loco mandati, *c. 2. & 3. h. t.*

3 Consilium sufficit in rebus, quæ non tendunt im magnum Ecclesiæ præjudicium; uti instituere, *cap. 4. & 5. hoc tit.* Omissum facit actum nullum, nisi aliud habeat consuetudo, *cap. 3. de consuet. in 6.* Sufficit autem consilium audivisse, sequi non est necesse, *cap. 7. supra de arbitris*. Non tamen ideo frustra auditur, cum possit Prælatus, auditus aliorum rationibus, mentem mutare, & Capituli rationibus, consilioque se conformare.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. Quæres 1. An si jus patronatus competat Collegio, Prælatus aliquem sine consensu Collegii præsentare possit? Resp. Neg. quia hoc jus non tantum Prælato, sed & Collegio competit, *c. Ea noscitur h. t.*

Quæres 2. Quomodo procedet Episcopus, si totum Capitulum deliquerit? R. Sive sit exemptum, sive non, modo delictum non sit in personam Episcopi, vel ubi Episcopus interesse habeat, Episcopus solus procedere potest, alias facultas procedendi contra Capitulum ad Superiorem devolvetur. Barbosa, in Trid. *Sess. 25. de reform. c. 6.*

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt a majore parte Capituli.

SUMMARIUM.

1 *Major pars, quæ dicatur, & qua sanior.*
2 *Ad consensum legitimum requisita.*
3 *Consensus majoris partis quid operetur.*

Ut habeatur Capituli consensus, non est regulariter necesse omnes consenserint, cum sufficiat majoris, & sanioris partis consensus, *c. 1. h. t.* " Major pars est, 1
quæ numero personarum excedit, habito respectu ad Capitulum *c. Eccles. 48. supr. de elect.* quando scilicet duæ partes consentiunt, tertia autem dissentit, uti ex novem sex, aut septem, *l. Nulli D. Quod cujusque univers.* Qui mos olim fuit in electionibus usitatus, *d. c. 48.* & etiamnum obtinet in electione S. Pontificis, *c. Licet sup. de elect.* Interdum respectu minoris partis, ut quando ex novem consentiunt quinque, aut etiam quatuor in unum, reliquis in diversos euntibus. Sanior est, quæ dignitate & zelo prævaleat.

Ut autem consensus rite habeatur, o- 2
portet omnes, qui de collegio sunt, esse vocatos, ac saniorem simul, & majorem partem consensisse, *d. c. 1. in fin.* Duo enim Canon requirit, ut alterum non sufficiat. Hinc consensus partis minoris nihil operabitur; contradictio tamen minoris partis, imo & unius ex causa rationabili, conclusionem majoris & sanioris partis impediet, *d. c. 1.* Pro qua licet sit præsumptio juris, non tamen & de jure, ut probationem in contrarium non excludat. Si contradictio non audiatur, appellandum erit, si ejus, qui contradicit, interfit. Est autem cujusque de universitate, si viderit eam rem in detrimentum vergere Ecclesiæ, contradicere, ne tacendo videatur approbare, & de alieno peccato participare, *c. Qui tacet de R. J. in 6. l. de ætate, §. qui tacuit D. de interrog. in jure facien.*

Consensus majoris partis ea vis est, ut 3
minorem obliget etiam invitam, *cap. fin. h. t.* cum quod major curiæ pars effecit, habeatur pro eo, ac si omnes egissent,

l. Quod major D. ad municip. Quod verum est, quando factum a pluribus habetur, ut factum ab omnibus: nam sicut a singulis, oportet singuli consentiant, cum, quod singulos tangit, ab omnibus sit approbandum, *arg. l. fundum D. de servitutib. præd. rustic.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. Quæres 1. Quis possit convocare capitulum? Resp. regulariter Episcopus, in ejus tamen absentia; vel in casu commodi ipsius Episcopi, vel negotii præcise Capitulum tangentis, non ad Vicarium, seu officialem Episcopi, sed unum de Capitulo, ad quem de jure, vel consuetudine spectat, v. g. Præpositum, Decanum vel seniorem potestas convocandi pertinebit. Trid. *Sess.* 28. *de refor. c.* 6.

Quæres 2. An etiam absentes Capitulares sint vocandi? Resp. In tribus casibus 1. In causa electionis novi Prælati *c. quia propter. de election.* 2. Quando recipitur aliquis in Canonicum, *c. cum in Ecclesia de præb. in* 6. 3. In cessationibus a divinis *c. quamvis de off. ordin. in* 6. Quod etiam ad causas arduas & magnas alias extendi potest, a paritate rationis.

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

SUMMARIUM.

1 *Salaria Ministrorum Ecclesiæ non dividenda.*
2 *Fructus beneficii collator ex causa æris alieni ad tempus reservare potest.*
3 *Beneficium, quando, & qualiter extingui possit, & dominui numerus præbendarum.*
4 *Collationi an, & quæ conditio adjici possit.*
5 *Collator pensionem alteri non recte reservat.*

1 Salaria constituta Ecclesiæ Ministris integre sunt persolvenda, nec ulla sectione dividenda *c. Vacante* 26. *sup. de præb.* ne extenuato salario contingat divinum officium deseri. Unde Episcopus, aut collator plures, quam Ecclesiæ facultates fuerunt, non admittit, *c.* 4. *sup. tit.* 7. *de inst.* nec proventus sibi retinet, collato beneficio, *c. unico h. tit.* Non etiam inter plures illud dividit, *c. Majorib.* 8. *sup. de præb.* nisi pluribus sufficiat alendis, & rationabilis causa suaserit vacantis divisionem, in cujus defectum illa retractanda foret, *d. c.* 26. Pacto nullo gravat, nec onus imponit, nisi quod honestum sit, de quo in *cap. significatum* 11. *sup. d. tit. de præb.* Et hoc ante collationem, vel simul cum illa, ne gravando postea alicui jus suum diminuatur. *Sic nec in dissolutionem æris alieni, quo Ecclesia gravata, fructus beneficii ad tempus, aut eorum partem reservat collato, *c. pev. infra de verb. signif.* Ante collationem tamen, propter gravamen, quod non, recte ponitur invito, cui jam jus quæsitum, & sine ulla pactione cum eo, cui fit collatio, quia ea res saperet simoniacam gravitatem, ut habet Pont. *c. un. in fine h. t. ubi glos.* Ratio est, quod consensus ejus, cui confertur beneficium, nihil possit ad legitimam reservationem operari, ut non possit non præsumi reservatio ista inniti iniqua pactione. Vid. Suarez. *Tract. de Simonia c.* 29. *n.* 8. & 10. & *c.* 5. *n.* 18. 2

Potest & Prælatus ex communi consensu beneficium extinguere, *c. cum accessissent* 8. *sup. de const.* Ubi tamen requiritur causa, & confirmatio Sedis, uti innuat iste textus, & tradit *Gl. ibi V. confirmatum*, ne sibi causam temere fingant. Quod ita accipit Abbas *ibid. n.* 4. *in medio*, si numerus præbendarum per Pontificem sit confirmatus: quamvis etiam velit ex causa superveniente posse diminui præbendas per Episcopum & Capitulum, etiam eo in casu, sine auctoritate Pont. veluti si sint diminuti nobiliter fructus, argumento sumpto ex eo; quod non obstante confirmatione numeri per Pontificem, possit nihilominus augeri ex super excrescentibus fructibus, ut decisum *c. cum M. Ferariensis* 9. *sup. de constit.* 3

Q. I. An in collatione recte addatur conditio a conferente? Resp. Non aliam recte adjici, quam, quæ tacite inest ipsi beneficio, veluti si vacet; si sit justæ ætatis is, cui confertur, ut Ecclesiæ deserviat, Episcopo pareat, si sit cura animarum, conciones ad populum habeat, confessiones excipiat; si aliud simul beneficium habet, illud dimittat. Nam hæ & similes 4

miles insunt, ut expresse nihil vitii inducant, & nihilominus ad eas teneatur is, cui facta collatio *l. Cornelius 69. D. de hæredit. inst. l. 3. C. de fidejuss.* Azor. *Instit. moral. p. 2. l. 6. c. 26. q. 3.* Garf. *De benef. p. 8. c. 2. n. 4. & seqq.*

5 Q. II. An collator beneficium conferendo alteri recte pensionem reservet? Resp. Non esse dubium, reservationem hujusmodi pensionis tempore collationis ex pacto esse infectam labe simoniaca, *per d. c. un. in fine b. t.* quod habet, circa talem conventionem intercedere pravitatem simoniacam, quandoquidem pro spirituali obtinendo veniat quid temporale dandum, annua scilicet pensio. Sine pacto etiam pensio ista imposita nequit sustineri, ex eo quod non alias reservationes pensionum sint licitæ, quam si fiant ad utilitatem Ecclesiæ, quæ nulla subest in casu, quo illa danda tertio. Vid. Suarez *d. Tract. de Simoniaca c. 24. n. 34. & seqq.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. Quæres 1. An extingui possit beneficium, si respectu redituum nimis magnum onus habeat plures missas legendi? Resp. Negat. Sed missæ debent ad minorem numerum reduci. Trid. *Sess. 25. de reform. c. 4.*

Quæres 2. An Episcopus plura beneficia unire possit? Resp. Affirmat. *sicut c. unire de Eccles. Prælat. Clem. 2. de reb. Eccl. non alien.* & quidem eo effectu, ut beneficium unitum accessorie extinguatur. Garc. *de benefic. part. 11. c. 2. num. 12.* Si vero beneficium æque principaliter uniatur, vel ad tempus, sive vitam beneficiati, utrumque beneficium manet in suo pristino statu. *Garc. loc. præcit. num. 37. & seqq.*

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

SUMMARIUM.

1 *Alienatio rerum Ecclesiæ probatæ utroque jure.*
2 *Alienationis nomine quid veniat.*
3 *Pœnæ alienantium res Ecclesiæ.*
4 *Contra factum proprium qualiter quis venire possit?*
5 *Pœnas alienantium res Ecclesiæ an incurrat ad longum tempus locans?*
6 *An & relictam Ecclesiæ hæreditatem repudians?*
7 *An & repudians legatum Ecclesiæ relictum?*
8 *Pretium rei alienatæ cui cedat.*
9 *Prælatus in sui præjudicium disponere potest, non successoris.*
10 *Quæ res alienari prohibeantur.*
11 *Alienatio permissa ex causa justa.*
12 *Adhibita solemnitate, puta tractatu prævio, & consensu Superioris.*
13 *Consensus hic præcedere debet.*
14 *Solemnitates an intervenisse præsumantur?*
15 *Solemnitas cum justa causa concurrat, necesse est.*
16 *Ut ex causa justa cum solemnitate.*
17 *In foro interiori causa justa sine alia solemnitate an liberet alienantem?*
18 *Prælatus an recte alienet non obstante juramento, quod non alienabit inconsulto R. P.*
19 *An sub actione publica vendenda res?*
20 *Superioris auctoritas an consuetudine excludi possit?*
21 *An præscriptione?*
22 *Ecclesia læsa ex causa alienationis quatenus restituenda.*

HActenus de Clericorum officio, cujus nomine stipendia accipiunt ex rebus Ecclesiæ dominio addictis, quarum administratio est penes Prælatos, aut Clericos, citra alienationem; * quam jura passim prohibuerunt, non tantum Canonica 1
(quibus præcipue stamus hac in materia) etiam cum irritatione actus, *can. Abbatibus 41. can. Sine exceptione 52. & passim 12. q. 2. c. 5. 6. & fine b. tit.* sed & civilia *l. Jubemus 14. Auth. Hoc jus cum seqq. C. De SS. Eccles.* quæ vim habent, quatenus jure Canonico confirmata, & recepta: neque enim alias statuta laicorum super rebus Ecclesiæ quid possunt, uti dictum supra *De constit. n. 36. & seqq.* Ratio est, tum ne contingat Ecclesia bonis spoliata deseri, dum non est, unde alantur Clerici divino ministerio addicti; tum quia non sunt domini, sed tantum administratores; & licet cum libera, non tamen, ut perdant dispensando, aut alias temere alienando. *Gl. fin. in cap. cum no-*

bis 19. *sup. de elect.* imo potius tutorum aut curatorum instar, qui res minorum curant, quorum jure gaudet Ecclesia, *c.* 1. *sup. De in integrum restit.*

2 Alienationis verbum hic non tantum denotat actum, quo plenum dominium in alium transfertur, cujusmodi est venditio, donatio, permutatio, institutio, legatum verum, & per quem dominium utile transit, ut feudum, emphyteusis, aut in rem quæritur, ut pignus, ejusve usus diminuitur, ut ususfructus, *d. l.* 14. locatio in longum tempus, *Extravag. Ambitiosæ h. t. in communibus*, & similes, *can. Nulli* 5. *h. t.* Ubi quod legitur, *Alienationis* nomine contineri *Conditionem*, erroneum est; nam conditionem esse alienationis genus, est inauditum: uti etiam male legitur ab aliis *Conditio*, aut *Conductio*, neque enim omnis conductio prohibita, imo permissa; ut dicetur infra, *tit. de locato & cond.* Apparet & manumissionem servorum Ecclesiæ utilium, alienationis nomine venire, *c.* 3. & 4. *h. tit.* quæ tum permittitur, si manumittens Ecclesiæ reliquerit servi valorem, ita tamen, ut manumissus cum posteritate maneat sub Ecclesiæ patrocinio. Benemeritum servum manumittens ad valorem ejus non videtur teneri, *per canon. Si quis XII. quæst.* 2. Idem obtinet aliis in rebus mobilibus, ut relicto tanto eorum procedat alienatio, *canon. Si quis qualibet* 56. *XII. quæst.* 2.

3 Si Prælatus, non obstante hac prohibitione, rem aliquam alienaverit, non tantum actus est nullus, *c.* 5. & 6. *h. tit.* sed & excommunicationem incurrit tam is, in quem alienatio facta, quam alienans, nisi incontinenti res cum fructibus restituatur, *d. c.* 6. Præterea Pontificiali, aut Abbatiali dignitate fulgentes, propter alienationem, ingressu Ecclesiæ interdicuntur, & si in interdicto per sex menses perseveraverint animo indurato, suspenduntur ab administratione Ecclesiæ. Inferiores Prælati, Rectores, & administratores Ecclesiarum beneficiis, quorum bona alienarint, existunt hoc ipso privati, ut tanquam vacantia possint aliis conferri libere *d. Extrav. Ambitiosæ h. t.* Rebus alienatis nihilominus revertentibus ad Ecclesiam, cuilibet concessa licentia eas reposcendi, quod omnium intersit res Ecclesiæ esse salvas *d. c.* 6. *in fin.* Vid. Suarez. *De legib. l.* 2. *c.* 7. *n.* 14. Sanch. *in Decal. l.* 2. *c.* 22. *num.* 20.

Unde quæritur: An ergo liceat cuiquam contra suum factum venire? Resp. Vulgarem quidem esse Reg. Neminem contra factum proprium audiri? licet non jure peractum, *l. post mortem D. de adoption.* Sed ea admittit limitationem, si nomine proprio velit contravenire, & suo commodo, non etiam si nomine tertii, cujus res alienavit, jure impediente, & alienationem irritante. Sic & pater temere alienatas res peculii adventitii liberorum suorum revocat, ut multis tradit Pinel. *l.* 1. *p.* 3. *n.* 73. *C. de bonis mater.* & maritus alienatas temere res dotales etiam stante matrimonio revocat, ut tradit Gomez. *ad l.* 50. *Tauri num.* 63. & Barbosa *ad l.* 1. *p.* 5. *nu.* 15. *ff. Soluto matr.* Nihil obstante juramento, quod improbum, *cap. Intellecto* 33. *sup. de jurejur.* Et esse hujusmodi revocationem decentem probat Navarr. *Tract. de alienat. rerum Eccles. num.* 23. ex D. Aug. *can. Magnæ sapientiæ est revocare hominem, quod male locutus est* XII. *q.* 4. 4

Q. II. An supradictas pœnas incurrat ad longum tempus locans? Resp. Esse quidem prohibitam locationem ad longum tempus, *d. Extravag. Ambitiosæ*, ubi ejus factæ prohibitioni subjunguntur dictæ pœnæ, ut secundum strictam normam videantur, & locantes ad longum tempus iis pœnis subjici. Verum, cum *d. Extrav.* contineat pœnam, eamque specialiter inferat iis, qui alienant; proprie autem non dicantur alienare, qui elocant ad longum tempus, sed improprie: posset videri locantes non teneri ista pœna, cum non soleat pœna ex impropria acceptione verbi extendi. Quo facit, quod tradit Covar. 2. *Var. Resol. c.* 16. *n.* 2. Prælatum, qui juravit non alienare, non incurrere perjurium, si ad longum tempus elocet. Quæ sententia est æquior, non obstante, quod *d. Extrav.* post enumeratas alienationis species, subjungantur pœnæ, quia tantum concernunt eas, per quas fit proprie alienatio, in detrimentum Ecclesiæ. Alias etiam locatio facta ad quatuor annos, easdem induceret pœnas, quod absurdum. Quod si tamen fuerit facta ad tantum tempus, quod tendit ad alienationem, dici poterit dictis pœnis eam facientes subjici, ut si fiat ad centum annos, 5

nos, secundum Abbatem in *d. c. intellecto 33. num.* 10. Quod tempus videtur concedere aliquod dominium, non etiam longum tantum, id est, decem annorum, ut probatum *ff. Locati conducti num.* 14.

6 Q. III. An Prælatus prædictas pœnas incurrat, relictam Ecclesiæ suæ hæreditatem sine causa repudians? Resp. Non videri, propterea quod jus tantum requirat causam & solemnitatem, de qua mox, in causam alienationis, repudiare autem non sit alienare, sed potius non adquirere. Neque enim hæreditas ante aditionem potest dici alicujus, cum demum aditione adquiratur, *tit. ff. de adquir. hæred. & C. de jure delib.* Facit eo text. expressus *in l. Si sponsus* 5. *circa fin. ff. de donat. inter vir. & ux. in l. Quod autem* 6. *in princ.* §. 2. *ff. Quæ in fraud. credit.* qui dicit, non deminuere eum patrimonium, qui non adquirit, quod adquirere potuit. Vid. Sanchez *de matr. l.* 6. *Disp.* 4. *n.*11.

7 Q. IV. Quid in repudiatione legati? Resp. Majus hic esse dubium, ex eo, quod res legata sit in bonis legatarii continuo a morte testatoris, tunc enim dies cedit, & est actio in rem legatario, §. 1. *Inst. de legat. & passim ff. Quando dies leg. cedat.* Auget dubitandi causam text. *in l. Magis puto* 5. §. *fundum De reb. eor. qui sub tit.* ubi pupillus legatum fundum repudians dicitur alienare: per quem textum Vasq. *De success. tomo* 1. §. 27. *nu.* 23. tenet Prælatum repudiantem legatum incidere in dictas pœnas, quod tenet Pinel. in *l.* 1. *q.* 3. *n.* 50. *C. de bonis mater.* & sequitur, ut probabilius Azor. *Inst. Moral. p.* 2. *lib.* 9. *c.* 1. *q.* 12. Verum contra dicendum est, per text. *d. l. quod autem* §. *sed & illud*, ubi expresse dicitur, debitorem repudiantem legatum non censeri alienare in fraudem creditorum. Non obstante, quod legatarius habeatur dominus continuo a morte testatoris; nam hoc civiliter tantum, non etiam naturaliter, ut necdum rem plene habeat, atque adeo non dicatur alienare repudians; est enim repudiatio ejus, quod necdum acquisitum *l.* 1. §. *decretalis De success. edicto*. Nihil facit, *d.* §. *fu dum*, nam loquitur in casu, quo non tantum bona non alienanda, sed ne quidem lucra omittenda. Abbas *c. Tua* 8. *num.* 9. *sup. de his, quæ fiunt a Prælat.* Ferd. de Senis *Cons.* 9. Gomez. 2. *Variar. Resolut. cap.* 14. *num.* 14. Sanchez *d. disp.* 4. *num.* 12. Hic tantum agimus de inducenda pœna, propter omissa lucra, quam dicimus ideo non extendi ad omittentes, quod tantum sit imposita alienantibus. Ut cum sit stricte accipienda, non debeat extendi ad eos, qui proprie non alienant. Quamvis non negandum, Prælatum sine causa, & temere repudiando legatum, aut fideicommissum Ecclesiæ relictum, damnum Ecclesiæ dare, & datum ex propriis bonis resarcire teneri, cum ex officio, & consequenter lege justitiæ teneatur bene administrare; bonæ autem administrationi adversetur ista repudiatio. Probatur, *can. quicumque* XII. *q.* 4. ubi etiam ob neglectum datum damnum resarciendum Ecclesiæ, per eum, qui causavit: & per text. in *l. Quidquid C. Arbit. tut.* ubi tutor resarcit id, quod, cum potuit, non acquisivit pupillo: est autem Prælatus instar tutoris, aut curatoris. Potest & Ecclesia petere restitutionem in integrum, cum etiam ad lucrum omissum restituatur, secundum *Gloss. ad cap.* 3. *V. restituimus, & ibi* Abbas *n.* 15. *supr. de restit. in integ.*

Non tenet itaque alienatio rei Ecclesiasticæ Canone, ut dictum, eam irritante. Ut res maneat in dominio Ecclesiæ, vindicanda ab ejus Oeconomo, cum fructibus & accessionibus medii temporis, *l. jubemus* 14. §. *sane C. de sacros. Eccles.* salva pretii refusione emptori, quæ incumbit alienanti, *c. ad audientiam* 9. *h. t.* si bonæ fidei emptor fuerit, alias Ecclesiæ applicandum. *Gl in d. c.* 9. *perd.* §. *sane & Nov.* 7. §. *quia vero*. 8

Prælatus quin in suæ mensæ, suumque præjudicium disponere possit, non est dubitandum, cum cuilibet sit liberum, sibi præjudicare. Cujus dispositio successori minime obesit, cum res inter alios acta aliis non præjudicet, nec factum unius alterum obliget, nisi hæredem: non est autem hæres Prælati defuncti successor, cum jure novo succedat, non etiam defuncti. Unde est, quod de jure scripto non teneatur stare loca ioni rerum factæ per prædecessorem; ut dicetur infra *tit. de locat. & conduct.* 9

Dicta de alienatione prohibita accipienda tantum de rebus immobilibus, & mobilibus pretiosis, ex quibus loca pia re- 10

reguntur atque illustrantur; & eorum Ministri alimoniam vindicant. *d. Extravag. Ambitiosæ h. tit.* Nam res mobiles non pretiosæ, quæ servando servari non possunt, quin licite alienentur, est extra controversiam *l. Lex, quæ 22. & l. Tutores C. de prædiis minor.* De annuis redditibus, cum inter immobilia censeantur a jure. *Clem. Exivi §. cumque annui D. V. S.* idem judicandum, quod de aliis immobilibus: uti & de actionibus, ac juribus circa res immobiles, quod earum jure censeantur. Sic & actio, sive jus ad rem mobilem habeatur loco mobilis; neque prohibitioni alienationis, de qua hic est obnoxium. Abbas in *c. Nulli 5. n. 9. h. t.* Gail. 2. *observ.* 11. *nu.* 10. Nisi tale sit, quod servando servari possit, quale est, quod utilitatem adfert Ecclesiæ, ut indicat Nav. *tom. 1. de alien. rer. Eccles. n.* 4. Cujus ordinis recte quis dixerit esse reditus annuos personales, qui aliquibus in locis inter res mobiles numerantur, & cedunt superstiti conjugi secundum statuta, quæ mobilia superstiti conceduntur, cum fructum Ecclesiæ adferant, servandoque servari possint, dicendi sint contineri prohibitione, de qua hic. Videntur, inter res mobiles pretiosa mancipia Ecclesiæ utilia, collocari, *c. 3. & 4. h. t.* quorum alienatio inhibita, nisi sint fugitiva, aut subsit manumissionis causa, relicto tamen tanto Ecclesiæ: uti & commutatio cum alio mancipio, nisi libertatis causa, *cap. 3. & 4. inf. D. rer. permut.* Hinc, ut Ecclesiæ super rebus suis magis foret cautum, exigi solet a Prælatis juramentum de non alienandis rebus Ecclesiæ, *cap. Ut sup. 8. h. t. & c. 2. inf. de feudis.*

11 Cæterum ne contingat, quæ sunt inventa in commodum, verti in dispendium, & alienationis inhibitionem gravem esse Ecclesiæ, Canones eam limitarunt, ut non procedat, si justa causa alienationem postulet. Quam primo ponit necessitas, ut quia Ecclesia ære alieno gravata non potest aliter exonerari, *can. ea enim §. hoc jus X. q. 2.* vel quia captivi aliunde redimi nequeunt, aut pauperibus alimenta præstari. Sunt enim animæ hominum pretiosiores auro & argento, ut earum servandarum nomine quævis aurea argenteave ornamenta licite distrahantur, *can. Sacrorum 15. & can. aurum 70. XII. q. 2.* Secundo justam causam alienandi ponit Utilitas; ut si res sit sterilis, aut minus utilis, & pro ea distracta habeatur alia Ecclesiæ magis utilis, *can. sine except. 62. XII. q. 5.* Nil enim habet piaculi, distractis minus utilibus, utilia reponere.

Ubi non est satis, causa suadeat alienationem, sed & solemnitas accedat necesse est; quæ consistit in tractatu habito cum Capitulo, an expediat alienatio, aut iis, quos res concernit, convocatis, quorum major & sanior pars consentiat simul, & subscribat, *d. can. sine exceptione*: ubi forma præscribitur, quam hac in parte sequimur, non etiam formam præscriptam *Auth. Hoc jus porrectum C. de SS. Eccles.* etiamsi sit relata in Decretum, quia non omnia ibi contenta habent auctoritatem Canonis, ut diximus supra in Prooemio & tradit Nav. *in tract. de alienat. rer. Eccles. n. 5.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 1. q. 4.* Præterea requiritur, accedat Superioris auctoritas, ejus scilicet, cui Ecclesia, cujus res alienata, subest, qui in Monasteriis exemptis est ipse S. Pont. vel saltem Superior generalis Ordinis, habens quasi Episcopalem jurisdictionem. *Gl. in Clem. 1. V. proprii h. t.* In non exceptis consensus Episcopi requiritur, etiam in Cathedralibus, aliisque inferioribus, *can. Abbatib.* XII. *qu.* 2. ne quid temere Rectoribus Ecclesiarum fiat. Videtur autem secundum *d. extravag. Ambitiosæ*, non sufficere Episcopi consensus, aut alterius Superioris, sed requiri ipsius Pont. cujus expresse iste locus meminit, cujusque adhibere consensum est tutissimum. Quo facit, quod Prælati hodie debeant jurare se non alienaturos quidquam rerum Ecclesiæ, inconsulto Rom. Pont. ut dictum paulo ante. 12

Quæsitum hic: An consensus Superioris præcedere debeat? Resp. omnino debere, nec subsequentem subsistere; ob id, quod requiratur per modum solemnitatis, & sit pro forma, secundum ea, quæ traduntur *Inst. de auctor. tut.* Et quamvis quidam consensu legitimo subsequenti præmissa cognitione, velint actum confirmari, hoc tamen non alias procedere potest, quam ex partium consensu: nam omissio cum ponat actum nullum, ille ratificari non potest, nisi ex mutuo partium consensu, ne alteri jus suum invito auferatur, aut invitus obligetur. Abbas in *c. Nullus nu. 3. in fine hoc tit.* Wames. *cons.* 287. *n.* 8. *& seqq.* 13

14 Q. II. An præsumantur solemnitates requisitæ intervenisse? Resp. Præsumi quidem facile in iis, quæ juris prohibitionem non habent, solemnia intervenisse, quando nimirum ex vi & proprietate verborum solemnitas significatur. Ea continetur, ut in *l. Sciendum* 30. *D. De verb. oblig* & *§. si scriptum inst. De inutil. stipul.* etiam in aliis actibus, qui concepti talibus verbis, quæ non includunt eam vim, præcipue in prohibitis, ut in casu præsenti, sive ut ait Bart. Garf. & in *d. l. Sciendum*, solemnitas præsumitur, quæ est intrinseca, non etiam, quæ est extrinseca, cum sine illa actus subsistere nequeat, ut ideo præsumatur intervenisse, sine hac autem subsistat. Ut non sit ratio, quare præsumatur, nisi instrumentum antiquitate temporis juvetur. Felin. in *c. Sicut n.* 29. *sup. de sent.* & *re judic.* Aymo Cravetta. *De antiq. temp.* 3. Cavalcan. *Decis.* 48. *n.* 28. *p.* 1.

15 Q. III. An necesse sit, concurrat solemnitas cum justa causa? Resp. Certum esse, citra causam necessitatis, aut utilitatis alienationem nullius fore momenti, etiam in foro interiori. Ut nihil faciat decretum, vel Superioris approbatio, quia illa tantum requiritur, ut provideatur Ecclesiæ utilitati, & res ejus non facile alienentur. Facit, quod Canones duo copulative requirant, ut non sufficiat alterutrum solum, ne videantur frustra duo requisisse, neve hoc commento ex privato administrantium judicio in damnum incidat Ecclesia, & invita cogatur rem alienare, contra *l. Invitum C. De contrab. empt.* Quo modo in *d. Extrav. Ambitiosæ*, alienatio contra formam ibi præscriptam facta declaratur nulla. Abb. in *c. ad nostram* 11. *n.* 8. *b. t.*

16 Ex eadem ratione nullius erit momenti alienatio ex justa quidem causa, sed sine decreto, & approbatione Superioris facta, saltem in foro exteriori, quia deest forma requisita, quæ dat esse rei. Duaren. *De transact. c.* 3. Sarment. *de reditib. Eccles. p.* 1. *c.* 2. Vid. Wames. *d. conf.* 287. & *conf.* 288.

17 Q. IV. An in foro interiori talem liberet justa causa? Hoc videri, si vere causa justa subsit, cesseтque omnis fraus & dolus, & consenserint illi, quorum res agitur; tunc enim adsunt illa, quæ requirit jus naturale, quo sufficit justa causa, & consensus eorum, quos res tangit, ut non peccet alienans, nec is, in quem alienatio facta est, secundum Navarr. in *tract. de alien. rerum Eccles. num. vers. Ex quibus.*

18 Q. V. An Prælatus, cui juravit non alienare, inconsulto Rom. Pont. recte alienet, occurrente causa, & servata forma? Resp. Hoc quidem videri posse; Primo per *c.* 2. *inf. De feud.* ubi non obstante juramento de non infeudando de novo, inconsulto R. Pont. recte tamen in feudum dat rem infeudari solitam. Secundo per *c. Ut super* 8. *b. t.* ubi similiter, non obstante juramento, possessiones minus utiles alienantur a Prælato, sive etiam commutantur pro utilibus, habito consilio & adsensu sanioris partis. Denique accipiendum tale juramentum de illicita alienatione, non etiam de licita, ne inventa in compendium operentur ejus dispendium. Dicendum tamen, non tantum esse perjurum talem Prælatum, ex eo, quod juramentum hoc, cum sit licitum, sit & servandum, secundum dicta supra *De jurejur.* sed & incurrere pœnas *d. Extravag. Ambitiosæ* contentas: imo & non valere alienationem, saltem juxta jus novum, per *d. extravag.* introductum, qua absque consensu Pont. alienatio facta irritatur indistincte. Ita Joan. And. *c. ult. b. t.* Abbas, ibid. *n.* 7. Azor. *p.* 2. *l.* 9. *c.* 1. *qu.* 9. Ut non obstent duo priora argumenta in contrarium allegata, & si qua iis similia, nisi dicamus ea continere alienationes jure permissas, quas non irritat *d. Extravag.* ut dicemus infr. *Tit.* 18. & 20. Navar. *De alienat. rer. Eccles. nu.* 11. & 14. Non obstat etiam tertium; quia jura indistincte prohibent alienationem factam, non consulto Pont. aut non servatis ibi requisitis solemnibus. Non facit tamen juramentum Prælati, quin possit alienare res modicas, secundum *canon. Terrulas XII. q.* 2. in quibus non est detrimentum Ecclesiæ considerabile. Facit & magna necessitas (quæ non patitur Pontificem consuli) alienationem esse extra noxam. Abbas in *c. fin. nu.* 8. *infra tit.* 48. *De Eccles. ædificand.* Azor. *d. c.* 1. *qu.* 13.

19 Q. VI. An requiratur ad valorem alienationis, res vendatur publica actione? Resp. Non esse necesse, quod nullibi id ipsum requiratur per Canones, secundum Rebuff. *De alienat. rer. Eccles. n.* 20. cum

pressim requiratur tantum causa & solemnitas. Et licet jure civili hoc sit requisitum, per *Auth. Hoc jus C. de SS. Eccles.* non tamen ea Auth. ligat, quamvis relata e Gratiano in Decretum, quia illi non fuit potestas attribuendi vim Canonis, ut dictum paulo superius.

20 Q. VII. An consuetudo possit facere, ne requiratur Superior auctoritas? Resp. Non videri, quod ea contineat gravamen Ecclesiarum, quas contingeret in damnum grave incidere ex commento necessitatis, vel utilitatis, privato ipsorum administrantium judicio, ut talis consuetudo recte sit reprobata, c. 1. *sup. de consuet.* & quidem expresse in hac re, c. *fin. eod. in 6.* ut non possit introduci. Abb. s in *cap. Nulli h. t.*

21 Q. VIII. An præscriptio salvet omissam solemnitatem? R. Non aliam salvare, quam quæ nixa bona fide, & est XL. annorum, cum mala fides nullo unquam tempore purgetur, & rebus Ecclesiæ non præscribatur, nisi tempore XL. annorum: hoc enim solum currere contra Ecclesiam rescriptum *cap. De quarta supr. De præscript.* ejusque cursum non ante inchoari, quam mortuo Prælato, qui alienavit, *can. Si Sacerdotes* XVI. *q.* 3. ex ratione ibi subjuncta, quod initium alienationis non cœperit ab origine æquitatis, hoc est, a bona fide. Quæ ratio etiam faciet, ut non currat, donec vivit iste, in quem alienatio facta, cum & hic contra juris prohibitionem comparens rem non possit dici esse bonæ fidei *l. 7. C. de agric. & censitis l.* 11. ut ejus principium non sit bonum, atque ita non currat præscriptio, nisi eo demum mortuo. Wames. *Cons.* 290. *n.* 4. Loquitur autem textus iste de Prælato male alienante; nam si bene alienaret, continuo ab alienatione facta, etiam ipso vivo præscriptio inchoaretur. Guido Papa *Dec.* 150. Vid. Nav. *cons. 6. h. t.*

22 Q. IX. Quid si alienatio jure quidem sit facta, læsa tamen sit Ecclesia? Resp. Restitutionem ei salvam esse, cum gaudeat jure minoris, quæ intra quadriennium est petenda, ut traditum *sup. de rest. in integrum.* Nisi læsio enormis faciat etiam post dictum tempus indulgeri restitutionem, *c. pen. h. t. c.* 1. *De restit. in integr. in 6.* citra injuriam ejus, contra quem conceditur, cui pretium suum est salvum. In læsione ultra dimidium salva est rescissio ex *l. 2. C. de rescind. vend.* ut dicetur infr. *tit.* 17. De locatione rerum Ecclesiæ ultra triennium, quam etiam prohibet *d. Extravag. Ambitiosæ*, commodius agetur inf. *tit.* 18.

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. Quæres: An Prælatus pecuniam numeratam possit libere sine solemnitate expendere? Resp. Si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata sit ad bona immobilia emenda, vel Ecclesiam ædificandam, vel ex providentia antecessoris specialiter futuris necessitatibus destinata. Negat. quia talis pecunia accensetur immobilibus *l. 3. §. quod ergo ff. de contr. act. tut.*

Ad nu. 20. Quæres: An res immobiles exiguas, & modici valoris Prælatus alienare possit, & quidem non adhibito consensu Capituli? Resp. Si necessitas fuerit distrahendi Affirmat. *can. terrulas* 12. *q.* 2. Objic. *c. ut super §. fin. n. de reb. Eccl. non alien.* ubi requiritur Capituli consensus? Resp. conciliari hosce textus, quod in *can. terrulas* agatur de re absolute nullam utilitatem adferente, *in cap.* 5. autem de re minus utili comparative respectu rei magis utilis.

Ad n. 7. Quæres 1. An repudiatio talis ita sit valida, ut ille, cui inde res acquiritur in foro interno & externo, sit securus? Resp. Affirmat. ex ratione, quia repudiatio ejus, quod necdum est acquisitum, non est alienatio, *arg. l. si sponsus §. 13. ff. de donat. inter vir. & uxor.* nec dicas, tale legatum a morte testatoris a pupillo repudiatum dicitur alienatio, ergo etiam a Prælato; quia negatur consequentia. Ratio disparitatis est, quod pupillo tale legatum perfecte sit acquisitum, non vero Ecclesiæ, & pupillo de jure debet sit voluntas repudiandi.

Quæres 2. An, si lis sit instituta super re immobili inter Ecclesiam, & extraneum, Prælatus per viam transactionis a lite desistere possit absque ulla solemnitate? Resp. Negat. Si Ecclesia sit in possessione; affirmative vero, si possessio sit penes extraneum. *Quaranta in summa Bullar. verb. alien. rer. Eccles. n.* 43.

TITULUS XIV.

De Precariis.

SUMMARIUM.

1 *Precariæ, sive Precaria quid?*
2 *Singularia in hoc contractu.*
3 *Precarium quid?*

DE alienatione rerum Ecclesiæ prohibita, in genere est actum. Ad species hic descenditur, & primo de Precariis, & Precario proponitur. Uterque contractus liberalitatis quamdam speciem continet, & concessionem usus rei: ut in rebus Ecclesiæ regulariter locum non habeat, quarum ne quidem usus Ecclesiæ est intervertendus. Dico regulariter non sunt casus, quibus admittitur, ut jam dicetur.

1 Sunt hi duo contractus distincti. Nam Precariæ, sive Precaria in singulari numero, *can. Precariæ X. q. 2.* Abbas in *c. 1. n. 3. h. t.* est contractus a Canonibus inductus (juri enim civili incognitus) quo prædii Ecclesiastici ususfructus, remunerationis ergo, alicui roganti conceditur ad vitam, aut aliud certum tempus, *can. Hujusmodi x. qu. 2.* Ad hujus concessionis valorem requiritur, Superioris interveniat auctoritas, quia continet quamdam alienationem, secundum dicta Tit. superiori. Causa subsit rationabilis, scilicet quia is, cui fit, in Ecclesiam bona sua contulit, *d. can. Precariæ & c. 2. h. t.* Alias successor non impeditur eam revocare, etiamsi prædecessor sub gravi pœna se obligaverit in casum revocationis, *d. c. 2.* Neque enim prædecessoris factum ligat successorem, qui potest, & debet rescindere male acta prædecessoris.

2 Habet hic contractus quid singulare. Primo quod pro arbitrio concedentis revocari nequeat, *c. fin. in fine h. t.* cujus ratio consistit in beneficiis eius, cui precaria facta. Secundo, quod de quinquennio in quinquennium sit revocanda, *cap. 11. h. t.* Quæ conditio tacite inest, idque ne flexu temporis contingat rei perire memoriam, *can. sæpe 72. x11. q. 2.* ubi etiam præcipitur ei, cui precaria facta, rem, quam accipit, utiliter colat.

3 Precarium juri civili incognitum differt ab illo contractu, cum fiat ad certum tempus, imo ne quidem ex partium conventione tempus admittat *l. Cum precario 12. D. de precario*; sed ad libitum concedentis, cui rem precario datam revocare est liberum, quandocumque *l. 1. D. d. t. & c. fin. h. t.* Non debet tamen esse revocatio intempestiva, & præcipitata; sed ex arbitrio judicis dandum intervallum temporis, quo commode illi, qui precarium accepit, recedere a re liceat, cujus restituendæ non semper commoda est occasio, ut si contingeret propter rerum dispositionem precario habenti non tam factum esse beneficium, quam injuriam, & nocumentum. Abbas in *d. c. fin. n. 12.* Revocatur non tantum expresse, sed & tacite per alienationem, *d. c. fin.* Venit præstandus dolus & culpa lata dolo proxima *l. Quæsitum §. 8. eum quoque D. d. t.* quatenus facta habentis res facta deterior, qua de re videantur tradita *D. h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. An sit de substantia precariæ, ut semper gratis concedatur? Resp. negat. quia is contractus potest etiam celebrari pro annua aliqua recompensatione, vel pensione. *Panormit. in c. 1. h. tit. n. 3.*

Ad n. 2. Quæres: An etiam precaria alicui concedi possit, qui Ecclesiæ nihil donavit, sed promittit, quod in tempus mortis Ecclesiæ aliquid donare velit. Resp. Affirm. *l. cujusmodi c. precariæ 10. q. 2.*

TITULUS XV.

De Commodato.

SUMMARIUM.

1 *Commodatum quid?*
2 *Actio commodati duplex: directa, & contraria.*

SUperiori vicinum est Commodatum, quo res datur alteri utenda gratis ad certum tempus, vel usum, eo finito restituenda. Est specialis aliqua alienatio, quoad usum saltem: ut in rebus Ecclesiæ non ita obtineat, nisi quatenus cessat ejus detrimentum. Distinguitur in eo a precario, quod ante usum concessum, aut tempus temere non revocetur *l. in re 17. §. sicut D. h. t.* Habet locum in rebus tam immobilibus, quam mobilibus.

Actio

2 Actio hinc est & directa ipsi commodanti, ut res restituatur; usu aut tempore finito, & resarciatur, quatenus culpa commodatarii res facta deterior, etiam levissima, quando solius commodatarii causa agitur: nam si simul & commodantis, tantum levis culpa venit præstanda; & lata tantum in casu, quo commodatum initum gratia solius commodantis, secundum distinctionem in *l. Si ut certo* 5. *§. nunc videndum D. eod.* Contraria est commodatario, ad repetendum, quod in rem insumpsit, & refundendum damnum, quod vel ex intempestiva repetitione rei accepit, vel ex re vitiosa data, ne non tam decipiatur, quam adficiatur beneficio, *d. §. in fine*; qua de re latius *D. hoc tit. & Instit. Quib. modis re contrah. oblig. §. Item is, cui.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *Quæres* 1. An in commodato detur compensatio? Resp. Negat. nisi res commodata periisset culpa commodatarii, ita ut non de re ipsa, sed pretio ejus refundendo ageretur, quia tunc sub intraret mutua quantitatis contributio.

Quæres 2. An si res commodata æstimata tradita sit, omne etiam periculum translatum censeatur? Resp. Neg. *Panormit. in cap. unic. h. t. n.* 23.

TITULUS XVI.

De Deposito.

SUMMARIUM.

1 *Depositum quid?*
2 3 *Depositi actio directa ad quid detur, & ad quid contraria.*

1 Depositum est contractus, quo res alteri gratis custodienda datur. Habet locum in rebus mobilibus, secundum nomen, etiam Ecclesiæ quia non tam subest detrimentum, quam beneficium. Ad custodiendam tantum datur, non concesso usu; nisi alter convenerit, etiam tacite, ut si pecunia non obsignata deponatur, *l. Dic* 25. *in fine D. h. t.*

2 Duplex hinc actio est; Directa deponenti datur, qua repetat depositum quandocumque, cum ei beneficium fiat, quod non datur invito, restituendum in specie, etiam pecunia numerata deposita, quatenus consignata, aut in specie deposita: nam si ad certam summam, non habita ratione specierum, summam in communi æstimatione reddi sufficiet. Bart. in *l. Paulus* 99. *in fine, D. de solut.* Competit & eadem actio ad rei deteriorationem aut amissionem, quæ contigit dolo, vel lata culpa depositarij; neque enim ultra tenetur, qui beneficium alteri præstat. De levi tunc tenetur, si deposito se obtulerit, quia promittere videtur diligentiam, aut pro custodia quid receperit, *c.* 2. *h. t.* quia tunc agitur etiam depositarii commodum. Ad usuras actio tunc erit, quando in mora est depositarius *l.* 2. *C. eod.* Est enim hic contractus bonæ fidei, in quo per moram usuræ veniunt, quam bona fides multarum vult. Compensationis aut deductionis exceptio non juvat depositarium, propter perjurii periculum, quod promissio restitutionis ipsius rei ad subitum deponentis non ferat moram, quam injiceret ejusmodi exceptio, *d. c.* 2. Datur tantum contra ipsum depositarium, etiam Clericum, cujus nomine non potest imponi Ecclesiæ, quæ non debet gravari facto alieno, etiam Clerici; nisi res sit conversa in Ecclesiæ utilitatem, nunc enim æquum, ut qui sensit commodum, teneatur & ad onus, *c.* 1. *h. t.*

Contraria est depositario adversus deponentem ad id, quod nomine depositi abest, ut quia in id impendit, aut ex vitioso damnum accepit, ne officium suum sit illi damnosum, qua de re actum latius *D. hoc tit. & Instit. Quib. modis re contrah. obl. §. Præterea.* 3

ADDITAMENTA.

Ad Num. 2. *Quæres* 1. An orto incendio, vel irruptione hostium evenientε depositarius teneatur potius res depositas, quam suas salvare, si utrasque simul non possit? Resp. Affirm. Si alienæ pretiosiores sint, si vero propriæ, negative; & secundi ratio est, quod non sit vitio vertendum, si prius de rebus propriis, quam alienis sollicitus sit. *Canon. licet qu.* 5. Primum videtur probari *ex cap.* 2. *h. tit.*

Quæres 2. An monasterium teneatur ex deposito apud Religiosum? Resp. Negat. quia

quia depositum penes personam non censetur factum penes monasterium.

TITULUS XVII.

De Emptione, & venditione.

SUMMARIUM.

1 *Pretium in emptione quale esse debeat.*
2 *Res quæ, & qualis vendi possit.*
3 *Dos & donata propter nuptias vendi vetita.*
4 *Census quid & quotuplex.*
5 *Census sive reditus realis emptio licita.*
6 *Non obstante, quod ultra sortem quid detur.*
7 *Reditus personalis est & extra usuram.*
8 *Satisfit argumentis contrariis.*
9 *Census ad incertum tempus, sive vitalitius similiter licitus.*
10 *An & ad certum tempus constitutus?*
11 *Vendi res aliena potest.*
12 *Quo casu venditor emptori tenetur de evictione.*
13 *Evictio quibus casibus cesset.*
14 *Ab emptione venditi ne abesse fraus debet.*
15 *Læsio ultra dimidium justi pretii facit rescindi contractum.*
16 *Remedium* l. 2. C. De rescind. vend. *an in emptore locum habeat?*
17 *Læsio qualiter tunc constituenda.*
18 *In quibus rebus, & contractibus* d. l. 2. *locus.*
19 *Actio ex* d. l. 2. *adversus quem detur.*
20 *Et ad quid.*
21 *Re perempta an sit locus huic actioni?*
22 *Pacta, in hoc contractu usitata.*
23 *Pactum de retrahendo inter creditorem, & debitorem an usurarium, ad intellectum* c. 5. h. t.
24 *Actio empti venditi cui, & ad quid detur.*
25 *Venditor tenetur præcise tradere rem.*

Superiores contractus ad eos, qui re ineuntur, spectant; subjunguntur illi, qui consensu solo ineuntur, inter quos est Emptio-venditio, cujus substantia consistit in communicatione rei, & pretii per consensum. * Pretium in pecunia numerata consistat necesse, alias transiret in aliam contractus speciem. Sit etiam certum, secundum ea, quæ sunt tradita *D. & Instit. h. tit.* 1

Res existat, & talis sit, quæ in commercio est: neque enim rei sacræ aut spiritualis, eive adnexa est venditio, citra labem simoniæ. Venditio rei ad Ecclesiam pertinentis quamvis sit in commercio, non alias tamen tenet, quam concurrentibus requisitis, de quibus sup. *Tit. 13.* * Dotalis ne quidem consensu uxoris recte venditur, quod ejus alienatio sit a lege omnino inhibita, *l. unica §. Et cum lex C. de rei uxor. act.* uti nec donata uxori propter nuptias, nisi secundo post biennium consenserit, & sint aliæ res viro, per quas mulieri sufficienter sit consultum super indemnitate donatorum. *Auth. Sive a me C. Ad S. C. Vellejan.* aut venditio rei cessant etiam in uxoris usum, & a tempore venditionis lapsi sint triginta anni; tunc enim sustineri venditionem rescriptum, *c. 4. h. t.* 2 3

Quæritur: An hoc jure recte ematur annuus census citra usuram? Resp. * Census a Censendo, id est, æstimando dictum, nomen esse πολύσημον id est, variæ significationis. Molin. *ad Consuet. Paris. p. 2. in proœm. num. 7. & seq.* Frider. Martini *de jure censuum c. 1.* hic vero capi pro legitime constituto jure recipiendæ annuæ pensionis ex re, vel obligatione aliena. Alium esse realem, qui rebus sive prædiis est impositus; alium personalem, qui in sola Personali obligatione consistit, sine hypotheca. Illum alium esse fundarium, quando dominus fundum suum in alium transtulit, ea lege, ut annuam pensionem ex eo præstet, quæ solarii nomine in jure venit, *l. Etiam 15. D. Qui potiores in pig. hab.* ex eo, quod pro solo pendatur, *l. 2. §. si quis nomine. D. Ne quid in loco publ.* alium Constitutum, quem quis fundo, aut rebus suis imposuit. 4

Quantum ad reditum sive censum realem, etsi fuerint, qui illum ab usura non esse liberum contenderint, quos citat Covar. *3. Var. Res. c. 7. num. 2.* Quibus adde Guil. Bontium *Quodlibeto Lovanii habito de Usuris n. 3. & seqq.* ex eo, quod nomine pecuniæ detur annua pensio, non citra usuram, cum pecunia non fructificet: 5

ficet: certum tamen est, esse extra labem usurariam, cum Martinus V. anno 1423. & Calixtus III. an. 1455. in *Extravag. 1. & 2. hoc tit.* eum permiserint, ut a labe usuraria alienum; siquidem usura tantum in mutuo consistat, in quo creditori competit repetitio, & condictio sortis suæ pro libitu; econtra sensus hujus sive reditus creditori, ad sortem a se numeratam condicendam, nulla competat actio, sed tantum jus recipiendi annui reditus, quod est loco mercis, & pretio considerabile, cujus nomine sors, tanquam pretium, soluta. Deinde potest quis talem obligationem super rebus suis alteri constituere & donare; quidni & vendere, & uti totam rem, ita & partem rei, censum ei imponendo alteri præstandum? Ut horum redituum constitutio habeatur a plerisque justa & æqua; uti videre est apud Covar. *d. loco*.

6 Nihil movere debet, quod ultra sortem quid recipiatur, quodque partiales pensiones tandem sortem vel exæquent, vel etiam excedant; quia non emitur ipsa pecunia sive pensio, sed jus eam recipiendi, nec illa recipitur nomine sortis, sed nomine juris. Ut quod pensionum multiplicatione per partiales solutiones contingat excedi sortem, non sit æstimandum, cum & fructus alicujus prædii percepti per multos annos ipsum prædium longe excedant, non tamen ideo damnetur emptio prædii. Deinde partiales illæ solutiones multum habent incommodi, & subsunt periculo rei, quo aut interire posset, aut fieri litigiosa, & aliis, ut recte idipsum compensetur per partiales solutiones, licet tandem excedentes pretium datum. Et hoc sive census sit perpetuus, sive redimibilis, sive irredimibilis; quæ res nihil mutat nisi quoad pretium, quod minus dandum pro redimibili, majus autem pro irredimibili; sive si reditur pecuniarius, cujus pensio in pecunia consistit, sive fructuarius, cui satisfit per partem frugum, ut olei, frumenti, vini, Vid. Molin. *De contractibus usur. num. 17.* Navar *Comment. de Usuris nu. 69. & seqq.* Gail. 2. *Obser.* 7. Gaspar. Rodericus. *De reditib. annuis lib 1. q. 4.* Fachin. 8. *Contr. c. 1.* adversus Hotom. Frid. Martini *De jure cens. c. 3. num. 137. & seqq.* & Molina *De Just. & jure Disp. 38.*

7 Major quæstio est: An reditus sive census personalis sit licitus? Resp. Videri non paucis, esse illicitum. Primo, quod, cum pecunia sit sterilis, nullumque sui fructum præbeat, id, quod venit reddendum, non possit dici nisi lucrum ultra sortem, quæ salva manet creditori, ut non possit videri intentum, nisi implicitum lucrum ex mutuo. Secundo, quod Martinus & Calixtus PP. approbaverint solos reales reditus, super fundis scilicet constitutos. Tertio, quod damnaverit Pius V. anno 1568. personales reditus; qui sine hypotheca in sola obligatione personali consistunt. Ita Navar. *de Usuris num. 81. & plures alii, quos citat.* Verum usus etiam mere personales passim recepit; & probabile est, nihil in se vitii continere magis hunc, quam istum priorem, cum & in isto principalis obligatio ponatur in persona, (quamvis in quibusdam locis requiratur, ut id ipsum exprimatur, alias cum reperiret obligatio;) accessoria autem sit realis pro securiori solutione. Quod patet ex eo, quod re supposita destructa, aut exstincta, nihilominus obligata persona debitoris maneat, qui cogi non potest solvere totam summam, ut expresse habent dictæ Extravagantes: an debeat manere persona obligata, cum PP. istis locus satisfateantur jus ad reditum manere, quod non potest esse nisi personale, extincta re, super qua ante positum. Et ita tenet Covarr. alios citans, *d. c. 7. n. 5.* Molin. *d. loc. n. 22.* Conradus *De contractib. qu. 74. & seqq.* Solus *De just. & jure lib. 6. q. 5. art. 1.* Less. *De I. & I. 22. Dubit. 4.*

Non obstat primum argumentum, quia non intenditur lucrum ex mutuo, sed tantum jus suspensionis, non secus atque in reali: & licet lucrum excedere possit per pensiones frequentes adhuc salva sorte, hoc tamen ex jure emptionis, non etiam mutui ratione, cum ad sortem non sit actio emptori nec repetitio, uti est in mutuo. Nihil faciunt Extravag. Martini & Calixti, quæ approbant quidem reditus reales, non tamen ideo dicendi sunt improbare personales, cum de facto consulti Pontifices isti decidant tantum id, quod propositum erat. Constitutio Pii V. damnat quidem mere personales, ex recepta tamen sententia non obligat extra terras Pontificii patrimonii; sive quia non est extra eas promulgata, sive quatenus est de mere personalibus damnan- 8

dis,

dis; ex civili quadam magis ratione processit, quam divina ac naturali; ut Principes sæculares, eorumque subditos non liget. Ut autem sit licitus super persona tantum constitutus reditus, est tamen cavendum emptori, qui periculose exponit perdendi summam principalem, quod facile sit personam obligatam, ejusve hæredem (nam & hic tenetur ad obligationes personales defuncti) fieri non solvendo. Hæc quoad censum personalem perpetuum.

9 Est & census, qui ad incertum tempus imponitur, ut quoad vixerit emptor, quem vitalitium vocant, de quo dubitari posset, An sit licitus? Resp. Hinc contractum justiorem videri cæteris, propter incertitudinem lucri, *arg. l. Si ea lege C. De usur.* Ut si lucrum contingat, datam sortem in duplum, triplum, quadruplum excedere, hoc tantum casui sit imputandum, cum econtra contingere possit, ut præmatura morte emptoris ipsa sors tota, vel bona ejus pars resideat apud venditorem: ut casus iste faciat nihil illiciti continere ejusmodi contractum. Si tamen pretium commensuratum juxta spem probabilem vitæ, aliarumque circumstantiarum. Covar. *d. c. 7. n. 3. vers. Item & hæc.* Navarr. *d. Tract. de Usuris n. 1.* Molina *Disp. 388.*

10 Quid si census constituatur ad certum tempus? Resp. Videri, ejusmodi census constitutionem non esse a labe usuraria immunem, cum, salva exactione sortis lucrum ultra eam contingat emptori, non sine labe; nisi excuset lucrum cessans, aut probabile periculum, cujus nomine pensio datur. Quod si sors non sit salva, sed tantum pensiones ad annos aliquot sint præstandæ, quæ junctæ sortem non excedant, nihil vitii talis contractus continebit. Si vero excedant, videtur quidem abesse vitium usuræ, quod est circa mutuum, in quo est salva conditio sortis, quæ hic cessat, non tamen omnino abest, propterea quod ultra sortem lucrum resideat penes emptorem, per multiplicatas pensiones; quia nisi hac in materia lucrum cessans, aut damnum emergens, probabiles expensæ futuræ, aut aliud periculum excuset, hujusmodi contractus non esset admittendus. Covar. *d. loco n. 4.* Hæc ita, quatenus justo pretio census emitur; quod majus est in perpetuo, id est, non ad vitam, quam in temporali, id est, ad vitam; majus etiam est in irredimibili, quam redimibili, cum gravius onus quod imponitur venditori, per censum perpetuum, eumque irredimibilem, gravius sit luendum, qua in re locorum consuetudines sunt attendendæ.

Res sit propria, an aliena, parum interest, quantum ad contractum; nam & alienæ venditio procedit, eo quod non tam jus in rem per eam adquiratur, quam in personam, & tradendo vacuam possessionem rei venditæ venditor satisfaciat. * Si tamen res evincatur, tenetur de evictione venditor emptori, *D. & C. de evict.* idque ex natura contractus, etiamsi nihil convenerit, *l. Evicta 16. D. de evict.* nec cum aliena jactura lucretur venditor. 11 12

Quod tamen limitatur in *c. 5. h. t.* Primo: Ut non alias procedat, quam si emptor motam super re litem denuntiaverit venditori, cui poterant esse justæ defensiones rei: ut si denuntiationem omiserint, non habeat, quod imputet venditori, sed sibi, *l. Si parentes 20. C. d. t.* Denuntiatione ea opus etiam in casu, quo venditor scit litem esse motam: non obstante, quod certioratus non sit amplius certiorandus; nam ea regula obtinet, quando certioratio fit solum in eum finem, ut habeatur rei notitia, non etiam ut ultra adsumatur rei defensio. Nisi tamen denuntiatio fuerit remissa, aut non potuerit emptor denuntiare, *l. Si dictum, 26. §. pen. & l. Herennius 63. in princ. D. de Evict.* quia est emptoris culpa. Secundo: Si nihil possit imputari emptori; nam si propter ejus contumaciam fuerit res evicta, frustra aget, *d. c. fin.* quia non est æquum eam alii nocere, quam auctori. Sic & si, cum potuerit rem usucapere emptor, non usuceperit, vel omiserit exceptiones, non aget de evictione, ex dicta ratione *d. l. 46.* Tertio, si per injuriam judicis res sit evicta, *d. c. fin.* quæ non debet nocere venditori, qui culpa vacat. Cessat præterea evictio, si sciens rem alienam emerit, *l. Si fundum 27. Cod. dict. t.* si convenerit de non præstando evictionem. *l. Ex empto 11. in fine de actionib. emption. & vind.* habet enim quod sibi imputet emptor. 13

Vitium si quod rei subsit, dabit locum ædilitio edicto; de quo *C. & D. eod.* Præcipue 14

cipue tamen hic inculcat Pont. in emendo, vendendo cesset fraus circa mensuras & pondera, quam committentes jubentur pœnitere in pane & aqua triginta diebus, *c. 2. h. t.* ultra restitutionem injuste eo modo ablati. Mandat & Pont. exigi pretium justum & commune, nec vendicarius uni, quam alteri, ultra quam forum habet, præcipue transeuntibus, cum quibus potius humaniter agendum, & ut agatur, ad vigilandum Episcopis, *c. t. hoc tit.*

15 Pretium excedens, etsi non ponat extra grave peccatum, non facit tamen emptionem rescindi; uti nec defectus pretii, nisi læsio excedat dimidium justi pretii, *c. 3. & 6. h. t. l. 2. C. de rescind. vendit.* Cujus ratio in eo consistit, quod non ob quamlibet læsionem sint lites movendæ, sed ob majorem. Quo modo non potest dici decipiens alterum circa pretium esse immunis a restitutione, cum ea spectet ad male ablata, aut aliena male detenta, quæ restituenda sunt, ut dimittatur peccatum, *c. Peccatum, de R. J. in 6.* quatenus dicta læsio est alicujus momenti. Nam naturale ejus, ut inter contrahentes non semper servetur æqualitas præcisa; quia modicam læsionem mutua & tacita quadam indulgentia censetur contrahentes sibi invicem remittere, *l. in causa 16. pen. D. de minoribus.* Ultra dimidium justi pretii læsus esse dicitur venditor, quando non habet dimidium ejus, quod dedit.

16 Loquitur autem tam *d. l. 2.* quam *d. c. 3. & 6.* de venditore læso: ut dubitetur: An istorum locorum decisio habeat locum in emptore? Resp. Hoc omnino negare Cujac. in *c. 3. h. t. & 16. Observ. c. 18.* quod dicta loca tantum loquantur de venditore, quam necessitas rei familiaris compellit vendere pretio minori. Verum rectius & emptori accommodari postulat ipsa συμμέτρια, & correlativorum regula, quæ non patitur in uno correlativorum statutum, in altero non obtinere; stante pari utrimque ratione. Nihil facit, quod *d. l. 2. & d. c. 3.* tantum meminerint venditoris; hoc enim ideo, quia ita de facto consulti PP. & Imp. Non etiam obstat, quod necessitas magis impellat venditorem vendere: nam non tam in necessitate vis decisionis posita est quam in enormi læsione, quæ cum tam contingere possit in emptore, ultra justum valorem dando, quidni & in eo idem statuendum? Pinel. *ad d. l. 2. p. 1. c. 2. in princ.* Vide dicta *ad tit. D. de rescind. vend. nu. 5.*

Alia hic ventilata quæstio. Quo modo in emptoris persona sit constituenda læsio ultra dimidium? Resp. Communiter receptum esse, tunc dici emptorem læsum, quando rem valentem decem emit sedecim, quod obsint eidem sex, quæ excedunt dimidium justi pretii, quod est decem. *Gl. in d. l. 2. praxi recepta.* Verum dictæ *l. 2. & d. c. 3. & 6.* menti & æquitati consonum, tantum competere dictum remedium emptori, quando res valens decem est empta viginti & uno, aut valens quatuor est empta novem: nam tum demum abest emptori ultra dimidium ejus, quod dedit, cum pro novem tantum receperit quatuor. Et ita postulat æquitas inter emptorem & venditorem: quæ enim est ratio, quod in venditore ut læsio ponatur, necesse sit plus duplo excedat valor rei pretium conventum, in emptore autem minus duplo sufficiat? Vetus hic Glossæ & Practicorum fuit error & paralogisatio, ut tradit Covar. *2. Var. Resol. c. 3. n. 8.* Pinel. *d. loco n. 4. & dixi ad D. d. tit. de rescid. vend. n. 6.* 17

Habet locum ista decisio, quando agitur de rebus immobilibus, aut mobilibus pretiosis; nam pro rebus quibusq; vilibus concedere rescissionem, nec est ex mente legis, nec ex usu Reip. quæ popularium liticulis infinitis turbaretur, juxta dicta *D. eod. in 6.* Loquuntur autem dicti textus de emptione & venditione, quorum decisionem communiter extendunt ad alios contractus, saltem bonæ fidei, quatenus continent conventionem commutativam, ne quis alia jactura locupletetur, qua de re latius *D. eod. n. 17. & seqq.* Pinel. *d. p. 1. c. 3. in princ.* 18

Datur hæc actio contra eum, cum quo contractum, non etiam contra tertium possessorem: est enim personalis ex contractu, rem ipsam non adficiens, *l. Dolus 10. C. de resc. vend.* sive possessor habeat ab emptore causam lucrativam, sive onerosam: si tamen persona emptoris fuerit integra; nam alias possessor ab eo habens causam lucrativam conveniri posse videtur, ne locupletetur damno alieno, ut recte tradit Covar. *d. l. n. 10. alios citans.* 19

Non intentatur hoc remedium præcise 20
ad

ad rescissionem, sed alternative, posito in electione ipsius emptoris, an velit pretium justum supplere, aut rem restituere *d. l. 2. & d. c. 3. & 6.* & ex parte venditoris, ipse velit pretium excedens refundere, aut rem recipere, toto pretio restituto.

21 Quid si res perierit? Resp. Frustra venditorem hoc remedium intentare, etiam ad pretii supplementum, quod praecise non debetur, & ad quod praecise non potest cogi emptor, cum, ut dictum, habeat electionem, & quia debitum respectu certae speciei ejus interitu liberetur, juxta communem regulam hoc in casu a supplendo pretio, cum non supersit res, cujus respectu illud suppleatur. Si tamen pretium apud emptorem exstiterit ex re distracta ante interitum, non videtur immunis a pretio supplendo, quatenus habet, eo quod ratione pretii existentis apud emptorem videatur exstare res, & praecipue ne videatur locupletari damno venditoris, in qua ratione est fundata rescissionis concessio. Emptorem re interempta nihilominus ad pretii suprabundantis restitutionem agere posse, est aequissimum, cum satis esse debeat venditori, habere justum rei pretium, ne malo alieno ditescat. Covar. 2. *Var. Resol. c. 4. n. 13. & dixi ad D. d. tit. De resc. vend. n. 30.* ubi latior hujus rei tradendae locus est, ut & ad *d. l. 2. Cod. eod. tit.*

22 Admittuntur hoc jure hoc in contractu etiam varia pacta: cujusmodi sunt addictio in diem lex commissoria, retractus; nisi circumstantiae additae faciant subesse

23 vitium usurarum, ut in specie *c. 5. h. tit.** ubi pactum de retrahendo inter creditorem & debitorem (quod tamen omni jure est licitum) habetur suspectum labis usurariae.

Ubi dubitatur de ratione istius decisionis. Sunt, qui in eo ponant, quod cum usurario sit initium: verum hoc ex textu non convincitur. Alii pretii exiguitate, verum nec hoc sufficit, cum liceat cuique remittere pretium. Alii in pacto de non retrahendo ante tempus; verum & hoc licitum est, habita tamen ratione pretii, quia tale pactum rem facit pluris valere, quam sine isto valeret, propter fructus, qui interea percipiuntur. Dicendum, cum Covarr. *3. Var. c. 8. num. 3. vers. Ex contrario*, in eo fundari decisionem Pontificiam; Primo, quod ex pacto isto redemptio sit facienda multo minori justo pretio; imo infra dimidium justi pretii, ut patet ex textu *d. c. 5. in vers. quae vix.* Nam licet pactum istud faciat rem minoris valere, non tamen ita excessive, ut quis possit videri suum jactare, non citra suspicionem. Secundo, quod reluitio sive retractus certo tempore erat circumscriptus, non faciendus ante septennium nec post novennium, ut interea fructus cederent emptori, quod non vacat vitio usurae. Similis casus habetur ut in *c. Illo vos inf. De pignoribus*, de quo ibi.

Ex hoc contractu venditori est actio venditi, sive ex vendito, contra emptorem, ad pretium, non tamen antequam rem tradidit, vel tradere est paratus. Inique enim petit conventionem ab alio impleri, qui ipse non satisfacit, *arg. l. cum propinas 21. C. De pactis.* Emptori est actio empti, sive ex empto contra venditorem, qua petat sibi rem tradi, non quoad dominium, sed quoad vacuam possessionem, soluto tamen aut oblato saltem pretio, *l. Julianus 13. D. de act. empti*, simul & fructus a tempore perfectae emptionis perceptos per venditorem, propterea quod continuo a contractu perfecto res sit periculo emptoris, ut eo nomine etiam commodum sentire debeat, ut traditum *Instit. hoc tit. §. cum autem emptio*. Quorum nomine vicissim ad usuras teneri emptorem venditori rescriptum est in *l. Curabit Cod. de actionibus empti*, citra labem, cum dentur in compensationem fructuum, cujusmodi species non est reprobata, ut tradit Covar. *3. Variar. c. 4.* & multis probat Barbosa *ad l. 5. num. 58. D. Soluto matrim.* Quo modo si nulli fructus extiterint, non est, quare eorum nomine teneatur emptor ad usuras, nisi in mora fuerit post rem traditam. Non in contractibus bonae fidei, cujusmodi est hic, usurae ex mora sunt praestandae *l. 2. C. Depositi*. Quod jure Canonico non alias procedit, nisi quatenus mora causavit interesse venditori, ut dicetur infra *De usuris, & dictum D. de action. empt. & vend. num. 24.* 24

Teneri autem venditorem praecise ad tradendum, nec liberari offerendo interesse aut aestimationem, ex eo clarum est, quod citra traditionem ejus, quod debetur, nemo se liberet, & quod, solvendo aliud pro alio creditori invito, non 25

con-

contingat liberatio. Æstimatio autem ut intereſſe eſt alia a re vendita, qua de re latius *D. d. tit. num.* 12. *& ſeqq.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 10. *in fine adde*. Alii dividunt Cenſum in *Reſignativum*, dum quis rem ſuam in alium transfert, reſervando penſionem, & *Conſignativum*, dum quis alteri hoc jus percipiendi vendit, qui rurſus vel fundatur in re tantum, *& realis*: vel in perſona, & *perſonalis*: vel in utroque, & *mixtus* dicitur. Item alius *fructuarius*, dum quis ad fructus: alius *pecuniarius*, dum quis ad pecuniam obligatus eſt. *Bonac. in verb. Cenſus*. Obligatus ad Cenſum dicitur *Cenſurarius*, qui illum accipit, *Cenſualiſta* vel *Cenſitor*.

Quod Cenſus ſit licitus, probatur: Uſusfructus poteſt emi, *ff. de peric. & commod. rei Vend. l.* 8. *fin. ergo Cenſus ſaltem fructuarius*. 2. Quia eſt merx, computatur enim inter immobilia. *Clem. exivi*, *§. cumque de V. S. l. Jubemus C. de SS. Eccl.*

Dices: Pecunia non poteſt eſſe ſui ipſius æſtimatio. Reſp. ex inſtituto 1. Concedo. Ex ſecundo & improprio, nego. Patet in permutatione unius pecuniæ cum altera. Reſp. Secundo, Emi jus, non pecuniam.

Dices: Eſt mutuum interpretativum. R. Negat. Quia in mutuo principalis eſt obligatio ad ſortem, ſecundaria ad uſuras. Hic tantum principalis obligatio ad annuam penſionem. Covar. *var. reſol.* 3. *c.* 7. *num.* 2. Ex quo præterea *num.*6. obſerva, quod actio Hypothecaria in *Cenſu mixto*, principalis cenſeri debeat, ut quilibet poſſeſſor ea conveniri poſſit, neque obſtet exceptio Ordinis, ut prius excutiatur Cenſum conſtituens: quia hæc reditus conſtitutio hypothecam inducit fortiorem aliis quoad hunc effectum, abſque tamen priorum Creditorum præjudicio: poſſunt tamen Cenſitores omiſſo poſſeſſore fundi hoc caſu etiam agere adverſus conſtituentem, vel hæredes ejus, licet non poſſideant. Aliter ſe habet in Cenſu mere reali, in quo ſemper poſſeſſor convenitur & pereunte fundo perit Cenſus.

Cenſus perſonalis utrinque redimibilis licet ſit, non tranſit in mutuum; nam mutuum omni perſonæ dari, omni caſu repeti poteſt. Cenſus autem perſonalis ex utraque parte redimibilis tanquam fundamentum requirit perſonæ induſtriam, lucrantique facultatem, quo ſublato fundamento, puta ſi mercator vel Opifex *ſine culpa ſua*, nullum pluribus annis lucrum capiat; vel opificio, negotiatione ſpolietur, corruit Cenſus perſonalis, neque penſiones exigi poſſunt. Niſi alio adjecto contractu, ſcilicet aſſecurationis, fulciatur, ut re pereunte adhuc obligatus ſit: vel in alia re conſtituat, modo pretium Cenſus augeatur, vel penſio minuatur, argumento ſocietatis. Igitur in eo eſſentialiter differt Cenſualis contractus a mutuo uſurario, quod ille certum fundamentum requirat, in quo fundatus ſit, cum ſit jus percipiendi reditus annuos ex alicujus fundo, negotiatione, opificio &c. certo pretio comparatum; eoque fundamento *penitus ruente*. Puta ſi venditor Cenſus, ejuſve hæredes nullos annuos reditus habere incipiant, contractus Cenſualis nullum amplius locum habere poteſt, quamvis aliquando ob adjectum aſſecurationis pactum ſors repeti queat. Contractus vero mutui cum quacumque perſona recte inſtituitur, ut etiam ad hæredes, & eorum hæredes tranſmittatur obligatio ſine ullo ordine ad requiſitum aliquod fundamentum. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 18.

Ad n. 20. *Quæres* 1. Ad quem pertineant fructus emptione reſciſſa? Reſp. Medii temporis fructus ſpectant ad emptorem. Ratio eſt, quia interim fuit Dominus, contra Covar. *Variar. reſol. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 9.

Quæres 2. An venditor ratione theſauri per emptorem inventi in domo vendita habeat actionem ad reſciſſionem vel pro theſauro vel augmento pretii? Reſp. Si emptor ante nullam de theſauro notitiam habuerit negative, quia theſaurus in nullius eſt dominio, nec tanquam incognitus poſſidetur *l.* 3. *§. Nerva, ff. de acquir. poſſ.* ergo jure naturæ cedit inventori in re ſua invenienti *§.* 39. *Inſtit. de rer. diviſ.*

Ad nu. 25. *Quæres*. Si emptor ſolverit venditori nummos furtivos, an illi a venditore poſſint vindicari? Reſp. ſi venditor illos ita miſcuerit ſuis, ut diſcerni nequeant, negative, per *l. ſi alieni ff. de ſolut.* alias ſecus, quia dominus rem a fure ſublatam vindicat, quæ vindicatio in caſu talis permixtionis ceſſat, eo, quod dominium reputetur extinctum.

TI-

TITULUS XVIII.

De Locatione, & conductione.

SUMMARIUM.

1 *Locatio-conductio quo modo contrahatur.*
2 *Habet locum etiam in rebus Ecclesiasticis.*
3 *Non tamen ad vitam alicujus.*
4 *Sed ad triennium dumtaxat, ex* Extravag. Ambitiosæ De reb. Eccles. non alien.
5 *An facta ultra triennium subsistat ad triennium.*
6 *An recte fiat pro duobus, aut tribus trienniis?*
7 *An ut finito primo triennio, etiam secundo res sit conducta?*
8 *Hodie* d. Extravagans *non passim recepta.*
9 *Actio locati ad quid detur.*
10 *Conductor præstat dolum, & culpam levem, non casum.*
11 *Mercedis remissio quando facienda.*
12 *Actio conducti ad quid competat.*
13 *Conductor ex quibus causis a locatore repelli possit.*
14 *Successor in beneficio an teneatur stare locationi per prædecessorem factæ?*
15 *Emphyteusis quid?*
16 *Emphyteusis concessio quatenus permissa Prælatis.*
17 *Emphyteuta cadit jure suo, cessans in solutione canonis.*
18 *An eo casu emphyteusis ipso jure committatur?*
19 *Partis solutione non evitatur commissio.*
20 *Sterilitas non excusat a solutione canonis.*
21 *Committitur & emphytheusis rei alienatione.*
22 *Venditio quando permissa.*
23 *In emphyteusim res datur melioranda.*

1 SUperiori similis est Locatio conductio, cum constet consensu in usum rei & mercedem certam, consistentem in pecunia numerata; nisi agatur de locatione fruendi, in quam venit pars fructuum loco mercedis, *l. Si olei 21. Cod. hoc tit.* uti latius probatum. *D. eod. num.* 4.

Locum habet in rebus, quæ sunt in commercio, etiam Ecclesiasticis, *c.* 2. *hoc tit.* ubi dicuntur fructus decimarum ad firmam dari, id est, locari. Nec mirum, cum per hunc contractum non transeat res dominium, ne quidem utile, *l. non solet D. h. t.* cum tempus non sit modus dominii transferendi, præcipue ubi aliud agitur, uti hoc in contractu, in quo agitur tantum de fructibus acquirendis: ut recte dicat Imp. ex conducto possidentem non sibi, sed domino rei possidere. Præterea hic contractus non tam detrimento Ecclesiæ, quam ejus commodo fit, quippe, cui annua hoc nomine pensio præstetur. 2

Ut tamen contractus iste non transeat in alienationem prohibitam, ne locatio ad vitam alicujus fiat, *Clem.* 1. *de reb. Eccl. non alien.* aut ad certum tempus, longum scilicet, quale communiter habetur, quod est decem annorum. Ratio est in eo, ne contingat fluxu temporis perire memoriam, & Ecclesiam re sua privari. Quomodo supra Tit. 14. dictum precariam singulis quinquenniis renovandam. 3

* Hac de causa Paulus II. in *Extravag. Ambitiosæ de reb. Eccl. non alien.* hoc tempus contraxit ad triennium, ultra quod stricte vetuit rem Ecclesiasticam elocari cum irritatione locationis protractæ in longius tempus. Azor. *Instit. Moral. p.* 2. *lib.* 9. *c.* 2. *& lib.* 7. *c.* 10. *q.* 3. 4

Ubi quæritur: An locatio facta ultra triennium, saltem subsistat ad triennium? Resp. Hoc videri posse, per Reg. *in c. Utile, de R. J. in* 6. quæ habet, utile per inutile non vitiari. Facit, quod donatio excedens quingentos solidos sit prohibita; non vitietur autem nisi pro summa excurrente, *l. Sancimus, Cod. de donat.* Verius tamen ne quidem ad triennium subsistere, cum contractus ejusmodi omnino annihiletur, *d. Extravag. Ambitiosæ.* Pro qua parte facit ratio, quod in illis, quæ pendent a voluntate duorum, & agitur de contrahenda obligatione, si actus non valet, ut agitur, non valeat quoque, ut valere potest, ne contra mentem ad aliquid teneatur altera partium in sui dispendium, cui non est tam commodum pro triennio tantum habere rem conductam, cum sumptus faciendi etiam in plures annos possint proficere. Adducta pro altera parte locum habent in iis, quæ separationem facile admittunt, & mens partium 5

non refragatur. Covar. 2. *Variar. Resol. cap.* 16. *num.* 8. Azor. *d. c.* 2. *q.* 4. *& d. cap.* 10. *q.* 4.

Alia hic quæstio est: An recte fiat locatio pro duobus aut tribus trienniis, ut tot sint locationes, quot triennia, & uno finito alterum incipiat? Resp. Baldum velle, non esse juri communi contrarium hujusmodi contractum, *l. voluntas C. de fideicom.* ut tradit Covarr. *d. loco num.* 4. quo teste communius contrarium receptum, quod per ejusmodi locationem fiat legi fraus, ex continuatione diversorum temporum; ut patet ex *Nov. de non alienant.* 7. *cap.* 3. *vers. neque illud*; ubi non potest res tradi in emphyteusim, ut una generatione finita, altera inchoetur, cum ea res tendat per machinationem in rerum Ecclesiasticarum alienationem. Quo casu licet unus sit contractus, non tamen vitiabitur nisi pro ea parte, cui lex repugnat; cum contractus iste divisionem admittat, ut pro parte valere possit, juxta *d. l. sancimus*. Sarmient. *Select. Interpp.* 8. *ad l.* 2. *n.* 2. *D. de leg.* 2. Azor. *d. cap* 2. *q.* 3.

Quid si convenerit, ut finito primo triennio, etiam secundo habeatur res conducta? Resp. Et hanc conventionem non tenere quoad secundum triennium, si ab initio facta sit in una scriptura, quod fiat fraus legi. Sin autem non fiat mentio secundi triennii, licet promissio sit facta, non tamen potest dici locatio secundum promissionem ad alterum triennium extensa, cum promissio hujusmodi non alio tendat, quam ut locatio prior finita iteretur nova conventione. Quod nihil habet improbi, cum eidem conductori res sine vitio iterato elocetur. Azor. *d. cap.* 2. *qu.* 3. *vers. Dubium est*.

8 Hæc ita in locis, quibus dicta Extravagans usu est recepta: nam in plerisque recepta non est, aut si recepta aliquando, contraria consuetudine abrogata, cum passim in plures annos fiant ejusmodi locationes ultra triennium: non tamen nisi intra longum tempus, quia excedens locatio videretur sapere quamdam alienationem, hoc jure prohibitam, propter oblivionem rei ad Ecclesiam pertinentis, quæ induci posset, uti dictum. Vid Navarr. *in Manuali c.* 27. *nu.* 149. Azor. *d. c.* 2. *q.* 1.

9 Duplex ex hoc contractu, uti ex præcedenti est actio. Altera locati, qua locator conventam mercedem, etiam solo consensu exigat; cum præter consensum ad hujus contractus substantiam nihil desideretur: simul & usuras, ex mora, quia contractus est bonæ fidei, in quo usuræ præstantur ex mora *leg.* 2. *Cod. h. tit.* Rem restitui petat, usu & tempore, ad quod locata, finito: item refusionem deteriorationis circa rem datæ ab ipso conductore, quatenus ejus arguitur culpa.

10 Culpa autem venit levis, quia contractus hic utriusque respicit utilitatem, secundum decisionem *l. Si ut certo* §. *nunc videndum D. Commodati*. Quo facit *l. Contractus* 23. *De R. J.* quæ ait, in hoc contractu præstari dolum & culpam, scilicet levem; nam ea culpæ simpliciter positæ nomine venit, non etiam levissima, ut patet ex §. *præterea Instit. Quib. modis re contrah. oblig.* nisi quis artem & industriam certæ rei professus operam suam locaverit, ut in *l. Merces* 25. § *qui columnam D. h. t.* Casum non venire, sed domino cedere postulat ratio *d. l.* 23. *De R. J.* nisi aliud habeat pactum. 11 * Ita tamen ad mercedem urgendus conductor, nisi sterilitas aut calamitas usum rei impedierit, quæ facit vel totam mercedem remitti, vel partem ejus *d. l.* 25. §. *vis major h. tit.* Neque enim ratio fert, ut qui ex re nihil percepit, vel parum, cogatur solvere mercedem integram; nisi tamen cum ubertate præcedentis anni vel sequentis compensetur sterilitas, *c.* 3. *h. tit. & l. ex conducto* 15. §. *si uno D. eod.* Insolitam sterilitatem, non præcedente aut subsequente sterilitate, non causare argumentum Pensionis, verior habet opinio, secundum Pinel. *ad l.* 2. *p.* 1. *c* 3. *n.* 34. *C. de rescind vend per d* §. *vis major in verbis, cui immodicum lucrum non aufertur*. Vid. plura de hac materia ad *D. h. t. n.* 20. *& seqq.*

12 Altera, quæ ex hoc contractu oritur, actio conducti datur conductori, qua liberum usum rei ad tempus conventum præstari petit, qui nisi præstetur, ad interesse ei actio est contra locatorem, *d. l. Ex conducto* 15. §. *pen. D. hoc tit.* Nisi aut casu aut vi majore impediatur; tunc enim sufficiet pensionem remittere, non etiam ad interesse tenebitur, ne quis citra culpam puniatur, *d. l.* 15. § 2. *& seqq.* 13 * aut nisi locatorem causa excusat, quæ quadruplex refertur in *cap.* 3. *h. in fine h. t. & l.* 3. *C. eod.* Primo: Si propriis usibus rem sibi necessariam probaverit dominus; ipse enim

enim potior est, si tamen non erat eadem necessitas locationis tempore, *d. cap.3.* quia alia foret quaesita fraus. Secundo, si res egeat necessaria refectione; nam licet possit aliqua subesse injuria conductoris, illam tamen non causavit locans, ut proinde eam non luat, sed satisfaciat, pensionem remittendo. III. Si in re conducta male versetur conductor, etiamsi sub poena convenerit; ne expellatur: nam subest ea conditio, ut colat ad modum boni patrisfamilias: *arg. l. Quaero 54. §. inter D. hoc tit.* IV. Si mercedem biennio continuo solvere distulerit: ea quippe subest condictio, si pensionibus paruerit, etiamsi convenerit, ne expelleretur ante tempus, *d. §. inter*. Eadem actio est haeredi conductoris contra haeredem locatoris, *l. Ex contractibus 49. D. de oblig. & actionib.* qui personam repraesentat defuncti. Contra singularem successorem haec actio non est saltem de jure scripto, *l. 9. Cod. hoc tit.* ubi emptor non tenetur stare colono, nisi ea conditione emerit, quam tenetur servare. De consuetudine in aliquibus locis contra se res habet, quia praefertur conductor emptori, & alii singulari successori. Vid. Gomez. 2. *Var. c. 3. n. 19.* & dicta de his ad *d. hoc tit. numer. 33. & seqq.*

14 Controversum est: An successor in beneficio teneatur stare locationi factae per praedecessorem? Resp. hoc velle Angelum *Cons. 245. nu. 6.* eo argumento, quod in beneficio consideretur tanquam successor universalis. Cujus opinio vera erit, si locatio facta fuerit a Praelato, tanquam administratore, in utilitatem Ecclesiae, *per l. Si tutela 8. D. de adminis. & peric. tutor.* ubi tutoris factum tenet pupillum, quia legitimus administrator: ut idem in Praelato dicendum sit, cui secundum *Gloss. in can. fin. V. q. 3.* liberior administrandi res Ecclesiae potestas, quam tutori. Aliud est, si a possessore beneficii proprio nomine res beneficii elocata fuerit, qui cum jus restrictum ad vitam tantum habuerit, non potuit ultra elocasse, & obligasse, pro tempore, quo sua non erit, *per leg. fin. in fine. D. contr. emp.* Facit, quod, ut infra Tit. 25. dicetur beneficium obtinens non sit nisi loco usufructuarii, cujus morte finitur locatio, ut ne quidem ejus successor universalis teneatur, *leg. si quis dominum, 9. §. 1. D. hoc tit.* Multo minus singularis; qualis est hoc casu successor beneficii, qui non succedit in jus praedecessoris, quod morte ejus extinguitur, sed novum creatur tempore novae collationis, in eumque transfertur. Haec quidam limitant, nisi Superior approbaverit ejusmodi locationem, sed minus recte, quia ne quidem Superior pro lubitu suo potest futuri Praelati aut beneficiarii jus diminuere, nisi ex causa. Unde rectius dicitur, si Superior pro lubitu suo super certa re stipendium constituerit, quod, ut potest rem istam mutare, & aliam loco stipendii dare, ita & elocando successori praejudicare: nam cui quod plus est, conceditur, ei, quod minus est, non denegatur. Vide Covar. 2. *var. Resol. c. 15. num. 6,* Barbosa *in leg. Si filiofam. 25. §. fin. num. 17. ff. de Soluto matrim.* Wames. *Cons. 334. n. 6. 9. 11. hoc tit. & Cons. 326.* Haec ita de jure: nam secundum statuta quorumdam locorum locatio ad parvum tempus tenet successorem, etiam singularem.

De Emphyteusi.

Haec de locato conducto. Fit & mentio hoc in Tit. Emphyteuseos, quae etiam venit sub nomine alienationis, ut patet *Extrav. Ambitiosae de reb. Eccl. non alienan.* Per eam enim diminuitur jus dominii, cum sit contractus, quo res alteri possidenda traditur, quasi jure dominii sub lege annuae pensionis & meliorationis. * 15
Quo modo etiam prohibita Praelatis nisi accedentibus solemnitatibus, de quibus supra *Tit. 13.* Et hoc ut res de novo in emphyteusin dentur; nam quae solitae dari in emphyteusin, si ad ecclesiam revertantur, non impeditur. Praelatus iterum in emphyteusin dare; non obstante juramento, quo se non alienaturum res Ecclesiae obstrinxit, *arg. cap. 2. inf. de feudis.* Facit ratio, quod non tam alienat, quam non adquirat, aut non utatur re, nisi in usum, ad quem destinata: quatenus tamen durat prima concessionis causa; nam ea cessante, videtur alienatio per Canones prohibita, ut vult Abbas *cap. Ut super 8. numer. 10. sup. tit. 13.* Quod & dicendum, si Ecclesiae fuerit res recorporata, ut non possit Praelatus salvo juramento, de novo rem in emphyteusin dare, *d. cap. 8. ubi* Innoc. quod alias salvum esset, *d. cap.* 16

cap. 2. inf. de feud. ubi dicetur plenius. Transit hæc res in hæredes, etiam extraneos, secundum leges primæ concessionis, quæ tamen quandoque ad suos restringitur. Finitur & interdum post certam generationem, ad quam restricta.

17 Habet autem Emphyteusis tres conditiones. Prima est, ut annuus solvatur canon. In quo si cessaverit emphyteuta per biennium, cadit jure suo, quoad Canonicam emphyteusim, *cap. fin. hoc tit.* Nam in civili requiritur triennium, *l. 2. Cod. de jure emphyt.* non concessa moræ purgatione, quam Canones admittunt, ut expressum, *cap. fin. h. tit. in verbis: Nisi celeri satisfactione sibi consuluisset.* Ubi aliqui celerem satisfactionem eam vocant, quæ fit ante citationem judicialem: quod non ferunt verba *d. cap. fin.* quod habet, non requiri nuntiationem ad hoc, ut committatur. Unde moræ purgatio ad modicum tempus referenda; quod aliqui decem dierum existimant, per *l Promissor. §. 1. D. de constit. pec.* aliqui, quia non sit determinatum, judicis arbitrio relinquunt. *Gloss. &* Abb. *d. cap. fin.* Rectius dicitur purgatio in continenti facienda, lapso biennio, quia continuo jus quæsitum est domino declarandi rem commissam.

18 Quæstionis est: An ipso jure dicatur res commissa? Respond. Probabilius esse ipso jure non committi: tum quia mora purgari potest saltem jure Canonico, secundum jam dicta; tum etiam quia requiritur declaratio domini, per quam indicet se habere rem pro commissa. Ut non satisfacit sola dilatio, præcipue cum agatur de pœna, quæ non facile inferenda sine textu, & nonnisi positis requisitis Jas. *in l. 2. num. 6. C. de jur. emphyt.* Inter requisita autem est, ut dominus declaret voluntatem, ut ante eam declaratam non possit dici esse locus commissioni. Post declarationem non tantum judicialem, verum etiam extrajudicialem, commissa quin habeatur res, non est dubitandum, *d. l. 2.* Non licet tamen domino propria auctoritate expellere emphyteutam, quod nemo jus sibi dicat, sed hoc agendum auctoritate publica. Vide plenius de his dicta ad *D. hoc tit. n. 91. & 93.*

19 Hæc ita procedunt, nisi sibi præjudicaverit dominus, recipiendo pensionem debitam, quia videtur remittere caducitatem. Partis solutio non excusabit emphyteutam, quia pro parte non recte solvitur; qua ratione, uno hæredum pro parte sua solvente, non evitatur commissio totius, *argum. l. Hæredes 25. §. idem juris D. Fam. ercisc. & dixi ad D. eod. n.* 78. Ut nec excusabit compensatio, cum fiat ipso jure; hic autem requiratur factum hominis agnoscentis Dominum superiorem secundum dicta *ibid. n.* 80. * Sterilitas etiam 20
non excusabit, quia non datur canon tam ratione fructuum, quam recognitionis dominii, quod manet, & proinde recognoscendum, quatenus possessio est penes emphyteutam: quæ si auferatur, redacta re in hostium potestatem, aut alias perdita, liberabitur etiam canone præstando emphyteuta, quia non est, cujus nomine præstetur. Vide de hac re tradita *D. eod. num.* 38.

Secunda conditio est, ne res alienetur, 21
l. 3. C. de jure emphyt. quia interest Domini rem apud alium esse, propter actionem personalem, quam non debet cogi transferre invitus. Alienationis nomine quilibet actus venit, quo res Dominum mutat, ut etiam donationem sub ea concludi recte dixeris. Sit tamen alienatio perfecta per traditionem, nam ante, cum res in bonis emphyteutæ maneat, non potest dici alienata.

Moderatur autem Imperator istam alie- 22
nationis probibitionem, ut non procedat in venditione, quam permittit citra metum commissionis, quatenus tamen emphyteuta Domino venditionem denuntiavit, & ille vel recusavit emere, vel post denuntiationem bimestri siluit, *d. l. 3. & c. fin. hoc tit.* Cujus ratio posita videtur in necessitate emphyteutæ, qua posset premi, aut etiam lucri amissione: ut non facile trahatur ad alias alienationis species, in quibus non est eadem ratio. Exceptio enim ex causa venditionis, firmat regulam quoad casus non exceptos. Debetur autem eo casu ipsi Domino honorarium, non pro lubitu Domini petendum, sed restrictum per *d. l. 3.* ad quinquagesimam pretii partem sive æstimationis, quod vulgo Laudemium dicitur.

Tertia conditio est, ut res melior fiat, 23
secundum nomen, & concessionis rationem. Dabantur enim olim agri deserti & minus fertiles aliis, ad culturam redigendi, ut in eo peccans fundum potius negligendo videatur repelli posse, *arg. c. 3. in fine h. t. & leg. 3. C. Locati.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 11. *Quæres*. An remissio locum habeat, si conductor domus ratione contagionis illam inhabitare impediatur? Resp. Affirm. quia pensio datur propter usum rei.

Ad num. 12. *Quæres*. An conductor deducat impensas, quas fecit in rem conductam? Resp. extraordinarias, necessarias, & utiles perpetuo deducit, vel dominus pati debet, ut eas conductor tollat, si sine deterioratione prioris status tolli possint *l. 19. §. 4. & l. 55. §. 1. & l. penult. ff. h. t.* Voluptuarias non deducit, nisi dominus exinde locupletior factus sit, vel sine deterioratione rei tolli possint, *l. plane & l. utiles ff de petit. hæredit.* non tamen utiles vel voluptuariæ tollantur, nisi tollens inde commodum consequatur, alias secus, *l. in fundo ff. de rei vindic.*

Ad num. 16. Quæres: An emphyteusis Ecclesiastica in perpetuum constitui possit? Resp. Affirm. per novel. 120. dummodo solemnitates adhibeantur.

Objic. novel. 7. cap. 3. Quæ vult ultra virum, uxorem, filios, & nepotes non extendi? Resp. Illam novellam per posteriorem corrigi.

TITULUS XIX.

De Rerum permutatione.

SUMMARIUM.

1 *Permutatio quid, & qualiter fiat.*
2 *Prohibita in rebus Ecclesiæ.*
3 *Etiam in mobilibus Ecclesiæ utilibus.*
4 *In beneficiis transactio quatenus prohibita.*
5 *Spiritualium inter se commutatio licita, accedente superioris auctoritate.*
6 *An ea omissa, sit obnoxia vitio Simoniæ?*
7 *Tractatus prævius de permutando, an sit licitus?*
8 *Superior quis hic dicatur.*
9 *Auctoritas Superioris an generaliter, & indistincte requisita?*
10 *Legatus a Latere recte admittit permutationes.*
11 *Item Capitulum, sede vacante.*
12 *In beneficio juris patronatus, an, & quatenus requiratur consensus patroni.*
13 *Beneficium unum cum unico, aut pluribus permutabile.*
14 *Beneficia inæqualia permutantur.*
15 *Uti & beneficium, habens fructus cum alio non habente fructus.*
16 *Excessus tamen non potest compensari pecunia.*
17 *Ut neque in beneficio digniori cum simplici tenujori.*
18 *Inæqualitas in fructibus an suppleri possit.*
19 *An recte pensio detur in supplementum excessus hujusmodi.*
20 *Beneficium manuale cum alio simili permutari potest.*
21 *An & beneficium commendatum.*
22 *An jus in re cum jure ad rem.*
23 *An beneficium litigiosum cum alio non litigioso.*
24 *Quid si alter tantum apparens jus habeat.*
25 *Quid si quis spoliandus sit beneficio.*
26 *Pensio an recte cum beneficio permutetur.*
27 *Beneficium non recte permutatur cum alio jure spirituali.*
28 *Permutationem non impedit gratia exspectativa.*
29 *Impedit eam reservatio per Pont. facta.*
30 *Permutationis effectus.*
31 *Resignatione ab uno facta, altero recusante, est locus pœnitentiæ.*
32 *An tunc sit opus nova collatione.*
33 *In permutatione hac an habeat locum* l. 2. C. De rescind. vend.
34 *Resignatio beneficiorum alia libera, alia non libera.*
35 *Resignationi quæ pacta obsint.*
36 *Resignatio ab infirmo facta quando teneat.*
37 *Resignatio publicanda, & intra quod tempus.*
38 *An & ea, quæ fit ex causa permutationis.*
39 *Publicatio quo loco facienda.*

PErmutatio ad contractus innominatos 1
pertinet; estque rei unius ad alteram mutua præstatio, ut colligitur ex *l. 1. D. h. tit.* Non capit initium nisi ex re tradita, cu-

cujus dominium hinc inde transferendum: ut proinde necesse sit, permutantes sint rerum Domini, neque enim rei alienæ subsistit permutatio, *d. leg.* 1. *§. ideoque.* Ex quo apparet, quatenus ab emptione differat.

2 Pertinet ad alienationis species, *c. nulli* 5. *sup. tit.* 13. *de reb. Eccles. non alien.* ut rebus Ecclesiæ sit prohibita, nisi subsit causa & accedat solemnitas, de qua *d. tit.* 13. & expresse rescriptum *c.* 1. *&* 2. *hoc tit.* Quomodo accipiendum *c.* 6. *hoc tit.* quo diversarum Ecclesiarum fundi permutantur, ita postulante utilitate, quæ colligitur ex eo, quod res alterius Ecclesiæ alteri sit magis vicina, atque ita commodior. Ubi etiam declaratur nihil in se involvere indecentiæ, suppleri quantitate, quatenus res alteri præponderat, ad servandam æqualitatem cessante vitio Simoniæ, cui non est locus in permutatione rerum temporalium. Ubi tamen cavendum, ne occasione jurium spiritualium, quibus altera præponderat, aliquid temporale veniat, *d. c.* 6. *in fine*. Inconsulte facta permutatio a Prælato retractanda, non tantum a successore, *d. c.* 2. verum etiam ab ipso Prælato, qui alienavit, secundum tradita sup. *d. tit.* 13. *numer.* 3. *in fine*

3 *&* *num.* 4. * Quæ commutandi prohibitio etiam locum habet in mobilibus, quæ utiles Ecclesiæ, uti mancipiis, quæ nonnisi libertatis causa cum aliis commutanda, nec distrahenda nisi fugitiva, *c.* 3. *&* 4. *h. t.* quia non utilia.

4 Quantum ad beneficia, in iis gratuita compositio admissa, non etiam transactio, *c. super eo sup. de transf.* quod non sit extra labem simoniacam, uti ibi dictum, saltem inita pactione privata partium: nam judicis auctoritate aut arbitraria potestate factam non reprobari facit bonum pacis & utilitatis concurrens, quod eam suasit, *c. Nisi* 21. *sup. de præbend.*

5 Spiritualium inter se commutatio nihil videtur mali includere; veluti beneficiorum, si Superioris accedat auctoritas, quam jura passim requirunt, *c. quæsitum* 5. *hoc tit.*

6 Ubi primo dubitatur, An omissa superioris auctoritas permutationem faciat obnoxiam Simoniæ vitio? Resp. Esse, qui jure divino simoniacam censent, quod secundum præceptum Christi, *Matth.* 16. gratis acceptum non detur gratis, sed pro alio, quod sit loco pretii. Verum hoc sustineri non potest, cum beneficium Ecclesiasticum sit quid spirituale; ut commutatio unius pro alio, si pure fiat, id est, sine adjectione vel reservatione alicujus temporalitatis, ex vi solius juris divini simonia non sit dicenda. Quod & jure Can. dicendum videtur, cum per hoc fieri nequeat, ut res spiritualis habeat veram rationem pretii, in quo consistit simoniaca pravitas. Est enim de ratione pretii, ut sit temporale & materiale, quale hic non est beneficium. Nec videtur recte dici, temporale esse admissum, ejusque ratione posse esse fundamentum Simoniæ prohibitæ: nam temporale illud tantum accessorie venit, ut non sit in consideratione; cum id tantum spectetur, quod est principale, quale hic est spirituale. Facit, quod, si permutatio ista foret simoniaca, non posset fieri auctoritate Episcopi, qui non potest dispensare super jure communi. Verum communis opinio habet eam simoniacam, citra auctoritatem Episcopi, factam de jure Canonum: per Canones enim taliter fieri prohibita, ut ratione prohibitionis sit talis, non etiam proprie, quia non intervenit quid temporale pro spirituali. Fundamentum ponunt *in d. cap. quæsitum* 5. *hoc tit.* quod habet, præbendarum commutationes non fieri de jure, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia aut iis adnexa labem semper continet simoniacam. Ubi pactionem aliqui accipiunt de ea, qua venit temporale dandum ultra beneficium: quod dici nequit, cum ejus rei non fiat mentio *d. c.* 5. nec decisio subjecta respondeat, scil. quod commutationes præbendarum sint prohibitæ: Ratio prohibitionis per Canones consistit in temporalibus, quæ sunt adnexa beneficiis, licet accessorie: nam contingit ordinem perverti; accessorium magis amari, quam principale (ut, proh dolor, non infrequens hac in materia, atque ita ejus causa peccari.) Quod vult vertere Ecclesia, prohibendo, ne alias habeatur rata commutatio, quam auctoritate Episcopi. Vid. Azor. *Inst. Mor. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 29. *q.* 2. *&* 3. Suarez. *De simonia lib.* 4. *c.* 31. *&* 32. Less. *De just. & jure lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 3. *& dub.* 4. *nu.* 30.

Q. II. An ergo non liceat partibus inter se prius tractare negotium de permutando? 7

Resp.

Resp. posse videri, non licere, per *d. c.* 5. ubi propter pactionem præmissam dicitur commutatio labem continere Simoniæ: quod videtur velle Innoc. *d. c.* 5. Verum dicendum, nihil habere mali tractatum prævium de permutando, quando quidem ille non ponat consummationem actus, sed præparationem tantum; quæ moraliter loquendo prohiberi nequit, si permutationem permissam velimus. Nihil obstat *d. c.* 5. quia reprehendit actus consummationem propria auctoritate. Quo facit *c.* 8. *hoc tit.* in quo Pont. non tam improbat tractatum permutandi, quam permutationem ab altera parte completam. Imo licitum etiam est partibus, permutationem ipsam concludere, præbendo mutuum consensum, in ordine tamen ad consensum Prælati, ut colligitur ex *c.* 1. *eod. in 6. & Clem.* 1. *eod.* etiam cum obligatione de perseverando in ejusmodi consensu; quia nihil habet ista res mali aut prohibiti, non seclusa auctoritate Prælati, per quem res consummetur, & in cujus manus resignatio facienda venit, non etiam immediate in manus partis, a qua non posset accipi beneficium citra vitium, quia non foret collatio Canonica, *cap.* 1. *de R. J. in 6.* Vid. Sylvest. *in Summa V. Permutatio* 2. *qu.* 5. Azor. *d. cap.* 29. *qu.* 18. Suarez. *d. cap.* 32. *num.* 8.

8 Q. III. Quis hoc casu sit Superior? Resp. Passim mentionem fieri approbationis per Episcopum faciendæ, *d. c.* 5. & *cap. un. eod. in 6.* Cujus ratio est, tum quod nemo se liberet propria auctoritate, aut renuntiet beneficio, nisi coram suo Superiore; tum præcipue, quia ad Episcopum spectet beneficiorum collatio jure communi, ut ipsius sit, providere, fiat dignis, etiam ex causa permutationis. Ubi nomine Episcopi videtur venire omnis ille, qui habet jurisdictionem Episcopalem, etiam Episcopus non sit. Verum cum præcipua ratio in eo consistat, quod non possit novum beneficium obtineri citra collationem Canonicam *d. c.* 1. *de R. J. in 6.* qualis est, quæ facta per eum, ad quem collatio spectat; spectet autem non raro etiam ad inferiores, uti Decanum, Capitulum, & alios: videtur eorum sufficere auctoritas ad concludendam & exequendam permutationem, quod eatenus censeantur habere Episcopalem jurisdictionem. Quæ sententia probatur *c. un. eod. in 6.* quod tantum dat Episcopo auctoritatem approbandi permutationem beneficiorum, quorum collatio ad ipsum spectat: ut, si non spectet, requiratur collatoris ordinarii consensus, qualis cum possit esse inferior, secundum dicta, videtur ejus approbatio sufficere. Et hæc sententia apparet valde verosimilis, prior tamen quia communior, etiam in praxi tutior: nisi consuetudo præscripta inferiori collatori licentiam concesserit; quæ valida est, cum secundum omnes jurisdictio præscribi possit. Alias, cessante consuetudine ista, approbatio permutationis facienda per Episcopum; collatio autem per eum, ad quem de jure vel consuetudine spectat. Vid. Azor. *d. c.* 29. *q.* 4 Suar. *d. c.* 32. *n.* 9. Less. *lib.* 2. *c.* 34. *dub.* 36. *num.* 196. Garf. *de Benef. p.* 11. *c.* 4. *num.* 68. & *seqq.*

Q. IV. An Approbatio ista per Superiorem generaliter sit requisita, citra exceptionem? Resp. Innoc. in *d. c. Quæsitum* 5. *hoc tit.* excipere permutationem beneficiorum ejusdem Ecclesiæ, modo eodem ordine censeantur, & non spectent ad alicujus investituram: verum non fundari ratione istam opinionem; tum quia prohibitio est generalis; tum maxime, quia quoad titulum non potest fieri permutatio propria auctoritate, cum nemo possit se privare titulo, aut etiam eum adquirere sine Prælati consensu, ut adquisitio sit Canonica. Quantum ad præbendam adnexam, illa non potest separari a suo titulo privata auctoritate. Et ita communiter receptum per Doct. *d. cap.* 5. & *Clem. unica eod.* 9

Legatus a latere, cum sit loco Ordinarii, secundum dicta sup. *De Officio Legati*, quin possit permutationes admittere, non est dubitandum. Non etiam Vicarius generalis Episcopi, nisi ex ejus mandato, ut est colligere ex iis, quæ dicta sunt sup. *De officio Vicarii & c.* 2. *eod. tit. in* 6. * Capitulum hoc posse, Sede vacante, patet ex eo, quod succedat in jurisdictionem Episcopalem. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 4. *vers. Dubitatur*. Garf. *late d. c.* 4. *n.* 75. & *seqq.* 10 11

Q. VI. Quid si beneficium sit obnoxium juri patronatus, an requiratur consensus patroni? Resp. Requiri, per *c. Nobis* 25. *inf. de jure patron.* Innoc. *ad d. cap.* 5. *h. tit.* Felin. *in c. cum Bartholdus* 18. *n.* 15. *sup. de re judic.* ne ei in suo jure præjudicetur: 12

S 4 omis-

omisso tamen ejus consensu non tam irritam ponit permutationem, quam potius irritandam, *arg. c. Quod sicut 28. sup. de elect.* Idque si intra tempus consensum præsentationi reclamaverit, ut tradit Guido Papæ *Decis.* 374. Et hoc, nisi fraus directa in perniciem patroni causet nullitatem, etiam non secuta sententia declaratoria, ut vult D. Wames. *hic cons.* 340. *alios citans*, quod illa non tam favorem mereatur, quam odium. Quid si absque justa causa patronus consentire recusaverit, & tendat permutatio in commodum Ecclesiæ, videtur Superior posse auctoritatem suam præstare, neglecto patrono. Abbas *d. c.* 5. *nu.* 7. *h. t.* Quod facilius procedet in patrono, vel eo, ad quem spectat nominatio sive electio, tam Clerico quam laico, nam illi facilius præjudicatur, quam huic. Vide plenius tractatam hanc quæstionem per Garf. *De benef. p.* 11. *c.* 3. *nu.* 12. *& multis seqq.*

13 Ex dictis patet, requiri utrimque beneficium, sive unum, sive plura, nam unum cum pluribus posse permutari nullibi est inhibitum. Neque enim pluralitas quidquam vitii ponit quoad hanc materiam, *cap. 6. sup. de elect. ubi* Abbas *n.* 4. quando scil. simul haberi Ordinarii concessiones possunt, ut dictum sup. *De præbend.* Nam si sint incompatibilia, & habeatur ex dispensatione Pont. secus dicendum, quod dispensatio non transeat de persona ad personam, *c. fane inf. de privil.* Ut sit necessaria Pontificis dispensatio iterata. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 12.

14 Beneficia inæqualia recte permutantur; nec quidquam obstat inæqualitas sive quoad temporalia, ut quia unum sit pingue, alterum tenue; sive quoad spiritualia, ut quia unum habeat adjunctam dignitatem, etiam aliud, aut quia unum sit curatum, alterum vero simplex; cum non agatur de dignitate beneficii, sed tantum de commutatione spiritualium nude & pure, quæ justa est, accedente Superioris auctoritate, cum, ut ait Zabarella in *Clem.* 1. *n.* 10. *hoc tit.* eadem in omnibus sit ratio. Vid. Azor. *d. c.* 29. *q.* 15. Suarez. *d. lib.* 4. *de Simoniac.* 34.

15 Quod adeo procedit, ut beneficium non habens fructus cum alio fructus habente recte permutetur; cum non curetur de fructibus, sed tantum agatur de jure spirituali, cujus fit permutatio. Nec poterit præsumi fraus, cum ex generali regula nemo præsumatur malus, nisi probetur, & cuilibet uti juri suo liceat. Joan. Andr. *in c.* 1. *n.* 6. *eod. in* 6. si aliud nihil concurrat, quod fraudem faciat poni, ut si morti vicinus aut senex permutet pingue cum tenui, *cap. fin. de renuntiat. in* 6. Azor. *d. quæst.* 15. *vers. Verum id in dubio versatur.*

Cæterum id certum est, excessum sive inæqualitatem in re spirituali non posse suppleri vel compensari pecunia, aut aliquo dono temporali; cujus in promptu est ratio, quia spirituale venderetur pro temporali, quæ res ponit veram materiam Simoniæ, ut dicetur infr. *de Simonia*: nihil hic faciente Prælati auctoritate, quæ vitium tollere nequit. * Quam & poneret commutatio dignioris beneficii tenuis cum simplici pinguiori habita compensatione excessus dignitatis in uno ad excessum fructuum in altero; quæ alias ne quidem in foro exteriori præsumi poterit, si recta intentione nude & pure fiat permutatio in manibus Superioris. Suarez. *d. c.* 34. *n.* 3. 16 17

Quæstio tantum est: An supplere liceat inæqualitatem in fructibus per pecuniam, aut quid temporale? Resp. Posse id videri prima facie, cum non tam habeatur ratio ejus, quod est spirituale, quam quod temporale. Non obstante, quod uno actu & contractu utrinque fiat, quia separata est intentio, juxta *c. Ad quæstiones* 6. *hoc tit.* ubi in permutatione Ecclesiæ cum Ecclesia abundantia possessionum unius suppleri potest ex parte alterius, quæ deficit, pecunia. Verum hujusmodi supplementum spectat ad pactiones, in spiritualibus prohibitas, ut labem sapientes simoniacam, *d. c.* 5. *h tit. & c. fin. sup. de pact.* præcipue cum pretium interveniat, quod sapit emptionem. Nec facit, quod intentio agentium sit, non dare illud pro beneficio, quatenus quid spirituale, sed quatenus habet fructus, qui temporales sunt: nam ista intentio non facit, quo minus pars illa fructuum supplendo ematur, quatenus adnexa spirituali titulo, ut illa vendita, non possit non videri venditus titulus, & sic res spiritualis; cum qui connexorum alterum emit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum relinquat, ut recte ait Paschalis Pont. in *can. quis objecerit* 1. *q.* 3. Facit, quod 18

ca-

eadem sit ratio partis, & totius. Non potest autem ratione simplicis renuntiationis accipi compensatio in re temporali, ratione fructuum, ut notum est; nam hoc esset vendere rem spiritualem, ut nec partis fructuum compensatio etiam ex causa permutationis sit licita. Nihil faciente Superioris Prælati auctoritate, quæ vitium non tollit, ut aperte habet textus in *dict. cap.* 5. Non obstat *d. c. 6. hoc tit.* quia tantum loquitur de commutandis Ecclesiis quoad proprietatem, qua in re recte & citra vitium suppletur pecunia defectus in possessionibus alterius, cum tantum veniat temporale pro temporali. Covar. 1. *Var. cap.* 5. *nu.* 9. Adde Suarez. *d. cap.* 34. *num.* 4. *& seqq.*

19 Alia est quæstio: An Pontificis auctoritate citra vitium pensio veniat in supplementum excessus fructuum alterius beneficii? Resp. Videri spirituale pro temporali etiam hoc casu commutari, non citra vitium, quod per Pontificiam potestatem honestari nequit. Dicendum tamen, cessare vitium, non tantum quoad jus positivum, cui non est subjectus Pont. Rom. cum sit supra jus a se positum; verum & quantum ad jus divinum, quia censetur fructus separare a beneficii titulo, ut potest. Navar. *in Manuali c.* 23. *num.* 109. Atque ita pro fructibus, qui sunt quid mere temporale, pensionem in pecunia dandum admittere, quod omnino vacuum a labe: & hoc non tanquam in pretium renuntiationis, sed tantum dispensatoriè, in vitæ subsidium ejus, qui pinguius dimisit. Cujus ratio consistit in summa potestate circa beneficia, quæ est summo Pont. non etiam aliis inferioribus. Vid. Suarez. *d. c.* 34. *n.* 15. 16. 17. Garf. *de Benef. p.* 1. *c.* 5. *num.* 344.

20 Sed & aliæ hic quæstiones circa eamdem materiam permutationis moveri solitæ: ut in primis: An beneficium manuale permutari queat? Resp. Recte commutari cum alio manuali, cum nihil sit, quod impediat. Nam, qui ea obtinent, jus habent in beneficiis istis, antequam priventur, nec est in uno major privationis causa, quam in alio. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 9. Cum vero beneficio non videtur permutari posse; cum non contineat jus perpetuum, ut beneficii loco non habeatur, ut dictum sup. *de præbendis n.* 2. *&* 54. Est tamen quid spirituale, licet diversi ordinis, ut non requiratur permutatio inter species ejusdem ordinis. Suarez. *d. lib.* 5. *cap.* 33. *num.* 6.

Secundo: An commendatum beneficium permutetur? Resp. In perpetuum commendata videri posse commutari, quia sint loco tituli, non etiam ad tempus tantum commendata, juxta *cap. Nemo* 15. *de elect.* 6. cum ii, quorum sunt, jus & titulum non habeant; ut transferre nequeant; quia nemo transfert nisi rem suam, & deinde non habeant nisi sibi commendata, quod personale est, ut in alterum id juris non transferant. Auctoritate tamen ejus, qui commendavit, hoc fieri posse, asserit Abbas in *c. Cum olim* 7. *num.* 3. quem Azor. sequitur *d. cap.* 29. *quæst.* 11. qui videtur alteri idem jus concedere. 21

Tertio: An jus in re cum jure ad rem permutetur? Resp. Id non licere, ex eo, quod jus ad rem non ponat beneficium, sed tantum spem. Rebuff. in *Praxi p.* 2. *tit. de permutat. nu.* 23. & tantum sit licita permutatio beneficiorum quæsitorum, non etiam quærendorum. Navar. *conf.* 43. *nu.* 2. *De Simonia, ubi addit communem hanc sententiam esse.* Quod maxime videri posset in gratiis exspectativis & nominationibus, ut inter se non commutentur, propterea quod licet ponant jus, non tamen beneficium. Et probatur *c.* 1. *h. tit.* in verbis: *sua beneficia permutare*; ubi dictio, *Sua* requirit jus adquisitum: ut hæc permutatio non tam fieri nequeat, quia simoniaca, cum utrimque ponuntur spiritualia, quam quia ista jura sunt personalia, non excedentia personam ejus, cui concessa, non etiam causam, *cap. Cui de non sacerdotali* 27. *de præbend. in* 6. Quo modo si concessa sit translatio gratiæ aut nominationis, accedente Superioris auctoritate, nihil videtur contineri simoniaci aut illiciti. Et videtur hoc probari per tex. in *c. Ad audientiam* 21. *sup. de rescript.* ubi pro gratia exspectativa accipiens beneficium non notatur ut simoniacus: & hoc tenet ibi Felin. *num.* 11. *in fine*; & Bald. *num.* 5. Vid. Suarez. *d. lib.* 4. *cap.* 31. *num.* 19. Less. *d. cap.* 43. *Dub.* 36. *num.* 199. 22

Quarto: An litigiosum beneficium cum alio non litigioso permutetur? Resp. Aliquos id negare, quod res litigiosa, quamdiu lis pendet, nequeat alienari: & deinde pro- 23

proprie non sit sua. Si tamen fiat commutatio, cessante fraude, & non in potentiorem; videtur teneri is, cujus erat litem prosequi, quia ante litem peractam non potest videri plene tradidisse; ut eo evicto alter ad beneficium suum redeat, cum defectu materiæ nulla sit permutatio. Petr. Greg. *Syntag. lib.* 17. *num.* 33. Flam. *De resign. benef. lib.* 2. *q.* 3. *in princ.* Rebuff. in *Praxi De permut. nu.* 3. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 5.

24 V. Quid si alter apparenter tantum beneficium habeat, non etiam vere? Resp. Non tenere permutationem: nam titulus coloratus, quo beneficium obtinetur, non dat jus, nec impedit nullitatem, ut ponatur defectus materiæ. Quo modo beneficia, quæ de jure vacant, etsi de facto obtineantur, non tamen comutantur. Nihil faciente consensu partis, qui hac in re non supplet vitium, sed aperiret viam fraudibus, faceretque collationem fieri a Superiore per errorem, qui eam alias non erat facturus.

25 VI. Quid si spoliandus quidem aliquis sit beneficio, necdum tamen spoliatus? Dicendum, ante privationem, licet ex crimine aut alias futuram, recte fieri permutationem, propterea quod jus circa beneficium adhuc illi sit salvum, ut in alium recte transferatur ante subsecutam privationem, per quam demum jus ad beneficium aufertur, *c. Commissa* 35. *De elect. in* 6. Rota *Dec.* 186. *in antiqq.* Et ita in terminis tenet Oldrad. *Cons.* 203. *num.* 1. non promotus ad Ecclesiam parochialem intra annum posse ante lapsum ejus permutare cum alio citra fraudem. Vid. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 25. *ubi alios citat.*

26 VII. An pensio cum beneficio recte permutetur? Resp. Si pensio sit erecta in titulum beneficii, nihil vitii habere permutationem, cum talis pensio sit beneficium, & secundum tradita a Garsia *pag.* 1. *c.* 5. & Azor. *p.* 2. *lib.* 8. *c.* 5. *qu.* 5. Alias communiter teneri, non valere permutationem, imo simoniacam esse, quod tanquam temporalis judicetur, ut dicetur infra *tit. De Simonia.* Et hoc omnino, quando est pensio temporalis; nam si sit spiritualis, data quippe loco beneficii, videtur permutatio permitti posse, saltem per Pont. qui aliquid spiritualitatis habet, ut non sit prohibita jure divino, sed tantum humano, supra quod est Pont. Non datur idem auctoritati Episcopi, quia illi non permissum permutationes admittere, nisi beneficiorum; quale non est pensio, quia non continet jus perpetuum.

VIII. An beneficium recte permutetur cum alio jure spirituali, ut patronatus, decimarum? Resp. Minime; quia licet hæc aliquatenus spiritualia sint, tamen diversi ordinis a beneficiis, ut non possit videri eorum inter se permutatio licita. Azor. *d. c.* 29. *qu.* 22. Suarez. *d. l.* 4. *c.* 31. *num.* 14. *& seqq.* 27

IX. An permutationem impediat exspectativa gratia per Pont. alicui concessa? Resp. Eam non impediri, rescriptum *c.* 1. *eod. in* 6. cum permutans jure suo utatur, & exspectativa competat ad ea, quæ libere vacant. Adeo ut vacans ex causa permutationis neutiquam veniat conferendum illi, cui concessa gratia, sed illi, in cujus gratiam facta resignatio ex causa ista. * Reservatio beneficiorum per Pont. facit permutationem subsecutam nullam: ut permutantibus liceat ad beneficia resignata ex ista causa redire, quia non potuit vacans per Episcopum conferri *c. Si beneficia* 2. *De præbend. in* 6. ubi hoc datum ignoranti, idque, ne justa ignorantia alicui præjudicet. Vid. Azor. *d. c.* 29. *quæst.* 10. Ut scienti reservationem & permutanti non videatur idem concedendum. Beneficia unita non recte permutantur, quia non stant per se, & diriguntur secundum illud, cui unita. Azor. *d. loco quæst.* 7. 28 29

Effectus permutationis est, quod, subsecuta resignatione in collatoris manus vere vacent beneficia, secundum rigorem, & potuerint alteri, quam permutanti, conferri, *c.* 1. *eod. in* 6. Vetuit tamen Pont. resignantes spe sua fraudari, qui alias non erant resignaturi. *Clement.* 1. *h. tit.* Deinde non est libera resignatio ista, sed sub conditione facta, quam vult servari Pont. ab iis, in quorum manibus facta. Ubi alteri compermutantium, qui suum resignavit beneficium, incumbit urgere alterum ad resignandum, qui alias resignatum cum suo retineret: sicut evenit, quando resignans ante implementum alterius moritur. Rebuff. in *Praxi de permut. n.* 12. Azor. *d. c.* 29. *quæst.* 30

Quid si resignatione ab uno facta, alter resignare recuset? Resp. Cum contractus hic sit de genere innominatorum, esse 31

esse admissam pœnitentiam: ut etiam possit cogi ad permutationem complendam is, a cujus parte stat; non tamen præcise, sed tantum quod datum condicendum veniat, *l.* 4. *&* 5. *C. h. tit. l.* 1. *D. eod.* Perficitur enim permutatio, non nudo consensu, aut etiam alterius implemento, sed utriusque. Recte tamen revertitur ad suum beneficium, qui resignavit, propter conditionem, quæ subest, si non suspensivam, saltem resolutivam, idque per conditionem causa data, causa non secuta. Atque ita in *c.* 8. *h. tit.* mandat Pont. restitui beneficium resignanti in prædicto casu, quod decepto sit subveniendum, etiamsi alteri sit collatum; nam ut resignatio resolvitur, ita & collatio.

32 Ubi alia quæstio est: An opus sit nova collatione? Resp. Controversam hanc esse quæstionem, & plerosque existimare, nova collatione opus non esse, sed viam reditus esse liberam, ut circuitus & ambages evitentur. Rationem fundamentalem ponunt in conditione, quæ subest, qua non purificata habeatur actus, ac si non esset initus, atque ita beneficium mansisse penes resignantem, secundum ea, quæ traduntur de conditionis natura & vi, ut in *c. Si benef.* 20. *de præb. in* 6. in verbis: *libere revertatur*. Quam opinionem tenet Joan. Andr. in *c.* 1. *h. t. in* 6. Boerius *Decis.* 97. & alii, quos laudat Flamin. *Tract. de resig. benef. lib.* 1. *qu.* 14. *nu.* 6. D. Wames. *Cons.* 340. *n.* 32. *h. t. & Cons.* 341. *n.* 8. Garf. *pag.* 11. *c.* 4. *nu.* 6. Juri tamen conformior, & a pluribus approbata contraria sententia, scilicet nova collatione opus esse. Cujus ratio est in resignatione beneficii, per quam, licet ex causa permutationis, inducitur perfecta ac vera beneficii resignati vacatio; cum potuerit post resignationem alteri conferri, ut colligitur ex *d. Clem.* 1. *h. t.* ubi alias frustra prohiberetur, ne collatio aliis fiat, quam permutantibus: ut non possit resignans propria auctoritate illud occupare, manusque illi injicere; citra intrusionem, vitiosamque occupationem. Ut necessario petenda sit collatio nova a Superiore: quem non decet esse difficilem, ut decepto succurrat; alias propria auctoritate occupans non evitabit pœnam, de qua in *c. Eum, qui* 18. *De præbend. in* 6. Facit pro hac parte *l.* 1. *D. h. tit.* in qua illi, qui transtulit rem in alterum ex hac causa, si alter suam rem transferre recuset, non est salva vindicatio, sed condictio. Hujus sententiæ, uti dictum, sunt plures, quos refert Felin. *ad c.* 6. *n.* 10. *sup. de except.* Redoan. *de Simonia c.* 10. *n.* 28. Flamin. *d. loco n.* 12. Wames. *d. Cons.* 340. *n.* 43. Idque ad evitandam intrusionem. Atque hanc partem judicat tutiorem Rebuff. in *Praxi tit. De rer. permutat. n.* 16. & plus habere probabilitatis asserit Azor. *d. cap.* 29. *q.* 21. *in fine*. Nihil facit, quod videatur facta resignatio sub conditione, ut & alter resignet; nam ea non est tam suspensiva, quam resolutiva, quæ non facit, quominus resignatio suum sit sortita effectum, licet decepto suum jus sit restituendum per judicem, imo potius ob causam sit facta, qualis non impedit translationem Dominii, quod non vindicandum, sed condicendum, secundum *d. l.* 1. Non etiam obstat *d. c.* 20. *in V. libere revertatur*, quia hoc non accipiendum, quasi propria auctoritate, sed auctoritate Superioris, juxta *c.* 1. *de R. J. in* 6.

Postremo non obstant allegata a Boetio Epone. *Tract. de Saturnina Benef. permut. n.* 308. *& seqq.* ubi pluribus conatur probare, licere reverti ad beneficium sine nova collatione; quæ tamen æquitatem potius sapere, quam aliquam juris rationem videntur. Adfert Primo pro ratione, quod isti permutationi subsit conditio, ante quam impletam actus sit imperfectus, uti certum est. Verum illa conditio tantum est tacita, & in mente retenta, ut nihil operetur, nec facit actum conditionalem, *l. Conditiones* 99. *D. De condit. & demonst.* Et deinde eadem inesset juri civili in simili specie permutationis: tamen certum est, quod non tam vindicetur res eo casu, quam potius condicatur. Condicere autem est actionis personalis. Non recte dicit conditionem iis quoque competere, quibus est rei dominium, *l.* 4. *§. fin. D. de reb. cred.* ubi qui Dominus est pignoris, utitur conditione: neque hoc mirum, quia creditor soluto debito pignus non restituens furti vitio obnoxius; alias non datur condictio Domino, ut constat *Instit. De actionib. §. Sic itaque discretis*. Secundo Pactum legis commissoriæ & addictionis facit ipso jure resolvi emptionem, & sine traditione reverti

verti ad venditorem: ergo, &c. Resp. Ibi esse expressam conditionem, quæ id ipsum operatur: non enim ponit actum conditionalem, eique lex eam vim addidit, non etiam tacitæ, *d. l. 99.* quia facit, quod ejusmodi subintellecta conditio faciat resignantem non tam per se repetere posse, quam superioris auctoritate sibi restitui facere *d. c. pen. h. tit.* quod male pro se adducit Boetius. Quod præterea addit, æquitatis intuitu potius censeri factam permutationem sub conditione, quam sub modo, parum agit, quia ista æquitas non operatur aliud, quam quatenus verbis expressum est, aut lege, canoneve inductum.

33 Unum hic superest quærendum: An in permutatione beneficiorum habeat locum *l. 2. Cod. De rescind. vend. & c. 3. & 6. sup. De empt. & vend.* R. Communiorem opinionem esse non habere, quod in iis, quæ spiritualia sunt, non habeatur ratio æstimationis, imo non possit defectus unius beneficii suppleri per pecuniam aut pensionem; si quidem vera simonia committeretur, dato aliquo temporali, in compensationem rei spiritualis seu defectus redituum alterius beneficii, ut dictum supra *hoc ipso tit. num. 16.* Ita recte Covarr. *Var. Ref. 1. c. 8. n. 8. vers. Ultima ratio*. Nihil facit pro parte contraria, quam tenet Calderin. *Conf. 4. De rer. permut.* in quam videtur inclinari Pinellus *ad d. l. 2. p. 1. c. 3. num. 15. c. Ad quæstionem 6. h. t.* nam quod ibi compensatio per pretium admittatur, est, quia agitur non de Ecclesiarum permutatione, ut sunt beneficia, sed quoad proprietatem, in qua, quatenus unius possessiones præponderant, refusio quantitatis licita, citra ullum vitium, ad servandam æqualitatem.

34 Permutatio non fit sine resignatione, id est, cessione beneficiorum hinc inde; de qua dictum aliquid superius, *ad tit. de renuntiat.* scilicet eam aliam esse tacitam, aliam expressam. Alia item est libera, qua sine ulla conditione, nullius respectu, quis resignat, aut se abdicat suo beneficio, quod libere pro lubitu conferri potest a Superiore: alia non libera, quæ continet conditionem aut causam, veluti permutationis. Eam licitam esse patet quod permutatio sit licita; & Pont. expresso rescripserit, *Clem. 1. hoc tit.* beneficio resignato ex ista causa aliis, quam permutantibus, conferri inutiliter. Ut & ea, quæ fit in favorem tertii citra permutationem sit licita dicenda, facta non tantum in manibus Pont. sed & Ordinarii, si non sit pactum aliquod subjectum, quod vitiet resignationem. Amicitia, quæ illam causam, nihil inducit vitii; cum & cognatis recte conferantur beneficia, si tamen sint idonei, ut dictum supra. *De præb. n. 24.*

Pactum, vel modus, quo obstringitur superior alteri non conferre, quam ei, in cujus favorem fit resignatio, facit eam simoniacam, *c. 5. h. tit.* Quomodo & illa improbata, quæ habet clausulam: *Non alias, nec aliter, aut alio modo*. Sic & pensio nec recte reservatur, uti nec recte fit; cum regressu, accessu, vel ingressu, nisi coram Pont. qui purgat vitium: cujus præsentia non indiget ea, quæ facta simpliciter, in favorem tertii, qua de re infra, *de Simonia*. 35

Ab infirmo facta resignatio, ut valida maneat, nec resolvatur, opus est resignans supervivat viginti dies, etiam ex causa permutationis: cujus ratio allata supra. *De renuntiat.* 36

Oportet etiam resignatio publicetur, ea quidem, quæ in Curia fit, intra sex menses, a die supplicationis oblatæ computandos, si beneficium citra montes fuerit, sin ultra montes, intra novem menses, ea vero, quæ fit extra Curiam, coram locorum Ordinariis, intra tres menses, ex Constitut. Gregorii XIII. Alioquin si contingat resignantem mori antequam resignatarius ceperit possessionem, beneficium censebitur vacare per obitum, & collatio facta resolvetur; secundum Reg. Cancellariæ. De publicandis resignationibus, ubi Gomes. & Rebuff. Vid. Azor. *p. 2. lib. 7. c. 24.* 37

Quæri posset: An ea publicatione sit opus in resignatione facta ex causa permutationis? Resp. Videri, non requiri, ex eo, quod publicatio desideretur ad evitandas fraudes, quæ in clandestinis renuntiationibus sunt obviæ, non etiam in permutationibus. Deinde quod in dicta Reg. fiat mentio tantum resignantium simpliciter, non etiam ex causa permutationis, quæ non simplex, sed qualificata. Facit argumentum sumptum a donatione, quæ simplex requirit insinuationem, 38

si ex-

si excedat summam quingentorum solidorum, non etiam remuneratoria, uti tractatum *D. De donationibus n.* 41. *& seqq.* Contraria tamen sententia posset videri probabilior, quod verbum. Resignatio, non tam referatur ad eam, quæ fit in favorem, quam & ad eam, quæ fit ex causa permutationis. Deinde eadem ratio evitandæ fraudis subest etiam in resignatione ex causa permutationis, in qua non minus occultæ, & simulatæ resignationes possent causare intrusionem, in grave animarum periculum. Atque ita in Constit. Gregorii XIII. fit etiam mentio resignationis ex causa permutationis, quam citat Flamin. *De resignat. benef. lib.* 11. *qu.* 2. *num.* 4. Vide Azor. *d. c.* 24. *qu.* 7. Garf. *De Benef. p.* 11. *c.* 3. *§.* 4. *num.* 273. *& seqq.*

39 Facienda autem publicatio in loco beneficii, sive resignatio fiat in Curia, sive extra. Flamin. *d. lib.* 11. *q.* 6. *num.* 2. Et quidem in ipsa beneficii Ecclesia, inter Missarum solemnia, secundum *d. Constit. Greg.* XIII. Quod tutius est, licet & valeat, si fiat in porta Ecclesiæ, die solemni, & populo conveniente ad Missarum solemnia, quod per eam sufficienter res innotescat, & fraudes evitentur. Flamin. *d. loco nu.* 21. Sed & in ipsa publicatione exhibendæ litteræ Apostolicæ desuper confectæ, secundum modum & formam dicta Constitutione præscriptam, quæ semper & ubique observari præcipitur, nec alia, vel æquipollens ullo modo amittitur. Azor. *d. c.* 24. *q.* 8.

ADDITAMENTA.

Ad n. 11. *in fine adde.* Quæres, cur Capitulum sede vacante possit consentire in permutationem, Vicarius Generalis autem non? Resp. Quia Capitulum in omnem jurisdictionem succedit, Vicarius Generalis non habet omnem. 2. Quia adhuc adest hoc casu Episcopus, qui consentire possit, sede autem vacante non adest: Ergo.

Ad n. 30. *Quæres* 1. An Episcopus possit cogere clericum, ut suum beneficium cum altero permutet? R. Affirmat. Si justa causa adsit, ut si clericus non sit idoneus ad administrandum, si causaverit scandalum in populo &c. vel alia causa necessitatis, sive utilitatis Ecclesiæ id requirat. *Parif. de resign. benefic. lib.* 5. *q.* 3. *n.* 253. *& seqq.*

Ad n. 36. *Quæres* 2. An illa infirmitas necessario debeat esse gravis? Resp. Neg. ita, ut sufficiat febricula, &c. *Parif. de resign. benef. lib.* 12. *q.* 6.

TITULUS XX.

De Feudis.

SUMMARIUM.

1 *Feudi origo, etymon, definitio.*
2 *Infeudatio rei Ecclesiasticæ prohibita.*
3 *An & rei in feudum dari solitæ?*
4 *An si juraverit Prælatus non infeudare?*
5 *Dominus ex feudo sibi oppignorato fructus perceptos non computat in sortem.*
6 *Licet etiam fructus excedant servitia.*
7 *Quod tamen fallit certis casibus.*

Inter alienationis species est Feudum, non a Romanis originem trahens, sed ex moribus, ut videtur, Longobardorum. 1
Etymon nominis a Fide seu Fidelitate deductum. Varia ejus traditur definitio minus commoda. Videtur recte definiri ususfructus quidam rei immobilis sub conditione fidelitatis. Non male ususfructus ponitur loco generis, cum per feudum acquiratur jus utendi, fruendi re aliena, salva ejus substantia: quæ est definitio ususfructus, ut definitum ei conveniat. Non tamen negandum, multa esse in Feudo, quæ non sunt in usufructu; ut quod transferat utile dominium, morte possidentis non finiatur, sed in generationes certas, certasve personas, ut masculos tantum, transeat, quibus deficientibus redeat ad eos, a quibus profectum, ad quos & ex aliis causis redit, ut refutatione vasalli, commissa per eum felonia, quo verbo notatur improbitas, & ingratitudo vasalli in dominum, qua de re late in libris Feudorum.

Continet omnino speciem alienationis, cum secundum definitionem, transeat ususfructus perpetuus in vasallum, cum detrimento Ecclesiæ, qui est inter alienationes prohibitas *l. Jubemus* 14. *C. de SS. Eccles.* 2
Imo ipsa infeudatio rei Ecclesiasticæ specialiter prohibita. *Extrav. Ambitiosæ, de reb.*

reb. Eccl. non alienan. nisi concurrant ea, quæ sunt requisita ad justam alienationem, de quibus supra *Tit.* 13.

3 Unde quæri hic posset, an istis opus sit in concessione feudali rei in feudum dari solitæ, quæ ad Ecclesiam reversa? Resp. Non esse quæstionem, an possit concedi, ultimo possessore adhuc superstite, quia necdum vacat, ut non videatur, quod Ecclesiasticæ rei transferri, *c.* 7. *sup. de his, quæ fiunt a Præl.* sed tantum esse quæstionem, si per mortem ultimi feudatarii feudum vacet; quod cum sit reversum ad Ecclesiam, videtur non posse alteri conferri per Prælatum, quia videretur de novo alienari, contra Ecclesiæ prohibitionem, si non adhibeantur requisita. Responsum tamen ab Innoc. in *c.* 2. *hoc tit.* infeudationem ejusmodi rei a Prælato libere fieri. Nam licet per mortem vasalli, qui sine successore decessit, videatur reversa ad Ecclesiam, non tamen continuo aut simpliciter censetur esse de bonis, aut mensa Ecclesiæ, ut tradit Abbas in *c. Ut super sup. de reb. Eccl. non alien.* cum hoc ipso, quo vacat, non incorperetur Ecclesiæ, sed necessaria sit Prælati acceptatio; antequam infeudans alterum non peccat contra juris prohibitionem, cum potius ea res spectet ad repudiationem ejus, quod adquiri potuit, quam ad adquisiti alienationem: quo modo esse prælatum extra pœnas alienanti propositas, dictum supra, *Tit.* 13. *num.* 6. *& ad D. de acquir. vel omit. hæred. num.* 46. Quæ ut ita procedant, videtur tamen necessaria justa causa, ut utilitati Ecclesiæ consulatur, quia Pont. in *d. c.* 2. adjungit, *si videris expedire*. Quæ concessio commodius procedet, si fiat secundo filio, vel consanguineo, uti habetur *d. c.* 2.

4 Quid si prælatus juraverit non alienare, aut non infeudare? Resp. Concedendo rem in Feudum, isto casu nihil facere contra juramentum, cum hoc comprehendat tantum alienationem, quæ fit de novo, non etiam rei, quæ alienari solita; cujus concessio non spectat ad alienationem: quomodo in *d. c.* 2. eam permittit Pont.

5 Illud singulare est, quod proponitur in *c.* 1. *hoc t. & c.* 8. *infra de usuris*, non teneri Dominum ex feudo a vasallo suo sibi oppignorato fructus perceptos computare in sortem, sed citra usuræ vitium eos sibi retinere posse, salva exactione sortis. Super adæquata ratione istius decisionis Pontificiæ multum disputatur, eo quod citra usuram creditor non retineat fructus, salva sorte. Communiter eam tradunt, quod interim, dum est oppignoratum Domino Feudum, vasallus liber sit a servitio, quod Domino debet, in cujus recompensam Feudum habuit. Quæ res erit extra difficultatem, si fructus non excedant servitia, ut post Innoc. in *d. c.* 2. tradit Covarr. 3. *Variar. Res. c.* 1. *n.* 4. quia tunc nomine interesse fructus retinentur.

6 Quid si fructus excedant servitia? Resp. Covar. & Innoc. *dd. locis*, satis insinuare videri usurarium, eos non computare in sortem quoad excessum. Verum text. generaliter loquitur, & indistincte non facta mentione, fructus excedant, an respondeant servitio: ut ista opinio, etsi ratione subnixa, textui minus conveniat. Glossa *d. c.* 1. id ponit singulare in Ecclesia. Verum nec ejus nomine usura, divino, naturali, Canonico jure damnata tolerari potest *c.* 4. *hoc tit.* ubi ne quidem ob causam piam licite usuræ accipiuntur; Alii in eo vim ponunt, quod utile dominium cum directo tunc consolidetur, verum hoc falsum videtur, cum utilis dominii jus sit salvum ipsi vasallo. Rectius vis ponitur in conditione Feudi, quæ est, ut fructus cedant vasallo præstanti servitium; in quo si cesset, eos non percipiat. Cessat autem in casu præsenti, nec venit hic considerandus excessus fructuum, siquidem ab initio liberaliter pro servitio fructus ampliores dati, qui merito retinentur, cessante servitio.

7 Restringe tamen dicta; primo: Si gratis Feudum sit concessum; nam si data pecunia, non erit a labe usuraria alienum non computare fructus in sortem, quia tunc fructus excedunt servitia, nec est interesse Domini. Secundo, si res non sit multum aucta & meliorata industria & expensis vasalli, quia tunc ratione excessus fructuum cessat interesse, quod constat in servitio, cui respondent fructus; & hoc sive Dominus sit laicus, sive Ecclesia, ut fructus excedentes sint computandi in fortem, ut Dominus ab usuraria labe liberetur. Ita Navarr. post alios, quos citat, *Manuali cap.* 17. *num.* 218, cujus opinio mihi probabilior videtur.

Cæ-

Cæterum quo modo Feudum dividatur, a quibus concedatur, & quibus, quomodo finiatur, non est hujus loci; cum requirant longiorem & singularem Tractatum, quem separatum tradidimus ad Usus feudorum.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. Quænam bona apponantur feudalibus? Resp. Allodialia, quæ sunt cujusq; propria absque recognitione alterius domini directi, de quibus Vide *tit. 54. lib. 2. feud.*

Quæres 2. An contractus feudalis sit bonæ fidei, vel stricti juris? Resp. Si principalis contractus, quo feudum constituitur, sit bonæ fidei, ut si investitura procedat ex contractu emptionis, etiam erit bonæ fidei, quia emptio est bonæ fidei *§. 28. Instit. de action.* Si vero principalis contractus sit stricti juris v. g. donatio, etiam erit stricti juris, quia donatio est stricti juris *l. 22. ff. de donat.*

Ad n. 3. in fine adde: An Prælatus feudum reversum ad Ecclesiam sine consensu Capituli re infeudare possit? Distinguunt aliqui juxta naturam primæ infeudationis; Respondetur affir. absolute. Quia *c. 2. h. t.* dicitur, quod *libere* reinfeudare possit Prælatus, id est, sine altero. Ergo. Vide Curt. Jun. *fol. 93.* Quæres, quando dicatur feudum plene reveitum? Resp. Quando Prælatus illud rursus incorporat rebus Ecclesiasticis. Alias sententias vide Apud Curt. Jun. *Tract. feud. fol. 115. & seqq.*

Quæres 3. Si jus feudale deficiat, & civile a canonico discrepet, cui standum: R. in materia juramenti & conscientiæ canonico; extra illam civili, quia in causis temporalibus sequimur civile, *can. cum ad verum dist. 96.*

TITULUS XXI.

De Pignoribus, & aliis Cautionibus.

SUMMARIUM.

1 *Pignus & hypotheca quid?*
2 *Constituitur vel expresse; vel tacite.*
3 *Prælati bona tacite obligata sunt Ecclesiæ.*
4 *Pignori obligari quæ res possint.*
5 *Pactum commissorium in pignoribus improbatum.*
6 *Nisi juramento validetur.*
7 *Improbatum & pactum antichreseos.*
8 *Debitor, qui juravit non repetere rem, nisi soluto debito, an compensare fructus possit?*
9 *Reprobatum & pactum, de quo in c.* Ille vos 4. hoc tit.
10 *Finis contractus pignoratitii.*
11 *Ususfructus quid, & quotuplex, remissive.*

PRincipales contractus solent muniri accessoriis, uti Pignoribus, Fidejussoribus. Pignus in mobilibus obtinet, quod traditum ad creditorem transit. Hypotheca in immobilibus, qua res adficitur ex nuda conventione. De usu nuda non sufficit conventio, nec alias tenet, quam si legis operæ, ut vocant, accesserint, idque ad evitandas fraudes, quæ ex clandestinis oppignorationibus oriuntur. Dat autem pignus sive hypotheca jus in rem, quod transit cum ea in quemcunque possessorem, *l. si debitor Cod. de distract. pig.* 1

Constituitur vel expresse, uti partium conventione, judicis decreto; vel tacite, ex dispositione legis, quale habet locator in res invectas, illatas in pretium urbanum; fiscus in bonis debitoris; uxor in bonis mariti, nomine dotis, etiam cum prælatione, & contra, quemlibet possessorem bonorum mariti, *c. 5. h tit.* mutuans in domum reficiendam; pupillus, minor in bonis tutoris, curatoris, *l. Pro officio, C. de administ. tut.* civitas in bonis administrantium res ejus, *per l. fin. C. Quo quisque ordine co ven. lib. 11.* de quibus, & aliis agitur *D. & C. In quibus causis pig. vel hypoth. tacite contrah.* 2

Quæri potest: An bona Prælati sint tacite obligata Ecclesiis, ratione administrationis? Resp. Per Canones hac in materia nihil inveniri expresse dispositum. Glossam tamen in *d. c. 5. h. t.* quam Abbas *ibid. n. 11.* & alii sequuntur, tradere, ejus bona tacite esse obligata Ecclesiæ, argumento ducto a minori, cui Ecclesia æquiparatur, *c. 1. sup. de restitut. in integ.* Vid. Azor. *Instit. Moral. p. 3. lib. 7. c. 4. q. 9.* 3

Pignori obligari potest res quælibet; propria, non aliena, in quam cum nihil juris sit, nihil etiam juris in eam alteri dari potest, nisi Domini consensu: existens in commercio, quo modo res sacra, 4

reli-

religiosa, liber homo, pignori non supponuntur, *c. 2. b. t.* Idque a Domino, cui libera est rerum administratio, quia præparat viam alienationi. Unde non habet locum in rebus Ecclesiæ, nisi ex causa, & solemnitate adhibita, *c. 2. b. t.* qua de re sup. *Tit. 13.* Hinc in *c. 3. b. t.* hæres ejus, qui rem Ecclesiæ pignoravit, cogitur eam redimere; tum quia res erat Ecclesiæ sacro ministerio deputata, tum quia aliena. Neq; enim alterius res pignori capitur pro debito alieno: adeo ut nequidem res mulieris capiantur pro delicto mariti, quod non luit alius, quam qui perpetravit, *c. ne uxor pro marito, &c.* Quomodo in *d. c. 5. b. t.* non tantum reddenda mulieri bona sua, quæ fiscus accepit propter mariti facinus, verum & eidem salva dos esse debet ex bonis mariti, etiam apud alium existentibus, secundum *l. fin. D. qui potiores in pig. hab.*

Admittit pignus pacta honesta & licita: quale non est hac in materia pactum sive lex commissoria, *capite penult. b. t.* cujus ea conditio, ut si non luatur pignus intra certum tempus, pignus sit commissum, & creditori cedat. Subest enim grave detrimentum debitoris, a quo non raro res multo pluris debito valentes pignori supponuntur: ut eo casu, propter solutionis moram creditori accederet lucrum, non sine labe usuraria. Unde & leges civiles ejusmodi pacta vocant captiones commissorias, easq; improbant *l. 3. C. de pactis pign.* nihil obstante, quod in emptione lex commissoria sit admissa; quia nihil continet iniqui, non soluta ad dictam diem pecunia, rem manere penes venditorem tanquam inemptam. Vid. Covarr. *3. Var. Resol. c. 2. n. 7.* Azor. *d. p. 3. l. 7. c. 10. & dicta ad D. de pignorib. & hypoth. numer. 16.*

6 Quid si debitor juramento pactum istud confirmaverit? Resp. Servandum esse pactum, ut colligitur ex *d. c. pen. b. t.* idque propter vim juramenti, quod servandum, ubi servari potest; citra detrimentum animæ jurantis, quale est hoc, *arg. cap. 6. sup. de jurej. ubi ea de re actum*; cum nihil involvat mali, ex parte jurantis, rem suam vili pretio penes alium relinquere: licet non sit tutum creditori, rem retinere, propter labem usurariam, & non impediatur debitor rem postea repetere, petita absolutione. Qua opus non erit, si ante dictum tempus solvere fuerit impeditus, ut quia pecunia missa non fuerit tradita creditori per nuntii improbitatem. Nihil obstante juramento, quod non obligat in casu justi impedimenti, *d. c. pen. in fine.*

Improbatur etiam hoc jure pactum antichresios, *c. 6. b. t. c. 1. & c. Conquestus 8. inf. de usuris*, quo pignoris fructus creditor lucratur, salva sorte, non sine labe usuraria, quod ratione dilatæ solutionis fructuum lucrum percipiat. Nihil obstante lege civili, quæ pactum istud non reprobat propter incertum fructuum eventum, & pretium, *l. si ea lege C. de usuris, l. si is, qui 11. §. 1. D. de pignor.* Quæ ratio non tollit labem usurariam; ut recte Canones mandent fructus in sortem imputari, & ubi sortem adæquaverint, pignus liberum restitui debitori, *d. c. 6. & dictum ad D. d. t. de pignorib. n. 15.* 7

Posset autem dubitari: An compensatio fructuum recte prætendatur a debitore, qui juravit non repetere rem, nisi soluto debito? Resp. Dictum quidem esse superius, *De jurejur. n. 72.* non impediri debitorem compensare, cum sit idem, quod solvere; cui rei multum obstat *cap. Ad nostram 7. sup. eod.* Verum dicendum, in isto c. non proponi, per fructus esse satisfactum creditori, eosq; sortem adæquasse, sed præsupponi, necdum receptam eam copiam sit fructuum, aut non constare, quanti sint recepti fructus: ut non male dicatur ibi debitor contra juramentum suum pignus subtraxisse. Covarr. *De pactis p. 1. §. 4. n. 14. & seqq.* Nisi dicamus in illo c. esse juramentum interpositum de formali facienda solutione, qualis non admittit compensationem. Quantum ad *c. Salubriter inf. De usuris*, ubi maritus lucratur fructus pignoris nomine dotis, de eo agetur inf. *eod. t. de usur.* quantum vero ad *c. 1. sup. de feud.* de eo ibi actum. 8

Sunt & alia pacta damnata tanquam usuraria, quale est illud, de quo in *c. illo vos 4. b. t.* in quo videtur res quidem pure vendita, sed resolvenda: simulatam tamen esse venditionem, & verum contractuum pignoris, & quidem usurarium, duæ conditiones adjectæ colligi faciunt. Prior est, quod intra certum tempus res sit redimenda, fructibus in sortem computatis. Quæ licet nihil habeat contrarium naturæ emptionis, est tamen insolita, & 9

inusi-

insitata in contractu isto, & propria contractus pignoratitii, ideoque ad palliandam usuram contractui emptionis appositam præsumitur, si aliæ conjecturæ concurrant, uti hoc in casu. Altera conditio, quod ultra, quam datum, pretium deberet restitui; quæ conditio contractum facit usurarium, quia nomine dilatæ solutionis redditur quid ultra sortem: atque ita Pont. in *d. c.* 4. damnat usurariæ labis istum contractum. Vid. Covar. *3. Var. Res. c. 9.* Auget suspicionem emptoris qualitas, qui consuetus exercere usuras, cujus tamen Pont. in *d. c.* 4. non meminit: ut ad damnandum prædictum casum sufficiant duæ istæ conditiones.

10 Finis hujus contractus est, ut creditori sit securitas super credito. Cui nisi tempori satisfaciat, est licentia rem distrahendi, *l. fin. C. De jure dom. impetran.* Ubi pactum de non distrahendo faciet tardiorem distractionem, ut traditur *D. & C. De distract. pignor.* In casu distractionis pluribus existentibus creditoribus, illi poriores; qui tempore priores, qua de re *D. & C. Qui potiores in pig. hab.*

11 Ponitur hoc in Tit. *cap. fin.* cujus contentum hanc ad materiam parum facit, cum spectet ad usumfructum, qui est jus utendi fruendi re aliena, salva ejus substantia. Estque aliis proprius, circa rem, quæ usu non consumitur, cujus integra restitutio est facienda ab ipso fructuario, data super eo cautione de utendo exarbitrio boni viri, deque restituenda re in specie tempore suo: alius improprius, circa res, quarum usus est in abusu, qui obligat tantum ad restituendum tantumdem ejus generis vel æstimationis, data etiam in eum finem cautione, qua de re plura videantur *D. & C. De usufructu, & aliquot tit. seq.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres. Quomodo creditor per actionem realem; sive hypothecariam contra hypothecæ possessorem agere possit? R. Si prius debitor, & etiam fidejussor ejus fuerit excussus, & illi non fuerint solvendo, *auth. hoc si debitor Codic. de pignor.*

Ad n. 2. Quæres. Quamdiu duret tacita hypotheca mercium in prædium Urbanum conductum illatarum? R. Quamdiu illæ merces in tali prædio existunt, ideoque per venditionem mercium illa hypotheca cessat *l. cum tabernam ff. de pign. & hypoth.*

Ad n. 7. Quæres. An creditor extra casus in Jure Canonico expressos non possit lucrari fructus hypothecæ? R. Affirm. Ratione scilicet lucri cessantis, & damni emergentis *c. 1. & 2. de usur.*

Ad n. 9. in fine adde in c. illo vos 4. h. t. Hic casus est. Primus dedit quasdam terras 2. pro 23. libris auri. Secundus apposuit pactum, ut, si sibi displicerent hæ terræ, posset eas intra duos annos reddere, ita tamen ut fructus computaret, & primus illos posset in pretio defalcare; Econtra autem pro 23. libris cogeretur dare 26. libras, sive 60. solidos ultra summam perceptam. Hinc deciditur esse hic contractus potius pignoris, quia in pignore fructus imputantur in sortem, & usurarius, quia etiam alias secundus exercere usuras consuevit.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

SUMMARIUM.

1 *Fidejussio quid, & qui fidejubere possint.*
2 *Mulier jurato intercedens an obligetur?*
3 *Clericis fidejubere quatenus liceat.*
4 *Effectus fidejussionis.*
5 *Fidejussori solventi actio est advers. debitorem.*
6 *Ante solutionem quando hæc actio detur.*

Fidejussio est obligatio, qua quis alienam obligationem fide sua esse jubet salva principali. Hæc tenet eos, quibus persona est habilis ad se obligandum. Mulieri post intercessionem salvum est S. C. Vellejanum, de quo *Cod. & D. Ad S. C. Vellejan.* idque ne sua fragilitate sibi damnum det.

Quid si jurato intercesserit? R. Verius videri: beneficium hoc ei salvum non esse, quod juramentum servari possit citra detrimentum animæ jurantis, atque ita sit servandum. Pro qua parte facit *c. Ex rescripto sup. de jurejur.* ubi mulier, quæ jurato 2

intercessit; dicitur debere satisfacere. Ubi supplere, illam monitam renunciasse Vellejano, est divinare; cum textus iste ejus rei mentionem non faciat, & ratione juramenti in genere satis monita esse videatur beneficii competentis. Nihil facit, quod juramentum sequatur naturam actus, cui apponitur, salva scilicet exceptione actui adhærente, *l. fin. C. de non num. pec.* Nam hoc verum, quando salvum esse potest juramentum naturæ actus accomodatum: hic autem exceptione concessa mulieri secundum actus naturam salvum esse non potest juramentum, cum quod juravit se impleturam, non impleret; imo contraveniret, non sine perjurio, cum licite, quod promisit, servare possit. Ut dicendum sit, naturam actus, esse motam. Abbas *Ad d. c. Ex rescripto* 9. Andr. Gail. 2. *Observ.* 77. *n.* 10. *ubi alios citat.* Quod & procedet si pro marito intervenerit; nam licet, secundum leges civiles, nulliter; *Auth. S. qua mulier C. h. t.* juramentum tamen non vergit in detrimentum salutis mulieris; ut servandum sit, juxta *c. Cum contigat* 28. *sup. de jurejur.*

3 Clericis fidejubere non est inhibitum, eoque nomine tenentur. Non cogitur autem Clericum creditor invitus accipere etiam locupletem, quod minus ei sit provisum, propter difficiliorem excussionem, quam causat privilegium fori & competentiæ, quo gaudent Clerici *c. 3. inf. t. seq. & sup. de foro compet.* Non decet tamen clericos vacare fidejussoribus, ne sæcularibus se immisceant, & a divinis abstrahantur, *inf. Tit.* 50. Quomodo dicitur talis a Clerico abjiciendus *c. 1. h. t.* Ecclesia per Clerici fidejussorem nullatenus obligatur, nec inquietari potest: ut nec Monasterium, ratione mutui a Monacho accepti sine Prælati & majoris partis Capituli consensu, quæ minorem ligat, secundum dicta sup. *Tit.* 11. nisi mutuum sit versum in Ecclesiæ utilitatem, quam fieri locupletiorem cum damno alieno minus æquum, *cap. pen. h. t.*

4 Effectus fidejussionis est obligatio etiam singulorum in solidum, & excussio etiam ante principalem pro lubitu creditoris, *l. 3. C. h. t.* Quo casu subventum fidejussoribus duplici beneficio: altero ordinis, sive execussionis, quo ante excuti nequeunt quam principalis excussus sit inventus non solvendo. *Auth. Præsente C. h. t.* Altero divisionis, quo in solidum conventus unus ex pluribus rejicit creditorem, ut non conveniatur nisi pro virili, si omnes sint idonei: alias frustra objicit hoc beneficium, *d. l. 3.* Competunt hæc beneficia non ipso jure, sed ope exceptionis tantum; qua omissa, solutio facta ab uno dat ei regressum contra creditorem, qui suum recepit, aut alios fidejussores, qui hoc ipsi sunt liberati.

Est autem solvendi salva actio contra debitorem, qua petat ab eo sibi refundi, quod ejus nomine solvit. Ad quod cogendi sunt etiam Clerici, pro quibus fidejussum: quos si constiterit religionem fidei & juramenti tergiversando aut recusando violasse, ab officio & beneficio suspendendi sunt, *c. 2. h. t.* Ante solutionem non est actio fidejussori, quia necdum mandatum pergit: * nisi in tribus casibus relatis *c. fin. h. tit.* Primo: Si diu in debiti solutione cessarit debitor: qui etiam per Ecclesiasticam censuram potest compelli liberare fidejussorem a molestiis, quas patitur a creditore: *c. 3. h. t.* Secundo: Si fidejussor fuerit condemnatus, quia videtur solvisse, cum sententia habeat paratam executionem. III. Si dissipare bona incipiat debitor, quia juste pro sua indemnitate est sollicitus fidejussor. Hac de re latius *Instit. & D. eod.*

5

6

ADDITAMENTA.

Ad Num. 1. *Quæres* 1. An fidejussor accedere possit obligationi ex delicto descendenti? R. Affirm. Si agatur ad pœnam pecuniariam, secus ad pœnam corporis afflictivam, quia nemo est dominus membrorum suorum *l. liber homo ff. ad l. Aquil.*

Quæres 2. An etiam doti accedere possit fidejussor? R. Affirm. Si maritus notorie vergat ad inopiam *cap. per vestras de donation. inter vir. & uxor.*

* *Quæres* 3. An fidejussor in majorem summam acceptus obligetur quoad concurrentem? R. Affirmat. quia minor summa inest majori, *l. regatus ff. mandati.*

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

SUMMARIUM.

1 *Solutio quid?*
2 *Ad solutionem obligati & Clerici.*
3 *Quibus tamen est beneficium competentiæ.*
4 *Nec cogendi cedere bonis?*
5 *Priv. competentiæ Cleric. an renuntiare possit?*
6 *Debitor creditori non petenti quando solvere teneatur.*
7 *Indebite solutum esse quis probet.*
8 *Exemptio per errorem omissa locum dat repetitioni.*
9 *Effectus solutionis.*

1 Obligationis finis ad solutionem tendit, quæ largius supra compensationem, acceptilationem, confessionem, transactionem, similesque satisfactionis species continet. Proprie sumpta est ejus, quod in obligationem deductum, naturalis præstatio.

2 Ad hanc tenetur quisque juste obligatus, etiam Clericus, neque enim illi hac in re privilegium: imo & Ecclesia, ratione debiti, per Prælatum ejus nomine contracti, & successor ratione prædecessoris, quatenus obligatio concernit Ecclesiæ utilitatem, *c. 1. hoc tit.* Neque alias Ecclesiam conveniri æquum: ut nec debitum proprio Prælati nomine contractum successorem, aut Ecclesiam tenet, etiamsi Ecclesia sit deducta in obligationem. Quod minime permissum Prælatis, qui obligantes Ecclesiam pro suis aut alienis debitis, suspenduntur hoc ipso ab administratione & spiritualium & temporalium, *c. 2. h. tit.* Quo casu in hæredes Prælati agetur, qui tenentur nomine defuncti etiam ad ea, quæ ex delicto veniunt, *c. fin. inf. de sepult.*

3 Est vero Clericis beneficium competentiæ, id est, ne possint excuti ultra quam facere possunt, juxta *c. Odoardus 3. h. t.* ubi sufficit, si Clericus, qui satisfacere non potest, idoneam cautionem præstet de satisfaciendo, ubi ad pinguiorem fortunam devenerit, ut in carcerem detrudi aut detineri nequeat, & excommunicationis sententia in eum lata sit relaxanda, ne cogatur ad impossibile. * Ubi aliqui volunt eum cogi cedere bonis: quod non est probabile, *arg. l. Miles 6. D. de re jud.* ubi miles non cogitur ad cessionem, nec ultra, quam facere potest, convenitur, ne avocetur a militia. Quæ ratio etiam in Clerico militat, ne avocetur a divinis. Abbas in *d. c. 3.* Covar. 2. *Var. Resol. c. 1. n. 9* Barbosa *ad l. Alra 14. §. eleganter n. 18. D. Soluto matrim.* 4

Quæritur autem, an prædicto privilegio Clericus possit renuntiare? R. Non videri, ex eo, quod privilegium hoc sit concessum nomine ordinis, ne in ejus opprobrium Clericus bonis spoliatus cogatur mendicare, & a divinis avocetur. Ut hoc beneficium sit eatenus publici juris, cui non renuntiatur privatorum pactis, *l. Jus publicum D. de pactis*. Nihil facit, quod aliqui dicunt, militem posse huic privilegio renuntiare, per *l. pen. C. de pactis*. Nam negari optime potest, *d. l. pen.* non agi de privilegio publico, sed de eo, quod personæ conceditur, cujus renuntiationem etiam Clerico competere non est dubium. Barb. *d. loco n. 20.* Quo modo privilegium Clero certæ provinciæ concessum, ne cogi possit alibi ad solutionem, potest enim Clerus sibi auferre, ei renuntiando; quod tantum respiciat personas. Exemplum est in *c. Dilecti 17. sup. de foro compet.* 5

Cæterum tenetur debitor solvere creditori etiam non petenti propter metum, aut aliam causam, cum invadere alienum & injuste detinere paria sint, *c. pen. sup. de restit. spoliat.* Injustam detentionem hic in debitore causabit metus, quo adficitur creditor, quominus debitum exigat, cujus cessatio non debet debitori prodesse, nec inducere liberationem. 6

Indebite a se solutionem factam allegans non auditur, nisi probet, *c. fin. h. t.* eo quod non præsumatur quis tam supinus, ut indebitas pecunias effundat, *l. Cum de indebito 25. D. de probat.* Nisi solvens sit pupillus, mulier, miles, aut alias rerum forensium imperitus, aut etiam cautio indebite exposita dicatur; & indiscrete loquantur. Est enim hisce in casibus præsumptio contra reum; *d. l. 25. §. 1. & §. fin.* Uti & si reus primo inficiatus solutionem, convictus deinde fuerit; tunc enim eum onerat præsumptio de debito accepto, ut probatio ei incumbat, 7

debitum fuisse, quod recepit, *d. c. fin. h. titul.*

8 Exceptio omissa per errorem, quatenus actionem & obligationem elidit, facit indebitum esse solutum, datque locum repetitioni. Aliter se res habet, si exceptio tantum moretur solutionem, quia solutum non potest videri vere non debitum ut reperi nequeat secundum dicta *D. de Condict. indeb. & Instit. Quibus modis re contrah. oblig. §. 2.*

9 Solutionis effectus est, quod liberet, facta ab eo, cui libera rerum administratio & distrahendi licentia; ei, cui debetur; ejus rei, quæ debetur, & quidem integre, loco ac tempore debito; qua de re latius *D. h. t. & Instit. Quib. modis tollitur oblig. §. 1.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres 1. An creditor teneatur acceptare solutionem particularem? R. Neg. *l. 41. §. 1. ff. de usur.*

Quæres 2 Solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum ea aufugiat, cujus erit damnum? R. Quod nova solutio a debitore exigetur, *l. 4. hominem §. 4. & seqq. ff. de solut.* Ratio est, quia transmittens pecuniam est debitor generis, & consequenter Dominus, antequam creditor accipiat.

Ad n. 9 Quæres. An solutio facta putativo mandatario liberet debitorem? R Si bona fide facta sit, & is mandatarius aliquando fuerit, creditor vero ignorante debitore mandatum revocavit. Affirmat. *l. 34. §. 3. ff. de solut.*

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

SUMMARIUM.

1 *Donatio quid, & quotuplex.*
2 *Donare prohibentur Religiosi, item Clerici, Prælati certis casibus.*
3 *Episcopo quatenus donare concedatur de rebus Ecclesiæ suæ.*
4 *Ecclesiarum donationes quando licite fiant.*
5 *Filiusfam. quando, & de quibus donare liceat.*
6 *Quæ res donari possint.*
7 *Donatio quatenus stricti juris.*
8 *Effectus donationis.*
9 *Donatio acceptanda a donatario.*
10 *Donatio revocatur ex supernascentia liberorum.*
11 *Item ex causa ingratitudinis.*
12 *An & ex aliis causis non expressis in* c. fin. h. t.
13 *Hæredi an revocare liceat?*
14 *An collatori beneficii?*
15 *Feudum ob ingratitudinem Prælati in dominum quatenus auferatur.*
16 *Donatio ex turpi causa facta, veluti a milite concubinæ, revocari potest.*
17 *An & a Clerico facta focariæ?*
18 *Donatio Constantini Imp. facta Silvestro Papæ an rata, & firma?*

DOnatio, cum magis ad beneficii causam quam contracti negotii, speciem pertineat, nec civilis, nec Canonum jure contractuum tractatui inferitur, etsi non male contractibus juris gentium nominatis adnumeretur, cum constet duorum consensu, donantis scilicet & donatarii, & habeat nomen specificum, & hodie actionem, qua cogatur donans tradere rem donatam, ut infra dicetur. 1

Est autem liberalitas, nullo jure cogente facta. Alia est simplex, quæ & proprie donatio dicitur, ad quam spectat data definitio, cujus generis est donatio inter vivos. Alia ob causam, cujus generis est donatum nomine dotis, donationis propter nuptias, cujusmodi proprium donationis nomen non merentur; causæ enim nomine ea venit, per quam quis cogitur ad donandum. Ut donatio mortis causa recte adscribatur donationi simplici, cum non coacte, sed libere fiat, qua de re latius *D. C. & Instit. h. t.* 2

Donat quilibet, cui est libera rerum suarum administratio. Non donant ergo Religiosi, cum nihil proprii habeant, nec liberam rerum Ecclesiæ administrationem; non Clerici fructu suorum beneficiorum in usus profanos & inhonestos profundunt sine peccato. Prælati non alias donant res suarum Ecclesiarum, aut Monasteriorum, quam si parvæ sint quantitatis, & ferat consuetudo, *c. 3. h. t.* Quas alias successor revocabit tam a Clericis, quam a laicis, *c. 2. h. t.* nisi causa & solemnitas ratam faciant donationem, *sup. Tit. 13.* aut 3

tali-

tantumdem offeratur Ecclesiæ, *c. 3. & 4. sup. t. 13.* In feudum posse Prælatum dare rem infeudari solitam; dictum supra *Tit.* 20. & reperitur *capit.* 5. *hoc titul.* Non obstante juramento de non infeudando, quia intelligitur de re non solita infeudari.

3 Concessum autem Episcopo donare constructo a se Monasterio partem quinquagesimam, aut alteri Ecclesiæ non monasticæ centesimam redituum suæ Ecclesiæ, *can. Bonæ pen.* 12. *q.* 2. quatenus ea res non cedit in grave Ecclesiæ suæ detrimentum; nam eatenus donatio revocanda foret, nisi hujusmodi revocatio legitima præscriptione aut alia exceptione excludatur, *c. pen. h. t.* Prædictam summam non excedit Episcopus, etiamsi nullum subsit detrimentum suæ Ecclesiæ, sine consensu Pontificis, *d. cap. pen.* Hospitalarii in suum præjudicium se & domum suam alteri loco religioso subjicere donando non prohibentur, ubi concensus omnium adest, *c.* 8. *h. t.*

4 Ecclesiarum donationes privatis quidem non fiunt, personis, quoad beneficium, nisi vacent; secundum dicta supra *Tit.* 8. recte tamen proprietas earum transfertur in locum religiosum ab Episcopo, etiamsi non vacent quoad beneficia, salvo jure eorum, quibus beneficia collata quoad vitam, *c.* 4. *h. t.* Ecclesiam pio loco concedens Episcopus simpliciter; videtur etiam concedere proventus omnes, consensu tamen Capituli sui; excepto Cathedratico, *c. 7. eod.* quod solvitur in signum subjectionis, a qua non est libera ista Ecclesia, & in honorem Cathedræ: isto casu, si ex consensu patroni concedatur Ecclesia pio loco, videtur patronus jus suum remisisse.

5 Filiisfamilias de castrensi, & quasi castrensi peculio donare est liberum; non etiam de aliis, nisi ex consensu patris; cui præjudicatur, *l. 7. D. h. t.* Inter patrem & filium quominus fiet donatio, facit potestas. Inter conjuges non fert honestas, ut dicetur libro sept. *Tit.* 20. morte tamen confirmatur, *l. Donationes* 25. *C. de donat. inter vir. & uxor.*

6 Donatur res quælibet, quæ est in commercio, sua, & quidem libere, quia quilibet est rerum suarum moderator atque arbiter, *l. in re mandata C. Mandati.* Nisi quod insinuatione sit opus, quando excedit summam quingentorum solidorum, *l. pen in fine C. h. t. & §. Alia autem Instit. eod.* Excepta ea, quæ fit in remunerationem & piam causam, aliisque casibus, de quibus actum *ff. eod. num.* 42. *& seqq.* Ubi etiam dictum, *num.* 28. omnium bonorum, præsentium & futurorum donationem tenere.

Est autem donatio stricti juris; ut non 7
præsumatur, cum nemo præsumatur suum jactare. Plenissimam tamen recipit interpretationem, *c. 6. h. t.* ne donantis mens excludatur, & impediatur liberalitas; nisi tamen jus commune obstet, aut tertii jus lædatur. Testamenta plenius interpretamur, quia non continent tam propensam liberalitatem; contractus vero plene tantum: *d. c. 6.* ut actus valeat. Æqualitas enim in contractibus servanda, ne stricte aut large agendo, odium uni, favor alteri procuretur, contra agentium intentionem.

Effectus donationis hodie est, quod nudo 8
pacto perficiatur, possitque ex ea cogi ad traditionem donans; quatenus inter vivos facta, quæ continuo suam sortitur firmitatem. *Inst. h. t. §. 2. l. Si quis 35. C. eod.* Nisi effectus ejus differatur in mortem, cujusmodi est inter patrem & filium, maritum & uxorem, aut conditio subjecta vim ejus suspendat in sui eventum. Mortis causa donatio ante mortem non est perfecta, cum admittat pœnitentiam, nisi ei subsit pactum de non revocando, quod faciet eam transire in donationem, quæ est inter vivos irrevocabiliter, qua de re disputatur ad *l. Ubi ita donatur 27. D. de donat. mortis causa.* * Procedit & dictus 9
effectus, si donatio sit acceptata; nam ante acceptationem donans ne quidem naturaliter tenetur, cum requirat duorum consensum; aut donatarii consensu deficiente, nihil ei possit, ut videri adquisitum; nec teneatur donans qui potius donare voluit, quam donavit, *l. Qui absenti 38. ff. de adquir. poss.* Acceptata ita firma est, ut temere non revocetur, inter vivos scilicet. *Institut. hoc titul. §. 2.* cum jus quæsitum non sit alicui auferendum.

Sunt tamen duæ causæ, quæ faciunt 10
donationem perfectam revocari. Altera est supervenientia liberorum ei, qui crbusdonavit omnia bona sua, vel majorem eorum partem; quasi donasset propter libero-

ram carentiam, alias non donaturus. Ut eorum nativitas faciat cessare donandi causam, atque ita res donatas esse sine causa penes donatarium, ut hoc ipso resolvatur donatio: & ita decisum *l. si nunquam* 8. *C. de revoc. donat.* ubi ista materia late tractatur a diversis; & præcipue ab And. Tiraquello. Si tamen donanti liberi non sint tempore donationis aut de iis, non fuerit cogitatum; alias nonnisi quoad legitimam fieret donationis resolutio, quam parens, velit nolit, debet salvam relinquere liberis suis. Ratio resolutionis istius est, quod nemo præsumatur suam posteritatem alienæ postponere velle. Hæc ita, si liberi justi ex legitimo matrimonio super nascantur: naturales enim non causabunt hanc revocationem, cum in eos non sit talis adfectus, nequidem si legitimentur, quia alias facile foret illudere donatario, nisi legitimentur per matrimonium subsequens, qui eodem jure habentur, quo legitime ab initio nati, ut dicitur inf. ad *tit. qui filii sint legit.* & dixi *R. b. t. n.* 111. *& seq.* plenius vide de hac causa revocandæ donationis.

11 Aliena causa est ingratitudo commissa per donationem in donantem, quæ non tam facit ipso facto donationem resolvi, quam posse revocari per ipsum donantem. Ratio est, ne cuiquam sic licentia & alienas res rapere, & fragilitatem donatoris irridere, & ipsum donatorem, ejusque res perdere. Causæ ingratitudinis referuntur quatuor *c. fin. hoc titul.* Si impias manus in donatorem injecerit, atroces injurias intulerit, magna substantiæ jactura adfecerit, vitæ periculum procuraverit. Additur quinta in *l. fin. Cod. de revoc. donat.* si conventionem subjectam non impleverit; quæ tamen non spectat proprie ad ingratitudinem, sed ad neglectam conditionem.

12 Ubi quæritur, an extra dictas causas possit alia adduci? R. Id quidem plerosque velle, sed verius esse, non posse ex alia causa revocari donationem, quod ea revocatio sit pœnalis, & proinde non inferenda sine textu; præcipue cum ipse textus sufficienter causas enumeret, & taxative loquatur, restringens revocationem ad causas enumeratas. *V. dicta D. h. t. n.* 90.

13 Q. II. An liceat hæredi revocare? R. Hæredi id non licere, nec ex ingratitudine in se commissa a donatario, quæ non punitur hoc modo per leges, nec etiam in defunctum: sive sciverit eam commissam, quia tacendo videtur eam remisisse, sive ignoraverit, cum hæc revocatio sit actus vindictæ, qui hæredi non est permissus, & in dubio inclinandum in partem mitiorem. Quo facit, quod in *d. l. fin. & d. c. fin.* indistincte negetur hæredi ista facultas. *Vide D. eod. n.* 104.

Q. III. An collator beneficii, propter ingratitudinem beneficiarii, possit revocare collationem? R. Non posse, quod non sit propria donatio, respectu collatoris, qui confert tantum ex necessitate officii, & distribuit munera Ecclesiæ: ut in ipsum ingratitudo commissa, non causet hanc revocationem. Ecclesiæ tamen si se ingratum ostenderit beneficiatus, privari beneficio poterit, *c. fin. sup. de postulando, ubi ea de re quid dictum.* Abbas in *c. fin. in fine h. t.* 14

Ingratitudo Prælati in dominum, a quo feudum obtinet, facit ab eo feudum auferri pro vita ejus, ne impunita sit ejus ingratitudo. Post cujus mortem ad Ecclesiam feudum revertitur, ne factum unius alteri obsit, 2. *Feud.* 1. 40. *in fin.* 15

Sunt & donationes, quæ ideo revocari possunt, quia factæ ex causa turpi, de quibus *D. & C. de condict. ob turpem caus.* inter quas est facta a milite concubinæ, *l.* 2. *C. de donat. inter virum & ux.* Quod ita in milite statutum, ne contingat adulatione concubinæ spoliatum avocari a militia. Quod & procedit in relictis testamento, quæ aufert fiscus *l. Miles ita* §. 1. *de testam. milit. l. Mulierum de his, quæ ut indignis aufer.* Cum alias pagano non illicitum donare non tantum concubinæ, sed & meretrici, *l. Adfectionis* 5. & *l. Donationes* 31. *D. h. t.* Imo & legare. Jason. *Conf.* 37. *lib.* 3. Covar. *ad c. Peccatum p.* 2. §. 2. *n.* 2. 16

Ubi quæsitum? An idem procedat in Clerico? R. Ita plerosq; velle, quos *d. loco* citat Covar. alios allegans; ex ratione, quod Clericus sit miles Dei, & dicatur cœlestis militiæ miles, *c.* 2. *de pœnis in* 6. & eadem subsit ratio, ne avocetur a divinis. Quo facit, quod privilegia competentia armatæ militiæ etiam concedatur cœlesti. Et ita tenet Gl. in *l.* 5. *D. de donat.* & passim interpretes, licet textus super ea re nullus extet. Vid. Wamef. *Conf.* 17

169.

369. *n.* 5. & 6. & *Conf.* 379. *n.* 2. & *per tot. h. t.* Et hoc ita in donatione; secus dicendum de pretio usus corporis, aut compensationis obsequiorum, quia non potest videri donatum, quod meretrix, licet turpiter agat, cum tamen talis sit, datum retineat, citra condictionem, cum turpiter non acceperit, *l.* 4. *§. sed quod D. de condict. ob turp. causam.*

18 Lubet subjicere de donatione Constantini Imp. qui Silvestro Romano Pont. diadema aureum, chlamydem purpuream, aliaque Imperii ornamenta, simulq; Imperatoriæ majestatis gloriam & potestatem dedit; urbem Romam, Italiam, omnesque Occidentis provincias reliquit disponendas sede Imperii in Græciam translata. Movetur autem quæstio: An ea subsistat? R. Esse quosdam, qui negent unquam factam: alios in dubium revocare & ut factam admittant, nullo tamen jure subsistere pertinaciter asserere, quod abfuerit populi consensus, sine quo non liceat Principali Regni sui loca alienare, præcipue caput ipsum, & potissimam Regni partem. Cui opinioni adhærent potissimum illi, qui Romanæ Sedis parum sunt æqui judices, & quorum animis hæretica fæce imbutis. Sanior & verior est sententia, eam non tantum valide factam esse, sed etiam videri profectam ex divina inspiratione, ad splendorem & dilationem Ecclesiæ, & quasi in remunerationem, pro salute, victoriis divinitus comparatis, fide aliisq; beneficiis a Deo concessis. Nec est, quod defectum consensus populi quis culpet; siquidem is necessarius non fuerit, quippe populi auctoritate omni translata in Principem, ejusq; arbitrio omnibus subjectis: ut ea possit Princeps, quæ potuit populus, quem hoc potuisse certum est. Facit, quod tum temporis Imperatores non fuerint adstricti juramento non alienare bona Imperii. Vacca *ad l. Legatus D. de off. Præs.* Deinde populum Romanum cum Nobilibus consensisse recte adfirmatur, *c. Fundamenta* 17. *De elect. in* 6. ubi hoc ipsum adserit Pont. Verum ei tanquam in propria causa parum fidei habent adversarii. Unde addo, ad donationis istius validitatem tacitum populi consensum sufficisse: uti & probationem quorumdam subsequentium Imperatorum, quorum aliqui dictam donationem expresse etiam approbarunt, *can. Ego Ludovicus Dist.* 63. Patet & ex variis historiis. Ut nihil sit laborandum super *can. Constantinus Dist.* 16. quem adulterinum & excogitatum plerique volunt, atque ita historiæ fidem detrahunt: minus recte, cum ejus veritas aliunde pateat. Ut non nisi perversæ sint mentis hanc rem in dubium vocare, & facessere sint jubendi Laur. Valla, Car. Molinæus, & alii, qui calumniandi potius studio, quam veritatis indagandæ, in sacrosanctam Ecclesiam debachari, donationem istam vel negarunt factam, vel improbarunt, quos percutere caput contra mortem Marellum dicit Everardus, in *Loco a Verisimili n.* 15. *in fine*. Vid. Præpos. in *d. can. Constantinus*, Abbas in *c. Intellecto* 33. *n.* 6. *supr. de jurejur.* Augustinus Steuchus *singulari Tract. hac de re adversus Vallam.* Covarruv. 4. *Variar. cap.* 16. *num.* 8. Molina *De Just. & jure Tractat.* 2. *Disput.* 25. *§. Hinc dubitant.* Cardin. Baron. *Annal. Eccles. tomo* 3. *ad ann.* 324. *numer.* 117. & *Tomo XII. ann.* 1191. *numer.* 53.

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. *Quæres*. An donatio omnium bonorum inter vivos facta valeat etiam cum insinuatione? R. Licet de jure civili controvertatur, valet tamen favore piæ causæ. *Barbos. jur. Eccles. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 17. Covar. *ad rubr. de testam. part.* 2. *n.* 13.

Ad n. 8. *Quæres*. An filius donationem a parentibus factam conferre teneatur? R. Filius in potestate existens donationem simplicem a patre factam conferre non tenetur. Ratio est, quia talis donatio morte confirmatur, ita ut eam filius post mortem patris acquirat, qualia acquisita non conferantur *l. ut emancipati C. de collat.*

Ad n. 9. *in fin. adde*. Requiritur acceptatio *l.* 10. *ff. h. tit.* Acceptatio autem vel ante, vel post donationem, vel ab ipso, vel ab alio ejus nomine fieri potest. Sic Princeps anticipato acceptavit donationes Reipublicæ faciendas *ff. de Pollicit.* P. Kichil. *disp.* 12. *§.* 1. Quod verum, si pollicitatio fiat ob honorem decretum, vel decernendum, *d. t. l.* 1.

Obji. *c. Si tibi absenti. De Præbend.*

in 6. Respondet, quod Papa anticipato acceptaverit designationem personæ faciendam, ita ut Episcopo non sit liberum revocare, nisi persona consentiat. Ita P. Kichil. Vel dic id fieri, quod Clericos dedecet variatio, & mutabilitas.

Requiritur acceptatio etiam jure naturæ. Primo: Quia omnis promissio supponit conditionem, si alteri sit gratum. Secundo: Quia alias, quis inscius posset fieri Dominus totius murdi, *Id ibid. 3.* Inonerosa omnes admittunt, ergo etiam ingratuita.

Dices: Donatio à Deo facta, v. gr. Creaturarum, facit hominem statim Dominum: ergo. Respond. Deum supplere acceptationem hominis. Et licet res sola voluntate admitti possint, non tamen acquiri, cum facilius quid destruatur, quam producatur. Sic nec in condonatione injuriæ, alter jus acquirit ante acceptationem. Hoc observandum, quod jus alterius in me transferre possim sine consensu ejus, via satisfactionis, non via contractus. Vid. eumd. *ibid. §. 2.*

Promissio autem obligat, juxta voluntatem promittentis, vel ex fidelitate vel ex justitia, quo secundo casu transit in pactum. Habet autem fidelitas aliquid plus, quam veracitas; hæc autem tantum obligat, ut taliter sentiam, qualiter loquor; illa ut etiam faciam. *Ibidem §. 4.*

Ad num. 1. Quæres: An donatio Ecclesiæ facta possit revocari, si Prælatus una cum capitulo ingratus fuerit? Resp. Negat. quia in tali donatione principalis donatarius est ipse Deus, qui nunquam ingratus, sed omnium gratiarum liberalissimus est largitor. *Jul. Clar. l. 5. sent. §. donatio q. 21. num. 5.*

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

SUMMARIUM.

1 *Peculium proprie quid, & quod Clericorum.*
2. *Clerici bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium sunt veri domini.*
3 *An & fructuum beneficii Ecclesiastici?*
4 *An profane expendentes teneantur ad restitutionem.*
5 *Clericus an recte disponat de iis, quæ parcius vivendo sibi subtraxit?*
6 *An & de fructibus ratione pensionis Ecclesiasticæ perceptis?*
7 *Patrimonium sufficiens habenti licite utitur fructibus beneficii.*
9 *Adquisita ex fructibus beneficiorum de jure relinquenda Ecclesiæ.*
9 *Adquisita ex rebus Ecclesiæ, cedunt Ecclesiæ.*
10 *Bona Religiosi professi, cui cedant.*

UT apertius cognoscatur, quarum rerum alienatio Clericis sit permissa, de Peculio Clericorum hic subjicitur: quod proprie est eorum, qui sunt juris alieni, ut servorum, filiorumfam. consistens in pusilla pecunia, quam separatam a patris, vel domini rationibus habent, deducto, quod ipsi debetur, *l. 5. §. fin. ff. de peculio.* Vocatur tamen hic Peculium Clericorum, etiamsi sint sui juris, respectu eorum, quæ præsidii causa seponunt, *leg. Si chorus 79. §. 1. de leg. 3.* aut separatam ab aliis causam habent, cujusmodi sunt fructus beneficiorum, quorum causa separata a rebus patrimonialibus; 1

2 * Quia patrimonialium penes Clericos est verum dominium & liberum arbitrium, quoad usum & abusum, non secus atque laicis, *can. Episcopi XII. quæst. 1.* quod & dicendum de quasi patrimonialibus, cujus ordinis sunt ea, quæ Clerici quidem in tales adquirunt, sed intuitu sui laboris, veluti concionando, sacra faciendo, confessiones audiendo, docendo, cum dentur quasi merces operis præstiti, sine ullo alio gravamine. Covarruv. in *capit. Cum in officiis num. 4. infra de testament.* Navar. *de reditib. Eccles. quæst. 1. monito 19. & 39.*

3 Dubia autem inter DD. est quæstio, an & fructuum beneficii Ecclesiastici dominium, an vero usum tantum habeant Clerici? Resp. Usum dumtaxat iis concessum videri, secundum Navar. *dict. Tract. de Reditibus Ecclesiast.* esseque tantum dispensatores, non etiam Dominos fructuum. In quam rem adferuntur varia loca: & Primo *dist. 44.* in cujus principio dicitur

ex

ex Sancto Hieronymo: *Tibi, O Sacerdos, de altari vivere, non luxuriari permittitur*. Secundo *can. fin. XVI. quæst.* 1. ubi quidquid habent Clerici, dicitur esse pauperum, & ultra sustentationem competentem quid accipientes, quod pauperum est, sacrilegium committere, & per abusionem talium judicium sibi manducare, & bibere. Contraria tamen sententia, scilicet Clericos hodie, post distributionem redituum in quatuor portiones, de qua *can.* 4. *& seqq.* 12. *q.* 2. esse fructuum, ratione beneficii perceptorum, dominos, verior & hodie receptior est. Nam distributio ista redituum Ecclesiæ, quam mores videbantur requirere, quoad portionem Clericis adsignatam, pro eorum qualitate, & meritis inter eos dispensandam, nihil sane aliud fuit, quam reditus, alias communes, facere proprios eorum, quibus in particulari computabantur in stipendium, cum divisionis titulus, emptioni, venditioni aut permutationi similis, *l.* 1. *Cod. utriusq. judic.* dominium transferat, & proprium faciat, quod ante erat commune & indivisum, *leg. recte* 25. *§.* 1. *ff. de verb. signif.* Quod facit, quod ministri sæculares dominium stipendiorum suorum sibi comparent, uti & milites: ut ex eadem ratione idem sit statuendum in Clericis, qui militare Deo, & suum peculium quasi castrense respectu fructuum habere dicuntur: præcipue cum progressu temporis adsignata Clericis in certa beneficia sit distributa, quæ abrogata dispensatione redituum, per œconomum singulis conferuntur, ut jure proprio reditus eorum sibi percipiant, ut suos, uti *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 7. Probatur ea sententia *cap. un. de Clericis non resid. in* 6. ubi qui non intersunt divinis, dicuntur quotidianas distributiones suas non facere, unde præsupponitur necessaria, si intersint, suas facere. Alias quænam foret pœna eorum, qui non intersunt, quam intendit ibi Pontifex? Nec est, quod quis arguat, ibi tantum agi de distributionibus, nam idem dicendum de fructibus aliis, quos grossos vocant, cum eadem omnino sit natura & conditio, & ex fructibus pars in distributiones conversa, ut patet ex Trid. *Sess.* 22. *cap.* 3. *de reformat.* ubi distributiones amittunt, qui competens servitium non implent, nec earum quoquomodo dominium acquirunt, ut dicendi sint alias acquirere, secundum jam dicta. Facit pro ista sententia, quod, ut dicetur *Tit. seq.* de iis hodie testentur Clerici. Hujus sententiæ est Covarr. *ad d. c. cum officiis inf. de test.* eamque sequitur Sotus *de Just. & Jure l.* 10. *qu.* 4. *art.* 3. *&* 4. ac defendit multis Franc. Sarmientus *de Reditib. Eccl. p.* 4. *c.* 1. *&* 6. ubi Clericos facit dominos rerum beneficii, eos comparando maritis quoad dominium dotis, stante matrimonio. Adde Azor. *Instit. Moral. part.* 2. *lib.* 7. *cap.* 8. Molin. *de Justit. & Jure Tract.* 2. *disput.* 143. Less. *l.* 2. *capit.* 5. *dubit.* 6. *num* 41. *& seqq.*

Ad jura superius allata dicendum, illa obtinuisse eo tempore, quo Clerici in communi vivebant, & dispensatores erant redituum Ecclesiæ, tantum ex iis sumentes, quantum cuique necessarium, reliquum in pauperes distribuentes, quibus sua portio necdum erat discreta: ut ea in re defectuosi vocati sint fures, sacrilegi, raptores. Vel dici potest, non male secundum dicta jura, reditus Ecclesiæ vocari Bona Dei & pauperum, non ea intentione, quasi proprie hodie talia sint, sed quod peculiari ratione a Clericis superflua eorum sint eroganda in pauperes, aliave opera pia. Ut videantur quidem Clerici quoad fructus beneficiorum æquiparandi fructuario in adquirendo, non tamen ita in disponendo habere libertatem. Quo facit, quod Trident. *Sess.* 25. *capit.* 1. *de reformat.* interdixit non tantum Episcopis, sed & omnibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus, ne ex reditibus Ecclesiæ secundum carnis adfectum propinquos augere studeant, sed in pauperes superflua distribuant.

Unde alia exoritur quæstio: An Clerici male, & in profanos usus expendentes fructus, teneant ad restitutionem? 4
Respond. Aliquibus videri, & lethaliter eos peccare, & ad restitutionem teneri: quam sententiam tuentur, qui Clericos usurarios tantum ponunt, non etiam fructuarios. Dicuntur: Primo auctoritate Canonum, qui Clericos tantum faciunt, dispensatores, quos male dispensantes certum est teneri obnoxios restitutioni. Secundo: quod empta ex fructibus sint reservanda Ecclesiæ, ita ut non liceat Clericis de iis disponere per ultimum elogium, ut dicetur infra *Tit. seqq.* III. Quod Tri-

d. c. 1.

d. c. 1. interdicat Episcopis augere ex reditibus Ecclesiæ propinquiores, sed velit eos in pauperes erogari. IV. Quod ea fuerit intentio fidelium bona sua Ecclesiis offerentium. Et hanc sententiam plures adstruunt, quos citat Covar. *ad d. c. Cum in officiis n.* 10. & multis probat Nav. *tract. de reditib Eccl. qu.* 2. Verior sententia est peccare quidem lethaliter Clericos, prodigaliter fructuum notabilem quantitatem dissipando in profanos ac vanos usus, non teneri tamen ad restitutionem: quæ est opinio D.Th. 2. 2. *q.* 85. *art.* 7. quam amplectitur Cov. *d. loco num.* 11. & multis adstruit Sarmient. *d. tract. de Redit. Eccl. part.* 2. *cap.* 2. Posterior pars probatur ex eo, quod ut jam dictum, respectu beneficii sint potius fructuarii, quam usurarii; ut fructuum dominium adquirant, & liceat iis res suas disponere pro lubitu, citra læsam justitiæ legem. Quæ tum lædi dicitur, quando de alieno in finem non permissum disponitur, non etiam quando de suo, licet in usus malos; quia ea res non facit obnoxium restitutioni, cum nemo possit dici læsus, cui restitutio facienda. Quo facit, quod laici bonis suis abutentes non teneantur ad restitutionem; sua enim sunt nulli propriè debita; quod ipsum cum & obtineat in Clericis, idem etiam ponendum juris. Strictius tamen hos teneri, propter perfectiorem statum, certum est. Prior pars probatur, tum quod sit contra Canones, & mandata Ecclesiæ, ut patet ex Trid. *d. c.* 1. tum quod sit contra charitatem, miseriis multis & fame pressis non subvenire, præcipue ex bonis in eum finem destinatis, ut eas possidentes eleemosynas, & opera pia exercerent, ut patet ex loco Trid. jam allegato.

Non obstat primum argumentum; quia loquitur de tempore, quo necdum erant bona divisa: vel accipiendum de dispensationibus non ex lege justitiæ, sed charitatis, ut peccato involvantur male dispensantes, non etiam restitutioni obstringantur. Ad secundum dicendum, hoc onus ab Ecclesia impositum esse Clericis, ne rerum augendarum cupiditate & ambitione patrimonialibus amplificandis incumberent: ut nihil ea res dominium, & dispensationem liberam diminuat. Ad tertium, præceptum istud tantum respicere legem charitatis, non etiam justitiæ, cum contra illud factum non irritet, nec restitutionis ullam mentionem faciat. Ad quartum, illam quidem fuisse intentionem fidelium, non tamen per eos modum & onus impositum fuisse, sed solum ea spe & intentione obtulisse suæ Ecclesiæ, quæ in mente retenta nihil operatur, cum alias expressa induxisset legem justitiæ. Plura de hac quæstione vide apud Azor. *d. c.* 8. *q.* 2. Molin. *d. Tract.* 2. *disp.* 44. Less. *d. l. n.* 44. *& seqq.*

5 Q. III. An Clericus super iis, quæ parcius vivendo, necessariæ, & decenti sustentationi subtrahendo corrasit, libere disponat? Resp. Hoc adserere Navar. *de Reditib. Eccl. q.* 1. *num.* 59. *&* 82. quem sequitur Azor. *d. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 9. *q.* 5. & tenere idipsum, Covar. *ad d. c. Cum in officiis num.* 9. *ubi alios citat*; ex ratione, quod a Canonibus antiquis ista pars sit constituta Clerico, ut quasi propria, & ei sit libertas ea utendi tanquam libera ab omni obligatione, quasi sua industria & labore parta esset. Contra eos tamen facit, quod ejusmodi superflua debitæ sustentationi subtracta non sint alterius conditionis, atque ea, quæ decenti & honestæ sustentationi supersunt. Ut libera ab obligatione distribuendi in pios usus dici nequeant, cum Ecclesiæ præceptum sit generale, non distinguens inter superflua. Accedit, quod sordidus animus sibi subtrahens non debeat esse melioris conditionis, quam liberalis, pro dignitate se, suosque exhibens. Ita Abbas in *repet. c. Cum esses* to. *num.* 27. *infr. de test.* qui superflua ejusmodi non eximit ab obligatione dispensandi in pauperes; sequiturque Franc. Sarmient. *de Reditib. Eccl. p.* 2. *c.* 8. *nu.* 1. *& p.* 1. *c.* 5. Quæ opinio magis procedit secundum eos, qui volunt Clericos tantum esse usurarios; quorum conditio est, ut quo non utuntur, id domino cedat, ex natura usus.

6 Q. IV. An pensionis Ecclesiasticæ superflua libera sint ab ista obligatione elargiendi in pios usus? Esse, qui pensiones a natura beneficiorum secludant, quasi quid sint temporale & profanum, datum loco alimentorum. Gigas *de pension. q.* 52. *alios citans*, & Covar. *ad d. c. Cum officiis nu.* 19. *infr. de testam.* Ut non sint obnoxia dictæ obligationi, sed sit libertas pensionario ea pro lubitu disponendi, adinstar patrimonialium. Probabilius, idem in pensioni-

fonibus juris esse, quod in beneficiis, quod scil. ex iis superfluum non minus sit dispensandum in pios usus, quam superfluum ex beneficiis, cum nomine beneficii dentur pensiones, & ex ejus fructibus veniant præstandæ, ut non possint non sapere naturam beneficiorum. Non facit, quod dentur loco alimentorum; nam ea causa non liberat ab obligatione elargiendi quod superest in pauperes, secundum jam dicta. Navar. *de Reditib. quæst. 1. n. 7.* Sarmient. *d. cap. 5. num. 7.* Azor. *dict. p. 2. lib. 2. cap. 9. quæst. 12. & lib. 2. cap. 12. quæst. 4.* Bona aliunde, quam ex reditibus Ecclesiæ quæsita, intuitu scilicet personæ, sunt ab ista obligatione, quæ major est in Clericis, quam in laicis, libera, *can. Fixum 111. quæst. 5. & per totum.*

7 Postremo dubitatur, an Clericus patrimonium sufficiens habens, illo reservato licite utatur beneficii fructibus? Respond. Dubium moveri ex *can. Pastor. & can. Clericos 1. quæst. 2. can. Illi XII. quæst. 1.* quibus videtur hoc negari. Adfirmandum nihilominus, hoc licere, quod dignus sit operarius sua mercede, nemo militet suis stipendiis, bovi trituranti non sit obligandum os, alteri inserviens de eo vivere debeat. Innoc. & Abbas in *c. Episcopus sup. de præbend.* Covar. *ad cap. 1. num. 2. & 3. inf. de testam.* & ita communiter receptum. Non obstant allegata loca, cum potius consilium contineant, quam præceptum; vel referenda ad pristinum usum Ecclesiæ, quo distributio fiebat in Clericos indigentes causa alimentorum: vel denique accipienda de maxima pauperum egestate; tunc enim bona sua reservans, & Ecclesiastica in suos expendens usus, pauperibus non subveniens, non est extra peccatum. Boetius Epo ad *d. c. 1. nu. 82. & seq.* Azor. *d. c. 9. q. 13.*

Hæc ita in Clericis sæcularibus, quibus licet jure dominii fructus beneficiorum cedant, quatenus officio deserviunt, adquisita tamen ex fructibus sunt Ecclesiæ relinquenda de jure scripto, *c. 1. & 3. h. t. cap. 1. inf. tit. seq.* quæ & eadem post mortem Clerici vindicat, non etiam ante, quod tunc eorum dominium Ecclesiæ quæsitum dici nequeat, cum ejusdem, cujus fructus, sint rationis, quos dictum cedere

8 Clericis. * Exceptis iis, quæ pecunia aut ex rebus Ecclesiæ comparata sunt, cui incontinenti eorum dominium cedit, etiamsi non Ecclesiæ, sed Clerici nomine sint comparata: quod in Ecclesia speciale esse tradit Covar. ad *d. cap. 1. num. 7.* Quæ ex patrimonio habet, & aliunde, quam ex Ecclesiæ quæsivit reditibus, cedunt amicis. An autem in dubio præsumantur quæsita ex bonis Ecclesiæ, dicetur infra *Tit. 27.*

Quantum ad professos, illi ex voto paupertatis ne quidem rem sui patrimonii possident; nam & hæc cedit Monasterio, bonorum tamen capaci. *Auth. ingressi C. de SS. Eccles.* Qui sine consensu tacito vel expresso sui Superioris quidquam recipere, aut receptum retinere, aut distribuere ausi sint, gravem reatum incurrunt, ut patet ex *can. Scimus 9. & can. Non dicatis, 12. quæst. 1.* Abbates, & alii Superiores, etsi dominium non habeant, quod ratione Ecclesiæ est penes Religiosos in communi. Trid. *Sess. 25. c. 3. de Regular. Nicolaus III. in Extravag. Exiit.* habent tamen potestatem administrandi bona Monasteriorum in usus honestos & licitos. 9

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres. An patrifamilias competat ususfructus in iis, quæ filius acquirit post assumptum Clericatum? R. Neg. quia hæc habent rationem peculii quasi Castrensis *l. 34. juncta Auth. Præsbyteros C. de Episc. & Cler.*

Ad num 3. in fin. adde. Observandum quod divisio hæc in 4. partes per Simplicium Papam sit facta citra annum 470. circa tempora S. August. ex quo tempore unusquisque cœperit habere dominium suæ portionis. Ante enim omnia in unum cumulum congregabantur, & Episcopus distribuebat singulis, prout ratio exigebat, ob cujus forte minus rectam dispensationem, hæc distributio introducta. Ita Franc. de Arauxo, *Tract. 2. q. 19. nu. 46.* ex Soto. Unde & sententiam propugnat, quod ad restitutionem non teneantur. Additur *n. 50.* rationem: quia fabricæ non tenetur, utpote cui distincta portio est separata. Sed neque pauperibus, quia eorum portio, aut numquam fuit apud Episcopos (quod dubitanter adstruit Sotus,) aut si aliquando fuit, ante dictam divisionem, vel etiam aliquanto tempore post, quod Authori

ri verisimilius apparet. Verumtamen jam ab illis fuit abstracta & separata per Sedem Apostolicam in beneficiis præstimonialibus, quæ Sedes a mensa Episcopali separavit, & destinavit pro alendis in studio pauperibus, necnon filiis Procerum, ad majorem tum Ecclesiæ, tum Familiarum Nobilium splendorem &c. Item quod fecit Jus gentium per divisionem, ut esset meum & tuum, idem fecit quadripartita divisio.

Fachin. 5. *cont. c.* 89. probat etiam ex *c. pervenit de fidejuss.* Busemb. *lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 3. ait probabilius in profanos usus posse expendi distributiones, sive præsentias, ut vocant, quæ beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur.

Ad nu. 5. *Quæres*: An Clericus de eo non possit libere disponere etiam in usus profanos de eo, quod decenti suæ sustentationi subtraxit parcius vivendo? Resp. Probabiliorem esse sententiam affirmativam, tum quia congrua sustentatio Clerici libera est ab omni onere restituendi pauperibus, vel Ecclesiæ, eo quod Clericus libere absumere possit; ergo non præjudicat pauperibus vel Ecclesiæ, si v. gr. donet consanguineis &c. tum quia inde etiam non sequitur, quod parcus sit melioris conditionis, quam liberalis, quia liberali idem licet, quod parco.

Ad n. 9. *in fin. adde*: Franc. de Arauxo *de stat. Eccl. qu.* 29. distinguit triplex in Religiosis peculium. 1. Quando ita possidetur independenter a Superiore, ut a nullo sit revocabile. 2. Quando conceditur a Superiore ad certos usus, semper tamen revocabile est. 3. Si in genere concedatur ad usus licitos. Primum Religiosus in statu obedientiæ permanens habere non potest.

TITULUS XXVI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus.

SUMMARIUM.

1 *Testandi facultas permissa jure Canonico.*
2 *Clericus, de quibus bonis recte testetur.*
3 *Adquisita ex fructibus beneficii cedunt Ecclesiæ, in qua quis beneficium obtinuit.*
4 *Ecclesiæ nomine quid hic veniat.*
5 *Licentiam testandi super ejusmodi bonis concedere Clericis potest Pontifex.*
6 *Hodie ea permissa, ex consuetudine generali.*
7 *Consuetudo talis justa, & valida adseritur.*
8 *Testandi probibitio an concernat pensiones?*
9 *Testandi licentia non est Religioso.*
10 *Ne quidem electo Episcopo.*
11 *Quam tamen Religioso concedit S. P.*
12 *Testamentum ante factum, an convalescat per hujusmodi licentiam?*
13 *Licentia illa an exspiret primo actu?*
14 *An finiatur morte concedentis?*
15 *Testamentum an ingressu Religionis rumpatur?*
16 *Novitiis est libera voluntas disponendi.*
17 *An quid circa hoc mutaverit Concil. Trid.*
18 *Excommunicatus quatenus testari possit.*
19 *Forma testamenti ordinandi hoc jure requisita quoad numerum testium.*
20 *Testium qualitas.*
21 *An mulier admittatur testis?*
22 *Testamentum ad pias causas an testem desideret?*
23 *Institutio sui hæredis, vel exhæreditatio, etiam hoc jure necessaria.*
24 *Institutio in alienum arbitrium an recte conferatur.*
25 *Legatum rei alienæ, an valeat hoc jure?*
26 *Intellectus* c. Filius noster hoc tit.
27 *Solemnitas quoad numerum testium in territorio Ecclesiæ obtinet, non Imperii.*
28 *Legitima Trebellianicæ detractio admissa jure Canonico.*
29 *Hæres non exequens voluntatem defuncti qualiter puniatur.*
30 *Longa res, quæ est in commercio, & capacibus.*
31 *Rei immobilis legatæ Ecclesiæ vel Monasterio, an debeatur æstimatio?*
32 *Portio Canonica, cui debita.*
33 *Portio Canonica Cathedrali Ecclesiæ quando debeatur.*
34 *Prælato relictum quando nomine vel proprio, vel Ecclesiæ relictum censeatur.*

35 *A portione Canonica liberat privilegium, vel consuetudo.*
36 *Ecclesiæ exemptæ, an liberæ ab hoc onere.*
37 *Portio Canonica quanta.*
38 *Relicta alia libera a dicto onere.*
39 *Executores testamenti, qui esse possint, & eorum munus.*

HActenus de actibus inter vivos, nunc de ultima voluntate subjicitur, quatenus per eam alienatio licita; & hoc Tit. de ea agitur, quæ testamento expli-
1 catur. * Ea non minus permissa hoc jure, quam civili; sive quoad institutionem, substitutionem (quæ pupillaris expressa etiam matrem excludi, ut ne quidem ad legitimam illi sit actio, *c. 3. eod. in 6. & late probatum ff. de vulg. & pupil. substit. n. 49.* quod nec peccetur a patre testamentum filio faciente, qui non tenetur uxorem instituere, nec a filio, qui testamentum non condendo non potest videri impius in matrem) sive quoad legata, fideicommissa, codicillos, quatenus tamen testator est sui juris, habens legitimam testandi licentiam super rebus. Quomodo impubes, filiusfam. nec hoc jure testantur, nisi de castrensi, aut quasi castrensi peculio, ne quidem pro anima sua. Accedente tamen patris consensu relictum tenet, *c. licet de sepult. in 6.* Jul. Clarus *§. Testamentum q. 5. n. 7.*

2 Clerico testanti licentia non est denegata super iis bonis, quæ ante clericatum habuit, *cap. 1. h. t. can. 12. q. 5.* & quæ post eum adquisivit ex successione amicorum, aut sua industria, etiam ratione ordinis: quæ licet ratione Ecclesiæ adquirantur, non tamen immediate ex ejus bonis proveniunt, ut nulla Ecclesiæ fiat injuria, relinquendo ea aliis. Covar. *ad d. c. 1. n. 13. per c. Relatum 22. in fine eodem* Navar. *Tr. de Reditib. Eccl. q. 3.* Clarus *d. §. Testamentum q. 27.*

3 Aliud juris est in adquisitis ex fructibus beneficii, quos exstantes, aut ex iis comparata, volunt Canones cedere ei Ecclesiæ, in qua beneficium obtinuit Clericus, *d. c. 1. quia nos 9. h. t. can. 12. q. 3.* Non obstante, quod tanquam dominus in vita iis uti, & ab uti potuerit, ut dictum Tit. Superiori; potuit enim Ecclesia legem, & modum circa dominii usum præscribere, læso non dominio. Ut nihil obstet reg. quod concessum in vita non sit denegandum morientibus; quam juste ab Ecclesia restringi, aut mutari potuisset, non est dubitandum. Ratio est, tum quia nihil continet iniquitatis, ab Ecclesia profecta ad eam redire: tum vero præcipue, ut Ecclesiastici ab insatiabili opes congerendi cupiditate arceantur, & in vita liberalitatem erga pauperes exercere studeant, suaque in usus pios potius convertant & expendant, quam avare multa accumulata non sine scandalo relinquant. & hoc procedit in bonis tam mobilibus, quam immobilibus; nisi quod non judicetur improbatæ consuetudinis, mobilia quædam relinquere in pios usus, & in
compensationem servitii, *d. c. 12.* * Ubi 4
nomine Ecclesiæ dicitur venire ipsa congregatio, uti est Collegium Clericorum; ubi autem unus tantum ordinandus, ipse successor, præcipue in vacante Ecclesia Cathedrali Regulari, aut Collegiata. Ubi Capitulum, aut Collegium, singularisve aliqua persona immiscere se prohibetur, bona a Prælatis relicta occupando, dividendo, consumendo, sub pœna suspensionis, donec plene restituat, sed ea expendenda in usum Ecclesiarum, aut futuro Prælato servanda, uti & obvenientia tempore vacationis, *c. quia sæpe 40. de elect. in 6. Clem. Statutum pen. eod.* Postea supervenerunt novæ Constitutiones variorum Pontificum, quibus spolia Clericorum (quo nomine veniunt, non tantum quæ illicita negotiatione, aut modo alio Clericis adquisita, sed omnia ab iis relicta ex fructibus beneficiorum) reservantur Cameræ Apostolicæ. Vid. Navar. *de spoliis Cler. §. 5.* Molina *de Just. Tract. 2. disp. 147.*

Licentiam testandi super ejusmodi bo- 5
nis per Pont. Rom. Clericis concedi posse, etsi alioquin in dubium vocent, recte tamen sentiunt, qui adfirmant; tum quod ipsi Ecclesiasticorum bonorum administratio sit commissa; tum præcipue, quod hæc prohibitio testandi sit juris humani, supra quod cum sit P. R. ejus relaxandi habet potestatem. Covar. *in c. cum in officiis num. 20. hoc tit.* Azor. *Instit. Moral. part. 2. lib. 7. c. 9. quæst. 2.* Wames. *Cons. 72. num. 1. de pecul. Cleric.* An autem ista licentia primo actu finiatur, mox inferius dicetur. * Licentia hujusmodi hodie opus non est, quandoquidem generali con-

consuetudine testamenti factio Clericis sit permissa, licet non passim omnibus Prælatis ea competat, ut post alios tradit Covarr. *ad d. c. 7. n. 23.*

7 Dubitatur autem: An talis consuetudo sit dicenda justa & valida? Resp. Non esse quæstionem super testamento in pios usus, cum ista prohibitio sit tantum juris humani, cui derogari potest per justam consuetudinem, qualis est ista, per quam bona ejusmodi in usum, in quem destinata, convertuntur, & facit eo *c. ad hoc* 8. *& d. c. Relatum* 12. *h. t.* Tantum esse quæstionem: An etiam in non pios usus testamenta valida ponat? Negat omnino Navarr. *Tract. de reditib. Eccl.* eaque multis impugnat, hoc præcipue argumento, quod fructus isti non sint in Dominio Clericorum, sed ex lege justitiæ teneantur eos sustentationi non necessarios in pauperes, piosque usus distribuere; atque ita videantur de re aliena testari, quod non potest induci consuetudine. Verum falso nititur fundamento hæc Navarri opinio, quia supra probatum, Clericis dominium cedere fructuum, & acquisitorum ex iis, pro servitio, & non tam lege justitiæ, quam charitatis eos teneri superfluos fructus dispensare in pios usus. Facit, quod nonnisi jure humano testandi prohibitio sit inducta, ut non videam, qui possit damnari ista consuetudo, per quam juri humano derogari posse, dictum supra *de consuet. num.* 4. *& ad l. quibus* 32. *num.* 29. *& seqq. ff. de legib.* si non foveat malitiam aut peccatum, qualis hæc, cum nihil mali involvat, disponere super rebus suis, quod jure communi permissum, ad quod reditur per istam consuetudinem. Quod attinet ad occasionem avare congerendi, illa accepta est, non data, atque ita non inficit consuetudinem per se justam & nixam bono fundamento. Deinde Ecclesiæ iste est finis, qui non semper avertitur, etiam ubi jus scriptum in usu est, cum non ideo minus aliqui inveniantur addicti coacervandis pecuniis. De quibus propterea Clericus in profanos ac vanos usus disponens, divitibusque consanguineis bona sic acquisita relinquens, neglectis pauperibus, non videtur a reatu mortali immunis: ut neque inter vivos disponens in hujusmodi usu est immunis a peccato, ut dictum Tit. superiori. Sed hominis hoc est vitium, non rei aut consuetudinis; propter quod, ut dispositio non irritatur, ita nec ultima voluntas irritanda, cum abusus licentiæ non ponat juris iniquitatem. Fundatur enim in publica Reip. tranquillitate, quæ alias sæpe turbaretur, si ejusmodi testamenta non tenerent, & bona tanquam spolia occuparentur. Facit, quod Pont. sciens talem consuetudinem, nec eam improbans, videatur approbare. Atque ita eam probat Covarr. *d. c. 7. num.* 24. & multis confirmat Franc. Sarmientus *Tract. de Redit. Eccles. in princip.* quibus adde Vasq. *de Success. tomo* 1. *§.* 22. *nu.* 56. Azor. *d. c.* 9. *in princ.* Boet. Eponem *ad d. c.* 1. *n.* 84. *& seqq. h. t.* Less. *de Just. & Jure lib.* 3. *c.* 19. *dub.* 4. *n.* 42. *& seqq.*

Illud etiam controverti solet: An dicta prohibitio concernat pensiones, quæ recipiuntur causa resignati beneficii? Respond. Plerosque velle pensiones non contineri dicta prohibitione, inter quos est Gigas *de Pensionib. quæst.* 52. Covarr. *in d. cap. 7. num.* 14. quod pensio non tam sit beneficium, quam merè quid temporale. Verum cum contineat partem redituum Ecclesiastici beneficii, contrarium dici posset, juxta tradita Titul. Superiore *num.* 6. 8

Religioso testandi licentia denegatur; tum quod per professionem omnibus se bonis exuerit, ut nihil proprii habeat, de quo testetur: tum quod in voluntatem alterius, cujus se obedientiæ subjecit, arbitrium suum contulerit, a quo non potest dependere ultimum elogium, *c.* 2. *hoc tit.* Covarr. *n.* 17. *&* 18. Clar. *q.* 28. *n.* 7. Licitum tamen ei, qui non facta dispositione est ingressus, post professionem inter liberos distribuere suam substantiam, parte ejus sibi reservata, quæ Monasterio cedat, & hoc non tanquam Domino, sed ut dispensatori a jure ad hunc effectum constituto, *auth. Si qua mulier C. de sacros. Eccl.* Navarr. *Comment.* 2. *de Regul. nu.* 45. Less. *lib.* 2. *c.* 41. *dub.* 10. *nu.* 82. *vers. circa prædicta.* 9

Ubi quæritur primo: An si Religiosus eligatur Episcopus, liberetur a voto paupertatis, & adinstar aliorum Clericorum hodie testari possit? Resp. Minime absolvi a voto paupertatis, uti nec ab aliis substantialibus, sed iis, ut antea, obstringi, cum nullo Canone id sit expressum, & contrarium potius insinuetur in *can.* 10

de

de Monachis 16. q. 1. & præcipue *in cap. Clerici pen. sup. de vita & honest. Cler.* ubi in Episcopum electus Monachus habitum Monachi deferre jubetur. Nec obstat *can. Statutum 18. q. 1.* ubi dicitur a jure monasticæ regulæ absolutus; nam hoc verum est quoad jurisdictionem Abbatis, & alia Monasterii statuta, non etiam quoad tria voto substantialia, quæ non admittunt testamenti factionem, *Gl. in d. can. de monachis*. Covar. *ad c. 6. nu. 26. h. t.* Jas. *in Auth. ingressi nu. 12. C. de SS. Eccl.* Bald. *in d. c. pen. in fine.* Wames. *Cons. 404. nu. 1. h. t.* Est tamen ei administratio rerum Ecclesiæ concessa.

11 Q. II. An testandi licentia possit Religioso concedi a R. P.? Resp. Posse concedi super iis, quæ ad eos devolvuntur. Potest enim Pont. dispensare super voto, & ab eo eximere Monachum, ut tradetur infra *de statu Monach.* ut possit eximere a voto paupertatis, quod in omni voto censeatur excepta Superioris auctoritas. Et hanc esse communem opinionem tradit Covar. *in c. 2. n. 17. h. t.* Boetius Epo *ad d. c. 2. nu. 22. & seqq.* multosque eam in partem allegat Felin. *in c. Si quando n. 5. de rescript.*

12 Q. III. An ejusmodi licentia faciat testamentum ante factum convalescere? R. Hoc posse videri, per *l. si quis 6. §. sed etsi ff. de injusto, rupto, &c.* ubi damnato concessa testamenti factio facit, etiam testamentum ante factum subsistere. Dicendum tamen econtra, eo quod ista licentia sit futuri temporis, ut non trahatur retro in confirmationem ejus, quod factum inutiliter. Ratio est, quod cum istæ dispensationes sint odiosæ, *c. 1. in fine de filiis Præsbyt. in 6.* non admittant extensionem ad illum actum, *Canonista in c. Postulasti 27. de rescriptis.* Abbas *in c. ad aures 8. eod. t.* Jason, *in l. quominus 2. nu. 134. ff. de fluminibus.* Nihil facit *d. §. sed etsi*, quia loquitur in casu, quo testamentum ante valuit, & irritum est factum per sententiam. Quæ irritatio non habet locum in testamento militis damnati ex crimine militari, *text. ibi & l. 1. ff. de veteran. & militum success.* ut non possit trahi ad casum, quo defuit ab initio testanti licentia testandi.

13 Q. IV. An testandi licentia expiret primo actu? Resp. Id aliquos velle, *arg. l. boves §. 1. ff. de verb. sign. & l. dotis 68. de jure dot.* ubi sermo simpliciter prolatus de primo actu intelligitur, in eoque consummatur. Quæ regula, ut habeat locum in actu non revocabili, non tamen in actu revocabili, qui ex natura & conditione sua non finitur primo actu, imo non censetur consummatus, si revocetur; qualis est actus testandi, qui ante mortem testatoris non habetur firmus. Qua ratione in hanc posteriorem partem inclinat Covar. *ad d. cap. 7. num. 22. hoc tit.* Barbosa *ad l. 8. §. quod in anno num. 19. soluto matrimon.* Nam verba, & dispositiones debent intelligi secundum naturam actus, ad quem referuntur. Est autem natura sua testamentum revocabile. Deinde non datur prima, & secunda voluntas ultima, sed unica tantum, & illa tantum voluntas dicitur, quæ suprema est. Nec obstat, quod versemur in materia odiosa, qualis ea omnis, qua immutatur conditio Religiosorum; nam non ideo concessiones ita interpretandæ, ut reddantur ridiculæ, & captiosæ. Sarmient. *de redditibus Eccl. p. p. 4. c. 4. num. 3.* Azor. *d. c. 9. q. 3.* Fach. *5. controv. c. 99.*

Q. V. An ista licentia finiatur morte concedentis? Resp. Hoc posse videri, ex eo, quod mandatum re integra, morte mandantis exspiret, *c. Gratum, c. Relatum sup. de off. deleg.* Verum cum hæc res non tam ad mandatum spectet, quam ad gratiam factam, verius est, concedentis morte non finiri eam licentiam, *c. si cui 36. de Præbend. in 6.* ubi gratiam factam non facit extingui mors concedentis, re integra, licet secus in gratia facienda. Nav. in *can. Placuit nu. 152. de pœnit, d. st. 6.* Sarmient. *d. l. n. 8.* Azor. *d. c. 9. q. 4.* Fach. *d. l. 5. c. 100.* 14

Q. VI. An testamentum factum ante ingressum per eum rumpatur? R. Hoc aliquos velle, si non cogitaverit testator de ingressu, quod per ingressum videatur tacite revocasse voluntatem. *Auth. Ingressi C. de SS. Eccles.* ubi ingrediens se, & sua censetur Monasterio dedicare: & per *Author. Nisi rogati Cod. ad SC. Trebell.* ubi Monasterium habetur loco liberorum, & quasi posthumi. Contrariam tamen opinionem esse veram indistincte, sive de ingressu cogitaverit, sive non; cum nullus textus distinguat, sed det liberam potestatem testandi ante ingressum de suis, *Novella de Monachis 1. §. illud*, nec sit ratio distinctionis. Nam quod agunt de taci- 15

tacita revocatione, in casu, quo non cogitavit ingredi, nihil arguit, cum illi non sit ista vis, quæ ne quidem competit expressæ revocationi, nisi solemni, ut dictum *Institut. quibus modis testam. infirm.* Censetur enim testator tabulas approbare, quas non mutavit sequenti justa voluntate. Nihil facit *d. auth. nisi rogati*, quia ejus decisio tantum habet locum in casibus expressis, inter quos non est hic, de quo agimus, & quando ab intestato decidit ingressus ex tacita ejus voluntate. Videtur hanc opinionem amplecti Covarr. *ad c. 2. n. 10. h. t.* ubi Boet. Epo, *n. 2. & seqq.*

16 Hæc ita in Professis. Aliter se res habet in Novitiis, qui cum necdum in potestatem alterius suam remiserint voluntatem, bonisque se exuerint, nec regulæ se alligaverint, non possunt dici obligati Religioni, cum solus habitus non faciat Monachum, *d. c. 2. h. t.* Ut habeant plenum & liberum arbitrium disponendi super rebus suis.

17 Dubitari tamen posset: An hoc non sit mutatum per Trid. *Sess. 25. c. 16. de Regular.* Resp. Prohiberi quidem ibi dispositionem Novitii, nisi ex licentia Episcopi, non ejus Vicarii, intra duos menses ante professionem, non eam, quæ est ultimi elogii, sed quæ sit inter vivos. De qua tantum agi patet: Primo, ex verbis: *renuntiatio aut obligatio in favorem facta, etiam cum juramento sit irrita*; qualis spectat ad actum inter vivos. Nam disponere de rebus suis per ultimum elogium non renuntiare, aut se obligare. Secundo ex ratione Concilii, quæ est, ne spoliatus bonis ante ingressum, minus libere ingrediatur, in Monasterii detrimentum. Quod non contingeret per ultimum elogium, quod non privat aliquem bonis, cum non sortiatur effectum ante mortem naturalem, aut civilem, quæ inducitur per ingressum, ut ante non præjudicetur Novitio. Tertio, quod non alias renuntiatio, aut obligatio Novitii teneat, quam intra duos menses, ex licentia Episcopi, aut ejus Vicarii, qua non opus in testamentis, quæ non possunt dependere ab alieno arbitrio, & hic frustra requireretur, cum nullibi sit adempta testandi facultas Novitio.

18 Usurario manifesto ante restitutionem aut cautionem de restituendo, non esse licentiam testandi, dixi *ad D. h. tit. num. 11.* & dicetur infra ad *tit. de usuris*. Excommunicatum non esse prohibitum testari, ex eo patet, quod tantum sit prohibitus testari excommunicatus ob percussionem Cardinalis, aut hæresim, *c. fin. ff. de pœnis in 6. & Auth. credentes C. de hæred.* Quod minime extendendum, tum quia pœnale, tum quia exclusio unius est inclusio alterius. Covarr. *de testam. p. 2. Rubr. n. 56.* Clar. *§. Testam. q. 24.*

Ad formam quod attinet, non desideratur hoc jure tanta solemnitas, atque civili, cum sufficiat duorum aut trium testium præsentia, coram Parocho, *c. cum esses 10. h. t.* ubi dicitur in ore duorum, aut trium stare omne verbum. Ut probationis causa videantur potius requisiti testes, quam solemnitatis substantialis. Ut saltem hoc jure verior sit eorum opinio, qui volunt minus solemne testamentum obligare hæredem, certum de voluntate defuncti, ad præstanda relicta, cum probationibus non sit opus, quando propria confessione constat de veritate, nec alias ad extraneam fidem decurratur, quam si aliter non possit haberi veritas, ut ait Imp. in *l. fin. C. de fideicom.* quod & jure civili teneri posse diximus ad *D. tit. qui testam. facere poss. n. 43.* 19

Quantum ad testium qualitatem, rejiciuntur & hoc jure suspecti; veluti domestici, quales hac in materia ponit potestas patria, non etiam cognatio, aut cohabitatio. Removentur & ii, quibus deest sensus, furiosi, impuberes; item quorum causa agitur, quia nemo in propria causa idoneus testis. Vide dicta ad *ff. eod. n. 31. & seqq.* 20

Quæritur autem: An hoc jure mulier hac in causa admittatur testis? Resp. Probabile esse, non admitti, cum *d. c. 10.* nihil mutetur de qualitate testium, sed tantum de numero, ut procedat argumentum *c. 1. infr. de novi operis nunciat.* Pro qua parte facit, quod & hoc jure desiderentur testes idonei & legitimi, *c. relatum 11. h. t.* quales in hac materia non sunt fœminæ, sed masculi. Hanc opinionem sequitur Covarr. *in d. c. 1. in fine*. Clarus *§. Testamentum q. 55. num. 2.* Contrarium tenet Vigilius, in *§. testes num. 3. Institut. eodem*, quod in testamentis, quæ jure gentium subsistunt (cujusmodi vult esse factum secundum jura Canonica) 21

non

non inspiciatur sexus testium. Cujus opinio bene procedet in testamentis parentum inter liberos; quæ cum valeant etiam sine ullo teste; modo de voluntate constat, valebunt quoque teste muliere, cujus testimonium jure gentium est receptum. Quod & obtinet in testamento militari. Quoad alia testamentorum genera posset dubitari, cum non sufficiat in iis quilibet voluntatem probandi modus, sed desideretur coram testibus duobus aut tribus, & Parocho explicetur voluntas, ut recte dicatur ista testamenti factio non esse redacta ad jus gentium.

22 Alia quæstio est: An testamentum ad pias causas sine teste valeat? R. In *c. Relatum* 11. *b. t.* requiri etiam in testamento ad pias causas duos aut tres testes, eosque legitimos: nec ullibi expressum in jure sine restibus testamentum ad pias causas subsistere, excepto testamento parentum inter liberos, de quo in Constitutione Theodosii; *l. hac consultissima* 21. *§. ex imperfecto C. b. t.* a cujus similitudine sumptum argumentum fragile est & fallax: propterea quod nullum simile sit idem, & facile sit dare instantiam ac dissimilitudinis rationem: ut hoc in casu, quo liberi sunt magis favorabiles, quam pia causa, ut patet ex D. Augustini sententia, *c. fin.* XVII. *q.* 4. D. Wames. *Conf.* 376. *n.* 4. 5. *& 6. de peculio Cleric.* Plures casus, in quibus fallit hoc argumentum, videre est apud Everardum, in *loco a simili*. Plerique tamen dictam Theodosii Constitutionem extendunt ad pias causas, ut, licet sine ullo teste sit conditum testamentum, nec publicatum; si tamen inveniatur scriptura perfecta quoad voluntatem holographa, id est, scripta manu testatoris disponentis in pias causas, servanda ea sit, & pia causa admittenda ad bona: & ita communius receptum est, ut patet ex Tiraq. *de Privil. piæ causæ Pr.* 4. *& seq.* Et hoc, quatenus scriptura non vocatur in controversiam, quia alias nullam faciet probationem, ut bene tradit Mantica, *de Conject. ultim. volunt. lib.* 6. *c.* 2. *n.* 9. Mulierem admitti in tali testamento vult Tiraq. *d. loco n.* 8.

23 Ad formam testamenti maxime spectat institutio hæredis. Ubi suus nec hoc jure est prætereundus, sed vel instituendus, vel nominatim exhæredandus, ad testamenti valorem; & quidem ex una causarum, de quibus *Novel. ut cum de appel. §. aliud quoque capit.* & hoc ad removendam quærelam. Quod addo, quia sola exhæredatio facit testamentum subsistere, licet inverti possit per querelam: qua de re latius *D. de lib. & posthumis hæred. instituend. & Instit. de hæred. lib.* Vult autem lex civilis testamentorum jura per se firma esse, aliunde non dependere. Unde institutio sive ultimum elogium in alienum arbitrium eo jure non recte confertur, *l. Illa institutio* 32. *de. hæredib. instit.*

Ubi dubitatur, an hac in parte Canones dissentiant a jure civili? R. Id non paucos velle, qui putant hoc jure in alterius arbitrium posse remitti dispositionem, per textum expressum, uti volunt, in *c. cum tibi* 13. *h. tit.* qui habet, eum, qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videri decedere intestatum. Quod plerique accipiunt dispositum ratione piæ causæ, in quam bona distribuenda, ut tenet Abbas *ibid. n.* 3. & Cov. *ib. n.* 13. cum tamen ibi nulla fiat mentio piæ causæ. Dicendum hac in parte non dissentire Canones, cum Pont. in isto textu non velit dicere, talem simpliciter esse testatum, sed tantum ad exclusionem Episcopi, cui bonorum ab intestato dispensatio est mandata, ut patet ex *c. cum tibi* 18. *infr. de verb. signif.* cujus *dict. c.* 13. est pars, utpote ejusdem Pont. Innocentii, & ad eumdem Episcopum scriptum, qui proinde frustra sibi adrogabit dispensationem, utpote jam alti commissam per defunctum, qui eatenus non potest dici intestatus. Ita subtiliter Sarment. *Select. Interp.* 2. *c.* 6. *n.* 33. *& seq.* Fachin. 5. *Contr. c.* 57. Communiter traditur, eum, cujus arbitrio dispensatio commissa, censeri institutum hæredem, & cogi distribuere in pias causas. Abbas, Covar. *& alii d. loco*. Quo admisso non tam a legibus discordant Canones; quam consonant. 24

Relinquuntur etiam hoc jure legata fideicommissa, non tantum testamento & codicillis, sed & ab intestato, nudis verbis, *c.* 4. *b. t.* Ubi quæsitum, an in eo differant Canones a legibus, quod non admittant legatum rei alienæ. R. Hoc aliquos velle indistincte, sive res sit Ecclesiæ, sive alterius privati, eo quod 25

lex civilis tale legatum permittens foveat lucrum odiosum hæredi, atque ita non sit servanda ab Episcopo, aliquos vero restringere ad rem Ecclesiæ, quia non sit in commercio. Fundantur in ratione textus *c. Filius noster*, 5. *h. t.* in quo agitur de legata re aliena Ecclesiæ scilicet, & resolvitur, contra legem Dei esse, rem alienam legare. Ubi aliqui dicunt, Pontificem minus intellexisse leges, aut probabilem aliquorum opinionem secutum; contrariam vero esse probabiliorem. Quorum dictum ineptum, cum suscipere reverenter, vel suscipere potius Pontificum decisiones deceant. Unde dicendum, cum statutum juris civilis permittens legari rem alienam, nihil peccati includat (nam si quod includeret, esset ratione detrimenti domini, cujus res legata, quod nullum ei est, quippe cui invito non aufeatur res sua, vendere volenti detur æstimatio, quæ alias offerenda legatario, tanquam ei legata. *Instit. de legatis §. non solum*) verius esse, hac in parte Canones a legibus non recedere, & permittere legatum rei alienæ.

26 Nihil obstante *dict. cap.* 5. nam in eo tantum reprehendit Pontif. apprehensionem, & detentionem rei alienæ per legatarium, domino invito, ut patet ex finalibus verbis istius textus, qui non cogitur rem suam invitus alienare, cum in rem alienam alteri nihil sit juris, ne quidem per ultimam voluntatem. Ita Covarr. *ad d. c.* 5. Nec debet quemquam movere, quod ibidem post verba, *si auctor ejus legaverit rem alienam*, subjiciat Pontif. *Sed quia lege Dei vivimus*: quia non referenda ad illa priora verba: sed ad subjectam decisionem, scilicet: *Valde mihi videtur injustum, &c.* Quibus non tam reprehendit leges sæculi, quæ, uti dictum, hac in parte nihil mali involvunt, quam iniquum detentorem, sæculi leges perperam in sui defensionem allegantem, quasi, sicut licet legare rem alienam, ita etiam auferre, & detinere liceret. *Vide hæc repetita D. de leg. & fideicomm. cap. 2. n. 23. & 24.*

27 Quantum ad testamenti vel voluntatis mutationem, illa etiam hoc jure est licita; uti & Falcidiæ ac Trebellianicæ detractio, quam in piis causis nec Canonico, nec civili jure obtinere, recepta habet sententia.

Ex dictis patet, in testium numero & solemnitate Canones differre a jure civili; quorum tamen statutum non obtinet, nisi in terris Ecclesiæ manente requisita solemnitate a jure civili salva in terris Imperii. Usus tamen passim se accommodavit decisioni juris Canonici.

Est & in eo differentia, quod jus Canonicum admittat detractionem duarum quartarum, legitimæ scilicet, tanquam a suo, & Trebellianicæ, tanquam ab hærede gravato, *c. Raynutius* 16. *c. Raynaldus* 18. *h. t.* cum leges, secundum veriorem sententiam, tantum admittant alterius detractionem, cum passim velint, retento quadrante, reliquum dodrantem restitui, ut traditum *D. ad S. C. Trebel. num.* 92. 28

Ad effectum testamenti, alteriusve ultimæ voluntatis pertinet, ut hæres eam exsequatur intra annum, *c.* 3. *h. t.* Qui si legata pia distulerit solvere, donec judicio conveniatur, mulctatur in duplum, *§. ex maleficiis instit. de actionib.* Jure Novellarum monitus a judice non adimplens intra annum, quod jussus est, privatur omni emolumento, quod posset consequi ex hæreditate excepta tamen legitima. *Auth. Hoc amplius, C. de fideic.* Cui videtur obstare textus, in *c. licet inf. de voto*, de cujus intellectu ibi commodius agetur. 29

Solvenda legata iis, quibus relicta: nisi is, cui relicta sunt, sit inhabilis, aut res talis sit, quæ relinqui non potest, quia non sit in commercio, licet etiam stipulatoris tantum, adeo ut ei non debeatur æstimatio, *l. multum* 34. *D. V. O.* Sic Ecclesiæ aut piis locis ex statutis quarumdam Regionum, uti & harum ex Constit. Caroli V. an. 1520. non relinquitur res immobilis. 30

Ubi occurrit quæstio, an legatum rei immobilis Ecclesiæ sit omnino inutile, ut ne quidem pretium debeatur? R. Controversam hanc esse quæstionem, patet ex iis, quæ tradit D. Peckius *in Tract. de Amortizat. c.* 9. communiore tamen & benigniore opinione esse receptum, ut debeatur rei relictæ æstimatio, quasi statuta ejusmodi non resistant adquisitioni pretii, seu æstimationis. Quæ opinio probatur per *Fideicommissa* 114. *§. si quis alicui de legat.* 1. Facit eodem *Clementin. Exivi de verb. significat.* quæ 31

rerum immobilium Franciscanis legatarum, quarum sunt incapaces, vult præstari pretium. Et hoc quatenus res relicta est alias in commercio, nisi tamen clausula irritans decreto prohibitionis sit abjecta, ut in dicta Constit. Caroli V. quod nolit relinqui Ecclesiis aut piis locis bona immobilia: quæ cum sit loco formæ, facit quasi non extitisse defuncti voluntatem, aut nihil ex ea sequi, *leg. Non dubium C. de legib.* Admonet tamen Peck. *d. loco in fine*, si de voluntate certo constet, etiam isto casu mitiorem viam esse eligendam viro bono, & præstandam æstimationem, ad eximendum omnem scrupulum juxta textum in *capit. Consilium infr. de observat. jejun.* Et hoc omnino, si testator voluerit dari ejus pretium, quia talis voluntas neutiquam contradicet dictis statutis, qui tantum prohibent acquisitionem rei immobilis, quæ hic non acquiritur, nec relinquitur, sed pretium ejus non prohibitum. Vide plura hac de re ad *D. de leg. & fideicom. n. 27. & seqq.*

32 Receptum hoc jure, ut ex relictis Ecclesiæ portio Canonica debeatur Prælato, & econtra ex relictis Prælato sua portio, præstetur Ecclesiæ Cathedrali, non etiam inferiori, cum qua non est tanta communio. Et hoc nisi testator relinquerit quid Episcopo ipsi citra fraudem, ut eo contentus esset, & ille acceptaverit, *c. officii 14. h. t.* Alias non potest testator impedire, quominus portionem suam salvam habeat Episcopus, aut eam diminuere, sive conjunctim, sive separatim Ecclesiæ sit relictum, cum debeatur de jure communi, 33 cui non derogat privatus. Non semper autem Cathedrali Ecclesiæ sua debetur portio ex relictis Episcopo, sed tum demum, quando contemplatione Ecclesiæ est relictum Episcopo, non autem si contemplatione personæ, *c. requisisti 15. h. t.* Quare autem Prælatus hac in parte sit potior Ecclesia, rationem dat Glos. *ibi V. Secus*, quod nomine Ecclesiæ contineatur & Episcopus, tanquam ejus caput, quam approbat ibi Abbas, & Covarr. *num. 15.*

34 Quando vero censeatur quid relictum Prælato suo nomine, quando nomine Ecclesiæ; dubitatum fuit, & distinguit Pont. in *d. c. 15.* Nam vel est relictum Prælato a propinquis, vel ab extraneis, hoc casu relictum intuit Ecclesiæ censeri, illo vero Prælati tantum, quod consanguinitas faciat personam potius electam videri, *arg. l. si plures, §. in adrogato in fine D. de vulg. & pupil.* Idem dicendum in relicto ab amico, *arg. l. Nemo 38. D. de hæredib. instit.* Relictum illi, qui proprium habere potest, nec ullam administrationem Ecclesiæ habet, illius proprium est, sive relictum a propinquo, sive ab extraneo, quia censetur relictum personæ intuitu, nisi aliud appareat, *dict. cap. 15. in fine.*

35 Debetur autem dicta portio Episcopo ab omnibus Ecclesiis ejus diœcesis. Hostiens. in *Summa infr. de sepult. num. 12.* nisi privilegium expressum eas liberet, aut consuetudo legitime præscripta, secundum Abbatem, *in c. certificari 9. num. 6. & 7. infr. d. tit.*

36 Verum dubites: An & Ecclesiæ exemptæ debeant hanc portionem? R. Hoc adferere Hostiens. *d. lo. o*, ex eo, quod habeatur respectus personæ, a qua fiunt absolutiones, non etiam loci, cui fiunt, contrarium verius, & communiter receptum, secundum Abb. in *d. c. Officii n. 6. h. t.* quod non tam debeatur ratione offerentium, aut relinquentium aliquid, quam ratione curæ; quæ est Episcopo super Ecclesiis: quæ cum nulla sit super exemptis, non est etiam ratio, quare ei quid debeatur.

37 Cæterum portio ista interdum est quarta, interdum tertia, aut alia, pro locorum consuetudine, quæ servanda, *d. c. 9 infr. de sepult.* Boetius Epo *add. c. Officii in princ.* Est & portio parœcialis, quæ debetur parœciali Ecclesiæ, de qua agemus infr. *De sepult.* ubi frequens ejus mentio. Sunt etiam quædam relicta extra hujus portionis detractionem, ut quæ sunt relicta pro ornamentis, fabrica, luminaribus, anniversariis, in perpetuum cultum divinum, cessante tamen fraude, *c. fin. h. t. & c. Ex parte 31. infr. de V. S.* Sunt & illa libera ab hoc onere, quæ Ecclesiis ab existentibus sanis donantur inter vivos, *c. 4. inf. de sepult. & c. 1. inf. de statu Monach.* Sunt quoque extra illud, equi, arma relicta in subsidium terræ sanctæ, *c. In nostra 10. infr. eod.* Item relicta pauperibus simpliciter, quod censeatur relictum personis, non locis, secundum Gloss. in *cap. 2. inf. eod.* & Joan. And. in *d. c. In nostra.* Et licet textus loquatur

tur

tur de portione parœciali, idem tamen dicendum de Episcopali, cum parificentur in jure & privilegio. Dixi, ab existentibus sanis; ne obstet *d. c.* 2. quod accipiendum de datis ab ægrotis, ex eo morbo decedentibus.

39 Porro ut faciliorem habeant exitum ultimæ voluntatis, solent testatores certos delegare executores, *c. penult. b. t.* sive laicos, sive Clericos, etiam Religiosos, accedente tamen Superioris auctoritate, quod ipse velle aut nolle non habeant, *c. fin. eod. in* 6. Imo etiam Prælatos, *Clem. un. eod.* Quorum est adimplere testatoris justum, intra tempus adsignatum, aut eo non adsignato, intra annum, alias ad Episcopum devolvitur executio, *c.* 3. *b. t.* Qui & potest cogere executores, ut citius voluntates exsequantur. Cov. *in c.* 6. *n* 4. *b. t.* Ex pluribus datis, alio mortuo, absente, aut recusante, alter exsequi non impeditur, in favorem voluntatis, nisi testator aliter providerit, *d. c. fin. eod. in* 6. Post executionem ratio ab executore reddenda loci Ordinario, quem non excusat prælationis officium *d. Clem. un. b. tit.*

ADDITAMENTA.

Ad Num. 1. *Quæres.* An prodigi & deportati ad pias causas testari possint? Resp. Affirm. quia in testamentis ad causam piam non attenduntur solemnitates juris civilis, sed ea testamenta regulantur secundum jus gentium, uti tenet communis sententia, sed prodigi & deportati non amittunt jus gentium, *l.* 7. *§.* 1. *ff. de pœnis*: ergo.

Ad Num. 3. *in fine adde.* Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest, de rebus vero intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet. Gonz. *ad c. quorumdam* 1. *b. t.*

Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt, de bonis vero patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valent. Gonz. *ad c. cum in officiis* 7. *b. t. item c. ad hæc* 8. *b. t.*

Ad Num. 10. *in fin. adde.* Franc. de Arauxo *de stat. Eccl. tr.* 2. *q.* 19. *n.* 48. tenet, quod Religiosi facti Episcopi liberentur a voto paupertatis, & habeant dominium portionis sibi assignatæ, non minus, ac alii, tum quia nulla fit post mortem illorum restitutio; tum quia facultas testandi illis concessa eadem forma expeditur, ac illa, quæ conceditur Episcopis ex Clericatu assumptis.

Idem *tract.* 3. *q.* 28. *dub.* 1. *n.* 5. Divus Thomas tenet, quod Religiosus creatus Episcopus debeat gestare habitum suæ Religionis. Verum jam est eis mandatum, utantur habitu communi, scilicet pileo & muceta. Idem *dub.* 1. An maneat a voto paupertatis absolutus? Ipse tenet, quod non, eo quod Pontifex cum ea non dispenset. 2. Quia tantum habet Episcopatum, quoad usum & administrationem; quia D. Thomas tradit, quod in religioso Episcopo maneat virtualiter & in præparatione animi votum obedientiæ; absolute autem obligatio castitatis & abdicatio proprietatis. *Dub.* 3. An possit de bonis patrimonialibus in Episcopatu obtentis testari? Ille consequenter negat.

Sforza Pallavicinus in præfatione de arte Christianæ præfectionis: Jussus fui sedere in Consistorio (scilicet sum factus Cardinalis) qua tamen dignitate non magis solutus fui ab onere vacandi Deo, quam gregarius miles ab onere militandi, si copia non ductor evadat.

Busemb. *lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 1. ait, quod obstrictus maneat votis essentialibus, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ exemptus censeatur. Deinde etsi jugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam, tamen ex obligatione moralis honestatis ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad formam Episcopis sæcularibus se conformare possit, ut Clem. VIII. concessit. Imo si resignet, vel deponatur; non tenetur redire ad observantiam regularem, quia retinet eminentiam Episcopalem, secus in Cardinali, qui Episcopus non est.

Ad Num. 16. *Quæres.* Quales solemnitates novitius in terris Imperii ad suum testamentum adhibere teneatur, juris civilis vel canonici? R. Tutius illum facere, si adhibeat solemnitates juris civilis. *Schambogen. hic num.* 16.

Ad Num. 19. *Quæres.* An præsentia Parochi & duorum vel trium testium sit de substantia testamenti inspecto jure Canonico? R. Si Clericus testetur non ad piam causam esse de forma substantiali, ita, ut

ut ea non adhibita testamentum nullum sit, tam in foro interno, quam externo contra Zoesium, & probatur, quia Pontifex *in c. cum esses* 10. *h. t.* decernit testamentum esse firmum, si fiat in præsentia Parochi, & duorum vel trium testium, ergo decernitur nullum, si fiat absque Parocho, vel præsente uno tantum teste, nec dicas distinguendo consequens nullum quoad forum externum, concedo, internum nego, sed contra, quod nullum est in foro externo, etiam est nullum in foro interno, quia alias legislator male prospexisset nobis, si juxta canones operando, & bona retinendo non essemus securi in foro interno.

TITULUS XXVII.

De Successione ab intestato.

SUMMARIUM.

1 *Bona Clericorum patrimonialia, vel quasi, ab intestato quibus deferantur.*
2 *Adquisita ex fructibus benef. cui succedant.*
3 *An in dubio præsumantur ita adquisita?*
4 *Consuetudo an recte admittat ab intestato ad hujusmodi bona proximos defuncti?*
5 *Monachi bona cui adquirantur.*
6 *Mutato monasterio cedunt novo.*
7 *Monach. facto Episcopo cui bona cedant.*
8 *Decedenti in novitiatu Monasterium non succedit.*
9 *In Monasterio manens quatenus se, & sua censeatur ei dedicasse.*
10 *Statuta prohibentia adquiri bona immobilia piis locis an justa?*
11 *An & ea, quæ arcent Religiosos a Jure succedendi.*
12 *Monacho recusante, an Monasterium possit adire hæreditatem?*
13 *Fructus pendentes cui competant, hæredi, an successori in beneficio.*
14 *Consuetudo ea in re varia.*
15 *Fructus anni primi ac secundi an statuto, recte reservantur domui mortuariæ ac fabricæ?*
16 *Decretum Conc. Trid. hac in re.*

1 PAtrimonialia, & quasi patrimonialia bona Clericorum Ecclesia ab intestato cognatis defert, *can.* 1. XII. *q.* 4. pro linea & gradus prærogativa, secundum distinctionem traditam in *Novella* 118. *de hæredib. ab intest. venientib.* probatam potius, quam improbatam per Canones, *d. can.* 1. de qua actum *Instit. & D.* in materia de successione ab intestato. Si nulli fuerint cognati, bona deferuntur Ecclesiæ, *c.* 1. *h. t.* eo modo quo fisco bona laicorum decedentium absque hærede deferuntur.

Quantum ad collecta ex fructibus beneficii ea spectant ad Ecclesiam, in qua beneficium obtinuit defunctus, *d. can.* 1. Si in pluribus Ecclesiis defunctus habuerit beneficia (quod fieri posse dictum *sup. de præbend.*) pro rata singulæ admittuntur, *c. Relatum* 13. *sup. de testam.* Ubi caute advertendum, an defunctus bona ante clericatum habuerit, aut aliunde quam fructibus beneficii: nam attenta eorum qualitate & quantitate, cum iis, quæ ab Ecclesia acquisivit, pro rata inter hæredes defuncti ad Ecclesiam eorum fiet distributio, *dict. can.* 1. *cap.* 5. *sup. de testam.* 2

Ubi quæri potest: An in dubio præsumantur adquisita ex bonis Ecclesiæ? R. Si aliunde non demonstretur advenisse, præsumi adquisita ab Ecclesia ejusve nomine, *argum. l. Quintus* 31. *ff. de donat. inter vir. & ux. & l.* 6. *C. eod.* Quæ tamen loca non ita convincunt, quandoquidem ibi præsumptio talis sumatur ad evitandam suspicionem turpis quæstus ex parte mulieris, quæ hic cessat. Communem tamen eam esse opinionem, testantur relati a Covarr. *ad c.* 1. *n.* 9. *& seq. sup. de testam.* quod & tenet Cujac. *ad Novell. de Eccles. tit.* 137. Nam cum non appareat bona ante dignitatem Clerico aliqua fuisse, aut aliunde advenisse, vero similius est, ex bonis Ecclesiæ provenisse, & data aut relicta potius ex pietatis & religionis intuitu, quam personæ, sive possessio sit apud hæredem, sive apud Ecclesiam. Et ita in dubio; nam præsumptio pro altera parte stans transfert onus in adversarium. 3

Hæc ita de jure scripto: cui consuetudo plerisque in locis derogavit, ab intestato admittens ad bona, etiam ex fructibus beneficii quæsita, proximos defuncti, exclusa Ecclesia.

An verò ista consuetudo sit proba, dubitari posset? R. Ita dicendum esse, ex 4

eadem ratione, qua consuetudo testandi de bonis acquisitis per Ecclesiam probata Tit. superiori. Quo facit argumentum ab expresso ad tacitum, in jure validum, cum procedat ex eadem potentia causæ efficientis, ut videre est apud Everardum, in *loco: Ab expresso ad tacitum*. Facit etiam, quod per eam evitentur lites, atque alia inconvenientia, causata ex eo, quod nesciatur, unde bona superflua sint adquisita, ex fructibus Ecclesiæ, an vero aliunde. Et ita plerique eam probant, citati a Covar. in *c. Cum in officiis num.* 24. *sup. de testam.* quamvis non desint, qui velint istam consuetudinem procedere quidem in foro exteriori, non etiam interiori; eo modo, quo diximus ante, *ad Tit. præced.* testantes de bonis quæsitis ab Ecclesia posse peccare contra ordinem charitatis omissis pauperibus aut Ecclesia, ea relinquendo divitibus. Vid. Molina *De just. & jure Tr. 2. Disput.* 147. *concl.* 8.

5 Monachus non habet alium hæredem, quam Monasterium; imo non habet hæredem, cum ipso ingressu adquirantur omnia ejus bona Monasterio, *c.* 2. *sup. de testam.* Qua in re nihil operabitur consuetudo, cum bona Monachi etiam patrimonialia per ingressum adquirantur Monasterio. Cui similiter cedunt, quæ postea ex successione, aut alias Monacho
6 deferuntur, *d. c.* 2. * Nisi mutaverit Monasterium; nam post mutationem adquisita cedunt novo Monasterio, cum jus hoc sit personale, adhærens personæ Monachi: ut quia sequitur personam, & cum ea transeat. Covarr. in *c.* 1. *nu.* 29. *sup. de testam.* An autem bona delata ad Monasterium prius secum deferat transiens, dicemus infra *ad tit. de Regularib.* Hæc ita, si Monasterium sit bonorum capax, & ante non disposuerit ingressus de suis bonis, uti licere dictum Tit. superiori.

7 Quid si Monachis sit factus Episcopus? R. Tunc bona non ad Monasterium, sed ad Ecclesiam spectare, ad quam adsumptus, & cujus esse censetur, non etiam Monasterii; ut merito illi quærat, *can. Statutum* XVIII. *q.* 1. *Gl. in can. de Monachis* XVI. *qu.* 1. Molina *De I. & I. Tr.* 2. *Disp.* 140. *in fine*. Nihil facit, quod omnia sua Monasterio detulerit, atque adeo & spem ad futura; nam hoc verum est, quatenus in Monasterio maneret, non ex eo adsumeretur ad Episcopatum. Quo facit, quod dictum *Tit. sup. n.* 19. liberari eum per hoc a regulis Monasterii. Idem obtinet & in eo, qui adsumitur ad parochialem Ecclesiam subjectam Episcopo: nam isti Ecclesiæ adquiret; Monasterio vero non alias, quam si Ecclesia ei sit subjecta.

Illud etiam hic quæri posset: An Monasterium succedat ab intestato decedenti in novitiatu. Resp. Minime; nec ad id spectare Novitii bona, si aliter non sit ab eo dispositum. Nam ut translatio corporis nulla est ante professionem, ita & bonorum; sequitur enim accessorium suum principale: ut super his maneat Novitio plena libertas disponendi, sive inter vivos, sive ultimo elogio. Cui etiam non denegata facultas redeundi ad sæculum. 8

Si tamen in Monasterio maneat, non facta dispositione, se & sua ei censetur dedicasse, *auth. Ingressi C. de SS. Eccl.* Quod verum est in quibusdam locis tantum quoad mobilia, non etiam quoad immobilia, quorum translatio in Ecclesiam prohibetur statutis etiam harum Provinciarum, ex Constitutione Caroli V. an. 1520. 9

De quibus: An sint justa, dubitatur? Resp. Hoc dicendum esse, cum non directe contra Ecclesiam, aut Ecclesiasticas personas, nec super rebus Ecclesiasticis sint concepta, sed profanis tantum, & quidem in bonum publicum; tum ne crebra & perpetua facultate acquirendi jurisdictio laicorum minuatur, cum manum mutantia in alterius generis jurisdictionem, Ecclesiasticam scilicet, transeant, & eximantur a vectigalium, & similium impositionum onere, in gravamen laicorum: tum ne, auctis ultra modum facultatibus, luxuriandi, lasciviendive causa præbeatur, cum destructione boni ordinis. Gail. 2. *Observ. c.* 32. *n.* 8. Wames. *Cons.* 432. *n.* 3. *h tit.* * Qua ratione & statuta probari possunt, quibus Religiosi a jure succedendi cognatis (quod jure communi eos habere, quatenus Monasterium est bonorum capax, certum est, sive inspicias jura Canonica, *can. Abbates* XVIII. *q.* 2. sive civilia, *l. Deo nobis* 56. *C. De Episc. & Cler.*) excluduntur. Chassan. *ad Consuet. Burg. Rubr.* 7. *§. fin.* 10 11

Ut

12 Ut autem de jure sit Monachis salvum jus succedendi, ex causa cognationis, eisque deferatur hæreditas, non tamen sibi quærunt, sed Monasterio. Wamesf. *d. Consf. 452. n. 5.*

Ubi quæret aliquis: An Monacho adire delatam hæreditatem recusante, possit adire Monasterium? Resp. Pro negantium parte facere text. in *l. 3. Cod. de jure deliber.* ubi servus, cui Monachus comparari solet, potest non adire, quod aditio sit facti, & facienda per personam vocatam, atque ita Dominum impedire, quominus hæreditatem consequatur. Frequentius tamen receptum, licere isto in casu Monasterio adire, non tantum Monacho adhuc vivente, sed etiam post delatam hæreditatem mortuo, aut ad aliud Monasterium translato; propter jus ex delata semel hæreditate quæsitum, quod per mortem aut translationem non tollitur. Rationem plerique dant, quod Monachus velle aut nolle non habeat, secundum *c. Si religiosus 27. De elect. in 6.* Verum ea ratio non admodum urget, cum, & servus velle aut nolle non habeat; quo tamen invito non acquiritur Domino hæreditas, *d. l. 3.* Unde dicendum, Religiosum potius comparari filio hac in parte, quam servus, vel in genere filio, aut servo comparari, prout Monasterio est utilius. Atque ita, ut, filio recusante adire delatam sibi hæreditatem, patri est concessum adire *l. fin. Cod. De bonis, quæ liberis, &c.* ita & Monasterio liceat adire, recusante, vel mortuo, translatove Monacho. Covarr. *ad. c. 1. n. 31. sup. de testam.*

13 Hæc ita in fructibus perceptis. Quid in pendentibus statuendum? R. Esse, qui omnes successori reservandos putent; neutiquam autem hæredi competere, in casu, quo ab intestato devolvitur hæreditas Clerici ad proximos, ex consuetudine. Ducuntur argumento eorum, quæ alibi dicta de usufructu, fructuarium scilicet fructus non perceptos ad hæredem non transmittere, quia jus tantum habeat personale, quod cum ejus persona extinguitur; fit autem loco fructuarii Clericus, uti dictum supra *Tit. 25.* Pro qua parte facit textus in *cap. fin. De officio ordin. in 6. &c. Quia sæpe 40. de elect. in 6.* Veriorem judico eorum opinionem, qui pro rata temporis volunt eos dividi inter hæredes defuncti & successorem, *arg. l. 8. §. 1. Soluto matrim.* ducto argumento a matrimonio carnali ad spirituale, de quo Everardus, in *suis Locis*. Quod procedit, quando est paritas rationis, uti hoc in casu: nam ut ibi sunt onera matrimonii, cujus nomine fructus percipiuntur pro rata, ita & hic servitium Ecclesiæ præstitum, nam alias alteri deserviens, ab eo non aleretur. Ut nihil faciat argumentum ab usufructu desumptum; cum in eo non habeatur ratio onerum, uti hoc in casu argumento matrimonii. Et licet sint majora in matrimonio onera, quam in beneficio, non tamen ideo convincitur, beneficiorum causam non esse onerosam, Covarr. *1. Var. Resol. cap. 14. num. 21.* Et hoc ita de ratione juris teneri posset: nihil obstante *d. cap. fin. & d. cap. Qui sæpe*, quia accipienda de fructibus aliis, qui non debentur defuncto.

Verum hac in re consuetudo plurimum potest: quæ alibi dividit fructus pro rata temporis; alibi successori adsignat, præcipue Prælato, juxta *d. c. fin. & d. c. Quia sæpe. De elect. Clem. Statutum eod.* alibi Ecclesiæ reservat; alibi etiam totum annum sequentem adsignat domui mortuariæ, sive hæredibus defuncti, quem vocant annum gratiæ. Imo & secundi anni fructus alibi attribuuntur fabricæ, aut alteri usui Ecclesiæ, ut successor in beneficio toto biennio carere debeat fructibus. 14

Ubi quæsitum: An valeat talis consuetudo, aut statutum? Resp. Videri, si non manifestam iniquitatem & irrationabilitatem, saltem duritiei aliquid contineret; tum quod successor in beneficio ad quem regulariter pertinere fructus constitutum est, pro servitio Ecclesiæ, iis fraudetur totius anni vel biennii tempore: tum quod absurdum sit, fructus ad eos deferri, cui non sunt beneficii possessores, nec ei deserviunt, quod repugnat intentioni Ecclesiæ. Quibus & aliis non obstantibus, videtur Joanni Andreæ, sustinenda consuetudo, in *c. Nemo potest, 79. num. 3. & seqq. de R. J. in 6.* propterea quod consuetudini sit vis derogandi Canonibus, secundum dicta sup. *de consuet. n. 8.* si non tendat in detrimentum Ecclesiæ: hæc autem non tendit, cum solum præjudicet successori, cui idem jus post mor- 15

mortem reservatum. Adserit ipse super hac re fuisse antiquas Decretales, nec esse omnino improbandam talem consuetudinem patet ex Constitutione Joan. XXII. in *Extrav. Suscepti de elect.* qui eam ad moderationem redegit, & restrinxit, ut saltem aliqua pars primi aut secundi anni successori adsignetur. Verum ea Constitutio in Regionibus præsertim Ultramontanis vel non recepta, vel usu, & consuetudine abrogata, & prædicta consuetudo in usu remansit, ut patet ex variis Doctorum responsis. Oldrad. *Consʃ.* 140.

16 Improbavit vero C. Tr. *Sess.* 24. *c.* 14. *de reform.* consuetudinem & statuta, quibus successor, in beneficio gravari solet tempore admissionis, & institutionis. Et secutus Pius V. insistens Tridentini vestigiis, Constitutione sua edita anno 1576. incip. *Durum nimis*, eadem improbavit, non obstante confirmatione Apostolica, aut tempore immemoriali, aut etiam quod juramento sint confirmata, ipsa juramenta irritans, & tantum permittens, si fructus ultra semestre fabricæ, aut alterius pii loci usibus repetiantur concessi, dimidiam partem fabricæ aut alii pio loco attribui, reliquam dimidiam fructuum anni concedi successori.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *Quæres* 1. Quis dicatur ab intestato decessisse? Resp. Non tantum is, qui nullum testamentum fecit, sed etiam qui fecit testamentum nullum ratione solemnitatis, sed etiam, quod propter injustam exhæredationem, vel prætentionem annullatum est; imo & qui cum codicillis decessit, quia codicillis, nec datur, nec adimitur hæreditas *§.* 2. *Inst. de codicil.*

Quæres 2. An filius fideicommisso a patre gravatus, si sine liberis Monasterium ingressus bona sua Monasterio incorporet, vel substituto fideicommissario relinquat? R. Quod Monasterio potius relinquat, quia Monasterium in hoc casu est loco liberorum *Auth. nisi rogati Cod. ad Senatus Consult. Trebell.* nisi tamen testator Monasterium expresse excluserit *Menoch. lib.* 4. *præsumpt.* 83.

Quæres 3. An novitius vendens hæreditatem sui patrui v. g. viventis, quæ ad ipsum perventura esset; post professionem emissam morte secuta, & ab intestato mortuus illam hæreditatem in Monasterium transferat? R. Affirm. ratio est, quia nisi ille patruus in talem venditionem consenserit, illa venditio nulla est, *per ultim. Cod. de pact.*

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

SUMMARIUM.

1 *Sepeliri quo in loco quis debeat.*
2 *Sepulturam eligere cuique licet.*
3 *Inducere quem ad eligendum non licet.*
4 *Mulier sepelienda cum viro.*
5 *Pater liberis impuberibus sepulturam eligit.*
6 *Portio Parochialis quæ dicatur.*
7 *Sepultura Eccles. quibus debita, vel non.*
8 *Infidelibus & hæreticis deneganda.*
9 *An & excommunicato non vitando?*
10 *Occulte excommunicato non deneganda.*
11 *Hæres ad damna ex delicto defuncti data, an & quatenus teneatur.*

UT habetur ratio bonorum defuncti, sive ex testamento, sive ab intestato, ita & corporis habenda; quod sepeliendum in loco sacro, propter participationem precum, quæ ibi pro defunctis funduntur, *can. Cum gravia* 17. *& can. Non æstimemus* XIII. *qu.* 2.

Sepeliendus quisque in loco, in quo Sacramenta percipit, etiam alibi forte mortuus, *c.* 2. *&* 3. *hoc tit. in* 6. Alienum parochianum sepeliens, restituit & corpus, si petatur, & quidquid eo nomine percepit. 1

Licet tamen alibi eligere sepulturam, ut patet ex *d. c.* 3. Exceptis Religiosis, qui cum velle aut nolle non habeant, nec electionem, sepeliendi sunt in suis Monasteriis; nisi longius ab iis absint, *c.* 5. *cod. in* 6. Wames. *Cons.* 433. *n.* 3. *h. t.* 2

Est autem stricte inhibitum, inducere aliquem ad eligendam penes se sepulturam, & ad hoc obstringere pacto, juramento, voto, fide interposita, ut & impedire electam sepulturam immutare. Quo casu & corpus restituendum suæ parochiæ intra 3

tra decem dies, omniaque occasione sepulturæ perceptæ, *cap. 1. eod. in 6.* ubi Ecclesiæ, & cæmeteria eorum manent subjecta interdicto, donec restitutio sit facta.
In sepulturis majorum alibi positis recte quis sepelitur, *cap. 1. hoc tit.* * Mu-
4 lier cum viro est sepelienda. Si plures habuerit, cum posteriore, quod ejus domicilium & honorem retineat: vel possit hoc videri unioni dandum, cum & maritus cum uxore sepeliatur. Abbas *cap. 7. num. 7. hoc tit.* Si tamen verus fuerit maritus, & alibi sepulturam non elegerit,
5 *d. cap. 3.* * Pater impuberibus liberis sepulturam eligit, si ita ferat consuetudo loci, non alias, *d. cap. 1. hoc tit. cap. 4. eod. in 6.* Pubes quisque eam sibi eligit, *d. cap. 1. hoc tit. & c. Licet eod. in 6.* etiam in Monasteriis, quibus id privilegii est concessum, *cap. In nostra 10. h. tit.* nisi ei per pactum cum Parocho sit derogatum, *cap. fin. De pactis in 6.* Quod sustinetur, cum facile revertamur ad jus commune, quo non licet Monachis recipere alienos parochianos, *cap. fin. de pactis in 6.*
6 Electa autem alibi quam in propria parochia, sepultura, debetur propriæ Ecclesiæ eorum, quæ relicta sunt loco, in quo electa sepultura, portio tertia, aut quarta, major aut minor, pro loci consuetudine, *cap. 1. 8. & 9. h. t.* quæ vocatur Parochialis. Quam portionem sibi non adrogat Ecclesia, in qua sunt parentum sepulchra, si ea dimissa alibi eligatur sepultura, sed debetur ei, in qua defunctus solitus erat audire divina, *c. 2. eod. in 6.* Ex relictis Ecclesiæ, in qua quis non sepelitur, non est præstanda hæc portio Ecclesiæ parochiali, secundum Innoc. in *c. 1. h. t.* quia tantum præstanda ex iis, quæ causa sepulturæ & funeris relinquuntur. Quomodo nec debetur ab eo; qui sanus intrat Monasterium, se suaque ei dedicando, *c. 4. h. t.* Nihil obstante *d. c. 2.* quia loquitur, quando quis morbo affectus intrat, & eo moritur, ut recte ibi supplet Glos. idque ne fiat fraus propriæ Ecclesiæ. Cessabit etiam quartæ istius exactio, si Ecclesiæ parochiali tantumdem sit relictum, quia non videtur lædi; quod & dicunt, si aliquid sit relictum; cum conditione tamen sit contenta ista portione, & acceptaverit, juxta *c. Officii 14. sup. de testam.* Quamvis aliqui putent tenere relictum, & esse locum actioni ad supplementum. Relicta fabricæ pro cereis, ornamentis, divino ministerio celebrando; & aliis, ut non diminuuntur per portionem Episcopalem, uti dictum sup. *de test.* ita nec parochialem.
Dicta de sepeliendo cadavere humano 7
in loco sacro, locum habent in baptizatis, & in fide orthodoxa mortuis, etiam repente, & casu, *c. Ex parte 11. h. t.* ne talis privationem justæ sepulturæ sentiat, non sine nota, qui publice non tam præsumitur nocens, quam bonus. Nisi sibi manus violentas intulerit, *d. c. 11. ubi Gl. V. non sponte*, cum homicidium sui sit peccatum mortale; aut in peccato mortali occisus fuerit, ut furto, latrocinio, *c. 2. inf. de furtis.* Quod & dicendum videtur in defunctis cum notorio peccato mortali: quo adfectis sepultura sacra non tam absolutionem, quam majorem damnationis cumulum adfert, *d. can. cum gravia XIII. q. 2.*
Infidelibus, (quo nomine & veniunt 8
Christianorum liberi non baptizati,) hæreticis, excommunicatis, terram sanctam denegatam esse certum est, quorum etiam ossa, si internosci possint, eruenda & procul a sacris locis abjicienda, *cap. Sacris 12. h. t. & can. Ecclesiam 27. cum seq. de consecr. dist. 1.* Vide Card. Baron. *tom. XI. ad an. 1034. §. 17.* ne loca sacra polluantur, ut dicetur infra *Tit. 40.* Quibuscum enim non communicamus vivis, nec cum iisdem mortuis communicandum. Qui tales scienter sepeliunt, ipso jure excommunicationem incurrunt. *Clem. 1. h. t.* ubi eadem pœna manet sepelientes nominatim interdictos, & usurarios manifestos.
Quæritur autem: An excommunicatus 9
non vitandus, juxta bullam Martini Quinti, de qua infra, possit sepeliri in loco sacro? Resp. Ita adserere Navarr. *Conf. 4. h. t.* ex ratione quod per istam Bullam liceat fidelibus communicare cum talibus excommunicatis, uti in vita, ita & in morte, ducto argumento a contrario ex *d. c. Sacris h. t.* Facit, quod prohibitio non communicandi non cadat in excommunicatos, sed in alios fideles, quibus non aliter est prohibita communicatio per sepulturam, quam qualibet alia, *c. Episcop. 8. de privileg. in 6.* ut hac permissa, etiam illa dicenda sit permissa. Facit & quod

&, quod violatio sit in prohibita communicatione, qua limitata, limitatur & violatio. Dubia tamen mihi videtur hæc opinio Navarii, cum communicatio cum tali excommunicato non alias a Martino V. sit permissa, quam ut succurreretur timoratis conscientiis: ut minime relevet ipsos excommunicatos, uti & Bulla ipsa exprimit. Quæ ratio cum tantum habeat locum in vita, non extendenda decisio dictæ Bullæ ad eam, quæ fit post mortem, contra jus antiquum, cujus correctio non est inducenda, si non sit expressa. Atque hæc posterior opinio videtur etiam tutior, cum agatur non tantum de communicando, sed de violatione loci, qui polluitur per ejusmodi sepulturam. Uti & violatur per sepulturam infantis non baptizati; infidelis, qui non vitandus: uti & hæretici sepulti. Ut permissa communicatio inter vivos non tangat sepulturam, quæ spectat ad locum sacrum, in quo reponi eum, quem constat publice, uti præsupponitur, esse excommunicatum, est indecens, *d. can. Cum gravia*. Quo facit, quod peccato mortali adfectus non sit sepeliendus in loco sacro, cum ea res non tam levet sepulturam, quam gravet, ut paulo ante dictum. Ut aliqui excipiunt, nisi dederit signa pœnitentiæ: minus recte, cum id nihil faciat ad forum exterius, de quo agimus, si non sequatur absolutio, quæ etiam post mortem sequi potest, in casu, quo de pœnitentia
10 constat. * Occulto excommunicato deneganda non est sepultura, cum & occulto peccatori non sit denegandum Sacramentum Eucharistiæ, nam cum privatio sepulturæ sit publica, requirit & publicam causam, ne alias pœnæ delictum excedat, & qui habetur bonus, hac via infametur. Excommunicato propter crimina, ut homicidium, incestum, percussionem violentam Clericorum, etiam Ecclesiarum violationem, si in extrema agens & pœnitens absolutus fuerit, terra sancta non est deneganda, *c. fin. h. t. & c. 5. inf. de raptorib.* ubi hæredes dicuntur monendi, & censura Ecclesiastica compellendi ad satisfactionem damnorum per facinora defuncti contra justitiam aliis illatorum.

11 Ubi quæritur, an hoc procedat simpliciter? R. Jure civili non alias teneri hæredem ex delicto defuncti, quam quatenus ad eum pervenit, aut a defuncto lis est contestata; *l. unica C. Ex del. defunct. in quant. hered. convent. & Instit. de perpet. & temporal. act.* Jure Canonico hanc rem esse controversam; tamen communiorem & veriorem videri sententiam, hæredem teneri ad omnia damna per delictum defuncti data indistincte, quatenus fert substantia relicta, *per text. in d. cap. fin. & ibi Gloss. communiter recepta, & in d. c. 5.* Verum eam sententiam ita accipiendam putat Abbas, si defunctum pœnituerit, quasi tunc ex cautione ejus teneantur hæredes, quod alias pœnitentiam non accipiat, nisi promissa satisfactione, non etiam si impœnitens decesserit, *per text. in d. c. fin. & ad cap. 5.* quorum uterque loquitur in casu pœnitentiæ. At vero ratio dictorum textuum non est fundata in pœnitentia delinquentis, sed in exoneratione conscientiæ ejus, qui ut tenebatur actione ex maleficio ad damni refusionem, ita & hæredem relinquit obligatum, ad quem transeunt obligationes active & passive. Quæ ratio tam habet locum in hærede ejus, qui impœnitens est defunctus, quam qui pœnitens, cum ea res non minuat jus alteri quæsitum. Facit pro hac parte text. in *cap. Tua nos 9. inf. de usur.* ubi, non facta distinctione inter pœnitentem & non pœnitentem, dicuntur usurarii hæredes cogendi ad restitutionem usurarum. Ubi non recte quis objiciet agi quasi ex contractu; nam idem in hærede furis, & aliorum, qui adeundo non minus obligantur, quam usurarii, *l. Si pro 7. & 9. D. de condict. furt.* Nec obstat, quod mutuum sit contractus, cum usurarum exactio veniat citra naturam contractus ex maleficio. Covarr. *3. Var. c. 3. n. 7. ubi*. Ussel. Clarus *§. fin. q. 15. n. 16.* & Vasquius *Illustr. Controv. c. 96. n. 27. ubi alii allegantur*.

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. Quæres. Ubi Prælati regulares sepeliri debeant, si in duabus Ecclesiis Prælati existant? R. Ubi moriuntur. *Archidiac. in c. cum quis h. t. in 6.*

Ad num. 4. Quæres: An quis alteri possit committere electionem suæ sepulturæ? Resp. Affirm. Pick. *in praxi decis. 363.*

Ad num. 5. Quæres: An consanguinei possint [illegible] extra [illegible],

vel.

vel majorum sepulchrum sepelire? Resp. Negar. excepto patre, qui pro filio impubere sepulturam eligit, *cap. licet hoc tit. in 6.*

Ad num. 6. in fin. adde: Per quartam funeralem debitam Ecclesiæ Parochiali, intelligitur solum quarta funeralium: Funeralia autem dicuntur tantum ea, quæ cum funere processionaliter deferuntur, v. g. cera & similia, non autem alia legata, v. g. domus, pallia, panni, ornamenta Ecclesiæ, Missæ, &c. Ita declaravit Benedictus II. *in Extravag. inter cunctas de privil. in 6.* Samnius *tom. 3. de privileg. dist. 2. q. 9. n. 6.*

Ad num. 11. in fine adde. Quæritur: utrum anima defuncti patiatur detrimentum ex hoc, quod Eleemosynæ, vel restitutiones, quas mandavit fieri, retardentur? Conclusio prima. Si defunctus potuit commode, dum viveret, per se aut per suos ministros restituere suis creditoribus, & non fecit, non decedit securus coram Deo. Conclusio 2. Neque anima defuncti detinetur in Purgatorio, donec ejus debita per hæredes, vel alios creditoribus solvantur; dummodo jubeat vivens debita solvi, v. g. si Martyr fiat, vel illicito post Baptismum, vel elicita perfecta contritione, vel accepto Jubilæo decedat. Non obstat *cap. in litteris infr. de raptoribus in verb. Ut sic a peccato valeat liberari*. Respondetur a Navarr. 1. Debere leg. *Valeant*, idest, hæredes. Sed sit correctio, quæ vitanda, *c. cum expediat. De elect. in 6. & l. 1. C. de inoffic. dotib.* alia est congruentior: *Valeat liberari* intelligendum esse de ope, quam obtinet anima defuncti accidentaliter per orationes creditorum, sive pauperum bene satisfactorum. Nam teste D. Thoma solutio debiti aliquantum prodest defuncto, in quantum creditorum orationibus adjuvatur, sicut ex eleemosynarum erogatione sequitur pauperum relevatio, & eorum oratio, qui est effectus veluti per accidens consecutus.

Conclusio 3. Neque ex retardatione suffragiorum, quæ defunctus jussit fieri, ejus anima detrimentum patitur quantum ad pœnæ prorogationem, nisi solum quantum ad subtractionem remedii. Ratio, quia propter retardationem hanc neque pœna defuncti in Purgatorio, si ibi sit, augetur intensive, neque protenditur extensive, cum non sit culpa defuncti, sed hæredis. Item meritum essentiale eleemosynæ, v. g. consistit in affectu efficaci illam erogandi, quod defunctus habuit, ut retardatione executoris meritum non minuat. Ergo retardatio neque pœnam in vel extensive augebit. Sicut autem in casu priori retardatur effectus ex elargitis accidentaliter consecutus, scilicet orationes pauperum, ita retardatis sacrificiis deest effectus consecutus ex opere operato, per quorum defectum subtrahitur remedium illis correspondens ad pœnæ expiationem valens. Et ideo anima diutius detinetur, quia privatur valore sacrificiorum operis operati & valore orationum, qui est valor operis operantis. Ex quo colligitur, quod non puniatur anima propter negligentiam alterius, verum tamen sit, quod negligentiæ illius subtrahat animæ remedium, quo citius a pœnis Purgatorii liberaretur. Cum enim hæ pœnæ sint temporales, fieri potest, quod unus detrimentum patiatur, ob culpam alterius, æternam autem pœnam quisque ob suam tantum incurrit. Ex quibus adducitur, 1. Consultius esse non retardare, ne quidem ob spem majoris pretii congregandi, ut plures Missæ legantur, idque regulariter. 2. Posse defunctum liberari ex Purgatorio, antequam eleemosynæ præstentur, si affectus erogandi ad pœnas debitas exsolvendas sufficiat. 3. Magis dolendum esse de retardantibus voluntatem implere, quam de ipso defuncto, quia illi peccant graviter contra justitiam, & charitatem.

TITULUS XXIX.

De Parochis, & alienis Parochianis.

SUMMARIUM.

1 *Parochiæ & Parœciæ unde dictæ.*
2 *Sacramenta in sua quisque parochia percipit.*
3 *Missa similiter in propria parochia audienda.*
4 *Missa audienda diebus Dominicis & Festis.*
5 *Festo locali quinam teneantur audire Missam.*
6 *Peregrini, veluti Studiosi, an, & quatenus obligentur.*

7 *Missa*

7 *Missa integra an audienda sub peccato?*
8 *Pars omissa in una Missa, an, & qualiter suppleri in alia possit.*
9 *Missa qua intentione attentioneque audienda.*
10 *Evangelium stando audiendum.*
11 *Quæ causæ excusent ab auditione Missæ.*

1 DE Parochis superius facta mentio: de iis plenius hic subjungitur. * Dictæ videntur vel a præbendo Sacramenta, ducto etymo a verbo Græco παρέχειν, id est, *præbere*, aut secundum alios, a verbo παροικία, id est *Vicinia*, unde volunt legendum esse *Parœcia*. Designat vero loci Ecclesiam, quam quisque sortitur ratione domicilii.

2 Quisque autem Sacramenta in sua Parochia accipit, præcipue pœnitentiæ, non etiam in aliena, cum alieno Parocho non sit jurisdictio in alienum Parochianum, sine qua non tenet absolutio, uti & matrimonium ineundum nonnisi coram suo Parocho, ex Concilii Trident. decreto, de quo infra *lib. IV.* vagabundi quicumque confitentur Parocho, & coram quocumque nuptias contrahunt, quia non est major ratio de uno, quam de alio, cum nulli subsint, & ubique forum sortiatur.

3 Est & audienda Missa in sua Parochia; in aliena non recte auditur: adeo ut Parochus alienum parochianum abjicere possit ab Ecclesia sua, si tamen cesset contemptus, *c.* 2. *h. t.* Et ita consuetudo permisit alibi sine noxa audire Missam. Vide Navarr. *in Manuali cap.* 21. *num.* 5. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 6. *quæst.* 4. & 5. Joan. Filesac. *Tract. de origin. parœciarum & Missa paræciali audienda*, *cap.* 6. & 7. Sacramentum quoque pœnitentiæ recte accipitur in Ecclesiis quorumdam Religiosorum, nisi quod festo Paschali SS. Eucharistiæ Sacramento in propria parœcia quisque se munire jubeatur sub pœnis, de quibus in *dict. cap. Omnis infr. de pænit. & remiss.* Navar. in *manuali c.* 21. *num.* 51. Cui rei, ut commodius fiat, assignari dies quatuordecim, scilicet a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis exclusive: ut qui ante, aut post, licet pluries, susceperit venerabile Sacramentum, non satisfaciat Ecclesiæ præcepto, quod est præcisum, illos tantum dies concernens; licet scioli quidam aliter se sentire & agere jactitent. Dabit tamen dilationem causa rationabilis ex Parochi consilio, *d. cap. Omnis in princip.*

Porro Missa audienda diebus Dominicis, & omnibus iis, qui ex præcepto, aut consuetudine habentur festi, *cap.* 2. *h. tit.* & *can. Missas de consecrat. dist.* 1. Idque ex præcepto, non tam Divino, quam Ecclesiastico, nec tam jure expresso, quam ex traditione accepto. Nam in *d. cap.* 2. *h. t.* fit quidem mentio audiendæ Missæ, non tamen id tam præcipit, quam præsupponit, quemlibet scilicet obligari audire Missam in sua parœcia. Et quantum ad *d. can. Missas*, ille est Concilii Provincialis, non universalis, nec loquitur de omnibus diebus festis, ut habet traditio, sed tantum de Dominicis, Suar. *de Relig. tr.* 2. *lib.* 2. *cap.* 15. Verum parum refert, sit expressum in jure istud præceptum, necne, cum constet de universali traditione & consensu Ecclesiæ. Ut inducat gravem obligationem, quæ in reatu mortali constituit omittentes baptizatos fideles, qui tunc incipiunt teneri hoc præcepto, ubi inter bonum & malum discernere possunt; ante non sunt capaces præcepti. Infideles hoc præceptum non obligat; cum legibus Ecclesiæ non teneantur; sunt enim foris, non capaces istius Sacrificii, cui ne quidem interesse possunt. 4

De festo generali non est dubium, omnes obligari, quocumque in loco fuerint. Tantum quæstio esse potest de festo locali. Ut dicendum cum Navarr. *cap.* 13. *num.* 5. & 23. 120. incolam in loco alieno, ubi festum non est, morantem eo die non teneri ibidem ad observationem festi sui domicilii, quia non alii, aut non alias ejus observationi obligantur, quam in loco inventi. Unde licet illis etiam pridie e loco suo exire, & alibi operas suas præstare, sine peccato; nisi aliud causetur per finem aut causam. Vid. Suar. *dict. lib.* 2. *cap.* 13. *in fine*; & Suarez 3. *de matrim. disp.* 8. *quæst.* 1. Quantum ad incolam in loco audire Missam; non obstante, quod brevi tempore ibi sit mansurus, & alio perrecturus ad operas suas præstandas. Nam cum dies festus ipsum deprehenderit, etiam ad Missam eum obligavit, quam audire tenetur; cum obligatio 5

gatio jam sit nata hoc ipso, quo ibi deprehensus, cui quam primum satisfaciendum. Quod si tamen Missa serius dicatur, ut non possit exspectari ejus hora, nisi cum detrimento incolæ, qui alio tendit ad operas præstandas, possit dici is non teneri exspectare; cum præceptum non obliget ad inibi permanendum, sed tantum ad audiendam Missam; quæ si non dicenda nisi sero, videtur non obligeri incola exspectare. Cesset tamen scandalum, & non obstat consuetudo. Suarez *d. lib* 2. *c.* 15. *n.* 9.

6 Quod attinet ad peregrinos, qui quasi domicilium habent, cujus ordinis sunt Studiosi, certum eos est teneri, cum hoc genus habitationis sufficiat ad forum adquirendum in ordine ad usum Sacramentorum, atque ita etiam ad obligationem festorum ibidem præceptorum: & absurdum esset, illos non teneri vivere secundum leges, quæ alios stringunt. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 14. Quod si peregrinus tantum ad aliquot dies mansurus in loco, idem dicendum, ut teneatur ad observantiam festi localis, *can. Quæ contra Dist.* 2. Si vero se habeat tantum instar transeuntis, non tenetur ad missam, licet teneatur abstinere ab operibus servilibus, donec in loco est, quia præceptum est negativum. Quod si in loco dormierit, sed statim perrecturus in locum alium, ubi festum non est, non tenebitur audire missam, secus si mansurus ibi toto tempore matutino? ut & si toto tempore matutino sit futurus in isto territorio, quia pro toto isto tempore obligat statutum loci ad Missam. Suarez *d. loco n.* 23.

Q. An sit audienda Missa, quam majorem vocant? Resp. Videri id posse, per *can. Omnes fideles* 62. *can. Cum ad celebranda* 65. *& can.* 66. *De consecr. Dist.* 1. quæ loca cum faciant mentionem solemnitatis Missarum, videntur accipienda de missa solemni, uti & can. *Et hoc* 52. *d. loco*. Quo etiam tendit *Extravag Sixti IV. Vices, vers. Quodque fratres de tregua & pace*. Ubi prohibentur Fratres mendicantes prædicare verbum Dei tempore missæ in diebus festivis & Dominicis, ne populus abstrahatur a Missa, scil. solemni. Eo etiam facit, quod tempore solemnis Missæ fiant publicationes dierum festivorum, jejuniorum, & similium quæ culpabiliter ignorabuntur. Quod & ita observaverit antiquitas, & ita observari foret conveniens; contrarium tamen hodie induxit consuetudo, quæ vim legis habet: ut parvam & simplicem Missam audiendo satisfiat præcepto Ecclesiæ, etiam unam tantum, quia non est præceptum nisi ad unam, nequidem die Nativitatis. Nec facit, quod Sacerdotes tres celebrent; hoc enim de indulgentia, non etiam de præcepto, ut dicetur infr. *De celebrat. Missar.*

Alia quæstio est: An integra missa sit audienda sub peccato? Resp. Omnino, nec ante benedictionem Sacerdotis, quam accipere pium est, egrediendum: egredientem ante posse privari communione, aut confundi per Episcopum *d. can. Omnes & can. Missas de consecr. Dist.* 1. Unde patet, esse grave peccatum, Missam non audire, aut non integram audire; cum talis pœna non veniat inferenda ex levi culpa. Non ponet tamen gravem culpam nisi notabilis partis omissio, qualis est, si post lectum Evangelium quis veniat: nam tum ponitur defectus partis notabilis, non etiam ab Introitu usque ad Epistolam, vel exclusive, ut quidam volunt vel etiam inclusive, secundum plerosque. Ut audiens Missam ab initio Evangelii non censeatur partem notabilem omisisse, & satisfecisse præcepto. Si tamen usque ad finem audiat; nam si statim post communionem sumptam a Sacerdote egrediatur; nimia erit licentia, nec res carebit scrupulo peccati mortalis, sed oportebit, ut adsistat ad dimissionem populi. Sic etsi ab initio sive ab Introitu Missæ adsistat quis, & post communionem abierit, non exspectata reliqua parte, non potest dici omisisse partem notabilem. Imo si ab initio quid omittatur, & a fine, licet tum constituatur pars notabilis, tamen putem non contineri peccatum mortale. Vid. Suarez *tomo* 3. *in p.* 3. *D. Thom. Disp.* 88. *Sect.* 2. *vers. Secundo sequitur.* 7

An igitur licitum erit partem omissam in una Missa, etiam voluntarie & absque causa, in alia supplere, audiendo illam partem, quæ in priori omissa? Ita inter alios censet Navarr. in *Manuali c.* 21. *n.* 2. *& ad can. Quando* 70. *de consecr. dist.* 1. *Notab.* 10. *n.* 18. quem sequitur Azor. *d. l.* 7. *c.* 3. *qu.* 3. quia præceptum tantum obligat ad Missam audiendam, sed 8

qui

qui partem unius Missæ omissam supplet in alia, audit Missam integram, etiamsi præpostere prius audiatur posterior pars, deinde prior. Verum non videtur proprie taliter audiendo quis satisfacere præcepto, quod requirit, audiatur tota Missa. Proprie autem totum non significat partes disjunctas, sed unitas & debito ordine conjunctas maxime, si totum sit artificiale: ut partes taliter audire non sit audire Missam. Alias sequeretur, posse quem implere præceptum de audienda Missa, audiendo simul duas partes Missæ, v. g. si uno in altari deventum ad medium Missæ, in altero autem inchoetur a principio. Consequens ut absurdum nemo concesserit. Sequela patet, quia etiam ille audit Missam totam, per duas partes, quarum utrique potest esse sufficienter præsens, & adhibere requisitam attentionem. Quod simul id fiat, non refert, quia potest quis simul duo præcepta implere, scilicet recitando Horas Canonicas, & audiendo Missam. Nihil etiam obstat brevitas temporis, quia ea est per accidens. Estque hæc aliquorum doctrina. *Gl. in can. Quarumdam Dist. 23.* quæ posset sustineri, ex eo, quod in Missa, cujus unitas est cujusdam solemnitatis, ex duobus imperfectis possit constitui aliquo modo unum, ita ut sufficiat ad supplendum præceptum; nam quod deest ad perfectionem, non est sufficiens ad peccatum mortale, & posset incidere causa etiam a veniali excusans. Verum merito suspecta videri debet sententia ista, ut parum consentanea intentioni Ecclesiastici præcepti, & religioni ac reverentiæ debitæ huic Sacrificio: cum ad substantiam præcepti istius in primis pertineat, ut tota Missa audiatur continue & per modum unius sacrificii, ut audiens debite possit exhibere partes suas ad integre offerendum sacrificium per Sacerdotem, eo modo, quo sibi possibile. Vide Azor. *d. l. 7. c. 2. q. 3.* Suarez *d. disp. 88. Sect. 2. vers. Sed tunc.*

9 Ut autem quis audivisset Missam dicendus sit, opus non tantum corporali præsentia, sed & debita intentione, attentioneque, & quantum in se est, audire & videre, seu percipere aliquomodo Sacerdotis ministerium. Nam evagatio mentis ad exteriora, & animus fabulis ac confabulationibus super divitiis, mercibus, aut aliis, ut aliquibus moris est, quibus divitiæ in corde & ore, citra attentionem requisitam; pro notabili parte faciet non esse satisfactum huic præcepto, ut recte contra Medinam sentit Suarez *d. Sect. 3. §. Ex his autem.* Adde Azor. *d. lib. 7. c. 5. q. 1. & 2.*

Adsit attentio interior. Quod probatur ratione clara, quia lege præcipitur auditio Missæ, ut est actus humanus, sufficiens ad moralem præsentiam. Sine attentione autem non potest esse actus humanus, nec præsentia moralis. Alias qui tempore Missæ dormiret, studeret legendo, scribendo, non haberet præsentiam necessariam, sed haberet se potius instar absentis. Deinde præcipitur hic actus etiam ut religiosus, & ad cultum Dei pertinens: ut non quævis attentio, sed religiosa requiratur, ut Deum oret, ad verba Sacerdotis attendat. Nihil obstat, quod solum attentio cadat sub præceptum, non etiam interior actus, qui non præcipitur lege humana, nec cadit sub legem humanam: nam interior illa attentio ita est conjuncta exteriori, ut si illa desit, non possit dici hæc adesse, cum auditio Missæ percepta requirat actum humanum sufficientem ad moralem præsentiam. Sine attentione autem interiori non potest esse actus humanus constituens moralem præsentiam. Unde voluntarie exercentes actus exteriores, attentioni Missæ repugnantes peccant contra reverentiam rei sacræ, & si magnam partem Missæ taliter consumant, peccant mortaliter, nec possunt dici audisse Missam. Navarr. *cap. 13. num. 17. & cap. 21. numer. 6. & in can. Quando de consecrat. Dist. 1. Nota 10. 13.* Suarez *disput. 88. Sect. 3.*

Dum recitatur Evangelium, mandatur præsentibus, non sedentes, sed stantes venerabiliter curvi verba Dominica audiant, & fideliter adorent, *can. Apostolica 68. de consecr. Dist. 1.* 10

Sunt autem causæ ab audienda Missa excusantes: ut impotentia, vel spiritualis, qualis detinet excommunicatum, interdictum, cui interesse Sacris inhibitum; vel corporalis, qualem ponit infirmitas, quæ domo egredi non patitur; periculum vitæ, proximi, cui adsistendum, necessitas, aliudve impedimentum, quod ponit carcer, sive justus sive injustus: uti & officium, quod moram non patitur. Si- 11

milites custodientes castra, portas, muros, excusantur. Dat & consuetudo excusationem mulieribus ante purificationem, quæ ex quadam decentia & reverentia non improbatur, *c. un. de purif. post partum*. Consuetudinem, qua viduæ nobiles ad certum tempus post maritorum mortem domo se continentes, Missam non audiunt, laudabilius foret non servare; si tamen vere introducta est. Prælatis non contradicentibus, excusat. Quod & dicennum de ea, qua virgines nobiles domo non egrediuntur, nec Missas audiunt, quatenus sufficienter præscripta. Convenientius tamen foret, ad audiendas Missas egredi. Vide Navarr. *in summa c.* 21. *n.* 9. Azor. *d. lib.* 7. *c.* 7. *q.* 1. 2. & 3. Suar. *d. disp.* 88. *Sect.* 6. *§. Sextum caput*.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *Quæres*. Quænam fuerit ratio instituendarum Ecclesiarum parochialium? Resp. Quia necessarium erat propter onus Ecclesiæ impositum diœcesim dividi, ut cuique Præsbytero Parochiali populus certis distinctus limitibus assignaretur cum potestate fori pœnitentialis, & Sacramenta administrandi. Gonzalez *ad reg.* 8. *cancell. Gloss.* 6.

Ad num. 2. *Quæres* 1. Quod Sacerdotes uni Ecclesiæ parochiali præfici debeant? Resp. unus, qui curam animarum proprio, non alieno nomine exerceat. *Oldrad. cons.* 67.

Quæres 2. Quomodo probetur quem baptizatum esse? Resp. Parocho incumbit gravis obligatio habendi librum, in quo nomina baptizatorum, parentum & patrinorum diligenter describat, Trident. *Sess.* 24. *cap.* 2. *de reform. matrim.* Ideoque ex hoc libro probatur, quod quis baptizatus sit.

Ad num. 6. *in fine adde*. Busemb. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 2. *dub.* 2. Probabile est, & in conscientia securum, quod docet Sanchez contra Navar. Suar. Peregrinos antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi eos deprehendunt, v. g. audire mane Sacrum, qui ante prandium sit venturus alio, ubi non sit festum. Quia in loco proprio poterat eo usque differre, in alio loco jam desinit obligari. Nec obstat, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id verum, si maneat obligatio præcepti, ait tamen contrariam quampiam suaderi posse.

Idem *ibid. dub.* 3. Resolvit, quod peregrini & vagi regulariter non teneantur præceptis specialibus locorum, in quibus morantur; quia nec loco nec Superioribus subditi scilicet regulariter: quia tenentur iis, quorum violatio tenderet in damnum & injuriam illius loci. Item iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. Unde infert: Potest ibi Missam audire, non jejunare, si in suo loco Festum, *l. jejunium* non sit, secluso scandalo, &c.

Idem *ibid. dub.* 4. tenet, quod peregrini non teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur, v. g. Germanus per Hispaniam transiens velci intestinis.

Ad n. 7. *in fine adde*. Occasione hujus quæri potest de facultate, quam a jure habent ad populum concionandi Regulares? Resolvit Franc. de Arauxo *de stat. Eccl. q.* 30. Primo, quod prædicatio hæc non sit actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, quia multi concionantur, quia nullam jurisdictionem habent. Neque alicujus Ordinis sacri vel minoris, quia nullibi Ordo iste requiritur, licet debeat mitti *ad Rom.* 10. *cap. cum ex injuncto de Hæretic.* Non obst. *Can. adjicimus XVI. q.* 1. *Can. perlectis dist.* 25. *Can. Sancta dist.* 92. Quia loquuntur de prædicatione ratione sui officii, qualem habet Episcopus & Sacerdos Curatus. Vel quod prohibeatur laicis, non quia est actus Ordinis, sed propter indecentiam, & periculum seminandi errorem. Unde imponitur etiam Clericis non missis pœna excommunicationis ferendæ, *cap. excommunicamus §. qua vero de Hæreticis*. Posteriores Canones leguntur de Diacono canente Evangelium in Missa. Ex quo infertur, quod Prædicator possit exercere actum prædicandi absque peccato, licet ipse in peccato mortali constitutus sit, modo sit occultum, nam si est publicum, peccat mortaliter, quia propter scandalum prædicationis impedit. Ita D. Thom.

Secundo, ex commissione Episcopi vel Parochi quivis idoneus minister potest Evangelium more solito prædicare, nisi per statutum Religionis aliud caveatur, ut apud Dominicanos, ubi requirirur Sacer-

cerdos: sic etiam committitur habentibus primam tantum tonsuram.

Tertio, Regulares ultra conditiones proprias indigent benedictione Episcopi Dioecesani, ut prædicent Ecclesiis suorum Ordinum, ut in aliis egeant speciali licentia. Probatur ex Trident. *Sess. 5. c. 2. Sess. 24. c. 4.* Quod si errores aut scandala seminent, Episcopus etiam contradicere potest, ne in suis Ecclesiis prædicent, *d. Sess. 24. c. 2. de reform.* Quia cuncta privilegia mendicantibus concessa sunt mitigata, & ad terminos Tridentini redacta per Greg. XIII. in Bulla, quæ incipit: *In tanta negotiorum mole.*

Busemb. *lib. 4. c. 3. dub. 7.* Acedia seu animi tædium sumitur vel generaliter pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adjunctus. Secundo, particulariter pro tristitia & tædio de Divina amicitia, eo quod per virtutes servari debeat, & sic illam non curet, posterior ex se mortale est.

Filiæ sunt *Malitiæ*, qua quis odit spiritualia. *Pusillanimitas* & desperatio de salute. *Rancor*, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia ducunt. *Torpor*, cum bona fiunt non cum debito fervore. *Evagatio mentis* in exercitio spirituali.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, & Oblationibus.

SUMMARIUM.

1 *Decimæ, vel Decima quid?*
2 *Decimæ quo jure debitæ.*
3 *Decimarum quota an juste & convenienter determinata per Ecclesiam.*
4 *Decimæ debentur ex omni re frugifera.*
5 *Sunt Personales, Reales, Mixtæ; & Personales unde debeantur.*
6 *An ex adquisitis titulo lucroso?*
7 *An ex rebus illicite quæsitis?*
8 *An meretrix ex quæstu corporis debeat decimas?*
9 *An miles de præda ac stipendio?*
10 *Prædiales quæ: & unde debeantur.*
11 *Non distinguitur inter prædia juste vel injuste quæsita, ex quibus decimæ debeantur.*
12 *Differentiæ inter personales & prædiales:*
13 *Intellectus c. Non est 22. h. t.*
14 *Mixtæ, quæ dicantur.*
15 *Decimas præstare tenentur fideles baptizati.*
16 *An & hæretici?*
17 *Non tenentur Judæi, Ethnici.*
18 *An neque ad prædiales?*
19 *Pauperes an & quatenus obligentur?*
20 *An & Clerici, & ex quibus bonis?*
21 *Prædia unius Ecclesiæ sita in alia parochia debent ei decimas.*
22 *Clerici simpliciter utrum teneantur.*
23 *An Religiosi?*
24 *Dominus an teneatur ex pensione, quam recipit a colono?*
25 *A præstatione decimarum qui, & qualiter eximantur.*
26 *Exemptio ea, an & pertineat ad bona adquirenda?*
27 *An ad conductores prædiorum exemptorum?*
28 *An ad prædia concessa in emphyteusim?*
29 *An ad conductores talium prædiorum?*
30 *Laicos ab hac obligatione eximere potest. S. P.*
31 *An hoc possit sine causa?*
32 *Prælatis inferioribus non est ea potestas.*
33 *Consuetudo quid possit circa solutionem decimarum.*
34 *Quid item præscriptio.*
35 *Decimarum solutio impetrari potest, non obstante privilegio, aut consuetudine.*
36 *Idem privilegium amittitur, & per usum contrarium solvendi decimas: & an per renuntiationem?*
37 *Decimæ solvendæ Ecclesiæ parochiali:*
38 *Mixtæ cui debeantur.*
39 *Debentur jure communi solis curam animarum habentibus.*
40 *Etiam divitibus.* 41 *Etiam malis.*
42 *Ex causa tamen privilegii, consuetudinis aut præscriptionis aliis deberi possunt.*
43 *Decimæ an per se sine parochia præscribi possint?*
44 *Laicis deberi, aut ab iis possideri nequeunt.*
45 *Fructus tamen earum percipere possunt.*
46 *Decimæ cur olim concessæ Principibus laicis.*
47 *Epis. aliisque Prælatis inferioribus in-*
feus

feudare decimas laicis an & quatenus licuerit.
48 *Summo Pontifici an id liceat sine causa?*
49 *Laici decimas ita obtentas in alios laicos an transferre possint?*
50 *An saltem in ipsam Ecclesiam.*
51 *An præscribere decimas?*
52 *Anne quidem laicus contra laicum?*
53 *Decimæ novales, & novale quid?*
54 *Privilegium de non solvendis decimis an extendi debeat ad novalium decimas?*
55 *An & consuetudo decimas unius loci attribuens alteri?*
56 *Et quid si ex privilegio Pont. alteri loco competant decimæ.*
57 *Intellectus* capit. cum contingat 29. hoc tit.
58 *Communio laici cum Pastore non tribuit illi jus.*
59 *Decimæ offerendæ non petitæ, & sine mora.*
60 *In mora quando quis esse censeatur.*
61 *An peti ab Ecclesia possint actione reali?*
62 *Non solutæ an sequantur possessorem prædii?*
63 *Quo tempore solvi debeant.*
64 *Primitiæ quid, unde, & qualiter debitæ.*
65 *Oblationes unde, & quibus debeantur.*
66 *An recte acceptentur a personis criminosis?*

QUi spiritualia ministrant, merito corporalem sustentationem exigunt *I. ad Corinth. c. 9. & I. Timoth. 5.* ne a divino abstrahantur cultu, dum sibi necessaria ad vitam transigendam procurant. Hinc est, quod iis debeantur Decimæ, Primitiæ, Oblationes.

1 Ad decimas quod attinet, frequentius hoc nomine; in plurali utimur; invenitur tamen & in numero singulari, *c. 7. 5. 17. 19. h. t.* Sunt autem quota pars bonorum licite quæsitorum, *cap. 1. & c. Ex transmissa 23. h. t.*

2 Decimarum solutio est præcepti. Sed quæritur; an divino, an vero humano jure debeantur? Resp. Olim lege divina illarum præstationem esse impositam ex consonantia quadam cum lege naturali; idque constare ex variis Testamenti veteris textibus: hodie vero recte dici; obligationem alendi ministros Ecclesiæ esse de jure naturæ, confirmatam lege Evangelica per Christum & Apostolos, qui dignos judicarunt mercede sua operarios, & altari inservientes de altare vivere oportere: modum autem sive determinationem hodie esset de jure Ecclesiastico, Cui non obstat, quod lege veteri decima pars sit præcepta: nam lex ista est judicialis, vel secundum quosdam cæremonialis: ut non obliget sub lege nova, per quam judicialia & cæremonialia præcepta sunt abolita. Nihil faciunt varia Capitula, adserentia a Deo esse institutas decimas, intelligenda enim quoad sustentationem, non etiam quoad quotam, quæ determinata est per Ecclesiam, ad exemplum legis veteris, decima scilicet. Navar. *in Summa c. 21. n. 28.* Covar. *1. var. resol. c. 17.* Azor. *late inst. Moral. p. 1. l. 7. c. 23. q. 4.* Less. *de Just. & Jure 2. c. 39. Dub. 1. n. 4.* Suarez *de Relig. p. 1. l. 1. c. 9. & 10.*

3 Ubi dubitatur, an convenienter id factum sit? Ratio dubitandi in eo est, quod non sit eadem ratio hoc tempus, & illud, hanc legem & illam; propterea, quod in populo Israelitico ex duodecim tribubus una erat Sacerdotalis, ut proportio esset inter partem decimam fructuum, & duodecimam, totius gentis. In Ecclesia vero ne quidem vicesima pars populi pertinet ad Clerum, ut sufficere deberet. Deinde isti tribui Sacerdotali nulla pars erat adsignata in possessionibus; Ecclesiasticis autem nostris sunt suo possessiones. Dicendum tamen, istud præceptum, quoad quotam juste, & convenienter esse institutum; quod non tantum ex Canonibus, Conciliis, SS. Patribus, qui passim loquuntur de decimis, easque approbant *XII. quæst. 1. per tot.* Verum & ex auctoritate universalis Ecclesiæ constat. Facit eadem ministeriorum ratio & dignitas, quæ in Sacerdotibus novæ legis est major; functio gravior, & excellentior; quam in Sacerdotibus legis veteris; ut indigeat majori splendore, atque auctoritate, ut in debita habeatur veneratione. Præterea Sacerdotes legis novæ debent abstinere ab omni negotiatione, quæ non erat prohibita Sacerdotibus legis veteris. Deniq; etiam ante legem veterem, insignes Dei cultores, Abraham

ham, Jacob, eam quotam elegerunt, & obtulerunt, ad colendum Deum, & recognoscendum omnium beneficiorum auctorem, non sine instinctu Spiritus Sancti, non habita ratione paucitatis, aut multitudinis ministrorum. Imo & naturali instinctu infideles ad gratias agendas suis Diis, decimarum sunt usi solutionibus. Petr. Greg. *Tholos. Syntag. Juris univers. lib. 2. c. 22. nu. 5. & lib. 16. cap. 8. num. 24. & 25.* Baron. *tomo 1. ann.* 57. *§.* 74. Azor. *d. cap. 23. qu.* 2. Ut non possit negari moralis congruitas, quam hac in parte Ecclesia observare voluit.

Non obstat prior dubitandi causa: nam licet sit minor quantitate: major tamen splendore, & auctoritate, uti dictum, & excellentior propter varios Pontificum, quia tunc onus, hodie res dignitatum, Clericorum ordines, & onera. Olim quippe unum templum, nunc innumera, Sacerdotes plurimi, quos decet esse doctos, & in perpetuo ministerio Ecclesiæ. Bellarm. *tomo* 1. *Controv. de Clericis lib.* 1. *c.* 25. *Dub.* 4. Non obstat posterior; nam quod Clerici sint divites, hoc est per accidens; neque tollit fundamentum obligationis, cum non debeantur, ut pauperibus, sed ut ministrantibus, atque ita ex vi justitiæ commutativæ. Mutari hanc quotam in nonam, duodecimam, vicesimam, aut aliam; imo & tolli posse, dicetur infra *eod.* Vid. Less. *d. c. 39. Dubit.* 2. Suarez *d. l.* 1. *c.* 11.

Ut autem clariori ordine hac in materia procedatur, tribus capitibus ea est concludenda. I. Quæ sit earum divisio, & simul quibus ex rebus debeantur. II. Qui eas præstare teneantur. III. Quibus præstandæ.

CAPUT I.

Quotuplices sint Decimæ, & quibus ex rebus debeantur.

4 Debentur decimæ ex omni re frugifera nulla excepta, *c. Ex parte* 21. *& c. non est* 22. *h. t.* ut etiam ex lana ovium sint solvendæ, cum in fructu sit, *§. in pe-*
5 *cudum inst. De rer. divis.* Cum autem res sit in triplici differentia, sunt & triplicis generis decimæ, scil. Personales, Reales, & Mixtæ. Personales sunt, quæ debentur ex lucro proveniente ex personali industria, veluti ex officio, scientia, negotiatione, artificio. Inter has computantur, militia, præda ex justo bello accepta, nam lucrum est; venatio, piscatio: nisi sint in fructu prædii, quia tunc magis ad prædiales pertinent; & similia, quæ honestum lucrum habent, *d. c.* 22. *ubi* Innoc. *canon. Decimæ* XVI. *q.* 1. Ratio hujus est, quia Deus de omnibus est honorandus, & non est major ratio de uno lucro, quam de alio.

Quæritur autem, an etiam ex adquisitis per largitionem liberalem, testamentum, legatum? Resp. Posse hoc prima facie videri, per *c. ex transmissa* 23. *h. t.* ubi ex omnibus licite adquisitis decimæ sunt dandæ. In rigore tamen juris probabile esse, non deberi, cum ex nullo jure hoc colligitur, & non sint augenda onera sine jure cogente. Probatur ex eo, quod jure solum sint solvendæ decimæ ex frugibus seu fructibus terræ, aut emolumentis rerum immobilium, aut animalium, quoad prædiales & mixtas; vel ex adquisitis, manu, opere, sive industria, quoad personales. Dicto autem modo adquisita bona nec spectant ad prius membrum, quia ex immobilibus nonnisi prædiales debentur, ratione fructuum, non etiam ad posterius, quia non proveniunt ex nostra actione, & industria, uti accipiendum *d. c.* 23. & similia. Et in hanc sententiam inclinat Innoc. *in d. c.* 22. *& Gloss. in c. Pastoralis* 28. *h. t.* Vid. Azor. *d. lib.* 7. *cap.* 24. *q.* 8. *&* 11. Suarez. *d. l.* 1. *cap.* 31. Canis. *in c.* 1. *n.* 7. *h. t* Abbas vero *in d. c.* 28. *n.* admittit quidem idipsum in filio succedente patri; in extraneis vero dicit non esse facile sententiam præcipitandam, sed standum consuetudini. Ut ea de re sit hodie parum curandum, cum de consuetudine personales decimæ non exigantur, ut dicetur inferius, quamvis alias de ea dubitari posset. 6

Q. II. An & debeantur ex rebus illicite quæsitis? Resp. Distinguendo: nam, vel acquiruntur per formalem injustitiam, uti per furtum, rapinam, usuras, vel non. Illo casu non debentur decimæ. Ratio clara est, quia lucrans non acquirit rerum, ita quæsitarum dominium, ut non possit de iis disponere, nec teneatur Ecclesiæ ad partem lucri, quod est restitutioni obnoxium: ut non sit in bonis, atque ita nec lucrum. Posteriori casu debentur decimæ; per se loquendo, pro- 7

pte-

pterea, quod non sit lucrum injustum, vel non formaliter injustum, licet ex turpi causa, quæ non impedit ejus adquiri dominium citra restitutionem. Dixi, per se loquendo; quia si sequatur scandalum, aut indecentia ex acceptione, tunc Ecclesia decimas recipere ex eo re-
8 spuit. * Sic licet publica meretrix ex quæstu corporis decimas debeat, cum illum suum faciat citra restitutionem *l. 4. §. sed quod meretrix D. de condict. & turp. caus.* respuit tamen Ecclesia recipere eas propter scandalum, quia videretur approbare ejus turpitudinem. Quo casu aliqui male volunt, eam teneri dare pauperibus, cum de eo nullum sit præceptum, quod tantum obligat ad dandam decimam Ecclesiæ, quæ isto casu videtur eam remittere. Et hoc, si sit publica: nam si occulta, tenetur offerre peccatrix, & Parochus, cessante scandalo accipere potest, etiam delicti conscius. Sylvester *in Summa V. Decima q. 6.* Azor. *d. c.* 24. *q.* 13. Suarez *d. l. 1. c. 32. n.* 10.

Quid dicendum de adquisitis ex ludo? Resp. De licito ludo non esse dubium; quia cum ponat contractum licitum, ponit & justum lucrum, ex quo deberi decimas dictum. De illicito judicandum jux-
9 ta dicta de adquisitis illicite. * Patet quid dicendum de acceptis a milite in bello injusto, quod scilicet de præda non teneatur solvere decimas, cum ad ejus obligetur restitutionem, de stipendio vero teneatur, quia licet ad turpe lucrum spectet, non tamen injustum ex parte dantis, ejusque vere sibi quæsierit dominium, non obnoxium restitutioni, si servitium præstiteret. *Gloss. ad d. c. ex transmissa in V. licite h. t.*

10 Prædiales sunt, quæ ex fructibus provenientibus ex terra debentur, cujus generis est frumentum, oleum, vinum, ligna, fructus, arborum, olera & similia, de quibus decimas deberi passim habent textus, *h. t. & eod. in 6.* Venatio quoque, & piscatio, quatenus considerantur ut fructus prædii, uti & lapidicinæ, metalla, & id genus alia, quia sunt in usufructu fundi *l. item si fundi D. de usufr.* Secus si lucrum tantum consistat in venatione ipsa, & ea percipiatur, non etiam ratione prædii; tunc enim potius censebuntur personales.

11 Ubi quæsitum: An & hic sit facienda distinctio, juste an injuste prædia sint quæsita? Respond. Hoc disputandum non esse, cum etiam ab invasore debeantur. *Gloss. in dict. cap. 23. V. licite.* Cujus ratio est, quod ejusmodi decimæ debeantur ratione oneris realis, quod rem comitatur, a quocumque possideatur. Ut non possit Ecclesia videri accipere alienum, aut approbare factum injustum, aut injuriam domino facere: qui & ipse, si rem possideret, tenetur persolvere decimas.

Unde patet prima differentia inter de- 12
cimas personales, & prædiales, quod ille non debeantur ex injuste adquisitis, secundum distinctionem ante datam. Secunda est, quod illæ debeantur Ecclesiæ, sub qua domicilium habet adquirens, & Sacramenta percipit, etiamsi alibi lucrum perceperit; hæ vero Parochiæ, sub qua sita prædia, ex quibus debentur, *cap. ad Apostolicæ* 20. *h. tit.* Ratio diversitatis est, quod hæ sint onus reale, quo prædia sunt adfecta certis Ecclesiis ex ipsamet Ecclesiæ institutione, & Parochiarum divisione, per quam factum, ut prædia in Parochiis singulis sita penderent iis decimas: non faciente, quod dominus prædiorum alibi habitet, quia hoc non mutat qualitatem prædiorum, *c. cum in tua* 30. *h. tit.* Saltem jure ordinario, nam potest mutari consuetudine, *d. c.* 20. Illæ vero nihil realis oneris contineant, sed mere personale (debitæ quippe ratione ministerii, & beneficii, quod recipitur ab Ecclesia) debentur ei Ecclesiæ, etiamsi aliunde percipiantur, cum sequantur personam: quo modo & ea translata ad aliam Ecclesiam, eidem debebuntur. Tertia differentia est, quod prædiales integræ sint præstandæ; non deductis expensis, veluti seminis, culturæ, vel alterius rei, *d. cap. Non est* 22. *c. Tua nobis* 26. *& d. c. Pastoralis* 28. *h. t.* non deductis etiam tributis & censibus, ut expresse traditur *c. cum non sit* 33. *h. t.* personales vero deductis prius expensis, *d. c.* 26. *&* 28. Ratio differentiæ est, quod prædiales Deus sibi ministrisque suis reservaverit, in signum universalis dominii, & videantur debitæ quasi a partiario colono, qui ut domino solvit conventam fructuum portionem, liberam ab omnibus expensis, ita & decimarum portio Deo reservata præstanda citra diminutionem, nomine expensarum, ut argumentatur

X 2 Pont.

Pont. in *d. c. 26.* Ut hæc portio non veniat detrahenda lucro, sed fructibus, ut sunt e terra producti, atque hoc in casu cesset regula, quæ habet, non censeri fructus, nisi quod deductis expensis superest *l. fructus 7. D. Soluto matrim. l. 1. C. de fructib. & litium expens.* personales vero non debeantur nisi de lucro, ut patet ex *d. c. 28.* in verbis, *& de residuo, quasi de lucro.* Lucrum autem non est, nisi quod deductis expensis superest, secundum jam dicta. Nec facit, quod *d. c. 26.* non loquatur nisi de negotiatione, cum extendatur ad alia lucra, rationis paritate cogente; quia, ut in negotiatione, ita & in aliis personalibus adquisitis non dicitur quis adquirere, nisi quod superest deductis expensis, quales hac in parte judicandæ illæ, quas negotiatio præcise requirit.

13 Nihil obstat *d. c. 22.* in quo etiam ex negotiatione, militia, venatione, dicuntur decimæ præstandæ, non deductis expensis, nam dicendum, illa verba esse accommodanda ad materiam subjectam; ne sequatur absurdum, contra aliam legem posteriorem expresse disponentem. Dici & posset, fuisse abrogatam dicti *cap. 22.* decisionem, quoad negotiationem, per consuetudinem postea *d. cap. 28.* in jus redactam, cum ibi dicatur: *sicut est in negotiatione concessum*; nec inveniatur jus aliquod antiquius scriptum in ista materia, ut de consuetudine sit accipiendum.

14 Mixtæ dicuntur, quæ ex fructibus animalium debentur, ut ovibus, vaccis, & similibus, sive sunt ipsi fœtus, sive lana, caseus, & similia. Vocantur autem mixtæ, quod non tantum proveniant ex solis prædiis, sed ex adjuncta industria hominum. Vid. Suar. *d. lib. 1. c. 9. n. 3. & 4.* Hanc speciem aliqui superfluam judicant, & ejusmodi decimas prædialibus adnumerant: duas tantum species ponentes, & personales scilicet & reales. Has iterum subdividentes, in majores, quæ ex frumento, vino, oleo, aliisque id generis penduntur; & minores, sive minutas, quæ ex hortis, & partu animalium solvuntur.

CAPUT II.

Qui teneantur præstare decimas.

Regula generalis est: Quemlibet baptizatum, qui de manu Sacerdotis tenetur Sacramenta percipere, cujuscumque gradus, ordinis, teneri per se loquendo ad functionem decimarum: ut ne quidem Imperator sit immunis, nisi legitimo jure exemptum se doceat, probatur, *c. ex transmissa 23. & 24. h. t.* ubi dicitur quilibet fidelis homo teneri erogare decimas, sub jam dicta exceptione, de qua infra latius. 15

Ubi in primis quæritur: An teneantur & hæretici? Resp. Causam dubitandi esse, quod non utantur ministerio Sacerdotis cujus nomine debentur decimæ, imo illud potius vilipendunt. Verum dicendum & illos teneri; cum fidem in baptismo receperint, & characteris in eo suscepti ratione obligentur præceptis Ecclesiæ, a qua obligatione se non eximunt rebelli & impia sua contumacia, ne ex sua improbitate commodum consequantur. Et licet de facto Ecclesiæ unitati se subtraxerint, nec recipiant spiritualia, possunt tamen cogi ad eam redire, & spiritualia recipere a Sacerdotibus, ad ea ministranda paratis. Abbas in *c. de terris 16. in fine h. t.* Suarez *d. l. 1. c. 16.* 16

Q. An Judæi, Ethnici? Resp. Patere ex dictis, per se non teneri, cum nec subsint Ecclesiæ propter defectum characteris baptismi, ut præceptis ejus obligari nequeant; nec ministrentur illis spiritualia, neque ministrari etiam possint, cum illa spectent ad fideles. Quod omnino ita procedit quoad decimas personales, ex jam dicta ratione, quod personæ eorum non sint subjectæ Ecclesiæ, nec Sacramenta percipiant, in quo consistit obligatio harum decimarum persolvendarum, *dict. cap. ad Apostolicæ 20. hoc titul.* Azor. *part. 1. lib. 7. cap. 24. quæst. 3.* Suarez *dict. cap. 16. numer. 4.* Sed quæstio est, an idem sit dicendum quoad prædiales? Respond. Hoc velle Abbas *dict. loco* ad eas scilicet teneri, quem sequitur Oldrad. *Consil. 19.* ea ratione, quod debeantur Deo tanquam universorum Domino, *cap. Tua nobis 26. hoc titul.* Facit pro iis *d. cap. 16. & cap. Quanto 18. inf. de usur.* ubi 17 18

ubi Judæi non baptizati dicuntur compellendi persolvere decimas ex terris, quas possident, aut possessionibus suis cedere. Verum improbabilis est ea opinio, & contraria vera, ex dictis modo rationibus. Loca in oppositum allegata magis etiam posteriorem sententiam adjuvant, cum tantum loquantur de terris occupatis per Judeos, ante decimarum solutionem obligatis: ut cum circa eas sit jus reale ipsi Ecclesiæ, quod rem comitatur, ex communi axiomate recte cogantur Judæi earum possessores, licet non subjecti Ecclesiæ, agnoscere onus illud, ne per eos Ecclesiam defraudari suo jure contingat. Ut dictis locis præsupponatur Ecclesiæ jus ante quæsitum fuisse; & quoad terras, quæ necdum fuerunt Ecclesiæ obligatæ, non teneantur Judæi ad decimas, ex regula, quod inclusio unius sit alterius exclusio, & quia non possint dici defraudare Ecclesiam. Nec obstat, quod dicitur *d. c.* 26. Deum in recognitionem superni dominii decimas sibi reservasse; recognoscere autem Deum, ut dominum etiam Judæos, & gentiles; nam tenentur quidem Deum agnoscere, ut dominum jure naturæ, non tamen ex vi ejusdem juris per decimarum solutionem; quæ tantum jure positivo imposita populo est Israelitico, non etiam omnibus hominibus, & postea revocata ab Ecclesia sub lege gratiæ, per quam nec extensa, nec extendi potuit ultra suos fines. Vid. Suar. *d. loco*, *&* Azor. *d. c.* 24. *qu.* 4.

19 Q. III. An pauperes obligentur præstare decimas? R. Eos teneri, cum debeantur ratione justitiæ commutativæ, pro ministeriis, quæ & pauperes participant, in qua non habetur ratio conditionis personæ, sed rei ad rem: ut inopiæ obtentu non liberetur debitor ab obligatione. Facit, quod decimæ dicantur pertinere ad Ecclesiam, ex constitutione divina, ut nequidem Imperator ab eorum obligatione quempiam liberare possit, *c. Tua* 25. *h. t.* Non est tamen hoc jus cum rigore exercendum in pauperes, *arg. c. licet infr. De censib.* Postulat enim remissionem necessitas magna, quæ excusat a culpa non offerentem, & liberat ab injustitia. Facit & quod extrema necessitas secundum aliquos faciat omnia communia, sive potius communicanda, ut positus in extrema necessitate rem subripiens sit extra furti delictum, ut dicetur inf. *de furtis*. Denique subveniendum pauperibus per decimas, ut ab iis rigide non sint exigendæ. Vid. Suarez *d. c.* 16. *n.* 14. Bellarm. *Tomo* 1. *Contr. De Clericis lib.* 1. *c.* 25. *dub.* 2.

Q. IV. An teneantur Clerici? Resp. Videri posse non teneri, per text. in *c.* 2. *h. t.* ubi dicitur, novum esse genus exactionis, & præter jus, ut Clerici a Clericis decimas exigant. In contrarium tamen est communis opinio, eos scilicet teneri; etiamsi sint Rectores parochiarum: quæ suaderi potest ex *d. c. in fine*, quod habet, illos Clericos, qui a Clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debere. Et hoc quantum ad jus reale circa decimas prædiales, ratione prædiorum patrimonalium; non tantum quæ sunt in parochia aliena (neque enim hujusmodi bonorum conditio debet mutari, quod devenerint ad clericum, cum res transeat cum suo onere) verum etiam in propria, cum non pervenerint ad eos ratione sui ministerii, ut non mutent qualitatem. Covar. 1. *Var. Resol. cap.* 17. *n.* 7. *vers. Primum.* Ubi non recte objicies, quod Parocho sive Rectori debeantur decimæ; debentur enim Ecclesiæ, ut inter ejus ministros dividantur. Dico, patrimonialia; nam si sint prædia Ecclesiæ, & Parocho in particulari attributa in sustentationem, non debentur ex illis decimæ, cum ejusmodi prædia data pro ministerio obtineant decimarum locum. Si inspiciamus personale debitum, quod ratione personæ debetur, verius est, hoc non deberi ab iis, qui Sacramenta aliis distribuunt, ut Episcopi, Parochi, quod non inveniatur persona, præter propriam, cui earum solvendarum debitores constituantur, cum non tam aliis divina, percipiant, quam potius distribuant. Et licet Parochi pascantur a suis Episcopis, non tamen eorum respectu est iis imposita jure communi hæc obligatio. Eadem decisio procedet quoad Episcopos & Romanos Pontifices, quod scilicet teneantur, ratione juris realis, ad decimas prædiorum, quæ possident tanquam patrimonalia; non etiam ratione ministerii, uti nec ad personales, ratione personæ, præcipue Pontif. qui superiorem non habet. Vid. Azorius, *dict. capit.* 24. *quæstion.* 4. Suarez *dict. lib.* 1. *cap.* 17. 20

21 Q. V. Quid si prædia unius Ecclesiæ sint sita in alia Parochia, an pendant ei decimas? Resp. Affirmativam sententiam rigori juris respondere: ex ratione, quod onus rem comitetur, & alias contingeret Ecclesiam unam propter aliam suo jure privari. Facit eo text. *cap* 4. *& pen. h. t.* in quo prædia adquisita Monasterii dicuntur debere decimas: & tex. *in can. Ecclesiæ* & *can. Quicumque* XVI. *q.* 1. ubi antiquiores Ecclesiæ non debent privari propter novas ædificatas: quam opinionem, ut communem probat Cov. *d. n.* 8. Suarez *d. c.* 17. *n.* 27.

22 Q. VI. An simplices Clerici teneantur ad decimas? Resp. Non esse in his quæstionem de debito reali, quoad prædia patrimonialia, secundum superius dicta: tantum quæri de debito personali ex lucro, quod sua industria percepeterunt. Et ad tales decimas eos teneri, licet Ecclesiæ interveniant, ex eo convinci potest, quod *d. cap.* 2. *in fine* dicitur, eos clericos, qui ab aliis Sacramenta percipiunt, iis teneri ad decimas, ratione laboris in eos impensi. Ex quo titulo oritur debitum personale, saltem, quoad lucrum ex temporali causa adveniens, nam quoad lucrum quæsitum titulo spirituali non videntur teneri, per *d. cap.* 2. ubi dicitur, Levitas a Levitis non accepisse decimas, quod non haberent alia bona, quam decimarum, quarum naturam sapere videtur tale lucrum: ut similiter non teneantur isti Clerici. Quo facit, quod dictum supra, ex prædiis ratione ministerii Parocho adsignatis non deberi decimas. Vid. Suarez *d. c.* 17 *n.* 21.

23 Q. VII. An Religiosi teneantur ad decimas? Resp. Hoc dicendum esse, per *c.* 3. *&* 4. *h. t.* cum non eximantur ab onere isto, ex eo præcise, quod sint personæ Ecclesiasticæ, cum & Clericos ad eas teneri dictum sit, & probetur idem per text. in *c. Veniens sup. de transact.* ubi expresse Monachis imperatur decimarum solutio, nisi per transactionem auctoritate Apostolica confirmatam se defendant, aut per privilegium, aut alias, qua de re infra. Sequitur autem hoc jus decimas percipiendi ipsa prædia: quo modo si elocentur, manet nihilominus salvum, quia, uti dictum, rem comitatur. Adeo ut non sit minuenda quantitas ratione pensionis domino præstandæ: quæ nomine decimarum est minor, cum fructus minuantur per earum detractionem. Si partiarius fuerit colonus, qualis pro parte fructuum colit, alia parte domino præstanda, uterque tenetur, sive prius ante divisionem eas recipiendo, sive post divisionem ab utroque exigendo, uti fieri posse apparet ex *d. c. Tua nobis* 26. *in fine hoc tit.*

Q. VIII. An ex pensione, quam recipit a colono: teneatur dominus solvere decimas? Resp. Esse, qui putent talem pensionem spectare ad personale lucrum, quasi de novo adcrescens, & proinde ex ea deberi decimas personales. Sed verius est pertinere ad fructus prædiales, in quorum locum subrogatur. Non deberi autem ex ea decimas, patet, quod dominus fundi per colonum semel eas solverit, ut iterato non sint exigendæ. Sequuntur itaque decimæ rem ipsam, ipsumque prædii possessorem, potestque conveniri ipse conductor *c. Dilecti* 8. *h. t.* non secus ac possessor novus. 24

Hæc ita obtinent de jure communi; nisi ab eo demonstretur exemptio, *c. A nobis* 34. *h. t.* Est enim hæc obligatio juris humani, saltem quoad quotam, unde fieri potest, ut ab eo aliqui eximantur jure speciali, uti privilegio per Rom. Pont. *c.* 2. *§. pen. eod. in* 6. qui est supra jus humanum in suo foro. Sic per Paschalem II. Religiosis & Clericis in communi viventibus concessa exemptio decimarum ex prædiis, quæ suis manibus, aut sumptibus excolunt, *can. decimas* XVI. *q.* 1. Postea per Adrianum IV. restricta fuit ea exemptio ad Cistercienses, Templarios, & Hospitalarios, *cap. ex parte* 10. *hoc tit.* & ad terras ante Lateranense Concilium adquisitas per Innocentium III. ut aliqui explicant, *c. penult. h. t.* quod est ejusdem Innoc. qui præsedit Concilio Lateranensi, sive, ut alii, & conformius textui volunt, per ipsos Abbates Cistercienses, ad commonitionem Innoc. Tertii. In cæteris Religiosis ista exemptio non obtinet, nisi quoad novalia, per se, aut suis sumptibus exculta, & quoad animalia, & hortos suos, *d. c.* 10. *in fine*. Et hoc in propriis eorum prædiis, non etiam per eos conductis, *d. c.* 8. *h. tit.* ne privilegium, quod est odiosum, quia est contra jus commune, extendatur. Hinc & emptores & conductores talium prædiorum non excusantur a decimarum præstatione, *c. licet* 25

11. *h. t.* cum privilegium, quod est personale, personam non ingrediatur, *l. in omnibus D. de R. J.* An privilegium de non solvendis decimis extendatur ad novalia post coli cœpta, dicetur alio loco.

26 Quæritur autem hic primo, an dictum privilegium etiam concernat bona adquirenda? Resp. Aliquibus videri nonnisi ad adquisita pertinere. I. Quod privilegium sit stricte accipiendum, ut quam minimum noceat. II. Quod in decimis non fiat extensio ad futura, *c. Tua* 25. *in fine h. t.* III. Quod res transeat cum suo onere. Oldrad. *Cons.* 268. Verius tamen contrarium, per text. in *c. quia circa inf. de privil.* ubi dicitur, sub indefinita remissione decimarum non tantum venire possessiones præsentis temporis, sed & futuri, ex ratione, quod cum remittens nihil exceperit, uti poterat, videatur universaliter remisisse; & quod in beneficiis Principalibus plenissima interpretatio sit adhibenda, nec una & eadem substantia diverso jure censenda, maxime quando est eadem ratio, ut hic Covar. 1. *Var. c.* 13. *in fine*. Suarez *d. lib.* 1. *c.* 19. *n.* 7. Non obstat *d. c.* 25. cum agat de præscriptione, ut patet ex verbis: *Occasione decimationis antiquæ*. Est autem præscriptio stricte accipienda, qua de re infra. Nihil etiam facit *cap. pen. hoc tit.* nam ibi agitur singulariter, quando ex eo gravamen oriretur Ecclesiis, quibus subtrahuntur terræ, ex quibus ante percipiebant decimas. Aut accipi potest *d. c. pen.* in casu, quo agitur de præjudicio tertii: secus si de præjudicio concedentis, quo casu privilegium latius interpretamur, & quoad futura, *d. c.* 22. *h. t.* & Abbas *ibi*. Barbosa *ad l. divortio ad Fructus*, 7. §. *quod in anno*. 6. *n.* 15. *De solut. matr.*

27 Q. II. An vi dicti privilegii eximantur & a decimis conductorum prædiorum, quæ propriis manibus excolunt? Resp. Negando; cum privilegium tantum loquatur de propriis terris a se cultis; conductæ autem non sint propriæ: atque ita cum loquatur limitative, non est facienda extensio, quia fieret contra mentem concedentis, qui duo requisivit, scilicet proprios agros, & culturam, hic autem unum tantum esset: ut deficiant privilegii verba, & recte rescripserit Alex. III. *in c.* 8. *h. t.* non venire terras conductas sub hoc privilegio.

Q. III. Quid juris in prædiis acceptis in emphyteusim? Resp. Rem esse dubiam, & negativam videri probari ex eo, quod talia videantur absolute propria, propter utile dominium. Quo facit, quod Pont. *d. c.* 8. tantum excipiat agros conductos, inter quos non recte computantur dati in emphyteusim. Pro affirmativa tamen, quæ tutior est, facit, quod prædia talia proprie & rigorose non sint ejus, cui in emphyteusim data *l* 1. *D. Si ager. vectigalis id est emphyt. pet.* ubi tales agri dicuntur locati conducti, & esse quamdam actionem in rem iis, quibus concessi; non tamen esse dominos. Ut contineantur sub conductis, atque ita pendant decimas, secundum *d. c.* 8. Estque posterior hæc opinio non tantum tutior, sed & juri conformior. Suarez *d. c.* 19. *n.* 11. 28

Q. IV. An conductores talium prædiorum sequatur immunitas a solutione decimarum? Resp. Eam tantum esse concessam Religiosis colentibus suis manibus, aut expensis, atque ita sub conditione. Quæ cessat in casu, quo aliis excolenda dantur: ut etiam cessat immunitas, nisi privilegium hoc tantum concernat personas, sed & res, quale *Glos. in Clem.* 1. *V. excolendas & eam secutus* Abb. in *c. Ex p.* 10. *h. t.* vocat reale; quale est, quod taliter conceditur, ut quomodocumque agricolantur, decimas non debeant Religiosi, sed sibi retineant; tunc enim nec coloni ab iis agros conductos habentes eas debebunt, quia res ipsæ exemptæ sunt. Hæc ita in Religiosis. 29

Q. V. An etiam Pont. eximere possit laicos ab hac obligatione? Resp. Hoc dicendum; cum & possit laico concedere decimas Ecclesiæ, *ut infr. eod. dicetur*: ut ex proportionata causa possit laicos eximere, cum ea res non sit contra jus divinum & naturale, & desit ratio, quare non expendatur ea potestas Pontificis. Nec obstat, quod laicus sit incapax juris spiritualis, *c.* 7. *sup. de præscript.* quia non est incapax fructuum decimarum. 30

Ubi quæsitum, an in ista exemptione requiratur causa? Resp. Probabile esse, debere causam subesse, ne non tam in ædificationem, quam in dissipationem videatur dispensare res Ecclesiæ Pont. Adeo ut quidam velint, exemptionem decimarum laico sine causa factam esse nullam: tum quod ea potestas non sit data Pontifici a 31

Deo; tum quod videatur contra justitiam commutativam, operarium privari sua mercede. Posset tamen probabile videri, validam esse, etiam sine causa: propter plenitudinem potestatis Rom. Pontificis, dummodo id fiat sine præjudicio juris naturalis sustentandi congruenter ministros Ecclesiæ, propterea quod exemptio hæc versetur circa dispensationem juris Ecclesiastici, non etiam divini; cum nullum tale præceptum obligans ad solvendas decimas a Christo specialiter traditum inveniatur; ut nec naturalis, cum per exemptionem unius non gravetur alter, & congrua sua sustentatio relinquatur ministris Ecclesiæ, ut præsupponimus. Nam alias exemptio non excusaret remittentem in conscientia, uti nec ipsum, cui remissio facta, sed & inutilis esset, & nihilominus teneretur ad decimas solvendas; quia esset ea res contra justitiam naturalem, quæ dictat dignum esse operarium mercede sua: nisi aliunde ei provideatur per populum, qui non tenetur, cum semel satisfecerit, vel a remittente, vel ab eo, cui remissio facta. Facit pro Superiori sententia, quod etiam a laicis præscriptione adquiri possit hæc immunitas, ut mox dicemus. Videatur Abb. in *c. A nobis*
32 *h. t.* & Covar. 1. *Var. c.* 17. *n.* 9. Inferiores Prælati non habent hanc remittendi potestatem, cum nihil possint contra legem Superioris. Est tamen illis licentia decimas, aut earum partem, aut beneficia ex iis instituta ad opera, vel loca pia commodius applicare, uniendo, dividendo, prout res postulabit. Trident. *Sess.* 24. *cap.* 13. *de reform.* Suarez *d. l.* 1. *cap.* 15. *in fine*.

33 Quæritur autem, an consuetudo quid possit circa decimarum solutionem? Resp. Posse consuetudine mutari modum eas solvendi, & quotam, ut scil. aut nova solvatur, aut duodecima, aut vigesima, aliave pars; imo, & remitti earum solutionem, modo sufficienter provideatur ministrorum sustentationi & fabricæ. Et hoc non secundum eos, qui quotam volunt esse juris divini, aut naturalis, quia cum tale jus mutari nequeat, necessario tenendum cum iis, consuetudinem nihil posse; sed secundum eos, qui dicunt esse juris humani Ecclesiastici, quod mutari potest per consuetudinem: quorum opinio, juxta superius dicta *num.* 2. est vera, cum parum intersit, debitum sustentandi jure naturæ præceptum, hoc, vel illo modo impleatur, modo ei sufficienter provideatur. Vid. Bellarmin. *tomo* 1. *de Clericis l.* 1. *c.* 25. *Dub.* 1. Suarez *l.* 1. *c.* 12. Quo modo etiam introduci posset, ut nulla pars fructuum, aut lucri solvatur. Sic immunitas a personalibus decimis solvendis inducta est, eo facilius, quod, cum expensæ essent deducendæ, sæpe parum superesset lucri, aut ignoraretur. Covar. *d. cap.* 17. *num.* 8. Mixtæ quoque aliquibus in locis in usu esse desiere, uti & in aliquibus prædiales. Navar. *in Manuali cap.* 21. *num.* 30. *& seqq.* Ut citra peccatum hodie non solvantur, cum usus diuturnus habeat vim abrogandæ legis etiam Ecclesiasticæ, ab ejusque obligatione liberandi, ut dictum sup. *de consuetud.* atque ita & remittendi decimas per legem Ecclesiasticam præscriptas. Oportet tamen legitime sit præscripta, scilicet, vel tempore immemoriali, vel saltem XL. annorum. *Gloss. in cap. fin. supr. de consuet.* Maxime hac in materia, propter grave damnum Ecclesiarum.

Alia quæstio est, an & præscriptione adquiratur hæc immunitas? Resp. Ita videri, si vel sit immemorialis; quæ est loco constituti *l.* 3. *§. ductus D. de aqua quotid.* vel si XL. annorum tantum adsit titulus, in quo fundetur talis præscriptio. Nam in præscribendo contra Ecclesiam in his, quæ simul sunt contra jus commune, ejusmodi modus postulatur, *c.* 1. *de præscr. in* 6. Est autem præscriptio, de qua sermo, contra Ecclesiam & jus commune. Ubi non recte quis objiciet, præscriptione quadraginta annorum adquiri immunitatem citra ullum titulum: nam Resp. consuetudinem immunitatis esse quid juris, & habere vim inducendi legem, & abrogandi, quatenus legitime est inducta; præscriptionem vero esse privatæ personæ, & quid facti. Non potest autem privata persona inducere legem, aut tollere; ideoque necesse ad inducendam immunitatem contra legem per præscriptionem, illa habeat conditiones requisitas ad sui justitiam hac in materia. Cov. *d. c.* 17. *n.* 10. 34

Cæterum non obstante consuetudine, privilegio, aut præscriptione, est in Ecclesia auctoritas, & potestas de novo imperandi decimas, etiam ubi nunquam fuerunt solutæ, si ita videatur Pontifici expedire, pro- 35

pter

pter necessitatem Ecclesiarum, quarum ministris & fabricæ non est sufficienter provisum, aut alias est nocivum. Exemplum est in *c. Suggestum 9. b. t.* ubi Abbas *n.* 4. vult hoc in ipso, quo evidenter constat de enormi læsione, in conscientia & justitia amitti privilegium, propter deficientem conditionem inclusam, cujus defectus facit resolvi privilegium: quod & tenet *Gl. in can. rescripta* xxv. *q.* 2. Quo tamen casu Ecclesia non utetur propria auctoritate, quia nemo sibi jus dicit, sed per Superiorem legitimum coget privilegiatos ad decimarum solutionem. Quod si non sit evidens enormitas, recurrendum ad Pont. Privilegii auctorem, cujus est interpretari suum rescriptum. Abbas *d. loco* Suarez *dict. lib.* 1. *cap.* 20. *numer.* 1. & 2.

36 Amittitur etiam privilegium per contrarium usum solvendi decimas. Ubi olim sufficiebant anni triginta, secundum *c. Si de terra 6. inf. de privil.* Postea vero inductum, ut nonnisi annis xl. præjudicaretur privilegiis, *c. Accedentibus* 15. *b. t.* ubi communiter Ecclesiæ non præjudicatur nisi spatio quadraginta annorum, *per text. expressum in c. Illud, sup. de præscript.*

Renuntiatio in privatis quidem personis facit amitti privilegium, quia illis sibi præjudicare permissum; non tamen Ecclesiæ aut religioni, in cujus favorem est concessum; quia non est Prælatorum alienare res Ecclesiæ. Justa tamen conventio & utilis videtur sustinenda, si non sit juri communi contraria, *arg. c. Dilecti* 8. *b. t.* Per alienationem prædiorum exemptorum a decimis exemptio quoad prædia ista cessare videtur, quia cum in favorem religionis, aut Ecclesiæ sit concessa, cessante causa per alienationem, cessabit & privilegium. Suarez *d. c.* 20. *n.* 6.

CAPUT III.

Quibus sint solvendæ decimæ.

37 EXplorati juris est, Ecclesiæ deberi decimas; ad sustentandas personas divino cultui destinatas. Et quidem de jure communi quilibet tenetur Ecclesiæ parochiali, in qua Missas audit, Sacramenta percipit, persolvere: debentur enim ratione ministerii spiritualis, in sustentationem, *c. ad Apostolicæ* 20. *b. t.* Prædiales illi cedunt, sub qua sunt sita prædia, idque jure communi *d. c.* 20. & *c. Cum contingat* 29. & 30. *b. t.* ex Ecclesiæ institutione, quæ cuique parochiæ decimas prædiorum ibi sitorum attribuit.

Quantum ad mixtas attinet, posset videri, eas deberi partim parochiæ domicilii, partim parochiæ, ubi sunt pascua: ex eo, quod partim sint reales, partim personales, & sic partim sequantur personam, partim rem. Navar. *Conf.* 1. *n.* 9. *b. tit.* Gloss. tamen in *d. c.* 20. *V. personales* vult tanquam prædiales judicari, ideoque Ecclesiæ deberi, ubi pascuntur animalia; & si in pluribus locis pascantur, pro rata temporis deberi singulis decimas. Quæ opinio est communior, & probabilior, eo quod fructus omnis, qui producitur ex animalibus, præcipue ex prædiis sive pascuis censetur. Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 24. *q.* 15. Suarez *d. lib.* 1. *c.* 21. *n.* 7. 38

Ex his patet, ad solos habentes animarum curam pertinere decimas jure communi: quales sunt Episcopi, & post eos Parochi locorum, qui proprie spiritualia ministrant. Participant & de decimis Clerici jure sui beneficii, *c. Ex parte* 21. *b. t.* nam cum sint Ecclesiæ ministri & concurrant saltem ad spiritualium administrationem, debetur & iis sustentatio. Simplices Clerici non habent jus ad decimas, quod nec ministrent populo, nec ex vi solius characteris clericalis debeantur. Uti nec debentur Religiosis, ex vi sui status, qui non constituit eos Ecclesiæ ministros, nec obligat servire populo in spiritualibus, nisi iis incumbat animarum cura. 39

Quid si beneficiati sint divites? Resp. Nihilominus, si ministrent, decimas iis deberi, cum nemo militet suis stipendiis, & debeantur ex vi ministerii, quod præstant. Quo facit, quod creditori, licet diviti, debitum nihilominus sit persolvendum; ut & operario diviti debetur sua merces. Neque enim quis jure suo privandus propter divitias, quæ sunt per accidens, neque tollunt fundamentum obligationis, cum non, quia pauper est, detur Sacerdoti, sed quia ex officio ministrat. Covar. 1. *Var. c.* 17. *n.* 4. Suarez *d. lib.* 1. *c.* 11. *n.* 9. 40

Quid si sint mali? Resp. Nihilominus esse illis persolvendas, quod non debeantur pre- 41

propter vitæ bonitatem, sed propter servitium: quod si præstent, malitia eorum non liberabit alios a debito decimarum. Rebuff. *h. t. q.* 7. *n.* 14. *&* 15.

42 Dixi superius jure communi; nam fieri potest, ut quæ ordinario jure uni Ecclesiæ sunt debitæ, solvantur alteri, ex privilegio per Sedem Apostolicam concesso locis aliis, aut personis Ecclesiasticis; nam illi incumbit dispensatio rerum Ecclesiarum. Idem etiam potest consuetudo, *c. Cum sint* 18. *&* 20. *h. t.* qui, uti dictum *sup. de consuet.* derogat jure communi. Covar. *d. c.* 17. *n.* 18. *vers. tertio*. Facit & præscriptio unius parochiæ decimas alteri Ecclesiæ, vel Monasterio solvendas esse. Quod omnino procedit, quando ipsa parochia præscriptione adquiritur, quam tanquam principale decimæ ut accessorium sequuntur.

43 Quæstionis est, an per se & directe sine Parochia Ecclesiastica persona possit præscribere decimas? Resp. Posse videri, negativam esse veriorem ex eo, quod decimæ cum sint stipendium ministerii spiritualis, quod in loco exhibetur, non possint exigi ab eo, qui non servit, nec laborat. Affirmativa tamen recepta, & probatur per *c. Ad aures* 6. *sup. de præsc.* ubi hoc exprimit Pont. uti & *c.* 1. *eod. t. in* 6. requirens ad hoc tempus immemoriale, vel quadraginta annorum, cum titulo, cum ad præscriptionem xl. annorum non desideretur titulus. Ratio est, quod juris communis præsumptio sit contra præscribentem, quo uti dictum, decimæ debentur loco, sub quo sita prædia. Cui non obstat, quod hoc jus sit incorporale; cum & incorporalia quasi possideantur, & quasi possessione adquirantur, *l.* 1. *&* 2. *C. de serv.* Non obstat etiam, quod annuis præstationibus non præscribatur, *l.* 6. *§. in iis autem C. de præsc.* 30. *ann.* nam decimæ non sunt instar annuarum præstationum magis, quam jus dominii, quo colliguntur fructus ex re sua, cum sint una obligatio & simplex, quæ dat jus colligendi fructus annue ex re aliena. Non recte denique objicitur, quod desit bona fides cum jure communi, cujus nemo ignarus præsumitur, spectent ad Ecclesiam, sub qua sita sunt prædia; nam bonam fidem in possessore potest ponere tempus immemoriale, aut XL. annorum cum titulo Cov. *d. c.* 17. *n.* 7. Quam sententiam quidam accipiunt, non quatenus per se & directe adquiri possit jus decimarum præscriptione sine parochia, sed quod per eam sufficienter probetur, aut præsumatur privilegium, ratione cujus tales decimæ jure postulentur.

Debentur itaque decimæ Ecclesiis personisque Ecclesiasticis divino cultui destinatis. Laicis minime debentur per se, ut sunt fructus Ecclesiastici, nec iis solvendæ, nec ab iis possidendæ, *can. Decimas* XVI. *q.* 7. Et si contingerit in eos transferri decimas, restituendæ ab iisdem sunt Ecclesiæ, sub vinculo excommunicationis, *c. Ad hac* 15. *h. t.* quod sanctuarium Dei jure hæreditario possidere non debeat, neque possideatur sine animarum periculo, *c. Prohibemus* 19. *h. t.* Dictat enim ratio naturalis, neminem esse stipendii capacem, qui non sit & capax ministerii & laboris, cui respondet stipendium. Sunt autem laici incapaces ministerii spiritualis, cui decimæ sunt destinatæ; ut Gl. in *c. Quamvis* 17. *V. concesserit h. t.* eas recte vocet cibum in domo Domini. 44

Non implicat tamen laicos capere decimarum fructus, non titulo proprio, sed vel nomine Clericorum, ad quos pertinent non tantum perceptione ministeriali, qualis est in famulo, œconomo, qui domino suo eos percipiunt, sed ut fructus in suum dominium transferant, idque ex justo contractu, ut emptione conductione; vel causa temporalis stipendii, pro obsequio Ecclesiæ exhibito. Nam decimæ hoc modo spectatæ sunt res temporales, ideoque juste possunt venire in potestatem laicorum. Quo facit *c.* 2. *inf. D. locat.* ubi decimarum fructus dicuntur dari ad firmam, citra vitium; quo casu jus decimarum non tam per laicum, quam per Clericum, aut Ecclesiam exercetur. Vid. Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 25. *q.* 11. *vers. de hac controversia*. 45

Fuere tamen olim concessæ decimæ Principibus laicis in feudum, propter obsequia præstita in Ecclesiæ defensionem, aut alia in eam collata beneficia, aut etiam per modum subsidii, propter imminentes necessitates, ad resistendum infidelibus, hæreticis, aliisque invasoribus Ecclesiarum. Ubi opus legitima auctoritate: quam esse penes Pontificem Rom. non est dubium, propter supremam ejus auctoritatem in dispen- 46

dispensandis rebus Ecclesiæ, quam Ecclesiastica administratio desiderat, & patet ex usu Ecclesiæ: sæpe enim Pontifices hac gratia sunt usi in Reges Hispaniarum & Galliarum. Covar. *Pract. Quæst. c.* 35. Rebuff. *De decimis qu.* 10. Azor. *d. c.* 25. *qu.* 3. Suarez *d. lib.* 1. *c.* 15. *n.* 3. Ubi advertendum per istam concessionem non tam fuisse quæsitum Principibus, aliisque laicis jus ipsum spirituale, quam facultatem percipiendi a jure spirituali abstractum.

47 Quæstio autem est: an idem licuerit Episcopis, aliisque Prælatis inferioribus? Resp. Olim iis licuisse decimarum fructus in feudum dare laicis, ex justa tamen causa uti defensionis, etiam in perpetuum, ut colligitur ex *tit.* 6. *lib.* 1. *Feud.* ubi decimæ in feudum laicis concessæ ante prohibitionem ab Urbano II. in sancta Synodo factam firmæ iis permanent, non etiam post eam. Quam prohibitionem attribuunt communiter Concilio Lateranensi, ut videre est ex *c. Prohibemus* 19. *hoc tit.* & tradit Covar. 1. *Var. c.* 17. *num.* 5. magno conatu per dictum Conc. licentiam istam fuisse inhibitam. Posset tamen videri antiquior, eo quod in Conc. illo videatur ista prohibitio potius præsupponi, quam de novo fieri, ut patet ex textu in *d. c.* 19. qui agit de iis, qui illicite feuda tenent: illicite autem prohibitionem non tenebant. Facit, quod in *d. tit.* 6. ab Urbano II. dicatur ea prohibitio facta in sancta Synodo, cum Lateranense Conc. postea sit habitum sub Alexandro III. Fit tamen & mentio Lateranensis Concilii, eique attribui videtur ista prohibitio. Ut sic, post prohibitionem ab Ecclesia factam neutiquam fuisse ratas concessiones decimarum de novo factas laicis certum est: fuitque prohibitio ejusmodi omnino necessaria, propter abusus & prodigalitatem Prælatorum in concedendis decimis perpetuo in feudum laicis. Ut Episcopis aliisque Prælatis, Rom. Pontifice inferioribus minime liceat concedere in feuda, & concessio sit ipso jure irrita, cum dicta prohibitio sit jure communi, cui sunt subjecti tales Prælati, nec possunt immutare statuta per Rom. Pont. nisi in casibus concessis, de quibus Trid. *Sess.* 7. *c.* 5. 6. 7. & 8. *De reform. Sess.* 21. *c.* 3. 4. 5. 7. *Sess.* 22. *c.* 9. & *aliis locis*. Rom. Pontifici id licere, nemo dubitaverit quod sit supra jus a se aut suis prædecessoribus positum. Azor. *d. c.* 25. *qu.* 12. Suarez *c.* 15. *num.* 11.

Sed quæritur, an id liceat sine causa? 48 Resp. Credendum esse, Pontifices, quando has decimas laicis attribuerunt, habuisse rationabiles & pias causas, veluti gratitudinem pro laboribus in defendenda Ecclesia, veram indigentiam personæ alicujus, quæ mereatur subventionem aut aliam similem. Qua cessante, non videtur tutus Pont. in conscientia temere decimas laicis applicans, nec etiam ipse, cui applicantur, ex humano adfectu & prodigaliter, cum sit injusta applicatio. Neque enim Pont. est dominus decimarum, sed dispensator; dissipat autem potius, quam dispensat, ita applicando. Imo & nulla possit dici applicatio, saltem quoad partem necessariam ad congruam sustentationem ministri, quod talis applicatio sit contra justitiam naturalem etiam in casu, quo alteri loco pio aut Ecclesiasticæ personæ facta, quia ea non minuit injustitiam. Posito tamen quod sit facta, tenebitur ipse applicans, & is, cui talis applicatio facta providere ministro de sufficienti sustentatione: quæ obligatio non posset gravare populum, qui semel satisfecit, decimas dando, ut iterato cogi nequeat, uti bene tradit Covar. in simili casu, *d. c.* 17. *n.* 3. *in fine*. Vid. Suar. *d. c.* 15. *n.* 8. 9. 10.

Posito autem, concessionem decimarum 49 laicis factam valere, quæritur, an possint laici, quas obtinent, in alios laicos transferre? Resp. Non esse locum dubitandi in decimis post dictam prohibitionem adquisitis ab Ecclesia: hæ siquidem ut nullo jure detinentur a laicis, ita etiam nullo jure in alios transferuntur, cum nemo plus juris transferat, quam habet. Nihil ad hoc faciente auctoritate Episcopi, cui ut non concessum alienare decimas, ita nec alienationi consentire, eamque confirmare. Et de talibus decimis videtur loqui textus in *cap. ad hæc* 15. & 19. *hoc tit.* & *cap. in fine sup. De his, quæ fiunt a Præl. sine cons. Cap.* ubi consensus Episcopi in his tantummodo decimis dicitur valere, quæ perpetuo laicis concessæ licite per eos obtinentur, ut in male obtentis nihil faciat translatio.

Quæstio vero est, an licite obtentæ in alios laicos recte transferantur? Respond. Feu-

Feudum perpetuum in successores transire, etiam laicos, ex feudi ejus qualitate, cum nequeat dici jus perpetuum, nisi transiret in successores. In exteros quoque videtur feudum tale transferri posse, saltem ex consensu Episcopi, cum translatio feudi adhuc in suo esse permanentis non facit feudum de novo concedi. Nec subest ulla Ecclesiæ injuria, ad quam necdum spectat utile ejus dominium; ut per translationem non magis ab ea alienetur, quam ante fuit alienatum. Facit, quod possit Episcopus tale feudum, vacans per deficientem lineam, alteri etiam laico concedere non obstante juramento, *cap. 2. sup. De feudis, ubi ea de re actum*. Ubi etiam videtur posse Legato permittere in alium laicum transferri, ut tenet Gloss. in *d. cap. 19. V. laicos*. Vasq. *Illustr. Contr. cap. 89. numer. 2.* & tradit Felin. *in cap. Quæ in Ecclesiarum numer. 69. sup. de constitut.* consuetudine eam sententiam esse receptam, licet contraria sit communis, quam & putat veriorem Azor. *d. cap. 25. quæst. 13.* Ideo autem consensus requiritur Episcopi, ut ille advertat, ne translatio ista contineat quid detrimenti Ecclesiæ forte propter qualitatem feudi talis, pactis concedentium datam. Frustra objicitur *d. cap. 19.* quia loquitur de feudis male per laicum detentis.

50 Alia quæstio est, an laicus, inconsulto Episcopo, possit feudum decimarum transferre in Ecclesiam? Respond. Si velit tranferre in eam Ecclesiam, unde feudum dependet, non esse opus consensu Episcopi, quod nihil ei Ecclesiæ subtrahatur, sed potius adquiratur, nec tam ullum vertatur præjudicium, quam commodum argumento eorum, quæ traduntur *Instit. De auct. tutor. in princ.* ubi in adquirendo pupilli non indigent auctoritate tutoris: si vero agatur de transferendo in aliam Ecclesiam, aut locum pium, Episcopi consensu opus esse, *cap. Cum Apost. 7. sup. de his, quæ fiunt a Prælatis & cap. 2. §. Sane h. tit. in 6.* Suarez *d. lib. 1. cap. 26. numer. 10.* quod ita induxisse videtur Ecclesia; non tantum, quia laicis sit inhibitum disponere super spiritualibus, aut ad ea spectantibus, sua auctoritate, sed ut, quatenus potest, singulis Ecclesiis provideatur. Et hoc non tantum, si juste eas possideant ante Conc. Lateranense, & in locum religiosum transferre decimas velint, *d. cap. 1. §. Sane, cap. 3. inf. de privil.* sed etiamsi injuste, ut aperte colligitur ex *d. cap. 7. sup. de his, quæ fiunt a Prælat.* quod agit de eo, qui male detinet decimas, & monendus est, ut Ecclesiæ, ad quam pertinent, restituat: qui si induci nequeat, ex diœcesani consensu alteri Ecclesiæ, aut pio loco adsignans, dicitur constare donatio. Et hoc ita statutum ad majora mala vitanda damna Ecclesiæ, prout fieri potest, reparanda, quia minus inconveniens, mutari decimas ab una Ecclesia in aliam, quam a laico detineri. Nec per hoc potest videri foveri injustitia, cum per conniventiam Ecclesiæ materia injustitiæ subtrahatur, etiamsi restitutio fiat aliter, quam de rigore fieri deberet, creditore dissimulante. Post Conc. Lateranense sine justo titulo adquisitæ decimæ restituendæ sunt suæ Ecclesiæ, uti colligitur ex *d. §. Sane.*

51 Illud etiam quæsitum, an laici possint præscribere decimas? Resp. Non agi de jure decimarum, ut est spirituale, cujus omnino incapax laicus, nec ullo tempore potest fieri capax, sed ut sunt fructus temporales, & percipi possunt sine spirituali titulo. Et dicendum, facultatem quidem illam ad fruendum decimis laico per privilegium concedi posse, non etiam vi præscriptionis adquiri; tum quia ejus vis est ex lege, instituente talem modum translationis dominii, quæ hac in materia nulla datur; tum quia præscriptio requirit bonam fidem & possessionem; decimæ autem a laicis possideri propria, & civili possessione nequeunt, cum ea requirat, ut proprio nomine, jure, ac titulo res ipsa, vel jus ad rem habeatur, cujus rei laicus hac in materia est incapax. Quo modo recte Pont. *in c. causam 7. sup. de præscript.* negat ulla ratione laicos decimas præscribere, quod eas detinere non possint. Nec facit, *c. 1. de præscript. in 6.* quod dicit, spatio quadraginta annorum, cum titulo & bona fide, transferri jus decimarum; quia loquitur de Clerico capaci decimarum, eas præscribente in aliena parochia. Consuetudo tamen immemorialis percipiendi decimas a laicis usurpata sufficere videtur in vim sufficientis probationis privilegii, cujus virtute illa inchoata & continuata creditur, licet nonnisi per famam probari possit. Vid. Felin. in *d. c. causam, n. 3.* Covar. *d. c. 17. n. 5. in fine; & nu. 6.* Suarez *d. lib. 1.*

c. 27

c. 27. *Azor. p.* 1. *lib.* 7. *c.* 26. *quæst.* 1. *& seq.* In quam rem adduci poteſt; quod habet jus civile, in *l.* 3. *§. fin. D. de aqua Pluvia arc.* ſolere eos, qui juri dicendo præſunt, tueri aquæductus, quibus auctoritatem vetuſtas dedit, licet jus non probetur. Nam cum quilibet præſumatur bonus, qui non probatur malus, pro tam antiqua poſſeſſione præſumendum, ne poſſeſſoris jus pereat.

52 Alia hic eſt dubitatio, an laicus ſaltem contra laicum eas poſſidentem præſcribat? Reſp. Poſſe quidem videri, nec eo in caſu procedere præſcriptionem, propter ceſſantem poſſeſſionem in laico, ſecundum jam dicta, ſine qua nulla præſcriptio currit: tenere tamen Felin. in *d. c. cauſam n.* 4. Poſſe præſcribi aut adquiri decimas per laicum contra laicum, quaſi juſta earum tranſlatio ante Conc. Lateranenſe fecerit eas mutaſſe naturam; & ſequitur Chaſſan. *ad Conſuet. Burg. Rub.* 1. *§.* 6. *n.* 36. Nec facit, quod in alienatione ſive tranſlatione requiratur Epiſcopi conſenſus, ſecundum dicta *ſup. h. t. n.* 50. nam hoc procedit in alienatione expreſſa, non etiam in tacita, quæ non tam vitioſa, *l. Expreſſa* 195. *D. de R. J.* Facit, quod non magna ſubſit Eccleſiæ injuria, cujus res non alienatur; nec multum ejus interſit, res apud unum ſit laicum, an apud alterum. Quod facilius procedet in caſu, quo decimæ non datæ in Feudum, ſed ſimpliciter donatæ, quia nullum agitur Eccleſiæ præjudicium, quippe ad quam res non ſit reditura niſi ex liberalitate poſſeſſoris, quæ non promptior in uno, quam in alio. Quod ſi fuerint conceſſæ decimæ, in feudum pro ſe & deſcendentibus non videtur præſcriptio procedere propter præjudicium, quod Eccleſiæ per eam generaretur, ad quam finita linea reverti impedirentur. Procedent dicta de præſcriptione contra laicum facilius in Clerico, aut Eccleſiæ uſucapiente, præcipue ea, a qua res habentur, cum res facile revertantur ad ſuam naturam.

Hæc ita de decimis, quæ hactenus præſtitæ illi loco, cui ex prima inſtitutione debentur, ſive etiam alteri poſtea adquiſitæ. 53 * Sunt & decimæ novales, quæ debentur ex fructibus agri, jam primum ad culturam redacti. Eſt enim novale ager de novo ad cultum redactus, de quo non exſtat memoria, quod unquam cultus fuerit, *cap. Quod per novale* 21. *infr. de verb. ſign.* Quod ſi ante cultus fuerit, licet non protulerit fructus decimabiles, ad novale non ſpectat, quia fructus tales non patiuntur fundum jure novalium cenſeri. Ut, ſi poſtea ferat fructus decimabiles, decimæ ſint illi præſtandæ, cui vel de jure communi vel ſpeciali debentur; cum fructuum mutatio non mutet jus alterius. Abbas in *c. Dum in tua* 30. *num.* 5. *&* 6. *h. tit. D.* Wameſ. *Conſ.* 44. *n.* 14. *hoc tit.* Debentur autem decimæ novales illi loco, in quo ager ſitus, ab iiſdem, qui prædia poſſident.

Ubi quæritur: An privilegium de non ſolvendis decimis extendatur ad novalia poſt coli cœpta? Reſp. Pleriſque auctores ponere differentiam inter privilegium abſolute eximens a ſolutione decimarum prædialium, & habens limitationem de propriis laboribus ſuorum agrorum, ſecundum *c. Ex parte* 10. *h. t.* in hoc eos admittere extenſionem ad novalia, in illo negare. Rationem vero differentiæ dant, quod illo caſu ſit odioſum, propter ſui amplitudinem, atque ita reſtringendum, non etiam in hoc caſu, quod reſtrictum minus noceat. Rebuff. *alios referens de decimis q.* 14. *n.* 29. *&* 30. Verius tamen videri, etiam privilegium abſolute eximens a decimarum ſolutione, ad novalia eſſe extendendum, cum non ſit ratio, quare potius limitatum extendatur, quam abſolutum. Neque enim reſtrictio admittenda contra propriam verborum ſignificationem: quod hic contingeret, cum datum abſolute circa propria prædia excluderet ea, quæ ſunt propria, & illa negatio non ſolvendi ſit abſoluta, omnia comprehendens. Ut nihil movere aliquem debeat ratio differentiæ allata, quod ſit odioſum privilegium; nam utroque in caſu eſt odioſum, & admiſſa reſtrictione in uno, etiam in altero admittenda foret. Ut extenſio in uno admiſſa, in altero quoque admitti debeat, etiamſi unum majus deferat detrimentum, quam aliud. Nam majus vel minus detrimentum adferre eſt tantum per accidens, nec venit in conſiderationem, ad reſtringendam propriam verborum ſignificationem ſine ullo textu. Facit pro iſta parte ratio tradita in *c. Ex parte* 27. *h. t.* ubi qui majus conceditur, etiam minus conceſſum videtur: eſt autem exemptio abſoluta a decimis majus 54

quid

quid respectu exemptionis novalium. Nihil obstat textus in *c. Tua* 27. *in fine h. tit.* nam agit de concessione exemptionis facta laicis, quæ odiosa magis, atque ita restringenda. Covarr. 1. *Var. c.* 17. *num.* 13. Gutierrez *Quæst. Canon.* 2. *cap.* 21. *num.* 13. Suarez *d. lib.* 1. *cap.* 19. *numer.* 4.

Quid si consuetudo unius loci decimas alteri attribuerit, an & novales decimæ veniant? Resp. Non extendit istam consuetudinem ad novalium decimas, sed eas pertinere ad propriam parochiam, eique præstandas esse, ex communi sententia, quæ probatur, *cap. cum contingat*. 29. *h. t.* nisi ostendatur causa, quare & ad eas extendenda sit. De jure enim communi parochiis suis debentur decimæ etiam novalium, *cap. Quoniam* 13. *h. t.* quibus sine rationabili causa non sunt auferendæ. Facit eodem textus in *d. c. Tua* 25. *h. t.* ubi ratione decimationis antiquæ: (licet in feudum decimæ sint concessæ) dicitur non usurpandas novalium decimas; cum subjuncta ratione, quod in talibus non tam sit extendenda licentia, quam restringenda, cum agatur de præjudicio alterius, & aliud non possit videri consuetudine præscriptum, quam quod possessum: non possessæ autem novalium decimæ, cum ipsa novalia non exstiterint, *l.* 1. *§. si quis hoc D. de itin. & actu priv.* Et hoc sive consuetudo decimas attribuerit laicis sive Clericis, ut patet ex *d. c.* 29. Rebuff. *d. qu.* 14. *n.* 29. Suarez *d. lib.* 1. *c.* 22. *n.* 9.

56 Quid si ex privilegio Rom. Pontificis alteri competant decimæ? Resp. Esse, qui distinguant inter laicum & Clericum, quod scil. huic privilegium decimarum alterius loci concessum faciat etiam competere novalia, non illi; ex ratione quod concessio ista laicis facta sit odiosa, non etiam ita facta Clericis, cum his spiritualia possidere conveniat; non etiam illis, *d. c. Tua* 28. *h. t.* Et pro ista distinctione videtur facere *c. Ex parte* 27. *h. t.* ubi Clerico concessa immunitas a decimarum solutione ex suis agris comprehendit etiam novalium decimas, subjuncta ratione, quod ubi majus conceditur, & minus concessum esse videatur. Quæ sententia licet sit communis, ut testatur Covarruv. *c. Var. cap.* 17. *num.* 13. contraria tamen verior, idem scilicet ponendum esse in Clericis, ac laicis, & neutri competere novalia; cum in utrisque hoc privilegium sit odiosum, licet in his magis, quam in illis: quod non faciat, quo minus simpliciter sit odiosum, & Ecclesiæ propriæ præjudicet; quo modo restringendum *c. Olim. infr. De V. S.* & *d. c.* 25. *in fine h. t.* ut quam minimum lædat jus alterius. Quo facit *Clem. fin. de rescript.* quæ habet privilegia non extendi ad futura. Et hoc, si verba talia sunt, ut restringi commode possint ad jam culta prædia, non etiam extendi ad novalia. Secus dicendum, si salva verborum proprietate, restringi nequeant. Fulcitur hæc sententia, *c.* 2. *eod. in* 6. ubi expressa concessio novalium dicitur stricte interpretanda & restringenda ad medietatem, etiamsi sit absoluta, propter detrimentum parochiarum, quibus non nimis præjudicare voluisse censendus Pontifex. Ex qua decisione, licet sit singularis, colligitur tamen, quam sit odiosa concessio ista, sive Clericis facta, sive laicis, cum textus ille loquatur indistincte. Amplectitur hanc sententiam Cov. & Rebuff. *dd. loc.*

Nihil obstat *d. c. Ex parte* 27. nam 57
secundum Covarr. loquitur de ordinario jure parochiali, quod explicat Pont. in *d. c. cum contingat* 29. qui sensus patet ex verbis, *de laboribus terræ Parochiarum tuorum*. Nec obstat huic expositioni ratio subjuncta, ubi majus conceditur, etiam minus concessum videri; nam optime refertur ad istam expositionem, scilicet quod cum jure communi ad eos spectent decimæ tanquam majus, spectent etiam novalia tanquam minus, non tam restituta, quam pristino jure competentia, nec sublata per concessionem decimarum alteri factam: sub qua non veniunt comprehensa novalia, nisi, ut dictum, tali generalitate verborum sint concessæ, quæ non patiantur restrictionem.

Quid si laico sint communes decimæ 58
cum Pastore loci? Resp. Istam communionem nihil facere, quominus decimæ novalium competant soli Pastori. Neque enim ista communio mutat naturam rei, aut adquisitionis, quæ tantum restricta ad ea, quæ pro tempore exstabant; & facit *arg. l.* 1. *C. Si in comm. eademque caus.* ubi non prodest majori, cui

cui est causa communis cum minori, restitutio minoris.

59 Decimæ itaque competunt de jure communi parochiis, sub quibus sita prædia, prædiales scilicet: nam personales illi Ecclesiæ, in qua Sacramenta quis percipit, debentur; offerendæ etiam non petitæ, & sine mora, prædiales saltem, ubi solo sunt separati fructus, *c. Cum homines* 17. *ubi Gl. V. fructibus hoc titul.* Azorius *part.* 1. *lib.* 7. *cap.* 24. *quæst.* 17.

60 Ubi quæsitum, quando quis in mora esse sit dicendus? Resp. Esse, qui putent monitione opus esse, nec ante poni moram. Cujus contrarium patet ex eo, quod diximus, etiam non petitas præstandas esse, & quidem statim ut fructus sunt collecti. Adeo ut antequam in horrea deducantur, separanda sit decima, eaque offerenda Ecclesiæ. Non obstat *can. omnes* XVI. *quæst.* 7. ubi dicitur monitione opus esse: nam hoc tantum ad inferendam pœnam, de qua ibidem. Volunt autem ab ipsis laicis esse decimas deferendas ad horrea Clericorum; quod tamen consuetudine non obtinet Covar. *dict. cap.* 14. *num.* 8. *vers. Octavo*. Certum est, non ideo liberari quempiam a præstandis decimis, quod non sint petitæ, ut aliqui male censent, cum *dict. cap.* 7. dicatur super substractis & retentis digna satisfactio exhibenda. Quo facit, quod omissio petitionis debiti non liberet debitorem. Covar. *dict. loco*.

16 Quæstionis est, an decimæ ab Ecclesia possint peti actione reali? Resp. Id aliquibus videri, ut Abbati in *cap. Tua nobis* 26. *num.* 11. *&* in *cap.* 4. *num.* 4. *&* 5. *hoc titul.* per *dict. cap.* 26. ubi dicitur Deus suas decimas adseverare. Expressus textus in *dict. can. Omnes* XVI. *quæst.* 7. qui habet decimas esse Domini: & clarior in *can. Moderamine* XVI. *quæst.* 1. ubi dicuntur decimæ vindicari. Verius tamen non tam reali actione, quam personali peti posse, cum non possint dici dominium Ecclesiæ, antequam separatæ ab aliis fructibus aliquo modo Ecclesiæ sint traditæ, quia sine traditione non transeunt rerum dominia. Et facit eo textus in *cap. Parochianos* 14. *hoc tit.* qui dicit, quasi debitum decimas exigi posse, non ergo ut res proprias: & sic passim alii textus loquuntur, & nullus datur, qui in Ecclesiam decimas ante traditionem transferat, ut cessante facto hominis non sint dicendæ esse in Ecclesiæ dominio, sed a possessore exigendæ actione personali. Nihil facit, quod Ecclesia eas vocet *suas*; nam hoc tantum propter jus peculiare, quod ad eas habet Ecclesia, ex Reg. juris: qui actionem habet ad rem, videtur rem habere *l. Is, qui* 15. *D. de R. J.* Nihil etiam obstat *Vindicandi* verbum in *dict. cap. can. Moderamine*: nam illud non accipiendum ibi de actione in rem, de qua non agit textus, qui tantum vult, Monachos propter ministerium posse sibi usurpare decimas, easque sibi appropriare: & verbum vindicandi non semper actionem civilem denotare, patet *ex cap. quia nonnulli* 3. *sup. de Cler. non resid.* Vid. Azor. *dict. cap.* 23. *quæst.* 9. & Suarez *dict. lib.* 1. *cap.* 36.

Postremo quæritur, an decimæ non so- 61
lutæ sequantur possessorem prædii? Resp. Id velle Abbas *in cap.* 7. *num.* 6. *hoc tit.* ex ratione, quod sint onus reale, quod rem comitatur, & dicantur tributa egentium animarum, *dict. cap. Tua nobis* 27. *hoc tit.* tributa autem exigi possessoribus, si non sint exacta a prioribus, *l. Imperatores* 7. *de public. & vectigal.* Contrariam tamen opinionem videri æquiorem, propterea quod onus decimarum non tam respiciat rem ipsam, quam potius ipsos fructus, cum passim imperetur earum solutio ipsis colonis, qui fructus percipiunt, ut in *dict. cap.* 6. *& cap. cum non sit* 33. *hoc t.* ubi illi, ad quos fructus non decimati pervenerunt, per censuram Ecclesiasticam sunt cogendi ex iis solvere decimas Ecclesiis quibus debentur: Ut æquitati minus conveniat a possessore eas petere, qui fructus non percipit, & contra æquitatem alieno odio prægravaretur, *c. non debet de R. J. in 6.* Non obstat *d. l.* 7. & si quæ similes, quia loquuntur de tributis & vectigalibus, quæ fundos ipsos adficiunt, ut merito cum iis transeant & possessorem gravent. Decimæ autem non sunt proprie tributa, nec eorum habent conditionem, cum, uti jam dictum, non tam fundum sequantur, quam fructus indecimatos, *dict. cap.* 33. Vid. Canis. *de decimis cap.* 4. & Suar. *dict. l.* 1. *cap.* 39. *num.* 8. *&* 9.

Quan-

63 Quantum ad tempus solutionis personalium, nihil de eo præceptum, ut consuetudini sit standum. Quæ ubi cessat, videntur fructus in fine anni computandi a negotiatione inchoata, juxta communem modum computandi lucra solvenda. Decimæ mixtæ, sicut prædiales, videntur præstandæ hoc ipso, quo percipiuntur, ut lanæ, ubi detonsæ, fœtus, ubi sine matre vivere commode potest; arborum, quando colliguntur. Fructus ex lacte, ut casei; butyri, cum tractu temporis colligatur, videtur in fine temporis decimandus. Ubi multum potest consuetudo, & conventio, tacita aut expressa, cum iis, quibus debentur decimæ. Vid. Azor. *d. c.* 24. *q.* 16. *& seq.* Suarez. *d. lib.* 1. *cap.* 37. *num.* 3.

De Primitiis.

64 Primitiæ sunt primo enatorum Deo facta oblatio, ut tali munere omnium largitor honoretur. Jure naturæ non videntur debitæ, cum nullum tale præceptum extet: & licet sit præceptum naturale colendi Deum, hoc tamen aliis modis impleri potest. Præceptas fuisse lege Testamenti veteris, patet ex variis Testamenti illius locis, verum etiam ea lex hodie non obligat. Jussit tamen post legem gratiæ Ecclesia eas solvi, *c.* 1. *h. t. &* xvi. *q.* 1. *& q.* 7. Ut cum earum obligatio sit juris humani, potuerit consuetudine variari, mutari, augeri, imo & auferri, nisi sustentatio Clericorum aliud postulet: quo modo immunitas ab iis præstandis inducta valet. Quantitas earum arbitrio offerentium est relicta, nisi quod ex magistrorum arbitrio sint offerendæ inter quadragesimam & sexagesimam partem: quod ita definitum dicitur *d. c.* 1. propter Sacerdotes; ne avare amplius debito a populo exigant. Vid. Azor. *p.* 1. *l.* 7. *cap.* 27. *q.* 1. *& seqq.* Suarez *d. l.* 1. *c.* 8.

De Oblationibus.

65 Oblationes, de quibus rebus fiant, ex arbitrio cujusvis dependent. Nullo modo sunt præceptæ, nisi postulet necessitas sustentationis Clericorum. Spectant ad eos, qui spiritualia ministrant. Possunt & fieri Religiosis. In Ecclesia factæ dentur Curato Ecclesiæ, nisi aliud habeat consuetudo aut pactum; Everard. *Conf.* 30. *n.* 6. *&* 7.

Q. An recte acceptentur a personis crimine maculatis? Resp. Posse videri non accipi, propterea, quod Deus non placetur donis impiorum, nec ea respiciat: rectius tamen distingui, an crimen vel vitium ipsam oblationem maculet, ipsiusve sit circumstantia prava, an tantum afficiat personam. Priori casu non recte accipiuntur, *c.* 3. *inf. de usur.* quod Ecclesia videretur approbare iniquitatem. *Gl. in can.* 2. *Dist.* 90. *ubi alios casus ponit.* Posteriori casu non est prohibitum eas accipere, cum conditio personæ non faciat oblationem vitiosam, per se loquendo, nec faciat accipientem cooperari eo modo, quo dictum sup. *h. t. n.* 7. Nisi tamen scandalum obstat; qua ratione non accipitur oblatio a meretrice, quod intelligatur vivere de mercede postribuli: atque ita Ecclesia videretur fovere iniquitatem acceptando oblationem de mercede iniquitatis. 66

Laicis neutiquam debentur, qui eas capientes raptores & sacrilegi dicuntur, *c. Causam* 13. *inf. de V. S.* Quo modo & sub laicorum dominio eas detineri prohibitum sub anathemate, *can. pen. & fin.* x. *quæst.* 1. Posset hic subjungi de annatis, sed de iis commodius agetur inferius materia pensionum, quæ tractabitur *tit. de simonia.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *Quæres.* Quam ob causam decimæ sint introductæ? Resp. Primo in signum universalis dominii, quod Deus sibi retinuit. 2. Pro victu ministrorum Ecclesiæ. 3. Ut Sacerdotes Deo liberius vacare possint. 4. Propter fabricæ constructionem & tuitionem. 5. Propter pauperum & hospitum receptionem. 6. Sacrificiorum oblationem 7. Quia numerus denarius perfectionem significat. 8. In contestationem humilitatis, quia omnia bona a Deo nobis data esse recognoscimus. 9. Ut omnia onera sibi incumbentia Curatus solvat. *Rebuff. in Tract. de decim. quæst.* 2.

Ad n. 17. *Quæres.* An judæi & infideles teneantur solvere decimas personales? Resp. Tenentur saltem solvere æstimationem illius decimæ personalis, & oblatio-

nes,

nes, quas habuisset Ecclesia a bono Christiano, qui in illa domo, in qua Judæus habitat, resedisset, si ille infidelis abfuisset *c. quando in fine de usur.*

Ad n. 20. *in fine adde*. Dices: Parochi debent solvere ex prædiis suis decimas prædiales, quia debentur Ecclesiæ, ut inter ejus ministros dividantur. Ergo etiam personales, quia non debebit illas sibi, sed Ecclesiæ? Resp. Disparitatem esse, quod in priori casu principalis obligatio non consistat in persona, sed in prædiis; ergo potest prædium debere decimas Ecclesiæ, & per consequentiam Parocho. In secundo casu vero principalis obligatio consistit in persona; ergo non videtur æquum, ut etiam eadem sibi debeat persona, saltem per consequentiam.

Ad n. 37. *Quæres*. Quid si dubitetur, de qua Parochia domus sit? Resp. Inspici situm januæ. *Barthol. in l. quod conclave ff. de damn. infect.* si domus vero duo habeat ostia, inspicietur id, quod principalius & anterius est, *arg. l. cum in diversis, & l. quæritur ff. de stat. homin.*

Ad num. 43. *Ad fin. adde*. Hic casus formari potest. Laicus detinens jus decimarum, cum consensu Episcopi illud transfert in aliam Ecclesiam; hæc Ecclesia nullum jus accipit, quia laicus non habuit, adest tamen hic bona fides, & sic usucapiendi conditionem, si accedant 40. anni.

Ad nu. 50. *in fine adde*. Dices: in fine dicitur, quod decimæ injuste detentæ indistincte sint restituendæ Ecclesiæ propriæ. Et in medio dicitur contrarium; Resp. In fine agi post Concilium Lateranense, in medio ante Concilium Lateranense. Disparitas est: quia post Concilium plane declarata est irrita concessio decimarum facta laicis, non ante. Sive, post Concilium notorium est, quod laici illas possidere non possint, ante non erat notorium, poterant enim possidere. Ergo hoc casu poterat esse dubium, unde satisfiebat, ad quamcumque Ecclesiam transferret, in priori autem se secus habet.

Ad n. 56. *in fin. adde*. Dices: ex *n.* 54. Privilegium exemptionis comprehendit etiam exemptionem a novalibus; ergo etiam privilegium concessionis decimarum illas comprehendet, cum utroque casu idem sit præjudicium Ecclesiæ. Respondetur, quod gravius sit Ecclesiæ, si videat decimas suas ab alio possideri, quam si videat quem esse exemptum a decimis, qui illas nulli alteri solvat.

TITULUS XXXI.

De Regularibus & transeuntibus ad Religionem.

SUMMARIUM.

1 *Professio facit Religiosum.*
2 *Alia est expressa, alia tacita; & hæc unde colligatur.*
3 *Habitus gestatio quando inducat professionem.*
4 *Habitus an suscipi debeat animo perseverandi in Religione?*
5 *Professio tacita an sublata per Conc. Trid.*
6 *Ad valorem professionis requisita. I. Ætas sufficiens. II. Annus probationis.*
7 *Annus probationis, an debeat esse continuus?*
8 11 *Anno probationis, an renuntiari possit?*
9 *Hodie ante eum annum emissa professio non tenet.*
10 *Transiens ad aliam Religionem de novo probari debet.*
12 *III. Professio debet esse libera.*
13 *Excommunicantur cogentes, impedientesve virginem, aut mulierem ingredi Religionem.*
14 *Institutio hæredis an teneat facta in casum, quo quis ingreditur?*
15 *Mulier adultera detrusa in Monasterium, an cogenda profiteri?*
16 *Consensus parentum an, & quatenus necessarius.*
17 *Professio, eo non obstante, facta an teneat.*
18 *IV. Requiritur habilitas in profitente, & an inhabilis illegitime natus?*
19 *Debitor quatenus inhabilis.*
20 *Mutatio circa habilitatem ex jure novissimo.*
21 *V. Acceptanda professio a Superiore.*
22 *VI. Debet esse Religionis approbatæ.*
23 *VII. Et continere tria vota substantialia.*
24 *Effectus professionis.*

NON tantum bona Ecclesiis addicuntur, de quibus hactenus, sed & ipsæ personæ divino mancipantur officio, eique strictiori, quales hic dicuntur transire ad Religionem, & vocantur Religiosi sive Regulares, quod sub certa vivant regula. * Tales facit professio, per quam 1 assumitur status tendens ad perfectionem vitæ Christianæ, per tria vota, castitatis scilicet, & paupertatis, & obedientiæ, de quibus plenius *Tit.* 24.

Professio alia est expressa, quæ fit verbis designatis; eaque vel solemnis, coram 2 Prælato & Fratribus Monasterii emissa; vel non solemnis, quando aliquis privatim alicui regulæ se obligat, *c. Sicut* 17. *h. t.* Alia tacita, quæ colligitur. Primo, ex delatione habitus professorum, de permissu Superioris: nam ut ejus requiritur acceptatio in expressa, ita & in tacita, *c. ad nostram ubi* Abbas *hoc tit.* modo sit habitus distinctus ab habitu Novitiorum, & per triduum saltem gestetur, quia sic gestans videtur approbasse regulam & professionem *d. cap.* 8. modo sciat tali actu professionem emitti, & sponte eum gesserit; nam metus & ignorantia effectum impediret obligationis. *Gloss. in cap.* 1. *V. portaverunt eod. in* 6. Si habitus non sit distinctus, requiritur, gestetur per annum, modo inceperit gestari per annum discretionis, non etiamsi ante, *d. cap.* 1. *eodem in* 6. *cap. Ex parte* 12. *hoc tit.* saltem jure libri 6. Decretal. interpretamur autem illum annum decimum quartum completum.

Vult hoc correctum Navarr. in *Comm.* 3 4. *de Regularib. num.* 74. *per Clem.* 2. *h. t.* quasi ita vellet, etiam per habitum inceptum gestari ante discretionis annum, qui post compleatur; valere professionem; cum & ista Clem. requirat gestari per annum ab eo, qui constitutus est in discretionis ætate. Quod ita tamen temperat *d. Clem.* nisi habitus Novitiorum non sit omnino distinctus forma, colore, scissura, ab habitu professorum, ut tunc non inducat professionem, tametsi per viginti annos gestetur, quia non est indicium, ex quo colligitur animus profitentis. Vid. Azor. *p.* 1. *l.* 12. *c.* 4.

Secundo, ex eo, quod quis suscepto habitu professorum, agat opus professis tantum conveniens, *c. Vidua* 4. *hoc tit.* quia istud opus ponit sufficiens indicium animi, etiamsi triduo non duraverit, quia textus in *d. c.* 4. non fundat se in triduo, sed indistincte in opere gesto; si tamen labore gesserit, sciens per talem actum induci

duci professionem. Navar. *d. loco num.* 78. ubi vult non esse necesse, ut Novitiatus præcesserit, cum eo in textu nulla ejus fiat mentio. Præterea habeat justam ætatem, & Superioris adsensum, secundum dicta *c.* 3. *eod. in* 6.

4 Quæritur autem: An ad tacitam professionem spectet susceptio habitus Novitiorum animo perseverandi in Religione? Resp. Ita velle quosdam textus in *c. Super* 9. *c. Consulti* 29. *h. t. c.* 4. *eod. in* 6. qui habent, voluntatem vitam mutandi & in Religione perseverandi, facere non posse Novitium ad sæculum reverti. Verum contrarium verius est, per varios textus, *c. Ex transmissa* 3. *sup. de renuntiat.* ubi qui voti causa intravit Monasterium, potest libere recedere: & per text. in *c.* 3. *inf. de voto*, ubi proponens Religionis habitum suscipere, si ultra non processerit, dicitur non esse transgressor voti, quod solum propositum non obliget, nec solus ingressus sufficiat, cum de ratione voti sit promissio. Non obstat supra in contrarium allata; nam vel accipienda de intentione vitæ mutandæ firmata, vel de intentione cum animo se obligandi, ut fuerit processum ad promissionem, saltem corde, quo casu inducetur votum simplex. Abb. in *d. c.* 3. *in fine* Azor. *d. c.* 4. *q.* 4.

5 Q. II. An tacita ista professio, ejusve effectus sit sublatus per Conc. Trid. R. Per Trid. *Sess.* 25. *c.* 16. *de Regular.* esse quidem aliqua immutata circa professionem, ut mox dicetur, non esse tamen tacitam sublatam, ejusque durare obligationem, qua subjicitur illi Monasterio, in quo professus taliter, saltem post annum probationis: nam sic ante obligabatur quidem olim professus, sed generaliter, non etiam specialiter, ei Monasterio, *c.* 3. *in fin. eod. in* 6. in quo posteriori mutatio contigit, uti mox dicetur. Vid. Azor. *Inst. Moral. p.* 1. *l.* 12. *c.* 4. *q.* 6.

6 Quantum ad professionis valorem, requiritur, Primo sufficiens ætas, quæ olim fuit eadem, quæ nuptiarum, *can. xx. q.* 1. In rigidioribus Religionibus ante annum decimum octavum emitti professionem vetat *c.* 6. *h. t.* Conc. Trid. ante annum decimum sextum quempiam profiteri prohibuit, cum irritatione actus. *Sess.* 25. *cap.* 15. *de Regularib.* ut professus non obligetur ad nullam regulam.

7 Secundo, professio emittatur demum finito probationis anno, quo admissus ad habitum stetit in Religione, & probatus est, probavitque ejus austeritatem, & onera, *c.* 1. *eod. in* 6.

Ubi quæritur: An annus probationis debeat esse continuus? Resp. Ita non male dici; tum quia simpliciter annus requiritur, quo casu de continuo plerumque accipitur, si aliud non pateat; & facit *d. c.* 1. *eod. in* 6. ibi *per totum sequentem annum*, tum quia requiritur, ut austeritatem loci sufficienter quis sit expertus, quod commode non fiet per tempus interpolatum. Navar. *alios allegans conf.* 89. *nu.* 1. *hoc tit.* Azor. *d. lib.* 12. *cap.* 2. *q.* 8. Less. *de Just. & Jure lib.* 2. *c.* 41. *disp.* 7. *num.* 59. Qui tamen de licentia Superioris sub obedientia alibi agit, ut morbi, vel negotiorum Monasterii pro tempore, aut alia de causa, potest non dici interrupisse annum probationis, eo quod non sit necessarium, ut novitius probet omnes austeritates in specie, sed satis sit generaliter probaverit. Navar. *Conf.* 32. *num.* 4. & *Conf.* 43. *nu.* 3. *hoc tit.* Azor. *d. l.* 12. *cap.* 3. *quæst.* 7. Flamin. *de Resign. benef. lib.* 3. *quæst.* 7. *numer.* 12.

Q. II. An huic anno renuntiari possit? 8 Resp. Ita recte dici inspecto jure veteri; propterea quod pro ingrediente videatur inductus, favori autem suo quilibet renuntiet. Et ita olim professio ante emissa tenebat, exceptis Prædicatoribus, & Minoribus: quam exceptionem Bonif. VIII. ad alios Mendicantes extendit *c.* 2. & 3. *eod. in* 6. ut in eorum Ordine emissa ante annum professio non obligaret Professum isti Ordini, sed liberum illi foret alio migrare, *d. c.* 2. In aliis Religionibus expresse ante emissa obligabat etiam ipsi Ordini professum, non item tacite *d. c.* 2. Azor. *d. l. cap.* 9. *n.* 9. * Verum per Trid. *d. Sess.* 9 25. *c.* 15. *de Regul.* contigit hac in parte mutatio; nam eo irritatur professio ante finitum annum probationis emissa, sive ea sit expressa, sive tacita, cum textus non distinguat, & eadem ratio in utraque militet, scilicet ne per professiones anticipatas contingat eos recipi, qui non satis probati, nec probarunt sufficienter austeritatem locorum, in grave detrimentum Monasteriorum, uti sæpe docuit experientia.

Hoc anno etiam indiget ille, qui unam 10 Regulam professus, ad aliam vult transgredi, quod licere inferius dicemus; nam

licet unius sit expertus austeritatem, non tamen alterius*. Nec facit, quod professus dici nequeat novitius: hoc enim quoad priorem regulam, non etiam quoad posteriorem, quæ necdum probat; & non raro multo est rigidior. Navar. *hic Cons.*

11 62. * Ex quibus patet, hunc annum non concernere jus privatum, ut olim, cui quis renuntiat, sed publicum, cui non renuntiatur privatorum pactis. Computandus autem de momento in momentum, donec recurrat pactum admissionis, *arg. l. 3. §. minorem ff. de minorib.*

12 Tertio, sit professio libera; cum non sit æquum, ut electio vitæ dependeat ab alieno arbitrio, propter varia mala, quæ ex coactione oriuntur, præcipue in virginibus, in quibus facilior causa metum causat, per quem in Monasterium ingressæ, tanquam in carcerem detrusæ, ut in carnis libertatem, cujus invitæ jacturam fecerunt, se vindicent, quacumque via sæpe concitant fluctus gravissimos, in detrimentum Ecclesiæ: ut ejusmodi professio jure sit irritata, ut dicetur infra, *de vo-*

13 *to*. * Et cogentes quovismodo virginem, aut viduam, aliamve mulierem intrare excommunicentur, uti & quovismodo præsentiam, auctoritatemque scienter ei rei præbentes. Trid. *Sess. 25. cap. 18. de Regul.* Ubi & excommunicantur impedientes sine causa alicujus mulieris ingressum, sive impedimentum sit immediate applicatum, sive mediate: veluti per pœnam subjunctam, si ingrediatur, quatenus pœna ista justum metum ponit, aut econtra, ut egrediatur, cum ut pœnali conventione nemo ad matrimonii legem debet adstringi, *leg. Titia 134. ff. de verb. oblig.* ita nec ad ingressum *argum. capit. Gamma inf. de spons.* qui textus licet loquatur de matrimonio carnali, idem tamen statuendum in spirituali, ex ratione eadem militante, scilicet libertate summa, quæ non minor desideratur in hoc, quam in illo: quomodo bene procedit argumentum a matrimonio carnali ad spirituale, de quo Everard. in *Loco a matrim. carnali ad Spirituale*. Vide & Azor. *d. lib. 12. capit. 1. quæstion. 2.* Sanchez *de matrimon. lib. 1. Disput. 39. vers. Quarta Conclusio*.

14 Sed quæri hic posset: An institutio hæredis in casu, quo quis ingreditur, sustineatur: R. Hanc tem non tam spectare ad aliquam coactionem, ut nihil obstet *d. l. 134.* quæ loquitur de conventione pœnali, quæ coactionem continet, & impedit voluntatem, quam ad præmium, cujus spe ad Religionem invitatur, salva omnimoda libertate, ut nihil mali moris involvat: quo modo & ejusmodi spe ad matrimonium quis recte invitatur, *l. Titio 7. t. §. 1. & 2. ff. de condit. & demonstr.* quod tamen requirit etiam omnimodam libertatem. Sic & licitum auferre impedimenta, quominus quis ingrediatur, veluti solvere æs alienum, quod ab ingressu arcebat. Ubi non potest dici subesse vitium simoniæ, cum non vendatur aliqua res sacra. Sanchez *de matrim. lib. 1. disp. 39. n. 3.* & dicetur infra *de Simonia*. Libertas itaque requiritur in ingrediente, ut obstringatur Religioni.

Ubi quæritur: An propter crimen, veluti adulterium, detrusa mulier in Monasterium cogatur profiteri? Resp. Esse quidem legibus decretum, mulierem adulteram includendam Monasterio, ibique sub habitu in Monasterio perpetuo debere permanere, si vir mortuus fuerit, aut ab eo intra biennium non revocare. *Auth. Sed hodie C. ad L. Jul. de adult.* ubi dicitur: *adultera tonsa, monastico habitu suscepto, ibi, dum vivit, permaneat*. Verum hoc spectat tantum ad pœnitentiam impositam peragendam, non etiam ad professionem, quæ foret coacta, atque ita irrita; cum Monachum non faciat habitus, aut tonsura, sed professio, ut ab iis separata non possit sub istis verbis contineri. Facit, quod uti ad matrimonium nemo invitus cogitur, ita nec ad Religionem sit cogendus, cum utrobique requiratur libera electio. 15

Q. An requiratur consensus parentum? Resp. Probabile esse, teneri liberos rogare parentum consensum, ne videantur eos contemnere, *arg. c. Licet 16. h. t.* unde non raræ aversiones animorum; nisi tamen ea in re sit periculum impedimenti: attamen, non obtenta licentia, posse & reclamantibus parentibus ingredi, modo adsit justa ætas, *can. 1. & 2. d. xx1. quæst. 1.* quia in ordine ad divinum obsequium, & præsertim quoad statum eo pertinentem, habent liberi plenum jus, & potestatem de se citra præjudicium parentum, ut eorum non necessario requirant consensum, *c. Cum virum 12. in fine hoc tit.* 16

nisi

nisi parentes premantur inopia, ut sine liberorum auxilio vivere nequeant: tunc enim obstaret divinum præceptum, *can. 1. dist. 30.* Vid. Bellarm. *Tom. 1. de Monachis lib. 2. c. 36.* Maynard. *lib. 5. decis. 14. n. 10. & seqq.*

17 Quo casu quæri possit: An subsecuta, eo non obstante, professio sit valida? R. Ita videri, cum nullibi irritetur. Et licet anathema dicatur esse, quod spectat ad prohibitionem, non etiam ad irritationem, cum multa fieri prohibeantur, quæ facta tenent, *arg. c. Cum illorum infr. de sent. excomm.* suspenditur tamen eo casu professionis effectus, donec provisum fuerit parentibus: nisi & in Monasterio manens filius commode possit iis opitulari. Nav. *de Regularib. Comment. 3. n. 48.* ubi dicit, non tantum teneri exire, si præcessit inopia ingressum, verum etiamsi subsequatur, petita tamen venia.

IV. Ut habilis sit ad essentialia professionis, cum ad impossibile nulla sit obligatio.

18 Ubi quæsitum: An sit habilis illegitimus? R. Patere ex dictis supra *de filiis Præsbyt.* secundum Canones, eos non esse inhabiles ad ingressum, quod per eum purgetur suspicio incontinentiæ. Qua in re quid innovavit Sixtus V. anno 1587. *Constit. incip. Cum de omnibus*, & *Const. incip. ad Romanum spectat*, qui permisit quidem illegitime natos ingredi, exceptis natis ex incestu, aut sacrilegio; permissa tamen certa informatione, quam & requisivit in omnibus masculis, sedecim annis majoribus, sub pœna nullitatis, in casum omissionis. Verum Gregorius XIX. Sixtinam illam est moderatus, in Motu suo proprio, *incip. Circumspecta*, apud Azor. *d. lib. 2. cap. 3. quæst. 8.* quoad natos ex incestu aut sacrilegio, permittens eos ingredi & profiteri, præmissa tamen informatione, & approbatione.

Ad excommunicatos quod attinet, non videtur illorum professio nulla, cum sit actus privatus, qui & ab excommunicato gestus tenet; licet non desit peccatum in excommunicatione cum aliis. Azor. *d. loco q. 9.*

19 De debitore etiam quæritur, an sit habilis? R. Si spes fuerit, quod remanens in sæculo satisfaciet creditoribus, eum non esse admittendum, cum detrimento aliorum: si vero illa spes desit, posse eum ingredi, cedendo bonis, *arg. l. 1. & 2. ff. de cess. bon.* Idem dicendum, si subsit periculum salutis, si ex sæculo se non subtrahat; quo casu injuria creditorum, quibus alias satisfieri potuisset, non est inspicienda, propter bonum ordinis majoris, *argum. can. 19. q. 2.* Vid. late Azor. *part. 1. l. 12. c. 1. q. 5.*

Est & hac in parte inducta quædam mutatio per Sixtinam Bullam, *incip. Cum de omnib.* qua statuitur, non alias aliquem admittendum esse ad Religionem, nisi prius pateat de parentibus, de patria anteacta vita, moribus per sufficientem informationem, & compertum eos non esse aliquibus criminibus obnoxios aut suspectos, æri alieno, aut reddendis rationibus non obligatos; alias tales ad Religionem perpetuo declarantur inhabiles. Postea in Bulla sua: *ad Romanum*, infirmavit eorum professionem, qui ignoranter, non præmissa dicta informatione, sunt admissi. Verum Clemens VIII. istos motus proprios, in quantum professiones imposterum irritans, revocavit, & ad jus commune reduxit, relictis pœnis contentis in Bullis prioribus in Superiores, qui, forma illis præscripta non servata, aut illis impedimentis adsectos admittunt. 20

V. Ut acceptetur promissio a Superiore, continens reciprocam obligationem, *c. ad Apostolicam 16. h. t.* cui nemo nisi volens adstringitur; neque enim debet quis invitus cogi aliquem alere. 21

VI. Ut sit Religionis approbatæ; alias non teneret tanquam solemnis, ut facta contra juris prohibitionem, *c. fin. infr. tit. 36. c. 1. ff. Religios. in 6.* Cujus ratio est, quod effectus obligationis hujus solemnis sit tantum ex Ecclesiæ institutione, qua cessante, & non approbante aliquem ordinem, non potest oriri ista obligatio, ut dicetur infr. *de voto.* 22

VII. Contineat tria vota substantialia, de quibus supra, sive explicite, sive implicite, non restricta aliqua conditione contraria: veluti, ut liceat uxorem ducere; egredi, si ferre nequeat, proprium habere. Hæc enim sunt contraria statui monastico, ut dicetur infr. *Tit. 35.* 23

Effectus professionis, istis positis, est quod faciat profitentem transire in jus Superioris, sponsalia, si quæ forte inierit dissolvi, non tantum de futuro, verum etiam de præsenti, necdum per copulam consummata, ut dicetur *tit. seq.* ad futura red- 24

25 di inhabilem. * Monasterio bonorum capaci omnia bona professi addici; sequitur enim accessorium suum principale, nisi ante de iis disposuerit, quod ei licere dictum supra ita firmiter, ut, licet de ingressu non cogitaverit, non tamen per eum rumpatur dispositio, *sup. tit. 26. de testam. nu.* 15. aut nisi per statuta Provinciarum sit positum impedimentum non permittentia bonorum immobilium delationem ad Monasteria, qualia justa esse diximus *sup. de success. ab intest. nu.* 10. Quo casu ad agnatos bona devolventur, uti & quando est Ordo bonorum incapax.

26 Quod de dispositione dictum, accipiendum de ea, quæ fit in ultima voluntate; nam eam, quæ fit inter vivos, per donationem, renuntiationem, obligationemve aliam, etiam cum juramento, Conc. Trident. irritavit, *Sess.* 25. *cap.* 16. *de Regul.* nisi fiat cum licentia Episcopi, aut ejus Vicarii intra duos menses proximos ante professionem, & professio subsequatur. Ratio Concilii est, ne spoliatus bonis ante ingressum minus libere ingrediatur, occasione dimissorum bonorum, in detrimentum Monasterii.

27 Quæritur vero, an idem obtineat in donatione facta ante admissionem ad Novitiatum? Resp. Verba quidem *d. cap.* 6. non loqui nisi de Novitio; quæ cum sint contra jus commune, restringenda potius, quam extendenda: rationem tamen eamdem videri obtinere in eo, qui necdum admissus ad habitum. Ut possit videri idem dicendum esse, cum ubi legis ratio locum habet, etiam locum habeat dispositio, secundum Navar. *hic cons.* 81. *&* 82. qui tamen tradit per Congregationem Cardinalium Interpp. fuisse resolutum, decisionem *d. cap.* 16. non habere locum in donationibus, & renuntiationibus ante Novitiatum.

28 Q. II. An ususfructus, quem habet pater in adventitiis liberorum, transeat ad Monasterium? Resp. Hoc non esse improbabile, cum ingressus, licet pro mortuo habeatur, maneat tamen & parens, & vere in vita existens, neque per ingressum cogatur bona aliis cedere. Nec facit, quod per emancipationem patri non maneat nisi dimidia ususfructus pars. *Instit. Per quas pers. cuique adquir. §. hoc quoque*: nam hoc verum in propria emancipatione patris, in cujus remunerationem permissa patri pars ista, quæ hic non contigit, cum liberi potestate patria tantum ex consequenti liberentur, quod scilicet pater eorum sit factus incapax juris pristini retinendi. Pinel. *ad l.* 1. *p.* 1. *n.* 47. *& seq. C. de bon. maternis*. Molin. *de Justit. & Jure Tr.* 2. *disp.* 140. *vers. Utrum autem*.

Q. III. An legitima debeatur liberis continuo ab ingressu? Resp. Non deberi, nisi demum post mortem naturalem patris, atque inter ea alimenta liberis præstanda esse per Monasterium, uti nec hæreditatem ante peti posse ab institutis: quatenus tamen Monasterium est bonorum capax, nam alias, cum penes Monasterium administratio esse nequeat, continuo bona transeunt ad eos, quibus debentur ex testamento, aut ab intestato. Covar. *ad c.* 2. *num.* 12. *&* 14. *de testam.* Vasq. *Illustr. Controv. c.* 37. *n.* 1. 2. 10. 11. Neque obstat text. in *c. cum simus* 14. *b. t.* nam in eo non aliud vult Pont. quam legitimam deberi filio ex bonis patris ingressi, non viventis, sed demum mortui, ut patet ex verbis finalibus *d. c.* 14. *& bona paterna, quæ ipsi ex successione proveniunt, postulare*; cum successio nulla fit vivi, ad quam & spectat legitima. Quæ interpretatio licet displiceat Covar. *d. loco*, & de ea dubitet Abbas *ad d. c.* 14. *in fine*, velitque contrariam sententiam, scilicet continuo ab ingressu eam posse peti æquiorem, & tenendam jure Pontificio. Navar. *de Regular. Comment.* 2. *nu.* 48. adjuvat tamen eam, quod, quando jus Canonicum non recedit expresse a jure civili, sit judicandum ei consentire, *c.* 1. *infr. de novi oper. nuntiat.* Quod cum hac in materia non fiat, nec sit occasio, quare fiat, cum non agatur causa peccati, nec spiritualis, dicendum erit ei consentire. Bart. in *Auth. Si qua mulier nu.* 22. *C. de SS. Eccles.* Fatendum tamen æquius & commodius esse Monasterio, liberis alimentorum loco justam portionem adsignare, quam alimenta procurare. Vid. Molina *dict. disp.* 140. *vers. a regula illa*.

Q. IV. Quid si ingressus sit gravatus fideicommisso post mortem? Resp. Neutiquam teneri restituere ingressum, ante mortem naturalem, quam non ponit ingressus, ex mente fidei committentis, qui voluit gravatum pro vita rebus frui. Imo si sub conditione: *Si sine liberis*, rogatus fuerit, exspirat fideicommissum per in- 30

ingressum, tanquam defecta conditione, *c. In præsentia sup. de probat.* quod Monasterium eo casu habeatur loco liberorum, & ex interpretatione legis mens fideicommittentis cesset, quasi si de ingressu cogitasset, non fuisset appositurus eam conditionem: nisi tamen alia pia causa in defectum liberorum vocata fuerit. *Nov. de sanctiss. Episc. 123. §. si quis sub conditione 37.*

Quidquid præterea consequitur ingressus quocumque titulo cedit Monasterio, cum ipse nihil proprii habere possit, ut dicitur
31 *inst. de statu Monach.* * Nisi sit factus Episcopus, cui quæsita non cedunt Monasterio, a quo censetur exemptus, sed Ecclesiæ, cui præest, quæ & ipsi succedit ab intestato, uti dictum sup. *de success. ab intest. per can. Statutum 18. quæst.* 1. Quod idem diximus obtinere in Monacho præfecto Ecclesiæ Parochiali, cui per eum quæsita cedunt.

32 Ingressus si fugerit, non faciat fuga sua, quominus quæsita Monasterio cedant, ne malitia sua illi prosit, alteri obsit, *can. Abbates 18. quæst.* 2. Abbas in *cap. fin. n. 3. h. t.*

33 Quid si juste ejectus fuerit? Resp. Talem non liberari a tribus essentialibus professionis votis; non teneri tamen ad speciales Monasterii observantias, quæ vitam monasticam comitantur. Ut eorum, quæ adquirit, dominium ei non cedat, sed tacite eorumdem usus illi censeatur concessus, & commoditas, quæ eo mortuo cedunt Monasterio. Quod & procedit in objecto injuste, quia non potest Monasterio nocere factum Prælati; quia etiam cogi posset recipere ejectum, aut alimenta ei præstare. Ejectos, ut liberi sint a regulis Monasterii sui, nec teneantur se subjicere alteri Monasterio, quia ei se non subjecerunt, vult Navar. *d. Comment. 2. n. 23. & Comment. 3. n. 46.* reincidere in obedientiam sui Episcopi, ut ei subsint; non more aliorum Clericorum, sed eo, quo suberant Prælato sui Monasterii. Quæ opinio videtur minus probabilis, ex eo, quod non obstrinxerint se, nisi suo Prælato, a quo cum sint liberati, non debent obstringi alteri inviti. Vid. Azor. *d. lib. 12. c. 16. q. 4. & 9.* & Molin. *d. disput. 14. circa fin. vers. de ejectis.*

34 Illud etiam quæsitum, an liceat Monacho, deserta sua Religione, quam professus est, ad aliam transire? Resp. Professos in aliquo Monasterio illi semper subjectos esse: quia tam, ubi spiritus Dei est, ibi est libertas, & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, quæ non est posita justo, respondit Pont. *c. licet 18. h. tit.* non esse impedimentum alibi professum ad alium transire locum arctiorem, quo tutius suam operetur salutem: petita tamen licentia Superioris, tum ad evitandam contumaciam, tum ut ille advertat, an transitus istius finis sit fundatus in charitate, an vero in temeritate & fucato quodam melioris, atque arctionis vitæ colore, *d. c. 18. §. si vero.* Non petita licentia transiens est remittendus ad suum locum, *c. 7. h. t.*

Quid si petitæ licentiæ non annuat Prælatus, potest nihilominus Monachus transire ad alium locum: quia satisfecit, & judicatur contradictio Prælati proterva, *d. c. 18.*

Dixi, arctiorem; quia ad laxiorem transire non licet, sine dispensatione, ex justa causa: quam Episcopi vult sufficere Abbas, alios secutus, *ad d. c. 6. n. 6.* Cujus opinio procedit, quoad transitum ad æqualem Regulam; quam etiam impartiri posse videtur Superior, secundum Abbat. *d. loco*, & Nav. *de regularib. Comment. 4. n. 11.* Ubi contra Abbatem recte tenet, ad laxiorem Regulam non concedi transitum, nisi auctoritate summi Pont. cujus opinionem probat Trid. *Sess. 25. c. 19. de Regul.* Quantum ad Mendicantes, iis denegata est omnimoda licentia transeundi ad aliam quamcumque Regulam, excepta Carthusiensium, nisi ex speciali sosius Pont. permissu; sub pœna excommunicationis, quam ipso facto incurrunt & recipientes, & recepti, ut patet ex Bulla Martini V. an. 1418. *incip. Viam ambitiosæ.* Vide late de hac materia Azor. *d. l. 12. c. 14.*

Alia quæstio est, an licite mutato Monasterio, transeant cum Monacho bona, quæ detulit? Resp. Cum Navar. *d. comment. 4. n. 24. vers. Undecimo*, & Covar. *c. 1. n. 24. de testam.* bona omnia ad Monasterium simul cum ingressu delata, sive ea expresse donaverit, sive tacite, in consequentiam scil. atque etiam post adquisita, manere penes prius Monasterium; cum semel ei adquisita legitimæ, non sint sine causa auferendam, ex parte solius do- 35

nantis. Nec facit, quod erit onerosus secundo Monasterio; quia hoc imputare sibi debet, quod recipiat Monachum. Adquisita autem post translationem cedent secundo Monasterio, ad quod quis translatus, cujus jam est factus membrum. Nec obstat, quod spes succedendi sit quæsita priori Monasterio; nam ea perfecte ante mortem non potest dici adquisita & fundata in persona Monachi, cum eaque ambulat, atque ita transit ad secundum Monasterium. Hæc ita: Primo, si valide transeat, quia invalida translatio, ut non subjicit personam secundo Monasterio, ita nec bona, quæ proinde debentur priori Monasterio. Secundo, si voluntarie, nam sit fiat translatio in pœnam, ad agendam pœnitentiam, debentur secundo Monasterio alimenta ex fructibus bonorum, quæ allata ad prius Monasterium, ne alias ei si gravis translatio; cum isti nihil imputari possit eo casu, quo compellitur Monachum recipere, *can. de lapsis 16. q. 6. ibi Gloss.* Vid. Azor. *d. lib. 12. c. 13. q. 3.* Molina *d. disput.* 140. *vers. quando Religiosus*.

36 Quid de bonis obvenientibus tempore Novitiatus? Resp. Ea debere cedere Monasterio priori, cujus adhuc membrum est translatus, qui necdum translatus perfecte ad posterius dici potest ante factam debitam professionem, ut merito ei cedant bona, quod videtur tenere Navarr. *d. loco*.

37 Quid si transierit ad Monasterium bonorum incapax? R. Aliquos velle, prius Monasterium succedere, propter jus ei semel quæsitum, quod non fuit ablatum per professionem in secundo, bonorum incapace. Probabilius tamen bona post professionem in secundo pertinere ad legitimos hæredes, ad quos pertinuissent, si Religionem non intrasset, & ab intestato mortuus fuisset. Ratio est, quod per professionem in secundo desinat omnino esse Religiosus prioris, ejusve membrum; sit autem membrum secundi, eique subjectus: quod cum sit incapax dominii, ad legitimos hæredes devolvantur bona necesse est, tanquam ad proximiores, non impeditos per aliquem præcedentem. Nam si aliquis foret, esset Monasterium prius, ratione proximioris ingressi, qui cum, uti dictum, illud deseruerit, non potest habere jus, quod prætendat.

Dicta de effectu professionis expressæ habent & locum in tacita; quam non esse sublatam per Trid. dictum supra, *hoc eod. tit. n. 5.* & patet ex *Sess. 25. c. 15. de Regul.* ubi, non facta mentione tacite professionis, hoc solum statuitur, professionem inutiliter emitti ante annum probationis, ut etiam hæc tacita professio per adsumptionem habitus inutiliter fiat ante finitum probationis annum. 38

Hæc ita, si professio rite facta sit ex consensu debito, & eorum, qui consentire debent, citra vim, aut metum, post debitam ætatem anno probationis finito. Nam si intervenerit metus, qui libertatem requisitam impedit; defectus ætatis, quæ certa a Trid. posita; annus probationis non fuerit exactus, quem cogi completum per Trid. dictum est supra, etiam cum irritatione professionis, non valebit professio.

Quæritur autem, an professio irrita, propter dictos defectus, validetur per actum professorum proprium? R. Si duret prior causa; neutiquam per aliquem actum talem induci approbationem, etiamsi postea Ordines susceperit taliter ingressus, quia consensus deest, quem impedit metus, & validum non ponit defectus ætatis. Quod & dicendum, si ignoret nullitatem Professionis, quia non potest videri approbare, qui ignorat esse nullum actum, quem gerit ex obligatione, quæ non subest, errantis enim nullus est consensus, *l. si per errorem ff. de jurisd.* Quid si forte scivisset nullitatem actus, cum non tam ratificasset, quam potius improbasset exeundo. Navar. *cons. 4. & 6. de his, qui vi.* * Quod olim ita processit, ut durante causa non excluderetur ullo tempore ingressus a reclamando, sed audiendus esset, & dimittendus, probata causa. Ubi non satis erit, allegare causam, sed ea probanda modo legitimo. Uti nec satis erit probare per duos testes, quod protestatus sit se prohiberi per metum, nam illi duo testes non aliud agunt, quam confirmant jus dictum, non etiam ponunt probationem: quo non probato, non audietur reclamans, cum protestatio ejus facto contraria nihil operetur. 39 40

Inducta super reclamatione est aliqua innovatio per Trid. *Sess. 25. cap. 19. De Regularib.* quo statutum, ut præcedens per metum, vim, ætatem aut aliam quamcumque 41

ob

ob causam professionem esse nullam, non audiatur, nisi intra quinquennium, non a die scientiæ nullitatis, sed a die professionis computandum, & coram Superiore causas deducat ante dimissum habitum; quem si dimiserit, nullatenus audiendus sit, sed ad Monasterium redire cogendus, tanquam apostata puniendus, nullo interim Religionis suæ privilegio juvandus. Quod decretum utilissimum est, & passim necessarium pro irritis professionibus. Azor. *d. lib.* 12. *cap.* 4. *q.* 10.

42 Ubi Primo quæritur: An tempus hoc sit continuum, & currat ignoranti? R. Ita videri, cum indistincte & generaliter loquatur textus, *ibi & numerandum a tempore professionis sive expressæ, sive tacitæ*, secundum expressa Concilii verba; cum non sit inductum in odium ingressorum, sed in favorem Monasteriorum, ut eorum tranquillitati consuleretur. Ubi per lapsum dicti temporis, licet professio irrita per se non confirmetur, (neque enim potest temporis lapsus inducere veram obligationem, quæ ex consensu pendet, quem nec tempus inducit, nec supplet Pont. ut talis nunquam in conscientia sit verus Religiosus, donec ratificet professionem) in foro tamen externo præsumatur ratificatio, & quidem præsumptione juris, & de jure, ut patet ex verbis *d. c.* 19. quæ denegant postea audientiam. Sanch. *De matr. lib.* 7. *Disput.* 37. *n.* 6.

43 Q. II. An dimissio habitus faciat nentiquam audiendum professum? R. Hoc posse videri ex verbis finalibus *dict. c.* 19. quæ habent nullatenus admittendum: æquius, & verius tamen, ista verba esse accipienda tantum de tempore, quo non resumit habitum temere dimissum. Nam ubi resumpsit, audiendus videtur, quia non est intentio dict. Concilii, invitum aliquem cogere ad professionem; quod esset contra leges, vetantes liberi hominis venditionem, & obligationem perpetuam manendi aliquo in loco: sed tantum consulere Monasterio spoliato per dimissionem habitus alicujus professi, cui satisfactum per præsumptionem. Navarr. *Comment.* 4. *de Regular. in fine.* Dimissio habitus ex justa causa, ut quia non datur licentia eundi ad reclamandum, & nullitatis causas proponendum, coram Ordinario; si commode, nisi habitu dispositio id fieri nequeat est extra culpam, nec continetur ultima clausula *dict. cap.* 19. Sanch. *d. Disp.* 37. *n.* 3.

Q. III. An saltem per lapsum quinquennium sit locus restitutioni in integrum? R. Negativam multis probari posse, præcipue ex eo, quod hæc præsumptio sit juris, & de jure, uti jam dictum, nullam admittens probationem, adeo ut ex ea quis possit condemnari, quod habeatur tanquam convictus. Deinde quod Trid. deneget audientiam post ejus lapsum. Denique quod restitutio ista daret aditum litibus, & causaret perturbationem Monasteriorum. Verius tamen dici, competere restitutionis petitionem, eamque concedi posse, & debere, si justa causa allegetur, uti ignorantia lapsi quinquennii & impedimenti, ex regula generali. *Si qua mihi justa causa, &c. ff. ex quibus causis majores.* Non obstante præsumptione juris, & de jure, quæ licet non admittat probationem in contrarium in judicio ordinario, admittit tamen restitutionem in integrum, & probationem in judicio extraordinario. Nihil facit, quod *d. c.* 19. dicatur non audiendus post quinquennium reclamans; nam per illa verba communis quidem & ordinaria via excluditur, non etiam extraordinaria, *arg. c. coram* 7. *sup. de rest. in integr.* ubi post peremptorium terminum dicitur non audienda Ecclesia; tamen denegatur beneficium restitutionis in integrum, *l. si mater. in pr. ff. de except. rei jud.* Non obstat exceptio rei judicatæ, quominus restitutio concedatur, ut idem hoc in casu sit dicendum. Restitutio hæc non ab alio petenda, quam ab eo, qui est supra Concilium scil. Rom. Pontifice, cui per Conc. non posse claudi manus; dictum supra *t. de constit. n.* 7. quidquid contradicant ii, qui coguntur aliter sentire, quod jurarint in verba magistri. Vid. Sanchez. *d. disp.* 37. *n.* 21. & 22. 44

Q. IV. An isto decreto Concilii Trid. *d. c.* comprehendantur inhabiles perpetuo ad profitendum? R. Id posse videri, ex eo quod Conc. *d. loco*, contineat hæc verba *aut quid simile quacumque de causa.* Quæ verba cum sint generalia, videntur omnes casus complecti, etiam dissimiles, & quæ sub alia dispositione non comprehenduntur, ne sint superflua, ut in simili tradit Gomez. *ad Reg. Cancel. de trien. poss. q.* 2. *vers. tamen istis.* Estque ea opinio vera in casu, quo non agitur de corrigendo jure priori, 45

priori, vel quando non oriretur absonus intellectus: uti hoc in casu, quo contingeret mulierem, mentito sexu, in virorum Monasterio professam, ejici non posse post quinquennium, & non sine gravi detrimento cogeretur Monasterium perpetuo inhabiles retinere, atque ita decretum favore Religionis editum in ejus verteretur detrimentum. Ut verius sit isto decreto non concludi perpetuo inhabiles, ne malitia iis prosit. Nec obstant verba ista: *quacumque de causa*; cum recte restringantur ad habiles, secundum tradita ab eodem Gomez. *d. loco in princ.* Pro qua parte videtur facere Navarr. *hic cons.* 48. *num.* 2. Vid. Sanchez *late d. disp.* 37. *n.* 31. & 32.

46 Q. V. An impedimentum reclamandi durans ultra quinquennium faciat illud non labi? Resp. Ita velle Navarr. 4. *Comment. de regularib. n.* 76. *vers. Secundo*, scil. non labi, sed postea audire posse vel jure ordinario, vel per restitutionem. Ratio videtur esse, quod Trid. nitatur praesumptionem ratificationis professionis irritae, quae per illud quinquennium inducitur. Durante autem impedimento irritante professionem expressam, non potest tacita quidquam operari, cum non habeat majores vires, quam expressa; ut videre est apud Everard. *in loco ab expresso ad tacitum*. Quo facit, quod, licet diuturna cohabitatio faciat ratificari matrimonium metu initum, admittatur tamen probatio in contrarium, scil. metum perdurasse. Menoch. *de Praesumpt.* 1. *q.* 95. Hinc si ante aetatem professus requisitam, quinquennio lapso, necdum eam compleat, licebit ei egredi, quia defectus aetatis ponit inhabilitatem & nullitatem, quae ante eam completam ratificari nequit. De metu, etsi idem dici possit, cum Trid. non contradicat; quia non loquitur in casu durantis metus, tutius tamen est restitutionem petere, propter verba *d. c.* 19. simpliciter posita. Sanchez. *d. disp.* 37. *nu.* 34.

47 Denique quaeritur: An susceptio Ordinis sacri operetur ratificationem professionis? Resp. Neutiquam illam obesse, quominus professus inutiliter, ante quinquennium jure ordinario reclamans, audiatur, vel etiam post quinquennium per viam restitutionis; tum quia nullo jure id cautum reperitur: tum quia susceptio Ordinis sit separata a professione; a separatis autem non fiat illatio, *l. Papinianus* 20. *in pr. D. de minoribus*. Nec recte quis objiciet, quod suscipiens Ordines ad titulum Religionis peccare videatur, si non animo ratificandi professionem eos suscipiat, qui non magis peccat, quam alios actus professorum gerens, non magis quam illos exercendo ratificare dici potest professionem nullam. Navarr. *de Regul. Comment.* 4. *n.* 72. Roder. *Quaest. Regul. tomo* 3. *q.* 16.

ADDITAMENTA.

Ad n. 9. in fine adde. Observandum, quod in Ordinibus mendicantium possit Novitius ante completum annum probationis, causa mortis emittere professionem, quae tantum valebit in foro conscientiae, & ad effectum lucrandi indulgentias, idque per communicationem privilegii a Pio V. concessi quibusdam Monialibus S. Dominici in Bulla, quae incipit: *Summi Sacerdoti cura*. Inde sequitur, quod pensio & beneficium Novitii illius, si quod habet, propterea non vacet. Ita Franc. de Arauxo, *De stat. Eccles. tr.* 3. *q.* 26. *dub.* 6

Quaestio: Utrum, si Novitius toto vel fere toto probationis anno decumbat infirmus, finito eo Professionem validam emittat? Decidit idem *d. l. dub.* 7. quod licet sit negativa probabilis & speculative forte probabilior, in praxi tamen sit tenenda affirmativa, quam tenet Navar. Ratio: Quia sub obedientia degens probat & experitur austeritates Ordinis in genere, quod sufficit ad valorem Professionis. Excusaburturque recipientes etiam a peccato, quando autem probabilem judicio Medicorum habet spem de valetudine, aut quando desperata est valetudo, ut in senibus, quando intervenit urgens, seu rationabilis causa, ob quam, alias non *justificatur* talis dispensativa receptio.

Ad n. 17. in fine adde. Observandum ex Franc. de Arauxo *q.* 27. *n.* 3. Si parentum necessitas sit *extrema*, poterit filius Religiosus manere extra Claustrum, petita, licet non obtenta licentia: quia tunc cessat lex Clausurae. In gravi autem necessitate citra extremam, potest exire ad succurrendum de petita & obtenta

tenta

tenta licentia a Generali, vel etiam Provinciali, quia tunc adest justa causa ad dandam licentiam, etiam cum dimissione habitus; qualis causa est etiam ægritudo commodius curanda extra, ubi esset scandalum, si sit contagiosus morbus.

Ad num. 18. in fine adde. Franc. de Arauxo, *de stat. Eccl. tract. 3. q. 26. dub. 1.* ait, quod inhabilitas resultet ex quinque impedimentis. Primum est matrimonium contractum & consummatum *cap. cum sit de convers. conjugat.* Secundum ligamen Professionis emissæ in Religione strictiori *cap. Joannes c. 10. Inst. vobis c. licet hoc tit.* Tertium, Conditio servitutis *Can. si servus c. gener. dist. 54.* Quia servus non potest dare dominium suæ personæ Religioni, quod non habet ut Professio sit nulla, sive servitus sit ignorata a recipiente, quia non adest voluntas, sive scita, quia id tantum possumus, quod jure possumus. Neque obstat, quod matrimonium cum serva *scienter* initum teneat, quia disparitas est, quod in matrimonio carnali fiat tantum traditio personæ, quoad usum matrimonii, quæ stare potest cum dominio, quod habet Dominus; in matrimonio autem spirituali fit totalis traditio personæ, quæ stare non potest cum dominio alterius Domini, unde jus hoc irritavit, non illud. Hinc si Dominus ex post facto consentiat, ille Professionem revalidare poterit. Quartum, infirmitas *antecedens* & incompatibilis cum observantia votorum indistincte, aut cum observantia regulæ, quod fit, dum vel soli patienti nocet & eum inhabilem reddit, uti prodagra; non est tamen morbus contagiosus, vel etiam est aliis contagiosus, uti lepra, morbus gallicus, de quo solet esse quæstio.

5. Implicatio ratiociniorum & debitorum. *Can. legem dist. 83.*

An Professio emissa a laborante morbis incurabilibus vel contagiosis *tacito illo* sit valida? Idem ibid. *dub. 2. n. 25. & seq.* Tacerdo peccat mortaliter, ita omnes. An Professio valeat? Gerson. & Ledesma negant; quia recipiens eam non consensisset, si detexisset morbum. Alii plures affirmant valere, nisi Religio privilegium a Pontifice aliud habeat. Probatur argumento *cap. postulasti de rescript.* Secundo, quia nullibi exprimitur talis morbus esse impedimentum dirimens. Tertio: Error in qualitate accidentali non dirimit matrimonium; ergo. Ipse dicit, quod Judex utramque sententiam possit sequi; ait tamen secundam esse pactis conformiorem; sic hermaphrodytus, si neuter sexus prævaleat, est inhabilis ad Professionem in Religione tam virorum, quam mulierum; & Professio omissa ubique est invalida. Si autem alter sexus prævaleat alteri, valida erit Professio in Monasterio eorum, cujus sexus prævalet: & tamen tunc cognito hujusmodi defectu ejiciendus est a Religione, tum propter culpam taciti defectus, tum etiam propter scandalum & periculum imminens ex ejus consortio, unde etiam prohibentur ordinari tales viri monstruosi *cap. fin. de ætat. & qual. ordin. Can. illiterator dist. 36.* ergo. Hinc si sexus non prævaleat, ejici possunt authoritate Prælatorum, in altero casu authoritate Summi Pontificis, *ibid. n. 30.* Vel saltem Nuntii Apostolici, vel Diœcesani: quamvis Prælati id facere possint ob incorrigibilitatem, vel alia crimina, quæ pœnam expulsionis in speciali Ordinis statuto prometentur.

Ad num. 20. Quæres. An vovens ingredi religionem, si in uno Monasterio non recipiatur, aliud ingredi teneatur? Resp. Si voverit ingredi certum ordinem repulsam passus in uno Monasterio, tenetur in alio Monasterio ejusdem ordinis petere receptionem, si vero voverit ingredi certum Monasterium, & ab eodem non admittatur, voto tantisper liberatur, dico tantisper, quia si illud Monasterium postea paratum sit illum voventem recipere, is votum adimplere obligatur. Layman. *Theolog. Mor. lib. 4. Tract. 5. c. 6.*

Ad n. 21. Quæres. Quis possit admittere ad novitiatum & professionem? R. Ubi non viget consuetudo contraria, admissio ad novitiatum & professionem, non pertinet ad solum Abbatem, sed simul ad Capitulum, ita ut Abbas cum majori saltem parte Capitularium admittere possit. *Barbos. Jur. Eccl. uni lib. 1. cap. 42.*

Ad n. 22. Quæres. An etiam Canonissæ sint religiosæ? Resp. Neg. quia non emittunt professionem, & ideo ad clausuram cogi nequeunt. Azor. *lib. 13. Inst. mor. cap. 9.*

Ad num. 13. in fine adde. Quæritur, cum ejectus non liberetur a votis; Quid ergo dicendum de paupertate? Communior

nior est, quod non acquirat nullius rei dominium, sed usum tantum. Videtur tamen etiam posse in usus illicitos impendere, ita ut accipiens retinere possit Dominium alii Monasterio, alii Ecclesiæ Diœcesanæ, si beneficium habeat, attribuunt alii Romanæ. Neque liberatur ab observatione Regularis, intellige de iis, quæ non repugnant statui, in quo nunc vivit.

Observa, quod ejectus ut incorrigibilis sit suspensus, a qua suspensione solus absolvit Pontifex Romanus xx. Bulla Urbani VIII. incorrigibiles autem non censentur, nisi anni jejunio & pœnitentia in carcere probati. Busemb. *ib.* 4. *c.* 1. *d.* 7.

Franc. de Arauzo *de stat. Eccl. q.* 29. *n.* 9. ait, quod semel legitime, id est per sententiam definitivam latam ejectus non teneatur ad Ordinem redire, multo minus cogi possit. Nam *c. fin. h. t.* loquitur de fugitivis aut condemnatis injuste, vel non definitive, sed interlocutorie tantum. Ratio prioris, quia per legitimam expulsionem extinguitur obligatio erga Religionem, licet maneat obligatio voti erga Deum, & obedientiæ erga Episcopum, non etiam erga Prælatum, quod alii negant, priusquam in aliam sit ingressus Religionem.

Ait idem *n.* 10. quod Prælatus vel Prior eum volentem redire, possit, imo teneatur recipere, non tamen debito justitiæ, sed honestatis vel charitatis ad summum, juxta *dict. cap. fin.* vel eodem Conventu, vel in grangria illius. Sannius nominat grangria, id est, in prædio Monasterii, vel, quod melius, in alio Conventu ejusdem Provinciæ.

Ad n. 34. *in fin. adde.* Franc. de Arauzo *q.* 32. *de stat. Eccl. n.* 13. tenet, quod Prælatus ordinarius possit dispensare cum religioso volente transire ad laxiorem Religionem ex justa & rationabili causa. Qualis est infirmitas, & moralis impotentia servandi Regulam, maxime quando dispensatio hæc esset invisa aliis Religiosis. Item persecutio, quam patitur, maxime si ipse non dedit causam, aut semel datæ jam pœnituit, ut transiens ante Professionem redeat, redire intelligitur, ex Tunc, non ex Nunc. Thom. Trevisian. 1. *decis.* 33.

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

SUMMARIUM.

1 *Ad Religionis ingressum requiritur consensus utriusque.*
2 *Conjugati post consummationem sine mutuo consensu statum vitæ non mutant.*
3 *Spoliatus adversus ingredientem quatenus restituendus.*
4 *Copula præcedens an sit impedimento ingressui?*
5 *Professio altero invito aut inscio facta, an irrita, vel irritanda?*
6 *Professus taliter non revocatus an propria auctoritate egredi, & redire possit?*
7 *Altero conjugum mortuo an confirmetur professio?*
8 *Utroque ingrediente valida est professio.*
9 *Ignarus mortis alterius, & postea certior illius factus, an exire possit?*
10 *Conjux, quo invito alter professus est; an eo invito ingredi ac profiteri possit?*
11 *Professio sic nulliter facta obligat ad votum simplex castitatis.*
12 *Post professionem revocatus an possit petere, vel teneatur reddere debitum?*
13 *Sponsa vi cognita an possit ingredi & profiteri?*
14 *Consensu alterius facta professio an & alterum obliget ad ingrediendum?*
15 *An valida sit hujusmodi professio?*
16 *Consensus ille debet esse liber ab omni dolo & metu.*
17 *Sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum dissolvitur per professionem solemnem.*
18 *Itaque jure Ecclesiastico, non divino, aut naturali.*
19 *Etiam altera parte invita.*
20 *Ingredi volenti tempus bimestre præscriptum.*
21 *Tempus hoc an detur ad deliberandum de ingressu, an vero ad profitendum?*
22 *An circa hoc mutatio facta per Conc. Trid.*
23 *Sponsa duodennis ingredi volens toto quadriennio expectari debet.*

24 *Ad*

24 *Ad Ordinem sacrum promoveri vir sine licentia uxoris nequit.*
25 *Taliter promotus uxori petenti tenetur reddere debitum.*
26 *Petere vero ipse non potest.*
27 *Consensus uxoris facit licitam promotionem.*
28 *Uxor eo casu an teneatur ingredi Religionem.*
29 *Viro mortuo an iterato valide nubat?*
30 *Ordinis sacri susceptione non dissolvitur matrimonium ratum non consummatum.*
31 *An eo casu maritus ordinatus teneatur ingredi Religionem?*
32 *Quid juris si uxor dissimulando tacuerit?*
33 *Uxore non repetente an maritus sua sponte ad eam redire possit?*

1 AD ingressum requiritur & sufficit consensus hinc inde, nisi quis alteri sit obligatus. Quomodo servus non ingreditur sine consensu domini, qua de re actum supra *tit. de servis non ordin.* Episcopi sine consensu Pontificis se non abdicant munere suo, Religionis intrandæ causa, ex ratio-
2 ne dicta sup. *tit. de Renuntiat.* * Conjugati post matrimonium consummatum sine mutuo consensu statum non mutant: quæsitum enim jus alteri invito non auferendum, cui forte remanenti in sæculo minus commodum vitam cœlibem agere, cum iterato non liceat ei aliud matrimonium inire, vivo conjuge, vinculo prioris matrimonii non dissoluto, *can. quod Deus XXXIII. q. 2.* Et ita habet communis sententia, probata *per can. sunt, qui & can. Agathosa XXVII. q. 2. & c. 7. h. t.* Ut non sit attendenda dispositio Justinianea, qua alteri etiam consummato matrimonio, conceditur ingressus, eo resoluto etiam quoad vinculum. *Novell. de sanctiss. Episc. 123. §. si vero constante & l. fin. C. de Episc. & Cler.* cum matrimonium, ejusque causa, ad forum Canonicum spectans, terminandum sit secundum Canones, non etiam secundum leges, quarum dispositio ut potuerit aliquando obtinuisse, non respondet tamen legi Dei, quæ
3 sequenda, *d. can. sunt, qui.* * Quo modo si contingat alterum conjugum post consummatum matrimonium ingredi, altero invito, ingressus ei tanquam spoliato restituendus, secundum dicta supr. *de restitut. spoliat.* Nisi ingresso sit causa, propter quam restitutio denegetur: veluti si eam petenti obsit adulterium, quo se maculavit; per hoc enim perdidit jus suum, & alteri concessa libertas vitam mutandi, *d. can. Agathosa.* Cum enim ista de causa liceat viro dimittere uxorem, cui quæsita libertas a præstando debito; quidni citra alterius injuriam Religioni se addicit, nisi & ipsi adulterium obstet, *c. penult. inf. de adult.* cum mutua compensatione delicta censeantur sublata.

Consummatum matrimonium hac in materia habetur per conjugalem copulam subsequentem, quod est extra dubium.

Dubitari posset, an & copula præcedens impediat alterum conjugum ingredi? R. Esse omnino integrum alteri ingredi, cum per illam copulam non possit dici matrimonium consummatum, quia requiritur matrimonialis, quæ sequatur ipsum matrimonium contractum; præcedens enim tantum est fornicaria. Nihil facit, quod matrimonium sequens retrotrahatur ad copulam præcedentem, per *c. tanta infr. Qui filii sint legit.* nam hoc tantum in favorem prolis, qui non est extendendus in favorem eorum, qui deliquerunt. Covar. *de sponsal. p. 1. cap. 4. §. 1. n. 25. & 24.* 4

Consequenter quæritur, an matrimonio consummato facta professio, altero invito aut inscio, sit irrita aut irritanda? R. Videri potius irritam esse per text. *in c. quidam 2. & c. Placuit 12. h. t.* qui dicit, votum usquequaque non tenuisse, nec esse obligatorium tanquam emissum a non habili, & non habente sui potestatem. Neque enim vivo conjuge, cui corpus suum alter tradidit, habet ipsa sui corporis in alium transferendi potestatem: quæ translatio cum contingat per ingressum: utilis esse non potest, saltem quoad votum solemne, quo Monasterio jus quæratur in corpus ingressi; quod uni traditum alteri sine effectu traditur. Sanch. *de matrim. lib. 7. Disp. 34. n. 1. & 10.* 5

Hinc venit decidenda & alia quæstio, an ingressus, non revocatus ab altero, possit propria auctoritate egredi, & ad dimissum redire? R. Videri negativam probari, per *dict. c. 12. V. in ejus potestate non erat*, quibus insinuari videtur, non esse ingresso potestatem redeundi ad sæculum, sed relicto tantum esse jus revocandi, 6

di, ut, eo non revocante, videatur tenere professio quoad ingressum: contrariam tamen sententiam esse veriorem, cum, ut quæstione præcedenti dictum, votum sit irritum, ut non sit ratio cogens eum in Monasterio hærere. Facit eodem text. *in can. una sola XXXIII. quæst.* 5. qui dicit non esse vovendum a conjugatis sine mutua voluntate. Alias si factum fuerit, magis corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio, cum Deus vetet usurpare alienum. Facit etiam, quod per ingressum alterius alter spolietur, qui ante omnia restituendus, ne spolians in peccato hæreat, quo se liberare tenetur, quamprimum etiam auctoritate propria, & ante conventionem. Nihil obstat text. *in d. c.* 12. nam quod dicitur ibi, non esse in ejus potestate ad sæculum redire, accipiendum juxta præcedentia, scilicet non esse ejus arbitrii ad sæculum redire, vel non redire, deserto marito: sed hoc esse in potestate mariti, qui poterat ingredienti consentire, eique professionem permittere. *Gloss. in d. can. una sola*: Innoc. *d. c.* 3. *n.* 3. Abbas in *c. Accedens* 17. *n.* 3. *hoc tit.* Sanchez *d. loco n.* 14. Hinc patet, per consensum manentis in sæculo ratificari ex post facto alterius professionem, invito aut inscio altero emissam, cum actus ab initio nullus solo casu ex post facto vires non sumat, *l. quod initio* 29. *D. de R. J.* sed oportet de novo profiteatur.

7 Q. IV. Quid si conjux alter moriatur, an confirmetur professio? R. Id non paucis videri, quasi ablato jam obstante impedimento: & facit pro iis textus, *c. consuluit* 10. *h. t.* qui videtur eo in casu denegare ingresso dimissionem habitus, & nuptiarum contractum. Navarr. *Conf.* 5. *n.* 4. *h. t.* Quæ opinio non alias procedet, quam quatenus ab initio consenserit expresse vel tacite alter conjux, nam alias professio ab initio irrita non potest convalescere, non secuta ratificatione post mortem conjugis. Et ita accipit Gl. *d. c.* 10. Vid. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *lib.* 12. *c.* 1. *q.* 6. Sanchez. *d. disp.* 34. *n.* 18. *& seqq.*

8 Q. V. Quid si uterq; ingrediatur sine mutua licentia? Resp. Validam videri utriusq; professionem & neutri esse revocationem salvam, cum neuter possit conqueri se spoliatum; videtur enim data licentia mutua ipso facto, quod æquivalet verbis. Quod omnino procedit, quando uterque est conscius ingressus alterius, quia non potest videri non consensisse. Si inscius fuerit, non valebit professio, nec tenebitur professus manere in Monasterio. Videatur Bohic. in *c. Uxoratus* 8. *n.* 13. *h. t.* & Sanchez. *d. loco n.* 24.

Q. VI. Quid si ignarus mortis alterius in Religione permanserit, & postea certior factus resilire velit? R. Ignorantiam istam nihil facere ad ratificationem professionis nulliter antea factæ, quia requiritur ad eam consensus novus, qui non potest poni in ignorante decessum conjugis. Innoc. *in d. c. consuluit* 10. *in fine*. Quod si conscius mortis manserit in Religione, videtur ratificasse professionem, quia cum cessante obstaculo irritante professionem, scienter in Monasterio permanet, non potest videri approbare & ratificare professionem, si faciat propria professus & sufficientia ad inducendam professionem tacitam, post annum probationis vero animo profitendi de novo, argumento eorum, quæ tradit Innoc. *ad c. quidam.* 3. *n.* 2. *h. tit. & c.* 1. *inf. de eo, qui duxit &c.* Sanch. *d. disp.* 34. *n.* 19. 9

Q. VII. An conjuge altero ingresso absq; licentia alterius possit alter ingredi & profiteri valide, sine alterius licentia? R. Non videri, imo posse posterioris ingressum revocari per priorem. Neque enim delictum hoc, quod ponitur per ingressum sine alterius licentia, tale est, quod præstat relicto licentiam divertendi; nam, ut supra *h. tit. n.* 6. diximus, licet ingresso sua auctoritate ad relictum redire, quo jure nullibi privatur a jure. Sanchez. *d. loco n.* 25. 10

Dicta de nullitate ingressus alterius conjugis citra licentiam relicti, vera sunt quoad votum solemne, quod eatenus non habet effectum. Operabitur tamen ista professio obligationem, quoad votum simplex castitatis: quod licet non obliget Regulis monastreis, facit tamen tenere voventem ad continentiam, & ponitur impedimentum matrimonii ineundi post mortem alterius, *c.* 3. *& c. placet* 12. *h. t.* non tamen tam dirimens, quam impediens secundum ea, quæ dicentur infra *ad tit. Qui Cler. vel voventes, &c.* Quod ita statuit Ecclesia, præsumendo ingressum se saltem obligare velle ad id, quod potest, citra de- 11

detrimentum alterius, scilicet ad castitatem independenter a professione: nisi alia fuerit profitentis mens, scilicet non continendi, nisi in statu Religioso, quæ faciet votum illud ad nihil utile esse.

12 Q. An post professionem revocatus debitum petere possit? R. Id aliquos velle, quod *d. c. 3. & d. c. 12.* dicatur, exigere non posse, id est, jure suo cogere ad debiti præstationem, quo se exuit profitendo modo jam dicto; ut videatur petere posse, cum petitio non tam ad coactionem, quam ad voluntariam alterius præstationem tendat.

13 Verius tamen nequidem petere posse cum castitatem vovens omnia a se averterit, per quæ voluntarie per eum activi carnali occasio posset præberi. Secus est in casu, quo quis jus exigendi debitum perdidit per adulterium: tunc enim quia in favorem alterius perdidit, nullam facit injuriam petendo ab eo, qui annuendo juri suo, uti potest, renuntiat. Reddere tamen alteri petenti tenetur, quod suo voto non possit ei præjudicare. Covar. *de matr p. 2. c. 6. §. 3. nu. 2.* Navarr. *in Summa c. 22. nu. 52.* Azor. *p. 1. lib. 13. c. 14. quæst. 2.* Sanchez. *d. lib. 7. disp. 38. nu. 21.* Hæc ita in casu consummati matrimonii.

14 Quid si sponsa de præsenti per vim præcisam cognita fuerit a sponso? R. Certum esse etiam per copulam vi extortam consummari matrimonium, & effici eos unam carnem; atque ita probabile esse non licere sponsæ citra consensum alterius ingredi, secundum jura omnia, quæ non admittunt professionem alterius conjugum post consummationem, altero invito propter incontinentiæ periculum in altero; ut procedat eo casu: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Barbosa *ad Rubr. D. Soluto matrim. p. 2. nu. 106.* Covarr. *De matrim. p. 2. c. 7. §. 4. n. 15.* Sanch. *de matrim. lib. 7. disp. 22. q. 1. num. 2.* Non est tamen improbabilis eorum opinio qui volunt nihilominus eam ingredi posse, eo quod per violentiam alterius non debeat quis privari suo jure; & delinquens non debeat esse melioris conditionis, quam innocens; ne ex malitia sua quis reportet lucrum. Facit, quod non videatur corrupta, quæ invita suum corpus communicavit, *can. 1. & 2. XXIII. qu. 5.* Abbas *in c. 2. h. t. Gl. in can. Si Evangelica V. invitis dist. 55.* Quo casu volunt & sponsum cogendum ingredi in compensationem injuriæ. Quæ posterior opinio facilius procedet in sponsa de futuro, non tantum secundum jus novissimum, verum & secundum antiquum, quo sponsalia de futuro per subsequentem copulam transibant in matrimonium, hoc enim tantum ex præsumpto consensu, uti inferius dicetur, quem cessare facit ipsa vis hic præsupposita. In sponsa de præsenti posset videri magis dubia, tum propter consummationem, tum propter conceptam prolem. Sponsum, qui vi oppressit sponsam suam de præsenti, non posse profiteri altero invito, certum est, cum ex parte sua spontanee matrimonium consummarit. Consensu alterius quin professio teneat, est extra dubium, cum cuilibet liceat juri suo renuntiare.

Ubi quæsitum, an eo casu & alter ingredi debeat? R. Omnino, nisi sit positus extra suspicionem incontinentiæ, velut ex causa provectæ ætatis, secundum varios textus; tunc enim sufficiet relictam vovere continentiam, & in sæculo manere, *c. 4. 8. & c. Ad Apostolicæ 13. h. t.* Non posita extra suspicionem incontinentiæ, si ingredi recuset Monasterium, ingressus ad eam redire cogitur ad evitandum periculum incontinentiæ, *c. 1. h. t.* Quod accipiunt de uxore, quæ nescia juris ignoravit sibi una intrandum esse, cum non videatur se obstringere voluisse voto castitatis. Si vero sciverit: volunt posse cogi intrare, cum sciens jus se ei confirmare videatur; & licentiam profitendi concedens suo conjugi, tacite vovere, vel ad id se adstringere, quod ad illius ingressus valorem desiderari notat, cum aliquid volens videatur etiam velle, sine quo idipsum obtineri nequit; *arg. c Prudentiam 20. supr. de off. deleg.* Abbas *in d. c. 1. n. 4. & 8.* Sanchez *d. lib. 7. disp. 27. num. 14.* Loquitur tamen *d. c. 1.* indistincte, si uxor, quæ consensit ingredienti viro, nolit ingredi, non esse cogendam, sed virum ad eam reverti debere. Et facit *can. Agathosa XXVII. q. 2.* qui non alias vult cogi uxorem intrare, quam si promiserit vitam mutare. Facit eodem textus in *c. Ex parte 9. h. t.* qui in casu, quo uxor consensit viro profiteri non dicit illam cogendam, sed virum, ea manente in sæculo, non posse proficisci ad Religionem: quod non diceretur, si

ex

contingit nisi per mortem naturalem, de qua accipiendus *can. quod Deus* XXXIII. *qu.* 2. & expresse loquitur, *c. ex publico*, 7. *h. t.*
19 * Nihil facit, quod altera pars sit invita, quia ejus contradictio non attenditur; cum non sit dissonum rationi adspirare ad vitam perfectiorem, quando non subest alterius injuria: ut in casu non consummati matrimonii, cum relicto liceat inire novas nuptias, quippe jam dissoluto matrimonio quoad vinculum per ipsam professionem, uti jam dictum, antequam non fit haec dissolutio, quia per eam demum inducitur mors civilis, causa hujus dissolutionis, *cap.* 2. *hoc tit.*

20 Unde ne per moram alterius contingat relictum in corpus suum peccare, ad ejus instantiam certum tempus est adsignandum volenti ingredi: quo lapso nisi profiteatur, ad alterum redire cogitur, conjugali adfectu eum tractaturus, *d. cap.* 7. ubi tempus hoc bimestre videtur restringi. Quamvis verius dicendum sit, arbitrarium esse, & posse arbitrio judicis restringi, aut prorogari. Nam licet terminus a lege datus nequeat per judicem mutari, secus tamen est, quando datur a lege, ministerio judicis, ut in *d. cap.* 7. ubi *Gloss. V. infr. duorum*. Est autem hoc tempus computandum a momento contracti matrimonii in momentum ultimum adsignati temporis.

21 Quaesitum hic: An detur hoc tempus ad deliberandum de ingressu, an vero ad probandum & profitendum? Resp. Esse, qui velint hoc tempus ad deliberandum de ingressu dari, & ante annum probationis; qui jure communi competit ingredi volentibus, uti dictum Tit. superiori. Non deest etiam, qui velint, conjugem, licet non cogitantem ingredi, posse denegare debitum alteri intra istud bimestre. Quorum dictum est improbabile, cum continuo quaeratur utrique jus ad mutuum usum corporis: qui non recte petenti negatur, nisi ex causa religionis, excepta per *d. c.* 7. cujus verbis magis convenit, tempus illud datum esse ad probandum, profitendum illi, qui ingredi cogitat: habet enim textus, *quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire intra duorum mensium spatium debet*. Ad Religionem autem nemo transire dicitur, nisi qui profitetur, cum verba sint accipienda cum effectu. Quo etiam faciunt verba: *uterque restituat alteri; quod ab eo noscitur recepisse*: quod non obtinet nisi in casu soluti matrimonii; nam quoad spes est ejus consummandi, accepta minime sunt restituenda. Innoc. *ad d. c.* 7. Sanch. *l.* 2. *disp.* 24. *n.* 3.

Hinc alia oritur quaestio: An & hodie intra bimestre aut aliud tempus adsignandum teneatur ingredi volens profiteri? 22
Resp. Dubitandi causam summi ex Trid. *Sess.* 25. *c.* 15. *de Regul.* quod professioni vult praemitti annum probationis, alias irritam habet professionem. Probabile tamen esse, quantum ad hanc rem, nihil esse immutatum per Trid. cum decretum Concilii sit generale, & posterius, quod solet per priora specialia restringi & explicari, *l. sed & posteriores l. non est novum* D. *de LL.* Facit ratio juris antiqui, ne scilicet per moram ingressi detur manenti in saeculo ansa peccandi; quae ratio etiam obtinet jure novo. Nec videtur quidquam facere negatio universalis posita in *d. c.* 15. cum respondeat generali prohibitioni juris antiqui: ut non improbabiliter jus novum ejus distinctioni adaptandum veniat, ut tradit Jason *in l. sciendum n.* 4. *D. qui satisd. cog.* Facit, quod priora jura non censeantur abrogari per posteriora, nisi sit in iis expressum, *l. praecipimus* 32. *in fine C. de appellat.* Videtur hanc opinionem tenere Nav. in *Summa c.* 16. *n.* 27. & dubius disputat in utramque partem *Cons.* 1. *h. t.* Quae opinio procedit secundum eos, qui *d. c.* 7. *h. t.* volunt adsignatum esse tempus istud bimestre ad profitendum, non etiam ad deliberandum de ingressu: nam qui volunt datum esse ad deliberandum, debent addere post deliberationem & electionem integrum annum probationis, quem jura & antiqua, & praecipue nova requirunt. Adde Sanchez *d. disp.* 24. *n.* 6. *& seqq.*

Quid si sponsa duodennis velit ingredi, 23
an cogatur sponsus toto quadriennio exspectare? R. Hoc videri, propterea quod jura permittant alteri resilire ante copulam, & ingredi, ex ratione ante tacta; ingredi autem non permittant nisi anno decimo sexto completo, de quo Tit. Superiori, ubi diximus hoc requiri generaliter, citra exceptionem. Jure etiam antiquo statutum indistincte erat ante certum tempus non admittere ullum ad professionem. Ut non contradicant superius dicta,

dicta, siquidem in casu isto jus antiquum dictam exceptionem ponebat, secundum quam jus novum recte limitatur: hoc autem in casu nulla posita exceptio, licet sit diversitas in ætate, quæ major novo jure, quam antiquo requisita, quæ nihil facit ad propositum. Nihil obstat, quod sit grave sponso tanto tempore continere, quia non potest illi dici fieri injuria ab altera, quæ jure sibi concesso utitur: cujus cum non fuerit ignarus, debet patienter ferre istam necessitatem, cui se supposuit. Idem juris in sponso, si decimo quarto anno inierit matrimonium, & ingredi velit; nam sponsa exspectare cogitur toto biennio, ex eadem ratione.

24 Dicta de ingressu in Religionem, etiam obtinent in susceptione sacri Ordinis, quod scilicet nec hæc rite procedat, nisi ex consensu conjugis alterius, cui invito non magis potest jus auferri per susceptionem Ordinis, quam per ingressum, *c. conjugatus* 5. *hoc tit. & extravag. Antiquæ Joan.* XXII. *de voto*. Sanchez. *l.* 7. *disp.* 38. *num.* 2. Est autem in hoc aliqua diversitas, quod ingressus unius, altero inscio, aut invito, sit omnino irritus, ut dictum sup. *eod. n.* 5. Ordo autem collatus teneat, propter characterem indelebilem, qui hoc ipso, quo ordinatur, imprimitur, nihil faciente ignorantia aut contradictione alterius. Est etiam in eo diversitas, quod ingressus, sine consensu alterius non teneatur post mortem ejus redire ad Monasterium, sed possit in sæculo permanere, non tamen inire novas nuptias, propter votum castitatis, saltem simplex, quod dixi supra procedere ex irrito isto solemni voto, quæ tamen initæ ab eo validæ sunt, ut dicetur *libro seq. tit.* 6.

25 * Promotus vero ad Ordines, invita aut inscia conjuge, sive ab ea revocatus sit, sive non, tenetur ad omnimodam castitatem, ex voto solemni, per Ecclesiæ constitutionem adjuncto Ordini sacro, ut postea de novo non tantum contrahere prohibeatur nuptias, sed & contractæ non teneant; quod Ordo sacer impressus teneat. Sanchez. *d. loco n.* 23. &

26 24. * Itaq; taliter promotus ad conjugem redire est cogendus, eique petenti debitum reddere. Est enim alteri conjugi jus integrum, quod per mariti factum ei eripi non potuit: ut ordinatus non alias ratione Ordinis sacri obligetur ad abstinendum, quam prior matrimonii obligatio permittit.

Q. An & petere possit? Resp. Non 27
posse, quia susceptione sacri Ordinis spontanea obligavit se ad continentiam, & cessit jure suo exigendi debiti, *arg. c.* 3. & *c. Placuit* 12. *hoc tit.* quibus locis dicitur propter votum vovens non posse exigere debitum. Vid. Azor. *Instit. Moral. pag.* 1. *lib.* 13. *c.* 34. *qu.* 2. & Sanchez *loco cit. n.* 21. & *seq.*

Consensus uxoris facit licitam Ordinis susceptionem, quia volenti nulla fit injuria, quæ proinde sibi præjudicavit, ut virum repetere nequeat, secundum dicta sup. *eod. n.* 14. 28

Ubi quæritur: An uxor eo casu debeat ingredi? R. Secundum probabiliorem opinionem distinguendum esse: ut si sit senex, non suspecta de incontinentia, sufficiat emittere votum, & in sæculo permanere; si vero juvenis, desideretur ingressus in Religionem, secundum varios textus, *c. Uxoratus* 8. *c. Ad Apostolica* 13. *hoc tit.* Facit argum. ab ingrediente sumptum, qui non admittitur ingredi, nisi ut uxor sub ista distinctione ingrediatur. Et hoc ad evitandum periculum, quod hic non tantum est in conjuge relicto, verum etiam in eo, & majus, qui ordinatus est, cui esset facilis occasio lapsus conversatio conjugis in sæculo: In casu autem, quo non suspecti conjuges, non tantum altera non est cogenda intrare Religionem, sed & ordinato cohabitare permitti potest, separato tamen cubiculo, *can. Volumus Dist.* 19. Quamvis tutius sit, alia eam in domo habitare. Sanchez. *l.* 7. *Disp.* 39. *n.* 6. & 8.

Q. II. An viro mortuo talis mulier 29
iterato valide nubat? Resp. Id quidem videri, ex eo, quod tantum obligetur simplici castitatis voto, quod licet nubere impediat, non tamen nuptias contractas dissolvit, ut dicetur *lib. seq. t.* 6. Videtur tamen textus in *can. Quia sunt*; & *can. Si se, Dist.* 28. mulierem quæ Diacono nupta fuerit, si alteri postea nubat, velle disjungi: & facere eodem *can. Seriatim. Dist.* 32. qui non permittit uxorem, de cujus consensu maritus ad Subdiaconatum ascendit, nec vivo eo, nec mortuo alteri nubere: item *can. Si qua vidua Dist.* 28. qui cum vidua Præsbyteri aut Diaconi iterato nubente Clericum aut religiosam personam communicare vetat. Ita Abbas in *c. Constitutus* 15. *num.* 6. *h. t.* Ut videatur

tur votum mulieris consentientis in susceptionem Ordinis per eam solemnizari, ex eo, quod sit una caro. Quæ ratio non videtur sufficiens. Alii ponunt rationem in Ecclesiastica constitutione, ob reverentiam ordinis suscepti: quæ licet videatur magis legitima, non tamen tollit dubium, cum idem dicendum foret in muliere consentiente maritum profiteri, & simul emittente votum simplex, quod per professionem mariti non mutatur in solemne, quia voti mariti solemnitas nequit in votum redundare uxoris, aut quidquam operari, cum exigatur voventis intentio, quæ hic tantum fertur ad votum simplex; uti & in casu, quo consensit in ordinationem sui mariti: ut stante eadem ratione idem utrobique jus sit ponendum. Sanch. *d. l. 7. disp. 32. n. 8. & disp.* 40. Ad textum in *canon. Quia sunt*, & *can. Si se*, dici potest, illis agi de relicta; qualis etiam dicitur in sæculo manens post viri adhuc viventis ordinationem, aut professionem, uti passim ab auctoribus usurpatur, *cap. Quanto infr. de divort.* & in *c. Ad Apostolicam* 13. *hoc tit.* in sæculo remanens vocatur *reliquus*. Quo facit quod in *d. can. Si se*, dicatur duplici conjugio mulier conjuncta; quod non recte diceretur, si maritus prior fuerit defunctus. Non obstat, *d. can. Si qua vidua*; nam licet ibi agatur de pœna evitandi talem viduam, non tamen proponit irritum matrimonium. Ad *d. canon. Seriatim*; dicendum, ibi prohiberi nuptias secundas, non tamen, & irritari ratione voti simplicis, cum multa prohibeantur fieri, quæ tamen facta tenent.

30 Q. III. An & per Ordinis sacri susceptionem dissolvatur matrimonium non consummatum? Resp. Negandum esse, ex eo, quod ista dissolutio causetur per mortem civilem, quam inducit professio, non etiam susceptio Ordinis, cum maneat promotus sui juris, non resignata voluntate sua in arbitrium alterius. Nec facit, quod Ordini sit adjunctum votum solemne castitatis, cum hoc non tam sit profectum ex natura Ordinis, quam ex Ecclesiæ statuto. *Extravag. Antiquæ de voto*. Covar. de matrim. *p.* 2. *c.* 7. *§.* 4. *num.* 14. Nec faciet quidquam mutuus consensus, quia cum matrimonium sit ratum propter Sacramentum, nihil potest mutuus consensus.

Q. IV. An eo casu maritus debeat ingredi Religionem? Resp. Peccare maritum contra *d. Extrav. Joann.* XXII. *Antiquæ*, quia hoc prohibitum; & videri probabile ingredi debere, quia alias se exponet periculo non servandi votum, quod adnexum Ordini Sacro; cogeretur enim uxore urgente, ad eam redire, & maritali affectu tractare: quod ipsi imputandum, qui per ingressum in Religionem id potuit evitare, cum uxore invita ingredi possit. Verum in *d. Extrav.* dicitur talis non monendus ab Episcopo, & quidem instanter: qui si induci nequeat, cogendus, instante conjuge matrimonium consummare. Unde patet, non teneri ingredi, cum ista monitio ad consilium potius pertineat, quam ad præceptum. Hoc etiam in casu quin uxoris consensus faciat maritum licite promotum, ipsumque ad continentiam teneri, non est dubium; si tamen liber fuerit a metu & dolo, secundum dicta sup. *eod. hoc tit.* Vid Azor. *p.* 1. *lib.* 13. *c.* 14. *q.* 2. Sanchez *d. lib.* 7. *Disp.* 38. *n.* 18. & *seq.* & *lib.* 9. *Disp.* 34. *num.* 2. 3. 4. Barbosa *ad Rubr. D. soluto matr. p.* 2. *n.* 82. 31

Q. V. Quid si uxor conscia promotionis viri ad Ordines dissimulando tacuerit? Resp. Aliquorum esse opinionem censeri consensisse, atque ita ad continentiam teneri; propterea quod cum commode reclamare potuerit, tacendo videatur consensum præbuisse. *Gl. fin. can. Quia sunt disp.* 28. Esse tamen probabilius, ei non præjudicasse suum silentium, quia res nimis est ardua, quam ut consensus colligatur ex dissimulatione. Et facit eo text. in *c. Consuluit* 10. *h. t.* qui non ponit vim in uxoris dissimulatione, vel silentio, sed in eo, quod illa non revocante maritum sit mortua. Quamvis dici possit *d. c.* 10. præsumi consensum uxoris tacitum, non ex dissimulatione, sed quod tota vita sua non revocaverit, secundum dicta sup. *eod. n.* 7. Vid. Sanch. *d. disp.* 38. *n.* 14. & 15. & *disp.* 35. *n.* 13. 32

Q. VI. An uxore non repetente maritum, ipsa sua sponte ad eam possit reverti? Resp. Id posse videri, argumento eorum, quæ dicta simili in casu *sup. eod. n.* 6. Contra tamen hic dicendum videtur, ex eo, quod ibi sit actum in casu, quo professio erat nulla; hic autem agatur in casu, quo tenet promotio ad Ordines sacros, quibus adnexum est votum solemne, 33

ex Ecclesiæ constitutione: ut non repetitus ab uxore obligetur ad castitatem, cui non potest facto suo contravenire. Revocatus tamen juste reddit debitum, quia scilicet non potest eo uxorem privare. Sunt & alii casus, quibus post consummatum matrimonium, altera parte invita, Religionem intrare licet, de quibus infra *de divort.*

ADDITAMENTA.

Ad numer. 3. in fine adde. Franc. de Arauxo *tract. 3. q. 26. dub.* 2. Intelligendam de adulterio publico, ob quod per sententiam Judicis alter conjux separatus fuit. Alias licet vir id alleget, non est suscipiendus. Sin autem ipse vir occulto sciat, & profiteatur, in foro conscientiæ Professio tenet, in foro tamen fori repetetur, donec probetur adulterium.

Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest alter conjugum, etiam alia invita Religionem ingredi, & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire. *Gonz. ad c. verum 2. h. t.*

Ad n. 13. in fine adde. Quod talis adhuc ingredi possit, tenet, & resolvit casum, quo puella, quæ invita, id est, volens nolens ob metum reverentialem dixit se consensuram, & sub hac protestatione illum coram Parocho & testibus in sponsum acceptavit, cum qua sponsus ex parte sua matrimonium consumarit, illam retinentem in lecto ac se retrahentem 4. *aut.* 5. carnaliter cognoscendo absque ulla uxoris complacentia, ut exinde creditur & ipsa asseverat, sine ullius seminis fœminei effusione.

Ratio, quia ut consummatio sit legitima auferens fæminæ facultatem transeundi ad Religionem intra bimestre requiruntur duo. Primo, ut membrum viri penetret vas fœminæ & intra illud seminet, & seminatione fœminæ etiam concurrente, ut probabilius est, & quod ad hoc non fuerit coacta a viro. Ratio prioris: quia per talem copulam efficiuntur una caro, & ponunt principium generationis, ad quod ordinatur matrimonium. Et hæc est communis sententia. Quamvis Sanchez vasis penetratione m non requirat, quod Actor intelligit de plena vasis penetratione, quia alias fœmina manens virgo posset *consumere matrimonium*, si quidem interdum contingit Virgines semen virile circa earum vas effusum suscipere & attrahere, aut in balneo aut lecto, imo & ex illo semine sic suscepto concipere sine violatione claustralis pudoris, teste D. Tho. *quodlibet*, 6. *art.* 16. quem refert & sequitur Nav. *lib.* 4. *Consil. de frigid. & malefic. cons.* 2. *nu.* 23. Consummatio autem auferens facultatem ingrediendi debet esse per copulam carnalem *cap. ex publico c. ex parte tua hoc t. item c.* 2. Nam alias ex talis seminis attractione deberet nasci bigamia & affinitas, quod nemo fatetur: imo deficeret modus, qui probatur matrimonium consummatum per fœminarum contestationem ex *c. proposuisti, & c. pen. de probat.*

Ratio posterioris requisiti, ut non sit coacta: Probatur: quia sponsus ante bimestre non habuit jus extorquendi copulam & intulit injuriam, quæ aliter jus suum recuperare non potest, nisi per ingressum. Et hoc jus proderit ei in utroque foro, si non sit corrupta matronarum duarum judicio. In foro autem conscientiæ licebit ei, etiamsi fuerit corrupta, si aut non seminavit, aut ad copulam habendam sponsus intra bimestre violentiam intulit, ita ut invita & renitens succum beret, quovis enim violentiæ genere injuriam passa est.

Ad n. 17. Quæres. Qua ratione Pontifex potuerit conjugi invito jus ex contractu matrimonii quæsitum adimere? R. Ex causa procurandi majoris boni, cum obligatio matrimonii rati tacitam in se contineat conditionem: obligo me, nisi intra bimestre placuerit ingredi religionem, ideo bene id conjugi permittitur *c. 7. hoc tit.*

Ad n. 12. in fine adde. Franc. de Arauxo *d. l. qu.* 4. tenet hoc bimestre datum esse ad deliberandum; post bimestre autem teneri ad debitum, nisi illico ingrediatur. *Illico*, intelligendo moraliter, se præparando quoad necessaria. Alias tenetur quis reddere debitum exceptis 4. causis. Prima, defectus benedictionum Ecclesiæ, quæ vulgo *violationes* nuncupantur: quamvis sine illis consummare non sit lethale per se loquendo. Probatur per *Can. nostrates XXX. qu. 5. Trid. Sess. 24. cap.* 2. Quod hortatur tantum, ne omittantur. Veniale videtur esse in prima copula, quia non est servatus debito ordo,

ordo. Quamvis *omnes* copulæ ante denuntiationes sint peccaminosæ (non tamen fornicariæ) nisi fuerint remissæ. Secunda, periculum propriæ salutis, ubi peccaret reddendo v. g. si proli immineat probabile detrimentum, v. g. abortus, quamvis prægnanti sit licitum uti medicinis, etiamsi per accidens periclitaretur proles. Sic & copula conjugalis immediate post prandium, aut balnea est illicita, &c. Tertiam, & quartam causam non allegat ibi.

TITULUS XXXIII.

De Conversione Infidelium.

SUMMARIUM.

1 *Inter infideles est ratum matrimonium.*
2 *Conversio ad fidem in delictis non patrocinatur.*
3 *Proles communis sequitur conversum.*

Occasione conversionis conjugatorum fidelium ad Religionem, de conversione conjugum infidelium, vel alterius saltem, ad fidem hic subjungitur.
1 Inter quos quidem matrimonium est ratum, si aliud non subsit impedimentum, ut patet 1. *ad Corinth.* 7. ubi Apostolus hortatur conjugem ad fidem conversum manere cum conjuge, quod non faceret, nisi inter eos esset ratum matrimonium, ut patet ex *c. Gaudemus 8. inf. De divortiis*. Datur tamen licentia discedendi ab eo, qui manet in infidelitate, ut dicetur infra *tit. De divort.*
2 Traduntur autem hoc Tit. duo de conversis ad fidem. I. Quod conversio ad fidem non patrocinetur in delictis gravioribus: quo modo qui interfecit virum alicujus Christianæ, conversus ad fidem illam ducere non potest, si modo & mulieris dolus intervenerit, *c. 1. h. tit.* Ratihabitio idem non operabitur, cum non sit causa actus. Hac de re latius inst
3 *De eo, qui duxit, quam pol.* II. Quod, licet attento jure filius minor triennio apud matrem educandus sit, major autem apud patrem, *lib. 1. §. si vero D. De liber. exhiben. & l. pen. C. de patr. potest.* converso tamen ad fidem, sive ille sit pater, sive mater, communis proles potius adsignanda, ejusque sequitur conditionem, si necdum sit doli capax. Ratio est, ne ab infideli pervertatur, *c. 2. h. t.* habetque Ecclesia jus eam baptizandi. Ut hac in parte non attendatur patria potestas, uti & in aliis spiritualibus non attenditur, cum liberi etiam invitis parentibus, ad fidem venire possint; sed potius inspiciatur favor fidei Christianæ, ut patet ex verbis finalibus *d. c. 2.* cum summa sit ratio, quæ pro Religione facit, *l. Sunt person. 43. de relig. & sumptib.* Dico, si necdum sit doli capax; nam si ratione utatur proles, relinquenda est suo arbitrio, nec invita baptizanda, ut dicetur infra, *Tit.* 42. Vid. Sanchez. *De matrim. lib. 7. Disp. 72. in fine.*

Zoesi in Jus Canonicum.

ADDITAMENTA.

Quæres 1. De quibus infidelibus textus loquatur? Resp. Licet infidelis in genere dicatur etiam discrepans a fide Catholica *l. cœlicolarum Cod. de Jud. & cœlic.* hic tamen specialiter accipitur de eo, qui fidem Christianam nunquam suscepit, quales sunt Judæi, Pagani, Saraceni, &c.

Quæres 2. Si unus ex duobus infidelibus convertatur ad fidem Christianam, qui contraxerunt matrimonium in gradu cognationis vel affinitatis ab Ecclesia prohibito, an illud matrimonium ipso jure dissolvatur? Resp. Negat. *c. de infidelibus, de consang. & affinit.*

TITULUS XXXIV.

De Voto, & Voti Redemptione.

SUMMARIUM.

1 *Votum unde dictum, & quid.*
2 *Votum aliud Simplex, aliud Solemne.*
3 *Solemne dupliciter fit per ingressum, sive professionem, & per susceptionem Ordinis sacri.*
4 *Simplex quid, & qualiter fiat.*
5 *Aliud item Tacitum, & expressum; aliud implicitum, & Explicitum, &c.*
6 *Vovendi consuetudo laudabilis.*
7 *Vovere quinam possint.*
8 *Episcopi, & Clerici an, & qualiter voveant.*
9 *Vota Religiosorum an licita?*

72 Ir-

72 *Irritatio hæc an locum habeat in votis, quæ præcesserunt statum subjectionis.*
73 *III. Per commutationem.*
74 *IV. Per Dispensationem.*
75 *Dispensandi potestas quo jure competat Episcopis.*
76 *Dispensatio an licita in votis concernentibus commodum tertii?*
77 *Dispensare an S. P. possit super uno ex substantialibus voti solemnis.*
78 *Ad dispensationis istius valorem an requiratur justa causa.*

PRofessio; de qua supra *Tit.* 31. continet votum, quod a vovendo, id est, promittendo, dictum, est actus religionis, quæ Deo justum ac debitum cultum tribuit, cui vota nuncupamus, tanquam omnium largitori, vel pro impetratis jam beneficiis, vel pro impetrandis. Unde recte definiunt: Votum esse religiosam promissionem Deo factam de meliori bono, liber a voluntate. Excluditur promissio, quia fit homini, ut non sit religiosa. Excluditur & propositum quid faciendi in honorem Dei, quia obligatio, quam ponit votum, ut inferius dicetur, non inducitur nisi ex voluntate, quam non habet propositum tantum habens quid faciendi. Vid. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *l.* 11. *cap.* 12. *quæst.* 1. *& seqq.* Bellarm. *tomo* 1. *Controv. de Monachis l.* 2. *c.* 14. Suarez *de voto l.* 1. *c.* 2.

2 Varie Votum dividitur. Præcipua divisio est, quod aliud sit simplex, aliud solemne, inter quæ duo membra non est differentia quoad promissionem, quam utraque habet; nec per se essentialiter ex voti materia & ratione differunt, nec jure divino, sed solum ex Ecclesiæ statuto, ut patet ex *cap. unico eod. in* 6. quo sublato nullum esse solemne.

3 Habet autem Ecclesia vota duo solemnia. Prius est, quod contingit per professionem tacitam vel expressam alicujus approbatæ Religionis interveniente simul acceptatione Superioris, ante quam votum dici solemne nequit, & vovens retinet dominium sui; nam actus acceptationem desiderans ante eam non potest dici perfectus. Suppletur ea per loci Superiorem, vices Dei gerentem *d. c. unico*. Dico, approbatæ Religionis; nam alias simplex tantum foret. Alterum, quod comitatur sacri Ordinis susceptionem, cui Ecclesia adnexuit continentiam, quam solemniter vovere censetur, qui Ordinibus sacris initiantur.

Simplex nullam requirit acceptionis solemnitatem, sed continuo valet, sive in occulto emittatur, sive in publico. Ad quod & refertur illud, quod est Religionis non approbatæ; ut dictum: nam cum solemnitas habeat effectum suum ex statuto Ecclesiæ, solemne dici nequit, cui Ecclesiæ statutum non adsistit. Non adsistit autem nisi voto approbatæ Religionis. Ideo vero istud votum ut simplex tenet, quia eatenus Ecclesia illud non improbat; nisi vovens ejus sit animi, ut non velit teneri, nisi in Religione. 4

Aliud item est tacitum, aliud Expressum: aliud Explicitum, ut professionis approbatæ coram Superiore, aliud Implicitum, contentum sub susceptione sacri Ordinis. Aliud item Personale, quo officium personale, vel actio voventis promittitur, ut jejunare; aliud Reale, quo promittitur pecunia, aut aliquid pecunia æstimabile, ut dare eleemosynam: aliud Mixtum, quod partim actionem hominis concernit, partim rem, sive præter actionem hominis, etiam reales sumptus includit, cujusmodi est peregrinatio ad aliquem locum, cum alicujus rei oblatione. Est & aliud Absolutum, aliud Conditionale; ad certam conditionem relatum, veluti si quid contigerit. Illud est purum, & vel perpetuum, vel Temporale, ad certum tempus restrictum, quod non egreditur. Conditionale iterum aut est Pœnale, quo promittitur pœna in casum, quo quid faciat aut non faciat vovens; aut non pœnale, quo se obligat in casum, quo convalescit, aut similem. Dividitur etiam in Affirmativum, quod continet positivam professionem de agendo aliquid, ut peregrinando, orando; & in Negativum, quod cadit in omissionem actus, ut non fornicandi, non nubendi. 5

Vovendi consuetudinem laudabilem esse Catholica habet sententia, probata, præter alia loca. Psal. 75. *Vovete & reddite Domino Deo vestro:* & Esajæ 19. *Colent eum hostiis & muneribus, & vota vovebunt, & solvent*; quod de Christo videtur intelligendum. Ut nonnisi qui reprobi sunt sensus, negent Christianis esse vovendum, & non audiendi obmuran- 6

murantes hæretici, quod laudabile est, & Deo gratum pro jure suo reprehendentes, ex hoc solo, quod in Catholica Ecclesia usurpatum.

7 Voti capax est solus homo viator; tendit enim votum ad impetrandum beneficium. Quo non indigent beati, qui in termino sunt: non etiam mortui, qui per se mereri amplius nequeunt. Non tamen omnis homo viator est capax voti, sed tantum habens usum rationis. Ut excludantur a vovendo impuberes, doli non capaces, amentes, furiosi, non tantum perpetuo, sed ad tempus; pro tempore & dispositione, qua ratione uti nequeunt, uti dormientes, phrenetici, ebrii, quia pro dispositionis istius tempore ratione non utuntur, ut voventes non obligentur. Est enim votum personalis actio a voventis voluntate procedens, ut eam præsupponere sit necesse. Illi, quibus est usus rationis, quantum ex parte sua vovere possunt, si aliunde non impediantur. Vid. Suarez 3. *de Voto c.* 2.

8 Impediuntur Episcopi valide aliquid vovere, quo vinculum, per quod sunt addicti suæ Ecclesiæ, solvatur, etiamsi tendat ad religionem, sine Pont. Rom. auctoritate, *c. nisi sup. de renunt. c. Licet* 18. *sup. de Regularib.* Azor. *d. l.* 11. *c.* 16. *qu.* 2. *&* 3. Suarez *d. l.* 3. *c.* 4. *n.* 4. *& seqq.* Alii Clerici etiam in dignitate positi non sunt prohibiti; *can. Duæ* 19. *q.* 2. quod per eorum vota non ita præjudicetur Ecclesiæ. Petenda tamen licentia a Superiore, qua non obtenta, nihilomagis impediuntur, *arg. d. c.* 18. Azor. *d. c.* 16. *q.* 3.

9 Subjectio non facit omnia subjectorum vota irrita. Ubi distinguendum inter personalia, & realia. Illa melioris boni, sunt valida, etiam in Religioso, si per Regulam non sint prohibita, statimque valent. Petenda tamen a Superiore licentia, vel facultas, ut reddantur, sine qua Religioso nihil agere licet, cum in illius arbitrium voluntatem suam conjecerit, *can. Monacho* xx. *quæst.* 4. *& can. Noluit* xxxiii. *q.* 5. Azor. *d. c.* 16. *q* 4. Suarez *d. l.* 3. *c.* 6. *n.* 7. *& seqq.* Quod si per Regulam opus fuerit prohibitum, certum est, nullius esse momenti votum. Ubi non recte dixeris subintelligi, nisi Prælatus dispenset; quia votum est absolutum, quod non habet subintellectam istam conditionem: & deinde melius est servare Regulam, quam uti dispensatione ad operandum contra istam.

10 Quid in uxorum votis? R. Non obstante subjectione, iis esse liberas multas actiones honestas, ut virtutum materias, quas mariti illis prohibere nequeunt, propterea quod debitum officium in his, quæ ad statum eorum non pertinent, non impediant; ut proinde valida sint vota uxorum circa istas materias. Quoad ea vero, quæ concernunt jus maritorum, non possunt absoluta vota, & independentia a maritis, emitti ab uxoribus; recte tamen subintellecta conditione, si consenserint, si non prohibuerint, quia alias non esset licita materia. Idem dicendum de votis maritorum, respectu uxorum, quatenus spectant ad usum conjugalem, in quo sunt pares vir, & uxor, *cap. Gaudemus infr. de divort.* Sic & votum abstinentiæ, aut simile, quatenus in præjudicium alterius redundat, absolutum non emittunt, sed bene sub conditione, si alter consenserit, *d. can. Noluit, & can. Manifestum* xxxiii. *q.* 5. Azor. *d. loco q.* 10. Suarez *d. l.* 3. *c.* 6. *num.* 26.

11 Filiorumfam. vota absoluta non alias tenent, quam si sint actuum, qui debitam parentibus obedientiam non impediunt, ut sunt observationes præceptorum, actiones honestæ: alias si derogent juri parentum, habent conditionem, si consenserint. Servorum vota cum ordinarie pendeant a voluntate dominorum, habent & ordinarie conditionem, si consenserint; nisi sint tales actus, quibus nullatenus præjudicetur dominis.

12 Quantum ad realia vota, non sunt ea valida, nisi eorum, qui habent liberam facultatem utendi, & disponendi de rebus, votis. Quo modo Religiosorum, qui non habent proprium, vota realia non tenent, nisi vel administrationem habeant, aut voveant sub conditione, si iis concedatur. Prælati, quibus est administratio bonorum, ex vi sui muneris, ut habent licentiam dandi eleemosynas, ita & vota valide juxta eam mensuram emittendi; quæ ad summum includent conditionem negativam, nisi a Superiore impediantur. Religiosi administrationem non habentes inutiliter emittunt absolute vota realia, quia vovent de re aliena, ut non teneantur petere licentiam. De re tamen quam in usus suos possunt consumere, si parce uten-

utendo & sibi subtrahendo voveant eleemosynam facere, tenentur facultatem petere a Superiore, quod votum hoc sit de re bona, & non indecens, ut illi subsit conditio, si detur licentia, quæ ideo petenda. Quantum ad uxores, non recte vovent vota absoluta de bonis communibus & dotalibus, quod eorum administratio dependeat omnino a marito, cujus proinde licentia est opus. Quantum ad paraphernalia, videntur vota earum tenere, cum ipsis sint propria, & eorum liberum habent usum. Idem de filiisfam. quoad bona paterna: nam quoad propria, ut castrensia, & quasi castrensia, ut libere disponunt, ita & vovendo tenentur. Servi, cum proprium non habeant, voventes non tenentur, cum de dominorum suorum rebus non disponant, nisi aliquid de servitio suo iis permittatur adquirere, & disponere.

De Voti Materia.

13 Certum est, materiam voti esse aliquem actum humanum: debet enim id, quod promittitur, esse in potestate promittentis; cum stultum sit promittere, quod præstare nequeas. Non est autem in ejus potestate, nisi actus humanus. Ubi non est satis, actum in se esse probabilem, sed etiam usus ejus debet esse voventi possibilis. Nam si illi sit impossibilis, nihil faceret ad valorem voti, cum actus sit alii possibilis, quia non alienum factum quis vovet, sed suum. Unde consequitur, actum impossibilem non tantum simpliciter, verum etiam ipsi voventi non ponere materiam voti, propterea quod ad impossibilia nulla sit obligatio, *l. impossibilium D. de R.J.* & ad impossibile nemo obligetur, *c. Nemo potest D. R. J. in 6.* Ratio est facilis, quod voluntas imponens sibi obligationem, debeat esse consentanea rectæ rationi, qualis non est obligans ad impossibile. Ut ideo sit prorsus inutile non tantum quoad rem promissam, verum & quoad aliam ejus loco præstandam possibilem, quia cum non sit promissa, ad eam nulla est obligatio. Vid. Suarez. *lib. 2. de voto c. 1. & 2.*

14 Quid si sub voto rei impossibilis contineatur quid possibile? Resp. Distinguendum esse: ut, si principalis & dotalis voti materia sit totum aliquod moraliter, & secundum usum ordinarium Indivisibile, ad nihil obligetur ipse vovens, ex jam dicta ratione. Nihil faciente, quod accessoria sint possibilia; quia non sunt per se sub promissione, sed tantum accidentia, quorum non est usus, non stante principali. Si sit totum divisibile, cujus partes aliquæ sunt possibiles, obligatur eatenus vovens, quia quantum in se fuit, intendit se obligare ad promissum, quatenus fieri potest. Ut, cum tantum pars fieri possit, obligetur saltem ad partem; cum nihil obstet, votum, uti & alias res, pro parte valere, pro parte non valere, secundum Reg. quod utile per inutile non vitietur: & Si non valet, quod ago, valeat, ut potest, *c. unico §. 1. in fine, De desponsat. impub. in 6.* Quo spectat quod dictum supra, *de Regularib.* maritum solemniter professum, invita aut inscia uxore, inutiliter quidem esse professum, obstrictum tamen esse voto simplici castitatis, quia eatenus in ejus erat potestate vovere, & se obligare. Quod si actui principali possibili adjectus fuerit modus impossibilis, votum obligabit, & servandum erit in actu principali, modo secluso, quod accidentalis non destruat substantiam, & impedimentum in accessorio non redundet in principale per textum in *c. un. de consecrat. Eccles. in 6.* Veluti si quis voverit iter Hierosolimytanum perficere genibus flexis, quod cum modo isto est impossibile, est tamen possibile sine modo: ut obliget ad principale iter, omisso modo impossibili adjecto, qui cum sit loco accessorii, non debet vitiare principale, Nav. *in Summæ c. 12. num. 43.* Nisi tamen voventis intentio fuerit non obligari ad actum principalem sine tali modo: ex qua cum pendeat obligatio, potest illa connectere, quæ secundum se connexa non sunt, & nolle principale, nisi dependenter ab accessorio; vel nisi modus additus faciat ad minuendam materiæ difficultatem: Nam si notabiliter ex defectu voluntatis actus fiat difficilior, qui putabatur possibilis, non obligabit votum ex defectu voluntatis: veluti si quis vovit aliqua loca visitare equo, ut putabat possibile, cum non sit possibile, non tenetur pedibus iter facere. Vid. Suarez. *d. lib. 2. cap. 2. num. 10. & 11.*

Q. II. An teneatur votum non peccandi. 15
Respond. Non peccandi mortaliter votum esse

esse validam simpliciter, cum sit de re honesta & possibili, si non per naturam humanam, saltem per divinum auxilium imploratum, & quamvis sit difficile, non tamen ea difficultas tanta, ut reddat votum nullum. Quo modo Navar. *d. c.* 12. *n.* 65. dicit, violantem votum tale bis peccare: ut minus expediat ejusmodi votum, quod det occasionem gravius peccandi, & rari sint, qui divinæ gratiæ ita cooperentur, ut numquam peccent mortaliter. Est & votum non peccandi venialiter de re honesta, ut videatur non invalidum; difficilius tamen, quam præcedens, minusque expediens, nec consulendum. Ut non desinant, qui dicant esse nullum, propter impossibilitatem; quod verum est, si absolute fiat. Alias & hoc possibile erit divino auxilio: & obligabit ad vitanda peccata venialia, ex deliberatione & plena advertentia; cujus violatio non videtur excedere peccatum veniale, quod sit de re levi, secundum Navar. *loco cit. Azor. d. lib.* 11. *c.* 13. *qu.* 4.

16 Oportet præterea res sit bona, in quam votum cadat; nam nemo potest obligari ad actum malum, tanquam ad impossibile, *l. Filius* 15. *D. de condit. Instit.* sive sit malus ex objecto, sive ex fine, aut adjuncto: quatenus tamen adjunctum est motivum principale, & primario intentum, qui reddit actum malum, atque ita votum nullum, tanquam cadens in materiam incapacem. Nam si primaria intentio feratur in actum bonum, adjunctum vero sive circumstantia secundaria intentione sit mala, tunc orietur obligatio ad ipsum actum, rejecta circumstantia, quia tunc in virtute duo sunt vota, quorum prius principale bonum est, & implendum, alterum secundarium malum, & inutile, ne utile per inutile vitietur. Sic vovens, si in duello liber & salvus evaserit, tenetur; econtra non tenetur vovens in casum, quo ex injusto bello victor revertetur, cum tale votum cooperetur ad finem injustum, atque ita judicetur stultum, Deo non gratum, cui nihil gratum, nisi quoad bonum, *can. in malis* XXIV. *q.* 5. Suar. *d. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 12. *& seqq.*

17 Ubi quæritur Primo: An actus indifferentes sint materia voti Respond. Non esse eatenus, quatenus sunt indifferentes, quod non sint secundum se boni, uti in voto requiritur; aut si non sint mali in individuo, non sunt tamen utiles ad divinum officium, quod est finis voti. Si tamen circumstantia contineat finem honestum, non tenebit votum. Sic qui vovit non intrare aliquam domum, aut non transire aliquam plateam, inutile votum fecit. Si tamen ideo vovit, ut evitaret occasionem peccandi ibi obviam, votum tenebit, propter circumstantiam, quæ utilis est. Navar. *d. c.* 12. *n.* 28. Azor. *d. c.* 13. *q.* 5. Suarez. *d. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 3.

Q. II. An necessario eventura sint voti materia? Non esse, cum votum debeat esse circa rem, quæ eligi possit, aut omitti: electio autem nulla circa ea, quæ necessario eventura. Et hoc, quatenus absolute talia sunt; nam si habeant usum liberum, aliud dicendum. Suarez. *d. l.* 2. *c.* 1. *num.* 6. 18

Q. III. An actus boni, qui sunt sub præcepto? Resp. Non deesse, qui negent esse materiam voti, quod ad eos sit sufficiens obligatio ex præcepto, ut per votum frustra inducatur nova; cum frustra promittatur alteri aliquid, quod non debetur, secundum ea, quæ tradit Jason. in *l. Qui bis* 18. *D. de verb. oblig.* Veram tamen esse sententiam, tales actus ponere materiam voti: nam licet sint aliquo modo necessarii ratione præcepti, simpliciter tamen sunt, voluntarii, & relicti arbitrio communi, cujus libertatem non tollunt. Ut prior obligatio non omnino determinet voluntatem, aut reddat eam immobilem in proposito id faciendi, ad quod obligatur; ut maneat materia capax obligationis honestæ, & Deo gratæ. Quo facit, quod non repugnet, addi obligationem obligationi, & unam rem ex duabus causis deberi. *Instit. de legat. §. ex contrario* 14. licet unica præstatione satisfiat obligationi, *d. l.* 18. Quod præcipue procedit, si posterior obligatio addat firmitatem. Jason. in *d. l.* 18. *in fine*, uti in casu præsenti, in quo amplius determinatur voluntas, & immobilior redditur in proposito, veluti audiendi Missam die festo, non comedendi carnes die Veneris. Quo casu contraveniens non tantum erit reus præcepti, quod violavit, sed & fractionis voti. Et qui vovit castitatem, fornicando, non solum fornicationis peccatum incurrit, sed & voti violationem. Vide Suarez. *d. lib.* 2. *c.* 6. 19

Q. IV. Utrum circumstantia ridicula aut va- 20

vatia adjecta vitiet votum? Resp. Non videri, ne per accessorium vitietur principale, quod est bonum, *cap. unic. De consecr. Eccles. in 6.* contra juris regulam, quæ non vult utile per inutile vitiari: modo circumstantia accessoria non contineat votum principale & primario intentum, quia tunc & principale vitiaretur, secundum ea, quæ dicta sunt paulo ante, *num. 14. in fine*.

21 Q. V. An votum contra prius votum aut juramentum teneat? Resp. Non videri, quod nequeat continere bonum, si quidem prius votum sit validum, & de meliori bono, ut posterius necessario contineat materiam meliori bono oppositam, atque ita nullum ex eo capite. Potest tamen & posterius valere contrarium priori, quod est de bono & honesto, si illud contineat bonum melioris ordinis, quod semper est exceptum.

22 Q. VI. An teneat votum rei quidem bonæ, sed cujus contrarium est melius? Resp. non videri, quod votum videatur malum, utpote impediens a re meliori, aut inducens inhabilitatem ad statum perfectiorem, quod repugnat divinæ voluntati, cui omne votum debet esse conforme, ut habeat valorem. Ad quem non est satis, quod votum versetur circa bonum & honestum; nam debet & tale esse, quod non impediat bonum melius, quale est quodcumque opus bonum, quod sine impedimento majoris boni fieri potest, facta comparitione non ad quodvis opus bonum, sed ad oppositum. Navarr. *d. c.* 12. *n.* 25. Suarez. *d. lib.* 2. *c.* 9.

23 Q. VII. An igitur actus contrahendi matrimonii ponat materiam voti? Dicendum ex dictis, non ponere, propterea quod hujusmodi vinculum inducat effectum repugnantem meliori bono, scilicet castitati, religioni, atque ita sit impedimentum boni majoris, & proinde non teneat, ubi quis non recte objecerit, juramento posse quem obligari ad matrimonium cum aliqua ineundum, ut dicetur infra, *lib.* 4. nam non ideo & voto ea vis dabitur, licet major sit ejus obligatio, quia juramentum sequitur naturam actus, cui adjungitur; promissioni scilicet, quæ valide homini facta est, qui, quatenus sibi videtur bona, eam acceptat, licet non sit ex melioribus. Votum vero fit Deo, cui non est res grata excludens meliorem, & altioris ordinis. Sunt tamen casus, quibus tale votum est validum. Si persona sit fragilis, ut ad vitandum carnis lapsum, judicio prudentum, melius illi sit nubere, quam uri. Tali enim de causa emissum votum validum erit, quia tali personæ sit simpliciter de meliori bono, & necessarium illi tale remedium, tanquam medicina aut saltem utilius, quam status religionis, & proinde Deo gratius. Non tamen ita validum, ut excludat religionem, si forte per eam speret vovens se posse occurrere periculo incontinentiæ, aut id evitare, quia numquam excluditur remedium melioris boni; sed in hoc tantum obligat tale votum, ut, si melior via non eligatur, illa, quæ vota est, acceptetur. II. Si tale votum sit emissum intuitu pietatis, & misericordiæ, ut si quis voverit ducere meretricem causa avertendi illam a peccato, quod spectat ad opus meritorium, *cap. inter* 20. *infr. de sponsal.* aut virginem pauperem, cujus periclitatur integritas, ut ei subveniat. Nec hoc votum videtur obligare absolute, cum exclusione majoris boni, scilicet, status religionis, qui est perfectior: ut tantum obliget, si sit ducturus uxorem, talem ducere debeat, non etiam absolute obliget, quia esset impedimentum majoris boni, atque ita malum. Vid. Navarr. *d. c.* 12. *n.* 43. Azor. *d. c.* 13. *quæst.* 9. Suarez. *d. c.* 9. *n.* 2. *& seqq.* Quod de matrimonio dictum, idem obtinet in voto quocumque statu pio inferiore, quod scilicet non obliget inhabilitando ad statum altioris & perfectioris ordinis. Suarez. *d. loco num.* 25.

Q. VIII. Quid si versetur votum circa objectum includens partim bonum, partim malum? Resp. Votum tale obligare ad id, quod bonum est & licitum, seclusa malitia. Exemplum est in voto dandi eleemosynam ex omni lucro; intelligitur enim hoc de justo tantum, non etiam de injusto. Navarr. *d. cap.* 12. *num.* 37. ponit exemplum in eo, qui se vovit nudum peregrinaturum, quem recte vult teneri ad peregrinationem, non tamen nudum, quia hoc inhonestum est. Nisi tamen principalis ratio vovendi fuerit parvitas materiæ, seu turpe motivum, vel nisi intentionem voventis constet fuisse, non obligari ad unam partem sine connexione alterius, secundum dicta supra, *eod. num.* 14. *in fine*. 24

Q. IX.

25 Q. IX. An omissio bonorum actuum ponat materiam voti? Resp. Non ponere, quod ea contineat remotionem melioris boni, veluti non jejunandi, non ingrediendi, non suscipiendi Ordines, aut simile quid. Nisi sit negatio talis actus boni operis, qui neque in consilio est, neque in præcepto: ut non ponat materiam voti, veluti inire matrimonium, quod licet sit bonum, quia tamen est impeditivum majoris boni, non est materia voti, secundum dicta paulo ante. Ut negatio ejus causet liberiorem occasionem majoris boni, sublato impedimento, quod actus ipse ponere potuisset. Suarez. 2. *de voto capit.* 19.

De Forma Voti.

26 Forma voti est in promissione, quæ est quasi quidam contractus inter Deum, & hominem: ut solus conceptus nullam inducat obligationem, uti nec propositum *d. cap.* 3. *hoc tit.* cum proponens non promittat, sed prius statuerit promittere. Quod est diversum a promissione, quæ præsupponit voluntatem, ex qua causatur obligatio, cum propositum necdum ponat voluntatem: ut *d. c.* 3. Pontifex, agens de eo, qui proposuerat habitum Religionis suscipere, dicat, si plus non est in voto processum, eum, qui propositum habuit, non posse dici voti transgressorem, non implendo propositum: & Abbas *ib. n.* 3. non obligare solum propositum, nisi adsit animus se firmiter obligandi, juxta textum in *c. consulti sup. de Regularib.* & *c.* 4. *eod. tit. in* 6. Suarez. *lib.* 1. *de Voto c.* 2. & *c.* 4. *n.* 3.

27 Oportet autem promissio sit deliberata; nam ubi rationis usus abest, non tenebitur vovens, cum quod agat, non advertat. Unde dictum supra, non teneri nisi dolo capaces, & pro temporis dispositione usu rationis pollentes.

28 Ubi quæsitum: An votum subita animi perturbatione emissum teneat? Resp. Esse, qui velint, calore iracundiæ, aut alio animi motu emissum non obligare, si cessante calore aut motu, vovens non fuisset emissurus, propterea quod calor iste aut motus faciat deesse debitam deliberationem. *Gl. in c. dudum* 20. *V. calore sup. de convers. conj.* Quæ opinio probari posset, si talis sit calor & commotio animi, per quam omnino cesset judicium rationis; ut commissum eo tempore ne quidem peccatum poneret, *c. sicut* 15. *sup. de Regularib.* Alias communiter ista commotio aut calor iracundiæ non impedit usum rationis, ac deliberationis, cum & eo tempore commissa peccatum ponant, ut patet ex *c. sicut* 13. *sup. de jurejur.* Ut dicendum sit votum obligare, tanquam factum ex sufficiente deliberatione, quam non faciet videri defuisse confestim subsecuta pœnitentia, cum & sæpe eorum, quæ magna cum deliberatione sunt gesta, pœnitere faciat inconstans, & levis hominum voluntas. Nihil facit *c.* 3. *h. tit.* nam in eo non causatur nullitas voti ex perturbatione, verum ex eo, quod nulla præcesserit promissio, sed tantum fuerit propositum. Vid. Guttierez *lib.* 2. *can. quæst. cap.* 22. *num.* 14. Azor. *d. lib.* 11. *cap.* 15. *qu.* 5. Sanch. *De matrim. lib.* 1. *Disp.* 8. *num.* 8.

Alia quæstio est: An in dubio præsumendum sit, debitam adfuisse deliberationem? 29 Resp. Esse qui negent, hoc argumento, quod in dubio melior sit conditio voluntatis libertatem possidentis: contra tamen tutius videri pro voto præsumendum esse, eo quod, cum raro contingat defectus deliberationis requisitæ, præsumendum sit pro ea: qualitas enim, quæ homini inest, semper adesse præsumitur. Nec est hoc in eventu possessio tam pro libertate voluntatis, quam potius pro voto, quod certum est, emissum esse; dubitatur autem de deliberatione, pro qua stat votum, quod præsumitur temere emissum. Quod si de voti emissione dubitaretur, præsumendum esset pro libertatis possessione. Sanchez. *d. disp.* 8. *n.* 10. & *ad Decal. lib.* 4. *c.* 1. *num.* 12.

Adsit præterea intentio obligandi se, 30 alias votum frustra emittetur. *Gl. in d. c.* 12. Fundatur enim omnis obligatio in consensu interiori; quo deficiente, exterior actus non potest dici validus. Imo interior intentio ponit implicitam repugnantiam cum exteriore promissione, quæ absolute denotat obligationem, sine qua frustranea est promissio. Tollit autem absolute obligationem interior intentio, ut talis videatur ludere Deum, non sine peccato, ob irreverentiam, quæ Deo fit.

Ubi quæritur, an talis obligetur? Resp. 31 Non obligari in conscientia, quia obligatio

non

non inducitur nisi per verum votum, quale hoc in casu non ponitur: neque poterit vovens cogi isto in foro ad voti observationem; creditur enim eo in foro homini tam pro se, quam contra se. Quantum ad forum exterius, si constet votum esse factum; potest per Ecclesiam vovens cogi ad votum observandum, quia Ecclesia de occultis non judicat, neque fidem tenetur habere dicenti ficte se votum emisisse, quia propriam allegans turpitudinem non audiendus. Quo facit *c. Per tuas sup. de probat.* indignum esse, juxta legitimas sanctiones; ut quod quisque sua voce dilucide est protestatus, valeat proprio testimonio infirmare; sequeretur enim inde, nulla pacta, nullas promissiones firmas esse. Vid. Suarez. 1. *de voto c.* 3. *n.* 6. *&* 12.

32 Item quæritur: An necesse sit, ut vovens habeat intentionem implendi, quod vovet? Resp. Intentionem non implendi nihil impedire obligationis ortum, quæ hoc ipso ponitur, quo vovetur, cum animo se obligandi. Ut nihil faciat intentio non implendi, quæ obligationem non impedit, utpote illi non contraria, quamvis faciat votum non fieri honeste & recte. Sic suscipiens Ordinem sacrum, circa intentionem servandi castitatem, aut qui domi concubinam habet, nihilominus validum emittit votum, Ordini sacro annexum. Vid. Azor. *d. c.* 15. *q.* 8. Suar. *lib.* 1. *de voto cap.* 4.

33 Requiritur etiam ad votum, ut libere sit emissum. Neque enim coacta vota accepta. Deus, qui non vult coacta sacrificia, & nihil accepta nisi quod bonum, nihil autem bonum, nisi quod volunta-
34 rium. * Ubi requiritur, metus sit justus, qui voti effectum impediat, cadens in constantem virum, gravis alicujus mali, qua de re supra *tit. de his, quæ vi, vel metu &c.* proveniens ab actione hominis injuriosa, directe ad extorquendum: nam causatus ex eminentia mali provenientis ex causis naturalibus, ut ex gravi morbo, periculo naufragii, mortis ex causa criminis, non impedit voti obligationem. Navar. in *Summa c.* 12. *num.* 42. cum talis metus, licet gravissimus, non tollat simpliciter libertatem, nec ponat involuntarium: ut nihil sit, quare Deo non obligetur vovens, qui tale medium elegit ad finem evitandi malum imminens. Dico, directe ad extorquendum votum; nam si eo non dirigatur, nihil obstabit metus per alium incussus, licet per injuriam, cum causa illa sit remotior, & proxima causa sit libera, ut potius a se impellatur ad vovendum: quam ab alio. Sic qui tædio magni mali, quod in captivitate, v. g. apud Turcas, injustissime patiuntur, vota emittunt, obligantur, cum injusta captivitas nihil impediat voti libertatem. Quo facit, quod datum aut promissum alteri in auxilium, causa evitandi periculi, etiam injuste imminentis, dicatur non pertinere ad edictum. Quod metus causa gestum erit, *l. Metum.* 9. *§.* 1. *D. quod metus caus.* Nav. *d. loco*. Suar. 1. *de voto c.* 7. *n.* 10. *& passim*.

Quæstio autem est: An metus justus directe ad extorquendum votum incussus illud annullet jure naturæ? Resp. Ita aliquos velle. Primo argumento matrimonii, quod nullum facit metus, ut infra dicetur: eadem autem ratio est in voto. II. Quod non sit acceptum Deo nisi sacrificium voluntarium. III. Quod metus contineat injuriam, nemo autem debeat obligari ex injuria. Verius tamen isto jure non esse votum irritum, cum nulla ratio urgens dari possit. Nam si qua daretur, esset, quia metus ponat simpliciter involuntarium; quod est falsum, ut patet ex dictis supra *de his, quæ vi & c.* ubi dictum, coactam voluntatem esse voluntatem, & stricto jure obligare. Nec obstat primum argumentum, ductum a matrimonio, quia probabilius est, matrimonium metu initum non esse irritum jure naturæ, sed Ecclesiastico tantum. Et ut esset, non eadem est ratio, quod matrimonium sit contractus humanus inter homines, inter quos injuria posset esse sufficiens causa irritationis. Item in eo sunt onera, ratione quorum videretur requiri major libertas. Non obstat secundum, quia procedit in casu involuntarii simpliciter; non est autem tale hoc in casu. Non obstat tertium; nam injuria quidem est in eo, qui votum extorquet per metum, quia non impedit, quominus Deo quæratur jus per voventem, qui vovendo vitam redemit, quam alias amisisset. Vid. Suarez. 1. *de voto c.* 7.

Q. II. An votum irritet metus jure Ecclesiastico? Resp. Votum solemne jure isto esse irritum, ut patet ex *c.* 1. *sup. de* 36
his

bis quæ vi, &c. quod fatis indicat; adductum timore mortis non obligari ex voto: desiderat enim hoc jus summam in voto libertatem, propter difficiles exitus, quos facile causat metus in statu perpetuo. Simplex votum posset videri non tam irritum, quam irritandum esse, quia *d. c.* 1. tantum loquitur de voto solemni, cum ibi fiat mentio religiosæ professionis. Ut, cum hæc irritatio pendeat ex Ecclesiastico statuto, non sit trahenda ad ea, super quibus non disposuit Ecclesia; spectat enim ad odia, quæ potius restringenda, quam extendenda. Videtur tamen communius receptum, etiam votum simplex irritari per Ecclesiam.

37 Q. III. An metus reverentialis ponat irritum votum? Resp. Per metum talem non irritari matrimonium, secundum plerosque, per textum in *l. si parte D. de ritu nupt.* ubi dicitur, filium, qui parte cogente duxit uxorem, videri hoc maluisse, licet, si sui arbitrii fuisset, non duxisset. Contrarium aliquos in voto sentire, quod hoc plenissimam requirat libertatem. Verum idem & in voto dicendum, cum sola reverentia non sit justa causa irritationis, ut patet ex *c. fin. infr. Qui Clerici vel voventes &c.* ubi votum emissum præcepto parentum non est nullum. Facit, quod metus iste non sit cadens in constantem virum. Abbas *in cap. cum virum nu.* 8. *sup. de Regularib.* Covar. *de matrim. p.* 2. *cap.* 3. *§.* 6. *num.* 7. *&* 8. Nihil enim habet coactionis, obsequi parentum præcepto: nisi tamen ultra istum metum adsint minæ, aut alia violentiæ incussio, quæ libertatem auferendo instrumentum causaret, per text. *in can. Puellæ* xx. *qu.* 1. *& can. Præsens* xx. *q.* 3. quibus in locis ultra metum reverentialem adest coactio. Atque ita, posito, eamdem requiri libertatem in voto & matrimonio, idem in utroque casu jus ponendum erit. Vide Sanchez. *de matrim. lib.* 4. *disp.* 6. *q.* 2. Hæc de metu.

38 Quæstio est & de dolo, errore seu ignorantia; An hæc votum vitient, aut irritum ponant? Resp. Dolum & errorem sive ignorantiam in eo solum differre, quod dolus dicat actionem sive deceptionem injuriosam, per quam proximus in errorem inducitur: error autem abstrahat ab injuria vel deceptione alterius, cum possit ex naturalibus causis, aut aliis contingentibus evenire. Non videtur autem quid facere ratio injuriæ, quominus sit gravis respectu Dei, ad invalidandum votum illi factum, extortum licet dolo alterius, per quem quidem injuria facta est, non tamen per Deum, cui votum fit: a quo etiam acceptatum sine injuria, quatenus plena voluntate factum, cum spectet potius ad honorem Dei, & bonum ipsius voventis. Quo faciunt varia jura, ut *cap. Dudum sup. de convers. conjug.* ubi dolo inducta ad vovendum nihilominus valide vovit. Gloss. & Abbas *ibid. Et Gloss. fin. in capit. cum dilectus sup. de his, quæ vi*, &c. tradit, quod in spiritualibus etiamsi dolus det causam contractui, non tamen subveniatur dolum passo. Quod & ipsum adserit *Gloss.* 2. *in can. Constitut. XX. q.* 3. dans in eo diversitatem inter metum & dolum, quod ille faciat contractum irritari, non hic, saltem jure Canonico in spiritualibus. Verum ista non ita simpliciter procedere dicenda, cum ratione erroris sive ignorantia causata per dolum occultetur objectum: quo occultato, non potest voluntas in illud ferri, quia nihil volitum, nisi præcognitum. Ut hic non tam dolus sit considerandus quam ratio ignorantiæ sive erroris, ejusve conditio, circa substantiam sit voti, circa causam finalem, an impulsivam, levis, an gravis.

Dicendum itaque si votum fuerit emissum per ignorantiam proprietatis ipsius voti, & conditionis ejus substantialis, impediri ejus valorem: ut si vovens nesciat voti obligationem; & per votum non induci aliquam obligationem; quia tum res ipsa & substantia ignoretur, ut sit sine effectu votum, tanquam non voluntarium, cum non possit voluntas fieri in incognitum. Nisi tamen ignorans voti naturam, confuse velit illud facere, prout in se est, vel prout alii faciunt, quia per ejusmodi intentionem depellitur ignorantia; aut, ea non obstante, vult quis vovere ex intentione generali, ut non supersit, quo excusetur ab ejus obligatione, argumento exemptionis venditionis, quæ facta per aversionem, de qua *D. de commodo & peric. rei vend.* Similiter & impeditur effectus, si vovens ignoraverit conditiones substantiales, nam ista ignorantia causat involuntarium [illegible] 39

Idem

40 Idem dicendum, si error versetur circa circumstantiam gravissimam, juxta rei qualitatem, ut moraliter videatur pertinere ad substantiam, v. g. Si quis voveat iter Hierosolymitanum existimans sine navigio veniri posse, aut Romanum, persuasum habens parum distare, aut simile quid: tollit enim & talis ignorantia voluntatem, cui nihil est magis contrarium, quam error; *l. si per errorem D. de jurisd.* quia ejusmodi circumstantia praescita avertisset a vovendo. Secus dicendum, si circumstantia levis aut impertinens; nam cum non sufficiat ad causandum involuntarium, non ponet etiam votum nullum, in judicandis autem his circumstantiis, graves sint an leves, arbitrio prudentis utendum.

41 Quoad errorem circa causam, illi tum demum ponet votum irritum, si fuerit propria & finalis, & quasi ratio formalis movens ad vovendum. Ratio est, quod ejusmodi causa pertineat ad formale & substantiale objectum voti, circa quod error facit tolli objectum formale, & consequenter deficere intentionem verb. gr. Si quis voveat dare alicui Eleemosynam, quia pauper sit, non tenebitur, si eum divitem intelligat: paupertas enim est praecipua & formalis causa votae eleemosynae, ut ejus defectus excuset a voti obligatione.

42 Si vero error fuerit circa causam impulsivam, aut occasionem, non potest dici deficere consensus, atque ita votum tenebit, cum causa ista non pertineat ad substantiam voti, & sine illa maneat integer consensus. Exemplum est in *cap. magnae 14. sup. de convers. conjug.* ubi mulier vovere inducta per causam falsam quidem, sed tamen inductivam, prohibetur a proposito castitatis recedere. Nam error circa talem causam non est de re pertinente ad substantiam voti, sed de motivo quodam, vel occasione extrinseca & remota, ad quam non possunt spectare dicta de causa, cum ejusmodi causa sit impropria, & abusiva. Tiraq. *in Tract. causa cessante, limit.* 15. *n.* 5. Nisi tamen tali causa inductus taliter adfectus fuerit, ut, si scivisset non subesse illam causam; non fuisset votum emissurus. Et hoc si ista conditio formaliter & virtute cadat sub intentionem voventis; v. g. Si vovens dare Titio eleemosynam, ut pauperi, habet tacitam conditionem inclusam in virtute voluntatis vovendi, si praescirem Titium esse furem, aut malae vitae: non darem eleemosynam: nam ista conditio facit votum restrictum ad certum casum, ultra quem non extenditur, secundum illud generale, quod actus agentium non extendantur ultra illorum intentionem. Si vere vovens non adficiatur quidem erga tale genus hominum, etiam pauperum, absolute tamen voverit dare illi aut pauperi, nulla alia conditione apposita, tenetur ex voto, etiamsi praescivisset talem non fuisse daturum, aut promissurum. Nam, quod sit talis, non facit, quominus teneatur ad eleemosynam promissam, cum sit vere pauper, super quo fundatur votum non contingens aliam conditionem. Vide plura hac de re apud Sanchez. *De matrim. lib.* 10. *disp.* 9. & Suarez. *de voto lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 14.

Dicta non tantum procedunt in ignorante invincibiliter, verum & vincibiliter, non tamen tam voluntate directa, quam indirecta: quia licet in ordine ad peccatum evitandum teneatur quis adhibere diligentiam, uti ignorantiam prius expellat, alias judicabitur ignorantia voluntaria, quamvis indirecte; non tamen & in ordine ad votum tenetur quis adeo diligenter examinare omnes conditiones, quas simplici modo existimat inesse rei promissae. Nulla enim lege de tali ignorantia constat, ideoque ea non tam dicenda voluntaria, quam permissa, non sufficiens, ut votum censeatur voluntarium, etiam quoad conditionem ignoratam, Quod si directe velit ignorare, recte dicetur obligari vi voti, cum talis censeatur habere voluntatem qualicumque conditione se obligandi; nisi timor humanus vel alius respectus excuset negligentiam examinandi diligentius rem: faciet enim non teneri voluntatem ultra intentionem suam. Suarez. *d. lib.* 1. *capit.* 12. *numer.* 4. 43

Quae ita omnino procedent quoad votum simplex; nam quantum ad solemne, illud per errorem causae non vitiari verius. Cujus ratio est in electione status firmi & indissolubilis, absolute, & citra appositionem ullius conditionis facta, secundum congruentem modum statui permanenti: quem convelli ex causa non tangente 44

ejus

ejus substantiam dissentaneum foret rationi & daret scandala, & cederet detrimento gravi Reip. Quod idem ex eadem ratione in matrimonio statutum, ut non alius error ei obsit, quam personæ & conditionis, ut dicetur infra *lib. seq. tit.* 5. Etsi aliud sit in sponsalibus, quæ vitiat error multiplex: ut & votum simplex, quod hac in parte comparatur sponsalibus, votum vero solemne matrimonio, ratione perfectioris status. Sanch. *d. disp.* 10. *nu.* 20.

45 Effectus voti est, inducere obligationem in conscientia. Estque hoc ex fide, & probatur variis locis Sacræ Scripturæ, quæ vota Deo reddi volunt. Ubi etiam acceptatio Dei intervenit, qui omnia vota, licita & honesta, ideoque sibi placentia acceptare censetur. Nec obstat, quod promissio homini absenti facta non obliget ante acceptationem, uti dictum supra *de donat. nu.* 9. Nam Deus non est absens, & statim agnoscit vota, quoties talia sunt, ut obligare possunt, ut constat per Scripturam, in qua dicitur, *vovete & reddite*. Unde non potest votum dici pollicitatio pura, quæ est solius offerentis promissum; secundum *leg.* 3. *D. pollicitat.* cum fiat per modum pacti cum Deo: & ut ponatur pollicitatio esse, non minus obligationem ex voto tenebitur servare vovens, quam tenetur ex publicatione quis Reipublicæ. Vide Suarez. 4. *de voto cap.* 1. & 2.

46 Gravis autem ex suo genere est ista obligatio, cum nascatur ex divino præcepto, quale gravissimum est, quando est de actu vel materia gravi, ut ejus transgressio possit esse mortalis. Transgressio enim præcepti divini circa gravem materiam peccato mortali inficiet; ut, si materia fuerit parva, probabilius sit, nonnisi peccatum veniale inducere ipsius transgressionem, quia votum de re aliqua non obligat aliter, quam lex a Deo vel Ecclesia lata circa illam rem. Lex autem circa exiguam materiam non obligat sub mortali: generalis enim habet regula, ut peccatum judicetur secundum materiam. In mortalibus autem parvum quasi pro nihilo reputatur: & deinde quo minor est materia præcepti, eo minor irreverentia committitur contra præcipientem. Vid. Suar. 5. *de voto cap.* 4. & 5. & Sanch. *in Decal. lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 5.

Ubi quæri posset: An vovens in materia gravi, possit nolle obligari sub mortali? Resp. Aliquorum esse sententiam, votum circa materiam gravem non posse limitari quoad peccatum per ipsum voventem. I. Quod in potestate voluntatis sit quidem vovere, non tamen ipsa obligatio, quæ ex lege divina sequitur. II. Quod non sit in potestate jurantis promissionem gravem, jurare quidem velle, non tamen obligari graviter. Quæ sententia ut possit videri probabilis, contraria tamen probabilior, scilicet quod vovens rem gravem, veluti continentiam, si faciat cum hac limitatione, quod non intendat se obligare nisi venialiter, non gravius ex voto obligetur. Ratio est, quod licet obligatio sit de essentia voti, non tamen obligatio sub mortali, ut possit minui. Facit, quod legislator in materia gravi possit tantum obligari sub veniali; quod idem potest vovens, qui sibi legem potest ponere. Navarr. *c.* 23. *nu.* 49. Sanch. *De matrim. Disp.* 9. *Dubio* 1. *num.* 6. 47

Ad primum argumentum Resp. quod non solum vovere, aut non vovere, sit in arbitrio voventis, sed & vovere simpliciter & secundum quid: nam ut obligatio voti nascitur ex voluntate voventis, ita & modus obligationis. Ad secundum, juramentum non esse directum ad obligandum, sed ad confirmandam veritatem divino testimonio, ex quo naturaliter sequitur obligatio, etiamsi nolit homo, cum in juramento non detur magis vel minus. Votum vero directe tendit ad obligandum se Deo, recipiens majus & minus secundum intentionem se obligare volentis.

Econtra quæritur: An ex materia levi quis vovendo se possit obstringere sub reatu mortali? Resp. Id posse videri ex dictis, quod eadem videatur ratio in additione obligationis, quæ est in diminutione. Ut ergo diminuere potest obligationem voti & re gravi, quidni & eam augere in re levi? Videtur tamen ei obstare, quod verisimile non sit, Deum totam obligationem acceptare, quia non est durus exactor; & omnis obligatio requirit materiam capacem, qualis non est ista. Ut non obstent dicta in priore quæstione, quia omnis materia capax gravioris obligationis, est etiam capax minoris, non econtra, materia capax tantum le- 48

levioris obligationis est etiam capax gravioris: ut videatur talis obligatio excedere potestatem voventis; quo modo & aliqui istam obligationem stultam vocant. Nisi tamen talis materia haberet aliquam utilitatem spiritualem, seu in ordine ad perfectionem, respectu talis personæ: quia ex illo capite posset votum videri non omnino irrationabile.

49 Itaque ex suo genere transgressio voti continet reatum mortalem, nisi uti dictum est, levitas materiæ ab eo excuset: qua in re prudenti arbitrio utendum, pensatis conditionibus personarum & circumstantiis aliis, respectu talis materiæ.

Quid si iterentur leves transgressiones? Resp. Quando actus leves iterati sunt omnino distincti per multiplicationem ipsorum actuum, non fieri gravem transgressionem: quæ morali reatui obnoxium reddat; sunt enim tantum plures transgressiones leves, quarum cumulus vel multitudo nunquam ponit unam transgressionem. Et hoc, quando ex multis non componitur unus actus, argumento peccati venialis, quod repetitum non ponit reatum mortalem, quia repetita non tendunt ullo modo ad unum actum componendum. Suarez 5. *de voto cap.* 5. v. g. si contra votum non omittendi levem partem Missæ, aut officii divini, quis sæpius in diversis missis, aut officiis omittat levem partem, non constituunt illæ omissiones reatum mortalem. Idem in voto de jejunii die vitando etiam levem sumptionem cibi, si in diversis diebus contra hoc peccetur, sumpto levi cibo, quia in diversis diebus levis transgressio non colligatur una cum alia. Quo facit, si quis in festis operetur leviter, ut ad mortale non pertinea, non ideo mortale effici, quia diversis Festis repetitum, ut dictum supra *de feriis n.* 29.

Quid si plures actus licet divisim facti tendant ad unum actum componendum, & ex multis unum confletur? Suppositis prioribus, per posteriorem consummabitur actus; qui gravis in materia gravi ponet peccatum mortale. Nam cum sit actus unus & gravis, sufficit ad constituendam mortalem culpam, ut dictum supra ad *dict. tit. de feriis*, de eo, qui sæpius in die festo facit actus serviles, quorum singuli non sufficiunt ad copulam mortalem, simul tamen sumpti sufficiunt. Ut & qui die jejunii sæpius parum sumit, quod repetitum ponit transgressionem jejunii. Sic & in voto legendi Horas Canonicas omissio unius Psalmi pro uno die non ponet culpam mortalem: si tamen uno die in diversis horis contingat talis omissio, insurget gravis transgressio.

Quid si dubitet quis, num voverit, an teneatur? R. Id aliquos affirmare, hoc argumento, quod in dubio facti, ut hic, sit tutior pars eligenda. Probatur *c. ad audientiam* 12. *infr. de homicid.* & *cap. Juvenis* 3. *inf. de sponsal.* Facit ratio, quod dubius se exponat periculo transgrediendi votum, si cum dubio operetur. Alias econtra negare teneri ad observandum votum eum, qui dubitat per *Gloss. cap. ex parte inf. de censib.* quæ vult in dubiis liberum esse sequi, quod placuerit. Et facit pro eo textus iste, qui in dubio nimirum eligi posse permittit. Facit & quod obligatio voti sit onerosa, unde restringenda. Dicendum, si post moralem inquisitionem dubius quis maneat de voto emisso, nec possit ferre probabile judicium, an illud emiserit, nec ne? non teneri ad ejus observationem ex ratione, quod in dubiis sit melior conditio possidentis, *c. in pari de R.J. in* 6. Quæ regula non tantum habet locum in materia justitiæ, sed & in aliis; posita enim generaliter & absolute, facit, quod obligatio voti sit onerosa & odiosa, ideoque restringenda, non amplianda. Idem facit, quod nemo cogatur solvere quid, nisi probetur debere non minus in foro conscientiæ, quam externo: dubius autem non probatur debere quatenus talis. Facit etiam, quod in dubiis sit benignior facienda interpretatio, juxta *d. c. ex parte*. Nihil facit *d. c.* 12. quia loquitur de irregularitate, in qua expressum est, in dubio casu homicidii commissi, præstare abstinere. Nihil etiam facit *d. c. Juvenis*, quia loquitur in dubio practico, scilicet quando posito dubio dubitatur: An bene vel male agat, quia tunc agens contrarium peccat: in quo & obtinet regula, in dubiis tutiorem partem esse eligendam. Contra statuendum in dubio speculativo, quando scilicet super voto quidem dubitatur, quis non tamen an bene, vel male agat, an secundum dictamen certum practice putet non esse peccatum, & de hoc dubio ac-

accipienda sunt paulo ante dicta. Vide Navarr. *Conf. 26. n. 2. h. t.* Azor. *p. 1. lib. 2. c. 19. q. 10.* Sanch. *de matrim. l. 2. disp. 41. n. 3.* Suarez *de Voto lib. 4. c. 5. & de Censuris disp. 40. sect. 6.*

51 Quid si votum quidem sit certum, dubitetur tamen de ejus duratione, aut valore? R. Hoc pendere ex accidentibus & impedimentis quæ subsunt, v. g. Quando quis ante pubertatem vovit, in dubio judicandum est, votum esse infirmum, seu irritabile, ut impubes illud non servans sit extra peccatum; quia non facile inducenda sunt onera, favores autem ampliandi secundum regulam, possidentis esse meliorem conditionem. Quod si dubium fuerit ex causa intentionis, ut scilicet vovens intenderit obligationem; cum sufficienti usu rationis. Primo, quod ad intentionem attinet, si circa voti verba dubium sit, an sint prolata ad significandam promissionem, an vero propositum, tunc, facto debito examine suæ intentionis, si vovens nequeat certior reddi, nec certum proferre judicium, spectanda est proprietas & vis verborum: ut, si in rigore & proprietate non significent promissionem, dicendum sit, non obligare. Idem & si verba sint ambigua, quia in ambiguis benignior sumitur interpretatio. Si vero significent promissionem, & non constet positive de intentione, observandum erit votum, cum verba sint sufficientia signa animi, ubi contrarium non constat: nemo enim præsumitur dicere, quod non sentit, *l. Labeo ff. de supell. leg.* Et solent verba accipi contra proferentem, cui imputandum, quod ea apertius non dixerit, *l. Veteribus ff. de precario l. Labeo 21. ff. de contrah. empt.* Secundo, quoad usum rationis, si agatur de naturali defectu, ad utendum ratione, ut in pueris, non est attendenda sola ætas, quia etiam ante pubertatem potest adesse judicium sufficiens ad obligationem voti, etiam ante septennium: ut votum ante factum, si constet de doli capacitate, obliget. Si autem de ea re non constet, præsumitur non adfuisse capacitas, atque ita votum ante factum non tenere. Post septennium, cum sponsalia teneant, ut videatur esse usus rationis, dicendum videtur etiam votum tenere, nisi conjecturæ faciant in contrarium, secundum *c. puberes inf. de despensat. impub.* Atque ita in dubio dicetur votum non obligare. Sanchez *d. loco n. 39.*

Si impedimentum fuerit accidentarium, usum ad ratiocinandum auferens, uti somnus, ebrietas, aut simile quid dubium super impedimento facit etiam dubium votum, atque ita non obligabit, cum de ejus valore dubitetur, & in dubio sit prior possidentis conditio. Sunt ejusmodi impedimenta, licet non perpetua, naturalia tamen, suppositis causis, operantia defectum sensus. Quoad subitam passionem aut præcipitationem, votum ex transeunte occasione non videtur in eadem esse causa, quod non absorbeat usum rationis ista commotio, ita ut tollat libertatem sufficientem ad peccandum, sed solum perfectam deliberationem, atque ideo non sufficiens dubium impediens obligationem voti. Nam licet interdum passio tollat usum rationis, raro tamen contingit, ut non præsumi nequeat, sed probari debeat. Abbas *in cap. dudum sup. de controvers. conjug. num. 8.* Felin. *in c. Sicut ex litteris n. 3. sup. de jurejur.* quo probato, dicendum erit, votum, non obligare factum a carente usu rationis. Vide Suar. *d. l. 4. c. 6.*

Quid si dubitetur, an materia voti sit licita? R. Posse videri, nec tunc obligare votum propter periculum peccandi in casu, quo esset illicitum. Tamen dicendum, obligare ad sui observantiam, ex ratione, quod taliter dubitans sit certus, votum a se emissum, ut propter dubium ex parte materiæ non possit excusari; quia dubium ex parte ejus non faciet possidenti libertatem suam, quandoquidem certus sit voti emissi a se, quod ideo non transgreditur propria auctoritate, etiamsi post debitam inquisitionem certus de qualitate voti nequeat reddi, sed procurare dispensationem aut interpretationem Superioris. Interea vovens ita se gerat, ut nec exequatur, nec trasgrediatur votum, ne in peccatum se conjiciat. Vide Suar. *d. loco n. 7. & 2. de juram. c. 33. n. 8.* 52

Est itaque effectus voti præstandi id, quod eo continetur, si licitum sit & possibile ab eo votum, cui est intellectus; & quidem cum primis, aut saltem intra terminum præfixum, cujus lapsus non liberabit eum a voto, adinstar debitoris, qui intra certum diem solvere est obligatus, quo lapso, nihilominus manet de- 53

debito obnoxius, donec solvat. Constituitur autem homo quoad votum debitor Deo: & hoc sive dilatio voti cum culpa fiat, aut sine culpa, quia scilicet manet obligatio, cum terminus non fuerit præfixus, nisi ut ultra non differretur solutio, non etiam restringendi voti causa. Alias cessaret ejus obligatio, cum lapso termino, sive ex culpa sive absque ea fiat dilatio. V. G. qui Sabbatho jejunare vovit, illo transacto non posset tale jejunium fieri. Navarr. *in finib. de oratione*, *cap.* 10. *n.* 53. Et hoc præcipue procedit in votis personalibus. Suar. *d. lib.* 4. *c.* 13.

Potest & voto locus esse in realibus: ut si aliquis voveat eleemosynam uno die facere, ne transmittatur sub obligatione ad aliam; aut si quis voveat expendere in Missam canendam in honorem certi Sancti tali die, lapsus diei faciet finitam obligationem, quæ nonnisi pro illa die erit.

54 Quo casu quæri posset; an teneatur quis prævenire, præciso impedimento dicta die, qua votum implendum? R. Si opus votum sit proprium onus certi diei, non teneri quem prævenire, quia præveniendo non facit, quod promisit. V. G. Quis promisit jejunare Feria sexta, videt impedimentum, non satisfaciet jejunando Feria V.; onus enim istud relatum ad terminum ab eo est inseparabile. Sic & qui tenetur Missam audire die Dominica, non satisfaciet audiendo die Sabbathi, ratione impedimenti, quod subest. Quod si terminus, quo implendum votum, sit additus causa suspendendæ obligationis, usque ad eum nulla potest esse obligatio ad præveniendum: cum terminus faciat ad inchoandam obligationem, quæ ante illum nulla fuit, & tantum operatur, ut homo illo termino sit paratus implere, quod vovit. Si vero terminus tantum sit adjectus differendæ solutionis causa, quia tunc votum est strictum, ac sic obligat absolute, ut intra terminum designatum fiat, prævisio impedimento in termino, præveniendum est a vovente, ut extra peccatum ponatur, v. g. Missam andire die festo, qui prævidet se non posse post nonam, licet illi ultra terminus duret, tenetur tamen prævenire, quia non exeuseretur, quamvis, non prævisio impedimento, illi non imputaretur. Denique si terminus sit præfixus ad finiendam obligationem, non tamen opus promissum sit peculiare unius diei, tenetur prævenire, prævisio impedimento, v. g. Vovit jejunare quater in mense, videt post decimum aut vicesimum diem fore sibi impedimentum, tenetur in prioribus diebus voto satisfacere. Ratio est, quia tunc tempus mensis est tempus absolutæ obligationis, quæ debet absolvi in parte ejus possibili, pro qua obligat. Vide plura apud Suar. *d. l.* 4. *c.* 14. Hæc ita quoad vota pura & in certum diem. Conditionalia non obligant ante conditionis implementum, ante quod nihil ponitur: non tamen sine peccato impediet ejus eventum.

Dicta obtinent, quatenus est in vovente: nam si per eum non steterit, nulla erit in eo culpa, non implendo. Quomodo vovens intrare certam Religionem, si non admittatur, liber erit, quia quantum in se fuit, fecit; *arg. l. jure civili* 24. *D. de condit. & demonstr.*

Ubi quæritur, an causa voti cessante ejus obligatio cesset? Resp. aliquos velle indistincte causa principali cessante, cessare votum. Navar. *in Summa c.* 10. *n.* 16. secundum vulgatam Juris regulam, in *c. cum cessante* 60. *sup. de appellat.* de qua plura Tiraq. in *Tr. Cessante causa*, *&c.* ex ratione, quod in causa ista fundetur voluntas voventis, tanquam in proportionata ratione, ut, ea cessante, cessare debeat voti obligatio. Quæ opinio procedit in causa finali, quæ sola facit cessare votum, quod in tali causa fundatum. Et in tali verum est, paria esse, ab initio nullam fuisse causam, & aliquam quidem fuisse, sed finitam esse, *l.* 1. *D. de condict. sine causa*, quod sit tanquam finis adæquatus, cujus cessatio facit actum cessare, tanquam substantia ejus deficiente, & motivo principali. Si quis vovit alicui indies dare eleemosynam, quia pauper est, si divitem cognoscat, non tenetur, quia principalis & finalis causa cessat. Aliud est, si tantum fuerit causa impulsiva, cujus cessatio non faciet cessare voti obligationem, cum permaneat principale motivum, & tota materia voti, & honestas, & utilitas ejus in ordine ad divitem, qui primario intentus. Exempla sunt in *cap. Ex parte* 14. *& c. Dudum sup. De convers. conjug. c. Magnæ* 7. *b.* 1. Quod, sublata causa finali, impulsiva maneat, nihil facit ad voti obligationem, quia ejus propria meteria deest. 55

Aa 2 Alia

56 Alia quæstio, an vovens jejunare sextis Feriis teneatur, incidente in illas Natali Domini? R. Non esse dubium, quando quis vovit specialiter tunc jejunare, non etiam generaliter, cum intentione includendi illum diem, quin obligetur ex voto jejunare isto die, & carere carnibus, *cap. fin. infr. de observat. jejun.* Nam licet Ecclesia permittat esum carnium illo die, non tamen prohibet ab iis abstinere. Tantum est dubium, quando votum generale factum est sine advertentia ad illum diem. Ubi affirmant aliqui, propterea quod illa circumstantia sit accidentaria, respectu voti, ut non obstante illa, votum teneat. Nam ignorantia extrinsecarum circumstantiarum non tollit voluntarium, & deinde votum fuit generale, non limitatum. Abbas in *dict. cap. fin.* Generaliter autem & absolute promissa, absolute etiam implenda. Aliis tamen econtra videtur Joan. Andr. *d. cap. fin.* Molina *tr. 2. disp.* 272. ex ratione, quod in generali concessione non veniant ea, quæ quis in specie non esset concessurus; *cap. In generali de R. J. in 6.* Ut sic vovens videatur intendere illas Ferias sextas, in quibus Ecclesia a carnibus abstinendum esse sanxit. Nec obstat, quod abstinentia a carnibus tunc sit præcepta; nam & ea, quæ sunt præcepti, voveri possunt, ut dictum supra. Præterea qui ita vovet abstinentiam a carnibus illo die, dat formam jejunii, ratione diei, atque ita supposita necessitate abstinendi a carnibus. Quod si tamen quis voverit nunquam vesci carnibus, absolute tenetur ex voto absoluto. Si tantum sextis Feriis, idem dicendum, nisi occasio aliud velit, v. g. occasione hæreticorum, ne facile observantiam Ecclesiasticam violet. Idem etiam dicendum de perpetuo voto jejunii aut sextis feriis, pro vita sua; nam ut absolute vovit; ita & absolute tenetur, sine exceptione, cum ejusmodi circumstantia superveniens non mutet jejunium: ut faciat specialem casum.

57 Quæstio etiam est, an votum obliget cum periculo vitæ, aut jactura bonorum, famæ? Resp. Votum generaliter emissum, non habita ratione ad tale periculum aut jacturam, occurrente tali casu non obligare, quod tunc observatio voti moraliter sit impossibilis, vel adeo difficilis, ut discrimen istud faciat cessare intentionem. Facit, quod non licitum in lege faciat licitum necessitas, quæ legem non habet, *c. 2. de observ. jejun.* Facit & argumentum a juramento promissorio sumptum, quod non obligat cum tanta necessitate, *cap. Querelam sup. de jurejur.* Si tamen de alia intentione constet ex conjecturis, dicendum est, votum etiam obligare cum tali periculo, modo sit rationabilis & prudens, quia non est licitum homini prodigere sine causa vitam suam, aut famam, nec tale votum Deo gratum. Potest autem honestum esse votum, & magnæ perfectionis, cum non teneatur semper quilibet conservare vitam tanta diligentia, nec fugere omnia pericula mortis. Sic tenet votum serviendi Hospitali, sine limitatione; tenebit etiam in casu, quo ex contagione imminet periculum mortis. Suarez 4. *de Voto cap.* 20.

Obligat itaque votum ipsum voventem, 58 non alium, neque enim alteri per alterum potest auferri iniqua conditio.

Unde solvitur quæstio, an impuberes 59 oblati Religioni per parentes teneantur ad votum? R. Hoc posse quidem videri, ex eo, quod votum jejunii per populum obliget etiam infantes: & ex ratione; quod voluntas unius moraliter interdum contineatur in voluntate alterius, ut voluntas filii in voluntate patris. Dicendum tamen, solere quidem parentes offerre liberos Religioni, non tamen eosdem eidem obstringi, cum votum contineat promissionem personalem, quæ debet procedere ex proprio actu, & voluntate, qua immediate nititur; quæ cum non sit in impubere doli incapace, non est, quod obstringatur voto, donec in ætate adulta consentiat. Facit eo textus *can. Præsens xx. quæst.* 3. ubi monasterialibus disciplinis nullus subjicitur invitus. Est autem invitus ille, cui deest consensus. Videtur obstare, quod infantes suscipiant characterem fidei per offerentes eos ad baptismum, ut etiam videantur posse obstringi voto per parentes, tutores: nam est diversitas inter hæc, quod professio fidei fit immediate ex obligatione divinæ legis, quam Christus potuit imponere sola sua voluntate; voti autem obligatio relicta arbitrio hominis, a cujus propria voluntate debet emanare,

ut teneat. Vide Suar. 3. *de Voto c. 2. n. 3. 5. & 8.* & Basil. Pontius, *de matrimon. lib. 7. c. 5. n. 10. & seqq.*

60 Quod autem obligatio non teneat alios, quam voventem, præcipue procedit in personalibus votis, quæ personalia personam non egrediuntur. Adeo ut, si vovens personale quid, ut operas suas in subsidium & servitium rei piæ, in persona sua impediatur, vel per ætatem, morbum, aut quid simile, non teneatur per alium servitium exhibere, quia actio illa simpliciter est personalis. Quod autem sit promissa in subsidium, vel ratione cultus divini, non mutat naturam voti personalis. Excipit tamen casus, de quibus Navarr. *c. 12. n. 55.* veluti si sua culpa est factus impotens, ne ex sua culpa lucrum reportet, cujus tamen contrarium sentire ibidem videtur; aut vovet, quod pe se præstare non potest, aut denique ex vero simili mente per se, aut per alium vult præstari.

61 Q. An hæres teneatur ad vota defuncti, ab ipso non impleta? R. Neutiquam teneri ad vota personalia, sive sit filius, sive externus. Nam licet repræsentet personam defuncti, vere tamen ab eo est distincta persona, quæ promissione alterius formaliter obligari non potuit. Ejusmodi enim promissio ducit respectum ad propriam voluntatem, & consensum, ut non possit alium obligare, cum obligatio non oriatur, nisi ex proprio actu; non est autem actus testatoris actus hæredis: & votum sit lex quædam privata, quam quisque sua voluntate sibi imponit, ab alio autem impositum non cogitur acceptare; personale enim est, non conjunctum cum hæreditate, sed cum persona. Dico, non cogitur; nam si acceptet, suam faciet defuncti promissionem, ratione acceptionis. Suar. 4. *de Voto c. 11.* Sanchez *ad Decal. 4. c. 15. num. 25.* Roder. Suar. *ad l. Quoniam in priorib. §. 1. n. 10. C. de inoffic. testam.* Et hoc quoad hæredem voluntarium. Nam hæredi necessario non potest defunctus hoc onus imponere, cum illi sit absolutum jus ad hæreditatem, quod non potest testator minuere; sponte tamen si acceptatur, tenebitur, *per text. in c. Licet 6. h. t.* Ex quo patet, filium suscepisse idem votum, quod pater voverat, de suscipiendo Crucis signaculo, & expugnanda terra Sancta, in verbis: *onus per patrem tibi injunctum, & a te sponte susceptum*: ut non tam ex aliena; quam propria voluntate votum istud obliget.

Ubi dubitatur, an in isto *c. 6.* filius privetur tota successione, in casum defectus? 62
R. Communiter quidem filium non adimplentem voluntatem, alia quidem commoda ammittere, habere tamen salvam legitimam. *Auth. Hoc amplius, C. de fideicomm.* Hoc autem in casu aliud exigere votum, propterea quod ejus violatio sit gravior, præcipue in Rege. Aut melius, in *d. c. 6.* agi de Regno, atque ita de individua hæreditate, qua tota privari meretur filius votum negligens, ne alias ejus violatio sit impunita. Ita Covarr. *ad c. 6. n. 13. & 14. sup. de testam.* qui tamen in eo non satisfacit Molinæ *Tr. 2. disp. 626. n. 8. vers. Quod attinet.* Quod si testator sub ea conditione hæredem aliquem scripserit, ut votum suum impleat; hæres adeundo hæreditatem, conditionem agnovisse videtur, & potest cogi adimplere votum, etiam per excommunicationem, *d. c. 6.* quia nunc est tanquam proprium, non etiam alienum.

Quod ad vota realia attinet, dubium non est, quin testator possit hæredi imponere onus ejusmodi vota exsolvendi, quia rerum suarum est moderator & arbiter: imo etiamsi hoc non expresserit testator, teneri tamen hæredem vota realia, quorum durat obligatio, sive ex mora defuncti culpabili, sive non, exsolvere. Nam cum succedat in locum defuncti, repræsentans ejus personam, & jus, omnemque obligationem, respondere cogitur eius creditoribus, inter quos respectu voti est Deus, cui illud votum. Quod & procedet in votis mixtis, pro parte, qua rem concernunt, non etiam qua personam, cum qua extinguuntur, non secus atque mere personalia, a rebus distincta. Suarez *d. cap. 11. num. 4.* Sanchez *d. c. 15. num. 29.* 63

Ubi quæritur: An ipso jure, ac vi hæreditatis receptæ? R. Dubitandi causam esse in eo, quod ex vi hæreditatis non alia transeant ad hæredem, quam quæ debita ex justitia. Talis non est obligatio voti, quia si talis esset, transiret vel ut personalis; quo modo non transit, quia cum persona extinguitur: vel ut realis; sed nec id videtur, cum rebus non adhæreat, nec moraliter 64

illas adficiat, *per text. in l. 2. D. de pollicit.* Verius autem dici, ipso jure, sive ex vi receptæ hæreditatis, transire ad hæredem vota realia & mixta, pro parte, qua realia. Quod aliqui probant per duos text. *c. Si hæredes sup. de testam. &c. Licet 6. h. t.* quorum prius fundatur in jussu testatoris, alterum in præcepto patris & acceptatione, ut ad hunc casum non conducant. Rectius adducitur text. in *c. Ex parte 9. sup. de convers. conjug. & c. 1. sup. de solut.* in quibus dicitur filius teneri, & posse cogi ad solvenda onera paterna: & habetur idipsum expressius in *d. l. 2. in fine*, ubi ad decimam a testatore promissam, etsi in bonis non prius desinat esse, quam separata fuerit, hæredes tamen hæreditario nomine, id est, ipso jure, dicuntur esse obstricti, ex ratione adjuncta, quod voti obligatio ad hæredes transeat. Cujus rei ratio est, quod per votum reale homo fiat debitor Deo quoad illam rem, in quam votum cadit. Sunt autem bona defuncti obnoxia solutioni debitorum ejus, ad quæ tenetur hæres ex justitia, ex tacito contractu, quem init adeundo hæreditatem, qui non tam habet locum quoad vota realia, quam alia debita. Unde patet, quid respondendum sit ad rationem dubitandi: & colligitur altera differentia inter vota personalia & realia, quod scilicet illa constituant hominem debitorem actionis cohærentis personæ, non etiam rebus, ut cum persona pereant, quia ea non existente, solvi nequeunt; hæc vero rerum externarum, quæ possunt Deo solvi, etiamsi homo, qui iis obstringebatur, in solvendo negligens fuerit in vita, quæ ideo manent obnoxiæ tali debito. Suar. *d. c. 11. n. 5.*

65 Quid si testator declaraverit se nolle tale onus sequi hæredem? R. Si votum fuerit restrictum ad personæ utriusque vitam, non etiam ad bona, non sequi hæredem, etiamsi reale fuerit, v. g. de ædificanda Ecclesia in vita sua, ita, ut si non ædificet, non velit hæredem teneri; quia non potest tali voto esse vis aliqua, qua transeat ad hæredem, quippe ad vitam suam restrictum. Quod si simpliciter fuerit emissum sine ulla limitatione, nihil prodesse hæredi declarationem testatoris, siquidem illa tendat eo, ut liberet hæredem ab obligatione, qua ipse testator tenetur, necessario sequitur hæredem. Nam ut ab illo debito se non liberat, quia citra solutionem ejus, quod deberet, nemo se liberat ab obligatione, invito creditore, ita nec suum hæredem, cum non pendeat ista obligatio ex voluntate defuncti. Sunt enim contractus ab initio quidem voluntatis, postea autem necessitatis. Suar. *d. c. 11. n. 12. & 13.*

Hinc aliud oritur dubium: An dicta de mixtis votis, quatenus realia sunt, simpliciter obtineant, sive realia sint conjuncta per se & intrinseca conjunctione personalibus, sive per accidens? R. Non alias procedere, quam si tantum per accidens sint conjuncta, ex intentione speciali voventis, non etiam si per se. Ratio prioris est, quia tunc votum est quasi duplex; & pars realis est per se distincta, & potest per se impleri, quia tantum per accidens conjungitur. Unde ut debetur ab ipso vovente, etiam in casu, quo non potest præstare personale, ita etiam tenebitur ad ejus præstationem hæres, defuncti jus repræsentans, v. g. Si quis promiserit ire Romam, & offerre munus ad limina Apostolorum, quamvis impotentia eum excusare posset ab itinere, non tamen ab offerendo munere, quod per accidens conjunctum itineri, per se tamen ponit votum separatum. Posterioris ratio est, quod eo casu reale sit accessorium personali, illudque sequatur, censeaturque cum illo unum votum; ut, sicut personale non transit ad hæredes, ita nec reale possit transire, quod est adjunctum, & quod præsupponit personale, quodque frustra foret, personali extincto, ad quod oneratur. Exemplum dari potest in eo, qui vovit se & sua tradere Religioni, qui si excusetur ab obligatione tradendi se, per consequens & excusabitur ab obligatione tradendi sua. Similiter si contingat talem ante ingressum mori, hæres, sicut non tenetur ingredi Religionem pro defuncto, quia est votum personale, ita nec bona tradere Religioni, quia erant tantum promissa, ut adnexa statui Religioso voventis: quo tanquam principali non subsecuto, cessabit & votum bonorum accessorium, quod censetur exstinctum, principali exstincto, sine quo non stat accessorium. Vide Suar. *d. c. 11. n. 14.* 66

Obstare dictis videtur *c. Licet 16. h. t.* ubi filius Regis tenetur ad votum mixtum Regis: verum hoc non alias, uti

modo

modo dictum est, quam quia ipse sponte susceperat votum paternum, & principale & personale. Obstat magis *c. Quod super eod.* ubi qui voverunt succurrere terræ Sanctæ, si impediantur, nihilominus tenentur expensas, quas eundo facturi erant mittere in subsidium terræ Sanctæ: & tamen istæ expensæ erant accessorium istius itineris, & personali voto per se adjunctæ, sive eas accipias de expensis itineris, sive de iis, quæ requiruntur in subsidium belli? R. Communiter textum istum non loqui de impotentia per se excusante ab obligatione voti, quia ista non indiget communicatione, sed de ea, quæ reddebat difficilem, aut minus utilem voti observationem, quia útile non foret terræ Sanctæ implementum voti, ut vitur colligi ex verbis: *votum non possunt utiliter adimplere*. Quæ expositio est textui consona, cum loquatur de commutatione voti, ut necesse sit, non fuisse impedimentum omnino liberans, cujus ideo fit commutatio in aliud commodius, per quod aliquatenus tendat in finem voto intentum. Quo modo *d. c. Quod super*, potest accipi & de peregrinatione, religionis tantum causa vota, in qua difficultas executionis non facit, quominus obligatio duret, atque ita communicatio fiat; in qua & expensarum, licet per se conjunctarum, habeatur ratio, quod & ex illis crescat gravitas voti: vel de voto facto in subsidium terræ Sanctæ per pecuniam, vel per operas, quia pecuniarium subsidium certum per accidens tantum conjunctum ex voto peregrinationis, ut, principali voto cessante, ejus obligatio duret, atque ita submittendum subsidium, cum sit votum separatum. Quod & dicendum, si operatum subsidium non sit præstandum in propria persona, sed in aliena, quia est loco pecuniarii subsidii. Quod si in persona propria fuerit præstandum, causa excusans a peregrinatione etiam excusabit ab ipso subsidio, quod est per se conjunctum ipsi peregrinationi, ut secundum dicta non obliget. Vide Suar. *c.* 11. *n.* 18.

67 Dicta itaque de obligatione voti accipienda, nisi quid supetveniat, quod ab hac obligatione liberet. Quod Primo contingit per deficientem materiam, aut eam factam impossibilem, indifferentem, majoris boni impeditivam: talis enim ut ab initio in votum non deducitur, ita & postea deducta votum irritat, *argum. §. Idem juris vers. Item contra Inst. de inutil. stipulat.*

Secundo, per irritationem Superioris, 68 cui vovens est subjectus, saltem quoad materiam votam. Quæ potestas ex parte irritantis non semper est spiritualis, vel fundata in potestate Jurisdictionis, sed & extra eam est in laicis, vi potestatis dominicæ, aut patriæ. * Sic dominus indirecte irritat vota servi, quatenus sibi sunt præjudicio, quoad usum actionum, quas domino debet, & vovendo non potest auferre. Navarr. *in Summa c.* 12. *n.* 64. Si non sint domino nociva, non est potestas domino ea irritandi.

Potest & maritus, si non directe, saltem indirecte, ratione subjectionis, irritare vota uxoris. Navarr. *d. loco n.* 61. Et hoc, quoad ea, quæ sibi, suæque familiæ vel gubernationi sunt præjudicio. Gloss. *in can. Manifestum XXVIII. q.* 5. Sanch. *de matrim. lib.* 9. *disp.* 39. *n.* 3. & 4. Quo modo vota pro tempore viduitatis ab uxore emissa non irritat, quia non sunt ei præjudicio, *c. Placet sup. de convers. conjug.* Neque votum castitatis, quantum ad petitionem debiti; nam materia petendi debitum non est subjecta marito: nec votum dandi eleemosynam, quatenus ipsi dare est licitum absque licentia viri: aut votum Religionis, necdum consummato matrimonio, quia habet libertatem recedendi, non etiam eo consummato, nisi ex licentia viri, ut dictum supra, *de convers. conjug. n.* 2.

Potest etiam uxor irritare vota mariti, in ejus præjudicium tendentia, idque non ex causa subjectionis, quia ipsa subjecta viro, sed dominii, quod habet in corpus viri, in quo si fiat injustitia per votum viri, merito illud irritat. Navarr. *d. cap.* 12. *n.* 64. Suarez *d. lib.* 6. *c.* 4. *n.* 8. Qua ratione mariti votum non facit, quominus uxoris petenti debitum reddat. Uterque si continentiam voverit, neutri est irritandi licentia, quod uterque juri suo cesserit, qua de re aliqua dicta *sup. d. tit. de convers. conjug. n.* 8. Quod si consenserit maritus voto uxoris, volunt posse nihilominus illud valide revocare vel irritare. Navar. *d. cap.* 12. *n.* 61. quod licentiam dando non amiserit dominium vel potestatem. Peccabit tamen, si sine

causa revocet, propter inconstantiam, & aliquam irreverentiam erga Deum. Suar. *d. c.4. n. 19.* Vota ultramarina in subsidium terræ Sanctæ non posse uxorem irritare, habetur in *c. Ex multa 9. §. in tanta b. t.* ex ratione, ne in tanta necessitate Christiani populi terræ sanctæ impediatur subsidium. Unde aliud dicendum de peregrinatione ex privata devotione.

Pater vota impuberum filiorum irritat, idque vi patriæ potestatis, cui ita subjectus est filius ante usum rationis, ut regi debeat voluntate patris, & voluntas patris, voluntas filii censeatur. Quod volunt procedere, etiamsi ante pubertatem sit doli capax, quia jura absolute loquuntur: ut non esset eorum definitio, etiamsi ratio esset in particulari. Et hoc procedit etiam quoad votum, quod refertur ad tempus pubertatis, quia & hoc isto tempore pater irritabit, si a neutro sit confirmatum eo tempore, quia habetur factum ab impubere, atque ita a principio infirmum. Suar. *d. lib. 6. c. 6.* Irritat & pater vota puberum sub potestate: non tamen omnia, sed tantum quæ ratione obedientiæ, aut alias, sunt sibi nociva, cujusmodi sunt vota realia de bonis paternis, extraordinaria jejunia, longa peregrinatio, *can. Mulier XXXII. q. 1.* Suar. *ibid. c. 5.* Excipiunt aliqui peregrinationem in subsidium terræ Sanctæ, *argum. d. c. Ex multa §. in tanta b. t.* quod loquitur de milite, in quo ponit extraordinarium jus, non extensibile. Ut sit dubia ista exceptio, licet admitti posset ex jure naturali, si sine expensis patris subsidium ferre voverit. Vota non nociva non irritat, ut castitatis, Religionis, & similia, *can. 1. & 2. XX. q. 2. c. Ad nostras, sup. de Regul.* Emancipati vota non irritat, quia cessat potestas, etiam quæ emisit filius in potestate existens, quia potestas ista fundata est in patria potestate, qua sublata, cessat & irritandi effectus, ab ea dependens.

70 Quoad potestatem spiritualem, certum est Pontificem Rom. posse irritare vota omnium fidelium, cujuscumque status, saltem indirecte, in materiis illis, unde præjudicium esse posset Ecclesiæ, vel quæ ob specialem rationem pertinent ad jus Pontificis, *cap. 2. sup. de precar. & cap. Sicut 27. sup. de jurejur.* Suar. *d. lib. 6. c. 2.* Idem obtinet in Episcopis, & aliis Prælatis Religionum, quoad suos subditos, qui suorum Religiosorum vota omnia irritare possunt, in quacumque materia; idque ex vi professionis, secundum quam sunt subditi Prælatis suis, quantum ad suas operationes. Suarez *ibid. c. 7.* Bas. Pontius, *de matrim. l. X. c. 5. n. 17.* Videtur excipi transitus ad arctiorem Religionem, cujus non videtur posse irritare votum, ne impedire videatur propositum divinitus inspiratum, *c. Licet. sup. de Regular. 6.* Exercent & istam potestatem Prælatæ Monialium circa vota suarum Monialium; nam & illis est jus præcipiendi intra limites suæ gubernationis. Suar. *d. c. 7. n. 19.* Et hoc ita quoad professos, ex vi status religi si.

Dubium autem est, an eadem potestas sit circa vota Novitiorum? R. Non esse directe saltem, quia in iis deest subjectio ex obligatione obedientiæ. Navarr. *c. 12. n. 65.* in qua fundatur directa ista irritatio. Probabile tamen esse, indirecte, seu ex parte materiæ, posse Prælatos ea irritare, si convenienti ordini Religionis officiant, quia eatenus Prælati habent potestatem in Novitios, non provenientem ex voto, quod necdum emissum, sed jurisdictione, cui pro tunc subsunt Novitii: imo videntur talia vota impeditiva majoris boni, & ideo pro tunc non obligare, si ita jubeant Prælati: debent enim Novitii servare Regulam, & esse parati obedire, ut probent Regulam, & probentur. Suar. *d. c. 7. n. 11.* 71

Alia dubitatio est, an irritatio locum habeat in votis, quæ processerunt statum subjectionis? R. Non esse quæstionem, quando non impediunt executionem muneris, quia nihil obstat, quominus absoluta maneant, & irritari non possint, sed tantum si officiant: & tunc dicendum, prævalere jus Superioris, & obligationem justitiæ, quæ ex munere suscepto nascitur, sive in mutatione fuerit commissum peccatum, nec ne. Si maritus vota uxoris ante matrimonium emissa, quatenus sibi præjudicant, irritare potest, quia per mutationem status mutua fuit voti materia, cœpit enim per matrimonium mulier subesse viro, *can. Mulier XXXII. quæst. 5.* Suarez *d. lib. 6. c. 2. n. 9. & lib. 4. cap. 16.* 72

Tertio, per Commutationem, qua in alia melioris, aut æqualis obligationis 73
vota

vota convertuntur, etiam propria auctoritate, quando scilicet bonum est melius, *cap. 4. hoc tit. & c. 3. sup. De jurejur.* Nam cum obligatio voti ea sit, ut quod vovisti reddas, id quod melius & gratius est Deo creditori, persolvendo cumulate satisfeceris. Si melius non sit, aut dubitetur, an sit, opus est auctoritate Prælati, habentis Episcopalem jurisdictionem, *c. 2. hoc tit.* Potest autem omne votum commutari in votum Religionis, cum ejus bonum sit Deo gratissimum, *cap. 4. hoc tit.*

74 Quarto, per dispensationem. Dispensare est condonare voti obligationem nomine Dei. Competit Prælatis, habentibus auctoritatem Episcopalem: non tamen sine causa, ne temere quæsita Deo obligatio remittatur. Nav. *c. 22. num. 75. & seqq.* Competere summo Pont. super omnium Christianorum votis dispensare, non est dubitandum, idque ex potestate immediate sibi a Deo concessa.

Est & Episcopis ordinaria potestas dispensandi super votis subditorum, quæ non sunt specialiter reservata, *c. 1. hoc tit.* ubi id Episcopo dicitur concessum, de quo ibidem sermo, non de Pontifice. Nec obstat, quod *d. c. 1.* tantum fiat merito commutandi voti, quia addita in ejus fine, & secundum hoc habet exinde dispensare. Et ita habet consuetudo; quæ etiam sine textu sufficit ad dandam jurisdictionem. Pro qua facit ratio, quod scilicet necessaria fuerit ista potestas ad Regimen Episcopale, ut ubi opus est dispensatione, ea præstetur ab Episcopis. Vid. Suarez *d. lib. 6. cap. 10. numer. 3.* Specialiter reservata Pontifici sunt quinque, Religionis approbatæ, castitatis perpetuæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramarinum. *Extravag. Et si Dominici de pœnit.* Suarez *d. l. 6. c. 21. numer. 2. & 3.*

75 Quæritur autem: Quo jure competat Episcopis hæc potestas dispensandi, & commutandi? Resp. Eam esse communicatam D. Petro, pro se, suis successoribus, per illum vero Episcopis: quorum dignitas licet a jure divino trahat originem, & sit illis communicanda jurisdictio, secundum status exigentiam, ut dictum supra, *De constit. numer. 33.* nihilominus per Christi Vicarium est illis immediate collata, ut possit per eumdem limitari, licet non auferri. Suarez *d. c. c. 10. n. 7.*

Parochis non est dispensandi potestas: uti nec Prælatis Episcopo inferioribus, nisi forte ex privilegio, consuetudine, vel speciali indulgentia Pontificis; vel nisi habeant Episcopalem jurisdictionem, ut sunt Regulares Prælati exempti, qui proinde cum suis Religiosis possunt dispensare.

Q. An summus Pontifex dispensare possit super uno ex essentialibus voti solemnis? Resp. Videri non posse, per *cap. 6. infr. tit. seq.* ubi castitas ita dicitur adnexa Regulæ monasticæ, ut contra eam nec summus Pont. possit indulgere licentiam. Secundo, quod consecratio rei duret, nec possit tolli per Pont., & semel dedicatum Deo non sit profanis usibus mancipandum. Contrarium tamen verius & receptius, teste Navarr. *Cons. 38. num. 9. h. tit.* Covarr. *ad c. 6. num. 17. & 18. de testam.* Probatur primo, quia Pont. dispensare potest circa votum simplex perpetuæ castitatis, ut patet ex *l. extravag. Et Dominici de pœnit.* ubi ejus dispensatio reservatur Pontifici. Ratio est, quia in omni voto censetur excepta auctoritas Pont. ut de solemni idem sit dicendum, cum solemnitas dependeat tantum ex Ecclesiæ constitutione, *c. Votum eod. in 6.* quæ non ligat Pont. quominus ab ea recedat, ita causa postulante. Facit, quod Ecclesia approbet Religiones, quæ alias non approbaret effectum obligationis quoad professionem ultra votum simplex. Ut, cum obligationem induxerit Ecclesia, possit & eamdem tollere. Ejus enim est solvere, cujus fuit ligare, & unumquodque naturaliter tollit eo modo, quo ligatum. Nihil obstat *d. cap. 6.* quia non accipiendum, quasi simpliciter denegaret Pontifici auctoritatem dispensandi, sed quod non facile eo deveniendum. Et hoc ex eo intelligitur, quod Pont. ubi redarguat Abbatem, qui sibi adrogabat licentiam dispensandi cum Monacho, ad retinendum proprium. Unde utitur Pont. aliqua exaggeratione hyperbolica, ducto argumento a majori ad minus, quasi dicens: Mihi non licet, quo modo tibi licebit? aut dici potest ibi agi, de dispensando cum Monacho, ut tali, quia repugnet essentiæ status 76

reli-

religiosi, non obstringi voto continentiæ. Non repugnat autem eum a monachatu eximi, ut, destructo subjecto, vota ei adnexa corruant. Felin. in *c. Si quando num.* 5. *de rescript.* Non obstat, quod consecratio sive benedictio auferri nequeat; nam voti solemnitas non consistit in benedictione aliqua, nec illa facit Religiosum, sed in Ecclesiastico statuto, quod mutari potest ab eo, qui induxit. Et ut non possit Deo dicatum ad profanos usus transferri; hoc tamen intelligendum, nisi sit causa id exigens. Multo magis idem dicendum de dispensatione super voto Sacerdotii, cui ex Ecclesiæ constitutione est adnexum votum castitatis. Vid. Navar. *de Conf.* 38. Sanchez *de matrim. lib.* 8. *Disp.* 8. *n.* 6. & 7. Bas. Pontius *lib.* 7. *cap.* 10.

77 Q. Postremo, an ad valorem dispensationis istius requiratur justa causa? Resp. Posse videri ad dispensationem Pont. non esse opus causa, quod in omni voto censeatur excepta ejus auctoritas: verius tamen, sine legitima causa, eaque publica, dispensationem esse nullam. Ratio est, quod dispensatio inferioris in lege Superioris non possit esse valida sine causa, cum voluntas inferioris per se non sit efficax ad mutandum jus Superioris solo suo arbitrio; cum habeat sibi tantum concessam potestatem dispensandi tanquam bonus paterfam. qualis non esset, sine causa legitima dispensando super votis, sed dissiparet potius. Dixi, eaque publica; quia rationi dissonum est, spectari privati alicujus bonum, neglecto detrimento status religiosi. Idem multo fortius dicendum in inferioribus Prælatis. Causa itaque dat per dispensationem a voto libertatem: in quo cum irritatione convenit, quamvis in aliis hæc duo inter se discrepent, ut videre apud Suarez *d. lib.* 6. *c.* 1. *n.* 13.

Denique causa legitima in omni dispensatione requisita magis est facti, quam juris, desumique potest ex modo vovendi, qui fuit indiscretus, aut ex parte materiæ relatæ ad personam, cui moraliter posset ex causa ruinæ, aut ex necessitate sive utilitate magna publica, aut alia ex causa prudenti arbitrio definienda.

ADDITAMENTA.

Ad num. 1. *in fine adde* Dices: Vota fiunt etiam Sanctis; ergo non tantum Deo? Resp. 1. Fiunt Deo, sed in honorem Sanctorum, sicut extructio templi. Resp. 2. Si directe fiant Sanctis, non esse proprie votum, sed promissionem sacram elicitam ex virtute Duliæ. Unde votum Deo, B. Virgini, & Sanctis factum explicat Suar. coram B. Virgine, & Sanctis, ut refert Layman. *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 1. *num.* 6.

Ad n. 9. *in fine adde*. Objicies ex *n.* 1. Filiorum familias vota habent conditionem, si pater consenserit; ergo etiam Religiosorum, si Superior dispensaverit. Resp. Disparit. esse, quod Religiosi sint magis obstricti, quam filii. Vel potius: quia dispensatio est contra jus, non etiam consensus parentis.

Ad numer. 14. *in fine adde*. Exempla prioris membri. Vovisti ædificare Ecclesiam, si fias pauper, non teneris ad partem. Audire Sacrum, orare horem. Jejunium unius diei, peregrinari in cilicio, si peregrinari nequeas, non teneris ad cilicium. Exempla posterioris. Vovisti mille, teneris ad partem. Jejunium per aliquot dies. Perpetuam Virginitatem, licet forniceris, adhuc durat votum, nisi tantum vovisses claustrum virginitatis integrum Deo servare. Jejunium in pane & aqua, si prævaricatus biberis vinum, adhuc teneris illud servare, & nonnisi panem comedere.

Ad n. 16. *in fine adde*. Exempla: Malum ex objecto v. g. furtum, ob *Circumstantiam* v. g. peregrinari die festo, ne audiat Sacrum, die jejunii, ne sit opus jejunare, ex *fine*. Ubi distinguendum, quod alius sit finis rei pervotum promissæ, alius sit finis voventis. Prior vitiat, habet enim se ex parte objecti, posterior non, quia tenet se tantum ex parte voventis, ipsa vero materia & substantia voti integra relinquantur, v. g. voveo eleemosynam ad vanam gloriam captandam, votum nullum est, qui autem coram aliis vanæ gloriæ causa vovit, obligatus est, item si vovit fieri Carthusianus ex inordinato piscium appetitu. Idem si ex duello evaserit, si ex fornicatione, vel adulterio prolem conceperit, vel non

co-

conceperit: quia hi fines tenent se tantum ex parte voventis.

Ad n. 17. in fine adde. Exempla actuum indifferentium. Non comedendi die Sabbathi in honorem B. Virginis, non comedendi carnes assas in festo S. Laurentii, nisi ob propensionem per modum mortificationis quis id faceret. Idem est, si finis tantum sit indifferens, v. g. jejunare, ut sumptibus parcas. Aliud est, si voveas, ut a Deo rem temporalem impetres.

Ad n. 19. Quæres. An, sicut is dupliciter peccat, qui contravenit tali voto & præcepto, etiam plus mereatur, qui votum adimplet? R. Affirm. ratio est, quia actus adimplens votum duplicem habet bonitatem, unam juxta speciem propriam, & alteram, quia est actus religionis, quæ est omnium virtutum nobilissima.

Ad n. 21. in fine adde. Duo vota si sint incompossibilia, v. g. vovit quis se hac die peregrinaturum, & postea vovit se eadem die infirmis inservitutum, si posterius *melius* sit, tum prævalet, alias semper servandum est prius.

Ad num. 26. in fine adde. Ad votum non sufficit voluntas indirecta in causa sua, sufficit tamen voluntas virtualiter permanens in suo effectu. Exemplum prioris: scio me ebrium homines occidere, si me inebriem & occidam, teneor; si vero sciam me vovere, & si sic voveam, non teneor. Quia ad votum intrinsece requiritur directa se obligandi voluntas. Forte quia bonum non nisi ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Exemplum posterioris v. g. volo vovere, & postea, dum voveo, distractus sum.

Si quis pronus ad vota, voveat, se nunquam velle vovere sine consilio Confessarii, votum validum est. Quod si autem postea sine illo voveat, peccat; votum tamen adhuc tenet, quia adhuc habet objectum bonum, nisi in primo voto apposuisset clausulam irritantem, tunc posterius non valebit, nisi illa voluntas tempore voti, vel expresse vel virtute retractetur, v. g. Si memor fui prioris voti nihilominus voveat: quia hoc casu priorem voluntatem retractat.

Ad n. 45. Quæres. An obligatio ex voto resultans sit ejusdem speciei, abstrahendo a materia? R. Affirmat. Ideoque non est necesse, ut transgressor voti in specie materiam exprimat; sed sufficit, si pœnitens dicat: violavi votum circa materiam meri Consilii, vel præceptam, prout docent Suarez, Sanchez, & alii.

Ad n. 45. in fine adde. Effectus voti est inducere obligationem, quam Laym. hoc tr. ait non esse ex justitia proprie dictam, sed ex virtute Religionis, quæ est potentialis pars justitiæ.

Quæritur: An opus sit magis meritorium ex voto, quam sine? Resp. Affirm. Quia provenit ex virtute Religionis, quæ est omnium nobilissima. 2. Quia, qui ex voto operatur, non tantum opus, sed & facultatem operandi Deo consecrat, & sic dat cum fructu ipsam arborem. 3. Qui mente obstinata peccat. Ergo a contrario. 4. Si contra votum operetur, gravius peccat: ergo si cum illo operetur, plus meretur. Idem *lib. 4. tract. 4. cap. 4.*

Ad n. 53. in fine adde. Regula. Transgressio voti non obligat ad compensationem, quia violatio promissionis Deo factæ tantum obligat ad pœnitentiam: quia Deo nulla utilitas decedit, quæ restitui posset. Aliud est in promissione homini facta; huic enim compensare debeo damnum illatum *dict. tract. c. 6. num. 4.* Unde si vovi Religionem, si intra annum non fornicer, licet dolo fornicer ad evitandum votum, probabile est me non tenere. Primo, non ratione conditionis impletæ, quia impleta non est. Secundo, non ratione peccati commissi, ut dictum; ergo.

Ad numer. 55. Quæres: An qui vovet religionem ingredi, possit licet ante votum impletum suscipere Episcopatum? R. Neg. *cap. per tuas hoc titul.* Ratio est, quia is, qui absolute tenetur implere votum, peccat, si faciat aliquid, quo se moraliter impotentem ad voti impletionem reddit.

Objic. Episcopatus est altior, & perfectior status statu religionis; ergo vovens poterit votum prius in hoc tanquam melius, & perfectius commutare? R. Dist. antecedens est status perfectior, respectu Ecclesiæ, & boni publici. Conc. respectu salutis propriæ. Neg. antecedens, & consequens.

Ad n. 55. in fine adde. Cessante causa finali cessat votum, v. g. vovisti pro impetranda valetudine filii, si is moriatur, cessat votum.

Ad

Ad num. 68. in fine adde. Ecclesia annullare potest vota etiam in conscientia. Dices: Ecclesia non habet jurisdictionem super actus mere internos; ergo nec vota mere interna infirmaret. Distinguitur antecedens, quoad jurisdictionem contentiosam & punitivam concedo; quoad aliam, quæ proxime ad salutem animæ tendit, nego; *d. tract. cap.* 7. *n.* 2.

Utrum voti irritandi potestate præditus, postquam consensit, possit adhuc votum ante executionem irritare? Respond. Affirm. Si gubernativam in illum potestatem obtineat, quia talem potestatem etiam post consensum adhuc retinet, *d. c.* 7. *numer.* 14. A fortiori successor ejus id facere potest. Aliud est in hominibus, quibus hoc modo promissum sit; vult enim conservatio pacis talia pacta servari. Deus autem invitis superioribus id non exigit. Dictum, si potestatem gubernativam habeat. Unde si vir approbative consentiat, ut uxor votum continentiæ edat, id revocare nequit, quia quoad usum conjugii vir hanc potestatem non habet. Idem est econtra. Item si uxor marito licentiam det vovendi peregrinationem; Creditor debitori, ut voveat eleemosynam, non revocat.

An votum non petendi debitum teneat? Resp. Si maritus id faciat, uxor aliquando irritare potest, quia ipsa ob verecundiam petere forte non audet. Uxoris maritus non potest, quia non est obligata petere, nisi forte tale votum discordiæ causa sit.

Votum continentiæ utriusque consensu editum absolute valet, ut rescindi nequeat, *c. quod Deo* 33. *quæst.* 5.

Quæritur, utrum Superior peccet, si vota subditorum sine justa causa infirmet? Laym. *c.* 7. *n.* 18. & putat esse veniale, eo quod abutatur potestate sua, quamvis alii nullum esse dicant. A fortiori peccabit, si semel consenserit, & sine justa causa revocaverit, quod tamen etiam per se *loquendo* ait tantum veniale.

Quæritur utrum vota legitime rescissa reviviscant cessante subjectione? Resp. 1. Vota Religiosi impuberis plane irritantur, eo quod Prælatus, Pater, Tutor, &c. directam habeant potestatem in ipsam voluntatem voventium. 2. Vota puberis Religiosi, &c. ante subjectionem emissa, v. g. Uxoris ante nuptias, licet postea fuerint infirmata, dissolutis nuptiis reviviscunt. Utrum reviviscant, quæ tempore subjectionis emissa, irrita sunt? Placet Layman. Affirm. *arg. ex cap. placet* 12. *de convers. conjugat.*

Ad num. 74. in fine adde. Differt dispensatio & irritatio. 1. Quod in illo casu requiratur jurisdictio, in hoc aliud jus in personas obligatas. 2. Illa sine causa sit illicita & invalida, quia est in jure Dei, irritatio adhuc teneat: quia Superior votum subditi rescindens proprium jus & proprietatem exercet. 3. Sic votum a Prælato superiore confirmatum, non potest inferior Prælatus illud irritare; potest tamen ex justa causa dispensare, si alias jus dispensandi habeat, quia per confirmationem extrahitur quidem a potestate dominativa inferioris, sed non a jurisdictione voluntaria.

Observandum vota aliqua reservatis esse similia, sed re ipsa reservata non esse, v. g. Votum castitatis ad certum tempus. Votum castitatis conjugalis, nisi auctoritate Pontificia annexum sit ordini militari; non petendi debitum; non nubendi; non fornicandi. Ratio, quia reservationes strictissime interpretandæ sunt, ut reservatio tantum explicetur de voto castitatis *perpetuo simpliciter* dicto. Sic quoque Religionis reservatum est, non tamen suscipiendi sacros Ordines, nec ingrediendi strictiorem, ut liceat adhuc ingredi minus strictam: ut professus ad laxiorem possit. Item non est reservatum votum pœnale, v. g. si fornicatus fuero, voveo Religionem; vel conditionatum, si convaluero, voveo Religionem, *antequam convalescam*, quia ubi convaluero, est absolutum & reservatum.

Dices: In pœnali post peccatum non fit absolutum, ergo neque in conditionali. Disparitas est, quia in conditionali vovens tendit per se in rem promissam tanquam bonam sub conditione: in pœnali vero tendit per se in illam tanquam pœnam, adeoque malam & afflictivam, quam mallet evitare, quam incurrere. Unde si voveat Religionem tanquam pœnam medicinalem, tunc post peccatum commissum, etiam tale erit Papæ reservatum. Aliud est, si mulier dicat, si nuptiæ hæ non successerint, voveo Religionem; Episcopus potest. Ita Layman sentit. Quia videtur mulier hoc votum ex nimio

nimio affectu facere. Item votum metu injusto, id est, in sufficienti extortum, si enim esset sufficiens, esset nullum. Item votum alternativum, cujus pars altera reservata non est, licet postea altera pars non reservata fiat impossibilis, nisi vovens se ad reservatam specialiter determinet. Item si Pontifex reservatam in aliud commutarit, poterit super hoc dispensare Episcopus. Dices: surrogatum sapit naturam ejus, in cujus locum surrogatum est; Resp. Quoad intrinseca, concedo quoad extrinseca, neg. Item si dubium sit de valore voti, quod tamen *per se* non liberat.

Dispensatio in reservatis tempore necessitatis ab Episcopo facta, non extendit se amplius, quam necessitas postulat, v. g. In voto continentiæ, ut matrimonium inire possint, peccabunt adhuc *contra votum*, si extra matrimonium fornicentur. Potest autem Episcopus dispensare tali casu, licet Legatus Apostolicus sit in Provincia, quia hic non habet plus iuris, quam Episcopus, nisi Legatus specialem commissionem dispensandi in Casibus reservatis a Papa habeat.

Vota commutari possunt in melius, nisi sint summo Pontifici reservata. Quia hoc casu & ipse sibi commutationem reservavit; nisi quis in votum Religionis illa commutare velit, *c. Scripturæ de voto*. Unde illa tempore Novitiatus suspensa manent.

Observandum. Cui concessa est facultas dispensandi, ei etiam censetur concessa facultas commutandi, juxta *reg. 55. de reg. jur. in 6.* quæ locum habet, quando minus subordinatur majori, seu in eo continetur, tanquam imperfectum in perfect. uti hic. Sicut etiam in testamento & Codicillis.

Quando dicitur in votis realibus debere fieri dispensationem sine præjudicio tertii, quod præjudicium est, si is per acceptationem jam proprium jus habeat.

Post factam commutationem voti est in arbitrio voventis vel prius, vel posterius facere: quia hæc in favorem ejus facta est. Quod si tamen posterius fiat impossibile, jam omnimode liberatur: quia obligatio nulla est; nam in priori casu tantum id facere potest, si velit, non tamen tenetur.

Quæres, si quis in sæculo voverit voto simplici se ingressurum arctiorem Religionem, potestne justa conscientia laxiorem profiteri, & in ea permanere? Respondet Franc. de Arauxo *tract. 1. quæst. 7.* Quod profitendo quidem peccet, postea tamen ad prioris voti adimpletionem non teneatur. Est sententia D. Thomæ *2. 2. quæst. 86. art. 6.* Ratio, quia votum simplex, quo quis obstringitur minori Religioni, est fortius quam votum simplex, quo quis adstringitur majori Religioni. Post votum etiam simplex matrimonium contractum dirimitur, sicut post solemne. Probatur etiam per *cap. qui post votum*. De Regularibus dices: Post votum simplex initum matrimonium non extinguit obligationem voti simplicis, sed tantum suspendit, quamdiu duravit matrimonium, quia adhuc votum implere potest. Ergo & hic non tollitur obligatio, quia votum implere potest ingrediendo Religionem arctiorem. Respondet, matrimonium suspendit, Professio extinguit. Quia licet vovens & per matrimonium & per Professionem se alteri tradat, id tamen fit diversimode. Nam Religiosus se tradit Religioni & Deo tanquam immortalibus, ac nunquam perituris, proinde jus supra illum & immortale & nunquam periturum. Conjux autem se tradit alteri ut homini mortali ac perituro, cujus proinde jus supra comparem est mortale ac caducum, & durans dumtaxat usque ad mortem exclusive.

Idem ex eodem observa, quod hoc votum: polliceor me in hac Religione permansurum, non æquipolleat ei: polliceor me nunquam suscepturum aliam Religionem arctiorem; quia posterius est nullum, utpote impeditivum majoris boni.

Dices: Vota sunt juris naturalis Divini; ergo Pontifex dispensare non potest. Respondent aliqui Papam proprie non dispensare, sed declarare tantum ob circumstantias graves hic non obligare? Resp. 2. Non intervenire hic ullam dispensationem; nam intervenit tantum remissio partis, cui facta est promissio. Deus enim per suum Vicarium remittit, seu condonat jus sibi ex promissione acquisitum. Sicut contractus Jurisgentium & naturæ resolvitur, si pars jus suum remittat. Sanchius, *Tom. 9. de LL. dist. 1. qu. 4. num.* 10.

Ad num. 76. in fine adde: Observa quod

quod Innocentii prædecessor Cælestinus III. dispensaverit in voto solemni castitatis eum Constantia filia Rogerii Regis Sanctimoniali in Panormo, ut nuberet, prout nupsit Henrico VI. ex quibus natus fuit Fridericus II. Imperator. Ita refert Franc. de Arauxo *Tract.* 1. *q.* 6. *n.* 19. ex Cajetano & Medina, cujus ignarus esse non potuit Innocentius.

Item dispensatum fuit cum Ramiro Monacho Benedictino, ut nuberet, & Regnum Arragoniæ acciperet gubernandum ex urgenti causa boni communis. Idem, *tract.* 2. *quæst.* 19. *n.* 40. & rationem adfert etiam hanc *n.*45. Super voto paupertatis solemni dispensatur, quoties Monachus assumitur ad Episcopatum, qui acquirit verum dominium redituum quoad portionem, quæ ipsi obtingit, quamvis aliqui antecedens negent. Ad objectionem, quod Consecratio, & benedictio auferri nequeat, respondet *numer.* 55. ex Cajetano. Quando est *constitutiva*, utpote eas res constituens benedictas formaliter, & completive reddens illas ad unum sacrum usum destinatas, atque ad alios inhabiles, uti est Calicis, Episcopi, Sacerdotis, & contendit, quod auferri nequeat eodem subjecto manente. Quando autem est tantum *invocativa*, utpote per quam invocatur Deus, ut eisdem rebus utentibus opem ferat, ut benedictio ciborum, armorum, &c. Quæ res ad alios usus profanos adhuc habiles manent, & negat, subjungitque: Et talis est benedictio Monachi, si quam recipit in sua Professione.

Objic. Res uni tradita non potest alteri tradi; atqui per Professionem est traditus Deo; ergo Resp. Dist. Maj. invito Domino Conc. Hic autem Deus invitus non est, sed propter utilitatem publicam consentit. Et sic Papa etiam dispensare potest in aliquo Divino jure, vel naturali ob causam ex quadam potestate delegata, quam ei Christus juris Divini, & naturalis Author reliquit, ne Ecclesiæ suæ deficeret in necessariis. Sed quæ illa? Regulam dat a posteriori illam, in quibus Pontifex aliquando dispensavit. Potest; in quibus autem nunquam, videtur non posse. Item a priori: in illis, in quibus hanc potestatem a Christo accepit. Accepit autem in iis, in quibus consulitur bono regimini Ecclesiæ absque scandalo, & morum Christiani populi corruptela, uti fit in votis. Secus in matrimonio consummato, polygamia, &c. in quibus corruptela sequeretur, occasio ad rixas, perverteretur liberorum educatio. Ita ut in his nullum, quamvis commune & publicum bonum præponderari valeat.

Dices: Omnis ponderatio non est digna continentis animæ. *Ecclesi.* 26. Ergo non datur causa justa. Et alias damnaremus factum D. Matthæi, qui noluit dispensare cum Iphigenia, quæ virginitatem voverat, ut nuberet Hirtaco Regi, qui promittebat se, & suos eo mediante matrimonio fidem suscepturos. Respondeo fœcunditas carnis non præponderat, sed bonum commune præponderat continentiæ Monachi. D. Matthæus potuit, sed noluit, tum quia id non promiserat Rex, tum quia Iphigeniam noluit a proposito suo divertere. Ut fuit tantum votum simplex, in quo omnes admittunt dispensari posse. *Id n.* 61. Rejicit rationem, quia solemnitas est de jure humano; quia inquit, aliud est solemnitatem professionis dependere a statuto Ecclesiæ, ut a conditione præsupposita seu remota: aliud est illam esse formaliter de statuto Ecclesiæ. Sic contractus matrimonii est juris naturalis, & de jure Divino Sacramentum inter personas habiles initum, supposito statuto Tridentini, quæ sint personæ habiles, nimirum illæ, quæ contrahunt coram Parocho, &c. Sic contractus emptionis est juris naturalis, ut res veniales emantur justo pretio, supposito statuto, quod taxat justa rerum pretia. Sic & solemnitas Professionis, & traditio, qua vovens dominium sui transfert in Deum, & Religionem, est de jure Divino & naturali, dependenter tamen a statuto Pontificis approbantis eam Religionem & acceptantis illam, tanquam de numero approbatarum. Inde per consequens tenet, si fieret Dispensatio sine justa causa, eam non tantum fore illicitam, sed etiam invalidam, & matrimonium nullum, sive bona, sive mala fide ineatur.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum.

SUMMARIUM.

1. *Status quid hic significet.*
2. *Monachi, Regulares, & Canonici qui dicantur.*
3. *Mulieribus se Religioni dantibus an recte crines abscindantur?*
4. *Monachi nihil proprium possidere possint.*
5. *Donare an possint?*
6. *Monachi proprietarii pœna.*
7. *Parochiis non præficiendi.*
8. *Moniales tenentur ad clausuram.*
9. *Professus laxiorem regulam an teneatur sequi reformatam arctiorem?*
10. *Moniales ad clausuram an cogi possint; Regula ad hoc non obligante?*
11. *Concilia Provincialia singulis triennis celebranda.*

1 STatus hic pro vitæ conditione capitur, per quam alteri quis devincitur. v. g. professus per votum triplex, castitatis scilicet, paupertatis, & obedientiæ,
2 adstringitur vitæ religiosæ. * Quam alii solitariam & contemplativam, a cœtu hominum remoti, degunt, plangentium potius, quam docentium officium habentes, *can. Monachus XVI. quæst. 1.* dicti *Monachi*, quod soli agant: alii inter homines versantur, dicti *Regulares*, qui item, & Canonici recte dicuntur. Vulgo tamen hæc nomina separantur, ut Canonici dicantur, qui beneficia obtinentes in Cathedrali, aut Collegiata Ecclesia, nullo voto se obstringunt; Regulares vero, qui tria vota emittunt, & in communi simul habitant. Hi proprie non vocantur Monachi, licet eorum nomine in favoribus omnes Religiosi veniant. Abbas in *c. Ex parte sup. de Postul. Prælat.* Horum est servare Regulam, cui se obstrinxerunt, tum in cibo, tum in vestitu; coronam gerere. Ubi & receptum, mulieribus ingredientibus abscindi crines.

3 De quo tamen dubitari posset: An licite fiat? R. Causam dubitandi sumi ex *can. 3. Dist. 30.* cujus verba sunt: *Quæcumque mulier religioni judicans convenire; comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen ejus, & ad memoriam subjectionis illi dedit, tanquam resolvens jus subjectionis, anathema sit.* Verum olim quidem judicatum ignominiosum, habere abscissos crines: religionis tamen causa habitum id sanctum, etiam apud gentiles, qui suas Vestales tondere consueverunt; idque in ipso ingressu, ut opinatur I. Lisp. *de vesta, & vestalib. c. 12.* alias comas alebant, nihil obstat *d. c. 2.* nam in eo non agitur de Religioni se dantibus mulieribus, sed quæ viros derelinquentes quadam pietatis simulatione tondebant caput, quod ibi reprehenditur. Et patet hoc ex *d. can. 3. Dist. 30. & can. Mulier. 4. XXXIII. q. 5.* ubi non improbatur tonderi Moniales. Prohibitum tamen in Concilio provinciali Mechliniensi, habito anno 1607. tonderi virgines Deo dicandas ante professionem, ut major sit professionis libertas, *tit. de Regularib. 24. c. 7.*

Jubentur præterea inhærere institutis pristinis, quæ deserentes solent evadere infensissimi Dei hostes: proprium nihil possidere, sed omni proprietati rerum renuntiare, quæ cedit & quæritur Monasterio bonorum capaci, quatenus non cohæret personæ, cujus ordinis sunt beneficia, quæ habet ingressus, quæque per ingressum, id est, professionem, vacant, *c. 4. de Regularib. in 6.* Ejus ordinis est & feudum, & alia similia jura, quæ etiam post professionem demum ad proximiores deferuntur; nisi ante iis sponte renuntiaverit, aut constet absolute eum vitam mutasse, *d. c. 4.* Qua in re Concilium Trid. quid immutavit prohibens etiam expressam renuntiationem jurium & obligationum, etiam juramento firmatam; cum irritatione, uti dictum supra *de Regularib. num. 26.* intra bimestre ante professionem. 4

Hinc, cum proprietate careant, donare nequeunt: eleemosynam tamen extreme egenti recte largiuntur, imo tenentur, etiam non habentes administrationem, ut recte tradit Navarr. *ad can Quiescamus n. 36. Dist. 42.* quod lex naturæ ad id obligat. 5

Proprietati rerum non renuntians Monasterio est expellendus. Mortuus si inveniatur quid proprii habuisse, clam Superiore, caret sepultura Ecclesiastica, *c. 2. & 3. h. t.* 6

Pro-

7 Prohibentur etiam ingressi officia sæcularia ambire: quo modo non præficiuntur Parochiis *cap.* 1. *infr. De capel. Monach.* nisi causa subsit, & tunc adjungendus socius, secundum illud: *Væ soli, quia cum ceciderit, non est, qui sublevet. c.* 2. *& 5. hoc tit.*

8 Moniales ad clausulam tenentur. Legitima tamen causa ex Superioris consensu faciet licitum egressum, *c.* 1. *eod. in* 6. Trid. *Sess.* 25. *de Regularib. cap.* 1. Vid. Guttierrez. *lib.* 1. *Canon. Quæst. cap.* 14. *n.* 8. *&* 9.

9 Q. An professus laxatam Regulam, negligentia Superiorum, ad eamdem postea restitutam suo rigore teneatur? R. Posse videri non teneri, ex eo, quod nemo obligetur ultra intentionem; hic autem intentio fuit non obstringere se nisi Regulæ, tunc ita se habenti. Communem tamen & receptiorem esse sententiam professum talem teneri se accommodare Regulæ reformatæ, licet arctiori, cum ad observationem Regulæ ejus loci se obstrinxerit, & vivendi normam sciverit, vel scire debuerit, mutari subinde, & ideo profitendo se obligare videtur, saltem tacite ad reformationem, majoremque austeritatem, si ex causa contingat eam induci. Quo facit textus in *d. c.* 1. *& d. c.* 5. Innoc. *in c. Super eo sup. de Regularib.* Felin. & alii in *c. Super eo sup. de appellat.* Peck. *ad c. Quod omnes nu.* 6. *de R. J. in* 6.

10 Quid si Regula ad clausuram non obliget, an Moniales per Episcopum possint adstringi ad clausuram? Resp. Id videri colligi ex *d. c.* 1. *in princ. eod. in* 6. quod simpliciter ad clausuram in posterum omnes adstringit. Trident. vero, *d. Sess.* 25. *de Regular. cap.* 1. tantum velle, ut clausura, ubi violata fuerit, diligenter restituatur, ubi inviolata, conservetur: ut possit videri, ubi Regula non habet clausuram, non posse ad eam cogi Moniales. Verum Constitutio Pii Quinti, *incip. Circa Pastorales*; & Gregorii XIII. *incip. Deo sacris*, omnino mandant clausuram, etiamsi Regula eam non percipiat: quæ duæ Constitutiones ligant, ubi usu sunt receptæ, & optimum foret eas recipi, ut evitentur pericula. Vide Franc. Zypæum, *in Analysi juris Pont. novi de Regularib. num.* 41.

Ut autem monastica disciplina melius conservetur, instituenda tertio quoque anno Concilia Provincialia, quibus collapsa reformentur, peccata corrigantur, *cap.* 7. *& 8. h. t.* ubi edocetur, quomodo, ubi, quanto tempore Concilia sunt celebranda.

Sæculares ad præbendas in Monasteriis non sunt admittendi, ne per eos contingat destrui Regulam, *cap. ult. in fine hoc tit.* 11

ADDITAMENTA.

Ad n. 4. *Quæres* 1. An liceat monachis habere usum, & administrationem rerum ad nutum Superioris revocabilem, etiam in bonis stabilibus? Resp. Affirm. *cap. insinuate, qui cler. vel matrim. contr. poss.* Ratio est, quia talis conditio voto paupertatis non repugnat: neque in hoc passu per Concilium Tridentinum probabiliter immutatio facta videtur.

Quæres 2. An Prior vel Superior conventualis per electionem capituli & confirmationem Superioris constitutus sine justa causa amoveri possit? Resp. Negat. Ratio est, quia tales electi dignitatem habent, sicut Abbates *cap. nihil X. de præbend.* & jus ipsis est quæsitum, qui sine causa privari nequeunt, exceptis prioribus claustralibus, qui ad nutum suorum Abbatum amovibiles sunt. Schambogen *hic num.* 2. quod tamen intellige, nisi amotio innocentis fieret ex causa diffamante, &c.

Quæres: Quot Monachi, vel moniales in monasterio recipi possint? Resp. tot, & non plures, quam qui vel ex reditibus propriis, vel de consuetis eleemosynis commode sustentari possint. Concil. Trid. *Sess.* 25. *c.* 3. *de regular.*

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus.

SUMMARIUM.

1. *Religiosæ Domus quæ dicantur?*
2. *Earum visitatio & reformatio spectat ad Episcopum.*
3. *Religio nova sine auctoritate Pont. induci non potest.*

1 Religiosæ Domus nomine veniunt quælibet loca pia & Monasteria *c. fin. h. tit.* quæ singula jubentur habere suam Superiorem. Unus pluribus præsidere, aut in pluribus Monachum agere prohibetur. Proprie Religiosæ Domus dicuntur Xenodochia, Nosocomia, & similia.

2 * Quæ ordinanda, visitanda, reformanda ex Regularibus, non etiam ex sæcularibus, nisi in illorum defectu, *c. 5. h. t.* idque per Episcopum loci (nisi sint excepti:) quibus ab eodem & administrator præficiendus, qui fructus in usus destinatos convertat; aut, si convertere nequeat, in alios vicinos convertet, reddetque rationem suæ administrationis Ordinario. Trid. *d. loco c.* 8. Ad quarum rationum redditionem Ordinario faciendam non videntur teneri Monasteriorum Prælati, cum de iis non loquatur dictum Concilium.

3 Religionem novam nemo nisi auctoritate Pontificis inducit, ne ex Religionum diversitate oriatur confusio, *cap. hoc tit. Clem.* 2. *eod.* Adeo, ut si contingat aliquos Religionem non approbatam profiteri, eidem non obligentur, *c.* 1. *eod. in* 6.

ADDITAMENTA.

Quæres 1. Quid si dubitetur, in cujus diœcesi Ecclesia, vel Monasterium sit situm? Resp. erunt subjecta illi Episcopo, qui antequam illa exstruerentur, in incolas istius loci jura Episcopalia exercuit, *cap. nunc autem h. t.*

Quæres 2. Unde subjectio desumenda, si Ecclesia in hac diœcesi sita, alteri uniatur? Resp. erit adhuc subjecta priori Episcopo *cap.* 2. *h. tit.* Ratio est, ne ordo & Ecclesiastica jurisdictio confundatur.

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum.

SUMMARIUM.

1 *Capellæ quid, & unde dictæ?*
2 *Capellis qui præficiendi?*

1 Capellas Monachorum aliqui dictas putant, quod populum capiant, quasi capientes λαὸν, id est, populum, composito ex Græco & Latino nomine, *Zoesi in Jus Canonicum.* Verius derivatur ista dictio a *Cappa*, quæ tegumen significat, quod veluti tentorium factum secum vehere soliti Francorum Reges, quando erant in expeditione.

Harum nomine venit etiam Parochia & Prioratus, *c.* 1. *&* 3. *hoc tit.* quibus, qui subsunt Monasteriis, præficiendi potius sæculares, quam Monachi, cum difficile sit sæcularibus deserviendo in monastica Regula persistere, *can. Nemo* XVI. *qu.* 1. Monachi, si iis fuerint præfecti, revocandi sunt, aut socius iis adjungendus, si aliud non habeat privilegium Apostolicum faciens mentionem Concilii Lateranensis. 2

ADDITAMENTA.

Ad num. 2. Id hodie non servari, quod religioso plures socii adjungantur, cum sæpe nullus socius adjungatur. Ratio est, quod fructus Parochiarum sæpe nimis sint exigui. Schambogen *hic circa finem*.

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus.

SUMMARIUM.

1 *Jus patronatus aliud civile, aliud Ecclesiasticum.*
2 *Jus patronatus quid?*
3 *Juris illius capaces Clerici & Laici: unde aliud Ecclesiasticum, aliud Laicum.*
4 *Adquiritur 1. fundatione, constructione, dotatione.*
5 *An ista concurrere debeant?*
6 *Reparatione an, & quatenus adquiratur.*
7 *II. Per concessionem S. Pontificis.*
8 *An & præscriptione?*
9 *An contra laicum patronum & per laicum quanto tempore præscribatur?*
10 *Transit jus patronatus per successionem?*
11 *Patronis diversis in stirpes an in capita succedatur?*
12 *In fideicommissarium universalem an transeat?*
13 *In hæreditatis divisione an uni adjudicari possit?*
14 *II. Transit jus hoc per concessionem alterius.*

Juspatronatus aliud est circa libertos, ratione manumissionis competens, de quo *l. 39. D. & C.* dicitur civile: aliud circa Ecclesiam, aut Ecclesiasticum beneficium, spectans ad beneficiorum collationem non liberam, cum fiat ad præsentationem alterius, de quo hoc Titul. agitur, & dicitur Ecclesiasticum, quia adnexum spirituali, *c. de jure 16. h. tit.* quale habetur spirituale *l. quæ religiosis D. de rei vindic.* ex regula, quod accessorium sequatur principale. 1

Est autem potestas præsentandi ad beneficium vacans. Dicitur, præsentandi, vel proprie, & formaliter, quando præsen- 2

sentatur instituendus, vel virtualiter, secundum *c. nobis* 25. *h. t.* ubi ex adsensu patroni facta electio tenet. Non recte objeceris, quod & alia contineat definitum, non comprehensa sub definitione, ut jus honorificum, quo patrono convenientia præstanda obsequia; locus honorificus in Ecclesia, *d. cap.* 25. *in fine*; jus utile, quo patrono presso inopia subveniendum ab Ecclesia, *d. cap.* 25. & *can. Quicumque XVI. quæst.* 7. onerosum, quia patroni est, Ecclesiam, ne ejus bona dilapidentur, defendere modo præscripto, *can. Filius XVI. qu.* 7. unde & revocatur jus advocationis, *cap.* 6. *h. titul.* & ipse patronus Ecclesiæ Advocatus: non recte, inquam, hæc objeceris, quod jus præsentandi sit primarium, cætera autem minus principalia, & ex illo resultantia; ut sufficiat id, quod est principale, definitione contineri. Dicitur vacans; quia alias esset irrita præsentatio, *c. illud h. t.* uti & est irrita institutio, secundum dicta supra, *h. eod. lib. tit.* 8.

3 Capaces hujus juris sunt non tantum Clerici, sed & laici. Nam fundatoribus id jus Ecclesia permisit, ut allicerentur fideles ad opera pietatis, ex gratia quadam, unde & interdum jus istud vocatur Gratia, quæ ratio etiam in laicis obtinet. Hinc aliud faciunt Clericorum, quod & Ecclesiasticum dicitur, competens alicui ratione dignitatis, aut Ecclesiæ, cui præest, ex cujus bonis fundata, dotata aliqua Ecclesia, aut beneficium erectum: aliud laicorum, quod laicum, sive laicale vocant, competens ratione fundationis Ecclesiæ ex bonis patrimonialibus. Non recte ideo laicum dixeris, quod a laico possideatur; Ecclesiasticum vero, quia possessor ejus sit Clericus; nam & hic potest possidere laicum jus, occasione bonorum patrimonialium, ut recte tradit Covar. *Pract. Quæst. c.* 36. *n.* 2. *in fine*. Posset & aliud dici Personale, quod Personæ competit, aliud Reale, quod rei adhæret.

4 Adquiritur fundatione, donatione Ecclesiæ, aut Ecclesiastici beneficii, *can. nemo* 9. *Dist.* 1. *de consecr.* & *passim h. t.* quatenus tamen jus istud sibi servavit fundans, dotans ex consensu Episcopi; nam alias censebitur Ecclesiam potius libere fundasse, construxisse, dotasse. Cov. *ad c. Professor p.* 2. §. 10. *n.* 3. *in fine*.

5 Ubi quæritur, an ista debeant concurrere? Resp. Non videri, sed singula sufficere ad adquirendum hoc jus per *d. c.* 25. in quo tantum fit mentio constructionis, *d. can. Quicumque*; qui meminit tantum ejus, quod collatum: item *d. can. filiis*, in quo fit mentio alternative ejus, qui fundavit, aut dotavit; ut alterum sufficiat, ex natura orationis alternativæ. Et vult idipsum ratio, cum jus istud permittatur ob gratiam beneficii Ecclesiæ præstiti, quod non tantum fit conjunctim, sed & disjunctim, fundando, aut exstruendo tantum, aut etiam dotando tantum. Rochus de Curte *h. tit. V. Dotavit qu.* 11. Azor. *instit. Moral. part.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 6.

Q. II. An & adquiratur reparando Ecclesiam? Posset videri non adquiri, invito priore patrono, cui suum non est eripiendum, *l. id, quod nostrum D. de R. J.* Facit, quod, ut invito fructuario non potest dominus rem facere meliorem, *l. fin. in fine D. de usu & habit.* ita nec debeat posse reædificari Ecclesia, patrono invito, cum ejus detrimento. Dicendum tamen reparanti collapsam Ecclesiam quæri jus patronatus, quatenus illud sibi reservavit, ex consensu Episcopi; idque sine injuria pristini patroni, cui nullum amplius jus erat in rem non existentem: Et hoc, quatenus illi tantum erat jus ex constructione: nam si præterea & dotaverit, quia causa manet, recte dicetur, simul cum reparante, eum patronum manere, si ex consensu Episcopi id jus sibi reservaverit. Neque enim repugnat, plures esse unius Ecclesiæ, aut beneficii patronos, ut cum plures construunt, aut dotant: & hoc fine injuria pristini patroni, cui præstat habere jus per accessionem alterius diminutum ratione reparationis, quam inutile habere, propter destructam Ecclesiam: Dixi, collapsam; nam si tantum pro parte sit reparata, verius est, pristinum patronum manere, cum non possit videri ejus jus extinctum circa rem, quæ non erat omnino extincta, utpote pro parte extans, quæ pro parte reparata videtur eadem permanere cum priori; *l. Qui res §. aream D. de solut.* Non obstat primum argumentum, quia non eripitur alicui suum, cum nullum illi possit dici esse jus circa rem alienam, qualis est destructa reparata. Non obstat secundum, quia cessat ususfructus, re perempta, & jus cir-

ea rem destructam: ut reparando nulla fiat injuria priori patrono, qui amplius patronus non est. Facit pro ea prte *Nov. ut nullus fabricet oratoria* 67. §. 1. ubi reparanti jus istud conceditur. Et hoc, ut dixi, si cum consensu Episcopi idem jus sibi exceperit, qui tam in reparando desideratur, quam in exstruendo, & dotando de novo. Hostien *.hic in Summa.* Paul. de Cittadinis, *h. t. p. 3. cauf.* 1. *n.* 41. *& cauf.* 4.

Secundo, adquiritur per concessionem Pontificum, qui Ecclesiis liberis adoptarunt patronos potentiores, quorum præsidii ab insultantium injuriis redderentur tutiores. Hoc modo sæculares principes nominandi ad cathedras, & dignitates jus consecuti videntur, quod primo ad Clerum & populum videtur pertinuisse, aut potius ad solum Clerum, secundum dicta sup. *De elect.* Non tamen ideo dicendi principes non dotasse, aut fundasse Ecclesias, cum historiæ multorum Principum mitas in Ecclesias, & pia loca liberalitates referant. Covarr. *dict. cap.* 10. *num.* 5. Quo spectat, quod Trid. *Sess.* 28. *c.* 9. *de reform.* in patronatu adrogato per communitates requirat majores probationes, quod iis plerumque ex usurpatione id jus quæsitum videatur, non ita in Principibus & sublimibus personis.

8 Quæstio autem est, an & præscriptione adquiratur? Resp. Non videri, nisi ea, quæ temporis est immemorialis, si de fundatione, aut dotatione non pateat ex authentico documento. Nisi tales personæ jus hoc sibi adrogent, quibus potius quadam usurpatione id quæsitum præsumitur, quibus Trid. *d. c.* 9. non alias voluit suffragari tempus immemoriale, quam si præsentationes quinquaginta annis continuatæ probentur. Et hoc, ne facile Ecclesiastica beneficia impudenter in servitutem redigantur. Qua de causa Trident. *Sess.* 14. *c.* 12. *de reform.* nulli id jus imposterum competere vult, quam ex fundatione, aut dotatione, nulla excepta dignitate. Vide Azor. *d. c.* 19. *q.* 11.

Et hæc ita, quatenus non constat, Ecclesiam ante fuisse liberam: nam si pateat, ante liberam fuisse, nec ab iis, qui jus patronatus adrogant, fundatam, aut dotatam, præscriptionem non currere talibus, communis est opinio, ut videre est apud Covarr. *d. c.* 10. *n.* 2.

9 Quæritur vero: An contra laicum patronum præscribatur? Respond. Facilius isto in casu præscriptionem procedere, propterea quod non agatur detrimentum Ecclesiæ, cui, cum libera non sit, non infertur tantum gravamen, patronum mutando.

Ubi disputatur de tempore. Aliqui volunt, ex eo, quod cum tale jus cadat in laicum, posse per laicum præscribi spatio decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Alii annos quadraginta requirunt; cum titulo. Alii 40. quidem annos requirunt, quia agatur causa Ecclesiæ, titulum tamen non requirunt; quod non tam contra Ecclesiam, quam contra privatum præscribatur. Covarr. *d. c.* 10. *n.* 8. Quæ ratio videtur facere pro prima opinione; uti & quod parum intersit Ecclesiæ, habere hunc, vel illum patronum, sed tantum privati agatur causa, ut a tempore, quo contra privatum præscribitur communiter, non sit recedendum sine textu, qui hoc casu nullus datur. Vid. Paul. de Cittadinis *in h. Tract. p. 6. art.* 3. *q.* 17. Rochus de Curte V. *ipse, vel is qu.* 36. *n.* 80. Molina *de just. & jur. Tract.* 2. *disp.* 70.

Constitutum jus patronatus transferri potest per patronum in alios, non tamen nisi modis legitimis. Primus est successio, per quam non tantum transit in consanguineos, verum & extraneos hæredes, nec tantum pro parte hæreditaria, sed ad singulos in solidum, *c.* 1. *h. t.* cum jus istud sit indivisibile, non posita differentia in sexu, loquitur enim *d. c.* 1. indistincte. 10

Ubi quæsitum: An succedentes diversis patronis in stirpes veniant, an in capita? Resp. Tantum in stirpes eos venire, & cujusque patroni liberos, vel hæredes in ejus jus succedere, simulque unam vocem habere. *Clem.* 2. *h. t.* Cui non obstat, *cap.* 3. *eod.* quia non accipiendum, quasi vellet, & penes singulos hæredes cujusque patroni jus insolidum esse, & vocem separatam; sed loquitur simpliciter; de patronis pluribus concurrentibus ad præsentationem, & eorum hæredibus, repræsentantibus quidem patronos, non tamen in capita, sed in stirpes, qui præsentando non conveniunt. Posset & *d. c.* 3. accipi de hæredibus unius patroni, quibus singulis sua est vox. 11

Non est itaque dubium transire hoc jus ad quemcumque hæredem, cum bono- 12

rum

rum universitate, *c.7. b. t.* cui adhæret tanquam accessorium. Idem est in bonorum possessore, ex eadem ratione.

12 Quæstionis est: An transeat in fidei commissarium universalem? Resp. Communem sententiam esse, non transire, 1. *argum. leg. quia perinde 42. D. ad S. C. Trebell.* ubi jus sepulchri penes hæredem manet, nec transit ad fideicommissarium, etiam in casu, quo ab indigno aufertur hæreditas, *leg. si quis 33. D. de relig. & sumptibus fun.* Secundo *argum. leg. si patroni 55. D. ad S. C. Trebell.* ubi restituta hæreditate, non transit jus patronatus, sed apud liberos manet. Quorum locorum argumento idem plerique tradunt in patronatu Ecclesiæ, ex eo, quod, ut ista jura sub restitutione non comprehenduntur, cum non veniant jure hæreditario, ita nec hoc jus patronatus. Præterea quod ad fideicommissarium non transeant alia jura, quam quæ continent commodum pecuniarium. Quæ opinio, ut sit communis, uti videre est apud Rochum de Curte, *V. ipse, vel is nu.* 20. Gomez. 1. *Var. Resol. cap.* 5. *n.* 29. *& allegatos* a Molina *de jure primog. l.* 1. *c.* 23. *n.* 5. contraria tamen non immerito alicui probari posset, quod non sit paritas inter hoc jus, & jura superius allegata, cum jura sepulchrorum tantum sequantur hæredem, patronatus civilis tantum hæredem suum, ut patet *instit. & D. de adsignat. libert.* nec eripiatur liberis patre damnato etiam perduellionis *l.* 4. *D. de jure patron.* cum jus patronatus, de quo hic, etiam competat non hæredi, sequatur universitatem bonorum, & cum ea transeat ad emptorem, aut alium, etiam fiscum, ut mox dicetur, etiam titulo singulari, ut donati, legati, ex consensu Episcopi. Ut non obstet, quod non capiatur hæreditario jure, cum ex natura sui sequatur eum, ad quem universa bona transeunt, non tanquam quid hæreditarium, sed tanquam res transiens cum rerum universitate, in qua consistit. Nihil etiam facit, quod dicatur non continere commodum pecuniarium, cum sit utile patrono, qui inopia pressus alendus est ab Ecclesia, uti dictum, & possit in dotem dare marito, penes quem est præsentatio, quæ est loco fructuum. Vid. Molin. *d. loco*, & Molin. *ad Consuet. Paris. §.* 37. *hodie* 55. Gloss. 10. *in princ.*

Item quæritur: An possit per judicem uni adjudicari in divisione hæreditatis? 13
Resp. Id videri posse; Primo, per *c. excommunicatione* 14 *b. t.* ubi potest transferri in alterum patronum. II. Quod sit utilius Ecclesiæ habere unum patronum, quam plures. III. Quod non repugnet naturæ rei, cum transeat id jus in alium cum universitate. Contra tamen verius est cum Abb. in *c. 9. b. t.* ex eo, quod, aut fiat æqualis divisio rerum, nec erit ratio, quare uni potius adjudicetur, quam alteri; aut inæqualis, & tunc in compensationem alicujus adjudicare uni jus istud, saperet simoniam. Quo spectat *c. 1. b. t.* quo prohibetur divisio Ecclesiæ inter hæredes. Non obstat argumentum sumptum ex *d. c.* 14. quia in illo agitur de alterius compatroni libera cessione, alteri sine pretio facta. Non obstat secundum, quia nihil ea res spectat ad judicem, cum plures patronos jura patiantur. Non etiam tertium, cum uti ad omnes transit universitas, ita & jus istud. Abbatem sequitur Rochus *hic V. ipse, vel is n.* 26. Videtur eodem facere, quod habet *d. c.* 9. Ecclesiarum ordinationes non esse mutandas, nec ab Advocatis vicissitudines esse præsumendas, ut scilicet unus uno anno sit Advocatus Ecclesiæ, alter altero, secundum Inn. *ibid.* quod id fieri non debeat sine consensu Episcopi, sine quo nec dividi potest istud jus. Quin autem conveniant patroni, ut vicissim præsentent, nihil involvit contra Canones mali. Alii putant *d. c.* 9. prohiberi; ne, mutato patrono, mutetur & Sacerdos Ecclesiæ præpositus. Cujus ratio est, quod Sacerdotis præpositi jus circa Ecclesiam non tam pendeat a patrono, quam ab instituente, ut ideo jus quæsitum mutari nequeat, aut ei eripi.

Secundo modo transit per liberalem alterius Concessionem. Cuilibet enim est 14
permissum jus suum in alium transferre, *c. cura* 11. *b. t.* nullo consensu Episcopi requisito, si conferatur Ecclesiæ, aut loco religioso, uti expressum *c. 1. cod. in 6.* Ut non sit curanda Gl. quæ contrarium vult, in *c. illud* 8. *b. t.* Nec obstat *d. c.* 11. quo posset videri hoc ipsum prohibitum, nam loquitur tantum de transferentibus ea, quæ ad se non pertinent, ut sunt Ecclesiæ ipsæ, & beneficia proprietate tenus, non etiam de re jure patronatus, quod pertinet ad patronos, qui & ideo illud

transferunt: cui interpretationi favet Innoc. *d. c. 11. in pr.*

15 Ubi quæritur: An in alios privatos transferendo sit opus consensu Episcopi? Resp. Posse videri, opus non esse, ex eo, quod nullus locus id exprimat. Nam jura ad hoc communiter allegata, *c.* 5. 10. 11. *& c. Nullus* 17. *h. t. can. Nemine* xv. *q.* 7. & similia, tantum volunt Ecclesias, & beneficia nec privatis Clericis, nec locis religiosis recte dari, sine adsensu Episcopi, de jure autem patronatus non loquuntur. Quod patet ex eo, quod ista loca tantum se fundent in eo, quod non possit quis aliud transferre, quam habet. Habet autem patronus jus patronatus, uti paulo ante dictum ex Innoc. *in d. c. 11. in fine*; ut valide illud transferat. Contra tamen habet communis opinio, scilicet non alias valere translationem in privatum factum, nisi ex adsensu Episcopi, per *d. c. 8. hoc tit. & d. c.* 1. *eod. in* 6. in quibus tanquam singulare quid disponitur, in translatione hujus juris in locum religiosum non requiri consensum Episcopi. Cujus ratio esse potest, quod revertatur ad naturam suam: ut in aliis requiratur Episcopi adsensus. Ratio est, ut inspiciat, an expediat Ecclesiæ mutare patronum. Ita autem tenet translatio ista, si liberalis sit, alias saperet simoniam.

16 Q. II. An sufficiat consensum postea accedere? Resp. Videri non sufficere, ex eo, quod ad eam rem auctoritas requiratur Episcopi, *d. c.* 11. *& c. Suggestum* 20. *h. t.* cujus ea est conditio, ut procedat, *§. tutor. inst. de auct. tut.* Sed dicendum sufficere, etiamsi postea intervenerit, valereque donationem ante factam per *d. c.* 11. *&* 20. in quibus licet fiat mentio auctoritatis, tamen ea non accipitur ibi pro consensu, ut patet ex istis capp. Consensus autem postea accedens facit actum prævium ratum esse. Roch. *hic V. diœcesani n.* 9. Pro qua parte videntur facere, quæ tradit Abbas *cons.* 89. *num.* 2. consensum scilicet requisitum etiam postea intervenientem facere actum prævium convalescere. Deinde ratio, quare requiratur in ista translatione consensus Episcopi, est, ut videat, an expediat Ecclesiæ mutatio patroni: quam si judicaverit expedire ex post facto, si mutatio non foret valida, inducta in favorem Ecclesiæ redundarent in ejus odium, & detrimentum, ut tradit Abbas *d. l.* Et hoc ita, si translatio fiat in Clericum.

Quid si in laicum? Resp. Negare Abbatem, *d. loco n.* 3. *&* 4. consensum sequentem sufficere, eo argumento, quod laicus non sit capax rei spiritualis, nec illam possit possidere. Quæ ratio hac in materia est infirma, cum laicus ex speciali gratia hujus juris sit capax, ut videatur & posse illud in alium laicum transferri ex consensu Episcopi postea subsequentem. Nec obstat aliud argumentum Abbatis, quod scil. ea de causa sint habiles laici, ut excitentur ad extruendas & dotandas Ecclesias, quæ non habet locum in cessionario, quia ex ista ratione sequeretur, non posse etiam transire cum universitate in alium. Facit eodem, quod dictum sup. *n.* 9. posse quoque laicum contra laicum patronum præscribere jus istud, ut etiam debeat posse adquiri cessione possessoris, ex consensu Episcopi. Nec objici potest, quod textus meminerint translationis in Clericum; nam in iis tantum species facti proponitur, ut translatio in laicum non sit dicenda remota. Rochus *d. loco n.* 18. 17

18 Quid si pater jus istud alteri dederit, & ante consensum Episcopi decesserit, an teneatur filius donationi stare? Resp. Pro filio facere, quod ante consensum Episcopi ista donatio sit nulla, *c.* 4. *& d. c. Suggestum* 20. *h. t.* ut nequeat videri filio præjudicatum. Quo facit, quod, ut consensus subsequens faciat actum esse validum, debeat & tunc concurrere consensus patroni, qui hic deficit, filio jam patrono potius contradicente; patris autem consensus nullus sit, atque ita nihil operetur in præjudicium filii. Abb. *multis q.* 5. *n.* 3. *&* 5. Roch. *d. n.* 18.

19 Q. V. An consensus sufficiat tacitus? Resp. Negare in Abbatem *d. c.* 11. *n.* 4. eo quod in actu odioso non præsumatur consensus ex taciturnitate. Contrarium tamen dici posse ex eo, quod actus iste non tam sit odiosus, quam favorabilis, cum jus istud concedatur ad excitandos fideles ad opera pia, ut, secundum tradita ad Reg. *Qui tacet de R. J. in* 6. scientia ejus, qui contradicere potest, & non contradicit, inducat consensum. Roch. *d. loco n.* 20. *& faciunt allata in simili a* Barbosa, *ad l. Quæ dotis* 34. *n.* 154. *& seq. D. soluto matrim.*

20 Tertio, transit per venditionem universita-

sitatis, vel rei, unde pendet, *cap. cum sæculum* 13. *hoc tit.* tanquam accessorium, nisi exceptum fuerit, *cap. ex litteris* 15. *hoc tit.* Ubi cavendum, ne res carius æstimetur propter istud jus adnexum, quia non vacaret vitio, & pravitate simoniaca. Quæ ratio facit, per se non vendi hoc jus, & contractum nullum declarari *c. de jure* 16. *h. t.* atque ementem jure isto privari, *c.* 6. *h. t.* excommunicationisque & interdicti pœnis subjici. Trid. *Sess* 25. *cap.* 9. *de reform.* Vid. Suarez 4. *de simonia c.* 28.

21 Ubi quæsitum, an valeat venditio, hac forma: *Vendo tibi universitatem, cum jure patronatus?* Resp. Rationem dubitandi esse, quod videatur ejusmodi forma per se vendi jus istud: propter expressionem, non etiam accessorie venire, ut possit videri subesse vitium, secundum *d. cap.* 16. Dicendum tamen, non esse vitiosum talem contractum, & jus istud non tam principaliter transire, quam accessorie, quod dictio, *Cum*, denotet accessionem, secundum tradita *instit. de legat.* §. *Si quis ancillas.* Ut procedat regula, quod expressio ejus, quod tacite inest, non vitiet *l.* 3. *D. de leg.* §. 1. Navar. *Conf.* 3. *h. tit.*

22 Major est quæstio, an hac forma: *Vendo universitatem, & jus patronatus?* Resp. Prima facie videri non carere vitio, ratione dictionis. *Et*, quæ copulativa facit utrumque principaliter venire; ut eo casu videatur etiam vendi jus istud. Dicendum tamen, si bona sit intentio, & pretium non excedat valorem rei; non habendum esse vitiosum istum contractum, etiam in foro exteriori; cum non referat, quibus verbis contractus sit conceptus, possitque expressio ista habere sensum, qui culpam excuset, quod scilicet eo fine sit facta, ut non putetur jus istud reservatum, ac separatum a re. Nam alias non transiret, secundum *d. c.* 7. *h. tit.* in verbis: *In firmam concessam, non excepto jure patronatus.* Qui sensus, cum delictum excludat, potius accipiendus, quam contrarius, qui delictum ponit, secundum Navar. *Conf.* 6. *num.* 7. & 8. *de hæret.* Neque enim potest dici transire cum re, cujus non est accessorium, imo per se subsistens, quale vocant personale, personæ primario competens, etsi rem nullam habeat. Vide Decium *ad cap. quando n.* 6. *de judic.* Garf. *de benef. p.* 5. *c.* 9. *n.* 11. & *seq.* & *n.* 33.

Ubi alia quæstio: An saltem vendita universitate, transeat tale jus ad emptorem? Resp. Ita communiter velle Canonistas, citatos a Covarr. 2. *Var. Resol. c.* 18. *num.* 7. *vers. Quarto*, ex eo quod passim dicatur transire cum universitate vendita. Pro quibus facit argumentum, quod istud jus in hæredem transeat, ut etiam videatur transire in emptorem universitatis. Contrarium tamen probabilius, quod, cum non cohæreat rei venditæ, non possit ista venditione videri comprehensum, cum rerum eadem contentarum non sit accessorium, ut earum venditio, & translatio minime adficiat hoc jus, utpote omnino separatum ab iis. Nam si transferretur, esset, quia reputaretur una vendita, non tanquam pars universitatis, sed per se, quod non esset extra simoniæ vitium. Covar. *d. loco vers. Quarto* Suarez *d. cap.* 28. *num.* 19. & 20. Non obstat, quod totaliter se habens transeat nihilominus ad hæredem; nam hoc ideo, quia ille repræsentat personam defuncti, succeditque in omne ejus jus, non etiam emptor. Quo facit, quod hæres succedat in jura sepulchrorum, non etiam emptor, aut ab uno ad alium non fiat extensio, aut illatio. 23

Quod de emptione dictum, idem & de permutatione dicendum, ut scilicet cum re, cui adnexum, permutata transeat, modo tamen pluris res non fiat, ratione adnexi juris, quia, secundum dicta, subesset simoniæ vitium. 24

Dubitatur: An & per se permutetur? Resp. Cum alio simili jure permutari, sine vitio, quod sit quasi spiritualium inter se. Ubi tamen opus erit consensu Episcopi, qui ut in donando, ita & in permutando est adhibendus; ex eadem ratione scilicet, ut inspiciat, an mutuatio patroni sit cessura commodo Ecclesiæ. Hoc magis, quod mutatio spiritualium inter se requirat Superioris auctoritatem. 25

De eo quoque dubium esse posset, an publicatis patroni bonis, una transeat ad fiscum? Resp. Præsupponendo, quod ante dictum, jus istud etiam, cui adhæret, facilem esse resolutionem, publicatis scilicet bonis, publicari, & fiscum sequi etiam laicum. Nihil faciente, quod sit spirituale, cum ejus ex speciali gratia capax sit lai- 26

laicus, & ad emptorem laicum, hæredemque extraneum transeat, cujus loco est fiscus, *l. si totam* 83. *D. de acquir. hæred.* ubi fisco, qui successit hæredi, cedit pars vacans, jure adcrescendi, quod apud eum sit portio altera, quæ non est nisi apud hæredem, vel eum, qui est loco hæredis. Abbas in *cap. Laici* 10. *nu.* 3. *& cap. nobis* 25. *hoc tit.* Et hoc ita, si res, vel universitas, cui adhæret, sit publicata, nam alias si publicata fuerint bona mobilia, & immobilia, jura & actiones non venient, cum tertiam speciem constituant, ut patet ex *l. a divo Pio* 15. *§.* 1. *de re judic.* ut nec veniret hoc jus, iis non cohærens. Præterea ita publicata bona hoc jus sequitur, si non sit expressum, ut agnati in id succedant, aut in familia maneat, tunc enim, ut ad hæredem extraneum non transit, ita nec ad fiscum, nisi forte pro vita delinquentis patroni, *arg. l. statu* *§.* 1. *De jure fisci.* Nisi prohibitio alienationis faciat continuo locum proximis, per *l. Imperator* 12. *leg. Rogo* 21. *D. de fideicom. libert.* Volunt autem quidam in casu, quo publicatis bonis cohæret hoc jus, fisco non esse exercitium, sed Ecclesiam manere liberam. Quod quidem dici posset, si ideo possessor puniatur, quia in ipsam Ecclesiam deliquerit, non etiam si alia de causa: ut in sæcularem transeat fiscum etiam ipsius exercitium, cum una publicatum ad eum transierit. Ut ejusdem exercitium fisco non sit denegandum, cum nec textus detur hoc adferens, nec ratio patiatur, cum, uti dictum, ex gratia competat & laicis hoc jus etiam quoad exercitium. Concesso tamen, quod alii volunt, Ecclesiam fore liberam, non tamen hoc alias, quam si non sint alii compatroni, penes quos residebit jus patronatus, quibus non debet obesse delictum alterius.

27 Effectus hujus juris primus est, quod patrono debeatur honos processionis, *d. c.* 28. *in fin.*

Ubi quæritur, an & ei debeatur honos, ne in jus vocetur? Resp. Honestum quidem videri, si venia præmittatur, non tamen necessarium, ex eo, quod nullibi inveniatur jure cautum, quod tantum loquitur de parentibus, & patronis libertorum, a quibus distat hoc genus. Faber *instit. de act. §. pœnales vers. & in cum* *n.* 1. *quem sequitur* Alex. *in l. generaliter col. fin. D. de in jus vocan.*

Secundus effectus est, quod in casum, quo contingit, patronum inopia premi, ei sit subveniendum ab Ecclesia, pro modo facultatum, *d. c.* 25. & personæ qualitate, *can. quicumque XVI. q.* 7. Plures si fuerint, omnibus subveniendum, secundum qualitatem; præcipue tamen ei, qui plus contulit fundando, aut dotando. Rochus *V. Utile n.* 3. *& V. dotavit, q.* 12. Alienatio rerum neutiquam ei permissa: uti nec gravaminis alicujus impositio, nec exactio alicujus census, sub pœna excommunicationis, *c. præter ea* 23. *h. t.* nisi quem reservaverit sibi ex Episcopi consensu tempore fundationis. 28

Tertius, quod patrono incumbat defensio Ecclesiæ, ne a potentioribus opprimatur, bona ejus dilapidentur, *can. filiis XVI. q.* 7. ut multo minus eam opprimere debeat, sub pœna excommunicationis, *d. canon. filiis*; cum quod ex officio prohibere habet necesse, id ipse committere non debeat, *l. Altius D. de servit. urban. præd.* 29

Præcipuus effectus consistit in præsentatione ministri ad beneficium, aut Ecclesiam vacantem, *c. cum autem* 24. *hoc tit. can. decernimus XVI. q.* 7. ordinandum, sive instituendum ab Episcopo. Neque enim patroni præsentatio sufficit, *c.* 4. *h. t.* Neque etiam ordinatio sive institutio per Episcopum, neglecta præsentatione, rata est, nisi patronus, aut desit, aut negligens sit, *d. can. decernimus*. Præsentandus autem a Patrono idoneus, *cap. grave* 29. *sup. de præben.* 30

Quæritur vero, an necessario sit præsentandus dignior? Resp. Ecclesiæ quidem voto respondere, ut Ecclesiæ præficiatur, qui majoribus adjuvatur meritis, *cap.* 3. *hoc tit.* eam tamen non respuere dignum & idoneum, secundum dicta sup. *De elect. num.* 41. *& seqq.* nec peccare Episcopum instituentem plurium votis præsentatum dignum, licet digniore omisso, cum ipsius tantum sit instituere præsentatum, nec eum dignum rejicere nequeat. Et hoc, uno tantum præsentato; nam ex pluribus tenetur eligere digniorem, nec sine peccato omiserit magis idoneum, *d. c.* 3. *hoc tit.* Covar. *ad cap. peccatum p.* 2. *§.* 7. *num.* 2. C. Wamel. *Cons.* 476. *n.* 1. *hoc tit.* 31

Q. II.

32 Q. II. An patronus teneatur præsentare digniorem? R. Si ex prima fundatione sit aliquis ex certa familia aut loco præsentandus, non peccare patronum, præsentando dignum ibi inventum, etsi aliunde possit adsumi dignior, quia non potest contravenire primæ institutioni. Alias non esset extra peccatum, præsentando dignum, omisso digniore, quia contineret ea res acceptationem personarum, non liberam a gravi noxa. Vide Azor. *d. lib. 6. c. 21. q. 5.* Obstare videtur textus in *can. Monasterium XVI. q. 7.* ubi dicitur, præsbytero, cui voluerint, modo inutilis non sit, commendari Ecclesiam posse Episcopi consensu. Quem locum aliqui accipiunt de patrono primo fundatore, cui liceat, digniore omisso, scienter præsentare dignum, idque loco prærogativæ, propter beneficium fundationis aut dotationis. Quorum opinio non est improbabilis, quamvis melius foret, primos fundatores, aut dotatores commodo consulere Ecclesiæ per bonos Parochos & Ecclesiæ ministros: qui tamen non peccabunt contra justitiam distributivam, minus dignum præsentando; nec acceptionis personarum vitium committent, quia id tantum cernitur circa rem debitam aliquo modo; hic autem non est debita, cum pendeat ex sola fundantis libertate. Quæ libertas non est eadem aliis, cum jam beneficium sit firmatum, ut debeatur magis digno ex intentione Ecclesiæ, nec liceat patrono sine noxa ei contravenire. Minus recte Covar. in *c. peccatum p. 2. §. 7. n. 5.* putat *d. can. Monasterium* habere locum in successore.

33 Q. III. An patronus præsentet seipsum? Resp. Minime, tum quia hoc sit ambitiosum, *c. Per nostras 26. h. t.* tum quia præsentatio ad beneficium spectet, quod nonnisi inter duos locum habet, *c. fin. inf. De inst.* ubi inter dantem & accipientem debet esse distinctio. Roch. *V. Honorificum n.* 29. Molin. *ad Consuet. Parif. §. 20. olim. 15. Gl. 1. n.* 68.

34 Q. IV. An saltem ab eo quis præsentetur, cui cessit jus præsentandi? Resp. Distinguendo: nam aut cessit pro ea vice tantum, & sine effectu erit præsentatio, quod videatur patronus se præsentare, cum per alium faciens ipse facere videatur, *l. 1. §. dejecisse D. de vi, & vi arm. l. 6. §. 1. Quod cujusque univers. nom.* ut procedat decisio *d. c. 26.* aut in perpetuum, & tenebit præsentatio, cum non possit dici ipse se præsentare, qui omni jure se exuerit, atque ita nec videri agere per alium. Abbas in *c. Ex insinuatione 14. in fine h. tit.* Specul. *De jure patron. n. 17.* Nihil tamen implicat, unum ex patronis ab aliis præsentari, *c. Consuluit 15. h. t.* Ut & potest Episcopus ipsi patrono, si consentiat, conferre: cessat enim ratio supradicta, quod non tam ipsi agat, aut sibi beneficium det, quam patiatur per alium in se statui, *l. ubi 19. D. de tutorib. datis.* Nec obstat, quod sine præsentatione non valeat collatio, aut institutio; nam hoc verum est, patrono invito, ne ei fiat injuria, hic autem est volens.

Unde patet resolutio quæstionis, an præsentationi sui per alios patronos in casu ambiguo consentiendo, augeat numerum, & jus sibi firmet? Resp. Hoc ita responsum esse in causa electionis, *c. Dum in jure 33. sup. de elect. dictum n. 60.* ut idem videatur hoc in casu statui debere, ex eadem ratione. Nihil obstantibus supra dictis, propterea, quod non tam possit videri seipsum taliter præsentare, quam potius præsentationi de se factæ consentire, quod in se nihil habet contrarium Canonibus, sed potius respondens, ut patet *d. c. 33.* & tenet Abbas *ad d. c. 26. in fine*. Rochus *d. V. Honorificum n. 20.* Wamesf. *cons. 477. n. 7. h. t.* Nihil obstat *d. c. 26.* quia eo agitur de voce unius per se stante. Uti nec obstat *d. c. fin.* quod etiam loquitur in casu, quo quis se eligit, non etiam in casu, quo consensit in electionem sui. 35

Filium suum quin patronus recte præsentet, non est dubium, uti & patrem, nepotem, cum sit alia persona. *Gloss. in c. Consuluit 15. h. t.*

Sequitur hoc jus præsentandi patronos, quibus id juris est ex successione, vel ratione rei, cui adhæret, cum qua, uti dictum, transit, ut & emptori sit salvum.

Quæritur autem hic I. An etiam sequatur maritum, ratione rei in dotem datæ, cui cohæret? Resp. Rationem dubitandi esse, quod dos non maneat perpetuo penes maritum, nec is sit verus dominus, sed mulier, *l. in reb. 30. C. de jure dot.* Azor. *d. c. 21. qu. 16.* Dicendum tamen, transire ad maritum, eumque præsentare, cum, uti dictum, rem sequatur, quæ tem- 36

pore

pore stantis matrimonii est penes maritum, cui ejus fructus dantur, inter quos numeratur præsentatio. *Gloss. in c. Bertoldus sup. de sent. & re jud.* Vide Tiraq. *ad L L. Connub. Gloss.* 9. Paul. de Citadin. *in hoc Tract. p. 6. art.* 5. *num.* 73. *& late* Garf. *De benef. p.* 5. *c.* 9. *§.* 1. 140. *& seqq.*

37 Quid si uxor se præsentando concurrat? Resp. præsentatum ab uxore præferendum videri, juxta Rotam *Decis.* 422. *in Novis*, inductam per Joan. Andr. in simili quæstione tenentem, præsentatum per pupillum esse præferendum præsentato per tutorem, per *c. Ex eo* 32. *nu.* 5. *De elect. in* 6. Verum dicendum, præsentatum a marito esse præferendum, quippe ad quem spectent fructus rei dotalis, ut etiam pertinere debeat præsentatio, secundum modo dicta. Nec facit argumentum a pupillo sumptum, cum dominium sit penes pupillum, & fructus rei ei cedant, ut cesset paritas. Garf. *d. loco n.* 181.

38 Q. III. An creditor jure pignoris rei, cui patronatus adhæret, præsentet? Resp. Minime, tum quod ad eum nec spectet dominium, sive directum sive utile, sed tantum possessio, quantum ad vim & effectum pignoris, in reliquo autem possideat debitor; tum quod creditor teneatur omnes fructus servare domino, eique restituere, vel in sortem computare; fructus autem hujusmodi non possint restitui, quia præsentatio non retractanda, neque etiam imputari, quia hoc non foret citra simoniam. Vid. Molin. *ad Consuet. Paris. §.* 9. *olim.* 6. Gloss. 2. *V. Saisir. n.* 5.

39 Q. IV. An transeat res locata in conductore? Resp. Hoc negari per Rochum de Curte, *V. Ipse velis n.* 58. saltem in eo, qui non conduxit ad longum tempus, quod hic non sit possessor. Abbas in *c.* 7. *n.* 5. *h. t.* Aliud sentiunt in conductore ad longum tempus; & rationem diversitatis ponunt, quod ad hunc transeat possessio, non etiam ad illum. Quæ ratio non videtur sufficiens, tum quia falsum præsupponit, per textum in *l. Non solet* 39. *D. Locati*, qui habet, locatione non solere mutari dominium; uti nec per eam transit possessio, cum titulus desit, & tempus breve vel longum nihil faciat: tum quia sic sequeretur, etiam creditorem præsentare posse, cum & is possideat rem, cui cohæret hoc jus, qui tamen non præsentat, secundum modo dicta. Ut videatur dicendum conductorem posse præsentare, quod, uti ad emptorem, ita & ad eum spectent omnes rei fructus pro tempore conventi usus. Quo facit text. in *d. c.* 7. *h. tit.* qui indistincte dicit, eum, cui res ad firmam data, præsentare posse. Et videtur in hanc posteriorem partem inclinare Abbas *d. cap.* 7. *num.* 5. *in fine*. De consuetudine etiam putem non videri exceptum hoc jus, nec transire ad conductorem. Multo magis hoc dicendum in fructuario, cui omnes rei fructus cedunt, & qui dicitur possidere. Roch. *d. loco quæst.* 28. *nu.* 48. Wames. *Cons.* 475. *n.* 1. *h. tit.* Garf. *De benef. p.* 5. *c.* 9. *num.* 21. *& seqq.*

Q. V. An tutor possit præsentare? Resp. 40
Si pupillus sit septennio major, quia judicium aliquod habet, præsentare eum posse: imo & præsentatum ab eodem esse præferendum præsentato a tutore, velle Joan. Andr. in *c. Ex eo num.* 5. *De elect. in* 6. quod ille sit dominus, modo præsentatus sit idoneus. Si fuerit infantia minor, verius a tutore præsentationem esse faciendam. Videantur allegati a Rocho *V. Competens alicui n.* 12. *&* 13. Azor. *d. c.* 21. *quæst.* 14. *&* Garf. *De benef. d. p.* 5. *cap.* 9. *§.* 1. *n.* 186. *& seqq.*

Q. VI. An præsentet sequester? Resp. 41
Veriorem esse negantium sententiam, per *c. Quoniam* 3. *h. t.* ubi lite super patronatu pendente tempori non finita, dicitur Episcopus providere Ecclesiæ. Abbas in *c. Examinata sup. De jud.* Nihil facit, quod sequester possit esse possessor, quia non tam sibi possidet, quam alii, cui fructus servare debet, quos præsentando dissiparet. Coras. *Miscel.* 3. *cap.* 2. *n.* 16.

Q. VII. An præsentatio per possessorem, 42
non dominum facta valeat? R. Eam tenere, si bonæ fidei fuerit; & ita expressum in *c. Consultationibus* 19. *hoc tit.* Quod & habetur in *c. Querelam* 24. *sup. de elect.* ubi dicitur sufficere, quod aliquis sit in quasi possessione præsentandi. Habet idem text. in *cap. cum olim* 7. *sup. de caus. possess.* ut etiamsi postea evincatur istud jus, nihilominus præsentatus & institutus in beneficio sit retinendus. Ratio est, quod bona fides possessoris faciat eum fructus recte colligere. Recte autem facta non sunt irritanda. *Azor. d. c.* 21. *qu.* 17.

Quid

43 Quid si super jure isto lis pendeat tempore præsentationis? R. Varias adferri opiniones, & distinctiones per Rochum, d. V. Competens num. 42. & 43. eum autem tenere, ut, si lis sit mota super proprietate, non impediatur præsentatio ejus, qui est in possessione, quod, cum eam quietam habeat, fructus ejus non sit impediendus colligere. Si vero super possessione tantum, præsentatio non valeat, quod possidere negetur. Quam distinctionem probat Hostiens. *hic in Summa vers. quid juris*. Abbas vero in *c. 7. num. 6. h. t.* vult præsentare quidem possessorem posse, sicut & alios fructus colligere; non esse tamen admittendam præsentationem a Superiore, ne derogetur juri victoris. Nam licet fructus percipiat possessor; lite pendente; eos tamen restituit postea victor, cum fructus præsentationis talis sit, qui restitui nequeat. Quo faciunt loca, quæ volunt distincte, lite super patronatu tempori non finita Ecclesiæ esse providendum per Episcopum, *c. Si vero* 12. *c. Eam te* 22. *h. t.* citra præjudicium ejus in posterum, qui evicit, *c. Cum propter* 27. *h. t.* Quæ opinio videtur probabilis, præcipue quia causa proprietatis, quæ potior est, trahat ad se causam possessionis, ut dictum sup. *De cauf. possess.* ejusque jus faciat dubium.

44 Præsentationis effectus est, quod teneatur Episcopus præsentatum, modo sit idoneus, instituere, & ex pluribus præsentatis maxime idoneum, ut dictum supra. Si omnes idonei fuerint, in arbitrio est Episcopi, quem instituat, *c. Cum autem* 24. *h. tit. & Clem.* 2. *eod.* Sine institutione vero effectum plenum non habet præsentatio: adeo ut, ista neglecta, Ecclesiam recipiens, quasi facta institutione a laico, sit communione privandus, & si perstiterit, a ministerio atque ordine reddendus alienus, *c. 4. h. tit.* præsentatioque sit nulla. Liberum tamen patrono alterum nominare, qui ab Episcopo instituatur, *c. Cum laici* 10. *h. t.*

45 Facienda præsentatio intra tempus; quod Clerico patrono est sex mensium, laico autem quatuor tantum. Ratio differentiæ est, tum quod illum variare non deceat, qui satis norit mores Clericorum; tum ut facilius præponat Ecclesiæ dignum ministrum. Laico variare non est turpe, cum non norit ita Clericorum qualitates; cui ideo & minus tempus præfixum, intra quod post unum & alios recte præsentat. Quæ variatio non ita accipienda est, quasi post sequentem præsentationem prior extinguatur, sed quod altera priori accedat, & Episcopo sit integrum alterum eligere. Azor. *d. c. 21. q. 13.* Ex ista differentia oritur & altera, quod scilicet præsentato a Clerico statim quæratur jus ad institutionem, *d. c. 24.* quia non licet patrono variare, non etiam præsentato a laico, cui licet variare. Qua tamen in re si Episcopus primum malitiose rejecerit, & alterum instituerit, postea nominatum, tenebitur illi providere, *c. pastoralis 29. h. t.*

Quid si patronorum alter sit laicus, alter Clericus? Resp. Videri etiam laico competere sex menses: tum quia magis dignum trahat ad se minus dignum; tum quod sit servanda paritas in una, eademque re, Quo casu laicus per Clerici conjunctionem consequitur, quod per se habet. *Gl. fin. in c. un. eod. in 6.* Abbas *ad c. Cum propter 27. in fine h. t.* 46

Ubi quæritur: An laico isto casu variare liceat? Resp. Quæstionem non esse in casu, quo prius ab utraque parte unus præsentatus, & postea a laico variante alter additus, cum prior sit potior, quia duas voces habeat. Joan. Andr. in *c. in re communi, 61. De R. J. in 6.* Abbas *in d. cap. 24. num. 4.* Tantum esse quæstionem in casu, quo uterque diversum præsentavit, an liceat alteri variare cum effectu? Quod dicendum, cum nullibi pateat hoc illi denegatum, & non sit privandus quis jure suo propter adjunctionem alterius. Nec facit, quod Gloss. *fin. in c. unico eod. in 6.* velit in isto casu istum judicari tanquam Ecclesiasticum; nam hoc tantum quoad commodum, quod consequitur interdum ratione adjuncti, non etiam quoad privationem alicujus juris. 47

Alia quæstio est: An laicus possit variare, quoties voluerit? variationem quidem videri odiosam, ideoque restringendam, infinitatem evitandam, pluralem locutionem duorum numero esse contentam; affirmative tamen respondendum esse, per textum in *Clem. 2. h. tit.* qui permittit plures præsentari posse per patronum: quod vero non potest commode restringi ad duos tantum, sine læsione textus, uti sentit Gloss. & tenet Rochus 48

V. Ho-

V. Honorificum num. 35. *alios allegans*. Adde Azor. *d. c.* 21. *qu.* 13. *verf. Si quæras*, & Garf. *dict. cap.* 9. *§.* 1. *nu.* 214. *& feqq.*

49 Quid fi præfentato uno juraverit, fe non præfentaturum alium? Refp. Videri, fecundum tradita a Gloff. *in c. fin. De procurat. in* 6. variationem non effe remotam, quod per juramentum nullum parti jus quæratur, ut patet ex *c. Sicut* 22. *inf. De fponfal.* in quo non obftante juramento de ducenda Mævia, tenet matrimonium cum Titia initum. Vult tamen Rochus *d. loco n.* 37. a Superiore talem patronum variare volentem non effe audiendum, ne participet in crimine. Facit *d. Clem.* 2. in qua promiffio de præfentando alternatim eft fervanda, ut multo magis fit fervandum juramentum.

Præfentatum non inftituet Epifcopus, nifi lapfo demum tempore præftituto: quod cum fit inductum in commodum patroni, ipfi non eft auferendum.

50 Ubi quæri poffet, an ante tempus inftitutio præfentati a laico fit valida, ut fubfequens præfentatio fit inutilis? Refp. Epifcopum minus quidem recte egiffe, non exfpectando iteratam præfentationem, quæ intra tempus fieri poterat; tenere tamen inftitutionem, quod cum in Epifcopi arbitrio fit, ex pluribus unum eligere, videatur primo oblatum inftituendo aliis prætuliffe. Nec obftat, quod potuiffet poftea præfentari dignior, quia inftitutio digni tenet. Quo facit, quod præfentatio unius a patrono Clerico non ideo invalidetur, quod poftea appareat dignior. Vid. Garf. *late dict. cap.* 9. *§.* 1. *n.* 231. *& feqq.*

51 Dicta de tempore patrono laico competente vera funt, fi apud laicum jus iftud maneat, nam fi in Ecclefiam transferatur, fiet Ecclefiafticum, & competet femeftre *c.* 1. *in fine eod. in* 6. Cujus ratio eft, quod mutatione perfonæ mutetur rei conditio, ut, cum perfona fit Ecclefiaftica, etiam ipfum jus fit tale, & præfentatio fecundum perfonam, cui iftud jus competit, veniat confideranda. Covar. *Pract. qq. c.* 36. *n.* 5. *verf. Secundo*.

52 Quid e converfo, fi jus fpectans ad Ecclefiam tranfeat cum univerfitate in laicum? Refp. Idem dicendum effe, quod fcilicet habeat naturam laici juris quoad præfentationem, & fimilia, per rationem *d. c.* 1. quod fundatur in mutatione perfonæ, idcirco fcilicet cenferi Ecclefiafticum quoad præfentationem, quia in Ecclefiam translatum ut & debeat cenferi laicum quoad præfentationem, & alias conditiones, quia in laicum translatum; debet enim res quælibet judicari fecundum ftatum præfentem, non etiam antiquum. Quo facit, quod habet Bald. *Conf.* 31. *lib.* 1. bona Ecclefiæ alienata in laicum non amplius habere privilegia Ecclefiæ, quod, mutato ftatu perfonæ, mutetur & rei ftatus; & ceffante caufa ceffet effectus, qua de re plura Tiraq. *Tract. ceffante caufa p.* 1. Facit etiam, quod tradit Bart. Ecclefiafticam empyteufim, fi tranfeat ad privatum, judicari ut privai t, non ut Ecclefiafticam, in l. *Paulus in fine D. de adquir. hæred.* quod res confideretur pro qualitate novi poffefforis. Ita tenet Cavalcan. *Decif.* 22. *n.* 16. Magon. *Decif. Lucenf.* 10. *n.* 7. *&* 13.

Dubitet & hic aliquis: An præfentatio recte fiet Epifcopo extra diæcefim? 53
Refp. Non fieri cum effectu, cum requirat aliquem ftrepitum judiciarium, inquifitionem fcilicet fuper moribus, vita, litteratura præfentati; quod non recte fit extra diœcefin & territorium, extra quod omnis jurifdictio ceffat. Vide Azor. *p.* 1. *lib.* 6. *c.* 21. *qu.* 12.

Hæc de præfentatione, quam, uti dictum, fequitur inftitutio per Ordinarium facienda, quæ præferet, fecundum ante dicta, ex pluribus maxime idoneum, nifi quis plurium patronorum fuffragiis fulciatur, ifte enim aliis eft potior, *c.* 3. *hoc tit.*

Ubi quæfitum: An fi ex tribus, qui- 54
bus eft jus præfentandi, unus alteri fuccedat, eidem fit duplex votum, unum jure proprii, alterum fucceffionis? Refp. Poffe videri illi tantum effe fimplex votum; Primo quia jus iftud fit individuum, infolidum fingulis competens, ut augeri non poffit. Secundo, quod fic alteri generaretur præjudicium, qui femper ab altero habente duplex votum fuperaretur. Dicendum tamen, effe illi duplex votum: quod videtur probari *Clem.* 2. *hoc titul.* quæ dat fucceforibus id juris, quod defunctus habuit. Quo facit *c. Cum olim* 12. *fup De re judic.* ubi ratione duplicis beneficii duplex vox concefsa. Quod & habet *c. pen. fup. De conceff. præb.* & ita tenet Gloff. *in d. Clem.* 2. *circa med. ubi* Ab-

bas

bas *n.* 1. & Zabarella Rochus *V. ipse velis n.* 12.

55 Quæri etiam solet: An in casu, quo plures præsentant, omnes debeant esse simul? Resp. Abbatem *Cons.* 76. distinguere, an per modum collegii præsentent, & tum necessario omnes esse monendos, ut compareant; si vero per modum singulorum, non esse necesse, ut omnes simul compareant, sed posse separatim quemque nominare: quod & de praxi comprobatum dicit, ipse tamen de ista opinione dubitans, *in c.* 3. *in fine h. t.* & indistincte verius judicans, omnes debere comparere ex eo, quod quando omnes convenerunt, possint facilius inquirere de idoneo ministro. Et ita a plerisque tenere cum Bart. in *l. Omnes populi D. De just.* & *jure* tradit Rochus V. *Honorificum n.* 94. Vid. Garf. *d. c.* 9. *§.* 1. 222. & *seqq.*

56 Hæc ita procedunt, quatenus jus patronatus est salvum, aut non impeditum. Impediri contingit: Primo, si per negligentiam ejus, cui competit, non fiat præsentatio intra tempus præscriptum, vel etiam per discordiam patronorum contingat tempus illud labi; hoc ipso enim ad Ordinarium jus istud devolvitur, qui Ecclesiam ordinabit, *cap.* 3. *in fine h. t.*

57 Unde quæsitum: An tempus istud currat ignoranti? Resp. Id posse videri, cum currat impedito, in casu scilicet discordiæ super jure patronatus, *d. c.* 3. Verius tamen non currere, quod regulariter ignoranti non currat tempus; uti nec impedito. Et facit text. in *c.* 5. *sup. De concess. præb.* ubi nonnisi a die notitiæ vacationis currit tempus; facit & ratio, quod ubi non est culpa, non debeat esse pœna. Culpam autem hic removet justa ignorantia: & ita resolvit Abbas in *c. Cum propter* 27. *h. t.* Non obstat decisio *d. c.* 3. quia in eo facto patronorum discordium tempus labitur, ut recte concedatur Episcopo ordinare & providere Ecclesiæ. Aliter se res habet in casu meræ ignorantiæ.

58 Q. II. An tempus currat excommunicato? Resp. Videri non currere, cum, ut dictum, non currat juste impedito, qualis est excommunicatus. Nec facit, quod videatur in culpa esse; nam ea non alias obest, quam quatenus impedimentum inde directe causatur, quod non fit in præsenti casu. Et facit eo argumentum, *d. c.* 5. ubi suspenso non currit tempus collationis. Rochus V. *Competens n.* 13. Idem videtur probari *t. unico §.* 1. *Ne sede vacante*, & *c. in* 6. ubi Episcopo suspenso non currit semestre collationis tempus, tanquam impedito, ut patet ex clausula subjecta: *nisi Episcopus in petenda relaxatione hujusmodi suspensionis sit in mora*: ut ante moram non ponatur culpa, atque ita ante sit legitimum impedimentum. Vide Suarez. *De Censuris Disp.* 14. *Sect.* 2.

Q. III. An Episcopus præsentatum ab excommunicato recte instituat? Resp. Rochum *d. loco n.* 22. distinguere secundum Rotam *decis.* 26. *in Antiq.* an præsentatio fiat a Clerico, an a laico: hoc casu posse, non illo. Rationem differentiæ adsignat, quod a Clerico facta vim habeat electionis, cum, ut dictum, Superior teneatur præsentatum instituere, ob adquisitum ei Jus, *c. Cum autem* 24. *hoc t.* quod utique translatum inhabili, ab eo solum dependens, quia concessum nulliter, ideo & nulliter subsecuta institutio; hoc vero casu non transferatur jus in præsentatum, cum præsentanti variare liceat, ut videatur Superior libere & ex gratia præsentatum instituere. Verum non videtur mihi sufficiens ista ratio differentiæ, cum & præsentatio laico facta ejus sit efficaciæ, ut Superior non possit alium instituere, quam præsentatum. Melior ratio datur, quod Clerico actus præsentandi competat ratione beneficii Ecclesiastici, a quo est suspensus excommunicatus: ut actum hunc a beneficio dependentem non recte exerceat. Quæ ratio non obtinet in eo, cui competit jus istud laicum, ut nec ponat idem impedimentum. Nam præsentatio ejus tantum ponit expressionem voluntatis & quamdam opinionem, quam potest facere etiam excommunicatus: quo modo testamentum excomunicati, ut & alii actus privati tenent, ut dicetur infra, *De sent. excom.* Vid. Suarez. *d. loco n.* 26. 59

60 Ubi quæri posset, an superior cogatur acceptare? Resp. Non peccare quidem eum admittentem excommunicati non vitandi præsentationem per *Extrav. Ad evitanda Martini Quinti*, ut eam licite & valide subsequatur institutio, non tamen cogi necessario admittere, cum ista Extravagante non subveniatur excommunicatis. Si vero fuerit vitandus, peccare Episcopum admittendo præsentationem; pro-

propter communicationem cum excommunicato; validam tamen esse institutionem, saltem quoad patronum laicum, cum talis præsentatio excommunicati sit sufficiens ad explicandam ejus voluntatem, quam proinde Episcopus, si velit, acceptare potest. Quantum ad Clericum, aliud dicendum, cum hujus præsentatio sit nulla, propter suspensam potestatem. Si tamen Episcopus sciens acceptet præsentationem, videtur supplere defectum, cum deficiente patrono, ad eum totum illud jus devolvatur.

61. Secundo. Impeditur jus patronatus per derogationem Pontificis, qui præveniendo præsentationem, de Ecclesiæ ministro providit. Quod ei licitum est, non tantum quoad patronatum Ecclesiasticum, propter plenarium jus, quod habet in Ecclesiastica beneficia, sed & laicum. *Gloss. in Clem.* 2. *De præbend. V. Apostolicis*. cum & hoc sit dependens a spiritualibus. Quo facit ratio, quod ex tolerantia Ecclesiæ hoc jus laicis competat, *c. 3. hoc tit.* ut, si videatur expedire, possit Pont. gratiam revocare, & non expectata patroni præsentatione, Ecclesiæ providere: præcipue cum non privative id jus sit concessum laicis, sed cumulative concedendo quidem laicis eam potestatem,

62 sibi tamen non auferendo. * Ubi distinctione hac opus, quod ad derogandum juri patronatus laico necesse sit, exprimatur clausula derogatoria. *Gloss. in d. V. Apostolicis*. Et hoc, ne facile laicorum juri contraveniendo avertantur ipsi a benefaciendo Ecclesiæ, qui metus non est in Clericis. Covarr. *Pract. qq. c. 36. n. 2. ubi per eum citati*.

63 Quæritur autem, an sufficiat generalis derogatio? Resp. Minime; cum, quæ specialiter sunt exprimenda, non possint dici contenta sub generali clausula, *cap. 2. ubi Gl. fin. de præb. in 6.* Ut non sufficiat litteris expressum esse, *etiamsi ad alicujus præsentationem, seu collationem pertineat*; nam ea verborum clausula generalis est. Joan. Andr. in *c. Dilectus 6. sup. De off. leg.* Covarr. *d. loco*: qui vult, ne quidem censeri derogatum per clausulam specialem, si ad Regem, Ducem, aut Marchionem spectet, nisi & hoc exprimatur. Qui etiam vult non comprehendi sub reservatione vacantium in Curia beneficia juris patronatus laici, non tantum si ad Reges, Comites, aut similes pertineant, sed etsi ad alios laicos. Quod posterius licet displiceat Flaminio, *De resignat. benef. lib.* 11. *q.* 4. *n.* 48. habet tamen rationem, quod ista reservatio juris communis sit generalis, ut non adficiat ea, quæ specialem desiderant expressionem, ut in casu præsenti. Vid. Roch. *V. Honorificum n. 3.* Azor. *p. 1. lib. 6. c.* 23. Wames. *Cons.* 478. *n.* 1. *& 2. h. t.* Less. De *just. & jure lib. 2. c. 34. Dubit. 9.*

Quid in patronatu Ecclesiastico? Resp. In illo sufficere derogationem generalem. 64
Quo modo si contingat beneficium in Curia vacare, reservata erit præsentatio Pontifici, secundum *d. c.* 2. qua in curia vacantia beneficia illi sunt reservata, nec alia speciali opus erit derogatione; cum isti juri, qua Ecclesiasticum facilius derogetur, quam laico.

Quid si simul pertineat ad laicum & Clericum? Resp. Flaminium, *d. loco n.* 49. *& seqq.* velle, tum sapere potius naturam Ecclesiastici, & tale censeri per *Gl. fin. in c. 7. eod. in 6.* Verum contrarium est dicendum, scilicet non censeri ei derogatum, nisi exprimatur. Nihil faciente conjunctione Ecclesiastici, quæ commoda quidem & privilegia cum laico communicat, non etiam damna, quibus adficeretur laicus per derogationem generalem & reservationem. Et ita accipienda *d. Gl. fin.* Cov. *d. c. 36. n. 5. vers. Tertio secutus alios, quos citat*. Abbas in *c. fin. in fine h. t.* Wam. *Cons.* 476. *num.* 1. *& seqq. hoc* 3. 65

Dicta de expressa derogatione Pontificis vera sunt, si ex dotatione aut fundatione jus istud habeatur, non etiam si ex privilegio Pont. quia cessat ratio, ob quam jura prohibuerunt derogationem, quod scilicet vocatentur aliqui a dotando, cum nulla sit facta dotatio. Quod dicendum, si ex præscriptione aut consuetudine jus istud sit obtentum. Covarr. *d. loco n. 6.* 66

Quantum ad Legatum a latere, potest ille præveniendo præjudicare Patrono Clerico, non etiam laico, per textum in *c. Cum dilectus* 18. *h. t.* qui distinguit inter laicum & Clericum, cum adsignata ratione diversitatis, quod scilicet Clericus subsit jurisdictioni Legati, non etiam laicus. Ad Episcopum quod attinet, illi non licet derogare juri patronatus sive Ecclesiastico sive laico, ut patet ex *can. Decernimus* 67

tiae XVI. q. 7. Adeo ut collatio non teneat, secundum ea, quæ dicta superius *eod.*

68 Extinguitur jus illud, Primo, per cessionem alteri factam, qua de re sup. Quod & obtinet, si publicetur universitas, cui adhæret.

Secundo, per remissionem, *c. 1. eod. in 6.* licet enim cuilibet jus suum remittere.

III. Si patiatur patronus Capellam commutari in Ecclesiam collegiatam, in qua non est locus præsentationi, sed electioni, cui se non immiscet patronus: nisi adsensus ejus postuletur, & nisi aliter de sua jurisdictione obtineat, ut habet textus in *c. Nobis 25. h. t.* non quoad vocem præstandam electioni, hoc enim induci consuetudine nequit, aut per Episcopum concedi: sed ut interponat partes suas in electionis tractatu. Innoc. in *d. cap. 25.* Sunt autem patrono reliqua jura salva, *d. cap. 25.*

IV. Si Ecclesia destruatur, quia rei non existentis nullæ sunt qualitates. Quid juris sit, si Ecclesia destructa reædificetur, dictum est sup. *eod. n. 6.*

V. Si Ecclesia obnoxia huic juri cum altera uniatur consensu etiam tacito patroni. Joan. Andr. *ad c. 2. sup. de relig. domib.* quia cum altera unita Ecclesia censetur quasi extincta. Quod admittit Specul. *de jure patron. in fine*, non tantum quando ex fundatione hoc jus competit, sed & si ex dotatione; ex ratione, quod non amplius ibi ordinetur Sacerdos.

VI. Per crimen, quod commisit patronus circa personam Rectoris, quem per se, aut per alium occidere aut mutilare præsumpsit, *c. pen. inf. de pœnis*. Quo casu ad Ecclesiam revertitur juspatronatus, aut extinguitur potius ipsa Ecclesia manente libera. Ut hæredibus patroni nihil juris supersit, quod prætendant: meretur enim factum hoc patroni, ut cum sua posteritate excludatur; indignus, qui a loco, in quem commisit, beneficium expectet. Refertur etiam ad crimen, si juspatronatus fuerit adquisitum simoniace, ut eo dicatur privandus comparans, *c. 6. h. t.* Facit & hæresis, in quem incidit patronus, eo privari, cum omnia ejus bona hoc ipso publicentur, ut dicetur *infr. de hæret.*

69 Quid si revertatur ad sanam mentem, abrenuntiata hæresi? R. Ipso jure omnia ejus bona esse confiscata propter hæreseos delictum; quod non tollit pœnitentia quoad pœnam inflictam ipso jure. Quia tamen ante sententiam declaratoriam scilicet, non possunt bona apprehendi per fiscum, *c. cum secundum de hæret. in 6.* videtur Glossæ in *can. Maximum 1. q. 7.* remanere patrono jus suum salvum cum bonis: quæ sententia est benigna, qua de re latius agetur infra *d. titul. De hæret.*

Q. An excommunicatio privet patronum isto jure? R. Nusquam haberi, quod excommunicatus aliquo jure privetur, sed omnia sua salva habere: imo & ei posse adquiri jus istud de novo, fundando, dotando, succedendo, aut alias per universitatem adquirendo, cum & matrimonium valide ineat, & Religionem profiteatur. Nec facit, quod ad beneficium Ecclesiasticum omnis illi sit præclusa via: nam hoc ideo, quia spiritualium est incapax: hoc autem jus tantum est dependens a spirituali, non etiam mere spirituale. Abbas in *d. c. Nobis 25. n. 3. h. t.* Rochus *V. Competens nu. 20. & seqq.* Quantum ad exercitium præsentationis dictum de eo sup. *eod. n. 59. & 60.* 70

ADDITAMENTA.

Ad n. 4. Quæres: An ad acquisitionem jurispatronatus præter fundationem, requiratur specialis reservatio, & consensus Episcopi? Resp. Neg. contra Zoesium, ratio est, quia specialis ille consensus de jure ordinario non requiritur; neque etiam talis reservatio necessaria est, eo quod sacri canones per se hoc privilegium remuneratorium conferant fundatori. Barbosa, *Jur. Eccles. universal. lib. 3. c. 12. n. 35.*

Ad nu. 23. Quæres 1. An patronus filium suum possit præsentare? Resp. Affirm. quia filius patroni non debet deterioris esse conditionis, quam alii, quorum parentes Ecclesiam nullo beneficio affecerunt, & juspatronatus, quod in favorem fundatoris, ejusque hæredum introductum est, in eorumdem odium non debet retorqueri, *c. quod ob gratiam de reg. jur. in 6.*

Quæres 2. Quid faciet patronus capax beneficii, si ad illud aspiret? Resp. Supplicabit Episcopo, ut illud sibi conferat, quia supplicando non dicitur aliquis ambitiosus, & se ingerere Ecclesiasticis officiis, cum

cum supplicatio respiciat gratiam, præsentatio autem justitiam. Panorm. & Barbos. *in cap. per nostras hoc tit.*

Ad num. 40. *Quæres*. An præsentatio facta a minore habente curatorem valeat absque hujus consensu? Resp. Affirm. ratio est, quia curator non datur minori ad spiritualia & Ecclesiastica, *arg. cap. fin. de judic. in 6.*

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

SUMMARIUM.

1 *Census vocabuli varia significatio.*
2 *Census quid, & in qua moneta solvendus.*
3 *Solito major aut novus non imponendus Ecclesiæ, nec vetus augendus.*
4 *Exactionum nomine quid hic veniat.*
5 *Ab exactionibus Principum immunes Clerici.*
6 *Procurationes quid, & modus earum.*
7 *Modum excedens tenetur ad duplum recepti.*
8 *Pœna hæc an evitetur solvendo simplum intra mensem?*
9 *Visitantium comitatus, & expensæ.*

1 SPectant ad gravamen Ecclesiarum Census, Exactiones, Procurationes. Census vocabulum est: πολύσημον, id est, variæ significationis, ut videre est apud Molin. *ad Consuet. Paris. tit. 2. in princ. num. 7. & seqq.* & Molinam *de just. & jure tract. 2. disp.* 381. Nam accipitur: Primo, pro rerum & bonorum cujusque æstimatione, secundum quam tributa olim pendebantur, & cives in certas classes apud Romanos distribuebantur, ut patet ex Livio, & aliis. Secundo, pro tributo & publica pensitatione, quæ præstatur in recognitionem universalis dominii, & auxilium rectæ gubernationis & tuitionis Reip. quæ fit per principem, quo modo accipitur passim in Jure civili, *Cod. Sine censu vel reliquis fund. comparari non posse, & C. de censib. & censitor. lib.* 11. Tertio, pro modico annuo canone, qui præstatur in recognitionem directi dominii, & jurium dominicalium, qualem præstat emphyteuta. Quarto, pro annuo reditu, quem quis sibi reservavit ratione cessi prædii, aut juris, ut in *c. Constitutus 6. sup. De relig. domib.* aut ratione traditæ pecuniæ, qua de re sup. *De empt. vend.* Quinto, pro eo, quod annuatim præstatur ratione, & in recognitionem subjectionis, quo modo hoc loco accipitur; aut etiam ratione fundationis aut dotationis, cujus tempore patronus sibi censum reservavit auctoritate Episcopi, ut colligere est ex *c. Præterea 23. sup. tit. prox.* aut etiam alia de causa. Ut solutio census videatur indicare subjectionem, *cap. 2. hoc tit.* non tamen semper, ut patet ex *cap. præcipimus 8. infr. De privil.*

Census itaque est reditus annuus, quem Ecclesiæ debent suo Prælato, non in signum dominii, sed in recognitionem subjectionis, *d. c. 2. h. t.* Præstandus in ea moneta, quæ institutionis tempore erat in usu, *c. Olim. 2. h. tit.* vel si non reperiatur, in quantitate, quæ erat tempore constitutionis. Abbas in *d. c. 20. n. 4. c. penult. h. tit.* nisi tempore 40. annorum, quo juribus Episcopalibus præscribitur. Abbas *d. loco num. 6.* solutus fuerit in alia moneta etiam minus valente, *d. cap. 20.* * Major solito non imponitur Ecclesiis, nec antiquus augetur, *c. 3. & 7. h. t.* Ut enim res Ecclesiæ non alienantur, ita nec ad censum novum obligantur, aut antiquus augeri potest, quia quod juris est in toto, idem & in parte. Ubi nihil faciet consensus Rectoris aut Clericorum, qui Ecclesiam alicui volunt constituere censualem, sine auctoritate Diœcesani, *c. Præterea 8. & c. Cum Clerici 11. h. t.* ut juramentum super ea re exactum sit relaxandum ab iis, qui exigerunt, *Significavit c. 13. & c. Gravis 15. h. t.* Dicta de solvendo censu; quem vocat tributum Ecclesiasticum Pont. in *c. 1. h. t.* & Synodaticum in *d. c. 20.* procedunt, nisi sit remissus, *c. Cum venerabilis 21. h. tit. & d. c. 6. sup. de relig. domib.* aut probetur exemptio. 2 3

Exactiones sunt subsidium aliquod extraordinarium, quod penditur Prælatis justa de causa id petentibus *c. 6. §. 1. h. tit.* quale vocant subsidium charitativum. Sint eæ moderatæ, nec causam excedant; alias restituere tenentur, *c. Ea, quæ 12. h. t.* Pauper Clericus his non videtur gravandus, *arg. c. 4. h. t.* quod eum paupertas satis gravet, cujus proinde sit potius miserendum. Divitem Clericum non haben- 4

habentem beneficium, aut ordinatum ad titulum sui patrimonii, non teneri ad hoc subsidium, videtur velle Navar. *hic Conf.* 5. *in fine*.

5 Sunt & Principibus suæ exactiones, quæ novæ nonnisi ab ipso Principe legitime imponuntur, ab aliis eas indici prohibitum, sub pœna excommunicationis, *c. Innovamus* 10. *h. t.* Ecclesiasticæ personæ ab iis sunt immunes, etiam quoad res suas: ur a laicis personis imponi nequeant, & contra facientes pœnam excommunicationis ipso facto incurrant. Nisi negotiationem exerceant, eatenus enim non est ratio, ut hac immunitate fruantur, *c. pen. eod. in 6. Clem. fin. eod.* Uti nec quando exactio tendit tam in commodum Clericorum, quam laicorum, adhibita auctoritate Episcopi Clericis primæ tonsuræ debetur quidem & hæc immunitas, sed de consuetudine iis ablata, quando non sunt in ministerio Ecclesiæ, uti dictum sup. *de foro compet.*

6 Procurationum nomine hic veniunt eæ expensæ, quas vel Ecclesiæ vel Monasteria debent Episcopo, vel alteri, visitanti ex officio & quidem in propria persona, non alias, *c. procurationes* 23. *h. t.* Nisi privilegio Apostolico sint exempta ab earum præstatione: quod non facile creditur concessum quoad Nuntios Apostolicos *c. cum instantia* 17. *hoc tit.* Sint & hæ moderatæ, secundum locorum facultates

7 *c. Conquerenti sup. de off. ordin.* * Si modum excesserit visitans, tenetur ad duplum ejus, quod recepit, ei Ecclesiæ, a qua recepit. Quod nisi intra mensem solverit, Episcopo est interdictus Ecclesiæ ingressus: alii ab officio & beneficio sunt suspensi hoc ipso, donec persolverint, *c. eod. in 6.*

8 Ubi disputat Navarr. *cons.* 7. *h. t.* An simplum solvendo intra mensem evitent dictam pœnam? Resp. Hoc videri ipsum probare, *arg. Clem.* 2. *vers. a qua de hæret.* ubi post incursam similem absolvi possunt restituentes simplum tantum, non etiam pœnam quadrupli, quam debeant ratione concussionis: ut magis id dicendum illi videatur ante pœnam incursam, cum difficilius tollatur jus quæsitum, quam impediatur quærendum. Quæ ratio ut non sit mala, tamen *d. c.* 2. expresse, non alias vult evitari pœnam, quam duplum intra mensem sit redditum.

9 Ne autem comitatu suo Ecclesiæ sint graves visitantes, certus comitum numerus iis est præscriptus, *c. 6. h. t.* Visitationis vero nomine victualia tantum, non etiam pecuniam, olim accipere licebat; postea pecuniam accipere permissum, *c. 3. eod. in 6.* Monentur porro visitantes per Trid. *Sess.* 24. *c.* 3. *de reform.* ne cuiquam sint graves inutilibus expensis: victualia quidem accipiant sibi & suis frugaliter, non etiam pecuniam; nisi ita habeat consuetudo & eam dare eligant, qui visitantur. Ubi autem gratis visitari solitum, ibi nihil accipiant.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. in fin. adde: Tributorum genera consueta sunt quatuor. Census a capite seu capitando dictus, impositus personæ in signum subjectionis. *Tributum*, quod solvitur de fructibus terræ. *Vectigal*, quod penditur pro reparatione viarum, pontium. *Pedagium*, quod impeditur pro earumdem viarum custodia & securitate, Franc. de Arauxo *disp.* 12. *diffic.* 2. ex Dominico Soto.

Ad n. 3. in fin. adde. Episcopi & cæteri Prælati Ecclesiarum novos census in eis imponere aut aliquam partem fructuum sibi reservare nequeunt. Gonz. *ad cap. prohibemus* 7. *h. t.*

Ad n. 4. Quæres 1. Ob quam causam Episcopus subsidium charitativum exigere possit? R. Si novus Episcopus in sui electione, confirmatione, & consecratione expensas fecerit, item pro causis & negotiis totius diœceseos, vel debita pro bono communi Ecclesiæ contracta dissolvere velit, &c. Tamburin. *de jur. Abbat. Tom.* 3. *disp.* 10.

Quæres 2. An Successor subsidium charitativum petitum ab Antecessore & non solutum in aliquo beneficio exigere possit? R. Affirm. Per modum oneris realis & beneficio impositi, *arg. l. Imperatores ff. de publ. & vectigal.*

Ad n. 5. in fine adde. Ex jure naturali tenentur alere Regna suos Reges, & tribuere subsidia necessaria; est enim Rex pastor ovium rationalium. Sicut igitur Pastor jus habet, ut de ovium suarum lacte & vellere alatur, ita & Rex ut de suorum bonis superfluis ad instar lactis & velleris, quæ ovibus superflua sunt. Item Res-

Respublica comparatur ad Regem, ut nutrix ad infantem, quem de suis uberibus lactat, qui jus habet sugendi lac pro sustentatione necessarium, non tamen sugendi nutricis sanguinem, quem natura dedit pro ipsius matris seu nutricis conservatione. Unde in Proverb. qui nimis emungit, elicit sanguinem. Franc. de Arauzo *de stat. Civ. disp.* 12. *de offic.* 2. *numer.* 1.

Ad n. 6. Quæres: An ad procurationes teneantur hospitalia, & alia pia loca? R. Negat. *Zerola in praxi Episc. p.* 2. *verb. visitatio §.* 6. *dub.* 7.

Ad n. 9. in pr. adde. Ad cap 6. h. t. Observa, quod Cardinales fuerint inferiores Episcopis ordine & dignitate usque ad tempus Clementis V. Unde non mirum, quod Cardinales in isto capitulo postponantur. Ab. Andler. *in Jurispr. Rom. de stat. Hom. p.* 1. *n.* 21. *& seq.* Hic ordo recensetur. Evaristus titulos Præsbyteris distribuit, septemque Diaconos constituit Anno 267. Dionysius Parochias assignavit & Episcopis Diœceses constituit. Marcellus titulos Præsbyteris datos ad 25. reduxit, qui ab initio Cardinales dicti, quod ab his tanquam Cardinibus Ecclesia Dei dirigeretur. Bonifacius III. Cardinales ut Senatores mirifice extulit. Innocentius IV. circa Annum 1244. ut equo insidentes rubro galero uterentur statuit, in signum quod parati sint pro Religione sanguinem effundere. Paulus II. vestem coccineam cucullo insignem adjecit, ut hac quoque cum rubenti petaso spectabiles essent. Sunt quidam Cardinales Episcopi, quidam Præsbyteri, quidam Diaconi. Primi vocantur fratres Pontificis, reliqui autem filii. Antiquior autem Decanus; plura ibi, Franc. de Arauxo *de stat. Eccles. tract.* 2. *q.* 15. *n.* 19.

Dignitas Episcopalis est suprema in Ecclesia etiam respectu Cardinalatus. Gl. in *can. quamquam* 2. *q.* 7. *& n.* 20. Ita ut usque ad tempus Bonifacii VIII. Episcopi non creabantur Cardinales ne descenderent.

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

SUMMARIUM.

1 *Consecratio Ecclesiarum cur, a quo, & quando fieri debeat?*
2 *Ecclesia polluta reconciliand a, non vero consecranda de novo.*
3 *Ecclesiæ nomine quid veniat hoc loco?*
4 *Ecclesia polluitur, I. Homicidio voluntario & injurioso.*
5 *An & suspensione ejus, qui ea dignus?*
6 *II. Seminis effusione injuriosa.*
7 *III. Sanguinis humani effusione.*
8 *An per copulam conjugalem?*
9 *Pollutione occulta non redditur Ecclesia obnoxia reconciliationi.*
10 *IV. Sepultura fidelis excommunicati.*
11 *An & per sepulturam nominatim interdicti?*
12 *An & per consecrationem Episcopi excommunicati?*
13 *V. Sepultura pagani.*
14 *An & fœtus in utero materno existentis?*
15 *Cœmeterium etiam polluitur iisdem modis.*
16 *VI. Parietibus combustis & destructis.*
17 *Differentia inter priores quinque modos.*
18 *Effectus polluendi Ecclesiam, in quo fundetur.*

SAnctum & necessarium destinari loca publica, in quibus recte colatur Deus, & populus Christianus opera religionis exerceat. Ea consecrari decens est ex perpetua Ecclesiæ consuetudine, & quidem solemniter a proprio Episcopo, *c.* 2. *& pen. h. t.* qua de re pulchre Suarez *p.* 3. *tomo* 3. *disput.* 81. *q.* 83. *Sect.* 5. *vers. Tertio*. Est enim consecratio ordinis Episcopalis, potest tamen alteri Episcopo delegari, non etiam non Episcopo. Non consecranda autem loca sacra nisi dotata, ut per ministros divino cultui possit satisfieri. Dos danda ab eo, qui consecrari jubet. Non dotatam consecrans tenetur ipse ad dotem *c. cum sicut* 8. *hoc tit.* Consecrantur & altaria, non unum tantum in una Ecclesia, ut velle videntur quidam hære- 1

tici olim moris fuisse, sed etiam plura in eadem Ecclesia, c. 5. *h. t.* Quæ sint lapidea oportet, saltem quoad mensam superiorem, quæ sola consecratur, & debet esse tantæ quantitatis, ut possit capere pedem calicis, & hostiam. Fit consecratio tam Dominicis, quam profanis diebus, *c.* 2. *hoc tit.* per oleum benedictum. Ubi nihil imminuet consecrationem, si adjunctum fuerit oleum non benedictum; utrumque enim sit benedictum, cum potentius, scilicet benedictum, trahat ad se minus potens, scilicet non benedictum, *c.* 3. *in fin. h. tit.* Semel facta non est iteranda, etiamsi tectum Ecclesiæ ruat, modo integri maneant parietes, quibus signum consecrationis est infixum, *c. Ligneis* 6. *h. t.* Altare tum demum de novo consecrandum, quando lapis, cui benedictionis signum impressum, fuerit confractus, aut diminutus enormiter, aut amotus, *c.* 1.

2 *&* 3. *h. tit.* * Polluta Ecclesia non indiget nova consecratione, sed tantum benedictione, quæ facienda per aquam, cum vino & cinere benedictam, *c.* 5. *hoc tit.* nonnisi ab Episcopo, non obstante contraria consuetudine, *c. pen. h. t.* Fiet autem reconciliatio ejus expensis, qui pollutioni & violationi causam dedit, *c.* 2. *de offic. ordin. in* 6. cum dans damni causam teneatur ad ejus compensationem, *c. fin. h. t.*

3 Pollui contingit Ecclesiam variis modis, quos antequam recenseamus, notandum Primo, nomine Ecclesiæ, quantum ad hunc effectum, tantum venire Ecclesiam vel locum benedictum: nam cum pollutio inducat quamdam privationem, debet præsupponi habitus, quem hac in materia ponit consecratio. Idem volunt de loco benedicto, & auctoritate Episcopi ad divina deputato. Secundo Ecclesia comprehendi omne id spatium, quod pertinet ad interius corpus, a tecto interiori usque ad pavimentum, & a summa ara usque ad partem oppositam. Quo modo Capellæ intra Ecclesiam constitutæ comprehenduntur, non etiam Sacristia, non turris, nec cameræ Ecclesiæ adhærentes, cum non sint deputatæ ad divinum cultum: ut per copulam ibi habitam, aut cædem factam non possit dici polluta Ecclesia, uti nec si supra tectum tale quid contingat; cum loca ea sint extra Ecclesiam. Gloss. *in c. un. eod. in* 6. Navarr. *in Summa, c.* 27. *n.* 51. Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disp.* 15. Idem judicium est de loco sub Ecclesia constituto, cum non sit pars Ecclesiæ uti cavea, spelunca, nisi sit fornix Ecclesiæ, ad eam spectans, deputatus ad sepulturam.

His præmissis, polluuntur Ecclesiæ: 4
Primo per homicidium voluntarium & injuriosum, *c.* 4. *h. t.* Dico, voluntarium; quia casu commissum non potest videri violasse reverentiam Ecclesiæ, cum non ponat malitiam: nisi cum isto casu concurrat indirecta voluntas, nam & ea ponit culpabile homicidium, ut dicetur *inf. t. de homic.* quod sufficit ad effectum polluendi Ecclesiam *ex communi DD. sententia*. Dico, injuriosum; quia cessante injuria, nulla fit Ecclesiæ irreverentia: cujusmodi est commissum in justam sui defensionem, aut per eum, cui sensus deest. Sola mors in Ecclesia contingens minime eam violat, si causa sit data, extra Ecclesiam. Sanguinis adsit effusio, vel non hoc casu nihil interest; cum sufficiat homicidium injuriosum, quod etiam contingit per suffocationem. Gloss. in *c. un. eod. in* 6. Percussio in Ecclesia citra sanguinem eam non violat, licet ex persecutione sequatur mors extra Ecclesiam: neque enim potest homicidium censeri consummatum in Ecclesia, nisi & in ea subsequatur mors, cum pœna non inferatur, nisi actu consummato.

Q. An polluatur Ecclesia per suspensionem ejus, qui ea dignus? R. Omnino, quia licet non sit injuriosa mors ipsi reo, est tamen injuriosa loco, qui ideo polluitur. Quod & dicendum de cæde Martyris, quæ non facit, quo minus polluatur Ecclesia, propter sacrilegam actionem, licet pretiosa sit in conspectu Domini mors Sanctorum ejus. 5

Secundo, per injuriosam sanguinis effusionem etiam proprii, *can. Ecclesiis* 20. *de consecr. dist.* 1. *c. fin. h. tit c. un. eod. in* 6. Tetigerit autem sanguis Ecclesiæ pavimentum, nec ne, non interest, *d. c.* 4. *hoc t.* in quo fit mentio vulneris, non etiam maculationis, cum non tam per contactum sanguinis violetur Ecclesia, quam per violentam effusionem. Vulnerans sit in Ecclesia; an extra eam, non refert; cum satis sit, vulnerationem sive effusionem in Ecclesia fieri. Ut & econtra, si in Ecclesia stans jactu lapidis vulneraverit 6

extra eam stantem, non dicitur polluisse Ecclesiam, quod vulneratio & effusio in illa non sit facta: uti nec potest videri Ecclesia polluta per sanguinis effusionem, cujus causa data est extra Ecclesiam.

7 Tertio per effusionem seminis humani, *d. c. fin. h. t.* voluntariam, publicam, & illicitam quocumque genere turpitudinis, per pollutionem, aut aliam illicitam copulam. Quæ involuntarie contingit dormienti, aut vigilanti, quia Ecclesiæ non injuriosa, ea minime polluit.

8 Q. An polluatur Ecclesia per actum conjugalem? R. Posse videri non pollui, cum in *c. 5. inf. de adult. & can. si motum de consecr. dist.* 1. tantum fiat mentio copulæ adulterinæ, & licet alii textus loquantur de seminis effusione, possent tamen accipi de illicita, ne pœnæ, quæ sunt restringendæ, extendantur. Verum idem dicendum de copula conjugali, atque de alia seminis effusione, modo sit intemperans; cum licet in se non ponat peccatum, sint tamen sacrilega respectu loci sacri. Si vero sit licita, & vitari nequeat, propter periculum, quo in Ecclesia dormire coguntur conjuges, aut in ea sunt obsessi; aliud dicendum; cum per actum, qui cùm reverentia & timore Dei fieri potest; non debeat dici Ecclesia pollui. Cov. *ad 4. Decretal. p. 2. c. 7. §. 2. n. 3.* Nec obstant superius adducta, quia loquuntur in casu speciali, nec decernunt, ob solum adulterium violari Ecclesiam; alias enim per simplicem fornicationem ea non violaretur. Vid. Sanch. *de matr. lib. 9. disp. 15. n. 7.* & Suar. *de Religione tomo 2. lib. 3. c. 7.*

9 Dixi, publicam; quia per occultam pollutionem aut fornicationem non est Ecclesia reconcilianda; uti pro occulto crimine non imponitur pœnitentia solemnis. Facit, quod Ecclesia de occultis non judicet. Facit & textus *in d. c. 5. inf. de adult.* ubi vis ponitur in publica detectione. Gloss. *in d. c. 1. eod. in 6.* Et hoc, quatenus pollutio occulta manet; nam ubi innotuerit, habetur Ecclesia ex tunc polluta, & necessario reconcilianda. Nav. *in Summa c. 27. n. 28. 1. in fine*, per alios actus illicitos, qui sunt extra pollutionem, cujusmodi sunt aspectus turpes, inhonesta verba quamvis minus deceant locum sacrum, his tamen non polluitur, ut benedictione nova non indigeat.

Quantum ad Ecclesiam non consecratam pollutam sanguinis, aut seminis effusione, ea lavanda est aqua exorcizata, etiam per non Episcopum. Gloss. *fin. c. fin. h. t.* quam approbat Navarr. *d. loco, ubi alios citat.*

Quarto, Si fidelis excommunicatus uti hæreticus, in ea sepeliatur, *c. 7. hoc tit.* quod etsi loquatur de cœmeteriis, eadem tamen & major ratio est in Ecclesia, cujus reverentia & puritas non minus læditur, sepeliendo excommunicatum, quam cœmeterium. Hac de re aliqua dicta, *sup. de sepult.* 10

Q. An per sepulturam hominis nominatim interdicti polluatur Ecclesia, ut indigeat reconciliatione? R. Hoc videri posse, ex eo, quod excommunicatio & interdictum æquiparentur, *c. 1. circa fin. & ibi Gloss. d. sent. excom. in 6.* Contrarium tamen verius esse, cum id in jure non exprimatur, nec pœnæ sine textu sint inducendæ aut extendendæ, neque æquiparatio habeat locum in pœnalibus: ut non procedat decisio *d. c. 1.* præcipue, cum excommunicatio sit multo gravior interdicto, privans omni communicatione, non ita interdictum. Et licet exhumandum sit interdicti cadaver, cum non liceat illud sepelire in loco sacro *cap. is qui 20. de sent. excom. in 6.* tamen non polluitur Ecclesia ejus sepultura, cum hoc non sit expressum in jure, *arg. c. is, qui 18. d. t.* ut nova reconciliatione non egeat. 11

Quid dicendum de hæretico quidem notorio, non tamen denuntiato, potest colligi ex iis, quæ dicta sunt supra, *de sepult. n. 9.* & tractat latius Navar. *cons. 10. de hæret.*

Quæritur etiam, an Ecclesia censeatur polluta per consecrationem aut benedictionem Episcopi excommunicati? R. Ita quidem videri Abbati, *c. 7. h. t.* & Hostiens. quos sequitur Nav. *d. loco n. 253.* Verius tamen esse, eam minime pollui, quod legis pœnalis extensio extra suum casum non fiat, *c. Odia de R. J. in 6.* Facit text. *in c. a nobis sup. de sacram. non iteran.* ubi non polluitur altare, in quo celebravit excommunicatus. 12

Quinto, polluitur Ecclesia per sepulturam pagani, id est, non baptizati, *can. Ecclesiam, cum seq. de consecr. dist. 1.* Nomine pagani etiam venit catechumenus, & 13

in

infans ante baptismum mortuus, quando nimirum per se sepelitur.

14 Quæstio autem est in casu, quo est in utero materno? R. Si vivat, aut dubium sit, an vivat, fœtum esse excidendum, ne spes animantis cum gravida perimatur, *l. 2. D. de mort. inferend.* aut saltem baptizatus salvetur. Si vero nulla supersit vitæ spes, non opus esse incisione, & posse una cum matre sepeliri. Non obstantibus juribus, quæ nolunt non baptizatum sepeliri in loco sacro, quia accipienda de infante separato a matre, non etiam conjuncto matri Christianæ, cujus habetur pars. Ita Hostiens. *hic*, & Henr. Bohic. in *c. Sacris sup. de sepult.* & *1. Consuluisti h. t. ubi alios citat contrarium tenentes*:

15 Idem dicendum de cœmeterio, nam & hoc per benedictionem Episcopi factum religiosum polluitur modis supra relatis, cujus tamen pollutio non adficit Ecclesiam: est enim accessorium, quod non adficit, aut trahit ad se principale suum, *c. un. eod. in 6.* etsi econtra cœmeterium Ecclesiæ contiguum censeatur pollui; sequitur enim accessorium suum principale. Nav. *d. c. 27. n. 253.*

16 Addunt & sextum modum, quando paries combustus, vel ita destructus est, ut eum reædificari oporteat. Verum iste modus non tam infert pollutionem aliquam, quam aufert consecrationem, qua iterata eget Ecclesia reparata, quatenus parietes simul ruerunt; quia tunc perditur consecratio, destructa re, in qua fundatur. Nam si paulatim & successive destruantur ac reparentur, non perditur consecratio, quia semper censetur eadem manere, & tunc id, quod majus est, trahit ad se minus. Tectum ruens integris parietibus non facit consecrationem amitti, quæ potissimum versatur circa parietes, in quibus linitio & cruces fiunt, *c. ligneis h. tit.* Benedicta Ecclesia non indiget nova benedictione, etiam destructis parietibus, cum tantum bene dicatur solum, quod semper idem manet.

17 Est autem differentia inter prædictos quinque casus, quod in tribus primis casibus Ecclesia polluatur per actionem quasi transeuntem, cujus vi relinquitur polluta, etiamsi actio omnino transierit, nullumque in ea reliquerit effectum physicum: in ultimis vero duobus polluatur Ecclesia per effectum in ea permanentem ex vi prioris actionis, scilicet per corpus excommunicati, vel pagani hominis ibi sepulti. Unde est, quod in prioribus casibus ad purgandam Ecclesiam non sit necessarium aliquid ab illa extrahere, sed solum orationibus & aspersionibus juxta ritum Ecclesiæ eam reconciliare. In posterioribus vero corpus humatum est extrahendum, & extra Ecclesiam projiciendum, & postea adhibenda benedictio aut purgatio. Sepultura talis contigerit per culpam, aut citra culpam, non interest; ut quia credebatur aut probabatur baptizatus, non excommunicatus, durante causa violationis durabit & ejus effectus, *can. Ecclesia 27. cum seq. de consecr. dist. 1.* Si tamen possint ossa internosci: *c. sacris supr. de sepult.* nam si cadaver sit confusum cum aliis, & sic ignoratum, reputatur quasi non esset, aut saltem causat occultissimum defectum, cujus permanentia non impedit reconciliationem in præjudicium Ecclesiæ.

Unum hic superest quærendum; an affectus polluendi Ecclesiam fundetur in statu Ecclesiastico, an vero de se, & natura sui rès habeat adjunctam sacrilegii malitiam, eo quod fiat in Ecclesia? R. Verius dici, fundari in Ecclesiastico statuto, cum moralis ille polluendi Ecclesiam effectus, per se, & ut sic, non sit culpa, sed veluti pœna, & ad modum censuræ, in detestationem turpitudinis actus repugnantis Ecclesiæ. Deinde excommunicatum sepelire in Ecclesia non est de se malum, uti & non baptizatum infantem sepelire in Ecclesia, cum corpus illud non fuerit propriis peccatis maculatum, nec sit ignibus inferni tradendum, licet non veniat glorificandum. Sic & catechumenus fidelis, si ante baptismum revera susceptum moriatur, non sepeliendus in loco sacro, cum tamen justus esse possit: ut hæc res tantum sit dicenda consistere in Ecclesiastica prohibitione, fundata in congrua ratione. 18

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Quæres. Quomodo probetur consecratio Ecclesiæ? R. Per unum testem, qui dicat fuisse consecratam, sive de visu, sive auditu, vel per notam in libris Ecclesiæ, vel pariete; sive tabula marmorea; quia tunc sufficiunt semiplenæ probationes,

nes, quando nemini fit præjudicium aliquod; *can. solemnitates juncta Gloss. in verb. Scriptura de consecrat. dist.* 1.

Ad n. 1. *in fin. adde*. Busemb. *lib. 6. tr. 3. c. 3. dub.* 5. Ad Missam requiritur sub gravi sacrilegio Altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate (hunc enim Altaria Calices, & Campanas posse consecrare etiam ad usum alienarum Ecclesiarum docet Diana cum Barbos. & aliis ex declaratione Cardd. & privilegio Innocentii III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile vel portabile, &c. ubi de reliquis requisitis ad Missam.

Ad n. seqq. adde. Reconciliatio fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ (quale Superiores Regularium pro suis Templis habere quidam volunt,) si fuit Ecclesia consecrata, (quod præsumendum; si celebretur Festum Dedicationis,) si vero fuit tantum benedicta, potest fieri Reconciliatio a simplici Sacerdote aspersione aquæ benedictæ cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum Dian.

Ad n. 16. *Quæres* 1. An etiam polluatur Ecclesia, si modicus v. g. ex orcisi naribus sanguis fluat? R. Negat. Piasec. 1. *p. cap.* 2. *n.* 2.

Quæres 2. An etiam polluatur Ecclesia per injuriosam percussionem sine sanguinis effusione? R. Negat. Ratio est, quia textus odiosi, quales hi sunt, non debent extendi.

Ad n. 6. *in fin. adde*. Ex Sanni. *tom.* 3. *dist.* 5. *q.* 10. *num.* 16. Si corruant parietes, non tam violatur, quam execratur Ecclesia, inter quæ discrimen; nam polluta Ecclesia, polluuntur etiam omnia Altaria; Execrata autem Ecclesia per lapsum parietum, non ideo etiam execrantur Altaria. Ita Abb. Sylv. Item Busemb. *lib.* 6. *tract.* 3. *cap.* 3. *dub.* 4. ubi addit, quod non execretur per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium illic stabulatorum, &c. Etsi doceat, & praxis habeat, ut per Episcopum vel Sacerdotem cum aliqua Ceremonia reconcilientur; & abluantur, quod in simili casu etiam de Altari intellige. Ecclesia execratur, si parietes secundum majorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur.

Altare execratur, 1. Si cum fixum est lapis consecratus removeatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur sive fixum, sive portabile, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum, quod tamen quidam negant.

Calix execratur, si notabiliter frangatur, vel ita, ut fiat inutilis ad usum sacrificii, v. g. si foramen fiat in fundo licet minutissimum, vel si figura destruatur, non tamen si in tornatili pes separetur a cuppa, quia in eo consecratur sola cuppa. Neque execratur, si pereat inauratio, quamvis soleant post novam inaurationem denuo consecrari, id tamen necessarium non est, etsi deceat, ut abluatur aqua benedicta. Ubi etiam vide, quando vestes sacræ execrentur, si suum perdant usum.

TITULUS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis.

SUMMARIUM.

1 *Missæ antiquitas.*
2 *Celebranda una tantum in die: & casus, quibus plures uno die celebrare licet.*
3 *Die nativitatis Domini celebrare tres Missas, an sit præcepti?*
4 *Quo tempore sit celebranda Missa.*
5 *Materia hujus Sacramenti.*
6 *Minister.*
7 *Celebranda Missa in Ecclesia & loco sacro.*
8 *Extra Ecclesiam celebrare licet in casu necessitatis, & ex causa privilegii.*
9 *Celebrare non licet in Ecclesia polluta.*
10 *Celebrans in loco polluto, quam pœnam incurrat?*
11 *Eucharistia cur, & qualiter servanda in Ecclesiis.*
12 *Horæ Canonicæ recitandæ psallendæ in Ecclesiis, qualiter, & a quibus?*
13 *Clerici quo jure teneantur ad Horas.*
14 *Religiosi professi non ordinati an teneantur?*
15 *An Novitii?*
16 *Tenentur Clerici beneficia possidentes.*
17 *An fructus non percipiens ex beneficio teneatur?*

18 *Ex-*

18 *Excommunicatus suspensus, &c. an teneatur.*
19 *Vt solius tituli an quis teneatur?*
20 *An & in casu controversæ possessionis?*
21 *An in casu adeptæ possessionis fructibus alteri reservatis?*
22 *An fructibus a S. P. reservatis?*
23 *An possidens beneficium, cujus fructus percipiat parens?*
24 *An possidens beneficium, metu a patre eo inductus?*
25 *An habens beneficium tenue?*
26 *An habens manuale beneficium?*
27 *Ob plura beneficia an pluries recitare teneatur?*
28 *An obligetur percipiens pensionem ab Ecclesia?*
29 *An habens præstimonium?*
30 *An habens pensionem ex causa resignati beneficii?*
31 *Horæ qualiter decantandæ.*
32 *Organorum usus, & Musica an probanda?*
33 *Pœna non recitantis Horas.*
34 *An quis teneatur ad Horas mox ab accepto beneficio.*
35 *Restitutio fructuum, quando & cui facienda?*
36 *Restitutio qualiter facienda?*
37 *Causæ excusantes a recitatione Horarum.*
38 *An teneatur ad partem, qui Horas omnes dicere nequit.*
39 *An loco earum quid aliud recitare?*
40 *Inversio & interruptio Horarum quatenus licita?*

1 IN Ecclesiis consecratis ea, quæ ad cultum divinum spectant, peraguntur; uti est Sacramentorum administratio, Missarum celebratio, quæ sunt mysterium maximum, & sacrificium incruentum, consistens in consecratione & communione corporis, & sanguinis Christi, non tam novitium & nuperum inventum, atque modernos hæreticos, non tam veritatis, quam vanæ arrogantiæ, malitiæ, odii, avaritiæ spiritu adductos adserere non pudet, cum ab initio Ecclesiæ celebrationem Missæ in usu fuisse constet ex iis, quos citat Bellarm. *in nupera sua Apologia capit.* 8. & quæ tradit Baron. *tom.* 1. *Annal. ad an.* 34. *§.* 52. *& seq. & ad an.* 44. *§.* 2. *§.* 50. *& seq.* & patet ex actis Apostolorum *cap.* 13. ubi dicitur: *Ministrantibus autem illis Domino*, Græce λειτουργούντων, hoc est, *sacrificantibus.*

Celebranda autem Missa una tantum de die, cum non sit modica res unam facere & valde felix sit, qui unam digne celebrat, *can. sufficit de consecr. dist.* 1. Ut iteranda non sit, citra damnationem, *d. can. sufficit.* Sunt tamen casus, quibus eam iterari exigit necessitas, inter quos unus maxime est in usu, quando scilicet quis præest pluribus parochiis, quibus una Missa sufficere nequit: tunc enim licebit alteram addere, imo & tertiam, non sumpta tamen prius ablutione, ut eatenus videatur jejunus Sacerdos. Navarr. in *Summa c.* 25. *n.* 8. *& conf.* 2. *b. t.* Permissum autem generaliter die Nativitatis Domini celebrare tres Missas, *can. nocte de consecr. dist.* 1. *c.* 3. *b. t.* ubi non est definitus numerus, ut ea res consuetudini sit attribuenda. Ejus rei mystica significatio traditur a Gl. in *d. c.* 2. quod scilicet per tres Missas significetur status hominis ante legem, sub lege, & post legem, sive in lege gratiæ. Alii ad triplicem Christi generationem referunt, æternam scilicet ac divinam, temporalem, ac humanam, & spiritualem. Dicitur autem prima media nocte, secunda diluculo, tertia de die. 2

Q. An sit præcepti celebrare tunc tres Missas? R. Non videri, cum dicta loca videantur loqui permissive; ut non tam contineant præceptum, quam indulgentiam, quæ non ponit obligationem & omittens non peccet, multoque minus non audiens tres Missas eo die, cessante præcepto. Navar. *Conf.* 1. *b. t.* Fuit & olim moris duas Missas celebrare in die Circumcisionis, unam de Virgine, alteram de mysterio. Gail. Durand. *Rationi divin. offic. lib.* 6. *cap.* 15. 3

Celebranda, ut dixi, Missa una in die, eoque naturali a media nocte usque ad mediam noctem computando, more Romano. Tempus tamen matutinum est præfixum, ejus celebrationi, & quidem initium auroræ, id est, crepusculum diei, est terminus, ante quem non licet communiter eam inchoare: terminus, in quo desinit, est meridies. Putat tamen Nav. *d. loco n.* 85. usque ad tertiam pomeridianam posse dici Missam, cujus sententia non videtur regulariter & absque causa servanda. Si itineris necessitas vel alia causet celebrari 4

Missam post meridiem, videtur unius horæ spatium non excedendum.

5 Materia, quæ offertur, est panis & vinum. Panis ex farina triticea & sola aqua naturali coagmentatus. Azymus sit, an fermentatus, non videtur interesse ad essentiam Sacramenti. D. Thom. *p. 3. q. 74. art. 4.* neque enim recepta eorum opinio, qui negant in pane fermentato fieri consecrationem, inter quos est *Gl. in can. in sacram. 5. de consecr. dist. 2. & c. fin. h. t.* In Ecclesia tamen Latina, sive Occidentali receptum, nonnisi in azymo pane celebrare, non in fermentato, & piaculum habetur: ut peccet Sacerdos in eo celebrans, *d. c. fin.* cum juxta legis præceptum, in azymo pane Pascha suum celebraverit Christus, qui non tam venit solvere legem, quam adimplere. In Græca sive Orientali Ecclesia in fermentato celebrare usus est, sæpe a Latina Ecclesia reprehensus, licet fine fructu. Retineri tamen consuetudo ibi potest. Vinum sit de vite, cui pauxillum aquæ admiscendum *d. c. in sacramento*. Idque ex præcepto & usu Ecclesiæ. Adhibetur & in consecratione præscripta verborum forma, & alii ritus solemnes, de quibus, & eorum significatione agitur, *c. cum Marthæ 6. hoc tit.* Navar. *in Summa c. 25. nu. 55. & seqq.*

6 Minister est Sacerdos, qui etiam pessimus sacrificium perficit, *can. inter 1. qu. 1.* Neque enim peccata celebrantis impediunt opus operatum, quod ex divina institutione suam habet vim, nec mala ministri vita maculari potest, non magis, quam Solis radius transiens per loca sordida, *can. fin. XV. quæstion. fin. cap. 7. sup. tit. 2. de cohabitat. Cleric. & mult.* Quantum ad opus operantis illud meritorium esse non potest coram Deo, nisi sit grata persona operantis: quo modo prudentis est commendare potius sacrificium Sacerdoti bono, quam malo.

7 Debito & præscripto modo hic Missam peraget, in loco sacro, ad hoc specialiter deputato. Navar. *d. loco n. 81.* Quod visum Ecclesiæ, tum ad debitam hujus Sacramenti reverentiam, ut condigno tractetur honore, tum ob majorem fidelium devotionem. Unde extra loca sacra prohibita Missarum celebratio, *can. Nullus de consecr. dist. 1.* Videtur tamen licitum hodie esse; celebrare in Ecclesia benedicta tantum, fundata Pont. aut Episcopi auctoritate, ad administranda Sacramenta, quod raræ & difficiles sint consecrationes, ut colligitur ex *cap. fin. sup. tit. prox.* ubi Ecclesia benedicta, si polluatur, dicitur continuo reconcilianda; ne suspendantur divinæ laudes. Unde evidens est celebrari Missas ibi posse, ut recte colligit Abbas, cum talis Ecclesia habeat eadem fere privilegia, quæ consecrata. Erit autem eo casu necessarium, ut adsit altare consecratum, saltem portatile.

Hæc ita communi & ordinario jure: 8 nam sunt casus, quibus extra Ecclesiam licet celebrare in domo privata, sive Oratorio, nec consecrato, nec benedicto, idque auctoritate Episcopi, ut patet ex *can. Missarum de consecr. dist. 1.* In verbis: *In locis ab Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit*. Quæ licentia est hodie denegata per decretum Trid. *Sess. 22. de observ. in celebrat. Missæ*, quod noluit celebrari Missas, nisi in Ecclesiis, & ad divinum tantum cultum dedicatis Oratoriis. Quo decreto non potest non dici adimi licentiam istam Episcopis, cum Concilium simpliciter eam vetet, permittatque Episcopis, ut tantum Oratoria designent. Nisi tamen necessitas aliud postulet, quæ facit extra Ecclesiam, domum quocumque terræ loco, etiam sub dio, dici Missas licite, *can. 1. & can. concedimus de consecr. dist. 1.* qui Canones, cum alter sit Gratiani, alter Concilii provincialis, licet parum urgeant, consuetudine tamen eorum dispositio probata ac recepta, rationique conformis. Suarez *ad p. 3. ad Tho. quæst. 83. disp. 81. Sect. 3.* Sic in bello recte sub tentoriis, imo sub dio celebratur, modo adsit altare portatile, sive tabula lapidea consecrata, sine qua neutiquam potest Missa fieri: uti & ab itinerantibus, si Ecclesiæ aut Oratoria desint, ex eadem ratione necessitatis, quæ lege caret. Cui licentiæ non potest videri derogatum per d. Trid. decretum, ut tradit Navarr. *d. loco n. 12.* cum non disponat in casu necessitatis. Dixi: quocumque terræ loco, quia super mari aut flumine celebrare non licet, etiam in casu necessitatis, propter periculum effusionis ibi obvium. Facit & privilegium Pontificis alibi licite celebrari, quales olim habuisse Prædicatores, & Minores; patet ex *cap. his 30. infr. de Privileg.* nisi postea revocatum fuerit, aut

aut de novo concessum, uti Patribus Societ. Jesu.

9 Quod dictum, posse aliquot casibus extra Ecclesiam celebrari Missas, accipiendum, quatenus locus est decens: qualis non est Ecclesia polluta, in qua ideo non celebratur citra reatum mortalem, antequam purgata fuerit, propterea quod non respondeat reverentiæ Sacramento debitæ, tali loco Missam celebrare: ut justa & gravis sit ista prohibitio. Ubi nihil excusabit altare viaticum, quia locum non purgat.

10 Q. An aliqua sit Pœna exterior aut censura celebranti in tali loco? R. Posse videri, talem fieri irregularem, quod celebret in loco interdicto, qualis incurrit irregularitatem, *cap. is, qui* 18. *in fine de sent. excomm. in* 6. Verum in ejus cap. principio contrarium est decisum, cum locus violatus non possit dici interdictus: ut nec pœna ista sit inferenda, quæ sine textu non infertur, *d. c.* 18. Quamvis quid impedimenti aut inhabilitatis contineat locus, quod nequidem suspensionis pœnam inducit, etsi temere hoc aliqui contendant, per text. in *cap. Episcoporum* 8. *de privil. in* 6. cum is non loquatur nisi de celebrantibus in loco interdicto, qualis non est iste. Quod si contigerit Ecclesiam violari, Sacerdote celebrante ante inceptum Canonem, erit illi desistendum, propter Ecclesiasticum loci impedimentum. Post Canonem vero inceptum absolvenda illi est Missa, quod censeatur quasi substantialiter sacrificium inchoatum, quod non interrumpendum. Vide Suarez *d. loco sect.* 4.

11 Adservanda autem in Ecclesiis Eucharistia devote & fideliter, ut, ubi opus, ejus sit copia deferendi ad infirmos, munde, & nitide, decenterque cum lumine prævio: ad cujus delationem sive elevationem quilibet se inclinabit, *c. sane* 10. *h. t.*

12 Decantandæ præterea in Ecclesia Laudes Dei, & persolvendæ ibi Horæ Canonicæ ab iis, qui Ecclesias sibi adsignatas habent, & qui Choro sunt destinati, & hoc suo tempore, *d. c.* 1. *h. t.* Nav. *consf.* 13. *h. tit.* debitaque cum attentione animi & devotione, non syncopando, non transcurrendo, non immiscendo vana, non exeundo frequenter, ut graviter Clericos reprehendit Clemens V. in Conc. Viennensi. *Clem.* 1. *h. t.* Dictæ Horæ Canonicæ, quod unaquæque per se spectata sit officium pro certa hora designatum. Qui orandi certis horis actus, & Psalmodiæ Ecclesiasticæ usus sane antiquus est, ab ipsis Apostolis ex Judæorum fontibus in Ecclesiam deductis. Baron. *tomo* 1. *Annal. ad an.* 34. *n.* 251. *& an.* 60. *n.* 24. *& seqq.* Ad earum recitationem tenentur ex præcepto Clerici initiati majoribus Ordinibus, etiamsi beneficium non habeant, neque ex officio aut peculiari obligatione Choro adsistere teneantur.

Ubi quæritur: Quo jure teneantur? R. 13
Institutionem recitandarum Horarum esse Ecclesiasticam, ut præceptum super iis recitandis sit ejusdem juris. Pro quo facit, quod sacri Ordines ordinentur quidem per se primo ad aliquos divini cultus actus externos, non tamen ad orationem, quatenus est distinctus actus a Sacrificio. Nec ratio ulla dari potest, quare ejusmodi obligatio ad jus divinum, aut naturale referenda sit. Quo modo & Pontifex dispensat super ista obligatione; quod non faceret, si foret divini juris. De Sacerdote, cui ista obligatio imponitur, habetur *c.* 1. *hoc tit. & can. Præsbyter dist.* 91. De Diacono, & Subdiacono non videtur præceptum jure expressum, sed consuetudine extensum, vel declaratum, quæ legitime præscripta est sufficiens ad inducendum tale onus. Vid. Navarr. *de orat. c.* 7. *n.* 2. Azor. *p.* 1. *lib.* 10. *c.* 4. *q.* 13 Contra Covar. 3. *Var.* 13. *n.* 10. Multo minus dici potest, ex jure divino teneri Clericos in omnibus constitutos, quibus nec Ecclesiastico jure onus hoc impositum esse verius est. Si tamen habeat consuetudo, ut aliquid recitent, potest eos ad observantiam ejus cogere Episcopus, quod sit honesta. Azor. *d. l.* 10. *c.* 5. *q.* 2.

Quæritur II. de Religiosis: An Professi 14
non ordinati teneantur ad Horas? Resp. Professionem per se, & ex necessitate non ordinari ad hoc ministerium, sed tantum ad perfectionem, quæ etiam haberi potest sine hoc medio. Præterea præter tria vota, ad quæ obligat, non invenitur ulla lex Ecclesiastica eos ad aliud obligans: uti nec datur universalis consuetudo, cum sint quædam Religiones non deputatæ ad Chorum, sed vel ad militiam, vel aliud ministerium. Ut hæc res sit decidenda juxta receptas cujusque Religionis regulas, ex vi sui status obligantis ad Chorum; vel juxta

rece-

receptam consuetudinem, quæ præceptum induxit, ut professus hoc solo teneatur Horas recitare, easque omittens peccet mortaliter, cum sit materia gravis, ad quam ex præcepto juste quis obligatur. *Azor. d. l.* 10. *c.* 6. *q.* 2. Excipiuntur Religiosi, quos Laicos aut Conversos vocant, qui licet omittant solemnem professionem, non sunt tamen deputati ad Chorum. *Azor. d. c.* 6. *q.* 4.

15 Quæstio idem est de Novitiis: An hi teneantur? Resp. Id posse videri ex eo, quod gaudeant privilegiis Clericorum, & aliquibus etiam loci ipsius, ex ejusque reditibus & eleemosynis vivant. Verius tamen ex sola habitus adsumptione eos, non teneri ad Horas, cum non habitus, sed professio obstringat regulæ Monasticæ: antequam liberum est illi ad sæculum reverti, & munia, negotiaque sæcularia suscipere, *cap. consulti* 20. 21. 23. *de Regularib.* Nec obstat, quod fruantur aliquibus Ordinis privilegiis; victum ibi habeant; hoc enim, quia sunt in via ad Religionem, cujus disciplinæ voluntarie se subjecerunt. *Navarr. de Orat. d. cap.* 7. *n.* 23.

16 Præter ordinatos, & professos tenetur etiam regulariter ad Horarum recitationem habentes beneficium Ecclesiasticum; idque ex institutione Ecclesiæ, quæ eam obligationem cuilibet beneficio adnexuit, correspondentem justitiæ naturali, quæ cum propter officium detur beneficium, vult per habentem beneficium impleri officium, ne alias temere habeat stipendium. Ubi excusatio frustra causabitur ex aliis oneribus, ut ne Episcopus quidem, cui alia onera injuncta, prætendat ab hoc officio libertatem, & probatur communiter hæc obligatio, *can. si quis Presbyter de consecr. dist.* 92. atque ita habet communis Ecclesiæ consensus, & traditio. Dixi regulariter; quia sunt quædam beneficia, ut Præposituræ quædam, & Personatus, quæ non obligant ad Horarum recitationem, sed aliud quid in dies recitandum injunctum habent. Procedit hoc indubie, quando beneficiatus est in possessione, & fructus percipit, quia tum demum dicitur habere stipendium.

17 Quid si beneficium habens, ejusque possessionem, non tamen fructus percipiat? Resp. Si fructus suo facto non percipiat, non excusari, eo quod culpa sua damnum sentiens, illud non videatur sentire, & quod non debeat quis suo facto se liberare ab obligatione, cui est obstrictus. Si vero ei imputari non possit, quod fructus non percipiat, ut si ex consuetudine reserventur fabricæ aut Prædecessori, nihilominus videtur excusari, cum per decretum *Joan. XXII. in Extrav. de elect.* ei debeatur media fructuum pars. Quod decretum licet salubre, multis tamen in locis de consuetudine non observatur, sed Clerici interdum primo, interdum & secundo anno fructus nullos percipiunt: non tamen ideo videntur liberati ab Horarum lectione, cum residendo distributiones quotidianas possint percipere, quas si negligant, suæ culpæ adscribant. Quod si alibi & hæ denegentur, probabile tamen est, idem adhuc dicendum esse, cum licet pro præsenti nihil percipiant, postea tamen sint percepturi; veluti in casu, quo reservantur fructus prædecessori defuncto, quia modernus post mortem suam eodem fruetur jure, cujus hæredes percipient ejus anni fructus: quidni igitur hujus spei ratione teneatur ad officium, cum habeat stipendium? Sic tametsi fabricæ reserventur fructus primi anni, videtur ea res cedere in exonerationem Canonici, qui hac via liberatur ab oneribus fabricæ, ad quæ tenetur corpus Canonicorum, quibus placitum hac via isti oneri satisfacere. Si distribuantur fructus primi anni inter Canonicos, non est ullatenus justa causa subterfugiendi recitationem Horarum, quia novo Canonico pro tempore fructibus carenti fit spes similis distributionis percipiendæ per sequentes Canonicos: quæ spes futuri emolumenti facit, eum obstrictum recitationis. Et ut spes pro illo tempore defecerit, jus tamen perfecte adquisitum ad beneficium, & ad fructus, videtur sufficere ad obligationem recitandi, cum non sit verosimile, ejusmodi fructuum carentiam esse inductam in diminutionem divini officii, sed eo semper salvo, in gravamen novi Canonici, a quo exigitur anticipatum officium pro aliquo tempore ante stipendii solutionem. Navar. *d. c.* 7. *num.* 35. *Azor. d. c. cap.* 4. Suarez *de statu Religios. tomo* 2. *Tract.* 4. *lib.* 4. *cap.* 20. Quod si per casum fortuitum vel sterilitatem nulli fructus percipiantur, non recte excusatio ab hoc onere prætenditur, cum jus ad fructus percipiendos fu-

tura-

cientem rationem ad officium. Idem est, si per injuriam fructus auferantur, quatenus tamen ea oblatio est temporanea; nam si perpetua, cum spoliatio moraliter sit perpetua, cessare videtur obligatio recitandi Horas, quia videtur carere beneficio, quod jam redditum ei inutile, veluti si terræ ab hoste occupentur.

18 Ex his patet solutio ad quæstionem; An excommunicatus suspensus, teneatur legere Horas? Respondendum enim affirmative; nam quod non percipiat fructus beneficii, sibi imputare debet, cum causam dederit. Facit, quod beneficii titulum & possessionem retineat, alias sua ei malitia prodesset. Et hoc, si justa sit excommunicatio: nam si injusta fuerit, cum non possit videri dedisse causam; fructus exigere posse videtur postea, ubi constabit de innocentia, ne injuria alterius ei injuste obsit. Idem juris est in depositis, & degradatis; neque enim degradatio ordinem sacrum aufert, cujus ratione manet obligatus ad recitandas Horas. Navar. *d. cap. 7. num. 17.* Covar. *3. Var. cap. 13. num. 8. vers. Duodecimo*. Idem judicandum de Monacho fugitivo, cum maneat causa obligationis, nec ei fuga sua debeat prodesse. Idem & posse videri dicendum de ejecto, ex eadem ratione, & quia per eum stet, quominus recipiatur, *cap. fin. sup. de Regul.*

19 Unde venit resolvenda alia quæstio, an ex vi solius tituli teneatur quis ad Horas? Resp. Distinguendum esse inter jus ad rem, & jus in rem. Certum esse, jus ad rem non sufficere ad obligationem, de qua agimus, propterea quod tale jus neutiquam ponat beneficium, aut beneficiatum; ut nec debeat ponere obligationem ex beneficii acceptatione resultantem. Probabilius quoque, non sufficere jus in rem, neque nudum titulum ante adeptam possessionem, cum moraliter loquendo talis perinde se habeat, atque si beneficium non haberet, cum ejus fructus non possit percipere. Ut nihil faciat, quod ejus habeat proprietatem, quippe sibi inutilem; ut non debeat ad onus cogi. Si tamen per ipsum stet, quominus habeat possessionem, dicendum, ipsum teneri ad onus, ne fraus sua eum relevet in detrimentum Ecclesiæ, quæ debito officio privaretur. Azor. *d. c. 4. quæst. 12.*

20 Quid si ergo possessio sit controversa? Resp. Probabile esse, non habentem possessionem non teneri ad Horarum recitationem, cum titulus, ut dictum, solus non sufficiat, & possessio sit dubia propter litem. Ut nihil subsit, cujus ratione ad prædictum onus teneri debeat, cum fieri possit, ut causa cadat. Atque ita, cum non detur ullus textus, qui litigantem ad hoc cogat, nec per illum, quominus possessionem habeat, stet, in dubio pro eo judicandum. Ubi nihil faciet, quod Ecclesia officio careat, quia hoc est per accidens. Contra vult Nav. *d. l. n. 28. & in Summa c. 25. n. 4.* hoc argumento, quod fructus sequestrati serventur victori, ut sit, quare ad Horas teneatur litigans. Verum ea res est incerta, ut proinde, cum necdum beneficium habeat, non teneatur ad onus. Quod si tamen alter litigantium possessioni incumbat, quo in casu videtur loqui Nav. tenebitur recitare Horas, cum ratione possessionis actu fruatur beneficio, atque ita teneatur ad totam ejus administrationem. Vid. Azor. *d. c. 4. q. 9.* Suarez *d. lib. 4. 19. n. 9. & 10.*

21 Quid si quis possessionem quidem habeat beneficii, fructus autem omnes sint reservati alteri? Resp. Nihilominus eum teneri ad recitandas Horas, cum teneatur ad assistendum in Choro; quo nomine consequitur Chori distributiones, & alia commoda; ut sit ratio, quare teneatur ad onus.

22 Quid si a Pont. qui beneficium contulit, sint reservati? Resp. Aliquorum esse opinionem talem non teneri ad Horas, ex eo, quod ista reservatio faciat, non stare per ipsum beneficiatum, quominus fructus percipiat; ut nec debeat teneri ad onus. Quam rationem approbare videtur Navar. *d. n. 28.* Verum & hoc casu dicendum, eum teneri, quod ejus voluntate plerumque reservatio talis fiat, aut eam factam sciens nihil ominus beneficium acceptaverit. Et ut Pontif. præceperit alicui acceptare beneficium, ejusque administrationem; cum ista reservatione, nunquam tamen ita præcipiet, ut sine ullo præsidio oneri accommodato acceptet. Etenim hoc est contra rectam rationem, atque ita saltem distributiones quotidianæ erunt salvæ, vel aliunde ei providebitur. Quod si non tantum fructus reserventur resignanti, sed & administratio penes eum maneat, nudo tantum titulo transeunt

transeunte ad beneficiatum, tunc onus recitandi penes pensionarium manebit, penes quem est omne commodum. Navar. in *Summa d. c.* 25. *num.* 104. *in fine*. Vid. Flamin. *de resignat. benef. lib.* 1. *quæst.* 9. Azor. *d. c.* 4. *quæst.* 6. Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 20. *n.* 3. & 4.

23 Consequenter quæritur, an beneficium habens, cujus fructus parens percipit, teneatur? Resp. Nihil esse causæ, quare non teneatur; cum per alium fructus capiens, ipse illos percipere videatur, *arg. c. qui per alium de R. J. in* 6. Quod olim frequens fuit, cum filiisfam. etiam necdum puberibus fuerint concessa beneficia: hodie non inusitatum in puberibus, quibus est parens, qui fructus colligit, & ab eo aluntur. Nav. *d. c.* 7. *n.* 28.

24 An & qui justo metu inductus a parentibus beneficium acceptaverit? Resp. Non teneri, si fructus accipere nolit; quod & acceptatio, & retentio videatur coacta: ut non sit æquitati consentaneum, gravare aliquem hoc onere, qui non cupit frui stipendio. Tenetur tamen talis, quam primum commode poterit, resignare beneficium, & fructus perceptos restituere. Navar. *d. loco num.* 28. Si pater illos perceperit, non tenetur nisi pro rata hæreditatis, quia eatenus tantum ad eum censentur pervenisse.

25 An habens tenue beneficium? R. Communem habere sententiam, beneficii tenuitatem non liberare ab hac obligatione, cum tenuitas non faciat, quominus sit verum beneficium, & habeatur jus spirituale, quod cum detur propter officium indistincte, sive sit tenue, sive pingue, est & ei adnexa indistincte obligatio officii, quod comitatur eum, qui acceptavit beneficium; accessorium enim sequitur principale. Facit eo *can. Clericus dist.* 91. ubi Clericus victum & vestitum sibi parare debet sine detrimento officii: ut per tenuitatem non excusetur. *Gloss. in d. can. Clericus dist.* 91. Covar. 3. *Var.* 13. *num.* 8. *vers. Duodecimo.* Navar. *d. c.* 7. *n.* 27. Azor. *late d. l.* 10. *cap.* 3. *quæst.* 3. Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 21.

26 An habens beneficium manuale? Resp. causam dubitandi in eo esse, quod ad nutum revocari possit per eum, qui contulit. Verum, ut hoc non facit, quominus pro tempore stipendium habeat, ita non facit, quominus teneatur ad onus, cum hoc incumbat ei, qui commodum sentit, cui onus adnexum; argumento militis, qui ad tempus tantum obligatus pro eo & commoda recipit, & onera subit. Facit, quod habitu & potestate sit perpetuum, cum beneficiatus talis istud possit habere ad vitam permissu collatoris *DD. in Clem.* 1. *de supplend. neglig. Prael.* Azor. *d. l.* 10. *c.* 4. *quæst.* 2.

An plura beneficia habens teneatur pluries recitare? Resp. Hoc videri Navarro, *de Orat. Miscel.* 60. *num.* 2. 3. & 4. ex ratione, quod cum unumquodque beneficium habeat adjunctum onus recitandi Horas Canonicas, consequens sit, plura habentem toties teneri recitare, secundum dictum vulgare: Qui sentit commodum, non recte recusat onus. Facit, quod alias Ecclesia defraudaretur suo officio ex justitia sibi debito, ratione stipendii. Contra tamen generali consuetudine receptum, satisfacere talem una recitatione: cum enim hæc obligatio non procedat ex jure naturæ, sed ex instituto humano, vel si, suppositis stipendiis possit videri esse juris naturæ, non tamen nisi supposita humana institutione, quæ cum super ea re nihil disponat, & sit contenta una recitatione, nihil hac in re mutandum; præcipue accedente consuetudine, quæ optima, uti legum, ita & institutorum interpres est. Nihil movet titulorum multiplicatio; quia per eam non semper multiplicatur obligatio, sed augetur, ut pluribus quidem titulis idem debeatur, quibus tamen satisfiat una solutione; aut si obligatio multiplicetur, non tamen nisi circa idem, ut eam tollat una solutio, *l. quibus* 18. *ff. de verb. oblig. ubi* Cujac. Quo facit in simili, quod habens Ordines, & beneficium, unde est duplex obligationis causa, semel tantum legendo satisfaciat utrique. Sic & unam Missam audiendo satisfit in casu, quo plura Festa in eumdem diem incidunt: & jejunando semel satisfit, si in diem quatuor temporum incidat vigilia alicujus Sancti indicens jejunium. Plura hac de re vide apud Azor. *d. c.* 4. *q.* 10. Suarez *d. lib.* 4. *c.* 18. *n.* 6. 27

An teneantur habentes pensiones ab Ecclesia? Resp. Si habeant eas sine titulo beneficii, hac obligatione recitandi; non teneri. Sic Sacrista, custos, licet reditus ab Ecclesia habeant, non tamen ex solo nomine sunt obstricti dicendis Horis, cum 28

redi-

reditus illos non capiant tanquam beneficii fructus, sed tanquam stipendia proportionata officiis, & servitiis. Idem dicendum de aliis, quibus alio titulo, quam beneficii ex bonis Ecclesiæ quid adsignatum, ut magistris, *c. 1. infr. de magistr.* & aliis per modum gratitudinis, aut aliam ob causam, aut servitium speciale: ut cesset ratio Ecclesiæ, obligantis tantum habentes beneficia.

29 Quid in habentibus Præstimonium? Resp. Si sumatur pro portione ex bonis quidem Ecclesiæ, aut beneficii alicui concessa, sed tanquam mercede ob profanum ministerium, non teneri eos ad Horas, quod non habeant beneficium, aut quid sibi datum propter sacrum ministerium. Si vero pro portione, quæ dari solet Clerico in titulum, tunc esse loco beneficii, *c. fin. de concess. præbend. in 6.* ubi adnumeratur aliis beneficiis: & ita tenet Oldrad. *Cons.* 81. *num.* 2. dicens ex Hostiens. præstimonium esse dictum, quasi præstans munium. Tenet & Menoch. *arbitr.* 2. *casu* 201. *num.* 56. *&* 58. dici beneficium, quando datur in titulum perpetuum: ut tunc necessario obliget ad Horas, cum posita causa sequatur ejus effectus. Vide Azor. *d. c.* 3. *quæst.* 4. Suarez *d. l.* 4. *c.* 22. *num.* 7.

30 Quid in habente pensionem ex causa resignati beneficii? Resp. Habentem Pensionem etiam ratione beneficii resignati non teneri ad Horas, quod non possit dici habere beneficium, cum pensio ista sit quid mere temporale, reservata occasione spiritualis beneficii in alium translati. Gigas *de pensionib. qu.* 31. Pium tamen V. imposuisse tali pensionario onus recitandi Officium B. Virginis sub eadem pœna, quæ imposita beneficiatis non legentibus Horas, de qua mox Navar. *d. c.* 7. *num.* 25. Azor. *d. cap.* 4. *quæst.* 3. *& c.* 14. *quæst.* 12.

31 Recitandæ itaque Horæ ab ordinatis, professis, beneficia habentibus, & quidem decantandæ, etiam aliquibus in Choro, discretis & statis suis horis, versibus alternis, secundum antiquum in Ecclesia receptum morem, non tantum voce, sed & corde, & in timore, ut ait Heron. *can.* 1. *dist.* 92. qui non vult audiri in Ecclesiis theatrales modulos.

32 Unde disputatum, an Organorum usus & cantus Musici sit probandus in Ecclesia? Resp. Esse, qui absolute eum improbent, quod ad lasciviam potius, quam ad devotionem excitet, quod est contra finem orationis. Quæ ratio procedit, quando cantus est lascivus & profanus, secundum *d. can.* 1. qui indecens est in Ecclesia, & propter irreverentiam non est sine gravi peccato. Et ita videtur improbare istum usum Nav. *de Orat. c.* 16. *n.* 40. *&* 47. Si vero pia contineat & gravis sit, provocans ad devotionem non est, quod damnetur sive cantus cum Musica instrumentorum suavitate, sive Organorum usus: facit enim ad levandos fidelium animos, ut facilius ad devotionem adsurgant, aut disponantur. Vide Baron. *tom.* 1. *Annal. ad an.* 60. *n.* 29. *& seqq.*

Pœna non recitantis officium, præter mortale peccatum, propter gravem materiam & justum præceptum, est, quod fructus pro rata temporis omissæ recitationis non faciat suos beneficiatus, sed eos restituere teneatur; ex ratione, quod accipiens mercedem, omisso opere, cujus nomine datur beneficium, *cap. fin. de rescript. in 6.* peccet contra justitiam commutativam, ex qua oritur obligatio restituendi. 33

Quæritur autem, an continuo ab accepto beneficio teneatur quis ad Horas? R. Navar. velle non teneri intra sex primos menses, nec novitio imputari omissionem recitandi. Probat hanc suam opinionem ex Concil. Lateranensi sub Leone X. *Sess.* 9. ubi post sex menses ab accepto beneficio non legens Horas, cessante legitimo impedimento, beneficiorum suorum fructus pro rata temporis, & officii non facit suos; ut videatur ante suos facere, ex regula, quod inclusio unius sit exclusio alterius. Ita Navar. *de Orat. c.* 7. *nu.* 31. *& cap.* 21. *num.* 58. adducens Bullam Pii V. in qua id, quod statutum erat *d. Sess.* 9. confirmatur. Nititur hoc argumento, quod omittens Horas legere non peccet ex natura rei contra justitiam commutativam, nec ullo jure anteriore fuerit obligatus ad restitutionem. Dicendum tamen, ex natura rei sequi obligationem restituendi, nec ab ea excusari beneficiatum, omittentem intra sex primos menses recitationem Horarum, quippe qui ratione beneficii teneatur ad officium, per jura antiquiora, *capit.* 1. *hoc tit. & dist.* 91. cujus potissima pars in pluribus est hæc 34

reci-

recitatio, imo fere sola. Quo facit, quod Abbas in *d. cap.* 1. licet hanc sententiam dicat rigidam, fateatur tamen in animæ judicio esse tutiorem, cum sine causa teneat stipendium, qui omittit officium, propter quod est datum: ut non possit negari peccare eum contra justitiam commutativam. Covar. 3. *Var. c.* 13. *n.* 10. Ut ista obligatio, cum ex natura rei procedat, continuo obliget, nihil obstante statuto in *d. Sess.* 9. quod videtur tantum obligare non recitantes post sex menses: neque enim hoc accipiendum, quasi impune ante illud tempus omitti possit recitatio, cum lex ista nihil novi inducat quoad primos sex menses, sed relinquat eos in statu, quo ante erant; erat autem ante obligatio recitandi Horas continuo ab accepto beneficio, quia continuo stipendium habet. Nec facit, quod ait Abbas *ubi sup.* Clericum accipere beneficium, ut vivat; nam non simpliciter, ut vivat, sed ut vivat, quia servit Ecclesiæ: ut non serviens non mereatur ab altari vivere; atque ita teneatur restituere, quod sine causa percipit. Communiter tamen volunt sex illos menses esse datos beneficiario tanquam inducias, ut interea divinum officium bene & convenienter addiscat. Convincitur saltem ex ratione hujus secundæ sententiæ, eum peccare mortaliter etiam intra sex menses, nisi ex causa excusetur non recitans Horas, aut notabilem earum partem omittens. Vid. plenius de hac materia Azor. *d. c.* 14. *q.* 2. *& seq.* Suar. *dict. lib.* 4. *c.* 29. Malder. *de just. & jure*; *tract.* 10. *de Orat. c.* 2. *dub.* 3. *art.* 4. Menoch. 2. *Arbitr. casu* 429.

35 Est autem restitutio facienda ab omittente, etiam ante sententiam, quippe quæ non tam contineat pœnam, quæ non obligat in conscientia ante sententiam, ex communi sententia, quam concernat illicitam detentionem rei non suæ; cum omisso officio non fiant fructus beneficiati, qui proinde eos detinet injuste, qualis tenetur ad restitutionem non exspectata sententia. Facienda vero vel loci, fabricæ, vel fructus distribuendi in pauperes. Reus, si pauper fuerit, videtur licite eos sibi reservare posse, de consilio sui confessarii. Navar. *d. cap.* 7. *nu.* 34. præterea *d. Sess.* 9. dicitur privandus beneficio non legens Horas: quæ tamen pœna non ip.o jure infligitur, sed prævia monitione, cui non acquievit, a Superiore infligenda.

Explicat autem Pius V. in *sua Bulla*, modos restitutionis, ut videre est apud Navar. *d. loco*. Scilicet, quod omittens Horas tota die, pro rata respondentes fructus non faciat suos: Matutinum tantum, dimidiam ejus diei partem; cæteras Horas omittens, reliquam dimidiam; singulas vero, earum sextam partem. Nihil excusabit a restitutione recitatio sequenti die duplicata, vel pridie anticipata, cum hæc recitatio sit diurna, singulis diebus persolvenda, quorum lapsu cessat præceptum, & ex eo obligatio. Ut quod non superest, sine effectu postea suppleatur, nec a restitutione liberet, ad quam hoc ipso, quo omittit, obligatur. Sicut, qui omittit audire die festo Missam, non satisfacit die sequenti audiendo, quia tum non obligatur: nec omittens jejunare uno die, tenetur altero jejunare, neque satisfacit jejunando. Peccatum enim commissum ita non eluitur, sed pœnitentia. Navarr. *de orat. cap.* 10. *num.* 52. Receptum tamen consuetudine, sequentis diei Matutinum & Landes anticipare, pridie dicto ejus diei Officio post tempus Completorii. Ejusdem quoque diei sine gravi culpa Horæ anticipantur, ut ante prandium dicantur reliquæ Horæ usque ad Vesperas, aut etiam Completorium. Quod & videtur posse permitti, si causa subsit, non alias, quod ad nocturnum Officium spectet. Postponere Horas omnes, & post prandium eas legere, si causa sit, non continet peccatum: alias inordinatum foret. Primam legere prope noctem, nec caret istiusmodi postpositio periculo vel omittendi, vel celeriter sine debita attentione percurrendi. Vide Suarez *dict. lib.* 4. *capit.* 26. *numer.* 13. *& seqq.* 36

37 Dicta de necessitate Horarum recitandarum procedunt, nisi sit causa excusans: qualem imprimis ponit ægritudo corporis, causans legendi impotentiam. Quam non causabit cæcitas, si alias cæcus ex longo usu memoria teneat Officium; uti nec excusabit ab adsistentia in Choro. Surditas non excusat, cum non impediat lectionem. Si talis sit ægritudo, quæ sine gravi detrimento, aut nimio dolore vexationeve corporis non permittat lectionem, omnino excusabit. Excu-

iat

sat etiam superveniens necessitas, defectus Breviarii, dispensatio Pontificis, cum, ut ex superioribus patet, hæc obligatio sit inducta ex humana institutione, super quam dispensat ille, qui super eam est, scilicet Roman. Pontifex. Istis autem casibus, quibus aliquis excusatur per se legere, non tenetur legere per alium, quia hæc obligatio est personalis, quæ per alium non suppletur: quo modo legens per substitutum, cui stipendium dat, non satisfacit. Non tenetur etiam istis casibus alium audire legentem, cum ad hoc nullus Canon obliget. Navarr. *de Orat. capit* 11. Azor. *dict. l. 9. capit.* 13. Suarez *dict. lib.* 4. *cap.* 27. Malder. *d. c.* 2. *dub.* 5.

38 Q. An qui non omnes Horas dicere potest, saltem partem teneatur persolvere, ad quam illi non est impedimentum? R. Hoc adfirmare Navar. *d. c.* 11. *num.* 9. *& seqq.* Ex eo, quod, cum in parte recitanda cesset causa excusationis, debeat etiam cessare excusatio, & quod præceptum Ecclesiæ, si non possit impleri in totum, implendum saltem sit, quatenus potest. Nam licet totum officium unius diei sit integra materia præcepti recitandi, constat tamen ex horis distinctis, quarum singulæ sunt per se quoddam totum, & continent quamdam orationem, quæ per modum officii Canonici convenienter dicitur. Ut ab ea dicenda non excusetur, licet totum officium dicere impediatur; cum qui non potest solvere totum debitum, non excusetur a parte, quam præstare potest, quia in quavis hora salvatur ratio præcepti. Quod, si unam horam integre persolvere nequeat, non tenetur ad partem, cum unaquæque hora præcipiatur, ut actio perfecta, qua salvatur ratio præcepti, in parte autem salvari nequeat, ut ita non nascatur obligatio ad illam dicendam. Sanchez *ad Decal. l.* 1. *c.* 19. *n.* 4. *& seqq.* Suar. *de lib.* 4. *c.* 27.

39 Est & dubium: An qui Horas dicere nequit, teneatur aliud earum loco recitare? R. Velle quidem Nav. *d. c.* 11. *n.* 19. non teneri jure humano, sed tantum jure divino naturali ad aliquam compensationem; cum tamen non audere imponere obligationem sub reatu mortali, sed ex bono & æquo ita consulere. Verum dicendum indistincte non teneri, cum nullum jus specialiter hoc onus imponat, & ex jure communi lex specialiter obligans ad opus determinatum, si impleri non potest eo modo, quo implendum, non ducat obligationem alterius operis in compensationem.

Denique quantum ad inversionem Horarum, uti si ante Primam dicatur Tertia, aut Psalmorum, illa secluso contemptu, non ponit gravem materiam, quæ sufficiat ad peccatum mortale, cum in substantia compleatur præceptum. Missam dicere ante Matutinum plures mortale judicant: secluso tamen contemptu non videtur includere mortale, cum hac de re nullum sit præceptum, nec consuetudo in contrarium recepta. Rectius tamen præmittitur Matutinum. Suarez *d. lib.* 4. *c.* 24. *n.* 6. Azor. *d. lib.* 10. *c.* 10. Quantum ad interruptionem inter Psalmos ejusdem Horæ, si ea brevis sit, culpam non habet, cum pro nihilo reputetur: si vero notabilis, non est sine peccato, si desit rationabilis causa. Ratio est, quod unitas cujusque horæ pertineat ad formam præscriptam in recitandis Horis: unitas autem tollitur per interruptionem. Unde rectius Horæ omnino iterantur: non est tamen sine peccato, leviter Horas interrumpere etiam cum animo iterandi, propter irreverentiam. Vide Navarr. *de Orat. c.* 16. *nu.* 66. *& seqq.* Suarez *d. c.* 24. *n.* 10. Azor. *d. l.* 10. *c.* 8. 40

ADDITAMENTA.

Ad n. 2. *Quæres.* An liceat celebrare Missam in die Parasceves? Resp. Negat. Et quidem sub peccato mortali. Ratio est, quia taliter celebrans ageret contra vetustam Ecclesiæ praxim, quæ probatur in *can. Sabbatho de consecr. dist.* 3. quæ traditio hoc fundamento nititur, quod Ecclesia illa die recolat realem passionem & cruentum Christi Sacrificium.

Quæstionem 17. *tract.* 2. *de stat. Eccles.* ponit Franc. de Arauxo. Utrum valor Missæ sit tantus, ut si offeratur pro pluribus, tantumdem prosit illis, ac si pro uno dumtaxat offeratur? Cajetanus affirmat, quia est infiniti valoris ratione rei contentæ & oblatæ, *arg. can. immolatur de consecr. dist.* 1. *can. non mediocriter de consecr. dist.* 5. Unde etiam ex ritu offertur pro vivis & defunctis. Sylvester distinguit: An Missa offeratur oblatione communi

muni & generali, si scilicet Sacerdos intentionem referat ad multitudinem fidelium in communi, & tunc non prodest tantum singulis. Vel oblatione sigillata intentionem referendo ad singulas personas singillatim & in particulari, & tunc tantumdem singulis prodest. Ratio: Quia quantitas satisfactionis respondens huic Sacrificio dependet maxime ex intentione ministri, quæ minuitur in singulis, quibus fit applicatio generalis; secus autem si fiat specialis. Unde Missæ defunctorum plus prosunt defunctis, item leguntur Missæ pro certis necessitatibus ob specialem intentionem. Tertia sententia, quam etiam tuetur, & est communis, quod sacrificium Missæ non tantum pluribus prosit ad satisdationem, quantum prodesset, si pro uno dumtaxat offeretur. Ubi prænotandum, 1. In Sacramento Eucharistiæ præter orationes & collectas, quas Ecclesia adjunxit, & quæ tantum operantur per modum meriti & impetrationis reperiri duo: Rationem Sacramenti, & rationem sacrificii a se distincta. Sic dum asservatur, vel in die Parasceves sumitur Hostia, est Sacramentum, non tamen Sacrificium, quod tribus actionibus, Oblatione, Consecratione, & consumptione completur. Dico completur: quia si incideret Festum die Parasceves; tenerentur & illam partem tum fideles audire. Prænotandum 2. Sacrificium non in re contenta, sed in ea triplici actione fortiter consistere. Prænotandum 3. quod Eucharistia, ut Sacramentum operetur effective physice gratiam, & ex opere operato; ut Sacrificium autem tantum moraliter, & satisfactorie relaxando pœnam temporalem pro peccatis debitam. Ex quo deducitur ratio, quod ut tale sit valoris finiti, utpote non consistens in re oblata, sed in actione offerentis, quæ est finiti valoris & virtutis: Ergo Confirmatur. Oblatio 1. JEsuli facta a B. Virgine in Templo, per manus Simeonis est valoris & dignitatis finitæ, ergo. Altera autem oblatio, qua Christus se in Cruce obtulit, est valoris infiniti, quia dignitas offerentis est infinita. Tertia ergo, qua Sacerdos offert, erit etiam tantum finiti valoris.

Confirmatur. Actiones Theandricæ, id est Dei viriles a Christo factæ v. g. Jejunium, &c. sunt infiniti valoris, quia ipse valoris infiniti.

Ratio 2. Sacrificium prodest per modum solutionis debiti, quæ si ad plures extendatur, eo minus singulos tangit.

Ratio 3. Quia alias sequeretur, quod Sacerdos pro una Missa posset a pluribus accipere pictantias seu solutionem. Vel etiam uni, cui debet decem v. gr. satisfaceret, si legat unam. Quod Urbanus VIII. prohibuit. Quamvis spectato jure naturali possit Sacerdos pro una Missa duas, vel ad summum tres accipere, si una non sufficiat pro diario victu, & aliunde non habeat, & non promiserit se solum pro illo eam oblaturum. Quia qui Altari servit, debet de Altari vivere.

Ex Sanni. *tom. 3. dist. 4. qu. 12. ad cap. cum Marthæ h. t.* tenet probabilius, quod aqua mixta vino prius convertatur in vinum per *d. c.* & ex eo, quod præcipiat Ecclesia modicam quantitatem affundi, utique ex eo, ut possit prius converti in vinum. Item quod solum vinum sit materia consecrationis; & *arg. Trid. Sess. 13. Can. 2.* Item quia aqua non numeratur inter res nutritivas, est autem ibi cibus & potus animæ nutritivus. Hinc ex *qu. 13.* PP. loquentes de conversione in sanguinem intellige mediante aquæ conversione in vinum. Et sic de hac Thesi fuit interrogatus Pontifex in *d. c.* num aqua convertatur in sanguinem, quam decidit Concilium Tiburiense, decernens tertiam partem aquæ admiscendam, fuit Provinciale & abrogatum per Generale. Si in fine Missæ advertatur sola aqua, debet affundi vinum & immediate consecrari, ubi non potest fieri conversio; Resp. vel fieri, vel manere aquam cum speciebus vini. Alias per se habet vinum nativas quasdam activas qualitates fecundas, quibus facit interveniente aliqua mora illam conversionem, licet non habeat formalem siccitatem appositam humiditati aquæ, nec calorem oppositum frigori. Extractas a Chymicis guttas aquæ vino mixtas vel negat, vel ait esse attenuatas substantiales partes vini.

Ad n. 5. in fine adde. In quo consistat forma? Idem *d. dist. q. 15.* Essentialiter tantum requirit hæc verba: *Hoc est corpus meum*. Dummodo intendat corpus Christi, *& q. 16. Hic est Calix sanguinis mei*, vel: *Hic est sanguis meus*. Idem *qu. 17.* quod Sacerdos hæc verba, & recitative seu materialiter & historialiter, & etiam significative & formaliter proferat, quia dici-

dicitur in Canone dicens: Ergo recitative. Et affirmat etiam ibi esse, ergo significative. Et hæc prolatio necessaria est, & etiam sola sufficit.

Ex eod. dist. 5. *q.* 1. Sacrificium est proprie actus Religionis externus, & oblatio Rei cum sui immutatione facta in ordine ad Deum, immediate significans Dei excellentiam ac supremum dominium cum subjectione sacrificantis ad ipsum Sacrificium legis naturæ ex opere operantis ratione Fidei effectum habuit. Legis veteris etiam tollebat immunditias legales Novæ legis ex opere operato. Offerebantur vel animalia, quæ victimæ seu Hostiæ a victoria, vel fructus, qui immolationis a mola seu molito farre; vel liquores & libamina dicebantur. Ratione formæ si totum igne consumebatur, dicebatur holocaustum, id est, ascendens; si partium in usum Sacerdotum, Hostia pacifica. Idem aliud, cruentum, aliud incruentum. Item aliud quando offertur totum ad Deum collendum. Eucharisticum, quando in gratiarum actionem. Impetratorium pro beneficiis accipiendis. Propitiatorium pro peccatis & pœnis avertendis.

Ad num. 7. *Quæres*. An Missa celebrari possit sine ministro? Resp. Regulariter ministrum esse necessarium, qui respondendo Sacerdoti totum repræsentat populum Christianum, in casu tamen necessitatis, v. g. si Missa inchoata Minister aufugiat, vel alia necessitas interveniat, sine ministro Missa dici potest. Ratio est, quia jus positivum sive scriptum, sive non scriptum in dubio non censetur obligare in casu necessitatis.

Ad num. 7. *Adde ex eod. dist.* 5. *q.* 11. Requiritur ad celebrandum Ara seu Altare ex lapide plano Chrismate ab Episcopo delibutum. *Can. Altaria dist.* 1. *De consecrat.* quod vel fixum, vel portatile. Illud consecrationem amittit, si a pede vel columnis amoveatur, hoc non; licet ex ligno exporatur, modo non frangatur notabiliter. Quo casu etiam calix consecrationem perdit, non etiam per usum intus deauretur; si autem de novo inauretur, tutius est, ut de novo consecretur. Sit ex auro, argento, vel saltem stanno cum patena. *Can. ut calix de consecrat. dist.* 1. Ex cupro forte, si fortiter inauratus Pixis seu ciborium, item lunula in Monstrantia satis est, si sint benedicta. Purificatorium non debet esse necessario benedictum. Requiritur item Alba, cingulum manipulus, Stola, & Casula, alias mortale, nisi necessitas. Potest etiam quis stola pro manipulo & cingulo, & manipulo oblongo pro stola, quia habens similem benedictionem, uti. Altare mappa triplici vel saltem duplici tectum esse debet. Corporale & palla ex lino benedicuntur ab Episcopo, vel alio potestatem habente, lumen accensum, *c. litteras b. t.* Si Missa celebretur super Altari non consecrato, vel in calice, per hoc ipsum consecrantur. Absque ministro in necessitate Missa legi potest. Fœmina minister esse nequit, *c. inhibendum. De habit. Cleric. & mul.*

Ad num. 8. *in fine adde*. Privilegium istud non esse revocatum per Trident. bene probat idem *d. dist.* 5. *qu.* 12. *n.* 6.

Ad num. 10. *in fine adde*. Idem tenet Busemb. *lib.* 1. *tr.* 2. *c.* 3. *dub.* 5. qui addit, quod votum & pœnitentia in confessione injuncta plerumque non impleantur per actum alias debitum, quia hæc non est mens voventis, vel Confessarii. Unde si fit, etiam implentur, eodem modo actu uno plura violans præcepta, nonnisi unum peccatum committit, si habeant motivum formale idem, ut in jejunio &c. vel in casu isto. Secus si diversum, ut qui violat præceptum & votum. Item adulteratur cum uxore alterius.

Idem Busemb. *lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 2. *art.* 1. ad finem. Etsi habens plura beneficia satisfaciat unica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia seu Patroni beneficiorum, quia par est omnium ratio.

Ad n. 35. *in fin. adde*. Busemb. *lib.* 4 *c.* 2. *dub.* 2. *art.* 2. Sive omissio horarum (abstrahendo a multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult Bonac. sive sint plura formaliter, ut docet Less. sive unum multiplex, ut Suar. Sive unum pluribus æquivalens, &c. probabile tamen est, in Confessione explicandum, quod horæ sint omissæ, eo quod sit circumstantia tenens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali.

Ad num. 38. *in fine adde*. Quæres, an, si quis habeat solum diurnale, teneatur recitare partem matutinalis Officii, scilicet Psalmos, & Antiphonas sine Lectio-

nibus & Responsoriis, quæ sunt in Breviario? Navar. Affirmat. id universaliter, contrarium sentientes irridendos esse ait. Thomas Sanchez ait excusari eum, si sit officium novem Lectionum, quod tunc hæ sint pars principalior & essentialis, sine qua pensum matutinale non solvatur: sin autem sit trium Lectionum, non excusari, eoquod tunc Lectiones sint materia levis & modica, adeoque insufficiens ad tollendam moralem matutinalis pensi integritatem. Joannes Sanchez ait indistincte talem excusari, eo quod sine lectionibus non salvetur integritas substantialis matutini. Quam sententiam sequitur Franc. de Arauxo *de stat. civil. disp.* 6. casu ultimo *n.* 8. qui addit, quod malit irrideri a Navar. quam novem aut etiam duodecim Psalmos cum solo diurnali in vanum recitare.

Ad num. 39. Quæres. Quid si alicui occurrat dubium, an hanc vel illam oraret horam, ad quid stante dubio teneatur? Resp. Tenebitur eam orare. Ratio est, quia lex recitationem præcipiens est in possessione; melior autem est conditio possidentis in dubio: cui accedit, quod recitatio utpote facti non præsumatur.

TITULUS XLII.

De Baptismo, & ejus effectu.

SUMMARIUM.

1 *Baptismi necessitas & finis.*
2 *Materia.*
3 *Immersio seu abstersio an totius corporis facienda, an partis tantum?*
4 *Manum vel pedem tantum apparentem an baptizare sufficiat?*
5 *Baptizare an censeatur quis projiciendo puerum in flumen.*
6 *Forma Baptismi.*
7 *Minister.*
8 *Ab hæretico excommunicato, &c. in casu necessitatis an petere baptismum liceat?*
9 *Plures simul baptizare non possunt.*
10 *Subjectum baptismi homo non baptizatus.*
11 *Campanæ benedicuntur, non baptizantur.*
12 *Hominem vere natum esse oportet.*
13 *Et natum perfecte, extra casum necessitatis.*
14 *Item vivum, non mortuum.*
15 *Adulti capaces baptismi.*
16 *An & infantes.*
17 *Morientes sine baptismo salvi esse nequeunt.*
18 *Infantes infidelium, hæreticorum, paganorum an, & quando baptizandi.*
19 *An amens furiosus.*
20 *Baptismus coacte susceptus an teneat.*
21 *Qui nescitur baptizatus recte baptizatur: ut & in dubio sub conditione.*

Baptismus est omnibus necessarius, ex institutione Christi, cum sine eo nulla supersit salutis spes. *Joan.* 3. Institutus est ad tollendam maculam peccati originalis contracti per primos parentes. Tollit etiam peccatum actuale, *c.* 3. *§. verum h. tit.* 1

Materia ejus est aqua simplex, non ea, quæ ex herbis, fructibus, aut floribus distillata est, cum non sit elementaris, uti requirit ipse Institutor Christus. Ut non debeant censeri baptizati, qui aqua rosacea sunt abluti, ut quibusdam sciolis hæreticis, veritatis & sanctæ antiquitatis osoribus moris est. Non ponunt etiam materiam lachrymæ, sputa, grando, glacies, nix, quia non est in his actu proprietas ablutiva. Quantitas ea desideratur, quæ ad ablutionem corporis per aspersionem, vel immersionem est sufficiens. 2

An autem totus puer immergendus sit aquæ, an vero tantum ejus pars abluenda, sequenda est consuetudo locorum, quæ varia. In quibusdam enim totus aquæ immergitur, nisi obstet infirmitas. In quibusdam sufficit ablui partem principalem, scilicet caput, *arg. l. cum in diversis, D. de relig. & sumptib. fun.* Quod & sufficit ablui in casu, quo caput tantum apparet. 3

Ubi quæritur, an sufficiat baptizare manum vel pedem tantum apparentem? Resp. Hoc aliquos velle, quod anima sit in toto corpore, & qualibet ejus parte. *Gl. pen. in can. Proprio* 13. *de consec. Dist.* 4. Nav. *Conf.* 2. *hoc tit.* Quæ opinio videri posset procedere in casu, quo periculum est in mora, propter occultam Spiritus san- 4

sancti operationem. Res alias est dubia. Unde si infans evadat periculum, & perfecte nascatur, iterum abluendus est sub conditione, ex communi Theologorum sententia.

5 Alia hic quæstio est, an quis puerum in flumen projiciendo censeatur eum recte baptizare? Resp. Videri tutam & probabilem eorum opinionem, qui adfirmant, ex eo, quod in tali baptizatione non inveniatur defectus essentialis; supposito, quod minister habeat sufficientem Intentionem baptizandi, & proferat integram formam, de qua mox, simulque eo tempore fiat contractus aquæ sufficientis ad Baptismum antequam puer moriatur. Nec obstat, quod ista immersio tendat ad mortem corporalem; quia satis est servari talem ablutionis rationem ad vitam spiritualem. Abb. *c.* 5. *in fine hoc tit.*

6 Forma est in verbis: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; & in una immersione seu aspersione, *c. Propter* 85. *de consecrat. dist.* 4. qua designatur una divinitas; sive trina, pro consuetudine, *can. de trina* 80. *d. dist.* In hac tamen convenientius, propter expressionem Trinitatis & triduanæ Christi sepulturæ repræsentationem; *text. in d. can. De trina, & can. Postquam vos* 28. *d. dist.* 4. Contra consuetudinem faciens, peccat quidem; non impeditur tamen Sacramenti efficacia. Error aut vitium syllabarum non impedit formam, si causetur per ignorantiam linguæ Latinæ, & absit hæresis, aliusve error, ut in hac specie: *In nomine Patria, & Filia, & Spirita Sancta*, responsum *can. Retulerunt* 86. *d. Dist.* 4. Addidit Ecclesia quasdam solemnitates, quæ tamen omissæ non vitiant actum, licet omittentem reddant obnoxium peccato, nisi enim excuset necessitas; sunt tamen nihilominus postea supplendæ.

7 Minister ex officio suo est proprius Parochus, *can. Constat.* 19. *d. dist.* 4. Absente eo, vel impedito potest baptizare Diaconus vel alius Clericus; imo & laicus, & fœmina, in necessitate, *can. sanctum, can. in necessitate d. dist.* 4. Seipsum nemo baptizat, ne quidem in necessitate; *Gloss. in can. Baptismi* 34. *Dist.* 4. quia debet esse distinctio inter agentem & patientem, *cap.* 4. *h. t.* Tenet etiam baptismus collatus ab excommunicato, schismatico, hæretico, *can. Sive hæreticis, can. Ostenditur, can. Nullus dist.* 4. neque enim ministri malitia polluit Sacramentum, *can. Baptizans, can. Aliud dist.* 4. licet non sine peccato petatur, aut fiat, imo etiam a pagano, modo intendat citra simulationem id, quod intendit Ecclesia, *can. solet. d. loco* Non obstat *can. Quos a paganis* 52. *d. dist.* 4. quia accipiendus de eo, qui baptizatus est a Sacerdote Jovis inhærente idololatriæ, qui non potest videri habuisse intentionem salutis remedium impendendi.

Ubi quæri posset, an in casu necessitatis sit extra piaculum, petere baptismum ab hæretico, excommunicato, aut simili ab Ecclesia abscisso. Resp. esse, qui negent licere; hoc argumento, quod a tali non recte conferatur sacramentalis absolutio. Verum etsi non desint, qui putent in extrema necessitate eum non esse validum, quos citat Covar. *ad c. Alma p.* 1. *§.* 6. *n.* 9. tamen eorum opinio est improbata. Nec facit illud argumentum, quo minus contrarium sit dicendum & tenendum, scilicet baptismum rectius sumi a tali, quam omitti, per textum expressum in *can. Si quem forte* XXIII. *qu.* 1. ubi D. Augustin. laudat eum, qui in articulo mortis, non habita copia Catholici hominis ab hæretico baptizari petiit, ut hac potius via salvaretur, quam periret. Non obstat argumentum in contrarium, quia in eo causat impedimentum defectus jurisdictionis, quæ in baptismo non desideratur, sed sufficit, adsit intentio, servetur debita forma, & materia. Cov. *d. loco* & Guttier. *can. q. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 51. Extra casum necessitatis petere a tali baptizari non est citra peccatum, ut & ab alio indigno, nec extra peccatum ipse baptizans, indigne tractans sancta. 8

Plures simul baptizare non possunt, uno proferente verba, altero abluente, quia in persona ministri debet repræsentari persona Christi, & ideo unica esse debet, sicut unus est Christus. Præterea si proferens verba: *Ego te baptizo*, simul non abluat, non evitabitur falsitas, cum revera non baptizet. Si autem dicat: *Nos te baptizamus*, forma substantialis mutabitur. 9

Subjectum baptismi est homo rationalis tantum non baptizatus: neque enim iterandus baptismus, cum character semel impressus sufficiat, quia indelebi- 10

 lis,

lis, *sup. de Sacr. non iteran.* & *C. Ne san-*
11 *ctum bapt. iteretur.* * Quod de campana-
rum baptizatione fertur, a vulgo est pro-
fectum, cum non baptizentur, sed bene-
dicantur. Nec facit, quod nomen iis im-
ponatur, uti in more est Christianis die
lustrico baptizando nomen alicujus Sancti
imponere, quo ejus patrocinio fultus ex-
citetur sectari ejus vestigia; nam hoc vel
ea ratione tantum, ut a cæteris distin-
guatur, vel quod magis conducat ad pie-
tatem, si voce alicujus Sancti, dicatur
populus ad Ecclesiam convocari, præte-
rea ceremoniæ, quæ adhibentur, nihil
commune habent cum Sacramento ba-
ptismatis; sed magis cum aliis vasorum
benedictionibus in Ecclesia Catholica anti-
quo usu receptis. Vid. Del-Rio, *de magia
lib. 6. cap. 2. Sect. 3. q. 3. circa fin. vers.
Observa.*

12 Sit vere natus; nam licet in ventre
existens habeatur pro nato, ubi subest ejus
commodum *l. qui in utero D. de statu hom.*
non tamen hac in materia: ut baptizari
non possit, cum requiratur contractus, &
ablutio per aquam, quæ non habent lo-
cum in eo, qui aqua contingi nequit;
matris autem baptismus illi prodesse ne-
queat, cum revera sit persona distincta
ab illa, & animam habeat, & propria &
distincta peccati macula affectam. Facit,
quod renasci dici nequeat, qui non est
natus, *can. Si quidquid, c. in Qui in ma-
ternis* 115. *de consecr. dist.* 4.

13 Oportet autem, extra casum necessita-
tis, perfecte sit natus, in necessitate ba-
ptizari posse eam partem, quæ apparet,
paulo ante dictum est. Non est autem ne-
cessaria propria nativitas; satis est homo
baptizandus appareat. Quo modo exse-
ctus ex ventre defunctæ matris recte ba-
ptizatur. Dico, defunctæ; nam mater
non est incidenda, licet morti proxima,
& subsit metus mortis infantis, quia non
sunt facienda mala, ut eveniant bona.
Nisi forte mater sit damnata ad suppli-
cium, quod licet sit differendum in gra-
tiam fœtus, *l. Prægnantes 3. D. de pœnis*,
ne innocens una cum facinorosa matre
luat; ut & quæstionibus gravida non
subjicitur, ne fœtui, quid detrimenti ad-
feratur. Paul. 1. *Sent. t. 12. §. 5.* Si ta-
men dilatio appareat obfutura fœtui, vi-
detur accelerandum supplicium. Cum e-
nim dilatio sit in favorem prolis indulta
per legem, si ejus operatura videatur de-
trimentum, recte aufertur, ne quod in-
ventum in compendium operetur dispen-
dium; qua in re prudentis, & experti
Medici judicio est utendum, Nec potest
hic ulla videri matris injuria, cum sit
damnata.

Præterea oportet sit vivus: neque enim 14
mortuo potest prodesse baptismus, licet
altero pro eo respondente, qui sit quasi fi-
dejussor, cum pro eo, qui non est, ne-
mo fidejubeat. Facit, quod dixerit Chri-
stus: *Qui crediderit & baptizatus fuerit.
Docete omnes gentes*, & similia, quæ ad
vivos referuntur. Estque certum fidei
principium, solum præsentis vitæ tempus
esse destinatum omnibus hominibus, ut
in eo gratiam & omnium peccatorum re-
missionem consequantur per rectam fidem,
& bona opera, sine quibus fidem esse
mortuam, Catholica & vera habet sen-
tentia.

Baptismi capacem esse adultum extra 15
dubium est: cui ut digne baptismus con-
feratur, præter voluntatem eum susci-
piendi, necessaria est dispositio conveniens
sanctitati Sacramenti. Confertur enim
per baptismum gratia, quam non parti-
cipat nisi debite dispositus; licet ad cha-
racterem Sacramenti ista dispositio non
desideretur, nec voluntarius consensus
sit necessarius, cum & character im-
primatur metu coactis, ut inferius di-
cetur.

De infantibus quæsitum: an sint capa- 16
ces baptismi? Resp. Hæreticos quosdam
negare, ante usum rationis hominem es-
se capacem baptismi: quem errorem suum
probant, Primo, ex D. Marco, *c. fin.* in
verbis: *Qui crediderit, & baptizatus fue-
rit;* quæ præsupponunt fidem, quæ ne-
quit esse in parvulis ratione carentibus.
Secundo, quod non expediat eos baptiza-
ri, ex eo, quod, cum ad rationis usum
pervenerint, debeat iis esse liberum, per-
maneant in fide Christi, nec ne, cum
fides sit libera. III. Quod nullibi in sacra
Scriptura præcipiatur parvulorum regene-
ratio, nec nullibi legantur, inveniantur
a Christo aut Apostolis ejus baptizati.
Verum Christiana & Catholica sententia
habet, recte eos baptizari, *can. baptizari.
3. dist. 5.* quam verius traditio generalis
consensus & definitio Ecclesiæ approbavit,
cui potius standum, quam quorumdam
nova-

novatorum somniis, quorum opinio damnata, *can. Placuit*, 153. *de consecr. dist.* 4. & per Trid. *Sess.* 7. *c.* 13. *de Baptism.* Suarez. *ad* 3. *p. D. Th. quæst.* 68. *disp.* 25. *Sect.* 1. Pro hac sententia adducitur argumentum sumptum a circumcisione, quæ fuit figura baptismi, cujus capaces erant parvuli in lege veteri, quatenus erat Sacramentum legis veteris. Ut multo magis sint capaces baptismi in lege nova, qui successit in locum circumcisionis, juxta argumentum surrogatorium; præcipue cum lex gratiæ sit benignior, & universalior, neminem excludens ab hoc beneficio, quod est remedium necessarium ad vitam æternam. Quo modo recte Innoc. in *c.* 3. *h. tit. Absit*, inquit, *ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem.*

Non obstat primum argumentum: nam quod ibi dicitur, ad adultos quidem pertinet, non exclusis parvulis. Illis enim prædicandum erat Evangelium, ut converterentur, & ad Ecclesiam venirent, secum adducentes suos parvulos, qui licet per se non possent credere, crederent tamen per offerentes, quorum fides iis prodest, *can. Parvuli* 73. *cum sed d. Dist.* 4. non quidem per modum necessariæ dispositionis, sed quia per eum fit, ut iis applicetur sacramentum fidei.

Non obstat Secundum, quia recte Christus infantes per baptismum subjecit Ecclesiæ, in favorem fidei sine eorum injuria: tum quia hoc ipso, quo nascuntur, ex Christianis jure nativitatis sunt subditi Ecclesiæ: tum quia totum hoc negotium cedit in eorum bonum & utilitatem, sine ullo onere, cum teneantur jure divino Christi fidem profiteri, ubi ad rationis usum pervenerint.

Non procedit etiam tertium; tum quia argumentum ab auctoritate negative non procedit, ut tradit Everardus in *Loco ab auctoritate nu.* 17. ut satis sit non haberi contrarium: tum quia satis idipsum colligitur ex aliis locis, in quibus mentio aliquot millium baptizatorum, etiam integrarum familiarum, ut omnino sit verisimile, inter alios fuisse pueros, ita habet totius Ecclesiæ auctoritas & usus, qui solus sufficit ad deliria hæreticorum retundenda.

Ex dictis patet, in utero materno morientes, aut jam natos sine baptismo salvos esse non posse; quod adserit S. Augustinus in *can.* 3. *& can. Regenerante d. dist.* 4. propter generale dictum Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in Regnum Dei*. Joan. 13. qua generalitate nec sexum nec ætatem excludit, ut ait Pont. in *cap.* 3. *h. tit.* Non desunt tamen naturali quidam, omnia suo cerebro metientes, qui infantes negant sustinere pœnam damni, eo quod non respondeat divinæ misericordiæ, damnare eos, quos necessitas exclusit a baptismate. Sed meminerint ejus, quod dicit Apostolus, natura nos esse filios iræ; unde necesse est, ponatur aliquod medium, per quod fiamus filii gratiæ. Illud autem tantum est hoc Sacramentum, ideo etiam parvulis necessarium, in eorum quippe etiam gratiam institutum a Deo, secundum innoc. *d. cap.* 3. ut recte Augustin. adserat, nullum Christianorum dicere, inaniter infantes baptizari, *can. Baptismi* 34. *de consecr. dist.* 4. Quod legantur aliqui sine baptismo salvati, ut latro, & alii, est, quod per baptismum flaminis & sanguinis sint consecuti salutem, *d. can.* 34. & sic per medium aliquod prius consecuti gratiam. Quo posito conveniens est, non nimium differre baptismum infantium, propter periculum, nisi sit causa. 17

Quæsitum de infantibus infidelium, an sint baptizandi? Resp. Posse baptizari, si saltem alter parentum sit Christianus, quia ejus conditionem sequitur proles. Quod ita decretum per Canones in favorem filii, uti dictum sup. *de convers. infidel. numero* 3. Ut Ecclesia habeat jus compellendi parentem Christianum, ut prolem baptizari curet, quæ sequatur religionem Christianam, *can. Judæi XVIII. quæstion.* 1. Et hoc, si proles fuerit intra annos discretionis; nam si eos attigerit, relinquenda est suo arbitrio, nec ad fidem cogenda. Nemo enim usum habens rationis cogendus ad fidem suscipiendam, quæ libera esse debet, faceretque coactio exterius & simulate videri susceptam fidem sine effectu interiore, & non sine detrimento publico. Si parentes fidem semel susceptam deseruerint, ut ipsi possunt cogi ad Ecclesiam redire, propter jurisdictionem spiritualem semel in eos ad- 18

adquisitam; etiam pœna mortis proposita, ita etiam cogere eos licet, ut liberos baptizari curenr, iisque etiam invitis eos baptizare. Si neuter parens sit subjectus Ecclesiæ, verius est, non posse baptizari eorum liberos, nisi saltem eorum alter consenserit, qui hac in parte præferetur renuenti, *capit. sicut infr. de Judæis*. Nam cum parentes cogendi ad fidem nulla sit ratio, non etiam est eos privandi suis juribus, inter quæ ponitur patria potestas, citra cujus injuriam non recte conferetur liberis baptismus: cum eorum liber usus non foret parentibus, a quibus essent avocandi. Neque enim sine sacrilegio apud istos baptizari relinquerentur, cum moraliter loquendo non possint sub cura parentum infidelium educari, quin eorum imbibant errores. D. Th. 2. 2. *qu.* 10. *art.* 12. cui contradicit Zasius in *Tract. de Judæis*, a plerisque reprobatus. Ipsi liberi ubi ad discretionis annos pervenerint, recto baptizari petunt, etiam parentibus invitis, quorum potestati aut arbitrio, quoad ad hanc rem, non subjacent. Servorum infidelium liberos verius est a parentibus separatos posse per dominos baptizandos dari, ex vi potestatis & dominii in servos. Dico, separatos; quia si talium parentum curæ relinquerentur, periculum foret apostatandi a fide per baptismum suscepta, propter conversationem & familiaritatem cum iis, quos verisimile est non cessaturos a superstitiosis actionibus & ritibus suæ religionis circa filium. Pagani sub Principibus Christianis degentes, iisque subjecti quoad jurisdictionem temporalem ad baptismum per eos cogendi non sunt, cum fides sit libera, & sine fructu quis invitus ad baptismum transmittatur. Quorum etiam liberi, iis invitis, non recte per Principes dantur baptizandi, ex causa jam dicta: retinent enim dominium rerum suarum, quo non privandi sine causa, quam non ponit baptismus, ad quem se non extendit politica potestas. Quin autem servi, invito domino; subditi, reclamante Principe, recte baptizentur, non est dubitandum, cum eatenus non sint subjecti, & graviter delinquat impediens profectum alicujus spiritualem. Vide de his latius Suarez. *d. disp.* 25. *Sect.* 3. 4. & 5.

19 Q. An amens & furiosus sit capax baptismi? Resp. Cum distinctione: nam vel ante amentiam aut furorem constitit de voluntate recipiendi baptismi, & recte confertur, *c.* 3. *§. item quæritur h. tit.* quod regulariter homo in ejusmodi eventibus maneat in eadem dispositione voluntatis, in qua reperitur, *l. Patre in fine, D. de his, qui sunt sui juris*: vel de voluntate non constitit, & baptismus ei nihil proderit, cum habeatur invitus, *d. §. item quæritur*.

Denique quærat aliquis: An teneat baptismus coacte susceptus? Resp. Tenere, 20
d. c. 3. & *can. De Judæis dist.* 45. quatenus non est collatus vi præcisa, quæ voluntatem omnino impedit, sed conditionata tantum, quæ metum quidem ponit, non tamen voluntatem aufert, secundum dicta sup. *de his, quæ vi, &c.* ut sufficiat ad susceptionem characteris baptismi, & fidei professionem ponat.

Baptizandus itaque est non baptizatus, 21
non etiam baptizatus. Quod si tamen nesciatur puer baptizatus, veluti sit expositus, recte illi conferetur baptisma, cum non possit intelligi iteratum, quod nescitur collatum; *can. Parvulis* 110. *cum seq. de consecr. dist.* 4. In dubio quoque, an baptismi forma debite sit adhibita, uti frequens hoc tempore, quo circa formam & materiam sectarii nostri variant, poterit sub conditione iterari, *c.* 2. *h. t.* Ceremoniæ omissæ ex causa necessitatis, quæ suberat, postea recte supplentur.

ADDITAMENTA.

Pater Sannius *tomo* 3. *dist.* 2. per quæstiones 16. *Tract. de Sacramento Baptismi*. Ubi ex qu. 1. notandum, quod tempus instituti hujus Sacramenti aliqui assignent ante mortem, dum Christus in Jordane baptizatus, alii quod Joannis 3. dixit ad Nicodemum: nisi quis renatus, &c. alii post Resurrectionem Matth. ultimo, quando dixit: Euntes baptizate &c. Scotus tenet institutum ante mortem Christi.

Ex q. 2. Est necessarius necessitate medii. Est autem necessitas medii, quando aliquid est ita necessarium, ut eo prætermisso vel scienter, vel ignoranter, vel ob impotentiam salus nullatenus acquiritur. Necessitas autem præcepti, quo prætermisso per ignorantiam vel impotentiam salus adhuc adquiritur. Ex qu. 3. Pro Baptismo flaminis sunt textus promittentes salutem

tem pœnitentibus Ezech. 28. Si autem impius. Item Actor. 10. Cornelius Centurio justificatus ante Baptismum flaminis. Item Trid. *Sess.* 14. *c.* 4. Pro sanguinis Matth. 10. Qui confitebitur me, &c. Marci 8. qui perdiderit animam suam, &c. Ex. q. 5. Qui ficte, id est, indisposite accedit, hoc tamen invincibiliter ignorat, quam fictionem negativam vocant, is per collationem Baptismi characterem acquirit. Postea autem recedente fictione per solam attritionem producitur in eo gratia, & peccata remittuntur. Si autem suscipiatur cum obice seu fictione positiva, id est, quando actu mortaliter peccat in susceptione, vel habitualiter voluntarie perseverat in peccato mortali, non operatur suos effectus, nisi ob ex tollatur vel per contritionem, vel attritionem una cum Sacramento pœnitentiæ.

Ad Num. 5. *in fine adde*. Ex quæst. 7. Scotus tenet contrariam sententiam. Rationem etiam dat hanc: quia non potest proprie dici ablutio, nisi fiat immersio & emersio. Item quod sufficiat etiam unius guttæ quantitas, dummodo fluat, ac extendatur per alias corporis partes.

Ad Num. 6. *Quæres* 1. An valeat baptismus ratione hujus formæ: Ego te baptizo in nomine Jesu? Resp. Tutiorem esse opinionem, ut si alicui sub tali forma baptismus esset collatus, ejusmodi baptismus sub conditione repetatur; si non baptizatus, ego te baptizo, &c. Ratio est, quia tutior via formæ est eligenda in re maxime necessaria ad salutem, & incertum est, an olim illa forma valuerit, propter diversas opiniones super textibus. Act. 2. *vers.* 38. *& act.* 22. *vers.* 48.

Ad Nu. 7. *in fine adde*. Ex quæst. 2. Græci habent formulam: Baptizetur Servus Christi in Nomine, &c. Ratio: quia ortum fuit dissidium, & dicebant Christiani propter ministrum, qui eos baptizaret: Ego sum Pauli, ego Cephæ ad Corint. 1. Unde ut schisma hoc tolleretur, ordinata fuit dicta formula.

Ex quæst. 8. Temporibus Apostolorum licite & valide Baptismus fiebat solius Christi nomine expresso. Probatur *Act.* 2. 38. Item *Actor* 8. *vers.* 16. Item *Act.* 10. *vers.* 48. Item ex Can. *a quodam, de Consecrat. dist.* 4. An hodie valeret, non vult determinare. Scotus putat sub conditione esse rebaptizandum.

Ex quæst. 9. Substantialis mutatio in forma ponit irritum Sacramentum, vel per additionem; sic non valet, baptizo te in nomine Patris increati, Filii creati, &c. qui tollit increatæ Trinitatis invocationem. Vel addendo: in nomine B. Virginis, nisi hoc tantum devotionis vel intercessionis causa addatur. Vel per variationem v. g. in nomine domini. In nomine Dei unius & Trini. In nomine primæ, secundæ; & tertiæ personæ. In nomine ingeniti, Geniti & Domini aliqui tamen de his formis dubitant. Probabiliter valet: In nomine Genitoris, Geniti, & Spirati: quia videtur sufficienter exprimi Trinitas secundum proprietates personales, & originationem unius ab altera persona.

Omisso in lingua latina ly, Ego, In, & Amen, non irritat. Vitiat transpositio substantialis: Te Patris ego baptizo in nomine, &c. non etiam Te ego baptizo, &c. Vitiat interpositio vel interpausatio notabilis: quia non esset actus continuus.

An baptizari possit neque actuale neque originale peccatum habens? Affirm. quia ad salvandam veritatem practicam forma baptismi non requiritur, nisi materia cum applicatione debita formæ, intentione ministri, & aliquali consensu baptizandi, & quod aliquem effectum in eo sortiatur, quod fieri potest, & erit effectus Character in B. Virgine, in aliis Sanctis augmentum gratiæ. Quod autem dicitur: Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Intellige ordinarie & ex instituto, si adsint, ut sit differentia inter formam pœnitentiæ, quæ expressum semper dicit ordinem ad peccatum præteritum, ut patet ex verbis: Absolvo te per modum Judicis. Baptismus autem ex sua ratione non importat aliud, quam nitorem & munditiem rei lotæ, sive id fiat per amotionem sordium, & insint, sive per aditionem pulchritudinis, si sordes non insint.

Ex quæst. 12. An monstrum humanum baptizandum? Si sit dubium, an sit homo vel bestia, videndum an caput & pectus, sub quo cor latitat humanam formam habeat, & potest baptizari, secus si bestialem. Si dubium, an plures animæ, tunc una pars, de qua certum, simpliciter, altera sub conditione baptizabitur. Probabile indicium duarum animarum, si habeat duo capita, si duas spinas dorsi, si duplex cor

in adultis evidens erit signum, si habeat diversos & contrarios actus voluntatis & intellectus, una v. g. vult sobrie vivere, altero vero lascivire.

Observ. Differentias inter baptismum Christi & Joannis, quia hic non conferebet gratiam ex operato. Trid. *Sess. 7. de baptismo*. Fuit a puro homine institutus & promulgatus. Non erat sub praecepto & pro solis adultis, non imprimebat characterem, poteratque iterari, nec conferebatur in nomine Trinitatis. Secus in Christi.

Ad num. 10. *Quæres*. An unus plures simul baptizare possit? Respond. Affirmat. & probabiliter colligitur ex *Actor. 2. vers.* 41. Ubi Apostolus tria millia una die baptizavit, quod vix fieri potuisset, nisi plures simul baptizari possent. Ratio etiam est, quod in hoc casu baptizans materiam & formam debite applicare possit, non tamen extra necessitatem baptismus ita conferendus est.

Ad Num. 16. Quæres: An & quot Patrini sint adhibendi in Baptismo? Resp. Primo, ut Baptismus licite conferatur, requiritur Patrinus de necessitate Praecepti, *can.* 101. *de consecrat. dist.* 4. Resp. Secundo. Ad summum adhibendus est unus & una. Concil. Trident. *Sess.* 24. *de reformat. matrim.* Quod si autem plures, quam duo baptizandum suscipiant, ille vel illi duo rantum Patrini erunt, quem, vel quos parens vel Parochus designabit.

Ad Num. 18. in fine adde. Ex eod. quæst. 13. Ex communi DD. Parvulos infidelium agonizantes absque controversia posse baptizari parentibus invitis. Quia lex charitatis erga proximum salvandum hoc petit.

Item quod parvuli Judaeorum & infidelium subditorum Principibus Christianis etiam civiliter tantum, seu quoad jurisdictionem temporalem possint licite baptizari invitis parentibus maxime adhibita cautela, ne sub Parentum cura relinquantur: est Scoti contra Zoes. & Th. Ratio: quia in dominiis subordinatis obediendum est dominio Superioris, id est, Dei potius, quam parentum, maxime in iis, quae spectant ad salutem animae. Imo addit, quod plus est, inquit Scotus, videtur religiose fieri, si & ipsi parentes cogantur minis & terroribus ad suscipiendum baptisma. Unde in Concil. Tolet. 4. multum commendatur pietas Affeburi Hispaniae Regis, quod Judaeos coegerit ad fidem, & inde dicitur Religiosus Princeps.

Ex quæst. 15. An quis se ipsum possit baptizare? Respondetur negat, quia alius esse debet, qui gignit, & qui gignitur, etiam Sacramentaliter. An unus plures simul? Resp. Affirm. si necessitas. Dicendo: Baptizo vos, ubi ly vos includit in se singulare pluries geminatum.

Quæres, si baptizans dicat: Nos te baptizamus, an valeat? Respondetur affirm. Quia hic ly nos significat tantum unum ministrum. Si duo simul & abluerent & proferrent verba, teneret quidem Baptismus, sed tamen probabiliter unus solus baptizaret cum effectu Sacramentali, quam Deus determinaret, sicut contingit de duobus Sacerdotibus simul unam hostiam consecrantibus.

Ex quæst. 16. Qui adhibet patrinum haereticum, absque necessitate peccat. Est communis: quia non solet spondere ex corde de instruendo in rebus verae Fidei, licet econtra baptizante haeretico Catholicus patrinus esse possit, quia non communicat in exercitio pugnante cum verae Fidei professione. Busemb. *lib. 6. Tract. 2. cap.* 1. *dub.* 1. Dubius est, si tantum una vel altera gutta abluatur. 2. Si tantum pars minus principalis v. g. digitus, manus, pes. 3. Si tantum crines sint tincti. 4. Si infans adhuc involutus secundinae, peccat venialiter. Qui loco te, dicit Petrum, vel dominationem, vel loco Baptizo, abluo. *Dub.* 4. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, esse baptizandum. Secus si bestiam. Quod si caput tantum sit ferinum, non, vel differrendum. Si membra geminata, semel absolute, postea sub conditione.

TITULUS XLIII.

De Praesbytero non Baptizato.

SUMMARIUM.

1 *Ordinari non baptizati nequeunt.*
2 *Baptizatum se probabiliter credens habetur pro baptizato.*
3 *Martyrium supplet baptismi effectum.*

Reliquorum Ordinum janua est baptismus ut inutiliter conferantur non bapti- 1

ptizato, cum characterem non imprimat eorum collatio, baptismo non praevio, *c. 1. & fin. hoc tit.* ut taliter ordinatus sit baptizandus, & de novo ordinibus initiandus.

2 Probabiliter baptizatum se credens, si sine baptismo moriatur, cum sufficienter Christum sit confessus, & baptismum non tam contemptu (qui omnino amoveret conversionem cordis) quam necessitate omiserit, pro baptizato habetur, *c. 2. hoc tit.* Idem in iis, quos temporis angustia exclusit, *can. Baptismi 34. de con-*
3 *secr. dist.* 4. * Et qui propter confessum Christum rapiuntur ad martyrium, quod supplet baptismi effectum. Quo facit, quod ait Christus, Lucae 12. *Quicumque perdiderit animam suam propter me, vivificabit eam.*

TITULUS XLIV.

De custodia Eucharistiae, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIUM.

1 *Eucharistia, & Chrisma cur servari jubeantur.*
2 *Vestimenta Ecclesiae, vasa &c. munde adservanda.*

1 Servandum hic dicitur Eucharistiae Sacramentum in Ecclesia nitide, cum honore & reverentia, ut, ubi exigit necessitas, prompta ejus sit copia. Servandum & Chrisma, id est, Sacramentum Unctionis, quod conficitur ab Episcopo in die coenae Domini, *c. Te referente 12. sup. de celebrat. Miss.* ut & hujus sit copia, postulante necessitate aegrotorum, ad quos deferendum decenter lumine praevio. Conservari autem duo haec Sacramenta jubentur sub fideli custodia, ne quid nefarium circa ea committatur. Incaute ea relinquens, tribus mensibus ab officio suspendendus, & si nefandum quid circa illa commissum, gravius puniendus *c. 1. h. tit.*

2 Sunt & munde adservanda vestimenta Ecclesiae, vasa, & coetera ornamenta, ne iis negligenter habitis contemptus, uti adsolet, sacrorum inducatur, *c. 2. hoc t.* ubi prohibetur suppellecti laica, propria sive aliena, honorare Dei Basilicam, nisi incursus hostilis aut repentina incendia id exigant.

TITULUS XLV.

De Reliquiis, & veneratione Sanctorum.

SUMMARIUM.

1 *Sanctorum corpora honoranda.*
2 *Sanctorum reliquiae in altari consecrato an necessario recondendae.*
3 *Sanctorum intercessio adserta a Patribus.*
4 *Reliquiae SS. qualiter adservandae; & quando quis pro Sancto habendus ac colendus.*
5 *Decretum Concilii Trid. circa hanc rem.*
6 *Sanctorum cultus & imaginum veneratio probatur.*
7 *Satisfit objectionibus sectariorum.*

Sanctorum hominum corpora digna esse honore, nemo recti sensus ambigit, tum quod Spiritus Dei in iis habitaverit; tum quod eorum intercessione non paucos sublevatos a suis angustiis, & corporum attactu sanatos fuisse constet. Si enim sudariis, & semicinctiis D. Pauli, etiam a corpore ejus separatis, tantam vim attribuerit Deus, ut faceret recedere languores, egredi Spiritus nequam, *Actor.* 19. si umbrae corporis D. Petri datum, ut ab infirmitatibus liberaret, *Actor.* 5. quidni & ipsis corporibus tantum attribuere potest, ut eorum tactu redeat pristina sanitas, hoc modo honorando eos, qui ejus secuti sunt vestigia? Quo modo & eorum reliquias pretiosas dicit Basilius Magnus, & Leo Imp. *l. Decernimus 26. Cod. de Episcopis, & Cler.* eas non in locis voluptatis, sed religiosis templis reponi jussit, & Catholica Ecclesia a sui initio summa cum reverentia est prosecuta. Vid. Azor. *Instit. Moral. prt. 1. lib. 10. cap. 8. quaest. 2. & seqq.* Sanch. in Decal. *lib. 2. c. 43.*

Fuit & in usu, Sanctorum Martyrum reliquias poni in altari consecrato, quod eorum patrociniis saepe loca defendantur.

Ubi quaeritur, an hoc sit essentiale? R. 2
Esse, qui id velint, motos per *can. Placuit 26. de consecr. dist. 1.* quo jubentur altaria

per

per agros & villas dirui, in quibus non probantur conditæ Martyrum reliquiæ: alios velle, cum desunt reliquiæ, recondi debere particulam hostiæ consecratæ. Verum hoc esse indecens & improbabile, nec posse fieri, respondisse consultum Innoc. Papam, tradit Abbas, in *cap.* 1. *n.* 2. *sup. de consecr. Eccles.* Attamen licet decens sit, ut, si haberi possint reliquiæ, recondantur, non tamen est de substantia consecrationis, etiam supposito præcepto, quod non ponit substantiam, & cessaret in tanta templorum & altarium multitudine, ut impleri non possit. Suarez in *p. 3. D. Thom. q. 83. disp.* 81. *Sect.* 5. *circa fin. vers. Sed ulterius.* Nihil facit *d. can. placuit*, qui tantum vult altaria, tanquam memorias Martyrum constituta, si in iis nullum corpus Martyris aut reliquiæ sint, everti, idque ne falsæ religionis intuitu decipiatur populus.

3 De intercessione Sanctorum quam magnifice senserint, non tantum Patres occidentales, sed & orientales, videre est apud Bellarm. in *Apologia pro Respons. sua ad lib. Jacobi Angliæ Regis c.* 1. ubi refert eorum testimonia, & in *Controversiis*, *Contr. 7. de Sanctis lib.* 1. atque, ut SS. Patrum testimonia prætereamus, docet quotidiana experientia Deum operari mirabiles effectus in locis, ubi reliquiæ Sanctorum sunt reconditæ. Ut judicandi sint Spiritu insaniæ & furoris præcipites ferri vigilantius, & alii, ejus, & nostri temporis sectarii etiam regia fulgentes dignitate & potius exorcismo, quam refutatione indigere, istos effectus arti magicæ attribuentes.

4 Voluit autem Ecclesia antiquas reliquias adservari decenter in ipsis Ecclesiis, atque in capsulis suis, venerationis ergo, certis diebus publice exponi, non tamen extra capsam ostendi. *c.* 2. *h. t.* Mandat caveri abusus, quæstus causa, qui non raro audaciam hominum eo adducit, ut etiam sanctissima quæque violare non vereatur, cum gravi tamen scandalo & sacrilegii reatu. Unde & vetitum, ne quisquam reliquias inventas venerari publice præsumat, nisi per Rom. Pont. approbatas *d. cap.* 2. aut aliquem pro Sancto habere vel colere, etiamsi miracula appareant vel potius facta dicantur, nisi quem, præmissa diligenti inquisitione super vitæ & factorum probitate, ac miraculorum veritate Pontifex solemni ritu, quem ἁγιοποίησιν sive Canonizationem vocant, Sanctorum numero adscripserit, *cap.* 1. *h. tit. c. Venerabili* 52. *sup. de testibus*, ne contingat diabolica fraude pro Sancto coli, quos vita non commendat, ut in *d. cap.* 1. Quod accipe quoad cultum publicum: nam privatim quis coli potest, & variis privatus cultus exhibitus ante canonizationem, propter vitam præviam, & subsequentia miracula. Et hoc, ut de novo quis loco Sancti colatur.

5 Circa quod, an quid sit mutatum per Trid. quæritur? Resp. id posse videri ex *Sess. 26. in decret. de invocat. Sanct.* licere scilicet Episcopo reliquias Sancti antiqui nondum canonizati approbare, atque eas publice venerandas exponere, quia quando certum est, esse canonizatum, licebat id Episcopo jure communi, ut tradit Abbas in *c.* 2. *in fine*, *h. t.* Ut nisi Trid. accipiamus de privilegio Episcopis dato, de novo inventas reliquias Sancti alicujus non canonizati approbandi, sit futurum frustraneum, ut nihil de novo concedens, cum privilegii verba aliquid debeant operari, *c. si Papa* 10. *de privil. in* 6. Verum dicendum, nullum privilegium esse Episcopis concessum quoad approbationem reliquiarum Sancti non canonizati, & earum venerationem, quandoquidem Concilium generale sub Innoc. III. *cap.* 2. *hoc tit.* expresse statuerit, nullas reliquias venerandas esse, nisi Rom. Pontificis auctoritate approbatas. Cui non potest dici derogatum per decretum Conc. Trid. cum nulla contineat verba derogantia: ut cum correctio juris veteris sit evitanda, potius secundum *d. c.* 2. continens jus vetus, sit intelligendum dictum decretum continens novum, si expresse non adversetur, *arg. l. sed & posteriores. D. de legib.* Potest autem hoc in casu commode intelligi jus novum de reliquiis novis alicujus canonizati, non etiam necdum canonizati, ab Episcopo approbandis, eo quod in *d. c.* 2. posterius tantum detur Rom. Pontifici. Ut ita commissum sit Episcopis reliquias noviter inventas, & miracula alicujus canonizati, aut de cujus sanctitate ex universali Ecclesiæ consensu constat, approbare. Est enim intentio Concilii formam præscribere Episcopis, quam servent, inquirendi super reliquiis & miraculis novis & Sancti jam approbati, & ca

eā approbandi, non etiam jus pristinum immutandi, concedendo; ut Episcopi canonizare de novo possint. Vid. Sanchez 6 *d. c.43. n.10. & seqq.* Suar. *in p.3. D.Th. q. 53. dist.55.Sect.2.vers.Sed quaeret aliquis.*

Ex eo autem, quod Sanctorum invocatio multis solatio fuerit, eorum memoriam ab initio celebravit Ecclesia, permisitque imagines Sanctorum sculpi, in templis collocari, iis deferri signa submissionis, non ut talibus, quia sunt ligna & lapides, sed ut repraesentantibus sanctos Dei amicos, ad quos ut prototypos recurrit honos, & per eos ad Deum, qui in Sanctis suis colitur. Permisit etiam templa Deo aedificari in memoriam & honorem Sanctorum; supra eorum reliquias & corpora altaria construi, super quibus non ipsis Sanctis, sed Deo incruentum sacrificium offeratur: ut ea celebritate & Deo pro illorum victoriis gratiae reddantur, & nos ad imitationem talium coronarum, & palmarum, eodem in auxilium invocato, excitemur. Excitet enim ad virtutem, pietatem, Dei cultum memoria illorum, qui istis excelluere. Nec est, quod Hagiomachi & Iconoclastae impii, Dei, & publicae quietis hominum seductores, mendaci & blasphemo ore effutiant, nos simulacra colere, more Ethnicorum, qui idolis suis, quae non erant, nisi lignum, lapides, argentum & aurum, opera manuum hominum, quibus erant aures, os, oculi, nares, manus, pedes, non tamen loquebantur, non audiebant, non videbant, non odorabant, palpabant, ambulabant, juxta Regium Prophetam Ps. 113. qui inquam idolis talibus attribuebant divinitatem, iis supplicantes genu posito, illa adorantes, victimas caedentes, & tamen fabros, qui illa fecerant, contemnentes, ut ait Seneca, *in Moralibus* cujus fragmentum refert Lactant. *lib. 2. divin. Instit. c.* 2. Cum nos nihil divinitatis iis attribuamus, ut publice edocemur, cultum latriae soli Deo deferamus, illique soli deberi agnoscamus & praedicemus: duliae tantum cultu Sanctos prosequentes, atque imagines honorantes, ideo tantum, quia repraesentent ipsum Deum pro nobis crucifixum, & Sanctorum ejus martyria & gesta. Edocti enim sumus Catholici, & edocemur in dies, quod secundum vulgarem versiculum:

Hoc Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipse.
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

Si quid in imaginum veneratione & usu superstitionis per simplicitatem aut deceptionem irrepserit, hoc omnino tollendum esse, districte mandatum est Episcopis, & advertendum, ne quid inordinati, profani, aut inhonesti circa illas depingendas, appareat, per Conc. Trid. *Sess. 25. de invocat. & venerat. Sanct.* Ut abusum frustra culpantes, usum abominentur ineptissime nostri sectarii: qui sciant nos memoriae causa imagines Sanctorum habere eo modo, quo veteres Romani parentum suorum imagines in Thecis servabant, & quidem fumosas, ad excitandos scilicet animos suos ad virtutis eorum imitationem. Pulcher locus est apud Sallustium *de bello Jugurth. in pr.* quem ethnicum licet audiant isti novatores, qui sacros & Christianos audire renuunt. *Saepe*, inquit, *audivi Q. Maximum, P. Scipionem, praeterea civitatis nostrae praeclaros viros solitos ita dicere, cum majorum suorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutes accendi: scilicet non ceram illam, neque picturam tantam vim in sese habere, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque sedari, quam virtus eorum famam atq; gloriam adaequaverit.* Si ita propter gloriam hanc mundanam & perituram illos excitarunt imagines, quidni nos excitent, propter gloriam perpetuam.

Non recte objiciunt nobis sectarii primum Decalogi praeceptum: *Non facies tibi sculptile*; subjungitur enim, *ut adores illud*, cultum scilicet latriae attribuendo, quem minime iis attribuimus, tantum deferentes cultum duliae, uti expressum *can. Venerabilis 28. de consecr. dist. 3.* quem ne ipsi quidem deferre dignantur. Nec male, cum eorum imitari exempla nolint, sed potius per fas, per nefas ad quaevis ferri, sacra profanis miscendo, ut docet experientia, quasi non foret Deus. Mirum, quam multum sibi placeant in statuto Concilii Eliberitani, quod habet, non esse adorandas imagines, & quo reprobantur etiam picturae, *can. 36.* nam illud tantum est Provinciale per paucos celebratum, & dubiae fidei, cum nullus 7

temp-

temporis & loci Scriptores imaginibus adversantes ejus mentionem non fecerint, quam non neglexissent, si bonæ fidei fuissent. Baron. 1. *Annal. an.* 57. *n.* 120. Ad Francofurdiense Concil. quod attinet, quo damnatur septima Synodus Generalis, quæ admittebat cultum imaginum, non est approbatum quoad eam partem, imo reprobatum ab Hadriano Pont. Bellarm. *Tom.* 1. *de Concil. l.* 1. *c.* 7. *in fin.* Quantum ad duo Concilia sub Leone III. & Constantino Copronymo Impp. Inconomachis, non Concilia conciliabula fuere, in quibus impiorum Impp. dominabatur voluntas, non ratio, aut Spiritus Sanctus, ut merito fuerint reprobata.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 1. *Quæres* 1. An Concilium generale sine Papa aliquem possit canonizare? R. Negat. *c.* 1. *X. h. t.* Ratio est, quia Canonizatio spectat ad majores Ecclesiæ causas: majores autem causæ ad Sedem Apostolicam sunt referendæ, *cap.* 3. *de baptismo*: *ergo*.

Quæres 2. An sit licita reliquiarum expositio, ut largiores fiant oblationes? R. Affirmat. Ita Sanchez. *l.* 2. *moral. cap.* 43. *nu.* 29. & Pirrhing. hic contra Hostiens. Ratio est: quia in *c.* 2. *h. t.* prohibetur expositio reliquiarum pro pretio. Ille autem, qui principaliter intendit largiores oblationes & eleemosynas, non propterea exponit reliquias venales.

Quæres 3. An licitum sit populo ostendi reliquias extra capsam, in qua reconditæ sunt? ℟. Negat. Ratio est, ne exinde detur detractoribus obloquendi occasio, quod scilicet, si is sanctus fuisset, pelle & carnibus non esset denudatus, ejusque corpus ita corruptum, quod non sequitur juxta *Genesis* 3. *vers.* 29. *Pulvis es*, *&c.*

Observa ex Franc. de Arauxo *quæst.* 23. *n.* 2. quod Canonizatio sit Decretum definitivum, quo Summus Pontifex definitive constituit solemni ritu aliquem hominem vita functum in Catalogo Sanctorum, ut possit ac debeat vocari Sanctus, & a fidelibus coli tanquam Sanctus. In quo Papam errare non posse, est certum de fide, quia procedit ut Caput Ecclesiæ, & Organum Spiritus Sancti. Beatificatio autem sit tantum permissio quædam, ut valeat vocari Sanctus, utque fideles de illo possint officium recitare, aut etiam sacrum facere. Præmittitur tamen etiam in hac processus sive informatio cum fiscali. Item *n.* 3. Testimonium sufficiens ad Canonizandum sunt: Exemplares virtutes, vel miracula, item extases ac revelationes, quamvis valde circumspecte in omnibus sit procedendum. Extasis autem proprie est, quando Deus efficit mentis excessum mediante aliquo ferventissimo amore charitatis, spectat enim extrasis magis ad voluntatem. Quod si autem iste excessus fiat mediante aliqua vehementi supernaturali divinorum contemplatione, proprie raptus dicitur, qui magis pertinet ad intellectum. Idem *ibid. d. num.* 60.

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

SUMMARIUM.

1 *Jejuniorum usus in Ecclesia Catholica.*
2 *Jejunium Quadragesimæ, & quatuor Temporum.*
3 *Obligant hæc sub reatu mortali.*
4 *Nisi parvitas materiæ excuset.*
5 *Jejunia peculiaria loci quos obligent.*
6 *A quibus abstinendum.*
7 *Die Dominica non jejunandum.*
8 *A jejunio minor ætas quos excuset.*
9 *Non excusat ætas illa professos juniores.*
10 *Senium quando, & quos excuset.*
11 *Causæ aliæ excusantes a jejunii observatione.*
12 *Refectio una de die quando sumenda.*
13 *Refectiuncula Vespertina.*
14 *An ea prandii tempore uti liceat, prandio dilato in vesperam.*
15 *Jejunium naturale SS. Eucharistiæ præmittendum.*
16 *Jejunium Vigiliarum.*

AD placandum divinum Numen orationes & jejunia valere, tenet Catholica Ecclesia, nec est ambigendum nisi iis, quibus opera bona displicent. Stricte ea observarunt Judæi, ut videre est apud Baron. *Tomo.* 1. *Annal. an.* 34. *nu.* 154. *& seqq.* Apud Gentiles quoque in usu fuisse, ad divinum Numen placandum, tradit

tradit Halicarn. *lib.* 1. Uffel. ad Covar. 4. *Var. cap.* 20. *numer.* 6. Observavit & Ecclesia ab ortus sui initio strictissime, ut patet Act. 13. ubi dicitur: *Jejunantibus autem illis*, &c.. Ut curandum non sit Catholicam Ecclesiam rideri hac in parte a reprobi sensus hæreticis, quibus omnia gratiora, quam opera pia carnem mortificantia, quibus divinum placetur Numen. Qui tamen vere risu digni, quod, cum ejusmodi Ecclesiæ statuta per plurima sæcula observata abjicant tanquam hominum inventa, subjiciant se mandatis perditissimorum quorumdam & vilissimorum homuncionum, indicentium pro suo libitu orationes & jejunia; credo, hoc meliora, quo magis nova mandata, quæ vulgariter appetunt.

2 Observat autem Ecclesia jejunium in Quadragesima, ex Apostolica institutione, ut videre est ex Canone Apostolico LXVIII. Covarr. *d. c.* 20. *n.* 4. Joan. Filesac. *Tract. De Quadragesima Christiana cap.* 1. Item quatuor anni temporibus, quibus Ordines conferuntur, etiam ex Apostolica institutione, *can.* 1. & 4. *dist.* 76. ut probat Baron. *tomo* 1. *an.* 67. *n.* 206. Covarr. *d. c.* 20. *n.* 9. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *l.* 7. *c.* 14. Præcipit & Ecclesia jejunia in profestis quorumdam Sanctorum *cap.* 2. *hoc tit.*

3 Terentur ad ea omnes, sub reatu mortali, ut tradit Covar. *d. c.* 20. *num.* 10. quod Canones & constitutiones Ecclesiasticæ, *can. Non liceat. can. non oportet de consecr. dist.* 3. *can. Quadragesima dist.* 5. jejunia indicentes contineant præceptum, cujus in materia gravi, uti hæc, transgressio mortalem ponit culpam, secundum omnes, etiam secluso contemptu, Abbas in *Rubr hic num.* 11. & 12.

4 Azor. *d. lib.* 7. *c.* 8. *quæst.* 2. Sanchez *in Decal. l.* 1. *c.* 4. *num.* 11. * Excusabit tamen a mortali parvitas materiæ: nisi modicus cibus sæpe iteratus notabilem comestionem ponat per continuationem singularium partium, quæ plures parvæ faciunt notabilem violationem. Diversis diebus modica comestio non ponit continuationem, atque ita non magnum reatum.

5 Sunt & jejunia quædam consuetudine locorum inducta, aut diœcesano statuto, quæ tantum obligant ibi existentes, licet non incolas, modo ibi maneant, quia quisque obligatur legibus loci. Navar. *in Summa c.* 23. *n.* 120. Less. *late de just. & jure lib.* 4. *c.* 2. *dubit.* 7. *n.* 50.

Non mandat autem jejunium, de quo agimus, abstinentiam omnis cibi, sed certi generis tantum, uti carnis, lacticiniorum. Quod & obtinet in feriis sexta & Sabbathi, nisi in eas incidat festum Nativitatis Domini; tum enim ex generali Ecclesiæ consuetudine licitum vesci carnibus, propter Festi excellentiam: exceptis iis, qui voto, aut regulari observantia sunt adstricti. Vide dicta sup. *ad tit. de voto n.* 56 & Suar. *eod. Tract. lib.* 4. *c.* 20. *num.* 5. Extra reprehensionem tamen sunt & alii ob devotionem abstinentes, *cap. fin. hoc tit.* 6

Die Dominica jejunium superstitiosum judicatum, ob gaudium resurrectionis, *can. si quis præsbyter dist.* 30. Baron. *Annal. Thom.* 1. *ad an.* 57. *n.* 202. In quem si inciderit jejunium, nomine profesti alicujus Sancti, incidentis in secundam Feriam, removebitur in diem Sabbathi, *c.* 1. *hoc tit.* 7

Excusat ab hac jejunii observatione rationabilis causa, quam primo ponit minor ætas. Ubi innoc. *hic in Rubr.* vult pueros doli capaces teneri legibus, cujus dictum verum est quoad abstinentiam a carnibus, alias communis sententia est S. Thomæ 2. 2. *q.* 241. *art.* 2. non teneri adolescentes ad jejunium ante vicesimum primum annum exactum, qui tertium ponit septennium completum, quod ad eam usque ætatem soleant adolescere, ut indigeant cibo sæpius sumpto. Navar. in *Summa c.* 21. *n.* 16. Azor. *d. lib.* 7. *c.* 17. *n.* *n.* 2. Less. *d. loco dub.* 6. *n.* 40. 8

Quid si professos ante eam ætatem Regula obstringat jejunare? Resp. Eos teneri ex vi Regulæ, quæ non minus obligat, quam lex, si indistincte postea etiam comprehendat juniores. Azor. *d. c.* 17. *quæst.* 4. 9

Ab iis jejuniis, quæ indicuntur a Rom. Pont. causa Jubilæi, non sunt exempti juniores, si commodo Jubilæi frui velint, quia causa illa est loco conditionis; quæ necessario implenda, ad consequendum finem.

Excusat & senium. Ubi dubitatur; Quo anno senes eximantur ab hac obligatione? R. Istud non esse definitum; alios enim eximere septuagenarios tantum; alios etiam sexagenarios; quorum opinio benignior, favens 10

favens iis, qui ejus ætatis sunt, quæ jam prolabi incipit, & tales, ut nequeant simul totum alimentum naturæ sufficiens sumere, illudq; ob calorem deficientem concoquere, ut proinde & pauciori cibo indigeant, eoq; sæpius sumpto. Et hoc quoad frequentiam, nam a carnibus & lacticiniis abstinere debent. Nav. *d. loco* Azor. *d. c.* 17. *quæst.* 4. Hæc ita in viris, etiamsi validi videantur, ut non tam præsenti, quam futuro statui consulatur. Fœminis, cum citius maturescant, citius habiles sint ad generandum, citius etiam cessent & senescant, anno scilicet quinquagesimo ætatis, cum vir habilis sit usq; ad annum sexagesimum, videtur præscribenda minor ætas, scilicet 50. annorum, qua solvantur a jejunandi obligatione. Verum ut hoc sit probabile, tamen indiscriminatim recepta sexagenaria ætas. Vid. Sanch. *de matrim. l.* 7. *disp.* 32. *n.* 16. & 17.

11 Excusat & ægritudo, & infirma valetudo, dolores capitis, oculorum vertigines, si sint notabiles, quas auget abstinentia; qua in re Medicorum consilio standum. Excusantur item prægnantes fœminæ, quæ cibo indigent frequentiore, non tam suo, quam fœtus nomine. Idem est in nutrientibus infantes. Idem & in iis, qui graves labores sustinent, ut agricolæ, fabri ferrarii, lignarii, cœmentarii, & similes laboriosas artes exercentes. Facit enim immodicus labor non sufficere iis semel sumptum cibum: ut quibus est ars non laboriosa, nequaquam excusentur, cujus ordinis sunt sartores, pictores, barbitonsores. Advocatos, Scolasticos, Notarios, Scribas, non recte exceperis, quod eorum labor non censeatur magnus. Si tamen & hi non possint alias oneri, quod iis incumbit & perficere est necesse, satisfacere, videntur futuri extra culpam. Excusantur etiam mendici sæpius comedentes, si nequeant tantum corradere, quantum uni comestioni sufficit. Vid. de his Navar. *d. c.* 21. *nu.* 16. Azor. *d. c.* 17. *quæst.* 5. *& seqq.* Less. *d. dubit.* 6. *n.* 40. *& seqq.* Sic & excusantur illi, quibus cibus alius non suppetit, quam interdictus, si illo vescantur, quia non habet necessitas legem, modo evitetur scandalum; & ita expressum in *c.* 2. *h. t.* quod habet, indulgeri quoque posse esum carnium diebus prohibitis, etiam in Quadragesima, si necessitas exigat. Excusat præterea consuetudo, aut privilegium, permittens licentiam vescendi lacticiniis in diebus Veneris & Sabbathi, etiam in Quadragesima, aut ovis: item extis aut exterioribus animalium partibus, quibusdam in locis, ut in Hispania diebus Sabbathinis.

Hæc ita de jejunio Ecclesiastico, quod unam tantum refectionem admittit de die, quæ non sumenda ante tempus prandii, vel nonnisi sub meridiem. Quod tempus non sine peccato quis antevertit & quidem lethali, si sit notabile, scilicet unius horæ; nisi justa causa excuset, ut iter instans, aut alia justa occupatio, aut causa. Navar. *d. c.* 21. *n.* 27. Covar. 4. *Var. c.* 20. *n.* 14. *in fine*. Recte tamen quis refectionem distulerit in vesperam, etiam sine causa, nam quo tardius prorogatur, eo corporis afflictio est gravior. * De consuetudine inductum fuit, ut vesperi quid sumatur, ne potus noceat, quod quia exiguum & modicum, excusationem primo dedit; cum modica pro nullis reputentur. Hodie consuetudo ista recepta passim excusat. Receptum quoque, herbis & fructibus uti licere in ista refectiuncula. Quidam panem negant, quia nutriat; sed communius receptum, pane vel solo, vel cum fructibus, aut eduliis levioribus vesci licere, pro usu locorum. Sit tamen modicus. Vid. Azor. *d. lib.* 7. *c.* 8. *quæst.* 4. 5. 6. & 7. 12 13

Q. An dilato prandio in vesperam, liceat uti refectiuncula prandii tempore? 14
R. Id absolute negari licitum esse, nisi causa excuset, eo quod jejunium solvatur, cum vespertinam refectiunculam non jus, sed consuetudo excuset; & quidem contra jus, ut non tam sit laxanda, quam restringenda. Aliquibus tamen videri, istam mutationem nihil derogare legi jejunii, cum, uti nunc de more servatur, unum sit prandium cum refectiuncula: ut translato in vesperam prandio, & contra refectiuncula translata in meridiem, tantum fiat mutatio temporis, salvo jejunio. Quæ opinio, ut sit probabilis, prior tamen tutior & verior. Vid. Azor. *d. qu.* 6. & *c.* 11. *qu.* 4. & 5.

Est & jejunium naturale, quale præmittendum sumptioni Eucharistiæ, interdicens omni potu etiam aquæ, & omni cibo, ut simpliciter oporteat aliquem esse jejunum. 15

Fuit & olim moris in profestis solemnium die- 16

dierum cum jejunio vigilare, unde dictæ sunt Vigiliæ, quarum nomen remansit; res, exceptis paucis diebus, in desuetudinem abiit, propter flagitia nocturnis cœtibus committi solita ab iis, quibus non est timor Dei. Covar. *d. c.* 20. *n.* 8. *vers. idem Burcardus*, & *c.* 19. *n.* 20.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post partum.

SUMMARIUM.

1 *Mulier a partu quatenus hodie prohibeatur ab ingressu Ecclesiæ.*
2 *Non obstante lege mosaica hac de re.*

1 Lege Mosaica post partum mulier ab ingressu Ecclesiæ arcebatur ad tempus. *Dist.* 6. *in princ.* quæ, quia cæremonialis erat, evanuit, postquam legis Evangelicæ veritas illuxit. Ut hodie non prohibeatur mulier etiam statim a partu ingredi Ecclesiam, Deo actura gratias, ne necessitas & dolor vertatur in culpam, *can. si mulier. dist.* 5. Non est tamen reprehendenda, quæ ad tempus abstinuerit *c. unico hoc tit.* & *can. fin. dist.* 5. qui præcipit, ne viri commisceantur mulieribus ante purgationis tempus.

2 Nec potest objici, quod cæremonialia præcepta sint abrogata per legem Evangelicam, ut proinde eorum observatio induci non possit; nam hoc intelligendum de iis cæremonialibus præceptis, quæ non tantum sunt mortua, verum & mortifera: qualia sunt, quæ ordinata ad præfiguranda Christi mysteria, uti futura, ideoque observatio præjudicaret fidei veritati, juxta quam confitemur ista præfigurata mysteria jam contigisse, atque completa esse. Nam quoad ea, quæ magis pertinent ad quamdam devotionem, ac ritum sacrificiorum, eorumque ornatum, quam ad futuræ legis Christique nasciturі præfigurationem, observatio eorum nihil in se mali continet: quo spectat tempus purificationis, decimæ, oblationes, & similia. Covar. 1. *Var. c.* 17. *num.* 1. Suarez *de relig. Tomo* 2. *Tract.* 2. *lib.* 2. *c.* 1.

ADDITAMENTA.

An maritus in exigendo, fœmina in reddendo debito peccet, tempore Purificationis post partum, id est, illo tempore, quo immunditia & sanguinis profluvius durat? Resp. Franc. de Arauxo *disp. XI. qu.* 4. *n.* 22. Nec letaliter nec venialiter peccare. Tum quia nulla invenitur prohibitio, neque ratio ulla urget multiplicandi in conjugibus peccata, quibus datum est matrimonium pro remedio concupiscentiæ, non pro laqueo aut occasione peccandi. Non obstat *cap. fin. d.* 5. dicens; Nisi *purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri*. Quia vel consilii tantum est, vel intellige si fœminæ gravis morbus inde immineret probabiliter, & tunc judicanda esset culpa juxta morbi gravitatem, ejusque probabilitatem.

Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies secundum legem Mosaicam. Gonz. *ad cap. un. hoc tit.*

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

SUMMARIUM.

1 *Ad Ecclesiæ reparationem tenetur, qui damnum dedit.*
2 *Cujus eo nomine bona tacite sunt pignori data.*
3 *Tenentur & non impedientes destructionem.*
4 *Ecclesias vetustate aut casu collapsas quis reparare teneatur.*
5 *Decimarum possessores an teneantur.*
6 *Ecclesiarum restauratio qualiter facienda.*
7 *Ecclesia nova quando, & unde ædificanda.*
8 *Parocho novæ Ecclesiæ portio debita unde supplenda.*
9 *Leprosi propriam Ecclesiam habent.*
10 *Ecclesia sæcularis converti potest in regularem.*

Ut ad divinum cultum Ecclesiæ ædificandæ sunt, ita ad eumdem conservandæ, &, si destrui aut collabi eas contingat, reparandæ, aut fulciendæ, sumpti- 1

ptibus ejus, qui destructioni causam dedit; ita dictante ratione, quæ damni reparatione eum gravat, a quo illatum.

2 * Ut eo nomine non male dicatur competere Ecclesiæ tacita hypotheca in bona ejus, qui damnum dedit. Tiraq; *de privil. piæ cauf. privil.* 163. Everard. *in Loco a Fisco ad Eccles.* Peckius *de reparand. Eccles. cap.* 4. *nu.* 1. qui ibid. *c.* 5. non male sustinet, etiam mulieri præferendam esse Ecclesiam tempore priorem: nam cum fiscus hoc jure gaudeat, ut prior muliere sit, & potior, *l.* 2. *Cod. de privil. fisci*; quidni idem Ecclesiæ tribuitur? cum, quod datum uni æquiparatorum, alteri non sit denegandum, præcipue ubi eadem invenitur ratio, quæ hic potius major est, ex majore Ecclesiarum & divini cultus favore.

3 Dicitur etiam non male, eos quoq; teneri ad reparationem, qui, cum tenerentur & possent, non impediverunt destructionem, ut Rectores Ecclesiarum, Magistratus loci; cujus est fanaticos hæreticorum ausus, aliorumve injurias avertere a domo Dei, *can. Sicut* 48. *XXII. qu.* 4. Dico, & possent; nam nonnisi qui potest, non obviando favere dicitur, *can. Negligere*. 55. *II. quæst.* 7.

4 Vetustate aut casu collapsarum Ecclesiarum reparatio spectat ad fabricam: nisi aliud habeat consuetudo, quæ in primis inspicienda & observanda, *can. decrevimus X. q.* 1. *c. Ad Apostolicam inf. de simonia*. Bertrand. *Conf.* 41. *nu.* 26. *vel* 4. *& Conf.* 306. *vel* 8. D. Wamesf. *Conf.* 510. *in pr. Conf.* 511. *nu.* 5. *& seq. & Conf.* 513. *n.* 1. *& seqq. h. t.* Si Ecclesiæ fabrica nulla fuerit, vel non sufficiens, tunc Clerici, & alii beneficiati, qui fructus Ecclesiæ recipiunt, ad reparationem sunt cogendi, quatenus superest eorum sustentationi, *c.* 4. *h. t.* Si nec hi sufficiant, tum ad contributionem cogendi Parochiani, quorum gratia ædes sacra instauranda est. Trid. *Sess.* 21. *cap.* 7. *de reform.* Qui si sint inopes, referenda ea Ecclesia ad matricem, vel maxime vicinam.

5 Q. An possessores decimarum teneantur ad reparationem? R. Hoc posse Videri, per *d. c.* 4. *h. t.* ubi dicitur, ex bonis Ecclesiæ faciendam esse reparationem: spectant autem de jure ad suas parœcias locorum decimæ. Quo facit, quod Trid. *d. c.* 7. ex fructibus Ecclesiæ reparandas dicat Ecclesias, & per patronos, & alios, qui fructus Ecclesiæ colligunt. Peck. *dict. loco cap.* 14. Posset tamen recte contrarium alicui videri, cum nusquam decimis, earumque possessoribus imponatur hoc onus, sed iis, qui percipiunt Ecclesiæ fructus. Decimæ autem jam separatæ; & alteri Ecclesiæ concessæ, non possunt computari inter fructus loci ipsius Ecclesiæ. Serenis. tamen Principes nostri nuperrimo suo edicto possessoribus decimarum cum aliquo moderamine onus illud imponunt, si fabrica non sit sufficiens, nec per fructus Ecclesiæ subveniri queat, priorumque oblationes non sint tantæ.

Facienda autem restauratio pro Cleri & 6
populi, qui convenire solet, multitudine: cujus frequentia facit veterem Ecclesiam esse augendam sumptibus eorumdem, cum ampliatio sit quædam reparatio. Quamvis in casu, quo quis oneratur Ecclesiam reficere, stricte verbum illud interpretemur, ut gravatus non teneatur nisi ad opus, quod ante fuit, reparandum, non etiam de novo faciendum, cujus generis est ampliatio *. Si remotior fuerit pristina Ec- 7
clesia, quam ut plerique Parochiani divino cultui interesse tempori possint, exstruenda nova est Ecclesia ex reditibus antiquæ, si inde illi, ejusq; ministris, non accedat grave detrimentum, *c.* 3. *h. t.* Quo casu non obstabit juramentum Prælati de non alienandis rebus Ecclesiæ *c. fin. h. t.* cum istud non sit trahendum ad causam novam & necessariam, *c. Clericus* 35. *sup. de jurejur.*

Quæsitum fuit: Quid juris, si Paro- 8
chus novæ Ecclesiæ non habeat debitam portionem, a quo illa petenda? Consultus super hac re respondit: Si Ecclesia matrix abundet, non esse quæstionem, quin illa teneatur supplere: sin minus, tum agendum cum iis, qui decimas in loco novæ Parochiæ percipiunt. Ita tamen, si per beneficiorum unionem, non tamen regularium, provideri non possit, tum enim demum decimarum possessorem teneri vult Conc. Trid. *Sess.* 24. *c.* 13. *de reform.* Quod autem illi teneantur, sive laici, sive etiam Clerici, est, quia decimæ ad hoc reservatæ Deo, ut proficiant iis, qui spiritualia seminant; ut sunt Parochi, illorumque causa potior: ut concessio facta aliis semper subintelligenda salva portione decente Parochis. Et hoc non tantum in iis Parochiis, quæ hactenus sunt etiam

sepa-

ſeparatis a matrice Eccleſia ante Trid. aut ante illud exiſtentibus, ſed etiam poſt erectis, cogente populi neceſſitate & commoditate, ex eadem ratione.

9 Leproſis conceſſum habere ſuam propriam Eccleſiam, cum Præsbytero, ſeparatim a veteri Eccleſia, ita tamen, ut illi non ſint injurioſi de jure Parochiali, *c.* 2. *h. tit.*

Poteſt etiam Eccleſia ſæcularis converti in regularem, Diœceſani conſenſu; ita tamen, ut Clericis ſæcularibus ibi exiſtentibus, quoad vivunt, de alimentis provideatur, *c.* 5. *h. tit.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *Quæres* 1. An quis auctoritate propria poſſit ædificare Eccleſiam? R. Negat. Sed ſi in loco exempto quis velit novam Eccleſiam exſtruere, auctoritate ſummi Pontificis opus habet, *cap. auctoritate de privil. in* 6. Si vero in loco non exempto, requiritur conſenſus Epiſcopi loci, qui vel per ſe, vel alium crucem figere, unum publice deſignare, & lapidem primarium ponit, *can. nemo Eccleſiam de conſecrat. diſt.* 1.

Quæres 2. An Epiſcopus petitam licentiam mox dare teneatur? R. Negat. Sed prius cognitionem cauſæ præmittet, inquirendo num exſtruere volens id intuitu Pietatis, an quæſtus cupiditate faciat, *can.* 10. *de conſecr. diſt.* 1. & an per eam vicinis noceatur ædibus, cum illius ratione novi operis nuntiatio fieri poſſit? *cap.* 1. & 2. *de novi oper. nuntiat.*

Quæres 3. Quis teneatur ad reſtaurationem domus Parochialis? R. Idem, qui tenentur reſtaurare Eccleſiam vetuſtate vel caſu collapſam. Barboſ. *ad cap. de his* 4. *X. h. tit.*

TITULUS XLIX.

De Immunitate Eccleſiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

SUMMARIUM.

1 *Immunitas quid, & quotuplex.*
2 *Perſonalis quibus, & ex quibus cauſis competat.*
3 *Realis bona Clericorum & Eccleſiarum eximit a tributis, & gabellis. Zoeſis in Jus Canonicum.*
4 *Localis vetat exerceri profana in locis ſacris.*
5 *Locis ſacris competit & jus aſyli.*
6 *Immunitas hæc quo jure Eccleſiis competat.*
7 *Competit & Eccleſiis non conſecratis.*
8 *An competat Eccleſiæ interdictæ?*
9 *An pollutæ?*
10 *Eccleſiæ nomine quid hîc veniat?*
11 *An detur confugienti ad Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiæ Sacramentum?*
12 *Datur omnibus fidelibus baptizatis.*
13 *Non datur Judæis.*
14 *Non infidelibus.*
15 *Datur excommunicato & interdicto.*
16 *An & hæretico?*
17 *An Clericis?*
18 *Habet locum in cauſa civili, veluti debiti.*
19 *Item in cauſis omnibus criminalibus, exceptis latronibus, & nocturnis agrorum depopulatoribus.*
20 *An, & crimina æque gravia excipienda?*
21 *Excipitur, & crimen homicidii, aut mutilationis in ipſa Eccleſia commiſſum.*
22 *An & alia delicta in Eccleſia commiſſa?*
23 *In Eccleſia delinquere dicitur, qui e loco profano lædit exiſtentem in Eccleſia.*
24 *Item ex Eccleſia lædens exiſtentem foris.*
25 *Ut & lædens quem in oſtio Eccleſiæ.*
26 *Excipitur præterea homicida proditorius.*
27 *Non tantum Clericus, ſed & laicus.*
28 *Proditorius homicida quis dicatur.*
29 *An & pugnantem cum amico aut affine occidens.*
30 *An occidens per induſtriam non incautum & provocatum?*
31 *Quid ſi voluntas non habeat effectum?*
32 *Fures an excipiantur?*
33 *An mandans occidi?*
34 *An raptores virginum?*
35 *An qui effracto carcere aut elapſus e miniſtrorum manibus fugit ad Eccleſiam?*
36 *An qui captus ducitur per Eccleſiam?*
37 *An qui dimiſſus a carcere juravit ſe reverſurum?*

Ee 38 *Effe-*

38 *Effectus hujus immunitatis est impunitas in ipsa Ecclesia.*

39 *An in causam, quo non competit immunitas reus extrahi possit per judicem laicum.*

1 AD majorem Ecclesiarum venerationem concessæ iis immunitates. Immunitas idem est, quod vacatio a muneribus. Hic sumitur pro libertate quadam, & exemptione ab oneribus concessa Ecclesiis, earumque ministris & rebus. Estque triplex, Personalis scilicet, Realis, & Localis.

2 Personalis, personis ipsis competens, circa ea, quæ corporis labore, animi sollicitudine, vigilantia perficiuntur, ut tutela, cura portarum, murorum custodia, defensio: a quibus vacant Clerici, nisi aliud exigat necessitas: ut quando omnium agitur salus, *c.* 2. *h. t.* aut aliud postulat Dei timor, circa viduas aut alias miserabiles personas, quæ maxime Ecclesiastico indigent adminiculo, *can. fin. in fine Dist.* 86. Est & exempta Clericorum persona a jurisdictione laicorum, quam exercere volens in Clericum, incidit in excommunicationem Bullæ cœnæ. Navar. in *Manuali c.* 27. *n.* 69. qua de re actum supra. *De foro compet.*

3 Realis bona Clericorum & Ecclesiarum concernit, quibus tributa, vectigalia non recte imperantur a laica potestate, cui non subsunt, semel enim Deo dicatum, non est amplius transferendum ad usus humanos, *c. Quod semel.* 51. *de R. J. in* 6. Imponentes Clericis collectas excommunicantur, cum suis auctoribus, si moniti non desistant, *c.* 4. *h. t.* Excepta causa necessitatis, quæ merito facit Episcopum & Clerum condescendere in contributionem, veluti si tanta sit, ut laicorum non suppetant facultates, consulto tamen prius Rom. Pontifice, *c.* 7. *h. t.* Wames. *Cons.* 528. *nu.* 2. *h. tit.* Molina *de just. & jure Tract.* 2. *disp.* 672. *n.* 5. Quo casu si Prælati lucra sectantes quæsierint potius prædam, quam subsidium, & extorserint plus quam solverint, extorta præter causam restituere jubentur, & ultra tantumdem elargiri pauperibus, *c. Quia plerique* 8. *h. t.* Fiet & recte exactio a Clericis nomine earum impensarum, quæ res eorum concernunt. Hæc ita in bonis Ecclesiæ, ejusque nomine possessis a Clericis: nam patrimonialia Clericorum bona non habent eam immunitatem, cum non sint destinata ad divinum cultum, sed usibus serviant profanis. Abbas in *c. fin. nu.* 11. *sup. de vita, & honest. Cler.* Navar. *cons.* 5. *n.* 1. *h. t.* Covar. 1. *Variar. c.* 4. *n.* 3. Clericus conjugatus neutiquam hoc privilegium sibi adrogare potest, cum illi tantum sit concessum privilegium fori & canonis, nec gaudeat bonis Ecclesiæ. Covar. *Tract. quæst. c.* 31. *n.* 9.

Localis ipsas Ecclesias, earumque cœmeteria respicit, quæ a profanis usibus voluerunt Canones esse aliena in reverentiam divini officii & cultus. Unde contractus, judicia (quæ in Ecclesiis habita etiam nulla sunt, maxime sanguinem attingentia) & alia, quæ sanctitati earum minime respondent, exerceri inibi prohibita, *c.* 1. *&* 4. *h. t. e* 2. *eo in* 6. Ecclesiastica tamen judicia in iis recte habentur, *can. Præceptum II. qu.* 2. 4

Est & locis sacris jus asyli: quod antiquissimum esse multis docet Cov. 2. *Var.* 20. *nu.* 2. locumque etiam apud Ethnicos habuisse patet ex Corn. Tacito 3. *annal. circa fin.* patuisseque perfugium tribus generibus hominum, servis, obæratis, maleficis, ut ibidem notat Lipsius. 5

Quæritur autem, quo jure competat hæc immunitas Ecclesiis? Resp. Non videri Competere jure divino: nam vel esset juris divini, naturalis, vel depositivi; illud dici nequit, quia non est intrinsece malum, extrahere malefactores per vim e templo, cum hoc non continet formalem templi irreverentiam, seclusa prohibitione. Hoc etiam dici non potest, quia jus tale neque scriptum, neque ab Apostolis traditum, neque talis traditio ex patribus, aut alia probabili via ostendi potest: ut dicendum sit humano more id inductum esse, secundum Innoc. *in capit.* 6. *h. t.* Vid. Suarez *de Relig. Tomo* 2. *lib.* 3. *c.* 8. *n.* 9. 6

Consistit autem hoc jus in eo, quod ad Ecclesiam confugiens invitus inde abstrahi nequeat, ne veletur loci sanctitas, & divinus turbetur cultus, *c.* 2. *&* 5. *hoc tit.* 7

Competit Ecclesiis non tantum consecratis, sed & non consecratis, destinatis tamen per Episcopum ad cultum divinum; nec tantum, in quibus divina celebrantur, *c. pen. h. t. & ibi* Abbas *Gl.* 8

in

in c. fin. sup. de consecr. [*Eccles.* sed & in quibus necdum celebrare cœpta ex frequentiori Interpp. sententia ; propterea quod satis sit, apertam esse Ecclesiam ad eum finem . Et facit text. in *c. Ad hæc sup. de relig. domib.* ubi locus ad usum hospitalitatis destinatus, non est mundanis usibus deputandus: neque enim domus officiis dedicata divinis, ausibus temerariis profananda, *c. pen. h. tit.* Covar. *d. loco n.* 4. Suarez *lib.* 3. *cap* 9.

8 Quid si interdicta sit Ecclesia ? R. Nihilominus competere ; cum inter effectus interdicti non ponatur privatio istius immunitatis, pro tempore interdicti, neque ullo jure hoc sit expressum . Interdictum autem, uti quælibet alia censura, non operatur ultra, quam expressum, cum spectet ad pœnam, cujus extensio non admissa, *c. Odia de R. J. in* 6. Abbas *in d. l pen. num.* 8. ubi argumentatur a simili Clericum interdictum suspensum, aut excommunicatum retinere nihilominus privilegium Canonis & fori . Deinde Ecclesia non deliquit, sed Clerici, quorum delictum non debet, ultra servitium a Clericis exhibendum, ei nocere.

9 Quid si polluta fuerit ? Resp. Nec talem Ecclesiam desinere simpliciter esse Ecclesiam, etiam necdum reconciliatam, nec privari aliis immunitatibus, a mercatu esse liberam, a tributis nec esse diminutam sua sanctitate in se: tantum ex institutione juris pollutam censeri in ordine ad divina officia, & funera fidelium, in terrorem Christiani populi, ut concipiat majorem circa loca sacra reverentiam ; atque ita tantum habere locum effectus jure expressos, non alios, cum non peccaverit, ne pœna sine textu augeatur, aut inducatur.

10 Ecclesiæ autem nomine non tantum venit internus ejus ambitus, sed tota fabrica, *can. Constituimus*, *can. Si quis contumax* XVII. *q.* 4. ubi etiam porticus, atria domus Episcopalis hac immunitate gaudere dicuntur, cum quæ religiosis adhærent, religiosa habeantur, *l. Quæ religiosis D. de rei vindic.* Quo modo portis Ecclesiæ claustris adhærens hoc privilegio gaudet. Covar. *d. c* 20. *n.* 18. Suarez *d. loco n.* 7. pro quo facit, quod privilegium extendatur in circuitum ad 40. passus in pauperibus Ecclesiis 30. in minoribus, *can. Sicut, can. Definivit* VII. *q.* 4. Verum ea in re standum consuetudini . De cœmeteriis non est dubitandum, si juncta sint Ecclesiæ, aut si intra illud spatium sint, vel etiam non sint, cum vel sint benedicta, vel pro loco sacro ab Episcopo deputata, ut hoc nomine mereantur exemptionem . Habent & hanc immunitatem loca alia, quæ religiosa in jure reputantur, ut Hospitalia, Monasteria, etiam quoad sua claustra, cum & illa censeantur religiosa, uti potest colligi ex *can. Ligna de consecr. Dist.* 1. Vide Covar. *d. cap.* 20 Peck. *De jure sistendi c.* 6. *n.* 2.

Q. An eadem immunitas detur confugienti ad Sacerdotem deferentem augustissimum Eucharistiæ Sacramentum ? Resp. Textum quidem ea de re non esse, rationem tamen id velle, *arg. d. c. pen.* cum non minor debeatur reverentia corpori Christi, quam Ecclesiis, quibus Christi nomine id concessum : ut procedat regula : Propter quod unumquodque est tale, ipsum magis tale, Covar. *d. c.* 20. *n.* 6. Peck. *d. loco*. 11

Competit hæc immunitas jure civili tantum confugientibus ad Ecclesias ex causa civili, non etiam ex criminali, ut patet ex *Nov. de mandatis Princ.* 17. *Neque autem*. Canones, quos hac in parte sequimur, omnibus fidelibus baptizatis confugientibus ad Ecclesias istas immunitatem concedunt, sive sit liber, sive servus, *c. Inter* 6. *h. t. d. can. Si quis contumax* XVII. *q.* 4. quæ loca indistincte loquuntur, ut universaliter sint intelligenda ; quia apud Deum non est acceptio personarum. Traditur autem *d. c.* 6. servum, qui ex timore domini confugit ad aras, compellendum redire ad dominium, præstita tamen prius per dominum impunitate, idque jurato . Sin atrocitas domini major arguatur, major cautio ab ipso præstanda, vel potius cogetur vendere servum ; *arg. §. fin. Inst. de his, qui sunt sui, vel al. juris*. In libero homine non habet locum ista compulsio, verum de ejus causa agetur coram judice, & citatus comparebit, per se aut per procuratorem, fietque executio in bonis, *l. Præsentl.* 6. *C. de his, qui ad Eccl. confug.* Quod si nec per se, nec per alium compareat, missio in bona decernetur, sive agatur de causa civili, sive de criminali; nam & in hac debita pœna corporalis vertetur in pecuniariam : hoc quippe confertur jure asyli. Abbas in *d. c.* 6. *n.* 8. 12

Ee 2 &c.

& 9. ubi vult, si non sit sufficiens, debere servire perpetuo ei, quem læsit, *can. de raptoribus XXXVI. q.* 1. ubi hoc statutum. Verum ista pœna inter graviores est: ut non possit videri infligenda, cum accedat ad corporalem, qualem Ecclesia non vult inferri. Nec obstat dictus textus, quia loquitur in crimine gravissimo, ut non sit extendenda ejus decisio. Vel dicendum, illum Can. esse provincialis tantum Concilii, nec obligare totam Ecclesiam, sed tantum loca, ubi receptum. Vid. Suarez *d. lib. 3. c. 12. n. 5. & 6.*

13 Ex dictis patet, cum tantum fideles baptizati hac immunitate gaudeant, non competere eam Judæis, de quibus est expressus textus civilis in *l. 1. C. de his, qui ad Eccles. confug.* quem videtur approbasse Pont. in *d. c. 6.* Ratio est, quod frustra exspectant auxilium ab Ecclesia, cujus contemnunt auctoritatem; nisi vere ei se subjiciant, quod judicandum est Prælatis. Jul. Clarus *§. ult. qu. 30. n. 17.*

14 An infideles quis recte idem traxerit, ex rationis paritate, ut sine noxa extrahantur ab Ecclesia? Covar. *d. c. 20. n. 11. Vers. decimo tertio*, posset tamen dubitari ex eo, quod Canones non distinguant, sed indifferenter concedant immunitatem reis confugientibus ad Ecclesiam; ut non videantur arcendi ab hoc privilegio infideles. Verum, ut dictum, Canones hac in re approbant leges civiles, quæ excludunt Judæos, & simulantur se velle dare legi Christianæ; ex ratione, quod non subsint Ecclesiæ, quæ non judicat de iis, qui foris sunt. Quæ ratio & obtinet in infidelibus, ut & idem jus sit statuendum. Vid. Suarez *d. lib. 3. cap. 10. n. 9.*

15 Excommunicatum gaudere hac immunitate verius est, cum licet contra Ecclesiam deliquerit, non tamen directe eam contemnat. Covar. *d. loco*. Clarus *d. q. 30. n. 18.* Idem procedit in Interdicto, tum quia excommunicatio est interdicto gravior, tum quia nullibi exprimitur inter ejus effectus hæc pœna.

16 Quid censendum de hæretico? R. Posse videri nec eum gaudere immunitate, ex jam allata rationis paritate, & quia omnino favore sit indignus. Quo modo talem invitum ad pœnam ex Ecclesia abduci posse tradit Covar. *d. num. 11. vers. decimo quarto*, & ita judicatum refert Boer. *Decis.* 110. Quod omnino procedit, si propter hæresim ad Ecclesiam confugerit, tum propter criminis atrocitatem, tum quia causa illa est Ecclesiastica; non valet autem ista immunitas contra Ecclesiam. Si vero ex alio crimine, probabile est, ei non esse denegandam hanc immunitatem, cum nec textus Canonicus de eo detur, nec *d. l.* 1. videatur ad eum pertinere, quia loquitur de non baptizatis, ut non sit extendenda ad baptizatos. Sylvest. *V. Immunitas 3. q. 3.* Suarez *d. cap. 10. num 13.*

Quæstio etiam est: An Clericis competat hæc immunitas? R. Hoc dicendum esse, cum jura non tantum loquantur de laicis, sed generaliter de omnibus reis, liberis, & servis, *d. c. 6. can. definivit cum can. seq. XVII. q. 4.* ut etiam Clerici sub iis contineantur, cum non debeant deterioris esse conditionis, quam laici. Quod procedit in iis Clericis, in quos Judex sæcularis potest manus injicere, quales sunt, qui primam tantum tonsuram habent, non tamen in ministerio sunt Ecclesiæ, quia tunc eadem in iis ratio, quæ in laicis. Quod si subsint Judici Ecclesiastico, videntur posse extrahi ab eo, utpote agente non tam ex vindicta, quam ex zelo disciplinæ, quæ non impedienda. Abbas *d. c. 6. n. 13.* Suar. *d. c. 10. n. 5.* Deinde hoc judicium est magis medicinale, quam vindicativum, & potius spirituale, quam temporale, ut possit intra Ecclesiam fieri; nec fit, quod prohibeat illud circa personam Clerici fieri, extrahendo illum ab Ecclesia. Facit, quod alias non possent incarcerari Monachi in Monasterio delinquentes, cum illud totum sit locus immunitatis. Ubi Bern. Diaz. in *Tract. crim. c. 123.* vult, si crimen commiserit dignum depositione & traditione, brachio sæculari vel extrahi non posse, vel extractum brachio sæculari tradendum non esse propter loci immunitatem, *d. c. 6.* quo pœna corporalis remittitur. Verum si tale sit delictum, quod Ecclesia non defendit, videtur hæc immunitas ei non profutura, secundum Covar. *d. c. 20. n. 16.* & Navar. in *Manuali c. 20. n. 22.* 17

Habet locum prædicta immunitas in causa & civili, & criminali. Quamvis de civili dubitent aliqui, propterea quod Canones passim loquantur de reis, quales proprie sunt, qui criminibus obnoxii, & de maleficis, ut *d. c. 6.* Verum cum lex ci- 18

vilis

vilis etiam iis det immunitatem, quos debitorum pondera premunt, *l. 1. & l. Præsenti C. de his, qui ad Eccles. confug.* eamque approbet Canonica lex *d. can. Id constituimus* XVII. *q. 4. & d. c. 6.* dicendum, etiam competere ex causa civili. Ubi excipiunt aliqui debitum nomine publicorum tributorum propter textum *Nov. de mand. Princip. 17. §. Neque autem vers. publicorum*. Verum non admittenda ista exceptio, cum præjudicet immunitati per Canones concessæ, ut vult Covar. *d. loco n. 14. vers. sed profecto*. Et recte intenti non videtur *d. Nov.* contraria Canonibus, cum non loquatur de extractione talis debitoris, sed de procuranda solutione, adinstar aliorum: & hoc placet Abbati *d. c. 6. n. 24.* Vid. Suarez *d. lib. 3. c 11. n. 1. & seqq.*

19 De criminalibus generalis est regula, propter nullum crimen posse reum ab Ecclesia extrahi, nisi in casibus jure exceptis, ut patet passim per jura citata, quæ generaliter loquuntur, & habent exceptionem adjunctam, cui est vis firmandi regulam in contrarium. Exceperunt autem jura duo crimina, publicos scil. latrones, & nocturnos agrorum depopulatores, *d. c. 6.* Et hoc ita in odium delicti, non etiam in diminutionem reverentiæ Ecclesiæ debitæ: noxium enim magis hoc hominum genus, quam ut defensionem aliquam mereatur.

20 Quæritur autem hic, I. An & alia æque gravia excipienda sint? R. Hoc velle eos, qui rationem paritatis volunt locum habere in pœnis; sed improbabilem esse eorum opinionem cum *d. c. 6.* post generalia verba: *quantumcumque gravia*, subjungatur exceptio duplex continens duo crimina, ut ad alia non recte extenderis istam exceptionem, quæ alias non tam foret exceptio confirmans regulam, sed eam potius destruens. Deinde in pœnis non datur extensio propter solam similitudinem, eo quod jura non sine causa loquantur in particulari. Vid. Gr. in *c. In pœnis 49. de R. J. in 6 & dicta in simili D. de liberis & posth. hæred. instit. n. 13. & 14.* Suarez *d. c. 11. n. 5.*

21 Q. II. An præter istas duas exceptiones sint & aliæ? R. Esse. Prima est in *c. fin. h. tit.* quando scil. est commissum in ipsa Ecclesia homicidium aut mutilatio, quod indigni sint beneficio legis ipsam committentes. Ubi textus videtur se fundare in eo, quod spe immunitatis deliquerint: ut aliqui velint eos gaudere immunitate, qui citra spem istam deliquerint in Ecclesiis. Sed dicendum indistincte, Pontificem ibi non fundare se in ejusmodi spe, sed in qualitate delicti, & injuria Ecclesiæ. Suarez *d. c. 11. n. 6.*

Q. III. An, & alia delicta gravia in Ecclesia commissa censeantur excepta? Resp. 22 Videri non excepta, quod *d. c. 6.* tantum in particulari loquatur de homicidio, & mutilatione membri. Verum verius, & communius receptum, etiam alia delicta esse excepta, cum *d. c. 6. in fin.* agatur de excessibus generaliter, ut particulariter de homicidio, & mutilatione mentio postea fiat, exempli tantum gratia, quod non limitat legem. Deinde ratio subjecta est generalis, ut etiam alia crimina comprehendat. Ideoque & qui in Ecclesia, ad quam confugit, furtum committit, ob illud inde extrahi potest. *Gl. in can. Frater in V. Sacrilegium* XVII. *q. 4.* Wames. *Cons. 514. n. 1. h. t.*

Censetur & in Ecclesia delinquere, qui 23 extra Ecclesiam stans in ea stantem læserit, cum delictum executionem habeat in Ecclesia, cum ejus injuria: ut ibi commissum recte dicatur, & habeat locum decisio *d. c. fin.* Covar. *d. c. 20. n. 15. v. Vicesimo septimo.* Suarez *d. c. 11. n. 7. & 8.*

Quid si in Ecclesia stans lædat existentem foris? Resp. Idem dicendum esse, 24 quia licet effectus delicti extra Ecclesiam consummatur, dicendus tamen talis absolute in Ecclesia delinquere, cum ibi exerceat actionem suam cum gravi injuria Ecclesiæ: ut secundum rationem *d. c. fin.* in eo sit puniendus, in quo deliquit. Quod & dicendum de eo, qui in Ecclesia consistens mandat famulo, ut extra eam existentem lædat, cum & iste graviter in Ecclesiam peccet.

Quid si in ostio Ecclesiæ quis aliquem 25 occiderit, vel læserit, an careat hac immunitate? R. Ita videri, ex eo, quod prohibitum fieri in Ecclesia, censeatur etiam prohibitum in ejus ostio, atrio, porticu: & expressum in *d can. Id constituimus* XVII. *q. 4.* abstrahi quem non posse ab atrio Ecclesiæ aut domo Episcopi. Ut habeantur quasi pars Ecclesiæ, atque ita inibi delinquens habendus sit delinquere in Ecclesia. Facit, quod statutum puniens

aggredientem in domo, puniat etiam aggredientem in ostio, quod continetur appellatione domus, *arg. l. Si a uæductus* 47. *D. de contrab. empt.* Facit etiam, quod ut ante dictum, hæc immunitas debeatur majoribus Ecclesiis in ambitu usque ad 40. pedes, minoribus ad 30. secundùm jura antiqua. Verum id passim moribus non est receptum.

26 Est & exceptus homicida proditorius, *c.* 1. *inf. de homicid.* ubi talis dicitur ab altari avellendus, ut moriatur. Nihil facit, quod *d. c.* 6. tantum duo maleficiorum genera excipiantur: nam hoc ideo, quod iis præsumantur subesse subsidiæ, juxta Innoc. Vel dici potest, Pontificem ibi tantum agere de duobus generibus, quæ non sunt excepta jure divino, sed tantum humano: vel potius illas exceptiones ibi positas non esse cum exclusione aliarum, ut patet ex *d. c. fin.* ubi alias exceptiones ponit Pont. & probat dicti *cap.* 1. decisionem Trid. *Sess.* 24. *c.* 7. *In reform.* ac consuetudine generali Christiani orbis ita receptum esse tradit Covarr. *d. c.* 20. *n.* 7. *in princ.* Wames. *Cons.* 515. *h. t.*

27 Ubi quæsitum, an istius Cap. decisio tantum spectet ad Clericos? Resp. Ita velle Abbatem dum summarium ejus dat, Homicidam incorrigibilem debere deponi ab altaris ministerio, & tradi brachio sæculari, ut moriatur, quod intelligendum de Clerico: sed sine fundamento, cum *d. c.* 1. loquatur generaliter, & præcipue cum locus, unde sumptum, *Exodi* 21. etiam loquatur de quocumque occidente per insidias cujus sensum non immutat Pontifex. Covarr. *d. nu.* 7. *vers. Tandem his prænotatis*. Suarez *d. cap.* 11, *n.* 10.

28 Proditorius autem homicida vocatur, qui ex proposito & animo deliberato sive per industriam & insidias occidit, sine rixa aut ira subito commota, aut post eam cessantem, qua de re latius Menoch. *Arbitr. quæst.* 2. *casu* 361. & Lud. Peguerra *Decis.* 54. Sortiarios, & maleficos etiam excipi rectius dixeris, ex eadem ratione, quia insidiose occidunt.

29 Q. An & censendus proditorius, qui pugnantem cum amico aut affine subito commotus occidit? Resp. Si penitus res inspiciatur, non videri, cum desit animus deliberatus. Propositum enim homicidium videri nequit ab eo, qui in defensionem alterius accurrens ex quadam impulsione, qua deliberatum animum, & insidias excludit, pugnantem occidit, Menoch. *d. loco n.* 9. & 10.

Quid si per industriam occiderit, sed non incautum & revocatum; Resp. Probabilius esse, non contineri talem sub exceptione, cum textus *d. c.* 1. requirat duo conjunctim scilicet per industriam & per insidias, id est, per industriam insidiosam: ita enim verba illius Cap. sunt exponenda, ut, cum alterum deest, non habeat locum exceptio. Et facit, quod sit odiosa, atque ideo restringenda, ne casum excedat. Covar. *d. c.* 20. *n.* 7. *circa fin.* Suarez *d. c.* 11. *n.* 13. Nec dici potest otiose sic poni, *per industriam*, quia si omne homicidium per industriam exciperetur, non deberet poni *per insidias*: ut illa duo conjunctim requirantur, & unum sit explicatio alterius. 30

Quid si voluntas non habeat effectum? Resp. Aliquos velle, nihilominus carere hac immunitate. Peguerra *dec.* 62. *alios citans*. Contrarium tamen verius esse de rigore juris, cum *d. c.* 1. expresse loquatur de illo, qui occidit, ut ex vi verborum requirat actum consummatum cum subsecuto effectu. Neque enim dici potest occidisse, qui tentavit quidem, sed sine effectu. Facit, quod leges pœnales sint restringendæ. 31

Quæsitum & de furibus: An excipiantur? R. Non contineri verbis, *d. c.* 6. *aut fin.* uti nec *d. c.* 1. Ut dicendi sint non excepti, atque ita gaudere immunitate, cum lex pœnalis non sit amplianda. Consuetudine tamen aliud obtentum esse tradit Covar. *d. c.* 20. *nu.* 13. *vers. decimonono*, quæ potest exceptionem inducere, & immunitatem negare: ut furi etiam simplici illa non prosit; quominus confugiens ad Ecclesiam inde extrahatur ad pœnam; quam Ecclesia tacite approbasse censetur in odium delicti, non etiam in diminutionem reverentiæ Ecclesiæ debitæ. Vid. Suarez. *d. c.* 11. *num.* 4. Posito autem, furi esse immunitatem, dicendum, eam non amitti per eum ex eo, quod cum re furtiva in Ecclesia existat; quia non potest moraliter videri in Ecclesia peccare, aut contra eam, illi injuriam inferendo, quæ nulla est: nisi velit illa abuti, rem ibi occultando, tunc enim eatenus non gaudebit immunitate, secundum- 32

dum rationem *d. c. fin.* quia est Ecclesiæ injurius. Suar. *d. c.* 11. *n.* 8. *in fine*.

33 Quid de mandante occidi? Resp. posse videri, eum non excipi, quia non occiderit, ut requirunt verba *d. cap.* 1. ne fiat extensio legis pœnalis. Contrarium tamen verius esse, quod faciens per alium perinde fit, ac si per se faceret; neque enim hæc tam est extensio legis pœnalis, quam interpretatio ab ipso jure facta. Ubi recte dicetur, ipsum mandatarium nihilominus venire puniendum, cum occiderit, secundum verba *d. cap.* 1. Alia huc spectantia de assassinis tradit pluribus Covar. *d. c.* 20. *num.* 9.

34 Quid de raptoribus virginum? R. Eos sub exceptionibus inductis per jus novum non contineri; ut contineantur sub regula, quæ concedit immunitatem. Firmat enim exceptio regulam quoad non excepta: & facit eo *can. de raptoribus* XXXVI. *qu.* 1. qui concedit immunitatem. Verum canon ille non est universalis Concilii: ut Covarr. *d. loco n.* 8. velit excipi tales, quod rapinam committant, gravissimum eo in genere crimen, spectans ad latrocinium. Cujus opinio procedet de consuetudine, quæ istam exceptionem admisit, non etiam de jure, quo pœnalia non extenduntur. Vid. Hippol. de Marsil. in *c. unic. num.* 109. *C. de raptu virg.* Suar. *d.* 11. *n.* 17.

35 Excipi & aliqui volunt eum, qui carcere effracto fugit ad Ecclesiam. Verum nullo jure nititur hæc sententia nec rationi probabili, cum tale delictum sit excusabile, propter naturalem inclinationem ad evitandam pœnam. Chassan. *ad Consuet. Burg. Rub.* 1. *§.* 5. *V. S' il r' a grace n.* 116. Covar. *d loco n.* 13. *vers. decimo octavo*. Sic & non recte denegatur immunitas illi, qui captus & elapsus e ministri manibus ad Ecclesiam confugit: ut nec illi, qui, dum ministri eum insequuntur, prius pervenit ad loca sacra. Chassan. *d. loco n.* 116. *in fine*. Covar. *d. loco n* 12.

36 Quid si captus ducatur per Ecclesiam, an gaudeat immunitate? R. Non gaudere, secundum plerosque, quos recte sequitur Covar. *d. nu.* 13 *in princ.* posseque abduci eadem via, qua adductus, cum nulla vis ei inferatur, quia non intraverit Ecclesiam tanquam in locum refugii, sed per aliam ducatur tanquam per aliam viam, ut sua libertate eum non attigerit, sed potius coacte. Nec faciunt paulo ante allata, quia agunt de eo, qui in sua libertate constitutus, licet non sine delicto, Ecclesiæ protectioni se commisit.

Quid si aliquis e carcere dimissus juraverit se reversurum? Resp. Talem fugientem ad Ecclesiam nihilominus gaudere immunitate. Nec obstat, quod sit perjurus; quia non facit perjurii crimen, ut Ecclesia jus suum amittat ad tuendum illum. Volunt tamen restituendum esse Judici, sed cautione de impunitate pœnæ. Abbas in *d. c.* 6. *in fine*. Covar. *d. n.* 13. *vers. decimo octavo*. 37

Effectus hujus immunitatis est, quod non possit fieri violentia in Ecclesia ei, qui eo confugit, sive in corpore, sive in rebus, quas secum adduxit; nec ei denegenda sint alimenta, aut alia necessaria, quia ea res incideret in manifestam coactionem; nec ibi existens possit ad mortem aut aliam corporalem pœnam damnari, sed ad aliam legitimam, quam præstabit, scilicet pecuniariam, juxta *d. c.* 6. quod vult eum puniri legitime, quia non debet delictum manere impunitum. Potest & ab Ecclesia sibi injungi pœnitentia delicto conveniens. Quod si ab Ecclesia sponte abierit, damnari potest etiam ad mortem, quia tantum subvenitur existenti in ea. Extrahens tenetur crimine majestatis, & capitaliter puniendus, *l.* 1. *&* 6. *C. de his, qui ad Eccles. confug.* Verum ea non est in usu. Jure Canonico volunt incurri excommunicationem ab extrahentibus, per *d can. definiunt* XVII *q.* 4. quam tamen alii recte putant esse sententiæ ferendæ potius, quam latæ, per *can. Id constituimus d. q.* 4 Cessat pœna, quando licentia Rectoris Ecclesiæ extrahitur reus: quæ dari potest, præmissa vitæ & necis indemnitate reo. 38

Q. An in casu, quo non computatur immunitas, possit reus extrahi per Magistratum sæcularem? Resp. Loci quidem reverentiam postulare, ut non extrahatur, nisi obtenta licentia ab Episcopo. Salic. *a l Auth. Si quis. Cod. Ad L. Jul. de adult.* Aliter tamen secundum jus dicendum videri, & servari, ut tradit Covar. *d. loco n.* 18. & Clarus *§. fin. qu.* 30. *n.* 10. propterea quod non possit dici agi contra immunitatem, quæ non competit; nec loco fiat injuria, cum ab eo reus non mereatur defendi, propter criminis enormitatem, 39

juxta *d. c. 6. & fin. h. t.* Quæ posterior opinio procedet in locis, ubi non est recepta Gregorii XIII. Constitutio, qua prohibuit, etiam in casu, quo cessat immunitas, extrahi reum sine licentia Episcopi. Est autem in casu licitæ extractionis vel abductionis cavendus omnis tumultus. Extractus taliter etiam pœna corporali plectendus videtur, cum *d. c. 6.* non detur aliis remissio, quam qui merentur immunitatem.

ADDITAMENTA.

An sit contra immunitatem seu libertatem Ecclesiasticam, si Princeps (sicut fecit Rex Catholicus Matriti & Corduba) vendat uni jus locandi & commodandi pro *certo* tantum pretio paramenta nigra, hastilia, candelabra, & similia pro exequiis defunctorum, cum prohibitione, ne ullus possit ea elocare aut commodare? Franc. de Arauxo *disp. 12. de stat. civ.* Ubi in 4. art: Libertas Ecclesiastica est naturalis facultas Ecclesiæ faciendi, quidquid jure ac lege non sit prohibitum. Resolvit 1. Talis privilegiarius non potest impedire, ne Ecclesia sua habeat apparamenta, & iis ipsa utatur; potest tamen Ecclesias impedire, ne aliis locent vel commodent pro exequiis alibi celebrandis. Ratio, quia per hoc non tollitur aliquid, quod esset Ecclesiæ in sensu formali, vel proprium Ecclesiæ, ut Ecclesia est, (imo prohibitum ne negotientur *c. multa cap. secundum, tit. seq.* Unde si gratis commodarent, esset actus amicitiæ,) sed ut est Communitas quædam, vel persona privata patiens temporalem necessitatem, ut non lædatur libertas, sunt enim hæ res temporales, & magis vivorum solatia, quam subsidia mortuorum. *Can. animæ XIII. qu. 2.* Sic & tributum imponi potest sali, thuri, ceræ; quamvis hæ res etiam ad usum Ecclesiæ sint necessariæ. Unde idem *num.* 13. habet: Zelus Ecclesiasticæ libertatis scientia & prudentia est temperandus. *Ad d. cap. fin. de rebus Eccl. alien.* in quo fit mentio mortuariorum, respondet non intelligi hæc apparamenta, sed res, quæ prosunt defuncto uti sacrificia, legata pia. Et ita Panormit. Unde infert non valere constitutiones, ut pro anima defuncti non legantur, nisi tot sacra, &c. Sic nec valent ratione *vestium sacratarum*, quia hæ sunt Ecclesiæ in sensu formali, & spiritualibus annexæ.

Quæres ad nu. 5. Si inter jus Canonicum & civile contrarietas in hac materia reperiatur, uti standum sit? R. Juri Canonico etiam in foro sæculari. Ratio, est quia ad summum Pontificem, & judices Ecclesiasticos spectat illa decidere, quæ ad Ecclesias, & earum jura pertinent. Covarr. *variar. resolut. lib. 2. cap. 20.*

Quæres ad n. 8. An jure immunitatis etiam gaudeat Ecclesia destructa? Resp. Si destructio sit facta sine superioris auctoritate, & sit spes reædificationis, gaudet: si vero cum Superioris auctoritate, vel nulla sit spes reædificationis, non gaudebit. Fagnan. *in cap. penult. h. t.*

Objicies contra n. 35. Profugus ex carcere spoliavit judicem sua præsentia, ergo illi restituendus est, quia spoliatus est ante omnia restituendus? R. Negando consequent. & explicando regulam; spoliatus ante omnia est restituendus, excepto casu, quo agitur de periculo vitæ, & membrorum, *cap. litteras de restitut. spoliat.*

Quæres 1. ad n. 38. An reus confugiens ad locum immunitatis possit saltem puniri pœna servitutis, exilii, aut triremium? Resp. Neg. quia hæ pœnæ comparantur corporalibus, vel etiam corporales excedunt; poterit tamen talis detrudi ad monasterium, vel alia pœna illi imponi pro salute animæ *arg. cap. si Episcopus dist.* 50. imo si peccatum fuerit publicum, videtur idipsum esse necessarium, ut tollatur scandalum, quam pœnitentiam poterit peragere intra Ecclesiam, vel monasterium.

Quæres 2. An, si de facto reus vel ab Ecclesiastico judice, vel a sæculari pecuniariter punitus Ecclesiam egressus fuerit, postea iterum de eodem crimine accusari, & puniri possit? R. Negat. Panormit. *in c. 6. §. de immunit. Eccles. n. 9.*

TITULUS I.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.

SUMMARIUM.

1 *Clerici quibus negotiis se immiscere nequeant.*

2 *Tutelam recte suscipiunt.*

3 *Ju-*

3 *Juri civili aut Medicinæ operam dare vetitum.*
4 *Gradum in jure civili sumere, & docere licet.*

1 CUm a sæcularibus negotiis immunitas sit concessa Clericis, non debent ea ipsi affectare, aut iis se immiscere; per quæ a cultu divino avocentur: cujusmodi sunt servire Principibus laicis, quoad laica *c.* 4. *h. t.* lites laicorum nomine prosequi, *c.* 2. *eod.* coram laico postulare, *sup. de postuland.* judicium sanguinis exercere; quales sunt deponendi, & nisi desistant, excommunicandi, *c.* 5. *h. t.* Eamdem pœnam subeunt, qui sæcularis jurisdictionis officium, quod habent, non deponunt, *d. c.* 4. & 5. Præterea mercaturam per se exercere, *cap.* 6. *eod.* quamvis justum negotium non sit iis denegandum ex necessitate, *c.* 1. *h. t.* Chirurgiam exercere, sententiam sanguinis dictare, aut proferre, interesse vindictæ sanguinis, purgationi vulgari, *c. pen. h. t.* *
2 Tutelam tamen miserabilium personarum recte suscipiunt, cum illæ, indefensæ maximæ indigeant adminiculo Ecclesiastico, propter timorem Dei, *can. fin. dist.* 86. Non prohibentur etiam Religiosi illis adsistere, prævia tamen Superioris licentia, *arg. c.* 2. *de testam. in* 6. Navarr. *Cons.* 1. *n.* 3 *h. t.*

3 Ut autem vocationi suæ promptius satisfaciant Clerici, & animarum saluti consulant, rebus mundanis minime implicati, jubentur, non nisi Theologiæ, aut juris Canonici studio incumbere Physicam, id est, medicinam iis audire vetitum; uti & Leges, sub pœna excommunicationis; quæ Religiosis proposita, qui Claustro exeuntes ad audiendam Physicam, aut Leges, intra duorum mensium spatium non redeunt, *c.* 3. *h. t.* Quæ pœna etiam extenditur ad Archidiaconos, Plebanos, Præpositos, Cantores, Personatum habentes, Præsbyteros denique, si intra annum non destiterint, *c. fin. h. t.* & *c. eod. in* 6. Quod videtur accipiendum de iis, qui principaliter Legibus operam dant, non item minus principaliter, ad majorem Canonum intelligentiam, quæ non ita facilis, nullo præmisso juris civilis studio. Abbas in *c. fin. in fine h. t.* quo non videntur contineri privatim Legibus operam dantes.

Quæritur, an habeat locum in sumentibus gradum in Jure Civili, aut docentibus Leges? R. Non videri habere locum in sumentibus gradum, cum Canon tantum loquatur de audientibus, qui cum sit pœnalis, non est extendendus. De docentibus posset dubitari, propter *c.* 3. *h. t. V. Legentes:* quod tantum accipiendum esse de audientibus, patet ex *d. c. fin.* in quo Honorius Papa explicat *d. c.* 3. non facta mentione nisi audientium, ut docentes non videantur hac pœna teneri. Navar. *in Manuali c.* 17. *n.* 16. & *Cons.* 2. *h. t.* Abbas *d. loco*. Nisi forte participent in crimine, non rejicientes Leges, vel Medicinam, si commode eos expellere possint. Esse autem prædictam excommunicationem juris, patet ex textu *d. c. fin.* Cujus dispositio non habet locum hic Lovanii, ex privilegio Martini V. concesso tempore erectæ Academiæ, in studiorum promotionem. 4

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *in fine adde*. Prælati Ecclesiastici non tenentur (imo nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. g. lites, &c. omittere ad evitanda scandala pharisaica, imo etiam pusillorum, etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. Busemb. *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 5. *art.* 2.

Negotiatio est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, ideo prohibitum Clericis in sacris & Religiosis sub mortali, si multam negotiationi dent operam. Busemb. *lib.* 3. *tr.* 5. *c.* 3. *dub.* 8. *art.* 2.

Nec licet Clericis, vel Monachis lucri causa possessiones conducere; Ministros & Procuratores esse Laicorum. Nec pr f re, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis perveniatur. Gonz. *ad c.* 5. & 6. *h. t.*

HEN-

HENRICI ZOESII J. C.

IN LIBRUM IV. DECRETALIUM.

GREGORII IX. P. M.

COMMENTARIUS.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimoniis.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonii necessitas, antiquitas, dignitas.*
2 *Sponsalia unde dicta.*
3 *Sponsaliorum definitio.*
4 *Ætas requisita ad sponsalia.*
5 *An eam suppleat malitia?*
6 *Septennium an debeat esse completum?*
7 *Sponsalia nudo consensu ineuntur.*
8 *Eoque verbis aut signis exterioribus expresso.*
9 *An his verbis*: Volo tecum contrahere, te ducere.
10 *An his*: Habebo te uxorem; Promitto, quod te habebo.
11 *An & his*: Volo te uxorem.
12 *An hac forma*: Non habebo aliam in uxorem nisi te.
13 *An hac*: Ducam uxorem, & nullam aliam, nisi te.
14 *An ista*: Accipio te in crastinum.
15 *Sponsalia an censeantur iniri per verba de præsenti inter impuberes?*
16 *Sponsalia obligant ad implementum.*
17 *Intra quod tempus implenda.*
18 *An quis cogi possit ea implere?*
19 *Promissio ficta, animo non implendi an obliget?*
20 *An sub spe ejusmodi promissionis deflorans virginem teneatur?*
21 *An si deflorata postea cum alio fornicetur?*
22 *Sponsalia per copulam subsequentem ante Conc. Trid. transibant in matrimonium.*
23 *An & casu, quo quis ex pluribus unam ducere promisit?*
24 *Copulæ præcedenti, aut conatui ad eam non erat idem effectus.*
25 *Sponsalia dissolvuntur mutuo partium consensu.*
26 *Item parte altera invita. I. Per ingressum in Religionem.*
27 *Idque per solam adsumptionem habitus.*
28 *An & ex parte ingressi, in casum, quo egreditur.*
29 *Sponsalia jurata, an dissolvantur hoc modo?*
30 *Intellectus* c. Commissum 16. h. t.
31 *An liceat ingredi Religionem, obtenta copula post contracta sponsalia?*
32 *II. Solvuntur sponsalia per matrimonium cum alia subsequens.*
33 *An & matrimonio contracto nulliter?*
34 *An matrimonio soluto obligent priora sponsalia?*
35 *Per secunda sponsalia non dirimuntur priora.*
36 *An neque copula habita cum posteriori?*
37 *III. Per supervenientem affinitatem.*
38 *IV. Per discessum & absentiam sponsi.*
39 *V. Lapsu termini præfixi.*
40 *VI. Per supervenientem fornicationem alterius.*
41 *An & si sponsa vi præcisa cognita fuerit?*
42 *Quid si uterque fornicatus fuerit?*
43 *Fornicatio sponsæ præcedens ignorata postea cognita causat dissolutionem?*
44 *Quid fuerit vidua, quæ virgo putabatur?*
45 *VII. Per supervenientem deformitatem.*
46 *Vel quod præcognitum avertisset a contrahente, ut morum asperitas, &c.*
47 *An, & ob paupertatem supervenientem?*

48 *An*

Matrimonii contractus cæteris contractibus longe antecellit: tum necessitate, propter generis humani propagationem, ut Imp. in *Novel. de restit. 39. in fine pr.* recte dicat, nuptiis nihil hominibus esse utilius, tanquam solis homines facere valentibus; & *Nov de nupt. 22. in princ.* Matrimonium sic esse honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiose introducere: tum antiquitatis prærogativa, quod inter primos parentes in statu innocentiæ, ipso Deo institutore, celebratum, tum dignitate, quod a Christo Domino in nova lege fuerit institutum in Sacramentum. Quæ ratio est, quod spectet ad judicium Ecclesiasticum, cui spiritualia subsunt; ut laicus nequidem incidenter ejus cognitionem adsumat, *C. lator inf. Qui filii sint legit.* De eo agitur hoc libro quarto: & quidem Tit. primo in genere, simul & de sponsalibus, quæ ad illud tanquam media ad finem ordinantur, ut tempore sint priora. Quo modo & in Rubr. præponuntur, & de iis primo loco tractatur: ut non fuerit inconveniens eorum præmittere tractatum. 1

Sponsalia dicta a Spondendo, quod olim per sponsionem contraherentur; moris enim veteribus erat, futuras sibi uxores stipulari & spondere, *l. 2. ff. h. t.* Alia faciunt de futuro, alia de præsenti, secundum Canones, illa proprie dici sponsalia receptum, & passim in textibus Juris civilis ad eum contractum, qui consensum de futuro habet, referuntur, non etiam hæc, quia nemo videatur promittere, quod præsens præstat & exhibet. Perperam tamen aliquis Canones arguerit erroris, quod contractum de præsenti sponsaliorum nomine 2

mine appellent ante consummationem; cum & ante eam recte dicatur sponsa, quæ viro fidem dedit de præsenti; tum propter mutuam sponsionem, id est, interrogationem & responsionem, quæ & in tali matrimonio intervenerit, tum quoad effectum matrimonii, cum & in sponsa de præsenti tantum sit promissa, ut recte dicatur in *c. Tertio loco sup. de præsumpt.* sponsa, utpote quæ corporis sui possessionem necdum tradit, quæ demum accidit per traductionem in domum, & copulam.

3 Definiuntur autem Sponsalia de futuro, esse mentio ac repromissio futurarum nuptiarum, *l. 1. ff. eod.* Promissio, ut effectum habeat, necesse ut verbis, aut signis manifestetur, inter eas personas, inter quas nuptiæ possunt consistere libero contrahentium consensu, *l. Sponsalia 11. ff. eod.* ubi leges etiam parentis, in cujus potestate sunt contrahentes, consensum requirere videntur, qua de re agetur infra secunda hujus Rubr. parte: nam quod juris in nuptiis; idem fere in sponsalibus.

4 Ætas non definita sponsalibus, uti nuptiis, & tantum ea desideratur, qua intelligunt contrahentes, quid agunt: ut non debeant esse minores septem annis, *l. sponsalibus 14. ff. eod.* quod hac ætate impuberes censeantur habere sensum eorum, quæ agunt, saltem quoad sponsalia, quæ non ponunt vinculum indissolubile, ut infra dicetur.

5 Ubi quæritur: An hæc ætas suppleri possit per malitiam? R. Hoc posse videri per *d. l. 14.* ubi tantum requiritur intellectus, qui septennio completo adesse putatur: ut si ante adsit, videantur valere sponsalia, quæ solum consensum requirunt. Covarr. hic *p. 1. c. 2. n. 2.* Canis. *in cap. Juvenis 3. h. t.* Posset sumi argumentum a matrimonio, in quo malitiam supplere ætatem responsum est, *c. de illis inf. t. seq.* Esse tamen probabilius contrarium, eo quod Canones expresse septennium completum exigant, & ante illud sponsalia inita valere negent per *c. Litteras 4. & c. accessit 5. t. seq. de despons. impub.* nec alibi ponatur exceptio hac in materia: nec valeat argumentum a matrimonio, cum quod ibi malitia suppleat ætatem, inductum sit casu vitandæ fornicationis, quæ hic non subest. Ut non stante eadem ratione, non procedat ejus decisio: Non facit pro priori sententia, *d. c. Juvenis h. t.* quo nituntur ejus auctores: nam istius decisio non potest fundari in promissione ante septennium, quia nulla est, *d. c. 4. & 5. c. unico de desponsat. impub. in 6.* ut nihil petetur; sed potius traductione in domum, & dubitata copula, quæ duo operantur aliquod impedimentum publicæ honestatis, ut ibi ipse Pontif. allegat. Priorem tamen sententiam aliqui volunt communem, eamque sequitur Covarr. *d. l.* Qua admissa, non poterit præsumi malitia adesse, sed ea venit probanda, cum textus alias frustra certam ætatem, qua quis judicetur habere usum rationis, præscripsisset. Quod si tamen usus rationis ante septennium appareat, non video, quare non debeant dici sponsalia valida. Sanch. *de matrim. lib. 1. disp. 16. n. 8. & seq.*

Septennium illud completum esse vult 6 Covarr. *d. loco*. Sanch. *d. disp. 16. n. 2.* quod Canones prohibeant ante eam ætatem conjungi aliquos, *cap. 2. inf. t. seq.* Putant tamen alii, duos, tresve dies si desint, non obsore, cum quæ parum distant, non videantur distare. Joan. And. *in d. c. 4. n. 2. t. seq.* Sylvest. *V. Sponsalia q. 2. & alii allegati* a Sanch. *d. loco n. 4.* Inita ante septimum annum sponsalia tacito consensu postea convalescere habet *c. duo 12. inf. t. seq. & d. cap. unico*; qui tacitus consensus hac in parte æquivalet expresso.

Contrahunt & sponsalia parentes pro liberis, quia quatenus eos ligent, dicetur Tit. seq.

Contractus autem hic ex iis est, qui 7 nudo consensu ineuntur, absque verborum solemnitate: quo modo & inter absentes recte initur: item a muto ac surdo, quatenus consensum explicare possunt, & nulla subest prohibitio, quæ eadem in sponsalibus ac nuptiis, *l. Tutor 15. cum l. sed D. eod.* Quatenus tamen prohibitio est perpetua: quia alias frustra inirentur sponsalia, quæ in matrimonium transire non possent. Aliud juris est, si nuptiarum prohibitio tantum sit temporalis, quia tunc nuptias inire prohibitus sponsalia recte contrahit, uti in specie, *l. si quis officium 58. D. de ritu nuptiar.* cum vitium, quod subest nuptiis, non subsit desponsationi, quæ non

non ponit individuam conjunctionem.

8 Forma sponsaliorum consistit in verbis, aut signis exterioribus, quibus mutuus consensus in matrimonium de futuro declaretur, isque deliberatus, verus, & non fictus: non ficta promissio, cum sensum auferat, obligationis vinculum ponere nequit, qua de re in 3. parte Rubr. latius. Verba hujusmodi sunt: *Promitto*, *quod te uxorem accipiam*, *quod te ducam*, *Maritus mihi eris*. *Eris mihi uxor*, *cap. penult. h. t.* Dubitari tamen sæpe contingit super verborum forma, an ponat obligationem de futuro, an de præsenti.

9 Unde quæritur: An sponsalia contineantur his verborum formis: *Volo tecum contrahere*, *te ducere*, *uxorem habere*? Resp. Sponsalia iniri, non etiam matrimonium, cum agant de consensu præstito in futurum. Et quamvis non desint, qui in posteriori forma velint contineri matrimonium, propter verbum executionis, cui additus infinitivus ponit actus perfectionem, non tamen ideo significatur executio præsens, sed potius futura. Sic, qui dicit se velle emere; non potest censeri emisse, cum promissio contractus distet ab ipso contractu. Covarr. *d. p. 1. cap. 4. in princip. num. 1. & p. 2. cap. 4. §. num. 4.* Menoch. *2. Arbitr. casu 496. num. 23.* Sanchez *lib. 1. disp. 18. num. 22. & seq.*

10 Dubitatur autem: An inducantur sponsalia per hæc verba: *habebo te uxorem*, *promitto, quod te habebo*? Respondendum: Induci, quod hujusmodi verba futurum proprie respiciant, nisi adjuncta faciant, ea referri ad præsens, uti in *c. Ex parte 9. h. t.* ubi dicitur, quod promittens se ab eo tempore habiturum Mævium pro conjuge, & illa econtra se Titium pro marito, matrimonium contraxerit; quia verba subjuncta faciunt priora, quæ erant de futuro, referri ad præsens. Covarruv. *p. 2. cap. 4. §. 1. num. 5.* Sanch. *d. disp. 18. num. 16. & seq.* Basil. Pontius *de matrim. lib. 2. cap. 9.*

11 Quid de his judicandum: *Volo te uxorem*? Resp. Ea potius ponere matrimonium, ex frequenti opinione; eo quod verbum: *Volo*, adjunctum Accusativo rei inducat consensum præsentem: per istud enim inducitur velle eligentis, & quidem efficax ad consensum præsentem. Aliud foret, si tantum induceretur velle appetentis, cum appetere non sit promittere, vel velle de præsenti. Covarr. *d. loco n. 4.* Ut hac in re sint maxime advertendæ circumstantiæ.

Est & dubia ista forma: *Non habebo aliam in uxorem*, *nisi te*? R. Hac forma neque explicite, neque implicite includi adfirmationem, induci matrimonium, aut sponsalia de futuro. Continet enim orationem pure negativam, quæ nihil ponit, *l. Titia §. fin. D. de manumiss. testament.* Ubi hac forma relicta libertas: *Nisi diligenter excusseris rationes*, *liberne esto*, potius censetur libertas adempta, quam data; quia non potest videri consensus præstitus per meram negationem. Posito tamen, quod vim habeat adfirmativæ orationis, nihilomagis continebitur ea matrimonium; cum non alia oratio inde concludatur, quam *Habebo*, vel *Ducam te in uxorem*, *si quam duxero*. Ut forma hujusmodi futurum respiciat, nec possit nisi ad sponsalia referri, & quidem non pura, sed conditionalia, propter conditionem, quæ tacite subest, scilicet, *si quam duxero*. Quomodo ex tali contractu non ante erit actio, quam contra factum erit, promissore alteram ducere volente. Pro qua opinione optime facit textus in *l. si sterilis 21. §. pen. D. de act. empti, & vend.* ubi ex promissione sub hac forma: *Nulli alii*, *quam tibi vendam*, non ante est actio, quam si res alii vendita fuerit. Et ratio est, quod conditio nihil ponat ante sui eventum. Covarruv. *d. §. 1. n. 6. & seq.* Guttierez *d. cap. 21. num. 13. & seq.* Sanch. *lib. 1. disp. 19.* 12

Quid si hac forma quis utatur: *Ducam uxorem*, *& nullam aliam nisi te*? Resp. Recte dici eam ponere pura sponsalia, quod conditio, quæ antedictæ formæ suberat, removeatur per verba: *Ducam uxorem*, *& nullam aliam nisi te*, quod facit non tantum esse negationem ducendi aliam, sed & adfirmationem ducendi hanc. Ut ponat consensum purum de ducendo istam, atque ita sponsalia. Covarr. *d. §. 1. num. 9.* Guttierez *d. cap. 21. num. 17. 19. & 10.* Ut verbum præsens: *Duco uxorem & non aliam nisi te*, tacite poneret matrimonium, propter consensum, qui de præsenti exprimitur isto verbo. 13

Du-

14 Dubia est & hæc forma: *Accipio te in crastinum*? R. Videri ea tantum sponsalia iniri: nam licet verbum: *Accipio*, sit præsentis temporis, tamen ut affectum & tractum in futurum habeat, facit subjecta clausula, *in crastinum*, quæ impedit verbi istius de præsenti effectum. Putant tamen aliqui, suspendi potius consensum in crastinum, eumque tum poni & purificari. Sed tunc dicendum foret ejusmodi clausulam esse loco conditionis; quod non videtur posse dici. Et facit, quod ut expresse per hanc clausulam: *Cras eris mihi uxor*; adveniens dies non ponit matrimonium, ita nec hæc: *in crastinum te accipio*, cum nihil aliud ponat, quam præcedens.

15 Q. An censeantur iniri sponsalia per verba de præsenti inter eos, quibus obstat ætas? R. ita videri, ex juris interpretatione per *c. 8. 10. & fin. tit. seq. de desp. impub. c. 1. §. idem quoque eod. in 6.* quod videantur partes aliquid agere voluisse: ut cum matrimonium perficere, jure obstante, non potuerint, saltem sponsalia sub eo comprehensa contrahere voluerint, jure permittente; ut actus invalidus eo modo, quo fit, sustineatur eo modo, quo potest jure adsistente, *argum. l. Tam anguste D. de servit.* & argumento eorum, quæ tradita sunt, *D. de jure codicill.* institutionem scilicet directam in codicillis positam obligari; atque ita non obstet regula: Quod non valet, ut agitur; valet, ut valere potest. Covarr. *hic p. 1. c. 3. n. 2.* Vid. Sanch. *lib. 1. disp. 20. n. 1. & 2. & disp. 21. n. 1. 2. & 3.*

16 Sponsaliorum effectus est, quod obligent ad implementum, *cap. ex litteris 10. c. Requisivit 17. h. t.* eo modo, quo promittens contrahere tenetur ad contrahendum, *l. si fidejussor. l. Si cui legitur §. si meminisse de leg. 1.* & quidem sub peccato mortali, cum agatur res alicujus momenti, cujus omissione graviter pars in jure quæsito læditur. Qua ratione in *can. Atho. 47. XXVII. q. 2.* jubetur sponsa abducta excommunicari, nisi ad sponsum redeat. Covarr. *p. 1. c. 4. n. 1. & seqq.* Sanch. *1. disp. 27. & ibid. allegati*. Neque liberat præstatio pœnæ, quæ non recte apponitur matrimoniis, propter eorum libertatem, ut dictum *D. h. t. num. 10.* & repetetur inferius, uti nec liberat commissio arrharum, quæ non censentur appositæ hoc fine, ut earum commissione altera pars liberetur, sed in signum contractorum sponsaliorum. Quod multo magis obtinebit, si juramento fuerint confirmata; cujus major est observantia, gravior violatio, propter religionem. Et hoc ita in puberibus; impuberes enim libere recedunt a sponsalibus tempore pubertatis, *infr. tit. seq.*

Dubitatur autem, intra quod tempus sint perficienda? R. Diem conventum servandum esse, alias data opportunitate ea esse implenda, quia sine die promissum præsenti die debetur *l. in omnibus 14. D. de R. J.* nisi alter jus suum remittat dilationem dando expresse vel tacite. Vide Sanch. *1. disp. 28.* 17

Quæstio item est: An quis præcise cogi possit sponsalia implere? R. Ecclesiam habere potestatem absolute aliquem cogendi per censuras, *d. c. Ex litteris 10. h. t.* cum ex justitia obligetur reus ea complere; nisi perfectiora meditetur, argumento eorum, quæ dicta sunt supra de conversione conjugatorum. Ubi non recte quis objecerit, matrimonium metu contractum esse nullum, nam hoc verum est in metu injuste incusso, qui hic non subest, cum sponte reus obligationem subierit, quam implere tenetur. Non solet autem Judex uti, nisi moderata coactione, ne difficilior succedat eventus, cum impediat animorum societatem, & propter consensus libertatem deficientem causet perpetuum dissidium. Unde Judex, si videat partem obstinatam, monebit potius, quam coget, *c. Requisivit 17. h. tit.* ut pejora vitentur: etiamsi juramentum interveniat, quod non facit cessare ipsius coactionis periculum. Et licet reus non sit extra peccatum, idque grave, si temere sit contumax, ut per censuram cogi possit, *d. c. 10. h. t.* maluerint tamen Canones minus malum tolerare ad evitandum majus. Covarr. *d. c. 4. n. 4. & 5.* Sanch. *1. disp. 9.* Guttierez *can. quæst. lib. 1. cap. 18. num. 10. & de juramem. p. 1. cap. 15. num. 4.* Pontius *lib. 12. c. 6. n. 2. & seqq.* 18

Quæsitum & de eo: An qui ficte promisit, teneatur? R. Promittentem, animo quidem se obligandi, non tamen implendi, omnino teneri, cum vera sponsalia inierit, a quorum implendorum obligatione neutiquam eximit intentio contra- 19

ria

ria non implendi. Nam posita obligatione, tanquam præcedente, naturaliter infertur implendi necessitas, tanquam consequens, *argum. l. 1. §. 1. D. Si ususfr. pet.* ubi legans usumfructum loci inutiliter dicitur adjicere, ne hæres præstet viam. Sanchez 1. *disp. 9. n. 2. ubi alios in simili casu allegat.* Quod si promissio tantum fuerit externa, citra animum se obligandi, ea nec ponet sponsalia, neque ullam ad illa obligationem, quæ consurgit ex voluntate privati hominis, legem hanc sibi ponentis: ut illa cessante & hæc lex cessare debeat. Neque enim verba ligant citra consensum, sine quo nulla obligatio. Non est tamen talis externa promissio immunis a gravi peccato, propter pernitiosum mendacium; nisi vel necessitas excuset, ad evitandum scandalum, vel promissio non sit mutua, ne inde damnum redundet in fœminam, vel facile fuerit alteri colligere esse jocosam ex circumstantiis. Sanchez *d. disp. 9. n. 9.* Diss. Pontios *lib. 12. c. 2. n. 7.*

20 Quid si ex causa fictæ istius promissionis, virgo se deflorari passa sit? R. Esse quidem, qui putant non teneri præcise promittentem ducere virginem, sed posse liberari dotem constituendo, quod justitia commutativa tantum postulet reddi æquale, atque ita satisfieri in pecunia. Verum contra dicendum, justitiam commutativam exigere, ut detur id, quod debetur: neque enim aliud pro alio invito creditori obtruditur, *l. 1. §. 2. in fine, D. Si cert. pet.* Nec facit, quod hæc materia spectet ad contractum innominatum. Facio, ut facias, in quo non est præcise actio ad promissum, sed venit interesse, *l. 5. in fine ff. de præscript. verbis*, secundum ea, quæ traduntur *D. eod. titul. & C. de rer. permut.* Nam illa accipienda in casu, quo est damnum reparabile, quale non est hic. Navarr. *in summa c. 6. n. 17. & 18.* ubi hoc limitat, nisi excusaret inæqualitas magna, ex causa nobilitatis & divitiarum: nam ea facit, stulte & temerarie spe matrimonii virginem fuisse inductam, ut ei non sit profutura: ut & si ex verbis vel aliis conjecturis conjicere poterit fallacem animum; cum non stultis, sed errantibus jura subveniant. Quod & dicendum, si ex matrimonio secuturum sit grave scandalum, exitusve difficiles timeantur. Quibus tamen casibus non erit liber promissor a reparando aliter detrimento amissæ virginitatis. Ad quod & tenetur, si ad eam ducendam reddatur inhabilis per initum cum alia matrimonium aut professionem, aut susceptum Ordinem sacrum. Quod si virgo putata talis non erat, liber est ab ea ducenda, imo & liber erit a restituendo damno, si ab ea quasi virgine sit inductus ad copulam, quia non tam decepit, quam deceptus est; decipienti autem non subveniunt jura. Quod si virginem se non prædicavit, pro tali tamen habita fuerit, non potest teneri virginitatem, quam non eripuit, compensare, tenetur tamen ob famam ereptam & ad deceptionem & ad coactionem. Navarr. *dict. l.* Vide Sanchez *late 1. disp. 10. num. 2. & seq. & ejus contradictor.* Pontius *dict. cap. 2. §. unico num. 14. & seqq.* Ferdin. Rebellus *de oblig. justit. p. 1. lib. 3. q. 8.*

Quid si postea fornicetur? R. Velle quidem aliquos, promissorem nihilominus teneri ad restitutionem, propter damnum ante illatum, a cujus restitutione non liberatur ejus fornicatione; non teneri tamen ad ducendam eam, quod ex eo, quia res integra esse desierit, liberatus sit ab obligatione ista. Verum dicendum etiam liberum esse promissorem a restitutione damni, cum tantum promiserit eam ducere: quæ obligatio, quia culpa puellæ concidit, nihil superest, ad quod possit dici teneri promissor sublata obligatione, qua sola tenebatur, quæ eo invito non potest mutari in aliam. Quod & dicendum, si corruptor nubere illi renuat, aut pater eam tradere corruptori recuset, quia videtur obligatio remissa. Adeo ut, si pœnitentia ducta postea ei nubere fuerit parata, non videatur cogendus eam ducere; propterea quod obligatio semel extincta non reviviscat, invito debitore, *arg. l. fin. C. de condit. insertis, & l. cum ex causa C. de remiss. pig.* Vid. Sanch. *d. disp. 10. n. 13.* 21

Habuerunt & eum effectum olim sponsalia, quod per copulam subsequentem transierint in matrimonium, quem etiamnum hodie habent in locis, ubi Concil. Trid. non est receptum, quoad decretum de matrimonio, ideoque ex præsumptione juris, & de jure, *cap. veniens 18. & c. is, qui fidem 30. h. t.* quam induxit Canon 22

ex

ex eo, quod judicaret accedentem ad sponsam carnaliter, præmissam promissionem potius velle deducere ad effectum, quam crimen committere, accedendo spiritu fornicario. Ita ut probatio in contrarium non admittatur, quæ non solet opponi præsumptioni juris, & de jure, uti dictum supra, *tit. de præsumpt.* nec protestatio contraria quidquam operetur, quod sit facto contraria, & alias induceretur præsumptio criminis contra leges. Nisi tamen sponsa vi præcisa cognita probetur. Exemplum est in ea, quæ postea Religionem vult ingredi, quæ non potest ex eo repelli, quod sit nupta, cum nuptiæ sint invalidæ, propter defectum consensus ex parte mulieris, propter vim præcisam, *c. Sacris sup. de his, quæ vi, &c.* Ut cesset dictorum Canonum præsumptio, & ex ea decisio. Barbosa *C. Soluto matrim. ad Rubr. p.* 2. *n.* 106. Habebat autem hic effectus locum olim in sponsalibus cum certa initis.

23 Ut dubitetur: An & illi sit locus in casu, quo quis ex pluribus unam ducere promisit? R. Hoc quosdam negare, quod eo in casu non ponantur sponsalia, quæ ineunda cum determinata, & cum una, uti nuptiæ. Copula autem superveniens nonnisi vera sponsalia faciebat olim transire in matrimonium. Henric. Bohic. *ad c. Ex litteris* 10. *n.* 2. *b. t.* Probabilius tamen alios adfirmare, eo quod, licet ante electionem non sint pura sponsalia, per eam tamen secutam fiant absoluta. Electio autem fit per copulam, per quam & purificatur conditio, atque ita sponsalia transeunt in matrimonium. Covarr. *d. c.* 3. §. 1. *n.* 25. Menoch. *de præsump. lib.* 3. *c.* 1. *n.* 13. & 14. Sanch. 1. *disp.* 26. *n.* 7. & 8.

24 Induci autem hanc præsumptionem actus conjugalis post sponsalia habitus, non item præcedens: neque enim subsequens promissio, aut consensus trahitur retro ad purgandum actum præcedentem. Erat etiam copulæ tantum hic effectus, non etiam tactibus, osculis, amplexibus, & similibus impudicis, deductioni in domum, cum copulæ non æquivaleant, uti nec conatui ad copulam, *c. fin. b. t.* ex quo, cum non habuerit effectum, non potest præsumi conjugalis consensus. Quando enim jus ex facto quodam aliquid præsumit, oportet illud sit perfectum, *c.* 1. *in fin. tit.* 10. *de natis ex lib. ventre*. Verum cum hæc aliter se habeant ex Concil. Tridentin. recepto in his, atque aliis quibusdam Provinciis, quo requiritur, ad effectum validi matrimonii, coram Parocho suo, & testibus sit contractum, ut dicetur infr. *Tit.* 3. frustraneum est hac de re pluribus agere.

Quæ de effectu sponsaliorum sunt dicta, 25
eatenus obtinent, quatenus non subest causa eorum dissolutionem permittens; non tantum ex partium mutuo consensu, cum jus quæsitum invicem remittere liceat, *l. pen. C. de pactis*, in iis scilicet, quæ non ponunt vinculum indissolubile: & quidem sine peccato, cum unumquodque per easdem causas dissolvatur, per quas nascitur, quando tantum agitur de jure partis, cujus ordinis sunt sponsalia, etiam jurata, *c.* 2. *b. t.* Nam & juramentum factum in favorem alicujus ab eo remitti potest, cum ejus tantum intersit, secundum dicta supra, *ad t. de jurejur. n.* 78. Non tantum, inquam, ex mutuo partium consensu, verum & parte altera invita, etiam inter puberes inita.

Et quidem. Primo per ingressum in Re- 26
ligionem approbatam: nam cum liceat ingredi sponsæ de præsenti, ut dictum sup. *tit. de convers. conjug.* quidni & permittetur sponsæ de futuro? cum nemo sit impediendus adspicere ad statum vitæ meliorem; vinculo civili, quod & hac in re aliquod subest, soluto per mortem civilem. Nec obstabit juramentum, cum ex iisdem causis solvantur jurata, quibus simplicia: habent enim eamdem tacitam conditionem, & iuramentum sequitur naturam actus, cui apponitur *l. fin. Cod. de non numerat. pec.* * Non est autem hoc 27
casu expectanda mors civilis, quæ inducitur per professionem, cum sufficiat adsumptio habitus, quæ dat licentiam alteri parti resiliendi, si velit, cum vinculum non sit indissolubile, & subsit causa, quæ præcognita merito fecisset alteram partem involuntariam, quia grave sit ei nubere, qui gestavit cappam: quod etsi in se sit laudabile, est tamen aliquo modo ignominiosum apud sæculares. Navarr. *in Summa c.* 22. *n.* 26. Sanch. 1. *disp.* 42. *n.* 2. Pont. *lib.* 12. *c.* 10.

Ubi quæri posset, an adsumptio habi- 28
tus liberet etiam ipsum ingressum, ut, eo dimisso, non teneatur sponsalia implere

plere, si alter exigat? Resp. Verius esse, ingredientem, licet bona fide, non liberari a promissione, sed postea egressum teneri eam implere; ita altera parte ex gente, necdum jure suo privata, ne privilegium concessum, ratione ingressus, prosit eidem egresso, in præjudicium alterius, cum privilegia jus alterius diminuentia sint odiosa, & stricte accipienda. Deinde contingeret aliquem suo se facto liberare ab obligatione, cui se obstrinxit, quod non est admittendum. Nec facit argumentum sumptum a professione, quæ solvit matrimonium; quia illud hic non procedit, cum novitiatus nihil novi inducat in ingresso, qui per eum non mutat statum, & mori non censetur civiliter. Ut non debeat posse auferre privilegium & jus alterius. Præterea non procedit argumentum a simili, quando subest odium, uti hic. Sanchez *d. l. n. 4.* Ordinis quoque majoris susceptioni adest vis dirimendi sponsalia, uti dicetur infra *Tit. 6.* ubi etiam tractabitur, quatenus votum simplex sponsalibus obstet.

29 Hic vero etiam illud quæri potest, an qui de matrimonio intra certum tempus ineundo fidem jurato dedit, possit, eo non obstante, ingredi? Resp. Videri prima facie id licitum non esse, per text. *in cap. Commissum 16. h. t.* ubi Alexander III. ait; tutius esse, talem primum contrahere, & tum ingredi ante copulam. Facit argumentum dictum ex *cap. 6. sup. de jurej.* ubi qui juravit usuras, solvere tenetur, in reverentiam juramenti, quas tamen solutus repetit. Sed verius est, posse ingredi Religionem, contracto prius matrimonio. Fundamentum sumitur ex eo, quod sponsalia intrinsece involvant hanc conditionem, nisi alter contrahentium ad Religionem transire velit, juxta *c. Ex publico sup. de convers. conjug.* quod cum loquatur de sponsalibus de præsenti, multo magis obtinebit in iis, quæ sunt de futuro. Adde, quod res sit periculosa prius contrahere, quia exponeret se talis periculo mutandi animum per consummationem. Facit, quod juramentum sequatur naturam actus, cui adjungitur, ut reus perjurii nequeat haberi intrans.

30 Ad *d. c. Commissum* variæ dantur solutiones. Aliqui volunt eo potius posteriorem sententiam firmari, quod dicat, esse tutius, ut non sit necessarium. Sed hæc interpretatio minus secura; cum melius sit ex objecto Religionem ingredi; cujus status semper censetur exceptus. Alii aliter respondent, sed minus ad rem. Melior interpretatio istius Cap. videtur hæc, quod Pont. ibi agat de eo, qui non habet animum deliberatum intrandi ante tempus præfixum, cui suadet, contrahat potius, quam perjurium incurrat, cujus incurrendi periculo se exponeret propter tempus instans, ante cujus lapsum se obligaverat jurato ad contrahendum matrimonium, & postea, si velit, ingrediatur. Ut *dict. capit. 16.* non agat Pont. de eo, cui simpliciter est animus deliberatus intrandi, sed qui dubius est, ut patet ex verbis: *& postea si elegerit*. Ita Innoc. *ad d. c. Commissum*. Covarr. *p. 1. c. 5. n. 11.* Quæ interpretatio, ut sit probabilis, tamen dubia, cum ita accepto isto Cap. sequeretur, Pontificem non debuisse dicere, tutius esse, sed necessarium esse. Deinde ista interpretatio supponere videtur, quæ ex textu sufficienter non colliguntur. Ut dicendum sit, Pontificis responsum non fundari tam in vi solius juramenti, quam etiam in eo, quod moraliter loquendo, post talia sponsalia multum interesse possit ad honorem, & famam sponsæ; ante initum matrimonium deseratur, an post. Ut videatur saltem indirecte pertinere ad præstiti juramenti reverentiam, ut fiat quod promissum, si ita velit sponsa. Nam ad hoc obligatur sponsus, quoad sponsæ est jus: quod illi est salvum, quamdiu imminet infamiæ periculum. Quo facit, quod tradit Navar. *Cons. 3. in fine sup. de voto*, cavendum esse, ne qua infamia inde contra sponsum nascatur. Ut recte dixerit Pont. tutius esse; ut si nullum subsit tale periculum, tunc sine scrupulo possit continuo ingredi. Quod si subsit sponso periculum vel impedimentum sui boni propositi, potest, non obstante nocumento sponsæ, continuo ingredi, quia hoc nocumentum spirituale prævalet illius temporali. Qui post votum castitatis tale juramentum præstitit, nullo modo ei obligatur, quia cadat in materiam illicitam, quale non tenet, ut dictum supra *de jurejur. num. 46.* Qui post istam obligationem votum religionis emisit, non potest sine peccato mortali prius matrimonium contrahere, & tunc ingredi, quod exponat se gravi periculo illud

illud consummandi, & votum violandi, cui obstrictus est: non tantum si solemne votum emiserit, quod etiam sponsalia dirimit, verum & simplex religionis, quia & hoc sponsalia dirimit, ut dicetur infra *Tit.* 6. Nisi alio modo sponsus non possit Religionem ingredi, aut subsit metus majoris mali, si ante non contrahat, aut etiam scandalum, aut infamia alterius, quæ ponunt justam causam permittendi contractus matrimonii, modo tamen illi sit firmus animus post contractum intrandi Religionem. Navar. *in Summa cap. 16. num.* 30. Sanchez 3. *Disput.* 43. *num.* 6. *& seqq.* Pont. *lib.* 12. *cap.* 10. *num.* 9. *& seqq.*

31 Quid si sub promissione matrimonii obtenta fuerit copula? Resp. Ex dictis satis constare, tunc omnino teneri ante contrahere, propter partus & prolis detrimentum, quod evitare tenetur; non potest autem alia via, quam contrahendo. Navar. *d. Conf.* 3. *in fine*. Sanchez 1. *Disp.* 44. Quo casu non videtur postea, altera parte invita, ingredi posse promissor, etiam ante consummationem, cum per contractum matrimonium non liberetur ab obligatione, nec sufficienter resarciat injuriam virginitatis, & honoris. Non obstante voto religionis, quod interea emisit, quia illud emitti non potuit in injuriam alterius.

32 Secundo, solvuntur sponsalia per matrimonium cum alia subsequens, licet non desit peccatum propter violatam fidem, etiam necdum secuta copula consummatum, *cap. Sicut* 22. *h. t. c.* 1. *inf. tit.* 4. Ratio est, quia matrimonium ponit jus in rem, quod est potius jure ad rem, quod oritur ex sponsalibus, *arg. leg. Quoties* 15. *Cod. De rei vindic.* Ubi nihil facit copula, cum verba de præsenti ponant jus in rem, matrimoniumque perficiant. Unde sequitur, relictam posse libere cum alio contrahere.

33 Quid si matrimonium fuerit contractum nulliter? Resp. Sponsalia non dissolvi, quia non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *cap. Non præstat De R. J. in* 6. ubi Joan. Andr. *num.* 12. Et hoc quoad contrahentem matrimonium; nam quoad alterum certum est, illi liberum esse inire nuptias cum alio, quod contrahens, licet invalide, declaraverit tamen per hoc se renuntiare sponsalibus, & liberare, quantum in se est, partem suam. Neque enim debet esse in cujusque arbitrio, quocumque modo se liberare a nexu, quo tenetur. Navarr. in *Summa cap.* 22. *num.* 26.

Quæstionis est, an per matrimonium validum ita dirimantur sponsalia priora, cum alio inita, ut, eodem soluto, non teneatur postea implere priora, parte petente? Resp. Aliquibus non improbabiliter videri, non teneri, eo quod obligatio sit extincta per matrimonium. Obligatio autem semel extincta non reviviscit sine utriusque consensu, ne quis invitus in obligationem trahatur, *l. Qui* 89. *Aeream ff. D. solutionibus*. Sanchez 1. *Disp.* 48. *n.* 3. Posset tamen probabilius alicui videri non ita liberari contrahentem ab altera, quo minus, dissoluto matrimonio, teneatur eam, cum qua sponsalia contraxit, ducere, nisi sit alia causa impediens. Ratio est, quod non tam extinguatur ex sponsalibus orta obligatio, quam potius suspendatur, ob majus vinculum, quo durante sine effectu est obligatio ad sponsalia. Sublato autem vinculo isto redit efficacia prioris obligationis, ne alias sit in alicujus arbitrio se liberare ab obligatione pro lubitu suo. Facit hoc argumentum *d. l. Quoties C. de rei vindic.* Ubi res secundo vendita & tradita non potest primo tradi; non est tamen liberatus venditor ab obligatione, qua primo tenetur: adeo ut, si rem postea consequatur, cogi possit eamdem tradere primo, nisi eidem ante satisfactum fuerit. Facit, & quod post sponsalia ingressus Religionem liberetur eatenus ab obligatione; egressus tamen teneatur implere sponsalia ante inita, si pars velit, ut colligere est ex traditis sup. *ad tit. de convers. conjugat.* Vide Pont. *lib.* 12. *cap.* 13. *n.* 4.

Sponsalibus posterioribus non est vis dissolvendi priora, ne quidem juratis, cum nihil plus virium habeant prioribus non juratis, *cap. Sicut* 22. *hoc tit.* & juramentum hoc casu attendi non debeat, quia sit super re alteri debita, atque ita iniquum. Ex parte tamen illius, cui fides data erat, recte dicentur soluta sponsalia, quia non violant fidem, secundum dicta supra, *eod. n.* 33. 35

Q. An subsecuta copula cum posteriori faciat dissolvi sponsalia priora? Resp. Hoc esse dicendum in locis, ubi non est publicatum Concilium Trid. nam secundum 36

jus

jus vetus copula sponsalia subsequens ponit matrimonium, ut dictum supra, & repetetur inferius. Tantum est quæstio in locis, ubi Trid. est receptum: & videtur juri conformius, non dissolvi priora, atque ita primam, non etiam secundam sponsam habere jus cogendi adimplere sponsalia, nisi prior juri suo renunciaverit. Est enim irrita fides posterior, propter priorem, & copula per se non facit irritari sponsalia, ut per eam injuria illata secundæ non debeat præjudicare priori, cujus reparatio alia via prosequenda, quam si consequi nequeat, imputet suæ facultati. Posset tamen æquitas, ratione gravis injuriæ & damni ex defloratione accepti, aliud postulare, ut scilicet cedat prior non cognita eo in casu posteriori, si modo fuerit bonæ fidei. Nam si conscia fuerit sponsaliorum cum alia, nihil est, quod eam excuset. Dico, non cognita; nam si & cum priori habita fuerit copula; nulla est ratio, quæ eam postponendam secundæ suadeat cum cæteris paribus, qui prior est tempore potior sit jure. Rebel. *p.* 2. *lib.* 4. *quæst.* 8. *num.* 18. Pont. *d. lib.* 12. *c.* 14. *num.* 1. & 4.

37 Tertio, per supervenientem adfinitatem, *c. Litteras inf. tit.* 13. *De coqui cog. consang.* quia res devenit in casum, a quo inchoari nequit, adfinitate impediente matrimonium, ut plenius dicetur infra *d. tit.* 13. Idem est, si superveniat cognatio legalis, de qua *Tit.* 12.

38 IV. Per discessum alterius in longinquam regionem, altero non monito, etiamsi sponsalia sint jurata, nisi de proximo reditu sit spes, *c. De illis* 5. *h. t.* aut nisi profectio sit necessaria; tunc enim durant sponsalia, & expectandus est secundum jus civile patienter reditus, donec causa durat, *l. Sæpe penult. h. t. ff. eod.* Sin absq; causa alter discesserit, jura civilia præscribunt triennium, quo sponsa exspectet, si extra provinciam sponsus ierit, & nesciatur, ubi degat, *lib.* 2. *C. de repud.* si vero intra provinciam biennium *lib.* 2. *C. de sponsalib.* Canones vero videntur indistincte dare licentiam ad alia vota adspirandi, *d. cap. De illis h. t.* ubi nullum tempus apponitur: ut hac in parte videatur recessum a jure civili. Et ratio est, quia qui sic discedit, videtur juri suo renuntiare, & partem suam liberare, licet ipse teneatur, si alter velit, ne commodum ex facto suo reportet. Covarr. *hic p.* 1. *c.* 5. *t.* 7. Et hoc si nesciatur, an congruo tempore sit rediturus; nam si verosimilis sit spes reditus intra tempus jure civili præscriptum, cesletque periculum incontinentiæ in sponsa, aut alia necessitas, securius est exspectare, propterea quod sponsalia non sint facile dissolvenda, & quoad fieri potest, sine partis injuria agendum, ut firma potius maneant. Ut dicendum sit, *d. cap.* 5. procedere in casu priori. Sponso absente ex licentia sponsæ, erit huic exspectandus illius reditus, quia consentienti, non potest dici facta injuria: uti & si in proximo sit ejus reditus, secundum *dict. cap.* 5. quod agit de dimittente terram, & ad alias partes se transferente, quod denotat diuturnitatem. Si fuerit in loco propinquo: requirendus est ad promissionem complendam intra terminum, & si justo teneatur impedimento, non sunt temere sponsalia dirimenda, nisi, attenta qualitate sponsæ, periculum illi sit in mora. Covarr. *d. loco in fine*. Tit. Rebel. *ubi sup. num.* 16. Sanchez 1. *Disp.* 54. *per tot. & ab eo citati*. Pont. *d. lib.* 12. *c.* 15.

V. Lapso termino, matrimonio contrahendo præstituto; cum intra terminum promittens, eo lapso obligari nolit, quando scilicet terminus est appositus limitandæ obligationis, ejusque extinguendæ causa, *d. cap. Sicut* 22. *hoc tit. l. Fidejussor* 29. *§. fin. ff. Mandati*. Quo tamen casu is, per quem stetit, tenetur nihilominus, si altera pars velit, ne cuiquam sit liberum sua malitia impedire obligationem. Si vero terminus sit adjectus ad sollicitandum obligationis effectum, id est, ad constituendum tempus, cujus lapsu debitor constituatur in mora, tunc lapsus termini non extinguit obligationem, cum sint quasi duo contractus, unus faciendi, alter intra terminum faciendi, *l. Celsus* 25. *§. ff. De recept. arbit.* Ut si intra terminum non fiat, non possit dici sublata omnino obligatio. Covar. *d. c.* 5. *n.* 5. Rebel *d. qu.* 6. *num.* 18. Sanchez 1. *disp.* 53. Pont. *d. lib.* 12. *c.* 16. 39

VI. Per supervenientem fornicationem alterius, sive spiritualem, ut hæresim, apostasiam, *can. Non solum* XXVIII. *qu.* 1. propter periculum, sive carnalem, cum subintelligatur conditio, si contra matrimonium non peccetur, *capit.* 40

Quemadmodum n. 25. sup. De Jurejur. ubi Gloss. & Abbas. Si tamen innocens velit, tenetur reus implere promissionem, ne sua sibi prosit malitia; fit enim hæc dissolutio tantum arbitrio innocentis, non etiam ipso facto. Idem videtur dicendum, si sponsa tangi, osculari se libidinose patiatur; sunt enim hæc signa animi impudici. In sponso hæc aliter se habere videntur, quod ei ista non sint tam inhonesta. Covar. *d. c. 5. n. 2.* Rebel. *d. loco n. 5.* Sanchez 2. *Disp. 55.*

41 Quid dicendum de sponsa vi præcisa devirginata? Resp. Nihilo magis cogendum esse sponsum ad complendam promissionem; cum licet nulla subsit sponsæ culpa, res tamen non sit integra, sed notabiliter vilior, ut merito causet justum dissensum. *Gloss. in d. cap. 25. vers. Oculis per can. Raptor.* XXVII. *qu. 2.* Abbas *in d. cap. Quemadmodum num. 12. sup. De jurejur.* Covarr. *d. loco num. 2.* Sanchez 1. *Disp. 55. n. 7.* Nec faciet quidquam juramentum, quia sequitur naturam actus, nec excludit subintellectam conditionem.

42 Quid si uterque sit fornicatus? Resp. Poni ab aliquibus compensationem, atque ita a sponsalibus recedi non posse, quod in causa matrimonii uterque sit æqualis. Contrarium tamen verius esse, quia locus esse nequit compensationi, nisi in paritate: hic autem non est paritas, cum multo gravior sit fornicatio sponsæ, utpote gravem notam ei inurens, quam viri, ut multis tradit Tiraquel. in *Legib. connub. l. 1.* Et patet ex eo, quod fœminæ meretrici non licet filiam exhæredare, *l. In arenam C. De inoff. testam.* patri tamen concubinatio filiam meretricem exhæredare licet. Covar. *ad caput Raynutius in princ. n. 15. De testam.* Nec recte objicitur; quod adulteria utriusque compensentur; nam hoc, quia matrimonium est indissolubile; sponsalia vero facilius ob mutationem aliquam solvuntur.

43 An fornicatio præcedens ignorata canset dissolutionem? Resp. Id aliquos negare, inter quos est Abbas *ad d. cap. 25. per text. ibi*; ex ratione, quod præcedens fornicatio non contineat injuriam contra sponsalia necdum inita. Quorum opinio in sponso potest procedere, cujus fornicatio non reddit illum viliorem, nec infamiam inurit fœminæ: nisi tamen sæpe fuerit repetita, quia sic præbet probabilem suspicionem non servandæ conjugalis fidei, ut res illa datura sit justam dissolutionis causam. In sponsa tamen omnino verior est adfirmativa, cum ei sit infame amisisse virginitatem, quæ & ideo vilior est; & viro ignominiosum, corruptam ab alio ducere. Ut hac de causa merito judicetur invitus non habiturus rem talem, qualem putabat. Nisi tamen sponsus eo animo adfectus fuerit, ut etiam vitii conscius, eam nihilominus duxisset, quod non possit videri deceptus. Navar. *in summa capit. 22. n. 27. vers. Nono*. Pont. *d. lib. 12. c. 18. n. 2.* Pro hac parte facit textus in *l. 5. §. 1. vers. Siquidem Cod. de sponsal.* ubi non dissolvuntur sponsalia per hoc, quod mulier præscivit turpem vitam sponsi. Ubi vis ponitur in scientia: ut non obstet *d. cap. 25.* in cujus principio, dum negatur sponsa, cui jurato data fides, rejici posse ante sponsalia est fornicata, accipiendum de ea, quam sponsus probabiliter non ignorabat esse fornicatam.

Quid si fuerit vidua, quæ virgo putabatur? Resp. Videri ob hanc causam sponsum non posse resilire a sponsalibus, propterea quod licet vidua sit vilior virgine, ejus tamen conditio non sit turpis. Verum videtur & hoc in casu deesse animus, ex eadem causa, ut aliqui volunt; non quidem propter irregularitatem, ratione bigamiæ, cum parum de statu Ecclesiastico cogitent matrimonium ineuntes, sed quod virginem ducere pluris æstimatur, quam viduam. 44

VII. Per notabilem deformitatem supervenientem, ut amissionem oculi, nasi, paralypsin, morbum alium contagiosum, aliamque infirmitatem, qua onus sponsorum, alteri fastidiosus vel notabiliter debilis ad onera matrimonii subeunda redditur, *d. c. 25. & c. fin. inf. De conjugio leprof.* Videtur enim subesse conditio: si res in eodem statum manserit. Covar. *d. cap. 5. num. 2.* Navarr. *in Summa cap. 22. num. 27. vers. Octavo*. Rebel. *d. quæst. 8. num. 57.* Sanchez 1. *Disp. 56.* Pont. *d. lib. 12. capit. 17. numer. 4.* * Quod trahendum videtur ad omne illud superveniens, quod præcognitum communiter talis conditionis homines averteret a contrahendo ex ratione, quod generali obligatione non videantur ea conclusa, 45 46

sa; de quibus non est cognitum, aut quæ præscita impedivissent obligationem, *cap. Veniens* 16. *sup. de jurejur.* Veluti si agnoscatur notabilis morum asperitas & sævitia alterius; si capitales inimicitiæ inter sponsos oriantur, *arg. l. 3. §. fin. D. de adempt. legat.* quia ponunt istæ causæ & similes notabilem mutationem, causantes difficiles exitus, *c. 2. h. t.* & divortium quoad thorum *c. Litteras sup. de restit. spoliat.* ut a fortiori debeant causare dissolutionem sponsalium. Navarr. *d. n. 27. vers. undecimo loco*. Sanchez. 1. *Disp.* 58.

47 Quid si bonis labatur, quæ dives erat? R. *Gl. d. c. 25. V. oculis*, velle non causari ea ex causa dissolutionem, quam sequitur Covarr. *hic p. 1. c. 5. in pr. n. 5.* Barbosa *ad Rubr. D. Soluto matrim. p. 4. n.* 32. & alii; quasi sponso sit imputandum, quod nullam dotem sit pactus. Videri tamen non improbabilem eorum opinionem, qui volunt ex paupertate causari dissolutionem, quia ponat notabilem mutationem propter onus novum, quod præcognitum avertisset alterum a contrahendo. Quod magis procedet, si dos promissa reculetur, *arg. c. de illis inf. t. 5. de condit. appos.* Navar. *d. c. 22. n. 27. vers. Duodecimo*. Sanchez. *Disp.* 59. *n.* 4.* Videtur &

48 idem procedere, si, cum sit dives, dotem constituere sponsa recuset, licet sine ulla dotis mentione quis eam se ducturam promiserit, etiam cum juramento. Nam licet matrimonium constare possit sine dote, non tamen est decens & honestum, & tacite de ea danda actum videtur pro dignitate mariti, ut tenet Bald. in *c. Juravit n. 3. & 4. sup. de probat.* Menoch. *arbitr. 2. casu* 455. *num. 6.* Sanchez. 1. *Disp. 60. n. 2.*

49 Q. An ad hanc dissolutionem opus sit auctoritate Judicis? R. Ex natura rei non requiri propter tacitam, quæ subest, conditionem, quæ non expleta facit nihil videri actum. Et hoc in casibus, quibus de jure & facto impedimentum est notorium, & citra scandalum fit dissolutio. In occultis impedimentis opus est auctoritate judicis, ad evitandum scandalum; nisi ipsa sponsalia sint occulta, tunc enim, quia cessat scandalum, sufficit propria auctoritas. Abbas *ad d. c. 25. n. 28.*

50 Ad dispensationem quod attinet, ea non spectat nisi ad Pontificem Rom. cum agatur de jure alteri quæsito, quod nullus præter supremum Principem, auferre potest. Et facit *c. Ex litteris* 10. *h. t.* ubi Pont. præcipit Episcopo, ut sponsum, qui juravit contrahere, compellat, si non obstet causa rationalis: ut non possit dispensare Episcopus, quia non disponit super jure Superioris, ut notissimum est.

Sponsalia de futuro subsequuntur ea, quæ sunt de præsenti, de quibus posterior Rubricæ pars agit, quæ alias dicuntur Nuptiæ; quod nomen deductum ab eo, quod sponsæ velo, verecundiæ causa obnubi solitæ, cum ad virum deducentur. Dicuntur & Matrimonium desumpta etymologia a matris nomine: non ideo, ut quidam volunt, quod mulier propterea nubat, ut mater fiat; nam & patrimonium dicendum esset, cum & vir desideret esse pater, sed rectius, secundum Gregorium IX. in *c. 2. sup. de convers. infideli*: propter labores, quos tum ante partum, tum in partu, tum post partum mater sustinet. 51

Nuptiæ sunt viri & mulieris conjunctio individuam vitæ consuetudinem continens. 52 *Instit. de patria potest*, sive omnis vitæ consortium, divini & humani juris communicatio, *l. 1. de ritu nupt.* Dicitur individua quoad intentionem scilicet, quia nuptiæ ea mente inibantur, ut essent perpetuæ, & sola morte dirimerentur. Quo facit, quod tradit Sextus Pomp. Festus, nuptæ caput flameo amiciri solitum, omnis boni causa, quod eo assidue uteretur Flaminica, id est, Flaminis uxor, cui divortium facere non licebat. Dico, quoad inventionem, quia, inspecto jure civili divortia fuere permissa, *D. de divort. & Cod. de repud.* non etiam jure Canonum, ut dicetur inferius, *tit. de divort.** Hac 53 parte differunt nuptiæ a concubinatu, conjux a concubina: hæc enim concubitus tantum causa, quamdiu liberet, in domum recipiebatur, illa honore & affectione maritali tractabatur: quia ex affectu, & animo habentis ea res censebatur. Erat autem jure civili extra legis pœnam concubinatus, quod per leges nomen adsumpserit, *l. 3. in fin. D. de concubinis*.

Ubi habet quærere: An & jure Canonico possit dici permissus? R. Si de clericis 54 quæras, uti iis est prohibitus matrimonii usus, ita & concubinæ, *sup. de cohab. Cl. & mul. l. Sacris* 45. *Cod. de Episc. & Cler.* Si de Laicis, ita res clara est, ut

ut nemo sit Orthodoxus, qui concubinatum per canones permissum esse adserat, quandoquidem passim XXXII. *quæst.* 4. expressissimis & clarissimis verbis Canones detestentur concubinatum: & *can. Audite* 6. *Dist.* 34. habeatur *Fornicari vobis, non licet, sufficiat vobis uxores; Concubinas habere non licet vobis: & si non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas.* Quid expressius? * Videntur tamen aliud quid insinuare duo 55
loca, si verba captes, in *can. Is qui* 4. *cum can. seq. d. Dist.* 34. qui permittunt uxorem non habenti, concubinam habere. Per quos nuperus quidam scriptor, verus sciolus, movetur, ut dicat Canones sibi contrarios, vel quia piaculum putat hoc fateri, mavult admittere concubinatum eo jure permissum, sub quatuor conditionibus, quas sibi comminiscitur, auctoritate textus in *can. Solet* 7. XXXVII. *quæst.* 2. Prima, ut inter cœlibes consistat: secunda, absit animus procreandorum liberorum: tertia, adsit fides, ne alteri alter jungatur: quarta, simul maneant ad tempus, donec aliam dignam honoribus & facultatibus suis invenerint. O dignum helleboro caput! Duarum conditionum ibi D. August. meminit, scilicet si inter eos placuerit perpetuo ita manere, & absit animus impediendi generationem. Illa prior nuptias facit, secundum definitionem jam datam; posterior omnino desideratur ad finem matrimonii Unde eam requirit ibi Canon, non quod sit necessarium, ut ineuntes matrimonium expresse cogitent generationem, sed ne contrarium intendant. Nam licet ille sit præcipuus matrimonii finis, qui copulam honestam facit, facit tamen & finis secundarius, scilicet evitandæ continentiæ, justum matrimonium. Secunda & quarta conditio falso adsertæ ex isto textu non intellecto, vel perperam accepto ab illo Arcadico scriptore, cui plus verborum est, quam rei. Nam quantum ad priorem, ut scilicet absit animus procreandæ prolis, non ponitur hoc ibi pro conditione, sed facti species ita habebat, quod scilicet eo animo non convenissent, ad quam respondetur, intentionem istam non impedire matrimonium, modo non evitarint generationem, vel eam mala arte impedierint. Nam iste animus impugnaret substantiam matrimonii, atque ita ipsum impediret. Ut non sit dicendum Pont. nolle nasci liberos, sed potius nasci, dum non vult ei rei impedimentum poni per conjunctos. Posterior conditio est falsissime adserta, contra textum, ab impudenti isto homine, cum Canon expresse adserat, intendentem ad tempus tantum aliquam sibi jungere, donec se dignam magis invenerit, animo ipso adulterum esse, non uxorem, sed concubinam habere, & ut verbo dicam, non tam probare, quam improbare concubinatum: nam alias frustra ad tempus, sibi aliquam jungentem damnaret adulterii. Mirum est, infectos Lutheranæ aut similis sectæ, quorum sæculum hoc fertile est, fæcibus plena quoque luce cœcutire, nec eos pudere etiam falsissima quæque proferre, ut aliquid videantur dicere, & populo imponere possint.

Nihil istius tenebrioris somnium promovet text. in *d. can.* 4. & 5. qui insinuare videntur, licitum esse, uxorem non habenti concubinam habere, eumque ab altari non repellendum, cum ibi *Concubinæ* nomine veniat uxor non legitime & palam præmissis solemnibus ducta, uti requiritur, sed occulte, quod respuunt Canones, ut patet ex *can.* 1. 2. 3. & *aliis* XXX. *quæst.* 5. & ita ductam non dignantur nomine uxoris, quod licet esset matrimonium, minus tamen honeste contractum, *d. can.* 3. *in fine*. Et esse concubinas, quæ citra peccatum habeantur, patet ex *c. in Concubinæ* XXXII. *q.* 2. qui dicit, non licere habere concubinas ad tempus, ne quidem filiorum causa: perpetuas ergo licet habere. Et aperte text. in *can.* 6. *Dist.* 34. *Non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis, & ducatis uxores*; ut liceat tales habere, quæ non dimittantur, secundum regulam, quod exclusio unius sit inclusio alterius; quæ sunt loco uxorum, imo veræ uxores, & in eo tantum a legitima uxore distant, quod non ductæ solemniter, & non tam intento fine primario matrimonii, eo tamen non remoto, quam secundario, scilicet vitandæ incontinentiæ. Et hoc modo dicitur, *d. can Solet.* inter cœlibes tamen contractum perpetuo initum posse non absurde appellari connubium.

Quærere etiam hic lubet, an matrimonium sit præcepti? Respond. Impudenter 56

ter Lutheranos, & similis sectæ hæreticos adfirmare, singulos homines ad nuptias obligari; non tantum divino præcepto, sed & naturali, ex eo, quod matrimonium sit de jure naturali, quale mutari non potest, *Instit. de jure natur. gent. & civili, in fine*. Unde est, quod continentiam etiam Ethnicis probatam oderint, & votum castitatis, virginumque Deo dicatarum congregationes procaciter insectentur, adhærentes suo principi tenebrarum, omnis spurcitiæ, & turpitudinis parenti. Sed, missa facta eorum impudenti adsertione, dicendum, fuisse quidem olim ante genus humanum sufficienter propagatum præceptum, singulos obligans ad conservandum & multiplicandum genus humanum: postea tamen, multiplicatis hominibus, non esse quidem revocatum, ne quidem per Christum, qui cæremonialia licet, non tamen naturalia præcepta per legem novam abrogavit; sed singulos amplius non obligasse; ipsam autem tantum communitatem, aut Rempubl. mansisse obstrictam in communi, ut per aliquos ei præcepto, ejusque fini satisfiat, aliqui vero cœlibes maneant, sive libera sua voluntate, sive ex obligatione, quam sponte subierunt per Ordinis susceptionem, aut per votum continentiæ. Cujus observationem, & possibilem esse, & Deo gratam, quidquid contra effutiant sectarii, patet ex Matth. cap. 19. ubi Dominus laudat eos, qui se castraverunt propter regnum cœlorum, id est, qui se continuerunt: & ex Apostolo, 1. *ad Corinth.* 7. ubi dicit, benefacere eum, qui virginem suam jungit matrimonio, melius autem, qui non jungit. Ut necesse sit rem possibilem esse continere se, & bonam, frustra enim alias id suaderet Apostolus. Quod si nullus vellet contrahere, vel nullus superesset præter voto obstrictos, qui casus non continget, dato tamen, recte dicetur eos teneri ad matrimonium, ne pacto privatorum præcepto ex naturali obligatione vim habenti præjudicetur.

57 Materia matrimonii, circa quam sunt corpora contrahentium, masculi scilicet, & fœminæ, ut in reliquis contractibus res, de qua agitur; non tamen indistincte quilibet. Nam ut nuptiæ consistant, oportet, contrahentes sint cives Romani; quales hodie sunt omnes, qui Christo nomen dederunt. Cum peregrinis non est connubii jus, quales sunt Judæi, Pagani, Infideles, *can. Non oportet, & can. Cave* XXVIII. *quæst.* 1. Externæ provinciæ incolæ nomine peregrini neutiquam veniunt, ut decisum *c.* 1. *hoc tit.* Cum hæreticis prohibitus quidem est nuptiarum contractus, propter perversionis periculum, initus tamen tenet. *Gl. in d. can. Non oportet*. Ratio diversitatis consistit in baptismi conformitate, quæ sufficit, ut hoc Sacramentum procedat, quod non impeditur per fidei difformitatem: quamvis non sine gravi peccato nuptiæ a fideli cum hæretico ineantur, propter jam dictum perversionis periculum. Quæ conformitas deficit in pagano. Ubi notandum est, non tam ex definitione Ecclesiæ fidelem cum infideli nulliter conjungi, cum loca allegata non sint desumta ex aliquo Concilio generali; quam ex usu & consuetudine Ecclesiæ prædictam Conciliorum determinationem recipientis, & talia conjugia irrita censentis. Ita Bellarm. *Tomo* 2. *Contr. lib.* 1. *de matrim. c.* 23. a quo dissentit Bas. Pontius *de matrim. lib.* 7. *c.* 47. *nu.* 5. qui & de matrimonio Catholici cum hæretico integrum Tract. scripsit.

Q. An excommunicatus nuptiarum sit capax? Resp. Non esse quidem cum tali 58 communicandum, eumque peccare ingerendo se hominum communioni; actus tamen ejus tanquam a privata persona gestos tenere; cum nullibi irritentur, *c.* 1. *de except.* ad quos spectat matrimonium, estque de eo textus in *c.* 6. *inf. de eo, qui duxit in matrim.* Neque potest recte inter peregrinos computari, cum 59 inter effectus excommunicationis non sit, quod ad peregrinitatem aliquem redigat, licet peregrini loco habeatur quantum ad communicationem, ut maneat verus civis & liber homo, usum rationis habens. Covar. *hic p.* 2. *cap.* 6. *in pr. num.* 3. Navar. *in Summa cap.* 27. *num.* 36. *ad* 6.

Tenent etiam nuptiæ cum perjuro & 60 existente in peccato mortali, cum nullibi declarentur irritæ. Jus civile, ob metum alicujus incommodi, nuptias non amittit inter tutorem, curatorem, & eam, quæ in eorum tutela aut cura fuit, ante redditas rationes. *Cod. de interdicto matrim. inter pupill.* inter præsidem, milites, offi-

ficialesque provinciæ & mulieres, ejusque provinciæ, ob metum concussionis, & fraudis, *l. Si quis officium*, 38. *& l. Eos* 65. *ff. de ritu nupt.* inter Senatores: eorumque liberos, & libertini generis fœminas, aliasque abjectæ & vilis conditionis, *l. Lege Julia ff. eod. & l. Humilem Cod. de incestis nupt.* Quæ prohibitio postea immutata, concessa illustribus, ut ducant libertinas, sub certis conditionibus. *Nov. Ut liberti de cætero* 78. *§. Si quis autem*, quas non attinet referre, quandoquidem lege Canonica, ad quam spectat inducere impedimenta matrimonii, hujusmodi prohibitiones cessent. *Gl. fin. in can.* 1. xxx. *quæst.* 3. Covar. *hic p.* 7. *cap.* 6. *§.* 10. *n.* 31.

61 Oportet etiam contrahentes sint ætate habiles, ut dicetur *Tit. seq.* nullumque inter eos existat impedimentum, de quo infra suo loco. Quod alius est impediens tantum, quod impedit quidem nuptias iniri, non tamen dirimit initas, cujus generis sunt sponsalia pura, *inf. tit.* 4. Votum simplex, *Tit.* 6. Interdictum Ecclesiæ, *Tit.* 16. Aliud est dirimens, quod non tantum contrahi impedit, sed & contractus stare non permittit. Oritur istud vel ex parte defectus consensus, cui error, vis, metus causam dedit; vel ex parte defectus potentiæ, sive naturalis, quem ponit frigiditas, maleficium, sive legalis, quam causat cognatio, affinitas, votum solemne, publica honestas, crimen, cultus disparitas, de quibus singulis infra suo loco. Accessit & clandestinitas per Conc. Trid. *de qua inf. Tit.* 3.

62 Ad neutrum vero istorum impedimentorum referri potest meretricium, cum per hoc nullibi inveniatur poni impedimentum, & talis mulier corporis sui potestatem liberam habeat, atque consentite in alterum possit. Imo meretricem ducere in uxorem, esse licitum & pium opus, proficereque ad remissionem peccatorum, ait Pont. in *cap. Inter opera* 20. *hoc tit.* Ubi meretrix dicenda, quæ passim corpore quæstum facit, *l. Palam*, 43. *D. de ritu nupt.* qualis ibi non tantum dicitur, quæ in lupanari prostat, sed & quæ in taberna, caupona, aut qua alia pudori suo non parcit. Semel aut bis copiam sui faciens quæstus ergo, etsi non videatur posse dici palam quæstum corpore suo facere, videtur tamen comprehendi sub *d. c.* 20. Ut & illam ducens mereatur remissionem peccatorum: imo & illam, quæ sine quæstu se vulgat, *d. l.* 43. *§.* 3. quia non ponitur vis in quæstu, sed in eo tantum, quod a turpi vita avocetur ad honestum conjugii statum. Quomodo & videtur obtinere illius decisio in eo, qui ducit eam, quæ jam disposita ad amplectendam turpem vitam, & se vulgare proposuerit causa paupertatis, aut alia, cum ubi obtinet ratio legis, quæ est avocatio, a turpi ad honestam vitam, debeat & obtinere ejusdem decisio. Covatr. *hic p.* 2. *cap.* 8. *§.* 11. *numer.* 1. *& seqq.*

Intrinsece matrimonium componitur ex 63
mutuo contrahentium consensu verbis aut signis externis declarato, quatenus habet rationem traditionis tanquam materia, quatenus vero acceptationis tanquam forma. Promissio enim sive traditio ante acceptationem est inefficax, & se habet instar materiæ, quam acceptatio hinc inde tanquam forma dans ei esse, perficit. Acceptatio ista quocumque modo olim fiebat & obligabat, etiam sine testibus ullis. Hodie consensus coram proprio Parocho & duobus, tribusve testibus est exprimendus, ut dicetur infra *Tit.* 3. & ferri debet in id, quod est de essentia matrimonii, sine qua res esse non potest: unde non possunt addi conditiones essentiæ repugnantes, de quibus inf. *Tit.* 5. Copula ad substantiam ejus non est necessaria, argumento emptionis, quæ vera est ante traditionem, nam ex mutuo consensu substantiam suam consequitur. Subarratio per annulum, aut aliud quid, interpretationem suam recipit juxta loci consuetudinem, aut verba subjecta: quæ si de præsenti fuerint, matrimonium, si de futuro, sponsalia ponunt, juxta dicta sup. *eod.* Dari autem annulos sponsæ per sponsum loco arrhæ, etiam antiquis fuit usitatum. Plin. *lib.* 33. *cap.* 1. quibus ex antiquo Christianorum usu insculpi solitum fidei signum, quod est hieroglyphicum mutui fœderis atque concordiæ.

Contrahitur matrimonium non tantum ab ipsis partibus, sed & per parentes eorum, quatenus vel præsentes, vel absentes consentiunt, vel ratum habent.

Ubi quæritur, an consentire censeatur 64
coram parentibus causam istam agentibus tacens? Resp. Ita videri *arg. c.* 1. *§. fin. De desponſ. impub. in* 6. cum tacens

pro

pro consentiente habeatur, *c. Is, qui tacet De R. J. in 6.* saltem in iis, quæ commodum ejus respiciunt, ut hoc in casu. Creduntur enim parentes quasi ex mandato ea, quæ sunt liberis commodiora, hac in re procurare, propter adfectum erga eosdem. Aliter se res habebit, si quis taceat coram extraneo contrahente ejus nomine, quia non subest idem adfectus, neque mandati præsumptio in extraneo, atque ita in parentibus. Covar. *hic p. 2. c. 4. in princ. num. 7.* Debet hic consensus esse mutuus: quamvis possit ab uno prius exprimi, & alterius subsequi; durante tamen prioris consensu: quem revocari posse & mutari, antequam alter consensum expresserit, extra dubium est, cum contrahere quidem voluerit, necdum tamen contraxerit, & ut non tenetur alter, ita nec hic debeat teneri.

65 Item quæritur, an per procuratorem contractum obliget? Respond. Omnino; nec tantum ante Concil. Trid. ut patet ex *cap. fin. de procurat. in 6.* ubi hoc expressum, sed etiam post, cum Conc. quoad istam rem nihil immutaverit. Ubi Primo oportet, procurator habeat speciale mandatum, id est, nominatim ad matrimonium cum certa persona ineundum, *l. Generali 34. D. de ritu nupt.* Posset enim alias contrahi cum tali, quæ merito posset displicere. Secundo, per se exequatur; neque enim substituere illi licet, nisi expresse sit permissum. Tertio, servet fines mandati, & non sit revocatum, nam alias non teneret matrimonium, licet procurator ignoraverit revocationem; propter deficientem consensum *d. cap. fin.* Quod hac in re est speciale, propter summam in matrimoniis requisitam libertatem: ut ne quidem juramentum de non revocando tale mandatum obstet, quominus revocatum sit inutile. Covarr. *d. loco num. 13.* Sanchez 2. *Disp. 11.* Rebell. *p. 2. lib. 2. quæstion. 5.* Desiderant aliqui, mandatum detur coram Parocho & testibus: sed cum hoc non requirat Trid. quod tantum vult, ut coram proprio Parocho & testibus consensus exprimatur, & satis erit, si procurator coram Parocho loci & testibus exprimat voluntatem mandantis, cum tali persona contrahentis, etiamsi litteræ, quibus continetur potestas procuratoris, non sint visæ.

66 Potest & matrimonium iniri per litteras; cum per eas sufficienter exprimatur consensus hinc inde, qui etiam debet permanere; nam si alteram partem pœniteat ante traditionem aut acceptationem litterarum, nihil eæ operabuntur, juxta dicta supra, & *l. 4. in pr. ff. de manumiss. vind.*

Consensus hic sit de præsenti, veluti, *Accipio. Habeo te conjugem*, expressus ab ipsis contrahentibus, verba Sacerdotis nihil faciunt, cum tota matrimonii substantia consistat in partium consensu. Quare autem Parochi præsentia desideretur, dicetur infra *Tit. 3.* 67

Disputatur autem: An præter consensum contrahentium, requiratur & consensus parentum? Resp. Esse, qui non civili tantum, sed Canonico, & naturali jure eum requisitum velint, qui videntur mihi errare, ut obiter declarandum. Quod igitur attinet ad jus naturæ, eo non requiri necessario consensum parentum, inde constat, quod jure civili passim sufficiat consensus patris, non etiam requiratur matris. *Inst. de nupt.* quodque solus consensus avi sufficiat in elocanda nepte, patris non sit habendus, *l. Orationes. 16. §. 1. D. De ritu nupt.* cum, si jure naturæ requireretur parentum consensus, etiam matris foret necessarius, nec solius avi sufficeret in elocanda nepte, sed & patris requireretur, nec emancipatus valide contraheret, non audito patre, *l. Filius. 25. ff. d. tit.* cum vere filius maneat, & ex æquo parentibus debeatur honos, quod & vult divinum Decalogi præceptum, non mutabile per jura inferiora *§. fin. Instit. de jure natur.* Ut frustra respondeat Pulveus, id datum esse patriæ potestati, nam ea responsio facit, non ratione naturali, sed civili tantum desiderari consensum patris, ne scilicet ei invito adnascatur suus hæres, non etiam matris, cui non sunt sui hæredes, cum non habeat in potestate. Facit, quod in sacra Scriptura nullum hanc rem concernens inveniatur præceptum. Et licet legantur aliqui parentum consensum expetiisse, ad nuptias ineundas, leguntur tamen, & alii eas valide iniisse, consensu non petito, uti Ezau, Tobias. Ut nihil faciat quartum præceptum Decalogi, quod minime concernit perpetuum vitæ spatium, cujus electio debet esse libera, præcipue conjugalis, ut facilius procedat. Nihil etiam 68

facit

facit textus, *Inſtit. De nupt. in princ.* qui habet, naturalem rationem id ſuadere, quia eſt conſilii, non præcepti; & quidni eadem ſuadet adhiberi conſenſum matris? Vid. Sanchez *lib.* 4. *Diſp.* 22. Rebel. *p.* 2. *lib.* 2. *quæſt.* 14. *Sect.* 1.

69 Quantum ad jus Canonicum, quidquid alii effutiant, plerique minus æqui in Sedem Apoſtolicam, certum eſt, eo non requiri conſenſum parentum de neceſſitate, uti patet ex *can. Sufficiat* XXXII. *quæſt.* 2. qui dicit ſufficere ſolum conſenſum contrahentium. Verum textum illum ajunt ſupplendum eſſe, tum ex lege civili, in qua fundatur, tum aliis ex locis, quæ conſenſum parentum requirunt. Ut melius faciat ext. in *c. Veniens* 13. *hoc tit.* ubi nuptiæ ſine conſenſu parentum dicuntur tenere. Et ut hic textus alicui poſſet eſſe dubius, removet omnem dubitationem Trid. *Seſſ.* 24. *cap.* 1. *de reform.* quod expreſſe difinivit matrimonia citra conſenſum parentum inita eſſe rata, nec poſſe annullari. Cujus ratio eſt, quod non debeat electio vitæ ab alieno dependere arbitrio, *cap. cum virum* 12. *in fine ſup. de Regularib.* quam alias facile contingeret impediri in injuriam matrimonii, cujus libertas non eſt minuenda. Minui autem contingeret non raro, ſi requiramus conſenſum parentum, quorum ſtultitia aut avaritia non raro honeſtas liberorum adſectiones impediret, eoſque in cœlibatu degere, domique emarceſcere faceret. Coſtal. *in l.* 2. *ff. de ritu nupt.* Facit textus, *in cap. Puella XX. quæſtion.* 2. *& in l. Nam quod* 14. *ff. Ad S. C. Trebell.* ubi ea, quæ ſunt publici juris, non ſequuntur jus patriæ poteſtatis. Vid. Ant. Conc. *lib.* 1. *ſubſec. Lect. cap.* 4. Joan. Andr. *ad cap. fin. tit. ſeq. & plene* Bellarm. *Contr. Tomo* 2. *de matrim. lib.* 1. *cap.* 19. *&* 20. & Pont. *lib.* 2. *cap.* 1. *§.* 1. Optant tamen Canones, & Trid. *d. loco* conſenſum parentum adhiberi, quod hoc tum honeſtas requirat, ne alias præcipue filiæ exiſtimentur appetentiæ procacioris auctores, ſi ipſæ de nuptiis ſuis electionem ſibi vindicent, *can. Honoratur in fine* XXXII. *quæſtion.* 2. tum utilitas: ne contingat liberos inconſultis parentibus nubentes in gravia incidere incommoda, & per contemptum erga parentes peccato ſe involvere; niſi cauſa ſit eos excuſans. Non obſtant varii textus, qui adferuntur in contrarium, *can. Noſtrates* XXX. *quæſt.* 5. *can. Non omnis* XXXII. *quæſt.* 2. *& alii*, qui inſinuant requiri parentum conſenſum; nam ſunt accipiendi de honeſtate, non etiam de neceſſitate, ut ex iis eſt colligere.

Quantum ad jus civile, plerique contendunt irritas eo jure eſſe nuptias, quas non firmat parentum conſenſus, per varia juris loca, quæ videntur indicare nullitatem talium nuptiarum. Verum ejuſmodi loca accipi poſſunt ſecundum Paulum, 2. *Sent. tit.* 29. qui dicit eos, qui ſunt in poteſtate, ſine conſenſu ejus, in cujus ſunt poteſtate, non recte quidem contrahere matrimonia, contracta tamen non diſſolvi; ſubjuncta ratione, quod contemplatio publicæ utilitatis, id eſt, nuptiarum, *l. In bello* 12. *§. medio* 3. *ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* privatorum commodis præferatur. Idem colligitur ex *l.* 1. *ff. de exhibend. liberis*, ut latius probatum *Inſt. de nupt.* Ut recte dicat Cujac. *lib.* 3. *Obſ. c.* 5. legem prohibentem contrahi nuptias injuſſu parentum eſſe imperfectam, quod eas quidem contrahi prohibeat, contractus tamen ſtare patiatur; & licet declaret eſſe injuſtam uxorem, permittat tamen eſſe uxorem, qualis eſt non accepta ſolemniter. 70

Præterea requiritur, conſenſus ſit liber ab omni metu, qui ſi alibi, præcipue hac in materia, difficiles dabit exitus, & cum non ponat liberam voluntatem, quæ hic omnino deſideratur, cauſabit nullitatem utroque in foro, ut videre eſt *in d. c. Veniens*; 13. *hoc tit. & c. infr. de conjugio lepros.* ubi ille, qui metu juſto inductus cum aliqua contraxit, non impeditur aliam ducere: quod non eſſet, niſi in utroque foro eſset libera ab ea, cum qua contraxit; licet alii contractus metu initi non ſint ipſo jure nulli, dictum ſupra, *tit. de his, quæ vi, &c.* 71

Quæritur autem: an jure naturæ metus irritum ponat matrimonium, an vero tantum Canonico? Reſp. Multos velle ipſo jure ex propria actus natura poni irritum matrimonium metu contractum; inter quos eſt Covar. *hic p.* 2. *c.* 3. *§.* 5. *n.* 6. & alii, quos allegat Sanchez 4. *diſp.* 14. verum probabiliorem videri ſententiam, tantum jure Eccleſiaſtico eſſe irritum, juxta ea, quæ diximus in ſimili ſupra *tit. de voto n.* 35. cum ſi qua dare- 72

daretur ratio, quare irritum esset jure naturæ, ea esset, quod metus, auferendo libertatem consensus, poneret simpliciter involuntariam. Id, quod falsum esse patet ex iis, quæ sunt dicta sup. *de his quæ vi, &c. numer.* 2. ubi traditum, coactam voluntatem esse voluntatem, & summo jure obligare, secundum *l. si mulier* 21. *in fin. ff. quod metus causa gest. esse* Vic. Facit, quod etiam juramentum requirat libertatem, & tamen metu extortum obliget; *cap. verum, cap. Si vero sup. de jurejur.* Covar. *d.* §. 5. *num.* 2. Tenet hanc partem Navarr. *in Summa cap.* 22. *num.* 50. ubi addit, multas ejus rationes tradi ab Abbate, in *c. cum locum n.* 7. *h. t.* eas tamen solas non sufficere sine statuto Ecclesiæ, ad inducendam nullitatem ipso jure.

73 Necesse autem est metus sit justus cadens in constantem virum, secundum qualitatem personæ, qua de re actum sup. *De his, quæ vi, &c.* Quo modo metus reverentialis non impediet matrimonii libertatem, *l. Non cogitur* 21. *cum l. seq. D. de ritu nupt.* Sic in *cap. in fine de desponf. imp. in* 6. præsens & tacens parentibus contrahentibus non judicatur ideo dissentire, sed consentire, nisi minæ graves concurrentes impediant consensus libertatem. Covarr. *hic p.* 2. *cap.* 3. §. 6. *numer.* 5. *in fine*. Sit incussus injuste ab extrinseco, & quidem ad extorquendum matrimonium. Dico injuste; quia si juste incussus fit, non est, quod actum hunc

74 ponat irritum. * Unde si damnatus ob crimen, promissa remissione sub conditione ducendi meretricem, eam duxerit; tenebit matrimonium, quia non potest dici subesse metus justus, cum damnatus sua sponte, ad evitandam mortem, hunc modum elegerit. Covarr. *d. cap.* 3. §. 4. *num.* 26. Sanchez 4. *disp.* 12. *num.* 8. Dico, ab extrinseco, quia si ab intrinseco procedat, uti a morbo causante mortis metum, non potest dici injuriosus, cum a natura procedat. Dico ad extorquendum matrimonium, quia alias non tam impellitur quis ab alio, quam a se ipso.

75 Quid si causam timoris justi quis dederit, ut belli sibi suisque inferendi, nisi hosti nubat? Respond. Posse videri, validum esse matrimonium, per *l. si mulier* 21. *D. quod metus caus.* ubi liberta ingrata patrono, si metuens retrahi in servitutem aliquid ei dederit vel promiserit; tenet donatio; & *l.* 3. §. 1. *eod. tit.* dicitur vis, quam Magistratus intulit, non vitiare contractum. Dicendum tamen, quando metus ab extrinseco incutitur, principaliter ad finem extorquendi matrimonii, etiamsi cadat in constantem virum & causam timoris præbuerit, matrimonium esse irritum. Ratio est, quod injuria fiat Sacramento, si istis mediis intendatur per se extorsio matrimonii, propter imminutam libertatem, quæ non minuitur minus data causa, quam non data. Nec obstat, quod dictum modo de damnato; nam ibi non intenditur metus principaliter ad extorquendum matrimonium, sed per accidens, data electione elegit spontanee. Quod si intenderetur metus principaliter ad matrimonii extorsionem, contractus non foret validus, cum eo casu vis inferatur & inferens sit injurius alteri, & ipsi Sacramento: quod idem non contingit in casu alio, cum voluntas maneat liberior. Vide late Sanchez *lib.* 4. *Disp.* 13. Rebell. *dict. lib.* 2. *quæst.* 11. *sect.* 2.

Quid in casu, quo superadditum juramentum? Resp. Ut non tenet matrimonium propter justum metum, ita nec tenere juramentum, nec per illud induci obligationem ad observationem contractus, ut relaxatione non indigeat. Nam cum matrimonium sit nullum, ut jam probatum, ita & juramentum, quod sequi solet naturam & conditionem actus, cui apponitur, *l. fin. C. de non num. pec.* & ita definitum, *c.* 8. *infr. de conjugio lepros.* ubi ille, qui cum prima contraxit metu justo inductus, & juravit; si postea aliam in uxorem acceperit, cum illa manere jubetur, non obstante juramento priori præstito: cum ibi nulla fiat mentio præviæ absolutionis aut pœnitentiæ, quam injungere solet Pont. iis, qui fidem fallunt, uti in *c. sicut* 22. *hoc tit.* Ut signum sit, juramentum ibi non tenuisse propter defectum consensus, quem non supplet juramentum. Covar. *d. c.* 3. §. 5. *n.* 3. Sanch. 4. *disp.* 20. *qu.* 4. *nu.* 14. & 15. Pontius *lib.* 12. *cap.* 8. §. *ult. num.* 75. Ubi non recte dicetur jurans peccare, quod videatur mentiri, dicens se consentire, cum non consentiat, quia consentit quidem, sed non libere. Covarr. *d.* §. 5. *num.* 10. Itaque eo casu nec tenet actus, ut matrimo- 76

trimonium; neque etiam ut sponsalia, tum quod de iis non agatur, tum quod & ista requirant libertatem, quam adimit vel impedit gravis metus. * Ut proinde & sponsalia sint nulla, & juramentum accedens nihil operetur, secundum dicta: & patet hoc ex *c. ex litteris* 11. *tit. seq.* ubi puella, quæ invita & jurata fuit desponsata cuidam puero, non impeditur alteri nubere, non facta mentione relaxationis, ut inde recte colligatur juramentum esse nullum. Covar. *d. §.* 5. *n.* 1. Barbosa *p.* 4. *n.* 30. *ad Rub. ff. solut. matrim.* Sanchez 4. *disp.* 19. Pont. *d. loco n.* 76.

77

78 Quæritur, an metus purgetur per copulam? Resp. Omnino, si spontanea sit, & habeatur adfectu maritali, atque ita ratificari priorem contractum, & incipere ex nunc valere, accedente alterius consensu, qui per talem copulam sufficienter exprimitur, *c. Is, qui* 30. *h. t.* Abbas *ad c. veniens* 13. *n.* 6. *eod.* cum verbis, an factis consensum explicemus, non interfit. Sanchez 4. *disp.* 18. *n.* 2.

79 Quid si metu mortis copula sit extorta? Resp. Hanc quæstionem non esse dubiam post Conc. Trid. in casu matrimonii initi sine Parochi, & testium præsentia, cum juxta dicta & dicenda necessario per illud requiratur istorum præsentia, ut copula nihil operetur. Tantum esse dubium ante Trid. & post illud, in casu matrimonii initi coram Parocho & testibus. Et dicendum, esse quosdam, qui velint convalescere, quia non fit metus cadens in constantem virum, eo quod inducat ad peccandum, ad quod committendum non datur justus metus; ut videatur saltem interpretative copula habita animo maritali. Et facit, quod textus plerique, ut *c.* 2. *inf. de conjugio lepros.* & *c.* 4. *infra qui matrim. accus. poss.* satis insinuent, metum purgari per copulam, & per eam accedere consensum, ut explicat ibi Gl. & videtur ejus esse sententiæ Covar. *hic p.* 1. *c.* 4. *§.* 1. *n.* 11. probabilior tamen est contraria, scilicet non convalescere matrimonium, propter metum, qui facit deesse consensum, *c. cum locum* 14. *h. tit.* qui etiam hac in parte esse potest gravis, propter malum comminatum grave, quod libertatem consensus aufert. Et ut talis copula non fit extra peccatum lethale, si habeatur citra animum maritalem, atque ideo metus ex ea parte non sit justus; ut consensum ponat in copulam, non tamen ideo ponit etiam in matrimonium, quia est aliud a copula, & ejus respectu est justus, ut consensum auferat. Potest enim aliquid diverso respectu esse justum & injustum, operari aliquid, & nihil efficere. Facit, quod ut consensus expressi per verba effectum impedit metus, ita etiam impediat fictum & præsumptum, cum, stante eadem causa, idem proveniat effectus. Nisi velimus admittere fictionem plus operari, quam veritatem, & ei non obstare, quod obstat veritati, quod est contra *l. Filio* 23. *ff. de lib. & posth.* cum fictio naturam imitetur, non etiam superet. *Instit. de adopt. §. minorem*. Ex dictis patet responsio ad primum argumentum in contrarium, non esse quidem metum justum quoad copulam, esse tamen justum quoad matrimonium. Textus allegati tantum loquuntur in casu, quo copula subsecuta est spontanea. Ita tenet Abbas in *c. Consultationes* 28. *num.* 7. & *cap. discretioni num.* 13. *h. t.* quem alii sequuntur. Navar. *in Summa c.* 22. *n.* 51. *in fine*.

Idem dicendum de cohabitatione; nam cum, qui potest recedere, permanet, non potest non videri consentire, & actum priorem ratificare. Ut tamen cohabitatio sit signum sufficiens consensus, oportet, Primo sit spontanea, cessante omni metus causa; nam ea durante, durabit & metus, qui ponet defectum consensus. Copula interveniat non est necesse, cum textus in *c. ad id* 21. *h. t.* tantum se fundet in cohabitatione. Secundo, sit diuturna *d. c.* 21. Ubi quantum temporis sufficiat, videtur arbitrio Judicis relinquendum, qui consideret circumstantias & recedendi occasionem, & moram. Nam, quod in *d. c.* 21. fiat mentio anni & dimidii, est tantum ratione facti contingentiæ, non etiam ut jus ponatur. Tertio, ratificans sciat matrimonium non valere; alias error poneret vitium, quia nihil magis consensui contrarium, quam error. Sanchez *d. disp.* 18. *n.* 4. & *seq.* 80

Quæri etiam hic posset, an arrharum commissio ponat metum? Respond. Eam esse receptam jure civili, *l. fin. Cod. hoc titul.* & ab Ecclesia non tam improbari, quam approbari arrharum commissionem ex parte ejus, qui eas dedit, & a contractu injuste recedit; & restitutio- 81

nem

nem earum in duplum aut triplum ex parte ejus, qui recedet, & a contractu resilit; nec videri hanc rem causare justum metum, cum partium arbitrio ita
82 sit conventum. * Ubi nihil faciet, quod legibus & Canonibus passim pœnæ adjectio improbetur *capit. Gemma h. t. & l. fin. Cod. de sponsal.* ne matrimonia sint minus libera; nam aliud in pœnam apponi, aliud arrham committi. Verum in adsignanda ratione diversitatis laboratur. Ponunt eam plerique in eo, quod arrhæ maturiori consilio soleant constitui, propter earum traditionem & receptionem; & communiter non sint ita magnæ, pœnæ vero minus deliberate imponantur cum tantum promittantur. Bart. in *l. Titia* 134. *numer.* 4. *D. de V. O.* Proclivior enim quisque est ad obligandum se verbo, quam ad pecuniam numerandam, aut rem tradendam. Covar. *hic p.* 2. *capit.* 3. *§.* 7. *num.* 5. Sunt tamen, qui putent pœnam apponi posse ex eo, quod dupli aut tripli exactio ab eo, qui arrhas accepit, & non implet sponsalia, sapiat pœnam. In quam rem adducunt *Nov.* 18. *Leonis*, in qua hoc ipsum adseritur. Verum illis obstat *d. l. fin.* quæ arrharum commissionem & exactionem dupli aut tripli approbat, non etiam aliam pœnam appositam; subjecta ratione, quod matrimonia debeant esse libera. Facit & contra eosdem *d. l. Titia*, ubi dicitur, esse inhonestum, vinculo pœnæ matrimonia adstringi, & *d. capit. Gemma*, quod improbat actionem pœnæ, & licet agat de impuberibus, qui contraxerant matrimonium, subjectæ tamen decisioni ratio est universalis, scilicet quod libera debeant esse matrimonia. Nihil facit *d. Nov.* 18. quia ea non habet magnam vim, cum ne quidem ipsius Leonis tempore fuerint receptæ ejus Novellæ, ut nihil virium habeant, *arg. lib. de quib. ff. de legib.* Patet ex dictis arrham debere intervenisse, id est, datum esse; nam alias eadem futura ratio, quæ est in prohibitione pœnæ, quæ etiam modica subjuncta erit inutilis, cum textus indistincte pœnarum adjectionem irritent, eo quod sit contra bonos mores libertatem matrimonii impedire adjectione pœnæ, non tantum si per contrahentes adjiciatur, verum etiamsi per eos, qui contrahentibus conjuncti: ut probabile sit fore, ut inducatur isto metu ad ineundum matrimonium. Idem dicendum, si inter extraneum & alterum contrahentium fuerit conventum de pœna, cum & hoc in casu eadem militet ratio.

83 Quæstio alia est, an pœna juramento firmata præstanda veniat? Resp. Probabilius videri, nec eo casu præstandam esse pœnam, cum juramentum sequatur naturam actus, qui cum non teneat, nec ipsum juramentum quidquam operabitur: præcipue cum pœna sit improbata ex causa utilitatis publicæ, scilicet ut sint libera matrimonia, cui ne quidem juramento præjudicatur, quia illud hac in re non foret extra peccatum, quale servandum non esse dictum sup. *de jurejur.* Quod aliqui volunt procedere, quando non violatur pactum contra nuptias; tunc enim volunt pœnam conventam nullius esse momenti secundum *d. c. Gemma*. Si vero contra fidelitatem sive justitiam violetur pactum, nihil obstare, quominus pœna exigatur, atque ita etiam teneat juramentum, non tam bonis moribus contrarium, quam iis respondens, scilicet ut pactum servetur.

84 Hinc patet, non esse licitam exhæredationem, aut dotis donationisve propter nuptias denegationem, propter contractas nuptias, invitis aut insciis parentibus, cum res ea justum metum injiciat, *cap.* 2. *sup. de his, quæ vi*. Ut procedat regula, quæ habet, jure permittente contractum initum non mereri pœnam, *cap. fin. inf. de secundis nupt. l. Gracchus* 4. *C. ad L. Jul. de adult.* Contra Abbas *Cons.* 12. *num.* 1. & 2. *lib.* 1. Covar. *d. c.* 3. *§.* 8. *n.* 5. *alios citans*. Quo tamen non obstante, videmus variorum locorum statutis permissum, non tantum filios, sed & filias exhæredari posse, dotem & donationem denegari, non tantum si indignas inierint nuptias, verum & si dignas, ut dictum latius ad *tit. ff. de liberis & posth. hæredib. instit. num.* 15. & *seqq.*

85 Unde illud hic repetere & quærere lubet: An ejusmodi statuta non sint reprobanda? Respondendum. Hoc posse videri, propterea quod non spectet ad sæculares definire causas spirituales, qualis est matrimonialis, & super iis condere leges, sed tantum sit Ecclesiæ, quæ definivit, debere libera esse matrimonia, ut videantur statuta laicorum minus sustinenda, libertatem impedientia. Et hanc partem sequens Covarr. *d. §.* 8. *n.* 6. vult sublata esse statuta

tuta

tuta contraria. Quibus tamen non obstantibus, dicendum, non posse videri omnino injusta ejusmodi statuta. Nam licet ad Ecclesiasticum tribunal spectet disceptatio super matrimonii validitate, ut post alios Canones definivit Trid. *Sess.* 24. *can.* 12. *de reform. matrim.* tamen, qua ratione matrimonium est contractus civilis, non est omnino immune a civili providentia, quominus ab ea coerceatur abusus contrahentium, hac præcipue in parte: cum & Canones judicent decens & honestum liberos exspectare judicium parentum, maxime filias; indecens vero, contra virginalem pudorem maritum sibi expetere, & usurpare officium patris, *can. Honorantur XXXII. quæst.* 2. cujus læderetur auctoritas, ut hujusmodi culpæ & modo inordinato recte sit dicenda proposita pœna. Nam licet inferior non possit tollere legem superioris, potest tamen ei aliquid addere, in ejus confirmationem; ut, cum circa substantiam matrimonii, quæ subest legi Ecclesiæ, non disponant statuta civilia, sed tantum modum inordinatum corrigent, non possint dici injusta, licet in consequentiam aliquid resultet minus respondens plenæ libertati matrimonii, quod non venit considerandum, cum id tendat ad evitanda majora incommoda. Barbosa *ad l.* 1. *p.* 4. *n.* 32. *& seq. D. Soluto matrim.* Vid. Sanchez 4. *disp.* 25. & Rebel. *p.* 2. *lib.* 2. *q.* 14. *sect. ult.* Pont. *lib.* 2. *c.* 1. *§.* 3.

86 Libera itaque debent esse matrimonia, nec ad ea quis cogendus, vel per Principem, nisi bonum comune exigat. Sanchez 2. *disp.* 27. neque impediendus, quo minus libere contrahat. In impedientes Trid. *Sess.* 24. *cap.* 9. *De reform. matrim.* excommunicationis sententiam protulit, ipso facto incurrendæ. Et hoc, si sine causa, nam si ea subsit, ut cessat peccatum, ita & excommunicatio. Sanch. 4. *Disp.* 22. *n.* 8. Hæc de metu. De dolo agetur infra *Tit.* 9.

87 Effectus matrimonii est, quod ad mutuam cohabitationem cogantur conjuncti, uti etiam ad mutuam debiti redditionem, eo quod inter eos sit individua societas, etiam ante consummationem, cum ex solo consensu nuptiæ habeant suam perfectionem, quod uxor sequatur virum, qui uxoris caput, ejusque est gubernare rem familiarem: eligere domicilium, quod propter mutuum obsequium, ad quod tenentur, non facile detractat uxor, *Gl. ad cap.* 1. *inf. de conjug. leprof.* Nisi tamen inde uxori vitæ aut corporis periculum, aut peccandi occasio immineat, cujus causa est urgentior, aut nisi obstet pactum, quod licitum est: nam si traditioni rerum pactum recte apponitur, quidni & corporis, & si nihil includat turpe, aut matrimonio contrarium; obligatur præterea uxor ad eas operas, quas, salva dignitate sua, citra dedecus præstare potest.

ADDITAMENTA.

OBservandum. Si lis inter desponsatos oriatur super valore vel nullitate sponsaliorum, quæ amicabiliter componi non possit, quod Parochus non debeat esse Judex causam sua sententia dirimens, sed debeat partes ad Consistorium Episcopale remittere juxta *tex. & DD. in cap.* 1. *de consang. & affin.*

Ad num. 3. *post verbum Repromissio adde*. Si Titius promisit nuptias Cajæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur: quia cum contractus sponsalium sit onerosus & reciprocus, non potest claudicare, involvit enim conditionem, si repromiserit. Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, & gratuita, & acceptata a Caja, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Busemb. *lib.* 6. *tr.* 4. *cap.* 2. *dub.* 1.

Ad num. 5. *in princ. adde*. In *cap. juvenis h. t.* hic casus est: Juvenis duxit nondum septennem, & traduxit in domum, & tentavit copulam, quam complere non potuit. Postea duxit consobrinam. Pontifex mandat, ut separetur propter impedimentum publicæ honestatis, quod hic resultat non ex sponsalibus, quæ nulla sunt, sed ex traductione, & dubitata copula.

Dices: Impedimentum publicæ honestatis tantum operatur in gradu primo, nisi resultet ex matrimonio rato; consobrina autem est in secundo. Respondetur ad antecedens, hodie vi Tridentini Conc. olim neg. duravit enim usque ad quartum. *Sess.* 24. *capit.* 3. *de reformat. matr.*

Ad n. 9. *in fine adde*. Si conjuges matrimonium vel sponsalia contrahant per verba obscura, sequi tenentur communem intelligentiam. Gonz. *ad cap. ex litteris* 6. *b. t.*

Ad n. 15. *in fine*. Quæres si sponsi in so-

solemni sponsaliorum contractu vulgo : *Handstrich* in præsentia Parochi, & testium utantur verbis de præsenti, eritne matrimonium? Respondet Layman, *c.* 4. hac in materia negative. Quia præsumi non debet, eos voluisse cum peccato contrahere; ergo præsumuntur tantum sponsalia.

Secundo inquit, posito quod habuerit intentionem contrahendi de præsenti, non potuerunt, quia hanc intentionem Parocho & testibus non significarunt, qui si illam sciverint, erit matrimonium, licet non licite initum, unde punientur, *cap. fin. de Clandest. desponsatione*. Etsi subsit aliquod dirimens impedimentum, proles non erit legitima, licet id partes ignorent, nec facile dispensatur.

Ad numer. 16. *circa finem adde*. Sponsalia libere contracta, juramento firmata necessitant ad palam contrahendum. Thom. Trivizan. *lib.* 1. *decis.* 9.

Ad n. 19. *in fine adde*. Qui simulate *matrimonium* init, grave peccatum committit, tum sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, tum injustitiæ, quam alteri infert (quod etiam fit in sponsalibus ficte initis, de quibus hoc num.) unde tenetur damnum resarcire, quod plerumque aliter fieri non potest, nisi ut deposita simulatione eam vero consensu in uxorem accipiat, solo etiam animo, quod hic sufficit. Laym. *tr.* 10. *cap.* 6.

Quæres, si is, qui cum prima simulate contraxit matrimonium, relicta illa aliam valide ducat: Ecclesia autem, quæ fictionem non probatam non credit, compellat ad prius matrimonium, quid ei agendum? Respondet idem *d. c.* 6. quod possit quidem primæ aliquamdiu cohabitare, ut præcepto Ecclesiæ satisfaciat: debet tamen in foro externo potius humiliter etiam excommunicationem sustinere, quam ut in copulam consentiat, quia esset adulterium intrinsece malum; *arg. cap. inquisitioni de sentent. excomm.*

Ad num. 22. circa medium post verba: *nisi vi præcisa*. *Adde*. Objicies *numer.* 13. *supra de convers. conjugat.* in quo dicitur, quod sponsa vi præcisa cognita invito marito non possit ingredi Religionem. Resp. *in d. n.* 13. agi de sponsa de præsenti, hic de sponsa de futuro. Unde disparitas.

Ad num. 31. *in fine adde*. Huic numero videtur obstare numerus quartus, *supra de convers. conjugat.* Ubi deflorata ducta in uxorem adhuc potest ingredi Monasterium, modo post matrimonium non fuerit cognita. Resp. disparitatem esse, quod in num. quarto agatur de simpliciter habita copula, hic autem de copula obtenta sub spe matrimonii.

Ad num. 40. *in princ. Per supervenientem fornicationem*. Intellige indistincte etiam in sponso. Aliud si prius fuerit fornicatus. Busemb. *lib.* 6. *tr.* 4. *c.* 1. *dub.* 3.

Ad n. 15. *in fine adde*. De matrimonio secundum se. Sannius *to.* 3. *dist.* 17. & *seqq. q.* 1. *num.* 1. ait in matrimonio tria distingui debent: contractus matrimonialis in fieri; vinculum ipsum inter conjuges permanens; & ratio Sacramenti.

Ad num. 52. *in princ. Nota*. Ad definitionem addere Theologos, quod matrimonium sit conjunctio, &c. in signum gratiæ efficaciter conferendæ divinitus instituta.

Quod matrimonium ratum sit Sacramentum, declarat Tridentinum *Sess.* 24. *can.* 1. Et suadet ratio: quia matrimonium Christianorum est indissolubile; ergo requiritur Sacramentalis gratia, ut tantum onus absque salutis dispendio sustineatur, præsertim si conjux sterilis, morbidus, &c. alioquin esset gravius jugum legis Christianæ, quam Mosaicæ, in qua ad ejusmodi difficultates superandas & pluralitas uxorum, & libellus repudii permittebatur.

Ad nu. 53. *in fine per verba, quod per leges nomen assumpserit*. Intellige, quod secundum jus civile legitima conjunctio fuerit.

Ad num. 63. *in fine adde*. Mutus simul & surdus, vel seorsim matrimonium contrahere potest, furiosus autem matrimonium contrahere nequit. Gonz. *ad c.* 23. & 24. *h. t.*

Ad num. 65. *in fine adde*. Si Procurator ineat Matrimonium, debet principalis sub peccato mortali eo tempore, quo credit Procuratorem illud initurum, esse in gratia, tum enim ipse suscipit Sacramentum, sive vigilet, sive dormiat. Bonac. *in verb. matrimon. n.* 6.

Ad num. 70. *in fine adde*. Dicuntur filii seu liberi injusti, qui procurati sunt ex nuptiis, quæ fuerunt sine consensu parentum initæ, quia non fuerunt secundum legum præscripta juris Civilis initæ. Sicut de jure Canonico vocatur concubina, uxor, quæ non est solemniter ducta.

Ad

Ad num. 73. Observa ex Laym. hac in materia, *c.* 5. qui Navarrum citat, quod tradat, licet in foro fori requiratur metus justus, quod nihilominus coram DEO sufficiat quivis metus etiam levis, modo sit causa sine qua non, ad infirmandum matrimonium vel Religionis professionem.

Quæres, si ipse contrahens metum incussit, habebitne taliter initum matrimonium vim sponsalium in favorem innocentis, ita ut huic competat jus cogendi alterum, ut servet promissa? Navar. affirm. Laym. cum Sanchez negat eum teneri ad ratificationem matrimonii ante judicis sententiam, modo pro damno aliter satisfieri possit. Rationem dat, quod contractus reciproci claudicare non possint, secus ait esse, si contractus rescindendi, quæ ratio non placet, nam contractus bonæ fidei, quibus dolus causam dedit, claudicant propter dolum inducentis, ex cujus parte tenent.

Ad Num. 74. Quæres: Quid si metus justus ab homine etiam privato incutiatur, puta si pater stupratori filiæ suæ minetur accusationem, nisi eam ducat, tenetne matrimonium? Affirm. Laym. *hic cap.* 5. Idem Busemb. *lib.* 6. *tr.* 6. *c.* 3.

Sed quid si pater minetur mortem? Videtur non tenere. Quia cum pater talem potestatem non habeat, non est metus juste incussus. Busemb. *lib.* 2. *tract.* 6. *cap.* 3. *dub.* 2. ait, si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici alias mederi nolentis, tenere matrimonium; (alii tamen quidem negant.)

Ad num. 82. *in fine adde*. Pœnæ adjectio reprobatur, ita ut culpa saltem venialis sit sponsalibus pœnam adjicere. Unde in neutro foro frangens fidem & resiliens tenetur pœnam solvere; etiamsi resiliat injuste. Ita de Arauxo. *De stat. Civil. disp.* 11. *q.* 8. *n.* 16. cum Sanchez *lib.* 1. *de sponsalib. disp.* 10.

Si tamen pars læsa acceperit pœnam pecuniariam a parte resiliente, non tenetur eam restituere, ibid. *n.* 19. donec pars repetat, & juridice ad restitutionem condemnetur, quia licet prohibeatur promissio, & solutio, & obligatio eum solvendi irritetur, non prohibetur tamen acceptio & titulus eam retinendi per *d. c. gemma* & *L. Titia* sicut in lusu, in testamento imperfecto, & in stipulatione turpi. *L. generaliter* 36. *ff. de V. O.* Laym. ait, quod *c. gemma hoc tit.* sit intelligendum, quod non potest apponi stipulatio pœnalis in eum casum, quo aliquis justa ex causa resiliret: posse tamen apponi, quo vellet resilire sine justa causa.

Ad num. 84. *in fine adde*. Contra obedientiam graviter peccat, si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore juxta suæ regionis usum. Busemb. *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 2. *dub.* 1. Item, si non velit ducere eam, quam vult parens sine justa causa, *ibid.* Si inconsultis illis nubat, &c.

Ad num. 87. *in fine*. Observa id, quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 7. Propter fornicationem vitandam unusquisque uxorem suam habeat, licet subjungat, hoc autem dico *secundum indulgentiam*, non secundum imperium. Quod non velit dicere se minus malum permittere, sed quod minus bonum conjugii indulgeat, eo quod majus bonum continentiæ in præcepto non sit, & multis difficile accedat. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 4. *n.* 2.

Item *solius corporalis sanitatis causa*, uti conjugio, probabile est, esse culpam venialem, quia talis copula cohonestari debet, vel ex bono fidei conjugalis, vel prolis, vel continentiæ conjugalis. Laym. tamen *d. c.* 4. *n.* 3. ait nec esse veniale. Cum enim matrimonium præcipue institutum sit ad propagationem speciei, videtur etiam secundario institutum ad conservationem individui, si quidem speciei propagatio fieri non potest, nisi salvis individuis. Propter voluptatem tanquam finem operationis conjugio uti, peccatum veniale est. Quia non bonum delectabile, quod naturæ sensitivæ est, sed bonum honestum, quod naturæ rationalis, humanarum actionum finis esse debet. Ergo. Amplecti autem voluptatem utpote servientem ad fines obtentos licitissimum. *Ibid. num.* 6.

Per censuram Ecclesiasticam pater compellitur restituere filio suo uxorem, quam injuste retinet. Gonz. *ad cap. non est vobis* 11. *hoc tit.*

TITU-

TITULUS II.

De Desponsatione impuberum.

SUMMARIUM.

1 *Sponsalia non contrahit furiosus.*
2 *Furor postea interveniens non dirimit.*
3 *Ebrietas, & ira quatenus impediat sponsalia.*
4 *Impuberes qualiter recte contrahant.*
5 *Pubertate impleta resilire licet a sponsalibus.*
6 *Nisi juramento fuerint firmata.*
7 *Contrahunt & parentes pro liberis.*
8 *Non tamen ante septennium.*
9 *Contrahere ante pubertatem non est lethale.*
10 *Ad matrimonium requiritur pubertas.*

AD sponsalia necessarius est consensus, cum inducant mutuam obligationem: quo modo requiritur, ineantur ab
1 iis, quibus est mens sana. * Ut excludatur furiosus, *capit. dilectus* 24. *sup. titul. prox.* nisi tempore dilucidi intervalli, quo durante, ut intelligit, quid agat, ira & habilis est ad contrahendum & ad testandum, *l. Divus ff. de officio Præs.* Non præsumitur autem quis furiosus, nisi probatur, *l. 5. Cod. de codicil.* cum quilibet talis præsumatur, qualis natura esse debet: ut econtra is, quem constitit fuisse furiosum, non præsumitur habere dilucida intervalla, nisi constet. Covar. *hic par.* 2.
2 *c.* 2. *n.* 7. * Etsi autem furor ponat sponsalibus ineundis impedimentum, ut dictum, non tamen postea interveniens ea dirimit, *l. furor* 8. *ff. de sponsal.* Posset tamen videri justam causam ea res præbere alteri ad petendam dissolutionem. Et hoc in sponsalibus, quæ sunt de futuro; nam ea, quæ sunt de præsenti, solvi nequeunt, *l. Oratione* 16. *in fine ff. de ritu nupt.* eo quod contractus iste omnimodum suum esse habeat.
3 Facit & ebrietas inita sponsalia non tenere, quatenus tanta est, ut sensum impediat. Quod idem de ira dici posset, si tanta probetur fuisse, ut usum rationis abstulerit: quod probandum, cum qualitas, quæ homini naturaliter inest, semper adesse præsumatur.

Impubes septennaio major sufficientem præsumitur habere consensum ad ineunda sponsalia; quorum ea vis, quod ante pubertatem ab iis resilire non licet, idque ut occurratur impuberum levitati, ne quotidie nova sponsalia ineant. Et hoc, sive uterque sit impubes, sive alter tantum, cum & puber cum impubere contrahens teneatur exspectare ejus pubertatem, ejusque consensum aut dissensum, quod sibi imputet, cum legem hanc sponte susceperit, *c.* 7. *b. t.* nisi causa aliud suadeat, *c. ex litteris* 11. *b. t.* 4

Pubertate impleta, concessa est resiliendi facultas ex solo dissensu, sine ulla alia causa. Etsi alter primo implevit, poterit non exspectata pubertate alterius resilire. Covar. *hic p.* 2. *c.* 5. *§.* 1. *n.* 1. Nam cum possit alterius ætate impleta, & eo contradicente, quidni adhuc impubere? non obstante, quod sponsa in domum sit traducta. Et hoc, ut subveniatur immaturo eorum indicio, si forte minus prudenter se obligarint; nisi tamen copula intervenerit, *c. a nobis* 8. *b. t.* per quam, secundum jus vetus, sponsalia transibant in matrimonium, uti dictum sup. *tit. prox. n.* 22. Si de copula dubitetur, sponsi eam asserentis juramento stabitur, *c. b. t.* nisi aliud probetur. Statim autem, ubi pubertatem attigerit, reclamandum est, ne videatur consentire in sponsalia, *c.* 7. *b. t.* etiamsi animo dissentiat. Quod non sufficit in foro exteriori, nisi vel ignorantia pubertatis, vel sponsalium excuset. Sufficit autem intra triduum a pubertate impleta, quis reclamet, *argum. l. fin. C. de indic.* ubi illico dicitur fieri, quod intra triduum fit. Si tamen ante pubertatem quis reclamaverit, & in eo statu manserit, videtur non teneri, cum ea res faciat sufficienter eum reclamasse. 5

Quid si juramento fuerint firmata sponsalia? Resp. Jurantem ab iis non posse recedere, cum licet sit impubes, juramento se obstringere possit, & teneatur illud observare: ut juramentum faciat sponsalia ex parte ejus suam vim habere, & impleri debere; quatenus est doli capax, quem obligat juramentum, ut post alios tradit Covar. *d. §.* 1. *n.* 3. 6

Contrahunt hæc sponsalia non tantum ipsi impuberes, sed & parentes pro liberis; quæ liberi censentur confirmare, si scienter a parentibus inita non reclament; 7

Idque ratione taciturnitatis. Covarr. *p.* 2. *cap.* 4. *in princip. numer.* 4. Sanchez 1. *disp.* 23.

8 Ante septennium non recte parentes ea ineunt pro liberis, uti nec ipsi impuberes ante eam ætatem. Ubi aliqui volunt esse lethale, ante septennium inire sponsalia, propter textum in *c.* 2. *hoc tit.* quo distincte inhibet Pont. ne ante istam ætatem aliqui conjungantur, propter præceptum Pontificium, cujus transgressio in materia gravi ponit letalem culpam. Verum hoc non potest dici in pueris, quos ignorantia excusat. Non etiam lethale esse parentibus, ex eo probatur, quod nulli irrogetur injuria, neque etiam Sacramento, cum sponsalia non ponant Sacramentum. Non obstat *d. c.* 2. quia non videtur de sponsalibus istis agere, sed de matrimonio, ut patet ex verbo, *conjungantur*, quod non habet locum in sponsalibus, quæ tam continet conjunctionem, quam aliquam promissionem.

9 Non esse lethale, sponsalia de præsenti inire ante pubertatem, ex eo patet, quod taliter contracta inter impuberes jus nostrum interpretetur, ac si essent de futuro, *cap.* 1. *§. idem quoque eodem in* 6. Ut non subsit ratio culpæ lethalis, cum Canones ea iniri permittant ab impuberibus, & Sacramento, quod non ponitur, non possit dici fieri injuria. Non potest obstare *d. cap.* 2. nam prohibet, ne inter impuberes sponsalia ineantur, simul & perficiantur copula, uti colligitur ex *d. V. Conjungantur*, quod ad copulam infertur. Ubi excipit bonum pacis, si modo malitia in iis suppleverit ætatem, ut ad copulam sint habiles. Abbas *d. cap.* 2. *numer.* 1. Vide Sanchez 1. *disput.* 17. Cæterum inita sponsalia ante septennium, licet nulliter, convalescunt tamen per adveniens septennium, quasi per ratihabitionem, *cap.* 4. *& c. Duo pueri* 12. *hoc tit.* Sanchez *disputat.* 16. *numer.* 6. & Basil. Pont. 2. *de matrim. c.* 13. *n* 4.

10 Ad matrimonium requiritur pubertas. *Instit. de nupt. in pr. & d. cap.* 2. *hoc tit.* idque propter generandi potentiam, quæ est finis matrimonii, qua non stante frustranea esset conjunctio, idque ex jure humano. De jure tamen naturæ videntur, & impuberes contrahere posse matrimonium, quatenus sunt doli capaces, cum impotentia in iis tantum sit temporalis, & recte quis sese obliget in futurum. Pubertas hæc olim ex habitu corporis colligebatur, ut habetur *Institut. quib. mod. tutelæ fin. in pr.* & insinuat Pont. in *c.* 3. *hoc tit.* Postea secundum annos est definita, in masculis relatum ad annum decimum quartum, in fœminis ad duodecimum. Pubescit enim citius fœmina, quam mas, quod naturæ imbecilliori est attribuendum, quæ citius perficitur, uti exilia poma celerius maturescunt, robustiora vero tardius. Si tamen malitia ætatem præveniendo, discretionem ad intelligendum consensum conjugalem posuerit, & potentiam quoad ejus actum exercendum (in his enim duos malitia illa consistit, non etiam in altero tantum) addiderit, etiam ante præscriptam ætatem permittetur contractus nuptiarum, ad evitandam fornicationem *c. de illis* 9. *hoc tit.* Præcipue si accedat causa publica, *d.* 2. *hoc tit.* quæ facit omnino ante illam ætatem matrimonium ratum esse. Malitiam hanc contingere posse volunt in proximis pubertati; rectius tamen ea res judicis arbitrio relinquenda. Covar. *dict. cap.* 5. *num.* 7.

ADDITAMENTA.

Ad num. 4. *in fine adde*. Sponsalia inter infantes contracta, vel a majori cum infante, pro infectis habentur, adeo ut ut nec publicæ honestatis impedimentum producant. Gonz. *ad cap. accessit* 5. *hoc titul.*

Ad num. 9. *in fine adde*. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 12. *numer.* 1. ait: Matrimonium inter impuberes non esse jure naturæ nullum, modo usum rationis habeant, unde & Pontificem hac in re dispensare posse.

Plenam pubertatem in mare 18. in fœmina 14. annum esse dicit, *arg. L. Melia ff. de aliment. legat.*

TI-

TITULUS III.

De Clandestina Dispensatione.

SUMMARIUM.

1 *Clandestina matrimonia cur vetuerit Ecclesia.*
2 *Concil Trident. declarat ea irrita, & qualiter contrahi debeant matrimonia.*
3 *Parochus proprius hic quis dicatur.*
4 *Matrimonia clandestina, an Ecclesia irritare potuerit?*
5 *Sponsalia clandestina an prohibita?*
6 *Matrimonium clandestine contractum an obliget, ut sponsalia?*
7 *Quid si impuberes contraxerint clandestine de præsenti?*
8 *Matrimonium in articulo mortis coram non proprio Parocho initum an valeat?*
9 *An citra hoc dispenset Episcopus.*
10 *Parochus proprius alteri Sacerdoti vices suas recte demandat.*
11 *Vagabundi, & alienigenæ.*
12 *Parochus an debeat esse rogatus?*
13 *An debeat esse Sacerdos.*
14 *Matrimonium coram Parocho falso contractum an teneat?*
15 *An coram excommunicato?*
16 *An coram proprio Parocho, in alterius Parochiæ assistente?*
17 *Matrimonium invalidum ob impedimentum occultum, an iterum coram Parocho, & testibus contrahi debeat.*
18 *Testes an debeant esse omni exceptione majores?*
19 *Licentia alteri Sacerdoti qualiter facienda.*
20 *Benedictio in Missæ sacrificio contrahentibus impertienda.*
21 *Matrimonia clandestina tenent, ubi Conc.Trid. non est acceptatum, & publicatum.*
22 *Oriundus ex loco, ubi obligat Concil. agens alibi, ubi non receptum, an valide nuptias clandestine contrahat?*
23 *An, & qui per modum transitus alibi agit?*
24 *An captivi apud infideles detenti?*
25 *Hæretici, & apud hæreticos morantes, an teneantur decreto Concil. ibi publicati.*

Clandestina sponsalia, inspecto jure naturæ non sunt absolute illicita, cum consensus ad ea requisitus etiam clam expressus sit validus, & ponat contractum; propter mala tamen, quæ sæpius inde oriebantur, voluit Ecclesia consensum legitime exprimi coram Parocho publice, ut facilior ejus esset probatio præmissis denuntiationibus, quibus innotescat, inter quos sint contrahendæ nuptiæ, ut latens forte aliquod impedimentum patefaciat, ad arcendum eos a contrahendo, *c. fin. in princ. b. t.* Ut autem Ecclesia vetuerit clandestina matrimonia contrahi, contracta tamen non irritat, licet pro iis præsumi noluerit, onere probandi incumbente adfirmanti, creditur enim neganti, *c. 1. & 2. b. t* Vide Sanchez *3. disp. 3.* Bas. Pont. *d. matrim. l. 5. c. 3.* 1

Verum quia hoc modo contingebat foveri frequentia adulteria, dum clam initum probari non posset matrimonium; Trid. *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* matrimonia clandestine inita declaravit omnino irrita, decrevitque, ut post trinam denunciationem, a proprio Parocho faciendam in utriusque sponsi Parochia, si fuerint diversarum Parochiarum, tribus festivis diebus, inter Missarum solemnia, non tamen immediate sequentibus, (ne ob temporis angustias impediatur detectio impedimenti) coram proprio saltem alterius Parocho, aut alio Sacerdote, per ipsum Parochum vel per Ordinarium substituto, & duobus aut tribus testibus, per quos de contractu constare possit, ineatur; subjecta pœna in Parochum, vel alium Sacerdotem, qui matrimonio ineundo sine requisito testium numero adesse ausus fuerit. Quæ olim erat suspensio ad triennium, hodie arbitrio ordinarii est relicta. Trid. *d. cap. 1. vers. Insuper.* Cui pœnæ subjacent & testes præsentes sine proprio Parocho, & ipsi contrahentes, *dict. vers. insuper.* 2

Proprius Parochus hac in materia est ipsius loci Sacerdos, commissam habens curam animarum; uti & Ordinarius in tota diœcesi, & Sede vacante Capitulum, quod succedit in jurisdictionem, Episcopo defuncto. Videtur & idem dandum Vicario generali, cum & ipse habeat 3

ordinariam jurisdictionem. Sanchez *3. dispur. 29.* Pont. *lib. 5. cap. 13. §. 1.* Parochus alienæ Parochiæ, vel alius Sacerdos sine licentia proprii Parochi sponsos conjungens, aut benedicens, suspenditur ipso facto, donec ab Ordinario ejus Parochi, cui sunt subjecti contrahentes, absolvatur. Trid. *d. c. 1. verf. quod si quis Parochus*. Quod autem dictum de nullitate tantum, spectat ad omissam præsentiam Parochi & testium, uti patet ex *d. c. 1. ver. Qui aliter*, ubi tantum fit mentio Parochi & testium omissorum. Ut denuntiationes omitti possint, vel omnes, vel aliquæ, ex licentia Ordinarii, *d. c. 1. verf. Quod si aliquando*; idque ex justa causa, veluti si timeatur alias posse injuste impediri nuptias, ut scandala vitentur; si tempus non ferat, & commoditas magna sponsorum ita postulet, aut similis, quæ arbitrio Ordinarii relicta, qui inquiret, an non subsit aliquod impedimentum. In casu tamen, quo omittuntur ante matrimonium denuntiationes, ex probabili suspicione, quod possent impediri malitiose, voluit dictum Conc. eas fieri, postea ante consummationem matrimonii, nisi aperte constet non subesse periculum. Hanc remissionem denuntiationum non indulget Parochus, cum lex vetus eam licentiam ei non permiserit, & nova tantum Ordinatio commiserit. Itaque omissis denuntiationibus, etiamsi sine ulla licentia, matrimonium tenet, modo adsint alia, cum novæ legis correctio non sit extendenda.

4 Quæri autem posset, an potuerit Ecclesia irritare matrimonia clandestina? Resp. Causam dubitandi esse, quod Conc. non possit disponere circa formam substantialem alicujus Sacramenti, cum Ecclesia non acceperit potestatem Sacramentis superiorem, sed tantum ministerialem. Dicendum tamen, Concil. non mutasse formam matrimonialis contractus, quæ descendit ex consensu; nec impedire, quominus, illo debite adhibito, ponatur Sacramentum ex illo resultans, sed tantum mutasse quid circa contractum, in quo Sacramentum fundatur, & præscripsisse modum contrahendi ad valorem, & efficaciam contractus. Quod fieri potuit ab Ecclesia, eo modo, quo aliis contractibus præscribitur per Impp. certus modus, ad cujus normam ineantur, qui & per eos mutantur: ut etiam per Ecclesiam mutari potuerit, ita exigente communi bono, & animarum salute. Fieri enim potest, ut consensus, qui quandoque sufficit clandestine prolatus, ad vinculum judicandum, postea sufficiens non judicetur, propter incommoda, sed sit necessarium, ut in exprimendo adhibeatur aliqua solemnitas, vel circumstantia major. Navarr. in *Summa cap. 22. num. 69.* Sanchez *3. dispur. 4.* Pont. *lib. 5. cap. 4.*

Q. II. An prohibitio clandestini matrimonii concernat sponsalia clandestina? 5 Resp. Non concernere, cum Conc. tantum loquatur de matrimonio: ideoque ejus decisio, quæ est nova & correctoria, non extendenda ad non expressa, *l. Præcipimus in fine Cod. de appell.* Facit ratio Concilii fundata in evitatione frequentium adulteriorum, quæ causabantur per matrimonia clandestina, non etiam per sponsalia, quæ non ponunt matrimonium, ut iis clandestine contractis non subsit idem vitium. Nam incestus, adulterium, & alia evitari possunt per denuntiationes matrimonio celebrando permittendas. Nihil facit textus in *l. Oratione 16. de sponsal.* ubi prohibito matrimonio censentur & prohibita sponsalia; hoc enim accipiendum de perpetua prohibitione, non etiam de temporali tantum, vel quoad certum modum, ut hic, cum non reddantur contrahentes omnino inhabiles, sed tantum ad taliter contrahendum. Et ita resolvit Cardd. Congregatio. Nav. *in Summa cap. 25. n. 144.* Sanchez *1. disp. 12. qui plures alios allegat.*

Q. III. An matrimonium clandestine contractum saltem obliget, ut sponsalia? R. 6 Id aliquos velle, ex eo, quod Trid. non irritet nisi matrimonium taliter contractum, non etiam sponsalia, quibus non subest vitium, ad quod removendum ita decrevit Conc. Et facit huc *c. un. §. idem quoque de sponf. impub. in 6.* ubi impuberes de præsenti contrahentes matrimonium, quod inter eos existere non potest, sponsalia tantum dicuntur contraxisse. Verum obstat, quod actus omnino annulletur, & partes reddantur inhabiles ad sic contrahendum, ut jure resistente, nihil possit oriri ex tali contractu. Nihil facit *d. c. un.* nam hoc ibi taliter decretum, quod vitium tantum sit ex parte causæ efficientis; quo casu si non valet actus eo modo, quo agitur, sustinetur tamen eo modo,

modo, quo potest, cum partium mens sit aliquid agere velle, non jus contra disponat. Aliud dicendum, si vitium fuerit ex parte formæ, propter prædictum Concil. decretum, quod non supplent contrahentes. Nec facit, quod videantur habere animum obligandi se eo modo, quo possunt, quia talis animus, nisi signo exteriori exprimatur, nihil facit ad formam. Si tamen copula aliqua intervenerit, videtur vir teneri ducere cognitam, non tam ratione contractus, qui nullus, quam ratione injustitiæ, & damni illati. Sanchez 1. *disput.* 20. *num.* 3. Navar. *conf.* 3. *hoc tit.*

7 Q. IV. Quid si impuberes contraxerint clandestine de præsenti ? Respond. Videri tunc poni sponsalia, eo quod Trid. *d. loco*, tantum irritet matrimonium clandestine initum: faciatque partes inhabiles ad sic contrahendum: ut non possit videri ad impuberes, qui sunt per se inhabiles extendi ad contrahendum matrimonium. Navar. in *Summ. c.* 22. *n.* 57. *& conf.* 2. *de desponf. impub.* Posset tamen videri hoc non alias procedere, quam si habeant animum obligandi se eo modo, quo possunt: nam cum sponsalia clandestina valeant, etiam hoc casu valebunt ex verbis de futuro implicite contentis sub verbo de præsenti.

8 Q. V. An in articulo mortis valeat matrimonium initum coram alio, quam proprio Parocho ? Resp. Non videri, cum dictum Concilium alia forma, quam a se tradita, initum matrimonium irritet indistincte, nulla posita exceptione. Sanch. 3. *disp.* 17. *num.* 4. Sarmient. 1. *Select. Interp. capit.* 6. *numer.* 7. Quo casu nihil proficiet dispensatio Episcopi, qui in lege Superioris non dispensat, uti jam dicetur.

9 Q. VI. An igitur ex dispensatione Episcopi sine Parocho, aut alio Sacerdote, vicem ejus supplente, vel sine testibus contractum matrimonium teneat ? Neutiquam, cum Concilii decretum sit irritans, & Juris communis, super quod dispensare non est Episcopi, sed ejus tantum, qui jus, causamve posuit, cum ejus sit velle, cujus est nolle. Nisi per Superiorem ea licentia sit concessa; quæ hic concessa dici nequit, cum dicto Concilio permittatur licentia remittendi denunciationes, non etiam super Parocho aut testibus disponendi. Ut, cum inclusio unius sit exclusio alterius, *arg. cap. Nonne sup. de præsumpt.* eam licentiam Episcopus sibi adrogare nequeat. Potest tamen in locum Parochi substituere, ex permissione Concilii, *d. c.* 1. *in verbis*, *de Parochi, aut Ordinarii licentia*. Quo tamen casu, si coram proprio Parocho matrimonium fuerit celebratum, validum erit: nihil obstante substitutione Episcopi etiam cum prohibitione, ne Parochus intersit, quia ejusmodi prohibitio aut substitutio nequit suspendere auctoritatem Parochi quoad hanc rem a Concilio illi attributam. Et ita respondit Congregatio Cardd.

Parochus proprius est is, in cujus Parochia 10
alter contrahentium residet, qui vices suas alteri demandare potest, non tamen nisi Sacerdoti, *d. cap.* 1. nam per alium faciens per se facere videtur; præcipue cum obtineatur finis a jure intentus, qui hic est, ut de matrimonio constet. Quod autem Sacerdoti tantum possit hæc res demandari, patet ex ipsis verbis Concilii, quæ tantum Sacerdotis meminerunt. * Vagabundi, qui sine certa 11
sede sunt, eum Parochum sortiuntur, quem dat locus, in quo versantur; quod tamen hominum genus non facile recipi ad matrimonium vult Concil. *dict. loco cap.* 7. & vetat Parochis interesse talibus matrimoniis, nisi præmissa diligenti inquisitione, & re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerit. Quo loco licet Conc. tantum faciat mentionem vagorum, videtur tamen idem observandum in alienigenis, ob rationis identitatem, cui innititur Conc. quod scilicet, cum sint ignoti, possint sibi esse juncti matrimonio: uti & usum obtinere, ne ignoti copulentur sine litteris sui Episcopi, tradit Abbas *in cap. fin. numer.* 7. *hoc tit.* Idem obtinebit, si alter sit vagus, aut alienigena, ex eadem ratione. Valebit tamen matrimonium, nec præmissa, ista inquisitione, nec petita licentia Episcopi, cum præsentia Parochi tantum desideretur; & testium; nec illis omissis, annulletur actus. Vide Navarr. in *can. Placuit numer.* 69. *& seqq. dist.* 6. Sanchez *lib.* 3. *disput.* 25. *num.* 8. *& seqq.* Gutierez *de matrim. cap.* 65. *num.* 15. *& c.* 67. *num.* 2.

Ubi quæsitum, I. An Parochus debeat 12
esse rogatus ? R. Id necessario non requiri,

cum sufficiat, is adsit, & intelligat, quid agatur, etiamsi aliam ob causam venerit, aut casu transierit, aut etiam invitus per vim compulsus adesse debuerit, modo intellexerit, quid actum sit. Quamvis non sint immunes a peccato taliter contrahentes. Nihil facit *l.* 1. *in fin ff. de auctor. tut.* ubi præsentia tutoris inviti non firmat actum; quia non sufficit sola præsentia tutoris, sed & requiritur auctoritas: ad valorem autem matrimonii sola præsentia Parochi, tanquam testis qualificati sufficit. Non obstat etiam *leg. qui testamento* 20. *in fine ff. qui testam. facere poss.* ubi coram testibus detentis vi testamentum non tenet; quia oportet eos esse rogatos: rogati autem non possunt dici, qui vi detinentur, nec verosimile est eos sufficienter mentem testatoris intellexisse. Hic vero rogatum esse Parochum, non est necesse, sed tantum, ut intellexerit consensum, qui etiam ab invito intelligi potest. Quod si nihil eorum, quæ agebantur, intellexerit, audiverit, viderit; non tenet contractus, ut resolutio habet Card. Gutierez *de matrim. c.* 69. *n.* 3. idem in testibus est juris. Nav. *cons.* 11. *h. t.* Vide Sanchez *d. l.* 3. *disp.* 39.

13 II. An Parochus debeat esse Sacerdos? Resp. Non esse necesse; requiritur enim ejus præsentia, tanquam testis qualificati beneficio Pastoralis, qualis etiam esse potest non Sacerdos. Nec obstat *d. c.* 1. ubi dicitur, *præsente Parocho, vel alio Sacerdote*, verba enim: *vel alio Sacerdote*, referenda sunt ad substitutum, qui debet esse Sacerdos, non etiam ipse Parochus, quem satis qualificat pastorale munus. Navar. *Cons.* 9. *h. t.* & *Summa c.* 27. *nu.* 102. Sanch. 3. *disp.* 20. *n.* 3.

14 III. An teneat matrimonium coram Parocho falso? Resp. Tenere, si titulum habeat a Superiore collatum, etiamsi alias propter vitium occultum sit inhabilis. Et hoc propter errorem communem, qui facit censeri suppletum defectum per superiorem, in eorum utilitatem, qui coram tali Pastore contrahunt. Et ita accipiendum, quod dicitur, errorem communem jus facere, atque ita interpretando *l. Barbarius ff. de off. Præt.* ubi quæ servus electus Prætor per populum ignorantem ejus conditionem gessit, jubentur esse rata, propter utilitatem eorum, qui coram illo egerunt. Si fuerit intrusus, sine ulla Superioris auctoritate, non tenebit matrimonium coram eo initum, cum nulla sit ratio, per quam possit videri suppleta jurisdictio, & potestas ejus, qui non est constitutus, argumento falsi Notarii, qui non est admissus ad munus tabellionis, ut ab eo instrumenta facta nullius sint roboris. Abbas in *c. Sicut in fine sup. Ne Clerici vel Monachi* &c. Late hac de re Sanch. 3. *disp.* 22.

IV. An coram Parocho excommunicato? Resp. Excommunicationem Parochi non obstare, quominus coram eo valide ineatur matrimonium, cum ejus præsentia non tam sit actus jurisdictionis, quæ per excommunicationem cessat, quam requiratur tanquam præstans auctoritatem, per potestatem, quam habet in subditos, & quam retinet, donec Parochia non privatur. Idem dicendum de irregulari, suspenso, interdicto; neque enim propter censuram desinit esse Parochus. Sanchez 3. *disp.* 21. Gutierez *de matrim. c.* 62. *nu.* 23. & *c.* 66. *num.* 18. Quod idem in testibus dicendum, quos excommunicatio ipso jure non repellit a testimonio dicendo, *c.* 1. *de except. in* 6. cum tantum agatur de rei veritate, quæ etiam haberi potest per eum, qui censura notatus. 15

V. An in aliena Parochia possit adsistere alterius Parochus? R. Hoc negare Navar. *cons.* 14. *n.* 3. & *seq. h. t.* ex ratione, quod Conc. postulet præsentiam Parochi, ut præstet suam auctoritatem, tanquam persona publica; in aliena autem Parochia tantum sit persona privata *argum. l.* 3. *ff. de off. Præsidis.* Dicendum tamen, recte eum adsistere matrimonio, etiam sine licentia Parochi loci, cujus jurisdictio, aut jus non læditur, cum tantum desideretur ista præsentia ad præstandam matrimonio auctoritatem, quam etiam extra provinciam præstare potest, cum extra eam maneat Parochus, & qualificata persona ad exhibendam auctoritatem, uti Conc. requirit. Vel si putetur hic actus spectare ad jurisdictionem, tantum erit jurisdictionis voluntariæ, qualis etiam exercetur in alieno territorio, sine læsione Judicis loci, cum nullum strepitum judiciarium habeat adjunctum: ut cum adsint requisita a Concil. Parochus, scilicet proprius & testes, debeat judicari matrimonium legitimum. Ubi aliqui volunt Parochum talem puniri posse; quod non vide- 16

videtur dicendum, cum peccare dici nequeat agens actum nullo jure interdictum. Vid. Sanchez *3. disp. 19.* Menoch. *Conf. 398. lib. 4.*

17 VI. An qui in facie Ecclesiæ contraxerunt invalide, propter occultum impedimentum; eo sublato, possint clam contrahere? Resp. Certum esse, si sit tale impedimentum, quod cognitum consensu tolli potest, eo cognito, si verbo, aut facto ostendatur consensus convalidari, *c. 2. & fin. inf. de conjug. serv. c. Is, qui sup. de sponsal.* Dico, cognito; quia alias consensus haberet eumdem errorem, & nihil operaretur, cum referatur ad priorem contractum invalidum, qui ut invalidus, ita & consensus eo relatus. Quod si impedimentum fuerit consanguinitatis aut simile dirimens, cujus uterque conscius, impetrata dispensatione, sufficiet privatim consentire, expresse vel tacite, uti per copulam, propter scandala, quæ sequerentur, si de novo deberent partes publice contrahere. Nec obstat decretum Trident. quia non potest videri loqui in hoc casu, ex quo non sequuntur ista incommoda, quæ vult evitari Concil. Et deinde tantum irritat clandestina matrimonia ante prohibita, quale non fuit hoc, in quo ut præsupponitur, fuit servata forma requisita; ut iteranda non veniat, & sufficiat secreto consentire. Ita tenet Navarr. in *Summa c. 16. num. 37.* Et hoc in impedimento latente quocumque, quod dirimens est: atque ita resolvisse Pium V. tradit idem Navar. *c. 22. num. 70.* Nam si fuerit Notorium, de novo contrahere debent coram Parocho & testibus, propter varia, quæ inde sequerentur, inconvenientia. Sic & si alter non consenserit tempore contractus solemniter habiti, potest postea consentire, & facere matrimonium validum, concurrente alterius consensu, vel adhuc durante.

18 Postremo circa qualitatem testium quæritur: An debeant esse omni exceptione majores? Expedire quidem, tales sint, ut facilius quæstio super matrimonio orta sopiatur: non esse tamen necesse, sed sufficere, sint habiles, quibus est sufficiens judicium, uti patet ex Trid. *d. capit. 1.* quod tantum requirit Parochum, & duos vel tres testes, de qualitate non facta mentione; ut super ea non debeamus esse soliciti. Quomodo & mulieres videntur posse esse testes, & infames, quia & per eos potest constare de veritate; alias infinitis litibus matrimoniales causæ subjicerentur, quod non est de mente Concil. Vid. Sanchez *3. disp. 41. n. 5.*

Itaque hodie non aliter matrimonium contrahitur valide, nisi coram proprio Parocho, aut alio, quem Parochus vel Ordinarius substituerit; Sacerdote. * Ubi sufficiet verbalis licentia, cum dispositio omnis possit fieri verbo, nisi lex aut Canon scripturam requirat. Neque enim scriptura regulariter requiritur ad actus valorem, sed tantum ad faciliorem illius probationem. Navarr. *hic Conf. 12.* Ut hic satis sit; licentia ista ei innotuerit, cui concessa: quod omnino necesse, quia ante nihil operaretur vi solius licentiæ sibi concessæ, sed tantum proprio jure, quod nullum habet. Quo facit, quod passim habeatur, privilegia non prodesse, nisi a tempore scientiæ, *capit. 1. de concess. præbend. in 6. capit. Si tibi absenti de præbend. in 6. leg. Qui absenti 38. ff. de acquir. possess.* Sanchez *3. disput. 36. nu. 2.* Unde nec ratihabitio quidquam efficiet, quia cum hæc licentia ad matrimonii valorem requiratur, debet adesse eo tempore, quo matrimonium celebratur: ut eam non ponat ratihabitio, cum subsequatur. Deinde, quod fit sub ratihabitione de futuro, est in pendenti, ut ratificari possit, aut irritari. Non potest autem esse in pendenti Sacramenti valor, sed continuo debet esse aut validum, aut irritum. Sanchez *3. disp. 35. numer. 17.* Expressa sit licentia, non est necessarium; satis enim est de præsenti, colligatur voluntas committentis, cum tacitum & expressum in plerisque æquivaleant, & procurator ex tacita licentia actum legitimum perficiat, nam & patientia sufficiens ponit mandatum. Sanchez *dict. disp. 35. num. 20.* Non est denique necesse sit specialis licentia, cum sufficiat generalis, qua Parochus concedit alieno Sacerdoti exercere in sua Parochia ea, quæ ad curam animarum spectant. Quod probatur ex eo, quod Trid. tantum requirat, ut alter Sacerdos adsistat de licentia Parochi. Adsistet autem de ejus licentia, qui generalem habet commissionem, cum concessio generalis sit generaliter intelligenda. Navar. *Conf. 13. num. 2. hoc tit.* Sanchez *d. loco num. 7.* 19

20 Est & antiqui, & probi moris offerri Missæ sacrificium in matrimonii confœderatione. Qui omnino laudandus, etiam ab Ethnicis usitatus, qui sine sacrificio non soliti contrahere nuptias: ut merito sint reprobandi sectarii nostri, qui omnem sacrificiorum usum sustulerunt. In sacrificio Missæ benedictionem contrahentibus impertitur Sacerdos: cujus tamen omissio non videtur ponere peccatum mortiferum, secluso scandalo. Ratio consuetudinis & contemptus, ut patet ex Trid. *d. loco*, quod tantum hortantur conjuges, ne procedant ad matrimonii consummationem ante benedictionem. Danda ea per proprium Parochum, aut ab eo substitutum. Alius sine Parochi licentia eam si dederit, suspenditur tamdiu, quamdiu Ordinario Parochi, cujus erat benedicere, videbitur. Trid. *d. c.* 1. In alieno territorio benedictio ista in Missarum solemnibus non recte datur, cum hæc solemnitas quid significet judiciarii, per quod posset lædi alterius jurisdictio. Ad secundas nuptias non spectat benedictio de jure communi, uti inferius dicetur.

21 Porro dicta de clandestinarum nuptiarum nullitate obtinent tantum in locis, ubi Conc. Trid. est publicatum; & quidem post triginta dies a publicatione, facienda in singulis Parochiis, ut magis innotescat, ut expresse habetur in *d. cap.* 1. & habet communis sententia. Nam quamvis Ecclesia, ejusque caput Pontif. Rom. immediate a Deo suam habeat auctoritatem, neutiquam a populo aut Clero, ut possit irritos reddere contractus clandestinos, independenter ab acceptatione populi, judicavit tamen expedire, non ante eos irritare, quam per subordinatas Ecclesiarum potestates in suis Provinciis esset acceptata irritatio; posset enim ea ex re gravius malum oriri. Itaque antequam acceptata sit ista irritatio, licet non sine peccato quis refragetur, clandestina matrimonia sunt valida; atque ita in Græcia, Anglia, & apud alias aliquot nationes hodie tenent clandestine inita matrimonia, quod apud eas necdum obtineat lex nova vim suam. Rebell. *p.* 2. *l.* 2. *qu.* 7. *n.* 13. Sanch. 3. *disp.* 18. *in princ.*

22 Quid si Belga, aut oriundus ex regione, in qua receptum est Trid. agat in regione, in qua non receptum, an valide nuptias clandestine contrahat? Resp. Id aliquos admittere, si habeat animum ibi domicilium figendi, non etiam si patriam repetere velit: verum probabiliorem esse sententiam contrariam, quam probat textus in *can. Illa dist.* 12. & *can. Quisquis dist.* 41. ubi consuetudini loci quis dicitur se recte conformare. Et facit, quod quoad contractuum solemnitates quis obligetur legibus loci, in quo contrahit, cum ratione contractus quis sortiatur forum, *capit. fin. supra de foro compet. ubi ea de re actum*.

Quid si incolæ loci, ubi Conc. est receptum, conferant se ad locum, ubi non receptum, an sine Parocho contrahent nuptias? Resp. Non esse quæstionem, si animo domicilium ibi constituendi eo migrent, quia fruentur iisdem legibus, quibus incolæ loci. Tantum esse difficultatem, si per modum transitus locum adeant. Et sunt, qui putent non alias valere matrimonium, quam si citra fraudem adierint alienam Provinciam, contrahentes, eo quod sua fraus alicui patrocinari non debeat. Et hoc, si uterque sit in fraude; nam si alter bonæ fidei fuerit, ille prævalebit, & ejus favore matrimonium subsistet, juxta tradita in *cap. pen. inf. de matrim. contr. contra interd. Ecclesiæ*. Probabilius est validum esse matrimonium indistincte a talibus alibi contractum, cum peregrini a domicilio suo absentes non teneantur ejus legibus, si contrariæ vigeant in loco, ubi reperiuntur, veluti jejunii, festi, & similium, *d. c. Illa*, ubi ait Aug. *In sabbatho, si sum Romæ, jejuno; si Mediolani, non jejuno*. Ratio est, quod lex loci non feratur ad subditos absolute, sed ad subditos præsentes, & existentes in tali loco: vel potius directe fertur ad locum, ut non comprehendat absentes a loco. Qui proinde alibi existentes, a loci sui legibus liberi, contra eas agentes non possunt dici mereri pœnam, cum non contraveniant ei, quod leges loci sui jubent, quæ solum volunt præceptum suum servari in suo loco, nec violari ab existentibus ibidem, non etiam servari ab iis, qui extra eum locum sunt, etiamsi animus exeundi fuerit, ne teneantur præcepto: qui animus non tam ponit fraudem illicitam, quæ actum annullat, quam formam obligationis præcepti, quæ bona vel mala erit ratione finis aut causæ, propter quam fit. Itaque cum Trid. tantum asfi-

adficiat loca, ubi publicatum & receptum, non potest dici contravenire, ejusque præceptum violare, qui alibi, ubi non obligat, nuptias clandestine contrahit, cum jure suo utatur, præceptum Trid. neutiquam violans, quod in loco isto non receptum non obligat. Aliud est, si quis, ne coram suo Parocho contraheret, alio migraret; ubi Trid. receptum. Vid. Sanchez. *d. disp.* 18. *quæst.* 4. *n.* 7. *& in Decal. lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 35. Rebel. *dict. q.* 7. *n.* 15. *&* 16.

24 Quid in captivis apud infideles statuendum? R. Eos non obligari decreto Trid. cum secundum dicta, illud tantum obliget in locis, ubi receptum & publicatum. Non est autem receptum apud infideles, ut matrimonia eorum sine Parocho aut testibus sint valida. Nihil faciente, quod ante captivitatem in eorum parochia fuerit publicatum, cum lex posita in loco obliget tantum eos, qui in loco sunt, non etiam, qui extra eum agunt. Sanchez *d. Disp.* 18. *q.* 5. Rebel. *d. q.* 7. *n.* 17. *&* 18.

25 Hæretici existentes in loco, ubi publicatum est Conc. non eximuntur ab ejus lege, & nisi coram Parocho & testibus contrahant, inutiliter contrahunt, etiamsi in loco hæresis dominetur; nam ea res non ponit immunitatem ab obligatione dicti decreti. In oppidis tamen & pagis, ubi Pastoris non est copia, nec ejus vices tenens haberi potest, nec proximis locis adiri, valide sine Parocho matrimonium iniri dicitur declarasse Clemens VIII. Infideles inter Christianos habitantes non teneri hoc decreto, ex eo patet, quod sit Ecclesiæ, cui se non subjecerunt: ut ejus legibus non teneantur; nam obligatio ad eas prærequirit subjectionem.

ADDITAMENTA.

Ad num. 3. *in fin. adde*. Etiam Parochus denuntiationes omittere potest, quando ad illum pertinet in casu necessitatis declarare per Epikeiam legem cessare, v. g. cum morti vicinus cum concubina contrahere velit. Laym. *de matrim. cap.* 4. *num.* 6.

Ad nu. 4. *in fine adde*. Ad argumentum: *Ecclesia non potest materiam vel formam Sacramenti mutare*. Respondet Layman *de matrim. c.* 4. *n.* 2. per se & directe Conc. indirecte & per accidens, Neg. Per se autem non mutaret, si efficere posset, ut materia ante legitima sine sui permutatione fieret insufficiens, indirecte vero, si destituat materiam ipsam, v. g. vinum per aquam multam, ut non sit materia Eucharistiæ. Idem de aqua, si mutetur per farinam, v. g. Sic Ecclesia infirmavit contractum naturalem matrimonii clandestini, ut jam non sit sufficiens materia Sacramenti.

Ad n. 11. *in fin. adde*. Prohibet specialiter *Tridentinum Sess.* 24. *de reformat. matr. cap.* 7. Ne Parochi vagos copulent, nisi diligenti inquisitione super ipsorum statu, præmissa, & habita licentia ab Ordinario: Ergo videtur tenere.

Si alter sit vagus vel alienigena; alter non; valebit matrimonium.

Ad n. 15. Cum Parochus non sit minister Sacramenti; infertur, quod non peccet mortaliter, si in statu peccati mortalis assistat. Contrahentes vero peccare mortaliter, quatenus Sacramentum suscipiunt, non tamen quatenus illud conferunt: quia non sunt ministri speciali consecratione ad hoc deputati, qui soli juxta communiorem sententiam obligantur non ministrare in mortali.

Ad n. 19. *in fine adde*. Licet excommunicatus etiam non toleratus assistere matrimonio possit Parochus, alii tamen Sacerdoti licentiam assistendi nec licite, nec valide committit: quia dare licentiam, ut is, qui alias qualificatus non est, reddatur habilis ad actus legitimum valorem, est actus jurisdictionis: ergo. Econtra si Parochus non sit excommunicatus, potest substituere Sacerdotem etiam excommunicatum non toleratum saltem valide, & casu necessitatis etiam licite. Ita Layman *de matrim. cap.* 4. *n.* 5.

Ad n. 17. *in fine adde*. Eamdem sententiam tenet Franc. de Arauxo, *de stat. civ. disp.* xt. *q.* 3. qui addit præter declarationem Pii V. etiam accepisse aliam similem Cardinalium declarationem. Objiciunt autem clausulam, quæ in Bulla plumbea Cruciata sive Deplomate continetur. Ubi commissario conceditur facultas dispensandi in matrimonio cum occulto impedimento contracto, ut occulte iterum celebretur. Ergo id non licet, ne frustraneum sit privilegium. Negatur consequentia, quia etiam solent in Bullis concedi jure

cou-

communi non prohibita, maxime quando sunt de jure dubia ad pacandas conscientias, & sufficit, quod aliqua ibi privilegia quæ primario concessa. Unde in eadem Bulla conceditur sumentibus eam, ut a quolibet Sacerdote semel in vita, id est, durante anno publicationis, & in periculo mortis a casibus reservatis absolvi possit, quod etiam de jure ordinario competit; nisi dicas, quod ille non teneatur iterato confiteri, si periculum evadat.

Objicitur 2. Dum conceditur dispensatio ad *revalidandum* matrimonium propter occultum impedimentum, solet adjici: *si ita est cum eis, ut inter se publice & servata forma Concilii Trident. contrahant dispensa ergo*: Resp. operatur, ut possit dispensare super impedimento, quo sublato possunt contrahentes jure suo uti & inter se ipsos matrimonium celebrare, inquo forma Trident. servatur, quia præcedens solemnitas integrum efficit matrimonium, id est, non solum ab Ecclesia creditum in foro externo, sed etiam postea revalidatum. Casus exceptus, si Parochus aut testes ambo, vel saltem unus sint conscii impedimenti, quando adstabant matrimonio, quia fuerunt testes nullitatis, non valoris; aut si est notorium, vel jam deductum in forum contentiosum impedimentum; quia hic eadem incommoda ex clandestino sequerentur. Aut si de facili in judicio probari posset, quia non est stricte loquendo, impedimentum occultum.

Ad num. 22. ad finem post verba, ratione finis aut causæ, propter quam fit, adde: Sensus est: illa fraus non facit, ut actus non teneat, sed ut obligationis forma, quæ in loco illo erat, non maneat. Potest autem hoc fieri bene, vel male, si exeat ob finem bonum vel malum, v. g. ut scandala vitet, vel quia Parochus inique suam præsentiam negat; vel in contemptum proprii Parochi.

Ad num. 25. in fin. adde. Ubi Tridentinum expulsis veris Pastoribus servari nequit, tenet etiam coram Prædicante, imo etiam sine illo initum matrimonium. Sic & in Civitatibus, ubi permixti Hæretici Catholicis v. g. Augustæ tenebunt etiam matrimonia sine legitimo Pastore, seu coram prædicante celebrata; quia non est existimandum, Pontificum voluntatem etiam de his sensisse, ob mala plurima, quæ sequerentur.

Utrum Sacerdos Cathol. adsistere possit matrimoniis hæreticorum, quos in sua Parochia habet? Respondetur posse, quia talis non tenetur vitare, nec facit irreverentiam Sacramento, quia ipse non est minister, sed tantum testis. Laym. *de matrim. cap. 4. n. 8.*

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

SUMMARIUM.

1 *Una pluribus non est desponsanda.*
2 *Sponsalia posteriora non præjudicant prioribus.*
3 *Matrimonium prius non consummatum non dissolvitur per posterius consummatum.*

UT una tantum habenda uxor, unus maritus, ita una non est desponsanda pluribus, nec sponsalia cum diversis ineunda; non tantum simul, sed ne quidem subsequenter. * Posteriora enim minime prævalent prioribus: quæ matrimonio quidem ineundo cum alio impedimentum ponunt, non tamen nisi impediens; ut cum alio subsecutum teneat, secundum dicta supra *Tit. 1.* Quæ tamen res non est extra peccatum grave, propter gravitatem materiæ *cap. 1. & 2. hoc tit.* 1 2

Procedit autem matrimonii istius effectus etiam ante copulam matrimonialem, cum ejus substantia consistat in consensu, per quem vinculum ponitur, non etiam in copula. Quo modo matrimonium prius non consummatum neutiquam dissolvitur per subsequens consummatum, *c. 3. h. t.* nihil obstante contraria consuetudine, *c. fin. hoc tit.* Eo modo, quo is, qui alteri rem vendidit & tradidit, frustra postea eamdem alteri vendit, cum nihil juris in ea habeat. Nihil facit, quod per consensum de præsenti ante copulam non transferatur dominium corporis: nam satis est transferri potentiam ad copulam. Barbosa *ad Rubr. D. Soluto matrim. p. 2. nu. 85.* quæ facit matrimonium sponsalibus de futuro esse potius, & omne suum esse habere, cum, qui transtulit semel potestatem sui corporis, amplius ejus transferendi copiam non habeat. 3

No-

Notant leges infamia eum, qui bina sponsalia, binasve nuptias eodem tempore constitutas habuerit, *l. 1. in fin ff. de his, qui not. infamia*.

ADDITAMENTA.

Ad num. 3. adde. Dum dicitur ante copulam non transferri dominium corporis, intellige, nondum actualiter tradi ipsum corpus; nam alias a tempore matrimonii revera conjux habet ante copulam dominium in corpus.

Contrahens matrimonium vivente prima uxore, relicta secunda cum priore cohabitare debet, & publice in Ecclesia pœnitentiam facere. Gonz. *ad cap. accepisti 2. h. t.*

TITULUS V.

De Conditionibus appositis,

SUMMARIUM.

1 *Conditio adjecta sponsalibus ea non vitiat.*
2 *Conditio impossibilis non vitiat, sed vitiatur.*
3 *Conditio perpetuæ continentiæ an sit contraria substantiæ matrimonii.*
4 *Ad matrimonii valorem requiritur consensus in copulam.*
5 *Conditio de futuro suspendit contractum matrimonialem.*
6 *Idque in sui eventum.*
7 *Conditio omni modo extitura an eum differat.*
8 *Conditio præsens aut de præterito non suspendit actum.*
9 *Conditioni*: Si pater dixerit, sibi placere, *eo mortuo qualiter satisfiat*.
10 *Quid si primo dissentiat, & postea consentiat pater?*
11 *Conditione impleta an verum sit matrimonium absque novo consensu?*
12 *An & impleta conditione*: Si Pont. dispensaverit.
13 *Copula interveniens, pendente conditione an purificet consensum?*
14 *Matrimonium initum cum duobus sub conditione honesta, quodnam prævaleat.*
15 *Et quid si utraque conditio simul evenerit.*
16 *Modus adjectus continuo ponit actum.*
17 *Modus impossibilis aut turpis an rejiciendus.*
18 *Causæ falsitas non vitiat matrimonium.*
19 *Ut nec demonstratio falsa.*
20 *Quid si quis aliter non fuerit contracturus, nisi posita veritate causæ, aut demonstrationis.*
21 *Et quid si causa vel demonstratio sit contraria substantiæ matrimonii?*
22 *Sponsalia sub impossibili conditione inita an teneant?*

Sponsalia sive de præsenti, sive de futuro sunt de genere eorum contractuum, qui adjectione conditionis non vitiantur, *c. 3. & 5. h. t.* sive ea sit necessaria seu contingens; sive honesta & possibilis, sive turpis aut impossibilis. * Quæ licet non recte adjiciatur, non vitiat tamen adjecta, sed vitiatur in favorem matrimonii, *c. fin. h. t.* quia uti in testamentis, & hic nemo præsumitur ludere & nihil agere voluisse, in quo a natura contractum recedit matrimonium. Quod accipiendum: Primo in casu dubio, ut tunc pro matrimonio recte præsumatur. Si vero constet joco & sine animo contrahendi adjectam esse talem conditionem, non tenebit matrimonium, contrahentium intentione præsumptionem juris elidente. Secundo, de conditione impossibilis natura aut lege; nam ea, quæ per accidens talis est v. g. si dicatur pauperi: *Contraho tecum, si mille dederis*, adjecta facit non continuo poni matrimonium ex mente contrahentium, sed differri, cum non sit tam impossibilis, quam difficilis; difficultas autem non liberet, *l. Continuus 137. §. illud ff. de V. O.* Covar. *hic p. 2. c. 3. §. 2. n. 3.* Tertio. Non sit contraria substantiæ matrimonii, ejus tria bona substantialia oppugnans; cujusmodi sunt redditio debiti in ordine ad prolem; indissolubilis conjunctio, ratione Sacramenti; fides invicem data. Hinc vitiatur matrimonium conceptum sub his conditionibus: *Si conceptionem evites*, quia est contra bonum prolis, *Si adulterandum te dederis*, quia est contra fidem: *Donec meliorem invenero*, quia est contra Sacramentum, quod ponit individuam conjunctionem, *cap. fin. h. t.* Neque enim sine substantia potest res aliqua subsistere.

3 Ubi

3 Ubi quæritur, an vitiet matrimonium, ut contraria ejus substantiæ, conditio perpetuæ continentiæ, veluti: *Contraho tecum, ut vivas mecum in perpetua castitate debitum non petas. Religionem postea mecum intres?* R. Post contractum matrimonium ex mutuo consensu ejusmodi conditiones recte adjici, & obligare, salva substantia matrimonii, quæ semel recte posita per actum supervenientem licet contrarium non vitiatur, *arg. l. Empti 9. Cod. de contrab. empt.* ubi licet sine pretio non contrahatur emptio-venditio, tamen si pretio convento posita fuerit substantia, & pretium non solvatur, ut quia remissum, non tamen id adfert vitium substantiæ contractus, quia semel habuit perfectum suum esse. Tantum est quæstio, an ante contractum talis conditio vitium adferat, & impedimentum contractui ponat, & posset videri non ponere vitium; Primo, ex eo, quod copula non sit de matrimonii essentia, cum matrimonium absque ea consistat, & ex solo consensu ponatur, *l. Nuptias 30. de R. J.* Secundo, quod post matrimonium contractum per ingressum conjuges jus petendi amittant, ut dictum supra *de conversf. conjug.* III. Altero lapso in adulterium, liberatur alter a reddendo debito, ut, cum separari possit obligatio ad copulam, non possit dici esse de substantia, atque ita ejus remotio etiam ante matrimonium non adferat vitium substantiæ matrimonii. IV. Quod in *cap. fin. h. t.* inter-conditiones, quæ sunt contra substantiam, non ponatur ista, de qua hic agitur; eo quod non adversetur substantiæ matrimonii. Nam si esset, id foret, vel quia adversaretur bono ipsius Sacramenti, id est, indivisibilitati, cui, ut patet, nihil involvit contrarium, vel bono fidei, ad quod spectat obligatio non adulterandi, cui nihil contrarium inducit, sed magis auget; vel bono prolis, quod non continet obligationem ad habendam prolem, sed ad non impediendum, si forte eam habere lubeat. Ut obligatio ad prolem non sit, ut eveniat absolute; sic enim inter steriles non staret matrimonium, sed videtur obligatio esse conditio nata, & negative accipienda, scilicet non impediatur proles, per media nimirum turpia, si forte animus fuerit coire. V. Quod inter D. Virginem & D. Josephum fuerit verum matrimonium, cum tamen uterque habuerit propositum servandi castitatem, *can. conjun.* XXVII. *q.* 2. Vid. Rebel. *p.* 2. *lib.* 2. *q.* 13. *sect.* 4.

Istis tamen non obstantibus, probabilius 4 est desiderari omnino ad valorem matrimonii consensum in copulam; non quidem explicitum, sed implicitum, ac virtualem: quia contractus matrimonii implicite ordinatur ad copulam, ut in illud explicite consentiens, etiam in hac consequenter consentire sit intelligendus. Facit, quod matrimonium essentialiter consistat in mutua corporum traditione, per quam uterque constituitur dominus corporis alterius; quod dominium intrinsece consequitur jus & potestas utendi illo corpore ad finem intentum. Ut conditio istiusmodi, licet sit honesta, repugnet tamen intrinseco fini matrimonii, atque ita illud destruat: argumento emptionis venditionis, quæ nulla ponetur, subjecta conditione, per quam necessitas, ad rei traditionem aut pretii aufertur; ex eo, quod cum non adstringantur necessitate contrahentes, nihil censeatur actum, *l. In vendentis 13. Codic. de contrab. emption.* Hanc posteriorem sententiam tenet Covar. *hic p. 5. cap. 3. in pr. num. 1. & num. 5. & 6.* citans D. Th. *in 4. dist. 28. quæst. 1. art. 4. ad 3.* & alios. Adde Sanchez 2. *Disp.* 28.

Patet ex dictis solutio ad argumenta apposita. Et quidem ad primum; nam copula etsi non sit de essentia matrimonii, obligatio tamen ad eam, & potestas videtur ad ejus essentiam spectare, atque intrinsece in ea concludi, qua sublata videtur essentia ejus esse salva; exemplo emptionis venditionis, secundum modum jam traditum. Ut procedat etiam in hac conditione, licet honesta, *d. c. fin. hoc tit.* quod non tam se fundat in turpitudine, quam in substantiæ destructione per conditionem appositam, sive honestam, sive turpem.

Ad 2. & 3. dicendum, aliud esse, necdum inito matrimonio id deduci in pactum, quia impeditur intrinsecus finis; aliud vero post initum pacto, verbis, vel re judicata jus istud invicem remittere, cum, quæ ex post facto veniunt, subjectum obligationis non invertant, *arg. l. Pretii 9. ff. de rescind. vend. & l. Manifesti 17. C. de solut.*

Ad

Ad quartum? R. satis contineri sub prohibitione, *d. c. fin.* cum faciat contra bonum prolis: quod omnino removetur per copulam, præcipuum matrimonii finem. Ut non sint attendendi alii usus matrimonii, qui sunt salvi, quia sunt minus principales. Et quamvis non sit absoluta obligatio ad prolem, non tamen removendum est medium; per quod proles haberi potest.

Ad quintum dicendum, & D. Virginem & D. Josephum habuisse propositum continendi ex parte tantum contractus, attamen habuisse consensum ad copulam, qui implicite consequitur contractum: ex parte vero ipsorum contrahentium, propter propositum continendi, nec absolute nec conditionaliter, si D. Josephus peteret, concessisse D. Virginem in copulam; quia supervacaneus fuisset actus iste conditionalis, cum certa esset ex divina revelatione, Josephum non petiturum. Itaque propositum hoc non explicitum non impediet matrimonium, secundum *can. Beata Maria XXVII. q. 2.*

5 Ex dictis patet, solam conditionem possibilem, contingentem, & de futuro conceptam, suspendere contractum matrimonialem, nam illi tantum adest conditionalis natura. Quod non tantum obtinuit ante Trid. quo matrimonia clandestine inibantur ex pacto mutuo, ut citra scandalum potuerit apponi ista conditio, & suspendi matrimonii effectus, ad instar aliorum contractuum, verum & post illud, quando coram Parocho & testibus contrahitur, cum per Trid. nihil sit mutatum quoad hanc rem, quominus decenter adjiciatur, quod possit facere contractum publice initum impediri. Ubi advertendum, non tam adjici conditionem matrimonio, ut est Sacramentum, quod non potest esse in pendenti, quam ut est contractus civilis, eatenus enim, ut reliqui contractus, conditionem admittit.

6 Effectus hujus conditionis est, non continuo ponere matrimonium, sed illud suspendere in sui eventum: quem exspectare partes tenentur, quia ei se obstrinxerunt, quatenus in futurum concepta.

7 Ubi quæsitum, an conditio de futuro omnimodo extitura differat matrimonii contractum? R. Non videri, quod talis conditio, etsi in futurum concepta, potius pro pura habeatur, & continuo ponat obligationem, licet differat actionem, cum, quod omnino extiturum est, videatur nunc extare, *l. Quod si ea 18. de condict. indeb. & l. Hæres meus 79. in pr. ff. de condit. & demonst.* Et ita habet communis sententia, quamvis aliud velit Gloss. in *c. Per tuas h. t.* Cujus opinio sustineri potest in casu, quo verba indicant mentem fuisse contrahentium differre contractum in tempus appositum, v. g. si, & quando Sol cras ortus fuerit. Covar. *hic p. 2. c. 3. num. 14.*

Conditio in præsens aut præteritum actum neutiquam differt, sed eum vel continuo ponit: si vera; vel si falsa, omnino removet, *l. Cum ad præsens 33. ff. de reb. cred.* V. G. Si contrahatur matrimonium, *Si patri placuerit*, exspectandus est ejus consensus; qui si taceat, habetur conditio purificata, quia id intenditur ea conditione, ne pater contradicat; non contradicit autem, qui tacet. Et licet expresse non consentiat, non tamen dissentit, quod satis est juxta regulam in *c. Qui tacet de R. J. in 6.* Quod si conditio habuerit: *Si pater dixerit sibi placere*, tunc non satisfiet conditioni tacendo, cum conditio ista tendat eo, ut pater beneplacitum indicet; non inducat autem tacens, juxta *c. Is, qui tacet de R. J. in 6.* Sanchez *5. Disp. 7.* 8

Quid si pater fuerit mortuus? R. Si scive- 9 rint contrahentes mortuum esse, tanquam impossibilem haberi pro non adjecta, secundum *d. c. fin.* Si vero ignoraverint, nihil impedire, quo minus matrimonium continuo ponatur, si quidem conditio eveniat; cum eo fine sit apposita, ne in patris injuriam, quam poneret displicentia & contradictio, contraheretur matrimonium. Non potest autem pater contradicere, nec potest dici ei displicere, qui mortuus est. Vid. Sanchez *d. Disp. 7. n. 15. & seqq.*

Quid si primo dissenserit pater, & post- 10 modum consentiat? R. Videri aliquibus, nihil officere priorem dissensum, quo minus præcedens consensus faciat impletam esse conditionem, eamque suum sortiri effectum, per text. in *c. Licet De procurat. in 6.* ubi procurator, qui primo renuit acceptare mandatum, postea nihilominus acceptare potest. Verius tamen, conditionem potius defecisse, quam impletam esse, propter priorem dissensum, qui dat alteri resiliendi licentiam, altero invito,

invito, propter exinctam semel obligationem, cujus spes dependebat a voluntate patris, & quidem prima, cum sermo simpliciter prolatus de aliquo actu futuro, de primo sit intelligendus, *l. Boves 89. §. 1. ff. de V. S.* Cum ergo primo dissenserit, nihil faciet, quod postea consenserit, quia conditio defecit, quæ extincta non revivifcit in detrimentum alterius *l. Cum ex causa C. de remiss. pign.* Facit eodem *l. fin. C. de condit. insertis*, ubi semel negans adimplere, postea pœnitens non auditur, ex eo, quod semel repudiatum non redintegretur. Quod tamen recte limitabis, nisi partes iterum consentiant signo aliquo expresso, ut eos posse certum est. Non obstat text. in *d. l. Licet*, quia loquitur de actu conditionali, Sanchez *dict. disp. 7. num. 8. & 9.*

11 Quæritur autem: An conditio impleta continuo ponat matrimonium, ut non sit opus novo consensu? R. Hoc verius dici secundum notissimam juris Reg. quæ habet: Conditionalem dispositionem purificari per eventum conditionis *l. Hæc venditio 7. ff. de contrah. empt. §. omnis & §. ex conditionali Instit. de verb. oblig.* Quo facit text. *c. un. in fine de sponsal. in 6.* ubi quæritur, an ex sponsalibus sub conditione initis oriatur impedimentum publicæ honestatis, & resolvit Pont. non oriri ante eventum conditionis. Unde satis colligitur solo conditionis eventu poni sponsalia: ut idem sit judicandum de matrimonio, cum tantum operetur consensus purus de præsenti ad matrimonium quantum purus de futuro ad sponsalia. Ut tantum etiam possit conditionalis de præsenti ad matrimonium, ubi evenit, quantum potest de futuro ad sponsalia, cum utrobique dispositio conditionalis purificetur, adveniente conditione, & ab eo tempore censeatur perfecta, ac si ab initio pure fuisset contracta, *l. Potior. 11. in pr. Qui potiores in pig. hab.* Estque sententia hæc communiter recepta a Juris Pontificii Interpretibus. Innoc. in *c. 1. n. 4. & c. Super eo 5. h. t.* Navar. *in Summa c. 22. n. 63. & cons. 1. h. t.* & aliis, quos refert & sequitur, Sanchez *5. disp. 8. n. 5.* Dissentit tamen Covar. *hic p. 2. c. 3. in princ. n. 5.* qui non alias matrimonium vult poni, quam si post impletam conditionem subsequatur novus consensus; nixus verbis *d. c. Super eo*, quæ tamen non obstant receptissimæ sententiæ. Nam quod ibi dicitur, non esse quempiam compellendum ratione subjectæ conditionis ad matrimonium consummandum, recte accipitur in casu, quo necdum evenit conditio, ut patet ex vers. *nisi voluntas*, & verbis finalibus: *qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit*. Nihil facit, quod, ut ait Covarr. *d. loco*, conditionalis consensus non sufficiat ad matrimonium, quod desiderat consensum de præsenti purum; quia conditionis eventu purificatur consensus. Non obstat etiam, quod matrimonium sit Sacramentum, quod non potest esse pendens; nam hoc non procedit, quando Sacramentum dependet ab alia materia aut contractu, cujus naturam non immutat, ut sit ex se in pendenti, non mutetur propter Sacramentum, quod ex eo consequitur. Vid. Pont. *de matrim. lib. 3. cap. 14. numer. 2. & seq.*

Quæstio item est: An idem dicendum de conditione: *Si Pontifex non dispensaverit*: 12
R. Ex permissa communi opinione etiam hac in parte adfirmandum esse, continuo scilicet dispensatione obtenta poni matrimonium, non requisito novo consensu; cum etsi pro tempore contractus conditionalis matrimonium inter contrahentes esse non potuerit, propter impedimentum Canonicum, conditio tamen referatur in tempus licitum, quo remotum erit impedimentum: ut eo remoto consensus fit purus, & matrimonium ponat, *arg. l. In tempus 61. ff. de hered. instit.* ubi recte instituitur hæres pro tempore incapax in tempus, quo capax erit. Et ita communiter tenent Canonistæ, & consuetudine receptum esse testatur Boer. *Decis. 264. num. 27.* Nec est, quod hic objiciatur, hanc conditionem perdere a voluntate Pontificis, qualis jure habetur impossibilis, *arg. l. Cum servus 39. in fine D. de legat. 1.* ut possit videri contractus hic cadere in materiam capacem: nam illud verum est in casu, quo non solet Princeps consentire, ut illidem addi ur. Ut aliter se res habeat in casu, quo consentire solet, uti hac in materia. Vid. Sanchez *d. Disp. 8. q. 2.*

Quæ dicta de effectu appositæ conditionis, eatenus vera sunt, quatenus non intervenit copula ante eventum, vel defectum; per eam enim videntur partes remis- 13

sa conditione, pure in matrimonium consensisse, ut defectus ejus subsequens nihil operatur. Et ita in terminis loquitur *c. 3. h. t.* Quod procedit non tantum ante Trid. sed & post illud, si matrimonium ante fuit initum coram Parocho & testibus, licet sub conditione de futuro, quia nihil defuit ex solemnibus, & per commixtionem conjugalem recessum est a conditione, & positus consensus praesens, purus. Sanchez *d. Disp. 8. q. 4. n. 25.* Idem non operabitur copula habita post defectam conditionem; cum ponat actum mere fornicarium. Quod & dicendum, si copula subsequatur conditionem repugnantem substantiae matrimonii, cum ejusmodi conditio impediat contrahi matrimonium, ut ne quidem dici possit ponere spem matrimonii, qua copula nitatur, & per eam contractus purus ponatur.

Sunt & dicta vera, nisi ante expletam conditionem dissenserit alter, quia ante non potest poni matrimonium, ut revocato jam consensu, subsequens implementum nihil operetur. Quamvis non sine peccato alteri consensum mutet, cum teneatur exspectare conditionis eventum, ad quem se obligavit, *d. l. Potior ff. Qui pot. in pignore hab.* Neque enim a contractu inito, altera parte invita, receditur sine noxa, nisi causa excusans subsit. Covarr. *d. c. 3. in pr. n. 6.* Dissentit tacite, qui pendente conditione cum alio matrimonium init, *c. un. in fine de sponsal. in 6.* Quod licet illicite fiat propter violatam fidem, tenet tamen, ut dictum *Tit. 1.*

14 Quid si quis cum duabus matrimonium inierit sub conditione honesta? R. Illud videri futurum potius, cujus conditio prius impleta. Nam cum eventus conditionis ponat perfectum contractum, secundum dicta, & ante illum nihil censeatur actum, illud matrimonium censebitur perfectum, cujus conditio prius evenerit, praevalebitque ei, quod prius taliter contractum, cujus spes deficit, qua uni conjunctus non potest alteri conjungi. Et licet; qui uni dedit fides sub conditione, illicite det alteri; tamen quia conditio non ponit contractum, sed tantum spem, fit, ut praevaleat illud, cujus conditio primo evenit, per quam alteri quaeritur jus in rem potius altero, cui tantum est jus ad rem, vel tantum spes, *arg. l. Quoties C. de rei vendic.*

15 Quod si utraque conditio, simul evenerit, veluti quis cum duabus contraxit, si dotem obtulerint 1000. utraque illam offert simul? R. Videri probabilius, cum neutra consistere matrimonium; propter incertitudinem; quae vitiat matrimonium. Nam cum consensus trahatur ad tempus impletae conditionis, & utraque simul impleatur; perinde est, ac si eodem tempore cum duabus quis contraheret. Nec recte objeceris: praevalere debere contractum initum cum priori, ut priorem tempore, *cap. Qui prior. ff. de R. J. in 6.* Nam hoc procederet, si absolute prior contractus initus fuisset; nunc autem, cum tantum sub conditione sit initus, est imperfectus, & idem operari nequit, cum censeatur revocatus, non tantum, si conditio posterioris evenerit, sed & si simul conditio utriusque eveniat, propter incertitudinem. Non recte etiam objeceris, per posteriorem contractum esse priori derogatum, *l. fin. ff. de divort.* atque ita posteriorem praevalere, nam & hoc procedit, quando promissio est absoluta, non etiam quando conditionata, & sic imperfecta. Sanchez *d. Disp. 8. q. 3. num. 15.* Quod & dicendum de sponsalibus de futuro, nam licet his prioribus per posteriora, quia priora fuerint perfecta, non derogetur, prioribus tamen conditionalibus poterit derogari per posteriora, ut non obligent in ratione sponsalium, quia per posteriora est mutata voluntas directe in alterum. In ratione tamen promissionis dicendum isti contractui non esse derogatum, eo quod inique, & contra justitiam sit mutata voluntas. Sanchez *ibid. n. 18.*

Adjicitur & recte modus, qui in eo differt a conditione, quod actum non suspendat, sed continuo ponat, cum limitatione in futurum, continente aliquod gravamen; in cujus tamen defectum matrimonium semel positum non potest irritari, v. g. *Contraho tecum, ut semper annulum gestes.* Sanchez 5. *disp. 19. n. 4.* 16

Ubi quaesitum: An & hic impossibilis aut turpis rejiciendus? R. Si sit contra actus substantiam, impedire contractum. Nec facit, quod non suspendat actum, nec praecedat obligationem, sed eam subsequatur; quia non idem minus causat vitium ipsius contractus, cujus valori repugnat, & repugnantiam implicat. Alias in foro externo habendum esse pro non adjecto; atque ita facere, ut actus valeat, non admis- 17

admissa pœnitentia; cum a matrimonio contracto resilire non liceat. Et hoc in dubio; nam si mens sit contrahendi, nisi modus impleatur, vitiabit contractum. Covar. *hic p. 2. cap. 3. §. 1. nu. 8. & 17.* Sanchez *d. Disp. 19. n. 5.*

18 Interdum & adjicitur causa, quæ est ratio in præteritum vel præsens collata: cujus etiam falsitas non vitiat matrimonium, etiamsi sit turpis aut impossibilis, ex eadem ratione, quæ obtinet in tali conditione. Dixi in præteritum vel præsens collata; quia in futurum collata saperet conditionem, & de illa judicandum idem esset, quod de conditione.

19 Demonstratio addita licet falsa non vitiabit quoque matrimonium, quantum in se est, modo de persona pateat, quia falsa demonstratio non vitiat legatum *Instit. de legatis §. Huic proxima 30.* Cum quidquid rei satis demonstratæ additur, frustra sit, *l. 1. §. si quis uxori ff. de dote prælег.* Ut idem in matrimonio obtinere sit dicendum, quod favorabilius. Dixi, quantum in se est; nam si concurrat error personæ, aut conditionis servilis impeditur effectus contractus, quia deest animus. Nominis quoque error non viriabit, si de persona constet *arg. lib. 4. de legat. 1.*

20 Quid si quis aliter non fuerit contracturus nisi posita veritate causæ aut demonstrationis? Resp. Si absolute consenserit, esse nihilominus validum contractum, nisi error personæ aut conditionis concurrat: si vero non consenserit absolute, sed tantum supposita veritate causæ, aut demonstrationis, non esse matrimonium in conscientia, nec etiam fore in Ecclesia, si probari possit. Ratio est in defectu consensus.

21 Quid si causa vel demonstratio adversetur substantiæ matrimonii? R. Navarrum, in *Summa cap. 22. n. 62.* velle matrimonium ideo esse nullum, quod apponens hujusmodi causam, vel demonstrationem non videatur absolute consentire in matrimonium. Verius tamen non impediri matrimonium adjectione ejusmodi causæ, sive vera sit, sive falsa, v. g. *Accipio te, quia sterilis es, quia venena procurasti sterilitatis.* Ratio est, quod quæ matrimonium viriant aut variant, debeant referri ad substantiam contractus, quo non refertur causa aut demonstratio, cum tantum spectent ad rerum opiniones, quas contrahentes conceperunt, vel ad causas, quæ movent ad contrahendum, nec designent consensum in illas ferri. Deinde ut vitiarent, se haberent ut objectum, aut partem objecti; non habent autem se taliter, sed antecedenter, & ut motivum aliquod, ut non irritent. Et hoc, nisi contineant errorem personæ, aut conditionis, ut *Contraho tecum, quia es libera, quia is primogenita*; nam error circa hæc vitiat, *inf. Tit. 9.* Vid. Sanchez *d. Disp. 19. num. 2.*

Dicta de conditionis, modi, causæ, demonstrationis adjectione, etiam obtinent in sponsalibus de futuro, ex rationibus ante allatis. 22.

Verum quæritur, an sponsalia sub impossibili conditione inita teneant? R. Probabile esse non obligare per absolutam obligationem; ea ratione, quod contractus pendens a voluntate contrahentium, cujusmodi hic, non extendatur ultra eorum intentionem: qui cum noluerint contrahere, nisi sub tali conditione, non potest ex isto contractu resultare obligatio absoluta. Deinde qui aliter non vult se obligare, quam posito eventu impossibili, cognito ut tali, simpliciter se non obligat, *l. Non solum ff. de obligat. & act. & §. Si impossibilis. Instit. de inutil. stipulat.* Nihil facit dispositum in *c. fin. h. t.* quia loquitur de matrimonio, quod ponit contractum præsentem, in quo adjectus eventus impossibilis habetur pro non adjecto, idque in favorem matrimonii. Qui favor cum sit in re odiosa, utpote in præjudicium apponentis, non est ampliandus ad sponsalia, de quibus lex non loquitur. Disparitatis ratio esse potest, quod cum judex dubitet, an contrahentes intendant absolute contrahere, an vero suspendere consensum in conditionis eventum, periculum sit ex una parte, ne injuria saltem materialis fiat apponenti istam conditionem, si contra eum judicetur, ex altera vero parte, ne fiat injuria Sacramento matrimonii, si judicetur non stare, quod forte legitimum erat. Atqui cum ex istis duobus præponderet Sacramenti dignitas, in favorem ejus declaravit Pont. matrimonium subsistere, conditione ejusmodi habita pro non adjecta. In sponsalibus autem ejusmodi ratio cum non militet, si quidem non ponant Sacramentum, eorum non tanta habenda ratio, cum probabili partis periculo, ante conditionem impletam.

Ac-

Accedit; quod in dubio sit melior conditio possidentis; ut, cum de sponsaliorum validitate dubitetur, nemo sit spoliandus sua libertate. Plerique tamen idem ponunt in sponsalibus, quod in matrimonio, cujus sint initium, dispositum, ut quod in hoc obtinet, debet in iis obtinere, *l. Oratio ff. de sponsal.* Vide Sanchez 5. *disp.* 17. Rebell. *p.* 2. *lib.* 2. *qu.* 10. *sect.* 5.

ADDITAMENTA.

AD *num.* 2. *ad cap. fin. h. t.* Observa ex D. Thoma, Conjugii fidem, perpetuitatem, prolis generationem, & educationem duobus modis considerari posse: vel secundum *actum* seu *executionem*, & sic ad substantiam matrimonii non spectat; vel secundum *radicem* seu *principium*, quod est mutua obligatio servandi fidem, societatemque perpetuam in ordine ad prolis generationem, & hæc est substantia *matrimonii*; si hoc accipiatur pro mutua permanente obligatione seu conjugio. Sin vero matrimonium accipiatur pro actuali contractu, essentia ejus consistit in consensu, dictæ autem obligationes, fides, perpetuitas & proles censentur velut proprietates & effectus permanentes.

Observa quoque *valide* contrahi matrimonium *cum intentione* adulterandi, a conjuge sine justa causa recedendi, prolis generationem impediendi. Sed invalide, si hæc in pactum deducantur, quæ substantiali obligationi *status* matrimonialis directe adversantur. Sic & valet matrimonium, si quis id contrahat cum *intentione* nunquam utendi eo, non etiamsi conditio, sive pactum hoc apponitur.

Dices. Essentia matrimonii consistit in mutuo dominio unius in alterius corpus ad generationis usum, cum tali autem dominio potest non consistere obligatio non utendi corpore ad hunc finem. Respondetur, licet in quibusdam rebus puta nobilibus possit separari dominium a jure utendi, jus tamen reale, quod per matrimonium acquiritur, aliud non est, quam jus utendi corpore conjugis ad usum generationis.

Ad num. 3. *in princ.* Dices: ex post facto non potest apponi conditio, ut conceptionem evitet, vel se adulterandam det; ergo neque conditio perpetuæ continentiæ? Resp. neg. conseq. Quia ad priora conjuges semper & actualiter obligantur, quia contrarium esset peccatum, ad actualem non obligantur, ergo jus illam exigendi ex post facto remittere possunt.

Ad num. 4. *in fin.* Objicies. Si duo se voto simplici castitatis adstrinxerint ante matrimonium, illud initum adhuc tenet, ergo etiam possunt tempore contractus iniri ita. Negatur conseq; Disparitas: quia votum simplex non est traditio, sed solum promissio, ut alteri tradi possit.

Dices: dominium potest transferri absque usu, ergo etiam hic. Respondetur neg. Antec. hic.

Bonacina *in verb. matrimonium num.* 2. ait, non requiri consensum in copulam, sed sufficere mutuam traditionem corporum, quæ consistere potest absque usu, potest enim dominium ab usu separari. Sic inquit, validum est matrimonium sub hac conditione: Duco te, si re obliges ad perpetuam continentiam.

Ad num. 5. *in fine*. Dices: si sub conditione iniri potest matrimonium, sufficiat etiam ratihabitio Parochi, quod est contra dicta *tit.* 3. *n.* 19. Resp. hic partes apponunt conditionem; ergo ipsæ volunt suspendi contractum; in *num.* 19. autem partes volunt pure contrahere. Unde si partes per modum conditionis dicerent: contrahimus, & volumus esse obligati, si Parochus ratihabuerit, non video, cur non posset dici ratihabitionem sufficere, quia tunc contractus esset perfectus adveniente ratihabitione.

Ad n. 11. *in fine*. Observa discrimen inter conditionalem stipulationem de futuro, v. g. *donabo si feceris*, & stipulationem conditionalem de præsenti v. g. *dono, si* &c. In priori post eventum conditionis requiritur nova donatio, in posteriori non. Idem est, si dicam: *accipiam te, si &c.* & *accipio, si &c.* Priori casu impleta conditione oritur obligatio contrahendi matrimonium, posteriori vero ipsum matrimonium. Ita Laym. in hac materia. Nam post eventum conditionis purificatur consensus, non obstante eo, quod tunc contrahentes forte dormiant, nam hoc etiam fieri potest in Procuratore contrahente: Item sine, v. g. si mulier per literas petat, & vir per litteras consentiat, si pater talem dotem det. Postea impleta conditione,

lectisque litteris coram Parocho & testibus matrimonium perficitur, etiam ignorante eo, qui litteras sub conditione destinarat.

Quæritur, utrum de Trident. necesse sit Parochum & testes hoc casu etiam *eventui* seu impletioni conditionis adesse? Sanchez negat; Laym. vero hic affirmat, rationem dat; quia Parochus & testes requiruntur, ut intelligant matrimonium vere & substantialiter contractum esse; deque eo in foro externo ad multa incommoda vitanda testificari possint; ergo. Idem dicendum esse ait de conditione ad præteritum vel præsens relata; dicit autem sufficere, si contrahentes affirment coram Parocho & testibus, conditionem esse impletam; nam hoc ipso censentur purificare consensum.

Admittit tamen idem Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 14. *n.* 4. Si impedimentum omnino occultum sit, quod testes & Parochus non necessario iterum adhibendus, sed ipsæ partes consensum suum denuo exprimere possunt. Sic si maritus impetravit dispensationem, potest interrogare mulierem, an non vellet se denuo habere, si ante non haberet, & ex tali consensu valebit matrimonium.

Obiici potest contra sententiam Zoesii: omne Sacramentum, cum perficitur, debet esse signum sensibile; atqui quando impletur conditio; nullum adest, si non requiritur novus consensus: ergo. Respondetur 1. Non procedere ab aliis argumentum ad matrimonium propter specialem rationem contractus. Respondetur 2. Ipsum externum eventum conditionis sui natura esse sufficiens signum purificati consensus, quando ab initio ita fuit expressus, manet enim eadem conventio moraliter.

Ad num. 12. *in fine adde*. Sub conditione dispensationis contrahere per se loquendo peccatum non est. Tenetur autem eam regulariter sponsus petere, quia ad id tacite se obligare videtur, sumptibus tamen communibus. Ita Laym. *hoc cap.* 7.

Si sub conditione dispensationis aliqui contraxerint, requirit Laym. postea novum consensum, quod nunquam præsumatur hæc esse mens Pontificis, matrimonium prius contractum statim approbare, sed præmissis prius denuntiationibus & subsecuta copulatione. Responderi potest in dubio. Concil. si id sciverit ante factum sub conditione hac. Neg. supponitur enim in supplicatione mentio facta fuisse. At si non fuisset facta mentio; videtur tamen adhuc matrimonium valere, quia verum est, quod sit satisfactum Tridentino.

Ad n. 15. *in fine dicitur: In ratione tamen promissionis, &c.* Idem est, ac si diceret, quod si id non faciat licite, faciat tamen valide. Quando enim promisi primæ sponsalia sub conditione, non possum licite promittere secundæ, licet promissio secundæ facta teneat. Laym. in hac materia cap. 7. Qui contraxit sponsalia de futuro cum duabus sub conditione diverso tempore; licet posterioris conditio prius eveniat, priora adhuc valent, quamdiu prior desponsatio non dissolvitur. Zoesius videtur contrarium insinuare. Non obstat de matrimonio cum diversis sub conditione inito. Quia differentia est, quod sponsalia non ita pendeant a continuatione voluntatis; nam quamvis quis injuste consensum revocet, nihilominus obligatus erit, conditione alterius partis eveniente: At matrimonium perfici non potest, si consensus revocatus fuerit, simpliciter & commode, sive ex parte, ita videtur, ut si posterioris matrimonii conditio prius eveniat, velit id ratum esse, licet peccet.

Ad n. 21. *ad finem incidenter quæri potest*. Si fœmina sciat se in partu constitui in probabili mortis periculo, poteritne potionem sumere, ut conceptionem impediat? Negatur, quia directe fini principali repugnat.

Dices; potest ideo fœtum nondum animatum a se expellere secundum probabilem sententiam: ergo. Disparitas est: quia talis fœtus est actualis aggressor & directa causa mortis maternæ; ergo habet jus se defendendi, secus est in casu altero. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 1. *n.* 6.

TITULUS VI.

Qui Clerici vel voventes contrahere possint.

SUMMARIUM.

1 *Circa impedimenta matrimonii contrahendi, an quid laica possit potestas.*

2 *Im-*

2 *Impedimenta dirimentia an solus Pont. inducat?*
3 *Impedimentum novum dirimens an consuetudine induci possit?*
4 *An & tolli per Canones positum?*
5 *An eo casu requisita scientia Pontificis?*
6 *Impedimenta alia impedientia tantum, alia impedientia, & dirimentia.*
7 *Votum solemne ponit impedimentum dirimens.*
8 *Quo jure dirimatur eo casu matrimonium.*
9 *Votum simplex non dirimit matrimonium.*
10 *Votum simplex castitatis an dirimat sponsalia?*
11 *Virginem deflorans post votum simplex, an eam ducere teneatur;*
12 *Ordo sacer ponit impedimentum dirimens.*
13 *Idque solo jure Ecclesiastico.*
14 *Ordo quando non obliget ad continentiam.*

INter quos matrimonium, & quomodo contrahatur, traditum hactenus; nunc aliquot Tit. sequentibus de impedimentis subjicitur, quæ faciunt inter aliquos contrahi non posse, & contractum non stare.
1 * Hæc, inspecta rei natura, non tantum Ecclesiastica, verum & politica sive laica potestas inducere posset. Nam licet matrimonium sit Sacramentum, cujus determinatio ad Ecclesiam spectat, est tamen & contractus civilis, cujus nomine laicæ quoque potestati subjicitur. Verum Ecclesia potestatem determinandi circa matrimonia fidelium laicis ademit, sibique reservavit, propter dignitatem Sacramenti, quod conveniat rerum sacrarum jura & causas ad solam potestatem Ecclesiasticam pertinere, ab ea pendere, & decidi. Dico, fidelium; nam matrimonia infidelium & paganorum non subsunt legi Ecclesiasticæ, ut nec ipsi pagani, *cap. Gaudemus inf. de divorr.* etiamsi in terris fidelium Principum habitent; neque enim per hoc possunt censeri acceptasse legem Evangelicam, sed sequuntur leges suorum Principum, sive fidelium, sive infidelium, & tenebuntur impedimentis ab iis statutis, ratione contractus civilis. Late hac de re Sanchez *l. 7. 3.* & Pontius *lib. 6. c. 1. 2. & 3.*

Quæritur autem, an solus Pont. Rom. possit inducere impedimenta dirimentia circa matrimonium? R. Posse quidem videri, & Episcopis id licere, cum quod potest Pont. in universo orbe, id Episcopis liceat in suis diœcesibus, in quibus sunt ordinarii Pastores. Exceptis, quæ universalem Ecclesiæ statum concernunt, & quæ specialiter sunt reservata Pontifici. Verum aliter se habet generalis Ecclesiæ consuetudo., quæ Rom. Pontifici videtur reservasse potestatem statuendi hæc impedimenta: nam impedientia videtur posse statuere Episcopus, cum ex causa interdicere possit, ne contrahatur matrimonium, ut dicetur inf. *Tit. 16.* Covarr. *hic p. 2. c. 6. §. 10. num. 16.* Sanchez *d. lib. 7. Disp. 1. in fine.* 2

Q. II. An consuetudine induci possit novum impedimentum dirimens? R. Id videri verius, quatenus legitime est præscripta, & rationi consona; qualis cum habeat vires legis, ut dictum supra *de consuet. n. 4.* ita & inducet ea, quæ per legem induci possunt. Et facit eo, *cap. 1. & 3. inf. de natis ex libero vent.* ubi contra consuetudinem conjunctio licet jure admixta, dicitur tamen non ferenda. Ubi non erit opus scientia Pontificis, cum & sine ea valide inducatur consuetudo, ut probatum sup. *d. tit. de consuet. n. 11.* etiam in sacramentalibus, cum *c. fin. h. tit.* tantum desideretur, ut sit legitime præscripta, & rationi consona. Sanchez *7. disp. 4. num. 11.* 3

Q. III. An & consuetudine tolli possit impedimentum per Canones positum? R. Posse videri, non esse eas consuetudini vires per *c. Quod super 5. inf. de consang. & ad fin.* ubi intra gradus prohibitos non admittitur matrimonium, non obstante consuetudine contraria, admittente scilicet conjunctionem, quæ dicitur potius esse corruptela: ut videatur ibi reprobata esse, atque ita rationi minus consona. Ita vult Abbas in *d. cap. 5. n. 4. & c. 3. n. 5. inf. De cognat. spirit.* qui admittit quidem impedimentum novum induci posse per consuetudinem, non etiam tolli, quia hæc res sit contra bonos mores; illa vero honesta & bonis moribus respondens. Verum non male alicui probabitur contraria opinio, scilicet etiam per consuetudinem posse tolli Canonicum impedimentum, eo modo, quo induci potest, 4

cum contrariorum eadem fit disciplina. Nec facit ratio Abbatis, quod sit contra bonos mores, nam hoc vel qua reprobata per *d. cap.* 5. vel quia est contra jus Pontificium. Hoc dici nequit, cum, ut patet ex dictis sup. *De consuet. & ff. eod. n.* 29. *& seqq.* contra leges & Canones consuetudo recte inducatur, non etiam illud; nam & reprobata consuetudo potest postea ex nova causa, quæ tollat iniquitatem, quæ ante fuberat, induci, & justificari. Et ita habet frequens & vera Doct. sententia. Præterea potest *d. c.* 5. accipi de consuetudine allegata quidem, non tamen probata, aut mala, quia necdum legitime præscripta, cum ut patet ex *c. fin. sup. de consuet.* consuetudo prævaleat juri scripto, præscripta scilicet legitime & rationabilis. Non potest autem hoc casu dici irrationabilis, cum tantum juri Pontificio opponatur, neutiquam vero aut divino aut naturali, nec quidquam involvat moribus bonis contrarium, cum impedimentum semel positum a lege, ut potest tolli per legem, ita & debeat posse tolli per consuetudinem. Sanchez. *d. disp.* 4. *n.* 14.

5 Q. IV. An eo casu requiratur scientia Pontificis? R. Id aliquos velle, nullo tamen fundamento, cum *d. cap. fin.* tantum requirat, ut sit rationi consona, & præscripta legitime, nulla autem fiat mentio specialis scientiæ Pont. ut ea frustra hac in parte desideretur; ut nec desiderari in ulla consuetudine, dictum sup. *d. tit. de consuet.* Covar. *p.* 2. *cap.* 6. *§.* 10. *num.* 36. Sanchez. *d. loco*.

6 Sunt autem hæc impedimenta duplicis ordinis, alia impedientia tantum, alia impedientia simul, & dirimentia. Hoc Tit. & aliquot seqq. de dirimentibus agetur: quæ ita dicta, non quod contractum matrimonium dirimant, sed quod efficiant, ut valide non contrahatur. Talia de jure antiquo sunt duodecim, contenta his versibus:

Error, conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen,
Honestas.
Si sis Adfinis, si forte coire nequibis.

Accessit ex Concilii Trid. decreto clandestinitas, de qua sup. *Tit.* 3. vitians quoad modum; uti & raptus, donec durat, violentia, de quo inf. *de raptorib.* Cum dirimente aliquo impedimento contrahere est peccatum mortale, quod contraveniatur prohibitioni Ecclesiæ in re gravi. Hoc Tit. agitur de impedimento, quod ponit Votum & Ordo; quæ duo cum sint adfinia, & alterum ex alterius intelligentia dependeat, recte hic conjunguntur. Votum aliud solemne, aliud simplex, uti dictum sup. *de voto*. * Illud ponit impedimentum 7
dirimens matrimonium subsecutum *c.* 1. *& fin. tit. cap. unico de voto in* 6. Imo & præcedentis matrimonii non consummati vinculum dissolvit, secundum dicta sup. *de convers. conjug.*

Quæritur autem, Quo jure contingat 8
ista dissolutio? Resp. Esse, qui jure divino id fieri adserant, propter solemnem, quæ intervenit, traditionem, traditum enim uni, eo jure alteri tradi nequit: rectius tamen juri humano Ecclesiastico id adscribi. Covar. *hic p.* 2. *c.* 7. *§.* 4. *num.* 7. Barbosa *ad Rubr. ff. Soluto matrim. p.* 2. *n.* 98. Et probatur, quia non habet hoc ex natura voti, cum alias & simplici voto idem adscribendum foret, quod tamen patet ei minime competere. Unde solemnitati id tribuendum, quæ statuto Ecclesiastico est introducta, quo sublato, nullum esset votum solemne. Quod probatur ex *d. cap. un. de voto in* 6. ubi voti solemnitas dicitur inventa ex sola constitutione Ecclesiæ. Patet idem ex *c. Rursus pen. hoc tit.* ubi dicitur, quoad Deum non minus obligare non solemne, quam solemne; nusquam autem legitur illud ponere impedimentum dirimens; imo impedire quidem contrahendum, non tamen contractum dirimere, expressum est *c.* 3. *& hoc tit.* Ut hæc distinctio recte attribuatur statuto Ecclesiastico. Et hoc, quatenus est Religionis per Sedem Apostolicam approbatæ, quia alias non habet istam vim, *d. c. un. de voto in* 6. Nihil facit traditio, quæ intervenit, nam hac in materia est alterius conditionis, quam in materia justitiæ. Imo eam compatitur matrimonium, ut patet in conjugato, qui potest aliquot casibus profiteri, manente nihilominus salvo matrimonii vinculo. Vid. Sanchez *d. l.* 7. *disp.* 26.

Voto itaque simplici non adest idem 9
effectus, per quod adquiritur quidem jus ad rem, non tamen in rem, propter cessantem traditionem. Unde postea alii vovens se valide tradit per matrimonium, *arg l. Quoties C. de rei vindic.* Licet non sine

pec-

peccato ; cum semel Deo promissum sit præstandum, *can. Qui bona* VII. *qu.* 15. quia grave Deo datam fidem fallere. Ponit tamen votum simplex impedimentum impediens matrimonium, *d. c.* 3. *&* 6. habetque effectum dirimendi sponsalia, sive præcedentia, sive sequentia. Quod omnino verum est in voto Religionis, cum obliget ad rem statui matrimoniali contrariam.

10 Quæstionis autem est: An & votum simplex castitatis dirimat sponsalia? Resp. Esse quidem voto simplici præcedenti vim irritandi sponsalia subsequentia, *c. Rursus h. tit.* quod contineant rei illicitæ promissionem, quippe jam alteri promissæ, non tamen eamdem vim propositam esse voto cœlibatus in sæculo servandi, nam istud non ponit obligationem quoad præcedentia sponsalia. Quæ sententia juri est conformior, & pro ea adducitur textus in *c. Veniens* 5. *hoc tit.* in quo mulieri voventi postea de fide sponso mentita satisfactio est indicenda; quam indici non esset necesse, si sponsalia dirimerentur per votum subsequens. Præterea non videtur res ista talis, quæ sub votum cadat, cum alteri debeatur, cui non debet fieri præjudicium, ut Deo ejus facta promissio non teneat. Nec facit, quod aliter se res habeat in voto Religionis; nam si concessum ingredi Religionem post matrimonium, quidni & sponsalia, cum hoc votum se habeat eo modo ad sponsalia, quo solemne ad matrimonium. Abbas *d. cap. Veniens*, *num.* 5. Navar. in *Summa cap.* 21. *nu.* 27. Innoc. *ad dict. cap. Rursus*. Sanchez. 1. *Disp.* 46. *n.* 9. Hinc & votum suscipiendo Ordine sacro non liberat a sponsalibus, cum Ordini quidem sit adnexum votum per se tamen simplex, & quidem castitatis, quod, uti dictum, sponsalia non solvit in detrimentum alterius.

11 Alia quæstio est: An qui post votum simplex virginem defloravit, teneatur eam ducere, non obstante voto simplici? Resp. Ita rectius dici, cum votum non obliget, rebus notabiliter mutatis, uti hic propter vinculum justitiæ, quod supervenit, & gravissimum proximi damnum prævalens voto; si tamen jubeatur eam ducere per judicem, uti dicetur infra *De adult.* & mulier ignoraverit votum, nam si scivit, habet quod sibi imputet, Sanchez 1. *Disp.* 45.

Alterum impedimentum, de quo hoc Tit. ponit Ordo, qui alius major, alius minor, ut dictum sup. *lib.* 1. Ille præcedens ponit impedimentum dirimens, propter tacitum continentiæ votum ordini sacro adnexum, *c.* 1. *De voto in* 6. Dico præcedens; quia sequens non tollit vinculum matrimonii. 12

Dubitatur autem: Quo jure sit inductum hoc impedimentum? Resp. Verius esse, solo jure Ecclesiastico esse inductum, cum nullum jure divino inveniatur præceptum irritans, neque repugnet Sacerdotio matrimonium, imo compartiatur, uti patet in Sacerdotibus veteris Testamenti, & in Græcis Sacerdotibus modernis, quibus est permissus matrimonii usus. Et licet a temporibus Apostolorum viguerit in Ecclesia, ne promoti ad Ordines inirent matrimonium, inde tamen non sequitur esse juris divini, cum ab Apostolis statutum rectius juri Ecclesiastico attribuatur. Sanchez. 7. *disp.* 27. *n.* 5. 13

Dicta de impedimento ex ordinis Susceptione vera sunt, quatenus quis volens Ordinibus est initiatus. Nam si justus metus intervenerit, ille faciet talem non teneri ad continentiam, atque ita matrimonium ab illo initum teneri, secundum dicta sup. *de his, qua vi, &c.* idem de ordinato in infantia dicendum, quia non potuit se obligare, ob defectum sensus. Quod & videtur dicendum de eo, qui ante pubertatem ordinatus, licet sensum rationis habente, per text. in *can.* 1. *& in can. Illud.* XX. *qu.* 1. ubi ante pubertatem emissum votum dicitur non tenere, ut dictum sup. *de cohabit. Cleric. & mulier. num.* 11. ubi & dictum *num.* 12. collationem Ordinis irritam non inducere obligationem continendi, sive irrita sit ratione defectus alicujus substantialis, sive quia ordinatio facta a non Episcopo: ut non peccet raliter ordinatus, cum ne quidem voto simplici possit dici obstrictus. Vid. Sanchez 7. *disp.* 27. *num.* 13. 14

ADDITAMENTA.

Ad *n.* 1. *in fin.* Observa ex Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 1. *n.* 5. Quod sit peccatum mortale contrahere, vel consummare matrimonium cum impedimento dirimente, quia est violatio legis justitiæ in re gravi. Imo probabilius est etiam esse sacrilegium

præsertim si in facie Ecclesiæ contrahatur post Trident. quia contrahentes abutuntur nomine, & ritibus Sacramentorum cum irreverentia, nisi metus vel causa alia excuset. Item si copula habita cum sponsa tali, quod id in confessione explicari debeat, si prohibitum sit matrimonium ab Ecclesia ob *copulam*, ut in voto Religionis, cultus disparitate, quia contra virtutem Religionis, vel quia contra pietatem, ut in consanguinitate, affinitate. Aliud est, si prohibitum sit ob crimen, ut raptu, vel impedimento ex *tit. de eo, qui, &c.*

Ad n. 9. in fin. Observa ex Laym. *l. 5. tract. 10. p. 4. cap. 3. n. 6.* Licet is, qui cum voto simplici castitatis matrimonium contraxit, a petitione debiti impeditus sit; non tamen is, qui post votum ingrediendi Religionem contraxit, ac *consummavit* matrimonium. Ratio, quia hic nondum habet votum castitatis, sed tantum de vovenda castitate solemniter, a cujus voti expletione impeditus est, donec matrimonium solvatur.

Ad n. 12. adde. Si Clerici post sacros Ordines de facto contrahere matrimonium præsumpserint, ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque Irregulares, in qua tamen irregularitate post peractam pœnitentiam dispensare Episcopo est concessum, dummodo cum vidua, vel corrupta non contraxerit, *c. 1. 2. b. t. c. 4. de convers. conjugat.*

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARIUM.

1 *Machinatio mortis alterius conjugis inducit impedimentum dirimens.*
2 *Item adulterium cum alterius machinatione.*
3 *Adulterium cum promissione de ducendo, quando ponat hoc impedimentum.*
4 *An & solum adulterium sine fide data?*
5 *Liberis ex adulterio susceptis debentur alimenta.*
6 *Ut & spuriis omnibus.*

De crimine hic agitur, quod ponit impedimentum dirimens, & videtur triplex esse. 1

Primum oritur ex machinatione mortis alterius conjugis. Ubi debet machinatio suum sortita esse effectum: non obstante textu in *c. 1. & 6. b. t. &c. 1. sup. de convers. conjug.* quæ tantum faciunt mentionem machinationis, quia verba cum effectu sunt intelligenda, pœnæ non imponuntur nisi crimini completo. Debet etiam uterque ad eam concurrere, saltem consilio aut mandato ad mortem cooperando. Ratihabitio non sufficit, cum ad actum non concurrat. Alter sit infidelis, vel uterque fidelis, non refert, *d. c. 1. sup. de convers. conjug.* Denique fiat & animo ineundi cum altero matrimonii: quæ conditio licet non exprimatur per Canones, vult tamen eam subintelligi ratio inducti impedimenti, scilicet ne conjux conjugis vitæ insidietur, ut eo liberatus cum dilecta magis persona contraheret.

Secundum ponit adulterium, cum machinatione alterius tantum: Quem mo- 2
dum cum priori quidam conjungunt, a quo tamen recte separatur, cum ibi requiratur utriusque machinatio, licet non intervenerit adulterium, hic autem requiratur adulterium, & alterius machinatio sufficiat *c. 1. & 3. b. t.*

Tertium, adulterium cum promissione 3
de ducendo post mortem conjugis, vel matrimonio de facto inito, superstite alterius conjuge, *c. 1. 2. 4. b. t.* Ubi primo oportet verum cum primo fuerit conjugium, quia alias putativum non præstabit impedimentum, *d. c. 2.* Deinde adulterium sit completum, durante conjugio cum altero, quia alias non erit crimen perfectum, sed inchoatum tantum, quod non meretur hanc pœnam, & deficeret conditio, ob quam pœna præcipue imponitur, *c. fin. b. tit.* Tertio, alter sit conjugii prioris, *d. c. 2. & 4. hoc t.* ut si alter ignoraverit, etsi de copula fides data, aut etiam de facto matrimonio intervenerit, non tamen impediatur secundam habere, novo consensu interveniente, *c. 7. b. t.* cum alias non sit formale adulterium, nec debeat vir ex suo dolo reportare commodum, *d. c. b. t.* Ubi si fuerint conjuncti, superstite priori, vir non potest, prima mortua a secunda inscia matrimonii prioris recedere, secundæ tamen

men est licentia recedendi a tali viro, quia ignorantia facit eam non peccasse. Quarto, oportet promissio sit expressa signo exteriori; nam in corde retenta non poneret impedimentum; quod in ea non obtineat ratio impedimenti. Faciunt enim Canones passim mentionem fidei datæ, aut contracti matrimonii, quod requirit exterius signum. Nihil excusabit, quod diu simul cohabitarint, ut & liberos generarint, cum multiplicitas prolis ita susceptæ eorum crimen magis exaggeret, & diuturnitas temporis non tam peccatum minuat, quam augeat, *cap. 5. hoc tit.*

4 Ex quibus patet resolutio ad quæstionem: An solum adulterium, vel sola fides data, vel solum matrimonium, ponat hoc impedimentum? Respondendum enim negative, ut patet ex *c. 6. h. tit.* ubi adulterium sine fide data non impediet postea cum eadem contrahi nuptias, & ex *cap. fin. eod.* ubi contractus initus cum secunda vivente prima, non impedit cum secunda contrahi postea matrimonium, si copula non intervenerit; & Canones passim requirunt utrumque simul, scilicet copulam cum fide data; aut matrimonio de facto inito: ut nonnisi utroque posito possit poni impedimentum, quia non solet poni pœna, nisi positis requisitis ad crimen. Nec obstat *can. 1.* & XXXI. *q. 1.* in quibus indistincte dicitur, non licet ducere in uxorem pollutam prius per adulterium; quia generalis & indistincta istorum Canon. locutio restringitur ibi per loca subsequentia, secundum jam dicta. Uxoricidium ponit impedimentum impediens tantum, de quo infra *Tit. 16.*

5 Mandat autem Pont. hic *d. c. 5. in fine*, ut liberis ex adulterio susceptis alimenta secundum facultates a parentibus ministrentur, secutus jus naturæ, ne, qui nihil deliquerunt, eam pœnam subeant, quod a parentibus ali nequeant, ut secundum rigorem statuerat jus civile. *Auth. Ex complexu C. de incest. nupt.*

6 Ubi quæritur: An *d. cap.* decisio locum habeat in omnibus spuriis? R. Hoc quidem negare Paleot. in *Tract. de nothis & super. cap. 46. num. 4.* qui vult tantum agi ibi de natis ex putativo matrimonio: verum rectius dici, ad omnes pertinere spurios *d. c. 5.* decisionem, quia nititur jure naturali, quo mandatur educatio liberorum. Et facit, quod matrimonium, de quo *d. cap. 5.* non possit dici putativum, cum contra legem sit initum; & non tam subsit ignorantia facti, quam juris, quæ non excusat, nec facit poni matrimonium putativum, quod ponitur per justam facti ignorantiam, de qua inf. *Qui filii sint legitimi*. Denique si putativum foret, frustra moveretur quæstio de iis alendis, cum tales succedant in parentum hæreditatem, ut dicetur infra *Tit. 17.*

ADDITAMENTA.

Ad *num. 1. adde* Busemb. *l. 6. tract. 6. cap. 3. dub. 2.* Hic ratione primi casus addit: Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta, sed absque intentione matrimonii ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit; tunc enim sufficit, si unus cædem perfecerit altero etiam ignaro.

Pro tertio casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum, si enim vel alteruter ignoret, non irritatur, si quod postea ineatur conjuge mortua, excusatque ignorantia quævis etiam facti. Sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii & promissionis de matrimonio cum adultero vixerit alter conjux, quia præsumit vixisse; nisi mors probetur.

Contrahens matrimonium cum muliere, quam polluit adulterio, aut secundis nuptiis copulavit, adducta machinatione in necem viri, aut occiso conjuge animo contrahendi matrimonium cum illa, nulliter contrahit. Gonz. *ad cap. si quis 8. hoc tit.*

Ad num. 2. adde: si adulteri alio fine, quam matrimonii conjugem trucident, v. g. ne prodantur, non est impedimentum. Laym. *lib. 5. tract. 10. part. 4. c. 10. n. 2.*

Ad n. 3. adde: Laym. *ibid. n. 4.* ait, Si fides data sub alio, & adulterium commissum sub alio matrimonio, non est impedimentum.

Idem, quod dicitur de promissione, ait: debet ea esse pura, vel ante mortem conjugis purificata, quia verba in pœnalibus

ſtricte accipienda. Item *nu.* 7. quod promiſſiones factæ vivo conjuge, quod contrahent eo mortuo, ſint irritæ ipſo jure, quia repugnant bonis moribus; *arg. cap.* 2. *de conceſſ. præb.*

TITULUS VIII.

De Conjugio Leproſorum.

SUMMARIUM.

1 *Lepra ſuperveniens ſolvit ſponſalia.*
2 *Non etiam matrimonium.*

1 LEpra ſuperveniens dat cauſam irritandi ſponſalia *c. fin. h. t.* Ratio conſiſtit in metu infectionis, qui merito facit invitum. Idem non operatur lepra præcedens, ſi fuerit præcognita, quod ſibi imputare debeat, qui cum infecto contraxerit. Aliter ſe res habet, ſi ignoraverit, *arg. cap. Quemadmodum ſup. de jurejur.*

2 Matrimonium per lepram ſupervenientem minime diſſolvitur, etiam non conſummatum, *cap.* 1. *h. t.* nequidem quoad thorum, *cap.* 2. *h. t.* Quod tamen temperandum videtur, niſi ſubſit probabile periculum infectionis, cum nemo ſe obliget ad matrimonii contractum, niſi ſalva vitæ incolumitate, & ita temperandum, ſecundum pleroſque; *d. c.* 2. Neq; enim Deus eſt tentandus, *can. Si nulla* XXIII. *qu.* 7. Licet autem eo caſu liberetur a debiti redditione, non tamen ab aliis ſervitiis, quæ ſine periculo vitæ præſtari poſſunt. Vide Barboſam *ad Rub. ff. Soluto matrim. p.* 2. *num.* 28. & 29. Idem ſentiendum de morbo Gallico, aut ſimili, quo alter laboret, ex rationis paritate. Nav. in *Summa c.* 21. *n.* 27. *caſu* 8.

ADDITAMENTA.

AD *num.* 2. *adde.* Si conjugi leproſo immineat incontinentiæ periculum, niſi conjugio utatur, volunt quidam, quod conjux ex lege charitatis obligetur cum periculo debitum reddere. Sed verior ſententia eſt contraria eum non obligari; cum nemo obligetur ad alterius peccatum vitandum proprii corporis periculo ſe exponere, cum is ſimpliciter in neceſſitate politus non ſit, & alia concupiſcentiæ remedia adhibere poſſit. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 1. *n.* 5.

TITULUS IX.

De Conjugio ſervorum.

SUMMARIUM.

1 *Impedimentum dirimens ponit error vel circa perſonam.*
2 *Vel circa perſonæ conditionem.*
3 *Niſi quis ſcienter cum ſerva contraxerit.*
4 *Jure Canonico tenet matrimonium inter ſervos.*
5 *Partus ſequitur conditionem ventris.*
6 *Error circa perſonam tum antecedens tum concomitans dirimit matrimonium.*
7 *Idque jure naturæ.*
8 *Error circa alias qualitates non dirimit.*
9 *Quod tamen limitationem recepit.*
10 *Dolus interveniens an irritet ſponſalia, ac matrimonium?*

IMpedimentum dirimens ponit error, qui contingit vel circa perſonam, ut quando quis putat ſe ducere Sejam, quæ eſt Titia, aut primogenitam, & obtruditur ei ſecundo genita, & impedit matrimonii contractum, propter defectum conſenſus in perſonam, cum non poſſit dici conſenſiſſe in perſonam, quam animo non concepit, *arg. l. In venditionibus* 9. *in pr. ff. de contrah. empt.* Quod ita verum eſt, ut ne quidem S. Pont. efficere poſſit, ut tali errore matrimonium initum teneat, quia non poteſt ſupplere conſenſum. 1

Vel circa perſonæ conditionem, ut quando quis putat ſe contrahere cum perſona libera, quæ eſt ſerva; qualem contractum, poſt leges civiles, *Novel. de nupt.* 22. *§. ſi vero ab initio*, Eccleſia declaravit irritum, propter errorem circa ſtatutum, qui gravior eſt, & omnem conſenſum aufert, *c.* 2. & *fin. h. t.* Dico Eccleſia; quia verius eſt, jure naturæ non irritari, cum ſimpliciter; & abſolute non impediat liberum matrimonii uſum, ſed tantum certis temporibus; & contractus hic ſit ſimpliciter voluntarius, cum conſenſus feratur in hanc perſonam. Licet involuntarium ſit adjunctum ratione qualitatis, 2

tis, quod non facit involuntarium simpliciter, ut inferius patebit.

3 Scienter cum serva contrahens, habet quod sibi imputet & frustra ad dissolutionem provocat; uti & ille, qui servam, quam ignorans duxit, re cognita cognovit, videtur enim eo facto in eam consensisse. Servitus perpetua sit, an temporalis; nihil refert, cum satis sit pro eo tempore servam esse, etiamsi promissa sit libertas, aut debita: quo modo statu liber inter servos refertur, *l. Statu liber. 9. ff. de statu lib.* & statu libera servum parit, *l. Statu libera 16. ff. eod.* Si uterque fuerit servilis conditionis, frustra ignorantia objicitur, cum nulla subsit læsio, ubi utriusque par conditio. Quod multo magis dicendum, si aliquis cum serva se putet contrahere, quæ tamen est libera, cum conditio ejus sit melior, ut non possit hac in parte videri invitus. Propter accidentem alteri conjugum servitutem nequaquam nostris moribus solvitur matrimonium, semel ricte contractum, ut dicetur *inf. de divort.*

4 Est autem jure Canonico inter servos matrimonium, uti & inter liberum & servam; neque enim hi privandi sunt hoc Sacramento, nec dando iis ansa fornicationis; cum non minus peccent fornicando, quam liberi: adeo ut etiam invito domino contrahant, *c. 1. hoc tit.* Non liberantur tamen per hoc a servitiis domino debitis, quæ consueta non subtrahent prætextu matrimonii, domino omnia jura salva maneant, & adeo, ut non impediatur servum distrahere. Non ita tamen eum occupabit, ut non possit convenienti tempore matrimonio vacare, & reddere uxori debitum; nam cum habeat jus ad matrimonium per Canones, habeat & jus ad ejus usum. Quæ procedent, etiamsi dominus matrimonio consenserit, quia non videtur sibi, suisque juribus præjudicare, consentiendo conjunctioni, quam impedire nequit. Nisi tamen ipse servum, aut servam tanquam liberam tradiderit, aut sciens alterum alterius conditionis esse ignarum, studio tacuerit, tunc enim sibi præjudicat *d. Nov. 22. §. si vere ab initio & §. nam si tradiderit*, ubi dicitur ancilla ita a domino tradita fieri libera & ingenua. Ut tale matrimonium subsistat, cum non sit conditionis imparitas, & alter hoc ipso liber fiat.

Quantum ad partum attinet, ille sequitur ventris conditionem, & natus ex ventre servo subjicitur ei, qui ventris dominus est, *l. partum C. de rei vindic.* Nisi consuetudo loci habeat, ut inspiciatur qualitas patris, *cap. 3. h. t.* 5

Error itaque cum circa statum, tum circa personam impedit matrimonium contrahi; sive sit antecedens, qui causam actui præbet, atque ita efficit involuntarium: nihil enim volitum quin præcognitum; sive concomitans, qui non inducit quidem ad volendum, sed ita concomitatur, ut sine eo actus fieret: veluti si contrahens cum Maria existimet esse Catharinam, ita adfectus, ut, si scivisset esse Mariam, cum ea neutiquam tenuisset contrahere. Quo casu licet error non faciat simpliciter involuntarium, facit tamen non esse voluntarium, cum licet non desit voluntas ducendi talem, si nosset, non tamen duxerit; nam cum ignoravit eam esse, non potest videri in eamdem consensisse, quia, ut dixi, nihil volitum, nisi præcognitum. Sanchez. 7. *disp.* 18. *n.* 4. & 5. 6

Ubi quæritur, an jure naturæ error circa personam dirimat? *Gloss. can. unic. in pr.* XXIX. *q.* 1. velle, solo jure Ecclesiastico. Sed rectius id juri naturæ quis adscripserit, eo quod error libertatem & consensum auferat, *l. Si per errorem ff. de jurisd.* sine quo stare matrimonium nequit. Ut neque ullus contractus sine eo valet, cum ratio non patiatur, ut aliquis obligetur invitus. Unde consequitur, Pontificem efficere non posse, ut tali errore initum matrimonium teneat, defectu consensus. Plura Sanchez *d. disp.* 18. *num.* 11. 7

Error circa alias qualitates, uti divitias, nobilitatem, virginitatem, non facit dirimi matrimonium, cum non inducat involuntarium. Nam licet error sit causa involuntarii, non tamen quilibet efficit simpliciter involuntarium, sed is solus, qui est circa qualitatem, per se & ex natura rei requisitam ad ipsius contractus essentiam, non etiam ille, qui est circa accidens: qui circa illud quidem constituit involuntarium, non etiam circa substantiam, ejusq; finem, ut proinde matrimonium teneat, *d. can. un. §. ad hæc* XXIX. *q.* 1. * Quod primo limitandum, nisi qualitas, in qua erratur, apponatur per modum conditionis in ipso contractu, ut si dives est, virgo, nobilis; quia conditionis istius falsitas faceret deficere consen- 8

9

sen-

sensum in matrimonium, & ex consequenti & ipsum matrimonium. Secundo, nisi error qualitatis redundet in errorem personæ: veluti si formaliter & directe feratur in persona, cui inest talis qualitas, ut in filium Regis, materialiter vero & indirecte feratur in personam præsentem; tunc enim ponitur error personæ matrimonium irritans.

10 Q. Utrum dolus interveniens constituat nullitatem? Resp. Dolum ab errore in hoc solum differre, quod dolus ponat actionem seu deceptionem injuriosam, per quam proximus in errorem inducitur: error autem abstrahat ab injuria vel deceptione alterius; cum fieri possit ex naturalibus causis, aut contingentibus casibus, ut idem fere sit effectus. Distinguendum autem inter sponsalia & matrimonium: nam sponsalia non alias irrita ponit dolus, quam si causam iis dederit, non etiam si tantum inciderit, secundum *l. Et eleganter 7. in pr. ff. de dolo, & quæ ibidem traduntur*; propterea, quod dolus contractibus bonæ fidei (ad quos spectant sponsalia) causam dans eos irritet incidens non item. Ratio differentiæ, est quod illo casu causet involuntarium, cum dolus per alterum adhibitus fecerit alterum adsensisse, qui sine eo non consensisset; hoc vero non faciat deficere consensum, cum alter, si præscivisset, non fuisset tamen impeditus a contrahendo. Sanchez. *disp. 64. n. 3.* Ad matrimonium quod attinet, indistincte illud non annullatur, nisi dolus ponat errorem circa personam, aut statum personæ. Probatur per *c. Cum in Apostolico 18. sup. de sponsal. & matrim.* quod non irritat matrimonium, ad quod ineundum alter per mendacium & subreptionem est inductus. Facit eodem *cap. fin. xx. q. 3.* ubi illecti per dolum tenet professio: & text. in *c. Ex parte 14. sup. de convers. conjug.* ubi falsa causa non facit non tenere professionem. Ut idem de matrimonio sit judicandum. Ratio differentiæ inter sponsalia & matrimonium est, quod voluntas contrahendi matrimonium versetur circa statum perpetuum, feraturque absolute in objectum illud, sine dependentia ab ulla conditione: ut effectus objecto conformis eum firmum & indissolubilem ponat, quem dissolvi minus consentaneum rationi. Sponsalia vero non ponunt actum perfectum, unde ab iis variis ex causis receditur, *de quibus sup. Tit.* 1. Nihil facit, quod dictum supra metu initum matrimonium irritari; nam hoc ideo, quia ille aufert consensum & causat involuntarium, si cadat in constantem virum, secundum dicta sup. *de his, quæ vi, &c.* Dolus vero nisi sit circa substantialia, non tollit libertatem ad matrimonium requisitam, sed potius absolutam ponit voluntatem eligendi statum ejusmodi perpetuum, etiamsi erretur in circumstantiis quibusdam, quæ substantialem consensum non auferunt. Vide Covar. *hic p. 2. c. 3. §. 7. num. 7.* Sanchez. *10. disp. 9. n. 20.*

ADDITAMENTA.

Contra hoc, quod error personæ vitiet matrimonium; Dices: In administratione Sacramenti Baptismi, Confirmationis, &c. si minister putet esse personam aliam, Sacramentum tenet; ergo etiam in matrimonio. Negatur consequent. Quia virtualis intentio ministrantis illa Sacramenta esse debet baptizandi præsentem ac capacem, quicumque sit. Secus se habet in matrimonio. Laym. *lib. 5. Tract.* 10. *p. 4. cap. 2. num.* 1. Nisi & contrahens eam habere vellet, qualiscumque sit. Sannius.

Inter Jacobum & Liam ab initio non fuit verum matrimonium, donec Jacob de novo positive consensit in Liam. *Can. un. 29. q.* 1.

Busemb. *lib. 6. Tract. 6. c. 3. dub.* 2. hic notat non esse proprie servos, qui sunt coloni, originarii vulgo.

Matrimonium inter servos legitime contrahitur, etiam invitis Dominis; sed si ingenuus per errorem ancillam ducat, vel econtra, conjugium nullum est. Gonzal. *ad cap. ad nostram, hoc tit.* Fagnanus.

Ad num. 10. in fine. Quæres, quare sit matrimonium nullum, si inductus quis fuerit metu & non ob dolum, seu si inductus quis fuerit dolo? Ratio dubitandi, quia & dolus & metus habent admixtum involuntarium. Laym. *ad princ. hoc tit. cit. loco n.* 2. dat rationem, quia utrum vis injusta gravis intervenerit, plerumque coram Ecclesia demonstrari potest. At dolus plerumque occultus est; quare ne multa matrimonia dubium haberent valorem, expediebat ea jure Ecclesiastico

non

non infirmari, quando jure naturali spectato vim sustinendi obtinent.

Dicta de servis *hoc tit.* locum habere non posse in originariis, asserit idem *d. l. n.* 5. *per cap.* 2. *extr.* de Judæis, *& tit. de agric. & censit. Cod. lib.* 11.

TITULUS X.

De natis ex libero ventre.

SUMMARIUM.

1 *An quis liber sit vel servus, ex ventre colligendum.*
2 *Venter semper certus, nisi aliud habeat consuetudo.*
3 *Calamitas matris non nocet partui.*

Quia dictum, errorem circa conditionem servilem vitiare nuptias, recte hic subjicitur, qui servus sit, quis
1 liber. * Et hoc colligendum dicitur ex ventre, qui si liber fuerit, liber erit & natus, alias servus futurus, *cap.* 1. *hoc tit.* cum ex regula generali partus sequa-
2 tur ventrem, * qui est, sive pater sit servus, sive liber, nisi aliud habeat consuetudo loci, *cap.* 3. *sup. tit. prox.* Libertas si ventri adsit uno ex tribus temporibus, scilicet vel conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio proderit partui.
3 *Instit. de ingen.* * Calamitas matri superveniens minime obest fœtui, nisi talis, quæ & ipsum fœtum tangat, ut si mater prægnans injusto bello capiatur.

TITULUS XI.

De Cognatione spirituali.

SUMMARIUM.

1 *Cognatio spiritualis quid, ejusque origo.*
2 *Ea olim triplex: Paternitatis, Compaternitatis & Fraternitatis.*
3 *Restricta per Trid. ad certas personas.*
4 *Jus vetus in quibus sublatum.*
5 *Patrinus seu suscipiens qualis adhiberi debeat.*
6 *Patrinis pluribus designatis, unum, vel unum & unam seliget Parochus.*
7 *Quid si omnes admiserit.*
8 *Religiosi suscipientes an contrahant hanc cognationem.*
9 *Pater in necessitate baptizans filium an eam contrahat respectu uxoris, aut concubinæ?*
10 *An contrahatur per procuratorem?*
11 *Patrini verba an sint necessaria.*
12 *An contrahatur ex iteratione solemni baptismi privatim valide collati?*
13 *Cognatio quædam olim oriebatur ex instructione Catechismi.*
14 *An hic modus per Trid. sublatus.*
15 *Cognatio an contrahatur per dationem alterius Sacramenti.*

De impedimento, quod oritur ex cognatione & adfinitate, sequentibus aliquot Tit. subjungitur, quod est impediens & dirimens simul. Cognatio triplex est: Spiritualis, Legalis, & Carnalis, quæ dicitur Consanguinitas. 1

Spiritualis est Ecclesiæ inventum, ex ejus arbitrio dependens. Covarr. *hic p.* 2. *c.* 6. *§.* 4. *num.* 1. Sanchez 7. *Disp.* 54. *num.* 2. quo jure etiam ponit irritum subsequens matrimonium. Sanchez *d. loco n.* 3. Fit tamen & ejus mentio in jure civili, *l. Si quis alumnum*, 26. *Cod. De nupt.* Estque attinentia inter personas aliquas orta, ratione Baptismi, per quem quasi renascimur, vel Confirmationis, per quam perfectiores Christiani reddimur. Ratio impedimenti est in reverentia, quam recipiens ab aliquo esse spirituale eidem debet, uti & suscipientibus, tanquam parentibus & fidejussoribus apud Deum, *can. Vos ante omnia* 105. *De consecrat. dist.* 4. Ut recte dicat Justinianus in *d. l.* 26. *in fine*, nihil aliud sic inducere posse paternam adfectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quam nexum hujusmodi, per quem, Deo mediante, copulantur animæ. Deinde contrahitur per hoc Sacramentum aliquod amicitiæ vinculum, quod sufficit ad prohibitionem istam, ut cum extraneis inito matrimonio dilatetur amicitia ad instar cognationis carnalis.

Triplex hinc olim oriebatur cognatio; 2
Paternitatis scilicet, inter baptizatum & baptizantem, patrinum baptizati & baptizatum: Compaternitatis, inter baptizantem, baptizati parentes, suscipientis, eorum-

eorumque conjuges; Fraternitatis, inter baptizatum, & liberos baptizantis & suscipientium, *c. Veniens & c. fin. h. t. c.* 1. *eod. in 6. can.* 1. 2. 3. *& aliis* XXX. *q.* 1. Idem juris est in Confirmatione, *d. c.* 1. *in fine*, quatenus tamen tenens confirmandum est confirmatus, *can. In baptismate* 101. *de consec. Dist.* quod robore, quod requiritur ad sustentandam alterius infirmitatem, careat non confirmatus.

3 Verum novissime per Conc. Trid. *Sess.* 24. *cap.* 2. *De reform. matr.* est restricta hæc cognatio ad certas personas, idque quia propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis contingebat contrahi matrimonia. Ut hodie non nascatur illa cognatio nisi inter baptizatum, ejusque patrem & matrem, ex una parte, & baptizantem ac suscipientes, ad summum unum & unam, ex altera, quorum nomina libro per Parochum inscribantur.

4 Hinc apparet jus vetus sublatum esse in aliquibus. Primo in eo, quod patrinorum sive suscipientium conjuges hodie non adficiantur hac cognatione, quos olim adfectos fuisse patet ex *c.* 4. *hoc tit.* Secundo ipsos suscipientes nullam cognationem inter se contrahere, cum de iis non loquatur Conc. sed tantum de cognatione contracta cum baptizato, ejusque parentibus. Navarr. in *Manuali cap.* 22. *num.* 39. atque ita sublata decisio *d. cap. fin.* Tertio, inter baptizatum & liberos baptizantis & suscipientis hodie non esse nullum impedimentum, quod olim fuisse patet ex *cap.* 3. *hoc tit.* Ut liberi tales non impediantur hodie jungi, nec etiam ab uno conjuge contracta cognatio tangat alium, quominus jungatur baptizato, aut ejus parenti; imo duo conjuges videantur posse eumdem simul suscipere: quod olim quidem non videtur permissum, *can. fin.* XXX. *q.* 4. hodie tamen licere docet Navarr. *d. loco*.

5 Suscipiens aut patrinus, ut hanc cognationem contrahat, oportet usum habeat rationis; propter obligationem, cui nemo se obstringit nisi intelligens. Minor an major sit baptizato non refert, cum tantum agatur de quadam regeneratione in Christo, in qua non spectatur ætas. Sanchez 7. *Disp.* 61. Sit tamen fidelis; nam infidelis non est capax hujus cognationis, cum vitam spiritualem per baptismum non habeat, & hæc cognatio sit inducta ab Ecclesia, cui non subest infidelis. Joan. Andr. *in c.* 1. *hoc tit. in* 6. *& alii, quos citat.* Sanchez 7. *disp.* 60. *n.* 7. Contra se res habet in hæretico, propter baptismi communionem. Navar. 7. *loco numer.* 36. Idem juris est in tenente in confirmatione. Sanchez *d. Disp.* 60. *numero* 20.

Præterea sit a parentibus baptizati vel parocho designatus; dicit enim Trid. *d. c.* 2. neminem præter designatum hanc cognationem contrahere. Quod si plures designati sint a parentibus, uti alibi moris est, unum ex iis, vel ad summum unum & unam seliget Parochus, qui soli hanc cognationem contrahent, idque ad evitandam prohibitionum multitudinem, ex mente Trid. *d. c.* 2. 6

Quæritur autem hic primo. Quid juris, si non selegerit Parochus, sed omnes admiserit? Resp. Probabile esse, omnes si tangant, contrahere hanc cognationem. Nam licet Trid. prohibeat plurium admissionem, non tamen irritat contra factum, & ex omnium sententia actus contra legis prohibitionem non ideo est irritus, si non addatur in lege decretum irritans. Vid. Sanchez 7. *Disput.* 57. *numer.* 11. *& seqq.* 7

Q. II. An Religiosi suscipientes hanc cognationem contrahant? Resp. Eos quidem prohiberi suscipere de sacro fonte, aut commatres habere, *can. Non licet Abbati* 103. *cum seq. De consecr. dist.* 4. ne hac occasione ad sæcularia trahantur, *can. Pervenit* 20. XVIII. *qu.* 2. actum tamen illorum nullibi irritari, atque ita & illos hac cognatione adfici. Si in Episcopos eligantur, ut a jugo monasticæ regulæ absolvantur, *can.* 1. XVI. *q.* 1. ita & non tenet eos prohibitio suscipiendi e sacro fonte. *Gl. in d. can.* 1. Sanchez 7. *Disp.* 60. *in fine*. 8

Q. III. An pater baptizans filium legitimum in necessitate eam contrahat respectu uxoris? Respond. Ideo matrimonium nequidem quoad thorum solvi, debitum licite reddi, exigique, cum per actum bonum & necessarium non debeat præjudicari matrimonio stanti, *cap.* 2. *hoc tit. can. Ad limina* XXX. *qu.* 1. Idem erit, si per ignorantiam hoc contigerit, *d. c.* 2. Per malitiam baptizans propriam prolem non liberat se e debiti redditione, ne sua fraus ei prosit, alteri obsit; exactione ta- 9

tamen debiti eum. vult esse privatum, Abbas *d. c. 2. in fine*, & *Gl. in can. Nosse* xxx. *q.* 1. Et facit textus in *can. De eo*, xxx. *q.* 1. ubi hujusmodi reus post solutum conjugium sine spe conjugii manere jubetur. Videtur tamen obstare, quod super hac re nihil sit dispositum, & quod ea spectet ad pœnam, quæ non est inferenda sine textu. *Gl. in d. c.* 2. Externæ mulieris aut concubinæ filium baptizans, aut de sacro fonte suscipiens, quod ei sit factus cognatus spiritualis, cum ea matrimonium non contrahit *cap. 1. eod. in 6.* secundum regulam communem, quæ hac in parte non invenitur pati exceptionem. Nihil facit textus in *d. can. Ad limina*, quia loquitur quoad usum matrimonii jam contracti: ne scilicet per istum actum præjudicetur petitioni debiti, ut non æque procedat in matrimonio contrahendo. Nam privari conjugem hoc jure esset in pœnam delicti admissi baptizando prolem alterius conjugis. Est vero iniquum pœnam incurri propter observantiam præcepti. Impedire autem matrimonium subsequens contrahendum non habet rationem pœnæ vel gravaminis, sed pertinet ad quoddam conjunctionis genus, quam statuit Ecclesia inter tales personas: atque ita ille textus non est trahendus extra casum suum ad baptizantem filium alterius non conjugis, sive concubinæ sive extraneæ, & in necessitate, cum exceptio firmet regulam in non exceptis. Facit, & quod facilius impediatur quid fieri, quam factum irritetur. Sanchez 7. *disp. 62. num.* 10.

10 Q. IV. An hæc cognatio contrahatur per procuratorem? Resp. Esse, qui procuratorem hac adfici velint, non mandantem, ex eo, quod iste, non hic tangat baptizandum, in quo ponitur contractæ hujus cognationis ratio. Navarr. *cons. 6. hoc tit.* Et facit, quod solemnia, quibus utimur hac in re, sint personalia, ut non suppleantur per alium. Verum cum procurator non habeat animum suscipiendi suo nomine, & res sit facti, quam per alium faciens ipse facere videtur, posset videri mandans potius contrahere hanc cognationem, quam procurator. Quo facit, quod olim & ipsius suscipientis uxorem hæc cognatio adscecerit, *c. Martinus 4. h. t.* & ita dicitur resolvisse Congregatio Card. Quorum resolutione remota, posset sustineri, ex communi opinione, nec procuratorem, quia non vult, neque est vetus susceptor alienas vices gerens, nec mandantem contrahere hanc cognationem, quia non potest, cum requisita ei non conveniant. Posse tamen consuetudine induci, ut per procuratorem aut nuntium contraheretur, cum quod potest inducere lex, possit & consuetudo legitime præscripta, quæ habet vim legis. Sanchez 7. *Disp.* 58. Pontius *lib. 7. c. 39. nu.* 10.

Q. V. An sint necessaria verba patrini? Resp. Non videri, cum sola susceptio sit de substantia, cætera ad solemnitatem quamdam spectent. Covarr. *hic p. 2. c. 6. §. 4. nu.* 7. Sanchez *disp. 56. n.* 9. Ut autem baptizandum tingat patrinus tempore baptismi est necessarium, etiamsi is fuerit adultus: nam cæremonia sustentationis non est ab Ecclesia inducta ad sustentandam corporis infirmitatem, sed ad tignandam animæ infantiam & imbecillitatem. Sanchez *d. loco nu.* 5. 11

Q. VI. Quid si baptizato domi postea in Ecclesia adhibeantur solemnia, aut etiam iteretur solemniter baptismus, eique quis adstet tanquam patrinus? Resp. Aliquibus videri tunc quoque contrahi hanc cognationem, *arg. c. 1. de sponsal. in 6.* Ubi eo actu licet irrito oritur tamen impedimentum publicæ honestatis. Verum dicendum est, non oriri ex ista solemnitate adhibita aut etiam solemni iteratione baptismi nullam cognationem, cum vere non conferatur baptismus, nec ulla subsit regeneratio, quæ est causa hujus cognationis ut ea cessante, cesset & ejus effectus, per regulam: Non præstat impedimentum; quod de jure non sortiatur effectum, *cap. non præstat. de R. J. in 6.* Nihil obstat argumentum sumptum ex *d. cap.* 1. quia hoc ita speciali jure expressum, ut non sit extendendum. Vid. Sanchez 7. *disp. 62. nu. 4. & 5.* 12

Oriebatur & olim quædam cognatio ex Catechismi, qui baptismo præmitti solet, instructione, quam contrahebat gerens personam infantis, pro quo respondebat; non inducebat tamen nisi impediens impedimentum, *capit. 2. hoc tit. in 6.* 13

Ubi quæritur, an modus iste non sit sublatus per Conc. Trid. Resp. Ita recte videri, eo quod Trid. *d. c.* 2. videatur generaliter statuere, inter quas personas hæc co- 14

cognatio spiritualis oriatur, & impediat, nulla facta mentione ejus, quæ ex Catechismo oritur. Et facit conclusio *d. c.* 2. inter nullos alios, quam ibi numeratos, poni spiritualem cognationem: quæ sententia videtur esse communis. Si qui tamen putent non esse sublatum impedimentum; coguntur fateri, saltem esse restrictum. Vid. Sanchez 7. *disp.* 10. *nu.* 10. *& seqq.*

15 Postremo quæritur: An contrahatur cognatio per dationem alterius Sacramenti? Resp. Expresse id negari *c. fin. eod. in 6.* Quod habet, ex aliorum Sacramentorum datione nequaquam oriri cognationem, quæ matrimonium impediat vel dissolvat. Et facit ratio, quod per aliorum Sacramentorum collationem non regeneremur: ut non possit quis videri recipere esse spirituale, quæ est ratio cognationis. Contra tamen habere text. in *can. Omnes* 8. xxx. *q.* 1. in pœnitentia, quæ est Sacramentum, susceptos ita haberi loco filiorum, ut in baptismate: *can. Si quis Sacerdos d. q.* 1. Cum filia tali fornicantem grave adulterium committere, & pœnitere debere, eo modo, quo de filia Spirituali, quæ loca videntur satis contrariari *d. c. fin.* Dicendum, per pœnitentiam dici non posse poni cognationem, cum per eam non recipiatur esse aliquod spirituale. Quod modo tradit Gloss. in *d. can. Omnes*, filium posse eam ducere in uxorem, quam pater recepit ad pœnitentiam; quod non foret, si induceret cognationem, *can.* 1. 2. 3. *& aliis* xxx. *qu.* 3. Ecclesiam tamen specialiter prohibuisse matrimonium inter tales personas in reverentiam Sacramenti, quam deceptus ad pœnitentiam recipienti. Ut ratione prohibitionis peccent graviter se conjungentes, eaque species sit in confessione aperienda, quod vel mutet speciem, vel saltem graviter adgravet. Sanchez 7. *Disp.* 55.

ADDITAMENTA.

AD *n.* 5. *in fine adde*. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *n.* 2. Si infidelis baptizet, non contrahit hanc cognationem, & econtra si infidelis baptizet infantem hominis infidelis; etiam non contrahit cum parentibus, quia uterque terminus capax esse debeat. Si vero parens postea baptizetur, tum ex illo tempore contrahit cognationem baptizans. An, si in casu necessitatis laicus baptizet, hæc cognatio contrahatur? Respondetur, baptizans cum baptizato, ejusque parentibus hanc cognationem contrahet; non tamen ille, qui infantem tenet; cum enim non spondeat pro infante, sicut in baptismo solemni fieri solet, censebitur potius commoditatis, quam contrahendæ cognationis causa, eumdem tenuisse.

Ad n. 9. *in fine adde*. *Lib.* 5. *tract.* 10 *p.* 4. *cap.* 8. *num.* 6. Si sponsus prolem ex sponsa susceptam baptizet, solvuntur sponsalia, licet nesciverit esse suæ sponsæ prolem.

Aliud est, si sit patrinus, uti error personæ non facit contrahi cognationem hanc. Ratio, quia patrinus habet determinatam intentionem spondendi pro eo homine, quem animo concepit; in baptizante vero est intentio Ecclesiæ conformis baptizare hunc capacem, quicumque sit.

Ibidem *n.* 7. idem tenet, si conjux prolem suæ conjugis baptizet, vel in Sacramento baptismi aut Confirmationis tanquam patrinus suscipiat ob necessitatem, nullum impedimentum contrahi per hic *cit. can. ad limina* xxx. *q.* 1.

Ad n. 12. *in fine adde*. Sicut non contrahitur cognatio spiritualis, si quis levet, dum præmisso privato baptismo, in Ecclesia supplentur solemnia, & Ceremoniæ, aut etiam solemniter iteretur baptismus sub conditione: *si &c.* ita nec contrahitur, si quis levet infantem in baptismo privatim administrato.

Ad n. 13. *adde*. Impedimentum hoc contrahebatur ab eo, qui in Catechismo pro persona baptizanda Sacerdoti interroganti respondet, si verus patrinus non sit, qui in baptismo tenet, quia domi v. g. ob necessitatem baptizatus fuerat, & solum Ceremoniæ in Ecclesia adhiberi debent.

TITULUS XII.

De Cognatione legali.

SUMMARIUM.

1 *Cognatio legalis quid, & unde oriatur.*
2 *An & ex adoptione?*

3 *In*

3 *Impedimentum hoc dirimit nuptias inter filiam adrogatam, & patrem.*
4 *Non etiam inter liberos ex filia, & patrem adrogantem.*
5 *Dirimit & inter filium adoptivum, & filiam naturalem adrogantis.*
6 *Duo legitimi ab eodem adrogati an ligentur hac cognatione?*

1 Cognatio legalis est attinentia quædam proveniens ex adoptione, quæ facit in locum filii transire adoptatum, quoad effectus juris. Habet autem ista cognatio locum in adrogatione, cui tantum est iis effectus hodie, ut patet *instit. de adopt.*

2 Q. An & in adoptione? Resp. Recte dici, non oriri nisi ex adrogatione, quod ejus fundamentum ponatur in patria potestate, quæ secundum jura posteriora non adquiritur, nisi per adrogationem, quæ sola cum ponat fundamentum cognationis, ponet etiam sola causam impedimenti. Si tamen adoptio fiat a patre naturali, etiam hodie ponet hanc cognationem, & ex ea impedimentum, cum subjiciat potestati adoptantis adoptatum, *instit. d. tit.* ut posita causa, etiam sit ponendus effectus.

3 Est autem hoc impedimentum non tantum impediens, verum & dirimens nuptias inter filiam adrogatam, & patrem, etiam soluta adrogatione, propter reverentiam, quæ per potestatem, semel contracta perdurat, *l. Adoptivus* 14. *& leg. Quin etiam* 55. *ff. de ritu nupt.* * Inter

4 liberos ex filia & patrem adrogantem nullum est impedimentum, cum cesset potestas impedimenti causa; neque enim nati ex filia sequuntur familiam matris, sed patris. Aliud est in natis ex filio, quia sequuntur familiam Patris.

5 Est & impedimentum inter filium adoptivum & filiam naturalem adrogantis, & vice versa, & quidem dirimens, ut patet ex *c. un. b. t.* ubi dicitur consistere non posse inter eos nuptias, durante potestate; qua soluta subsistunt, sive emanciperur filia naturalis, sive ipse adrogatus, quia non tam reverentiam inter eos ponit impedimentum, quam sola potestas, qua ut causa sublata, dici debet sublatum & impedimentum. Gl. *in d. c.* 1. Sic & adrogatus post emancipationem non impeditur ducere matrem adrogantis, ejusve amitam, maternam, sororem, neptem ex filio, quod jam intelligatur extraneus, *d. l.* 55. *in fine*. Honestius tamen fuerit abstinere ab hujusmodi nuptiis propter quamdam reverentiam, & affinitatem ex hac legali cognatione contractam.

6 Quæritur de duobus legitimis ab eodem adrogatis, an ligentur hac cognatione? Resp. Hoc videri probabile, per *c. un. b. tit.* indistincte loquens. Et facit, quod in iis ponatur causa, scilicet potestas, ut debeat subsequi effectus. Et ita tenet Angel. *§. inter eas instit. de nupt.* Contrarium tamen receptum, ex eo, quod non fiat mentio hujus impedimenti in isto casu, sed tantum in casu, quo alter est naturalis, alter legitimus: qua de causa nolunt hanc cognationem, ut odiosam, sine textu extendendam esse. Sanchez 7. *Disp.* 63. *n.* 28.

ADDITAMENTA.

Observa ex Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 7. *nu.* 3. Ex cognatione legali etiam oriri impedimentum per modum *affinitatis* inter adoptatum & uxorem adoptantis. *L. adoptivus. ff. de rit. nupt.* At vero inter adoptantem & parentes adoptati nulla cognatio contrahitur.

Busemb. *lib.* 6. *tract.* 6. *c.* 3. *dub.* 2. hic refert esse probabile, quod cognatio legalis post Trident. tantum dirimat ad gradum secundum inclusive, sicut cognatio spiritualis. Inter adoptatum & filiam adoptantis non potest durante adoptione dari matrimonium; secus vero ea soluta. Gonz. *ad cap. si qua* 1. *b. t.*

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ.

SUMMARIUM.

1 *Affinitas qualiter contrahatur.*
2 *Per copulam illicitam contractam inducit impedimentum impediens, & dirimens.*
3 *Dirimit præcedentia sponsalia de futuro.*
4 *An teneatur petere dispensationem, cujus culpa contracta affinitas.*
5 *Non dirimit sponsalia de præsenti.*

Pa-

6 *Pœna contrahentis hoc impedimentum.*
7 *Impedimentum hoc ponitur, sive vir sive mulier peccet, & vivo mortuove conjuge.*
8 *Ad quem gradum extendatur.*
9 *An oriatur ex incestu cum propria consanguinea?*
10 *Incestus cum duabus consanguineis præstat impedimentum perpetuum matrimonio contrahendo.*
11 *Incestus occultus sit, an notorius, non refert.*
12 *Incestus enormis esse debet, ut in primo gradu.*
13 *An incestus cum cognata legali vel spirituali ponat hoc impedimentum.*
14 *An cum adfine sponsi vel Sponsæ.*

1 SUbjungitur hìc de impedimento, quod ponit adfinitas, quæ per copulam contrahitur, non tantum licitam, de qua *Tit. seq.* verum & illicitam, de qua hic etiam occultam, imo & per eam, quæ sillata retinenti, *c. 6. h. tit.*

2 Oritur hinc impedimentum non tantum impediens, sed & dirimens, si præcedat ipsum matrimonium, *c. Tertio loco* 13. *sup. De præsumpt.* Quod procedat etiam copula habita cum impubere, *cap.* 7. *hoc tit.* Ratio est in eo, quod fuerit una caro.

3 Dirimit & præcedentia sponsalia de futuro, quod necdum habeant esse perfectum, *capit.* 2. *hoc titul.* & res jam sit facta quasi impossibilis, licet culpa alterius.

4 Ubi quæsitum, an teneatur eo casu petere dispensationem is, cujus facto posita adfinitas? Resp. Non teneri quidem eum, qui non peccavit, admittere dispensationem etiam impetratam, cum sit liber a fide data, secundum dicta sup. *Tit.* 1. Videri autem aliquibus, eum, qui causam dedit, teneri eam petere, si commode haberi possit. Probabilius tamen esse contrarium, quod res sit quasi impossibilis, licet sine culpa, atque ita liberetur ab ejus præstatione. Nam promissionis obligatio intelligitur, rebus sic stantibus, & in eodem statu manentibus, *c. Quemadmudum sup. De jurejur.* Nisi tamen deflorata sit mulier, aut gravem famæ patiatur jacturam. Vid. Sanchez 1. *Disp.* 56. *n.* 4.

Sponsalia de præsenti neutiquam dirimit, *c. Discretionem* 6. & *c. Tuæ fraternitatis* 10. *h. t.* quod habuerint semel perfectum suum esse, quod dirimi nequit nisi certis modis, de quibus sup. *De convers. conjug. n.* 17. & iterato agetur inf. *de divort.* inter quos non est adfinitas superveniens. Et hoc, licet non sint consummata per copulam, cum non copula, sed consensus nuptias ponat.

Ponitur tamen hoc casu peccans; Primo, quod perdat jus exigendi debitum, quod tamen conjugi petenti reddere tenetur, *d. c.* 7. & 10. ne innocens privetur jure suo absque culpa, *d. c.* 6. *in fine* & *c. fin. h. t.* Secundo, quod post mortem alterius impediatur novas nuptias inire, *c.* 1. 2. & 4. *h. t. c. Litteris* 12. *in fine sup. de præsumpt.* Quæ pœna etiam procedit in casu, quo quis sponsæ tantum consanguineam cognovit, *d. c.* 2. Et hoc quatenus scita fuit cognatio, *d. c.* 1. & *can. Si quis cum matre* xxxv. *q.* 2. & 3. Nam ignorantia ut excusationem a culpa incestus ponit, ita & a pœna. Est autem impediens tantum isto in casu prohibitio; ut contractum matrimonium, ea non obstante validum sit, *c.* 4. *h. t.* pro conditione istius impedimenti, ut dicetur latius inf. *Titul.* 16. 5

Habet hoc impedimentnm locum sive vir peccet, sive mulier, *can. Quodam* xxxii. *q.* 7. ex rationis paritate; sive vivo conjuge, sive mortuo, cum ejus consanguinea habeatur copula, *d. cap.* 4. Posset tamen hoc dubium videri, ex eo, quod in *d. c.* 4. agatur de copula habita cum privigna, quæ res singularem habet fœditatem, ut eius nomine singulariter hoc possit videri statutum. Dicendum tamen, generaliter ei locus esse, cum tex. in *d. cap.* 4. maxime se fundent in incestu; qui etiam contingit post dissolutas nuptias, cum veneratio adfinitatis per nuptias semel contracta etiam post eas duret, donec alter vixerit. *Gl. in §. Socrum vers. quod & ipsum instit. de nupt. can.* 1. *vers. Porro* xxxv. *q.* 10. *c.* 2. *§. adfinitates* xir. *q.* 7. Ratio hujus impedimenti est, quod talis incestus habeat ex propria ratione impedire exactionem debiti a conjuge, quod per eam conjuges sint facti adfines, & quod incestuosus non sit veritus, faciendo conjugem sibi adfinem, impedire plenum conjugii usum. Unde est, 7

quod

quod puniatur in ipso matrimonio, contra quod deliquit, & fiat inhabilis ad illud contrahendum.

8 Oriebatur autem olim hoc impedimentum ex copula cum consanguinea alterius usque ad quartum gradum, ut patet ex *d. c. 6.* ubi fit mentio copulæ cum consanguineo conjugis, distinguendo gradum, qui proinde accipiendus secundum *c. Non debet infr. Tit. seq.* ubi ex causa adfinitatis indistincte usque ad quartum gradum ponitur impedimentum. Verum hodie non excedit prohibitio ex illicita copula secundum gradum per Trid. *Sess. 24. de refor. matr. c. 4.* ut cognoscens consanguineam conjugis ultra secundum gradum non teneatur pœnis supradictis, nec sponsalia per hujusmodi copulam hoc ipso dissolvantur, matrimoniumque initum etiam cum eadem ab eo, qui peccavit, teneat, nec cum alia contrahi impediatur. Unde recte sentiunt, qui volunt ex copula habita cum consanguinea conjugis ultra gradum secundum non oriri adfinitatem, nec committi incestum. V. Sanchez 7. *Disp. 55. n. 3. & Disp. 67. n. 7. & 8.*

9 Quæstio autem est: An impedimentum non nubendi resultet ex copula cum propria consanguinea? R. Hoc pluribus videri, ductis argumento ab incestu cum consanguinea uxoris, qui levior est; ut idem debeat obtinere in eo, qui gravior est. Adducunt in eam rem *can. Si quis viduam* XXXII. *q. 7.* ubi cognoscenti consanguineam suam denegatur matrimonium: item *can. fin.* XXXV. *q. 8.* qui vult manere talem incestuosum sine spe conjugii: & *can. Si duo* XXXV. *q. 6.* qui talibus segregatis permittit, si juvenes sint, alia matrimonia inire. *Gl. in can. de incestis* XXXV. *q. 3.* Navarr. in *Summa c. 22. nu. 74. & Conf. 1. b. t.* Quæ opinio, ut possit videri probabilis, contraria tamen est probabilior, scil. in casu prædicto impedimentum non contrahi: cum non debeat illud poni sine textu, qui passim loquuntur de incestu cum adfine sive consanguinea conjugis. Nec facit, quod fœdior sit copula cum propria consanguinea, quam conjugis; quia non tam est inductum illud impedimentum propter criminis gravitatem, quam propter injuriam, quæ fit matrimonio per copulam cum consanguinea uxoris. Ut argumentum a minori ad majus non procedat, cum quod minus est, alia in ratione fundetur. Everard. in *Loco a minori n. 4.* Nihil facit *d. can. Si quis viduam*, quia tantum prohibet conjugium inter incestuosos, non etiam alios citra incestum, ut patet ex textu, & expressius ex *d. can. de incestis in fine*, qui habet, iis quidem illicitam conjunctionem interdici, libertatem tamen habere melioris conjugii ineundi. Nihil etiam facit *d. can. fin.* nam ideo ibi pœnitentia pro tempore vitæ injungitur, simulque prohibetur matrimonium, quod monitione contempta nihilominus in vita incestuosa perstiterint, ut propterea mereantur istam pœnam. Quo modo videtur accipiendus text. in *can. Qui propinquam* XXXV. *q. 3.* Non obstat *d. can. Si duo*; quia non permittit ideo matrimonium, quod sint juvenes, sed solum causam adsignat, cur non prohibendi a matrimonio, si velint. Ita Covarr. *hic p. 2. c. 6. in princ. nu. 4.* allegans D. Th. in 4. *Sent. dist. 34. q. 1. ad 1.* Sanchez 7. *Disp. 15. n. 15. & 16.*

Quid de eo judicandum, qui cognovit duas consanguineas fornicarie? Resp. Induci impedimentum non tantum dirimens cum alterutra earum ineundum, quia utriusque est adfinis, *c. 2. b. tit.* sed etiam impediens cum alia aliqua iniri, & hoc, si scienter habita fuerit copula, eaque enormis & nefaria; veluti si cum matre, & filia quis fornicetur, aut aliqua patrem & filium admittat, *can. si quis* XXXIV. *q. 2.* Est enim talis copula digna hac pœna, propter sui turpitudinem. Idem statuitur in eo, qui cognovit duas sorores, *can. si quis cum duab.* XXXV. *q. 1.* & in ea, quæ duos fratres admisit, ex eadem ratione turpitudinis, *can. Si homo* XXXV. *q. 1.* quibus locis denegatur talibus conjugii contractus usque ad mortem. Non obstat text. in *can. Quidam* XXXIV. *q. 1.* qui post pœnitentiam concedit matrimonii contractum, quia ibi agitur de ignorante, ut facile colligere est ex ipso textu. Facit enim ignorantia esse minorem culpam, atque ita etiam minui pœnam. Uti & violentia faciet non obtinere pœnam in ea, quæ violentiam passa, *c. 6. b. t.* 10

Occultus sit incestus, an notorius, nihil refert, quia cum occulte plerumque committatur, raro esset locus huic impedimento. Unde satis erit, si commissus scienter, ut pœnæ locus sit. Quo facit, quod text. in *d. c. 4. b. t.* non distinguat, sed tan- 11

tantum supponat incestum esse commissum. Nihil obstat *c. 3. h. t.* nam quod ibi dicitur matrimonium impediri non posse, nisi publicus & notorius fuerit incestus, est, quia tantum agitur de unius assertione, cui non est credendum, nisi notorium concurrat. Sanch. *d. disp. 15. n. 13.* Guttier. *Can. quæst. lib. 1. c. 13. n. 8.*

12 Videtur autem in proposito impedimentum istud obtinere, quando est enormis incestus, ut primo gradu, non etiam in ulteriori, cum textus tantum loquatur de gradu primo propter sui fœditatem. Ut licet cognoscens duas consanguineas in gradu ulteriori neutram earum ducat, non tamen adficiatur impedimento non ducendi aliam, cum nullus textus detur, sine quo pœna non statuitur.

13 Quæri posset, an oriatur hoc impedimentum ex incestu cum cognata legali, aut spirituali? R. Non videri, cum nec is proprie sit incestus, nec textus reperiatur inducens impedimentum. Imo in *can. Si quis cum matre* XXXIII. *q. 2.* non permittitur tali uxorem legitimam, quam habet, dimittere. Quod videatur accipiendum quoad debitum petendum; ut multo minus impediatur novas iuire nuptias, cum non debeant induci impedimenta sine textu. Navarr. *de cognat. spirit. Cons. 8. num. 8.*

14 Postremo quæritur, an oriatur hoc impedimentum cum adfine sponsi vel sponsæ? R. Publicam quidem honestatem violari, ideoque induci aliquid impedimenti, uti patet ex *c. 2. h. t.* ubi post pœnitentiam opus est dispensatione, ut cum alia contrahat. Videtur tamen hoc ibi dici, quia agitur de matre sponsæ cognita, qualis copula est fœdior, ut, si fuerit cum remotiore habita, impedimentum sit minus, & quidem temporale, scilicet ad tempus, quo complex delicti vivit, *c. Duo pueri 12. in fine sup. De desponsf. impub.* ex ratione, quod sponsalia ponunt matrimonium inchoatum, atque ita impedimentum altero vivo tantum. Impedimentum hoc hodie non excedit primum gradum, ex Decreto Conc. Trid. *Sess. 24. c. 3. de reform. matrim.* Covarr. *hic p. 2. c. 6. in princ. n. 4.* Sanchez *d. disp. 15. n. 5.*

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & Affinitate.

SUMMARIUM.

1 *Consanguinitas quid.*
2 *Linea consanguinitatis alia ascendentium, alia descendentium, alia collateralium.*
3 *Gradus in qualibet linea qualiter computandi.*
4 *Regulæ in hac computatione observandæ.*
5 *Matrimonium in linea recta est irritum jure naturæ.*
6 *Idque in infinitum.*
7 *In Linea transversa probibitæ nuptiæ ad quartum gradum.*
8 *Adfinitas quid, & inter quos contrahatur.*
9 *Adfinitas olim triplex, & quæ hinc probibitio.*
10 *Impedimentum publicæ honestatis.*
11 *An hoc impedimentum oriatur ex matrimonio nullo.*
12 *An ex matrimonio irrito defectu consensus interni?*
13 *Impedimentum hoc est perpetuum.*
14 *Nuptias incestas qui contrahant.*
15 *Qua pœna afficiantur jure civili.*
16 *Nuptiæ an debeant esse consummatæ.*
17 *Jure Canonico sint excommunicati ipso jure.*
18 *Ignorantia justa excusat.*
19 *An excuset ignorantia tam juris, quam facti?*
20 *Scientia alterius alteri ignoranti non nocet, ut & contra ignorantia alterius non prodest scienti.*
21 *An incurrat hanc censuram contrahens cum ea, quam putat esse consanguineam?*
22 *Ea non incurrit sponsalia de futuro contrahens.*
23 *Licet copula consummetur.*
24 *An neque qui bona fide contraxit, postea cognito impedimento perseverat uti coniugio?*
25 *Non incurritur, matrimonio per metum contracto, vel sub conditione.*
26 *An incurrat fœmina contrahens cum Religioso?*
27 *An Sacerdos aut testes præsentes?*

28 *Nam*

28 *Nam eam incurrit contrahens cum filia spirituali?*
29 *Pœnæ civiles an habeant locum in gradibus jure Canonico prohibitis.*
30 *Dispensat S. P. super impedimentis juris humani.*
31 *Non etiam juris divini, aut naturæ.*
32 *Matrimonia irrita jure naturæ inter ascendentes, & descendentes.*
33 *An & inter fratres & sorores?*
34 *An conjunctio patris cum nepte, & amitæ cum nepote?*
35 *Affinitas in linea transversa non ponit impedimentum jure naturæ irritans.*
36 *An in linea recta?*
37 *Pont. in primo gradu, quoad lineam transversalem recte dispensat.*
38 *Episcopo non est dispensandi licentia, nisi ob necessitatem.*
39 *Non dispensat super cognatione spirituali vel legali.*
40 *Neque super impedimento publicæ honestatis.*
41 *Dispensatio non fit subreptitia; vel obreptitia.*
42 *Dispensatio super uno impedimento expresso, altero omisso, an reddatur inutilis?*

Subjungitur hoc Tit. de consanguinitate & affinitate contracta per copulam licitam, quæ ponit impedimentum dirimens.

1 Consanguinitas est vinculum quoddam personarum ab eodem stipite descendentium, vel unius ab altera, carnali propagatione contractum. Hinc consanguinei dicti, quod eodem sanguine sint geniti, vel eumdem sanguinem participent: qui stricte accipiuntur pro natis ex eodem patre, aut ex fratribus per sexum masculinum originem trahunt, & vocantur adgnati, *§. Sunt autem instit. de legit. adgnat. tut.* Hic latius sumuntur pro cognatis in genere; ita dictis, quod una communiterve nati, vel ab eodem orti, *l. 4. §. 1. ff. de gradib.* Neque enim hac in materia consideratur differentia inter agnatos & cognatos, quam etiam jus civile posterius vitiosum duxit in successoribus, *l. fin. C. de liberis præter.*

2 Distinguitur consanguinitas per lineas, quæ sunt ordinata collectio personarum ab eodem stipite descendentium, diversos continens gradus. Linea est Triplex, scilicet ascendentium, id est, parentum, descendentium id est, liberorum (quæ duæ directæ lineæ nomine veniunt) & collateralium, id est, adgnatorum & cognatorum venientium a latere, ut fratres, eorumque liberi, & dicitur transversa, *l. 1. in princip. ff. de gradib.*

In singulis est gradus, id est, mensura quædam, per quam distantia personarum inter se cognoscitur, in ordine Superiori, primo gradu est pater, mater; secundo avus, avia, & sic deinceps. In inferiori, primo gradu est filius, filia; secundo nepos, neptis, & deinceps, *d. l. 1. §. 3. & seqq.* ubi usque ad gradum sextum tam supra, quam infra, nomina propria adgnationis & cognationis referuntur. Ultra deficiunt nomina specialia, utendumque circumscriptione in designatione cognationis. 3

In ordine transverso primus gradus non est, secundum jus civile *d. l. 1. §. 1.* quo a secundo numeratio inchoatur; frater enim & soror sunt secundo gradu, & fit numeratio quasi per patrem, qui cognationis est causa. Filius cum patre primum gradum facit; pater cum altero filio secundum; hic cum nepote tertium, & deinceps: ut fratrum filii jure civili sint quarto gradu. Qua in re dissentiunt a legibus Canones: nam illæ singulas personas numerant utrimque, & tot gradus ponunt, quot sunt distantiæ a stipite, numeratis hinc inde personis singulis, ascendendo ab una persona ad patrem, & ab eo descendendo ad aliam; hi vero in quovis gradu constituunt duas personas, numerantque gradus ab utraque vel remotiore persona ad communem stipitem sive parentem; ut duo fratres primum gradum constituant, nepotes neptesque ex his, secundum, pronepotes, pronepres tertium, & sic deinceps, *can. Parentelæ* xxxv. *q. 5.* Ut duo legales gradus faciant unum canonicum, *can. ad sedem d. q. 5.* Ubi dicitur consistere causa differentiæ in ratione nuptiarum, quarum nomine Canones considerant distantiam. Requirunt autem isti duarum personarum conjunctionem, ut utriusque distantia veniat consideranda. Leges vero inspiciunt rationem successionis, in qua proxima quæque persona potior est, *l. Jurisconsultis 10. in princ. ff. d. tit.* & habetur ratio unius ad alterum, *d. can. ad sedem.*

4 Ut denumeratio graduum commodius intelligatur, notandum generatim, quamque personam gradum adjicere, ut quisque tot gradibus ab aliquo distet, quot generationibus ab eo descendit. Sic filius a patre unica generatione distat; ab avo duabus, atque ita duobus gradibus. Unde regula est: In linea recta tot esse gradus, quot sunt generationes. *Instit. de gradib. cognat. in fine*; in qua regula jus civile & Canonicum conveniunt. Haberque locum regula ista, & in linea transversa jure Canonico, cum fratres faciant unam generationem a patre & primum gradum, nepotes secundam generationem & secundum gradum, atque ita deinceps.

Est autem in linea transversa recepta communiter isto jure hæc regula: Tot gradibus inter se distare aliquos, quot distant a stipite communi, vel distat eorum remotior. Sic fratres a parente communi distant uno gradu, atque ita etiam inter se distant uno tantum gradu, nepotes secundo, pronepotes tertio, eoque & inter se, & deinceps. Ratio est, quod cum tota & adæquata conjunctionis eorum ratio sit unio cum stipite, jure optimo computentur gradus secundum distantiam ab eo ipso stipite, cum nec magis, nec minus possint inter se distare, quam distant ab illo. Sanch. 7. *disp.* 50. *n.* 5.

Jure civili in linea transversa hæc recepta regula. In ea tot esse gradus, quot sunt personæ, una dempta. Ad primum enim gradum duabus personis opus est, deinde quælibet addita gradum facit, & accedentibus similiter singulis crescit numerus, ut ait Jurisc. in *d. l.* 10. *§. nam quoties*.

5 Quantum ad impedimentum nuptiarum attinet, in linea recta matrimonium irritum est jure naturali, cum carnalis copula, ad quam ordinatur matrimonium, conjunctam habeat quamdam naturalem turpitudinem, repugnantem reverentiæ parentibus debitæ. Quo facit Levit. 18. *Turpitudinem patris vel matris non discooperies, quia mater tua est*. Præterea jure naturali parentibus debetur subjectio: per conjugium autem quoad debitum alteri alter mutuo subjicitur, 1. *ad Corinth.* 7. quod juri subjectionis, quo liberi parentibus sunt obstricti, non consonat. Potissima tamen ratio dici potest esse in horrore naturali omnium pene gentium, & aliquarum etiam bestiarum circa hujusmodi conjunctionem. Vide Sanch. 7. *disp.* 51. *n.* 7.

Ubi dubitatur, an in infinitum ista prohibitio procedat? Resp. Et communiorem & probabiliorem esse sententiam adfirmantium; primo ex eo, quod descendentes omnes etiam remoti respectu ascendentium dicantur filii, & debeant iis naturaliter reverentiam & subjectionem, cui actus conjugalis multum præjudicaret. Deinde major est conjunctio inter eos, quorum unus ab alio, licet remote, descendit, quam inter eos, quorum uterque ab alio descendit, ut frater & soror: & major est obligatio erga eum, a quo quis suum esse accepit, quam erga eum, cum quo simul suum esse accepit ab alio. Impeditur autem conjunctio horum, fratris scilicet & sororis, jure naturæ, uti mox dicetur: ut multo magis illa dicenda impediri, etiam inter remotissimos, ex ratione jam dicta. Facit textus expressus in jure civili. *Institut. de nupt. §.* 1. *& l. Nuptiæ* 53. *D. de ritu nupt.* quia in infinitum nuptias inter ascendentes & descendentes dicit esse prohibitas. Quæ juris civilis decisio, cum non sit per ullum textum Canonicum, restringentem hac in materia ad certum gradum prohibitionem istam, mutata, secundum eam est judicandum, *arg. cap.* 1. *inf. de novi operis nunt.* Non recte objicitur *c. Non debet* 1. *h. tit.* quia non accipiendum de linea recta, quæ non fuit controversa, sed de transversa, ut ex textu ipso facile est colligere, qui est correctorius juris veteris, quo inter transversales erant prohibita matrimonia usque ad septimum gradum, *can.* 1. *can. Nullum, & passim* xxxv. *quæst.* 2. Ut subsequens textus restringens usque ad quartum gradum debeat intelligi de transversalibus tantum; non de iis, qui sunt in linea recta. Et hoc confirmat textus in *c. fin. h. t.* qui expresse habet, inter transversales esse prohibitum matrimonium usque ad quartum gradum inclusive. Quo facit Covarruv. *hic p.* 2. *cap.* 6. *§.* 10. *n.* 8. tradens divini & humani juris Professores adserere, jure gentium committi incestum per eum, qui aliquam ex ascendentibus vel descendentibus duxerit, secundum *l. fin. ff. de ritu nupt.* Vid. Sanch. *d. disp.* 51. *q.* 2. Verum super hac re non est, cur simus valde solliciti, cum vix contingere possit, ut cupiant aliqui inire ma- 6

matrimonium gradu quinto, aut ulteriori in linea recta. Aut enim ante moriuntur, aut ita sunt inaequales, quod aetatem, ut absurdissimum foret tales conjungi, imo velle conjungi. Bellarm. *Contr. tom. 2. de matrim. c. 24. in fine*.

7 Quantum ad prohibitionem in gradu transverso fuit variatum. Nam jure civili prohibitio se tantum extendit usque ad quartum gradum exclusive, ut eo jure fratrum liberi, qui eumdem avum habebant, & sunt quarto gradu, potuerunt licite conjungi, *§. duorum, Instit. de nupt.* Jure vero Canonico usque ad septimum gradum ea prohibitio fuit primo extensa, *d. can. 1. & can. Nullum*; postea restricta ad quartum gradum inclusive, *d c. 8. h. t.* qui jure civili est octavus. Ut hodie conjungi non possint, quorum utriusque vel alterius abavus fuit communis parens: tales enim tantum distant quarto gradu, cum secundum computationem Canonicam duae personae unum gradum constituant, ut paulo ante dictum. Ubi satis erit, alter ultra quartum gradum distat a stipite communi, etiamsi alter intra eum sit, *c. fin. h. t.* Quo modo recte jungetur nepos vel pronepos ab una parte adnepti ab altera; quae est in quinto gradu. Ratio prohibitionis conjugalis inter consanguineos fundata est reverentia, quam liberi debent parentibus, & consequenter iis, qui his sanguine sunt juncti. Fundata est, & in pudicitia, quam frequenter periclitari faceret familiaritas cognatorum, si inter eos esset licitum matrimonium. Fundatur denique in dilatione necessitudinis inter plures ad conservandam charitatem inter cives, & tranquillitatem societatis, quae magis procuratur per confoederationem nuptialem cum remotioribus. Quomodo in *can. 1. in fine 35. quaest. 1.* dicitur matris, & foeminae conjunctio, quantum ad genus mortalium esse quoddam seminarium charitatis, ubi tamen legendum videtur *Civitatis*. Aliam rationem dat Gregorius Magnus, in *can. Quaedam 35. quaestion.* experimento esse compertum, ex conjugio propinquorum sobolem minus bene succrescere. Ratio vero restrictionis graduum ad quartum praecipua est, quia experientia docuit, non posse hoc tempore sine gravi dispendio tot graduum prohibitionem observari, quod, cum aetas decreverit, charitas defixerit, concupiscentia sit aucta, fieret saepenumero, ut homines non recordarentur proximitatis, atque ideo ad propinquos se haberet tanquam ad extraneos, contingeretque inde in gradu prohibito iniri matrimonia. Cujus rei evitandae gratia recte posteriores Pontifices edocti experientia ad pauciores gradus prohibitionem revocarunt. Bellarmin. *Tomo 2. Controvers. de matrimon. lib. 1. capit. 29.* Ratio allata a Pont. in *dict. capit. 8. hoc titul.* de quatuor humoribus, qui constant ex quatuor elementis, fundata non est primario, sed tantum ut congruentia quaedam physica: ut temere pro more suo eam vellicent sectarii. Sanchez *7. disp. 53. in fine*.

Altera hujus Rubr. pars est de Affinitate, quae consideratur etiam in matrimoniali conjunctione, ex ratione jam dicta, quod scilicet, & haec sufficiat ad animorum conciliationem: non autem in successionibus, quia secundum eam non defertur haereditas. * Dicta Affinitas, 8 quod duae diversae cognationes per nuptias copulentur, *leg. Nec facile 4. §. affines ff. de gradib.* Est autem propinquitas personarum proveniens ex habita cum cognata alterius copula non tantum licita, sed & illicita, uti dictum Tit. superiore. Dicitur ex copula; quia per eam fiunt conjuges una caro, & ponitur affinitas jure Canonum, *capit. 2. hoc titul.* Alias non posset poni: quomodo ex sponsalibus de praesenti nulla oritur affinitas. Dico, jure Canonum; quia jure civili videntur affinitatis causam ponere, ut colligere est ex *dict. §. Affinis*. Non adficit haec nisi personas junctas, easque non egreditur. Unde tantum inter cognatos viri & uxorem, inter cognatos mulieris & virum, vinculum hoc ponitur, eo gradu, atque ordine, quo ipse vir aut mulier eos attingit. Cum enim per copulam fiant uno caro, non potest unus conjugum alicui esse propinquus, qui non & alterum concernat, nec aliquis unum conjugum attingere, qui alterum non attingat, *can. Fraternitatis 35. quaest. 10.* Hinc cognati viri, & cognati mulieris inter se nullum habeant impedimentum: ut frater mariti licite jungatur sorori uxoris, & filius mariti ex priori uxore recte ducat filium uxoris ex alio marito, si aliud non obstet impedimentum canonicum, *§. mariti tamen Instit. de nupt.* Nihil

hil obstante, quod ex parentum matrimonio communis sit frater aut soror, *l. Generali 34. §. pen. de ritu nupt.*

9 Erat autem olim triplex adfinitatis genus. Primum, de quo jam actum, quod contrahebant cum marito cognati uxoris, & econtra. Alterum, quod primæ uxoris cognati contrahebant cum secunda uxore mariti, & nurus uxoris cum marito. Tertium ponebat secundæ mariti uxoris maritus, & maritus nurus. Sic & frater uxoris est in primo adfinitatis genere; ejus uxor in secundo, qui si relicta nupsisset Titio, in eo ponebatur tertium genus adfinitatis. *Gloss. in d. c. Non debet 8. h. t.* Ponebant omnia hæc genera olim impedimentum nuptiis, ut patet ex *d. c.* 8. ubi Pont. hoc corrigit, & impedimentum ex secundo & tertio genere aufert data licentia in iis generibus conjungendi. Et hoc, ne prohibitionum frequentia hac in materia facile causet peccatum, contracto in gradibus prohibitis matrimonio ignoranter. Ut hodie non impediatur Titius uxoris suæ fratris relictam uxorem ducere, nec vitricus privigni sui uxorem sibi conjungere, quod olim nequidem jure civili licitum erat, *l. uxorem 15. ff. de ritu nupt.* Verum ea lex abrogata est per *d. c. 8.* cum jus civile cedat dispositioni Canonicæ in causis spiritualibus. Ut sublatis duobus posterioribus generibus, affinitatis impedimentum tantum obtineat in primo genere. Covarr. *hic p. 2. c. 6. §. 7. n. 6.* & quidem dirimens, non tantum in linea recta, sed & collaterali usque ad quartum gradum, *d. c. 8. vers. Prohibitio.* Non obstante, quod affinitas gradus non habeat, *l. 4. §. gradus ff. de gradib.* cum adfinis non generet adfinem, generatio autem quælibet gradum faciat; quo modo in Tit. D. non legendum *de gradibus adfinitatis*, sed *gradibus & affinibus*: nam fit computatio graduum adinstar consanguinitatis, ut quoto gradu unum conjugum quis attingit ratione consanguinitatis, eodem & alterum attingat causa adfinitatis. Quod de quarto gradu dictum, accipiendum est de contracta adfinitate ex copula licita; nam illicita ad secundum gradum tantum impedit, & dirimit, non ultra, uti colligere est ex iis, quæ dicta Tit. præcedenti. Vide Sanch. *7. disp. 67. n. 3. & seqq.* Hæc de impedimento, quod ponit cum consanguinitas, tum adfinitas.

Idem etiam ponit justitia publicæ honestatis, quæ in nuptiis maxime inspicitur, *l. semper 197. ff. de R. J.* illam ponunt sponsalia olim etiam invalida, *c. 4. sup. t. 1.* pura tamen, ac determinata: nam cum conditionalibus, quia non ponant nisi spem, non erat eadem vis, *c. un. de sponsal. in 6.* Cum una ex pluribus inita ante non inducent hoc impedimentum, quam sit facta electio, neque enim ante sunt sponsalia. Trid. *Sess. 24. c. 3. de reform. matrim.* ex sponsalibus quacumque ratione invalidis hoc impedimentum prorsus sustulit. 10

Q. An & oriatur ex matrimonio nullo? posse videri non oriri, propter generalitatem *d. c. 3.* quod indistincte ex sponsalibus quacumque ratione invalidis hodie non vult poni impedimentum. Covar. *d. c. 2. §. 2. n. 2.* Contra tamen dicendum, scilicet poni impedimentum hoc ex contracto matrimonio, licet nulliter, idque ex declaratione Pii V. qui in Bulla ann. 1568. incip. *Ad Romanum*, quoad hoc negat mutatum esse jus vetus, de quo in *d. cap. un. de sponsal. in 6.* modo non defuerit consensus: quomodo clandestinum matrimonium, quod ei desit consensus legitimus, non videtur ponere hoc impedimentum hodie, cum Conc. taliter contractum decernat nullum, partesque reddat inhabiles ad taliter contrahendum. Sanch. *7. disp. 2. 70. n. 5.* 11

Quid si desit consensus internus, externus autem sit rite expressus? R. Posse videri attenta ratione naturali non poni hoc impedimentum, cum vere desit consensus, secundum *d. c. unic.* Verius tamen illud poni, cum interni consensus defectus lateat, externus autem faciat matrimonium videri validum: ut ponat scandalum; quod causat hoc Impedimentum. Covarr. *d. §. 2. n. 3.* Sanchez *7. disp. 68. n. 13. & seqq.* 12

Est autem hoc impedimentum dirimens & perpetuum; ut morte alterius aut sponsaliorum dissolutione non tollatur, *cap. 3. & cap. Sponsam 8. sup. tit. 1. can. Si quis 11. 14. 15. XXXVII. q. 2.* Sanchez *d. disp. 68. num. 20.* Cujus ratio posita est in scandalo: neque enim fert honestas, eam, quæ fuit sponsa unius, nubere ejus consanguineo, ut olim duravit hoc impedimentum usque ad quartum gradum: verum hodie per Trident. *Sess. 24. cap. 3.* 13

De

De reform. matrim. restrictum, ut primum non excedat, propterea quod sine dispendio in ulterioribus observari prohibitio non posset, & praecipue quia scandalum contineat, eam, quae fuit patris sponsa, nubere ejus filio, & contra, *§. si uxor tua Instit. de nupt.* idem de sponsa fratris dicendum. Ex matrimonio rato procedens impedimentum extenditur etiam hodie usque ad quartum gradum; cum Trident. non restringat ad primum, nisi ortum ex sponsalibus, & ita declaravit Pius V. in Bulla incipient. *Ad Romanos*.

Est & impedimentum ligaminis; quod ponit matrimonium cum aliqua initum non consummatum, quod cum non sit ideo minus ratum, facit cum alia iniri aliud non posse, quia nemo potest binas nuptias, aut novas contrahere, veteribus durantibus. Durant autem veteres, altero superstite. Ponit & impedimentum disparitas cultus; qua de re aliquid dictum supra *Tit. 1.* & repetetur *Tit. seqq.* Quantum ad raptum attinet, quatenus impediat, dicetur infr. *Tit. de raptoribus*.

14 Caeterum nuptiae aliter, quam dictum, contractae habentur incestae, etiam jure naturae & gentium, inter ascendentes & descendentes, *ff. de ritu nupt.* jure vero humano tantum intra gradum eo jure prohibitum: adeo ut juncti separandi sint, *c. 3. h. t.* Nisi sint infideles, qui ad fidem conversi, in gradu jure humano prohibito conjuncti, non sunt separandi, *c. 4. h. t. & c. Gaudemus 8. in pr. inf. de divort.* Secus, si in gradu prohibito jure naturae, super quo non dispensat Pontifex.

15 Est praeterea lege proposita poena ineuntibus hujusmodi nuptias, scilicet exilium, cinguli spoliatio, bonorum publicatio (nisi existant alii justi liberi, quibus bona reserventur. *Auth. Incestas C. de incest. nupt.*) verberatio, si sit persona vilis. Eaedem poenae manent & foeminas, *d. Auth. incestas*. Alias prohibitas nuptias ineuntes dotis, donationisve nomine dato privantur, *l. qui contra C. d. t.* Et haec ita si scienter sint initae nuptiae; excusat enim error, si continuo eo comperto conjunctio fuerit dirempta, *d. l. qui contra*.

16 Volunt etiam consummatas esse nuptias, quod sine culpa non committatur incestus, neque lex soleat punire crimen, necdum perfectum. Covarr. *d. c. 6. §. 8. n. 34.* Probabile tamen est; etiam sine copula esse locum poenis, quia in *d. l. qui contra*, puniuntur contrahentes: & in *l. incesta 52. ff. de ritu nupt.* dicuntur nuptiae incestae carere dote, sunt autem nuptiae ante copulam.

Jure Canonico inducta est excommunicatio, quam ipso facto incurrunt contrahentes nuptias in gradu prohibito, sive consanguinitatis sive adfinitatis, aut cum Monialibus: Quae & obtinet in Clericis ordinatis, Religiosis, Monialibusve nuptias ineuntibus. *Clem. unic. h. t.* 17

Ignorantia justa praebet excusationem, non tamen Clericis ordinatis aut professis eas contrahentibus, in quibus justa esse nequit, sive factum inspicias, sive jus, quod est notissimum. Ut male ejus allegetur ignorantia, quae tamen si probabilis aliquo casu sit, excusabit. *Gloss. in d. Clem. in. V. contrahentes*. 18

Quaeritur autem, an utraque tam juris, quam facti ignorantia excuset? R. De facti ignorantia inculpabili patere; quia alias nihil operaretur verbum *scienter in d. Clem. unica*, positum, cum ignorantia invincibilis semper excuset, adfectata vero minime; eo quod moraliter scientiae aequipararetur: nam qui vult ignorare, jam intelligit fieri posse, ut simpliciter non ignoret. Juris ignorantiam non excusare vult Gloss. in *d. V. scienter*, quando quis ignorat gradum consanguinitatis esse prohibitum, juxta reg. in *c. ignorantia 13. de R. J. in 6.* Posset tamen & haec videri excusare, propterea quod quando lex punit scienter quid facientem, requirat dolum & malam fidem, *l. sed etsi §. scire, ff. de haered. petit.* Ignorantia autem etiam vincibilis dolum excludit. Vid. Suarez *de censuris disp. 23. sect. 5. n. 13. & 14.* 19

Scientia alterius illum solum ad poenam obligat, *can. in lecto xxxv. q. 2.* non etiam gravat alterum ignorantem; uti nec ignorantia unius alterum scientem sublevat. Non obstat, quod *d. Clem. un.* loquatur in plurali, neque enim hoc ideo, quod duorum requiratur scientia, sed in genere dictum, propter omnes, qui peccare possent. *Gl. in Clem. un. V. scienter*, Navarr. *in summa c. 27. n. 141.* 20

Q. An & incurrat hanc poenam con- 21

 stan-

trahens cum ea, quam falso putat consanguineam? R. Non incurrere, ex eo, quod non ex nuda voluntate, sed cui respondet exitus, committatur delictum, & pœna inferatur. *Gl. d. Clem. un. per notata in c. Si vero infr. de sent. excom.* Conscientia tamen erronea donec permanet, reum facit obnoxium peccato. Suar. *d. loco n.* 17.

22 Per sola sponsalia de futuro dicta pœna minime incurritur; quia non ponunt contractum matrimonii, de quo tantum loquitur *d. Clem. un.* quæ cum sit pœnalis; non est extendenda. Aliter sentiendum de sponsalibus de præsenti, cum copula non sit de substantia, & lex prohibeat matrimonium taliter contrahi, uti dictum superius.

23 Quid si sponsalia de futuro per copulam consummentur? R. Inspecto jure antiquo, quo per copulam sponsalia transibant in matrimonium, prædictæ pœnæ locum fore: non etiam inspecto jure hodierno, quo talis copula nihil operatur, ut succedat regula in *c. non præstat, de R. J. in 6.* Nav. *loco cit.* Suar. *d. loco n.* 20.

24 Quid si is, qui bona fide contraxit, postea, recognita, pergat uti matrimonio? R. Non videri incurrere hanc pœnam, cum tantum puniatur contractus incestuosus, quem hic non esse initum facit ignorantia. Neque recte cohabitationi aut actui incestuoso ea vis attribuenda, ut faciat transire in contractum. *Gl. in d. Clem. un. V. scienter.* Covarr. *d. c. 6. §. 8. n. 33.* Licet autem actus iste non mereatur pœnam, *d. Clem. unic.* meretur tamen aliam, propter gravem, quem continet, reatum, *c. inquisitione* 44. *inf. de sent. excomm.* Volunt etiam quidam dictæ pœnæ locum esse, si copula post scientiam habita fuerit adfectu maritali, quod videatur prius matrimonium ratificari, & sic quasi de novo contrahi, ut ponatur materia, super quam lata censura. Licet hodie copula subsequens non ponat matrimonium. Quo facit, quod qui contraxerunt solemniter, ignorato occulto impedimento, & super eo dispensationem secreto impetrarunt, possint revalidare contractum per occultam iterationem mutui consensus. Suarez *d. loco n.* 24.

25 Quid si matrimonium initum fuerit per metum? R. Non incurri, quia pœna tantum ipsum contractum adficit, quem hic non poni facit metus. *Gland. Clem. unic. V. Matrimonialiter*, nisi postea purgato metu revalidetur contractus, secundum jam dicta. Idem dicendum, si sit contractum matrimonium sub conditione, ante cujus eventum, ut non ponitur contractus consummatus, ita nec pœna illi proposita, sed demum illa eveniente, si ab intentione non recesserint.

Quid si fœmina contrahat cum ordinato aut Religioso, an eam censuram subeat? R. Non videri, quod in illam non sit lata directe censura, quippe lata dumtaxat in Clericos, aut contrahentes cum Monialibus, item & Moniales, non etiam alias fœminas, cum ordinatis aut Religiosis contrahentes. Ut cum lex sit pœnalis, non debeat extendi ad casum non comprehensum. Nec facit, quod communicet in crimine per usum matrimonii; nam hoc materialiter tantum, non etiam formaliter, quia censura lata est non in utentes matrimonio, sed in contrahentes. Suar. *d. loco n.* 22. 26

Postremo quæritur, an hæc excommunicatio liget Sacerdotem, aut testem præsentem? R. Non ligare, cum in *d. Clem. un.* tantum fiat mentio contrahentium; Sacerdos autem vel testes, licet præsentes, non possint dici contrahere. Ut cum iis non quadrent verba constitutionis, nec ejus decisio accomodari queat, præcipue pœnalis, non extendenda ad casus non comprehensos. Sunt tamen, quibus contraria placet sententia, propter verba: *inter eosdem scienter eadem celebrantes*: quæ verba cum in *d. Clem. un.* non inveniantur, non possunt quempiam movere, *d. l. n.* 23. 27

Cum filia spirituali contrahens non incidit in hanc pœnam ipso jure, cum in *d. Clem. un.* non fiat mentio istius conjunctionis. Videtur tamen ea inferenda esse fornicanti cum matre spirituali, aut filia, per *can. si qui XXXIII. q. 2. ubi Gloss. secundum verba illius text.* 28

Quæri hic posset, an pœnæ civiles obtineant etiam quoad contrahentes in gradu prohibito per Canones, permisso vero per leges? R. Hoc quidem sentire Covarr. *alios citantem hic n. 6. 8. §. n.* 30. dum vult legem civilem hac in re esse ad Canones referendam. Verius tamen tantum habere locum in gradibus prohibitis jure civili. Nihil faciente, quod causa matrimonia- 29

nialis judicanda secundum Canones, & secundum eos sit ponendus contractus incestuosus: neque enim ideo dicendum, approbatam esse legem civilem in gradibus jure civili admissis, cum licet per legem novam extendatur prohibitio contractus, non tamen & pœna, nisi exprimatur. Ut contrahentes in quarto gradu pœnæ civili non subjaceant, nisi aliud habeant locorum statuta. Nam cum lex ejusmodi conjunctionem habeat legitimam, non debet per eam puniri, *arg. l. Gracchus* 4. *C. ad L. Jul. de adult.* Alciat. *in cap. cum contingat num.* 16. *supr. de jurejur.*

Dicta de pœnis ita obtinent, nisi dispensatio, quæ est levis vel juris alicujus relaxatio ab eo; qui habet potestatem,
30 impediat pœnam. * Dispensare posse Pontificem Roman. super impedimentis humano jure inductis, non est dubium, si tamen causa subsit justa; veluti extinctio gravis litis; si non reperiatur æquale matrimonium; si ita postulet conservatio illustris familiæ alias perituræ, & aliæ similes, de quibus Navarr. *in Summ. cap.* 22. *in fine*. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 6. Pont. *lib.* 8. *c.* 21. *§.* 2. præcipue si sint publicæ: quomodo facile procedat dispensatio inter magnos Principes, justa causa facit tutum esse & dispensantem & dispensatum, etiam in foro conscientiæ. Non idem operabitur defectus causæ, cum non debeat Princeps facile recedere a jure, quod ipse semel posuit. Non tamen faciet causæ defectus dispensationem irritam, cum ejus sit tollere legem, qui posuit. Covarr. *d. c.* 6. *§.* 9. *n.* 15. *& seqq.* * Hinc super im-
31 pedimentum juris divini, aut naturæ dispensatio Pontificia est sine effectu, cum inferioris non sit tollere aut mutare legem Superioris, cui est subjectus, licet interpretari eam possit, *can. inferior, dist.* 21. Covarr. *d. §.* 9. *n.* 6. *&* 7. Bas. Pont. *lib.* 8. *c.* 2. *n.* 4. 5. 6. Non est autem juris divini omnis graduum prohibitio contenta. *Levit.* 18. uti probat Covarr. *d. cap.* 6. *§.* 10. *n.* 4. *& seq. & late* Bellarm. *de matrim. c.* 27.

32 * Jure naturæ prohibita esse matrimonia inter ascendentes, & descendentes, patet ex *l. fin. ff. de ritu nupt.* ubi dicitur jure gentium inter hos committi incestum: quod & reperitur in *l. si adulterium* 38. *§.* 2. *ff. ad L. Jul. de adult.* & probatum rationibus supra *eod. in princ.* Sic irritum matrimonium inter patrem & filiam, matrem & filium, avum & neptem, & deinceps, reverentia talibus debita non ferente istam conjunctionem. Vide Sanch. *lib.* 7. *disp.* 51. *n.* 7. Inter fratres & sorores illicitum quidem esse matrimonium jure naturæ facit gravis, quam continet, indecentia.

Quæstionis autem est, an & jure na- 33
turæ sit irritum inter eos matrimonium? R. Id aliquos negare, ex eo, quod non sit credibile, Deum voluisse esse irritum matrimonium inter eos, per quos volebat propagari genus humanum. Contrarium tamen probabilius, primo, propter naturalem pudorem, qui non admittit hujusmodi conjunctionem, ut gentes pleræque bene institutæ ab ea abhorreant, tanquam turpi, aut si quæ ei indulgent, ab aliis feræ & barbaræ judicentur & reprehendantur, tanquam juri naturæ contravenientes. Cui respondet, quod Deus *Levit.* 20. jusserit junctos fratrem & sororem occidi. Secundo, facit text. in *cap. Gaudemus infr. de divort.* ubi infideles ad fidem conversi, juncti in secundo vel tertio gradu transversali, non sunt separandi, quod iste tantum sit per Ecclesiam prohibitus, cujus legibus antea non tenebantur. Ut, cum non fiat mentio primi gradus, signum sit, quod super eo Ecclesia disponere aut dispensare non possit, ex eo, quod sit juris superioris seu naturæ, cui subsunt etiam pagani. Facit eo *l. Libertinus* 8. *de ritu nupt.* ubi libertus non ducit sororem libertinam, quod jus istud non legibus, sed moribus sit introductum. Ut recte dicat Cujac. *ad Novell.* 12. committi incestum jure gentium per hujusmodi copulam. Facit etiam, quod nusquam inveniatur dispensatio facta super tali conjunctione, quod est urgens argumentum eam esse indispensabilem. Navarr. *Consil.* 14. *num.* 8. *in fine de sponsalib. & matrim.* Covarr. *d. §.* 10. *n.* 14. *&* 15. Sanchez *d. l.* 7. *disp.* 57. *n.* 11. Bellarm. *de matr. cap.* 26.

Alia quæstio est: An patrui cum nepte, 34
amitæ cum nepote conjunctio sit jure naturæ prohibita? Resp. Id videri aliquibus, ex eo, quod *Levit.* 18. prohibeatur conjunctio nepotis cum amita. Verum ibi tantum sit mentio prohibitæ conjunctionis inter nepotem & amitam, ut videatur

non

non prohibita conjunctio patrui cum nepte, cum inclusio unius sit exclusio alterius, & non prohibita non possit non dici permissa. Ut proinde si permissa sit ista posterior, etiam debeat dici non prohibita & altera saltem de jure naturæ, eadem inter istas personas sit distantia, in secundo scilicet gradu inæquali. Unde videtur, ista prohibitio quoad amitam & nepotem non tam fundari in jure naturæ, quam potius in quadam majori indecentia, cum ille, cui debetur reverentia, quasi subjiciatur illi, qui eam debet. Quod minus quidem honestum, non potest tamen dici esse omnino naturæ contrarium. Nec facit, quod dicto loco Deus graves pœnas ponat contravenientibus; quia illæ non concernunt omnes conjunctiones; sed quasdam tantum; & quædam alia crimina gentilium ibi enumerata. Huc facit, quod communis Orthodoxorum sit sententia, non omnes gradus *Lev. c.* 18. contentos esse prohibitos Jure naturæ. Bellarm. *De matrim. c.* 27. Ut super patrui cum nepte conjunctione, aliqua circumstantia cohonestante, & excusante indecentiam, posset dispensare Pont. ut & dispensarum sæpius fuisse habent historiæ etiam recentes. Vid. Sanchez *d. disp.* 52. *n.* 6. *& seqq.*

35 Q. III. An adfinitas ponat impedimentum irritans jure naturæ? R. Quantum ad collaterales, non esse impedimentum jure naturæ irritans, licet præ se ferat aliquam indecentiam, nisi justa circumstantia non cohonestetur. Patet hoc ipsum ex *c. fin. inf. de divort.* ubi dispensat Ecclesia cum conversis ad fidem, ut relictis fratrum utantur. Et cum inter consanguineos non sit impedimentum irritans eo jure, multo minus erit inter adfines; quorum vinculum minus est arctum.

36 Q. IV. An in linea recta sit impedimentum irritans? R. Majorem esse quæstionem, & auctores variare; nec videri improbabilem eorum opinionem; qui jure naturæ irritas nuptias volunt, saltem si contracta fuerit adfinitas per copulam licitam, propter naturalem indecentiam, quam continet conjunctio soceri cum nuru, vitrici cum privigna, præcipue generi cum socero, privigni cum noverca; ubi, præter indecentiam naturalem, etiam obstat inversio ordinis quoad regimen, cum noverca, socrus sit loco matris, & in privignum generum, tanquam filios, ordine naturæ habeant potestatem. Quo facit, quod *Levit.* 20. exageretur hoc scelus, & nefandissimis flagitiis adnumeretur, & D. Paulo 1. *Cor.* 5. fornicatio cum noverca avocetur tam nefanda conjunctio, qualis ne quidem inter gentes audiatur. * Ut 37 recte Navarr. *conf.* 14. *n.* 8. *in fine sup. de sponsal.* neget Pont. in primo gradu dispensare posse, scilicet quoad lineam rectam: Nam quoad lineam transversalem licite eum dispensare non est dubitandum justa causa cohonestante indecentiam. Quo facit, quod ex lege veteri inter levitum, id est mariti fratrem, & fratriam, id est fratris relictam nuptiæ constiterint, imo quasi præceptæ fuerint, fratre scilicet mortuo sine semine; ut nihil involvat admodum repugnans juri naturæ. Cov. *d. §.* 1c. *n.* 20. Quomodo non possunt argui Pontifices, qui in tali gradu dispensarunt; neque reprehendendus Julius II. qui dispensavit cum Henrico VIII. Angliæ Rege, ut licite duceret uxorem Catharinam, quæ nupta ante fuerat ejus fratri Arturo, sine liberis mortuo, imo non cognita; non etiam Clemens VII. qui eam dispensationem ut legitimam, consultus illustrioribus orbis Academiis, decreverit, cum secundum legem Deuteron. non potuerit tantum, sed & debuerit eam ducere, licet hæc res magnam orbi Christiano dederit ruinam, tum impostura aliquorum, Regem ad divortium excitantium, ut frustratæ ambitionis vindictam consequerentur, qui brevi postmeritas suæ temeritatis pœnas luerunt, ipso Henrico jubente; tum ipsius Regis turpissimo nefandæ & portentosæ libidinis æstu, quo eo vecordiæ præceps ferebatur, ut non erubuerit conceptam ex adulterio filiam sibi copulare. Ut autem sit jure naturæ licitum in secundo gradu contrahere, vetuit tamen Trid. *Sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr.* dispensari, nisi publicæ pacis causa inter magnos Principes, super aliis nonnisi difficulter. Eos autem, qui scienter matrimonia contrahere præsumpserint, separari, & spe consequendæ dispensationis carere voluit, præcipue si & copula accesserit.

Episcopo nulla est dispensandi licentia, 38 nisi forte super aliquo impedimento a se inducto, cum jus publicum non tollat, nisi is, qui ei præest, aut alius ex ejus commissione. Si tamen publice matrimonium contractum fuerit, & occultum sit impedimen-

men-

mentum, subsit etiam scandalum ex dissolutione, nec facilis sit aditus ad Pont. propter partium inopiam, aut distantiam, aliamve justam ob causam, dispensare Episcopum posse voluit; propter necessitatem, quæ eam licentiam dat; eo quod credibile non sit Pontificem, sibi reservasse dispensationem, cum gravissimo animarum dispendio. Navar. *d. c.* 22. *n.* 85. Pontius *l.* 8. *c.* 13. *n.* 2. *& seqq.*

39 Q. An liceat Episcopo dispensare super cognatione spirituali? Resp. Non videri, id alii concessum nisi Roman. Pontifici. cum impedimentum sit dirimens ex jure communi, super quo non disponit inferior, cujus non est legem immutare Superioris, aut ab ea licentiam recedendi dare, nisi ex ejus permissu, de quo non constat hac in materia. Facit, quod Trid. simpliciter permittat dispensationem Pontifici, nulla facta mentione Episcoporum, aut distinctionis inter cognationum genera.

40 De legali idem dicendum est, scilicet solum Rom. Pont. super ea dispensare, ex eadem ratione. Ubi nihil facit, quod a Principe tale impedimentum sit inductum, nam postea ab Ecclesia est approbatum, ejusque foro subjectum.

Quæres, an super impedimento, quod ponit publica honestas, dispenset Episcopus? Resp. Et hoc esse juris communis, ut tolli nequeat, nisi per eum, qui juri communi sive publico præest, cum non inveniatur alteri ejus dispensatio concessa per jus commune, ac proinde dicenda sit reservata S. P.

41 Cæterum, ut dispensatio teneat, necesse est, non sit extorta per subreptionem, aut obreptionem, neque enim foret valida, *c. quia* 6. *h. t.* eo quod deficiat mens dispensantis, juxta dicta sup. *de rescript.* Nisi postea Pont. dispensationem taliter impetratam confirmet. Itaque casus, ut se habet, exprimendus, nec omittenda particula aggravans, quæ posset dispensatorem removere. Sic exprimendum, an subsit paternitas, an compaternitas, quia dedecet magis ducere eam, quam e sacro fonte suscepisti, quam ejus matrem. Idem de similibus est judicium.

42 Q. An omissio unius causæ faciat dispensationem super alia expressam inutilem; veluti si tantum exprimatur impedimentum affinitatis, & subticeatur publicæ honestatis? R. Videri Navarro *cons.* 7. *num.* 3. *& cons.* 8. *hoc tit.* valere gratiam quoad impedimentum expressum: circa quod subreptio non contingit, ut gratiam ejus non debeat vitiare, sed solum quoad impedimentum omissum, *c. si eo tempore* 9. *de rescript. in* 6. Potest enim gratia esse subreptitia quoad quid tantum, juxta regulam: uno de duobus sublato remanere aliud, nisi suppressum tale sit, quod secundum jus necessario exprimendum. Posset tamen videri utrumque impedimentum esse simul exprimendum, quod utrumque cognitum posset facere difficilem dispensationem, aut eam recusari a Superiori. Ita Covarr. *d. c.* 6. *§.* 4. *num.* 11. Quæ opinio posset videri probabilior, licet pro altera sint plurimi auctores; quæ tamen non ideo minus obnoxia subreptionis vitio, cum facile sit Superiorem non habere memoriam prioris viri ante sublati, nisi & hoc exprimatur libello posteriori, quo petitur dispensatio super alio impedimento, quod simul cum priori suberat.

ADDITAMENTA.

Ad n. 5. *in princ. adde.* Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *c.* 4. Contra definitionem consanguinitatis objicit: Adam & Seth, filius ejus vere erant consanguinei, & tamen non descendunt ab uno stipite per carnalem generationem. Resp. Definiri illam, quatenus hodie in usu est. Vel addi posse: vel quarum una ab altera descendit.

Ad n. 5. *in fine.* Quæres: an DEUS ut Author naturæ possit dispensare, ut Pater v. g. cum filia licite & valide contrahat matrimonium? Resp. Franc. de Arauxo *de stat. Civil. dist.* 11. *n.* 5. cum communi DD. posse, quia neque iste gradus tollit omnino finem intrinsecum matrimonii, quia etiam ex tali possent liberi nasci & educari casu, si hoc matrimonium esset ad generis humani conservationem; quamvis ei magis arrideat sententia, tunc obligationem legis cessare ob necessitatem, sicut nos loquimur contrarie. Sic refert, quod aliqui SS. Patres excusent filias Loth ab incestu, quem cum patre commiserunt, quod existimarent totum genus humanum igne consumptum, & hic accesserunt ad ebrium, quia naturaliter cognoverunt se a sobrio mentis compote repellendas.

Sed

Sed Quæres: An tunc pater & filia sub præcepto inire deberent matrimonium? Respondet idem: puto, quod non, nisi ex revelatione præceptum divinæ voluntatis intelligerent: adeoque videntes humanum genus ad duo tantum individua redactum, probabiliter existimarent voluntatis esse divinæ humanum genus consumere, cui proinde dictamini possent se absque piaculo conformare.

Ad num. 8. *in princ. adde*. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *cap.* 5. *n.* 1. quod ex copula illicita contrahatur affinitas, probat ex Apostolo 1. ad Corinth. 6. ubi ait: *qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur*. Idem ibid. *n.* 4. admittit, & vocat quoddam *genus affinitatis per accidens*, quale dicit esse inter consanguineos inter se per *c. non debet h. t.* Unde forte fit, quod adhuc hodie vulgo se tales affines vocent.

Separatur matrimonium inter affines contractum, etiam usque ad 6. gradum. Gonzal. *ad c. ex litteris* 1. *h. t.*

Matrimonium cum relicta fratris defuncti contractum nullum est, nisi per Ecclesiam dispensetur, ut ita conjuncti in tali matrimonio persistant. Gonzal. *ad cap. DEUS, fin. in fin. de divortiis*.

Ad num. 11. *adde*. Bonacina vult hoc impedimentum oriri, si qui sine præsentia Parochi se duxerint, quia, inquit hoc non est nullum ex defectu consensus, sed tantum ex defectu solemnitatis ab Ecclesia præscriptæ.

Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *cap.* 9. Impedimentum publicæ honestatis non cessat, licet sponsalia communi sponsorum voluntate dissolvantur *c. accessit de despons. impub.* Ubi dicitur hoc impedimentum durare, licet impubes contraxerit, & resilierit.

Ibidem in fine. Julius contraxit sponsalia cum Joanna, hanc postea duxit Augustus frater Julii, sed *matrimonium non consummavit*. Etsi hoc casu Julius non teneatur eam ducere, si tamen velit, potest, quia jura nolunt, ut, si sponsalia præcedentia matrimonium sequens infirmarunt, ab eodem vicissim infirmentur, ne inter duas dispensationes detur quasi mutua reactio, quam etiam natura abhorreat. Dicitur: *non consummavit*. Quia consummatio poneret impedimentum affinitatis.

Quæres: An requiratur, ut sponsalia sint publica & notoria? Videtur, quod non, quia non ideo dicitur esse *publicæ honestatis*; sed quia publice inhonestum est, ut se tales personæ ducant, sive de sponsalibus sciatur, sive non.

Ad num. 13. De impedimento ligaminis: An Polygamia jure naturæ interdicta? Non tantum Ecclesiastica, sed etiam Divina lege est interdicta. Probatur ex *c. gaudemus*, x. *de divort. cap. licet de despons. duor. cap. fin. eod. Can. an non* XXIV. *quæst.* 1. Etiam quoad viros ex Genes. 2. *Erunt duo in carne una*, ex Marci 10. *Patribus antiquæ legis licitam fuisse ex Divina dispensatione ipsis interius revelata*. Probatur item Trid. *Sess.* 24. *Canone* 2. Et sic refutatur sententia Cajetani dicentis non extare legem Divinam.

3. Conveniunt, quod jure naturali interdicta est pluralitas virorum respectu ejusdem uxoris. Tum quia teste D. Th. *in* 4. *d.* 33. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 7. Hoc est contra *prima* præcepta legis naturæ; nam per hoc *quoad aliquod* totaliter tollitur & quoad aliquid impeditur bonum prolis, quod est contra finem, quia licet concipere possit, ex utroque teste Philosopho *lib. animal. c.* 4. *Regulariter* tamen accidit corruptio vel utriusque fœtus ob seminis contrarietatem, vel saltem alterius, quod a prævalente semine suffocatur. Educatio vero totaliter tollitur, quia pater alere nollet, cum foret incertus.

Utrum DEUS dispensare possit, ut una pluribus nubat? Bellarm. negat. Thom. Sanchez cum aliis affirmat. Quibus assentitur Franc. de Arauxo: quia pluralitas virorum non tollit *omnino* principalem finem matrimonii; nam licet tollat congruam educationem; non tamen matrimonium, possetque DEUS utriusque viri fœtus illæsos conservare, & sic salvo principali fine, non est, cur non posset DEUS dispensare, sicut dispensavit in pluralitate uxorum.

An Pontifex super pluralitate uxorum dispensare possit? Durandus, & alii dicunt posse. D. Thomas, Covarr. & alii aiunt, quod non possit, quod probatur. Quia licet talis pluralitas non adversetur primo fini procreationis, in quo homo consideratur ut animal, & cui fini correspondet bonum prolis; impeditur tamen valide finis secundus mutua in officiis domesticis communicatio, cui correspondet bonum fidei, & in quo quis consideratur, ut ani-

animal rationale politicum, quia ex pluralitate uxorum necesse est oriri Zelotypiam, &c. Unde pax turbatur, & communicatio illa valide impeditur. Item plane tollitur finis tertius conveniens matrimonio, ut Sacramento significans conjunctionem Christi cum Ecclesia mediante assumptione humanitatis, cui correspondet bonum Sacramenti; & consideratur homo ut est Christianus; hæc autem unio est cum una Ecclesia, quæ licet ex pluribus constet fidelibus, tamen una est propter fidei, & baptismatis unionem, juxta Cantic. *6. una est columba mea*; & D. Pauli 2. ad Corinth. 11. *Despondi vos uni viro, Virginem castam exhibere Christo*.

Quartus, & alius finis est remedium concupiscentiæ; hoc fine matrimonium per pluralitatem uxorum omnino frustratur. Quia naturale est, ut *talis* vir unam præ aliis diligat, aut quæ pulchrior, vel ditior, vel fœcundior, &c. quod si nullam præ aliis diligat, in nullius congressu quiescit, consequenter alias & alias desiderabit: uti Salomon, ergo. Probatur secundo, quia Polygamia nunquam fuit sine divina dispensatione, uti patet ex Trident. *Sess.* 24. *Can.* 1. 2. Item ex *capit. gaudemus extr. de divort.* ubi paganus conversus jubetur adhærere primæ, &c. in terminis ibid. *Dispensatio* autem, sine qua non licuit olim habere plures uxores, non scripto tradita, sed per divinam revelationem innotuit Patriarchis, & per eorum traditionem fuit ad posteros derivata, illorumque verbo & exemplo in illis continuata.

Utrum hæc dispensatio ad Gentiles extensa? Problema affirmat Bellarm. & alii, quia Jacob. & Esau in terra Gentilium plures duxerunt. Genes. 26. 28. & per *Can. abjiciuntur* XXXII. *quæst.* 4. ex verbis: *Quando mos erat, crimen non erat*. Sotus, Sanchez, & alii negant: quia apud Gentiles non militabat ratio. Scilicet populi fidelis & Catholici multiplicatio, in quo Christus nasciturus erat.

Colligit 1. hanc dispensationem esse cassatam, Matth. 19. Secundo, etiam infideles non posse ducere plures. Tertio, Pontificem non posse dispensare. Ubi postea pro regula ponit, quod leges illæ, quæ actus tam intrinsece malos prohibent, ut nullam ob causam possint honestari, nequeant Ecclesiæ admittere dispensationem, utpote quæ nullam habere possunt rationem justæ dispensationis v. g. præcepta baptismi Confessarii non mentiendi. Bene tamen illæ, quæ prohibent actus non tam intrinsece deformes, quin aliquo casu possint honestari, utpote in quibus potest inveniri justa ratio dispensationis, uti in voto, Prælatorum residentia. In hoc autem casu justa ratio inveniri nequit (sed dices: Si Princeps haberet uxorem sterilem, an non esset justa ratio; Respondet adhuc manere indecentiam, & inconvenientiam annexam, licet pur getur intrinseca malitia.) Unde idem admittit, quod etiam Pontifex in posterioribus casibus super jure naturæ vel Divino etiam quod absolutum, & a solo DEI arbitrio derivatum est, *vere* dispensare possit, tollendo illius obligationem, non quidem in universum, sed tantum in aliquo eventu speciali ob urgentem causam ex DEI commissione. Ita Canus, Thom. Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 6. nu.* 5. cum *Glos. in capit. a nobis. De decim.* Felino, Navarro, cum alii dicant, quod tantum possit authoritative declarare, id jus tali eventu non obligare.

Quod si jus Divinum vel naturæ sit, & ortum habeat ab humana voluntate & ejus suppositione obliget; uti fit in voto, juramento, ibi communius receptum est, quod Pontifex super eo vere dispensare possit. Plura Franc. de Arauxo *de stat. Civil. disp.* XI. *q.* 2.

Quod debeat dici: Pontifex *dispensat.* in jure Divino, probat: quia si esset tantum interpretatio, tum etiam ea viris doctis competeret, etiam personæ propriæ, quod in tali casu esset obligatio legis v. g. non residendi.

Neque obstat solius Pontificis esse interpretari Divinum jus authoritative, ita ut certum & tutum reddat eum, cum quo dispensat, quod non competit viris doctis. Nam hoc modo interpretari est solius Legislatoris, aut eo Superioris *capit. inter de sent. Excommunic. L. fin. ff. de Legib.* Quod si quis diceret interpretandi sic jus divinum competere Pontifici ex commissione DEI, æque licet dicere, competere sic jus dispensandi.

Sannius *tom.* 3. *dist.* 18. *quæstion.* 1. *in fine*. DEUS concessit in antiqua lege polyga-

gamiam quoad plures uxores simul, ut electus populus DEUM verum confitens numero paucos copiosius multiplicaretur, post diluvium maxime, quando amplius non attingebant tam longam annorum seriem.

Ad n. 30. in fine. Quæres: An Pontifex dispensationem denegans, si causa subsit, & non habeat causam in contrarium, peccet? Respondet Francisc. de Arauxo *de stat. civil. disp. 4. difficultate 1. n. 46.* quod peccet venialiter ex genere, & lethali ex damno, periculo vel scandalo annexo. Ratio, quia hoc casu non utitur Pontifex potestate sibi data ad finem, ad quem data est; qui abusus potestatis est peccaminosus: ergo. Item quia hæc potestas data est ad influendum in membra, huic apponitur denegatio; ergo. Item quia ageret contra pietatem & fidelitatem, debet enim ut fidelis dispensator procedere. Et sapit vitium acceptationis personarum, quod est contra justitiam distributivam. Cum autem hæc hic non sint intrinsece mala, videtur tantum esse veniale ex se, alias mortale. Sic Fridericus Dux Saxoniæ ob difficulter & nonnisi pro ingenti pecuniæ summa concessam dispensationem factus est Lutheranæ hæresis fautor. Denegatione autem facta iterato supplicandum est.

Dices 1. Est liberum dispensare, ergo non peccat. Nego conseq. Quia libertas non opponitur culpæ, sed coactioni. 2. Denegando utitur jure suo: ergo? Negatur antecedens, si causa sit. 3. Non est virtus contra quam peccet: ergo? Negatur antecedens ex dictis. Et si scandalum, peccat contra charitatem; 4. Ferendo legem generalem non peccat: ergo nec denegando in particulari. Respondetur, si feratur lex absolute de nunquam dispensando, esset lex imprudens: si autem feratur pro certo loco ex justa causa, quia forte corruptela orta ob frequentem dispensationem, tunc Lex tenet, & sic patet solutio.

Ad num. 32. adde. Probat Cajetanus hoc modo; dicitur: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, id est, excludendo patrem & matrem. Verum iste sensus non est, quia de cohabitatione loquitur: quamvis in quibusdam casibus necessitatis debeat quis parentibus magis assistere, quam uxori. Franc. de Arauxo *cit. disp. XI. quæstion. 2. n. 1.* Melius probatur. Erunt duo in carne una; filius autem est pars quædam sui parentis.

Ad n. 32. in princ. adde. Probatur ex Aristotele *2. politic. cap. 2.* qui solo lumine naturæ ductus turpissimam censet conjunctionem parentum cum filiis, & fratrum cum sororibus, quasi utramque pariter cum naturæ legibus pugnantem. Item Tertullianus *in Apologet. cap. 5.* D. Augustin. *lib. 15. de Civit. cap. 16. lib. 22.* contra Faustum *cap. 55.*

Probatur secundo, inter patrem & filiam est jure naturæ nullum, quia primus gradus consanguinitatis est: atqui etiam frater & soror immediate sibi conjunguntur in una substantia & carne parentis, qui parens non *mediat*, sed tenet se ex parte principali generationis. Hinc Abraham suasit Saræ, ut diceret se esse ejus sororem in Genes. 20. ex quo Gens barbara credebat non esse uxorem: ergo.

Probat idem, quod contraria sententia sit improbabilis in praxi, tum ex *d. cap. gaudemus*. Ubi Pontifex *interrogatus* per indirectum id determinat, tum ex eo, quia sicut signum est evidens, quod natura non possit id, quod nunquam *fecit*, ita etiam non posse Pontificem id, quod nunquam fecit. Nam licet legatur quod Carolus Magnus ex sorore genuerit Rolandum, D. Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 11.* Fuit id tantum factum ex incestu, non conjugio; quia nullibi legitur dispensatum. Non obstat Exemplum Comitis Ammiani, de quo Paulus Æmilius *in vita Ludovici II.* Quia id contigit per ementitam dispensationem a Notario corrupto, qui etiam pœnas solvit, & ipse Comes renuens eam dimittere, a Rege Galliæ comitatu per bellum exspoliatus. Unde colligit Thomam Sanchez falsum dicere, dum ait opinionem contrariam esse valde probabilem. Item refutat, quod D. Thomas contrariam teneat, ut idem Sanchez refert. Dum D. Thom. tantum loquatur de principio, & quod magis repugnet juri naturæ inter patrem & filiam, quam inter fratrem, & sororem, atque truncata verba a Sanch. allegari.

Non obstat de primis matrimoniis, quia id per Divinam dispensationem vel ipsis, vel parentibus relevatam, factum est. Nec incongruit, legis Conditorem statim in

in ea dispensare maxime dispensatione transeunte, & parum duratura. Vel dic ob necessitatem fuisse tunc licitam, cessante tunc lege.

Quod dicitur de Sara, illa fuit sobrina Abrahæ ex fratre Aron nata. Sic & Isaac dixit, Rebeccam esse sororem. Vel, ait idem Auctor, dic DEUM cum Abraham dispensasse.

Non obstat 2. *Reg.* 13. Ubi Thamar fratri Amon intentanti stuprum sibi dicit: *Noli facere stultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi.* Respondetur: David non fuisse patrem Thamar, quæ in bello ab eo capta, postea fuit ab eo enutrita. Vel cum communi illa verba fuisse ab ea prolata falso ex eo, quod sceleris immanitate perturbata esset, sicut cœcus, ait Jo. 9. *Deus peccatores non exaudit.* In fine addit nunquam Theol. Doctorem debere docere in materiis moralibus eam opinionem, de qua opus sit dicere? *Ita mihi videtur sub Sedis Apostolicæ judicio.*

Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *c.* 6. refert, quod Sanch. tradat inter ascendentes, & descendentes excepto gradu primo non esse jure naturæ irritum matrimonium. Unde si infideles convertantur, tales conjugatos ait non esse separandos. Sed non placet.

Ad num. 35. *adde*. Idem ibid. *num.* 5. ait inter affines ex linea recta irritum esse matrimonium, excepto casu necessitatis. Prius intellige, si copula fuerit licita. Si enim ex illicita affinitas resultavit, & *ante Baptismum* habita sit, postea vero illius matrem, filiam, vel sororem ducat, & postea baptizetur, talis separari non debet. Ratio: quia ex hac non oritur affinitas tam perfecta, ut impediat, quominus valide, & ob justam causam etiam licite contrahat.

Ad n. 38. *adde*. Episcopus non potest dispensare jure ordinario in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, si concurrant, 1. Defectus sit dispensabilis. 2. Sit occultus, non notorius, seu divulgatus. 3. Ex altera saltem parte sit matrimonium bona fide contractum. 4. Non sit facilis accessus ad Papam. In matrimonio contrahendo non potest sine speciali facultate. Busemb. *lib.* 6. *tract.* 6. *c.* 3. *dub.* 2.

Ad num. 41. *add.* Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *cap.* 6. *nu.* 9. ait difficiliorem esse dispensationem, si distantia graduum sit inæqualis, maxime si una persona distet primo gradu a communi stipite, v. g. vult quis ducere filiam avi vel proavi, & ita dicitur. Pium V. anno 1566. die 26. Augusti declarasse, citaturque Covarr. *p.* 2. *c.* 6. *§.* 10. *n.* 16.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis.

SUMMARIUM.

1 *Actus conjugalis non est substantia matrimonii.*
2 *Impotentia generandi in senibus, & infirmis est impedimentum contractui matrimonii.*
3 *Impotentia hæc est ex parte utriusque conjugis, & vel perpetua, vel temporalis.*
4 *Item alia absoluta, alia respectiva.*
5 *Matrimonium potentis cum impotente, cognita impotentia, an valide contrahatur.*
6 *Hermaphroditus an contrahat valide.*
7 *Spado jure civili recte contrahit.*
8 *An & jure Canonum.*
9 *Impotentia ex maleficio, quatenus dirimat matrimonium.*
10 *An petere a malefico liceat, ut maleficium tollat.*
11 *Et an, si modo licito illud tolli possit.*
12 *Maleficii signa destruere an licitum?*
13 *Separatis ob impotentiam, an liceat novas inire nuptias?*
14 *Impotentia cessante, an redire ad se invicem cogantur.*
15 *Impotentia ex frigiditate, quatenus reddat inhabilem.*
16 *Cultus disparitas est inter impedimenta dirimentia, & quo jure.*

Inter impedimenta dirimentia est impotentia ad actus conjugalis exercitium, cum desit materia habilis ad finem matrimonii. * Qui etsi non sit de substantia, quam ponit solus consensus, hic tamen implicite saltem in copulam fertur: 1
uti emptio ad usum liberum, & dominium rei, quæ si haberi nequeant, frustra obligatio initur.

Dico, ad exercitium actus conjugalis, 2
nam

nam impotentia generandi, quæ est in senibus, infirmis, sterilibus, non impedit matrimonii contractum. *Gl. in c. 2. h. t.* Nihil obstante decreto juris civilis, quo sexagenariis viris, quinquagenariis fœminis nubendi aufertur licentia ex L. Julia & Papia, quasi operam matrimonio dare non possent, *l. Sancimus 27. C. de nupt.* in qua illa prohibitio sublata, tum etiam quia hac in re Canones sequimur, secundum quos matrimonium non est tantum remedium naturæ seu infirmitatis, verum & humanitatis solatium, *can. nuptiarum* XXVII. *q.* I. Facit, quod ex propria virtute generare possint, habeantque habitum, licet ejus officium per accidens sit suspensum quoad generationem. Vid. Sanchez late 7. *disp. 92. num. 19. & seqq.*

3 Est autem hæc impotentia, vel ex parte viri, quia frigidus, maleficiatus, vel ex parte mulieris, quia arcta nimis, & ad copulam minus habilis, & vel perpetua, qualis censetur, quæ nonnisi per divinum miraculum tolli potest, aut si per artem humanum, non sine gravi corporis periculo aut non sine peccato, veluti quæ tolli tantum potest maleficio, cum fieri non posse censeatur, quod sine peccato fieri nequit, vel temporalis, quæ arte humana, vel ordinariis Ecclesiæ remediis auferri potest, *c. Fraternitatis 6. h. t.*

4 Alia item absoluta, quæ reddit impotentem respectu omnium; alia respectiva, quæ tantum impotentem facit respectu certæ personæ, qualis communiter est in maleficiatis. Impotentia perpetua, absoluta dirimit matrimonium jure naturæ, si præcedat, quia nemo potest in alium transferre dominium rei vel jus ad rem, quam non habet. Est quippe de ratione matrimonii tradere potestatem sui corporis in ordine ad copulam conjugalem. Impotentia respectiva tantum inter eos dirimit, respectu quorum adficit, quia respectu eorum tantum cessat potentia copulæ in quam fertur consensus, non respectu aliorum. Hinc taliter conjuncti sunt separandi; non tamen continuo, sed si non appareat potentia post triennii cohabitationem, per quam constet de inhabilitate, quam & partes cum septima propinquorum manu confirmabunt juramento. Si tamen sufficienter per inspectionem, aut alias de perpetua alterius inhabilitate continuo constet ad petitionem alterius, non est differenda separationis declaratio, *c. 1. & 5. h. t.* cum, quæ certa sunt moram non patiantur. Dico, si præcedat; quia superveniens impotentia non dirimit matrimonium legitime contractum ex communi juris ratione: quod damnum rei superveniens cedat ejus domino.

Q. An scienter cum impotente contrahens debeat ei adhærere tanquam conjugi? 5
R. Non esse matrimonium, cum desit materiæ habilitas; ut solus consensus nihil possit, *c. 4. h. t.* Imo nec posse cogi tales, ut simul maneant, etiam ex pacto, propter periculum peccati in altero, quod non est tolerandum, ratione pacti. Neque obstat, quod in *d. c. 4.* dicatur, si non possint se habere ut conjuges, habeant se ut frater, & soror; hoc enim quatenus consentiunt, & deest periculum incontinentiæ in altero. Nam cum aliis in rebus societas in perpetuum inita nihilominus dissolvi possit propter discordiam, quam parit communio, non est, quare tolleretur hoc pactum. Ubi frivolum sit dicere, Pontifices in *d. cap. 4. & 5.* permittere talibus non tantum cohabitationem, sed etiam eumdem lectum oscula, & similia, quia ea res alium induceret ad peccatum, quod minime intendit Pont. Plura Sanchez *d. lib. 7. disp. 97. n. 2. & seqq.* & Basil. Pont. *lib. 7. c. 60. & seqq.* qui concedit matrimonium potentis cum impotente ad caste vivendum, etiam cognitam potentia, valide celebrari.

De hermaphrodito quæsitum: an ponendus inter impotentes? R. Hermaphroditum sive ἀνδρόγυνον dici, qui utrumque sexum, & virilem & fœmineum participat, ejus tamen existimari, qui in eo prævalet. *Quæritur ff. de statu hom.* ut secundum eum matrimonium recte ineat. Si utroque sit æqualis, non dabit illi Parochus præsentiam sui, antequam alterum elegerit, cum juramento, quod alio, quam electo non utetur: cum sit indecens modo uno modo altero sexu uti, & vice plurium fungi, *arg. cap. 5. sup. de Cler. conjug. & l. si plures 9. ff. de pact.* 6

Spado jure civili non removetur a contrahendo matrimonio, cum ei tantum sit accidentarium impedimentum, quod sanari aut tolli potest. Si tamen non sit castratus, *l. si serva 39. in fine ff. de jure dot.* cui est impedimentum perpetuum. 7

8 Q.

8 Q. An & jure Canonum? R. Velle Cujacium, *ad c.* 1. *col.* 2. *h. t.* illi permissum non esse contrahere matrimonium hoc jure, esseque hac in re differentiam inter Pontificium, & civile jus, *c.* 2. *h. t.* in quo dicit comparari spadonem infanti. Verum iste text. nihil tale habet, sed simpliciter ait, pueros & impotentes minime aptos ad contrahenda matrimonia reputari, quia non possint reddere debitum. Ubi nomine *Impotentium* veniunt illi, qui perpetuo tales sunt, non etiam, quibus temporale est vitium, secundum distinctionem juris civilis, a quo non est dicendum recedere Canonicum, si non sit expressum, *arg. c.* 1. *inf. De novi operis nunciat.* Navarr. *hic Consf.* 2. *nu.* 11.

9 Impotentia causata per maleficium, interventu certorum verborum solemnium, ligulæ, & similium, perpetua censetur, cum tolli nequeat via ordinaria: proinde ea adsectu triennio cohabitare jubentur, utendo interim precibus, jejuniis, operibus misericordiæ, aliisque Ecclesiæ remediis, ut dignetur Deus maleficium avertere, *can. si per sortiarias* XXXIII. *qu.* 1. Quo lapso, si necdum cessare impedimentum juraverint conjuges, cum septima propinquorum manu sunt separandi, quasi jam existente impotentia perpetua, *c. fin. h. t.* Sanchez 7. *Disput.* 94. *numer.* 7. *& seqq.*

10 Ubi quæritur primo: An liceat a malefico petere, ut maleficium tollat? R. Ut maleficium malefico tollat, nequaquam rogari posse, propterea quod postuletur aliquod positivum crimen contrarium præcepto divino. *Lev.* 19. *&* 2. quo prohibemur ad ariolos & magos declinare, eosque consulere. Nec facit, quod ipsa destructio maleficii de se non tam sit mala, quam bona, quia procurare illam medio tali est intrinsece malum, cum contineat expressam vel tacitam dæmonis invocationem. Quo facit dictum Apostoli *ad Rom.* 3. non esse facienda mala, ut eveniant bona. Quod non tantum procedit, si maleficus sit non paratus, verum & si paratus, cum non minus illicitum pactum cum dæmone hoc casu intercedat, quam illo; & opus per se illicitnm non ideo minus ab alio sine noxa postuletur, quod paratus sit, cum idipsum actus malitiam non tollat, nec ideo minus inducens cooperetur actui malo, quem ista circumstantia non cohonestat. Ubi aliqui sine fundamento cessant, citra peccatum rogari quidem non posse maleficum, cogi tamen posse minis, pœnis, verberibus; hac ratione, quod hoc non sit cum dæmone societatem inire, sed jure suo in sui defensionem uti, & quod per coactionem istam non tam deferatur honos dæmoni, quam impugnetur potius. Verum ut efficacior malitiæ ratio est in coactione per minas; quam in inductione per preces, ideo minus cohonestari potest, nisi maleficus, modo licito ut solvat maleficium, cogatur: tunc enim isti coactioni nihil mali adest, ut nec illiciti quid continet rogare, ut idem præstet. Vid. Sanchez 7. *disp.* 95. *n.* 6. *& seqq. & ad Decal. L.* 2. *c.* 41. Suarez *de Superst. lib.* 2. *c.* 17. De Rio Disquis. Magic. *lib.* 6. *c.* 2. *sect.* 1. *qu.* 2.

11 Quid si & modo licito & illicito maleficium solvere possit? R. Si probabiliter credat potens, eum modo licito usurum, non etiam arte magica, absolute esse licitum petere dissolutionem maleficii, quia petitio ex se est indifferens, & cessat mortale periculum. Quod si dubitet, idem erit dicendum, quia & eo casu petitio est indifferens, & potest honesto modo impleri: ut petens non constituat alium in mortali periculo mali. Quod & dicendum videtur, si probabiliter credatur arte illicita usurus, cum non minus licite possit dici res peri, quam potest alter licite præstare, & petens habeat jus petendi, nec usus jure suo inducat ad malum, nec mortalem ei præbeat occasionem. Quod autem alter malitia sua utatur, est tantum per accidens, ejusq; malitiæ imputandum, non etiam petentis desiderio, qui se habet permissive. Et hoc ita, si possit maleficus licito & illicito modo solvere maleficium. Nam si credatur non posse solvere, nisi per maleficium non erit petitio licita, quia petens inducendo cooperaretur maleficio alterius. Sanchez *d. disp.* 95. *n.* 11. *& seq.* Suarez *d. loco* Binfeld. *ad t. C. de malef. & mathem. Concl.* 3.

12 Q. III. An liceat maleficii signa destuere? Resp. Inter maleficum & dæmonem solere firmari pacta sub conditionibus, ut, donec capilli aut ligulæ colligatæ manebunt, aut res aliqua tali loco defossa aut recondita, aut quid simile, teneatur dæmon malefacere ex vi pacti, cessare autem, eo

destructo, combusto, aut eruto. Rationem dubitandi in eo esse, quod destruens aut amovens signa, videatur inire tacitum pactum cum dæmone, quod ex vi prioris pacti amotio ista contineat postulationem, ut cessare desinat dæmon. Verum, non obstante scrupulo isto, dicendum, licitum esse signa ejusmodi destruere aut amore, quia nec hoc positivo jure prohibitum, nec per se & ex natura rei intrinsece malum, potestque fieri bona intentione & fine, ut sit tutum. Imo respectu malefici clara est obligatio ex justitia, quia tenetur ad restituenda damna, quæ intulit, & ad non inferenda ulterius. Ut etiam ad rescindendum pactum initum cum dæmone teneatur, quo mediante damni istius est causa. In aliis hæc obligatio non est ex justitia, sed tantum ex charitate; quia uniuscujusque est subvenire proximo necessitatem patienti, & impedire illius injuriam, si commode possit. Nisi forte in judice, qui tenetur ex officio consulere universali bono Reipublicæ, & impedire injusta nocumenta subditorum. Itaque cum ista amotio sive destructio signorum contineat meram privationem, citra ullam cooperationem aut pactum cum dæmone, qui amoto signo cessat nocere, non potest jure improbari, cum potius ad actum virtutis pertineat, ne proximo nocumentum detur, impedire. Navarr. *in summa cap. 1. n. 29.* Sanchez *d. l. 7. disp. 96. nu. 3. ubi plures citat.* Suarez *d. l. 2. c. 17.* Less. *de Just. & Jure l. 2. c. 44. num. 36.* Ubi non est curandum, quod forte signi sublatio dabit damnum malefico, cum auferens signum nec hoc primario intendat, nec ad illud concurrat, sed tantum sibi consulat, uti potest: ut pactum non tam ex facto ejus sequatur, quam ex pacto cum dæmone. Idem dicendum, si inde tertio fit damnum, cum non cooperetur removens signum, sed tantum se tueatur: ut damnum hoc sit per accidens, & proinde casui acceptum ferendum. Imo & signum contrarium apponere in destructionem pacti cum dæmone per alterum initi, nec superstitionis argui potest, nec spectat ad societatem cum dæmone: veluti si dæmon pactus se nociturum cuidam, donec signo Crucis se muniat, extra omnem noxam erit iis, cui nocebatur, si in destructionem pacti istius signo Crucis se muniat. Sic & licitum veneficam, a qua tactus es ad inficiendum, repercutere, ad impediendam noxam. Neque enim tunc nocet diabolus, quia signo nocendi impeditur. Cujus & vis solet reddi inefficax, infectus det sagæ panem & salem, aut ab illa accipiat; cum non sit illicitum facere aliquid, quod est indifferens ad impediendam gravem operationem diaboli. Less. *d. loco n. 45.* Hinc & licitum ab ipso malefico inquirere, ubi & in quo signum consistat, ut destruatur. Neque enim hoc medium est illicitum, modo maleficus sciat; nam si ignoret, non potest induci, ut per artem malam inquirat, quia esset cooperari malo.

Laborandum itaque, ut licitis mediis maleficium tollatur: alioquin si post triennii cohabitationem non cessaverit impotentia, separandi sunt, *c. fin. h. tit.*

13 Verum hic quæsitum: An post separationem ratione impotentiæ novas nuptias inire liceat separatis? R. Ratione maleficii impotentes separatos recte eas inire, cum maleficium non semper simpliciter, & quoad omnes impotentem reddat, sed communiter quoad certam vel certas personas. Ut præter eas sit habilitas. *Gloss. in c. penult. V. Divinum miraculum & c. fin. V. cognoscendi alias h. t.* & taliter adfectus non sit cum aliis inire matrimonium prohibendus. Quod si postea, sublato maleficio, reddita sit potentia ad copulam cum priori, non tamen rescindentur nuptiæ cum alia initæ. Nam cum legitime sit facta separatio, propter materiæ pro tempore inhabilitatem, quæ putabatur perpetua, non possunt videri illicitæ, ut separatio non sit facienda, *d. can. si per sortiarias.*

14 Majus dubium est in casu, quo tales separati necdum contraxerunt novas nuptias, & redierit habilitas ad copulam, an cogantur adinvicem redire? R. Non videri cogendos ad novam conjunctionem, cum ab initio inter eos non fuerit vinculum, propter impedimentum, quod suberat, perpetuum. Quod licet per accidens postea cessaverit, non ponit tamen consensum fuisse a principio, propter materiæ vitium, qui ab invito non est postea extorquendus. Pro qua parte venit considerandum, quod dictum ante, matrimonium post separationem hoc in casu cum alio initum tenere. Quod dici non posset, nisi separatio foret justa, ut nonnisi justi-

justitia separationis sit inspicienda ; non etiam quod per accidens non sit initum novum ab iis matrimonium.

15 Quantum ad impotentiam causatam ex frigiditate, ea simpliciter facit inhabilem quoad omnes, ut separato aliud matrimonium non sit indulgendum, quod in eo desit matrimonii finis, scilicet exercitium actus conjugalis; & ita accipiendus textus *in cap. requisivisti*. XXXIII. *q.* 1. Qui si de facto matrimonium inierit cum alia, & consummaverit, cogetur ad relictam redire, cum per consummationem matrimonii posterioris appareat prius esse male dissolutum ab Ecclesia decepta, quæ putabat subesse impedimentum, quod vel nullum suberat, vel temporale tantum, quod facit justam dissolutionem. Si tamen contingat mulierem propter arctitudinem separari ab eo, cui non est conveniens, non videtur omnino impedienda a nuptiis, alteri forte conveniat, cum contingat mulieres ea de causa non semper esse absolute inhabiles, sed respective tantum, ut non inhabiles, alii possint esse habiles. Atque ita non cogenda ad relictum redire mulier; si forte ei postea habilis sit facta, cum separatio sit legitime facta. Ubi tamen advertendum, an non potuerit remedium adhiberi sine gravi corporis periculo: alias enim decepta foret Ecclesia, & redintegrandum esset prius matrimonium *c. 6. & ibi h. t.*

16 Ponitur & inter impedimenta dirimentia, Cultus disparitas, quæ est inter fidelem & infidelem, inter quos ideo irritum est matrimonium, quod adferat incommoda & pericula fideli, præcipue apostandi a fide. *Deut.* 7.

Disputatur autem, quo jure? R. Nec jure naturæ, quod non tollat omnino finem matrimonii, cum non impediat prolem nasci; & faciunt eo Sanctorum exempla, qui infidelibus fuere conjuncti: nec jure divino, cum in lege nova non extet tale præceptum. Non obstat, quod *Deut.* 7. sit prohibita talis conjunctio; uti nec facit, quod irritetur *Esdræ* 1. *c.* 9. & 10. nam illud præceptum fuit tantum judiciale, non naturale, cum tantum prohibuerit Judæis matrimonia cum habitantibus in terra Chanaan, quos Deus volebat deleri, non autem cum cæteris: ut hodie cesset, nec ad Christianos pertineat. Nec denique lege Ecclesiæ certa, cum non detur aliquis Canon irritans, licet bene prohibens; uti & prohibetur matrimonium cum hæreticis, *can. Cave. can. Oportet* XXVIII. *q.* 1. quod tamen non est irritum. Ut dicendum sit, irritum esse ex more populi Christiani vim legis obtinente. Neque enim tantum per scriptos Canones hæc impedimenta inducuntur, verum & per usum & traditionem Apostolicam. Quare autem cum hæretico potius teneat, quam cum infideli, dictum est sup. *Tit.* 1. *in fine*.

ADDITAMENTA.

AD *priores quinque num.* 1. Observa ex Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 11. *n.* 1. Si mulier ob arctitudinem sit perpetuo impotens, esto incisionem *periculosam* pati velit, maritus non tenetur exspectare incisionis eventum, sed potest alias nuptias inire. Ideoque si per miraculum fieret potens, matrimonium non tenet prius initum, nisi de novo consentiant. Aliud est, si fuisset maleficiata. Idem ibid. *num.* 2. requiritur hic potentia ad copulam *perfectam*, quæ fit cum immissione *veri* seminis in vas muliebre, hinc Eunuchi, spadones, qui utroque teste carent, ad matrimonium inhabiles sunt: at si post matrimonium quis Eunuchus fiat, potest adhuc exercere copulam imperfectam cum immissione non veri seminis. Ibid. *num.* 3. Matrimonium ratum per supervenientem impotentiam non dissolvitur. Non obstat *Can. quod proposuisti* XXXII. *q.* 7. Quia intelligendus, si impotentia præcesserit nuptias, & quod ex charitatis lege ei saltem obligatus sit. In dubio autem præsumitur impotentia nuptias præcessisse, quod ex communiore docet Abbas *ad cap. fraternitatis num. 6. h. tit.*

Ibid. *num.* 5. Si potentia generandi vi morbi, vel ex senio *secundum se, ac simpliciter* destructa esset, nulla humana arte restaurari possit, & si hominem diutius vivere contingat (quod in dubio præsumi non debet) matrimonium tales contrahere non possunt, quia nihil refert, unde impotentia irreparabilis oriatur. Quod si maritus ob senium simpliciter perpetuo destitutus sit potentia seminandi intra vas, oscula & tactus ipsi sunt licita citra periculum pollutionis, illicita autem copula cum periculo sui polluendi; sin

vero aliqua spes sit intra vas perficiendi opus conjugale, licet rarissime & vix unquam fiat & contingat, concessa adhuc est conjugibus copula, quamvis cum pollutionis periculo. Ita Sanchez 2. *disp.* 27. *num.* 23.

Si de impotentia coeundi constet, statim matrimonium separatur, alias cohabitabunt conjuges per triennium, & si cum septima manu propinquorum jurent carnali se copulæ adhæsisse, & non potuisse conjungi, statim separantur. Gonz. *ad cap. laudabilem* 5. *b. t.*

Ad nu. 6. in fin. adde. Debet abjurare, quod non velit altero sexu uti, durante matrimonio. *Can. Præsbyteros* XVI. *q.* I. Si fuerint facti vidui, possunt secundum alterum sexum contrahere. Sannium *tom.* 3. *dist. ult. q.* 7. *n.* 11.

Ad n. 10. *in fine adde*. Busemb. *lib.* 3. *tr.* 1. *c.* 1. *dub.* 5. maleficium est vis nocendi alii ex pacto & cooperatione dæmonis. Dirigitur ad nocendum, Magia verò ad mira. Aliud amatorium seu philtrum, aliud veneficium. Vide ibi plura. Ubi quod philtrum in voluntatem non agat, sed tantum in phantasiam, unde si labatur, adhuc peccat.

Ad n. 16. *in fine adde*. Franc. de Arauzo *de stat. Civ. disp.* 2. *p.* 1. *sect.* 5. refert Ecclesiam aliquando permisisse matrimonium fidelis cum infideli, scilicet usque ad tempora Concilii Toletani IV. Idem *disp.* XI. *q.* 6. fuse probat non esse licitum matrimonium Catholici cum hæretica, nisi securitas detur de fide, & de educatione prolis in fide Catholica. Sed

Objicit, cum contrahentes sint ministri hujus Sacramenti, quomodo poterit Catholicus id rite ministrare notorie indigno, & existenti in peccato mortali? Item quomodo contrahet is, qui non credit esse Sacramentum, nec habet intentionem faciendi id, quod facit Ecclesia Romana. Respondet ad primum, sufficere unumquemque esse ministrum Sacramenti respectu sui, non respectu alterius. Ad secundum sufficit intentio generalis faciendis id, quod facit vera Ecclesia Christiana quæcumque & ubi sit.

Laym. *Lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 14. *num.* 3. *Si* matrimonio Catholici cum hæretica pactum adjiciatur, ut masculi patrem Catholicum, fœminæ matrem hæreticam sequantur, ait, id impium & irritum esse.

TITULUS XVI.

De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

1 *Interdictum Ecclesiæ ponit impedimentum impediens tantum.*
2 *Pontifex an impedimenta dirimentia inducere possit, & inter quos?*
3 *An aliquem perpetuo reddere inhabilem?*
4 *Feriarum tempore quatenus interdictæ nuptiæ.*
5 *Causæ aliæ ponentes impedimentum impediens recensentur.*
6 *Maritus occidens uxorem in adulterio inventam an incurrat hanc pœnam?*
7 *An fœmina occidens maritum;*
8 *Nudo adulterio an ponatur hoc impedimentum.*
9 *Pœnitentia solemnis illud ponit.*
10 *Item cædes proprii filii.*
11 *Contrahens contra interdictum an, & qualiter peccet.*
12 *Dispensatio contrahendi an omitti consuetudine possit.*
13 *Episcopus utrum super his impedimentis dispenset?*

HActenus de impedimentis dirimentibus, id est, non permittentibus matrimonium de facto contractum stare. Sunt & impedientia tantum, ita dicta, quod matrimonium licite quidem contrahi impediant, contractum tamen stare & validum esse permittant. Ad hæc spectat primo interdictum Ecclesiæ, quo vetitum aliquibus, ne inter se matrimonium contrahant, donec plenius fuerit inquisitum super causa, quæ subesse putatur. Non obstante tamen interdicto matrimonium contractum non dissolvetur, modo nullum aliud subsit impedimentum, quod stare non permittat; quamvis pendente inquisitione conjuges sint separandi quoad thorum, sub pœna excommunicationis; & imponenda sit condigna pœnitentia, pœnam contempti Judicis; *c.* 1. & 2. *h. t.* Idem est, si contra Pont. prohibitionem matrimonium ineatur, cum multa prohibeantur fieri, quæ facta tenent. 1

Quid si decretum Pontificis contineat cau- 2

2 causam irritantem? R. Non esse dubium, quin possit Pont. generali lege statuere impedimenta dirimentia, ex causa justa, inter certa personarum genera, uti & fecisse legitur: an vero inter privatos quosdam tale impedimentum particulari decreto inducere possit, aliquos negare, alios adserere, id non expedire, & rem sine exemplo esse, nec Pont. tale quid unquam tentasse. Navar. *Conf.* 1. *n.* 2. *h. t.* & *Conf.* 2. *n.* 3. Probabilius tamen istam auctoritatem attribui Pontifici, cum in genere possit inducere impedimenta inter omnes, causa suadente, quidni & inter duos ex causa urgente, & ut generalem hac in materia condit legem, quidni & specialem & localem, ut ait Hostiens. *hic in summa in fine*, hanc sententiam approbans. Idem & tenet Felin. *in c. ex parte n.* 6. *sup. de constit.* quando subest causa perpetua, nam si temporalis tantum, idem non operabitur clausula irritans, quæ juxta merita causæ dimetienda. Covar. *hic p.* 2. *c.* 6. *in princ.* 7. *Gl. in c.* 4. *sup. t.* 4. Sanch. 7. *disp.* 1. *n.* 7.

3 Alia quæstio est, an possit Pont. aliquem reddere perpetuo inhabilem ad ineundum matrimonium? R. Majorem hac in re esse difficultatem, ex eo, quod ad continentiam perpetuam nemo nisi ex proprio consensu adstringi possit; imperari autem virginitas nequeat, quod sit magis voti, quam præcepti, *can. Integritas* XXXII. *q.* 1. Deinde quod matrimonio indulto a natura in remedium concupiscentiæ privari invitus nemo possit. Tenendum tamen in potestate id esse Pont. si delicti gravitas eam prohibitionem mereatur. Nam si ex causa libertas a natura concessa possit eripi, aut capite quis plecti, quidni ad matrimonium reddi inhabilis? Præterea si potest facere ex causa incestus, ne quis citra peccatum possit inire connubium, quidni exigente delicti gravitate, reddere matrimonium quodcumque invalidum? quod & ab Urbano V. ita esse factum aliqui testantur. Ita Sanch. *d. loco n.* 8.

4 Præstant & hoc impedimentum feriæ, uti tempus Adventus usque ad Epiphaniam; quadragesimæ usque ad Octavam Paschæ; a diebus Rogationum usque ad Octavam Pentecostes, *can. non oportet* XXXIII. & *passim q.* 4. & *cap.* 4. *sup. de feriis*; idque ideo, quod toto anno celeberrima sint Festa tria: Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, quibus olim omnes tenebantur ad Eucharistiam accedere. Ut igitur Christiani ad ea Festa parati invenirentur, optimo consilio Ecclesia illis temporibus solemnes nuptias prohibuit, quod earum solemnitas causaret magnas distractiones, proter convivia, & alios apparatus fieri solitos. Sanchez 7. *Disp.* 7. *n.* 1. Verum Concil. Trid. *Sess.* 24. *c.* 10. *de reform. matrim.* eam prohibitionem temperavit, atque ad duo tempora redegit, scilicet Adventum & Quadragesimam, modo ante dicto. Non obstante, quod tantum semel in anno Ecclesiastica lege teneantur hodie Christiani se reficere cibo Angelorum. Viget tamen & consuetudo etiam in Natali Domini communicandi, & ut non cesset ea consuetudo, non sola communio est causa istius prohibitionis, verum & celebritas principalium Festorum, ad quæ Ecclesia per jejunia, & orationes suos filios præparare satagit, cum quibus pompæ nuptiales male conveniunt. Volunt tamen communiter isto Ecclesiæ decreto non tam prohiberi contractum matrimonii, quam solemnitatem, quæ consistit in benedictione & solemni deductione in domum, causatque festiva vanæ lætitiæ signa, & per ea nimiam evagationem mentis, istius temporis sanctitatem minime decentem. Verum cum solemnis benedictio sine peccato omitti possit, ea omissa, simul & traductione solemni, videtur matrimonium inire posse sine noxa, si tamen evitetur scandalum, ut & consummari illo tempore, nisi circumstantiis pravis vestiatur. Navarr. *d. c.* 22. *n.* 71. Sanchez *d. loco num.* 15. & *seqq.*

Ponunt & impedimentum impediens 5 tantum Sponsalia priora, ut dictum supra *Tit.* 2. Votum simplex, *sup. tit.* 6. Excommunicatio, cum privet hominum communione, *inf. De sent. excom.* Baptizatio seu susceptio proprii filii de sacro fonte, in fraudem uxoris, uti colligere ex dictis sup. *Tit.* 11. Nuptiæ cum Moniali *can. hi ergo* XXVII. *qu.* 2. *Gl. fin. ad cap.* 2. *inf. de pœnit. & remiss.* Raptus Sponsæ alienæ *can. statutum* XXVII. *q.* 2. Perjurium, *c. sicut sup. Tit.* 1. Præsbytericidium, *c. qui præsbyterum* 10. *inf. de pœnit.* Uxoricidium, *can. Interfectores can. quicumque, can. Admonente* XXXIII. *q.* 2. Quod omni-

omnino procedit, quando quis propria auctoritate sine causa uxorem suam occidit, ut loquuntur dicta jura.

6 Quid si ex causa, utpote in adulterio inventam occiderit? Resp. Posse videri maritum non adfici hac pœna, propterea quod dicta loca se fundent in eo, qui sine causa uxorem occiderit. Frequentius tamen adsertum, ne tunc quidem maritum esse liberum ab hac pœna quod hujusmodi cædes sit improbata per Canones, qui non videntur cædem uxoris probare alias, quam factam publica auctoritate, ut patet ex *d. can. Quicumque in V. absque certa probatione.* Commissa cædes uxoris in necessariam sui defensionem, cum sit jure naturæ permissa, non debet pati pœnam.

7 Q. An eandem incurrat fœmina occidens maritum? Resp. Aliquibus hoc videri, ex ratione correlativorum: contrariam tamen sententiam veriorem esse, cum prædicti textus tantum loquantur de viro occidente uxorem, nixi hac ratione, quod proniores sint, & audaciores viri ad cædem uxorum, quam e diverso uxores ad cædem maritorum. Ut illi sint magis reprimendi, & cessante rationis paritate, textus ex argumento correlativorum non sint extendendi. Quo facit, quod pœna raptoris virginum non extendatur ad mulierem virum rapientem, uti dictum, *ff. ad L. Jul. de vi publ.*

8 Q. II. An nudum adulterium inducat impedimentum hoc? Resp. Verius esse, per adulterium non induci impedimentum dirimens, nisi in casibus certis, de quibus sup. *tit.* 7. ubi responsum ad textus, qui contrarium insinuare videntur. Verius etiam non poni impediens, cum nullibi id exprimatur, & textus passim tantum loquantur in casu, quo quis cognovit consanguineam uxoris, qua de re *sup. tit.* 13.

9 Facit, & pœnitentia solemnis, non posse contrahi matrimonium ea durante, *can. de his*, & *can. fin.* XXXIII. *q.* 2. quia cum tempus illud sit destinatum luctui & pœnitentiæ, minus honeste ac decenter eo tempore initur nuptiarum contractus. Verum hac de re non multum quærendum, cum hodie non frequentetur pœnitentia ista. Sanchez 7. *disputat.* 6. *num.* 10.

10 Addunt & cædem filii per *c.* 1. *inf. de his, qui filios occid.* ubi mulieri interfectrici sui filii ex speciali causa, vitandæ scilicet fornicationis, conceditur nubendi licentia; quasi alias denegata, quia non foret opus licentia ad actum jure permissum. Sanchez *d. loco num.* 12.

Quæri autem posset, an sit mortale, non obstante aliquo tali impedimento contrahere? Resp. Hoc verius esse, quod agatur contra Ecclesiæ decretum de causa gravi, veluti si quis contra votum ineat matrimonium, aut contra sponsalia priora valida, quia alteri fidem datam fallit, aut alias jure impediente, non sine justa causa, aut etiam Judice interdicente, nisi tamen causa interdictioni per Judicem facta sit levior. Hæc ita, nisi dispensatio intervenerit, quæ facit matrimonium culpa vacare. 11

Ubi quæsitum, an dispensatio recte omittatur, si consuetudine inductum sit, ne petatur? R. Ita recte dici, cum, uti dictum supra, *de consuet. n.* 8. consuetudo habeat vim abrogandi leges Ecclesiasticas, *c. fin. in fine sup. de consuet.* & tollendi impedimentum ab Ecclesia inductum *sup. tit.* 6. *n.* 4. Invaluisse autem consuetudinem non petendi dispensationem super his impedimentis, præter Navar in *Manuali c.* 22. *n.* 75. varii adferunt. Ubi non desideratur Prælati scientia, cum hæc non salvet consuetudinem, ut sine ea consistat, ut dictum ad *l. de quib n.* 18. *ff. de legib.* Non potest tamen ista consuetudo extendi ad interdictum Ecclesiæ sive Judicis, quod obligat ad sui observantiam sub peccato, pro causa prohibitionis, quæ justa est. Ut non possit videri contraria consuetudo bona, propter contumaciam, quam continet erga Judicem aut Ecclesiam. Sic nec poterit per consuetudinem induci, ut voto ligatus sine peccato nuptias contrahat, omissa dispensatione, aut sponsalia priora negligat: nam jus Deo, aut homini quæsitum non potest mihi auferre consuetudo, sed superior tantum, ex causa si qua subsit justa. Dispensare autem super his impedimentis posse Pont. Roman. certum est. 12

Quæritur, an & Episcopus? Resp. Hoc verius esse. Nam licet *c. sup. tit* 13. *De eo, qui cog. consang. suæ uxor.* tantum dicatur dispensare posse super impedimento ex improprio incestu; consuetudo tamen extendit istam licentiam ad alia. Excipe primo interdictum Ecclesiæ a superiore positum, quia minor non tollit superioris legem, nec eam moderatur, *Clem.* 2. 13

de

de elect. Secundo, proprium incestum, *d. c. 2.* ubi tantum conceditur dispensandi licentia Episcopo super improprio incestu: ut in proprio sit denegatum, per reg. quod inclusio unius sit exclusio alterius. Tertio, votum castitatis & Religionis, propter jus Deo quæsitum, super quo ipse Pont. difficulter dispensat. Nav. *d. c. 22. nu. 85.* Denique sponsalia priora, ob datam fidem, & jus homini quæsitum, quod non facile auferendum, nisi causa major suadeat, & tantum per Principem summum, cui soli hoc licet, qualis in Spiritualibus est Pontifex.

ADDITAMENTA.

IMpedimenta impedientia exprimuntur hoc versu:

Interdico, dies, crimen, sponsalia, votum.

Impedimenta impedientia ex crimine resultantia per diuturnam consuetudinem penitus sunt ablata, ait Sannius *tom. 3. dist. ult. qu. 8. n. 5.*

Ad n. 1. in fine adde. Interdictum tripliciter intercedere potest. Per Legem, per Judicem, & per Parochum. Vid. Gonz. *ad cap. de muliere h. t.*

Ad n. 4. in fine adde. Quod tempore feriato prohibeantur tantum solemnitates, non etiam ipse contractus matrimonii, inquit Lay. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 15.* Videre est in Trid *sess. 24. c. 10. de reform. matrim. & c. Capellanus, supra de feriis.* Consuetudo tamen videtur induxisse, ne matrimonio Parochus assistat, nisi necessitas urgeat.

Ad n. 5. in fine adde. Busemb. ex Laym. Navarr. Sanchez addit pro impedimentis impedientibus clandestinitatem: ubi Tridentinum non est receptum, omissione benedictionis. De qua infra de secund. nupt. quæ debet fieri in templo a proprio Parocho; sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi; a quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur sine præviis denuntiationibus, quod ait esse etiam peccatum mortale. Post tertiam denuntiationem licet eadem die contrahere, non tamen differre ultra 4. menses, ut declaravit congregatio Cardinalium. Diurnale autem Romanum ponit 2. menses, alias debet repeti.

Ad n. 8. in fin. adde. Objicies *can. Si vero 22. xxxii. q. 7.* Qui insinuat solum adulterium ponere impedimentum impediens. Responder Gl. intelligendam esse de adulterio incestuoso.

Ad n. 7. in fine adde. Mulier, quæ machinata est in necem viri, ipsi matrimonio & alterius spe privatur, maritus vero insidiatorem interficiens, ipsam uxorem dimittere valet, & ea mortua alia contrahere. Gonz. ad *cap. Si qua 5. de divort.*

TITULUS XVII.

Qui filii sint legitimi.

SUMMARIUM.

1 *Ex justis nuptiis nascuntur liberi legitimi.*
2 *Etiam nati ex conjuge, quæ interim alteri se miscuit.*
3 *Illegitimorum alii naturales, alii Spurii.*
4 *Natus ex parente legitime conjuncto, sed voti reo, an legitimus?*
5 *Et quid de nato ex ordinato vel professo?*
6 *Quid item de nato ex intimato inferiori aliquo Ordine sacro, aut Religioso?*
7 *Sunt & legitimi liberi nati ex nuptiis, quæ justæ putabantur.*
8 *Illegitimi non admittuntur ad successionem, alendi tamen.*
9 *Sunt inhabiles ad Ordines &c. remissive.*
10 *Legitimatio quid?*
11 *Legitimatio per subsequens matrimonium.*
12 *An procedat hæc legitimatio liberis invitis?*
13 *Matrimonium oportet legitime sit initum.*
14 *Legitime initur etiam in articulo mortis.*
15 *An per matrimonium clandestinum proles ante concepta legitimetur?*
16 *Dotalia instrumenta an desiderentur.*
17 *Requiritur etiam, ut matrimonium potuerit esse inter partes.*
18 *Habilitas illa an debeat adesse tempore conceptionis, vel partus?*
19 *Quid si impedimentum post conceptionem superveniat?*
20 *Et quid de concepto ex copula adulterina*

rina vel incestuosa ignoranter habita.

21 *Quid item de concepto ex beneficiato, Novitio, aut ex sponsa aliena?*

22 *Matrimonio putativo an tribuatur legitimandi vis.*

23 *Per matrimonium avi an legitimetur nepos.*

24 *Legitimationis hujus effectus.*

25 *Legitimandi jus per rescriptum quibus competat, & ad quem effectum.*

26 *Procedit hic modus, liberis ipsis consentientibus.*

27 *Item aliis liberis non existentibus.*

28 *Et de voluntate patris, liberos Principi offerentis.*

29 *Clausula rescripto legitimationis inseri solita.*

30 *Et ad quorum consensum ea sit referenda.*

31 *Extra territorium legitimantis an recte procedat hic modus.*

1 HActenus quomodo, & inter quos matrimonia ineantur: consequens est videre de eorum effectu; qui est, quod patrem demonstrent, *l.* 5. *ff. de in jus vocan.* cujus in potestate sunt liberi ex justis nuptiis procreati, eidemque succedunt, *l.* 6. *de his, qui sunt sui vel al. juris & c.* 2.
2 *h. t.* * Quod etiam accipitur de prole nata ex conjuge, quæ alteri sui corporis usum dedit: capitur enim præsumptio potius, quod sit proles ex marito concepta, quam contraria, tum quod ea partui sit favorabilior, *c. estote inf. De R. J.* tum quod verosimilius sit, ex marito esse conceptam, quam extraneo. Alciat. *De præsumpt. resp.* 1. *cap.* 37. Nisi circumstantiæ aliud suadeant, ut quia maritus tanto tempore absuit, aut uxori non cohabitavit, ut ex ipso proles concepta esse nequeat. Si de matrimonii dubitetur justitia, est Judicis Ecclesiastici cognoscere, non etiam laici, ne quidem incidenter, *c. Lator & c. causam hoc tit.* Cujus erit natos ex nuptiis injustis decernere illegitimos.

3 Illegitimorum sunt variæ species. Nam alii sunt simpliciter Naturales, nati ex soluto & soluta, inter quos matrimonium esse poterat, idque ex concubina una domi detenta, vel ex non detenta domi. Quæ divisio etiamsi aliquem effectum habuerit de jure civili, quo ex domi detenta nati reputabantur ejus patris esse, qui concubinam, ex qua nati, penes se retinet, non etiam illi, qui ex aliqua domi non detenta habiti. Covarr. *hic p.* 2. *c.* 8. *§.* 4. *num.* 2. *&* 3. Gomez *ad l.* 9. *Tauri in princ.* hac tamen in materia ista distinctio non habet locum de jure Canonico, quo inter natos ex soluto & soluta non fit distinctio, sed omnes æque illegitimi, & ponit hujusmodi complexus simplicem fornicationem. Alii sunt Spurii, nati ex damnabili complexu, vel propter conjunctam adulterii malitiam inter utrumque vel alterum tantum; vel incestus, quem causat impedimentum cognationis, adfinitatis, vel sacrilegii, quod causat impedimentum voti solemnis, sive in utroque fuerit votum, sive in altero tantum; sive fuerit adnexum ordini sacro, sive professioni Religionis.

Quid juris in nato ex parentibus legitime quidem conjunctis, sed quorum alter vel uterque obstrictus sit voto? Resp. 4
Posse, stante matrimonio, utrumque vel alterum conjugum non tantum simplex, sed & solemne votum alterius consensu emittere, *can. Si vi* XXVII. *q.* 2. *& dictum sup. de convers. conjug.* Ita ut uterque maneat privatus jure & petendi, & exigendi debitum. Et quantum ad votum simplex etiam ab utroque emissum, non facit prolem postea natam illegitimam, quia per illud neutiquam tollitur vinculum matrimonii, etiam non consummati. Quod & dicendum de eo, qui ordinatus est, aut vovit solemniter, invita uxore, secundum dicta sup. *De convers. conjug.*

De nato ex ordinato vel professo parente, alterius permissu, vel etiam ex 5
utroque professo solemniter, major est quæstio. Et dicendum; per Ordinem non tolli vinculum matrimonii etiam non consummati, *ut d. tit.* est probatum, uti nec per professionem vinculum consummati. Ut tales nihilominus maneant veri conjuges, & ex eorumdem conjunctione nata proles sit censenda legitima, per *d. l.* 6. *ff. de his, qui sunt sui vel al.* saltem quoad successionem, qua nullibi a jure privatus taliter conceptus tanquam conceptus ex veris conjugibus, cum non sit inducenda privatio successionis, quæ est pœna sine textu. Aliud posset videri dicendum, quantum ad irregularitatem, per *c. Litteras sup. de filiis præsbyter.* Nam licet subsistat matrimonium, cujus vinculum non potest dici

dis-

dissolutum, sacrilegam tamen copulam facit votum solemne. Ut Canonice non sit habendus taliter conceptus legitimus, atque ideo non admittendus ad Ordinem, non quidem culpa sua, sed culpa parentum, quæ & nocet liberis, ut patet per tex. *in c. fin. §. si quis vero sup. de clan. desponf.* & ita tradit Hostien. *sup. de fil. præsbyt. num. 8. vers. Quid si sacerdos*, secutus Goffred. Colligitur idipsum satis clare ex *d. c. Litteras de fil. Præsbyt.* ubi Pont. consultus super taliter progenito, respondet: *Si tamen aliter dignus inventus fuerit, permittemus ipsum ordinari*. Quibus verbis non tam declarationem contineri, quam dispensationem, faciunt præcedentia: *Verum licet a filiis paterna incontinentia modis omnibus propellenda noscatur*; quæ præsupponunt ex incontinentia parentum natum, & proinde illegitimum, saltem, quoad Ecclesiam. Nec facit, quod sit contra charitatem, puniri eum, qui non deliquit, quia, ut ait S. Th. non est pœna, ut non legitimus careat iis, quæ sunt legitimorum. Sarmient. *1. select. Interpp. c. 5. in fine*.

6 Fit autem in *d. c. Litteras* mentio tantum filii Præsbyteri, ut dubitari possit: An idem locum habeat in nato ex initiato inferiori aliquo Ordine sacro, aut ex Religioso? R. Dubitandi in eo causam esse, quod, cum agatur de inhabilitate, non sit textus extendendus: cum argumentum a simili non obtineat in pœnalibus & odiosis. Verum dicendum, idem de hoc esse judicium, non ex argumento a simili, sed ex formali ratione prohibitionis, quæ non fundatur in Sacerdotio, sed in solemni voto continentiæ; ratione cujus in foro externo propria uxor non reputatur talis quoad debitum reddendum, ut patet ex *c. ministri dist. 81.* ubi talis dicitur invadere cubile suæ uxoris, quasi non suum, utpote quoad debitum sequestratum, *can. Episcopus dist. 77.*

Ante consummationem ex dimissa per ingressum conjuge concepta proles est omnino illegitima, propter dissolutum matrimonii vinculum; secundum dicta superius *ad d. tit. de convers. conjug.*

7 Connumerantur & justis liberis nati ex iis nuptiis, quæ justæ putabantur, quibus tamen suberat impedimentum dirimens, *c. 2. & cap. pervenit 11. h. t.* latens vel utrumque conjugem, vel alterum tantum. Hoc enim meretur ignorantia non solum utriusque, sed & alterius tantum, in favorem prolis, ut habeatur prior alterius malitia, *c. pen. h. t.* Si tamen publice in facie Ecclesiæ fuerint contractæ nuptiæ, præmissis denunciationibus requisitis, non tantum per Conc. Trid. sed & per jus vetus, *d. c. 2. & 11.* Alias ignorantia parentum videretur adfectare per clandestinam conjunctionem & nullum prolidaret subsidium, *c. pen. §. si quis sup. de cland. desponf.* Præsumitur enim contumax esse, qui clam agit, non etiam qui palam, *l. fin. ff. de ritu nupt.* Menoch. *Arbitr. 2. cas. 244. ubi plura super ea re congessit.* Quod & hodie obtinebit, si omissis denunciationibus injustæ nuptiæ contrahantur coram Parocho & testibus, cum non videatur partes juste ignorare impedimentum, quod quo minus sciverint, per eos stetit.

Nati itaque extra justas nuptias sunt illegitimi, nec in potestate ejus, ex quo concepti, neque ad ejus hæreditatem admittuntur, *cap. Referente 10. hoc. t.* Alendi tamen sunt ex substantia parentum etiam concepti ex damnata copula, secundum jus Canonicum, qua de re actum sup. *Tit. 7. de eo, qui ducit in ux. quam per adul.* 8

Sunt præterea illegitimi inhabiles ad Ordines, beneficia, officia Ecclesiastica, uti dictum sup. *tit. de filiis præsbyt.* 9

Quæ ita procedunt, nisi fuerint legitimati. Legitimatio est legis actio, qua illi tantum, qui sunt naturales, efficiuntur suo patri legitimi. Ejus variæ sunt species, ut videre est ex dictis ad *tit. ff. de concub. C. de natural. lib.* & institut. *De nupt. & in fine*; ex quibus duæ tantum hoc jure cognitæ sunt, & hodie frequentantur. 10

Prima est per subsequens matrimonium cum ea, ex qua proles nata aut concepta. Quod ita placuit, in favorem prolis, diluendam prioris conjunctionis maculam. Obtinuit hic modus jure civili in ea tantum prole, quæ concepta ex concubina, unica & legitima, domi detenta, ut patet ex *l. Divi Cod. De natur. lib. & aliis locis*. Quod videtur Justinianus traxisse ad omnem mulierem, cum qua fuit consuetudo, si cum ea matrimonium non sit legibus interdictum, *l. cum quis 10. C. d. tit.* De jure vere Canonico, quo concubinatus propter peccati continuationem est reprobatus, certum est, natos etiam ex non concubina legitimari per matrimonium 11

sub-

subsequens *cap. Tanta h. t.* quod se fundat in eo, quod illa, cum qua conjunctio fuit, potuerit esse uxor. *Cov. hic p.* 2. *c.* 8. . 4. *n.* 4. *& seqq.*

12 Q. An hæc legitimatio procedat liberis invitis? Resp. Posse videri non procedere, per *Novel. Quib. modis natur. offic. sui* 89. *§. generaliter*, ubi desideratur consensus liberorum: & facit *l. fin. ff. de his, qui sunt sui, vel al. juris*, ubi emancipatus invitus non redigitur in patriam potestatem. Verius tamen hac in specie non desiderari ad sensum liberorum, cum legitimandi vis attribuatur matrimonio, & legitimatio tanquam effectus necessarius, subsequatur, ut eam impedire nec possit filius, nec pater; cum pacta privatorum non impediant juris communis dispositionem, *l. nemo potest ff. De leg.* 1. Quomodo protestatio patris nolentis filios ante conceptos legitimari, non venit attendenda. Covar. *d. cap.* 8. *§.* 2. *n.* 15.

13 Ad effectum legitimationis hujus consequendum requiritur primo, matrimonium sit legitime initum, hodie coram Parocho & testibus, *sup. Tit.* 3. nullo obstante impedimento licet ignorato. Nam requirunt supradicta loca matrimonium, quod nullum esse facit impedimentum etiam latens: neque enim partium credulitas hac in re quidquam operatur, neque facit minus incestuosam copulam ante habitam. An vero matrimonium sit immediatum, inter quod aliud non intersit; an mediatum, quando scilicet aliud intercessit, non refert, cum matrimonio detur hic effectus, quod etiam subsistit, licet aliud præcesserit, uti dictum ad *tit. ff. de concub. n.* 11.

14 Quæritur autem: An hæc vis adsit matrimonio contracto in articulo mortis? Resp. Adesse, cum & tunc temporis recte contrahatur, & sit vere matrimonium. Facit *arg cap. sicut inf. De R. J.* ubi etiam votum in extremo vitæ recte emittitur. Facit, & quod copula non sit de matrimonii essentia, sed sufficiat generandi potentia, quæ & tunc adest, licet per extrinsecum morbi impedimentum ejus usus sit suspensus. Quo modo recte & tali matrimonio eam dant vim, quod faciat cessare substitutionem & fideicommissum sub conditione, *si sine liberis*, cum enim matrimonium teneat, non est, cur ejus effectus impediatur. Non obstat *l. Titio* 51. *ff. de usufr.* ubi non potest incipere actus ab eo tempore quo finitur; hoc enim verum est, quando in id tempus actus confertur, *l. Julianus* 20. *ff. de Jure dot.* Quod & hic obtineret, si ita matrimonium iniretur, *Contrahe tecum, quando moriar*, quia non habet eventum utilem. Aliud, si simpliciter tempore mortis actus celebretur. Simili modo morienti recte datur libertas, *l. unica §. sed scimus C. de Lat. libert. tollen.* Covar. *d. §.* 2. *n.* 1. Gomez. *ad L.* 9. *Tauri n.* 56.

Q. II. An & per matrimonium clandestinum proles ante concepta legitimetur? 15
Resp. Aut matrimonium est invalidum, aut validum: illo casu extra dubium esse, nihil proli conceptæ accedere, cum quod nullum est, nihil operetur, esse autem dubium in casu, quo est validum. Dicendum tamen, prolem legitimari ex eo, quod vis legitimandi prolem ante conceptam sit attributa matrimonio, ut eo tanquam causa sufficiente posito, sequatur & ejus effectus, cum non detur textus, effectum hujusmodi restringens ad matrimonium in facie Ecclesiæ contractum, Sanchez 3. *disp.* 44. *n.* 2.

Secundo desideratur, secundum aliquos, 16
interveniant dotalia instrumenta, propterea quod eorum lex civilis passim meminerit. Ubi tamen rectius dicetur, nec jure Canonico ea desiderari, quo tantum requiruntur nuptiæ, quas solus consensus facit, nec jure civili, cum beneficium hoc non tam detur instrumentis, aut doti, sine qua etiam constat matrimonium, quam justæ conjunctioni, ut dictum ad *d. tit. ff. de concub. n.* 15. Nec facit, quod leges passim mentionem faciant dotalium instrumentorum hac in materia; hoc enim non alia de causa, quam ad certiorem nuptiarum probationem, ne ad confirmandum liberorum statum, quid simuletur a conjugibus, ut patet ex *Nov. Quib. mod. natur. offic. legit.* 74. *§. illud quoque*. Donel. 2. *Commen. c.* 21. *in fine*.

Tertio. Ut proles ex iis sit concepta, 17
inter quos potest esse matrimonium, ut passim loquuntur, & requirunt textus. Dedit enim lex subsequenti matrimonio vim purgandi maculam contractam per priorem copulam, non ita turpem.

Unde quæri posset: An illa partium 18
habilitas adesse debeat tempore copulæ: an vero sufficiat, adsit tempore natæ prolis? v. g. Titius cognovit uxorem Mævii, quæ

quæ antequam ex Titio pareret, decessit Mævius, an legitimetur proles postea nata per matrimonium cum Titio? Resp. Plerosque hoc velle, & resolvere in partem, proli favorabiliorem, scilicet illam legitimari per matrimonium subsequens. Pro quibus facit *l. Nuper Cod. de Natural. lib.* ubi non conceptionis, sed partus tempus inspiciendum, si hoc prosit quoad statum liberorum. Idem habet *l. qui in utero ff. de statu hom. & Novel. Quib. mod. natur. effic. sui §. reliqui vers. insuper.* Quam opinionem ut communem post alios sequitur Cov. *hic p. 2. c. 8. §. 2. n. 2. & 3.* Fachin. *1. contr. c. 5.* Sanch. 8. *disp. 7. n. 19.* Verum contraria magis est probabilis & rationi juris conformior, inspiciendum scilicet esse tempus conceptionis, quæ & securior est. Quo facit *l. 11. ff. de statu hom.* in qua conceptio ex conjunctione filiæ patre ignorante, atque ita tempore inhabili, non prodest, quod mortuo avo nascatur tempore habili. Habet ea sententia magnum fundamentum *in c. Tanta h. tit.* in verbis: *si autem vir, vivente uxore, aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eamdem duxerit, nihilominus spurius erit filius.* Qui textus non nativitatem inspicit, sed conceptionem, ex ratione, quod nativitas non contineat culpam, sed ipsa copula sit turpis, & damnabilis, quam non purgat nativitas: ut parum referat; impedimentum sit sublatum tempore nativitatis. Nec etiam copula ullatenus cohonestat subsequens matrimonium, quod non facit copulæ ante habitu turpitudinem minus legibus esse damnatam, & ex ea conceptam prolem minus spuriam. Quo facit dispositio juris civilis, quæ naturalium liberorum nomine dignatur eos tantum, qui ea muliere nati, quæ tempore copulæ nubere, & uxor legitime esse poterat. *Nov. de incest. nupt. 12. §. dubitatum.*

Nihil facit pro priori sententia *d. l. qui in utero*, quæ in favorabilibus vult inspiciendum esse tempus, vel conceptionis, vel partus, quod partui est utilius; quia loquitur de qualitate libertatis. Nam variabilis cum sit matris status, recte tempus illud inspicitur, quod partui utilius. Aliud est in qualitate, quæ oritur ex delicto coitus; quo in casu ridiculum est considerare nativitatis tempus, cum regula juris sit, quod qualitas ex antecedenti, non ex necessario consequenti consideretur, & delictum semel perfectum variationem non recipiat, etiam per pœnitentiam, *l. Qui ea mente ff. de Furtis*. Non obstat etiam *d. l. Nuper, & d. §. reliqui*; nam istos textus loqui tantum de qualitate, quæ causatur ex instrumentis dotalibus ante, vel post conceptionem confectis, ex ipsis verbis dignoscitur, & post eam præmissam subjungitur decisio, quod sit inspiciendum tempus proli commodius. Ut ea neutiquam sit dicenda respicere qualitatem damnatæ conjunctionis: quia ridiculum foret dicere, natum ex adulterio, ideo non esse adulterinum, quod mortuo marito sit natus, cum secundum *l. 1. ff de pœnis*; tempus commissi inspiciatur in delictis, & secundum illud pœna inferatur. Hanc sententiam multis probat, contrariam omnino improbans Franc. Sarmient. *Select. Interp. 1. c. 5. n. 10. D.* Wames. *hic Cons. 544. & seqq. n. 4.* & inclinat in eadem Suarez *De cens. disp. 50. sect. nu 3.* addens Covar. postea motum rationibus Sarmienti notasse, & rem dubiam, atque indecisam reliquisse.

Econtra quæritur, an si tempore conceptionis non fuerit impedimentum, ponatur tempore nativitatis videlicet per matrimonium utriusque cum altero? Resp. Hoc non obstiturum, quominus oblato postea impedimento, matrimonium rite contrahatur inter eos, atque ita proles legitimetur, cum in *d. c. Tanta* excipiatur solum casus, quo copula fuit damnata legibus, quæ in casu proposito non est talis; nec pro tali potest haberi; propter superveniens impedimentum, quod neutiquam potest dici adficere copulam, & per eam conceptum fœtum, cum secundum dicta, qualitas ex antecedenti, non ex necessario consequenti consideretur, neque casus subsequens trahatur retro. Quo modo recte dictum superius, delicta considerari secundum tempus, quo committuntur, Covar. *d. §. 2. 18.* Suarez. *d. sect. 1. num. 4.* 19

De eo etiam quæritur, an ex copula adulterina aut incestuosa ignoranter habita conceptus per subsequens matrimonium legitimetur? Resp. Hoc aliquos velle, quos citat Covar. *d. §. 2. n. 19.* ipse contrariam partem magis probans, 20

quæ

quæ & probabilior est; cum incestum aut adulterium committens, etsi sit extra culpam incestus, sit tamen in vitio, quod clam agendo fovit. Facit text. in *c. ex tenore h.t.* ubi matrimonium incestuosum clandestine contractum non solvat ignorantia parentum; cum opinio in illicitis non excuset, maxime procurata ignorantia, qualis hæc habetur. Imo indubitatam istam facere videtur *d. c. Tanta*, quod habet conceptum a viro, uxore ejus vivente, ex alia muliere esse spurium nulla facta distinctione, an mulier sciverit vel ignoraverit viri istius statu Sarmient. *d. lib.* 1. *c.* 5. 7. *n.* 2. Suarez *d. sect.* 1. *n.* 5.

21 Quid juris in concepto ex beneficiato aut Novitio? Resp. *d. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 9. negare talem legitimari, quia non sit naturalis; ex eo quod licet inter eos, ex quibus conceptus, matrimonium esse potuerit tempore copulæ, & solvi vinculum, non tamen fuerit solutum. Verum contrariam opinionem veriorem esse, talem legitimari per subsequens matrimonium, cum non possit videri natus ex damnato complexu. Joan. Andr. *ad Reg. sine culpa n.* 4. *& seq. De R. J. in* 6. Nec beneficiatum vel Novitium implicet matrimonio conjungi, utpote qui nullo jure ad hoc reddantur inhabiles: ut subsequenti matrimonio inter eos, qui copulam habuerunt, legitimetur nata inde proles. Covar. *d. §.* 2. *n.* 5. Idem dicendum de concepto ex sponsa aliena, quod matrimonium cum ea initum per tertium teneat, & copula cum eadem habita dici nequeat damnata. Sarmient. *d. c.* 5. *n.* 7. *&* 8. Neque enim recte sentiunt, qui asserunt, adulterium committi cum sponsa aliena, qua de re inferius ad *tit. de adult.* agetur.

22 Est & quæstio, an matrimonium reputatum legitimum bona fide, operetur hac in materia eumdem effectum, quem verum? Resp. Conceptos ex matrimonio putativo, ignorato impedimento, sive per utrumque sive per alterutrum conjunctorum, haberi pro legitimis ratione ignorantiæ, etiam alterius tantum rescriptum in *cap. ex tenore pen. h. titul. & dictum sup. eod. in princ.* ideoque aliquos attribuere & hunc effectum tali matrimonio quoad ante natos; ex eo, quod titulus putativus in jure sæpe operetur effectus veri tituli, & quod tale matrimonium retrotrahatur. Contrariam tamen sententiam esse veriorem, cum effectus legitimationis in Canone sit attributus tantum vero matrimonio; de eo enim intelligendum *d. c. Tanta* (quia regulariter verba sunt intelligenda simpliciter, non etiam secundum quid) non de putativo, quod secundum quid tantum est matrimonium, etiam proprium. Alias non tam matrimonio; quam bonæ fidei attribueretur ista legitimandi vis.

Non obstat, quod titulus putativus eosdem fere producat effectus, quos verus, secundum *d. c. ex tenore*: nam hoc verum est, quando agitur de iis producendis tractu successivo tempore supplente defectus, ut videre, est in usucapionibus. Secus est, si effectus sit momentaneus, nullo alio colore associatus, ut in casu proposito. Et sic in casu *d. c. ex tenore* cum putativo titulo concurrit aliud, scilicet procreatio liberorum extra noxam, propter bonam fidem, quæ non potest extendi ad eos, qui in peccato sunt concepti, cum ut nihil est quod agentes salvet, ita nec quod taliter conceptos, nisi subsequatur actus verus, cui per legem iste effectus attributus, quale est verum matrimonium, *d. c. Tanta*. Ita Sarmient. 1. *Select. Interp. c.* 6. *n.* 2. *&* 3.

Postremo quæritur, an per matrimonium avi contingat legitimatio nepotis ex filio naturali præmortuo? Resp. Id velle æquitatem & matrimonii favorem, per quod deletur omnis macula præcedens; quod non esset, si nepos legitimus ex filio naturali non fieret avo suus; facit, quod jus filii transeat in nepotem, *l. filium ff. de gradib. & ad fin.* ubi adoptatus in locum filii videtur fuisse frater defuncti filii naturalis ipsius adoptantis: & quod recte fiat adoptio in locum nepotis, tanquam ex filio, quem habuit, aut etiam nunquam habuit. *Instit. de adoptionib.* Ut non obstet argumentum de extremis inhabilibus, ob defectum medii; quia sufficit extrema habilia esse quoad rem & causam, de qua principaliter agitur, uti est matrimonium. Alciat. *De præsumpt. p.* 1. *n.* 10. Covar. *d. §.* 2. *n.* 24. *& seq.* Gomez. *ad l.* 9. *Tauri n.* 6. 23

Cæterum quod ad effectum istius legitimationis attinet, is in primis hoc operatur, quod habilem efficiat ad succedendum, non tantum in ea, quæ jure communi deferuntur, sed etiam lege speciali munici- 24

municipali aut statutis legitime natis competunt, cujusmodi est jus primogenituræ, feuda, emphyteusis, & similia. Præterea ad obtinenda officia & munia utriusque fori sive civilia sive Ecclesiastica: ut in nullo legitimati taliter differant a legitime ab initio natis. Retrotrahitur quippe hæc legitimatio ad tempus nativitatis, quasi ab initio copula fuisset legitima. Cov. *dict. §. 2. num. 1. & seqq.*

Altera legitimationis species est per rescriptum Principis, quo inhabiles per legem habilitantur, & illegitime nati habentur, ac si legitimi essent, eorumque jura consequuntur. Permissum hoc cuilibet Principi quoad suos subditos, quantum ad sæcularia munia & officia successionesque. Idem jus est Pontifici Rom. quoad omnes Christianos, qui omnes sunt ejus subditi; cujus tamen legitimatio non proderit nisi quoad Ordines, dignitates, & beneficia Ecclesiastica, *c. per venerabilem 23. h. t.* Habet enim in spiritualibus Pont. summam potestatem circa omnes Christianos, etiam in casu, quo proles nata ex nefaria copula, cum sit supra jus, ut quod huic denegatum, concedere possit restituendo. Quoad successionem & civilia munia non prodest Pontificis legitimatio, ne turbet Judicis laici jurisdictionem. Nisi tamen & ipse potestatem temporalem habeat circa personam, aut aliquis non habens Superiorem, se eatenus eidem subjiciat, aut ita postulet Reipubl. necessitas, *c. Novit. sup. de judic.*

26 Ut autem legitimatio hæc effectum habeat, requiritur primo Consensus liberorum, *d. Nov. 89. generaliter*. Nam ut iis invitis non solvitur patria potestas, ita nec inviti eidem subjiciuntur, ne jure suo priventur. Ubi tamen sufficiet consensus tacitus, qui colligitur ex silentio. Quo modo & infans recte videtur legitimari, quod ejus consensus, ut in emancipando non requiritur, ita nec in legitimando requiri videatur, quatenus tamen major factus rem ratam habet.

27 Secundo: Parens nullos alios liberos habeat. *Nov. Quib. modis natur. effic. legit.* 74. *§. si quis sane & §. liceat, & Nov. 89. §. si igitur*, ex ratione, ne justis liberis bonorum quid auferatur. Non impeditur tamen Princeps, etiam liberis justis existentibus, legitimorum jura attribuere naturalibus, cum ex causa alicui jus suum auferre posse Principem juris sit notissimi, quis legitimam relinquendo salvam justis liberis, satis facit legi. Quod ipsum ut potest per matrimonium, quidni & per Principem? In dubio tamen hoc non præsumitur voluisse Princeps, cum beneficia principalia interpretemur, ut quam minimum juri publico aut juri alterius detrahant. Felin. *in c. cum olim n. 16. de sent. & re judic.*

Tertio. Patris requiritur voluntas eos Principi offerentis, *d. Nov. 89. §. si vero is, & §. si vero solummodo*, etiam per ultimum elogium hoc petentis. Quamvis non impediatur Princeps ad liberorum ipsorum petitionem eos legitimos pronuntiare, si morum probitas & industria ita exigat, quæ in talibus non raro magis elucet, quam in legitime natis. Non erit tamen illius ullus effectus quoad successionem, & alia jura aliis quæsita, ne principale beneficium aliis obsit, nisi publica aliud suadeat causa. Imo moris est, inseri legitimationibus per S. Pont. aut Principem clausulam, ut succedant patri, matri, & aliis, ita demum, si proximi ex cognatione consenserint sine præjudicio venientium ab intestato, quam inseri debere testatur Felin. *d. loco num. 17.* 28

Ubi dubitatur: An ejusmodi clausula referenda sit ad consensum eorum, qui sunt successuri, an vero ejus, cui succeditur? Resp. Non videri fundatam illorum opinionem, qui ista clausula designari successuros volunt etiam collaterales, nam ea opinione admissa, nullius momenti clausula foret, quippe cujus nunquam esset usus, cum verosimile non sit, alios ab intestato venientes unquam consensuros, ut legitimatus partem faciat; unde alii eam ad descendentes ex corpore testatoris restringunt. Rectius ad consensum eorum restringitur, quibus legitimatus intendit succedere, cui est liberum de bonis disponere, & vocare hæredem, quem vult, etiam legitimatum, sine præjudicio aliorum agnatorum venientium ab intestato, ut qui spem successionis quidem habeant, nondum vero jus aliquod, quod pendet ex arbitrio possessoris: ut & eorum consensum in legitimatione non requiri sit verius. 29

Legitimandi hæc licentia competit tantum iis Principibus, qui Superiorem 30

non

non agnoscunt, Inferiores tamen aliqui hanc facultatem sibi adrogant; non tam jure suo, quam ex commissione Principis. Qua via eam auctoritatem usurpant comites, quos Palatinos vocant.

31 Unum superest quærendum, an recte fiat extra territorium legitimantis? *Resp.* Nihil vitii continere quoad subditum, cum sit voluntariæ jurisdictionis, quæ alibi circa personam subditam recte exercetur; non etiam circa rem, quæ sequitur jus loci. Quo modo uno in loco legitimatus non habetur alibi legitimus sive quoad successiones, sive quoad honores, cum extra territorium suum nemo jus dicat. Nihil ad hoc faciente patris testamento, ad cujus preces legitimatio facta, cum non possit invertere jus publicum loci. Covar. *De matrim. p.* 2. *c.* 8. *§.* 5. *n.* 43. Vid. Socin, *conf.* 47. *n.* 39. *vol.* 4. Parif. *conf.* 10. *n.* 78. *vol.* 2. Angel. *in l.*1. *C. De jure aureor. annul.* Surd. *conf.* 1. *n.* 75. contrarium adserentes.

ADDITAMENTA.

Quæstio utrum proles, quam pater genuit ex concubina soluta, durante matrimonio, sed invalido, sit censenda naturalis, an spuria? Respondetur 1. Si post declarationem nullitatis concepta & nata sit, certum est eam esse naturalem, quia procreata ex iis, inter quos poterat esse matrimonium. Respondetur 2. etiam conceptam & natam ante esse naturalem, ex eadem ratione: quia a parte rei non est impedimentum, *arg. c. cum in Apostolica de sponsalib.* Ubi litis pendentia non impedit secundum valide contrahi, si primum erat nullum, *& c. Tua fraternitas de spons. duor.* Licet puniri tales possint, & usus posterioris interdicendus sit, donec de nullitate prioris constet.

Probatur secundo: omnis proles nata ex matrimonio invalido, bona tamen fide contracto saltem ex parte unius, est legitima, *c. ex tenore h. t.* Ex hoc privilegio: non potest tamen idem operari vitium spurcitatis, neque ex natura sua, quia est nullum, neque ex jure, quia hoc nullibi exprimitur: ergo proles in casu nostro non est concepta ex adulterio: ergo non est spuria, sed naturalis.

Probatur tertio: si talis pater post declaratum matrimonium nullum illam duceret, ex qua progenuit, legitimaret illam: ergo est naturalis.

Filiatio legitime probatur per nominationem parentum, & non creditur illis contrarium postea asserentibus, etiam cum juramento. Gonz. *ad c. per tuas* 10. *sup. de Probat.* Fagnanus.

Ad n. 7. *in fine adde*. Separato matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, filii geniti vel concepti ante ipsam separationem sunt legitimi. Gonz. *ad cap. cum inter.* 2. *h. t.*

Ad num. 11. *in fine adde*. Filius naturalis per subsequens matrimonium efficitur legitimus & habilis ad succedendum in bona paterna. Gonz. *ad cap. conquestus* 1. *h. t.*

Ad num. 12. *in princ. adde*. Objicitur hic *Novell.* 89. *c. generaliter*. Sed non solvitur. Dic eam procedere vel in legitimatione per rescriptum, vel spectato jure civili, non etiam jure Canonico, quod hac in parte attendendum. Ita Covar. *hic p.* 2. *§.* 2. *c.* 8. *n.* 15.

Ad num. 18. *in fine*. Quæres: Si Christianus impraegnet infidelem, hæc postea conversa, ducatur ab illo in uxorem, eritne proles legitima? Ratio, quia in tempore conceptionis non potuit inter ipsos esse matrimonium. Videtur quod non.

Ad num. 19. *in fine adde*. In terris Ecclesiæ potest Pontifex quoad omnia illegitimos legitimare, in terris vero alienis quoad spiritualia tantum directe, quoad temporalia vero indirecte. Gonz. *ad cap. per Venerabilem* 13. *hoc tit.*

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, aut contra illud testificari.

SUMARIUM.

1 *Ad matrimonii dissolutionem opus est auctoritate Ecclesiæ.*
2 *Protestatio alterius de non consentiendo in matrimonium an impediat illud contrahi?*
3 *Quid si uterque confiteatur se consensisse ficte?*
4 *Consanguinitas objecta qualiter probanda?*

5 *Ad*

5 *An ad hoc sufficiat unius testis dictum?*
6 *Fama an probet quoad effectum impediendi matrimonii.*
7 *Confessio impedimenti quoad utramque partem an sufficiat?*
8 *Ad dissolvendum matrimonium testes quos, & quales requirantur.*
9 *Confessio partis utriusque sufficit eo casu.*
10 *An ob testimonium unius jurantis subesse impedimentum dirimens, teneatur conjux abstinere a matrimonio?*
11 *Conscius impedimenti an teneatur illud revelare?*
12 *Accusatio matrimonii qualiter fieri debeat?*

SPectat sequens libri pars ad matrimonii dissolutionem, quod ut legitime initum dissolvi nequit, ita de facto potius, quam de jure contractum merito dis-
1 solvitur. * Ne autem contingat temere dissolvi, opus est actoritate Ecclesiæ; præmissa diligenti inquisitione, per testes, aliaque indicia, & circumstantias, *cap. 1. hoc tit.* per quas possit constare vel de ficto alterius consensu, veluti si alter matrimonium protestetur se neutiquam in illud consentire.
2 Qua in re disputatio est: An ejusmodi protestatio impediat matrimonium subsequens? Resp. Ejus opinionis esse Joan. Andream in *c. Tua nos 26. n. 13. sup. de sponsal.* quasi sufficeret ad dissentum indicandum ista protestatio. Cujus opinio, ut posset procedere in casu, quo coram parte sciente & consentiente protestatio est emissa, quod videatur juri suo cedere & nolle contrahere, cum desit consensus, non etiam procedet in casu, quo clam altero est emissa, quia non potest præjudicare ignoranti; nec prodesse protestanti, qui faciendo actum protestationi contrarium videtur ab ea recedere, ut recte tradit Jason in. *Non solum 8. §. morte num. 14. vers. Secunda conclusio ff. de novi op. nuntiat.* & facit text. in *l. cum in plures 60. §. locator ff. Locati*. Protestatio enim facto contraria nihil operatur. Navarr. *De Regularibus comment. 3. numer. 14.* Quod accipe, nisi sit causa subjuncta, veluti metus justus, quæ facit protestationem justam, & operari nullitatem. Navarr. in *Summa c. 22. num. 78.* Si tamen causa probetur; neque enim est satis eam allegare, si probari nequeat. Nam alias protestatio facto contraria nihil operaretur, merito, cum non debeat esse in cujuslibet arbitrio, actum impedire quemlibet, præcipue matrimonialem non sine scandalo & contemptu Sacramenti. Quæ ita procedent, nisi copula subsecuta fuerit, quæ facit a protestatione recessum videri, non tantum in primo casu, *arg. c. per tuas sup. de condit. appos.* verum & in secundo. Covarr. *hic p. 2. c. 2. num. 3.* Sanch. 2. *disp. 45. q. 2.* Deserviunt autem ista tantum in foro externo; nam quoad forum internum, deficiente vero consensu, matrimonium esse nequit. Navarr. *d. loco n. 76.* Sanchez *d. q. 2. in fine*.

Quæritur item: An sufficiat ad dissensum, si uterque contrahentium confiteatur se consensisse ficte? Resp. Hoc posse videri, si non subsit collusionis metus, aut præsumptio, cum non præsumatur uterque temere contra se fateri. Nec facit, quod, ut mox dicetur, impedimentum dirimens non probetur per confessionem utriusque partis: nam illud alia via probari potest: hic alia via deest, commoda saltem, nisi forte dhibeantur conjecturæ, quæ sæpe incertæ. Sanchez *disp. 45. n. 15.* Et hæc ita procedent, nisi copula intervenerit, quæ faciet plerasque circumstantias inefficaces. Navarr. *in Summa c. 22. num. 67. & seq.* 3

Si objiciatur consanguinitas, audiendi accusatores & testes, quales in hac materia sunt proximi potius, quam extranei, ut pater, mater, frater, soror, & alii, *c. significante 5. h. t. & c. super sup. de testib.* quod illis consanguinitatis proximitas sit notior. Videndum tamen, ne & hi sunt corrupti, ob quæstum aut aliud vitium accusantes, aut contra matrimonium deponentes, *c. 1. & d. c. 5. h. t.* 4

Ubi quæsitum: An admittatur dictum unius testis? Resp. Si agatur de contractu matrimonii impediendo; unum testem integræ æxistimationis, adserentem se certo impedimentum scire, sufficere, *d. c. super & c. præterea 12. sup. de sponsalib.* Cujus ratio est, quod agatur de peccato vitando, ne impediti contra Canones conjungantur. Abbas *ad d. c. 12. in fine*. Covar. *hic p. 2. c. 6. §. 10. n. 22.* Sanch. *1. disp. 71. n. 1. & 8.* 5

Q. II.

6 Q. II. An & fama contrahi matrimonium impediat? Resp. Ita videri, si publica fuerit, per text. in *c. 2. sup. de consang.* Privata licet minus probet, inducet tamen Judicem ad inquirendum super impedimento. Covarr. *d. loco* Sanch. *d. disp.* 17. *num.* 13. *& seqq.*

7 Q. III. An confessio impedimenti per utramque partem sufficiat? Resp. Ante contractum matrimonium sufficere, cum per eam uterque explicet resiliendi a sponsalibus voluntatem, uti potest. Alterius confessioni non idem concedendum, cum tendat in præjudicium alterius. Nisi tamen stet pro matrimonio, & velit illud compleri ab altero recusante; tunc enim quasi mutuus consensus concurrit ad impediendum matrimonium. Ubi tamen caute advertendum, ne forte is, qui pro matrimonio stare videtur, simulate agat. Si confessus impedimentum stat contra matrimonium, nulla ei fides habenda, quod videatur in sua causa testari. *XIV. q. 2. in princ.*

8 Ad dissolvendum matrimonium duo testes juri omni exceptione majores desiderantur, *c. 1. sup. tit. 14. de consang. c. super eo 22. sup. de testib.* quia agitur de magno partis præjudicio; & facilius quid impeditur fieri, quam factum resolvatur. Covarr. *hic pag. 2. cap. 8. §. 12. num.* 7. *&* 8. Sanch. 2. *disp.* 45. *q.* 4. *numer.* 30. Fama hic non sufficiet, cum plene non probet, *cap. 5. sup. tit. 13. de eo, qui cog. consang.*

9 Q. An hoc casu sufficiat confessio utriusque partis? Resp. Si contra matrimonium agatur, non sufficere; est enim in propria causa, ut non procedat etiam accedente fama, *d. c. 5.* Si tamen pateat, utrumque velle matrimonium valere, & nihilominus impedimentum dirimens confiteatur concurrente fama, vel tertio accusante, videtur sufficere ista confessio ad dissolutionem, *can. Si duo XXXV. q. 6.* Abbas *ad d. c. 5. n. 6. &* 7. Menoch. 2. *Arbitr. casu* 103. *n. 9. &* 10. Sanch. 2. *disp.* 45. *q. 4. n.* 33. Quod & tractum ad confessionem alterius tantum, stantis scil. pro matrimonio. Menoch. *d. n.* 10. cum non sit verosimile quempiam falsum contra se deponere, *arg. l. fin. C. Arbitr. tutelæ.* Confessioque alterius stantis pro matrimonio videtur esse loco legitimi testis, atque semiplenam probationem ponere, quam fama vel tertius plenam facit. Quod quidem est probabile, si Judici appareat ejusmodi confessio esse extra dolum & simulationem, & cessare partium collusionem. Menoch. *d. n.* 9. Videntur conjuges pro matrimonio stare, si contra eum, qui detegit impedimentum, matrimonium defendant, non etiam, si ipsi impedimentum deferant. Quando agitur de separatione quoad thorum, statur confessioni alterius contra se, *c. ex litteris inf. tit. inf. tit. seq.* veluti si quis fateatur adulterium; quæ confessio tantum facit præjudicium confitenti quoad debiti exactionem, & thori separationem, non etiam nocet alteri.

Dubitatur: An per testimonium unius jurantis, subesse impedimentum dirimens, conjux ab exercitio matrimonii abstinere debeat? Resp. Non videri, cum dictum unius non inducat necessitatem credendi; duo enim passim requiruntur testes, *cap. cum a nobis sup. de testib.* Quia tamen dubium oritur ex dicto unius fide digni, adhibenda diligentia, ne alias videatur adsectata ignorantia, quæ debiti exactionem redderet peccato obnoxiam. Si debita diligentia adhibita, veritas haberi nequeat, poterit conjux deposita conscientia dubia, jure suo uti. Navarr. *in Summa c. 22. n.* 82. Sanchez. *d. disp.* 45. *q.* 3. quia non est, quod imputetur ei, qui omnem diligentiam adhibuit ad detectionem impedimenti, nec potuit adsequi. 10

Ubi quæri potest: An conscius impedimenti teneatur id relevare? Resp. Omnino, quia agitur de peccato proximi, & damno futuro, quod, quantum in se est, quisque tenetur impedire, quatenus potest sine suo incommodo, & res est certa, ne temere aliis infamiam procuret. Si Pastor tantum sit conscius impedimenti, ejus est monere partes desistant, & deinde Episcopo rem denuntiare. Si solus noverit Episcopus, monebit quidem partes, sed impedire invitos non poterit, cum non possit simul agere Judicem & testem, poterit tamen rem indicare Archiepiscopo. 11

Cæterum & accusatio & testimonia personaliter fieri & proferri debent, *c. 2. b. t.* etiam citra litis contestationem, si agatur de consanguinitate, *cap. 1. sup. Ut lite non contest.* intra tempus denuntiationum, quę in Ecclesia fiunt. Postea comparens 12

non

non auditur, nisi accusare volens probaverit ante sibi de matrimonio contrahendo non constitisse, aut propter absentiam, aliudve impedimentum, proponere eam non potuisse, *cap. fin. hoc tit.* Hinc ipsi conjuges non facile admittuntur ad proponendam quærelam contra matrimonium sive ad probandum matrimonium injustum, nisi notorium sit, quod adserunt, vel idipsum testibus idoneis comprobent, *c. 3. & 5. sup. tit. 13.* Ut nec auditur illa, quæ metu se contraxisse adserit, postquam voluntarie sui copiam fecerit; nam per id consensit in matrimonium, *c. 4. h. t.* Non est tamen ei ante copulam deneganda audientia, *c. Consultationi 28. de sponsal.*

ADDITAMENTA.

Observa, quod Confessarius non teneatur admonere confitentem, qui invalide contraxit ex ignorantia juris, vel facti, quando non sperat fructum aut remedium, difficilimum est, nisi sit periculum damni communis, uti est quando populus id novit, & scandalizatur. Bonac. *in verb. matrimonium n. 114.*

Ad n. 5. in princ. adde. Depositio unius testis asserentis subesse impedimentum inter sponsos, sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum, nisi sponsalia præcesserint jurata. Gonz. *ad cap. præterea 12. sup. de sponsal.*

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIUM.

1 *Divortia lege Evangelii abrogata.*
2 *Ex causa adulterii non licet innocenti ad secundas transire nuptias.*
3 *Cultus disparitas non dirimit matrimonium.*
4 *Fidelis conversi cum infideli matrimonium quatenus teneat.*
5 *An in casu dissolutionis illud solvatur ipso jure?*
6 *Infidelis postea conversus cogitur cum fideli habitare.*
7 *Plures uxores habens retinet primam.*
8 *Impotentia perpetua superveniens ma-Zoesii in Jus Canonicum.* *trimonio etiam necdum consummato id non dirimit.*
9 *An super eo dispenset S. Pontifex?*
10 *Dispensationis nomine quid veniat.*
11 *Sponsæ per vim cognitæ consummatur matrimonium quoad effectum dispensationis.*
12 *An & per copulam præcedentem?*
13 *Adulterium causat divortium quoad torum.*
14 *Utroque adulterante fit compensatio delicti.*
15 *An & adulterante innocente post sententiam divortii.*
16 *An viro diverti liceat ab uxore, cui causam adulterandi dedit per expulsionem, aut alimentorum denegationem?*
17 *An si petenti debitum deneget conjugali?*
18 *Adulterii nomine quid hic veniat.*
19 *Divortium fit & ex aliis causis, ut incolumitatis animæ & corporis.*
20 *Item ex causa hæreseos.*
21 *Ex causa sævitiæ, & malæ tractationis.*
22 *Causant & divortium inimicitia, non minæ.*
23 *An & furor alterius?*
24 *An crimen mariti, ut furtum?*
25 *Periculum animæ causat quoque divortium.*
26 *Divortium ex dictis causis tantum est temporale.*
27 *An & ex causa hæreseos?*
28 *Separatio facienda auctoritate judicis.*

Peracta accusatione, & probato impedimento dirimente, facienda est separatio, per declarationem nullitatis præcedentis. Nam superveniens, licet sit dirimens, neutiquam tamen divortium causabit quoad vinculum; quod semel recte initum non potest dissolvi, licet tale sit quod debiti exactionem impediat. Non obstat, quod lege Mosaica fuerit toleratum divortium *can. hac ratione* XXXI. *q. 1.* idque ob duritiem cordis, ut ait Ipse Christus, *Matth. 19. Marci 10.* permissum jure Digest. & Cod. ac postea restrictum ad pauciores causas per *Nov. Ut liceat matri, & aviæ 117. §. quia vero & seq.* Nam lege Evangelii, quam hac in parte sequi debemus, omnino est abro- 1

 gatum

gatum divortium, & matrimonium semel rite contractum declaratum omnino indissolubile. *Matth.* 19. *Lucæ* 16. *can. quo Deus* 43. *q.* 2. *c. Inter sup. de translat. Episc.*

2 Quod omnino verum est in matrimonio consummato, de quo intelligendus *d. can. quo Deus*; nam non consummatum dissolvi posse dictum supra *ad tit. de convers. conjug.* ut ne quidem causa adulterii excipiatur, licet aliud sentient hæretici hodierni, illi quinti Evangelii buccinatores, ex causa scilicet adulterii omnino solvi matrimonium, & innocenti liberum esse alias quærere nuptias: quod ipsum ex Catholicis quidam adseruere. Cajetan. in illud Matth. 19. *quicumque dimiserit*, &c. Erasm. in *Annot. Epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 7. ubi scriptum reliquit, ex Ecclesiastica tantum constitutione, eaque prædura, innocenti nefas esse ad novas convolare nuptias, quam & ideo abrogandam censet. Verum Conc. Trid. *Sess.* 24. *can.* 7. istam opinionem anathemate damnat, quod & ante responsum erat in *c. ex parte* 9. *sup. de sponsal. & matrim.* scilicet aut adulteram sibi reconciliare, aut dum vivit, continere. Confirmatur ea sententia ex sacra Scriptura, Marci 10. & Lucæ 16. *Qui dimiserit uxorem & aliam duxerit, mœchatur*: 1. ad Cor. 7. *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut vero suo reconciliari*. Et ad Rom. 7. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro allegata est legi, vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*. Nec facit quidquam pro istis tenebrionibus exceptio contenta, Matth. 19. ubi Christus: *Quicumque*, inquit, *dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*: nam perperam illi exceptionem hanc *nisi ob fornicationem*, attribuunt subsequentibus verbis, *& aliam duxerit*, quasi eo casu alia duci possit citra adulterium, cum exceptio præcedat ista verba, subjungatur verbis, *qui dimiserit uxorem*. Nam quod dicit Salvator, *mœchatur*, hunc habet sensum, facit eum mœchari occasionaliter, eo quod det occasionem per dimissionem, nisi eum excuset fornicatio mulieris; cum intentio Salvatoris ibi sit ostendere casum, quo ea, quæ habetur, dimitti possit sine peccato, ex eo scilicet, quod fidem non servaverit. Cum enim ante dixisset, non esse dimittendam uxorem, ne detur ei occasio fornicandi, subjungit exceptionem, qua salvat dimissionem uxoris fornicariæ eo quod per dimissionem non tam detur occasio fornicandi, quam ab ea potius sit arrepta: alias frustra prædicta exceptio subjungeretur verbis: *si quis dimiserit uxorem*, si non ea tantum, verum & subsequentia verba, *& aliam duxerit*, limitaret; quibus proinde subjungenda fuisset, secundum naturam exceptionis, quæ præcedentia limitare solet, non etiam sequentia. Facit pro hoc sensu, quod habetur *Matth. c.* 5. ubi ait Salvator: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari*. Ut exceptio tantum salvet dimissionem, non etiam matrimonium cum alia initum. Quo facit, quod Marci 10. & Lucæ 16. Salvator simpliciter adserat, eum, qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit, mœchari, omissa exceptione. Estque hic sensus legitimus S. Scripturæ, eumque indicat totus contextus præcedens, in quo ipse Salvator dicit duos esse in carne una, nec separandos esse: libellum autem repudii tantum esse permissum Judæis, propter duritiem cordis eorum, ab initio autem sic non fuisse. Vid. latius Bellarm. *to.* 2. *Contr. de matr. c.* 15. *&* 16. Franc. Turcian. *pro Epist. Decret. Pont. lib.* 5. *c.* 10. *&* 11. Et ita habet Orthodoxorum consonans sententia; sibi applaudant licet hæretici in suo sensu impudicitiæ pleno, tripudientque in eo ipsi errantes, atque aliis errandi occasionem præbentes. Adde, si per fornicationem vinculum matrimonii solveretur, infinitis repudiis & fraudibus, quibus conjuges se mutuo ad fornicandum inducerent; viam apertam fore. Sanch. 10. *disp.* 2. *num.* 2. Frustra objicitur *can. concubuisti. XXXII. qu.* 7. quia non est accipiendus, quasi adultero superstite, liceat innocenti ad secundas transire nuptias, sed tantum eo demum mortuo, ut aperte insinuatur in *can. Hi vero ead. q.* 7. qui neutri, altero vivo, permittit novas nuptias, innocenti vero non alias, quam altero defuncto. Ut quod habet *c. uxor. XXXII. q.* 7. licere viro, qui peccavit, aliam ducere, si subreptitiam, ut etiam ibi notatur, istud a falsatorib. esse insertum. Et facit, quod crimen viri non sit levius, quam mulieris. atque aliam esse men-

tem

tem D. Ambrosii, cui *d. can. uxor.* adscribitur, patet ex *can. nemo XXXII. q.* 4. (qui est ejusdem D. Ambrosii) ubi requirit parem in utroque coniuge castitatem; unde & utriusque fidem violantis par erit pœna.

3 Cultus disparitatem, ptopter infidelitatem, apostasiam a fide, vel hæresim alterius supervenientem, minime dirimere matrimonium, patet ex dictis supra, *ad*
4 *tit. de convers. infidel.* * Infidelium, inter quos matrimonium esse ratum, dictum *ibid.* altero ad fidem converso, altero in paganismo permanente, separationem vetuit Ecclesia, ut per conversionem unius & alter salvari possit; cum contingat sanctificari virum infidelem per mulierem fidelem, & econ ra secundum Apost. 1. *ad Corinth.* 7. quatenus tamen non subest impedimentum juris naturæ, quod non potest relaxare in infidelibus Pont. ut relaxavit impedimentum a Canonibus inductum, propter quod separari illos noluit, *c. Gaudemus* 8. *hoc tit.* idque ne per spoliationem conjugis alter retrahatur a conversione. Nisi tamen infidelis discedat, aut fidelis non possit cum eo permanere sine blasphemia Creatoris, aut peccato, ad quod pertrahi posset: tunc enim relinquere eum poterit, cum non sit subjectus servituti in hujusmodi, ut ait Apost. *d. l.* potestque fidelis novas inire nuptias; ubi tamen non est spes proxima conversionis alterius, *d. c. Gaudemus* 8. *& c. Quanto* 7. *hoc titul.* Late Sanchez 7. *disp.* 74. *num.* 4.

5 Q. An istis casibus solvatur matrimonium ipso jure? R. Non videri, sed demum novis nuptiis initis per eum, qui dimisit conjugem. Quod facile patet ex eo, quod in *d. c. 8. in fine* cogatur dimissor recipere dimissam, si ante novas nuptias contingat dimissam ad fidem converti, non etiam post eas cum alia initas, siquidem fuerint legitime contractæ, ut non sint dissolvendæ propter alterius conversionem. Sanch. 7. *disp.* 75. *num.* 4. Idem dicendum, si ad sacros Ordines adspirare velit fidelis, aut religionem intrare, nam hoc ei liberum. Sanch. 7. *disp.* 76.

6 Infidelis si postea ad fidem convertatur, cogitur cum fideli habitare, nec eo invito potest Religionem intrare, aut ordinibus initiari, ne ex sua malitia commodum reportet. Multo magis prohibuit Ecclesia separationem, utro que ad fidem converso, etiamsi in gradu prohibito jure humano sint conjuncti, *d. c.* 8. ne ea res a conversione avertat.

Quid si conversus plures habuerit uxores, juxta aliquarum gentium permissionem? R. Primam eum retinere debere, si modo conversa fuerit, *d. c. 8. §. quia vero*, alias dimittere; cum lex Evangelii poligamiam non ferat: imo & primam repudiatam revocare debere, demissa ea, quam superinduxit. Nam licet leges gentium repudiationem admiserint, non tamen Evangelii veritas, *d. c. 8. §. quia vero*. Sanch. *d. lib.* 7. *disp.* 73. *n.* 5. 7

Dicta non tantum obtinent in matrimonio consummato, verum & non consummato, cum & hoc sui plenam consecutum sit substantiam ex solo consensu. Quo tamen casu per ingressum in Religionem approbatam resolvi etiam quoad vincolum & altero invito; dictum sup. *De convers. conjug.* idque ratione mortis cujusdam civilis, quam inducit professio.

Quæritur autem: An & eo casu perpetua impotentia superveniens faciat dissolvi vinculum? R. Esse quidem durum, habere conjugem impotentem, tamen semel rite contractum matrimonium non irritari ex causa superveniente, licet sine culpa alterius, non tamen sine causa, *cap. quanto in fine h. tit.* Nam casu damnum superveniens nocet domino, alteri scilicet conjugi, cui est jus & potestas in corpus alterius. Ubi nihil facit, quod non sit consummatum; nam hoc non minus ratum est, quam consummatum: ut cum habeat plenam essentiam matrimonii, etiam habeat indissolubilitatem. Nec obstare debet, quod dictum de dissolutione istius etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem, quia per eum contingit mors civilis, non item per impotentiam. Vid. Sanchez. 7. *disp.* 102. 8

Q. II. An per dispensationem Pont. Rom. dissolvatur quoad vinculum? Resp. Extra controversiam esse neutiquam solvi quoad vinculum illud, quod est consummatum, cum a Deo acceperit suam indissolubilitatem, cui Papa minime contravenit; destrueret enim potius, quam ædificaret *can. sunt quidam XXV. qu.* 5. Estque hæc Catholica sententia, nisi quod 9

Covar. *hic p.* 2. *cap.* 7. *§.* 4. *numer.* 22. quosdam contrarium tenentes referat; sed pauci illi sunt, & ratione non nituntur. Receptum quoque a Theologis plerisque, ne quidem super non consummato Pontificis dispensationem valere, quos sequitur Covarr. *d. loco num.* 19. Pro cujus sententia facit, Primo *cap. ex publico in fine sup. de convers. conjug.* ubi quos Deus conjunxit, homo non separat. II. Quod habeat illud matrimonium omnem sui perfectionem quoad substantiam, ut significet Christi conjunctionem cum Ecclesia, & ponat verum Sacramentum, super quo non dispensat Pont. III. Quod consummatio non ponat nisi accidentariam differentiam a matrimonio rato; ut si ista operetur indissolubilitatem, eadem sit tribuenda matrimonio rato, non consummato. Unde ferunt Adrianum VI. cum ab eo peteretur dispensatio super rato, adducta in favorem Cajetani opinione, primo miratum fuisse virum Theologum id sibi persuasisse, deinde se dare quod posset, sed credere nihil posse. Rebell. *p.* 2. *lib.* 2. *q.* 15 *sect.* 3. Probat hanc sententiam multis Guttierez *Can. q.* 1. *c.* 17. *n.* 12. *& seqq.* Non desunt tamen ex Theologis, qui contrarium adferent, quos *d. loco* citat Covarr. quibus adstipulantur multi Canonistæ, & praxi confirmatum esse, se auctore tradit Navarr. *in Summa c.* 22. *n.* 1. & tenet Gloss. *in d. cap. ex publico*, quatenus tamen justa subest causa, cujusmodi est impotentia contingens per exsectionem, aut alias ante consummationem, odium capitale, aut simile quid, unde grave scandalum metuendum. Consensus utriusque neutiquam ponit sufficientem causam divortii. Etsi enim contractus ex eo dependeat, matrimonium tamen ultra contractum includit Sacramentum, quod ponit dissolubilitatem, ut per se, & ex natura sua dicatur indissolubile. Ratio pro hac posteriori opinione, quæ probabilior videtur, est, quod matrimonium tale nec sit inseparabile jure naturæ; cum infidelium matrimonia, si alter tantum convertatur ad fidem, solvatur etiam quoad vinculum, uti paulo ante dictum: nec ex vi Sacramenti, cujus nullus effectus est inseparabilis; cum characterem non imprimat, & significationi unionis, nihil inseparabile subsit, cum repræsentatio unionis Christi cum Ecclesia per charitatem, quæ subest matrimonio rato, sit separabilis saltem quoad membra per peccatum mortale. Nec obstat *d. c. ex publico*, & si quæ similia, quia accipienda de matrimonio consummato, cum loquantur de conjugibus, qui per Deum sunt conjuncti, & facti una caro, ut interpretatur ibi Pont. quales non sunt ante consummationem, *cap.* 2. *sup. de convers. conjug.* Et de tali matrimonio intelligendum dictum illud: *quod Deus conjunxit, homo non separet*, ut apparet *ex can. Non est dubium; & can. Lex divina* XXVII. *q.* 2.

Non obstat, quod ante consummationem matrimonium sit Sacramentum; nam super eo si non directe, saltem indirecte, potest dispensare Pont. quatenus tollit humanum contractum, qui est fundamentum Sacramenti; quod corruit illo sublato; ad modum, quo per Trid. clandestinitas ponit impedimentum dirimens, de quo sup. *Tit.* 3. Quod allegant alii consummationem non ponere nisi accidentariam differentiam a non consummato, non omnino ita se habet, cum addat integrale implementum, uti traditio rei venditæ integraliter contractum complet; qui tamen ante erat perfectus. Est & hujus sententiæ Bellarm. *tom.* 1. *de Monach. lib.* 2. *cap.* 28. plerosque citat Sanchez 2. *Disp.* 14. *num.* 2.

Et hæc accipienda sunt de dispensatione non sumpta proprie pro relaxatione juris ex communi regula, quæ non permittit inferiorem derogare juribus superioris, sed pro juris interpretatione, quam potest facere inferior quoad casum singularem ex certa ratione non comprehensum sub jure generali. Barbosa *D. Soluto matrim. p.* 2. *Rubr. num.* 103. *& seqq.* Hinc sequitur, Pontificem eadem auctoritate posse dissolvere matrimonia infidelium ad fidem conversorum, quæ non sunt firmiora matrimoniis fidelium non consummatis, cum non teneant nisi ratione contractus. Navar. *cons.* 3. *num.* 13. *de convers. infid.* 10

Quid si per vim sit compressa sponsa? 11
R. Videri tunc consummatum matrimonium; atque ideo Papam dispensare non posse, ex eo quod cum per istam copulam sint facti una caro, procedat dictum: *Quos Deus conjunxit, homo non separet*, juxta dicta in quæstione superiori. Ubi recte

recte repetentur ea, quæ dicta sunt in simili quæstione, *sup. de convers. conjug. n.* 13. Vid. Barbosa *d. p.* 2. *n.* 106. Covar. *hic p.* 2. *c.* 7. *§.* 4. *n.* 10. Sanch. 2. *disp.* 22. *n.* 4.

12 Q. IV. An copula præcedens faciat videri consummatum, ad effectum removendæ dispensationis? R. Esse, qui hoc velint, tanquam si retrotraheretur matrimonium subsequens ad copulam præcedentem *arg. cap. tanta sup. qui filii sint legit.* Verius tamen per eam non induci consummationem, atque ita non impediri Pont. super eo dispensare tanquam jam consummato, *arg. c. veniens* 15. *sup. de sponsal.* ubi ad hoc, ut sponsalia de futuro in matrimonium transeant, requiritur, ut copula subsequatur. Faciunt huc dicta in simili quæstione sup. *de convers. conjug. num.* 4. Nihil facit argumentum ex *d. c. Tanta*; nam ibi hoc ita statutum in favorem prolis, ut non debeat extendi in favorem fornicantium. Covar. *hic part.* 1. *c.* 4. *§.* 1. *num.* 15. Barbosa *d. p.* 2. *n.* 107. Sanch. 2. *disp.* 21. *n.* 12.

13 Hæc ita quoad vinculum, ad thorum quod atttinet, separatio est permissa, uti & denegatio debiti propter adulterium alterius. Quod tamen sit certum necesse, sive viri, sive mulieris, nam quoad castitatem æquale est utriusque jus; *canon. nemo* XXXII. *quæst.* 1. Nisi quod vir uxorem adulteram debeat rejicere, ne videatur sordes ejus & turpitudinem approbere, *can.* 1. & 2. XXXII. *q.* 1. Non ita e contra mulier deserere virum, cum vir sit

14 caput uxoris. * Si tamen antequam divortium ex causa fiat; adulteretur & alter, non proferetur divortii sententia, cum paria delicta mutua compensatione tollantur, quatenus causa est liquida, uti requirit natura compensationis. Sanch. 10. *Disp.* 6. *n.* 2. Cui etiam locus est, licet unus sæpius, alter autem semel tantum adulteratus fuerit: nam qui postremo peccavit; hoc ipso amittit jus ante quæsitum, vel separandi se, vel negandi debitum. Sanchez *d. disp.* 6. *n.* 8.

15 Quid si post sententiam divortii adulterium alterius, ad cujus instantiam lata, supervenerit? Resp. Non videri per istud adulterium subsequens dimisso actionem quæri, per quam recipi se postulet; cum exceptio rei judicatæ non aboleatur per superveniens alterius adulterium. Sententia enim debiti conjugalis exactione & cohabitatione absolvit; ut restitutio frustra petatur. Quod omnino ita procedit, si conjux innocens post promotionem ad Ordines aut ingressum adulteretur, quia per adulterium non potest se liberare a statu, quem legitime suscepit. Alias de sententia ista dubitari posset, quæ licet videatur transiisse in rem judicatam, non facit tamen innocentem postea fornicando non peccare: contra matrimonii fidem. Ut eo casu videatur esse judicis conciliare partes, tanquam pastoris animarum, ut obvenietur incontinentiæ periculo, cui divortium dat occasionem Sanch. 10. *Disp.* 9. *q.* 5. *n.* 30.

Quæri hic posset: An liceat viro diverti ab uxore, cui per expulsionem aut denegationem alimentorum causam præbuit adulterandi? Respondendum: Nihilominus adfirmandum esse, per text. in *c. significasti* 4. *h. t.* ubi vir non cogitur adulteram recipere, non obstante allegata per ipsam exceptione injustæ dimissionis, eo quod mulier nulla ad fornicandum ratione adduci debuerit, *can. Ita ne* XXXII. *q.* 5. Sic & non excusat mulierem, allegantem propter denegata a viro sibi necessaria fuisse compulsam ad crimen, *c. ex litteris* 5. *h. t.* quia non ignoscendum turpiter viventi prætextu paupertatis; *l. palam* 43. *§.* 5. *ff. de ritu nupt.* & hoc ita, quando factum viri indirecte causat mulieris crimen; quia si directe ad illud incitaret permittendo, connivendo, cum posset prohibere, aut etiam ea intentione expellendo, aut denegando alimenta, nulla ratio est, quæ suadeat, ut eam dimittere possit, cum non debeat posse punire crimen, quod permisit, *arg. l. Gracchus Cod. ad L. Jul. de adult.* Vid. Sanch. 10. *disp.* 5. *n.* 5. & 6. 16

Denique quid si vir deneget petenti debitum: quæ ideo fornicata est? R. Posse videri, non licere viro diverti eo casu, cum videatur uxori dedisse licentiam fornicandi, *can. si tu abstinens* XXVII. *q.* 2. Dans autem licentiam non potest diverti ecundum dicta. Dicendum tamen & hanc causam esse remotam, atque adeo non sufficere ad excusationem ipsius mulieris, ut non impediatur vir ab ea diverti. Quo facit, quod urgentior detur causa per expulsionem, quæ una continet debiti negationem, & alimentorum denegationem, 17

quæ tamen non impedit, quominus vir relinquat uxorem. Non obstat *d. can. si tu abstinens*; quia in eo verbum *Licentia* accipiendum non pro proprie dicta licentia, sed pro occasione tantum, eaque non proxima, sed remota. Quo modo Glos. *ibid.* hanc partem tenet, tradens mulierem, eo facto viri non obstante, debere servare fidem castitatis. Sanchez *disp.* 5. *n.* 7.

18 Nomine adulterii venit omnis illicitus concubitus; quo caro ab altero conjugum dividitur in alios, & perfecte violatur fides matrimonii, *can. dixit XXXII. q.* 7. Ut & per sodomiam recte dicatur causari divortium *can. omnes XXXII. q.* 7. Covar. *hic p.* 2. *c.* 7. *§.* 5. *nu.* 6. Jul. Clar. *§. Sodomia n.* 7. & plures alii, quos accumulat Sanchez 10. *disp.* 4. *n.* 2. *& seq.* sicuti & per bestialitatem. Sanch. *ibid. n.* 14. non etiam per amplexus & tactus impudicos, qui non continent divisionem carnis in alios, nec completam injuriam contra matrimonii fidem, Covar. *d. c.* 7. *§.* 6. *n.* 3. Sanchez *d. disp.* 14. *n.* 12.

19 Præter adulterium, de quo constat ex verbis Christi, *Matth.* 19. *& aliis locis*, licitum etiam est divortium ex causa incolumnitatis animæ vel corporis, cum ex jure divino & naturali recte eam quæramus & defendamus. Nec est, quod quispiam objiciat Christum dictis locis tantum excepisse adulterium, sive causam fornicationis, nam ibi loquitur de perpetua separatione, quæ fit ex ipsa natura conjugii, eo quod fides promissa sit violata. Quæ causa cum sit perpetua, & faciat perpetuo peccantem amisisse jus suum, non cogetur innocens alterum etiam emendatum recipere, cum non amplius teneatur legibus conjugii. Ut istud Christi dictum non sit accipiendum ad exclusionem aliarum causarum, Sanchez 10. *disp.* 15. *sub n.* 2.

20 Hinc ex causa adulterii spiritualis, id est hæreseos, concessit Ecclesia divortium ob periculum perversionis, quod ea in re obvium. Adeo ut ne quidem fidelis teneatur alteri hæretico debitum reddere nam alias frustra tolleretur cohabitatio, quomodo in *c.* 2. *h. t.* dicitur simpliciter separatio permissa. Late de hac causa Sanch. 10. *Disp.* 15.

21 Hinc etiam conceditur separatio, quando quis non potest cohabitare conjugi sine probabili vitæ discrimine, *c. Litteras sup. de restit. spoliat.* Neque enim matrimonii contractus obligat ad mutuam cohabitationem & obsequia, cum tali discrimine. Qua ratione & sævitia excusabit, tanta scilicet, ut alteri provideri nequeat sufficienti securitate, *d. c. Litteras in fine*. Cum enim per sævitiam non servet alter fidem matrimonio præstitam, nec eidem illa servanda; *arg. c. Pervenit* 3. *sup. de jurejur.* Gottierrez. *Can. q. lib.* 1. *c.* 24. *n.* 5. *& seq.* Barbosa *ad* Rub. *ff. Soluto matr. p.* 2. *n.* 27. Sanch. 10. *disp.* 18. *num.* 2. *& seqq.* Sit tamen gravis, & tale malum, quod justum cautet metum in viro constanti. Sanchez *d. loco num.* 10. * Quem etiam videntur ponere graves inimicitiæ, quæ sævitiam causare solent; *c. accidens, ubi Gl. V inimicis ut lite non confiteri.* Neque enim tantum sævitia præterita, sed jussus metus futuræ malæ tractationis causat divortium, ut tradit Covar. *hic p.* 2. *c.* 7. *§.* 3. *n.* 2. Minas non ponere sufficientem divortii causam verius est, nisi aliud exigat minantis ingenium. 22

Furor alterius minime divortium causat, quia nihil tam humanum, quam fortuitos casus mulieris virum, viri mulierem participare, *l. si cum dotem* 22. *§. si maritus ff. Soluto matrim.* Nisi ita sit ardens, ut ex cohabitatione grave periculum alteri immineat; prævalet enim jus propriæ vitæ tuendæ, & integritatis membrorum. Secundum quod limitandus venit *can. si uxorem* XXXII. *q.* 5. dum generaliter dicit, quidquid excogitari potest horribile pro fide & societate, esse substinendum, accipiendus enim in casu priori, non etiam in posteriori. Ubi non distinguendum, sit furor continuus, an habeat dilucida intervalla, satis enim est, quod subsit grave periculum. Unde & frequens & magna alterius ebrietas, ex qua periculum sit vitæ, dabit causam divertendi, ex eadem ratione. De lepra & morbo Gallico dictum est sup. *Tit.* 8. 23

Q. An divertendi causam præbeat crimen mariti, uti furtum, a quo non vult abstinere? R. Non esse eam justam causam deserendi maritum, atque ab eo divertendi, *c.* 2. *h. t.* Nisi aliter vitæ suæ consulere nequeat, quam dimittendo virum; ut quia propter furta mariti omni hora periclitetur. Exemplum dari potest in 24

in ea, quæ timet, ne quasi consentiens furtis viri, ut furtorum receptatrix puniatur. Et ita accipiendus videtur Nav. *in summa c. 22. nu. 22.* Vid. Barbosa *d. p. 2. num. 19.*

25 Ex dictis de separatione licita, ob corporale periculum, consequitur, illam magis esse licitam, si adsit probabile periculum animæ & vitæ spiritualis, puta ex causa hæreseos aut apostasiæ alterius, ut paulo ante dictum, cum tanto majus censeatur hoc periculum, quanto anima corpori præstat *can. Ille XXII. qu. 5.* Quo modo uxor idololatriæ causa dimitti posse dicitur, *can. Idololatriæ* XXVIII. *quæst.* 1. Quod etiam dicendum videtur, si alter alterum inducere conetur ad peccatum mortale, quod peremit animæ vitam. Navarr. *dict. loco*. Ut propter illicitas concupiscentias, ad quas alter per alterum trahitur, recte separet alter, *d. can. Idololatria*. Barbosa *p. 2. nu. 29. & 30.*

26 Quæstio autem est, an prædicti casus perpetuum ponant divortium, hoc est, an cessante divortii causa, non teneatur alter alterum recipere? R. Non ponere divortium perpetuum, sed tantum eo usque durare, donec ejus causa durat, ideoque ea cessante teneri conjugem ad alterum reverti. Nihil obstante, quod dictum, ex causa fornicationis perpetuam esse separationem, cum per eam amiserit conjux jus suum; ut innocens non teneatur alterum recipere etiam emendatum, uti dictum supra. Ratio est, quod causa ista directe sit contra conjugii naturam, ut ejus effectus sit perpetuus: in his autem casibus extrinsecus adveniat, atque ita minor ejusque proinde effectus, qui causæ suæ est commensurandus, similiter minor scilicet temporalis tantum, donec duret causa, ut per eam jus conjugale non tam sit amissum; quam ejus executio suspensa temporaliter. Barbosa *d. p. 2. n. 18.* Sanch. *Disp. 15. n. 2.*

27 Consequenter quæritur, an & divortium ex causa hæreseos sit temporale? R. Distingui in *cap. de illa 6. h. t.* an ante sententiam alter conjugum decesserit, an post eam: illo casu conjugem resipiscentem esse recipiendum, hoc vero alteri liberum esse non recipere; non tantum si innocens intrarit Religionem, quod ei permissum, *c. fin. sup. de controvers. conjug.* sed & si in sæculo permanserit *d. c. 6. in fine*, ubi indistincte dicitur, nullatenus compellendum alterum recipere. Nec recte quis dixerit, non teneri quidem conjugem fidelem Religionem ingredi volentem recipere reversum, nolentem autem ingredi teneri: nam ad unum solum casum non est ibi coarctata facultas in divortio permanendi; cum ideo fidelis habeat licentiam ingrediendi; etiam altero invito, licet per Ecclesiam recepto, quia alter propter hæresim, in quam lapsus, privatus est jure exigendi debitum & cohabitandi, *c. fin. in fine inf. de hæred.* Ratio distinctionis est, quod, cum perpetua debiti denegatio sit pœna hæreseos, non debeatur ante sententiam, *c. cum secundum de hæred. in 6.* ut ante necdum sit alteri quæsitum perfectum jus, quod demum per sententiam quæritur, & invito non est eripiendum. Posse autem Ecclesiam statuere hanc pœnam, ex eo patet, quod possit ipsum hæreticum bonorum, famæ, vitæ amissione mulctare. Non obstat, quod dictum modo, perpetuam separationem causari tantum per adulterium; nam hoc accipiendum secundum naturam conjugii, uti dictum, cum hic non immediate & proprie ex hæresi ponatur separatio, sed per sententiam, quam tanquam pœna consequitur. Ubi non erit opus per sententiam expresse declaretur separatio, satis enim est, damnetur tanquam hæreticus, quam damnationem sequitur privatio jurium. Vid. Cov. *hic p. 2. c. 7. § 5. n. 5.* Barbosa *d. p. 2. n. 20.* Sanch. *d. disp. 15. n 15. & seqq.*

Postremo quæri posset, an ad separationem opus sit auctoritate Judicis? R. Ita 28 videri, per *c. 3. h. t.* etiamsi causa sit notoria idque ne quid temere fiat, & evitetur scandalum. Si tamen ita notoria fuerit, ut nulla tergiversatione celari possit, non videtur ea auctoritate opus esse, cum causa ita notoria faciat alterum non temere videri spoliatum. Covar. *d. §. 5. n. 12. & alii, quos allegat.* Sanch. 10. *disp. 12. n. 13.* Posse etiam quis propter fornicationem sibi cognitam denegare alteri debitum conjugale propria auctoritate, *Glos. in c. fin. inf. de adult.* cum actus ille sit privatus, nec pariat scandalum. Idem dicendum de separatione quoad thorum & cohabitationem, si periculum fuerit in mora, & non sit facilis aditus ad Judicem.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. in fine adde. Indissolubilitas matrimonii non proprie ex naturali jure descendit; nam in lege proprie naturali DEUS dispensare nequit. Ita D. Thom. Dispensavit autem hac in materia *c.* 24. *Deuter.* Quamvis quidam DEUM id tantum permisisse ajant. Si *consummatum* sit *ex primæva* DEI Institutione, indissolubile est *c.* 2. *Genes.* Quem locum interpretatur Christus apud Matth. *c.* 19. ob repræsentationem ad Ephes. 5. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 5. *c.* 6. *n.* 1. 2.

Ad n. 2 *adde*. Ad text. Matth. 19. respondent aliqui; ut refert Sannius *tom.* 3. *dist.* 18. *q.* 1. *n.* 5 particulam *nisi* non esse acceptivam sed præcisivam, ut sensus sit: quicumque dimiserit uxorem non fornicariam, vel non ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; Christus enim non voluit dicere, quod ob fornicationem solvere quis possit vinculum, sed quod ex nulla causa id liceat, præscindens, an ob fornicationem id liceret, an non; idque ex eo quod Pharisæi, quibus loquebantur, non erant hujus veritatis capaces.

Ad n. 4. *in fine adde*. Matrimonia infidelium elevantur ad rationem Sacramenti per baptisma, innovato consensu. Vide Sannium *tom.* 3. *dist.* 17. *q.* 2.

Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit sine contumelia Creatoris) solvitur quoad vinculum, idque ex *dispensatione divina* in favorem fidei, ut patet 1. *Corinth.* 7. *vers.* 15. Busemb. *lib.* 6. *tr.* 6. *dub.* 3. *c.* 2.

Matrimonium ab infidelibus contractum in gradu cognationis ab Ecclesia prohibito non dissolvitur per baptismum ab ipsis susceptum. Gonz. *ad c. de infidelibus* 4. *sup. de consang. & affin.*

Ad n. 13. *adde*. Si maritus uxoris, vel contra uxor viri adulterium sciat, licet probare nequeat, per se loquendo debitum reddere non tenetur, licet Judex sub excommunicatione præcipiat, quia præceptum Ecclesiæ in falsa præsumptione fundatum in conscientia non obligat. Laym. *lib* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 17. Sanch. *lib.* 10. *d.* 12. *n.* 6.

Ad n. 18. *adde*. Busemb. *lib.* 6. *tr.* 6. *c.* 2. *dub.* 3. admittit aliquando etiam ob oscula &c. separationem ad tempus fieri posse, ut nocens emendatur.

Ad n. 21. *in fine adde*. Accusatio de adulterio, si non probetur, dat alteri parti justam causam separationis thori. Trivisianus *lib.* 1. *decis.* 71.

Ad n. 24. *adde*. Conjuges propter alterius crimen non separantur, nisi spiritualiter fornicentur, & tunc eis etiam separatis durat vinculum. Gonz. *ad cap. quæsivit* 2. *h. t.*

Ad n. 27. Busemb. *lib.* 6. *tr.* 6. *cap.* 2. *dub.* 3. etiam asserit, quod non teneatur conjugem conversum recipere; addit saltem ex justitia; nam ex charitate aliquando tenetur, si sit periculum incontinentiæ.

Ad n. 28. *in princ. adde*. Conjux non potest sine judicio Ecclesiæ conjugem dimittere etiam prætextu notoriæ consanguinitatis, & de facto dimissam recipere compellitur. Gonz. *ad cap. Porro* 3. *h. t.*

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum, & uxorem.

SUMMARIUM.

1 *Donationes inter conjuges cur, & quatenus probibitæ.*
2 *Transferunt possessionem rerum donatarum, & jus fructuum percipiendorum.*
3 *Dos & donatio propter nuptias post divortium quibus restitui debeat.*
4 *Mulier a marito expulsa, vel ejus sævitiam fugiens, fornicata an amittat dotem.*
5 *Dotis marito adjudicatæ repetitio an competat uxori, marito postea in adulterium lapso?*
6 *Amittitur & dotalitium ex causa adulterii.*
7 *Ex causa hæreseos dos cedit fisco.*
8 *Propterea dotis & donationis propter nuptias cedit liberis superstitibus.*

SOluto matrimonio quoad vinculum, per mortem, aut per declarationem, quia nulliter de facto contractum, sive quoad thorum, ex causis superius allegatis quæ-

quæritur, quid sit juris in donationibus inter conjuges factis, & in dote, & in donatione propter nuptias.

1 Quantum ad donationes inter conjuges stante matrimonio factas non est magna quæstio, cum jure non subsistant, *ff. & Codic. de donat. inter vir. & uxorem*, ita postulante, tum honestate, ne conjugalis amor videatur pretio conciliari, tum utilitate, ne conjuges mutuo amore se spolient, profusa erga se liberalitate, *l. 1. & 2. d. t. c. fin. h. t.* Quod accipiendum, quatenus alter fit pauperior, alter ditior: quæ duo concurrere debent, alias cessaret prohibitio. Hinc sepulturæ causa datum conjugi tenet, *l. 5. §. concessa ff. eod.* quia licet expendisset de suo, non tamen ideo alter, quia non expenderit, tam factus ditior censetur, quam non pauperior. Hinc & non incidit in prohibitionem repudiatio legati, aut hæreditatis per alterum conjugem in favorem alterius, *l. 5. §. si maritus ff. eod.* Per quam licet alter fiat ditior, non tamen repudians pauperior, *l. 6. ff. quæ in fraud. cred.* cum legatum aut hæreditas, antequam acceptetur, non sit in bonis. Plures casus videre est *ff. h. t num.* 10.

2 Non sunt tamen ita inutiles istæ donationes, quin transferant rerum donatarum possessionem aliquam in accipientem, eumque faciant fructus industriales saltem percipiendo suos facere, *leg. fructus 45. ff. de usuris*, *l. 1. §. si vir uxori ff. de acquir. possess.* & præterea morte subsecuta confirmentur, *dict. cap. fin. hoc tit. & l. Donationes 25. Cod. eod.* Non alias tamen secundum communem opinionem, quam si traditio intervenerit juxta text. in *l. Papinianus 23. ff. hoc tit.* Verum obstat *Nov. Sacra forma transmiss.* 162. §. 1. Ubi dicitur, solum mariti silentium confirmare donationem mulieri factam, etiamsi nulla intervenerit traditio; qua de re latius *ff. hoc titul. numer.* 24. Et hoc nisi ante mortem revocata fuerit, expresse vel tacite, *d. c. fin. h. t.* uti licet, cum donatio hæc sit imperfecta, & demum morte consummetur, atque omnimodam sui perfectionem consequatur, ut ante revocari possit. Nisi juramento fuerit confirmata, quod servandum, cum non vertat in detrimentum animæ in tantis, nec tertii, & prohibitio tantum privatam causam concernat, nihil vero mali moris includat. Censebitur etiam revocata, si is, cui donatum, prius naturæ debitum persolvat, *d. c. fin.* cum tantum ejus persona sit electa, non etiam hæredis: uti in legatis.

Quantum ad dotem & donationem propter nuptias post divortium, utraque redit: illa ad mulierem, ejusque patrem, aut hæredes, quia cessat causa, propter quam penes maritum remanere debeat; hæc ad maritum, ejusve hæredes: nisi aliter fuerit conventum, aut alia sit consuetudo, *cap. 2. & fin. hoc tit.* Cessante & ejus causa, cum sit inducta in dotis securitatem. Adquisita vero tempore matrimonii æqualiter sunt dividenda, *d. c. h. tit.* quam tamen rem non raro loci consuetudo immutat; & ut aliter se habeat, faciunt pacta mutua, *d. c. fin. in fine*. Obtinet & hæc restitutio, in matrimonio putativo, bona fide contracto. Quod addo, nam mala fides faceret donationem hanc & dotem publicari, uti dictum supra *Tit.* 14. Si mulier divortio causam dederit per adulterium, dos committitur, & marito cedet, *c. Plerumque 4. h. t. l. consensu 8. C. de repud.* idque propter injuriam, quam mulier adulterando marito infert. Nisi tamen vi compressa fuerit, quia tunc est extra culpam, aut lenocinio mariti adulterata, *l. Viro 39. l. Cum muliere 47. ff. soluto matrim.* cum frustra improbet mores, quos ante probavit, & puniat actum, cui debit auctoritatem. Idem erit, si decepta alium admiserit, quem maritum esse putabat; si maritum mortuus credens alii se conjunxerit, quibus casibus, ut deest culpa, ita & adulterium formale, ut dicemus infr. *de adulter.*

Quid si expulsa domo a marito, aut ejus sævitiam fugiens fuerit adulterata? Resp. posse quidem videri non amitti isto in casu dotem, ne ex sua malitia commodum reportet: verius tamen dotem amitti, & marito cedere, propterea quod ejusmodi causa sit tantum remota, nec ordinata ad adulterium, ut viro non imputetur iste effectus, *l. non omnes 38. ff. de statu lib.* Facit, quod mulier quidvis potius admittere deberet, quam alteri dare sui copiam, *c. sacris sup. de his, quæ vi*. Facit & text. in *c. signific. sup. de divor.* ubi non cogitur maritus recipere expulsam, quæ deinde fuit adulterata: quod tamen secus se haberet,

si expulso foret causa adulterii. Barbosa *ad l. 2. p. 1. in princ. n. 7. ff. soluto matrim. & dixi ad L. Jul. de adult. n. 47.* Quo loco & alia spectantia ad hanc materiam latis copiose tractata sunt: veluti hanc dotis amissionem non procedere propter oscula, aliosve impudicos lusus, aut tactus *num.* 42. Procedere tantum quoad dotem, nec trahi ad bona paraphernalia, id est, quæ præter dotem penes mulierem sunt (φερνὴ enim Græcis dos est) *n.* 30. Hæredes post mortem mariti non recte intentare hanc actionem *n.* 34. Nec eam trahi ad viduam, soluto per mariti mortem matrimonio, impudice viventem, *num.* 33. Adulterium filiæ patri hodie non obesse, *num.* 36. Non cedere dotem marito, qui uxorem in adulterio deprehensam occidit, *n.* 56. *& de soluto matr. n.* 33. Spontaneam reconciliationem, & remissionem noxæ inducere remissionem dotis, *n.* 52. Denique uxorem putativam adulteratam, postea detecto impedimento; dotem amissam repetere posse tanquam ex falsa causa adjudicatam; quæ tamen controversa quæstio est, & contraria opinio fere communius recepta, *n.* 37.

5 Illud hic restat quærendum, an commissio dotis resolvatur, competatque ejus repetitio uxori, marito postea lapso in adulterium? Resp. Lite pendente si actor in adulterium labatur, habere locum axioma: mutua compensatione delicta tolli. Ut commisso a se adulterio male pergat agere ad divortium & dotis commissionem, cum ad neutrum ei actio competat, quippe sublata per compensationem, etiamsi in judicium non sit deducta, cum improbe videatur improbare mores in conjuge quos in se probat. Quod omnino procedit in foro interno. Si post latam sententiam divortii, & commissionis dotis actor inciderit in simile crimen, vult quidem Gloss. in *c. fin. infr. de adult.* compensari etiam eo casu adulteria, atque ita dimisso conjugi competere repetitionem alterius jure actionis. Pro qua parte videtur facere *d. c. fin. & c. ex litteris* 5. *hoc tit.* ubi post celebratum divortium, si alter fornicetur, compellitur reverti ad dimissum; non ex alia ratione, quam quod adulteria compensentur non minus, si alterius crimen subsequatur, quam si simul contingat. Non improbabile tamen est, conjugi condemnato ex superveniente alterius adulterio non accedere de novo actionem ad dotem, quæ semel extincta in perpetuum non reviviscit ex solo casu superveniente, *l. qui res* 98. *§. aream* 8. *ff. de solut.* nec mutatur, quod recte transactum superveniente delicto, *l.* 2. *ff. de itin. actuque privato*. Nec obstat *d. c. fin.* neque *d. c. ex litteris* 5. nam loca ista loquuntur in casu, quo non est separatio facta per sententiam, ut ea legenti erit obvium, atque ita interpretatur *d. c.* 5. Innoc. Quod de compensatione allatum est, dicendum, eam non procedere, nisi præcedat alterius fornicatio sententiam divortii, cum exceptio rei judicatæ obstet objicienti compensationem. Et quamvis officio judicis incumbat partes reconciliare, ad evitandum periculum fornicationis, nihil tamen hoc ad dotis restitutionem spectare videtur.

Dicta de amissione dotis ex causa adulterii procedent, multo magis in amissione dotalitii *d. c.* 4. *h. t.* quod alii vocant donationem propter nuptias, alii vero id, quod penes mulierem manet post mortem mariti, ex pacto vel statuto, ut dictum sup. eod. quo merito privat, cum & res suas amittat. 6

Quantum ad causam hæreseos, illa minime facit marito cedere dotem, sed fisco, cum non tam in conjugem, quam in Rempub. sit peccatum, ut ab ea merito vindicetur: & facit *l.* 3. *ff. de bonis damnat.* ubi ob crimen læsæ Majestatis fisco dos additur: item *c. Vergentis inf. de hæret.* ubi simpliciter fisco bona hæreticorum deferuntur. Covar. *hic p.* 2. *c.* 7. *§.* 6. *n.* 6. *& seq.* 7

Denique, quod dictum de commissione dotis, & donationis propter nuptias, quæ cedat innocenti; verum est etiam quoad proprietatem: nisi supersint liberi, sive ex isto matrimonio, qui patre sunt potiores, ut iis sit servanda proprietas, solo usufructu remanente apud innocentem, sive etiam ex priori matrimonio, cum text. in *Novell.* 117. *§. quia vero plurimas, & l.* 8. *§. si vero Codic. de repud.* indistincte dicat, si filios non habeat: sunt autem filii, qui extant ex priori matrimonio nati, quibus præjudicare mulier non potuit. 8

A D-

ADDITAMENTA.

Ad n. 3. in fine adde. Res donata propter nuptias, si alienetur a marito consentiente uxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipue post transcursum temporis ab uxore repeti non potest. Gonz. *ad c. 4. sup. de Empt. & Vend.*

Soluto matrimonio ex causa licita dos restituenda est uxori. Gonz. *d. c. mulieres 1. h. t.*

Judex delegatus, qui cognovit de causa matrimonii, de dote etiam pronunciare valet. Gonz. *ad c. plerumque 4. h. t.*

Donatio propter nuptias, si nuptiæ, quia incestuosæ, nullæ declarentur, a marito repeti potest, nec lucro uxoris cedit. Gonz. *ad c. etsi necesse h. t.*

Ususfructus in dotem datus, vel donatio propter nuptias, finitur morte dantis, nec amplius remanet penes accipientem. Gonz. *ad c. nupt. 6. h. t.*

Maritus inops dotem sibi promissam petens, cautionem talem, qualem præstare debet, alias dos deponetur penes mercatorem. Gonz. *ad c. per vestras 7. h. t.*

TITULUS XXI.

De Secundis nuptiis.

SUMMARIUM.

1 *Nuptiæ secundæ, tertiæ, & ulteriores hodie licitæ.*
2 *Pœnæ secundo nubentium, an hodie cessent.*
3 *Nuptiæ iteratæ an benedicendæ?*
4 *Non iterandæ, nisi constet de morte conjugis.*
5 *Testis unus, an probet hac in materia?*
6 *An fama sufficiat?*
7 *Priori conjuge reverso, quid juris?*

1 HActenus de primis nuptiis; de secundis subjicitur, quæ licet fornicariæ vocentur, secundum veritatis rationem, *in can. hac ratione 31. qu. 1.* Deo tamen permittente propter hominum incontinentiam, licite ineuntur non tantum secundæ, sed & tertiæ, & ultra. Unde non damnatur in Ecclesia bigamia, nec trigamia, nec ultra, *can. Aperiat. can. Quod si 31. q. 1.* sed damnantur Montanistæ, & alii hæretici, stulta quadam perversione contrarium adserentes, *cap. ult. & pen. h. t.* Ratio hujus rei est, quod conjux solutus legibus prioris matrimonii habeat potestatem nubendi, cui velit, a Deo sibi permissam, teste Apostolo etiam statim a morte alterius *d. cap. pen. & fin.* Adeo ut mulier infamiam, quam per leges civiles incurrebat, necdum enixa partum intra annum luctus nubens, hoc jure evadat ex ratione, quod puniri non debeat, qui agit lege permittente, & pœnam non mereatur, qui extra culpam est, qualis est potestate sibi concessa utens.

2 Ubi quæritur: An & aliæ pœnæ propositæ per leges secundo nubentibus sint dicendæ hoc jure cessare? R. Dicta Capp. tantum loqui de sublata infamia, ut possint videri reliquæ pœnæ civiles in suo robore permanere; verius tamen; pœnas quascumque, quæ intra annum luctus iteranti nuptias sunt staturæ a jure civili, & continent meram pœnam, cessare hoc jure. Nec facit, quod textus tantum faciant mentionem infamiæ; cum ratio subjuncta, scilicet, quod non debeat legalis infamiæ sustinere jacturam, quæ intra tempus luctus nubens concessa sibi ab Apostolis utitur auctoritate, habeat etiam locum in aliis pœnis; ut in iisdem sit statuendum, ex regula, quod legis ratio sit ejus anima, & in lege expressa, sit pro lege, obtineatque in casu simili, alias foret imperfecta. Ita servari tradit Covarr. *hic p. 2. c. 3. §. 9. n. 7. & seqq.* Quantum vero ad illas indispositiones, quæ potius concernunt provisionem & commodum liberorum prioris matrimonii, cum contineant pœnam, dicendum, eas etiam hodie servandas esse, quia circa eas nihil disposuit lex Canonica; nec fuit, ut disponeret, cum nihil mali moris involvant, imo bonis moribus respondeant. Quo modo dispositum in *l. Fœminæ, & simil. C. h. t.* servandum est, ut recte tradit Cov. *d. loco n. 9.* Barbosa *ad l. si constante 25. nu. 100. & seq. ff. soluto matr.* D. Gudelin. *de Jure novissim. lib. 1. c. 12.*

3 Iterare itaque nuptias nullo jure prohibitum: non sunt tamen iteratæ benedicendæ, & benedicens puniendus, *c. 1. & 3. h. t.* tum quia sufficit alterius benedictio, quæ diffunditur in alterum, *c. 3 supr. de consecr. Eccl.* tum quia propter frequentiam

tiam benedictionum ejusdem personæ contingeret rem in contemptum trahi. Si tamen sponsa existat virgo, benedici eam posse probabile esse tradit Cov. *d. p. 2. c. 8. §. 11. nu. 2.* & praxi servari. Quam consuetudinem etiam probat Nav. *in summa c. 22. n. 83.* etiam in casu, quo vir ducit viduam, quamvis magis rationabilem judicet consuetudinem in casu, quo virgo nubit viduo; imo nec improbet eam, qua uterque, si viduus fuerit, benedicitur. Non obstante, quod aliqui volunt consuetudinem circa sacramentalia nihil posse, quod falsum, ut ibi probat, & probatum supra *de consuet. n. 11.*

4 Antequam autem nuptiæ iterentur, necesse est de morte conjugis constet tali probabilitate, quæ arbitrio prudentis certitudinem aliquam inducat. Nihil faciente longissimo temporis intervallo, quo alter absfuit, ut de vita aut morte certior reddi nequeat, *cap. in præsentia 19. sup. de sponsal. c. 2. h. t.* Non obstet *c. Quoniam §. porro vers. si autem sup. ut lite non contest.* nam quod ibi verosimilis præsumptio, & æstimatio mortis sufficere dicitur, accipiendum de certo nuntio, aut tali præsumptione, quæ probationi æquivalet. Quo modo *can. cum per bellicam 34. q. 2.* accipiendus de ea credulitate, quæ nititur justa ratione. Alias extra adulterii periculum non foret alter conjux, cum extra dolum non videatur esse non adhibens diligentiam, qua certior fiat de vita vel obitu alterius.

5 Testem unum non sufficere est probabilius, cum generaliter unus testis non probet. Quæ res hac in materia non est mutata, cum sit gravior qualibet alia pecuniaria, in qua testis unus non sufficit, ut merito nec in hac sufficere debeat, in qua agitur de animæ periculo, Sacramenti iteratione, partis infamia. Non obstat *d. c. in præsentia*; nam quod ibi habetur de certo nuntio, non est accipiendum de teste uno, sed de certitudine, quam ponunt certa nova, qualia non ponit testis unus nisi in casu, quo conjux obiit in loco distanti, ut facile aliæ probationes haberi nequeant; tunc enim satis erit, rem per conjecturam probare, *l. non omnes §. a barbaris ff. de re milit.*

6 Q. An fama sufficiat? Resp. Probabilius esse non sufficere, per *d. c. in præsentia 19.* cum fama, quæ incerta, non ponat certitudinem; oritur enim ab incerto plerumque auctore. Si tamen aliis adminiculis fulciatur, certo nuntio æquivalebit, certamque moraliter probationem faciet: veluti si fuerit universalis, ejusque appareat causa rationabilis, concurrat diuturnitas absentiæ, & locus remotior, in quo mors contingit. Mascard. *de probat. concl. 749.*

Quod, si contigerit post iteratas nuptias cum altero, conjugem priorem reverti, cessabit quidem adulterii quæstio, *d. can. cum bellicam, can. Si virgo 36. quæst. 2.* relictis tamen adulterinis complexibus, ad priorem conjugem reverti compellitur, quod priores nuptiæ non fuerint dissolutæ, cum Ecclesia decepta dederit licentiam eas iterandi. Si is, qui secundas inivit, incipiat dubitare de vita prioris, debitum quidem non exiget, donec dubium durat, reddere tamen non prohibetur. Uxor quoque si de vita mariti absentis dubitet, minime ad secunda vota convolare potest. Si vero maritum mortuum esse certo constet, quandoque voluerit, intra tempus luctus recte nubet. 7

ADDITAMENTA.

Ad nu. 4. in fin. adde. Utrumque propter *verosimilem præsumptionem, & probabilem* credendi causam intercessisse mortem mariti, concessum sit mulieri ad secundas transire nuptias? Resp. Esse, & Confessarius in foro interno concedere potest, & Judex post contractas nuptias eam separare non potest, *can. Cum per bellicam 3. qu. 1.* Ratio, quia in moralibus sufficit probabilissima opinio, & non requiritur certa. Ipse tamen Judex transeundi licentiam dare nequit, quia Canones hoc casu requirunt certitudinem *c. Dominus h. t. c. in præsentia de sponsalib.*

Objic. *cap. quoniam §. porro. Ut lite non contest.* Resp. Abbas, textum loqui de verosimili morte conjugis *dubii*, id est, de quo dubitabatur, an esset conjux. Laym. *lib. 5. t. 10. quæst. 3. cap. 3. n. 2. in fin.*

Uxor non certificata de morte viri ad secundas nuptias transire nequit, quamvis ignoret statum viri, qui ab hostibus captus fuit, longoque tempore absfuit. Gonz. *ad c. in præsentia 19. sup. de sponsal.*

HEN-

HENRICI ZOESII J. C.

IN LIBRUM V. DECRETALIUM.

GREGORII IX. P. M.

COMMENTARIUS.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denunciationibus.

SUMMARIUM.

1 *Accusatio quid, & qualiter instituі debeat.*
2 *Accusare qui possiat, vel non.*
3 *An admittatur, qui juravit non accusare?*
4 *Accusari qui possint.*
5 *Effectus accusationis.*
6 *Inquisitio quid, & qualiter instituenda.*
7 *Denunciatio quid, qualiter fiat, & a quibus.*

JUdiciorum Ecclesiasticorum materia civilis declarata duobus libris superioribus: hoc quinto & ultimo traditur criminalis, quæ per accusationes, inquisitiones aut denunciationes in judicium deducitur.

1 Accusatio est delicti alicujus apud Judicem delatio ad vindictam publicam solemniter facta. Formula ejus extat in *l. 3. ff. b. t.* Differt ab actione, qua privatum commodum persequimur citra inscriptionem, etiam per procuratorem; quia accusatio spectat ad persecutionem juris publici & vindictæ, ut quis puniatur corporaliter, aut pœnam pecuniariam fisco pendat. Procuratorem non admittit; nisi ad allegandam absentiæ causam, *cap. veniens* 15. *b. t.* aut post litem contestatam, uti dictum ad *ff. eod. tit.* Desiderat inscriptionem, qua accusator ad similem pœnam, quam reo intentat, se obligat, si calumniari probetur, idque ne quis leviter ad accusandum prosiliat *l. 3. ff. b. t.* cujus hodie non esse usum tradit Jul. Clarus *§. fin. q.* 81. *n.* 3. Covar. 2. *Var. c.* 9. *n.* 1. Mandant tamen Canones, ne ea omissa admittatur accusator, *c. super* 16. *& c. qualiter* 24. *b. t.* Libello, ut in actione civili, ita & hic opus; qui clarus sit, continens nomen accusati, accusatoris, delicti locum, annum, mensem, *d. l. ff. eod.* Diem & horam exprimere non est necesse, nisi petat reus ad faciliorem probationem negationis indirecte faciendam. Gail. 1. *Observ.* 64. *n.* 11. Est autem accusatio licita propter publicam utilitatem & Reipubl. tranquillitatem, quam consequimur, repressis malefactoribus, *can. non frustra & can. Regum* XXIII. *q.* 5. Nec continet peccatum, modo absit rancor & odium *can. officia d. q.* 5. cum nemo teneatur remittere injuriam sine satisfactione, ut dicetur infra *de injur.*

Ne autem contingat temere quid deferri, non auditur quilibet accusans, ut patet ex *l. qui accusare cum seqq. ff. eod.* Ubi aliis obstat ætas, uti pupillo, qui non auditur nisi in certis causis ex consilio tutorum, *l. 2. ff. eod.* ut nec minor sine auctoritate curatorum, ne temere quid attentet, *tit. C. de auctor. præst.* Aliis sexus, ut mulieri, exceptis certis casibus, de quibus *can. de crimine cum seqq.* 23. *q.* 3. aliis Sacramentum, Magistratus, crimen, unde homicidæ, venefici, fures, sacrilegi, adulteri repelluntur, *can. Accusatio* 2. *q.* 7. *c. cum dilectus* 20. *b. t.* de quibus late Wesemb. *ff. eod.* Alios removet causa quæstus, subordinatio interdum & paupertas, suspicio calumniæ, quæ facit & inimicos removeri, iisque familiares; solet enim adfectio amicitiæ pervertere animos *c.* 7. *b. t.* Pagani, hæretici non audiuntur contra Ortho- 2

Orthodoxos; *can. Pagani*, *& can. si hæreticus* 2. *q.* 7. nec laici contra Clericos, tum quod zelo justitiæ non censeantur moveri, tum quod non deceat majores subjectos esse accusationibus minorum seu inferiorum, *can.* 1. 2. 3. 4. *can. Laicos dict. quæst.* 7. Quo modo & in Prælatos difficilius procedit subditorum accusatio, quod contingat hos ratione correctionis, non tam justitiæ zelo, quam impietatis livore & odii fomite ad accusandum prorumpere, *can. Sunt nonnulli d. qu.* 7. Si tamen probatæ fuerint vitæ, audientur, causa bene examinata, *c. Qualiter* 24. *h.t.* Monachi licet alios accusare non possint, audiuntur tamen contra Abbatem, sumptus iis subministrandi ex reditibus Monasterii, *cap. ex parte* 11. *h.t.* Qui si ideo censura fuerint notati, relaxandi sunt *cap pen. hoc tit.* In crimen excepto, ut est hæresis, simonia, maleficium, & alia, de quibus Menoch. 1. *arbitr. casu* 474. *num.* 27. etiam excommunicati, & alias inhabiles admittuntur *cap. licet* 31. *inf. tit. prox. c. in fide de hæret. in* 6. Inimici tamen ne quidem hoc casu audiendi, cum non tam ex causa, quam in odio quodam videantur moti, *dict. cap.* 7. *& cap. Meminimus* 13. *h.t.*

Q. An admittatur is, qui juravit non accusare? Resp. Videri posse turpe ejusmodi juramentum, utpote bono publico contrarium, cum ex eo nascatur impunitas peccandi, ideoque non tenere. Rescriptum tamen in *c. quemadmodum* 25. *§. illud sup. de jurejur.* maritum, qui juravit non accusare uxorem adulterii, non esse contra eam admittendum. Nec obstat, quod videatur dari licentia peccandi; nam ei obviari potest per viam denuntiationis, quæ non censetur exclusa per tale juramentum, ut dictum latius supra *de jurejur. num.* 51. Non etiam obstat commune bonum; quia ad vindictam publicam, si ea expediat, non removebitur accusatio per juramentum, sed tantum quatenus agitur commodum privatum, ut patet ex *d. c.* 25. *in fine*. Nec facit *d. c. veniens* 15. *h. t.* ubi qui juravit stare mandato alicujus, si ejus virtute injungatur, ne accuset, non auditur accusans etiam in causa publica; quia ibi agitur de eo, qui accusaverat aliquem calumniose, & proinde prohibetur eumdem accusare ratione juramenti. *Gl. in d. c.* 15.

4 Accusari regulariter potest omnis delinquens, tam liber, quam servus, sine discrimine sexus aut ætatis, *infr. de delict. puer.* absolutus ab uno crimine, super eodem iterato non impetitur, quia de delicto uno sæpius quæri durius est, nisi tamen doceatur fuisse prævaricatum, *c.* 6. *hoc tit.* Absentes jure scripto non accusantur, *l.* 6. *C. de his, qui accus. non poss.* multo minus damnantur, *l.* 5. *ff. de pœnis.* Solent tamen eorum nomina annotari inter reos delatos, & rei inquiri, uti dictum *ff. eod. n.* 19. Usus etiam absentes damnari permittit. Clar. *d. §. fin. q.* 44. & executionem fieri in imagine publicis locis adfixa, uti in Francia receptum, & est frequens. Non excusat dignitas. Illustres tamen nonnisi apud Principem accusantur *l.* 3. *C. ubi Senatores &c.* Non accusantur etiam parentes, patroni a liberis, propter reverentiam, *l. hi, qui, ff. hoc tit.* non dominus a servo, nisi in læsa majestate, *l. pen. ff. de his, qui accus. poss.*

5 Effectus accusationis legitime institutæ est, quod, dum pendet, nequeat promoveri reus *c.* 4. *h. t.* & a Missæ celebratione abstinere jubeatur, *c.* 4. *&* 5. *de simonia*. Probata intentione accusatoris infertur pœna, per judicem delicto condigna. Probata censetur per duos testes idoneos, non tamen delicti participes, *cap.* 1. *sup. de Confess.* quia non præsumuntur dicere verum. Quo modo mulieri cognitam se a Sacerdote adserenti non creditur contra Sacerdotem, nisi in crimine excepto *cap.* 8. *supra de testib.* Sententia hac in re opus est etiam in notoriis, *cap. porro supr. de Judic.* cum nemo teneatur ad pœnam etiam ipso jure inflictam, nisi post sententiam. Si defecerit accusator, uti impune potest ante inscriptionem, *c. licet* 14. *h. t.* dimittitur quidem reus, *c.* 1. *h. t.* potest tamen in eum inquirere Judex, uti mox dicetur. Si notorium fuerit crimen; non videtur opus accusatore, *c. evidentiæ* 9. *h. t.* spectat enim accusatio ad scientiam, quæ in notoriis est satis evidens, *c. Tuæ nos sup. de cohabit. Cler. & mul.* Quod accipiendum de eo notorio, quod ne quidem Judicem, ut talem, fugit, veluti si commissum fuerit crimen in præsentia ejus sedentis pro tribunali. Alias depositione testium opus foret, ut crimen innotescat Judici in tali. Vid. Gomez. *Var. Res. c.* 1. *n.* 42. *&* 43.

Ces.

6 Cessante accusatore legitimo, ne crimina maneant impunita, instituitur inquisitio, quæ est investigatio criminis a Judice ex officio instituta, fama vel alia justa causa prævia. Quæ si nulla præcedat, & cesset denuntiatio, Judex inquirens super certa persona peccat graviter, cum diminuat nominati existimationem, *cap. Qualiter* 24. *h. t.* Quo casu talis Judex a reo recte repellitur per exceptionem, qua tamen omissa, inquisitio & processus tenebunt, *c. fin. eod. in 6.* Nec audietur reus postea restitutionem petens, ratione præposteræ inquisitionis, cum crimen, de quo jam patet sufficienter, non sit relinquendum impunitum. Videtur autem pœna moderanda secundum qualitatem personarum, non tamen remittenda depositio aut privatio beneficii, quam secundum Canones meretur crimen, *c. inquisitionis* 21. *h. t.* Fama prævia non erit opus in casu, quo inquisitio fit in genere super auctore maleficii perpetrati, cum incumbat judici ex officio malis hominibus Provincias purgare, *l. 3. in fine ff. de off. Præsid.* Quod & faciet Judex in casu, quo certo illi constet, aliquem esse reum vel ex confessione, vel alias, si crimen probari nequeat ordine judiciario, *c. 2. sup. de off. ordinat.* Personaliter in eumdem inquirere non debet, ne personam notet, cum necdum infamatus præsumatur bonus, uti quilibet alius, donec probetur malus, & habeat jus defendendi famam suam, quam læderet Judex super talem inquirendo.

7 Denuntiatio est delatio criminis apud Magistratum facta, citra accusationis solemnia, judicandi tantum, & deferendi rei causa, in finem, ut emendetur. Ad hanc requiritur monitio prævia; alias denuntians non audietur, tanquam non motus zelo bono *cap. 2. & cap. cum dilectus* 2. *hoc tit.* Nisi tamen nulla rei speretur emendatio; frustra enim adhibentur media, si nulla ex iis speretur utilitas. Nav. *cons. 4. h. t.* Repelluntur ex eadem causa publici concubinarii, in quos ideo sententia excommunicationis lata, quia cum ipsi sint publici peccatores, non sunt habiles ad denuntianda aliena peccata *d. c.* 20. ubi etiam dicuntur rejiciendi illi, qui in aliquem conspirarunt; nam tanquam inimici non videntur, tam procedere zelo charitatis, quam fomite malevolentiæ, *c. per tuas* 32. *infr. de simonia.*

Denuntiatio hæc cuilibet permissa, ut & accusatio: quia tamen accusatoris vel denuntiatoris personam suscipere non est extra invidiam, odiumque illius, qui accusatur aut defertur amicorumque ejus; ideo deputari solent aliqui, quibus ex officio incumbat ultionem criminum persequi, accusando, deferendo, quales in tribunalibus Principum vocantur Procuratores Generales sive Regii, in Curiis Episcoporum, & Academiarum Promotores, quorum officium cum sit necessarium, inscriptionis necessitas iis remissa. Advertendum tamen, ne falsa denuntient. *l. 7. l. singuli* 14. *C. de accus. & rescript.* 8

ADDITAMENTA.

Observa: Omnem injuriam fieri aperte vel occulte. Ut apertum maleficium sit, quod omnes judicant esse maleficum. *Occultum*, quod non statim patet ex delicto, sed aliquamdiu serpit, & tandem erumpit, & hoc vocatur *suspecti discrimen*, ex quo suspecti postulatio. Unde suspicari est cum timore ea aspicere, de quibus dubitatur, ne suspicio sit actus, per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læsionem adferat privatim, aut publice. Oldend. *p.* 1031. Dicitur autem *suspecti postulatio*; quia suspectos nonnisi aliorum gratia facere solemus, quod magis per postulare, quam per agere explicatur: Item *postulare* est rem valde justam instantius exigere, quod hic fit. Oldend. *p.* 1034 Estque hæc *postulatio duplex*; *civilis* quando petitur, ut tutor, v. gr. removeatur; *Criminalis*, quando petitur, ut præter remotionem adhuc alia pœna puniatur *p.* 1034. Ubi nota, quod postulatus ante administrationem civiliter conveniri possit, non vero criminaliter, & sic intellige Ulp. *in L. hæc enim §. ult. ff. de susp. tut.* dum ait, qui nil gesserunt, non possunt suspecti postulari. Idem Oldend. *p.* 1038.

Ad n. 1. in fin. adde. Super notorio procedit Judex nemine accusante. Gonz. *ad c. accusanti* 8. *h. t.*

Est autem notorium duplex, aliud dicitur *notorium juris*, quando quis per sententiam condemnatus, vel in judicio confessus est. Aliud *notorium facti*, quando crimen, ita est publicum, ut toti populo pateat. Vall. *de cohab. Cler. n. fin.*

Accu-

Accusans ad vindictam in crimen inscribere debet, denuntians non. Gonz. *ad c. sup. 16. h. t.*

Ad nu. 2. in fine adde. Dicens se aliquem accusaturum sine pœna, potest desistere ab accusatione ante inscriptionem, & sic desistenti silentium perpetuum imponitur. Gonz. *ad cap. licet 14. h. t.*

Ad n. 5. adde. Occupatus de uno crimine, iterum de eodem accusari nequit. Gonz. *ad c. de his 6. h. t.*

Ad n. 6. in fine adde. Quid Judici servandum circa inquisitionem, ex Busemb. *lib. 4. c. 3. dub. 2. art. 2.* Ubi præter generalem & specialem, ponit inquisitionem mixtam, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur, quis Cajum occiderit. Specialem enim dicit, quando utrumque est speciale, v. g. An Titius Cajum occiderit.

In Inquisitione generali subditus etiam rogatus sub juramento nec tenetur, imo nec potest perdere criminosum *occultum*. Cum enim crimen probari non possit, non potest sequi, quam infamia. Vide plura ibi.

Crimen probatum per inquisitionem regulariter pœna ordinaria punitur, sed si impedit Ordinis executionem, fit depositio, sicut per accusationem. Gonz. *ad c. Inquisitionis 21. h. t.*

Ad n. 7. in princ. adde. Præceptum correctionis fraternæ obligat, Primo, si certo constet de peccato gravi proximi. Indagare enim tenetur solus Superior. Secundo, si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosina egenti tantum danda est. Tertio, si alius æque idoneus non adsit, qui correcturus putetur. Quarto, si sit spes fructus; quia desperato fine cessant media. Quinto, si sit bona occasio, locus & tempus opportunum, possitque sine tuo gravi damno facere. Unde patet ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Busemb. *lib. 2. tr. 3. c. 2. dub. 24.*

Corripiendus 1. Separatim, nisi 1. præstet Superiori deferre. 2. Sit publicum. 3. Vergat in grave detrimentum, nisi 4. sit contentus, ut Superiori statim deferatur, ut apud quosdam Religiosos, qui juri suo renuntiant, *ibid.*

Præter hos tres modos addit Vallensis adhuc duos, 1. Per exceptionem. 2. Per notorium, *de quo supra ad n. 1.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

SUMMARIUM.

1 *Pœna calumniatorum jure civili.*
2 *Pœnam talionis qualiter probent Canones.*

Accusatio debet esse immunis a calumnia, quæ ut removeatur, posita est calumniatoribus, id est, falsa crimina scienter imponentibus, pœna. Et olim quidem ex lege Remnia inurebatur fronti littera K. Jure civili ultra infamiam est talio, id est, pœnæ similitudo, ut scilicet idem patiatur, quod alterum pati voluit, *l. 7. & fin. C. h. t.* 1

Probant hanc talionem Canones, *can. 2. cum can. seqq. 11. q. 3.* quatenus inferri potest. Quo modo Sacerdos Sacerdoti per calumniam quid objiciens, quod mereatur privationem muneris sacerdotalis, sacerdotio deponitur, & ultra agere pœnitentiam jubetur, si calumniose accusatus morte aut exilio mulctatus fuerit, aut debilitatus, *can. delator. 3. qu. 6. & c. Accusasti 8. sup. tit. prox.* Similitudo pœnæ si locum habere nequeat, verberibus, exilio supplenda, *c. 1. ubi Abbas h. t.* Qui errore alicui falsum crimen objicit, excusatur quidem a pœna calumniæ, in dubio tamen interim suspenditur ab officio & beneficio, donec suam purgaverit innocentiam, *c. 2. h. t.* 2

TITULUS III.

De Simonia.

SUMMARIUM.

1 *Simoniaca pravitas exaggeratur.*
2 *Simonia unde dicta.*
3 *Simonia quid, ejusque definitio explicata.*
4 *Versatur circa spiritualia, vel spiritualibus adnexa.*
5 *Est contraria juri divino, naturali, humano.*
6 *Alia est intrinsece mala sive prohibita, quia mala; alia mala, quia prohibita jure humano.*

7 *Illa*

122 *Si-*

De criminibus, de quibus Judex Ecclesiasticus cognoscit, subjicitur: & primo quidem de iis, quæ in Dei injuriam primario committuntur per actum aliquem sacrilegum, quoties sacra violan-
1 tur. * Inter quæ præcipuum locum quin obtineat Simonia, non venit dubitandum; quæ continet gravem injuriam in Deum, cujus divina dona inæstimabilia vili pretio æstimantur, non sine magna irreverentia; cum sit contra eorum excellentiam. Ut per humanum contractum, & temporale pretium adquirantur, quod non potest non continere & maximum vilipendium, & irreverentiam gravissimam Divinæ Majestatis; quasi ipsa bonitas esset inducenda, & cogenda pecunia ad sua divina dona præstanda, quæ bene merentibus gratis abunde largitur. Continet etiam injustitiam, quod donum spirituale, ut sic, invendibile secundum temporalem æstimationem, pretio taxetur. Vergit præterea in gravissimam Ecclesiæ perniciem, cum causet beneficia sæpius indignis conferri, electiones injustas fieri, Prælaturas indignis committi; qui docti non tondere gregem, sed deglubere; nati non docere, sed perdere. Excæcant enim munera prudentes, & subvertunt verba justorum. Exodi 23. Ut ab omnibus, quibus timor Dei est cordi, vitium istud fœdissimum sit habitum, & nullum malum detestabilius dicatur ab Alexandro II. in *can. ex multis I. qu. 3.* Et a plerisque Patribus hæresis simoniaca dicitur, ut patet ex variis textibus, *canon. Presbyter 3. canon. qui studet 11. can. cum liqueat 13. I. q. 1. can. patet ult. q. 7.* & hæresi Macedoniana pejus, *can. eos 21. I. quæst.* 1. Ut recte Paschalis Papa omnia alia crimina ad comparationem simoniacæ pravitatis, quasi pro nihilo reputat, *can. fin. I. qu.* 1. Cujus dictum repetens approbat Innoc. III. in *c. per tuas 32. b. t.* & hoc ad exaggerandam istius vitii malitiam, cum formaliter, & per se non sit contrarium fidei, quia per se non requirit errorem in intellectu fidei contrarium. Suarez *de Simonia c. 1. n. 6.* Ut autem sit maxime detestandum hoc vitium, non tamen ideo magis infrequens in Ecclesia, proh dolor! ex eo, quod in aliquam hominum utilitatem redundet, divitiarum honorumque & dignitatum appetitum foveat; quia ita accendit, protruditque turpem hominum ambitionem, ut divini timoris immemores, saluti propriæ lucrum hoc temporale, aut vanum aliquem honorem anteponere, etiam cum perjurio non pudeat. Ut exclamare cum Petro Blesensi liceat *in Epist. ad Octavianum legatione fungentem* quem refert Baron. *tomo 12. Annal. ad ann.* 1187. *in princ.*

O curas hominum! o quantum est in rebus inane! o inanis gloria! o ambitio cæca! o terreni honoris inexplebilis fames! o tinea cordium, animarum subversio, cupiditas dignitatum! unde obrepsit hæc pestis? Unde invaluit hæc execranda præsumptio, ut indigni dignitates ambiant, & quanto minus meruerint ascendere ad honores, tanto importunius honoribus se importent? Hodie per fas, & nefas, hodie animæ corporisque discrimine currunt infelices ad Cathedram pastoralem, nec attendunt, quod sit eis Cathedra pestilentiæ &c.

Origo, Definitio, Divisio Simoniæ.

Ratio nominis etsi aliquibus videatur 2 alia, communiter tamen habetur tracta a Simone Mago, improbo impostore, qui vixit tempore Apostolorum Petri, & Pauli; tum quia primus ille fuerit, qui

in lege gratiæ hoc crimen admisit, dum voluit Spiritum sanctum emere, non propter ipsum, quo indignus erat, sed ut dona ejus haberet venialia, & ex eorum venditione per signa, quæ fierent, multiplicatam corraderet pecuniam, *can. Salvator* 1. *q.* 3. tum quod hoc vitium per Apostolos in Simone isto primo sit damnatum. *Act.* c. 8. Dixi, lege gratiæ; nam & ante sub lege veteri huic vitio locum fuisse patet ex Giezi famulo Elisæi 4. Reg. 5. *d. can. qui studet* 11. *& can. cito turpem* 141. *q.* 1. filiis Heli, & aliis, qui dona Dei venalia habuere, & per largitiones ea fuere consecuti. Jasonem multa talenta argenti Regi Antiocho obtulisse traditur 2. *Machab.* 4. *d. can. qui studet.* Caipham summum sacerdotium pretio obtinuisse habent historiæ. Vid. Abb. in *c. extirpandæ* 30. *in repet. §. qui vero n.* 53. *sup. de præbend.* Suar. *de Simonia c.* 5. *n.* 5. *& n.* 11.

3 Simoniam aliqui definiunt esse sacrilegium, quod committitur in emptione-venditione, sive contractu quolibet, quo res spiritualis, ut talis, pro temporali commutatur. Suar. *d. tr. c.* 1. *n.* 7. Communis, & usitata ejus definitio est, quod sit ***studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel ei adnexum.*** Dicitur, ***voluntas***, quod eam habeat pro objecto, ut cum omnis malitiæ, ita & Simoniæ radix consistat in actu inferiori: & ad indicandum vitium hoc non tantum opere, sed & solo adfectu deliberato committi. Quo facit, quod prima Simonia fuerit in Ecclesia sola voluntate, & conatu. Ut non recte aliqui Canonistæ ad perfectionem definitionis, addi velint particulam: ***opere subsecuto***; quasi alias definitio non conveniret Simoniæ reali, & conventionali. Nam cum dicitur voluntas emendi, vendendi, non excluditur actualis emptio-venditio studiosa, sive deliberata; actio enim, ut sit simoniaca, voluntatem illam includit. Azor. *Instit. Moral. p.* 3. *l.* 12. *c.* 1. *q.* 5. Quo facit; quod justitia a JC. definiatur per voluntatem, per quam actus non excluditur, qui justus dici nequit, nisi ex voluntate procedat, ut traditum *Instit. de just. & jure*. Dicitur: ***studiosa***, ad voluntatis electionem significandam, cum in omni vitio electionem voluntatis consequi sit necesse; quamvis quidam putent additionem istius verbi non necessariam, cum ad omnem actum humanum, sive bonum, sive malum, deliberatio & imperium voluntatis desideretur. Verba *emendi & vendendi* non proprie, sive stricte hic accipiuntur, sed generaliter, prout secundum leges XII. Tabb. accipi possunt, *l. statu liberi* 29. *in fine de statu lib.* pro contractu non gratuito æquivalenti emptioni-venditioni, ita postulante ratione actus, de quo agitur: ut etiam permutatio: Do ut facias: Facio ut facias; & similes contractus, quibus res temporalis venit, concludantur.

Verba denique: ***aliquid spirituale, vel ei adnexum***, indicant materiam, circa quam versatur Simonia: quæ ut duplex, ita & duplicem constituit Simoniam; aliam, quæ versatur circa spiritualia, aliam circa non spiritualia, adnexa tamen spiritualibus. Spiritualia sunt proprie dona Spiritualia supernaturalia, sive in se & per essentiam talia sint, ut gratiæ, virtutes infusæ, dona Spiritus sancti, sive ex parte causæ & per relationem ad spiritualem effectum, quia scilicet sunt causa bonorum effectuum, ut Sacramenta gratiam conferentia, sive ex parte effectus, sive per relationem ad causam spiritualem supernaturalem, ut actus prophetandi, qui ex causa spirituali nascitur, ordinaturque ad salutem & fidem Ecclesiæ. Adnexa spiritualibus proprie sunt ea, quæ cum in se sint materialia, ratione connexionis cum spiritualibus censentur spiritualia, & ponunt materiam Simoniæ. Dico proprie, nam sunt quædam spiritualia in se, adnexa quidem aliis spiritualibus, non tamen ideo minus vere spiritualia, non inter adnexa computanda. Inter adnexa computantur vasa sacra, non ut talia, sed ratione materiæ, vestes, beneficia, jus patronatus, & similia. Vid. Suar. *De Simonia c.* 9. *& c.* 23. *n.* 4. Azor. *d. c.* 1. *qu.* 1. Binsfeld. *ad Rubr. hoc tit. Notab.* 7. 4

Circa hanc materiam malitiam Simoniæ ponit pretium interveniens, non tam propter inæqualitatem, quam irreverentiam, & abusum rei sacræ, ejusque contemptum, & vilipendium secundum dicta *sup. in princ.* * Quæ ideo damnatur, ut 5
contraria divino, naturali, & humano juri, gravibusque subjecta pœnis, de quibus infra. De divino jure patet ex Veteri Testamento, ubi grave crimen commemorat Balaam, qui mercedem amavit iniquitatis, mercede conductus, ut populo Dei male-

maledixeret, & reprehenditur Jeroboam, quod Sacerdotia excelsorum pretio conferret, 3. *Reg.* 13. Elisæi Prophetæ famulus Giezi divinitus lepra est percussus, quod a Naaman, ob curatam ab Elisæo lepram, munera accepisset, 4. *Reg.* 5. Patet & ex novo, *Act.* 8. ubi Simoni gratiam Spiritus S. pecunia comparare conanti, inquit D. Petrus: *Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei pecunia possideri existimasti. Non est pars, neque sors tibi in sermone isto: cor enim tuum non est rectum coram Deo.* Et ipse Salvator, *Matth.* 10. *Gratis accepistis, gratis date*, id est, sine ullo pretio. Eodem facit, quod ipse Christus ementes & vendentes ejecerit e templo; quod plerique de simoniacis exponunt, ut videre est *d. can. ex multis cum* 2. *seqq.* 1. *q.* 3. De naturali patet, quod dictat, sancta tractanda esse sancte, & pro dignitate sua nec æstimationi esse subjicienda inæstimabilia; quod ipsum continet genus injustitiæ, ut supra dictum, contrarium juri naturæ. De jure humano Ecclesiastico constat passim ex *hoc tit. & eod. in 6. ac variis locis decreti*, quibus simoniaca impietas reprobatur ut 1. *q.* 1. 2. 3. 4. 6. & 7. non tantum quatenus committitur contra jus divinum aut naturale, sed & contra jus positivum Ecclesiasticum. Nam est & Simonia propria tantum prohibita per jus Ecclesiasticum: & cujus prohibitione dumtaxat habet actus suam malitiam, quam alias non haberet, seclusa Ecclesiæ prohibitione: Sic officium Oeconomi, Thesaurarii rerum Ecclesiasticarum habet quidem connexionem & adfinitatem cum rebus sacris, non vero tantam, ut ex natura rei sit simonia vendere tale officium; accedente autem prohibitione Ecclesiæ est Simonia, *can. Salvator* 1. *q.* 3. Azor. *d. loco vers. Dubiæ quæstionis*. Binsfeld. *ad rubr. h. t. Tertia concl.* Suar. *c.* 7. *n.* 7.

6 Hinc aliam divisionem ponunt, quod alia sit simonia intrinsece prohibita, quia mala, scilicet juri divino & naturali contraria, alia mala, quia prohibita, scilicet de jure Canonico. Qua de re ordine agendum, & postea quid nomine pretii veniat, videndum.

De materia Simoniæ, & primo ut est juris divini, idque circa Spiritualia.

Certum est Simoniam intrinsece malam, 7
aut prohibitam, quia mala est, committi circa dona spiritualia, sive in se & per essentiam talia, sive ex parte causæ aut effectus. Abbas in *c. consulere* 38. *n.* 3. *h. tit.* Unde non tantum committitur simonia in comparandis donis Spiritus sancti, sed &. in collationibus Sacramentorum, *cap. cum in Ecclesia* 9. *hoc tit.* præcipue Eucharistiæ, cujus venditio maximam constituit Simoniam, & detestabilem, cum per eam ipse Christus vendatur, *can. nullus Episcopus* 100. 1. *q.* 1. eoque pejor, si fiat ad pravos & magicos usus, quæ res etiam horrendum in se continet sacrilegium. Suar. *c.* 10. *num.* 3. Idem dicendum de baptismo, de Ordinatione, & Extrema unctione, pro quibus non citra simoniæ labem pretium exigitur, *can. Baptizandus* 99. 1. *q.* 1. Idem juris est in Confirmatione, Pœnitentia, ex jam dicta ratione; *d. cap.* 9. *h. tit.* Suar. *d. c.* 10. *n.* 5.

Dubium: An circa Matrimonium con- 8
trahatur? Resp Excipi hoc a nonnullis Canonistis. *Glos. in d. c. cum in Ecclesiæ h. tit.* quod per illud gratia non conferatur, *can. connubia, & can. honorantur* XXXII. *q.* 2. ubi munera causa matrimonii offeruntur. Facit, quod circa matrimonium varia pacta interveniant, circa dotem, donationem propter nuptias, & alia. Dicendum tamen, & circa matrimonium, ut est Sacramentum (quale vere est,) etiam gratiam conferens, estque de fide, *ad Ephes.* 5. *In fin.* Trid. *sess.* 7. *de Sacr. in gen. can.* 1. & *sess.* 24. *de Sacr. matr. can.* 1. quidquid contra effutiant insani deformatores Ecclesiæ, non posse æstimari pretio sine simonia, ut probatur per *can. quidquid* 101. 1. *q.* 1. in cujus principio ponitur generalis regula de Sacramentis, quod venumdari penitus non debeant. Nec facit, quod matrimonium admittat varia pacta, nam hoc ipsum non ut Sacramentum, verum ut contractus humanus, in quo communicatio materialis, id est, rei corporalis pro corporali, intervenit per mutuam traditionem & acceptationem corporum. Ex cujus parte nihil repugnat pretium intervenire, si postulet æqua-

æqualitas contractus, ad compensandam temporalem conditionem, veluti juventutem alterius, nobilitatem, formam, *c. 3. sup. de condit. appos.* ubi valet conditio: *Duco te, si centum dederis*. Sic & licitum est dare quid parentibus puellæ, ut consentiant, & internuntiis, ut consensum procurent; hæc enim omnia ad contractum referuntur, non ad Sacramentum, quod per hujusmodi contractum non potest censeri venditum. Suarez. *d. c.* 10. *n.* 7. *& seqq.* Binsfeld. *in c. ad Apostolicam* 42. *q.* 2. *h. t.*

9 Q. II. An materia Sacramentorum secundum se spectata ponat materiam Simoniæ? Resp. Materiam aliam esse remotam, ut aqua, oleum, chrisma, vinum, panis, aliam proximam, ut lotionem, unctionem, verborum prolationem: illam absque dubio vendi posse citra maculam, quod sit res mere materialis, non etiam hanc. Nam hujusmodi actiones spectant ad ipsa sacra ministeria, quæ in talibus actionibus consistunt. Deinde istæ actiones per se exiguæ sunt æstimationis, ut non possint moraliter vendi sine respectu ad sanctitatem. Ut & in his habeat locum: *Gratis accepistis, gratis date*. Suar. *c.* 11. *per tot.*

10 Ubi alia dubitatio est: An res consecratæ vendi possint ratione materiæ, eo pretio, quo venirent non consecratæ? R. Pro negativa parte facere *can. si quis* 1. *q.* 3. ubi dicitur, Ecclesiam vendi non posse, quod sit consecrata: & subjungitur ratio, quod quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquat. Non potest autem consecratio esse sine materia, ut hac vendita, videatur & vendita ipsa consecratio. Estque communis sententia Canonistarum, res consecratas quamdiu consecrationem retinent, vendi non posse; post amissam autem consecrationem per fractionem posse vendi: ut secundum eos calix consecratus & integer vendi nequeat, juxta *d. cap. si quis*, fractus autem possit. Illas vero res, a quibus non potest separari consecratio, ut chrisma, oleum, panis, vinum, & similia, quod in his consecratio ita insit materiæ per confusionem, ut separari nequeat, non esse vendibiles, cum materia non sit amplius convertibilis ad usus humanos. Et hæc sententia videtur placere *Gloss. in can. placuit* 102. 1. *q.* 1. *& in c. Non satis* 8. *cap. Ea, quæ* 16. *& c. in tantum* 36. *h. t. per ista jura*, & sequitur Abbas in *d. c.* 16. Aliqui distinguunt, an in re composita ex materiali & spirituali minus principale sit id, quod se tenet ex parte materiæ, tum vendi non posse; an vero id, quod est ex parte consecrationis, & tum vendi posse citra vitium. Aliter alii distinguunt, an materia rei sacræ sit magni valoris, ut prudenter æstimari possit pretio, an vero exigua, quæ pro nihilo reputatur: illo casu pretio æstimari posse admittunt, non etiam hoc. Sed, omissis distinctionibus, quæ non habent sufficiens fundamentum, nec sufficientem rationem differentiæ, loquendo de his rebus ex solo jure naturali, & seclusa Ecclesiæ prohibitione dicendum, eas secundum se spectatas non ponere materiam simoniæ, cum ut tales consideratæ sint quid mere temporale, atque ita æstimabiles pretio, cujus valorem non amittunt propter consecrationem; quo modo recte venditur calix consecratus, vestis sacra, Ecclesia. Sic usus habet, cereas imagines benedictas sine piaculo vendi, quales vocant Agnos Dei. Eadem ratio obtinet in aqua benedicta, oleo, & similibus, quod materia eorum sit æstimabilis. Non sunt tamen hæ res convertendæ ad usus profanos, propter earum reverentiam. Cavendum etiam, ne ejusmodi rerum pretium augeatur, ratione consecrationis, quia res carius æstimaretur, quatenus est spiritualis non sine simonia, cum carior æstimatio fiat secundum qualitatem, quæ non est pretio æstimabilis. Suar. *c.* 14. *n.* 6. Navar. *in summa c.*23. *n.* 108. Guil. Rodoan. *de Simonia p.* 3. *cap.* 16. *in princ. & c.* 17. *n.* 6. *& seq.* Binsfeld. *in rubr. h. t. Quarta concl.* Non obstat *d. can. si quis objeceris*, quia in illo agitur non de materiali Ecclesia, an vendi possit, sed de dignitate Episcopi, aut Abbatis, aut ordine Ecclesiæ. Vera enim istius can. lectio est: *Nam cum corporalis Ecclesiæ Episcopus aut Abbas, &c.* non etiam, *corporalis Ecclesia, aut Episcopus, &c.* ut videre est in Decreto correcto per Greg. XIII. Suar. *d. c.* 14. *n.* 13. Ut dicendum sit, regulam ibi positam procedere, quando spirituale est principale; tunc enim, temporali adnexo vendito, non potest dici non vendi spirituale; uti vendita præbenda; venditur & jus spirituale, cui est adnexa prebenda. Si vero ipsum temporale sit principa-

le,

le, ejus venditio non adficiet spirituale adnexum, ut patet ex dictis supra *de jure patron.* Si quis tamen litteræ Gratiani adhærere velit, dici poterit esse ibi sermonem formalem de Ecclesia, ut includit benedictionem; sic enim vendi non potest, quia simul venderetur & materiale, & spirituale. Non obstat *d. can. placuit*, alia loca supra allegata; quia in illis est sermo de collatione chrismatis, quæ fit per usum in solemnitate Baptismi, aut Sacramenti Confirmationis, aut extremæ Unctionis, quia est inæstimabilis actus iste, cum sit sacramentalis.

11 Dubitari iterum posset: An Sacramentalia ponant materiam Simoniæ? Resp. Adfirmative: Quod sint Ordinum functiones, quæ non possunt fieri nisi a Sacerdotibus, & actus proprie spirituales, a potestate supernaturali procedentes, & ad finem spiritualem ordinati. Ejus ordinis est consecratio Ecclesiæ, calicis, benedictio aquæ, vestimenti, nubentium, *cap. 9. ubi Gloss. V. Benedictio h. tit.* ubi improbatur consuetudo, qua aliquid pro benedictionibus nubentium exigitur, & ejusmodi res dicitur continere horribilem venalitatem. Hinc etiam pertinent cæremoniæ, quæ in Sacramentis solemniter exhibendis fieri solent. Hæc ita de iis, quæ data aut exacta in pretium Sacramentorum, non coacte. Navarr. *d. c. 23. n. 99.* Rodoan. *d. c. 17. n. 18. & 19.* Suar. *d. c. 14. n. 2. & 3.*

12 Quæstio item est: An citra labem hac in necessitate, quis recte pretio inducat eum, qui alias ministrare non vult Sacramentum? R. Aliquorum esse sententiam, id neutiquam permissum esse, propterea quod emere Sacramentum sit intrinsece malum, utpote contra jus divinum, ut nullo casu fieri possit licitum secundum Apost. ad Roman. 3. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Dicendum tamen, in extrema necessitate illicitum esse isto casu dare pecuniam, non ut pretium Sacramenti, sed ut removentem impedimentum pravæ voluntatis & avaritiæ. Exemplum ponitur communiter in Baptismo, sine quo gravissimum damnum infertur non baptizato, scilicet perpetua damnatio. Quæ causa est sufficiens, ut pretio redimatur impedimentum & vexatio, & evitetur istud damnum, non tamen tanquam Sacramenti pretium, etiamsi ita velit accipiens, cujus menti non debet se conformare illud offerens, quem excusat intentio redimendi vexationem, & satisfaciendi avaritiæ alterius. Qui si nolit alio modo dare pecuniam, quam in pretium Sacramenti, & hoc in injuriam vel irrisionem Sacramenti vel Religionis, pecuniæ oblatio foret isto casu intrinsece mala, ut non separabilis ab injuria Religionis Christianæ, atque ita non licita, ut potius sine Baptismo quis permittendus sit mori, juxta *c. sacris sup. de his, quæ vi*. Ubi aliquid distinguunt inter parvulum & adultum, quod in illo id liceat propter extremam necessitatem, non in hoc, quippe in quo non detur extrema necessitas, quasi alio possit remedio sibi providere. Verum cum & in hoc possit dari gravissima necessitas, quidni idem in eo dicendum? cum in adulto non magis oblatio pecuniæ ponat irreverentiam Sacramenti, aut dignitatis ejus diminutionem, quam in parvulo. Ut quod licet pro alio facere in curanda ejus salute, id & pro se liceat, ex majori obligatione & inclinatione charitatis ad curandam propriam salutem; cum uti pro parvulo non intenditur per oblationem pecuniæ æstimare Sacramentum pretio, sed solum redimere vexam, & removere impedimentum turpis cupiditatis, ita & in adulto: qui non potest videri cooperari peccato accipientis, cum rem necessariam ad salutem petendo, uti potest, recte utatur malitia alterius, qui alio modo non vult præstare remedium necessarium. Ut in casu simili recte promittuntur usuræ juramento ei, qui sine iis mutuum dare non vult, ut dictum sup. *de jurejur. n. 53.* Panorm. *d. c. 9. n. 5.* ubi tamen male distinguit inter infantem & adultum, secundum jam dicta. Et hoc ita in eo, qui avaritia ductus negat baptizare sine pretio. Idem dicendum de eo, qui ductus odio, aliove pravo adfectu, cum eadem hoc in casu militet ratio: neque enim offertur pecunia tanquam pretium Sacramenti, sed tantum ut remisso odio aut pravo adfectu, quem alio modo non vult dimittere, baptizet; ut non tam inducat ad malum, sed ad minus malum, quia minus est, accepta pecunia baptizare extreme indigentem, quam illum sine necessario remedio relinquere. Plura de hac quæstione Azor. *d. p. 3. l. 2. c. 3. q. 3.* Suar. *c. 12. n. 13. & seq.*

de Just. & Jure l. 6. c. 35. dub. 7. dicta etiam obtinent in Sacramento Pœnitentiæ, quod necessarium est in extremis constituto, cui est conscientia peccati mortalis: nam & iste utitur jure suo redimendo vexam, qua injuste opprimitur a negante admittere ad pœnitentiam nisi data pecunia, *arg. c. dilectus 28. h. t.* ubi vexæ redimendæ causa quid licite datur. Azor. *d. c. 3. q. 4.* Suarez. *c. 19. n. 7.*

13 Ponunt & materiam Simoniæ electiones, præsentationes, collationes Ordinum, beneficiorum, dispensationes super votis, juramentis, matrimonii impedimentis, irregularitatibus, & denique omnes actus procedentes a potestate Ordinum, in quocumque ejus gradu seu ordine non tantum majorum, ut Sacerdotii, Diaconatus, Subdiaconatus, quia & horum munera sunt spiritualia, verum etiam minorum, qui regulariter spirituales sunt: ut vendi nequeant citra labem. *Doct. in c. Consuluere 38. h. t.* Silvester. *V. Simonia q. 9.* Suar. *c. 13. n. 1. & 2.* Possent tamen actus esse tam materiales secundum se, ut nisi accedat Ecclesiæ prohibitio, non ponat materiam Simoniæ, si non exerceatur ut actus ordinis, sed ut a laico fieri potest: ut officium Ostiarii, ad quod spectat aperire, claudere fores, excludere eo tempore Sacri, qui adesse prohibentur, custodire res mobiles Ecclesiæ, quæ res laicis committuntur. Suarez *d. c. 13. in fine.*

14 Primæ tonsuræ collatio huc recte refertur, quæ etsi Ordo non sit, est tamen dispositio ad Ordines, ut sit quid spirituale, cum per eam sanctificetur persona, Deoque dicetur, in sortem Ministrorum ejus adnumerata, ut pro ejus collatione pretium dare & accipere sit simonia, *arg. c. cum contingat 11. sup. de ætate & qual. ord.* In cujus fine tonsura in lata significatione dicitur Ordo Clericalis. Adde Trid. *sess. 21. de reform. c. 1.*

15 Ponunt & propriam Simoniæ materiam officia divina, prout sunt in Ecclesia ex Ecclesiastica institutione per Ecclesiæ ministros, ut pro illis quid dare tanquam pretium sit simonia prohibita, quia mala, quia hujusmodi officia habent quid spiritualitatis, ut sint inæstimabilia pretio. Cujus ordinis sunt exequiæ, suffragia mortuorum, *d. c. suam 29. c. ad Apostolicam 42. h. t.* Rodoan. *de Simonia p. 1. c. 1. 30. n. 6. & p. 3. c. 16. n. 34.* Suar. *cap. 15. n. 3. & seq.* Et hoc quoad pretium; nam stipendium recte petitur, & id, quod ex consuetudine offertur, modo fit laudabilis, *d. cap. 24.* Intelligendum autem hoc quoad actus funerum spirituales, ut orationes, psalmodias, litanias, & cætera concernentia divinum officium, & suffragia Ecclesiæ: nam sunt & non spirituales, uti corpus defuncti deferre, sepulturæ tradere, cooperire, & similia, quæ cum nihil spiritualitatis habeant, sed tantum sint corporalia, pretio æstimantur citra labem. Suarez *d. cap. 15. num. 7.* Processiones Ecclesiasticæ publicæ fieri solitæ in honorem Sanctorum, aut ad impetrandum divinum auxilium in necessitatibus, ad officium divinum cum pertineant, idem de iis judicandum, quod de hoc dictum superius. Suarez *dict. loco n. 8.*

Quæritur autem: An pro ingressu in Religionem quid accipiatur citra labem? 16
Resp. Cum status sive ingressus Religionis sit maxime spiritualis, tam ex parte principii, quod sine dubio est Spiritus S. quam ex fine proximo, & per se; qui est cultus Dei perfectus & spiritualis profectus ingredientis, ex natura rei, & ex vi juris divini Simoniam committi, si ex pacto quid recipiatur pro ingressu, *can. nullus 1. q. 2. c. non satis 8. c. veniens 19. c. de regul. 25. c. Quoniam 40. h. t.* quibus locis hoc ipsum declaratur simoniacum, atque ita recepti dicuntur dimittendi. Dico ex pacto; nam quod sponte & liberaliter offertur, est extra labem, cum per hoc non æstimetur res sacra pretio, si non tam detur pretium pro ingressu, quam pro alimentis & sustentatione necessaria. Quamvis nec eo casu videatur licitum quid accipere, cum jus vivendi ex bonis Monasterii sit adnexum professioni. Non potest tamen ea res dici esse contra jus divinum, congruam sustentationem ab ingrediente requirere non sit per se malum, quod non tam detur temporale pro spirituali, quam pro temporali, scilicet pro oneribus ingressui adnexis, quibus non sufficit Monasterium, ut colligere est ex Trid. *sess. 21. cap. 2. de reformat.* ubi nemo ad Ordines admittendus dicitur, nisi qui beneficium habeat, aut cui aliunde provisum sit de alimentis. Vid. Azor. *d. lib. 12. cap. 16.* Rodoan. *p. 2. cap. 29. nu. 5. & seq.* Binsf. *ad c. cum in Ecclesiæ 9. quæst. 2. h. t.* Suarez *de simonia cap. 17. num. 4. & seq. & de censuris disp.*

disp. 22. *sect.* 5. *n.* 5. Less. *d. c.* 35. *dubit.* 12. *& quæ dixi ad tit. ff. de ambitu num.* 7. *& seqq.*

17 Q. II. An jure Ecclesiastico idipsum sit prohibitum? Resp. Id posse videri, ex eo, quod isto jure sit prohibita omnis pactio circa spiritualia & ingressum Religionis; quam in partem adferuntur varia loca *d. can. nullus l. q.* 2. *d. c. non satis, d. c. veniens & c. de regularib. b. tit.* quæ loca cum non loquantur nisi de ingressu simoniaco; pro quo scilicet pretium datum erat; & nullus exstet locus, quo prohibeatur ejusmodi oblatio pretii, nisi in casu, quo Monasterium est dives; non etiam, quando pauper est, & inopia tanta laborat, ut sustinere commode novum Religiosum nequeat, dicendum, id non esse illicitum de jure Ecclesiastico.

18 Obstare videtur *d. c. quoniam* 40. *b. t.* in quo fit specialiter prohibitio Monialibus, ne pecunia pro earum ingressu exigatur paupertatis prætextu. Verum, ut Glossa indicat, agatur ibi de monasteriis, quæ falso prætendebant paupertatem, ut colligitur ex verbo, *prætextu*, dicitur enim proprie, *Prætextu*, quando res vere non subest. Potest etiam intelligi *d. c.* in casu, pro quo prætextu paupertatis veræ plus multo exigatur, quam sustentatio requirit, quod ipsum videtur exigi nomine ingressus, quod proinde intrinsece malum.

Non obstat *c.* 1. *§. sane de statu Monach. in* 6. nam quod ibi dicitur, non debere plures recipi, quam alti possint, est ratione gravaminis, quod cessat, quando ingrediens necessaria sibi secum defert. Quo modo & accipiendum *c. tua nos b. tit.* quod culpabiles judicat & recipientes & offerentes, qui aliter non erant admissuri, nisi bona temporalia deferat secum ingressurus; nimirum si Ecclesia abundet, non etiam si pauper sit.

19 Denique nihil obstat *Extravag.* 1. *eod.* quæ prohibet quidquam recipi ab ingredientibus, quod hoc sit detestabile, scil. extra casum necessitatis; nam ea posita, nihil continet vitii. Ita tenet Navarr. *tract. de reditibus Eccl. qu.* 1. *Monito ult. n.* 2. *& in summa c.* 27. *n.* 160. Suar. *d. c.* 17. *& seq.* & probatur ex ipso textu *d. Extravag.* 1. in cujus principio dicitur, *detestabilis reprobata servatur abusio*, ut ibi Pont. ad casum ante prohibitum se referat, qualis est in casu, quo Monasterium est dives, non etiam, quo pauper. Patet etiam ex aliis verbis, quibus prohibet pastus sive prandia, pecunias per modum distributionis, jocalia, resque alias, quæ non sint necessariæ, oportet. Unde, ut res extra vitium ponatur, sit Monasterium tenue, quo alias non careret. Desiderant etiam aliqui, ut pactum nullum interveniat, quasi hoc faceret rem prohibitam, *Gloss. in d. c. Non satis*. Verum hoc intelligendum de pacto circa res illicitas, non etiam circa licitam sustentationem, quæ licite petitur & acceptatur. Azor. *c.* 16. *qu.* 1. *vers. si autem ubi tradit, qualiter fiat pactum hac in re*. Licet autem foret prohibitum; dare quid pro sustentatione de jure Canonico, posset tamen de consuetudine, abrogata ejusmodi prohibitione contrarium induci, cum sit juris humani, cui consuetudo potest prævalere. Quæ hac in parte nec potest dici corruptela, nec irrationabilis, ut patet ex pastu seu prandiis in ingressu exhiberi solitis, quæ etsi temeritate præsumptuosa exigi dicat Pont. in *Extravag.* 1. consuetudo tamen ejusmodi prandia non rejicit, sed observat, & quidem solemniter ac sumptuose; imo & cum fastu, etiam ad æmulationem, permittentibus idipsum Religionum Superioribus, imo etiam exigentibus, quod tamen dicere non ausim, saltem præscribentibus certa fercula, quod mihi constat, forte a voluntarie offerentibus, uti pium est credere, & permissum per *d. Extravag.* 1. *§. illa dumtaxat*.

Q. III. An quid simoniaci includat inducere aliquem spe lucri ad ingressum? 20
Resp. Allicere sive ad Religionem, sive ad conversionem, sive ad aliam quamcumque virtutis viam, a qua aberrat beneficentia, aliisve amicitiæ signis adfectum ejus provocando, nihil in se vitii includere; cum & intentio provocantis sit optima, & pacto cessante non possit dici ejusmodi virtutis opera pretio æstimari. Et probatur *can. debet penult.* XXIII. *qu.* 4. ubi dicit August. unumquemque debere proximum suum adducere ad colendum Deum, disciplinis vel beneficentiæ consolatione, id est, donis, beneficiis. Idem habet *can. qui sincera dist.* 45. Cavendum tamen, ne excessus liberalitatis faciat alterum ficte, potius ad conversionem induci, quam vere, cum istiusmodi ex-

excessus contineat importunas preces, quæ habent vim coactionis, quæ rogatum exponeret periculo fictionis & inconstantiæ: atque ita actus iste non foret sine peccato, licet extra Simoniæ labem. Vid. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 3. *ad* 4. Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 39. *n.* 4. Suar. *De simonia c.* 16. *n.* 5. *& seqq.*

Tantum est quæstio, an pacto expresso vel subintellecto id liceat? Resp. Non licere expresse tradi in *can. Quam Pio I. qu.* 2. quod istud donum descendat a Patre, ut pro illo munus accipiens videatur vendere donum Spiritus sancti, & offerens emere. Et facit pro hac parte regula generalis, quæ reprobat pacta, & conventiones in spiritualibus, *c. fin. sup. de pactis c. Quæsitum de rer. permut.* His tamen non obstantibus dicendum: Nihil illiciti continere largitione & beneficentia aliquem invitare ad Religionem, Baptismum aliave opera pia & spiritualia, etiam pacto prævio, propterea quod non possit dici continere malitiam Simoniæ, cum intentio promittentis non sit, ut quid emat sibi, aut quid recipiat, & recipiens non obligetur ad quid reddendum, sed tantum quid sibi operetur, ut dici non possit dari quid tanquam pretium rei piæ aut spiritualis. Sic licitum est instituere hæredem, vel legare quid, in casum ingressus, baptismi, si ingrediatur, baptizetur, uti dictum supra *De Regularib. num.* 14. & plura hac de re Sanchez *d. disp.* 39. item Navarr. *in can. inter cætera II. qu.* 2. *concl.* 5. *n.* 20. Et hoc citra coarctionem & obligationem necessario ingrediendi: ut, si ingrediatur, habeat relictum aut promissum, alias non. Quæ res non potest continere labem, uti probatur *c.* 2. *de condit. appos.* ubi, si dominus manumiserit servos sub conditione ingrediendi, qui alias servituti iterum subdentur manumissione subsecuta, non licet illis Monasterium deserere. Unde patet conditionem non esse vitiosam. Sic nihil continet labis damnato ad mortem concedere vitam sub conditione ingressus, cum nec cogatur ad Religionem, nec vendatur Religio, sed optio illi detur, ut inter duo eligat, in quo illi fit gratia, quia minus malum hoc est, quam cogi ad moriendum. Suarez *d. cap.* 16. *num.* 16. Quod si promissio contineat tale pactum, quo determinate maneat quis obligatus ad Religionem, aut conversionem, aut Sacramentum suscipiendum, videtur non esse licita, ut non vacans labe ista. Videtur enim ejusmodi opus pretio æstimari, juxta *d. can. quam pio*, qui eo in casu accipiendus. Ut non obstet, quod ejusmodi promissio videatur liberalis, quia hoc verum est, quando optio libera est ei, cui fit, non etiam, quando inducit absolutam obligationem; est enim tunc onerosa illi, qui accepta donatione, cogitur omnino facere quod inordinatum est, non respondens sanctitati dictorum statuum, ut pretio ad eos suscipiendos obligetur.

Quæritur &c, An actus jurisdictionis Ecclesiasticæ sint materia Simoniæ? R. Quoad internum forum non esse dubium, pro absolutione impetranda aut concedenda pretium dari, aut exigi non posse, citra labem, nec etiam pretii causa minui vel augeri pœnitentiam, *cap. Nemo* 14. *h. t.* aut delegari alteri jurisdictionem fori interni, eo quod res spiritualis videatur pretio æstimari. Si tamen absolutionis denegatio cedat in detrimentum grave, videtur danti licitum esse redimere vexationem injustam pretio, cum dantis intentio non sit emere absolutionem, sed tantum tollere pravum appetitum & affectum impedientis; quod nihil mali involvit, secundum dicta *sup. eod. n.* 12. *Gl. in c. ad aures* 24. *& c. dilectus* 28. *h. t.* Rodoan. *p.* 3. *c.* 21. *n.* 6. Suar. *c.* 19. *n.* 7. *&* 8. De jurisdictione fori externi idem sentiendum, cum & ista sit spiritualis res, ad spiritualem & supernaturalem finem tendens, pro qua pretium interveniens ponit labem simoniacam. 22

Quod Primo procedit in communicatione jurisdictionis vel ordinariæ vel delegatæ, *c.* 1. *&* 2. *inf. tit. seqq.* Suar. *c.* 20. *n.* 4. Unde non licite Vicarius Episcopi constituitur pretio, nec aliquod ministerium ista via committitur sine vitio, *cap. ad nostram* 12. *h. t.* Et hoc quatenus est pretium; nam stipendium sustentationis nunquam excluditur. 23

Secundo: In omnibus actibus jurisdictionis voluntariæ, ad effectum spiritualem ordinatis. Cujus ordinis sunt relaxationis juramentorum dispensationes super legibus Ecclesiasticis, votis, irregularitatibus, impedimentis matrimoniorum; prohibitum enim pro ministerio Ecclesiastico, ad quod spe-

spectant ejusmodi, & Ecclesiasticis functionibus aliquid recipere *d. c.* 21. *h. t.* Et Trid. *Sess.* 24. *c.* 5. *de reform.* & *Sess.* 25. *c.* 18. *de regularib.* dispensationes vult gratis fieri, sunt enim actus supernaturalis potestatis, spirituales, & ex parte principii, & ex parte finis, cum tollant vincula conscientiæ. Suarez *d. c.* 20. *n.* 8.

24 An ergo non licet quid persolvere, secundum stylum Curiæ Romanæ, ad obtinendas dispensationes? Resp. Ita stylum Curiæ habere, sciente & permittente Pontifice, non tamen id, quod solvitur, dari ut pretium dispensationis, quod ponit Simoniam juri divino contrariam, in quo non dispensat Pont. sed vel in sustentationem Pontificis, statusque ejus onera sustentanda, quod non est contra jus divinum, nec etiam contra jus Ecclesiasticum, & si esset, posset hoc mutare Pont. si ita expediat; vel ut impendatur in aliquod aliquod opus pium, per quod fit commutatio unius operis in aliud, uti in dispensationibus votorum, vel denique in pœnam prioris delicti, unde contractum impedimentum, super quo dispensandum; quæ non possunt dici involvere quid illiciti. Unde consuetudo tali modo aliquid exigendi fuit tolerata, & quasi approbata per multos Pontifices pios & sanctitate nobiles; ut non sit tanquam illicita rejicienda; cum stylus Curiæ Rom. jus faciat. Et Curia Rom. ab omnibus tanquam magistra servanda, ut tradit, varios allegans, Guil. Rodoan. *De Simonia p.* 1. *c.* 21. *n.* 10. Suar. *d. c.* 20. *n.* 10. & *seq.*

25 Quæritur autem: An idem permissum Episcopis, ut in dispensando in casibus ad se pertinentibus aliquid exigant? Resp. Negantium sententiam veriorem esse, quam multis defendit Navarr. *cons.* 18. *de pœnit. & remiss.* quam & alii probant, ex ratione, quod jure communi sit prohibitum pactum super spiritualibus, *c. fin. sup. de pactis*. Et dispensationes gratis fieri sit præceptum, quæ alias subreptitiæ censebuntur. Trid. *Sess.* 25. *c.* 18. *de reform.* Ut Episcopis non liceat hac in re quidquam immutare, cum subsint juri communi, quibus proinde relaxationes, aut dispensationes suarum censurarum sub pretio sunt denegatæ, permissæ autem soli Pontifici. Non est tamen deneganda licentia Episcopis imponendi onus eleemosynæ per modum commutationis in dispensando super votis, observatione festi, & similibus. Dico, eleemosynæ in pauperes vel pia opera distribuendæ, nam ut sibi applicent, non careret specie simoniæ, saltem non turpis avaritiæ. Suarez *dist. cap.* 20. *num.* 14. Less. *d. cap.* 33. *Dubit.* 9.

Tertio procedit in omnibus actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ contentiosæ sive involuntariæ, quod ejusmodi judicia inter munera Ecclesiastica computentur. De absolutione a censura ex foro externo, quæ est pars judicii, habetur in *c. ad aures* 24. *h. t.* deferente testimonium reconciliationis pro pretio in *c. Nemo* 14. *h. t.* Ut etiam sportulas denegatas Judici vellit Panorm. *in c. cum ab omni* 8. *nu.* 9. & 10. *sup. de vita, & honest. Cleric.* Proceditque idem in omni actu, in quo exercetur potestas supernaturalis gratis data a Deo ad gubernandam Ecclesiam, ideoque pretio non vendenda. Rodoan. *p.* 2. *c.* 12. *num.* 13. & *seq.* Suarez *d. cap.* 20. *num.* 16. Stipendium tamen sustentationiam accipere non videtur illicitum, quia hoc nihil ad actum judicii Ecclesiastici. Et hoc ita quoad actus jurisdictionis Ecclesiasticæ.

Sunt etiam actus mere politicam materiam concernentes, & humani, veluti de criminibus & injuriis, de bonis temporalibus, quæ inter Clericos litigiosa, de legitimando ad honores profanos & bona temporalia. * De quibus quæritur; An & circa eos pretium interveniens ponat Simoniam? Resp. Aliquibus videri, cum hi actus sint mere politici, etiamsi a jurisdictione procedant Ecclesiastica, non tamen ideo continere Simoniam contra jus divinum, sed tantum contra jus Ecclesiasticum, a quo prohibiti. Dicendum tamen, quatenus & hi procedunt ab Ecclesiastica & spirituali potestate, continere Simoniam, ex vi juris divini. Ideo enim committitur, quod pro actu procedente a potestate sæculari, ut talis est, recipiatur pretium; quem nomine officii debuerat gratis concedere. *Glos.* 1. *in c.* 2. *sup. Tit.* 1. Est usus jurisdictionis spiritualis formaliter, ac per se spiritualis, ut nihil mutet, quod interdum materia proxima actus possit esse temporalis ac politica. Dico, ut talis est, nam si procedat a propria & directa temporali jurisdictione; quam habere multos Prælatos certum est, di- 26

dicendum, tales non fieri simoniacos ratione intervenientis pretii, cum non procedant a propria potestate Ecclesiastica aut spirituali, sed potius temporali, licet exerceantur a Judice spirituali, quod non considerandum. Vid. Suar. *d. c.* 20. *n.* 17. 18. & 19.

27 Quid in officialibus Judicum, Notariis, aliisque scribentibus acta, instrumenta, litteras testimoniales? Resp. Uti Episcopo prohibitum manum, quam imponit, vendere, ita & ministris ejus, ac Notariis vocem & calamum in ordinatione, *c.* 1. *h. t.* ubi nequidem pro charta quid accipiendum. Conc. Trid. *Seff.* 21. *c.* 1. *de reform.* pro collatione Ordinum, Clericalis tonsuræ, pro litteris dimissoriis testimonialibus, pro sigillo, aliave de causa etiam sponte oblatum accipere quidquam prohibet Episcopis, sub pœnis juris, ultra divinam vindictam. Notarius vero in locis, ubi non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi (quæ nullibi viget imo contraria quid accipiendi passim pia & laudabilis habetur) dummodo salarium non habeat constitutum, pro officio permittit accipere decimam aurei partem, id est, sex asses, ut vocant, ne tamen inde quid emolumenti cedat Episcopo. Ultra accipere, nihil obstante contraria consuetudine, inhibitum. Unde Navarr. *Conf.* 2. *h. t.* reprobat consuetudinem Romanam accipiendi unum aureum pro subscriptione vel registratione datarum, & pro suspensione sigilli. Verum ut ita sit in litteris ordinationum & beneficiorum, tamen aliud dicendum in Officialibus Judicum, quos nihil vetat quid accipere pro laboribus in scribendo, expediendo litteras: quia hoc per se non est malum, cum labor, qui non est sacer, æstimetur, licet circa rem sacram versetur accidentaliter tantum, uti mox dicetur; ut nihil subsit labis neque ex se, neque ex prohibitione Ecclesiastica. Non obstant jura in contrarium allegata, quia loquuntur de Ordinibus & beneficiis, ut non stante eadem ratione ad hunc casum non sit extendenda. Et ut fuerit quædam prohibitio Ecclesiastica, ea per consuetudinem Romanam, sciente Pontifice, esset abrogata. Navarr. *Summa c.* 25. *n.* 54. Suar. *d. c.* 20. *n.* 10. & *seq.* Binsf. *ad cap.* 1. *concl.* 3. 4. 5. *h. tit.*

28 Quæritur autem: An sit Simonia, dare quid pro omissione actus spiritualis? Resp. Primo Nihil involvere mali, pretio inducere, ut quis abstineat ab actu, spirituali licet, quem injuste aut sacrilege aut simoniace facturus est. Ratio est, qui hoc nec per se malum est, cum dans non intendat emere rem spiritualem, sed tantum impedire peccatum injustitiæ aut similis vitii; quod per se bonum esse negari non potest, etiam pretio mediante; uti licere supra diximus, pretio invitari ad bonum, veluti conversionem: nec prohibitum inveniatur per Ecclesiam. Nam quod attinet ad *cap. nemo* 14. *h. t.* non loquitur in isto casu, sed alio, ut mox videbitur. Quæ non tantum ex parte dantis procedunt, verum & ex parte accipientis; qui licet turpiter accipiat, & repeti acceptum ab eo possit, *l.* 1. *in fine* & *l.* 2. *ff de condict. ob turp. caus.* non potest tamen dici notatus labe hac, cum non vendat usum rei sacræ, sed tantum usum libertatis. Unde patet, quid dicendum de dante pecuniam eligentibus, ne eligant indignum; talem scil. non videri infectum hac labe, propterea quod pecuniæ interventus tantum contineat meram redemptionem injuriæ & injustæ læsionis, qua adficeretur Ecclesia per electionem indigni, cui jus est, ut habeat Prælatum dignum, juxta dicta sup. *de elect.* Ut ejusmodi redemptio sit vexæ injustæ, quæ licita est, quamvis ex parte accipientis sit injusta, uti dictum paulo ante. Less. *d. c.* 35. *d.* 19. Suar. *c.* 22. *n.* 7. & 8. *c.* 50. *n.* 24.

Secundo: Resp. In usu negativo spiritualis jurisdictionis per solam omissionem posse committi Simoniam ratione pretii intervenientis, quoniam talis omissio moraliter censetur provenire a dicta jurisdictione: habetque effectus morales illi proportionatos, cujus ordinis est denegare pœnitenti absolutionem a censura, aut eum nolle reconciliare, ratione pretii, de quo agit *d. c. nemo* 14. *h. t.* ex ratione, quod omissio rei debitæ æquiparetur commissioni, *c. qui non facit* 64. *ff. de R. J. in fraudem ff. quæ in fraud. cred.* nec sit merum ens rationis, sed exerceatur per aliquem actum positivum, quo Ecclesiasticus Judex declarat se nolle absolvere, aut hominem non esse dignum absolutione. Quæ declaratio continet quemdam usum & exercitium Ecclesiastice

cæ potestatis, quod non magis potest pretio æstimari, quam ipse actus absolutionis, quia æque pertinet ad supernaturalem ordinem. Ut qui taliter omissionem vendit, virtute vendat jurisdictionem spiritualem, quia non habet æstimationem, nisi quatenus aliquo modo habet ab illa moralem quamdam efficaciam. Deinde denegatio propter pretium absolutionis non est sine magna irreverentia Sacramenti Pœnitentiæ, & judicii spiritualis, cum virtute contineat condemnatoriam sententiam per spiritualem potestatem, & proinde Simoniam, propter pretium. Quod si omissio non sit actus spiritualis jurisdictionis, non potest dici ponere materiam Simoniæ; quatenus tamen omissio secundum se spectatur. Sic omittere Missam pretii causa, aut non ordinare, non est materia Simoniæ, quia non est actus potestatis Ordinis, sed solius arbitrii. Sic & dare & accipere pecuniam sub promissione non ingrediendi, non potest dici simoniacum, quia nihil spirituale venditur, & licite possit habere aliquam maslitiam adjunctam ea res, nihil tamen hoc ad Simoniam; nisi intuitu spiritualis alicujus boni omissio æstimetur pretio. Exemplum est in cap. Matth. 23 *h. t.* ubi qui dedit contradicentibus in celebranda electione pretium, ut quiescerent, & eo modo obtinuit, dicitur simoniacus, quia videtur ipsa electio pretio æstimata, atqui ita pro spirituali datum pretium. Vide latius de hac quæstione Suar. *d. c.* 22. *n.* 4. *& seq.* Binsfel. *ad d. c.* 14. *hoc* 7. Less. *d. c.* 35. *Dubit.* 11.

De materia Simoniæ circa adnexa spiritualibus.

Hæc de ea Simoniæ specie, quæ contingit circa spiritualia. Restat videamus de iis, quæ sunt adnexa spiritualibus, quatenus in se sunt materialia, secundum di-
29 cta supra *h. t. in princ.* Ea tripliciter se habent: quædam enim considerantur ut causa ejus, cui sunt adnexa, & dicuntur adnexa antecedenter, & secundum se tempore præcedunt spiritualia, ut Jus patronatus, Jus sepulturæ, sacra vasa, templa, vestes & similia, idque ratione materiæ: quædam ut effectus, qui se habent consequenter ad causam, quam sequitur, cujus ordinis est beneficium Ecclesiasticum, jus percipiendi decimas, oblationes, primitias, proventus ratione Canoniæ. Ponunt & aliqui tertium ordinem, quod quædam sint adnexa concomitanter, cujus ordinis est labor adnexus spiritualibus officiis, v. g. celebrandi Missam, consecrandi Ecclesias, conferendi Ordines, dicendi Horas Canonicas, Officium divinum.

His præmissis, ponendæ Regulæ aliquot. I. Adnexum spirituali; quatenus tale ratione connexionis, vendi non posse; quia spirituale videretur pretio æstimari.

II. Adnexum, antecedenter per se spectatum vendi posse, etiam supposita connexione non tamen ratione illius: quo faciunt dicta superius *n.* 10. calices, templa, vestes, similesque res consecratas, secundum materias esse capaces æstimationis, easque pretio comparari posse, citra omnem labem, quod materia tantum æstimetur; modo non carius, ratione connexionis cum re sacra, quia res ista saperet labem. Suarez *c.* 23. *n.* 8.

Quæstio autem est: An Jus patronatus vendi possit? Resp. Hic non quæri, an cum universitate, cui adhæret, transeat, quod dictum fieri sine vitio, *sup. de jure patron. nu.* 20. sed an per se possit vendi? Quod posset videri, licet jus istud ab Ecclesia manarit. I. Quod sit jus commune laicis, qui non sunt capaces spiritualium. II Quod transeat non tantum ad hæredes sanguinis, sed ad extraneos, ut dicto loco traditum; quod non obtinet in spiritualibus, in quibus successio omnis prohibita, *can. Apostolica* VIII. *q.* 1. Hæc tamen nihil faciunt, quominus Simoniæ labe inficiantur ementes vendentes jus patronatus per se, quod quoad præsentationem ad beneficia contineat quid spirituale, pretio non æstimabile. *Gloss. in c.* 6. *& c. de jure* 16. *sup. de jure patron.* ubi subjicitur ratio, quod sit spirituali annexum, ideoque vendi nequeat, cum & circa adnexa committatur Simonia *c. Quæsitum sup. de rer. permut.* Expresse Urbanus Pont. *in can. Salvator ultra med. I. q.* 3. dicit defensoris, id est, Advocati officium non vendi citra Simoniam, quo nomine venit patronus, & patronum dici Advocatum testatur *Glos. in c. Præterea* 23. *sup. de jure patron.* Suar. *c.* 28. *num.* 4. *&* 5. Binf. *ad Rubr. h. t. Notab.* 7. *circa med.* Azor. *p.* 3. *lib.* 12. *c.* 15. *quæst.* 4. 30

Alia

31 Alia hic quæstio est, quo jure ista Simonia committatur? Respondendum. Videri nonnisi jure Ecclesiastico committi, propterea quod vendere ea, quæ antecedenter sunt connexa, non sit per se & intrinsece malum, sed tantum ratione prohibitionis Ecclesiæ, ex cujus institutione pendet, non consistens in aliqua consecratione vel benedictione, ut seclusa institutione Ecclesiæ, sit mere quid temporale, uti videtur sentire Navarr. *in Summa c.* 23. *num.* 99. *&* *nu.* 108. Verum ut sit ab Ecclesia promanans istud jus, tamen illo præsupposito, ex natura rei & per se est invendibile, atque ita propria materia Simoniæ, & proinde juris divini; cum a spirituali potestate descendat, & jus ipsum præsentandi ab origine sit spirituale, & terminus ad quem tendit spiritualis, qui est beneficium Ecclesiasticum, ad quod fit præsentatio, per quam persona præsentata fit proxime capax institutionis ad beneficium. Nec facit, quod possit esse in laico, nam & jus eligendi olim penes laicos videtur fuisse, secundum relata in decreto *Dist.* 63. nihilominus ex origine, objecto, actu est spirituale, ut pretio non comparetur citra Simoniam contrariam juri divino. Nec facit etiam, quod ab Ecclesia sit adnexum spiritualibus, quia non ideo minus spirituale. Suarez *d. c.* 28. *num.* 6. *&* *seqq.*

32 Est & de jure sepulturæ dubitatio: An illud possit comparari pretio? R. Sepulturam accipi pluribus modis. Primo pro terra ad sepulturam ibi constituendam, & eatenus eam pretio comparare nihil includit labis simoniacæ, cum terra ista de se pretio sit æstimabilis, quia mere temporalis: & licet ad usum pium, nihil tamen hoc mutat, quia illud est per accidens. Uti licet emere materias remotas ad Sacramenta conficienda, ut panem, vinum, oleum, ut dictum *sup. eod. nu.* 9. imo & res sacras secundum materiam admittere æstimationem *sup. eod. nu.* 10. & patet ex *can. Comperimus* XIV. *q.* 6. ubi Episcopus rei laicorum, quam consecravit, cogitur dare æstimationem. Secundo pro sepultura jam constituta, non tamen benedicta, & specialiter per Episcopum deputata: & idem dicendum est eadem ratione militante. Innoc. in *c. Abolenda pen. sup. de sepult.*

33 Quid si homo sepultus fuerit? Resp. Certum esse, secundum leges civiles, locum istum religiosum per hoc esse factum, & humano commercio exemptum, *instit. de rer. divis. §. religiosum*; & probatur expresse *l.* 6. *in fine ff. de relig. & sumptib. fun.* ubi monumentum purum vendi potest; ut a contrario, impurum, quo scilicet homo sepultus, vendi nequeat. De Canonibus ea res posset in dubium vocari, ex eo, quod hoc jure destinata sint ab Episcopis certa loca sepeliendis hominibus, & in eum finem benedici solita: ut alibi sepultum cadaver non faciat locum religiosum, secundum Cardin. in *Clem.* 1. *n.* 12. *de sepul.* Verum recte Joan. Faber. *ad d. §. religiosum* per hoc Jura civilia correcta negat, cum non pauci sepeliantur alibi, imo sepeliendi sint in loco non benedicto, ut parvuli sine baptismo mortui, & hæretici, & alii etiam per accidens, ut non plane sit correcta ratio juris civilis, atque ita secundum Fabr. ejus dispositioni locus etiam nunc sit; quamvis contra velit Rodoan. *D. Simonia p.* 3. *c.* 16. *n.* 19. *& seqq. & p.* 2. *l.* 30. *n.* 5. Quo facit, quod reprehendantur Filii Ephrem de sepulchro vendito Abraham pro pretio, *can. Quæsta in fine cum duob. seqq.* XII. *q.* 2. Verum hac de re non multum querendum, quandoquidem consuetudo ejusmodi loca religiosa parvi facere videatur.

Tertio, pro terra destinata in usum sepeliendorum hominum & benedicta per Episcopum, cujus ordinis sunt cœmeteria, qualem certum est non vendi, habito respectu benedictionum, quia sacra res videretur vendi. Imo Ecclesia simpliciter prohibet pro pretio aliquem admittere ad sepulturam in loco benedicto, *d. c. pen. sup. de sepult.* ubi Pont. ait, abolendam esse perversitatem consuetudinis, qua non prius effodi permittitur sepultura, quam pro terra certum pretium Ecclesiæ persolvatur. Improbatur quoque venalitas sepulturæ tanquam res horribilis in *c. Cum in Ecclesiæ* 9. *h. t.* Ut non possit negari, non tantum esse istam rem simoniacam, si terra ut sacra vendatur, quia naturæ rei non fert pretium, sed etiam ut terra ipsa, saltem quia ab Ecclesia prohibitum terram istam vendere, Vid. Binsfeld. *ad c. Audivimus* 41. *q.* 1. *h. t.* Et hoc ita in terra communi destinata ad sepulturam Fidelium. 34

Verum

35 Verum dubitatur: An & locus proprius alicui, ut certa Capella in loco subterraneo vendi nequeat, aut pro sepeliendo externo pretium recipi? Resp. Posse videri non prohibitum ab Ecclesia, quoad proprietatem vendere, aut pro usu quid recipere, habita ratione expensarum, quibus locus iste ædificatus, cum non vendatur tam benedictio, quam materia potius, quam vendi citra vitium, dictum sup. *eod. n.* 10. Quo facit, quod talis locus jure hæreditario transeat, quod non obtinet in spiritualibus. Dicendum tamen, & hoc prohibitum esse per Ecclesiam, & sic malum, quia prohibitum; & patet expresse ex *can. in Ecclesiastico* XIII. *q.* 2. ubi interdictum dicitur omnibus Christianis, terram pro mortuis vendere. Deinde etsi dubium sit, an sepulchri jus habens sit terræ dominus: cum neget idipsum Abbas in *c. Quanto* 3. *sup. De judic. & ibid. Gl.* Innoc. verum tamen illud jus esse spirituale rei adnexum, ut usus ejus nec vendi, nec pretio locari licite possit. Hinc a fortiori colligere est pro honorariori loco sepulturæ quid exigere, aut quia in Ecclesia, non in cœmeterio; aut quia in parte cœmeterii clausa & separata, non etiam in communi & vulgo patenti; aut quia in Choro, & prope altare: nam licet remotum motivum sit honor humanus, ratio tamen augmenti pretii est dignitas & sanctitas, majorve loci reverentia: ut, cum quod venditur, sit sacrum, videatur res ista non carere labe, etsi aliter habeat consuetudo, quæ per motivum ementis, qui intendit honorem mundanum, non excusat a labe, cum sit adnexus consequenter ad rem talem, quæ spiritualis. Vid. Suarez *c.* 14. *n.* 19. *& seqq.*

36 Quod attinet ad Reliquias Sanctorum, quæ sine speciali benedictione aut consecratione habentur sanctæ, numerantur & istæ inter res spirituales, suntque invendibiles, *c. ult. sup. De reliq. & vener. Sanct. & ibid. Gl.* Abbas, *& alii*; cum in illis materiale ipsum per se non sit æstimabile, secundum se spectatum, nec per relationem ad sanctam animam æstimari possit. Et deinde non possunt dici reliquiæ antecedenter adnexæ, sed secundum se, & suo modo spirituales, ut partes sancti hominis. Ornamenta, quibus exornatæ, etsi æstimari possint, non tamen carius propter reliquias. Suarez *d. c.* 14. *n.* 24.

Regula tertia est, adnexa spiritualibus concomitanter vendi non posse sine Simonia. Ad cujus pleniorem intellectum sciendum, adnexa hujusmodi alia esse intrinseca functioni spirituali, ut sine illis non consistat, ut est labor & defatigatio, aut incommoditas corporis in benedicendo, in consecrando Ecclesias, Altaria, in dicendo Missam: alia vero extrinseca, uti est labor accidentarius, qui nascitur ex alio opere per accidens conjuncto, cum opere Sacramenti. In prioribus istis habet locum dicta regula. Ratio est, quia si hujusmodi vendi possent, censerentur & vendi ipsa sacra opera, quibus ita intrinsece conjuncta sunt, ut abesse nequeant; ut secundum *can. si quis objecerit* I. *q.* 3. qui horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquat. In posterioribus regula non obtinet, ut pro labore, qui per accidens est conjunctus, non ex vi ministerii per se, ac moraliter, sed in casu ratione circumstantiarum, personarum, locorum causatus, ut ante dixi, ex alio opere per accidens conjuncto cum opere sacro; veluti si ad Missam dicendam eundum sit Sacerdoti ad spatium milliaris, si obligetur quis eam dicere certis horis ac locis sibi incommodis: isti enim laboris extraordinarie adnexi quominus vendi possint & pretio æstimari, nihil implicat, cum separatum habeant onus, & separatam omnino a re sacra æstimationem. Dixi autem, ex alio opere per accidens conjuncto; nam qui ex parte subjecti aut personæ operantis accedit, ut quia propter tarditatem aut senectutem facile fatigatur dicendo Missam, consecrando, Sacramenta ministrando, accidentarius quidem est ministerio, est tamen conjunctus cum ipsomet intrinseco opere Sacramenti, ut propter eum non possit magis accipi pretium, quam pro ipso opere, cui intrinsece est conjunctus, secundum *d. can. si quis objecerit.* Suarez *c.* 21. *n.* 5. *& seq. & præcipue num.* 9. 10. 11. 12. 13. 37

38 Quæri hic posset, an pro obligatione ad spirituale opus faciendum possit accipi pretium? Resp. Id posse videri, cum ejusmodi obligatio sit quid distinctum ab ipso actu spirituali; quem proinde non videtur pretium obligationis concernere. Probabilius tamen, pro obligatione ad spiritualia, ut sunt talia licite non accipi pretium, ut tale

nem, & functionem aliquam spiritualem, sive sit beneficium simplex, sive habeat jurisdictionem adjunctam, quia utrumque in titulo, qui spiritualis, ex institutione Ecclesiastica dependens, quae nihil aliud est, quam communicatio quaedam potestatis a Christo datae. Sunt autem beneficiis junctae praebendae, sive redditus Ecclesiastici, qui in se spectati sunt temporales; quatenus vero titulo adnexi, cujus nomine debentur, quamdam spiritualitatem participant. Ut respectu eorum beneficia sine vitio Simoniae vendi nequeant, ut passim indicatur per Canones, *c. fin. sup. de pact. & c. super eo sup. de transact.* Suar. *c. 24. n. 3. 4. 5.*

42 Tantum quaestio est, an ista Simonia sit contra jus divinum, an vero Ecclesiasticum tantum? R. Prius aliquos velle, adeoque intrinsece esse malum, dare eo respectu pretium, ut nequidem Pontifici sit licitum temporale emolumentum aestimare, quatenus nimirum aestimatur conjunctum cum beneficio, quod tanquam unum jus vendatur, ut procedat decisio *can. si quis objecerit I. q. 3.* qui horum alterum vendit, sine quo alterum non provenit, nihil invenditum reliquit: ut etiam jus ipsum videatur vendi, quod, ut diximus, intrinsece malum. Navarr. in *Summa c. 23. n. 108. §. Septimo.* Azor. *d. l. 12. c. 11. qu. 3.* Et proinde voluit, ne quidem S. Pont. posse vendere beneficium ratione temporalis emolumenti. Abbas in *c. Extirpandae 31. in Repet. §. Qui vero nu. 53. sup. de praebend.* Alii distinguunt inter beneficium curatum, & simplex, quasi in illo esset simonia juris divini quid exigere, in hoc humani tantum. Abbas in *Repet. d. §. qui vero nu. 33.* Covar. in *c. Peccatum p. 2. §. 8. n. 8. vers. Et licet.* Verum ea distinctio non subsistit, cum in utroque sit jus spirituale & temporale emolumentum; respectu illius autem est beneficium invendibile. Quae qualitas etiam redundat in posterius, non habita ratione, quod minus vel magis sive perfectius participet beneficium de spiritualibus, quia satis est, quod participet. Verius est, istam Simoniam tantum esse contra jus humanum: quae sententia est communis Canonistarum, & fundatur in eo, quod jus ad temporale emolumentum beneficii sit divisum, & distinctae rationis a jure spirituali, licet sint conjuncta. Hoc enim ordinatur immediate ad spiritualem functionem ex jure divino, continens onus divini officii; illud vero commodum continet temporale ex institutione Ecclesiae, supposita largitione fidelium. Posita hac distinctione, etsi simul dentur, & non separentur quoad translationem unius sine alio, nihil tamen vetat, quo minus unum sine alio vendatur, scilicet temporale, cujus jus vendere non est intrinsece malum. Ut quoad hoc dicendum sit, licere Pontifici citra Simoniam id pretio aestimare, separatim nimirum, secundum intentionem saltem a jure spirituali, cujus titulus gratis datur. Potest enim & dantis & accipientis intentio discernere temporale a spirituali, etiamsi simul tradantur, illudque aestimare secundum se, non aucto ejus pretio, ratione tituli spiritualis. Quod non licere Pontifici communiter tenent Canonistae, ut videre est ex Felino, *ad c. ex parte 12. n. 1. sup. de off. deleg.* & idem tenet Nav. *d. c. 23. n. 108. §. Nono*, ubi dicit, Pontificem vendere beneficia absoluta & plena potestate posse, nec peccare, si justa causa sublit. Non obstante, quod qui vendit rem totam, videatur utrumque vendere, secundum *d. c. si quis objecerit I. q. 3.* quem dicit procedere quoad praesumtionem, quam tollit veritas, si de ea constet, quam hic praesupponimus. Dico, non aucto ejus pretio, ratione tituli; quia alias foret Simonia contra jus divinum, cum pretio aestimaretur res sacra. Hinc potest Pont. beneficium extinguere, ejusve officium abolere, aut obligationem ad illud; fructus autem, aut jus ad illos vendere citra Simoniam, quia nihil spirituale, quod extinctum, venditur. Potest & dare beneficium cum onere sibi, vel alteri solvendi pensionem annuam, uti in dies facit, permittendo pensionem aliis dandam creari super Abbatiis vacantibus; est enim supremus omnium rerum Ecclesiasticarum dispensator. Plura de hac materia Suar. *d. c. 24. n. 7. & seqq.*

Inferioribus Praelatis non est licitum pro benficio quid exigere; cum iis non liceat separare fructus a titulo, ut consequenter non possint de illis, ut mere temporalibus, disponere. Suar. *d. c. 24. n. 35.*

Sed dubitatur: An possint in conferendo beneficium imponere onus aliquod pecuniarium illi, cui conferunt beneficium? Resp. Id quidem velle Hieron. Gigantem, 43

De Pensionib. q. 6. n. 2. ubi alios allegat; hanc in partem adducens textum in *cap. Constitutus 6. sup. de relig. domib.* Verum dicendum, id illis ordinarie non licere, cum non possint beneficia diminuere, nec dividere, & pensionem quasi adhærentem imponere, uti patet ex dictis sup. *tit. Ut Eccles. benef. sine dimin. confer.* Posse tamen, quando Ecclesiam sui juris a dignitate sua separant, aliquid in recognitionem antiqui juris & superioritatis, suæ sedi reservare, secundum *d. c. Constitutis*. Permissum & Episcopis imponere pensionem temporalem, quæ vitam gravati non excedat, in quibusdam casibus jure concessis, ut ex causa transactionis, & concordiæ litium, *c. de cætero sup. de transact. & c. cum venisset 9. sup. de restitut. spoliat.* Suarez *d. c.* 24. *n.* 36. & 37. & *c.* 35. *n.* 21. Less. 2. *de just. & jure c.* 34. *n.* 205. & *c.* 35. *n.* 91.

44 Ad privatas personas quod attinet, illis neutiquam licet beneficii nomine quid exigere, nec ullo modo separare fructus a beneficio. Neque obstat, quod, seclusa prohibitione Ecclesiæ, possint fructus locare etiam ad vitam; quia locatio non inducit separationem ab ipso titulo; facit namque cum æquivalenti fructus cedere locanti. Nec per hoc in ullo successori præjudicabit, cui pretium locationis pro suo tempore cedet. Dixi, seclusa prohibitione Ecclesiæ; quia, ut dictum supra *de re Eccles. non alien.* locatio rerum Ecclesiæ fieri prohibita ultra triennium, sub gravibus pœnis, cum annullatione actus. Vid. Suarez *d. c.* 24. *n.* 38. *& seqq.*

45 Pro beneficiorum itaque, qualiacumque ea sint, collatione, inductione in possessionem, & similibus, nihil licet accipere citra labem: adeo ut etiam consuetudo contraria reprobetur, *c. Non satis 8. & c. 4. h. t.* cum præter simoniacam labem etiam sordidæ avaritiæ speciem præse ferat. Reprobata & illa consuetudo, qua prandium debetur a novo Canonico, *cap. Jacobus* 44. *h. t.* Improbatur & deductiones ex fructibus, solutiones, permissiones, conditiones certæ circa distributiones, aliaque similia, a Trid. *Sess.* 24. *c.* 14. *de reform.* quod tantum tolerat ea, quæ in pios usus convertuntur. Ubi cavendum, ne ex formite avaritiæ pium esse judicetur, quod utile, ut non raro, proh dolor! datum aut factum absque ullo pacto nihil mali moris includit, cum liberalitas æstimationem alicujus rei non inducat, *c. Tua nos* 34. *h. t.* Quo modo bona sua pure & sine pacto offerens, rogans humiliter, ut in Canonicum admittatur, retentis bonis suis pro præbenda, sine scrupulo simoniacæ pravitatis admitti posse dicitur, quam alias causaret pactum interveniens.

Q. An Pensiones sapiant Simoniam? R. Pensionem esse jus percipiendi fructuum partem ex alieno beneficio: ut non videatur esse quid spirituale, cum possit & laico constitui, citra titulum spiritualem, aut onus, propter merita ejus in Ecclesiam. Recte etiam constituitur Clerico propter senium aut diuturnum Ecclesiæ servitium. Dari item Clericis potest aut nomine alicujus spiritualis operæ, aut temporalis, ut pulsandarum campanarum, januarum claudendarum, curæ custodiæve Ecclesiæ. Dari & in titulum beneficii solitæ pensiones, etiam pro beneficii resignatione. De prioribus nihil dubii esse potest, modo nulla subsit pravitas, nullum temporale interveniat. De postrema pro beneficii scil. resignatione, dubium esse posset; si tamen hæc sit moderata, & legitima auctoritate constituatur, de qua paulo ante actum est, dicenda & ea nihil mali includere. 46

Tantum quæritur: An pensionum translatio ponat Simoniam? R. Distinguendum esse, an pensiones collatæ sint laicis pro ministerio temporali, aut alia justa de causa; aut etiam Clericis, non ut talibus, sed propter causam temporalem, ut pulsandas campanas, curandos infirmos, an vero Clericis ut talibus, propter munus aliquod spirituale. Priori modo sumptæ pensiones non possunt dici ponere Simoniam, ex communi sententia; atque ita sine labe vendi poterunt, cum sint quid mere temporale, ex beneficio quidem procedens, non tamen adnexum titulo spirituali: est namque portio separata a beneficio, quantum ad illum, cui confertur. Posteriori modo, aut dantur pensiones Clericis simpliciter ad eorum sustentationem, sine respectu ad beneficium vel ministerium spirituale, aut cum speciali respectu vel titulo. Priori modo tametsi clericatus requiratur tanquam conditio, vel dispositio ex parte subjecti, non tamen ideo potest dici dari pensio ob titulum spiritualem, cum detur præcise ad sustenta- 47

tionem. Ut non possit pensio ista dici annexa rei spirituali; quod tum obtinet, quando jus spirituale tale est, ut secum adferat jus ad temporale. Et hoc ita, stando in jure antiquo, nam Pius V. praecepit pensionariis Clericis, quando ut Clerici percipiunt pensionem, recitare Officium B. Virginis: ut cum talis pensio hodie detur cum obligatione alicujus Clericalis muneris, postuletque aliquod ministerium spirituale, etsi non ponat in rigore beneficium, quod non sit perpetuum, sit tamen quidpiam spirituale, constans ex illa obligatione spirituali, ad recitandas Horas B. V. & jure ad temporalia sibi adnexa non possit transferri pretio sine simonia, ut sentit Navar. *Conf. 59. & seq. h. t. & in Summa c. 23. 111.* Posteriori modo aut pensio datur in titulum beneficii, & idem juris in ea, quod est in beneficio: aut datur pro beneficio, quod quis resignavit, eamque vendi non posse post Bullam Pii V. dicendum est, propter obligationem ad Horas D. Virginis, quarum respectu habet quid spirituale, secundum dicta in casu superiori. Et hoc eatenus, quatenus consuetudine isti Bullae non est derogatum, ut posse, dictum sup. *de consuet.* Vid. Gigas *de Pensionib. quaest. 99.* Azor. *d. lib. 12. cap. 33. qu. 2.* Suarez *cap. 26. num. 5. & seqq.*

48 Quaeritur etiam: An pensio possit redimi? R. Negare Navarr. *d. c. 23. n. 111. & Conf. 63. h. t.* redimi posse sine auctoritate Pontificis Rom. per varia loca, quae allegat, non tantum post Bullam Pii V. sed etiam ante, ex eo, quod sit quid annexum spirituali, quod vendi non posse constat ex dictis. Verum quod attinet ad tempus ante Bullam Pii V. receptum est, illam redimi potuisse, & posse etiam hodie in locis, ubi Bulla recepta non est, quae non recepta vires non habet. Ratio est, quia est quid mere temporale, quod ut vendi, ita redimi potest, non habens ullam obligationem spiritualem adjunctam, ut patet ex allatis a Gigante *d. q. 99.* Facit, quod etiam posito, quod aliquid spirituale habeat adnexum, non tamen spirituale pro temporali commutari dici queat redimendo. Extinguitur enim tantum temporale onus, per cujus extinctionem redimens nullum jus spirituale acquirit, utpote totum jam habens, & tantum se liberans ab onere annuo praestandi temporale. Post Bullam tamen Pii V. videtur non esse licita redemptio propria auctoritate, propter onus spirituale pensionario impositum, sine quo non vult Pont. ipsum habere pensionis fructum, qui datur ratione officii, juxta *c. fin. sup. de rescript.* a cujus obligatione potest pensionarius se eximere propria auctoritate; uti hoc in casu faceret, recepto nihilominus toto pensionis commodo, juxta sententiam Navar. *d. loco* ex ratione, quod constitutum Praelati auctoritate non sit destruendum per privatam auctoritatem. Suarez *d. c. 26. n. 12.* Si per redemptionem non liberetur ab obligatione imposita per Pont. sed ei obnoxius maneat is, cui fit redemptio, non videtur ea illicita, cum sit quasi locatio fructuum, & anticipata eorum venditio; quod non invenitur prohibitum, cum maneat integrum onus a Superiore impositum. Navar. *Conf. 62. numer. 1. hoc tit.* Suar. *d. loco num. 17.*

An ergo nec licebit remittere pensionem? R. Id posse videri ex dictis, quod nemo se possit sua auctoritate liberare ab onere sibi imposito. Unde licet possit donare fructus, eosque etiam in perpetuum remittere, non tamen per hoc videbitur liberatus ab onere, quo eorum nomine tenetur. Dicendum tamen, remissionem nihil habere in se vitii, & distare a priori casu redemptionis, in quo retinetur commodum, & renuntiatur officio. Quod non potest dici esse contra mentem Pont. qui non alias voluit pensionarium obligare ad onus recitandi Horas B. Virg. quam quatenus sentiret commodum. Quando autem nullum commodum per gratuitam remissionem sentit, non est ratio, cur obligetur amplius, jam sublata materia obligationis. Navar. *d. Conf. 63. n. 7. h. t.* 49

Ex dictis patet, pensiones, quae dantur propter spiritualem functionem, ut Vicario Episcopi, Concionatori, aut simili, redimi non posse, cum fundentur in officio Ecclesiastico, propter quod dantur; & praeterea earum redemptio faceret cessare officium, cum detrimento Ecclesiae. Quantum ad eas, quae dantur causa senii, aut sustentationis, videntur redimi posse, cum non tam contineant emptionem alicujus spiritualis rei, aut ei adnexae, quam potius extinctionem oneris mere temporalis, solvendi scilicet quot annis certam summam, non habi-

ta ratione Clericatus. Dicta de redemptione pensionis permissa accipienda sunt in casu, quo ex post facto de ea admittenda agitur, nam si tempore resignationis super hujusmodi redemptione facienda conventum fuerit, ut sit pars contractus, pactum illud erit simoniacum, propter onus pretio æstimabile injunctum. Tolet. *l.* 5. *Summa cas.* 92.

De materia Simoniæ, ut est juris humani.

50 Hæc quoad Simoniam, quæ est contra jus divinum, & sic quæ prohibita, quia mala est; & mala, quia prohibita per jus humanum, de qua quæritur: An dari possit? Resp. Aliquos negare; eam dari hoc argumento, quod vel sit res sacra, quæ venditur, & est Simonia prohibita per jus divinum, quia mala; vel non est sacra, & non potest Simonia fieri per jus humanum Ecclesiasticum, cujus prohibitio non mutat rerum naturas. Quo non obstante dicendum. Simoniam dari de jure Ecclesiastico positivo, & quidem tum, quando immediate habet omnem malitiam ex vi prohibitionis vetantis onerosum pactum circa aliquem actum iniri, intuitu religionis, seu reverentiæ debitæ rebus sacris, qui seclusa Ecclesiæ prohibitione, malitiam nullam haberet. Quod potest usu venire tam circa rem sacram, quam non sacram; & Primo, si cesset actio vendendi, emendi, si Ecclesia prohibeat pro administratione Sacramentorum, ne quidem sponte oblatum recipi, contra faciens Simoniam committet, non quia malus actus in se est, cum sponte oblatum recipiendo nihil vendatur, sed quia prohibitus. Secundo, si venditio celebretur circa rem prohibitam, non tamen ita sacram, ut ex natura rei sit irreligiosa venditio, etiamsi Ecclesia prohibeat pretio æstimari, non tamen instituendo circa rem talem novam aliquam consecrationem, aut benedictionem. Ejus ordinis est officium Oeconomi, Thesaurarii rerum Ecclesiasticarum, Sacristæ, & similium, de quibus infra latius. Tertio, si pro spirituali non veniat temporale pretium, sed spirituale, permutatio nihilominus prohibita sit per Ecclesiam, ut fit in permutatione beneficiorum, in qua pro spirituali licet detur spirituale, & in se non possit dici prohibita, prohibuit tamen Ecclesia illam fieri per solam partium conventionem, ut non sit tam mala in se, quam quia prohibita, ut dictum supra *De permutatione, numer.* 6. Vid. Suarez. *cap.* 7. *per tot.*

51 Ex his patet responsio ad quæstionem: An officia temporalia Ecclesiæ sint materia Simoniæ? Resp. Ex natura rei non esse materiam Simoniæ. Abbas in *c.* 1. *&* 2. *infr. Ne Prælati vices suas &c.* eo quod hæc munia non habeant in se aliquid spiritualitatis; neque enim ordinantur nisi ad actiones temporales, & proxime versantur circa corporalia, & materialia opera, ut custodire, administrare res Ecclesiæ & similia, licet remotum finem habeant spiritualia. Esse tamen prohibitum per Ecclesiam hujusmodi officia vendere, ut patet *can. Si quis Episcopus* 8. *I. qu.* 1. *can. Salvator I. qu. & c. Consulere* 38. *hoc tit.* quibus officiorum temporalium Ecclesiæ venditio prohibetur, ut dicendum sit esse grave peccatum ea pretio comparare, & simoniacum, prohibitione Ecclesiæ supposita *d. can. Salvator, & d. cap.* 38. quod dicit vendentes hujusmodi officia cum Simone per celli. Et facit ratio, quia licet de se non sint spiritualia, sunt tamen iis conjuncta, cum per illa res sacræ contrectentur, Ecclesiastica bona administrentur: ut pretium pro iis intercedens ponat injuriam circa ipsa spiritualia conjuncta propter vicinitatem, ut sint invendibilia, ac soli Pontifici liceat justa causa patrocinante, pretium pro iis accipere, non etiam aliis Episcopis, quia non sunt supra jus commune. Consuetudine contraria posse induci, ut pretium pro iis detur, aliquibus placet; aliis vero ea corruptela videtur, saltem quatenus toleratur ab inferiori, quod habeat speciem mali, nam a Pontifice tolerata posset dici valere, propter ejus auctoritatem supremam in Ecclesiam, Suarez *c.* 29. *numer.* 1. 2. 3.

52 Officia temporalia sub prohibitione Ecclesiæ contenta, sunt dispensator sive Procurator Ecclesiæ, rerum ejus administrator, uti Præpositus, Oeconomus, Vicedominus, Defensor sive advocatus, qui, alio nomine Syndicus videntur dicendus, de quo sup. *lib.* 1. de quibus omni-

omnibus in *d. can. Salvator*, *& d. can.* 38. ubi etiam additur Judex temporalis quem potest constituere Episcopus, in locis, ubi temporalem habet jurisdictionem juxta *c. fin. Ne Clerici vel Monach. in 6.* Quæ licet non pertineat ad usum spiritualis jurisdictionis, pertinet tamen ad rerum Ecclesiasticarum administrationem, ut per quamdam connexionem sit aliquo modo spiritualis, ideoque vendi prohibita. Additur in *d. can. Si quis Episcopus I. q.* 1. nomen Mansionarii quod latinum esse non videtur, nisi quod fiat mentio præpositi mansionum in *l.* 21. *C. Theodos. de Decurionib.* Est & mentio Mansionum in *eod. C. l.* 12. *de cursu sub.* Ut eo nomine videatur intelligendum munus Ecclesiasticum, quod versabatur in distribuendis mansionibus, id est, domibus Clericorum; ut Mansionarius fuerit is, cui talium domorum cura commissa erat, & spectarit ad quamdam partem œconomiæ; ideoque de eo idem judicandum, quod de officio Oeconomi. Suarez *d. c.* 29. *num.* 8. 9. 10.

53 Quid de officio Sacristæ, vel Thesaurarii seu Custodis rerum sacrarum judicandum? R. Posse videri, prohibitionem *dd. Cann.* ad illud non pertinere, cum in iis nulla fiat istius officii mentio. Verum cum dictum officium circa spiritualia magis versetur, quam priora, ut sunt custodire, & contrectare vasa sacra, vestes, dona, altaria præparare, luminaria accendere, signum ad Officium Ecclesiasticum dare, sitque hoc munus tantum Clericis committendum, dicendum, non posse pro illo pretium dari citra Simoniam, non juris divini, sed humani. Nam licet functiones hujus muneris habeant pro materia res sacras, sunt tamen corporales. Nec facit, quod in *dd. Canonib.* non fiat ejus mentio expressa, quia sub prohibitione *dd. Canon.* satis continetur, cum prohibeant pretii receptionem pro administrationibus rerum Ecclesiæ, ad quas istud munus spectat, & videtur quidam particularis Oeconomus. Idem dicendum de officio Primicerii, cujus officium magis ad spirituale accedit, cum ad illum pertineat gubernatio Chori. Suarez *d. c.* 29. *n.* 1. *&* 12. Ut autem ista officia vendere sit prohibitum, & gratis ea conferre sit e re Ecclesiarum, ne exemptione eorum sumatur occasio vexandi Ecclesias, & bona earum diripiendi; functiones tamen talium officiorum, & actiones, cum sint mere corporales, stipendium non refugiunt, non tantum per modum sustentationis, sed & condignæ compensationis, cum ad eas tanquam ad diversas non sit extendenda prohibitio Ecclesiæ. Suarez *d. loco n.* 13.

Quæstio vero est, an venditio rerum, & bonorum Ecclesiæ in universum sit Simonia, saltem prohibita? R. In *d. can. Salvator* generaliter dici, eum, qui res Ecclesiasticas propter sua lucra vendit vel emit, dona Dei cum Simone possidere; tales autem res vocat dona Dei oblata a fidelibus, quæ sunt res temporales. Verum est contra communem sensum auctorum, committi Simoniam in vendendis rebus Ecclesiæ temporalibus, uti possessionibus, fructibus, vestibus, etiamsi injuste hoc possit fieri, si sine causa debita fiat, cum res istæ sint mere materiales. Imo mobilia, & immobilia Ecclesiæ etiam sacra, si non vendantur ut sacra, vel ratione spiritualitatis adnexæ augeatur eorum pretium, citra Simoniam, etiam jure Ecclesiastico prohibitam, vendi, ratio dictat; cum materia, quæ venditur, sit æstimabilis pretio, ut probatum supra *n.* 10. Nec obstat *d. can. Salvator*, in quo licet generalius videatur locutus Urbanus Pont. de rebus Ecclesiæ, & oblatis a fidelibus, restringendus tamen is textus juxta Pont. intentionem, quæ non est reprehendere tanquam simoniacam venditionem bonorum temporalium Ecclesiæ, cum permodum dispensationis fieri possit ab habentibus potestatem, ut hæc non sit absolute prohibita. Et licet tantum modo præscripto sit facienda, ejus tamen transgressio non pertinet ad Simoniam sed ad indebitam administrationem per injustitiam. Ut nec potest pertinere ad Simoniam, iniqua occupatio, quæ spectat ad furtum aut violentam contrectationem, sed accipiendus ejus sermo de venditione talium rerum in ordine ad earum administrationem. Nam qui vendit œconomiam Ecclesiæ, vendit quid Ecclesiasticum, & consequenter aliquo modo res, quæ illi administrationi subjiciuntur, quatenus pro pretio alicujus potestati & regimini illa committit. Et ita dictum textum accipit *Gloss. ibi V. Ecclesiasticam*, dicens ita recte adaptari litteram Chalcedonensis Synodi. Plura Suarez *d. c.* 29. *n.* 14. *& seqq.* 54

De pretio, seu temporali, quod datum, ponit Simoniam.

55 Hæc de materia Simoniæ quatenus spiritualis: restat videre de temporali: scilicet de pretio, quod in contractu onerofo dari solet. Ubi ad rationem pretii non satis est, quod pecunia pro actione spirituali detur quocumque modo, etiamsi alias non esset danda, cum possit multis modis licite dari; sed oportet, ut detur in commutationem, & appretiationem rei, hoc enim esse simoniacum omnes textus adserunt. Nam si gratis quid detur, non potest habere locum Simonia, ut patet ex *c. Quam pio in fine & can. Sicut Episcopum I. q.* 2. In quibus sponte oblatum, non exactum, accipi non prohibetur, quia datum non est pretium rei spiritualis. Ubi non refert, donum temporale gratis ante offeratur, an postea detur, modo subsit animus gratuitus & ultroneus. Quamvis non desit præsumptio mala in casu, quo munera præcedunt, ideoque ab eo cavendum cum soleant præcedentia munera multum inclinare animum & corrumpere, quia munera excæcant oculos judicum & prudentum. *Exodi 33. Esaiæ 33. Eccles.* 20. & placeant, ut ait Poeta, hominesque, Deosque. Recte nihilominus intentio salvat a labe, cum gratitudo non respiciat pretium, sed beneficium. Navar. in *Summa c. 23. n. 106. §. Ad quartum*. Covar. 1. *Variar. c. 20. n.* 4. Suarez *c. 36. n.* 2. Potest etiam dari ex obligatione quid temporale, non in commutationem rei sacræ, sed sustentationem personæ tanquam stipendium ex justitia debitum operario, ut patet idipsum *Matth.* 10. ubi eum dixisset Salvator: *Gratis accepistis, gratis date*, subjungit postea: *Dignus est operarius cibo suo*; & late tradit Suarez *c. 47. n.* 2. Ecclesiam habere jus statuendi, ut quid solvatur ministris suis pro sustentatione. Quod ipsum in foro interiori facile dijudicatur, in quo intentio tantum inspicitur, quæ bona rem extra vitium ponit; mala autem, scilicet, si id, quod donatur, detur in pretium rei spiritualis, Simoniam ponet. In foro externo ex circumstantiis dijudicandum erit; an datum temporale sit datum simoniace. Et præcipue, si pacta intercedant, major erit præsumptio Simoniæ, quam cum sit largitio simpliciter, quia jura multum detestantur pacta in hujusmodi negotiis. Quamvis non omne pactum sufficiat, ut damnetur actio tanquam simoniaca; nam sunt & pacta honesta, ut ad redimendam vexationem, ad securitatem stipendii, ad compensandum laborem accidentalem. Considerandum itaque, an in tali facto intervenerit aliqua causa, quæ possit largitionem cohonestare; quæ si subsit, non est præsumenda Simonia, quia secundum regulam juris quisque præsumitur bonus, *cap. fin. sup. de præsumpt.* Quod & dicendum, si factum sit dubium, quia dubia in meliorem partem esse interpretanda, habet juris regula, *cap. 2. infr. de R. J.* Cautius tamen hac in parte agendum & inspiciendæ qualitates, integritas, morum honestas, tum donantis, tum accipientis, tum rei donatæ quantitas, tempus & occasio largitionis secundum *c. Etsi 18. hoc tit.* Ponderari etiam potest vinculum personarum inter se, quia amicitia & consanguinitas facient præsumi donationem ex liberalitate processisse, præcipue vero hujusmodi qualitates, tum personarum, tum largitionis, tum temporis, secundum *d. c. 18.* Si nulla causa sit honestans largitionem aut munus, ex ea determinandum erit; an munus datum pretii rationem habuerit. Vid. Suarez *d. c. 36. hæc omnia, & singula latius tractantem.*

Pretium hoc triplex esse constat, & consistere in munere a manu, ab obsequio, & a lingua, *can. Ordinationes 113. cum duob. seqq. I. q.* 1. Sub munere a manu, proprissime venit pecunia, cujus passim faciunt mentionem Canones, ut in *c. 2. h. t. can. Si quis dator & can. fin. I. q.* 3. Nec requiritur numerata, nam & promissa sufficit, *c. de h. 1. c. Nobis 27. & passim h. t.* quia promissio continet pactionem a Canonibus prohibitam in spiritualibus: Parva ut quantitas, an magna, non refert ad rationem pretii simoniaci, si pro re spirituali detur, ut constat ex *c. Tua 20. h. t.* ubi propter datos sex solidos pro præsentatione ad Ordines, quos quis recepit, jubetur ab Officio perpetuo abstinere, & Monasterium intrare. Eodem facit, quod habetur *can. Placuit 102. q.* 1. ubi damnabiliter dicuntur venumdare rem spiritualem, pro modico balsami tremissem exigentes, quia pretium exiguum 56

licet,

licet, ponit tamen irreverentiam. Cui non obstat *d. cap.* 18. in quo non dicitur Simoniam non committi propter parvum munus datum, sed non præsumi parvum munus in foro externo esse datum, tanquam pretium rei sacræ in dubio, non etiam ubi datum pro re constat.

57 Comprehenditur etiam sub munere a manu omnis res temporalis pretio æstimabilis, sive mobilis, sive immobilis, *can. Totum I. q. 3. d. c. Etsi* 18. *& c. In tantum* 36. *b. t.* cum ponat eamdem irreverentiam, re spirituali æstimata pro temporali. Ejusdem ordinis est, si debitum quis remittat, aut remissurum se promittat, quia non potest videri gratis accipere rem sacram. Sic promittens, quod nihil exiget ab ordinante ratione sustentationis, simoniacus dicitur *c. pen. hoc tit.* Hinc & sponsio inter duos non a multo tempore inita, ut in casum, quo alter auderet dicere: *Resigno tibi beneficium*, haberet duo millia, dicenda est simoniaca, cum non detur pretium pro nuda prolatione verborum: *Resigno tibi*, sed pro ipso beneficio, de cujus acquisitione agitur reddito temporali, ut nullo colore salvari possit a labe.

58 Quæritur autem, an mutuare pro beneficio spectet ad labem simoniacam? R. Posse videri, non spectare, quod mutuum dans nihil dare sit dicendus in rei veritate, cum idipsum, quod dat, sit recepturus, ut nihil videatur dari pro spirituali. Nihilominus dicendum, quando datur in commutationem rei spiritualis, non carere labe, si fiat ex pacto, quod est prohibitum in commutatione spiritualium cum temporalibus. Est enim tale pactum onerosum, ut non possit dici gratis datum. Deinde utilitas illa, quæ ex mutuata pecunia accipitur, ratione usus ejus præsentis, etsi ipsa pecunia non ita fiat accipientis, quia teneatur ad restituendam eamdem, est tamen considerabilis, ut quid temporaliter utile, & spectatum, ut pretium rei sacræ, ut sufficiat ad Simoniam. Dico, ex Pacto nam si Episcopo indigenti mutua detur pecunia principaliter, ut ei subveniatur, etiamsi remote dans speret ex ejus benevolentia beneficium, non potest continere labem, ut tradit Navar. *c.* 23. *n.* 101. *in fine*, *& conf.* 19. *nu.* 6. *& conf.* 23. *n.* 2. *h. t.* Vid. Suarez *c.* 38. *n.* 6. *&* 7. Sic & donatio aut remissio solutionis ejus, quod debetur, ratione rei sacræ eo nomine concedendæ, ponit labem, quia est pretio æstimabilis.

Spectat huc etiam impositio pensionis, collatori aut alteri solvendæ, sive ex ipso beneficio, sive aliunde, idque ex pacto prævio, qua de re actum est supra. *Ut Eccles. benef. sine deminut. confer. in fine.* Suarez *d. c.* 38. *n.* 10. Item promissio pensionis super beneficio litigioso inter duos alteri præstandæ, si contra tertium jus super eo prætendentem obtineatur opera alterius, ut tradit Navarr. *conf.* 47. *h. t.* qui & ut simoniacam conventionem damnat, qua quis familiari Papæ promittit pensionem illi constituere super beneficio vacante, si illud pro se impetrarit. *Conf.* 57. *& in Manuali c.* 23. *nu.* 106. *v. Ad quintum, ubi in seqq. refert alios similes casus, uti & in consil. h. t.* 59

Q. An ergo non liceat quid accipere, vel dare, pro procuratione beneficii? R. Non licere, citra labem. Ita Navarr. *d. c.* 23. *n.* 106. *vers. Ad quintum, & Conf.* 54. *h. t.* quod paria sint, dare collatori, & dare tertio, qui intercedat apud collatorem, eumque moveat ad conferendum: nisi detur pro laboris intuitu, quem tertius ille suscipit, frequenter adeundo collatorem, scribendo literas, aut alia agendo vel in compensationem alicujus interesse considerabilis, lucri cessantis, vel damni ipsius mediatoris. Cujus ratio est, quod nihil detur ratione rei sacræ, sed ejus, qui æstimationem patitur, modo non detur amplius ratione beneficii, nam ita sacra res in aliquam æstimationem veniret. Quo facit, quod Imp. in *l. C. de suffrag.* permittit quid accipere pro suffragio, & auxilio, atque intercessione apud Principem, imo & dat exactionem promissio eo nomine. 60

Q. II. An transactio super lite beneficii sit licita? R. Gratam & amicabilem compositionem super lite in beneficialibus esse probatam, non etiam eam, in qua quid temporale alteri desistenti dandum, secundum propriæ transactionis naturam, *cap.* 7. *sup. de transact.* nam res spiritualis æstimaretur pretio; pactio autem super spiritualibus prohibita, *cap. fin. sup. de pactis*. Quod procedet, etiamsi spirituale pro spirituali litigioso detur alteri, ut desistat, cum jura simpliciter damnent transactionem in spiritualibus, præcipue beneficialibus, nisi cohonestetur au- 61

ctoritate Episcopi, *c. Constitutus sup. de transact.* ubi simpliciter & indistincte transactiones super beneficiis dicuntur continere speciem Simoniæ. Quod si lis sit super pluribus beneficiis inter duos, non valet transactio propria auctoritate, ut unus unum, alter aliud possideat; nam cum utriusque jus sit dubium, non potest per voluntatem transigentium dari vel renuntiari quid juris in alium, qui fortasse nihil habet, ideoque auctoritate Prælati est opus. Si uterque proprium possideat beneficium, & vicissim alteri litem moveat, etsi rite conveniant, ut uterque liti cedat, pacifice retento beneficio proprio, sine auctoritate Prælati, quia ea res tantum continet solam cessationem ab impugnatione juris alterius, & continet compositionem non tam super beneficio, quam super lite; nullo pretio interveniente: non tamen illo casu licite transigunt, ut unus alterius beneficium obtineat, quia res ista cum permutationem sapiat, indiget auctoritate Prælati, qui ex causa honesta eam permittere potest, qualis est transactio, & vacabit res simoniaca labe, secundum dicta sup. *de rer. permut.* Suarez *c. 51. num. 11. & seqq. ubi late de hac quæst.*

62 Q. III. An & possit Prælatus ex causa transactionis constituere alteri, qui cedit, pensionem ab altero, penes quem beneficium manet, persolvendum? Resp. Videri non posse, cum ea res contineat compensationem juris spiritualis pro onere temporali, quod improbatum *cap. 2. sup. de arbitr. & c. fin. sup. de rer. permut.* Est enim pensio quid mere temporale: Dicendum tamen, posse Prælatum, in quem compromissum est, ex mero arbitrio rem controversam taliter componere, ut uni beneficium adsignet, eumque gravet in pensionem alteri dandam, quod ipsum expresse approbatur in *c. Nisi sup. de præbend.* Suarez *d. c. 51. numer. 17.* Quæ pensio non videtur tantum ad vitam ejus, qui solvit, duratura, sed potius futura ad onus beneficii, ut colligi videtur ex *c. de cætero sup. de transact.* ubi census in simili casu alteri adsignatus non excedit vitam ejus, a quo solvitur, si absque auctoritate Episcopi sit constitutus; ut a contrario, si auctoritas Episcopi intervenerit, duret ad vitam ejus, cui solvendus. Et ita tenent Panorm. Card. quos refert & subsequitur Gigas *De pensionibus qu. 6. num. 3. & 4.* Suarez *d. loco nu. 18.* Non obstat *d. cap. Nisi* quia in eo non fuit pensio constituta auctoritate Episcopi, sed solum aliorum arbitrio. Quod ita procedit, nullo pacto partium intercedente.

Q. IV. An idem sit statuendum, conventione partium antecedente, & Episcopo proposita, ut illam approbet; Id posse videri, argumento permutationis, in qua nihil illiciti continetur, prævia partium conventione super permutatione, quin oblata Episcopo ab eo approbetur, ut dictum sup. *de rer. permut.* Contra tamen rescriptum in *cap. 4. & cap. Præterea 9. & 10. sup. de transact.* in quibus ex eo, quod partes causa litis sopiendæ convenissent de pensione, ei, qui cederet, constituenda sua auctoritate, judicatur ea conventio simoniacam labem continere, atque ita passim Canonistæ tenent, aut alteri beneficium, alteri pensio detur temporalis, transigi non posse privato pacto, sed tantum honestari arbitrio judicis, quo pensio alteri adsignatur, juxta *d. c. Nisi.* Nihil facit argumentum sumptum a permutatione; nam in ea agitur de permutandis rebus spiritualibus inter se principaliter, licet accessorie res veniant temporales; hic autem agitur de dando temporale illi, qui litem deserit: quod sentit labem, si partium conventio præcedat, ut tantum nudo arbitrio judicis sit concedendum pacis causa, *d. c. nisi* Quo facit *c. cum quidem 2. sup. de pactis*, ubi ex eo, quod non mediante auctoritate Apostolica convenissent inter se, super beneficio litigioso transigendo, judicatur conventio continere pravam speciem licitæ pactionis, idque ratione temporalis pretii dandi ex partium conventione. Ut prædicto casu tantum ex Judicis providentia constituatur temporalis census alteri cedenti propter bonum pacis, quod continere temporale commodum non est negandum, & insinuat Pont. in *d. c. Nisi V. & utilitatis*. Nec quo ad illam pacem pervenitur, renunciando juri, obstat, quia hoc est per accidens, non considerabile. Nihil obstat *c. 2. sup. de arbitr. & c. fin. sup. de rer. permut.* in quibus reprobari videntur transactiones, cum alicujus temporalis præstatione in commodum alterius; nam in *d. c. 2.* ex nar- 63

narratione facti apparet, subesse arbitrium injustum, ab iis datum, qui alteri parti favebant, & in quos dolo inductus consenserat alter. Ut tantum eo nomine illud improbet ibi Pont. cum subjungat in fine, si foret æquitate subnixum arbitrium, compellendam esse utramque partem ad ejus observantiam. In *d. c.fin.* non tantum agitur de transactione, sed de venditione perpetua juris decimandi: ut recte irritum ibi decernat Pont. tale arbitrium, non datum pacis causa, nulla lite prævia. Non est autem necesse, ut ad tale arbitrium adsumantur Prælati, cum per Judices, ut arbitratores partium consensu acceptos res componi possit, *d. c. Nisi*, qui adjudicent beneficium illi, qui verum titulum habere præsumitur. Plura Suarez, *d. c.* 5. *n.* 19. *& seqq.*

64 Q. V. An Simoniam sapiat pro redemptione vexæ circa beneficium pretium dare? R. Post jus adquisitum & beneficium obtentum, non esse simoniam, redimere vexationem, quæ pro jure tollendo injuste infertur, vel probabiter timetur. Itaque plerique tenent. *Gl.* 1. *in c. Dilectus* 28. *h. t.* ubi Abbas, Navarr. *in Summa c.* 18. *n.* 102. *§. Octavo*, Azor. *p.* 3. *c.* 11. *quæst.* 4. Suarez *c.* 50. *n.* 2. *& seqq.* Probatur hæc sententia ex *d. c.* 28. in quo cogitur quidem restituere is, qui accepit, ut desineret ab injusta læsione, non reprehendit etiam dans. Probatur & per *can. Quæsitum I. q.* 3. ubi religiosi vexationes ejusmodi redimentes, quas patiebantur in Ecclesiis, quas possidebant, nihil peccasse supponuntur. Ratio, quia dans ex tali causa pretium non dat illud pro re spirituali, sed pro vitanda injuria, nec per illud spirituale quid adquirit, quod habere supponitur.

Objicitur *c. Matthæus* 23. *h. t.* ubi legitime electus a majori parte eligentium, quod pecuniam paucis contradicentibus, ne se vexarent, dedisset, judicatur simoniacus, & consulitur illi, ut administrationem deponat, quia illam detinere sine gravi detrimento animæ nequeat. Aliqui respondent, in illo cap. non agi de injusta vexatione, sed justa, propter incapacitatem aliquam electi, aut defectum. Verum ea de re non patet ex textu, in quo potius significatur vexatio fuisse injusta, in *vers. Et; qui magister discordiæ videbatur, &c.* Rectius cum Innoc. respondetur, in *d. c.* 23. non agi de electione inquietanda, ad quam jus erat & pro injusta ejus vexa potuisset sine noxa dari vexanti pretium, secundum jam dicta, sed de impedienda prosecutione confirmationis, per quam necdum erat jus quæsitum, cujus processus ne impediretur, pecunia fuerat data, non citra noxam, ex eo, quod confirmatio necdum esset habita, quod in *d. c.* 23. judicatur simoniacum.

Requiritur itaque: Primo, jus jam sit adquisitum ac plenum, quia necdum adquisito jure, non licet pretio redimere vexationem. Abbas, Innoc. *& alii in d. cap.* 23. *&* 28. *h. t.* Nam cum jus necdum habeatur, licet redimendo vexationem non det immediate pro re spirituali, mediate tamen vult adquirere pecunia jus ale. Et hoc, si is, cui datur pretium, talis sit, ut prodesse possit suo suffragio; tunc enim inducendo, ne obsit, videtur suffragium eorum pecunia redimi. Eoque in sensu videtur accipiendum *d. c.* 23. saltem quoad Simoniam juris Canonici. Quod si conferri nihil possit, vexationem injustam a tali redimere etiam ante jus adquisitum licet, quia cum nihil conferat ad beneficium impetrandum, redemptio vexæ non est illicita, nec intrinsece, nec quia de jure Canonico prohibita, cum non contineat emptionem rei spiritualis, sed mere temporalis. Secundo requiritur vexatio sit injusta: nam si justa fuerit, & lis juste intentata, non potest non videri redimi spirituale. Quod & dicendum, si causa sit dubia, quia tunc lis est causa, & redemptio ejus adficere spiritualem rem. Tertio res, quæ datur pro illicita vexatione tollenda, sit temporalis, nam si daretur spiritualis, committeretur Simonia, quia daretur pro temporali, scilicet pro injusta vexa, quæ est temporalis.

Q. VI. An dicendus Simoniacus, qui nt a vexa injusta desistat, quid accipit? 65
R. Cum dictum sit, vexationem injustam per se non ponere quid spirituale, sed temporale, ut si pro illius cessatione detur temporale, non possit illa res censeri simoniaca, cum Simonia requirat, ut temporale detur pro spirituali, quod hic non contigit: ut secundum dicta non liceat pro vexa ista offerre spirituale beneficium, quia spirituale veniret pro temporali, & non pure, sed cum pacto, atque ita damna-

minatur ista res in *can. Euphemium* II. *q.* 3. Azor. *d. lib.* 12. *c.* 3. *q.* 3. Suar. *dict. cap.* 50. *n.* 14.

Injustae itaque redemptio vexae ponit immunem a Simonia, si detur temporale, quando ad spirituale habetur jus adquisitum plenum, non etiam adquirendum. Quae procedunt in electione, praesentatione, nominatione, confirmatione, institutione, quia haec pertinent ad titulum spiritualem: ut videantur obtineri pretio etiam ratione vexae injustae, si agatur de iis acquirendis.

66 Quid juris in possessione adquirenda? R. Aliquibus placere, non sine Simonia posse dari pecuniam ad redimendam vexam injustam super denegata possessione, etiam post adquisitum plenum jus in beneficio quoad proprietatem ex ratione, quod secundum dicta, liceat quidem vexam super jure spirituali jam adquisito injuste motam redimere, non etiam super jure adquirendo ab iis, qui possint prodesse, quod quodammodo videatur acquiri pretio ejus spirituale. Est autem possessio quid spirituale, aut ei adnexum, quia per eam adquiritur exercitium spiritualium, *can. Decimas* 26. XVI. *q.* 7. ubi prohibentur Episcopi, ne decimas a suis subditis redimant, etiamsi ab iis vexentur, & alias solvere nolint; quae prohibitio in hoc fundari videtur, quod decimae sint spiritualibus adnexae. Ita tenet Abbas in *cap. Ad aures* 24. *n.* 6. *& in c. Dilectus* 28. *in fin. h. t. ubi* Felin. *n.* 3. Contraria tamen sententia probabilior, post plenum scilicet jus adquisitum quoad proprietatem licitum esse removere impedimentum adquirendae possessionis; ex ratione quod possessio secundum se spectata non tam sit jus spirituale, quam factum quoddam corporale, & tantum spirituali adnexa, quatenus ex titulo spirituali dependet. Spirituali autem titulo adquisito, possessio non potest praetendi, ut consequenda tanquam adnexa titulo spirituali, quo habetur; sed per se, ut quid corporale per se & immediate debitum; ut nulla possit dici subesse Simonia, redimendo vexam circa illam, cum solum redimatur factum, non jus. Dicta procedunt in casu, quo jus circa proprietatem est certum. Nam si circa illud dubium foret, ideoque negaretur possessio, tunc non per se sola possessio redimeretur, sed ut adnexa juri, & sic ipsum quoque jus. Navarr. *d. c.* 23. *n.* 102. *§.* 8. Binsfeld. *ad c. Dilectus* 28. *h. t. q un. Conclus.* 3. Non obstat *d. can. Decimas*, quia prohibitio, de qua ibi, non est fundata in eo, quod redemptio ista sit simoniaca, sed ne detur laicis occasio similes injurias exercendi spe talis lucri.

Ut praedicta redemptio procedat, requirunt aliqui, ut sine magno incommodo, aut mora non possit Superior conveniri, qui vexationem auferat. Quae limitatio bona quidem in foro exteriori, ad evitandam praesumptionem simoniae; posita tamen revera vexatione, in foro conscientiae non est necessaria. Idem dicendum, si possidenti beneficium denegentur fructus, qui citra ullam labem redimentur, cum non adducantur ut adnexi spirituali titulo, sed secundum se. Secus est, si denegentur, revocando in dubium jus ipsum beneficii, tunc enim non magis licet redimere fructus, quam jus ad illos. Turrecrem. in *can. Altaria* 1. *q.* 3. *art.* 2. *& in d. can. Decimas*, Suar. *d. c.* 50. *n.* 32. *& seqq.*

Quaeritur ulterius: An sit licitum praesentare aliquem ad beneficium litigiosum, 67
ut suis litiget expensis, probetque jus praesentandi pertinere ad praesentantem? R. Videri pactum istud esse onerosum non sine labe, eo quod plus exigatur a praesentato sub obligatione, quam facere teneatur scilicet verificare suis expensis, quod jus praesentandi pertineret ad praesentantem, quod esset loco pretii praesentationis, & non sine labe, ut videtur supponere Navarr. *Cons.* 12. *n.* 1. *in fine h. t.* ubi defendit conditionem istam, ut, nisi praesentatus intra tempus a jure statutum prosequatur praesentationem suam, liceat praesentanti contravenire, & uti jure suo, nihil includere mali. Adde Suarez *c.* 28. *num.* 14.

An Beneficium post multas expensas 68
obtentum, licite quis resignet sub conditione expensarum restituendarum? Resp. Id posse videri prima facie, eo quod resignans non petat, nisi servare se indemnem, beneficium alias gratis tribuat alteri. Dicendum tamen, labem subesse, quia onus solvendi tales expensas non est adnexum beneficio, sed extrinsecum, illudque non ponitur, nisi quia beneficium datur, atque ita pro beneficio, quod est simoniacum. Deinde expensae illae non concer-

cernunt utilitatem ejus, cui fit resignatio, sed ejus, qui resignat, ut non recte exigantur. Simile est in domo, super qua quod multæ sint factæ expensæ, non ideo domus ultra justum valorem æstimanda, etiamsi eum excedant expensæ, ut non est infrequens. Nec posse ea res purgari auctoritate Pontificia, nisi ex causa separet fructus a beneficio. Vide Azor. *p.* 2. *lib.* 7. *c.* 27. *q.* 7. Flamin. *de resignat. benef. lib.* 14. *q.* 7. Suar. *d.* 35. *n.* 24. Binsfeld. *ad c. Cum essent* 12. *h. t. q. c. Concl.* 8.

An in permutatione sit licitum pactum, ut alter solus expensas subeat pro expeditione Bullarum? R. Non videri, ex eo, quod, cum illa res ad utriusque onus spectet, non citra labem alteri tantum imponatur, cum gravamen illud sit pretio æstimabile, videaturque dari in compensationem beneficii. Suar. *c.* 24. *in fin.*

69 Itaque sub munere a manu continetur omne donum, consistens in aliquo habente emolumentum temporale, etiamsi jus habens in se spirituale, cui annexum quid temporale, ut etiam permutatio rerum spiritualium non sit ita licita, secundum dicta sup. *de rer. permut.* & probatum sup. *h. t. n.* 40. Vid Suar. *c.* 38. *in fine.*

70 Q. An renuntiatio sub pensione sit simoniaca? R. Cum pensio sit mere temporalis, non posse non esse simoniacam renunciationem factam, reservata pensione; & quidem contra jus divinum, non etiam tantum contra jus positivum humanum, cum istiusmodi renunciatio contineat expressam commutationem rei spiritualis pro temporali, pensione scilicet, quæ solum est onus aliquod pecuniarium absque titulo spirituali. Ac proinde ut numeratio pretii pro beneficio poneret simoniam contra jus divinum, ita & hæc ponet; cum sit æquivalens reservatio pensionis numerationi pretii, quia utraque continet commodum mere temporale. Poterit tamen vitium hoc vitari, si fiat in manibus Pontificis, isque approbet, qui potest fructus separare a beneficio, atque ita illos pretio æstimare; & gravare pensione, secundum dicta supra *eod. n.* 40. Vid. Rodoan. *p.* 1. *c.* 25. *& p.* 2. *c.* 12. *& seqq.* Navarr. *in Summa c.* 23. *n.* 108. Suar. *cap.* 35. *n.* 21. *& seq.* Binsfeld. *ad d. c. Cum in Ecclesiæ q. q.* 2. *h. t.*

71 Alia quæstio est: An & facta in favorem tertii sit simoniaca? R. Certum esse, resignationem pure & absolute factam; sine designatione personæ, cui consultum vult resignans, nec per se malam esse, nec prohibitam, quod neutiquam detur temporale pro spirituali. Fieri etiam licite in manibus inferiorum Prælatorum, exceptis majoribus, ut renuntiationibus Episcopatuum, & similium, quæ non fiunt nisi in manibus Summi Pont. propter Præjudicium Ecclesiarum: ita tamen, ut secundum Bullam Pii V. anno 1558. incip. *Quanta Ecclesiæ*, collatores talium beneficiorum ea non conferant suis non resignantium consanguineis, affinibus, familiaribus. Certum quoque est resignare in favorem tertii, cui bene vult resignans, juri divino contrariam non involvere Simoniam, ut recte tradit Covarr. *t. Var. Resolut. c.* 5. *n.* 3. *& eum secutus*, Suar. *c.* 35. *n.* 2. cum non detur temporale pro spirituali, sed gratis dimittatur in favorem tamen certæ personæ: qui respectus non facit, quin gratuita sit resignatio, ut nequeat dici simoniaca jure divino.

Ut quærendum sit: An jure Ecclesiastico sit prohibita? R. Quod affirmat communis sententia. *Gl. in c. Dilecto sup. de præbend.* Abbas in *c. Non satis* 8. *h. tit.* Navarr. *d. c.* 23. *n.* 107. *§. Ad decimum, & alii allegati* a Suar. *d. c.* 35. *n.* 3. Probatur per generales Juris regulas, quæ non admittunt in spiritualibus ullas conditiones aut pactiones, ut autem huic aut illi conferatur, pactio est. Verum non videtur ille tertii favor continere pactionem prohibitam, neque ad eum posse extendi generales regulas prohibentes pactiones in spiritualibus, cum resignatio permutationum fiat in eumdem favorem, nec tantum sit prohibita, sed permissa, *c.* 1. *de rer. permut. in* 6. & expressius in *c. Cum universorum* 8. *sup. eod. t.* ubi resignatio facta in favorem nepotis non ideo retractatur, aut improbatur; quia facta in favorem, sed quia permutans compermutanti is præbendam acceptam resignasset in suum nepotem, permutationem a sua parte complere fraudulose recusans. Quo facit, quod ista resignatio non inferat majus gravamen Prælato, quam permutatio, ideo minus odiosa est, ut quod in illa permissum, etiam in hac permitti debeat. Ut dicendum sit resignationem ejusmodi in favorem tertii, non continentem vim rigorosæ & suspensivæ conditionis, sed tanquam 72

quam modum aliquem resignationi absolute factæ conjunctum, non esse illicitum, & coram Episcopo recte fieri, atque ab ipso acceptari sine ulla culpa; nec renunciantem peccare, nisi intentionem omnino obligandi Episcopum habeat, quia vult inducere obligationem, quam nequit, jure contradicente, cum liceat illi intendere tantum, ut inducat Episcopum, quatenus tali personæ conferat. Quo facit, quod interior intentio, ut scilicet conferatur certæ personæ, non inficiat actum, ut tradit Navarr. *d.c.* 23. *n.* 107. *in fine, & in c. Si quando sup. de refer. Except.* 4. Binsf. in *c. Cum essent* 12. *h. tit. q.* 6. *Concl.* 6. *&* 7. & habet *Gloss. in can. Ordinationes* 113. *I. q.* 5. ut nec verbis expressa sit dicenda inficere. Unde patet, secundam istam resignationem in favorem nihil inferre gravaminis Episcopo, cui resignatio facta absolute, ut possit etiam libere conferre alteri & de rigore alteri facta collatio teneut, cum nullus jus obliget ad conferendum personæ nominatæ. Attamen non peccabit, si illi conferat, in cujus gratiam est facta, modo personæ qualitas mereatur; & ita habet communis sententia ad usus. Verum posset videri obstare prædicta Pii V. Bulla, quæ videtur prohibere, ne intentio qualiscumque intercedat designandi successorem a resignantibus. Sed dicendum, Pium V. non tam agere de resignantibus, quam de ipsis Prælatis, quibus non est licitum promittere resignanti, sub ejusmodi modo se eidem collaturum, in cujus favorem resignat. Et hæc ita de resignatione simplici in favorem, secundum tradita. Suarez *d. c.* 35. *n.* 4. *& seqq.*

Quid si addatur conditio suspensiva resignationi, quæ inducitur per clausulam: *Non alias, nec aliter?* R. Clausulam istam non ponere Simoniam contra jus divinum, cum ita renuncians nihil temporale petat, aut accipiat pro spirituali. Non etiam esse Simoniam prohibitam jure Canonico, si pactum non intercedat cum Episcopo, sed resignans tantum intendat talem renuntiationis modum. Qua in re licet peccet, non tamen potest dici Simoniacus proprie, cum non subsit commutatio unius pro alio, nec realis, nec mentalis, imo nullus subsit contractus onerosus, sed tantum limitata ad certam personam donatio non gravis Episcopo, qui potest illam non acceptare, & acceptando non committet Simoniam, quia nihil temporale intervenit. Ut etiam videatur posse personæ nominatæ providere citra labem, si id non faciat ex pacto, aut obligatione, quamvis non bene agat, ut dicetur inferius.

Ubi aliqui volunt; Episcopum acceptatum beneficium taliter resignatum posse, rejecta conditione, conferre cuilibet alteri, prætereundo nominatim, quod conditio habeatur pro non adjecta, quæ sententia est Covarr. 1. *Var. c.* 5. *n.* 5. *&* 6. Verum contrarium est verius, quia quando fit actus cum aliqua adjectione, debet totus recipi vel rejici, neque enim potest acceptari quoad partem; nec verum est, conditionem haberi pro non adjecta, quia hoc jure non probatur. Itaque dicta resignatio, etsi in rigore non sit simoniaca, non potest tamen licite fieri coram Prælato inferiore, nec ab eo acceptari, aut conferre secundum conditionem appositam, quia damnantur hujusmodi resignationes, propter imaginem Simoniæ, cum renuntians videatur Prælatum cogere ad conferendum nominato, etiamsi Prælatus id faceret non ex vi pacti, sed suo arbitrio. Ut tales renuntiationes, cum sint tantum prohibitæ, recte fiant coram Principe, qui vitium, quod subest, purgare potest. Quod si pactum præcedat cum Episcopo, certum est, esse renuntiationem simoniacam, saltem quia prohibita, ex eo, quod Canones improbent pactiones circa beneficia, cum obligatio ex parte Episcopi videatur onus aliquod, vel obsequium pretio æstimabile. Coram Pontifice facta hujusmodi resignatio & admissa purgatur a vitio; videtur enim Pont. admittendo talem super vitio dispensare. 73

Ubi posset quæri, an, acceptata resignatione, possit Pont. alteri, quam in cujus favorem facta, conferre? Resp. Etsi quibusdam videatur licere Papæ, verius tamen, minime esse permissum, propterea quod renuntiantem invitum privaret suo beneficio sine justa causa, quam non ponit talis renuntiatio, cum coram Pontifice fiat sine peccato, & soleat Pont. illam acceptare, & secundum ejus conditionem conferre personæ nominatæ. Plura de hac materia, vide apud Flamin. *l.* 13. *quæst.* 3. *Garf. de benef. p.* 11. *cap.* 3. *num.* 152. *Azor. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 27. *q.* 4. 74

q. 4. Less. *lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 14. Suar. *d. c.* 35. *n.* 15. *& seqq.*

Ex dictis fortius infertur, resignationes seu cessiones reciprocas non recte fieri coram Ordinariis, colore seu titulo permutationis: v. g. *Resigno meum beneficium in favorem tui nepotis, ut tu resignes tuum in favorem mei nepotis*. Idem jus in triangularibus, v. g. *Renuntio meum beneficium Petro, ut Petrus suum cedat Paulo, Paulus suum mihi*. Cujusmodi resignationes etsi videantur esse permutatio, non tamen pura, sed mixta cum resignatione in favorem tertii. Episcopis autem non est permissa potestas, nisi ad puras permutationes probandas. Item intercedit pactum renuntiandi in favorem tertii pro alio simili: ne approbatio excedat Ordinariorum potestatem, & res ea non fiat licite, nisi coram Pontifice. Vide Azor. *d. c.* 27. *q.* 5. *& p.* 3. *lib.* 12. *c.* 12. *q. pen. & ult.* Suar. *d. c.* 34. *n.* 19. Less. *lib.* 2. *c.* 34. *n.* 87. *&* 88.

Et hæc ita quoad munus a manu, quatenus temporale quid venit, quod habet rationem pretii respectu rei spiritualis. Quo casu cessat omne dubium, nisi causa dandi, aut recipiendi pretium a præstante quid spirituale honesta subsit, quæ faceret cessare vitium. Sic Sacerdos pro Missa dicenda, aut dicta, nullo malo more accipit stipendium, etiamsi sine eo Missam non esset dicturus, quia habet honestam causam intendendi stipendium, ut conditionem necessariam, sine qua Missam aut non diceret, aut non applicaret isti personæ. Suar. *c.* 36. *n.* 7. *circa fin.*

75 Superest, quæratur de casu, quo spirituale pro spirituali venit dandum. De permutatione beneficiorum dictum supra *de rer. permut. n.* 6. *&* 7. eam sine Superioris auctoritate factam spectare ad Simoniam prohibitam. Quod & dicendum quoad communicationes actionum pertinentium ad functiones beneficiorum, quæ a potestate vel jure aliquo speciali procedunt. Quo modo Simonia committetur, si duo electores, ita inter se paciscantur: *Tu elige hunc, ego eligam istum*. Similiter: *Præsentabo T. ut eligas C. Si eligas M. confirmabo S. vel conferam tibi beneficium, aut promitto tibi beneficium*, *c. de hoc* 11. *h. t.* Item, si patronis paciscatur præsentare N. si sibi beneficium renuntiet. Ratio non est commoda, quam dat Panorm. in *c. Cum olim n.* 4. *sup. de rer. permut.* quod scilicet ejusmodi sint personalia, nec mutent personas; cum illa ratio faceret quidem esse ista non permutabilia, quod cohæreant personæ, non tamen & ideo Simoniam saperet eorum inter se commutatio. Unde ratio vera consistit in pacto prohibito, circa beneficialia, & iis connexa, *c. Pridem & c. fin. sup. de pact.* Talia autem sunt adnexa beneficialibus, cum ad illa ordinentur, & ab iis habeant æstimationem. Præterea licet videatur spiritualis functio pro spirituali commutari, moraliter tamen loquendo non æstimatur, ut spirituale, sed ut via & medium ad lucrum temporale, cum beneficium oblatum pro electione sit vice pretii. Ita Suarez *c.* 31. *n.* 14. Similiter & oblata electio unius cedit loco pretii confirmationis alterius, uti non possit non inferri ista commutatio ad Simoniam prohibitam. Eodem & spectat pactum, ut unus cedat alteri præsentationem, qui vicissim illi conferat exspectativam, quam a Pont. habet. Suarez *d. c. h.* 1. Hinc patet, quid dicendum de casu, quo collator aliquis jussus per Pont. ex aliqua communitate, ut v. g. Academia Lovaniensi, tribus viris idoneis conferre beneficia in sua diœcesi primo vacantia, unus ut obtinere possit præbendam a collatore, offert liberationem a duarum, aut unius reliquiæ collatione. Nam clarum est remissionem ejusmodi non esse liberam a Simonia, quandoquidem ex pacto circa beneficialia prohibito remissio, aut liberatio ista cedat loco pretii collationis uni isti faciendæ. Quo faciunt tradita a Navarr. *consil.* 5. *&* 8. *n.* 4. *cons.* 1. 14. 28. *n.* 11. *& aliis.*

Postremo quæri hic posset, an recte referantur ad munus a manu convivia, & symposia, ad quæ invitantur collatores sæpius tempore vacantis beneficii? R. Non esse dubium, ex pacto prævio rem esse simoniacam, cum temporale pro spirituali veniat. Neque enim potest ullatenus negari temporale esse, convivia, prandia, & similia exhibere collatoribus, quod eæ res, vel præcipue conferant ad corrumpendos animos collatorum. Unde in *l. Quisquis* 6. *Cod. Si cert. petat.* mutuans judex exilio ponitur, quasi emptor legum atque provinciæ. Quod idem de sympositis dicendum, quæ fuere-

sufficiunt ad corrumpendos eorum animos, qui spiritualia dispensant & faciunt rem spiritualem vilescere ; dum pro utilitate temporali commutetur . Vid. Suarez in *simili c. 43. n. 7.* Sed quid, si cesset pactum expressum ? ut Lovanii nuper contigit in collatione alicujus præbendæ simplicis; quam aliquis appetebat & ambiebat sordide, & cum teneretur excipere isto modo collatores ratione Lectionis sibi collatæ, & adhuc vacaret Capellania, tractavit præter solitum multis diebus, adeo ut conviviorum sumptus excesserint luctum Lectionis annuum pro annis aliquot, & hoc intuitu Capellaniæ mentaliter ? R. Cessante explicito pacto, rem illam in primis non vacare sordibus, quia spectat ad corrumpendos animos collatorum, ad quam vel præcipue possunt sympofia, uti notum. Secundo, etsi pactum explicitum cessaverit, non tamen implicitum, ut res ea non videatur carere labe Simonis; quia cum vacaret beneficium istud eo tempore, quo hæc sympofia exhibebantur, non poterat non intelligi, ideo ea exhiberi, ut animi pararentur, corrumperentur: quod non decet virum probum, cujus est animus a sordibus alienus, vel esse debet. Et licet Navarr. *in Summa c. 23. n. 191. in fine*, neget esse simoniacum, mutuare indigenti, cum spe minus principali & remota consequendi postea ab eo aliquod beneficium spirituale; non loquitur tamen illo in casu, quo exhibetur alteri officium, vacante beneficio, ut in casu proposito, sed quo necdum beneficium vacat: & hactenus de Simonia muneris a manu.

76 Secundum est munus ab obsequio. Obsequium aliud temporale, quod est opus hominum, quod ad usus & commoditates sive corporis sive animæ, in sua tamen naturali perfectione spectatæ, ordinatur: aliud spirituale, quod est omnis functio spiritualis, ut ministrandi Sacramenta, & similia. Quantum ad prius, certum est temporale obsequium, quantum ex se, esse sufficiens pretium Simoniæ, si pretio sit æstimabile, & per se pro re spirituali obtinenda fiat, aut e converso si res spiritualis loco pretii tradatur pro obtinendo obsequio, quia est commutatio rei spiritualis pro temporali. Unde pro obsequiis exhibitis dare beneficium est simoniam, cum detur in recompensationem rei temporalis, debiti scil. resultantis ex obsequio, quia resolvitur tandem in debitum pecuniarium. Et satis est, quod ex illo orta sit obligatio justitiæ ad condignam compensationem temporalem; neque enim nisi ratione obligationis ex justitia datum spirituale pro temporali ponit Simoniam. Nam moveri quidem per obsequia præstita, ad dandum alicui beneficium ultra debitum omne gratis, nihil habet simoniaci, quia tunc obsequia non habent se ratione pretii, cum nihil ejus nomine debeatur, sed solum conciliant benevolentiam, a qua procedit gratuita collatio. Dico, cum nihil ejus nomine debetur; nam si quid deberetur, collatio beneficii videretur facta esse in recompensam ejus, atque ita non extra labem; nisi obsequium præstanti salva maneat sua obligatio ad temporalem recompensationem obsequio proportionatam. Ubi non refert, obsequium adsit bonum aut malum finem, justum aut injustum, quia tota ratio in eo consistit, quod non detur ut pretium obsequii, in quo solo versatur vitium. Tantum illa distinctio confert, an provisio sit justa vel injusta, aut dispensatio beneficii ex turpi & carnali adfectione, quæ non ponit proprie Simoniam. Hinc frequens habet consuetudo, Prælatis Ecclesiasticis, aut etiam sæcularibus Principibus, quibus est jus præsentandi, exhibere servitia sine ulla mercede temporali, spe tantum beneficii alicujus sine favoris ad illud obtinendum. Pro quibus beneficia conferunt, aut ad obtinendum præsentant ii, quibus servitia exhibita, & quidem sine labe, modo cesset pactum, non tantum explicitum, sed & implicitum, nam & hoc adficeret labe collationem, aut præsentationem: quale intercedit in exhibitione necessariorum officiorum, quæ causat intrinsece obligationem justitiæ ad reddendam mercedem operariis, quæ non potest persolvi sine labe per donum spirituale. Non est enim a labe immune, dare beneficium, cum onere exhibendi temporalis obsequii non adnexi beneficio, quia veniret pro spirituali temporale; & propter illud imponitur obligatio, quod includit Simoniam, *cap. Cum essent 12. hoc tit.* Quod si pactum cesset, sed tamen conferatur beneficium gratis viro bene merito & digno; cum spe & intentione habendi illum benevolum, atque uten-

utendi ejus opera ex gratitudine & amicitia, nihil mali includit, cum spes gratitudinis non faciat, quin gratis dentur spiritualia. Dico, non adnexam; nam si adnexum fuerit obsequium temporale, illud conferre cum obligatione oneris, nihil involvit mali, cum expressio eorum, quæ insunt, non mutet rei conditionem, *l. Si Titio* 22. *§.* 1. *ff. Quando leg. ced.* Vide plura hac de re apud Suar. *c.* 139. *n.* 5. *& seqq.*

Potest & vacanti beneficio onus imponi de novo ad obsequium Ecclesiæ etiam temporale, ad quod tenebitur is, cui beneficium confertur, nec suberit ulla Simonia, dummodo adnexio fiat ante collationem ab eo, qui habet potestatem; quo facit text. in *c. inf. de magistris*, & faciunt tradita sup. *ut Eccl. benef. sine diminut. confer.* Quæ adnexio non alias licite fiet, quam si res spiritualis habeat adnexa temporalia commoda, quibus temporale obsequium sit proportionatum. Nam dare aliquid spirituale pure adnectendo temporale, tale obsequium esset dare spirituale pro temporali tanquam pretium, neque enim potest obsequium onerosum habere rationem stipendii sustentationis, ut spirituale videatur dari in satisfactionem talis obsequii. Suar. *d.cap.* 59. *n.* 9. *&* 10.

Quantum ad obsequium spirituale non potest dici habere rationem pretii ad Simoniam sufficientis, non tantum si sit adnexum beneficio, sive de antiquo, sive de novo adnectatur ab habente auctoritatem, quia cessat pactum. Probatur idipsum, *c. Significatum* 1. *sup. de preb.* verum & non adnexum jam exhibitum, quia commutatio inter spiritualia, ut talia non potest dici simoniaca, quippe nec intrinsece mala nec prohibita, quando nimirum voluntarie obsequium fuit exhibitum, nullo pacto prævio; cum non sit ratio, cur tum spirituale obsequium possit habere rationem pretii, quia pro illo nihil potest ex justitia exigi. Quod si obsequium spirituale sit prius exhibitum, cum conditione naturali jure ibi contenta, recipiendi stipendium justum sustentationis, illicitum foret, per spirituale beneficium satisfacere pro debito stipendii, & se liberare ab obligatione ista, quia daretur pro temporali spirituale; præcedens enim obsequium licet spirituale, peperit tamen obligationem ad rem temporalem. Ita fere Suarez *d. c.* 59. *n.* 11. Pactum prævium ad obsequium spirituale pro beneficio spirituali jure naturæ non potest rem facere prohibitam, quia non venit pro spirituali aliquid temporale.

Dubitatur autem, an non sit simonia contra jus Ecclesiasticum? R. Ita dicendum esse, quod obsequium illud spirituale videatur aliquatenus subire rationem pretii. Quo facit *c. de hoc* 11. *h.t.* ubi promissum beneficium pro alicujus electione ad Episcopatum non potest retineri tanquam acceptum simoniace. Et hoc, si accipiatur vox electionis; ut detur pro beneficio, tunc enim est loco muneris ab obsequio, quia danti beneficium fit obsequium per suffragium. Nam si consideretur beneficium datum pro voce electionis, beneficium erit tanquam pretium & loco muneris a manu; similiter si duo aut plures inter se conveniant, ut sibi invicem obsequantur, nunc unius amicum eligendo, postea alterius, simoniaca hæc & similia erunt, saltem quia prohibita. Huc accedunt omnia jura quæ prohibent pacta, conventiones, modos in spiritualibus, præsertim in his, quæ ad beneficia spectant, sub quibus veniunt obsequia & ministeria Ecclesiastica, ut ex pacto pro iis spirituale quid dare non sit sine labe. Facit, quod ordinarie talia obsequia habeant adnexum quid temporale, aut ejus debitum, saltem per modum stipendii. Quo modo Episcopus, non recte promittit Vicario suo beneficium, si aliquot annos servierit illi in spiritualibus, nec patronus recte præsentat aliquem sub onere dicendi Missas per aliquod tempus, aut legendi Litanias pro se. Improbantur & pacta, quæ faciunt Episcopi aliqui, aut Prælati, cum Vicariis vel ministris suis de dando salario certo, donec provideant de beneficio, qualia pacta licet Nav. *cap.* 25. *n.* 113. probet; improbat tamen Abbas in *c. Cum essent* 12. *n.* 5. *h.t.* Sub spe promotionis ab aliquo consequendæ ex grato animo Prælato ministrare in spiritualibus nihil mali in se involvit; modo tamen collatio beneficii non cedat in liberationem a sustentatione, quam tenetur præstare Prælatus præstanti spiritualia obsequia. Vid. Suar. *d. c.* 39. *n.* 13. *&* 14. 77

Quæri posset: An labem aliquam sapiat spirituale obsequium adnectere temporali 78

rali rei, sive temporale quid relinquere sub onere spiritualis obsequii? R. Affirmare Innoc. in *c.3. inf. tit. seq.* id non esse extra Simoniam, quod & sentit Abbas in *d. c. significatum* 11. *n.* 7. *sup. de præb.* Verius est, hoc nihil mali includere, sive spectes jus divinum, quia non emitur spirituale per temporale oblatum, cum potius relinquatur res temporalis ad certum usum spiritualem, licet sub conditione expressa; sive Ecclesiasticum, cum non inveniatur canon, aut jus idipsum prohibens; imo sunt multa loca juris in contrarium id permittentia, *uti c. Olim, sup. de restit. spoliat. c. Verum sup. de condit. appos.* & praecipue *c. fin. sup. de testam. c. Ex parte, de verb. signif. & Clem. Dudum de sepult.* ubi sub conditione hujusmodi relicta approbantur. Et in dies videmus in usu Ecclesiæ esse, recipere relictos fundos ad fundandam Ecclesiam, legari annuos census, vel ratione anniversariorum, vel cum onere distribuendi eos pauperibus, quæ res ne umbram quidem Simoniæ sapit. Ita Suarez *d. c.* 39. *n.* 18. *& seqq.*

79 Munus a lingua complectitur humanas preces, supplicationes, intercessiones, laudes, adulationes, & alia id genus. Dicitur humanas; nam spirituales continentur sub obsequio spirituali.

Ubi quæsitum: An propter præces dare beneficium sit simonia? R. Ita aliquos velle, si formale motivum & ratio dandi spirituale sint preces; ex ratione, quod preces quasi intrinsece contineant promissionem favoris temporalis, & humanæ amicitiæ, quæ sunt pretio æstimabilia. Facit eodem textus *can. Ordinationes* 113. *I. q.* 1. ubi falsæ dijudicantur ordinationes pretio, vel precibus pro se, aut alio indigno oblatis: & *can. Pueri* 120. *eod. q.* 1. ubi improbatur in ordinatione venalitas, potentia, supplicatio personarum interveniens. Similia habentur multis aliis in locis, & *c. Nemo* 14. *h. t.* de quo infra. Contra tamen videri, postulare a Prælato beneficium aliquod, & obtinere per preces, importunas supplicationes, laudes & similia, nihil involvere mali per se, & seclusa omni promissione extrinseci boni, pertinentis ad munus a manu vel obsequio, cum nihil interveniat temporale. Ut preces istæ non possint dici habere rationem pretii, & Prælatus earum intuitu motus nequeat dici simoniacus, si beneficium petenti pro altero conferat; quia ea res nec concernit vitium aliquod repugnans juri divino, cum dare propter preces tales non sit vendere, nec Prælatus conferens recedat a gratuita donatione, ut nec per preces obtinens sibi, vel alii potest dici emere, quia non obtinuit mediante re pretio æstimabili; neque juri humano, quia nullibi talis prohibitio invenitur, imo potius loca multa sunt, quæ concessa ad preces beneficia non tam improbant, quam approbant. Exemplum est in *can. Latorem* 121. *& can. Filium* 122. *I. q.* 1. ubi Pont. se precibus inductum fatetur aliquos ordinasse; quæ loca Gratianus adducit, ut ostendat ordinationes ad preces aliorum factas non esse semper improbatas: & in *cap. Tua nos* 34. *hoc tit.* admissus ad Canonicatum, quia humiliter rogasset, nihil labis commisisse dicitur. Vide Suarez *cap.* 40. *n.* 2. 3. Eadem ratio obtinet in eo, qui pro se beneficium precibus & supplicationibus obtinuit a Prælato, quia scilicet non magis pro se oblatæ preces possunt habere rationem pretii, quam pro alio: nec potest sibi penes beneficium aut dignitatem præsumptuosus videri, aut ambitionis argui, si moraliter & sine dignitate se dignum reputet, cum ita habeat usus Ecclesiæ, & Trid. *Sess.* 24. *c.* 18. *de reform.* ordinat, ut beneficia, quibus adnexa cura animarum, per concursum conferantur digniori, ut tacite videatur invitare ad se offerendum, & petendum. Quod nec prohibitum, nec malum per se, cum possit fieri bona intentione, cessante ambitiosa præsumptione, si quis non suo tantum judicio nitatur, sed & aliorum consilio & judicio ducatur, dignumque se judicet, non quia se aliis præferat, sed cum illis concurrat. Suarez. *d. c.* 40. *n.* 5. 6. 7. Binsfeld. *ad cap. Cum essent* 12. *h. t. q.* 2. *Concl.* 6. Quamvis hodie plerique, proh dolor! etiam dum vident se aliis magis dignos, aut cum se nesciant dignos, imo videant indignos, & alios dignos, aut magis dignos audiant prædicari, eo stultæ ambitionis venerint, ut neutiquam cedant, sed eo importunioribus agant precibus & sordibus, secundum illud Plautinum, non quo modo, sed modo habeatur, quæritur; quæ res & Ecclesiæ perniciem, & Reipubl. interitum generat.

Dicta

80 Dicta procedunt, sive quis digno, sive indigno precibus impetret beneficium; nam indignitas personæ non facit pretium intervenisse, cum faciat preces quidem injustas, & collationem injustam, non tamen simoniaca infectum labe. Quomodo distinctio Gloss. in *d. can. Ordinationes*, inter dignum & indignum concidit. Non obstat *d. can. Ordinationes*; nam ibi agitur in genere de illicitis modis adquirendi beneficia, ad quos spectat, precibus & supplicationibus aliorum moveri, & conferre beneficia, cum sæpe contingat conferri ea vel nihil meritis, vel minus meritis, & indignis. Sic quoque accipiendus *d. can. Pueri*, ubi venalitas beneficii comparari videtur cum supplicatione pro beneficio; nam hoc non quasi propriam Simoniam constitueret, uti ponit venalitas, sed quod per istiusmodi supplicationes contingat conferri beneficia immeritis. Magis videtur obstare *c. Nemo* 14. *h. t.* ubi gratia & favore pœnitentem adducere ad pœnitentiam judicatur simoniacum, per gratiam autem & favorem indicantur preces. Sed dicendum, in isto Cap. per gratiam non intelligi illam, quam facit collator, nec per favorem, quem exhibet conferendo, sed gratiam, quam prætendit ab eo, cui confert, & favorem similiter, quem sperat se consecuturum, & tunc transeunt preces in promissionem simoniacam, cum suppleant locum pretii. Quomodo & accipi posset verbum: *Precibus*, per quas ordinati dicuntur non intrare per ostium, id est, Christum, in *d. can. Ordinationes*. Vid. Suarez. *d. c.* 40. *num.* 8. 9. 10.

Q. An licitum sit uti viro potente aut familiari Pontifici, Episcopo, aut simili collatori, cujus precibus consequatur quis beneficium? R. Si precibus inducatur, ut preces interponat, aut familiaritatis ratione commendet, & ita impetret beneficium, nihil plus vitii potest dici ea res involvere, quam si quis suis precibus immediate consequatur beneficium a collatore, cum preces istæ duplicatæ non ponant pecuniam, & usus habeat etiam timoratis hominibus, uti conciliatoribus, coram collatoribus, ut facilius desiderii sui fiant compotes. Quod si pro suffragio aut precibus detur pecunia, non curet res vitio, quod videatur pro pretio quis consequi beneficium, saltem in causa morali. Nec obstat, quod collator libere conferat; nam hoc ex ratione ignorantiæ ex parte ipsius, non ex parte conciliatoris, qui preces vendit, virtute quarum, quantum in se est, vendit beneficium, nisi id, quod datur, detur nomine molestiarum, secundum dicta sup. *eod. n.* 6.

Hæc ita quoad preces, laudes, & similia. per se accepta, & seclusa omni promissione extrinseci alicujus. Nam si collator obligare collatorem, vel eum, pro quo intervenit ad preces pro se offerendas, intendat, res non vacat labe; quia ejusmodi obligatio precum, aut intercessionum & laudationum est loco muneris a lingua ei, a quo exspectatur beneficium, & quidem temporale lucrum, cujus nomine datur spirituale. Si tamen pactum intercedat; nam absque eo collatio dicenda procedere ex gratitudine; idem dicendum, si promittatur beneficium sub conditione; ut is, cui promissio facta, intercedat apud Principem pro collatore. Unde dici posse videtur collatio esse immunis a labe, si collator nolit conferri alicui, nisi rogatus a certo quodam, quem per hujusmodi collationem sibi obstringere desiderat. Pactum enim tale prohibitum jure saltem Ecclesiastico videtur, cum obligatio ista, qua favorem temporalem & amicitiam alicujus venatur & obstrictum habet, sit pretio æstimabilis, & ponat aliquod onus ei, cui imponitur. Et ad hunc casum dictum est superius spectare decisiones *d. c. Nemo hoc t. & d. can. Ordinationes*, & similium. Atque hoc est, quod dicitur, nonnullos non accipere quidem nummorum præmia ex ordinatione, & tamen Ordines pro humana gratia largiri, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem quærere *can. Sunt nonnulli* 114. *I. q.* 1. Et subjungitur, eos gratis acceptum gratis non tribuere, quod pro impenso officio sanctitatis nummum expetant favoris. Et ita hujusmodi possunt dici munera a lingua, quæ licet videantur concurrere cum muneribus ab obsequio, distingui tamen proprie ab iis possunt, quod scilicet intelligantur de muneribus, quæ vendi non solent, nec præstari per modum servilis obsequii aut ministerii. Dici etiam poterit non immunis a Simonia collator, qui confert ex pacto, ut fama ejus celebretur per laudationem illius, cui confert, aut per eum, qui illustris est, 81

recognoscatur ut consanguineus : venit enim temporale pro spirituali. Suar. *d. c.* 40. *numer.* 12. *& seqq.*

82 Ubi quæritur, an solo titulo consanguinitatis alicui dare beneficium sit Simonia? Resp. Aliquorum opinionem esse, rem istam sapere Simoniam aliquam. *Gl. in c. unico V. carnalitatem sup. Ut Eccles. benef. sine diminut. confer.* Pro ea opinione citantur varia jura, *c. Nemo* 14. *c. Veniens &c. Tua nos h. tit.* Fundamentum videtur in eo positum, quod consanguinitas non sit minus bonum temporale, quam favor humanus; ut cum ejus nomine datur beneficium, videatur quid spirituale dari pro temporali. Veriorem tamen esse sententiam eorum, qui negant quid labis continere collationem beneficii propter consanguinitatem, quam partem, alios referens, tenet Covarr. 1. *Variar. c.* 5. *n.* 4. & tuetur eamdem Suar. *c.* 37. *n.* 5. *&* 6. fundatam in eo, quod res ista nec obviet juri divino, nec humano. Prius patet, quia dans consanguineo, ut tali, non dat spirituale pro temporali, cum nihil temporale recipiat, nullum pactum interveniat, nec donum datum consanguineo, qua tali, ideo minus sit gratuitum, cum nihil a consanguineo recipiatur, non consanguinitas, quia jam adest, ut licet propter eam, non tamen pro ea tanquam pretio collatio facta dici possit. Aliud esse, si ideo datum foret beneficium viro nobili, ut ab eo habitus collator pro consanguineo participaret nobilitatem, quia tum spirituale daretur pro temporali, ut paulo ante dictum. Posterius probatur ex eo, quod nulla detur Canonica constitutio, qua consanguineis conferre præbendas prohibitum sit, nec ratio, ob quam ut simoniaca damnetur ab Ecclesia, cum nihil intercedat pretii, aut prætio æstimabilis. Licet posset damnari ratione carnalis adfectus, qui facit etiam in male meritos cognatos conferri beneficia & munera Ecclesiæ; quo in casu accipienda varia juris loca improbantia ex carnalitate animi & adfectu carnali collationes factas, eoque in casu accipienda reprehensio Pont. in *d. can. vers. circa sup. Eccles. benef. sin. diminut. confer.* Ut collatio facta consanguineo alioqui digno non possit dici continere quid peccati aut ordinari, uti tradit Covarr. *loco sup. cit.* Cavendum tamen Prælatis, aliisq; collatoribus a scandalo; facile enim possent nimio adfectu duci, ut dignum vel digniorem judicent consanguineum, qui revera non est. Negotium facessere videtur text. in *d. c. Nemo* 14. *hoc tit.* de quo & alias actum: nam in eo sunt duæ partes, & posterior habet materiam diversam a prima, ut quod ibi dicitur, utrumque esse simoniacum, non sit referendum ad partem priorem, in qua agitur de communicatione in peccatis alienis, respectu consanguinitatis & familiaritatis: aut si ad utrumque partem textus sit referenda, dicendum, non agi ibi de propria Simonia; cum fieri non possit, ut ejusmodi prohibitio Ecclesiæ ponat actionem istam simoniacam, licet bene alio modo illicitam. Idem dicendum de conferente beneficium, aut simile quid, ratione necessitudinis aut familiaritatis, ex eadem prorsus ratione. Vide Binsfeld. *ad c.* 12. *h. t. quæst.* 3.

Aliud dubium est: An collatio facta ab inducto per preces armatas, pura per metum aut timorem, sit dicenda sordida. R. Hoc posse videri, ex eo quod vitare malum impendens sit pretio æstimabile, ut ejus rationem subeat, quippe continens aliquod temporale bonum, pro quo datur spirituale. Dicendum tamen, non esse Simoniam per se, & ex vi talis motivi, cum per hoc nec violetur jus divinum, neq; humanum. De illo patet, quia tantum intenditur remotio causæ, quæ posset causare malum, evitatio & depositio odii & voluntatis inferendi damnum aut malum aliquod, provocatio ad benevolentiam, neutiquam ut pretium, & cessante omni pacto. Deinde facit, quod jam dictum, ratione consanguinitatis & amicitiæ conservandæ quid spirituale conferre nihil sapere labis, quia nihil temporale datur: ut & ratione provocandæ amicitiæ & benevolentiæ quid conferens sit dicendus carere labe, cum fovere benevolentiam & generare, ejusdem sint rationis. De jure Canonico ex eo probatur, quod nusquam constet eo jure metum haberi loco pretii, & talem actionem nullibi jus istud detestetur, imo potius eum, qui coacte taliter operatus est, defendat, & resignationem ex isto metu factam irritet, resignantemque ad jus suum redire permittat, *c. Ad aures &c. Abbas sup. De his, quæ vi vel metu, &c.* 83

Quæ

Quæ ita procedunt, si non intercedat ullum pactum, quo ex causa rei spiritualis datæ obligetur inferius non exequi, sed a nocendo cessare; nam ejusmodi remissio juris nocendi licet injuste, est pretio æstimabilis, & fit ex pacto in spiritualibus improbato, quo intenditur quædam obligatio non nocendi, quæ est pretio æstimabilis. Aliud est, si intentio ista sit interna, quia illa non est de pretio, sed de benevolentia concilianda isto medio. Imo etsi metum passus exprimat intentionem, rogando, ut cesset, & eum in finem offerat spirituale: nam licet tunc videatur aliqua subesse pactio, in rigore tamen non potest dici Simonia, eo quod non tam obliget violentum ad non nocendum, quam potius invitet, & amicabiliter inducat ad cessandum a nocumento. Clarior ea res est, si ex parte violenti fiat cominatio expressa mortis, si non renuntiet beneficio, aut non conferat beneficium, aut quid simile; nam per renuntiationem, aut collationem certum est non intendi aliquid, quam evasionem periculi, non ut pretium collatæ rei spiritualis, sed ut effectum inde consequentem. Præterea eo casu conferens, aut renuntians non tam donat, quam permittit ab alio subripi, argumento ejus, quod dictum supra *tit. de jurejur.* de jurata promissione solvendarum usurarum. Nec censetur aliquid tunc recipere, quia licet non pati malum sit bonum, tamen non est bonum collatum ab eo, qui cessat injuriam inferre, nec illius respectu pretii æstimabile. Ita fere Suarez *dict. c. 37. num. 9. & seqq.* Adde Less. *d. 2. c. 35. Dubit. 21.*

84 Quid si metus sit jure incussus? Resp. Videri eo in casu non deesse labem, ex eo, quod pro avertenda justa punitione instante, quæ est pretio æstimabilis, detur temporale; v. gr. Si judicem, ejusve filium quis præsentet ad beneficium, ea intentione, ut ejus mitiget animum inducatq; vel ad absolutionem, vel ad mitigationem pœnæ. Quod omnino ita procedet, si pactum interveniat, vel promissio rei spiritualis, sub tali conditione, quia æstimabilis pretio, & non raro contingit eam vendi, licet inique & ab iniquo judice, ut dicendum sit pro spirituali venire pretium. Quod si intentio tantum sit mere interna, & nullo modo exierit in actum exteriorem, non videtur Simonia posse poni, quod cessante pacto, dans spirituale intendat primario captare benevolentiam, & per eam remissionem, vel mitigationem pœnæ, nam licet injuste conetur corrumpere judicem, quasi emptor legum, *arg. l. Quisquis C. Si certum pet.* non tamen simoniace. Et hoc ita, quando de damno vitando, aut inflictione pœnæ evadenda agitur. Suar. *d. c. 27. n. 19.*

Quid, si subsit lucri amissio, nisi minantis animum mitiget? Resp. Videri & hic distinguendum, ut si pacto fiat obligatio rei sacræ minanti, ex timore amittendi sibi debitum, casu isto oblatum non vacet Simonia, ut nec vacaret datum sub conditione non petendi debitum, quia certum est, hujusmodi conditionem esse pretio æstimabilem, cum resolvatur in lucrum temporale, & quia apponitur oblationi rei sacræ, non posse vacare vitio Simoniæ. Nisi tamen violentia, & injustitia alterius in facienda solutione poneret evidentem vexationem; tunc enim posset spirituale datum non tam pro pretio datum videri, quam ut inducatur vexator ad bonum faciendum & justitiam, atque ita ad tollendam vexationem. Si vero citra pactum fiat obligatio ejusmodi, nec intercedat nova obligatio in futurum, non potest ea res damnari Simoniæ, cum non tam intendatur lucrum, quam quod suum est, recipiatur: ut intentio non sciat, quo minus gratis detur beneficium, aut simile quid. Pro qua parte facit, quod non possit Episcopus judicari simoniacus, qui dat beneficium Titio obærato, ea intentione, ut satisfaciat suis creditoribus: ut idem sit dicendum, si ipse collator sit creditor, cum non sit pejoris conditionis, quam sunt alii creditores; quo casu nequidem injustitiam committit, si digno conferat. Suar. *d. c. 37.* 85

De pœnis Simoniæ.

Hæc de materia Simoniæ, & modis, quibus committitur: restat videre de Pœnis huic detestabili pravitati & pestifero vitio, ut habet Extrav. 2. *h. t.* propositis ad absterrendos homines ab ejus exercitio. Ubi prænotandum, in Simonia tria considerari, propositum scilicet internum, pactionem externam verbis, vel signis indicatam, & executionem pactionis; secundum quæ Simoniæ tres constituuntur species, scilicet Mentalis, Conventionalis 86

& Realis, juxta Canoniſtas. Navar. *d. c. 23. num.* 103. *& in Comment. c. Mandato ultim. num.* 7. *b. t.* Gomeſ. *ad Reg. de trien. poſ. q.* 1. *§. cum igitur.* Rodoan *p.* 1. *c.* 2. *n.* 12. Nam Theologi duas ſpecies faciunt, internam ſcilicet & externam, quod eſſe peccatum ſit aut internum, aut externum, atque ita aliam mentalem, aliam conventionalem: hanc iterum aliam completam utrimque realiter, quam Canoniſtæ vocant realem, aliam non completam, quæ vel conſiſtit in nudis terminis conventionis, vel ab altera parte tantum impleta eſt, quam Canoniſtæ vocant conventionalem: ut videatur diviſio Canoniſtarum ratione ſua ſubnixa.

Mentalis hic non accipienda pro modo, propoſito, ſeu deſiderio interno committendi Simoniam, ſi in nullum actum exteriorem prodeat; quia hic agitur de Simonia, ut ei pœna externa applicari poteſt, non poteſt autem ulla mere mentali, ſed illa; quæ actum quidem externum vel effectum habet, malitia tamen ejus ſe non prodit exterius, ſed in mente manet, ſolaque intentione eſt ſimoniaca, v. gr. Si aliquis conferat beneficium ſpe remunerationis, alias collaturus, quæ ſubſecuta citra ullam conventionem, aut admittat ad Religionem ſpe alicujus muneris conſequendi, de quo in *c. fin. b. t.* Sic etiam exhibere munus a manu, lingua, ab obſequio, intentione obtinendi beneficium, alias non exhibiturus, omni pacto, & explicito & implicito ceſſante, eſt ſimoniacus mentalis. Invenitur hujuſmodi intentio interdum in uno tantum, interdum in utroque.

Conventionalis eſt, cui ſubeſt pactum implicitum, aut explicitum perſectum dandi ſpirituale pro temporali, non tamen conſummatum traditione. Unde patet eam diſtingui a mentali per additionem exterioris contractus a reali per carentiam traditionis.

Realis eſt, quando conventio eſt conſummata traditione, ſcil. & rei ſpiritualis & ipſius pretii, quod eſt extra dubium.

87 Quæritur autem, an quæ ab una tantum parte eſt impleta ſecundum conventionem, dicenda ſit realis, ac conventionalis? Reſp. Si tantum intervenerit traditio pecuniæ, vel rei temporalis, quæ eſt loco pretii, non poſſe dici conſummatam Simoniam, atque ita tantum dicendam conventionalem, cum traditio rei venditæ demum conſummet emptionem venditionem, quia ante recedi a contractu poteſt, *tit. C. Quando ab empt. reced. lic.* & res alteri vendi ac tradi cum effectu, juxta *l. Quoties* 15. *Cod. de rei vindic.* Ut ante traditam rem ſpiritualem non poſſit dici conſummata injuria, unde nec pœnæ juris habebunt locum, ut dicetur inferius.

Controverſia major eſt, ſi tantum rei traditio intervenerit; quam ſufficere aliqui volunt ad conſtituendam realem Simoniam, & conſummatam; ex ratione, quod in emptione præcipue conſideretur res venalis, ut ejus traditio videatur conſummare emptionem, etiam necdum tradito pretio, ſi de eo ſit ſufficiens promiſſio, ſecundum eorum præcipue opinionem, qui per rem traditam volunt haberi fidem de pretio, atque ita eam tranſire in dominium emptoris, ut vindicari nequeat a venditore. *Gloſſ. in §. Venditæ, & communiter ibi DD. Inſtit. de rer. diviſ.* Facit, quod traditio rei ſecundum promiſſionem temporalis rei præviam non poſſit dici facta gratis, & ponat conſummatam injuriam, ut pœnæ juris tanquam ex delicto perfecto locum habere debeant, qua de re infra. Verum etſi magis dici poſſit completus contractus traditione rei, quam pretii, non poteſt tamen dici vere completus, donec pretium acceſſerit, cum ſecundum veriorem opinionem, ante non poſſit dici tranſiſſe dominium, uti eſt colligere ex *dict. §. Venditæ Inſtitut. rer. diviſ.* ſi penitus textus ejus inſpiciatur, per quem tenet D. Mudæus in *leg. Quod vendidi* 19. *num.* 6. *&* 7. *D. de contrah. empt.* non cenſeri habitam fidem de pretio per ſolam traditionem rei, ideoque rem vindicari poſſe, eſtque ea ſententia Navarri, *dict. cap.* 23. *num.* 103. *& in Comment. c. fin. hoc tit. n.* 28. *ubi alios citat,* qui ante conſummationem per interventum pretii negat pœnas juris habere locum. Adde Suarez *c.* 41. *num.* 6. *& ſeqq.*

His præmiſſis, certum eſt peccatum hoc eſſe graviſſimum & mortale; unde in variis Juris Canonici locis vocatur *piaculare flagitium, execrabile, deteſtabile ſcelus; peſtiferum vitium ſimoniaca peſtis; cancerosum vulnus,* quod ſerpit, ut cancer, Eccleſiæ pernitioſiſſimum. Ex quibus 88

patet

patet gravitas istius vitii, ut non possit non includere reatum mortalem, ut clare colligitur ex illis D. Petri *Act. 8.* verbis: *Pecunia tua tecum sit in perditionem. Video te in felle amaritudinis, & iniquitatis esse.* Ut recte Paschalis Pont. *can. fin. 1. q. 7.* dicat omnia crimina ad comparationem simoniæ hæresis quasi pro nihilo reputari.

89 Tantum quæritur, an aliquando possit esse veniale peccatum ex levitate materiæ? Resp. Generale esse, quod mortale est in suo genere, fieri posse veniale ex levitate materiæ, quæ augeri & minui potest, ut in furto esse inferius dicemus, & in præsenti dici potest. Nam pretium potest esse exiguum, & res etiam ipsa spiritualis exiguæ quantitatis, ut parum aquæ benedictæ. Dicendum tamen, simpliciter esse mortale hoc vitium, quod nec ex parte pretii, nec ex parte res spiritualis ita diminui potest, ut transeat in veniale. Posterius patet, quia nullum donum gratiæ, quamvis parvum videatur, potest esse vendibile sine gravi irreverentia, & Dei ipsius doni: quod licet in suo ordine sit parvum, non potest tamen contemni, & pretio æstimari ac dari, quia non reputaretur tanquam pendens ex gratuita Dei donatione. Prius probatur, quia licet pretium sit parvum, nihilominus non sine magna irreverentia spiritualis res efficitur venalis, pretioque æstimatur; & quo pro minori pretio datur, eo vilius æstimatur, irreverentiamque auget. Quod ita non obtinet in furto, mendacio, aliisque, in quibus materiæ levitas irreverentiam minuit, ut reatum faciat venialem. Probatur ista pars *c. Ex tuæ 20. b. t.* ubi qui sex solidos pro sua ordinatione dedit, deponendus ab ordine & Monasterio dicitur includendus; & *can. placuit 102. I. q. 1.* ubi tremissem exigentes pro Baptismo dicuntur simoniaci. Tenet hanc sententiam Gl. Panorm. Felin. & alii, in *d. c. Ex tuæ.* Nav. *d. c. 23. n. 101. & consf. 52. b. t.* Non obstat text. in *c. Etsi quæstiones 18. b. t.* nam ibi etsi fiat mentio parvi muneris, non tamen quasi excusaret a Simonia, sed quod non faciat præsumi intentione tali datum, ut esset loco pretii, si non constet, quo animo sit datum, quia dubia in partem meliorem sunt interpretanda. Vide latius ista tractata a Suar. *c. 3. n. 5. & 6. & c. 38. n. 2.*

Patet itaque ex dictis, omnem Simoniam puniri divino judicio: verum cum plures pœnarum gravitas, quam Dei timor soleat arcere, atque avocare a peccandi voluntate, Ecclesia varias pœnas constituit in Simoniacos, uti Excommunicationis, Suspensionis, Privationis, Inhabilitatis, interdicti, Nullitatis collationis, & alias. *Extrav. Cum detestabile b. t.*

Atque ut distincte procedamus ad mentalem, quod attinet, illam pure internam, nullum opus externum ex ea sit subsecutum, certum est non comprehendi sub pœnis Ecclesiasticis, imo nec illarum esse capacem, cum Ecclesiastica jurisdictio non extendatur directe ad actus mere internos. Quod si exierit in actum aliquem externum, dato vel recepto aliquo secundum intentionem, citra pactum expressum, vel tacitum, etsi probabile sit, Ecclesiam posse tale factum punire, de facto tamen non punit, ut patet *c. fin. b. t.* quod habet, sufficere eo casu Deum placari pœnitentia, ut qui solus sit offensus. 90

Verum dubitatur, an conventionalis subsit pœnis Ecclesiasticis? Resp. Videri illam ponere sufficientem materiam pœnæ Ecclesiasticæ, cum actus sit externus continens contractum perfectum; perficitur enim emptio solo consensu in rem & pretium, ut etiam per eum ponat injuriam rei spirituali. Et ita tenuisse Tancred. refert Gl. in *cap. Tua nos 34. b. t.* & sequitur Rodoan. *p. 4. c. 9. n. 2. & seqq.* Gomes. *ad Reg. de trien. possess. q. 12. §. quid dicendum*, ubi ait beneficium esse dimittendum acceptum ex sola promissione, sine ullo complemento. Verius tamen, Simoniam pure conventionalem, id est, a neutra parte completam, non puniri pœnis juris positivi ipso facto latis contra simoniacos, atq; ita per eam non incurri censuras, inhabilitates, privationes, si quæ ipso jure latæ. Ratio est, quod talis conventio non ponat nisi conatum, qui inanis non debet nocere, ut solus insufficiens ad inducendam pœnam *argum. c. Non præstat. de R. J. in 6.* Quo facit, quod jura loquentia de pœnis Simoniacorum, utantur verbis notantibus tantum dationes, & receptiones, & eos, qui dando, vel recipiendo Simoniam commiserunt, simoniace ordinati, electi, postulati, confirmati, beneficium consecuti. *Extrav. 1. & 2. hoc t. canon. Præsbyter & passim 1. q 2. & q. 3. c. Non satis* 91

tit 8. *c. insinuatam* 13. *& passim h. t.* Quæ loca tantum actiones simoniacas puniunt, ut ad conventiones, quæ actus non puniunt, non sint extendenda; cum pœna per legem imposita non obliget, donec actio eo modo, quo per legem expressa puniuntur, committatur & compleatur. Et licet differendum non sit, etiam Simoniam conventionalem ponere grave peccatum per externum, ut subsit foro Ecclesiæ, atque ita puniri ab ea possit; quod negatur; non tamen dici potest, ideo de facto pœnam illi per Ecclesiam esse impositam, quod tantum quæritur. Vid. Suar. *c.* 55. *n.* 12. 13.

92 Quid si fuerit impleta ex parte ementis tantum per dationem pretii? Resp. Etsi possit videri esse locus pœnæ, quia conventio exierit in actum exteriorem, dicendum tamen, necdum poni causam sufficientem incurrendi pœnas ipso facto, quippe quæ non soleant incurri, nisi delicto perfecto, quod dicto casu inchoatum quidem, non tamen perfectum, cum tantum ex parte ementis interveneit pretium spirituali necdum contracto, ut irreverentia contra illud non possit dici completa, in qua tamen ponitur ratio Simoniæ; ut secundum regulam, quod pœnæ sint potius molliendæ, quam exasperandæ, non sint maleficio non perfecto imponendæ hoc casu. Facit, quod commissio rei alienari prohibitæ non incurratur per solam venditionem, aut etiam numerationem pretii accedentem, si non sequatur traditio. Navarr. *dict. cap.* 23. *numer.* 104. Suarez *dict. capit.* 55. *numer.* 16.

93 Major controversia est, si ex parte vendentis impleta fuerit conventio, collatis scilicet Ordinibus aut beneficio, promisso quidem, non tamen dato pretio? Respond. Esse quidem hic commissam isto casu irreverentiam, propter traditum, aut peractum spirituale respectu promissionis, licet non completæ per realem dationem: dicendum tamen probabile esse, & hoc casu necdum obtinere pœnas, quod necdum sit maleficium peractum. Ut procedat ratio in casu superiori allata, quia desiderant Canones passim utriusque implementum, datum scilicet, & receptum, ad simoniacam labem incurrendam. Facit, quod non possit dici perfectior contractus, tradita re sine pretio, quam tradito pretio sine re, cum & illo casu possit res vindicari, secundum tradita *ad §. Vendita vero Instit. de rer. divis.* Pro qua parte facit *Extrav.* 2. *hoc tit.* quæ tantum videtur eos excommunicationi subjicere, qui dando, vel recipiendo committunt Simoniam, atque ita realem ab utraque parte completam. Et ita tenet Navar. *d. c.* 23. *n.* 104. *& in c. Si quando supra de rescript. except.* 4. *num.* 3. *&* 4. Covar. *ad c. peccatum p.* 2. *§.* 8. *n.* 7. *&* 8. Less. *lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 25.

Verum quia non idem obtinet in omnibus censuris, discurrendum de singulis censuris, & pœnis, quæ propter Simoniam incurruntur. Et certum est, reali Simoniæ utrimque completæ, Primo esse propositam Excommunicationem, quam reus ipso jure incurrit per Simoniam commissam in Ordine, & beneficio, & ingressu, saltem de jure novo. De Ordine & beneficio probatur *d. Extrav.* 2. ubi facit mentionem Ordinum ita susceptorum, uti & electionum, postulationum, præsentationum, aliorumque provisionum. Ubi ejusmodi pœna extenditur etiam ad mediatores, ut parentes, amicos, procuratores, & concernit quoslibet Simoniacos, sive occultos. Eadem censura potest & dici concernere eos, qui pro tonsura prima dant vel recipiunt, quia per illam quis constituitur in ordine Clericorum, secundum dicta sup. *eod. num.* 14. Suarez *c.* 56. *numer.* 5. 94

De ingressu probatur per *Extrav.* 1. *hoc tit.* ubi Urbanus IV. Pont. dantes, aut recipientes pro ingressu in Monasteria tam virorum, quam mulierum, ipso jure declarat excommunicationem incurrere. Quod ipsum frequentius in mulierum Monasteriis contingit, ad quæ fœminæ plerumque non admittuntur, nisi cum promissione & pacto dotis persolvendæ; aliarumque expensarum, non sine scandalo: ut consuetudine ea res excusari nequeat, & per *d. Extrav.* 1. sit improbata tanquam corruptela. Nisi tamen necessitas excuset actionem, qua de re actum sup. *eod. nu.* 16. ubi etiam diximus; sponte oblatum citra noxam recipi, uti & probat *d. Extravag.* 1. Videtur tamen quoad Moniales hæc censura sublata; cum Navar. *dict. c.* 23. *n.* 109. dicat Innoc. VIII. declarasse Moniales eam non incurrere, nisi ob receptionem cum pacto, aut alicujus non 95

ido-

idoneæ ob largitionem, & Clementem VII. concessisse, ut Moniales nullam Simoniæ pœnam incurrerent propter pacta & conventiones circa dotes, circa commodum earum victum. Trid. autem *Sess.* 25. *c.* 16. *de reform.* vetuit ante professionem quid recipi, excepto victu & vestitu novitii & novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocumque prætextu.

96 Posset dubitari: An hæc Simonia incurratur dato aliquo aut recepto pro receptione habitus? Resp. Id videri, eo quod textus absolute loquatur, & recepto ad habitum pretio interveniente culpam habeat simoniæ. Probabile tamen non incurrit hanc censuram ante professionem, per quam demum consummatur traditio rei spiritualis, quæ per receptionem ad habitum tantum est inchoata. Quo facit, quod *d. Extravag.* 1. loquatur de receptis pro ingressu, qui denotat professionem, ut pretium pro habitu, licet simoniace datum non ponat hanc censuram.

97 Secunda est suspensio, quam incurrit Conventus, recipiendo simoniace aliquem ad Monasterium, & probatur clare per *d. Extravag.* quæ videtur concernere omnem actum sive officium capitulare, quod requirit jurisdictionem, sive administrationem Ecclesiasticam; nam illud subjectum non est capax alterius suspensionis. Eamdem & incurrit simoniace ordinatus, quoad suorum Ordinum executionem, *c. Extrav.* 2. *h. t.* Plura Suarez *d. c.* 52. *num.* 9. *& seqq.*

98 Q. An & quoad beneficium, officium? Resp. Minime, cum *d. Extrav.* 2. loquatur tantum de Ordinis executione, ut non sit extendenda suspensio ad alia, cum pœnam contineat. Nec facit, quod ibi Pont. Omnes pœnas juris antiqui voluerit ipso facto incurri; nam cum tantum singulariter exprimat suspensionem quoad Ordinis executionem, dicendum eam non concernere beneficia & officia, cum exceptio firmet regulam in non exceptis.

De ordinantibus non videtur loqui *d. Extravag.* 2. ut videantur ipso jure non suspensi: habet tamen *c. pen. h. t.* eos manere suspensos hoc ipso ab ordine per triennium. Sixtus vero V. in Bulla sua contra male promotos, incip. *Sanctum & salutare*, declaravit ipsos ordinantes hoc ipso manere suspensos a collatione quorumcumque Ordinum, etiam ipsius tonsuræ, & ab executione omnis muneris Pontificalis: ut jurisdictio & administratio ipsis sit salva, quia pœnæ non sunt extendendæ. Suar. *d. c.* 56. *n.* 17. *&* 18.

Quantum ad Simoniam in beneficio, conferentem incurrere aliquam suspensionem a beneficio, non est jure proditum; uti nec proditum, eam incurri ab ipso recipiente quoad beneficia ante obtenta. Nam quoad beneficium obtentum simoniace *d. Extravag.* 2. impedit acquiri jus illud, & fructus negat fieri ejus, cui talis collatio facta, quod non concernit suspensionem, sed pœnam alterius ordinis, de qua mox: ut verius sit, quoad obtenta eam non suspendi. Per Simoniam autem commissam circa beneficium dicendum, non suspendi reum ab Ordine, cum nullibi textus extet eam suspensionem inducens. Suar. *dict. cap.* 56. *num.* 19.

Quæritur autem: An suspensio ista incurratur per Simoniam completam tantum ex parte rei spiritualis? Resp. Excommunicationem non incurri, impleta Simonia tantum ex parte rei spiritualis, probabile esse, dictum est supra *eod. n.* 93. Idque propter *d. Extrav.* 2. in verbis: *dando vel recipiendo*, quæ videntur requirere, utraque pars sit completa; quamvis illa verva sint dubia, & possit dici ad excommunicationem sufficere, traditam esse rem spiritualem. De suspensione major est dubitatio. Et Navarr. quidem negat ei locum esse, nisi completa utrimque Simonia, *c.* 23. *num.* 10. 3. *& c.* 25. *nu.* 68. Covarr. *ad Reg. Peccatum p.* 2. *c.* 8. *num.* 7. *&* 8. Quam sententiam praxi receptam asserunt, & probari videtur per *d. Extrav.* 2. *in V. dando vel recipiendo*, scilicet tam rem spiritualem, quam pretium. Et ad hoc induci potest textus in *c. ... hoc* 11. *h. tit.* ubi vis ponitur in eo, qu... promissa sint recepta. Denique facit generalis regula, pœnam non incurri, nisi actu, cui imponitur, perfecto, qui hic perfectus dici nequit, nisi pretio recepto. Videtur tamen de rigore juris sufficere traditio rei spiritualis, sub promissione pretii, licet necdum soluti, eo quod traditio illa contigerit intuitu promissionis: ut dicenda sit simoniaca, siquidem non sit facta gratis, cum promissio dandi pro spiri-

tuali temporale faciat non esse gratuitam
collationem. Quod probatur per *c. penul.
h. tit.* ubi promissio vel juramentum, de
non molestando ordinantem receptum; fa-
cit & ipsum & ordinatum esse suspensum.
Facit eodem *c. nobis* 27. *h. tit.* ubi ele-
ctio facta sub promissione solvendæ pecu-
niæ declaratur simoniaca, ut non gratis
facta. Ut ea sententia, saltem quoad sus-
pensionem, ex vi verborum videatur ju-
re verior. Nec facit, quod promissio ta-
lis sit irrita & nullius momenti: nam &
ipsa pretii datio est irrita, cum sit resti-
tuendum, ut infra videbitur, & tamen
satis est temporale vere dari, atque ita
etiam satis erit intercedere promissionem.
Nam quod jus irritet actum, non tollit
Simoniæ malitiam, nec rationem one-
rosi contractus, nec dationis non gra-
tuitæ. Quo facit *can. si quis* 115. *I. q.*
1. ubi dicitur non gratis acceptum, quod
acceptum fordidis precibus oris. Non
potest autem negari, sordidas esse preces,
quæ continent promissionem tempora-
lem. Unde Gratianus, *I. qu. 6. in fine*,
§. si autem, comparat promissam esse
pecuniam, & datam. Admisso tamen mo-
doramine per consuetudinem hac in re
inducto, subsequente postea pecuniæ tra-
ditione, certum est censuras tunc incurri,
etiamsi non totum pretium datum sit, sed
dari cœptum, etiam in minima quantita-
te, uti econtra dato pretio pro ordina-
tione, si illam inciperet Episcopus con-
ferre, quia statim in primo gradu foret
consummata Simonia, & haberent lo-
cum pœnæ, saltem ex nunc, quia deli-
ctum est perfectum. Navarr. *loc. sup.
cit.* Cassad. *Decis.* 5. *de constit.* & *decis.*
2. *de Simonia*. Covarr. *ad Reg. Peccatum
p.* 2. *§.* 8. *num.* 7. Suarez *d. c.* 56. *num.*
24. & *seqq.* Binsf. *ad rubr. h. t. Notab.*
15. *§. Tertium*.

100 Sed dubium est: An & retrotrahatur
censura ad tempus commissi criminis per
traditionem rei spiritualis? Resp. Ita velle
Navar. *d. c.* 23. *n.* 104. quasi fuisset sus-
pensa censura, ut perfecto postea contra-
ctu ex tunc incurreretur, *arg. l. quædam
tr.* 15. *ff. de reb. dubiis*. Verum non vi-
detur ejusmodi retrotractio habere funda-
mentum in *d. Extravag.* 2. quia loquitur
de Simonia utrimque completa, & facit,
quod ut irregularitas tunc contrahitur,
quando mors insequitur, non etiam quan-
do fit vulneratio, quia tunc delictum est
completum; ita etiam censura non incur-
ratur, nisi completo delicto, ut ante so-
lutionem pretii ordinatus non sit suspen-
sus, & celebrans non fiat irregularis, quia
non celebrat cum censura: sic & talis or-
dinatus absolvit sacramentaliter ante pre-
tii exsolutionem. Est enim hæc retrotra-
ctio secundum quamdam juris fictionem, ef-
fectus autem censuræ requirunt realem ejus
existentiam, ut, illa non posita, effectus
non impediantur, nec possint dici postea
infici ex subsequente censura per Simo-
niam realiter completam. Quo facit *c.
Apostolicæ inf. de Cler. excom.* ubi se ex-
communicatum ignorans non redditur ir-
regularis, si postea intellexerit, se antea
excommunicatum fuisse, quia defuit con-
tumacia. Ut cum non sit effectus aliquis
istius retrotractionis censuræ, ea non sit
admittenda, nisi forte quoad punitionem
in excommunicatione, vel inhabilitatem
ad beneficia adquirenda, ad quam non
est opus censura. Vid. Suar. *dict. cap.*
46. *num.* 34 & *seq.* Less. *dict. cap.* 35.
num. 151.

Tertia pœna est infamia *c. sane* xv. *q.* 101
3. qui tantum loquitur de Simonia com-
missa pro obtinenda sede Episcopali, &
conferendis Ordinibus, & eligendo: gene-
ralius loquitur *can. fin. I. q.* 3. quod ac-
cipe de infamia juris, quæ ponit impe-
dimentum, & inducit irregularitatem, *c.
Infamibus De R. J. in 6.* Idque post sen-
tentiam. Suar. *d. c.* 56. *n.* 12.

IV. Irritatio actus: quæ quia passim 102
non habet locum, distinguendum inter
actus, quorum aliqui sunt actionum seu
functionum spiritualium, relinquentium in-
terdum effectum aliquem permanentem, ut
ordinatio Sacerdotis, consecratio Episcopi,
professio, & similes, aut etiam non relin-
quentium, ut benedictio nubentium, ci-
borum, &c. Aliqui vero spiritualium re-
rum permanentium, cujusmodi sunt ad-
quisitio beneficii & officii Ecclesiastici.
Ad primum genus quod attinet, functio-
nes ejusmodi, licet simoniace factæ, vali-
dæ sunt & ratæ, suumque habent effectum,
nisi irritabiles sint per Ecclesiam, & lex
irritans eas sit lata: neque enim Simonia
ex vi, & natura sua illas irritat. Hinc
ordinatio simoniaca rata est, quoad substan-
tiam & effectum characteris, quia ad sub-
stantiam requisita adsunt. Item baptis-
mus,

mus, Confirmatio, Consecratio Eucharistiæ valida sunt, ut & extrema Unctio non iteranda propter Simoniam, etsi non recipiatur ejus effectus. Matrimonium quoque licet emptum, in ratione Sacramenti effectum nihilominus habet. Sed & consecrationes Ecclesiarum, & aliarum rerum tenent: nam licet ex parte consecrantis sint potius execrationes, juxta *can. Ecclesia, l. q.* 4. quia consecrans quantum in se est, eas potius polluat, non tamen etiam quatenus exercentur ex potestate & auctoritate Ecclesiæ. Professionem Religionis simoniacam non invenitur irritasse Ecclesia, etsi irritare posset: vult tamen ita receptum dimitti & transferri ad strictius Monasterium, *c. de regularib. c. quoniam & c. veniens h. t.* Quod decretum Ecclesiæ est potius sententiæ ferendæ, quam latæ, cum in dictis locis non utatur Pont. verbis ad latam sententiam spectantibus, sed ferendam. Quoad actus jurisdictionis vel administrationis, jurisque Ecclesiastici, ordinatos ad conferendum beneficium aut officium Ecclesiasticum, irritos eos ipso facto esse patet *d. Extrav.* 2. Ejus ordinis sunt electiones, postulationes, confirmationes, provisiones, & aliæ dispositiones, quæ jubentur ibi viribus carere, ut iis non sit inhærendum. Latius de his Suar. *c.* 57. *n.* 2. *& seqq.*

103 Quantum ad secundum genus functionum, earum adquisitio ex natura rei non est irrita, sed valida, cum talium traditio fiat consensu ejus, qui circa illas jus habet, quem, ut non impedit Simonia, ita nec ejus effectum. Suar. *d. c.* 57. *nu.* 11. *& seqq.* Ecclesia tamen beneficiorum Ecclesiasticorum simoniacam adquisitionem ita irritavit, ut nullum jus aut titulus adquirenti accedat. Hæc irritatio clare colligitur ex *d. Extrav.* 2. *§. per electiones*, ubi idipsum exprimitur. Patet etiam ex *c. Matthæus* 23 *h. t.* ubi regimen Ecclesiæ simoniace adquisitum celeriter ac sponte est dimittendum ab eo, qui vult consultum animæ suæ non alia de causa, quam quod circa illius retentionem nullum jus habeat. Ratio irritationis est, quod merito quis puniatur in eo, in quo deliquit, & quidem ipso jure, quia pœna est in adquirendis, non etiam in adquisitis. Felin. *c. in nostra n.* 13. *sup. de rescr.* Rodoan. *p.* 2. *c.* 10. *n.* 33. Suarez. *dict. cap.* 57. *numer.* 22. *& seqq.* Non tenetur autem reus tantum dimittere beneficium, verum & fructus ex eo perceptos, quia nullum habet jus in beneficio, ut eos re non sua perceperit, quod est contra justitiam, *d. Extravag.* 2. Imo etiam ad non perceptos sua culpa, quos percipere potuit secundum ea, quæ traduntur de restitutionibus fructuum in *§. si quis a non domino, institut. de rer. divis. D. & Cod. de rei vindic.* Quod tantum accipiendum de fructibus ratione tituli, qui nullus est, perceptis, nam, quantum ad stipendia ratione Missarum, aut oblata ratione suffragiorum, aut alias, non sunt restituenda, quia non concernunt fructus beneficii, sed stipendia sunt laborum personalium. Navarr. *Cons.* 90. *h. tit.* Cassad. *decis.* 6. *de preb.* Suarez. *d. l. n.* 25. *&* 26.

Q. An & distributiones ratione interessentiæ in divinis retineant? Resp. Id velle Navarr. *d. loco*; ex ratione, quod competant ratione laboris personalis: securiorem tamen esse contrariam sententiam, & veriorem, quod non respondeant illi labori utcumque, sed ut fundato in tali titulo, & quod distributiones suo modo computentur inter fructus beneficii. Suar. *d. num.* 26. 104

Habet hæc pœna locum non tantum in Simonia publica, verum & occulta, cum de Jure non fiat talis indistinctio, & *d. c. Matthæus* loquatur de Simonia occulta. Idipsum clare exprimitur in *d. Extravag.* 2. ut dubio non sit locus. Deinde etsi nulla foret specialis declaratio super illa re, ex ipsa natura talis pœna sequitur ipse effectus, cum obligatio dimittendi beneficium, & restituendi fructus nascatur ex irrita collatione, & nullitate adquisitionis, ut non referat, Simonia sit occulta, an manifesta. Covarr. *ad Reg. Peccatum p.* 2. *§.* 8. *n.* 7. *vers. Apud. veteres*. Suarez. *d. c.* 57. *n.* 27.

Quid si per tertium interventorem, non etiam ab eo, cui beneficium collatum, commissa sit Simonia? Resp. Si scivit, & non contradixit, omnino esse invalidam collationem, quia per alium faciens per se facere videtur. Quod si contraxit, & nihilominus beneficium sibi conferri patitur, non est collatio extra noxam, ut patet ex *c. sicut* 33. *h. tit.* quod ut non noceat tertii factum, requirit contradictionem, & ignorantiam; cum suscipiendo 105

piendo beneficium videatur cooperari. Unde si contradixerit, & ignoraverit per tertium datam esse pecuniam, suscipiendo beneficium, aut electioni consentiendo, aut confirmationem petendo, non incurret pœnam nullitatis, ne factum alterius alicui inique noceat *d. c. 33.* ubi subjungitur: *nisi postea consenseris, pecuniam solvendo promissam, aut reddendo solutam.* Quæ mutatio si ante obtentum beneficium contigerit, eodem modo irritabit collationem, & similes actus, atque si nunquam contradixisset, quo faciunt priora verba: *a qua postmodum minime recessisti.* Suarez. *d. cap.* 57. *num.* 28. 29. *&* 30.

106 Quid si subsequitur obtentum beneficium ista mutatio? Resp. Si tantum solvatur amico pretium animo liberali, ne in damno maneat, aut sine causa patiatur detrimentum, non etiam animo approbandi, clarum est, eum non commisisse Simoniam. Navarr. *Cons.* 10. *h. t.* Si vero solvit, approbando & ratificando factum, tunc involvitur vitio simoniæ, cum quoad intentionem illud habeat pro subjecto, & sit Simoniæ approbator, quod sufficit ad malitiam illius speciei, quo facit argum. *c. cum quis* 23. *de sent. excom. in* 6. Non videtur tamen illo casu incurrere ipso facto pœnam irritationis, electionis aut amissionis beneficii, cum electio & collatio a principio fuerit absque vitio, quæ per subsequens peccatum nullibi per jura irritatur, sed tantum per præcedens, quod eam simoniacam facit. Et licet ex *d. c. 33.* colligatur a contrario sensu, ad culpam aut pœnam posse imputari; non tamen ad eam incurrendam eo modo, quo incurreret, si Simonia præcessisset. *Gl. in d. cap. 33. hoc tit.* Suar. *d. c.* 57. *num.* 32.

Denique si ignoraverit pro beneficio ejus nomine esse datum pretium, & non contradixerit, quia non habuit suspicionem ad contradicendum, distinguunt communiter DD. ut, si pretium sit datum in odium istius personæ ab inimico quodam, ad impediendum ejus effectum, non impediatur beneficium dimittere, cum Ecclesia non patiatur innocentem injuste pati, ne detur occasio pessimis hominibus injurias inferendi innocentibus & dignis, atque impediendi promotiones alioqui rite faciendas, *c. vobis* 27. *& d. cap. sicut* 33. *h. t.* Suar. *d. loco n.* 33. Si vero datum fuerit in favorem, & beneficentiam provisi, valida quidem non est provisio.

Verum disputatur, an ipso jure sit in- 107
valida? Resp. Non irritam esse, sed irritandam, velle Navarr. *Cons.* 95. *h. tit.* ex ratione, quod hujusmodi simoniaca collatio vel electio nullibi dicatur ipso facto irritari, sed potius irritanda; ut in *d. c.* 27. *& in cap. penult. sup. de elect.* Verius tamen, ejusmodi collationem ipso facto esse irritam: & probatur Primo, quod ipse ignorans, ubi sciverit vitium suæ collationis teneatur continuo in conscientia beneficium relinquere, nulla exspectata sententia, vel a Superiore remedium petere, juxta *capit. ex insinuatione* 26. *hoc tit.* Ipso jure non teneri patet ex *d. cap.* 33. ubi parvuli, quibus ignorantibus simoniace a parentibus quæsita beneficia, ea debent dimittere, non ex alia ratione, quam quod possideant non sua. Hinc tenebitur talis restituere omnes fructus non tantum a die cogniti vitii, sed obtenti beneficii, ante cognitum quidem vitium tanquam bonæ fidei possessor, ut ad consumptos non teneatur, postea vero ad omnes, tanquam possessor malæ fidei. Nihil obstat *d. cap.* 27. in quo dicitur reprobanda collatio; nam illud verbum non accipitur, quasi non esset irrita ipso jure, sed pro reprobata, ut contineat sententiam latam, non etiam ferendam, & ab origine probandam, atque ita declarandam nullam. Suarez *d. cap.* 57. *num.* 34. 35. *&* 38. Secundo probatur, quod talis ad idem beneficium maneat inhabilis, nisi habita dispensatione Pontificis in dignitatibus, & curatis beneficiis, in simplicibus vero Episcopi, *d. cap. pen. sup. de elect.* quod est signum sufficiens, fuisse impedimentum ad tale beneficium obtinendum; cum minus sit, libere dimissum recipere absque vitio, quam obtinere valide titulo vitioso. Est autem differentia inter eum, qui ignorat pretium datum & non contradixit, & eum, qui scivit datum pretium, quod prior illo, si bona fide possideat beneficium per triennium, utatur regula Cancellariæ de triennali possessione, quamvis dubium sit, an veram præscriptionem in conscientia adquirat; posterior vero non gaudeat ista regula: ut & probabile est, ea non gaudere conventionalem simoniacum, de qua

con-

consulatur Gomes. in *Reg. de trien. possess. qu.* 12. ubi vult non impediri regulæ istius usum in eo, qui post provisionem beneficii aliquid dedit, aut promisit. Suarez. *cap.* 57. *num.* 39. Prædicta nullitas etiam obtinet, si collator ignoraverit simoniam, quæ cum mediatore forte intercessit, quia irritatio directe fertur in omnem provisionem simoniace factam, non facta differentia inter scientiam & ignorantiam conferentis, aut vi posita in ejus culpa. Suarez. *ibid. num.* 40. Nullitatem istam procedere in Simonia commissa contra jus divinum, non est dubitandum.

108 Quæritur de ea, quæ commissa contra jus Ecclesiasticum in beneficiis? Respond. Esse, qui negent, permutationem jure Ecclesiastico simoniacam inducere nullitatem adquisitionis permutatorum beneficiorum; ea ratione, quod in pœnis sit benignior facienda interpretatio, & coarctandæ sint ad delictum maxime proprium ac naturale, quale est hac in materia contra jus divinum. Adducitur pro ea parte *cap.* 4. *sup. de transact.* ubi ratione transactionis super litigioso beneficio non inducitur privatio, cum causa dicatur audienda, in irritum revocata transactione. Dicendum tamen & eam impedire adquisitionem juris ad beneficium tale. Abbas, *d. cap. universorum* 8. *num.* 6. *sup. de rer. permutat.* Rodoan. *p.* 3. *cap.* 8. Suar. *d. cap.* 57. *num.* 41. *&* 42. & facit text. *in cap. Constitutus sup. d. tit.* ubi permutantes propria auctoritate spoliantur beneficiis suis, per sententiam potius declaratoriam criminis, & executionis pœnæ, quam definitivam, quamvis eo verbo utatur ibi Pont. Item facit *d. Extrav.* 2. *h. t.* annullans omnes provisiones simoniacas, ut hæc non possit dici exclusa, nec benigna interpretatio habere locum, salva verborum proprietate. Non obstat *d. cap.* 4. quia ibi tantum res mansit in terminis Simoniæ conventionalis.

109 Habet itaque adquisitionis irritatio per *d. Extravag.* 2. locum in electionibus, postulationibus, provisionibus in Monasteriis, dignitatibus, personatibus, officiis Ecclesiasticis, & quibuslibet beneficiis, ut textus ibi subjicit, ut nominationes, præsentationes sint nullæ, quia pertinent ad provisiones. Quod autem in ista *Extrav.* 2. dicitur de officiis Ecclesiasticis; Navarr. *cap.* 23. *num.* 111. *§. septimo* accipit de officiis, quæ sint beneficia, cujus ordinis sunt Prioratus, Abbatiæ, & similes, non etiam de iis, quæ beneficia non sunt. Cujus opinio est benigna in pœnalibus: loquiturque *d. Extravag.* 2. de officiis ordinariis Ecclesiarum & Monasteriorum, ut Auditoratus, Clericatus, Cameræ, & similia, non non comprehenduntur sub ejus decisione. Suarez *d. cap.* 57. *num.* 46. *& seqq.*

Dubitatur autem, an adquisitionis irritatio obtineat in conventionali completa ex parte beneficii tantum? Resp. Videri collationem istam tenere, quod, uti excommunicatio, de qua supra *cod. n.* 93. non habet locum isto in casu, ex ratione, quod non sit pœna infligenda nisi delicto perfecto; non est autem perfectum necdum numerato pretio. Navar. *d. c.* 23. *n.* 104. ita nec irritatio inducta per *d. Extrav.* 2. debeat habere locum, ut ille, cui collatio facta, possit beneficium retinere, donec pretium solvatur. Quam sententiam secundum stilum Curiæ procedere tradit ibidem Navar. cum in rigore contrarium videatur dicendum. Quod si postea impleatur Simonia per dationem pretii, tunc legem irritantem habere suum effectum & possessorem effici malæ fidei, ac teneri ad restitutionem fructuum, non tantum post completam Simoniam perceptorum, verum & ante tempore collationis, cum ejusmodi irritatio trahatur retro, idque ex stilo Curiæ. Dicenda itaque prima collatio valida aliquo modo fuisse, cum facta sit ab eo, qui habuit jus conferendi, non tamen absolute, sed dependenter a futuro eventu solutionis pretii. Non facit, quod collator non intenderit non conferre, nisi sub obligatione dandi; quia ista obligatio est de re turpi, ut habeatur pro non adjecta, & non impediat, quominus sit absoluta voluntas conferendi beneficium, ut sit in potestate ejus, cui taliter collatum beneficium, non consummando Simoniam per solutionem pretii, ad quam, quia illicita est, non tenetur retinere beneficium, ut non simoniace collatum, & fructus suos facere, cum beneficium pro tempore isto ad eum pertineat. Nec potest dici, illa via dari licentiam hominibus committendi Simoniam conventionalem, & astutiam, infidelitatemque non melioris conditionis; quia non tam datur licentia peccandi, quam 110

quam ut tam rigorose delictum non vindicetur, & quod temporale commodum alius consequatur, estper accidens. Et licet jure non irritetur talis collatio, potest tamen per sententiam irritari, quod sufficit ad reprimendam istam licentiam. Plenius ista tractat Suarez *d. cap.* 57. *n.* 50. *& seqq.*

111 Q. An dicta de irritatione, ratione Simoniæ, habeant locum in simoniaca electione Rom. Pontificis? Respond. Hoc posse videri, per *can. si quis pecunia Dist.* 79. ubi qui pecunia Sedem adquisivit, non Apostolicus, sed apostaticus dicitur haberi. Verum iste canon parum facit, cum non tam de electo per pecuniam agat, quam de eo, qui non electus concordi & canonica electione Cardinalium. Id vero expressit Julius II. in *Constit. cum tamen divino an.* 1503. & electionem talem irritavit, aliasque pœnas induxit. Statutum tamen jure communi, propter vitandum majus periculum schismatis, ut contra illam electionem factam canonice nulla admittatur exceptio. *Clem. ne Romani de elect.* ex ratione, quod Pont. non habeat in terra Superiorem, per quem error in ejus electione commissus corrigatur. Quod jus commune habet suam vim, non obstante dicta constitutione Julii II. quæ non videtur recepta, & per Constitut. Pii V. 85. derogata intelligitur, ut ait Suarez *d. cap.* 57. *in fine*. Quo facit, quod dictum supra *de elect. numer.* 33. excommunicationem electi in Rom. Pont. non impedire valorem electionis, ex dicta ratione. Hæc quoad irritationem beneficii simoniace obtenti.

112 Dubitari posset, an Simoniacus in ordine aut beneficio privetur beneficiis prius obtentis? Respond. Excepta Simonia confidentiali, de qua infra, & examinatoribus ad beneficia Simoniam in examine committentibus, qui privantur beneficiis ante quomodocumque obtentis, secundum Trid. *Sess.* 24. *cap.* 18. *De reform.* probabilius esse, non incurri ipso facto per Simoniam privationem beneficiorum ante legitime obtentorum: & ita habet communis sententia, ut videre est apud Abbatem in *c. cum Clerici num.* 1. *sup. de pact.* Felin. *in cap. Insinuatum* 13. *b. t.* Suarez *c.* 58. *n.* 4. *qui plures citat*; qui dicunt Simoniam supervenientem non inficere titulum jam adquisitum, ut multo minus super uno beneficio commissa adficiat alia legitime obtenta. Fundatur hæc sententia in eo, quod non inveniatur textus, per quem talis pœna infertur ipso jure, sine textu autem aut Canone pœna non sit inducenda. Nihil facit *cap. inquisitionis* 13. *in pr. sup. de accusat.* quia recte accipitur de beneficio simoniace accepto, aut si & de aliis sit intelligendum, non tamen ipso facto, sed per sententiam declaratoriam. Quo facit, quod ibi Simonia comparetur homicidio, quod non privat ipso jure prius obtentis, *c. clericis* 5. *sup. ne Clerici vel Monachi, &c.* Et facit, quod *d. Extrav.* 2. non irritet beneficii adquisitionem, nisi simoniaci, de possessis autem ante non loquatur.

113 Unde resolvitur quæstio de actionibus inter se subordinatis, veluti electione & confirmatione, an infirmetur electio propter commissam Simoniam in confirmatione? Resp. Tantum esse irritam confirmationem, non etiam electionem, quæ rite facta est, ut vitium illius non debeat hanc inficere. Facit, quod subsequens Simonia non privet ipso facto juribus prius rite adquisitis, nullo enim hoc jure ostendi potest. Et pro ea parte adducitur textus in *cap. si confirmationem* 39. *de elect. in* 6. ubi vitium circa confirmationem non adficit electionem canonicam præcedentem, quamvis econtra vitium electionis adficiat confirmationem, quæ ponitur per vitium in electione commissum. Et hoc ita de facto; nam irritanda venit per condemnationem judicis, quomodo intelligendus Felin. & alii in *c. sicut tuis* 33. *b. t.* Suar. *d. c.* 58. *n.* 7. Quod & dicendum de beneficiis, uti condemnatione judicis possit illis privari, antequam tamen recte iis utitur, fruitur, & in alios resignat, tanquam jus plenium habens. Nav. *Conf.* 9. *b. t.*

114 Postremo quæritur, an Simoniacus in beneficio fiat inhabilis ad obtinenda imposterum beneficia? Resp. Indubitatum hoc esse quoad ipsum beneficium simoniace obtentum sine speciali dispensatione, *cap. pen. sup. de elect. & ibi* Abbas *in cap. de simonia c.* 22. *hoc tit.* quod alias negat Navar. *conf.* 91. *numer.* 5. *& conf.* 92. *n.* 5. *b. t.* Videtur tamen id velle Constitutio Pii V. quam citat Navar. d. loc. qua inhabilis perpetuo ad ea, & quæcumque alia beneficia obtinenda declaratur. Ut non possit

sit dici requiri sententia condemnatoria, aut etiam declaratoria, cum talis pœna sine actione hominis per ipsam legem immediate inferri possit. Addit tamen Navar. eam Constitutionem non esse usu receptam quoad effectum istius pœnę. Plura Suar. *d. c.* 58. *n.* 9. *& seq.*

115 Quinta pœna est restitutio pretii pro re spirituali accepti. Cujus restituendi obligatio accipientem tenet, non in casu, quo non est solutum, neque enim potest obligari, qui dedit rem spiritualem, nullo accepto pretio: sed in casu, quo pretium est datum. Et omnino procedit, si pretium datum sit, non recepta re spirituali, nam eo casu pretium non est absolute datum, aut liberaliter; sed sub pacto oneroso & conditione sibi dandi spirituale. Quæ conditio licet sit turpis, dum tamen non impletur, sufficit, ut voluntas non habeat effectum absolutum transferendi pretium in dominium alterius, sed tantum sub conditione, ut, ea non impleta teneatur accipiens restituere, quod accepit, & quidem ei, qui dedit, non etiam Ecclesiæ aut pauperibus. Navarr. *d. cap.* 23. *num.* 104. sive inspicias jus naturale, sive Ecclesiasticum. Prius patet, quia dans non abdicavit a se dominium dati pretii nisi sub conditione, qua non impleta non potest dominium pretii ab eo abscessisse; ut illi sit restituendum, non etiam satisfiat dando Ecclesiæ aut pauperibus, quibus nihil juris potest dici quæsitum ad pretium taliter datum. Probatur posterius, quia Ecclesia non punit Simoniam conventionalem tantum ex una parte impletam, saltem ipso facto; certum autem est, quod talis punitio sit pœna.

Non obstat *l. si ob turpem pen. ff. de condict. ob turpem caus. & leg.* 2. *Cod. eod.* ubi acceptum ex utraque parte turpi de causa non est restituendum danti, quod in pari causa potior sit possidens; nam ea regula obtinet conditione impleta, necdum vero impleta, non est ulla ratio, quare privetur dans, qui non abdicavit a se id, quod dedit, nisi sub conditione. Et deinde procedit subsecuta sententia judicis, qua privetur is, qui dedit, & attribuatur Ecclesiæ aut pauperibus. Navar. *cap.* 17. *num.* 30. *& seq.* Cov. *ad Reg. peccatum p.* 2. *§.* 2. *num.* 7. Suarez. *c.* 59. *num.* 1, 2, *&* 3. Pet. a Navar. *de Restitut. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 410.

Superest videre, quid juris sit in Simonia reali, id est, utrimque completa. Ubi certum est pretium debere restitui per textum expressum in *c. de hoc* 11. *h. t.* qui habet, sine gravi salutis periculo retinere pretium non posse. Cujus ratio est, quod sine causa sit penes eum, qui recepit, utpote acceptum pro re pretio non æstimabili. Imo duplicatum restituendum esse habet text. in *cap. Audivimus* 4. *h. tit. & in Nov. de sanctiss. Episc.* 123. *c.* 2. *in fine*.

Dubitatur autem, quo jure restituendum veniat? Resp. Hac in re esse sententias diversas. Nam aliqui volunt obligationem restituendi procedere ex jure divino, quod contra voluntatem domini vendatur res spiritualis, qui gratis dari eam voluit: ut contractus sit injustus, atque ita ex natura rei pretium acceptum restitutioni obnoxium. Covar. *ad Reg. peccatum p.* 2. *§.* 2. *n.* 7. *& alii relati a* Suar. *d. cap.* 54. *num.* 4. Alii vero econtra ex natura rei negant sequi obligationem restituendi; hoc argumento, quod Simonia mentalis, etiam subsecuto opere, non obliget ad restitutionem, *c. fin. h. t.* Ut nec realis dicenda sit obligare, nam oporteret, ut ex vi ipsius actionis secundum se, & ex injustitia in illa inventa, sequatur, quæ eadem est in Simonia mentali. Facit, quod ex voluntate prioris domini pretium si acceptum, qui illud absolute, & libere dedit. Navar. *d. c.* 23. *nu.* 103. *& in comment. c. ult. n.* 12. *h. t.* Dicendum tamen, si simonia contineat injuriam contra justitiam commutativam, obligationem ad restituendum pretium sequi ex divino & naturali jure, cum æstimetur pretio res inæstimabilis. Sic pro functionibus spiritualibus, ut ordinationibus, Missis, confessionibus & similibus, pretii exactio obligat ad restitutionem ex jure divino & naturali, cum hujusmodi subsint soli Deo, qui eorum dispensationem voluit gratis fieri. Deinde venditur res, quæ non est sub dominio vendentis, cujus traditio est sine effectu, at sine causa ex summa injustitia pretium ejus sibi retineat. Si vero Simonia committatur sine propria injuria & injustitia contra commutativam justitiam, ex natura rei non oriętur obligatio ad restituendum v. gr. Si beneficiatus pretio suum beneficium commutaret, habita comparatione 116

ad

conveniat usuræ mentali, quam Simoniæ. Posset videri aptior solutio, quam dat Navar. *ad d. c. fin. n.* 24. *& seqq. h. t.* quod nemo teneatur restituere, quod utrimque turpiter datum & acceptum, ut in Simonia, in qua utraque ex parte turpitudo versatur; si vero tantum sit ex parte accipientis, teneatur iste ad restitutionem, secundum ea, quæ traduntur *ff. & Cod. de condict. ob turp. caus.* est autem turpitudo in usurarum solutione tantum ex parte creditoris, non etiam debitoris, quia solvere usuras non est malum, cum qui juravit eas solvere, teneatur satisfacere juramento, ut dictum sup. *De jurejur.* Quod non foret, si esset peccatum eas solvere, siquidem juramentum non sit vinculum iniquitatis: ut ideò creditor eas teneatur reddere, quod ex mala causa penes eum sint, non etiam acceptum ex Simonia mentali.

Verum nec ista solutio, quamvis ea aliquibus placeat, tollit difficultatem, cum acceptum simoniace non manet penes accipientem, sed Ecclesia eam oneret ad restitutionem Ecclesiæ faciendam. Unde quærenda est alia ratio, quare in *d. c. fin.* dicat Pont. temporale pro spirituali accipientes, nullo pacto prævio, sed ex adfectu animi præcedente, non tenere restituere, sed sufficere, per pœnitentiam satisfaciant suo creatori, ut videantur sine noxa retinere, quod acceperunt. Dicit enim simpliciter Pont. ad resignationem spiritualium aut temporalium non teneri, sed ad solam pœnitentiam, ut videatur excludere omnem restitutionem, cum tamen dicat usuras taliter acceptas, tanquam male acceptas, restitui debere in animi judicio.

Pro veriori solutione dicendum videtur, distinguendo, an simoniace pretium acceptum contineat una injustitiam, an vero nullam injustitiam habeat adnexam. Posteriori casu obtinet decisio *d. c. fin.* non subesse obligationem ad restitutionem. Nam si ulla subesset, vel esset ex vi juris naturalis vel Ecclesiastici: non illud, quia secundum dicta sup. *eod. num.* 116. non obligat etiam realis in isto casu ex vi juris naturæ: non hoc, qui ubi jus Ecclesiasticum imponit hanc obligationem ultra naturalem, id non facit per modum pœnæ. At vero Ecclesiasticæ pœnæ non cadunt in Simoniam mentalem, quia Ecclesia non judicat de internis. Et ita accipiendum *d. c. fin.* in quo agitur de Simonia mentali super ingressu Religionis non habente injustitiam adnexam. Nam licet intentio fuerit prava, non deest tamen titulus justus ad retinendum acceptum, scilicet & ad alendum Religiosum, & ad sustinenda onera status illius, ideoque mutata intentione tollitur pravitas: ut recte ibi dicatur satisfaciendum esse creatori per pœnitentiam. Idem statuendum in aliis ejusdem ordinis Simoniis, in quibus receptio pecuniæ non est injusta, cum ubi eadem subest ratio, idem jus sit ponendum: ut & sint dicendæ immunes a restitutione, non obstantibus legibus Ecclesiasticis, quæ non judicant de occultis. In priori casu, quo receptio pretii non tantum est simoniaca, verum & injusta, licet mentalis tantum sit Simonia, oritur tamen obligatio restituendi, non quidem ex lege Ecclesiastica, quod in isto cap. & aliis potuit negari, quia Ecclesia non judicet de occultis, uti dictum, sed ex jure naturali, quod nusquam negatur. Ratio est, quod nullus supersit titulus justus ad retinendum pretium acceptum; ut ideo ad restitutionem obliget, in eaque specie cesset decisio *d. c. fin.* Probatur, quia omnis acceptio interior de se injusta & procedens ex intentione injusta obligat ad restitutionem. Procedit autem ista Simonia ex intentione injusta proportionata materiæ, & in re exequitur actionem injustam, infertque nocumentum ei, a quo accepit contra justitiam. Ut in isto genere Simoniæ sit dicendus locus esse decisioni *d. c. consuluit* 10. *inf. de usuris* in quo quod in animæ judicio sint restituendæ usuræ, est propter injustitiam, ut si & in Simonia illa intervenerit, idem in ea sit statuendum, ex jam dicta ratione. Atque ita *d. c. fin.* quod absolute & indistincte negat teneri ad restitutionem, recte admittet limitationem, nisi concurrat injustitia: uti & contra, si usura mentalis non contineat injustitiam aliquam, ut posse fieri inferius dicetur, dicendum est, cessare obligationem ad restitutionem, cessante ut pote injustitia eam causante. Ita fere Suar. *d. cap.* 59. *nu.* 45. *& seqq.* Vide varie de hac quæstione sentientes. Covar. *ad Reg. Peccatum p.* 8. *in princ num.* 4. *& seqq.* Petr. a Navarr. *De restitut. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 40.

ejusdem beneficii, vel pensio seu pars eorum renuncianti aut alteri præstanda. Ut hoc Simoniæ genus committatur in collationibus, renunciationibus, præsentationibus beneficiorum, & aliis provisionibus quibuscumque. Suarez *c.* 43. *nu.* 4. & 5. Less. *d. c.* 33. *dubit.* 6. Committitur autem triplici modo: Primo per Accessum, quando Prælatus cupit alicui provisum de beneficio, qui per ætatem est incapax, ideoque confert ejus pædagogo, aut alteri, hac fiducia, ut ubi alter erit capax, propria auctoritate illud accipiat, aut accedat. Qui modus habet locum in præsentatoribus ad pinguia beneficia aut personatus, in casu, quo habent liberos ætate minores, quam ut præsentari possint. Secundo, per Regressum, quando alteri ceditur beneficium, reservato jure regrediendi, si alter præmoriatur, aut beneficium deserat. Tertio, per ingressum, quando quis beneficium sibi collatum ante captam possessionem resignat, reservato jure ingrediendi possessionem in casum prædictum.

124 Ubi dubitatur: An ista Simoniæ species habeat locum in permutatione beneficiorum? R. Hoc videri, quod Pontifices loquantur generaliter de beneficiis in favorem resignantis; cessis vel alias dimissis: & permutatio videatur includi, in qua & obtinet pactio de dissolvenda permutatione, & regrediendo ad priora beneficia in casu, quo aliquid contingat; vel de resignandis beneficiis in favorem nepotum vel aliorum, & de reservandis fructibus, aut parte eorum sibi vel alteri. Judicant tamen alii non spectare, secundum Bullas Pii IV. & Pii V. Pont. Simoniæ hanc speciem & prohibitionem ad permutationes, quod resignationes & cessiones, de quibus ibi, sint accipiendæ de simplicibus in favorem tertii, quæ sunt magis odiosæ quam illæ, quæ fiunt per modum permutationis, & simplices illæ incommoda graviora habent, quæ Pontifices moverunt, quam hæ permutationes, ut ad eas dictorum Pontificum Constitutiones non sint extendendæ, quia pœnales. Et hoc, quatenus tantum concernunt ur permutantes inter se; nam si collator cum permutantibus paciscatur modo dicto, habebit locum hoc genus, & pœnæ per Pont. propositæ. Vid. Nav. Cons. 77. *hoc tit.* Suar. *d. cap.* 43. *n.* 10. & 11.

Zoesii in Jus Canonicum.

Pœnæ autem variæ sunt. Primo quoad Prælatos superiores, est Interdictio ab ingressu Ecclesiæ, quoad inferiores Excommunicatio latæ sententiæ, Pontifici reservata. II. Annullatio resignationis & collationis beneficii, in quo commissa ejusmodi Simonia: inhabilitas ad idem beneficium, & ad alia omnia inde secuta. III. Privatio beneficiorum & pensionum ante obtentorum, & inhabilitas ad quæcumque alia obtinenda. IV. Reservatio talium beneficiorum ut non nisi a Sede Apostolica conferri valeant, & fructus eorum male perceptorum Cameræ Apostolicæ applicentur, quas pœnas colligere est ex Bullis dictorum Pontificum, apud Navar. *c.* 23. *n.* 110. Ex quibus patet hujus speciei pœnas esse graviores, quam simplicis Simoniæ. Cujus ratio est, quod illa sit gravior, quippe continens infinitas fraudes & imaginem successionis hæreditariæ, quasi transmittendo beneficia per unum ad alios cognatos, aut alias inhabiles, defraudando Cameram Apostolicam & alia similia, in prædictis Bullis contenta. 125

Incurruntur autem omnes istæ pœnæ ipso facto; nisi quod beneficiorum legitime obtentorum privatio non ita censeatur incurri ipso facto, ut teneatur quis seipsum spoliare ante sententiam saltem declaratoriam. Aliæ vero pœnæ, censurarum & inhabilitatis, statim habent effectum suum non tantum ubi ab utraque parte est impleta Simonia, verum si ab altera tantum parte, scilicet beneficium sit acceptum per ejusmodi confidentiam. Navarr. *d. c.* 23. *n.* 110. *§. Secundo.* Conjecturas, quibus hæc species in foro exteriori probari possit, colligere est ex dictis Bullis, & Navarr. *d. loco.* Quoad mediatores, non videntur illi incurrere excommunicationem, nisi impleta demum Simonia, cum Bulla Pii V. de iis non loquatur, & Pauli II. *Extravag. h. t.* eos completa demum Simonia excommunicationi velit subjacere, quæ non mutata per alios Pontifices per nos mutanda non est. Navarr. *d. n.* 110. *§. Adde nove.* Suarez *d. c.* 43. *in fine.*

Hæc de pœnis Simoniæ. In qua hoc singulare, ut quilibet criminosus etiam meretrix admittatur ad accusandum, *c.* 7. & *ibi Gl.* 2. *h. t.* propter gravitatem istius labis. Unde etiam constitutum, ut nulla

dignitas ab ejus pœnis excuset, nequidem Cardinalatus, aut Regia, *c. de hoc* 11. *b. t. & extrav.* 2. *eod.* subsunt enim & Reges legi Ecclesiasticæ.

126 Ubi quæri posset, an vitium Simoniæ cadere possit in Pontificem? Respond. In omni materia, in qua Simonia committitur contra jus divinum, non esse immunem ab ea Pontificem ea ratione, quia juri divino sit subditus Pontif. Quo modo pro Sacramentorum collatione citra labem hanc non accipit pretium. Idem est de aliis, saltem si ut pretium rei sacræ accipiat, non stipendium: aut ratione materiæ æstimabilis pretio, quæ subest, & quam separat a re sacra, non committit Simoniam. Sic fructus beneficii ab eo separatos recte vendit Pont. & alia similia. Quantum ad eam, quæ jure Ecclesiastico committitur, cujusmodi est Simonia mala, quia prohibita, cum sit jure humano inducta, non potest hæc eum obligare, qui est supra jus humanum, supra quem nemo est, *l. Princeps ff. de constit. Princ.* qua de re actum supra *tit. de constitut. num.* 10. Hinc leges circa Simoniam confidentiæ non obligant Pont. quod ea sit positivi juris, ut mala sit, quia prohibita, quatenus jus Ecclesiasticum prohibet omnes pactiones super beneficialibus, nisi etiam extenderetur ad communicationem spiritualis pro re temporali, quia esset juris divini, & Pontificem obligaret. Quantum ad pœnas fori exterioris adversus Simoniam commissam contra jus sive humanum, sive divinum, omnium sententia est, non teneri iis Pontificem, quod sint inductæ per jus Ecclesiasticum; Princeps autem supremus non subjiciatur suis legibus quoad vim coactivam; uti traditum *ff. de legib. numer.* 24. *& seqq.* & patet ex eo, quod nulli sit subjectus, *can. cuncti per mundum* 10. *qu.* 3. Non habet autem locum vis coercitiva nisi in subjectum, ut censuris, quæ constringunt inferiores, non possit ligari Pontifex. Quo facit, quod Bellarm. *lib.* 2. *de Roman. Pont. cap.* 12. *& seqq.* & Navarr. *in c. Novit, sup. de judiciis Notab.* 3. *num.* 78. *&* 142. *& in Summa c.* 27. *num.* 13. tradant, si contingeret Pontificem Rom. in hæresim incidere, non fore eum ipso jure excommunicatum. Unde licet omnes fideles etiam Impp. Cardinales, Episcopi subjiciantur censuris; non tamen ipse, qui supra jus est, ligabitur. Vide Suarez *c.* 52. *nu.* 2. *& seqq.* Binsfeld. *ad c.* 1. *b. t. qu.* 2. *Concil.* 1. 2. 3. Less. *dist. c.* 25. *dub.* 5.

Hinc consequenter posset quæri, an si contingat Pontif. facere contractum cum aliquo simoniaco, eo ipso eximat eum a pœna Simoniæ? Resp. Id negare Abbatem, *c.* 1. *num.* 8. *hoc tit.* etiam in casu, quo Pont. non committeret Simoniam; qui proinde putat non posse talem in conscientia retinere beneficium taliter acceptum. Quo facit *Clem. fin. de sent. excomm.* ubi Pont. scienter communicando cum excommunicato, non censetur eum absolvere, nisi exprimat. Probabilius, Pontificem tunc censeri, eum eximere a pœna, & cum eo dispensare per tale factum, estque ea sententia rationi magis consentanea, cum non sit vero simile Pontificem velle beneficium conferre frustra, & punire opus, quod ipse semel effecit, & fortasse ad illud invitavit, hoc enim foret se condemnare. Ita tradit Covarr. *ad c. peccatum p.* 2. *§.* 8. *num.* 9. Vid. Azor. *p.* 3. *lib.* 12. *c. fin. quæst.* 2. Suar. *cap.* 61. *n.* 15. Binsfeld. *d. quæst.* 2. *concl.* 3. *vers. dubium autem.* 127

Posset hic aliud moveri dubium, an Pont. non teneatur lege simoniaci ambitus, Annatas exigens? Resp. Annatarum usum non ita nuperum esse, ut vult pro more suo parum in Rom. Sedem æquus, Duaren. *de sacris Ecclesiast. minist. lib.* 6. *c.* 3. ejus originem Bonifacio IX. adscribens, secutus errorem Platinæ *in Vita Bonif.* cum earum fiat mentio in Conc. Viennensi, quod celebratum sub Clemente V. quem multis annis ante Bonif. IX. sedisse ex fastis Ecclesiasticis est notum. Sunt autem Annatæ fructus primi anni Episcopatuum; aliarumque dignitatum & beneficiorum, a Pontif. Imperatorum, quos sibi, suæque Cameræ retinet, non in pretium dignitatum, seu beneficiorum, sed in sui, sedisve suæ subventionem, & ministrorum sustentationem, quorum opera est necessaria in Ecclesiæ per totum orbem gubernatione. Quo facit, quod in lege veteris Testamenti a Levitis decimæ decimarum essent præstandæ summo Pontifici, *numer.* 18. ut res ea non possit dici, quid involvere simoniacæ labis, cum non æstimetur quid sacrum, & recte D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 4. do- 128

doceat naturalem æquitatem dictare, ut ille, qui omnium curam habet, de communi alatur, adeoque Pontificem posse a singulis Clericis decimarum decimas exigere; quidni etiam unius anni fructuum sibi reservare? quod continet minus gravamen. Ut plerique recte defendant Annatas ab omni labe alienas; quos citat Flamin. *de Simonia confid. q. 9. num.* 58. quidquid impudenter, & temere Molin. impius pro more suo in Sedem Apostolicam, eam mordaciter carpat, & post eum alii Annatarum usum damnent. Vide Azor. *p.* 2. *l.* 7. *c.* 12. *q.* 1.

Quod attinet ad Curiam Rom. Simoniam contra jus positivum humanum in ea commissam, sciente & non contradicente Pont. quidam negant habere locum, quod dictum verum est, quoad Simoniam, cui ipse Pontif. auctoritatem præstitit; nam quoad commissam inter alios, non est sufficiens signum, culpam nullam subesse, ex eo, quod sciat Pont. cum interdum toleret, quia ita expedit; nisi talis sit scientia & patientia, ut communi judicio prudentum censeatur lex ibi abrogata, aut ei derogatum. Suar. *c.* 52. *n.* 10. & 11.

129 Unde quæsitum, an possit consuetudine honestari exactio temporalis pro spirituali? Resp. Non esse quæstionem de Simonia jure divino prohibita, sed tantum quæri de prohibita jure Ecclesiastico: & pro adfirmantium sententia facere Primo, quod per consuetudinem possit abrogari lex humana, ut dictum sup. *de consuet. n.* 8. Ubi non obstat, quod per statutum non possit derogari juri communi, nam hoc ideo, quia statutum nititur sola potestate inferiorum, ut merito non prævaleat legi Superioris; in consuetudine concurrit tacita saltem voluntas, & consensus Superioris. Secundo facit, quod piæ consuetudines hac in materia dicantur observandæ, *cap. ad Apostolicam h. t.* Potest autem ista exactio esse pia, ut constat per Trid. *sess.* 24. *c.* 16. *de reform.* quod præcipit examinari & discerni inter consuetudines, quæ aliquam exactionem inducerunt in beneficiis, ut si in pios usus non convertantur, neutiquam fieri permittantur; ut præsupponatur posse consuetudinem esse piam. Pro contraria tamen parte facit, quod consuetudo reprobata non possit contra legem prævalere. Covar. 3. *Var. Resolut. cap.* 13. *num.* 4. Est autem talis consuetudo reprobata per Canones, ut patet *cap. non satis* 8. *hoc tit.* in verbis: *nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur*; cum diuturnitas temporis non diminuat peccatum, sed augeat. Facit & quod consuetudo vocetur prava & corruptela, *cap. in tantum* 36. *c. sicut* 39. *hoc tit.* & *in can. Ex multis* 1. *quæst.* 3. reprobata consuetudo, quid largiendi etiam in pios usus. Dicendum, non omnem consuetudinem circa exactionem alicujus temporalis esse reprobatam, & concurrere posse tales conditiones ac circumstantias, quæ malitiam ejus auferant, & purgent ab omni suspicione mali: veluti si tale onus imponi cœptum in debitum sustentationis stipendium, propter ministrorum indigentiam, quæ sola ponit justum titulum quid exigendi fundamentum laudabilis consuetudinis. Ubi tamen, ut omni vitio res careat, oportet impositio talis fiat sufficienti auctoritate & potestate; neque enim privata auctoritate ab aliquibus, licet indigeant, onus tale imponitur iis, qui spiritualia recipiunt. Solet autem talis origo præsumi, si aliud non obstet, ut tradit Navarr. *cons.* 3. *hoc titul.* Quomodo pro funeribus, exequiis, baptismo, & similibus, etiam jure divino prohibitis, quid dare usu receptum, uti & exigi. Non sit tamen exactio fieri consueta modo specialiter in jure prohibito, qualis est negare spiritualia, nisi dentur prius temporalia, aut de dando certa sit cautio præstita, hunc enim modum jura passim detestantur, ut videre est *in d. c. in tantum* & *c. audivimus* 41. *h. t.* Unde & ad talem recte accommodantur jura superius allata, quæ eam pravam & corruptelam vocant: alias secundum Trid. possit dici laudabilis, etiam quoad ea, in quibus jure divino exactio temporalis est prohibita; quia non exigitur pretium, verum ut stipendium sustentationis, quod debitum ministranti spiritualia, cui non est provisum aliunde. Vid. Azor. *p.* 3. *lib.* 12. *c.* 19. *q.* 1. Suarez *c.* 48. *n.* 3. & *seqq.*

Hæc ita quoad culpam & pœnam Simoniæ, super quibus, quatenus dispositio cadat, videndum. Ad culpam quod attinet Simoniæ contra jus divinum commissæ, nulla dispensatio humana eam tollere potest, quia non est in Ecclesia potestas, 130

qua jus divinum imminuatur. Quoad ea, quæ committitur in Simonia prohibita dispensatio humana quid potest, & quidem Pont. Rom. tantum, non alterius, nisi ex Pontificia commissione, nam ejus est dispensare super legibus humanis, qui eas posuit. Solus itaque Pont. super simonia a se inducta dispensat: non ut manente Simonia absit culpa, quia Simonia ex proprio conceptu significat rem malam, sed ut emptio-venditio, quæ obligante lege esset simoniaca, illa sublata talis non fit. Non solet autem dispensare super ea Pont. ex eo, quod id nec sibi sit necessarium, cum possit aliter providere sustentationi suæ, nec Ecclesiæ utile, cum non expediat res ejus fieri venales. Ita fere Suarez *c.* 61. *n.* 2. & 2.

131 Quantum ad pœnam ab excommunicatione per Simoniam in Ordine, beneficio, ingressu Religionis contracta, absolutio reservata est soli Pontifici. *Extr.* 2. *h. t.* Suar. *d. c.* 91. *n.* 3. Quoad suspensionem in Ordine idem recte dixeris: quod licet non pateat ex *d. Extrav.* 2. ut possit videri habere locum regula, de qua in *cap. nuper infr. de sent. excomm.* quod, ubi conditor Canonis absolutionem sibi specialiter non reservavit, hoc ipso concessisse videatur aliis relaxandi facultatem: tamen constat ex *c. pen. h. t. & ibi Gl. ac DD.* ubi dicitur a Sede Apostolica obtinenda dispensatio a Simonia in Ordine commissa. Deinde quando suspensio est lata in puram pœnam, non potest auferri, nisi per eum, qui intulit, neque enim inferior disponit super lege Superioris. Idem confirmat Bulla Sixti V. contra male promotos, & Clementis VII. Ubi aliqui limitationem ponunt, ut regula procedat quoad eos, qui scienter sunt promoti simoniace, quasi cum eo, qui ignoranter est promotus, dispensare valeat Episcopus, & ubi præsupponunt talem esse suspensum, *c. per tuas h. t.* ubi Pont. de tali agens subjungit: *nisi cum eo misericorditer fuerit dispensatum*. Videntur tamen tales non commisisse Simoniam in sua ordinatione, cum suspensio sit pœna imposita propter culpam, qua cessante propter ignorantiam, debet & cessare pœna, *arg. c. Apostolica infr. de Clerico excomm. celebr.* & ita tenet Navar. *cap.* 25. *n.* 68. Suar. *d. c.* 61. *n.* 5. & 6. Non obstat *d. c. per tuas*, quia egit de ignorantia juris, ut ex textu constat, quæ non excusat. Idem dicendum de ignorantia facti culpabili, nam & hæc non excusat, *can. ult.* 1. *q.* 5. Unde consequens est, non suspensum neutiquam indigere dispensatione. Quoad ordinantem simoniace, cum suspensio triennalis de jure communi ligat, *d. c. pen. h. t.* idque in puram pœnam, ut non tollatur nisi a Pontifice. Aucta autem dicta suspensio circa eum, & quidem cum eadem reservatione. Idem in mediatore, præsentatore. Suarez *d. c.* 61. *nu.* 7. Quantum ad irritationem collationis, dispensatio etsi antecedenter fieri possit, iniqua tamen foret: postea facta ad aliud non proderit, quam ut iterum possit conferri beneficium. Quoad inhabilitatem ad obtinendum idem beneficium simoniace obtentum non dispensat nisi Pont. cum sit pura pœna, etiamsi non ignoraverit. Et hoc quoad beneficium majus, & quidem pro illa vice tantum, ut postquam alteri fuerit collatum, & iterum vacaverit, liceat Episcopo dispensare: cui etiam licebit dispensare cum tali quoad beneficium simplex ignoranter simoniace adquisitum. Suarez *d. c.* 16. *n.* 10. Quantum ad inhabilitatem ad alia beneficia, præsupposito, quod ipso jure & ante sententiam incurratur, non potest super ea dispensare Episcopus, cum sit pura pœna Papalis. Quamvis non videatur saltem usu talis pœna obtinere ipso facto, sed demum post sententiam, antequam ut non incurritur, ita nec opus ulla dispensatione, quæ tamen utilis esse poterit; ut postea quis per sententiam beneficio forte obtento non privetur.

Quid si occulta fuerit Simonia? Resp. 132
Quoad excommunicationem & suspensionem, recte extendi facultatem dispensandi Episcopis super irregularitate in casibus occultis datam per Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. *de Reformat.* Nam eo ipso, quo non excipitur, concluditur sub generali istius loci decisione. Quam ad inhabilitatem non recte traxeris, quæ non tam est irregularitas, quam particularis pœna. Concilium autem non dat facultatem generalem dispensandi in omnibus pœnis occultis Papæ reservatis; & ita dicitur declaratum a Cardinalibus. Suarez *d. loco n.* 11. *circa fin.*

Dubium aliud superest: An in restitutione pretii simoniace recepti dispenset Pont. 133
Resp. Distinguendo, aut enim jure naturali est debita, aut tantum venit ex lege Eccle-

Ecclesiastica. Illo casu non dispensat Pont. quia non potest alter privari jure suo, cui illud pretium reddendum, non ut pœna, sed ratione injuriæ. Nisi tamen is, cui restitutio facienda, commiserit Simoniam, posset enim Pont. in pœnam ejus dispensare cum eo, qui accepit, in hoc vero casu potest Pont. dispensare, tum quia dispenset super jure positivo, tum quod illa pecunia ad bona pertineat Ecclesiastica, quæ subjacent dispositioni Pontificis. Ita Suar. *d. c. 61. n. 12.*

Quantum ad consuetudinem, per quam dispensatio posset induci, nihil aliud hic dicendum est, quam quod quatenus abrogat leges humanas, ita etiam possit tollere pœnas per legem humanam inductas: qua de re Suar. *d. c. 61. in fin.*

134 Quantum denique ad modum concedendi dispensationem, & quantum ad inferiores Prælatos, in casibus, quibus id eis licitum, expressis ea verbis facienda, post causam cognitam, quia dispensat in lege Superioris, & ut valide, necesse est causa justa subsit. Quod in Pont. non requiritur, qui etiam scienter conferendo beneficium Simoniaco, etsi id non declaret, facit valere collationem, sive causa subsit, sive non, quia cum sit supra jus humanum, non requirit causam, ut illud tollat, quamvis ab omni noxa causa eum salvet. Et deinde sufficit sola voluntas, quam ponit scientia, quæ nisi effectum consequeretur; videretur ludere, & nihil agere voluisse, quod non decet Principem, cujus beneficia debent habere effectum. Suar. *ibid. n. 13. & 14.*

ADDITAMENTA.

Ad num. 3. in fine adde. Simonia a sacrilegio distinguitur, quod sacrilegium importet irreligiositatem, sive irreverentiam, factam rebus sacris, contractam in actionibus involuntariis, in quibus ex parte illius, cui fit irreverentia, involvitur aliqua ratio involuntarii, & alias non admittetur voluntaria commutatio, quo pacto percussio Clerici est sacrilegium, non simonia, quia absque commutativo contractu, & alias Clerico invito fit irreverentia. Sic & DEUS, cum Monachus voluntarie frangit votum obedientiæ v. gr. Castitatis *speciali modo*, est involuntarius, quod non est in aliis peccatis: quia violat sanctitatem suæ personæ contra voluntatem DEI, cujus cultui erat ex vi voti dicata: Nam sicut in genere injustitiæ propriæ dictæ distinguuntur essentialiter commutationes voluntariæ, v. gr. fraudulentia emptionis & venditionis, & usura in mutuis ab involuntariis, scilicet furto & rapina; ita in genere irreligionis, quæ est pars potentialis injustitiæ, distinguuntur essentialiter irreverentiæ, & injuriæ circa sacra. Unde venditio Christi a Juda facta fuit sacrilega, non simoniaca. Rationem dant, 1. Quia vendidit eum, non ut illius esset utilis, sed ut crucifigeretur. 2. Quia intendit solum vendere hominem. Sed rejicitur. 1. Quia non curatur finis extrinsecus. 2. Quia non est necesse, ut cognitio vendentis feratur in actu signato in rem spiritualem, ut talem. Ratio datur, 1. Quia fuit involuntarius contractus respectu Christi, cui inferebatur injuria. Secunda. Quia potius *tradidit*, non vendidit tanquam rem suam.

Ad n. 2. in princ. Spirituale in hac materia intellige quodvis supernaturale donum ad animæ salutem directe institutum, ita Laym. hic.

Ad nu. 7. in fine adde. Ex Caramuele Hier. *disp. 16.* quod ante legem usque ad Aaronem fuerit sacerdotium primogenituræ annexum (post legem enim Aaron solus, & ejus posteri consecrati in Sacerdotes, propter hoc, quod reliqui omnes peccarint adorando vitulum præter Levitas) ex quo objicitur, quod Jacob emendo primogenituram ab Esau, commiserit simoniam; atqui hoc crimine non inficitur Jacob, quia fuit innocens: ergo non habuit annexum Sacerdotium. Respondet 1. Jus ad primogenituram potuisse vendi, non autem jus connexum sacerdotii. Respondet 2. Non esse certum, quod Esau fuerit primogenitus, & sic sicut licite corpora Sanctorum ab infidelibus occupata redimimus, & abusive emimus, ne nobis injustitia fiat, ita ipse emere potuit, cum ipsi a DEO fuerit datum.

Ad n. 14. in fine adde. Ex Busemb. *lib. 6. tr. 1. c. 4.* Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant? Respondet, Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi Religionis ad colendum DEUM accommodatis, v. g. Oratio Dominica, aqua benedicta,

Confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Ad quæ revocantur tunsio pectoris, unctio in Regem, item aliæ Cæremoniæ &c.

Ad num. 13. in fin. adde. Pro Ordine conferendo minister, vel eius Notarii nihil temporale exigere possunt. Gonz. *ad c. antiquam* 1. *b. t.*

Pro benedictionibus nubentium, seu exequiis mortuorum Parochus aliquid exigere non debet. Gonz. *ad c. suam* 28. *b. t.*

Ad n. 10. in fine adde. Quæritur: Utrum habitus militantium ordinum vendi possint absque simoniæ labe? Resolvitur quod non: quia venderet ingressum Religionis, sunt enim vere Religiosi, cum res uxoria & bonorum possessiones quidem pugnant cum statu Religionis in sua perfectione considerato, non autem sub Regula laxiori, est enim voti solemnitas jure positivo inducta, ut etiam eadem solemnitas temperari possit ab Ecclesia, sicut in his dispensavit, & temperat, ut conjugalem castitatem servent.

Dos assignata & data, si non profiteatur, reddenda. Trivis. 1. *decis.* 57.

Pretium recipere pro habitu Monastico simoniacum est, & illud recipiens suspendendus ab officio. Gonz. *ad cap. veniens* 18. *b. t.*

Ad num. 28. Pro sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigi non debet. Gonz. *ad c. abolenda* 13. *sup. de sepult.*

Consuetudo, ut pro Episcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis in sedem ponendis, seu exequiis mortuorum aliquid exigatur, observanda non est. Gonz. *ad cap. cum in Ecclesia* 8. *b. t.*

Ad n. 40. in fine adde. Obtinens beneficium simoniace pretio interveniente, ab eo removeri debet. Gonz. *ad c. insinuatum* 12. *b. t.*

Pro spiritualibus assequendis homagium fieri non debet. Gonz. *ad cap. ex diligenti* 16. *b. t.* Fagnanus.

Ad n. 46. Busemb. *lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 2. *art.* 6. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium spirituale, v. g. Cantori, æditui. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, quæ vel datur causa resignationis, vel litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima laicalis, quia laicis tantum datur.

Ad n. 86. in fine adde. Simonia adæquate in mentalem, conventionalem, & realem dividitur, non tanquam genus in diversas species, sed tanquam subjectum in diversos modos, seu status.

TITULUS IV.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

SUMMARIUM.

1 *Communicatio jurisdictionis Ecclesiasticæ, & constitutio Vicariorum pretio est simoniaca.*

2 *Clericus sive auditoratus Cameræ, an recte pretio committatur.*

Actus jurisdictionis Ecclesiasticæ non 1 tantum fori interni, verum & externi pretio æstimari citra Simoniam non posse, dictum *tit. superiori n.* 22. Et hoc, sive sint actus contentiosæ jurisdictionis, sive voluntariæ. * Unde actus communicandi jurisdictionem spiritualem sunt materia Simoniæ, ita ut illos pretio æstimare sit contra jus divinum, quia venderetur quid ordinatum ad spiritualem ac supernaturalem finem per se, & primo. Hinc Episcopis prohibitum Vicarios pretio constituere, qui pro certa quantitate jurisdictionem exerceant, aut Archidiaconorum vices subeant, in terminandis Ecclesiæ causis. Quod olim quidem fuisse usitatum apparet ex *c.* 1. & 2. *b. t.* postea vero, ut simoniacum prohibitum, sub pœna privationis jurisdictionis, & potestatis conferendi, *d. c.* 1. & 2. non tamen tam ipso facto, quam per sententiam, uti clare apparet ex verbis istorum textuum, quæ sunt futuri temporis. Navar. *conf.* 1. *nu.* 2. *b. t.* Videtur & consuetudinis fuisse, licet pravæ, & enormis, ut eam vocat Pont. & con-

contra SS. Patrum institutiones inductæ ab iis, qui id omne pium & honestum judicant, quod est utile Sacerdotibus sub annuo census pretio committere regimen Ecclesiarum: unde idipsum omnibus modis prohibetur *c. 3. b. t.* subjuncta optima ratione, quod dum sacerdotium sub annua mercede venale exponitur, ad æternæ retributionis præmium considera:io non habeatur.

2 Dubitari posset: An recte in Curia Rom. Clericatus, sive Auditoratus, ut vocant, Cameræ pretio committatur? Resp. Duo contineri isto munere: prius est jurisdictio spiritualis, alterum emolumentum temporale ex ejus administratione proveniens. Illud vendi nequit, citra Simoniam juris divini; hoc per se nude spectatum vendibile est, cum sit quid mere temporale. Dico, per se nude spectatum; quia ut conjunctum isti jurisdictioni, tanquam consequens ex illa, pretio æstimari nequit citra labem, quod etiam ipsa jurisdictio spiritualis venderetur juxta *can. si quis objecerit 1. qu. 3.* Suarez *de Simonia c. 20. nu. 6.* Sine labe itaque partem fructuum istius muneris sibi reservat Pont. separando emolumentum ab ipso, ut potest, secundum dicta sup. *tit. prox. n. 47.* Unde nihil omnino labis includit, sub annuo censu Ecclesiæ possessiones (illæ enim veniunt nomine Ecclesiæ, cujus fit mentio in *c. fin. b. t.*) alicui elocare, cum res ea sit mere temporalis: ut recte ibi Pont. Ecclesiæ rectorem velit compelli ad observandum contractum, & secundum terminum conventum permittere conductorem pacifice possidere.

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIUM.

1 *Pro licentia docendi pretium dare, aut accipere non est simoniacum.*
2 *Docentes & studiorum causa absentes beneficiorum suorum fructus integre percipere debent.*
3 *Pro gradu licentiæ aut Doctoratus licite accipi pretium.*
4 *An & pro opera ac labore tradendi scientiam?*
5 *Et quid de Theologica doctrina?*
6 *Pretium accipere pro consilio dando nihil continere injustitiæ.*

QUia, secundum dicta, spiritualia in pactum deduci non possunt, quæritur hoc Tit. An pro licentia docendi pretium accipi aut dari possit, citra labem? * Causa dubitandi in eo est, 1 quod Pont. pro ista licentia pretium accipi prohibeat, & acceptum restitui velit, *c. 2. b. t.* subjuncta ratione: *Gratis accepistis, gratis date.* Verum ista prohibitio Pont. non eo tendit, quod id sit simoniacum; uti nec pœna privationis beneficii, quæ eos manet, qui idoneæ personæ licentiam docendi sine pretio denegant, *c. 1. & 3. b. t.* Cum nihil spirituale vendatur, ut patebit ex dicendis: sed eo, quod injustitiam continet, denegare licentiam docendi idoneo, pretio non numerato, propterea quod ea res redundet in gravamen, & docentium & discentium, cum essent docti potius invitandi ad docendum. Qua de causa Pont. ut horum necessitas sublevetur, & discere volentibus sit facilior via ad scientiam adsequendam, mandat adsignari beneficia docentibus ad convenientem sustentationem, qui ejus Ecclesiæ Clericos, & alios pauperes gratis doceant, *d. c. 1. b. t.*

Unde & docentes integre fructus suos 2 percipere voluit in *c. fin. b. t.* simul & studiorum causa ablegatos, usque ad quinquennium, ut docti sicut stellæ in Ecclesia DEI fulgeant, & alios ad justitiam erudire valeant. Imo & istis subministrari necessaria a Prælatis & Capitulis, si proventus eorum non sufficiant, mandat ibidem Pont. Quo spectant privilegia hujus universitatis per Martinum V. & Eugenium IV. data, quibus concessum docentibus & discentibus in ea, ut integros fructus beneficiorum suorum percipiant; qua tamen in re Prælati, & Capitula non raro se præbent difficiles, quo jure ipsi viderint. Voluit autem Pont. in *c. pen. b. t.* in Metropolitana Ecclesia, & Theologum eligi & Grammaticum, si sumptus suppetunt. In prædictum finem decrevit & Trid. *sess. 23. c. 18. de Reform.* in majoribus Ecclesiis, quatenus ferunt facultates ali aliquot pauperiores pueros, quos spes est futuros aliquando utiles Ecclesiæ, & tonsura ac veste clericali utentes religiose educari.

3 Quæritur autem: An pro gradu Licentiæ, aut Doctoratus licite accipiatur pretium? Resp. Videri posse non licite accipi, eo quod datum videatur recipi pro licentia docendi, ad quam ordinatur gradus iste; hoc autem est prohibitum, si non ut simoniacum; saltem ut injustum, cum a radice cupiditatis videatur procedere *c. 3. h. t.* & abusus quidem fit spiritualis jurisdictionis; præcipue, quia gradus iste per potestatem spiritualem fit institutus, confertur enim auctoritate Pontificia. Quibus non obstantibus, probabilius est hujusmodi gradus nihil continere spiritualitatis, atque ideo non esse materiam Simoniæ, si pretium pro iis detur, non tantum in modum stipendii adsistentium pro labore, verum etiam per modum pretii, & contractus onerosi; cum gradus nihil aliud sit, quam publicum testimonium scientiæ studio & labore quæsitum, & approbatio ad officium docendi, consulendi, curandi, & similia, cum quibusdam privilegiis, facultatibus, commodis, honoribus temporalibus. Ut titulus sive habilitas, quæ nomine gradus seu magisterii significatur, sit pretio æstimabilis, non minus, quam ipsa doctrina, in qua fundatur. Ita Suar. *de Simonia c. 18. n. 15.* Nihil refert, quod collatio sive institutio istius gradus sit a Pont. cum non omnia ab eo descendentia sint spiritualia. Imo & temporalia ille interdum instituit ad splendorem, & utilitatem rerum spiritualium, quæ eo ipso non possunt dici ita adnexa spiritualibus, ut sint materia Simoniæ, nisi speciali jure sit prohibitum ea vendere. Quod non invenitur in istis gradibus, nec possunt hic applicari, quæ habentur *d. c. 3. & aliis locis h. t.* cum ibi agatur de danda licentia docendi a Prælatis & Capitulis, atque ita auctoritate quadam spirituali, ut ea res videatur continere aliquem abusum potestatis Ecclesiasticæ, si pretium interveniat. Unde & jura prohibentia exactiones, & contributiones pro recipiendis personis ad sedes, & munera Ecclesiastica, *c. cum in Ecclesia 9. sup. tit. prox.* non pertinent ad hos gradus, nec de iis mentionem ullam faciunt. Quod ita procedet non tantum in Jure & medicina, verum & in Theologia; nam & in ea Magisterium non minus est temporale quid, quam in aliis scientiis.

4 Alia quæstio est, an liceat propter scientiam & doctrinam pretium exigere? R. Secundum substantiam nec jure, nec facto a possidente vendi posse, ita scilicet, ut in alium physice transeat, & per se illam perficiat, cum nequeat ab uno in alium transferri; nam ut animus & intellectus transferri nequeunt, ita nec potentiæ & actus iis inhærentes. Tantum esse quæstionem quoad actus & opera talis scientiæ, velut artem tradendi scientiam ejusmodi: ut solum dubitetur, an quid labis contineat vendere operam, & laborem adjunctum. Quod licet videri possit, ex eo, quod doctrina & scientia sit quid spirituale; non tamen aliter, quam quod in animo, & intellectu sedem habeat, non per influxum specialem, sed per generalem concursum labore, & studio comparata. Ut non possit dici ponere actum materiæ religionis, atque ita nec materiæ Simoniæ, cum mere temporale pro temporali detur, opera scilicet & industria in tradendis scientiis. Imo posito, quod talis scientia sine ullo labore esset parata, vel a Deo per accidens infusa, nec simoniacum quid, nec injustum aut illicitum, per se loquendo, illius usum & doctrinam vendere, juxta condignam æstimationem talis operis; quia non ideo magis spiritualis ejusmodi doctrina, aut alterius valoris vel æstimationis, quod principium ejus miraculose sit collatum, cum nihilominus maneat naturale; & valor rei non attendatur ex modo, quo comparata est, & an pretio, an sine pretio, sed ex intrinseca natura & valore suo, juxta communem æstimationem, quem servando nulla committetur injustitia; excedendo vero posset committi, quod ultra, quam valet, opera æstimetur, contra justitiam commutativam. Hinc magister, cui constitutum condignum stipendium, ut omnes gratis doceat, peccatum injustitiæ committet, exigendo a discipulis aliquod pretium, secundum *cap. 2. & ibi DD. h. t.* Nisi extra ordinem docuerit, nam pro extraordinaria lectione, quæ non comprehensa est pacto, nihil injusti potest dici committere, cum hujusmodi actus non ponat materiam Simoniæ. Potest & augmentum pretii esse immune ab omni vitio Simoniæ & justitiæ, si doctrinæ nobilitas vel eximia personæ peritia id mereatur, licet non sit major, sed minor, aut etiam nullus; nam doctrina ex objecto redditur di-

dignior, & consequenter prout vendibilis est, redditur etiam majoris æstimationis. Ex parte etiam personæ docentis plurimum augetur doctrinæ æstimatio nata ex auctoritate docentis, merito considerabilis ad prætii æqualitatem, qua de re, ut & de aliis hoc spectantibus, late Suar. *c. 8. n* 4. *& seq.* & Binsfeld. *ad Rubr. h. t. Notab. 8.* Quæ ita omnino procedunt in aliis scientiis, ut jure, Medicina.

5 Dubitatur, an idem sit dicendum de Theologia? R. Aliquos velle, pro ejus tradenda disciplina pretium accipere esse simoniacum. Fundamentum est, quod sit supernaturalis, cum versetur circa principia fidei roboranda, illustranda. Et facit, quod D. Paulus 1. *ad Corinth. 12. & ad Ephes.* 4. inter ministros Ecclesiasticos numerat Pastores & Doctores: ut si ministerium Ecclesiasticum habeant, actus tradendæ doctrinæ istius pertineat ad Simoniam. Verum contrarium communius obtinuit, ea ratione, quod actus talium Magistrorum docentium sint naturales, & naturali modo cooperentur ad hoc, ut auditores discant, sive adsensus illorum sit naturalis, sive supernaturalis, quia non venditur ipse adsensus, qui non est docentium, sed labor & opera tantum, qui non est minus æstimabilis, quam aliarum scientiarum. Quo modo, & in scholis Theologiam docentibus adsignatum est stipendium. Ita Suarez *c. 18. n. 4. & seq.* Binsf. *d. loco vers. Major autem.* Less. *d. cap. 35. dubit. 13.*

6 Ex dictis patet, nihil simoniaci aut injustitiæ continere pretium accipere pro consilio dando non tantum in Jure & Medicina, verum & in Theologia, quod illi actus sint mere naturales, & conditio vel scientia personæ sit accidentaria; ususque doctrinæ Theologicæ in his actibus mere naturalibus, & qui tantum sunt ad instructionem intellectus, vel temporalem utilitatem, pretio æstimari potest citra omnem noxam. Quod & procedet, quando consilium datur a Theologo ad pacandam conscientiam; nam licet actus possit videri spiritualis, cum tendat directe ad salutem animæ, si tamen sistat consilium in pura instructione intellectus, non potest esse materia Simoniæ, quandoquidem ista instructio non sit minus naturalis, quam si daretur in materia mere speculativa, cum operetur Theologus tradendo consilium ut magister humanus. Et sic indistincte a Doctoribus pro conciliis, qui accipi posse citra labem tradit Navar. *in Summa c. 23. n.* 100. Suar. *d. c.* 18. *n. 8. &* 19. Secus esset, si fieret per modum exortationis, quod pertinet ad discretionem spirituum, ut cum datur ad judicandum de aliqua vocatione, an sit a Deo, nec ne, vel revelatione, an sit a bono vel malo spiritu, & similibus, quæ pendent magis ex peculiari directione & illuminatione divina; & quadam spirituali experientia, quam ex doctrina, licet illa coadjuvet. Ut in ejusmodi consiliis non sit exspectanda retributio aliqua temporalis a timoratis, cum spirituale quid sapiant, atque ita ponant quamdam Simoniæ materiam. Suarez *d. loco n.* 21.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. in fine adde. Vel licentia docendi Theologiam provenit a Rege, vel potestate sæculari, & tunc vendens eam, non simoniam, sed turpe lucrum committeret. Vel provenit a potestate spiritualis jurisdictionis, secus si Prælatus alicui concedat docendi licentiam, & tunc esse simoniacus, non propter spiritualitatem rei venditæ, sed actionis ipsius, seu licentiæ, quæ a potestate spirituali provenit. Sicut si Judex Ecclesiasticus venderet Sacerdoti facultatem exercendi officium Advocati propter abusum spiritualis jurisdictionis. Et in hoc sensu inquit, prohibetur tanquam simoniacum & contra illud: *Gratis accepistis in cap. 2. de Magist.*

TITULUS VI.

De Judæis & Saracenis.

SUMMARIUM.

1 *Judæorum & Saracenorum nomine qui veniant.*
2 *Judæis quatenus habitare inter Christianos liceat.*
3 *Eorum familiaritas, & cohabitatio interdicta Christianis.*

IN Deum peccatur a Judæis & Saracenis, ratione infidelitatis: * Judæorum 1
nomine veniunt, qui lege veteri utentes Christum negant esse Deum; Saracenorum

rum vero omnes, qui in gentilium cæcitate perdurantes idolis serviunt, impia Mahometi dogmata sectantes. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *lib.* 8. *c.* 23. *quæst.* 4. Nominis originem alii aliunde petunt, qua de re Cov. 4. *Var. c.* 9.

2 His etsi liceat habitare inter Christianos, citra compulsionem ad suscipiendam fidem, sive in se, sive in liberis, *c. sicut* 9 *b. t.* synagogas suas habere, veteres restaurare, non etiam novas extruere, *cap. consuluit* 7. *h. tit. l. fin. Cod. eod.* cæremoniis & extercitiis suis uti, citra scandalum tamen Christianorum, *c.* 4. *b. t. Clem. un. eod.* quo modo non prodeant in publicum die Passionis Dominicæ, nec habent ostia & fenestras apertas die Parasceves, *c.* 3. & 4 & *c. In nonnullis* 15. *§. in diebus b. t.* His, inquam, etsi liceat

3 habitare inter Christianos, *familiaritate tamen eorum & cohabitatione Christianis etiam servis est interdictum, sub pœna excommunicationis. *c. Judæi* 5. & *c. ad hæc* 8. *b. t.* ne, ut fieri adsolet, consuetudine in eorum errores trahantur, secundum illud: qui claudo cohabitat, claudicare discit, qui tangit picem, inquinatur ab ea. Unde ut facile dignoscantur, discreta a Christianis veste uti jubentur, *d. c.* 15 Officium nullum inter Christianos exercere permittuntur, & quod forte susceperunt, dimittere coguntur, cum omni emolumento inde percepto, punito eo, qui officium talibus commisit, *c. cum sit* 16. *b. t.* Si redituum collectionem Judæus emerit, ei præficiendus Christianus, ne per Judæum contingat Christiano alicui gravamen, *cap. penult. hoc tit.* Baptizatum aut baptizari volentem prohibentur emere, retinere, Baptismum servi aut liberorum impedire, aut aliquem ad Christi fidem convolantem circumcidere, sub pœna proscriptionis bonorum & exilii, *l. Judæi* 16. *b. t.* Servum Christianum si quem habeant, venalem jubentur exponere intra tres menses, redimendum duodecim solidis aureis, *c. fin. hoc tit.* Alias servo privantur, qui perducitur ad libertatem, & pretio, uti & scienter servum Christianum comparans servitii causa, *d. c. fin.* Cum iis, qui agunt hostiliter, omne commercium Christianis est prohibitum, & subsidii alicujus præstatio sub pœna excommunicationis & privationis bonorum, *c.* 6. & *c. quod olim* 12. *b. t.* jure civili sub pœna amissionis bonorum & ultimi supplicii, *c. quæ res exportari non deb. b. tit.* Conversionis tamen gratia cum iis conversari, aut ad eos proficisci redimendorum captivorum causa pium est, *cap. quam sit* 10. *cum c. seq. b. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Observa ex Busemb. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 4. *dub.* 1. Infidelitas generatim est triplex. Prima *negativa*, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt, quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati. Quia si fecissent, quod in ipsis erat, DEUS fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur *contraria* eorum, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter ut hæretici. Tertia *privativa*, quod privative opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia vel error circa res fidei. Contraria est paganismus, judaismus, & hæresis, quo refertur Apostasia.

Judæus Christianum mancipium retinere non debet, sed cogitur justo pretio Christianis vendere, & si renuat, servus eripitur in libertatem. Gonz. *ad cap. multorum* 2. *b. t.*

Judæi inter Christianos commorantes veteres Synagogas reparare valent, novas vero erigere nequeunt. Gonz. *ad c. Judæi* 3. *b. t.*

Christiani deferentes ad Saracenos arma, vel in ipsorum navibus regimen exercentes, excommunicantur; rebusque privantur, & capientium servi fiunt. Gonz. *ad cap. ita* 6. *b. t.*

Judæi seu pagani non debent præfici officiis publicis inter Christianos, aut in eos jurisdictionem exercere. Gonz. *ad c. cum sit* 16. *b. t.*

TITULUS VII.

De Hæreticis.

SUMMARIUM.

1 *Hæresis quid, & Hæreticus quis dicendus.*
2 *Pœnæ hæreticorum. I. Excommunicatio.*
3 *II. Irregularitas.*

4 *Ha-*

4 *Hæreticus occultus an hanc pœnam incurrat?*
5 *An ad meliorem mentem reversus quoad Ordinem ante susceptum?*
6 *An super hæretico occulto Episc. dispenset?*
7 *Irregularitatem contrahunt defensores, & fautores hæreticorum.*
8 *Item filii hæreticorum & fautorum.*
9 *An & illegitimi?*
10 *An nati ante hæresim?*
11 *An ordinatus ante hæresim patris suspendatur ab executione Ordinis?*
12 *An filii relapsorum, qui ante mortem sunt reconciliati Ecclesiæ?*
13 *III. Infamia.*
14 *IV. Confiscatio bonorum.*
15 *An reus eo casu teneatur bona deferre ad fiscum?*
16 *Pœnitentia ante sententiam declaratoriam an faciant cessare hanc pœnam.*
17 *V. Mors.*
18 *Resipiscentes an, & quatenus evadant hanc pœnam.*
19 *Disputationes de fide prohibitæ laicis, & scripta hæreticorum damnata.*
20 *Inquisitores hæreticæ pravitatis.*

Judaismus & paganismus etsi generalioris nominis vocabulo sub hæresi comprehendantur, proprie tamen ab ea distinguuntur, cum formalis hæreseos causa sit contradictio fidei semel susceptæ in baptismo; Judaismi vero contradictio fidei nunquam susceptæ.

1 Dicta hæresis ab electione; quod quis sibi eligat disciplinam, cui pertinaciter adhæreat, *can. Hæresis* 27. xxiv. *q.* 3. Unde hæreticus est, qui errorem aliquem pertinaciter defendit, contra Ecclesiæ definitionem: post factam tamen professionem fidei in baptismo, sive gratia lucri temporalis, sive vanæ gloriæ, odii, vel vindictæ, ut plerique, *can. Hæreticus* 28. *d. q.* 3. Covarr. 3. *Var.* 1. *n.* 2. Duo itaque, ut quis habeatur hæreticus, requiruntur; prius ut sit baptizatus. cum fidem deserere necdum susceptam nemo dici possit; quo modo, & pœnæ ab Ecclesia hæretico propositæ non intelliguntur non baptizato, licet possit esse verus hæreticus, perverse de fide sentiens, cum Ecclesia non agat in non subditos. Alterum, ut errorem contra fidem & Ecclesiæ definitionem pertinaciter defendat, *can. qui in Ecclesia cum seqq.* xxiv. *quæst.* 3. nam qui deceptus quadam simplicitate contra Ecclesiæ definitionem quid deserit, corrigi paratus non est dicendus hæreticus, *can. dixit d. quæst.* 3. Necesse autem est opere exteriore sit prodita hæresis etiam occulta: nam qui sinistre quidem sentit de fide, nihil tamen exterius prodit, qualem vocant hæreticum mentalem, non habetur hæreticus quoad pœnas juris, cum actus pure internus non sit materia censuræ, ut neque est materia Ecclesiasticæ jurisdictionis, per quam fertur censura, cum Ecclesia non judicet de occultis. Contra qui animo fidem retinet; etsi actu exteriori videatur hæresim sapere, non tamen habendus hæreticus saltem in foro interiori. Vid. Covarr. *ad c. Peccatum, de R. J. in* 6. *p.* 2. *in princ. num.* 7. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. Jul. Clar. §. *Hæresis in princ.* Quoniam autem hoc genus hominum Christianæ Reipub. est perniciosissimum, ejus quieti & tranquillitati maxime insidians, variis tam civili, quam Canonico jure coercetur.

Prima est Excommunicatio late sententiæ *cap. ad abolendam* 9. *h tit.* Quam incurrunt non tantum ipsi hæretici, verum & receptatores, fautores, defensores ut tales sunt, credentes, eorum doctrinam veracem, *c. sicut* 8. *& c. excommunicamus* 13. *credentes h. t.* corpora eorumdem scienter sepulturæ mandantes, *c.* 2. *eod. in* 6. Qui absolutionem non merentur, nisi ea extumulata publice adjiciant, *d. cap.* 3. propter pollutionem, qua locum inficiunt, uti dictum sup. *de consecr. Eccles.* Hujus pœnæ ratio est, ut dum vident se contemni, ad meliorem frugem convertantur, & alii eorum exemplo evitent hæresim. 2

Secunda est irregularitas, durans etiam post hæreseos detestationem, & absolutionem *can. nos consuetudinem* 8. *dist.* 12. *can. Saluberrimum, quæst.* 7. *c.* 2. § *hæretici hoc tit. in* 6. quibus locis etiamsi tantum agatur de Clericis, idem tamen in laicis est juris, cum ibi non ponatur fundamentum in clericatu, sed in crimine hæreseos. 3

Ubi quæritur: An hæreticus exterior occultus tantum per accidens, id est, cujus crimen nec jure nec facto publicum, hanc pœnam incurrat? R. Ita dicendum esse, 4

cum

cum auctores de hac pœna loquentes non distinguant inter occultum & publicum, nec requirant infamiam aut scandalum, sed tantum crimen. Præterea non requiritur ad hanc pœnam declaratoria sententia criminis, ut nec facti notorietas sit necessaria. Nam quando jus hoc ipso infert pœnam, non requirit aliam probationem, quam exteriorem delicti commissionem. Navarr. *c.* 27. *n.* 250. Azor. *d. lib.* 8. *c.* 11. *q.* 12.

5 Q. II. An in ordine ante hæresim recepto reversus possit ministrare? R. Non videri, cum hæc irregularitas non minus tangat susceptum, quam suscipiendum Ordinem, nisi dispensatum fuerit, saltem per Episcopum: quo modo accipiendus *d. can. saluberrimum*, ubi hæreticus reversus in Ordinis suscepti stabilitate dicitur permanere, si non fuerit iterato tinctus, id est baptizatus. Excipiuntur Episcopi in hæresim lapsi, super quibus reversis cognitio reservata Pontifici; *c. inquisitionis eod. in 6.* ut & dispensatio. Navar. *d. c.* 27. *n.* 205.

6 Q. III. An super occulto hæretico liceat Episcopo dispensare quoad Ordinem suscipiendum? R. Ita videri, per Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* ubi generaliter conceditur facultas dispensandi super irregularitatibus provenientibus ex crimine occulto, necdum deducto ad forum contentiosum, excepto solo homicidio. Datur & potestas absolvendi ab occultis, etiam in hæresi, quæ tamen per bullam Cœnæ revocata videtur; atque ita & dispensandi, quæ major est, *c. cum illarum de sent. excomm.* ubi potestas dispensandi censetur denegare in casibus, quibus denegata absolutio.

7 Tangit hæc irregularitas etiam receptatores, defensores, fautores, qui ubique comparantur hæreticis, *c.* 2. *§. hæretici c. Statutum* 15. *eod. in* 6. ubi sub nomine inhabilitatis ad beneficia censetur, & comprehensa inhabilitas ad Ordines, qui spectant ad officium Ecclesiæ. Suspecti de hæresi videntur & hac irregularitate adfici, ratione indecentiæ ortæ ex infamia, qua inficiuntur dantes causam sinistræ suspicioni, *can. infantes VI. q.* 1. nisi justa causa suspicionem tollat.

8 Trahitur & hæc irregularitas ad filios hæreticorum aut fautorum, quatenus parentes tales esse, aut decessisse non emendatos probatur, *d. c. statutum*, idque usque ad secundum gradum in linea paterna, ad primum tantum in materna. Quod ita inductum, ut facilius parentes convertantur ad Ecclesiam, & deterreantur ab ejus turbatione per impii dogmatis manifestationem, scienter, se etiam in liberis puniendos, *arg. l.* 8. *in fine D. quod metus causa*. Erit itaque inhabilis ex patre hæretico etiam nepos ex filio, ex matre autem hæretica filius tantum. Ex filia hæretici patris, nepotem non tangit inhabilitas, quia non matris, sed patris familiam sequitur. Covarr. 2. *Variar. Resol. cap.* 8. *num.* 2. Gomes. 3. *Variar. c.* 2. *num.* 4.

Quæritur: An & illegitimos hæc pœna concernet? R. Ita verius videri, cum tales non desinant esse portio corporis & sanguinis paterni, ac proinde non debeant esse melioris conditionis, atque legitime nati. Et facit, quod textus ubique loquantur simpliciter de liberis, quomodo & intelligendi. *Gloss. in d. c. statutum V. Legitimus*. Covarr. 2. *Variar. Resol. c.* 8. *n.* 3. 9

An & natos ante hæresim? R. Ita probabilius dici, cum textus in *d. c.* 15. *& c. Vergentis* 10. *h. t.* simpliciter de liberis loquatur, non distinguendo, nati sint ante vel post, & fundet se tantum in eo, quod parens sit hæreticus, aut in hæresi decesserit, cujus factum etiam in liberis ponitur, ut pœna sit gravior. Quo modo impertinens erit, considerare postea nati sint, aut ante, cum non agatur de peccato originali, aut alio aliquo impedimento, quod per generationem transmittitur, nec inspiciatur cooperatio, aut mutatio paterni delicti (quamvis hæc non minus possit præsumi in ante, quam post hæresim nato) sed tantum gravius veniat puniendum delictum patris, non tantum in se, sed & in liberis Covarr. *d. c.* 8. *n.* 5. Gomes. *d. c.* 2. *n.* 26. 10

An ordinatus ante hæresim patris suspendatur ab executione Ordinis, aut beneficio privetur? R. Non suspendi, nec privari beneficio, cum jus alicui quæsitum non debeat eidem auferri sine suo facto. Facit, quod textus in *d. c.* 2. *§. hæretici* tantum nolit eos admitti ad beneficia: nullibi autem dejiciat, aut privet obtentis. Covarr. *d. c.* 8. *num.* 4. *ubi alios citat.* Sanch. *in Decal. lib.* 2. *c.* 87. *n.* 30. Facit, 11

cit, quod turpius sit ejici, quam non admitti.

12 An dicta irregularitas habeat locum in filiis relapsorum, qui ante mortem sunt reconciliati Ecclesiæ? R. Posse videri non habere locum, quod reconciliatio faciat eos non esse filios eorum, qui in hæresi decesserunt; facit enim reconciliatio relapsos esse de gremio Ecclesiæ, eique incorporari, *d. c. 15. circa fin.* Contra tamen dicendum; nam licet sint reconciliati Ecclesiæ, non ita tamen, ut ad pœnitentiam admittantur, uti postulat textus in *d. c.* 15. cum non obstante reconciliatione tradantur brachio sæculari puniendi; ex qua pœna sequitur filios infamia; non secus atque si parentes in hæresi objissent. *Gl. in d. c. 15. V. reincorporatos*. Idem dicendum de filiis hæresiarchæ; nam & huic reconciliatio nihil prodest, uti inferius dicetur.

13 Tertia pœna est Infamia. Privatio privilegiorum, actionum: quamvis ipsi minus liberi sint ab aliorum impeditione ne ex suo delicto commodum consequantur, *d. c. excommunicamus 13. §. credentes, & c. fin. h. t.* Inhabilitas succedendi sive ex testamento, sive ab intestato, *l. cognovimus C. h. t.*

14 Quarta. Confiscatio bonorum ipso jure etiamsi post mortem fuerint hæreseos convicti, *c. accusans 8. §. pen. eod. in 6.* neque enim hoc crimen per mortem tollitur. Quo casu bona cedunt Ecclesiæ, si reus illi fuerit subjectus; alias fisco, non habita ratione liberorum, etiam orthodoxorum, quos ex consequenti parentum delicta onerant, *d. c. Vergentis 10. h. t. & d. l. cognovimus.*

15 Ubi quæsitum: An reus hoc casu teneatur bona sua deferre ad fiscum? R. Ipso jure quidem bona publicata esse, non tamen teneri reum, ne quidem in conscientiæ foro ante sententiam declaratoriam ad pœnam, etiam ipso jure inflictam, ex communi Theologorum & Canonistarum sententia, & posse interim bona sua possidere, eisque uti; cum licet proprietas sit ablata per delictum, non tamen & possessio. Imo ne quidem fisco licet ante sententiam ab Ecclesia latam (cujus est super hæresi inquirere) bona tanquam publicata apprehendere ne quid temere attentetur, *can. cum secundum 19. eod. in 6.* Post sententiam satis est reo pati ablationem bonorum; deferre ea ad fiscum non tenetur, cum sit durum, quem cogere in se exercere pœnam positivam. Aliud est in ea pœna, quæ adquisitionem alicujus impedit: veluti, si legatum fuerit sub conditione, si caste vixerit, hoc ipso enim, quo mulier inhoneste incipit vivere, tenetur ad ejus restitutionem. Idem juris in beneficiis, quorum fructus Clerici suos facere desunt hoc ipso, quo cessant præstare officium requisitum, sub cujus onere beneficium obtinent. Vid. Covarr. *d. c. 8. n. 4. & ad 4. Decret. pag. 2. c. 6. §. 8. n. 11. & seq.* Menoch. *2. Arbitr. casu 310.* Azor. *d. l. 8. c. 13. q. 8.*

Habet hæc publicatio, quæ inducitur ipso jure locum hoc ipso, quo crimen commissum, ut administratio bonorum sit impedita reo; a quo facta alienatio, subsecuta sententia, in irritum revocatur & contractus rescinduntur, bona ad quemcumque devenerint titulo sive lucrativo, sive oneroso, a possessoribus auferuntur, nisi præscripta fuerint. Posse enim præscribi a possessoribus, etiam suis hæredibus concurrentibus iis, quæ ad præscriptionem requiruntur, scilicet bona fide & justo titulo; idque post mortem hæretici, colligitur ex *c. fin. de præscript. in 6. ubi* Joan. Andr. *n. 3.*

Q. An pœnitentia ante sententiam declaratoriam faciat cessare pœnam? R. Id quidem videri per *Gl. pen. in can. Maximum l. q. 2.* ut diximus supra, *de jure patron. n. 69.* quasi ante sententiam non foret pœna plene commissa. Contrariam tamen opinionem esse, & communiorem & veriorem, scilicet non evitari pœnam commissionis bonorum, aut aliam, cum hoc ipso, quo committitur crimen, inferatur, & pœnitentia in foro quidem interiori operetur remissionem, in exteriori tamen non faciat aboleri crimen, *l. qui ea mente ff. de furtis*, per quod semel adquisitum jus fisco ei invito facto pœnitentis non eripitur. *Gl. communiter recepta in c. de his sup. tit. 1.* Cov. *ad c. Raynutius in princ. n. 26. sup. de test.* Nec facit, quod requiratur sententia declaratoria; nam ea non desideratur ad crimen aut pœnam ponendam, sed ne quid temere fiat per fiscum. Quomodo & in casu, quo definitiva sententia requiritur, ante eam pœnitentia non inducit criminis abolitionem. Non obstante *leg. imperialis in princip. Cod.* 16

C. de nupt. quæ vult quidem esse dignam veniam illam quæ resipiscit, non tamen hoc ipso cessar pœna, sed demum habita abolitione. Quod etiam procedet, etiamsi pœnitentia fuerit publica, ut recte tradit Covarr. 2. *Var. cap.* 11. *n.* 10.

17 Quinta pœna est mors, quæ & manet Clericos, qui prius degradantur, id est clericali privilegio ritu solemni exuuntur, postea brachio sæculari traduntur, *c. ad abolendam* 9. *t.* infertur ea per ignem, ut

18 docet Covar. 2. *Var. c.* 11. *n.* 10.* Evadunt hanc pœnam, qui resipiscentes abjurata hæresi reconciliari Ecclesiæ sincere desiderant, *d. c.* 9. Nisi fuerint relapsi, quales sunt, qui post abjuratam hæresim in eam relabuntur, *c. accusatus* 8. *in princ. eod. in* 6. his enim nulla est venia *c. super* 4. *eod. in* 6. Idem juris est in hæresiarchis, & qui hæresim docuerunt, quia nec horum reconciliatio tollit pœnam corporalem: quibus tamen omnibus resipiscentibus Sacramenta non sunt deneganda, & mitiganda, si videatur sententia, *d. c.* 4. *& c. ut commissi §. nec non eod. in* 6.

19 Ut autem hæc pestis non facile enascatur, prohibitum laicis, publice & privatim de fide disputare, *c.* 2. *eod. in* 6. prædicationis munus adsumere, etiam in occulto, quod nemo sibi adrogat, nisi missus, *c. Cum exjuncto* 12. *& c.* 13. *§. quia vero b.* 7. idque sub pœna excommunicationis, *d. c.* 2. *§.* 1. quæ ferendæ est sententiæ, non latæ, uti indicant verba, quæ sunt futuri temporis. Enata autem, ut in herbis conculcetur, ejusque propagandæ occasio tollatur, scripta hæreticorum, cum auctoribus damnata, legi & haberi prohibentur sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Vid. hac de re plura apud Azor. *d. lib.* 8. *c.* 16.

20 In suspectos inquirere jubentur Episcopi loci, certas ad hoc munus delegando personas, cum potestate advertendi, quæ non exspirat morte concedentis, in favorem fidei & odium hæreseos, *c. ne aliqui* 10. *& c. Officium* 11. *eod. in* 6. Quæ personæ procedent ex zelo charitatis de plano & simpliciter, *cap. fin. eod. in* 6. juxta formam præscriptam *d. c.* 11. *& c.* 12. *eod. in* 6. Quibus tamen in Episcopos nihil est juris, sine mandato Pontificis, cui denuntiare debent, si eos viderint suspectos, *c. inquisitores* 16. *eod. in* 6. Domini temporales officio suo hac in parte deesse non debent, ubi est promovendo inquisitorum munus: recusantes honore privandi sunt & excommunicandi, *d. c.* 13. *§. moveantur*. Cæterum, ut ad bellum contra hæreticos suscipiendum plures excitarentur, arma contra eos sumentes gaudent iisdem privilegiis, & indulgentiis, quibus illi, qui contra Turcam militant, *d. c.* 13. *§. Catholici*.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. *in medio post verb. pertinaciter adde*. Non est hic acriter & mordicus suum errorem tueri, sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; sive quando scit contrarium esse ab Ecclesia definitum. Busemb. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 4. *dub.* 3.

Ibidem ait esse hæreticum, qui affirmative de aliquo fidei articulo dubitat, id est, judicat esse dubium. Dicitur *affirmative*. Quia negative tantum dubius, id est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium, ergo nec erroneum, modo tamen non ideo suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti.

Rustici aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis, qui non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo susceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter.

Ibid. *§.* 8. Lapsus in hæresim non tenetur in confessione explicare, qualis illa sit, eo quod sint omnes ejusdem speciei, alii tamen contrarium tenent.

Dubius in fide hæreticus est. Gonz. *ad c.* 1. *h. t.*

Scripta hæretici ab Ecclesia damnati damnata sunt, atque ita configenda comburenda: *idem ad c.* 4. *h. t.*

Episcopus hæredem instituens hæreticum seu paganum, consanguineum vel extraneum, etiam post mortem anathematizatur, & nomen ejus ad diphthica defunctorum tempore Missæ non recitatur. *Id ad c.* 5. *h. t.*

Hæretici, & eorum Fautores seu Receptatores excommunicantur, & ita decedentes Ecclesiastica sepultura privantur Gonz. *ad c.* 8. *h. t.*

Ad

Ad n. 13. *adde*. Credentes, Defensores, &c. excommunicantur, & lapso anno, nisi resipiscant, fiunt infames. Gonz. *ad c.* 13. *§. Credentes h. t.*

Liberantur ab omni obligatione, qua hæreticis tenebamur obstricti. *Id. ad c.* 16. *h. t.* Fagnanus.

TITULUS VIII.

De Schismaticis, & ordinatis ab iis.

SUMMARIUM.

1 *Schisma quod, & in quo differat ab Hæresi.*
2 *Pœnæ Schismaticorum.*
3 *Irregularitatem an contrahant.*

1 Schisma generali significatione, juxta vocis etymologiam, denotat dissensionem, ac moralem quamdam divisionem: per antonomosiam autem significat divisionem: Ecclesiæ Catholicæ per spontaneam ab illa separationem: sub nomine Christiano particularem congregationem seu conventiculum extra Ecclesiæ unitatem, communionem, & obedientiam congregando, ab ejus capite Rom. Pontifice se abstrahendo, ejusve dignitatem usurpando, in quo distat ab hæresi, quæ continet dogma veræ fidei contrarium, *can. Inter XXIV. q.* 3. Transit plerumque in hæresim, cum in schismate perseverantes, ut factum suum & contumaciam honestent & defendant, recte videantur ab Ecclesia recessisse, confingant aliquam hæresim, ut post alios apparuit in Henrico VIII. Angliæ Rege, qui ut videretur jure ab Ecclesia Rom. defecisse, nova secta ex variis conflata se caput Ecclesiæ Anglicanæ haberi, & solum se de fidei rebus disponere, ac definire posse statuit.

2 Ejus pœna est dignitatis aut cinguli quod habetur, privatio; si non habeatur, substantiæ amissio in honestis, in aliis corporis coarctio cum exilio, *can. qui contra XXIV. q.* 1. Excommunicatio, quam & incurrunt eorum fautores, defensores, *c. un. eod. in* 6. Ordinationes, collationes beneficiorum, bonorum alienationes, per schismaticos factæ, irritæ esse jubentur, *c.* 1. *h. t.* Ordinati ab iis executione carent, sine facili spe consequendæ dispensationis: nisi subsit ignorantia, quæ faciet Episcopum dispensare cum iis posse, *cap.* 2. *ubi Gl. h. t.*

3 Irregularitatem non videntur schismatici contrahere, cum nullibi ejus fiat mentio. Nam quod attinet ad *d. can. qui contra*, continet is pœnas per hominem imponendas. In *can. in nomine Domini dist.* 23. fit quidem mentio anathematis ipso facto incurrendi, depositionis autem ferendæ potius, quam latæ sententiæ. In *cap.* 1. *h. t.* fit mentio suspensionis, non etiam irregularitatis. Quod si conjuncta fuerit hæresis, habebit locum *d. can. inter*, qui dicit in hæresim schisma deficere. Non tamen conjuncta est semper, quamvis e converso hæresis semper sit schisma, & hæretici possint dici schismatici. Videantur aliæ pœnæ in *c. un. eod. in* 6.

ADDITAMENTA.

Ordinationes factæ a Schismaticis nullæ sunt, quoad exercitium gradus, nisi dispensatum fuerit cum ita ordinatis. Gonz. *ad c.* 2. *h. t.*

TITULUS IX.

De Apostatis, & reiterantibus Baptisma.

SUMMARIUM.

1 *Apostasia quid, & quotuplex, ejusque pœnæ.*
2 *Religiosi ad aliam Religionem transeuntes, an excommunicati.*
3 *Ejectus ex Ordine suo sua culpa an, & quatenus transire ad aliam Religionem possit.*
4 *Ordinatus post reconciliationem sine dispensatione an sit suspensus?*
5 *Iterantes baptisma graviter peccant.*
6 *Eorum pœnæ Jure Canonico taliter baptizatus est irregularis.*
7 *An & rebaptizans.*

1 Apostasia est hæresi gravior, cum non in parte tantum susceptam fidem deserat, sed in totum. Estque duplicis generis: una propria, quando quis ad Judaismum vel paganismum deficit, qualis incurrit easdem pœnas, quas hæreticus; quæ est potior, *can. non potest. II. q.* 7. *c. contra d. hæret. in* 6. Sacerdotes & Diaconi, si lapsi fuerint, thurificando idolis, & postea iterum certamen ineuntes, si ex fide & sincere, non simulate reluctati fuerint;

bent, non etiam in minoribus tantum. Qui si moniti non gestaverint, clericali privilegio non adjuvantur, *c. in audientia* 25. *inf. de sent. excom. c.* 1. *b. t.* nisi excuset causa justa, veluti periculi, metus, infirmitatis, maxime accedente Superioris auctoritate.

5 Altera hujus Rubr. pars est de reiterantibus Baptisma: quorum peccatum est grave, *can. cui licet cum seq. de consecr. dist.* 4. cum sit contra substantiam Sacramenti, illud tentare in subjecto incapaci, & contra ejus significationem, quæ est, quod Christo concrucifigamur, qui semel tantum est mortuus, ut videatur secundo crucifigi per iteratum ab aliquo baptisma.

6 Pœna a jure civili imposita est supplicium, tam baptizanti, quam baptizato, modo sit capax per ætatem, *l.* 2 *c. ne sanctum baptis. iter.* Jure Canonico iterato baptizatus est irregularis, *can. qui in aliquo dist.* 51. *can. qui in qualibet* 1. *q.* 7. Idem censendum de eo, qui ab hæretico est baptizatus, nisi vel ætas excuset, vel ignorantia, *can. placuit & can. eos de conf. dist.* 4. cum culpa desit. Quo modo quod dicitur in *d. can. qui in qualibet*, accipiendum de ætate adulta, in qua sensus est ad committendam culpam. Covarr. *ad Clem. si furiosus p.* 1. *in pr. n.* 8. culpam cessare facit præcisa coactio, quæ tollit voluntatem; non etiam metus, qui non ponit simpliciter involuntarium, ut dictum sup. *de his, quæ vi, &c.* ut non excuset a culpa iterationis Baptism. quam non minuit.

7 Q. An rebaptizans fit irregularis? Resp. Ita videri per *c.* 2. *b. t.* in quo acolytus ministrans fit irregularis. Quod multo magis dicendum de rebaptizante, qui gravius peccat, exercendo nefandum ministerium. Covar. *d. n.* 8. secundum communem opinionem. Idque ipso facto, per *d. c.* 1. ubi dicitur, *ad Ordines promoveri non valebit*, nulla facta mentione sententiæ. Et hoc ita in crimine publico, non etiam in occulto, juxta textum in *d. c.* 2. qui videtur admittere promotionem in occulto, non facta dispensationis mentione. Facit, quod non detur alibi locus, irregularitatem hoc in casu imponens. Abbas *ad d. c.* 2. *num.* 1. Non procedet etiam hæc pœna in eo, qui per ignorantiam baptizat iterato, uti nec in eo, qui dubitans rebaptizat sub conditione, cum desit culpa.

ADDITAMENTA.

Regularis deferens habitum coopertum, nisi justus timor excuset, est apostata. Thom. Trivis. *lib.* 2. *decis.* 19.

TITULUS X.

De his, qui filios occiderunt.

SUMMARIUM.

1 *Mulier filium sponte occidens qualiter puniatur jure Canonico.*
2 *Et quid si infans inter dormiendum fuerit suffocatus.*

HActenus de criminibus in Deum commissis. Deinceps proponuntur ea, quæ primario proximum tangunt, servato ordine Decalogi; & primo quidem ea, quibus proximi corpus læditur; cujusmodi est Homicidium, quod eo gravius, quo pietati magis repugnans, uti cædes parentum, quæ L. Pompeja de parricidiis vindicatur, de qua *ff. isto tit.* & liberorum *l.* 1. *Cod. de his, qui parentes vel lib. occid.*

Jure Canonico mulier filium sponte occidens jubetur in Monasterio perpetuo deflere crimen. A viro tamen, quem habet, non separanda, post cujus mortem non ita nuptiis privatur, quin si evitare carnis stimulos nequeat, nubendi licentiam impetrare possit, *cap.* 1. *hoc tit.* Ut videatur filii cædes ponere aliquod impedimentum impediens. * Si infans in eodem lecto cum parentibus inter dormiendum suffocatus fuerit, licet per ignorantiam, factum tamen pœnitentia triennali delendum, nisi omnino extra culpam sit, *cap. fin. hoc tit.* Pater etiam hoc in casu contrahet irregularitatem, si procuraverit suffocationem, aut neglexerit evitare.

TITULUS XI.

De infantibus, & languidis expositis.

SUMMARIUM.

1 NEcare infantes & languidos, sive suos, sive alienos, videtur exponens, frustra prætenta misericordiæ causa, quam non habet, *l. Necare ff. de agnosc. lib.* Maxime si dolo malo recens natus loco solitario exponatur, qualis non male dicetur teneri pœna Legis Corn. de sicariis. Azor. in *Rubr. Cod. hoc tit.* Alias extra ordinem punietur, *l. 1. §. pœna ff. de agnosc. lib.*

2 Expositionis effectus est, quod filiusfam. liberetur patria potestate; servus fiat liber, *cap. unico hoc tit.* alimenta a suscipiente præstita non faciant ejus dominio subjici expositum, *d. cap. un.* Et hæc ita, nisi ignorantia excuset patrem aut dominum, qui solutis expensis non impedietur filium vel servum repetere, *l. 1. C. h. t.* An autem expositi censeantur legitimi, atque ita non irregulares, dictum est supra, *de filiis præsbyt.*

ADDITAMENTA.

Graviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. Busenb. *lib. 3. tr. 3. c. 2. dub. 2.*

TITULUS XII.

De Homicidio.

SUMMARIUM.

39 Ho-

DE Homicidio in genere hic subjicitur, quod est corporis humani animati peremptio. Aliud est Voluntarium, aliud Involuntarium. Hoc nullam constituit homicidii deformitatem, propter cessantem voluntatem, cum casus illi causam dederit. Illud vero deformitatem ponit, & dolo commissum facit locum legi Corn. de sicariis, cujus pœna est mors. * Canones extra peccatum mortale inducunt irregularitatem, quæ est inhabilitas sive canonicum quoddam impedimentum, quo inhabilis quis redditur ad suscipiendum Ordinem Ecclesiasticum, & in susceptum ministrandum. Ratio consistit in defectu mansuetudinis; visum enim Ecclesiæ, eum, qui alterius sanguinem effudit, vel effusioni cau-

(right margin: 1 beside the first line, 2 beside "Cano-")

sam dedit, non posse repræsentare lenitatem & mansuetudinem Christi, & proinde ab altaris ministerio esse removendum. Ut vero commodius pateat, quibus in casibus hæc irregularitas contrahatur, distinguenda sunt quatuor homicidii genera. de iisque separatim agendum. Est autem aliud Voluntarium, & hoc vel illicitum, quod in se vel in sua causa directe intenditur, vel licitum, hocque iterum vel Necessarium sive Defensivum, quod committitur in sui defensionem vel Punitivum, quod a magistratu infertur: aliud Casuale, quod in se tale est, ut mero casui attribuatur, vel nonnisi in causa indirecte volitum.

De Homicidio voluntario.

3 Ad primum quod attinet, ut voluntarium illicitum censeatur; requiritur directa & spontanea voluntas tendens in occasionem. De instrumento non quæritur, *l.* 1. *ff. ad L. Cor. de sicar.* tunc enim demum instrumenti habetur ratio, quando de animo non constat, ut ex eo possit colligi, an subsit animus occidendi. Necesse autem, sequatur ipsa mors, neque enim sufficit sola voluntas, quam effectus non subsequitur, *can. fin.* xv. *q.* 1. cum pœna etiam ipso jure imposita non incurratur, nisi per delictum consummatum. Nec sufficit, pervenerit ad actum propinquum, si effectus impediatur, etiam per miraculum, cum in pœnis mitior sumatur interpretatio, *c. in pœnis*, &c. *Odia de R. J. in* 6. Quomodo Cov. *ad Clem. si furiosus p.* 2. *in princ. n.* 5. *in fine* tradit, nec solum actum interiorem esse considerandum, nec conatum, sed actum perfectum. In hac specie proprie induci irregularitatem extra dubium est, cum in eo obtineat ratio modo dicta.

4 Quæstio autem est in casu, quo quis intendit vulnerationem, sine expresso animo occidendi. An secuta morte sit censendus voluntarius homicida? Resp. Ita velle Covarr. *d. l. nu.* 1. qui putat sufficere animum vulnerandi. Quæ opinio recte procedet, si ex conjecturis colligatur causa proxima & efficax, ex qua moraliter mors sequi solet, fuisse applicata, quia talem causam velle est velle effectum. Hinc qui absolute vult percutere ense, quacumque parte & quomodo potest, voluntarius homicida est dicendus. Quod si instrumentum ex se non sit aptum ad mortem causandam, aut si aptum sit, non tamen periculosum vulnus infligatur, directe voluntarius non videtur dicendus, cum directe nec in se, nec in causa mortem intenderit. Non erit tamen extra irregularitatem, cum mortis causam dederit. Quomodo in *c. fin. eod. in* 6. mandans vulnerationem, & inhibens cædem, nihilominus incurrit irregularitatem, propter subsecuram mortem ex facto mandatarii. Ut autem causetur irregularitas, debet causa data esse propinqua, nam remota non ponet hoc impedimentum. *Gl. in c. de cætero* 11. *h. t.* Vid. Suar. *de censuris disp.* 44. *sect.* 2. Tangit hæc omnes, etiam Principes, cum non excipiantur, & in iis habeat locum ratio supradicta. Summus tamen Pont. cum sit supra jus humanum, hac irregularitate, quæ est juris humani, non adficitur.

5 Ubi quæritur Primo: An ea adficiatur non baptizans occidendo? Resp. Non adfici, cum sit Ecclesiasticum impedimentum, quo non adficitur, nisi subditus. Nec facit quidpiam, quod postea baptizetur, cum in pœnis inspiciatur principium, licet aliud obtineat in bigamia, ut dictum sup. *de bigamis non ordin.*

Occisus sit baptizatus, vel non baptizatus non interest; satis enim est, hominem occisum esse, ut obtineat ratio supradicta, *can. Clericum dist.* 50. cum jura simpliciter loquantur de homicidio, quod sequi necesse est. Suarez *d. disp.* 44. *sect.* 3. *n.* 4. Ut non sufficiat sola voluntas aut conatus ad ponendam irregularitatem, imo nec vulnus lethale, si non sequatur mors licet per miraculum. Ratio est, quia talis revera non occidit. Hinc tendens ad occidendum inimicum, & inveniens eum mortuum, ut suam rabiem satiet, amputans caput vel cadaver aliter deformans, non potest dici irregularis, quia non potest dici occidisse hominem jam mortuum, qui homo dici non potest. Navarr. *in summa c.* 27. *n.* 219.

Q. II. An incurratur procurando abortum? Resp. Non alias, quam si fetus sive embrio fuerit animatus, cum jam vere sit homo, non etiam antequam fuerit informatus anima rationali, *can. quod vero* 19 *can. Moyses* XXXII. *quæst.* 2. *c. sicut* 20. *h. tit.* Navarr. *d. loco n.* 223. Est tamen grave peccatum, spem futuri hominis averte-

re,

re, & jure civili non inultum, *l. si mulierem* & 8. *ff. ad L. Corn. de sicar.* Infundi animam masculo die quadragesimo, fœminæ 80. tradit *Gl. in pr. dist.* 5. quam videtur Navarr. *d. loco* probare, & sequitur Covarr. *ad Clem. si furiosus p.* 2. *§.*3. *num.* 1. Sanch. *dd. Matrim. lib.* 9. *disp.* 25. *num.* 14. doctiores tamen Medici aliqui de ea re dubitant. Hinc propinans mulier poculum, quo minus concipiat, non potest dici irregularis quia licet peccet impediendo conceptionem, non tamen dici potest occidere aut deformare, quod necdum est, Navarr. *d. num.* 223.

7 Q. III. An vendens venena? Resp. Ita videri, si eum in finem vendat, & actus subsequatur, cum dans scienter causam cædis, ipsam cædem fecisse videatur, vel saltem ad eam concurrisse, *l.* 3. *in pr.* & *l. nihil* 15. *ff. d. t.* etiamsi post longum intervallum subsequatur, cum dilatio temporis non faciat, quo minus effectus sit ejus causæ, & quidem voluntarium, cum intentio præcesserit, & vis causæ præcognita fuerit. Nec proderit ei, qui venena dedit, quod ex post facto antidoto quodam effectum veneni dati impedire conetur, cum effectus subsecutus in ordine ad præcedentem voluntatem sit voluntarius, quem posterior conatus, qui tantum est secundum quid, non tollit.

8 Q. IV. An vulnerans non lethaliter, si vulneratus ex sua vel chirurgi incuria moriatur? Resp. Non videri, cum ad irregularitatem requiratur ut sequatur mors ex actu vulnerantis, quæ non nisi remoto hic ab eo causatur: remota autem causa non sufficiens ad mortem alicui imputandam, quam potius causavit proxima negligentia. Facit text. in *c. significasti* 18. *h. tit.* ubi quando percussio non fuit lethalis, non contrahitur irregularitas. Covar. *d. p.* 2. *§.* 2. *n.* 9.

9 Q. V. Quid in dubio, quo non constat, an vulnus sit lethale? Resp. Si non constet, incuria læsi aut chirurgi, præsumi potius ex vulnere eum obiisse, atque ita vulnerantem teneri de occiso, & incurrere irregularitatem. Nam cum de incuria non doceatur, aut per aliud quid superveniens per accidens mors causata, præsumitur vulnus lethale fuisse; præcipue si brevitas temporis insecutæ mortis præsumptionem augeat, quæ res a Judice examinanda, consultis Medicis, *l. semel ff. de re militari lib.* 12.

Q. VI. An vulnerans aliquem letaliter, quem alius postea occidit? Resp. Controversam hanc rem esse apud interpretes juris civilis propter contraria Jurisconsultorum responsa, ut videre est in dictis *ff. ad L. Aquil. n.* 22. Jure Canonico decisum est, hujusmodi vulnerantem esse irregularem, *d. cap.* 18. *hoc tit.* in quo inquiritur, an prius vulnus fuerit letale. Ratio est, quod taliter vulnerans causam sufficientem mortis dederit, atque ita operetur irregularitatem. Covar. *d. §.* 2. *num.* 4. Quod & dicendum, si dubium sit, ex quo ictu, posteriori an priori mors sit secuta, quod tutius sit cessare ab officio divino, quam temere celebrare, ut ait Pont. in *d. c.* 18. Quin autem sit irregularis posterior, qui lethaliter vulneratum peremit, non est dubium, cum licet vero moriturum occiderit, occiderit tamen maturando mortem; atque ita ut L. Aquilia teneri jure dicitur civili, *l. ita vulneratus*, 51. *in pr. ff. ad L. Aqu.* propter mortem acceleratam, ita & irregularis dicetur etiam de jure Canonico, quia verum est eum occidisse Vid. Jul. Clar. *§. Homicidium n.* 46. Zas. 2. *singul. intellect. c.* 6. 10

Q. VII. An mandans alium occidi? R. Certum esse, talem esse irregularem, si effectus subsequatur, *d. l. Nihil in fine*, *ff. Ad L. Corn. de sic.* cum vere intenderit homicidium, cujus est proxima causa, quia per alium faciens per se facere videtur. Quo facit *c. fin. eod. in* 6. ubi mandans vulnerari tantum, si mandatarius occidat, irregularis dicitur, quia mandando sit in culpa, & cædem evenire posse debuerit cogitare. Si non sequatur effectus non est ratio, cur incurratur irregularitas, *cap. Non præstat. De R. J. in* 6. cum non soleat inferri pœna nisi delicto perfecto. Nec obstat *c.* 1. *in fine eod. in* 6. ubi per assassinos mandans interfici Christianos, etiam non secuta cæde, excommunicatur, deponitur a dignitate, honore, Ordine, officio, beneficio. Nam respondetur primo, ibi non agi de irregularitate, cum de ea fiat mentio, sed alias injungi pœnas, ut per Canones non imposita pœna non sit per nos imponenda. Deinde ibi non agitur de quocumque mandante fieri homicidium per alium, etiam pecunia conductum, sed per aliquam ex peculiari natione, assassinorum scilicet, quæ gens infidelis consuetudinem habebat interficiendi 11

alios ex mandato Domini, etiam Christianos. Quæ res quia cedebat in injuriam nominis Christiani, graviores pœnæ sunt propositæ mandanti, etiam non secuto effectu, ratione turpitudinis mandati: quæ cum non habeat locum in aliis mandantibus, non est ad eos extendenda pœna. Nav. in *Summa c. 27. n. 233.* Cov. 2. *Var. c. 20. n. 9. & to* Suar. *d. sect. 3. n. 6.*

12 Q. VIII. An prosit mandati revocatio? Resp. Hoc dici posse, si sufficienter fuerit facta, cum mandatum non videatur causa subsecutæ cædis, quam mandatarius potius ex sua, quam mandantis voluntate perfecit; cum cesset hujus voluntas per revocationem, a quo mandatum habuit totam vim nocendi, ut cessante causa cesset effectus. Idem trahunt ad tacitam revocationem, mandatario sufficienter notam, cum & ea faciat cessare voluntatem. Navar. *d. c. 27. n. 233.* citans Innoc. *ad c. Ad audientiam h. t.* communiter receptum. Quod si tamen constet mandanti, ipsum mandatarium pertinacia ductum nihilominus occisurum fuisse, tenetur ex justitiæ lege impedire injuriam proximi, quam causavit mandando, & quam revocatio non omnino abstulit: ut possit videri, omittendo vel negligendo impedire, quantum in se est, fieri irregularis, secundum ea, quæ mox de omittente dicentur. Vid. Suar. *d. sect. 3. n. 7.*

13 Q. IX. An sit necesse, ut acceptetur mandatum? Resp. Si mandatarius recuset perficere mandatum & postea tamen illud exsequatur, posse videri in mandante cessare irregularitatem, ex eo, quod mors secuta non fuerit juxta mandatum, quod nullum fuit, utpote non acceptatum, ut non tam ei imputanda cædes subsecuta, quam malitiæ mandatarii. Probabilius tamen, etiam non acceptato mandato, cædem subsecutam imputandam esse mandanti, etiamsi denuo nihil sciverit, aut si sciverit, non sufficienter revocaverit. Nam licet non fuerit acceptatum, atque ita non posuerit contractum, mandatum tamen istud continet in se petitionem, vel voluntatis aliquam significationem, quæ alium ad agendum inducit, & manet non revocata sufficienter, ut quod ex illa sequitur, merito imputetur mandanti, si non indicavit contrariam voluntatem. Innoc. in *d. c. Ad audientiam.* Suar. *ubi sup. n. 9.*

Q. X. Quid si mandatarius occidatur? 14
Resp. Aliquos quidem negare mandantem adfici irregularitate, ut videre est apud Innoc. in *d. c. Ad audientiam, n. 4. b.* verius tamen contrarium non fieri irregularem, non quidem quasi ex homicidio voluntario directe intento, sed casuali vel indirecte volito, non præcavendo, quæ erant præcavenda; uti hoc in casu, in quo est periculum invadenti alterum, cujus est causa mandans. Quæ non excusat, quod monuerit mandatarium, ut sibi caveret, incautum & imparatum invadendo, quia hæc limitatio non removet id, quod subsecutum, cum non auferat culpam; juxta *d. c. fin. eod. in 6.* Uti nec excusat, quod voluntarie alter susceperit mandatum, quia ejus causa non ideo cessat esse mandans, Suar. *d. sect. 3. n. 17.*

Q. XI. An mandanti vulnerari tantum 15
imputetur cædes subsecuta? Resp. Hoc videri, eo modo, quod vulnerare volenti si occidat, imputetur homicidium, uti paulo ante dictum, & ex eo incurritur irregularitas; cujus ratio eadem hoc in casu, ut eadem juris dispositio locum habere debeat. Ubi nihil facit, quod mandatum limitationem habeat, scil. ne occidat ullatenus; quia ea non facit, quominus mandata sit actio absolute, non limitata quoad modum & instrumentum, cum ex se sit periculosa, atque ita intrinsece includat voluntarium. Quod si mandans limitaverit modum & instrumentum, ut non possit videri subesse periculum mortis, si tamen ea sequatur, licet casuale videatur homicidium, tanquam non intentum, erit tamen irregularis mandans, propter culpam, quam commisit mandando, cum licet possit dici non intentum in se, in causa tamen sit intentum, debuerat enim cogitare, posse inde mortem sequi, ut ait Pont. *c. fin. eod. in 6.* Vid. Covar. *ad d. Clem. Si furiosus p. 2. §. 1. n. 1.*

Q. XII. An mandans occidi Titium, si 16
mandatarius errans occiderit Mævium, fiat irregularis? Resp. Ita recte dici, cum homicidium intenderit, & intentio habuerit effectum. Nec facit, quod sit casuale respectu occisi, cum in se intentum sit homicidium, nec excludatur actus illicitus, nec ratio voluntarii, neque adfectus, effectusve mali operis minuatur, nec delictum sit minus ejusdem speciei & gravitatis cum intento. Covarr. *Ad c. Alma p. 1. §. 10.*

§. 10. *num.* 14. Bart. *ad l. Respiciendum §. delinquunt ff. de pœnis*. Clarus §. *Homicidium n. 9.* Facit argumentum *l. Eum, qui §. si injuria ff. de injur.* ubi Titium percutiens, quem putabat Mævium, tenetur Titio injuriarum, eo quod injuriam facere voluerit, eamque fecerit, quod est satis ad actionem injuriarum, *l. 3. §. fit itaque ff. de injur.* ubi & hoc in casu mandatum tendit ad occisionem, quæ est subsecuta. Sic & tenetur L. Aquilia, qui in adversarium lapidem mittens, non eum, sed prætereuntem percusserit, *l. scientiam §. qui cum aliter D. Ad L. Aquil.* Contra tamen responsum dicitur a Card. Caraffa an. 1487. ea ratione, quod irregularitas non contrahatur solo animo, & voluntate, sed animo & effectu; effectus autem hic cesset, quia non occisus, quem mandans occidi mandarat. Ut cessante homicidio mandato cesset & pœna, scilicet irregularitas, maxime cum pœna sit stricte accipienda, non etiam extendenda ultra casum Canone, aut lege expressum, *c. is, qui ubi Gl. de sent. excom. in 6.* Facit ad hoc text. in *c. Sententiam 9. supr. ne Clerici, vel Monachi &c.* ubi non tenetur, qui non occidit, non mandavit, aut consuluit. Mandatum autem hic cessat; cum mors non sit secuta ex mandato, quia non facto suo nomine, quo casu nequidem ratihabitio sufficit, *c. Cum quis de sent excom. in 6.* Nihil facit, quod nisi mandasset cædem Titii, non fuisset occisus Mævius, hoc enim per accidens, & ex remotiori causa. *Gl. in c. de cætero* 11. *h. t.*

17 Q. XIII. An incurrat irregularitatem consulens homicidium? Resp. Omnino, per *can. Pernitiose 23. de pœnit. dist.* 1. ubi quorum consilio, fraude, exhortatione homines occiduntur, homicidii dicuntur rei, nam & in his est mansuetudinis defectus propter causam homicidio datam, quia consulens est vere causa moralis influens in effectum. Quod omnino procedet, quatenus is, cui consilium datum, ex eo motus est ad occidendum, alias non occiturus: nam alias non dicitur consulens actu influere ad tale homicidium, *l. Non solum* 11. *§. si mandato D. de injur.* ubi requiritur, mandetur nolenti. Cov. *ad Clem. Si furiosus p. 2. t. 2. n. 1.* Procedit etiam in eo, qui determinatus est ad vindictam, si consulendo animum auxerit, & veluti exacuerit. Nam & talis vere in actum influit, cum confirmando, & augendo animum alterius, videatur delicto satis cooperari, ut & mereatur saltem hanc pœnam Canonicam, quia pœnam ordinariam juris civilis non meretur, quæ requirit, nolenti consilium detur, *dict. §. si mandato*. Facit *c. 6. §. qui vero hoc titul.* ubi qui inflammarunt animum Regis, dicuntur etiam puniendi, licet non tam severe. Quod si consilium tam simplex fuerit, ut nullo modo concurrerit ad effectum cædis, utpote altero jam omnino parato ad cædem, consulens non potest dici irregularis, quia cessat causa. In dubio tamen potius dicendus consulens non esse liber ab ea, quia cum nemo credatur eo animo ad cædem determinatus, creditur etiam consilio alterius inflammatus. Covvar. *d. §. 2. n. 1.* Suarez *d. disp. 45. sect. 3. n.* 10. Steph. de Avila *de censuris p. 7. disp. 3. sect. 3. dub. 3.*

Q. XIV. An idem dicendum de mandato, ut si hoc non auxerit animum alterius, sit mandans extra irregularitatem? 18
Resp. Cov. *d. c. 2. n. 1. vers. Hæc vero*, negare istam distinctionem, an sit facturus, nec ne, habere in mandante locum ex ratione, quod mandantis causa fiat hoc delictum, & videatur alias non facturus, ut ait Bart. in *l. non solum §. si mandato D. de injur.* quem sequitur Jason, communiter ita receptum adserens in *l. 1. n. 22. c. de servis fugit.* Posset tamen oppositum videri probabilius, cum posita eadem ratione, quæ in consulente obtinet, idem jus debeat poni. Nec obstat; quod habuerit animum influendi cædem, quia non influxit, non magis quam consulens in isto casu, ut tenet Nav. *d. c. 27. n. 51. circa fin.* Ut autem consilium operetur prædictum effectum, non est necesse, sit directum, nam & sufficit indirectum vel tacitum, cum moraliter parum differant directum & indirectum, quia utrumque sufficit ad moralem influxum; v. gr. Si amicus amico injuria adfecto dixerit: non intres domum meam, donec novi quid de te intellexero, aut qui præsens in tractatu de occidendo aliquo tacet. Cov. *d. §. 2. n. 9.* Suar. *d. sect. 3. n. 14.*

Quod si consulens retractaverit consilium? Resp. posse videri, talem non fieri irregularem, si omnia requisita ad dissuadendum, & revocandum consilium adhibuerit, licet frustra, argumento eorum, 19

quæ dicta sunt paulo ante de mandatum revocante, cui ut non imputatur effectus subsecutus, ita nec illi imputari debeat. Quo tamen non obstante, contrarium est verius, quia ex mandato agens, alterius nomine agit, cum mandatum concernat mandantem, non etiam mandatarium, cessat autem mandatum per sufficientem revocationem. Aliud est in consilio, quod concernit eum, cui datur, ejusque executio fit nomine proprio, & ponit inclinationem, quæ non tollitur per revocationem, cum intellectus semel instructus non facile mutetur, præcipue in causa vindictæ. Ubi volunt aliqui sufficere, si consulens non possit persuadere ei, cui consuluit, desistat, moneat eum, de cujus capite agitur periculi. Bart. in *d. §. si mandato n. 21.* Verum ea admonitio non videtur excusare, cum etiam diligens in vitando periculo mortis, possit tamen insidiose occidi, idque respectu consilii dati. Si tamen appareat consultius, admissis rationibus contrariis, & depositis iis, quibus ante motus fuerat, propter alias causas cædem velle exequi, consulens futurus est extra irregularitatem, si quidem cesset concurrere ad actum cædis, quæ non tam sequitur ex ejus consilio, quam potius malitia alterius, ut causa cessante cesset effectus. Vide hac de re latius. Felin. in *c. sicut 6. n. 9. & seqq. h. t.* Suar. *d. sect. 3. n. 11. 12. 13.*

20 Q. XVI. An consulens minorem vindictam, ut parato ad cædem, percussionem tantum, aut mutilationem? Resp. Non videri esse culpam in tali consulente, cum non tam concurrat ad cædem, vel mutilationem, quam potius propositum malum diminuat; nisi tamen consulendo minus cooperetur, aut dando consilium ad minus confirmet animum alterius. Cooperans quovis modo quin irregularitatem incurrat, extra dubium est, *d. cap. 6. §. illi autem h. t.* Si tamen sciat fi em intentum, & hoc sive percutiendo una, sive occidendo occisorem. Quod procedet, etiamsi non intenderit cædem, aut non percusserit lethaliter; videtur enim nihilominus concurrere ad actionem subsecutam, propter opem præstitam, *d. c. 6. §. illi etiam & §. fin.* Suar. *d. sect. 3. n. 31.* Navar. *de restit. l. 3. c. 4. n. 23.* Avila *d. p. 7. Disput. 6. sect. 2. Dub. 3.*

21 Q. XVII. An consentiens homicidio? Resp. Si fiat homicidium suo nomine, aut occasione sui, consentientem, dum actu fit cædes non evitare irregularitatem, cum non impediendo, aut prohibendo videatur moraliter cooperari, nisi ad ejus remotionem contradicendo ostenderit sibi displicere cædem. Ubi nihil obstabit, quod interiori consensu cædem probet; neque enim ea res vitabit contradictionem exteriorem, per quam removetur externum opus ad cædem concurrens: ut ille consensus interior, licet exponat mentale homicidium, tamen sufficiens ad irregularitatem. Si cædes non fiat suo nomine, exterior consensus, qui colligitur ex solo silentio, non est efficax ad inducendam irregularitatem, cum nullum ponat concursum ad actum, sed tantum mentale homicidium, inefficax uti dictum, ad hunc effectum. Ita Suarez *d. sect. 3. nu. 21. & 22.* Avila *d. disput. 6. sect. 2. dub. 7.*

Q. XVIII. An ratihabitio, sive approbatio homicidii jam perpetrari inducat irregularitatem? Resp. Hoc velle Navarr. 22
d. c. 27. n. 233. si suo nomine sit factum, & quod antequam fieret, mandare poterat ratum habens. Felin. in *d. c. sicut 6. n. 11. h. t.* & alii relati a Covar. *d. p. 2. §. 1. n. 4.* ex ratione, quod ratihabitio mandato comparetur, *c. Ratihabitio de R. J. in 6.* mandans autem fiat irregularis. Et facit *arg. c. cum, quis de sent. excom. in 6.* ubi ratam habens percussionem Clerici suo nomine facta, est excommunicatus. Negativa tamen verior, quam recte tenet. Cov. *d. loco* ea ratione, quod licet suo nomine facta sit cædes, ad eam tamen non concurrit, cum demum peracta cæde eam ractam habuerit. Non cum ratihabitio sit posterior, non possit dici causa homicidii, uti requiritur ad ponendam irregularitatem, quæ non inducitur nisi ex concursu, & nonnisi in casibus jure expressis, cum lex pœnalis non sit extendenda. Ut nihil obstet *d. c. cum quis*, quia loquitur de excommunicatione, & sic in casu a Canone expresso: quo modo, & accipiendum, *c. felicis de pœnis in 6. & Clem. 1. eod. t.* Nihil obstat *d. c. Ratihabitio*, quia ejus decisio procedit quoad culpam, non etiam quoad pœnas juris, cum ratihabitio respiciat solummodo cædem, ut objectum, non etiam ut effectum. Ut non possit facile videri delictum

a ra-

a ratum habente commissum ; atque ita nec pœna poni potest , nisi aliud fuerit jure expressum , uti in dictis locis. Hinc etiam erit extra irregularitatem , recipiens homicidam , defendens , celans , donans quid propter cædem commissam , quia hæc cum subsequantur , non possunt ponere causam homicidii , quamvis faciant præsumi mandatum Felin. *d. c. sicut n.* 4. *b. t.* Late de hac quæst. Suar. *d. sect.* 23. *& seqq.* Avila *d. sect.* 5. *Dub.* 6. *& dixi ad ff. hoc tit. n.* 23.

23 Q. XIX. An omissio obviandi homicidio ponat irregularitatem ? R. Aliquos distinguere, an omiserit impedire ex dolo, an vero ex negligentia : illo casu fieri irregularem. Cov. *d. p.* 2. *§.* 2. *n.* 7. *in fin.* ex ratione, quod eo casu non obvians percussioni Clerici excommunicationem incurrat , *c. quanta* 47. *infr. de sent. excom.* verum minus recte , ut mox dicetur. Alii indistincte volunt irregularitatem poni , cujus sententiæ videtur esse Nav. in *can. non inferenda XXVI. q.* 3. *n.* 18. Movetur per text. in *d. can.* qui habet ; non repellentem a socio injuriam , si potest , tam esse in vitio, quam facientem : & per *can. fin. ibid.* ubi dicitur: qui desinit obviare, cum potest , consentit. At neutra istarum opinionum proba , quia sive dolo omiseris , sive non , tamen potes videri concurrisse ad cædem , uti requiritur ; permittens autem non concurrit , nec est jure expressum , quod ea de causa incurratur irregularitas. Unde recte distinxeris in modo, quo quis tenetur obviare incommodo proximi , an ex lege caritatis solum , an vero ex lege justitiæ, illo casu , etiamsi sit voluntaria omissio , ex odio interno aut desiderio mortis proximi , nulla incurretur irregularitas , cum ista omissio nullam ponat cooperationem. Quo facit *can. fin. XXIII. q.* 8. ubi nec consilio , nec auxilio cooperantes dicuntur esse extra noxam . Ut nihil obstant Canones jam relati , quia accipiendi in casu caritatis . Posteriori vero omittens irretitur irregularitate . Probant hanc sententiam per *d. c. quantæ* , ubi excommunicatio infertur non impedienti Clerici percussionem , ut idem possit videri dicendum de irregularitate , quæ minor est. Verum & hoc minus recte , cum argumentum a majori non procedat in pœnis; & deinde non infertur irregularitas nisi in casibus jure expressis . Ut rectius fundamentum ponatur in eo, quod non impediens, quando ex lege justitiæ impedire tenetur, habeatur pro faciente ; quo modo & ad restitutionem obligatur damni dati , *arg. d. c. quanta* , *ubi Gl.* quatenus tamen sine gravi suo damno potest impedire , alias non videtur teneri. Navar. *d. loco n.* 20. *& seqq. & c.* 27. *n.* 231. Suar. *Disp.* 45. *sect.* 4. *nu.* 5. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 7. Non obstat præmissis , quod iste casus non sit jure expressus , cum requirat factum , omittens autem non faciat ; nam licet proprie non faciat , interpretative tamen facere videtur , *c. qui non facit* 164. *De R. J. in* 6. Hinc Medicus, qui ratione stipendii tenetur curare ægrotum , omittens erit irregularis , ex jam dicta ratione. Dico ratione stipendii , nam si stipendium nullum a civitate habeat , non tam ex obligatione justitiæ, quam caritatis videtur obligari. Hinc etiam qui scit homicidium tractari , non revelans , si ex caritate sola , tenetur revelare ; aliud si ex justitia.

Q. XX. Quid si defendere proximum ex caritate volenti persuaserit , ne defendat , & indefensus alter occidatur ? Resp. Navar. *d. c.* 27. *num.* 231. velle talem esse irregularem, *arg. can. si quis viduam Dist.* 50. *& can. periculose de pœnit. dist.* 1. propterea , quod ex dissuadentis opere illicito videatur secuta injusta deformatio. Contrarium tamen posset alicui non male probari , quod consilio tali adquiescens non sit irregularis, ut nec consulens debeat esse talis, cum sit causa magis remota. Et hoc in casu , quo tantum dissuasit illi, quantum ex caritate tenebatur proximum defendere ; nam si ex justitia , ut prior omittens, ita & consulens incurret irregularitatem , cujus est causa. Dixi autem, si persuaserit , quia per violentiam , fraudem , aliamve injuriam a defensione proximi , quem retrahens peccat contra justitiam . Nam licet volens defendere tantum teneatur ex caritate , tamen proximus habet jus , ne defensio ista impediatur ab alio per injuriam . Vid. Avila *d. dub.* 7. 24

Q. XXI. An fiat irregularis dans consilium , ut quis se exponat casui , unde periculum sit mortis? R. Ita recte videri cum consulens alicui , ut se occidat , cæde secuta fiat irregularis tanquam homicida ; idem autem sit facere & exponere se morali 25

peri-

periculo faciendi; consulere factum, & periculum, unde factum sequatur. Præterea, ut est homicida sui, constituere se in proxima & temeraria mortis occasione, ita & idem periculum consulens dicendus est ad cædem concurrere. Et hoc, si consulat quis, ut alter illicite se exponat periculo mortis. Navarr. *d. c.* 27. *n.* 235. Nam si, ut licite se exponat, quis consulat, pro bono publico, pro justa patriæ defensione, non magis potest dici irregularis, quam qui milites hortatur ad prælium, ut mox dicetur. Unde sequitur, non esse irregularem, qui consuluit alteri, ut moriatur pro fide, cum hoc nihil aliud sit, quam exhortari militem Christi ad fortiter potius occumbendum, quam deviandum a sui Salvatoris doctrina, cum animæ interitu. Covarr. *d. p.* 2. *§.* 5. *n.* 6. Quomodo ut non peccat amicum liberans cum periculo propriæ vitæ, ita nec consulens, qui nec directe, nec indirecte intendit consulto mortem, sed magis periclitanti subsidium ferri. Vid. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 5.

26 Q. XXII. An si plures ex repentina occasione rixantes aliquem occiderint, omnes fiant irregulares? R. Ita recte dici, sive omnes inflixerint vulnera lethalia, aut non lethalia, sive unus tantum, *can. fin.* XXII. *q.* 8. *ubi Gloss.* qui textus indistincte loquitur de omnibus una pugnantibus, cum eos tantum extra noxam ponat, qui nec impugnarunt, nec vulnerarunt, neque consilio aut auxilio sunt cooperati, sive nesciatur auctor; tunc enim omnes habentur pro auctore, ne scelus maneat impunitum, *l. Item Mela §. sed si plures ff. Ad L. Aquil.* sive etiam sciatur, *d. can. fin.* qui simpliciter loquitur. Nam licet alii non vulnerarint, vel non lethaliter, sed unus tantum, auxilium tamen aliquod præstiterunt, cum comitari homicidam ad committendum maleficium, & adsistere, sufficiat ad cooperationem, atque ita ad irregularitatem. Ut non obstet, quod irregularitas factum requirat *can. fin.* XV. *q.* 1. quia hic factum ponit cooperatio, non obstat textus *d. l. Item Mela §. sed si plures*, qui vult singulorum ictus considerari, ut solus ille puniatur, qui lethaliter vulnerando occidit; nam hoc ita dispositum jure civili. Canonibus aliter visum, ut patet *d. c. fin.* qui habet *juxta statuta Canonum*, quibus indicatur, aliud esse jure Canonico, propter majorem mansuetudinem. Plura Suar. *d. disp.* 45. *sect.* 3. *numer.* 8. *& seq.* Dicta eatenus obtinent, quatenus homicidium commissum ab habente sensum, qua de re paulo infra.

De Homicidio causa defensionis, quod & necessarium vocant.

Defendere seipsum jure naturæ est licitum 27 etiam usque ad cædem aggressoris, *l. ut vim ff de just. & jure*; cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ; id est, quod injuria non possit aliter impediri, & est tanta, ut cum tali nocumento proximi possit jure propulsari, quod in particulare est prudentis. In foro conscientiæ potest quisq; sequi judicium suæ conscientiæ; aut alterius docti & prudentis, bene excussis circumstantiis; quas & in foro contentioso diligenter examinabit Judex: qui primo advertet, an is, qui occidit, in periculo fuit per aggressionem alterius, alias non esset defensio. Ubi non erit necesse exspectare impetum aggressoris, ejusve ictum; posset enim esse sera defensio, ut præveniens sit extra culpam, si desperet se alias inimicum prope aggredientem posse repellere. Et hoc, si sine mora aggressurus, nam si ex intervallo tantum, non erit licitum prævenire, quia alia via posset evadi periculum; Navarr. *cons.* 31. *h. tit.* Hinc inimicum gladio stricto ad se venientem sagitta petens, aut latronem emisso telo occidens, erit extra noxam. Et hoc, si aggressio sit injusta, nam si justa, secus dici posset: ut in occidente ministros justitiæ, quos occidendo non juste a se repellit reus, & non citra irregularitatem, cum non invadant, ut occidant, sed ut mandatum impleant, licet ex ejus implemento posset subsequi mors. Secundo, an defensio fieri potuerit minori læsione proximi; nam si sufficeret mutilare, aut vulnerare, occisio erit immoderata, propter gravem culpam, quam continet in repulsione proximi. Tertio, an defensio sit facta citra culpam talem, quæ non transeat in aggressionem. Nam si quis fugientem invasorem, etiam post acceptum vulnus, sequatur & occidat, aut mutilet, excedet moderamen inculpatæ tutelæ, cum fuga invasoris faciat cessare periculum invasi,

qui

qui proinde non excusabitur, si fugientem insequens occidat; nec excusabit vulnus acceptum, quia non tollit animum vindictæ, ut tradit Pont. *in c. significasti* 18. *in fin. h. t.* Suar. *Disp.* 46. *sect.* 1. *num.* 7. 8. *& 9.* Itaque homicidium in necessariam sui defensionem ut jure civili est extra pœnam, ita & jure Canonico excusat ab irregularitate. Et hoc omnino secundum jus novum, *Clem. un. h. tit.* quod excusat eum, qui occidit vel mutilat invasorem, aliter mortem evadere non valens. Navar. *in summa cap.* 27. *n.* 207. Covar. *ad d. Clem. un. p.* 3. *§. unico.*

28 Verum dubitatur: An & idem obtineat de antiquo? Resp. Negare *Gl. in c. sicut dignum*, *§. Cler. V. consilium h. t.* ubi dicit ad Ordines alios aspirare reum non posse. Pro quo videtur facere textus *in can. de his* 6. *dist.* 50. & alii similes. Contra tamen verius est, etiam jure antiquo extra irregularitatem fuisse occidentem in necessariam sui defensionem: & patet ex *can. qui a te dist.* 50. eum canonice non judicari, qui necessario occidit. Facit, quod *d. Clem.* non tam contineat verba inducentia jus novum, quam explicantia vetus. Nihil obstat *d. can. de his*, nam licet loquatur de homicidio facto in defensionem, non tamen necessario & non citra culpam; uti & loquitur *d. cap.* 18. *hoc t.* Nihil etiam obstat Trid. *Sess.* 14. *c.* 7. quod cum super homicidio necessario committit dispensationem Episcopo, videtur supponere, quod & tale inducat irregularitatem; quia loquitur in casu, quo reus excessit moderamen inculpatæ tutelæ. Itaque verior habet opinio, & olim & hodie moderamen inculpatæ tutelæ facere, ex homicidio non infligi irregularitatem, ea ratione, ne necessitas vertatur in culpam, & quod jure est permissum, puniatur, contra *l. Gracchus C. ad Jul. de adult. d. Clem. un.* Quod obtinet non tantum in laicis, sed & Clericis, cum nec his sua vita sit negligenda. Ex dictis consequens est, si excedatur defensionis modus, occisorem non esse immunem ab irregularitate, cum ratio ejus in eo locum habeat, scil. defectus perfectæ lenitatis, nisi excessus sit levior, & inevitabilis. Covarr. *ad d. Clem. un. §.* 1. *n.* 3.

29 Q. II. An ex injuria antecedente possit poni inculpata tutela in injuriante se defendente contra injuriatum? Resp. Aut post moralem interruptionem injuriæ datæ affectus in juria aggreditur injuriantem, aut incontinenti ipso injuriæ actu. Priori casu moderamen inculpatæ tutelæ potest videri habere locum; cum prior injuria non sit circumstantia præsentis actionis, nec moralis ejus causa, in posteriori vero casu quæstio est. Exemplum sit in adultero, qui deprehensus a marito in ipso facto, eum se invadendem occidit, non data alia invadendi via. Quæstio inquam est: * An 30 adulter possit dici hoc casu servasse moderamen inculpatæ tutelæ. R. Id negare Nav. *d. cap.* 27. *n.* 238. *& conf.* 32. 34. *&* 35. *h. t.* Movetur hoc argumento, quod dederit operam rei illicitæ & periculosæ ad homicidium, ut dans causam videatur & causatum procurasse; præcipue cum talem causet injuriam, unde cædes sequi solet. Affirmantium opinio est probabilior, modo adulter circumspecte egerit, omnino removendo causam homicidii, non agendo incaute, cum aliena conjuge, quia tunc immediata defensio est moderata, prior autem occasio remota, quæ non sufficit ad irregularitatem. Deinde sine culpa non contrahitur irregularitas ex privato homicidio, hic autem culpa deest, saltem quoad homicidium, licet non desit quoad adulterium: quod cum per se non ordinetur ad homicidium, nisi valde remote, non sufficiet ad irregularitatem, cum non ponat sufficientem aggressionem per adulterium, qui eam non intendit proxime, sed data occasione tantum se defendit, ut non possit non videri defensor. Vid. Suar. *d. sect.* 1. *n.* 10. *&* 11. Nav. *de restit. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 348. *& seq* Avila *p.* 7. *Disp.* 5. *sect.* 3. *Dub.* 3. Quod si fugiendo potuerit adulter evadere impetum mariti, tenetur fugere; quia non potest ullatenus fuga isto casu videri ei turpis, qui ob turpitudinem, quam commisit, patitur impetum alterius; itaque non tam inspiciendum, rei licitæ quis operam det, at illicitæ, sed an sit opus ordinatum ad homicidium. Suar. *d. loco nu.* 12.

Q. III. Quid si invasus potuerit fuga 31 evadere periculum? Resp. Videri laxiorem eorum opinionem, qui excusant occidentem, qui fuga poterat periculum evadere sine dedecore. Cujus opinionis videtur esse Felinus, in *c. suscepimus* 10. *hoc. t.* strictiorem vero eorum, qui minime

nime excusant, cui fuga fuisset dedecori. Nav. *hic cons. 6. n.* 4. Cov. *d. p. 3. §.* 1. *n.* 4. per text. *in d. Clem. un.* qui se fundant in eo, quod periculum aliter non potuerit evitari; quæ sententia tutior est. Probabilis tamen tutaque videtur media sententia, scilicet irregularem non esse in casu, quo fuga non est sine periculo vitæ, aut gravis infamiæ nota, cum quod evitari non potest sine gravi nota, moraliter judicetur inevitabile, quod moraliter sit necessarium viro bono evitare infamiam, cum fama vitæ æquiparetur, *l. isti* 8. *§. penult. D. quod metus causa.* Ut iste casus dicendus sit comprehensus sub verbis *d. Clem. un.* Et hoc, si non dederit causam aggressionis, ut quia cum uxore inventus, aut aliam injuriam intulit, tunc enim, si fugere possit, fugiendum illi est. Alias recte resistet, idque si injuria incontinenti sit commissa, nam si diu præcessit, non est opus ista limitatione. Si vero fuga non sit futura dedecori, invasum occidendo, licet in foro civili possit dici extra noxam esse, coram Deo ramen talis non excusatur, nec in foro Canonico est extra irregularitatem, cum in eo deficiat moderamen inculpatæ tutelæ, atque ita ponatur defectus lenitatis, causa irregularitatis. Vid. Suar. *d. sect.* t. *num.* 5. & 6. Avila *d. sect. 3. dub.* 2. *concl. 3.* Hinc communiter receptum, Clericum, qui pugnare turpe est, non etiam fugere, si malit occidere, quam fugere, esse irregularem, *Gl. in d. cap.* 10. & *in dict. Clem. un.* ubi text. sed fundat in eo, quod aliter periculum evitari nequeat: hoc autem in casu potest evitari sine ullo præjudicio; non corporis, quia potuit evitari, non honoris, quia fuga non est infamis, imo decens Clericum, *dict. cap.* 10. *in fine*. Quod dictum de vitæ defensione corporis a mutilatione, cum æquipolleat homicidio, quantum ad hunc tractatum, & injuria hæc sit gravior, quam ut quis eam sibi inferri debeat pati Cov. *d. §.* 1. *n.* 2. Adeo ut etiam in defensionem sui a mutilatione liceat invasorem occidere, si alias integritas membrorum propugnari nequeat.

32 Q. IV. Quid si non possit se quis tueri nisi cum periculo innocentis intermedii? Resp. Per innocentis interpositionem non eripi alicui jus defendendi, se a natura competens, ut ejus cædes tantum per accidens videatur contingere, utpote non intenta, sed secuta ex opere licito & necessario: ut non possit dici operari irregularitatem, cum nullus ponatur defectus lenitatis. Navarr. *De restit. lib.* 2. *c.* 3. *num.* 147. Sic arcem aut urbem oppugnans, in qua sunt innocentes, non tenetur ideo minus eam oppugnare, ut nocentes puniat: & a triremi Turcarum invasus non tenetur a sui defensione cessare propter remiges Christianos, qui in ea sunt & lædi possent, quia damnum hoc per accidens illis contingit. Molina *de Jure & Just. tr.* 2. *disp.* 119. Vide eundem de Christianis, remigantibus. *Disp.* 115. & *dicta ad ff. h. t. num.* 41.

Q. V. An in defensionem honoris occidens sit irregularis? Resp. Cædem hanc potius videri spectare ad vindictam, quam ad necessariam sui defensionem, cum possit honor læsus competentibus actionibus recuperari. Ut videatur reus irregularis fieri, in ejus non tam defensionem quam vindictam occidens aut mutilans; etiamsi in foro civili homicidium hujusmodi faciat cessare pœnam ordinariam. *Gail.* 2. *Obs. c.* 100. Quomodo dicentem: *Tu mentiris*, occidens hoc impedimento tenetur. Dico læsus; nam ante actualem læsionem licet eam impedire, si aliter honos salvus esse nequeat. Recentiores plerique tenent, licitam esse defensionem, etiam cum mutilatione, aut cæde honorem lædentis. Quo facit, quod dictum ante, non teneri fugere invasum, si fuga illi sit allatura gravem infamiam, cum honor non sit viro bono minor, quam vita. Quomodo, & ita in defensionem pudicitiæ licita est cædes eam violare volentis, *l.* 1. *§. pen. ff. Ad L. Corn. de sicar.* cum pudicitiæ integritas cujusvis damni pecuniarii æstimatione major recuperari nequeat. Vide dicta ad *ff. eodem numer.* 45. 33

Q. VI. Qui de cæde facta in defensionem rerum? Resp. Sententiam communem videri, occidentem non esse extra irregularitatem, etiam in casu, quo bona sunt omnino admittenda; ex ratione, quod caritas obliget ad hæc bona concedenda proximo pro tuenda ejus vita. Deinde quia jus Canonicum tantum excipit defensionem propriæ vitæ, *d. Clem. un. in V. quia mortem aliter vitare non valet*, propter 34

pter necessitatem moralem; ut idem non sit tribuendum defensioni bonorum, quæ non tam necessaria. Facere eo videtur. *c. 2. h. t. in V. te tuaque liberando*, quasi tunc sit licita rerum defensio cum cæde alterius, quando simul & persona defendentis periclitatur. Eodem facit *c. suscepimus* 10. *h. t. in V. Expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus & transitoriis in alios ita acriter exardescere*. Facit denique, quod furem nocturnum jura & Canonica & civilia occidi permittant, non etiam diurnum nisi se telo defendat, *l. 4. ff. Ad L. Aquil. & c. 3. hoc tit.* Et ita curiam tenere Rom. tradit Navar. *in summa c. 15. n. 5.*

Verum, his non obstantibus, in contrariam sententiam inclinare videtur Covar. *d. p. 3. §. un. in fine*, ex ratione, quod tale homicidium sit inculpabile. Nec recte objicies, quod & homicidium a milite in justo bello, & a judice commissum sit inculpabile, nam in iis est voluntarium, cum illi se ingerent isti actioni: in hoc vero casu reus cogitur ad actionem ex causa solius defensionis, quæ ut licita quoad vitam, ita & quoad bona temporalia, quæ quodammodo vitæ comparantur, *l. Advocati C. de ad voc. divers. judicior*. Fac. *c. 2. in fine eod. in 6.* Ubi non est irregularis accusans furem ex ista causa, ut nec sit dicendus irregularis bona defendens. Alias daretur licentia pravis hominibus alios bonis suis spoliandi, qui hac via constituerentur in gravi necessitate; & ut non constituantur, per bonorum partem ablatam, ad necessitatem, si tamen ea sit sufficiens ad pœnam laquei, quidni & sufficiens ad defensionem cum rapientis nocumento; quo facit *d. c. 2. h. t.* Ubi dum dicitur, *te tuaque defendendo*, non debet dici copulatim utrumque requiri, quia alias sequeretur absurdum, vitam scilicet in periculo existentem, si non simul bona periclitentur, defendi non posse; sed signum copulativum accipi debet disjunctive pro *vel*; argum. *c. verum sup. de jurejur.* ubi dum causa vitæ & rerum servandarum jurantes absolvuntur, necesse non est copulatim illa duo concurrant, cum alterum sufficiat, & causa rerum conservandarum, quibus sustinetur vita, salusque nostra, quæ sunt nobis pro viatico, ut ibi ait Cujac. sit sufficiens ad absolutionem a juramento ab invitis præstito. Nec est infrequens *Et* pro *vel* poni, ubi id materia exigit, *l. sæpe 53. D. de V. S.* ubi Alciat. Quod ita procedet, si res sint magni momenti, nam pro re minima non videtur concessum jus defensionis, cum tanto proximi detrimento. Præterea si desit probabilis recuperandi spes alia via; nam alias defensionis modus non esset extra culpam. Nav. *d. cap. 15. num. 2.*

Non obstant pro altera parte deducta; nam solutio ad *d. c. 2.* patet ex dictis. Quantum ad *d. Clem. un.* etsi tantum de vita propria loquatur, non tamen excludit bona, quia ad vitam spectant, ut dictum. Et quod non ad solam defensionem vitæ sit textus iste restringegendus, patet ex *can. Quia dist. 50.* ubi etiam ad tuendam libertatem cædes facta non sponte mea dicitur esse extra culpam: quod se aliter haberet, si textus in *d. Clem. un.* esset stricte intelligendus, ut loquitur. Nec facit, quod libertas passim æquiparetur vitæ, quia & bona vitæ æquiparantur: ut, cum restrictio textus hac in materia sit odiosa, extensio vero favorabilis, hæc sit potius admittenda.

Quantum ad *d. l. 4. D. Ad L. Aquil. & d. c. 3. h. t.* accipienda est decisio eorum in casu, quo fur diurnus fugari potest, qualis sine culpa non occiditur. Nec faciunt verba: *si se telo defenderit*, applicanda enim non tantum ad defensionem vitæ, sed & rerum, quæ si salvæ haberi possunt contra vim furis diurni, non recte is occidetur; sin autem nequeant haberi salvæ, propter impetum furis, qui armis agit, quidni defensio est licita? quantum ad *d. c.* 10. in illo non agitur de necessitate vitandi nocumentum, uti nec agitur de eo in *c. significasti 18. h. t.* Et hanc opinionem communem esse tradit Jul. Clarus, alios allegans, *§. Homicidium n. 25. & 47.* Vid. Suarez. *d. disp. 41. sect. 2. num. 2. & seqq.* Avila *d. sect. 3. dub. 4.* Navar. *de Restit. l. 2. cap. 3. n. 295.* Obtinet etiam hæc opinio non tantum in laicis, verum & in clericis, quos non minus decet vitam, & laicos, ut patet ex *c. Olim 12. sup. de restit.* bona ad vitam necessaria defendere, quam *spoliat.* ubi Clericus invasorem possessionis in continenti potest repellere: & *c. dilecto de sent.* ex-

excomm. in 6. ubi Clerico contra spoliatorem permissa est rerum defensio contra violentiam ea invadentium.

35 Q. VI. An advocans alios in justam sui defensionem, per quos occiditur aggressor, sit irregularis? R. Non esse, cum ut per se corpus aut bona defendere ei licet, ita & per alios licite debeat, quia per alios faciens per se facere videtur. Nav. *c.* 27. *n.* 212.

36 Q. VII. An taliter advocati sint extra noxam? R. Id omnino negate Nav. *d. c.* 27. *nu.* 213. & velle eos irregularitatem incurrere, non tantum quia talis in defensionem extranei invasorem occidat, sed & patris, matris, etiam in casu, quod alias caperetur civitas, aut exercitus fugaretur, ex ratione I. Quia nulla necessitate prematur, & æque sit diligenda unius proximi vita, atque alterius. II. Quod exceptio in *d. Clem. un.* tantum loquatur de propria vita. Quibus non obstantibus, verior est sententia contraria, quam ut talem amplectitur Cov. *d. §. un. n.* 5. ex eo, quod licitum sit innocentem defendere etiam cum periculo invasoris, cum magis sit diligendus innocens, quam nocens, atque in pari causa sit potior. Quo omnino faciunt textus in *can. error. dist.* 83. *can. non inferenda XXIII. q.* 3. & *d. c. dilecto*, qui participem culpæ faciunt non impedientem mortem proximi, & negligentem videri fovere eum, qui injuriam infert. Præterea irregularitas non contrahitur nisi per culpam, aut per spontaneam voluntatem; hic nec est culpa, nec spontanea voluntas, cum tantum sit intenta defensio; per accidens autem sit occisio, sine qua obtineri non potuit defensio. Denique si advocans in auxilium non est irregularis, etiam arma præbens, ut fatetur Navar. *d. c.* 27. *n.* 21. non est ratio, cur advocatus sit irregularis, cum quod per nos possumus, possimus & per alios. Ubi si contingat advocatum occidi, non poterit dici ea res nocere advocanti, qui licite eum advocavit, *d. c. dilecto*. Dicta procedunt non tantum, si defensio proximi cadat sub obligationem, quo casu non est dubium non esse occisionem voluntariam & culpabilem: verum & in casu, quo non cadit sub obligationem, cum & isto sit licita proximi defensio, non magis culpabilis, quam ab ipso advocante facta, nec tam intenta occasio, quam defensio per vim extorta ab iniquo aggressore. Ut secundum *d. Clem. unicam* sit & talis advocatus extra irregularitatem, non obstante, quod illa tantum excipiat defendentem vitam propriam; eadem enim ratio subest in defendente vitam alterius injuste per alterum invasi. Et hoc eo magis, quo propinquior est persona, quæ defenditur, ut pater, mater, quamvis contrarium velit Nav. *d. loco n.* 213. Vid. Suar. *d. disp.* 46. *sect.* 3. Avila *d. dub.* 4. *vers. Denique* Pet. a Navar. *de Restit. d. c.* 3. *n.* 418. & *seqq.*

Q. VIII. An in defensionem Reipubl. occidens sit irregularis? R. Hoc adfirmare Navar. *d. loco n.* 215. & *c.* 15. *n.* 2. ductum I. argumento judicis, qui cum teneatur occidere malefactorem, tamen fiat irregularis. II. Quod *d. Clem. unica* tantum excipiatur propriæ vitæ defensio. Contrarium tamen verius, cum irregularitas non contrahatur, nisi per homicidium volitum, quale non est; de quo agitur, cum quilibet teneatur ex ratione naturali defendere patriam. Atque ita, cum defendens etiam occidendo exerceat actum virtutis obligantis sub peccato (cujus obnoxius esset omittens) non potest dici contraxisse defectum perfectæ lenitatis; ut sub finali clausula *d. Clem.* etiam hic casus dicendus sit contineri. Non obstat arg. sumptum a judice, nam homicidium ab eo mandatum est voluntarium in causa, dum sponte adsumit, vel non ita coacte officium judicis. Hoc autem in casu non est volitum in causa, quia defendere cogitur. Videantur plura in simili apud Cov. *d. §. unico, n.* 5. & Pet. a Nav. *d. c.* 3. *n.* 419. 37

Postremo quæri posset, an in conservationem vitæ matris liceat dare pharmacum, quo fœtus in utero extinguatur? R. Videri id non licere, si partus jam sit animatus, quia non potest quis directe occidere innocentem, ut alium servet. Si necdum sit animatus, volunt posse dari pharmacum, directo tendens in curationem matris, etiamsi inde posset contingere abortus, prævalet enim vita matris, quæ gravius sentiret detrimentum, quam causatur indirecte ex abortu. Si probabile sit, alias utrimque moriturum, volunt sine culpa remedium matri adhiberi posse. Nihil obstante *c. si aliquis* 5. *h. t.* quod vult, ut homicidium esse damnandum, qui abor- 38

abortioni dat causam, quia loquitur de eo, qui sine causa id facit, & sic culpam committit, quæ hoc in casu nulla est, ut explicat Navarr. *c.* 25. *n.* 62. Covarr. *ad d. Clem. un. p.* 2. *§.* 3. *n.* 1. *in fine*.

De Homicidio publica auctoritate a Judice, vel ejus ministris commisso,

39 Licitum esse hujusmodi homicidium, uti & mutilationem, quando id crimina exposcunt, non est dubium, neque enim alias posset esse tuta inter improbos innocentia. Oritur tamen ex eo secundum Canones irregularitas, *c. Clericis &c. sententiam sup. ne Clerici vel Monachi, &c.* cum sit omnino voluntarium: ingerit enim se tum judex, tum ministri illi ministerio & actioni, per quam maxime contrahitur defectus lenitatis, in quo ponitur tota ratio irregularitatis. Ut non obstet, quod sententia sit juste prolata, cædes vel mutilatio subsecuta sit inculpabilis; tantum enim quæritur, an fuerit voluntaria, in se vel sua causa, qualis est hac in parte.

40 Hinc Judex ferens sententiam capitalem fit irregularis, sive laicus sive Clericus. Etsi enim pleraque loca de Clerico loquantur, non minus tamen in illo, quam in hoc deficit lenitas, ut satis colligetur ex *can.* 1. *dist.* 51. Non alias autem hæc irregularitas incurritur, quam secuta morte, ex qua causatur. Sententiæ nomine comprehenditur quodcumque præceptum ad mortem tendens, cujusmodi est & sententia, quæ privat alimentis, unde reus postea moritur. Covar. *d. p.* 2. *§.* 5. *nu.* 7. Sub judicis nomine continetur & adsessor, consultor, exhorator, & quilibet alius ad sententiam ferendam concurrens; Pontifice tamen inferior, quem irregularitate non adfici ex eo patet, quod hæc sit juris humani, supra quod est Pont. ut dictum supra *de constitut.*

41 Ubi primo quæritur, an Princeps vel Dominus temporalis, uti Episcopus, vel alius Ecclesiasticus, cui est temporalis jurisdictio, mandando eam aut delegando contrahat irregularitatem, subsecuta cæde per delegatum? R. Minime, si commissio fiat pure ac debito modo, non determinate ad pœnam mortis, alioqui non tam committeretur jurisdictio, quam executio sententiæ latæ per delegantem. Plura delegatio erit, quando indifferenter jurisdictio datur ad exercendam justitiam, sive in genere quoad omnia crimina, sive in specie quoad tale factum, juxta *c. fin. ne Cler. vel Monachi in 6.* quod cum loquitur de delegatione in particulari, multo magis obtinebit in generali. Nam quo commissio est generalior, hoc magis abstrahit a concursu ad pœnam mortis. Non obstat, quod commissio videatur causa homicidii, quod sine ea a tali non contigisset; nam voluntas committentis non fertur ad homicidium, sed ad exercitium justitiæ, cujus nomine data jurisdictio, ex qua reliqua consequentia respectu committentis sunt accidentaria. Covarr. *d. §.* 5. *n.* 8. Suar. *de censuris disp.* 47. *sect.* 1. *n.* 5. *&* 6. Avila *p.* 7. *disp.* 5. *sect.* 2. *Dub.* 4.

Q. II. An injusta delegati sententia adficiat delegantem? R. Non magis quam justa; cum iniquitas alterius non debeat alteri nocere, qui non est particeps: neque enim tam delegatus movetur a delegante, quam a se, & sua malitia. Nisi tamen subsit culpa delegantis, qui cum morali periculo committendæ injustitiæ sine sufficienti examine & cognitione personæ delegavit jurisdictionem, cui ideo effectus merito imputatur. *Gl. & DD. ad d. c. fin. Ne Cler. vel Monachi in 6.* Suar. *d. sect.* 1. *n.* 9. 42

Q. III. An ponens leges sanguinis fiat irregularis? R. Non videri, quia talis actio non ordinatur per se ad homicidium, verum ad bonam gubernationem, ut delicta caveantur. Estque talis legum constitutio magis differens; quam ut sufficiat ad irregularitatem. Unde & consulens tales leges ex vi actus, non est irregularis: ut nec dicens ex iis legibus deberi pœnam mortis. Si tu in universali & abstracto dicas, & mere speculative; aliud si practice, & in particulari, quoad certam personam, concurrit enim ad cædem, subsecuta morte. Idem dicendum de docente in Scholis leges pœnales, in generali & theorice; nam in particulari docendo moveret ad sententiam ferendam & sic influeret ad cædem non citra irregularitatem. Nisi judex, qui consulit aut docetur, sit promptus ad cædem, ut docens aut consulens nihil possit dici cooperari, secundum dicta *sup. eod. n.* 14. Idem statuendum in concionatore, dum generaliter e cathedra monet judices, servent leges, Remp. per- 43

perditis hominibus purgent, qui non potest dici concurrere. Suarez *d. loco n.* 8. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 6.

44 Q. IV. An judices Ecclesiastici reos convictos tradentes brachio sæculari incurrant irregularitatem? R. Per laicos reos brachio traditos sæculari minime incurrere, quippe qui non tam tradantur, quam relinquantur brachio sæculari. *Gl. in c. ad abolendam V. laicus sup. de hæred.* De Clericis vero traditis majus dubium videri posset, eo quod per eorum traditionem videatur dari causa cædis, qua alias adfici non possent. Idem tamen de iis dicendum, qui licet dicantur tradi brachio sæculari, non tamen tam facienda vis in verbo *Tradi*, quam respiciendum id, quod agitur. Neque enim Ecclesia directe causat mortis pœnam, sed per consequentiam tantum, privando scilicet privilegiis, quæ impediebant, quominus laico in Clericum esset jurisdictio, *c. Novimus inf. de verb. signif.* Covar. *d. §.* 5. *nu.* 6. Suar. *d. sect.* 1. *n.* 10. *&* 11.

45 Q. V. An Ecclesiasticus judex isto casu debeat pro reo intercedere apud laicum judicem, in cujus manum incidit Clericus? R. Ita insinuari *d. c. novimus*, quod habet, debere efficaciter intercedere, ad hoc, ut quantum in se est, Ecclesiasticus judex ostendat animum absolvendi potius, quam damnandi, quod præ se fert pietatem, & facit non concurrere ad cædem subsecutam, ut non sit intermittenda hæc intercessio. Efficaciter autem intercedere non est absolute petere, ut non occidatur, sed quatenus juste & licite id fieri potest. Quo modo non erit ficta ista intercessio, etiamsi fiat pro hæretico pertinaci, qui supplicio est adficiendus certissimo, cum faciat, ut & hoc in casu Clericus intercedens non videatur appetere pœnam sanguinis, & sic non concurrere. Covar. *d. §.* 5. *numer.* 6. Suar. *d. loco numer.* 12. Et posito, quod ficte intercedat exterius, facit tamen illa exterior intercessio, ut non concurrat ad eadem, atque ita irregularitate non adficiatur, ut mox dicetur.

46 Q. VI. An accusator fiat irregularis? Resp. Si justa fuerit accusatio, sive coram Clerico intentetur, qui non potest inferre pœnam sanguinis, sive coram laico, non fieri irregularem accusatorem, tantum petendam emendam sibi fieri, & provideri, ne in posterum contra se tale quid committatur; cum protestatione tamen, quod vindictam, aut pœnam sanguinis non intendat, juxta text. *c.* 2. *eod. in* 6. quod & permissum Clericis, ne detur pravis hominibus eos divexandi in bonis, aut persona licentia. Ratio est, quod talis actio non tam censeatur cooperatio ad mortem, quam justa sui, & suarum rerum defensio. Ubi protestatio omnino necessaria est, ut tollatur exterior occasio vel indecentia, quando est tale crimen, cui proposita deformatio. Alias non erit opus protestatione, cum deformatio subsecuta non tam accusatori, quam judici veniat imputanda. Navarr. *c.* 27. *nu.* 214. Tutius autem, protestationem statim ab inchoata accusatione interponere, etiamsi omissam sufficiat ante sententiam interponere, cum & tunc effectu suo non careat; & *d. c.* 2. nihil aliud præscribatur, quam ut interponatur. Covarr. *d. §.* 5. *num.* 2. Suar. *disp.* 47. *sect.* 2. *n.* 2. Non obstat, quod accusator videatur cooperari cædi subsecutæ, cum eo cessante non fuisset subsecuta; quia si non foret fidelibus liberum jus suum postulare accusando, magna licentia daretur improbis nocendi innocentibus. Deinde cooperatio illa impeditur pro protestationem. Dixi, si justa sit, nam injusta delictum continet, facit accusantem concurrere, ac dare causam subsecutæ morti injustæ, quem non excusat protestatio inutiliter proposita. Protestatione itaque omissa, erit accusator irregularis, cum ita censeatur intendere mortem accusati, quæ & secuta est, quod imputet sibi, qui omisit remedium a jure concessum.

Protestatione hac non est opus in accusante coram Judice Ecclesiastico, qui non potest procedere ad pœnam sanguinis, etiamsi forte tradat brachio sæculari convictum reum, cum actio accusatoris terminetur in sententia Ecclesiastica, & Judex brachio tradens sæculari non fiat irregularis. Suarez *dict. sect.* 2. *num.* 18. Non est etiam necessario protestatio in casu, quo accusatio continet crimen leve, licet Judex excedens limites justitiæ condemnet ad mortem, cum malitia Judicis non debeat nocere accusatori, qui eam rem non potuit prævidere. Covarr. *ad Clem. unic. hoc tit. p.* 2. *§.* 5. *vers. Nono.*

Nono. Uti nec nocet, si reus conjectus in carcerem, postea aliis criminibus cumulatis, morte mulctetur, quia tantum remotam causam dedit prior accusans. Nav. *d. c.* 27. *n.* 214.

47 Q. VII. Quid, si Clericus accuset criminaliter, petatque vindictam, protestans tamen, quod non petat deformationem? Resp. Posse videri non incurri eo casu irregularitatem, propter protestationem interpositam, secundum requisitum *d. c.* 2. *eod. in* 6. Verius tamen, nihil prodesse protestationem, cum *d. c.* 2. tantum loquatur de accusantibus in causa civili, vel etiam criminali prætendentibus tantum suum interesse, ut patet ex *V. quærelam*, *& emendam*. Non petit autem interesse, qui agit ad vindictam, cum non sit in sua manu, limitare pœnam jure statutam. Ut aliter petens videatur concurrere ad deformationem secutam ex sententia Judicis; nihil obstante protestatione, quæ facto contraria nihil operatur. Felin. in *c. Postulasti h. t.* Suarez *d. sect.* 2. *nu.* 10. *& seq.* Avila *dict. Disput.* 5. *sect.* 2. *Dub.* 10.

48 Q. VIII. An laico sit necessaria protestatio? Resp. Loqui quidem *d. c.* 2. de Clerico accusante, esse tamen & necessariam laico, cum in isto cap. requiratur protestatio, non tanquam gravamen, sed potius remedium a jure adinventum; ad vitandam irregularitatem, & moralem concursum ad homicidium, quæ ratio, & in laico obtinet, ut dicenda sit & decisio locum habere. Nav. *d. c.* 27. *n.* 213. Suar. *d. Disp.* 47. *sect.* 2. *n.* 5. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 9. *vers. Ex quo*.

49 Q. IX. An hæc protestatio debeat fieri ex animo? Resp. Id velle Navarr. *d. c.* 27. *n.* 226. scilicet protestationem, quam desiderat jus, esse veram, non mendacem, & fraudulentam. Contrariam tamen sententiam amplexus Covarr. *d. §.* 5. *num.* 3. quam, & ante eum tenuit Felin. in *d. c. Postulasti in fine*; cum licet verba non salvent hominem in foro exteriori, & fraudulentiam non requirat nec approbet lex, non tamen eam excludat, sed admittat ut sufficientem, cum per eam intendat evitare concursum ad cædem subsecuturam. Quam etiam evitabit simulata protestatione, per quam cum Judex non excitetur ad sententiam sanguinis, quantum ex parte accusantis, non est ratio, quare accusans censeatur concurrere, cum fecerit ad evitandum ea, quæ jura præscribunt, etiamsi intentionem aliam habuerit, quæ est interna; in actus autem internos lex humana non feratur. Unde colligitur, protestationem externam tantum excusare ab irregularitate, non etiam internam: ut accusans non habens animum, ut occidatur reus, non tamen excusetur ab irregularitate, quia non satis fecerit Canoni expressam protestationem acquirenti. Cov. *d. §.* 5. *n.* 2. *vers. Septimo* Suar. *d. sect.* 2. *n.* 3.

Q. X. An, ut protestatio hæc sit utilis, requiratur, aliud desit remedium ad damnum recuperandum? Resp. Non videri, cum textus absolute loquatur, & non concedat solum accusationem propter damni reparationem, verum & propter providentiam in futurum, ne tale quid amplius committatur. Qualis petitio superest etiam in casu, quo aliter satisfieri potest, aut satisfactum sit. 50

Q. XI. Quid si certum sit moraliter judicem sanguinis pœnam illaturum? Resp. Nihilo magis irregularem fore accusatorem, modo non inducat Judicem ad iniquam sententiam per falsas probationes; quæ facerent protestationem nihil prodesse ad evitandam irregularitatem, propter modum iniquum, quo utitur, qui non est extra culpam. 51

Q. XII. An fiat irregularis, petens, ut accusatus capiatur, aut demonstrans locum, ubi capi possit? Resp. Non videri; cum enim accusatio sit licita ob compensationem damni, quidni & reliqua, quæ eo tendunt; cum ejusdem sint rationis, prævia tamen protestatione, secundum *d. c.* 2. *eod. in* 6. Quomodo Navar. *cons.* 9. *h. t.* tenet, posse furem detineri, vel locum indicari, ubi latet, si medium tale sit necessarium ad sententiæ effectum, & satisfactionem accusatoris. Et hoc, quando fur est fugitivus. 52

Q. XIII. Quid si non sit fugitivus? R. Navarr. *d. loco*, negare, talem retineri posse, aut demonstrari locum, ubi latitet, citra irregularitatem, quod medium hoc non sit necessarium ad satisfactionem, quæ aliter procurari potest. Verum tutior sententia est non distinguentium, & admittentium indistincte detentionem furis, vel indicium esse licitum, etiam circa irregularitatem. Quo facit *arg. c. Tua nos in fine* *h. t.* 53

b. t. in quo non constituitur irregularis, qui dedit indicia, quibus fur, qui res suas sustulit, convincitur. Cov. *d. §. 5. n. 4. in fine*. Suar. *d. sect. 1. n. 19. & 29.*

54 Q. XIV. Quid igitur dicendum de eo, qui acclamando, & vociferando causat mortem furis? Resp. Idem in eo obtinere, quod in casu priori, cum hoc medium sit justum ad habendam satisfactionem, modo postea protestetur. Quod omnino procedit, si fur per Judicem supplicio adficiatur, quia acclamatio non est causa cædis immediata. Aliter quidam volunt; si contingat cædes per convocatos privatos homines. Abbas in *c. Significasti* 18. *num.* 12. *b. tit.* Et hoc si incaute clamaverit; nam si tantum voluerit capi, aut fugari, in rerum suarum defensionem, non est, quod factum alienum ei noceat. Innoc. in *d. c.* 18. cum secundum dicta ante, non minus per nos, quam per alios res nostras defendamus. Cov. *ubi supra*. Suar. *d. loco n.* 21. Avila *d. sect. 2. dub.* 15.

Hæc ita in causa propria, in qua accusatio cum protestatione est extra noxam, propter rerum suarum justam defensionem.

55 Q. XV. An in aliena causa accusans sit irregularis? Resp. talem non excusari ab irregularitate, per *d. c. 2. eod. in 6.* quod loquitur tantum de suis malefactoribus; ex eo, quod defensio juris proprii sit maxime naturalis, ideoque a Canonibus hac in parte permissa: ut videatur non obtinere in causa aliena, in qua non eadem necessitas. Volunt tamen denuntiationem hac in causa esse admissam, cum nullibi inveniatur prohibita, quatenus agitur de futuro proximi malo avertendo, & liberando proximum, ejusve res a periculo, si tamen desit alia via divertendi damnum, & præmittatur protestatio, quod denuntians intendat solum impedire damnum proximi, non etiam aliam punitionem. Navar. *d. c.* 27. *n.* 213. Covar. *d. §. 5. n.* 5. Suarez *d. sect. 2. n.* 11.

56 Q. XVI. An ferens testimonium in causa sanguinis? Resp. Esse omnino irregularem, ex communi opinione, quia testis dicto suo causat homicidium, ita ut protestatio non in sua, sed in aliena causa agenti, non prosit, cum per eam non desinat suo testimonio influere in sententiam mortis, *can. Si quis viduam Dist.* 50. ubi etiam conscius homicidii facto, aut consilio, habetur irregularis ad Ordines. Covarruv. *dict. §. 5. in fine*. Navarr. *dict. capit.* 27. *numer.* 213. Suarez *d. Disput.* 47. *sect.* 3. *in princip.* Quod ita omnino procedit, quando quis voluntarie testimonium perhibet in causa sanguinis.

Q. XVII. Quid si coacte, ex præcepto Judicis, aut Superioris, aliove justo metu? Resp. Posse videri, non poni irregularitatem, cum actio ista non sit voluntaria, sed coacta, ex necessitate præcepti: ut removeat culpam, atque ita, & irregularitatem, ex delicto, aut defectu lenitatis. Facit *d. c. 2. eod. in 6.* quod permittit Clericis accusare, cum protestatione; idque ideo, ne alias detur malefactoribus licentia invadendi Clericos: quæ ratio foret inefficax, si Clerici non possent producere testes immunes ab irregularitate. Quod, ut ita recte procedat in ferente testimonium in causa civili, quando directe non agitur de causa sanguinis; sed tantum interesse alicujus; ut subsecuta indirecte condemnatio ad pœnam sanguinis non constituat irregularem ferentem ex præcepto testimonium, cum dederit operam rei licitæ, & per se non sit cooperatus illi effectui: aliter tamen dicendum est, si directe agatur in causa digna morte, aut mutilatione, quæ subsecuta. Neque enim excusari potest testis ab irregularitate, ratione præcepti, aut etiam metus gravis cadentis in constantem virum, quia hujusmodi actus sint accidentales, & extrinseci, qui non considerantur, sed ipse concursus tantum, qui hic directe & per se tendit ad deformationem. Ut nihil sit causæ, ex qua excusatio sumatur pro teste, qui non in propria, sed aliena causa agit, ut ei non possit prodesse decisio *d. c.* 2. Non obstat *cap. Tua nos* 19. *§. fin. hoc tit.* in quo non videtur testis irregularis; nam in illo non agitur proprie de teste, sed de dante indicia quædam valde remota ad pœnam sanguinis; ut ad eam non possit dici concurrere, nisi remote, qualis concursus non sufficit. Non obstat etiam *c. Qui cum fure* 4. *infr. De furtis*, ubi non solum furti dicitur teneri fur, sed & ille, qui fuit conscius, cum indicat; quia non agitur isto loco de indicando fure ipso, sed re furtiva tantum, ut recuperari possit. Vid. Navarr. *dict. c.* 27. *n.* 212. Suarez

rez *d. sect. 3. nu. 4. & seqq. & alii ab iis relati*.

58 Q. XVIII. An Advocatus fiet irregularis? Resp. Eum non excusari, si stans ex parte actoris reum condemnari fecerit, cum influxerit ad pœnam istam docendo, movendo suis argumentis. Covar. *d. §. 5. num. 5.* Suar. *Disp. 4. sect. 4. num. 3.* Deinde facit, quod in *d. c. 2.* tantum exerpiatur accusator in propria causa, non agit autem in propria causa Advocatus. Quod si pro reo steterit, cui nihilominus pœna infertur, cum ex ejus actione non sequatur deformatio, dicendus excusari ab irregularitate, cum neutiquam possit dici influere ad pœnam, nisi imperitiæ, aut negligentiæ ejus possit imputari condemnatio rei, quia ea reddet obnoxium Advocatum. Si vero contigerit actori inferri pœnam talionis, ex eo quod probetur fuisse calumniatus, non erit immunis ejus Advocatus, qui actorem moraliter in tali constituit periculo; nisi bona fide nixus justam ejus causam esse existimaverit; excusat namque ignorantia a delicto. *Gloss. in can. 1. dist. 50.* Navar. *dict. c. 27. num. 212.* Suar. *d. disp. 57. sect. 4. num. 5. & 7.*

59 Q. XIX. An accusatore succumbente, & pœna adfecto, Advocatus rei fiat irregularis? Resp. Neutiquam, quia non causaverit istam actoris pœnam, sed tantum reum defenderit, nec egerit contra justitiam, nec sit versatus circa opus, quod proprie & per se influit in homicidium, quod tantum remote, & per accidens ex ejus actu resultat. Nisi defendendo reum, simul egerit in actorem, petendo talionem, cum sit causa moralis pœnæ subsecutæ: quo casu reum petentem emendationem accusatoris, extra irregularitatem ponet protestatio juxta *d. c. 2.* Cov. *d. loco* Suar. *d. loco n. 5.* dummodo petitio rei non tendat directe ad vindictam, aut pœnam, quia protestatio, ut facto contraria, eum non sublevaret.

60 Q. XX. An scribens, vel dictans sententiam capitalem? R. Fieri irregularem, cum talis concurrat ad deformationem; uti & scribens dicta testium, ea publicans, scribens aut dictans litteras, quibus jubetur deformatio; præparans furcam, ligna, quibus comburatur reus; præparans, vel dans gladium, laqueum. Quorum ratio est, quod tales voluntarie concurrant ad mortem alterius; quatenus tamen subsequitur. Nam si ante applicationem dictorum instrumentorum reus fuerit mortuus, cessat irregularitas, cum hic non sola intentio, verum & effectus inspiciatur. Hinc fasces præparans, quibus post mortem cadaver rei comburatur, aut ignem supponens, non est irregularis; quia cædi ejus, qui jam mortuus est, non potest videri cooperatus. Nav. *d. c. 27. n. 217.*

Q. XXI. An adsistentes in loco supplicii? Resp. In laicis non esse dubium, cum pura adsistentia, sine ullo genere cooperationis, non possit ponere causam hujus defectus; in Clericis vero dubium aliquod subesse, ob textum in *c. Sententiam sup. Ne Clerici, vel Monachi*, quo Clericis prohibetur spectare supplicia. Dicendum tamen, & in his puram præsentiam non inducere irregularitatem, cum id nullibi exprimatur; nec sit ratio, cum non ponat concursum, peccare tamen eos vult Nav. *d. l. num. 214.* si sint in sacris constituti. Quod posset admitti quoad peccatum veniale, non etiam quoad mortale, propter materiæ levitatem, nisi subsit scandalum. Dixi, puram præsentiam; nam si præsentia sua auctoritatem præbeant executioni supplicii, ex omnium sententia incurrent irregularitatem, propter concursum, *c. Ex litteris inf. D. excess. Prælat.* Unde Religiosis, qui adsistunt reis, cavendum, ne verbo, vel facto inducent, quo supplicio promoveant, vel accelerent, quia non forent extra irregularitatem. Suar. *d. sect. 4. in fine*. 61

De Homicidio contingente in bello.

Spectat ad publicam auctoritatem homicidium in bello commissum; quod vel justum est, vel injustum; defensivum, vel aggressivum. In bello justo defensivo commissa cædes non magis inducit defectum, de quo agimus, quam facta in necessariam sui defensionem, eadem suadente ratione. Justum autem est bellum, cui subest justa causa ad resistendum inimico, in defensionem agrorum, larium, seu patriæ, quæ & propriæ vitæ præferenda. Qua in re non est separanda conditio Clerici a laico, per *capit. 2. supra de immunitat. Eccles.* ubi dicitur tempore necessitatis ad portarum, & murorum cu- 62

custodiam teneri Clericos quæ custodia non potest debite fieri, nisi per rejectionem eorum, qui violenter aggrediuntur, quales sine cæde vix repelluntur. Covar. *d. p.* 2. *§.* 3. *n.* 2. *in fine*, Suar. *Disp.* 47. *sect.* 6. *n.* 1. & 2. Aliud est in bello justo aggressivo, cum justitia ab irregularitate non excuset, cæde subsecuta, *can. Si quis & can. Aliquantos. Dist.* 51.

63 Q. I. An Dux exercitus non percutiens, sed incitans suos ad pugnandum, sit irregularis? Resp. Non videri, cum aliud sit, incitare ad rem strenue gerendam, aliud provocare directe ad homicidium. Illo enim casu remote quis ad homicidium concurrit, & per accidens. Cov. *d. p.* 2. *§.* 3. *n.* 2. ubi tenet, posse etiam Clericum interesse bello justo, propter pia opera, non tamen militare, *c. Ex multa §. fin. sup. De voto*: posse citra irregularitatis periculum cohortari milites ad strenue pugnandum, non tantum ante actualem congressum, *can. Maximillianus* XXIII. *q.* 3. verum & in ipso conflictu, cum non magis hoc casu ad homicidium concurrat proxime, quam priori; nisi & ipse percutiendo deformet. Nav. *c.* 27. *n.* 217. Idem obtinebit, si Clericus bello justo intersit, contra prohibitionem Ecclesiæ, aut Superioris: culpa enim hæc inobedientiæ nimis est extrinseca homicidio, nec reddit illud magis voluntarium, cum prohibitio ista non tam sit facta intuitu vitandi homicidii, quam propter decentiam Clericorum, quos minus decet bellis interesse. Clericus non positus in sacris, militans peccat quidem, cum talis actio sit multum aliena a ministerio altaris, cui destinatur, *d. c. ex multa §.* 1. *can. Clerici cum seqq. XXIII. q.* 8. non tamen incurrit irregularitatem, si non causaverit ullam deformationem, *c. Petitio h. t.* V. Suar. *d. sect.* 9. *n.* 7. 8. 9.

64 Q. II. An dantes arma militibus? Resp. Ejusdem rationis esse, dare arma militibus ad pugnam, atque ad eam incitare, etiamsi intentione ad cædem committendam dentur; cum intentio interna nihil operetur, nisi aliquo modo exierit in actum exteriorem. Nav. *d. c.* 27. *n.* 216. Suarez *d. loco n.* 6. *in fine*. Quo modo textus in *cap. Quod in dubiis inf. de pœnis*, accipiendus de ita incitante, vel arma dante, ut constituat causam propinquam ad deformationem per actum aliquem externum.

Militans in bello injusto est irregularis, 65 secuta deformatione alicujus, sive per militantem, sive per alium, *c. si quis Dist.* 51. propterea quod cooperetur ad homicidium, cujus omnes censentur una causa moralis; exceptis iis, qui tantum adsistunt, pacis componendæ causa, aut spiritualis ministerii. Navarr. *d. loco*. Idem dicendum de invitante ad bellum injustum, & ad illud arma dante, ex eadem ratione. Si nulla sit subsecuta deformatio, certum est laicos non contrahere irregularitatem, quam dictum sola intentione non contrahi.

Quæri posset, an Clerici eam contrahant? Resp. Id aliquibus videri, propter tex. in *d. can. Clerici XXIII. q.* 8. qui habet: *Clerici, qui in quacumque factione arma volentes sumpserint, reperti, amisso ordinis sui gradu in monasterio pœnitentiæ tradantur*. Verum Canonista non loquitur tam de irregularitate, quam de suspensione, eaque non tam ipso facto imposita, quam imponenda per Judicem, ut patet ex V. *tradantur*, quod denotat factum inquiri hominis. Ut non dato textu imponente isto in casu irregularitatem, sit dicendus Clericus eam non incurrere, cum sine textu non incurratur. Quod autem sit suspendendus ab ordine, est ob indecentiam, quam committunt Clerici militantes in bello, vel ad id excitantes verbo, vel facto, cum hoc eorum statui non conveniat. Nec facit quidquam *c. pen. sup. ne Cler., vel Monachi & d. can. Si quis*, quia loquuntur de subsecuto effectu deformationis. Plura de hac re Suar. *d. Disp.* 47. *sect.* 5. *n.* 3. & *seqq.* 66

De Homicidio Casuali.

Homicidium Casuale duplex est, unum nullo modo volitum, nec directe nec indirecte, cujus eventus mero casui imputandus venit; alterum volitum, non directe, sed indirecte, & per accidens. Prius non habet adjunctum ullum peccatum, cum omnino desit voluntas, & in se. & in causa; ut non possit poni irregularitas, sive agatur de opere licito, sive illicito, modo sufficienter sit cautum, ne homicidium causetur, & alias actus non sit specialiter prohibitus, propter periculum homicidii; ut in *c. fin. eod. in* 6. Ubi non sufficiet esse prohibitum 67

pro-

propter aliam causam scilicet religionem, castitatem, decentiam. Quo modo si Clericus venator sagitta in feram directa, hominem casu occiderit, non potest dici irregularis, cum prohibita quidem sit venatio Clericis, non tamen alia de causa, quam quod minus decet eorum statum *c.* 2. *eod. inf. tit.* 24. *De Cler. venat.* Covar. *d. p.* 2. *§.* 4. *n.* 10. modo non arguatur negligentia, quæ faceret saltem in causa indirecte volitum homicidium videri, & poneret irregularitatem. Ex homicidio subsecuto ex opere licito, adhibita diligentia non causari irregularitatem, patet ex *c. dilectus* 13. 14. 15. 16. *h. t.* In quibus tantum quæritur a Pont. an is, qui casu occidit, fuerit in aliqua culpa, quæ alias poneretur, ut in *c. Præsbyterum* 8. *& seq. h. tit.* In illo agitur de puero disciplinæ causa castigato imprudenter, & mortuo; in hoc vero de ludo quodam licito (quia nullibi probatur illicitus) ex quo secuta mors propter omissam diligentiam evitandi periculi: qua de re latius Suar. *Disp.* 45. *sect.* 5. *n.* 2. *&* 3.

68 Ubi disputatur, quæ culpa desideretur, ad ponendam irregularitatem? Resp. Latam sufficere, extra dubium esse; cum satis voluntarium actum faciat omissio ejus per dissolutam negligentiam, ad quod omnes advertunt. Levi quoque culpa commissum homicidium non esse extra irregularitatem, patet ex *c. Continebatur* 8. *h. t.* in quo culpa, vel negligentia non potest esse nisi levis, quæ non removet voluntarium. Levissimam culpam, si sit in omittendo, aliqui sufficere volunt ad excusandum ab irregularitate, juxta *c. Quæsitum infr. De pænit.* in committendo vero non excusare. Abbas *ad c. Quæsitum num.* 3. Covarr. *ad Clem. un. h. t. p.* 2. *§.* 4. *num.* 9. *Gloss.* 1. *ad c. Significasti* 16. *h. tit.* allegans *d. c.* 8. *h. t.* in quo non agitur de culpa levissima, sed de levi. Alii adducunt textum in *d. c.* 7. *& c. Ad audientiam* 12. *h. t.* verum & in istis locis apparet non tam esse sermonem de levissima culpa, quam de levi. Ut cum nulli textus allegentur, qui eo in casu ponunt irregularitatem; dicendum sit, eam non esse ponendam sine textu. Et facit pro hac sententia *c. Lator* 9. *h. t.* ubi Pontif. declarat, non esse irregularem, cum ex cujus luctantis cum alio ad latus appendente cultello alter est occisus, cum isto in casu luctans, & non deponens cultellum, non sit extra culpam. Vid. Suar. *d. sect.* 5. *&* 6.

Quantum ad homicidium ex opere illicito casualiter subsecutum, plures quidem sunt, qui quantacumque adhibita sit diligentia ad vitandum homicidii periculum, 69 velint nihilominus poni irregularitatem ex eo subsecuto, quasi opus malum causaret voluntarium. Verum textum non adducunt, sed per argumentum a contrario sensu desumpto ex *dict. cap. Dilectus* 13. *c. Ex litteris* 14. *& duob. seqq. c. Joannes* 25. *& fin. hoc tit.* id colligunt, quæ quæ habent, quod dans operam rei licitæ, cum sufficienti cautione evitandi homicidii, non sit irregularis, si illud casu sequatur; ut si opus fuerit illicitum, velint esse irregularem. Adserunt autem hoc argumentum esse firmum in jure, quando contrarium non est jure expressum. Navar. *c.* 27. *n.* 221. At vero contrarium in jure satis apparet expressum, ex eo, quod non incurratur irregularitas, nisi in casibus jure expressis; quod autem elicitur per argumentum a contrario sensu, non potest dici jure expressum. Deinde argumentum istud non procedit in causis pœnalibus, & odiosis, cum pœna sine lege non inferatur, & materia hæc sit pœnalis. Adfert & Navar. *d. loco* textus, qui generaliter dicunt, eum, qui deformat, esse irregularem, verum isti præsupponunt voluntarium: saltem in causa; hoc autem in casu est omnino involuntarium, cum nec sit volitum in se ac directe, uti supponitur, neque in causa, & indirecte, quia diligentia adhibita sufficienti, consecutio illius effectus ignoratur quasi invincibiliter; ignorantia autem invincibilis tollit voluntarium. Excipe tamen casus jure expressos; qui censentur sufficienter expressi, quando actus specialiter prohibitus est, propter periculum homicidii, non etiam alia de causa ad homicidium non spectante; ut dictum supra de venatione prohibita Clericis, & inde secuta cæde per accidens, quia ponit voluntarium, ratione causæ non amotæ. Sic in *fine eodem in* 6. mandans injustæ parti, adhibita omni diligentia, ne percussio sit mortalis, si mandatarius excedat, & occidat, erit nihilominus irregularis; mandans, quia jus non admittit sufficientem diligentiam eo in casu,

uti dictum sup. *eod. n.* 15. Sic & in *c. Sicut*, 20. *h. t.* irregularis declaratur præsbyter, qui dedit occasionem abortui, rapiendo mulierem gravidam per comam, quod ludus iste cum tali sit illicitus, & noxius, atque ita propter periculum prohibitus. Vide late de hac quæstione. Suarez *d. disp.* 45. *sect.* 6.

70 Hinc patet, quid dicendum in quæstione, an Monachus chirurgiam, cujus erat peritus, exercens, si ex incisione moriatur ager, sit irregularis? Resp. Ita responsum esse in *c. Tua nos* 19. *h. t.* ex eo solo, quod actus iste sit prohibitus; non ratione justitiæ, quia non est malus, sed ratione religionis; juncto periculo mortis, cui se exponere non decet personas Ecclesiasticas. Nec est de hac sententia dubitandum, propter expressa verba *d. c.* 19. quæ habent misericorditer cum tali agi posse, ut divina peragat, non diceretur autem misericorditer agi, nisi remoto impedimento per dispensationem: ut non sint audiendi, qui contrarium volunt. Pro quibus non facit, quod homicidium tale non sit reipsa voluntarium; talis enim est, quod tale sit legis interpretatione, cujus supposita prohibitione, propter solum periculum, non obstante quacumque diligentia, culpa contravenientis indirecte revocatur ad homicidium quodammodo voluntarium in sua causa. Et ita obtinet in Clericis, non etiam in laicis, quia illis prohibitum est chirurgiam exercere, non etiam his, per *c. Sententiam supra, ne Clerici, vel Monachi*, aut hi ex causa prohibitionis irregularitatem non incurrant, nec etiam ex causa subsecutæ mortis, nisi culpa probetur. Non omnibus autem Clericis est prohibitum, sed tantum Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis, de quibus solis *d. c. Sententiam* loquitur. Ut in inferioribus ordinibus existentes non contrahant hanc irregularitatem, nec ex causa prohibitionis, quia non prohibitum iis hujusmodi exercitium; nec ex causa secutæ mortis, quia per accidens tantum secuta. Suarez *d. sect.* 6. *num.* 2.

71 Alia hic quæstio est, an adulter, qui suo adulterio dedit causam mortis adulteræ per maritum illatæ, sit irregularis? Respond. Ita dicendum videri, secundum eos, qui volunt dantem operam rei illicitæ lege justitiæ, si ex ea sequatur mors, esse irregularem, maxime hoc in casu, quo adulter moraliter est causa talis homicidii, cum soleant mariti dolore commoti uxores in adulterio deprehensas occidere, Ita tenet indistincte Navarr. *d. c.* 2. *num.* 239. addens eam opinionem approbatam fuisse a Pio V. Pont. Quæ procedet omnimodo, si adulter temere & incaute accesserit ad uxorem alienam; nam si debitam, & omnimodam adhibuerit diligentiam præcavendæ mortis, non est ratio, cur irregularitas ponatur ex adulteræ subsecuta cæde per maritum, cui per accidens adulterium innotuit, cum non tam adulterio nisi remote sit imputanda, quam potius casui. Vid. Suar. *disp.* 45. *sect.* 6. *n.* 7.

Quæri etiam posset, an propter maleficium a Titio commissum, si Mævius ejus falso habitus supplicio adficiatur, Titius sit irregularis? Resp. Mortem hanc Mævii causari quidem ex actu Titii, sed remote tantum, & per accidens, per se autem, & directo ex malitia, vel errore accusatoris, aut testium, aut judicis: ut non sit ratio, quare Titio imputetur cædes per notam irregularitatis, nisi facto, aut consilio ad supplicium Mævii concurrerit, aut factum tale, ejusve sit conditionis, ut ex eo sequatur ut plurimum cædes. Adeo ut ne quidem habens eam intentionem, ut Mævius tanquam reus habitus supplicio adficiatur, maleficiens fiat irregularis, cum intentio interna, quia non concurrit, non sufficiat. Vid. Navarr. *de Restitut. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 70. 72

Itaque, adhibita diligentia debita, sive ex licito opere, sive ex illicito, subsecuta cædes tanquam per accidens non facit reum irregularem: nam illa omissa, videtur in causa volitum homicidium. Unde parentes, quorum incuria infans in eodem lecto collocatus suffocatur, sunt irregulares, quasi indirecte ex omissa diligentia volito homicidio, *d. c. Quæsitum supra de pœnit.* Sic & irregularis est, disciplinæ causa, incaute discipulum percutiens in capite, unde moritur, *d. c. Præsbyterum h. t.*

Furiosus deformans, cum sit extra culpam, propter defectum consensus, erit etiam extra irregularitatem, *d. Clem. un. h. t.* ut tale factum sit casui imputandum, quatenus durante furore cædes contigit, 73

non

non etiamsi in dilucido intervallo. Quod & dicendum de infante, qui judicio caret, ut culpa desit, quæ requiritur in homicidio privato; quamvis in homicidio publica auctoritate commisso sufficiat, sola voluntas feratur in ipsam cædem, licet juste inflictam. Covarr. *ad d. Clem. un. p. 3. in princ. num.* 5. Et hoc, si judicio careat; nam si fuerit doli capax, cum culpam committere possit, & ex ea puniri, qua de re inf. *Tit.* 23. *De delictis puer.* contrahet etiam irregularitatem, ex defectu lenitatis. Cov. *d. loco*. Nav. *de restit. l.*2. *c.*1. *n.* 62.

74 Quid de ebrio dicendum? Resp. Card. *in d. Clem. unic.* negare eum esse immunem ab irregularitate, tum quod, si Pont. intendisset, eum esse immunem, id ibidem expressisset, sicut de furioso expressit; tum quod ebrius delinquens dicatur non omnino a culpa alienus, *can. Inebriaverunt*, *can. Sane XV. q.* 1. Contra tamen dicendum, eo quod irregularitas voluntatem aliquam præsupponat, quæ nulla in ebrio. Non obstat, quod hic casus sit omissus in *d. Clem. un.* cum illa non male admittat extensionem ad casus similes, ex rationis identitate, & non tam pertineat ad correctionem juris veteris, quam ad interpretationem, quæ locum habet in aliis casibus, quibus subest eadem ratio, quæque hic est defectus sensus, qui ut impedit poni causam, scil. defectum lenitatis, ita & effectum ejus irregularitatis. Quod non tantum procedit in casu, quo quis sine sua culpa est inebriatus, ut qui ignoravit vim potus, verum & qui sua culpa est inebriatus; nam nihilominus actus deformationis fit in statu, quo est extra judicium. Nec facit, quod modo illicito sit causatus, quia non est per se, & proxime ebrietas ordinata ad homicidium, nec in se, nec in causa volitum, licet concurrat tanquam causa remota non sufficiens ad irregularitatem. Quo facit, quod in *d. can. Inebriaverunt*. Loth culpetur ratione ebrietatis non etiam incestus: & in *d. can. Sane* ebrius dicatur per ignorantiam committere, atque ita venia dignus apud sapientes Judices. Prævidens tamen formaliter, vel interpretative homicidium secuturum ex ebrietate, eo secuto erit irregularis. Exemplum est in eo, qui scit se ebrium ad pugnas pronum, arma sumere, lapides projicere, alios etiam occidere consuetum, si non adhibeat debitam diligentiam, cum homicidium subsecutum videatur in causa volitum. Cov. *d. p.* 3. *in princip. n.* 4. *§. Posset*. Quod multo magis dicendum in eo, qui eo fine se inebriavit, ut liberius occideret. Vid. Avila *p.* 7. *Disp.* 6. *Sect.* 1. *Dub.* 15. & dicta ad *D. eod. n.*59.

Quid sentiendum de dormiente. Resp. 75 Et hunc, quia sensuum suorum non habeat exercitium, extra culpam esse occidendo, juxta *d. Clem. un.* ejusque rationem. Nisi in causa sit prævisum; veluti quando homo prævidet, vel prævidere debet, quod dormiens soleat surgere, vagari, arma accipere, percutere & non adhibet diligentiam ad ea præcavenda, arma scilicet removendo, vel includendo se in cubiculo obserato, vel alias arbitrio boni viri providendo; tunc enim erit in causa volitum, & causabit irregularitatem: ut tradit Cov. *d. loco n.* 6. Quo modo & talem puniri posse corporaliter, tenet Gomez 3. *Var. c.* 1. *num.* 74. secutus Bart. in *leg. Peto D. Ad L. Pomp. de parricid.* Quod si sufficienter præcaverit, homicidium subsecutum nec in se, nec in causa potest dici volitum. Vid. Avila *d. loco dub.* 14.

De Mutilatione.

Dicta de contracta irregularitate ex homicidio, obtinent & in mutilatione, *c.* 76 *In Archiepiscopatu inf. de raptorib.* & *Clem. un. ubi Gloss. b. t.* Ratio est posita in defectu lenitatis, qui ex ea oritur; qua ratione passim conjungitur cum homicidio, uti in dictis locis, & *c.* 1. *infr. De cler. percuss. Gloss. in d. Clem. un. V. mutilat.* quæ testatur eam æquiparari homicidio, quod irregularitatem, sive per se directe, sive indirecte eam causaverit, sive per alium, mandando, consulendo, aliterve causando, secundum dicta de homicidio. Seipsum quis mutilet, an alium non interest, cum mutilatio sui specialem contineat atrocitatem. Nec excusabit, quod licite fiat, nisi eo modo fiat, quo homicidium est extra irregularitatem. Non sufficit autem quævis mutilatio, sed debet esse alicujus membri.

Ubi quæritur, quid nomine membri ve- 77 niat? Resp. Aliquos velle, etiam illam partem hac in materia membri nomine ve-

nire, quæ habet officium junctum cum aliis, cujus ordinis est digitus: probabiliorem tamen esse opinionem, proprie illam partem corporis dici membrum, quæ habet distinctum officium ab aliis partibus, & est integrum instrumentum proximum ad aliquam actionem, uti manus, pes, oculus, nasus, ad palpandum, eundum, videndum, & similia. Abbas in *c. Cum illorum* 32. *n.* 8. *inf. De sent. excom.* Nav. *d. c.* 27. *num.* 206. *& alii citati* a Suarez *de Censuris disp.* 44. *sect.* 2. *n.* 6. *vers. Disputant autem*.

78 Hinc digitum præscindens non est irregularis, quod membrum non abscinderit, secundum Cov. *d. p.* 3. *in princ. num.* 8. *vers. Quarto*; etiamsi fuerit pollex, aut index. Quamvis aliqui contra sentiant, qui putant non esse necesse ad irregularitatem ponendam, mutilatio sit membri habentis actum per se, sed sufficere, ut habeat aliquam specialem cooperationem ad officium membri principalis, quasi ejus mutilatio faciat mutilari, & diminui membrum principale. Ita Suarez *d. sect.* 2. *n.*

79 8. * Abscissio mammillæ muliebris recte dicitur ponere mutilationem sufficientem ad irregularitatem, cum sit membrum habens specialem aliquam actionem, utpote organum lactis, ad exemplum organi feminis in viro. Aliud est in mammillis viri, quia non continent aliquam actionem. Suarez *dict. loco num.* 9. *in fine*.

80 Sic & abscissionem auriculæ, sive cartilaginis, quæ circa aurem est, cum spectet potius ad ornatum, & tutelam membri, quam sit membrum, negant inducere irregularitatem. Cov. *d. loco num.* 8. *vers. Primum*. Navarr. tamen *d. c.* 27. *n.* 223. contra vult, & probabilius, ex eo, quod ista mutilatio multum præstet ad organum auditus, inducens gravem deformitatem, & diminutionem corporis humani.

81 Q. An copiosa sanguinis effusio idem operetur? Resp. Negative, cum ea non sit mutilatio, in rigore, & proprietate verbi, quæ maxime in pœnis est tenenda. Abbas in *c.* 1. *num.* 8. *sup. Qui Clerici, vel voventes &c.* Navarr. *d. loco* Quod & dicendum de parte aliqua carnis, vel alterius membri abscissa, cum nec ea res ponat mutilationem.

82 Verum de eo dubitatur, qui membrum aridum, vel impeditum alteri abscindit? Resp. Distinguendum esse, an membrum sit omnino aridum, id est, mortuum, an vero debilitatum, sive inutile ad suum munus exercendum. Priori casu non videri per truncationem poni irregularitatem, propterea quod membrum aridum sit quasi non membrum, cum desierit anima hominis informari, eo modo, quo mutilans, aut truncatus cadaver non potest dici irregularis, quem manifestum est non incurrere irregularitatem, secundum Navarr. *c.* 27. *num.* 219. Posteriori vero mutilantem esse irregularem; nam licet membrum sit delebile, & inutile ad suum munus; est tamen verum & vivum, ut mutilans vere mutilet corpus humanum. Non obstante, quod sit debilitatum membrum, aut impeditum ab exercitio sui muneris, quia hoc non facit, quominus deformatio sit gravis. Nav. *d. c.* 27. *nu.* 219. Suar. *d. sect.* 2. *n.* 11.

Postremo quæritur de debilitante membrum citra mutilationem? Resp. Abbatem hac in re esse varium, quia in *d. c.* 1. *sup. Qui Clerici, vel voven.* negat esse irregularem; econtra autem in *c. Cum illorum de sent. excomm. n.* 8. idipsum adfirmat, eo argumento, quod paria sint, non esse, & inutile esse. Dicendum tamen, non esse irregularem, cum proprie loquendo diversa sint, debilitare, & mutilare; hoc enim denotat abscissionem, non etiam illud; ut non debeat pœna proposita mutilanti imponi debilitanti, cum pœnalia stricte interpretentur, & irregularitas sine lege non infligatur. Quo facit, quod membrum etiam inutile sit tamen membrum, quamvis sine sanguine, & nulli usui, quoad operationem *can. Sicut urgeri I. qu.* 1. nam valet quoad decorem. Non obstat argumentum in contrarium paria esse, non esse & inutile esse; nam hoc verum quoad operationem, non etiam quoad irregularitatem. Navarr. *d. c.* 27. *num.* 206. Covarr. *d. p. in princ. n.* 9. Suar. *d. sect.* 2. *n.* 5. Avila *p.* 7. *disp.* 5. *sect.* 1. *dub.* 2. Et hoc omnino procedit, quatenus membrum debilitatum anima informatum manet; nam si plane arefcat, ut nulla illi adsit actio, posset dici irregularis debilitans, cum talis videatur substantialiter mutilare, quia relinquit corpus uno membro principali privatum. Ut eo casu procedat regula, paria esse, non esse, aut inutile esse,

esse, & tali in casu potest accipi Abbas *ubi sup.* dum ponit irregularem debilitantem. Ubi nihil faciet, quod taliter debilitans faciat alterum irregularem; cum non semper alium reddens irregularem, ipse fiat irregularis, sed tantum in casu, quo deformat per cædem aut mutilationem: uti & e diverso contingere potest, esse irregularem mutilantem, non mutilatum, ut in eo, qui per injuriam aliquem invitum incidit, vel eunuchum fecit. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 10. *&* 11.

De effectu deformationis, & Dispensatione.

84 Hæc de irregulatitate ex deformatione, cujus effectus est, impedire promotionem ad ordines suscipiendos & susceptorum executionem; nisi dispensetur, & quidem per Rom. Pont. saltem quoad homicidium voluntarium; qui quod sufficulter super eo dispenset, indispensabilis dicitur ejusmodi irregularitas in *can. Miror. dist.* 50. Suarez *disp.* 44. *sect.* 4. *in fine*. Quod & procedet in homicidio occulto, uti patet ex decreto Trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* quod dat Episcopus licentiam dispensandi super omnibus irregularitatibus, provenientibus ex delicto occulto; excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum: quem Conc. locum expendit Suarez *disp.* 41. *sect.* 2. *num.* 6.

85 Unde patet, quid dicendum de homicidio casuali occulto: nam si nulla sit culpa concomitans, sed homicidium omnino mere casuale, nulla opus erit dispensatione, cum nullus ponatur defectus lenitatis, atque ita nec ulla irregularitas. Quod & dicendum de homicidio commisso in necessariam sui defensionem servato moderamine inculpatæ tutelæ.

Quod si casum comitetur indirecta voluntas, aut excessus sit moderaminis, dubitatur: An Episcopus loci possit dispensare, propter *cap.* 17. *sess.* 4. *de refor.* quod habet, super homicidio casuali, & commisso in sui defensionem dispensationem committendam esse loci Ordinario, aut ex causa Metropolitano, vicinove Episcopo: quo cap. non significatur commissio facta, sed facienda per Pont. Dicendum tamen, posse Episcopum dispensare, cum Trid. *d. c.* 6. tantum excipiat homicidium voluntarium, illicitum scilicet in se volitum, cujus ordinis non sunt species, de quibus tractamus. Non obstat *d. cap.* 7. quia loquitur de homicidio casuali, aut necessario publico, non etiam de occulto, uti propositum: ut, cum tantum excipiatur voluntarium occultum, sit permissa dispentatio super dictis speciebus, cum exceptio firmet regulam in non exceptis. Navarr. *dict. cap.* 27. *num.* 239. ubi tradit, non licuisse Episcopis ante prædictum Conc. dispensare super homicidio, sive publico, sive occulto. Et hoc quoad majores Ordines, & beneficia majora; nam quoad minores Ordines, & simplicia beneficia, Episcopo fuisse licentiam dispensandi tradit Cov. *ad dict. Clem. un. p. §.* 3. *un.* 5. *&* 6. quod videtur non licere post Trid. *dict. cap.* 7. in verbis: *omni ordine, ac beneficii certat.*

Rursus dubitatur: An irregularitas proveniens ex homicidio justo; auctoritate scilicet Magistratus commisso, sit reservata Papæ? Resp. Velle Covar. *d. §.* 3. *in fine*. Posset super hac specie dispensari per eos, quibus est licentia dispensandi super casuali, quod hujusmodi homicidium debeat censeri casuale, ex eo, quod nullam culpam habeat, imo potius meritum, ut non inducat tantam deformitatem. Cujus opinio redditur dubia, ex eo, quod homicidium tale, licet justum, sit tamen voluntarium & directe volitum, ut non possit dici comprehensum sub casuali, quod non est directe volitum. Deinde non permittitur alias Episcopis dispensatio; quam super irregularitate ex delicto occulto. Isto in casu non ponitur ullum delictum. Nav. *c.* 27. *n.* 164. *in fine*. Avila *p.* 7. *Disp.* 6. *sect.* 5. Guttierrez, *Can. quest.* 2. *c.* 6. *n.* 17. idem dicendum de homicidio commisso in bello justo de aggressivo, nam & hoc ponit voluntarium. 86

Aliud dubium est: An dispensatio sit reservata Pontifici, super mutilatione voluntaria? Resp. Negativam videri benigniorem, & proinde amplectendam, propterea quod Conc. non exceperit expresse irregularitatem ex mutilatione. quæ minor est homicidio voluntario, ut non possit ejus exceptio comprehendere mutilationem. Deinde ista reservatio est odiosa quoad Episcopos, atque ita stricte intel- 87

intelligenda. Nec obstat, quod hac in materia homicidium & mutilatio comparentur. *Gl. in d. Clem. un. h. tit.* nam verum hoc quoad inducendam irregularitatem, non etiam quoad ejus gravitatem, cujus nomine facilior quoque est dispensatio. Et ita censuit Congregatio Cardd. apud Suarez *Disput.* 44. *sect.* 2. *numer.* 4. & Aloys. Ricc. in *Praxi fori Eccles. Decis.* 520.

88 Episcopi autem nomine, secundum *d. c.* 6. venit hic Episcopus non tantum consecratus, sed & qui habet Episcopatum, & jurisdictionem propriam ac subditos, cum potestas, de qua actum, conceditur tantum Episcopis quoad suos subditos, non etiam quoad quoscumque fideles. Ut inferiores Prælati, etiam ordinariam & quasi Episcopalem habentes jurisdictionem non veniant, licet alias in similibus nomine Episcopi venire soleant: quomodo resolvisse dicitur Congregatio Cardd. tantum hac in materia venire Episcopos privative seu exclusive, quoad inferiores omnes; ex ratione, quod hæc concessio ex ea parte, qua derogat juri communi, sit odiosa, & ideo limitanda ad proprietatem verbi *Episcopus*. Ita Suar. *Disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 7.

89 Quæritur autem: An possit Episcopus hanc dispensandi licentiam delegare alteri, vices suas illi committendo? Resp. Non esse causam, ob quam hæc facultas sit dicenda limitata ad solos Episcopos, cum Conc. eam non concedat Episcopis tanquam delegatis Sedis Apostolicæ, sed simpliciter, ut vi illius decreti videatur adnexa muneri Episcopali, quasi jure ordinario, quod est delegabile. Nec obstat, quod in fine *d. c.* 6. tantum possit absolutio fieri per Episcopos ipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum; nam ista restrictio pertinet ad absolutionem tantum a reservatis, non ad dispensationem, ut distinctio in uno separato posita non debeat trahi ad aliud separatum: & sic usus obtinet, optimus interpres legum. Suar. *d. loco num.* 8. Guttierez *can. quæst. lib.* 3. *de Matrim. c.* 49. *n.* 21.

90 Item: An Capitulum Sede vacante utatur hac potestate? Resp. Dubitandi causam ex eo sumi, quod Capitulum succedat in jurisdictione Episcopali. Verum hoc obtinet in iis, quæ jure ordinario Episcopo competunt, non etiam quæ extraordinario & speciali jure conceduntur, ut est hæc dispensandi super irregularitatibus facultas, nisi vel ipsum jus vel consuetudo sufficiens istam licentiam ita declarasset. Suarez *ubi sup. nu.* 13. Garf. *de Benef. p.* 5. *c.* 7. *n.* 41. & *c.* 11. *n.* 21.

Facit itaque homicidium aut mutilatio inhabilem ad Ordines, & beneficia adquirenda: obtentis tamen non privat ipso jure, cum nullus detur textus, sine quo non inducitur privatio aut pœna, & pleraque jura loquantur de privatione per sententiam inducenda, *c. Clerici sup. Ne Cler. vel Monachi*. Felin. *c. inquisitionis n.* 3. *sup. de accusat.* Nec facit Trid. *d. c.* 6. quia nihil super obtentis disponit, sed tantum agit de adquirendis, ut quoad illa intelligendum sit secundum jura antiqua. Covar. *d. §.* 3. *n.* 6. Guttierez 2. *Canon. quæst. c.* 5. *n.* 6. 91

Unde homicidæ ante sententiam liberum erit resignare beneficium. *Gloss. in c.* 2. *Ut lite pend. nihil innov. in* 6. cum licet sit privandus resignans, non tamen de facto sit privatus, habeatque jus suum integrum circa beneficium, quod proinde alteri recte cedit, qua de re pluribus Covar. *d. loco nu.* 7. Gomez. *in Reg. De annali poss. q.* 42. Guttierez *d. c.* 5. *nu.* 29. & *seq.* 92

Dicta patiuntur exceptionem quoad eos, qui mandant per assassinos interfici Christianos, quales etiam non secuto effectu beneficiis, & officiis privantur, simul & incurrunt excommunicationem, *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Quod ita obtinet in mandantibus Christianos occidi per assassinos, non etiam per alios Christianos, cum *d. c.* 1. tantum loquatur de assassinis, & pœnæ non sint extendendæ, præcipue cum subsit ratio gravioris pœnæ in istis, in eo scilicet, quod enorme sit & triste, per homines infideles & Christiano nomini infensos insidiari vitæ Christianorum. 93

Beneficii itaque privatio non inducitur ipso jure per homicidium. Collatio tamen nova non est reo facienda, jure vetante. Trid. *d. c.* 7. *sess.* 14. Facta vero non videtur aliquibus irrita, cum tantum ibi fieri prohibeatur, multa autem prohibeantur, quæ facta tenent. Quibus obstat, quod factum contra legis prohibitionem, sit irritum ipso jure, *l. Non dubium c. De legib.* Verum tamen dispensatio Pontif. faciet collationem validam;

Epi-

Episcopis autem profutura videtur in beneficiis simplicibus saltem in casu, *c. 2. inf. de Cler. pugnantibus in duello*, ne alias mendicare cogantur in opprobrium Cleri.

ADDITAMENTA.

Observa ex Busemb. *lib. 3. tract. 4. c. 1. dub. 1.* Directe absque auctoritate Divina se occidere non licet; indirecte tamen quandoque licet; hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certo sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. Sic licet etiam se certo periculo mortis exponere pro conservanda corporali integritate. Item licet reo non fugere, etiam se sponte sistere. Carthusianus non tenetur vesci carnibus, si ex morbo mors immineat, nisi comedat. Item non tenetur quis mediis duris, v. gr. abscissione cruris vitam conservare, nisi tamen ex communi bono sit necessaria.

Idem *lib. 5. c. 3. dub. 6.* Ita est inordinatus appetitus vindictæ, sive ex parte modi irascendi, sive ex parte objecti. Si appetat vindictam injustam, vel justo majorem, prior est veniale, posterior ex genere suo mortale: quia est directe contra charitatem. Filius habet in *corde* indignationem, tumorem mentis, quo quis morose excogitur vindictæ vias. *In ore* clamorem, blasphemiam, contumeliam, maledictionem. *In opere*, pugnas, &c.

Ad n. 6. in fine adde. Si ob minas illatas servatur homicidium, an incurratur irregularitas? affirmatur, poniturque casus, quo Clericus cognoverat nuptam, & quia suspiciebatur, quod illa alium admitteret, minabatur, quod prodet marito: illa inquit: si feceris, veneno me occidam; cum iis imprudenter insisteret dictis, illa sumpsit venenum & periit. Ratio decisionis, quia est homicidium indirecte volitum. Item quia talis minans est par mandanti vulnerare, vel consulenti. *Ex cap. fin. b. in 6.* Item est similis percutienti, ex qua percussione sequitur abortus. Item ei, qui fugientem detinet, ne fugiat, si sequatur mors.

Ad n. 16. in fine adde. Ex Busemb. *lib. 3. tr. 5. c. 2. dub. 6, art. 3.* Ebrius occidens, si non prævidit, non tenetur ad restitutionem. Quia vero occidit Cajum putans esse Mævium, tenetur ad restitutionem: quia actio illa est Cajo injuriosa.

Debet restitutio ratione occisi fieri tantum parentibus interfecti, filiis, uxori, quis hi soli directe læduntur, cum moraliter censeantur una persona cum occiso, nisi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis, v. g. creditoribus.

Ad num. 17. adde. Ex Busemb. *lib. 3. tract. 5. c. 2. dub. 6. art. 6.* Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum revocare ad meliorem statum, sed non ex justitia. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu &c. Tenetur ad id ex justitia, quia quisque habet jus, ne juste lædatur in bonis spiritualibus. Unde si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest.

Ad n. 44. in fine adde. Quod possimus uti verbo *tradendi* probatur ex *Can. si quis Sacerdotum* xi. *q.* 1. *cap. & si Clerici, de judic. cap. novimus de V. S. Trid. Sess.* 13. *cap.* 4. Quia per traditionem hanc nullus fit influxus physicus, vel moralis in homicidium.

Ad n. 45. in fine adde. Exemplum a pari. Sic & Theologi duos affectus voluntatis in DEO, qui vult 1. ex affectu antecedenti & conditionato omnes, etiam reprobos salvos fieri, quem. sine fictione explicat, per vocationes & auxilia sufficientia. 2. Idem vult per affectum consequentem efficacem, & beneplaciti post demerita prævisa eos absolute æternum damnare. Sic & Judex Ecclesiasticus effectum primum inefficacem licet, & conditionatum intercedendo non ficte manifestat; alterum vero quod legibus communibus se conformans complacet sibi de ejus condigno supplicio, Franc. de Arauxo *de de stat. Eccles. tr. 1. q. 4. n.* 10.

Ad n. 62. in fin. adde: ex Busem. *lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 5. art. 3.* Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis, dummodo absint mendacia, etiam hæc v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia.

Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent.

Cleri-

Clericus pugnans in bello etiam contra inimicos fidei, si quemquam percusserit, irregularis manet. Gonz. *ad cap.* 24. *h. t.* Fagnanus.

Ad num. 67. *adde*. Ex Franc. de Arauxo casu 10. Religiosus alium Ordinis extra Conventum moribundum invenit, quem contra medici judicium currui imposuit, & ad Conventum misit, quo perveniens, statim mortuus fuit. Quæsitum, cum sit mors accelerata, an sit irregularis? Resp. affirm. Propter duas regulas assignatas a Cajetano de homicidio casuali dante operam rei licitæ. 1. Imputatur, quando non adhibet diligentiam, quæ a communiter prudentibus emanare consuevit. 2. Si actio periculosa sit ex suo genere, major diligentia adhibenda est, id est, ea, quæ apponit debitas circumstantias, cum quibus actus honestetur, & sine quibus redderetur opus illicitum ob periculum, uti habere infantes in lecto, &c. ergo. Et si esset res dubia, in foro conscientiæ habendus esset pro irregulari.

Qui lethaliter peccat ob non adhibitam diligentiam in homicidio præcavendo, irregularis manet, sive rei illicitæ, sive licitæ operam dederit. Gonz. *ad cap. de cætero* 11. *h. t.* Fagnan.

Ad n. 77. Observa ex Busemb. *lib.* 7. *cap.* 5. *dub.* 4. Non fit irregularis, qui excœcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo.

Qui infirmo aliquid dat, vel facit bona fide, ex quo sequitur mors, vel acceleratio per accidens, non fit irregularis, nisi concurrat lata culpa.

In bello injusto si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus.

Irregularitas oritur ex infamia, sive juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) sive facti; modo crimen publicum sit: ex occulto enim non oritur; si homicidium & censuræ violationem excipias. *Id. dub.* 5.

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

SUMMARIUM.

1 *Torneamenta cur prohibita.*
2 *Prohibitio ista quando cesset.*

UT occasiones, unde cædes enascuntur, evitentur, prohibitus est ab Ecclesia torneamentorum usus, in nundinis & feriis in virium ostentationem exhiberi solitus, *c.* 1. *h. t.* Quod de iis Torneamentis accipiendum, in quibus ut plurimum est mortis periculum; per *d. c.* 1. Quæ prohibitio ut effectum consequatur, vetant Canones in dictis torneamentis interfectos recipi Ecclesiastica sepultura, etiam defunctos peracta pœnitentia; quatenus tamen pugnandi causa eo venerunt, non etiam si fortuito eo venientes occisi sunt, *c.* 2. *h. t.* 1

2 Prohibitionem hanc cessare vult Navarr. in *Summa c.* 5. *n.* 9. quando adhibetur moderamen & cautela, qua cædes & similia pericula evitentur, secundum 1. *Extravag.* 1. *h. t.* Quo modo & taurorum agitationes per se periculosas in Hispania usitatas permitti posse dicit, si sufficienter caveatur, ne cædes committatur, qua de re Vid. Azor. *p.* 3. *lib.* 2. *c.* 15. Guttierrez *Canon. Quæst. lib.* 1. *c.* 7.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

SUMMARIUM.

1 *Duella olim cur usitata.*
2 *Cur detestanda.*
3 *Pœna duellantium jure Canonico.*
4 *Pœna depositionis an ipso jure infligatur.*
5 *Duellorum prohibitio, & pœna ex Concil. Trid.*
6 *Duellum bono publico an licite suscipiatur?*
7 *Inter milites an licitum?*

FRequentiam cædium præbet Duellum, id est, singulare certamen, olim usitatum, tum in virium ostentationem, tum in controversiarum decisionem, præcipue pro conservatione honoris, ut videre est ex variis. Apud Christianos etiam in usu fuit in litium diremptionem certis casibus & legibus, ad veritatis alicujus indaginem; hac conditione, ut victor probasse videretur, quod asseruisset, victus vero de crimine vel calumnia convictus haberetur. 1

Abhorret tamen ab institutis Christianis 2 tan-

tanquam repugnans juri divino & naturali, ratione homicidii, quod ex eo frequentissime sequitur; & quod tenetur Deus, quasi per hujusmodi duella alligetur manifestare veritatem: quibus sicut nihil crudelius, ita nihil stultius potuit excogitari in Christiano pectore, quod decet omnem mansuetudinem. Ut quivis bonus imbutus moribus honestis ea merito detestetur, uti temeraria & fallacia, pervertentia ordinem judiciorum, violantia justitiam: cum plurimi, quorum causa jure & veritate optima fuit, stolidissimi deorum Martis arbitrio pugnantes occubuerint, & ejusmodi infamis aleæ jactu vitam non tantum sæculi hujus transitorii, sed & venturi perpetuae amiserint. Uti & nequaquam semper in bello victoriam consequitur justa causa, quin non raro divina sententia, & occulto Dei judicio declinet interdum ad eum, qui pessimam causam fovet, secundum illud commune dictum.

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni. Sunt hac de re exempla plurima cum in aliis libris passim, tum in divina Scriptura. *Jud. c.* 20.

3 Recte proinde ejus usus prohibetur, *c.* 2. *h. t. & can. Monomachiam II. q.* 5. non tantum pœna irregularitatis, quam incurrit reus pugnans per se vel per alium, si mors subsequatur, licet beneficii usus relinqui possit misericorditer, ne cogatur Clericus mendicare in opprobrium Cleri *d. c.* 2. verum & depositionis, ut patet *c.* 1. *h. t.*

4 Ubi quæritur: An hæc pœna ipso jure infligatur in casu provocationis aut acceptationis duelli? Resp. Hoc plerosque velle, fundatos in *d. c.* 1. Cujus tamen verba non tam sonant sententiam latam, quam ferendam, cum dicat deponendum esse, non etiam esse depositum. Navarr. in *Summa c.* 27. *n.* 156. Et ut ipso jure possit dici infligi pœna ista, non tamen est proprie pœna depositionis, sed potius suspensionis, cum super vera depositione non dispenset Episcopus, cui tamen dispensatio eo casu, non subsecuta deformatione, est permissa, cum Pont. ipse raro in tali casu dispenset. Hoc ita de jure veteri.

5 Hodie ex decreto Conc. Trid. *Sess.* 25. *c.* 19. *De reform.* propter frequentes cædes detestabilis est indicatus duellorum usus, & generaliter non tantum Clericis, verum etiam laicis inhibitur sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, non tantum per ipsos pugnantes, etiamsi nemo occidatur, verum & per consilium dantes, quovis modo suadentes, spectantes, nisi forte ex occulto spectent, cum sint quasi non præsentes & non concurrentes; aut dantes auctoritatem sua præsentia duello, quod alias partibus sine arbitrio existentibus non committeretur. Item per Principes, aliosque Dominos temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint: qui præterea jurisdictione & dominio loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, si eum ab Ecclesia obtineant, privantur; si feudalis sit, directo domino statim adquiritur. Denique pugnantes, eorumque patrini, uti vocantur, bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrunt; qui ut homicidæ juxta sacros Canones puniri, & si in ipso conflictu decesserint, Ecclesiastica carere sepultura jubentur.

6 Exceptionem autem dicta patiuntur in pugna suscepta ratione justæ defensionis contra injustum invasorem, qua de re actum sub. *T.* 12. Bono etiam publico hoc genus pugnæ subeuntes videntur esse extra culpam, uti cum hoste publico, ad evitandas belli calamitates, tunc enim non est tentare Deum, quod lex divina vetat: nec hostem tollere est homicidii reatum lege vetitum committere, sed officio boni militis fungi. Quomodo certamen Davidis cum Philistæo approbatum a Deo, & auctoritate Martini V. Pont. Carolus Andegavensis & Petrus Tarraconensis controversiam super Regno Siciliæ hoc modo sopire decreverunt, quamvis ea res non careat temeritate, cum summa rerum unius atque alterius periculo comitatur. Navar. *c.* 11. *num.* 39. *& c.* 10. *nu.* 9.

7 Ubi putat in militibus tolerari posse duella cum hoste provocante suscepta, accedente auctoritate supremi Principis, non tam vanæ gloriæ causa, quam ad commodandum principali victoriæ belli ac reputationi exercitus, quam non parum promovet, *d. c.* 15. *nu.* 27. Vasq. *Contr. c.* 49. *nu.* 15. *&* 16. Azor. *Instit. Moral. p.* 3. *lib.* 2. *c.* 5. *q.* 4. Quale quid contigit nuper in Belgio anno 1600;

prope Silvam-Ducis, ubi viginti milites Groben-doncquii provocati a totidem Gallis hæreticoservientibus, feliciter pugnaverunt, atque ad unum omnes profligarunt, suis tantum quinque desideratis.

ADDITAMENTA.

Duellum proprie acceptum definit Vasquius *Illustr. Controverf. lib. 1. cap. 11. num. 36.* quod sit singulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium, regulariter: quia potest etiam unus duos diffidare, seu ad pugnam provocare.

Eum, qui moritur ex vulnere accepto, si vivus ex loco decessit, non esse privandum sepultura Ecclesiastica, ait Busemb. *lib. 3. tract. 4. cap. 1. dub. 1. in fine.*

Ad num. 6. Adde ex Busemb. *lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 5. art. 1.* Acceptare licet duellum, si quis alias te occisurus concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris, quia est tantum defensio, positoque, quod aliter non possis evadere. Similiter si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi; quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ.

TITULUS XV.

De Sagittariis.

Balistarum usus in saxis & sagittis jaciendis olim frequens fuit in bello, quorum vicem hodie alia tormenta supplent plus damni inferentia. Horum usum, cum parum conveniat Christianis moribus, prohibet Innocentius Pont. sub pœna excommunicationis, *cap. un. hoc titul.*

TITULUS XVI.

De Adulteriis, & Stupro.

SUMMARIUM.

1 *Adulterium a quo, & cum quibus committatur.*
2 *An cum sponsa aliena?*
3 *Accusare de adulterio quibus liceat, & intra quod tempus.*
4 *Adulterium ponit peccatum mortale.*
5 *Pœnæ adulterii.*
6 *An fuerit aliquando pœna capitalis?*
7 *Patri filiam in adulterio deprehensam, & marito uxorem an occidere liceat?*
8 *Adulter occultus an debitum exigere possit ab altero adulterii ignaro?*
9 *Quæ causæ a pœnis adulterii excusent.*
10 *Hæres mariti an recte accuset viduam quoad effectum lucrandi dotem?*
11 *Abolitio facit quoque cessare pœnam.*
12 *Maritus dotem amittit, uxorem in adulterio inveniam occidens.*
13 *Necessitas extrema an excuset.*
14 *Stuprum quid, quotuplex, ejusque pœna.*
15 *Seductam stuprans ad quid teneatur.*
16 *Quid si sub promissione conjugii?*

Post injuriam circa corpus per læsionem datum, gravissimum continet Adulterium, cum rem inter homines sacratissimam violet; est enim violatio thori alieni.

1 Jure civili tantum committitur cum conjugata, sive a soluto sive a conjugato, non etiam cum soluta: unde *l. Fugitivus 225. ff. de V. S.* adulterium vocat alienæ matrisfam. corruptionem. Ratio est in feminis confusione & prolis incertitudine; quo modo major eo jure in fœminis desideratur castitas, quam in viris, canones in utroque conjugum æqualem castitatem desiderant, & utrumque ad fidei, quam mutuo promisit, observationem obligant; ut tam vir adulterium committat, se aliis miscendo, etiam solutæ, quam mulier, *can. nemo XXXII. q. 4.* turpius tamen est in muliere, ex dicta ratione.

2 Q. An committatur in sponsa aliena? Resp. Ita videri posse, per *l. Si uxor. 13. §. sed & in ea, ff. Ad L. Jul. de adult. & per l. 7. Cod. eod.* Verius tamen & verbi significationi accommodatius qui in eam committi negaverit, eo quod sponsalia non tam ponant torum quam spem tori, & jus non tam præsens, quam futurum, quo impediri posset per matrimonium cum alio contractum, aliis quoque modis, de quibus sup. *De sponsalib.* pro qua parte recte adducitur textus in *l. 6. §. 1. ff. h. tit.* ubi dicitur adulterium proprie cum nupta committi, propter partum ex altero conceptum composito nomine; quod & habet *l. Stuprum 34. in fine ff. h. t.* Covar. *De spon-*

sponsalib. p. 1. *n.* 11. Vid. dicta ad *ff. eod. n.* 5. *& seqq.* Non est tamen negandum, gravius peccare cognoscentem alteri desponsatam, quam solutam, quia graviter læditur jus alterius, per fidem mutuo datam illi quæsitum, ut necessario hæc circumstantia sit aperienda in confessione, ut recte defendit Sarmient. 2. *Select. interp. c.* 5. *num.* 3. licet contrarium velit Covarr. *d. loco*. Nam quamvis non mutet speciem, notabiliter tamen peccatum aggravat, cum ultra fornicationem contineat violationem datæ fidei, cui cooperatur scienter sponsæ alienæ se miscens. Nihil obstat *d. l.* 53. *§. sed & in ea & d. l.* 7. quia ea loca accipienda non de proprio adulterio, sed de injuria ei vicina, qua adficitur sponsus, violata spe tori, cujus ideo habet vindictam; non tam jure mariti, quia talis non est, nec sponsi, quia nihil juris separati habet, quam extranei, *d. l.* 13. *§. minor*; quamvis de ea Cujac. 5. *Obser. c.* 16. dubitat, & contrarum sentiat. Verum aperte patet ex *l. Quamvis* 30. *C. hoc tit.* Non obstat, quod habet Gratianus post *can. Omne* 10. XXVII. *q.* 2. Si quis sponsam alterius oppresserit, morte moriatur. *Deuter.* 22. quia loquitur de præsenti, ut patet ex seqq. canonib.

3 Accusatio adulterii utrique conjugi tribuitur. Et maritus quidem contra uxorem suspectam ante cæteros admittitur, *c.* 4. *h. tit.* intra sexaginta dies, ex speciali jure mariti, *l.* 6. *Cod. Ad L. Jul. de adul.* etiam ante patrem, quoniam justior illius est ira, & propensior dolor, *l.* 2. *§. si simul. ff. eod.* Datur & patri tantum temporis, quod illi non currit interim, dum maritus agit, *l.* 4. *ff. d. tit.* postea etiam aliis accusare permissum olim intra quatuor menses utiles, *d. l.* 4. *§.* 2. Verum placuit Constantino accusationem istam restringere ad proximas necessariasque personas, scilicet post maritum ad partem, fratrem, partuum, avunculum, quos verus dolor incitat; & hoc, ne temere liceat fœdare connubia, *d. l. Quamvis* 30. *C. eod.* Accusationi præscripti sex menses, quorum duo competunt jure mariti, reliqui jure extranei, *d. l.* 4. idque post divortium; nam stante matrimonio non præscribitur huic accusationi nisi lapsu quinquennii, *l. Mariti* 29. *§. sex mensium Cum seqq. ff. h. tit.* Tenetur etiam maritus accusare conjugem, non quidem criminaliter, sed civiliter, coram judice Ecclesiastico, ad tori separationem, aut si notoria sit adultera, eam a se removere, juxta *c.* 3. *h. tit. & l.* 2. *C. eod.* ne conveniendo aut dissimulando videatur consentire peccato uxoris; ejusque exercere lenocinium, *d. l.* 2. *can.* 1. *& can. Si quis uxorem* XXXII. *q.* 1. Si tamen eam purgatam pœnitentia receperit, non peccat; quamvis non debeat sæpe recipere, ne videatur fovere relabentem, *dict. c.* 3. *h. t.* Nisi alia via scandalum evitet, quia cum hoc divortium causetur ex præcepto scandali, cessante ejus causa, cessabit & effectus. Quomodo adultera occulta promittens pœnitentiam recipitur impune, uti & emendata recipitur. Accusat & uxor maritum adulterii, provocando ad divortium; etiamsi non teneatur, nec cessans ullam pœnam incurrat, cum non sit uxoris maritum corrigere, *can. fin.* XXXII. *q.* 5. quem tantum caput suum agnoscit.

Adulterium extra dubium ponit peccatum mortale, gravius simplici fornicatione, 4 cujus totam malitiam, (quæ est inter personas, quas nullum impedit vinculum) continet, & præterea vitiat indissolubile vinculum, quo auctor naturæ Deus alterum alteri junxit. Quam malitiam non purgat consensus alterius conjugis; quamvis consentiens in alterius turpitudinem non habeat querelam super illata a conjuge injuria, *c. Scienti De R. J. in* 6.

Ultra peccatum mortale sunt & aliæ 5 propositæ pœnæ. Prima est, quod auferat exactionem debiti, concedat separationem tori ad libitum innocentis, *sup. De divort.* qui tamen non impeditur impune cum emendato conjuge permanere. Secunda. Dotis donationisque propter nuptias amissio, qua de re sup. *De donat. inter vir. & uxor.* Tertia, Ex L. Julia olim erat relegatio & deportatio. * In qui- 6 busdam tamen capitaliter fuisse vindicatum, patet ex iis, quæ tradit Cujac. 6. *Obs.* 11. *&* 26. *Obs. c.* 18. Postea capitalis omnino inducta pœna, uti apparet ex *l. Transigere C. de transact.* ubi alias frustra a regula super capitalibus tradita exciperetur adulterium, cum exceptio sit a regula. Patet idipsum ex *l. Castitatis* 9. *& d. l. Quamvis C. h. t.* ubi capitalis pœna etiam mulieri dicitur proposita. Jure novissimo pœna hæc in fœminis fuit mitigata; quæ ver-

verberatæ in Monasterium detrudi jussæ, relicta viris licentia eas repetendi intra biennium. *Auth. Sed hodie C. h. t.* Ut eo decursu liceat mulieri profiteri, nec sit amplius licentia marito eam revocandi, qui imputare sibi debet seram reconciliationem. Quod omnes accipiunt de prævia sententia criminali, nec corrigi per *c. Gaudemus 19. sup. de convers. conjug. ut ibi* Abbas *n.* 7. Jure Canonico fertur in perseverantem sententia Excommunicationis, *c. pen. h. t.* Clericus reus dicitur suspendendus ab officio, *c. 5. in fine hoc tit.* & in Monasterium detrudendus, *can. Si quis Clericus dist.* 81.

7 Receptum præterea jure civili, ut liceat patri, filiam in adulterio deprehensam occidere simul cum adultero, *l. Patri* 20. *D. tit.* quam rem causat patria potestas, simul & justus dolor. Qui licet non minor sit in marito, quia tamen illi deest potestas, non impune fert uxoricidium, cum ejus calor & impetus sit refrænandus, *l. Nec in ea* 22. *D. eod.* Justa tamen commotio mitigat pœnam; uti & inconsultam cædem adulteri per maritum justus dolor minus puniri facit, *l. 4. h. t.* Nisi sit vilis, quem domi suæ deprehensum impune occidit, *l. Marito* 24. *D. eod.* uti & suspectum ter monitum in scriptis, coram tribus testibus idoneis, inventum cum uxore colloquentem domi suæ vel uxoris, vel adulteri, vel in popinis, vel suburbanis, *Auth. Si quis ei C. d. tit.* Jure Canonico hæc res non est sine peccato gravi, propter detrimentum animæ occisi in tali statu. Covar. *de matrim. p. 2. c. 7. §. 7. num. 12. & seqq.* Azor. *Instit. Moral. p. 1. lib. 5. c. 20. §. Sunt etiam leges.* Quo modo & uxoricidium maritum impedit ab iteratis nuptiis, ut dictum supra, *de matrim. contra interd. Ecclesiæ num. 4. & 6.*

8 Q. An occultus adulter possit exigere debitum ab altero conjuge adulterii ignaro? Resp. Ita dicendum esse, cum ipso jure non privetur exactione debiti, sed tantum ex eo voluntate innocentis: uti probatur ex eo, quod alias non esset in conjugis arbitrio remittere & condonare noxam, cum pacta privatorum nihil possint contra legem communem non latam in partium favorem. Facit, quod exigere debitum non posse sit pœna delicti, quod reus prodere non tenetur, nec pœnam præstare ante sententiam, vel antequam alter conjugum sciens delictum alterius se a præstando debito eximat.

Cessat adulterii accusatio ejusque pœna, 9 saltem privata; Primo, Si utrimque fuerit peccatum; paria enim delicta mutua compensatione tolluntur *c. fin. h. t. l. Cum mulier* 47. *D. Soluto matrim.* Dico privata; quia per hoc juri publico non præjudicatur, cui sua pœna est salva. II. Si conjugi per vim præcisam sit illatum adulterium, *l. Vim passa. D. eod.* quia cessat culpa. III. Si probabiliter credens maritum moriturum, uxor alteri se junxerit; cessat enim & hoc casu culpa mulieris, ut cessat pœna, *c. Cum per bellicum & can. Si virgo XXXIV. q.* 1. IV. Si decepta putaverit se a conjuge cognosci, cum ab alio cognosceretur, *cap. In lectum d. q.* 1. V. Si causam dederit alter conjux, veluti prostituendo uxorem; cum volenti non fiat injuria, & frustra quis actum puniat, cui causam dedit, *c. 9. sup. de eo, qui cog. consang. ux.* VI. Si tempus sit lapsum accusationi præstitutum, de quo paulo ante. VII. Si maritus moriatur ante motam accusationem.

Ubi quæritur: An liceat ejus hæredi adulterii ream facere viduam quoad effectum lucrandi dotem? Resp. Verius esse, non licere, per *l. Rei judicatæ* 15. *D. Soluto matrim.* ubi hæredi denegatur correctio morum uxoris post mortem mariti. Facit, quod jus accusanti uxorem adulteram, & dotem lucrandi, concedatur marito, propter injuriam per adulterium acceptum, *l. Quamvis* 30. *Cod. h. t.* Quæ cum hæredem non tangat, non est, quod ei detur vindicta; quia hæc non solet competere hæredi, nisi in casu diminuti patrimonii ipsius defuncti, *l. Si cum* 10. *§. qui injuriam D. Si quis cautionib. &c.* Nihil facit ignorantia defuncti, quia ea non mutat juris dispositionem, quamvis in casu, quo scivit nec egit, præsumatur remissio. Vide dicta ad *d. h. t. n.* 34. 10

VII. Si abolitio intervenerit, *l. Abolitio 16. Cod. h. t.* quæ hac in re permissa personis in *d. l.* 30. aut si maritus destiterit citra abolitionem, *d. l.* 16. Videtur enim remisisse injuriam, aut potius ideo amplius non auditur, quia peccaverit in legem, quam prodidit, *l. 2. §. 1. D. eod.* Unde & notatur: sicuti & is, qui dimissam reduxerit, propter fraudem, *l. Si quis 33. §. 1. D. eod.* 11

VIII. Si maritus inventam in adulterio 12

rio occiderit, dotem non lucratur, cum contra legem faciens, ob facinus suum non debeat eam lucrifacere. Unde per hæredes uxoris a marito exigitur, *l. Si ab bestibus* 10. *§.* 1. *D. Soluto matrimon.* Quod & dicendum, si criminaliter contra uxorem agens eam per sententiam Monasterio concludi fecerit, nam uxore intra biennium non repetita, vel marito, antequam reducatur, mortuo, in Monasterio manet, cui omnis ejus substantia adducitur. Nisi liberos habeat, quibus duæ partes reservantur; aut si tantum parentes, quibus una pars attribuitur. *Auth. Sed hodie b. t.* Juxta quem textum intelligendum *c. Gaudemus* 19. *sup. de convers. conjug.* notat Abbas, *ibid. n.* 7. Vid. Sanch. *de matrim. lib.* 10. *disp.* 10. *n.* 8.

13 Quæri hic posset: An excuset ab adulterii turpitudine extrema necessitas? Respondendum: Id posse videri, argumento acceptionis rei, quam extrema excusat necessitas, ut dicetur *inf. de furt.* cui non minus subveniri per adulterium aut fornicationem, pretio inde quæsito potest, quam per furtum: ut quemadmodum in furto non habet legem necessitas, ita nec in adulterio aut fornicatione habere debeat, cum lege prohibitum necessitas faciat licitum, *l. Qui potuerunt* 27. *D. de manumiss. testam.* Verum contraria sententia est servanda; non ex eo, quod per furtum immediate subveniatur necessitati, non etiam per adulterium aut fornicationem; nam & hæc vitia si non immediate, saltem mediate, quod satis est, succurri potest: sed quia furtum sit illicitum, siquidem injuriosum proximo. Potest autem illa injuria cessare expresso, aut tacito consensu domini, qui hac in re censetur tacite consentire & conformare se legi, uti debet, quæ in casu extremæ inopiæ communia omnia facit, aut potius vult communicari. Adulterii vero vel fornicationis turpitudo & malitia in se talis est, ut nullo alio extrinsecus accedente possit purgari, ne quidem consensu mariti, aut etiam ipsius uxoris, & neque in casu periculi vitæ, ut recte tradit Cov. *ad Reg. Peccatum p.* 2. *§.* 1. *n.* 6. Ut etiam liceat mulieri vim sibi inferentem impune occidere, & violentiæ cedens in nullo excusetur a peccato, quod voluntarie censetur admisisse; neque enim vis, aut metus voluntarium excludit. Hinc Lucretia licet metu mortis inducta adulterium admiserit, non ideo extra noxam habetur D. Augustino, & aliis, nec purgavit turpitudinem admissam per mortem sua manu sibi illatam, quia ista via dolori quidem animi satisfecit, non etiam turpitudinem abluit. Vid. Petr. a Navarr. *de Restitut. lib.* 2. *c.* 3. *dub.* 7. *n.* 104.

Altera Rubr. pars est de Stupro, quod 14
est illicita defloratio virginum; aut viduarum honeste viventium, *l. Inter stuprum ff. de V. S.* Aliud est non violentum, quando virgo in sui violationem consentit, quod non continet speciem distinctam a fornicatione aliud violentum, quod ponit injuriam supra fornicationem consistentem in violentia. Plectitur hoc posterius pœna mortis, si fuerit perfectum; imperfectum deportatione, *l.* 1. *in fine ff. de extraord. cognit.* Illius pœna est publicatio dimidiæ partis bonorum in honestioribus, coerctio corporis cum relegatione in humilioribus, *§. Item lex Julia de adult. Instit. de publ. jud.*

Jure Canonico seductam stuprans da- 19
mnum illatum reparare cogitur, aut ducendo, aut dotando, ex sententia judicis, *c.* 1. *&* 2. *b. t.* Nisi dissentiat corruptæ pater; tunc enim dotasse sufficiet Reus, si sententiæ parere noluerit, castigatus & excommunicatus quoad sacrorum perceptionem, in Monasterium ad pœnitentiam agendam detrudendus, *d. c.* 2. Quæ pœna non ita passim est in usu, cum stuprator, si deductam a se non duxerit, aut quia non est utriusque consensus, aut quia est inferioris conditionis, condemnetur ad dandum, quod nomine damni, ex arbitrio judicis, attenta qualitate virginis. Quod & procedit in casu, quo virgo consensit in copulam, etiamsi in foro conscientiæ ad nihil ei teneatur corruptor, cum volenti non possit dici damnum per injuriam illatum, *c. Scienti de R. J. in* 6. Soletque proles alenda dari corruptori, quatenus is corruptor probatur. Ubi receptum novum probandi genus scilicet per juramentum præstitum a corrupta tempore partus, quo prolis patrem certum designat, qui & talis habetur; ex ratione, quod tum temporis, quia de vita periclitantur parturientes, non censeantur immemores salutis æternæ, atque ita non temere jurare; nisi tamen probetur promiscue plures admisisse corrupta.

26 Qui autem sub promissione conjugii impetravit alicujus virginis usum corporis, tenetur eam ducere etiam ante sententiam; cum hæc promissio sit facta per modum contractus, qui cum ex parte puellæ sit impletus, implendus quoque ex parte corruptoris, etiamsi ille animum habuerit decipiendi, & ficte promiserit conjugium, ne dolus ejus ei prosit. Qui non liberabitur offerendo damni æstimationem invitæ, cum teneatur corruptæ juri quæsito ad matrimonium invita cedere, aliud pro alio accipiendo in solutionem. Si tamen conditionis imparitatem sciverit virgo, aut fraudem non obscure ex aliis conjecturis advertere potuerit, sufficiet damnum pecuniaria largitione pensari, cum imputare sibi debeat sui deceptionem, secundum dicta sup. *lib.* 4. *Tit.* 1. *n.* 19. & 20.

ADDITAMENTA.

Observa ex Busemb. *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 2. quod luxuria sit inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum procreationi servientium circa partes corporis venereas, ita ut aliæ delectationes etiam sensitivæ non spectent ad luxuriam. *Idem dub.* 1. Distinguenda est imprimis intentio & delectatio venerea & venereorum, ab intentione & delectatione sensitiva & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus.

Idem dubio 2. Concubinarius (sicut & meretrix) ordinarie non debet absolvi, nisi dimissa concubina, aut muliere suspecta, cujus retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. Si cum sponsa alterius quis peccet, est gravior, & in confessione aperienda; alii tamen contra.

Dub. 3. Sodomia imperfecta est congressus cum debito sexu, sed extra vas naturale. Perfecta est congressus cum eodem sexu.

Idem *l.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *dub.* 6. *art.* 4. Præcise pro sola virginitate non obligat restitutio. Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, quin ægre opulentæ nuberet, ad nihil tenetur stuprator.

Idem *lib.* 5. *cap.* 3. *dub.* 3. Luxuria habet filias ex parte intellectus 4. *Cæcitatem mentis*, *præcipitationem*; *inconsiderationem*; *inconstantiam*; & 4. ex parte voluntatis: *Amorem sui*, *Odium DEI*, *Affectum præsentis sæculi*, *Horrorem futuri*.

Idem *dub.* 4. Recenset filias invidiæ, odium, detractionem, gaudium in malis proximi, susurrationem; differt ab *æmulatione & zelo*, ubi quis dolet, quod sibi desit illud bonum, & *indignatione*, ubi quis dolet, quod alter eo bono indignus, &c.

Optans se non fuisse natum, &c. vel diem esse maledictum, si tantum intendat maledicere creaturæ irrationali v. g. diei, est tantum veniale, aliquando nullum ut Job; si autem directe attendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri, est mortale.

Ad num. 5. Observa. Si agatur ad separationem quoad thorum, quod agatur civiliter, tametsi *cap.* 5. *de procurat.* dicat hanc accusationem esse mixtam inter civilem & criminalem, ut in ea per præsentiam principalium personarum securius procedatur.

Ad num. 13. Observa ex Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *c.* 6. *n.* 9. ubi ait quasdam actiones ab objecto suo ita malas esse, ut malitia separabilis non sit, v. g. Deum odisse, mentiri, (quo refertur adulterari) quasdam malas esse, & contra jus naturale, quæ tamen cohonestari possunt, si talium exercendarum jus conferatur ab eo, qui potestatem habet, v. g. furtum, si Dominus consentiat, vel consentire debeat; Occisio innocentis, si Deus, qui est Dominus humanæ vitæ, consentiat.

Ad n. 14. Observa, quod Oseas Propheta publicus jussus fuerit accedere ad mulierem fornicariam, & cum ea actum habuerit, non tamen fornicarium, sed conjugalem; agnovit enim ex revelatione Divina, quod sibi daretur in uxorem, cui ipsa consentire debuit.

TITULUS XVII.

De Raptoribus Ecclesiarum, & Violatoribus Ecclesiarum.

SUMMARIUM.

1 *Raptus quando committi dicatur.*
2 *Pœnæ raptus.*
3 *An habeant locum in sponso rapiente sponsam?*

4 Pœ-

4 *Pœnæ civiles an cessent, subsecutis nuptiis inter raptorem, & raptam?*
5 *Raptus an judicandus, non secuta copula cum rapta?*
6 *In meretrice rapta, & muliere rapiente virum pœnæ arbitrariæ locus est.*
7 *Clerici raptores, an suspensi ipso jure?*
8 *Raptores aliarum rerum a quo, & qualiter puniendi.*
9 *Incendiarii, & violatores Ecclesiarum, an excommunicati ipso jure?*
10 *An, & incendiarii aliarum rerum?*
11 *Incendiariis violatoribusque Ecclesiarum quatenus concedenda Ecclesiastica sepultura.*

1 PRima Rubricæ pars est de raptoribus tum virginum, tum aliarum rerum. Raptus virginum a stupro differt; & proprie censetur committi, quando virgo libidinis causa per vim abducitur, sive illatam abductæ, sive ejus parentibus. Jure Canonico pro raptu non habetur, quando aliqua volens abducitur matrimonii causa, quod raptor dici nequeat, qui habet mulieris adsensum *c. pen. h. t.* Jure civili etiam raptus habetur, si mulier volens abducatur, *l. Raptores* 54. *in fin. C. de Episc. & Cl.* invitis parentibus, & libidinis causa. *l. unica vers. maxime, & vers. oportet etenim, C. de raptu virg. de quo tamen vide* Sanch. *de matr. l.* 7. *disp.* 13. *n.* 17. *& dicta ad. tit. Ad L. Jul. de publ. jud. n.* 10. Imo & matrimonii causa, ut patet ex *d. l. un. vers. oportet*, ubi dicitur a parentibus petenda virgo in conjugium.

2 Pœnæ ibidem graves ponuntur, tum capitis, tum bonorum amissionis, quæ raptæ addicuntur; tum etiam quod impune raptor in flagranti crimine inventus interficiatur, & in matrimonium cum raptore rapta consentire non possit. Conc. Trid. excommunicationi raptorem, cum omnibus auxilium, consilium aut favorem præbentibus, subjicit; perpetuo reddit infames, dignitatum incapaces, proprioque gradu vult decidere Clericum. Vult & raptam mulierem dotari a raptore, sive eam duxerit in matrimonium, sive non; quod demum permittit, si mulier tuto & libero loco posita, ut omnis metus cesset, in illum consenserit. *Sess.* 24. *c.* 6. *de form. matr.* Non facit tamen subsecutum matrimonium cessare excommunicationem, & aliis pœnas.

Q. An raptor dicatur rapiens sponsam suam? R. Si jus civile inspicias, id adfirmandum propter expressa verba *d. l. un. vers. Quibus etiam connumeramus eum, qui saltem sponsam suam per vim rapere ausus fuerit*, scilicet de futuro, uti verbum *Sponsa*, in jure civili passim accipitur. Et facit, quod in eum marito necdum sit jus, ut proinde eamdem abducens rapere dicatur. Jure Canonico talem non esse raptorem colligitur ex *d. c. pen.* quod loquitur de sponsa, non de præsenti, ut sæpe illo jure accipitur sponsa, sed de futuro, ut patet ex verbis: *ubi nihil ante de nuptiis agitur.* Ut saltem hoc jure rapiens sponsam propriam pœnas eas non subeat, si tamen puella abductioni consenserit, & sponsalia præcesserint, quas duas conditiones *d. c. pen.* requirit, & denique secundum aliquos, matrimonium subsecutum sit. Quæ tertia conditio non videtur necessaria, cum licet ibi matrimonii fiat mentio, non tamen alia de causa, quam ut mulier revocetur a Monasterio, quod conjuge inconsulto intraverat, contra prohibitionem juris. Vid. Sanch. *d. disp.* 13. *n.* 15. Est autem in eo correctum jus civile, quod inter raptorem & raptam, si libere consentiat, sit justum matrimonium, cum materia matrimonii, ejusque quæstio sit subjecta Canonibus. 3

Unde quæritur: An pœnæ civiles cessent, rapta nubente raptori? R. Id aliquos velle, qui secuto matrimonio volunt temperandam esse pœnam civilem, quasi jus Canonicum eam mitigasset. Castrens. *ad l. Raptores* 54. *n.* 5. *C. de Episc. & Cler.* Rectius tamen sentire eos, & juri conformius, qui volunt nihilominus pœnæ legis civilis locum esse. Quæ revocata dici nequit per Canones hac in parte, cum nec concernat materiam peccati, nec juri Canonico sit subjecta, sed crimen puniat, quod est bonis moribus respondens. Ut Jul. Clarus *§. Raptus n.* 7. *&* 8. recte tradat, etiam pœnam confiscationis bonorum habere locum contra raptorem, & Regem Hispan. raptori post contractum cum rapta matrimonium, per quod hujus honori erat satisfactum, etiam capitis pœnam imposuisse, ut publice quoque satisfieret, quod refert Peguera, *decis.* 24. *n.* 8. *& late eam opinionem defendit* Tib. Decianus *Tract. Crim. lib.* 8. *c.* 13. *n.* 48. 4

Sf 2 cum

cum factum duplex, continens delictum & privatum & publicum, privatam & publicam mereatur pœnam. Adde Sanch. *d. loco n. 16.*

5 Q. II. An sit judicandus raptus quoad pœnas, non secuta copula cum rapta? R. Ita videri, quod satis sit eo fine aliquam esse raptam: & ita tenet Castr. *d. loco n.* 5. Alii contra volunt, per *d. l. un.* in V. *maxime cum virginitas vel castitas corrupta restitui non possit*; quasi vis ponenda sit in ablata virginitate, vel castitate violata, & pœnæ istæ videantur eo tendere, ut vitetur copula, qua non secuta solus est conatus, qui non solet puniri. Verum non est hic nudus conatus, sed crimen aliquatenus perfectum quoad abductionem violentam, licet completum non sit quoad violationem intentam: ad quam tentatam si pervenire non potuerit, non ideo debet cessare legis pœna, quia per eum non stetit, quo minus perfecerit. Si tamen pœnitentia ductus a copula se abstinuerit, benignius est, ut cessante pœna legis ordinaria, tantum veniat infe renda extraordinaria. Covarr. *ad Clem. unic. p. 2. in pr. n.* 8. *de homicid.* Gomez. *ad l.* 80. *Tauri n.* 40. Menoch. 2. *Arbitr. casu* 360. Sanchez *d. loco n.* 18. Excipiunt raptum Sanctimonialis, eo quod non subsecuta copula ejus traductio mereatur ordinariam pœnam legis. Oportet autem, ut raptus dicatur perfectus quoad pœnas legis; traductio sit facta de loco ad locum, nam sine traductione tali habita copula erit quidem vi extorta, non tamen raptus.

In rapta meretrice: & in muliere rapiente virum, pœnæ arbitrariæ locum esse, non etiam ordinariæ, tradit Clarus *d. §. Raptus n.* 6. Nam *d. l. un.* loquitur de muliere honesta rapta, qualis non est meretrix, nisi eam vitæ anteactæ pœnituerit; & loquitur de viro rapiente, non etiam de muliere, ut non debeat extendi, cum in pœnalibus non admittatur extensio. Suar. *d. loco n.* 22. & 23.

6 Itaque jure Canonico excommunicatio infertur raptoribus, & consilium, auxilium, favorem præbentibus, ipso jure habentur infames & incapaces dignitatum, & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidunt.

7 Ubi quæsitum: An ipso jure? R. Hoc posse videri, propter pœnam præviam excommunicationis ipso jure inflictæ, ut verba: *ipso jure*, tanquam in continua oratione posita, etiam ad hanc pœnam sint referenda. Dicendum tamen potius spectare ad sententiam ferendam, cum verba ista: *de proprio gradu decidant*, videantur sumpta ex *can. Eos*, & *can. de puellis* XXXVI. *q.* 2. ubi dicitur: *de proprio gradu decidant*, & *anathematizentur*. Quod posterius est futuri temporis, ut & prius, *decidant*, ejus temporis sit judicandum; quippe positum in continua oratione & proxima, cum in Trid. non ita in proxima oratione ponatur, & non repetantur verba: *ipso jure*. Accedit, quod pœna sine textu non sit extendenda. Ita Suarez *de Censuris disp.* 31. *sect.* 4. *in fine*.

Quantum ad raptores aliarum rerum, 8
a judice loci, ubi delinquunt, sunt puniendi *c.* 1. *h. t.* Nanciscuntur enim forum ratione delicti, *sup. de foro comp.* Spoliatores itinerantium a Prælato loci, in quo delinquunt, excommunicationi sunt subjiciendi, uti & naufragorum: nec absolvendi ante satisfactionem, aut debitam cautionem, estque ea res proprio Episcopo judicanda, ut ante eos recipiat, *c.* 1. & 3. *h. tit.* Potest & Episcopo loci ex delegatione Principis committi cognitio super raptoribus, cum licentia eos mulctandi pœna pecuniaria, & flagellis adficiendi, adhibita tamen diligentia ac moderatione, ne flagella in vindictam sanguinis transeant, ut traditur *cap.* 4. *hoc titul.*

Altera Rubr. pars est de Incendiariis & violatoribus Ecclesiarum, per confractionem, spoliationem, aut alias, quales excommunicantur, *c. Conquesti* 22. *inf. de sent. excomm. ubi Gloss.*

Ubi quæritur: An ipso jure? R. Du- 9
bitandi causam sumi ex *c. fin. inf. de Furtis*, ubi furatus calicem Ecclesiæ non est excommunicatus, cum nulla facta mentione absolutionis ab excommunicatione, post pœnitentias & satisfactionem ad Ordines admittatur, nisi ex eo sit publica nota respersus. Facit eodem *c. conquestus sup. de Foro compet.* ubi invasores rerum Ecclesiæ dicuntur supponendi anathemati; quod verbum non tam est latæ sententiæ, quam ferendæ. Et videtur facere textus in *dict. cap.* 22. in verbis: *excommunicatos nuntietis*, quæ verba non

non videntur ipso jure ponere censuram ex eo, quod videantur desiderare factum hominis, communis tamen sententia habet, ipso facto excommunicari. Eam tenet *Gloss. in d. cap.* 22. *& ibi*, Abbas *num.* 2. Navarr. *in Summa cap.* 27. *n.* 94. Suar. *d. Censuris disp.* 22. *sect.* 2. *num.* 4. *& seqq. & n.* 16. quorum opinio nititur maxime textu, *d. c.* 22. in quo dum præcipitur, ut excommunicati nuntientur; videtur præsupponi jam esse excommunicatos. Nam quod ibi jubeatur nuntiari, non est, quasi Pont. requirat factum hominis ad inducendam excommunicationem, sed ad indicandum, jam esse inflictam, ad hoc, ut difficilior sit absolutio petenda, quippe ab ipso Pont. Roman. Non obstant supra allegata, quia loquuntur de simplici specie sacrilegii, scilicet de furto in Ecclesia facto, non etiam de confractione & spoliatione Ecclesiæ, quæ gravior est sacrilegii species; atque ita, & gravius punienda. Loquitur autem textus in *d. c.* 22. de confringentibus Ecclesias, & spoliantibus. Idem tamen obtinet in incendiariis Ecclesiarum cum earum violatores ipso facto excommunicentur, *can. Canonica* 107. XI. *quæst.* 2. sub quibus quin contineantur incendiarii, non est dubium.

10 Verum dubitatur: An & incendiarii aliarum rerum sint ipso jure excommunicati? R. Non videri, cum loca, quæ de incendiariorum pœna agunt, sit accipienda de incendiariis Ecclesiarum, quorum factum est gravius. Nec obstat *c. Tua nos* 19. *inf. de Sent. excomm.* in quo incendiarii dicuntur excommunicati, & ut tales nuntiandi; quia accipiendum de incendiariis Ecclesiarum, non etiam aliarum rerum, ut recte ibi sentit *Gloss. fin.* dicens de illis esse cautum per alia loca, non etiam de his.

11 Incendiarii itaque Ecclesiarum carere jubentur Ecclesiastica sepultura, propter excommunicationem, nisi in ægritudine constituti accepta pœnitentia absolvantur a Sacerdote etiam simplici; quo casu sepultura iis non deneganda, *c. in litteris* 5. *h. t.* Hærede remanente obligato ad damni restitutionem pro viribus hæreditatis, *dict. cap.* 5. cum teneatur ad omnes obligationes defuncti, saltem rei persecutorias etiam in casu, quo defunctus impœnitens decessit, ut probatum supra *de Sepultur. in* 11. *&* 12. & tradit Covarr. 3. *Var. cap.* 3. *num.* 7. Ut ea res etiam concernat incendiarios rerum aliarum. Præterea Ecclesiarum violatores, nisi damna restituant, aut de iis restituendis caveant, non recipiuntur ad pœnitentiam. Qui sani, restituere, aut cavere nolint per contumaciam, postea positi in agone mortis, parati ad satisfactionem, si eam præstare nequeant, ad pœnitentiam quidem admittuntur, quæ nulli pœnitenti deneganda, interesse tamen eorum sepulturæ, aut eleemosynam ab iis capere vetitum Clericis, sub ordinis sui detrimento, beneficii privatione, *cap.* 2. *h. t.* quasi videatur causasse impotentiam satisfaciendi.

ADDITAMENTA.

Observa ex Busemb. *lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. Si quis consentientem abducat, non est proprie raptus, sed fuga, non addens malitiam, distinctam a fornicatione. Raptores seu detentores rerum Ecclesiasticarum coram utroque Judice tam Ecclesiastico, quam sæculari conveniri possunt. Gonz. *cap. cum sit generale* 8. *de foro compet.*

Ad n. 2. *in fine adde*. Ex Sann. *tom.* 3. *dist. ult. q.* 7. *n.* 14. qui ait, quod jure antiquo raptus non dirimebat matrimonium, ita ut potuerit fœmina, metu & violentia cessante etiam non restituta loco tuo, contrahere matrimonium per *c. fin. h. t. & n.* 55. Si mulier rapiat virum, non dirimitur matrimonium, ut tenet communis: quia Tridentinum de viro loquitur, & est lex odiosa.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIUM.

1 *Furtum quid, & rei furti, quinam habeantur.*
2 *Furtum quatenus ponat peccatum mortale, & quodnam censeatur esse notabilis quantitatis.*
3 *Furtum parvæ quantitatis, quando causet peccatum mortale.*
4 *Et quid de furtis pluribus minutis.*
5 *Item de furtis commissis a domesticis,*

ſticis, ſervis, libertis, uxore, liberis.
6 *Excuſat a peccato ignorantia rei alienæ, & ſcientia, ac voluntas domini.*
7 *Excuſat & extrema inopia.*
8 *Furti, an teneatur rem propriam ſubripiens?*
9 *Subripiens debitori tantum, quantum ipſe debet, an recte compenſet?*
10 *An eo caſu decreto Epiſcopali locus ſit reſtituenda re ſub pœna excommunicationis?*
11 *Occiſo in actu furandi Eccleſia denegat communicationem, & ſepulturam.*
12 *Fures tenentur ad reſtitutionem rei ablatæ, fructuum & damni dati.*
13 *Inventam rem detinens an ſit reus furti?*
14 *A reſtitutione an excuſat inopia?*
15 *Et quid ſi non poſſit fieri ſine damno ordinis Superioris?*
16 *An neceſſitas extrema excuſet?*
17 *Pœna furti pecuniaria & extraordinaria.*
18 *Furti damnatus ſit infamis.*
19 *Fur, an excommunicationem incurrat.*

1 A Rapina de qua Tit. Superiori, Furtum ſpecie diſtat: illa enim includit violentiam, non etiam hoc, quod eſt contrectatio rei alienæ, vel ejus uſus poſſeſſioniſve, lucri faciendi gratia. Quam poſtremam particulam aliqui non putant neceſſariam, cum tamen per eam furtum diſtinguatur ab aliis delictis privatis; finem quippe deſignat, cum voluntas & propoſitum diſtinguant maleficia. *l. Qui injuriæ 32. in princ. ff. de injur.* Explicatio ejus latius petatur ex Inſtit. *eod. tit.* Ubi non tantum contrectantes rem alienam ſunt rei furti, verum & ſcienter adjuvantes ope, conſilio eum in finem; illum quoque Canones damnant, qui furti conſcius quærenti poſſeſſori non indicat furtum, *c. 4. h. t.* Quod procedet, ſi fur non ſit occultus, ſed notorius, latitans tamen; nam ſi ſit occultus, non debet prodi, ut recte tradit Abb. *d. cap. 4. n. 6.* cum cuilibet jus ſuum ſit ad famæ defenſionem, præſumaturque bonus, donec probetur malus. Et ita accipiendæ excommunicationes ab Epiſcopis latæ in eos, qui non indicant fures. Quo modo & receptator furis ut in crimine, ita & in pœna communicat, *l. 1. ff. de Recept.* niſi miſericordiæ cauſa eum excuſet, *arg. l. 2. ff. d. t.* ubi cognatum latronem receptans punitur mitius.

Furtum autem in ſuo genere inducit peccatum mortale, cum contineat injuſtam detentionem rei alienæ, domino invito, & ſic contra præceptum Decalogi, *c. Peccatum ff. de R. J. in 6.* Niſi excuſet materiæ parvitas, quæ non ponit notabile alterius damnum, quia non cujuſvis rei oblatio ponit culpam lethalem; in quo judicando variatur. Sunt, qui putant ex ſe ponere notabilem quantitatem quatuor Julios ſive Regales. Alii, quos refert Navarr. *in Summa c. 17. nu. 3.* Summam unius, aut duorum ducatorum negant eſſe notabilem quantitatem. Ducuntur argumento *l. ſi quis 9. in fine, & l. Id eſt 10. D. de Dolo*, ubi actio de dolo non datur, ſi modica ſit quantitas, id eſt, uſque ad duos aureos. Verum iſta opinio minus recepta, cum aliud ſit actionem doli denegari contra eum, qui dolo decepit, intra quantitatem duorum ducatorum; aliud dicere, non peccare mortaliter ſubripientem quantitatem minorem. Deinde furti actionem competere etiam ob rem minimam ſubreptam, traditum communiter per *§. Gallinarum inſtit. de Rer. diviſ. l. Si pavonem 37. D. de Furtis*. Non obſtante *d. lib. 10.* quia ibi agitur de actione extraordinaria concedenda ex juſta cauſa; non videtur autem juſta, ſi deceptio ſit infra duos aureos. Furtum vero ponit maleficium legitimum, & ſic actionem competentem hoc ipſo ordinariam, non etiam impetrandam extra ordinem. Præterea denegatur venditori, & emptori decepto actio, niſi deceptio excedat dimidium juſti pretii, *l. 2. C. de Reſcind. Vend.* & tamen certum eſt peccare eum mortaliter, qui in notabili quantitate alterum læſit. Navarrus *d. loco n. 4.* ponit ad mortale ſufficere ſummam duorum Regalium aut Juliorum. Cujus opinionem aliqui nimis arctam & ſcrupuloſam putant; qui non improbabiliter judicant, eam rem non poſſe definiri ex quantitate pecuniæ, quæ ſecundum tempora & loca varia eſt, cum uno in loco olim pluris valuerit, & hodie valeat pecunia, quam alio; & olim plus mercium habitum fuerit, & etiamnum quibuſdam locis plus habeatur uno numero, quam hodie aliis in locis habetur quinque aut ſex nummis, pro-

propter abundantiam pecuniæ, quæ hodie aliquibus in locis est, olim defuit, hodieque non est tanta. Ut generalis definitio dari nequeat, cum ea constituenda sit secundum læsionem, quæ non est ubique æqualis, sed vel minor, ubi est abundantia pecuniæ; vel major, ubi caritas. Ut videatur dicendum, eam quantitatem quovis in loco ponere summam notabilem, quæ æquat mercedem diurnam, quæ in aliquibus locis excedit duos Regales, in aliquibus est minor. Quæ sententia rationi & veritati videtur conformior, quia ex omnium sententia tunc furtum est lethale, quando quantitas est notabilis. Est autem talis jam posita, eo quod hominibus communibus sufficiat ad sustentationem unius diei, ejusque ablatio faciat dici sumptus deficere, cum nocumento alterius satis parvi. Vide Molin. *de just. & jure tract.* 2. *disp.* 685. Tolet. *in summam lib.* 5. *c.* 16. Less. *lib.* 2. *c.* 22. *Dubit.* 6. *n.* 29. *& seq.*

3 Contingit autem & parvæ quantitatis subreptionem, etsi ex se tantum sit venialis, fieri tamen mortalem ratione circumstantiarum, si inde accedat domino magnum nocumentum. E. G. Si quis subripiat sutori subulam, aut sartori acum, qui quod aliam non habeat, a labore desistere cogitur, cum gravi nocumento familiæ, quod non sine mortali reatu causat subripiens, qui scivit, vel scire aut credere debuit, non esse sutori aliam subulam, aut sartori aliam acum. Navarr. *d. loco n.* 2. *§. Secundo.*

4 Quid si quis furetur plures quantitates parvas, quæ magnum æquent? R. Ita demum hoc mortale esse, si animo adquirendi summam notabilem istæ res exiguæ subripiantur, quia infertur notabile damnum ei, cui paulatim res parvæ auferuntur, quæ tandem magnum damnum faciunt. Quo modo peccabunt minutas res vendentes, & in singulas obolum ultra justum pretium exigentes; & famuli ex singulis minuta subtrahentes, quæ notabilem quantitatem tandem efficiunt. Verumtamen ultimum furtum complens notabilem quantitatem, non ponet mortalem culpam; sed venialem tantum, uti & præcedentia; detentio tamen notabilis quantitatis alienæ, invito domino, quæ tunc inclinatur, ponit mortalem reatum in detentore. Navarr. *d. cap.* 17. *n.* 128. *& 139.* Less. *d. c.* 12. *dub.* 8. *in princ.* Sanchez *in Decal. l.* 1. *cap.* 4. Animus si desit, & paulatim inadvertenter summa accrescat ad notabilem quantitatem, non potest dici peccare mortaliter, nisi sciens ejusmodi quantitatem se subripuisse, illam non restituat, ut recte tradit Navarr. *d. num.* 139.

Quantum ad furta a domesticis commissa, nec ea extra reatum mortalem sunt, si æquent notabilem quantitatem, & invitis dominis committantur, non tantum si a se vis, aut libertus, verum & si ab ipsa uxore, quæ licet res mariti amovens non conveniatur actione furti ratione adfectus, vere tamen furtum facit alienum subtrahendo, & actione rerum amotarum conveniri potest, *t. ff. Rerum amotar.* Navarr. *d. c.* 17. *n.* 135. *& seqq.* Less. *d. cap.* 12. *dub.* 4. A liberis quoque quamvis habeantur rerum paternarum quasi domini, vere fit furtum, eo quod rem necdum suam abstulerint, licet actio furti non detur; hoc enim tantum propter patriam potestatem, quæ facit quidem unam esse patris & filii personam, cum actio requirat duas civiles personas, *l.* 4. *ff. de Judic.* non tamen minuit peccatum, cum patri sit plenum rerum suarum arbitrium, quod per liberorum subreptiones non minuendum invito, *§. Hi, qui instit. h. t.* Sic & peccat maritus ex bonis paraphernis uxoris quid subripiens, quia sunt propria uxoris, ut eorum abusus invita uxore, constituat furti aliquam speciem, nisi consuetudo maritum ponat liberum administratorem. Vide Molin. *d. disp* 685. *& seqq.* 5

Excusat autem a peccato ignorantia rei alienæ, cum ad furtum, uti & ad alia delicta requiratur animus & intentio. Sic & excusatur is, qui domino non invito, credit se abuti ejus re, cum absit adfectus furandi, sine quo furtum non committitur, etiamsi causa non subsit probabilis; nam & talis removet dolum. Econtra si quis judicet dominum invitum, qui tamen non est invitus, non excusabitur a furti vitio & peccato, quia adfectus adsit: quamvis eo nomine non possit dici oriri actio ipsi domino, qui volens est. Atque ita intelligendus Justin. Imp. *in §. Sed etsi credat,* 8. *Instit. dict. tit.* & Ulpian. *l. Inter* 48. *§. pen. ff. eod.* qui negant furtum committi ab eo, qui 6

putat se abuti re, domino invito, qui volens est, scilicet quoad effectum, id est actionem dandam, non etiam quoad ipsum delictum. Quo modo & peccato talis erit obnoxius, cum peccata cordis & operis ejusdem sint ordinis; & contra conscientiam licet erroneam agens peccato se involvat, ut habet *c. Per tuas 35. sup. de Simon.* Navarr. *ad can. Si quis autem n. 86. de Pœnit. dist. 7.*

7 Excusat præterea extrema inopia; non quod ea ponat omnium communia quoad dominium, cum potius communicanda sint; sed quia necessitas ponit usum saltem esse communem, quem facit reservari, post introductam a jure gentium bonorum divisionem, ipsum jus naturæ, quo quisque vitam suam tueri jubetur. Nav. *d. c.* 17. *n.* 61. Less. *d. c.* 12. *dub.* 12. *n.* 67. *&* 68. Non obstat *c. 3. h. t.* quod vult imponendam tali esse pœnitentiam, quia loquitur in casu, quo est modica necessitas. *Gloss. ibi.* Quo casu recte dicitur & uxorem donare citra culpam res mariti, nec esse communes; filios res parentum, Monachum res Monasterii. Nav. *ad can. quiescamus num. 26. dist.* 42. Nam si acceptio nihil habet peccati, multo minus datio, quia tenetur subvenire.

8 Q. An furtum committat subtrahens alicui rem suam? R. Non esse furti vitio vacuum subripientem rem propriam, penes alium existentem ex justo titulo, uti commodati, pignoris, conducti ante tempus, *§. Aliquando Instit. h. t.* quod alterum jure, quod habet circa usum, aut possessionem ejus rei, inique spoliet, eoque nomine damnum inferat, secundum quod reatus est mortalis, aut venialis judicandus. Si injusto titulo apud alium res fuerit, furtum cessare, cum non subripiatur alienum, sed proprium. Ubi tamen aliquæ conditiones requiruntur, ut cesset peccatum. Prima, ut res extra omne dubium sit ejus, qui eam clam subtrahit, quia dubium faceret potiorem causam possidentis. Idem est, si ex justitia debeatur, non etiam ex gratitudine tantum, quæ obligationem non ponit, nisi antidotalem, tantum dependentem ex arbitrio ejus, qui beneficium accepit, qui non cogitur ad remunerandum. Jason. *ad l. 5. num. 74. ff. de justit. & jure.* II. Ut eam alia via citra molestiam consequi nequeat. III. Ut absit scandalum & detrimentum aliorum, cui imputari possit furtum; nam ea res non ponere extra reprehensionem reum, & facere eum præsumi in foro exteriori furto obnoxium. Quæ tamen conditio concernit potius legem charitatis, quam justitiæ. Vide Molina *d. Tract. 2. disp.* 690. Less. *d. c.* 12. *dub.* 10.

Alia quæstio est: An sine vitio hoc quis recte compenset subripiendo a debitore tantum, quantum debet? R. Communem sententiam DD. esse affirmativam, propterea quod debitori non inferatur injustum damnum, secundum jam dicta. Jason. in *l. 1. num. 7. Cod. de Testament.* Ubi tamen & eædem conditiones sunt servandæ, scilicet quia aliter debitum consequi non possit creditor; ut sit verum & liquidum debitum, at fiat compensatio in re simili debita, scilicet fungibili ejusdem ordinis, in qua facilis est compensatio, non item in aliis non fungibilibus ad minimum detrimentum debitoris. Denique cesset scandalum, & consulat saluti debitoris, cavendoque, ne iterato postea debitum solvatur. Navarr. *d. cap. 17. num. 112. & seqq.* Molina *disp.* 691. 9

Hic quæri etiam posset: An in casu, quo rem alienam subripuit, justæ compensationis causa comprehendatur decreto Episcopali, quo jubetur ea restitui sub pœna excommunicationis? Resp. Ejusmodi excommunicationem posse ferri ab Episcopis, patet ex *cap. 2. de Constitut. in 6.* Et tamen non teneri taliter subripientem rationi magis consentaneum; quia decreti istius finis est, ut restituatur parti id, quod illi debitum. In casu autem proposito non est parti debitum, siquidem juxta præsupposita accipiens juste accipit in justam sui debiti compensationem: ut cessante decreti fine, & mente auctoris ejusdem, dicendum etiam sit, cessare pœnam eo contentam, quæ non imponitur, nisi peccanti contra justitiam, contra quam hoc in casu non est peccatum. Quod etiam procedit quoad scientes certo rem justæ compensationis, ergo esse ab altero acceptam. Imo & in casu, quo Episcopus restitutionem, aut judicium mandat; quod res accepta est causa compensationis, quia ejusmodi decretum contineret 10

tet errorem intolerabilem, dum ponit eum, qui juste accepit rem juxta conditiones supra positas, eosve, qui non revelant factum ejus, qui non peccavit, ut non obliget in conscientia, uti recte tradit Navar. *d. c.* 17. *nu.* 114. quem sequitur Molina *d. tract.* 2. *disp.* 692. Less. *d. loco n.* 61.

11 Quod si nulla sit culpa, furem excusans, in ipso actu furandi occisum Ecclesia tanquam in reatu mortali habet defunctum, vetatque pro eo orare, cum neutiquam tali possit prodesse oratio, uti nec terra sancta, ut dictum sup. *de Sepult.* Ante tamen confesso non est deneganda communio *c.* 2. *h. t.*

12 Est præterea ratione furti obligatio ad restitutionem ejus, quod acceptum, cum res aliena citra peccatum non detineatur, *c. Peccatum de R. J. in* 6. Nec rei tantum, sed & fructuum ex re furtiva perceptorum, quia percepti sunt a malæ fidei possessore, qualis fructus suos non facit, & tenetur eos restituere; imo & ad non perceptos, si eos percipere potuerit, ut traditum *Inst. de Rer. divis. §. Si quis a non Domino*, & *D. de Rei vindic.* ex ratione, ne alteri per alterum adferatur injuria. Item ad omne damnum nomine furti causatum, quod videtur dedisse ei causam dans. Tenentur & ope, consilio auxilium præbentes, celantes, mandantes, & alii, de quibus Navar. in *Summa c.* 17. *n.* 12. & *seq.* cum sint causa damni, cujus restitutioni concurrendo se fecerunt obnoxios. Interitus rei non salvat a restitutione æstimationis, cum non solum obligetur fur ratione rei acceptæ, verum & ratione injustæ detentionis, quæ durat re perempta, propter moram, in qua fur hæret; cujus respectu casus fortuiti ei videntur imputandi, secundum tradita ad *D. d. tit. de rei vindic.*

13 Hinc resolvitur quæstio: An rem inventam quis debeat restituere? R. Non committi peccatum ratione apprehensionis, quia non injusta, quod nesciatur Dominus, sed ratione detentionis, quæ injusta esse incipit, si inventor negligat sufficienter inquirere de Domino per præconem, aut scedulam publico loco propositam, qua res inventa indicetur, & inventor. Facit enim adfectata ignorantia injustam detentionem *l. Falsus* 43. *§. qui alienum*, *l. inficiando* 67. *D. hoc tit. can. Si quid invenisti. XIV. quæst.* 1. & consequenter furtum ponit obligans ad restitutionem. Quod si sufficienti indicio facto non compareat Dominus, non potest videri injusta detentio, cui animus deest; ut res videatur esse nullius, cum paria sint, non esse dominum, & non apparere. Et nec naturali jure, nec divino quis jubetur rem inventam, cujus non apparet Dominus, distribuere in pauperes, quamvis hoc sit tutius, ut saltem aliquatenus expendetur in utilitatem ignoti domini. Pro qua parte videtur facere textus in *Auth. Omnes C. Communia de Success.* ubi peregrinorum intestatorum bona deferuntur pauperibus. Covar. *ad d. c. peccatum p.* 3. *§.* 1. *num.* 2. Navar. *d. c.* 17. *numer.* 170. Quæ ita intellige, nisi res talis sit, quæ nullius esse appareat. Ut quia inventa in littore aut circa littus maris rudis, & impolita, ut recte præsumpseris, nullius unquam fuisse; nam sine scrupulo tanquam nullius quis eam sibi reservaverit; secundum tradita *Instit. de Rer. divis.* Ubi etiam traditum thesaurum inventum inventoris, quia domino careat, secundum distinctionem, de qua ibi Navar. *d. c.* 17. *n.* 172.

Quæri etiam posset: An excuset a restitutione inopia? R. Ita videri, quia ad impossibile nemo teneatur, pro tempore tamen durantis inopiæ, quæ non tam tollit & extinguit omnino actionem, quam elidit, & differt pro tempore stantis inopiæ exactionem. Nav. *d. c.* 17. *num.* 60. 14

Quid si non possit fieri sine damno omnis superioris, uti hominis, vitæ? R. Eum excusari a restitutione pro tempore imminentis probabiliter damni istius: cum regulariter nemo teneatur ad bona aliena inferioris ordinis restituenda cum damno bonorum suorum altioris ordinis, ut famæ, honoris; melius enim nomen bonum, quam divitiæ multæ, ait Sapiens *Prov.* 22. vitæ præcipue ac salutis, quæ honorem ac famæ bonum superant. Navar. *c.* 16. *num.* 44. Imo si restitutio non possit fieri salvo decenti statu, vult Navarr. *d. c.* 17. *n.* 62. *in fine*, restitutionem differri posse, donec status permittat; quia salvo honore fieri nequeat restitutio. Quod si tamen & creditor in eadem causa sit, quia in pari causa potior est Dominus, cum charitas incipiat a se ipso, *can. Non licet* XXIII. *quæst.* 15

quæst. 5. Navar. *d. c.* 16. *n.* 60. Covar. *ad d. c. Peccatum p.* 1. *in princ. n.* 4.

16 Postremo quæritur: An excuset a restituendo extrema necessitas, qua quis adductus rem alienam surripuit? R. Talem necessitatem excusare omnino a vitio furti, propter majus damnum, scilicet mortis evitandum, & videri non teneri, sive inspicias acceptationem, quæ extra noxam fuit, & legibus permissa, sive rem acceptam, quæ consumitur ut propria, non ut aliena. Quo facit, quod ejusmodi necessitas faciat omnia in commune conferenda, *l.* 2. *§. cum in eadem ff. ad L. Rhod.* Dicendum tamen non excusari a restitutione, si ad pinguiorem fortunam pervenerit. Nam licet acceptio isto in casu fuerit licita, hoc tamen nonnisi ut gravius malum evitet; non etiam ut rem quasi suam habeat, cum non tam acceperit tanquam communem jam factam, sed communicandam a domino ex lege charitatis, & misericordiæ, non tam donando, quam commodando & credendo, ut restituatur idem cessante necessitate. Quomodo in *d. l.* 2. *§. cum in eadem* non dicitur res hoc ipso fieri communis, sed communicanda. Itaque ut sit justa acceptatio, non tamen simpliciter, sed restricte, donec fortuna melior adflaverit. Et ita tenet Navar. *d. c.* 17. *n.* 61. Covar. *ad d. c. Peccatum p.* 2. *§.* 2. *n.* 4. Clar. *§. Furtum n.* 25.

17 Præter restitutionem, & pœna pecuniaria in duplum aut quadruplum, *§. Pœna* 5. *instit. d. t.* extraordinaria etiam animadversione furtum puniri, responsum *l. fin. ff. h. t.* Hodie obtinet pœna laquei in furtis gravioribus, aut alia corporis castigatio in minoribus. Et ita consuetudine passim inductum, quæ originem sumpsit ex Constitut. Friderici Imp. *l.* 2. *Feud. t.* 27. *§. fin.* nec improbanda, cum communi bono consulat propter furtorum frequentiam, quæ facit pœnam criminis augeri.

18 Præterea furti damnatus fit infamis, & jure civili, *§. Ex quibusdam instit. de Pœna temere litig.* & Canonico, quo ut talis ab Ordine, si quem habet, deponitur, *Can. Præsbyter dist.* 81. ita multo minus ad eum admittitur. Quod & obtinet in eo, qui infamia furti manifesti est adspersus. Occultus tamen fur pœnitentia purgatus non removetur ab Ordinis susceptione, *c. fin. h. t.*

Excommunicationi furem subjici non est 19 ullibi expressum, ne quidem ob rem sacram subreptam. Nisi conjuncta sit, effractio Ecclesiæ, quæ inducit ipso facto excommunicationem, *c. Conquesti inf. de Sent. excom.* & dictum supra *de Raptorib.* Ut autem simplex fur non incurrat ipso facto excommunicationem, si tamen depositus incorrigibilis fuerit, subjiciendus excommunicationi, & in contumacia perseverans per brachium sæculare comprimendus exilio, aut alia justa pœna, *cap. Cum non ab homine* 10. *sup. de judic.*

ADDITAMENTA.

Observa ex Busemb. *lib.* 5. *c.* 3. *dub.* 2. Avaritia est inordinatus appetitus temporalium. Filias habet 1. *Obdurationem cordis* contra egentes. *Inquietudinem cordis. Violentiam.* 4. *Fallaciam* in verbis. 5. *Fraudem & dolum* in factis. 6. *Proditionem &c.*

Qui furatur hominem & vendit, ultimo supplicio afficiendus est. Pro furibus, & latronibus in flagranti crimine deprehensis & occisis non orat Ecclesia; si vero in morte peccata confitentur, Communionem illis non denegat. Fur occultus post pœnitentiam, ad sacros Ordines promoveri potest. Gonz. *ad cap.* 1. 2. & 5. *hoc tit.*

Ad n. 4. Observa ex Busemb. *lib.* 3. *tr.* 5. *cap.* 1. *dub.* 3. Si sartor particulas panni a diversis surripiat, si mercatores utantur brevioribus ulnis &c. peccant graviter, quia nocent Reipublicæ, & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ. Excusantur subinde a gravi, si non intendant notabile aliquid accipere. Secundo si id faciant, ut se servent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc invenientur emptores, si alias non haberent, unde se vel suos alant.

Ad num. 12. *in fine adde ex* Busemb. *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 5. *art.* 1. Etsi is, qui scandalizavit alios teneatur illis rursus dare bonum exemplum, si quis tamen *nudo exemplo* suo alios, ad furtum induxit, neque exhortatione, consilio, vel mandato cooperatus est, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantum contra charitatem, non justitiam. Idem

aut

ait esse Lessius, si cum Cajo v. g. potires ea intentione, ut is consumptis pecuniis furetur.

TITULUS XIX.

De Usuris.

SUMMARIUM.

1 *Usura quid nominis, & rei.*
2 *Dare mutuum vindictæ evadendæ causa an sit usurarium?*
3 *Fœnus nauticum jure civili licitum.*
4 *An & jure Canonico?*
5 *Fidejussor nomine fidejussionis an quid licite stipuletur.*
6 *Usura proprie in mutuo locum habet.*
7 *Item in aliis contractibus; ut si res carius vendatur, dilata solutione.*
8 *An, & si res minoris, ob anticipatam solutionem.*
9 *Usura quotuplex.*
10 *Usuræ compensatoriæ quatenus licitæ.*
11 *Punitoriæ quatenus tolerandæ.*
12 *Debito quantitatis adjecta pœna jure civili recte exigitur.*
13 *An jure Canonico idem obtineat?*
14 *Lucratoriæ prohibitæ jure naturali, divino, & Canonico.*
15 *An & civili?*
16 *Antichreseos pactum Jure civili probatum.*
17 *Fructus perceptos ex re pignori obligata in securitatem dotis gener cur non computet in sortem. Intellectus* c. Salubriter 16. h. t.
18 *Et quid juris, dote ab extero data.*
19 *An ex causa retardatæ dotis dissoluto matrimonio aliquid peti possit?*
20 *An in casum restituendæ dotis promitti possit aunum quid viduæ solvendum?*
21 *Intellectus* c. 1. in fine h. t.
22 *Usura inficit peccato mortali.*
23 *Facit restitutioni obnoxium usurarium, & Clericum, & laicum.*
24 *Res ex usuris comparatæ non subjectæ restitutioni.*
25 *Usurarii bona an tacite aliis obligata?*
26 *Tenentur & usurariis hæredes ad restitutionem.*
27 *Item legatarii deficiente hærede.*
28 *Restituendum venit & damnum, & interesse.*
29 *Quid si res accepta perierit sua sponte?*
30 *Judæi an teneantur ad restitutionem?*
31 *An cooperantes & consulentes?*
32 *An judices, & eorum consiliarii?*
33 *An Notarius instrumentum conscribens?*
34 *An qui penes usurarium pecunias deposuerunt.*
35 *Famuli usurariorum an, & qualiter teneantur.*
36 *In usura conventionali non est locus restitutioni.*
37 *Usura mentalis an obliget ad restitutionem?*
38 *Intentio prava mutuantis, non etiam lucrum offerentis, an faciat accipientem obnoxium restitutioni?*
39 *Tenetur mutuans, licet mutuarius juraverit se soluturum usuras, & non repetiturum.*
40 *Secus, si usuras acceptas remiserit mutuatarius.*
41 *Restitutio cui facienda.*
42 *Usuras exercens an infamis ipso jure.*
43 *An in casu, quo jus civile eas permittit?*
44 *Usurarius manifestus removendus a communione, & Ecclesiastica sepultura.*
45 *Est intestabilis.*
46 *Evertiturque ejus testamentum ante factum.*
47 *Nec convalescit per cautionem subsequentem.*
48 *Legata eo relicta an præstanda?*
49 *Codicillis relicta an valeant?*
50 *Donare mortis causa an illi liceat?*
51 *Judæi an teneantur pœnis* c. Quamquam h. t. in 6.
52 *Aliæ pœnæ usurariorum.*
53 *Mons Pietatis an licitus?*
54 *Usuræ delictum esse mixti fori probatur.*

CUm rapina & furto adfinitatem habet Usura, cum usuras accipiens dicatur rapinam facere, *can. Si quis usuram* XIV. *q.* 4. ideo de ea immediate subjicitur. * Nomen istud significat subinde usum rei alicujus; ita enim Cicero, *Orat. pro C. Rabirio*, dixit *usuram lucis*, *usuram vitæ*, pro usu: item lucrum ultra sortem acceptum, quo modo, & Fœnus appellatur, quasi fœtura sive fructus pecuniæ: atque ita hac in materia sumitur, definiturque sive describitur esse voluntas recipiendi aliquid

quid lucri pecunia æstimabilis ultra sortem, principaliter vi mutui. Navar. in *Summa c.* 17. *n.* 207. Cov. *3. Var. cap.* 1. *n.* 1. *&* 2.

Sub *Voluntate* comprehenditur omnis Usura, etiam mentalis, in qua cessat quidem pactum exterius, ejus tamen animi est mutuans, ut nisi ultra sortem quid recepturus esset, non mutuaret, *c. Consuluit* 10. *h. t.* Et hoc si principaliter id intendat; nam minus principalis intentio mutuantis non mutat actus qualitatem? ut mutuans cum spe secundaria quid recipiendi per alterius libertatem non committat usuram. *Gl. d. c.* 10. Vid. Pet. Navar. *de Restitut. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 200. Dico liberalitatem; nam si quasi ex obligatione justitiæ speret accipere ultra sortem, esset usurarius, *d. cap.* 10. quia non licet sperare, quod non licet accipere. Less. *de Just. & Jure lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 5. *in pr.*

Dicitur: *lucri pecuniæ æstimabilis*; ut excludantur ea, quæ pecunia æstimari non solent, uti amicitia, favor, quorum respectu usura committitur. Navar. *d. c.*

2 2. *numer.* 194. & *seq.* * Quo modo nihil sentiret labis usurariæ dans mutuum in eum finem, ut vindicta privata injusta remittatur, cum nihil recipiatur, sed tantum evitetur injusta vexa. Quo facit, quod dictum supra, *De Simonia in c.* 4. in beneficiis redemptionem vexationis injustæ esse citra labem simoniacam. Aliter dicendum, si vindictæ justæ imminentis evadendæ causa detur mutuum; quia videtur dari in ejus satisfactionem, atque ita accedere aliquid pretio æstimabile ipsi mutuanti, non sine labe. Mutuare quid ea lege, ut vicissim alter mutuet, aut a se solo emat, non est extra usuram: & hoc, si obligatio ponitur, cum ejusmodi conditio contineat onus ultra sortem pretio æstimabile. Covar. *3. Var. c.* 2. *n.* 5. Azor. *Instit. Moral. p.* 3. *lib.* 5. *de usura c.* 7. *q.* 1. Less. *d. c.* 20. *dub.* 8. *n.* 58.

Dicitur: *vi mutui*; quia ratione interesse causati ex damno emergente ob moram, aut lucro cessante, ultra sortem licet quid accipere citra vitium usuræ; cum acceptum ultra sortem non accipiatur vi mutui principaliter, sed nomine ejus, quod abest: ut procedat, quod nulli officium suum debeat esse damnosum. Covarr. *3. Var. cap.* 4. *numer.* 1. *&* 2. Hoc modo extra usuram erit, stipulari aliquid ultra sortem ratione periculi, cujus susceptio est pretio æstimabilis. * Quod negotium 3 spectat ad fœnus nauticum, & trajectitiam pecuniam, quæ navigat periculo creditoris, quæque creditur ea lege, ut si navis perierit, non reddatur; sin autem salva in portum pervenerit, pecunia cum lucro redeat ad creditorem, *l. periculi* 5. *ff. de fœnore naut. lib.* 1. *& fin. ff. eod.* Cujusmodi fœnus jure civili est permissum, possuntque ejus nomine exigi usuræ etiam centesimæ non tantum stipulatione prævia, verum & pacto, *d. l.* 5. *in fine.*

Quæritur: An & jure Canonico sit licitum tale lucrum? Respondendum: Id 4 recte dici, cum eo jure reprobetur lucrum, principaliter acceptum ratione mutui; hoc autem in casu lucrum accipiatur principaliter ratione periculi pretio æstimabilis. Ut cesset usuraria labes, quæ tantum locum habet in lucro percepto principaliter nomine mutui, secundum dictum Evangelicum: *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Difficultatem movet *cap. fin. hoc titul.* in quo Pont. reprobare videtur nauticum hoc fœnus, cum eum censeat usurarium, qui naviganti vel eunti ad nundinas pecuniam mutuo dat recepturus quid ultra sortem, propter susceptum in se periculum. Variæ a variis adducuntur solutiones: quidam etiam manus danti, adferentes, secundum textum istum, ut apparet prima facie, tale pactum esse usurarium. Quod dici neutiquam potest, cum passim isto jure non damnentur usuræ, nisi ratione mutui principaliter; hic autem nonnisi ratione periculi acceptæ sint: ut cesset ratio jurium damnantium usuram. Nisi etiam dicamus, posse accipi *d. cap. fin.* de periculo, quod allegabatur, improbabili, non etiam probabili, ut jura juribus concordent, & non facile ponatur diversitas vel correctio alicujus per alterum, quando ex eo non patet, aut possint concorditer capi, cum non sit dicendus Pont. alias improbare, nec etiam improbet usuras lucratorias, nisi quæ acceptæ ratione mutui principaliter ex mora, non etiam ex alia ratione, quæ sit æstimabilis, ut est periculum sive marinum sive terrestre. Dicendum itaque, isto loco non haberi illicitum omne tale pactum,

ctum, & lucrum, quando nimirum libere quis convenit, accepta sub eo pacto pecunia, quia non accipitur pecunia vi mutui principaliter, uti dictum, sed respectu oneris, quod æstimari potest: sed tantum reprobari isto loco casum, quo non alias creditor mutuo dare volebat, quam sub lucro ex causa suscepti periculi. Ut in pactum tale non libere consenserit debitor, atque ita contractus ille judicetur non esse extra vitium, propter onus adjunctum debitori incumbens, qui maluerat suo periculo mutuum habere sine onere. Quæ solutio placet Didaco Covarr. *3. Var. cap. 2. num. 5.* & aliis, estque commodior, quam alicujus neoterici, qui interponit negativam, subtiliter quidem, sed contra textuum omnium fidem, qui unanimiter adfirmative legunt Joan. Bernart. *De util. legendæ Hist. lib. 2. in princ.* Vid. Navarr. *ad d. cap. ult. hoc tit. & in Manuali c. 17. n. 284. & seqq.* Binsf. *ad d. c. ult. qu.* 1. *&* 2. Ganiss. *ibid.* 4. Scaccias *de commerc. §. 3. Gl. 3. num. 37.* Quod de pecunia dictum, idem etiam in mercibus transvehendis statuendum. Covar. *d. numer.* 5. ut si periculo creditoris sit earum transvectio, ejus nomine lucrum licite percipiat ex eadem ratione. Idem & statuendum in pecunia vel mercibus terra transmittendis, quod lucrum percipiatur nomine periculi transmissionis, non etiam ipsius mutui.

5 Item quæritur: An fidejussor licite stipuletur quid a reo nomine fidejussionis? R. Id videri dicendum nomine periculi, quod subit fidejussor, juxta commune dictum: *Sponde, noxa præsto est*; cum non sit rarum, ut debitore facto non solvendo mutuum cogatur exsolvere, quod nunquam recepturus; ut lucrum, quod accepit, accipiat nomine mercedis, *l. hoc jure 19. §. Labeo D. de donat.* Et hoc, ut recte ait Covarr. *d. loco n. 6.* si ex qualitate & conditione debitoris subsit periculum; nam si nullum subsit periculum, nihil causæ subest, quin salvetur lucrum in pactum deductum, cessante officio. Navar. in *Summa c. 17. numer. 285. & conf. 23. num. 4. hoc tit.* Binsfeld. *ad c. fin. q. 3. eod.*

6 Habet locum usura proprie in mutuo, *can. 1. & seqq. XIV. qu. 3.* & præcipue circa pecuniam versatur, cujus est promiscuus usus, de qua dicta loca agant: quidni tamen & in vino, aliisque rebus fungibilibus?

Habet & locum in aliis contractibus, sive bonæ fidei, sive stricti juris. Nam si res vendatur pluris dilata solutione, id quod accipitur ultra verum valorem, accipitur sine causa, ut sit super abundandantia sapiens labem, *d. c. consuluit. h. t.* quasi ratione mutui accedens. Est enim quædam species mutui prorogatio solutionis, quasi pretium conventum receptum brevi manu esse emptori sub usuris creditum, *arg. l. Singularia 15. D. de reb. cred.* Unde *in c. In civitate 6. h. tit.* dicuntur vendentes carius, dilata solutione, incurrere peccatum usurarium, nisi subsit causa excusans: ut si dubium sit, an tempore solutionis res sit pluris valitura, *d. c. 6.* quod tum æqualiter, & emptor, & venditor commodum ex tempore exspectent; quod videntur mutuo cessisse sub pretio convento. Si tamen tempore contractus non erit venditurus merces suas venditor; non foret tantum præsens conditio inspicienda, non futura. *Gl. fin. in d. c. fin.* Vid. Binsfeld. *ad d. c. 6. qu. 3. concl. 2. & 3. h. tit.* Less. *lib. 2. c. 21. dub. 6.* 7

Quæri posset: An idem obtineat in emente minoris propter anticipatam solutionem? Resp. Nihil continere id vitii, si minoris ematur, intra terminos tamen pretii infimi, uti & intra terminos summi pretii vendere nihil habet vitii; & eatenus procedit, quod habetur *l. in causa 16. §. pen. de minorib. & l. item 22. in fine D. Locati*, naturaliter scilicet licere contrahentibus se circumvenire, cessante tamen dolo. Sublata enim spe quæstus, ut ait Seneca *1. de Benef.* necesse erit languere mercatum. Ut excedantur termini infimi pretii, non est licitum nec liberum a labe, si fiat ratione anticipationis, quia ponit implicitam mutuationem, cujus incrementum, quo res pluris est pretio dato, est lucrum loco usuræ, ut non sit sine vitio. Nisi excuset emptorem damnum emergens, aut lucri jactura, aliave causa merito æstimabilis isto incremento uti, & si traditio differatur in tempus, quo incertum est, an res tanti sit valitura, eo modo, quo ante in venditore dictum, *d. c. 6. & fin.* ex natura correlativorum. Navar. *d. c. 7. num. 266. & in Comment. de Usuris numer. 4. & ali-* 8

& *alibi*. Binsf. *ad d. c. 6. qu.* 4. Less. *d. c.* 21. *Dub.* 7.

9 Usurarum species est triplex: aliæ enim sunt Compensatoriæ, quibus venit id, quod abest, sive ratione lucri cessantis, sive damni emergentis *l. si commissa D. Rem ratam hab.*, & eatenus conveniunt cum eo, quod interest: aliæ Punitoriæ, quæ debentur non ratione lucri petentium, sed propter moram non solventium, *l. cum quidam §. pupillo D. hoc titul.* aliæ Lucratoriæ, quæ continent aliquod lucrum temporale, causa & nomine mutui principaliter exactum.

10 Prima species omnino est licita, quatenus vere interest creditoris, cum nemo teneatur alteri prodesse extra causam necessitatis suo dispendio; nec contrarium sit officio, aliquem juvare cum sui indemnitate, qua de re latius ad *tit. D. de judic. numer.* 65. & *seq.* Quo spectat, quod venditor recte petat sibi dari usuras ratione rei venditæ, *l.* 4. *C. de act. empti, & vend.* illæ enim sunt compensatoriæ, respectu fructuum, quos percepit emptor: uti & volunt illas esse compensatorias, quæ in bonæ fidei contractibus debentur ratione moræ, *l. mora* 32. *§. in bonæ fidei D. hoc tit.* Quod verum est, si intersit; nam & debentur, si non intersit, aut non tanti.

11 Secunda species non damnatur, si pœna adjecta sit speciei debitæ, ut si rem non tradideris intra certum tempus aut etiam obligationi faciendi. Potest enim mora in his puniri: & lex addita in contractibus pœnam concernens, quam conventionalem vocant, est servanda, *l. Legem D. de pactis l. in traditionib.* 48. *D. eod.* etiam jure Ecclesiastico, quo sustinetur conditio privationis rei in emphyteusim datæ. Si ad biennium cesset solvere emphyteuta, pœna statuta arbitrio non stanti recte exigitur, *cap. per tuas sup. de arbitris*. Pœnas quoque testamentis subjectas admittit Ecclesia, ut facilius servetur voluntas, quia nihil mali involvunt: uti nec illæ, quæ obligationi facti subjiciuntur, aut speciei *c.* 4. *sup. de arbitr. c.* 7. *inf. de pœnis*, etiamsi ab Ecclesiasticis personis, præcipue Episcopis, sed consultius eas non peti, ne videantur lucro inhiare. Unde Greg. Pont. *in can. Fraternitas* XI. *quæst.* 2. nomine rei furto subreptæ Ecclesiæ non lucrum exigi, quod non deceat Ecclesiam lucra damnis quærere.

12 Debito quantitatis jure civili ex stipulatione adjectas pœnas in casum moræ usurarum loco peti posse receptum est, quæ tamen non excedant debitum usurarum modum, ne earum conventio tendat in fraudem legis, *l. Julianus §. ibidem D. de act. empt.* & *l. cum allegas C. h. tit.*

13 Ubi quæritur: An idem obtineat jure Canonico? R. Ejusmodi pœnam non haberi eo jure liberam ab usurarum vitio, quod præsumatur adjecta in fraudem usurarum, *arg. d. c. Consuluit* 10. *hoc titul.* Si tamen fraus cesset, & pœna sit moderata secundum culpæ mensuram, dici potest exigi posse citra vitium, quatenus vere interest.

14 Tertia species, quia merum lucrum continet, principaliter ratione mutui exactum, est damnata, & Divina lege, & naturali, & Evangelica, & Canonica. De Divina patet, *can. quoniam* XIV. *q.* 4. ubi dicuntur obliti præcepti divini dantes pecunias suas ad usuras. De naturali ex eo probatur, quod contineat injustum proximi damnum, dum ex re non fructifera imo sterili, fructus petitur, & commoditas, quod natura non patitur. De Evangelica lege patet ex dicto Salvatoris, *Lucæ* 6. *Mutuum date; nihil inde sperantes*. Canonica lege improbari usuras habet totus hic Tit. & in 6. eod. item *dist.* 47. *Caus.* XIV. *quæst.* 4. quibus locis Canones passim usuras detestantur. Non recte quis objecerit id, quod habetur *Deut.* 23. quo permittitur Judæis usurarum exactio ab alienigenis, non etiam a fratribus. Nam Resp. I. Istam permissionem processisse potius per dissimulationem a divina Majestate ad vitandum majus malum, ob duritiam cordis istius gentis, & avaritiam, qua etiamnum hodie laborant, & passim usuris inhiant, uti & eadem de causa iis est permissus libellus repudii. II. Admisso ibi agi de propria permissione, & approbatione exigendi usuras ab alienigenis, non tamen de omnibus id intelligendum esse, sed de iis, qui hostes sunt, ut quos recte vita spoliare possis, eosdem & bonis spolies, secundum D. Amb. *can. fin* XIV. *q.* 4. & quasi cui per vim eripere bona liceat, etiam hac via subtrahas: Verum hoc non absolute ita intelligendum, cum etsi hostem spoliem

jure

jure belli, non tamen & per contractum jure divino, & naturali prohibitum fraudare liceat, qui nonnisi tempore pacis cum hoste recte initur. Quomodo cessat argumentum a belli licentia desumptum, ut moderanda sit illa sententia, scilicet, quatenus damnorum ab hoste injuste illatorum compensatio patitur. Cov. *3. Var. c. 1. num. 7.*

15 Quæstionis vero est: An & jure civili possint dici usuræ prohibitæ? R. Si jus Digestorum inspicias, non posse dici esse prohibitas, cum passim eo jure permittantur, *l. placuit D. hoc tit.* Idem jure Cod. dicendum videtur, nisi quod *Gl. in Auth. ad hæc C. h. tit* velit eas a Justiniano esse prohibitas: quæ hoc argumento ducitur, quod in *l. inter claras 7. §. Suscipimus c. de summa Trin.* declaret se suscipere quatuor œcumenica Concilia tanquam regulas Patrum, eaque velit obtinere vim legum, & eorum dogmata sicut sacras Scripturas accipiat: quibus cum usuræ sint prohibitæ, non potest non & easdem prohibuisse Justin. secundum istam Gloss. Verum obstat, quod ipse Justinianus easdem permiserit, certum modum earum exactioni præscribens, secundum personarum qualitates, *l. eos 2. C. hoc tit.* Ut ex *d. l. inter claras*, non possit sumi firmum argumentum, a Justin. esse damnatas usuras, cum argumentum a tacito non procedat, quando contrarium est expressum, quod tacito prævalet. Cov. *d. c. 1. num. 6.* Peguera *Decis. 10. num. 16.* Et licet nesciatur, *d. l. eos 26.* posterior an prior fuerit dicta *l. 7.* cum de data non constet, nihilominus fuerit prior, nihil tamen hoc promovebit opinionem Gloss. cum Justin. in *Nov. ut part. usur. solut. 121.* usurarum exactionem in duplum permittat, quam esse posteriorem *d. l. 7.* omnino certum est. Nec obstat, quod idem Imp. *Nov. de Eccles. tit. 132. cap. 1.* quatuor œcumenica Concilia iterum approbet, & licet posterius, non potest tamen videri revocasse, *d. l. 26.* aut *Nov. 121.* tum quod earum mentionem non faciat, ut non videantur correctæ, & procedat decisio *l. præcipimus C. de appellat.* tum quod postea *Nov. de argent. contract. b 136.* permittat besses usuras. Nisi velimus dicere, Justin. tolerasse tantum; non etiam approbasse usuras, majoris mali evitandi causa, ut pulchre declarat Leo *Nov. 83.* eo modo, quo lupanaria permittuntur, tanquam minus mala, ad evitanda majora mala, quæ causabuntur per adulteria, sodomiam, & similia. Vid. Less. *d. lib. 2. c. 20. Dub. 4.*

Antichreseos pactum, quo pignoris fructus cedunt creditori, in vicem usurarum, jure civili receptum, propter incertum fructuum eventum, *l. si ea lege 17. Cod. de usuris*, damnatum a Canonibus diximus supra, *de pignorib.* quod ratione dilatæ solutionis lucrum fructuum non sine labe usuraria ipsi creditori cedat, non obstante incerto eventu. Unde si fructus percepti, deductis oneribus, sortem adæquaverint, mandat Pont. pignus restitui, *c. 1. & c. conquestus 8. h. t.* Quæ res exceptionem patitur. Primo; in re feudali per vasallum obligata ipsi Domino *d. c. 6 h. t.* cujus ratio supra ad *tit. de feudis* est data. Secundo, in re pignori per socerum genero obligata, in securitatem dotis numerandæ (ita enim legendum non etiam *numeratæ*, cum hæc non desideret securitatem) ex qua perceptos fructus gener non cogitur in sortem computare, sed sibi servat, nec accepta dote restituit, *c. salubriter 16. h. t.* Quæ res non patitur difficultatem, si res frugiferæ sint in dotem promissæ; tunc enim fructus pignoris videntur accepti in compensationem fructuum rei promissæ in dotem, & non solutæ. 16

At quæstio est super ratione decisionis *d. c. 6.* R. Aliquos eam ponere in dotis favore, quæ multa specialia continet; sed obstat *c. 4. h. t.* ubi ne quidem pia causa facit usuras licitas. Aliquos in conventione, verum nec ea potest salvare usurariam labem, cum malitiam rei non minuat partium voluntas. Aliquos vero rectius in interesse damni emergentis, quod sentit maritus sustinendo onera matrimonii, non recepta promissa dote, in cujus compensationem, fructibus prædii oppignorati, donec dos salvatur, utitur maritus, non computando eos in sortem. Ut dicendum sit, aliquam esse specialitatem hac in parte ex causa dotis, eamque consistere in subintellecto pacto liberali percipiendi fructus, non tamen ex dotis favore, quam causa emergentis damni, vel loco satisfactionis pro oneribus matrimonii. Quo facit ratio Pont. in d. 17

c. 16.

c. 16. quod fructus dotis frequenter non sufficiant oneribus matrimonii, & censeantur donati fructus prædii oppignorati, ut marito non sustinente ulla matrimonii onera, non sit causa, quæ salvet istam decisionem. Vid. Cov. 3. *Var. c.* 1. *num.* 3. Nav. *de Restit. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 152. *& seq.* Less. *lib.* 2. *c.* 20. *num.* 141.

18 Quid si dos non a socero, sed extero sit data? R. Posse videri, esse dicendum, cum in d. c. 16. non tam ponatur vis in socero dante dotem, quam in oneribus matrimonii, quæ etiam sunt in casu dotis promissæ ab extero: ut posita decisionis causa, videatur & dicenda decisio obtinere. Covar. *d. c.* 1. *num.* 3. *vers. Hinc primo*. Contra tamen dicendum, ex eo, quod ad socerum pertineat compensatio onerum matrimonii, non etiam ad exterum, ut in illo procedat decisio *d. c.* 16. non etiam in hoc. Vid. Rebuff. *de oblig. just. lib.* 8. *c.* 12. *q.* 10.

19 Dubitationem recipit: An ex causa retardatæ dotis, soluto matrimonio restituendæ uxori, aliquid possit petere mulier, aut ejus hæredes? Ita velle Molinam, *De jure primog. l.* 4. *c.* 5. *nu.* 6. allegantem text. in d. c. 16. Qui cum se fundet in oneribus matrimonii, quæ marito incumbunt, non potest ejus decisio trahi ad viduam, ejusve hæredes, in quibus ista ratio cessat. Ut contraria opinio sit verior, scilicet quod mulier accipiens ratione dilatæ solutionis usuram committeret, quam nec causa dotis, nec ulla alia etiamsi maxime pia excusaret *cap.* 4. *hoc tit.* ut recte tradit Covar. *d. loco vers. sexto*, & loquitur Barbosa *ad l.* 2. *in princ. nu.* 40. *de soluto matrim.* Unde si prædium assignatum sit uxori loco pignoris, donec ei dos solvatur, fructus ex eo perceptos in dotem computare cogitur; cum nec favor dotis, nec inopia viduæ permittat, ut illos lucretur. Nisi inopia faceret mulieri intra annum viduitatis deberi alimenta ab hæredibus, tunc enim pro ratione eorum posset uti fructibus, quatenus vere ejus interest, ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, ut recte *d. l.* tradit Cov. Non recte autem quidam restringunt *d. cap.* 16. ad casum, quod differtur solutio dotis sine ulla dilatione data per generum, quasi si dilationem gener socero dedisset, non posset dici socer esse in mora. Nam ista distinctio, si rationem interesse inspiciamus, male probatur, cum utroque casu sint onera matrimonii, atque ita & utroque casu veniat interesse. Procedit itaque decisio *d. c.* 16. ex causa onerum matrimonii, sive citra pactionem percipiendorum fructuum sit pignus datum, sive sub pactione, quæ non faciet causam mariti pejorem: neque enim quid mali moris involvi potest pactione, siquidem sit circa ea, quæ jure haberi possunt.

De eo quoque dubitatum: An licite & citra labem maritus caveat testamento, ut, donec dos uxori viduæ restituta fuerit, aliquid annuum ei præstetur? Resp. Si jus civile inspicias, hoc esse extra dubium, per *l.* 3. *§. fin. D. de annuis leg.* quæ habet, usurarum nomine ita relictum deberi; intra probabilem tamen usurarum modum: quod non mirum, quia eo jure usuræ sunt permissæ. Tantum esse quæstionem, an textus iste procedat de jure Canonum. Plerique sunt ejus opinionis, quod res ista sapiat usuram, ex eo, quod propter dilationem sit relicta annua pensio, atque ita lucrum, quos citat Barbosa *d. l. numer.* 41. In idem inclinare videtur Covarr. *Var.* 3. *c.* 1. *vers. septimo*, dum tradit, statutum, quo cautum est, ut interim, donec dos solvatur, annuum quid præstetur, non esse immune a labe, nisi respectu verosimilis interesse, ratione damni emergentis, aut lucri cessantis; qui idipsum in terminis hujus casus repetit ibidem *numer.* 9. Idem multis tenet Jason in *l.* 1. *Lect.* 2. *nu.* 29. *&* 30. *C. de summ. Trin.* Bart. & *aliis allegatis*. Contra vult Castrens. *d. l.* 1. *n.* 14. Bartoli, & Jas. opinionem improbans; ex eo, quod testator possit gravare hæredem pœnæ nomine, si legatum non præstiterit, *l.* 1. *C. de his, quæ pœnæ nom.* Castrensem sequitur Alciat. 5. *Paradox. cap. fin.* qui tamen in hoc eam moderatur, ut procedat tantum, si testator dixerit solum tot annua dari, non etiam addiderit, loco usurarum; ex causa dilationis. Verum additam a testatore, etiam injustam pœnam hæredi non satisfacienti esse extra usurariam labem, patet ex dictis supra *eod.* non etiam additam quantitati, cui non recte subjungitur solui alicujus annui, propter dilationem non solutæ quantitatis. Ratio est, quod ratione facti non præstiti, aliquid legatario abesse possit,

possit, non etiam ratione quantitatis, quæ in se sterilis est, ut ei apposita pœna non possit non censeri apposita in fraudem usurarum, *l. Julianus* 12. *§. ibidem Papin. D. de act. empt.* Et hoc, sive addederit testator causa usurarum se id præstari velle, sive non, cum res illa non tenet vitium, nisi ostendi possit a legatario lucri cessantis aut damni emergentis interesse. Vid. Canis. *de Usuris c.* 1. *n.* 24.

21 Tertio excipe casum *c.* 1. *in fine h. t.* ubi Clericus mutuum laico dedit sub lucro fructuum beneficii, quod laicus injuste possidebat, & Clerici erat. Ratio additur a Gl. quod non alienum, sed suum recipiat: quæ ratio ex textu colligitur, dum dicit: *nisi forte Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur*. Ut etiam beneficium male ab alio detentum hac via recte quis videatur recipere; ex dicta ratione, cum secundum omnes non sit illicitum nec usurarium immediate ex mutuo solutionem veri debiti sibi parare, v. g. decem do mutuo, ut cum illis alia decem debita reddas, ut cum nihil accipiatur ultra sortem, quod sit mutuatarii, sed vel suum, vel sibi debitum. Quod omnino recte procedet, si debiti recuperatio in pactum deducatur, quia non potest esse fraudulenta, sed respondens justitiæ, ex consensu debitoris. Si pactum non exprimitur, necdum potest dici subesse vitium usuræ; ex dicta ratione, quod nihil alienum ultra sortem recipiatur. Aliud tamen injustitiæ genus suberit, cum compensatio clandestina non sit licita, ubi alia via juridica, qua quis suum recuperet, obvia est, præcipue, quia res ista scandalo non vacet, ut dictum Tit. superiori. Vid. Pet. Navar. *de Restitut. lib.* 3. *c.* 2. *in fin. n.* 356.

22 Patet itaque ex dictis, usuram esse prohibitam, imo & proprie sumptam pro lucro vi mutui, id est, tanquam pretium mutui, intrinsece malam esse, & rationi repugnantem: ut neque dispensatione, neque ulla circumstantia justificari possit, cum essentialiter contineat injuriam & injustitiam circa proximi res. Quæ sine dubio inficit exercentem usuras peccato mortali, non tantum si eas receperit, sed etsi de iis pactus fuerit, aut ejus intentionis sit, ut recipiat, nam peccata cogitationis, oris & operis ejusdem sunt ordinis.

Præterea qui usuras recipit, tenetur ad restitutionem earum, sive Clericus sit, sive laicus, *c.* & 2. *h. t.* neque enim in uno minor est ratio, quam in alio, cum uterque rem non suam detineat, cujus restitutioni obnoxius, antequam non remittitur peccatum, *c. Peccatum de R. J. in* 6. Quod autem uterque rem non suam detinet est, quod usuras dans non voluerit illas donare, sed dare, quantum justitiæ ratio permittit, nec plus a se abdicare, quam ex justitia debet Suar. *de Simonia c.* 59. *n.* 26. Quia autem pretium usurarum nec ex justitia debebatur, nec exigi juste poterat, voluntas dantis non potuit habere effectum; cum ibi causa dandi non subsistit, nec datio subsistere queat. Nec recte objeceris, quod causa fuerit impleta, scilicet mutuum datum, quia ista translatio mutuæ pecuniæ non est sufficiens ad justificandam exactionem alicujus lucri ultra mutuum, ex vi ejus. Cessante itaque voluntate dantis usuras, non potest earum dominium transire in accipientem: ut nec agrum, domum, equum usurarum nomine acceptum ab usurario, in ejus dominium transire, quia contractus sit nullus, recte tradit Covar. 4. *Var. c.* 5. *n.* 6. Navar. *d. l. n.* 387. Unde consequitur translata hujusmodi in tertium possessorem posse ab eo vindicari, cum plus juris non habeat tertius, quam ejus auctor habuit, & nemo plus juris transferat, quam habet, *l. nemo* 54. *D. de R. J.* & *c. nemo* 79. *eod. in* 6. Licet contrarium velit Navarr. *in summa c.* 17. *n.* 265. ex eo, quod voluntarie res tales sint datæ ab eo, qui mutuum accepit; verum hoc falsum esse jam ante dictum. Vid. Less. *lib.* 2. *c.* 20.

Q. An saltem rei ex usuris comparatæ 24 adquirat dominium usurarius? R. Hoc non male dici, & probari hac ratione, quod res justo titulo sit usurario adquisita, licet pecunia aliena, quæ obnoxium quidem facit pecuniæ, non etiam contractum invalidat. Quo facit textus in *l. si ex ea C. de rei vindic.* in quo deposita pecunia emptas possessiones deponens male in se transferri petit; cum res ipsa nihil mali in se involvat, sed tantum pecunia, cujus restitutio necessaria. Covarr. *d. numer.* 6. ubi tradit, teneri etiam usurarium ad fructus ex re usuraria perceptos, tanquam perceptos ex re aliena a ma-

læ fidei possessore, secundum ea, quæ traduntur *Instit. de rer. divis. §. si quis a non domino*. Et hoc accipe de re ipsa usuraria, non etiam de comparata ex pecunia usuraria, quia hæc fit ipsius usurarii, uti dictum. Vid. Navarr. *de Restit. lib.* 4. *c.* 1. *nu.* 4. *in simili*. Suar. *de cultu divino c.* 38. *n.* 12. & seq.

25 Q. II. An pro restitutione bona usurarii sint aliis titulo hypotheca obligata? R. Recte Abbatem in *c.* 5. *n.* 12. *h. t.* quem sequitur Cov. *d. loco n.* 6. tradere nullibi a jure inductam talem hypothecam, cum sine jure induci hypotheca tacita non possit. Nec recte eligatur, *d. c.* 4. quia ibi non dicitur eos, qui usuras solverunt, agere hypothecaria, sed in solutionem usurarum injuste acceptatarum esse vendendas possessiones de usuris comparatas. Si tamen penes ipsum sint; nam si fuerint penes alterum, vendi nequeunt ex causa usurarum; cum alteri per alterum non sit inferenda iniqua conditio. Et hoc, si ex causa onerosa penes tertium sint; nam causa lucrativa faceret ex æquitate vendendas esse illas possessiones, ne alter lucretur alterius jactura, ut recte tradit Abbas *d. l.* 1. secundum ea, quæ traduntur *D. & C. de his, quæ in fraud. cred.*

26 Q. III. An teneantur usurarii hæredes? R. Teneri non tantum suos, sed & extraneos *c. Tua nos* 9. *h. t.* eadem ratione, qua defunctus; tum quia res defuncti non fuerint, ut nec hæredis esse possint, ne alieno scelere ditescant; tum quod defunctus tenebitur ad damnum exsolvendum, ut etiam hæres ad idem teneatur, saltem jure Canonico, quo hæredi incumbit exoneratio conscientiæ defuncti, non tantum in casu, quo pœnitens decessit, ut vult Abbas, in *fin. sup. de sepult.* quasi tunc videatur mandare restitutionem, verum etsi impœnitens, ut probatum sup. *d. tit. de sepult. n.* 11. & probat Covar. *d. l. n.* 7. Quo facit, quod *c.* 9. loquatur indistincte, ut sit taliter intelligendum. Non tenetur autem ultra quam fert hæreditas, uti colligitur ex *c.* 5. *sup. de raptorib.* & habet regula juris *l. ex qua persona* 149. *ff. d. R. J.* neque enim quis aliunde magis gravandus, quam honoratus. Plura Binsf. *ad d. c.* 9. *q.* 1. *h. t.* Less. *d. c.* 20. *dub.* 20.

27 Legatarios quoque teneri ad restitutionem recte dixeris, deficiente hærede, si per legatum factus sit defunctus non solvendo; quia tam in eo est causa damni, & lucrum caperet damno alieno, quod iniquum. Navarr. *de restit. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 418.

Non tantum res ipsa usurarum nomine exacta restituenda, verum & damnum, quod ea de causa perpessus mutuatarius, & interesse, nomine lucri cessantis aut damni emergentis causatum ex præstatione pecuniæ causa usurarum, cui causam dedit usurarius, non minus quam fur, qui tenetur ad omne damnum, & interesse illi, cui furtum facit. Nec obstat, quod ad interesse lucri cessantis ex contractu mutui aut simili non teneatur quis, si pactum non fuerit deductum, *l. si sterilis* 21. *§. cum per venditorem ff. de act. empti*; nam aliud est in delicto, quod continuo ponit in mora non restituentem, & sic ad omnia damna obligat. 28

Quid si res accepta usurarum nomine perierit sua sponte? R. Generaliter receptum esse, post moram debitoris re interempta, perpetuari obligationem, *l. quod te* 5. *ff. de reb. cred.* idque ne facto unius alteri contingat injuria, ut quod tempori non reddiderit, ipsi imputandum veniat. Videtur tamen hac in re distinguendum in causa, quo res eodem modo penes dominum erat peritura: ut si dominus eam rem erat distracturus, sive vendendo, sive donando, usurarius teneatur, non secus atque fur, & qui per metum rem ablatam non restituit, *l. item sit* 14. *§. quod scbomo ff. quod metus caus.* qui in tali casu est causa damni. Si vero dominus erat rem sibi servaturus, usque ad id tempus, quo fato perit res, non videtur damnum causatum ab usurario aut simili. Ut non teneatur domino, cui nihil abest ejus facto, atque ita æquum sit eum liberari, cum quod restituta non esset consecuturus dominus, id nec re perempta æquum sit per eum exigi, *l. si plures ff. depos.* Vid. Covarr. *ad c. peccatum p.* 2. *§.* 6. *num.* 1. *& dicta ad d. ff. de rei Vindic. n.* 54. 29

Dubitatur: An Judæi teneantur ad restitutionem? R. Causam dubitandi sumi ex *Deut. capit.* 23. ubi permittitur Judæis ab alienigenis usuras exigere: ut possint videri non peccare, nec teneri ad restitutionem, quasi non accipientium. 30

Verum

Verum dictum supra *eod.* hoc non accipiendum generaliter, sed in casu certo, extra quem Judaei non minus, quam Christiani peccant in usuras exigendo, tanquam alieni rei possessores, eosque non convenit esse melioris conditionis, quam Christianos, cum ut habet JC. in *l. 4. D. quod vi aut clam.* stulti non debeant esse melioris conditionis, quam periti. Quo modo in *c. post miserabiles 12. & c. penult. h. t.* praecipitur Principibus saecularibus, ut cogant Judaeos remittere usuras Christianis, alias iis Christianorum communionem omnimodam denegandam. Canis. *hic c. 7. num.* 4. Nec, quod *d. c. pen.* nolit immoderatas & graves usuras exigi, quasi immoderatae exigi possint, argumento a contrario sensu; nam omnes sunt immoderatae, cum quidquid praeter sortem exigitur, sit injustum, atque immoderatum: quomodo *d. c.* 12. loquitur simpliciter de usuris restituendis.

31 Cooperantes qui, & qualiter teneantur, etiam quaeritur? R. Omnes teneri ad restitutionem in solidum, sicut ipse principalis, qui efficaciter sive consulendo, sive procurando, sive scribendo, aut aliter cooperantur ad usurarum exactionem; quia cum causam damni dederint, damnum dedisse videntur, tenenturque ad ejus restitutionem, quatenus a principali non facta; qua de re Nav. *c. 17. num.* 17. & 130. Hinc consulens exigere usuras, proxeneta sive mediator, tenentur, quia concurrunt ad exactionem. Nisi tamen ideo concurrant, ut mutuatario provideant, cui aliter provisum esse non posset; nam cum mutuatarius recte eo casu sub usuris solvendis mutuum accipiat, ita, & alii eam in rem concurrunt, non tam peccantes, quam charitatis, bonique consilii, & auxilii officium praestantes. Navarr. *de Restit. lib. 3. c. 4.* Less. *d. cap.* 10. *n.* 178.

32 Tenentur & Judices, eorumque consiliarii, qui statuto vel sententia solvere usuras compellunt, aut solutas repetentes impediunt, quia concurrunt ad earum exactionem, vel iniquam retentionem, quales ideo excommunicationi subjicit Clemens V. *Clem. h. t.* Uti & eos, qui ejusmodi statuta non delent intra tres menses, aut consuetudines ejusmodi non abrogant. Exceptionem haec patiuntur in judice usurarios admittente, nullo iis adhibito auxilio. Less. *d. loco n.*179. Navarr. *de Restit. l. 3. c. 2. n.* 441.

Tenetur item Notarius instrumentum 33 conscribens, quod usuras solvendas cogatur mutuatarius, quia concurrit ad causam damni, nisi ad petitionem hujus, ut ei subveniatur, scripserit, quia beneficium potius praestare censetur, quam injuriam inferre? Navar. *d. c. 2. numer.* 429. *& seqq.*

Recte quoque dicentur illi teneri tanquam cooperatores, qui penes usurarium 34 pecunias deposuerunt, in finem eas mutuandi sub lucro usurarum: nam si alio fine, non tenebuntur, etiamsi eas expenderit illicite usurarius, quia non possunt videri concurrere, usurario ex sua malitia abutente pecunia deposita, nisi quod possit depositio videri dedisse occasionem peccandi, quae in peccato quidem ponit deponentem, tamen citra restitutionem.

Quid de famulis dicendum? Respondendum: Certum esse, hos, si contractum 35 usurarium ineant, licet non suo, sed dominorum nomine, teneri ad restitutionem quod damnum secutum concursu causent. Nav. *d. c. 17. nu.* 267. ubi vult eos teneri principaliter etiam ante excussum dominum, quia non tanquam accessorii aut fidejussores intervenerint, sed tanquam principales contrahentes. Videtur tamen probabilius, eos teneri, nisi in casum, quo foenerator aut non vult solvere, aut non potest, quod hujus negotium principaliter agatur. Dubium est in casu, quo famuli contractum non ineunt, sed tantum recipiunt pignora, numerant pecunias, expensas in rationes referunt. Navarr. *d. loco num.* 266. vult tales & peccare, si sciant pecuniam sub usuram mutuari, & teneri restituere, quasi ad iniquitatem usurarum concurrentes. Cujus opinio recte procedet, si famuli aut pecuniae collectores aliquo modo cogant mutuatarium ad persolvendum mutuum cum usuris, idque importunis verbis, exactionibus, aut minis, nam hujusmodi ponunt injustam proximi laesionem. Si autem nullo modo cogant, sed a mutuatario solvere accipiant pecuniam, pignus recipiant, non possunt videri injustae exactioni aut contractui cooperari, cum contractus, & exactio per

dominium sint caussata. Quo modo & conservans pecuniam exactam non potest videri efficax caussa injusti damni, quia nudum tantum exhibet ministerium. Vid. Azor. *Instit. Moral. p. 3. lib. 5. c. 18. q. 9.* Navar. *de restit. d. c. 2. num. 425. & seqq.* Less. *d. c. 20. n. 181. & seqq.*

36 Dicta de restitutione omnino obtinent in usura reali, quando scilicet secundum conventionem inter mutuantem & mutuatarium usurarium lucrum est super additum. Est & usura conventionalis, quando conventum quidem est de solvendo usuras, non tamen illæ sunt acceptæ: qua in re peccatum quidem commissum a mutuante, propter injusti lucri appetitum, quia tamen de facto non læsus proximus, non potest esse restitutioni locus.

37 Quæritur autem: An ex mentali usura receptum sit noxium restitutioni? Respondendum: Mentalem usuram hic non accipi pro peccato interiori, distincto ab omni actu exteriori, sive pro pravo animo, quo intenditur quidem lucrum usurarium, nulla tamen exterius subsecuta datione. Nam certum est, restituendum esse, ex manifesta ratione, quod sola mala intentio, quæ est actus immanens, non possit ullum damnum inferre, ut sola pœnitentia tale peccatum sit expiandum: sed mentalem usuram in materia restitutionis accipiendam esse pro animo prævio, quem actus exterior, scilicet lucri ultra mutuum oblatio, & acceptatio, est subsecutus. Quo casu videtur mihi admodum probata sententia Petri a Navar. *l. 3. c. 2. n. 210. & seqq.* distinguentis varios casus. Primo: An ex utraque parte, & dantis mutuum, & reddentis sit sana intentio, quod & speretur & reddatur lucrum ex liberalitate. Secundo. An utriusque intentio sit prava, & dantis recipiendi quid ultra sortem, quasi ex debito, vi mutui & mutuatarii, qui non alias ultra sortem reddet, quam quia putat alias sibi non fore consultum. III. An tantum ex parte mutuatarii sit prava intentio, qui nonnisi & quasi ex debito reddet coacte ultra sortem, cum ex parte mutuantis sit animus recipiendi ex liberalitate. IV. Si corrupta sit intentio mutuantis, qui lucrum immediate vi mutui intendit, offerens autem sana & bona intentione, liberaliter scilicet lucrum dederit.

Primo causa nulla potest dici subesse usuraria labes, cum nec mutuanti adsit illicita intentio habendi alienum, invito domino, nec dans tam coacte dederit, quam liberali, & grato animo; quo casu ut cessat furtum, ita & usura.

Secundo non potest negari contineri usurariam labem, cum utriusque intentio sit mala; & mutuantis, qui lucrum ex mutuo principaliter intendit, & turpiter, contra præceptum divinum: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, & mutuatarii, qui dat involuntarie, non daturus, si aliter sibi consulere posset, quo in casu videtur loqui textus in *c. Consuluit* 10. *h. t.*

Tertio casu, durante bona fide & intentione mutuantis, credentis liberaliter, gratuito sibi superadditum lucrum, nec peccabit iste, nec tenebitur ad restitutionem mutuatarii, cui placido ac prompto animo mutuum dedit: nam si moroso aut averso, ratio esset, per quam posset præsumere, non superaddi lucrum gratiose a mutuatario, sed coacte. Dico, durante bona fide; nam conscius postea contrariæ intentionis teneretur ad restitutionem lucri eo modo, quo usucapiens, donec est in bona fide, recte possidet rem alienam. Ubi vero conscientia rei alienæ accessit, tenetur restituere. Non tenebitur tamen hoc in casu, nisi quatenus factus locupletior: nam cum bona fide processerit, non tenebitur ex injusta acceptione, sed ex detentione rei, quam facit injustam superveniens scientia invaliditatis tituli, antequam non potest dici male consumpsisse, qui tanquam Dominus abusus rei, quam putabat suam, atque ita non tenetur de consumpta, *argum. eorum, quæ traduntur de bonæ fidei possess. ff. & C. de rei vind. & in Instit. de rer. divis. §. Si quis a non Domino.* 38

Quarto casu fatendum est, peccatum esse mortale usuræ internæ, quod ponit voluntas habendi rem proximi via improba, juxta responsum in *c. fin. sup. de simonia.*

Controvertitur autem: An eo casu restitutio sit facienda a mutuante? R. Adfirmativam partem adstrui: Primo, per textum in *l. 4. §. 2. ff. de condict. ob turp. caus.* qui habet, turpiter & sine titulo acceptum repeti posse, etiamsi non turpiter sit datum, ut in casu proposito, cum caussa ex parte accipientis sit illicita & usuraria, ut nequeat accipiens retinere, quod accepit. Secundo, per text. in *l. si ego 18. in pr. ff.*

pr. ff. de reb. cred. l. in venditionib. 9. *ff. de cont. empt. l. in omnibus* 55. & 57. *ff. de oblig.* & *act.* In quibus dissensus in causa rei traditæ facit nihil valere, quod actum est; ut si putem mihi donari, quod mutuum datur, nec donationem nec mutuum esse ait JC. *d. l. si ego*, nec nummos accipientis fieri. Tertio, per text. in *d. c. consuluit* 10. *h. t.* ubi intentio sola, ut plus forte recipiatur, cessante licet omni conventione, facit accipientem obnoxium restitutioni. Contraria tamen sententia, allatis non obstantibus, videtur probabilior, scilicet accipientem non teneri isto in casu ad restitutionem ejus, quod liberaliter ultra datum est. Quam partem tenet Cov. *ad c. peccatum p.* 2. *in princ. n.* 4. qui tradit, pravam quidem intentionem facere accipientem Deo obligatum esse ad agendam pœnitentiam, non tamen obnoxium restitutioni. Ratio est, quod restituendi obligatio nascatur ex injusta læsione proximi, aut damno injuste illato; hic autem nulla læsio, nullum damnum proximo, qui sponte, & libere obtulit, potest dici illatum. Facit eodem *d. c. fin. de simon.* in quo accepta per simoniam mentalem cessante pacto, non sunt restituenda, sed tantum placandus dicitur Deus. Cujus resolutionis non potest esse alia ratio, quam quod aliter voluntarie pecuniam obtulerit, ut nulla ei possit dici facta injuria, quæ restitutioni aliquem reddat obnoxium. Facit denique, quod traditur de fure accipiente rem alienam a Domino, quem putat invitum, cum sit voluntarius, qualem non teneri actione furti, expressum *Instit. de oblig. quæ ex delicto nasc. §. sed etsi credat. l. inter omnes* 46. *§. per contrarium ff. de furt.* nec obligari ad restitutionem; siquidem nihil per injuriam potest videri detinere, qui rem alienam ex domini consensu obtinet, licet in animo sit peccatum furti commissum. Vid. Azor. *p.* 3. *lib.* 5. *c.* 27. Nav. *d. c.* 2. *num.* 127. & *lib.* 2. *c.* 2. *n.* 388.

Ad argumenta in contrarium allata dicendum: Primum non obstare, cum loquatur in casu, quo acceptio est illicita in se, & in ipsa causa, quæ turpis, non etiam quando tantum in opinione & intentione: ut in casu proposito, in quo non agitur de contractu; sed de donatione, quam alter quidem ut talem acceptat, sed minus liberalem, quæ res nôn potest infringere effectum. Non obstant textus secundo loco adducti; quia loquuntur in casu, quo traditio fit ex causa, in qua proinde dissensus existens inter dantem & accipientem, quorum uterque fingit sibi diversum titulum, unus donationis, alter emptionis; impedit translationem dominii. Hoc autem in casu recipiens, scit nullam subesse causam debiti, aut nonnisi iniquam & reprobatam jure naturali: ut licet recipiens lucrum ultra sortem tanquam debitum, habeat tamen implicitum animum recipiendi gratuito. Et quamvis, durante conscientia erronea lucrum sibi acceptum habentis tanquam debitum, & tanquam a coacto datum nomine mutui peccet; nam erronea conscientia obnoxium faceret peccato & restitutioni: ea tamen deposita, mutato animo ex circumstantiis, cessabit restitutionis obligatio etiam in conscientia, cum cesset injustitia; tum exterior, quia mutuum accipiens non est involuntarius: tum interior, quia mutuans habet voluntatem non capiendi ab invito, sed gratis datum gratis accipit. In dubio animus colligi potest ex circumstantiis, ex qualitate rei datæ, ex signis amicitiæ, ex jactura vel lucro dantis. Ubi etiam advertendum, an mutuans dederit aliqua signa animi appetentis lucrum, quæ potuissent incitare mutuatarium ad quid dandum non voluntarie. Ex aliis quoque signis idem est colligere viro prudenti. Non obstat *d. cap. consuluit*, quia loquitur in casu dubio, an ultra sortem sit quid liberaliter datum, an coacte, ut ait Covarr. *d. loco*; imo præsumendum non esse datum libere (si indicia alio non trahant) ei, qui alias non daturus erat mutuum, nisi lucrum esset consecuturus. Unde præsumptio colligitur violenta, quod mutuatarius non dederit gratis, sed causa mutui habendi, ideoque dicat ibi Pont. mutuantem esse efficaciter inducendum ad restituendum. Vide hac de re aliqua sup. *de simonia numer.* 119. ubi actum plenius de conciliatione, *d. c. fin. eod.* & *d. c.* 10. *h. t.*

39 Hæc de restitutione, quæ etiam locum habet in casu, quo juravit mutuatarius se usuras soluturum, secundum *c.* 6. *sup. d. jurejur.* & non repetiturum, neque enim facit juramentum mutuatarii tutum mu-

mutuantem in conscientia, sed tantum facit repelli jurantem; donec absolutionem obtinuerit a juramento, ut ibi dictum est. Imo & ad relaxandum hujusmodi juramentum creditores cogi posse habet *c. 1. sup. d. tit. de jurejur.*

40 Quod si acceptæ usuræ sint remissæ a mutuatario, quia eas solvit, nihil venit restituendum ab eo, cui sunt solutæ, cum in debitis, & delictis sive civilibus, sive criminalibus quatenus privatim interest, liberum sit creditori jus suum remittere: est enim cuilibet liberum arbitrium rerum suarum, *l. In re C. mandati*, nisi in casibus, quibus jus remissioni resistit, ut in casu *c. statutum 11. §. si quid autem de rescrip. in 6. & c. 2. in fine de censib. in 6.* Et facit, quod in casu præsenti ratio cesset restitutionis scilicet quod alienum invito domino obtineatur, cum per remissionem, quod ultra mutuum datum est, donet gratuito, ut cesset dictum D. Augustini: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*, quia non censetur ablatum ita condonatum, Covarr. *d. l. num. 5.*

41 Inquirendum restat, cui sit facienda restitutio? Ubi certum est, illi faciendam esse, qui usuras dedit; est enim illi facienda restitutio, cui fit injuriosa ablatio. Ut aliqui minus recte sentiant, qui volunt sufficere eas restitui pauperibus, quibus non fuit injuriosa, Si ille non superfit, ejus hæredibus facienda, aut creditoribus. Quod si non inveniatur mutuatarius, nec ejus hæres, sufficiet in pauperes distribuere injustum lucrum, *c. 6. h. t.* ut quatenus fieri potest, consulatur mutuatario. Ubi non est habenda ratio, ne egeat fœnerator, ne ex suo maleficio lucrum captet, & injuste alienum possideat. Excusabit tamen eum a restituendo inopia, *d. c. 6. h. t.* cum ad impossibile nemo teneatur.

42 Notatur præterea usuras exercens infamia *l. improbum 20. C. quib. ex caus. infam. irrog.* Sed quæritur: An ipso jure? R. Non videri, per *d. l. 20.* in qua dicitur irroganda infamia, quod verbum videtur accipiendum de sententia ferenda. Gl. tamen in *d. l. 29.* illud accipit de sententia lata, vultque ipso jure irrogari infamiam; quam & alii sequuntur, & communem dicit Cov. *3. Var. c. 3. num. 2.* Quæ sententia & jure Pontificio videtur probari, *c. inter 11. inf. de excessib. Prælat.* in quo Pont. usurarium vocat indignam & vilem personam. Loquitur autem *d. l. 20.* de iis, qui illicite exigunt usuras.

43 Unde dubitari posset: An hodie illi notentur, qui intra præscriptos jure Cæsareo limites eas exercent? R. Ita dicendum esse: nam quod *d. l. 20.* tantum notentur exigentes illicitas, est, quod eo jure intra præscriptos terminos *l. eos C. h. t.* usuræ licitæ exigebantur, ut non mereantur exigentes pœnam, qui lege se conformant. Verum cum naturali & Canonico jure, quælibet usuræ sint improbatæ, dicendum, ad exercentem quascumque usuras dictam pœnam extendi, non ex vi juris civilis, quia pœna non solet extendi, secundum dicta in simili sup. *de Consang. n. 29.* sed Canonici, *per d. c. 11.* ubi irritatur collatio facta usurario tanquam vili & indignæ personæ, cui ad officia, beneficia, aliosque honores non est aditus, *c. Infamibus de R. J. in 6.* Cov. *d. loco n. 3.* Quod accipiendum de notoriis usurariis; nam occulti infamia juris non adficiuntur, donec eorum crimen detegatur per sententiam.

Præterea usurarius manifestus, qualis est, qui publice usuras exercet, aut in judicio confessus, ut condemnatus ab altaris communione & Ecclesiastica sepultura est removendus, *c. 3. & 5. h. t.* Cujus ratio est, quia constitutus in peccato mortali, quali non tam prodest communio & sepultura Ecclesiastica, quam obest, secundum dicta sup. *de sepult.* 44

Habetur etiam intestabilis, ut testamentum non faciat cum effectu per *c. quamquam eod. in 6.* nisi vel restituerit usurarum nomine acceptum, vel jusserit restitui de facto sufficienti data cautione de restituendo, quatenus ferunt vires hæreditatis. Quod ita inductum, ut facilius usurarii ad cor redeant. Peguerra *Decis. 31.* 45

Quid si testamentum fuerit factum, antequam esset usurarius? R. Rectius dici, testamentum prius everti, propter subsequentem inhabilitatem, cum inquiratur, an habilitas adsit & tempore testamenti facti, & mortis. Covarr. *d. c. 3. num. 8. vers. Undecimo.* Quo modo eam deesse facit omissa cautio, quam necessario Canones requiruntur ad hoc, ut usuræ restituantur, qui finis & hic obtinet: & quidem idoneam, qualis est, quæ fit per fide- 46

fidejussores vel pignora, hanc enim solam idoneam habent leges; *l. mandato 59. §. fin. D. mandati Gl. communiter recepta in d. c. quamquam*, cum alias cautionis nomine etiam nuda promissio contineatur *l. 3. C. de verb. signif.*

47 Ubi quæritur: An sufficiat, testamentum factum cautio subsequatur? R. De jure verius esse testamentum non subsistere, nec ideo convalescere per subsequentem cautionem, cum *d. c. quamquam* aliter factum quam satisfactione præmissa, aut idonea cautione, velit esse irritum & secundum juris regulam requiratur habilitas in testatore tempore facti testamenti. *l. 1. §. sed si filius D. de legat. 2.* non sufficiat autem, si subsequatur, cum ab initio nullum tractu temporis non confirmetur, *l. 1. D. ad reg. Cat.* Contrarium tamen communius dicit receptum Covar. *d. c. 3. in fine*. Ant. Gabriel. *Com. Concl. lib. 4. concl. 3.* propterea quod satisfactum sit constitutioni Canonis, ejusque fini, ut scilicet restituantur usuræ, quod isto casu fiet. Fatetur tamen de jure priorem sententiam esse veriorem, & posteriorem obtinere in Ecclesiastica sepultura, etiam præstita cautione per hæredes usurarii, quod cesset causa, ob quam denegata est, quatenus tamen defunctus est contritus, quia alias non prodesset ei terra sacra.

Relicta itaque testamento tali non valent sive particularia, sive universalia.

48 Quæritur autem: An & legata pia in eo relicta peti nequeant? R. Ita videri posse ex eo, quod cum testamenta hæc omnino irrita sint, nihil ex iis peti possit. Quo facit, quod ut mox dicemus, ne quidem oblationes a talibus Ecclesia recipere debeat, *c. quia 3. b. t.* Ita tenet Abbas in *rubr. de testam.* Censet tamen Covar. *d. l.* æquius esse legata pia præstentur, modo solvendo sit hæreditas iis, a quibus usuræ exactæ; neque enim piæ causæ favendum cum detrimento alieno, cum eleemosyna de alieno non sit justa. Peguerra *d. decis. 31. num. 9.* Nec obstat, quod *d. c. quamquam*, generaliter disponat, irrita esse talium testamenta; cum lex generaliter loquens restrictionem admittat, secundum jura alia, quæ multum favoris attribuunt piæ causæ, ut licet testamenta alias non subsistant, causæ tamen piæ ratione sustineantur.

49 Q. II. An relicta codicillis valeant? Respondendum, id posse, cum *d. c. quamquam* tantum loquatur de testamento, cujus constitutio cum sit pœnalis, videtur non extendenda, *c. Odia de R. J. in 6.* Contra tamen dicendum: foret enim alias illusoria testandi prohibitio, nisi prohibitus testari posset codicillis relinquere pro libitu. Facit, quod codicillorum factio pendeat a licentia testandi; ut cui hæc est denegata, & illa denegata censeri debeat *l. 2. §. pen. D. de iure codic. Gl. in d. cap. quamquam*. Quo casu extendi recte constitutionem pœnalem tradit Felin. *in c. Translatio n. 11. sup. de constit.*

Q. III. An liceat illi donare mortis causa? R. Hoc posse videri, cum donet inter vivos bona non quæsita per labem usurariam, ut dictum *D. de donat n. 14.* quoad initium autem hæc donatio magis accedat tractui, & sic donationi inter vivos, quam ultimæ voluntati, ut *d. c. quamquam*, cum sit pœnale, non tam debeat extendi, quam in suis terminis concludi. Communiter tamen contrariam receptum, cum donatio talis habeat effectum legatorum, & possit, ea opinione admissa, fieri fraus, *d. c. quamquam* Covarr. *p. 3. Rubr. de test. n. 14.* Jul. Clar. *§. Donatio q. 7.* Peguerra *d. decis. 31. n. 12.* 50

Q. IV. An judæi teneantur pœna *d. c. quamquam*? Rem esse controversam; & posse videri non teneri, cum sint extra Ecclesiam, ejusque legibus non teneantur. Verum tamen non improbabile, eos quoque comprehendi, & ad observationem *d. c. quamquam* constringi, non quoad pœnas spirituales eo contentas, quæ eos, cum sint extra Ecclesiam, ligare nequeunt, sed quoad alias pœnas, quæ ratione politica ad legis naturalis observationem, & tutelam constituuntur; quibus cum omnes homines ligentur, imo etiam Principes, quidni & Judæi subjecti eatenus, non tantum Principibus sæcularibus, sed & Ecclesiasticis. Quibus consequens est, testamenta Judæorum usurariorum non alias valitura, quam præstita debita cautione de restituendis usuris, quas perceperunt; cum ejusmodi præceptum Ecclesiæ spectet ad conservationem legis naturalis, cui, ut ante dictum, contraria est usurarum exactio. Covarr. *d. loco n. 9.*

Nulla præterea oblatio a tali usurario recipienda; recepta restituenda, ne videan- 51

tur Clerici cooperari ejus peccato. Oblationem a tali recipiens, aut corpus ejus sepulturæ tradens, suspensionem hoc ipso incurrit, a qua nonnisi post satisfactionem ad arbitrium sui Episcopi absolvendus, *c. 3. hoc titul.* Suspendendus & Clericus ab officio & beneficio. Laicus excommunicandus, qui monitus ab usurarum exercitio non desistit, *c. 7. h. t.* Manifestis usurariis locantes ædes, in terris suis habitare permittentes censura a suis Prælatis notandi. Clerici majores, ut Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionem, minores excommunicationem incurrunt; collegium aut universitas interdicti sententiam. Qui si mense perdurent in tali statu, ex tunc eorum terræ interdicto subjacent, *c. 1. eod. n* Quod tamen tantum loquitur de alienigenis usurariis admissis, ut non obtineat in indigenis, cum pœnam contineat, quæ non extenditur. Ratio videtur esse in eo, quod plerumque gentes se dent huic improbo lucro exercendo, quibus ab actis facile erit indigenas corrigere. Exercere usuras non esse peccatum adserentes pertinaciter tanquam hæreticos puniendos vult Clemens Quintus & contra eos tanquam diffamatos aut suspectos de hæresi procedi. *Clem. hoc titul.*

Fuit in Italia ante aliquot annos inductus modus subveniendi pauperibus aut indigentibus, eorumque miseriis sublevandis, per mutuum collatis eum in finem a viris piis, sive donatione inter vivos, sive ultima voluntate, pecuniis, quem *Montem pietatis* indigitare placuit; sunt autem istius Montis hæ conditiones; ut pauperibus mutuum detur ad certam summam, certum tempus, annum scilicet aut amplius, modico in singulos menses contributo, & acceptis ab iis pignoribus idoneis, quæ nisi luant intra dictum tempus, distrahantur, & quod ex pretio, sorte detracta, & Monti restituta, menstruoque augmento superfluum dominis pignorum reddatur.

53 Qua in re controversia est: An ille Mons pietatis sit licitus, nec sapiat usurariam labem? Respondendum, fuisse, qui labe usuraria eum carere negarunt, hac potissimum ratione, quod quid accipiatur ultra sortem; nec salvari posse Pontificum decretis, quæ non prævalent juri naturali & divino, quo prohibitas esse usuras probatum est supra *eod. nu. 14.* Ut ne quidem in gratiam piæ causæ permitti dispensative per Pontifices possint; *cap. 4. h. tit.* cum non sit faciendum malum, ut inde eveniat bonum. Dicendum tamen, nihil istum Montem improbi continere, nihilque obstare, quominus in Republ. sit admittendus, in commodum pauperum, sub dictis conditionibus. Nam quod in singulos menses quid ultra sortem contribuatur, id exiguum est, & non tam exactum vi mutui, quam ratione expensarum, quæ necessariæ sunt ad Montis conservationem, & administrationem. Cujus ordinis sunt alimenta, stipendia eorum, qui Monti præsunt, & deserviunt; reparationes ædium, in quibus Mons iste constitutus, aliique sumptus: qui si ex Montis summa essent subministrandi, non posset ille subsistere. Ut quod ultra sortem accipitur, non possit dici usurarium, cum secundum dicta superius, damni emergentis causa acceptum sit extra labem, modo ultra expensas necessarias Monti nihil accedat lucri. Non facit etiam, quod pignora accipiantur, & distrahantur, si intra tempus non luantur: nam hoc ideo, ne Mons exhauriatur per defectum solutionis, & pluribus subveniri possit. Quibus attentis Leo X. Pont. dictum Montem in Concilio Lateranensi approbavit, adfirmavitque eos licitos, & sanctos esse, & per prædecessores suos ex certa scientia approbatos. Vid. Navarr. in *summa cap. 17. nu. 217. & de usuris Notab. 20.* Molina *de Just. & jure, Tract. 2. disp. 325.* Azor. *p. 3. lib. 5. c. 8. & 9.* Less. *l. 2. c. 20. dub. 23. & plenius Append. ad d. dub. 23. & alii.*

Unum restat inquirendum: An usuræ delictum sit fori Ecclesiastici tantum, an vero mixti? Respondendum, non deesse, qui mere Ecclesiastici fori esse velint, fundamento ex Glos. in *cap. fin 8. V. malefactores sup. de foro compet. & in c. 1. sup. de off. ord.* Quibus suffragari videtur textus in *cap. 1. & 27. hoc tit.* ubi laici usurarii dicuntur puniendi a judice Ecclesiastico, etiam vinculo excommunicationis constringendi. Facit pro iisdem, quod in *Clem. 2. de judic.* usurarum causa videtur computari inter Ecclesiasticas. Frequentior tamen opinio, probata tam juris Civilis Interpretibus, quam Canoni, 54

noni, habet, esse mixti fori, ut tam laicus cognoscere valeat de usura, sive agatur species juris, sive facti, quam Ecclesiastici. Est & hæc opinio verior, quam inter alios probat Covarr. *3. Var. cap. 3.* Peguerra *d. divis. 31. numer. 19.* Canis. *de usur. c. 9.* Et probatur, quia hoc usurarum crimen sapit furtum, & rapinam, *can. si quis usuram 14. q. 4.* Pro furto autem quin laicus adeatur, non est dubium. Deinde & si Ecclesia usuras prohibeat, non tamen prohibet, quominus laicus cognoscat & puniat: ut homicidium, furtum, adulterium & similia, etiam per Ecclesiam prohibita Judex laicus recte puniat. Nihil facit *d. Clem. 2.* nam ex ea non convincitur, quod tantum spectet ad tribunal Ecclesiæ, cum Pont. ibi aliquot causas enumeret, in quibus velit de plano procedi, & simpliciter, sine strepitu & figura judicii; quod non est sufficiens argumentum, crimen istud pertinere ad forum Ecclesiæ. Nihil etiam facit, quod jubeatur puniri excommunicatione, quæ est pœna Canonica, quam non infligit laicus; nam ea pœna non facit, quin a laico possit pœna alia constringi reus. Denique nihil facit, quod jure civili sint permissæ usuræ, quia jus civile hac in parte corrigitur per canones, tanquam fovens peccatum. Ut Judex laicus eas permittere nequeat, & permittens graves subeat pœnas, ut patet ex *Clem. 1. h. t.* qui proinde conformans se, ut debet, Canonibus recte pœnam statuit usurariis, eamque recte exiget.

Unum hic singulare est, quod, licet de domo rei non sint producenda instrumenta, sed actor ipse paratus debeat non venire ad judicium, compellendi tamen sint fœneratores, cum de usuris agitur, exhibete suarum rationum codices, ex eo, quod contractus usurarii occulte, & dolose ineantur, *d. Clem. 1. §. 5. pen.* Est & hoc singulare, quod usurarius rescripto de restituendis sibi usuris non utatur, nisi extortas restituerit, *c. quia frustra 14. h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 5. adde: Huc referri potest Cambium, quod est permutatio pecuniæ cum pecunia; differt a mutuo, quia mutuum perficitur traditione pecuniæ ab uno facta, cambium non. Mutuum etiam in aliis rebus locum habet, cambium non nisi in pecunia. Aliud est mutuarium seu minutum, quando eodem loco, & tempore pecuniæ commutantur. Aliud locale, quod mutat pecuniam in loco distante. Utrumque est licitum. Sic etiam licet Officiali, qui pecuniam Principis congregat, eam in cambium dare, modo Dominus non prohibeat, & officialis tam potens sit, ut possit talem pecuniam statim, cum petitur, exhibere, quia Domino damnum non evenit, nec lucrum cessat. Ita Pater Kichler, *disp. 13. sect. 4.* Idem est, si Dominus famulo det 100. v. g. aureos alteri deferendos. Potest enim famulus eos licite permutare per cambium, & lucrum sibi reservare, quia hoc industriæ est; nisi alia sit mens Domini. Idem ibid. tradit, quod cambia sicca sint cavenda. Est autem siccum, quando usuram pallio sub cambio dans ipsi hic pecuniam, ut nihil Romæ v. g. solvat plus, quem tamen scio Romæ solvere non posse.

Non est usura, si mutuans nihil intendat, ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid detur, licet illud in finem principalem intendat. Quod si autem intelligeret donatum non gratis, teneretur restituere quantum inde ditior evasisset. Busemb. *lib. 3. tr. 5. c. 3. dub. 7.*

Ad n. 5. ait Busemb. *lib. 3. tr. 5. c. 3. dub. 15.* quod pro fidejussione liceat accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se est pretio æstimabilis.

Ad num. 8. Observa ex Franc. de Arauxo *de stat. Civ. disp. 1. q. 1. nu. 17. dub. 2.* ubi ponit casus tres. 1. Emo a te triticum colligendum mense futuro Augusto pretio 12. ob anticipatam solutionem, quod pretium est minus justo, quo tunc æstimabitur, & hoc casu sum usurarius, quia æquipollenter mutuo istam pecuniam, ut tantum, & plus recipiam. 2. Emo triticum colligendum in Augusto pretio, quo tunc triticum valebit. Et non sum usurarius: quia pretium justum rei comitatur ejus existentiam. 3. Emo triticum colligendum in Augusto taxato, jam pretio pro 12. quia incertum, an tunc plus vel minus valebit. Et non sum usurarius per *c. naviganti in casu 2.* quia non fundatur in antipacta solutione, sed in conjecturali æstimatione rei dubiæ, quæ potest prudentia & pacto definiri, argum. a sponsionibus desumpto.

Ad

Ad n. 16. Observa ex Busemb. *l.* 3. *tr.* 1. *c.* 3. *d.* 16. *in fine*, qui ait non facile damnandos eos, qui a Principibus loca, pascua, Officia in Antichrisin habent in locum debitorum.

Ad n. 17. *adde*. Rejicitur a quibusdam solutio de donatione de eo, quod cum Pontifex esset interrogatus de jure, non responderit de donatione. Item quia multoties socer non haberet animum donandi, ergo tunc deberent imputari in sortem. Unde ponunt rationem in obligatione supportandi onera matrimonii salva dote, quæ in ea assignatur. Admittunt consequenter hoc idem procedere, si extraneus dotem promiserit, & in securitatem pignus fructiferum dederit, quia in eo ratio textus assignata militat. Item posse maritum pacisci pensionem annuam, quantam ex dote verosimiliter lucrari possit. Colligunt, præterea si fructus pignoris excedant onera matrimonii, quod maritus teneatur excessum vel reddere, vel in sortem dotis imputare, nisi donet alter. Item quod soluto matrimonio hæredes mariti teneantur uxori alimenta præstare, quæ verosimiliter ex dote fructificari possent, quia semper tenetur maritus de dote integra solvenda, ut ad æquivalens teneatur non solum lucri cessantis, vel damni emergentis nomine, sed ex ipsa conditione dotis, quæ ad id maritum obligat.

Ad n. 25. Observa quosdam desiderare triplicia bona; vel propria bona usurarii; quæ ajunt non esse obligata, vel bona ex usuraria pecunia comparata, & nec hæc obligata esse dicunt, quia non surrogantur in locum pecuniæ, vel ipsa bona usuraria, & ajunt esse obligata, vel potius sentiunt non transire in dominium, ut dans ea vindicare possit, securi extant, nisi commixta sint, ut discerni non possint. Alii omnia bona obligata esse asserunt, alii dicunt non esse omnia bona obligata. Alii ajunt primam sententiam esse intelligendam de obligatione personali, secundam de reali.

Ad n. 31. An, & quando liceat alterius peccato materialiter cooperari? vide Busemb. *qui l.* 2. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 5. *art.* 3. requirit conditiones, 1. Si cooperatio sit secundum se bona vel indifferens, 2. Si fiat bona intentione & rationabili ex causa, non etiam, ut juves alterum peccare, 3. Si alterius peccatum impedire nequeas aut saltem non tenearis. Ubi etiam observat; quod quanto gravius est peccatum, tanto gravior ratio esse debet. Resolvit casus. 1. Licite materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali; Sciens vero eum habere votum castitatis, peccat contrahendo, quia ad contractum illicitum concurrit.

2. Licite reddit debitum petenti, qui est obstrictus voto castitatis, si eum non possit a proposito avocare.

3. Parochus licite communicat hæreticum occultum.

4. Excusantur famuli, si ratione famulatus sui præstent obsequia, quæ sine gravi damno negare non possunt, v. g. committentur ad lupanar, aperiant ostium &c. quia hæc se remote tantum habent.

5. Si propinquiora sint v. gr. humeros supponere, ut ad concubinam ascendat, litteras amatorias ferat &c. ut licite fiant, requiritur periculum gravis damni, si detrectent.

6. Sic excusantur caupones, si vendant iis, qui se inebriant &c. quia biberent alibi.

7. Ea, quæ proxime concurrunt, facere non licet, v. g. occisuro dare gladium; nisi non dans alias occidendus esset.

8. Ubi permissæ usuræ, meretrices, licet illi domum elocare, nisi valde nocerent vicinis honestis, vel ob situm elocans majorem ansam daret peccatis.

9. Artifices non peccant, qui vendunt res indifferentes, licet emptor abutatur, &c. Venena autem vendere non licet, nisi iis, qui bene usuri putantur &c.

Ad n. 25. Observa ex Busemb. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 3. *d.* 10. qui ait: Cambium alias permutatio hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ, quod quadruplex. 1. Minutum, cum datur pecunia alia pro pecunia, & hoc licitum etiam cum aliquo lucro. Titulus enim est labor campsoris in numeranda pecunia. Item diligentia in conquirendo, ut semper sit paratus. Item paritas & commoditas, ut cum aurea datur pro alia. 2. Per litteras, & hoc est licitum, quia titulus virtualis trajectio pecuniæ & assecuratio, minus tamen exigere debet, quam si realiter pecuniam transtulisset. 3. Est reale, cum campsor hic prior dat pecunias, ut per suos eas alibi recipiat a campsario, qui alibi habet, sed eget nunc eis hic. Titulus, translatio & asse-

asſecuratio, tantumdem enim facit campſor, ac ſi pecunias campſarii abſentes ſiſteret hic præſentes, vel eas emeret. 4. Fictum ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt, quam titulus lucrandi v. g. Titius egens petit pecunias a Campſore; Campſor non aliter dat, niſi Francof. v. g. ſolvendos, petitque ab eo pretium, quod dari ſolet. Titius ergo accipit, tamen non cogitat reddere Francof. v. gr. quia ibi nihil habet, idque conſtat Campſori; eſt cambium fictum, & vere mutuum, unde uſura, niſi lucrum ceſſans excuſet.

Ad n. 53. Obſerva, quod iſte mons ſub Pio II. qui fuit Æneas Sylvius, in Italia initium ſumpſerit. Probatur eſſe licitus: quia in Concilio approbatus generali, quod errare non poteſt in iis, quæ ad fidem & mores pertinent. Neque obſtat, quod dicatur additum, quatenus ſacris Canonibus non contrariantur. Quia intelligitur; quæ vel quia non contrariantur. Probatur etiam ex eo, quia ſolvendæ expenſæ ab eo, cujus intereſt talem montem conſervari. Atqui hic intereſt, non ſolius Domini, ſed univerſitatis pauperum, ut ei ſuccurratur juxta ordinationem primam: ergo. Probatur minor: quia vel erigens montem ipſe dominium pecuniæ retinet, conceſſa ſolum adminiſtratione Reip. vel transfert dominium, & adminiſtrationem in Remp. vel plures eam pecuniam in Remp. ſub hoc onere contulerunt; ergo ſemper intereſt Reip Facit & hoc, quod obligatio ad mutuandum, quæ hic intervenit, mercede digna ſit.

Dices: Ærarium ipſum eſt Dominus ſui; ergo tenetur ſeipſum ſuis expenſis conſervare, ſicut homo eſt cuſtos ſuorum membrorum, & ea conſervare tenetur? Reſp. Debet eſſe realis diſtinctio inter Dominum, & rem, cujus eſt Dominus, quæ hic difficulter intelligitur. Homo autem a ſuis membris ob partem rationalem realiter diſcriminatur. Etſi talis mons ſuis expenſis ſe conſervare teneretur, minueretur paulatim uſque ad totalem ſui extinctionem.

Aliqui volunt non eſſe hic mutuum, ſed vel ſocietatem, quaſi dominium eſſet commune par perilus; vel locationem, vel ſub certo auctario.

TITULUS XX.

De Crimine falſis.

SUMMARIUM.

1 *Criminis hujus, & adulteratæ moneta reus tenetur ad damni reſtitutionem.*

2 *Adulterina pecunia utentem excuſat bona fides, & ignorantia.*

3 *Monetam adulteratam bona fides accipiens an peccet, eam in alium transferendo?*

4 *Pœna falſi, an teneatur cudens monetam juſtam ſine Principis auctoritate.*

5 *An radens monetam pondere juſto relicto?*

6 *An Principi liceat imponere valorem nummis ultra valorem materiæ?*

7 *Falſi crimen, & pœna circa ſententiam reſcripta, per litteras Apoſtolicas.*

GRave eſt crimen falſi dolo malo commiſſi, cum per hoc contingat & Deum, & judicem, & partem lædi *c. 1. h. t.* Ut quocumque modo factum fuerit, quacumque in re, menſuris, monetæ adulteratione, partus ſuppoſitione, teſtimoniis, inſtrumentis, de quibus hic præcipue agitur, ad damni dati reſtitutionem obliget. Quod omnino clarum eſt in adulteratione monetæ ſcienter facta, & expoſita, cum aperte juſtitiæ diſtributivæ repugnent damna inde conſecuta, quam obligare ad reſtitutionem nemo ſani cerebri dubitare debet. Quomodo res ea jure Canonico iniqua judicata, *cap. quanto ſup. de jurejur.* & rei excommunicationi hoc ipſo ſubjiciuntur. *Extravag. 1. h. t.* eſt jure civili tam ſcripto communi, quam ſingularium Provinciarum, ſtatutis interdicta adulteratio pecuniarum, earumque uſus ſub graviſſimis pœnis *l. 2. C. de falſa mon.* Jul. Clar. *§. Falſum.* * Excuſabit tamen bona fides, & ignorantia utentem adulterina pecunia; quamvis, ubi intellexit, teneatur ad reſtitutionem, cum ignorantia, aut bona fides non excuſet a damno injuſte dato. Navarr. in *Summa c. 17. n. 167.* Facit, quod *l. 1. ff. de LL.* dicantur delicta committi per ignorantiam, & coerceri.

Ubi

3 Ubi quæri posset: An qui bona fide monetam adulteratam accepit, eamdem possit in alium citra peccatum transferre? Resp. Rem illam nihil excusare exponentem scientem monetam falsam, quam ignoranter accepit, cum error suos teneat auctores, non etiam alteri debeat nocere, ut ait Navar. *d. l.* Quod & dicendum in aliis rebus, ut nemo possit rem valentem decem emptam per imprudentiam 15. vendere etiam quindecim, quia res tanti non valet, & uti dictum, sua imprudentia non debet alteri nocere, ut servetur is indemnis. Pet. a Navarra *de restit. lib. 3. c. 1. n. 312.*

4 Q. II. An & falsi dicendus teneri, qui excudit sine Principis auctoritate nummos, in debita tamen materia & pondere? Respond. Negativam suaderi posse: Primo, quod pecuniæ adsit verus valor cum materia, nec ulla adsit damnificatio boni communis. Secundo, quod falsitas dicatur mutatio veri, cum dolo & jactura. Cessat autem hìc jactura, ut videatur cessare falsum & pœna. Dicendum tamen & falsarium esse talem, & teneri pœna falsi ordinaria, ex ratione, quod ad justam monetam non sufficiat materiæ bonitas, sed & publica forma aut signum. Deest autem hoc in casu publica forma, cum privata auctoritate sit cusa, licet signum publicum appareat, cui non semper creditur, ut ait Gloss. in *d. c. quanto V. Pacis*, Nav. *d. loco n. 319.* Neque enim signum vel figura taliter qualiter impressa tribuit vires nummis, sed Reipublicæ auctoritas, *l. 1. ff. de contrah. empt.* quam talis sibi usurparet. Unde & Bart. *leg. qui falsam ff. h. t.* definit falsam monetam esse eam, quia cusa ab eo, qui non habet auctoritatem publicam cudendi. Quo spectat decisio *can. quod quidam 1. q. 1.* ubi regulare signum impositum non excusat cudentem: & decisio *l. 2. C. de falsa mon.* ubi Imperator tantum in monetis suis cudendæ pecuniæ studium vult frequentari, non etiam privato arbitrio cujusvis id relinqui. Si tamen sit justa materia & valor, non videtur subesse quæstio restitutionis, quia non læsit.

5 Q. III. An radens sive tondens monetam, relicto tamen justo pondere? Resp. Ut falsarios puniri radentes, & circumcidentes nummos, aut etiam aquis quibusdam attenuantes. Verum hoc videri posset de attenuantibus, aut radentibus justas monetas, ut debito valore sint leviores; nam si justo ponderi nihil detractum sit, nec ex parte materiæ aut formæ ulla sit falsitas, posset videri falsarius non esse, quamvis reo non sit futurum id facinus impunitum.

Q. IV. An princeps plus æquo majorem imponens nummis sua auctoritate cusis valorem, quam materia exigit? R. 6
Licitum esse Principi deducere moderatas expensas, cum non teneatur monetam cudere suis expensis: imo & ultra expensas posse eum pluris taxare nummos cusos ultra valorem materiæ, moderate tamen, cum pluris æstimetur argentum in pecuniam redactum auctoritate Principis, quam rude. Magnum non videtur posse imponere sine consensu populi, cujus damno res ista cederet. Ad externos quod attinet, non est eorum damnum inspiciendum, siquidem non cogantur uti externa pecunia, eamque recipere ultra verum valorem. Quo modo receptum, ut aliena communitas pecuniis externis valorem imponat, ultra quem nemo teneatur eos recipere, licet majorem habeant impositum a Principe, qui eas cudi jussit, qui nequit præcipere ultra suum territorium. Et hoc, si non falsificata moneta exponatur pro vera, eique valor justus, ac si materia esset vera, imponatur, & pro tali ignoranti obtrudatur, licet alieno populo eam bona fide accipienti; neque enim talis Princeps erit extra noxam falsitatis, si non ita quoad externos, qui possunt non recipere, saltem quoad suos, ut satis indicat Pont. in *h. c. quando*. Quod contigit ab aliquot annis a nostris Batavis, qui falsa moneta referente speciem monetæ Hispanicæ, deceperunt aliquot Indos, non tamen impune. Hoc quoque tempore, quo hæc scribo, anno 1620. Junii die 16. Hagæ-Comitis in Hollandiæ monetæ cusor adulterinam monetam pro vera obtrusam in subsidium Bohemorum deprehensus, & captus, qui se dicitur expurgasse, quod auctoritate publica, Præfectorum scilicet rei monetariæ, idipsum se egisse adsereret. Hæc est fides & probitas eorum, quibus vera fides exosa, fucata autem acceptata. Modo habeatur, quæritur, non quo modo.

Commissum falsum circa sententiam facit 7.

cit eam non transire in rem judicatam, nec mandari executioni, *c. 2. h. t. l. 1. & 2. C. si ex falsis instr.* Imo non habere sententiæ vim, & probata falsitate eam corruere, opinio est Cujacii, *ad d. tit. Cod.* Clericus falsi reus depositus in Monasterium detruditur, *can. si Episcopus dist.* 50. Laicus patitur pœnam *L. Corn. de falsis*, quæ & capitalis infligi potest, si exigat magnitudo commissi, *l. ubi falsi 22. C. ad L. Corn. de fals.* Falsans rescripta, ut gravius delinquit, ita gravius punitur. Clericus rescriptum Principis falsans degradatur, & charactere in signum maleficii impresso extra Provinciam ejicitur, *c. 3. hoc tit.* Grave delictum est falsare litteras Apostolicas; quod contingit ab earum sincerâ veritate sensum immutando, aut vero earum sigillo ad falsas litteras consignandas utendo, aliove modo depravando, per rasuram aut inductionem, secundum modos, quos late declarat Pont. in *cap. licet hoc tit.* Gravius delictum est fabricantium; id est, animo confingentium litteras falsas. Pœnam tum falsantium, tum fabricantium litteras Apostolicas est excommunicatio ipso jure inflicta, non tantum quoad ipsos falsarios, qui per se, sed & qui per alios falsitatem exercent; quæ pœna tangit & eorum fautores ac defensores. Præterea Clerici falsarii deprehensi omnibus beneficiis, & officiis Ecclesiasticis privati, degradati per judicem Ecclesiasticum brachio sæculari traduntur secundum legitimas sanctiones puniendi; quæ pœna laicos falsi convictos tenet, *c. ad falsariorum 7. hoc tit.* Excusat materiæ levitas, uti & quando non est immutatus sensus litterarum, cum gravitas hujus delicti non consistat in atramento & litteris, sed in sensu, quo integro permanente mihi potest videri peccatum. Minus delictum est utentium litteris falsis sub nomine Pont. unde & minor pœna, ut apparet ex fine *d. c. 7.* Clerici officiis & beneficiis sunt privandi; laici vero excommunicandi, donec satisfecerint, nisi excuset ignorantia aut negligentia, *d. c. 7. in fine*, si tamen, ubi falsas cognoverint, iis non sint usi, *c. fin. hoc tit.* Impetrans litteras falsas subreptitie, caret earum commodo, ut dictum sup. *de rescript.* & pœnæ, de qua proxime, est obnoxius, *d. c. 7. in fine*. Litteras falsas penes se scienter habens, si intra viginti dies non destruxerit, aut resignaverit, excommunicationem incurrit, cujus absolutio Pontifici reservata; etiamsi iis nec usus fuerit, nec uti valuerit, quia prohibita absolute earum retentio, *c. 4. §. 1. h. t.* Ut autem falsitas evitetur, nonnisi e manibus Pont. aut ab eo deputati, accipienda sunt rescripta in persona ab impetrante, sub pœna excommunicationis in laicis; suspensionis in Clericis, nisi excuset dignitas, *d. c. 4.* Quæ pœna cessat hodie, cum passim per Nuntios impetrentur rescripta, Papa sciente & tolerante. *Gl. ad d. c. 4. V. subjacent.* Certum est, damnum datum per litterarum falsationem refundendum esse a reo, secundum dicta.

TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

SUMMARIUM.

1 *Sortes quid, & quotuplices.*
2 *Divisoriæ ex se licitæ.*
3 *Damnatæ tamen in electionibus ad dignitates Ecclesiasticas, & officia.*
4 *Electi paria suffragia, an sorte dirimi possint?*
5 *Electio per sortes facta, an ipso jure nulla?*
6 *Liter super beneficiis, an recte sortibus sopiantur.*
7 *Sortes licitæ in electionibus ad munia civilia.*
8 *Sortes consultatoriæ cur, & quatenus damnatæ.*
9 *Divinatoriæ omnino illicitæ, & damnatæ.*
10 *Pœna hujusmodi sortilegii.*
11 *Magia quid, alia naturalis, alia superstitiosa.*
12 *Superstitiosi effectus. I. Ars effectrix scientiæ.*
13 *II. Ars effectrix sanitatum.*
14 *III. Ars effectrix maleficii.*
15 *Pœna maleficiorum ultimum supplicium.*
16 *Quæ & eos manet, qui unguendo quodam delibuti deferuntur per aera ad tripudia.*
17 *Pœna item maleficorum est ignis.*
18 *Jure Canonico, an tales excommunicati ipso jure?*
19 *Libri artis magicæ prohibiti.*

Quæ

QUia falsitatis quamdam speciem habent sortes, ideo de his proxime subjicitur. Quæ tamen non possunt generaliter, tanquam superstitiosæ & prohibitæ condemnari, cum & in lege veteri inveniatur earum usus, quia ministeria sacerdotalia forte distribuebantur. *Lucæ* 1. & in lege gratiæ, quia Matthias forte electus est. *Act.* 1.

1 Significatio nominis varia est, magis tamen communis, & huic loco accommodata est ea, qua capitur pro fortuito casu ad aliquid faciendum, secundum ejus eventum, vel ad occultum quid cognoscendum seu revelandum. Triplicem sortium ponunt speciem, scilicet alias *Divisorias*, quæ significant simplicem fortunæ casum, quo inquiritur, vi pacti aut conventionis praviæ, quid cuique sit attribuendum aut adsignandum, sive agatur de patrimonio, sive de honore, aliave re; cujusmodi pactio includit voluntatem quasi conditionatam, si hoc ita fiat aut eveniat, quæ transit in absolutam, impleta conditione. Habet locum in lusibus, divisionibus, electionibus. Alias *Consultatorias*, quibus inquiritur, quid sit agendum tanquam bonum utile, tutum, vel econtra sub ratione consilii. Alias denique *Divinatorias*, quibus inquiritur cognitio futurorum. Quæ duæ species generali nomine possunt dici & consultatoriæ, & divinatoriæ; siquidem omnis inquisitio occulti est quædam consultatio, & omnis prædictio ac præcognitio illius potest dici divinatio: proprie tamen his tacite vel expresse consulitur Dæmon, istis vero Deus. Molin. *ad consuet. Parif.* §. 13. *Gloss.* 1. *num.* 13. & 14. Suarez *de statu relig. tomo* 1. *Tract. de superstit. cap.* 12. *num.* 2. Sanchez *in Decal. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 56. De-Rio *de Magia lib.* 4. *capit.* 4. *quæst.* 5. *sect.* 2. §. *Decimum*.

2 Divisoriæ nec de se malæ sunt, utpote nihil continentes superstitionis, cum nec ordinentur ad rei incertæ cognitionem, nec contineant aliquam invocationem dæmonis, neque prohibitæ generales de jure, cum nulla lex civilis aut Canonica talis detur, imo jus civile in variis casibus approbet, ut in *l. Sed cum ambo* 14. *ff. de judic. l.* 3. *Cod. commun. de legat.* §. *Optionis instit. de legat.* ad tollendas controversias ex mutuo consensu partium, quæ possunt privatam legem neutri parti injuriosam statuere: ut jus quod dividi aliter nequit, nec omnibus applicari, per æqualem sortium incertitudinem terminetur. Jus Canonicum improbasse leges in similibus casibus nullibi invenitur. Quo spectat, quod terræ per sortes sint distributæ; *numero* 33.

In electionibus tamen ad dignitates Ecclesiasticas, & officia sortium usum damnat Pont. absolute, & sine restrictione *cap. fin. h. t.* Adeo, ut etiam in eligendis compromissariis ad faciendam electionem sortes improbentur, *d. c. fin.* Ratio est, quod quæ intellectu, & rationis delectu fieri debent, casui & fortunæ non sint subjicienda, ne contingat eligi indignum, aut minus habilem. Quæ ratio etiam obtinet in compromissariis eligendis, quia provisio Ecclesiæ mediate reducitur in sortem, & posset fieri electos aliter compromissarios non ineptos, ad illud munus. Vide Suarez *d. c.* 12. *n.* 5. 3

Quid si duo electi habeant paria suffragia, an forte possit dirimi quæstio? Resp. Posse videri cessare periculum, de quo paulo superius, cum uterque judicetur sufficienter idoneus, & non mittatur sors super electione simpliciter, sed ut illa facta effectum habeat in altero electorum. Ut ex natura rei, & per se possit videri sors non illicita: præcipue, ubi aliud remedium deest. Nihilominus ex vi juris communis verius est, divisionem isto in casu per sortem non esse licitam, cum in universum, & sine limitatione prohibeatur sortium usus in electionibus, *d. c. fin.* omnisque electio aliter facta, quam per habentes jus eligendi, aut per compromissarios sit reprobata, *c. quia propter* 42. *sup. de elect.* Deinde superest aliud remedium, ut nimirum ad compromissarios negotium referatur terminandum. Possunt & per Superiorem compelli ad concordiam, cui si non pareant intra tempus præstitutum, devolvetur electio ad Superiorem. *Gloss. in cap. duobus de rescript. in* 6. Felin. *in cap.* 5. *de rescript.* Suarez *dicto loco n.* 6. 7. & 8. 4

Q. II. An electio per sortes celebrata ipso jure sit nulla? Resp. Posse videri, non esse nullam, cum *d. c. fin.* dicat quidem illa reprehensione dignam, non tamen innovet, quam confirmet, ut videatur, 5

sup-

supponere validam. Dicendum tamen, esse nullam, cum contineat vitium in forma præscripta, *d. c. quia propter* 42. quod factum, non servata forma ibi præscripta, vult esse irritam. Nec facit, quod in *d. c. fin.* Pont. confirmet electionem; quia electio, de qua ibi, non continet vitium in forma præscripta, *d. c.* 42. cum secundum ejus formam electio sit facta, scilicet per compromissarios, licet in eo erratum sit, quod in compromissariis eligendi sors intervenerit; qui modus, cum non rejiciatur, *d. c.* 42. non ponit vitium in forma. Et licet potuerit irritari, non tamen irrita dici potest, quia in *d. c. fin.* non ponit ullum verbum irritans, ut ex gratia Pontificis sit confirmata. *Gloss. ib.* Suar. *ubi sup. n* 9. *&* 10.

6 Q. III. An liceat uti sortibus in terminandis litibus super beneficiis? R. Lites super rebus profanis, & civilibus ita recte sopiri, cum recedere pacto a lite nihil superstitiosi contineat, aut improbi. Abbas *d. c. fin. n.* 3. Super beneficiis neutiquam licere, eo quod vere complaceat electio alterius per sortes, & detur vitioso ingressus, contra text. *c.* 1. *de R. J. in* 6. Posset enim fieri, ut hac via beneficium obtineret quis sine titulo, quem non potest alter alteri dare. Ut sufficienter hæc ratio dicenda sit impedire sortium usum, etsi in *d. c. fin.* tantum improbetur sortium usus in electionibus, quod quia odiosum, restringendum ad proprietatem verborum, cum sufficiat ex alio capite colligi prohibitionem istius usus. Et hoc, si spectes ejusmodi compositionem privata litigantium auctoritate initam, quia non potest tollere vitium ingressus partium consensus, nam publica auctoritate caveatur periculum vitiosi ingressus. Quo facit, quod partes inter se super lite in beneficialibus non recte transigant, *d. c. fin. sup. de pact.* in manibus tamen judicis, ejusque auctoritate admittatur compositio, juxta quam sententia prolata tenebit, *cap. nisi sup. de præbend. ubi* Abbas, per quam cui adjudicatum erit beneficium, vere illud consequetur ex titulo sufficienti. Ut idem dicendum sit in pacto sortium; judice approbante inito, quod quasi est materiale tota ratione consistente in auctoritate judicis, purgantis vitiosum ingressum per titulum sufficientem. Plura de hac quæstione Suarez *d. loco num.* 11. *& seqq.*

Q. IV. An sortes sint extra reprehensionem in electionibus ad munera civilia? 7
R. Ita recte dici, & usum esse frequentem, civiles administrationes sorti committi; non obstante dispositione Canonica, quæ licet absolute loquatur in electionibus, recte tamen restringitur ad suam materiam. Ut quatenus non prohibitum uti sortibus in distributione talium munerum, non sit usus ejus improbandus, nec dicendus superstitiosus, licet possit in casu aliquo esse iniquus, & peccare contra justitiam distributivam, quod posset cadere electio super indignum, cui malo occurretur, si tantum admittatur usus sortium inter eos, qui ita sunt digni, ut vix possit inter eos excessus manifestus judicari. Sic illum non ita improbat Abbas in *d. c. fin. n.* 3. quamvis putet melius abstinendum esse. Suar. *d. c.* 12. *n.* 15.

Divisoriæ itaque sortes ex se sunt licitæ, nisi quatenus in quibusdam casibus prohibitæ, juxta modo dicta; possent tamen vitiari extrinsecus, secundum adjunctas circumstantias; ut quia continent injustitiam, aut irreverentiam, aut etiam habent pactum tacitum, vel expressum cum dæmone, qua de re Suar. *d. c.* 12. *n.* 16. *& seqq.* 8

Consultoriarum sortium usus, ad inquirendum divinum consilium in agendo, aut cavendo, quæ obscura sunt, minus est probatus, eo quod vanitatem contineat, & aliquam Dei tentationem, quasi alligaretur sortibus, & per eas deberet manifestare suam voluntatem, quæ potius petenda est ex doctrina Ecclesiæ, & Sanctorum, virorumque prudentum consilio. Quo modo peccat mortaliter sortibus istis fidem habens; unde & hæc species per Canones est damnata, ejusque usus sub anathemate prohibitus, *can. Sortes passim ibi XXVI.* Nec est, quod quis objiciat, Matthiam prius consulto per sortes Deo ad Apostolatum fuisse vocatum; cum hoc sit factum, cœtu fratrum collecto, & precibus ad Deum fusis, *can. Non exemplo XXV. q.* 1. non sine directione divina, ut plerique volunt, ut inde non sit sumenda regula, nec ad exemplum ea res trahenda, *c. Non statim XXVI. q.* 2. Posset tamen & usus earum esse honestus & bonus, si debito fiant modo, id est, propter honestum & gra-

gravem finem, exigente necessitate, & debita cum reverentia, & non sine speciali instinctu, *d. can. Non exemplo*. Suarez *late d. c. 12. n. 18. & seq.*

9 Divinatoriarum exercitium illicitum est, quia plenum superstitionis & temeritatis; continens explicite vel implicite pactum cum dæmone, sive pro cognoscendo præterito, sive futuro, atque ita omnino damnatum, *cap. 1. hoc tit. Caus. 22. quæst. 2. & 5.* Cujusmodi sortilegia tanto sunt execrabiliora & periculosiora, quanto sanctius vel religiosius servari videantur, & quanto plura miscentur bona, de se sancta & honesta. Nec est, quod quis objiciat effectus ea sæpius sortiri, quia non ideo minus suspecta & fugienda, cum a Dei ordinatione non dependeant, qui hujusmodi sortes non ordinavit ad præsagienda futura. Cœlo quid tale adscribere, esset fato subjicere nostras actiones. Deinde quod interdum eveniat, quæ ex sortibus istis prædicta sunt, aut effectum consequantur, est tantum ex permissu Dei, ut qui similia audiunt, & vident, probentur; & appareat, qua sint fide & cognitione erga verum Deum, *can. fin. in fine 26. q. 5.* Ad hoc genus spectat omnis divinatio ad inquirendam occultam veritatem per modum, qui non habet fundamentum in Deo, ejusque providentia, sive explicitum sit pactum, sive implicitum, veluti oracula Apollinis Delphici & similia, Jovis Hammonis & alia; Necromantia, Hydromantia, observationes stellarum, somniorum auguria sive auspicia, extispicia, Astrologia illicita, quippe aliquis prædicit ex astris, tanquam certo eventurum. Chiromantia, Physiognomiaque scilicet, quæ vana est (nam physica Physiognomiæ pars est licita) divinatio sumpta ex cribro; unde adagium: Cribro divinare clave, asini capite excusso oculo furi, de quibus Del-Rio late *l. 4. c. 2. q. 5. & seqq.* & similia alia, ex vanis signis sumpta, & inutilibus, quæ nec natura sua, quia non est causa, nec effectus illius rei, cujus cognitio inquiritur, neque cum illa habet connexionem naturalem in aliqua causa, nec etiam ex legitima impositione, quia nec a Deo data est, nec ab hominibus, cum fundamento dari potuit: ut necesse sit, vel a dæmone manaverit, vel ab illo tacite expectetur, qui se ingerit ad decipiendum hominem: qui vel hoc solo peccat, quod periculum amet, cui moraliter se exponit, ut in eo pereat. Ita fere Suarez *d. c. 12. n. 27.*

Unde hoc genus sacrilegii prohibitum est per Canones, sub pœna excommunicationis, *can. non liceat, & can. Sortes 26. quæst. 5.* Consulens præterea hujusmodi professores, Clericus ab honore dignitati suspensus, beneficiis privatus in Monasterio crimen luit, nisi eum simplicitas, & bonus zelus excuset, *can. si quis Episcopus 26. quæst. 5.* Laicus ab Ecclesiæ communione pelli debet, *can. si quis Clericus d. q. 5.* Monitus perseverans castigandus verberibus, nisi liber sit, qui carcere detinendus, ut hac castigatione ad mentis redeat sanitatem, *can. contra ibid.* Clericus quadam simplicitate ex astrorum aspectu veritatem facti occulti inquirens, ad annum, aut amplius judicis arbitrio suspenditur, pro facti qualitate, ab altaris ministerio, *c. 2. h. t.* Quod si conjuncta fuerit hæresis sortilegio, ut quando attribuitur dæmoni, quod est solius Dei, qua de re videndus Grilandus *de sortil. qu. 10. & Del-Rio de Magia lib. 5. sect. 15.* tanquam hæreticus venit puniendus reus.

Divinationi conjuncta est Magia, imo sub ea large comprehenditur, cum in Scriptura arioli divini augures, incantatores Magi appellentur. Habet utraque eamdem originem, ejusdemque dæmonis initur societati: stricte tamen sumptum hoc nomen distinguitur a divinatione, quæ ordinatur ad dignoscendum futura & occulta; cum Magia ordinetur ad operandum quid non virtute Dei, sed dæmonis. Est autem hoc nomen sapientiæ attributum iis, qui quid præscire possent, aut supra captum hominem operari. Duplex est, una naturalis, altera superstitiosa, illa per se non est mala, cum sola cognitione & industria naturali nitatur. Cavendum tamen curiosis, cum sit periculosa, & propinqua superstitiosæ, quæ mala est, & describitur esse facultas seu ars, qua vi pacti cum dæmonibus initi mira, & communem hominum captum superantia efficiuntur; sive ars faciendi aliquid virtute dæmonis, sive hominibus sit proficuum, sive nocivum. Vid. Suar. *de superstit. c. 14. n. 2. 3. & 4.* Less. *de Just. & Jure lib. 3. c. 44. dubit. 1.* 11

Effectus hujus ad tria capita referuntur, scil. Primo, ad artem effectricem scien- 12

tiæ

tiæ vel cognitionis, quæ per ordinarium quidem studium haberi posset, extraordinario & præternaturali modo non a Deo, sed a dæmone infunditur pacto prævio. Ad quam recte retuleris artem, quam vocant Notoriam, quæ ad obtinendam scientiam utitur vanis observantiis jejunii, orationibus ad Deum, figurarum inspectionibus, aliisque, non ut causis, sed ut signis supervacuis, per hujusmodi promittens subitam extraordinariam scientiam, non sine pacto implicito cum dæmone. Ut ejusmodi ars merito Christianis sit vitanda, neque enim talis scientia exspectatur a Deo, cum exspectetur per infusionem ex vanis observationibus, ignotis verbis, jejuniis, orationibus, tanquam causis, quibus Deus istam vim attribuisse nusquam legitur. Ut ita operatus convincatur a dæmone ejusmodi scientiam consequi velle, non citra idololatriæ superstitionem, siquidem illi attribuit virtutem soli Deo competentem. D.Th. 2.2. *q. 69. art. 1.* Suar. *d. loco c.* 15. *n.* 4. *& seqq.*

13 Secundo: Ad artem effectricem sanitatum, sive circa corpora humana, sive animalia, arbores, & similia, non per modos naturales, quibus naturalis vis adest sanandi, sed per verba ignota, characteres, signa, imo & verba sancta, cruces, reliquias Sanctorum, cereas etiam imagines, scedulas; quibus ignota nomina & characteres continentur, sacra etiam verba commiscentur. Quæ & similia adhibentur ut signa, ex quibus effectus producatur, qui cum non sit talibus naturalis, nec supernaturalis, utpote non attributus, cum sapiant potius vanitatem, quam pietatem, a dæmone istum effectum exspectari ac procurari, dicas necesse est. Sic appendere collo scedulas, quibus characteres & ignota nomina descripta sunt, aut signa, etiam sacra verba commixta, aut eas cuti infigere, secumve gestare, ad effectum, ut ab adversis immunis sit, ab igne non lædaris, vulnerari omnino nequeas, aut saltem non certo armorum genere, quis diabolicum non judicaverit, cum talibus non adsit causa naturalis ad effectum istum producendum? Et licet sanctum & religiosum sit, initium Evangelii S. Joannis, aut reliquias collo suspensas habere, bona fide sperando protectionem divinam, certo tamen, & infallibiliter illam sperare, quasi Deus ejusmodi effectum illis promisisset, non caret tentatione Dei, nec superstitione vacuum, ideoque illicitum, præcipue si vana adhibeantur. Hinc philacteriis, uti prohibitum sub anathemate, *can.* 1. *&* 4. XXIV. *q.* 5. ubi in *can. fin.* post alia ad Magiam spectantia enumerata subjicitur: *Ad hæc pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat Medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis atque ligandis; in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum & Angelorum malorum exorta. Unde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda.* Hinc patet, quid dicendum de usu ligandi stramina circa arbores, ut liberetis a febribus: quis enim non dicet eum esse superstitiosum & damnandum. Quid inter stramen antipathiæ esse potest, ut hoc ligatum circa arborem febres cessare faciat? Idem judicandum de verbis, quibus utitur vulgus, ut mulieres gravidæ facilius a partu liberentur, & de aliis similibus nugis, nec ex se naturalem aliquam vim habentibus, nec supernaturalem a Deo attributam. Ut non possis non fateri ab Angelo malo ejusmodi effectum procurari, ideoque talia vitanda homini Christiano. Vide plura de hac re apud Suar. *d. c.* 15. *n.* 8. *& seqq.* Del-Rio, *lib.* 1. *c.* 4. *per tot.*

Tertio. Ad artem effectricem maleficii; unde Malefici dicuntur hac arte utentes, & vulgari vocabulo Magi, a scientia. Sunt hac in re evidentiora signa pacti cum dæmone initi, quod tota hæc actio ad deceptiones, impuritates, injurias ordinetur, præseferens vanitatem, irreligiositatem, idololatriam, adjutorium diabolicum. Diaboli enim ope per susurreos, incantationes, diras devotiones, cereas imagines fixas, cineres spetios, attactu, halitu, varia moliuntur in hominum perniciem malefici, eos enecantes cruciatibus, doloribusque adfligentes animalia, perdentes elementa, turbantes tempestates, ventos, imbres, grandines, siccitatem, tonitrua procurantes, messem destruentes, ad impudicas libidines stimulantes, aliaque similia, *l.* 4. 5. 6. *C. de malef. & Mathem.* 14

Dignissimum hominum hoc genus morte durissima qui neget, nisi ex complicibus, nescio an sani sit cerebri. Ut recte Imp. 15

d. l. 5. ultimo supplicio maleficos jubeat adfici; discipulos etiam puniri velit, *l. pen. C. d. tit.* consulentes deportari, *l. 3. C. eod.* pœnam quoq; mereri dicat maleficii reos non deferentes, *l. fin. C. eod.* Imo optimæ mentis, judiciique sunt dicendi, qui ad pœnam capitalem sufficere judicant, quod cum dæmone pactum quis inierit, eique adhæreat. Deo suo deserto, juxta illud Exodi: *Maleficos non patieris vivere*, etiamsi non tam noceant, quam profint & proficiant hominibus, avertendo ab iis mala. Non obstante *d. l.* 4. quæ tantum eos vult puniri, qui scientia sua magica abutuntur in hominum perniciem, non etiam qui prosunt; nam dispositio ista sapit paganismum, gravissimeque reprehensa a Leone *Nov.* 65. qui & hos puniri præcipit. Nisi dicamus dictam dispositionem non tam approbare facta magica, quæ sunt proficua, quam non punire, quod nec sint contra justitiam, nec publicam quietem turbent.

16 Ut recte etiam eos puniendos dixeris, qui ex pacto cum dæmone, uncti quodam unguento, per aera volitant, & diversa loca brevi spatio transcurrunt, & ad tripudia, aliaque loca deferuntur corporaliter, ut habere communem opinionem testatur Grilland. *D. sortil. q.* 7. *n.* 7. Del-Rio. *lib.* 2. *q.* 10. & *l.* 5. *sect.* 16. *n.*4. & 5. qui dicit eam rem & confirmatam ipsorum magorum, & magarum attestationibus & confessionibus, experientiaque omnium populorum & sæculorum, ut id negare nihil aliud sit, quam insanire. Ab aliquibus tamen, qui aliter sentire videntur, obtruditur *can. Episcopi* 12. XXIV. *q.* 5. Et videtur facessere negotium; cum ibi judicetur, meras esse illusiones dæmonum & phantasmata, dum seductæ mulieres credunt cum Diana se equitare super bestiis, & intempestæ noctis silentio multa terrarum spatia pertransire. Verum dicendum: Primo, istum Canonem esse dubiæ fidei & incertæ auctoritatis, quod in Concilio, ex quo citatur, non inveniatur; traditione tamen antiqua receptum, tanquam si esset Conc. Ancyrani. Secundo itaq; dicendum in isto Canon. non esse sermonem de veris sagis & maleficis, de quibus hic tractamus, sed de mulieribus quibusdam, quæ credebant aliquam Deam esse Dianam, illi veram potestatem attribuentes, cujus virtute per aera ferrentur, & ad illius obsequium vocarentur. Idem de Herodiade sentientes per gravem errorem, quo imbutæ & alias imbuebant, qui cum sit contra fidem, ibidem damnatur. Ita Suar. *c.* 16. *n.* 26. Del-Rio *d. sect.* 16. *circa fin.* Less. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 17. Ut non possit *d. Canon.* pro iis facere, qui realiter istam translationem corporum negant fieri, & ideo sagas maleficas puniri nolunt, sed dimittant contra sacram scripturam, quæ vult maleficos occidi. Quamvis non sit negandum, non raro illudi istis mulierculis per dæmonem, dum putant se per aera ferri, cum quietæ in cubili jaceant, ut docuit aliquando experientia; cum & econtra per aera ferri habeat quoq; experientia, & ea vis dæmoni adsit, ut videre est ex Christi exemplo, qui a diabolo statutus super pinnaculum templi, & adsumptus in montem excelsum. Matth. 5.

Ut ut sit, dignissimus morte, quisquis 17
Deo suo relicto, hac arte imbutus, etiamsi hominem nullum occiderit, secundum Legem divinam Exodi *c.* 22. *Maleficos non patieris vivere*: & Lev. 20. *Vir sive mulier, in quibus Pythonicus sive divinatorius fuerit spiritus, morte moriantur.* Ignis pœna aruspicibus proposita, *l.* 3. *C. de malef.* consuetudine extensa ad omnes maleficos, magos, sortiarios, lamias, ita dictas, quod pueris necem adferant, unde & dicuntur striges. De cujus justitia nemo dubitare debet, quod sit conjuncta hæresis aut apostasia: procurentur per tales & cædes & gravissima damna; & ut nihil sit ejusmodi, satis tamen criminis est, pactum cum dæmone iniisse.

Jure Canonico volunt aliqui excom- 18
municari hoc ipso tales, per text. in *can. si quis* XXVI. *q.* 1. qui habet: *Si quis ariolos, aruspices, aut incantatores observaverit, aut philacteriis usus fuerit, anathema sit.* Alii tamen Canones habent tantum excommunicationem esse ferendam, *can. si quis* 9. & *can. Auguriis* XXVI. *q.* 5. Posset dici: *Anathema sit*, idem esse, ac si dictum esset: *anathema tizentur*: est enim verbum: *Sit*, futuri temporis, & ut foret dubium, tamen in mitiorem partem accipiendum, propter alios textus, & quia de pœna agit. Nav. in *Summa c.* 27. *n.* 12. Suar. *de superstit. c.* 19. *n.* 4. Sanch. *in Decal. lib.* 2. *c.* 39. *n.* 90. Nisi dicamus fuisse olim excommunicationem latæ sententiæ, sed consuetu-

dine

dine non receptam, si non sit conjuncta hæresis, quam non semper esse conjunctam patet ex *l. Accusatus §. sane de haeret. in 6.* ubi Pont. præcipit Inquisitoribus, ne se cum divinatoribus, & sortilegiis intromittant, nisi hæresim saperent manifeste; ut supponat, non semper hæresim sapere. Suar. *d. loco n. 7.*

19 Tenentur præterea ad restitutionem damnorum, quæ præstigiis suis causarunt aliis, ex generali regula, *c. Peccatum de R. J. in 6.* Denique superstitio ista tum artis divinandi, tum magicæ aut magicis deprimatur & eradicetur, libri omnes de ea agentes sunt prohibiti, ut nec legi, nec haberi possint, sed corrumpendi sint, *leg. 4. §. 1. ff. Fam. ercisc.* olim fuit & Ethnicis cura hujusmodi libros inquirere, inventos comburere, eos, penes quos inventi, punire; honestiores deportatione, viliores capitis pœna. Paul. V. *Sent. tit. 23.* Constat etiam ex actis Apostolorum *c. 19.* in principio nascentis Ecclesiæ, eos, qui fuissent curiosa sectati, contulisse libros hujusmodi, qui erant magni pretii; eosque combussisse. Sed & in Indice librorum prohibitorum editio ex jussu Concilii Trid. Reg. IX. libri omnes & scripta Gnomantiæ, Hydromantiæ, Æromantiæ, Chiromantiæ prorsus rejiciuntur.

ADDITAMENTA.

Ad nu. 2. Observa 1. quod aliqui ad sortes divisorias requirant, 1. ut eventus sortis expectetur a Deo, alias erit superstitio super pactum explicitum, si exspectetur a dæmone, vel per implicitum, si ab astris & fato, & consequenter peccatum mortale. 2. Ut fiat simplici animo sine admixtione superstitionis, vel abusu rerum sacrarum; alias irreverentia, quæ, si magna, mortale, si parva, veniale est. 3. Ut sortientes, æquali jure nitantur; alias est imprudentia, & si præjudicium v. g. Reip. si digni & indigni admittantur, etiam injustitia. 4. Ut non sit præcipua intentio sortientium inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, nisi tantum discordiarum & invidiarum ablatio & extinctio; id est, non perveniatur ad sortes, quando alias commode lis sopiri potest; alias est peccatum vanitatis, & veniale, nisi expectetur miraculum, ut in ferro candente, tunc enim est mortale. In sortione tamen rerum propriarum necessitas non requiritur, sed videtur sufficere voluntas, quamvis D. Thom. & Del-Rio contrariæ videantur esse opinionis. Sic nemo reprobat electionem Tutelaris Patroni vel menstrui, &c. licet nulla sit necessitas.

Observa 2. quod obsessi dicantur, quorum corpora dæmon non intrat, sed extrinsecus arripit & torquet. Possessi vero, quorum corpora inhabitat. Maleficiati, quos solum applicando activa passivis malo aliquo, v. g. fabri, amatoria ligamine afficit ex pacto inito cum maleficis, aut etiam per seipsum immediate.

Observa 3. Errorem Hermetis, Porphyrii, Proculi, & antiquorum Medicorum fuisse sentientium rebus naturalibus virtutem naturalem inesse cogendi dæmones directe & per se, ut appareant, accedant, fugiant, ut aliquid faciant, vel facere desinant. Dicitur directe, secus indirecte. Sic per cytharam Davidis, Saulis humores temperabantur, & minus idonei dæmonis vexationi reddebantur, & Siclenius habebat. 1. *Reg. 16.* Sic & melancholici, in quibus atrabilis abundat; aptiores sunt dæmonum invasioni & vexationi. D. Prosper autem cytharam cruci, Eucherius passioni Christi per figuram comparat, & eatenus dæmonem fugasse affirmat. Eodem modo R. ad Tob. *6.* ubi Asmodæus vel indirecte fugatus est fumo cordis piscis Gallionini propter inductam dispositionem minus aptam, vel virtute allegorica cordis Christum præfigurantis, Levitæ Exorcismis a Salomone compositis dæmones olim expellebant, quibus aliqua virtus Divina inerat non tanta, quanta Exorcismis ab Ecclesia institutis. Alias autem fit ex pacto cum dæmone vel expresso, vel tacito.

Ad n. 8. Ad usum sortium consultoriarum requirunt. 1. Articulum necessitatis, ne tentetur Deus. 2. Positivum actum reverentiæ. 3. Modum proportionatum, ne Divina oracula vel Reliquiæ ad sæcularia convertantur. 4. Debitam materiam, ne fiat pro dignitatibus Ecclesiasticis.

Ad n. 9. Observa pactum implicitum esse, quando quis exquirit cognitionem soli Deo reservatam aliunde, quam ex Deo, id est, per media indebita, & ad id minime a Deo instituta, nam dæmon

se ingerere solet, ut homines implicat vanitate. Unde qui hoc intendit, eo ipso vult a dæmone doceri, & tacitum cum illo pactum contrahit. Explicitum quando quis vel expresse dæmonis auxilium implorat, aut facto ipso, quando facit id, quod scit dæmonem pro tessera suæ operationis, & efficientiæ constituisse. Divinatoria sors, si fiat divinative, id est, cum indebita usurpatione divinæ cognitionis, sive inquirendo prænotionem futuri, unde prænosci non potest, est intrinsece mala. Si autem non fiat divinative, sed inquirendo a Deo, & ex ejus revelatione prænotionem futuri, non est intrinsece mala, & hoc modo fiebant in lege veteri, nova autem id non licet. Differt a consultoria, quod consultoria per se primo non ordinetur ad cognoscendum futura, sed solum ad tollendas dubitationes plerumque occurrentes, ut licite possit invocari Deus, ut dignetur indicare, quid agendum vel vitandum. Sors autem divinatoria per se primo ordinatur ad prænoscentia futura, sive occulta dependentia a libero arbitrio, quorum cognitio solius Dei est propria, & de his Spiritus S. Ecclesiam satis in lege gratiæ illuminavit, quantum necessarium est ad salutem spiritualem.

Ad 1. *n.* 3. Observa ex Busemb. *lib.* 3. *tr.* 1. contra Religionem, quæ est virtus moralis, qua internus & externus cultus Deo debitus exhibetur; peccatur per excessum, ut per superstitionem, & per defectum, ut per irreligiositatem cum speciebus. Superstitio enim est falsa Religio seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis. Unde alia ratione rei cultæ, alia ratione cultus.

Divinatio, quæ fit per pactum expressum, & qua dæmon expresse invocatur, excusari non potest a mortali; ea vero, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari a mortali quidam asserunt. Videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides vera non adhibetur, sed tantum timor quidam, aut suspicio suscipitur eventus futuri, eo quod tunc vere superstitiosa non sit, cum intentio non sit talis; *ibid. dub.* 2.

TITULUS XXII.

De Collusione detegenda.

SUMMARIUM.

1 *Collusiones cur falsi speciem habeant.*
2 *Pœna.*

FAlsi speciem habent collusiones eorum, qui ex pacto id agunt, occulta quadam conventione, simulare, ut alter in causa succumbat, aut superet, non ex animo, sed translato accusandi munere defungentes, sponte varicantes, & cedentes ultro, parte sua prodita, *leg.* 1. *§. prævaricationem ff. ad S. C. Turpil. ubi vide dicta.* 1

2 Per collusiones istas ne contingat Rempubl. lædi, non impedit absolutio, quominus reus iterato impetatur super crimine, & contra eum inquiratur, *c.* 1. 2. *& fin. h. tit.* Accusator prævaricationis convictus ab accusando repellitur, *l.* 5. *ff. de prævaricat.* Super beneficio facta collusio facit utrumque litigantium eo privari, ne dolus suus alicui prosit; non quidem ipso jure, sed per sententiam. Pensio vero beneficio per collusionem imposita ipso jure nulla est. Gigas *de Pensionib. q.* 42. Wamesf. *Cons.* 173. *nu.* 3. *de præben.*

TITULUS XXIII.

De Delictis puerorum.

SUMMARIUM.

1 *Delinquunt impuberes doli capaces.*
2 *Mitius tamen puniendi.*
3 *Puer doli capax occidens fit irregularis.*
4 *Doli capax quis dicendus.*

DElicta non tantum cadunt in eos, qui perfectæ sunt ætatis, verum & in impuberes, quatenus tamen doli sunt capaces. Delictum enim dici nequit, nisi quod factum per injuriam, quæ nulla est; ubi sensus deest. Unde & eatenus tantum pœna locum habet quoad delicta, quæ circa istam ætatem cadunt, ut sunt homicidia, blasphemiæ, mendacia, injuria, *c.* 1. *&* 2. *h. t.* * Minus tamen cum ætate agendum, propter judicii imbecillitatem, 1
2

quæ

quæ peccatum levius facit, *dict. cap.* 1. & interdum veniam commiserationemque mereri *dict. c. l. auxilium vers. in delictis ff. de minoribus & l. infans ff. Ad L. Corn. de sicar.* Quod & obtinet in casu, quo delictum patefit demum post pubertatem. Neque enim ideo gravius puniendus reus, cum per hoc in eo non ponatur gravior culpa, & semper inspiciendus sit personæ status, qui fuit tempore delicti, *l. 1. ff. de pœnis.*

3 Irregularitatem quin contrahat puer doli capax occidens non est dubitandum, secundum dicta sup. *De homicid.* neutiquam vero, si necdum sit doli capax, quamvis id velit Hostiens. in *c.* 1. *h. t.* cum nequeat dici laborare defectu mansuetudinis, qui citra sensum deliquit. Et facit expressus textus in *Clem. unica de homicidio*, qui infantem irregularitate non adfici per cædem commissam adserit.

4 Doli capax quis sit dicendus, disputatur. Sunt, qui proximum pubertati capacem esse volunt, per text. in *§. penult. Instit. de oblig. quæ ex delicto.* qualem faciunt masculum, qui attigit annum decimum cum dimidio, fœminamque nonum cum dimidio. *Glos. in §. pupillus Instit. de inutilib. stipul.* Verum rectius id judicis arbitrio relinquetur secundum discretionem impuberis colligendum ex circumstantiis, cum contingat alios aliis maturius judicio pollere. Nec obstante *d. §. pen.* qui non adserit simpliciter pubertati proximum intelligere se delinquere, sed si ideo intelligat quid agit. Covar. *ad d. Clem. un. p. 3. in prin. n. 5. & de matrim. p. 2. c. 5. n.* 7. Menoch. *Arbitr. 2. casu* 57. Guttierez *in repet. Auth. Sacramentum C. Si adversus vendit. nu.* 4.

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

SUMMARIUM.

1 *Clericis cur, & quatenus interdicta venatio.*

2 *Capta venatione illicita an fiant Clerici capientis.*

1 VEnatio licet ex se sit licita, inhibita tamen Clericis, tum ne per eam a divinis officiis abstrahantur, tum quod propter feritatem, armorum usurpationem, cædes, clamores, cursus, statui eorum, qui gravitatem morum desiderat, minus respondeat. Et hoc quoad eam, quæ canum & armorum fit strepitu, *c. 1. h. t.* Ubi frequens in venatione Episcopus tribus mensibus suspendi jubetur ab officio; Diaconus duobus, Subdiaconus ab omni officio. Hinc & canes & accipitres alere iis interdictum. *c. 2. h. t. can. 3. & 4. Dist.* 34. cum prohibito fine censeantur & prohibita media. Quiete tamen & rara per retia, laqueos, non videtur inhibita, sive fiat gratia exercitii, recreationisve, sive necessitatis. Abbas in *d. c.* 1. cum lex non sit extendenda ultra rationem, quam habet adjuncta.

Quæri posset: An capta per Clericum venatione illicita ejus fiant? R. Omnino ejus fieri, nec esse restitutioni obnoxia in foro animæ, modo nullius fuerint, nam si qua obligatio restituendi esset hac in specie, ea deducenda foret a justitia commutativa, quæ per istam venationem non potest dici infringi, quia nulli damnum infertur, cum fera nullius maneat, nec adficiatur per prohibitionem; quæ tantum facit Clericum peccare, & ad pœnam injunctam teneri, non etiam ad quid restituendum, quamvis per judicem in pœnam transgressionis possit fera capta auferri. Covar. *ad c. Peccatum p. 2. §. 8. num. 2. &* 4. 2

TITULUS XXV.

De Clerico percussore.

SUMMARIUM.

1 *Clericis cur interdicta percussio, ejusque pœna.*

2 *Clericus qui stetit in pugna, vel in conflictu an irregularis.*

CLericum decet mansuetudo, cui repugnat percussio, quæ fit facto aut verbere, etiam causa correctionis, cum verbis potius & admonitione, arguendo, obsecrando, increpando, omni patientia & doctrina, secundum Apostol. 2. *ad Timoth.* 4. a dictis subditos suos avocare debeant Episcopi, non etiam verberibus; nova enim & inaudita prædicatio quæ verberibus exigitur *can. 2. distin.* 45. Percussor existens, si monitus se non emen- 1

det, a gradu, quem habet, deponendus est *c. 1. h. t.* Episcopus, qui crudeliter mulierem fustigari jussetit, etsi ea de causa non sit defuncta, tamen quia ea res ordini non convenit, ab officio Missæ duobus mensibus abstinere jubetur, *c. 2. h. t.* Flagellis tamen, & virgis cædere, si causa postulet, non est inhibita, ne in vindictam sanguinis transeat, *c. 4. sup. de raptorib.*

2 Clericus, qui stetit in pugna ex parte repellentium violentiam; in qua aliqui sunt occisi, non ideo est irregularis, etiamsi lapides una projecerit, nullo percusso; jubetur tamen abstinere a celebratione Missarum per biennium *c. 2. h. t.* Non esse quoque irregularem, qui in conflictu fuit, in quo commissa cædes, citra ejus factum aut consilium, videtur dici *cap. fin. hoc tit.* ut probabiliter ibi defendit Abbas: & facit, quod in *cap. pen. ibid.* in simili fere casu non ponatur irregularitas. Contra tamen tenet *Gl. fin. d. cap. fin.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIUM.

1 *Criminis hujus gravitas, & cur peccatum hoc dicatur irremissibile.*
2 *Blasphemia quibus modis committatur.*
3 *Est peccatum mortale etiam in materia levi.*
4 *Pœna blasphemiæ; & an in foro exteriori sit imposita censura.*
5 *A pœna quid excuset, aut eam mitiorem reddat.*

1 MAledica lingua ne quidem Laicis impunita, multo minus Clericis: quæ si solvatur in Dei, aut Sanctorum ejus injuriam, blasphemiam continet, grave continens delictum, vergens in diminutionem divini honoris, per probrosam irreligiositatem. Unde blasphemans contra ipsam Deitatem, impie agere dicitur, & peccatum committere, quod nec in hoc, nec in futuro sæculo remittatur, *c. an qualis dist. 25.* scilicet commissum studio & contemptu, quale peccati genus dicitur commissum in Spiritum Sanctum. Quod autem dicatur irremissibile, accipiendum est de difficultate pœnitendi, & remittendi. *Gloss. in d. c. qualis* cum opponatur dispositioni necessariæ ad peccati remissionem, quam ideo reddit difficilem, non etiam omnino removet, cum nullum sit peccatum, quin remitti possit vere pœnitenti.

Committitur autem varie. Interdum nude tantum, citra alterius peccati malitiam, per contumeliam in Deum aut Sanctos ejus: nam & in Sanctis suis maledicitur Deus, & in hos prolata verba blasphema in Deum redundant, ex consequenti scilicet. Cov. in *c. quamvis de pactis in 6. p. 1. §. 7. n. 9.* Suar. *de statu relig. tomo 1. Tract. 3. de irreligios. c. 4. n. 2. & seqq.* Non raro malitia alterius peccati conjuncta est, ut infidelitatis, hæreseos, quando ea continet falsitatem contra fidem, formaliter, aut virtualiter adfirmando, aut negando aliquid de Deo, quod fides docet, veluti: *Abnego Deum, non credo in Deum.* 2

Proferuntur & interdum verba blasphema citra odium Dei, interdum ex odio in Deum proficiscuntur. Interdum & adest malitia juramenti, ut cum juratur ignominiose, & expressis partibus corporis Christi, per caput, capillos, aliaque ejus membra, ut intelligere est ex *can Si quis per capillum XXII. q. 1. & Nov. ut non luxurientur homines & c. 77. §. 1.* Sic & juramento æquiparare divinam veritatem humanæ spectat ad blasphemiam, ut cum dicitur tam verum esse, quam Deum esse, aut Christum natum ex Virgine, quam verum esse Evangelium, cum per hujusmodi jurandi formas humanæ veritati tanta infallibilitas & certitudo, atque est divinæ, attribuatur, & ita creaturæ, quod est proprium creatoris, non sine blasphemia, propter irreverentiam & contumeliam divinæ veritatis. Qua tamen in re sæpe contingit loquentes excusari a blasphemia, quod per exaggerationem quamdam ista, & similia proferant, non intendentes omnimodam æquiparationem, ut sint extra malitiam blasphemiæ. Spectat & ad blasphemiam, per falsos Deos jurare, vel creaturam, ut talis est, cum tribuatur idolo vel creaturæ, quod est proprium veri Dei, & est vera hæc blasphemia. Est & interdum conjunctum perjurium, aut alterius peccati malitia, quæ exaggerat peccatum blasphemiæ.

Certum autem est, blasphemiam ponere peccatum mortale, nec esse veniale ex 3
sola

sola levitate materiæ, nisi accedat subreptio & indeliberata voluntas, veluti ex subita quadam passione, aut motu, aut etiam prava consuetudine, quæ tollit advertentiam. Suarez *de Irreligios c. 6. n. 1. & 2.*

Pœna ejus in foro Dei est æterna; nisi culpa abluatur pœnitentia, uti fieri posse dictum superius.

4 Q. An in foro exteriori sit imposita censura? R. Præcipi quidem in *d. can. si quis*, ut deponatur Clericus blasphemus, laicus excommunicetur; non esse tamen illum Can. sententiæ latæ, sed ferendæ, ut patet ex verbo: *deponitur*: & nulli invenitur alius textus censuram ipso jure imponens, nec etiam peccatum esse reservatum. Suar. *d. l. c. 7. n. 2.*

Imponuntur autem variæ pœnæ blasphemanti laico per jus Canonicum, & pœnitentia publica, *c. fin. h. t.* Ubi etiam per temporalem potestatem dicitur imponenda pœna pecuniaria: quæ & mortis pœnam infliget, si ea sit gravitas blasphemiæ *d. Nov. 77. in fine*, impositam & a Lege veteris Testamenti, *Lev. 24.* Varias item pœnas variis in locis in usu fuisse, & esse tradit Covarr. *d. loco n. 22.* ut & crimen hoc esse mixti fori, *ibid. n. 29.* Nam alibi labium superius abscinditur, alibi lingua perforatur clavo aut ferro, alibi ligno includitur. Quo videtur respicere Seneca 4. *De benef. c. 36. Domno castigabo promittendi temeritatem. Ecce ut doleat tibi, ut postea considerativs loquaris, quod dicere solemus, linguarum dabo*; respiciens secundum aliquos, tenue illud lignum, quo blasphemorum lingua coerceri solet: alibi etiam lingua amputatur. Vid. Boer. *Decis. 301. n. 14. & 15.* Thom. Gramm. *Decis. Neap. 52.* Jul. Clar. *§. Blasphemia n. 3.* Griv. *Decis. Dolan. 24.* Menoch. 2. *arbitr. casu 375.*

5 Excusat, saltem ad mitiorem pœnam, calore iracundiæ prolata blasphemia, uti & ebrietas eam mitigari facit. Furor autem, ut & infantia, propter defectum sensus, omnino excusat. Abbas *ad d. c. fin. h. t.* Romano Pont. maledicens, aut in depressionem officii ejus verba temeraria proferens, ex arbitrio Episcopi compescendus dicitur, *c. 1. h. t.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. adde Peccatum in Spiritum S. dicitur irremissibile. Matth. 12. Quia ordinarie, & ut plurimum non curatur a peccatoribus, 1. Quia directe repudiat gratiam Dei. Sicut si infirmus unico remedio curari posset, & is illud admittere nollet, recte dicitur moribus incurabilis. 2. Quia cum sit peccatum ex malitia, & non ex ignorantia aut infirmitate, nihil in se habet, unde veniam mereatur. Sannius *tom. 3. dist. 7. q. 4. n. 8.*

Ad num. 3. & 9. Observa, quod *num. tertius* agat de dubio juris, *n. 9.* de dubio facti. Quod si igitur dubitem de jure & opere, non incurro irregularitatem: quia præsumitur irregularitas non esse imposita; si de facto, debeo prius dubium practicum deponere. Vide Zoes. *de Vol. n. 50.*

Ad num. 12. in medio adde. Sepeliens si divinum officium adjungat, fit irregularis. Per divinum officium intellige orationes & solemnitates in conductu, ut, qui illas legit solemniter, fiat irregularis, non reliqui sicut in canente horas, ut idem videatur dicendum, si solemniter benedicat fructus, ut in Paschate cibos, in Purificatione candelas.

Ad n. 16. Quæres. Quid si Parochus solemniter illos copulet? Videtur etiam referri ad actus ordinis, cum benedictionem nubentium in aliena Parochia facere non possit.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato ministrante.

SUMMARIUM.

1 *Censuram incurrens ipso jure fit irregularis.*
2 *An & per hominis sententiam fieri possit?*
3 *In dubio an judicandum pro irregularitate?*
4 *Suspensus interdictus celebrans fit irregularis.*
5 *An & excommunicatus?*
6 *Quid juris in excommunicato tolerato?*
7 *Ab hac pœna qui excusentur?*
8 *An dubitans excusetur?*

9 *Et quid, si vere fuerit excommunicatus, vel censura aliqua notatus.*
10 *Incurrit hanc irregularitatem censura notatus ex actu Ordinis majoris proprii.*
11 *An & per baptismi collationem?*
12 *Quinam actus ordinis faciant incurri irregularitatem.*
13 *Eam incurrit Episcopus ministrando Sacramentum Confirmationis, Ordinis.*
14 *Sacerdos absolvendo sacramentaliter.*
15 *An exercens jurisdictionem spiritualem fori exterioris.*
16 *An Parochus adsistens matrimonio contrahendo?*
17 *An sacerdos dispensans Sacramenta fidelibus?*
18 *An ministrans in Ordine, quem non habet?*
19 *An celebrans actus minorum ordinum?*
20 *Per Ordinis susceptionem an incurratur?*
21 *An concionando.*
22 *An recitando Horas Canonicas in Choro?*
23 *Excommunicatus audiendo Missam an eam incurrat?*
24 *An non ligatus faciens coram se ligatum celebrare?*
25 *Qui coram interdictis celebravit, si postea iterum celebret, fit irregularis.*
26 *Non etiam recipiens Sacramenta ab excommunicato licet notorio.*
27 *Celebrans in loco interdicto, pulsans campanas, an fiat irregularis?*
28 *An conferens aut recipiens Ordines tempore interdicti.*
29 *Effectus hujus irregularitatis.*

IRregularitatem variis de causis contrahi ipso jure, colligere est ex iis, quæ dicta supra suis locis de bigamis, illegitimis, hæreticis, homicidis. Hoc Tit. proponitur alius modus, scilicet exercitium
1 Ordinis ab eo, qui censuram incurrit: facit enim hic ipso jure esse irregularem celebrantem, citra sententiam hominis, cum statim incurratur, ut factum est commissum, cui est adnexa independenter a sententia judicis, etiam declaratoria criminis; cum consistat hæc res in quadam privatione seu prohibitione, quæ per ipsam legem immediate potest imponi, quæ propterea dicitur secum adferre executionem; *c. Pastoralis in fine sup. de appel.* Nec requirit actum aliquem per hominem exercendum, de quo in *c. cum secundum de Hære t. in 6.*

Quæritur autem: An & per hominis 2
sententiam possit imponi irregularitas? R. Id posse alicui videri, argumento censuræ, quæ alia est hominis, alia juris, ut dicetur infra *de excom.* Contra tamen dicendum, immediate tantum a jure imponi, non etiam ab homine. Cujus fundamentum in eo est, quod irregularitas non incurratur, nisi in casibus jure expressis, per text. in *cap. Is, qui 18. de Sent. excom. in 6.* Ut in casu, quo a jure non est imposita, non possit per hominem aut judicem imponi, ad quem licet pertineat declarare, an effectus aliquis sit sufficiens ad irregularitatem, tamen ea declaratio supponit jus inducens irregularitatem. Nav. *cap. 27. numer. 94.* Cov. *in Clem. un. de homic. in pr. n. 3.* Nec facit, quod arbitrio judicis pœna privativa possit imponi in casibus, quibus lex certam non præscribit, *c. de causis 4. §. 1. sup. de off. deleg.* cum judex in arbitrariis pœnis debeat imitari jus, quatenus designat pœnas a judicibus injungendas, ideoque nunquam imponet eam, quam jus aliquando, scil. in proportionali delicto, non jussit a judicibus imponi. Nunquam autem præcepit imponi irregularitatem, ergo nec judex eam infliget. Ita Suar. *Tom. 5. de censuris disp. 40. sect. 4. n. 10.*

Quid si jus sit dubium, an judicandum pro irregularitate? Id posse videri, 3
per text. *cap. ad audientiam sup. de homic. & c. Illud 5. §. licet h. t.* ubi in casu dubio Pont. respondit aliquem esse separandum a ministerio Ordinum subjuncta ratione, quod in dubiis sit eligenda semita tutior. Verum cum *d. c. Is, qui 18.* dicatur non incurri irregularitatem, nisi in casibus jure expressis, non possit autem dici Jure expressa, quæ est dubia; dicendum ei non esse locum, quia pœna non facile inducenda. Si tamen res ita dubia sit, ut versetur sub opinionibus, & opinio adferens eam esse jure latam, ita sit probabilis, ut contrarium probabilitate carere videatur, ea sufficiet ad inducendam irregularitatem. Vid. Suarez. *d. disp. 40. sect. 5. n. 4. 5. & 6.*

Suspensum celebrantem fieri irregula- 4
rem

rem probatur per text. in *c.* 1. *de sent. & re judic. in 6.* De interdicto colligitur ex *d. c.* 18. ubi in loco interdicto celebrans incurrit irregularitatem, ut multo magis idem sit dicendum de persona interdicta celebrante, *c. Is*, *cui* 20. *de sent. excom. in 6.*

5 Dubitatur: An excommunicatus celebrans sit dicendus irregularis? Resp. Hoc in Tit. fieri quidem mentionem depositionis, non tam ipso jure inflictæ, quam per factum hominis, nullibi vero irregularitatis hoc ipso impositæ, excommunicato celebranti, cum in *c.* 1. *b. t.* dicantur contumaces depositionis sententiam incursuri: & in *c.* 4. *eod.* perpetua depositione damnandi: item in *c.* 2. dicatur etiam implorandum brachium sæculare, ut contumax exilio damnetur. Sunt, qui argumento suspensi & interdicti idem statuant in excommunicato, ex paritate rationis; verum argumentum tale in pœnis non procedit. Dicendum tamen, textum sufficientem esse in *d. c.* 5. *§. circa fin. b. tit.* qui dicit excommunicato celebranti ibi non infligi pœnam, quam Canon infligit; est autem illa pœna, de qua hic, ut patet ex *can. si quis* 7. *xi. q.* 3. Patet idem ex *c. fin. b. t.* ubi dicitur non fieri irregularis celebrans adfectus minori excommunicationi; quem videtur frustra excipere Pont. nisi majori adfectum vellet eam incurrere. Et licet argumentum a contrario sensu parum sit validum in jure, utique in pœnalibus, neque etiam in his succedat regula, quod exclusio unius sit inclusio alterius, cum pœna non soleat inferri sine lege, sufficiunt tamen loca supra allegata, quæ satis expresse inducunt irregularitatem ipso facto.

Itaque & excommunicatus exercens actum Ordinis, fit irregularis. Quod accipiendum de adfecto majori excommunicatione; non etiam de minori tantum; qualis licet graviter peccet celebrans, aut Sacramenta conferens, eligere tamen potest, quamvis eligi nequeat *c. fin. boc tit.* Quod si quis interdictus ministerio se immiscere per contemptum & superbiam præsumpserit, & contempta admonitione sui Episcopi perduraverit, excommunicandus est, & contumax brachii sæcularis auxilio damnandus exilio, *c.* 2. *b. t.* perpetuo etiam deponi jubetur Clericus contumax, *c.* 3 *b. t.* & beneficiis omnibus spoliandus dicitur, *c.* 6. *b. t.* Et hoc in adfectis censura non toleratis.

Quid in his, qui tolerantur? Resp. Nihilominus fieri irregulares, exercendo actum Ordinis sibi interdictum, per dicta loca, quæ indistincte loquuntur. Nec facit quidquam Bulla Martini V. in Conc. Constantiensi, qua quidem adfecti censura nec tolerantur, nec sunt evitandi, quia per istam Bullam clare Pont. exprimit, se non intendere ullatenus revelare excommunicatos, sed tantum timoratis succurrere conscientiis, uti dictum sup. *de sepult. n.* 9. Vid. Covar. *in c. Alma de sent. excom. in* 6. *p.* 1. *§.* 2. *n.* 11. Avila *de censur. p.* 7. *disp.* 10. *sect.* 2. *dub.* 1. 6

Videtur tamen excusari ab hac pœna exercens actum ordinis, ad vitandum scandalum, & gravem infamiam ex manifestatione delicti per omissionem, quia tunc exercitium tale non est voluntarium. Idem dicendum in casu, quo extrema alicujus necessitas postulat, deficiente altero Confessario, ut alicui existenti in mortis periculo Sacramenta exhibeat. Idem in eo, qui probabiliter ignorat se censura adfectum, *c. pen. b. t.* Cov. *d. p.* 2. *§.* 10. *n.* 9. 7

Quid si dubitet? Resp. Erroneam quidem conscientiam grave peccatum ponere, propter periculum, cui se exponit dubitans, & in effectu ponere idem peccatum, ac si non foret erronea; neutiquam tamen infligi irregularitatem, cum pœna non incurratur per actum intentum seu existimatum, sed revera perfectum. Suar. *d. disp.* 40. *sect.* 5. *n.* 11. 8

Quid ergo, si vere fuerit excommunicatus, aut aliqua censura notatus? Resp. Aliquorum esse sententiam, eum irregularitate adfici per text. in *c.* 5. *b. t.* quod habet, debuisse quidem reum, postquam de sententia dubitaret, abstinere ab Ecclesiasticorum Sacramentorum pertractatione, quod tutior via sit eligenda, & in dubio præstet abstinere, quam temere celebrare, ut ait Pont. *in c. pen. sup. de homic.* adhibendam tamen videri distinctionem, an quantum in se fuit, dubitans sufficienti diligentia laboraverit inquirere veritatem, & ad expellendum dubium, necne. Posteriori casu dubitantem incurrere irregularitatem, propterea quod operando exposuerit se manifesto periculo errandi: ut cum opus sit vere illicitum & prohibitum sub tali pœna, non possit dici liber ab ea, quo opus prohibitum videatur voluntarie commisisse. Ut in eo procedat *d. c.* 5. quod cum 9

se

se fundet in relaxatione per misericordiam, videtur indicare, de rigore irregularitatem fuisse inductam; adfectata enim ignorantia est loco scientiæ, uti dictum sup. *Qui filii sint leg.* Priori casu, cum dubitans egerit quantum est in se, ut erueret veritatem, & expelleret dubium, nec potuerit de altera parte probabiliter judicium ferre, videtur non esse in culpa, & perinde gerere se posse, atque ille, qui nulla est adfectus irregularitate. Nam ignorantia, quæ manet, involuntaria est, & quasi invincibilis, propter adhibitam sufficientem diligentiam ad eam expellendam, ut non obligetur tali præcepto, & operando nulli periculo se exponat. Quod accipiendum, si dubium practice deponat, judicando se non obligari tali præcepto, cum nemo debeat dici obligatus, nisi sufficienter pateat de lege. Pro qua parte facit, quod cum partium jura sint obscura, potius reo favendum sit, *cab. cum sunt* 11. *de R. J. in* 6. qualis hoc in casu habetur dubitans. Quod non tantum procedit in foro exteriori, verum etiam interiori, cum in casu dubio veritas lateat in utroque foro. Quo in casu judicium exterioris fori fertur ex principio practico, eo quod præsumatur innocens, qui non probatur nocens, & quod in casu dubio reus absolvendus potius, quam camnandus, meliorque sit conditio possidentis. Quod principium æque rationabile in foro interno, atque externo, in casu præcipue, quo ipse reus est sui accusator & defensor. Quod si dubium non deposuerit, sed practice maneat, certissimum est dubitantem debere eligere partem tutiorem, in qua nullum est peccatum, & se habere quasi irregularem, abstinereque ab exercitio actionum prohibitarum per irregularitatem, alias exponeret se periculo, celebrando cum irregularitate. Et hoc in casu dicit Pont. *in c. ad audientiam* 2. *c. significasti* 18. *sup. de homic. & d. c.* 5. *h. t.* eligendam esse in dubiis semitam tutiorem. Plura Suar. *d. sect.* 5. *n.* 12. *& seqq.*

10 Irregularitas prædicta ut incurratur, necesse est, exerceatur aliquis actus ordinis majoris illi proprius ab eo, qui censura irretitus, cujusmodi est in Sacerdote Missæ celebratio; in Diacono lectio Evangelii, in Subdiacono lectio Epistolæ.

11 Sed quæritur: An & collatio baptismi? Resp. Si solemniter conferatur, adfirmandum esse, cum respiciat munus Sacerdotale Sacerdoti proprium: secus vero, si minus solemniter privatim; sive urgente necessitate, quia tunc exercetur non ut munus sacerdotale, licet a Sacerdote, verum ut cuivis etiam laico conveniens. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 2. Suarez *de censur. Disp.* 11. *sect.* 3. *numero* 11. *&* 20.

Ubi notandum, esse aliquos actus, qui etsi sint actus ordinis, tamen non alias censeri tales esse, ad hunc effectum, quam si solemniter fiant; cum minus solemniter etiam a laicis exerceantur, ut est lectio Evangelii, Epistolæ; quæ proinde si non solemniter fiat a Clerico ordinato non incurret ille irregularitatem, cum faciat eam tanquam laicus, non autem tanquam actum Ordini proprium; secus, si solemniter. Sic sepeliens aliquem in loco sacro, omisso divino officio, etiamsi sit censura ligatus, non contrahet tamen irregularitatem: secus si divinum officium adjungatur, quia officium divinum sepulturæ est proprium Sacerdotis. Item benedicens mensam vel fructus non fiet irregularis, cum talis actus non sit proprius Ordinis alicujus. Sic & præsentando, eligendo, visitando, confirmando electum, non incurritur. Navar. *cap.* 27. *n.* 244. Alii vero sunt actus ita Ordinis proprii, ut ab alio fieri nequeant, quo casu etiam non solemniter a non ordinato exhiberi nequeunt. Exemplum est in Sacerdote, qui etsi omissa omni solemnitate Eucharistiam consecret, nihilominus fit irregularis, si censura teneatur, quia actus iste est omnino proprius Ordinis. Idem in administrante Sacramentum extremæ unctionis, etiamsi omittat solemnitatem. 12

Quid in Episcopo ministrante Sacramentum Confirmationis? Resp. Idem dicendum esse, quod hujusmodi etiam exhibita non solemniter nihilominus sint actus ordinis proprii. Non obstante, quod Ordines minores possint conferri a non Episcopo, ut possit videri ordinatio non esse proprius actus ordinis Episcopalis, verum tamen necessario præsupponit characterem inordinante, *cap. cum contingat sup. de ætate & qual. præfic.* Ut videatur saltem ad Sacerdotem spectare ordinem. Covarr. *ad cap. Alma. p.* 2. *§.* 3. *num.* 4. Vid. Avila *d. p.* 7. *disp.* 9. *sect.* 2. *dub.* 10. 13

Quid

14 Quid in sacerdote absolvente Sacramentaliter? Resp. Quamvis in occulto absolvat, nihilominus eum fieri irregularem, eo quod actus sit proprius ordinis sacerdotalis, nec habeat aliam solemnitatem, si tamen intendat absolvere, & perficere Sacramentum. Nam si tantum fingat, contra videtur dicendum; cum non utatur actu Ordinis. Non obstat, quod ratione excommunicationis absolutio sit nulla; neque enim semper nulla est, ut quando facta ab eo, qui non est evitandus; & ut nulla sit, tamen, quia quantum in se est, fungitur actu ordinis, sibi prohibito; recte dicitur fieri irregularis. Vid. Suar. *d. sect.* 3. *n.* 12. *& seqq.*

15 Quid in exercente jurisdictionem spiritualem fori exterioris, in excommunicando, suspendendo, aut absolvendo a censuris? Resp. Non induci irregularitatem, etiamsi talis sit suspensus a jurisdictione. Ratio est, quod actus jurisdictionis spiritualis non sit actus Ordinis, ut desit causa irregularitatis: modo tamen absolutio fiat sine solemnitate, scil. sine stola, Psalmis, orationibus; secus enim dicendum foret, si ejusmodi solemnitas adhibita esset, quia talis absolutio est actus proprius ordinis sacerdotalis.

16 Hinc patet Parochum excommunicatum adstantem matrimonio contrahendo non contrahere irregularitatem, ex eo, quod actus iste non sit tam ordinis, quam jurisdictionis. Vel potius dicendum, requiri ad actum matrimonialem praesentiam Pastoris, tanquam testis qualificati beneficio pastorali, qualis etiam esse potest non sacerdos, ut dictum sup. *De clandest. despons. n.* 13. Benedicens tamen nuptiis in hanc poenam incideret; est enim benedictio solemnis & actus sacerdotalis, ut patet ex *cap.* 1. *&* 3. *sup. de secundis nupt.* Vid. Suar. *d. sect.* 3. *num.* 18. *&* 19.

17 Unde patet, quid dicendum de Sacerdote dispensante Sacramenta fidelibus? R. Eum fieri irregularem, cum ministerium istud sit proprium Sacerdotis ratione Ordinis. Unde est, quod excommunicatio absolute inhibeatur, ne ministret. Aliud videtur quibusdam dicendum in Clerico inferiori, cujus ordini non respondet Eucharistica distributio, ut usurpando ea, quae sunt ordinis superioris, non operetur ut Clericus, sed ut iniquus usurpator eorum, quae non sunt sui officii, vel ut laicus. Suar. *d. loco nu.* 21. *& seqq.* Avila *d. sect.* 2. *Disp.* 13.

18 Quid de ministrante in Ordine, quem non habet, aut per saltum promoto in Ordine, quem omisit? Resp. Hunc esse irregularem, velle Navarr. *cap.* 27 *nu.* 242. si serio utatur, & non joco; idemque & in laico procedere, qua de re *Tit. seqq. & Tit.* 29.

19 Quid de celebrante actus minorum Ordinum? Resp. Posse videri & eum fieri irregularem secundum allegata supra in *prin. h. t.* quae habent, ligatum censura exercentem aliquem actum sui officii, esse irregularem, non facta limitatione ad majores Ordines. Abbas in *cap.* 2. *n.* 4. 7. *&* 10. *hoc tit.* per textum ibi, qui loquitur indistincte de exercente ministerium sibi interdictum, & sequitur Navarr. *Cons.* 43. *nu.* 10. *De sent. excom.* Contra tamen dici posse videtur, uti & insinuatum sup. *eod. n.* 9. *in fine*, ex eo, quod actus minoribus ordinibus deputati fieri etiam possint a laicis, ut non videantur ita proprii Clericis, eosque exercens Clericus iis initiatus non possit dici irregularis: & propter actus hujusmodi non induci hanc poenam tradit Navarr. *d. cap.* 27. *numer.* 244. Suarez *de Cens. disp.* 42. *sect.* 4. *n.* 15. Avila *d. dub.* 3. Quae sententia videtur probabilior: & pro ea facit, quod poenalia sint stricte interpretanda, nec extra casum suum extendenda. Et hoc ita dicendum, nisi exerceantur tanquam ab ordinato, & realiter, ut nonnisi ab illo exerceri possint. Quod rarius contingit; nam fere & laici passim ea exercent, ut tradernus *Tit. seq.*

20 Quaeri consequenter posset, I. An incurratur haec irregularitas per Ordinis susceptionem? Resp. Ita velle Navar. *d. cap.* 27. *n.* 241. per text. *cap.* 1. *inf. de eo, qui furt. Ord. susc. & c. cum illorum* 32. *inf. De sent. excom.* Quae tamen jura non tam loquuntur de irregularitate actu inflicta, quam de suspensione, aut facienda depositione. Suar. *de Cens. Disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 57. Ut dicendum sit, per eam quem non incurrere irregularitatem. Ratio est, quod jura eum tantum notent, qui censura ligatus exercet aliquem actum sui ordinis: non exercet autem, qui cum suscipit, non tantum minorem, sed & majorem, ut Diaconatum, Subdiaconatum, nisi ta-

tamen canat solemniter Evangelium ut Epistolam, quia ejusmodi actus est ordinis. Non semper autem minorem exercet, licet hoc putet Covar. *ad d. c. alma p. 2. §. 3. n.* 5. cum sæpe plures ordinentur, ex quibus unus aut alter eligitur ad canendum Evangelium & Epistolam. Quod & de Sacerdotio suscepto posset dici, cum nec talis agat actum ordinis, etsi contra velit Covar. *d. loco*.

21 II. An concionando? Resp. Ita velle Navar. *d. c. 27. n. 163. §. Octavo*, ex eo, quod actus iste sit peculiariter ordini Evangelii, id est, Diaconatui deputatus de jure vel consuetudine Ecclesiæ. Contrarium tamen verius, cum non sit actus ordinis, nec actus divinus; unde & excommunicatus non prohibetur interesse concioni, *c. responso 43. inf. de sent. excom.* Nec facit, quod ex Ecclesiæ instituto prædicare verbum Dei non licet, nisi minoribus Ordinibus initiato, quia non ideo sequitur esse actum ordinis, hoc enim non temere a quovis usurpetur. Vid. Avila *d. l. dub. 2. §. ex dictis*,

22 III. An recitando Horas Canonicas in Choro? Resp. Recitare Horas, canere Responsoria, Lectiones, Psalmos, etiam in Choro, non spectare ad Ordinis actum, cum & laici ea recitare possint. Navarr. *d. cap. 27. n. 244.* Nisi tamen tanquam sacerdos Orationem dicat, cum faciat officium muneri sacerdotali proprium. Vid. Suarez. *disp. 12. sect. 2. n. 13.* Avila *d. sect. 2. Dub. 2. §. Primo*.

23 IV. An excommunicatus audiendo Missam? Resp. Non videri, cum non exerceat actum Ordinis, ex quo solo irregularitas incurritur. Et hoc, si simpliciter Missam audiat, non præstando auctoritatem; nam si causam det, ut Missa coram se celebretur, mandando aut jubendo, etiam non ligatus censura incurreret irregularitatem, secundum *Gl. in Clem. 2. V. celebrari De privil.* quam approbat Abbas *in c. illud n. 8. h. t.* Covar. *ad d. cap. Alma p. 1. §. 6. in fine*. Nihil facit, quod *in fine d. c. illud* dicat Pont. *vel se celebrationi ingesserint divinorum*, nam hoc non accipiendum, quasi sola præsentia in divinis faciat irregularem, sed præsentia cum auctorizatione. Suarez *d. l. n. 4*.

24 V. An non ligatus faciendo coram se ligatum celebrare? Resp. Hoc velle Nav. *d. n. 244. per Gl. in d. Clem. 2.* quæ tamen non loquitur in casu *d. c. illud* jam dicto: ut cum non sit textus, qui hoc in casu disponat, sit dicenda procedere decisio *d. c. Is, qui 18. De sent. excom. in 4.* quod scilicet non sit dicenda irregularitas nisi in casu jure expresso. Quantum ad non ligatum, censura celebrantem coram ligato, etiam non tolerato eum non incurrere irregularitatem, colligitur ex *d. c.* 18. Avila *d. sect. 2. Dub. 6. §. Tertio*.

Dubium movetur de iis, qui coram interdictis celebrarunt, si postea celebrent? Resp. Dubium causari per text. in *c. Episcoporum 8. De privil. in 6.* ubi talibus interdicitur ingressus Ecclesiæ ut postea celebrantes dicendi sint incurrere irregularitatem. Sed dicendum, *d. c.* 8. tantum agi de exemptis, qui celebrabant coram interdictis, & admittebant excommunicatos publice & interdictos ad divina, idque causa exemptionis. In quorum odium cum hoc sit statutum, non est trahendum ad alios, qui coram interdictis celebrantes non potuerunt dici interdicti, licet male fecerint, atque ita nec irregulares, si postea celebrent, cum pœnæ sint potius interpretatione mitigandæ, quam extendendæ. Covarr. *d. §. 6. n. 9. vers. qui vero*. Neque enim censuram violat, qui ea non ligatus, & magis se habet instar patientis, quam agentis excepto casu *d. c.* 8. Vid. Avila *d. sect. 2. dub. 7*. 25

Recipientes Sacramenta ab excommunicato notorio vitando, licet non sint immunes a peccato, si eos necessitas causæ non excuset; tamen irregularitatem non incurrunt, eo quod jura omnia loquantur de activo Sacramentorum usu, per eum qui notatus censura, unde extensio facienda non est ad passivam Sacramentorum perceptionem, cum id nullibi sit expressum. Vid. Suar. *dist. 11. sect. 3. n. 30*. 26

Incurrit & irregularitatem, qui in loco interdicto celebrat, nisi ad hoc habeat privilegium, *d. c. 18. de sent. excomm. in 6. & dicetur inf. eod.* & fiat secundum moderationes requisitas in *c. Alma de sent. excomm. in 6.* Quæ omnes servandæ sunt: alias unam omittens non esset immunis ab irregularitate, ut recte tradit Cov. *ad d. c. Alma p. 2. §. 4. nn. 6.* Ubi etiam recte docet, eum, qui pulsat campanas, ostia aperit, aut etiam inservit ministranti, non servatis moderationibus *d. c. Alma*, neutiquam contrahere irregularitatem: nam 27

riam licet videatur cooperari ministranti, non tamen alius potest censeri violare interdictum, quam qui actum gerit Ordini Ecclesiastico convenientem, non potest autem dici talem gerere, qui prædicta agit. Vid. Avila *d. sect.* 2. *dub.* 9.

28 Q. An tempore interdicti Ordines conferens aut recipiens non ligatus fiat irregularis? Resp. Ita dicendum esse de conferente Ordines, quod in loco interdicto exerceat actum Sacerdotalem; expressum idipsum in *d. cap.* 18. ut sit extra dubium, ut etiam idem obtineat in conferente minores, secundum dicta sup. *eod. num.* 13. Cov. *d. p.* 2. *§.* 3. *num.* 4. Diaz. *in Tract. sua cap.* 32. *num.* 4. qui idem trahunt ad eos, qui sacris vestibus prædictæ ordinationi ministrant. Ordinatum interdicti tempore non fieri irregularem patet ex dictis sup. *eod. n.* 20.

29 Effectus hujus irregularitatis est, quod reddat inhabilem ad divina officia, donec super ea dispensetur, & quidem per Pont. tantum, ex communi sententia in *c.* 1. *de sent. & re judic. in* 6. *& in c.* 1. *de sent. excom. in* 6. nisi contracta sit ex crimine occulto, super qua dispensare datum Episcopo, excepto homicidio. Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* Quod habetur de nullitate beneficii collati excommunicato, commodius explicabitur inferius Tit. 39.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante.

SUMMARIUM.

1 *Ministrans Ordine non suscepto fit irregularis; quoad susceptum suspenditur.*
2 *An, & quoad Ordines priores.*
3 *Non ordinatus baptizans an irregularis?*
4 *An laici usurpantes actum Ordinis.*
5 *An quoad omnes ordines.*
6 *Requisita ad hanc irregularitatem. I. Ut in ordine sacro quis ministret.*
7 *II. Celebret serio, non joco.*
8 *III. Celebret solemniter.*
9 *An hoc casu voluntas sola sufficiat circa intentionem.*
10 *Non ordinatus actum minorum Ordinum exercens an irregularis.*
11 *Qui non incurrant hanc irregularitatem.*

Incurritur & irregularitas per usurpationem Ordinis, quem quis non habet, 1 sive aliquem habeat inferiorem, aut superiorem; sive non. Diaconus Missam dicere si audeat, ad Sacerdotium non admittitur, *c.* 1. *&* 2. *hoc t.* in verbis: *Nunquam admittatur. Non poterit promoveri*, quæ significant aperte irregularitatem. Et hoc quoad Ordinem non susceptum, nam quoad susceptum non ponitur, nisi suspensio ad biennium aut triennium, Episcopi arbitrio.

Ubi disputatur: An ad omnes Ordines 2 priores extendatur ista suspensio? Resp. Ita videri; nam licet *d. cap.* 2. tantum suspendi velit a Diaconatu; eadem tamen est ratio quoad alios ante susceptos Ordines, cum peccatum usurpationis Ordinis non habiti etiam concernat priores omnes, non vero immediatum tantum. Quod licet dici probabiliter possit, tamen quia Canon ab exercitio Diaconatus tantum suspendit, & agitur materia pœnalis, quæ odiosa non tam extendenda, quam restringenda; probabilius est, suspensionem non concernere Ordines inferiores, eorumque ideo usum esse licitum. Quo modo & Abbas in *d. cap.* 2. tantum facit mentionem impediti exercitii Ordinis immediati, non etiam inferiorum. Vid. Suar. *de Cons. disp.* 42. *sect.* 4. *numer.* 2. *& seqq.* Ut autem ab usu ordinis sit suspendendus, & quoad superiores sit irregularis, beneficio tamen non privatur, ne per inopiam ad sæculi negotia reverti cogatur.

Est & irregularis non ordinatus baptizans, *d. cap.* 1. in verbis: *Nunquam* 3 *ordinetur*, quando nimirum solemniter baptizat tanquam præsbyter: qualis etiam dicitur ibidem excommunicandus in verbis: *abjiciatur de Ecclesia*. Abbas in *d. c.* 1. Simplex quoque Sacerdos administrans Episcopalia, quamdam contrahit irregularitatem, ex eadem ratione, quod se immisceat iis, quæ ordinis sui non sunt.

Q. An laici usurpantes actum Ordinis 4 sint irregulares? Resp. Ita recte dici, quia textus in *d. cap.* 1. loquitur in genere de non ordinato ministrante, & eadem ratio subest, quia scilicet utitur Ordine, ad quem non destinatus, qualem Canon voluit privari. Nihil facit Rubr. hæc, quæ habet, *D. Clerico non ordinato minist.* quia in manuscriptis habetur, *De non ordinato mi-*

ministrante. Deinde non semper procedit argumentum a rubro ad nigrum, cum contingat hoc illo esse generalius, & e contra, ut videre est apud Everard. *Loco a Rubro num.* 11. Facit, quod eadem ratio obtineat in laico, quæ in Clerico, imo major, cum magis peccet omnino ab Ordinibus alienus celebrans, quam in aliquo Ordine, saltem Clericatu constitutus Superiorem usurpans: quamvis in iis, quæ sunt juris positivi præsertim in materia irregularitatis, non sit multum efficax argumentum a simili, vel a majori. Plura Suarez in *3. p. D. Th. com. 3. disp.* 31. *sect.* 4. *in fine*.

5 Verum hic disputatur; An laicus sit irregularis quoad omnes Ordines, an vero tantum quoad eum, ejusque Superiores, quem usurpavit? Resp. Non totalem hanc esse irregularitatem, sed videri partialem; respectu scilicet Ordinis usurpati; argumento Clerici, qui non impeditur ministrare in Ordine inferiori, cui initiatus, etsi Superiorem male usurpaverit: ut idem secundum proportionem veniat dicendum de laico. Habet tamen communis sententia, eum excludi omnino ab omni Ordine, juxta *d. cap.* in verbis: *nunquam ordinetur*, simpliciter absolute & indefinitive: ut ea negativa æquivaleat universali, ab Ordinisque receptione universaliter removeatur sive laicus sive Clericus. Et licet Ordinis recepti exercitium & usus non impediatur, atque ita minor sit pœna ordinati, quam non ordinati, hoc tamen est per accidens. Ita Suarez *de Cens. d. disp.* 42. *sect.* 4. *n.* 10.

6 Ut autem hac ex causa incurratur irregularitas, requiritur Primo. In Ordine sacro quis ministret, nam minores etiam laici exercent. Et hoc ita scienter; quia si putans se habere Ordinem, quem non habet, cum exerceat, non incurret irregularitatem; cum ignorantia auferat contemptum, qui est causa pœnæ, atque ita hujus irregularitatis. Hinc ordinatus Sacerdos, omisso substantiali quodam, veluti manuum impositione, si ignoret quod non adverterit, inter ordinandum, non fiet irregularis, nam si adverterit, erit irregularis, cum propter substantialem defectum non videatur collatus Ordo. Patet hoc ex *d. c.* 2. *h. tit.* quem textum aliqui accipiunt de eo, qui non est ordinatus Sacerdos, atque ita ibi per manuum impositionem omissam accipiunt omissam ordinationem sacerdotalem totalem, ex eo, quod ibi vocetur Diaconus; ut si reliqua adsint, veluti impressus character sacerdotalis, data potestas conficiendi Corpus Christi per traditionem calicis, solaque omissa manuum impositio, celebrans Missam non sit dicendus irregularis, quia nullibi sit expressa hæc irregularitas, nec possit hic dici non ordinatus celebrare, cum characterem ordinis revera habeat, quamvis potestatem clavium non habeat, atque ita eatenus ordinatio sit invalida quoad absolutionem sacramentalem, quam scienter talis exercens erit irregularis. Ignorantia hæc in eo, qui non habet ullum Ordinem, non excusabit, cum non sit probabilis. Suar. *d. sect.* 4. *num.* 13.

Secundo requiritur: Fiat serio; nam 7 joco celebrans in Ordine aliquo, quem non habet, non facit injuriam, *can. Illud XV. q.* 1. veluti quando actio est ludicra, & fit per modum cujusdam repræsentationis. Licet ea res possit continere irreverentiam Sacramenti, eoque majorem, si in derisum & contemptum tendat ministerii, quæ etsi contineat gravissimum delictum, non tamen inducet irregularitatem, quia nullum jus datur eam inducens isto casu. Suar. *d. l. n.* 16.

Tertio: Fiat solemniter; nam citra so- 8 lemnitatem exercens non incurret irregularitatem. Quo modo Navar. *c.* 27. *num.* 242. tradit, canentem Epistolam aut Evangelium cum Dalmatica, sed sine stola aut manipulo, non fieri irregularem, quod non tam exerceat officium Subdiaconi aut Diaconi, quam Cantoris. Addit ibidem Nav. requiri quoque, ut absit intentio faciendi verum ministerium Ordinis: ut etiam solemniter canens cum Dalmatica, & manipulo, si nolit id facere tanquam Diaconus, secundum eum non sit irregularis. Rationem dat, quod ut censura non incurritur nisi per actum perfectum, ita nec debet incurri irregularitas. Hinc autem actus non est perfectus, propter intentionis defectum, ex qua dependet actus.

Verum ea ratio non ita convincit, quin 9 recte dubitetur: An talis sit extra irregularitatem? Respond. Rationem dubitandi esse, quod non tam puniatur intentio, quam actus exterior prohibitus, quo usur-

usurpatur officium alicui Ordini, quo quis caret, proprium. Unde etiam loca juris passim loquuntur de usurpatione ministerii alicujus Ordinis, ad quam sufficit voluntas istud ministerium exterius faciendi, etiamsi desit intentio conficiendi Sacramentum. Unde & irregularitatem hanc incurret non Sacerdos audiens Confessionem, absolutionem proferens citra intentionem absolvendi: uti & baptizans laicus citra intentionem baptizandi; missam celebrans citra intentionem conficiendi Sacramentum, cum nihilominus faciat divinum officium spectans ad Sacerdotem. Atque ita hæc opinio verior videtur contra Navarr. solam scilicet actionem exteriorem sufficere, quam latius declarat Suar. *d. loco n.* 17. 18. 19.

10 Quæri etiam posset: An actus minorum Ordinum exercens non ordinatus fiat irregularis? Resp. Videri non fieri, ex eo, quod ejusmodi actus fiant & per laicos. Verum obstant *c.* 1. *h. t.* verba generalia: *Si aliquod officium divinum exerceat non ordinatus*. Spectant autem divinum officium actus minorum Ordinum, ut sub generalibus istis verbis venire dicendum sit. Quod tamen ita accipiendum, si tanquam ordinatus & minister ex officio illud exerceat; scilicet ita, ut a nemine non habente talem characterem exerceri possit tali modo licite, quod ratum est. Si vero exerceat ministerium eo modo, quo secundum consuetudinem exerceri potest etiam a non ordinato, non erit locus huic pœnæ. Navar. *d. c.* 27. *n.* 242. Suar. *d. sect.* 4. *n.* 15.

11 Dicta de irregularitate incurrenda in prædictis casibus procedunt, quatenus reus ejus est capax. Unde fœmina exercendo ea, quæ Ordinis, non fiet irregularis, quia non est capax irregularitatis, quæ cum sit privatio, præsupponit habitum. Idem dicendum de non baptizato ministrante, quia nec hic capax est irregularitatis illius, scilicet, quæ ob delictum est lata, cum sit extra forum Ecclesiæ, cujus ideo lex eum non ligat.

Cæterum etsi delictum hoc sit grave, misericorditer tamen agendum cum delinquente, nec spoliandus beneficio, ne cogatur ad sæcularia redire, *c.* 2. *h. t.* Dispensatio super hac irregularitate tantum spectat ad Pontificem. Suarez *d. sect.* 4. *in fine*.

TITULUS XIX.

De Clerico per saltum promoto.

SUMMARIUM.

1 *Promotus per saltum quis dicatur.*
2 *An talis sit irregularis?*
3 *An suspensus ipso jure?*
4 *Suspensio hæc an tangat Ordines inferiores rite susceptos.*
5 *Ordinatus, omissa Confirmatione, an sit suspensus.*

ORdines inter se sunt subordinati, ut per minorem ad proxime Superiorem sit ascendendum: alias intermisso inferiore, initiatus Superiori, veluti si ordinetur Lector, ante quam sit Ostiarius, aut Diaconus ante Subdiaconatum susceptum, dicetur per saltum promotus. Quo casu licet ordinatio teneat, ut colligitur & supponitur *cap. un. hoc tit.* & tenet Gl. recepta in *can. Sollicitudo dist.* 52. peccatum tamen est, & executio Ordinis sic suscepti est suspensa, donec Ordo inferior omissus suppleatur. Qua in re duo disputantur. I. An talis sit irregularis. II. An sit suspensus ipso jure. 1

2 Dicendum ad primum: Non esse irregularem, si non ministraverit in Ordine prætermisso, nam secundum dicta *Tit. Præced.* ministrans in ordine, quem non habet, fit irregularis, non etiam hoc solo, quod prætermittat inferiorem, cum nullibi detur textus, quo irregularitas imponitur, ut procedat dispositio *d. c. is, cui* 13. *de sent. excom. in* 6. Facit *cap. un. hoc tit.* in quo, prætermisso Ordine suppleto, permittitur ex dispensatione Episcopali ministrare in Ordine per saltum suscepto. Nihil etiam de irregularitate habetur in *d. can. Sollicitudo dist.* 52. uti nec *in can. Sicut dist.* 48. quo tantum reprehenduntur, qui repente in Religionis habitu plantati ambitiose ad honores sacros irrepunt, non facta mentione irregularitatis alicujus; nisi tamen ministrarint in Ordine taliter suscepto, uti colligitur ex Trid. *Sess.* 23. *cap.* 14. *de reform.* quo datur Episcopo facultas dispensandi cum tali, si non ministrarit: ut, si ministrarit, maneat impeditus ad suscipiendos

dos

dos Ordines, nisi ex dispensatione Pontificia.

3 Ad posterius quæsitum dicendum esse, qui non tam ipso jure suspensum velint, quam Episcopi facto suspendendum, per *d. can. Sollicitudo*, quo mandatur Episcopo, ut præpostere promotum prohibeat ab officio Sacerdotis, donec prætermissus Ordo sit suppletus; quæ verba indicant suspensionem potius ferendam, quam latam. Attamen verius, & communius receptum, esse sententiæ latæ, & hoc ipso incurri, quo præpostere quis ordinatur *d. cap. unico hoc tit.* quo disponitur, quod absque dispensatione saltem Episcopi, post suppletum Ordinem omissum, non possit in Ordine præpostere suscepto ministrare, ut præsupponi debeat suspensio ipso jure per Ecclesiam inducta. Probatur idipsum per Trid. *d. cap.* 14. in quo, uti dictum, datur Episcopo dispensandi facultas cum promotis per saltum, si non ministraverint, ut in casu, quo ministraverint, sint impediti ministrare, & sic irregulares, non alia de causa, quam quod ligati censura ministrarint, ut dictum supra *Tit.* 27. Nav. in *Summa cap.* 25. *num.* 71. & *cap.* 27. *num.* 242. *Late* Suar. *de Cens. Disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 44. & *seq.* Avila *p.* 7. *Disp.* 9. *sect.* 1. *Dub.* 2. Addit. Nav. *d. num.* 242. Episcopum tunc demum dispensare posse cum promoto, qui per ignorantiam Ordinis prioris non suscepti sit irritatus majori, argumento sumpto ex *d. c. un.* quod ignorantiæ meminit; & *d. can. Sollicitudo*, qui videtur vim ponere in negligentia rerum, indistincte dicendum, & ipso jure suspensionem induci, & Episcopum dispensare posse; cum dicta loca tantum se fundent in carentia Ordinis prætermissi. Quod autem meminerint ignorantiæ aut negligentiæ, est propter faciliorem dispensationem, quam causat ignorantia, quamque difficiliorem causaret superbia & ambitio. Nihil obstat, quod *d. can. Sollicitudo* injungatur Episcopo, ut prohibeat promotum ministrare; neque enim hoc accipiendum, quasi esset censura inferenda, sed per jus illata servanda, ut colligi *d. c. un.* dictum.

4 Alia quæstio est: An hæc suspensio tangat Ordines inferiores rite susceptos? Resp. Verius esse eam tantum tangere usum Ordinis male suscepti, non etiam aliorum ante rite susceptorum, quia aliter non colligitur ex *d. c. un.* cujus dispositio, cum sit pœnalis, non est amplianda. Suar. *d. loco n.* 48. Concernit tamen etiam ordines superiores, eorumque ascensum impedit; cum nequeat ex institutione talium ordinum ascendi ad superiorem, inferiore omisso. Et qui fieri posset, ut suspensus ab inferiori ministret in superiori.

Postremo quæritur: An omisso Sacramento Confirmationis, ordinatus sit suspensus? Resp. Non inveniri in Jure suspensionem hac de causa inductam: ut dicendum sit, non esse, cum sine textu eam non inducamus. Baptismi vero omissionem impedire ordinis susceptionem, eumque susceptum inutilem ponere, patet ex eo, quod Baptismus sit janua Sacramentorum, uti dictum est sup. *De præsbyt. non baptiz.* & habet Glos. in *d. can. Sollicitudo*. 5

Itaque etsi ordines sint subordinati, ut successive ad proxime superiorem sit ascendendum, medii tamen prætermissio non facit irritam esse susceptionem superioris. Ut etiam laico immediate collatum Sacerdotium imprimat characterem, uti & Episcopatus. *Gl. in d. can. sollicitudo*, si conferatur in forma Ecclesiæ, ab eo, qui habet potestatem.

ADDITAMENTA.

Observa: si Episcopus consecrationem Episcopalem ante alios ordines suscipiat, peccat quidem, suspensionem tamen non incurrit, tum quia Episcopatus proprie ordo non est, tum quia pœna suspensionis & interdicti Episcopum non ligat, nisi exprimatur. Bonac. *c. in Verb. Ord. n.* 30. Idem ait consecrationem Episcopi esse invalidam omisso Sacerdotio, quia character Episcopalis præsupponit Sacerdotalem, potest enim ordinare Sacerdotes; *n.* 37.

TITULUS XXX.

De eo, qui furtive ordines suscepit.

SUMMARIUM.

1 *Ordines furtive suscipere quis dicatur.*
2 *An talis sit irregularis.*
3 *An suspensus ab omnibus ordinibus, etiam minoribus.*
4 *Ignorantia excommunicationis an excuset?*

5 *Per*

5 *Per vim ordinatus non incurrit hanc pœnam.*
6 *Suspensus est, Ordines quatuor minores cum Subdiaconatu, vel duos majores eodem die suscipiens.*

1 Furtive Ordines suscipere dicitur, qui non examinatus, aut non admissus, aut contra prohibitionem Superioris ingerens se ordinandis, ordinari se fecit, aut admissus tantum ad inferiores, temerario ausu etiam majori se initiari fecit. A cujus proinde executione impeditur per Canones, nisi cum eo idoneo invento dispensatum fuerit. Hæc dispensatio Episcopo ita demum permissa, si reus non fuerit sub anathemate, ascendere ad superiores prohibitus. Alias non est permissum ullatenus dispensare, nisi suscepto habitu monastico delinquens intret Monasterium, ibique laudabiliter conversetur, *c. 1. h. t.*

2 Ubi quæritur: An talis fiat irregularis? Resp. Ita velle Abbatem in *d. c. 1. nu. 2. h. t.* Rationem ponit in eo, quod censura ligatus Ordinem susceperit. Idem etiam sentit Navarr. *c.* 27. *n.* 241. per textum in *d. c. 1. Cum illorum 32. infr. de sent. excomm.* Verius, tantum esse suspensum, cum, uti dictum supr. *Tit.* 27. *n.* 20. jura nulla isto casu inducta de irregularitate loquantur, sed de suspensione, sive ab Ordinis ita suscepti executione. Quod clare patet ex *c. 3. h. t.* quod loquitur de privatione executionis suscepti Ordinis: juxta quod Cap. intelligendum est *d. c. 1.* dum ponit inhabilitatem ascendendi ad Ordinem superiorem; quæ accipienda de suspensione: & ita tenet Covar. *ad c. Alma p. 1. §. 6. n. 6.* Non obstat *d. c. 32.* quia non fit ibi mentio irregularitatis, sed depositionis ab Ordinibus sententiæ ferendæ, quæ alia est ab irregularitate, cum hæc omnino inhabilem faciat, illa usum tantum tollat. Vid. Suar. *de Cens. disp. 31. sect. 1. n. 57.*

3 Q. II. An suspensio ista sit accipienda de Ordinibus omnibus sic susceptis, etiam minoribus? Resp. Loqui quidem jura in *d. c. 1. & 9.* de Ordinibus, aliaque jura in simili casu, *c. 1. de temporib. ordin. in 6. c. fin. de apostatis*: fieri tamen simpliciter mentionem Ordinum Ecclesiasticorum in *d. c. 32.* ut de minoribus id sit accipiendum, ex mente Pont. qui non vult Ordinem Ecclesiasticum suscipi ab excommunicato: spectant autem & minores ad Ordinem Ecclesiasticum. Nec faciunt loca alia adducta, in quibus ideo fit mentio Ordinum sacrorum, quod facti speciem tantum contineat, non etiam, ut distinctionem juris inducant. Suar. *d. loco num.* 58.

Suspensio itaque hæc non concernit nisi Ordinem ita susceptum; & superiorem, non etiam inferiorem licite susceptum, quia de illo textus non loquitur. Per primam tonsuram pœna ista non incurritur, quod Ordo non sit, nec habeat proprium actum, a quo suspendatur. Accipienda autem jam dicta de excommunicato simpliciter, idest, de excommunicatione majori, non etiam de minori. 4

Ubi quæsitum: An ignorantia excommunicationis excuset? Resp. Illam quidem faciliorem efficere dispensationem, non tamen censuræ impedire effectum *d. c.* 32. quod etiam ignorantes factum, vel jus non ponit extra censuram. Posset tamen istud Cap. accipi de ignorantia culpabili, ut si talis, quæ extra culpam ponat, dicenda sit hanc censuram impedire. Quod facit, quod dictum supr. *Titul. 29. num. 9.* Ignorantiam invincibilem excusare, quominus excommunicatus celebrans incurrat irregularitatem, ut etiam excusare debeat a suspensione. Deinde cum hæc tanquam pœna incurratur, necesse est supponatur culpa, ut ea cessante tanquam causa adæquata, debeat etiam cessare effectus, *c. Apostolica pen. sup. de Cler. excomm. minist.* Facit eo, quod habet Navar. *d. c.* 27. *n.* 241. crassam ignorantiam non excusare, ut alia excuset, *d. c. p.* Vid. Suar. *d. loco n.* 59. 5

Per vim, vel metum cadentem in virum constantem ordinatos, licet inhabiles, non incidere in censuram verius est; cum ea non incurrantur nisi propter culpam, *d. c. pen.* quam amovet justus metus. 6

Est & suspensus, qui quatuor Ordines minores cum Subdiaconatu eodem die suscipit, *c. 2. h. t.* nisi consuetudo excuset. Cum quo tamen intrante Religionem, si mores ejus exegerint, dispensabit Abbas quoad exercitium Ordinis minoris. Majorum Ordinum duorum eodem die susceptio suspensionem inducit, etiamsi alter sequenti die, continuato tamen jejunio, fuerit collatus, quod habeatur pro eodem die, *c. Litteras sup. de temp. ordinat.* Quod 7

peccatum est gravius, si contra præceptum Episcopi, sub excommunicatione prohibentis suscipi duos Ordines eodem die, ingesserit se quis nihilominus post unum susceptum etiam ad alterum suscipiendum, *c. 3. b. t.* Dispensat tamen cum eo Episcopus super suspensione, si monasterium ingressus laudabiliter se ibi gerat *c. fin. b. t.*

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum.

SUMMARIUM.

1 *Prælati prohibentur premere exactionibus, aliisque oneribus gravare subditos.*
2 *Jurisdictio Ordinarii in exemptos an ordinaria.*
3 *Probibitum, & privilegia subditorum impedire Ecclesias alteri subtrahere, &c.*
4 *Jurisdictionem Superioris inferiores ne turbent.*
5 *Excessus subditorum contra Prælatos.*

1 PEculiare Prælatorum delictum est, non servatis potestatis suæ terminis; subditos oneribus premere, exactiones, aliaque gravamina imponendo censuris innodando temere & fine judicio capituli, a quibus eos abstinere jubet Pont. prohibens, ne ullatenus præsumant exercere exactiones indebitas, nec sine judicio Capituli attentent suspendere, aut Ecclesias eorum interdicere, sub pœna arbitraria, *cap. 1. hoc tit.* Non subjungit autem ibi Pontif. verba irritantia, ut censura lata, licet sine Capituli judicio, sit dicenda tenere. Limitant & illum textum ad suspensionem, ut procedere nolint in excommunicatione: quam volunt Prælatis concessam etiam sine judicio Capituli. Verum ea de re inquirere anxie nihil attinet, cum de consuetudine solemnitas ista non desideretur. Abbas *in d. c. 1. b. t.* quæ probari videtur, *c. 3. de cens. in 6.* uti & videtur probari per Trid. *Sess. 6. De reform. c. 4.* quod & dedit Episcopis jurisdictionem in exemptos.

2 Ubi dubitatur: An ea sit ordinaria, an delegata? Resp. Ordinariam videri quoad non exemptos, propter majorem in eos auctoritatem; delegatam vero quoad exemptos, cum ordinario jure non habeant in illos auctoritatem; & ita velle videntur verba *d. c. 3.*

Prohibet etiam Pont. Prælatis privilegia subditorum impedire, data licentia subditis non parendi, *c. Sane b. t.* censura, si qua forte ideo innodati, irrita declarata, *c. Cum ad quorumdam b. tit.* tanquam lata a non habente auctoritatem; Ecclesiam alteri subjectam sine causa ab illius subjectione liberare, & subtrahere, *cap. 2. hoc tit.* beneficii, cujus habent collationem, usum sibi retinere, aut sibi conferre *c. 3. b. t.* Prohibet ea conferri indignis sub pœna cassationis, & privationis conferendi ea vice, *c. Inter 22. b. t.* Non tantum autem prohibitum Prælatis inferre gravamina suis Clericis, verum & Religiosis, qui Christo pauperi in paupertate famulari elegerunt, quæ enumerantur a Pont. in *c. Nimis 16. & 17. b. t.* 3

Quod attinet ad Prælatos inferiores Episcopo, illis cavendum, ne turbent jurisdictionem superiorem, puniendo Ecclesias sine eorum consensu, *c. Sicut 8. b. tit.* cognoscendo de causa matrimoniali, dando indulgentias, quæ spectant ad Episcopum; nisi speciali privilegio, aut alia legitima causa id juris sibi quæsitum probent *c. Accedentibus 12. hoc titul.* interdicta violando, aut alios, ut violent, cogendo. Quod si contigerit fieri ab Episcopo, Pontif. omnes ab eo postea latas censuras, institutiones, destitutiones, collationes præbendarum factas; irritas esse declarat; alios vero Clericos interdicti violatores suspendi ab officio, & beneficio, *c. fin. b. t.* 4

Prohibentur & subditorum contra Prælatos excessus: cujusmodi sunt reverentiam iis denegare, coram sæcularibus contra eos super rebus spiritualibus deponere, dominos negare, contra homagii fidem, eos invadere, aut invasoribus, eorumque complicibus causam, vel consilium præbere: quales abscindendi perpetuo ab Ecclesia, beneficiis eorum aliis, qui digni, adsignatis *c. Gravem 14. b. t.* Constituere collegium, sibique fabricare sigillum, *c. Dilecta 14. hoc tit.* Personatum sibi falso adsumere, contra eos, quibus fide, & sacramento sunt obligati, se erigendo; quales in eo Episcopatu non sunt admittendi ad officii sui executionem, *c. Illud 6. hoc tit.* 5

tit. Prohibentur & sacerdotes peccatum in confessione auditum revelare, ne quidem ex compulsione, quod ea res sit perniciosa, *c. Dilectus* 13. *h. t.* de crimine suo gloriari, ut de carnali copula cum uxore aliena, quales ab officio & beneficio sunt suspendendi, *c. Quam. sit* 9. *d. t.* sectari libidines, maxime quæ sunt contra naturam, propter quas Clerici sunt dejiciendi a Clero, vel ad agendum pœnitentiam in Monasterium detrudendi, *c.* 4. *h. t.* Eorum etiam est ab eo abstinere, unde scandalum oriri possit, ut frequentare ludos profanos, & similia, de quibus supr. *de vita, & honest. Clericor.* Prædicatoribus, Minoribus aliisque Mendicantibus est inhibitum Domos ad habitandum de novo recipere, aut suscepta mutare, alienare, absque licentia Sedis Apostolicæ, *c. unic. eod. in 6.*

ADDITAMENTA.

Ad nu. 1. in fine Tridentinum dedit Episcopis jurisdictionem in exemptos, & potest censuras ferre in tribus casibus 1 *Sess.* 22. *Decreto, de vitandis & obs. celebrat. Miss.* Ubi conceditur Episcopis facultas procedendi per Censuras contra exemptos celebrantes in Oratorio privato, non approbato, aut horis non debitis, aut ritibus insolitis 2. *Sess.* 25. *c.* 5. Ut Clausuram Monialibus imponant, & inobedientes, aut contradicentes Censuris compellant, 3. *Sess.* 25. *c.* 16. ubi non conceditur Episcopis, ut per Censuras cogant exemptos restituere bona novitiis resipiscentibus. In aliis casibus, licet jurisdictionem habeant, non tamen Censuris procedere possunt, sed remediis aliis.

TITULUS XXXII.

De novi operis nuntiatione.

SUMMARIUM.

1 *Nuntiatio novi operis quando, & qualiter fiat:*
2 *Habet locum, non obstante cautione de opere demoliendo.*
3 *An & si notorie sit injusta?*
4 *Nuntianti quando opus novum demoliri liceat.*

Pertinet & ad excessus, nova opera facere, & nuntiationes contemnere. Unde Capella in præjudicium baptismalis Ecclesiæ non est ædificanda, *c. t. h. t.* Episcopis etsi Ecclesias ædificare, easque donare sit permissum ex reditibus veteris Ecclesiæ, ad certam usque summam, ut traditum supr. *de Eccles. reparandis*, non tamen si ex eo contingat veterem Ecclesiam lædi, cujus nomine novum opus recte nuntiatur, id est, ab ædificando Episcopus impeditur secundum formam receptam per leges, quam probant Canones; quos ut leges non dedignantur imitari, ita vicissim statuta Canonum adjuvantur Principum constitutionibus, *cap.* 1. *hoc titul.* Ut is, cui nuntiatum novum opus, continuo debeat desistere ab opere, uti legibus statutum, & exspectare per tres menses, intra quos probet nuntians suum præjudicium, * non obstante cautione, quam offert de demoliendo opere, si jure non ædificasse apparuerit, *c. fin. hoc titul.* nisi nuntians cautionem admiserit, *c. pen. h. tit.* aut nuntiationem remiserit *c.* 2. *h. tit.* Jure an injuria nuntietur novum opus, non inspicitur, nec salvat ædificantem, quominus demoliri cogatur, *d. cap.* 1. idque ad puniendam illius contumaciam. 1 2

Quid si notorie sit injusta nuntiatio? R. Videri non teneri nuntiationem, quod frustra exspectetur liquidatio juris, quod certum est. Quo facit textus in *l. Prætor. D. eod.* in verbis: *& in ea causa, ut remitti debeat.* Facit & in simili, quod si venditoris causa notorie sit injusta, non debet exspectari sententia ad hoc, ut emptor habeat regressum contra venditorem, *l. Exemptio* 11. *§. emptorem D. de act. empt. & vend. ubi* Costal. Bart. *ad l. At quin* 19. *§. cum me absente D. de neg. gest.* 3

Licet & nuntianti propria auctoritate id, quod post nuntiationem est ædificatum, demoliri incontinenti, cum videatur vim vi repellere, quod est licitum, & probatur *l. Sed si inter* 27. *De servitutib. præd. urban. l.* 3. *§. cum igitur D. de vi, & vi armata.* 4

TITULUS XXXIII.

De privilegiis, & excessibus privilegiatorum.

SUMMARIUM.

1 *Privilegium quid nominis, & rei.*
2 *A lege in quo distinguatur.*
3 *Scriptura an sit de substantia privilegii.*
4 *Probatur privilegium etiam per testes.*
5 *Privilegia alia Realia, alia Personalia.*
6 *Privilegium in dubio quale judicandum; reale, an personale.*
7 *Item aliud perpetuum, aliud temporale.*
8 *Privilegia concedere potest, qui & leges condere.*
9 *Consuetudine an adquiri privilegium possit.*
10 *Subjectum privilegii, persona, vel res ei subdita.*
11 *Materia.*
12 *Effectus.*
13 *Privilegium cui prosit.*
14 *Est stricte interpretandum.*
15 *Concessum marito, an prosit uxori.*
16 *Uxor an gaudeat privilegiis Clerici conjugati.*
17 *Privilegium uni concessum, etiam alteri attribui potest.*
18 *Privilegio priori aucto an & posterius augeri dicendum.*
19 *Privilegium non egreditur personam & causam, cui, & ob quam concessum.*
20 *Privilegia quatenus amplianda & restringenda.*
21 *Attendi ea in re proprietas verborum debet.*
22 *Similitudo rationis an faciat ea extendi.*
23 *Quid si verba sint obscura.*
24 *Usus privilegiorum quibus in locis sit.*
25 *Is non impediendus, nec violanda privilegia.*
26 *Privilegio an sit sua vis, & effectus ante ejus notitiam.*
27 *Privilegiatus contra privilegiatum an utatur suo privilegio.*
28 *Privilegio suo uti an quis cogi possit.*
29 *Privilegium amittitur, I. Morte ejus, cui concessum.*
30 *An & morte concedentis.*
31 *II. Temporis lapsu, ad quod restrictum.*
32 *III. Cessante causa finali privilegii.*
33 *IV. Adjecto modo, & conditione:* Ad beneplacitum meum. Quamdiu, vel donec voluero, &c.
34 *V. Renuntiatione expressa.*
35 *VI. Renuntiatione tacita, per non usum.*
36 *VII. Per usum contrarium.*
37 *An unus actus contrarius sufficiat.*
38 *VIII. Per abusum.*
39 *IX. Per revocationem ejus, qui concessit.*
40 *Eamque, vel expressam, vel tacitam.*
41 *Privilegio generali priori an per subsequens speciale derogetur.*
42 *Effectus revocationis.*
43 *Revocatum an censeatur, destructo loco, vel corpore, cui competit.*
44 *Innovatio privilegii an quid novi juris tribuat.*
45 *Privilegia exemptis concessa non violanda.*

UT in bonis servanda immunis Ecclesia, qua de re libro III. actum; ita & in suis Privilegiis, quæ non sunt diminuenda, sed integra, & illibata conservanda, excessusque circa ea cavendus est privilegiatis; *cap. Porro 7. hoc titul.* 1 Denotatur hoc nomine, & jus ipsum, sive gratia concessa privilegiario, & mandatum, vel instrumentum, quo conceditur, quod interdum vocatur Rescriptum, indultum. Bulla. In utraque significatione invenitur usurpatum hoc Titul. Est autem jus singulare, in certæ personæ, aut causæ gratiam a Superiore constitutum, aut privata lex aliquid speciale concedens. Idem lex de uno homine lata, quasi priva lex, id est privata *can. Privilegia Dist. 3.* * In quo distinguitur a lege, quæ est communis, & omnibus lata, uti & in eo, quod non semper sit perpetuum privilegium, quia conceditur interdum ad tempus terminatum; absolute tamen concessum perpetuum est. 2

Suar.

Suar. *de LL. lib. 8. c.* 1. 2. 3. Ut quis privilegio utatur, necesse est, de eo constet per scripturam, aut legitima documenta, *can. Contra morem Dist.* 100.

Ubi quæri posset: An scriptura sit de substantia? Resp. ita posse videri, per *d. can. Contra morem*, in verbis: *aut ex scriptis privilegiis se tueri*: & per *d. c. Porro h. t.* quod habet, inspicienda esse privilegia,

3 ut eorum tenor servetur. Contra tamen dicendum, ex eo, quod privilegium sit quædam lex, quæ scriptura non indiget, & nullum sit jus positivum scripturam requirens: imo dispensationes, aliæque gratiæ sine scriptis concedi possint. Nav. *Cons.* 1. *b. t. & Cons.* 22. *sup. De clandest. despons.* Quo facit *Clem. Dudum §. Nos etenim; & ibi Glos. V. Verbo. De sepult.* Ubi dicitur *privilegia, gratias, indulgentias verbo, vel scripto concessa*. Idem habetur *in extrav. Et si domini fin. De pæn. & remiss.* cum verbum non sit minus efficax, quam scriptura, & ex eo non minus declaretur voluntas Pont. quam scripto. Verum cum non sit adeo permanens verbo concessum privilegium, nec credatur iis, qui concessum sibi adserunt tanquam in propria causa, hinc est, quod scriptura desideratur ad privilegii probationem; quo modo accipienda loca in contrarium allegata.

4 * Potest tamen & per testes probari privilegium, qui etiam audientur deponentes de visis instrumentis privilegii, eorumque tenore secundo formam in *c. Cum olim* 12. *b. tit.* Unde certum sciens, verbo sibi esse concessum privilegium, secundum illud agens tutus est in conscientiæ foro. Quo modo, quod habetur in Reg. Cancellaria de non judicando, ut gratia nemini suffragetur, litteris non expeditis, recte dicitur procedere in foro judiciali, non etiam in foro conscientiæ. Gomes. *ad d. Reg. q.* 14. Gigas *de Pensionib. q.* 34. *n.* 10. Azor. *Instit. Moral. p.* 1. *l.* 5. *c.* 2. *q.* 5. Suar. *late d. l.* 8. *c.* 2.

5 Sunt autem privilegia, de quibus hic, alia Realia, alia personalia, ut colligitur *ex can. Mandata sup. de præsumpt.* in verbis: *non loco tribuimus, sed personæ*: & ex *l. Privilegia* 191. *D. R. J.* ubi quædam privilegia dicuntur esse causæ, quædam personæ. Quæ divisio bona est, & sufficiens, non obstante, quod omne privilegium principaliter, & ultimo referatur ad alicujus personæ usum, & utilitatem; quia & ut leges, ita & privilegia non feruntur, nisi propter hominum commoditatem, cum non semper personæ immediate attribuantur, sed & ipsi rei, vel causæ. Ut personale sit, quod immediate fertur in personam, ratione sui, eique adhæret; sive sit persona particularis, sive genus personatum, cujusmodi est SC. Vellejanum, competens mulieribus intercedentibus ratione sexus; Macedonianum filiisfam. mutuum accipientibus, ratione ætatis. Solis enim personis, & quidem singulis concessum, non ratione communitatis, aut corporis mystici, quod constituunt, sed ratione sui, & prout in unoquoque est, ex causa concernente ipsas personas, cum quibus & finitur. Barbosa *ad leg. Quia tale* 14. *num.* 14. *De Solut. matrim.* Reale est, quod immediate, & directe alicui rei, loco, muneri, vel conditioni distinctæ a persona, est concessum. Sic privilegium concessum Cisterciensibus, ne solvant decimas, reale est, quia loco debetur. Ita & Ecclesiarum immunitas spectat ad privilegium reale: quo etiam spectant privilegia competentia ratione dignitatis, ut Episcopatus, Principatus, Clericatus, aut similis qualitatis, cujus conditio est perpetua. Quo facit argumentum *c. Quoniam* 14. *sup. de offic. deleg.* ubi commissio delegati sub nomine dignitatis, scilicet Abbati, vel Episcopo, dicitur Sedi concessa, non etiam personæ, ut ad successorem, transeat. Quod si & proprii nominis fiat mentio, & dignitatis sive rei, videndum, quid præcedat; aut si prius nominetur persona, sit privilegium personale; si vero locus, res, aut dignitas, reale, *arg. leg. Si communis* 37. *D. de stipulat. servor.* Abbas in *c. Mandata* 6. *n.* 2. *supr. de præsumpt.* Nam id, quod subjungitur, est loco demonstrationis; quæ abundans non nocet. Et hoc, si verba privilegii sint absoluta, & simpliciter directa ad personam, aut ad rem, sive dignitatem; quia si aliquid addatur, per quod distrahatur verborum significatio, ea mutari poterit: veluti si detur privilegium Petro Episcopo, & successoribus ejus, erit reale privilegium, competetque Sedi; econtra si Episcopo alicujus loci detur aliqua facultas, ratione eminentis prudentiæ, aut scientiæ, non reale, licet concedens utatur nomine dignitatis, sed persona-

le erit beneficium, propter adjuncta. Abbas *in d. c. Mandata n.* 1. Sic etsi verba sonent quidem privilegium reale, materia autem non possit accommodari perpetuitate, interpretanda erunt, ut de personali, & e contrario. Abbas in *c. Adversus* 7. *n.* 17. *sup. de immun. Eccles.* Azor. *d. l.* 5. *c.* 22. *q.* 2. Suar. *d. l.* 8. *c.* 3. *n.* 3. *& seq.*

6 Quid si dubium sit juxta verba & qualitates, an reale sit, an personale, quale judicandum? Resp. Tiraq. *de jure primogen. q.* 40. *n.* 69. velle esse reale. Allegat duas Gloss. quarum altera nihil tale dicit, altera contra ipsum facit. Posset ejus hæc ratio dari, quod pro firmitate privilegii sit præsumendum, ex eo, quod beneficia sint large interpretanda. Alios vero velle, esse personale. Jason. in *l. Si sic* 133. *n.* 12. *D. de V. O.* ex ratione, quod privilegia sint stricti juris, atque ita in dubio potius interpretanda esse personalia, quam realia, ut restringatur concessio; reale enim, quo durabilius, eo majus. Alii has opiniones concordant, ut si verba referantur ad personam, sint personalia, si ad rem, realia. Barbosa *ad d. l.* 14. *nu.* 4. Quæ concordia non enervat dubium, cum ponat casum in dubium. Dicendum videtur, si privilegium sit odiosum, quia contra jus commune, vel quia cedat in aliorum præjudicium, in dubio esse censendum personale, quia stricte intelligenda odia: si vero sit favorabile, continens beneficium, judicandum reale, cum deceat beneficia Principum esse mansura, quæ & largissimam admittunt interpretationem, *l. penult. D. de constitut. Princip.* Bart. *in l. fin. n.* 4. *D. de servit. legata*. Alexand. *in d. l. Quia tale*. Suar. *d. c.* 3. *n.* 14. *& seqq.*

7 Est & Privilegium aliud perpetuum, quod adhæret rei de se perpetuæ, vel sine temporis limitatione conceditur: dictum ita, non quod amitti non possit; sed quod de se duret, quamdiu non revocatur. Aliud Temporale, quod, vel personæ conceditur, cui tantum competit, secundum jam dicta, & cum ea extinguitur, *c. Privilegium* 7. *de R. J. in* 6. Vel datur ad certum, & definitum tempus, quo lapso finitur, *l. Quoties C. de precib. Imp. offer.* aut sub conditione, cujus eventu cessat. Sic privilegium concessum a Prælato, *donec decesserit*, morte ejus revocatum censetur, quod voluntas ejus ultra se non extendat. Idem est in clausula: *usque ad beneplacitum meum*; nam & hæc virtute includit conditionem, ut pendet a voluntate concedentis, quo mortuo ut voluntas non est, ita & cessat dependentia, atque ita & privilegium. Aliter se res habet: si concedatur ad beneplacitum Sedis, quia cum Sedes sit perpetua, dicendum & perpetuum privilegium, duraturumque, donec revocetur *c. si gratiose de rescriptis in* 6. Plura Suarez *d. l.* 8. *c.* 5.

Adquiruntur privilegia ex concessione ejus, qui potest legem ferre. Nam cum sint leges privatæ, non possunt concedi nisi per eum, qui potest legem universalem condere; sive rigorose sumantur pro concessione speciali contra legem universalem, quam nemo concedit nisi auctor legis, qui potest dispensare in sua lege, & ab ea exceptionem facere per privilegii concessionem; sive latius, pro gratia, & beneficio ultra jus, nam & hoc est ejus, qui est supra jus, & ad quem spectat limites in jure ponere, & præter illud operari. Ita Suar. *ubi supra cap.* 8. *nu.* 2. Hinc certum est, summum Pontif. posse privilegia concedere, quia leges ponit, & est supra omne jus; & hoc in terris Ecclesiæ. In terris laicorum est summi Principis ea concedere in honoribus, immunitatibus; rebus ac potestatibus temporalibus, cujus in iis tantum est facultas condendi leges, non etiam Pontificis, saltem directe, nam indirecte, quatenus usus juris spiritualis exigit, videtur posse, secundum ea, quæ dicta sunt supra *de const. n.* 19. scilicet Pontificiam potestatem spiritualem indirecte etiam extendi ad temporalia. Est & ea potestas Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiæ proportionata suis legibus & statutis, super quibus dispensatio iis libera, non etiam super jure communi & Pontificio, seu lato a suo Superiore, nisi quatenus jure seu consuetudine illis concessum; non concessum autem, ut contra jus commune privilegia concedant. Suar. *d. c.* 8. *n.* 9. 8

Quæritur: An & consuetudine possit adquiri privilegium, veluti exemptionis, aut simile? Resp. Rationem dubitandi sumi ex eo, quod nemo possit propria sua auctoritate se eximere a lege, ejusve obligatione? hoc autem fieret per consuetudinem istam. Privilegium enim est privata lex, vel exceptio contra legem, & jus aliquod su- 9

pra

pra legem, quod non ponit nisi auctor legis. Communis tamen opinio attribuit istam vim consuetudini: & probatur per *c. Novit. 14. supr. De judic.* in verbis: *Nisi forte juri communi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum.* Ubi Pont. æquiparat consuetudinem contrariam speciali privilegio, ut quod huic adest, etiam illi sit dicendum adesse. *Gloss. ibi V. consuetudinem.* Probatur ratione. Consuetudo potest derogare legi, imo & abrogare eam in totum, uti dictum sup. *De consuet. n.* 8. ut multo magis in parte possit ei prævalere, & dare licentiam agendi contra jus. Ubi aliqui requirunt scientiam Principis: verum ut ista non est materia ad introducendam consuetudinem legi contrariam, ut traditum supra *d. T. de consuet. n.*5 ita nec ad inducendum privilegium. Quod ita in communitate procedit, quæ legislationis saltem passivæ capax, atque ita legi derogat; non etiam in privata persona, quæ tamen si non propria consuetudine, saltem ea, quæ cum præscriptione concurrit, & hujusmodi privilegia adquirere poterit, postquam etiam alia graviora hac via adquirunt Præscriptione a privatis. Cujus ordinis est jurisdictio, quam & præscriptione adquiri sive privata consuetudine patet ex *c. Duo simul sup. De off. deleg. c. Cum contingat sup. De foro compet. ubi Glos.* & Abbas. De jure exigendi tributa, pedagia, patet ex *c. Super quibusdam 26. §. præterea ubi Gloss. V. non extat. mem. inf. De V.S.* Vid. Suarez *l.* 8. *De LL. c.* 7. *n.* 4. *& seqq.*

10 Subjectum, cui conceditur privilegium, est persona, vel res alicui subdita, ut patet ex divisione superiore. Sic Ecclesiis sunt concessa sua privilegia, uti & Monasteriis, piisque locis; veluti exemptio ab ordinaria jurisdictione, de qua in *c. Cum* 14. *Cum Capella* 16. *& cap.* 17. *hoc tit.* a decimarum solutione, de qua actum supr. *De decimis*, & fit mentio in *c. Si de terra 6. c. Accidentibus* 15. *& c. Quia circa* 22. *h. t.* Concessio pallii, quæ competit quatuor Patriarchalibus Sedibus, & delatio vexilli Crucis, *c. Antiqua* 23. *h. t.* Licentia sepeliendi suos confratres tempore interdicti, *c. Ut privil.* 24. *h. t.*

11 Oportet autem privilegium tale sit, quod participet conditionem justitiæ, & honestatis. Quo modo respectu privilegiarii talis sit materia, quæ ab ipso honeste, & sine aliorum injuria fieri, vel omitti possit saltem supposito privilegio; respectu autem eorum a quibus servandum, ut vel nullum vel moderatum gravamen contineat. Hinc contra publicam utilitatem privilegia etiam Principum non conceduntur *l. Jubemus* 10. *C. De sacros. Eccles.* nec contra ea concedit Pont. quatenus minuunt ejus dignitatem; neque enim eam potest dividere, aut imminuere: uti nec ulla, quæ sunt Ecclesiasticæ gubernationi contraria, quia foret abusus suæ potestatis, & prodigalitas quædam, quæ in Pont. non præsumitur. Hinc non creditur Pont. concessisse aliquibus Principibus, ne sine eorum approbatione rescripta sua affectum habeant, quale privilegium sibi vindicant Principes Belgarum, & est apud eos in viridi observantia contra commodum tamen suum non raro dant privilegia Pontifices, diminuendo suos reditus, quos consequerentur, nisi privilegium testandi aliquibus permitterent, non solvendi annatas, aut simile quid. Suar. *d. lib.* 8. *c.* 8. *n.* 8.

Effectus Privilegiorum est, ut secundum formam eorum procedatur, etiam cum derogatione juris, aliter forent inutilia, licet illius derogationis non contineant mentionem, *c. In his 30. hoc tit.* ubi privilegium concessum Minoribus, & Prædicatoribus, ut ubique cum Altari viatico celebrare possint, declaratur esse intelligendum sine licentia Prælatorum, licet hoc non sit formaliter in eo expressum. Facienda enim interpretatio, ut res potius valeat, quam pereat, & privilegium non sit illusorium, *c. inter 6. §. cæterum, ubi Gloss. sup. de fide instrum.* Si tamen jus sit qualificatum per specialem clausulam resistentem privilegiis, iisque derogantem, necesse est, ut in forma privilegii fiat mentio istius juris, vel in specie, vel sub clausula generali sufficiente ad ei derogandum; veluti: *Non obstante*: alias privilegium non prævalebit isti juri, eritque inutile. Card. in *Cl. q.* 3. *De censib.* Ratio reddi potest, quod plus necessarium sit, uti firmiori modo ad derogandum legi firmius stabilitæ, communi modo latæ, quia alias præsumeretur privilegium per importunitatem, aut inadvertentiam esse a Principe indultum, quæ non potest 12

præsumi per subjectam derogationem. Ut nec præsumitur contra simplex jus non habens clausulam derogatoriam per importunitatem, aut inadvertentiam extortum, etiamsi illi deroget, quod est ordinarium, qua de re vide Felin. in *c. Nonnulli n.19. & seqq. sup. de rescript.* & Suarez *c. 14. n. 6. & seqq.*

13 Prodest autem privilegium solis, sive personæ, sive loco, expressis, vel ex vi vocis, aut actionis, seu materiæ, vel aliqua juris dispositione comprehensis. Valent enim privilegia tantum, quantum sonant, & non amplius, sive quoad res, sive quoad personas, cum illis tantum concedantur, ad quos dirigitur intentio concedentis, ex cujus voluntate pendet concessio, & extensio privilegii, quæ contra ejus mentem non debet extendi ultra verba expressa; sunt enim privilegia stricti juris. Ita fere Suarez *c. 10. n. 2. 3. 4.* Hinc exemptus respectu unius loci, non est exemptus respectu alterius, ut respondet Pont. in *c. Cum Capella 16. h. t. t.* Privilegium enim istud tantum loco datum, ut sit reale, Canonico competens eo in loco tantum, ejusque respectu, non etiam alterius: ut quoad alium subsit Ordinario, ejusque animadversioni, & correctioni subjaceat. Nec exemptio Monasterio concessa Capellam exemptam facit, cum alia sit a Monasterio, *c. Ex ore 17. hoc tit.* nisi privilegium tale sit datum Monasterio, Ecclesiisque utroque jure illi subjectis, *c. Quoniam 21. h. t.* Sic & exempti, ut nonnisi sub certo Judice respondere teneantur ratione delicti, contractus, aut rei, non gaudent eo privilegio in loco non exempto, *c. 1. in princ. eod. in 6.* Et datum Monachis privilegium exemptionis a jurisdictione Ordinarii non obtinet, si ad Prioratus Ordinariis subjectos mittantur, *d. c. 1. in fine*. Item datum aliquibus privilegium, ut tempore interdicti possint celebrare divina, januis clausis, non eo extendendum, ut alios admittere valeant, ne quidem familiaris, si Conventui sit datum tale privilegium: nam si singulari personæ privilegium tale competat, aut etiam audiendi tali tempore divina, ejus etiam familia admittatur, *c. Licet 11. eod. in 6.* Et Episcopis, quibus concessum cum Altari viatico celebrare, ita uti privilegio permittitur, ut non violent loci interdictum, *c. fin. eod. in 6.* Denique concessum privilegium, ut interdicti tempore confratres suos aliqui sepeliant, non accipiendum de quibusvis confratribus, sed de iis tantum, qui bona sua obtulerunt Monasterio, mutato habitu, aut etiam de iis, qui oblatis bonis in sæculo remanent, retento eorum usufructu pro vita: non de quibuslibet aliis, qui parum quid obtulerint, *d. c. Ut privilegia 24. h. t.* ne Ecclesiastica disciplina dilabatur, & vilescat. Tales tamen confratres, donec in domibus suis moram faciunt, non sunt immunes a juribus Episcopalibus, *c. Quodam 32. h. t.*

Stricte itaque accipiendum privilegium, & interpretandum, ut ne quidem ex rationis identitate extendi possit ad alia loca, vel personas, *c. Sane 9. h. t.* qua de re inf. *eod. n. 22.* nec prosit quidquam ad extensionem correlativorum, si aliud non pateat, vel ex materia, vel verbis, vel alia juris dispositione. Ratio est, quod tale privilegium simpliciter sit personale, & relatio, vel connexio ad aliam personam non faciat identitatem, ut cessare debeat communicatio, etiam ex ratione correlativorum. 14

Unde pendet resolutio quæstionis: An marito concessum privilegium censeri debeat communicatum cum uxore? Resp. Personale privilegium mariti non competere uxori, sive marito vivo, sive eo mortuo, regulariter obtinere tradit Jason. in *l. Non tantum n. 4. ff. de re judic.* & probatur per text. in *l. Princeps ff. de legib.* Privilegium quidem dicitur solutus legibus, non etiam ipsa Augusta: & per tex in *l. 5. §. immunitati ff. de jure immunit.* ubi privilegium navicularioram patri naviculario datum non competit liberis, quamvis censeatur una cum patre persona; uti & uxor cum marito; ex eo, quod personæ cohæreat. Quæ tamen ita accipienda, nisi dispositio juris aliter habeat, ut in materia nobilitatis, cujus privilegium ejus nomine competens marito prodest & uxori, etiam post mortem mariti, per text. clarum in *l. fin. C. de incolis lib. 10.* nisi postea minoris ordinis virum sit sortita. Idem dicendum de liberis, ut sola habitudo relationis non sufficiat ad hoc, ut privilegio patri concesso fruantur, quod quia personale non egreditur personam, nec transit ad hæredes, nisi aliunde ex vi alterius juris fiat communicatio, 15

vel

vel transmissio; uti contingit in beneficio, quod habet, ne ultra id, quod facere potest, condemnetur uxor, de quo in *l. Maritum* 12. *ff. Solut. matrim.* Quod alia lex etiam filiis ejus attribuit, *l. Etiam* 18. *ff. eod.* Vid. Barb. *d. l. Quia tale* 14. *n.* 22. *& seqq. ff. solut. matr.* Suar. *l.* 8. *De LL. c.* 11. *n.* 1. *&* 2.

16 Est & quæstio: An Clerici conjugati uxor gaudeat privilegiis? Resp. De privilegio Canonis, & fori dictum supra, *tit. de Clericis conjug. in fine*, eam privilegio isto non gaudere, cum tale privilegium sit indultum propter dignitatem, & munus Clerici, quod ut per nullum jus communicatur uxori; ita nec privilegium. Imo sunt textus potius ejusmodi privilegia restringentes in tali Clerico propter matrimonium, *c. unico de Cler. conjug. in 6.* ad quod se refert Trid. *Sess.* 23. *c.* 6. *De reform.* Detrahitur enim per matrimonium divino obsequio, cujus nomine privilegium istud datum. Quantum ad locorum immunitatem nec eam communicari uxori, quoad ejus bona verius est, cum hæc immunitas sit specialiter personæ concessa ratione Clericatus, qui non est in uxore. Nisi ratione matrimonii bona sint communia, & quasi indivisa, tunc enim usus privilegii, ex parte mariti, est connexus cum uxore, nec potest ab ea separari. Alias non posset ipse maritus uti suo privilegio; quo modo videtur accipiendus text. in *l.* 2. *C. de Episc. & Cler.* Vid. Suar. *d. c.* 11. *n.* 3. Sanch. 7. *de matrim. disp.* 47.

17 Itaque illi soli privilegium competit, qui in concessione est expressus; si aliter per Superiorem non extendatur, qui potest privilegium uni concessum & alteri attribuere, per verba: *Ad instar*, *Ad exemplum*, talium scilicet privilegiorum, quibus illi gaudent. Exemplum est in *c.* 2. *h. t. in* 6. *& l. pen. C. de advoc. divers. judic.* Quo casu idem privilegium, quod primo datum est, competet secundo; censetur enim datum ad imitationem prioris, ut omnia eidem competere dicenda sint, quæ priori concessa, in eadem extensione, & restrictione. Quo facit, quod tradit Navar. *de Jubilæo Notab.* 26. *num.* 2. ex Bald in *l. Omnia* 35. *Cler. Episc. & Cler.* privilegia concessa uni Universitati, adinstar privilegiorum alterius, perinde valere ac illius privilegia, qua de re plura Mandos. in *Tract. de privilegiis ad instar qu.* 4.

Quid si prius privilegium, sive exemplar postea augeatur, an ea res concernet posterius? Resp. Veriorem esse sententiam negantium ex eo, quod verba: *Ad instar*, *Ad exemplum*, & similia, denotent respectum imitantis aliud, quatenus jam existit, seu jam factum est, non etiam quatenus futurum. Uti & concedens taliter privilegium non aliter concedit, quam quatenus jam concessum: aut quatenus jam se habet id, ad quod fit relatio, *arg. l. In testamento* 17. *ff. de condit. & demonst.* nisi tamen exemplum etiam ad futura se referat, secundum textum in *d. l. Omnia C. de Episc. & Cler.* Abbas in *c. fin. n.* 35. *sup. Ne Cler. vel Monachi*, *&c.* Uti & e contra, si exemplatum augeretur novis privilegiis, non ideo gaudere & exemplar iisdem, cum exemplatum non sit causa sui exemplaris, nec novum privilegium detur per respectum ad exemplar, cum hæc duo sint separata, & in privilegiis non habeat locum extensio per æquiparationem: ut novum privilegium non possit redundare in exemplar, ad quod licet exemplatum referatur, non tamen vicissim. E contra si privilegium exemplaris abrogetur, revocetur, restringatur, non causabit ea res diminutionem exemplari, a quo etsi dependeat, quoad productionem sui, non tamen, quoad conservationem, ut recte ait Nav. *d. Notab.* 26. *n.* 3. Abbas *d. n.* 5. *Late hac de re* Suar. *c.* 15. *n.* 3. 4. 5. 18

Privilegium igitur non extendendum ultra personam, & causam, sive rem, cui, & super qua concessum, ut exemplis & ex textibus juris est ostensum; nam ex speciali ratione indulta non sunt producenda ad consequentias, *l. Quod vero ff. de leg.* cum sortiantur strictam interpretationem, *c. Porro* 7. *& c. Sane* 6. *h. t.* ut quam minimum obvient juri communi, cujus ordinem non præsumitur voluisse invertere Pontifex. 19

Recte tamen quis dubitaverit: An hoc universaliter procedat? Resp. Dubitandi rationem sumi ex variis locis, quæ volunt, privilegia esse late interpretanda tanquam beneficia, quorum plenissima facienda interpretatio, *c. Quia circa* 22. *h. t. & c. Olim infr. de V. S. ubi Gloss.* Utendum hac in re distinctione, & dicendum, primo, Privilegium derogans juri communi regu- 20

regulariter odiosum reputari in ordine ad interpretationem, atque ita restringendum potius, quam extendendum juxta *d. c.* 7. *& 9. & c. Odia de R. J. in 6.* Derogatio enim juris communis est odiosa per se, ideoque vitanda, aut si vitari omnino nequeat, quia privilegium fieret inutile, erit restringendum, secundum communem opinionem, *c. Cum dilectus*; *& ibi Gl. sup. De consuet.* Bart. *ad l. fin. num.* 3. *ff. de constit. Princ.* Navar. *in summa c.* 12. *nu.* 79. Sanchez *de Matrim lib.* 8. *Disp.* 1. *num.* 1. *&* 4 *qui alios refert.* Secundo, Privilegium, quod est purum beneficium, esse favorabile in ordine ad interpretationem, & proinde late interpretandum, quantum permittit recta ratio. Probatur *d. c.* 21. *& d. c. Olim*, *item c. Beneficium. De constit. Princip.* ex quibus colligitur, beneficia Principum esse late interpretanda, cum ad ipsum congruat eorum liberalitati, & nemo per ejusmodi interpretationem lædatur. Quo facit communis regula, favores esse ampliandos, *l. Hoc modo* 64. *ff. de condit. & demonst.* Idque respectu eorum, quibus conceduntur. Quod non tantum procedit in supremis, vel magnis Principibus, verum & aliis, qui largiuntur beneficia, secundum *d. c.* 22. Nam & in iis habet locum ratio, quod scilicet concedentis sit mentem suam explicare, ut in dubio contra eum sit facienda interpretatio, *c. Contra eum* 57. *De R. J. in 6.* Vid. Suar. *c.* 27. *n.* 3. *& seq.*

Volunt & privilegium concessum contra jus commune, motu tamen proprio ampliandum esse, quod censeatur simpliciter favorabile, *c. Si motu* 23. *De praeben. in 6.* Ratio est, quod motus proprius faciat censeri proprium beneficium ipsius concedentis, & ex certa scientia fieri, ut extensio ad favorem & honorem ejus procedat. Nisi tamen tendat in præjudicium tertii, quia tunc odiosum foret, nec extendendum, sed restringendum, cum non sit mens Principis alteri jus suum auferre. Suarez *d. c.* 27. *n.* 8. *&* 9.

21 Cæterum in ampliatione, & restrictione privilegii servanda verborum proprietas, & extra illam non est trahendum privilegium. Sunt enim verba privilegii verba juris, quæ in proprio sensu & secundum jus ipsum accipienda; alias nihil certum esset, si ad improprias significationes extendere liceret. Proprietas ista sumenda ex usitata significatione, seu usu communi, secundum suam materiam. Sic privilegium concessum ascendendi ad majores Ordines non accipit rectam interpretationem de æqualibus, quia est contra verbi proprietatem, *l. Licet sup. de translat. Episc.* Nec licentia transeundi ad strictiorem Ordinem continet æqualem, *c. Licet* 18. *sup. de Regularib.* Nec facultas providendi alicui ad primam vacaturam per mortem trahitur ad vacantem per renuntiationem vel cessionem, quia in rigore illa sunt distincta, ut respondit Pont. in *cap. Susceptum 6. de rescript. in 6.* Et hoc ita, nisi alia interpretatio sit necessaria, ut privilegium operetur aliquid ultra jus commune; quod sine privilegio non liceret, quia alias esset inutile: aut nisi vel ratio justitiæ, vel aliunde voluntas concedentis rationabiliter faciat præsumi aliam interpretationem. Dependet enim a voluntate Principis privilegium, & secundum eam verba sunt accipienda, quatenus fert justitia; quia non censetur concedere, quod sine injuria alterius fieri non potest. Quod procedit, etiamsi ex certa scientia privilegium concesserit, quia non censetur habere scientiam nocumenti; ut cesset voluntas, nisi aliud expressum sit. Deficit & voluntas in privilegio, quod derogat particulari statuto aut consuetudini, *argum. c.* 1. *de constitut. in 6.* ubi per constitutionem subsequentem generalem non censetur Pont. consuetudines aut statuta particularium locorum revocare, idque ideo; quod ea ignoret: quæ ratio etiam in privilegio concesso obtinet, nisi aliud exprimatur. Plura Suarez *d. lib.* 8. *de LL. c.* 28. *n.* 2. *& seq.*

Q. An similitudo rationis faciat extendi privilegium ad alia loca, aut personas? 22
Resp. Ita posse videri per text. in *c. Cum delicta sup. de confirm. utili vel inut.* vel verbis: *ejusdem æquitatis similitudine provocati*. Ex quo textu multi colligunt, legem exorbitantem seu excipientem casum singularem a jure communi extendi ad alios propter similitudinem. Abbas & Fel. in *c. Quoniam sup. Ut lite non contest.* & communiter admittunt extensionem legis exorbitantis in causa pia. Barbosa in *l. Si constante* 25. *n.* 73. *&* 74. *ff. Soluto matr.* ut etiam in privilegiis istud procedere sit dicendum. Contraria tamen sen-

sententia verior est, scilicet ad extensionem nihil facere similitudinem rationis; & pro ea facit *text. in c. Sane 9. b. t. & Clem. unica de censib.* Facit & ratio, quod efficacia privilegii non sit posita omnino in ratione, sed in voluntate concedentis. Ut nihil facere possit, quod in simili causa aut persona eadem ratio versetur, si voluntas ad illam non extendatur. Quo modo passim jura mandant tenorem privilegii observari, *c. Porro 7. b. t.* etiamsi sit pia causa: nam alias privilegium concessum uni Religioni posset extendi ad aliam æqualem aut arctiorem ex sola rationis paritate, quod non admittendum, & est contra *c. Privilegium ff. de R. J. in 6.* Et hoc, quando extensio excedit propriam verborum significationem: aliud, si significatio suadeat, cum diversum sit derivare privilegium ab uno ad aliud, ex similitudine rationis, quod non licet; aliud vero ita interpretari, ut plura comprehendat, quam in verborum superficie apparet. Exemplum est in *c. pen. eod. in 6.* neque enim talis extensio est per similitudinem, sed per virtualem continentiam verborum, juxta rationabilem eorum interpretationem; & ita accipiendus Barbosa *in d. l. Si constante n. 72.* Nihil obstat *d. c. Cum dilecta*; quia extensio ibi fit per ipsum Pont. ut sic procedat ex ejus voluntate, non tam declarando, quam constituendo. Suarez *d. c. 28. n. 11. & seqq.*

23 Tenor itaque & forma privilegii observanda, eaque inspicienda, *d. c. Porro 7. & c. 8. b. t.* neque facile inducendum, nisi ex verbis pateat: quo modo in *c. Recepimus 8. b.* responsum, non probari exemptionem a jurisdictione Ordinarii per solutionem census Romano Pont. ut nec per hoc, quod Papa aliquem receperit in suam protectionem, *c. Ex parte 18. b. t.* Quæ res hoc tantum videtur operatura, quod in protectionem a Pont. Rom. susceptis debeatur major honor, *argumen. c. Per tuas 7. sup. De majorit. & obed.*

Quid si verba sint ambigua? Resp. Principaliter quærendum esse, quæ sit intentio concedentis ex conjecturis; ea enim potissimum consideranda, eique verba serviunt, *c. 6. & c. In his 15. inf. De V. S.* atque inde pendet tota privilegii vis. Ubi in primis spectanda supplicatio, cui se Princeps solet conformare, *c. Inter 6. §. cæterum, sup. de fide instrumen.* in verbis: *quamvis ex forma petitionis, quæ in ipso privilegio declaratur, confirmatorium videretur.* Indulti etiam initium, sive prooemium attendendum, quia solet fere continere causam, cui subsequentia accommodantur, *arg. l. fin. ff. de hæredib. instit.* Solent & verba materiæ subjectæ accommodari, quæ ideo spectanda, an ambitiosa, an periculosa causa litium, quæ ex eo posset oriri. Attendendæ, & circumstantiæ causarum, personarum, quæ & ipsæ faciunt ad verborum significationem, & proinde mentem Principis significandam. Venit & unum privilegium per aliud interpretandum, *arg. l. pen. in pr. ff. de alim. legat.* Jason. in *l. Triticum 94. nu. 6. ff. de V. O.* Quod si adhuc res sit dubia, nec definiri possit, consulendus est Princeps; ejus enim est interpretari, cujus est concedere. Hostien. in *Summa hic n. 9.* Si tamen periculum sit in mora, probabile est, uti licere prudenti arbitrio. Suar. *d. c. 28. in fine.*

Hæc de Privilegiorum effectu & interpretatione: quorum usus, si certo loco tantum sit concessum privilegium, ibi tantum erit, cum in uno loco privilegiatus uti privilegio suo alio in loco nequeat, ut dictum supra per *cap. Cum Capella 16. b. tit.* cum causa limitata limitatum producat effectum. Ab inferiori quoque concessi non erit usus, nisi in concedentis territorio, quia extra illud cessat ejus jurisdictio. Et hoc, quatenus concernit speciale jus territorii; neque enim potest privilegium Episcopi derogare præcepto vel jurisdictioni alterius. Facit, quod talis privilegiatus, dum versatur in alieno territorio, non gerit se ut incola domicilii sui, sed ejus territorii, in quo existit, ejusque legibus est subjectus. Sic habens privilegium vescendi escis pecorum in Hispania, non utetur eo in Gallia, aut Belgio. Quod si privilegium tale sit, quo in alieno territorio uti licet, quia actus sit indifferens, neque communi, neque speciali jure loco prohibitus, licitum est eo alibi uti, quia nec per locum istum constringitur non uti, nec per locum suum, cujus existens in alieno territorio legibus non tenetur. Quod si actus sit prohibitus jure communi, non etiam statuto particulari loci, dispensatus legitime a suo Episcopo, etiam alibi eo utetur, quia nec prohibetur per jus commune, pro- 24

propter dispensationem, nec per speciale, quod nullum est. Sic absolutus a censura ubique ministrat, & impeditus ad petendum debitum ex causa voti, aut alia, si tollatur impedimentum per Episcopum suum, etiam alibi copula utetur. Hæc fere summa est eorum, quæ tradit Suar. 8. *de LL. c. 26. n. 7. & seqq.* Pontificio privilegio absolute concesso ubique licite quis utitur, propter universalem ejus auctoritatem. Quod & dicendum de eo quod ab Imp. indultum, saltem olim, quando universalis ejus erat jurisdictio, non hodie, propter diminutum Imperium.

25 Usus privilegiorum liber permittendus iis, quibus concessa, nec impediendus, aut ipsa privilegia violanda, non tantum directe, sed nec indirecte. Violatores debite punire vult Pont. in *c. Quanto* 27. *b. t.* dummodo tamen se taliter componant in habitu, tonsura, & cæteris, ut ea mereantur, in iisque sint defendendi. Unde Clericos citra habitum & tonsuram inter laicos vagantes ac delinquentes non defendendi privilegio fori responsum est in *c. ex parte* 27. *b. t.*

26 Quæritur autem: An privilegio sit sua vis & usus commodus privilegiato, ante ejus notitiam? Resp. Privilegia regulariter non concedi, ut effectum suum conferant privilegiato ante notitiam aut acceptationem; saltem per procuratorem aut epistolam; cum nec mens concedentis regulariter talis sit, nec verba hoc indicent, nec moraliter expediat, ut non sit admittendum. Ut recte Bart. in *l. Beneficium num.* 4. *ff. de constit. Princ.* velit effectum eorum obtinere ab eo tempore, non etiam a tempore concessionis, citans in eam rem *l. fin. C. de Consulib. lib.* 12. Facit pro ea parte *c.* 1. *§. Ex parte*, *ubi Gl. de concess. præb. in 6.* Facit eodem argum. *c. Si tibi absenti de præb. in 6.* ubi absenti collato beneficio, jus in illud non adquiritur, donec collationem notam habeat. Item absenti facta manumissio non ante dat libertatem, quam servus sciens acceptaverit, *l. Qui absenti* 38. *ff. de adquir. possess.* & re donata etiamsi eam penes se habeat, nescius sibi donatam esse, non fit ejus dominus, *l. Absenti ff. d donat.* Ut idem dicendum sit de privilegio, quod est quædam donatio. Sic & legitimatio prolium, quæ est quodam beneficium, non alias effectum habet, nisi liberi eam ratam habuerint. *Novel. Quib. modis natur. effic. sui* 89. *§. Illud tamen.* Ratio adæquata esse videtur, quia ad effectum privilegii non est sufficiens activa concessio, sed debet accedere passiva adquisitio per eum, cui conceditur, cum beneficium non fiat invito, nec inscio, *d. lib. Absenti*, *& l. Invito* 69. *ff. de R. J.* & voluntas non feratur in incognitum.

Dixi, regulariter; quia non deest Principi potestas, quin continuo possit velle, ut privilegium operetur suum effectum, etiam ante habitam notitiam, quia res ea pendet a Principis voluntate, quæ non tantum operatur in privilegio per modum constitutionis indulto, ad quod per sufficientem promulgationem jus quæritur, verum etiam per rescriptum. Ratio est, Quod in hoc non sit magis necessaria notitia ad adquisitionem, quam in ista; ut si in illa id velle possit statuere Princeps, etiam in hoc possit, cum non desit illi potestas ad conferendum continuo motu proprio. Sufficit enim ex natura rei voluntas formalis & virtualis acceptandi quod sibi commodum. Nec facit, quod ad effectum promissionum humanarum ut inducatur obligatio, regulariter requiratur acceptatio, nam potest & ante eam obligatio poni virtute legis humanæ. Cov. 1. *Var. Resol. c.* 14. *n.* 16. Tiraquel. *de privil. piæ causæ c.* 119. Volunt autem aliqui, etiamsi Princeps non contulerit privilegium cum tali voluntate, operari tamen in absente eum effectum, ut revocari non possit ante notitiam. Moventur *d. c. Si tibi absenti de præb. in* 6. Verum istud Cap. loquitur de eo, qui confert beneficium absenti, non tam libere & suum, quam de necessitate officii, qui proinde non revocat, quia officio suo functus: ut secus sit in privilegiis, quæ per merum beneficium conferuntur, ut recte traditum a Cov. 3. *Var. c.* 16. *n.* 1. Menoch. 2. *Arbit. casu* 185. *n.*46. *&* 47. *latissima*. Suar. *d. l.* 8. *c.* 25. *per tot.*

Quæstio item est: An privilegiatus utatur suo privilegio contra privilegiatum? 27
Resp. Æquiparationem privilegiorum propter similitudinem aut æqualitatem non obstare, quominus privilegiatus eo utatur contra pariter privilegiatum; qui & id servare teneatur, sive, ut ait Cov. *ad c. Possessor. p.* 2. *§.* 2. *n.* 4. qui practice privilegio

legio uti vult, contra alium non impeditur, *l. fin. ff. Ex quibus causis majores &c.* ubi absens Reip. causa, contra pariter absentem Reip. causa, læsus sit, restituitur: agit enim unus de damno vitando, alter de lucro captando, ut merito ille potior sit, & utatur suo privilegio contra alterum. Sic & duorum nobilium, quibus est privilegium, ne propter debita in carcerem trudantur, alter contra alterum privilegio suo utetur. Sic & Ecclesia, quæ gaudet privilegio non solvendi decimas, eodem utetur contra aliam Ecclesiam, cui est idem privilegium. Similiter Ecclesia non præscribit contra Ecclesiam nisi spatio 40. annorum; & privilegium Canonis est Clerico respectu alterius Clerici æque privilegiati. Ratio est, quod illa similitudo in privilegiis, fit valde per accidens ad usum privilegii, & ideo unum alterum non impedit: aut consideratur hac in parte læsio unius, & adquisitio alterius. Ita Suar. *d. lib. 8. c. 23. n. 3.* Quod si privilegiati concurrant cum privilegiatis, tunc privilegiatus non gaudet suo privilegio, quorum alterum alteri resistit, ut usus contra alterum. Exemplum est in *l. Verum 11. §. fin. de minorib.* ubi filiusfam. si mutuum a minore acceperit, non utetur S. C. Macedoniani beneficio quod magis ætatis habeatur ratio, quam S.C. Sic mulier apud minorem interveniens non utetur suo privilegio S. C. Vellejani, si debitor, pro quo intervenit, non sit solvendo, *l. Si apud minorem 12. ff. de minorib.* Est & Exemplum in *Nov. De sanctiss. Epis. 123. §. si quis sub conditione 37.* ubi Monasterium, quod ingreditur gravatus, non relictis litteris, excludit quidem substitutum, non tamen substitutam aliam piam causam, contra quam non utitur suo privilegio. Cov. *ad c. Peccatum p. 2. §. 2. n. 4.* Suar. *d. c. 23. n. 5.*

28 Quæri etiam posset: An cogatur aliquis uti suo privilegio? Resp. Videri non cogi per *c. 6. h. t.* ubi potest quis negligere privilegium, eoque per non usum privari, ut dicetur inferius *eod. n. 37.* ex ratione, quod sit inductum in favorem, cui potest quilibet renuntiare, *l. pen. Cod. De pactis*. Quæ opinio vera est, quatenus secundum regulam juris privilegium ipsum tantum concernit, uti id, de quo in *d. c. 6.* & simile. Nam si specialiter ejus nomine non sit inductum, sed ordinis, servare cogitur; quare est privilegium fori & Canonis Clericis concessum, cui ideo non renuntiant. De priori actum sup. *de for. comp. n. 20. & seqq.* de altero agetur inf. *de sent. excom. n. 41.*

Dicta de privilegiis observandis, eatenus vera sunt; quatenus integra & salva, non etiam si amissa sint. Amitti ea contingit variis modis, vel totaliter vel partialiter. Totaliter amittitur Primo, extincta persona, cui concessum, quam sequitur, ut ea extincta, cesset persona, cui inhæret, *c. Privilegium 7. De R. J. in 6. l. privilegia ff. eod.* ut ad hæredem non pertineat, nam secundum regulam juris, in omnibus causis id servatur, ut ibi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficiat, *l. In omnibus ff. d. tit.* Tale est privilegium competentiæ, quod habet pater, patronus, socius, donator, maritus, *l. Sunt qui 16. Patronus l. Item miles ff. de re judic. l. Maritum 12. cum l. seq. ff. Soluto matrim.* Dignitati item aut muneri, si adnexum sit privilegium, & defungatur dignitate, Prælatus isto exuitur quia dignitati adhæret, & cum ea ambulat. 29

Q. An & per mortem concedentis? Resp. Semel rite adquisitum non cessare aut admitti morte concedentis, per se ex regula Juris, quod gratia semel obtenta non cesset per mortem concedentis, *c. Si super gratia de off. deleg. in 6. & c. Si cui nulla 36. de preb. in 6.* est autem privilegium species gratiæ & ad donationem spectat, quæ non finitur morte donantis. Quam sententiam aliqui limitant, ut tantum procedat in privilegio favorabili, non etiam in odioso, propter alterius præjudicium, male, cum jura absolute loquantur de gratia, nec distinguant, an alteri præjudicet privilegium, nec ne. Et deinde etiam privilegium derogans juri communi aut alterius, est vera absoluta gratia respectu ejus, cui concessum. Limitant & aliter istam sententiam, ut scilicet procedat tantum, si res non sit integra, id est, si privilegio uti cœperit, quasi res integra expiraret morte concedentis. Pro quibus facit text. in *c. Licet cap. Relatum & cap. Gratum sup. de off. deleg.* Verum nihil ad rem ista limitatio, cum gratia non exspiret re integra secundum ea, quæ dicta sup. *de rescript. in fine*; quia gratia ut facta est, habet perfectum esse, nec distinctio, res integra sit, necne, in ea locum habet. Non obstant jura allega- 30

ta,

ta, quia loquuntur in rescriptis justitiæ, in quibus habet locum ista distinctio, uti dictum sup. *de ff. deleg.* in iis enim hoc specialiter jus requisivit, ad fundandam jurisdictionem: ut non debeat istorum locorum decisio transferri ad gratias, atque ita nec privilegia, quæ gratiam continent. Non etiam obstat *c. Si cui nulla de præb. in 6.* quia non loquitur de gratia facta, sed facienda; circa personam determinatam, quam concernit, qualis, quia non perfecta ante mortem concedentis, per eam finitur. Dico, quam concernit; nam si concerneret ipsum delegatum, censetur facta gratia: veluti si alicui detur licentia agendi pro lubitu Confessarium, gratia ista, etiam mortuo delegante ante electionem, nihilominus, ut perfecta permanet, quia continet tantum favorem pœnitentis. Vid. late de hac quæst. Suarez *d. lib. 8. c. 31.*

31 Secundo: Per temporis lapsum ad quod privilegium est restrictum, *cap. 4. sup. de off. deleg.* Nam ad tempus definitum concessa eo lapso censentur revocata. Idem juris est in subjecta conditione, ut ea cessante & privilegium cesset, quia conditio continet in se tempus. Covar. *1. Var. c. 17.* Suar. *c. 29. n. 5.* Et hoc, si conditio apponatur ad conservationem privilegii; nam si apponatur ad fieri, non pendebit conservatio a conditione, sed tantum productio; productum autem privilegium erit absolutum. Veluti si Pont. alicui loco pio concedat exemptionem a solvendis decimis, si Episcopus consentiat, hujus consensus ponet privilegium; nec oberit, si dissentiat postea. Aliter dicendum, si concessio sit facta, quamdiu consenserit Episcopus. Sic Novitius Religionis privilegiis gaudet, donec habitum gerit, quo demisso, amittit. Sic & ad unum actum data privilegia, illo peracto cessant, propter arbitrium concedentis. Vid. Suarez *d. c. 29. n. 7. & 8.*

32 Tertio, cessante causa finali, quæ est principalis causa privilegii, a qua dependet & in fieri & in conservari, ut ea cessante necessario cessare debeat *cap. Cessante sup. de appellat.* uti carens fundamento. Et hoc in privilegio derogante juri communi; sive alterius tertii, ad cujus etiam conservationem requiritur causa. Nam continens merum beneficium vel non requirit causam, vel si requiratur, ut honesta & prudens sit concessio, postea tamen ea facta non requiritur, quod beneficium simpliciter collatum habeatur a Principe, cujus beneficia decet esse mansura. Si tamen & odium in unica tantum actione consistat, ut in dispensatione super matrimonio, manebit salvum, etiamsi causa postea cesset, & ad casum devenerit, a quo inchoari nequeat, quia factum semel legitime non retractatur, *c. Factum 74. de R. J. in 6.* Tiraq. *Tract. Cessante causa in princ. limit. 12.* Sanch. *de matr. l. 8. Disp. 30. n. 14.* Secus erit, si tractum habeat successivum, cum detur privilegium per modum potestatis successive operandi; quam facit cessare causa finalis, qua fundatur. Dico, finalis, quia aliud dicendum in causa impulsiva, cujus cessatio idem non operatur, quia non est principalis causa, qua privilegium nitatur. Tiraq. *d. Tract. in princ.*

Oportet autem causam non cesset negative, hoc est, causa quidem privilegii subsistat, usus tamen ejusdem non sit injustus: ut si Monasterio sit concessum privilegium non solvendi decimas, propter inopiam ejus temporis, quod postea factum est dives, & abunde habere cœperit, non ideo cessabit privilegium. Nam licet causa cessaverit, ut hoc statu, idem non concederetur, concessum tamen recte conservatur citra justitiam, quia multa prohibentur fieri, quæ facta tenent. Quo spectat, quod tradunt auctores, post jus perfecte adquisitum non cessare gratiam aut favorem Principis, etiamsi causa cesset, cum Princeps non permiserit gratiam sub ea conditione, ut tantum duret, durante ista causa, sed simpliciter. Oportet, inquam, non cesset causa negative, sed contrarie, id est, usus privilegii ratione mutatæ materiæ aut circumstantiarum fiat illicitus & injustus, cum privilegium de re illicita sit nullum; ut etiam, si usus ejus sit factus illicitus, debeat dici nullum, cum eadem sit ratio in conservatione, quæ est in concessione: ut locum habeat regula: Quod pervenit ad statum, in quo incipere non posset, in eo remanere non potest, *l. Uranius 71. §. sed cum duo D. de fidejuss.* Veluti si remittantur decimæ alicujus Ecclesiæ, quæ dives pro eo tempore erat, postea autem mutatis rebus se alere non possit, si tota illa decimarum parte fraudetur, cessabit contrarie, 33

ut

ut & cessare debeat privilegium remissionis tanquam illicitum, & alteri grave. Suarez *c. 30. n. 6. & 7.*

IV. Ex forma concessionis, veluti si dixerit: *Ad beneplacitum meum. Quamdiu voluero; donec voluero*; quæ exspirare facit concessionem sola morte concedentis, ad quam limitata est, ut nullo actu novo sit opus, *c. Si gratiose de rescript. in 6.* Nam requirit ejusmodi conditio dependentiam a vita, qua sublata tollitur & dependentia & voluntas. Aliter se res habet in conditione: *Ad beneplacitum Sedis*, quæ indiget novo actu contrario, ut cesset, quia non est ad vitam concedentis limitata, sed Sedis beneplacitum, quæ per successionem eadem perseverat, & durat conditio, donec revocetur. Suarez *c. 32. n. 2.* Covar. *3. Var. c. 55.*

34 V. Per renuntiationem expressam, id est, voluntariam abdicationem juris sibi concessi. Dico, expressam, per signum scilicet externum; quia ut expressa requiritur concessio in constituendo, & acceptatio, ita & renuntiatio atque acceptatio ejus, cujus interest, quam non ponit internum propositum, quod non exivit in actum externum, ut nihil operetur. Ubi mandatum absolute datum non potest censeri revocatum, ex eo, quod is, ad quem dirigebatur, noluerit acceptare mandatum, ignaro mandante, *c. Licet de procurat. in 6.* cum hoc non obstante recte is acceptet mandatum, & gesta ejus teneant. Ratio hujus est, quod non fiat beneficium invito; invitus autem est renuntians: & quia juri pro se introducto quivis renuntiet. Suarez *c. 33. num. 21.*

35 VI. Per renuntiationem tacitam, quæ colligitur ex non usu. Quod accipe non de usu negativo, quia scilicet occasio non fit data utendi privilegio; quia talis non usus non opponitur privilegio, ut illud tollere nequeat: sed de privativo, qui est carentia sive omissio actus eo tempore, quo fieri poterat; hinc enim opponitur privilegio, quia nolli uti, quando potest, est renuntiare. Dico, quando potest; neque enim impotentia, absentia, violentia causant talem non usum, qui noceat, quia removent voluntatem. Ita Suarez *cap. 34. n. 4 & 5.* Ubi communiter volunt decennii tempus sufficere, per *l. 1. D. de nundinis*; idque in iis, quæ aliis sunt onerosa, quorum interest non concedi, quibus ideo quæritur libertate, ut in *d. l. 1.* Si aliis non sint onerosa, & consistant in mera facultate aliquid agendi, non videntur amitti per non usum, eo quod aliis per non usus, nihil adquiratur ut non videatur acceptationis ejus effectus. Deinde talis non usus per istud tempus non videtur sufficienter indicare consensum renuntiandi, nec invenitur jus aliquod disponens in talibus non usum per decennium inducere amissionem. Vid. Suarez *d. loco n. 15. & seq.*

VII. Per contrarium usum seu actionem contrariam ipsi privilegio: ut habent immunitatem a tributorum onere, illa solvat; a decimarum solutione easdem exactas non renuat, *c. 6. & c. Accedentibus 15. h. t.* Ubi communiter vim ponunt in tacita renuntiatione, quæ ex contrario usu colligitur. Quod verum est quoad illum actum & fructum pro ea vice privilegii; nam ut privilegium in totum tollatur, non sufficit tacita ista renuntiatio, necessaria est legitima præscriptio contra privilegiatum, qui debito tempore non utitur privilegio, quod in Ecclesiasticis juribus est 40. annorum, *d. c. 15.* Ante istud tempus legitime completum ipso privilegio quoad substantiam suam non possunt dici privati, quibus illud competit, quia per solam contraventionem non potest quis dici renuntiare toti privilegio, nisi in eo, quo contravenerint, in actu scilicet illo, non etiam futuris. Requiritur autem Primo, ut actus illi sint ipsius privilegiarii; nam si alii fierent, non possent dici contrarii privilegio, nec illud tollerent. Secundo, ne opponatur actus exemptioni concessæ per privilegium, ita ut intelligatur fieri ex obligatione quam privilegium auferebat, quia alias non esset contrarius privilegio. Hinc qui gerit actum privilegio contrarium, cum protestatione, quod nolit præjudicari juri suo, non efficit usum privilegio contrarium, nec illud amittit. Abbas & *alii in c. Cum accessissent 8. sup. de constitut.* Similiter habens privilegium non jejunandi in Quadragesima; si ex devotione jejunet aliquo die, non officiet suo privilegio. Late Suarez *c. 35. n. 3. & seq.* 36

Disputatur: An unus actus contrarius sufficiat? Resp. Dubitandi ansam dari in *d. c. 8.* in cujus fine dicitur: *Nisi post ea Canonici contravenerint aliquem in pri-* 37

mi-

micterium eligendo, per quæ verba videtur una contraventio sufficere ad destruendum privilegium. Distinguit Abbas in *d. c.* 8. inter privilegium datum personæ singulari, & communitati; ut illi competens amittatur per unum actum contrarium, addita ratione, quod in privato quælibet contraventio directa inducat renuntiationem, quia conplectitur contrarium; huic vero competens non alias amitti, quam concurrente præscriptione *d. c. 6. & 15. h. t.* Dicendum tamen indistincte, non amitti per unicum actum contrarium. In quam partem facit *l. Voluntaria C. De excusat. tut.* quæ habet voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogare; quod & expresse sentit Felin. ad *d. c.* 8. *n.* 30. Ratio est, quod contrarius actus non debeat operari ultra illum casum; in quem cum possit cadere alia præsumptio, quam renuntiationis, illa adsumenda: hic autem alia cadit, scilicet quod tantum in hoc negotio, & in gratiam talis personæ actum contrarium admiserit. Nihil obstat *d. c.* 8. eo quod rescriptum, de quo ibi, constiterit in unico effectu, qui in continenti sit vel tollitur, ut per unam contraventionem potuerit amitti, cum in tali materia renuntiatio quoad unum actum sit renuntiatio simpliciter. Agi autem de tali actu in *d. c.* patet, quia agitur de extinguenda præbenda, vel potius quia dicit Pont. debere manere extinctum, nisi Canonici, qui extinxerant, revocent; quæ revocatio etiam fit per unum actum. Plura de hac quæstione Suarez *d. c.* 35. *n.* 11. *& seq.*

38 VIII. Per abusum; privilegium enim meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate *can. ubi 7. dist.* 74. *can. Privilegium XI. q. 3. c. Ut privilegia 24. in pr. h. t.* Abusus proprie significat defectum in ipso usu privilegii, vel in his, quæ illud concernunt, idque per excessum, utendo privilegio ultra ejus limites, alio tempore, loco, in materia, persona non concessit, *d. can. Ubi & d. can. Privilegium*. Aut etiam ex causa privilegii quis accipit occasionem peccandi, *c. Contingit 45. inf. de sent. excom.* vel ejus fini repugnat per pravos mores. Sic beneficiatus privilegiatus, absens studiorum causa, studium negligens, vel alias contra finem privilegii peccans, dicitur abuti privilegio, qua de re in *c. 3. sup. de statu Monach.* & in *c. Ex parte supr. de Cler. conjug. c. unico eod. in 6.* ubi Clerici conjugati laice viventes privantur privilegio clericali, quod & habetur in *c. Ex parte 27. h. t.* Trid. *Sess. 23. c. 6. de reform.* Suarez *c.* 36. *nu.* 4. Sunt autem hujusmodi abusus culpabiles, ut merito puniantur abutentes: non semper tamen in universum, & quoad totalem amissionem, ut patet ex *c. Cum in cunctis 7. sup. de elect.* ubi tantum in illo actu quis amittit privilegium. Non semper etiam ipso jure amittitur, sed per sententiam auferendum, *d. can. Ubi* Suarez *d. loco n.* 8.

IX. Per revocationem ejus, qui concessit; quæ citra dubium procedit in eo, qui habet supremam potestatem, ut Papa, Rex. 39

Dubitatum: An & inferiori sit ista licentia? Resp. Ant. Gabrielium *l. 3. Com. Opin. de jure quæsito Concl. 7. n. 9.* id ipsum negare, cum aliis, quos citat. Cujus opinio omnino quidem procederet quoad revocandum privilegium a Superiore concessum, circa quod inferiori nihil est potestatis; neutiquam autem circa privilgium a se concessum, cum eadem sit potestas inferiori circa privilegia a se concessa, quæ est Superiori, servata proportione. Nam uti datum, ab hoc pendet ab ejus potestate & voluntate, ita & ab illo datum, ut sicut ille revocat, ita & hic revocet: posita enim proportionata causæ paritate, ponendus & similis effectus. Nisi tamen privilegium inferioris sit confirmatum a Superiore, quia tunc quasi factum est confirmantis, ab ejusque pendet voluntate, ut quoad inferiorem sit irrevocabile. Vid. Suar. *c.* 37. *n.* 11. *& seq.*

Privilegium ab inferiore concessum, valide & licite sine causa revocat Papa, cum ab illo dependet omnis jurisdictio inferiorum, non etiam alius Superior, qui Pontifice est inferior, nisi causa adsit justa, cum talis superior non possit inferiorem privare sua ordinaria jurisdictione, si justa causa non suadeat. Suarez *d. c.* 37. *in fine*. Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 33. n.* 7.

Procedet autem hæc revocatio Primo, in privilegio, quod est concessum subdito, non etiam quod concessum & acceptatum a non subdito, ut tradunt plures, quos citat Gabriel *d. loco concl. 6. n.* 10. Abbas in *c. Novit. nu. 23. & seq. sup. De judic.* Felin. *ibid. num.* 8. *&* 19. Suarez *d. c.*

d. c. 37. num. 2. & seqq. Ratio est, quod transierit in contractum, & jus illi firmiter quæsitum, quo non potest privari per alienum Principem, cui non est jus privandi rebus suis legitime adquisitis sibi non subjectum. Quæ ratio procedit non tantum in concedente, verum & in ejus successore, qui eadem persona est cum prædecessore, nec plus juris habet quoad jus concessum non subdito. Secundo, in privilegio gratis concesso, quod manet in pura ratione privilegii, id est, facultatis & licentiæ, præter vel contra jus commune, etiamsi causa nulla subsit revocationi, nihilominus erit valida; ea ratione, quod hoc privilegium non transeat in Dominium subditi, atque ita semper pendeat ex voluntate Principis, qui mutare potest præceptum, & semel oblatum revocare, quia non est firmatum in dominio subditi. Secus dicendum, si transiverit in contractum, quia pacta & contractus cum subditis Princeps servare tenetur; ut traditum *ff. de leg.* Nascitur enim hæc obligatio ex naturali justitia, cui Princeps subjectus. Potest tamen causa publica ei concedere licentiam revocandi, quia publicæ causæ cedit privata. Quo facit, quod communiter traditur, posse Principem ex publica causa, quem rebus suis privare: quo casu videtur teneri Princeps recompensare, cum non postulet publicum bonum, ut quis gratis cedat juri suo. In privilegio concesso per modum donationis idem dicendum, quod dictum de quæsito per viam contractus; cum donatio sit contractus, & faciat transire dominium in donatarium, quod ei sine causa non auferendum per Principem.

40 Revocatio ista vel est expressa, quando fit in particulari expressis verbis, vel in generali, scilicet: *Non obstantibus quibuscumque privilegiis.* Quæ regulariter sufficit, nisi Privilegia sint in jure contenta, quæ aliquid specialius requirunt, aut eo tenore concessa, ut revocari nequeant; nisi expressa ejus facta mentione, aut denique sint concessa per modum contractus; in his enim generalis clausula non sufficit, sed specialis derogatio desideratur. *Gloss. in Auth. Qua in provincia C. Ubi de crimin. agi oport.* Felin. *in c. Nonnulli de rescript. in 6. Gl. in Cl. Dudum de sepult.* vel est tacita, quæ ex circumstantiis colligitur. Idque Primo: Si Princeps legem universalem universaliter, ut sonat, intellectam ferat, per quam abrogabitur privilegium non corpore juris contentum, non etiam non contentum, cum legislator non præsumatur scire jus prrivatum, *c. 1. de constit. in 6.* Secundo: Per mandatum particulare, cum derogatoria clausula, quia non præsumitur Princeps habere scientiam privilegii, ut ista clausula opus sit. Quo facit text. in *l. pen. de precib. Imp. offer.* ubi rescriptum contra jus commune elicitum non valet, nisi illius mentionem faciat: ut nec rescriptum valeat contra privilegium, non facta ejus mentione.

III. Per sententiam latam contra privilegium, quod est in judicio exhibitum: per quem tamen modum ab eo, qui potest privilegium revocare, non tam censetur revocatum, quam reprobatum, ut quia vel male obtentum vel ex causa amissum: supponit enim sententia defectum in actu vel in jure, de quo agitur, ut si tale factum vel jus pendeat ex privilegio, sententia indirecte cadat in privilegii qualitatem, *c. Suborta sup. de sent. & re judic.* quam non immutat, sed insufficientem declarat ad jus illud obtinendum.

IV. Per novum privilegium; per quod tamen non videtur prius tolli, nisi ejus mentione habita, ut patet *capit. veniens 19. ubi Gloss. in V. nullam sup. de præscript.* ex ratione, quod posterius videatur subreptitie impetratum a Principe ignorante primum, *argum. c. de Constit. in 6.* Et hoc sive utrumque sit generale, sive utrumque speciale, sive prius sit speciale, posterius generale, quia nihilo magis speciale auferri potest, *cap. Generi 34. de R. J. in 6.* Ita ferre Suarez *cap. 39. num. 1. & seqq.*

Dubitatur: Si generale sit prius, an per speciale subsequens ei derogetur? R. Videri idem dicendum, scilicet nec eo casu valere posterius contra prius, ex eadem ratione subreptionis ex causa ignorantiæ ipsius concedentis. Facit tamen *dict. cap. Generi*: aliter sentiendum esse, propterea quod in toto jure generi per speciem derogetur; etiamsi in specie subjuncta nulla fiat mentio prioris: censetur enim Princeps concedendo generalem favorem, non auferre sibi facultatem alicui specialem gratiam largiendi; & ita responsum est in *cap. dudum 14. §. Nos*

igitur, *& cap. Quamvis 38. de preb. in 6.* Suar. *d. c. 49. n. 6. & seqq.*

42 Quoad effectum revocationis, si facta per legem publicam, ille non obtinebit, nisi lex sufficienter fuerit promulgata, non a die ipsius promulgationis, sed post tempus necessarium ad obligationem legis, qua de re supra *de constit.* Si vero facta privatim, effectum demum sortietur revocatio, ubi promulgatio fuerit intimata, aut ad notitiam ejus pervenerit, ut eo usque recte eo utatur excusatus per justam ignorantiam. Ubi non est opus, privilegiatus acceptet revocationem, cum etiam eo invito fiat.

43 Q. An possit dici revocatum, destructo loco vel corpore, cui competit? Resp. Si locus destruatur per habentem potestatem ex instituto, sublata spe restitutionis extingui jus omne illi cohærens, tanquam destructo fundamento in perpetuum, cui cohæret. Si vero per vim hostium, aut casu diruatur, cum spe refectionis, salvum esse loco suum jus. Ubi aliud est, quod pavimento, eique nude sumpto adhæret, veluti consecratio, quæ etiam salva est loco destructo, qui in profanos usus converti nequit, *l. Æde sacra ff. de contrab. empt.* aliud vero, quod templum respiciat, quale vel tale est, usus ejus præcise requirat illud locum, vel non, ut etiam alibi fieri queat. Hoc casu ne quidem suspenditur privilegium, quia pro illo etiam tempore per habitudinem ad locum manet in personis, quæ uti possunt hoc privilegio etiam alio in loco: illo vero casu pro tempore suspenditur quidem privilegium; extructo tamen loco iterum reviviscet, *l. Cum loca 36. ff. de relig. & sumpt. funer. c. quia monaster. sup. de relig. domib.* Ita Suar. *de LL. l. 8. c. 5. n. 6.*

44 Quæri denique posset: An innovatio privilegii quid novi juris tribuat? Resp. Si innovatio fiat in forma communi, nihil novi eam tribuere, nec facere privilegia revocata aut amissa restitui, sed tantum ea, quæ fuerunt, conservare, ut respondit Pont. in *c. ex parte*, & clarius in *c. quia intentionis 29. h. t.* Ubi nihil faciet subjectum verbum: *confirmamus de novo*; nam & talia verba respiciunt jus competens, ut respondit Julius II. in *Bulla incip. in militantis* 1504. Ratio est, quia proprietas verbi *Innovandi* non inducit vi sua interpretationem novæ concessionis privilegii vel invalidi, vel revocati, cum, ut recte ait Abbas *conf. 67. n. 3* petens renovationem non supponat caducitatem, sed potius valorem privilegii, & ideo ponere, ut vetustate sua non pereat, *can. Longinquitate 12. q. 2.* Deinde hæc innovatio non desiderat causæ cognitionem, sine qua non conceduntur nova privilegia. Quod si innovatio fiat ex certa scientia, conferet ea jus novum, & faciet revocata vel amissa privilegia restitui. Talis enim, cum contineat favorem Principis ex certa scientia, & consequenter ex plenitudine potestatis; est ample interpretanda, tam ex parte personæ, quam modi, ut habeat vim novæ concessionis. Abbas *ad c. 4. nu. 4 sup. de caus. possess. & propr. & c. inter 6. n. 9. & ibi* Felin. *sup. de fide instrum.* Inspicienda tamen hac in re verba. Vide late Suar. *d. lib. 8. c. 20.*

Cæterum cuivis concessa sua privilegia sunt servanda, nec ea violanda, *c. quanto 26. h. t.* etiam quoad exemptiones Monasteriorum, & Ecclesiarum ab obedientia Episcopali, quibus ab Episcoporum subjectione se subtrahunt. Minus tamen ea aliqui probant, quod ejusmodi immunitates experimento compertum sit, obsuisse potius, quam profuisse monasticæ observantiæ, cum exemptis præbeant occasionem laxioris vitæ, & per impunitatem nutriant pestilentiam, perturbationemque in jurisdictione Episcoporum excitare soleant. Unde recte Conc. Trid. *sess. 6. c. 3. & sess. 24. de reform.* delegavit Episcopis auctoritatem corrigendi Monachos extra Monasterium delinquentes. Et hoc etiamsi intra claustra Monasterii degent, si peccatum extra illud sit commissum, *sess. 26. c. 14. de Reg.* 45

TITULUS XXXIV.

De Purgatione Canonica.

SUMMARIUM.

1 *Pœnæ non inferendæ nisi plene probatis criminibus*,
2 *Purgatio Canonica unde dicta, a quo, & cui indicenda.*
3 *Forma hujus purgationis.*
4 *Compurgatores quot, & quales adsumendi*,
5 *Modus purgandi per sumptionem Ven. Sacramenti.*

6 *Per*

6 *Per juramentum ad Martyrium reliquias.*
7 *Effectus purgationis Canonicæ.*
8 *Purgatione legitime peracta, an reus iterum accusari possit?*
9 *Pænæ rei deficientis in purgatione.*

1 HActenus de criminibus: superest agatur de pœnis, quæ criminibus sunt propositæ non inferendæ, nisi de iis liquido constet, vel per confessionem rei, aut alias probationes luce meridiana clariores: *l. fin. C. de probat.* vel quia alias notoria sunt de facto, in quibus frustra probatio exigitur, *c. cum dilectus 15. h. t.* cum habito fine non curetur de mediis. Quia tamen interdum crimina plene probari nequeunt; quilibet enim quantum potest, crimen suum occultare studet: neque impunita relinquantur, & ut tollantur liberior peccandi ansa, receptum reo infamato indicere purgationem, id est, ostensionem innocentiæ super crimine objecto.

2 Est ea duplex, alia Vulgaris, de qua *Tit. seq.* alia Canonica, ita dicta, quod idonea via sit, & probata a Canonibus. Quæ indicenda a judice competente, quia ab alio indicta non relevaret *d. c. 15. in fine.* Non indicenda nisi infamato apud graves viros *d. c. 15. c. Inquisivisti in fine sup. de accus.* Ubi multum potest judicis boni arbitrium, qui habeat personæ & circumstantiarum rationem, inspiciatque, si suspiciones sint verosimiles, *c. 4. h. t.* si ortum habeant ex probabilibus conjecturis, *c. cum in juventute 12. h. t.* si aliter probari non possit crimen, quia accusator deest, *c. 2. & c. ex tuarum 8. h. t.* Est enim hæc purgatio tantum subsidiaria. Ubi & judicis erit præmittere causæ cognitionem super infamia, ne quid temere attentetur, viri boni vita in dubium vocetur, *d. cap. 12.* Contingit enim a malevolis infamia virum bonum aspergi.

3 Forma hujus purgationis est, quod reus, si non sit vilis persona *c. 1. h. t.* tactis Evangeliis jurato adserat, se crimen objectum non commisisse, per se aut interpositam personam, *c. quoties 5. in fine h. tit.* Ubi minime sufficiet jurare, a crimine se esse immunem, quia cum per confessionem quis fiat immunis a peccato, contingeret judicem decipi, *c. fin. h. t.*

4 Accedant & compurgatores, qui reum noverint, *d. c. 8. & c. 10. h. t.* famæ honestæ & vitæ probæ, *c. 7. & c. cum dilectus 11. h. t.* quos sufficiet toleratos esse ab Ecclesia, ut bonæ famæ in suis Ordinibus ministrantes, non condemnatos in judicio pro crimine, *c. Constitutus 9. h. t.* Et quia fieri potest, ut etiam innocenti, peregrino forte aut pauperi, impossibile sit habere compurgatores, eo casu reo subveniendum esse tradit Abb. in *d. c. 10. in fin.* atque in casu, quo non possint haberi Clerici compurgatores, etiam laicos admitti posse, & si viri haberi nequeant, etiam fœminas; alias soli juramento rei standum esse per *Gl. in c. Cum P. 10. sup. de accus.* Cæterum compurgatores non durabunt de veritate, sed de credulitate, quod scilicet potent reum verum jurasse, & super crimine objecto temere infamatum, *d. c. 5. in fine & c. de testib. 13. h. t.* Numerus testium non est determinatus, sed arbitrarius, ut patet ex *d. c. 8. & 10.* pro criminis enormitate, infamiæ modo & personæ qualitate. Non tantum viros gravat hæc purgatio, verum & fœminas, ut patet ex *c. 3. h. t.* Et de Sophia Regina testatur Cromerus, *l. 3. Hist. Poloniæ*, accusatam de adulterio se purgasse suo, & septem honestarum ac nobilium fœminarum jurejurando.

Fuit & olim frequens modus purgandi per sumptionem Venerabilis Sacramenti, ejusque usus etiam in summis Pontificibus, qui super gravioribus criminalibus diffamati se hac via purgarunt: exempla refert Del-Rio *disquis. Magic. lib. 4. qu. 3.* Et Gregorius VII. Impetitus, variis criminibus ab Henrico IV. Imp. purgavit se susceptione Ven. Sacramenti, cum interpretatione, ut, si crimina objecta commisisset, susceptio Sacramenti tenderet in perniciem animæ ejus. Hostiens. in *Summa hoc tit. §. ult.* Lamb. Schafnaburg. in *Chronico ad ann.* 1077. Quo spectat *can. fin. 2. qu. 5.* ubi per Missæ celebrationem jubetur Episcopus, aut Præsbyter ostendere suam innocentiam. 5

Fuit & usitata purgatio per juramentum ad Martyrum reliquias, ut tradit Baron. *Tomo 5. Ann. an. 412.* & patet ex variis locis *2. q. 4.* Ejusque usus receptus in foro sæculari, non tamen passim, ut tradit Jul. Clar. *Prat. Crim. §. fin. q. 63. n. 5.* nec facile hoc modo utendum judicibus, cum sit fragilis, fallax, & incertus; ut aliqui non male vocent periculosissimum remedium. 6

7 Effectus purgationis Canonicæ est, quod legitime peracta purgatione absolvatur reus *can. Habet* 2. *q.* 4. Nisi forte aliqua qualitas sinistram causans suspicionem mereatur pœnam; ut si reus fuerit familiaris hæreticis, licet ab hæresi se purgaverit, manet tamen suspensus ab officio, donec sopiatur scandalum, *d. c.* 10. *in fine*. Dico, legitime peracta, nam si modo illicito, veluti per aquam frigidam, non relevabit ista purgatio, sed iteranda debito modo, *d. c. Ex tuarum* 8. *h. t.*

8 Quid si legitime peracta fuerit; an postea denuo accusari poterit reus? Resp. Hoc posse videri, ex eo, quod per purgationem occultentur crimina, ut ait Gl. in *d. can. habet*. Pro qua parte facit *can. Mensam* 2. *q.* 4. ubi purgatio, iterum indicitur purgatio, cessante accusatione. Facit, & quod non iam videatur absolutio facta absolute, quam ab instantia aut sub conditione, si accusator non comparuit. Ratio est, quia absolutio fuit facta per probationes non integras, cum testes jurent tantum de credulitate, ut non impediat per novas probationes accusationem integrari, per *l. Admonendi ff. de jurejurand.* vult tamen *Gloss. fin. ad d. c. Mennam*, non posse de novo accusari, hoc argumento, quod post rem judicatam non admittatur accusatio; juramentum autem majorem auctoritatem habeat, quam res judicata, *l.* 2. *ff. de jurejur.* Idem habet *Gl. fin. in d. c.* 8. Vid. Abbas in *d. c.* 8. *in fine*. Hostiens. *hic in Summa n.* 6. Goffred. *ibid. n.* 4.

9 Quod si reus in purgatione defecerit, pro convicto habebitur, punieturque secundum Canonicam pœnam, quæ est depositio a beneficio & officio, & detrusio in Monasterium ad agendam pœnitentiam, si mereatur criminis gravitas, *d. c. in fine*. Ratio hujus est, quod præsumptio probabilis orta ex infamia transeat in violentiam per defectum in purgatione: ex ea autem quis condemnari potest, uti dictum sup. *de præsumpt. n.* 11. Adeo, ut etiam brachio sæculari tradi possit reus ob criminis qualitatem, & pœnæ. Ubi tamen monet Menoch. 2. *arbitr. casu* 274. ex Bern. Diaz. in *Pract. Crim. Can. c.* 149. *n.* 2. non esse reum puniendum pœna ordinaria, sed arbitraria. Vide dicta sup. *d. tit. de præsumpt. numer.* 12. Potest & pendente purgatione suspendi reus ab officio & beneficio, si ea sit criminis gravitas, *d. c.* 10. quæ restituentur, peracta purgatione, nisi quid aliud sit, quod reum gravet, ut in *d. c.* 10.

TITULUS XXXV.

De Purgatione Vulgari.

SUMMARIUM.

1 *Purgationis hujusmodi varii.*
2 *Probatio sagarum per aquam.*
3 *Sanguis erumpens e cadavere occisi, an arguat præsentiam occisoris?*
4 *Provocatio ad divinum judicium an licita?*

IN usum olim fuit multiplex purgandi genus secundum diversos gentium mores, nullo legitimo usu inductum, sed vulgi quadam usurpatione, observatio neque superstitiosa potius, quam religiosa, ut rectissime nominentur vulgares purgationes. 1
Eo spectant duella, *c.* 1. *&* 2. *h. t.* nequidem lege veteri probata, *can. Monomachiam* 2. *quæst.* 4. de quibus supra *de Clericis pugnant. in duello*. Del-Rio *disquis. Mag. lib.* 4. *c.* 4. *q.* 4. *sect.* 2. Probatio item per ignem, prunas ardentes, ferrum candens; aquam calidam sive ferventem, frigidam; quæ si manu quis tangat, pedibus calcet, aut membrum totum immergat, illæsus probabat suam innocentiam, de quibus passim 2. *q* 4. Cujusmodi merito peregrina judicia vocantur in *c. ex tuarum* 8. *sup. tit. prox.* & damnantur tanquam superstitiosa & fallacia, per quæ sæpe innocens damnetur, *c.* 1. *&* 2. *hoc tit.* (contra regulam, quæ habet, præstare nocentem dimitti, quam innocentem damnari, *l. Absentem in princ. ff. de pœnis*.) noxius vero dæmonum præstigiis liberetur, ut recte ejusmodi proba vocetur popularis in *can. Mennam* 2. *q.* 4. & superstitiosa adinventio in *can. Consuluisti ead. q.* ubi Stephanus Pontif. examen per ferrum candens, & aquam ferventem prohibet, non tantum duo illa genera superstitiosa judicans, sed omnia alia, ut recte ibi supplet Gratianus. Credo equidem aliquando rem evenisse, & alicujus innocentiam ita esse declaratam, fuitque ille mos diu observatus cum felici successu, ut videre est apud Del-Rio *d. loco sect.* 3. *&* 4. Covar. 4. *Var. c.* 23. *& ibi*. Usus,

sed

sed ad miraculum spectat, quod poscere non necessarium, est tentare Deum, ut jure sit sublatus & prohibitus, *c. 3. h. t.*

2 Huc pertinet proba olim passim usitata, in Germania præcipue, qua veneficæ undique rasæ aquis injiciuntur, & si submergantur, innocentes habentur; si vero supernatent, noxiæ. Superstitiosa enim est, & proinde a judicibus non frequentanda, ut multis probat Del-Rio *d. c.* 4. *q.* 5. *sect.* 1.

3 Sanguinem erumpentem e cadavere interfecti volunt quidam indicare præsentiam occisoris. Quæ res omnino dubia est, & videtur spectare ad probationem vulgarem, & ne quidem sufficere sola ad indicendam quæstionem, ut probatum *ff. de quæstionib.*

4 Provocatio ad divinum judicium nihil quidem superstitionis habet, res tamen est plena periculi, nisi vitæ sanctitas adsit, nec facile attentanda; quamvis sit sine peccato, si fiat extra vindictæ cupiditatem, desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam adfectionem. Nisi per notoriam injustitiam oppressus provocet bono fine, ut appareat provocantis innocentia; aut iniquus Judex terrore perculsus desinat ab oppressione, & concussione. Certum est, esse lethale in eo, qui injuste citat, quod graviter sigillet famam eorum, quos citat. Qui si constet de justitia judicii, recte citationem talem contemnunt, cum justo judici non supplicium, sed præmium sit exspectandum a Deo. Quod si anxietas premat judicem citatum super sententiæ justitia, male facit contemnendo citationem; rectius, si diligentius examinet, ac perpendat, si quod gravamen potuerit intulisse, idque emendet, cum sit facile, ut peccetur. Exempla hac super re plura enumerat Del-Rio *d. c.* 4. *qu.* 4. *sect.* 6. & alii, quamvis non mereatur fidem.

ADDITAMENTA.

Per purgationes vulgares tentatur Deus. Tentatio enim Dei est dictum vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, aut an aliam perfectionem habeat. Alia est *formalis*, quando expresse dubitans petit v.g. miraculum, & hæc est peccatum mortale. Alia Interpretativa, cui dubitatio illa deest, plerumque est peccatum veniale, imo nullum, si justa adsit causa v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas &c. Busemb. *l.* 3. *tr.* 1. *c.* 2. *dub.* 1.

Purgatio vulgaris nec in causis civilibus, nec in criminalibus admittenda. Gonz. *ad c. dilecti 3. h. t.*

TITULUS XXXVI.

De Injuriis, & damno.

SUMMARIUM.

1 *Delinquens tenetur ad injuriarum, & damnorum satisfactionem.*
2 *Sive per se, sive per alium damnum dederit.*
3 *Tenetur, & ad detrimentum omne inde secutum.*
4 *Modo damnum dolo, aut culpa datum sit.*
5 *Ex delicto alteri imputato, an is teneatur.*
6 *Damnum levi aut levissima culpa datum, quatenus obliget ad restitutionem.*
7 *Litigans temere tenetur ad litis expensas.*
8 *Qui qualiter a restitutione facienda excusetur.*
9 *Mulier adultera, an, & quatenus teneatur de damno veræ, & legitimæ proli dato.*
10 *An reus excusetur, si restitutio fieri non possit sine jactura rei familiaris?*
11 *Quid si talionis pœnam sustinuerit?*
12 *An destruens ædes intermedias, ut suas salvet ab incendio?*
13 *Restitutio, cui facienda.*
14 *Res a fure accepta, an ei reddenda?*
15 *Creditori creditoris, prodigo &c. an recte fiat restitutio?*
16 *Restitutio facienda & ratione lucri cessantis.*
17 *Cujus sumptibus sit facienda.*
18 *Ad restitutionem tenetur etiam hæres.*
19 *Repressaliæ prohibitæ quoad Clericos.*
20 *An licitæ in laicis?*

Probato crimine dilucide, ex quo injuriæ, & damna alii data sunt, ad eorum satisfactionem teneri reum consequenter traditur; ita dictante & æquitate, quæ nulli invito patitur inferri iniquam conditionem, *l. non debet* 74. *ff. de R. J.* necessi- 1

tate, cum non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, *cap. Peccatum*, *de R. J. in 6.* Non tenetur autem reus in omne id, quod læso abest, sive in bonis, per ablationem aut per impeditam adquisitionem, sive in fama, per criminis non tantum falsi objectionem, sed & veri detectionem, occulti tamen, cum publice probus habitus jus habeat, ut non judicetur improbus. Quo modo Cov. 1. *Var. c. 11. n. 6.* cum injuriarum teneri adserit, qui crimen verum objicit, nisi vel Reip. intersit illud manifestari, vel agatur de damno futuro avertendo. Idem tradit Navar. in *Summa c. 18. nu. 31.* & traditum *ff. de injur.*

2 Ubi non distinguendum, per se quis damnum dederit lapide, an per alium, ei mandando, consulendo, cooperando, participando, non impediendo, cum teneretur, & posset, qua de re Navar. in *Summa c. 17. & seq.* Covar. *ad d. c. Peccatum p. 2. §. 12.* Per servos etiam aut animalia damnum datum a domino est resarciendum, *c. 3. b. t.* nisi dando noxæ servum vel animal liberare se velit, *c. fin. b. t.* Quæ noxæ deditio non habebit locum in animali fero, quod habuit, & damnum dedit, eo quod in culpa fuerit dominus tale animal non custodiendo, cum sciret damnum dare solere, *d. c. fin.* Culpa autem domini interveniens facit eum teneri ad veram æstimationem, non etiam liberi noxæ dedendo, *leg. Si servus ff. Si de noxal. action.* Nam ea res tantum locum habet in casu innocentiæ domini, cui non debet servi aut animalis nequitia esse nociva ultra ipsorum corpora. *Instit. de noxal. act. in princip.* Sic & pro juramento, quod depastum est alienam segetem, aut vineam corrupit, damni æstimationem restituit, *c. 4. b. t.*

3 Non tantum autem ipsum damnum datum restituendum, *c. 5. b. t.* sed & omne detrimentum, quod inde secutum. Sic qui incendit domum alterius, non tantum de incendio tenetur, verum & de sublatis aut amissis ea de causa, qui ultra tres annos pœnitere jubetur, *c. 6. b. t.* Sic & omne damnum, quod contigit per injustam missionem in exilium, refundi jubetur *in c. olim 7. b. t.*

4 Hæc ita obtinet, quatenus dolo aut culpa datum damnum, etiam levi, aut levissima, secundum contractus naturam; quo modo damnum etiam levissima culpam datum prosequitur L. Aquilia, *l. in L. Aquilia 44. ff. ad L. Aquil.* Casu contingens damnum domino communiter imputatur; uti & quod datum a furioso, infante, quia sine sensu datum, nisi culpa aut mora casum præcesserit. Hinc dictum supra *de furt. n. 12.* rem furto subreptam forte interemptam ante restitutionem cedere damno furis propter ejus moram. Cisternam quoque fodiens, & apertam relinquens, si in eam inciderit alterius anima, tenetur reddere pretium, *c. 2. hoc tit.* si eo loci fecerit, ubi facere non licuit, *l. Qui foveas 28. cum l. seq. in pr. ff. ad L. Aquil. l. 7. §. præterea ff. Quod vi &c.* nec præcavit sufficienter, ne damnum contingeret, quia tunc per accidens contingit, nec imputatur, *d. c. fin. in fine b. t.*

Quid in casu, quo delictum Mævii imputatur Titio, cui inde gravia damna acciderunt, an ea Mævio imputanda? Resp. Videri non imputanda, neque eum teneri ad restitutionem, quod per accidens acciderit, respectu Mævii, per improbitatem Judicis, aut deferentium. Quo facit, quod supra dictum *de homic. nu. 71.* ideo non incurrit irregularitatem propter cædem illatam tertio, etiamsi eam intentionem habuerit, aut præviderit posse imputari Titio. Dicendum tamen, hoc in casu, si probabiliter præviderit, alteri imputandum delictum, teneri eum ad damnum inde secutum, sive intenderit idipsum, sive non; cum fuerit in culpa, & sufficientem causam damni voluntarie dederit, qui videns, unde damnum causari alteri possit, nihilominus operatur. Quo facit *l. 1. §. denique Marcellus ff. de aqua pl. arc.* ubi in suo fodiens & avertens vicini fontem non tenetur, nisi animo nocendi id faciat. Nec obstat, non causari ex eo irregularitatem, quia ad eam non sufficit sola intentio, sed requiritur cooperatio, quam non ponit intentio aut prævisio imputationis. Quod si non cogitarit, delictum alteri imputatum iri, non tenetur se prodere, quod mere per accidens illi infligitur. Vid. Pet. a Nav. *de restit. l. 2. c. 1. n. 79.* Royz. *dec. Lituaniæ 3. n. 360. in fin.* 5

Quod dictum de levi & levissima culpa, ab aliquibus in dubium vocatur, qui negant tali culpa causatum alteri damnum ad restitutionem obligare; ea ratione, 6

quod

quod non alias restitutionis obligatio caussetur, quam quatenus damnum illatum, peccato mortali intermedio, quod non ponit istud genus culpæ. Unde Gomez. *3. Variar. cap. 2. nu. 5.* tenet, reum in conscientia non teneri ad restitutionem ante sententiam. Navar. *dict. cap. 1. num. 57.* dicit tamen Pont. in *dict. cap. fin. hoc tit.* etiam ex imperitia teneri damnum caussantem, quam & levissimæ culpæ adscribi patet ex *l. 44.* Facit & conventio teneri aliquem ad damnum, quia contractui dat legem.

7 Damnis adnumerantur expensæ litis, quas temere litigare convictus merito refundere cogitur, *l. Properandum ff. Sin autem C. de judiciis, & c. 4. inf. tit. seq.* Differre has ab aliis damnis acceptis ex eo patet, quod juramentum super damnis acceptis non repetentis emissum non extenditur ad expensas litis, quas jurans, non obstante tali juramento, nihilominus repetet, *cap. pen. hoc tit.* Accipiendum enim istud stricte, ut minimum noceat juranti. Unde vulgaris Practicorum forma sigillatim damnat expensas, & interesse petendi.

8 Facienda autem hæc restitutio ipso læso, ejusve hæredi, si notus sit pro modo læsionis, & ordine juris, nisi vel compensatio liberet, *l. Si ambo 10. ff. de compensat.* vel condonata sit restitutio a læso, quia quilibet jure suo renuntiat; vel ea sit impossibilis simpliciter, cum ad impossibile nemo teneatur; vel per accidens, quia reus pauper, qui excusabitur pro tempore durantis paupertatis, quamvis non habens in ære, luat in pelle quoad pœnam Reip. debitam ratione delicti, non etiam debiti ex contractu; ut dictum *ff. de pœnis.* Facit & respectans ad bonum ordinis superioris, sine cujus detrimento non potest fieri restitutio, ab ea excusari reum, cum ejus jacturam nemo teneatur subire propter restitutionem bonorum ordinis inferioris. Hinc res furto sublatæ etiam ab habente amplum patrimonium non sunt restituendæ, si restitutio non possit fieri, salvo honore & fama, ut dictum sup. *de furt. num. 15.* Si tamen possit secreto fieri restitutio, ad hoc laborandum reo, qui alias non excusaretur a gravi peccato. Quod multo magis dicendum, si restitutio non possit fieri salva vita, quæ in periculo per eam constitueretur, propter proditum crimen ex restitutione. Vid. Navarr. in *Summa capit. 17. numer. 98.* Azor. *part. 3. lib. 4. cap. 39. §. Quarta difficultas.*

Hinc patet, quid dicendum de muliere, quæ ex adulterio concepit, cum defraudatione veri hæredis. Nam Resp. teneri omnino ad restitutionem propter damnum veræ, & legitimæ proli datum, cujus patrimonium dividitur cum filio illegitimo. Si tamen non possit fieri restitutio sine gravi infamia sui, aut periculo vitæ, quia crimen prodere deberet, excusari eam, cum ratio non ferat, ut pro commodo alterius aut vitæ periculum, aut famæ jacturam subeat. Est enim inter hæc magna inæqualitas, bona quippe æstimabilia, non vita aut fama. Et ita habet communis sententia, non teneri talem mulierem revelare etiam filio isti ex adulterio concepto, qui non tenetur stare re dicto matris, nec tenetur mater se infamare coram filio, apud quem bona fama non est parvi æstimanda. Facit pro ista parte, quod rescripsit Innoc. in *capit. officii 9. inf. de pœnit. & remiss.* non esse denegandam pœnitentiam mulieri, quæ partum sibi supposuit, & eam rem metuerit indicare marito, eo quod foret sibi periculosum. Non minus periculum, imo majus est in causa præsenti, quod mariti ægerrime ferant adulteria conjugum. Vide Navarr. in *Summa c. 16. n. 43. d. c. 17. num. 8. & num. 9. & c. 18. nu. 47.* Covarr. *ad c. Peccatum p. 1. in pr. nu. 4. & 8.* Navarr. *de restit. lib. 2. c. 4. n. 848. & lib. 3. c. 1. n. 151.* 9

Illud quæsitum: An si restitutio non possit fieri sine jactura rei familiaris, excusetur reus? Resp. Aliquos id negare, ex ratione, quod, cum versetur & veri creditoris detrimentum, & debitoris, jus veri domini sit potius, quam alieni. Dicendum tamen, si ratione status & dignitatis pateretur grave damnum ex restitutione debitor, ex dilatione autem leve tantum creditor, posse differre debitorem. Quis enim non admittat potius dilationem, quam urgeat restitutionem, quæ fieri nequit, nisi vendi is rebus vili pretio? Covar. *d. l. n. 2.* 10

Non tantum damnum datum restituendum, verum & lucrum cessans, neque enim & hoc alicui auferendum, cum quando de interesse agitur, & lucri ratio ha-

beatur, non etiam damni tantum. Quomodo percutiens aliquem lapide vel pugno, tenebitur illi ad operas intermissas, & expensas in Medicum ac Chirurgum factas, *c. 1. h. t.* Deformitatis ratio non habetur, cum liberum corpus æstimationem recipiat. *Gl. in d. c. 1. l. 3. ff. Si quad. paup. fecisse dic.* Quomodo si per cicatricem contingens deformitas virginum a nuptiis cum divite averteret, damnum hoc resarciri utiliter peti potest. Gomez. *3. Var. c. 6. n.* 11. Cov. 2. *Var. c.* 10. *nu.* 7. *verf.* 4.

11 Quid si talionis pœnam sustinuerit reus, an liberabitur? Resp. Per eam satisfieri quidem Reip. non etiam parti læsæ, cui proinde superest actio ad damnum resarciendum. Quo facit, quod ex crimine possit agi & criminaliter, & civiliter, cum diversæ fini actiones. Nav. *c.* 14. *n.* 25. Cov. *d. l.* Gomez. *3. Var. c. 3. n. 37.*

12 Quid si quis, ut suas servaret ab incendio, intermedias ædes destruxerit, an excusabitur? Resp. Non alias videri excusandum, quam si ignis jam pervenerit ad ædes, cum non possit videri damnum dedisse ædibus perituris, *l. 7. §. est & alia ff. quod vi &c.* Facit, quod *l. 1. & 2. ff. ad L. Rhod. de jactu*, succurratur ei, cujus res sunt amissæ levandæ navis causa, quod earum missio salvas fecerit alias res, quæ ratio & hic obtinet. Responsum tamen simpliciter non teneri, in *l. Si quis fumo* 49. *§. 1. ff. ad L. Aquil.* eo quod injuriam dedisse videri nequeat, qui justo metu incendii alienas ædes interdicit: quo modo & simpliciter agi de damno, quod injuria absit, negat Jurisconsultus in *l. 3. §. quod ait ff. de incend.* ut non obstet *d. l. 7.* quia versatur in causa, quo non subest injustus metus. Non obstat etiam *d. l. 1. & 2.* quia loquuntur in casu, quo unius res non magis erat mittenda, quam alterius, ut ejus, quæ missa, reparatione merito petatur.

13 Facienda itaque restitutio, & quidem vero domino. Nam cum restitutio sit damni recompensatio, justitiæ ratio postulat, ut ei fiat, cui damnum datum, ut sit adæquatio rei ablatæ. Ubi justus possessor interdum domino præferendus, uti creditor in pignore ablato, qui potior est domino, donec durat pignus. Commodatario quoque res subrepta eidem reddenda, ut & fulloni, propter jus, quod habent. Navar. *d. c.* 17. *n.* 28.

Q. An res accepta a fure ei reddi possit? Resp. Id velle Navar. *d. loco nu.* 27. alios vero negare, propterea quod illi sit facienda restitutio, cui damnum illatum, qualis est dominus: verum tamen distinguendum videri, ut si bona fide titulo emptionis res sit accepta a fure, non teneatur eam restituere domino, sed possit reddere furi, ut pretium recipiat, quia cum sit innocens, potest se servare indemnem. Quod si mala fide acceperit, non alias restituere potest furi, quam si probabiliter credat, quod ex furis manibus sit perventura ad Dominum; tunc enim nulla fit Domino injuria, cum alias damnum daret. Vid. Navarr. *de restitut. lib. 4. cap. 2. num.* 17. 14

Creditori creditoris quis restituendo non alias liberatur, quam si ea restitutio creditori primo proficiat, sive directe, sive indirecte, juxta dicta ad *ff. de solutionib.* Prodigo quoque & furioso non recte restituitur res, quippe re sua abusuris, *l. Bona fides ff. depositi*, cum sui non sint compotes. Unde compoti mentis recte restituitur, etiamsi re sit abusurus, quia liberum illi rerum suarum est arbitrium, cui proinde invito male denegatur restitutio, ut non possit ea restitutio dici cooperatio peccati. Dilatio tamen non potest videri injusta, cum ideo sit facienda restitutio, quia detentio alieni in detrimentum Domini vergat; quod non subest in casu, quo detrimentum causaret ipsa restitutio. Nav. *d. c.* 17. *n.* 63. 15

Solet etiam dubitari: Cujus sumptibus facienda sit restitutio? R. Non esse quæstionem in restituendo eo, quod ex Domini voluntate habeatur, hoc enim restituendum secundum tacitam aut expressam conventionem, aut ubi legitime petetur: tantum dubitari de eo, quod injuste acceptum restitutioni est obnoxium. Et dicendum; onerari ipsum debitorem, ex ratione, quod Dominus sine culpa sua gravari expensis aut damnificari non debeat, sed potius ipse iniquus debitor. Neque hoc est eum ad plus, quam ad restitutionem rei obligare, quia istæ expensæ sunt medium restitutionis, ad quas per accidens teneri debitorem facit absentia creditoris. Ubi tamen videtur posse repetere id, quod impedit; neque enim id donare cogitur creditori, qui non debet fieri locupletior alieno damno: uti & impensas impu- 16 17

puta-

putare, quas migrando & rem deferendo secum fecisset, quia & hoc casu lucrum caperet creditor, & debitorem damno adficeret propter mutationem domicilii; ut, si nullas fuisset facturus, omnes ferre debeat debitor iniquus, ut recte tradit Covarr. *ad c. Peccatum p. 1. in princ. num. 9.*

18 Porro ad restitutionem non alius tenetur, nec actione imperi potest, sive ex contractu, sive ex delicto, nisi qui debet, ejusve hæres, qui tenetur exonerare conscientiam defunctis; non tantum in casu quo pœnitens defunctus ejus auctor, sed etiam impœnitens, ut dictum sup. *de sepult.* non ultra tamen, quam vires ferunt hæreditatis. Alius ergo pro alio non tenetur, argumento eorum, quæ traduntur *C. Ne uxor pro marito, & Ne filia pro patre.*

19 Unde est, quod S. Pont. in *c. 1. eod. in 6.* pignorationes, quibus alius pro alio prægravatur, & alter pro altero capitur, ejusve bona arrestantur debiti alieni nomine, quod luere cogitur, contra Clericos, aut eorum bona fieri prohibet. Eas barbaro vocabulo *Repressalias* vocant Græco ἀνδροληψίαν. Prohibet autem sub pœna excommunicationis, si singularis persona eas concedat; si vero universitas, sub pœna interdicti. Loquitur vero Pont. de prohibitione, quoad personas Clericorum, eorumque bona.

20 Unde dubitatum, an licite sint quoad laicos? R. Posse videri; ejusmodi pignorationes esse improbas, & improbandas, nihil obstante consuetudine, quam Pont. potius abusum judicat; licet de Clericis tantum loquatur, ex ratione tamen, quæ & in laicis obtinet, quod iniquum sit, unum luere delictum, aut debitum alterius. Unde & pignorationes istas vocat ibi legibus graves, æquitati naturali contrarias, quæ non fert ex culpa aliena innocenti pœnam infligi, quæ tantum suum sequitur auctorem, *l. Sancimus C. de pœnis*. Facit, quod in *Novell. Ut non fiant pignora t. 52. §. 1.* dicat Imp. non habere rationem, alium esse debitorem, alium vero exigi; & quod a justitia sit alienum, ob culpam alterius & crimen innocenti infligi pœnam, *l. Crimen 26. ff. de pœnis*. Est tamen hoc jus antiquissimum, ut videre est apud Covar. *ad d. c. Peccatum p. 2. §. 9. n. 4.* & sustineri posse videtur, quod sæpe non sit alius modus consequendi reparationem injuriæ vel damni, aut aliquod debitum ab aliquo populo vel ejus subdito. Facit textus in *can. Dominus XXIII. q. 2.* ubi recte bello impetitur populus, qui vindicare negligit, quod a suis improbe factum; cum non videatur omnino extra culpam negligens vindicare suorum improbitatem, vel justitiam super debito facere recusans, aut differens, scelerisve auctorem ibi latitantem non detegens. Qua ratione videtur se obligare, & singulos, qui sunt membra Reip. quos ideo non injustum detentos ad satisfactionem cogi, saltem civiliter quoad bona, non etiam corporaliter. Nam ut nemo specialiter ad corporalem pœnam pro alio se obligat, quia membrorum suorum non sit dominus, ita nec per istam generalem obligationem obligari potest. Ad personarum itaque innocentium offensionem non permittitur ista consuetudo pignorationum, sed bonorum tantum, quorum damno potest quilibet se subjicere, & legi ac statuto, nomine alterius alterum subjicienti consentire, debitumque alienum licet sine culpa, ex causa tamen luere civiliter; cui tamen est regressus salvus contra eum, qui criminis aut debiti est auctor: ut cessent loca superius allegata, quæ eam rationi contrariam volunt. Vid. Bart. *ad Auth. Sed omnino C. Ne uxor pro marito*. Cov. *de loco*. Bald. Ayala *de jure belli lib. 1. c. 4.*

ADDITAMENTA.

Busemb. *lib. 5. tr. 5. c. 2. dub. 1.* ait. Quisquis intulit injuriam damnosam; etiam materialem tantum, tenetur restituere, sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior; qui formalem vero, in tantum, in quantum est damnum. An sufficiat culpa venialis? Sententia utraque probabilis & tuta saltem quando non commode potest restituere.

Dub. 2. Tenentur concurrentes, qui his versibus continentur:

Jussio, Concilium, Consensus, Palpo, Recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Lypalpo denotat eum, qui vel laude, vel ex probatione, vel alio modo excitat, ani-

animat: Recursus, ad quem damnificans reccurrit, & recipit.

Ad materiam restitutionis observa, per violationem justitiæ commutativæ veram & rigorosam fieri injuriam, quia hæc sola violat strictum jus. Si autem violetur alia justitiæ species: fieri tantum injuriam minus rigorosam. Unde etiam prior ad restitutionem obligat non alia, ut distributiva v.g. eligat quis dignum, omisso digniore; licet eligens indignum ad restitutionem teneatur, quia hic contractum cum Republica initum agit. Eodem modo ad restitutionem non obligat legalis, nec vindicativa, quamvis hæc per accidens obligare possit. Sic Princeps aliquando ob mala, quæ in Republica oriuntur, obligatur ad sumendam vindictam; concurrit enim quandoque cum distributiva, commutativa. Kichler. *disp.* 14. *sect.* 4.

Commutativa violari potest, vel per puras injurias v. g. si quis conetur furari; si quis impudice aliquam osculetur secluso damno in honore: vel simul damnum inferendo, quod fit vel per injustam acceptionem, detentionem, destructionem, alienationem. Priori casu non oritur obligatio restituendi, licet satisfieri debeat; posteriori vero oritur ex quolibet capite, quamvis etiam omnes quatuor modi in eumdem hominem & eamdem rem concurrere possint; ut si quis rem injuste accipiat, detineat, dein alienet, ac tandem injuriose destruat. *Idem ibid. sect.* 5.

Ex quali culpa obligatio restituendi oriatur; observa, quod culpa alia dicatur Theologica, quæ significat peccatum; alia Juridica, quam idem facit quintuplicem levissimam; levem, latam, latiorem, latissimam. Latiorem vocat dolum præsumptum; latissimum, dolum apertum. His observatis respondetur, ad restitutionem requirit, ut damnum inferatur ex culpa Theologica. Probatur 1. quia infantes furiosi, &c. non obligantur ad restitutionem, quia damnum non inferunt injuria formali, sed injuria formalis semper est mala Theologice; ergo. 2. Quia talis coram Deo non obligatur; ergo nec in foro fori, quia talia damna non sunt voluntaria. Sic ex inanimadvertentia quem infamans; tenetur famam restituere, non ob acceptionem, sed ob detentionem.

Non sufficit autem sola formalis injuria; sed etiam debet esse materialis, quia non teneor reddere alienum, si illud a parte rei non abstuli.

Si culpa est venialis, vel ob parvitatem materiæ, vel ob imperfectam deliberationem, teneor ad restitutionem sub veniali. Quia effectus moralis per se loquendo non potest esse major sua causa morali. Hæc autem obligatio probabiliter evanescit, si res sit absumpta; & non sit factus ditior.

Culpa juridica ad restitutionem obligat, si lata sit, non etiamsi levis aut levissima; nisi quis contractus teneatur, modo illam cum peccato commiserit juxta dicta, quamvis in foro fori illud præsumatur.

Observa autem quod DD. velint officia quem non obligare nisi ad latam culpam vitandam. Unde si Advocatus, Medicus, &c. illam diligentiam adhibeant, quam alii boni Advocati adhibere solent, & tamen aliquem lædant, ad restitutionem non tenentur. Ita idem *ibid. sect.* 6. At hæc non est lata, sed levis culpa.

Restitutio est necessaria ad salutem saltem necessitate præcepti, quod præceptum radicaliter & primario negativum est, secundario autem & consecutive affirmativum. Quia jus tertii duo petit, 1. ne ego habeam rem ipsius, quod impleo per carentiam detentionis, & sic est præceptum negativum. 2. Ut ille habeat, impleo per redditionem, & hoc est præceptum affirmativum. *Sect.* 7.

Ad n. 9. Vasquius negat adulteram teneri ad restitutionem. *Illustr. Controv. c.* 48. *n.* 34. *& seqq.* Maxime motus hoc argumento, quod peccaverit concipiendo, non etiam peccet, sed bonus opus faciat patiendo.

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

SUMMARIUM.

1 *Pœna aliæ civiles, aliæ criminales.*
2 *Pœna conventionalis quando recte apponatur.*
3 *Pœna criminalis quæ, & quotuplex.*
4 *Pœna in Ecclesia usitata.*
5 *Carceris pœna recepta jure Canonico.*
6 *Depositio verbalis quæ, ejusque effectus.*

7 *De-*

7 *Depositio realis sive degradatio quæ, & qualiter fiat.*
8 *Fieri debet ab Episcopo consecrato.*
9 *Qui cognoscant, ac judicent deponendum.*
10 *Episcopo deponenti qui, & quot adsistere debeant.*
11 *Forma degradationis.*
12 *Degradatus brachio sæculari relinquitur.*
13 *Ob quæ crimina sit locus degradationi, & an necesse incorrigibilis sit reus.*
14 *Pœna est & alia ordinaria, alia arbitraria.*
15 *Pœna arbitraria an ad mortem extendi possit.*
16 *Judex an teneatur imponere pœnam ordinariam.*
17 *Pœnam hanc an, & quatenus excedere, diminuere, aut mitigare judex possit.*
18 *Princeps circa pœnas recte dispensat.*
19 *Ad pœnam sententiæ ferendæ reus quando obligetur.*
20 *Quando ad pœnam sententiæ latæ.*
21 *Ante sententiam declaratoriam an reus amittat bonorum suorum dominium.*
22 *Quid si lex pœnam imponens utatur clausula*; absque alia declaratione, *aut simili?*
23 *An reus bona sua ipso jure publicata ante sententiam teneatur deferre in fiscum?*
24 *An post sententiam teneatur ipse reus ea offerre fisco?*
25 *Et quid si sententia sit revera injusta?*

FRustra prohibentur crimina, si prohibitionem non sequatur animadversio pœnalis in transgressores, ut, quos virtutis stimulus a malis non cohibet, metus pœnæ ab insolentiis arceat & emendet, cæteros meliores reddat, & sublatis malis securiores vivant, ut ait Seneca *d. Cl. 1. c. 22. & de Ira c. 16.* Est enim pœnarum præcipuus finis, ut ait Plato *de LL. lib. 11.* ut ille ipse, qui deliquit, & qui pœnas dantem spectarunt, in totum injustitiam oderint.

1 Sunt autem pœnæ aliæ Civiles, aliæ Criminales. Illæ parti læsæ applicantur per leges, cujus ordinis sunt pœnæ deli-
2 ctis privatis propositæ. * Quo spectare posset pœna conventionalis, cujus mentio fit *c. Constitutus 7. h. t.* quam contractui in certum casum appositam hinc inde a contrahentibus exigi posse, textus iste tradit, nisi uterque eam violans compensari faciat pœnam. Eam vero recte apponi speciei debitæ, si non satis fiat, dictum est sup. *de usur. nu. 11.* non tantum in duplum, secundum *l. unic. de sent. quæ pro eo, quod interest, prof.* verum & in quadruplum, cum non tam inspiciatur quanti, & quatenus intersit, sed quæ quantitas sit apposita. Cujus ratio consistit in evitanda difficultate probandi ejus, quod interest, *l. Stipulatio ista §. alteri ff. V. O.* & ut pars facilius excitetur ad implendum contractum, in quo moram faciens punitur ex proprio arbitrio. Ubi non recte objicitur *d. l. unic.* quia lex ista non loquitur nisi de interesse per judicem taxando, non etiam de pœna expressa per partes. Quantitati solvendæ apponi recte non videtur, eo quod in fraudem usurarum videatur adjecta, *arg. l. Cum allegas C. de usur.* quo modo & talis pœna dicitur inhonestus quæstus a Pont. in *cap. Suam 9. h. t.* Vid. Menoch. 2: *Arbitr. casu 260. n. 37. & seq.*

Criminalis ad vindictam publicam spe- 3
ctat; quæ vel est pecuniaria, *c 4. sup. de raptoribus* vel corporis afflictiva, eaque vel capitalis; vel non capitalis, exquisitis eam in rem tormentis infligi solita, quo spectat Crux, Furca, de qua D. Lipsius in *libellis de Cruce*, damnatio ad bestias in metallum, de qua passim in libris Juris, hodieque indies nova excogitantur tormenta, & nuper excogitata fuere ab hæreticis in Gallia, Anglia, Batavia nostra, & circumjacentibus locis, quæ Neroniana non noverunt tempora, quibus sævire in clerum & Catholicos, ad plantandum, quintum suum Evangelium, lusus fuit sub specioso titulo libertatis conscientiæ quam ita liberam relinquunt, ut, qui Deum non fateatur auctorem peccati, prout anno 1619. in eorum conciliabulo est per satyram conclamatum, tyranica lege graviorem patiatur persecutionem. Dabit aliquando Deus his quoque finem, nulla enim hæresis perpetua. Docent hoc ista, & priora tempora.

Pecuniaria pœna in Ecclesia usitata : 4
quam tamen nonnisi jure permittente judex infliget Ecclesiasticus. *Gl. pen. c. 3. h. t.* & exactam non tam casibus suis reservabit, quia hoc videretur prodire a radice ava-

avaritiæ, quam in pios usus distribuet, *cap. 2. & 3. h. t.* est & corporis afflictiva, citra sanguinem tamen, qui non effunditur a judice Ecclesiastico citra irregularitatem. Neque enim habet Ecclesia gladium nisi spiritualem; non occidit, sed vivificat, *can. Inter* XXXIII. *qu.* 2. Usitata est detrusio in Monasterium, cujus frequens in Jure hoc mentio, ad agendam pœnitentiam. Carcer perpetuus, *c. Novimus* 27. *inf. de V. S.* Cujus pœna etsi jure civili non sit probata, quo carcer non ad puniendos homines, sed continendos habetur, *l. Aut damnum* 8. *§. Solent* 9. *D. h. t.* jure tamen Canonico est recepta, ad peragendam pœnitentiam in pane doloris & aquæ angustia, *d. c. Novimus*, pro delicti qualitate, vel in perpetuum; vel etiam ad tempus, *cap. Quamvis* 3. *eod. in* 6. Fustigatio moderata, ne transeat in pœnam sanguinis ab Ecclesia prohibitam, *c.* 4. *sup. de raptorib.* Exilium *c.* 1. *sup. de calumniator.* infamia *c. Super his* 8. *h. t.* Privatio bonorum, jurium *cap. fin. h. t.* Inhabilitas ad munia Ecclesiæ, etiam quoad posteros usque ad primum vel secundum gradum; *sup. de hæret. n.* 8. vel etiam ad quartum, in casu *c. pen. h. t.* Excommunicatio, quæ vocatur gladius spiritualis, Suspensio, Interdictum, de quibus inf. *Tit.* 39. Depositio, quæ alia verbalis, alia Realis.

6 Depositio verbalis est perpetua muneris Clericalis privatio per Canonicam sententiam: cum debita solemnitate prolatam: Unde patet differentia inter suspensionem, & hanc depositionem, quia hæc privat ipso beneficio, illa tantum fructibus. Volunt & hanc differentiam esse, quod depositio sit perpetua, suspensio temporalis; potest tamen & hæc esse perpetua; quo casu faceret quidem privari beneficio illum, quem adficit, quia dissonum rationi est, ut beneficium habeat, qui a percipiendis ejus fructibus perpetuo suspensus; nihilominus ex vi suspensionis etiam perpetuæ non perditur beneficium ipso jure, ut dispensatio faciat illud retineri posse, cum depositio ipso facto privet, ut retineri nequeat nisi per novam concessionem. Eadem differentia est in jurisdictione, quam depositio omnino aufert, non etiam suspensio. Quoad ordinem non est differentia, cum character sit indelebilis, ut dispositus Sacerdos vere consecret, Episcopus vere ordinet, confirmet, si adsit debita forma, materia, intentio legitima. Uti nec est differentia quoad privilegium clericale, quia neutra per se aut vi sua eo privat, nisi hoc in specialem pœnam expresse adjunctum sit. Abbas in *c. At si Clerici §. de adulteriis n.* 2. *sup. de judic.* Et patet ex illo textu, qui dicit depositum non esse tradendum brachio sæculari, quod signum est, non esse privatum privilegio fori: imo ut eo privetur, nova sententia opus est, ut patet ex *c. Cum non ab homine sup. de judic.* Ut autem non privatur privilegio, ita nec onere clericali: quo modo suspensus & depositus, si in sacris sit, tenetur ad pensum diurnum Horarum, quia hujusmodi obligatio comitatur Ordinem, etiamsi nullum beneficium habeat. Covarr. 3. *Var. c.* 13. *n.* 8. Ordo enim ut jam dictum, manet. Ut nec liberatur ab obligatione servandi castitatem, cum inhabilitate ad matrimonium. Abbas in *c.* 1. *n.* 6. *sup. de Clerici vel voventes &c.* & expressum videtur in *can. Dictum Dist.* 81. In eo quoque conveniunt, quod utraque sit pœna Ecclesiastica, nisi quod depositio non sit censura privans Ecclesiasticis functionibus, ut nonnisi circa Clericos versetur. Unde fit, quod suspensio sæpe vocetur depositio, & contra *Gl. in can. Si quis Episcopus dist.* 83. Nav. in *Summa c.* 27. *n.* 151. Et hoc ita de depositione absoluta. Est & alia respectiva, multum differens ab ista, quæ ordinatur ad depositionem actualem sive degradationem, facitque sine nova sententia ad effectum degradationis pertransiri posse, cum depositio absolute id non admittat sine nova sententia. Jul. Clar. in *Pract. crim. q.* 74. *n.* 4. Suarez *de Censuris Disp.* 30. *sect.* 1. *n.* 12.

Depositio realis (& quæ degradatio communi quidem vocabulo, non tamen latino, dicitur) est perpetua clericalis muneris & privilegii privatio per sententiam, adjuncta reali actione & cæremonia, per Canones instituta. Unde patet, quatenus distet a depositione verbali, quæ non privat privilegio fori & Canonis, ut judex sæcularis contra talem depositum non possit procedere, etiamsi facta sit in ordine ad realem, donec ipsa executioni mandetur. Indeque fit, quod depositum Clericum percutiens incurrat censuram, *can. Si quis suadente*, non etiam degradatur, 7

quia

quia hic omnibus privilegiis Clericorum spoliatus instar laici habetur. Ad formam hujus spectat, fiat ab Episcopo, non etiam a Prælato Regulari quoad suum subditum, quia sicut collatio Ordinis est actus spiritualis potestatis, pendens ab Episcopali dignitate, ita & Ordinis ablatio. Navarr. *Conf. 88. sup. de Simonia*. Cujus enim ordinis est actus, ejus & distractus. Nisi consuetudine aut privilegio aliud sit concessum. Debet autem fieri a proprio Episcopo, ut patet ex *c. 3. eod. in 6.* nam est gravissima hæc sententia, ut non possit ferri nisi circa suum subditum. Potest tamen delegari alieno, eo modo, quo alieno potest committi ordinatio.

8 Ubi quæritur: An necesse sit, ab Episcopo fiat consecrato, an vero sufficiat sit confirmatus? R. Satis convenire auctores quoad ipsam degradationem, quod scilicet illa requirat verum Episcopum, secundum text. in *c. 2. eod. in 6.* cum sit actus pertiriens ad Ordines; non est autem verus necdum consecratus, qui potius electus vocatur. Deinde cum major potestas requiratur in auferendo, quam in conferendo, qui Ordines conferre non potest, nec etiam eosdem aufert, secundum Abbatem in *c. Transmissam 15. in fine sup. de elect.*

9 Dubium autem est: An possit cognoscere de crimine, & pronuntiare deponendum? Quod communiter videtur negari, quantum ad sententiam ferendam, quoad actualem depositionem; nam quoad verbalem, quia ea est jurisdictionis, a confirmato Episcopo recte fieri adseritur, cum illi jurisdictio sua per confirmationem accesserit, ut dictum sup. *de elect.* actualis vero sit ordinis: ut sicut illa non fit a confirmato, ita nec cognitio aut pronuntiatio ab eodem fiat. Sarmient. *Select. interp. 1. c. 14. n. 9.* Et videtur fundari in *d. c. 2.* in quo requiritur Episcopus proprius sententiam ferat cum aliis Episcopis, non est autem proprius necdum consecratus. In praxi tamen contraria opinio recepta, cum inquisitores quamvis non Episcopi pronuntient talem deponendum. Facit ratio, quod cognitio, & sententiæ pronuntiatio non sit actus ordinis, sed potius jurisdictionis, quæ, uti dictum, adest tali Episcopo. Eodem facit, quod pronuntiatio ista non fiat ab Episcopo induto Pontificalibus: ut non pertineat ad actum Ordinis, qui non potest fieri nisi ab induto Pontificalibus. Nec obstat, quod in *d. c. 2.* fiat mentio Episcopi, quia est Episcopus quoad jurisdictionem. Deinde hodie, ut mox dicetur, possunt adsistere Abbates; ut non sit actus ordinis, cum illi sint una judices. Unde sequitur & Capitulum, Sede vacante, cognoscere, & sententiam ferre posse, quia succedit Episcopo in iis, quæ sunt jurisdictionis. Denique nihil repugnat, judicem judicare, & tamen exequi sententiam non posse, veluti quando executio facienda in alterius territorio, qua de re *Doct. in l. A divo Pio §. sententia D. de re judic.* Vid. Avila *de Censuris p. 4. disp. unica dub. 2.*

In degradatione a minoribus Ordinibus 10 sufficit solius Episcopi præsentia, a majoribus vero plurium requisita præsentia: nam depositio Episcopi fit a duodecim Episcopis: Præsbyteri a sex; Diaconi a tribus, *can. Si quis, can. Felix, can. Si autem* xv. *q. 7.* De subdiacono idem dicendum, *arg. c. pen. sup. de servis ordin.* nam & ejus ordo adnumeratur sacris. In crimine hæreseos; quia frequenti est, & difficile conveniunt Episcopi, possunt eorum loco adsumi Abbates, aliique Prælati, aut religiosæ & litteratæ personæ, *c. 1. de hæret. in 6.* Concil. Trid. *Sess. 13. c. 4. de reform.* ne Episcoporum residentia intermittatur, generaliter statuit, eorum loco posse adhiberi totidem Abbates usum mitræ & baculi habentes, si commode haberi possint in civitate aut diœcesi; sin minus, alias personas in Ecclesiastica dignitate constitutas, ætate graves, ac juris scientia commendabiles.

Ad formam quod attinet, reus vestibus 11 sacris indutus portans instrumenta seu ornamenta sacra, ut vasa, librum, aliaque ad Ordinem illum, a quo degradandus, spectantia, ac si solemniter in eo ministrare deberet, præsentatur publice Episcopo, ab eoque iis omnibus exuitur, inchoando ab eo, quod ultimo datum aut traditum, usque ad primam vestem, quæ data in primæ tonsuræ collatione. Deinde raditur & tondetur ejus caput, ne vestigia appareant Clericatus, *c. 2. eod. in 7.* Ubi raditur, addenda verba illis opposita, quæ in collatione Ordinum proferuntur, hæc scilicet: *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, Filii, & Spiritus*

ritus Sancti ac nostra tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni Ordine & privilegio Clericali.

12 Effectus degradationis est, quod reus spoliatus privilegio Ordinis & Clericatus tanquam laicus brachio sæculari relinquatur *d. c.* 2. Abbas in *c. Tuæ 6. n.* 2. *h. t.* puniendus secundum leges laicorum, quorum forum sortitur post degradationem. Et quidem continuo post eam puniendus, nisi remissionem consequatur, non ab Ordinario, sed a summo Pont. nam ejus solius est ex absoluta sua potestate eam concedere. Verum vix est; ut hodie procedat, cum degradatus continuo tradatur brachio sæculari puniendus, & soleant eum in finem sæculares esse præsentes, ante actum degradationis actualis instructi super processus notitia, & incontinenti degradatum sibi traditum ad pœnam ordinariam condemnare, ad executionemque procedere, ut cum majori exemplo ab omni populo, qui ad actum degradationis accessit, pœna infligatur. Bern. Diaz. in *Praxi crim. Canon. c.* 141. ubi vult appellantem audiendum esse. Qui probata innocentia restituendus est ad pristinum Ordinem, cum reali & exteriori traditione ornamentorum, vestium, & rerum, quæ in unoquoque Ordine tradi solent, & per degradationem erepta sunt, quæ omnia recipiet e manibus Episcoporum coram alteri, *can. Episcopus* 65. *xi. q.* 3.

13 Cæterum ad degradationem hanc procedi non solet, ut scilicet una tradatur brachio sæculari reus, nisi ex crimine valde damnoso & perniitioso Reip. cujusmodi est Hæresis; *c. Ad abolendam* 9. *ubi Gl. V. relinquatur sup. de hæret.* Crimen falsi in litteris Apostolicis commissi *c. Ad falsariorum* 7. *sup. de crim. falsi.* Contumelia gravis illata suo Episcopo, calumnia eidem facta aut structæ insidiæ, *can. Si quis Sacerdotum* xi. *q.* 1. Addidit Pius V. Sodomiæ crimen propter ejus turpitudinem. Verba Bullæ citat Navar. in *Summa c.* 17. *num.* 249. Addi etiam potest homicidium qualificatum, ut patris, matris, sobolis, sui superioris, conjugis, collegæ ejusdem Monasterii Gladio aliove instrumento, an veneno procuretur, non interest. Adde & Incantationem optimo jure ex omni bona Rep. proscribendam. Del-Rio *Disquis. Magic. lib.* 5. *sect.* 16. *§. Crimina autem.* Sunt enim hæc crimina gravia & enormia, quæ mereantur hanc degradationem.

Moderantur tamen dicta DD. ut tantum obtineat ista pœna in Clerico incorrigibili. Nam si appareat spes emendationis, volunt quidem deponendum Clericum, sed non tradendum brachio sæculari, verum damnandum ad perpetuos carceres, in eam rem allegantes text. in *c. Cum non ab homine* 10. *sup. de judic.* Qui quidem textus loquitur de homicidio & aliis criminibus, propter quæ non alias Clericum degradari & brachio sæculari tradi permittit, quam si fuerit incorrigibilis, sed non de qualificatis: ut & de similibus loquitur tex. in *c. At si Clerici* 4. *sup. d. tit.* Allegans text. in *c. Cleric.* 4. *sup. de excessib. Prælat.* qui laborans vitio Sodomiæ dicitur dejiciendus a Clero, & in Monasterium detrudendus: ut non sit tradendus brachio sæculari, scilicet nisi sit incorrigibilis; ut ipsi volunt. Verum ut Cap. istud non dicat, Pius Quintus tamen postea & reus ejus vitii voluit degradatos tradi brachio sæculari. Cæterum ut nonnisi incorrigibilis sit tradendus brachio sæculari, uti habet communis opinio, non tamen ea obtinebit in crimine enormi & noxio Reip. quale est homicidium qualificatum & incantatio, ut tradit Abbas in *c. Novimus* 27. *n.* 5. 5. 6. *inf. de V. S.* Hæc enim noxia minus Reip. & enormitatis plena, ut merito non sit exspectanda incorrigibilitas, ut nec in Sodomia, propter grave scandalum, quod ponit. Unde etiam Pius V. simpliciter reum degradatum vult tradi brachio sæculari; Ut in criminibus levioribus, veluti contumelia in S. Pontificem, adulteriis, homicidio non qualificato, exspectanda sit incorrigibilitas, juxta *d. c.* 4. *& c. Tua* 6. *h. t.* Vid. Covar. *& ab eo allegati* 2. *Var. c.* 20. *n.* 7. Diaz. *in Pract. c.* 96. *& c.* 129. Avila *d. Disp. un. Dub.* 3. *concl.* 5. Incorrigibilis ut sit dicendus Clericus, videtur requiri sententia judicis, qua declarat eum prorsus incorrigibilem, seque non habere aliud, quod facere possit ad ejus correctionem, & emendationem, quam ut tradat brachio sæculari. Suarez. *de Censur. Dist.* 22. *sect.* 1. *numer.* 8. *& seqq.* exceptis tamen casibus *c. In audientia* 25. *& c. Contingit* 44. *inf. sent. excom.*

Ad-

Advertendum autem, non in omnibus casibus, in quibus Clericus degradatus traditur brachio sæculari, adficiendum venire pœna mortis, sed ea, quam leges præscribunt, quæ interdum est levior, ut amputatio membri, aut alia, pro qualitate criminis. Notandum etiam est, quando jus imponit pœnam depositionis, intelligendum esse de verbali, non etiam de actuali; quia in pœnis mitior facienda interpretatio, & pars mitior amplectenda, *l. Pactum* 155. *§. ult. D. de R. J. & c. in pœnis* 49. *eod. in* 6.

14 Pœna item alia est ordinaria sive legalis, per legem præscripta, alia extraordinaria sive arbitraria, nulla lege aut statuto definita, extra ordinem a judice imponenda, pro facti qualitate, ex ejus arbitrio, quia non omnes articuli possunt legibus, aut Senatus consultis comprehendi, *l. Non possunt D. de LL.*

15 Ubi quæsitum: An hæc arbitraria pœna ad mortem extendi possit? R. Hoc dicendum esse, si ita postulet criminis gravitas, quia alias sufficienter non puniretur. In quam rem facit textus in *l. Sacrilegii D. Ad L. Jul. peculat.* Eamdem sententiam probat Abbas in *c. Ex litteris* 11. *sup. de constit.* ex ratione, quod pœna sit imponenda secundum qualitatem criminis, *can. Non adferamus* XXIV. *q.* 1. Sequitur Felin. in *d. c. Ex litteris n.* 25. Menoch. 1. *Arbitr. q.* 86. *n.* 20. & alii, quos citat.

16 Q. II. An ordinariam sive legalem pœnam teneatur Judex imponere? R. Judicem obstrictum esse ad infligendam pœnam lege præscriptam, reo sufficienter convicto de crimine. Est enim judici secundum leges judicandum, non etiam de legibus ipsis, *c. In istis Dist.* 4. *can. Summopere* XI. *q.* 13. Et lex imponens pœnam est vera lex, ferturque non tantum, ut instruat judicem; verum etiam ut obliget ad imponendam pœnam, quia alias foret inefficax, & verba ad judicem magis diriguntur, quam ad reum, qui ante sententiam latam non tenetur in conscientia, ut mox dicetur. Deinde tenetur judex servare æquitatem legalem, quæ resultat ex lege posita, etiam legali, cujus est executor. Vid. Suar. *de LL. lib.* 5. *c.* 11. *n.* 2. *& dicta sup. tit. de off. judicis.*

17 Hinc nec excedit pœnam impositam, quia exigeret a reo ultra quam debet non sine ejus nocumento, ad cujus restitutionem obligatur; nec eam diminuit, non tantum si sit pecuniaria parti applicanda, cui jus est per legem datum, quod non potest diminuere judex, sed & si concernat meram vindictam. Quo casu etsi non possit dici injustitia committi contra singularem personam; contra Rempublicam tamen committitur, cui est jus ad hoc, ut a delinquente sumatur justa vindicta in aliorum terrorem; quia contra bonum commune est delicta manere impunita, aut minus punita. Si tamen delictum habet extraordinarias circumstantias adgravantes, in judicis arbitrio est illas punire ad bonum commune in exemplum aliorum. Uti & econtra remitti interdum pœnam, aut eam mitigari per judicem faciunt circumstantiæ: ut si ætas non sit sufficiens ad pœnam tolerandam, ut propter senectutem, pueritiam, *l. Auxilium D. de minorib.* Consideratur etiam modus peccandi, velut si ex passione aut subito motu sit peccatum, *l. Absentem D. hoc tit.* Pœnam pecuniariam remitti causat paupertas, *l. illicita §. fin. D. de off. Præsid.* Multum etiam refert modus probationis: nam si reus non est omnino convictus, volunt temperandam esse pœnam, ut praxi receptum diximus sup. *de præsumpt. in fine*, pœnam delicti præsumptive tantum probati mitigandam esse. Vid. Felin. in *c. Qualiter* 2. *§. licet n.* 29. *& seq. sup. accusat. & in c.* 1. *sup. de constit. n.* 49. Tiraq. *de pœna tempor. Gl.* 7. Suar. *d. c.* 11. *n.* 6. *& seqq.* Et hoc quoad inferiorem, qui non alias minuet legis pœnam, nisi quando lex aut consuetudo ita disponit, vel ratio æquitatis necessario id postulat: quo modo intelligendum, quod ait Cujac. in *Parat. Cod. hoc tit.* pœnas omnes hodie esse arbitrarias.

Ad summum quod attinet Principem, illi est facultas dispensandi super sua lege & pœna per eum posita etiam ex causa leviore, quæ in inferiori non sufficeret. Habet enim summam potestatem, ideo ut, & dispensatio sine causa teneat, quamvis cavendum illi sit, ne jus publicum vel alicujus privatum lædat. Suarez *d. loco n.* 8. *&* 9. *DD. in l. Nulla* 25. *D. de LL.* 18

Pœnam sententiæ ferendæ non deberi a reo etiam in conscientia ante sententiam certum est, cum non ante reus 19

ad

ad pœnam obligatur, quam judex eam per sententiam indixerit; quia talis lex instituit potius judicem, quam præceptum executivum ponit, & potius pœnam designandam per judicem, quam designatam, ut antequam designetur, ad eam non teneatur reus. Quod ita in pœna legali procedit; nam in conventionali posset aliud dici, deberi scilicet illam in conscientiam ante judicis sententiam, cum debeatur ex pacto, quo actionem dat, *l. Rescriptum §. si pacto D. de pact.* videtur tamen Nav. *c.* 35. *n.* 68. hoc ita limitare, ut non alias debeatur, quam si petatur, nec cogendum reum non petenti eam offerre, propterea quod non petens possit probabili conjectura præsumi illam remittere, cum honestiores non deceat ejusmodi pœnas exigere, *can. Fraternitas* XII. *q.* 3. *can. Suam* 9. *h. t.* pendet tamen ea res ex partium intentione, quæ possunt mutuo etiam in conscientia ad talem pœnam obligare, quando talis est contractus, cui apponi pœnam non est prohibitum per legem aut Canonem; ut est prohibitum apponi sponsalibus, uti dictum supra *lib.* 4. ne ea fiant minus libera. Itaque ex intentione judicandum; de qua si non pateat, examinanda sunt verba, quæ si significent obligationem, hoc ipso, quo non fit, quod conventum, ponet debitum in conscientia, etiam ante sententiam, præsertim si ab altera parte petatur, quæ potest jus suum negligere. Vid. Cov. in 4. *Decretal. p.* 2. *c.* 6. *§.* 8. *num.* 11. Suarez 5. *de LL. c.* 6. *n.* 5. *& seq.*

20 Quantum ad legem ipso facto pœnam imponentem, si privationem rei propriæ, & jam obtentæ contineat, quæ sine hominis actione nequit plene executioni mandari, ponet quidem obligationem, qua ad pœnam reus obstringatur, qui tamen ad eam cogi non poterit ante sententiam; non condemnatoriam, quia eam ponit lex ipsa, sed declaratoriam, ut patet ex *cap. secundum De hæret. in* 6. ubi lapsus in hæresim hoc ipsó privatur bonis. Quoad actualem tamen privationem requiritur sententia judicis, antequam textus non dat fisco jus usurpandi bona. Vide Suarez *d. lib.* 5. *c.* 8. *num.* 3.

21 Ubi quæri posset: an ante sententiam declaratoriam, in casu legis ipso jure imponentis publicationem, amittat reus bonorum dominium? R. Esse, qui velint non amitti dominium, etiam per legem, ipso jure sine facto hominis publicationem bonorum ob crimen commissum inducentem. Dicuntur textu in *l. Quæsitum* 15. *D. Qui & a quibus manum non fiunt*, in verbis, *quoniam ante damnationem dominus est*, in causa scilicet læsæ Majestatis, ob quam induci publicationem ipso jure extra dubium est. Rationem addunt, quod verba: *ipso jure, ipso facto*, habeant conditionem, si sententia subsequatur declaratoria. Communius tamen adseritur, dominium hoc ipso amitti; quod probatur primo, quia ut talis lex effectum operetur, non est necessaria sententia condemnatoria, ut effectus debeat dici positus per ipsam legem, per verba, *ipso jure*, ne ea sint frustranea. Secundo, quia declaratoria sententia subsecuta, cum non inducat pœnam, tamen extenditur seu retrotrahitur usque ad diem commissi criminis, quasi ex tunc lata sit sententia condemnatoria, & hoc per ipsam legem habentem verba: *ipso jure, ipso facto*. Quod non fieret, si per declaratoriam induceretur privatio bonorum, quæ non extenderetur retro. Facit eo textus in *d. c. Cum secundum de hæret. in* 6. ubi tantum executio vel occupatio bonorum dicitur differenda ad sententiam declaratoriam criminis; quasi subsit conditio, non ante debere eam fieri, quam de crimine pateat, non etiam ut dominium eo usque sit salvum, cum expresse ibi dicatur in *princ. d. c.* in similibus casibus dominium ipso jure amitti; & male dictam conditionem subintelligunt contrarium adserentes. Non obstat *d. l.* 15. nam quod ibi dicit J. C. *dominus est*, intelligi debet de possessione & usu rerum, quem recte obtinet usque ad sententiam declaratoriam. Quod patet ex *l. fin. D. Ad l. Jul. Majest.* quæ post mortem rei, nisi purgetur crimen a successoribus, hæreditatem fisco vindicari permittit. Plura de hac quæstione vide apud Molinam *de Just. & jure Disp.* 95. *vers. Dubium autem*, Sanch. in *Decal. lib.* 2. *c.* 22. *n.* 1. *& seq.* & Suar. 5. *de LL. c.* 7.

Quid si in lege ultra verba, *ipso jure privatus sit*, additum sit, *absque alia declaratione*, vel *nulla monitione prævia*? R. velle Cov. in 4. *p.* 2. *c.* 6. *§.* 8. *n.* 13. *Illat.* 3. non 22

non obstante tali rigore verborum, nihilominus requiri declaratoriam judicis. Contrarium tamen verius; nullam desiderari, sed continuo commisso crimine executioni esse locum. Ratio est, quia talis lex vi illius particulæ: *ipso jure*, sententiam continet declaratoriam; addendo autem alteram: *absque alia declaratione* expresse excludit necessitatem sententiæ declaratoriæ: ut lex ipsa exequatur per se pœnam, nisi potest, ne alias vana & inutilia sint ejusmodi verba. Quo facit, quod Pont. in *Extrav. Ambitiosæ de reb. Eccl. non alien.* inferiores Prælatos beneficiorum suorum bona contra præscriptum illius Canonis alienantes privet beneficiis per verba: *privati existant ipso facto, & absque alia declaratione vacare censeantur*: ut non sit alia declaratio exspectanda, cum eam lex removeat. Et hoc ita quoad ipsum reum, qui ita privatus beneficio illud non retinet citra læsionem conscientiæ. Nam ut fiscus fructus petat, & conferri beneficium alii possit, videtur requiri declaratoria sententia, ne quid temere attentetur, secundum sententiam Covar. *loco cit.* quam approbat Sanch. *d. lib.* 2. *c.* 20. *num.* 20. alios citans, quem & vide *d. c.* 22. *num.* 19. & Suarez *d. c.* 7. *n.* 18. & *seq.*

23 Aliud dubium est, an illi, quorum bona sunt ipso jure publicata, nulla exspectata sententia, ea teneantur in fiscum deferre? R. Non teneri; imo reum iis uti posse: donec declaratio sequatur, & post eam reo satis esse patiatur oblationem, ut probatum sup. *de hæret. n.* 15. Quæ res hoc loco altius repetenda est, & dicendum hic non agi de pœna sententiæ ferendæ; nam certum est, ante eam latam non deberi pœnam, imo ante eam mortuo reo extingui & pœnam, *l. Defuncti 6. de publ. judic.* etiam defuncto post appellationem *l. ult. C. Si reus vel accus. mort. fuerit, & l.* 1. *D. Si pendente appell.* sed de pœna latæ sententiæ, aut etiam de pœna condemnatoria per sententiam judicis. Et primo: Quoad pœnas, quæ in corpore exercentur, contra vitam, integritatem membrorum, aut ignominiam inferunt, non tenetur reus ad earum executionem in conscientia, sed satis est patiatur a judice per ministros ejus sibi infligi, quia talem pœnam in se exequi, esset seipsum occidere, mutilare, quod est intrinsece malum. Verum quia sunt pœnæ aliquæ corporales, quæ non sunt intrinsece malæ, ut est infamis flagellatio, publica ratio potior erit; quia nimis violentum est, ut idem sit agens, & patiens in pœna tam acerba, ut idipsum nec lege sit præcipiendum, nec per sententiam judicis quis ad hoc cogendus. Ubi quidam absolute negant, reum in executione sententiæ posse exercere aliquas actiones ad eam concurrentes, veluti locum supplicii ascendere, manum, caput extendere, quod sic videatur cooperari morti suæ aut suæ mutilationi, cum non tam teneatur agere, quam solum pati. Verum minus recte procedit eorum hæc opinio, cum non teneatur quidem reus ad eas actiones, quæ commode per ministros exerceri possunt, quia satis est, patiatur; ad eas vero, quæ commode exerceri nequeant per ministros justitiæ, ut est extendere manum, adscendere, & similia, obligatur, qui alias non posset justa pœna mandari executioni, & denegare illas actiones, esset justitiæ resistere. Deinde actiones istæ sunt remotæ, ut non possit dici cooperari quoad mortem. Secundo, quoad pœnas, quæ in corpore exercentur sine crudelitate, uti exilium, carcerem, & similes, potest ad eas exequendas & servandas obligari reus per sententiam, ut jussus ire in exilium, habitare in certo loco, refragari non debeat. Cov. *d. n.* 13. *vers. Tertio*. Sic & in carcere manere jussus, non potest exire; cum sine peccato possit ejusmodi actus exequi; nisi tamen carcer nimis adfligat, ut propter subtractum cibum, vestitum, ignem. Navarr. *Comment.* 4. *de Regularib. numer.* 65. *§. Secundo, & §. Octavo*, ubi dicit, teneri reum exequi indicta sibi jejunia, orationes, abstinere a cibi aliquo genere, aut potius, quia alias resisteret judici. Damnatum tamen ad mortem per famem, teneri comedere, si habere potest cibos, ibidem tradit, *vers. ad quintum*, & Covarr. 1. *Var. c.* 2. *n.* 10. quia licet judex juste damnarit ad mortem, non tamen juste, quatenus illa inferenda per ipsum reum, qui abstinendo seipsum occiderit, *can. Pasce dist.* 89. *l. Necare D. de agnosc. lib.* quod est intrinsece malum. Tertio, quoad pœnam pecuniariam, ad quam tenebitur reus in conscientia, si con-

si condemnetur absolute ad ejus solutionem: si vero condemnetur tantum ad talem pœnam, satis erit, si illam solvat, ubi fuerit postulata. Plura de his videri possunt apud Suarez *d. lib. 3. de LL. c.* 10. *n.* 11. *& seqq.*

24 Quoad pœnam confiscationis bonorum quæstio est, an ipso jure inducatur, & hoc ipso, quo crimen commissum, cum particula, ut alia declaratio non sit necessaria, vel etiam subsecuta declaratione, teneatur reus bona sua deferre? R. Ita videri posse: primo, quia bona non sint rei, quippe ipso jure addicta fisco, ut dictum. Secundo, quod lex habeat potestatem infligendæ pœnæ obligantis ante sententiam. Verius tamen, non teneri reum offerre bona sua fisco, sed satisfacere, si patiatur ea sibi auferri, ut donec non auferuntur, recte ea possideat, & utatur. Quo facit, quod in *c. Cum secundum de Hæret. in 6.* non imponat Pont. hanc positivam obligationem, sed judici det potestatem auferendi bona a die commissi criminis, post declaratoriam sententiam: & ita habet communis praxis. Cov. in 4. *p.* 2. *c.* 6. *§.* 8. *n.* 11. *&* 12. Suarez *d. c.* 10. *n.* 10. Sanch. in *Decal.* 2. *c.* 10. *n.* 7. Ad prius argumentum R. Aliud esse, dominio bonorum esse privatum reum, aliud obligari ad bona deferenda fisco. Ad secundum, legem quidem habere eam potestatem, non tamen censeri ita disposuisse per verba: *ipso jure, ipso facto*, si aliter non explicet, ut patet ex *d. c. Cum secund.* Et ut possit habere istam vim lex, tamen hoc accipiendum, si non sit illa gravissima pœna, & consequenter modus executionis nimis rigidus, ut contingeret in publicatione omnium bonorum. Neque enim rationi consentaneum, ut reus suæ pœnæ gravissimæ sit executor, quam satis est illatam pati, quæ non est tam gravis in casu, quo mulctam pecuniariam solveret jubetur. Caveat tamen reus occultare aliqua bona: nam tenetur ea ut aliena restituere. Quod si tamen negligentia fisci quædam ignorata sine facto rei non fuerit occupata, non tenebitur; satis enim illi est, patiatur ablationem, nec tenetur indicare, quia sic obligaretur ad obligationem.

25 Quid si sententia fuerit justa quidem in foro exteriori, secundum allegata & probata revera tamen injusta? R. Neutiquam quidem obligari reum in conscientia ad pœnam, & posse illum evitare modo honesto, subtrahendo clanculum, aut alias, sine publica resistentia, aliove modo, nihilominus obligari ad parendum judicis executioni, si sine violenta & scandalosa resistentia vitari nequeat. Nam resistentia ista nunquam est licita, quando sententia secundum allegata, & probata est prolata; quia pro ejus justitia præsumitur, tuncque utitur Judex sua potestate, cui tenetur parere subditus. Quo faciunt dicta sup. *de Off. judicis in 6.* sententiam ferendam esse secundum allegata, & probata. Vid. Suarez *d. c.* 10. *n.* 3. *& de Censur. dist.* 4. *sect.* 7. *n.* 8. *& seqq.*

ADDITAMENTA.

Ad n. 19. Quando dicitur legem pœnalem non obligare in conscientia, intellige id de lege proprie pœnali, si quis re sua privetur, non etiam, si aliquis ob justam causam incapax fiat dominii. Sic si filius naturalis, vel spurius aliquid ex hæreditate accipiat, cujus secundum leges incapax est, restituere tenetur. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 5. *n.* 15.

Objic. cum Vasq. *Illustr. controv.* 28. *n.* 12. Obligatio naturalis obligat in conscientia; atqui obligatus ad pœnam est obligatus naturaliter: ergo in conscientia. R. Si obliget ad quid præstandum; Conc. si ad patiendum tantum; Neg. nec conventionalem pœnam obligare in conscientia, ait *n.* 16. 17. verum Zoes. hic *n.* 19. videtur distinguere, quando partes eam apposuerint. Imo Vasq. *n.* 18. docet, quod aliquis ad restitutionem damni dati non teneatur, nisi petatur.

Quare lex pœnalis non obliget in conscientia, rationem dat Vasq. *Contr. c.* 29. *n.* 6. Quia tam a populo quam a Principe id actum videtur, ut vel cives legi pareant, vel pœnam statutam subeant, quam rationem, ait, nec Theologi perceperunt, nec ullus, in cujus scripta incidi.

TI-

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

SUMMARIUM.

1 *Pœnitentia quid.*
2 *Confessio qualiter, quando, & cui facienda?*
3 *Diaconus non est minister hujus Sacramenti.*
4 *A casibus reservatis quis absolvat.*
5 *Pœnitentia qualis imponenda.*
6 *Medicorum circa hanc rem officium.*
7 *Communio sacra sumenda semel in anno.*
8 *Sacramenti hujus necessitas.*
9 *Indulgentiæ seu Remissiones quid, & quis eas concedat.*
10 *An Concilium provinciale?*
11 *Absolute concedit Summus Pont. limitate Cardinales, & Episcopi.*

1 POst pœnas fori exterioris, subjungitur de pœnis fori exterioris, quæ Pœnitentiæ nomine hoc loco veniunt. * Designat autem id vel actum pœnitentis, quo quis dolet se peccasse, puniendis in se peccatum, *can. 4. dist. 3. in pœnit.* vel etiam ipsum pœnitentiæ Sacramentum; cujus tres partes: Contritio, Confessio, Satisfactio. *Trid. Sess. 14. c. 4. de Sacr. Pœnit.*

2 Confessio ore facienda, non per scripturam vel nuntium, ut traditur *can. Quem pœnitet dist. 1. de Pœnit.* Navarr. in *Manuali c. 11. n. 36.* Sit integra necesse est. Navar. *c. 7. n. 1.* habens suas circumstantias adgravantes, de quo idem Navar. *c. 6.* Ejus minister est Sacerdos, & quidem proprius, cui debet quilibet Christianus de commisso dolens peccata sua confiteri saltem semel in anno, *c. Omnis 12. h. t.* Tempus quidem non est determinatum, quamvis propter communionem, quæ in Paschate fieri præcipitur, cum ad eam nullus impura conscientia accedere debeat, tunc obliget Confessionis præceptum. Si tamen aliquis habeat puram conscientiam, non tenetur de rigore confiteri. Dico dolens; quia alias non foret salutaris confessio, ut recte dicat Pont. *c. 5. h. t.* non esse veram eorum pœnitentiam, qui dicunt se abstinere non posse, quamvis Confessionem velit admitti; eosque crebris monitis ad pœnitentiam induci. Dico proprio Sacerdoti; quia Confessio est jurisdictionis spiritualis, ut non possit illi fieri, cui non est jurisdictio, ut non proprio, *c. 4. h. t.* nisi ex licentia proprii, *d. c. Omnis*; delegari enim possunt ea, quæ sunt jurisdictionis, ut dictum sup. *de Off. deleg.* aut nisi privilegium tale concessum, veluti Mendicantibus Ordinibus. *Gloss. in d. c. Omnis V. contra.* Idem attributum Societatis Jesu Religiosis, ut aliorum pœnitentiam audiant citra licentiam Parochi.

Q. An & Diaconus sit minister? Resp. 3
Hoc videri posse, per *c. 2. sup. de furt.* ubi fit mentio Diaconi, & Gl. *ib.* etiam laico Confessionem factam in necessitate valere ait, per *d. can. Quem pœnitet, & can. Sanctum disp. 4. de consecr.* Verum de fide est, nonnisi Sacerdotem esse ministrum hujus Sacramenti. Trid. *d. loco nu. 9.* cum nonnisi ad Episcopos & Sacerdotes pertineat clavium potestas. Nihil facit *d. cap. 2.* & loca allegata per Gl. quia in illis non dicitur confessio facta laico, aut etiam Diacono esse sacramentalis, & proficere ad absolutionem, cum desit legitimus judex, scil. Sacerdos, sed prodesse ad indicandam contritionem, quæ in necessitate sufficit. Adeo ut soli Deo facta confessio sufficiat, si non sit Sacerdotis copia; nisi sint circumstantiæ, quæ etiam alteri non Sacerdoti faciant aperiri secreta, ex causa spiritualis utilitatis.

Non est tamen omnis Sacerdos habilis 4
ad absolutionem, nisi habeat jurisdictionem vel ordinariam, vel subdelegatam. Trid. *d. Sess. 14. c. 7.* Quo modo reservatis non recte absolvit alius, quam cui ea reservantur: excepto tamen mortis articulo. Trid. *d. c. 7.* ne defectu proprii aut habentis eam jurisdictionem contingat non purgatum mori. Hoc de Sacramento videatur late Navar. in *Manuali c. 1. & Tract. de Pœnit.*

Injungenda autem Pœnitentia a Sacer- 5
dote discreto & cauto pro personæ & peccati circumstantiis, qui more periti Medici superfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati, *d. c. Omnis*, & pro gravitate peccati, *c. 3. & 8. h. t.* ut coerceantur homines, ne absque disciplinæ & pœnæ timore prolabantur ad mala. Privata autem ea esse debet, ne maculam famæ contrahat pœnitens; nisi peccatum sit ejusmodi, ut correctio peccantis, & ædificatio aliorum publicam postulet, *c. eod. in 6.*

ubi DD. Quæ quatenus circa solemnitatem fit, a quovis Sacerdote imponi potest non habente jurisdictionem super pœnitente. Solemnis ab Episcopo tantum in capite Quadragesimæ certis servatis imponi solita, de qua *dist.* 50. quæ hodie non frequentantur. Ut autem pœnitentia prosit, injuncta, & acceptata est adimplenda, nisi excuset impotentia, aut commutetur etiam per alium Confessarium, quod fieri posse tradit Navarr. *c. 26. numer.* 22.

6 Ad Pœnitentiam maxime ægroti monendi sunt, ut animæ salute curata, corporis sanitas facilius procedat. Quo modo injungitur Medicis ad ægrotos accedentibus, ut eos ad pœnitentiam hortentur, ipsi alias ab Ecclesiæ ingressu arcendi, *c. Infirmitas 13 b. t.* in cujus fine eis sub anathemate interdicitur quidquam suadere ægroto pro salute corporis, quod tendat in animæ detrimentum. Vid. Sanchez *ad Decal. lib. 3. cap. 16.*

7 Jubetur quoque omnis Christianus, ubi ad discretionis annos pervenerit, semel saltem in anno, idque in festo Paschæ, & in propria parochia, ad mensam Domini accedere, & venerabilem Eucharistiam sumere, alias ab ingressu Ecclesiæ arcendus, & ad Ecclesiasticam sepulturam non admittendus, *d. c. Omnis*. Ubi nihil faciet, quod defunctus allegetur Catholicus; nam Catholico non parenti, cum possit & liceat, hæc pœna est imposita: hæretico vero alia gravior est imposita, de qua sup. *de Heret.* Posset tamen subesse causa excusans, quæ prudenti arbitrio discutienda relinquitur.

Quod habet *c. Quæsitum 7. b. t.* parentem, a quo filius in lecto oppressus obiit, esse irregularem, obtinet, quando culpa ei attribui potest, uti dictum sup. *de His, qui filios occid.* & declarat Suarez *de Censur. disp.* 45. *sect.* 4. *n.* 8.

8 Porro pœnitentia adeo necessaria est, ut etiam tempore interdicti sit concedenda, una & viaticum, quod non denegatur ei, cui pœnitentia concessa, *c. Quod in tom.* 11. *b. tit.* etiam damnatis ultimo supplicio ex gravissimo licet crimine, ut ait Covart. 2. *Var. cap.* 1. *numer.* 11. ubi addit usu non observari, ut detur talibus Eucharistiæ Sacramentum, quem merito alii improbant.

9 Altera hujus Rubr. parte agitur de Remissionibus, quas vocant Indulgentias; quæ significant quamdam jurisrelaxationem, cum minus severe, quam posset, cum aliquo agitur. Accommodatum est nomen ad significandam pœnæ temporalis Deo ratione peccati debitæ remissionem, facta extra Sacramentum per applicationem earum satisfactionum, quæ in communi Ecclesiæ thesauro continentur, ut tradit Trid. *Sess.* 25. *decreto de Indulgent.*

Concedit has omnibus Pontifex Rom. ut plenitudine suæ potestatis. Legati suæ legationis fines non excedunt, *c. fin. ubi Gl. sup. de Off. Legati*; nec Episcopi suum territorium *cap.* 4. & *pen. b. tit.* Episcopo inferiores potestatem eas concedendi non habent, nisi speciali privilegio impetrarint, *cap. Accedentibus sup. de Excessib. Prælat.*

Q. An Concilio Provinciali adsit ea facultas? R. Ita posse videri, quod in eo sint Episcopi plures cum Archiepiscopo congregati, ut ista potestas non videatur deneganda congregatis, quæ est singulis. Verum cum nullibi idipsum sit expressum, verius est, Concilio non esse eam facultatem, ut tali. Singuli, qui in eo sunt, Episcopi, sua potestate uti possunt ut singuli, non etiam per modum unius corporis. 10

Concedit vero quaslibet S. Pont. alii nonnisi limitatas. Episcopi in consecratione sua centum dies non excedunt. *Gl. in c. fin. eod. in 6.* In anniversario tantum quadraginta dies largiuntur, *c. Ex eo* 14. *b. t.* Cardinales ex vi suæ dignitatis non habent hanc potestatem, quia nullibi concessa invenitur; unde non concedunt indulgentias, nisi specialiter hoc iis sit indultum. De consuetudine tamen centum dierum indulgentias largiuntur. Navar. *de Indulgent. Notab.* 31. *n.* 17. ubi plura hac de re. 11

Has ut quis consequatur, oportet, onus propositum præcise impleat: Unde certo die aut modo faciendum, alio non recte impletur, & vivis concessæ non prosunt mortuis, nec econtra, quia stricte interpretandæ.

ADDITAMENTA.

Pœnitentia est prioris consilii vel actus mutatio, vel dolor de eo. Hinc alia bona, alia mala. Item vel fine, ut in beatis, vel cum dolore, & sic est specialis virtus. Sumitur item pro pœna imposita, quæ vel

vel publica, & hæc vel solennis, de qua *c. pœnitentes 63. & in capite dist. 50.* vel non solemnis, v. g. peregrinatio. Vel privata, quæ privatim suscipitur vel injungitur. Item pro Sacramento definitur, quod sit Sacramentum: *quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus operatur peccatorum remissionem.* Ut materia proxima sint hæc tria remota peccata ut detestanda. Est autem peccatum aliud *Originale*; aliud *actuale*, quod est dictum, factum, concupitum contra, vel præter legem Dei vel Ecclesiæ, & hoc vel mortale, vel veniale.

Contritio, quæ est odium, & detestatio peccati formaliter, & causaliter dolor de illis, alia *perfecta*, propter Deum summe dilectum sed ut est auctor gratiæ (sufficit autem hunc dolorem esse summum appretiative in Universali, non etiam intensive) alia *imperfecta* quæ attritio dicitur, quæ requirit præter dolorem ob gehennam vel cœlum, Sacramenti votum. Est de *necessitate præcepti & medii*, & obligat non semper, quia est præceptum affirmativum, sed tantum in periculo salutis animæ, vel corporis.

Confessio Sacramentalis est peccatorum Sacerdoti proprio (quia ad hanc non sufficit potestas ordinis, nisi in articulo, & peric. mortis, & quoad peccata venialia, sed requiritur etiam jurisdictionis, quæ ab Ecclesia impediri potest) ad eorum Sacramentalem remissionem obtinendam facta declaratio. Obligat eos, qui post Baptismum in peccatum mortale ceciderunt, hodie saltem semel in anno, integre, & cum circumstantiis speciem mutantibus, & quandoque aggravantibus, sine dimidiatione, nisi necessitas excuset, quæ facit etiam quem prius absolvi posse. Potest etiam publica esse confessio, & pluribus simul fieri, & per interpretem. Est tamen *contra usum Ecclesiæ* constitui per scriptum, vel etiam absenti. Clem. VIII. damnavit propositionem hanc: *licere per litteras, aut internuntium peccata absenti Sacerdotis absolutionem obtinere.* Nulla est ex variis causis, vel ex parte pœnitentis, vel Confessarii. *Sigillum confessionis*, est obligatio non revelandi ea, quæ audita sunt in Sacramentali confessione, ad quod non tantum Sacerdos, de quo principaliter loquuntur jura, sed & omnes alii tenentur. *Pœna revelantis* hodie depositio, & reclusio perpetua in Monasterium *cap. omnis utriusque b. t.* Dices: sæpe imposita est pœnitentia publica: ergo. Resp. id procedere in foro exteriori, quo etiam spectant plerique Canones pœnitentiales; *Satisfactio* hic est compensatio Deo facta pro injuria ei illata per peccatum, cum proposito de cætero non offendi, & spe veniæ. Alia *voluntaria*, alia *Sacramentalis*, quam Sacerdos injungit, quæ operatur ex operato opere, & facta in peccato mortali reviviscit, prior non item. Admittit opera tam pœnalia, quam non pœnalia, item etiam alias debita; *Acceptanda* nisi pœnitens ad purgatorium sibi reservet, *Implenda* per ipsum pœnitentem, alias non erit Sacramentalis.

Remissiones hic sumuntur pro indulgentiis, quæ sunt *condonatio pœnæ temporalis Deo debitæ pro peccato jam remisso quoad culpam extra Sacramentalem absolutionem facta, seu concessa ex thesauro Ecclesiæ*; quem esse patet ex eo, quod omne opus bonum non tantum sit meritorium, sed etiam satisfactorium; quæ opera cum non sint remunerata quoad satisfactionem, ipsi enim exercentes non tenebantur satisfacere, applicantur nobis *c. 14. b. tit. extravag. Unigenitus b. t.* per juridicam absolutionem, mortis vero per modum suffragii, & ad instar solutionis ab alio factæ. Competit hæc potestas Pontifici, Concilio generali, Episcopo tempore dedicationis ad annum, in anniversario ad 40. dies, & Legato Pontificis, idque vi jurisdictionis, qui illas concedunt, vel sub forma plenariæ remissionis, vel Jubilæi. Item per tertiam, quintam, &c. partem remissionis peccatorum; item per dies & annos, hoc est computato tempore, quo aliquis in hac vita juxta Canones pœnitentiales pœnitere debuisset, ut effectus indulgentiarum sit remissio pœnæ temporalis, modo concessæ sint ex justa causa, & ex parte finis & operis, & acquirere volens sit membrum Ecclesiæ, opera præscripta per se adimpleat, & sit in statu gratiæ, ut alias commode pro suis delictis satisfacere non possit Jubilæum ab Hebraico, Jobet, quod buccinam significat, dictum, quod remissionem pœnæ ab indulgentiis plenariis non differt. Sub Bonifacio VIII. centesimo, sub Clemente VI. quinquagesimo, hodie vigesimo quin-

quinto anno conceditur præter alia extraordinaria.

Observa, quod Bulla Cruciatæ habet clausulam, quæ dat facultatem Confessariis Ordinum Mendicantium absolvendi a censuris, reservatis etiam Papæ, etiam quæ in Bulla cœnæ continentur, quoscumque etiam persecutores. Est autem triplex status, seu tempus considerandum. Nam ante Bonifacium fuit hæc facultas illis absoluta sine ulla conditione audiendi confessiones omnium sæcularium venientium ad eorum conciones ab Alexand. IV. Urbano IV. Clement. IV. concessa. Secundum post Bonifacium, quo in *extrav. super Cathedram de sepult.* ob reverentiam Episcopis debitam eamdem facultatem concessit Dominicanis &c. Minoribus cum duplici limitatione. 1. Ut Confessarii eligerentur a suis Superioribus. 2. Ut electi præsentarentur Episcopo loci petita licentia, licet non obtenta ex tunc. Hæc fuit ampliata per Benedictum II. in *Extravag. inter cunctas de privileg.* absque conditione personaliter comparendi, nisi tantum verbo, aut scripto præsentandi electos, quæ innovata *Clem. dudum de sepult. in extrav.* Joan. 12. de Jud. Tertium, post Trid. ex quo hæc facultas dependet ab Episcopi *Diœces.* licentia & approbatione. Ex quo infertur, quod non sufficiat unius Episcopi approbatio, nisi pro sua Diœcesi. 2. Quod debeat etiam licentia obtineri.

Quæstio: An liceat communicare fideles in Parasceve, & Sabbatho sancto? Affirmatur, & sic in multis locis positiva consuetudo observat. Sic & in principio in usu, imo præcepta quotidiana communio, *can. Peccata de consecrat. dist.* 1. Qui usus duravit usque ad tempora Hieron. Non obstat *can. Sabbatho de consecr. dist.* 3. Quia in eo prohibetur tantum consecratio: ut patet ex verbis contextus desumptis ex Epistola 24. Innocent. 1. Electi An. 400. & ex Concilio Arausicano 1. Quæres: An necessitate medii debeat sumi ab omnibus Euch. Sann. *tom.* 3. *dist.* 4. *q.* 30. Resp. Neg. De parvulis patet, ex Trid. *Sess.* 21. *can.* 4.

Num sit præceptum divinum & Ecclesiasticum de reali sumptione? *Ibid. quæst.* 31. Resp. Extat divinum, Joan. 6. v. 54. Nisi manducav. &c. 1. ad Cor. 11. v. 28. Et Ecclesiast. *cap. omnes hoc tit.* Obligat in articulo mortis, & semel in anno. Qui communicare neglexit tempore Paschali, probabilius adhuc postea tenetur, quia est præceptum probabiliter Divinum, ut sic differat a jejunio, &c.

Observa, sicut attritio materialis non significat confractionem rei attritæ; Ita attritio Theol. significat cor peccatoris non perfecte comminui, nisi Sacramentum accedat, contritione autem vere, & totaliter conteri.

Observa, Motivum timoris pœnarum in attritione non debere esse mere, servile, & naturale, hoc est timorem ex amore proprio, & mere naturali conceptum. Sed utile & honestum, id est, ex amore proprio, & mere naturali conceptum, quia iste timor & avertit a peccato, & includit ultimum finem Deum, justum peccati vindicem, & est intrinsece actus virtutis spei Theologicæ vel charitatis erga se ipsum. Qui licet dicatur, & sit servilis, prout opponitur filiali, non est tamen cum servilitate omnimoda turpi. Sannius *tom.* 3. *dist.* 7. *q.* 5. *n.* 7.

Observa item, Virtus pœnitentiæ est viatori lapso in mortale necessaria & necessitate medii, & præcepti positivi Divini, imo & naturalis; quia præceptum naturæ jubet applicare remedia necessaria ad obtinendum finem ultimum beatitudinis; Ergo. Item lumen naturæ ingerit, ut amemus Deum, & humiliemur coram eo offenso per actiones nostras in ordine ad eum placandum; sed talis humiliatio habetur per actum pœnitentiæ: ergo.

Dices: non refertur ad ullum præceptum in Decalogo, in quo series præceptorum naturalium registratur. Resp. Reduci ad præceptum de colendo Deo, contra cujus cultum militat peccatum. Vel ad quintum prohibens occisionem tam corporalem, quam spiritualem animæ, *d. dist.* 8. *q.* 1. *n.* 3. 4. Item ex *d. dist.* 1. *q.* 3. *n.* 4. Pœnitentialis contritio non est meritum de condigno, sed tantum de congruo respectu remissionis peccatorum mortalium, & obtinendæ gratiæ sanctificantis. Paulus ad Rom. 3. v. 24. Justificati gratis, per gratiam ipsius. Si esset de condigno, non esset gratis, sed ex justitia. Item Trident. *Sess.* 7 *Can.* 8. idem *ib. q.* 4. Venialia extra Sacramentum remittuntur per contritionem, per attritionem, item per actus aliarum virtutum, si ad operante eo referantur, tanquam præviæ tantum dispositio-

nes

nes mortales. Item per Sagramenta: per Sacramentalia, non quidem ex opere operato, sed per modum impetrationis: ait autem omnia Sacramentalia in hoc v. esse.

Orans, oratio Dominica, *tinctus*, aquæ benedictæ aspersio, *Edens*, Comunio, *Confessus*, *Dans* Eleemosynam, *Benedicens*: Benedictio Episcopi.

Quæst. 5. ait, quod in hac vita possint remitti venialia remanentibus mortalibus, quia veniale peccatum non includit privationem gratiæ sanctificantis, sed compatitur illam secum; ergo nec ad remissionem requiritur illius gratiæ refusio.

Ex quæst. 6. Observa. Opera viatoris alia esse *viva*, quæ eliciuntur in statu gratiæ, alia *mortua*; quæ in statu odii; alia *mortificata*, quæ in gratia elicita empediuntur a consecutione præmii ob consequens peccatum; alia *mortifera*, quæ licet ex fine honesto eliciantur, procedunt tamen a peccatore actuali. Mortua non reviviscunt ad meritum *vitæ æternæ*: Mortificata reviviscunt, quamvis peccata semel dimissa nec quoad culpam, nec quoad pœnam æternam persequens peccatum redeant. Reminiscitur tamen Deus quoad pœnam temporalem nondum persolutam, & intellige Psalm. 78. Qui in uno offendit, factus est omnium reus. Jacob. 2 Intellige quoad durationem pœnæ, non etiam quoad intensionem: Sicut & parabolam servi, cui remiserat Dominus universum debitum. Matth. 18. Posse tamen Deus condonare peccata cum conditionato pacto, si recideris in ea, volo, ut prio ra reviviscant.

Ex dist. 9. quæst. 2. Peccata semel dimissa fructuose iterato confitemur ad remissionem pœnæ temporalis, & augmentum gratiæ. Probatur per *Extrav.* t. *de privileg.* Forma enim absolutionis tendit ad peccatum tollendum, si insit; si non insit, sed infuit post baptisma, & denuo de illo doles, ad augmentum gratiæ, & diminutionem pœnæ.

Ibid. *quæst.* 4. *num.* 8. ait Sacramentum pœnitentiæ non posse esse validum & informe, quamvis Baptismus sit validus & informis, si ministretur habenti actualem affectum ad peccatum mortale, quo casu valet, sed gratia sanctificans non censetur, nisi sublato obice, quia hic est necessarius, & iterari non potest.

Ex dist. XI. q. 10. *num.* 5. In fractione sigilli confessionis committitur peccatum detractionis, infidelitatis, & sacrilegii, & est semper mortale, licet veniale tantum detegatur, quia fit injuria Sacramento, & *num.* 6. est præceptum negativum obligans semper, etiam post mortem *n.* 7. nec de pœnitentis licentia, quia prohibitum ob bonum publicum.

Ad num. 9. De indulgentiis Sann. *tom.* 3. *dist.* 13. *ubi quæst.* 1. *numer.* 7. etiam explicat partialem ad pœnam unius vel plurium annorum, qualis olim erat *Carena*, id est, carentia seu jejunium in pane, & aqua dies 40. Item quadragena, quæ est remissio pœnitentiæ, quæ per quadragesimam subeunda erat, de qua *Can. in cap. dist.* 50.

Ex qu. 4. *num.* 2. Observa, quod tempore jubilæi licet detur potestas absolvendi a quibuscumque, nulla tamen detur facultas dispensandi super irregularitate etiam occulta, ex defectu, vel inhabilitate quomodolibet contracta.

Item *de dist. tom.* 3. de Censuris *dist.* 1. *q.* 5. Refert ex Cov. quod Jubilæum valeat tantum pro absoluto a Censuris in foro Conscientiæ, quia pro enormibus, & publicis casibus videatur Papa velle vindictam publicam. Unde virtute Jubilæi absolutus notorie excommunicatus adhuc abstinere debet, donec publice absolvatur, vel innotescat de absolutione altera obtenta. Secus si censuræ & casus occulti.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

SUMMARIUM.

1 *Censura quid.*
2 *Censuræ Ecclesiasticæ potestas, & usus ab origine.*
3 *Quibus competat ejusmodi jurisdictio, & potestas ferendi censuras.*
4 *Adquiri consuetudine, & præscriptione potest.*
5 *An delegari alteri possit?*
6 *An laico?*
7 *Delegari potest collegio, & communitati.*
8 *Fœminæ an committi possit?*
9 *Censura nonnisi ob culpam ferenda.*
10 *Ex nulla aut injusta lata an teneat?*
11 *Lata ex defectu jurisdictionis est nulla.*
12 *An, & si impedimentum sit occultum?*
13 *An ad censuram culpa interna sufficiat?*

78 *Ex*

137 Mis-

De Censuris in genere.

INter pœnarum genera sunt Censuræ. Deducta vox a Censorum munere, qui corrigendis civium moribus præerant. Significat & munus ipsum, & animadversionem correctionemve, secundum illud Juvenalis, *Sat.* 2.

— *Vexat Censura Columbas.*

Quo modo hic accipitur, translata significatione vocis ad pœnam, sive coertionem Ecclesiasticam, quæ privat usu aliquorum bonorum spiritualium ratione delicti. Ecclesiastica cum sit pœna, ac privativa boni spiritualis, non potest imponi, nisi ab ea potestate, cui id boni genus subest, *arg. l. fin. D. de jurisd.* 1

Esse autem hujusmodi potestatem in Ecclesia, non est dubitandum, quidquid contra garriant Lutherani, & similes, & ab ipso Christo datam patet ex illo *Matth.* 16. & 18. *Quodcumque ligaveris super terram, &c.* Ubi verbum *Ligandi* per metaphoram optime accomodatur censuræ Ecclesiasticæ, quæ est vinculum, seu ligamen quoddam, quo anima irretita tenetur. Ab initio nascentis Ecclesiæ usum 2

ejus

ejus fuisse, patet ex Canonibus Apostolorum, in quorum plerisque fit mentio censuræ. Ratio est, quia omnis Reip. bene instituta indiget potestate jurisdictionis, tam directiva, quam correctiva, ad politicum suum corpus dirigendum, ut etiam ea data esse sit fatendum, sine quibus jurisdictio inutilis aut nulla foret, *l. 2. ff. de Jurisd. & c. Ex litteris sup. de off. de leg.* Suar. *de censuris d. 1. sect. 2.* Ut autem jurisdictio ista præcipue versatur circa spiritualia, ita & correctio est spiritualis, & censuræ istæ infligunt privationem alicujus boni spiritualis.

3 Esse ejusmodi jurisdictionem in S. Pont. immediate D. Petro, ejusque successoribus a Christo Domino concessam (neque enim his erat deneganda potestas bene regendi) nemo ambigit, qui Christi verba sane capit, & ex calice quinti Evangelii non hausit errores. Competit & Episcopis, atque his, qui supra eos sunt, etiam Legato a latere, *c. Legatus sup. de Legatis in 6.* & Vicario Episcopi; cui idem est cum Episcopo tribunal. *Gloss. in c. Licet de Off. Vicar. in 6. c. 2. sup. de consuet.* Vicario item electo a capitulo, Sede vacante, & multo magis ipsi Capitulo, quod succedit in Episcopalem jurisdictionem jure proprio, *c. Cum olim, sup. de Majorit. & obed. c. 1. eod. in 6.* Pertinet & potestas ferendi censuras ad quosdam Abbates, Archidiaconos, Archipræsbyteros, & alios, quibuscum est communicata jurisdictio Episcopalis, *c. Veniens; ubi Gloss. sup. de eo, qui ord. furtive susc.* & ad congregationes Ecclesiasticas, uti Concilia Generalia, Provincialia, & ad eos, qui speciali privilegio talem potestatem impetrarunt, quatenus tamen subditos habent, in quos eam exerceant, quia frustra jurisdictionem quis sibi adrogat, cui deest subjectum, circa quod eum exerceat, nisi futurum speretur, *arg. l. pen. ff. de servit. & l. Si servitus 23. de Servit. urb. præd.* Vid. Suarez *disp. 2. sect. 2. n. 9.*

4 Consuetudine etiam hanc potestatem adquiri patet ex *cap. sup. de off. Ordin.* ubi Pastori Ecclesiæ parœcialis dicitur competere excommunicandi potestas; uti & præscriptione, *c. Cum olim cap. Auditis sup. de Præscript.* cum spectet ad jurisdictionem, quæ præscriptione adquiri potest, ut multis tradit Covar. *ad cap. Possessor, p. 2. §. 3.*

Delegari hanc potestatem alteri posse volunt, modo deleganti adsit delegandi potestas, qua de re actum *sup. de deleg.* Covarr. *3. Var. c. 20.* & ei delegetur, qui est habilis; qualis non est non baptizans, cum sit munus Ecclesiasticum, ad quod requiritur baptismus, janua ad reliqua officia Ecclesiastica. Sit rationis compos; nam qui rationis usum non habet, non potest ferre judicium, nec consequenter punire, aut exercere aliquem actum jurisdictionis, cum pendeat a judicio. Poterit tamen potestas in eo, qui ratione privatus, permanere, ut est manifestum in dormiente, ebrio. Suar. *disp. 2. sect. 3. n. 4.* Laicos ex se incapabiles esse jurisdictionis Ecclesiasticæ patet ex variis locis Canonicis, *c. Ecclesia sup. de Constit. c. 2. sup. de Judic.* 5

Quæritur autem: An saltem delegari laico possit ista jurisdictio? R. Ad eam non esse necessarium Ordinem sacerdotalem, Abbas in *c. Transmissa n. 2. sup. de Elect.* imo ne quidem ullum Ordinem sacrum aut sacramentalem requiri, & primam tonsuram sufficere, ut alicui hæc potestas committi possit: secundum ordinariam tamen Ecclesiæ legem munera ejus non communicari nisi cum Clericis; qualis etiam est prima tonsura initiatus, *c. Cum contingat sup. de ætate, & qualit. ordin.* nisi per conjugium se inhabilem fecerit, ut dictum sup. *de cler. conjug.* aut per aliud quid, ut laicis non sit deleganda. Dico, secundum ordinariam Ecclesiæ legem; quia cum hoc Ecclesiæ statutum sit de jure positivo, videtur Pont. secundum absolutam suam potestatem dispensare posse, & laico committere, cum ille sit supra jus humanum, quod immutat, ut dictum sup. *de Constitut. Gloss. in can. Præter V. Ducibus dist. 32.* Facit, quod non tam spectet ad ordines, quam ad jurisdictionem. Plura Suarez *d. sect. 3. sect. 3. n. 8. 8. 10. 11. & 12.* 6

Potest & delegari collegio, aut communitati, cum constare possit ex viris baptizatis & ratione utentibus, atque in gradu clericali constitutis. Quod procedet, etiamsi constet partim Clericis, partim laicis; tamen plures sint Clerici, quam laici, vel etiam æquales; quia pars dignior trahit ad se minus dignam. Abbas in *c. Ex litteris n. 4. sup. de Constitut. & in cap. Cum super sup. de Off. deleg.* Suarez *d. sect. 3. num. 13.* cum hæc potestas 7

non

non sit in singulis, sed in ipsa communitate. Raro tamen & non commode communicantibus hæc potestas committitur, cum:

Segnius expediant commissa negotia plures.

8 Q. An fœminæ possit committi? Resp. Videri nec jure communi esse capacem fœminam, nec ex commissione Pontificis Rom. posse fieri capacem ferendi censuras *c. de Monial b. t.* ubi Abbatissa dicitur non absolvere suas Moniales a censura, quam contraxerunt, ut nec ligare possit. Posterius probatur, *c. Nova* 10. *sup. de Pœnit.* ubi Pont. concludit, post alia, claves regni non esse datas fœminis, ac quidem B. Virgini. Quo facit, quod dictum sup. *de Tempor. ordinat. n.* 7. fœminas esse incapaces Ordinum secundum congruentiam, cum sexus fœmineus non sit per se ordinatus ad spiritualia, ut nec docere, nec dominari viris sit permissum fœminis, 1. *ad Timoth.* 2. Quod respondet juri civili, quo fœmina removetur ab omnibus officiis publicis, *l. 2. ff. de R. J.* Ut dicendæ sint incapaces omnino hujus potestatis, quæ Ordines prærequirit, vel saltem dispositionem ad illos. Nec facit *c. Dilecta* 12. *de majoritat. & obed.* quod habet, Abbatissam quondam solitam suspendere ab officio & beneficio suas Canonicas, & Clericos suæ jurisdictioni subjectos; nam non agit de suspensio, quæ sit censura proprie, sed de quadam prohibitione, sive privatione fructuum, quæ largo modo dicitur suspensione: unde & Pont. ibi non dicit, censuram esse servandam, sed præceptum & mandatum talium Abbatissarum. Suar. *d. loco n.* 5. *&* 6. Avila *de Censur. p.* 1. *dub.* 6. Covarr. in *c. Alma mater p* 1. *§.* 11. *n.* 2. Quod ordinariam jurisdictionem habere dicatur fœmina, *c. Dilecti* 4. *sup. de Arbit.* & caput, ac patrona Clericorum esse, *c. Dilecta* 14. *sup. de excess. Præl.* non spectat ad censuram, quam ideo non potest dici ferre posse jure ordinario. Quod addo; nam Pont. de absoluta potestate videtur eam facultatem posse concedere fœminæ, cum non sit contra jus divinum, sed contra communem Ecclesiæ legem & usum; & non pertineat ad claves; sed tantum ad jurisdictionem, cujus est incapax fœmina. Navar. *cons.* 1. *h. t.* Suar. *d. sect.* 3. *n.* 7.

9 Ferenda non est censura, nisi ob culpam, quam pœna præsupponit; propriam, non alienam, saltem quantum ad excommunicationem, quæ instituta est ad correctionem peccantis tantum, & suspensionem, ut est propriæ censuræ species; ex regula quod culpa carens non sit in damnum vocandus, & peccata debeant suos tenere auctores. Aliter se res habet interdicto, quod etiam tenet eos, qui non deliquerunt, *c. Si sententiæ eod. in* 6. tanquam membra, quæ ratione corporis, affliguntur, vel propter majorem ejus, qui deliquit, terrorem.

10 Ubi quæri posse: An censura ex nulla aut injusta causa lata teneat? R. Expressam in sententia causam falsam, vel irrationabilem aut insufficientem, ponere censuram nullam, tam in interiori foro, quam in exteriori. Ratio est, quod injustitia ejus publice, & juridice sit notoria. Potestas enim Ecclesiæ data est in ædificationem, non in destructionem, quam intendit Prælatus, ex nulla causa aut insufficienti censuram ferens, *c. Venerabilibus* 7. *§. pen. eod. in* 6. Quod si in sententia nulla exprimatur causa, sed censura nude in aliquem sit prolata, non posset dici nulla, cum non contineat errorem intolerabilem, uti textus requirunt ad nullitatem, *d. §. pen. & c. Solet, eod. in c. Per tuas h. tit.* Non potest autem dici eum continere, in qua causa non adscripta. Ut ex vi formæ sententia talis non videatur nulla in foro exteriori, quamvis in interiori, si causa nulla subsit, sit nulla; qualis declaranda venit a Superiore, probato defectu causæ, de quo, si satis constet reo, is in conscientia non tenebitur parere. Imo causa non expressa, posset dici censura non tenere, quod si contra jus lata, non requiritur causæ expressio, *c. 1. eod. in* 6. Quo faciunt textus, qui dicunt sententiam iniquam non gravare, *can. Cui est., can. Secundum, can. Cœpisti* XI. *q.* 3. Quod si sententia fuerit justa secundum allegata & probata, erit obediendum Superiori. Quo respicit dictum Gregorii in *can. 1.* XI. *q* 3. sententiam pastoris, sive justam sive injustam, esse timendam: & Urbani *can. Quibus eod. q.* timendum esse sententiam Episcopi, licet injuste liget, quatenus scilicet veritatem sententiæ retinet. 11 Quod & dicendum de sententia ita injusta, ut in re sit nulla, si de nullitate certo non constet. Imo si omni-

omnino nulla sit, potest etiam videri timenda secundum dicta loca; ut reus eam non contemnat in foro exteriori cum aliorum scandalo qui defectum ignorant, aut in despectum Superioris. Vid. Nav. *in Summa c.* 27. *n.* 3. Covar. *ad c. Alma p.* 1. *§.* 7. *n.* 2 Avila *d. p.* 3. *dub.* 9. *& c.* 6. *dub* 1. Suarez *disp.* 4. *sect.* 7. *n.* 31.

11 Quid in defectu jurisdictionis? R. Eam omnino ponere excommunicationem nullam, & sine effectu ullo: ad quem omnino requiritur jurisdictio, uti ad omnem actum alium judicis. Unde appellatio ante sententiam interposita facit excommunicationis sententiam esse invalidam, *c. Pastoralis §. Verum sup. de appellat.* Idem dicendum de lata ab excommunicato, suspenso, interdicto; nam in tali non est efficax jurisdictio, impedita quippe per censuram. Quod non tantum procedet in ipso excommunicato, verum & in delegato ab eo. Sic excommunicato Episcopo impeditur usus jurisdictionis in ejus Vicario, *c.* 1. *de off. Vicarii in* 6. Suarez *disp.* 2. *sect.* 4. *n.* 4.

12 Quid si impedimentum sit occultum? R. Peccare quidem scientem censuram in statu, quod utatur actu jurisdictionis, a qua impeditus per Ecclesiam; valere tamen ejus sententiam, & parendum esse reo, licet noverit impedimentum. Neque enim Ecclesia tunc impedit omnino usum jurisdictionis, cum bono ejus regimini id conveniat, & expediat. Quod & dicendum de eo, qui titulo falso jurisdictionem adquisivit, aut inhabilis cum sit, publica aestimatione habilis habetur, & auctoritate Superioris in munus est inductus; supplet enim Ecclesia defectum in bonum publicum, *arg. l. Barbarius D. de off. Praetoris*, *c. Ad probandum* 14. *ubi Gl. sup. de sent. & re jud.* Suar. *d. sect.* 4. *n* 2. *&* 3. Idem dicendum de excommunicato quidem notorie, sed tolerato, secundum ea, quae dicta sunt sup. *de elect. nu.* 20. Erit & nulla sententia lata contra tenorem privilegiorum, quia eatenus non est subjectus reus, *c. Quanto sup. de privil.* Navarr. *c.* 27. *n.* 4. Facit & substantialis judicii defectus non tenere sententiam, *l.* 4. *§. condemnatum D. de re judic.*

13 Q. IV. An ad justitiam censurae sufficiat culpa interna? R. Etsi hoc aliquibus videri possit, ex eo, quod potestas Ecclesiae sit spiritualis, quae ad interna etiam peccata pertinet, & circa interna versatur, ut videre est in *c. Dolentes in celebrat. Miss.* ubi praecipitur recitantibus divinum officium, attente & devote id agant, & in *Clem. Multorum de haeret. in* 6. *Clem. Ne in agro*, *§. quia vero de statu Monach.* Contra tamen dicendum, non posse censuris puniri per Ecclesiam occulta peccata per se, id est interna, cum Ecclesia de iis non judicet, nec judicium humanum possit esse de actibus interioribus. Nihil facit, quod potestas Ecclesiae sit spiritualis; nam debet exerceri humano modo, ut se tantum extendat ad ea, quae homines cognoscere possunt, directe saltem, nam indirecte, in ordine scilicet ad exteriores actus, quibus interni tanquam causae, aut conditiones conjunguntur, (quo modo possunt accipi textus allati) potest & Ecclesia peccatum occultum per accidens punire per legem generalem, non tamen per modum sententiae, & nominatim quod manet occultum. Sic haeresim suam manifestans exterius, nullo audiente est excommunicatus, quia satis est exterius esse proditam haeresim, ut dictum sup. *de haeret. n.* 1. Vide Suar. *disp.* 4. *sect.* 2. *n.* 1. *& seqq. & n.* 22. Avila *p.* 1. *dub.* 10.

Q. V. An actus exterior metu causatus censuram incurri faciat? R. Justum metum excusantem a culpa, etiam excusare a censura, quae culpam praesupponit, cum praecepta Ecclesiae ordinarie non obligent cum majori rigore. Unde cum excommunicato communicans justo metu est extra censuram, uti dictum supr. *de his, qui vi num.* 17. Et hoc regulariter; nam si talis metus directe incussus fuerit in contemptum religionis, aut Ecclesiasticae potestatis, nullus metus excusabit; uti non a culpa, ita nec a censura, quia tunc non tam agitur de sola legis observatione, quam de vitando gravi damno religionis, cujus bonum tenetur quisque praeferre propriae vitae. Ratio horum est, quod voluntas & intentio distinguant maleficia, *c. Cum voluntate* 54. *hoc tit.* Ea de causa. Navarr. *cap.* 11. *num.* 25. rejecta Cajetani sententia, Christianos, qui propter metum se fingunt Saracenos, extra censuram ponit: & alii tradunt, excusari Christianos a censura lata contra adjuvantes Turcas dimicantes contra Christianos, quia metu mortis remigant, qui 14

facit

facit cessare contumaciam, quæ causat censuram. Hinc inferri potest, ficto animo actum sub censura prohibitum exterius perficientem non esse ligatum censura, quod voluntate deficiente non possit dici delictum perfectum, pro quo imposita censura, secundum *d. cap.* 54. Exemplum est in ficte proferente verba hæresim continentia, qui in mente est orthodoxæ fidei, cum perfecte ac simpliciter talis non agat contra legem hæreticum censura notantem; & lex juxta proprietatem verborum sit accipienda, non extendenda in materia odiosa. Navarr. *cap.* 11. *num.* 25. *&* *c.* 27. *n.* 56. Suarez *dict. sect.* 3. *n.* 15.

15 Q. VI. An ad censuræ justitiam requiratur prævia monitio? R. In ea, quæ per legem fertur, nec necessariam esse admonitionem, nec fere locum habere, cum lex ipsa satis admoneat, cujus nemo debet esse ignarus, ut veniens contra legem, prohibentem actum aliquem sub censura, satis sit contumax habendus, nec alia admonitione egeat. Et hoc ita quatenus jus est absolutum, & censuram hoc ipso fert; nam interdum non alias infert, quam monitione prævia. *Si moniti non resipiscant*, ut in *Clem. fin. §. fin. de statu Monach. & Clem.* 1. *de decimis*. Idem dicendum de censuris latis per sententias generales hominis pro peccatis futuris, veluti: *Quisquis furtum commiserit*: in præceptum non furandi sub censura satis admonet subditos, ut patet ex *c. A nobis* 21. *h. t.* Cui non refragatur textus in *c. Romana* 5. *eod. in* 6. qui non vult in specie, vel in genere promulgari censuras sine prævia monitione, quia non loquitur de generali excommunicatione pro culpis futuris, qualis ponit præceptum, & sic admonitionem ex se sufficientem: sed de præteritis & præsentibus culpis; qualis non ponit ex se admonitionem, cum nec lex, nec sententia delictum præcesserit, quod ante commissum, ut nec possit poni contumacia in reo, ita fere Suar. *de censur. disp.* 3. *sect.* 8. *n.* 3. 4. *&* 5.

Itaque ab homine lata censura propter jam commissas, seu præteritas culpas necessario requirit monitionem præviam, ut habet textus in *d. c. Romana & c. Sacro* 48. *h. t.* Ratio est, quia quando delictum est commissum, nulla ponitur contumacia, uti poni dictum quoad futura, per legem prohibita, aut etiam per sententiam hominis, non tantum generalem, de quo jam actum, verum & specialem per præceptum certæ tantum personæ impositum, ut hoc vel aliud faciat aut vitiet; aut in casum, quo hoc vel illud faciat, aut non vitet: qualis modus nihil habet in se contra rationem, nec contra jus positivum. De quo dubitari per text. in *d. c. Romana §. caveant*, ubi videtur ea forma prohibita per Pont. Verum bene inspectis verbis *d. §.* apparebit, iis non contineri tam absolutam prohibitionem, quam admonitionem, ne judices facile tali forma utantur, sed cum magna cautione, & circumspectione. Suar. *d. disp.* 3. *sect.* 4. *num.* 7.

Ubi aliqui exceptionem ponunt in eo, quod ante prædixit, aut publicavit se non pariturum, quasi is monendus non sit ex contumacia jam posita; argumento eorum, quæ tradunt de correctione fraterna, cui monitio præmittenda, nisi quando deest spes fructus, quo casu, quia odiosa foret, omitti potest, secundum Navarr. *c.* 24. *n.* 12. Verum ejusmodi ponere quidem videntur contumaciam in adfectu, non etiam in effectu, uti requiritur ad ferendam censuram, quam demum perficit monitio prævia, cui non pariturum. Vid. Suar. *d. disp.* 3. *sect.* 10. *n.* 8. *&* 9.

16 Monitio hæc sit trina, ut videtur requiri per Canones, qui requirunt Canonicam, *c. Statuimus* 3. *eod. in* 6. qualis est trina, ut explicat text. in *c. Constitutionem* 9. *in fine eod. in* 6. Ubi tamen una sufficet pro trina, dummodo aliquorum dierum competentia intervalla concedantur, quorum determinatio in arbitrio est judicis, pro facti qualitate. Cui etiam datur licentia ea restringendi, si causæ necessitas postulet; negotii enim qualitas & periculum imminens facit etiam ad unum diem, imo brevius tempus, coarctari posse. *Gloss. fin. in d. c.* 9. Suar. *d. disp.* 3. *sect.* 9.

17 Facienda admonitio a Superiori, cum sit loco citationis; nemo autem recte citetur, nisi a suo judice. Abbas in *cap.* 1. *n.* 33. *sup. de judic.* uti nemo potest dici contumax, nisi non parens illi, cui obedientiam debet ratione subjectionis. Requiritur etiam monitio ista fiat coram testibus; ut de ea constare possit, *d. c. Sacro* 48. *h. t.* idque & in casu, quo scripto

t.

fit, ut & de scripto possit constare. Suarez *d. disp. 3. sect. 11. n. 2.* Facienda autem in persona ipsius monendi, cum tendat ad correctionem, quam non audiens, contumax habetur; quamvis sufficere videatur, si admonitio domi facta ad aures ejus perveniat, uti constat ex *Clem. 8. in fine de elect.* ubi sufficit ad appellantem notitia plena & certa devenerit. Et hoc non tantum in causa appellationis, sed generaliter in omni causa ibi statuitur. Ratio est, quia tantum requiritur, sciat intentionem Superioris, quam hoc modo intellexit. Et hoc ita in persona singulari & determinata; nam si censura sit generalis contra eos, qui delinquunt, quia delinquentes ignorantur, sufficiet admonitio facta in loco publico, per quam ad delinquentes, qui ignorantur, ut personaliter moneri nequeant, notitia pervenire possit. Qualis etiam obtinebit contra certam personam, quæ dolo aut vi impedit, ne talis monitio fiat, aut quæ certum domicilium non habet. Vid. Covarr. in *c. Alma p. 1. §. 9. n. 4.* Suar. *d. sect. 11. n. 5. & seqq.*

28 Q. An monitione omissa censura sit valida? R. Videri, non esse irritam, sed teneri, per *d. c. 48. h. t.* ubi, monitione omissa, sententia excommunicationis dicitur justa, licet puniatur judex: *d. cap. Romana*, dicitur quidem sententia talis injusta, non etiam nulla, ut *Gl. ibi V. injustas*, notat: item in *c. Reprehensibilis 26. sup. de appellat.* prohibet quidem Pont. excommunicationem ferri, non prævia monitione, non tamen dicit esse nullam, cum multa prohibeantur fieri, quæ facta tenent. Abbas in *d. c. 26. n. 13. & d. c. 48. n. 7.* Quod non tantum verum est in ordinario, verum & in delegato, quamvis in eo contra quidam statuerit, sine fundamento, ut tradit Navarr. in *c. Cum contingat Caus. 5. sup. de rescr.* Covarr. *dict. §. 9. numer. 7. & 8.* In contrarium facit textus in *cap. Statuimus 3. & cap. Statutum 23. eod. in 6.* ubi nisi præcedat Canonica monitio, quæ est trina, dicitur non tenere sententia. Verum textus illi loquuntur in singulari casu, quo scilicet excommunicatur participans cum excommunicatis; qualem hoc ipso notatum minori non volunt innodari majori, nisi trina monitione prævia. Cæterum præcedens opinio communis non videtur accipienda de absoluta omissione monitionis, sed Canonicæ tantum, id est, trinæ, quia de ejus omissione loquitur, *& d. c. 26. & d. c. 48.* Ut videatur necessarium, saltem aliqua adsit monitio, cum uti dictum, sit loco citationis, quæ necessaria omnino est. Plura vide apud Suar. *d. disp. 3. sect. 12.*

Quæstio etiam est, an censura per metum illata a judice coacto liget? Resp. Hoc aliquos velle, ut *Gl. in c. un. verf. Vacuamus de his, quæ vi in 6.* cujus fundamenmentum ponitur in eo, quod voluntas coacta sit voluntas, & metus non ponat simpliciter involuntarium, sed potius voluntarium: ut jure naturæ metus non possit dici irritare actum, uti patet ex *d. c. un.* ubi Pont. dicit se evacuare actum, de quo ibi per metum gestum. Ut debeat præsupponi voluisse, nec irritus esse etiam in foro exteriori, nisi in casibus, quibus ipsa lex eum irritet, veluti in *d. cap. un.* Cujus decisio in causa absolutionis non recte ab aliquibus trahitur ad pronuntiationem censuræ per metum; eo argumento, quod potestas ligandi sit conjuncta cum potestate absolvendi, *can. verbum 51. de Pœnit. dist. 1.* ubi dicitur, eum, qui non habet jus absolvendi, nec habere jus ligandi: ut inde colligatur, hos actus esse æquales, & in uno statutum debere ad alterum extendi, præcipue quod jura, si in favorabilibus restringantur, ut in absolutione, multo magis restringi debeant in ipsa censura inferenda, quæ odiosa, ut non procedat ratione violentiæ. Verum hoc argumentum in jure positivo parum urgens, quando subest diversa ratio. Nam quod absolutio sit irrita declarata per Pont. facit favor Ecclesiasticæ potestatis, & fuit necessarium, ut Pastores Ecclesiæ sint immunes a vexationibus istiusmodi, quæ sæpe inferuntur ab iis, quæ absolvendi, aut eorum nomine, ut merito talis metus debeat irritare absolutionem. Censura vero ut sit irrita, concernit eum tantum, in quem fertur, non etiam Ecclesiasticam potestatem: cujus nihil interest talem censuram esse irritam, modo adsit voluntas & intentio ferentis, qui ex animo illam infert, nam, animo cessante, irrita foret censura. Deinde, ut recte ait Abbas in *c. n. 17. sup. de his, quæ vi,* cum specialiter circa absolutionem id sit statutum, non est trahendum ad censuram inferendam. Ubi dat rationem diversitatis, quæ

sæculares Principes soleant esse faciles ad cogendos Prælatos ad absolvendum, non ita ad ferendam censuram, ut necesse fuerit ei rei occurrere. Ita fere Suar. *disp.* 2. *sect.* 5.

20 Ad censuræ justitiam præterea facit, ab eo sit lata, cui est jurisdictio, saltem putativa, uti dictum sup. *n.* 12. Servetur ordo juris, quod requirit, in scriptis fiat, juxta *c. ead. in 6.* causa subjuncta, qua de re sup. *n.* 5. Quod in aliis sententiis non est necessarium, ut patet ex *c. Sicut sup. de re judic.* Exemplum ejus trahatur reo, id tamen requirenti, idque intra mensem; alias suspensus sit judex per mensem ab Ecclesiæ ingressu & divinis officiis. Præterea puniendus judex, ex arbitrio Superioris animadversione condigna, licet sententia non sit nulla, his omissis, ut patet ex *d. c.* t. in quo dicitur relaxanda a Superiore.

Absolute feratur sententia, an sub conditione ad causam pertinente, nihil interest: veluti, si peccato commisso, feratur censura in ordine ad satisfactionem, aut emendationem illius, uti fieri consuetum, quia ejusmodi pœna est medicinalis. Uti & recte conditio istiusmodi pro peccato futuro adjicitur, quamvis, ut ante dictum, pro futuris culpis conditionata hujusmodi sententia caute sit utendum. Dixi, ad causam pertinente; nam si ad causam non pertineat, veluti: *Excommunico te, si navis ex Asia venerit*, imprudenter talis additur, & nullam facit censuram, eo quod actus jurisdictionis spiritualis non debeat esse prudens a casuali conditione, ad actum talem impertinente. Est enim hoc valde absurdum, & intolerabilis abusus spiritualis potestatis, cum ejusmodi conditione, eventus non ponat, vel augeat culpam. Et hoc quoad futuram; nam quoad præsentem vel præteritam conditionem, talis adjecta non videtur impedire effectum censuræ, si evenit, quia conditio talis non impedit, quominus absoluta sit censura. Si vero non evenit, censura nulla est, siquidem actus conditionalis, deficiente conditione, est nullus, *§. conditiones Inst. de V. O.* Posset tamen conditio in futurum, licet non augens, aut minuens culpam, esse rationalis causa limitandi censuram, veluti: *Excommunico Clericum, nisi sit in dignitate constitutus*, qualis limitatio expedit æstimationi dignitatis Ecclesiasticæ. Ita Suar. *disp.* 3. *sect.* 7. *quem & vide de tota hac materia d. disp. sect.* 4. *n.* 2. *& deinceps*.

Censuræ effectus est privare aliquibus bonis spiritualibus etiam aliquarum actionum corporalium seu externarum: ita inhabilem reddere ad obtinenda beneficia, de quibus agetur inferius in singularum censurarum explicatione.

Quæsitum est, an istos effectus operetur ex falsa causa, juridice tamen probata? R. Receptissimam opinionem esse, judicem non posse secundum ea, quæ scit privatim, licet certissimo, sed secundum ea, quæ allegantur in judicio, & probantur, sententiam ferre, quod hæc via sit tutior ratio finiendarum litium, quam si obtentu scientiæ privatæ licere permiserit, probationis non haberi rationem, qua de re actum sup. *de off. jud. in fine*, *& ad tit. D. de jud. n.* 47. *& seqq.* Receptissimam etiam esse traditionem ejusmodi sententiam valere, ut juste latam, nec habentem defectum substantialem, ut dictum sup. *eod. n.* 3. Disputari autem, an quoad omnes effectus obliget? Ubi dicendum, in foro quidem interiori non obligari reum, quod coram Deo sit innocens; quo modo internis bonis spiritualibus non est privatus: externis vero abstinere debet a Missæ auditione, communicatione cum aliis, & similibus, idque ex vi & efficacia præcepti tali sententia contenti, ac scandali, quod ex inobedientia contra Ecclesiam oritur, cujus auctoritati multum derogaretur, censura tali publice contempta. Et hoc ita quoad actus publicos, & eos, qui sententiæ ignorant injustitiam, nam quantum ad actus occultos, veluti Missæ auditionem, aliorumque actuum usum in occulto, illi sine peccato exercentur, cum cesset scandalum. Vide Abbas in *cap. Inter cæteras 9. n. 9. sup. de sent. & re judic.* Nav. *d. c.* 27. *n.* 3. Covarr. *ad d. cap. Alma p.* 1. *§.* 7. *n.* 5. *& §.* 11. *n.* 14. *§. Ego jane*, *& late* Suar. *disp.* 4. *sect.* 7. *n.* 9. *& seqq.* 21

Quæritur autem, an publice censuram talem violans incurrat pœnas propositas violantibus censuras? R. Ita velle Covar. *d. loco n.* 7. *Concl.* 4. Ubi aliqui ponunt vim in contumacia, per quam volunt robur addi tali sententiæ. Dicendum tamen absolute eum non incurrere pœnas, propterea quod vere & absolute non sit adfectus censura; quæ ut in foro exteriori 22

riori & existimatione hominum operetur, minime tamen in exteriori. Sic tali sententia excommunicatus si celebret, non potest dici vere irregularis, licet in foro exteriori talis habeatur. Nec facit contumacia quidquam, cum ejus nomine non possit augeri censura; & novum effectum habere. Vid. Suarez *d. sect. 7. num. 19. & seqq.*

23 Censura alia fertur a jure, quæ dicitur Canonis sive latæ sententiæ, cum Canon hoc ipso, quo delictum commissum pœnam imponat, sine ulla alia declaratione. Alia fertur ab homine, quæ dicitur sententiæ ferendæ, quando per judicem est inferenda. Quando autem dicenda sit censura latæ sententiæ, quando ferendæ, colligi debet ex verbis. Ubi extra dubium est, verbis: *ipso facto*, latam sententiam designari, etiamsi alia verba sint futuri temporis, ut *c. Si religiosus de elect. in 6.* Idem dicendum de formula: *eo ipso*, *in c. Cupientes §. cæterum eod. tit.* quæ perinde valet, atque hæc: *ipso facto*. Hi enim modi loquendi formaliter satis exprimunt mentem legislatoris; qui si omissi fuerint, tunc est attendenda vis & significatio verborum, prout sunt in frequenti usu. Et si virtute contineant aliquem ex prædictis modis, præseferant autem prolationem sententiæ actu inferentis pœnam, censebuntur esse sententiæ latæ: qualia sunt verba ad præsens vel præteritum tempus relata, veluti: *Sententia excommunicationis innodantes*; *Sententiam excommunicationis incurrat*; *Sententiæ excommunicationis noverit se subjacere*; *Sit anathematis mucrone percussus*: cujusmodi verborum formis utuntur Pontifices in *c. unico de schismat. in 6. c. un. de injur. in 6. c. 2. de hæres. in 6. Clem. 1. de pœnis.* Si vero futurum tempus respiciant, censuram sententiæ ferendæ continebunt, cujus ordinis sunt verba: *Excommunicetur*, *Suspendatur*, *Excommunicari*, *suspendi volumus*, & similia. *Gloss. in c. unico sup. de sagittar. & in l. Si quis in tantam C. Unde vi.* Suarez. *disp. 3. sect. 3. n. 1. & 2.*

24 Dubitatur de his verbis: *Excommunicationem noveris te incursurum*? R. Probabile esse, ea spectare ad sententiam ferendam, cum in rigore tantum sint de futuro; & ita tenet Felin. in *c. Rodulphus n. 21. sup. de rescript.* Posset tamen dubitari, cum tale dictum non tam videatur requirere sententiam vel censuram ferendam, sed contrahendam ex vi talis legis, atque ideo ipso facto. Nam licet verbum *incursurum*, sit futuri temporis, respicit tamen solum tempus, quo fertur: ut probabilius videatur illi verbis sufficienter declarari, censuram ipso facto illatam, sine opera judicis. Secus est, verbis in futurum relatis, quæ actum judicis, ejusque ministerium respiciunt, qualia omnino importare censuram ferendæ sententiæ certum est.

Particulæ: *omnino*, *mox*, *statim*, & similes, non videntur sententiam latam continere, sed judicandæ secundum verborum, quibus subjunguntur, significationem: Quo modo Canon habens: *Statim excommunicetur*, est tantum sententiæ ferendæ, habens autem: *statim*, *ex nunc excommunicatus sit*, est sententiæ latæ, ut in *c. Quam sit de elect. in 6.* Suarez. *d. sect. 3. n. 5.* 25

Quæritur & de hac forma: *Sub pœna talis censuræ*, *sub excommunicationis interpositione*? R. Per eam non tam fieri censuram, quam comminari, cum nihil hic sit, quod sententiam latam indicet; & verba sint indifferentia, ideoque interpretanda mitius, scilicet de ferenda potius sententia, quam de lata: nisi aliud addatur, ex quo possit colligi, censuram esse latæ sententiæ, v. g. *Sub interminatione anathematis, cui mox subjaceat*. Navarr. *d. c. 27. n. 21.* Suarez. *d. sect. 3. n. 6. & 7.*

Quid sentiendum de verbo: *Anathema sit*? Resp. Rejecta opinione aliquorum, qui censent eo potius comminari anathema, quam ferri 38. *Gloss. c. 2. in fine sup. De foro compet. V. sequestratus sit*, & Bald. in *c. At si Clerici n. 20. sup. de judic.* cum verbum: *Excommunicatus sit*, latam importet sententiam, quidni & verbum: *Anathema sit*, quod habet exaggerationem aliquam, ut passim videmus in Conc. Trid. in quo est frequens ista forma excommunicandi adversus eos, qui de Sacramentis, aliisque fidei articulis, aut iis, quæ ab Ecclesia sunt definita, minus pie sentiunt, quos hoc ipso abscindi ab Ecclesia notum est ex *can. Hæc autem Dist. 30.* Nisi tamen materia aliud postulet, aut alia jura sint, quæ in ista materia desiderent sententiam ferri, ut dictum sup. *De sortileg. circa fin.* Abbas *ad d. c. 2. in fine sup. de foro compet.* Felin. 26

Felin. in *d. c. Rodulphus n.* 31. *sup. De rescript.* Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *Disp.* 12. *numer.* 2. *& in Decal. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 90.

27 Quin autem verba ista: *ipso jure*, *ipso facto*, posito crimine, statim effectum inducant, hac in materia dubium non est, cum & materia legis & pœna id patiatur, & communis Ecclesiæ usus habeat, cum alias in aliis pœnis corporalibus, aut publicationibus bonorum exspectanda sit sententia declaratoria saltem criminis, uti dictum sup. *De pœnis num.* 20. Vid. Suarez *d. sect.* 3. *n.* 8.

De Censuris in specie.

Hæc de Censuris in genere. Ad singulas species veniamus.

28 Ubi imprimis disputatur: Quot sint numero? Resp. Alios ponere quinque, scil. Excommunicationem, Suspensionem, Interdictum, Cessationem, & Irregularitatem; ex ratione, quod Censura sit pœna Ecclesiastica, per quam puniuntur homines in bonis spiritualibus, quales sunt hæc omnes: alios addere Depositionem & Degradationem. Verius tamen; priores tres species tantum pertinere ad censuram, ex communi DD. opinione, quæ probatur *c. Quærenti inf. de V. S.* ubi consultus Innoc. Pont. respondebit, tantum tres illas venire nomine Censuræ, quarum etiam dumtaxat fit mentio passim in juris textibus, ut *c.* 1. *& c. Statutum h. t. in* 6. *c.* 1. *De his, quæ vi in* 6. Navar. in *Summa c.* 27. *in pr. & n.* 152. 194. & 254. Irregularitatem non esse censuram ex eo ostenditur, quod contrahatur ex censurarum violatione, ut sit aliud a censuris. Deinde censura est pœna medicinalis; non ergo perpetua, quia cessat, cessante contumacia. Irregularitas autem non est pœna medicinalis, cum sit perpetua, & non semper pœna, cum etiam citra delictum contrahatur, ut visum superius. Et ut aliquando pęna sit, principalis tamen ejus ratio magis consistit in indecentia & inhabilitate contracta; ratio autem pęnæ secundaria est. Cessationem a divinis, aliqui sub interdicto comprehendunt, a quo tamen diversam esse patet, cum sit tantum quædam desitentia a divinis officiis, & administratione Sacramentorum, cujus violatio non ponit irregularitatem, uti violatio interdicti, secundum dicta sup. *de Clerico excomm. ministr.* Unde patet censuræ non esse speciem, quia alias haberet & effectum censuræ. Depositio & degradatio recte negantur esse species censuræ, quod non tam contineant pœnam medicinalem, quam inhabilitatem perpetuam munerum, & privilegiorum Ecclesiasticorum.

De Excommunicatione.

Excommunicationis etymologia desumitur ex eo, quod extra communionem ponat; & est censura, qua quispiam separatur ab Ecclesiastica fidelium communione. Ubi nomen *Communio*, non accipiendum de potentia radicali, quasi excommunicatus non possit Sacramenta sumere, sed quod non sumat licite & honeste, & cum animæ suæ salute. Differt ab aliis, quæ non privant per se communicatione; nam suspensio privat tantum ministerio Ecclesiastico, interdictum vero divinis rebus vel officiis. In definitione aliqui requirunt, dicatur Christianus vel baptizatus, quod nonnisi talis sit capax excommunicationis: sed hoc est supervacuum, quia excommunicatio designat privationem, ut supponat eum, qui habet jus ad communionem fidelium & consequenter baptizatum. 29

Duæ sunt ejus species. Major scilicet & minor, *c. pen. h. t.* Illa a communione fidelium separat omnino, & totaliter; & per eam fit aliquis anathema, id est, execrabilis, communione cum aliis non dignus, cujus frequens usus est passim in Canonibus & Conciliis, quatenus ad personas refertur, quæ ab Ecclesia abscinduntur: nam relatum ad errores, qui dicuntur anathematizari, non censuram, sed doctrinam denotat execrabilem. Vid. Suarez *Disp.* 8. *sect.* 2. *num.* 4. *& seqq.* 30

Minor ponit separationem a Sacramentorum perceptione, *d. c. pen.* Excluditur ab hac peccatum mortale, quod privat quidem licito Sacramentorum usu, non tamen directe & per se, sicut censura, sed ex consequenti, constituendo personam indignam tali actione: & non privat omni Sacramento, cum non privet Sacramento pœnitentiæ, posita saltem attritione. Dicitur Minor, non propter parvitatem objecti, cum separatio a Sacramentorum participatione res sit gravissima, sed

per

per comparationem ad majorem, quia nimirum continet pœnam, & propter materiam, supra quam cadit, cum incurratur etiam propter peccatum veniale. Est autem major excommunicatio simpliciter talis, minor secundum quid. Unde simpliciter prolata ab homine, vel a lege, accipitur de majori, in *d. c. pen.* rescripsit Gregor. IX. P. & habet communis opinio. Cujus ratio est, quod vox ista: *Excommunicatio*, includat negationem, seu privationem communicationis; negatio autem simpliciter addita totum destruat. Et deinde absoluta & indefinita oratio æquivalet universali, ut includat omnem privationem. Tertio: Major & Minor comparatur, sicut totum & pars; ut vox ista simpliciter prolata totum potius, quam partem significet. Hinc & Excommunicatio major simpliciter excommunicatio reputatur.

31 Sed dubitatur, an hæc recte ita statuantur? Dubitandi rationem ex eo sumi, quod aliquibus in locis *Excommunicationis* nomine absolute positæ intelligatur minor, *can. Cum excommunicatio* 8. XI. *q.* 3. ubi accipitur nomen Excommunicationis de minori, uti patebit ex iis, quæ inferius dicentur, quia scilicet communicans cum excommunicato majori excommunicationem minorem incurrit. Eodem facit *cap.* 1. *De except. in 6.* ubi in judicio parti excommunicationem opponens, speciem illius debet declarare: ut nomen istud simpliciter positum non accipiatur de majori, quia alias non esset exprimenda species. Facit & ratio, quod in pœnis benignior pars sit accipienda. Verum tenenda resolutio Pontificis in *d. cap. pen.* quam & usus recepit, secundum rationes jam dictas. Nec obstant Canones antiqui, quia illi procedunt secundum antiquum usum, quo latior erat vocis significatio, & sunt accipiendi secundum materiam subjectam. Quo modo & accipienda regula tradita in *d. cap. pen.* simpliciter prolatam vocem accipiendam esse de majori, si ex materia vel adjunctis non constet esse sermonem de minori. Quod habet *d. cap.* 1. id ita specialiter constitutum, ad vitandas fraudes & dilationes in judiciis. Abbas in *d. cap. pen.* Covar. *ad cap. Alma p.* 2. *§.* 8. *num.* 5. Avila *de Censur. p.* 2. *Disp.* 2. Suarez. *d. disp.* 8. *sect.* 3.

Est & alia Excommunicatio Generalis, quæ fertur in communi contra eos, qui commiserunt vel committunt tale delictum, non exprimendo eorum nomina; alia particularis, quæ fertur contra personas in particulari. Alia item Juris, sive a Jure lata; alia Hominis, sive lata ab homine, id est, sententiæ ferendæ, qua de re paulo superius actum. 32

Quis eam ferre possit, intelligitur ex dictis de Censuris in genere. Ferri nequit nisi in hominem vivum, sensum habentem, quia sensu carens delinquere non potest, cum delictum ex animo procedat; & quia non est capax emendationis; in baptizatum, quia cum sit pœna Ecclesiastica, non potest ferri in eum, qui non est subjectus Ecclesiasticæ jurisdictioni. Suarez *Disp.* 5. *sect.* 1. *num.* 23. In hominem mortuum ferri nequit, cum sit vice medicinæ, quæ non habet locum in mortuo. Et deinde in mortuo cessat jurisdictio Ecclesiæ; quia jam non Ecclesiæ, sed Deo suo stat, vel cadit. Declarari tamen potest mortuus excommunicationis vinculo esse irretitus, ratione criminis ante commissi, cujus nomine excommunicationem vivus incurrerat, quo modo accipiendus *can. fin.* XXIV. *qu.* 2. ubi multi hæretici post mortem dicuntur anathematizari, hoc fine, ut pro tali non offerant suffragia, quæ nihil profutura credit Ecclesia moraliter certa de damnatione. Navar. *d. cap.* 27. *num* 13. Covarr. in *c. Alma p.* 1. *§.* 11. *n.* 1. Late Suar. *d. disp.* 5. *sect.* 1. Avila *p.* 2. *c.* 4. *disp.* 1. *dub.* 8. 33

Laicus sit, an Clericus, non distinguitur, ut nec vir, an femina. Imo & Episcopus, & quivis alius Prælatus Pontific. inferior excommunicari potest, ut passim constat ex Cann. generaliter loquentibus. Ubi non recte quis exceperit Reges & Principes, cum & hi sint inter oves D. Petro commissas, in quos Pontifici Rom. esse jurisdictionem spiritualem dictum, probatumque sup. *De constitut.* 19. Et ita habet usus. Pontificem vero a nemine excommunicari posse, extra dubium est, cum ista jurisdictio requirat Superiorem; est enim juris humani, supra quod est Pontifex, *can. Cuncta* IX. *q.* 3. Hinc & nemo seipsum excommunicat, cum excommunicatio sit actus jurisdictionis, per modum sententiæ coactivæ; nemo autem seipsum cogit. Deinde coactio est in

 sub-

subditum; nemo autem sibi subditus. Denique coactio præsupponit actionem & passionem, atque ita diversa subjecta, quæ in unum non quadrant. Navarr. in *Summa c. 27. num. 13. & in c. Novit. Notab. 3. num. 78. & 142. sup. De judic.* Suarez. *d. sect. 1. num. 27.* Hinc nec æqualem quis excommunicat, quia neque in eum est jurisdictio, multo minus superiorem, nisi forte ex potestate delegata per superiorem. Sic ex concessione Pont. simplex Sacerdos excommunicat Episcopum, Cardinalem, Patriarcham, *cap. A nobis 24. hoc tit.* quia delegatio facit eum delegantis vicibus fungi. Nec recte objicitur, quod concedere indulgentias sit actus jurisdictionis, quas tamen idem sibi concedit, nam ista concessio non fit per modum sententiæ coactivæ, sed potius per remissionem. Suarez *d. LL. lib. 8. c. 9. in fine.* Avila *p. 2. c. 3. Dub. 1. §. Sed contra.*

34 Omnes itaque infra Pontificem comprehendit sententia a Pont. lata, ab aliis eos, qui infra illos sunt: quatenus tamen delictum, ob quod censura fertur, in eorum contingit territorio. Nam si alibi, non recte puniatur excommunicatione, quasi commissum a non subdito, *cap. 2. de constit. in 6.* Ut succedat decisio *l. fin. ff. de jurisdict.* extra territorium jus dicenti impune non pareri. Imo delicti nomine reum sortiri forum loci, in quo deliquit, dictum sup. *De foro compet.* Ut & econtra, si extraneus delictum prohibitum sub excommunicatione in alieno committat territorio; eam incurret, ex ratione jam dicta. Sic & excommunicat recte Episcopus subditum alibi existentem pro crimine, quod in suo territorio commisit, cum fuga eum excusare nequeat, quominus subditus maneat quoad delictum jam commissum. Vid. Avila *d. c. 3. Disp. 2. Dub. 2.*

35 Ut autem recte feratur etiam in subditum, oportet feratur in personam aliquam singularem, non item in universitatem aut collegium, ut habet text. in *c. Romana §. in universitatem eod. in 6.* sive feratur ut in corpus commune, sive confuse ut in omnes homines universitatis aut collegii. Ratio, quia bona, quibus privat excommunicatio, sunt personalia, & ad singulos spectant, quos innoxios contingeret hac sententia irretiri, *can. Nemo 11. q. 3.* Quod est contra excommunicationis rationem, quæ tantum punit noxios, & cum pœna sit, culpam præsupponit. Ut non obstet, quod universitas ut sic, id est, collegium vel capitulum, graviter delinquere possit, quia non ideo singuli delinquunt. Navarr. *d. c. 27. n. 16.* Covar. *2. Var. c. 8. n. 8.* Suarez *Disp. 18. sect. 2. n. 2.*

Inferenda sententia per legem ea forma requiritur, quæ in lege constituenda. 36 In ferenda ab homine ea verborum forma desideratur, qua sufficienter declaratur mens excommunicantis, veluti: *Excommunico te.* Verba: *Denuntio excommunicatum*, videntur potius supponere excommunicationem latam, eamque declarare, quam de novo ferre, *cap. Pastoralis 53. §. verum sup. De appellat.* ut secundum propriam significationem non videantur sufficere ad excommunicationem ferendam. Si tamen ex adjunctis colligatur intentio proferentis, sufficient ad excommunicationem, quæ non requirit determinatam verborum formam, sed solum sufficientem exteriorem significationem interioris voluntatis. Idem judicat Navarr. *d. cap. 27. num. 12.* de forma: *Habeo te pro excommunicato.* Verba hæc: *Nullus cum Petro communicet, Communio denegetur, a communione habeatur alienus, a communione altaris removeatur*, & similia, etsi aliquibus non videantur sufficere de rigore ad inducendam sententiam latam, considerata tamen, ut sunt in usu Ecclesiæ cum suis circumstantiis proferri solita, sufficient, ut in *cap. 1. sup. de judic.* qua de re vide plura apud Suarez *Disp. 18. sect. 4.*

Q. An requiratur, fiat in scripto? R. 37 Non tantum excommunicationem esse ferendam in scripto, verum & suspensionem, & interdictum, uti expressum *cap. 1. eod. in 6.* ubi Pont. expresse requirit, ut excommunicatio de scripto proferatur. Ut non sufficiat, si prius sine scripto pronuntiata sit, & postea in scripturam redigatur, aut etiam scripto quidem concepta, non tamen pronuntiata ex scripto, quia posset judex errare, aliter proferendo, quam scripta est. Suar. *disp. 3. sect. 13. n. 2.*

Causæ expressio in aliis sententiis non 38 est necessaria, ut colligitur ex *c. sicut 6. sup. de sent. & re judic.* hac tamen in materia specialiter requisitum, ut expresse conscribatur causa sententiæ: eaque reo intra mensem communicanda, requirenti ta-

tamen; tum ut sciat causam, quam tollere & emendare debeat, qui est finis censuræ, tum ut Judex sit cautior in censura ferenda; tum etiam ut Superiori Judici sit perspecta censuræ causa, ut de ejus justitia possit judicare. Ita fere Suarez *d. sect. 13. num.* 5. Non videntur autem disposita *d. c.* 1. ita necessario requisita, ut omissa faciant sententiam nullam, quod insinuat *d. c.* 1. scilicet iis omissis sine difficultate sententiam esse relaxandam, ut dicenda sit tenere. Solent & addi cæremoniæ in actu excommunicationis, ad terrorem majorem, & indicandum miserum statum excommunicati, ut quod pulsetur campana. *Glossa in cap. de re judic. in 6.* quod Sacerdotes adsistentes Episcopo sententiam proferenti ardentes lucernas in manibus teneant, easque in terram projiciant, & conculcent, & similes.

Causa, quam requiri diximus, gravis sit oportet, ex eo, quod excommunicatio inferat gravem pœnam spiritualem, quæ æquiparatur morti corporali. Oportet autem, ut pœna sit proportionata, habeat culpam gravem, id est, contumaciam talem, quæ peccatum mortale supponat, licet non formalem, cum concubinarii, percussores clericorum, sæpe ex passione magis peccent, quam per contumaciam, ut sufficiat materialis inobedientia, uti in plerisque vitiis. Non quodvis tamen peccatum mortale est tale, ut indigeat hac censura, quæ est gravissima, & potius ad curandum, quam ad vindicandum ordinata. Sunt tamen multa, quæ nec hac medicina indigeant, neque habeant proportionem cum tam acerba pœna, possintque facilioribus remediis curari. Suarez *disp. 18. sect. 3. n. 30. & seqq.*

Pro causa, quæ mortalem gravitatem non attingat, non tantum injusta videtur excommunicatio, sed etiam nulla, eo quod videatur esse contra justitiam commutativam, cum culpæ non sit proportionata pœna, & quia intolerabilem continet errorem, secundum ea, quæ dicta sunt sup. *eod. num.* 10. Et hoc ita accipiendum de majori, & de ea intelligenda jura, quæ dicunt non esse infligendam excommunicationem nisi pro gravi culpa, & mortali crimine, non etiam pro levibus aut minimis causis, scilicet venialibus peccatis, *can. Episcopi* 8. *can. Nemo* 41. *cum seqq. XI. quæst.* 3. Minorem etiam pro culpa veniali inferri posse patet in communicante cum excommunicato, quem nonnisi venialiter vult peccare. Navar. *d. cap.* 72. *num.* 82. exceptis quibusdam casibus, de quibus Nav. *d. loco num.* 29. & dicetur inferius de effectu excommunicationis.

39 Judicis itaque est circumspecte & caute versari inferenda hac sententia, ne temere aliquem oneret; & bene examinandæ facti circumstantiæ, quæ crimen vel augent, vel minuunt. Hinc pro furto levi non potest excommunicari fur, nec tenetur is generaliter lata excommunicatione, si læsio non sit mortalis. Si tamen sæpius capiendo rem parvam, notabilem constituat quantitatem, excommunicatione generaliter lata in fures tenebitur, si non restituat; quia notabilem quantitatem non restituendo peccat mortaliter, ut dictum supra *De furt. num.* 4.

40 Ipso jure excommunicatio variis in casibus lata est, ut patet passim in juris textibus *hic & eod. in 6.* aliisque locis. Varii continentur Bulla Cœnæ, uti in hæreticos, schismaticos, de quibus supra suis locis, in appellantes a Pontifice ad Concilium, in piratas, accipientes naufragorum bona, occupantes terras Ecclesiæ Rom. de quibus & aliis late Navar. *d. c. 27. n. 49. & seqq.* & Suarez *tota disp.* 21. A quibus nullus præter Pontificem Rom. absolvit. Extra Bullam Cœnæ sunt & alii casus excommunicationis ipso jure inflictæ, uti spoliatoribus, & effractoribus, & incendiariis Ecclesiarum, *c. Tua conquestus* 22. *h. t.* mandantibus per assasinos occidi Christianos, *cap. 1. de homicidio in 6.* & alii, quos referre esset longius, quam hujus instituti ratio ferat, & agit de iis late Navarr. *d. loco numer.* 71. Suarez *disp.* 22.

41 Inter alia delicta, quæ ipso facto inducunt excommunicationem, est percussio Clerici, cujus frequens mentio in jure, & expressum in *can. si quis suadente XVII. q.* 4. suntque hoc in Tit. multa Capp. quæ ejus meminere, *c. 2. 3. 4. & aliis passim*, ut operæ pretium sit hujus rei explicationi parum insistere. Istis locis dicitur percussor Clerici excommunicationem majorem incurrere, quod ita statutum in favorem totius ordinis clericalis, ut contra injurias aliorum redderetur tutior.

Ad cujus explicationem pleniorem quædam sunt notanda. Primo: Excommunicationem ipso jure imponi, ut patet ex *d. cap. Si quis in V. anathematis vinculo subjiciat*, quæ verba indicant, ipsum jus sua auctoritate subjicere reum vinculo anathematis. Secundo, Canonem istum edictum esse in favorem Clericorum &
42 Monachorum. * Clericorum nomine comprehenduntur omnes, non solum characterem clericalem habentes, verum etiam initiati tonsura prima; *cap. cum contingat sup. de ætate, & qual. præfic.* etiamsi sint conjugati cum unica tantum, eaque virgine, & clericalem habitum, & tonsuram deferant, *cap. 1. de Cler. conjug. in 6.* modo tamen privilegio clericali non sint privati, nam talis nomine Clerici non comprehenditur ab Ecclesia: veluti sint degradati, quales dictum sup. *De pœnis*, omni privilegio Clericali & Canonis & fori esse nudatos, & haberi pro meris laicis. Quod aliter se habet in depositis verbaliter, ut tradit *Gloss. in cap. 2. de pœnis in 6.* quam omnes sequuntur, nisi tamen post depositionem sequatur incorrigibilitas, quia tunc amittitur privilegium clericale.

43 Ubi quæstio est: an absque alia declaratione judicis? Resp. Quosdam id velle, per *cap. cum non ab homine sup. de judic.* Verum istud *cap.* hoc non habet, sed potius contrarium, cum velit depositum Clericum incorrigibilem excommunicandum esse, & contumacia crescente, per sæcularem judicem esse comprimendum: ut dicendum sit, incorrigibilitatem ipso jure non privare hoc privilegio. Quo facit, quod ista privatio sit nova pœna, quæ non incurritur ipso jure, nec explicetur ipsius legis verbis, *d. cap. cum non ab homine*, quod tamen pro ea parte citatur. Imo etiamsi judicatus fuerit incorrigibilis, non tamen per hoc amittit omne privilegium clericale, ut patet ex *cap. ut famæ 35. hoc tit.* in quo laici advocati in correctionem Clerici violentia non extendit se ultra, quam defensio vel rebellio Clerici exigit. Suarez *d. disp. 22. sect. 7. numer. 8. & 9. & disp. 30. sect. 2. num. 7.* Et hoc ita regulariter, quia sunt speciales casus, in quibus sola incorrigibilitas post trinam Prælati monitionem facit haberi indignum privilegio clericali, ut in specie *c. in audientia 25. & c. contingit 45. hoc tit.* idque ex causa deserti habitus clericalis, quæ est conditio una requisita ad hoc privilegium, *c. un. de Cleric. conjug. in 6.* vel quia portat arma militaria. Estque hoc ipsum rationi consentaneum, quia alias daretur occasio iniquis Clericis abutendi Privilegio concesso, quales merentur privilegium amittere, secundum dicta sup. *De privil.* Accipienda autem hæc de Clericis minoribus beneficium non habentibus, nec alicui Ecclesiæ deservientibus, *arg. Trid. Sess. 23. cap. 6. De reform.*

Quid, si ultra enormibus ac turpibus actibus se immisceat? Resp. Tunc opus non esse trina monitione, secundum Navar. *d. cap. 27. num. 81.* sed hoc ipso privatum clericali privilegio, qui in eam sententiam citat, *c. perpendimus 23. hoc t.* ubi occidenti Sacerdotem turpibus se immiscentem imponitur quidem pœnitentia, sed nulla fit mentio absolutionis, ut in Canonem non inciderit. Quod magis colligitur ex *d. cap. cum non ab homine 14. hoc tit.* ubi occisores Clericorum, qui contempto habitu clericali enormibus se immiscent, non coercentur Canone latæ sententiæ. Vid. Suarez *d. disp. 22. sect. 1. n. 12.* 44

Quæri etiam posset, an hoc privilegium habeant, si deserto habitu & tonsura percutiantur ab iis, qui eos noverint Clericos? Resp. Requiri quidem *d. c. unico de Cler. conjug. in 6.* conditionem delatæ tonsuræ & habitus clericalis; ut habeant hoc privilegium Canonis, atque ita videri transgressorem non incurrere censuram hanc: verius tamen, talem non evitare censuram, per text. *cap. 4. hoc tit.* ubi verberans Clericum nutrientem comam, non alias est immunis a censura Canonis, quam si juramento adserat se ignorasse, esse Clericum; ut, si sciverit esse Clericum, non ferentem habitum & tonsuram, percutiens in eam incidat. Nihil obstat *d. c. un.* quia agit de Clerico conjugato, qui non alias gaudet privilegio, quam sub conditione habitus & tonsuræ. Neque facit argumentum, quod in favorem ordinis sit inductum Privilegium, *can. si quis suadente*, quia hic cessat, propter omissum habitum & tonsuram ex regula, quod paria sint, non esse & non apparere; hic autem non appareat. Nam dicendum non solum inspici, quid ap- 45

pa-

pareat, sed quid sit in rei veritate. Vid. Avila *p. 2 c. 5. disp. 2. dub. 11.*

Non gaudent etiam dicto privilegio, qui se joculatores faciunt, sive busones, ut ait Pont. *in c. un. de vita, & honest. Cler. in 6.* si per annum id muneris exerceant. Et quidem ipso jure eodem privantur, aut etiam tempore breviori, si tertio monitii non resipuerint: quæ privatio procedit, etiamsi tonsuram & vestem gerant clericalem. Suar. *d. sect. 1. num. 15. & 16.* Sæcularibus negotiis se immiscentes, in rebus quidem suis privilegio carent immunitatis, non tamen clericali hoc privantur, si habitum & tonsuram deferant, ut colligere est ex *Clem. 1. de vita, & honest. Cleric.* Suarez. *d. loco num. 17.*

46 Quæritur item, an excommunicatus gaudeat isto privilegio? Resp. Omnino hoc dicendum esse, eo quod excommunicatus nihilominus maneat Clericus, nec nullibi inveniatur hoc privilegio exutus, durante excommunicatione, ut in eo non cesset ratio Canonis, atque ita talem percutiens excommunicationem ipso facto incurrat, ut tradit Innoc. *in cap. si vere 34. hoc tit.*

47 Gaudent & Monachi privilegio *d. can.* cum & hi clericorum nomine veniant, non tantum Professi, sed etiam conversi, quia non ideo minus censentur Ecclesiasticæ personæ, & participare de statu Religionis, *c. Non dubium 5. ubi Gl. & c. Ex tenore 12. hoc tit.* Idem dicendum de Novitiis, quia sunt in via ad Religionem, *c. Religiosi 21. §. Quamvis eod. in 6.* Ubi non est facienda distinctio sexuum, cum & Monialibus idem sit privilegium, *c. de monialibus 33. h. t.* Eremitæ non videntur hoc privilegio gaudere, saltem vagi, qui definitum aut firmum vivendi modum non habent, neque aliquam specialem obligationem Ecclesiasticam, ut & a temporali jurisdictione non sint exempti. Abbas *in cap. 2. num. 10. sup. de Foro compet.* Suarez *d. sect. 1. num. 19. & seqq.* Avila *d. c. 5. disp. 3. dub. 11.*

48 Tertio notandum, *d. can. si quis suadente*, comprehendere in universum omnes personas percutientes clericos, modo sint censuræ capaces, cujuscumque ordinis, aut conditionis existant, sive masculi, sive fœminæ. Non obstante, quod utatur verbo masculino: *Si quis*, nam id etiam fœminas complectitur, *l. 1. D. de V. S.* Et probatur expresse per *c. 33.* ubi se invicem verberantes Moniales hanc censuram incurrunt. Verba: *suadente diabolo*, non limitant hanc generalitatem personarum, sed solum declarant, ut persona talis sit capax malitiæ utens ratione; quia necesse est, ut sciat se peccare, & possit, cum, uti dictum, nonnisi per grave peccatum incurratur hæc censura. Hinc infantes usu rationis carentes, amentes, non tenentur censura *d. can.* quod, uti requiritur, culpam tales non committant. Vid. Avila *d. disp. 3. dub. 10.*

Quid dicendum de ebriis? Resp. Dubitandi causam in eo esse, quod ebrietas non contrahatur sine culpa. Verum ea non obstante, dicendum, percutientem clericos ebrium esse extra hanc censuram, cum percussio ejus possit esse non injuriosa, utpote facta a non habente sensum, uti dictum sup. *de homic. n. 74.* cum culpa ebrietatis sit remota ad percussionem; quatenus tamen tanta est, quæ auferat animi sensum & malitiam. Covar. *ad Clem. si furiosus p. 3. in pr. num. 3.* Sanchez *1. ad Decal. c. 12. num. 7. & 8.* 49

Per se, an per alium quis percutiat, non interest, *cap. Mulieres 6. in fine. h. t.* cum per alium faciens ipse facere videatur. Quomodo & tenebitur mandans; quia est causa moralis; nisi tamen sufficienter revocaverit mandatum, secundum ea, quæ dicta sunt sup. *de homic. n. 12.* quæ revocatio sufficiens facit mandantem non concurrere. De consulente idem judicandum, ut dictum *ibid. n. 17.* quia eadem est ratio. 50

Quid si mandans moriatur ante percussionem? Resp. Mandatum re integra per mortem mandantis revocari, ut traditum *D. & instit. de Mandato*, ut, cum cesset mandatum, percussio superveniens imputanda veniat malitiæ mandatarii. Facit, quod cesset jurisdictio legis in defunctum, qui est alterius fori. Quæ ratio posset habere locum & in consulente; quamvis in eo sit diversa ratio a mandante, cum mandans suo nomine agat, consulens nomine ejus, cui consulit, & mandatum cesset morte, consilium vero duret, secundum dicta sup. *de homicid. n. 11. & seqq.* Ex dictis ibidem colligitur, quid dicendum sit de impedientibus, ut si impedire debeant ratione potestatis, & possint, teneantur non alias, *cap. Quanta* 51

re 47. ubi Gl. & Abbas *h. t.* Vid. Avila *d. disp. 3. dub. 7. §. Tertia Conclusio.*

52 Quid dicendum de ratum habente? R. Ratam habentem clerici percussionem suo nomine factam incurrere censuram Canonis, *cap. cum quis 23. eod. in 6.* ubi subjuncta est ratio, quod ratihabitio mandato debeat comparari, & faciat moraliter actum proprium ejus, cujus nomine gestus: ut ponat & in ratam habente injuriam contra percussum, cujus ratam habens percussionem suo nomine factam est particeps, atque ita censuram incurrit. Nec obstat, quod dictum sup. *de homicid. nu.* 22. eum, qui ratam habet cædem suo nomine factam, non fieri irregularem; quia irregularitas non incurritur nisi in casibus jure expressis; non est autem jure expressum, ut ratihabitio sufficeret, si lex idipsum non imprimat: uti potuit, & expressit hoc in casu percussionis, *d. c. 23.* ex ratione, quod videatur inferre injuriam percusso clerico, approbans percussionem factam ab alio. Simile exemplum est in *c. Felicis 5. in princ. de pœnis in 6. & Clem. 2. eod. tit.* Quorum textuum extensio est singularis, ut extra eos trahi non debeat. Covar. *ad Clem. si furiosus p. 3. §. 1. n. 5.* Suar. *de censur. disp. 44. num. 23. & seq.* Avila *d. disp. 3. dub. 9.* Oportet autem percussio sit facta nomine ratum habentis, alias ratihabitio non operaretur hunc effectum: nec sufficiet approbatio vel complacentia mere interna: sed externa requiritur per verba aut signa. Ratio est manifesta, quia hæc pœna non potest imponi propter delictum prius commissum; quia non potest dici esse ratihabentis, qui non currit, cum uti ponitur, tantum ratum habeat, & nemo teneatur ex delicto alieno. Ut sit necesse poni novum delictum per ratihabitionem, eamque externam, quia lex Ecclesiastica non punit actus mere internos, cum sint occulti, de quibus non judicat Ecclesia. Suar. *d. sect. 3. n. 27.*

53 Quarto requiritur, ut sit injuriosa manuum injectio, uti colligitur ex verbis: *Manus violentas injecerit*, quæ injuriam continent versantem circa personam Ecclesiasticam, per aliquam actionem exteriorem, quæ inducat offensionem in personam, non tantum quæ corpus principaliter & immediate tangat, sed & quæ mediate res cohærentes personæ, ut ei vis inferatur. Quo modo Clericum per vestes violenter tenens, ne pro libitu abire possit, incurrit censuram *d. can.* secundum Innoc. in *can. Nuper 29. hoc tit.* Ubi idem tenet de tenente violenter equum; cui insidet Clericus, & sequitur Bart. in *l. Licitatio §. quod illicite num. 4. & 5. D. de publ. & vectig.* Nam per istiusmodi intentionem fit injuria Clerico, qui per vestem, qua indutus, apprehensam, aut equum cui insidet, detinetur per violentam manuum injectionem, etsi non lædatur corpus, quod non est necessarium, ut dicemus inferius. Quo modo in *d. c. 29.* detinens Clericum in custodia & vinculis, citra læsionem personæ, incurrit censuram. Navar. *d. capit. 29. numer. 77.*

Excluduntur itaque actiones injuriosæ, quæ non fiunt ipsi personæ, aut rebus ei adhærentibus. Ut rebus ejus aliis vim inferens, aut eas auferens, destruens, non incurrat censuram: uti nec ejus familiaribus, servis, liberis injurius, licet in odium Clerici, quia cum sint personæ separatæ, actio circa illas non potest concernere Clericum ad hunc effectum, quia nulla contingit circa ejus personam violentia. Unde recte tradit Bart. *d. loco n. 5.* maculantem adulterio Clerici uxorem esse immunem ab hac censura, quia licet injuria Clericum contingat, non tamen per manuum violentam injectionem. Idem est, si res per furtum auferantur, nisi conjuncta sit violentia personæ. Verbis etiam injuriarum & contumeliæ plenis clericum invadens, si ad opus manuum non pervenerit, non potest dici intulisse manus violentas. Ubi etiam oportet injectio violenta habeat effectum: nam qui Clericum lapide, aliove genere tali petit & non tangit, non potest dici violenter manus ei injecisse, etiamsi ejus intentio fuerit, tamen quia illa apponit quidem internam malitiam, non tamen exterius consummatam, uti requiritur, cum pœna requirat delictum perfectum, & ante tantum sit conatus: qui non solet ordinarie in jure puniri. Vid. Suarez. *d. Disp. 22. sect. 1. n. 23. & seqq.* Avila *d. disp. 3. dub. 11.*

Itaque violentia commissa circa personam clerici inducit hanc censuram, sive illa fiat per ipsum manu immediate, percutiendo ense, virga, baculo, lapide, pulvere, aqua, & similibus, sive tundendo pedibus,

bus, pulsando, aliove modo. *Gl. fin. in d. can. si quis*.

54 Quæritur: An sit necessarium, ut percussio contineat læsionem gravem? R. Non esse necesse, ut corporis læsio gravis sequatur percussionem: nam incarceratio corpus non lædit, & tamen reddit obnoxium huic censuræ, ut tradit Pont. in *d. c. 29.* ubi subjicit: *Quamvis per eorum factum corporalis læsio non fuerit subsecuta; citra quam violentia sæpius circa Clericos; nequiter perpetratur*: Ut sufficiat illata violentia continens gravem injuriam. Quomodo alapam Clerico infligens tenebitur, etsi gravem læsionem non inferat, quia hæc res Clerico est injuriosa, & violenta subjectio manus.

Similiter obsidens in domo vel castro Clericum, tantum ut pudore eum adficiat, incurrit censuram, quia hoc modo infert violentiam personæ, cum ejusmodi detentio sit injuriosa Clerico. Et hoc, si obsessio contingat personæ causa, non etiam si castri habendi, quia tunc non potest videri esse absolute detentio personæ, cui licet egredi. Nisi sit injuriosa obsessio, quia tunc infertur violentia in ordine ad rem, aut possessionem ejus injuste auferendam. Suarez *d. sect. 1. n. 30.* Metu, qui in verbis tantum consistit, aliquem domo exire cogens non videtur obnoxius huic censuræ, ut recte ait Innoc. in *d. c. 29.* cum cesset violenta injectio; quatenus præcise sistitur in metu, quia si violentia accedat, aliud dicendum. Suar. *d. l. n. 31.* Sic & detrahens Clerico dormienti vestem committit violentiam, estque obnoxius huic Canoni; non item qui depositum ab eo subripit, per se loquendo, nam si ideo nudus exire cogatur, aut ibi se continere, res ea causabit quamdam violentiam. Suarez *ibid. n. 32.* Levis percussio per virgulam aut arundinem quassatam non esse sufficientem recte tradit Navarr. *dict. cap. 27. numer. 85.* quatenus tamen manet intra latitudinem levis injuriæ, quæ pro nulla reputatur. Covar. *ad c. Alma p. 1. §. 9.*

55 Hæc ita, nisi sit causa excusans percussionem Clerici. Prima est justa sui defensio adversus Clericum inferentem violentiam sive corpori, sive rebus: licet enim vim vi depellere, atque ita extra pœnam quoque irregularitatis, quæ contrahitur etiam sine culpa, cujusmodi est defensio; qua de re sup. *De homic. n. 27. & seqq.* Quod verum est in omni defensione justa, etiam honoris, cum jura absolute loquantur, uti & indistincte de defensione loquitur, *c. ex tenore 10. h. t.* Hinc virgo aut mulier, cujus pudicitiam Clericum attentat, recte eum repellit per injectionem manus citra censuram etiam occidendo, si tanta sit aggressio. Sin verbalis tantum, ut verbis eum repellere possit, non videtur licita esse percussio, cum honorem salvum habere possit sine percussione, imo illa non sit periculosa. Si tamen ex zelo castitas accensa modum excedat, non ex proposito, sed subito & improviso motu, concepto ex impudicis verbis, quæ castus animus aversatur, extra noxam erit, cum non excedat justam defensionem honoris, ad quam sæpe verba non sufficiunt apud impuros scuras, quibus studium est sensim verbis corrumpere purum, & castum animum. Navar. *d. c. 27. n. 85.*

Extenditur ista defensio ad maritum percutientem Clericum inventum cum uxore, filia, sorore, *c. si vero 3. in fine h. t.* Ubi *Turpiter* non tantum intelligendum de copula, verum & de aliis actibus turpibus; cum lex non exprimat actus, & plures sint turpes præter copulam, & patet ex *t. 5. §. 2. lib. 1. Feudor.* Suar. *d. sect. 1. n. 37.* Esse autem talem liberum ab excommunicatione quoad illas personas, patet ex fine *d. c. 3.* in quo percutiens inventum in adulterio aut stupro cum personis remotioribus, dicitur non immunis sententia excommunicationis, unde quoad priores erit immunis, ut sit distinctio bona. Ratio est in vi doloris, quæ vehementer aliquem commovet in his casibus, ut Ecclesiæ præceptum cesset. 56

Ubi quæri posset, an isto casu nomine uxoris veniat sponsa de præsenti? R. Id æquius esse, & rationi consonum, cum talis vere sit uxor, licet non cognita, secundum dicta sup. *de sponsal.* non enim copula nuptias facit, sed consensus. Facit, quod cum tali committatur adulterium, ut ejus defensio spectet ad sponsum, cui injuria infertur. Ratio consistit in eadem justa animi commotione, *d. c. 3.* Sponsa de futuro idem non meretur, neque tanta est injuria sponso, qui eam dimittere potest. 57

Filiæ nomine non venit adoptiva, quod improprie sit filia, nec in eam tantus

adfe.

adfectus, ut excusationem aliquam permittat percutienti. Idem de matre adoptiva, & sorore dicendum.

58 Quid de nepte? R. Negare *Gloss. in d. c.* 4. eam nomine filiæ isto casu comprehendi, quod proprie non sit filia, neque ejus nomine veniat. *Instit. Qui testam. tut. dari poss.* Sistendum autem quoad textum istum *d. c.* 3. in proprietate verborum, quia licet ejus decisio videatur favorabilis respectu percutientis, est tamen odiosa & respectu Clerici, & mulieris, cum qua invenitur. Deinde continet limitationem juris communis, ejusque restrictionem, ut sit intelligenda stricte. Præterea in remotioribus gradibus cessat justa causa doloris, quæ ratio & obtinet in ascendentibus ultra matrem. Ita Suarez. *d. cap. numer.* 36.

59 Quæri etiam hic potest. An in defensionem tertii percutiens sit immunis? R. Ita videri, eo quod defensio innocentis respectu cujuscumque aggressoris sit maxime naturalis, & suo modo debita, vel saltem licita, *c. delicta vers. Et quidem b. t.* ut nulla ex eo actu debeat resultare pœna: si tamen modus non excedatur, & non cesset vera ac justa ratio defensionis. Innoc. & Abbas *in d. c. 3. b.* Suar. *d. loco n.* 39. Oportet etiam percussio prædictis casibus sit facta incontinenti, quia alias non tam esset depulsio injuriæ, quam vindictæ illatio, unde & in *d. c.* 3. idipsum exprimitur.

60 II. Justus titulus, qui causavit percussionem, eum a violentia & temeritate excusat. Canon enim temerariam & sacrilegam percussionem notat, a qua excusat causa, seu titulus. Hinc superior Ecclesiasticus non notatur, si disciplinæ causa subditum percutiat, cum ad illum spectet castigandi jus, ut non possit videri suadente diabolo percutere. Dixi: subditum, quia non subditum verberans, licet causa correctionis, non est immunis a censura, cum percussio sit injusta, quia contra ordinem juris, propter defectum jurisdictionis. Subsit causa proportionata, necesse est, quia alias non habet locum correctionis ratio, eritque actus injuriosus, habens violentam injectionem manus, non immunis a censura, *c. universitatis* 24. *b. tit.* Servetur & ordo, si sit pœna juridica, sin paterna sive religiosa sit correctio, mos servetur Religionis, *d. c.* 24. in verbis: *nisi causa regularis disciplinæ*. Ubi videtur etiam requiri, ut Superior in propria persona percutiat Clericum, non etiam per alium, nisi urgeat necessitas, quo casu Clerici vel Monachi nomine venit etiam Conversus, nam & ille verus est Monachus; nisi tantum sit destinatus ad servitium Religionis, quia talis non potest dici Religiosus; Laico non recte committitur ista verberatio, nisi tamen necessitas urgeat, ut quia per alium Clericum aut Monachum fieri nequeat castigatio, eaque sit necessaria. Necessitas enim a censura excusabit, cui alias locus foret. Suar. *d. sect.* 1. *numer.* 42. & 43.

Quid de tortura dicendum? R. Gloss. 61 in *can. 3. §. Presbyteri 5. quæst. 6.* velle, per laicum eam fieri non posse sine metu censuræ. Et hæc ita de jure obtinere censet Navarr. *Comment. 3. de Regularib. nu.* 52. consuetudine tamen contrarium inductum esse, scilicet quod per laicum habeatur quæstio de Clerico. Quæ non potest videri injusta, cum nullum jus super ea re sit expressum, & *d. c.* 24. loquatur de verberatione, a qua distat tortura, quæ non est verberatio, nec punitio delicti, sed adhibetur causa inquirendæ & extorquendæ veritatis, ut non videatur continere violentiam. Facit, quod ejusmodi actus nec commode, nec honeste per Clericum exerceri possit, & quod Clerici non sint instructi ad illud munus peragendum. Quæ præcipue procedunt, quando tortura est acerbior, pro qualitate criminis. Et ut Prælatus per se torquere subditum debeat, juxta *d c.* 24. est per se indicens. Suarez *ibid. n.* 43.

Dubitatum quoque fuit: An sæcularis 62 Judex inventum Clericum in crimine possit apprehendere circa censuram? R. Nihil esse dubii, si mandatum habeat capiendi, quod decentius datur laico, quam Clerico, *c. si Clericus b. t. in 6.* Idem est, si non habeat, quia interpretative subesse videtur ex morali necessitate exercendi talem actum, cum proposito tamen detinendi & remittendi quamprimum ad suum superiorem; hoc enim casu Judex laicus non tam usurpat jurisdictionem in Clericos, quam ministerium suum judici Ecclesiastico exhibet. Navar. *d. c.* 27. *n.* 83. Suarez *d. l. numer.* 47. Avila *d. Disp.* 3. *dub.* 13.

Simi-

63 Similis titulus excusat præceptorem, disciplinæ causa discipulum suum percutientem, cum hujusmodi res non spectet ad violentam manuum injectionem, *c. 1. & c. cum voluntate* 54. *b. t.* Idem juris in patre castigante filium etiam in sacris constitutum, dummodo castigatio sit levis ac moderata. *d. c.* 54. in verbis: *leviter percusserit*, saltem quoad laicos, ut parentum ac magistrorum castigantium liberos aut discipulos. Justum quoque titulum habet, qui perturbantem divinum officium Ecclesia ejicit, *d. c.* 54. *& c. Veniente* 16. *b. t.* ex eadem ratione. Joco item facta percussio recte dicitur esse extra censuram, cum non contineat injuriam. Navar. *d. c.* 27. *n.* 80. *& seqq.* Suar. *d. l. n.* 49. *&* 50.

64 Quæstio autem est: An excusetur percutiens consentientem? R. Ita videri posse, ex eo, quod talis percussio non sit violenta, nec injuriosa personæ, cum ex Reg. juris consentienti non fiat injuria. Contra tamen decisum *c. contingit* 36. *b. t.* scilicet percutientem non esse immunem ab excommunicatione; ea ratione, quod licet non possit dici violenta nec injuriosa respectu percussi, sit tamen injuriosa percussio respectu totius ordinis clericalis, cujus favorem concernit decisio *d. can. si quis suadente*: Ut favor iste sit publicus, cui non renuntiatur per privatam personam. Abbas in *d. c.* 36. Et hoc, quando actio est injuriosa ordini: alias cessabit ratio *d. c.* 36. atque ita & decisio ejusdem; v. g. si quis consentiat in sui percussionem ex causa castigationis & & vindictæ peccatorum coram Deo, non etiam ordinatam ad ultionem seu vindictam humanam. Suarez *ubi sup. nu.* 57. *&* 58. Avila *Disp.* 3. *dub.* 12. *§. Ex dictis*.

65 Ubi alia solvenda venit quæstio: An consentiens in sui percussionem incurrat censuram? V. Id posse videri, ex eo; quod percutiens eam incurrat; agens autem & percutiens pari pœna veniat plectendus, *c. Quantæ* 47. *b. t.* Verum contra probatur ex *d. c.* 36. ubi dicitur consentiens excommunicandus; quod est argumento, non esse excommunicatum. Non obstat *d. c.* 47. nam loquitur de externo consensu sine cooperatione ad percussionem, hic autem est nuda promissio. Non facit, quod communicet criminoso: nam ante percussionem non potest dici excommunicatus. Quod si postea eam iterum permitteret censuram per participationem. Navar. *d. c.* 27. *n.* 80.

Quid in Clerico seipsum percutiente? 66
R. Si ex ira & passione injuriose percutiat seipsum, censuram hanc incurrere, quatenus percussio inducit gravem læsionem in proprio corpore: ut ei conveniat ratio Canonis, quia læditur favor publicus status clericalis. Quo faciat argum. *can. Si non licet XXIII. quæst.* 5. ubi non minus est homicida se occidens, quam alium. Abbas *in d. c. contingit*, 36. *nu.* 6. Navarr. *d. c.* 27. *num.* 80. Jul. Clar. *l.* 5. *q.* 77. *n.* 3. Nihil obstat, quod dictum de consentiente in sui percussionem, eum non incurrere censuram, quia ille non cooperatur, sed tantum permittit. Si non sit injuriosa sui percussio, sed fiat ex devotione, aut non sit magna, secus dicendum est. Vid. Avila *d. dub.* 12. *§. Secundo sequitur*.

III. Probabilis ignorantia clericatus. 67
Talis enim excusat a peccato mortali quoad transgressionem Canonis; ut etiam excuset a censura, quæ præsupponit talem culpam. Hinc in *c. si vero* 4. *b. t.* excusatur a Canonis censura percutiens Clericum nutrientem comam, si eum talem ignorarit. Sic & qui nocte Clericum percutit, quia ignorat talem, extra censuram erit. Ubi aliqui distinguunt inter dantem operam rei licitæ, & illicitæ, verum, ut recte advertit Navar. *d. loco*, absque textu, & ratione idonea. Nam licet percussio possit esse injusta, si tamen quoad circumstantiam personæ procedat ex tali ignorantia, quæ excuset a malitia violati Canonis, non incurritur censura, quæ tantum incurritur, posita violatione Canonis.

Hinc patet solutio quæstionis, an percutere se existimans Titium laicum, percutiat N. Clericum, incurrat censuram? 68
R. Negative, quia ignorantia personæ adimit malitiam contra Canonem; dummodo ignorantia sive error circa personam nequeat imputari ipsius culpæ aut temeritati, quia ea faceret non excusari eum a malitia & contumacia contra præceptum Ecclesiæ. Ubi exceptionem ponit Covar. *ad c. Alma p.* 1. *§.* 10. *n.* 15. nisi percutiens tali sit animo adfectus, quod, si Clericum sciret, nihilominus occideret; verum exceptio ista non necessaria, quia pravus

pravus ille adfectus non influit in actum: ut illo non obstante, percussio procedat ex probabili ignorantia, ideoque excuset. Suarez *d. sect.* 1. *nu.* 52. Sanch. *de matrim. lib.* 9. *disp.* 32. *n.* 23.

69 Quid econtra si existimet se percutere Clericum, qui laicus est? Respondendum: Et hoc in casu negative, nam licet percussor animo & intentione peccaverit, tamen re ipsa non percussit Clericum: ut intentio ista & malitia sit tantum interna, quæ non sufficit ad censuram, nisi consummetur in illa specie, quæ necessaria ad censuram. Quo facit, quod non inchoata percussio faciat obnoxium censuræ, sed consummata ex regula, quod delicta non puniantur nisi perfecta. Unde dirigens telum in Clericum voluntarie, si erret & non attingat, non potest dici notatus censura, cum non percusserit; quia intentioni non est imposita pœna ista, sed facto ipsi. Covar. *dict. l.* Suar. *n.* 53.

70 Quid si P. Clericum percutere volens, manu errante adstantem M. Clericum percutiat? R. Talem omnino incurrere censuram Canonis, quia ignorantia sive error ejusmodi neq; intentionem, neque actionem excusat, & nullo modo est involuntaria. Covar. *d. nu.* 15. *vers. Octavo Gl. in d. c. si vero* 4. *V. Ignoravit h. tit.* licet Clerici ejus, qui percussus ut talis, sit involuntaria, quæ tamen non excusat, *arg. l. eum, qui* 18. *§. si injuria D. de jurejur.* Posset tamen videri hoc non obtinere, quando est adhibita diligentia sufficiens, ne alius percuteretur; nam illa faceret percussionem alterius non casualem & involuntariam, minime sufficientem ad censuram, argumento ejus, quod dictum sup. *d. tit. de homic. n.* 67. volentem occidere feram, si occidat hominem, non esse irregularem, si sufficienter caverit. Vid. Suar. *d. sect. in fine.*

71 Excusat etiam percussio ex subito motu, defectus quippe deliberationis facit deficere intentionem. Defectus quoque rationis facit pueros invicem percutientes non subesse Canoni. Abbas in *c.* 1. *h. t.* Dabit & casus excusationem quomodo apparitor vel alius submovens plebem, aut irruentem arcens percutiendo, si percutiat forte Clericum, erit immunis. Sunt etiam immunes, qui percutiunt eos, qui privilegio Canonis sunt nudati, ut quia bigami, enormibus se immiscentes, tonsuram & vestem Clericalem non deferentes, & alii, de quibus partim supra, partim ex Navar. *d. c.* 27. *n.* 88. *& seqq.* colligendi.

Unum addendum, an committens crimen, quod falso existimat prohibitum sub censura, eam incurrat? Respondendum: Posse ita videri, ex eo, quod erronea conscientia reddat obnoxium. Contra tamen dicendum, cum ad censuram non sufficiat nuda intentio aut conscientia, sed requiratur actus, secundum jam dicta. Unde licet peccet contra conscientiam, se ingerendo communioni aliorum, non est tamen excommunicatus: unde & recte Glos. habet in *d. c.* 4. *h. t.* teneri talem propter conscientiam, donec certus efficiatur. Non obstat argumentum allatum, nam peccatum quidem incurri facit conscientia erronea, non etiam censuram inducit, quæ inquirit verum actum, habentem malitiam contra Canonem. 72

Posita juxta excommunicatione & valida, varii eam sequuntur effectus: quem in primis excommunicatio minor habet, quod privet directe usu & participatione passiva Sacramentorum, *cap. pen. h. t. c. A nobis* 2. *sup. de except. & c. fin. sup. de Clerico excom. minist.* ubi dicitur graviter peccare celebrans minori excommunicatione ligatus, quamvis Sacramentum teneat. Dicitur etiam ibi, non sine peccato aliis conferre Sacramenta. Hinc patet, excommunicatum frui suffragiis Ecclesiæ, & communione fidelium non esse privatum. Vid. Covar. *ad c. Alma. p.* 1. *§.* 8. Suar. *disp.* 4. *sect.* 2. Alter effectus est, quod licet eligere possit, reddatur tamen inhabilis, ut eligatur ad dignitatem aut beneficium, *d. c. fin.* An autem electio sit irrita, an vero irritanda, colligendum ex iis, quæ dicta sup. *de elect. numer.* 30. & quæ tradit Suar. *d. sect.* 2. *numer.* 3. *& seqq.* Videtur hæc censura uno in casu incurri de jure, videlicet propter participationem indebitam cum excommunicato majori, *c. statuimus eod. in* 6. Ab homine ut feratur, requiritur jurisdictio & causa, præmissa monitio, ut dictum supra de excommunicatione majori. 73

Effectus majoris excommunicationis sunt plures, I. Privatio participationis activæ & passivæ Sacramentorum. Unde taliter adfectus Missam non celebrat, Ordines non recipit, quamvis conferret, & ordi- 74

ordinis collatio teneat *c. Latores & c. fin. sup. de Cler. excom. minist. c. cum illorum* 32. *h. t.* nec ab eo licite administrantur Sacramenta, quamvis collata teneant, ut dictum sup. *de ordinatis ab Episc. qui renunt. Episcopatus*; non sine gravi peccato, non tantum administrantis, qui irregularitatem incurrit, verum & percipientium, propter communicationem; nisi eos excuset vel necessitas, quæ cessare facit contemptum, aut etiam probabilis ignorantia censuræ.

75 Q. An & sine peccato administret excommunicatus? R. Inculpabilem ignorantiam excommunicationis ponere extra culpam, ut sæpius alias dictum. Idem de necessitate dicendum, quam metus justus causat; ad extorquendam ab eo administrationem Sacramenti, nisi sequatur scandalum vel injuria religionis, secundum dict. sup. *de his, quæ vi & c.* Et hoc quoad Sacramentum Altaris & Ordinis, quæ etiam ab excommunicato conferuntur.

76 Dubium autem est, an idem procedat quoad Sacramentum pœnitentiæ. R. Dubitandi causam in eo esse, quod illud requirat jurisdictionem, qua caret excommunicatus. Dicendum tamen eo non obstante licite ab existente in articulo mortis peti ab excommunicato sibi conferri Sacramentum pœnitentiæ, & hunc illud licite conferre, cum nec desit jurisdictio absolvendi in articulo mortis (quæ etiam adest eo casu Sacerdotibus, quibus non est data licentia absolvendi) & sufficiens necessitas ab obligatione Ecclesiastica excuset. Et patet idipsum ex Trid. *sess.* 14. *c.* 8. quod habet, nullam esse reservationem in articulo mortis, ne ista occasione quis pereat, *atque ideo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & censuris absolvere posse*. Quæ absolutio quin tum temporis maxime sit necessaria, nemini dubium. Oportet autem instet mortis articulus, nec alius adsit Sacerdos non excommunicatus, nam alias ministerium excommunicati non necessarium, nec pœnitens est in necessitate suscipiendi Sacramentum ab excommunicato. Nav. *in Summa c.* 22. *nu.* 4. *d. c.* 27. *n.* 272. Suar. *disp.* 11. *sect.* 1. *n.* 7. & 8. Idem procedit in hæretico, ut ab eo susceptum Sacramentum teneat, & licite suscipiatur in extrema necessitate, cum nec ille isto casu jurisdictione careat, & necessitas faciat licitum, quod alias illicitum. Suar. *d. l. n.* 14. *& seqq.* Citrà necessitatem recipiens ab excommunicato Sacramenta, & ea conferens, peccat mortaliter propter transgressionem præcepti Ecclesiastici justi & obligantis in conscientia sub tali peccato in materia gravi, qualis est hæc.

II. Privatio orationum & suffragiorum 77
Ecclesiæ; cum Ecclesiæ sit ea potestas, ut colligere est ex dictis sup. in *princ. h. t.* & voluntas ut patet ex variis textibus *can. audi.* xi. *q.* 3. ubi dicitur tradi diabolo, secundum Apostolum 1. *ad Tim.* 1. & Satanæ, juxta textum *can. Omnis* xi. *q.* 3. aliaque loca. Quod tamen non accipiendum de excommunicato vere contrito procurante pro viribus absolutionem, talis coram Deo sit absolutus: uti nec accipiendum de excommunicato injuste, licet valide in foro exteriori; quamvis tali ante absolutionem participatio Sacramentorum non sit concessa. Nav. *d. c.* 27. *nu.* 18. Vid. Suarez *disp.* 9. *sect.* 3. Avila *p.* 2. *cap.* 6. *disp.* 4. *dub.* 2.

Dubitari contingit, an excommunica- 78
to tolerato prosint suffragia? R. Dubitandi rationem oriri ex nova Constitutione Martini V. *Extrav. Ad evitanda*, qua statuitur non esse vitandos excommunicatos, nisi nominatim declaratos, aut notorios Clericorum percussores: ut cum non teneantur ministri eos excludere a communibus orationibus & suffragiis, videantur & ea istis prodesse. Unde Nav. *d. c.* 27. *n.* 36. *vers. Ad secundum* publice pro iis orari, nec sepulturam denegari posse vult. Verum ut ante illam Constitutionem pro iis orari non poterat, nec sepulturam Ecclesiasticam merebantur, ita nec post eam, cum nihil adjumenti per istam novam Constitutionem aut favoris accesserit excommunicatis, per quam Pont. tantum voluit consulere timoratis conscientiis, ad quas ratio spectat, ut orationes prosint excommunicatis. Denique exprimit in illa Pont. se non intendere in aliquo excommunicatos relevare, aut iis quomodolibet suffragari. Vid. Suar. *Disp.* 9. *sect.* 2. *n.* 16. *& seqq.* Ad sepulturam quod attinet, dictum sup. *de sepult. n.* 9. Hæc ita de publica oratione; nam privatim pro iis orare licitum est, & pium. Est enim hoc non tam communicare cum iis, quod prohi-

prohibitum vi censuræ, quam opus misericordiæ aut eleemosynæ ex bonis propriis præstare, quod non est prohibitum. Quod & licitum in Missa Sacerdoti, tanquam privatæ personæ, dummodo excommunicatos non exprimat. Nav. *in Summa d. c. 27. n. 36. & de orat. c. 19. n. 67. & seqq.* Cov. *in c. Alma p. 1. §. 6. n. 4.* Suarez *d. disp. 9. sect. 5. n. 1. & seqq.*

79 III. Privatio divinorum officiorum, & rerum sacrarum. Unde sacrificio Missæ interesse prohibentur, & coram iis Missa celebrari non potest. Celebrans autem coram illis graviter peccat; qualis irregularitatem quidem non incurrit, *c. is, qui 18. eod. in 6.* interdicti tamen censura lata in eos, qui excommunicatos ad divina officia publice admittunt; *c. Episcoporum de privil. in 6.* Hinc Sacerdos Missam necdum inchoatam omittet, si advertat excommunicatum præsentem, donec abierit, inchoatam autem superveniente excommunicato, sistet. Qui monendus est, excedat, imo nolens expelli potest, etiam Sacerdos, violenter citra ullam censuram, *c. veniens 16. b. tit.* Quod si exire nolit, & expelli non possit, si necdum perventum ad Canonem, sistere debet Sacerdos potius, quam coram excommunicato Missam peragere. *Clem. 2. b. t.* Canone vero inchoato Missa peragenda est usque ad specierum sumptionem, non ultra. Aliqui tamen volunt, non alias esse Missam peragendam, quam si consecratio sit inchoata, propterea quod tum demum inchoetur Missa quoad substantiam. Innoc. in *c. nuper 29. b. t.* Non etiam aliis cum excommunicatis Missa est audienda, cum ea res sapiat quamdam speciem communicationis, & sit quædam exterior significatio mutuæ unionis ac conjunctionis in eodem corpore. Navar. *d. c. 27. n. 19.* Suarez *disp. 12. sect. 1. n. 15. & 16.*

Prohibentur etiam interesse Horarum Canonicarum recitationi, quæ fit publice in Ecclesia, item Processioni, ad quam populus fidelis concurrit: publicæ item orationi, benedictioni, aliisque cæremoniis Ecclesiæ, quia & hæc res sapit quamdam communicationem, Concioni tamen interesse excommunicatus non prohibetur, imo expresse permissum, *c. Responso 43. b. t.* & generaliter *in can. Episcopus 67. Dist. 1. de consecrat.* dicitur nulli esse prohibendum ingredi Ecclesiam & audire verbum Dei. Cujus ratio est, quod Concio ordinetur ad effectum & conversionem hominis. Suarez *d. disp. 12. sect. 2. numer. 3.* Quod non potest trahi ad audiendam lectionem, licet Theologicam, quia de ea non expressum, neque eadem subest ratio, ut excommunicatus isti muneri, docendo aut audiendo, se immiscere nequeat. Suarez *d. sect. 2. n. 5.* Ab Horarum recitatione, ad quam vel ratione Ordinis, aut beneficii tenetur, eum liberum non esse dictum sup. *de celebrat. Miss. n. 18.* & tradit Suar. *d. sect. 2. n. 14.*

Ad sepulturam quoque Ecclesiasticam non esse admittendum, non tantum denuntiatum & non toleratum, verum neque toleratum, dictum est *de sepult. nu. 9.* Non obstante nova Constitutione Martini V. *Ad evitanda in Conc. Constant.* nam ea, ut jam ante dictum, in nullo revelat excommunicatos. Sepeliens excommunicationem minorem incurrit, propter excommunicationem, quam facit sepeliendo, cui pœna ista generalis est imposita. Quæ & aucta *Clem. 1. de sepult.* per quam major excommunicatio est inflicta ipso jure sepelienti excommunicatum in loco sacro. Qualis non absolvendus, nisi prius ad arbitrium diœcesani Episcopi illis, quibus per id injuria irrogata, exhibuerit competentem satisfactionem. Loquitur autem *d. Clem.* de iis, qui per quamdam temeritatem in locis sacris sepeliunt excommunicatos: ut ab ista nova pœna excusentur, qui per ignorantiam, licet inculpabilem sepeliunt, nam & ea removet temeritatem. Quæ pœna non videtur tangere prosequentes funus, cum textus tantum loquatur de sepeliente, &, cum sit pœnalis, debeat restringi. Navarr. *d. c. 27. n. 137.* Suar. *d. disp. 12. sect. 4. n. 8. & seqq.* Procedet ista pœna, etiamsi contritus sit mortuus, donec absolutio ei indulgeatur, quam etiam mortuo indulgeri posse dicetur inferius. Ut autem sepultura Ecclesiastica privatur talis, ita & omni honore Ecclesiastico, qui ad sepulturam ordinatur, cum indecens sit, ad locum profanum, & sepulturam cum bestiis communem funebri pompa corpus deferri. Prohibentur & Clerici oblationes seu eleemosynas pro excommunicato accipere, quia nullum Ecclesiasticum obsequium iis impendendum. De pompa funebri

quod

quod dictum, non tantum obtinet in Clericis, sed & laicis. Nam licet illa magis sit solatio vivis, quam subsidio mortuis, *can. anima XIII. q.* 2. in pœnam tamen excommunicati nec hanc vult adhiberi Ecclesia, eo quod contineat aliquam communicationem cum excommunicato. Verum ea res Clericis est gravior, quam laicis, quamvis eis nullibi legatur imposita ea de causa irregularitas. Suar. *d. sect.* 4. *in fine*.

80 IX. Inhabilitas ad Ecclesiastica beneficia obtinenda, *c. Postulastis sup. de Clerico excommun. ministr.* ubi etiam scienter tali conferens suspenditur a collatione, saltem de jure veteri. Hinc consequitur excommunicatum taliter adeptum beneficium retinere non posse, quia canonice id non sit consecutus. Ratio est, quod sit suspensus ab omni officio Ecclesiastico, cujus nomine datur beneficium. Nav. *in Summa d. c.* 27. *n.* 21. *& cap. Si quando sup. de rescr. Except.* 9. Covarr. *in c. Alma p.* 1. *§.* 7. Suar. *Disp.* 13. *sect.* 1. *n.* 2. Idem juris quoad officia, & dignitates, quæ sub nomine privationis sive inhabilitatis ad beneficia continentur, cum qui incapax est beneficiorum inferiorum, quidni & superioris? Ubi non distinguitur inter titulos, an scilicet habeatur per collationem, an per electionem, præsentationem, nominationem, quia de modo adquirendi quæri non debet, postquam cesset finis. Hinc & resignatio beneficii excommunicato facta nulla est, uti & permutatio, quia utrimque quæritur jus novum ad beneficium. Hinc & nulla est interpretatio beneficii, *c.* 1. *de rescript. in* 6. ubi universaliter rescriptum ab excommunicato impetratum dicitur non valere exceptis certis casibus. Ratio est, quia cum sit inhabilis ad obtinendum beneficium, erit & inhabilis ad impetrandum; ad quid enim servirent media, si finis desit? Erit & invalida collatio a Pont. motu proprio facta, si ignoraverit excommunicationem, neque enim potest videri dispensasse, quamvis scienter alicui excommunicato conferens dispensare sit dicendus.

81 Ubi posset dubitari, an occulto excommunicato possit conferri beneficium? R. Non posse, propterea quod ex se sit inhabilis ad obtinenda beneficia. Ut nihil faciat, quod sit occultus, quia id non minuit impedimentum *d. c. Postulastis sup. de Cler. excom. ministr.* ut collatum beneficium ab eo non recte retineatur propter Canonicum defectum, quia facit non esse ejus beneficium, & collationem ponit omnino irritam. Ubi nihil faciet ignorantia aut conferentis, aut ejus, cui collatio facta, quia nec illa minuit qualitatem excommunicati, quem satis est vere esse excommunicatum. Et licet ignorantia a nova culpa excuset, non tamen dat valorem actui alias invalido, neque impedit effectum provenientem ex priori censura legitime imposita, quæ est quasi pœna peccati, pro quo inflicta, a qua non excusat ignorantia. Cov. *ad d. cap. Alma p.* 1. *§.* 7. *nu.* 3. Suar. *d. sect.* 1. *numer.* 3.

Q. II. An non vitandus, secundum *Extrav. ad evitanda*, acceptare possit beneficium? R. Etiam talem comprehendi sub regula inhabilitatis, eique nulliter conferri beneficium, & nulliter acceptari ab eo, propter inhabilitatem. Quæ non minuitur ex eo, quod sit toleratus; hoc enim non in ejus sublevamen, sed timoratorum conscientiam. Deinde excommunicati sunt indigni; electio autem indigni est irrita. Nec facit *d. Extrav.* nam, ut ibi exprimitur, non relevatur per eam excommunicatus, relevaretur autem, si collationem acceptare posset. Unde nec ex parte conferentis est actio valida, propter repugnantiam, quæ alias oriretur. Repugnat enim actionem ex parte conferentis esse validam, & versari circa objectum incapax, cum ex conditionibus necessariis ad valorem actus sit habilitas subjecti. Suar. *d. sect.* 1. *numer.* 25. *& seqq. & num.* 29. 82

Q. III. An ante excommunicationem collatum beneficium recte acceptetur tempore excommunicationis? R. Communiter receptum esse, collatum beneficium ante excommunicationem post eam acceptari valide posse, quod per collationem tempore habili sit quæsitum jus ad rem; acceptatio autem tantum ad factum pertineat, & contineat declarationem voluntatis, quæ nihil mali continet, neque impeditur per inhabilitatem subsequentem jus jam adquisitum per collationem. Covar. *d. §.* 7. *n.* 4. Verum, re bene perspecta, videtur ista ratio minus efficax, nec acceptatio quid operari; propterea quod 83

per

per eam videtur jus novum quæri, cum collatio nihil juris tribuerit ante acceptationem, *cap. si tibi absenti de præbend. in 6.* ubi absenti facta collatio, etsi faciat Episcopum mutare non posse, illi tamen, cui facta est, jus non adquiritur in beneficium, donec consentiat, ratamque habeat collationem. Ut per acceptationem jus adquirere sit dicendus, & quidem inutiliter hoc in casu, propter supervenientem inhabilitatem, quæ impedit quid de novo adquiri; etsi non tollat jam quæsitum, quod secuta absolutione, tanquam sublato impedimento, recte consummabitur. Vide Navar. *in d. c. quando de rescript. Except.* 10. *num.* 13. Covar. 3. *Var. c.* 16 *num.* 3. & 4. Suarez. *d. sect.* 1. *n.* 15. & *seqq.* Et hæc ita, quando quis vere est excommunicatus.

84 Quid si non sit vere excommunicatus, sed existimetur tantum talis? R. Etiamsi publice existimetur quis excommunicatus, non tamen ideo effici inhabilem; quia inhabilitas est effectus censuræ, qua vere non posita tanquam causa, non potest etiam poni ejus effectus. Quod non tantum procedit, si existimatio ex rumore publico ortum habuerit, verum & si ex actu juridico, veluti per sententiam declaratoriam, per quam declaretur secundum allegata & probata criminis talis reus, quod habet adjunctam censuram, quia per talem sententiam non tam infertur censura; quam supponitur & declaratur, ideoque si in re non subsit, nec per sententiam poni potest, quæ se refert ad rem: ut postea veritas apparens facit collationem post declarationem criminis ratam haberi. Ita fere Suarez *d. sect.* 1. *n.* 32.

85 Quæri etiam posset, an excommunicatio privet beneficio jam obtento? Hoc nullo jure caveri, & contrarium potius insinuari in *c. pastoralis §. verum sup. de appellat.* ubi excommunicato dicuntur proventus subtrahi. Ut dicendum sit jus ad beneficium esse salvum; subtractio enim fructuum est quædam privatio præsupponens habitum: & deinde inclusio unius est exclusio alterius.

86 Unde quæritur, an fructibus saltem privet ipso jure? R. Id recte dici, ex communi sententia, quam defendit Abbas in *d. §. verum in V. Proventus Ecclesiastici merito subtrahuntur illi, cui Ecclesiæ communio denegatur*. Ratio dari potest, quia beneficium datur propter officium, ut hoc cessante, propter excommunicationem, etiam illud cessare debeat, saltem in effectu. Dubia tamen hæc sententia videtur ex eo, quod in *d. §. verum* non habetur verbum, *subtrahantur*, denotans privationem inducendam per sententiam. Verum dubium cessare facit ipse textus, in quo Pont. subtractionem fructuum comparat cum privatione communis Ecclesiæ, quæ ipso jure inducitur, ut idem sit dicendum de illa. Præterea per interpositam appellationem non suspenditur privatio fructuum, *d. §. verum*. Quod fieret, si talis privatio requireret sententiam, cum per appellationem omnia maneant in eodem statu. Abbas, & *alii Doct. in d. §. verum*, Covar. 3. *Var. c.* 13. *n.* 8. *vers. duodecimo*. Suarez *d. disp.* 13. *sect.* 2. *nu.* 1. & *seq.* Avila *p.* 2. *c.* 6. *disp.* 6. *dub.* 1.

Hinc alia movetur quæstio, an reus teneatur se fructibus privare, eosque restituere? R. Sive sententia sit hominis, sive juris, hoc ipso privatum esse omni commodo beneficii: ut non sit ratio, quæ faciat eum fructibus uti posse, & ab eorum restitutione excuset, cum jam incipiant esse alieni, eorumque injusta retentio. Obstare videtur *c. cum secundum de hæret. in 6.* in quo non tenetur hæreticus se spoliare bonis, sed satis est, patiatur eorum ablationem, uti & dictum sup. *de Pœnis num.* 23. Sed dicendum cap. isto agi de privatione bonorum propriorum, quorum licet dominio quis privetur, commisso crimine, ex benignitate tamen & moderatione ejusdem legis remanet penes reum possessio, qua se privare non cogitur, uti nec usu rerum, sed satis est patiatur eas sibi auferri. In nostro autem casu reus non habuit dominium ante excommunicationem, sed tantum spes ei erat illos consequendi, si modo fuerit habilis. Non est autem talis per excommunicationem, quæ facit eum recipere & retinere alienum, cum obligatione restituendi etiam consumptos; quia consumptio non facit proprios, neque liberat. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 7. & *seqq.* 87

Unde ulterius quæri posset, an non saltem in necessitate constituto liceat eos consumere in vicem alimentorum? R. Licere idipsum, secundum aliquos, ex eo, quod fructus isti in necessitatem egenorum sint expendi, ut saltem ut indigus possit 88

ex

ex iis alere excommunicatos. Quo facit, quod necessitas extrema faciat omnia communicari, ut dictum sup. *de furtis n.* 16. Verum, ut ista sententia possit procedere, cessante contumacia peccati, ut quia resipiscat petens absolutionem, non tamen ea durante. Nam cum contumacia ista sit voluntaria, non meretur, ut ei subveniatur, & propter indigentiam concedatur usurpare alienum. Nav. *c.* 25. *n.* 124. Covarr. *d. vers. duodecim*. Suar. *d. l. n.* 12. *& seqq.*

Et hoc ita, sive excommunicatus sit notorius, sive occultus; sive denuntiatus, sive non denuntiatus: nam in nullo relevat *d. Extravag. ad evitanda* ipsos excommunicatos. Sit tamen vere, & non in existimatione excommunicatus, nam si nulla sit excommunicatio, non producet ullum effectum privationis, aut suspensionis fructuum. Quod si valida quidem fuerit exterius, secundum allegata, & probata, in re tamen injusta, quia innocens est persona, interim quidem, dum non revocetur sententia, aut absolutio, fructus suos non facit: post autem non tantum suos fructus percipiet, verum & amissos recuperabit, ut injuste oblatos. Quod si alteri in stipendium ministerii, & officii cesserint, ut alicubi in quotidianis fit distributionibus, in quibus absentium partes accrescunt præsentibus, non repetendi ab illis, in quorum dominium tanquam stipendium cesserunt, sed ab injustæ excommunicationis auctore; *cap. Sacro* 48. *cumque hoc tit.* Quod si distributiones applicandæ veniant alicui pio loco, antequam applicatæ fuerint, secuta absolutione, aut revocatione sententiæ injustæ, reddendæ proprio domino, quia necdum loco isti jus quæsitum. Si vero applicatæ fuerint, damnum itidem resarciendum per auctorem injustæ sententiæ, juxta d. *§. Cumque*. Suar. *ubi sup. n.* 23. *&* 24.

89 V. Privatio jurisdictionis Ecclesiæ fori externi. Hinc non poterit excommunicatus alium excommunicare, ut nec alium actum jurisdictionis exercere, propter defectum jurisdictionis, *c. audivimus XXIV. quæst.* 1. Qui effectus non tantum habebit locum in ipso Prælato, sed & derivatur ad ejus Vicarium, *cap.* 1. *de off. Vicarii in* 6. qui non potest habere quid jurisdictionis, quam non habet ipse principalis, quem refert. Jurisdictio tamen delegata ante excommunicationem delegantis non suspendetur, si res non sit integra, ut dictum supr. *De off. deleg. num.* 31. Ab excommunicato delegationem jurisdictionis nullam esse certum est, quia delegatio ista spectat ad usum jurisdictionis, qua caret. Hinc etiam concessio indulgentiarum nulliter fit ab excommunicato, quia ad jurisdictionem pertinet, cujus usu privatus. Non confert etiam valide beneficium, *cap.* 1. *ne sede vacante*, *& c. in* 6. non tantum quia ad jurisdictionem spectat, sed & quia privatus beneficii fructibus, quibus adnumeratur collatio beneficii. Non valide eligit, aut eligitur, ut dictum supr. *de elect. num.* 8. *& seqq. n.* 27. *& seqq.* Nec etiam præsentat vi juris patronatus, quatenus præsentatio fit a Clerico, nam a laico excommunicato facta videtur actus privatus, qualis tenet, ut mox dicetur, quamvis in Episcopi sit arbitrio eam non acceptare, sed repudiare, vel solo nomine excommunicationis, ut dictum supr. *de jure patron. num.* 49. & tractat late Suarez *Disp.* 14. *sect.* 2. *n.* 21. *& seqq.* Quantum ad receptionem alicujus ad possessionem, quatenus est meri facti, non est irrita facta ab excommunicato, cum absque jurisdictione tanquam a privato fiat, cujus actus valent, ut mox dicetur. Quod si in isto negotio actus aliquis jurisdictionis exerceatur, irritus erit, cum tali nulla sit jurisdictio. Abbas *c. veritatis num.* 42. *supr. de dolo*, *& contum.* Possessionem tamen ipse non capit, quia foret frustranea, cum omni usu sui beneficii, & fructibus omnibus sit privatus. Deinde concernit illa ejus favorem, quem nullum meretur. Suar. *d. loco n.* 34.

Quid in resignatione beneficii? Resp. Si pura & libera sit, illam recte fieri ab excommunicato, cum tantum contineat actum privatum puræ renuntiationis; in gratiam autem alterius valide non resignare, Covar. *in cap. Alma* 1. *§.* 7. *n.* 9. *vers. quid autem*. Ratio diversitatis est, quod priori casu renuncians nullo modo concurrat in novam collationem, sed solum se spoliet. Quod licet etiam excommunicato, quia ad merum factum pertinet, nec est usus alicujus potestatis spiritualis, vel juris, sed propriæ voluntatis. Posteriori vero concurrit ad collationem beneficii renuntians, designando personam, cui provisum vult, atq; ita participat ratio- 90

rationem præsentationis, quam ut facit invalidam excommunicatio, ita & faciet hanc resignationem. Suarez *ibid. num.* 35. Quod olim procedebat etiam in excommunicato non vitando, hodie secus, ut patebit ex infra dicendis.

91 Q. An dicta indistincte procedant in omni excommunicato etiam occulto? R. Videri id posse, quod effectus ejusmodi non causetur ab opinione aut notitia hominum, verum ab ipsa excommunicatione, quæ non minus excommunicatum occulte, quam publice, eumque non minus facit inhabilem. Contrariam tamen sententiam etiam stando in jure antiquo, communem esse & veram, scilicet non esse actus ejus nullus, sed validus, ut probari posset argumento a contrario *ex c. ad probandum* 24. *supr. de sentent. & re judic.* ubi vis fit in eo, quod publice excommunicationis sententiam tulerit; ut si non fuerit publice excommunicatus,
92 sententia teneat: quale argumentum bene procedit, præcipue quando ponitur vis in conditione necessaria. Ratio hujus est, quod licet vere careat jurisdictione, propter defectum, tamen donec propter illum occultum toleratur in exercitio muneris publici, acta illius ex providentia, & interpretatione Ecclesiæ teneant, propter commune bonum, Ecclesiæ jurisdictionem, qua talis est in habitu privatus, in tali usu seu actu publico supplente; & actualiter influente, ut, non obstante censura, valorem habeat, quia ita expedit communi bono, *argum. l. Barbarius ff. de offic. Prætor.* Covarr. *in dict. cap. Alma part.* 12. *nu.* 4. Suarez *disp.* 14. *sect.* 1. *n.* 8. *&* 9.

Quod in notorio quidem, sed non denuntiato? Resp. In casu, quo notorius quidem & publicus, non tamen vitandus, secundum jus novum ante denuntiationem omnia ejus acta valere, ratione publici muneris, in quo toleratur. Nam cum talis non sit vitandus, subditi habent jus petendi actiones publici sui muneris: ut necesse sit illas valere, quia alias jus istud foret frustraneum & illusorium. Hinc Parochus excommunicatus, donec toleratur in suo munere, recte confert Sacramentum pœnitentiæ, eadem publica utilitate id postulante. Similiter resignatio facta in favorem alterius ab excommunicato notorio, etsi olim, ut dictum, irrita fuerit, hodie tamen, si non sit vitandus, tenet non minus in hoc actu, quam in cæteris negotiis, quia cum non sit vitandus, licita est cum illo communicatio. Suar. *d. sect.* 1. *n.* 13.

VI. Privatio forensis communicationis. 93
Quomodo excommunicatus prohibetur agere judicium etiam in foro sæculari, nam & in eo exercet vim suam excommunicatio. Et ita habet communis opinio; quæ tamen per jura Canonica non ita aperte probatur, cum non faciant mentionem jurisdictionis sæcularis, sed spiritualis, & actuum judicii Ecclesiastici: ut possit videri, secus esse statuendum in sæculari, ne pœna extendatur. Non recedendum tamen a communi, in communi consensu fundata sufficienter, & possunt pro ea parte adferri loca quædam, ex quibus idipsum videtur satis colligi, ut in *can. penult. & ultim. XV. q.* 6. ubi subjecti indistincte liberantur a fidelitate debita ei, qui excommunicatus est, & a juramento præstito absolvuntur, & ne illi serviant, aut obediant, prohibentur. Ut signum sit, & jurisdictionis usu esse privatum excommunicatum, quia hæc sunt correlativa, ut uno sublato, & alterum tolli debeat. Facit ratio, quod excommunicatum tanquam Ethnicum habere jurisdictionem super membris Ecclesiæ non conveniat, quod jurisdictio ista nullam habeat usum, qui intrinsece non includat communicationem per Canones prohibitam. Hinc sententiæ a tali latæ decreta tanquam a non Judice lata, & sine jurisdictione nulla erunt, ut & alius omnis actus a jurisdictione pendens, ut ferre leges, privilegia concedere, delegare, eligere Judices, aliaque similia. Vid. Suar. *disp.* 16. *sect.* 3.

In Judicem quoque non recte eligitur, ut colligere est ex *cap. fin. sup. de Clerico excomm. ministr.* cum nemo possit eligi ad exercitium muneris, a quo per sacros Canones est prohibitus. Verum tamen non potest firmo fundamento sustineri, electionem ad munus temporale esse nullam, cum ea de re nihil sit dispositum, & in pœnalibus argumentum a simili non procedat: ut non recte inferatur, Electio excommunicati ad dignitates Ecclesiasticas est nulla, ergo & ad temporales. Plura Suarez *dict. disp.* 16. *sect.* 2.

Age-

Agere in judicio excommunicatus non potest, nec ut actor admittendus, extra causam suæ excommunicationis, *c. decernimus eod. in 6.* Imo a judicio repellendus sive Ecclesiastico, sive sæculari, etiam reo non opponente, *c. 12. sup. de except.* Nec audiendus actor allegans injuste se excommunicatum, nisi probet, ad cautelam tamen absolvendus, *c. solet 2. eod. in 6.* Repellendus etiam a reconventione, quia reconventio est loco actionis; cum reconvenire nihil aliud sit, quam mutuo vel vicissim petere, *arg. c. 2. sup. de mutuis petit.* atque ita prohibita, *c. 5. sup. de except.* Exceptio tamen non est deneganda, *d. c. 2.* quia spectat ad naturalem sui defensionem jure naturæ permissam. Hinc recte opponit beneficium competentiæ, recte etiam appellat, & judicem suspecti arguit.

94 Dubitatum, an & compensare possit? Resp. Negare id. Bart. in *l. amplius num. 9. D. Rem ratam hab.* & Innoc. *in d. c. 5. in fine supr. de except.* ex ratione, quod compensans videatur petere, *d. l. amplius.* Ut compensatio videatur magis species actionis excommunicato negatæ, quam defensionis. Posset tamen contrarium non male alicui probari, ex eo, quod exceptio solutionis sit permissa excommunicato, ad quam spectat compensatio, *l. 4. C. de compensat.* & *l. si debitor D. Qui potiores in pign.* quæ ut traditur *instit. de action. §. in bonæ*, actionem ipso jure minuit. Nec obstat *dict. l. amplius*, quia loquitur in casu, quo is, qui petere non potest, vult compensare, qualis in effectu petit. Hinc recte excommunicatus actori objicit similem excommunicationem, aliamve quamcumque exceptionem, quæ jure ab agendo eum repellat, quia ista non tam est accusatio, vel reconventio, quam potius sui defensio, *c. dilecti 9.* & *cap. 11. sup. de except.* Suar. *d. disp. 16. sect. 3. n. 3.*

Ab agendo itaque excommunicatus repellitur, ne quis cum detrimento animæ communicet cum excommunicato, & ut rubore suffusus ad cor redeat. Et hoc, sive per se agat, sive per alium: tum quia per alium agens per se agere videtur moraliter; tum quia cum excommunicato non solum immediate, sed & mediate per alium, ut nuntium, litteras communicare prohibemur. Nec tantum ab initio repellendus excommunicatus, sed & quacumque litis parte, si ab initio sit omissa repulsio, *d. c. exceptionem 12. sup. de except.*

Quod ita procedere de jure antiquo certum est; videri posset de jure novo; inducto per *Extravag. ad evitanda*, non posse repelli notorium quidem, sed non denuntiatum, & proinde toleratum, eo quod hodie cum tali communicatio non sit inhibita. Verum ista Extravagans, etsi consulat aliis, qui citra piaculum cum excommunicato communicant, non tamen ipsi excommunicato, qui alios vitare tenetur: & reo, etsi admittere actionem possit; licitum tamen est objicere exceptionem hanc, per eamque repellere actorem ab agendo, secundum jus antiquum hac in parte immutatum. 95

Ut autem actor a judicio sit repellendus per eum, vel illo omittente, per ipsum judicem, *d. c. 12.* si tamen omissa exceptione audiatur, valida erunt acta in tali judicio, *c. 1. de except. in 6.* ubi objectio excommunicationis post rem judicatam impedit quidem executionem; verum sententia, quæ præcessit, non minus debitum robur dicitur obtentura. Vide Suar. *d. sect. 3. n. 7.*

Actorem itaque excommunicatio facit repelli, non reum, qui citatus recte comparet, tum in sui defensionem, ut dictum, tum ne videatur de malitia sua commodum reportare.

Q. An per se cogatur comparere? Resp. Posse per alium respondere, insinuari per *cap. Intelleximus 7. sup. de judic.* in verbis: *Debet per alium in judicio respondere.* Quo modo recte constituet procuratorem, qui hoc consequitur, cum alias frustranea foret concessio respondendi. Ubi ratione verbi, *Debet*, aliqui volunt, per se non posse comparere: sed *Gloss. in c. 7.* dicit repelli non posse per seipsum defendere se volentem, non tantum si necessitas urgeat, ut quia non invenit idoneum procuratorem, sed & extra casum necessitatis, cum in gravibus causis non sit cogendus procuratorem constituere, *cap. 2. supr. de procurat.* & reo permittatur per Canones se defendere. Ut verbum, *debet in dict. cap. 7.* non tam denotet necessitatem, quam decentiam, secundum alia Juris loca. Suarez. *dict. disp. 16. sect. 4. num. 4.* & *seqq.* Avila *part. 2. cap. 6. Disp.* 96

Disp. 7. *Dub.* 2. Quod si absolutionem consequi possit, eam ante petendam esse a reo aliqui volunt, sed hoc minus necessarium, licet non conveniens foret, cum Canones absolute, & citra hunc scrupulum concedant reo sui defensionem quoad exceptiones proponendas, & alia defensionem sui spectantia, etiam appellationem, quia & haec sui defensionem spectat, *c.* 5. *sup. de except.* Suar. *d. loco n.* 8. *& seqq.*

97 Repellitur & a judicio testis excommunicatus, quia res ista continet aliquam communicationem, ut judicibus injungatur etiam parte tacente tales repellere, *c. decernimus* 8. *h. t. in* 6. nisi prius ad cautelam sint absoluti, *c. Veniens* 28. *in fine sup. de testib.* Excipitur causa fidei, in cujus favorem etiam excommunicati audiuntur contra Haereticos, eorumque fautores, *c. in fidei de haeret. in* 6. Suer. *d. disp.* 16. *sect.* 6. *n.* 1. *&* 2.

Rejiciendus est & advocatus, procurator *d. c.* 8. *eod. in* 6. *& c. sup. de judic.* quo generaliter prohibetur excommunicatus stare in judicio. Nec facit, quod procurator pro excommunicato possit comparere in judicio; non ideo ipse, aut excommunicatus, quia agit actum jure permissum; nec potest dici esse communicatio cum excommunicato. Suarez *d. loco sect.* 7. *num.* 4. *& seqq.* Ut autem testis, advocatus, procurator excommunicati a judicio repellendi sint, tamen acta ab iis non repulsis tenent, & sententia secundum ea lata tenebit, mandabiturque executioni, etiamsi postea patefacta sit excommunicatio, cum non amplius jam operentur, ut tales. Ut non obstet *c.* 1. *de except. in* 6. quia loquitur de ipso actore excommunicato, cujus excommunicatio post rem judicatam nota facta suspendit executionem, quod operetur in exequendo, & sic communicet cum aliis.

98 Quid dicendum de exercente munus tabellionis? Resp. Nec hunc posse licite munus suum exercere, propter prohibitionem generalem, ex vi excommunicationis, non communicandi cum aliis: tantum disputari, An ista teneant? Et quidem occulti acta tenere secundum ea, quae dicta supr. *eod. num.* 91. publici vero, secundum aliquos, acta & instrumenta non tenere ratione publici muneris, *arg. c. ad probandum* 24. *supr. De sent. & judic. & per can. nullus II. qu.* 3. ubi nullus anathematizatorum dicitur suscipiendus, nec a quoquam credendum, quod ab iis dicitur, aut conscribitur. Verum *dict. cap.* 24. loquitur de Judice, non de tabellione, *dict. can. nullus* loquitur generaliter non tantum de tabellione, sed & de accusatore, teste, & aliis personis, tam extra, quam in judicio; cum tamen nec accusatio nec testimonium sit ipso jure nullum. Ut dicendum sit, acta ejus prohibere quidem, sed non irritari, in foro tamen exteriori non esse admittenda, sed rejicienda, licet partes, scientes istam qualitatem Notarii; ejus nihilominus opera utentes, obligantur stare, ignorantes vero possint rejicere hujusmodi instrumentum secundum jus antiquum: quamvis illo utentes non peccent, cum juxta jus novum communicare cum excommunicato non denuntiato nec notorio Clerici percussore, sit extra reatum. Plura hac de re vide apud Suar. *d. disp.* 6. *sect.* 5.

De tutore, administratore idem dicendum, quod scilicet male se immisceant, & acta eorum rejici possint, rata tamen sint. Non obstante, quod possit esse publicum officium auctoritate, nam licet possit dici gerere officium publicum, non tamen nisi auctoritate tantum, non etiam utilitate simul, uti est Judicis, cujus ideo acta sunt irrita tanquam publica. Vide Suar. *d. l. sect.* 8. 99

VII. Privatio civilis, sive politicae communicationis cum fidelibus, activae, & passivae, exceptis casibus jure expressis. Effectus hujus varii sunt hoc versu contenti: 100

Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur.

Per *Os*, intelliguntur amicitiae, & benevolentiae signa exhiberi solita per Osculum, amplexum, sermonem, quomodolibet, sive secreto sive palam, sive colloquendo, sive loquendo, sive aures praebendo tantum. Ubi etiam comprehenditur communicatio, quae fit per litteras, nuntium, nutum. Per verbum, *Orare*, denotatur spiritualis participatio in Sacramentis, in divinis officiis, & quibuslibet precibus in Ecclesia, vel extra eam dici solitis, qua de re ante dictum. Per *Vale*, venit omnis salutatio honorifica, per reverentiae, & honoris exhibitio-

tionem; salutando, resalutando verbis; secundum illud Joan. 2. *Neque ave ei dixeritis*.

An & adsurgendo, aperiendo caput, aut simile signum exhibendo? Respond. Esse, qui putent talia signa sub verbo *Vale* non comprehendi, quia verbo non fiant, aque ideo communicationem talem non esse prohibitam, eo quod prohibitio ista, quia pœnalis, sit restringenda. Quæ sententia licet ad praxim accommodata videri possit, & habeat excusationem in consuetudine, per quam huic prohibitioni, quæ juris est humani, derogari potest; in rigore tamen juris non est vera: tum quia simpliciter jure prohibeatur omnis communicatio cum tali persona; hujusmodi autem signa contineant communicationem: tum quia istiusmodi honoris exhibitio spectet ad actum observantiæ a Canone vetitum, ut non debitum tali. Nec est, quod quis dicat, licere exhibere ea signa sine intentione præstandi honoris, sed solum ad vitandum scandalum & inurbanitatem, cum prohibeatur simpliciter honoris exhibitio. Ita Suar. *Disp.* 15. *sect.* 1. *n.* 3. & 4.

Per verbum, *Communio*, si generaliter accipiatur, denotatur generatim omnis effectus excommunicationis. Hic autem videtur positum stricte, ut comprehendat alias externæ communicationis rationes, in cooperando. Denique voce *Mensæ* venit communicatio in comedendo simul, dormiendo in eodem lecto. Cohabitationis communicatio etsi verbo *Communionis* possit videri comprehensa, non male tamen sub hoc verbo *Mensa*, quis eam comprehendi dixerit.

Prohibitio hæc communicationis non tantum ligat non excommunicatos, sed & ipsos excommunicatos, qui alios vitare tenentur, *c. illud* 5. *supr. de Cler. excomm. minist.* Ubi reprehenditur excommunicatus, qui fidelium communioni se ingessit. Finis vero prohibitionis est, ut excommunicati, videntes se contemni; verecundiæ rubore suffusi ad mentem redeant, & culpam agnoscentes satisfaciant Ecclesiæ præcepto, & a contumacia desistant, *can. cum non ab homine* 14. *hoc titul.* Effectus est, quod transgressores minorem excommunicationem incurrant, etiamsi sint exempti, *Nulli* 8. *hoc titul.* quorum privilegia huc se non extendunt; ut ne quidem Judici excommunicanti sit licita communicatio. Excipitur solus Pont. qui non ligatur suis legibus. *Gl. in d. c.* 8.

Dixi supra: Exceptis casibus jure expressis, quia sunt casus, quibus communicatio est extra pœnam, veluti si fiat in salutem animæ excommunicati, ut conversus culpam agnoscat, & veniam petat. Illa quoque excusat, quam causat necessitas corporalis, *can. si vero* 34. *h. tit.* sive excommunicati, ne fame, aut morbo pereat; sive etiam non excommunicati, si æger indigeat corporis curatione, si aliunde quam ab excommunicati opera haberi nequeat, *c. inter* 31. *in fine h. tit.* Quomodo & eleemosyna ab eo peti potest, eique dari, *c. quoniam multos* 103. *XI. q.* 3. * Ubi uxor dicitur posse manere cum marito excommunicato, eique communicare, non tantum quoad debitum conjugale, verum quoad omnia obsequia, prout exigit matrimoniale vinculum, quia a prohibita simpliciter participatione cum excommunicato excipitur generaliter, & indistincte uxor, *d. c. quoniam*. Quo privilegio gaudebit & sponsa de præsenti, quia venit nomine uxoris, imo uxor est, cum consensus, non copula nuptias faciat. In sponsa de futuro verius est, non obtinere idem privilegium, tum quia uxoris appellatione non contineatur, *l. si quæ* §. 2. *D. de ritu nupt.* tum quia ad nulla obsequia obligetur sponso, ut ne quidem cohabitare ei etiam non excommunicato permittatur per Trid. Sess. 24. *c.* 1. *de format. matrim.* Quæ licentia non est extendenda: ut liceat uxori communicare cum excommunicatis, qui viro excommunicato adsunt, quia cessat ratio, quæ est in vinculo matrimonii. Unde vero cœnante excommunicato, non licet uxori accumbere mensæ. Cessat quoque ista licentia in crimine, cujus participationi non impune se immiscent, *d. cap. inter* 31. *in fine hoc tit.* Ut & in casu, quo sub excommunicatione, in causa matrimonii, de cujus valore lis pendet, usus matrimonii interdictus, quia communicatio redundaret in periculum animarum, imo esset communicare in crimine, *c. concubinæ* 55. *h. t.* Divortio quoque separatæ uxori non videtur licita communicatio cum marito durante divortio, quod ab obsequiis ejus sit libera. Non impedit

102
103

dit tamen excommunicatio reconciliationem, quæ licitam facit communicationem, cum ad debita obsequia obliget conjuges.

104 Dubitatur, an & viro liceat communicare cum excommunicata uxore? Resp. Dubitandi causam sumi ex *d. can. Quoniam*, in quo fit tantum mentio uxoris communicantis impune cum viro excommunicato. Ut ad virum trahi non debeat, cum in eo non sit eadem ratio; quia ideo videtur datum uxori, quod ejus non sit corrigere maritum, uti est mariti corrigere uxorem, cujus est caput. Verum idem dicendum est de marito; cum vir & mulier sint correlativa, uti uni concessum, non sit denegandum alteri, *l. fin. C. de indicta vidnit. toll.* Et facit ratio concessionis, quæ consistit in mutuis obsequiis, & difficili separatione, propter fornicationis periculum: quæ rationes & in viro locum habent. Cov. *in c. Alma p.* 1. *§.* 1. *n.* 8. Navar. *c.* 27. *n.* 37. Sanch. *de matrimon. lib.* 9. *disp.* 14. Suarez *Disp.* 15. *sect.* 4. *nu.* 13. & 14.

105 Liberis quoque licitum est cum talibus parentibus manere; uti & servis, ancillis, rusticis, qui ante sententiæ prolationem ad familiare obsequium tenebantur, *d. can. Quoniam d. c. inter* 31. & *c. si vero* 34. *h. t.* idque ratione juris ad obsequium, ad quod tenentur, quodque sine communione præstare nequeunt. Ut idem non sit concessum iis, qui postea ad obsequium excommunicato se obligant, cum eo communicando contra Canones; qui jure quidem quæsito eum non privant, quæri tamen de novo nolunt. Et hæc quoad ea, quæ servitium exigunt, & jus subjectionis. Non recte hoc traxeris ad subditos Domino temporali excommunicato, qui omnino absoluti sunt a præstanda fidelitate Domino, *can. nos Sanctorum XV. qu.* 6. eo quod communicatio cum tali Domino non sit subditis tam necessaria ad vitam humanam, & quia talis non excommunicetur nisi ex atrocibus, & gravibus criminibus. Plura Suarez *d. disp.* 13. *sect.* 6.

106 Exceptis itaque dictis personis, & causis communicantes cum excommunicato, minori involvuntur excommunicatione. Aliquibus tamen casibus, & majorem incurrunt, uti communicantes in divinis, vel in ipso crimine, aut in conceptum judicis, *c. significavit* 18. *c. nuper* 29. & *c. Conenbinæ* 55. *hoc tit.* Navarr. *dict. cap.* 27. *num.* 28. propter graviorem materiam: nisi excuset ignorantia non tantum facti, sed & juris, ut mox dicetur. An justo metu cum aliquo communicare coactus excusetur, dictum est sup. *De his, quæ vi &c.*

Excommunicationis itaque majoris effectus sunt, separare a communione fidelium, suffragiis Ecclesiæ, usu jurisdictionis privare, inhabilem reddere ad beneficia obtinenda, fructibus obtentorum privare, & alii, de quibus supra. Quamvis actus privati teneant, ut ex dictis est colligere, cum nullibi irritantur. Covarr. *ad c. Alma p.* 1. *§.* 1. *num.* 9. matrimonium ab excommunicato initum teneat, *c.* 6. *sup. de eo, qui duxit quam poll.* Ordo collatus characterem imprimat, licet exercitium ejus sit suspensum, *c. cum illorum* 32. *§. si autem hoc tit.* testamentum sit validum, *arg. c. fin. de pœnis in* 6. ubi excommunicatus propter cædem Cardinalis, & hæresim specialiter prohibetur testari, ut alia de causa excommunicati testamentum teneat; firmat enim regulam exceptio in non exceptis. Covart. *de testam. part.* 2. *num.* 55. Clar. *§. Testamentum qu.* 24. 107

Dicta de effectu excommunicationis obtinent de jure antiquo in excommunicato etiam non denuntiato. Quod de jure novo in Concilio Constantiensi per Martinum V. restrictum est tantum ad eos, qui sunt denuntiati nominatim, aut notorii Clericorum percussores. De posteriori tantum est quæstio, cum in *Extrav. Ad evitanda in d. Concil. Constit.* non fiat mentio notorii percussoris Clericorum, sed generaliter notorii excommunicati, qui talis est, ut nulla tergiversatione celari possit: ut non debeat restringi tantum ad notoriam Clerici percussionem, sed, uti verba citata a Nav. *d. c.* 27. *nu.* 35. sonant, generaliter locum habere in quolibet excommunicato notorio, qui celari nulla tergiversatione potest. Quod ipsum sentit Navarr. *d. loco*, sed consuetudine postea restrictam esse *d. Extravag.* ad percussionem Clerici notoriam. Alii tamen *d. Extravag.* aliter citant, pro his: *Aut si aliquem ita notorie excommunicationis sententiam constiterit incidisse* legentes, *Salvo, si quem pro sacri-* 108

sacrilega manuum injectione in Clericum sententiam latam a Canone adeo notorie constit. ix. cid. &c. Quam lectionem plerique sequuntur, tenentes non alios vi istius Extrav. excommunicatos hodie esse vitandos, quam denuntiatos Clerici percussores. Estque consuetudine ista limitatio recepta, cum videamus passim Catholicos cum haereticis publice sine scrupulo communicare, quos vitare hoc tempore vix foret possibile. Vid. Navarr. *Cons. 1. qu. 24. de constit.* Guttier. 1. *Qu. can. c. 2.* Suar. *de censur. disp. 9. sect. 2. n. 4. & 5.*

109 Dubitatur autem, quae sit ratio restrictionis ad notorium Clerici percussorem? Resp. Specialitatem rationis poni posse tum in majori favore, & securitate Ecclesiasticarum personarum; tum quod percussio scandalum saepe pariat, & in Ecclesia semper sit habita odiosa, & ex se communiter ita sit notorium, ut omnem dubitationem excludat. Ut non possit ista decisio extendi ad haereticos, quorum factum etsi gravius, quam percussio, tamen in locis, ubi fides viget, rarissimum est, ut sint notorii. In locis vero, ubi fides non viget, & numerus haereticorum est copiosus, vix est, ut evitari queant. Et ut non subsit ratio differentiae, imo paritas, aut major causa in haeresi, non tamen ea dat sufficiens argumentum extendendi prohibitionem legalem in uno casu expressam ad aliam. Uti nec sublata prohibitione in uno casu, vel materia, sub certis terminis, etiamsi in aliis apparet rationis paritas, non est tamen ea sufficiens ad extensionem; nisi accedat voluntas legislatoris. Ita fere Suarez *dict. loco num. 6.*

110 De eo quoque dubitatum, an post sententiam specialem ab homine latam requiratur denuntiatio, vel publicatio? Resp. Negare id aliquos, nixos *d. Extravag. ad evitanda*, quae solum excipit excommunicatos a jure, vel ab homine, per sententiam generaliter promulgatam, quam vult ad effectum vitandi talem a Judice publicari, vel denuntiari specialiter, & expresse, ut videatur hunc effectum habere illa, quae ab homine est specialiter promulgata. Pro qua parte facit, quod a lege antiqua non sit recedendum; nisi quatenus patet per novam mutata. Contraria tamen sententia est probabilior, scilicet etiam eo casu ad praedictum effectum requiri denuntiationem. Cujus ratio est, tum quod consuetudo, quae est optima legum interpres, *dict. Extravag.* ita sit interpretata, tum quod conveniat fini ejusdem, quippe inductae ad vitanda scandala ac pericula, & succurrendum timoratis conscientiis. Quod continget facilius, posita opinione posteriori, quam priori, cum saepe non ita sit notorium, sententiam excommunicationis esse latam, nisi & publicata sit. Nec discordat ista sententia a rigore, & proprietate verborum *dict. Extravag.* quando quidem primo excludat censuram latam per jus, aut hominem, ac deinde subjungat de lata specialiter in certam personam, quam etiam vult publicari, & denuntiari, ut effectum producat evitandi ligatum: qui ante illam publicationem, sive denuntiationem non erit vitandus, ne quidem a Judice, aut Parocho, qui denuntiationem habeat paratam. Navar. *ad can. 1. f. Laboret n. 23. de poenit. dist. 6.* Suar. *d. sect. 2. n. 8.*

Quid si censura publicetur contra certam personam, sub conditione de futuro, an sufficiet illa ad effectum evitandi personam? Resp. Ejusmodi publicationem non simpliciter esse talem, aut damnationem censurae; cum sententia tantum sit conditionata, ut impleta conditione, denuo absolute in personam sit publicanda, aut denuntianda in particulari, expressa persona. Cov. *ad c. Alma p. 1. §. 2. n. 8.* Faciet autem censeri nominatim excommunicatum sententia declaratoria criminis commissi per certam personam, quae nominatim exprimitur, si isti crimini certum, & indubitatum sit annexam esse ipso jure excommunicationem. Covarr. *d. l. 9.* Suar. *d. sect. 2. n. 10.* 111

Quantum ad manifestum Clerici percussorem; talem ponet evidentia facti, talis scilicet, quae nulla tergiversatione possit celari, aut aliquo erroris suffragio excusari. Unde non erit satis, delictum posse probari per testes, aut quod de eo sit publica fama absque facti evidentia, quia dum in eo sit publica fama, absque facti evidentia, quia dum in eo statu consistit, nondum potest dici crimen notorium, sed tantum probabile, *c. Tua nos & cap. fin. sup. de cohab. Cler. & mul.* Unde imprimis necessarium erit, ut percussio sit commissa coram multis testibus, 112

ex quorum testimonio ita publica fiat, ut celari nullatenus valeat.

Ubi quæri posset, an qui viderunt percussionem, statim teneantur evitare? Resp. Si taliter sit commissa, ut nihilominus censeatur occulta, propter silentium testium non teneri eos vitare, cum non sit manifesta, uti requirit *d. Extravag.* Quod si ita facta sit, ut moraliter statim sit divulganda, teneri eos evitare. Priori etiam casu, si non publice, ne innotescat aliis, saltem privatim est vitandus illis, qui viderunt, postquam ita notorie constiterit de percussione, ut celari non possit, secundum *d. Extrav.* qua de re plura Suar. *d. sect.* 2. *n.* 11 & 12.

De Suspensione.

113 Secunda species censuræ est suspensio, quæ proprie sumpta est censura Ecclesiastica, qua minister Ecclesiæ impeditur functiones Ecclesiasticas exercere, aliave spirituali potestate uti. Ex quibus patet, quatenus differat ab Excommunicatione, quæ separat ab Ecclesiastica communione fidelium; minor passiva, major etiam activa, suspensio vero tantum ad functiones Ecclesiasticas se extendit. Unde laicos non concernit, qui ex se sunt inhabiles ad ejusmodi functiones; quos etiam excommunicatio comprehendit, ut hæc operetur omne id, quod suspensio, & amplius. Differt & in eo, quod suspensio feratur & in personas singulares, & in communitatem, ut talis est; excommunicatio vero nonnisi in personas singulares.

114 Est autem duplex, alia ab officio, alia a beneficio. Addunt aliqui tertiam speciem, ab officio scilicet, & beneficio simul, verum ea non videtur continere censuræ speciem per modum unius, sed duarum, unde supervacua, *cap.* 2. *de off. deleg. in* 6. Simpliciter lata, & de officio, & de beneficio videtur accipienda, cum non sit major ratio, cur de uno accipiatur, quam de alio, & generaliter posita ita accipienda sint. Et quamvis aliqui negent in jure ferri simpliciter hanc censuram, sine explicatione ab officio, vel beneficio, contrarium tamen patet ex *Clem. un. §.* 1. *in fine de privil.* & præcipue ex *Extrav. decid. de privil. inter Com.* quæ suspensionis sententiam simpliciter continet; ut ad utrumque sit referenda, nisi adjuncta aliud velint: qua de re late Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 2. *n.* 7. & *seqq.* Nomine officii intelligitur potestas spiritualis ad actum aliquem spiritualem, exercendum, sive sit Ordinis, sive jurisdictionis, aut administrationis Ecclesiasticæ. Nomine beneficii intelligitur jus perpetuum ad fructus Ecclesiasticos, ex causa tituli spiritualis.

Est & suspensio alia Totalis, sive integra, alia Partialis: illa ab aliquibus dicitur major, hæc minor. Illa ab ordine facta privat ordinis ac muneris Ecclesiastici usu, non etiam ipso ordine: a beneficio fructuum beneficii perceptionem impedit: hæc vero tantum parte privat (secundum verba determinantia actum, ut collocationem ordinis beneficii) aut ordine tantum, jurisdictione, vel econtra, aut parte fructuum, non omnibus. Est est alia Perpetua, alia Temporalis. *Gloss. in Clem.* 3. *V. suspensi de pœnis*. Quando vero sit totalis, aut partialis, quando perpetua, aut temporalis, ex verbis colligendum; ideoque verba attente consideranda, nec extendenda, quia pœnam continent. Unde suspensus ab ordine non erit suspensus a jurisdictione, nec e diverso; quia ordo quid est distinctum a jurisdictione, non necessario illi adnexus, ut probat *c. Aqua* 9. *supr. de consecr. Eccles.* Suspensio ab officio complectitur & ordinem, & jurisdictionem, ut absolute prolata utroque privet, id est omni usu ordinis, & jurisdictionis. Unde taliter suspensus immiscens se divinis fit irregularis; *c.* 1. *de sent. & re jud. in* 6. talisque suspensio absque loci determinatione lata faciet ubique inhabilem ad officium, ut ne quidem id acceptare possit, quia verba simpliciter prolata hoc præ se ferunt. Nec facit, quod limitatam jurisdictionem habens extra illam non operetur, *cap.* 2. *de consti. in* 6. quia hoc verum est directe, per legem communem, vel statutum; particularia tamen præcepta etiam subditos ligant extra territorium. Vid. Suarez *Disput.* 26. *sect.* 1. *num.* 9. Sic & perpetuo durat, donec auferatur, prolata sine temporis limitatione. Suarez *ibid. num.* 13. 115

Quæritur: An suspensio ab officio trahat secum suspensionem a beneficio? 116
Resp.

Resp. Rationem dubitandi esse; quod beneficium detur propter officium; ut ab hoc suspensus, videatur & dicendus ab illo suspensus, ne sine causa beneficium habeat; & accessorium; quale est beneficium respectu officii, sit salvum, principali impedito. Ita tenet Gloss. in c. 4. *supra de Clerico excomm. ministr.* Verius tamen suspensionem ab officio praecise latam, sive a jure, sive ab homine, per se non includere suspensionem a beneficio, & consequenter non privare fructibus beneficii. Exceptis distributionibus, quae non dantur nisi adsistentibus divino officio, cum debeantur ratione ministerii, & adsistentiae actualis in ipso officio, ut dictum supr. *De Cleric. non resident.* Tenet hanc sententiam Nav. *in summa c.* 27. *n.* 160. *& ibi citati.* Abbas, *& alii in Clem. Cupientes de poenis & in c. Apostolicae sup. de except.* Suar. *d. disp.* 26. *sect.* 3. *n.* 4. Avila *p.* 3. *disp.* 2. *dub.* 1. *concl.* 6. & confirmat per *c. inter supr. de purgat. Canon.* Ubi licet Ecclesiastica constitutio aliquos tantum ab officio suspendat usque ad purgationem Canonicam, laudat tamen Pontifex eum Praelatum, qui propter criminis enormitatem suspenderat reum etiam a beneficio. Ut inde colligere detur, suspensionem a beneficio non includi sub suspensione ab officio, nisi exprimatur; frustra enim alias ibi ex facto laudaretur Praelatus. Ratio est, quia poenalia sunt stricte interpretanda. Nav. *Cons.* 41. *n.* 2. *de homicid.* Hinc suspensus ab officiis divinis ab iis tantum abstinet, ad quae ex officio tenetur: ab Ecclesiae ingressu non arcetur, neque quominus intersit divinis officiis, participet Sacramenta, aliaque, quae non sunt officii divini.

117 Q. II. An suspensio ab officio impediat adquisitionem novi beneficii? Resp. posse quidem ita videri, ex regula generali, qua qui privatur munere, vel actu, privatur etiam susceptione eorum, quae ad tale munus, vel actum ordinantur, *argum. c. fin. supr. de Cler. excomm. ministr.* ubi minori ligatus excommunicatione non eligitur ad beneficium Ecclesiasticum. Videtur tamen non tam irrita collatio quam irritanda. Juxta *d. c. fin.* eo quod suspensus non tam sit inhabilis, quam prohibitus. Suarez *d. sect.* 3. *num.* 7. *&* 8. Quod & dicendum de suspenso a beneficio.

Suspensus simpliciter ab Ordine censetur suspensus ab omni Ordinum majorum & minorum usu, cum locutio indefinita aequivaleat ex parte praejudicati universalis. Non suspenditur autem quis nisi ab ordine jam suscepto: ut suspensio ista per se primo non impediat receptionem ordinis, sed consequenter tantum, quia suspensus ab inferiori consequenter est suspensus ab usu Superiorum, si eos habeat, vel si non habeat, impeditur ab eorum receptione, quae frustra est, cum non detur eorum usus, sive exercitium. Suspensus a superiori non manet suspensus ab inferiori, quia poena non extendenda: uti & suspensus a collatione superioris inferiorem conferre non prohibetur. Econtra tamen suspensus ab inferiori collatione superiorem non confert: censetur enim per consequentiam prohibitus, cum cui non datur minus, nec concedatur majus. Suspensio ab administratione non adficit quoad usum ordinis, quia ista huic adnexa non est. Suspensio cum determinatione certi actus seu partis jurisdictionis tantum suspendit ab illo actu; quem verba determinantia significant, veliti a collatione beneficiorum. *Gloss. in* 6. *Clem.* 7. *suspensis de poenis.* Vid. latius haec tractata apud Suarez *dict. disp.* 26. *sect.* 4. *per tot.* 118

Q. An suspensio a beneficio operetur quoad officii usum? Respond. Possessionem quidem beneficii manere salvam, fructuum vero perceptionem esse impeditam, non tamen ordinis usum impediri per talem suspensionem praecise latam, sive addatur dictio taxativa: *Tantum*, sive non. Nam licet beneficium propter officium detur, atque ita possit videri eum, qui non fruitur beneficio, non obligari ad officium, tamen salva manet obligatio officii, quae comitatur, vel causa est beneficii: cujus proprietas est integra, ut & integra sit obligatio. Quod vero beneficii careat commodo, ejus culpa est, quae non debet liberare ab obligatione ante contracta, quia contra regulam juris culpa cederet lucro peccantis, qui reportaret ex ea commodum. Deinde cum nomen beneficii in rigore non denotet officium, & verba poenalia sint accipienda in rigore, suspensio beneficii non debet extendi ad officium, *Gloss. in c. cupientes* 10. 119

§. ce-

§ *cæterum V. Beneficiis de elect. in 6.* uti per textum istum tradit, posse per privationem beneficii suspensos a beneficio compelli ad officium, nisi allegent rationabilem causam. Suarez *disp.* 27. *sect.* 1. *num.* 3. *& seqq.*

120 Alia quæstio est, quid in hac suspensione veniat nomine beneficii? Resp. Omne id venire, quod beneficii late sumpti nomine venit, sive simplex sit, sive duplex, ut dignitas Rectoria, aut alia id genus. Ut & Episcopatus veniat, qui licet beneficii absoluti dicti nomine non veniat; *Gloss. in c. Felicis §. quod si quis V. Pontificalem de pœnis in 6.* venit tamen nomine beneficii late sumpti, hac in materia. Non obstante textu in *c. Si compromissarius 37. de elect. in 6. & c. Quia periculosum 4. h. tit. in 6.* ubi sententia suspensionis a beneficio non tangit Episcopos. *Gloss. ubi V. officii*: nam ibi agitur de suspensione lata in universali contra aliquid agentes, quam concernere etiam Episcopos periculosum est, propter Pontificalis officii executionem, *d. c.* 4. *& Gloss. in d. c. 37. V. de jur.* Unde taliter lata non tanget Episcopos, si non exprimatur. Suarez *d. l. n.* 16.

121 Q. III. An & pensiones concernat? Resp. Certum est illas, quæ dantur titulo spirituali, quales sunt loco beneficii, etiam venire eo nomine, easque suspensione a beneficio contineri: dubium tantum esse de illis, quæ non dantur titulo spirituali, nec sunt beneficium Ecclesiasticum, cum non sint jus perpetuum, uti est de ratione beneficii. Ut suspensio a beneficio non videatur eas concernere, cum sit pœna non extendenda ultra verborum proprietatem, & pensio talis proprie non sit beneficium. Nec facit, quod excommunicatio privet hujusmodi pensionibus, quia ista privat omni communicatione spirituali: percipere autem istas pensiones nomine beneficii resignati est quædam communicatio spiritualis. Suspensio vero a beneficio non privat omni communicatione, sed ejus fructibus, ut tales sunt: pensio autem non pertinet ad fructus, ut tales. Vide Suarez *dict. sect.* 1. *num.* 15. *& disp.* 13. *sect.* 1. *num.* 7. *& seqq.*

122 Q. IV. An suspensio a beneficio concernat universaliter beneficia omnia? Resp. Et Pontificem, & Episcopum suspendere posse Clericum suum ab omnibus beneficiis & officiis, quæ habet etiam alibi, si ferat criminis gravitas. De Pont. patet, propter ejus universalem jurisdictionem. De Episcopo posset dubitari, ex eo, quod ille actus excedat jurisdictionem Episcopi particularis, extra territorium non operatur, *l. fin. D. de jurisd.* Dicendum tamen & hunc posse suspendere suum Clericum ab iis beneficiis, quæ alibi habet. Non obstante *dict. l. fin.* quæ tantum procedit in casu, quo sententia fertur in beneficium alibi existens, non etiam in casu, quo fertur in personam subjectam, & in quam est jurisdictio, quæ judicatur indigna beneficio, non tantum uno in loco, verum & in alio, ut proinde non excedatur territorium. Quo facit distinctio JCti in *l. Ex ea postul.* propter infamiam prohibitum postulare uno in loco, nec posse alibi ad postulandum admitti, quia ipsa persona est inhabilis facta; prohibitum autem in uno loco postulare, citra infamiæ causam, alibi non prohiberi, quia persona sit integra. Abbas *in c. Pastoralis* 53. *§. verum n.* 20. *& 21. sup. de appellat.* Est autem discrimen inter sententiam Pont. indefinite positam & Episcopi, quod scilicet illius, si aliunde non limitetur ex verbis aut causa, intelligatur universalis, propter universalem ejus jurisdictionem, Episcopi vero absolute posita, si amplius nihil declaretur, restringenda sit ad beneficia territorii sui, quo concluditur ejus jurisdictio. Idem de statuto dicendum. Abbas *d. loc. n.* 21. Suarez *d. sect.* 1. *n.* 17. *& seq.* Attendendum tamen, quid hac in parte consuetudo habeat, ac permittat.

Effectus suspensionis a beneficiis est, 123
non tam privare beneficii proprietate, quam potius fructuum perceptione, & impedire, ne eos suos faciat, uti dictum supra *eod. n.* 115. Et hoc quidem quoad futuros; nam perceptos non adficit suspensio; uti nec illos, ad quos jus propter servitium præteritum est quæsitum, etiamsi necdum sint percepti. Nam est mere per accidens, quod reali possessione non sint adquisiti, ut circa eos nihil debeat operari suspensio.

Ubi quæsitum, an suspenso a beneficio 124
debeantur quotidianæ distributiones? Resp. Id posse videri, eo quod suspensus a beneficio non censeatur suspensus ab offi-

cio,

cio, et distributiones, quæ nomine officii, id est, adsistentiæ corporalis in Choro dantur, non possint non competere nomine beneficii. Contra tamen dicendum, scilicet, & illas comprehendi sub suspensionis effectu, ut recte tenet Gloss. in *Clem. 2. V. suspensus sup. de vita, & honest. Cleric.* quam alii sequuntur, ea ratione, quod & hæ debeantur intuitu beneficii. Et licet immediate dentur propter adsistentiam vel officium exhibitum, non tamen citra titulum beneficii, sine quo officium non est sufficiens ad lucrandas distributiones, ut sint veluti ejus pars; & suspensio beneficium concernens etiam eas tanquam partem concernat. Aliud est in distributionibus, quæ non spectant ad titulum beneficii; ejusve fructus, nec ullo modo illis adnexæ, sed extraordinarie a fidelibus offeruntur, tanquam eleemosyna ratione Missæ, anniversariorum, aut alia pia devotione: nam hæ fructuum beneficii nomine non comprehenduntur, nec ad eas pertinebit suspensio, nisi consuetudine vel auctoritate superioris fructibus beneficii imputentur, tunc enim non spectanda origo, & ut beneficium ipsum, ita & hæ censebuntur suspensæ. Navarr. *Cons. 13. De Clericis non resid.* Suarez *dict. sect. 1. numer. 19.*

125 Est & quæstio, an suspensio ista impediat Episcopum a collatione beneficiorum? Resp. Id videri: ex eo, quod collatio beneficii sit quidam fructus Episcopatus. *Gloss. fin. in c. cum olim sup. de majorat. & obed.* Ubi non recte quis objecerit, non esse fructum pretio æstimabilem, quod gratis fieri debeat; nam hoc non facit, quin sit æstimabilis; ut in simili tradit Nav. *in Comment. Can. si fœneraveris XIV. q. 3. notab. 9. num. 17.* Et ut sit inæstimabilis pretio, nihil tamen hoc faciet; cum suspensio beneficio simpliciter fiat, nec admittat istam limitationem. Dicendum tamen, collationem improprie dici fructum Episcopatus, & revera pertinere ad ejus officium, cujus est actus, non etiam beneficii. Non concernere autem suspensionem a beneficio ipsum officium, paulo ante dictum est. Unde & suspensus a beneficio actu eligendi hoc ipso non est privatus, ut dictum sup. *de elect. n. 15.* nam hic actus est magis officii, quam beneficii. Non obstat *c. quisquis 43. sup. de elect.* quia ibi non dicuntur privati jure eligendi ratione suspensionis a beneficio, sed quia indignum elegerant, & quidem pro ea vice tantum. Vid. Suarez *d. sect. 1. n. 33.*

Spectat & hoc ad effectum suspensionis quod in iis, a quibus est suspensus sit vitandus Clericus ab aliis fidelibus. Quod hodie tantum procedit in eo, qui est denuntiatus, secundum *Extrav. Ad evitanda, de qua sup.* nisi tamen urgeat causa necessitatis. Quod si toleretur, non est evitandus. Non possum tamen provocare non paratum, nec se ingerentem ad actum jurisdictionis, a quo prohibitus, quia hoc foret cooperari ejus peccato, quod contrahitur contraveniendo præcepto Ecclesiæ aut judicis, non sine labe cooperantis. Vid. Avila *p. 3. dub. 4.* Dicta de effectu suspensionis vera sunt, si sententia debita forma sit prolata: qua de re sup. *c. princ. h. t.* 126

De Interdicto.

Tertia Censuræ species est Interdictum, quo verbo (derivato ab interdicendo) generaliter sumpto denotatur prohibitio a Superiore facta. Notum hoc & legibus & Canonibus; apud Jurisconsultos tamen non tam a prohibendo dictum videtur, quam quod inter duos dicatur, *Instit. de interdict. §. 2.* quamvis, & in jure civili accipiatur ista vox pro prohibitione. *D. de interd. & releg. & l. 1. D. de curat. furios. dando*, & in Latino sermone ea significatio frequentior. In hac etiam materia sumitur pro prohibitione usus bonorum Ecclesiasticorum. Ut sit censura Ecclesiastica prohibens usum quarumdam rerum spiritualium, ut fidelibus communem, quatenus talis. Distinguitur ab Excommunicatione, quæ privat quidem usu rerum sacrarum, non tamen quatenus est usus rei sacræ, sed quatenus est communicatio cum aliis fidelibus: ut privet communione non tantum in divinis; verum & humanis. Interdictum vero solum privat usu rerum sacrarum, non tamen omnium, sed tantum expressarum, secundum modum in jure declaratum, & quidem formaliter per se, atque independenter a communicatione cum aliis. A suspensione differt, quod ea privet quidem aliquo usu, 127

usu, non tamen ut communi, sed ut proprio alicujus potestatis Ecclesiasticæ, seu ut ministerio ex officio: & quidem activo Clericos tantum, interdictum vero etiam passivo, etiam laicos concernens. Sic non dicitur Missa tempore interdicti, nec confertur sacra Eucharistia; nisi aliud exigat necessitas, neque alia Sacramenta conferuntur. Sacra Unctio ne quidem tempore interdicti datur, cum tunc tantum sit ejus, *c. quod in te sup. de pœnit. & remiss.* Ordinis quoque interdicta susceptio tam quoad laicos, quam quoad Clericos, cum locus sit interdictus, quoad utrosque Matrimonium simpliciter non celebratur, quod licet ad contractum pertineat, præcipua tamen ejus vis est in Sacramento, ideoque idem in eo, quod in aliis Sacramentis, cum non excipiatur, quamvis contractum teneat, *Gloss. in Alma V. Sacramentis h. t. in 6.* & hodie quidem secundum formam Trid. *de qua sup. De clandest. matrim.* Excipitur Baptismus, *c. quoniam eod. in 6.* quod sit necessarius ad salutem, & plerumque periculum sit in mora. Excipitur & confirmatio, ex pari ratione, *d. c. quoniam*: nisi tamen ipsa persona sit interdicta, aut interdicto causam dederit; nam cum talis excludatur a Sacramento Pœnitentiæ, donec satisfecerit, a fortiori erit incapax Sacramenti, cujus pœnitentia est præparatio. Pœnitentiæ quoque Sacramentum non denegatur tempore interdicti, propter necessitatem periculo vicinam. Vid. de his latius Cov. *in c. Alma p. 2. §. 2. n. 7.* Suar. *de Censur. Disp. 33. sect. 1. per tot.* Avila *p. 5. Disp. 4. Dub. 8. & seqq.*

128 Interdicti variæ sunt divisiones. Prima est, quod aliud sit Canonis; aliud hominis, qua de re actum supra *in princ. h. t. de censuris in genere*. II. Aliud Locale, aliud personale. Hoc dirigitur immediate in personam, cui interdicitur certus rerum divinarum usus. Illud fertur in locum, in quo divina officia fieri prohibentur, qui ut est capax alicujus sanctificationis, ita & inhabilitatis ad divinum officium, ut dictum supr. *de consecr. Eccles.*

III. Locale aliud est Generale, aliud Speciale, *c. Præsenti h. t. in 6.* ubi agitur de generali interdicto locali: & *c. cum in partibus 16. infr. de V. S.* ubi fit mentio & generalis & particularis. Illud fertur in locum generalem plura particularia loca sub se continentem, cujusmodi est regnum, Provincia, Diœcesis, Civitas, Castrum, ex causa contumaciæ subditorum, *d. c. 17. & ibid. Gloss.* Speciale vero est, quo hæc vel illa Ecclesia interdicto supponitur, veluti una parochia, cui non sunt subjecta alia loca, quia si alia loca habeat adnexa, spectabit ad interdictum generale. Quod interdicto loco aliquo generaliter, excipiatur una aut altera Ecclesia, non faciet interdictum esse particulare, cum non minus generale habeat objectum, nec feratur in locum particularem, uti fertur particulare, sed generaliter in locum. Vid. Plura de hac divisione apud Suar. *Disp. 32. sect. 2. num. 4. & seq.*

IV. Potest & personale dividi in Speciale & Generale. Illud fertur in singularem personam, unam sive plures, dummodo ad singulas res per se tendat; hoc vero fertur in universitatem aut collegium, populum. Quod interdictum adficit singulas personas, quæ sunt partes communitatis, in quam lata est, *c. si scientia 16. eod. in 6.* non etiam eas, quæ extra eam sunt, cum pœna non extendatur extra illum, cui infertur. Hinc interdicto Clero non potest censeri interdictus populus, nec econtra *d. cap. 16.* Nam licet nomen *Populi* ex rigorosa significatione comprehendat omnes homines ejus congregationis, & Laicos & Clericos; tamen juxta usum Ecclesiæ, & hujus juris, populus simpliciter dictus solet pro laico accipi, & a Clero distingui, qui sub eo interdicto non comprehenditur, si aliud non habeat sententia. Familia Episcopi interdicta, & Clerici & laici comprehenduntur, cum & laici sint de familia: & interdictis Doctoribus etiam Clerici Doctores censentur interdicti, cum nomen Doctoris sit commune & laico & Clerico. Suar. *d. sect. 2. n. 13. & seq.*

Effectus interdicti, sive localis sive personalis est, I. Usus Sacramentorum privatio, qua de re diximus sup. eod. Ubi distinctio ponenda inter locale & personale: nam istud generale in civitatem latum, propter delictum domini, facit quidem eo in loco cives innoxios non admitti ad divina, alibi tamen iis intersunt sine noxa; hoc vero facit, ne quidem alibi eos interesse divinis, *d. c. 16.* Ratio differentiæ est, quod hoc ipsas & sin- 129

singulas personas liget: illud vero locum adficiat.

130 Quid si aliquis habeat duo domicilia, unum in loco, ubi populus est generaliter interdictus, aliud in loco non subjecto interdicto? Respond. Aliquibus videri, satis esse respectu habitationis unius loci esse impositam pœnam, eamque obligare, nec excusare domicilium alibi habitum: rectius tamen dici, non teneri, propterea, quod non sit major ratio, cur sentiat onus unius communitatis, quam libertatem alterius, cum utriusque sit pars, & in pœnalibus in mitiorem partem inclinare debeamus, *cap. Odia* 15. *de R. J. in* 6. Nisi tamen actu in territorio populi interdicti habitet; nam pro tunc est major ratio, cur sentiat onus illius populi, illique conformetur. Ita Suarez *d. sect.* 2. *num.* 16. *secutus* Sylvest. *V. interdictum* 2. *n.* 13.

131 Quæritur: An Clero interdicto censeantur comprehensi & Religiosi? Resp. Eos in favoribus quidem sub nomine Cleri contineri, non etiam in pœnalibus: attamen cum *d. cap.* 16. dividatur loci alicujus communitas in Clerum, & populum; ut Religiosi non sub populo, sed sub Clero comprehendantur, dicendum & eos Clero interdicto generaliter comprehendi. Covar. *ad cap. Alma p.* 2. *§.* 1. *num.* 8. Verum vox Clerici interdum strictius sumitur, interdum generalius, ut materia subjecta, & circumstantiæ sint spectandæ. Suar. *d. sess. n.* 17.

Generale loci interdictum etiam in locis ejus particularibus suum habere effectum est dicendum, in iisque servandum, Unde interdicta diœcesi, Ecclesiæ, & alia loca particularia, Capellæ, & similia interdicto subjacent: item & cœmeterium, *c. civitas* 17. *b. t. in* 6. ubi interdicta, civitate etiam suburbia censentur interdicta de cujus intellectu. Vid. Suar. *d. sect.* 2. *n.* 23. *& seq.*

132 Quæri hic posset: An interdicto generali contineantur etiam loca exempta? Resp. Ita dici verius, *arg. d. c.* 17. *eod. in* 6. in quo dicitur, loca distantia, quia continentia sunt, comprehendi interdicto, ut multo magis dicenda sint concludi loca in ipsa civitate interdicta inclusa. Quo modo & Regulares tenebuntur ad observantiam interdicti positi per Ordinarium. Trid. *Sess.* 25. *cap.* 12. *de Regularib.* Quamvis per speciale interdictum talis locus non posset adfici censura, quia non subjectus.

Quæsitum & illud: An interdicta diœcesi, censeatur & Ecclesia Cathedralis interdicta? Resp. Negativam posse videri, *argum. cap. Quamvis de præbend. in* 6. ubi cui gratia facta est, ut de beneficio provideatur in aliqua Ecclesiarum diœcesi, dicitur non comprehensa Cathedralis. Verum hoc ibi specialiter isto in casu dispositum, ut non debeat extendi ultra casum, & dicendum sit Ecclesiam etiam Cathedralem censeri interdictam; cum ratio non sit, cur excipiatur caput, quod sub toto continetur. Ita Suar. *d. sect.* 1. *n.* 12. 133

Speciale interdictum tantum comprehendit ipsum locum, non etiam contiguum, nisi sit adnexus, & accessorium illius. Sic interdicta Ecclesia, etiam cœmeterium illi contiguum censetur interdictum. Dixi, nisi sit adnexus; nam contiguitas non facit unum alteri esse accessorium. Econtra, loco adnexa interdicto, non adficitur principalis, quia principale non adficitur vitio accessorii. Imo ne quidem pars principalis loci interdicta ipsum principalem locum adficiet, quia pœnæ non ampliandæ. Vid. Suar. *d. sect.* 2. *n.* 27.

Ex dictis patet esse diversitatem inter interdictum locale, & personale. Nam illud generale non infert hoc generale, nec e converso saltem per se, quia aliud exprimi potest. Probatur prior pars, quia per interdictum locale solum prohibentur homines loco isto audire divina, aut celebrare, non etiam extra, dummodo non dederint causam interdicto. Patet ex *dict. c. si sententia* 16. *eod. in* 6. ut ex vi ejus non interdicantur personæ. Posterior pars probatur per *cap.* 1. *de usur. in* 6. ubi post interdictum personale generale additur locale, propter contumaciam personarum: quod frustra fieret, si esset conjunctum personæ. Hanc sententiam tenet Navar. *in Summa c.* 27. *num.* 167. quamvis in diversam sententiam eat Covarr. 2. *Var. c.* 8. *circa fin & ad d. c. Alma p.* 2. *§.* 1. *num.* 7. motus textu *in c. Quod nonnulli* 25. *sup. de privil* quod expresse loquitur de locali generali, non etiam de personali. Vid. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 31. *&* 32. 134

Inter-

135 Interdicto quoque speciali personali non infertur locale speciale; nam interdicto Clero, non censetur interdicta Ecclesia, in qua ab aliis recte celebrantur officia, cum prohibitio personæ locum non concernat. Covar. *d. loco*.

Dubium est: An & econtra locare speciale inferat personale speciale? Resp. Posse videri, nempe, ut personale tantum comprehendit personam, non locum, ita vicissim locale non comprehendere personam, secundum dicta de interdicto generali. Contra tamen dicendum, saltem quoad substantiam & effectum, cum locale non feratur nisi supposita culpa alicujus, qui divinis interesse prohibetur, ut aperte colligitur ex *d. c. si sententia*, in verbis: *qui culpabiles non existunt, &c.* ubi a contrario colligere datur, eos, qui sunt culpabiles, non posse etiam alibi interesse divinis, alias exceptio ibi posita nihil operatur. Quod & videtur dici posse de interdicto locali generali, quod scilicet virtute semper includat interdictum personale speciale, ex jam dicta ratione, cum omne interdictum locale fundetur in delicto personæ alicujus vel plurium, quæ acerbius puniendæ sunt; personale autem non concernat locum, qui ejus causa non est. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 34. *&* 35.

136 Secundus effectus est Prohibitio divinorum officiorum, ut Horarum Canonicarum, &c. inter quæ præcipuum locum tenet sacrificium Missæ. Quæ prohibitio cum moderatione sumenda est, scilicet ne consuetudo more fiat, sed modo a jure præscripto, qui diversus secundum diversa interdicta. Et quantum ad interdictum locale, illud divina officia in loco cele-

137 brari impedit. * Excepto Missæ sacrificio, quod permissum necessitatis causa, ad conficiendam sacram Eucharistiam in viaticum & solatium ægrotorum, cujus renovatio fieri nequit, nisi in sacrificio Missæ. Cum autem ista necessitas in arbitrio consisteret, pro ratione necessitatis, melioris ordinis causa statutum postea fuit, semel in hebdomada sacrificium Missæ dici tempore interdicti in singulis Ecclesiis, causa conficiendi Corpus Domini, quod non negandum cum pœnitentia decedentibus, *c. permittimus*: 57. *hoc tit.* observatis tamen circumstantiis, quæ mox adferentur. Postremo, propter magna incommoda, quæ ex hac prohibitione sequebantur permissum celebrare Missam tempore interdicti singulis diebus, in Ecclesiis, & Monasteriis, *c. Alma mater eod. in 6.* Adhibitis tamen his circumstantiis. I. Submissa voce fiat, ne a prohibitis audiatur extra Ecclesiam, *c. quod in te, 12. sup. de pœnit. & remiss.* Qua ratione prohibitum adhiberi cantum, non etiam alta voce legi, ut ab adstantibus audiri possit. II. Januis clausis, in eumdem finem, ne ab exclusis audiatur & videatur. Unde Januæ integræ sint oportet. Hinc & in Clem. 1. *hoc tit.* fenestras aperire, aut Januas perforare tempore interdicti, dicitur spectare ad violationem interdicti. III. Non pulsatis campanis ex ratione, quod cum communis populus non sit admittendus ad officium Missæ, nec etiam convocari debeat per campanas, aut etiam alia signa publica. Ubi etiam dici potest parvulæ campanæ pulsum, quo non tam ad Missam convocantur, quam excitantur mentes audientium ad attentionem & adorationem Corporis Dominici, prohibitum esse, cum regulariter facile audiatur extra Ecclesiam. IV. Excommunicatis & interdictis personaliter exclusis. Excommunicatos excludi, non spectat proprie ad hunc locum, cum non solum interdicti, sed alio quovis tempore excludantur, non tantum ab officio Missæ, sed ab omni communicatione. Ad interdictos hæc pœna pertinet, & eos, qui interdicto causam dederunt, consilium, auxilium, favorem præbentes.

Ubi quæsitum: An laici non excommunicati aut interdicti admitti possint? Resp. 138
Videri id posse, *per d. can. Alma & d. c. quod in te*, quæ inter conditiones ponunt exclusionem excommunicatorum & interdictorum: ut alii non excepti sint admittendi, ex regula, quæ docet, exceptionem firmare regulam in non exceptis. Verum in contrarium stat consuetudo, quæ est optima interpres, non admittens laicos nisi privilegiatos; & communis opinio, fundata secundum aliquos in *c. licet* 11. *de privil. in 6.* quod tamen loquitur tantum de privilegio concesso aliquibus specialiter, ut apparet ex Tit. sub quo positum; quamvis referri possit ad privilegium commune per *d. c. Alma*. Probatur directius ista communis sen-

sententia per *Clem. 3. eod.* ubi reprehenduntur Fratres Minores, qui ad Missas audiendas admittebant eos, qui erant tertii ordinis exclusis aliis extraneis, quod quia generabat scandalum, Pont. & illos excludi mandat. Ut ex eo colligatur, laicis esse interdictam præsentiam in Missæ sacrificio: quamvis casus necessitatis, ut quia Sacerdos non habeat alium ministrum, faciet eum & laico uti posse, nisi sit ex specialiter exclusis. Præterea probatur idipsum ex *d. c. licet*, ubi frustra privilegium requireretur in singulari persona, ad licite audiendam Missam tempore interdicti, si id ei permissum foret jure communi. Vid. Covar. *ad d. c. Alma p. 2. §. 4. n. 4. & 5. late* Suarez *disp. 34. sect. 1. nu. 21. & seqq.*

139 Cæterum privilegium concessum singulari personæ faciet etiam ejus domesticos licite admitti ad Missam secundum *d. c. 11.* etsi ibi Conventui datum privilegium non communicetur cum ejus familiaribus. Cujus ratio est in eo, quod singularem personam solent domestici familiares comitari, non etiam ipsum Collegium aut Conventum. Ubi per familiares etiam intelliguntur illi, qui licet domi non habitantes solent tamen comitari. Navar. *d. c. 27. num.* 181. Et hoc accipiendum, quatenus principalis persona interest personaliter Missæ, quia illius respectu concessum id ejus comitatui, cui per se idem non est concessum. Unde, Domino non comparente, non est licitum comitatui Missæ interesse. Accipienda autem hæc de illis familiaribus, qui non sunt accepti in fraudem interdicti, *arg. c. fin. de V. S. in 6.* quia fraudibus est obviandum. Navar. *d. loco n.* 180. Idem privilegium competere habentibus Bullam Cruciatæ non est dubitandum etiam quoad familiares, ex dicta ratione. Quorum nomine aliqui etiam uxores comprehendunt, filios, nepotes, eorumque famulos, quibus contradicit Navar. *d. n.* 181. Cujus ratio est, quod in his cesset causa, ne scilicet privilegium reddatur inutile illis, qui non possunt incedere decenter sine comitatu, quæ tantum obtinet in iis, qui solent comitari. Plura hac de re Avila *p. 3. disp. 4. sect. 2. dub. 7.*

140 Secundus hic effectus obtinet quoad laicos non habentes privilegium, non etiam quoad Clericos non excommunicatos aut interdictos, & qui non dederunt causam culpabilem interdicto, qui possunt interesse sacris, etiamsi tantum primam habeant tonsuram. Ubi nomine Clericorum non tantum venient Clerici ejus loci, sed externi, etiam Religiosi, & quidem novitii, etiam fœminæ. Navar. *c. 25. num. 95. & d. c. 27. num. 175. cum d. c. Alma* concedat celebrari officia divina, ut id censeri debeat concedere omnibus ministris Ecclesiæ, quorum est officium istud, quod & est Clericorum primæ tonsuræ noviriorum, & fœminarum, qui officium una celebrant. Clerici conjugati, licet cum unica & virgine, etiam tonsuram & vestem clericalem deferentes, excludunrur, qui licet gaudeant privilegio Canonis & fori; quoad hoc tamen, de quo in præsenti agimus, habeantur sæculares. Navarr. *dict. cap. 27. num.* 174. Covarr. *ad dict. cap. Alma, q. 1. §. 4. n. 5. Illat.* 10. Nisi tamen sint adscripti alicui Ecclesiæ secundum Trid. *sess. 23. c. 6. de reform.* Nam ratio, quare excludantur, est, quia non sunt ministri altaris, ut, si sint deputati altaris ministerio, debeant gaudere isto privilegio.

Patitur effectus iste exceptionem in qua- 141
tuor anni festivitatibus, scilicet Nativitatis Domini, Paschatis, Pentecostes, & Assumptionis B. Virginis, quibus suspenditur interdicti effectus, poteStque dici Missa solemniter, admissis etiam interdictis. Illis tamen, quorum causa interdictum est prolatum, accedendi ad altare, idest, communicandi, non est licentia, aut etiam offerendi, & hoc, ut ad humiliationis & reconciliationis adfectum facilius inclinentur, *d. cap. Alma.* Suarez *d. sect. num. 37.*

Facit & interdictum locale, eo durante, Ecclesiasticam non concedi sepulturam. Quam concedens in casibus jure non permissis, uti & nominatim interdictum sepeliens in loco sacro, excommunicatur. *Clem. 1. de sepult.* etiamsi sit corpus pueri aut amentis, quales licet non sint excludendi a divinis officiis, ut tenet Covar. *dict. p. 1. §. 4. num. 5. illat.* 12. quia non sint capaces Ecclesiastici præcepti, & faciat defectus sensus eos moraliter non adsistere divinis officiis: tamen sepeliri tempore interdicti nequeunt in sacro. Ratio diversitatis est, quia

quia per interdictum locale redditur Ecclesia incapax quodammodo ad recipiendum cadaver humanum, ut ex parte ejus sit prohibitio, & corpus infantis aut amentis, cum sit humanum, non possit ibi sepeliri. Divina vero officia directe prohibentur ipsis interdictis, ne audiant illa, qui non alias iis comprehenduntur, quam quatenus usum rationis habent. Est & Clericis concessum, ut non interdicti, seu qui interdicto causam non dederunt, sepeliri possint in cœmeterio, citra pulsum tamen campanarum, *d. c. quod inter* 11. *sup. de pœnit.*

142 Interdictum personale impedit divina officia coram interdictis dici, cum dicantur excommunicati, & interdicti ab iis excludendis. Sepultura etiam Ecclesiastica iis negata. Sub quibus & continentur, qui interdicto causam dederunt, favore, consilio, auxilio, *c. licet* 11. *de privil. in* 6. Ita ut ne quidem alibi possint interesse divinis, aut percipere Sacramenta, si particulariter sint interdicti, sive sub interdicto generali comprehensi, *c. si sententia* 16. *b. t. in* 6. De sepultura Ecclesiastica quod dictum, omnino obtinet in interdicto personali, ne quidem Clerico: non obstante *d. c.* 11. quod agit tantum de locali interdicto, quod tantum moderatur loci interdictum, non etiam personæ.

143 Dubium est de interdicto generali, an impediat sepulturam Ecclesiasticam? Respondendum: Adfirmativam niti *d. c.* 16. quod habet, interdictum generale ligare singulas personas, ut ne quidem alibi divinis intersint. Verum cum in eo divina quidem officia, & Sacramenta prohibeantur, non etiam sepultura posset potius pro negativa parte adduci: quam & juvat *d. Clem.* 1. *de sepult.* ubi agitur de prohibendis interdictis nominatim. Ad idem facit textus in *cap. ut privilegia sup. de privileg.* ubi etiam fit mentio de deneganda sepultura nominatim interdictis. Secundum quos textus accipiendus est text. in *c. Episcoporum de privileg. in* 6. Videtur & hanc partem adjuvare *Extravag. ad evitanda*, Martini V. quæ tantum nominatim excommunicatos & interdictos vult vitandos esse: quamvis in ista Extravag. Pontifex exprimat se in nullo revelare ipsos notatos censura. Vide Suarez *Disp.* 35. *sect.* 3.

Quibus modis censura cesset.

Dicta de Censuris, earumque effectu obtinent primo, quatenus inflicta per Canonem non abrogatum, vel per sententiam aut præceptum ejus, cui tempore censuræ inflictæ erat jurisdictio. Dico, non abrogatum; nam licet Canonis aut constitutionis vis per se sit perpetua, abrogari tamen potest per constitutionem posteriorem, aut consuetudinem, ut dictum sup. *de constit. num.* 47. *& de consuet. num.* 12. Etiam hac in materia, cum censura sit juris humani, licet potestas eam ferendi sit ex jure divino, immediatam originem a Deo trahens. Dico, cui tempore censuræ inflictæ erat jurisdictio, quia ex ea dependet censuræ valor, ut necessario adesse debeat eo tempore, quo præceptum vel sententia suum operatur effectum, quia alias nullus erit, utpote causa fundamentali deficiente. Nam ut censura lata a non habente jurisdictionem invalida est, ita & lata pro tempore, quo non est habiturus jurisdictionem; cum æqualia sint, fieri aliquid tempore non habili, & ad tempus inhabile referri. Hinc si judex auctor sententiæ aut præcepti mortuus fuerit, aut munere defunctus judicis, eo tempore, quo conditio, sub qua lata censura, extiterit, reus ea non notabitur: exspirat enim morte mandantis mandatum re integra. Vid. Suarez *de censur. disput.* 3. *sect.* 4. *num.* 13. *& seqq.* 144

Ex eadem ratione ejusmodi censura non comprehendit eum, qui mutavit domicilium ante existentem conditionem, cum sit extra jurisdictionem ejus, qui censuram tulit, sine qua non potest habere effectum, cum feratur tantum in subditum, *c.* 5. *b. t. in* 6. Et hoc quatenus censura respicit actum pure futurum, sine ordine aut habitudine ad præteritum. Nam si præteritum respiciat; & commissum tempore prioris domicilii, ejus mutatio non proderit reo, qui secundum quid manet subjectus judici priori, scilicet, quoad causam jam positam: veluti si quis delictum commisit, aut damnum dedit, cujus satisfactio ipsi præcepta intra tempus, sub censura ipso facto incurrenda; tunc enim licet ante lapsum tempus mutet

mutet domicilium, obligatus tamen manet priori præcepto, & in defectu existens incurrit censuram, cum maneat subjectio quoad causam: alias mutatio domicilii cederet in fraudem censuræ, & Ecclesiasticæ jurisdictionis. Idem erit, si nullum quidem delictum præcesserit, causa tamen præcessit, cujus nomine in judicium quis vocatus sub censura, quam non effugiet reus mutatione domicilii, cum maneat subjectio quoad talem causam, *c. fin. sup. de foro compet. & l. si quis 9. D. de judic.* Et hoc, si fraus subsit, nam si justa causa mutationem causaverit, ut superioris auctoritas, aliud vult dicendum Bart. *ad l. 1. n. 3. D. de pœnis*. Censura jam inflicta minime tollitur mutatione domicilii, cum esse perfectum non habeat, & non dependeat amplius a judice, qui illam tulit. Unde non potest dici cessare per ablationem domicilii, sed est alio auferenda modo ordinario, scilicet per absolutionem. Abbas *in c. a nobis num. 12. hoc tit.* Plura Suarez *d. disp. 3. sect. 5. & disp. 38. sect. 1. n. 9. & seqq.*

Quantum ad censuram a lege latam, licet sub conditione, non infirmatur morte legislatoris, quia lex, cum feratur nomine communitatis, per se est perpetua; fertur enim a legislatore referente communitatem, quæ non desinit esse per mortem legislatoris. Quæ aliter se habent in censura lata per sententiam, quæ non est perpetua, sed dependet in fieri, & in esse a judice, qui proinde etiam talis esse debet eo tempore, quo censura infligitur. Idem dicendum, si sententia lata ab homine sit nulla; ut quia continet intolerabilem errorem, aut propter omissam monitionem. *Nav. c. 27. n. 4.*

145 Secundo, ut procedat censuræ effectus, oportet sententiæ aut præcepti effectus non sit suspensus per appellationem, debito modo & tempore interpositam. Nam effectus iste sistendi vigorem sententiæ in aliis casibus competens non potest hoc in casu denegari. Quod tamen accipe, si censura sit lata sub conditione, quo in futurum quid committitur, non etiam si simpliciter, & absolute lata fuerit: nam cum talis executionem secum trahat, ab ea frustra appellatur, saltem quoad effectum suspendendi censuram, *c. is, cui 20. h. t. in 6. & c. Pastoralis §. verum sup. de appellat.* Quod & de ea, quæ continet conditionem, si, antequam appelletur intra decendium, conditio impleatur, nam ejus implementum facit censuram absolute latam, atque ita continuo executioni mandatam. Vid. Suar. *d. disp. 3. sect. 6.*

Habet & effectum suspendendi censuram si quis protectioni Sedis Apostolicæ se subjecerit *c. ad audientiam 34. sup. de appellat.* aut iter versus dictam Sedem eo animo susceperit, ut expressum *c. dilecti 52. d. t.* Nam per hoc suspenditur jurisdictio inferioris.

Voluntas & consensus ejus, in cujus favorem lata censura sub conditione facit suspendi executionem censuræ ultra tempus adjectum. V. G. si ei, qui sub censura condemnatus est solvere, creditori intra tres menses ab ipso creditore prorogetur tempus: pro quo ut tollitur causa censuræ, ita & ejus effectus sistitur ex mente superioris, qui voluit creditori provisum, qui potest juri suo præjudicare, atque ita facere, ne debitor sit contumax. Ita Suar. *d. sect. 6. n. 8.*

Ubi posset dubitari: an debitor ante lapsum terminum prorogatum non solvens 146
incidat in censuram? R. Posse videri, non incidere, ob cessantem voluntatem superioris, quæ tantum restricta ad certum tempus, cujus effectus impeditur per creditorem, nec, ut incurratur postea, ponitur nova causa cessante voluntate superioris, & non sufficienter voluntate creditoris in termino prorogato. Probabilius tamen postea reum cessantem in solutione incidere in censuram, eo quod prorogatio termini faciat censeri eumdem terminum esse, qui ante datus; quia prorogatio existimatur fieri sub eadem conditione, *leg. Si cum dies 28. al. leg. quid tamen 21. §. si eum dies D. d. recept. qui arbitr. & leg. sed etsi D. de precario*, non tam ad finiendam, quam differendam solutionem ex consensu Judicis, qui noluit proferri solutionem ultra tres menses, invito creditore. Qui licet prorogando terminum consenserit, tamen non incipiet esse invitus, non secuta solutione intra terminum prorogatum, impletur conditio in sententia judicis posita, & locus est censuræ, in ejus eventum inflictæ. Ita fere Suar. *d. loco n. 11.*

147 III. Excusat a censura ignorantia inculpabilis præcepti Ecclesiastici, cui censura est adnexa, *c. 2. de constit. in 6.* ubi statuta Episcoporum non ligant ignorantes, si ignorantia eorum non sit crassa aut supina, ex ratione, quod talis ignorantia excuset a culpa; ergo & a censura. Probatur antecedens, quia talis ignorantia tollit voluntarium, & ponit actum involuntarium, atque ita & tollit peccatum: ut consequenter impediatur censura, quæ præsupponit culpam. Quod omnino procedit in ignorantia facti invicibili, de qua loquitur *c. si vero* 4. *h. t.* ubi percutiens, quem ignorat Clericum; non peccat in Canonem: *Si quis suadente*. Facti enim ignorantia probabilis est, atque excusat. Hinc censura in absentem ab homine lata, licet non feratur nisi in monitum, si tamen monitus illam latam esse invincibiliter ignoret, non ligabit, non solum si tantum temporis necdum sit elapsum, ut pervenire ejus notitia ad illum potuerit, verum etiam eo lapso, modo ille se non occultet, aut non faciat quominus adsequatur notitiam, sed bona fide se gerat. Nam licet post monitionem possit suspicari, Judicem laturum censuram; est tamen ista suspicio insufficiens, cum multis de causis pronuntiationem talis sententiæ contingat suspendi: ut antequam notificetur illi per judicem, aut dignis fide testimoniis constet de sententia in se lata, abstinere non teneatur, nec etiam inquirere & diligentiam facere ad habendam notitiam, cum in his, quæ pœnalia sunt, sufficiat passive se habere ad inflictionem pœnæ. Fama etiam publica, si prudenter considerata cum aliis circumstantiis probabilem faciat fidem, onerabit reum ad servandam censuram, *c. cum desideres §. secundæ V. publica fama h. t. Gl. in c. 5. V. in hoc sup. de Cler. excom. ministr. & ibi* Abbas. Quod si tales circumstantiæ desint, incumbet saltem reo adhibere diligentiam ad inquirendam veritatem. Vid. Suarez *de censur. disp. 4. sect. 8. n. 12. & de legibus lib. 5. c. 12. n. 3.* Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 32. n. 23.*

148 Dubium est, an juris ignorantia excuset a censura? R. Constitutiones Principum & Pontificum ab omnibus intelligi, nec ignorare eas quemquam debere, uti rescriptum *l. Leges 9. C. de LL. & l. pen. C. de juris & facti ignor.* ideo & publice promulgari, ne ignorantia prætendi possit: ut tam prætendens non mereatur excusationem commissi contra legem. Quo facit Reg. juris: Ignorantiam facti, non juris excusare, *c. 13. de R. J. in 6.* Verum cum possit dari ignorantia juris invincibilis, quæ trangressionem legis a mortali culpa excuset, quidni excusabit ab ejus pœna, quæ non ponitur nisi culpa prævia. Non esse culpam patet, quia talis ignorantia tollit voluntarium; sine quo non est peccatum. Quod non tantum procedit in foro interiori, verum & exteriori ex eadem ratione. Nam licet in hoc præsumatur scientia legis, *d. l. pen.* ut ejus ignorantia non recte præsumatur; si tamen probetur sufficienter, quidni excusabit in isto foro; cum, quod culpa caret, non debeat vocari in damnum, & cessante causa, scilicet peccato, debeat & cessare pœna, ne contingat innocentem puniri. Si ignorantia talis, quamvis vere subsit, non probetur, damneturque ideo reus, licet in externis teneatur parere, & pœnam ferre, in conscientia tamen potest eam non exequi, sed potest omittere, cavendo tamen scandalum. Pro hac opinione adfertur textus in *c. 2. de constit. in 6.* qui licet loquatur de ignorante statutum particulare, in quo aliqui dicta procedere volunt, obtinet tamen idem in lege generali ex eadem ratione. Et hæc ita, quando ignorantia est & circa legis prohibitionem, & circa pœnam appositam & quidem non tantum legis humanæ, verum & divinæ positivæ. Nam licet in hac rarius contingat ignorantia, non repugnat tamen, nec videtur rara inter homines rudes, quibus non est occasio ad comparandam notitiam sine eorum culpa, eo quod non habeant, unde, aut quo modo excitentur ad notitiam divinæ legis comparandam. Vid. Avila *d. p. 2. c. 5. disp. 5. dub. 7.* Suar. *d. sect. 8. n. 14. & seq. & de LL. lib. 5. c. 12. n. 5. & seq.*

Aliud dubium est: Si lex quidem divina aut naturalis sciatur, ignoretur autem præceptum Ecclesiasticum, quod adnexuit delicto censuram, an excusetur ab ea peccans contra jus etiam divinum, aut naturale? Resp. Probabilem videri opinionem, censuræ esse locum, ea ratione, quod ignorantia non sit ejus, quod facit ad malitiam actus, cum sit circa delictum, quod aliquis scit esse prohibitum, 149

tum, sed tantum circa pœnam, quæ tamen est consequens ad delictum: ut proinde volens antecedens, id est delictum, etiam pœnam consequentem velle videatur, nec ab ea sit excusandus propter pœnæ ignorantiam, quæ non excusat ejus culpam, nec reatum. Facit, quod ignorantia pœnæ ad summum faciat pœnam non esse voluntariam: quod parum refert; cum in his, quæ de se mala sunt, non sit necesse, scire delinquentem, quæ & qualis pœna delicto sit proposita, quo modo homines puniantur pœna æterna, quamvis ignorent delictis suis talem pœnam deberi. Et fur non est liber a suspendio, quia ignoret furto istam pœnam propositam. Quatenus tamen delinquens scit circumstantiam, & qualitatem facti causantem vel alterantem delictum, cujus ignorantia excusaret a speciali gravitate, orta ex speciali circumstantia, quam lex principaliter puniri voluit. Sic vasallus non potest dici commisisse feloniam insidiando Domino, quem talem ignorat, ut traditum in Tit. Feudali *c. XVI. num.* 22. Et cognoscens conjugatam, quam putat solutam, a pœna adulterii atque ita & culpam quantum ad facti circumstantiam, Covarr. *ad c. Alma p.* 1. *§.* 10. *n.* 8. *& seq.* Quod ut ita procedat in aliis pœnis, contraria tamen sententia non immerito in censuris tenenda: quod scilicet justa ignorantia juris humani, per quod censura proposita est actui jure superiori prohibito, excusationem admittat a censura. Ratio est, quod licet ignorantia ista juris humani non excuset actum a culpa, ut est contrarius juri superiori, excuset tamen illum a culpa, contra legem Ecclesiasticam, ut etiam debeat excusare a pœna, quæ culpam solet præsupponere, & in materia censuræ contumaciam, quam cessare facit ignorantia justa. Quo facit *d. c.* 2. *de constit. in* 6. ubi ignorantia præcepti Ecclesiastici excusat ab excommunicatione, etiamsi actus prohibitus sit jure naturali. Ad idem facit textus in *can. Excellentissimum* 102. *XI. q.* 3. ubi Pont. *Qui ex necessitate vel ignorantia delinquunt, auctoritate nostra per te absolvantur.* Id est absoluti judicentur, ut recte ibi supplet Gloss. Facit & quod habet Abbas *in c. a nobis* 21. *hoc titul.* quod licet factum sit damnum, pœna tamen sit nova. Vid. Suar. *d. sect.* 8. *nu.* 20. *& seq.* Sanchez *de matr. lib.* 9. *disp.* 32. *n.* 12. *& seq.*

Quid si præcepti quidem Ecclesiastici habeantur scientia, censura tamen lata in transgressores inculpabiliter ignoretur? R. Negare Covarr. *d. loco n.* 9. hanc ignorantiam excusare a censura, cum ignorantia pœnæ non impediat, quominus transgressor præcepti ea teneatur. Quo faciunt rationes allatæ superius. Facere pro ista parte videtur, *c. cum illorum* 32. *h. t.* ubi dicitur excommunicatio incurrit a jure lata, quamvis ignoretur: *& c.* 1. *& fin. h. t.* ubi impuberes etiam dicuntur censuram incurrere ratione percussi Clerici. Alios vero distinguere inter statuta particularia Ordinariorum, & leges universales: illorum scilicet ignorantiam excusare a pœna, non etiam harum. Probatur ista opinio per *d. c.* 2. *de constit. in* 6. quod habet, per statuta quorumcumque Ordinariorum non ligari ignorantes, dummodo ignorantia non sit crassa. Verius tamen ignorantiam solius pœnæ, etiam statuti habita scientia, sufficere ad excusationem; ex ratione, quod censura sit pœna requirens peculiarem modum contumaciæ & inobedientiæ, qui non invenitur in eo, qui ignorat inculpabiliter censuram, quamvis legem non ignoret; cum non possit censura ferri nisi prævia monitione, non qualicumque, sed sub comminatione pœnæ. Ut legem sciens, non ignorans etiam censuram legi adnexam, non possit re ipsa dici admonitus sub comminatione censuræ. Nihil facit, quod *d. c.* 2. tantum loquatur de statutis Ordinariorum, quasi aliud dicendum foret in lege generali: nam ratio ejus, ut occuratur periculo animarum, etiam locum habet in lege generali Pontificis. Et deinde ut ignorantia statuti particularis aut censuræ impedit censuram; ideo, quia aufert contumaciam & inobedientiam Ecclesiæ, quæ est proxima censuræ ratio, ita etiam generalis legis vel censuræ per eam inflictæ. Quod autem istud *c.* 2. loquatur de statutis Ordinariorum specialiter, est, quod illi majorem aliquam coactionem subditis inferrent, & in suis statutis ignorantiam admittere nolent. Nihil facit textus *in d. c. cum illorum* 32. Nam primo in eo potest dici agi de irregularitate contracta, non obstante ignorantia, 150

quia illa non semper requirit prævíam contumaciam, uti censura, cum & contrahatur sine peccato. Secundo, ibi agi non de ignorantia vincibili, sed culpabili. Imo videtur ibi textus, in *§. Si autem* præsumere ordinatum, de quo ibidem, potius scienter peccasse, quam ignoranter; dicit enim præsumi contra ignorantiam. Quantum ad *d. c. 1. & fin.* parum ad materiam faciunt; quia *d. c.* 1. agit de iis, quos a censura ætas excusat, *d. c. fin.* loquitur de iis, qui in Canonem inciderunt, nulla facta mentione ignorantiæ, ut parum pertineat ad rem præsentem. Vid. Covarr. *d. §.* 10. *nu.* 9. Avila *d. disp.* 5. *dub.* 7. Suarez *latissime d. disp.* 4. *sect.* 9.

151 Est & quæstio: Utrum ignorantia vincibilis excuset a censura? R. Quantum ad ignorantiam crassam & supinam, sive sit juris generalis, sive statuti particularis, eam non excusare, *d. c.* 2. *de constit. in* 6. Quod loquitur de ignorantia supina statuti particularis, non excusante a censura: ut magis obtinere debeat ignorantia legis generalis, cum & in ea habeat locum eadem ratio, quod scilicet talis ignorantia non amoveat contumaciam & inobedientiam, cum sit loco scientiæ, & dolum contineat, *l.* 2. *§. & generaliter de doli except.* Tantum esse quæstionem de ignorantia non adfectata, nec crassa aut supina, quæ dolum continet, *d. §. & generaliter.* Hanc excusare a censura aliquibus placet, per *d. c.* 2. quod excipit ignorantiam crassam ac supinam, ut in aliis non exceptis contra sit dicendum. Alii distinguunt inter censuram inferiorum, & Pont. quod ab illa excuset, non etiam ab hac, per *d. c.* 2. Verior sententia est ignorantiam sive facti, sive juris, quæ non excusat a culpa mortali, non excusare a censura. Et probatur, quia talis ignorantia ponit saltem indirecte voluntarium, pertinetque ad crassam & supinam, orta vel ex negligentia, desidiave, vel ex nimia solicitudine & adfectione ad res aliquas, aut negotia, impedientia debitam curam inquirendi ea, quæ quis scire tenetur. Ubi non admittenda distinctio, an dederit operam rei licitæ, ut vult Cov. *ad d. c. Alma p.* 1. *§.* 1. *n.* 10. ex ratione, quod dans operam rei licitæ, & transgrediens legem per vincibilem ignorantiam, non possit negari voluntarie transgredi legem, licet indirecte. Nam vincibilis ignorantia voluntarium non excludit: & directum sit, an indirectum, non mutat speciem peccati, cum sufficiat, sit voluntarium. Et licet operetur bonum bona intentione, non tamen prudenter, ut non excusetur a pœna trangressionis præcepti, ex ignorantia vincibili, quæ non excludit mortalem culpam. Ita fere Suar. *latius tractans hanc q. d. disp.* 4. *sect.* 10.

IV. Dabit excusationem actus contra prohibitionem sub censura per metum justum cadentem in constantem virum, cum excuset a peccato, quatenus est actus malus quia, prohibitus. Nam Ecclesiastica lex non solet cum tanto rigore obligare, ut cum gravissimo detrimento vel periculo sit servanda. Dico, quatenus est actus malus, quia prohibitus, nam si foret intrinsece malus, non excusaret secundum *c. Sacris* 5. *sup. de his quæ, vi &c.* Quod non accipiendum, quasi generaliter metus justus non excusaret a censura, sed tantum in casu, quo metus non excusat a mortali culpa: ut quando communicatio, secundum casum *d. c.* 5. intrinsece includit malitiam, veluti si fiat cum injuria fidei, cum contemptu censuræ vel in crimine, super quo censura lata, seu in contumacia; vel in genere ponit cooperationem ad actum malum & censuræ contrarium, quia est intrinsece mala, a qua proinde nullus metus excusat. Ita Suarez *disp.* 6. *sect.* 3. *n.* 10. & 11. Idem videtur dicendum, quando licet non ex metu, ex aliis tamen circumstantiis grave detrimentum imminet, veluti gravis infamia, quam evitare alias non potest; quia talis actus, licet prohibitus sub censura, tamen medium necessarium ad evitandum imminens periculum, cum lex Ecclesiastica non obliget cum tali rigore, ut cum gravissimo periculo servanda sit. Eamdem causam videtur scandalum procuraturum, ut scilicet licitum faciat actum sub censura prohibitum, si non sit intrinsece malus, eo quod leges humanæ ac positivæ non obligent cum scandalo proximorum. Vid. Suarez *d. loco n.* 13. & *seqq.* 152

Quæsitum: An publica necessitas excuset celebrantem a Sacro per censuram prohibito, in loco, ubi nullus alius Sacerdos? R. Cessante scandalo, infamia, aliove nocumento gravi, necessitatem illam non ponere sufficientem causam excusationis, ad peragendum tale ministerium in 153

in statu censuræ, propterea quod eo in casu non sequatur verum incommodum ex omissione sacrificii; cum populus excusetur a peccato, propter inopiam ministri, minister autem propter prohibitionem legalem. Ut nullum sequatur incommodum considerabile ex carentia sacrificii: non temporale, uti supponitur: non spirituale, quia voluntas audiendi Missam populum excusat ab obligatione præcepti: ministrum autem ipsa censura. Ita Suarez *d. loco n.* 20.

154 V. Facit dispensatio legitima, ut quis legitime exerceat actum sub censura prohibitum, manente censura. Est enim hæc prohibitio juris humani, quæ dispensationem eodem jure admittit. Patet in excommunicato, qui licet sit incapax beneficii, si tamen scienter Pont. illi conferat, tenet collatio, quia censetur cum illo dispensare, ut dictum est alibi, *sup. de præb. n.* 49. & tradit Covar. *ad d. c. Alma p.* 1. §. 7. *n.* 2. & de facto patet *ex Extravag. Ad evitanda* Martini V. qua permissum communicare cum excommunicato non denuntiato. Vid. Suarez. *d. disp.* 5. *sect.* 4. *n.* 2. *&* 3.

Hanc licentiam esse Pontifici non est dubitandum, cum in eo sit suprema Ecclesiæ potestas. Episcopis non esse istam licentiam dispensandi super effectu censuræ a se latæ probabilius est, ex ratione, quod in rebus jure communi prohibitis dispensare non possint, nisi quatenus jure communi concessum. Nullibi autem concessa invenitur ista licentia, neque consuetudine recepta, nisi forte in re aliqua minima, ut dandi licentiam loquendi cum aliquo. Suarez *d. sect.* 4. *n.* 4. *& seq.*

155 VI. Facit absolutio cessare effectum censuræ; ipsamque censuram tolli. Esse talem potestatem in Ecclesia patet ex verbis Christi: *Quodcumque ligaveritis, & solveritis, &c.* Nec est ea res dubia.

156 Tantum quæritur: An per solam absolutionem tollatur censura? R. Esse, qui mortuum velint esse solutum, si in charitate decesserit, qua de re infr. *eod. n.* 159. Per emendationem quoque & satisfactionem subsecutam videri cessare censuram, tanquam cessante causa, propter quam est lata, quæ facit cessare effectum. Verius tamen cessante contumacia, non tolli hoc ipso censuram; nam licet illa præcedere necessario debeat ad censuram ferendam, non tamen necessario durare debet, ut duret censura: cum effectus censuræ non pendeat a causa in conservari, sed tantum in fieri: sicut culpa est causa pœnæ, quæ tamen durat, illa sublata, aut etiam remissa, quod indicat sufficienter textus in *c. qua fronte* 25. *sup. de appellat.* ubi post exhibitam condignam satisfactionem absolutio est concedenda: & expresse insinuat textus in *c. Cum desideres* 15. *h. t.* Ubi non sufficit, quod percussor Clerici composuerit cum eo, quem percussit, eique satisfecerit, sed necesse est absolvatur per Ecclesiam, antequam cum eo sit communicandum. Ratio est, ut quod juridica, & publica potestate est ligatum, eadem dissolvatur. Et licet quoad tollendam contumaciam, & ad obediendum Ecclesiæ sit satisfactum, non tamen est sufficiens pœnitentia actu pro culpa commissa, quæ solet imponi, dum conceditur absolutio. Abbas *in c. fin. n.* 4. *sup. de matrim. cont. contra interdict. Eccles.* Suarez *disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 3. *& seq.* Et hoc ita procedit, si censura simpliciter & absolute sit lata. Difficultas aliqua moveri posset de censura lata sub definito tempore. Qua de re non videtur quærendum, cum non feratur censura ad tempus, quo elapso esset, etiamsi contumacia duret; quia hoc esset contra finem censuræ, qui est comprimere contumaces, & rectitudinem justitiæ; quia daretur occasio peccatori hærendi in contumacia, cum faciat pœnam lapso die cessaturam, ut non habeat opus emendare se. Et contra dicunt omnia jura, quæ absolutionem denegant nisi prævia satisfactione, *d. c.* 25. *& aliis locis*. Deinde cum censura accommodetur resipiscentiæ, si hæc non habeat tempus definitum, quomodo illi præscribetur certus terminus, ita Suar. *d. sect.* 1. *num.* 9.

Major quæstio de censura lata sub conditione: *Donec satisfeceris*: An satisfactione exhibita ipso facto tollatur? R. Cum conditio ista non impediat, quin reus censuram recte incurrerit; non potest ea cessare, aut dici sublata, nisi per absolutionem ejus, ad quem pertinet secundum jura Canonica, quæ post satisfactionem requirunt absolutionem, per quam tollatur vinculum, quo reus ligatus est, ut non videatur sufficere, conditio satisfaciendi sit impleta. Cum non possit absolutio, 157

quæ est actus legitimus, esse pendens. Et videtur hoc sentire Navar. *c.* 22. *n.* 165. *in fine*, Abbas *d. c.* 1. *n.* 6. Felin. *ibid. nu.* 4. & alii citati per Covar. *ad. d. c. Alma p.* 1. *§.* 11. *n.* 5. *& seq.* Volunt tamen ejusmodi conditionis implementum inducere liberationem a censura, non tamen citra absolutionem, quia antiqua absolutio sub conditione lata postea operatur, expleta conditione: & ita multis tradit Covar. *d. loco*. Suar. *d. sect.* 11. *n.* 13. Quæ decisio procedet, si sententiæ verba talia sint, ut contineant absolutionem ipso facto, v. g. *Ex quo satisfecerit, absolutus sit*: non etiam, si requirant factum hominis, v. g. *Si satisfecerit, absolvatur*. Procedet etiam ista decisio facilius in summo Pont. propter absolutam ejus potestatem, qui potest ligare ita, ut impleta conditione hoc ipso cesset censura, quod in inferioribus non ita obtinet, factum tamen tenere videtur. Tollit & Pont. sine absolutione censuram, destruendo legem, unde censura dependet, si tamen legem priorem tollat cum omni suo effectu; nam alias censura vi legis inflicta, quia non amplius ab illa dependet, sublata lege nihilominus perdurat. *Gl.* 1. *in V. pro infectis de immunit. Eccl.* Hæc ita de excommunicatione.

158 Quid de suspensione dicendum? R. In ea, quæ lata absolute ob contumaciam cessante hac, nihilominus esse opus absolutione? Nam licet cessante causa cesset effectus, ex Reg. Juris, illa tamen solum obtinet in casu, quo causa talis est,quæ non tantum ad fieri, sed & ad conservari sit necessaria: qualis non est hoc in casu, quo contumacia tantum est causa, ut feratur censura, non etiam ut conservetur. Neque recte quis dicet, sententiam suspensionis pro contumacia esse conditionatam, ut scilicet si satisfecerit, hoc ipso cesset, quia interest Reip. etiam post oblatam contumaciam condigna imponatur reo pœnitentia. Et probatur hæc sententia per *c. super eo* 51. *h. t.* ubi a sententia suspensionis, & excommunicationis inflictæ ratione contumaciæ, hac cessante dicuntur absolvendi rei. Quod ipsum statuendum & de interdicto per *c. qua fronte* 35. *sup. de appellat.*

Quid si in sententia suspensionis & interdicti exprimatur conditio: *Donec satisfecerit*. Plerique tenent, non esse opus absolutione alia, sed hoc ipso cessare censuram, quod ejusmodi conditio contineat implicitam absolutionem, *Gl. in Clem.* 1. *V. donec de decimis*. *Gl. in c. non est V. donec sup. de sponsalib.* Abbas *in c.* 1. *n.* 6. *& ibid.* Felin. *num.* 4. *sup. de judic.* Covarr. *d. §.* 11. *num.* 8. Verum videtur aliqualis expressio istius conditionis parum pro ea opinione facere, cum tacite insit, quia sententia ob contumaciam late habet conditionem; donec in contumacia hæret, quæ punienda est, & requirit absolutionem. Procedet tamen ista sententia in censura lata non tam ob contumaciam, sub ea conditione, quam ob pœnam: nam hoc modo tota culpa commissa est, & castigatio condigna ab Ecclesia imposita, ideoque non amplius ligat, quam ad conditionis implementum, vel temporis eventum, *c. nemo de consecr. dist.* 1. Quando autem fertur ob contumaciam, vere per modum censuræ fertur, & ob culpam durantem: qua cessante, opus est condigna satisfactione, secundum culpæ gravitatem imponenda per absolutionem. Plura hac de re Vid. apud Suarez *Disp.* 29. *sect.* 2. *num.* 5. *& seqq. & disp.* 39. *sect.* 1. *n.* 4. *& seqq.*

Tollitur itaque Censura per absolutionem, quæ necessaria omnino vivis, secundum jam dicta, an & mortuis? R. Velle quidem Covar. *ad d. c. Alma p.* 1. *§.* 11. *n.* 8. eos proprie non absolvi: quia non sint subjecti Ecclesiæ, sed declarari absolutos coram Deo decessisse, propter Contritionem: atque ita solvi quidem ab Ecclesia posse, & debere alii volunt. Navarr. in *Summa c.* 26. *n.* 32. Et absolutionis beneficium iis impendendum esse tradit Pontif. in *c. a nobis* 28. *h. t.* Ut non erretur, si dicantur absolvendos esse ad hoc, ut consequantur sacram sepulturam, & participes fiant orationum & suffragiorum Ecclesiæ. Necesse autem est, ad hanc absolutionem concedendam, signa contritionis ostenderint, quibus a contumacia recesserint, & ad Ecclesiæ obedientiam redierint, *d. c.* 28. Quod si occultus sit excommunicatus, absolutio non facienda publice, sed vel occulte, vel, si non possit, dissimulanda, ne inuratur infamia defuncto, & corpus loco sacro conditum non extumulandum, eo quod coram contritus sit absolutus. Quod 159

& di-

& dicendum in excommunicato injuste, occulto tamen. Navar. *d. c. 26. numer.* 32. Suar. *Disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 7. Avila *p.* 2. *c.* 4. *Disp.* 1. *concl.* 5.

160 Absolvere a Censura potest quilibet Sacerdos, etiam simplex, in mortis articulo, ut post ea non indigeat nova absolutione, cum illa absolutio sit vera, & ex jurisdictione. Veluti delegata ipso jure omnibus Sacerdotibus pro illo articulo *cap. Non dubium* 5. & *c. Ea noscitur* 13. *h. t. Trid. Sess.* 14. *c.* 7. Quod non recte Gloss. in *d. c. a nobis V. non potuerit h. t.* extendit ad absolutionem a laico datam; cum ea nulla sit, utpote ex delegata jurisdictione non procedens. Et hoc sive ab homine, sive a jure sit lata censura. Extra mortis articulum non est cuilibet ista licentia. Suarez *d. disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 5.

Quantum ad excommunicationem, ea ab homine lata jure ordinario ab eodem auferenda, etiamsi non sit Sacerdos, modo habeat jurisdictionem, quæ ut ad ligandum, ita & ad absolvendum sufficit. Idem juris competit ejus successori, & Sede vacante Capitulo, quod in jurisdictionem Episcopalem succedit, *cap.* 1. *de major. obed. in* 6. quam si habent delegabilem, etiam alteri mandare potest. Potest & superior jurisdictione absolvere in casibus, in quibus jurisdictionem pro palam valet exercere in subditos Suffraganeorum. Covar. *d. p.* 1. *§.* 12. *num.* 2. Pontifex Rom. quin possit absolvere quemlibet, extra dubium est, propter summam ejus potestatem in Ecclesia. Plura Suarez *d. disp.* 7. *sect.* 2.

161 Quæstio est, an excommunicatus a suo Episcopo, mutando domicilium possit absolvi ab Episcopo novi domicilii? Resp. Distinguendo inter excommunicatum per generalem sententiam Episcopi, & specialem: illo casu absolvi posse, non hoc, propterea quod specialis illa sententia lata ad arbitrium partis faciat causam certam coram priori judice; a quo jurisdictio quæsita quoad illum casum non aufertur per commutationem domicilii, *c. pen.* & *ibi Gloss. sup. de foro compet.* atque ita ne detur occasio fraudibus, causa inchoata coram uno judice per citationem rei, sive in particulari, sive confuse per monitionem, ut satisfaciat intra certum tempus, necessario ibi terminanda. Quod aliter se habet in sententia generali, cum non ponat causam inchoatam. Ita Suarez *d. sect.* 2. *num.* 26.

Quid si fiat Religiosus? Resp. Velle aliquos, argumento mortis naturalis non posse talem absolvi ab alio, quam excommunicatore, eo quod morti naturali sit similis mors civilis. Verum est diversitas rationis, cum per mortem naturalem nemo subjiciatur alterius jurisdictioni, uti fit per mortem civilem. Ut dicendum sit in isto casu, quod dictum de mutante domicilium, quod scilicet in casu, quo censura est lata per sententiam generalem, absolutio sit petenda a superiore ingressi; ac multo magis censura lata per statutum, quia est ad instar ejus, quæ lata a jure. Si vero sit lata per sententiam specialem, tunc per inchoatam jurisdictionem absolutio petenda ab eo, qui tulit, apud quem jurisdictio inchoata permansit. Sunt tamen hac in re consulenda particularia locorum privilegia Suarez *d. loco n.* 28. & *seqq.* 162

Quæsitum & de eo, an post appellationem interpositam recte absolvat Judex a quo? R. Non esse dubium; quin Judex ad quem possit absolvere, *c. per tuas* 40. *hoc tit.* propter jurisdictionem adquisitam per appellationem. Ut autem jurisdictione legitime utatur, servet modum a jure præscriptum, *c. ad reprimendam sup. de off. ordin.* & *c. Venerabilibus §. sane hoc tit. in* 6. si scilicet constet prius, sententiam priorem esse iniquam. Posse tamen & judicem a quo absolvere, propterea quod licet per appellationem causa sit translata, non tamen omnino amiserit jurisdictionem ordinariam, cum & attentata reparari curet, *c. cum teneantur* 17. *ubi* Wames. *sup. de appellat.* & errorem illi corrigere liceat, *c. cum cessante* 62. *sup. de appellat.* Nec obstat, quod appellationem impedire nequeat, nam præstando absolutionem non tam impedit absolutionis effectum, quam potius præstat, quod per eam intenditur. Suar. *d. l. numer.* 32. & 33. 163

A censura juris Episcopus suos absolvit, vel etiam interdum Parochus ex juris concessione, *c. Nuper* 29. *vers. in secundo vero h. t.* non obstante, quod alibi quis deliquerit; neque enim per hoc Episcopus amittit jus in personam sibi subditam, etiam aliud sit in censura hominis, ut dictum. Vagabundi nullibi habentes domicilium absolvi possunt ab Episcopo loci, in 164

quo actu sunt, cum non censeantur habere alium Episcopatum.

165 Hæc ita, si non sit reservata absolutio, *d. c. Nuper.* Sunt enim casus, a quibus absolvit solus Episcopus, quidam etiam a quibus solus Pont. aut specialiter ab eo ad hoc delegatus, de quibus Navar. *c.* 27. *n.* 49. *&* 75. *& latissime* Suar. *de censur. tota disp.* 21. Cujusmodi inter alios est percussio Clerici, quæ absolutionem Sedis Apostolicæ desiderat, quam tamen & præstabit Legatus a Latere, *c. Ad eminentiam* 28 *h. t.* & Legatus missus in sua Provincia, *c. pen. sup. de off. Leg.* Quod ita statutum est, propter difficiliorem absolutionis impetrationem arceantur homines ab injuria Clericis inferenda. Patitur ea res exceptionem; Primo, si instet periculum mortis, *can. si quis suadente XVII. quæst.* 4. In quo datur licentia absolvendi Episcopo, & in casu, quo non est Episcopi copia, etiam eo inferiori: ita tamen, ut si convaluerit reus, sistere se debeat coram Pontifice, aut ejus Legato, *cap. ea noscitur* 13. *h. t. II.* In mulieribus senibus, valetudinariis, membrorum dispositione impeditis, *d. l.* 13. Adde pueros, & eos, qui non sunt sui juris, *c. fin. h. t.* uti mancipia, pauperes, qui tanta laborant inopia, ut sumptibus non sint pares, *c. Mulieres 6. & c. quamvis*, 58. *h. t.* quibus tamen mendicare turpe esset: nam mendicare soliti non excusantur, *d. c.* 13. *in V. sive pauperes*. Adde & aliud quodvis legitimum impedimentum, ut inimicitiæ cum aliquo, unde periculum peregrinanti esse posset in via, *d. c.* 58. & *c. de cætero* 11. *h. t.* necessitas subveniendi parenti alendi uxorem, familiam, exercendi munus publicum, ad quod ex officio tenetur, & quod sine gravi detrimento, vel communi, vel privato omittere nequit. Modica quoque percussio Clerici facit absolutionem ab Episcopo impetrari posse *c.* 3. *h. tit.* Excipiuntur & Clerici simul habitantes, qui non coguntur adire Pontificem propter mutuam repercussionem non ita enormem *c. Quoniam* 9. *sup. de vita & honest. Cler.* Quod cum agat tantum de communiter viventibus, non est ad alios trahendum, cum sit & ratio specialitatis, quod inter communiter viventes facilis sit excessus, ut promptior debeat esse venia. Hinc & Abbas Monachos suos absolvit, nisi discretio ejus sit minor, quam ut sufficiat ad debitam correctionem; tunc enim Episcopi providentia est adhibenda, *c.* 2. *h. t.* Non idem erit, si Monachus sæcularem Clericum percusserit, cum *d. c.* 2. se referat ad mutuam percussionem, quam facile causat mutua cohabitatio.

Quantum ad Suspensionem, ea a jure 166 lata, ad certum tempus in pœnam delicti, nonnisi ab auctore Canonis tolli potest ante tempus. Ratio est, quia pœna in vindictam commissi a Superiore imposita non potest remitti per inferiorem. Facit, quod sic contingeret non puniri sufficienter delicta, & contemni pœnam a superiore positam, si posset ab inferiori tolli. Abbas *in c. tam litteris* 33. *num.* 3. *sup. de testib. Gloss. in c. Cupientes* 16. *§. cæterum V. suspensos de elect. in* 6. Nec obstat *c. nuper.* 29. *h. t.* ubi quando conditor Canonis non reservat sibi ejus absolutionem, concessisse aliis videtur facultatem relaxandi: nam quod ibi dicitur de excommunicatione, etiam trahitur, ut jam dicetur, ad suspensionem, quatenus est propria censura, non etiam quæ pro certo tempore lata, quia loco pœnæ est. Plura Suarez *disp.* 29. *sect.* 1. *n.* 15. *&* 16. Idem dicendum de suspensione lata absolute, cum sit perpetua ex intentione ferentis; & pœna infinite lata a jure censeatur perpetua, *l. servus C. de pœnis*. Felin. in *c. ex litteris n.* 11. *sup. de constit.* Suarez *d. sect.* 1. *n.* 18. *&* 19. Lata propter contumaciam, si sit reservata, non ab alio tollitur, cessante contumacia, quam ab auctore Canonis, aut ejus superiore, ex jam dicta ratione, cum inferior non possit se immiscere super statutis a superiore, nisi ex ejus consensu. Si reservata non sit, etiam ab Ordinario tolli poterit, *arg. d. c. Nuper.* ubi in excommunicationis absolutione ita dispositum: ut a rationis paritate idem statuendum sit suspensione. Abbas in *c.* 2. *n.* 5. *sup. de solut.* Navar. *c.* 27. *n.* 162. Suarez *disp.* 29. *sect.* 2. Dixi cessante contumacia; quia ante non recte tollitur censura, eaque cessante nihilominus opus est absolutione, uti probatum *sup. eod. n.* 158. Suspensionis ab homine latæ absolutionem præstat, quia eam tulit, ejusve superior aut successor, cui idem juris est, quod prædecessori fuit. Navar. *d. num.* 162.

Quantum ad interdictum, sive locale, 167 sive

five personale, illud non censeri sublatum, sola contumacia cessante, etiam lata sub conditione: *donec & quousque*, quando per modum censuræ est latum, dictum sup. *eod. num.* 147. & 158. Secus si per modum pœnæ ad certum tempus sit latum, quia tunc tempore lapso cessat. Positum autem ab homine, per modum censuræ tollendum, sive per absolutionem, sive per relaxationem, ab eo, qui posuit, ejusve Superiore, aut ab alio ex ejusdem commissione. Positum vero a jure, in modum pœnæ, si absolute, nonnisi ab eo, qui interdixit, ejusve superiore, aut habente auctoritatem, secundum dicta de suspensione: si ad tempus, eo lapso, uti jam dictum. Latum propter contumaciam, si reservatum sit, tantum ab eo, cui reservatum, tollitur. Si non sit reservatum locale, sive generale, sive speciale; tollitur ab Episcopo, aut Episcopalem participante dignitatem, *d. c. Nuper* 29. *vers. in Secundo vero b. t.* Idem judicium est de personali generali. Parocho non est ea auctoritas, cum careat hac jurisdictione, etiam quoad personas singulas, quas persistentes membra communitatis absolvi, ipsa communitate manente interdicta, repugnat. Personale speciale, non reservatum tolli posse a Parocho videtur cessante contumacia, ad modum scilicet excommunicationis, quam per eum posse tolli dictum superius. Vid. Suarez *disp.* 38. *sect.* 2. Cessat & interdictum generale personale per destructionem Collegii, aut corporis, in quod primo, & per se latum erat, cum interdictum hoc sit quædam rei affectio, quam necesse est perire, re ipsa destructa, tanquam accidens destructo principali. Quomodo & cessabit in persona, quæ communitatem, aut populum interdictum deserit, mutando domicilium, vel quacumque via pars ejus esse desinendo, ut cujus non gaudet privilegiis, nec onera participare debeat. Covarr. 2. *Var. c.* 8. *n.* 10. Suar. *d. Disp.* 28. *sect.* 1. *nu.* 15. & 16.

168 Q. An & interdictum locale per loci alienationem relaxetur? Resp. Id posse videri scilicet cessare interdictum, loco abalienato ab eo domino, qui causam interdicto dedit, cum cessante causa cesset ejus effectus: ut e converso, si dominus novam terram adquirat, eam adfici interdicto locali. Dicendum tamen, quantum ad totalem alienationem loci, tametsi eximat dominio ejus, qui causam dedit, positum tamen semel interdictum adficere rem, & tanquam onus eam sequi; transit enim res cum suo onere, *argument. capit. Ex litteris supra de pignorib. cap. Pastoralis supr. de decimis*. Nec facit, quod non sit idem dominus, qui causavit interdictum; quia, ut dictum, sufficit, causa ista adfuerit in fieri, non etiam in conservari. Facit, quod hic modus eluendi interdictum posset cedere in præjudicium, & vilipendium Ecclesiasticæ potestatis. Si pars loci alienetur, idem dicendum erit, quod de toto alienato dictum est ex eo, quod qualitas semel toti loco attributa hæreat in singulis partibus, nec tollatur per alienationem.

Quid si locus specialiter interdictus, ut civitas, templum destruatur? Resp. Non ita destrui locum posse, quin saltem pavimentum maneat, ut & eatenus locus maneat adfectus interdicto; quod non tantum adficit ipsas domos, aut parietes, sed ipsam terram. Unde ante sublatum debito modo interdictum non possunt in terra ista aut sepulturæ corpora defunctorum tradi, aut altari templisve exstructis sacra celebrari, eo quod ejusmodi exstructum altare aut templum sapiat loci qualitatem, quem tanquam accessorium sequitur, secundum tradita *instit. de rer. divis. §. ex diverso*, cujus etiam privilegiis gaudet. Jason. in *l. inter* 83. *§. sacrum num.* 26. *de V. O.* Plura de his Suar. *d. sect.* 3. *n.* 9. & *seq.* 169

Hæc de absolutione, & relaxatione: quarum effectus, qui est abolere censuram, ut procedat, oportet censuræ plures sive ab eodem, sive a pluribus positæ evacuentur, & satisfactione prævia, subsequatur ab omnibus absolutio vel relaxatio, quatenus unus potest absolvere, quia alias a diversis petenda. Et licet ab uno obtenta quoad unam censuram operetur, non tamen quoad alias ab aliis positas, *cap. officii* 24. *ubi Gl.* 1. *hoc tit.* & proinde ad plenam absolutionem obtinendam etiam ab aliis impetranda. Covarr. *Ad d. cap. Alma p.* 1. *§.* 11. *num.* 12. Absolute petita ab eo, qui ab omnibus absolvere potest, ab omnibus etiam absolvi pluribus ligatum, sive proferatur absolutio sub signo 170

signo distributivo: *Absolvo te ab omni censura*: sive indefinite: *absolvo te a censura*, æquivalet enim indefinita universali, responsio intelligitur esse proportionata interrogationi.

171 Dico, absolute petita, id est, sine limitatione causæ, quia hujusmodi limitatio facit ab illa tantum absolutionem procedere, cujus causa est expressa, *c. cum pro causa* 27. *& dict. cap. officii* 42. *hoc titul.* Accommodatur enim absolutio petitioni. Quod si petitio sit absoluta, absolutio autem cum limitatione, causæ vel censuræ, tum ab illa tantum continget absolutio, quia ad eam solam restricta est intentio absolventis, cui liberum est ab una absolvere, non ab alia. Vid. Suarez *disp. 7. sect. 9. n. 8. & seqq.*

172 Quid si causa expressa sit falsa? Resp. Gloss. in *capit. ex parte* 5. *supra de offic. ordin.* absolute negare, casu absolutionem procedere. Cujus opinio procedet, si Judex ignoret falsitatem causæ principalis: velut si reus dicat se satisfecisse, quia non adest Judici intentio absolvendi, sine qua non procedit absolutio: ut recte dicatur talis absolutio, tanquam esse subrepta, non pro, *dict. capit. officii*. Quod si non sit falsitas circa causam principalem, sed tantum circa accessorium, non potest dici nulla absolutio, cum non desit intentio absolventis, propter scientiam causæ principalis, eiusque veritatem. Quod si Judex conscius fuerit falsitatis etiam causæ principalis, injusta quidem erit absolutio, quia est contra jus partis; tenebit tamen, secundum ea, quæ traduntur de sententia injusta. Navar. *c.* 27. *num.* 38. & pro ea parte est textus expressus in *c. Venerabilibus §. sane in fine eod. in 6.*

173 Simplex & absoluta sit absolutio, an habeat conditionem de præsenti aut præterito, non interest. Nam si impleta est conditio, transit in absolutam; si non fuerit impleta, absolutio est nulla; *argum. l. §. conditiones Institut. de verb. oblig.* Talis est conditio: *Si satisfecisti*; sub quali conditione absolvere non semper est illicitum, imo & interdum necessarium. Et prudenter additur: *Si satisfecisti, si a contumacia recesseris ex corde*, ubi scilicet res est dubia. Navarr. *c.* 26. *num.* 13.

174 Dubitatur de conditione in futurum concepta: *Si satisfeceris*? Resp. Certum esse ejusmodi absolutionem non consequi suum effectum ante impletam conditionem, quia suspendit actum in sui implementum: dubium tantum esse, an absolutio habeat effectum, conditione eveniente. Ratio dubitandi est, quod absolutio Sacramentalis sub conditione de futuro sit nulla, ex eo, quod sit actus legitimus admittens conditionem, *capit. actus* 57. *de reg. jur. in 6.* Quæ ratio cum & militet in absolutione a censuris, de ea videtur idem statuendum. Contra tamen dicendum, eo quod excommunicatio sub conditione de futuro recte feratur, *capit. præterea* 40. *supra de appellat.* ut absolutioni idem sit attribuendum, quæ favorabilior. Nec obstat *dict. capit. Actus*, quia accipiendum de istis actibus legitimis, qui respuunt diem & conditionem, qualis nec est absolutio ista, nec excommunicatio. Nec facit argumentum ab absolutione Sacramentali sumptum; nam illa ex Christi institutione, si materia sit debite disposita; continuo effectum habet; alias nulla est. Absolutio autem a censura est quædam sententia humana, sicut & ipsa censura, cujus effectus dependet a voluntate humana, ut ad tempus suspendi possit ejus effectus. Covarr. *d. §.* 11. *num.* 6. Suarez *d. disp.* 7. *sect.* 8. *num.* 5. *& seqq.* licet autem modus iste absolvendi sub conditione displiceat Navarro, & regulariter loquendo sit illicitus, non est tamen per se malus, nec jure prohibitus, si probabilis necessitas aut utilitas occurrat, & prudenter observentur circumstantiæ necessariæ. Suarez *d. l. n.* 10. *&* 11.

Potest & absolutio ferri ad cautelam, 175
quando dubitatur de valore censuræ; *c. per tuas* 40. *hoc tit. & cap. cum contingat* 35. *supr. de offic. jud. deleg.* Covarr. *ad dict. cap. Alma part.* 1. *§.* 12. *num.* 7. Est idem absolutio ad reincidentiam, per quam tollitur quidem censura non perpetuo tamen, sed ita, ut reditura sit post certum tempus, aut incertum eventum. Cujus introducendæ ratio est, quod censura non suspendatur, sed quamdiu permanet, suos operetur effectus, expediat autem interdum ligatum reddere habilem ad actum aliquem gerendum, quo peracto iterum operetur suos effectus: veluti ut quis testimonium dicat, *capit. Veniens* 39.

39. *in fine supra de testibus*, ut beneficii collatio ei valide fiat, *cap. Apostolica sub de except.* qualis modus dicitur ad cautelam. Interdum & datur absolutio, non ad cautelam, sed sub conditione de futuro, uti satisfaciendi intra certum tempus: cui si pareatur, perfecta sit absolutio, alias reincidat reus in censuram, quæ redit ex vi prioris sententiæ. Covar. *ad d. c. Alma p. 1. §. 12. n. 6. & 7.* Suarez *dict. sect. 8. n. 16. & seqq.*

Conceditur & potestas absolvendi alteri cum clausula & conditione: *Satisfacta parte*, quæ non alias faciet absolutionem per legatum esse validam, quam si satisfactio sit præmissa. Nam sub conditione concessa non alias operantur, quam conditione servata, quia alias in defectum conditionis censetur potestas denegata.

176 Quid ergo, si reus non fuerit solvendo? Resp. Absolutionem procedere & valere; cum ejusmodi conditio *Satisfacta parte* sit intelligenda secundum qualitatem pœnitentis, quatenus scilicet satisfacere potest, si non solvendo, saltem cavendo per pignora aut juramentum, ne videatur delegans ponere impossibilem conditionem, & ita accipit Gloss. textus, quibus isto modo delegata est jurisdictio, in Gloss. 2. *Gloss. penult. & Clem. 2. in V. satisfecerint de hæret.* Navar. *cap. 27. num. 47. &* Suarez *d. disp. 7. sect. 4. num. 40. & 41.*

Quid si non obstante, quod pœnitens sit solvendo, ante exhibitam satisfactionem absolvatur? Resp. Absolutionem eo casu non tantum esse injustam, quia est contra jus personæ, qualis tenet, secundum dicta, & textum in *d. c. venerabilibus §. sane in fine hoc tit. in 6.* sed etiam esse injustam, quia contra jus concessæ potestatis absolvendi, qualis nulla est & invalida, cum non sit concessa ista potestas, nisi sub tali conditione, qua non servata actus non potest subsistere. Suarez *d. l. n. 24.*

Ultra potestatem in absolvente requiritur, adsit certa scientia & libera voluntas, quia necesse est, ut præcedat cognitio causæ, juxta modum & rationem solvendi, cui nec dolus, nec error in re substantiali fuerit.

177 Quid si per vim aut metum sit extorta absolutio? Resp. Censuram per vim metumve illatam non ideo esse nullam, dictum supra *eodem num. 19.* ex ratione, quod vis vel metus non ponat tam involuntarium, quam voluntarium: ut idem dici possit de absolutione, cum posita eadem ratione scilicet voluntate, idem jus sit statuendum, præcipue quia absolutio sit favorabilior. Definitum tamen *in cap. unico de his, quæ vi &c. in 6.* absolutionem vi metuve extortam omnino viribus vacuatam esse. Quod ita specialiter de jure statutum in defensionem Ecclesiasticæ potestatis, quam sæpe imminutam volebant laici Principes, aut potentiores cogentes Ecclesiasticos Prælatos ad absolvendum a censuris, aut eas revocandas, ut advertere possent hac via coactionem suam esse inanem. Loquitur autem Pontif. simpliciter de quolibet cogente, ut etiam obtineat in Ecclesiasticis cogentibus, cum nec per eos Ecclesiastica potestas sit imminuenda. Ut vero Pontif. consequatur facilius intentum, & terreat potestates a coactione, addit in cogentes absolvere, aut revocare censuram, sententiam excommunicationis: quam ipso jure eos incurrere patet ex finalibus verbis, *dict. capit. unic. Excommunicationis sententiæ decernimus subjacere.* Denique, ut prædicta obtineant, necesse, vis vel metus sit gravis, cadens in constantem virum; is enim solus facit ad causandum involuntarium. Necessarium etiam est, ut inferatur ab homine ad extorquendum, & quidem per injuriam: nam si tantum consistat metus in denegando aliquo humanitatis officio, ut beneficiis gratuitis, aut pura defensione, non potest spectare ad effectum impediendæ absolutionis, cum nequeat dici cadere in virum constantem. Vide Suarez *dict. disp. 7. sect. 6. nu. 12. & seqq.*

Denique, ut absolutio suum consequatur effectum, oportet absolvendi persona sit distincta ab absolvente. Cujus ratio est, quod exerceatur per viam jurisdictionis; nemo autem in se habeat jurisdictionem. Absens sit, an præsens non refert, nam ut absens excommunicatur, ita & absolvitur, petita per procuratorem, nuntium, litteras absolutione. Exemplum est in *canon. quando II. quæst. 5.* & ita habet usus præsertim ad causam certam vel effectum. Qualis absolutio continuo potest habere suum effectum non 178

non quoad pœnitentem, si velit Pontif. Alias prius, quam ad notitiam pervenerit.

179 Ubi quæri posset: An & invitus absolvi queat? Respondendum: Non obstante, quod in absolvente requiratur libera voluntas, coacta vero vitiet de jure positivo absolutionem, in eo tamen, qui absolvendus, non esse necessariam eam voluntatis libertatem, cum & ignorans absolvi possit, & proinde non consentiens, vel etiamsi sciens, & positive invitus. Et ita plerique tradunt. Abbas in *cap. ab excommunicato* 41. *numer.* 20. *supra de rescript.* Rationem subjungens, quod censura contineat duo, culpam & pœnam; culpam, cum sit ex nobis, si ne nobis tolli non posse; pœnam vero, cum sit extra nos, cum sine facto nostro ingeratur in invitos, ita & ab invitis removeri posse. Æqualem enim jus est in ligando & solvendo, *can. verbum* 51. *de pœnit. dist.* 1. Facit, quod absolutio per potestatem ordinariam, & absolutam sit independens a voluntate excommunicati, atque ideo in invitum exercetur. Aliud est in potestate delegata in ordine ad forum pœnitentiæ, nam per illam nemo absolvitur, nisi voluntarie se subjiciat tali foro, & consequenter in eo velit absolvi.

180 Quid si reus in delicto perseveret? Respond. Videri non prodesse absolutionem, secundum illud Leonis, *can.* 5. *XXIV. qu.* 2. *Damnationis sententiam quicumque meretur accipere, si in suo sensu permanere voluerit, nullus relaxare poterit.* Et hoc ita procedere videtur in excommunicatione juris, quod semper influit, durante delicto vel culpa. Verum notandum, aliud esse loqui de perseverandi voluntate in delicto, aliud de voluntate non petendi, vel obtinendi absolutionem. Potest enim quis ab errore vel delicto recedere, & tamen nolle absolvi, ratione personæ absolventis, cui subdi non vult, aut obligatus esse, aut alia de causa: talis enim invitus absolvi potest etiam a censura ipso jure inflicta, quia jus cessat influere, sublata causa, ut recte tollatur per superiorem, cujus potestas non pendet ex voluntate rei. Ut non obstet argumentum, quod invito non fiat beneficium, nam intelligendum, quando dependet a voluntate ejus, cui accedit. Distinguendum autem quantum ad voluntatem perseverandi in delicto. Nam vel habet tractum successivum, quando scilicet contumacia in eo semper ponit novam culpam, aut ejus augmentum; vel tantum est transiens, scilicet, quod semel commissum transit, manetque quoad reatum, obligans ad satisfactionem aut pœnitentiam. Priori casu repugnat censuram tolli, reo perseverante in contumacia, cum faciat censuram in continua esse conservatione, jure semper illam inferente. Quo modo hæreticus contumax neutiquam absolvi potest, quia semper infertur a jure censura. In posteriori casu potest impœnitens absolvi, eo quod per actum transeuntem semel, quia jus censuram intulit, & quia actus non durat, non possit dici semper influere: ut nihil obstet tolli censuram etiam ab invito & impenitente, & absolutio sit rata & valida, propter rationem jam dictam. Ita fere Suarez *dict. disput.* 7. *sect.* 7. *numer.* 6. & 7.

Dubitatur autem: An eo casu licite concedatur absolutio? Resp. Videri valide quidem, non tamen licite, eo quod contra rationem videatur indignum absolvere, qui juste ligatus est: & quia ea res scandalum præbeat, enervetque Ecclesiasticam disciplinam, & auctoritatem. Dicendum tamen, posse discrete & prudenter relaxari censuram, etiam durante contumacia, & hoc quoad censuram ab homine latam. Exemplum est in *cap. ex litteris* 10. *supra de sponsalib.* Ubi qui juravit aliquam ducere in uxorem, cogi potest promissionem implere per censuram, imo compellendus dicitur. Si tamen sponsus implere nolit, quamvis peccet, dicitur potius monendus, quam cogendus ad vitanda pejora, *capit. Requisivit* 17. *hoc titul.* Covarruv. *de Sponsalib. part.* 1. *cap.* 4. *num.* 4. & 5. Estque ea res non tam per se, & intrinsece contra rationem aut aliam virtutem, quam consentanea charitati, si refragans alio remedio indigeat, & consentanea fini censuræ, quæ medicinalis: ut si non prosit, sed obsit, sit auferenda, aut non infligenda, ut in *dict. cap.* 17. Et hoc, si non sit spes fructus, mediante censura. Ubi tamen cavendum, ne ablatio cedat in tertii præjudicium, quia posset continere peccatum contra justitiam communitati- 181

tativam, neve scandalum aboriatur vel contemptus censuræ. Quantum ad censuram a jure latam in dicto casu relaxandam, videndum, an præscriptus sit certus ordo progrediendi ad alias censuras, aut ulteriores, ratione durantis contumaciæ; is enim servandus est, quia jus obligat, nec inferior illud immutat. Dico, inferior, quia superiori id juris est, ubi viderit expedire, & respondere charitati. Quod si jus nihil deposuerit, & absolutio spectet ad inferiorem, videtur probabile, prudenti arbitrio judicis concessum esse, etiam invitum absolvere, sicut a censura ab homine inducta, servatis tamen iisdem conditionibus; quia cum jus non statuat appositum, videtur reliquisse potestatem liberam. Nec facit, quod in aliquibus censuris sit præscriptus ordo adgravandi pœnas in casum contumaciæ; quia is non potest trahi ad alias, quibus idem ordo non est præscriptus, cum odio sa non sint extendenda. Suar. *d. loc. n. 9.*

182 Postremo ad formam verborum in absolutionis concessione quod attinet, nulla est jure præscripta, quæ sit de substantia. Necessarium tamen, ut absolutio fiat verbo vel signo aliquo visibili, quo significetur is, qui ligatus fuit, esse solutus; veluti: *Absolvo te, Reconcilio te Ecclesiæ, Aufero a te censuram*. Indicanda etiam aliquo modo persona absolvenda, uti & absolventis; vel implicite, ut quando ab ipso absolvente pronuntiatur verbis, vel explicite, & clariori expressione, quando datur scripto. Non etiam est necesse determinare censuram, a qua absolutio datur, modo ex forma judicii pateat, de qua re sit sermo, cum frustra sit, quidquid rei satis demonstratæ additur, *arg. l. 1. §. si quis uxor ff. de dote præleg.* Causam quoque censuræ in absolutione exprimere non est necessarium per se, cum nec jure cautum quid sit ea de re, nec ex natura rei oriatur ista necessitas, sufficiatque sola intentio; & voluntas absolventis. Nisi tamen plures sint censuræ, a quibus omnibus censetur absolvisse, qui simpliciter ab omnibus absolvit, petentem simpliciter absolvi: quia cum favores sint ampliandi, simpliciter absolutaque facta responsio censetur proportionata interrogationi. Quod si ab uno tantum velit absolvere, nonnisi unam auferet; eo quod operatio formæ non excedat ejus intentionem: ut necesse sit, causam addat, ne alias videatur ludere petentem, nihil agere. Plura hac de re vide apud Suar. *d. disp. 7. section. 9.* & junge his dicta supra *eodem num.* 170.

ADDITAMENTA.

Ad n. 1. Dicitur usu aliquorum bonorum spiritualium, quia non privat virtutibus infusis, nec actibus virtutum, qui bona spiritualia sunt.

Ad n. 9. Busemb. *l. 7. c. 1. dub. 4.* Ob solum peccatum externum censuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia censura ferri potest, & quidem in interdicto locali potest esse alienum v. gr. Prælati vel Communitatis, non tamen hominis privati, alias requiritur proprium.

Ibidem. Et si ob peccatum veniale interdum ferri possit levis suspensio, vel leve interdictum, excommunicatio tamen major, suspensio gravis, & interdictum personale speciale, (quidquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem, quia alioquin non esset pœna proportionata culpæ. Imo cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantum, ne censuræ contemnantur, ut monet Tridentin.

Ad n. 30. Ut scias, qua communione privet Excommunicatio, observa triplicem in Ecclesia esse Communionem. 1. Communio interior, quæ a charitate procedet, quæ est animi affectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter ipsum, quæ charitas Christi membra per fidem formata capiti Christo; & reliquis ejus membris unit, de hac Paulus ad Rom. 12. v. 5. *multi unum corpus sumus in Christo*. Item Psalm. 118. v. 63. *Particeps ego sum omnium timentium te.* Communio externa, quæ consistit in simul orando, divinis officiis simul audiendis, & colloquio fidelium. 3. Communio media interior partim, & exterior, qua omnes fideles participes sumus communium suffragiorum Ecclesiæ & Sacramentorum, ac communi Ecclesiæ participatione. Ut sic differat a minori excommunicatione, quæ externa communione sicut, & Sacramentorum collatione non privat, sed tantum perceptione. Differt a peccato mortali, quæ excommunicatio impro-

improprie dicitur, quia peccatum mortale segregat ab interiori communione, quæ charitate constat, quia hæc per peccatum amittitur. Sic Paulus ad Rom. 6. *Stipendium peccati mors; charitas autem est vita*. Joan. 1. 4. Hac communione, nec minor, nec major excommunicatio privat saltem ex se. Dico ex se, quia major istam separationem supponit; nunquam enim ferri debet, nisi ob peccatum mortale. Hinc

Observa 2. Quod & peccatum mortale & excommunicatio major a Communione separet, sed hæc magis; nam licet uterque maneat adhuc membrum Ecclesiæ per fidem licet informem, est tamen peccator, tanquam membrum aridum, adhuc unitus corpori mystico Ecclesiæ, ut ipsi suffragia Ecclesiæ adhuc aliquo modo prosint, eumque adhuc a tentationibus, & vexationibus diaboli defendant. Excommunicato autem majori excommunicatione talia nihil prosint. Exemplum in arido membro corpori naturali adhuc unito, & plane separato, prius enim adhuc aliquem calorem a reliquis membris participat, alterum non: *argument. quemadmodum 23. quæst. 7.* ubi in terminis hæc similitudo insinuatur. Quod vero fides vera licet mortua apud peccatorem maneat, docet Trident. *Sess. 6. de Justificat. can. 28.* Prior autem discursus probatur authoritate Pauli 1. ad Corinth. 5. Ubi Corinthium peccatorem per excommunicationem in Sathanæ potestatem tradit; ergo adhuc aliquid amplius tollit excommunicatio, quam peccatum; alioquin Apostolus dicere non posset, quod ipse eum tradat. Idem probatur ex *cod. 1. ad Timoth.* Item *Can. audi 11. quæst. 3. Canon. omnis Christianus, Can. nihil d. quæst. 3.* Ex dictis inferes falsam esse Glossam in causa quodcumque 24. *quæst.* 1. quæ ait. Excommunicationem quoad Deum nihil operari. Item dum in *cap. 1. h. t.* dicitur esse pœna medicinalis, non mortalis, intellige ex fine Ecclesiæ, si se emendare velit, alioquin ex culpa ejus erit ipsi lethalis, ita Covarr. *ad cap. Alma mater in princ.*

Nota præterea Communicationem cum excommunicatis prohibitam esse jure divino in his, quæ ad divina pertinent, ut in aliis communicans semper peccet. Covar. *d. l. p. 1. §. 1. n. 1.*

Ad num. 73. Dices, cum hoc numero dicatur, quod graviter peccet, si celebret is, qui est excommunicatus minori, & idem dicatur esse effectus excommunicationis majoris; quomodo ergo differunt, & quomodo potest dici, quod minor tantum privet passiva perceptione? Resp. directe, & vi Censuræ excommunicatus minori privatur tantum passiva perceptione, & quia præceptum juris prohibet etiam, ne celebret, vel administret divina, ideo propter violationem hujus præcepti peccat, si celebret, mortaliter; si alia administret, venialiter. Excommunicatus vero majori excommunicatione non potest celebrare, vi censuræ, unde si iste celebret, fit irregularis, quod in priori non fit.

Ad numer. 97. Quæres, cur Procurator excommunicatus, si obtinuit sententiam, ea nihilominus adhuc executioni mandari possit, & non possit mandari executioni, si actor fit excommunicatus? Respond. In primo casu executio non patitur amplius per Procuratorem, sed per alium non excommunicatum, ut in his fit paritas.

TITULUS XL.

De Verborum significatione.

SUMMARIUM.

1 *In verborum interpretatione primo spectanda mens dicentis.*
2 Primogenitus, & Unigenitus *quis dicatur.*
3 *Si de mente non pateat, verborum proprietas attendenda.*
4 *Obscura in partem mitiorem interpretanda.*

COmpillatores Digestorum secutus Pontif. post tractatam juris Canonici materiam quoad personas, res, actiones, duobus generalibus Titulis, ad universam Juris Canonici scientiam spectantibus, opus suum concludit.

Prior concernit Verborum significationem & interpretationem, quæ inventa sunt, ut dicentis exprimant sententiam. Quæ in primis spectanda, & prior est, atque potentior, quam ipsa vox *leg. Habeo 7. in fine ff. de suppell. legat.* eam- 1

que

que considerari potius, quam verba, tradit JCtus in *leg. Pater* 101. *ff. de condit. & demonstrat.* Sunt enim illius indicandæ causa reperta. Unde, ut adsequamur mentem, circumstantiæ inspiciendæ sunt: intelligentia enim dictorum, ut ait Pont. *cap. 6. hoc tit.* ex causis dicendi est adsumenda, quia non sermoni res, sed sermo rei est subjectus. Unde in suppellectile legata sententiam ejus, qui legavit, inspici oportere, & in quam rationem ea res referre sit solitus, ait Servius *dict. l. 7. §. 2.* ne dum verborum attenditur proprietas, veritatis amittatur sensus, ut ait
2 Pont. *cap. 8. hoc tit.* * Sic licet *Primogenitus* dicatur, respectu aliorum, qui postea nati, tamen & primogeniti nomen spectat ad eum, quem alii non sequuntur. Ut non recte quidam veritatem & virginitatem aversantes, ex eo, quod scriptura dicat, Mariam Virg. peperisse Salvatorem nostrum primogenitum suum, insulse inferant, & jactitare non vereantur, eum & alios peperisse ex Josepho liberos, ut probent non recte dici Matrem & Virginem. Verum tales indigent helleboro, si non fructibus aut sectione. Sic licet *Unigenitus* proprie dicatur, qui solus suo patre natus est, eo tamen nomine & ille gaudet, qui fratre præmortuo, solus exstat, ut ex D. Hieron. traditur in *c. 3. hoc tit.*
3 Si de mente aliunde non patet, verba accipimus secundum proprietatem; prout natura rei, de qua agitur, permittit, & fert communis usus loquendi, qui cum omnium rerum, tum maxime verborum
4 est magister. * Obscura in partem mitiorem interpretanda, & ita, ut aliquid potius agant, quam frustranea sint & otiosa, & res, de qua agitur, valeat potius, quam pereat, *cap. Abbas 25. circa fin. hoc titul.* Ubi habenda ratio, & inspicienda conditio proferentis, qui si imperitus fuerit, verba ejus crassa Minerva sunt accipienda. Interdum & habendus respectus ejus, ad quem diriguntur, qua in re multum valet arbitrium viri prudentis. Videatur hac de re latius Alciat. *Tract. de verb. sign.*

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIUM.

1 *Regulæ juris quid.*
2 *Regularum artificium exemplis aliquot declaratur.*

POsterior Titul. spectat ad res, id est, 1
Regulas Juris, sententias, & axiomata, quæ ex jure prius constituto colliguntur, & nihil aliud sunt, quam quædam generales propositiones multarum decisionum causas & principia continentes, quæ ex plurium legum mente notatæ, & animodversæ a Jurisconf. verbis paucis summam earum consensionem complectantur: Unde & recte ait Paulus *dicto libro 1.* Regula tradi brevem narrationem, & non sumi ex regula Jus, sed eam potius ex jure jam posito sumptam.

Hinc ex eo, quod perjuro non habea- 2
tur fides, quod negligenti non sit res committenda, & similibus, deducta est Regula, eorum continens causam, malum semper præsumi malum, *capit. Semel hoc titul. in 6.* Et Ulpianus *in lib. 2. ff. eodem*, fœminas a publicis muneribus remotas dicit, ex eo, quod diversis legibus constitutum observaret, fœminas prohiberi a munere judicandi, postulandi, magistratum gerendi, tutelam, curam administrandi. Item ex eo, quod invito domino alienis rebus uti non liceat, quod Sabbatho pugnare vetitum sit, jejunia præcepta per Ecclesiam sint servanda, ab iis tamen excuset necessitas, collecta est Regul. Necessitatem non habere legem, *capit. 4. hoc titul.* Denique ex eo, quod alii suum ablatum sit restituendum, damnum illatum resarciendum, injuria illata reparanda, deducta Reg. Peccatum non dimitti, nisi restituatur ablatum, *cap. 4. eod. in 6.*

Ejusmodi Regulæ aliquot traduntur *hoc titul.* plures *eodem in 6.* quas plerique late & dilucide explicent, præcipue D. Peckius. Quas cum non sit facile brevi aliqua methodo concludere, sigillatim autem eas recensere, & pertractare sit præter

ter hujus instituti rationem, gratiis actis Deo Uni, & Trino, a quo omne bonum, D. Virgini Matri, totique Sanctorum cœtui, finem huic operi imponemus; omnia, quæ in eo pro modulo ingenii nostri tradita sunt, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, aliorumque melius sentientium judicio submittentes, quæque videri possunt minus ei consentire, improbantes, & revocantes.

FINIS.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM,

QUÆSTIONUMQUE NOTABILIUM,

QUÆ HIS V. LIBRIS EXPLICANTUR ET ENUCLEANTUR:

Prior numerus Librum, alter Titulum, tertius numerum marginalem denotat.

Ad

Con-

Ilque

M

Ne-

loco

R

Vi-

FINIS.